

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

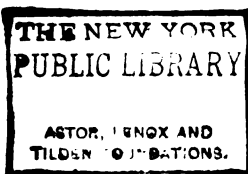

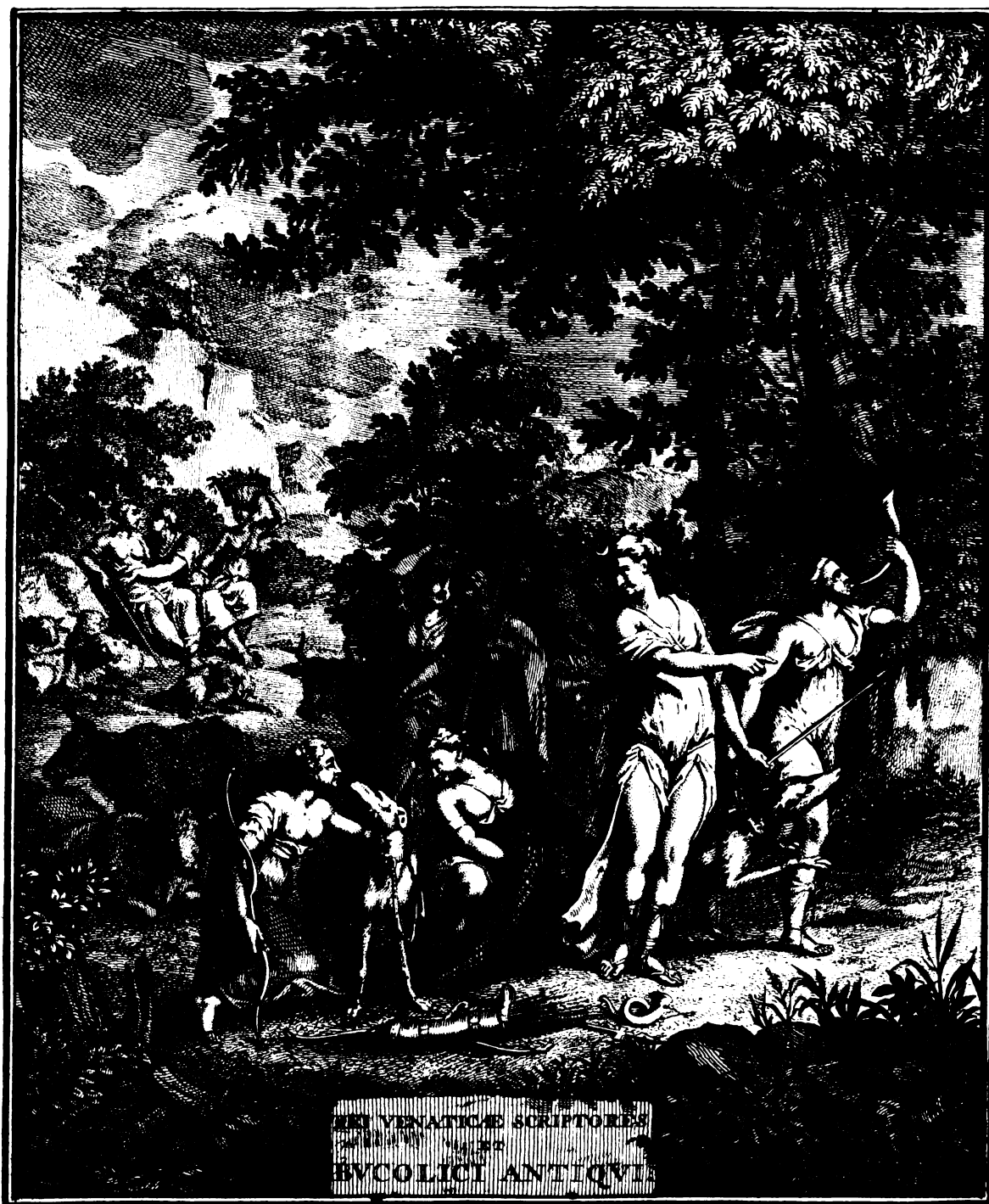

ATE

etm

Verb. Kempfers
1720.
~~1720~~
5

POETAE LATINI
REI VENATICAE SCRIPTORES
E T
BUCOLICI ANTIQUI.

Videlicet

GRATII FALISCI,
Atque

M. AURELII OLYMPII NEMESIANI,
CYNEGETICON HALIEUTICON & DE AUCUPIO.

Cum Notis Integris

CASP. BARTHII, JANI VLITII, TH. JOHNSON, ED. BRUCEI.

Accedunt

M. LANGII Dispositio Notarum JANI VLITII, & CAJI Libellus de
Canibus Britannicis.

ITIDEM BUCOLICA

M. AURELII OLYMPII NEMESIANI & CALPURNII,

Cum Notis Integris

ROBERTI TITH, HUG. MARTELLI CASP. BARTHII, JANI VLI-
TII. & Commentario DIOMEDIS GUIDALOTTI &
B. ASCENSII.

Quibus nunc primum accedunt

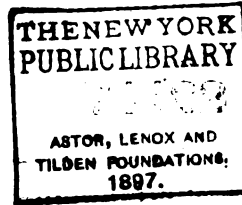
GERARDI KEMPHERI
Observationes in tres priores CALPURNII Eclogas.

Cum Indicibus Copiosis.

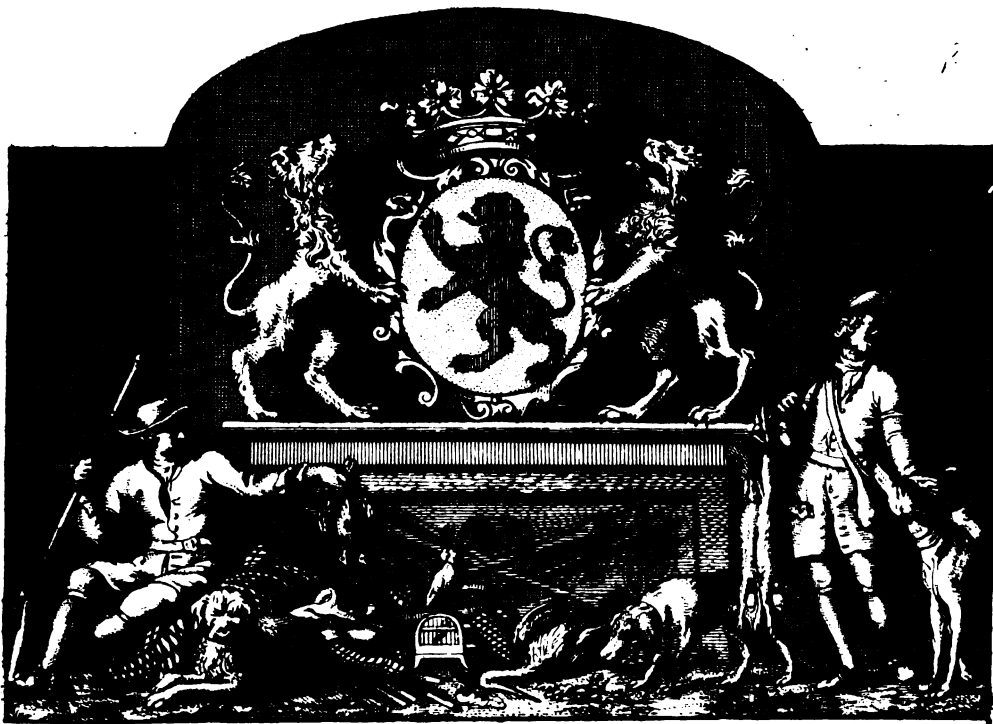

LUGDUNI BATAVORUM & HAGAE COMITUM,

JOHANNEM ARNOLDUM LANGERAK.
Apud { P. GOSSE. & } { RUTG. CHRISTOPH. ALBERTS.
J. NEAULME. } { J. VANDER KLOOT.
M D CCXXVIII.

NOV 1917
OL 1817
Y9A 9811

*° ILLUSTRISSIMO
NOBILISSIMOQUE DOMINO*

**ADAMO ADRIANO
VANDER DUYN,**

**DOMINO IN BENTHORN,
MAASDAM, HINCLENOORT,
SASSENHEYM &c.**

**ADSCRIPTO EQUESTRI NOBILITATI
HOLLANDIAE & WESTFRISIAE;
ET IBIDEM**

*** 3**

PRAE-

· PRAEFECTO
SYLVIS ET VENATIONI;

GUBERNATORI WILLEMSTADII,
DE CLUNDERT ET ADHAERENTIIUM AR-
CIUM PROPUGNACULORUMQUE; DUCTO-
RI EQUITUM MILITIAE STATUS FOEDE-
RATI, TURMAEQUE EQUITUM PRAETO-
RIANORUM PRAEFECTO &c. &c.

HOSCE REI VENATICAE SCRIPTORES ET POETAS
BUCOLICOS VETERES D. D. D. TYPOGRAPHI.

VIR ILLUSTRISIME

 GREGIUM hoc & speciosum Vo-
lumen, quod Principes Poëtas Lati-
nos continet, qui de Venandi Arte
scripserunt, & Pastoralis itidem Car-
minis Auctores haud contemnendos, TIBI
po-

DEDICATIO.

potissimum VIR ILLUSTRISIME,
offerimus , quod nulli videretur magis compe-
tere quam Tibi uni, mererique, ut suo magno
merito consecraretur.

Certe si alius quidam Liber a Nobis fuisset
editus , idem Nomen praescriptum fuisset , pro
maximo illo honore, cultu, atque observantia,
quam TIBI debemus; tot in TE fulgentibus
virtutibus , tantisque lucentibus honoribus , ut
vix ulla vel sic Illustrior Libro nostro inscribi Tu-
tela potuisset.

At nunc plane devia fuisset omnis alterius
Nominis cura , quum sibi ultro ad TE PRAE-
FECTUM IN PATRIA NOSTRA SYL-
VIS & VENATIONI viam affectant REI
VENATICAE SCRIPTORES VETERES,
qui utique nusquam melius , quam apud TE
de Arte sua Armisque canere possunt , neque
apud ullum sanctius asylum contra omnem
injuriam sunt inventuri.

Speramus autem fore , ut hoc Opus sit gra-
tum

DEDICATIO.

tum ILLUSTRIS VESTRAE DIGNITATI,
mereaturque tegi sub alis Benevolae Vestrae Am-
plaeque Protectionis, quibus etiam complecta-
ris

Nos
ILLUSTRIS. NOMINIS TUI

*Cultores humillimos atque Servos
obsequentissimas*

P. GOSSE.
J. NEAUME.
RUTGER. AALBERTS.
J. VANDER KLOOT.
JOH. ARNOLD. LANGERAK.

TY.

TYPOGRAPHUS LECTORI

S. D.

Praefandi aliquas partes ut Ego mihi sumam, necessitas exigit. Premi enim huius Operis Editionem in Novis quibusdam Literariis, imo & infamari vidi, Quasi videlicet a me dolo malo suscepta esset, & aliquo jure laesa esset Viri Magni auctoritas qui & ipse ibidem profitetur horum Poëtarum Editionem sese moliri. Verum nihil a me esse factum, in quo ulli mortaliū aliqua facta est injuria, res ipsa clamabit. Itaque breviter, quid me impulerit & qua occasione Opus hoc molitus sim, juxta ipsam rei veritatem docebo.

Audiveram Jani Vlitii Venationem Novantiquam, laudari propter reconditam Eruditionem, desiderari propter raritatem. Feci, quod Typographi solent, lucrum meum spectavi; & eo fine, ut recederem, Exemplar ejus libelli mihi comparavi. Accidit interea, ut Furvenis quidam nobilis, natione Britannus, Eduardo Bruceo illi nomen erat, ad officinam meam accesserit, plures libros emerit, deinde & Vlitii illum libellum pariter sibi comparare voluerit. Respondi, non posse id ipsi a me praestari, quum urgeret, dixi, me brevi istius libelli suscepturum Novam Editionem. Tanto magis ille instare, imo & promittere se velle curam Edendi in se suscipere, additis Johnstone Angli, & suis quibusdam hic illic Notulis. Adcommodavi aurem, & cur non? Licebat mihi quod aliis. Dum loquimur, forte fortuna ingressus est officinam meam V. Cl. Sigebertus Havercampus; quocum, ut in re nova, consilium illud illico communicavi. Lau-
da-

TYPOGRAPHI PRAEFATIO.

dabat; verum adjici debere judicabat integras Barthii, Titii, & aliorum Notas. Praeterea revocabat sibi in memoriam, visas olim a se penes Gerardum Kempferum, Scholae Alcmarianae Prorectorem, atque Poëtam hujus seculi plane insignem, Observationes in Calpurnii Eclogas, magna refertas Eruditione. Simulque Juvenem Britannum admonebat, duo singulorum librorum exemplaria ipsi comparanda esse, quibus dissectis, ordine suo singulorum Notae, conglutinari possent, quaeque plura ad Libri alicujus, ut nunc ornati prodeunt, Editionem adornandam requirerentur. Monstraret sibi methodum, rogavit Nobilis Britannus, quum id in Anglia esset insolitum. Ego tunc quoque rogavi CL. V. ut vellet, consilio mihi adesse, atque quid potissimum ad Novae hujus Editionis commendationem facere posset, docere; quod pro sua humanitate, in se idem V. Cl. recipiebat; Nullas vero ipse Notas adjecit, multo minus alieno nomini suum commodare studium anquam cogitavit. Rediit deinde in Patriam Nobilis Juvenis, cum quidem Gratii Opusculum jam ad finem vergeret, verum omnium Poëtarum, qui hoc volumine continentur, integra Editio nondum esset absoluta; ego tamen satis multa ad manus habere, quae hanc eandem commendare possent; id quod Lector aequus quivis facile videbit; quique nullo partium abripitur studio, nostris ultro favebit conatibus. Socios vero Operi huic imprimendo adscivi Bibliopolas Hagenses, ut tanto magis ab omni injuria, si quis (quod neque spero, neque credo) adferre cogitet, universos tutos conjuncta praestet opera.

OPTI.

OPTIMAE. ET. MAXIMAE.
PRINCIPUM.

REGII. QUA. PATET. NOMINIS.
SEXUS. AC. SAECULI. SUI.
GLORIAE. AC. PHOENICI. UNICAE.

CHRISTINA E.

SUECORUM. GOTHORUM.
VANDALORUMQUE.
AC. FINITIMORUM.
TERRAE. MARISQUE. TRACTUUM.
REGINAE. AUGUSTISSIMAE.
PIENTISSIMAE. FELICISSIMAE.
LITERARUM. ARTIUM. ET. SCIEN-
TIARUM. OMNIGENARUM.
PATRONAE. ATQUE. TUTRICI.
BENEFICENTISSIMAE.
NOVAM. HANC. REI. VENATICAE.
AUTORUM. EDITIONEM.
CEU. DEVOTIONIS. SUAE. PRIMITIAS.
AD. AUGUSTUM. PULVINAR.
QUAM. HUMILLIME. OBLATAS.
JANUS. VLITRUS.

D. D. C. Q.

Ne Pagellae hae vacarent, hoc loco posuimus Novam Vltii Dedicationem, &c. quam ille Libello suo, repetito Impressionis titulo, quasi ad annum 1653. esset referenda, praefixit; quum videlicet Princeps Guilielmus Nassovius, ad quem prior ejusdem Libelli Dedicatio pertinet, trionio ante, diem suum obiisset.

** 2

AD

A D E A N D E M
A U G U S T A M
O D E
D E D I C A T O R I A.

 *Aeternus mecum Batavas myricas,
Et Britannorum, nec adhuc cruore
Noxios colles peragrasse gaude,
Celticaque arva:*

*Jam, licet, Grati, metuas, pægesque,
Ibis Arctæas sine me per undas,
Tæque CHRISTINAE pudibunde sistes
Principis aula.*

*Ipsa nam silvas coluisse quondam
Coelites novit; casulamque agrestem
Filium Majæ patre cum Tonante
Saepe subisse.*

*Novit atque Isdem placuisse divis,
Pauperi quamvis modicam paratu
Baucidos mensam, pedibus salignis
Vix bene fultam.*

*Te Succorum dominata Regnis,
Orbis & sæcli decus æviternum,
Regio dignata sinu receptum
Sustulit olim.*

*Nec Dianæos moderata lusus
Gemmea sprevit comitem quadriga;
Et sacra tritum repetisse dextra
Regia Virgo*

Di-

DEDICATORIÆ

*Dicitur. Quid jam metuas procellae,
Lenis haec dum te comitatur aura.
Qua sub Augusto famulans refedit
Sidere pontus?*

*Forsitan nunc & veterem clientem,
Denuo lota nitidum lacerna,
Mitis agnoscat, tenuemque cultum
Temnere nolet.*

*Forsan & vastos nemorum recessus,
Abjete & semper viridi superbum
Gothiae lucum veneranda pandi
Divæ jubebit.*

*Forsan & belli saturem ferini
Ipsa te Praeses Clariae catervae
Mox Palatino pluteo benigne
AUGUSTA recondet.*

*Quo feror tandem fragili per altum
Vetus heu! longe nimium carina?
Jam meam fero tenuem usque sortem
Disco pudore.*

*Parce sed culpam, Dea, confitenti;
Redde mutato veniam favore,
Hostibus pridem, toties subactis,
Parcere docta.*

*Suscipe ô vultu placido dicatam
Jam diu, REGINA, Tibi tabellam,
Vile nec munus Batavi, Serena,
Sperne clientis.*

DEDICATORIA

*Sic tibi seris operata saeculis
Serviat Dictynna, tuique fines
Imperi cana tueatur olivae
Pallas, diva.*

SACRATISSIMAE MAJESTATIS,

REGIARUMQUE VIRTUTUM
TUTARUM

*Devotissimus & longinquo cultor &
adorator,*

JANUS VLITIUS.

NO-

17. ~~NOBILISSIMO VIRO~~

NICOLAO HEINSIO

S U O

JANUS VLITIUS

S. P.

DN tibi tandem, Dulcissime, rerum summae ac pristinæ meae, quam tacitus hætenus professus sum, erga DOMINAM tuam devotionis primitias; feras quidem fateor & exiles; pridem tamen, ut scis, sincero atque ardenti animo Majestati ejus destinatas. Maluisssem novo potius argumento religionem meam initiatus fuisse, Graecorum scilicet, quam dudum item molior, *κωνσταντινῶν*, partim & *ἀντιόχειων*, editione, nisi & forensibus & publicis civitatis nostrae concatenatis negotiis (ut Anglicanam Legationem omittam) ita impeditus hætenus fuisssem, ut ne cogitare quidem ea de re libere licuerit. Quibus denuo aliud accessit ab optima Britanniarum & Arausionum Principe vidua (cujus auspiciis nova huic civitati lux affulsit) in me collatum munus, quod Graphiarii vulgo vocant: non poenitendum quidem, sed quod otiosum me esse omnino non sinat. Non hæc jactabundus tibi allego, mi Heinſi, sed quo magis apud AUGUSTAM PRINCIPEM, pro me intercedas, & oblati vilitatem munusculi, quantum potes, excuses. Nam, ut ingenue fatear, hesternodemum die ab Elseviriiis nostris, elegantiarum vere promicondis, literas accepi, quibus rogabant ut & novam hanc, eo, quo vides reſectam modo, editionem properarem & Dedicationem quantocytus abſolverem; quippe cum intra xiv. ad summum dies ad nundinas Francoſurtenſes libellum mittere destinassent. Ego etſi subito nuncio nonnihil percuffus, utpote lætiſſimi Principum noſtrorum in Urbem hanc ſuam introitus ſolennibus (quorum poëma hoc ſeptilingue, quod idcirco tibi mitto, & fidem faciat, & faciem repræſentet) nec non privatis officiis ac gratulationibus totus adhuc immerſus, manum tamen ſtilo protinus admovi, eoque plus æquo properante (Idem, quam vides, Dedicatoriam una atque altera vixdum hora abſolvi. Quam
ut

J. VLITH EPISTOLA AD N. HEINSIUM.

ut apud AUGUSTAM pro affectu erga me tuo excuses, mi Heinsi, non aliunde quam a festinatione quaerendus illi color est. Quod autem humi serpat, & a myricis exordiat, & Gratio meo, & humili atque agresti materiae, & mihi denique sic convenire putavi. Nam venatorem *deductum dicere carmen*, quam ad Regii culminis fastigium caligante procul obtutu respicere, satius existimavi. Quotus vero quisque est, qui tantae Reginae Majestatem Heroico carmine digne exprimat? Quod forsitan soli tibi, Praestantissime Vatum, successit, & non nisi a praesente ejus numine datum videri potest. Ausus tamen fui singularis istius honoris, quo Gratium olim meum ab ipsa inter venandum exceptum Regina, sacrisque ejus manibus non semel tritum, & tu & Clarissimus Vossius asseruistis, gloriosam satis mentionem obiter injicere. Quam bene, tu videris. Ego quamvis me tanto non digner honore, nec oblivisci, nec praeterire meum illud gaudium potui. Iterum itaque, atque iterum *te per genium, dextramque, deosque Penates, obsecro & obtestor*, mi Heinsi, ut quovis modo conatibus meis patrocinere, & mihi (quod summum semper in votis habui) vel ultimum inter tot Regiae Majestatis adoratores locum concilies. Ita sane praclarum mihi & veteris amici & boni pararii officium praestiteris. Ita te Patriae Patrique incolumibus incolumem aliquando restituat Deus. Quod Bornius & ego unice vovemus; etsi incerti qua nunc terrarum regione moreris. Quae causa est, cur tuis, quas Venetiis novissimas ad me dedisti, nihil haecenus responderim. Jam enim ex iisdem colligebam te Mediolanum, atque inde etiam in Helvetiam pertendisse. Vale, Musarum decus, & nos, qui te in oculis ferimus, redamare perge. Dabam citatim, Bredae e diaeta mea Kalendis ipsis Quintilibus, Anno Christi cdo 12 ccliii.

DE-

DEDICATIO
ET
PRAEFATIO
CASPARIS BARTHII

AMPLISSIMO
VIRO

ISAACO CASAUBONO

SERENISSIMO ANGLIAE, FRANCIAE, SCOTIAE,
HIBERNIAE REGI, A CONSILIIS

CASP. BARTHIIUS

S.

RATIUM, NEMESIANUM, CALPURNIUM,
inter veteris auctoreis elegantia & doctrinâ non postre-
mos, sed ipsis primorum principibus legitimo docto-
rum Senatu adscribendos, qualibuscunque ante hoc
quadriennium à me commentationibus illustratos, ad
te sistere, tuoque patrocinio publico dare placuit, CA-
SAUBONE CLARISSIME. Mutuabitur labor noster à splendore
Gloriae litterariae, qui in te summus est, eum decorem, quem in
suâ industriâ non invenit, ut adscititio honore cordatis placere possit,
qui domestico non sperat. Usitata quidem Magnatum inter eruditos
ambitio est, ut quem in se Scriptoreis non habent, ab alienâ fulgo-
rem commendatione adoptent. Sed melior me longe causa ad te com-
pellandum adigit, quam ut diffiteri velim, aliud me quam vulgo so-
leant his litteris quaerere. Plerique ejus generis ut operam suam ven-
dant, histrioniam, ut Cornelius Celsus autumat, exercent, & per lit-
teratorum adulationem Famae se ad reliquos insinuare satagunt. Ego
ita favorem tuum his libellis ambio, ut quammaxime vilem esse meam
ope-

*

D E D I C A T I O N E S

operam fatear; eo solo fine ut per te scriptoribus his emolumento sim, exprocando à facilitate tua, ut si quod aliquando spacium temporis magnis tuis & divinis occupationibus decidere habeas, illius partem tam festivis libellis impendere non erubescas. Quod si me abs te impetrare siveris, summum me hujus votivi doni redhostimentum domum recepisse arbitraturus sum. GRATIUM quidem haud scio an ullo Poëta post Maronem inferiorem (quod res ipsa clarum testimonium perhibebit, si quis hujus Georgica cum illius nostri CYNEGETICO fragmento compositum venerit) nisi incomparabilis ingenii tui auxilio & medicina sanatum & numeris suis restitutum videre dabitur; ego sane de tot ejus desperatis locis in sanitatem pristinam aliquando reducendis, prorsus desperavero. Tot maculae egregium & summo proximum Vatem conspurcarunt, ut in tantillo libello expurgando ad unum te omnes frustra laboraturos putem.

Quod cum non sine ratione sentiam, reique litterariae & humanitatis studiorum non parum intersit hunc scriptorem emaculatum legi, utpote ex cujus singulis fere versibus aliquid disci possit, quod vix sit ut in omni caetera Antiquitate inveniatur, quis non grande operae precium hac meâ me inscriptione fecisse confessurus est, si tantum à te tui otii impetrare quivero, ut projectis & depositis tanti auctoris naevis manum medicam aliquando adhibees?

Atque haec mea ad te sollicitandum audacia, quamvis non nemini videri possit confidentior; ego tamen in emolumento rei litterariae quampiam CASSUBONUM sollicitandi necessitatem invenio, quae me facile excusatura videtur, ne audacius illius divinis occupationibus obstrepere videar. Nam si ad rationes federe voluerimus, tanta in Rempubl. litterati orbis tua exstant merita, tanta Famae tuae apud omnes cordatos gloria est, ut jure suo omnes affecti, & aevi injuria male accepti scriptores, abs te uno medicinam praesentariam poscere possint; cum in ingenio tuo tot linguarum, quibus omnis Antiquitatis scientia vertitur, secreta, tot seculorum abstrusa, atque à vulgi animis remota arcana complexu uno teneantur; ut, qui procul eruditionem tuam admiramur, quaerere possimus, cujus rei notitiam nondum libris scriptis docueris, aut te tenere confirmaveris, cujus vero doctrinae ignarus sis, aut quam ex te discere non possimus, citra malignitatis suspicionem ne sciamus. Hebraearum nec non Arabicarum litterarum penetralia te tenere, vel nolenti hinc inde tibi Commentationes tuae testimonia liquida expresserunt; quae in Romana & Graeca litteratura enarranda

OC-

ET PRAEFATIONES.

occupato scintillis fulgentibus notas cognitionis ulteriorum linguarum excutiunt. Jam si ad ipsa tot volumina gradum moveam, quibus Helladem cum Latio tibi devinxisti, quod praeconiorum tuorum exordium futurum sit, videre me dicam; quem vero finem habitura sit tot immortalium scriptorum praedicatio, nescire confitebor. Eo laudum tuarum summa venit, ut in omne aevum felices censendi sint auctores, quibus contigerit tuis manibus poliri, tuo Genio irradiari, ut suffulti splendore gloriae tuae ad posteritatem, nullo seculorum lapsu temerandi, descendant. Nulla jam Barbariae corruptricis, aevique adedentis omnia in iis libris accusatio est, qui *CASAUBONUM* nostri Vindicem, duplo foenore receperunt ab assertore lucem, quam ab hoste victi deposuerant. Atque in his morari jucundum sit, nisi unum aliquem in publica omnium praeconia falcem immittere superbum videri possit.

Superest unius laudibus, qui cunctorum praeconiis materiem praebet. Nec sine suspitione ambitionis plurimorum personam gerere potest, qui unius satisfacere nequit.

Quae cum ita sint, *GRATIUM* hunc tibi, *CASAUBONE*, devoveo, tamquam qualicunque meo labore ex carcere squaloris & situs vindicatum, & proinde meum, tamquam opis tuae imploratione deinceps tuum; quem si frui commendatione mearum notarum patieris, abunde me pretiosum praemium retulisse arbitrabor.

Quod si Posteritas studio & industriae meae debitura nihil est, felicitati tamen non parum ultro acceptum feret, quod te Medicum desperato vati impetrarim. Id quod me facturum pro consponsa ante ipsum quinquennium inter nos amicitia confido.

Duos vero isti comites dedi *NEMESIANUM* & *CALPURNIUM*, quod ii scriptores mihi semper digniores visi illustratione, quam vulgo putant, qui vix bene conspectos inter Latinae Antiquitatis quisquilias transire solent, minorumque gentium censui adscribere. Qui si mecum ducere legitimae Poëseos rationem voluerint, majoris longe pretii hos arbitrabuntur, quam id genus vatum, quod in vulgi auribus dominatur. Nihil in his elegantissimis Eclogis tumidum, inflatum, spiritum pro sanguine, pulmonem pro corculo habens, nihil adfectatum, Soloecum, aut extra corpus orationis expressum: composita, suavia, naturali quadam Gratia omnia ad unius filii regulam deducta. Quae singula cum magnorum vatum ingenia destituat & aestu tumoris in latus percelluntur, longe à vera ratione Poë-

D E D I C A T I O N E S

seos receditur. Quod si argumento huic affingere aliquem ex grandioribus volueris, facile in rem ipsam venies. Cynegeticon N E M E S I A N I tale est, ut nisi ipso Augustaeo, vel illi proximo aevo neminem meliori Genio tale quid elaboraturum fuisse arbitrer. Eclogae ejusdem, ut nullus dubito, quin sint etiamnum, quam vulgo putent, inquinatiores, ut quae simul cum Cynegetico media Barbarie in Scholis Sophistarum traductae sint; ita neminem esse autumo, qui non videat summo successu illas autoris egregii propositum facessere. Nec ullum Afrum scriptorem exstare arbitror qui purius Latine scribat. Quod si documentum ex re ipsa capere quis velit, Eclogam ultimam mihi consideret, qua luculentius & maximo Poëta nullum carmen dignius ad nos venisse ab ipso Augustaeo aevo consere licet, si quidem non inanem sonum & verba argute cadentia cum adfectata prurigine magnificentiae praelucere legitimis & compositis stili virtutibus arbitramur.

C A L P U R N I U M singulari quadam laude dignum exhibet singularis simplicitas. Eam ut ille humiliter nonnumquam ambiverit, ipso tamen usu proclamat egregii se Poëtae personam sustinere. Nec dubito si solae Latio superessent hae Eclogae, quin pro divinis ab omnibus haberentur. Jam vero Maronis divinitas aliorum virtutes obfuscet, & à teneris annis imbibita species perfectissimi Poëtae, multum de caeterorum aestimatione detrahit. Et sic tamen quoque sua laus minoribus est, nec puritate & compositione sermonis quoiquam majorum gentium auctor hic concesserit, ut avenam hanc multorum tubas praecellere res ipsa testimonium dicat. Haec de egregiis scriptoribus censere vulgo multorum imperitia jubet, qui oculo transeunte ita exhausti consueverunt priscorum delicias, ut subito quodam judicii aestu perculsi, raro dispicere interiora soleant. Scilicet quia ipsi conscientiae suae omnem doctrinam jam olim debent, qua in succum & sanguinem verterunt quicquid Humaniorum litterarum arcana sinu gerunt. Sed cum his contendere velle operam sit ludere, qui auctoritatem pro sententia habent.

Hos autem Scriptores ope veterum Editionum repurgatos, & plusculis locis illustriores factos ad te fero, C A S A U B O N E C L A R I S S I M E, ut quicquid restat, restare autem non paulum arbitror, tenebrarum, tui ingenii fulgor discutiat, ut vel per te interpretem discant, quid in Antiquitatis monumentis judicio valeant, qui quae non intelligunt, contemnunt. Dubium enim non est vel perviam talia te in his
&

ET PRAEFATIONES.

& omnibus auctoribus reperire posse, quae nullo labore alii extricare valeant. Simul autem rogatum te volo, si quod animo voveo, cum egregio Juvene, & litteris litteratis instructo EUSTATHIO SWARTIO, familiari meo, te aliquando coram complecti, & tua commendatione in Aula Serenissimi Monarchae tui, apud quem nihil non posse te scimus, uti voluero, facias ut tot annorum apud me semper stabilem, atque firmam amicitiam tibi non penitus excidisse experiar. Ita superstes divisis, & eximiorum Operum, quae prae manu habere novimus, plausum puta hoc donarium, quod excellenti ingenio & incomparabili tuae doctrinae cultor perpetuus volenti animo suspendo.

AD LECTOREM.

GRATIUM, nemini hactenus explanatum Poëtam damus, Amice Lector. Operane dignus non fuerit hactenus aestimatus, an difficilior quam qui commode exponi potuerit, dubium est. Certe multos eruditissimum Poëmation scitius contempsisse quam intellexisse, arbitramur. Naevi vero in eo tales, qui curari citra libros nullo humani ingenii acumine possint. Itaque omnes tamquam à deposito manus abstinuerunt. Nos, cum in Opusculis Latinae Linguae etiamnum pueri plurima tentaremus, inter caetera has notas huic auctori dedimus. Quas jam excrispsimus & è marginalibus Codicis spaciis, scidisque interjectis in unum fascem conpegimus. Multa excussimus, multa correximus, nequaquam interdum parci verborum, ut aetas illa solet, ne sententia non animo legentis imprimatur exacte. Qui nos in interpretando & emaculando hoc auctore sequentur, rogamus ignoscant, si non semper albâ lineâ ivimus. Nam & pueritia & via salebrosa neminique ante tacta, in multis obstitit. Quod si factum sentiemus, stimulum additum ad perfectiorem Caras habebimus, quas huic elegantissimo & nullo minori Poëtae vovimus. Cujus laudis testimonium non favor, aut honos, sed conscientia exprimit. Castigata enim & erudita in hoc phrasis, pressaque & semper sibi aequalis. Procul argutiae declamatoriae & tumores extra corpus orationis eminentes, duae fatales pestes genuinae & Musis natae Poëseos. Quam cum Latini primum, deinde & Graeci vates non agnoscerent, sed floreis saltim dicendi sectari inciperent, de compositione & lenitate sermonis parum solliciti, omnia confuderunt, & condimentis pro cibis utentis, mapalia mera fecerunt. Horum quo major

D E D I C A T I O N E S

copia, (amissis eorum importunitate praeclarissimis illis Poëtis, qui veterem Venerem in placida illa figura aemulabantur) ad nos pervenit, eò cariores nobis paucae reliquiae aevi inculpati esse debent, quae emerferunt rapidos illos torrenteis, quos eorum memoriae insubidi illi & inconditi buccinatores infundere voluerunt. Qui dum granditatem numerorum & majestatem adfectant, procul ab adytis verae Disciplinae recesserunt. Haec pestis primum ab declamatoribus orta in soluti & ligati stili perniciem evasit. Dum enim sententiis nativa elegantia frangitur, Barbaries acuminum omnia occupavit. Hinc factum est ut tot elegantissimos Oratores Poetasque desideremus hodie, quorum si pars saltem minima exstaret, persacile poteramus adfectatoribus illis carere. Quis Pedonis, Marci, Getulici, Severi, Rabirii, Galli, quis Curionis, Caelii, Caesaris, Antonii, Pollionis & sexcentoarum auctorum scripta iudicio & ad normam veteris composita ingenuitatis, legere non malit, quam Rhythmum adludentes Senecae aut Lucani sententias, ut alios taceam, qui hos postea insecuti, penitus in Respondentibus sonos omnem eloquentiam infregerunt? Merito sane Quintilianus, omnium qui umquam scripserunt, auctorum elegantissimus, obstetere nixus est suo aevo ingruenti illi tempestati. Sed frustra. Cum & hodie non paucos habeat iudicii sui contemptores, qui quo altius in divinos auctores animadvertere videantur, eo profundiore nisu eos lancinant. Verum haec Gratii potius stilum commendent, quam operam nostram doceant. Qui tamen Elogio à nobis opus non habet, sed domesticarum virtutum illi est, ne moretur nostras. Adhibuimus emaculando huic auctori cariosam Editionem, cujus pretium nemini notum erat. Eam secuti, non pauca deprehendimus male in recentioribus libris correcta. Si quidem pars eorum, ut arbitror, ex ea edita est. ea ad fidei normam omnia indicavimus. Emendationes conjecturâ nonnumquam juvimus, si quae commode juvari possent. Lacunas omnes & verba aevi invidiâ extrita intactas servimus. Non enim argutandi locus in desperatis locis, nisi ut ingenium explicantis traducatur, dum placet sibi in inventionem lectionum nemini umquam aestimandarum. Multi fuimus in phrasi Poëtica enarranda, in gratiam eorum qui minus in ea exercitati sunt. Sublimibus enim illis qui nisi arcana sola nihil dignantur sua expositione, nec haec scripsimus, nec umquam similes futuri sumus. Praeterea alia in tantillo Poëmatio res, alia in grandibus operibus est, quae & ipsa vix magnatum illorum ingenia capiunt. Illuc à nobis laboratum est, ut non tam splendidus quam facilis intellectu Gratius prodeat, à cujus lectione omneis vel maxime certe pars litterariae rei studentium, abhorruit. Sequentur alii qui lumina omnia litteraturae Anti-

ET PRAEFATIONES.

tiquae in promptu habent. ii vel saltuatim omnia luce perfundent; quae nos vix ostendere potuimus, etiam labore annisi non parvo. Is sane unum nobis oëtiduum in descriptione harum Animadversionum abstulit. Sed ante rem Lectorem majori ambitu quam in ipso opere, detinemus.

EX

LIBRIS SILVARUM CASPARIS BARTHII.

ASpera dum magno circum grassata tumultu
Tabificum arcano Fax aëra fulmine torret,
Ut longe à patriis miseranda penatibus ultro
Exsilia inquirant Proceres; Plebs pallida virus
Horrendum in strages celeri discrimine raptat.
Otia sectatur Musarum, & tela cruentae
Dira necis suavi modulamine BARTHIIUS exit.
Interea cum blanda animo nutricula prisca
Eloquii insidat Critice; quae sparsa jacebant
Fragmina constipat vatum, sacroque potitus
Fonte, per Aonios grassatur plurimus hortos.
Reliquias veteris, ignota volumina vulgo,
Restituit numeris, & vitae reddit honoreis
Depositos tumulis. Venanti GRATIUS arma
Decolor extricat senio: post secula multa
Exsutum lauru Vates caput induit acer.
Nec minus in Nemesi cartas pia munia solvit
Nobilis à proavis, doctrinae ingentis Amator.
Fortunam exsuperans animo, spe fortior, auctor
Carminis egregii. Ruspantem ingloria rura
Antiquà è carie, desperatisque favillis,
In vitam vatis CALPURNI scripta sequuntur.
Omnia quae aeternis intexens Carmina chartis
Eripuit senio Juvenis, nova lumina nocti

In-

D E D I C A T I O N E S

Infudit veteri, & Solem deduxit in umbras.
 Ille velut patrii non jam novus arbiter horti,
 Stirpibus incumbit curans, peregrinaque late
 Brachia detondet ferro: nec inutile pondus
 Fructibus obscuros genuinis addere foetus
 Falce finit facili: dudum squallore sepulta
 Germina subjiciunt frondeis; Germanaque sensim
 Forma redit, mutata situ. Viget hospite pulso
 Versicolor propriis stirps floribus; altaque coelo
 Surgit ovans, pretioque suum compenfat honorem.

Non aliter multis **G R A T I** flos sentibus horrens,
 Quas partim sterilis induxerat undique tellus,
 Partim adeo infelix inseverat Error, & ingens
 Temporibus Fortuna lues, nunc nobile tollit
 E Paedore caput. Juxta se candidus auctor
 Imputat in vitam, & decoris non sponte renati
 Participat laudem generoso laetus Amore.

Sic Nemesi longo turpata volumina seculo,
 Scriptaque corticeis Calpurni musa libellis
 Attollunt oculos; & candida tela diei
 Unà & purpurei Juvenis rata vota salutant.

Posteritas Regina aevi, Dea magna Dearum,
 Judice distinguens, procul invidiâ, omnia lance
 Scripta virum; tibi se, veteris tibi **B A R T H I U S** aevi
 Reliquias tenuis, & lamentabile tanti
 Naufragii pignus scriptis commendat amicis.
 Sit Fortuna teres, & secum cuncta volutet,
 Ortus ut occasu mutetur, surgat in ortus
 Pernicies, ludantque novam primordia Mortem.
 Stet Romana manus vatum, nec nobile mutet
 Ingenium seclis, unâque arcana ruentis
 Fallat ovans aevi generosus momina Fautor.

IN

ET PRAEFATIONES.

IN

GRATIUM, A NOBILI

ET EXCELLENTI JUVE NE

CASPARE BARTHIO,

EDITUM.

GRATIA cui nomen dederat, Fortuna sepulcrum
Inter contemptas flebile Quisquilias.
Quod, VATES, habuit Charisin donantibus, olli
Restituit vates nobilis, INGENIUM.
Exemit senium, quod cum non ullus haberet,
Fortunae Vati fecerat Invidia.
Nunc Charisin junctim faciunt cum Vate Palaemon,
Et junctim senii spernere crimen habent.

I. S. B. F.

**

DE

DEDICATIO
ET
PRAEFATIO
JANI VLITII.

CELSISSIMO. PRINCIPI.
GUILHELMO. NASSAVIO.

CELSISSIMI. ARAUSIONIS.
PRINCIPIS. BELGARUMQUE.
IMPERATORIS. INVICTISSIMI.
FREDERICI. HENRICI. FILIO.
DIVI. GUILHELMI. NEPOTI.
SERENISSIMI. AC. POTENTISSIMI.
BRITANNIAE. REGIS. GENERO.
REGIIQUE. ORDINIS. EQUITI.
EQUITUM. IN. BELGIO. CONFOED.
PRAEFECTO. GENERALI.
FORTITER. GESTORUM. FAMA.
VICTORIARUMQUE. ILLUSTR.
REGIAE. VENATIONIS.
INSTAURATORI.
VENATORUM. PRINCIPI.
VENATIONIS. ROMANAE.
AUTORES. PRINCIPES.
ET. QUICQUID. A. ME. ACCEDIT.
MEQUE. MEAEQUE. OMNIA.
L. M. Q. D. D. D.

DE-

DEDICATIO.

PRINCEPS MAXIME, Ductor universae
Sub Belgis equitantium catervae,
Una spes Patriae, & Parentis una:
Quem sextam patriis merere castris
(Hulsta nunc etiam fatente) laurum
Æstas tertia narrat, obstinatos
Tundentem Grudios; Patriisque celso
Quem fixum lateri, paresque Patri
Per fastigia summa metientem
Gressus, vidit Iber, fugitque visum:
Et fugisse semel velit cruore
Tabidus toties suo Tabuda;
Nunc Gordunia Saxa, nunc rebellem,
(Qua sedare sitim solet tuorum,
Et fluctu famulante ferre pontes
Natantes didicit, ratesque nostras)
Incusans Legiam: vel acta retro
Vertens flumina, dum latere possit,
Et victa procul exulare ripa.
Tandem desine, desine ah! patenti
Vicinos tumulto obsidere Flandros:
Dum nec bella tubae, nec inter arma
Ferales litus sonant, sed ipsas
Tristi carmine naenias frequentant.
Quiescant litui, tubae quiescant:
Et Tu depositis parumper armis,
Tersus pulvere Martio, ad Penates
Cum Patre incolumi redux avitos,
Regalem thalamum Maritus intra:
Haganumque nemus, Batava lempe, &
Lustratos toties revise colles.
Ipsam te reducem nemus salutat,
Respondentque iterantque vota colles.
Laetantur reditu Tuo Tui omnes,

** 2

Gau-

D E D I C A T I O N E S

*Gaudetque incolumem videre Patrum,
 Cujus portio grandis es, Senatus.
 Te fidi resonant canes, Ducemque
 Absentem increpitant, citantque ut adsis:
 Dum pridem nimia quiete stertunt
 Damnosi lepores utramque in aurem,
 Hibernae male prodigi saginae,
 Et totas avidi vorare messes.
 Qui jam seposito metu, l'uique
 Securi, grege limites frequenti
 Perrupere Tuos, novumque tentant
 Martem, ut lucifugis arenae alumnos
 Expellant habitaculis colonos.
 Quin (si Diis placeat) strues in ipsas
 Egerunt aditus cuniculosos;
 Hibernaeque penum fami repostum
 Hac illac penetrantque, subruuntque:
 Hiberna ut faciant fame perire
 Cultores Logoduniensis agri:
 Ni, Fortissime, subvenis misellis
 Vindex agricolis: ut ipse belli
 Autor legitimi in feras nocentes,
 Monstrorum domitor, metu ferino
 Alcides modo liberavit orbem.
 Sic Tu Maxime liberator agri
 Obsessi, jubeas bene esse cunctis,
 Qui dextra Patriam geris salutem:
 Dum pars retia tendit, inque caeco
 Cassem calle locat: plagisque clausos
 Obliquant aditus: aperta campi
 Pars formidine circuit dolosa:
 Pinnae linea dum quatit rubentes,
 Currentes alius paratque nodos;
 Illi noctivago relicta ab hoste
 Retro signa legunt, notantque lustrum.
 At delecta canum procul juvenus,
 Loro cautius arctiore vincti,
 Vix tantum imperium Tuum morantur:*

Do-

ET PRAEFATIONES.

*Donec omnibus expeditus armis,
 Torto verberare concitans jugalem,
 (Quem venti gravis Asturum marito
 Mater progenuit, levissime Maurus.
 Infreni domuit manu, per auras
 Raptus signa dari jubes, ut omnis
 Uno carcere proruat caterva,
 Belli fida Dianei ministra:
 Collesque, & nemora, aggeresque, aquasque
 Jungant praecipiti relicta cursu,
 Dorceus, Ichnobates, Oribasusque,
 Ambaeque Dromades, celerque Ierna,
 Et multo agmine consonans Agasseus:
 Tonantemque imitata voce Bronte,
 Agreque, Pterelasque, bajuloque
 Praedas Vertragus ore ferre doctus:
 Et cervis inimica vis Lyciscae.
 His Tu sedulus Imperator instas,
 Seu cursum revocas, jubesve cursum
 Multum intendere, vocibusque blandis
 Das vires animumque obediendi:
 Hortarisque alacer greges, & hostem
 Primus conspicias, excitasque primus,
 Et primus capis, & potire capto.
 Non sic Dardanius nepos Dionae,
 Ipso patre prior feras laceffens,
 Venatu valuit; nec acriori
 Exultavit equo, modo hos, modo illos
 Cursu praeteriens: ut inter omnes
 Tu vel Nassavios, Ducesque Baemos
 Excellis, supereminesque victor.*

*At Tu seu lepores preme fugaces,
 Acri seu grave praelium Molosso
 Irritas cane, Gratium ministris
 Hunc ascribe tuis, Olympiumque
 Admittas comitem Nemesianum.
 Hic ille est, Latii vigentis aetas
 Quem Musae socium addidit Latinae,
 Divinoque parem tulit Maroni.*

D E D I C A T I O N E S

*Primus qui Egerium nemus colentem
 Falisca cecinit chely Dianam;
 Et veri simulacra vera belli
 Instruxit, populoque bellicoso.
 Venandi nova fabricavit arma.
 Alter, qui tenui sonans Camoena
 (Quantum tertia pristini leporis
 Aetas dedidit) Latinitatis
 Effoetae rediviva lux, sui que
 Princeps temporis, & favore tantum
 Pollens Caesareo fuit, stetitque,
 Ut cum Principe non inerudito
 Certarit calamo, rudique cantu
 Augustos reseraverit Penates.
 Hos Tu, ô inclyta stirps Araussonis,
 Contentos manibus Tuis revolvi,
 Et tantum comites ut inter errent,
 Dum venare, Tuos, araneoso
 Neu damnes pluteo unice rogantes,
 Felix suscipe: suscipe & bubulci
 Agreste hoc Siculi melos, recincto
 Laetos qui reparet Tibi labores.*

*Sic adsit comes, & Tuis benigne
 Aspiret faveatque Diva votis:
 Sic certo fera quaeque strata telo
 Dextrâ gaudeat ut Tuâ perire.
 Sic, cum vera iterum capeffis arma,
 Quaecunque hic meditare vel jocando,
 Imbellique struis peritus hosti,
 Verum postmodo torqueas in hostem:
 Et qua nunc lepores, levesque dorcas,
 Tum majore fuga premas Iberum:
 Pellasque, ut leporem suo cubili,
 Qui nunc Advatica latent in arce;
 Arcemque ocyus occupans avitam
 Grandi tempora vinciare lauro.
 Seu, qui magnanimos moratus actus,
 Dum se cespite totus aggerato*

Con-

ET PRAEFATIONES.

*Condit, ne tumulo fugetur exul,
Miles; has quoque circuire doctus
Ambages spatiosiore circum
Claudas limite, tergorique inuras
Hispano Auriaci notas triumphi.*

JANUS VLITIUS.

JANI VLITII ENCOMIA VENATIONIS,

Quibus, praeter alias ejus laudes & utilitates, ostenditur potissimum, cum omnibus militibus, tum Principi quammaxime esse colendam.

PLATO Lib. VII. De Legibus.

PORTET ut Legislator, quae in venatione laudanda sunt, laudet: quae contra, vituperet, ad juventutis exercitationem. Juvenes autem cum audiverint, ita parere debent, ut nec labore nec voluptate revocati aliter faciant, quam Legislator consuluit. Imo vero magis in honore habeant, quae cum laude dicta, & exhortando proposita sunt, quam quae minaci & vindice lege firmata. His ita propositis congrua deinceps laus & vituperatio venationis conscribi potest: ut quae meliores animos juvenum facit, laudetur: quae contra, vituperetur. Dicamus igitur ad eos sic precibus interpositis: Utinam vos, ô Charissimi, nunquam marinae venationis, hamiq̃ue cupiditas capiat; nec omnino aquaticorum animalium die sive etiam nocte per otiosam venationem sagena capiendorum: nec piraticae amor, per maria venatores hominum iniquos atque atroces vos faciat. Furti vero latrociniiq̃ue cupiditas in urbe vel regione committendi nec in mentem quidem veniat vestram; nec volatilium jucunda venatio sit servilis magis, quam libera. Pedestrium ergo venatio vobis sola relinquitur. Sed nec dormientium, quae vicibus quibusdam inter-

po-

D E D I C A T I O N E S

positis sit , nocturnaue vocatur , & otiosorum hominum est , laude digna habetur , neque etiam quae in laboris remissione sit , & retibus laqueisque , non constantis animi viribus , ferarum domat impetum. Sola ergo quadrupedum venatio illa restat omnibus optima , quae equis , canibus , corporis viribus agitur. Nam quibuscumque divina curae est fortitudo , ii quadrupedes omnes cursu , vulneribus , telisque manu propria venando vincere debent. Sed laus vituperatioque venandi ita quidem distincta sit: Lex autem hujusmodi:

SACROSANCTOS. OMNINO. HOS. VENATORES. UBI-
CUNQUE. VENARI. VELINT. NEMO. PROHIBEAT. NO-
CTURNUM. VENATOREM. RETIBUS. ET. CANIBUS. FI-
DENTEM. NEMO. USPIAM. SINAT. VENARI. AUCEPS.
PER. INCULTOS. AGROS. MONTESQUE. VAGARI. PER-
MITTATUR. &c. *Quae Graece partim praeposita sunt Prolegomenis ad Gratium.*

XENOPHON *Lib. I. CYROPAEDIAE,*

De severissima atque optima Persarum juventutis apud regiam institutione.

QUUM vero ad Venationem Rex exierit (id quod etiam saepius per mensem agit) custodiae dimidiam partem secum educit. Qui vero una exeunt, oportet ut habeant arcum juxta pharetram , inque vagina copidem aut securim: praeterea cratem pro scuto , & pila duo , ut altero eminus , altero , ubi opus fuerit , cominus utantur. Ob hanc autem causam etiam publice dant operam venationi (cum Rex , quemadmodum in bello se ducem iis praestat , venationi ipse praest , utque alii venentur , diligenter curat) quod haec verissima videatur rerum bellicarum meditatio. Etenim diluculo assuefacit surgere , frigoraue & calores tolerare. Exercet etiam eos ad itinera & cursus. Neesse insuper est sagitta bestiam ferire , aut jaculo petere , ubicunque occurrerit. Quinetiam magnanimitate saepe opus est , ubi ferox aliqua bestia sese objecerit. Sed & percutere oportet oblatam , & ab irruente cavere. Quare haud facile in venatione eorum quicquam abesse reperiat , quae inter bellandum usum habere possunt.

Idem

ET PRAEFATIONES.

Idem Lib. VIII. de ipso Cyro:

CAeterum exercitationis bellicae causa venatum eos educebat, quos in his exercendos arbitrabatur: quod venationem duceret tum bellicae rei totius optimam meditationem esse, tum equestris longe verissimam. Nam ad insidendum equis in locis quibuscumque maxime reddit aptos, quod fugientes feras sequi necesse sit: & agiles efficit valde ad quodvis opus ex equis perficiendum, propter honoris studium, & cupiditatem capiendi. Haec etiam maxime suos illos comites adsuavefaciebat ad continentiam, & labores, & frigora, & calores, & famem, & sitim tolerandam. Ac modo quoque tum Rex, tum qui cum Rege vivunt, haec facere non cessant.

Idem Epilogo Cynegetici:

HAstenus de iis, quae in venatione faciunda sunt, dictum. Huic autem labori ac studio dediti magnam inde utilitatem capient. Nam & corporibus valetudinem bonam conciliabunt, & visu audituque meliori fruentur, & serius senescunt. Ad disciplinam vero militarem potissimum eos venatio instituit. Primum ubi gestantibus arma per difficiles vias eundum erit, animos haud despondebunt. Quippe labores sustinere propterea poterunt, quod iis ad feras capiendas adsuavefacti fuerint. Deinde poterunt etiam cubare duriter, & egregios se declarare custodes in eo, quod fuerit imperatum. In hostibus adeundis, simul & progredi adversus eos, & facere poterunt, quae imperantur: idque propterea, quod eadem ratione feras etiam capere consueverint. In fronte collocati, quum labores tolerare norint, acies non deferent. In hostium fuga, propter consuetudinem & usum, quibusvis in locis adversarios recte pariter ac tuto persequentur. Si quid infeliciter exercitui cesserit, in silvosis, praeruptis, aliisque difficilibus locis tam seipsos, quam alios absque macula turpitudinis conservare poterunt. Nam praebebit hoc eis ipse rei usus, ut plus aliis norint. Nonnulli quidem tales aliquando magna sociorum turba in fugam coniecta, jam victores hostes, ob difficultatem locorum in errorem abreptos, suo ipsi robore atque audacia praelium instaurando, terga dare coegerunt. Semper enim illi, qui tam corpore quam animo praepollent, haud procul absunt ab eo, ut rem nunquam non prospere gerant. Cum autem majores quoque nostri cognovissent hinc prosperos adversus hostes suc-

ces-

D E D I C A T I O N E S

cessus suos manare, juventutis curam sibi suscipiendam censuerunt. Videbant enim hanc unam voluptatem junioribus utilitates afferre plurimas, quum & prudentes eos reddat, & justos, quod in veritate instituantur. Itidem res bellicas per haec sibi cedere feliciter intelligebant. Eadem voluptas à ceteris quoque praeclaris & honestis rebus, quibus se dare velint, minime juvenes arcet: quod aliae voluptates improbae faciunt, quae discendae non sunt. Ex his igitur & boni milites & Imperatores boni evadunt. *Et quae sequuntur usque ad finem libri, & totum ejus prooemium eodem fere spectant.*

Excerptum ex POLYBII Histor. Lib. xxxi. quod & partim Graece praefixum Prologomenis ad Gratium.

Confecto autem bello L. Aemilius eam exercitationem ac voluptatem, quae est in venando, convenientissimam juventuti ratus esse, & venatores Regios conciliavit Scipioni, & omnem venandi licentiam ei concessit. Qua ille accepta Rex propemodum sibi esse visus, totum illud tempus, quo Legiones post victoriam in Macedonia perstitierunt, in eo consumpsit. Cumque & amplissima ei facultas suppeteret, & ipse aetate cum maxime floreret, & natura in eam rem esset propensior, tanquam generosi catuli, constantior ejus ac diuturnior in venando impetus fuit. Quamobrem Romam postquam venit, adjuncto Polybii in ea parte studio atque ardore, quantum temporis in judiciis ac salutationibus reliqui juvenes conterebant, forum assidue prementes, eoque studentes commendare se multitudini, tantum Scipio venationi impendens, atque interim praeclarum aliquid & ad memoriam insigne agere nunquam desistens, praestantiorum reliquis gloriam est adeptus.

J U L I U S P O L L U X

(*Praefatione Lib. v. Onomastici*)

C O M M O D O C A E S. S.

Quoniam te venationum studiosum esse convenit, quandoquidem hoc studium heroicum Regiumque est, & ad corporis animique bonam constitutionem confert, atque tam placidae fortitudinis, quam militaris audaciae meditatio sit, quae viribus conducatur, & exercitatione reddit robustum, celerem, equestrem, solertem, & laboriosum

(fi

ET PRAEFATIONES.

(si modo quis resistentia robore, fugientia celeritate, subripiencia se ex equo, solertia calliditate, latentia consideratione, occultata tempore noctu advigilans, & interdium laborans, capere intendat) necesse est aliquid de venatione dicere.

CICERO *Lib. 11. de Natura Deorum:*

JAm vero immanes & feras belluas nanciscimur venando, ut & vescamur iis, & exerceamur in venando ad similitudinem bellicae disciplinae, & utamur domitis, & condocesactis, ut elephantis; multaque ex earum corporibus remedia morbis & vulneribus eligamus.

Idem Lib. 1. de Officiis:

SUppeditant autem & campus noster, & studia venandi honesta exempla ludendi.

VIRGILIUS *Lib. vii. Aeneidos:*

ET te montosae misere in praelia Nursae,
Ufens, insignem fama, & felicibus armis:
Horrida praecipue cui gens, assuetaque multo
Venatu nemorum, duris Aequicola glebis:
Armati terram exercent, semperque recentes
Convectare juvat praedas, & vivere rapto.

Idem Lib. ix.

VEnatu invigilant pueri, silvasque fatigant;
Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu:
At patiens operum, parvoque assueta Juventus
Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
Omne aevum ferro teritur, versaque juvenum
Terga fatigamus hasta: nec tarda senectus
Debilitat vires animi, mutatque vigorem:
Caniciem galea premimus, semperque recentes
Convectare juvat praedas, & vivere rapto.

*** 2

HO.

DEDICATIONES

HORATIUS Lib. I. Epist. XVIII.

— — — tu cede potentis amici
 Lenibus imperiis, quotiesque educet in agros.
 Aetolis onerata plagis jumenta, canesque;
 Surge, & inhumanae senium depone Camoenae,
 Coenes ut pariter pulmenta laboribus emta.
 ROMANIS SOLENNE VIRIS OPUS, UTILE FAMAE.
 VITAEQUE ET MEMBRIS. praesertim cum valeas, &
 Vel cursu superare canem, vel viribus aprum
 Possis: adde, virilia quod speciosius arma
 Non est qui tractet.

SENECA de Providentia cap. II.

Nobis interdum voluptati est, si adolescens constantis animi irruentem feram venabulo exceptit, si leonis incursum interritus pertulit: tantoque spectaculum est gratius, quanto id honestior fecit.

PLINIUS CAECILIUS Panegy. ad Trajanum Imp.

Quod si quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris. Quae enim remissio tibi, nisi lustrare saltus? excutere cubilibus feras? superare immensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio adjutum? atque inter haec pia mente adire lucos, & occursare numinibus? OLIM HAEC EXPERIENTIA JUVENTUTIS, HAEC VOLUPTAS ERAT, HIS ARTIBUS FUTURI DUCES IMBUEBANTUR, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu: nec mediocre pacis decus habebatur submoti campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor. Et plura, quae sequuntur, idem docent: quae temere ac imprudenter nimis reprehendit Doctissimus Lipsius, ut ea quae hic praemissa sunt, & quae in Prologemenis dixi, evincunt.

JU.

ET PRAEFATIONES.

JUSTINUS *Histor. Epit. Lib. xxxvii.*

de Mithridate adolescente adhuc, cujus ea postea magnitudo fuit, ut non sui tantum temporis, verum etiam superioris aetatis omnes Reges maiestate superaverit, ipso ibidem Iustino teste.

TImens deinde ne inimici, quod veneno non potuerant, ferro peragerent, venandi studium finxit: quo per VII annos neque urbis neque ruris recto usus est; sed per silvas vagatus, diversis montium regionibus pernoctabat, assuetus feras cursu aut fugare, aut persequi; cum quibusdam etiam viribus congregi. Quibus rebus & insidias vitavit, & corpus ad omnem virtutis patientiam duravit.

SYMMACHUS *Lib. V. Epist. 66. Olybrio & Probino S.*

SUppetere vobis plenam roboris valetudinem ferarum indago testatur. Haec igitur prima mihi de vobis gaudii causa est, quod rusticis voluptatibus sanitatem juvatis: secundus laetitiae gradus est, venatu capta meruisse. || Vos malo cum Attilio rusticari, & ludum virium sequi, quam bonis verbis deduci ad instituta desidia. Certe aetatibus vestris hic labor convenit. Distingueda est lectio juvenum, non alveolo, aut pila, aut trocho Attico, vel Graecis palaestris, sed alacri fatigatione, & innocentis audaciae gaudiis. *Videnda & reliqua ejusdem Epistolae, & lib. ix. Epist. xxviii.*

VEGETIUS *Lib. i. de Re Militari:*

Piscatores, aucupēs, &c. longe arbitror pellendos à castris: fabros ferrarios, carpentarios, macellarios, & cervorum aprorumque venatores convenit sociare militiae.

JACOBUS REX *Lib. iiii. de Officio Regis:*

Non possum hic venationem omittere, eam, quae canibus venaticis exercetur, quae species laudatissima est, & nobilissima.
***. 3. Nam

D E D I C A T I O N E S

Nam sagittis, aut globis in feras grassari illiberale est & furtivum: & canis leporarii ministerium nihil habet tum generosum ac militare. Sed ne suspectus videar venationis laudator, ego tibi Xenophontem laudo authorem veterem & illustrem, qui causas alterutri nostrum adulandi procul habuit. Is pulcerrimam Principis educandi rationem sub Cyri nomine proponit. (*Huc pertinent ea, quae ex Xenophonte modo translata.*) Aucupium, quod per accipitres & falcones exercetur, non damno; parcius tamen laudo: quia non item militiam refert, ut venatio, quae equitem audacem, omniumque locorum peritum facit.

ANDR. RIVETUS *Institutione Principis Christiani:*

Multa insuper alia sunt studia, quae cum laude exercentur, ut venationis potissimum; modo ne vehemens atque assiduum nimis sit, neque feras persequendo humanitatem, officiumque tuum negligas.

Plato lib. VII. de Legibus, postquam Venationem quadrupedum multis commendavit, ita finit librum:

Μὲν δὲ πᾶσι λοιπὴ ἔσται ἀρίστη ἢ τῇ τετραπόδων ἵπποις, ἔκκυσι, ἔκπῃς ἑαυτῶν θήρεσιν σώμασιν· ὧν πάντων κρατῆσι δρόμοις ἔσται ὡληγαῖς, ἔσται βλαγαῖς, αὐτόχειρες θηρεύοντες, ὅσοις ἀνδρείας τῇ θείας ἑπιμελίας. τῶν δὲ πάντων ἑπαινῶν, μὲν πῆμα ἔσται ψόγῳ, ὁ διηρημένῳ ἂν εἴη λόγῳ. νόμῳ δὲ οὗδε· τοῦτο γὰρ ΜΗΔΕΙΣ ΙΕΡΟΤΟ ΟΝΤΩΣ ΘΗΡΕΥΤΑΣ ΚΩΛΕΥΕΤΩ, ΟΠΟΥ ΚΑΙ ΟΠΗΠΕΡ ἈΝ ΕΘΕΛΩΣΙ ΚΥΝΗΓΕΤΕΙΝ. ἔσται.

Polybius in Excerptis de Scipionis institutione militari.

Λοιπὸν δὲ ὄντων τῶν καὶ τῶν ἀνδρείων ἔκκυσι καὶ ἐν πάσῃ μὲν πολιτείᾳ, μάλιστα δὲ ἐν τῇ πρώτῃ μεγίστῳ ἔσται ἔκκυσι καὶ ἔκπῃς ὡληγαῖς καὶ βλαγαῖς, αὐτόχειρες θηρεύοντες, ὅσοις ἀνδρείας τῇ θείας ἑπιμελίας. τῶν δὲ πάντων ἑπαινῶν, μὲν πῆμα ἔσται ψόγῳ, ὁ διηρημένῳ ἂν εἴη λόγῳ. νόμῳ δὲ οὗδε· τοῦτο γὰρ ΜΗΔΕΙΣ ΙΕΡΟΤΟ ΟΝΤΩΣ ΘΗΡΕΥΤΑΣ ΚΩΛΕΥΕΤΩ, ΟΠΟΥ ΚΑΙ ΟΠΗΠΕΡ ἈΝ ΕΘΕΛΩΣΙ ΚΥΝΗΓΕΤΕΙΝ. ἔσται. quae longiuscula, quam ut hic transcribi possint, summam tamen Venationis commendationem habent.

P R O.

ET PRAEFATIONES. PROLEGOMENA,

In quibus de Venationis origine & processu, ac nova hac GRATII editione dissertatur.

Cum plurimum publicae pariter, ac literariae rei priscorum inventorum renovationes conferre viderent primi bonarum artium restitutores, viri doctissimi, alii alias edocendas sibi quisque sumpserunt. Laudandum sane institutum, quo & antiquitas decori suo, & nostra ad antiquum reformentur: nisi plerique eorum amoenitati magis, quam honesto studuissent; nec quid sciri profuit, sed quid potuit, ostendere. Quin imo plerique intra Urbis pomoeria, aliqui non ultra Theatrorum podia, nonnulli & intra privatos parietes se continuerunt; quid ibi rerum, bene aequae ac male, gestum sit, scire contenti. Quorum illi quoque moribus nostris & pessimum saeculo exemplum aperuerunt, qui quam sumptuose olim Romulides & aleam & gulam exercuerint omni impensa indagarunt: ut scilicet & nostri Iurcones ad antiqua stomachum exacuant, & in tanto vitiorum curriculo illis palmam auferre contendunt. Rectius illi vero, quanquam pauci, qui se in agros diffuderunt, ut quid diligens agricola, quid sagax venator, quid anceps praedae auceps, semperque dubius piscator captarent, compertum haberent. E quibus ego cum Venationem praecipuam, ita maxime neglectam haberi viderem, eam ab origine sua examinare, & in hodiernum quoque usum deducere, operae pretium existimavi. Nam unus & alter, qui ad Oppianum scripserunt, quantumvis magni Viri, de verbis magis, quam rerum cognitione, solliciti fuerunt. Pejori etiam successu ille egit, qui Gratium è silvis in scholam aliquam Grammaticam compellere conatus est. Ita, inquam, neglectum hactenus honestissime antiquis Heroibus habitum exercitium; ignaviane an incogitantia, non dixerim. Utra utra sit, tantum etiam odium conflavit, ut inter servilia officia jam à multis accenseatur Venatio, qui quod è Salustio male intellexerant, quam Principum ab omni aevo Virorum exempla, probare maluerunt. Ad quos refellendos non jam tot illustres ex optimis Autoribus locos adducam, quos & alii congefferunt, & quorum aliquos insigniores in aversis titulorum paginis ipse ob oculos posui; sed quicquid à Crispo arguitur, facile concedam; ut si quis *venando intentus aetatem agat*, ille *servile* magis *officium* exercere, quam legitimam corporis agitationem, &
li-

D E D I C A T I O N E S

libidini potius quam voluptati indulgere merito censeatur. *Nec vero laudaverim per se magnopere duritiem corporis ac lacertorum, sed si his validior toto corpore animus imperet, quem non nimiae indulgentiae molliant, non copiae principales ad segnitiam luxumque detorqueant, tunc ego seu montibus, seu mari exerceatur, & laetum opere corpus, & crescentia laboribus membra mirabor; ut de temperamento Venationis, quam tantopere in optimo Principe laudaverat, loquitur Plinius Caecilius. Qui modice & nonnunquam venatur, hoc agit, ut animus agitatione motuque corporis excitetur, ut idem alibi de se testatur: qui immodice aut assidue; corpori inservit, animumque illius libidini emancipat. Nec enim vituperare omnino Crispus potuit, quod virtutis incitamentum in Jugurtha fuisse agnovit, quantumvis fingamus ipsum à venatione alienum fuisse. Talis certe fastidiosorum contemptus legem non facit, non magis quam si Clericus aliquis nobis eam invideat, quia sibi interdictam exercere nolit. Quare toleremus facile quaecunque Saresberienfis Johannes sibi, sui que ordinis hominibus scripserit: hoc insuper laudemus, quod licenter exerceri venationem concedens, nimiam culpaverit. Difficilius feramus quod Plinium notaverit Vir Doctissimus, quia Venatione in Trajano laudata, *olim haec experientia juventutis, haec voluptas erat: his artibus futuri duces imbuebantur*, subdiderit. Ille vero addit: vix sane veteres Romanos factitasse legas qui à prima adolescentia in militia, aut ejus exercitiis, erant. Si verba sua intellexit, & quae illa militantium adolescentum exercitia fuerint, utique & venationem inter ea fuisse ignorare non debuit: nec potuit, si Polybii locum, quem praefationi huic praemisimus, videre illi contigisset, ex quo & utrumque Scipionem, & ipsum Polybium, ut convenientissimum militaris roboris incitamentum, *bellicaeque disciplinae similitudinem*, ut vocat eam Cicero, venationem habuisse & exercuisse constat. Si Plinio fidem negat, cur Ciceroni, qui non semel eam commendat, cur Flacco, qui*

*Romanis solemne viris opus, utile famae,
Vitaeque & membris,*

vocavit, ut Graecos nunc omittam, autoritas sua perit? Sed ne omnibus respondere necesse sit, omnibus unum, qui id valet, oppono Xenophontem, qui & in perfectissimi illa Principis institutione venationem primum bellicae virtutis tirocinium posuit, & in proprio de Venatione libro tot Heroum exemplis proemium stabilivit, totque hortationibus & rationibus epilogum munivit, ut qui ea legerit, aliorum

E T P R A E F A T I O N E S.

rum (at quot, quantique Viri!) auctoritati supersedere, ne dicam, de venatione melius quam cum vulgo sentire, possit. Itaque nunc de origine ejus, & processu altius omnia repetam, simulque Gratii methodum (cujus laus ut maxima, ita maxima illi, quia Poëtae debetur) Lectori conciliabo. Primi mortalium cum ad possidenda ea, quae usui suo creata videbant, animum adverterent, nihil aeque, ac animalia, juvare experti sunt. Sed enim illorum quaedam sponte dominos admiserunt, quaedam non nisi perdomita. Horum indomitum aliis violentia, aliis velocitas detrectationem ingenitam obstinavit. Igitur in violenta illa, evitandae aut praeveniendae saevitiae eorum necessitas, primam contentionem exstimulavit. Tum quidem ut se defenderent ab iis laceffitos,

— — — *omnis in armis*

Spes fuit, & nuda silvas virtute movebant.

Fortitudo arcebat pericula, inquit Seneca lib. xiv. Epist. xci. Lucretius lib. v.

Et manuum mira freti virtute pedumque

Consectabantur silvestria saecula ferarum

Missilibus saxis, & magno pondere clavae:

Multaque vincebant, vitabant pauca latebris.

Quo etiam applicanda sunt, quae longo apud illum ordine sequuntur. Deinde successu paulatim confidentiores, nec tamen nuda vi agendum semper experti, adhibitis instrumentis, & ratione, ultro ea oppugnatum iverunt, cum ut iis interfectis tutius ipsi sua obirent, tum ut proximis succurrerent, & infirmiores à validioribus tuerentur, ut loquitur Seneca. Non aliter quam de Romanis Salustius: *Post ubi virtute pericula propulerant, sociis atque amicis auxilia portabant.* Et hoc quidem in antiquis Romanis etiam laudavit Plinius: *Nec mediocre pacis decus habebatur submota campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor.* Et hoc noster:

Hinc omne auxilium vitae, certusque reluxit

Ordo, & contiguas didicere ex artibus artes

Proferere; hinc demens cessit violentia retro.

Hic bellum illud ferinum substitit, & ut Maro loquitur Georg. I. dum

Varias usus meditando extunderet artes,

Tum laqueis captare feras, & fallere visco

Inventum, & magnos canibus circumdare saltus.

Id est, in eas quoque feras, quae fugere aut latere tutissimum habebant,

* * * *

D E D I C A T I O N E S

bant, dolos protelarunt: quae altera & propria magis *venationis* species, siquidem ei à *venis* indagandis aut nomen, aut saltem similitudo est. Haec voluptatem, qua capti laborem non defugerent, adhibuit. Nam prior illa bellica tota, & *periculosae plenum opus aleae* erat, & *πολεμικῶ* plane refert. In qua, uti dixi, cum defensionis primum serviret, inventa sunt retia, formidines, venabula, jacula, quo ordine ea accurate describit Gratius. Quae ubi ultro oppugnantes postea adhibuerunt, eadem, sed ampliore usu, & commodiora fuerunt. Itaque retia non solum arcendi, sed & concludendi feras, ac capiendi causâ tendebantur. Nec formido abigere, sed in retia eas cogere didicit. Venabula, non modo qualia Dercylos ad excipiendos apros invenerat, ut majori vulnere certius conficerent, etiam crassiore obelisco, ut soliferea, munita. Jaculis, quibus antea eminus vulnera minabantur, impetere ultro & insequi fugientes adinventum. Itaque, ubi *industria finem tetigit*, eadem arma ad *ἰχθυονικῶ* translata. Si enim summa illa genera servemus, duplex venatio est, bellica & indagatoria: ita ut illa utilitatem, haec voluptatem magis habeat; illa vires, haec sagacitatem requirat: velocitas autem utrique ad perfectionem accedat. Sed quia cursu solo aliqua etiam venatio consistit, triplicem commode statuerunt Romani, cum duplicem tantum habuerint Graeci. Plinius: *certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu*. In cursoria enim agilitatem, ut in bellica robur tam animi quam corporis, & in investigatione sagacitatem spectabant. Laudatissimae quidem in Principe priores duae, quia & in militia necessitatem habent: tertia tamen proprium *venationis* nomen meruit, quia *in venatu solertia & sagacitas praecipua est*, ut loquitur Plinius avunculus. Ideoque *venaticum* pro sagaci posuit Plautus Milite Glor. Julius Firmicus lib. V. cap. VIII. *Similiter & nutritores canum Molossorum, Vertagorum, & qui sunt ad venationes accommodati*. Molossos ad bellicam, Vertagos ad cursum, & alios, quos non nominat, quia plurima eorum genera, ad venationes, *i. ἰχθυονικῶ* accommodat. Sunt enim diversa canum genera pro diverso, cui aptiores sunt, venationis genere. Seneca lib. X. Epist. LXXVII. *In cane sagacitas prima est, si investigare debet feras; cursus, si consequi; audacia, si mordere & invadere*. Noster:

— — Sive indomitos vehementior hostes

Nudo Marte premas, seu bellum ex arte ministres,

Mille canum patriae, ductique ab origine mores Cuique sua.

Hic quidem duo tantum genera recenset; bellicosos, ut Medos, Celtas,

ET PRAEFATIONES.

tas, Seres, Lycaonas, Hyrcanos, Britannos, Molossos; & sagaces, ut Gelonos, Athamanas, Acarnanas, Aetolos. In utroque Persam commendat, &, quia optatissimum hoc, ex utroque genere mixtos etiam formavit. Sed his tertium genus postea adjungit;

— — — at te leve si qua

*Tangit opus, pavidosque juvat compellere dorcas,
Petronios (sic fama) canes, volucresque Sicambros,
Et pictam macula Vertraham delige falsa,
Ocyor affectu mentis, pinnaque cucurrit.*

Hi sunt veloces, quos fama magis, quam usu cognovit Gratius. Vix- dum enim tum Romanis cogniti, Galliâ Belgicâ, ex quâ orti, non- dum satis subactâ. Nam quod Silius Italicus lib. X. *Belgicum canem* sagacem fingat, qui *occultos apros agitat*,

Erroresque ferae sollers per devia mersa

Nare legit, tacitoque premens vestigia rostro,

ipsum error est, qualis ille Lucani cum *levem & clamosum Molossum* facit; quibus hanc veniam, & fingendi potestatem non invidemus. Mirandum magis quod Oppianus, qui duobus fere saeculis post no- strum vixit, veloces nullos aut Gallicos canes insigniores recenseat. An igitur & tum nondum innotuerint, qui jam Gratio de fama saltem ce- lebrati? Quod si sit, recentior omnino autor est ille, qui se Athenien- sem Xenophontem secundum facit, quem τῷ πᾶν Salmasio debemus. Scripsit ille de velocium sive Vertagorum Gallicorum canum venatio- ne librum, non aliâ, quam qua hodie Belgae sola utimur. Sed omnis ea potius in Oppianum recidit incuria, quam ut classe & aetate sua excidat accuratissimus autor, quem sub Antonino Philosopho vixisse, haud vanis argumentis probare possem. Scripsit autem ille, &c. Nam sagaces, nisi cum velocibus miscendi sunt, longe iis postposuit. De quibus ex professo dicam ad ipsum illius Cynegeticon, ubi id cum al- tero majoris Xenophontis & nova versione publici juris facere, & i- psam illam recentiorum venationem usque ad nostra tempora deducere per otium contigerit. Velocium itaque venatio è Gallia primum pe- tita, ut bellicosorum ex Asia, sagacium ex Graecia. Ex temporum serie bellica prior est, quae nunc pene tota obsolevit, nisi quam in tauros & urfos spectacula Anglorum exhibent. Sagacibus suis ubique mansit honos: praeterquam apud nos, qui veloces semper agitavimus propter regionis situm: donec prima Agassaeos suos

Per non assuetas docuisset currere valles

*** 2

In-

D E D I C A T I O N E S

Inclyta illa , optimi Venatoris , Jacobi Regis proles , Elisa Boëmorum Regina, ut hac etiam virili magnanimitate fortis suae adversa elutaretur : & post Illam inter reliqua Virtutis suae incitamenta Regium hoc exercitium adhibuisset Guilielmus Arausionensium Princeps , ne non omnia Regi dignus probetur gener. Sed ut superius relicta absolvam , de indomitis animalibus , quae velocitate sibi consulere dixi , non idem sentiendum , quod de canibus : quasi cursoria venatio ad ea proprie pertineat. Verum sub eo genere & pisces & aves comprehendendi ; ut Plato , quem plurimum sequimur , utrosque sub fugientibus conjunxit in Sophistâ. Namque ideo aliqui , qui *θηροπικῶν* omnem absolvere voluerunt , *κυνηγετικά* , *αλιευτικά* , & *ἰχθυοπικῶν* simul scripserunt. Quae aliqua ratio fuit cur Gratio Halieutica illa subjicerem ; alias in notis meis ad ea daturus. Nunc vero & quid mihi cum venatione negotii sit , qui togae deditus , à sago alienus semper fui , expediam. In Anglia cum studia mea ruris otio exposuissem , & nobilium aliquot Juvenum , quicum agebam quotidie , hortatu ad sodalitium , quod propinquâ hieme illis deligere moris est , venaticum adductus essem , adeo volupe mihi id fuit , ut praeteriisse hibernum , quam adesse triste illud tempus , citius adverterem. Nam cum & nostro , & equorum ac canum labori tridui fere quies intermitteretur , Xenophontis , Oppiani , sed maxime Gratii praecepta (cui jam dudum operam meam addixeram) ad partes & examen vocare solebamus , & saepe diversi hoc aut illud probare , arguere , donec usu experiremur. Aliquando & comites Poëtas illos , & pugillares ferebamus , ut in ipso actu adnotaremus , Aut ab equis descendentes , silvae nos committebamus , & studia illa nostra simul adhibebamus ; *ipsumque illud silentium quod venationi datur , magna cogitationis incitamenta fuerunt*. Ne Plinio tantum crederemus , quod & ipsi experiebamur , *non Dianam magis montibus , quam Minervam inerrare* : aut fidem Symmacho negaremus , qui lib. v. Epist. 55. *Juvenilis , inquit , industriae est , excire saltibus feras , & liberalia studia silvestri voluptate distinguere* ; & lib. ix. Epist. 28. haud injucundum Apollini ac Dianae sodalitium committit , ac praedicat. Redeunte itaque vere in Gallias transfretans , dum farcinulas colligerem , & illa in commentarii formam redigere coepi , & quid alii de ea re scripsissent , perpendere ; ne si bene , actum agere ; si perperam dicta , probare viderer. Tum & quod è scriptis codicibus auxilii peti potuit , diligenter conquisi , & typis commisisssem , nisi domestici vulneris graviore afflictu domum ,

&c

ET PRAEFATIONES.

& rem familiarem cogitare compulsus fuisset. Cui haecenus intentior seria agebam, nisi amicorum, quorum non levis apud me autoritas esse potuit, hortatu ad illa absolvenda rebus commode prolatis rediissem: metu magis ne ignavia destituisse, quam ut laudis praemio indutus viderer, quod mihi maximum sit, Principibus placuisse Viris. Novam ita paulatim editionem Gratii concinnavi, & plurima loca partim ab ingenio, partim à veteribus libris emendavi: defectus aliquot de meo supplevi, & deformem licet cicatricem obducere malui, quam sensu carentia, & hiulca illa Lectori commendare. Nec aliter fieri potuit in tanta penuria veterum librorum, quibus & ego malim quam mihi met credere. Sed rarius descriptum fuisse Poëtam nostrum ex eo conjicere est, quod inter antiquos nemo, praeter Ovidium, ejus meminerit, cum tamen Virgilio (nam post illum proximo loco Gratium etiam posuit Naso) nihil, materia minus, inferior sit: & meliora Grammaticis antiquis suppeditare potuisset, quam quae illi ex posterioris aevi scriptoribus petierunt. Sed & Plinii aevo jam nomen Gratii denotuisse non temere crediderim; de quo ad Halieutica agam. Nam in Inscriptionibus veteribus, quae Gratium nominant, nihil certi. Hic autem, ut ingenue dicam quod sentio, non puto aliud exemplar unquam fuisse, quam quod Sannasarius ex Galliis in Italiam transfudit: in quo Gratii Cyngeticon, Halieutica, & Nemesiani ac Calpurnii reliqua eo ordine legebantur, quo ea ex illius vetustissimi codicis apographo primus edidit Georg. Logus apud Aldum Anno clō 1ō xxxiv. mense Januario; utque iterum excusa sunt Augustae Vindelicorum ejusdem anni mense Julio. & tertio, nisi fallor, apud Gryphum clō 1ō xxxvii. Quem ordinem, & textum ab omnibus servatum primus immutavit P. Pythoeus in veterum Epigrammatum syntagmate, ex conjecturis; an ex alio veteri libro, nondum mihi constat. Hoc certum, si ex exemplari, fuisse vel vetustissimum illud ipsum autographum, quod in notis suis citat, vel melius aliquod apographum, quam quod Aesander ex ipso libro Sannasarii, aut Logus ex Aesandri apographo descriptum habuit. Nam & ipsae literae Longobardicae, quibus ille liber perscriptus fuit, varie huic, aut illi acceptae etiam majorem mutationem causari potuerunt, quam qua editionem Pythoei ab aliis dissidere videmus. De qua in variarum lectionum libello plura dicturus sum, si modo interim mihi copia fiat illius MS. codicis, quem in Thuanaea Bibliotheca vidit Vir doctissimus, cui & hoc praeter alia infinita debeo. Interim nec sic plura quam unum il-

* * * * 3

lud

D E D I C A T I O N E S

Id exemplaria fuisse credam. Nam quod Germanicam aliquam Longobardicis literis, incertum ubi aut quando excusam Editionem, quam primam fuisse putat, eque ea diversas saepe à vulgatis lectiones citet Barthius, qui ante annos triginta ad hos autores explicationes Grammaticas edidit, vereor ne maiorem fidem mereatur, quam altera Tigurina anni clō īō xxxvii, quam toties laudat, & ex Germanica sua, ut alias omnes editiones, expressam dicit. Eopse enim anno i πένυ Gesnerus Tigurinus Tiguri fuit, egit, scripsit, & postea Gesnerorum typographaco praefuit. Is inquam in Bibliotheca sua nullam Tigurinam horum autorum editionem recenset: aut cum plurima ex iis citaverit passim in libris de Animalibus, nihil simile illis, quae ex Tigurina adducit Barthius, usquam allegavit: sed uti in Aldina habentur, &, quae illam quoque expressit, in Gryphiana anni clō īō xxxvii. quam solam in Bibliotheca sua posuit, utique non omissurus popularem suam, si ulla fuisset. Ipse etiam sibi non satis constat Barthius, modo ex Germanica sua alias omnes editiones propagatas, sed multa temere mutata in iis esse, dicens, modo visam ulli unquam negans. Hoc potius, & ne ipsi quidem visam fuisse credidero; sed ex ingenio suo nobis illa excudisse, quae speciosa magis, quam verisimilia, & saepe inepta autorem suum clamant. Si cui temere de illo Viro tam multae lectionis haec censuisse videar, ille Satyram de Lite Hospitalii, ille Vestricii Spurinnae fragmenta ex Plinii lib. III. Epist. I. efficta, aliaque pro antiquis nobis obtrusa aliquantum consideret. Illa enim jam magni Viri ut spuria ordine moverunt: haec vero, quae soli mihi molestiam fecerunt, antequam dignoscerem vera à falsis, quia vera omnia putabam, suspecta magis quam falsi convicta etiamnum relinqui possunt. Ideoque ea fide, qua ille proposuit, cuicunque libuerit, omnia inter varias lectiones repraesentata habeat. Nec aliter fecissem etiam si illis integram fiduciam attribuissem; ne ipse indignetur nomen, quod solum ex iis captavit, apud nos primum perdidisse. Talibus enim farcire commentarium meum nolui, satis alias magnum pro autore, cujus mentem quam verba pensi magis habui: nisi quatenus intellectum morarentur, aut ab interprete male habita sensum ipsum interverterent. Haec in antecessum monenda putavi; ut quoties illius explicationes aut emendationes ad examen vocandae essent, toties ingenium hominis designare necesse non haberem, cujus libri tamen jam scholas nostras invaserunt, & tironibus commendantur. Ideo quoque scilicet monui, ne *cirratorum centum dictata fuisse pro nihilo pendisse* à magistris nostris arguar; quorum illa socordia effectum est,

ET PRAEFATIONES.

est, ut ad Academias promoti Latine loqui plerique erubescamus: & inde in forum praecipitati citius Barbare quam vernaculam sciamus. Ego certe, ut seria agendi ipse mihi semper autor fui, ita aliis leve hoc, quod gravissimi ab omni aevo viri in secessu semper coluerunt, studendi genus inutile omnino non esse persuasum velim. Illis vero, quorum ope & consilio in hisce usi sumus, & porro utemur, in ipso hic vestibulo grates ago, & ne laudes eorum, ut merentur, totas mihi paginas facerent, hoc quoque excusatum volo, quod nominando illos omnia quae dici poterant maxima comprehenderim: nominabo autem ad ipsa, quibus suppetias tulerunt, loca. In quibus vero ab illis dissentio, quamquam raro, & invitus fere fecerim, ea non ut contraria suis, sed ut diversa saltem rogo habeant: aut si ne sic quidem sententiae dicendae locum mihi concedunt, sciant me opinione mea citius, quam obsequio decessurum: modo dicentem ferre, discenti favere, errantem docere non dedignentur.

JANI VLITII PRAEFATIO

SUPER VARIAS IN GRATIO LECTIONES.

PERLATA tandem ad me sunt, beneficio Eruditissimi & Amicissimi mihi Juvenis, cui & alia haec debet Editio, Thuanaci codicis, vel potius fragmenti excerpta; in quo Gratii Cynegetici aliqua pars, & Halieuticon, ut extat, totum. In Cynegetico autem post v. CLIX. reliqui omnes desiderabantur. Non dubito equidem quin id ipsum sit exemplar, ex quo paucas variationes in Editione sua notavit Pythoeus, quae omnes poene cum meis consentiunt: quamvis v. CCXXXV. in eodem V. C. aliter legi annotaverit. Fortasse enim integriore adhuc libro eopse, an alio insuper usus est. Ut ut fuerit, nondum illa me sefellit opinio, qua, cum ad Gratium praefarer, Sannasariani codicis apographum esse conjiciebam. In paucis enim differt; & ea pleraque vel errore, vel pro lubitu exscriptoris inserta possunt fuisse. Ego quidem, nec ea, quae Pythoeus jam excerptis, nec illa
quae

D E D I C A T I O N E S

quae siue festinatione praeteriit, siue fastidio aspernatus est, ullo modo omittenda censui; sed & naevos & lituras, unde saepe verae lectiones eliciantur, ad manum librarii repraesentavi, ne quicquam post me desiderari possit. Juvit insuper hanc curiositatem meam, roganti-que suppetias tulit, Vir maximus, & nullo non nomine mihi colendus, Erycius Puteanus, tum libros Lovanii agenti ex cultissima Bibliotheca sua liberaliter depromendo, cum postea quaecunque ipse olim ex variis editionibus & commentariis enotaverat submittendo: quae suis locis inserui. Juverunt etiam obiter alii Doctissimi Viri, quos ideo hic nominare ad rem non pertinet. Singularem vero Clariss. Joh. Fred. Gronovii & Nic. Heinsii in Libello hoc adornando gratificationem nisi praedicem, ingratis sim.

Praeterea, ut in Prolegomenis promittebam, Barthianas siue conjecturas siue variationes addidi: ea distinctione, ut quas sibi ascripsit, B. litera designaverim: quas autem Germanicae vel, ut verius eam vocat, ἀρόρω Editioni (in Germania enim nunquam ante illum, ipso in fronte editionis suae teste, autores hi excusi sunt; quod coarguitur non modo nullas vetustiores, sed nec Augustanam quidem Anni 1534 inspexisse) vel, quae pari passu ambulat, Tigurinae (nisi aliud extra Germaniam in Utopia quoque Tigurum est) acceptas referre maluit, G & T. characteribus notaverim: Ea quoque fide habendas reliqui, qua ipse modo Germanicam Editionem esse, quae plurimum illum in restituendo Gratio juvit, in limine Commentarii ait; modo ullam ante suam in Germania curatam fuisse in titulo operis negat. Addidi postremo meas quoque aliquot conjecturas, quae vel ut in commentario locum haberent operae pretium non erat, vel postea inter relegendum subnatae sunt. Has τῶ f. insignivi.

J A N I V L I T I I

Praefatiuncula ad Emendanda & Addenda sua, quae jam in hac Edit. emendata, & suis locis inserta sunt.

Quae in textu Autorum commissa sunt, ea vel in Commentario, vel in variis lectionibus restitui, in Commentano utroque, etsi quaedam in posteriori & Variis Lectionibus correxerim, quae in priori
ma-

ET PRAEFATIONES.

male habebant, nihilominus multa superfunt, quibus veniam à Benivolo Lectore rogo, donec in Graecorum Cynegeticorum Editione plenius & accuratius retractentur. Interim, quae obiter tantum relegendi obvia se dederunt, aliqua etiam hic emendare visum est. Sed potior tamen pars eorum quae hic annoto, non mihi adeo imputetur velim, quam vel absentiae meae, vel qui absentis non aequae ac mercedis suae rationem habuerunt, ipsis typothetis.

JANI VLITII J. C. PRAEFATIUNCULA IN CURAS SECUNDAS.

S Cite omnino atque vere à sapientissimo Tragico olim dictum,
 Αἱ δὲ πρῶται πρὸς Φρονίδης οὐκ ὠνήσθησαν.

Id enim nunc ego in levibus quoque hisce verum experior, quae si in hunc usque, qui nonus post primam editionem agitur, annum ex praecepto prudentissimi poetarum pressissem, jam fortasse δειπνῶν ἀμεινόνων, (quod tamen faxit Deus) nulla mihi cura incubuisset. Sed quandoquidem (ut idem ille) nescit vox missa reverti, & per aetatem, quae tum temporis curatoris adhuc indigebat, mei nunc ipse curam agere incepti, age, vineta egomet caedam mea, versoque stilo, quidquid praecipitantiâ peccatum, obducam; & quae deinceps inter legendum ad hanc rem idonea occurrerunt liberaliter addam. Et primum ad τὰ πρῶτα sive ἀρχαῖα paucula haec praefari non abs re visum. Vbi cum plurimum me torserit Sallustii locus, in quo & agriculturam & venationem servilis officii nota videtur traducere, nec mihi satisfecerim, conatus postea fui alio modo id exponere in extremo ad Nemesianum commentario, ad vers. cciic. Nec male fortassis. Sed nunc leviori brachio confectum iri negotium mihi videtur, si veteres Editiones & scriptos codices sequamur, in quibus servilibusve officiis, legi testatur Cypr. à Popma in Emendat. suis: ut servilia officia per se sint indigna illa libero homine munia, quae tunc aevi Romae regnare incipiebant; ambitiones, salutationes solennes ac quotidianae, haereditatum atque orborum

*** **

ca-

DEDICATIONES ET PRAEFATIONES.

captationes, magnatum adulationes, & similia ab Horatio aliisque passim quoque notata. Nam etsi venando aetatem consumere recte abhorruerit Crispus (ut & in Proleg. & ad Nemef. late exposui, quibus adde illud Senecae Epist. xiv. nec nego indulgendum corpori, serviendum nego: & quae Cicero de adolescentis Officiis lib. i. differit.) non idcirco tamen credendus est venationem decore exercendam odisse tantum, ut servile officium censuerit: cum & ipse P. R. hosti fugurthae laudi tribuerit, pleraque tempora in venando agere; leonem atque alias feras primum, aut in primis ferire; & Polybius Scipioni, quod καθάπερ & ἄλλοι σὺν λαῷ ἱππο-
νον αὐτῷ σωθέντι ἦν ἐν τῷ περὶ τῆς κυνηγεσίας ὅρμῳ. Ubi idem subjungit eundem Scipionem se comite adscito tantum temporis, Romae dum ageret, venando impendisse, quantum alii περὶ τὰς χαίρεσι μὲν ἰσχυρὰ καὶ τῷ ἀγο-
ρῶν ποιούμενοι τῷ ἀγασθῆναι, & ἀπὸ πάντων σωτῆραν ἑαυτοῦ τοῖς πολλοῖς, quae revera eadem illa servilia officia sunt, quibus se vulgo tum jaectare plebis-
que gratiam captare solebant molliores Romuli (qui & venando se pluri-
mum exercuit, teste Livio lib. i.) eoque indigni nepotes. Quos idcirco re-
prehendit quoque Horatius lib. iii. Ode xxiv.

nescit equo rudis.

Haerere ingenuus puer,

Venarique timet, ludere doctior, &c.

Et Vononem Parthorum Regem suorum dedignationem accendisse refert Ta-
citus initio Annal. ii. quod diversus à majorum institutis, raro venatu,
viveret. Quippe aliter majores illi nihil magis Rege dignum censebant, ut
constat ex Xenophontis Cyropaed. lib. i. & alibi. Adeo quidem ut justi-
tii instar illis esset exercitatione venandi abstinuisse, teste Suetonio in Ca-
ligula cap. iv. Imo (ut ad Romanos, eorumque principem revertar) ipse,
quem dixi, Scipio hac sola Rex sibi visus est, νομίαις οἰονεὶ βασιλεύειν, ut
loquitur Polybius; cujus reliqua in Encomiis Venationis, & Polegomenis,
quae sic absolvimus, praefixa vide. Transeamus itaque ad Gratium.

ΕΙΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΒΑΙΤΙΟΥ

κυνηγεσίαν κατορθώσεις.

Δ Ιχθυα κυκλοτερή μεγάλητερ' ὅπλα κυηγῶ,
καὶ κυίας ὠκύποδας ΒΑΙΤΙΟΥ βίβλ' ἦδε διδάσκει.
Χαίρειν θηρόντη, μέγας ὅλβ' ἂν ἴσται ὕμν.
Ὁς γ' ἂν Ἀρτίμιδ' καὶ Ἀπώλων' μέγα δῶρον
τρυφῶν ἀνορθῶσαι, Χείρων ἔπει' γ' ἀνατίλλει.
Οὐκέτι νῦν κάπροις μὲν ὁδὸς, πῶς ἔσθ' ἐλάφρουν,
μήτε λείοντι κρατ', μήθ' ἄρκτω γρήσιμον ἔσται.

ΒΙΛΕΑΜΟΣ Ο ΚΡΟΜΜΩΝ.

IN G R A T I I

de Venatione poëma à

J A N O V L I T I O

restitutum.

S Acra pharetriferae studiumque artemque Dianae,
Quaeque in fulmineas arma movenda feras,
Lusit Apollineus testudine GRATIUS aurea.

Lusit: & aeternum Delia fovit opus.

Sed tamen (usque adeo nihil est à tempore tutum)

Occidit annosa pagina pene mora.

Mystra lacer, lacer ille tuus, Dictynna, sacerdos,

Qualis Aricino Virbius ante lacu,

Jam fugituram animam Stygia sub nocte trahebat,

Spesque super lapsae nulla salutis erat.

Laesa etiam cum vate Dea est: nihil ignis in ara;

Templa liturae vix subiere manus.

*** ** 2

Squa-

CARMINA AD JO. VLIT.

*Squalet Gnosiaca decus immortale pharetrae.
 Copula dispersos non ligat ulla canes.
 Sacrilegas impune feras neglecta terentes
 Maenala conspiceres Partheniumque nemus.
 Quid facias, Dea casta? piget non digna ferentem;
 Pervia sunt tantis & tibi corda malis.
 Frater opem poscendus, opem feret ille petenti.
 Nam propior nulli iusta querela Deo est.
 Viderit ipse pater, fulmenque volubile rursus
 Torqueat infesta, torsit ut ante, manu.
 Crede mihi, nihil est quod denegat ille sorori:
 Pignora conspicii certa favoris habes.
 Te propter tulit ante casis habitare Pheraeis,
 Et coelo Aemonios pascere pulsus equos.
 Audierat, Clariasque petit Latonia sedes,
 Ac medicam vati blanda rogavit opem.
 Cui Deus (ut sibi causa viae, sibi causa doloris
 Cognita) complexu rettulit ista dato:
 Ardua res, soror, est quam poscis: at irrita ne sit,
 Pendet ab obsequio spes tibi certa meo.
 Dixit: & Haganas super ilicet astitit umbras,
 Quas amat Aëniis non minus ille jugis;
 VLITIA DENQUE meum celer occupat, occupat omnem;
 Ac solito raptum numine pectus agit.
 Ille Deo plenus succos adhibere salubres,
 Membraque Pieria trunca fovere manu.
 Nil Jovis effectum telis. Epidaurius heros
 Hippolyta, GRATI, quod fuit, ille tibi est.*

NICOLAUS HEINSIUS, DAN. F.

AD

AD CELSISSIMUM
ARAUSIONIS PRINCIPEM
GUILHELMUM,

Cum illi ab Exercitu jamjam redituro GRATIUM
suum inscriberet

JANUS VLITIUS.

DUm procul imbellem Batavis à finibus hostem
Pellis, & intrepida concutis arma manu,
Spes patriae, Auriaci soboles invicta Gradiui,
In sobole populi tanta stupentis amor,
Interea reduci rursus nova bella parantur,
Bella, sed in solas illa gerenda feras,
Adversae simulacra tamen gratissima pugnae,
Solaque post pugnam digna placere tibi.
Talia succedant gravioribus otia curis;
Excipiat nunquam dignior arma quies.
Cum redit à fuscis Mavors pater ipse Gelonis,
Si qua fides, colles & nemora alta petit.
Ille graves ursos, & acuto dente feroces
Cominus adversa cuspide figit apros,
Aut pavidum leporem canibus scrutatus odoris
Illaesum, Veneri munera grata, refert.
Cuncta decus quondam felicitis nobile saeculi
Haec tibi facundo GRATIUS ore canit.
Dona Deum, laetas monstrans venantibus artes,
Quas docuit comites ante Diana suas.
Ille tamen, tanta est injuria desidis aevi,
Pene sub ingrata nocte sepultus erat:
Docta laboranti succurrit dextera Vati,
Digno operi lucem contulit ille novam.

*** ** 3

VLL

C A R M I N A

VLITIUS absterfa rubigine reddidit orbi:
Qualia venanti *GRATIUS* arma dedit.
Haec offert jam culta tibi, pulcherrime rerum.
Auspiciis pridem moverat illa tuis.
Si faveas tantum, sors contigit aequa labori,
Et tetigere suos improba vota Deos.
Partheniam colet ille tua sub imagine Divam:
Thura feret Vates, & dabit aula focos.

CASPAR KINSCHOTIUS L. F.

AD

J A N U M V L I T I U M,

quum GRATIUM de Venatione in
lucem daret.

Qui catulos, pharetrasque canit, qui retia, casses,
Et nos venandi quaelibet arma docet,
GRATIUS abstrusis per te revocatur ab umbris,
Redditur & luci, sed sine labe, suae.
Jam lepores, cervique pavent; aprosque luposque
Non fuga, non terris facta caverna juvat.
Quin magis attonitus fugeret cum cornibus ipse
Actaeon, canibus jam nisi praeda foret.
Hinc tibi sed multum debet defensa vetustas,
Quique sui famam carminis Auctor habet.
Ipsa tibi debet virgo Latonia, Phoebi
Quae jam non falso creditur esse soror.

ROCHUS HOFFERUS.

AD

A D J O. V L I T.

A D E U N D E M

GRATIUS in multa mendorum nocte jacebat,
 AURELIUSQUE suum vix bene norat epos,
 Doctius & tantis olim venata magistris,
 Majorique solens arte ferire feras,
 Prisca videbatur languere Diana, suumque
 Diva potens nemorum dememinisse nemus.
 Non pharetra, non gente canum, non caede ferina
 Laeta, sed aegrotis vatibus aegra fuit.
 Multa manus totam conata referre salutem,
 Sed potuit totam nulla referre manus.
 Donec in auxilium longo post tempore venit
 VLITIA cura viris; VLITIA cura deae.
 Huic antiqua simul venanti reddidit arma,
 Et nova venanti VLITIUS arma dedit.
 Illa latus niveum rediivivis aucta Poëtis,
 Quique salutiferum sospes uterque canunt,
 Ingreditur, rursusque placent ante omnia sylvae,
 Retia rara, plagae, telaque certa placent.
 Rursus amat vastos canibus circumdare saltus,
 Hi resides animos voce repente norant.
 Jam pede veloces, acri jam nare sagaces,
 Jam bellatores praelia dente petunt.
 Jam nec apro dentis fulmen, neque cornua tauro,
 Visque pedum cervo, vulpibus astus erit.
 Nulla lupos feritas, lepores fuga nulla juvabit,
 Et poterit promte jam fera cuncta capi.
 Hoc, mi JANE, tuum est, tibi se venatio debet;
 Haec agit auspiciis, JANE, Diana tuis;
 Quae tibi cum longas festinet reddere grates,
 Cumque Deae nullum gratius exstet opus,
 Ut semper celebretur opus. celebreris & author,
 Huic dabit aetatem, JANE, tibi que suam.

HENRICUS BRUNO.

IL.

ILLUSRISSIMO PRINCIPI,
G U L I E L M O
G L O V E R N I A E D U C I.

UM tot indies tuarum laudum praeconia, Serenissime Princeps, tanta sagacitatis innatae, judicii leporisque supra aetatem felicis praedicantur exempla; festinandum mihi duxi, ne *Gratum* post dedicaturus in ipso sisterem ausu, illas animi dotes jure reformidans, annis jam ad maturitatem perductas. Properatum itaque merito opus, meumque tuam aetatem qua licet demerendi studium nolim asperneris: Quin paternum candorem reveritus hoc quaecunque munus clemens accipe. Ut quibus Ille inservit laboribus per frigora, per nives, strenuus & invictus, Tu jam hisce carminibus descriptos legas mox imitaturus. Non excelsae tuae indoli deliciarum incantamenta, non pueriles Veneris nugas afferro, sed Martis rudimenta, Regum exercitia, Heroum labores. Maeste igitur virtute tua, Illustrissime Princeps, & nequando infirmior corporis habitus animi quoque ad summa contendentis impetum retardet, perpetuam indulgeat tibi Deus salutem, qualem postulat tanti ingenii tantaeque spei Princeps, Rex futurus.

Ita precatur

Celsitudini tuae,

Devotissimus

Humillimusque Cliens,

THO. JOHNSON.

LE-

LECTORI

S. D.

THO. JOHNSON.

Unstnuti mei rationem, quam in edendo Gratio servandam proposui, paucis, Lector, accipias velim. Ex quo enim meos in se convertit oculos, mirifice delectabar cum nervosa brevitate & elegantibus figuris, tum singulari narrationis artificio. Sed quia difficiliore subinde occurrebant loci, qualesque lectorem invitum saepius morarentur, suam Auctori lucem, qua fieri potuit, reddendam duxi. Diligentius itaque incumbendum ratus, editiones, quotquot uspiam erant in promptu, corrafi; Xenophontem utrumque, Oppianum, Pollucem, Plinium, aliosque consului; non tamen eo fine, ut ingenti commentariorum farragine eruditionis speciem prae me ferrem, sed ut ex editionibus collatis, & auctoribus consimilem materiam tractantibus, clarior in posterum dilucidiorque prodiret Gratius. Notas volui, non Exercitationes: Quo enim fuitiles explicationes, ubi nulla subjacent fundamenta? certo itaque ante omnia & expedito contextu opus erat; quem ut tibi, Lector, definitum darem, omnes Gratii, praeter unam, Editiones conquisiui; quam quidem abfuisse eo magis me male habet, quod multa Plinius, in ipsis, qui ad manum sunt, codicibus, vel prae incuria praetermisit, vel ut inutilia abiecit: quorum tamen ope nonnulla à me non infelicitè restituta spero. Si quis sunt, qui anxiam istam diligentiam culpae properant, sciant velim me non eum esse qui omnia primo intuitu penetrare valeam. Quin & ipsi saepe interrogati turpiter haerent, & vel ignorantiam suam fateri coguntur, vel nugae hasce securi contemnunt, & strenuae Grammaticorum inertiae fastidiosi mandant. Quos quidem dicere non verebor, penitiores & consulto abditas veterum elegantias nunquam percepisse. Praeclaram proinde gratiam veteribus referimus, si quos ipsi nobis summam cum laude summoque studio evigilarunt libros, nos ne quidem dignos qui intelligantur judicaverimus. Mihi vero hac in parte peccare religio erat, adeoque centies eundem locum ad examen revocabam, in omnes partes versabar, amicos consulebam; & nequid porro illustrando Gratio deesset Criticos illustriores percensui Salmasium, Turnebum, Gronovium, Vossium, Heinsium, aliosque: Solus vero Gronovius mihi astitit certissimus ille Veterum restitutor; utcunque enim multa Heinsius tentaverat in notis passim Ovidianis, vix unquam, praefestatione (credo) nimiam, saniozem reliquit Gratum.

*** **

Ne.

PRAEFATIO TH. JOHNSON.

Nemesianum , perpetuum Gratii comitem , & Fracastorii Alconem , hos sane rebus ipsis , (quia aliter sua libro non constaret moles) & bibliopolae consilio persuasus evulgavi. Non inconcinni illi quidem , utcunque Gratio longe inferiores. Nemesiano autem notas adjicere placuit , partim Vlitianas , partim nostras. Qui vero sequuntur libri , quia incredibili erant pretio , & rem praesentem aliquo modo illustrare possent , adjungendos non incommode judicavi. Ut vero ego diligentis saltem egi , tu quoque Lector candidi benevolique partes age : ea enim debetur Lectori reverentia , quae à temere ineptièndo deterreat , is vero Scriptori candor , qui diligentiam modestiamque alat.

HIER. FRACASTORII ALCON; SIVE,

De cura Canum venaticorum.

ASSIDUIS nuper fessus venatibus Alcon,
Falleret aestivi ut fastidia longa diei,
Corvini qua se nemora excelsissima coelo
Extollunt, viridi dum captat frigus in umbra,
Dicitur ad juvenem senior sic fatus Acastum.
Me segnes artus, defectaque viribus aetas
Et superare juga, & latis discurrere campis,
Et torquere leves hastas, & ferre pharetram
Nate, vetant, densâque indagine cingere silvas.
Sed te pulvereum cursu treanfmittere campum
Ferre aestum frigusque, leves agitare Molossos,
Et pinguem silvis ad tecta avertere praedam
Nunc decet, ac validam pro me exercere juventam.
En arcum pharetramque tibi, jaculumque relinquo:
Ne tamen usque adeo plenae confide pharetrae,

Ut

HIERONYMI FRACASTORII ALCON.

Ut postrema canum interea tibi cura putetur:
Quorum ope veloces poteris praevertere cervos,
Aut aprum ingentem, aut fulvum superare leonem,
Ergo age, & haec tecum semper mandata reserva.
Principio ut generosa canum tibi copia nunquam
Desit, quae certam valeat promittere praedam,
Elige degeneri nequaquam semine natos,
Sed quos assidue silvis exercuit altis
Et labor indomitus, saevarum & praeda ferarum.
Nec vero parvi formamque genusque putaris:
Nam neque sunt animi, neque mores omnibus iidem,
Et variae diversa canum dant semina gentes.
Nam rabidas si forte feras te cura tenebit
Venari, & variis caput objectare periculis,
Spartana de stirpe tibi, de stirpe Molossa
Quaere canes, Libycos illis, acresque Britannos,
Pannoniosque truces, & amantes praelia Celtas
Adde, nec Hyrcanos, nec Seras sperne feroces.
Si vero parvos lepores, capreaeque fugaces
Malueris, timidusque sequi per devia cervos,
Delige Pannonios agiles volucresque Sicambros.
Quod tibi si latebras, abstrusaque lustra ferarum
Rimari certa catulorum indagine cordi est,
Hunc usum implebit Perses & Saxogelonus.
At genere ex omni praesertim delige quae nec
Corpore sit gracili, nec densis aspera villis,
Sed sublime caput, vivacia lumina & amplam
Ostendet frontem, atque ingentes oris hiatus:
Cui rectae surgant aures, cui pingua terga
Dividat in caudam descendens spina reflexam,
Sint armi lati, sint aequae pectora lata,
Lata alvus, quae sic costis adjungitur imis,
Ut tamen in spatium sensim se colligat arctum,
Ut cava diductis succedant ilia costis,
Excipiant siccis quas fortia crura lacertis.
Ima pedum parva signent vestigia planta.
Huic similem conjunge marem, cum vere tepenti
Tangit amor genus omne avium, genus omne ferarum:

*** ** 2

Bis

HIERONYMI FRACASTORII

Bis quinas tamen ante dies, accensus uterque
In venerem, venere abstineant: sic plena libido
Acrius extimulat, viresque ad semina praebe-
Hinc major soboles, atque inde valentior exit.
Quae simul ac sese numerofo protulit ortu,
Selige de multis quos jam praestare videbis
Pondere: vel stipulae flammis include sonoris
Ingentem turbam: prolis nam mota periclo
Egregiam sobolem, melioraque pignora mater
Ocyus eripiet flammis & inertia linquet.
Illi igitur plenis ubi nondum viribus aetas
Accessit, parvum cursu conscendere collem
Et molli assuefcant sese demittere clivo.
Hinc tenerum leporem, vel crura infirma trahentem
Sectari capream, & facilem percurrere campum
Incipiat, verbisque viri parere vocantis.
Nulla mora est, ipsis crescent cum viribus anni.
Jam potes hos tuto densis committere silvis:
Perque altos montes per lustra agitare ferarum.
Nec minus aut apro, aut fulvo objectare leoni:
Si modo vel capreas, vel dedignabere cervos.
Immodicis tum parce cibus, tum cursibus illos
Exerce assiduis: ac mox ad tecta reversi,
Vincula pati discant: ita demum libera colla,
Cum res ipsa, ususque vocat, majore feruntur
Impete, nec cursum remoratur pigra sagina.
Haftenus in silvis catulos eduximus altis:
Nunc quae morbofis sit cura adhibenda, docebo.
Insomnes cum forte canes occulta fatigat,
Vimque adimit febris, putrem tunc ore cruorem
Ferro emitte levi: dein Bacchica dona rosarum
Misce oleo, & rapidis simul omnia concoque flammis;
Terque die inserto demitte in guttura cornu.
Si vero nimio venandi langueat aestu
Butyro lapathi succos, Siculique Lyaei
Pocula, contusumque piper simul omnia miscens
Prosubige: ut certi simul ac commixta liquoris
Praetulerint speciem, cupido canis hauriat ore.

Im-

A L C O N.

Immodicam sed forte sitim dum sublevat atro
 Fonte canis, lymphae mala si successit hirudo
 Cimiceo suffire canem nidore licebit:
 Aut oleo ptisanam & spumanti melle subactam
 Incoquere, offensoque cani praebere vorandam.
 At cum tetra lues, clavos dixere, palatum
 Afficiet misere, silvestria sesama, necnon
 Bacchi acidos latices, & chartam sume perustam,
 Atque Ammoniaci frustum: dein singula in unum
 Confundens, tetrae causam super illine pestis.
 Tum vero, ardentem oculos inimica perurit
 Cum tabes, crebraeque fluunt à lumine guttae,
 Jam frondes sacrae myrti silvestris & uvae
 Ardentisque rosas diluto concoque Baccho,
 Hisque affecta levi citus ablue lumina dextra.
 Inde oleum, atque ovi niveos immitte liquores.
 Quod si nativo stimulatur coxa dolore
 Lemiulum lapidem, Meditem nomine dicunt,
 Urina semel atque iterum demerge recenti;
 Cui Bacchi dulces, acidosque adijunge liquores,
 Quaque latet pestis sumpta circumline penna.
 Ast ubi rupta novo manabit sanguine vena,
 Tum murem geminum, ac telam pendentis arachnes
 Ure foco, cineremque undanti impone cruori:
 Proderit & ferro candenti tangere vulnus.
 Obstructo vero lotii cum forte meatu
 Vexari aspicias catulum, cerealium dona
 Objice, lacte prius simae perfusa capellae.
 At contra venis si quando sanguis apertis,
 Pro facili urina, terram madefecerit atram,
 Conveniet lente ferventi lactis aheni
 Mollire, & tenues coriandri immittere succos,
 Infrastructumque piper, laticemque undantis olivi,
 Insertoque cani paulatim infundere cornu.
 Quid? taceam nimio cum decidit ungula cursu?
 Frangere namque juvat pallentis grana cumini
 Dentibus, admotaque pedem lenire saliva:
 Incipientque novi subcrescere protinus ungues.

*** ** 3

Fit

HIERONYMI FRACASTORII

Fit quoque ut immundo catulus juguletur ab oestro:
At tu silvestrem crepitantibus urere rutam
Ignibus, & fumo pariter mulcere salubri
Disce: dehinc acri perfundere vulnus aceto.
Quin aures etiam muscarum turba molesta
Impetit, usque adeo mutilatum appareat alte
Ut caput: ipse autem venienti occurre periclo,
Et prius has nucibus viridique putamine tinge.
Quid cum dura canes inter se praelia miscent
Alter ut alterius percussus dente laboret?
Tunc etenim cervi flammae subjecta voraci
Ossa teres, oleo subigens frondentis olivae
Unguinis in morem, ac vulnus letale perungens:
Quamquam etiam possis ramenta inducere ferri.
Namque venenifero serpentis saucius ictu,
Quo valeat, scit sponte sua reperire salubre
Gramen, & ipse sibi nullo auxiliante mederi.
Senferit at rapidos ubi morsus, protinus ipse
Idaeam rutae foliis acrique Lyaeo
Junge picem, laesaeque adhibe haec medicamina parti.
At mala cum scabies miseros depascitur artus
Latrantum, & foedè miserabile corpus adurit,
Cerusam, abdomenque bovis, resinaeque tenacem
Butyrumque recens viridantibus incoque sensim
Lentisci foliis, infectaque membra perunge.
Sed tunc praecipue solerti mente cavendum est,
Cum rabie accensus nunc hos nunc impetit illos,
Ipsi infensus hero, datque insanabile vulnus.
Ergo illum primo valida compesce catena:
Inde rosae agrestis radicem pondere saxi
Contusam vivi fontis consperge liquore,
Ut potus speciem lino colata nigrenti
Praeferat: hac sumpta revocari ad pristina tradunt
Sensa canem, ac posita rabie mitescere rursum.
Sunt qui silvestres ficus adipemque vetustum
Contundant: ederas alii ferventibus undis
Emollire jubent, donec pars una supersit
E tribus, atque ipsis foliis tepidoque liquore

Pa-

A L C O N.

Pascere quadrupedem aurora surgente furentem.
Nil tandem usque adeo prodest, ac prima sub ipsum
Principium morbi rescindere semina ferro.
Nam qua parte imo conjungi lingua palato
Cernitur, & fauces nativo concolor auro
Occupat, in rabiemque feros agit usque Molossos
Vulnificus vermis, suffunditque ora veneno.
Quem si quis potuit ferro resecare, potentem
Is tanti abstulerit causam, stimulumque furoris.
Quae superant, olim. nunc praedam ad tecta jacentem
Ferre monet praesens fugientis temporis hora:
Quandoquidem calamos posuit Corydallus acutos,
Et jam sublustris invecat luna tenebras.

No-

Notae Editionum Gratii, Nemesiani, & Calpurnii.

- A. Aldina, Venetiis 1534. quam eodem anno expressit H. Steyner Augustae Vindelicorum, & Gryphius 1537. Lugduni, et Frofchoverus eodem fere anno Tiguri, ex qua falso tam prodigiosas variationes citavit Barthius, notatas τῶ T.
- G. Germanica illa ἀντὶ Barthii, quam (ut dicit Vlitius) omnium figmentorum suorum autorem citat.
- P. Parisiensis inter EPIGRAMMATA & POEMATIA VETERA hos omnes autores non parum emendatiores habet, cura P. Pythoei 1590. quos inde exhibuit Antverpiensis 1608. &
- B. Ed. Barthii Editio, Hanoviae 1613. cum commentariis ipsius Casp. Barthii, quem B. notavi.
- Lugd.* Lugdunensis 1596.
- Waf.* Walaecana Londini impressa.
- Steyn.* Apud Steinerum.

In reliquis Bucolica tantum.

- R. Romana 1471. quae post Silium, xi. Eclogas sub C. Calpurnii nomine repraesentat, & princeps procul dubio omnium est, sed nunquam expressa, nisi valde fallor.
- V. Edita Parmae (ut inibi additur) *per Angelum Ugolettum è vetustissimo atque emendatissimo Thadaei Ugoletti codice è Germania allato*, &c. circa annum 1500. habet etiam Nemesiani Eclogas iv. post Calpurnianas.
- F. Florentina 1590. cum commentariis Roberti Titii & Hugolini Martellii Episcopi Glandarenfis. * citatur à Titio alia Florentina Juntae 1504.
- MS. Pal. Sunt variationes scriptorum codicum Palatinae Bibliothecae, quas citarunt Gebhardus, & Barthius, sed tantum in Adversariis suis.
- MS. Tit. quas Titius ex scriptis libris allegavit.

G R A.

GRATII FALISCI CYNEGETICON.

ON A cano divôm, laetas venantibus arteis,
Auspicio, Diana, tuo; prius omnis in armis
Spes fuit, & nuda silvas virtute movebant
Inconfulti homines, vitæque erat error in omni;
Post

V A R I A E L E C T I O N E S.

Falisci] Deest in A. & P. *Phalisci*. G. & B. Edit.

N O T A E.

GRATII] Hujus, id quod paucis invidit fortuna, ex omni Antiquitate, nemo veterum Scriptor meminit præter Ovidium, cujus versus vulgo notus est. Nam Manilius incertum hunc ne an alium senserit, cum de hujus materiae Scriptore loquitur. Obscurum fuisse adhuc florente Lingua Latina argumento est, quod Nemesianus, qui multis post seculis ejusdem tituli librum scripsit, primum se hoc argumentum tractandum litteris Poëticis, aggressum esse, jactat. Non facturus utique, si tum hujus luculenti Poëtae nomen viguisset. Quicumque fuerit hic GRATIUS, luculentus sane Poëta fuit, & in quo merito seculi felicitatem agnoscit Incomparabilis Censor, Scaliger. Et bene nos, quibus potius personam auctoris, quam ipsum Poëma invidit Fortuna. Jacuit hoc hæcenus; & nemo manum admovit, inter quisquilias quasi Antiquitatis abjecto. Nam Fr. Modius, qui se illustraturum recepit, non præstitit. Et P. Pithoeus qui inter caetera & hoc farragini Poëmatiorum inferfit, non attigit emendationem locorum nisi per paucorum, fastus majorem diligentiam & meliores Codices requiri. Usi nos sumus Edi-

tione Veteri Germanica, in qua & multa emendandis Calpurnio & Nemesiano offendimus. Hi enim Poëtae junctim editi apparebant. Sed illa Editio non tantum fortasse Gratio, atque illis duobus profutura erat. Satis enim lacunosa atque mendis obsita erat. Quicquid tamen boni poterat, à nobis conferre jussa est. BART.

GRATII FALISCI] Quia versu XL. hanc patriam suam innuere videtur: *nostris imbellia lina Faliscis*. Ne Barthio tantum credamus, qui ex Germanica sua Editione edidit: GRATI PHALISCI. Sed Veteres *Faliscos*, non *Phaliscos* scribi voluerunt. VLIT. Omnia de nostro Gratio sunt perquam obscura; praenomen, & cognomen, ambo, temporum injuria, atque alto silentio scriptorum perierunt: nil præter suum atque operis nomen, unica *mentione Ovidiana*, superstes factum est. Verum Gratiae familiae quaedam monumenta exstant apud Gruterum: & varia cognomina, *Glaucus*, *Xanthius*, *Eutyches*. Haud miror sane nullam fieri mentionem ejus in scriptis Veterum, cum ex hisce cognominibus satis pateat fuisse rusticam atque ignobilem. Sed ad Poëtam pergamus; nobis Patriam suam

A de-

5 Post alia propiore via, meliusque profecti,

Te

VARIAE LECTIONES.

5. *Profecti*] MS. *profectu*.

NOTAE.

detegit hoc versu, *nostris imbellia Lina Faliscis*. sed plura de eo scire nos vetat taciturnitas perpetua antiquorum. BRU.

CYNEGETICON.] non Cynegeticôn; ut libros suos inscripsit Oppianus. Sed τὸ κυνηγικὸν inscribendus hic libellus. Sic *Astronomicon Poëticon* Hyginus suos libros, *Astronomicon* Manilius, nominarunt, ut notavit Illustr. Scaliger. Nec aliter Nemesianus ejusdem argumenti Poëma indigitavit. BART. Pythocus, nescio unde, edidit CYNEGETICON Lib. I. quod esse debuit, κυνηγικὸν liber unus. Nam qui plures libros de venatione ab eo scriptos esse putant, egregie falluntur. Rectius itaque alii ex autographo ediderunt, *Cynegeticon*, puta opus, ut κυνηγικός liber Xenophonti utrique. Aliter vero illi qui plures κυνηγικὸν libros scripserunt, de quibus ad Nemesianum aliquid dicemus. Gratius Cynegetico suo totam *κυνηγίαν*, sed strictim, complexus est, ut nihil desiderari possit. Inprimis retia quam apte exorditur! Lina iis consiciendis deligit: usumque eorum ex punita priscorum temeritate necessarium esse ostendit. Deinde formidinem, tendiculas, exactè absolvit. Paucis etiam versibus quantum jaculorum agmen conscribit! Atque ita statim ad ipsam *κυνηγίαν* valide armatum venatorem perducit: quae, quia prima illa canum, non ulla peritis Cura prior. merito nomen huic instituto dedit. VLIT.

1. *Dona cano Divum*] Τὸ μὲν εὔρημα θεῶν. Eodem modo inchoaverat *κυνηγικὸν* suum Xenophon. quem & hic & passim alibi, ut ostendam, sequutus est Gratius. Nihil poterat elegantius. Versu uno proponit: semiverfu invocat: tum narrat candidissime. Plura poëmatii brevis recusabat; ait Julius Scaliger Poëtices lib. VI. cap. VII. quem operae pretium est inspicere, si quis ad Poëtae nostri artificium, quo in omnibus decorum aequaliter observavit, manuduci commode velit. VLIT. Sic Demosthenes apud Marcianum JC. in l. 2. D. de LL. Εὐρίτοκος εὐεργετα μὲν καὶ δώρον θεῶν. Et Cicero Tuscul. 1. *Philosophia quid est aliud, nisi, ut Plato ait, donum, ut ego, inventum deorum*. IDEM in *Addend.* Ita suum *Κυνηγικὸν* inchoavit Xeno-

phon. τὸ μὲν εὔρημα θεῶν Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος, ἄγρῳ καὶ κωίῃς. & omnes sane artium inventores inter deos relati erant. JOHNS.

1. CANO.] non temere Poëtae singulari numero personae suae libros ordiuntur. Quod tamen & Maro fecit. Maronem divinitas, Gratius & Nemesianus tenuitas operis facile tueretur. Vide quae plura ad Nemesianum notamus. BART.

1. DIVOM.] Oppianus Cyneget. 1.

Τελυθαδίῳ θύραν ἄπαντι ἀνθρώποις.

Omnia enim artium principia ad Deorum benignitatem prisci referebant, quippe earum inventoreis palam pro numinibus veneranteis, Oppianus Alieutico. 11.

Καίτοι γὰρ τίχῃας πολυκερδίας ἀνθρώποις

Δάκνῃ ἔχειν, καὶ πᾶσι ἐπιφροσύνῃ διδάσκει.

Deique omnium bonorum datores nuncupati. Bonorum eos mortalibus architectos nuncupat Pausanias lib. viii. Et apud Poëtas nullibi non *δατῆρα* ἰδὼν Jovem offendas. Vide Mercurium Trifnegistum Poimandro, Jamblychum in Mysteriis Aegyptiorum, Maximum Tyrium Sermonem xxx Philonem de Sacrificiis Cain & Abel, Aristidem Hymno votis in Jovem, Alios innumeros. Platoni quidem *Σιὸς* & *ἄγαστρον* αἰνέει. Sed quid attinet philosophari? Gratius proponit prius quam invocat, more multorum Poëtarum, Oppiani, Apollonii, & Latinorum plerorumque. Graeci caeteri ferè prius invocant, Homerus, Hesiodus, Orpheus, Nonnus, Musaeus. Invocationem plane neglexerunt Nicander & Dionysius. Paucis Gratius ob brevitate libelli. Nam pauca desiderari in fine, palam est ex illis, *Restat equos finire notis*. Secus Nemesianus, qui multis paratragediatur in sui Cynegetici principio, ut bonam libelli partem Prooemio insumat. Sed is multos, fortean, libros scripsit. BART.

1. LAETAS VENANTIBUS] Ita haec conjungenda sunt. Hoc est, exoptatas, gratas, atque acceptas, quae gaudent videlicet venatores omnium maxime. Ita Plautus prologo Amphitruonis Mercurium *laetum lucris* dicit. Eamque phrasin frustra Latinitatis damnavit Janus Gulielmius.

Te sociam, Ratio, rebus sumpsere gerendis.

Hinc

NOTAE.

mius, flos Germaniae ingeniorum illibatus. Ovidius lib. II. de Arte.

Laeta salitur ovis, tauro quoque laeta iuventa est.

Claudianus Epithalamio Palladii.

Qui laetissimus urbi Sanguis erat.

Valerius Flaccus lib. I. Argon.

Instat Fama viri, virtusque haud laeta tyranno.

Silius Italicus lib. I. Punic.

At Poeni succensit ira, turbataque luctu,

Et saevis gens laeta, ruunt — BART.

Malim tamen aliud quam *laetas*, sive *placidas*, sive aliud melius excogites, ait idem Scaliger. Quid ita magne heros? Ecquid melius excogitari potest? Minime. *Laetus* παρρητικός pro grato & placito eleganter ponitur, ut, *Litora myrtae laetissima*, apud Maronem: *laetumque colonis Uber agri*, Aufonio Epist. XXIV. & cui non? Tum quidem tertio casu, non sexto gaudet, ut τῷ θεῷ & Barthio visum. VLIT.

I. LAETAS] Jul. Scaliger mavult *placidas*. Frustra. Vlitius retinet, sed male explicat; ideo enim *laetas venantibus* dicit Gratius, quia temeraria & nuda virtus illis olim obfuerat. Hinc v. 65. testatur,

Quam magnâ mercede meo sine munere sylvas

Impulerint — JONHS.

Locus supra citatus sublata est omnis dubitatio, quae addi potest ex Val. Flacco, lib. 4. v. 31.

Tum socii laetis rapuerunt vincula ventis.

i. e. gratis, faventibus. In explicando Johnsoni lubenter sententiae accedo, cui favet egregie locus Claudiani, in nuptiis Palladii

Laetissimus urbi

Sanguis erat. BRU.

I. ARTEIS] Usque ad taedium saepe hac voce utitur Gratius. Sic βυλαὶ ἀκρωῖες vocat Oppianus Cyneget. I. *Artem legitime vocat*, quia praeceptis adstringit. Artificiosissime vero sefquiverfu invocat & proponit: *festinat enim in medias res*, ut ait Horatius. BART. Ita venationem (sed ἰχνολογίαν specialiter, ut infra dicam ad v. CLI.) passim vocat, quia artis vocabulum est. Saresberienfis Joannes lib. I. cap. IV. *Adhaec carnificium eorum artem exigit, artem & facit, suam habet opificem*

Chironomanta volantis Cultello.

Nunc pugione stricte, nunc hebetata machaera mirabilis, si te casu solemniis eorum contigerit interesse,

cave tamen ne artem loquendi verbo quovis offendas: quia aut vapulabis, aut condemnaberis infitiae bonorum omnium, si eorum signum non noveris. Ita scribendus locus. Namque etiam hodie Angli venationem artem vocant, & ipsum Protocynegum regium, artis Magistrum, ut Galli suum Grandem Venatorem. De quo ad Xenophontis junioris cap. XX. commodus dicendi locus erit. VLIT.

2. AUSPICIO,] Diana praefes venationis, Callimachus, Homerus, Orpheus, Hymnis. Unde & nomen *Dianae* Venationem signat. Martialis,

Inter Caesareae discrimina saeva Dianae.

Veterum autem Pium Sapienque institutum à Diis rerum agendarum capere primordia. Plinius Panegyri. Charondas Catanaeus. τὸς βυλαρῶν καὶ ἀρτέων τι δὲν θεῶν ἀρχαῖα καὶ τὸ ἄριστον, ὡς περὶ ἀπαρχαῖα φασὶν, ἢ θεῶν ἢ ἀνθρώπων πάντων ἔργων. Jamblychus vitā Pythagorae. ἐκ πάσης τῆς φιλοσοφίας ἐρμῆς δὲ περὶ θεῶν ὁδοκαλῶν ἐξ ἀρχῆς τοῖς γε σώφροσι. Synesius. θεὸς ἐγγύθι πάντος ἔργου καὶ λόγου. Vide Philonem περὶ ἀποδοχῆς νόμων. Aristidem Orat. I. Platonem Timaeo. Ciceronem, II. de Legg. Valerium Max. Prooemio. Aratum φανερῶς. Theognin Gnomis. Theocritum ἱερῶν Πτολεμαίων. Hesiodum, sive quis alius, Theogonia. Justinianum Imp. Novell. VI. Quintil. II. X. C. I. Statium Prooem. Silvarum. Virg. Ecl. III. Ovid. Fast. V. Calpur. Ecl. IV. Quod de Philosophia ait Jamblychus, ad Venationem etiam pertinere, dubitare non potest, qui quidem praetantissimi Sapientis Xenophontis Cynegeticum legerit. Quem non injuria ait Maximus Tyrius se ἐν τοῖς τῶν ἔργοις φιλεῖν ἐν τοῖς δὲ λόγοις ἐπαίρειν. Ser-mone VII. Quemque μόνον ἐξ ἀπάντων φιλοσόφων ἐν λόγοις τε καὶ ἔργοις φιλοσοφίαν κομῶσαν αἰνῶνι fatetur Eunapius. BART. Tuo ductu & favore. JONHS.

2. PRIUS] priusquam Experientia doceret arteis. Prius pro Olim positum. Avienus Periegesi.

Hic prius, Eridani propter nemorosa fluentia,

Fleverunt liquidae lapsum Phaetonta sorores.

Eadem vocula alienum locum, barbaro Excudentium errore, tenet in alio ejus elegantissimi carminis versu,

At qua prius dies rutilo sustollitur Ortus.

A 2

Le.

VARIAE LECTIOES.

7. *Rectusque*] MS. & A. & Steyn. *erectusque*. B. *certusque*.

NOTAE.

Legendum *prima*. BART. Olim tota in telis fiducia mortalibus erat. JOHNS.

2. IN ARMIS] Forte leg. *inermis*. Prima spes devincendarum ferarum inermis fuit. Rudi nimirum genere humano, & armis nondum excogitatis. Sed sine dubio nihil mutandum, & per *armos* robur solum nativum intelligendum, quod *virtutis* mox nomine censet. Et homines primum exercebant contra feras. Non igitur *arma*, sed *armi* intelligendi. Ut apud Manilium quoque

— *matris in armis*

Miles Agrippa suae.

Expresit hanc Gratii sententiam atavorum memoria elegans & eruditus ad ipsos priscos Poëta, Angelus Politianus Nutriciis.

Nil animo, duris agitabant cuncta lacertis.

Quae ipsissima Gratii sententia est. BART.

2. IN ARMIS SPES FUIT,] Violenter omnia agere, viribus fidere primi illi Venatores solebant, qui *ἄρματα* nondum noverant, & *παραμικλῶ*, nullis adhibitis instrumentis aut canibus, *nuda virtute* exercebant. Qualis ille Nemrod apud Mosem lib. i. cap. x. *ὅς ἐστι ἡγεμὼν ἐν αἰγυπτῷ καὶ ἐν γῆσι κυνηγός*. Qui Josepho dicitur fuisse *τολμηρὸς ἐν τοῖς κυνήγεσσι*. Quales & illi, de quibus v. lxii. postea loquitur, ubi vide quae annoto. Horatius:

*Unguibus & pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quae post fabricaverat usus.*

VLIT. Lucretius lib. v.

*Et manuum mira freti virtute pedumque
Conseclabantur silvestria saecula ferarum
Missilibus saxis, & magno pondere clavae;
Multaque vincebant, vitabant pauca latebris.*

Quo etiam applicanda sunt, quae longo ordine apud illum sequuntur, & quae in hisce carpit Lactantius lib. VI. cap. X. & quae de Actaeone Fulgentius lib. III. Mytholog. Nec alienum illud Ovidii lib. II. Artis amandi;

*Tum genus humanum solis errabat in agris;
Hisque merae vires, & rude corpus erat.*

IDEM in *Add.*

3. NUDA] Sola. Ita frequentissime Graeci & Latini Poëtae. Exemplis prostritis vulgo. BART.

Sola Turnebus. potius nullis artibus munita. JOHNS.

3. NUDA VIRTUTE] Solis viribus. *Virtus* enim vocabulum robur designat. Phaedrus fab. xiii.

Virtute semper praevalet Sapientia.

Hoc est, quod ait Valerius Flaccus

— *acri potior Prudentia dextra.*

Sed virtutem Sapientiae opponit Phaedrus. Sic Virgilius Ceiri.

— *Indomita virtute retundere mentis.*

Et hoc familiere Sacrarum salutis Litterarum conditoribus docuit doctissimus Drusus, Observat. lib. ii. cap. xxiii. Eandem vero sententiam de primis hominibus expresit Lucretius lib. v.

*Et manuum mira freti virtute, pedumque,
Conseclabantur silvestria saecula ferarum,
Missilibus saxis, & magnae pondere clavae.*

Quae adpexit Gratius noster. Ovidius etiam colludit lib. ii. de Arte Amandi.

Tum genus humanam solis errabat in arvis,

Hisque merae vires & rude corpus erat. BART.

3. SILVAS] Feras. Nam promiscue his utitur Gratius: infra v. lxxv.

*Quam magna mercede meo sine munere silvas
Impulerim* — BART.

3. MOVEBANT] Excutebant. Videtur hujus vocis hic usus descendisse ab apibus, quarum alvearia simul moventur, excutuntur ipsae & afficiuntur. BART. V. 75. eodem sensu. *silvas impellere*, i. e. sylvestres feras excitare. Arrian. de Ven. c. 3. *Κατακτείνω*. JOHNS. Virg. de terra & frugibus quae hieme quiescere, non vero prodire solent, Georg. 2: 316.

Tellurem borea rigidam spirante moveri.

Rura gelu tum claudis hyems.

& Georg. 1: 122.

— *Primusque per artem.*

Movit agros.

ubi dicit terram, ut fruges daret, a Jove excusam, sicuti hic Sylvas ab hominibus, ut prodirent ferae. BRU.

4. INCONSULTI HOMINES.] prima hominum saecula instar ferarum sine consilio, barbaram a que

cru-

CYNEGETICON.

Ordo: & continuas didicere ex artibus arteis

Pro-

VARIAE LECTIONES.

8. Contin.] Contiguas, Alii.

NOTAE.

crudam vitam duxisse, arbitrabantur Nationes. Cum nondum ad experientiam tamquam cotem exegissent & acuisent latenteis Naturae dotes. Vide Diodorum Siculum lib. i. Eleganter Aeschylus Prometheus Ligato.

Ἡ δ' ἰδὲν αὐτοῖς, ἰδὲ χεῖματ' ἰάμαρ,
ὄντ' ὠδυμῶδες ἦτορ, ἔτε καρπὸν
Θίγες βέλαιον, ἀλλ' ἄτερ γνῶμης τὸ πᾶν
Ἐστᾶσαν

Et in ea Tragoedia plura huc pertinentia. Consilium vero Latinis *consilium* atque Rationis usum significat. Arnobius in elegantissima Prosepopoia Boris ad Jovem lib. vii. an quod animal vile sum, nec Rationis, nec Consilii particeps, quemadmodum pronunciant isti, qui se homines nuncupant. Phaedrus fab. lxxxiv.

Hoc argumento veniam dari decet,

Qui casu peccat, quam qui consilio est nocens
Aurelius Victor, Origin. homines consilio & Sapientia praeditos eos appellat, qui mores Italiae primi composuerunt. Claudianus de Apono.

Quocunque emitteris ortu

Non sine consilio currere, certa fides.

Hinc *inconsulti* homines, πάντα ἄτερ γνῶμης πάλαι-
τες. ut loquitur Aeschyl. *Inconsultae* aureis populi
apud Senecam Epist. xi. *Inconsulta* brachia Vale-
rium Flaccum lib. iv. Argonaut. Q. Septimius
Romanos de Trojanis lib. i. lingua moribusque
barbari, nihil pensi aut consulti facientes, Idem de
Achille. neque tamen aberat ab eo vis quaedam in-
consulta, & effera morum impatientia. Idem po-
litus & vere Latinus scriptor, *Temeritatem inconsultam* dicit lib. iv. Vide Isidorum lib. x. Orig.
Hinc *inconsulte* aliquid agere, temere valet. Se-
neca de Beneficiis lib. i. cap. i. Eutropius li. x.
de Juliano. Dum se *inconsultius* praeliis inserit,
hostili manu interfectus est. BART.

4. VITAQUE] Omnino scribendum est, *Vita*
que erat. Et illud agnoscere videtur Vetus Edi-
tio: Nam inibi scriptum, *vitaque*. Non dubito
ad illud Aeschyl'i referendum, ἄτερ γνῶμης τὸ πᾶν
Ἐστᾶσαν. Et haec verissima emendatio. *Vita*
tactus omnem ordinem vitae significat. Quo
pacto aliquoties Lucretius, saepe alii scriptores
locuti. BART.

4. VITAQUE ERAT ERROR IN OMNI.] Ita Ma-
nilius quoque statim ab initio. v. 98.

rudis nullo discrimine vita
ratione carebat,

& reliqua istius prooemii, quae si cum hisce apud Gratium conferas, utrobique naturae rudimenta luculenter, sed tanquam eodem filo depingi cognosces citius, quam uter ab altero mutaveris. VLIT.

4. VITA] In omni vitae institutione. Ter.
Andr. Sc. i. Act. i.

Sic vita erat

Nam rudis ante illos nullo discrimine vita.

Manil. l. i. v. 98. JOHNS.

5. ALIA] Legendum forte *Alii*, nam mihi
sane friget istud *Alia*. JOHNS.

5. VIA,] Metaphora à proficiscentibus sumpta: *Postalia* videtur uno vocabulo, idque in morem adverbii accepto, extulisse. Non aliter atque Plautus *postilla* usurpat. *Via* autem metho-
dum atque ordinem videtur innuere. Nam saepissime ita id vocabulum accipitur. *Via* morum notata Scaligero in Dionysii Catonis Distichis. Phoebadus in eleganti Epistola contra Arrianos. *Novas profanae intelligentiae vias quaerunt*: pari cum Catone illo phrasi. Tacitus Annali. i. Sic ὁδὸς sua Graecis. Ut ὁδὸς θανάτου apud Achillem Tatium lib. vii. δοκῶ δὲ ἄρκεῖναι τὴν θανάτου καλίστην ὁδόν. Propertius lib. ii.

Quid tua Socraticis tibi nunc Sapia chartis

Proderis? aut rerum dicere posse vias.

Dionysius amillime ad Gratium, Periegesi, de Aegyptiis.

Οἱ πρῶτοι βίῳ τοιοῦτο διεστῆσαν κελεύθους.

Virgil.

Sunt aliae quas ipse vias sibi repperit usus.

Viae suspicionum apud Symmachum li. vii. Epist. xviii. Claudianus lib. iiii. de Raptu Proserpinae.

Provocet ut segnes animos rerumque remotas

Ingeniosa vias paullatim exploret egestas.

Sic iter Salutis Petronio. adhuc aliud aliquod iter salutis quaerendum est. Quomodo locutus Symmachus Relatione pro Simulacris. BART.

5. PROPECTI] Apposite ad praecedens *via*.
JOHNS.

A 3

5. So-

Proferere, hinc demens cecidit violentia retro.

Sed

VARIAE LECTIOES.

9. *Proferere*] O. Codices. *proferere*. quaedam tamen Edit. *proferre Cecid.*] B. *cessis*.

NOTAE.

6. *SOCIAM*] Locutio è castris sumpta, ut & *Rebus gerendis*. Quam allusionem servant & v. 7. *Auxilium*, & *Ordo*, *Tæxis*, quin & *proferre*. *fines proferet Imperii*. JOHNS.

6. *RATIO*] Manilius.

Deus & Ratio, quae cuncta gubernat. Humana scilicet Sapiencia, aut divinae potius investigatrix. Idem.

Nec prius imposuit rebus finemque modumque,

Quam coelum adscendit, Ratio

In ejus divino Prooemio multa quae huc faciunt BART.

7. *HINC*] Ex Ratione omnia Vitae auxilia provenire, & recta rerum agendarum methodus eluxit. JOHNS.

7. *HINC OMNE AUXILIUM*] A ratione scilicet. Seneca lib. x. Epist. lxxv. *Amia rationem, hujus te amor contra durissima armabit. Catulorum amor in venabula impingit feras, quas feritas & inconsultus impetus praestat indomitas*. Ita nimirum, ut ferae illae, etiam primi venatores, *Inconsulti homines*, sine ratione agebant, sed pari mercede, ut infra loquitur. *Tum demum periculo atque negotiis compertum est, in bello plurimum ingenium posse*; ita & in venatione, *ferino bello*, ut huc Sallustii verba ducam. VLIT.

7. *AUXILIUM*] adminiculum, quo vita facilius degitur. Sic infra.

vitam dignata reperitis

Protegere auxiliis

Auxilium vocat Lucretius lib. v. Tibullus.

Forma nihil magicis utitur auxiliis.

& *auxilium* proprie dici opem ab externis allatam notum ex Varrone de Lingua Latina. BART.

7. *RELUXIT*] Elegantissime. Quasi filicis & chalybis concussu ignis relucet. Ita Rationes inter filicis inter se collatas, multam lucem progignere, ait Aeneas Gazaëus in Theophrasto. Ita emicare sollertiam dixit Prudentius Apotheosi.

Omne opus egregium, per quod sollertia pollens emicat, ingeni est BART.

8. *CONTIGUAS*] inter se vicinas, catena quadam connexas, atque adeo cognatas invicem. Sic Virgilius. Gratius inf. v. xxxvii.

Contiguum sorbens de flumine rorem. Ovidius lib. iv. de Pyramo & Thisbe.

Contiguas habuere domos Eleganter eruditissimus Arnobius *contiguum* pro eo dixit, quod tactui obnoxium est, atque adeo tangibile ab aliis dictum esset. lib. vii. Contr. Nat. sed si Deus nullius est corporis, omnique in-contiguus tactu. Vetus Editio *continuas* habet, quod non puto praeferendum isti, etiam si non inurbanus sit putandum. BART. Cicero pro Archia Poeta statim ab initio. Etenim omnes artes, quae ad humanitatem spectant, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur. JOHNS. Inepta & barbara lectio est, quae praevaluit in editionibus Barthii, Pitthoei, Vltii, sed veram & incorruptam nobis propinat Editio vetus, quam citavit sed non recepit in contextum Barthius; scilicet *continuas*, quippe sic loquebantur veteres: *contiguas aedes, parietes, agros*, & similia, & semel Horat. *continui montes*; at nemo, nisi memoria me fallit, Latinorum unquam *contiguas* artes, sententias, vel doctrinas dixerit, verum semper *continuas* i. e. perpetuas & connexas, communi quodam vinculo sociatas & colligatas. Claudianus

Continui lectis annalibus aevi Martialis lib. ix. Ep. 8.

Dicere se Lybicus reduci tibi gentibus Afer

Continuis volui quinque diebus are Valerius Flaccus v. 319.

rimque Juventae,

Continuam

Haec lectio igitur potior visa est, quod ad antiquos scriptores propius accedat, ergo in contextum recipiendam censeo. BRU.

8. Ex ARTIBUS ARTEIS] Nam cognatae inter sese sunt, non minus quae manu exercentur, quam quib. solius ingenii viribus usus est expediendis. Usum & experientiam dominari in artibus, eleganter scripsit Columella. Virgilius

Ut varias usus meditando extunderet arteis. Diodorus Siculus. καθόλου δὲ πάντων τῶν χρειῶν αὐτῶν διδασκαλοὶ ἦσαν τοῖς ἀνθρώποις, ἐφ' ὧν ἅπλων οἰκίαις τῶν ἑκάστη μύθησιν ἀρτυῖ ζῶν, καὶ οὐκ

10 Sed primum auspiciū Deus artibus, altaque circum

Fir-

VARIÆ LECTIONES.

10. *Circum.*] Ita G. Vlit. Wafae. Alii *circa*.

NOTAE.

ταῖς γὰρ ἔχοντ' αὖτ' ἀπαιτὰ χεῖρας, ἔ' λόγῳ, καὶ
 ψυχῇ ἀλχίνοισιν. Manilius plurima simillime cum
 Gratio li. i.

— *tum belli pacisque artis commenta vetustas.*
Semper enim ex aliis alias profeminat usus.

Vide eum & Claudianum iii. de Raptu Prof.
 BART.

9. PROFERRE.] Profeminare. ut Manil. Sed
 proferre heic αὖτ' proferi, usurpatum videtur.
 Quae figura phraeos valde frequens huic Poë-
 tae. Usu didicere semper alias ex aliis artibus
 proferi atque gigni. Sic v. xvi.

Adscivere tuo comites sub Numine divae.
Adscitae sunt. vers. LIV. improvisus coelo profude-
rit imber. Quod idem praecipitandi activo verbo
protulit Aedituus apud Agellium.

Atque imber coelo candidus praecipitans.
 Sic vers. LVIII.

Ante retant, quam maturis accenderit annus
Ignibus —

Accensus sit. v. xciii.

— *Diffimulantibus armis*
Saepe habet imprudens alieni lucra laboris.
 Hoc est, Diffimulatis. v. cxliii.

Post ubi proceris generosa stirpibus arbor
Se dederit, teretesque ferent ad sidera virgae.
 Hoc est, ferentur. quod alius Poeta dixisset. Sic
 eadem phrasi alii scriptores. Arnob. lib. vii. *ca-*
sibus nullus est in his locus, sed ineluctabili omnia
necessitate conficiunt. Nisi in illo tamen Lucre-
 tianum verbum, cuius studiosus alioqui Arno-
 bius, *confiunt*, restituendum. Quintilian. decla-
 mat. ccxcviii. *D primo quidem deformavit tantum*
diligentior cultus. H. e. deformatus est. Florus lib.
 i. *inertia Caesarum quasi consenuit & decoxit.* pro
 decocta est. Prudent. Hamart.

Involvens nixeam spiris torquentibus alvum.
 Hoc est, tortis. Virgilius Ceiri.

Altius ad magni suspendit sidera coeli.
 pro, Suspenda est. Lucretius lib. i.

Nec alia Ratione queunt servata per aerum
Ex infinito jam tempore res reparare.
 Reparari. Rutil. Lup. l. ii. cum ab ea sententia
 quam proposuimus, convertimus ad aliam personam.
 Priscian. Periegesi.

Marmaridae post hos Aegypti ad flumina vertunt.
 Curt. lib. iv. *Ira deinde vertit in rabiem.* Catull.
 — *tantum abhorret ac mutat.*

pro mutatur. Et id perperam mutatur. Symm.
 lib. i. Ep. *Scio te simulatque haec legeris Poëtico*
plestro moturum. Ita vere ibi VC. Jac. Lectii.
 Appul. li. xiii. *nec qui laverim, qui domum reverte-*
rim, prae pudore memini. Ad quem plura ex omni
 genere scriptorum. Graecos uti eadem Ratione
 consueisse notat Heinsius ad Silium Italicum.
 Quem & videbis. BART. Legitur *Proferre.*
 quam lectionem Manilius confirmat.

— *Artes*
Semper enim ex aliis alias profeminat usus.
 v. lxi. l. i. longe impenius tamen mihi altera
 arridet; eundem enim imaginum tenorem ser-
 vat, nec à castris ad agros & fata, nimis desul-
 toria levitate Lectorem amandat. JOHNS.

9. DEMENS.] Inconsultam Virtutem modo di-
 xit, quam hoc loco Violentiam dementem. *De-*
mens enim est, qui Ratione seu Mente, quae
 λόγος sive Διάνοια est, caret. Ita *dementire* Ter-
 tulliano, de Anima cap. xvii. Apologet. cad.
 xxxiii. Ita *Amentem* animi Didonem, Amore
 furentem Virgilius dixit. Plura alibi. BART.
 Inconsulta, temeraria. JOHNS.

9. CECIDIT.] pessumdatus est, periit. Mani-
 festo est illa phrasis Maronis Æneid. ii.

Ex illo rueret & retro sublapsa referri
Res Danaum. —
 Claudianus.

— *Quo leges cecidere Poli?*
Retro vero Cadere dicitur, quod non facile se
collecturum arbitramur. Ut heic in Gratio &
Marone. BART. Cessit, edidit Barthius, quod
unde sit, non video. Ita in eadem voce muta-
tum apud Maximianum Eleg. ii.

Rusticus expertum desces cecidisse juvenem.
 ut in MS. codice legitur, pro quo vulgo: *ces-*
sisse, VLIT.

9. VIOLENTIA.] mæra & inconsulta vis. Ab-
 que Rationis ductu. Dionysius Cato.

Consilio pollet cui vim Natura negavit.
 Pomponius Mela lib. iii. de Germanis. *Ius in*
viribus habent. Vis opponitur Consilio aut astu-
tiae.

Firmamenta dedit; tum parteis quisque secutus

Exc-

VARIAE LECTIONES.

II. Firmamenta] Fundamenta. G.

NOTAE.

tiae. Nomine *nequitiae* censet hanc Phaedrus fab. xxxvii.

Vis & nequitia, quicquid oppugnant, ruit.
Violentia est ista quaedam vi agendi. BART.

9. CECIDIT RETRO] Victa & profligata ex acie cessit. JOHNS.

10. AUSPICIUM] Principium atque initium. *Auspiciis* vocabulum hoc significare coepit, quia nihil sine auspiciis agebant veteres. Plinius Panegyri. *quod nihil rite, nihilque providenter, homines sine Deorum immortalium ope, Consilio, Honore, auspiciantur.* Ita *auspicia felicia* exordia dici coeperunt. Cassiodorus lib. ii. Epist. i. *Felix à Consule sumat annus auspicium.* BART. Quia rerum agendarum initium capiebant Romani ab auspiciis, hinc *Auspicium* significat, initium rerum, & quidem felix; ut ex hoc loco patet. JOHNS.

10. DEUS] Omnes Deos innuit pro se quemque arti alicui dedisse auspiciis. Nam venationis firmam artem post Dianae nominatim adtingit. *Deum* pro omnibus unum dici familiare Poëtis. Ita Dionysius Cato Distichis. *Ducente Deo* Marone valet, ope Numinum. *ὁ δὲ θεὸς* Graecis idem. Nam horum nemo unum Deum agnoscit. BART. Foeminini generis. Dianam enim intelligit. Ita Graece. *ἡ θεός.* JOHNST.

10. ALTAQUE CIRCUM FIRMAMENTA DEDIT.] In Veteri Editio *circum*, scriptum est. Quod ego ab eo inductum puto, quem repetitio & a litterae, offendit. Sed in talibus sponte peccarunt antiqui, siquidem peccatum est, quod pro eo proclamant magistri Grammatices, nemo autem acutiorum agnoscit. Virgilius Copa.

Copa Syrisca caput Graja redimita mitella.
 Virgilius.

— *Casus Cassandra canebat.*
 Ubi notat Servius taleis repetitiones litterarum non displicuisse veteribus, etiam si sua aetate in ordinem redactae fuerint. Ita Ennius.

O Tite tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.
 Quod adfectatum nemo negare poterit. Catullus.

Testis eris magnis virtutibus unda Scamandri.
Prospexis terra centum procurrere curvas.
 Lucil.

Langorque oppressaque pigror torporque quietis.
 Lucr. Lib. ii.

Duntaxat rerum magnarum parva potest res Exemplare dare, & vestigia noticiæ.
 Virg.

— *Sale saxa sonabant.*
 — *Monstrator aratri.*

Papinius Achilleide i.

— *Secretis lustrare fretis* —

Claudianus lib. i. de Raptu Proserp.

Et raucum bibulis insperere murmur arenis.
 Sed in hoc genere singulare est fragmentum nobilis inter veteres Tragicos, Attii. Cujus versus plane divinitus representant tali collisione sonum aquae: Incipientes à litteris gravibus, in medioque quasi revocantes undae furorem, acutis postremo eundem litteris cum impetu reddentes atque propellentes.

Ac ubi curvo littore latrans
Unda sub undis labunda sonat.
Simul & circum magni sonantibus
Excita saxis, saeva sonando.
Crepitu clangente cachinnat.

Graeci etiam Poetae hunc carminis sive ornatum, sive rævum non adsperserunt. Euripides.

Ἐρωνα δ' ὡς ἴσαν ἰκλύον ὄνοι
Ταῦτα συνεσιέσθαι ἀγλαῖσι σάκφοι.

Sophocles.

Τυφλὸς τὰτ' αἶσα τὸν τε νοῦν τὰτ' ὀμνᾷ.

Quibus quidem duobus exemplis ante nos usus est & elegantissimus Muretus. Sic Nazianzenus.

Καλῶς προτεῖναι προῖον ἢ νικᾶν κακῶς.
 Sed plura de talibus in Analectis Poeticis. BART. Instrumenta & reperta auxilia, tanquam fulcimenta aliqua adhibuit, non aliter quam pedamenta vineae adjutoria appellat Palladius. Scripsimus *circum*, pro *circa*. Ita dicit in Vet. Ed. se invenisse scriptum Barthius, sed ablegat, ut nugis suis locum faceret. Omnino timefis est, pro *circumdedis*, id est addidit: ut Tacitus de Agricola cap. xx. *Egregiam famam paci circumdedis.* Attius eadem timefis dixit: *circum magni sonantibus Excita saxis.* Manilius: *Inque deum deus ipse tulit*, pro, intulit ipse deam deus: & mille talia. VLIT.

II. FIRMAMENTA] Vetus Edit. *fundamenta.*
 Quod

Exegere suas, tetigitque industria finem.

Tu

NOTAE.

Quod non placet. Nam illud vox *Circa* in possessione facile tuetur. Sic *firmamenta disciplina* dixit Cic. iv. Tusc. Quæst. Quodque maximum argumentum est, non dici illa subtiliter, quod etiam facile ediscantur; & ab indoctis probentur. Id illi *firmamentum esse disciplinae* putant. Atque Poëtis quæque ardua, atque firma. Quod notissimum. BART. *Circa* pro *circum*. Ita & usus Livius lib. i. de Romulo: *venando peragrarè circa salus*. Nihil ergo mutandum fuit. VLIT. in Add.

11. PARTEIS] Inventionem & confirmationem artium Diis tribuit, exactionem singularum hominibus, in id, pro se quoque incumbentibus, ut semel inventæ ad certum finem ducerentur, quasque compendiis inclusæ, traderentur ad Posteriores. Parteis sunt quæ cuique demandatæ. Juvenal. Sat. iv.

Ecce iterum Crispinus, & est mihi sæpe vocandus
Ad parteis

Quamquam id Scholiastes acute ad parteis in convivio referre visus. BART.

12. SECUTUS] Eleganter ponitur pro profectus, atque executus. De hoc in Indice ad Appulejum. BART. Sic omnes libri. at Heinf. ad Ov. Met. l. 4. v. 212. legit.

Quisque secuti.

Eleganter.

Nomine quemque vocatos

Exhortatur equos.

Ibidem. JOHNS.

12. EXEGERE.] ad finem deduxere. Exigere enim est fini optato tradere. Horatius.

Exegi monumentum ære perennius.

Et Ovidius ut notat Scholiastes Cruquianus. Idem valet peragere. Boëthius de Consol. lib. i. Carm. i.

Carmina qui quondam studio florente peregi.

Qua forma eleganter *Perducere* in *h* educere, atque exhaurire positum. Quomodo educere nimbos dixit Valerius Flaccus Argonaut. lib. ii. v. 376. Appulejus lib. x. repertum vini poculum continuo perduxit haurio. Arnob. lib. v.

Perduxit totum Cyceonis læta liquorem.

Marcellus Empiricus: *perduci ex vino oportet*: Scribonius Largus, cap. cxxxiv. *frigidae vel calidae perducit*: Ubi male vulgo: *producit*. BART. Ab Hippodromo, ut & tetigit finem. Ov. Met.

l. i. v. 118.

Spatiis exegit quatuor annum;

Drove out the year at four beats. JOHNS.

12. TETIGITQUE.] quasi collimando ad scopum. Elegantissime hoc dictum. Huic vicina videtur phrasis, quæ exercitos habuit dudum doctissimos viros, *Ad digitum certare*. Martialis, ut optime in Catalectis edidit Josephus Scaliger.

Lex erat ad digitum posita concurrere palma.

Quod idem genus loquendi cum eo est quod vulgo usitatissimum, *Ad unguem quid conficere*. Quintilianus lib. viii. cap. v. Institut. Orator. *contra eundem sermonem gladiatoris, cujus feci mentionem, ad digitum mihi pugna est*. Pertinet eodem Manilii versus libro v. Astron.

Non nullo careat digito quare ierit hasta.

In quo omnibus modis rescribendum videtur.

Non uno careat digito, qua vi ierit hasta.

Non uno digito. Est ne uniusquidem digiti spacio. Porro duplici modo ista phrasis interpretari poterit. Primum ex eo, quod notum est manui victoris in duello palmam inferi consuevisse, atque ita circumferri in praeconium videlicet strenuitatis. Itaque arbitrari quis possit *palmam ad digitum* eam dici, quæ digitis victoris exornandis destinata sit. Hujus auctor sententiae Isidorus lib. xvii. Origin. cap. vii. *Palma dicta quia manus victoris ornatus est*. Quo etiam pacto post victoriam exornatos jactantiae ergo discurrere solitos gladiatoreis auctor Suetonius lib. iv. cap. xxxii. *mirmillonem rudibus secum batuentem & sponte prostratum confodit ferrea fica, ac, more victorum cum palma discucurrit*. Potest & id quod modo dixi, belle capi, vix digiti spatio à scopo errare ictum, in Manilii versu. Quomodo Juvenalis.

Digitis à morte remotus

Quatuor aut septem, si sit latissima taeda.

Alteram nobis interpretationem subjicit Scholiastes Persii, qui Cornuti nomen circumfert, ad versum hunc Sat. v.

Nil tibi concessit Ratio, digitum exsere, peccas!

Digito, ait, sublato, ostende te victum esse à vitis. Ut ad *digitum certare* idem sit, atque eousque decertando procedere, donec adversariorum alter digito exerto victum sese esse coram omnibus fateatur. Et subrectio illa digiti confessio cessæ Victoriae. Itaque *Palma ad digitum dicta*, quæ in digiti ab adversario erectione tota

B

con-

Tu trepidam bello vitam, Diana, ferino,
Quâ primam quaerebat opem, dignata repertis

Pro-

V A R I A E L E C T I O N E S.

14. *Primam*] *Primum*. Steyn. Edit.

N O T A E.

consistat. Cum qua interpretatione Manilii & M. Fabii verba admodum bene congruunt. Eodem allusit Sidonius lib. v. Epistol. vii. *hi sunt quorum comparationi tollerent digitum Narcissus, Asiaticus*. Idem in Narbone. Quo carmine post eum nemo elegantius scripsit.

— *huic levato**Palmam tu digito dares, Menander.*

In Manilii versu *hasta nullo digito careat* videtur capiendum; quocunque hasta missa fuerit, semper ad sublationem digiti hostem adactura venit. Si tamen locus sanus est. Nam nemo ex omnibus Poëtis etiamnum corruptior existat Manilio. praesertim duob. ultimis libris, in quibus bene multa adhuc menda supersunt etiam felicissimae manui. *Pugna* apud Quintilianum *ad digitum*, est sine missione donec alter ex decertantibus digitum tollat. Sed haec nimia pro Gratio ad quem parum faciunt. BART.

12. *INDUSTRIA*] *Sollertiam* in eadem re nominat Manilius, eamque artibus auctorem facit. *Nec tum etiam varias Sollertia fecerat arteis.* BART.

13. *TREPIDAM*] id est, egenam, inopem, ex-fortem veraerationis, nullibi certo pede nitentem. quod videtur apud priscos peculiare vitae epitheton fuisse. Epitaphium Vetus. *Hic, EGO. INCERTA. INFELICI. ET. TREPIDA. VITA. SOLUTUS. QUIESCO.* Sic infra vers. CCXVII.

*Hic trepidas arteis, & vix novitate sedenteis,**Vidit, qua propior patuit via* —

Ubi elegantissime hunc locum declarat Paullinus libro v. de Vita B. Martini.

Splendorem laudis trepidus corrumpo relator.

Ita etiam hoc vocabulo usus Lucretius lib. iii.

— *Tantopere in dubiis trepidare periculis**Quae mala nos subigit vitae tanta cupido?* BART.

Propter bellum feris illatum obnoxiam & sollicitam. Venatio *πολεμική* intelligitur. JOHNS.

13. *BELLO FERINO,*] Instar belli habet nimirum venatio, proque eo accipitur non raro. Oppianus Cyneg. i.

Τῷ μὲ πηλίοι θήρης ἐπὶ μάλον ἴσται.

Ita Gratius vers. xxx. hostem ipsam feram vocat. Manilius lib. iv.

*Ille novas semper pugnās, nova bella ferarum**Apparat* —

Idem eodem libro:

Nunc hominum, nunc bella gerunt violenta ferarum. BART. Quanquam saepe ita utramque venationem vocat, potest tamen commodè ad *πολεμικῶν* referri, qua prima illa aetas *indomitos vehementior hostes Nudo Marte* preffit. Aristoteles lib. I. Politicorum cap. VIII. ideo *πολεμικῶν* acquisitionis speciem esse dixit, quia venationem, qua veteres illi vitam sustentabant, sub se complectitur. Nam omnis quidem venatio *κτηνική* est; aliqua venatio *πολεμική* est; ergo & aliqua *πολεμική κτηνική* est. Ita intelligenda verba illa Philosophi: *διὰ τὴν πολεμικὴν φύσιν κτηνικῆς ἔσται. ἡ γὰρ θηρολογία μίσηται αὐτῇ.* Cave autem etiam *ἱερολογία* sub illa *θηρολογία* comprehendendi putes: quanquam in naturali illa acquisitionis specie, quam ex jure naturae deduxit Imperator noster Inst. de Rer. Divis. §§. XI. & XII. coire videntur. Manilius illam *πολεμικῶν* omnino intellexit lib. IV.
*Ille novas semper pugnās, nova bella ferarum**Apparat, & pecorum spolio, vivisque rapinis.*

Ubi & *λατρεῖν*, quid subest, ideoque non frustra repetit; & *vivere rapto*. Idem paulo post: *nunc bella gerunt violenta ferarum.* Nam ubi de *ἱερολογία* loquitur, ipse etiam *artes* vocavit lib. V. VLIT.

13. *VITAM,*] Ordinem totum & fatum vitae. Quod superius etiam notavimus. Germanicus Caesar.

— *Cultuque novo rude vulgus in omnem**Formabat vitae, sinceris artibus, usum.*

Manilius lib. iv.

— *supervacuis vitam depleto querellis.*

Alia vide notata ab eruditissimo avorum memoria viro Nicolao Loensi vi. Miscellan. Epiphylid. c. iii. Cujus ii Commentarii magno bono Rei litterariae nuper ab interitu vindicati sunt. BART.

14. *QUA*] Quo loco. Adverbium est loci. Auctor

- 15 Protegere auxiliis, orbemque hac solvere noxa.
Adscivere tuo comites sub nomine divae

Cen-

VARIAE LECTIONES.

16. *Adscivere*] Heinsius conjicit. *Ascitaeque. Nomine*] G. & B. *numine* male. *numine* G. & B. Ed.

NOTAE.

Æor Servius, quem vide Aeneide nona.
Hoc desideramus, & vice versa. Petronius.

Quaeque virum quaerunt —

Ovid. Metam. viii.

Inque epulis epulas quaerit —

Idem.

Et si quis male vir quaerit habere virum.

Itaque Graeci. Nonnus Dionys. iv.

Αυθις βουὴ χθονίῳ, μὴ διξιο ταύρου Ολύμπου.
Julius Firmicus. *Dic mihi hocine est quod in viro foeminam quaerunt?* BART.

14. *PRIMAM OPEM*,] Sane prima Martis rudimenta fuisse primis hominibus venationem credibile est. Ita Nimerodus in Sacris Litteris fortis Venator coram Domino dicitur. Hoc est, fortitudo caelitus data, ut Samsoni, quamvis Nimerodum latrocinatum, idque Venatoris nomine indicare Moysen, velint multi. Et ita vocabulum *Venatoris* accipitur in Psalmo xci. Ubi Latronum latro, hoc est, Sathanas eo censetur: *ὅτι αὐτὸς ῥύσεται σε ἐκ παντὸς θανάτου, καὶ ἀπὸ λόγου ταπεινῶς.* Et Aristotelem *ληθείας* inter venationum genera censere aliis notatum. A Venatione ad arma tractanda homines venisse auctor Lucretius lib. v. de Rerum natura. BART.

14. *QUAEREBAT*] Quā ex parte homines & tuam orabant opem & maxime egebant. Hic enim mihi assequi velle videtur Gratius duplicem sensum τῷ ἔχοντι. JOHNS.

15. *PROTEGERE*] Nudam videlicet antea. Sic ferme Plautus Pseudolo.

Quin ais, quantum terra tegit hominum perjursime.

Hoc est, fovet, alit, juvat. Sic apud eundem Mostellaria, adolescens pudore se *seclum* fuisse ait. Quo pacto & Georgius Pisides in manco carmine *εἰς τὴν μάταιον βίον, χιτῶνα τύφῳ* dixit.

Τὸν φοβέον χιτῶνα τὸν τύφῳ φέρει.

15. *ORBEM*] mortaleis eum incolentes. Hujus generis multa vide indice Appulejano, verbo. *Cervidas.* Claudianus iv. Consul. Honor. v. CCXXVIII.

Disce, Orbis, quid quisque sibi — BART.

Sic apud Callimachum Hercules ipsam Dianam compellat;

Βῆθε κακὸς ἐπὶ θῆρας, ἵνα θνητοῖσι βοηθῶν,

Καὶ ἐμὲ κικλήσκουσιν. VLIT. in *Add.*

Humanum genus hac peste liberare. JOHNS.

15. *SOLVERE*] Absolvere. Horat. Epist. lib. i. Epist. i. BART.

15. *NOXA.*] Festus in scidis ab Ursino publicatis. *Noxa*, ut Ser. Sulpicius ait, *damnum significat*; apud Poetas autem & Oratores ponitur pro culpa. Utro hoc loci modo accipias, nihil interesse videtur. Differentia inter *noxiam* & *noxam*, quae apud Cor. Frontonem & Servium, insuper habenda videtur. Tu vide de hoc vocabulo differentem non vulgaria Nicolaum Loensem Miscell. lib. vi. BART.

16. *ADSCIVERE*] Elegantissime. Sententias suas atque experimenta addidere. à *Sciscendi* verbo, quod *τεχνικός*. Unde *Scita* pro sententiis. Diana princeps & venationem arte instruxit, & hominibus eam demonstravit. Addiderunt sub ejus numine sua quoque inventa aliae Deae. Quare & liquet *Numine* scribendum. non *nomine* ut vulgo. Et ita vetus Editio. Si placet *adscivere*, vulgari modo capere, valebit *adscitae* sunt, more Gratii jam à nobis notato. Sed illud elegantius. BART. Heinsius. Ov. Fast. i. v. 512.

Ascitaeque tuo comites sub numine.

At nullus suffragatur codex, & *ascivere* bene se habet. adjungere se. JOHNS.

16. *ADSCIVERE TUO C. S. NOMINE*] *numine*, edidit Barthius: tum interpretatur *asscivere*, i. e. *scita* fecerunt. Discat à Festo: *Assciscere est adjungere, vel adsumere.* Imo contrarium hic significat τῷ *desciscere*, & *παθητικῶς* accipiendum. VLIT. Sic *consciscere* in veteri formula apud Livium lib. i. cap. xxxii. *Quo proque bello quaerendas censeo*; itaque *consensio consciscoque*. & post iterum S. P. Q. R. *consuis consensit conscivit.* VLIT. in *Add.*

16. *COMITES*] Ita Lucillius, Graecus Poëta, conjungit Pana, Satyros, Nymphas, Hamadryades. Anthol. lib. ii. *εἰς κωμικούς.* De Najadibus & Nonnus lib. v.

Centum omnes nemorum, centum de fontibus, omnes
Najades, & Latii cultor qui Faunus amoeni,
Maenaliusque puer, domitrixque Idea leonum

Ma-

V A R I A E L E C T I O N E S.

18. *Naidēs & Latii Faunus* ** MS.19. *Idaea*] *Idea*. Vlit. Waf.

N O T A E.

Ναΐδες δ' ὁλολυξαι ὀρηλίδες, ἴαχε Λοξῶ,
Συῶθρον Οὐπιν ἴχνησ' γαλλυαίφ' ἢ ριῶθρον
Νηχοῦδ' ἄνταψι, κασιγνήτω ἱκαίργλυ.

Pari modo Dianae sexaginta χορηγίδας ἀναιτίνας.
Item, ἀμφιπέλως ἀμυσίδας εἰκοσι νύμφας adjungit
Callimachus in Hymno ei sacro. BART.

16. SUB NUMINE.] Ad principatum enim Dianae, quem illi in Venationibus tribuit, pertinent. Sic Virgilius Jovem sub suo numine Olympum torquere ex veteri Poëta dixit. Et de Marte lib. xii.

Cuncta tuo qui bella Pater sub nomine torques.

Ita Catullus arva sub Sole dixit,

Sole sub ardenti flarentia demetit arva.

Eorum enim maturitas ad Solis imperium pertinet. Nec absimili modo Propertius lib. iv.

Vidi ego adorati viciura rosaria Paefi

Sub matutino coctis jacere Noto. BART.

16. NOMINE,] Sic omnes libri. at Barthius numine. Heinio assentiente. ego tamen veterem lectionem retinendam cenfeo. Nam & sic Ovid. de arte amandi lib. i. v. 193.

Tale rudimentum tanto sub nomine debes.

Quin & Legiones nomina imperatorum gerebant, & milites Gabiniani & Sertoriani fortiter pro receptâ lectione stant. JOHNS.

17. CENTUM OMNES.] Centum ait Nemorum divas, centum itidem fontium Dianam sectari. Sic Callimachus hymno εἰς Ἀρτέμιον.

ἰζηκονία χορηγίδας ἀναιτίνας,

Πῶτας εἰσέπειας, πᾶσας τ' ἔτι παῖδας ἀμύττης.

Pari phrafi Virgilius.

Tercentum, scutati omnes, Volscente magistro.
BART. *Full a hundred.* Ita Graeci. Moichus in Amore fugitivo. εἰς εἰκοσι πᾶσι μάτοίς vii. V. Callimachum in Hymno Dianae. JOHNS.

17. DE FONTIBUS.] Fontium Nymphae praestites. Ovid. lib. iv. docet omnes Najades ministeria Dianae obivisse. Sic Virgil.

Pastor ab Amphryso.

Hoc est, Amphrysius. Tryphiodorus de Amazonibus.

Ἄς δ' ἄν' ὀρεμώδοντο ἄρη φίλοι γυναικες.
Ita fontes de rumice apud Claudianum lib. ii. de Raptu Proserp.

— *niveo de rumice fonteis*

Roscida mobilibus lambebant gramina rivis.
BART. Profecto hae Nymphae sunt cautae admodum & fugaces, sed hic lustrantur in comitatu Dianae; Meminit earum Theocritus, i. Idyl.
Καὶ τὰν κρηναῖδων κατιναῶζον ἄνερ ὁ θῶκος.

Τῶν δ' ὁ ποταμικὸς καὶ τῶν ὄρεος.

Ubi κρηναῖδες sunt Nymphae de fontibus. Sed Alcacus Anthologiae lib. iii. εἰς Ποιητῆς nuncupat ipsas fontes κρηναῖδας.

Λόκω δ' εἰς τὴν ὀρεμώδον ἵκοντο Ἡσιόδοιο.

Νύμφαι κρηναῖδων λῶσαν ἄντ' ὀρεμώδον.

Verum Poëta Siculus commemorasse videtur illas quae Dianam patriae Arethusae praesidem sectari solebant. BRU.

18. NAJADES.] Ipsa enim Diana apud mellitissimum Hymnisten Jovem patrem oravit.

Δος δὲ μοι ἀμφιπέλως ἀμυσίδας εἰκοσι νύμφας.

Vide reliqua quae non parum huc faciunt. VLIT.

18. FAUNUS.] Virgilianum. Georg. i. sapit.

— *Oleaeque Minerva*

Inventrix, unisque Puer monstrator aratri,

Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupressum.

Latii cultor Faunus audit, quod primus vel cum primis Latium colere instituerit, ut traditum Aurelio Victori in Originibus Romanis. Eundem Italiam variis superstitionibus implevisse, auctor Lactantius libro i. cap. xxii. Silvarum & jugorum praefitem ipse se ait apud Calpurnium:

Qui juga qui silvas tueor, satus aethere Faunus.
Aucupio eundem praeficit Propertius, ut notat Turnebus Advers. lib. xxvi. cap. xix. BART.

19. MAENALIUSQUE PUER.] Bacchum puto intelligi. inter cujus mysteria venatio, hastis hederâ involutis obiri consueta. *Puerum* cum vocat & Horatius lib. i. Carmin. xix.

Mater saeva Cupidinum

Thebanaeque jubet me Semeles puer.

Sed

20 Mater, & inculto Silvanus termitē gaudens.
His ego praesidiis nostram defendere sortem

Con-

VARIAE LECTIONES.

20. *Silvanus termitē gaudens*] *Silvani stermitē cūdens* MS.

NOTAE.

Sed de *Mamalis* Bacchi cognomine nihil legere memini. Nec tamen incidit quem alium nomine hoc censeat. Nam absurdum videatur *Pana* tot Nympharum maritum, & praeterea caprinum Deum, puerum dictitari. Cui alioquin sacer *Maenalus* mons *Arcadiae*. An *Arcada* *Mercurium* censes; cuius ingenio plurimae artes debita? *BART.* Callimachus eodem Hymno in *Dianam*:

Ἄρκαδιος ἐπὶ Πανός, ὃς καὶ λυγρὸς ἔχουσιν
Μαμαλῆς, ἵνα οἱ τοιαύτης καὶ εἰδᾶς ἴδοιεν.

Quid igitur *Bacchum* nobis somniat interpretes? *Pueri* passim minorum isti gentium dii vocabantur. *Virgilius* *Georg. I.*

Unicuique puer monstrator aratri,
Et teneram ab radice ferens *Silvane* cupressum.

Quae *Gratius* noster haud obscure sequitur. Vetus lapis *Romae*: BONO DEO PUERO PHOSPHORO. *VLIT.* Sive *Pana*, sive *Faunum* intelligas, perinde est. Horum enim nomina vicissim confundi apud Poetas multis exemplis docet ὁ πᾶν *Salmasius* ad *Solin.* p. 413. *Pueri* autem vocabulum non aetatis, sed blandimenti instar est. Sic *Virgilius* *Ecloga I.* *Pascite ut ante boves pueri.* Et *Ecl. v.* *Desine plura puer;* sic *Mopsus* ad *Menalcand*, cui antea dixerat, *Tu maior.* Et apposite *Ovid.* *I. art. amatoriae*:

Nam quoque qui puer es, quantus tum *Bacche* fuisti. *VLIT. in Add.*

Evoë! Liberum Patrem agnosco, quem sacer ejus *Antistes* *Homerus*, sic alloquitur; *Il. ξ. 325.*

Ἡ δὲ Διώνυσος Σιμίλα τίνα χάσμα βροτοῖσιν.

Ita inter vitae humanae auxiliares deos, à *Gratio* relatus est, & quare fraudemus eum merito honore? Scilicet quod puerum invocavit Poëta: Quid nonne sic solebant compellare eum *Bacchantes*, si ulla fides danda est *Ovidio.*

Tibi inconsumpta *Juventa* est,

Tu *PUER* aeternus, tu formosissimus alto
Conspicieris coelo.

Tibullus.

Solis perpetua est *Phoebo* *Bacchoque* *Juventa*
Nam decet insonsus criminis utrumque Deum.

Festus de vocabulo *Haedera*: in tutela *Liberi* putabatur esse, quia ut ille semper *Juvenis*, ita haec semper viret. Hinc liquet, nomen *Pueri*, non joco tributum fuisse *Baccho*, sed in re seria, sacrisque ejus Dei hymnis. *BRU.*

19. *DOMITRIX*] *Öv. Fast. 4. 215.*

Cur huic genus acre leones,
Praebent insolitas ad juga curva iugas?

Feritas mollita per illam

Creditur; id curru testificata suo est. *JOHNS.*

19. *IDAEA*] Quia leonum *domitrix*: Cujus fabulae *Mythologiam* habes in *Fragmento* *Varronis*, quod ex lib. *xvi.* *Rerum divinarum* descripsit *S. Augustinus.* Vide & *Lucret. lib. II.* *BART.*

20. *INCULTO*] alludit *Virgilianum.*

Ab radice.

Terres autem ramus ut ex arbore dereptus est, nec nimis foliis repletus, nec nimis glaber. Vide *Festum.* Gaudet hoc vocabulo *Gratius.* *BART.* Ita *Virg. Teneram ab radice ferens S. cupressum.* *JOHNS.*

21. *DEFENDERE*] Figura sermonis *Rethoribus* atque *historicis* familiaris. Infinitivi videlicet numeri pro *Indicativo* usurpatio. *Virg. Aen. II.*

Jamque dies infanda aderat mihi sacra parari,
Et salsae fruges, & circum tempora vittae.

Idem lib. *vi.*

Pascentis illae tantum prodire volando.
Cic. I. de Offic. Stomachari Canius, sed quid faceret. *Seneca* *Hippolyto.*

Pro jure vires esse, tum primum manu

Bellare nuda —

Saepe ita *Sallustius* & praeter alios *Septimius Romanus*, vere interpretes *Dictys* librorum de *Bello Trojano.* Qui sane auctor ipsemet ut genuinus non sit, ante aliquot centum annos tamen apud *Graccos* exstitit, ut ex *Tzetza* & *Cedreno* probabile. Interpret autem ipse classicus scriptor suo jure censendus est. Unde magistrorum fastidia merito contemnit. Sed de his ad ipsum *Septimium* propediem latius. *BART.*

B 3

21. *Sor-*

VARIAE LECTIONES.

22. *Et non &c.*] *Lusus*. Steyn. MS. *lesus*. al. *lufus*. *Sed non sine carminis usus* G. *usu* B. MS. *lesus*. al. *lufus*. *sed non sine carminis usus* G. *sed non nisi carm. usu* B.

NOTAE.

21. *SORTEM*] Conditionem divinitus praescriptam. Propert. lib. II.

*Vel tu Tantalea moveare ad flumina sorte,
Ut liquor arenti fallat ab ore sitim.* VLIT.

21. *DEFENDERE SORTEM*] Poterat totus hic locus ita apte concinnari:

Hic ego praesidiis nostram defendere sortem

Contra mille feras: & non sine carmine ludens:
Nam & in Thuanæo Cod. quem olim Lutetiae rogatu meo contulit Politissimus mortalium Favonianus meus, & in vetustissimi exemplaris, quae pauculae Mediolani supersunt, schedis, quas pro me inspexit Isaacus Vossius, Vir omnigena Eruditione Praeclarus, pro *lufus* legitur *lesus*, in aliis *usus*, ita ut vetus mendum esse appareat. Nec tamen etiamnum displicet prior conjectura, *nifus*; sic enim Horat. III. Ode III.

*Hac arte Pollux, & vagus Hercules
Inmisit arces attigit igneas.*

Minutius Octavio: *non laude, sed veritate disceptatio vestra nitatur.* Ita legendum. Vulgo: *laudi & veritati*: Lactantius lib. III. cap. I. *Veritas ingenii viribus mixta exeret se aliquando.* VLIT. in *Add.*

22. *NON SINE CARMINE*] Haud dubio genuina lectio est Gratii quam eruditiss. Turnebus hariolatus est.

— *Non sine crimine.*

Quia videlicet sine sanguine & caede non patrat venatio. Hanc vero etiam in brutis factionis sectae Philosophi abominabantur. πρῶτον ἐξ αὐτῶν itaque haec scripsit Grattius. In veteri Editione longe aliam scripturam reperi.

— *Sed non sine carminis usus.*

Unde suspicari licet primitus in membranis fuisse

— *Sed non nisi carminis usu.*

Quae & ipsa scriptura non indigna Poetae, & sententiae optimis modis congrua. Praesertim respectu versus subsequentis. Imo quo magis cogito eo magis aridet. BART.

22. *NIFUS*] Ita confidenter rescripsi, donec aliquis *lufus* illos, quos vulgata exhibet, nobis approbet. Turnebus conjicit: & non sine crimi-

ne *lufus*. Barthius: & non sine carminis usu. Quo igitur id defendere referatur? Nisi hic Gratio est, quod Manilio aliisque aggredi. Nisum hunc poetarum irridet Persius initio Sat. V. quod tanquam hiantes conatum suum initio poematis soleant exaggerare: illud est:

— — — *Ut par sit centeno gutture nisi.*

Martianus Capella:

Nostrisque suada quo allubescat nisibus.

Uti quidem in MSS. codd. legitur, quos vidi. VLIT. Vlitio ita hunc locum constituenti dudum est ex quo assensum praebui: neque enim in omnes versanti mihi partes quicquam melius occurrit. lege modo, at non sine carmine. JOHNS. Melius mecum distingue & multo clarior evadit sensus, nam sic verba placraeque Editiones exhibent:

— — — *Et non sine carmine nifus,*

Carmine & arma Dabo venanti — —

Pithoeus legit pro *nifus* *lufus*. Sed nota tum usum peculiarem verbi *nifus*, quae a Latinitate veterum abhorret: deinde ablativum satis in regimine coactum, & tandem sensum triviali etiam carmine indignum. Quid in tanta doctorum haesitatione, librorum & codicum discrepantia moliri possumus? En, levi mutatione nitorem antiquum recuperat!

— — — *Et non sine carmine; Nifus*

Carmine &c.

Sic loquuti sunt olim: Claudianus IV. Conf. Honor. 219.

— — — *Virtute decet non sanguine nisi*

Valerius Flaccus lib. 2: 562.

Restitit Alcides visu enifus

Sic Quorum consilio & auctoritate nitatur Cicer. de Off. Hac ratione se facilem explicari praebet locus & sic stat sententia: *Ego Deorum auspiciis & consilio fretus, simul & vena Poetica adjunctus, fidens carminibus, aggrediar venatorem artibus instructum proponere.* Hujusmodi repetitiones à deliciis erant inter Poetas purioris aevi, ergo miror quare Elegantissimus Turnebus pro *carmine, crimine* statuatur. Sed jam locus (ut spero) omni mendo vacat. BRU.

23. AR-

Carmine, & arma dabo venandi, & persequar artem
 Armorum; cassesque, plagarumque ordiar astus.

Pri-

VARIAE LECTIONES.

23. Carmine] Carmine & arma dabo, & venandi persequar artem. Steyn. artem. Par. Lugd. Vlit. Wafac. Venandi,] f. venanti. Ut hinc dixerit Naso:

Aptaque venanti Gratius arma dabit.

Quo saltem probatur male vulgo distingui: arma dabo, & venandi persequar artem. *Armorum casses, &c.* MS. *astis Armorum; casses plagique exordiar ertis.* Miror unde artem ediderit Pythoeus, cum aliae omnes, artem. VLIT.

24. *Astis armorum; casses plagique exordiar ertis* MS. *Armorum casses plagique exordiar astus.* B.

NOTAE.

23. ARMA DABO] Huc allusit Ovidius.

Aptaque venanti Gratius arma dabit.

Sane quam saepissime hac voce utitur Gratius. Ita Manilius etiam lib. v.

Venatus non ille quidem, verum arma creatis

Venandi tribuit — BART.

23. ARMA DABO VENANDI,] Ita depravatissimum hunc locum emendavimus, in quo explicando frustra laborat interpres, & immerito Turnebum suggillat, quasi ille interpolaverit: *cassesque plagarumque ordiar astus*, uti in omnibus editionibus ante Pythoeum, & ab ipso Gratio scriptum fuit. Sit sane Latium *plagium*, etiam sine exemplo, quo tamen *Armorum casses*? Hoc inquam Latinum non est. Barthius qui ut *cassum arma* accepit, sibi illa cum plagio suo habeat, ut mihi veram lectionem non invidet. Nam ita quoque arma descripturus praefatur Xenophon: *Φερον & αυτα, & τλι ισχυρulu ισασυ.* id est Gratio; arma dabo, & persequar artem armorum. VLIT. Sic Pythoeus, nescio unde. MS. Thuan. *artis Armorum casses.* Sic & Mediolan. & Ald. Quare rectum puto:

Carmine & arma dabo venanti, & persequar artes

Armorum: cassesque plagarumque ordiar astus.

Hinc enim Ovidius habet:

Aptaque venanti Gratius arma dabit.

Artes armorum, id est, quibus artibus utenda ac tractanda. Sic Horatius lib. iv. Ode vi.

— *Phoebus artem*

Carminis, nomenque dedit Poetae. IDEM in *Add.*

23. VENANTI, ET] Vlitii conjectura. nam Logi editio ita hos versus,

Carmine & arma dabo & venandi persequar artes

Armorum, cassesque, plagarumque ordiar astus.

Quam conjecturam unice firmat Ovidianum illud.

Aptaque venanti Gratius arma daret. JOHNS.

23. ARTEM.] Melius Vetus Ed. artem. BART.

24. ARMOREM CASSES] Figura Poetica est. Nam debet dicere, *cassum arma.* Sic apud Plautum. *caruitne te hodie febris?* Hoc est: caruistine tu hodie febris? Apud Tertullianum carminibus in Marcionem.

— *Mirantes spernere vitam.*

Valet, spernentes vitam mirari. Joannes Saresburiensis ita locutus carmine ad suum Policraticum

— *Quos Dea caeca colit.*

Hoc est, qui ipsam caecam Deam colunt. Ita Lucanus.

— *Habent mortalia casum.*

Casus cum habeat mortalia potius. Virgilius.

— *Dare classibus Austros.*

Austris potius classes dantur. Avidius Cassius apud Vulc. Gallicanum. *Ubi L. Cassius cuius nomen nos frustra tenet.* Cum ipse nomen illud haberet. Arnobius lib. i. *Atym Phrygem abscissum & spoliatum viro.* Vir sane abscissus ipse. BART.

24. PLAGIQUE] Non audimus magnum Turnebum & illum qui Poematia compegit, hunc versum ad suum ingenium ita interpolanteis.

Armorum cassesque, plagarumque ordiar astus.

Plagium enim eleganter Gratius, pro rete pluribus plagis contexto posuit. Et illi oppido incoGITanteis, qui hoc Poetae non vulgari vocabulum inviderunt. Et id quidem Latinum sit huius unius auctoritate. Cui adjungimus *Simplagium*, eadem forma addita Graeca praepositione, ut saepe Latini solent. Isidorus Origin. lib. xix. cap. v. *Minus autem rete simplagium dicitur à plagis.* Ita Verus noster Mf. Et in glossis ejusdem legitur. *Simplagium, minus rete:* Ita *Retium* etiam veteres dixerunt, cuius usus apud paucos superest. Glossae H. Stephani, *διχτορ, Retium.* Et in

- 25 Prima jubent tenui nascentem jungere filo
Limbū, & quadruplici tormento adstringere limbos.

11.

VARIAE LECTIONES.

25. Tit. in MS. A. & P. Steyn. etiam, *De retibus conficiendis*. ib. *Jungere filo*] *finger*
limbo, citat Turnebus Adv. 29. c. 26.
26. *Quadruplici*] MS. *quadruplicis*. non male. *Quadruplices limbos*, i. e. quadrangulis
maculis inter se plexos. MS. *Quadruplicis*, pro *quadruplices*.

NOTAE.

in alio Latino-Graeco Glossario: *διττοι κωρυ-
λιν*, *plagula*, *retium*. Invenies ejusdem voca-
buli usum in vetere Scholiaste Juvenalis, ad Sa-
tyr. VIII. v. CCVII. Maneat ergo Gratio jus u-
tendi iis, quae nos haecenus ignoravimus. BART.

24. ORDIA.] Ingeniose, ad casses enim allu-
dit. *Ordiri* utramque vim habet narrandi & te-
xendi. JOHNS.

25. PRIMA] *πρώτα*, Graecanicum. Orpheus
Argonauticis. *πρώτα μὲν εἶδα βίβη ἡγεμλῶν θείων*.
Strabo lib. 1. *τὸς παῖδας αἱ τῶν ἐκλίσων πόλεις
πρώτα μὲν τὴν ποικιλῆς παιδων*. Calaber.

πρώτα μὲν ἐν νιμῇ βελονῇ κατίπτεται λίσσῃ.
Aeschyl.

Oi *πρώτα μὲν βλέποντες ἔβλεπον μάττω*.
Notavit hunc Graecismum *prima ante primo*, Junius
Philargyrus in IV. Georgicorum Virgilii. Idem in
primo Valerii Flacci versu ignoratus mirasturbat
inter interpretes dedit. Eundem restituiimus & his
diebus Calpurnio, Ecloga III. BART. Locus
difficillimus. En Vlitianam tibi explicationem.
Peridromum, i. e. limbum jubet circumvoluto
annulatim filo retis orae apponi, eoque tenui,
ut commode hanc illac contrahi aut expandi rete
possit. tum praecipit Gratio limbos, i. e. fila
linea quadruplici modo astringi in quadrangulas
maculas, sic limbi illi, i. e. fila linea & *συνεκδο-
χικῶς* rete erunt usus longi. Quod ad cassē
ipsum, qui sequitur, mediam partem retis si-
gnificare contendit. atque ita sex totis paginis,
doctis, Jupiter, & laboriosis, rem confectam
habet. at hoc est specie doctrinae placare igno-
rantiam. Quid ad haec autem tu? inquires. pauca
sane, neque enim fidenter me expedit. JOHNS.

25. 26. 27. Nihil itaque ultra hisce tribus ver-
sibus mihi videtur significari; quam modus con-
ficiendi lineam retibus aptam. Qualis demum
foret illa operum patiens & usus longi? nempe
quae constat quatuor limbis torquendo astrictis.
limbus autem est funiculus tenuibus lini filis in-
ter se plexis confectus. Imprimis igitur jubent

Artifices tenui lino funiculum & ex quatuor fu-
niculis machinā tortili astrictis lineam conficere,
nec te tua cura refellet inter opus. JOHNS.

25. PRIMA] Imprimis, graece *τὰ πρώτα*, at ip-
sum cassē, qui hiat medio ore circumlaqueare
oportet per senos sinus, usque ut cavitare suā to-
tam feram hostilem, quantumvis magnam, con-
tineat includatque. JOHNS.

25. JUBENT] Qui? Magistri τὴν κωρυλιν.
Multa de hoc genere loquendi alibi scripsimus,
quae heic reponere supervacuum. BART.

25. NASCENTEM.] Perquam eleganter. Nam
deductio illa filorum, similis est nativitati. Et
non infrequenscriptoribus haec metaphora. Inf.

Tunc ipsum medio cassē qui nascitur ore.
Sic Virgilius in Ceiri.

Ad tantas nunc primum nascimur arteis.
Cum paullatim in arcem Sapientiae ascenderet.
Non abfinititer de libris dicitur, *nasci* illos, dum
quasi formam vitalem indispiscuntur. Claudian.

Nascentes ibant in secula libri.
Propertius de Virgilii Aeneide:

Nescio quid majus nascitur Iliade.
Plinius lib. VIII. Epist. IV. *prima quaeque ut absol-
veris, mitte: immo etiam ante quam absolveris. Sic
ut erunt, recentia, si rudia, si adhuc similia nascenti-
bus.* Idem peperisse libros Demosthenem ele-
ganter dixit lib. II. Epist. III. BART.

25. JUNGERE] Id est, annectere. Proprium
hoc artis vocabulum in retium confectura: ut
texere de pannis. Vetus Scholiastes Juvenalis ad
Sat. VI. *Testudineo conopaeo*] *hoc est linum tenuissi-
mis maculis junctum.* Sed vulgo corrupta ea vox
est. VLIT.

26. LIMBUM,] Ne cui videatur durior ejus-
dem vocis inculcatio, morem Gratii observet,
taliam non observantem. Saepe enim, si pecca-
tum est, in eam partem incuriosus est. *Limbos*
autem grandis & capitalis linea illa est, cui mi-
nores limbi quadrangulo sinuamine circumstrin-
guntur. Quare & *quadruplici tormento* dixit, quia
qua-

Illa operum patiens, illa usus linea longi.

Tunc .

NOTAE.

quadrata figura plagae sibi met constringi solent. BART. Peridromum jubet circumvoluto annulato filo retis orae apponi, eoque tenui, ut commode hac illac attrahi aut contrahi rete posset. Nam & expandi contractum, & contrahi expansum, ubi usu veniret, debebat; non secus quam cortinae annulis quibusdam per virgam terream transmittuntur, quam epidromum quoque, quia funis ejus loco erat, videtur vocasse Cato R. R. cap. XIII. male à Turnebo intellectus. Plinius lib. XIX. cap. I. *Hi casses vel ferri aciem videntur: vidimusque jam tantae tenuitatis ut annulum hominis cum epidromis transirent, uno portante multitudinem qua saltus tingerentur.* Ita lego. *Transennam* liceat Latine dicere, quae est funis extensus, per quem aliquid transmittitur, de qua erudit multa Turnebus lib. V. cap. IX. Nam & epidromum, & transenna in re navali usum habent. Glossae veteres: *Epidromum, σχοινίον ὁρμήν κατώτερον.* Vulgo scribitur: *Epicrocum.* Alias quoque velum significat, quale per epidromum transmitti solet. Sed haec nihil ad venationem. Xenophon *περίδρομον* semper vocat, & *σαρδονίς* quibusdam annexum dat; quae sunt illae spirulae, per quas peridromus transit. Polluci *σαρδονίς* nihil aliud sunt quam *tenuis* illud filum quo limbum jungit Gratius, quod ita circumvolutum per supremas retis maculas, & circum peridromum, totidem annulos efformat, quot in supremo maculas transmittit. De peridromis ad Xenophontem latius agam: hic vero quo usu fuerint ex Oppiano aperiam. Veteres cum multorum retium indagine silvam aliquam clausissent, media inter retia spatia plerumque cassibus continuabant: nonnulla, quae & venatoribus, & ferae intra septum formidine compellendae transitus esset, pervia habebant. Ideoque intervalla ea *περίδρομα* & *ἀγέδρομα* vocantur apud Pollucem. Sed tamen extrema retium ita corrugiata & contracta habebant, ut si opus esset viam claudi, quam citissimo expandi per peridromon, & coire in continuam *ῥακυσσασίαν* possent. Idque plerumque simulac indaginem intrasset fera, ne quā exiret, fiebat. Aliter Oppianus lib. IV. ubi post feram pinnato in cassidem compulsum, ipsum cassidem occludi peridromo suo ostendit:

Ἀεθλοὶ θρώσκοντι ἐν ἰγκονίστοις ὑπέρθε
Σπαρτίδῃ τανύσι περίδρομον, &c.

Quae ita vertenda erant:

Quod simulac videre viri qui cornua servant,
Profiliunt una, & geminos conjungere limbos
Accelerant extendentes, & retia claudunt.

Eruditus interpret nihil prorsus intellexit. Dixerat ante Oppianus:

Εἰ δὲ δύο κλίναι δοῖαίς ἐκείθεθι κρηταῖς
Ἀντοῖς ἀκρωλίναις.

Qui scilicet ad *ἀκρωλίνα* stabant. Pollux: *ἔτι δὲ τι ἄρκον μίρεθ' ἐν ἀκρωλίνα, ἔπει ἐπὶ τὰ ἀετλὰ τὸ ῥακύνει. αὐτὸ δὲ ἰσὶ κρηταῖδα, οἱ δὲ περισύγια ἀνέμασαν.* Extrema cassium quae colligata pendebant, donec dissolverentur ad claudendam stationem. Ita dicta quia in angulis cassium tanquam in summitate cubiti essent. Nam & *κρηταῖδα* pro ipsis angulis vestium, ut vocem *κρηταῖδα* quae *περισύγια* proprie significat redderent, lxx. interpretes posuerunt Deuteron. c. xxii. v. xii. uti me docuit Theologorum nostrorum Princeps. Sed & ipsa illa *σπειρά*, sive peniculamenta (Belgae *quispels* vocant) eadem vox significat Num. c. xv. v. 36. Ex quo intelligendum semper putavi Matth. c. xxiii. v. 5. ubi à Salvatore nostro reprehenduntur Pharisei *ὅτι μεγαλύνουσι τὰ κρηταῖδα*; non fimbrias continuas, aut *limbum*, ut plerique verterunt, sed peniculamenta illa, qualia etiamnum ea ex auro ingentia in pectore gestitant hodierni sacrifici. Nec aliter locum hunc intellexisse Epiphanium Haeres. xv. & τὸ δῶνα Theologum postea comperi. Hesychius quoque: *Κρηταῖδα τὰ ἐν τῷ ἄρκῳ τὸ ἱμάγιον κεκλωσμένα ῥακυσσασίαν, καὶ τὸ ἀρκὸν αὐτῇ.* Et peniculamenta, & ipsam, in qua illa esse solent, alam vestimenti. Ita & apud Pollucem *κρηταῖδα* non tantum ipsae alae cassis sunt, sed illa quoque superflua quae colligata peniculamenti instar in alis pendebant, donec expandenda essent. Quod ut subito & non impedit fieret *τὰς ἀετλὰς ἀνέμασαν* esse jubet Xenophon. Nam duos ille, in summa unum, in ima ora alterum, qui adligatis lapidibus humi contineret eam, accommodat. Servius, & ab eo Isidorus lib. ix. c. v. *Plagas proprie dicimus funes illos, quibus circa imam & summam partem retia tenduntur.* Gratius unicum tantum videtur peridromum habere: & sufficit unus ductilis. Nam inferiorem ductilem esse non requiritur, in quo lapides adligantur, ut rete contineat, non ut transmittat. Ita peridromum & epidromum di-

Tunc ipsum medio casssem qui nascitur ore,

Per

NOTAE.

distinguit Pollux lib. v. cap. iv. Sed Gratio haec sufficiant. VLIT.

27. TORMENTO] Circumtorquentur enim in angulis funes, ut sibimet circumplicati inhaereant. *Tormentum* est funis contortus, Isidor. li. xix. c. iv. Torquendi etiam funiculi tenuiores, ne rumpantur impactis vi feris. Intelligit itaque & tortos prius inter se invicem, & postea in casses contortos. *αμαρτύνειν* *μελαινδοι* vocat Oppianus Cyneget. Primo. *ἄεροδοι μέλαινδοι*. Quarto ejusdem Poëmat. Ipsam confectionem cassium eleganter proponit Xenoph. Quem vise. BART.

27. ADSTRINGERE LIMBOS.] Vetus Editio nihil mutat. At Nicolaus Loënsis, doctissimus Criticus, Miscell. libr. vii. cap. i. *lina* citat. Quod etsi commodius videatur, citra auctoritatem librorum tamen non recipio. BART. Non eodem significatu, quo prius, hic *limbos* posuit, sed pro lineis filiis. Quod cum intelligeret Nic. Loënsis memoriae lapsus citavit: *astringere lina*. Nam nulla editio est, quae id illi exhibuit. Praecipit Gratio fila quadruplici nodo astringi in quadrangulas maculas, quas *βεγχης* appellant Graeci. *Limbus* itaque hic non *περίδρομος* aut *περίπλεξος* sed quodvis filum significat. Quod si cui durius videbitur eodem versu diverso significatu poni, necesse est ut per *quadruplici tormento astrictos limbos*, τῶν τετραπλοῦν ὡς τετραπλόν τόνων ἢ λινῶν σωμαπλεγματῶν intelligat, quanquam tribus tonis plerumque funes torqueantur. Ita & duplicem hic peridromum habebimus. Mihi tamen prior sententia sedet VLIT.

27. OPERUM PATIENS,] Fortis, durabilis. Virgil.

Patiens operum, parvoque adsueta juvenus.

BART.

27. LINEA] Totum contextum dicitur *linea*. Quia videlicet ad lineam ductum, & ab una linea pendet. Sic inf. de pinnato.

Ne repressa suis properantem linea pennis Implicet —

Ita & ex aliis non pauci. Quorum verba attulerunt qui pinnatum enuclearunt. BART. Id est, limbi illi, & fila linea, & *σωμαπλεγματῶν* pro reti, ex prior sententia. Ex posteriore, *linea* hic quoque peridromum significet, inter quos (nam singulare pro duali posuit) medio spatio cassis sive rete attextitur per senas maculas in altitudine. Ita *lineas* in reti certe accepit Plinius

lib. xi. cap. xxiv. de araneis: *Derelicta laxae praetendit summa parte, ut arbitrari liceat: illaque de facili cernuntur, atque ut in plagis lineae offensae, praecipitant in sinum.* Quae ad hunc modum MSS. ope emendata obiter explicabo. Aranea cum pensum suum absolvit, derelicta laxae & crassiora fila summâ parte ad instar peridromi praetendit, ut arbitrari ea muscis liceat. Quae evitantes id quod maxime apparet in ipsum sinum inopinâe praecipitant, non secus quam ferae cum peridromum vident, & declinant, in ipsum casssem se pergere non intelligunt. Vir doctissimus Epiphyl. lib. vii. cap. i. *lineam* hic apud Gratum pro pinnato accepit, & inde deducit paroemium, *lineam mittere*. Utrumque erroneum. Apud Gratum *linea* nihil aliud est, quam quod diximus. Apud Plautum Mostellaria act. v. Sc. i.

Non ego illi extemplo meum ostendam sensum, mittam lineam

Ipsa verba ostendunt, senem illum servum suum velle expiscari, & ex ipso scire omnia, quae se scire dissimulabat, ut addit statim. Quod mirrar magnum Erasimum quoque fefellisse. VLIT.

27. LONGI] Diurni, stabili. Propertius.

Et longam Augusto salva precare diem.

Hoc est stabilem vitam & diurnam. BART.

28. Tunc ipsum medio] Plagam ipsam casssem nominat, quam in sexangulos deduci & ita illaqueari mandat, ut multitudine plicarum & nodorum sit durabilis & firma BART. Proxime haec ad posteriorem sententiam exposui. Sed ex priori *cassis* hic partem retis mediam, quae in concavum oblonge se insinuat, & sinus instar est, significat. Graeci τὴν σενίδα, Galli *bursas* vocant. Latini à *casso*, id est inani, *casssem* & *cassidem* derivant. Nam *cassidem* quoque pro reticulo in foeminarum capite gestari solito exposuerunt Vett. Grammatici. Nec aliter ἀσκη apud Graecos. Hesychius: Ἀσκη, μεσάρυκλοι (forte δίκτυον hic intercidit) ἢ γυναικῶν νεκιδάλαι. Pollux lib. v. cap. iv. ubi de cassibus agit, dicit quod κικυδάλα ἰσικασι καὶ τὸ ἄσκη εἰς δὲ καὶ λήγισσι. Sed ἄσκη apud Graecos semper pro diverso, & separato reti ponitur, ut εἰς τὸν sit rete planum, ἄσκη sit cassis, sive rete concavum. Latini quoque ita casssem & rete discernunt in ipsa primaeva vocatione, sed in usu, Poëtae maximae, confundunt, qui casssem pro reti &

Per fenos circum usque sinus laqueabis, ut omnem

Con-

V A R I A E L E C T I O N E S .

29. Laqueas bis ut omni. MS.

N O T A E .

& plagas quoque posuerunt. Nam hae quoque differunt, ut ad Aurelii Cynegeticon dicam. Solus Gratius qui cassem partem retis formavit: quod in piscatorum retibus quidem est, sed in venatorum supellectile disjuncta sunt; nisi quod inter retia casses intermittuntur, quae ferarum exitum tentaturae sint, & ita indaginis partem faciunt, non retis. Olim hoc observabant venatores, ut cum retia longo tractu tendissent inter singula fere casses interjicerent, qui feras, quam plurimae sint, tergo suo conciperant, & implicent dum transitum tentant. Oppianus lib. iv.

Δίκτυα ἴ ἀμπίδατος, καὶ ἄρκυας ἀμφιβάλουσιν
Retiaque expandunt, & cassibus intervallent.
Idem lib. i. ubi venatoriam supellectilem recenset:

Δίκτυα τε, χαλίδας τε, βρόχους τε πολύτομα
διόμα

Ἄρκυας, ὀρεφίαις τε λύγυς.

Retiaque & vallos, & multiforatile textum

Connextum maculis cassem, funesque retorios.

Quae miserrime à Rittershusio reddita facile excusio, quia vulgata lectio sine commodo sensu est. Sed quod ἄρκυας crassa retia, δίκτυα casses, vertit, non minus errat, quam magnus Bodinus, qui δίκτυα majorum, ἄρκυας omnium ferarum retia esse docet. Omnia haec vero contraria sunt. Δίκτυα sunt retia, ἄρκυας casses. Illa ad quamvis feram, etiam leporem; hi potissimum ad majores capiendas tendebantur. Nam & solos casses in viis, si apri densis silvis excutiendi sint, tendi praecipit Xenophon, apud quem etiam omnes interpretes cassem cum reti & plaga confundunt. Apud alios autores par error. Si Grammaticos consulas omnes incassum te dimittent. Sed mirum magis quod tanti Viri qui ad Oppianum scripserunt, ubi ex professo hoc agendum erat, nec Xenophontem, nec Pollucem vel inspexisse videantur, sed potius ipsos interpretes. Barthius etiam, ut ostendit suum laborem prodat, neque illos saltem vidit. VLIT.

28. MEDIO ORE,] Elegantissime spacium inter fila patens os appellavit, consuetudine scri-

ptorum, quibus omne patens, os, perhibetur Sic ora vulneris inf. dixit. v. CCCLV. quae oras Corn. Celsus lib. v. Ita os τὸ γυμνὸν Celfo eidem appellatur lib. vii. cap. XXVIII. Os matricis crebro apud Latinos & Graecos Medicos. στόμα γαστρός, Nicander Alexipharmacis.

— ἀκλίστον ἀνερῶν τοῖς στόμα γαστρός.

Virgilius: Attonitae magna ora domus. Idem.

— ingentem lato dedit ore fenestram. BART.

29. PER SENOS CIRCUM USQUE SINUS] Videtur τὸ circum concavitati respondere? Potest tmesis esse, ut circum Fundamenta dedit, quod modo notavi. Alias laqueare est nodis astringere. Sinus pro maculis posuit, quas à medio ore retis, ubi cassis nascitur, usque ubi angustias suis terminatur, sex numerat. Alia apud Xenophontem ratio, qui, ut dixi, casses separatos habet, ideoque decem maculas bipalmares, & in aprariis cubitales metitur. Sed arbitrio venatoris hoc relinquendum est, qui ex locorum occasione id omne moderetur. VLIT.

29. SINUS] Wafaeus nostras explicat fenos sinus, by six Tunnels. At cassis unam tantum cavitatem habebat, quam Gratius Tergum vocat. Cassem, apud Pollucem hoc modo descriptum habes. ἔστι ὃ βρόχος τὸ σπινχρὶς ἐν ταῖς δίκτυοις τετραγώνιος ὀφθαλμὸς. σπινχρὸς ἐν ταῖς ἀμμάταις, ὅπερ, τεινομένης τ' ἄρκυος, γίνετ' ῥομβοειδής. δι' ὃ πλεῖν κεφαλῶν διωθῆναι ἔστι, ὡς διακτιστῆρμα. καὶ περὶ αὐτὸ ἐνχεῖν ἄλυσιν. Est autem Cassis, continuum illud in reti quadratum intervallum, quatuor constans nodis, quod tenso reti, Rhombi in morem extenditur, per quod, ceu perrupturae, capita ferae inferunt, & impeditae capiuntur. Hic itaque mihi videtur verborum sensus. Ipsum cassem circumlaqueare oportet per fenos sinus, i. e. six Pannels, quorum unusquisque validiori fune ab invicem disjunctus erat & munitus. Ita cassis sexangularis erit. JOHNS.

29. LAQUEABIS.] Tmesis est: circumlaqueabis usque per fenos sinus. Tamen & simplex verbum in usu fuit. Juvenecus in Historia Euan-

gelica.

Si se forte duli dextri laqueaverit error.

C 2

Hinc

30 Concipiat tergo, si quisquam est plurimus, hostem.
Et bis vicanos spatium praetendere passus

Re-

V A R I A E L E C T I O N E S.

31. Et] At G. Ad. B. vicanos] MS. viceno.

N O T A E.

Hinc laqueatores dicti, qui in circo adversarios laqueis superare didicerant. Quod vocabulum superest apud Q. Rhemnium Palaemonem in Arte Grammatica, Cap. de Verbo. *Omnem*, id est totum. Nam ita texendum rete praecipit, ut omnem integram belluam capere valeat. BART. Nodis astringes, Anglice, *Mesh*. futurum indicativi vice imperativi ponitur. Ita Graeci passim. Longinus, *περὶ ὑψους*, pag. i. αὐτὸς δ' αὖτις συνεπικρανεὶς ἀληθείας. JOHNS.

30. CONCIPIAT] Capiat. Compositum verbum pro simplici. Sic Prudentius divino illo hymno funebri.

*Tu suscipe, terra, fovendum,
Gremioque hunc concipe molli.* BART.

30. TERGO,] Planiciem retis *tergum* vocat; ut omnia quae aequali sunt planicie *terga* appellantur. *terga agri* apud Columellam lib. x.

*Pinguis ager, putres glebas, resolutaque terga
Qui seras* —

Sic *tergum epistolare* planiciem membranae vocat Sidonius Apollinaris. Ita *τὰς θαλάσσης* mare constratum Poëtis, Musaeus.

Πάνθ' ὃ δ' ὅμματα ἵταται ἐπ' ὁρίᾳ τῶς θαλάσσης.
Quomodo *τῶς γαλλίης*, apud Nonnum li. xi. Dionys. *τῶς κελαιῆς*. lib. xvi. Avienus in Ora Maritima.

Non in profundum terga dimitti maris. BART.

30. SI QUISQUAM EST] Pessime haec in omnibus editis distincta sunt. Adeoque bardos libarios, qui mutare non curarint. Scribe:

— *Si quisquam est, plurimus hostem.*
Plurimus, hoc est creberrimis cassibus. Et *plurimus* est creberrimus. Virg. lib. vi.

— *Unde superne
Plurimus Eridani per silvam volvitur amnis.*
Hoc est, densissimus. Idem.

— *Ascendunt collem qui plurimus urbi
Imminet.* —

In Elegiis quae Maximiani nomine inscribuntur; Ego vero interpolatas plerasque & in Epitomam fave ex Cor. Gallo, fave ex alio felicius seculi

Poëta, pro captu aevi sequioris, arbitror.

*Sicut in auricomis pendentia plurimus hortis
Pervigil observat non sua poma draco.*

Eleganter pro assiduus, atque inremissus. Caeterum in Veteri Editio, *pluribus*, deprehendi. Quod etsi ad vocabulum *sinus* relatum absurdum non fit, Gratii tamen esse non persuadeor. BART. Nulla hic opus est parenthesi. Eadem phrasis est apud Imp. §. v. Inst. de Haered. in quocumque *plurimas uncias haereditatem dividere*. Amicus meus *plurimum*, maximum exponit, adducto Virgilii loco, in quo *nux plurima* pro maxima ponatur: Georg. i. *cum se nux plurima silvis induet in florem*. Nam & Servius pro *longa nuce*, id est amygdalo interpretatur. Cur igitur non pro juglande, quae nucum maxima? Mihi constat simpliciter accipiendum esse, ut illud sequi. lib. *tractu surgens oleaster eodem Plurimus indicio est*. VLIT.

30. *Plurimus*,] Hic pro *maximus* ponitur. de uno tantum hoste loquitur, & τὸ *Quisquam* clare indicat. JOHNS.

30. HOSTEM.] Feram. Cum qua bellum venatori. Ovidius lib. viii. de Apro Calidonio.

*Ibat in adversum proles Ixionis hostem
Peirithous, nuda quatiens venabula dextra.*

Ita Papinius Thebaide iv.

— *Salvus forte remotos
Pacabat cornu* — BART.

31. ET BIS VICENOS PASSUS] Gratius cc pedes rete suum extendit, Xenophon ccxx plus minus. Tum addit: *ἰὰ τὸ μῆζον δυσμετρήεστα ἔσται*. cui verbotenus respondet noster:

Ingrati majora sinus impendia sament.

Nam & in mensura nihil ab eo abiit, quam pro maxima hic ponit Gratius, quia majorem non habet Xenophon. Habet ille tamen minora etiam retia, *δικάρενα, οὐκασάρενα*. Si enim omnia *πριακοντάρενα* essent, aequalis semper *δικ. νοσά. οἷα* esse deberet. Atqui diversis locis, prout viae vel

Rete velim, plenisque decem confurgere nodis.
Ingrati majora sinus impendia fument.

Opti-

NOTAE.

vel semitae se habent, diversa intervalla considerari debent, ut plerunque ad viam desinat rete, ibique cassis interjiciatur, vel etiam plaga. Itaque & minora retia habere, non majora, convenit. VLIT.

31. ET] Vet. Ed. *Et*. Tantumdem est. Nisi si scriptum arbitrare Gratio, *ad*. Quo nec ipso tamen opus; elegantius enim particula reticetur. BART.

31. SPACIUM] Rete longitudine quadraginta passus excedere vetat. Altitudine decem plagas, ut textae sunt, non superare. Alioqui inconcinnum operi futurum ait. BART.

31. PRAETENDERE] Spacium *praetendere* ad bis vicenos passus, est tantum spatium includere. Ita locutus eodem verbo Columella lib. viii. cap. ix. *ad lineam mutuli per parietem defixi, tegetículas cannabinas accipiunt, praetentis retibus quibus prohibentur volare. Praecingendi verbo non absumiliter usus Papinius lib. iv.*

Teretis pars vertere fundas,
Adsuati, vacuoque diem praecingere giro. BART.

32. PLENIS.] *plenum* dicitur in quo nihil deficit, nihil abundat. Virgilius.

Plenis nubilis annis.

Claudian. *Concordia fratrum Plena redit.* Vide infra ad vers. cccxvi. notanda.

32. DECEM NODIS.] Ut puta, si bipalmes maculae essent, ut in communi reti apud Xenophontem, rete ad xx. palmos confurgat. Quam mensuram bis excedit Xenophon, qui *πριακονδμήματα διττα* facit. Nisi illum dicamus transverfas maculas numerare, quarum binae plenam maculam unam aequant. *Plenos ideo nodos expressit noster, ne obliquos intelligamus.* Si ita plenas maculas apud Xenophontem supputemus, rete illud ad lx palmos exurget, quod altius esset quam in ulla venatione opus fuerit, ne dicam ad leporis, in qua totus ille liber laborat. Sed praestat obliquas numerare, ut aequali proportionem differat cum Gratio, & xxx *ἀμμάς* nodos plenos xv. & *decem pleni nodi xx ἀμμάς* complectantur. VLIT.

32. CONSURGERE] In altitudinem extendi. JOHNS.

33. INGRATI] In quos plus impendendum sit, quam fructus reddere possit. Elegantissime in-

grata dicuntur in quae sumptus plus impenditur, quam utilitatis recipitur. *Ingrata tempora militiae* ad hanc faciem finxit dixisse Cor. Gallum, Italus ille, qui memoria patrum Elegiam illam inficetis plenissimam sub ejus nomine publicavit. Cui homini sane pepo pro cerebro fuit, cum omnes tam fungos futuros credidit, ut nemo sterquilinum dignoscere ab auro posset. Nulla in illa Elegia phrasis est non hinc inde ex Propertio, Ovidio, Tibullo, commendata, ut scilicet Temporum aequalitatem tam venustus scriptor omnibus probaret. Taceo errores manifestos in Historia, taceo barbarissimos ne sic quidem fatis cautos, frigidas adfectatiunculas, quibus confarcinatus tam bellus scriptor, ut per Fidem nihil illi imprecari malim, quam ne quid aliud quam Gallos tales facere potuisset. Sed de his plenius ad vetera Poëmatia. *Ingratum agrum* pari elegantia dixit Martialis Epigramm. xlvi. lib. x.

Non ingratus ager, focus perennis.
Quomodo memorem Septimius in Opusculis Ruri, apud Terentianum Maurum.

Inquit amicus ager Domino
Si bene mihi facias, memini.

Qua facie mendacem fundum Horatius lib. iii. Carm. Od. i. Eadem porro & hoc loco phrasis notari potest, quam ad v. xxiv. notavimus. Nam vulgari modo dicendum erat, majores sinus ingrata impendia fument. BART. Majores casses fument majora impendia, & inutiles erunt. Quia, ut dicit Xenophon, *ἰὰν μείζω δύσμελα χεί-ετα ἴσται.* JOHNS.

33. IMPENDIA] Qua ad operam, qua ad sumtum. *Lim* enim ad retia usus veteribus non tam erat parabilis, quam nostro aevo nobis est, ubi quavis fere in regione uberrime provenit. Quare non recipiendum *dispendia*, quod intrudere annisus est Adr. Turnebus. *Impendii* vox, ne quis Latinam dubitet, exstat apud Varronem lib. iv. de ling. Lat. Plinium lib. iv. Epist. xii. Lampridium Alexandro, alios. *Impensam* ejus vice dicit Columella de Re Rust. lib. xii. cap. lvii. & Varro lib. i. cap. ii. *Impendium* quid JCtis, aut antiquiori Latinitati, vide Hottomannum Lexico Jur. Civ. Cujac. lib. x. Observ. c. 36. BART.

C 3

34. Cy-

Optima Cinyphiae, ne quid cunctere, paludes
35 Lina dabunt; bonus Aeolia de valle Sibyllae

Foe-

VARIAE LECTIONES.

34. *Cyniphae*] Ita male omn. Edd. MS. *Cinymphiae*. Scribendum, *Cinyphiae*. Servius ad Georg. III. *Cinyphii hirci*] *Libyes a fluvio Cinyphe*. Apud Plinium lib. v. cap. iv. perperam est, *Cynips*, pro *Cynyps*, vel *Cinyphs*, ut Mela lib. i. c. vii. Herodotus lib. iv. ubi fertilitatem hujus regionis praedicat, effert *Κινψ*, *Κινπ*. Straboni, *Κινψ*, Ptolemaeo *Κινψ*. *Conisphae* G. VLIT. *Cinyphiae*. omnes. Ed. male. MS. *Cinymphiae*. & hoc quoque male. JOHNS.

35. *Aeoliae*] Hanc conjecturam meam confirmat MS. Vir illustris, *Aeolia de valle*, interpretatur, ut *Euhoicam rupem* apud Maronem Aen. vi. quia tam Aeolia, quam Euboea oriundi erant Cumani. Erudite. VLIT. *Aeolia*] A. Stey. Paris. Lugd. *Aeolia*. bene. MS. VLit. *Aeoliae*. male. JOHNS.

NOTAE.

34. CYNIPHIAE PALUDES.] *Cynips* Africae fluvius, circa quem solum fertilissimum. Vide Herodotum extremol. lib. iv. De lino, ubi id maxime praeveniat, Plinius lib. xix. cap. i. In veteri Editione *Conisphae* absurde excusum est. BART. *Cinips* fluvius & regio inter utramque Syrtē est, quae propter uber agri optimum linum producebat. Pingui, humido, non arido solo linum gaudere omnes clamant R. R. Scriptores antiqui. Quid igitur unus Plinius adversus eorum praecepta lib. XIX cap. I. ita inquit: *Seritur fabulosis maxime*. Cui si fidem suam fartam tectam praestare volumus, legendum *paludosis*: an *pabulosis*? Quod arbitrio maximi illius Restitutoris relinquo: ut illis quoque qui Tacitum curant an non *Ciniphii* pro *Cinithis* restituendi sint Annal. II. cap. LII. Nam *Cynethii* alio loco ponendi sunt. *Cinips* non adeo longe Carthagine abfuit, ut fortasse ideo omne id linum *Καρχηδόνιον* appellarint Graeci, cujus tantum & *Φαριαν* meminit Xenophon. Sed Plinius neutrius meminit. Pollux expressit *Καρχηδόνιον*, *αἰς λατὶ τῆς Εσπίνης πομυζόμενον*. Nam Hispanicum quoque Plinio laudatur. Quod an bene intellexerit, ibi disceptabo. VLIT.

34. CYNIPHIAE] Sic omnes Editiones; perperam, contra quantitatem. MS. Put. *Cinymphiae*, Mediolanensis Vossii opera repraesentat; *Sinymphae*. Unde certissimum sum scribendum, *Cinyphiae*; ut in Var. Lect. observavi. Nam & sic Virgil. Georg. III. *Cinyphii hirci*. Ubi Servius etiam in optimo MS. meo Cod. à fluvio *Cinyphe*. Herodoto *Κινψ* lib. iv. & Straboni in fine operis *Κινψ* *πόμενον*. Et sic puto Ptolemaeo restituendum pro *Κινψ*. Melae lib. i. cap. vii.

in optimis libris *Cynyps*; in aliis *Cynips* (ut & apud Plinium) & *Cinyphs*; utrumque male. Cum ita apud ipsos Geographos variatum sit, minus mirum in Metamorphosi Nasoniana formam suam mutasse hanc vocem; modo enim lib. v. Fab. i. *Cinypheum Pelatem*, ut & lib. viii. Fab. ii. *Cinypheos Chelidros* (ut correctissima Nic. Heinfilii mei habet editio) *Cyniphiumque Fabam* lib. xv. in fine legas: quibus omnibus locis *Cinyphium* reponendum omnino censeo. IDEM in *Add. Κινψ* fluvius inter Syrtē, Strabo 835. p. *Cinyps* fluvius per uberrima arva decedens. *Mela*. hinc *Cinyphia* seges. *Ovid.* Carthaginense linum laudatur Xenophonti, Polluci; nec longe abest *Cinyps*. JOHNS.

35. *Bonus*] *Bonitas* rerum inanimatarum est praestantia ad usum humanum. Ita *bonae* ple-raeque dicuntur, cum nec bonae nec malae esse per se possint. *Bonitas terrae* apud Lucretium lib. v.

Inductis terrae bonitate, volebant

Pangere agros pingueis

Bonus pons apud Catullum.

Si tibi bonus ex tua pons libidine fiat.

Bona forma, Propertio lib. ii.

An si caeruleo quaedam sua tempora fuco

Texerit, idcirco caerulea forma bona est?

Bona littora eidem lib. iii.

Et placidum Syrteis portum & bona littora nautis,
Praebeat hospitio saeva Malaea suo.

Bonum vinum apud Petronium: *heri non tam bonum posui*. *Bonitas formae* in Epitoma fabularum Higien. c. viii. *Bonum mel* apud Apicium lib. iii. cap. xvi. *Bona fabula* apud Apulejum. *Bonae artes* Symmach. lib. iv. Epist. *Bonae res* pro lauto victu apud Publium Syrum.

Bo-

Foetus, & aprico Tuscorum stupea campo

Mef.

V A R I A E L E C T I O N E S .

36. *Tuscorum.*] *Tuscorum.* Steyn.

N O T A E .

Bonarum rerum consuetudo pessima est.

In quo verficulo immane ludibrium Criticis debet, is qui nuper verbosus, sed rerum bonarum admodum parvis, Decuriis, eorum nomen oppugnatum venit, invita plerumque Minerva. ut ipse Animadversor nuper novas à nobis Animadversiones impetraverit BART.

35. *AEOLIA DE VALLE SIBYLLAE*] Cumis. Vide Plinium. *Cumae* Aeoliae civitas. Herodotus lib. 1. BART. *AEOLIAE* &c.] Ita imprimi curaveram, quia nullam *Aeoliam vallem* lino celebrem, sed Cumano potius palmam attribui inveniebam, ubi *Aeolica Sibylla* vaticinata est Aeneae: cum paucis post diebus ὁ πᾶν Salmasius ita locum hunc in suis ad me literis & citavit, & intelligendum esse docuit. Quo conjecturam meam non juvari tantum, sed tanquam oraculo affirmari existimavi. Conjiciendi ansam praeberat mihi Plinius cap. de lino: *Est sua gloria & Cumano in Campania, ad piscium & alitum capturam: eadem & plagis materia. Neque enim minores cunctis animalibus, quam nobismet ipsis, lino tendimus. Sed Cumanas plagae concidunt apros, & hae casses ferri aciem vincunt. Vidimusque jam tantae tenuitatis ut annulum hominis cum epidromis transirent, uno portante multitudinem, qua saltus cingerentur. Nec id maxime mirum, sed singula eorum stamina centeno quinquageno filo constare.* Verba sunt quantitativis pretii, & attente legenti Gratium consideranda. Vetus liber habet: *Sed ad Cumanas plagas concidunt aprī, & hi casses ferri aciem convincunt.* Fortean: *Sed Cumanas plagas concludunt apros, & hi casses vel ferri aciem vincunt.* Concludere usitatissima in Venatione vox, ut mox noster: *includas retibus urfos* Cumas itaque *vallem Sibyllae Aeoliae* vocavit, id est Aeolicae. Quod cum vett. interpretes non caperent apud Horatium lib. 1. Epist. xix. reposuisse videntur: *Aetolis onerata plagis jumenta.* Uti in primis editionibus inveni. Unde recentiores, *Aetolis.* Sed si *Aetolis* legamus, non opus erit à Meleagro retia mutuari Flacco, quae optima in Italia sua habebat. VLIT. Sic Logus edidit, sic Pithoeus. & nulla hic Sibylla Aeolica quaerenda est. Vallis Sibyllae est illa regio, quae Cumis

adjacet, ubi Aeoles ex Cumâ Asiatica sedem fixerunt. hinc vocatur Aeolica Vallis; ibi quoque responsa dabat Sibylla, quae Cumaea dicta. Virg. l. 6. v. 42.

Excisum Euboicae latus ingens rupis in antrum.

Euboicae; quia Euboeâ acque ac Aeoliâ oriundi erant Cumani. ad haec Servius. est autem Acyrolugia. Coloniae enim Epitheton rei dedit immobili. Qui de coloniâ Aeolensium plura scire vult, adeat Strabonem & Salmas. ad Solinum. JOHNS.

35. *SIBYLLAE*] Ut de hac dicam, quaerendum obiter quae illa *Aeolia vallis.* Virgilius: *Euboicis Cumarum adlabitur oris* lib. vi. dixit. Quo loco ineptit Servius qui à Graeco aliquo vocabulo nomen Cumarum deducit. ἡ παλαιὰ ἡ Κυμαία & Μεγαθήνη ἡ Χαλκιδίως διημολογέσασθαι ὡς οὐδὲς αὐτὴς, ἢ ἢ Λατικίαν εἶναι, ἢ ἢ τὴν ἰονικήαν, ὅθεν τὴν Μεσαγγελίαν Κύμην, referente Strabone lib. v. Vellejus non utrumque Chalcidensem facit, quod visum τῷ πᾶν Casaubono, sed simpliciter duces nominat lib. 1. Hippocles ille Cumacus à patria urbe Cume in Aeolide coloniam nominavit. Nam & colonos inde secum duxisse, è Strabone colligere est. Non autem è Cumâ Euboicâ, quam ego nullam fuisse existimo; sed fictam ab illis qui Hippoclem, ἢ Κυμαίων, Chalcidensem putavere. Ita lapsi Servius & Stephanus. Possunt igitur Cumae in Italia & Aeolicae & Euboicae dici: quam hoc frequens, tam illud insolens. Certum itaque est scripsisse Gratium: *Aeoliae de valle Sibyllae* & eorum opinioni accessisse qui duas Cumis Sibyllas fuisse tradiderunt. Quod mirum videri non debet. Non enim ea quae Aeneae vaticinata est, & illi retulit se ccc. non amplius annos victuram abinde fore, potuit Romanis rebus interfuisse. Fuisse autem ipsam Cumanam quae Tarquinio libros Sibyllinos obtulerit, statim asseremus, ubi primum de Cumaea dispexerimus. Si locus conjecturae esset in re tam obsoletâ & incertâ, Amazonem illam Cumes Aeolicae conditricem, quam statuunt Strabo, Stephanus, aliique, ipsam Sibyllam aut pro ea habitam fuisse hariolarer. Eamque cum colonis suis tur-

Messis, contiguum forbens de flumine rorem,

Qua

VARIAE LECTIONES.

37. *Messis*] MS. *Mensis*. & v. 38. non habet.

NOTAE.

batâ Graeciâ Italiâ petiisse. Nunquam enim coloniae in incerto ignotoque solo nisi nutu aliquo divino quaesitae videntur fuisse. Utcunque id se habuerit, Sibyllanum *Cumaeam*, quae prior Cumis fuit, nominarunt autores, quia Cume Aeolicâ oriunda, & ideo *Aeoliâ* vocat Gratius. Varro apud Lactantium lib. i. c. vi. (at quo elogio citatus!) inter decem Sibyllas recenset, *quartam Cumaeam in Italia, quam Naevius in libris belli Punici, Piso in Annalibus nominet*. Ita enim ibi exhibent scriptum optimi libri, pro quo alii ex Isidoro, *Cimmeriam* substituant, ubi contra fieri debeat, cum ille ex Lactantio omnia verbotenus pene descriperit, lib. viii. c. viii. Sed & pari errore, an librorum vitio, Suidas: *Τίτρετη, ἡ Ἰαλίσκη, ἡ δὲ Κιμισία καὶ Ἰαλίσκη*. Quod advertens Obsopoeus legit *Κύμη*. Cum ne sic quidem ab ineptia sua excusetur Suidas. Ubi enim Italicam istam invenit? In verbis scilicet Varronis, quibus *Cumaeam in Italia*, non autem Italicam Cumis aut Cimmeriae fuisse, dicit. Nam alteram potius ita dicendam mox dicemus; & Cimmerios in Italia quaesitos, meram fabulam fuisse demonstrat Strabo lib. v. Errorem itaque Isidori error duplex Suidae, Suidam Antimachus, ut Vara Vibiam, sequitur: & è Cimmeriis istis tenebris pictores hodierni novam nobis Cimmeriam Sibyllam delineant, etiam fuscâ, ne quid patriam, quam illi à Scythiis petierunt, dementiatur facies. Sed & monstrum in Chronicon Alexandrinum irrepsit, inter xii. Sibyllas numerata *Τίτρετη Ἀδὴ, ἡ Κιμισία*. Melius Beda, sive quisquis ille fuerit, ipsissima verba Varronis, & *Cumaeam in Italia* repraesentat Deiphoben indigetavit eam Maro; Demo Pausanias in Phocicis: *Τὴν δὲ ἐπὶ ταύτῃ* (puta Herophylae Erythraeae) *χρητμὸς ἐξ ταύτης ἐπέτατο ἐν Κύμῃς. καὶ ἐν Οπικαῖς εἶναι, καλῆς δὲ αὐτῇ Δημῷ, συντεταγμένης* *Ἰππάρχῳ* *ἀπὸ Κυμαίων*. *χρητμὸν δὲ οἱ Κυμαῖοι τῷ γυναικὸς ταύτης ἐς ὅτινα ἔχον ἐπιδείξασθαι, λίθῳ δὲ ὅθινα ἐν Ἀπόλλωνος ἱερῷ θένοντι ἐμυγῶν*, *ΤΗC CIBYΛΛΗC ἐταύδα καὶ φάρμοι* *ΤΑ ΟCΤΑ*. Nam omnium Sibyllarum carmina & feruntur, & habentur, praeterquam Cumaeae,

quanquam alia ratione, tradit & Lactantius ibidem. Et Cumaeae illud sepulcrum esse, quod & in hypogaeo, ubi vaticinata fuerat monstratum sibi narrat Justinus in monitorio ad Graecos, ex eo apparet quod Cumaeae hypogaeum, sive ut vocat Aristoteles *θάλαμιν καὶ γυναικῶν*, ab Aenea petatum, constet. Idque etiam hodie advenis demonstrare incolas, oculatus mihi testis est Illustris Boswelius. Virgilius Aen. vi.

Talibus ex adyto diâis Cumaea Sibylla

Horrendas canit ambages, anstroque remugit.

Ubi Servius: *Bene addidit Cumaea propter discretionem*: nimirum, ab eâ quae Romanis rebus interfuit. Hanc mille annos vixisse ex Phlegonte Tralliano, *πρὸς Μακεδονίαν*, ubi ipse carmina primum legimus, & ex Ovidio palam est: ideoque *longaeva sacerdos* Maroni, eademque *πολυχρονιάστη* dicitur Aristoteli, qui *Κυμαῖαν* vocat, uti & reliqui. Nam & est aliqua inter *Cumaeum* & *Cumanam*, ut inter *Κυμαῖον* & *Κυμῶν*, & *Cumen* (nisi potius *Cymen* ex Tacito, Plinio, aliisque: ut & *Cymaea* Sibylla apud Hyginum) ac *Cumas* differentia; quanquam urbs utraque *Κύμη* Graecis dicta sit, & Virgilium *Cumaeum carmen* pro *Cumano* posuisse adnotet Isidorus. Stephanus mire hac in re curiosus: *Κύμη, πόλις Αἰολίδῃ, τὸ ἰθὺκὸν, Κυμαῖον*. *Ἐστὶ δὲ ἐν τῇ Ἰαλίῃ, ταύτης τὸ ἰθὺκὸν, Κυμῶς*. Igitur alteram Sibyllam *Κυμαῖαν* debuit nominare Suidas, & si quis alius *Κυμαῖον* pro *Cumana*: de qua restat ut aliquid dicam. Differt ea à *Cumaea* non solum nomine & patria, sed & habitatione, vaticiniis, ac sepulcro. Quae singula ex autoribus ita adducam, ut fides penes illos, mihi autem satis sit demonstrasse diversas ab illis habitas fuisse. Varro apud Lactantium dicto loco: *Septimam Cumanam nomine Amaltheam: quae ab aliis Demophile, vel Herophile nominetur: eamque novem libros attulisse ad regem Tarquinium Priscum*. Id enim inter omnes convenit, *Sibyllam ad Tarquinium Superbum tres libros attulisse*, inquit Plinius lib. xiii. cap. xiii. quanquam primo intuitu anus visâ illi fuisse à Gellio aliisque tradatur. Sed quod Superbum nominet Plinius, alii dissentiant; & ipse quoque Priscum fuisse pu-

NOTAE.

putavit in calculo suo Solinus, quamvis ex Plinio Superbum descripserit. Expresse ad *Tarquiniū Priscum* Amaltheam Cumanam Sibyllam, novem attulisse libros, cum Varrone tenet Isidorus, nec aliter eam vocat Servius quem habeo penes me MS. non peioris notae, quam ille P. Danielis, ex quo *Malibea* ediderunt. *Demophilem*, vel *Herophilem* autem quod ab aliis dicat nominari Varro, iidem sunt qui Cumanam & Erythraeam confundunt. Illa enim à plerisque Herophile vocatur. Erroris occasio haec fuit: Sibyllini libri ab ipsa Sibylla Cumanà Tarquinio regi oblati, in Capitolio adservati fuerunt, donec Syllanis temporibus, quotquot non combufferat Sibylla, una cum Capitolio igni absumpti sunt, ut Solinus cap. viii. Tacitus Annal. vi. c. xii. & Dionysius Halicarnassensis lib. IV. testantur. Primum itaque Cumas, ut verisimile est, & per totam Italiam misere quaesitum, si alicubi recuperari possent. Cumque praeter spem param aut nihil per Italiam invenissent, jamque pernotuisset fuisse aliquam Erythris Sibyllam, ex S. C. eo delegarunt, qui exscriberent ejus oracula. Ea igitur, cumque aliis aliunde petitis, in combustorum loco habuerunt. Quae cum aliqua haberent à prioribus non dissimilia, eadem Cumanae fuisse putaverunt; & cum in ipso initio Erythraeam se esse dicat, ei & priora ac reliqua attribuerunt. Unde *Cumana* fuerit non constat. Nisi aliqua fides debeatur Clementi Alexandrino, recensenti inter Sibyllas, τῆς Ἰταλίας τὸ ἐν Ρώμῃ Κέρμαλον φέρειν, ἢ ἢς ἦτος Εὐαπόθου. Quae & Antimachus in praefatione ad Sibyllina oracula habet. Non enim potest hoc nisi de *Cumana* accipi, cum altera jam toto saeculo ante Romam conditam obierit; haec autem Romae fuerit. Quā distinctione usus est Solinus: *Cumis Sibyllae sacellum est, sed ejus quae rebus Romanis Olympiade l. insersit.* Vixisse tum scilicet, & fatis Romanis intentam fuisse. Nisi error in scriptura sit, ut ad Priscum Tarquinium ex Varrone videatur respexisse. *Cumanae* igitur hoc sacellum erat: *Cumaeae* autem spelunca illa, de qua superius. Addit ibidem Solinus; *Hujus sepulchrum in Sicilia adhuc manet.* In Lilybaeo oppido, scilicet, ut ipse paulo post. Idemque descripsit de more Isidorus, qui expresse *Cumanae* id assignat. Nam *Cumaeae* Cumis sibi monstratum narrat Justinus,

in ipso Hypogaeo in quo vaticinata fuerat. Sed satis haec superque *ὁ παρέρχων*, de quibus alias latius; ne illorum reprehensionem incurram, qui nihil nisi ex professo dictum volunt. De *Cumaeae* tamen dicendum erat, ut intelligeretur, cur *Aeolicam* eam vocaret Gratius. Nec poterat de *Cumaeae* dici, nisi diversa à *Cumanà* statueretur, idque autoritate veterum evinceretur. Merito autem *Aeolicam* Sibyllam, non *Cumanam*, uti poterat, nominavit; cum & ab illis qui duas tresve tantum Sibyllas numerant, *Cumaeae* fere non omissa sit: & ipsum vocabulum *Sibyllae* ab Aeolibus petitur; five à οἷς & βυλλῇ, quod Varroni, aliisque; five à οἷς, quod τῷ πρῶν Salmasio placuit. VLIT. *Cumaeae* scilicet ut dixi. Nam sic passim Ovidio lib. xiv. fab. iv. & lib. xv. fab. l. & Fast. iv. dicitur: nusquam *Cumana*. Sic & Virgilio Ecl. iv. *Cumaei carminis aetas*. Quamquam ibi Servius, *Cumanam* Sibyllam citat; pro quo & in MS. Cod. *Camariam* inveni; quod ad *Cimmeriam* defleat, fabulosam illam: Tametsi Plinio credi possit *Cimmerias* (quod olim negavi) in Italia fuisse. Et Silio lib. xiv.

Cimmerias jacuisse domos pallente sub umbra. VLIT. in Add.

36. FORTUS,] German. Columella lib. ix. cap. xx. *salus eliguntur, qui & terrenis foetibus & arboris abundant.* BART.

36. STUPEA] Quod in lino cortici proximum est *stupa* vocatur: minus idoneum ad opera quibus de caetero linum inservit, taedis tamen optime adhibetur. Plinius lib. xix. At Gratius omnem materiam lineam anquirat, quia quae subtilibus plagis minus idonea, usum in crassioribus invenire potest. Varii enim variorum usus. BART.

36. MESSIS,] Quilibet annuus proventus *messis* appellatione venit, exemplis obviis ubique. Sic *Vindemiae* quoque vocabulum usurpavit Virgilius. Georg. ii.

— Arboribus pendet vindemia nostris.

BART.

36. *Stupea Messis*,] Glossae veteres: *Stupa*, κάρυξις, σοῖκος vel σῦνης ἀγρῶς. Ita legendum. Vulgo nullo sensu σῦκος, ἄγρῶς. Aliae quoque: *Stupa*, κάρυξις. Itaque quam hic *stupeam messem*

D

mor

Labitur, inque sinus magno venit ore marinos.
40 At contra nostris imbellia lina Faliscis:

Hi-

NOTAE.

mox *Cannabias filvas* vocat. De quo ibi. Nam hic potius *stupeam messem*, pro lino, sed durior, intelligere est. Plinius de lino: *Quod proximum cortici fuit stupa appellatur, deterioris lini, luccernarum fere luminibus aptior: & ipsa tamen depellitur ferreis aenis donec omnis membrana decorticeatur.* Tale retibus aptissimum. Nam in macerato candor ipse damnosus. Hoc enim aqua in candorem usque maceratur, illud stupario malleo tunditur, caetera impositum & omolinum manet, de quo multa Illustris Exercitator ad Solinum nos docuit. Festus in schedis; *Stupam linum impositum vocant Dorii Graeci.* Idcirco Apollonio Eremitae prae rigore vitae stupeam vestem attribuit Aldhelmus. Idem & mantiliis aptum, quali in tergendis discipulorum pedibus usus Salvator. Aldhelmus:

Stupea cui fuerant pepli velamina texti.

Λίνιον sive λίνιον cur vocetur apud Johannem, infra dicam. Fuisse autem deterioris lini, & terfioni aptioris certum est. Nonnus ideo spinum linum vocavit ad Evang. cap. xiii.

Καὶ λινόν λαγόνεσσιν ἐνδὴν ἐξωστὸς μέσσην

Σπρίζα σελήρην ὕψισμα.

At *stupa* non solum linum impositum, sed & quod in cannabo crudum maxime est. Unde Isidorus: *Stupa cannabi est sive lini.* Hic autem pro lino stupeo, id est crudiore posuit Gratius. Nam vel ex tenuissimo lino retia fieri praecipit Xenophon. Et omnes linum retibus dant. Glossae Isidori: *Liniarius, retiarius. Liniaria, retia liniaria, Pers. VLIT.* In codicibus Virgilianis quos Pierius contulit scriptum erat cum duplici *pp. supprea*. BRU.

37. SORBENS] Eleganter. Columella lib. x.

Terra bibat fontis, & hiantia compleat ora. BART.

37. FLUMINE] Per Excellentiam Tiberim appellat: ut apud Heliodorum *Nilus* eo nomine ab antistite Aegyptio censetur. BART.

37. ROREM,] *Ros* omnis humor Poëtis. Unde *rorem* pro genitura, sive *vi Lucilii*, ut loquitur Arnobius, posuit Appulejus Anechomeno. BART. Pingui, humido, non arido solo linum gaudere omnes clamant Rei R. Scriptores. JOHNS.

38. CULTOR LATII] Quippe ubertatem ei re-

gioni largitur Tibris. Sic supra *Cultorem Latii* etiam Faunum appellavit. *Culta*, agri florentes Claudianus:

— *—* *sufficerent Etrusca mihi Campanaque cul-*
sa.

Percultor, qui aliquem summo studio colit, usurpatur Aur. Victori Caesaribus. BART.

38. CULTOR] Inspice Maronem Georgicorum i. de Fauno. versu 14.

— *—* *Cultor nemorum cui pingua Caecae.* Georg. 2: 114.

— *—* *Extremis domitum cultoribus or-*
bem.

Ubi *cultor* pro incola accipitur. BRU.

38. OPACA SILENTIA] Eleganter simul tranquillitatem fluvii & opacitatem complexus est. vide Aelianum *περικλ.* Lib. iii. cap. i. *Amoenum* Tiberim vocat Virgilius Aeneid. viii. BART.

38. SILENTIA] Tacere vel silentium agere dicuntur flumina, cum nullus strepitus exauditur, neque motus aquarum concitus est, quod de Tybri placato Virg. Ae. 8: 87.

— *—* *Nocte tumentem*

Lenit, & tacita refluxens ita substitit unda.

Idem de aequare Ecloga 9: 57.

Et nunc omne tibi stratum fileat aequor.

Agri desertis silentium tribuitur in his:

Nunc fileat omnis ager. BRU.

38. QUAE] Quà parte Tibris, qui colit & fecundat Latium, per locos arboribus opacos tacite labitur. JOHNS.

39. ORE] Ostia fluminum Poëtis *ora* dicuntur. Dionysius Alexandrinus: γάθραια καὶ ἑμάμα Νείλου. Idem: Πόντος ὡς γὰρ ἐματίσιν. BART.

40. NOSTRIS] Patriam hic suam indicat, quam quidem solam ex ejus historia scimus, non igitur male V. Ed. in fronte. Gratii Phalisci Cyn. BART. i. e. nostratibus. Gratius enim erat gente Faliscorum oriundus. JOHNS.

40. IMBELLIA] Futilia, operi praesenti inidonea. Sic *intellis lyra* apud Horat. lib. i. carm. vi. Quamquam inibi alia res est. BART. Bello ferino inepta, & retibus inutilia. JOHNS.

40. IMBELLIA LINA] Quia vestimentis ea serviebant. Silius: *induti sua lina Falisci.* Ita & Sactabicum & Aegyptium aequae ac Faliscum pro-

Hispanaeque alio spectantur Saetabis usu.
Vix operata suo sacra ad Bubastia lino

Ve-

V A R I A E L E C T I O N E S .

41. *Setabis*] Vett. *Saetabes*. *Setabes*, & *Sutabes*. JOHNS.

41. *Saetabes*] Ita Junius & Puteamus: sed & MS. exque eo Pyth. Ed. *Sutabes* A. VLIT.

42. *Suo*] *Sacro* G. *Bubastia*] MS. *Bubastia*. *Bupalia* G. *Hispanaeque*] JOHNS.

N O T A E .

propter tenuitatem suam vestibus commendantur, retibus inutilia censentur à Gratio. Hoc est quod statim dicit: *alio spectantur Saetabes usu*. VLIT.

41. *HISPANIQUE*] Attamen ex eadem Hispania Zoeticum non dudum venit in Italiam plagis utilissimum, inquit Plinius, quod Gratii tempore ignotum adhuc. Saetabico idem primas assignavit ut candidissimo, & Silius quoque lib. III.

Saetabis & *telas Arabum sprevisse superba*,
Et Pelusiaco linum componere lino.
vel, *filum componere filo*, ut lib. XIV. *ritaque exaequat munera ritae*, & alibi: *caput defendere lino*, *Et lino munire latus*. De quo alibi. Saetabico lino accenset Aegyptium: ita & hic Gratius. VLIT.

41. *HISPANAEQUE*] *Hispanaeque alio spectantur Saetabis usu* subaudi *lina*. Ita hunc locum optime constituit Vossius ad Catullum p. 36. dicit lina, quae proveniunt in Setabi Hispanâ non esse apta retibus texendis, ideoque aliis usibus destinanda, nempe sudariis & similibus textis. olim *Hispani Saetabes*. JOHNS.

41. *SPECTANTUR*] aestimantur. *Speclari* Latini est probari, ut *speclati* dicuntur honorati & probati experientia Viri. Horatius Epistol.

Speclatum satis, & donatum jam rude.
Portius Latro: Cui *speclato frequenter*, in *difficillimis rebus summam hujus atrocissimi mali tuto committi posse facillime sibi pollicebatur*. Commentat: Horatii: *Speclatum*, Probatum. Appulejus lib. IV. *Sublimis ille vexillarius noster, Lamachus, speclata virtutis suae fiducia*. Verbo ipso ita usus Lucretius libro III.

Quo magis in dubiis hominem speclare periculis
Convenit, adversisque in rebus noscere, qui sit.
Eodem modo *Conspicli* etiam vocabulo utuntur: de quo alibi scripsimus. BART.

41. *SAETABES*] Urbi huic Hispaniae secundam lini palmam tribuunt. Plinius lib. XIX. c. I. Gratius autem secernit ab instrumento venatorio,

ob molliciem, utcunque alias utile. BART.

42. *Vix*] De Pelusiaco lino verba facere super sedendum putavit ob varietatem ejus. Nam vix tantum ejus provenire ait ut sacerdotum vestibus, quas ex alia materia fieri nefas erat, sufficiat. BART.

42. *VIX OPERATA &c.*] Non induci etiamnum possum, ut Gratum scripsisse ita credam, linum Aegyptium vix suffecisse vestiendis Sacerdotibus, cum toto orbe notum vulgatumque ejus commercium fuerit, ut patet vel ex Scriptura Sacra, Genes. cap. XII. vers. 42. Exod. IX. 31. XXVI. I. XXVIII. 5. 6. 15. & XXXV. 6. Esther VIII. 15. Esaias cap. XIX. & multis aliis locis; unde, quanta ejus abundantia fuerit, facile colligere est. Silius lib. III. de Jovis Ammonis Sacerdote:

————— *velantur corpora lino*,

Et Pelusiaco praefulget flamine vertex.

Et paulo post de Nubis Aethiopiae vicinis:

Tempora multiplici mos est defendere lino,

Et lino munire latus.

Quin & ipsam Isidem, ejusque Sacerdotes *Linigeros* passim dictos nemo est qui ignorat. Ovidio de Ponto lib. I. Eleg. I. *Linigeræ numen Isidis*. Unde & apud eundem lib. II. Amor. Eleg. II. & Art. Amat. lib. I. & in fine I. Metam. ubi perperam hætenus *Niligenam* excuderunt, ex melioribus Codd. *linigeram* dicendam jampridem observaveram, cum nuper vidi ita in elimatissima Editione Heinsiana ubique expressum. Id enim illis imprimis religiosum fuit, non nisi lino in sacris omnia vestire. Quod & ex SS. Dei cultu adumbratum, qui sacrificaturos sibi lineo Ephod indutos voluit, ut apparet I. Samuel. II. 18. & cap. XXII. & II. Sam. VI. 15. De quo latius D. Hieronymus ad Fabiolam. Quae religio etiam post abolitas adventu Salvatoris omnes veteris Judaismi caeremonias à Papis Romanis iterum adscita; ut videre est in Can. XLVI. Dist. I. de Consecrat. & apud Anastasium in vita Sylvestri PP. cui id inventum attribuit; quam

D 2

Velatur sonipes aetivi turba Canopi.

Ipse

VARIAE LECTIONES.

43. *Velatur*] *Vestitur* G. & B. Ed. *Aetivi*] *Aegypti* G. uti Junius conjecit.

NOTAE.

quam ex d. Can. Eusebium PP. ejus autorem esse constet; Sed haec *ἐν παρῶν* alias plenius ex professo tractanda. Nullus itaque dubitem pro *Vix*, reponendum *Sic*, si Gratio fidem sartam tectam volumus. Nam Plinio, qui lana gossypia Aegyptios Sacerdotes gaudere dicit, contra tot autores, omnem potius abnegaverim fidem; cui miror Maximum Virum tam facile assensisse in Exercitationibus suis ad Solinum. VLIT. in *Add.*

42. *VIX OPERATA*] Ἡ ποδὶς *turba* Canopi aetivi & fervidi rem faciens divinam ad sacra Dianā vix velatur suo lino. JOHNS.

42. *OPERATA*] Sacrum solemne verbum. Non secus, quam *facere*, quod alii hoc sensu usurpant. Horatius lib. III. Carm. XIV.

Unico gaudens mulier marito.

Prodeat, iustis operata Divis.

Vide Briffonium Formularum Commentariis. BART. Solemnis haec sacrificiorum vox, ut multis probavit formulis magnus Briffonius. Glossae antiquissimae: *operari*, ἱερουργεῖν, ἱεροποιεῖν. Juvenalis Sat. XII.

Et matutinis operantur festa lucernis.

Ita enim omnes codices à mille retro annis habuisse indicio est doctissimi Grammatici veteris Scholion: *operantur*, id est *sacrificant*. ut *Virgilius*, *laetis operatus in herbis*. Solinus cap. XI. de popularibus Gratii Faliscis: *Et sacrificium annuum ad montem Soractis Apollini faciunt: id operantes gestulationibus religiosis*, &c. Ea vera lectio ab illustri Exercitatore est. *Operantes* sacrificium, ut *operantur festa* apud Juvenalem. Fuit cum, *ad-operta suo sacra ad B. lino*, ex corrupta lectione *operta*, legi vellem: quia hunc quoque velandi sacra sua ritum Idololatris suis ex SS. Dei foedere transcripsit ὁ κακοδαίμων, & Aegyptios id potissimum fecisse ex Apuleji loco didicissem, quem statim adducam. Nam *operta sacra* passim apud Autores vocantur, quorum origo à SS. Tabernaculi tegumento, quod Hebraei כַּפֹּתֵי בָרָדִי vocant, male à quibusdam pro *fella* sumptum. Sed nunc priori lectioni acquiescam, donec de *operantibus* sacris agere maturum aliquando erit. VLIT. Glossae *operari* ἱερουργεῖν, ἱεροποιεῖν. Ita *sa-*

cere absolute ponitur. ἱεῖς Graece. Virgil.

Laetis operatus in herbis. JOHNS.

42. *SACRA AD BUBASTIA*] Bubastis *ἐν τῇ κορυφῇ τῆς Διῶς* à Geographo ponitur, & *procul à mari* Melz autore: longius à Canopo. An igitur *turba Canopi* à suo Nili ostio Bubastim sacrificatura tam longo itinere petiit? Nihil minus. *Canopici* hic sunt Aegyptii, ut Silio *Pelasgiaci*. *Bubastia sacra*, sunt Dianea sacra. Bubastis Aegyptiis Diana est. Vetus Epigramma: *Οὐτὸν Βίβαστις καλεῖται*. Vetus ibi Scholion pro *Diana* accepit adducto Herodoti loco ex lib. II. *Αἰγυπῶντι* 3. *Ἀετῶν Βούβαστις καλεῖται*. Quod loco huic intelligendo sufficiat, ne transcribam illa quae inibi erudite observavit Brodaeus. Hoc tamen monebo non Dianam ab urbe illa, sed potius à Diana nomen illam adeptam videri, ejus auspiciis condita est. Nam haec communi Aegyptiorum lingua Bubastis, ut à Graecis Artemis vocabatur, inquit Herodotus eodem lib. quod si ab urbe, in qua maxime colebatur, petiit esset, non Aegyptii tantum, sed & Romani illis tacentibus ita eam indigetassent, ut Triviam, Nyrtiam, & mille talia. VLIT.

42. *BUBASTIA*] *Bubastum* Oppidum Aegypti, vide Stephanum *πύξιν*. Herodotum lib. II. Diod. Sic. lib. XVI. De sacris Bubastiis lege Herodotum. BART. *Diana*. Aegyptiis *Diana* vocatur Bubastis. Herodot. L. 2. Sect. 156. JOHNS.

42. *LINO*] Aegyptii antistites uon alio, quam lineo utebantur vestitu. Juvenal. Sat. VI.

Qui grege linigero circumdatus, & grege calvo.

Plangentis populi curris derisor, Laudis.

Claudianus IV. Consul. Honor.

penetralibus exit

Effigies, brevis illa quidem. sed plurimus infra

limer —

Descriptionem pompae ipsius luculentam habes

apud Appulejum lib. XI. Memorph. BART.

43. *LINO VELATUR*] Quid, an adeo egens lini Aegyptus, ut sacerdotibus id vestiendis non sufficiat? Imbelle, tenue, candidissimum, adeoque venanti inutile fuisse nemo negat. Abundasse tamen lino Aegyptum, certissimum est, quod propter excellentiam suam ab omnibus re-

re

Ipse in materia damnosus candor inert

Osten-

VARIAE LECTIONES.

44. *Ipse is*] Ita A. & è conjectura B. *ipsum G. damnosus*] *damnatus* B. Ed. In, omittitur. Paris. Lugd. *ipsum G.*

NOTAE.

re gentibus petatum fuit. Salomonis tempore vestigali commercio in Judaeam migravit, ut ex lib. 1. Reg. cap. x. scire est: Colchos, ex Herodoto. Plinius de lino: *Ignoscat tamen aliquis Aegypto ferenti ut Arabiae Indiaeque merces importet.* Quia pinguiissima illa regio quavis alia messe abundare poterat, ne lini ratione injuriam illam, de qua locutus est, pateretur. Hoc tamen excusandum propter celeberrimum lini commercium quod plurimum exercebatur in Aegypto. Adeone Aegyptium linum ab omnibus expetitur erat, ut vix sacerdotibus suis vestendis satis retinuisse videatur? Plinius quoque paulo post ex gossipio illos vestit? *vestes inde*, inquit, *sacerdotibus Aegypti gratissimae.* Nec hoc verisimile. Nam Herodotus, à quo illa habet Plinius, de Indis hoc dixerat. Et linum verum Aegyptiis idem & Apulejus attribuant. Hic Apolog. 1. *atque eo lineo texto involvere, quod purissimum est rebus divinis velamentum.* Quippe lana segnissimi corporis excrementum profanus vestitus est. Sed enim mundissima lini seges inter optimas fruges terrae exorta non modo indutus & amicis sanctissimis Aegyptiorum sacerdotibus, sed operari quoque in rebus sacris usurpatur. Non tamen ei lanae accensendum gossipion esse à Salmasio jam scimus. Superior pars Aegypti in Arabiam vergens gignit fruticem quem aliqui gossipion vocant, plures xylon, & ideo lina inde facta xybina, dixerat Plinius. Illius itaque Aegypti sacerdotibus vestes inde gratissima. Nam reliqua quatuor tantum genera habebat celebra Taniticum, Pelusiacum, Boticum & Tentyriticum. Ex quibus Pelusiacum Sili. Phaetro, aliisque celebratur, cui propter vicinitatem accensendum Bobasticum. Primi itaque *λινεύων*, Herodoto & Strabone testibus, exercuerunt Aegyptii; plurimum severunt Aegyptii: sanctissimum & in sacris suis habuerunt Aegyptii. Quid tandem Gratio fiet, si adeo lini egenos habuit Aegyptios, ut ne sacerdotibus quidem, qui eo solo uti debuerunt, velandis suffecerit? Si quis attente praecedentia & sequentia confideret, hoc illum voluisse dicere facile negabit. Locutus pri-

um de aptissimo lini genere, Cumano & Tusco, tum quoque quae retibus inutilia sint, quantumvis alias celeberrima, ne fama fallatur retarius, recenset Faliscum, Saetabicum, & Aegyptium: quae non tenuitate sed etiam candore improbat:

Ipse in materia damnosus candor inert

Ostendit longe fraudem atque exterruit hostes.

Noluit itaque innuere non quaerendum in Aegypto linum esse quia inopia laborat, sed eo utcunque alias laudato in retibus non utendum. Quod facilius ex verbis ejus perciperetur, si scripsisset: *Sic operata*, vel *Sic adoperata*. Nimirum sicut Saetabicum alio usu, vestiendi puta, sic & Aegyptium esse. Sed vulgata non temere sollicitanda, quae jam τῷ πάλιν Salmasio fedit, & defensa est apud Solinum. VLIT.

43. SONIPES AESTIVI TURBA CANOPI.] Idem ad Histor. Augustas & ibidem ad Solinum, quomodo suppedaneo crepitaculo modum saltantes, ut ita loquar, pulsaverint olim, erudite, ut omnia exposuit; & rescribit: *festivi turba Canopi.* Quod non potui non probare simul ac Strabonis illa deprehendi lib. xvii. de Serapidis Aede Canopica: *ἀντὶ πάντων δ' ἐστὶ τῶν πανηγυριστῶν ὄχλος τ' ἐν τῇ Αλεξανδρείᾳ καὶ οὐκ ἐν τῇ διαίρει. πᾶσα γὰρ ἡμέρα ἐν τῇ πλεονείᾳ τῶν ἐν ταῖς πολιτείαις καταυλῶν καὶ καθ' ἑαυτῶν ἀνέχοντο μὲν τ' ἐξ αὐτῆς ἀπολαύει ἐν δὲ τῇ γυναικῶν. ante omnia memorabilis est eorum turba, qui ad festivos conventus per fossam Alexandria descendunt: quae singulis diebus ac noctibus plena est navicularum viros & mulieres vellantium extrema cum lascivia cantantes atque tripudiantes. Ita vertit magnus Casaubonus, fortean Gratium secutus. Lucanus lib. viii.*

Et Pelusiaci tam mollis turba Canopi. VLIT.

43. SONIPES] A crepidis stridentibus. Multum in his sacris saltationum, plausuum, tibicinum fuisse, quos omnia sonitu implese auctor Herodot. libro jam nominato. Ubi scribit in Busto quotannis convenisse, ad septingenta mortalium millia. BART. Turba tripudians. Salmasius ad Solinum. p. 702. Sonipedes, qui pede scabillum sonabant. Interpretes Statii. Scab-

D 3

bil-

VARIAE LECTIONES.

45. *Exterruit*] Ita MS. & P. *exterritur hostis*. A. VLIT. *Exterritur hostis*. A. Steyn. Turnebus *exterritat*. JOHNS.

NOTAE.

billum, quod in sacris pede sonare consueverunt. ubi plura de hac re. JOHNS.

43. *AESTIVI*] Salmasius *festivi*. nec displicebat Vlitio. at in secundis curis loco motum revocat, & strenue confirmat. Nam Claudian. Nilum *Aestivum*, Martial. *tepulum* Lucan. *calentem*. & sane restitutum gaudeo. Nam Aestus ille in causâ erat cur turba sonipes vix velari deberent suo lino, & quare tenuissimum & alement, & vestibus texendis eligerent; eique adeo usui Gratius relinquendum censet. JOHNS.

43. *CANOPI*.] *Canobum* Graeci vocant. Quod non placuisse Stephano claret ex Commentariis Eustatii ad Dionysium. ὃ τὰ ἐθνικὰ γράψαι φησὶν οἱ ἰδίᾳ μὲν κἀνατολὴν γράφειν τὴν πόλιν Ἀλεξ. & Π. Quod ipse tamen elevat. Dictum hoc oppidum à Canobo comite Menelai, qui in Aegypto obiens ab Atrida oppido cognomine honoratus est. *Aestivi* nomen gerit ob aestus in Aegypto intentos. ἐχάτην χθονὸς πόλιν Canobum vocat Aeschylus Prometheo.

Ἔστι πόλις Κανώβου, ἐχάτη χθονός,
Νέλησ' ὄφρ' αὐτῷ γράμῳ κ' ἀσχεμάλῃ.

In Veteri editione hi duo versus ita compositi leguntur.

Vix operata sacro sacra ad Bupalia lino
Vestitur sonipes Aegypti turba Canopi.

Ego in vulgata scriptura nihil mutandum censui. BART.

44. *IPSE MATERIA*] Non dubito Gratum reliquisse.

— ipse in m.

Nam littera m. majuscula facta illud in in se gerebat, quod neglexit vel ignoravit librarius cadentis aevi. Sexcenta exempla licet in veteribus libris observare hujus scripturae, praesertim Pandectis Florentinis. Quae adscribere otiosum sit. Vetus Editio habet *ipsus materia*. Quod ego Gratum scripsisse non puto. BART.

44. *IPSE IN MAT. DAMNOSUS*] Haec in omn. vett. libb. scriptura. Pythaeus τὸ in omisit, nisi error typorum est. Barthius certe ita citat, & emendat: *Ipse in mat.* unde constat nullam illi editionem quam Pythoeanam visam unquam fuisse, quantumvis ex illa omnibus invisa addu-

cit: *Ipsus materia*. Tum edidit, *damnatu*s, ut supra *certusque*, pro *rectusque*, & cessit pro *cecidit*; & paulo abhinc, *rigidi custos* *Al. horti*, & similia pro lubitu intrusit. VLIT.

44. *MATERIA*] Vide Ciceronem lib. i. De Inventione. Isidorus lib. xiii. cap. iii. *omne informe, unde aliquid faciendum est, materia dicitur*. BART. Repone praepositionem in quae olim intercidit negligentia descriptorum, quamque ingeniose Barthius instauravit. BRU.

44. *DAMNOSUS CANDOR*] Naso apposite lib. i. de Remed. Amor.

Quae nimis apparent retia, vitat avis.

Quod plane convenit cum proverbio Salom. cap. i. 17. VLIT. in *Add.*

44. *INERTI*] Candorem illius lini vituperat, qui longius justo lucens, prodat scilicet feris fraudem. *Iners* est inutilis. Aufonius Grypho.

Hic quoque ne ludus numero transcurrat inertii.

Ita infr. v. cXLVI. De triplici hujus vocis significatione vide Servium ad Georgicorum iv. BART. Nostrae arti, i. e. venationi ineptâ. Candorem improbat & tenuitatem. JONHS.

45. *OSTENDIT*] Idem significat, quod, solet ostendere, & solet exterrere. Vim habet Graeci Aoristi. Turnebus *exterritat hostis*. Logi Edit. *exterritur hostis. ἀεχαιῶν*. non male. JOHNS.

45. *OSTENDIT EXTERRUIT*] Pro exterreret. Praeteritum pro praesenti Tempore usurpavit. Virgilius Aen. ii.

Quamquam animus meminisse horret, luctuque refugit.

Propter metrum praeteritum pro praesenti positum interpretatur Servius. Sic alii etiam scriptores, quos nulla metri lex cogit. Cor. Cel. lib. iv. cap. xix. *Ubi siccum esse caespit, temo-venti oportet, extraculum cochleari quod insus est, edisse*. Hoc genus sacris litteris etiam non infrequens esse docuit Sanctus Athanasius libro i. de Trinitate. ὁσπερ οὐδ' ἐπὶ τῇ καὶ τὸ ἡνιά με, ἐχρήσται, νότις, ἔτω καὶ ἐπὶ τῇ Πιόμαλῃς τὸ ἀπορρίπτει, νότοι. Ἐθὺ γὰρ ἐστὶ γράφικον; καὶ τὸ ποιεῖν τὴν ἀγίαν, αὐτὴ πιδόμαλῃς. ταῖς τῇ οὐ ποιεῖται. καὶ τὸ, ὁ θεμιλίαν τὴν γὰρ ἐπὶ τῇ ἀσφάλειαν αὐτῆς, ταῖς τῇ ὁ θεμιλίαν. Plura ad Claudianum. BART.

45. Ex-

At pauper rigui custos Alabandicus horti
Cannabias nutrit silvas, qua commoda nostro

Ar-

VARIÆ LECTIONES.

46. Rigui] Rigidi B. Ed. *Alabandicus*] *Alabandus* MS.

NOTAE.

45. EXTERRUIT] Pro exteret, ut mox: *Nam fuit & laqueis usus*, pro est. & deinde: *Miscuit*, & summam complectitur ignis. pro Miscet: & infinita talia quae male tentavit Barthius, & semper in eundem lapidem impegit. Si tamen auctoritate melioris cod. *to exterruit* nobis dedit Pythoeus. Nam omnes ante illum editiones habuerunt, *exterritur*: fortean *ἔχθιστος*, ut *lavitur*, *servitur*, & multa id genus alia apud Nonium cap. x. Turnebus coniecit, *exterritat*, quod propius antiquam lectionem est, quam *exterruit* VLIT.

46. PAUPER ALABANDICUS] Plinius lib. xix. *Cannabis vellitur post vindemiam, ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima Alabandica, plagarum praecipue usibus.* Alabandam Cariae civitatem auctor Stephanus. Gratius Alabandicos pauperis indigitat, cum luxum iis exprobrat Juvenalis Sat. xii. Nisi si ignobilitatem potius inibi notari credas; quod sane magis est. BART.

46. RIGUI HORTI] Columella x. Horat. — *Irriguo nihil est elusius horto.* BART. Palladius Februario: *Hoc mense ultimo cannabum feret terra pingui, stercorata, rigua, plana, atque humida.* Ita leg. ex MS. & Columellae lib. ii. cap. x. à quo illa descripsit verbotenus. Quod horto cannabem assignaverit noster, secutus idem unus est Plinius lib. xix. cap. ix. nam à cap. iv. usque ad finem ejus libri hortensia tractat. Sed & Gratium illi ad manum fuisse crediderim cum scripsit inibi: *Ipsa cannabis vellitur post vindemiam ac lucubrationibus decorticata purgatur: optima Alabandica plagarum praecipue usibus.* VLIT.

46. CUSTOS] Ab assidue cultus, quod quasi custos perpetuus suo horto adfixus sit. Sic Ennius:

— *ô Romule, Romule, dic ô,
Qualem te Patriae custodem Dii genuerunt.*
Horatius de Jove lib. i. Carm. xii.
Geniti humanae pater atque custos.
Manilius.

— *Et rerum custos Natura latentum.* BART.

47. CANNABIAS] Sequitur apud Plinium de

eadem Alabandica cannabe: *Improbatur cortici proxima, ut & medulla: laudatissima è medio quae mesæ vocatur.* Hinc patet cur cannabem stupam interpretantur vet. Grammatici. Stupa vocatur non cannabi tantum, sed etiam lini id quod cortici vel medullae proximum, ut modo dicebam. Plinius *medullam* quoque simpliciter vocavit lib. ult. cap. xii. *Succina oleo addita flagrant dilucidius diutiusque, quam lini medulla.* quae indubitata esse lectio debet. Stupam omnino intelligit. Virgilius Aen. v. *Stupa vomens tardum fumum.* Sed Servius ibi *abusive linum* intelligi dixit. Ex quo loco Isidorus stupam dixit cannabi sive lini esse. *Στύπη* est inspissare, interare spissim. Hinc *εὐφή* omne id quod infercitur sive vasis componendis, sive navium rimis. Livius alicubi, *interamenta navium* vocat, uti in omnibus codd. invenit Cl. Gronovius, à quo ille jam legi dignus prodit. Hodie etiam cannabis stupa eirei inservit, ipsa cannabis retibus, & restibus. Nec aliter olim. Plinius ibidem: *utilissima funibus cannabis.* Et mox: *optima Alabandica plagarum praecipue usibus.* Nam funibus ipsa stupa cannabia sufficiebat. Unde *lintea arma* pro fune infra: & *stupea vincula* apud Poëtas. Retibus vel stupa lini, vel optimum cannabis deligebatur. Recentiores *cannabum*, non *cannabem*, mutato etiam genere dixerunt. *Stupam* quoque pro *stupa*, ut mille talia. VLIT. Densam Cannabis segetem vocat *silvas Cannabias.* JOHNS.

47. SILVAS,] Omnia censentur *silvarum* nominib. quae ubertim proveniunt. Vide Servium ad Aeneiden primam, ejusdemque exscriptorem perpetuum Isidorum Originum lib. xiii. cap. iii. BART.

47. COMMODA] apta. Ovidius.
Romule militibus sistsi dare commoda solus.
Hinc *commodum*, apte, atque ipso in optato tempore valet. Quo usus Appulejus saepissime. *Commode* ejus vicem Columella lib. xi. cap. i. *Commodare* apud Papinium Thebaid. iv. BART.

47. QUA] Ita locum protulerunt Editiones uni-

Armamenta operi: gravis est tutela sed illis,
Tu licet Aemonios includas sentibus urfos.

Tan-

V A R I A E L E C T I O N E S.

48. F. (*gravis est tutela sed illos*), ut reliqua inter se continuentur; haec a. ad v. 50. spectent. VLIT.

49. Retibus] Ita MS. & P. *[sentibus A. Aemonios] Steyn. Haemonios. Retibus.] A. Steyn. Sentibus.* forsan non male. JOHNS.

N O T A E.

universae, nullo plane sensu

*Cannabias nutrit Sylvas quam commoda nostro
Armamenta operi.* —

Quippe temeritate librariorum addita lineola quae solebat litteram *m* designare transiit in *quam*; verum hac adempta evadit denuo sensus clarus & apertus, & constructio facilis,

— — — — — *qua commoda &c.*

hoc est *custos ille nutrit cannabias Sylvas*, unde i. e. *ex qua regione commoda operi venatorio armamenta proveniunt*. quo nil planius; sed melius editores consuluisse huic depravatae lectiunculae, si puncto admirationis statuto fulcire tentassent. BRU.

48. ARMAMENTA] Quae toties arma dixit. Instrumenta. Sic *armamenta vinearum* apud Plin. lib. xvii. c. xxi. ὅπλα vocat Oppianus Cyneg. i.

Καὶ μὴν τόσα φέρων πόλι κηρὸς ἐνλόχους τε
Εργασίαι, κρηττοί, θίρης ἐκκιδέει ὅπλα.

Ubi postea & casses & retia illis ὅπλοις accenset. Sic ligones & rastra arma vocat Vegetius Renatus lib. i. de Re milit. cap. iii. BART. Arma, instrumenta, vasa. passim. sic Graeci ὅπλα. JOHNS.

48. GRAVIS] Difficilis, dura. non facile ea ait à vitiiis, quorum rapacia sint, custodiri posse. Sic *graves discordiae* apud Boëth. Ad quem plura de vi hujus vocabuli scripsimus. BART.

48. TUTELA] At difficile est tueri illa. JOHNS.

48. SED ILLIS] Id est, valide stationem suam tuebuntur, ne qua fera perrumpat, ne Aemonii quidem urfi. Grammaticum hic, & aliquoties ago, quia miser Interpres etiam hanc suam artem non satis calluit, quem hic τὸ sed non disjunctivum sed copulative positum fugit, & in partes fugavit à Gratii mente longe diversas. VLIT.

49. HAEMONIOS] Thessalicos. maximos & ferocissimos. JOHNS.

49. INCLUDAS] Certa enim spacia, intraquae

fera latere putatur, retibus ambiuntur. Unde *claudendi* verbo ad hanc rem saepe usi scriptores. Seneca.

Picla rubenti linea pinna

Vano claudat terrore feras.

Nam ex uno latere spatium pinnato claudebatur, cujus formidinis cogeretur in adversa retia bestia. Nemesianus.

— — — — — *volucresque metu concludere praedas.*

Ovid.

Nec formidatis cervos includite pinnis.

Aliter fluvio à tergo claudebantur, à fronte retibus, ferae. Virgil. lib. xii.

Inclusum veluti si quando flumine nactus

Cervum, aut caeruleae septum formidine pinnae

Venator. &c. — BART.

Sic *apros concludere* Plinio supra astruebam. Seneca lib. i. de Clem. Sic *feras lineis & pinna conclusas* contine. Nam & *continere* idem alibi eodem significatu usus est: *Nec mirum est quam maximos ferarum greges linea pennis distincta contineat.* Ubi male *conterreat* reponi vult novus ad Rosinum Exercitator. Seneca Hippolyto;

Picla rubenti linea pinna

Vano cludat terrore feras.

Non succenseam magno Pythoeo, cui tantum debent hi authores, si ex Cod. suo hic *retibus* pro *sentibus* supposuit. Sed videtur Turnebum secutus, qui *cassibus* legendum mandavit. Hoc scio, ex conjectura non debuiffe mutari vocem, quae in omnibus editis erat. Unde etiam Bargaeus in Cynegetico suo *includere sentibus* mutuatus est, & luculenti periphrasi explicuit. Sed alia etiam ratio subest cur potissimum *ursos includere sentibus* dixerit Gratius. In majorum ferarum, aprorum maxime, venatione, ubi cubile jam indagatum est, quod illi plerumque in densissimis silvis habent, solos aditus ferae expansis cassibus obstruere moris est. caetera ut natura sunt impervia relinquunt, aut sicubi interval-

lum,

50 Tantum ne subeat vitiorum pessimus humor,
Ante cave: non est humentibus usus in armis;
Nulla fides. Ergo, seu pressa flumina valle

In-

VARIÆ LECTIONES.

50. *Humor*] Udor G. & B.
51. *Leg. usus in armis. Nulla fides. Ergo, &c. VLIT.*
51. *Armis*] Vet. Libri sic interpungunt. *Armis. Nulla fides ergo*, male. adeoque recte mutavit Vlitius. JOHNS.
52. *Valle*] vallo G. presso fl. vallo B.

NOTAE.

lum, aut periculum est ne exitum sibi faciat, caesis ad id arborum ramis & sentibus ea circumsepunt, & claudunt. Xenophon cap. xxvi. *ὑπὲρ δὲ ἰκάνης ἐμπεσόντων τῇ ὕλῃ καὶ τὰ δύσσομα, ἵνα οἷς τὰς ἀρετὰς ποιεῖν τὸ φρόνον, καὶ μὴ ἐξαχάτων.* quae ita verti: *utrinque vero sentibus omnia obstruenda sunt, etiam ea quae invia, ut recto in casses curso feratur, nequaquam declinans.* Interpretes nihil agunt, & retia confingunt, quae nulla in aprorum illa venatione adhibuit Xenophon, ut apud ipsum ostendam. Unum hic Apulejum addam, qui & superiora confirmet, & ipse hinc lucem capiat. *Metamorph. viii. Jamque apud frondosum tumulum, ramorumque densis tegminibus umbrosam, prospectu vestigatorum obsepsis campis, canes venationis indagini generosae mandatae cubili residentes invadere feras immittuntur: statimque sceleris disciplinae memores partitae totos praecingunt aditus.* Quo loco vera lectio esse mihi videtur, quae in optimae notae MS. cod. Urfiniano reperitur: *obsepsitis campis.* nova voce, sed apud Apulejum. *Obsepsire campos est includere sentibus.* VLIT. Venatoria prorsus locutio. Sic, *claudas rete leaenas*, Ovidio V. Fast. Lucanus lib. vi. initio:

Et silvas vastaque feras indagine claudit.
De Caesare muniente castra, *μεταφρεσῶς.* Nec aliter Plinius Panegyrico, *mille poenarum indagine inclusos*, dicit delatores. Et Ammianus lib. xxix. *Ita ut ferarum occulta vestigia doctus observare venator, multos intra casses lugubres includebat.* Sidonius Anthimiana Panegyri:

Inventas agitare feras, aut fronde latentes
Quaerere, deprensas modo claudere cassibus arctis.
Ita distinguendum. Triplex enim venandi genus proponit, *ἀμύνον, ἔχοντι, & δυνάον;* quorum ultimum, ut in commentario ostendi, ad

apros potissimum spectat, qui plerumque in densis stabulantur senticetis. Unde Horatius venationis, quam tantopere totiesque laudat, non imperitus, lib. iii. Ode xii.

Celer alto latitantem fruticeto

Excipere aprum.

Ubi arto, malim ex Cruquiano Cod. id est, denso, spisso. Sic enim Silius lib. ix. in apraria venatione:

Deprendit spissis arcana cubilia damis.

Xenophon major de apris item: *καὶ ἀκλίνας γὰρ τὸ θηρίον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τοιαῦτα*, puta ὕλῃ. Qui itaque tuto hos in talibus cubilibus depren- dere cupit, sentibus eos undique includere sata- gat, ut illi apud Apulejum *Metam. viii.* Et hinc tralaticie Job cap. xix. vers. 8. *Semitam meam circumsepsit, & transire non possum.* Nisi potius de indagine intelligas, ut hic Gratius: & lxx. *Κύκλῳ ἀποδόμεναι.* Atque saepe ita Psal- mista. VLIT. in *Add.*

49. HAEMONIOS] Thessalicos. maximos & ferocissimos. JOHNS.

49. RETIBUS] Logi Edit. *sentibus.* quam lectionem tuetur Vlitius. frustra. jam enim de re- tibus agitur. JOHNS.

50. HUMOR,] Cannabina retia maxime ait custodienda ab humore. In Veteri Ed. non *humor* sed *odor* diserte excusum est. Quam veram scripturam puto, maxime cum in memoriam subeat idem vocabulum omnium applausu alteri non minus Latino Poetae restituisse eum, quujus omnis vox auctoritas est, Jos. Scaligerum. BART.

51. USUS] Utilitas. Plautus ita saepe. BART.

52. FIDES] Ad res inanimas ab hominibus deferretur *fides*. Ita *ingrati* vocabulo supra usus. Ita *fidus ensis* Deiphobi apud Virg. lib. vi. *Perfidus ensis*, qui in media pugna frangitur, Turni apud

E cum-

Inter opus, caussaeque malum fecere paludes:

Sive

VARIAE LECTIONES.

53. Inter] Steyn. *iter. Clausaeque malum*] Alii *crassaeque modum*. Ut fortassis legendum sit, *crassaeque udum*. PITH. A. Steyn. P. Lugd. Vlit. *causaeque malum*. unde coniecit Gronov. *clausaeque malum*. quod in contextum recepi. JOHNS. Ita MS. & P. Vide comm. Gronovius mavult; *clausaeque malum*. Ut tam paludes, quam flumina, intelligantur retibus vel indagine septa, ac clausa. VLIT.

NOTAE.

eumdem lib. XII. &c. BART. Distingue: *non est humentibus usus in armis*, Nulla fides. Ergo, *seu pressa*, &c. vide quae ad v. LX. annoto. VLIT.

53. INTER OPUS,] Si subitus torrens vallem illabatur, dum retia extensa sunt. In Vet Ed. *vallo*, scriptum lego. Si subita vi flumina vallum supergressi fuerint. Sane videtur genuina scriptura Gratii probari posse.

— *Seu pressa flumina vallo*. BART.

Barthius: si subitus torrens vallem illabatur, dum retia extensa sunt. Tum ex Cod. suo sibi legit; *seu pressa flumina vallo*. An Gratius tam praepere ad venationem inermis adhuc ruat? Imo in linificio adhuc totus est, & cannabis recens evulsae expansionem intelligit, quae lucubrationibus decorata purgatur, ut vidimus apud Plinium. Hoc opus, hic labor eorum fuit, quos *stuparios* vocat recentior Latinitas. Glossae antiquae: *Καννάβης, stuppa. Κανναβία, stupparius*. Isidorus: *Stripatores dicuntur, qui in vallibus stupam componunt*. Si itaque vallem illam in qua cannabis exposita erat, flumina presserint, sive paludes humectaverint, sive imber perfuderit, quomodo praeveniendum ne imbibant humorem aut putredinem lina, paucis expedit Gratius. Memini tamen aliquando credidisse hic de modo illo mergendi palude vel fossa canabem, quo hodie eam macerant rustici, agi; ut si nimium macerata fuerit, tum vento vel fumo eam siccari voluerit Gratius. Nam & hoc quoque hodie fit, ut super cespitem rogo & densissimo fumo evaporentur. Sed antiquos id fecitasse nondum comperi, ut sententiam mutem. Quanquam jam ante cccc. & amplius annos Fredericus Imp. in Constitut. Siculis, lib. III. Tit. xxxv. edixerit, *ut nulli autem modo liceat in aquis cujuslibet civitatis, quantum milliare ad minus protenditur, linum vel canabum ad maturandum (f. macerandum) ponere, ne ex eo aeris dispositio*

corrumpatur. Sed & de lino in candorem macerando, alia res est, de quo Plinius, & super eo multa Salmasius o. π. v. VLIT. Sic Ovidius VII. Met. *Inter opus tauros concidere*, & VIII. *Inter opus monitusque genae maduere*. Caeterum de lino fumigando, quod sequitur apud Gratum, lucem potest dare obscuro Esaiae loco, quem repetit S. Matthaeus cap. XII. v. 20. ubi *λίον τιφώδες*, *linum fumigans* Veteri, dicitur à Domino non extinctum iri. Quia deserto lumine facit putorem, inquit Augustinus Quaest. Evangel. lib. I. Puto scripsisse, *deserto flumine*. Ita enim revera evenit inter macerandum, si aqua deficiat. Quapropter Fridericus Imp. ante aliquot saecula merito cavit lib. III. Sicular. Constitution. Tit. de aeris conservatione xxxv. *ut nulli autem modo liceat in aquis cujuslibet civitatis vel castris vicinis, quantum M. ad minus protenditur, linum vel canabum ad macerandum ponere*. Ita quippe legendum, pro maturandum. VLIT. in Add. Dum retia tensa sint. JOHNS.

53. CAUSSAEQUE MALUM] Turnebus legit.

— *Crassaeque madefecere pal.*

Qua auctoritate, nescio. Nam ratio sane mutationem illam vix admittat. Seu Paludes, inquit, causa sunt malo. Sed videtur Gratius scripsisse.

— *Clausaeque*.

Nam tanto spatio retibus obducto, nonnumquam supra paludeis ei extendi videmus. Ideo ait clausas paludes nocere cannabinis retibus. Nihil verius. In Veteri Editione nihil mutatum video. Eodem sensu & *valle pressa* accipi potest. Nam retibus in planicie aut vallibus dispanfis, fieri saepe potest, ut flumina una premantur, ne ferae per illa fugam subeant videlicet. Sed illa tamen, *Inter opus* priorem suggerunt sententiam. BART.

53. CAUSSAEQUE] Leg. *clausaeque*. *Malum* vocat damnum. Plautus Curculione.

Item

Sive improvisus coelo perfuderit imber;
55 Illa vel ad flatus Helices oppande serenae,

Vel

VARIAE LECTIONES.

55. *Flatus*] Ita MS. & P. & Turn. Vlit. *fluctus* A. & Steyn.

NOTAE.

Item genus est Lenonium inter homines, meo quidem animo,

Uti muscaeque, culicesque, pedesque, pulicesque
Odio est, malo & molestiae, usus bono nulli.

Parique modo *pestiferas undas* dicit Columella libr. x. quod elegantissimum carmen, octiduum unum est, cum ad amissum recensuimus. BART. Hic unus eruditorum omnium qui Gratio manum adhibuerunt communis scopulus. Lektionem hanc cum in cod. suo invenisset magnus Pythoeus, in editione sua non ausus fuit immutare, quam gratiam illi debere fateor. Sed in notis ubi citaverat, alias *crassaeque modum*, quomodo omnes ante eum editiones habuerunt. conjicit, *crassaeque udum*. Turnebus, *crassaeque madefecere paludes*. Novissime Barthius, *clausaeque*, vel ut postea maluit, *clausaeque malum f. p.* Nolo ego eandem cum illis farinam terere. *Causae malum*, est corruptionis malum. quae vocis huius notio à Medicis petita. Celsus lib.

1. *Causae evidentes vocantur in medicina in quibus oritur malum*. Ita lego, pro *quaeritur malum*. Plinio nihil frequentius, quam *mederi causae*, vel *causationi*. *Causa* pro morbo, & *causatio* quoque apud Palladium lib. i. Tit. iv. Hinc reliqui Medicorum filii *causarium* locum dixerunt non tantum qui dolore afficeretur, sed a quo primum affecto reliqua vitium trahunt. Merito itaque & in canum medicina toties voce hac usus Gratus, nullibi ab interpretibus intellectus: *Causasque affectusque canum*. ubi reliqua loca, in quibus *causas* pro morbis posuit, congregabo. VLIT. i. e. retibus clausae. Ita (*clausae*) lego, Barthium, Gronovium secutus. Turnebus conjecit. *crassaeque madese*: Pithoeus *crassaeque udum*. Vlitius *causaeque malum* defendit; & causam pro morbo inveniri apud medicos probare conatur. at mihi non probat. JOHNS.

55. *FLATUS*] Correctio Turnebi est. Cum alioqui legeretur, *fluctus*. Quae lectio tam absurda est, ut mutari facile debeat. Cum Helice serena fluctus non movet, oppande vestes. Tamen constat omnibus vestes in littore suspensas uvescere potius, quam serefcere. Itaque

optima emendatio summi Critici. *Flatus Helices serenae sunt lenes aurae*, quae per serenam noctem spirant. Illis vero vestes siccescere, omnibus est notum. Quod vestes in littore uvescant docet Lucretius:

— *Fluctifrago suspensae in littore vestes*
Uvescant, eadem dispansae in Sole, serefcunt.

BART. Optimam hanc lectionem à Turnebo Pythoeus primus dedit, ante quem in editis fuit, *ad fluctus*. Plinius de cannabe: *Semen ejus cum est maturum distringitur, & sole, aut vento, aut fumo seccatur*. Eodem plane ordine quo Gratus de ipsa cannabe, nisi quod solem neglexerit. Lucretius hoc illi suppeditare poterat lib. i.

— *Fluctifrago suspensae in litore vestes*
Uvescunt; eadem dispansae in sole serefcunt.
At neque quo pacto perfederis humor aquai
Visum est, nec rursus quo pacto fugeris aestus.

VLIT. Olim *fluctus*, nullo sensu. recte Pithoeus mutavit. JOHNS.

55. *HELICES*] Vlitius hic filet. at Gronovius locum tibi explicatum dabit, L. 2. Observ. cap. 13. *Helice serena*, est Boreas *αἰθρῆς*, ὁ αἰθρῆος & ἰνδίας αἰὼς. Ideo Ovidius diluvium commissurus.

— *Aeoliis Aquilonem claudit in antris*
Et quaecunque fugant inductas flamina nubes.

Seneca. *Suppressis Aquilonibus & flatu sicciore*. in ventum expandi vult retia, si humorem contraxerint, sed eam regionem venti unde maxime aridus spirat. JOHNS. Ita locum exhibent cunctae editiones post Turnebi correctionem:

Illam vel ad flatus Helices oppande serenae.

Sed operae pretium est ut de novo examinemus, Helice nunquam inter Latinos designavit ventum, sed nomen erat Poëticum sideris, de quo sic loquuntur veteres Poëtae, sive de ura majore Ovid. in iv. Fast.

Esse duas arctae quarum Cynosura petatur
Sidoniis HELICEN Graja carina notat.

Valer. Flacc. i, 17.

Vel caligineo laxanda reponito fumo.
Idcirco & primas linorum tangere messes
Ante vetant, quam maturis accenderit annus
Ignibus & claro Plejas se prompserit ortu.

Im-

VARIAE LECTIONES.

57. *Idcirco.*] *Iccirco.* Steyn.58. *Annus*] MS. *annos.* forte, *annum.* Vlitius.

NOTAE.

— neque enim Tyrias Cynsura carinas
Certior, aut Grajis HELICE servanda migistris.
Manilius.

Majoremque HELICE major decircinat arcum.

Itaque vox Helice huc nullo modo pertinet. Sed ab imperito quodam librario hic intrusam fuisse reor, qui inveniebat *Phoenixes*, atque nescius erat illos placidos & leniter spirantes ventos, qui per tractus maxime aëstivos Italiam petunt ita nomina ri; vox enim illa rari usus antea, tunc in defuetudinem omnino abierat, declinante linguae Romanae puritate, & imperitus iste maluit suis astutiis nifus, ex Poëtis verbum sibi notum proferre, quam verum & antiquitati consentaneum, quod ille ignorabat, in textum admittere. Sic prodidiſſe ex manibus auctoris etiam audeam conjicere

Ille vel ad status PHOENICES oppande serenae.

Plinius in cat. ventorum. PHOENICEM media regione inter Brumalem & meridiem. Agathemerus *μίσρον Εὐρώης καὶ Νότον ΦΟΙΝΙΚΑ τὸ δὲ Εὐραγίον*. Hisce indiciiſ ita claris patet, extitiſſe olim inter veteres tale nomen venti, quod omni modo respondet consilio Gratii, & cum carmine optime quadrat, nam diphthongus illa in propriis nominibus pro communi habita nonnunquam videtur, ut *Cyclopeia saxa* apud Virg. Aen. 1, 205. *Maecotis hyems* Ovid. 1. Trist. quod ibi vocalis a sequatur, ut volunt; sed & alias indulſiſſe sibi Poëtas, veresimile est. BRU.

57. SERENAE,] Sic *noctes serenas* dixit Lucretius. Quujus ea phraſis ambitioſe à Criticis expoſita. Fulgentius.

Humor algens, quem serenis

Astra sudant noctibus. BART.

56. CALIGINEO] Densum fumum fieri praecipit. ut videlicet citius siccescant uvida retia.

BART. Ut citius siccescant uvida retia, Barthius. Ego jam dixi statim, cannabem decorticatam ita solere fumigari. Itaque & arma videtur vocasse lina, quibus retiarius se ad opus suum accingit. Eligat lector. Certe funem quoque pinnatum arma vocat paulo post. VLIT.

56. LAXANDA] Gronovius *siccanda.* at nihil muto. retia enim eo laxiora, quo sicciora. JOHNS.

57. IDCIRCO] Hic Vlitius Barthii erroribus semper imminens & infensus ipse videtur errasse. Nam priores octo versus interpretatur, de lino nondum confecto, & de expansione cannabis recens evulſae. At jam de retibus agit, sub solito armorum nomine, monens cavendum esse ne humorem contrahant, & si forte contraxerint, siccanda esse vel sole vel fumo. Quam ob rem vetant artifices ipſas linorum messes tangi, priusquam maturo aestu siccaverit annus. Si enim linum imbiberit humorem, tanto serius respondebit usui, i. e. usui aptum erit, & fiet impar tangi, nisi curâ vincitur & vitium sanatur. magnum hoc opus est. JOHNS.

58. MATURIS] De duplici hujus vocabuli potentia vide Charisium lib. 11. Et Commentaria nostra ad Claudian. 1. Eutrop. *Maturus* hoc loco, qui in *ἀκμή* ipsa. Sic *agni maturi* apud Columellam libr. xi. *Virgo matura.* Appul. lib. viii. *maturum malum.* Plaut. *matura lues* apud Lucanum libro 1. BART.

58. MATURA IGNIBUS] Reddidit illa Maronis ex Georg. lib. 1.

Pulverulenta coquat maturis solibus aestas.

Accendere rō coquat, ignibus soles, anno aestatem refert. Lini enim maturitas flavesciente colore intelligitur, ut ait Plinius VLIT.

59. PLEJAS] Ipſo tempore messis frumentariae. Hesiod. lib. 2. *ἔργον*.

Παλ-

60 Imbiberit, tanto despondet longius usu,

Ma-

V A R I A E L E C T I O N E S.

60. *Longius usu,*] *Longor usu.* MS. *longior usus.* B. *longior orsu.* A. & Steyn. Paris. Lugd. & Pith. qui in v. c. notat esse *usu.*

N O T A E.

Πληθύνων Ατλαγούων ἐπιτεθορῶν
"Αρχιδ' ἀμνητῶ, ὅροιο ὃ δὲ αὐτοῦ δύνων.
De satione lini Columella & Palladius. Excerpta
etiam Graecorum Geoponicorum lib. III. BART.
Plinius de lino: *Vere satum, aestate vellitur.* A-
vienus Arati Paraphrastes de Plejadibus:

*Nec minus arenti cum crine attollitur aestas,
Et cum cana comas redit anno bruma rigenti,
Tempora designant: nam si se gurgite tollunt
Vergiliae, curvas in flava novalia falces
Exercere dies: si condunt aequore flammæ,
Tellurem presso proscindere tempus aratro.*

Quae vulgo etiam in opt. Editione corruptissima. Vult igitur Gratius simul cum reliqua messe, non ante, ut solet primas messes facere, vellendum linum. VLIT.

60. IMBIBERIT,] Irreparabile damnum hoc loci factum est. Vetus editio etiam pejor hoc loci vulgatis recentibus est. Totum enim istum versum miris mendorum prodigiis oblitum habet. Sensus amissorum versuum videtur fuisse commendatio retium, & id genus armorum venationi necessariorum. Quam exemplis postmodo confirmat eorum, qui, licet Diis chari essent, sine his adminiculis venationes aggressi, à bestiis sunt interempti. Porro de sensu verborum divinare, cum potior pars perierit, ariolari esset. BART. Irreparabile damnum, vet. suam sibi editionem pejorem hic vulgatis, & prodigiose mendosam esse, ait Barthius, tum intercidiisse commendationem retium, aliaque mera deliria. Turnebus distinctione putavit levicula tantum opus esse, quam non video à vulgari ullo modo differre. Pythaeus ex V. C. citat: *longior usu.* Unde veram lectionem dedi:

Imbiberit, tanto despondet longius usu.

Longius, ut compendio scribi solet, abiit in *longio*, & sic *longior*, quod mille exemplis probare possem. *Despondere* inusitata vox librariis visa, etiam apud Plinium lib. XVI. cap. XXXIII. ubi solo desponso cupressum non appellatam nasci videtur annuere. Nam MS. cod. vetustissimus *desponso* habet, quod pro è *sponso* accepit Salma-

sius. A quo Viro hoc malim accipere, quam meum probare, nisi & illud sibi patiatur debere, utpote sine quo vel vulgata contenti esse debuissimus. *Despondet usu* linum, cum votis retiarum non respondet. *Despondet solum* cum nihil producit, & *votis arari agricolae non respondet*, ut locutus Maro. Absolute turdos caveis clausos *despondere* dixit Columella lib. VIII. cap. X. Si *usum* legas, vulgatiores locutio erit, ut *despondere animum*. Ordo tamen verborum idem: Linum, si non tantum aliqua occasione humectatum fuerit, cui praesenti occasione medendum docuit, sed humor vitiorum pessimus etiam imbiberit, tanto longius abesse ut usum patiatur, imo ne tactum quidem, nisi cura vincitur, quod magnum opus est. Itaque & hic medicos sequitur, qui primo praevenire morbos cautione docent; si inciderint, medentur; si perstiterint, extremis malis extrema remedia adhibent, ex Hippocratis dicto, vel ut noster infra: *in subito subita est medicinae tumultu.* Non aliter de lino hic. Primo cavendum ne humor subeat, quia non est humentibus *usum in armis.* Nulla fides. Ergo si vel à flumine, vel à palude, vel ab imbre perfusa fuerint, sole vel fumo siccanda, ut usui suo restituantur. Tum abrupta methodo interjicit de praeveniendo eo tres versus, qui ad primum membrum referendi; nisi quis post hos duos trajici malit. Quo tamen opus non est, si suam Poetae licentiam non denegamus. Igitur rediens ad methodum, cum imbiberit humorem linum, vel, si mavis, humor ipse, longius usu suo despondere, quia tangi quoque impar, gradatim pergit, & majus opus, majoremque curam subnasci debere ostendit. Quod *imbiberit* per ἀναγινώσκων dixerit, cum non de lino, sed *linis, armis, armamentis* praecesserit, facile feret qui plura talia ad v. XIX. à me annotata leget. Haec itaque abunde sufficient, quibus audaciam mutati à me textus approbem. VLIT. Elegans mehercule ellipsis, quam vel ringentibus omnibus criticae Grammaticaeque artium osoribus, τοῦ

Magnum opus, & tangi nisi cura vincitur impar.

Non-

NOTAE.

ἀνακεφαλαιώσας, exemplis aliquot obiter illustrabo. Subintelligitur autem τὸ *si*. Sic enim saepe Ovidius. Epistola Phaedrae:

————— *verba precantis*
Perlegis, & lacrimas finge videre meas.

Nimirum, *si perlegis*. Lib. i. Amor. Eleg. iv.

Quod tibi miscuerit, sapias, bibat ipse iubeto.

Et lib. v. Fastorum:

*Huic aliquis juvenum dixisset amantia verba,
 Reddebat tales protinus ore sonos.*

Pro, *si dixisset*. Plautus Milite Glorioso, Actu iii. Scena i. *Sacrificant, dant inde partem mihi*. Seneca Consolat. ad Marciam cap. vii. *Par illis, mihi crede, vigor, par ad honesta, libeat, facultas*. Id est, *si libeat*. VLIT. in *Add.* Subaudi *si*. fuit cum conicerem, Imber erit. nec adhuc poenitet me conjecturae. JOHNS. Sequentes versiculi mendis scatent, omnes fere codices diversas lectiones exhibent, neque ibo inficias aliquid intercidisse: nam Poëta qui haëtenus de cura linorum atque retium textura differuerat, nunc subito & abrupte in totam materiem transit.

„Magnum opus, & tangi nisi cura vincitur, impar.
 „Nonne rides, veterum quos prodit fabula rerum
 „Semideos, illi aggeribus tentare superbis
 „Ire freta; & matres ausi trahere deorum:
 „Quam magna mercede meo sine munere sylvas.

Ita impressi se habent versus in codice Vlitiano, sed cave ne ad priora referas primum carmen, MAGNUM &c. nam sic patet sententia, & forsitan unus versus intercidit. *Magnum opus, cui impar est ingenium sine arte & studio; nam primi homines, quos historia prisca pro semideis celebravit, etsi molibus extructis freta transirent, Deasque ipsas vi faperent, tamen non sine damno venationem nuda virtute exercebant.* caeteri locum multo pejus inquinatum exhibent. Sed nota, illi *aggeres superbi* multas molestias creaverunt interpretibus Gratii; Vlitius ad Gigantes refert; sed sine dubio illi aggeres pro primis navibus capi debent, quae quasi moles in aquis videbantur hominibus navigandi rationem ignorantibus. Vid. Val. Flac. 2: 353. BRU.

60. LONGIOR] MS. *Longor usu*. Logi; Edit. *longior orsu*. Pithoeus è veteri codice, *longior usu*, recte pro *usui*. Vlitius hunc locum sic legit;

tanto despondet longius usum. Nesciebat scilicet; *tanto longius* idem valere quod *tanto serius*, *tanto tardius*, *tanto longius à tempore demessio-*nis. JOHNS.

60. ORSU,] Videtur scripsisse Gratius.

Imbiberit, tanto respondet longior usus.

Ut de labore antea dixerit. *Imbiberit* haud dubio pro *discere* posuit. Lucr. lib. iii.

*Qui petere à populo fasces, saevasque secureis
 Imbibit* ———

Idem. *Us ex ira poenas petere imbibat acres*. Id est quod sequior Latinitas *praesumendi* verbo extulit. Ita Ciceronem etiam, Livium, Arnobium, locutos notarunt Muretus & Lambinus. Si, ait, imbiberit recte uti his armis, tanto longiorem usum venationis habebit. Hanc sententiam fuisse docet quod mox è contrario de illis loquitur, qui in principiis venationis interierunt. Sed in lacunoso loco divinare otiosum est. BART.

61. (MAGNUM OPUS) Sic inf. v. cxxvi.

———— *ne tela relinquit Divae*

Magnum opus. ———

Videtur hic dicere: Opus esse magnum, & quod nisi cura longa dometur, parari non possit, scientiam Venationis & armorum ad eam pertinentium usus. *Tangi* videtur dictum ab altitudine, quia res alti momenti sit. Quae figura frequens occurrit apud Poëtas. Summam igitur venationis non facile tangi aut capi ait, nisi à diuturna cura. Sic Lucretius.

Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

Ira enim humilior est, quam quae Deorum mentes tangere possit. BART. Non debuerunt haec parenthesi includi, ut Turnebo quoque suboluit. Est enim id quod infra dicit:

*Scilicet ad magnum major ducenda laborem
 Cura*. quamvis diversa re. VLIT.

61. VINCITUR] De hoc verbo vide Animadversiones litteratissimi Casauboni ad Suetonium. *Vinci* dicitur quod aegre & cum labore superatur. Tertullianus in Marcionem lib. v.

Et relevare gravi devictos funere mortis.

Tibullus lib. i.

Fanua jam pateas uni mihi victa querellis.

Lucretius lib. v.

Succidere horrifono posse omnia victa fragore.

Boëthius de Consol. lib. i. Carm. ii.

62. NON-

Nonne vides, veterum quos prodit fabula rerum,
Semideos, Illi aggeribus tentare superbis

Ire

NOTAE.

62. NONNE VIDES,] Facillime sensum hujus praecipitis digressionis assequere, si per cogitationem praemittas Xenophontis illa: *ἡ μὲν δὲ αὐτὰ (arma puta, & armorum artem) φαῦλα μισαίνωνται εἶναι, ἀλλὰ ὅς δὲ τούτων οὐκ ἔστιν ἀσέβεια.* Illa suum munus vocavit Gratius, non quidem nuda arma, sed artem eorum. Nam illi quoque, quos posuit, Semidei armis usi sunt (ut *Ancæus geminis securibus*) sed violenter tantum, non arte temperatis. De his supra dixit:

— prius omnis in armis
*Spes fuit, & nuda silvas virtute movebant
Inconsulti homines.*

Violentos hos venatores merito culpatur Gratius, quamquam ethnicus, quamquam ipse venationis amantissimus. Quo minus mirum toties eos in SS. scriptura in exemplum maximae cujusvis violentiae & crudelitatis traduci, aut quod venationem nunquam in bonam partem sumi adnotet Hieronymus, cum de hac semper loquatur SS. scriptura. Sed quod omnem ideo venationem à Deo damnatam colligant Theologi, non procedit. VLIT. Inter violentos illos venatores referendus & Orion, qui teste Arato in Phaenomenis, interprete autem Cicerone, *manibus violasse Dianam dicitur, excelsis errans in collibus.* quae latius Germanicus Caesar, & latissime Avienus Paraphrastes. VLIT. in *Add.*

62. FABULA] Historia. JOHNS.

62. VETERUM RERUM] Res sunt Historiae, Res gestae veterum Semideorum. Fabula veterum rerum. De antiquorum gestis narratio. *Fabula* omne id est, quod fando percipitur. Vide quae ad Appulejum in hac Voce Indicis notamus. *μῦθος* Graecorum & verbum & figmentum hoc vocabulo utraque significatione à Latinis redditur. BART.

63. SEMIDEOS,] Heroas. Unum enim idemque haec duo denotant. Martianus Capella libro II. *A medietate vero aëris, usque in montium terraeque confinia, Semithei, Heroësque versantur.* Vide Jamblychum in mysteriis Aegyptiorum. BART.

63. SEMIDEOS, ILLI] hic articulus demonstrat illos intelligi, quos dixi violenter omnia egisse. Ut qui viribus fisci coelum & mare tentare, matresque deorum quavis via petere ausi

fuerint. Quae etiam si pataverint, ne sic quidem semper vi sua tutos fuisse dum venabantur, quia ars deerat, exempla docent. VLIT.

63. ILLI AGGERIBUS] Manifestum est sermonari Gratum de iis Heroibus qui ab apris aut aliis feris armatis perempti, dum sola virtute non & dolo eas aggrediuntur. Tales apud Ovidium in *Ibin Idmon & Brutes*. Alios alii. Sed locus iste turpissime conspurcatus est. Aggeribus quidem nullis omnino in his versibus opus est nobis. *Illi*, id est hostes, nam de feris, quas eo nomine censet, loqui, dubium non est. Aut scribendum. *Silvae* Quas pro silvestribus feris ponit, ut *ŷ. LXV. ver. LXXX.*

— à vulture dirus *avaro*
Turbat odor silvas —

Porro conjectura ducor Gratum scripisse.

— illi aggressus lethare superbos.

Superbos aggressus, confidentiam dicit Heroum illorum, qui feras mira audacia aggrediebantur. Ita *Ancæus* loquitur apud Ovidium.

*Ipsa suis licet hunc Latonia protegat armis,
Invita tamen hunc perimet mea dextra Diana.*

Quo sane superbius cogitare nihil poterat. *Lethare* pro occidere priscum & probum verbum, sed vulgo non satis usitatum, videtur loco omni corrumpeudo, anam dedisse. Ovidius lib. III.

Ut nemus intravit, lethataque corpora vidit.

Virgilius Culice.

— *Paris hunc quod lethat* —

Lethare, lethavere. Mutatio haec à litteris parum abit, & sensum restituit optime. In veteri Editione opis hoc loco nihil est. Ait igitur superbos illos aggressus male cessisse Heroibus qui

— nudis agitabant cuncta lacertis.

Aggressus pro ipsis aggredientibus dictos non mirabitur, qui Latinos Poetas legerit. Sic Propertius errorem *Herculis* pro ipso divo usurpavit. *Stuprum Clytemnestrae*, pro ipsa Aduhera. *Stuporem corvi* pro ipso corvo Phoedrus fab. XIII. *Virtutem Horatii* pro ipso Horatio Virgilius Culice. *Furorem Encladi*, pro Gigante furente Claudian. III. Conf. Hon. Et sexcenta tanta alii.

Ire freta; & matres ausi tractare deorum,

Quam

VARIÆ LECTIONES.

64. *Ire freta*,] Deest illa vox, *Ire*, in Ald. & Steyn. *Iret*. MS. & P. Pithoe. *Et mat.*] *Et* deest in Ald. Steyn. Par. Lugd.
 64. *Tentare*] Vide ad Calpurnii Ecl. vii. vers. 9. Vlitium.

NOTAE.

alii. BART. Gigantomachiam stolidae illorum ferocitatis primum exemplar proponit. Eadem voce eadem in re ita usus C. Severus Aetna:

Construitur magnis ad praelia montibus agger.

Nec aliter autor Hercules Oetaei Choro i.

*Qui vastus Briareus, qui tumidus Gyges
 Supra Thessalicos constitit aggeres.*

Lamias tures hic nobis erigit Barthius, & strenue, si usquam, mugatur. Tum jurat legendum: *illi aggressus lethare superbos*, pro lethavere, & in sequenti:

Tres ferae amatores ausae tractare Deorum.

Quod ut persuadeat, dicit in sua sibi editione esse, *Tres ferae * matres*. quam antea tamen dixerat nihil opis hic ferre. VLIT. Id est, montibus. Horatius lib. i. Sat. viii. *Aggere in aprico spatium*. Vetus Scholion, in colle aperto, exponit. Naso ix. Metam. *avidis comprehenditur ignibus agger*. Puta, strues, congeries, ut postea vocat. Ammianus frequenter *aggeres* pro montibus ponit, etiam in Historia. Ut lib. xxi. *sub hac altitudine aggerum*, de Alpibus. lib. xxvii. *Aggerum altitudines* Thraciae attribuit, quas post paulo *montium altitudines* vocat. Eodem lib. *radices aggerum* dixit, & mox *clivos*. Atque ita deinceps saepissime; ne nimium exemplorum hic exageremus. VLIT. in *Add.*

— illi aggeribus tentare superbis,
Iret freta matres ausit tractare Deorum.

Ita Pithoeus. in Logi Edit. deest *Iret*. Grotius legendum conjicit,

Aethera, matronasque ausi tractare —

Heinsius,

Aethera, tum matres ausi attrahere —

Vlitium, tentare absolute sumi credit, & *Ire freta*; tum *matres deorum* exponit feras deorum nutrices, & tractare pro vexare, affligere. detur & mihi conjiciendi locus: sic itaque lego

— coelum aggeribus tentare superbis,
Ire freta, & matres ausos tractare deorum. JOHNS.

64. *IRET FRETA, MATRES*] Hoc loci tandem nobis ansam ad veram lectionem dedit Vetus Edit. In illa enim diserte scribitur.

*Tres ferae * matres.* —

Haud dubie scripsit Faliscus noster.

Tres ferae amatores ausae tractare Deorum.

Tres Deorum amatores ferae occiderunt. Quae nomina sint horum, facile ex fabulis quivis discet, ubivis obviis. *Tractare*, est vexare, affligere, ludibrio habere. Appulejus lib. vii. *Ante nos tractamus inciviliter, qui nostrum asinum furatus abduxisti? Trahere & ludificari* conjungit Plautus. Tibullus:

— Male nunc artes haec secula tractant.

Plautus Milite:

Tum quod tractavisti hospitam ante aedes meas.

Hoc est, indignis modis injuria adfecisti atque divexasti. Idem eadem Scena.

Tractant & ludificant ingenuam & liberam.

Non dubitandum hanc veram esse lectionem Gratii. BART.

64. *IRE FRETA*,] Quanquam unica literula trajecta hanc verissimam ipsius Gratii manum agnosco, non debui lectorem arbitrio suo fraudare, ut non *ἔπειτα* Grotii conjecturam meae praeferre ipsi integrum esset, quam necum Cl. Gronovius communicavit:

— illi aggeribus tentare superbis
Aethera, matronasque ausi tractare Deorum.

Qua proposita mihi animum cadere, & nimis angusta interpretatione mentem Gratii astrinxisse vereor. *Ire freta* Latinum tamen est, ut rante currimus aequor Maroni. Intelligit autem prima Deum magnis freta pervia nautis, & Argonautarum temeritatem. VLIT. Probavit hanc conjecturam meam postmodum ipse maximus Belgarum (dum fata Deusque sinebant) Grotius; qui & per amicissimum mihi sibi que domesticum interpretem institutum hoc meum in edendo Gra-

65 Quam magna mercede meo sine munere silvas
Impulerint: Flet adhuc & porro flebit Adonim
Victa Venus, ceciditque suis Ancaeus in arvis,

Ut

N O T A E.

Gratio subinde laudavit, animumque addidit. Sic Valerio Flacco lib. 1. *It ratis*. Sic Silius lib. XII. *Sardos isse recessus*. VLIT. in *Add.* Ἐδωρήσατο γὰρ ἀντιπρόσπορεϊδὲν διασώσεν τὴν θάλασσαν. Apollod. Lib. 1. Cap. 4. Sect. 3. Oriona intelligit. JOHNS.

64. AUSOS] Nempe Oriona integrae tentatorem Dianae. Horatius L. 3. O. 4. & Ixiona. Phaedrus.

Haec merces fraudis à Superis datur.

— *Quam magnâ mercede, quanto cum dispendio.* JOHNS.

64. MATRES DEORUM] Feras intelligo, quae Deorum nutrices fuerunt; ut caprae quae Jovem, pantherae quae Bacchum lactavisse narrantur. Vide Hyginum fab. cclxi. cui titulus: *Qui lacte ferino nutriti sunt*. Deorum enim nomine & semidei & heroës censendi, ut notaverunt Viri docti. Si cui nimis longe petitum hoc videtur, per me licet Grotianam lectionem, vel saltem sensum, quem illa facit, huic loco accomodet. Utcunque velis, tractare est affligere, vexare, ut multis exemplis ostendit Barthius, viditque mercedem in proximo pro poena poni, sed male locum Virgilii huc traxit. De-diffet illum potius:

Hac gener atque socer coëant mercede suorum. VLIT.

64. MATRES] Dianam, & Junonem. JOHNS.

64. TRACTARE] Sic Cicero lib. III. in Verr. quemadmodum socii P. R. à magistratibus nostris tractentur. Id est, vexentur. Idem in Maniliana: *mercatores injuriosius tractati*. Et ad Q. Fratrem: *Hortensius me sceleratissime insidiosissimeque tractavit*. Et sic alibi, in pejorem plerumque partem. Quo sensu & in Gallicam dialectum vox haec transit, & inde etiam ad Belgas βαρβαρίζοντες. VLIT. in *Add.*

65. MERCEDE] Poena. Promiscue his vocabulis usi Latini. Sic poenam pro mercede posuit Virgilius Ceiri.

— *dictam Veneris votorumvertere Poenam.* Id est, mercedem nuptiarum sive concubitus. BART.

66. IMPULERINT.] Scribe: *Impulerunt*. Notum Latinae Poësi ambigua esse praeterita. Vi-

de Gifanii Collectanea ad Lucretium. BART.

66. FLET ADHUC] Ad Adonia Festum Graeciae alludit; quo quotannis lugere fingebatur Adonim interitum Venus. Bion ita suavissimum suum Idyllium in mortem Adonis concludit.

Λῆγε γόων Κυθέρεια τοσήμερον ἔχιο κόμοι,
Δείσει πάλιν κλαύται, πάλιν εἰς ἔτος ἄλλο δακρύσσει.
Ipsa Venus apud Ovid. lib. x.

— *cujus monumenta manebunt*

*Semper, Adoni, mei, repetitaque mortis imago
Annua plangoris peraget simulamina nostri.*

Vide Theocritum Adoniazusais, ubi omnem ordinem planctus egregie descriptum habes. Pausaniam Corinthiacis, Firmicum de Err. Prof. Rell. Mythologiam ejus fabulae facile hauries ex Orphei Hymnis, scilicet quia Adonis frugum sit aenigma, quotannis occidentium, & è terra reviviscentium. Primum enim πρῶτον vocat, deinde subjungit hos versus.

Ὅς ποτε μὲν ταίεῖς ὑπὸ τὰς ἑσπερὶ ηἰσθίνετο,
Ἢδὲ πάλιν σπῆς Ὀλυμπον ἀγείεις διμῆς ὠρεόκαρπον.

BART.

66. ADONIM] Confirmat conjecturam meam Doctissimus Grammaticorum Hesychius: Ἀδωνίς διασώτης ὑπὸ Φοινίκων. Syrorum enim dialecto profertur אדני, quod Hebraeis אדני vel אדני. Et hinc à Laconibus Κίεας & Κύεας id est, Κύεας dictus. Idem Hesychius: Κίεας, λύχνος, ὄρειον, ἢ Ἀδωνίς. Λάκωνες. Ita legendum. Cypriis autem Κίρρις dictus, teste Etymologo magno: ὁμοίως λέγει) αὐτοῦ Κυρρίοις Κίρρις ὁ Ἀδωνίς. additque αὐτοῦ Λάκωνι ἢ ὁ λύχνος. Quod ex Hesychio male intellecto desumptum; nisi scriptum fuerit. αὐτοῦ Λάκωνι ἢ Κίεας, ὁ ἢ λύχνος. Utcunque id se habeat, constat saltem Adonidem hunc, instar summi numinis, Domini nomine, & multis ex veri Dei cultu mutuatis ritibus ac caeremoniis à gentibus istis adoratum fuisse; de quo plenius alias in libris de origine Idololatriae, Deo volente. VLIT. in *Add.*

67. VICTA VENUS.] Cl. Gronovius conjicit, *icta*, Vetus Epitaphium:

Ictus ab angue puer, victa dolore parens.

Ictus domestico vulnere, Agricola Tacito. VLIT.

67. VICTA] Gronovius *icta*. nihil muto. Vi-

F

cta,

Ut praedexter erat geminisque securibus ingens.
Ipse deus, cultorque feri Tyrinthius orbis,

Quem

V A R I A E L E C T I O N E S.

68. Ut] Ita MS. & G. al. omnes, Et.

69. Cultorque feri Tyrinthius orbis,] Cultosque ferit Tyrint. orbeis A. Steyn.

N O T A E.

cta, i. e. dolore victa. JOHNS.

67. CECIDITQUE SUI ANCAEUS] Ancaeus non unus fuit. Hic, quem loquitur, Oenei Calydonii filius, cum famosissimum illum aprum securi invasisset, ab eo occisus est. Vide Ovid. lib. VIII. BART.

67. ANCAEUS] Ovidius Metam. VII. *Ancaeo nocuit temeraria virtus*. Non ille quidem coelum tentare, aut ire freta ausus, sed Matrem Deorum offendit, cui sacri fuerunt apri. Tacitus de Germanis: *Matrem Deum venerantur: insigne superstitionis formas aprorum gestant*. Nec melius Dianae litavit ille Adonis, quem & ipsum violentum venatorem fuisse etymon nominis indicat. Est enim plane Hebraicum, ארן, quod dominum, sed potentem quoque, significat. VLIT.

67. ARVIS] Heinsius ad Metam. Lib. 8. v. 313.

— Ceciditque suis Ancaeus in armis.

rescribendum censet. Vulgo, inquit, circumfertur in arvis, quod manifesto falsum. Arcas enim erat Ancaeus, Lycurgi filius, & ab apto Calydonio in agris Aetolis occisus. quomodo ergo suis in arvis? cui facile assentior. Vide Apollodorum. Lib. 1. p. 30. JOHNS.

68. UT] Malo at. JOHNS.

68. ET PRAEDEXTER] Phrasis simillima Catullianae.

Nam mellitus erat, suamque norat

Ipsam tam bene quam puella matrem.

In Veteri Editione exstat, ut. cecidit ut erat cum suis sibi securibus. Istud elegantius. BART. *Αμφιδίξι*, *ἀμφιδίξ*. qui utraque manu ut dextra utitur. JOHNS.

68. PRAEDEXTER ERAT] Agilis & aptus. *ἀμφιδίξ*. Qui Latinis *aequimanus*. Nam Ancaeus utraque manu dexter erat, unde & securim potius, quam aliud telum gerebat. Aufonius.

Quis Mirmilloni componitur? *aequimanus* Thrax. Non dubito eandem significationem Praedexteri voci dedisse Gratium; nam duabus securibus aliter uti non poterat Ancaeus. At de una solum Ovidius.

*Ancipitemque manu tollens utraque securim
Institit digitis primos suspensus in artus.*

Apollonius Argon. 1.

*Ἀγκᾶς δ' ἔμψα πατὴρ Λύκαργος ἐπιμπε,
Διέτρεξ' ἅλαν πείλειω μίγαν* —

Idem. lib. II.

*Καὶ τὸτ' ἄρ' Ἀγκᾶς Δυκοέργοιο θρασὺς ἦος
Αἰψὰ μίλαν τιθῶν πείλειω μίγαν.* —

Ingentem dicit quod omnium Heroum corpora veteres maiora usitatis finxerint. De quo alibi, & dudum pluribus docti. Forte autem Grattius geminam aciem unius teli circumloqui voluit, cum geminas secureis dixit, ne scilicet ab Apollonio abeat. Sed Poetae quod libet, licet. Porro nec illud negligendum, suis in arvis Ancaeam occisum esse; erat enim eius vineae dominus in quo ab Apro interemptus est. Vide Tzetzae Scholia ad Lycophronis Cassandram. v. cō LXXXVIII. BART.

68. GEMINISQUE SECURIBUS] Is est Nasoni, bipennifer Arcas. *Geminae securis* sunt utrinque acutae, & bipennes. Glossae Isidori: *Bipennum, bis acutum*. Ita legendum, non *Pennum*: id enim ab una tantum parte acutum est instar securis, ipso Isidoro teste lib. XIX. cap. XIX. Glossae Graeco-Latinae: *Bipennis, δίονος ἄξιν*. An *διόνος*, ut *διόνος φάρμακον* apud Euripidem? Eadem in aliis Glossis vocatur *Runa*, ex utraque parte acuta, uti ex Festo scribendum. VLIT. *Plinius*, utrinque acutis, at geminis est duabus. ambidexter enim erat. JOHNS.

69. DEUS,] Licet Herculem inter homines etiam versantem Deum dicere. Nam ex quo uberi Junonis adhuc lactens admotus est, & ab illo lac divinum duxit, immortalis fuit. BART.

69. CULTORQUE] Orbem enim ferum & barbarum ad colendos mores Hercules vi & ratione adegit, Tyrannos & Latrones omnes vita expulit. Vide ejus Vitae narratores. BART. Qui agros colit, sordes tollit. Ita orbem tot feris, tot monstis purgavit Hercules, & tanquam virtutis suae campum excoluit, quem morose ni-

mis

70 Quem mare, quem tellus, quem praeceps janua Ditis
Omnia tentantem, qua laus erat obvia, passi:
Hinc decus & famae primus patravit honorem.
Exige, si qua meis respondet ab artibus ergo

GRA-

VARIAE LECTIONES.

72. *Famae*] *fama* B. Ed. *primus*] *primum* G. *patravit*] MS. *impetravit*. quod requirit
i. *primum*. VLIT.

NOTAE.

mis moribus praefecit colendis interpres. *Colere* hortos, agros, propria significatio verbi est. Sed & *visum colere* Palladio, quem obiter ex MSS. emendabo. Februario tit. xii. *Nam quae altius colitur plus quam octo palmites habere non debet, is a ut consideremus semper in inferiore parte custodem.* Vulgo male: tollitur, & conferremus. Jul. Firmicus lib. viii. c. x. *Erit quoque vinearum & amator & cultor.* VLIT. Lactantius lib. vi. cap. xv. *Nam sicut in senes ager, qui est natura fecundus, exuberat: sic animus incultus vitiis sua sponte invalescentibus, velut spinis, obducitur. Sed cum verus cultor accesserit, statim cedentibus vitiis, virtutis fruges oriuntur.* Cicero iii. in Verr. ager ipse cultorem desiderat. VLIT. in *Add.* Qui orbem ferum purgavit monstris, Tyrannis, & animalibus noxiis. JOHNS.

70. MARE.] Nam in magno poculo mare tranavit ipsum. Vide Mythologos. BART. Erat enim Hercules ex numero Argonautarum. JOHNS.

70. PRAECEPS] *Facilis enim descensus Avernus.* BART.

71. OMNIA TENTANTEM] Proverbiale quid nutrit haec locutio. Terentius Eunuch.

Omnia prius experiri quam armis Sapientem decet. Ovidius lib. ix.

— omnia feci,

Sunt mihi Diis testeis, ut tandem sanior essem.

Ita Polybius lib. iv. Dio Cassius lib. xxxviii. & li. xi. Lucianus Fugitivis, Bion Smyrnaeus Epithalamio Achillis & Deidamiae, Eunapius Maximo, Aristenaetus lib. ii. Epist. Lucanus lib. vii. Daphnis Rhetor libro i. Rutilii Lupi. Pacatus Panegyri. Theodos. Capitolinus Pio. Petronius Arbitrator Satirico. Seneca ad Helviam. cap. xvii. Quorum verba alibi laudavimus. BART.

71. QUA] Unde laus parabilis erat. JOHNS.

71. PASSI.] Nullum hic est substantivum cum quo cohaereat, aut igitur *passa*, pro *passa* sunt, legendum; aut *parit*, i. e. timuit, formidavit,

ut amicus me monuit. JOHNS. Sollicitavit lectionem vulgatam Johnstonus, *parit* vel *passa* reponens ex ea grammaticorum regula, quae pluribus substantivis cujuscunque generis adjectivum in genere neutro subjiciunt. Ut Sallustius in Catil. *Huic ab adolescentia, bella intestina, caedes, rapinae, discordia civilis grata fuere.* & similia; sed ingrata est literae a repetitio *obvia, passa.* Mallem *pressit.* BRU.

72. PRIMUS] Vetus Edit. *primum.* Sane ante Herculem multi venatores fuerunt. Qui vero tot funestas feras occiderit, nemo. Quare videtur ita Gratius scriptum reliquisse. BART. MS. *primum impetravit.* quod Heinio placet, & merito. JOHNS.

72. PATRAVIT] confecit, peperit; quod simili translatione dici solet. Ita *patrare bellum*, ad finem deducere. Sallustius. *Spe patrandi belli, si ejus oppidi positus foret.* Idem. *quae posteaquam gloriosa modo, neque belli potrandi cognovit.* Lucrētius lib. v.

Quae facere intendunt, nec adhuc conata patrantur. Cato cap. liv. de R. R. *ubi sementem patraveris, glandem legi oportet.* Claudianus Bello Gildon.

— bellumque negavis

Per famuli patrare nefas —

Claudius Victor Geneleos lib. iii.

— ille Dei monitus servare lubenter

Adsuetus, raptim properat mandata patrare.

Capitolinus Maximo & Balbino. *resedisse apud Ravennam, atque illic patrata audisse victoriam.* Atque hujus verbi gratia obscoenitatis damnatum olim Sallustium auctor Quintilian. li. viii. Instit. Orator. c. iii. De quo usu vide Ill. Scallig. Castig. ad Catullum. & Durantium Variar. libro i. cap. ix. Herculem Gratius venatoribus accenset, exemplo Xenophontis, qui plurimos Heroas in aureolo hujus tituli libello. BART.

73. EXIGE.] Diligentius itaque considera, si quis usus, si qua demum opera meis ab artibus oritur, quae collata & quasi commissa cum fo-

F 2

ris,

GRATIA, quae vires fallat collata ferinas.

- 75 Sunt, quibus immundo decerptae vulture plumae
Instrumentum operis fuit, & non parva facultas.
Tantum inter nivei jungantur vellera cygni:

Et

VARIAE LECTIONES.

75. Tit. in MS. A. & P. & Steyn. *de Pinnatis conficiendis*. Vide Comm. *Immundo*] *Immundis*, & *vulnere*. Steyn.

76. *Fuit*, & *non*] *fuit*. *Est non G.*

NOTAE.

ris, earum vires eludat. JOHNS.

73. RESPONDET] Omnino legitima scriptura in prisca Editione superest.

— *se spondet.*

Nemo inficiabitur, ita potius Gratium scripsisse. BART.

74. GRATIA,] Allusit ad nomen suum, ut & infra: *quem plurima semper GRATIA per nostros unum testabitur usus*. Frustra Barthius, *se spondet*, ex suo sibi cod. legit. Respondet nomini ipsius Poëtae, vel promissis illis:

Carminē & arma dabo venanti, & persequar artem Armorum.

— *ergo* refert id quod subintelligendum monui ad v. LXII. nimirum necessaria esse arma. VLIT. Lucretius:

— *quid in mortalibus atque beatis:*

Gratia nostra queat largior emolumentis.

VLIT. in *Add.*

74. COLLATA] Quasi pede collato. Vel sane collata est in medium data & communi usui praefixa. BART.

75. SUNT QUIBUS] Introrsum haec posita sunt, ut & supra v. XXV. & aliquoties in sequentibus, quoties novum caput & titulum habuit vetustissimus codex: quae servaverunt primae editiones, sed Pythoeus inagine apposuit, ne textus interrumperetur. Ego autem vestigio illi, quod dixi, relicto in variarum lectionum libellum relegavi. Non enim à Gratia, sed tamen non à recenti neque indocta manu apposta sunt. Hoc loco titulus fuit. *De pinnatis conficiendis*. *Pinnatum* Grammaticus vocat, instrumentum illud quod linea & pinnis constabat, & ab effectu *formido* dictum. Quod particulatim hic cum Gratia expediam, & plenius ad Aureliani Cynegetici finem absolvam. VLIT.

75. DECERPTAE] Carptae de immundo vulture. Saepè ita auctores compositis utuntur,

quasi à praepositionibus etiamnum segregata forent. Vide Commentaria nostra ad Indicem Apuleji. BART.

75. VULTURE] Nemesianus.

Dat tibi pinnarum terrentia millia vultur.

De *pinnato*, sive, ut dici volunt, *Formidine*, notarunt plurima docti, quorum scripta non compilamus. Vide Adr. Turnebum l. v. c. v. Adv. Nicolaum Loënssem Miscell. l. VII. c. i. Christ. Rufum Antexegem. cap. vi. G. Canterum & Joannem Meursium ad Lycophronem. Petrum Colvium ad Apulejum. If. Casaubonum ad Apologiam ejusdem auctoris. Rittershusium ad Oppiani Cynegeticon iv. &c. BART.

76. INSTRUMENTUM] Servius ad ista Virgiliae Aen. XII. *puniceae septum formidine pinnae*] *Pinnatum* scilicet, instrumentum quoddam in fune ad terrendas bestias factum. Ita forte scribendum. VLIT.

76. FACULTAS.] Opis, auxilium. In veteri Edit.

— *fuit*. *Est non parva facultas.*

Sic fere eodem vocabulo usus Columella l. XII. c. XXXVIII. *sunt qui hunc ipsum expressum succum fessit ejus copiosior facultas, in tertiam partem decoquant*. Sed ibi copiam valet. Gratius autem pro usu seu potestate usurpavit. Qua quidem significatione non protritum arbitror. BART. Adjuumentum; quia reddit artem venandi faciliorem. JOHNS.

77. INTER] Tmesis: *interjungantur*. BART.

77. VELLERA.] Plumas instar velleris contextas & conglobatas dicit. Alioqui *vellus* Poëtis quicquid mollitiei simile & colore. Sic *nives*. Severus Sanctus Rhetor.

Quam densis fluitant velleribus nives.

Martial.

Aspice quam densum nivearum vellus aquarum Depluas in vultus Caesaris, inque sinns.

Sic:

Et fatis armorum est. Haec clara luce coruscant,
Terribiles species: ab vulture dirus avaro
80 Turbat odor silvas, meliusque alterna valet res.

Sed

V A R I A E L E C T I O N E S.

79. Species] Specie G. ab] MS. ad.

N O T A E.

Sic mollicies Bombycini fili. Virgilius.

Velleraque ut foliis depeclant tenuia Seres.

Amrrianus Marcellinus lib. xxiii. à quibus arborum foetus, aquarum asperginibus crebris, velut quaedam vellera mollientes, ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt. Non minus eleganter lanam vocat tenerrimas cygnorum plumas, quaeque cuti proximae sunt. Martial. li. xiv. Epigr. clxx.

— requiescere pluma

Interior cygni quam tibi pluma dedit. BART.

Anglice Down. JOHNS. Vellus proprie est manipulus five tractus lanæ, ut Tibullus & Tertullianus in Pallio vocant. Vellera nivis ab illis quos congestit Barthius non propter molliem aut colorem, sed à similitudine dicta. Iccirco Paulus Diaconus lib. xi. *Vera lana de nubibus pluviae mixta defluxit.* Nos quoque Belgae *flocken*, id est vellera nivis vocamus, à *pflocken* Saxonico, quod vulgo *flocken*, id est vellere, unde & vellos Latinis Varro lib. iv. de L. L. Vellus dictum quod vellebant lanam. Ita vellus plumam dixit Gratius quia vellitur, ut, *deceptae vulture plumae.* Non autem plumas instar velleris contextas & conglobatas intellexit, ut Barthius ariolatur. Quanquam & totas alas superaddiderit Oppianus lib. iv.

Εκ δ' αὖ ἀπ' ἀνίρτης πῆλα μύρια πανθηρίων,
Οἰωνῶν τε διπλοῦσι φερούμεναι ταρσά. VLIT.

Virgilius i. Georg.
Tenuia nec lanæ per coelum vellera ferri.

Varro lib. iv. de L. L. Vellus dictum quod vellebant lanam. VLIT. in Add.

78. LUCE CORUSCANT,] Virgilius.

— & luce coruscus athena.

Et illud:

— plumae Instrumentum operis fuit.

Exemplum habet in illo Aeneid. xii.

*Saxum antiquum, ingens, campo qui forte jacebat,**Limes agro positus* —

De qua figura abunde Grammatici. BART.

78. CLARA] Claro sole. Ita Wafæus nostras.

forfan suo nitore conspicuo. post, *clara & pinguis pluma.* JOHNS.

78. CORUSCANT,] Huc illuc vibrant & emittunt. active sumitur. JOHNS.

79. SPECIES:] Hac voce solent uti Poëtae, cum incertae formae aliquid oculis objectum est. Exemplum ubique obvia. Quare nec audimus Vet. Edit. in qua diserte excusum

— *terribiles specie.* BART. Nimirum feris, quae variis istis coloribus terrentur. Cicero pro Quintio: *minarum periculo & formidine, quibus trepidus cedat.* De hac re puto intelligendus. Ovidius idcirco *variâ formidinem* dixit Remed. Amor.

Aus pavidos terro varia formidine cervos.

Quem locum male tentavit Vir Maximus. *Pisam lineam* vocat Seneca. VLIT. in Add.

79. DIRUS] Quia tabo videlicet inquinati illi cadaverum carnifices volucres. BART.

80. ODOR] Eodem Lucanus sensu.

— *odoratae metuentes aëra pinnae.* BART.

80. DIRUS ODOR] Seneca lib. ii. de Ira, cap. xii. *Acerrimas feras umbra, vox, & odor insolitus exagitat.* quod huc referendum. Lucanus lib. rv.

— — — *dum pavidos formidine cervos*

Claudet odoratae metuentes aëra pinnae. VLIT. Oppianus lib. iv. rationem dat:

— — — *ἐπεὶ μάλ' αὖθις πάντων**ὀξύτατα ἰνῶν ὀφρῆσι, εἰ δ' ὀφρῶν**ἢ σαλικῶν ὀδμῶν, ἢ πεπρωμένων λίνοιο**ἐμπάλιν ἰδύουσι, &c.* VLIT. in Add.

81. TURBAT SYLVAS,] Sylvestres feras longe arcet. VLIT.

81. ALTERNA] Plumae cygni & vulturis alternatim junctae. VLIT.

81. CLARA PINGUIS] Clara ad Cygni, pinguis ad vulturis pinnas pertinet. Nam in perpetuo tabo & sanie, cruoreque cadaverum habitans ales pinguedinem quandam pennis praefert, unctis quasi à perpetua perfusione purulenti cruoris. BART.

Sed quam clara tuis & pinguis pluma sub armis;
 Tam mollis tactu & non sit creberrima nexu,
 Ne reprensa suis properantem linea pinnis
 Implicitet, atque ipso mendosa coarguat usu.

85 Hic magis in cervos valuit metus. ast ubi lentae
 Interdum Libyco fucantur sandice pinnae,

Li-

VARIAE LECTIONES.

83. *Reprensus*] Sic A. & Steyn. caeteri, *reprensus*.

85. *Hic*] MS. *Hinc. metus*] Ita MS. & P. *dolus* A. & Steyn.

86. *Lineaque exstructis*] P. & Steyn. *lineaque extritis*. MS. *Lineaque expositis*. Verissima scriptura. Quam cum non notaverit Pythoeus, videri potest non habuisse hunc Thua-naeum codicem, sed alium, ex quo excerptit, *Lineaque extritis*; B. & G. *Lineaque ex-tritis*. f. *ex positis*. Lucanus: *dispositis attollit retia varis*. VLIT.

NOTAE.

81. PINGUIS] *Ampla, fair grown*. JOHNS.

82. TAM MOLLIS TACTU] Praecipit pinnata illa non densa nimis, nec horrenti compage esse conglutinanda, ne dum, ubi usus veniat, extenduntur subito, negotium in ipso opere facessant venatoribus, aut nimia mole & difficultate expansionis fraudem feris prodant. BART.

83. REPRESA] Ne formido suarum pinnarum densitate impedita moreturte properantem, & ipso in opere mendosa sero deprehensa coarguat te incitiae. JOHNS.

83. LINEA PINNIS] *Picula rubenti linea pinna*, Senecae Tragico. & lib. 1. de Clem. *Sic feras lineis & pinna conclusas contine*. Alibi idem *lineam pennis distinctam* vocat. Ut diversa omnino videantur *pinna* & *penna*. Glossae veteres: *Penna πτερόν*. *Pinna πτερόν*. Sunt igitur pinnae alarum, & ipsae alae frequenter: ut *penna* plumam in pectore vel tergo denotat, quam *tactu mollem*, & *vellera* ideo vocavit Gratius. De hisce haftenus. Hic vero de pinnis agere incipit, pro alis forte positus, quibus uti Oppianum dixi. Sed *pinna* etiam pro pluma potest accipi, ut *πτερόν*, & *πτερόν*. Glossae: *πτερόν*, *pinna*, *pluma*, *ala*.

84. IMPLICIT,] Tenue textum pinnati esse oportet, ne implicitet festina manu explicantem. Caeterum quod de cervis dicit, confirmant Geoponici Graeci, sic tamen, ne quis homo pinnato propior adstet, nam eo praesente contemne-re *Formidinem* scribunt libro xix. Collectaneor. Cassiani cap. v. *reprensam* puta dici cum nolentis manum implicat, id quod crebritate impediti facere consuevit. BART. Ideo & Flaccus

laeves voluit *amites* Epod. vi. *amite laevi rara tendit retia*. VLIT. in *Add.*

85. METUS] Primae editiones habuerunt: *Hic magis in cervos valuit dolus*. Sed bene quod codicem suum secutus ita ediderit Pythoeus. Pinnatum enim ab effectu non tantum *formido*, quod jam Turnebus alique observarunt, sed & *metus* vocatur. ut statim: *si qua metus eludat bellua falsos*. Ita intelligo Manilii illud lib. iv. *Es pacare metu silvas*: uti bene edidit Illustis Scaliger, sed sensum Manilii non expressit. Ipse se explicat lib. v. *& claudunt campos formidine mortis*. Nemesianus: *volucresque metu concludere praedas*: quo loco Manilium majore luce perfundam. Oppianus Hal. iv. *ἡλιμαυτοὶ πτερόντων κτερόντων*. quae male vertit interpretes. Quod si *dolus*, retineatur, exemplum est apud Virgilium qui xii. *Aeneid. insidiis territum cervum dixit*, quem ante *puniceae septum formidine pinnae*. Est proprius hic in cervos *dolus*, ut ait Gratius, & ex omnibus fere autorum locis ubi de formidine agitur, colligere est, *Vana enim vanis terrori sunt*, ut ait Seneca, & maxime meticulous cervis. Apulejus lib. viii. ubi venator venatorem sic compellat. *Quid stupore confusi, vel etiam cassa formidine similes humilitati cervorum istorum, vel in modum pavoris foeminei dejecti, tam opimam praedam mediis manibus amittimus*. Sed vulgo erat, *serorum istorum*. VLIT. Qui & *Formido* vocatur, ab effectu. Pinnarum enim est instrumentum linea & pinnis constans, ad terrendas feras factum. JOHNS.

85. LENTAE] Molles tactu. JOHNS.

86. FUCANTUR] i. e. Colorantur. Nam *fucus* pro

Lineaque exstructis lucent anconibus arma:

Ra-

N O T A E.

pro colore. Glossæ: *fuscus χρώμα*. Salmaf. ad Solin. 804. G. JOHNS.

86. SANDICE] Solus, quod sciam, Gratius, mediam huius vocis syllabam corripuit. Id quod notavit & incomparabilis Casaubonus, amicus notter, ad Historiam Augustam. Ubi & de colore nonnulla. Vide & Turnebum, & Philandri, eruditissimi viri, Commentaria ad Vitruvium lib. VII. Architecton. cap. XII. BART. Vetus auctor Glossarum dicit, *Sandycem* esse herbam *sinduræ aptam. rubri coloris*. adi Salmaf. ad Solin. 810. E. ubi ex Plinio, Galeno, &c. multa de Sandyce invenies. JOHNS. Flos producens rubicundum colorem, similem cocco, nobilem & pretiosis vestibus convenientem. Hesych. Σάνδης, δίδωσι θάλασσαν, & τὸ αὐτὸ χροῖαν κοκκίαν ἐμπερὶ χροῖ, ὡς Σανδύϊον. Propert. 2: 9. 81.

Illeque plebeio, vel sit sandycis amictu:

Haec atque illa mali vulneris una via est.

Scribe hic Sandice non Sandyce, quoniam in nostro corripitur. BRU.

87. LINTEAQUE] Vet. Edit. *Lineaque*. Et ita veteres libros habere notat etiam Petrus Pithaeus, si is est, qui Vetera Epigram. & Poëmatia edidit. Et hanc veram scripturam non dubito. Nam de retibus ab anconibus suspensis loquitur. Sunt autem *ancones* ferraamenta seu furcillae, five amites, quibus plagae inmituntur, ubi extensis iis opus est. Veteres dicebant & *anclenas*, ab *anclando* scilicet, instrumenta ferrea, ut docent Glossæ Isidori, quod tamen hic pertinere non puto. Multo minus luc facit quod in iisdem glossis legitur. *Ancones*, incantatores vel vicini. Ubi eleganter olim correximus, admodum pueri. *Ancones*, incantatores, vel *Cigeumi*. Tales nimirum homines, quales nostro quoque aevo omnem terram circumvagantur, divinandi ex Chiromantia scientiam jactantes. *Ancones* autem semibarbaro vocabulo ab *angendo* dictos arbitrabar, qui plebem pagatim habitantem angerent scilicet extorquendis nummulis. BART. Ita melius esset, & de retibus ab anconibus suspensis agi, notat Barthius. Sed & in Vet. Edit. ita invenisse dicit, ex VC. quod Pythaeus annotaverat dudum. In primis editionibus, *Lineaque*. Poterat sane hoc ferri, ut per *lintea* intelligeremus ex duriore lino facta vincula, quae stupea & ex stupe fieri solita supra ostendi fuisset. *Amictu* ῥέθρον μίγλω. Nonnus

dixit, & *σκληρὸν ὕφασμα*, quod *λίγλον* five *λίγλον* in textu est apud Johannem cap. XIII. Non potuit igitur tenue & tersum fuisse *lintheum*, quo Salvator se circumstrinxit, ut pedes discipulorum abstergeret. Nam quod Tertullianus *proprium Osiridis vestem* id vocaverit, ideo est quia Aegyptii Osiridis Sacerdotes lino tantum vestiri religiosissime observabant. Herodotus lib. II. Ἐδῆται δὲ φοροῦσι οἱ ἱερεῖς λινθεῖον μίγλον. ἄλλω δὲ σφίϊ δῆται ὅσα ἔχει λαβεῖν. Apulejus lib. XI. *vidi quendam de sacratibus* (Osiridis sacerdotibus) *lintheis injeclum*: & passim eodem libro, ubi *lintheum* pro lino ponitur, ut Tertullianus acceperat. Nam quod lino id gossypion esse putatur, verisimile non est. Certe Herodotus ita locutus non fuisset, si & gossypio usi fuissent, cuius utique ipse meminit lib. III. & Indos vestitui accommodare, non autem Aegyptios, ut ex eo videtur percepisse Plinius. Sed haec alio loco jam dixi. *Lintheum* illud fuit igitur omnino omolinum, & ex eo mantilia fieri etiam hodie apud Gallos solent, ut melius abstergerent sordes. Glossæ veteres *lintheum ὀδύλον* aliquoties exponunt. Utraque vox, tam Graece quam Latine, pro velo nonnunquam ponitur, quia ex eo textuntur vela. Avienus Periegesi:

Inter & oppositas intendite lintea terras.

Ita legendum, ut alibi idem: *Graiae rexerunt lintea cymbae*. Sed & hic locus vulgo corruptus. *Linthea arma*, vel *Linthea* ipsa hic retia esse facile concesserim Barthio, nisi vox ista *lucent* formidinem intelligendam innueret. De qua supra: *Haec clara luce coruscant, Terribiles species*. Retia autem nequaquam lucere debent, sed terrae simillima esse, ne ullo modo ea feris conspicua sint. Quapropter ipse Gratius candorem lini improbavit supra: nam

Ostendit longe fraudem atque exterruit hostes.

Si enim ferae retibus se undique claudi agnoverint, *tentabunt fugam per ipsa quae fugerant, proculcabuntque formidinem*, ut loquitur Seneca lib. 1. de Clem. Omnino igitur de formidine accipiendum, & *linthea* vel *linthea arma* sunt funis ex stupe, ut fieri ostendi, plexus, quam *lintheam* statim vocabat. VLIT. Ita reponendum ex MS. Thuanæo, quia rudiori lino retia texti solita, ut ex Plinio ostendi. Idque *lintheum* proprie est. Hinc & pro velis *linthea* passim apud Poëtas. Ovidius non semel. Cui ideo in Epist. Briseides

20-

Rarum, si qua metus eludat bellua falsos.

Nam

NOTAE.

restituendum ex MSS. censeo:

Te dare nubiferis linteae velle notis.

Pro quo vulgo, *linaea vela*. Quod & Viro Maximo merito displicuit. *Linteae* enim sunt vela. Ponuntur etiam pro mantilibus. *Λινῆες* Johanni Evangelistae. Plautus Mostell. Act. 1. Sc. 3.

Linteum cape, atque exterge tibi manus.

Juvenalis Satyra III.

— & sonat unctis

Strigilibus & pleno componit linteae gutto.

Sic enim scribendum per *αἰσιν*. Ammianus lib. XXVIII. *tenuissimis se terferis linteis*. Id est, *linetis*. Nam *linetea* duriuscula plerumque. Sic & in Epitome Liviana lib. XLVIII. *Laeto se strato sine linteis, sine purpura efferrent*. Et Suetonius de Othone cap. ult. *Sacra Isis saepe in linteae religiofaque veste celebrasse*. Id est, *linetea*; nisi ita scripsit autor. VLIT. in *Add.*

87. LINEA ARMA:] Omnino de formidine accipienda, & *linetea arma* sunt funis ex lino, ut fieri ostendi, plexus. quam lineam statim vocabat. JOHNS.

87. EXTRITIS] In veteri Edit. duae sunt voces ex & *trititis*. *lucent ex trititis anconibus*, quia ab illis suspensa sunt. Ex particula perquam saepe abundat Latinitati. Vide quae ad Ceirin Virgilio versu LXX. notavimus. Vel *extritis* est valde tritis, & respondet *lineis lucentibus*. BART.

87. EXTRUCTIS ANCONIBUS] *Ancones* sunt hic furcillae breviores, quibus formidines injiciuntur: quarum in summo cornua bina sunt, *ἀσυνῶνα*, sive cubitum referentia. A forma enim ita indigetavit Grattius, ut *cervos* quoque alii. Servius ad Eclog. II. *figere cervos*] *furcas quae dictae sunt cervi ad similitudinem cornuum cervinorum*. Varro lib. IV. inter castrensia accenset: *Vallum, vel quod ea varicare nemo possit, vel quod singula ibi extrema bacilla furcillata habent figuram literae V. cervi ad similitudinem cornuum cervi*. Quae temere suspecta & sollicitata fuisse miror ab Illustri Viro. *Vallum* à *vallis* nomen habet, & *vallus* à *varo* deminuitur. Iccirco vallum per antiphrasim *ἐνυμολογίζε* Varro, quod vallos, quibus instruitur, *varicare*, id est inflectere nemo possit. Per ea videtur *valla* pro *vallos* intellexisse, neutro genere. Ita & Glossae veteres: *Vallum* *χάροξ*. id est *vallus*, ut frequentius dicitur: quia *vallum* proprie munimentum est vallis praecinctum. Virgilius Georg. I.

Exacunt alii vallos furcasque bicornes.

Valli sunt furcae bicornes, ut & *vari*, à quibus derivantur, ut egregie docuit maximus Salmasius. In venatione quoque usum habent. Lucanus lib. IV.

Aut dum dispositis astollit retia variis Venator.

& ipso nomine incurvam sui figuram produnt, qualem in sustentandis retibus habere debent, ut superiora cornua intra indaginem inclinent, inferior pars ab ima parum distet. Hoc est quod jubet Xenophon cap. XVI. *πηγύον δὲ τὰς χαλίδας ὑψύας, ὅπως αἱ ἐπαγόμεναι ἔχωσι τὸ σμύτοιον. figere oportet varos supinos, ut adducti melius contra nitantur*. Supini sunt illi, qui extra *δικυοσυνίαν* circumiens eos defigit: proni fiunt illi, qui retia introrsum suspendent. Ita proni etiam erunt feris indagine septis: & supini illis, quae forte extrinsecus in retia incurrent. Pollux: *καθίσας*] *ἢ αἱ χαλίδες πλάγιαι, μάλλον οἷς ἀπὸ πλάγος σφενδιύονται*. Non ut proximus proximo, sed ut è diametro oppositi mutuo inter se capita inclinent. Si enim supini essent incurrentibus feris, facile resupinarentur: sed proni contra nituntur, & retia impetita sustentant. Contra in vallo oppugnantibus proni, & intra vallum stantibus supini sunt. Utrobique tamen incurrentibus adversi, & capite prominentes extra vallum. Ab hac forma incurva *vari* dicti. Glossae veteres: *Vari* *παύροι*. *Varicus* *παύρος*. *Varico*, *παύρων*. *Vari* inquam dicti quia *varicent*, id est inclinent: non autem quod varicari, id est flecti nequeant, ut Varro voluit. Ita vari quoque sustentabantur retia quae in Amphitheatrorum podiis ad prohibendas feras tendebantur: qui eodem modo quo in indagine supini collocabantur, & proni in feras. *Dentes* ideo, quia supini prominent, vocavit eleganter Calpurnius noster Ecloga ultima:

Retia quae totis in arenam dentibus extant.

Quo loco Elephantis dentes nobis fingit Barthius. Ita contra *vallum*, pro Elephantis dente, posuit Lucretius lib. II.

— *anguimaneos elefantos, India quorum**Millibus è multis vallo munitur eburno.*

Sed *dentes* & *vari* à totius corporis curvatura, *cervi* & *ancones* à bifido capite tantum appellantur. *Στάλινες*, *χαλίδες*, & *σαλίδες*, non ex se, sed à positura vari fiunt, ut ex Xenophonte &

Pol-

Nam fuit & laqueis aliquis curracibus usus:

Cer-

V A R I A E L E C T I O N E S.

89. *Fuit &*] Gudian legit ad Phaedrum, *ut*, & capit pro *postquam*. laqueosque curra-
ces non abiisse in defuetudinem contendit. JOHNS. *Aliquis*] MS. *alii*. Titulus hic.
Pedice. Steyn. *Pedicae*. caeteri codices.

N O T A E.

luce vidimus. nec cornua ex se habent, sed ab
incisura. Xenophon cap. II. *δικὸν ἔχουσα μικρὰ
τὰ κύματα καὶ μὴ βαθεῖα*. Glossae antiquissimae:
εἰλικες, ἢ *δικτύων αἱ εἰσεις*, *plagae*: *singulare non
habet*. Quod ex loco aliquo male desumptum, in
quo *εἰλικες* *συναρκοῦνται* pro tota *δρυσαγία* vi-
derentur poni. ut in Theocriti epigrammate:

Ἀμπαύεις, εἰλικες δ' ὀρέπαγεις ἄν ὄρη.

Ἀντὶ δὲ τοῦ Πάν, &c.

Et *plagas* pari errore pro indagine exposuit. forte
ex illo Virgilii: *Retia rars, plagae*. De quo
alibi. Ita & apud Nonnum Dionysiac. xv. Ni-
caea habere dicitur *καὶ εἰλικὸν ἐὺλον ὀρθόν*. Pro
quo lib. v. legitur, *καὶ εἰλικὸν τύπον ὀρθόν*. Ni-
si & ibi *ἐὺλον* scribendum sit. Nam *τύπος* *εἰ-
λικὸν* obliquus semper esse debet, ut vidimus
ex Xenephonte & Polluce; non rectus, quan-
quam ipsae *εἰλικες* per se rectae sint. Forfan ipsius
Nonni hic error est. Apud Calpurnium certe
Dentibus aequatis, non pro rectis, sed pro ae-
qualiter inter se distantibus, parci posuit, nisi
emphasis illa, qua ad augendam admirationem
utitur, legendum requireret, *Dentibus auratis*.
cum & ipsa retia, & porticus *illita auro*, fue-
rint. Haec obiter, quia succurrendum Calpur-
nio quacunq; occasione arbitratus fui, ut di-
gnior Gratio comes prodeat. Nunc videamus
an bene *ancones* furcillas interpretatus sim. Bar-
thius, quanquam ita quoque exponit, cum ta-
men *retia* ab *anconibus* suspensa dicat, & ea
feramenta fuisse, videtur pro hamis in arbori-
bus affixis postea accepisse. Iis certe solent au-
cupes uti: non venatores. IHis enim eundem
in locum redire semper integrum. His semper
mutandus, prout ceciderit indagatio, vel ipsae
ferae duxerint. Itaque furcillae commodius fi-
guntur, & tolluntur, quam hami illi sive lignei,
ut solent, sive ferrei, ut Barthio videntur. Illas
merito *ancones* vocat Grati, quia patentioribus
cornubus, quam retium furcillae, proprius ad
cubiti formam accedunt. Atque ita esse con-
venit, ut & expeditius injici iis & eximi formi-

do possit, & attracta per finem concuti & mo-
veri. Illud requiritur cum subito ferae conclu-
duntur. qua de causa & Gratius praecipit ne
multae nimis pinnae sint:

*Ne reprehensa suis properantem linea pinnis
Implicit.*

semper enim festinandum est venatori. Hoc
vero fit ut concussa formidine minus audeant
eam accedere ferae, sed potius retia intrarent.
Oppianus lib. IV.

*Κλαγγὴν δὲ παύσασθαι ἐπ' ὄρεα κηλίνθοιο,
Στόμφοι δ' αἶμα πολύχροον. ἔδ' ἔ' ἀνιγρῇ
Πῶς δ' ὅμῳ δίδωκε, λόχοι, κλύποι, αὐλόν, αὐτῶ
Δειμαλὴν κηλίνθοιο' ἐπὶ κελύδοισι' ἄγρια
Ταύται τ' ἐφύπερθε διηλὴν κρηδάσθαι,
Κινέσθαι πύργους τε λίγας συνέχευον.
Οὐκὲν παταγίσσασα καὶ ἄρκυας αἰὼν ἔρπει.*

Quorum sensum, quia non assequitur doctus
Interpres, ita reddidi obiter:

*Haud taciti incutiunt pictum formidine limbum,
Et varias agitant pinnas. fera trisfis oberrat
Undique cuncta timens, turbam, sonitum, aera,
fragorem,*

Terribilemque metus speciem. crepitantibus auris

Desuper aëriae vibrantur vellera pennae,

Concussaeque alae stridentia sibila reddunt:

Quae male suspiciens casses adversa subivit. VLIT.

87. *EXTRUCTIS*] Barthius ut hamos suos ac-
commodet, dicit *ex tritis* (ita cod. suum habere)
anconibus lucere retia, vel *extritis* (ut vulgo)
valde tritis esse, & respondere *lineis lucen-
tibus*. Ego nullus dubito veram esse lectionem
quam dedi à Cl. Gronovio in ora libri sui ad-
notatam dudum, & erectis furcillis injectam
formidinem intelligendam. VLIT. *Expositis*
MS. Cod. rectius. Lucanus: *dispositis attollit
retia raris*. Ovidius Met. vii. *positarum lima pla-
garum*. VLIT. in *Add.*

87. *ANCONIBUS*] Profelyta quidem, sed jam
familiaris Latio vox. Nam & à coetaneo Gra-
tii Nasone usurpata Met. xv. *sinuosi litoris ancon*.
Quia cubiti instar flexum erat litus. Eadem ra-
tio-

VARIAE LECTIONES.

90. *Magis*] Ery. Puteanus *manus*.

NOTAE.

tionem Val. Flacco lib. iv. *Ancon* fluvius dicitur, ut observant Carrio & Alardus. Noti & in architectura *ancones*, apud Vitruvium lib. iii. cap. ult. & lib. iv. cap. vi. Et in re militari apud Agathiam lib. ii. qui *ἀσύνως* more seculi vocat. *Cervos* Latini. Livius lib. xlv. cap. xi. *cervis etiam obiectis ut viam intercluderet*. Quos lib. xxxiii. cap. v. ita describit: *Romanus laeves & bifurcos plerosque & trium aut cum plurimum quatuor ramorum vallos caedit*. Qui rami ita dispositi cervini capitis instar referebant. Silius lib. x.

Cervorum ambustus imitantur cornua ramis. eadem de re loquens. *Valli* autem isti plerumque incurvi erant. Hinc *dentes* Calpurnio Ecloga ult. dicti; ut contra *valli* pro dentibus eleganter Lucretio lib. ii.

— *Anguimano* elefantos, *India* quorum *Millibus* è multis vallo munitur eburno.

Et *vallum pectinis*, Ovidio i. Amor. Eleg. xiv. Hinc & pro calamo *ῥαϊδίον*, quia *ῥαϊδία*, in Glossario, *ῥαϊδία*, *varus*. Ubi nihil mutandum. Ideo & *ancones* dicti Gratio, quia inflexi, atque capite inclinati ponebantur, ut ex Xenophonte docui. *Amities* vocat Horatius in aucupio Epod. xi.

Aut amite laevi rara tendit retia.

Ubi Porphyrius: *Amities* hodieque appellantur *furculae*, quibus *retia* in venatione vel aucupio suspenduntur. Acro *peritcam*, exponit. Vetus Scholiastes Cruquianus: *Ames*, inquit, est *furcula ex qua rete suspenditur ad capiendas aves*. VLIT. in *Add*.

88. RARUM, SI QUA] Tale Comicum illud. *mirum nisi mihi turbas dederit servus* &c. BART.

89. NAM FUIT] Haecenus de pinnatis. Jam de laqueis quibus ferae capiuntur. Quare leg.

Jam fuit & laqueus al. c. n. BART.

Barthius negat haec cohaerere, & mutila esse pronunciat. Tum reponit, *Jam fuit*. Omnino nihil deest, & elegans est *ἀσυνδία*. Formidine quamvis feram posse capi cum dixisset, eaque se contentum esse, subdit aliquos tamen & laqueis uti, quos cervino nervo jubent contexere, cujus odor suspicionem feris facere non possit. Titulus hic praefigitur, *Pedicae*. Quisquis fuit ille Grammaticus *laqueos currares* pro *pedicis* habuit. ut & magnus Turnebus expo-

suit, qui facile currunt, currenteque nodo; quem vocant Galli, illaqueant & necunt. Non inepte sane, inquit Barthius. Sed ut ipse nullam sine ineptia aliqua notam absolvere pergat, *curracibus*, pro celeribus feris exponit, eamque Gratii sententiam fuisse docere Manilium lib. V.

— — — — — *ducuntur & ipsi*

Retibus, & *claudunt campos formidine mortis*, *Mendacesque parant foreas*, *laqueosque tenaces*, *Currentesque feras pedicarum compede necunt*,

Aut canibus ferro necant, praedaeque reportant.

Ego totum locum proposui, ut nova simul luce perfunderem. Accedam facile Barthio Gratii vestigiis insistere Manilium, sed hoc illi apparuisse, negat interpretatio ipsius Barthii. Retia, formidinem, laqueos, pedicas, canes, ferramenta venatoria, eadem serie prosequitur Gratius, nisi quod fovearum nulla mentio. Non temere tamen ex Gratii mente eas addidit Manilius. Describuntur enim his sex versibus nulli alii laquei quam *ποδασγέαι* ex Xenophonte, cap. xxiv. Ramos è taxo in coronae formam plexos clavis ferreis ligneisque introrsum extantibus figebant, & desuper laqueum adnectebant. E traverso alligabant palum longum satis ac gravem, eumque in scrobem summa sui parte ad coronae mensuram latam, inferiore in angustum desinentem, immittebant, quam, ne apparerent insidiae, levi terrae stramentis suffultae injectu cooperiebant. Ita cum in aliquam talem scrobem (nam plures habere convenit) inopinum pedem intulisset cervus, non tantum laqueus ille, qui facile abrumperetur, sed tota illa fixis aculeis corona adhaerebat, & currentem comitabatur cum palo suo, qui manifesto vestigio terram sulcaret, dirigeretque sequentem venatorem. Quae breviter, quantum hic requirebatur, delineavi; plura ud Xenophontis Cynegeticon dicturus. Prioribus tribus versibus *ποδασγέαι* solam describit Gratius: reliquis palum illum adnectit. Et *currares* forte vocavit laqueos, quia currentem sequuntur: imo & ipsi pali suis vestigiis cursum ejus denotant. Manilius duobus illis versibus simul complexus est totam hanc *ποδασγέαι*. *Mendaces foreae* sunt scrobes illae. *Laquei tenaces*, illi qui coronae adligantur. *Pedicae*, ipsae *ποδασγέαι*. Tum si conjectu-

Fraus teget infidias, habitu mentita ferino.

Quid

VARIAE LECTIONES.

91. Teget] Ita MS. & P. & Turn. reges A. & Steyn.

NOTE.

jectura haec non friget, *compedem* pro palo accipiam qui quasi alter pes adhaeret. ut *compaser* vulgo, qui patris vice. Nam alias *pedica*, *compes*, & *laqueus* fere eadem sunt, & ταυβλογίαν commississet optimus Poëta. Id quoque veritus est Firmicus, sed male evitavit, dum laqueos tenaces in casses mutavit, lib. viii. cap. ix. ubi Manilium ita exprimit: *Is retibus feras capiet, aut foveis decipiet, aut variis cassibus, ferroque seclabitur, aut canibus, feras capiendarum gratia, scrutabitur secreta silvarum.* Quia laqueos pro maculis accepit, *varios* inde *casses* effinxit. Nam retia non posse intelligi videbat, de quibus praecesserat: nec pedicas, quia de iis sequitur continuo. Falsus est etiam in eo quod simpliciter foveis capi feras putavit, quod & alii sibi persuadent, quos alibi confutabo. Multum certe fovearum in venatione usum esse constat. Ita & hic, in qua dentata illa pedica latet. Sed fovea captam ita feram nemo dixerit. Quod quidem rudi adhuc aëvo, nondum armis inventis, facitatum docet Lucretius lib. v.

Nam fovea atque igni prius est venarier ortum, Quam saepire plagis saltum, canibusque ciere.

Fallus hinc quoque Bargaëus, insignis Poëta, in Cynegeticis suis Gratii verba fere eum in sensum detorsit, quem iis putavit inesse Barthius, & in media saepe factis paradromis laqueos suspendi jubet. Quod illi ut Poëtae quidem, non ut interpreti, licuit. Quamvis enim ita fieri quoque solitum à Servio docemur ad illa Georg. i. *Tum laqueis captare feras] id est illaqueare feras incurvatis arboribus:* hic tamen vox *teget* arguit laqueos illos foveis tectos intelligi à Gratio, & *curraes* dici, quia

Currentesque feras pedicarum compede neclunt. VLIT. Fuit olim, fateor, aliquis etiam laqueis curracibus usus; quibus contexendis cervinum penem utpote apprime utilem destinabant artifices. frigus enim celata & latens sub consimili feræ specie teget venatoris infidias. Quid de illo cenfes, qui pedicas dentibus ferreis ligneisque introrsum extantibus compactas paloque iligno nexas clausit foveâ? Utrumque in desuetudinem abiit, & merito. Saepe enim

praedam alieno labore partam simul cum ipsis instrumentis aufert imprudens. JOHNS.

89. LAQUEIS] Horum mentio & in jure nostro. Ulpianus L. 29. D. ad L. Aquil. *Si laqueos eo loci posuisses, quo jus ponendi non haberes, & pecus vicini in eos laqueos incidisset.* Et Proculus L. 55. de acquir. vel amit. possess. *In laqueum, quem venandi causa, posueras, aperit incidit, &c.* Βεῖχοι dicuntur in Basilicis. Unde & in S. Scripturâ crebrae petita metaphora. Ut Psalmo ix. 16 ubi lxx. *Επιπάγησθε ἴβην ἐν ἀβύσσῳ, ἥ ἐποίησαν, ἐν παγίδι ταύτη, ἥ ἐκρυψαν, συνελήφθη ἡ πῆξ αὐτῶν* Quae vetus ita interpretatur: *Infixae sunt gentes in interitum, quem fecere. In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.* Ita & Psalmo xxx. 5. *educes me de laqueo, quem absconderunt mihi.* Et passim. Sed in Psalmo ix. 16. melius in ipso Hebraeo textu, *inciderunt in foveam, quam fecerunt.* Intellexit enim Sanctissimus Regum τὰς ποδοστράδας, quas è Xenophonte descripsi in Commentario. Hae enim in foveis occultantur, & absconduntur. Uti & Psalmo cxi. *Εκρυψαν ὑπερήφανοι παγίδα μοι, καὶ χαλκαῖς δέτυναν παγίδα τοῖς ποσὶ μου.* Cum quo verbotenus facit Jeremiae locus cap. xviii. vers. 22. Et Job cap. xviii. vers. 10. Item Psalm. xxxv. 7. & lvii. 7. & cxlii. 4. Quibus locis non semper podostabas intelligas; sed nonnunquam & foveas solas, quae antiquissima venationis species, quanquam id perperam olim negarim. Lucretius lib. v.

Nam fovea atque igni prius est venarier ortum, Quam sepire plagis saltum, canibusque ciere.

Foveas urforum cervorumque capiendorum causa agnoscit & Paulus JC. in L. 28. §. ad L. Aquil. A Fabiis id ortum, atque inde illis nomen datum, refert Plutarchus, in vita Fabii Maximi, initio. Festus de iisdem: *Fovii, qui nunc Fabii dicuntur, dicti, quod princeps gentis ejus ex ea natus sit, cum qua Hercules in fovea concubuit.* Alii putant primum eum ostendisse, quemadmodum ursi & lupi foveis caperentur. Lupis enim id fatale maxime. Hinc Horatius lib. i. Epist. xvi. *Cautius enim metuit foveam lupo.* Plautus alludit ad hoc Paenulo Act. i. *decipiemus fovea lenonem Lycum.* Δύκος puta.

Quid qui dentatas iligno robore clausit

Ve.

NOTAE.

ta. Lex Wisigothorum lib. viii. Tit. v. §. 23. *Si quis in terris suis foveas fecerit, aut laqueos vel arcus praetenderit, seu halistas in locis secretis, &c.* Hoc ultimum est, quod Servius in loco citato dixit *illaqueare feras incurvatis arboribus*. VLIT. in *Add.*

89. CURRACIBUS] Magnus Galliae Criticus Adrian. Turnebus libro xxvi. Advers. capite xix. Epitheton esse laqueorum hanc vocem credidit, cui applicavit Gallicum loquendi morem. Non inepte sane. Nam *laquei curraces* possunt dici qui currentem sine difficultate facile sequuntur, & ita ipsi ob mobilitatem *curraces* esse dicuntur. Sed nobis dubium non est de feris ipsis capiendum quas curraceis laqueis capi posse autument. Eam Gratii sententiam fuisse facile nos docebit Manilius, ejusdem aevi Poëta libr. v. Astronom.

Mendacesque parant foveas, laqueosque tenaces,

Currentesque feras pedicorum compede nectunt.

De iis igitur feris dicit Gratius, quae non terrentur formidine, sed perpetuo cursu percurrunt, ideoque iis laqueos non sine successu poni posse, quia curraces, hoc est, celeres sint, & cum impetu sequenteis evadant. Non potuit melior interpres quaeri Gratio, quam hi duo Manilii sunt versus. Idem enim paene eodem verbo dicunt. *Curracis* vocabulum exstat & apud Cajum Jureconsultum libro xviii. de Aed. Edicto. *Si quid venditor de mancipio affirmaverit, idque non ita esse emptor quaeratur, aut redhibitorio, aut aestimatorio, id est, quanto minoris, judicio agere potest. Verbi gratia. Si constantem aut laboriosum, aut curracem, vigilacem esse, aut ex frugalitate sua peculium acquirentem affirmaverit. Ubi curracem validum cursorem accipimus, quales in famulitiis habebant dites, & mentio apud Paulum leg. xcix. de Legatis libro tertio, nec non, Senecam, Martialem, Petronium, Spartianum, Vopiscum. Unde & currere verbum iis servis peculiare fecit Optatus Afer libro tertio contra Donat. Sed haec hoc loci reticere poterant. BART. Laqueos curraces vocat, ut & nos nodum curracem, qui facile currunt currenteque nodo illaqueant. Turnebus. Lib. 26. cap. 19. JOHNS.*

90. CERVINO] Non dubito ante hunc versum aliquot excidisse, quibus auctor amplius laqueorum usum describeret. BART. Namque etiam *hic magis in cervos valuit dolus*, in quorum vena-

tionem *prodos* *caucas* suas contexit Xenophon, quam & in apraria obiter eas nominet. Itaque cervino è nervo contexti debent, ne cervus fraudem & alienum odorem, si ex alio nervo vel lino sint, percipiat. Alii recentiores ipsos laqueos cannabeos, quibus utuntur, cervino fimo oblinunt, vel ejus animalis cui insidiantur. & sic quoque

Fraus teget insidias habitu mentita ferino.

quod aliter non est intelligendum, quidquid è codice suo minetur loco sanissimo Barthius.

90. MAGIS] Potius quam alio. Sic Claudianus noster hac voce usus lib. iii. de Laude. Stil.

Sed tibi Dioclaeae placuerunt astra coronae,

Sed magis aestivo sedes vicina Leoni.

Martianus J.C. lib. xli. de usufr. *Licet praedia quaedam talia sint, ut magis in ea impendamus quam de illis acquiramus, tamen ususfructus eorum relinqui potest.* Et hoc modo locutos inculpatae Latinitatis auctores, non raro invenies. Ita aliquoties Vegetius, Optatus, alii ejus notae. BART.

91. HABITU] An nervis cervinis habitum ferinum dabit? Vel haec vox mendosa est, vel ante hunc versum lacunae nota pingenda. In veteri Editione totis his quinque versibus nihil fani est. BART.

91. MENTITA] Notandum passiva vi, ut loquuntur Grammatici, hoc verbum usurpari. Antiquos *mentio* & *mentior* dixisse auctor Priscianus lib. viii. Appulejus similiter lib. ix. *ut ignarus & expertus operis, stupore mentito, defixus haerebam.* Jul. Firmicus, auctor non adeo contemnendus libro de Err. Prof. Religion. *praefertur cista, crepundia, quibus puer deceptus erat, praefertur.* BART.

92. QUID QUI] Dixi hic primum de palo illo dentatis pedicis adjungendo agi. Itaque sensus est: Uti aliquos laqueis curracibus solis, ideoque feram illorum laqueis implicitam nullo relicto fugae suae vestigio, quia palus deest, saepe in alienas inopinantis manus incidere. Quid qui igitur *ilignum robur* i. e. palum pedicis suis adhibuit, an non certius agit? VLIT. Sensus est: uti aliquos laqueis curracibus solis, ideoque feram illorum laqueis implicitam nullo relicto fugae suae vestigio, quia palus deest, saepe in alienas inopinantis manus incidere. Quid qui igitur *ilignum robur*, i. e. palum pedicis suis adhibuit, an non certius agit? VLIT. utrumque mihi impro-

Venator pedicas? cum dissimulantibus armis
Saepe habet imprudens alieni lucra laboris.
95 O felix, tantis quem primum industria rebus

Pro-

V A R I A E L E C T I O N E S.

93. Cum] MS. *quam*. quod & Pyth. observat.

94. *Laboris?*] In Steyn. Ed. interrogationis nota sequitur, *laboris*. ut & in caeteris. hanc fustuli. Vide Notas. JOHNS.

N O T A E.

probare videtur Gratius. Neque enim satis video, quid iste palus pedicis adnexus impediret quo minus praeda in manus inopinantis incidere. JOHNS. Sic loquitur Virgilius bis in prim. Georg. vers. 111.

*Quid qui ne gravidis procumbat culmus avistis,
Luxursem segetum tenera depascis in herba?*

Et vers. 104.

*Quid dicam jacto qui semine cominus arva
Insequitur?* — BRU.

92. ILIGNO] Hodie tocharum pedicarum exempla & litteris tradita exstant, & usu frequentantur, ut Gratius non divinos homines, sed plane Deos facturus sit eorum artifices, si reviviscat. Si Commentarios scriberemus, poterant figurae earum aliquot appingi. BART.

93. DISSIMULANTIBUS ARMIS] Mos Gratii superius à nobis notatus est, activa verba pro passivis usurpandi. Ita hic *dissimulantibus*, pro *dissimulatis* dictum. Nam illae pedicae terra injecta teguntur. BART.

94. IMPRUDENS] Iterum repeto: bene illum egisse, qui palum pedicis adhibuit, quoniam alias nullum sui vestigium sola pedica relinqueret, feram illaqueatam venator ipse assequi, & ita laboris sui lucra habere vix possit: sed inopinanti alicui saepe obtingeret. Id quidem ne saepius male cedat venatori, prospexit postea Longobardorum lex xxii. tit. *Si quis super feram ab alio plagatam, aut in taliolam* (ita *πodosέλιον* videtur vocare ut diminutivum sit à *talía*, quae in Glossis exponitur, *πομός, χιδιέ, & συνέλη*: est enim lignum varia arte incisum.) *tentam, aut canibus circumdatam iter suum postposuerit, & volens eam lucrari super eam se miserit, &c.* Hoc profus id est quod Gratius hic veretur. Nihil autem hic recti percepit Barthius, idque ut caute dissimulet, qui sua non potuit, aliena agit, & Catonis Dionysii distichon hoc,

*Cum dubia incertis versetur vita periclis,
In lucro tibi pone diem quicumque laboras,*
à Scaligero vindicat, ut nugis suis offunderet. Quin & rescribendum clamat: *quocumque labor stat.* *Ἀνεγί, Ἀνεγί.* Est enim plane illud Horatii l. i. Od. ix.

Quem fors dierum cunque dabit lucro Appone.
Ubi Porphyrio: *dicit unumquemque diem vitae nostrae nos de lucro computare debere, eo quod mors quotidie possit accidere.* Apud Catonem ergo, quicumque laborat, quamvis nihil eo consequatur, tempus tamen lucratur & diem quo ducta superest linea, quia non perdidit nihil agendo, aut fato ereptus est. VLIT. *Taliola est πodosέλη.* Diminutivum à *talía*, quae in optimis Glossis exponitur *πομός, χιδιέ, & συνέλη*. Varia enim arte inciditur. Quod porro de *vitalo* lucro adduxi, confirmat & ipse alibi Flaccus:

— — — — — *ille potens sui*

Laetusque deget, cui licet in diem

Dixisse, vixi. Vide reliqua.

Sic Diogenes apud cognominem; *Βίον ἔχον τὸ πνίγειν*, dicitur. Plautus Mercatore: *id jam lucro est, quod vivis.* Cicero lib. ix. Epist. Fam. xvii. *de lucro vivimus.* Livius lib. xl. c. 8. *De lucro, pater, inquit, vivere me, scito.* Uti recte ad hunc sensum edidit Praestantissimus Gronovius. VLIT. in *Add.*

94. ALIENI LUCRA LABORIS?] Quod alii grandi labore conficiunt, id iste fraude indipiscitur; lucratur ergo laborem, quem aliorum exemplo impendere debebat. Vel *Lucra laboris* alieni dicit, cum fera ab aliis venatoribus magno labore quaesita & latibulis excita, in has pedicas venit. *Imprudens*, hoc est ignarus. nam alioqui imprudens non est, qui minimo labore, rem magnam conficit. Lucret. lib. v.

*Illi imprudentis ipsi sibi saepe venenum
Vergebant, nunc dant aliis sollertius ipsi.*
Scilicet ignari virium veneni. BART.

G 3

96. Pro-

Prodidit auctorem! Deus ille, an proxima Divos
Mens fuit, in caecas aciem quae magna tenebras

Egit,

VARIAE LECTIONES.

96. *Prodidit*] *Condidit*. G. & B. *Divos*.] Turneb. *Divo*. Heinſius. *Divis*.
97. *In caecas aciem*] MS. *in caeca faciem*.

NOTAE.

96. *PRODIDIT AUCTOREM*] In Vet. Ed. *condidit* non *prodidit* exſtat. Quod mihi quidem longe elegantius videtur, qui ſciam *condendi* verbum ita crebro ab ſcriptoribus poni. *condidit*, id eſt eſſe fecit, prodidit, atque edidit. Claudianus Epigrammatis, de Minotauro.

Ipſe & diſparileis monſtro diſfuſus in artus,

Qui crimen matris condidit ore novo.

Hoc eſt, notum fecit. Nam ſi Minotaurus natus non eſſet, crimen Paſiphaëis in occulto fuiſſet. Manil. lib. v. Aſtronomici.

Mercedem tanti bells, quo condidit ipſa

Gorgone non levius monſtrum —

Appul. li. i. *Hymettos Attica, & Iſthmos Ephyraea, glebae aeternum felices, libris felicioribus conditae, mea vetus proſapia eſt.* Hinc *inconditus* pro ignoto uſurpatur. Valerius Flaccus lib. i. Argon.

— *tum vobis ſi quod inauſum*

Arcanumque nefas, & adhuc incondita lethi

Sors ſupereſt —

Ut quidem rectiſſime legit vetuſtiſſimus liber, quo uſum ſe dicit Ludovicus Carrio. Superioris verſus ſententia in mentem mihi vocat Dionyſii Catonis verſus, quos nemo mortalium haecenus intellexit, vel mendum ex iis tollere potuit, libro i. de Moribus Carmine xxxiii.

Cum dubia incertis verſetur vita periclis,

In lucro tibi pone diem, quicumque labduras.

Illuſtris genere & litteris Scaliger, audaciſſime *Laboras* in *ſequetur* convertit, cum alias extricare ſententiam non poſſet. Cuius quidem impotentia commendabit omnibus praeconiis magis noſtram correptionem. Reſcribendum ajo.

Cum dubia incertis verſetur vita periclis,

In lucro tibi pone diem, quocunque labor ſtat.

Cum in orbem quemdam perpetuum volvatur labor humanae vitae, eum tu diem in lucro pone, quo quieſcere licet, & laborem illum perpetuum, aerumnasque perenni orbe vitam verterentes ſuſſaminare. Nemo ſibi faciat morum ſuorum ſcaevitate labores novos, cum iis parere poteſt quos vita alioqui perpetuos habet.

Haec ſententia, qua nihil verius & elegantius umquam ſcribere potuit Cato, nihil omneis illi Criticorum centuriae, ſemel iniquitate temporis ablatum, reſtituere. BART.

96. *DEUS ILLE,*] Propter inventi ſollertiam. Supra omnium artium prima principia ad Deos retulit, quae poſtea ab hominibus aucta & munita ait. Ita Manilius, & pene ad verbum, de primis inventoribus Aſtologiae lib. i.

Regales animos primum dignata movere,

Proxima tangentes rerum ſaſtigia coelo.

De iisdem Ovidius.

Credibile eſt illos pariter vitiſque lociſque

Altiſ humanis exeruiſſe caput.

Ita haud dubie apud Ovidium legendum, cum vulgo lociſque excuſum feratur. Nec abſimilia de Bellerophonte Aſtologo Lucianus *ὁ τῷ πικρῇ ἀστρολογίας. ἐγὼ δὲ καὶ ἀπὸ βελιτροντίας τοιαύτης φρονίῳ, πτωχὸν μὲν οἱ ἄλλοι ἵπποι, ἡ μάλιστα κείνομαι, δοκῶ δὲ μιν ταύτῃ τῷ σοφίᾳ μεθίποντα, ὑψηλὰ τε φρονίους. καὶ ἀστροισι οὐκ ὀλίγη, ἐς ἡμεῖς ἀχὶ τῷ ἵππῳ ἀναβῶμαι, ἀλλὰ τῇ ἀστροίᾳ.* Sic de Epicuro ſuo Lucretius. BART.

96. *PRODIDIT*] In lucem produxit. JOHNS.

96. *PROXIMA DIVOS*] Turnebus reponat. *Divo*. Et ita noſtra V. Ed. Sed in eo me neuter ad ſtipulatorem umquam habebit. BART. Heinſius, *Divis*; Turnebus, *Divo*. at nullam mutatione opus eſt. JOHNS. Immerito cenſores latinis hunc locum notarunt. Sic Plaut. in Poenul.

Quis Pulſat? Mi qui te proximus eſt. Gl. quid vis? Archaismus eſt. BRU.

97. *MAGNA*] Pollens. Nam *magnus* excellentem Latinis ſonat. Plinius de primis Aſtologis. *viri ingenteis, ſupraque mortalium naturam.* Spartianus de Adriano Caefare. *erat memoriae ingentis.* Claudianus in Laudibus Stiliconis.

— *ſtat pallidus hoſpite magno*

Paeſtor —

Plinius Panegyrico. *quodcunque teſtum magnus hoſpes impleveris.* Contra *magnum* nonnumquam ſto.

Egit, & ignarum perfudit lumine vulgus?
Dic age Pierio, (fas est) Diana, ministro.
100 Arcadium stat fama senem, quem Maenalus altor

Et

V A R I A E L E C T I O N E S.

100. Stat] Gronovius. Dat. eleganter. Maenalus altor] Steyn. Maenalus. Auctor. Alii Maenalus Auctor. Turneb. altor.

N O T A E.

solidum atque barbarum vocari notarunt docti.
BART.

98. LUMINE] Ubique auctoribus ignorantia nocti, scientia dici equiparatur. Lucr. l. iiii. de Epicuro suo.

E tenelris tantis tam clarum extollere lumen
Qui primus posuisti, illustrans comoda visae.
Te sequor ô Graiae gentis decus.

Sic lumina vatibus patefecisse Maecenatem, id est ex ignoratis celebres fecisse, canit auctor Panegyrici ad Pisonem. vers. cxxiv. Ubi tamen perperam limina servant Editiones manus Criticorum passae. Lucano id Carmen adscribunt, sed nec styli nec personae humilitas umquam hoc concessurae videntur. Patefacere lumina illud alludit ad illa Lucretii.

Primum Grajus homo mortaleis tollere contra
Est oculos ausus — BART.

99. PIERIO MINISTRO] Poëtam hac phrasi circumloquitur sese, quem μυσὼν θεοποιῶν ex Theognide nominat.

Χρὲ μυσὼν θεοποιῶν καὶ ἄγγελος, εἰ τὶ θεῶσιν
Εἰδὶν Σοφίης μὴ φθονεῖν τελέθει.

Viros Theologiae verae, quae in Poëtica vana est, ministros, θεῶν ἐξ ἑργῶν κατ'οἶον πλάκτῃ vocat Justinus Martyr θεογενεῖς. Vide suavissimum Poëtarum Theocritum χάρτι BART.

100. ARCADIIUM STAT FAMA SENEM,] Fama stat penes Arcadium senem. Elegantissima phrasis; Ita alii Latini scriptores, manere aliquem dicunt. Manet illum perpetua laus. Quod sexcentis locis obvium est. Hanc elegantiam non vidit perspicacissimus aliarum rerum Adr. Turnebus, qui invitis omnibus Gratiis expungere nititur, & suum scit, quod in-scitissimum prae illo est, loco stat nobis inculcare. Si aliter interpretabere, ne minimam quidem festivitatem hic locus habebit, adeoque vix bene Latinus erit, cum hoc modo sit prorsus elegantissimus. BART. Fallor, nisi omnino ignotiore nomine Aristaeum indicare voluerit, quem Arcadium magistrum vocavit Maro Georg. iv. u.

bi memoranda inventa ejus parturus, eodem quo Gratius modo exclamat.

Quis deus hanc, Musae, quis nobis extudit artem?

Unde nova ingressus hominum experientia coepit?
Pastor Aristaeus, &c.

Tum quoque, quae Dercylo suo adscribit noster, Aristaeo conveniunt. Adeo hic ipse juste egit ut ideo à diis inter astra collocatus, & Aquarius esse Hygino tradatur, sive quisquis ille fuit qui Germanici Caes. Arataea ex Hygino plerique descripsit, ut data occasione ex MSS. libris ostendam. Idem, alique plurima inventa Aristaeo attribunt, & venationem etiam Nonnus Dionysiac. lib. v.

Πρῶτον Ἀρσάει νόμιον καὶ ἐπάνυτον ἀγροῦς,
Et mox omne venationis inventum exponit. Nec mirum, quod, cum amita ejus fuerit Diana, primis ab annis educare eum,

Austoremque operi dignata inscribere tanto.

Sed etiam propter justitiam suam potuit tantopere illi carus fuisse, ut de Dercylo, quem vocat, Gratius, & de Chirone Xenophon, qui ita inquit: Τὸ μὲν δῶγμα τῶ θεῶν, ἄγροα καὶ κνώεις. ἔδωκεν καὶ ἐτίμησεν τῷ τῷ Χείρωνα ἀφ' δικαιοσύνης. Homerus Scamandrio Iliad. v. Oppianus Perseo & Centauris inventum hoc adsignant. BART.

100. STAT] Non recte quidem, scit, conjiciebat magnus Turnebus: sed quae tanta haec incititia sit, ob quam à Barthio traducatur, nondum video. Adeo iste impune credidit tantis viris illudere, qui ignosci sibi rogaverat in praefatione, si non semper alba linea iverit, ut stimulum additum ad perfectiores curas habeat, quas huic Poëtae vovisse dicit. Quod si scirem, tali istum nunc stimulo exciperem, ut porro manum à Gratio contineret. Sed ne & mihi venia desit, parcam etiam isti, ut mihi parci volo. Stat fama, id est, pertinax penes illum manet. quanquam id verum non sit, ut ex diversis plurimorum traditionibus designavi modo.
Quod

Et Lacedaemoniae primum vidistis Amyclae
 Per non assuetas metantem retia valles,
 Dercylon. haud illo quisquam se justior egit,
 Aut fuit in terris divom observantior alter.
 105 Ergo illum primis nemorum Dea finxit in annis,

Au-

V A R I A E L E C T I O N E S.

105. *Annis*] *arvis* V. C. Pythoei. *armis* G.

N O T A E.

Quod fortean Turnebo suboluit, cum *scit* rescriberet. Sed recta locutio est, *stat fama*. Ulpianus JC. l. 14. §. 10. D. Quod metus. *Poenâ autem usque triplum stetur*. Ubi male quidam, *praestetur*. VLIT.

100. ARCADIVM STAT FAMA,] Dura haec locutio CL. Gronovio merito visa, cujus gemellam nondum inveni. *Stare alicui rei*, frequens alias in jure nostro. Sic, *veteri jure statur*, apud Ulpianum L. 32. §. 10. π. de donat. int. vir. & ux. *Sententiae stetur* L. 4. §. 2. & §. 5. C. de rec. arbitr. Et L. 9. C. locati. *Emtorem quidem fundi necesse non est stare colono, cui venditor locavit*. Avienus Ora Maritima: *stat loco cognomen*. & postea: *hinc Minervae stat sacra*. Ita namque legendum. VLIT. in *Add.*

100. STAT] Gronovius, *Dat.* Turnebus, *Scit*. ego tamen nihil temere mutandum censeo. Haec enim loci est sententia. constans adhuc est fama Arcadium illum senem nempe Dercylon egisse aciem in has artes olim incognitas & ignarum vulgus suo lumine illustrasse. JOHNS.

100. ALTOR] Hanc Turnebi emendationem textui non dubitabam inferere contra omnes codices, qui *Auctor* nullo sensu habebant. JOHNS.

100. MAENALUS AUCTOR] Confundit *Maenalum* montem cum Viro ejus nomine, qui monti nomen dedit, adfectata Poëtis elegantia. Ad Maenalum enim Lycaonis filium genus retulisse ait Dercylon istum, à quo *Maenalus* nomen accepit. Vide Calliergi Scholia ad Theocritum *Erdyll. α.* Quare nec hoc loco audimus Turnebum corrigentem, *altor*. Genus enim ad Maenalum referebat. Et veteres credebant unam & eandem Personam montem & ipsum *Maenalum*. Sic *Atlas* mons pro ipso rege poëtis, & vicissim. Aliaque mille talia, vel pueris in triviis cognita. Quis vero *Dercylos* iste fuerit,

memoriae jam non subit. Nec memini nomen hujus alibi legisse. Indagabunt alii, quib. magis faventior Minerva. BART. Nescio quid montem cum viro ejus nomine confundi somniet Barthius. Tolerabilior magni Turnebi conjectura, *quem Maenalus altor*. Mihi verisimile est scripsisse Gratium:

————— *quem Maenalus auctorem*
Et Lacedaemoniae primum vidistis Amyclae.

Ut verbotenus respondeat praemissis: *tantis quem primum industria rebus Prodidit auctorem*. quamquam idem sequatur. VLIT.

103. SE JUSTIOR EGIT,] T^o *se* abundat. Simili phrasi *tenere se* usus est Virgilius. Abundat vero *se* in plurimis scriptorum locis. Caesar lib. II. de Bello Civili: *portis se foras erumpunt*. *Emergere se*, Manilius lib. IV. Avienus in *Periegesi*, divino Carmine.

————— *qua se stabra truciis Boreae* —————

Eructant pelago. —————

Idem.

————— *Lux se rursus Eos*

Emergit —————

Titinnius Veliterna.

————— *quot pesti, senia, & jurgia*

Sese meis acibus emigrarunt —————

Lucretius.

Nec satis est pro quam largo se exaestuât aestu.

Sallustius. *Omnes homines qui sese student praestare caeteris animantibus*. Plautus *penetrare se*. &c BART.

104. DIVOM OBSERVANTIOR] Virgil.

————— *Observantissimus aequi*. BART.

104. ALTER.] Ita Virg.

————— *quo non praestantior alter*

Aere ciere viros, Martemque accendere cantu.

BART.

105. ERGO] Nihil caussae connectit haec pro-

Auctoremque operi dignata inscribere magno,
Iussit adire suas & pandere gentibus arteis.
Ille etiam valido primus venabula dente

Ir-

V A R I A E L E C T I O N E S .

108. Tit. in MS. &c. *Genera jaculorum, etiam] aciem G.*

N O T A E .

praepositio, ut alioquin, ex natura sua, solet. Ita utitur ea Virgilius Ceiri, §. xxxiv.

Ergo Palladiae texuntur in ordine pugnae.

Vide Priscian. li. xviii. Gramm. Quem sane legisse debebat ille de trivio asinus, qui Porticum nuper diis hominibusque invitis irrupit, prius quam ad virum incomparabilem ita hac voce utentem, lacerandum descenderet. Sed Catharmati illi sui mores satis Poenarum sunt, ne quis putet ferrea fronte ruborem aliis expressurum. BART.

105. PRIMIS IN ANNIS,] Primis illis temporibus. Nolter infra eodem sensu: *inventaque simplicis anni.* ubi plura, & Barthium non intellexisse haec ostendam. Bene tamen quod codicem suum, in quo *armis* dicit esse, non sequitur: neque suum Pythoeus, in quo *arvis* legitur. Unde patet istos librarios quoque hic haesisse. VLIT. Primis illis temporibus. *VLitius.* Malo, ab ipsa juventute. ut ex *finxit* manifestum est. *adum & molle lutum es, nunc nunc fingendus.* JOHNS.

105. NEMORUM DEA] Dianam dicit. v. CD LXXXIV.

Spicataeque faces, sacrum, ad nemora alta Dianae Sissimus —

Juppiter etiam cognomine Nemorum Dei censetur. Virgil. lib. ii. Georg.

— *Nemorumque Jovi quae maxima frondes*

Aesculus — BART.

105. FINXIT] Ad suas arteis. Pari phrafi Horat.

Os tenerum pueri, balbumque Poëta figurat.

Puto hanc ab urfis deductam, quae informem massam pariunt, lambendo vero in formam dicuntur fingere & componere. De iis iisdem verbis usi Plinius lib. viii. cap. xxxvi. Agellius Noct. Att. lib. xvii. cap. x. Porro in Vet. Edit. *armis* non *annis* legitur, quod ego verum esse non puto. Nec mutanda lectio vulgaris. BART.

106. INSCRIBERE] Translatio à libris, qui

nominib. auctorum praetitulatur, ut loquitur divus Hieronymus. BART.

107. ADIRE SUAS] Instar possessoris. Phra-
fis Jureconsultorum è libris translata, quibus, *adire Haereditatem*, eam est capere, & ejus dominium capeffere. *Aditionem* in extraneo esse acquisitionem ex Theophili Institutionibus didicimus. Vide & fragmentum Ulpiani. cap. xxii. *Adire bona*, pro eorum possessionem aggredi, Antoninus Imperator dixit. L. i. C. de Testam. Mil. *Subire Haereditatem* eodem modo Paulus L. clxxxi. de Reg. Jur. BART. Tanquam mysteria. JOHNS.

108. ILLE] Idem ille etiam primus armavit hastilia venatoria cuspide ferrea, & inhibens vehementiam vulneris deorsum acti, alis utrinque extantibus cujusvis ferae irruentis onus excepit & moratus est. JOHNS.

108. ETIAM] Vetus Edit.

Ille aciem valido primus venabula dente

Induit —

Quae lectio non indigna est Gratio. *venabula induit aciem, valido dente.* Omnino ita scripsisse videtur. *Dens* autem Poëtis quilibet mucro, aut cuspis. Unde *dentes* rastorum, & eleganter *pestere tellurem* Columella dixit, à dentibus rastri, qui pectinem adsimilant. Et *dentata manus* apud Petronium, denteis pectinis aemulata. Si tamen in Gratio vulgare illud placet, ego non pugnvero. BART.

108. ILLE ETIAM] Barthius dicit in sua sibi editione legi: *Ille aciem.* Itaque nulla ante Dercylon venabula fuerunt, siquidem ex solo ligno constare non possunt. Sed Plinius lib. vii. cap. lvi. Cretenses dicit venabulum invenisse. Verba ejus ita legenda & distinguenda sunt ex MS. cod. Illustris Boswelii: *Pilum Pentesileam Amazonem; securim Pisacum; venabula & in tormentis scorpionem Cretes.* Fuerunt enim hi primi venatores, primi sagaces canes habuerunt, aliaque in venationis usum, de quibus alibi plura dicam. Varia itaque illa Barthii lectio à mala manu est.

H. Cre-

NOTAE.

Cretenses venabula invenerunt, & primus ea valido dente induit Dercylos. An ferreo? ita videtur, cum alio jam muniissent venabulum suum antea Cretenses, sed minus valido. Ita & Indi, qui etiamnum hodie primam illam mundi infantiam repraesentant, vero dente vel osse aliquo hastilia sua muniunt. Doctissimus Gronovius observat lib. II. cap. XIII. additam venabulo hic *λόγχη κομίζετο & σιγὴ σιδῆρος*, verbis Pollucis, ex lib. V. cap. III. Quod hic *valido dente* induere est, idem statim erit, *verutis dentibus strictum*. At si *veruti dentes*, & *geminæ furcae* eadem quae antea *morae* sint, ut τῷ δῶνι visum, etiam hic validum dentem esse censeam qui moris excipit onus. Singulari pro duali posito *validi dentes* sunt, quas *geminas furcas* statim vocat. Ita non primus invenerit aut praefixerit cuspide venabula Dercylus, sed à Cretensibus inventa & leviter instructa, ut verisimile est, duobus utrinque dentibus, sive moris insuper munierit, qui obliquam dentium figuram plane referunt, ut *dentes* pro *varis* apud Calpurnium modo habebamus. Sed si *dentem* pro cuspide accipimus, ita & *veruti dentes* accipiendi erunt: & *morae*, quas *geminæ furcae* faciunt, longe ab iis diversae manent. Nec aliter dentes illi paulo post interpretandi: *exigui spicant hastilia dentes*. Hoc sensu potest legi: *Ille aciem, quod alias ineptum sit*. VLIT.

109. PRONI MODERATUS] elegantissime. *Moderari* enim *vulnus* est certo ictu, non cum impetu infligere. Id quod *temperare* non minus festive auctoreis dicunt. Appulejus lib. III. *alium pedibus meis mordicus inhaerentem, per scapulas ictu temperato, perimo*. Ita idem non semel aliorum librorum. & Phaeadius in libello contra Arrianos. *Ira vim inconsultam & impetum vulneris denotat*. Nam is adfectus *obstat oculis*, ut ait Plautus, & nihil consulto fieri finit. ut loquitur Xenophon, *Ἐκνίχων* v. BART. *Proni vulneris ira* est, cum praeceptis in mortem suam fera, ita prono pectore vulnus telumque recipit, ut transmissio eo per pectus suum ipsi venatori manum adeat. Quod proprium aprorum est. Halieutico fragmento:

Actus aper setis iram denuntiat hirtis,

Et ruit oppositi nitens in vulnera ferri,

Pressus & emissio moritur per vulnera telo.

De eodem intelligendus Ausonius Epigrammate

II. ubi aprum ita circumscribit innominatum;

Cedere quae lato nescit fera saucia ferro,

Armataque urget tela cruenta viri.

Lemma ipsum est, *de fera a Caesare interfecta*. Dubium non est aprum significari, qui nunquam devitare solet venatorem, sed simul ac conspectum, incurrit. Quanquam memini in Galliis vidisse, quos solo clamore in fugam agebamus. Sed minoris hi generis erant, quam quales graphice describit Xenophon cap. XXVIII. omnesque antiqui. Hinc lucem spero affore depravatissimo loco Sili Italici lib. primo, qui vulgo ita concipitur:

————— *postrema capeffis*

Praelia candentem mandens aper ore cruorem,

Tamque gemens geminum contra venabula torquet.

Per *geminum* dentes intelligit Dausquaejus. Romana princeps editio partim, & MSS. cod. habent: *spumantem mandens aper ore cruorem*, & *intra venabula fertur*. quod elegantissimum est, & Xenophontis illa exprimit: *ἀσπίκοι' ἀν' ἀλφ' ἢ ῥάβδῳ σπινθῶν αὐτοῖς τοῖς σπινθόλοις ἔχοντα*. Sidonius Panegyri dicta Anthemio:

Nunc torto penetrare veru, cum bellua ferrum

Ferret, & intratos exirent arma per armos.

Sed quid τῷ *geminum* fiet? An *gemituque intra fertur*? nisi quis malit *geminum cornu in venabula torquet*, vel, *geminu cornu in venabula fertur*. Ut sunt apud Calpurnium Ecl. ult. *non sine cornibus apri*. Maronis illa utrumvis commendant lib. III. Georg.

Versaque in obnixos torquentur cornua vasto

Cum gemitu, & statim: Multa gemens, &c.

VLIT. Seneca de Ira lib. III. cap. III. *Gaudet feriri & inflare ferro, & corpore tela urgere, & per suum vulnus exire*. Quod eleganter, *induere se telo*, vocat Livius lib. XLIV. cap. XLI. Et Naso XII. Metam.

————— *& pondere corporis ornum*

Ingentem fregit, suaeque induit ilia fractae.

Quod idem est ac si dixisset, suis illis induit ornum. Ita & Plinius lib. XIX. cap. VII. *Cum pervenit ad palmum altitudinis*, pro, ad altitudinem palmi. Unde non mirum videri debet, quod apud Gratium, *clauservnt ensibus orbes*, positum dixi, pro clauservnt orbibus enses, mox v. CXII. Sidonius Panegyri Anthemia:

Nunc torto penetrare veru, cum bellua ferrum

Ferret, & intratos exirent arma per armos.

Lu-

110 Omne moris exceperit onus. tum stricta verutis

Den-

N O T A E.

Lucanus de Leone, lib. i.

— latum subeant venabula pedius,

Per ferrum tanti securus vulneris exit.

Valerius Flaccus lib. vi. mediam moriens descendit in hastam. Quod vero spumantem cruorem apud Silium restitui, ipse confirmat lib. x.

— Interdum languentia murmura torquens

Effugit patulo spumantem ex ore cruorem. VLIT. in Add.

109. PRONI] Deorsum acti. pessime hunc versum interpretatus est Vlitius, qui per pronum vulnus feram prono pectore in telum irruentem significari contendit. JOHNS.

110. MORIS] Irruentis ita, ut dixi, apri onus moris exceperit Dercylos. id est, extantibus utrinque alis moratus est feram ne totum subiret venabulum. Dicit Gratius hunc primum adinvenisse duas illas furculas, quae circa medium ferre cuspidis utrinque prominent. Κνωδοῦται vocavit Xenophon, ex quo egregie descripsit illos Pollux lib. v. cap. iv. initio. Nam quae ex fine cap. iiii. adduxit Vir doctissimus, nihil omnino huc faciunt, ut & illa sequentia ostendunt: οὗς ὁ τὸς οὗς τῷ τὸ δ' αὐτὸ τέλει, οὗ δ' πλείονος, τὸ οὐδὲν κνωδοῦται ἀμφοτέρωθεν ἰχίω τῷ αὐτῷ σωματικῶν οὐδὲν εὐδὲν τερῶ ἰκατέρωθεν οὐδὲν ἐκαστὸς, αἱ μὲν οὐδὲν αὐτῶν ὁ οὗς ἀφίκοιτο ἀπὸ δ' ὁ οὗς εἰς τὸ ἀνθρώπου αἰχμῇ καὶ οἱ κνωδοῦντες ἰκατέρωθεν αὐτῶν τῷ οὐκὼν ἐκαστὸν τῇ ῥύμῃ γίνονται εἰς τὸ οὐδὲν μὴ οὐχὲν. Non πλείονος itaque moram faciunt, neque in extrahendo mora illa est, sed quam in ingressu κνωδοῦντες sive dentalia habent. Non aliter quam si quis ense transfadigat quidquam capulo tenus, ipse capulus moretur & sistat impetum. Silius lib. i. simul exigit ense Qua capuli statuere morae. Quod plane Sophoclis illud explicat Antigono: ξίφος ἑλκεῖ διπλῶς κνωδοῖ. αἱ. quamquam longe diversa mente expofitum à doctissimo Scholiaste. Dentalium horum plurimas exprimi formas curavi in ipso titulo libelli hujus, partim ab antiquo partim à conjectura delineatas, ut ne morae hae legenti moram facerent. Contrariae enim his sunt, quas in extrahendo sagittae habent. Lucanus lib. vi.

Ille moras ferri, nervorum & vincula rupit,

Affixam evellens, oculo pendente, sagittam.

Ideoque triangulum verutum à Vegetio, & τριγώνον talem sagittam appellasse Homerum Iliad. xi. facile Viro doctissimo assenserim: an

tamen sagittam potius quam venabulum cum geminis suis furcis per αἰχμὴν τετραγώνην significaverit Oppianus, summopere dubitem. Imo omnino venabulum intelligi convenit, cujus mentionem in armis recensendis credibile non sit eum omisisse, sed magis ab eo incepisse. Sagittam etiam semel nominasse sufficit in sequenti versu. Hoc vero:

Αἰχμὴν τετραγώνην, σιγῶν δὲ δρυκάρηται, Utramque venabuli speciem complexus est, quam & hic apud Gratius eodem ordine habemus, trifurcam scilicet, & orbiculo toto clausam. VLIT. Περίολος vocat Hesychius, atque inde προσόλοιον. quod illi est, σιγῶν ἔχοντα μετὰ τῷ αἰχμῶν προσόλοιον. Eleganter Naso lib. ii. Amor. El. xi. conchas bibulose lapillos, bibuli litoris motam vocat, quasi undas morentur. Quod autem apros excipi observavi, inveni & apud Flaccum lib. iiii. Od. xii. alto (vel potius arto, ut modo corriperebam) latitantem fruticeto excipere aprum. Et apud Ammianum lib. ult. Si qui adultus aprum exceperit, vel ursum interemerit. Apud Curtium lib. viii. Lyfimachus etiam leonem excipere dicitur. Ad hoc valido nisu firmoque gradu venatori opus est. Unde recte Claudianus, nixusque genu venabula tendit. Quod perperam de inflexo poplite interpretatus fui. Nam de firmato intelligendum. Quippe alterum periculosum omnino, ideoque merito reprehenditur in Parthenopaeo à matre venatrice, apud Statium Theb. iv.

— — — — — nuper te pallida vidi,

Dum premis obnixo venabula cominus apro.

Poplite succiduo resupinum, ac pene ruentem.

Et paulo ante venator leonem excepturus dicitur, sudantia nisu Tela premens. VLIT. in Add. Αἱ ἰκατέρωθεν προσόλοιαι. V. Pollucem. JOHNS.

110. EXCEPERIT] Artis hujus vocabulum est, quam in venabulo tenendo egregie instruxit Xenophon cap. xxvii. & ab eo Pollux lib. v. cap. iv. & proprie quidem ad excipiendos apros. Uti ad Calydonium illum excipiendum apud Ovidium:

— — — — — protentaeque forti

Tela tenent dextra lato vibrantia ferro.

Martialis in Apophor. Venabula:

Excipient apros, expectabuntque leones,

Intrabunt urfos, sit modo firma manus.

Emendandus hinc Isidorus lib. xviii. c. vii. Ve-

H 2

na-

Dentibus & geminas subiere hastilia furcas.

Et

V A R I A E L E C T I O N E S.

III. Et geminas] In gem. G. Furcas.] Furca. MS.

N O T A E.

nabula dicta quasi venatus habilia. Excipia quia venientem excipiunt, quasi excipiabula. Excipiunt enim apros, & seq. quae ex illo Epigrammate expressit. Excipiabula etiam Servius vocat ad iv. Aeneid. Respexit Martialis ad collocationem illam qua infimum hastile dextris pede & manu firmantes, laeva in feram dirigeant cuspidem. Unde lucem capit Seneca Hippolyto:

Tu grave dextra, laevaue simul

Robur lato dirige ferro.

Claudianus etiam genu inflebat lib. ix. in Rufinum: *nixusque genu venabula tendit.* Quod debilitare potius quam stabilire excipientis gradum videtur. VLIT.

IIIO. ONUS.] Omne negotium venatorium. Quod grave erat, mora vero & ingenio leve redditum est. BART.

IIIO. TUM STRICTA VERUTIS] Constructio sermonis est, tum stricta hastilia verutis subiere, & mox geminas furcas. Ut vox *subiere* non repetenda sit. Sed Gratius noster ita intricate loqui non solet. Quare accedendum arbitrator veteri Editioni, quae loco &, in habet hoc modo.

————— tum stricta verutis

Dentibus, in geminas subiere hastilia furcas.

Veruti denteis dicuntur mucrones instar veruum una cuspidem prominentes. Nam *veru* est telum unius & rectae cuspidis. Sidonius.

Inventas agitare feras, & fronde latenteis

Quaerere, deprensas modo cludere cassibus arcibus,

Nunc torto penetrare veru. ———

Et *veru Sabellum* pro telo militari apud Virgil. lib. vii. Cujus ejusdem est & adjectivi modo *Veruti* vocis usus II. Georg.

Adfuetumque malo Ligurem, Volcosque verutos.

Id est, verubus armatos; ut *galeati* dicuntur galeis muniti &c. Mox ait Gratius ab inventis simplicibus cuspidibus, hastilia caepisse duplicibus mucronibus praefigi, ut instar furcarum gemino vulnere laederent feras. Quin alios tot cuspidibus hastilia praefixisse, ut integrum orbem mucronum, in uno telo praeferre visi sint. Illa vero non inelegans phrasis est, *subiere in furcas*, pro in eas mutata sunt: Cujus generis alias no-

tavimus ad Claudianum iv. Consul. Honorii. BART. Jam dicebam aut cuspidem, aut idem quod geminae furcae significare *verutos dentes*. Hac notione legendum *stricta*, pro instructa, ut Firmicus lib. viii. cap. ix. *Parabunt retia, venabula, sagittas, & quicquid ad structionem ejus studii pertinet.* Priore autem significatu, *stricta* elegantissime dicitur: & *verutis*, id est acutis, dentibus respondet. Nam *veruta pila dicuntur, quod veluti verua habent praefixa*, ut legendum apud Festum in schedis. Varro *ὁ λυγὸς* satyra: *Nempe suos silvaticos in montibus sectaris venabulo, aut cervos, qui tibi mali nihil fecerunt, verutis. o artem praeclaram!* Ita continuanda & scribenda haec apud Nonium cap. penult. quae vulgo corruptissima, & divulgim leguntur. Ibidem Nonius *Varutem telum breve & angustum* explicat. Unde & hic *verutis dentibus stricta hastilia* non sunt lato venabula ferro, sed angusto & tereti. Idque aptius omnino ad excipiendos apros. At cum caesim quoque pugnandum est, non tereti sed bifida & lata cuspidem esse oportet, quae lato *venabula ferro* vocant Maro & Naso, nisi *διευκλυνὰ ὀφείλια* utrobique potius interpretemur. Nonius ibidem: *Venabulum venantium telum latissimum, à caeteris aciei longitudine, diversum puta.* Ille etiam latitudinem circa obeliscum, ubi totos alii orbes clausurunt, & per aciei longitudinem verutum dentem & teretem cuspidem agnoscere videtur, & scripsisse: *exserta aciei longitudine.* Sed de his latiferreis ex professo statim agendum est. VLIT.

IIIO. TUM] Deinde etiam hastilia, stricta cortice, subiere furcas geminas dentibus in morem veruti instructas. JOHNS.

III. SUBIERE] Quis nescit hastilia per fistulam cuspidis usque ad alas vel geminas furcas, quae in medio sunt, subire? Barthius: *subiere in furcas*, pro in eas mutata sunt. Cujus generis alias phrasas, inquit, notavimus ad Claudianum. Euge, Barthi, qui talia cirratorum centum dictata scholis nostris approbasti! sequenti versu ejusdem etiam generis tua nota est. Quare in Saturnalia haec, quia sine risu legi nequeunt, differemus; & omisso te jam abhinc Gratio to-

ti.

Et quidam totos clausurunt ensibus orbes,

Ne

V A R I A E L E C T I O N E S.

112. Totos] Notis. MS. & Pythoe. votis. G.

N O T A E.

ti incumbemus. VLIT.

112. TOTOS] Vetus Codex, ut testatur Pithaeus, quem Editorem ajunt Poëmaticorum Farraginis, habuit *notis*. Eundem puto illum Codic. cum Editione nostra fuisse. Sed in ea *votis* excusum prostat. Mihi vero tanti ejus auctoritas non est, ut putem operae pretium facturum, qui aliud quid excogitare abinde voverit. Ait Gratius quosdam tot cuspides telo uni praefixisse, ut in orbem visi sint eas totum disposuisse, ne ullo modo parceret vulneribus ferinis telum. BART.

112. CLAUSERUNT] Mire indulget abstrusis & vere Poëticis locutionibus Gratius noster. E quarum numero & haec est, insolentior, quam pro vulgari captu. Describit hic nobis *δρεκάριον σφιδάριον*, quae post exsertam aciei longitudinem *ferreum* orbiculum sive obeliscum latissimum furcarum loco, sed eundem in usum, habent. Haec ideo *lato venabula ferro* vocant Maro & Naso: hic potissimum qui in excipiendo apro Calydonio talia adhibuit. Quorum figurarum aliquot in titulo libelli hujus ex veteribus marmoribus & nummis exhibui. *Totos clausurunt ensibus orbes*, idem est ac si dixisset, totis clausurunt orbibus enses. *Tò ensibus* tertii casus est, vel pro *in ensibus*. *Claudere* est circumdare. *Toti orbes* sunt, qui enses sive cuspides totas circumcumeunt, cum furcae tantum ab uno & altero latere extent. Orbes autem aliqui harum loco adhibuerunt, ut eo validius irruentem feram exciperent, & massa tota illa certius onus sustineret, quam dentalia quae forsan nimium intrare, vel aliquo casu rumpi poterant. Eodem ordine post furcatum venabulum *σιγύνιον δρεκάριον* subiungit Oppianus. Hesychius *σιγύνις*, *ξύριον δρεκάριον*, *ἢ τὸς ὀλοσιδερῆς ἀκόντιος* exponit. Nec aliter Eustathius apud Homerum, qui ligneum nihil in iis agnoscit, sed totos ferreos. *Soliferreæ* ad verbum redditur apud Gellium lib. x. cap. xiv. *Phalarica*, *semiphalarica*, *soliferreæ*, *gaesa*. Ita scribendum. Nam *γαῖσιν* quoque soliferreæ hastam interpretantur Grammatici. Pollux δὲ vii. *Δρεκέως*, *δέρυ ὀλοσιδερῆς καλῆς* ἢ *γαῖσας*, *ἢ ἔσση Λυδικῆς*. Apud Pausaniam in Atticis

legendum quoque *γαῖσας*, *ὀλοσιδερῆς δέρυ*, ubi vulgo *γαῖσας*. Et apud Festum, *gaesum*, *grave jaculum*. Seneca Hippolyto Phaedram venantem dicit velle:

Et rigida molli gaesa jaculari manu.

Ita leg. ex melioribus codd. *Gaesum* enim reddit *ἐπίλογχον βέλϋ* apud Euripidem, melius sane quam Scholiastes, qui mire eo loci nugatur. *Gaesum* tamen & *σιγύνις* aliquo modo inter se differre crediderim, & errare illos qui confundunt etiam cum *σιβύνιον* sive *σιβύνιον*, cujus mentio in novella constitutione lxxxv. *ἢ τὸς τε καλῶς ὀλοσιδερῆς*, *ἢ τὸς μισιδίαις*. Profecto soliferreæ hastae sive *σιγύνις δρεκάριον* graviore erant, quam ut missilium instar haberentur. Et etymon etiam diversum est. Nam *σιγύνις* (ita vocantur à Lycophrone) quasi *γυνὸς σιδερῆς* esse observavit Tzetzes: & Suidas, aliique Macedonicum telum esse tradunt. At *sibina* ejusdem originis & gentis est, cujus *sibus*, quod acutum interpretatur Paulus Festi abbreviator. Fallitur tamen ille cum *sibinam telum venabuli simile* esse hariatatus est ex versu Ennii:

Illyrici restant sicis, sibinisque fodentes.

An igitur venabulis fodiebant Illyrici? imo sibinis, jaculigenere, ut existimare est, acuto & *πλατυσιόμῳ*. At in Glossis etiam legitur vulgo, *σιβύνιον venabulum*, ubi omnino emendandum est, *σιγύνιον*. Hesychius quoque erroris hujus particeps est: *σιβύνιον*, *ὀλοσιδερῆς ἀκόντιος*. Quod frequentia satis arguunt: *ἢ λόγχη*, *ἢ σπάθη*, *ἢ μάχαιρα*. *σιβύνιον*, *λογχίδια μικρά*. Posterior haec notio vera est: cui prior tota adversatur, & errorem suum prodit. Nam & alibi ipse Hesychius: *σιγύνιον*, *ὅπλον δέρυ καὶ παραπλήσιον*. Ne opus sit Suidam advocare, qui utramque vocem ita distinguit: *σιβύνιον ἀκόντιος, Ρωμαϊκόν*. *σιγύνιον* *ἢ σιγύνις τὰ δέρυ καὶ τὰ Μακεδότιν. ἢ ἐπιγράμμιον*.

Τὰ σίβυνα, *τὰν πηρῶν τε*, *ἢ ἀγκυλοῖσιν σίγυνον*. Quae si inspexisset Cl. Rittershusius, non confudisset venabulum cum jaculo, aut Suidam ad id probandum allegasset temere. In epigrammate illo *ἀγκυλοῖσιν σίγυνον* obiter observandum est non pro soliferreæ, sed pro furcato venabulo poni, quale hic apud Gratum Dercyos forma-

H 3

v. r.

Ne cessaret iners in vulnere massa ferino.

Blandimenta vagae fugies novitatis; ibidem

115 Exiguo nimiove nocent. sed lubricus errat

Mos, & ab expertis festinant usibus omnes.

Quid, Macetum immensos libeat si dicere contos,

Quam

VARIAE LECTIONES.

114. Interpungunt *Vlit.* Alique *novitatis ibidem*:

117. *Macetum*] Ita MS. & Pythoe. *Macedum* A. & Steyn.

NOTAE.

vit. Unde conjicio non semper soliferreum, sed solido maxime & lato ferro munitum proprie *σύντοι* esse. Quis enim unquam vidit tota ferrea venabula, aut quomodo tractari commode potuerunt? Quid militiae actum sit, non dico. At in venatione *σύντοι* nihil aliud sunt, quam quae hic describit Gratius lato venabula ferro, cujus ingens massa *δέυκαθην σινύλω* quidem refert. Nescio tamen an *δλασίδης* dici mereatur, nisi pro solidoferreo, non soliferreo, interpretari liceat. VLIT. Vlitianam explicationem hisce versibus posse elici nullo modo crediderim. Nam quid, quaeso ista Hypallage durius fingi potest? aut quis unquam Gratianum illud,

Ne cessaret iners in vulnere massa ferino,
recte judicabit exprimi per illa Vlitiana, *ut eo validius irruentem feram exciperent, & massa illa tota certius onus sustineret.* Haec mihi videtur Gratii mens. Quidam induxerunt tota hastilia rotunda laminis ferreis, ne iners ligni massa in fero vulnerando cessaret, & minus alte adigeretur. Dercylus quidem moderatus est proni vulneris iram moris utrinque extantibus; alii è contra veriti, ne vulnus minus alte adigeretur, totum hastile ensibus circumdant. Tu vero fuge blanditias, inquit Gratius, vagae novitatis. JOHNS.

113. VULNERE MASSA] Hunc versum vetus Editio cum pulvisculo non habet. *Massam* videtur inertem appellare clavam illam sive ligneum telum, cui infixae fuerint tot cuspides. Ea ipsa per se ad vulnera iners erat, quippe lignum non adeo grave, nec acutum. Quod *ne cessaret*, hoc est, ullo modo finem vulnerandi faceret, tot in orbem mucronibus suffixum erat. Aliam hujus versus interpretationem non habeo. Sed vox *massa* suspecta est admodum. Videant qui post nos hujus carminis interpretationem aggressuri sunt. Nam primi nos ab omnibus cau-

tam molem tam infirmis humeris subivimus. BART.

114. BLANDIMENTA] Ne temere quis jam usitatis telis novas species det vel affingat, monet. BART.

114. FUGIES] V. Not. ad v. 29. JOHNS.

114. IBIDEM:] Interpunctionem mutavi & conjunxi *ibidem* cum sequentibus *exiguo*, &c. *ibidem* enim idem valet ac, *in illa re*, nempe venatione. peccatur itaque, inquit Gratius, in venando, si vel nimia vel exigua sit venabuli cusps. alioqui languet sententia. JOHNS.

115. EXIGUO NIMIOVE] Defectu vel excessu vulgo dicant. *Exiguum* pro curto posuit. Ut *brevis* vocabulo usa cadens aut inclinans Latinitas. BART. Venationi inepta sunt hastilia, quibus vel nimia, vel perexigua sit, cusps. JOHNS.

115. LUBRICUS ERRAT] Mos hominum, ait, lubricus hinc inde errat, & jam cognita omnes contemnunt. BART.

116. EXPERTIS] Passiva significatione hac utitur voce. Virgilius Ceiri. *χ. cccxv.*

Expertum multis miserae mihi rebus amorem.
Asinius Pollio. *Cujus experta vis bello Germanico traducta ad custodiam Illyrici est.* Attius.

Multa inventa expertaque ex hoc sunt bona.

Statius Achilleide i.

Tela movet, leviterque expertas pollice chordas
Dat puero —

Salvianus lib. ii. ad Eccles. Cathol. *nova virtute praediti, concessasque, & quod magis est, expertas corporum voluptates admirabilis continentiae austeritate calcantes.* Ita Suetonius lib. viii. Vellejus Paternulus lib. ii. alii. BART.

117. MACETUM] Ita recte scribitur, non ut vulgo solent, *Macedum*. Hesychius. *μακίστα, μακιστοία.* Vide Illustram Scalig. Aufon. Lect. li. i. c. xxiii. Porro *Macetum* hastas merito im-

men-

Quam longa exigui spicant hastilia dentes?
Aut contra ut tenero districtas cortice virgas

Prae-

VARIAE LECTIONES.

119. *Descriptas*] *districtas* Editi, sed *descriptas* cit. Turn.

NOTAE.

mensas vocat. erant enim XIV. ad minimum cubitorum, ut docemur à Leone Imperatore τὰ λεία cap. VI. in fine BART. Macedonum. Macedonia vocatur & *Macetia*. Hinc *Macetae*. JOHNS.

117. IMMENSOS] Longissimos. Hoc enim valet *immemis* non raro vox. Claudianus de hasta Martis.

— *immensa*que cornus in hostem

Porrigitur, tremulisque ferit splendoribus Hebrum. Idem lib. II. in Rufinum.

— *ligat immensa virideis indagine silvas.*

Ovidius lib. V. Metamorph.

Spargit, & immensos edera collecta capillos

Calliope, querulas praetentans pollice chordas.

Aliquando *innumerabilis* eadem voce designatur. Statius Silvis.

— *immemis urnam quatit Aecus umbris.*

Et haec non nimis trita sunt. BART.

117. CONTOS,] Sarissae à Maced. vocantur. JOHNS.

118. QUAM LONGA] Verbotenus haec exprefit Apulejus initio lib. X. *Sed etiam lanceam longissimo hastili conspicuam, in summo sarcinarum cumulo, adinstar exercitus, sedulo composuerat.* Nam &, de quo loquitur, è Macedonia forsan, à qua non longe aberat, miles erat. Mira tamen illa locutio, lancea longissimo hastili conspicua, pro cuspide super longissimum hastile exaltata. *Lanceam* pro λανχά posuit, unde forsan & originem trahit. Alias pro tota hasta ponitur. Sisen-na apud Nonium: *Galli materibus, Suavi Lanceis configunt.* Ita videtur legendum ex vet. librorum scriptura, *fani*. Ut *Suavos* Suevos recentior librarius vocaverit, qui hodie Suabi, & lanceis etiamnum utuntur, & lancearii sua lingua vocantur. *Lamer* Gallis est jaculari; unde aliqui, nisi fallor, lanceam deducunt. Estque longissimum, quale Macedonibus hic attribuitur, cum exiguo ferro hastile, quod per totam fere Europam nunc militat, & merito venatori incommodum esse censetur à Poëta nostro. Quare miror unde Suidae in mentem venit, *εὐρύς* Macedonibus attribueret, nisi *εὐρύς* *δὲ* *δὲ* *δὲ*

intellexerit ex priore Hefychii expositione, quia & lanceae illae laevitate sua commendantur. Vix tamen erroris immune hoc est, cum disertim in Epigrammate, quod adducit, pro venabulo ponatur *εἰς*, & Macedonica lancea, ut dico, in venatione usum habere non possit. VLIT. Florus lib. II. cap. VII. *Nihil terribilius Macedonibus fuit ipso vulnere aspectu; quae non spiculis, non sagittis, nec ullo Graeculo ferro, sed ingentibus pilis* (Romanorum puta) *nec minoribus adacta gladiis ultra mortem patebant.* Graphice omnino, & Romano autore dignum. Livius lib. XXXVII. de iisdem: *impeditus intercursum suorum usus praelongarum hastarum: sarissas Macedones vocant.* Et lib. XLIV. *immobilem longitudine & gravitate hastam* vocat Macedonicam. VLIT. in Add.

118. SPICANT] Vetus verbum *spicare*. Nam *spicum* dicebant quod nunc frequentius *spiculum* perhibetur. *Crinale spicum* apud Martianum Capellam acus crinalis, quam *discerniculum* dixit Lucilius li. IX. de Nuptiis Philologiae. *Spicum* à Cicerone dicitur, quod Virgo inter signa coelestia manu gestat. Hinc *spicare* est adfigere spiculum; quod *spiculare* dicit Plinius. Notavit hujus verbi usum hoc loci Turnebus lib. XXI. ca. XXV. Advers. Sed sine exemplis Antiquorum. Exstat hoc in Minutii Felicis Octavio *Spicatus flos*, apud Antonium Musam, nisi titulus mentitur auctorem, in libro de Remediis Betonicae. Dracontius versificator in Hexaëmero:

Ventus alit fluctus, & ventus spicat aristas.

Despicati homines dicuntur, qui mos hodie barbarorum Turcorum, palo acuto in hastam. *Ustinus Ecclesiast. Historiar. libro XI. cap. 10. scribit, ut omittam caetera flagitia, quae in hac urbe necatis parvulis despicantur, & in multis rum inspectionem, gerenda sunt. Quam perditionem quamquam videtur. spicatio, apud Vicerem in hunc. cutione Vandahica, aliud na. Virgil. Ferroque fides ista.*

119. DISTRICTAS] D.

120 Praegravat ingenti pernix Lucania cultro?
Omnia tela modi melius finxere salubres.

Quo-

V A R I A E L E C T I O N E S.

120. *Lucania*] Sic MS. & Pythoe. *Livania*. A. Steyn. & B. male *Albania*. ut de sua conjecturâ ipse laudabili exemplo fatetur Vlitius. JOHNS.
121. *Salubres*] *Selibres*, Er. Puteanus.

N O T A E.

liare, atque exuere. Sic *oleam defringere* apud Columellam lib. xi. cap. ii. Vide ad Calpurnium. BART. *Districlas* libri male. JOHNS.

119. *VIRGAS*] Sic tenues hastas alii etiam *virgas* vocant. *ῥάβδος* Graeci. Georgius Cedrenus *Annalibus*: καὶ καλυσσοχίτας λαγῶν τῇ ῥάβδῳ, ἢ ἰππῶν καὶ ἀνθρώπων ὅσως τὸ *ῥάβδον* ἢ λαγῶν. Claudianus lib. i. de Laudibus Stiliconis.

*Quis Stilicone prior ferro penetrare leones
Cominus aut longe virga transfigere tigris.*

BART.

120. *LUCANIA*] Vet. Edit. *Livania*. Quod cum & in suis libris reperisset magnus Turnebus, in *Albaniae* gentem commutare voluit. Utrum sequare, in ambiguo veritas est. Nisi quod ad *Albanos* tamen gentis indoles magis inclinet. Et quomodo *Lucani* tam insuetis armis usi fuerint. Magis itaque est, ut Turnebum insequamur. BART.

120. *ALBANIA*] Ita legendum conjecit ὁ πᾶν Turnebus, cum ex autographo primae editiones habeant: *Livania*. Quod glossema est à scio aliquo ascriptum, qui Livoniam sive Livaniam suo tempore antiquam Albaniam vocari didicerat. Nam & hodie pars ea quae Caspium mare ab occasu adjacet ita nominatur. Quod *Lucaniam* ex suo cod. supposuerit Pythoeus, vereor ne ἀνισύμμελον sit. Nam de iis nihil tale quid memoriae proditum est. At Albani celeberrimi antiquitus venatores habiti, & canes eorum ab omnibus fere celebrati. De ipsis Albanis Strabo lib. xi. *Ακανῆσαι δὲ εἰσι ἐ τοξίταις*. & deinde: *θηρεῖσθαι αὐτοὶ καὶ οἱ κύνεις αὐτῶν εἰς ὑπερβολὴν, ἢ λίχη μάλλον ἢ σκυλῆ τῇ πειρᾷ τῷτο*. Studio magis quam peritia. Ut merito imperitiam hanc in venabilis eorum notaverit Gratius: in ipsis, quos *pernices* vocat, venatoriam hanc laudem vi-

deatur reliquisse, hoc tantum culpandis, quod arma sua non satis expedita habuerint. Tale quid in vicinis eorum reprehendit Avienus:

qua perit hujus
*Fluminis os, diri ripas habitant Faxartae.
Tendere non horum quisquam certaverit arcum:
Ambitus hos etenim multus trahit: & grave curvis*

Pondus ineft taxis, longo sunt spicula ferro.

Quae à Dionysii mente diversa longe sunt, ut alibi declarabo. Scripturam autem quam hic posui, magis veteris libri vestigio quam veritati insistere fateor, donec melius quid succurrat. Nam qui Sacas ex Dionysio inferciunt, ipsius potius quam Avieni mentem assequuntur, cui hoc familiare satis est ab auctore suo dissentire. VLIT. Malo exemplo Turnebianam conjecturam secutus ita edidi. Recte Pythoeana habebat, *Lucania*. Nam ita in MS. Thuanæo, ut asseruit mihi suavissimus meus Zephyrius. Venatu autem celebres fuisse Lucanos postliminio me docuit Papinius Theb. viii.

*Qualis setigeram Lucana cuspide frontem
Striclus aper.*

Posuit enim pro gravi venabulo ac latiferreo: quali in apraria venatione opus esse ostendit Xenophon in Cynegitico. Justinus lib. xxiii. de ipsis Lucanis: *Quippe ab initio pubertatis in silvis inter pastores habebantur. Cibus his praeda venatica.* Sic ad labores bellicos indurabantur. Denique & Flaccus lib. ii. Sat. iii. de venatore aprario:

*In nive Lucana dormis orreatus, ut aprum
Coenem ego. VLIT. in Add.* Urbi Lucani passim occurrunt. JOHNS.

120. *CULTRO.*] Spiculo. enses ipsos *cultellos* dixit sequior actas, ut Luitprandus, ejusque σύγχρονοι. BART.

121. *MODI SALUBREIS.*] Μίσθον γὰρ ἐπὶ πᾶσιν ἀε-

Quocirca & jaculis habilem perpendimus usum:
 Neu leve vulnus eat, neu sit brevis impetus illi.
 Ipsa arcu Lyciaque suas Diana pharetra
 125 Armavit comites; ne tela relinquite Divae,

Ma-

VARIAE LECTIONES.

125. Relinquitte] Spornite G. & B. ib. f. ne tela relinquite, Divae Magnum opus. VLIT.

NOTE.

Aggrov. Salubres modi inter abundantiam & inopiam medii. A Temperatis locis aut cibis, qui salubres corpori humano. Lucanus,

Venerisque salubre

Sidus hebet

Salubre consilium apud Appulejum libr. xv. his omnibus salubri consilio recte dispositis, occurrit scævas Eventus. BART. Id est, temperata mediocritas. Cujus locutionis unum & alterum exemplum ex mellitissimis Plinii mei Epistolis dabo, quia ea quae attulit Grammaticus hoc loco aliena sunt. Lib. i. Epist. ult. Si praediolum istud tam salubriter emerit, ut poenitentiae locum non relinquat. Ita iusto & temperato pretio, ut neque emptori nimium, neque venditori minus videatur: ut amicitiae jura & erga hunc Baebio, & erga illum Plinio salva manerent. Lib. vi. Epist. xxx. Attendimus ergo ut quam saluberrime resistantur. Ne scilicet aut nimia novitate à reliquis differant, aut neglecta integritatem perdant. Ita quoque victoriarum sanitatem vocat Tacitus Hist. ii. cap. xxviii. cum ita temperatur, ut neque differatur, neque praecipitur: neu distrahatur sparsim, neu uno loco & discrimine tota cumuletur. Et in dialogo de Oratoribus cap. xxv. eloquentiae sanitatem interpretatur ipse, in diversis ingenuis esse quandam iudicii ac voluntatis similitudinem & cognationem. Nimirum in illis, qui decorum inter sublime, & commune dicendi genus temperanter observant. Salubres modi hic sunt, cum telum neque exiguo, ut Macedonicum, dente leve nimium vulnus stringat: neque ingenti, ut Albanicum, cultro jaculantis impetum corripit, & gravitate sua citius terram versus declinet. Hoc est quod sequitur;

Neu leve vulnus eat, neu sit brevis impetus illi. Omnia tela enim, non venabula tantum, sed etiam jacula & sagittas complectuntur. VLIT. Mediocres recte exposui. Sic Suetonius de Augusto cap. XLII. Sed ut salubrem magis, quam ambitio-

sum Principem scires. Id est, moderantem beneficia sua, medium inter avarum & prodigum, ut ex sequentibus inibi intelligas VLIT. in Add. Mediocritas, unde sua rebus constat sanitas, usus denique suus. Vlitius exponit temperatos. & Plinium suum mellitissimum trahit in partes, invitum siquid ego sentio. JOHNS.

122. QUOCIRCA] Ad haec verba sic Gronov. Obser. l. 2. c. 13. Quid sit hic perpendere usum habilem jaculis, aut ubicunque sit, juxta intelligo. Suspicio fuisse

Quocirca & jaculis habiles praebemus usum,

Ni leve vulnus eat, neu sit brevis impetus illi.

Etiam jaculo habili instructi venationi utiles erimus, modo ne sit tale jaculum, quod nimis aut leve vulnus faciat, aut impetum per breve spatium perferat. Modum armis Venatoriis praescripserat, eum & in jaculis exigit. Vide tamen, annon verbis, ut nunc sunt, non inconcinnus insit sensus. Quia itaque modus omnia tela melius fingit, idcirco librando examinamus usum jaculis accommodum, eo fine ut nec leve vulnus eat, nec sit brevis impetus illi. Nempe vulnere. Vulnus enim pro telo vulnifico poni videtur ut v. 109. JOHNS.

123. BREVIS] Brevior iusto. Sic supra v. cxv. exiguum pro nimis curto usurpavit. BART.

124. IPSA ARCU] Desinit jam de hastis & jaculis, & sagittas persequi incipit. Haec nota est in veteri Editione margini adiecta. BART.

124. LYCIA] Celebres erant Lyciorum Pharetrae, de quibus Virg. describendo cultus Camillae Aen. 7. 816.

Lyiam gerat ipsa Pharetram,

Et pastorem praefixa cuspide myrtum. BRU.

125. NE TELA RELINQUITE] Merito hoc monuit perfectissimus Venator: cum alii omnes de sagittis nihil praeceperint, & praecipuam artis suae partem neglexerint, qua Cretes & Albani potissimam venationis gloriam adepti sunt. Chi-

I

ron

Magnum opus & volucres quondam fecere sagittae.

Disce agedum & validis delectum hastilibus omnem.

Plurima Threicii nutritur vallibus Hebr

Cornus, & umbrosae Veneris per littora myrtus,

Ta-

VARIARUM LECTIONES.

126. *Quondam*] *Quondandam tacere sagitte*. MS. tollitur parenthesis. ut sensus constet. Alii *Ne sela* — — — opus JOHNS. *Sagittae*] Sic Johns. Alii *sagittas*.

127. Tit. in MS. &c. *Ligna apta jaculis*.

128. *Nutritur*] MS. *innutritur*.

NOTAE.

ron quoque, quem primum venatorem celebrat Xenophon, hinc Sagittarii nomen meruit. Sed quia haec antiquissima venationis non modo pars, sed species quaedam fuerit, cum solis armis ageretur, eo magis paulatim usum perdidit. Nisi quod Indi etiamnum rude illud aevum repraesentantes sagittis victum sibi veniunt. At Angli, optimi hodie venatores, iis in cervos maxime utuntur, ut vestigia eorum sanguinis odore perfusa certius, sed diutius quoque suboleant. Nam sclopeto eos configere, illegitimum habetur. VLIT. Antiquissimus horum in venatione usus. Quare & primus venatorum Phoebus iis usus, cum *Mille gravem telis Pythona perdidit* I. Metam. Ideoque se Daphnidi jaculandi arte tantopere jactat post paulo. VLIT. in *Add. REINQUITE*] Hoc loci *spernite*, non *relinquite* agnoscit vetus Editio. Quod quis negabit Gratii auctoris esse? Nimirum posteriores Typographos vis litterarum SP. fugit, & vitium versus putaverunt, ideoque suum *relinquite* substituerunt. BART.

126. *FECERE*] Quinam? non addit auctores sagittarum, quasi jam eos nominasset. Et hoc familiare admodum idoneis usu scriptoribus. Higien Epitome cap. vii. *Fabular. dolor illam in bivio coegit partum edere, quos pastores pro suis educarunt*. Quasi geminos jam nominasset. Propertius.

Non ita complebant Ephryaeae Laïdos aedes,

Ad cujus jacuit Graecia tota fores.

Non addit qui compleverint. Petronius Arbiter.

Expelluntur aquae saxi, mare nascitur arvis,

Et permutata rerum statione rebellant.

Romani videlicet Luxuria capti. Idem.

Et Libyae cerno tua, Nile, gementia claustra,

Actiacosque sinus, & Apollinis arma timentis.

Aegyptios videlicet. Virgilius Ceiri.

Stat Megara Actaei quondam munita labore

Alcathoi, Phoebique: Deus namque affuit illi,
Unde etiam citharae voces imitantur acutas.

Saxa videlicet ipsa, ex quibus constructi muri Megarae, reddebant sonum, quia citharam deposuerat in iis Apollo. Theocriti similem locum observavit in ejus lectionibus eruditissimus Casaubonus. BART.

127. *DELECTUM*] Nempe arborum, ex quibus fiant hastilia. JOHNS.

129. CORNUS,] Claudian.

bellis accommoda cornus. BART.

Omnino primum locum meruit cornus, quae & venabilis à Xenophonte, & hastis à Marone saepissime commendatur. Georg. ii. & *bona bello Cornus*. Utpote quae maxime spissae duritatis est, teste Plinio. Ovidius lib. viii. de Ancaeo:

Et aerata torset grave cuspide cornum:

Quo bene librato, &c.

ita enim restituenda videtur inusitatio vox, quam qui non capiebant in *cornu* mutaverint. Sed enim quid est *grave cuspide cornu*? Quanquam sciam *cornu* *οὐκ ἐνδοξὸν* nonnunquam pro jaculo poni apud Silium aliosque, non video quomodo tamen gravari cuspide dicatur, quod ipsa cuspis sit; aut cur aerata sit cuspis, si cornu praefixa fuerit. *Cornum* vero pro ipsa cornu poni mirum videri non debet, ut *ponum* pro arbore, *uva* pro vite apud Maronem Georg. ii. *Pira*, & *insita persica*, & *oleastra* arborum loco apud Calpurnium Ecloga ii. & sexcenta alia. Bene itaque Ancaeo venanti corneum jaculum attribuit Naso, ut Hippolyto Epist. iv. *lato venahula cornea ferro*. VLIT. *Cornumque sonantem* pro hasta posuere & Silius lib. xiii. & Claudianus I. in Rufin. bis. Quare *cornu* Nasoni à me restitutum olim *cornum*, pro corneo jaculo. Cui ipse subscribit optimus ejus Editor Heinsius, qui

130 Taxique, pinusque, Altinatesque genistae,
Et magis incomptus operae Lutofer agrestis

Ter-

V A R I A E L E C T I O N E S.

131. *Incomptus*] *Incomptos operâ lutores ageſtis*. MS. *in comptus*. A. *incomptus*. Steyn.

N O T A E.

qui in ſuis ad me ante ſexennium Roma datis, ita in veteri libro Barberino aperte legi, & in optimo Florentino *cornum*, quod idem eſt, aſſeveravit. Quos cur ipſe in nitidiſſima ſua editione ſecutus non ſit, rationem video nullam. Nam & ipſe Ovidius ſic Metam. xii.

Fixit in adverſo cornum ſine cuſpide vultu.

Nec dubitem Silio eandem reponere vocem lib. x.

Sic propria miſeri tranſfigit peſtora cornu.

Ubi vulgo, *cornu*. Nam & paulo ante *cornum tremebundam* dixerat. VLIT. in *Add.*

130. UMBROSÆ] Quod littorum erat Veneri tribuit. quæ phraſis ad ꝑ. xxiv. ſupra à nobis illuſtrata eſt. Vel quia Venus umbris gaudet. In veteri Codice miror hanc ſcripturam exſtare, cum pauca ſint ejuſmodi. Diphthongus vero nulla. Scriptum inibi, *umbroſe*. *Littora* autem *Veneris* Cyprum vocat. Quam umbroſis lucis conſiſtat agnoſcit Claudianus Nupt. Hon. BART. Servius ad initium lib. iiii. Aeneid. ubi eſt *denſiſti haſtilibus horrida myrtus*, *umbroſam* interpreta- tur. Itaque non Venus hic, ut ſomniat umbraticus Commentator, ſed myrtus *umbroſa* dicitur. Cum hæc ſcriberet Gratius, in mente habuit Maronis illa Georg. ii.

At myrtus validis haſtilibus, & bona bello

Cornus, lituræos taxi curvantur in arcus.

Illis enim & taxos ſubjungit, ſed haſtilibus non arcubus videtur commendare. Avienus Periegeſi:

— & grave curvis

Pondus ineſt taxis, longo ſunt ſpicula ferro.

Vereor itaque ne habili memoria Virgiliana illa male ſecutus ſit Gratius, dum jaculis deligit taxum, quam arcubus ille commendaverat. Sed & quod *per Veneris littora* myrtum ex Cypro videtur laudare, exemplo patenter caret. Niſi potius hic ordo verborum ſit: & *Veneris myrtus* (plurium numero, *ῥαχμαῖς*) *umbroſæ littora*. Veneri dicatam myrtum omnes ſciunt. *Littora myrtætiſſima*, & *aman- teſ littora myrtos* apud Maronem habemus eodem libro. Servius utrumque conjungit ad finem v.

Aeneid. Unde etiam myrtus ei conſecrata, quia littoribus gaudet. Ita legendum ex MS. meo cod. VLIT.

129. MYRTUS,] Quartæ declinationis. Arbor Veneri ſacra ripis gaudens. Auſtor Geoponic. de myrto loquens. *ἡ μὲν τὰ ἀνὴρα ἐπι- δέως ἔχει*. V. Virgil. Georgic. 2. JOHNS.

130. TAXIQUE,] Silius quoque *taxum* pro jaculo poſuit lib. xiii. *auras ſecat Itala taxus*: & alibi: *volat Itala taxus*. Quod Gratum fatiſ defendit. VLIT. in *Add.* Producitur, QUAE a Poëtis aliquando, quum medium ponitur inter nomina propria. Ovid. Met. lib. vii.

Oihrysque Pindusque, & Pindo major Olympus. Idem in Met.

Liliaque piclaſque pilas & ab æthere lapſas. BRU.

130. GENISTÆ,] Genus fruticis illa quidem; inter arbores vero numeratur à Plinio, & nonnullis in locis credibile eſt eam ad inſtar arboris excreſcere. JOHNS.

131. LUTOSER] *Operæ agreſtis*, eſt ad uſus agreſtes aptus, atque habilis. Quod vero genus arboris *Lutoſer* ſit, neſcio. Mutare quod non intelligo, audaciæ reor, non utilis. *Vetus Edit.* nihil variat. BART. Hic unus ſine medela à me relictus locus, quia nihil certi habeo quod dicam. Conjecturis deſungendum erit, donec ſuppætiis quis tulerit. Principem inter eas pono, quam ſuppeditavit conſultus à me ſuper hoc loco incomparabilis Salmaſius:

Et magis incomptus operæ, loti, ſed agreſtis

Termes. Ab Eois, &c.

Doctiſſimus Gronovius annotaverat in ora libri ſui: f. *in comptus*. Certe Lucretius initio lib. i. *virgineos comptus* dixit. Unde legendum ego con- jiciebam:

Et magis in comptus operæ cupreſſus agreſtis.

Ex cupreſſo enim radios trivere rotis, hinc *tym- pana paluſtris Agricolaæ*, autore Virgilio Georg. ii. Et cum patria illi ſit Creta, teſte Plinio, fortaſſe antiquiſſimi venatores Cretenſes inde jacula ſua fecerunt. Qua forſan de cauſa olim pic- tores cum venationem pingerent ſemper fere

1 2

cu-

Termes, ab Eois descendet virga Sabaeis,

Ma-

NOTAE.

cupresso ut episodio supervestiebant. Verba Plinii quibus hoc trahit lib. xvi. cap. xxxiii. ita partim ex palmaria Salmasii correctione, partim ex conjectura legenda sunt: *Trahitur etiam in pluribus operis topiarii: venatus cassesque & imagines ferarum tenui folio brevique & virente supervestiens.* Vulgo: *classeve & imag rerum.* Sed librarii illi nesciebant quam ridiculi Flacco fuissent pictores, cui cupressum naufragio aut classibus appingebant. De his alibi, ne parem cum illis culpam incurram Quid si hic apud Gratium legamus: *incomptus operae cupressus agrestis Termes?* Quia supra per *incultum termitem* Silvani innuere videtur cupressum, ex illo Maronis: *sevens Silvane cupressum.* Cui numini agresti illa agrestis operae arbor consecrata fuit. Ideoque & Servius ad Eclog. x. *agresti capitis Silvanus honore,* cupressum Silvano attribui notavit. VLIT.

132. TERMES VIRGA] Duo vocabula pro uno posuit nam alterum ex his sufficiebat. De quo veterum more, vide aurcolum Aufonii Popmae Commentarium de usu Antiquae Locutionis lib. ii. cap. x. sic *ramum termitum* dicit V. cdxlvi. BART. Si vulgata distinctio retinenda est, *termes virga* est ut *termitum ramus* infra. Livius lib. i. *porcum saxo silice percussit.* Palladius Martii Tit. x. *Seritur plantis de matre radice divulsis.* Ita enim optimae notae MS. liber scriptum exhibet. Plura hujus farinae alii congefferunt. Sin ex Salmasiana distinctione *termes* ad praecedentia cohaeret, propius ad Maronem, quem in Georg. ii. passim sequitur, etiam haec accedent: *ab Eois descendit virga Sabaeis.* Brevius ille: *solis est thurea virga Sabaeis.* Non spernendum est quod omnes libri constanter servant: *descendet.* Quod forsan *ὑπερβαίνει* sapit. ut supra, *exterritus.* VLIT. Cod. MS. ita hunc versum exhibet.

— *incomptos opera lutores agestis.*

Gronov. ad marginem libri sui. *in comptus* adnotarat. unde legendum conjecit Vlitius

Et magis in comptus operae cupressus agrestis.

Ex cupresso enim *radios trivere rotis*, &c. Virg. Georg. 2. Vel

— *incomptus operae cupressus agrestis Termes.* Salmasius.

— *incomptus operae loti sed agrestis Termes.*

Locus sane deploratissimus; cui tamen variis conjecturis medicinam facere tentavi, quae, si

non rem attingant, sagacioribus tamen felicius agendi ansam praebeant. Accipe igitur.

Et magis in contos apro Lotaster agresti Termes. MS. *incomtos.* quod non longe abest ab *in contos.* MS. *opera.* quod & inverso literarum ordine fiet *apro.* *Lotaster.* verbum quidem insolens & tamen ex analogia linguae Latinae depromptum, ut *Pinaster*, *Oleaster.* & nullo non loco ab exscriptoribus erratum fuit, ubi hoc verbum *Lotos* occurrit. ut Heinsius apud Ovid. passim ostendit. Sensus itaque hic est. Et *Lotaster termes* in *contos apro* agresti (*ὁ ἀγροῦ*) excipiendo idoneus.

Et magis in cultros opera Lotaster agresti Termes. Unde istud *en cultros*, inquires? errore scriptum fuit, *incultos*, hinc *incomptos*, Glossema: quod in textum irrepsit tandem. Et *Lotaster* insignis suā in rebus rusticis operā deligitur magis in cultros capulis armandos. quia, ut Plinius dicit, *capuli cultris* è loto fiebant.

Et magis in cantus operati Lotos agrestis Termes. vel,

— *in cantus loti praelatus agrestis Termes.* tibiae enim è loto. Una adhuc superest conjectura.

Et magis in contos oleae praelatus agrestis Termes. *Termes* enim proprium est rami oleagini nomen. Ipsa quoque olea, his usibus destinata olim fuit. de clava enim Cyclopi sic Homerus.

Κύκλωπ' οὐκ ἐκείνῳ μίγν' ῥόπαλον ὀξυῖ σκηῶν
Χλωρὴν ἐλαίνῳ. —

Monendus est hoc unum, Lector, quod Vlitium latuit, *Termes* nullo modo posse construi cum *Virga.* *Virga* enim illa thurea naturā hastilibus idonea est: cum tamen *Termes* (cujuscunque demum arboris sit) nunquam sponte suā processus ad aëra exiit, ut in sequentibus diserte Grattius. JOHNS. Sine dubio potest Latine dici *Termes virga* pro *termitea virga*; sic Persius

Juvenes eurus & Heroos sensus,

Sic quoque Graeci saepissime, unde poëtae hauserunt illud genus loquendi; Theocritus.

— *ἱσμεῖν τὰν Σικελίαν ἐς ἄλκην*

Homerus.

— *γυναικὰ τε δῆτα' ἑ μὰρ*

Quamvis haec ita sint, tamen propior sum Johnfoni sententiae. BRU.

132. DESCENDET] Omnes libri. descendet. JOHNS.

133. MUL-

- Mater odorati multum pulcherrima thuris.
 Illa suos usus intractatumque decorem
 135 (Sic nemorum jussere Deae) natalibus haurit
 Arbitriis. at enim multo sunt ficta labore
 Caetera, quae silvis errant hastilia nostris.
 Numquam sponte sua procerus ad aëra termes
 Exiit, inque ipsa curvantur stirpe genistae.
 140 Ergo age luxuriam primo foetusque nocenteis
 Detrahe: frondosas gravat indulgentia silvas.
 Post ubi proceris generosa stirpibus arbor

Se

VARIAE LECTIONES.

133. *Pulcherrima*] MS. *pulcherimo suma*.
 135. *Jussere*] *lufere* G.
 136. *Ficta*] MS. & Pyth. *facta, victa*, B. Ed.
 141. *Gravat*] MS. *graves*. f. *δεχαιών*. VLIT. *Indulgentias silvas*, Steyn.

NOTAE.

133. *MULTUM PULCHERRIMA*] Superlativum, ut loquuntur *πῶδες γρηγορέων*, pro positivo usurpavit. Vide Servium ad Aeneid. 8. De thureis virgis nihil simile nunc succurrit. BART.

134. *ILLA SUOS USUS*] Natura sua ait hanc aptam hastilibus creari, caeteras stirpes aut arbuta multo labore vinci ad praestandos usus. BART.

134. *INTRACTATUMQUE*] Manibus non conformatum aut vexatum. *Inactum* alii dicant. *Tractare* enim vexare est, ut ex Plauto & Appulejo notum. Idem Appulejus lib. viii. *Sic praeco lucronem tractabat dicacule*. Martian. Capella lib. ii. *atque eam cum conspicerent per omnia trepidantem, & quasi Lucifugam, haestitationibus torpentem, pectus ejus faciemque tractanteis, in conspectum omnium & publicam faciem venire compulerunt*. Translatio Gratii est ab rosis aut aliis floribus desumpta, qui tractati flaccescunt, atque corrumpuntur. BART. Non arte fictum, sed naturalem. JOHNS.

135. *JUSSERE DEAE*] Vet. Ed. *Lufere*. Non placet. BART.

136. *ARBITRIIS*] Ipsa nascendi lege. JOHNS.

136. *FICTA LABORE*] Caetera genera arborum aptarum ad hastilia, multo labore vincenda sunt ut hastilibus mutantur. *Errant* eleganter dixit, de iis quae temere inveniuntur. Quare non aridet quod in V. Ed. est, *vernant*.

138. *AD AERA*] Non est Latina haec scri-

ptura. Scribendum *ad aethera*, vel *in aëra*. Editio nostra nihil hoc loci nisi in pejus variat. BART. Ut rideas, Lector, en tibi catum commentum bardi interpretis: non est Latina haec scriptura. Scribendum *ad aethera*, vel *in aëra*. Ergo Latinum quid sit nescivit Maro, cum dixit, *tendere ad auras, vox currit ad auras*, & Georg. ii. quod huic apud Gratium geminum germanum est, *dum se laetus ad auras Palmes agit*. VLIT.

140. *LUXURIAM*] Ita *vitis luxuriosa* apud Columellam lib. iv. cap. xxi. Quam eandem in juvenili aetate idem politissimus auctor ponit. Quod ab hominum moribus & natura translatus. BART. Intempestivam furculorum abundantiam. JOHNS. Sic Virg. de segete Georg. i. 12.

Luxuriam segetum tenera depascit in herba. BRU.

140. *FOETUS*] Ramos. Virgilius Georg. *Crescentique adiuvant foetus, vrantque ferentem*. BART.

141. *INDULGENTIA*] Si luxuriae ramorum indulseris, nec mature putaveris, gravatur arbor frondibus, & nodosa curvaque evadit. JOHNS.

141. *SILVAS*] Arborea. Claudian. de hasta.

Instar habet silvae —

Saepe Virgilius Georgicorum ii. BART.

142. *GENEROSA STIRPIBUS*] Dudum à viris Poëticam doctis observata est vis litterarum SP. SC. ST. quae scilicet syllabam brevem praeced-

Se dederit, teretesque ferent ad sidera virgae,
Stringe notas circum, & gemmantis exige versus.

His

V A R I A E L E C T I O N E S.

144. *Notas*] *Comas*. Putean. *Versus*.] A. Steyn. *versu*.

N O T A E.

dentem soleant facere longam. Exempla ab ipsis notata sunt. Et nos omnia fere apud antiquos exstantia in Commentarium Analectorum Poëticorum collegimus. BART.

143. *SE DEDERIT*.] Idem est quod Virgilius, *subjicere se* dixit Georgic. II.

Parva sub ingenti matris se subjicit umbra.

Et alibi. Idem *sustollere se arborem* consimili dixit phrasi

— *quae seminibus jaculis se sustulit arbor.*
BART. Evexerit se, & quasi conspiciendam dederit. JOHNS.

143. *FERENT*] Ferentur. Ita saepe, ut diximus. Et Poëta hic, si quisquam, semper sui similis est. BART.

144. *NOTAS*] Aliter *comas*. V. Georg. v. 368. *stringe comas* at vide ne legendum sit, *Nothas*, i. e. spurias virgas. ut amicus meus monuit legendum, & impense aridet. JOHNS.

144. *GEMMANTE*] Virgilius eodem iterum libro:

Inde ubi jam validis amplexae stirpibus ulmos

Exierint, tunc stringe notas, tunc brachia tonde.

Quae pari elegantia reddita à Gratio esse nemo est qui neget. *Gemmantis versus*, sunt virgae cum incipiunt gemmas protudere. Palladius Martii tit. x. *Ramus gemmante jam matre sumatur.* Ita lego adjutu optimi illius codicis. Si enim *gemmata* jam esset, ut vulgo est, frustraretur depositionem. Sciunt hoc hortorum cultores. Barthius è sua sibi editione, *gummantis*, producit, quamquam inusitatum esse credat. Miror homini tantae lectionis hoc visum. Apud Palladium frequens est, *gummare* & uno & altero loco ex MSS. quoque reducendum. *Gummatio*ne ollas muniri jussit Columella. Unde Isidorus in Glossis: *gumma, testorium*. Sed vulgo ibi, *tegorium*. Aufonius Edull. vi. de Myrrha:

Gummea stetiferi jaculatur succina trunci.

Gummae instar defluentia. Vulgo, *gemmea*. Gumma enim ita statim circumloquitur noster:

— *Si quis vitium nociturus sufficit humor*
Ulceribus flet.

Versus primus hoc loco dedit ex cod. suo Pythoeus, ante quem in omnibus fuit: *versu*. Itaque refingi possit, *gummantis exige versu* Sed quia de gummatatione statim sequitur, nihil mutandum. Non satis enim est notas stringi, sed & versus, ut enodes omnino & teretes se ferrent ad sidera virgae. Unde medela facile detur Manilio lib. v.

— — — *Et valida venabula cuspe fixa,*
Lentaque contextis formare hastilia nodis.

Sagittas per *hastilia* intellexit recte Firmicus. Sed quis unquam sagittas nodatas vidit? aut quomodo lentum dici potest quod nodis confixum est? Omnino ex Gratio praeepto scribendum, *correctis*, vel *confectis*. Nam quod ferreis clavis Phalaricae aliaeque crassiores hastae configantur, ad sagittas aut jacula trahi non potest. VLIT.

144. *STRINGE NOTAS*] Ut enodia fiant jacula. Quibus tamen & nodos saepe addunt poëtae. Statius iv. Thebaide: *duplexque inserto misile nodo*. Silius lib. XIII.

Indignatus opem amenti socioque jurare
Expulsum nodo jaculum.

Ubi *nodus* amenti vicem habere videtur. Alibi lanceis nodos idem saepius apponit. lib. IV *impulsaque lancea nodo*. Item pro amento. Nam nodata jacula minime probem; sed laevia potius. Sic *laeve jaculum* Callisto venatrici attribuit Naso II. Metam. Et Cephalo Phocus apud eundem lib. VII. ubi dicit; *si cornus, nodus inesset*. Unde constat sine nodo fuisse. Quapropter nondum me poenitet conjecturae in Maniliano loco: *correctis formare hastilia nodis*. Sic enim & Ovidius Metam. IX.

Verbaque correctis incidere talia ceris.

Uti dudum emendaram: ac postea, ita in Heinsiana nunquam non laudanda editione correctum video. Silius lib. XIV.

Trabs fibre teres, atque erasis undique nodis.

VLIT. in *Add.*

144. *VERSUS*.] Lineas. Vid. Ciceronem lib. v. ad Atticum Epist. I. A *vertendo*; quod spacio expleto revertatur ductus in aliud. In agris qui

ver-

- 145 His si quis vitium nociturus sufficit humor,
Ulceribus fluet, & venas durabit inertes.
In quinos sublata pedes hastilia plena
Caede manu, dum pomiferis advertitur annus

Fron-

V A R I A E L E C T I O N E S.

145. Sufficit] Subjicit G.
146. Ulceribus] Sic omnes. malè Waseana *Visceribus. Fluēt.*] B. *fluit.*
148. Pomiferis] Steyn. *promiferis.* unde ego, *pronus seris.* JOHNS. *Advertitur]* *Ad-*
verterit G. *annus]* *Annes* MS. VLIT.

N O T A E.

versus. quod tamen huc non pertinet, Varro lib. i. Rer. Rustic. cap. x. In libris. veterum *versus* dicebantur periodi, aut curta capita, à Criticis adnotata, quales hodie Sacrorum librorum sunt. Et quæ distinctiones Aristoteli à Scholasticis interpretibus factæ sunt. Ita numerantur multa millia versuum in libris Jctorum Veterum, ad trecentas Myriadas à Justin. Imp. l. iii. de vet. Jure Enucleando. Quas ad Quindecim suo jussu redactas gloriatur, ne irreperabile tale damnum nos lateret nostrum scilicet. In Aristotelis etiam libris versus a priscis Grammaticis notatos fuisse, legere me memini. & Hieronymus testatur suo tempore cola seu versus in operibus Demosthenis & Ciceronis notari consuevisse. Epist. præfixa Esaiæ. Sed hæc nihil ad Gratium. *Gemmanteis versus* ab humore dicit viscoso, qui incisuris effluit & in gemmas concrevit. Mirum verbum quod in vet. Ed. est: *gummanteis*. Utrum legitimum sit, viderint docti. Sane aliquot talibus utitur Græti, quorum exempla in omni Antiquitate frustra quaeras. Exigere est ad finem deducere. Horat.

Exegi monumentum ære perennius.
Ovid.

— *jamque opus exegi quod nec Jovis ira &c.* Boeth. *peragere* dicit. BART. Aldin. *Versu*. male. Ordines ramorum gemmantium ita dispone, ut exacte crescant, & hastile reddant elegantius. Plin. Lib. 15. Cap. 29. *Senis foliorum versibus.* JOHNS. Sic locum interpreto: *Scinde manu matura hastilia antequam autumnus effuderit tepidos imbres.* BRU.

145. SUFFICIT] Vet. Ed. *subjicit*. Sed nihil in mutatione operæ precii. Tantundem enim est. BART.

146. FLUIT,] Scribendum. *fluēt.* BART.

146. VENAS DURABIT] Refert plane illa Georg. ii.

Seu durat magis, & venas astringit hiantes. quanquam diversa in re. Ita jam multoties demonstravi, & porro demonstrabo Gratium nostrum Maronis lectione delectatum maxime fuisse: nusquam tamen ita imitatus est, ut non aliquid elegantiae de suo addiderit, ne exscripsisse videatur. Hactenus quidem ex Georg. ii. nunc ubi de canibus agit, præsertim de morbis eorum, plurima ex iii. Georg. mutuatus est. VLIT.

146. INERTEIS.] Inutiles aut nocivas. Venæ illæ durabuntur, quibus succus in frondes nocivas proceritati, & rectitudini, exit. *Inertis* vocabulo supra eodem modo usus est. §. XLIV. BART.

147. IN QUINOS] Quinque pedum longitudinem hastilibus congruam dicit. BART.

147. PLENA MANU,] Proverbiale aliquid nutrit hæc formula loquendi. *Plena manu*, large, confidenter. BART.

147. PLENA] Cum eo crassitudinis venerint, ut manum impleant amplectentem. *a handful thick.* JOHNS.

148. ADVERTITUR] Melior lectio in Vet. Ed. *adverterit*. Nam ex more Græti agendi verbum vicem passivi posuit. Est vero Græcum *πεπλορημένοις ενιαυτίω*. *Volventibus annis* Latino Poëtæ dictum. Nam anni & temporis series in orbem volvi fingeatur. Claudianus Panegy. Probin.

Sol, qui flammiferis mundum complexus habenis
Volvis inextincto redeuntia secula motu.

Varius, apud Victorinum lib. i. Grammat. *varii additi vocum modi, ad quos mundi resonat tenor, sua se volventis in vestigia.* Vide quæ plura ad eum Claudiani locum notavi-

mus.

Frondebis, & tepidos autumnus continet imbres.

150 Sed cur exiguis tantos in partibus orbes
Lustramus? Prima illa canum, non ulla per arteis

Cura

VARIAE LECTIONES.

149. *Frondebis*] *Frontibus* MS.

150. Tit. in MS. & Edd. *De canibus*.

151. *Per artes*] MS *partis. f. peritis*. VLIT. *Lustramus*] Steyn. *Lustramus*. JOHNS.

NOTAE.

mus. *Anni* autem vocabulum *Auctumnus* notat, vel quamvis fertilem anni partem. *Lucanus*.

Effusus magnum Libye dedit imbris annum.

BART.

148. DUM POMIFERIS ADVERTITUR] Nihil ad haec *Vlitius*. At ego mendum hic subesse suspicor. Non enim *Annus* dicitur, *adverti* sub *Autumno*, potius *averti*; quin & *frondes* dici *promiferas* durius vereor ne sit: & receptae lectioni tempus caedendae materiae praescriptum adversatur: *Columel.* L. 4. C. 10. *Optima & maxime naturalis putatio est Autumnalis, quo tempore divinâ quâdam lege & aeternâ fructum cum fronde stirpes deponunt.* Quin & *Palladius*. November *Nunc materies ad fabricam caedenda, cum Luna decrevit.* Aldina Editio omnium vetustissima exhibet. *Promiferis*. unde sic locum constituentem censeo.

— *pronus seris dum avertitur Annus*

Frondebis —

Elisâ priori S. ob sequentem, remansit *pronus seris*. hinc orta est illa vox *pomiferis*: nam ductus *literarum Mi* iidem sunt cum *Nu*. caeterae variationes facillimae. Haec itaque loci sententia est. Cum jam *Annus* pronus latu cursu frondibus *seris* aridisque, (sic *Ovid*).

Ut serae frondes, quas nova laesit hyems.)

vultus avertit, & *Autumnus* non amplius fundit tepidos imbres. Exitum *Autumni* descriptum voluit. De tempore caedendis arboribus idoneo, V. *Hesiod.* *Ἐργα καὶ ἡμέραι*, ab v. 414. ad 422. JOHNS.

149. CONTINET] Mire hoc dictum. *Autumnus* imminens continet tepidos imbres. Dum tepidus adhuc aër est, secari *hastilia* futura jubet. Dum nondum *Auctumnus* incipit crebris imbris ingruere. BART.

150. SED CUR EXIGUIS] Quid tantum spatii in minutis illis, utcumque necessariis, consumimus? Ita *Vlitius*. At *Gronovius* *Observat.* L.

2. C. 3. Mihi fedet *partes* dixisse *Gratum* pro regionibus, ut *Caesar.* L. 1. de bello Gallico, in eam *partem* ituros, atque ibi futuros *Helvetios*, ubi *Caesar* constituerebat. Iterum, in eas *partes* *Galliae*, &c. itaque scriptum fuisse puto, — *exiguos tantis in partibus Orbes.*

Qui in copiosa materia intra minimam ejus partem moratur diu, is in magno campo ducit exiguos orbes. JOHNS.

150. ORBES] Cur in opere tam parvo tot verbis de *hastilibus* egimus. *Figura* sumpta ab *aurigis* in circo. *Horatius* similiter.

Nec circa patulum vilemque morabitur orbem.

BART.

151. LUSTRAMUS] Similiter *Virgilius* de *Polite*.

Porticibus longis fugit, & vacua atria lustrat.

Frequentissimum autem res *curules*, aut *equestres* *Poëticis* assimilari. *Claudianus*.

Ipsaque Pierios lassant declivia currus.

Nemelianus *Cynegetico*.

— *juvenis aurato procedere curru.*

Lycophron *Cassandra*.

Ἀνέμι λοξῶν εἰς διεξόδους ἐπών,

Πρώτῳ ἄρξαι νόσον, ὡς πτῶνός θορυμῶς.

Ovid. lib. 11. de *Arte Amandi*.

— *Attrahere lora*

Fortius, & gyro curre, Poëta, tuo.

Pindarus *Isthmionicon* 11. οἱ μὲν παλαιοὶ φῶτες, ὅσοι χρονοσμπύρναν ἐς διῶγον μοισῶν ἔσαν. hoc est, *Poëtae*. Sic *axis* sermonis à *Georgio* *Piside* dicitur *Carmine* in *Vanitatem* vitae.

Ὡς πῶς τὰ μικρὰ ἐχιδὸν τέλει μὲν ἔα,

Κινουμένης εἰκὴ τὸ λόγος τὸ ἄζονα. BART.

Quid tantum spatii in minutis illis, quamquam necessariis, consumpsimus? quin jam *lora* attrahis, & gyro curre *Poëta* tuo, ut cum *Nasone* loquar. Sequitur *Maronis* illa *Georg.* 111.

Nec tibi cura canum fuerit postrema. Ideoque *κωμωγία* toti *huc* arti nomen imposuit. Et *κωμωγικόν* opusculum hoc merito inscribitur, in quo cum nihil *venatori* necessarium desit,

tum

Cura prior, sive indomitos vehementior hosteis
Nudo Marte premas, seu bellum ex arte ministres.
Mille canum patriæ, ductique ab origine mores

Cui-

N O T A E.

tum plurimum in canum institutione laboratur. Quod alii, qui plures *κυνητικά* libros scripserunt, hanc tamen partem, à qua libris suis nomen indiderant, tam levi plerique manu pertractarint, non extra culpam est, ut alibi dicam ex professo. VLIT. Log. Edit. *lustramus* habet. quod placet. JOHNS.

151. PRIMA] Distingue. *Lustramus* ? Prima illa c. Canum curam illustrare non est animi. Nam eorum gentes pro seculis variae semper in pretio fuerunt, & veterum ratio venationum prorsus obscura est. Poëtae enim, qui eam fere soli nobis tradiderunt, non aliud egerunt quam ut ornatu carminis sese commendarent, securi de artis secretis tradendis. Vide de iis tamen, si lubet antiquorum tradita cognoscere, Varro-nem de Re Rust. lib. II. cap. IX. Oppiani, Xenophontis, Nemesiani Cynegetica. Pollucem li. V. Onomast. Geoponicôn collectanea lib. XIX. cap. I. & seqq. & alios. Inter recentes carmine hanc Gratiū laudem ambiverunt Angelus Barga-cus, Joannes Darchius, Hieronymus Fracastorius, Natalis Comes. Quorum aestimatio sit penes eruditos. Nos extra oleas vagari nolumus. BART. I. e. prima pars. prima regio, eaque amplissima in descriptione regni venatici. Si enim prima penderet ex cura, vereor ne frigidissimus fieret sensus. Nam si cura canum prima est, fatearis necesse est, nullam illā priorem esse. quorum igitur illa infulsa confirmatio ? JOHNS.

151. PER ARTEIS] Saepe hac voce artis, de venatione utitur. Per artis phrasim Manilianis similis, per sidera &c. Quarum frequentem usum in eo notarunt Critici. Et hi duo Poëtae multa habent inter sese similia. BART. Vide annotata ad initium: *laetas venantibus artes*. Quibus hoc addendum, artes semper vocari à Gratio, quoties venationem in genere intelligit. Quod vero ibi dicebam etiam *κυνητικά* specialiter artis vocabulo ab illo designari, adeo verum est, ut singulari tum semper utatur: cum vero plurali, tum omnem venationem comprehendat. Hoc quidem passim obvium, & maxime hoc loco apparet. Statim enim dividit has artes: sive indomitos vehementior hostes Nudo Marte premas. Quibus bellicosam

venationem indicat, ut ostendi in Prolegomenis. *Seu bellum ex arte ministres*, id est, *κυνητικά*. Hic enim duplicem tantum venationem praemittit, cui tertiam postea speciem adjungit, & artium vocabulo simul concludit, ut suo loco dicam. Manilius lib. V.

———— catulos nutrire sagaces,
Et genus à proavis, mores numerare per artes.
Jul. Firmicus lib. VIII. cap. IX. ita haec reddit: *Nutrient etiam canes qui ferarum cubilia, & latentes latebras praesagis naribus persequantur, & omnia animalia quae ad venationem faciunt*. Sed nihil de aliis animalibus apud Maniliū, neque praeter equos aliis opus est ad venationem. Quare putabam scripsisse Firmicum: *& omnia canum alia genera*, vel tale quid quo Maniliū exprimeret. *Mores canum per artes numerant* qui veloces à bellicosos & sagaces ab illis caute dignoscunt: ut egregie in sequentibus facit Gratius, & pluribus declarabo ad V. cxc. Claudianus tripliciter distinguit: *varia formis & gente sequuntur Ingenioque canes*. Quorum posteriora duo genera eadem ordine & numero, quae in illis Manilianis, sunt. VLIT. Sic Claudianus in Munere, quod Stilichoni suo parat, lib. III.

———— Varias formis, & gente sequuntur,
Ingenioque canes: illae gravioribus aptae
Morsibus; hae pedibus celeres, hae nare sagaces:
Hirsutaeque fremunt Cressae, tennesque Lacemae,
Magnaue taurorum fracturae colla Britanniae.

VLIT. in Add.

152. PRIOR,]

Nec tibi cura canum fuerit postrema ———

Virgil. Georgic. 3. v. 404. JOHNS.

152. SIVE] Sive nudā virtute cum feris indomitis agendum, seu bellum dolo administrandum est. Utramque venationem, *πολεμικὴν*, & *κυνητικὴν* describit. JOHNS.

153. EX ARTE] *ἱκνησική*, ut saepius jam dixi. Et ita artes quoque apud Maniliū pro sagacitate sola accepisse videtur Firmicus, si integer locus est. VLIT.

154. CANUM PATRIA,] aliquot attingit Claudianus noster lib. III. de Laud. Stil. y. ccc. Opianum vide Cyneget. I. BART.

K

154. Mo-

155 Cuique sua. Magna indocilis dat proelia Medus,
Magnaue diversos extollit gloria Celtas.

Ar-

VARIÆ LECTIONES.

155. Cuique] MS. Quosque, pro Quoique.

NOTAE.

154. MORES] Ita Manilius lib. v.

catulos nutrire sagaces,

Et genus à proavis, catulos nutrire per arteis.

Ingenium iisdem tribuit Claudianus.

variae formis & gente sequuntur

Ingenioque, canes —

Nemesianus Cyneget. v. cccxxxvii. BART. Hoc est quod dixit Manilius, *Et genus à proavis*. Ut infra mater Umbra, pater Hyrcanus. Nam ab origine gentem, à gente artes dignoscimus, an bellicosi vel sagaces aut veloces sint. Duplicem itaque distinctionem canum in illo versu facit Astronomicus. Priorem à proavis: ut κατέριον vel ἀλωπιδες apud Xenophontem maiorem cap. iii. Alteram per artes: ut ἀγῆστοι vel ἰκνυδι apud minorem cap. iii. & ἀγῆστοι vel πάρεπτοι apud Pollucem lib. v. cap. v. De quibus alias. Si itaque cum Cl. Gronovio ex Gembl. cod. legeremus, *mores numerare per urbes*: aut *per ortus*, ut ex ipsis verbis Gratii aliquando effingebam, bis idem dici videretur. Nisi per proavos censeas tantum numerari Castorios, vel Vulpinos, quorum non ex prima foetura sed longo tempore genus formatur, ut mox ex Aristotele demonstremo. *Per urbes* vero, vel quod auribus meis suavius, *per ortus*, Creticos, Caricos, & id genus alios à gente, qua oriundi, denominatos. Sed ne quid argutemur, Lectori suum arbitrium esto VLIT. Unde oriundi sunt, suos quisque derivat mores. parum refert patriam an proavos intelligas. JOHNS.

155. INDOCILIS] Nullus artis capax. JOHNS.

155. DAT] Prior aggreditur hostem, non irruentem expectat. JOHNS.

155. PRAELIA] Solis viribus potens. Animositatem & vires solas in Medis & Celticis canibus commendat, artem & docilitatem in aliis. BART. Primo loco bellicosos ponit, nec immerito; siquidem primus eorum usus rudi adhuc orbi fuit, qui à feris defenderent greges, gregumque magistros. Unde constat antiquissimam esse hanc venationis speciem, qua se illius aevi Heroës *exercebant ad similitudinem bellicae*

disciplinae, ut ait Cicero lib. ii. de Nat. Deorum. Decore igitur, *praelia*, *bellum*, *Martem*, & *arma* vocat Grattius, quoties hanc ipsam *πολεμικὴν*, non quamvis (ut interpreti visum) *venationem* distincte intelligendam ponit. VLIT. Perpetua allusio Gratii. quia Venatio species est *τεχνικῆς πολιμικῆς*. Vlitius errat, cum *ἰκνυδικήν* nusquam apud Grattium significari, per Bellum, vel Praelia affirmat. Ipse enim illa verba, *seu bellum ex arte minifres*, aliter explicat, & secundam Venationis speciem denotari, nempe *ἰκνυδικήν*, discrete asserit. JOHNS.

156. CELTAS.] Primi itaque & in Gallia canes bellicosi fuerunt, & nullos adhuc sagaces ibi fuisse Gratii tempore ex ipso aliisque colligere est. Strabo testatur lib. iv. quod canibus ad vera bella uterentur Galli. Plinius lib. viii. cap. xl. de Canibus: *Hoc idem è lupis Galli, quorum greges suum quisque duccorem è canibus & Lycisiam habent. Illum in venatu comitantur, illi parent. Namque inter se exercent etiam magisteria*. Ita legendum mox ostendam. Igitur hi quoque feroces erant procul dubio. Praeterea de bellicosis eorum nulla apud alios sequuta est mentio. Nam quos Xenophon junior recenset, non puto Gallicos fuisse. Adeo & in Gallia, ut passim, bellicosa illa venatio paulatim in desuetudinem abiit. Et jam Xenophontis *ἡ δὲ αἰὼς* aevo velocibus plurimum utebantur. Quanquam & sagaces aliquando iis intermiscebant. Hi quando in Gallias delati sint ut incertum, ita certissimum Gratii aetate nondum illatos fuisse. Strabo lib. iv. refert, quod ex Britannia in Gallias deferrentur praeter alia, *καὶ κυνὶς δόρυς αὐτὴ τὰς πυρηνισίας. Καὶ δὲ ἡ αὐτὴ τὰς πολέμους χερσὶν ἐπὶ τοῖς ἐπὶ τῶν ἐπιτορῶν*. Bellicosi illi, non sagaces erant. Ridiculum itaque quod nobis Fovillous initio Cynegetici sui, quod ante centum fere annos Gallice condidit, de canibus sagacibus à Bruto Latinorum Rege in Armoricum, Britanniam ab illo denominatam, delatis fabuletur. Quisquis ille Joannes Monumetensis fuit, in cuius Chronico illa legerit, scio, meras fabulas esse,

Arma negant contra Martemque, odère Geloni,
Sed natura sagax: Perses in utroque paratus.
Sunt qui Seras alant, genus intractabilis irae.
160 At contra faciles, magnique Lycaones armis.
Sed non Hyrcanae satis est vehementia genti

Tan-

VARIAE LECTIONES.

159. *Genus*] Post hanc vocem reliqua defunt MS.

NOTAE.

se, & haud dubie Galfredum Monmuthensem velle innuere, qui tamen tale quid nusquam tradit. Hoc quoque insigniter falli, quod Brutum in Armorico continuo regnasse narret, ambiguitate Britanniae deceptus. Suam enim Britanniam à Bruto illo denominatam ex Chronico illo contendunt Angli, seque devicto Armorico Britanniae nomen imposuisse. Illud ambiguum, hoc verisimile videri potest; & ita quoque sagaces canes, ut olim bellicosi, in Gallias & Britannia primum inuectos, quod hodie frequenter fieri compertum habeo. Sed unde in Britanniam delati, nondum liquet. VLIT.

156. *DIVERSOS*] Primi itaque & in Galliâ canes bellicosi fuere, & nullos adhuc sagaces ibi fuisse Gratii tempore ex ipso aliisque colligere est: ita ad hunc locum Vlitius. atqui Celtas à Medis diversos vocat Gratius. unde igitur hoc discrimen? an quia dociles Celtæ, æque ac bellicosi? ita quidem videtur, & monendum fuit. at Xenophon junior, sive Arrianus, c. 3. canibus Gallicis sagacitatem nullis inferiorem ascribit. Pollux inter καλῆς γένους tantum recenset. Potest quoque explicari non minus recte, per longe ab invicem distinctos, quibus patria est maxime disjuncta. JOHNS.

158. *UTROQUE*] Sagax perinde ac bellicosus. JOHNS.

159. *SERAS*] An Indicos vult Gratius? de istis ita Plutarchus, p. 1787. Edit. Steph. Ὁ φθινὸς λίοντος ὁδὸς ἐξασπῆσαι, καὶ Ἀνακρίδαυ καὶ Κεῖραγι ἐπὶ αὐτῇ ποταμῷ ἀνίστασθαι, τὰν δὲ ἀπὸν (ζῶν) κατασφηνῶν πᾶσι. Hos quoque describit Xenophon magnos, validos, celeres, & idoneos qui congregarentur cum apris JOHNS.

160. *INTRACTABILIS*] Quæ non potest cicurari, & in ordinem redigi. Hi nempe feræ captæ adeo inhaerent, ut vix vi avellendi sint.

JOHNS.

160. *LYCAONES*] Cujates apud Nafonem Arcæonem canes,

Pamphagus, & Dorceus, & Oribasus, Arcades omnes.

Αρκάδες item Polluci & Oppiano celebres. Quare hos innui à Gratio verisimile est; non Asiaticos Lycaonas canes, quorum nulla apud auctores mentio. VLIT. Ut modo de Ancaeo: *geminisq; securibus ingens* Ita Ovid. Fast. iv.

Et vel equo magnus, vel pede major erat. VLIT. in *Add.* Arcades. qui Polluci & Oppiano celebres. *Plin.* Lycaon erat Arcadiae Tyrannus, & à Jove conversus in lupum. forsan igitur ex lupo & cane oriundi erant. Hinc *λυκάς* & *Lycaisca*, nomina canum. JOHNS.

160. *ARMIS.*] Ad arma sua habiles ait Arcadios canes. Aut *armis*, brachiis quasi, aut *lactertis* valet, ut infra *γ. cclvii.* locutus est.

leones

Et subiere astu, & parvis domuere lacertis.

161. *HYRCANAE*] Canes à tigride & cane progenitos Indis ascribunt plerique. Aristotel. lib. viii. de animal. cap. xxviii. *Φασι δ' ἐν τῇ τῆς γῆς ἐκ κυνὸς γένεσθαι τὴν Ἰνδικήν.* Quæ ita vertit Plinius: *E Tigribus eos Indi nolunt concipi.* Pellux idem ex Aristotele refert: diversos tamen Indicos ab Hyrcanis recensuerat: *Μολοικαί, Ερριεκαί, Υερκαναί, Ἰνδικαί.* Vulgo circumferantur, *Ορκαναί.* quod miror non offendisse interpretes. Excepto itaque Gratio, qui mixtum hoc canum genus Hyrcanum indigetavit, nemo est. Nec temere forsan, cum in Hyrcania & India plurimos fuisse tigres observet Plinius lib. viii. cap. xviii. & vicinos inter se tam cum Indis quam Albanis fuisse Hyrcanos constet. Idcirco credibile videtur hujus generis fuisse celeberrimos illos Alexandri canes, qui leones & elephantos prosternerent, quos ab Indorum Re-

K 2

ge

Tanta: suis petière ultro fera femina silvis.
Dat Venus accessus, & blando foedere jungit.
Tunc & mansuetis tuto ferus errat adulter

165 In stabulis, ultroque gravis succedere Tigrim
Ausa canis, majore tulit de sanguine foetum.

Sed

NOTAE.

ge dono habuit. Ita fane Pollux, Curtius, alique referunt. Plinius diverse paulum: *Indiam petenti Alexandro Magno Rex Albaniae dono dederat inusitatae magnitudinis unum.* Albanum tamen fuisse non dicit. Nam Strabo, qui Albanorum canes etiam laudaverat, hos Alexandro oblatos diserte Indicos fecit lib. xv. Fallitur itaque Solinus cum Plinii illa ad Albanos canes traxerit; uti & à Solino accepit Dionysii Paraphrastes Priscianus, & hunc errorem alio insuper cumulavit, dum missum ex Albania canem Alexandro fuisse fabulatur. VLIT.

162. TANTA:] Malo, *nata. i. e. nativa*, ingenua vehementia non satis est Hyrcanis canibus. JOHNS.

162. Suis] *I. e. Hyrcanis.* JOHNS.

162. ULTRO] In veteri libro est, *ultra*, quod non displicet. cum illud alterum mox repetatur. BART. Ab Aristotele petita haec: *ἀγρίαις δὲ δισημιούσιν εἰς τὰς ἱρκανίας τὰς κύνας. In sylvis coitus tempore alligant foeminas.* Vlit. at Grattius dicit foeminas ultro petere fera tigris semina. ut & postea ultro gravis JOHNS.

162. FERA SEMINA] Hircanos canes ait non contentos agnata vehementia, silvas subire & tigris misceri. Tigris autem copia in Hircania. Virg.

Hircanaeque admorant ubera tigres.

Claudian. de Raptu libr. iii. Silius, Solinus. Lucanus, Dracontius, Petronius, Martialis. BART.

162. SILVIS.] Ab Aristotele petita haec: *ἀγρίαις δὲ δισημιούσιν εἰς τὰς ἱρκανίας τὰς κύνας.* Quae ita reddidit Plinius: *in silvis coitus tempore alligant foeminas.* Ex eo Solinus: *Indi coitus tempore in salibus alligant canes foeminas.* Isidorus quoque lib. xii. cap. ii. *Solent & foeminae canes noctu in silvis alligatae admitti ad bestias tigres;* vide reliqua hujus loci Isidoriani infra ad v. cc. lvii. VLIT.

164. MANSUETIS] In stabulis mansuetarum pecudum impune fera errat tigris. JOHNS.

164. ADULTER] Tigris dicit. Translatio adulterii ab hominibus ad feras. Claudianus de Pardo.

————— *leacnae*

Nobiliorem uterum viridis corrumpit adulter.
Scite Manilius adulterium succorum, variorum inter se commixtionem dicit.

Est & adulterio succorum gratia major.

165. GRAVIS] Gravidam. Virgilius.

Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Ovidius Fastorum ii.

Fitque gravis, geminosque parit, qui compita fervant.

Gravis uterus pro praegnanter Papiniano lib. xi. de jure Codicillorum. BART. Planior sensus erit si legamus *gravem*, uti equidem citavit ὁ πάλιν Salmaſius ad Solinum. Apud Maronem: *Is gravis Auletes*, id est, fortis inquit Servius. At Aeneidos v.

————— *serpentem si gravis iclu*

Seminem liquit saxo, lacerumque riator,
ubi iterum pro forti accipit Servius, ego malim *gravis saxi iclu* construere & legere. Avienus Fab. xl. *gravem leonem* indiget, cui *gravem iram* & *graves oculos* attribuit Fab. xxiv. Eodem sensu hic *gravem tigris* haberemus. Si quis vulgatam rejici nolit, durior constructio erit: *canis ausa tigris succedere gravis* (id est, jam gravida facta aut futura) *majore tulit de sanguine foetum.* VLIT. *Gravem* mavult Vlitius ut planior fiat sensus. Verborum series est, & canis ausa ultro subire tigris gravis, *i. e.* gravida tulit prolem majore & nobiliore de semine. JOHNS.

165. SUCCEEDERE] Marem admittere. *Submittere marem foeminae*, mira phrasi, dixit Nemesianus Cynegetici §. cxiv.

Huic parilem submitte marem.

Cum nullo negotio potuisset. *Hanc parili submitte mari.* BART.

166. SANGUINE] Semine. Musaeus.

Ἦν μὲν χαρίεσσα, Διοτρίδης αἷμα λαχῶσα.

Theocritus Herculisco.

Θάρσ' ἄλ' ἄριστοισιν γύναι, πικρὸν αἷμα.

Apollonius Argonaut. lib. ii.

————— *ἐμειλάδου*

Πρώτη πίλοψ, ἣ καὶ περ' αἰμάς ἀχαιῶνται.
Ti.

Sed praeceps virtus ipsa venabitur aula.
 Ille tibi & pecudum multo cum sanguine crescet:
 Pasce tamen, quaecumque domi sibi crimina fecit,
 170 Excutiet silva magnus pugnator adeptus.
 At fugit adversos idem quos repperit hosteis
 Umber. quanta fides, utinam, & solertia naris,

Tam

VARIAE LECTIONES.

167. *Aula*] Vide & ad Calp. Ecl. l. vers. 15.

171. *Quos*] *Quo* G. qui. B.

NOTAE.

Tigrim autem canes inscendere legas apud Aristotelem & Plinium. BART.

167. PRAECEPT] Praefestina; impetus animi praefervidus. BART.

167. AULA.] Ordietur venationem in nido. Sic *aulam apum* Virgilius pro alvearibus dixit. BART. Locus circumseptus, ubi totum agmen canum mansiones suas habet. *Canile* Gallis & Anglicis dicitur. Horatius lib. l. Epist. xi.

Tempore cervinam pellem latravit in aula,
 Militat in silvis catulus.

Αἰὼς Aeliano lib. xi. cap. vi. αἰὼς ζῶον. Unde & αἰὼς ἀποδύων in Evangelio Johannis cap. x. Petronius *aulam* pro cavea posuit:

premit advena classes
 Tigris, & aurata gradiens velatur in aula.
 VLIT. in *Add.* Pro nido, ut apud Maronem *aulae apum*, interpretatur Barthius. Utrumque erroneum. *Aulae* enim non apibus, sed Regiorum metaphoricè assignantur Georg. iv.

ipsi regem, parvosque Quirites
 Sufficiam, aulisque & cerea regna resingunt.
 Apud Gratium vero quid hic *aula* sit docet Servius ad ix. Aeneid. Graeci *aulas* vocant animalium receptacula. Unde *septa*, quae turbas prohibent in sacris aedibus & tribunalibus, *aulas* vocamus. Non sunt itaque nidi aut caveae, sed tota cancellata septa, quales illae in templis aulae, quae altare sepeliunt. VLIT.

170. EXCUTIAT] Ingeniosissima quidem hoc loco Gronovii mei conjectura, *Excuset*, sed ita Gratium scripsisse nondum mihi probat. *Excutere metum*, furorem Maroni, ut hic *excutere crimina*: quod amplius aliquid significat quam *excusare*. Qui crimen excusat, umbraculi loco

aliquid obtendit. Unde metaphoricè *excusare* pro obumbrare posuit Palladius Novembri tit. vii. Qui vero *excusit*, totum delet, & abolet. Ita Hyrcanus hic canis domi facta crimina, inter venandum non celat, sed prorsus excutit virtute sua, ut nihil mali unquam de eo meminisse liceat, qui tam strenue munia sua exequitur. VLIT. Lego *excuset*. quod est, deleat, expiet, redimat. Prima improba virtus domi tuae venabitur, & in familiares saeviet pecudes. Hoc tu ignosce illi, & pasce tamen, daque locum, quae contraxit domi crimina, illa in sylva, quod nimirum haud dubie faciet, purgandi. Gron. JOHNS.

171. IDEM QUOS] Vetus Editio, *idem quos*. Videtur Gratius, salva relationis lege, scripsisse. *qui*. Nam alioqui idem quo referatur non habet. BART.

171. QUOS REPPERIT] *Umber hostes quos repperit, idem adversos fugit*. Quid planius poterat dici? Aqua tamen haeret Interpreti, & scribendum edicit: *qui repperit*. Insulse prorsus. Nec quidem sequentia intellexit, quorum hic ordo est. *Umbrō quanta fides & solertia naris est, utinam tanta etiam foret virtus*. VLIT.

172. UMBER.] Locutus fere haec de bellicosus canibus, optat ut Umber quoque talis sit, quia corpore satis magno fuisse videtur, sed animo impar. Alias & sagacitas ejus commendabilis satis erat, ne pro inutili habeatur. Silius lib. iii. *aut exigis Umber Nare sagax è callo feras*. Idcirco infra: *Inconsultis mater dabit Umbrica Gallis Sensum agilem*. Solus itaque animus requiritur, ut inter bellicosos cooptetur Umber. Hoc quod in Umbrō desiderat, apta transgressionem satis superque in Britannico canis esse statim sub-

K 3.

dit.

Tanta foret virtus, & tantum vellet in armis!
 Quid freta si Morinum dubio refluente ponto
 175 Veneris, atque ipsos libeat penetrare Britannos?

O

NOTAE.

dit. Quod ideo moneo, ne quis de Agassaeo Oppiani intelligenda sequentia autumat. VLIT. Aeneide XII. Maro:

———— at vividus Umber
Venator cursu canis, & latratibus instat.
 Nec aliter Sidonius in Paneg. Aviti:
Jam si forte suum latratibus improbus Umber
Terruit. ————

Quae cum Gratio non conveniunt. Nam is nulla talia convicia in Umbro notavit; sed tantum in Aetolo, inferius. VLIT. in *Add.*

172. FIDES.] Fide & solertia naris Gratus sagacitatem describit. quid enim est in cane sagacitas, nisi certa & fidelis solertia naris? JOHNS.

173. VELLET.] Auderet. Sic *exacta voluntas* inf. cclix. est audacia felici sine maculata. In armis in procinctu, in ipso periculo, valet. BART.

174. FRETA.] Ad freta, & ad Britannos. Virg.

———— *Laviniae venit Littora. &*
Illyrios penetrare sinus ———— JOHNS.

174. MORINUM.] Vide doctissimi Critici I. Nicolai Loënsis Miscell. lib. vi. c. xxi. *Dubio ponto* est instabili & semper inaequali. BART.

174. DUBIO.] Ausonius in Mosella: *bivio refluus munimine pontus.* Dubius itaque hic pontus, qui nunquam certa statione manet, sed modo huc, modo illuc aestu suo agitur. Ammianus lib. xxvii. de hoc ipso freto: *ad Bononia litus, quod a spatio controverso terrarum, angustissimis reciproci distinguitur maris.* VLIT.

175. BRITANNOS?.] Antequam de canibus Britannicis, quos hic celebrat Gratus, distincte dicam, quia illi potissimum huic descriptioni meae ansam praeberunt, de toto eorum genere aliquid praemittam. Olim duae species cognitae tantum fuerunt, robusti, de quibus hic Gratus alique, & Agassaei, qui & velocitate & sagacitate excellunt, de quibus ad Nemesianum dicam. Hodie quidem illi robusti etiamnum superiunt, sed rusticis & palloribus magis inferiunt: nonnunquam tamen & venationi, cum validior aliquis cervus, cui impares sint vi collata sagaces sive sanguinari, debellandus est.

Quod plurimus eorum olim in bellicosa venatione usus fuerit, manifestis etiam vestigiis apparet ex Theatrali illa venatione, quam in urfos & tauros exhibent Anglorum laniones: quibus jampridem interdictum fuit taurum mactare, antequam tribus ad minimum canibus ad satiem usque vexatus fuerit. Unde etiam per minimos pagos frequens hoc spectaculum occurrit, & multis educandi hujus generis canes animum facit, ne impune sit lanis, nisi statuto pretio redimant, virum gregis sui mactare. Londini autem ei lusui peculiare extractum dudum theatrum est, & tauri validiores aliquot, praeter urfos, aliasque id genus feras, aluntur, qui semel septiduo depugnent cum canibus; quos unicuique licet immittere, modo plures duobus non concurrant in Taurum, quatuor in ursum. Vidi aliquoties singulum canem, qui nares mordicus appetens ita inhaerebat, ut nullo impetu excuti posset. Vidi etiam qui eadem vi palatia vel collum invaderent, ut non immerito jam olim de iis dixerit Claudianus lib. iii. de laud. Stiliconis:

Magnaque taurorum fracturae colla Britannae.
 Hujus enim generis fuerunt, quos Molossis aequiparat Gratus, cujus aevo nec sagaces nec veloces è Britannia petitos haecenas fuisse hinc patet. Sed & Strabo qui paulo post floruit lib. v. testatur canibus Britannicis ad bella sua usos fuisse Gallos: *Ταῦτα δὲ κομίζονται αὐτὰς (Βρετανικὰ) ἐν δρεμά, καὶ ἀνδροπόδα, καὶ κύνας ἀφ' οὗς πλεονεχίας κυνηγετίας. Κίλα ἢ καὶ πλεονεχίας χερσὶ καὶ ταῖς ἐν τοῖς ἰπικωλείς.* Ex quibus apparet satis frequenter petitos inde hoc genus canes fuisse, etiam Romanis, quorum majestati generosa maxime conveniebat venatio, cui aptissimi, ut nunc quoque, illi canes. Haec ideo magis retuli, quia Johannes Cajus Anglus in libello suo de canibus Britannicis hos supine nimis praeterierit, qui olim Gratio nostro & Straboni cogniti, nec etiamnum adeo degeneres, ut ita ab eo vocari, aut ut inutiles ablegari debuerint. Misere insuper fallitur, si Hyrcanum, quem laudat ex Gratio, eundem putavit esse cum Urcano suo, quem ex urso & cane ridicule satis *εὐμολογίζε*. Nec unquam ta-

le

O quanta est merces, & quantum impendia supra!
Si non ad speciem mentiturosque decores
Protinus: haec una est catulis jactura Britannis.

Ad

V A R I A E L E C T I O N E S.

178. Catulis] Catuli ——— Britannii. G.

N O T A E.

le canum ex urfis mixtum genus in Britannia visum fuisse crediderim, quamvis ex vulpe mixtos canes casus magis quam usus aliquando protulerit. Ille enim & hoc quasi protritum aliquid videtur nobis obtrudere, quod ego rumore tantum, & vix ita compertum habeo. Sed & ejusdem fere notae sunt reliqua, quae inibi perscripsit, ut suo loco singula eventilabo. Quamobrem indignum auctore suo foetum hunc, quam secus quidquam de illo Viro, qui inter prioris saeculi eruditos haud obscurum nomen jam obtinuit, censere malim. Et hoc quidem loco canum Britannorum merita à populari ignominia vindicare curae pretium existimavi. VLIT. De canibus bellatoribus insignis addendus hisce locus ex Valerii Flacci lib. vi.

—— claustrisque profusi

Casspiadae, quos turba canum non segnius acres
Exiit ad lituos, pugnasque capeffit heriles.

VLIT. in Add.

176. QUANTUM IMPENDIA SUPRA!] Ait impendia bene compensare canes Britannos, ab ultima licet insula Romam advectos. BART. 1. e. quantum lucri facis ultra impendia. JOHNS.

177. SI NON] Etiam si non protinus species Britannicorum canum arideat, tamen magna eorum est utilitas, in re praesenti. Una illis jactura est deformitatis, & speciei virtuti non respondentis. Distinctio ita ordinanda est.

—— supra!

Si non ad speciem, mentiturosque decores

Protinus: (haec una est catulis jactura Britannis)

At magnum cum venit opus, promendaeque virtus,

Et vocat extremo praiceps certamine Mavors,

Non tunc egregios tantum admirare Molossos.

Vides perbelle sibi omnia respondere, quae antea obscuriora erant, sola distinctione, & quod 179 pro ad, at, refinximus. In quo etiam adjuvat nos, modo quae sit, Editionis veteris auctoritas. Quae elegantius etiam catuli Britannii habet, quod ego omnino Gratii arbitror.

BART. Quantumvis non omnino ad speciem externam & decores, (quae, quos capiunt, saepissime fallunt) compositi sint. Hic enim est unicus catulorum Britannicorum defectus. ad venationem *πολεμικη*, & ferarum pugnam cum ventum est, & vis animi exferenda, non aequè mirabere egregios & insignes Molossos. JOHNS.

177. AD SPECIEM] Sunt sane deformes satis bellicosi Anglorum canes, sed longe minus quam sanguinarii, quos vocant, qui & generosi fere & valido corpore sunt, non adeo tamen, ut bellicosus toti accenseri possint. Si hos intelligas, non potest quidquam iis melius attribui; quam quod hic de deformitate in Britannicis canibus excernit Gratius. Oculis hi ita lippis & detortis, labris & malis adeo sordidis & dependentibus apparent, ut advenis mera monstra videantur. At quanto deformiores, eo fere meliores aestimandi. Nam si & labra plurimum propendeant, eo certius odorem quasi sorbent, & clariorem ululatum faventis vestigationis restem edunt. Unde & ab ululatu illo *hounds* nomen adepti sunt, non *hundes*, quo fere modò nos quemvis canem appellamus. Nam hinc quoque *to hunt*, id est; *venari* Saxones videntur fecisse, quantumvis contrarium sentiat Cajus, qui vernaculam suam non satis bene plerumque *ἀνελογίζε*. VLIT. Oppianus ita & de Agassacis Britannicis:

Γυεῖν, ἀσχερότατον, λασιόσπερον, ὁμομασίωδις.
Corpore distorti vesio; cutis hispida; lusco
Lumine.

Ita verti. VLIT. in Add.

178. CATULUS] Non vereor tamen ut diminutivo hoc vocabulo evincatur, quo minus de bellicosus canibus loquatur hic Gratius, ut satis jam superque asserui; dubito tamen utrum pro *canibus* commodè satis positum, an ita potius scribendum sit. Nam quod Oppianus lib. 1. Agassacos Britannicos, quos domesticis catellis non majores esse canit, *ἢ ἄλλῃ μὲν ἔχοντες*

Ad magnum cum venit opus, promendaque virtus,
 180 Et vocat extremo praeceps discrimine Mavors,
 Non tunc egregios tantum admirere Molossos;
 Comparat his versuta suas Athamania fraudes
 Acyrusque, Pheraeque, & clandestinus Acarnan.

Sic-

V A R I A E L E C T I O N E S.

182. *Comparat*] Ita P. *Cum parat*. A. Steyn.183. *Acyrusque*] Johns. *Epirusque*.

N O T A E.

vocet, non ideo bellicosus accensendus esse, aut de illis loqui Gratium, quia *catulos* hic appellat, mihi persuadere possum, ut planius ad Aurelii Cynegeticon aperiarn. Et de bellicosus hic agi plenius ex sequentibus patebit, ubi dicit: *At se leve si qua Tangit opus*. VLIT. Vossius ad Catullum. p. 100. ad haec verba, *catuli ore Gallici* sic dicit. *catuli*. i. e. canis. ut passim apud Horatium, Virgilium; Graeci *σκύμνος* vocant, non recens genitos sed adultos. nullâ itaque opus est correctione. occurrit postea v. 400. JOHNS.

179. MAGNUM OPUS] Sic sup. *ψ*. LXXI. & *ψ*. CXXVI. *leve opus*. *ψ*. CXCIV. *rarum opus*. CXLIV. Ita gaudet semel usurpatas phrasas, data occasione repetere, & ubique similis esse sui. BART.

179. AD MAGNUM] Hanc è vet. libb. scripturam servavi. Barthius ex sua sibi Edit. refingit: *At, magnum*, &c. Videtur illum offendisse *τὸ venit*, quod ad *catulos* Britannos referri non poterat. Ideoque & jubet Edit. suam sibi suppeditare, *catuli iactura Britannii*. Sed quam frequens haec numeri mutatio sit Gratio, ostendam ad v. dix. Mens. Gratii autem haec est: *cum opus ad magnum venit*, id est cum bellandum est collatâ cum feris vi, & extremo vitae periculo decernendum, non minoris animi & virtutis tum apparere Britannicos canes, quam Molossos. Potest & digeri hoc modo: Britannicus canis *cum ad magnum opus venit*, per numeri *ἀκρίως* *ἀκρίως*. Idem tamen manet sensus, & de bellicoso Britannico cane omnia intelligenda sunt. *Magnum opus* itaque bellicosa est venatio, ut mox, *leve opus* cum cursu tantum in fugaces feras contenditur. *Opus* ipsam saepissime venationem vocat. VLIT. *At vel ad magnum*, vulgo legitur, sed mihi magis arridet

At magnum &c.

Sic enim Virgilius ipse amat versus ordiri saepe. BRU.

181. MOLOSSOS;] Si tres hi versus ad Britannicum canem spectant, ut modo referebam, *τίλμα θυμὸν* hic ponenda erat. Sin ad Athamanes, bene habet vulgata interfectio, & hic sensus ac ordo verborum est: In bellicosa venatione cum coram pugnandum est, non minus fraudem, qua Athamanes & sequentium locorum canes feram circumveniunt, quam apertam Molossorum virtutem commendari. Utcunque velis, pergit omnino bellicosos canes recensere, inter quos celeberrimi olim Molossi, ideoque *egregios* hic vocat, *acres* Virgilius Georg. III. ubi Servius: *in Molossis fortitudo laudatur*. Seneca Hippolyto:

Teneant acres lora Molossos.

Quare indecore nimium Lucanus ex hoc ipso Senecae loco effinxit: *tenet ora levis clamosa Molossi*. quod mox collatis inter se utriusque locis apparebit. Nec facile excusetur, quod Martialis (si modo is autor est) Epigr. penult. Spectac. dixerit: *veloces fugeres cum dama Molossi*. VLIT.

182. ATHAMANIA] Illyricum. Vide Stephanum & Plinium. lib. IV. cap. II. BART.

182. FRAUDES,] Dolus an virtus quis in hoste requirat. Athamanes illi, reliquique, quos Molossis comparat, sagaces quidem sunt, sed haud adeo imbelles ut non fraude aliqua circumventas feras invadere auderent. Itaque & bellicosus merito adnumerantur. *Fraudes* eorum sunt subiti insultus, & repentini ac taciti accessus. Tale quid in Indico cane laudat Plinius: *ingenti primum latratu intonuit: mox inanis assultans, contraque belluam exurgens hinc & illinc artificii dimicatione, quâ maxime opus esset, infestans atque evitans, donec assidua rotatum vertigine affluerit*. Hae bellicosorum fraudes sunt. Nam in solo sagace longe diversae commendantur. VLIT.

183. ACYRUSQUE,] Lege *Acyrus*. Vide Stephanum

Sicut Acarnanes subierunt proelia furto:
185 Sic canis illa suos taciturna supervenit hostes.

Ac

V A R I A E L E C T I O N E S.

184. Sicut] Sic ut P. Sic & A. Steyn.

N O T A E.

phanum. BART. "Αcyus omnino hoc vocabulum esse, nemo non videt. Gesnerus conjectit primus, *Acytus*, quae insularum rotundissima est apud Plinium lib. iv. cap. xii. caetera tamen adeo ignobilis, ut tam generosos canes produxisse verisimile non sit. Fuit cum substituendum putarem *Acritas*, quod initium Messeniaci sinus est, cui in proximo adjacent *Pherae*, & haud longe Taygetus mons canibus Laonicis cognitissimus. Prominet & Italiam versus Acritas, ideoque Romanis Peloponnesum praeternavigantibus vel adeuntibus notum fuisse promontorium credibile est. Nunc vero ipsum Taygetum hic restituendum puto, cujus canes pro toto genere καὶ ἰξοῦλο posuit Maro Georg. iii. Taygetique canes. Ille enim pastoribus, qui ex bellicosorum numero canem suum semper deligere etiam hodie solent, Spartanos commendat, qui praeter robur & velocitate praestant, ut adnotat Servius. Illius itaque assiduus imitator Gratius haud dubie acerrimos Spartanos & hic inter bellicosos canes fraude aliqua insignes accensuit. Bellicosos esse hifce apud Senecam patet:

*At Spartanos, genus est audax**Aridumque feras*

Non enim obstat quod simul sagaces fuerint, ut reliqui quoque, quos hic fraude aliqua Molossorum virtuti exaequat. Illi enim nuda vi commendantur, hi, inter quos Spartani, dolo aliquo aut inopinato feras superveniebant. Maxime Spartani qui veloces quoque, & triplicem venationem exequiebantur, ut infra dicam Scriptum itaque olim hic fuit: *Taygetus, Pheraeque*. Error autem ex eo venit, quod syllabâ *ge* primum superscriptâ, & ita in finem vocabuli relegata, postea videatur effectum: *Taytusge*. Ex quo scioli fecerunt, *Acytusque*. Nam *T. R. & C.* in MSS. codd. parum differunt: *Pherae* sunt *Φερα* oppidum haud procul Taygeto monte. Si quis malit *Taygetusque Pheraeque* ut *Φεραὶ* Pelasgorum oppidum sit, non pugnem, nisi quod canes Pelasgos nusquam celebratos esse, hos

vero Laonicis accensos considerari velim. Sed ipsa Diana apud Callim & Taygetum colere, & *Φεραν* tamen dicitur, VLIT.

183. EPIRUSQUE,] Ita restituit Gronovius. Vicinas enim regiones designare voluit. Varro lib. 2. de re rustica cap. 9. *videndum ut boni semini sint, itaque a regionibus appelluntur Lacones, Epirotici, Salluntini.* olim legebatur *Acyrus*. Vlitius *Taygetu* legendum censet. Heinsius, *Argyrus* JOHNS

183. PHERAEQUE,] Vid. Strabo p. 367. VLIT.

184. SICUT ACARNANES] Hippolytus apud Senecam huc quoque venatores suos dimisit:

*Vos, qui tepidis subditus Austris**Frigora mollis durus Acarnan*

Ubi optima edit. adhuc habet, *Acharnan*, quod rectum non est. Non aliter quam in Vibio Sequestro MS. memini invenisse inter paludes: *Ambracia, Acharniae*, pro *Acarnaniae*. Nam *Achariae*, quod in vulgatas hinc manavit, ineptum est. Circumjacent enim Ambracium finem Acarnanes. Sed Gratum credo respexisse hoc loco (& *τῷ subierunt* praesertim) historiam & fraudes Demosthenis, cum adversus Peloponnesios bellum gerens eo Acarnanas in insidiis locasset, qui hostes praetereuntes à tergo invaderent: quod optime illis cessisse late refert Thucydides sub finem lib. iii. VLIT. Thucydides lib. 3. ad finem. narrat ut Acarnanes, consilio Demosthenis in insidiis locati Ambraciotas prorsus proffigarunt. Huic Historiae alludit Gratius, fuit tamen qui duos sequentes versus pro institutis habuit. nec sane *ἄρα* illa suspicio. JOHNS.

184. FURTO:] Clam, dolo. Multi non vulgaria de hoc verbo alibi scripsimus. Sic κακῶς pro furto bellico dixit Libanius, Declamatione Menelai. *furtivum Bellum* Procopius de Bello Persico. lib. i. Vide Commentaria ad Claudianum & Musaeum. Grati est sententia: sicut Acarnanes consueverunt clam & dolo hostibus nocere, sic eorum quoque canes mores eisdem furtim subrependi, usurpant. Vox *supervenit*, improvisum damnum denotat. BART.

L

186. Cr-

At clangore citat, quos nondum conspicit, apros
Aetola quaecumque canis de stirpe (malignum
Officium) sive illa metus convicia rupit,
Seu frustra nimius properat furor. & tamen illud
190 Ne vanum totas genus aspernere per arteis,

Mi-

NOTAE.

186. CITAT] Non memini profecto plus quam semel in poeta purioris aevi citari pro excitari vel moveri legisse; sed apud Statium, notat doctiss. Barthius saepe occurrere. Tali sensu & Valerius Flaccus dixit *citatas sorores* seu *Nymphas* pro excitas. lib. 3: 527. BRU.

186. QUOS NONDUM CONSPICIT] Aetola canis bellicosae venationi inepta censetur, quia nondum conspectos apros clangore excitat. Laudatum itaque merito in Acarnane, quod *taciturna supervenit hostes*. Conspectam autem feram bellicosis canibus latrantibus invadere non illicitum ideo habebatur. Nam in sagacibus quoque bellicosae venationi inservientibus id laudatum. Halieutico:

*Et produnt clamore feram, dominumque vocando
Incepitant.*

Scilicet fugiente jam fera hoc omnino necessarium, ut si absint venatores cum bellicosis canibus, eo advocentur: vel si praesto sint, eo major animosiorque invadentium impetus sit, & simul terrorem omnem adaugeat undique excitatus fragor. Quapropter & tubas clamoresque adhiberi in urforum venatione docet Oppianus lib. iv. Virgilius in hoc quoque decorum venationi attribuit Georg. iii.

*Saepe volutabris pulsos silvestribus apros
Latratu terrebis agens: montesque per altos
Ingentem clamore premet ad retia cervum.*

Verum sagacibus latratu omni interdicitur, antequam cubili suo excitanda fera. De quo mox dicam. VLIT. *Latratores quoque Molosses* dixit Martialis lib. xii. Epigr. i. Idem lib. x. Epigr. xxxvii.

Hic olidam clamoribus agens in retia vulpem. VLIT. in *Add.*

187. MALIGNUM] Venantibus malignum, utpote quod feris evadendi copiam dat. noxia sedulitas. JOHNS.

188. CONVICIA] Vox inordinata & confusa convicium dicitur quaevis. Sic de culicis stridore Maro.

Tristis ab eventu cecinis convicia mortis.

Vide Ulpianum l. xv. de Injuriis. Et vicem ejus interpretis, doctissimum & acutissimum JC. Jacobum Raevardum, Varior. lib. i. cap. 3. in cujus praematurato obitu Antiquitas Jurisprudentiae Romanae immane damnum passa est. BART. Pollux lib. v. cap. xi. *λίγισται δὲ ἐπεκρίθη, τὸ στυλακίον, ἀπὸ τὸ θηρὸν ἀνδρῶν.* Hoc in Aetolo hic reprehendit noster, quasi metu, ne feram accedat, latrans eam excitet: ut thrasiones illi qui jactantia roboris sui, dum alios terrere conantur, timiditatem suam produnt. VLIT. Curtius lib. vii. *canes timidos vehementius latrare, à Bactrianis jactitatum.* VLIT. in *Add.* Clamorem. Phaedrus lib. i. fab. 6. *Clamorem Ranae sustulere ad sidera, convicio per motus quaerit Jupiter causam querelae.* L. 3. fab. 14. *Cicada acerbum nocturnae convicium faciebat.* OV. Met. l. 6. v. 378.

Ipsaque dilatant patulos convicia rictus. JOHNS.

189. FUROR.] Scribo *favor*. dum sibi favet ante tempus & praedam credit suam, à qua longe adhuc abest. sic infra.

Nequa ex nimio redeat jactura favore.

Et mox.

ut ne prima faventem pignora fallant.

Gronov. JOHNS.

190. VANUM] Ut vanum & inutile. JOHNS.

190. TOTAS PER ARTES.] Id est, contempnas quidem ad *πολιτεία*, sed non etiam in *ἐκδομή* & inductoria. Quanquam enim bellicosi non sint Aetoli, ipsum quam celeres, & quam sagaces. Artes venandi itaque tres sunt, robur, odor, velocitas. Robusti fere omnes canes sunt quos hactenus nominavit, exceptis Gelonis & Umbro. Athamanes & reliqui fraude magis quam nuda vi hostes suos debellant, nec eo minus bellicosi habentur. His subijcit nunc Aetolos, & bellicosae venationi aut fraudulentae ineptos esse ostendit, quia produnt clangore suo feras nondum conspectas. Si enim coram adversas latratu invaderent, hoc ferri poterat; imo laudatum quoque in Indico cane apud

Mirum quam celeres, & quantum nare merentur:
Tum non est victi cui concessere labori.
Idcirco variis miscebo gentibus usum.
Quondam inconsultis mater dabit Umbrica Gallis

Sen.

V A R I A E L E C T I O N E S.

192. *Tum non est*, &c.] Pythoeus notat alias legi: *Tum non & victi, cum concess. lab.* non male. VLIT. & JOHNS.

194. *Dabit*] Mallem, *dabat*. VLIT.

N O T A E.

apud Plinium. Quod vero ad ipsa vestigia sublatret, aut metum arguit, aut nimiam praecipitantiā. Certum enim est latrantes canes minus metuendos, & timidiore esse, quam qui taciti irruunt, ut in proverbio est. Excusari tamen aliquo modo potest, si nimio in fervore hic gaudii testis latratus fere invito exprimitur, quanquam frustra nimius properat furor. Fortasse itaque tales sunt Aetoli, quales Cretici canes, quos *ἰταυρὸς δῶν & ὄχιος* dictos fuisse tradit Xenophon minor cap. III. de quibus suo loco latius agam. VLIT.

191. *CELERES*,] Non ut inter veloces constituendi sint, sed quod celerius & expeditius investigent. Hoc est quod in prolegomenis dicebam, velocitatem olim *τῇ πολυμικῇ & ἰχνολύτῃ* ad perfectionem accessisse. Hoc est cur Maro Georg. III. dixerit: *Veloces Spartaee catulos*, qui sagacitate alias commendantur. VLIT.

191. *MERENTUR*:] Praestant. *Meritum* pro officio, praecipue sequitur Latinitas usa est. Est tamen & apud priscæ auctores reperire. Ovidius.

Quid fuit asperius Nonacrina Atalanta?

Succubuit meritis trux tamen illa viri.

Et meritum pro dignitate ponitur. Claudianus.

— *meritumque loci, velut inscia, quaerit.* BART.

192. *TUM NON*] Non est labor cui concedant de industria sua victoriam. Figura haec sermonis à Grammaticis priscis, exemplis illustrata est. De permissione canum vide Oppianum Cynegetico Primo. BART. Porro nullus est labor, cui labori cesserunt unquam defatigati. JOHNS.

193. *IDCIRCO*] Quia dixerat Aetolum canem non plane spernendum esse, quamvis bellicosae venationi ineptus sit, si quidem sagacitas, quae multa in eo, praecipua in venatu est (ut loquitur

Plinius) *idcirco* hic, ut robur cum solertia coeant, sagaces cum bellicosos misceat. Praecipuus itaque haecenus de bellicosos sermo fuit; parcius per intervalla de sagacibus, quorum usum in Aetolo primum considerare, & hinc attente applicare incipit. VLIT. Ideo, ne canes aliqui boni, ut venationi prorsus inutiles unum ob vitium abjicerentur, canes variis gentibus ortas miscere visum est Gratio ut vitia eluerentur, & virtutes novas sibi exinde accerferent. JOHNS.

193. *MISCEBO*] Oppianus quoque lib. I. misceat quatuor genera, sed minus accurate, & hoc insuper *παροδοξάζει*, quod addit: *ἀλλὰ πολυμικὰ & πάντων φύλα πρὸς μόρεσσι*. Ratio cur mixta genera praevalcant simplicibus colligenda ex Aristotele lib. II de gener. animal. cap. VIII. si cui altius philosophari lubeat, quam ut ea contentus sit, quam hic dedit Poëta: *ex omni florem virtute capebant, Et sequitur natura favens*. Sed quod generosissimos canes ex Molossis & Laconicis mixtos ab Aristotele eod. lib. probari ad Oppianum notaverit Vir doctus, ego non invenio. Hoc comperi, illi & Xenophonti cognitos quidem fuisse canes ex feris mixtos, primum autem Gratium ex diversis canum gentibus novum genus proferre. Itaque non contra Xenophontem & Pollucem simplicia genera commendat Oppianus, ut alter quoque apud eum observat Interpres, sed contra solum Gratium. Recenset tamen & mixtos Ovidius inter Actaeonis canes,

— *Patre Dictaeo sed matre Laconide natos.* De semiferis autem infra suis dicendi locus erit. VLIT.

194. *QUONDAM*] Non statim à prima mixtura, sed altero vel tertio foetu, ut de semiferis Indorum canibus tradit Philisophus. Xenophon

L 2 de

195 Sensum agilem, traxere animos de patre Gelonae
Hyrcano, & vanae tantum Calydonia linguae
Exibit vitium patre emendata Molosso.

Sci-

NOTAE.

de Laconicis eleganter : *ὁ πολλὸν ὃ χροῖον συνί-
εργον αὐτῶν ἢ φούρις*. VLIT.

194. INCONSULTIS GALLIS] Quod supra de
Acarnanum gente & canibus dixit, iisdem mor-
ibus esse, & hic de Gallis dici poterat. Nam
ejus gentis in militia inconsultum fervorem no-
tavit Aristoteles, & Propertius expressit. lib. II.

*Quis tam longaevae meminisset fata senectae
Gallius Iliacis miles in aggeribus.*

Et Lucanus libro I.

— quos ille timorum
*Maximus haud urget leti metus; inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animique rapaces
Mortis, & ignarum rediturae parcere vitae.*

Ut quidem Lucanus scripsit. Nam quod vulgo
prostat,

— animaeque capaces.

prorsus cum mente poëtae pugnat, qui animas
ab iis immortales creditas canit. Propertii lo-
cum ita emendavit & ex Aristotele exposuit in-
comparabilis Scaliger. Cujus ingenio qui ob-
strigunt, dementiunt. BART. Temere in
agris errantibus, quia nulla inest illis naris so-
lertia, quā duce dirigantur. Nam v. 156. lau-
dantur tantum ob bellicosam venationem.
JOHNS.

194. MATER] Canes foeminas hic omnes sa-
gaces constituit, mares bellicosos. Masculam
virtutem merito requirit. Foeminis etiam sa-
gacitatis plurimum inesse, usus docuit. Unde
forsan sagaces foeminino genere semper ponunt
Graeci, & prisci Latini: aliquando & quemvis
venaticum, quia tales. Non pari fane, qua
Gratius, peritia in miscendis canibus utitur Op-
pianus, cum & sexum non distinguit, & sa-
gaces cum sagacibus, bellicosos cum bellicosis
coire jubet. Qua inscitia & in *αὐτοδότη* illud
incidit, quod optima simplicia genera esse dicat.
VLIT.

194. UMBRIA] Vetus Umbria. Vide infra ad
v. 228. BART.

195. SENSUM AGILEM,] *Sensum* pro ingenio
aut acumine posuit. Virgilius Culice.

Ut tibi digna tuo poliantur carmina sensu.

Saepe Manilius aliter quam vulgo solent hac

voce usus, cujus tamen locum hodie *sensus* ob-
tinere jussus est, auctore non raro invito. BART.

195. TRAXERE ANIMOS] Sic loquuntur ali-
quando poëtae. Ovid. *facere animos* id est,
sumere animos. BRU.

195. ANIMOS] Audaciam. Virgilius IV. Georg.
Ingenteis animos angusto in pectore versant.
Alcimus Avitus, Poëta Christianus.

*Extulerat mortale genus crudelibus an-
gustis ingenteis animos.* —

Marius Victorinus.

— languentem pone timorem

Sume animos —

Spartian: *rebelles animos efferebant*. Imo animi
quemvis adfectum signant. Ut *timorem* apud
Pontium Paullinum Panegyrico Celsi.

*Ergo tenete fidem quam cernitis, insuper & quam
Tangitis, & dubios pellite corde animos*. BART.

195. GELONI] Supra v. 157.

Arma negant contra maremque odere Geloni.
JOHNS.

196. HYRCANO,] Vers 161.

*Sed non Hyrcanae satis est vehementia genti
Nata*. JOHNS.

196. CALYDONIA] Aetola canis. Calydon e-
nim est urbs Aetoliae, sita ad flumen Evenum.
JOHNS.

197. EXIBIT] Ibit extra vitium. Ita Virgil.
cum accusativo. *exit sela*, aliisque. JOHNS.

197. EMENDATA] Elegantissima translatio à
libris qui *emendari* dicuntur. Ita Ovidius *mendam*
pro naevo corporis dixit, Amor.

*Ut stetit ante oculos posito velamine nostros,
In toto nusquam corpore menda fuit.*

Sic apud Petronium *mulier omnibus simulacris e-
mendatior*. *Emendatissimi mores*, apud Arnobium.
Vide doctissimi Jureti Collectanea ad Symmachi
Epistolarum lib. I Epist. xxvi. BART.

197. MOLOSSO.] Si quidem Aetola tam *vanae*
linguae & clangosa fit, quanto clamosiores ca-
tuli ex ea & Molosso nascerentur, si etiam is
talís esset, qualem inconsulto facit Lucanus lib.
IV. cum dicit: *tenet ora levis clamosa Molossi?*
Gratius autem non modo ut latratu abstinerent,
sed etiam ut simul bellicosi fierent, cum Mo-
lossis miscet Aetolos, ut Gelonos qui *Martem*
ode-

Scilicet ex omni florem virtute capeffunt,
Et sequitur natura favens. at te leve si qua
200 Tangit opus, pavidosque juvat compellere dorcas,

Aut

NOTAE.

edere cum Hyrcanis, Umbros ferifugas cum Gallis, & viceversa ut bellicosi, qui fere *incon-*
sulta, *jensum* agilem apiscerentur. VLIT.

198. FLOREM] Id quod optimum, & maxime decorum, cujusque rei, auctores *florem* nominant. Auctor prologi in Casinam.

Ea tempestate flos Poëtarum fuit.

Flos vini apud Plautum Cūrculione, vinum generosissimum. *Flos calcis*, apud Palladium libro i. cap. xli. *Flos coenae* apud Gellium lib. xv. cap. viii. *Flos flammae* Lucret. *Flos pyphi*. Columellam libri xii. cap. xxii. *Flos Theffaliae* apud Appulejum Metamorph. i. *Flos Syriae*, pro nobilissima parte. Claudian. lib. i. in Eutropium. *Flos Sparta*, pro juventute. Bacis vates apud Pausaniam. *Flos nardi*, Lucret. lib. ii. *Flos populi*. Ennius.

Flos illibatus populi, Suadaeque medulla.

Flos gymnasi —

Catull. Galliambo. *Flos Veronensium juvenum*. Idem ad Quint. *Flosculus juvenulorum*, apud eundem Hendecasyll. *Flos aetatis*, apud Curtium lib. viii. *Flos pulcritudinis*, Clearcho apud Athenaeum lib. xi. ἀνδρῶν ἡλικίας Aeschylus Prometheus, *Flos pueritiae* apud Portium Latronem. *Flos primi aevi*, Seneca. *Flos juventae*. Sil. Italic. *confusus primaevae flore juventae*. *Flos faciei* Vi-
gorinus, ut volunt, Epitoma Caesarum, in Theodosio. *Flos puellae*. Tibull. Catullus. *viridissimo nupta flore puella*. Ovidius lib. x. *Aetatis breve ver & primos carpere flores*. Lucretius:

Denique cum membris collatis flore fruuntur

Aetatis. Focas.

— *senescentis titulos librorum*

Flore durantis reparas juventae.

Cicero

— *ereptum à flore juventae.*

Manil. lib. iii.

Vix degustatam rapiens à flore juventam.

Status in Achilleide.

— *imbelli carcere perdes,*

Florem animi?

Manilius libro iv.

— *toto nihil est aequale sub aëvo*

Perpetuosque tenet flores — BART.

197. FLOREM VIRTUTE] Poëta Vetus.

Flos veterum virtusque virum — BART.

Graeci ἀνδρῶν. Ita de Hierone. Pindarus Od. prima. δρίπαι μὲν κορυβὰς ἀρίστῃ δόρῃ πασάν. ἀγλαΐται δὲ καὶ μεσικὰς ἐν αὐτῷ. Theocritus Idyllio secundo. εἰς αὐτῶν. Et Hercules dicitur Ἡρώων ἀνδρῶν. cujusunque rei praestantissimum. JOHNS.

199 SEQUITUR NATURA] Tralata haec figura sermonis à cera, quae sequi dicitur manum artificis. Vide Comment. ad Ceirin. v. ccc xxvii. BART.

199. LEVE OPUS,] Hinc quoque patet de bellicosus canibus haecenus egisse, & illud venationis magnum opus dignius pro majestate Romana habuisse Romanum vatem. Dorcas & lepores sectari nunc leve opus ideo vocat. Unde ridere aliquando subiit, quam operose magnus Xenophon leporinam venationem instituit! quantum indaginis & cassium in ea tendat! quam gravia praecepta tam levi militiae praescribat! ut tacite se gerant, & quovis modo quam celerrime animalculum conficiant! Egregiam vero laudem & spolia ampla, si quis infelicem bestiolam lepusculum timidum tanto fortasse praedabitur apparatu, ut merito hoc perstringit Joan. Saresberienfis. *Damas figere etiam leve* quid censet Hippolytus ex ore Romano Senecae:

— *nunc veloces*

Figis damas leviori manu.

Ignoscat tamen aliquis Britanniae venanti haec, quia ferocioribus animalibus vacua jamdudum est. Ignoscat & Bataviae nostrae quae jam primum venationis tirocinium facit cum Ascanio suo, non defectura utique ubi Aeneas ille factus erit. VLIT. Cum cursu tantum in fugaces ferias contenditur. JOHNS.

200. TANGIT] Afficit. Lucret.

Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira. BART. Capit, delectat. JOHNS.

200. OPUS,] Venatio. JOHNS.

200. DORCAS,] Inusitatio haec vox à δόξα, δόξα, non à δόξα, unde doriades fecerunt Latini. Glossae veteres: δόξα, damma, capriola. Ita scribebant illo tempore pro dama, capreola. Nam δόξα & ἰόξα apud Oppianum diversa species est, nec damae reddi debuerunt à docto interprete, quorum perpetuum epithetum

L 3 ton

Aut versuta sequi leporis vestigia parvi:
Petronios (scit fama) canes, volucresque Sicambros,

Et

NOTAE.

ton est, *timidi damae*, ut hic *pavidi dorcae* vel *dorces*. Sed monstro simile est, quod apud Plinium legitur lib. VIII. cap. LIII. *de semiferis animalibus*: *Sunt & damae & pygargi & strepsicerores*. Sed illa *Alpes*, haec *transmarini situs* mittunt. Quid, an damae igitur nullae in Italia? Falsissimum, nec Plinius hoc unquam scripsit. Restituendae eo loco *chamae* videntur, ignotiores, & semiferae bestiae, ut ipso nomine territi ferre eas non potuerint librarii, tam hic quam alibi. Sed cap. XIX. ejusdem lib. meliores libb. MSS. adhuc servant: *Pompeji Magni primum ludi ostenderunt chama, quem Galli rufum vocabant, effugie lupi, pardorum maculis*. De quo alibi. VLIT. *Damas*, à *δοξ & δοξός*. JOHNS. Plus semel videtur Grattius litteris Latinis Graeca verba descripsisse. Sic in sequentibus *manu paliente*, pro *manu vibrante*, a graeco *παλλω* BRU.

201. VERSUTA] Martialis lib. I. Ep. XLIX.

Leporemque forti callidum rupens equo

Cervos relinquis villico. BART.

Intricata & redeuntibus in se gyris perplexa. JOHNS.

201. PARVI:] Parvorum leporum quam adultorum olentiora esse vestigia tradit Xenophon Cynegetico, quem forte respexit hoc Epitheto Grattius. BART.

202. PETRONIOS] Extat lex Burgundionum, *De canibus Veltrais, aut Segutis, aut Petrunculis*, quae ita se habet: *Si quis canem veltraum, aut segutium, vel petrunculum praesumerit involare, jubemus ut convictus coram omni populo posteriora ipsius osculetur*. Ha, ha, he! ridete. ô boni venatores, & hanc quoque vel inter Platonicas leges vestras sesquipedalibus literis enotate. Sed ad rem. *Petrunculi*, & *Petronii* iidem sunt, canes veloces simul & sagaces, non à gente aliqua, sed à qualitate nomen sortiti. Festus in schedis: *Petrones, rustici à petrarum asperitate, & duritie dicuntur*. *Petronii* hinc Romanorum familia: & *Petronii canes*, quia ita *solidos calces* habent (quos infra in cane suo requirit Grattius) ut petras & rupes etiam illaesim percurrant. *ἑυπαδὲς* hi vocantur Xenophonti cap. VII. qui & alibi canes per aspera & montosa agitari praecipit, ut tales fiant. Idem alter Xenophon sequitur cap. XXV. Merentur plane hoc nomen mino-

res & velocissimi inter sagaces Anglorum canes, quos à velocitate *fleethounds*, sive nostra dialecto *vlieshonden*, vocant. Utuntur his per montana & nuda gignentium loca, ubi & ipsi lepores minores & diversicolores à reliquis (quales insulares omnes esse tradit Xenophon cap. XII.) velocitate quoque & degyrandi calliditate multum praepollent, & vix à Vertagis sive leporariis capi adeo possunt. Sed & Petrunculi illi, qui vestigiis eorum non minus celeriter quam sagaciter instant, haud facile trihorio minus talem aliquem defatigant, ut in Lincolnienfi montium aequijugi tractu aliquoties ipse vidi. Ut & Petronii hic velocium classi adscripti; & sagaces fuisse, ex sequentibus colligere est: quae *Petroniis bene gloria constat*, inveniendi & investigandi puta latentes feras. Reprehendit in Petroniis postea Grattius quod taciti accedere feras nolint, sed clangore nondum conspectas citare. Hoc quoque scilicet Anglicis Petrunculis convenit, qui simulac in vestigia incidunt, unamini & continuo clangore ea decurrunt. De quo mox dicam. Nunc amplius cujas sit hic *Petronius* dispiciamus. In Italia fama tantum cognitum fuisse Grattii aevo ipsa haec verba fidem faciunt. Gallis etiam non videtur attribui posse, quorum canes bellicosorum primos posuit modo. Eadem ratio cur Britanniae non ascribendus sit. Itaque ignorata patria illius adhuc fuit, & ex Belgio originem traxisse, quod in praefatione dicebam, vero non absumile est. Restant enim ejus generis adhuc in Flandria, ubi ante aliquot saecula adeo haec vixit venatio, ut ipsi Principes saltuum praefecti vocari non recusaverint. Alterum argumentum, quod Belgae lepori venando deditissimi simus, cui & hic inservire Petronios dicit Grattius. Nam quod Belgicum canem in apros immiserit Silius, *ἀνυπακούων* est, ut in Praefat. notavi; quamquam sagacem dici tolerabile aliquatenus sit. VLIT.

202. (SCIT FAMA)] Olim sic legebatur. at non putem dicere Grattium Petronios canes isto aevo tantum famâ cognitos. quid enim juberet deligere ad hanc venationem, qui nulli essent? sed scripsit, *scit fama*. testem enim ejus, quod dicit, facit famam publicam. prorsus idem v. 256. *Thoës commissos*, (clarissima fama) *Leones*.

Gro-

Et pictam macula Vertraham delige falsa.

Ocyor

VARIAE LECTIONES.

203. *Vertraham*] *Ventrabam* G. *Ventranam* B. *Veltrahum* cit. Lindenbr. Caeterum *Merula* non male à *Ver*, & *dragen* τρομα petiit, cujus *Cynegetica* nunc primum inspicere contigit. Vide *Martialis* apophor. de cane *Vertrago* in Comm. VLIT.

NOTAE.

Gronovius. JOHNS.

202. SICAMBROS,] Hi certe populares nostri sunt, merito *vola: res*, quia *venticanes* eos vocamus, quales *Diana* apud *Callimachum* habet *Θίος ο-ας αὐγών κυο* *Χειδας*, *Veloces Spartae catulos*, quibus & lepores ibi venatur: uti nostrates plurimum in lepores quoque exercentur. Talem proculdubio innuere voluit *Naso* *Metam.* I.

Ut canis in vacuo leporem cum Gallicus arvo
Vidit.

in haesuro similis jam jamque tenere

Sperat, & extento stringit vestigia rostro.

Nam de *Celtico* non posse intelligi, ex iis quae dixi manifestum est. Et *Gallo-Belgicum* nostrum, si currentem & lepori inhaerentem videas, non possis expressius delineare, quam in illis fecit *Ovidius*. Ex hac gente fuerunt *Vertrachae* sive *Vertagi*, ut statim dicam. Innotuerant jam *veloces* hi aliquatenus & *Ovidio*. Nam *Pollux* *Κελύξ*, inter *Συρίαις* recensens non videtur hos intellexisse, sed quos *Celtas* etiam vocavit *Gratius*. Et quamquam illius aevo jam cognitos factis fuisse credibile est, minus tamen mirandum de eorum venatione nihil scripsisse, cum antiquiores & *Xenophontem* maxime in iis, quae de venatione libro V. collegit, sequatur. Idem de *Oppiano* censendum, ne secius quicquam de tanta illius supinitate dicamus, qua venationem tractavit: si quidem merito suo inter *Graecos* poëtas primas ei attribuit *Illustris Criticus*. Ille, ut plurima, ita & de *Gallicis* canibus dicere quidquam neglexit, qui jam à *Xenophonte* juniore in ipsa *Graecia* agitati fuerant. Non enim aequum est ut propter *Oppiani* negligentiam recentior, quam stilus scriptumque ferunt, temere habeatur hic non infimae *Graeciae* auctor. De quo in editione mea *Graecorum* *καταγλυφῶν, ὅτι δίδω.* & latius disseram. VLIT.

203. *VERTRAHAM*] *Celticum* hoc est vocabulum, ut nescio cujus *Xenophontis* auctoritate docet *Henricus Stephanus*, *Graecae linguae Aristarchus* lib. IV. *Schediasmat.* cap. I. Nam

in *Cynegetico* extare non memini. Meminit ejus *Martialis* à *Turnebo* lib. XVIII. cap. I. in eam rem notatus, sed syllaba media correpta, quod in barbaro vocabulo, in *Romanam* linguam ab ignaris detorto, mirum obvenire nemini debet. Frustraque à trahendis feris deducit *Etymologiam* *Turnebus*. Quae sane non in *Latina*, sed in *vetere Celtica* lingua inquirenda est. Potiusque arbitrer illam à celeritate quam feris trahendis desumendam, quod ex *Gratii* nostri verbis sequentibus apparet. Si vero *Latinam* togam assuere voluisse barbaro vocabulo autumabis, sane ex ea re petenda nobis originatione erit, de qua certo constat, nimirum celeritate, qua hoc genus canum excelluit. Sed in hoc laborare, otio suo sit abuti. Frustra vero doctissimus *Stephanus* *Epitheton falsa*, mendici suspexit. Nam macula omnis in pelle ferae dici potest *falsa* cum non infita, sed innata sit. *Maculari* vero dicitur proprie, quod cum purum fuerit, postea naevum acceperit. Et inquinari nihil potest, nisi antea integrum. *Maculae* vero belluis improprie adscribuntur, quae etsi variae sint colore, maculis tamen carent. Sed haec inania sunt, nisi quis *Graecissantem* in loquentia *Stephanum* imitari velit. In veteri editione, *Ventrabam* legitur. An legendum, *Ventranam*, à tranandis ventis, ut hodieque nostri canis celerrimi *Venti* Germanis dicuntur? Sed hoc nugatorium est. Nam *Latinum* vocabulum non esse arguit, quod duo subactissimi Poëtae *Gratius* & *Martialis* mediam syllabam alter corripuerit, alter produxerit. BART. Mirum nemini videbitur, quod barbarae voces in *Latium* delatae non literas aliquot sed totas faepe syllabas diversas acceperint. Exemplum id infinita manifestant. E *Belgio* nostro ita olim jam demigravit haec cum tunc appellatio. Hoc quidem facilius ex *Xenophonte* juniore quam *etymologiam* assignare est. Tradit ille cap. III. hoc canum genus *Vertragos* *Gallis* (*Belgicis* putata) dici à *velocitate*. Unde *Gerardus Vossius* & *πῶρον* filius animadvertit olim, dum fata Deus-

Ocyor affectu mentis pinnaque cucurrit,

Sed

NOTAE.

que sinebant, à *veertigh* five *veerdigh*, quod promptum nobis significat, *Vertagum*, ut apud Martialem scribitur, posse deduci. Melius sane quam Cajus à *vertendo*; vel ab *agiliter vertendo* Farnabius, vel à *feram trahendo* Turnebus, aut denique, quod ineptissimum, à *ventis tranandis* *ventranam* è suo sibi cod. petitam Barthius, quasi ex Latio sit, derivant. Sed fallitur quoque Xenophon ille, quod à celeritate eos denominet. Quod ignosci facile potest cum homini Graeco, & linguae Gallicae, ut & in aliis adverti, imperito, tum quod corruptior ad eum ea appellatio venerit, quam primitus in Latium delata fuit. Integrior, aut saltem minus corrupta est, quae hic apud Gratium legitur. Integrum fuisse auguror, *Veltracha*, quod hodie *Veltbrack* diceremus. *Velt* campum significat. Idque Burgundiones in *Veltrai* jamdudum, & etiamnum in *Velro* suo Itali, quae à *Veltracha* formata, exprefferunt. Ita illi canes hos veloces, quia per campestria & plana venantur, vocarunt. Nam in montanis aut silvestribus locis, ubi statim à conspectu se subducere possunt lepores, nullus horum usus est, qui solo visu, non odoratu, venantur. *Racha* Saxonibus canem significavit. Unde Scoti hodie *rache* pro cane foemina habent, quod Anglis est *brache*. Nos vero *brack* non quemvis canem, sed sagacem vocamus: forsitan καὶ ἰσοχλω ut *venatio*, & *venaticus* pro sagaci, quod in prolegomenis observabam; & *venator canis* pro sagaci apud Silium. Lex Frisica antiqua *bracconem* & *barmbracconem* pro accipitrario posuit tit. iv. de quo alias. *Veltracha*, abiit itaque in *Vertracha*, & *Vertraha*, quod hic habemus, pronuntiationis an librariorum errore non facile dignoscere est. Nam quod *Veltrahum* hoc loco citet Lindenbrogius, ab ipsius ingenio esse credo, cum *Veltraum* legisset in Burgundionum legis additamento tit. x. Ubi non mirum est antiquam vocis formam jam ab xi retro saeculis servari, cum gens ea etiamnum plura antiquae Gallicae linguae vestigia habeat, quam alii Gallorum populi, qui à Belgio & Germaniâ remotiores; qui quo Italiae propinqui magis erant, eo facilius sermonem patrium immutaverunt. Nam *Velrem* etiam in Salica & Alemannorum legibus invenire est; unde in Glossis *Veltra*, & hodie *Velro* Italici. De quibus ad Xenophontem. Videri alicui

possit *Veltracham* hic apud Gratium quoque integre scriptum fuisse, cum in Notis Tyronis ac Senecae expresse *Veliragam* legamus: nisi quod *Veltraga* (quasi Belgice *Velijager*, ut, *Venator cursu canis*, Maroni Aeneid. xii.) perperam excusum est. *Veltraga* autem & *Veltracha* eodem modo pronuntiantur. Sed *Veltraha* ab illis positum est, qui *Vertragum* apud alios legerunt. Martialis apophor. canis *Vertragus*:

*Non sibi, sed domino venatur Vertragus acer,
Illesem leporem qui tibi dente feret.*

Ita omnino legendum ex MS. cod. Leidensi, ut posterior vocula *racha* vel *raga* agnosci aliquatenus possit. Vulgo *Vertragus*. Sed forsitan adeo non recens hoc mendum est, ut inde jam ad Firmicum pervenerit lib. v. cap. viii. *Similiter & nutritores canum Molossorum, Vertragorum, & qui sunt ad venationes accommodati. Vertragos* enim ibi expresse pro velocibus, sive *Velirachis* posuit. Quodque *Vertrago* ascribit Martialis, plane nostris canibus leporariis convenit, qui cum & cuniculos, ut plurimum, venantur, vivam praedam, aut saltem nullatenus laesam ad dominum ferunt. Unde facile veram lectionem Martiali reddere est lib. iii. Epigr. xlvii.

Leporemque illaesum Gallus canis dente,
vulgo etiam in opt. edit. *laesum* *laesum* *laesum*. Nec rectius *laesum* reddit in apophoreto illo Illustris Scaliger Josephus, ad quod respexit hoc loco Martialis. Unde videri possit jam crebriores paulatim in Italiam devenisse. Non tamen ex foetura ibi abundasse, quae extra patriam in plerisque fere canibus plurimum degenerat. Quare identidem ex tua quemque gente petere, optimum censent optimi venatores. VLIT. Non male Doctissimus Merula, à *verdragen*, id est à bajulando, dictum putat. Ego tamen *Velt-racham*, rectius etiamnum cenfeo, id est, à campis ita dictum. Hinc enim Ovidius Metam. i.

*Ut canis in vacuo leporem cum Gallius arvo
Vidit.*

Diserte enim *vacuum arvom* illi dat. Et de eodem venationis genere Sulpicius Severus intelligendus Dialogo ii. *Jamque multo spacio victae bestiolae cum undique campis late patentibus nullum esset effugium. Racha* autem & convitiis nomen est in Evang. Matthaei cap. v. *Qui dixerit fratri suo, racha.* Augustinus interjectionem in-

205 Sed premit inventas, non inventura lateat

Illa

N O T A E.

dignantis esse exponit. Ita Germani eodem modo *canes* suo idiomate vocant cum famulis aliisve asperime conviciantur. Quod denique *Vertragus* restitui apud Martialem, pro *Vertragus*, confirmat id alter Cod. Thuanæus, cujus collationes Favoniano virorum Præstantissimo debeo, in quo in lemmate *Vertrivacus* & in ipso Epigrammate, *Vertrivacus*. Sed altera conjectura in eodem Martiali lib. III. Epig. XLVII. minime jam placet: scribendumque potius, *Leporemque pressum*, vel *lujum Gallici canis dente*. Quod pium dicat *vertraham*, convenit & hoc cum Martiale, cui *pisla perdix* lib. III. Epig. LXVI. VLIT. in *Add.* Canis & hic Belgicus, à *Velt* campus & *Brack* vel *Racha* canis. *Veltracha* abiit itaque in *Vertracha*, sive *Vertraha*. qui idem est cum Martialis *Vertrago*.

Non sibi sed domino venatur Vertragus acor. JOHNS.

203. MACULA FALSA.] Sæpe fit, ut albos vel lucidi & feris apparentis nimium coloris canes fulgine pingant illi, qui lucrum etiam ex nocturna venatione captant. Ita intelligi posse locum hunc innuebat mihi nuper Illustris Boswelius. Nec tamen displicere sibi fassus est pro ea, qua mecum agit, comitate sua, quod *pislam macula falsa*, pro diversicolori interpretaretur. Solent enim optimæ *Veltrachæ* nigris flavisque mixtim virgis luporum luciorum terga potissimum referre, ita tamen ut nec virgæ, nec maculæ proprie dici possint. Idque aperte significat Xenophon junior cap. III. ἔτω ταῖς ποικίλαις ἰσχυροῖς τῶν ποικίλων. ita in variegatis subluet maculosum quid, vel ut ex Gratio reddam, ita in *pislis* falsæ quasi subnitent maculæ. Hinc etiam videntur Angli canes hos *grayhounds* vocare, id est, subfuscus vel nigro & albo mixtos, quod nos *graw* dicimus. Erimvero vernaculam suam male consuluit Cl. Cæsius, cum *grayhounds* scripsit, quasi à *gre*, quod præcipui gradus hi inter canes sint. Nec debuit locum hunc suspectum habere δ πένυ Stephanus Schemdiasm. lib. IV. cap. I. cum & Xenophontis illa iidem proposuisset, unde plenam lucem capit Gratius. VLIT. Hoc verbum *falsa*, mendac suspectum habet Henr. Stephanus. Vltius aliter sentit & exponit, diversicolori, ita tamen ut nec virgæ nec maculæ possint dici. idque aperte, inquit, significat Xenophon Jun. cap. 3.

ἔτω ταῖς ποικίλαις ἰσχυροῖς τὸ ποικίλον, ita in *pis* falsæ quasi subnitent maculæ. falsâ pro versicolori potest stare. cum modo hic color oculis obversatur, modo ille, pro diversâ intuentis positura. Angl. *changeable*. At Xenophontis locus pessime probat. Sic enim ille. ut canum diversicolorum varietas illa illustrem emittit splendorem, ita quibus color unus est & simplex, ille quoque fulget. ἀπείλας ἢ αὐτῶν, Ego itaque *flavâ* seu *fulvâ* malo. quem *Vertrahæ* colorem & Vltius ascribit. JOHNS.

204. OCYOR.] Oppianus de Agassæo: Πίμψ ἵτορει τότῳ ἐυαλίγῳ. Sed significantius *Veltrachæ* celeritatem, ut oportebat, exaggerat noster. Quantumvis rapidissimum quid excogitaverimus, id ipsum, dum cogitamus, affectus mentis nostræ sive *ἐκείνη* antevertit. Ita animalia omnia celeritate vincit hoc canum genus. Unde manifestum satis, non esse *Veltracham* vel *Vertragum* Martialis, canem quem *tumularium* vocamus, ut Cajo & Farnabio perperam acceptum. Hi saltu, illi cursu excellunt. Sed Gratius imitatur & exprimit simul Claudianus:

*Quantum non jaculum Parthi, non impetus austru,
Non leve sollicitæ mentis discurrit acumen.* VLIT. Ovidius huc respexit forsân lib. VII. Met. de Laelape Cephalî cane:

*Ipse oculis ereptus erat, non ocyor illo
Hasta, nec exutæ contorto verbere glandes,
Nec Gortyniaco calamus levis exit ab arcu.*

Sic Græcis in diverbio: ἰπποῖαι τάχιον. *Opinio ne citius*; uti Rufinus interpretatur apud Josephum περὶ ἀλως. lib. III. cap. IX. Agrigentinus Sophus apud Ammonium:

Ἀλλὰ φέλω ἱερὴ ἢ ἀθίτῳ ἢ ἱππῶ μοῦτον
Φρονέει κότυρον ἀπαντὰ καὶ βίαια δεινῶν. VLIT. in *Add.* Homer. Odyss. I. 7. v. 36.

Τῶν νείεσσι ἀκείῳ, ὅστις περὶ ἡνὶ νόμῳ. JOHNS. 204. AFFECTU MENTIS.] Sæpe ita Poëtae. Theognis.

Ἀΐψα ὅδ' ὅστις νόμῳ παρέχεσθαι ἀγλαὸς ἦεν,
Οὐδ' ἴσταν ἰοὺν γίγνεται ἀκυβέρη.

Orpheus Hymno Furiarum. Hesiodus Scuto. Herc. Calaber lib. XII. alii. Natum ex scito Thaletis, qui princeps omnium rerum celeritatem *mentem* seu cogitationem hominis dixit. Vide Laërtium. BART.

204. PINNAQUE.] Sagitta pinna suffixa. Statius.

M

Quæ

Illa feras; quae Petroniis bene gloria constat.
Quod si maturo pressantes gaudia lusu
Dissimulare feras tacitique accedere possent:

Illis

N O T A E.

*Quae bello sic tela volant, quae nubila coeli,
Amnibus hibernis minor est, minor impetus igni.*
Claudian.

*Quantum non jaculum Parthi, non impetus Aus-
stri,*

Non leve sollicitae mentis discurret acumen BART.
206. GLORIA] Inveniendi nempe feras, non minus quam premendi inventas. JOHNS

207. QUOD SI] Si vero continenter suppressantes gaudia (ea enim est vis verbi, *Pressantes*) lusu maturo, i. e. dum lusus maturus sit, fructusque laboris capiendus, possent dissimulare feras *agnitas*, tacitique accedere; omnis venandi gloria Petroniis constaret, nec suis manca foret numeris, quae jam, Metagontes, vobis contigit solis. hanc interpretationem Vlitianae praeferendam censebis, cum seriem verborum attentius inspexeris. Ille enim *pressantes* explicat per urgentes, *persequentes*, at fera nondum excitatur è latibulo: tum & *gaudia* loco movet, & postponit τῷ *dissimulare*. nec placet auribus aequae iste versus si sic interpunxeris.

Dissimulare, feras tacitique accedere possent.
JOHNS.

207. PRESSANTES] Prementes. propter verbum. Virgil.

— *frustra pressabimus ubera palmis.* BART.

207. PRESSANTES GAUDIA] Videtur hic ordo verborum esse, quod si *gaudia dissimulare, ferasque maturo lusu pressantes taciti accedere possent*, &c. ut hic sensus sit: quod si inventas ad cubile suum feras non latratu suo excitare, sed potius taciti accedere, &, cum jam tempus est, pressare excitatas etiam latratu suo, possent, illis Petroniis palmam attribuendam esse. *Dissimulare gaudia* contrarium est ei quod infra dicit: *effecta levi testatur gaudia cauda.* *Pressare feras*, ut statim, *premit inventas Veltracha feras.* Si cui σύγχυσις haec non arridet, ita disponat: *maturo pressantes gaudia lusu Dissimulare*, (gaudia scilicet δὲν καὶ repetenda) *feras tacitique accedere possent.* Sed *dissimulare feras*, ut in aliis editionibus distinguitur, Inductoris, non gregariorum canum est, & proprie tumulariis nostris canibus conveniat, qui circumeuntes cuniculum, & strictiore paulatim gyro adpropinquan-

tes, rostro in terram demisso, alteroque oculo in diversa intento, aliud se agere simulant, donec incautum derepente insiliunt. Non adversabor equidem, si quis sic quoque haec intelligi velit, sed laude prorsus fraudem hanc carere Xenophonti τῷ δούρειῳ & Anglorum venatoribus totus assentior. VLIT.

208. TACITIQUE ACCEDERE] Olim haec lex venationis fuit, ut cum ad cubile sive αὐτῷ τῷ δυνάμει ἔχον ferarum investigatio fieret, latratu abstinendum esset; maxime cum jam prope ipsam feram essent. Hoc enim est quod *tacitos accedere* velit Gratius, quodque in Acarnane laudatum, etiam in Aetolo cane supra requirebat, quodque infra praecipit, *ne voce lacefferet hostem.* Sed praeceptum illud ad singulum canem inductorem proprie pertinet, ut ibi ostendam. Hic vero cum totum agmen incedit, quid observari olim consueverit, discipiendum. Cum prope cubile essent, subsistendum canibus aliquantum erat, ne discursu eorum excitatus lepus absenti venatori conspectum venationis auferret. Qui ut tempori accedat, motu caudae vel alio quovis signo id percipit. Si vero profiliat citius lepus, latratu hoc significandum est. Hinc tralaticie apud Nonnum Dionys. xvi. cani suo Nicaeam inventuro hoc praecipit Bacchus:

Περθόνος αἰ-εὶ ἴης, ταχὺς ἔχ' οὐ μαλ' ἔλα σιγῇ,
Ἡ τοιαύτῃς ὑλακῆτι ἀπαλγίδωι Διονύτω.

Nimirum ut si inventa contineat se, tacitus id significet: sin fugiat, latratu annunciet. Ita prorsus in venatione, ut inventam feram; modo prope sit venator, tacitis signis primum arguant; cum vero à cubili se proripuit, latrantes eam insequi etiam antiqui omnes praeci- piunt. Et quamvis è conspectu abierit tamdiu quam αὐτῷ τῷ δυνάμει ἔχον investigatio vel re- dinvestigatio peragitur, latratu & clangore insistere, legitimum. In bellicosa autem simulac- specta fera est, latratu & clamore prodenda est venatori, & ipsi quoque bellicosi valide ad- latrare consueverunt, ut accurate in Hippolyto suo expressit Seneca:

— — — — — at vos laxas
Tacitis canibus mittite habenas:

Tg-

Illis omne decus, quod nunc, Metagontes, habetis,

Con-

NOTAE.

*Teneant acres lora Molossos,
Et pugnaces tendant Cressae
Fortia trito vincula collo.
At Spartanos (genus est andax,
Avidumque ferae) nodo cautus
Propiore liga. Veniet tempus
Cum latratu cava saxa sonent:
Nunc demissi nare sagaci
Capient aurās, lustraue presso
Quaerant rostro.*

Quae tota ascripti, cum propter elegantiam & quia huc multum faciunt, tum ut videremus quam bene venationem intellexerit Lucanus, qui ita haec constrinxit lib. iv.

*Venator, tenet orae levis clamosa Molossi,
Spartanos Cretasque ligat; nec creditur ulli
Silva cani, nisi qui presso vestigia rostro
Colligit, & praeda nescit latrare reperta,
Contentus tremulo monstrasse cubilia lora.*

Jubet Hippolytus famulos suos aprum illum quem statim ante designavit, venari, eoque se accingere. Tam bellicosae venationi commendat merito Molossos, Cretas, Spartanos. Sed quia illi cominus pugnaturi sunt, praemittit tacitos canes qui cubile ferae investigent, ne latratu ullo praemature nimium excitetur. Tum autem latratu omnia miscenda esse edicit, cum deprehensam feram bellatores illi aggredientur. Molossi itaque ligantur, quia ad graviora arma, non sagacitati, inserviunt. Quod duplici errore confudit Lucanus, cum & *levem* & *clamosum* dixerit, ut alibi ostendi. Porro quando illud *tempus veniet*, cum latratu cava saxa sonent, si praeda nescit latrare reperta? Quanquam enim sagaces sint, in bellicosa venatione ad conspectam feram latratu indulgere permixtum illis est, ut supra dixi. Halieutico:

*Et produnt clamore feram, dominamque vocando
Inceperant.*

Loquitur ibi de sagacibus venationi bellicosae inservientibus, ut sequentia manifestant: *quem si collatis effugit armis, Insequitur*, &c. Sed Lucanus illa ad *ἰχθυόων* traxit, quibus Seneca *πολιμυχέ* instruit. Quo respectu hoc quidem ferri potest, quod latratu abstinere velit. Suffragatur ei hic Gratius, & uterque Plinius, in

iis quae alibi jam adduxi. Aliter vero Xenophonis junioris & Longi aevo. Nam & sagaces in ipsa investigatione latrabant non minus quam in persecutione sive etiam ad cubile ductentia, quae *δυνα ἰχνη* vocantur ibi, sive currentis leporis vestigia i. τα θρομαῖα sublegerent. Unde in veteri Epigrammate est:

Et canis in somno leporis vestigia latrat.

Eo jam abinde modo Britannici canes leporem plurimo latratu venantur, & quanto vocaliores, eo laudatiores habentur. Nec verentur scilicet optimi venatores, ut tardius accedente identidem latrantium agmine proripiat se vitaeque horam unam & alteram extendat lepus, cujus non de pelle aut pulpa, sed contentione tantum luditur. Ne ideo Vertragis suis sagaces posthabeat ille Xenophon. Nam hodie in Anglia sagaces nobilissimi quique exercent; Vertrago autem leporem conficere, indignum benenato parum abest quin habeatur. VLIT.

209. METAGONTES,] Magnus Gesnerus à *Metagonio* Libyae urbe hos denominatos esse ariolatur, ut sint Libyci canes, quos laudat Nemesianus. Quomodo tamen *Metagontes* inde formari possint non video. Stephanus, à quo illud petiit *ὁ δῶνα*, posuit τὸ ἰδρυόν, *Metagontes*. Unde sunt *Metagonitae*, non *Metagontes*. Sed vox haec pura puta Graeca est, ut supra *ancones*, & sexcenta id genus alia servarunt Latini. Intelligit enim canes semiferos, qui ex fera & cane geniti paulatim in diversum quoddam genus coalescunt. Aperte hoc infra ostendit, cum Hagnonem dicit ex Thoë *semiferam prolem finxisse*, cui & hic statim *Metagontem* assignat. Et postquam talem etiam foeturam misceri hortatus est, subdit: *prodantque tibi Metagonta parentes*. Itaque *μετάγοντες* dicti, quia multo tempore & foetu *μεγάλη* καὶ *συνκίχνη* ἢ φύσις αὐτῶν, ut fere de canibus ex vulpe semiferis loquitur Xenophon cap. ii. Sed & aliae sunt tralaticii hujus generis species. Quarum primam ex tigris & cane mixtam supra habuimus. Altera ex thoë & cane, vel ex vulpe, aut etiam cum lupo miscetur, ut infra dicam. Praeterea *λεονθυμίζης* addit Pollux. Sed quod ex urso & cane novum genus, quod Urcanum vocat, formet Cajus, exemplo & fide prorsus caret. VLIT. De clamore in bellicosa venatione addendus elegans Papinii Statii locus Th. iv.

M 2

Qua-

210 Constaret filvis: sed virtus irrita damno est.
At vestrum non vile genus, non patria vulgo,

Spar-

VARIAE LECTIONES.

211. *At vestram*] Om. Lib. *ad vestram*. B. conjicit *vestrum*. Vide Comm.

NOTAE.

*Qualis Gaetulae stabulantem ad confraga silvae
Venator longo motum clamore leonem
Expectans, &c.*

Martialis etiam lib. x. Epigr. xxxvii

Hic olidam clamoribus ages in retia vulpem.

Haec quidem de ipso venatore. Sed & canibus tum idem incumbit officium, ut latratu invadant hostem. Sic Hippolytus apud Senecam loco citato. Sic Apuleius in apraria item venatione lib. viii. Metam. Jamque apud frondosum tumulum, ramorumque densis tegminibus umbrosum (nam talibus in locis stabulari dixi apros ad v. xlix.) prospectu venatorum obseptis (obsentitis ex MS. malim.) campis canes venationis indagini generosae mandatae, cubili residentes invadere feras immittuntur: statimque solertis disciplinae memores partitae totos praecingunt aditus: tacitaque prius servata mustratione signo sibi repentino reddito latratibus fervidis dissonisque miscent omnia. Quae suavissima venantibus harmonia. Signum illud perro vel voce fit, vel cornu, quo altior terribiorque exoritur clamor. Statius iv. Theb.

————— tum saltus forte remotos

Pacabat cornu, gelidique aversa Lycæi.

Quo & Horatii illud. i. Sat. ii. refert Cruquius:

————— Leporem venator in alta

Ut nive scelleretur, positum si tangere nolit

Cantat & apponit.

Ita lego. VLIT. in Add.

210. SILVIS:] In silvis. Genera ista canum apud neminem scriptorem legi, cujus nunc meminim. BART.

210. VIRTUS] Inconsulta illa animi vis & praefidens, quae caret effectû, impedit quo minus sua gloria sit omnibus numeris absoluta. JOHNS.

211. AD VESTRAM] Virtutem scilicet. Cujus vis ἀνὶ πάντων repetenda est. Ad vestram inquit virtutem non promittit Creta suos, non Sparta, vulgo patria, hoc est, cujus catuli vulgo sunt in usu. Puta autem Metagontes alloqui Poëtam, *Ad vestram virtutem*, genus loquendi elegans. Aufonius. *Grammaticæ ad Scaurum atque Probum*. Idem doctissimus Latinitatis Poëta.

Et disputator ad Cleanthem Stoicum.

Solinus Polyhistor. cap. xxii. *Honore & precio ad Smaragdos viret*. Avienus.

Splendorem ubique quippe inesse fluctibus

Vitri ad nitorem ———

Et tale loquendi genus in illis Graecanicis, ὅδ' ἐν αὐτῷ τῷ Διόνυσῳ. de quo Strabo lib. viii. Heliodorus lib. ii. ἐπείσθαι δὲ τὸ τοῦ ὁδίου, φασὶ, αὐτῷ τῷ Διόνυσῳ ἐπισκυνκλήσαι. Arestinaetus lib. i. Epistol. viii. ὁδίου αὐτῷ τῷ Διόνυσῳ, ὁδίου αὐτῷ τῷ τοῦ οἰκίας ἔργων τῷ λόγῳ. Item ὁδίου αὐτῷ τῷ τοῦ οἰκίας ἔργων τῷ λόγῳ. Item ὁδίου αὐτῷ τῷ τοῦ οἰκίας ἔργων τῷ λόγῳ. Item ὁδίου αὐτῷ τῷ τοῦ οἰκίας ἔργων τῷ λόγῳ. Si cui paullo intricatior videbitur hic sensus, unius litterae mutatione facillimum extundet alium hoc modo.

Ad vestrum non vile genus.

Ad genus vestrum, minime vile, non Sparta, non Creta suos promittit. BART. Virtutem, ex proximo repetendam. Dicit enim Spartanos & Cretenses canes ad Metagontium virtutem proxime accedere. *Sparta & Creta non patria vulgo*, & vilibus canibus, *ad vestram virtutem promittit*, jactat, & comparat alumnos suos *non vile genus*. Poterat probari Barthii conjectura; *Ad vestrum non vile genus*, nisi pessime eam interpretatus fuisset, quasi vero dicat Gratius, ad Metagontes nec Spartanos nec Cretenses se pares promittere. VLIT. *Ad vestrum non vile genus*. legit Barthius. at Heinsius ad Lib. 6. Ovid. Metamor. v. 416. sic scribit. Locus contaminatissimus. Scribe.

Par vestro, non vile genus, Nonacria, vulgo, Sparta suos, & Creta suos promittit alumnos.

Nihil enim causae erat, cur Gratius canes Arcadas, tantopere in venatu ab omnibus commendatos, omitteret, recensitis aliis longe ignobilioribus. Hos recte Spartanis & Cretensibus, qui maxime vulgares, adjungit. *Vulgus* pro canibus idem Gratius alibi quoque non semel dixit. At si Lycaones superius memorati sunt iidem qui Arcades; Heinisiana correctio suis ipsa viribus ruit. *Plinius* ita locum exponit. *ad vestram* virtutem (prac-

Sparta suos & Creta suos promittit alumnos.

Sed

N O T A E.

(praecefferat enim *Virtus*) *Sparta* & *Creta* non *patria* vulgo, & vilibus canibus, promittit jactat & comparat alumnos suos non *vile* genus. Idem tamen refingit postea, *Nunc patria vulgo Sparta*. Non vulgarium sed omnium fere canum vulgo patria habita Sparta. Sed nec haec satisfaciunt *Virtus* enim illa, de qua Gratius, est virtus culpabilis, impetus animi suae pariter famae venationique nocivus. nec *vestram* posse stare puto, nam de Petroniis, non ad Petronios locutus erat Gratius. quod si versus sic refingis, planissimus fiet sensus.

At vestrum non vile genus, non patria vulgo: Sparta suos, & Creta suos promittit alumnos.

At *vestrum*, Metagontes, genus non contemnendum est, nec patria è vulgo patriarum: *Sparta* enim & *Creta* promittunt conferuntque suos alumnos ad Metagonta generandum. Nec tamen *Spartanus*, nec *Cretensis* ille fuit, qui primum hosce canes ad foeturam miscuit, sed *Hagnon* Boeotius primus te, *Glympice*, in sylvis egit. Sic omnia, nî fallor, optime cohaerent. Haec quoque confirmat *Ovid*.

Et patre Diilaeco, sed matre Laconide nati

Labros & Agriodius, &c. JOHNS.

211. VILE GENUS] *Spartanos* canes non videtur vituperare, quod alii inter celeberrimos eos aestiment. Sed non vile genus vocat Metagontes. Qui quidem quales fuerint, ego nescire me fateor. Tamen vilitatem eorum vulgaris Patria arguit. Et fortassis de mixtione gentium loquitur, de qua instituit sermonem. BART.

212. SPARTA SUOS] De *Spartanis* canib. Xenophon, Oppianus, Nemesianus, Eustathius ad *Odyssaeam*, &c. cursu veloces fuisse dicas ex Nemesiano. Unde *tenuis* videtur appellasse Claudianus lib. iii. de Laudibus Stiliconis. BART. Malim ego: *nunc patria vulgo Sparta*. non vulgarium, sed omnium fere canum vulgo patria habita Sparta, & crebra eorum mentio vulgo occurrit. Xenophon hos solos sagaces novit. Primos eos posuerunt Pollux & Nemesianus. Sed & propter robur pastoribus deliguntur apud Varronem & Virgilium: ut merito eos *genus audax avidumque ferae* vocaverit Seneca. Et Silius ad apros quoque armavit. Lib. i. *Spartanis latratibus actus apr.* Praeterea, quia cuius venationi commedabiles erant,

Veloces Sparta catulos vocavit Maro Georg. iii. Idem quoque *Amyclaeum canem*, pro quovis bono cane in genere posuit, ut observat Julius Phylargyrius ad eundem lib. Duas eorum species agnoscit Xenophon cap. iii. *Castorias & ἀλωπεκίδας*. Illae à Castore; hae quia ex vulpe & cane primum progenitae. Sed Aristoteles lib. viii. cap. xxviii. in genere Laconicos canes *ἰξ ἀλωπεκὶ & κυνὸς* mixtos esse dicit. Unde Pollux quoque omnes *ἀλωπεκίδας* esse tradit lib. v. cap. v. Quod inde esse existimo, quia *Castoriae* cum vulpinis plurimum coeuntes paulatim in unum genus coäluerint. Pollux ibidem: *ταύτας δ' ὁ αὐτὸς ἔτι ποιητὴς ἢ ἀλωπεκίδας λέγει, καὶ μὲν αὖτις τὸ ἦν ἀλωπεκικώτερος*. Ita corruptissimus locus dudum à me restitutus, cujus rationem alibi exposui. Haec autem ideo adduxi, ut videri melius possit, an non Gratius fuerit, *Spartanos & Cretenses* canes ad Metagontium genus formandum commendare. *Ad vestrum genus* miscendum *Sparta & Creta* promittunt alumnos suos, non *vile* genus. Siquidem & vulpini illi Metagontes ex *Spartanis* canibus primitus mixti fuerint. VLIT. Horatius hos pastoribus quoque, cum Marone, assignat Epod. ii.

Nam qualis aut Molossis, aut fulvus Lacon,

Amica vis pastoribus, &c.

Lucanus, *Spartanos Cretasque ligat*. *Tenuis Laconas* Claudianus vocat, iii. de Laud. Stil. Ammianus Marcellinus lib. xxx. *Ut Spartanos canes & Cretas, vestigia sagacius colligendo, ad ipsa cubilia pervenire causarum*. VLIT. in *Add.*

212. CRETA] De *Cretensib.* Xenophon, Oppianus, Claudianus, alii. *Promittere*, est jactare, minari, quod veteres dicebant. Juvenal.

Durae per brachia setae

Promittunt atrocem animum.

Nemesianus Cynegetico.

Fortibus ut succis teneras complere medullas

Possint, & validas jam tunc promittere vires.

BART. Robore, odore, & cursu, aequae ac Laconici, excelluerunt pariter *Cretenses* canes. *Pugnaces Cressae*, Senecae. Unde & Xenophon ad aprariam venationem eas adscivit. Sagacitatem in illis praecipuam agnoscit alter Xenophon cap. iii. & adeo celebre ac primum inter sagaces hoc genus esse existimavit, ut nullo alio u-

M 3

fura

NOTAE.

sum Xenophontem majorem videatur credidisse. Verum ille, ut dixi, Laconicos solos in communem venationem ascripsit; & in aprariam demum Cretenses canes. Celeritatem in his arguit, quod eorum aliqui, ἵπποισιν ὁμήρεις ἀγρόνιστοι, quos probat Oppianus, πάλαι ποτε indigetarentur ideo, teste Polluce, vel ut apud Xenophontem juniorem legitur, ἵταμοί, ὅτι ἔξῃως. Aelianus lib. III. de animal. cap. II. κύων Κρήτων πύθη ἐ ἀλκυον, ἐ ὀρειτᾶσιως σμύσσοφον. ἐ μάλιστα αὐτοὶ Κρήτες τοιούτους αὐτὴς ἀγρόνιστοι, ἐ ἀδὴ ἢ φύμη. Fuerunt enim ipsi primi venatores, ut superius dicebam. Quare mirum non sit si & canibus eorum ducti hac ab origine mores. Ita modo pari dolo Acarnanes & canes eorum comparavit noster, & Molossii a gente sua innatam generositatem deducit ibidem Aelianus. Totas itaque per artes apti fuerunt canes Cretenses, & antiquissimi procul dubio. A quibus originem duxerunt Carici, eo forte tempore, cum adhuc in Creta sub Minoë agerent ipsi Cares. Sunt enim ejusdem generis Cretici & Carici, agminatim & cum latratu venari soliti, si Xenophonti credimus τῷ δολύσιω. Imo & olim Varius hoc dixerat, si per librarios licuisset. Versus ejus luculenti de Cretica cane superfunt apud Macrobius lib. VI. cap. II. ita legendi:

*Ceu canis umbram lustrans Gortynia vallem,
Si veteris potuit cervae comprehendere lustra,
Saevit in absentem, & circum vestigia latrans
Aëra per nitidum tennes sectatur odores:
Non amnes illam mediis, non ardua tardant.
Perdita nec ferae meminit decedere nocti.*

Ineptè vulgo: *circum vestigia lustrans Aethera.* VLIT. Claudianus ibid. *Argutaeque fremunt Cressae.* Ita enim malim scripsisse, quam *Hirsutae. Argutae*, quia, *fremunt* & cum latratu venantur, ut ex Varii loco ostendi. VLIT. in Add.

213. LORUM] Dicit primum Hagnona cane inductore ad venationem usum fuisse, qui loro per collare aptato sequentem venatorem per vestigia ad ferarum cubilia ducit. Plinius de canibus: *Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens.* Sic intelligendus Ennii locus apud Festum in quo *vincolo aptam venaticam* dixit, sed non aëno, ut restituere eo loco voluit Illustris Scaliger. Quo

enim aeneum vinculum venaticae, nisi ut strepitu suo feras excitet, antequam ad cubile accedat? Veteres libb. habuerunt *venenox* & *venox*, unde *velox* formari poterat. Ego scriptum fuisse conjicio: *vincolo venatica pernox Apra silet.* Quae infra latius explicabo. Seneca Thyēste Actu III.

*Sic cum feras vestigat, & longo sagax
Loro tenetur Umber.*

Reliqua cum Ennians infra absolvam. Sed primum de ipso loro videamus. Xenophon in mundo canum post collaria ita accommodat: οἱ δὲ ἰμάντες ἔχοντες ἀγκύλῃ τῇ χειρὶ, ἀπὸ δὲ μεγάροι καλῶς τηρεῖται τὰς κυνὰς οἱ ἐξ αὐτῶν ἐργασμένοι τὰ διόγρια. Haec paulo diversè exprimit Pollux cap. IX. τὸ δὲ ἀνδρίων ἐξήγηται τοῦ ἰμάντος, οἱ δὲ τὴν κυνᾶν ἔξηγύλαται, καὶ δὲ τῶν αἰγῶν ἢ κύων. Quae ita vertit interpres: *Sed collarium a tenui loro dependet, quod ad canis ducem tenditur, & ab hoc canis ducitur.* Fortasse propius mentem Pollucis, quam verba, quae alium sensum formant. *Κυνᾶν ἔξηγύλαται* ille pro *κυνᾶν* sumpsit, sine exemplo. Gesnerus i *κυνᾶν* dubitat an non pro collari variandi gratia, quam affectat, posuerit Pollux. Sed nec eo sensu vox illa uspiam occurrit. Hesychius *κυνᾶν ἔξηγύλαται*, τὸ δὲ χειρὶ δισμῶν quibusdam dici docet. Unde & hic *κυνᾶν ἔξηγύλαται* pro *ἀγκύλῃ* Xenophontis positus videatur, atque ita vertendum: *Collarium vero tenui loro alligatur, quod per ansam inflectitur, &c.* Aut scribendum omnino: οἱ δὲ τὴν κυνᾶν ἔξηγύλαται, id est, quod per ansam a venatore tenetur: ut paulo ante ex Xenophonte praecipit canes semestres venatum educi vinctos ἰμάντι μακρῷ ἐξηγύλαται, ut egregie restituit Gesnerus. Atque ei potissimum usui lora haec ductitia videatur adhibuisse Xenophon, cum in leporis venatione plurimus sit, ad quam ita insitui quidem catuli, non autem inductores singuli, ut ad majores feras, exigui solent. Utrovis modo loro in summo ansam habere, & collari annecti sufficit. Sin ita teneri debuit, ut cum opus esset dimitti subito in feram & exsolvi canis possit, legendum est: οἱ δὲ τὴν κυνᾶν ἔξηγύλαται, quod *versus ducitorem extenditur.* Nam eo usu solet loro per anulum collaris medio tenus transmissum utroque fine dupliciter teneri, ita ut uno eorum manu dimisso exsolvatur canis, & loro ex annulo elapsum apud

Glympice, te filvis egit Baeotius Hagnon,

Ha-

V A R I A E L E C T I O N E S.

214. *Glympice*] B. conj. *Gymnice*.

N O T A E.

apud venatorem maneat. Quod ideo à *slippe* vocant Angli, ab elabendo. Et plurimum hujus usum olim quoque fuisse dubitari non potest, five cum bellicosi canes, donec exurgeret fera, in promptu ita haberentur, ut in apraria venatione Hippolytus eos disposuit apud Senecam:

*Teneant acres lora Molossos,
Et pugnaces tendant Cressae
Fortia trito vincula collo.*

Ut inductoris impetum ita quoque coërceat Op-
pianus:

————— αὐταῖς ἱπαιλῆς
Καὶ μάλα νιν θύοντα βησάμεθα τελευτῶσι.
Sive cum *tiemlos*, id est, stationes suas partiti
veloces, quas Xenophon junior instituit cap.
xx. simulac exurgat lepus ex proximo tantum
immittendi, ne simul incurserent, loro vinceti
educerentur. Ammianus de eo genere venan-
di loquitur lib. xxix. ad observandam venaticiam
praedam Spartanum canem retinere disposuit, ante
praedictum tempus absolvit. Quod & in aliis ven-
nationibus hodie observari passim consuevit.
VLIT. Adde Ammiani locum lib. xxix. *Ad-
ultus quidam ex his, quos Paedagogianos appel-
lant, ad observandam venaticiam praedam Sparta-
num canem retinere disposuit* (ita modo & Lu-
canus) ante praedictum tempus absolvit. Brabanti
id vocant op de laet staen. VLIT. in *Add.*

213. CELSA CERVICE] Imo *pressa*, ut Seneca
ibidem: *Lustraue presso quaerant rostro.* Sed
nihil mutandum. Celsam cervicem in ipso cane,
non in actu, laudat; ut infra: *Sint celsi vultus.*
VLIT.

214. GLYMPICE,] *Glympicis* hujus nomen tam
ego scio, quam illa Punica apud Plautum. Et
fortassis olim haec simul clarescent. Ego quod
non intelligo, non ausim tangere. *Confessae im-
peritiae summae laus est*, ait Minutius Felix. Vi-
detur tamen *Glympicem Hagnonis* fortasse canem
fuisse, qui primus instituerit loro canes vincere,
& ita venatum ducere, ne praecipiti ardore fer-
ras fugarent potius quam indagarent, de qua
noxia modo verba fecit Gratius. *Hagnon* autem
viri nomen est, non canis, ut putavit vir cru-

ditissimus Bon. Vulcanius ad Callimachum. Pos-
sit autem *Gymnice*, vel tale quid excogitari no-
minis, cujus generis exstant apud Xenophonem.
Sed ego illud doctis excutiendum relin-
quo, praesertim tibi, inter eos prime, Isaci
Casaubone. Qui haud dubio ex facili & hunc
& omnes hujus scriptoris nodos solvere poteris.
Nos primi vastatum undique & desolatum cultoribus
hunc agrum ingressi, omnia excutere & re-
stituere non possumus. In Editione veteri nihil pe-
nitus opis, quae & lacunis & naevis extreme
obsita atque spurcata. BART. De cane non
minus quam Domino altum ubique silentium.
Hagnius quidam est, pater Tiphys, quem eun-
dem esse cum Hagnone nostro conjicit Vlitius,
& quia patria illi Thespiorum locus Aphormion
in Boeotia, forte *Thespiades* loco *Hastilides* legi
debere apud Gratum. Quae vera sint & ipsius
Authoris necne, nullis adjutus codicibus prorsus
nescio. aliquam tamen, ut in tenebris, veri spe-
ciem habent. JOHNS.

214 BOEOTIUS] Forte huc facit, quod apud
Joannem Salesburientem legi Thebanos primos
venationem aggressos esse. lib. 1. Policrat. cap.
iv. BART. Videtur hic fuisse pater Tiphys,
quem Hagnium vocat Apollodorus. Unde *Hag-
niaden* Tiphyn indigetavit Val. Flaccus. Boeo-
tium illum fuisse ex Hygino scias fab. xiv. *Ti-
phys Phorbantis & Hymanes filius, Baeotius: de
suis gubernator navis Argi.* Cur tamen Phor-
banta, pro Hagnone, illi patrem faciat, non-
dum didici. Patria illi Thespiorum locus Aphor-
mion in Boeotia, teste Stephano. Hinc ipse
Tiphys *Thespiades* dicitur Valerio, & Hagno-
nem forte ita appellavit Gratius: *Hagnon Thespi-
ades.* Nam quod *Astilides* ex suo sibi cod. legat
Barthius, quia *Astius* rustici nomen est apud
Calpurnium, risu magis quam fide dignum est.
Plura de hoc Hagnone, aut venatione & cane
ejus frustra quaeras. Quod Hagnonem canis
nomen ex Gratio male citaverit Vir doctus ad
Callimachum, fortasse ab eo est, quod inter
Vulcani canes Hagnon aliquis nominetur apud
Mythologum. VLIT.

215. Ha-

- 215 Hagnon Astylides, Hagnon, quem plurima semper
 GRATIA per nostros unum testabitur usus.
 Hic trepidas arteis & vix novitate sedentes
 Vidit, qua propior patuit via : nec sibi turbam

Con-

V A R I A E L E C T I O N E S.

215. *Astylides*] *Hastilides* olim. *Astylidae*. Gesn. & Put.
 217. *Sedentes*] *Silentes* G.

N O T A E.

215. *HASTILIDES*,] Leg. puto, *Astilides*.
Astilus nomen pastoris apud Calpurnium Bucolicis. Et vetus editio aspirationem non habet, ut fere nullibi. BART. Repono *Astylides*. magis ad Patronymicorum Graecorum formam. quis porro ferre potest aspirationem istam, *H* quater repetitam duobus versibus? JOHNS.

215. *QUEM PLURIMA*] Quem utpote singularem & unicum in re venaticâ grata semper posteritas uno ore deprædicabit. JOHNS.

217. *TREPIDAS ARTES*] Vide ad v. XIII. BART. Dubias, & fluctuantes, necdum præ suâ novitate stabilitas & *ισχυρίνας*. JOHNS.

217. *SEDENTES*] Confidentes, & locum tenentis, cum errarent antea hinc inde vagæ. *Sedere* mire interpretantur Grammatici apud Virgil. Aen. IX. Sed istud huc non pertinet. Pariter cum Gratio *sedere* pro quiescere posuit Propertius lib. IV.

*Terra tuum spinis obducat, lena, sepulcrum,
 Et tua, quod non vis, sentiat Umbra sitim.
 Nec sedeant cineri manes, & Cerberus ultor
 Turpia jejuno terreat ossa sono.*

Pro placere multis exemplis hoc verbum stabilivit Bernartius ad Thebaidem. I. Papinii. Vide Nonium. In veteri Edit. *silentes*. quod nullius pretii est. BART.

218. *VIDIT, QUÆ PROPIOR*] *Vidit, quæ propior patuit via*, pro, vidit quæ artibus propior patuit via. Hellenismus est, ut apud mellitissimum Anacreonta:

*Εγώ ἢ τὰς κόμας ᾤ,
 Εἴτ' εἰς, εἴ' ἀπ' ἄλλων,
 Οὐκ οἶδα. id est εἴ' ἄλλων.*

*Ego sed meos capillos,
 An sint mihi, vel absint, Ignoro.*

Qualis illi propria est sermonis in affectati *ἀοι-
 λεια*. Plauto nihil familiaris. Sed & posterioris ævi Juvenus Lib. IV.

———— *cunctos si credere fas est,
 Quod tua labentes possint præcepta negare.*

Quæ vulgo pessime distinguuntur. Dionysius Cato in moralibus distichis: *vitulum sine crescat aratro*. Sed hæc illis digna, qui Catonem prælegunt. VLIT.

218. *VIA*:] Methodus. vide ad v. v. Manilius.

———— *artem Experientia fecit,
 Exemplo monstrante viam* ———

218. *NEC SIBI TURBAM CONTRAXIT COMITEM*,] Videtur notasse ævi sui corruptelam, quo Romulidae. *venari timentes* ipsi (ut ex Horatio modo observatum) servilem operam adhibebant; sicuti latius in extremo ad Nemefiani Cyneget. Commentario. Namque antea solis heroibus hoc conveniebat opus. Quocirca & Polybius in Excerptis lib. XXXI. gloriatur se à Scipione venante Romæ adscitum. Sic & Hagnon solus hic, & solus apud Ovidium Metam. VII. Cephalus, & quidem uterque prima luce, venatum prodire:

*Sole fere radiis feriente cacumina primis,
 Venatum in silvas juveniliter ire solebam:
 Nec mecum famuli, nec equi, nec naribus acres
 Ire canes, nec lina sequi nodosa solebant:
 Totus eram jaculo.*

Ita namque olim legebam, pro *Tutus*. Exemplo Valerii Flacci, qui sæpe ita. Lib. III.

Tollitur hinc, totusque ruit Tirynthius arcu.

Et alibi: *totusque incumbit Jason desuper*. Lib. I.

Ecce sacer totusque Dei per litora Mopsus.

Et lib. ult. *totusque in vertice pontus*. *Tutum* autem se jaculo tantummodo dicere, frigidum prorsus, cum jaculum non sit defensionis, sed petentis telum. VLIT. in *Add.*

218. *TURBAM*] Hagnonem illum ait non multos sibi comites adscivisse, solo Metagonte venatum profectum. BART.

219. V A-

Contraxit comitem, nec vasa tenentia longe.
220 Unus praesidium atque operi spes magna perito

Ad-

N O T A E.

219. VASA] Supellectilem venatoriam recte hoc vocabulo intellexit doctissimus Turnebus lib. x. cap. xxvi. *supellectilem* vocat Nemesianus.

— Nunctomnis adhuc narraunda supellex
Venandi —

Sic Seneca lib. i. de Benefic. *Nomina facilius diligenter in patrimonium & vasa debitoris inquirimus.* Frontinus Strategem. lib. iv. cap. i. Cultrum inter vasa simili modo, quo jacula & tela Gratius, retulit Plautus Aulular. A. i. Sc. 2. Vetus interpres Moyfis lib. iv. cap. xxxv. *Vas* pro quovis *missili* dixit, quem refert auctor Colationis LEX DEI. BART.

219. TENENTIA LONGE.] Quae longe feras tenent. Possunt autem & retia & telorum omne genus intelligi. *Longe* valet ex longinquo. Claudianus.

— longe virga transfigere tigris.

219. VASA TENENTIA] Pollucis caput iii. est: *πεί σκυλεύων κυνέτην & εκδύον*, quae verbotenus & *turbam comitem & vasa* Gratii referunt. Sed *vasa tenentia longe*, sunt ex Aurelio, *longoque meantia retia tractu*: non quae feras ex longinquo tenent, ut nugatur Interpres. *Tenere* absolute, est perstare. Rufus Festus Avienus Ora maritima:

*Hinc sunt columnae pertinaces Herculis:
Abila atque Calpe (haec laeva dicti respitis,
Libyae propinqua est Abila) duro perstrepunt
Septentrione, sed loco certae tenent.*

Ita legenda haec vulgo corruptissima. *Pertinaces* dixerat, quia loco certae tenent, & perstant. Nisi quis malit *pertinacis Herculis*, ut postea, *efficacis*. Noster infra: *Mille tenent pestes*. VLIT. *Vasa* sunt instrumenta quaelibet venatoria. Quo modo & LXX. posuerunt Genes. cap. xxvii. ubi Isaac Filio suo Esau venatum exituro dicit: *ἀέβη το σκυός εκη, τὴν τε φασίπτεον, & τὸ τόξον*. Ex Hebraeo כִּל quod passim pro instrumento ponitur in veteri Foedere, ut & τὸ πτεῖον in novo. *Sume arma tua*, vertit Interpres Vetus. Severus Actna:

— Vasa omnia vortice suo
In densum congesta rotant, voluntque profundo.

Sic reposui. *Vasa* ibi sunt instrumenta materisque incendii. *Tenere* autem in jure nostro pro observari frequens est. Sic *tenet haec lex*, *tenet observantia legis* L. 2. C. de Sum. Trinit. In Avieni loco rectius legas; *pervicacis Herculis*, ut Horat. Epod. ult. *pervicacis ad pedes Achillei*. Qui tamen & *efficacem Herculem* dixit Epod. iii. quod forsitan respexit Avienus. VLIT. in Add. i. e. *retia longo meantia tractu. reaching far.* JOHNS.

220. UNUS] Expeditissimus & frequens olim hic cum singulo cane investigandi modus, quoniam facilius quoque *unus* & haberi & duci potuerit, ne tantopere Hagnonem ideo extollat Gratius. Excerpta Glossarum cap. de Bestiis: *Canis ὄυν, Inductor ἰνδύκτης, Index ἰνδύκτης*. Non dubium enim est, quin talem significaverit Glossographus, qui per vestigia inducit inquisitorem. *Ductor* vocatur in Lege antiqua Alamannorum Tit. LXXXII. *de canibus seu suis* §. 2. *Qui illum ductorem, qui hominem sequentem ducit, quem Leithunt dicunt, furaverit*, XII. *sol. componat*. Unde facile defendi potest contra Dalechampii manum, quod de Gallorum canibus dixerit Plinius: *quorum greges suum quisque ductorem & canibus & ducem habent*. Quanquam non ex lyciscarum genere, aut Gallicus semper fuerit inductor. Fuit tamen ex Seufiorum fere genere, ut colligere est ex Lege Bojar. Tit. XIX. §. 1. *Si quis canem seu cem, quem Leithunt vocant, furaverit*, &c. & §. 3. *Si autem seu cem, qui in ligamine vestigium tenet, quem Spuribunt dicunt, furaverit*, &c. *Seucis*, & *seusius*, detorta sunt ex *seusius*. Ita videtur canem inductorem, quia *hominem sequentem ducit*, vocasse recentior Latinitas, aut Galli fortasse ex semi-Latino vocabulo deduxisse, quasi *secutios*. Quanquam non canes, sed venator sequitur. Sicut & *ἐπαυτῆς* ipsi venatores dicuntur, cum potius ita inductores canes dicendi sint. Nam quod *Segusios* à Gallica gente denominari conjecerit magis quam asseruerit Xenophon junior cap. iii. mihi nondum persuasum habeo. Est enim opidum tantum *Segusium*, sive *Segusio*, ut apud Ammianum scribitur. Quod paulatim in *Seusia* & *Susae*, ut hodie vocatur, detortum possit videri, & inde *Seusios* dictos. Nisi ipsa verba legis

N

gis

Adsumptus Metagon lustrat per nota ferarum
Pascua, per fontes, per quas trivère latebras,

Pri-

N O T A E.

gis aliud innuerent. Tum si à Segusiana gente nomen habuissent, ita etiam communi idioma- te indigetassent eos Galli, & Germani. Sed ex legibus eorum constat à M. retro annis *laithunt* sive *leithibunt* vernacula sua dixisse, quod hodie nos *leghont*, id est, *ductorem* canem nuncupemus. Verum de his suo loco, ubi simul & alterum errorem Xenophontis illius ostendam, quod Segusios omnes sagaces fuisse existimaverit. Nunc autem videamus cur in Bojar. lege *spuribunt* dicatur, qui in *ligamine vestigium tenet*. Hodierno idiomate ita vocatur canis accipitrarius, qui ibidem §. 6. *hapibunt* vocatur. Sed *spuribunt* videtur genus omnium investigatorum dicendum esse, & καί' ἐξελύ pro eo, qui feras investigat. *Spoor* nos vestigium, & *speuren*, investigare dicimus. Galli vero *limier*, quasi à *limbo*, sive *ligamine*, quo tenetur, vocant. Unde & Angli detorquent suum *lyemmer*. Non autem ab Anglica voce, ut Cajus ariolat. Qui hoc quoque fallitur, quod hunc ab *inquisitore* diversum facit. Cum ille, quem sic vocat, *inventor* dicendus proprie sit. Hic autem, quem *spuribunt* vocari dixi, verbotenus *inquisitorem* significet. Sed Plinius ipsum venatorem, qui ab eo ducitur, *inquisitorem* vocavit; Graeci ἐπαιτήρα. Homerus Odyss. T.

Οἱ δ' ἐς βῆσσαν ἱκανοὶ ἐπαιτήρες ὥς δ' ἂν αὐτῶν
ἴχνη ἐρδυνίης ἦσαν.

Hesychius: *Επαιτήρες*, κυνηγῶν οἱ τὴν κυνὰ ἐπαγοίτες, καὶ δύνανται, & δόλως. Sed quomodo possunt dici ἐπάγειν τὴν κυνὰς, qui ipsi à canibus ducuntur? aut quid ad inquisitorem pertinent retia, aliaque, quibus seorsim praeerat *ἐκπαγωγὴ*? Melius sane Scholiastes Sophoclis ad initium Ajacis Mastig. *ἔσθ' ἡ δὲ κυνήγετας αἱ κύνεις ἐπὶ τὰ ἐπαγορεύματα. παρ' ὃ καὶ ἐπαιτήρας θύλακας ἵσται αὐτὴς καλεῖσθαι, ὡς ἐπαγορεύματα ὑπὸ τῶν κυνῶν.* Sed doctissimus Grammaticorum Hesychius δὲ τὸ ἐπάγειν, non δὲ τὸ ἐπάγεισθαι voluit derivari ἐπαιτήρα. Itaque sic canis ipse potius dicendus erat. Quod τὸ πᾶν Scaligero quoque in mentem venit, cum ἐπαιτήρα, pro cane vertit in Martialis illo: *domino venatur vertagus acer*, *θεῶν τῶν κήρυκα δ' ἐξὺς ἐπαιτήρ*. quanquam male *vertagum* pro cane inductore accepit, ut superius notabam. Verum ἐπαιτήρ semper pro in-

quisitore, vel *συνοδοχικῶς* pro venatore ponitur. Ut viceversa *segusius* canis, qui sequentem ducit. VLIT. De *ductore* cane intelligendum reor Lucretium lib. iv.

————— tum fissa ferarum
Ungula quo tulit gressum, praemissa canum vis
Ducit.

Si ita recte concinnavi, pro quo vulgo editur, *permessa canum vis*. Forte hinc metaphorice *perductores* dicuntur conciliatores stuprorum, apud Ciceronem I. Verr. qui amasios ad cubilia scortorum perducunt. VLIT. in Add.

221. FERARUM PASCUA,] Seneca eleganter:

Qua comitatae gregibus parvis
Nocturna petunt pabula foetae.

perperam in opt. edit. legitur, *ferae*. A loco illo, ubi noctu pascitur fera, commodè semper incipit investigatio: quae ad cubile inveniendum fit. Graeci hanc *ὥς τὰ δυνάμεις ἴχνη* vocant, quia illa definit simulac ad cubile perventum est. Talem hic nobis instituit Grattius usque ad v. cxxlvi. VLIT.

221. LUSTRAT] *Lustrare* est lustra inquirere. Priscianus in Periegesi, docto carmine.

Trans istam, Zephyri sub parteis, degit Erebum
Speluncis, genus infelix, & rebus egenum,
Quis Solis radiis nigrescunt corpus adusti,
Dispersique dolent, lustrantes more ferarum.

Hoc est hinc inde vagantes. Nam Dionysius.

Αὐτὰς οἶασι θῆρες, ἀλώμενοι, ἀλγὲ' ἔχουσιν.

Et hoc verbum paucis usurpatum. BART.

222. PER FONTES,] Xenophon c. xi. τὰ ῥήθρα etiam canibus lustrari vult, quia, ut subjungit, *ἔστιν ὅτι ἀβελάνουσι τὰ ῥήθρα, καὶ ὑποκαταπίνουσι, καὶ καθύδνουσι* eis *φάραγγας*. Quod de leporibus dictum ad omnes feras extendi potest. Nam *φάραγγας* sunt, *quas trivere, latebrae*. Et flumina non modo lepores, sed cervi saepissime tranant. Quare & fontes hic lustrat Metagon, & hoc in Gortynia cane laudavit Varius apud Macrobiū:

Non amnes illam medii, non ardua tardant.

Unde auctoritatem capere possit antiqua scriptura librorum apud Plinium: *Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens, quamvis aquam transiliens se oculatasset.* Ubi vulgo legitur: *qua visa quam silens*

Primae lucis opus: tum signa vapore ferino

In-

N O T A E.

et occulta, quam significans demonstratio est, &c. Quod contra venationis legem est. Nam excitata & visa fera clara voce excipienda est, ut supra jam coepi dicere, & porro ostendam. VLIT.

223. PRIMAE LUCIS OPUS:] Hoc inter omnes venandi peritos convenit, summo mane venationem inchoandam esse, praesertim si αὐτῶς τῇ δαίτῃ ἔχῃ ea instituat, ut hic fieri dixi. Homerus Odys. xix.

Ἡμῶς δ' ἐπειγόμενα φάει ποδοδάκτυλῳ τῷ, βαῖ' ῥ' ἤρην ἐς δῆρον, &c.

Et significantius Apollonius Rhodius lib. xv.

Ἡμῶς δ' αἰετὶς ὑπὸν ἀπ' ὀφθαλμῶν ἐκάλει.

Ἀφ' οὗ αἰετὶς κύνεσσιν ἐπιβοῶντις ὑπὸν τὴν.

Ἀγχαυθὸν κύνεσσιν, ἀλλὰ δὲ μὲν οἱ φῶς ἦεν.

quae sic verti:

Tempore quo medios oculis depellere somnos

Duflares fuerere canum, nec stertere longum

Gaudent, sed primae radios praevertere lucis.

Quid Latini quoque in eo admonuerint ad finem Aureliani Cynegetici dicam. Hic vero Maronem in examen ducam, quod, cum videatur Homerum sequi, jubare exorto cunctantem adhuc Didonem tandem venatum eduxerit lib. iv. Nam quod jubare exortum de Hespero interpretetur Servius, ad mentem Virgilii non facit, cum jam surgens aurora praecesserit, & omnino referri hoc debeat ad illa praemissa:

In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus

Extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.

Post solis ortum igitur venatum exierunt, non Dido tantum, ne quid foemina in comptu suo moram excuset, sed Aeneas, Ascanius, & Trojana juvenus. Quid, an decori observantissimus vates nescivit primae lucis hoc opus esse? Potuit ab Homero scire, qui postquam Ulysssem cum sociis eo tempore, quod in adducto loco videre est, exeuntem in saltus perduxisset, ita demum orientem solem canit:

Ἡλιαὶ μὲν ἔπειτα νῆον αὐτοῖς ἀπὸν δῶκεν.

Vix primis tandem radiis sol perculit agros.

Fortasse culpabilis Maro iis sit, qui temere censurae suae tantum vatem subicere solent. Ego strenue causam illius suscipiendam potius existimo. Hiemem fuisse cum venatio illa institueretur, colligere est ex iis quae morandi Carthagine causam dederant Aeneae:

Dum pelago defaevit hiems & aquosus Orion.

& cum Dido illi ingerit: *hiberno moliris sidere classem*. Hieme autem ante solis ortum vestigia nimio gelu aut frigore mortua sunt, & à sole iterum recalescere debent, antequam odorem reddant. Ideo orto aliquantum sole mature satis exitur. Imo vel ipso meridie. Oppianus lib. i.

Χείματι δ' ὅτ' ἐν μεσάτῳ μέγ' ἡμῶν ἀγγέλλοιτο.

Sed hoc tarde nimis, quia solis calore vestigia defervent, ut videbimus proximo versu. Sufficit igitur ut gelu aliquantum solvatur. Super quo egregie ratiocinatur Xenophon ὁ πᾶν cap. viii. Ideoque venatum prodituro edicit cap. xvii. ut aestate quidem ante lucem exeat, hieme vero cum sole oriente: reliquo anni tempore μετὰ τὴν. Nam olim toto anno venabantur, contra quam boni solent venatores: ut ad Nemesianum dicam. Imo & totos dies, & in multam saepe noctem nimia aviditate perfeverabant. Oppianus paulo ante:

— ποτὶ δ' ἑσπέρῳ, ποτὶ δ' αὐτὶ καὶ ἔρῳ.

Θῆρας τὰν ἀκύνεσσιν ἐλθόντας ἰδύμεσθαι.

— nunc vespere, nunc quoque nocte

Noctivagae domuere feras ad lumina Phoebes.

Hoc merito Flaccus, cum alias venationem summa laude affecerit, reprehendit lib. i. Ode. a.

— manet sub Jove frigido

Venator tenerae conjugis immemor,

Seu visa est catulis cerva fidelibus,

Seu rupit teretes Marsus aper plagas.

Vetus Scholiastes: Dicit alius studio venandi plerumque in silvis pernoctare. Unde facile intelligi potest, cur *venatica pernox*, canis sagax dicatur Ennio ex mea emendatione: aut cur in Gortynia cane laudet Varius quod, nec feras meminit decedere nocti. VLIT. Observat hanc legem in Actaeone suo lib. iii. Metam. in Cephalo bis lib. vii. Ovidius:

— — — altera lucem

Cum croceis invecita rotis aurora reducet,

Propositum repetemus opus.

Opus, est venatio, ut passim Gratio. Varro Eumenidibus, citante Nonio: *Ante lucem suscitatur, frigore torret, venatum ejicit jejuno villicum*. De Nocturna venatione Legem adde Platoniam: *Νυκτερόντων ἢ κυσὶ καὶ πλεονεξίᾳ πρὸς μηδὲς ἀνδρὶ ποιεῖν ἐστὶν μηδὲν ἐπιτρέψαι*. Ne scilicet in excessu peccetur, contra τὸ μηδὲν ἄγαν. Cicero ii. Tusculan. Quae est. *Consuetudinis magna vis est. Pernoctant venatores in nire; in montibus uri se patiuntur*.

Intemerata legens, si qua est qua fallitur ejus
225 Turba loci, majora secat spatia extera gyro.

At-

V A R I A E L E C T I O N E S.

225. *Majora*] *Majore* G. Ita legendum. VLIT. A. & Steyn. *majora*. male. JOHNS.

N O T A E.

sur. VLIT. in *Add.*

223. TUM SIGNA] Omnes consentiunt matutinum tempus venationi aptissimum. Vide Xenophontem. BART.

224. INTEMERATA] Sequitur Apollonium continuo:

Μὴ πρὶν ἀμαλδύνῃ θηρῶν εἶπον ἡδὲ καὶ ὀδυλῷ
Θηρίων, λούκῃσιν ἐνισκίμψασα βολῇσιν.

Intemerata legant ut signa vapore sereno,
Quae nondum calido perfudit lumine Titan.

Ita haec interpretari liceat, ut commodè cohaereant cum praecedentibus, & sensum potius quam verba assequamur. Hinc tralaticie Sophocles in limine Ajacis Maſtig. κυνηγετῶν καὶ μετῆρμων ἵχνη τὰ κείνη νοσχαρμύα. Ubi doctissimus Scholiastes adnotat: οὐτόταυ ὅδ' ἵνασι αἱ λουχαρμύαι τῶν ζώων ἡρώων, μάλλον ἐπακολουθεῖσιν οἱ κύνεις, πρὶν ὑπὸ ἀνέμου ἀφανισθῇ ἡ ὀδυμή. Ita leg. non αἱ κυνηγετῶν, nisi poetice dictum putemus, ut Θηροφῆρες κυνέας Callimacho, ἀγροφῆρες Nonno, & Venator canis apud Maronem & Silium. Seneca Hippolyto:

Dum signa pedum rosida tellus Impressa tener.

Quae suavissime imitatur Aurelius noster:

Venemur dum mane novum, dum mollia prata,

Nocturnis calcata feris vestigia servant. VLIT.

Nondum mista odore aliarum ferarum, necdum solis aestu libata, & infirmiora. Apollonius, Lib. 4. 109.

ἀλδύων σι φάθ' ἵχνη,

Μὴ πρὶν ἀμαλδύνῃ θηρῶν εἶπον, ἡδὲ καὶ ὀδυλῷ
Θηρίων, λούκῃσιν ἐνισκίμψασα βολῇσιν.

225. TURBA] Vestigiorum videlicet. Si plura vestigia in uno loco reperit, egressum eorum longius sequitur, donec latibula deprendat. BART. Si qua fuerit eo loco turbatio, vel multitudo vestigiorum in diversa tendentium, majore gyro accessus abitusque ferae intersecat, ut cognoscat qua abierit. Sed de vestigiis ad cubile ducentibus haec intelligenda sunt, quae prout hac illac paverint ferae plurimum in pascuis eam conturbata esse solent. Aliter paulo cum αὐτὰ τὰ θρημαῖα ἵχνη turbatio incidit, quia hac

parte accedere, alia abire solent agitatae ferae. At cum à pascuo suo ad cubile redeunt, eadem qua accesserant redire plerumque solent, nisi pascentes forte in diversa aufugentur. Eodem tamen modo intricata vestigia circuire debet canis, ut egressum eorum deprehat. Turba haec vestigiorum Xenophonti cap. xvii. ubi ad cubile investigatio instruitur, διπλὰ καὶ πεπλαῖ ἵχνη dicuntur, ut etiamnum suo idiomate eam appellat Angli. *Secare spatia* dicuntur Xenophonti περὶ φερῶν αἰτὰ τὰ αὐτὰ, αἰτὰ τῶν αὐτῶν, ἐκπαγμύνα, περὶ ἵχνη. Quae perperam interpretatus est Vir doctissimus. Περιφύει ἵχνη, sunt vestigia congrata. Nam hoc saepe passum prodeuntes ferae faciunt. *Secare* autem proprie dixit noster, cum tota pascua circumcuntes canes ex parallelo in accedentis vel abscedentis, quae eadem ad cubile ducunt, vestigia incidunt. Imitatur enim Xenophontem cap. xviii. ut ego illa distinxī, ne videatur eadem frustra repetiisse, quae cap. praecedenti habentur. Nam illa ad primam investigationem cubilis pertinent. Hoc vero cap. xviii. currentis vestigia quomodo recuperanda sint, docet. Quae haud obscure sequitur Gratius, ubi infra pro lege observanda ponit, quaecunque hic in Metagonte laudat. VLIT. Confirmat explanationem meam Senecae appositissimus locus Epist. lxxviii. *Animalia quaedam, ne inveniri possint, vestigia sua circa ipsum cubile confundunt.* Haec sunt, περὶ ἵχνη, quae & in cursoria observat Naso Metam. vii.

— modo deprendi, modo se subducere ab ipso

*Vulnere visa fera est: nec limite callida reclo,
In spatiumque fugit: sed decipit ora sequentis,
Et redit in gyrum.* VLIT. in *Add.*

Intricata confusio vestigiorum in diversa tendentium. *Vlitius* Lucanus de Pompejo fugiente.

— Incerta fugae vestigia turbat,
Implicitasque errore vias.

Sic lepus nunc dexter, nunc laevus, nunc vestigia

Atque hic egressu jam tum sine fraude reperto
Incubuit, spatii qualis permiffa Lechaeis
Thessalium quadriga decus, quam gloria patrum

Ex-

V A R I A E L E C T I O N E S.

226. *Egressu*] *Egressu* G.227. *Permiffa*] *Permiffa* B.

N O T A E.

figiis suis obuius incertum iter textit. JOHNS.

225. MAJORA] Scribe; *maiore*. Et ita V. E. Intemerata vestigia matutina ferarum dicit, quia calens altiore Solis terra vapores vestigiis exhalantes consumit, frigida vero à nocte, eodem conservat. Vide Xenophontis Cynegeticum. BART.226. EGRESSU] Ferae videlicet è latibulis. in Vet. Edit. duo verba facta sunt: è *gressu*. Quo nobis opus non esse arbitramur. BART. Ferae videlicet è latibulis, inquit Barthius. Quae arguunt quam parum in hisce intellexerit, quae aliis interpretari voluit. *Egressum* vestigiorum puta à loco illo, in quo turbata erant, ad cubile procedentium. Qui simul ac repertus est δὲ πρὸς ἀρχαίᾳ τῇ διερῇ αἰ, αἰκῶν τ' διαστήτω, & φίλῃ τῷ πιδε, ut tradit Aelianus, sed qua auctoritate incertum. Nec enim hoc fieri unquam observavi, sed contra ut egressu reperto nihil morati canes summo cum ardore spatiis incumbere, ut hic Gratius, & Xenophon quoque cap. xvii. retulerunt. VLIT. Ferae nempe ex illa vestigiorum ambage JOHNS.

226. FRAUDE] Error. JOHNS.

227. INCUBUIT SPATIIIS,] *Spatia* vocat tramitem sive egressum vestigiorum, qui αὐτὸς τὰ δῆμια duplex esse solet. Alter quo ad pascuum accedit fera, alter quo è pascuo ad cubile suum redit. Non aliter quum in circo duo utrinque spatia sunt; primum, quod à carceribus ad primam metam, sive deflexionem, decurritur; alterum, quo iterum ad carceres reditur. Unde *spatia* dicuntur quoque ipsae decursiones, quae per illa spatia fiebant. Egregia itaque translatione duplicem vestigiorum tramitem *spatia* vocat noster. *Spatia externa*, quae statim habuimus, est trames ille qui extra turbam loci continuus procedit, cui nunc cum incumbere dicit. Eandem phrasin eadem in re infra repetit: *incubuit spatiis ad proxima versis*. Quare in proximo: *qualis permiffa Lechaeis* αἰ καὶ κοῖτ' subintelligi debet, *incubuit spa-**tiiis*, ut frequenter hoc occurrit in Gratio. Nisi elegantia illa capiamur, quam loco huic inesse docuit Cl. Gronovius, si ita distinguatur: *Incubuit, spatii qualis perm. Lechaeis*. Qui egregie haec observavit, & ab interpretis audacia vindicavit. VLIT. Hic vim habet Graeci Aoristi. ut v. 45, *ostendit & exterruit*. v. 204. *cucurrit*. i. e. currere solet. Nudum apud Justin. L. 3. legitur, *ubi acrior per spiramenta cavernarum ventus incubuit*. & Tacit. Annal. 4. *Si cuncti quibus libertas servitio potior, incubuissent*. Gronov. JOHNS.227. PERMISSA] Scribendum *permiffa*. *Lechaeum*, Achajae promontorium. Achivi autem equi inter celeberrimos, ut clarum infra. ex v. dxxx. Et Nemesianus, ut emendandus, v. cxxlii. Ait igitur quadrigam, quae ex equis Achivis & Thessalis constat, velut pernecitate nullis secundis. BART. "Αἰσχυρὰ, στυφίρα, laxis habenis lata. JOHNS.

227. LECHAEIS] Lechaeum, portus Corinthi versus Occidentem ludis trietericis Isthmiorum celebris. Eo alludit Gratius; canemque his amfractibus evolutum emicare in praedam dicit ut Quadriga Thessala se jactat in pulvere Isthmico, seu spatiis Lechaeis. Gronov. JOHNS.

228. THESSALIMUM] Pro Thessalum, aut Thessalicum, quod alii dixissent. Sic Latinitatis purissimae fabulas suas *Aesopias*, non *Aesopicas*, inscripsit Augusti libertus, Phaedrus. Sic alia. Gens autem Thessala equorum usu nobilis pace belloque. Bello quidem ejus virtutem ignorare non potest, qui eximii saltim scriptoris Arriani Anabaseos Historias legerit. Quin hanc primam equestria praelia instituisse auctor Lucanus lib. vi. De caetero vide Xenophontem Agesilao, Polybium libro Quarto, alios. BART.228. QUADRIGA] Singulari numero, ut cum Grammaticis loquamur, hanc extulisse Varro nem ex Demetrio notat Gellius lib. xix. A. N. alioqui *quadriga* notat quaternionem, sive quam-

N 3

vib

Excitat, & primae spes ambitiosa coronae.

230 Sed ne qua ex nimio redeat jactura favore,
Lex dicta officiis: ne voce laceggeret hostem,

Ne

V A R I A E L E C T I O N E S.

231. *Officiis: ne*] Ita Gefner. A. & Steyn. *Officii, Neu. Pi. Officiis, neu.*

N O T A E.

vis quattuor copulationem, ut *biga* & *triga*, de quibus Scaliger ad Propertium. Hoc loci *quadriga* equos significat, at apud Plautum *quadrigae albae* Afinaria, & apud Papinianum. l. lxxv. de Legatis. ii. Ulpianum l. xxx. de V. Obl. BART.

228. GLORIA PATRUM] Notissimum stirpes & genera equorum olim aestimata fuisse. Vide Juvenalis Satiram octavam. BART.

229. SPES AMBITIOSA] Quia, ut in Halieuticis est, *capiunt animis palmam, gaudentque triumpho*. De equis Theffalicis suo loco plura dicam, ubi & haec attentius considerabuntur. VLIT.

230. NIMIO FAVORE,] Autcum *frustra nimius properat furor*, qui latratum, *malignum officium*, excitat; cui haec lex dicta, *ne voce laceggeret hostem*: aut cum *virtus irrita damno est*, quia feras taciti accedere non possunt; cui praecipitur, *ut signis occultos arguat hostes*. Ita mutuo haec inter se respondent, & incomparabili methodo connexa sunt à summo Vate, ne tamen affectatum quidquam adverti possit. Tanta tuis, Grati, respondet ab artibus ergo Gratia. VLIT. Impetu spe praedae excitato, & quasi sibi plaudente. JOHNS. Dicimus illos favere sibi ipsis qui ad labores non prompti sunt: sed in hoc vivaci & acuto animali ut describitur à poëta non convenit favor ille nimius; potius sic lege.

----- *Ne qua ex nimio redeat jactura calore.*
Ne prius cursu & latratu excitet feras antequam sint laquei recte ordinati. BRU.

231. LEX DICTA OFFICIIS:] Adsuafaciendum ait, ne inventis ferarum latibulis statim baubitu iis fugam suadeat, neque obviam praedam statim infiliat, atque dilaniet. BART.

231. NE VOCE LACESSERET HOSTEM,] Incon-sulte nimis inductor canis, urfos investigans apud Oppianum lib. iv.

----- *ἵππ' εἰς ἄκρον ἵκασιν*
Εὐπλάγ' οὐ σείεις, θεὸς δ' πανάτολ' εὖλει,
Αὐτίχ' ὁ μὲν θρώσει πωλάων δ' ἀπὸ θηρωτῆρος,
Οἰκτρὰ μὲν ὕλα κύνων, κεχαρμένον ἔχον θυμὸν.

Non enim fieri possit, quin excitaretur illo latratu fera, antequam retia & formido disponentur. Sed oblitus est ejus, quod ipse lib. I. monuerat:

Μηδ' ὕλας ἐδίδοιεν, ἐπεὶ μάλα θηροτῆρος
Σιγὴ τίθμιός ἐστι, πανέχονα δ' ἰχθυόταροι.
Nec latrare velint; quoniam venantibus apta,
Sed magis quaerendis optata silentia lustris.

Xenophon οὐ πάνυ, cujus ad investigandum edita ex cap. vii. in compendium redegit noster. hoc quidem non praeceperat; sed obiter cap. iv. ubi canum vitia recenset, reprehendit eos, qui *μακρὰς ἀεὶ φερέμενοι ὑλακτῶσι περὶ τὰ ἵχνη, ὅτε εἰσπύλωσιν εἰς αὐτά, ἀφ' ὧν καὶ παταύου τὰς αἰθέρας*. Ex quibus tamen colligi non potest latratum in canibus suis damnaſſe, sed potius τὸ ἄγαν, sive nimium vocis intentionem, qua opus non est, nisi ad vestigiorum recuperationem significandam. Unde apparet cur vocalibus canibus usum fuisse Xenophontem ἢ δῆνα dicat alter synonymus. Cur autem Gratius ab illo hic discedat, evidens ratio est. Ille totum facium canum agmen instruit, qui semper cum latratu hodie quoque investigant. At noster hanc singulo inductor cani legem posuit, ne voce feram laceſſat inter investigandum. Nec ideo prohibuit maturo lusu gaudia sua prensare, & latratu, ut fieri oportet, ferae bellum denunciare. Sed ideo nihil de eo dixit, qui tantum *δυναί' ἵχνη* ad demonstrandum cubile hic instruit. Ita accipienda quoque illa Lucani, jam aliquoties à nobis exagitata:

----- *Et praeda nescit latrare reperta*
Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.

Nam cubile quaerere, unica Inductoris cura est. Reliqua, quae huc spectant, Inductoris officia egregie describit Aelianus lib. viii. de animalibus cap. ii. *Θηρογίται δ' κυνηγεῖται, ἰμάλη μακρῶ σασσιμῶν, ἢ διηλασί' τ' φόνος ἔχον ἰγκροτῶς ἑσιωπῶν*. Hoc quidem de silentio, quod investigationi tribuitur. Quando autem prope feram se esse significaverit venatori, ut is indagine statu

Neve levem praedam, aut propioris pignora lucri

Am-

NOTAE.

tim cubile claudat, & excitandae ferae tempus esse agnoverit, *ὡς ταῦθα ἔκαστος ὑλάσσει, ἢ κύνων· οὐδ' ἢ αὐτῶν ἡνικαῦτα ἢ βοῇ εἰς ἀνάσσειν τ' αὐτῶν ὑπὸ δῆξιν, ἢ αὐτῶν φάγαν, ἢ τοῖς διπύλαις καὶ λαοῖσι.* Tum opportune allatrat canis, quia voce opus esse intelligit ad excitandum suum, ut praecipiti fuga in reia incidens capiatur. Quare nescio quid illud sit, quod in cane tali admiratur Plinius: *qua fera visa quam silens & occulta, sed quam significans demonstratio est, cauda primum, deinde rostro.* Non enim visa, sed latente adhuc fera cauda & rostro se prope cubile esse arguere debet, ut proxime videbimus in Gratio, à quo illa habere, sed male percepisse, videtur Plinius. Nisi illi meliorem lectionem reddamus, quam ex vet. codd. modo adduxi. Sed ne percepto quidem luftri odore, nedum fera visa, adeo se continere solet canis, quin aliquo gannitu, & fractae quasi vocis elisione gaudia sua testetur. Hoc *ἐκταλαλάγειν* vocat Xenophon cap. xix. non intellectum ab ullo interpretum, ut ibi offendam. Oppianus lib. xv. ubi inductorem ad cubile perduxerat, ita loquitur de hoc gannitu: *ὁ μὲν θηροποιὸς παλαμῆς ἀπὸ θηροπύλης· οἱ τετὰ μὲν ὑλάσσειν κεχαρμένον.* Sed nimis haec ad latratum accedunt, cujus intempestivitas feram excitaret, antequam flaret indago. Melius lib. i. *ἐκτὸς τε κεχαρμένον*, v. dvi. Hinc animam recuperabit elegans, sed deploratus fere, Ennii locus, quem partim emendavi modo, confutata Scaligeri conjectura. Qui divine quidem ex diverso petita illa inter se cohaerere viderat in Conjectaneis ad Varronem:

— animusque in pectore latrat:

*Veluti si quando vinculis venatica venenox **

*Apta solet * si forte ex nare sagaci*

*Sensit, voce sua nilit ululatque ibi acuta est. **

Sed nimium ab hac veteri scriptura, & ab Ennii mente discessit. Ego, partim quoque de meo, ita facienda haec conjicio:

— animusque in pectore latrat,

Sic veluti, quamvis vinculis venatica pernox

Apta silet, lustrum si forte ex nare saga i

Sensit, voce suam nilitque ululatque ibi acuta,

Et citat absentem, cupiens discriminis, hostem.

Quae vestigiatim sequitur Seneca Thyeste Actu III.

Sic cum feras vestigat, & longo sagax

Loro tenetur Umber, ac presso vias

Scrutatur ore: dum procul lento suem

Odore sentis, paret, & tacito locum

Rostro pererrat: praeda cum propior fuit,

Cervice tota pugnat, & gemitu vocat

Dominum morantem, seque retinenti eripit.

Pernox cur dicatur Ennio, vide ad v. cccxxxix.

Non tamen adeo mihi hoc placet, quominus dubitem an non patria canis venaticae intercederet, vel etiam nomen. *Venaticam* absolute posuit, ut *Umber* Senecae, & Silio lib. iii. *aus* *exigit Umber Nare sagax è calle feras:* & *pernix* *Venator Lacon*, ibidem. Unde & apud Ennium refingi poterat: *venatica pernix*. Quamvis enim pro sagace ponatur *venatica*, ut *venaticus canis* Plauto, potest & *pernix* dici, quia multum laudis in sagace quoque velocitas habet, ut supra monui. *Suem* non tantum Ennius, sed & Seneca, & Aelianus in hac singulari investigatione nominaverunt, quia proprie, ut addit hic, *ταῦτα ἐπὶ σὺν καὶ ἐλαφρῶν θῆρων οἱ κυνὲς. Nilit*, non *nilit*, ut Scaligero placuit, scripsisse Ennium arguit Festi ex hoc loco annotatio: *Nilit canis in ferarum vestigiis leviter ganniens*. Hoc Senecae est: *gemitu vocat Dominum morantem*.

Cave ita accipias, quod ex Halieutico alibi adduxi: *dominumque vocando Inreperant*. Ibi enim de aperto latratu agitur, quo agminatim investigantes canes feram excitant, vel forte τὴ θορυαία ἔχον persequuntur. Sed huc referri debet illud Lucani: *& praeda nescit latrare reperta*. Id est ex Aeliano τὸ φωνὴ ἔχον ἰνκρετῶς. Scilicet, ut addit Lucanus, *contentus monstrasse cubilia*. Quamvis nec sic satis *ἀπρεία* illa, quam aliquoties in hoc loco notavi, excusetur. Melius dixisset: *& praeda tantum latrare reperta contentus*. Solent enim & hi inductores repertam aut visam feram valide allatrare, ut vidimus ex Oppiano. VLIT. Adde statim insignem locum à Cl. & Amplissimo Gronovio insigniter restitutum: *Achill. ii.*

— velut ille cubilia praedae

Indubitata tenens, muto legit arva Molosso

Venator, videat donec sub frondibus hostem.

Arnobius lib. ii. miraculis naturae accenset canem, cum invenerit praedam, colibere & continere latratum. Porro ad Ennii locum servit ille Lucetii lib. v. de canibus item:

Im-

Amplexus, primos nequidquam effunderet actus.
 Jam vero impensum melior fortuna laborem
 235 Cum sequitur, juxtaque domus quaesita ferarum,

Ut

VARIAE LECTIONES.

233. *Effunderet*] Olim, *offenderet*. Gronov. *offunderet*. utrumque male. JOHNS.
 235. *Cum sequitur*] *Consequ*. V. C. five MS. Pythoei.

NOTAE.

Longe alio pacto gannitu vocis adulant.
 Et si quis pro *venatica pernox*, malit *velox*, vel *pernix*, per me licet. Valerio lib. i. *pernix venator* dicitur. De *Sue* paulopost, adde *Sidonium Avito*:

Jam si forte suem latratibus improbus Umber Terruit. VLIT. in *Add*.

232. PROPRIORIS] *Facilioris*. Manilius lib. i.
Jam propiusque favet mundus scrutantibus ipsum.
 Id est, familiarius, Prudentius: Hamart.

Et datur occultum per proxima quaerere verum,
 Hoc est, maxime obvia. Sic infra. v. ccclxxxii.

Disce modos, & quae tutela est proxima, tenta.
 Vide *Casauboni* & *Wowerii* notas ad *Appuleii Apologeticum*. BART. Propria significatione, viciniorem ac primo obvium denotat, non faciliorem, ut *Barthius* commentatur. Edicitor itaque à legislatore nostro, ne concepto semel odore desistat, sed iisdem vestigiis continuus inhaereat, etiamsi levioerem praedam facilius, aut aliam aliquam è vestigio propius habere possit. Quare merito in inductore hoc laudavit *Aelianus*: καὶ πάλιν τὸ ἐξ ἀρχῆς ἰχνώσεως ἔχει, καὶ συνεχὲς βεβλῶ ἔστι αὐτὸν ἀφικνῆσαι πρὸς τὸν κοίτην. Quae pari modo conjunxit *Silius* lib. ix.

— *Nec sistit, nisi conceptum seclatus odorem*
Deprendit spissis arcana cubilia dumis.

Unde imperitiae argui possunt illa *Oppiani* lib. iv.

Ἐξοπίζω δ' εἰπὲρ τι νεώτερον ἀνθρώπων
 ἰχνοῖς, ἐκινεῖται δὲ οὕτως καὶ χαλκίωσις
 Ἀνθρώποις τὸ πρόθεον.

Videtur enim id in inductoribus laudare, quod hic, ne accidat, cavet *Gratius*. *Propioris* *lucris pignora*, sunt vestigia propius latentis ferae. Verbotenus enim *Xenophontem* expressit cap. iv. καταλαβάντας ἐν τῷ πρῶτῳ τὰ ἰχνη ἀρχαίπιστα τὸ λαγῶ. *Amplexae propioris lucris pignora derelinquunt primos actus.* Eleganti translatione *pignora lucris* vocat, vestigia ferae quasi oppignoratae per vestigia sua, ac certo lucrandae, uti infra etiam: *ne prima faventem pignora fallant.* VLIT.

Notat hoc in *Actaeonis* canibus dominum suum venantibus *Naso* *Metam.* iii.

Tardius exierant; sed per compendia montis
Praecipitata via est: Dominum retinentibus illis
Caetera turba coit. VLIT. in *Add*.

232. PIGNORA] *Pledges, hopes or temptations.* JOHNS.

232. LUCRI] *Ferae lucrandae; praedae.* JOHNS.

233. OFFENDERET] *Spurcaret, temeraret.* Sic *buccam offendere*, nequissimo sensu dixit *Varro* *Marpore*. Vide *Nonium*. Alibi hoc verbo ita usus *Papinius*, & *Juvenalis*, à nobis conjectura emaculatus, ut in libris *Ablegminum* notavimus. BART. παραλείπει ex *Xenophonte*. Sensus, quem hisce inesse aperui, offendit non tantum, sed conspurcat turpiter *Barthii* commentum. Si enim ea verbi vis est, quam ille attribuit, non dubitem subscribere *Gronovianae* conjecturae, *offundere*. Sed *offendere primos actus* est τὸ ἐξ ἀρχῆς ἰχνώσεως ἀπ' αρχῆς. Quae id faciunt, *Polluci* dicuntur, ἐπαναρωσται ἐν τῇ διαίτῳ, καὶ περιπῶσαι τὸ θηρίον. Instare autem primis actibus, ἐκδιδόναι τὰ ἰχνη idem dixerat antea. *Lucretius* lib. i. Quae semel insisterunt vestigia certa viai. Solent enim boni inductores vestigia semel concepta, etiamsi alia quantumvis recentiora aut olentia magis subinde occurrant, constanter persequi, donec ad id quod indagare occeperant, sive hominem, (nam ad fures etiam deprehendendos iis utuntur *Angli*) sive feram, delati fuerint. Quibus contraria sunt illa *Oppiani* modo citata. VLIT.

433. EFFUNDERET] Ita fidenter scripsi pro, *offenderet*; nesciebam enim quid sibi vellet: neque placebat *Gronovii* *offunderet*. quia nudum *offundere* non invenitur pro offuscare, obnubilare. Quam correctionem firmat illud *Virgilii*. *Georg.* L. 4. v. 492.

— ibi omnis

Effusus labor — JOHNS.

235. JUXTA.] Cum prope est. BART.

235. Do-

Ut sciat, occultos & signis arguat hosteis :

Aut

N O T A E.

235. DOMUS] Spelea. Lucretius.

Frundiferaeque domos avium —

Idem Saxea tella vocat speluncas ferarum. lib. v. BART. Nonius de var. V. S. *Lustra dicuntur ferarum habitacula. Virgil. Aeneidos libro III. vitam in silvis inter deserta ferarum Lustra domosque traho.* Videtur enim artis vocabulum esse, ut Angli lepori *sedem*, nos *cubile*, sed pressum, qualia castrensis sunt, attribuiamus. Galli, quietis locum, sive in quo jacet. *Quietes* Lucretius lib. I.

*Namque canes ut montivagae persaepe ferae**Naribus inveniunt intestas frunde quietes.*

Quod tamen idem saxea tella, ut Barthius, aut *instrata cubilia frunde*, ut Gifanius observat, feris attribuerit, nemo illis credet qui Lucretium ipsum lib. v. vel oculo jaculo inspexerit. Quale & Rittershusii *παισίσμα*, cum canes foemino genere dictas fuisse ex Lucretii adducto loco probare voluit, quasi *montivagae* ad canes referri debeat, quod male ex Gifanii Indice hauserat. Nam Lucretius ad feram retulit, ut l. II. bis occurrit, *montivagum genus ferarum.* VLIT.

236. UT SCIAT,] Dubito utrum ad canem, an venatorem referri debeat. Si ad canem, jubetur is diligenter indagare, ut certo sciat an prope feram sit. Sin ad venatorem, jubetur canis signis arguere occultos hostes, ut hic *sciat*. Ita infra, *Admonet*, puta venator, vel Hagnon ille, cujus disciplinae haec omnia subjiuntur. Quare erratum est sive typorum sive Viri docti, qui hoc loco citat : *Qui sciat.* VLIT. Nempe Hagnon, & detegat hostes ibi occultos suis e signis, canis aut test. &c. JOHNS.

236. SIGNIS ARGUAT,] Fallitur idem, si hic *argutarium* canem instrui putavit, qui inter veloces accensetur in L. Salica Tit. vi. Bojariorum. Falsus etiam Seneca, si haec exprimere conatus est in Hippolyto:

*En diva favet! signum arguti**Misere canes, vocor in silvas.*

Necessario enim haec de latratu intelligenda sunt, quo advertebatur Hippolytus feram excitatam, & accurrendi tempus esse, quia *longo* adhuc *itinere* abeat, ut sequenti versu ipse dicit. Et *arguti* canes sunt *φιλόβοοι*, ut vocantur in vet. epigrammate apud Pollucem. Signa autem, quae Gratius hic dari vult, tacite praesenti inquisitori fiunt. Plinius: *comitantem ad se-*

ram inquisitorem loro trahens. Qua visa quam silens & occulta, sed quam significans demonstratio est, cauda primum, deinde rostro. Quae pressio pede Gratium sequuntur, quamvis ille occultam demonstrationem minus concinne dixerit, quasi legisset hoc loco : *occulis & signis.* Imo manifesta potius signa dici debent, quia iis feram *ὑποδραστοὶ καὶ ἀφδραστοὶ* canes, ut Pollux hoc in illis probavit. Sed fera ipsa *occulta* dici debuit, quia simulac *visa*, non his signis, sed clamore, prodenda est. Ita recte *ocultos hostes* hic posuit Gratius: & Silius lib. x.

Ut canis occultos agitat cum Belgicus apros.

Occultos hostes manifestis signis arguunt, ut dum adhuc occultantur retia circumtendat venator, quod *visa* fera integrum non sit. Quare & hac in parte evidens Plinii error est. Quae illa signa sint luculenter docet Pollux cap. x. *συναγνῶς ὃ τῷ θηρώτῃ, καὶ ἰσχυρῇ ἢ ἀνδρείῳ. ὑποσημαίνειν, κτανάειν, ὑποδραστὲν, ἀφδραστὲν. τῇ χειρὶ ἢ ψυχῇ, τῷ πηδήματι ἢ σώματι, τῇ φαιδότητι ἢ στυγνότητι, τῇ λαμπερότητι ἢ ὀφθαλμῶν, τῇ μεγάλῃ ἢ ὀλίγῃ τῇ σημάτων, τοῖς ἀναβλήμασι ἢ ὀψίως, τοῖς πηδήμασι ἢ ἐλπίδι, τῇ εὐστροφίᾳ ἢ ὠτῳ, τῷ σείσματι ἢ ὀρεῖ, τῷ τὸ σῶμα πᾶν ἐκινεῖν δαήσῃ.* Ita legenda haec. Postremo duo signa etiam habet Gratius, & ab eo Plinius, *cauda primum, deinde rostro.* Quare male τὸ σῶμα πᾶν ex Xenophonte substituit Gesnerus. Nam Pollux illa signa non omnia Caricis agminatim indagantibus, sed potius singulo inductori videtur appropriasse, atque à Xenophonte, ut aliquoties, divertisse. *Μεγέλας σημάτων* ex Xenophontis tamen habet cap. vi. ubi interpretes quoque *σημάτων* legerunt, quo modo & apud Pollucem legi voluit Gesnerus. Sed *σημάτων* omnino haec sunt, quae Gratius vocat, *signa.* Ut Xenophon cap. iv. dixerat *ἀσκήμους* investigare, qui auribus aut cauda immotis oberrant. VLIT. Hinc *arguti canes* Senecae: & Claudiano; *Argutaeque fremunt Cressae*, ut modo conjiciebam. *Argutum* forum dixit Ovidius Artis Amat. I. & *argutos libellos* Trist. v. El. ix. Homerus *κύνας ὀργυς*, diverso sensu, vocat. Porro ad *ocultos hostes* refer illud Livii Andronici:

Dirige odorisequas ad caeca cubilia canes.

Id est, *occulta*, qualia aprorum maxime. Silius lib. ix. *Spissis arcana cubilia dumis*, Et Horatius, *alio latitantem fruticeto aprum.* ideo dixere. Ut

O

&c

Aut effecta levi testatur gaudia cauda,
 Aut ipsa infodiens uncis vestigia plantis
 Mandit humum, celsasve adprensat naribus auras.

Et

VARIAE LECTIONES.

239. *Adprensat*] *P. adpressas. B. adprendis. Naribus*] *Varibus, G. varicus, B. fecit B. antes.*

NOTAE.

& fronde latentes feras, Sidonius. Vide eorum loca ad v. XLIX. Adde & Homeri illa Iliad. X. de cervo. *εἴπερ τε λάτρεσι καὶ ὠφέλειαι ὑπὸ θανάτῳ.* quae mox plenius adducam. Cl. Gronovius tamen *ceria culilia* mavult in Diatribe sua Statiana cap. XVI. VLIT. in *Add.*

237. EFFECTA] *Produced.* Anglis. tamen, ut verum fatear, quidvis malo, quam languidum istud Epitheton. *Effusa. Efflicta.* JOHNS.

237. LEVI CAUDA,] Xenophon cap. VI. & XVII. *ὡὺ ταῖς ἑρᾷς τὰ σώματα ὅλα συνεικροδύνουσαι* δηλοῖ ποιήσασθαι τῷ κυνηγίῳ τὸ ὑπερχαίρειν, ὅτι & λαγῶ ἰσγύς ἐστι. Hoc est, *levi testantur gaudia cauda*, agili *ᾧς* συνιέν. Pollux simpliciter, *τῷ σι(μῶ) & ἑρᾷ.* VLIT.

238. INFODIENS] Hoc quivis fere canes facere solent, cum praedam suboluerunt. Quare miror hoc signum à Xenophonte aliisque omnibus praetermissum esse. VLIT.

239. NARIBUS] Hoc Veteri Editione. *varibus*, scriptum est. An scripsit Grattius *varicus*? nihil arguto. BART. *Celsas apprensare naribus auras* opponitur τῷ *Mandit humum.* illud enim *mersa nare* fit: hoc vero (ut forte leg.) *celsis naribus*: ut in Halieutico: *elatis rimantur naribus auras*, quod ibi quoque opponitur, τῷ *demisso* quaerunt *vestigia rostro.* Unde mendi convinci potest Senecae locus:

Nunc demissi nare sagaci

Captent auras, lustraue presso Quaerant rostro. Scribe: *dimissi* Non possunt *demissi auras captare*, quod *elatis naribus* fit. Itaque & apud Senecam *captare auras*, opponitur pressè investiganti. Sed ibi, ut & in Halieutico, de investigatione hoc dicitur, hic vero de significatione inventi cubilis. Quod non animadvertibat meus ille (heu quondam!) Gerardus Vossius, G. F. cui hanc restitutionem, quod pro *aures*, nunc *auras* in ed. mea legatur, L. M. Q. acceptam fero. Sed putabat ille de pressis naribus nihilominus haec intelligenda ex corrupto Senecae loco. Omni-

no hic de illo gestu agitur, cum elatis & tremulis naribus ipsas auras rimantur, ut propinquam feram odorent. Hoc Polluci est: *τὸ σῶμα πᾶν ἐκικροδύνειν.* Solent enim tremulo rostro undique odorem sectari, sed maxime eo intendi ubi cubile esse sentiunt. Quare gestum hunc non naribus sed oculis attribuit Xenophon, quasi circumspiciant an ipsa fera appareat. Hoc est quod dixit: *ἀπὶ τῷ ἀναδλεμμάτων ἐκδλεμμάτων* & *ἐπὶ τὰς καθήκους* & *λαγῶ.* Et Pollux, *τοῖς ἀναδλεμμάσι & ὀφθαλμοῖς.* Aelianus simpliciter dixit: *τῷ περιτρίμῳ ἢ ὀφθαλμοῖς*, nec ulla alia signa observat. Simpliciter etiam Xenophon cap. XIX. *ἀγρίων τὰς κεφαλὰς, ὑποδύνουσαι.* Ita restitui. Quod vero hoc loco scribendum *adpressat naribus aures* conjecerit Clariss. Pythoeus, videtur ex Xenophonte petiisse, qui investigantes canes dicit *ἐκικροδύνειν τὰ ὦτα.* Nonnus lib. V. Dionysiac.

Ὁρθία ὀφθαλμοῖς ἐπὶ ὄρμαι ἕα ἑλίσσον.

Verum hoc expresse investigantis adhuc est, ut sciat hinc venator an odorem perceperit. Quare illos reprehendit Xenophon cap. IV. qui *πορεύονται ἀσέμνως, ὥς τε μὴ γινώσκουσιν ὅτι ἔχουσιν.* Ubi & illos vituperat, qui *συνάγουσι τὰ ὦτα*, quod est, *adpressare aures.* Aut si aliud id est, non debet tamen inter signa demonstrandi cubilis accenserī, quod primum concepta, non effecta, gaudia testatur. VLIT. Ita legendum. Varro Atacinus:

Et bos suspiciens coelum (mirabile visu)

Naribus aërium patulis decerpit odorem.

Quod imitatus est Maro Georg. lib. I.

————— *aut bucula coelum*

Suspiciens patulis captavit naribus auras.

Idem Aeneide XII.

————— *se gurgite tollunt*

Solis equi, lucemque elatis naribus efflant.

Sic & in Halieutico: *elatis naribus*; quos hic *celsos* vocat Grattius. VLIT. in *Add.*

240. E. A.

240 Et tamen ut ne prima faventem pignora fallant
Circa omnem, aspretis medius qua clauditur orbis,
Ferre pedem, accessusque, abitusque notasse ferarum.

Ad-

NOTAE.

240. ET TAMEN] Ne tamen prima vestigia, primus odor canem indulgentem cursui in errorem inducat, monet Hagnon, seu venator, circumire omnem orbem medium sepibus clausum, & observare exitus aditusque ferarum. JOHNS.

240. UT NE] Τὸ ut eleganter παρίληψ. Phaedro hinc obiter asseram lectionem Fab. LXXXI. ut ne irate dimissum te sentiam Ubi miror quod particula tam innoxia offensam dederit editori- bus, qui communi conspiratione eam expunxerunt. Item fab. II.

Qui dissolutos mores ut compesceret.

Ea genuina unici cod. Pythoeani scriptura est, pro quo in omnibus fere editionibus, etiam in optima Rigaltiana male substitutum est: *vi compesceret*. Quasi vero illi tam violentum regem, ac suo sibi tergo malum accerere voluerint. Sed ad rem. *Ne prima faventem pignora fallant*, idem est quod modo: *ne qua ex nimio redeat iactura favore*, & superius: *si qua est qua fallitur ejus Turba loci*. Nam quae in Hagnonis cane laudavit, hic nunc in leges vertit. Haud aliter, ac Xenophon quaecunque praeceperat de signis c. VI. aut de investigatione cap. IV. eadem postea c. XVII. facto applicat. VLIT.

240. FAVENTEM] Nimium incautum & successibus suis faventem. Ne fallatur dum feram praesentem putat, omnem aditum circa aspreta jubet rimari, an qua fera rursus effugerit. BART.

241. ASPRETIS*] Qua domus ferae in orbem aspretis clauditur. Exterendus est asteriscus & adhibenda parenthesis hoc pacto.

Circa omnem (aspretis medius qua clauditur orbis.)

Aspreta sunt loca aspera, aut asperis fruticibus confita. Usus ea voce non semel Livius. Et jam diximus Gratium lubenter vocibus non detritis uti. BART. Orbem aspretis clausum, intellige agros sepibus circummunitos, quorum ad sepem proxima obeunda sunt, ut agnoscat canis, an & qua inde se proripuerit fera. Hoc supra dixerat: *maiore fecat spatia externa gyro*. Hinc Nonnus, nisi fallor, intelligendus lib. V. de Aetaceonis canibus dominum quaerentibus dicens:

Κύλαδες ἴθα καὶ ἴθα περιερχώμεσι κοιλίας.

Hac illac mediis circumdant montibus orbes.

Et Maro lib. XI. tralaticie de Arunte Camillam vestigiis insequente loquutus;

Hos aditus, jamque hos aditus, omnemque pererrat

Undique circuitum, & tacitus vestigia lustrat.

Quod cum non intelligeret Servius, insidiantis id esse commentus est. Imo omnes ibi à venatione traductae locutiones. Jam antea quoque dixerat: *multa prior arte Camillam Circuis*. Apposite sane, quia ipsa Camilla sola contenta Diana, & cara illi ante alias venatrix erat. VLIT.

242. ACCESSUSQUE, ABITUSQUE] Presso pede hoc exprimit, quod eo loco Maronis vett. libri scriptum exhibent: *Hos aditus, jamque hos abitus*. Qua scilicet fera ad cubile accesserit, & qua inde abierit. Τα δυνάμει καὶ τὰ δρυμναία ἔχνη. Canes qui accessoria & cursoria vestigia non discernunt, inutiles habentur. Idque in Segusiis culpavit Xenophon junior cap. III. τὸ αὐτοὶ τὴν κλαστικὴν ἐπὶ παντὶ ἔχνη, καὶ τὴν δρυμναίαν ἐμῶν, ἢ τὴν εὐναίαν. Εὐναία cubitu impressa vertit Hollstenius, secutus Omnibonum, miserrimum Xenophontis alterius interpretem. Utumque inepte. Ita accedentis & cubile suum petentis ferae vestigia vocavit uterque Xenophon. Tum maxime cum à pastu lento gradu domum redit. Ideo certiora quoque sunt. Xenophon major cap. IX. ὅστις δὲ τὴν ἔχνην ἐπὶ πλείω χρόνῳ τὴν εὐναίαν, ἢ τὴν δρυμναίαν τὰ μὲν εὐναία ὁ λαγὼς παρούσης ἐπιστάμενος, τὰ δὲ δρυμναία ταχύ. Pollux ideo videtur εὐναία ἔχνη etiam εὐναία nuncupasse. Nisi glossema sit male infartum à librario. Interpres Pollucis neutrum intellexit. Δρυμναία ἔχνη sunt quae cubili suo excitata fera relinquit, quae plerumque velociter percurrit, & ideo facilius evanescunt. Hoc in illis significat Xenophon. Sed non idcirco *velocia* verti debuerunt. Aliquando enim & iis diutius immorantur, prout propius vel longius insisterint canes. De his nihil praecipit Gratius, qui cubilis demonstratione hanc inductoris investigationem terminat. Non enim illius est effugientes feras cursu consequi, sed demonstratas ex proximo, postquam indagine cubile cinxit venator, in retia impellere. Haec plena singularis investigationis victoria est. Abitus vero ideo

O 2

no-

Admonet, & si forte loci spes prima fefellit,
(Karum opus) incubuit spatiis ad prospera versis;

In-

NOTAE.

notare debet, ut si forte loci spes prima fefellit, & abiisse eam deprehenderit, venatori hoc significet, ne incassum casses suos tendat. VLIT. Sic Camilla apud Maronem. Et Homerus in Venatione cervi Iliad. X.

ὅς δ' ὅτε ἰσθροὶ δεισθεὶς κύνων ἰλάσσειο δῖον.
ὄρεας ἱεὺς ἑὸν δὲ τ' ἀγρία καὶ δὲ βίεσσαι,
τοὶ δ' ἑπὶ τὴν λαθροὶ καὶ ἀπὸ τῆς ἀπὸ θάλασσης,
ἀλλὰ τ' ἀνιχνύων θύει ἑκαπιδὸν ὄρεας καὶ εὐρεῖ.

Intelligit *πλὴν εὐναίων* venationem. Uti & Cicero lib. II. in Verr. istius *avaritiae* non jam *vestigia*, sed ipsa cubilia videre possint. Et in Philippiis: *Scelera tua non vestigiis odorantes ingressus tuos, sed totis volutationibus corporis, & cubilibus persecuti sumus. Ingressus*, Id est *aditus* modo, & *accessus* infra, Gratio. VLIT. in *Add.*

243. ADMONET,] Venator scilicet. Nec sane canibus tanta ingenii vis est, ut conicere possint qua abitum inventum iri verisimillimum sit. Quapropter venatori etiam injungit Xenophon canes ad recuperanda, si forte perdiderint, *vestigia* longo gyro circumducere cap. XIX. Hoc enim est, *ἀνιχνύειν αὐτὰς κύνας πυκνὰ ποδῶς πορεύμενοι*. VLIT.

244. SPES PRIMA] Si forte *prima faventem* *ignora* fefellerint, & cubile eo quo putabat loco non fuerit, sed eum circumiens deprehenderit abitum ferae, five *vestigia* longius inde praecedentia, iis porro incumbit, donec alio majore circuitu loca quae nondum adierat perlustrans, in prima *vestigia* iterum redeat. Si enim secundo circuitu nullum ferae abitum invenerit, certus sit intra *intactum gyrum* contineri feram. Hic sensus est difficillimi in toto Gratio loci, quem nemo ex corruptissima vulgo scriptura expiscari haecenus potuit. VLIT. Nemini non potest esse molesta illa repetitio *& prima*, ter sex *versibus* occurrit. quin & menti Authoris adversatur, ita ut post Vlitii explicationem quantum ego video, locus maneat adhuc obscurus aequae ac antea. at si loco *prima* suffeceris *Illa* (cujus Glossema illud erat) planam dederis sententiam. Nempe hanc, at si forte spes illa loci, quem canis monitu venatoris lustraverat (quod tamen raro evenit) caruit effectu, incumbit protinus spatiis, &c.

Est & altera amici conjectura, quae eundem conficit sensum, & propius receptae lectionis *vestigii* inhaeret.

---- Et si forte loci spes praeda fefellit. JOHNS. 244. SISEX] Ita & Editio vetus. Quin verumendum in hac voce sit, dubitare nemo potest. Nobis dubium non est emendasse nos feliciter.

— ad prosperi seiri.

τὸ *Prospera* δὲν κοινὸν ad vocem *vestigia* referendum arbitror. *Seiri* autem sunt criptae subterraneae, in quibus condi solet aliquid. *Speluncas* & recondita ferarum latibula hac voce insignivit Gratio. Varro de re Rustica lib. I. c. LVII. *Quidam granaria habent sub terris, speluncasque quas vocant σειρῶς, ut in Cappadocia & Thracia*. Idem cap. LXIII. Vide plura de ea voce apud Suidam, Columellam lib. I. cap. VI. Curtium lib. VII. Plinium lib. XVIII. cap. XXX. Erunt fortassis qui *Siser* nomen canis autumabant, sed illis accedere non possumus. Nam quae gens illa sit, docendum erit, & dubium nobis non est, non interrupta narratione de iisdem canibus loqui Gratio. Suspitor veteres & *Siras* foeminino genere dixisse. Nam in Glossis Isidori. *Sicar cluniculus*. Fortassis legendum, *sira, cuniculus*. Sed de illo nihil affirmamus. Granariorum vero, de quibus Varro, subterraneorum meminit & Hirtius de bello Africano. BART.

244. AD PROSPERA * SISEX] *Prossia* forte coa-luerat in *prospa*. Virgula addita hoc abiit in *prospira*; illud sit *prossima*, five *proxima*. *Siser* adjecta litera & trajectis mutuo syllabis, fit, *versis*. Proculdubio itaque scripsit Gratio: *ad proxima versis*. Barthius, ne nihil scivisse ingenue fateretur, inscientiam suam ineptia cumulavit. Dubium non esse, quin feliciter emendaverit, *ad prospera seiri*. Scilicet ut non in cubile, sed in amplissimum granarium inducat feram. Quale si omnes haberent, non facile foris quaererent victum, qui domi tam large suppeteret, & actum de venatione foret. Est autem *σειρῶς* vel *σειρῶς* vox Graeca, vel potius exoterica ex Cappadocia vel Thracia, significans speluncam subterraneam, in quam condi frumenta solent. Nec alia ulla notione usurpatum invenitur, quicquid deliret Barthius. Varro lib. I. cap. LVII. *Quidam granaria habent sub terris, speluncasque quas seiros vocant, ut in Cappadocia & Thracia*. Quae verbotenus ab eo desumpserunt Columella lib. I. cap. VI. & Plinius lib. XVIII. c. XXX. Sed quid haec ad venationem? non magis quam cuncta Bar-

- 245 Intacto repetens prima ad vestigia gyro.
Ergo ubi plena suo rediit victoria fine,
In partem praedae veniat comes, & sua nôrit
Praemia. sic operi juvet inservisse benigno.
Hoc ingens meritum est: haec ultima palma tropaei.

Ha-

VARIAE LECTIONES.

247. *Sua nôrit*] Ita Gronov. al. omn. *naris*.

NOTAE.

Barthii commenta, aut canisad praesepe. VLIT. Ita omnes editi, ante Vlitium, qui *proxima* legit & legendum contendit. Illa tamen Lectio mihi optime se habere videtur, Vlitiana autem non posse defendi. Explicabimus modo.

Dejectus de illâ spe canis quid agere parat? Incumbit nempe, quantum potest, spatii quae recta tendunt, ducunt ad *prospera*, hoc est, ad ea loca, unde felicem primus conceperat spem, unde prima pignora, primus odor se obtulerant. JOHNS.

244. *VERSIS*,] Olim *Sifer*, nullo sensu. Vlitius hinc feliciter satis, inverfo literarum ordine, eruit *Versis*. poterat sane in fine versûs sic

scribi. Hinc illa labes. *Ver*

245. *INTACTO*] Perfecto gyro ad priora vestigia recurrens; Solertiam in hoc canum notat. BART. Non ante calcato. JOHNS.

245. *REPETENS ADVESTIGIA*] Virgilius Culice. *Ima susurrantis repetebant ad vada lymphae.*

Ne quis Latinitatem suspectam habeat. BART. Subaudi cursum, viam. JOHNS.

246. *ERGO UBI*] Hic enim canis inductoris officia desinunt, quia, ut ille, *Contentus tremulo monstrasse cubilia loro*. Cetera venatoris comitumque ejus sunt; ut puta indaginem circumponere, & vinctas ad retia feras conficere. Aelianus: *καὶ περιγίρειν ἢ ἀσείσειν*, puta ὁ κύων· *συνάγει ἢ ὁ θηρευτής, καὶ ἀποθνήσκει σημαίνει τοῖς θύκωνος*. οἱ δὲ ἀνέλαβον τοὺς ἄρκους. VLIT.

246. *PLENA*] Optabilis, perfecta. Nam *plena* denotat absolutum omnibus numeris. Ita *plena* & *optabilem Venerem*. Petronius conjungit. Claudianus

— concordia fratrum

Plena redit. —

Sic apud Plautum, *suhlevit os mihi plenissime*, legit Carisius libro II. Grammat. *Plena sanitas a-*

pud Vegetium lib. III. cap. XXII. Ita *Saturi* vocem usurpant Virgilius, & Severus, si is est, Aethna. *Gravidi* vocabulum alii, &c. BART.

247. *NORIT PRAEMIA*.] Felicissime ita hunc locum restituit Cl. Gronovius. Aelianus lib. VIII. cap. II. *Κύων ἀγγελικὸς ἄπας, αὐτὸς μὲν λαβὼν θηρίον ἢ δῖον, καὶ κίχρη, τῇ ἀγγεῖ ὡς ἄλλω, ἐὰν αὐτὸν συνχωρήσῃ ὁ διαπότης. Canis omnis venaticus ipse sibi capta fera plaudis, & praedae parte ut praemio fruitur, simulac accesserit venator. Hoc venandi munus vocat Aurelius. Hanc primam canum laudem esse censuit in Halieuticis quoque, quam equis antea attribuerat:-*

Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho.

Quare non debuit victores hoc praemio suo fraudare Xenophon, qui suas partes canibus dare neglexit. Hodie exta illis objiciuntur, & sanguine calido tinguntur rostra, ut odorem captae ferae imbibant. Hoc videtur innuisse Hippolytus in optime venatoris munia exprimente prologo illo:

Tum rostra canes sanguine multo

Rubicunda gerunt: repetitque casus

Rustica longo turba triumpho. VLIT.

Olim *naris*. nullo sensu. sentiat hanc pro navatâ operâ sibi mercedem dari, ut hâc memoriâ & spe excitetur in futurum. Gronov. JOHNS.

248. *BENIGNO*.] Quod respondet meritis, & remunerat labores. JOHNS.

249. *INGENS MERITUM*] De hac voce vide Desiderii Heraldi Commentaria ad Arnobium. BART.

249. *HAEC ULTIMA PALMA TROPHAEI*.] Quid Grati, an haec adeo ampla spolia, & egregia trophaea sunt, feram cepisse? Non ideo sane Romanis solemne viris opus hoc fuit, sed quia utile famae, Vitaeque & membris, olim his artibus futuri duces imbuebantur, ut ex Flacco & Plinio

O 3

sci-

250 Hagnon magne, tibi Divom concessa favore.
Ergo semper eris, dum carmina, dumque manebunt
Silvarum dotes, atque arma Diania terris.
Hic & semiferam Thoum de sanguine prolem

Fin:

NOTAE.

scimus. Sed secutus noster (utinam non hic) Xenophontem fuit cap. xxvi. qui miseram lepisculi capturam venationis summam aestimans, ita concludit: *ἔτι γὰρ θηρολογὸν μὲν φιλόπονος ὅ, τὸ δὲ πᾶσι τῶν τε ἐλεῖν ταχὺ.* Quod in primaevs venationibus ferri poterat, quos ipsa natura hunc primum acquirendi modum docuit, & spoliis corpus vestire ferarum, & discere praeda, ut divine canit Lucretius lib. v. Oppianus quoque lib. ii. Centaurorum saeculo assignat quod *ἐκιδέσθαι ἐν γὰρ θήρῳ, quae coenas venanti praebet, artem.* Quare juri gentium non recte ascribitur, quod nullius est, id naturali ratione occupanti comedi, in §. xii. Instit. de Rer. Div. Quod ab ipsa natura dictatum esse, ex Platonis Sophista perdisci potest. Hic tamen non ideo venationem tantopere laudavit lib. vii. de LL. scilicet ut praeda contentus abiret, sed easdem ob causas, quas Romani probaverunt, alibi à me latius expositas. VLIT. Symmachus lib. v. Epist. lxvi. *Haec igitur prima mihi de vobis gaudii causa est, quod rusticis voluptatibus sanitatem juratis: secundus laetitiae meae gradus est, venatu capta meruisse.* Ovidius etiam liberaliorem venatorem laudat lib. ii. Amor. El. ix. *Venator sequitur fugientia, capta relinquit.* Nec magni quoque ferinam carnem facit Xenophon Junior Cap. xxv. fine; dissimilis in hoc cognomini & populari suo, qui nimis avide illam adpetit. Horatius I. Sat. ix.

— *leporem venator ut alta
In nive sectatur, possum sic tangere nolit;
Cantat & apponit.*

Ubi vide Vet. Schol. & ipsum Cruquium. VLIT. in Add.

250. HAGNON] Liquido virum non canem alloquitur, cui Deos eam venationis artem monstrasse dicit. BART.

251. ERGO SEMPER ERIS,] Imitatio Virgilii. BART.

252. DOTES,] Voluptas & commoda. JOHNS.

252. DIANIA] Olim *Dianea*. male. JOHNS.

253. THOUM] Ex pardo & lupo, aut ex lupo & Hyaena, sive ex cane & Hyaena hoc ge-

nus belluae nasci ajunt. Canum sane commissionem Epitheton Gratii *semiferam*, agnoscit expressse. BART.

253. SEMIFERAM] Quae ex fera, & mansueti aut domestica bestia procreatur. Plinius lib. viii. cap. *de semiferis animalibus: In nullo genere aequae (ac in suis ex praecedenti capite repetitis) facilis mixtura cum fero; qualiter natos antiqui hybridas suos vocabant semiferos.* Ita lego ope vet. codicis. Unde constat *damas* hoc capite locum non habere, quas pusillanimitas omni feritate exuit. Sed *chamas* substituendos videri, quos ex lupo & pardo mixtos esse alibi tradit. Plinius illo cap. non tantum semiferos vocavit, qui ex diversis parentibus feritate induerunt, sed etiam illos qui ambigenae proprie dicuntur, sive ex feris, sive domesticis animalibus mixti. Extat in Pythoeano syntagmate epigramma vetus de *Ambigenis*, quod ita incipit:

*Haec sunt ambigenae quae nuptu dispare constants.
Apris atque suae fetosus nascitur libris.*

At lupo & catula formant coeundo *Lyciscam*. Festus hinc emendandus: *Bigenera dicuntur animalia ex diverso genere nata, ut leopardus ex leone & panthera, hibris ex apro & sircopa domestica.* Ita recte vet. lib. Vulgo, *cicur sus*. quod miror Scaligero potuisse arridere. Bene tamen idem ad Varronem observat *hybrida* quidvis semiferum & spurium significare: Quod & Plinius intellexit cum Antonium ita dictum fuisse annotat citato cap. Quo etiam spectat, quod in Glossis MSS. Amplif. Petavii memini legisse: *Ibridae canes, Lyciscae.* Id est, semiferi, ambigenae. Servius ad Eclog. iii. *multum latrante lycisca*] *Lyciscae sunt, ut etiam Plinius tradit, canes nati è lupis & canibus, cum inter se forte miscantur.* MS. meus lib. habet, *Lycisci sunt.* Uti hinc quoque de more exscripsit Isidorus lib. xii. cap. iii. *Lycisci autem dicuntur, ut ait Plinius, qui ex lupis & canibus nati.* Ego quidem nullibi isthaec apud Plinium invenio: nec falso tamen à Grammaticis adduci crediderim, sed librorum injuria intercidisse hanc insolitam canisappellationem Lib. viii. cap. de canibus: ex quo capite & reliqua, quae de canibus tradit, compilavit Isidorus: ne quis putet

Finxit. Non alio major sua pectore virtus,

Seu

N O T A E.

tet cum Servio simul lapsum fuisse, cum scribentibus illa Plinius ad manum fuerit, & procul dubio hic ipse locus: *Hoc idem è lupis Galli, quorum greges suum quisque ductorem è canibus & ducem habent.* Ita vulgatum. Sed quæ inter ductorem & ducem tanta differentia? Videbat id Vir doctus qui pastorem pro ductore legebat. Male tamen. Quis canis ductor sit, jam supra ostendi. Mendum latet in duce. T. & abest eo loco in vet. cod. In aliis fuit, *liniscum*, ut testatur Gefnerus: quod hinc etiam in primas editiones Isidori manavit. Unde elicimus scripsisse Plinium: *suum quisque ductorem è canibus lyciscam habent.* Cujus vocabuli vestigium hodieque in Gallica voce *lice* restat, quæ canem libidinosam significat. Maxima enim libidine necesse est ut incensæ fuerint, antequam adulterum & hostem ferae admerint. Recenset & lyciscam inter Actæonis canes Naso: & *Cyprio velox cum fratre Lyciscia.* Quem *Lyciscan* vocaverat Aeschylus, citatus à Polluce. Cur tamen Cyprium eum faciat Ovidius, causam non comminiscor. Gallorum id inventum esse tradit Plinius. Nec vero abhorret. Auget fidem medii aevi poema bucolicon, quod in Galliis ante aliquot saecula conditum fuisse certis argumentis persuadeor. In eo laudatur talis *lyciscia*, non è cane foemina & lupo, sed ex mare & lupa genitus. Sed quia ab instituto alienum adeo non est, en tibi ea, quæ maxime huc faciunt, ex MS. codice desumpta.

*Armentis erat his custos canis acer & atrox,
Et plures aderant, sed multis fortior unus.
Quod genus extiterit, quæ vires, accipe paucis:
Rusticus à domino patrem susceperat ejus.
Nobilis ille canis, qui cervum solus, & aprum
Vi poterat retinere sua: nec pulrior usquam.
Corpus erat nigrum, caput allum, crura nigredo,
Postremos albedo pedes discreverat: ipsas
Aures, & collum color aspergebat uterque.
Lacserat hunc cervus, fodisque per ilia cornu,
Commisumque sibi servabat rusticus illum.
Vulnere curatus jam vadit ubique solutus.
Forte lupam dudum captam nutritiverat ille,
Hanc sequitur canis, & coitu commixtus adhaesit,
Atque canem genuit cui commendatur ovile.
Vires nativas generis pars utraque servat.
Robustos renes, robustum pectus habebat:
Cauda brevis, sed grossa nimis, villataque villis.*

*Fortis & acer erat, multumque audobat in armis.
Hunc dominus dives pascere sufficiens.
Disperiere ferae: latratum noverat ejus
Abdita sylvarum servantes turba luporum.
Haec fuit ergo quies armentis omnibus illis,
Dum vixit bonus ille canis, custosque fidelis.
Deferuit fortuna virum, nam perdidit illum.
Ascivit socios pastor, communæque damnum
Flevit, & in laudem canis haec duo carmina scripsit:*

TE VIVENTE LUPI PERIERUNT, TE
PEREUNTE

VIVENT. ARMENTIS ET NOBIS OCIA
TOLLENT.

At ne cui delicatas aures obtundat rancidum hoc, hic desistimus, & ad propositum revertimur. Talem itaque hic nobis videtur commendare Gratius, si quidem Thoës ex luporum genere fuerint. Qui si leones domuere, non minor ab illis in Lycisca illo Gallico virtus restat, qui cervum solus & aprum Vi poterat retinere sua. Qualium canum crebra mentio est in Cod. legum antiquarum, quæ eodem fere ævo latae, quo poema illud conditum fuisse videtur. Alamannorum Lex. tit. LXXXIII. *Si quis bonum canem porcarium, ursavicum, vel qui vaccam vel taurum prendit, &c.* VLIT. Porphyrius & Acro ad illud Horatii lib. i. Sat. VII. *Hybrida Persius*] *Hybridæ proprie dici canes, qui ex imparibus nati sunt, ut ex venatico & gregario, commentantur.* Plinius ad homines quoque translatam appellationem hybridæ tradit lib. VIII. cap. LIII. Hinc Suetonius Augusto meminit *Asinii Epicadi ex gente Parthyna hybridæ*; Et hybridarum libertinorum Hirtius bello Africano. Martialis adulterinos intelligit lib. VI. Epig. XII. *hybridarum grex tibi foret plenus.* Quod porro de lyciscis ex Plinio allegat Isidorus, apud illum alio modo legitur lib. VIII. cap. XXI. *Crocitas, veluti ex cano lupoque conceptos omnia dentibus frangentes.* Cujus monstri & cap. XXX. mentionem diversam facit. Ubi an Lyciscos, legerit Isidorus, considerandum per otium, cujus nulla omnino nunc mihi copia est. Caeterum lupi & canes ut inimicissimos inter se ponit Jesus Siracida Cap. XIII. vers. 21. ubi tamen *ivānās*, pro lupis, habent Septuaginta. VLIT. in Add.

253. THOËM

255 Seu nōrit voces, seu nudi ad pignora Martis.
Thoës commissos (clarissima fama) leones

Et

VARIAE LECTIONES.

255. Nōrit] Ita Gesnerus, & P. mōris A. & Steyn. Voces] Fauces G.

NOTAE.

253. THOÛM] Θῆς. genus luporum, procerius longitudine, brevitate crurum dissimile, velox saltu, venatu vivens. Plin. Lib. 8. Cap. 34. qui de his plura scire cupit, adeat Oppianum. Lib. 3. Pollucem. Aristot. Plinium. Non mei est instituti omnes Authorum locos huc congerere. JOHNS.

254. SUA] Non adscita per artem, sed domestica atque nativa. Sic supra. v. CLXX.

Quaecunque domi sibi crimina fecit. id est, sibi propria. Valerius Flaccus libro II. Mox somno cessare: regunt sua sidera puppim. Ita plurimi scriptores. BART. Mihi omnino videtur legendum Sub. JOHNS.

255. NORIT VOCES,] Acrimoniam & docilitatem in hoc genere conjungit. Male hoc loci. V. Ed. fauces. BART. Ita primus videtur emendasse ὁ παῖς Gesnerus, cum in edit. sua invenerit, morit. uti in primis editionibus fuit. Barthius ex suo sibi lib. citat: Seu norit fauces. Unde olim, antequam de fide istius libri dubitarem, conjiciebam: Seu morit fauces; ut ad Thoëm haec referrentur, quasi ad etymon facta allusione: sive ὁ παῖς dicit ὁ ὄρεας, quod apud Hesychium legitur & exponitur θηλυδῶς βοῆσαι, sive ἀπὸ τῆς ὄρεας id est βοῆσαι, ut recte emendavit in Hesychio Gesnerus, nomen adepti fuerint. Nunc vero mihi tanti non est ille suspectus nimium codex, ut aurum aere mutem. Nam voces domini sui noscere praecipua in cane obedientia est. Et locum hunc haud dubie imitatur Nemesianus:

Nec non consuetae norint hortamina vocis,

Seu cursus revocent, jubeant seu tendere cursus.

Quo loco plura hac de re observabo. VLIT. Ald. morit. hinc Barthius. morit fauces. at Vlitius alteram Lectionem retinet, quia praecipua virtus in cane obedientia est. Neutrum mihi placeat. Quae enim haec Latinitas est? Seu norit voces, sive ad pignora mihi verbum deesse videtur, quod utrique membro cohaereat; at, nō fallor, adest. Sic itaque refingerem hunc locum.

Sive voces naris, seu nudi ad pignora Martis. jure credi possunt hoc immutasse, qui nescie-

bant rō ad pignora, bis quasi positum esset, bis construi debere. v. 247. Naris occupaverat locum & norit. non itaque insolens haec inter se mutatio. Hic igitur sensus est, sive canem hunc evoces ad pignora naris, i. e. ad persequendas sagacitate feras, sive ad hostes nudo Marte domandos. v. 152.

— sive indomitos vehementior hostes

Nudo Marte premas, seu bellum ex arte ministres. JOHNS.

255. NUDI] Absque dolo. Sic nudam virtutem. v. 3. dixit, quod heic nudum Martem. Et v. CLIII.

— sive indomitos vehementior hostes

Nudo Marte premas — BART.

256. THOES] Luporum id genus est, procerius longitudine, brevitate crurum dissimile, velox saltu, venatu vivens, innocuum homini, autore Plinio lib. VIII. cap. XXXIV. Quae particulatim obiter excutiemus. Luporum genus esse, plerique veterum consentiunt. Multa de eo recentiorum diffusio, quorum opiniones accurate collegit Gesnerus in doctissimo opere de animalibus. Verum ipse pessimam secutus mehercule videtur. Cervarium lupum à Gaza passim reddi, ne indiget, auctoritatem suam, si quam habent, interponunt Glossae veteres: Lupus cervicalis, ὄρεας. Aliae: Cervarius, ὄρεας, Ita dicti, quia cervis maxime infestis. Oppianus ideo tanquam tritum quid canit Halieut. lib. II.

Θῆς περιήλθες ἔλαφον ἀειποιπνύσας.

Thoas crudivoro cervum depascere morsu.

Stattius hos videtur intellexisse lib. v. Thebaid. Qualis cum cerva cruentis Circumventa lupis. Et diserte Plinius lib. VIII. cap. XXXI. de lupis: Sunt in eo genere, qui cervariis vocantur. qualem è Gallia in Pompei Magni arena spectatum diximus. Quae referenda sunt ad cap. XIX. ejusdem libri: Pompei Magni primum ludi ostenderunt thoëm, quem Galli rufum vocabant, effigie lupi, pardorum maculis. Ita mihi scribendum nunc videtur. Oppianus enim verbotenus illa thoi attribuit, quem ex lupo & pardo mixtis nasci canit lib. III. κυογον.

Θῆς

Et subiêre astu, & parvis domuêre lacertis.

Nam

N O T A E.

Θῶες οὐκ ἔστιν ἀπὸ τῆς διπλῆς μεμερογυμῆτος αὐθόου,
 Μετῖρα μὲν ἰσοῦσι, αὐθόου ποῖς δὲ αὐθόου ποῖς.
 At thoës utroque ferunt ex semine florem,
 Effigiemque lupi, maculosaque tergora matris.

Lupum itaque genitorem esse inter omnes constat; de matre non item. Nec magna adeo differentia, cum pantherae, sive pardi, & hyenae maculis saltem conveniant, si caetera dissimiles. Hesychius: Θῶας θῆρας ἐξ υἰάνης & λύκος γυναικίης. Sed idem infra thoës esse dicit ἀπὸ θῆρας ὡς λύκος, quasi μοιζούλοι genus sit. Quod & Plinius sensit, quamvis lupum effigie, pardum maculis referre dicat. Quomodo & Eustathius modo λυκοειδὲς θῆρας, modo υἰάνη ἀνθρώπου vocat. VLIT.

256. LEONES] Plinius lib. x. c. penult. *dis-sidentethus & leones*. Quod à Stagira Philosopho habet lib. ix. de hist. anim. cap. xlv. *Θῶες πολέμοιοι ἢ τοῖς κυσὶ & τοῖς λέοντι διότι ἐν τῷ τόπῳ αὐτῶν ἔστι γένος αὐτῶν*. Cum quo non bene convenit Gratio, si adeo inimici canibus fuerint thoës. Nisi scripserit forte Aristoteles, τοῖς υἰσὶ. Nec enim credibile est canes & thoës eodem loco simul non inveniri, cum nulla regio adeo egena canum sit. Animadvertit hoc eruditus interpres, qui posteriora illa sic restrinxit: *quo sit ne eodem in loco sint cervarii & leones*. Imo nec canes simul & cervarii, si vera est vulgata scriptura. Sed nec si φιλάθροισι adeo fuerunt thoës, ut tradit Philosphus, pugnare debuerunt cum fidelissimis ante omnia homini canibus, ut Plinii verbis utar. Nec facilis adeo cum iis mixtura fuerit, aut *huc ex αἵματι voluntas*, ut cum canibus foetus exercere voluerint, quod nulla molestia hic promittit Gratio, si potissimum canum generi infesti fuerint. Quae dum animadverto, succurrit alia conjectura, qua concilietur cum Gratio & Plinio Aristoteles, si scripserit: *πολιεύουσι ἢ σὺν τοῖς κυσὶ καὶ τοῖς λέοντι, pugnant una cum canibus contra leones*. Nec quicquam sane de thoom cum canibus inimicitia ullus retulit ex Aristotele. Non Plinius, ut vidimus. Non Aelianus lib. i. cap. vii. Non denique Eustathius, qui ad Iliad. λ. ex ipso Aristotele citat, *Θῶας πολέμιος λέοντι*, idque aliquoties postea repetit, sed de canibus nihil. Imo contra, hoc inter illos convenit, ut & caecos pariant catulos, teste Aristotele, & ὑλάττειν dicantur, ut observat Pollux. Quare & semifera ex thoë ac cane proles commissos domuere leones, combinata

utriusque parentis virtute. Fallor nisi talis fuerit, quem maculis insignem, quasi ex thoë patre servatis, facit Callimachus Hymno in Dianam: οἱ βαλέοντες εἶλον ἐτι ζώοντες ἐπ' αὐλίον. *qui vivos traxere in tella leones*. Oppianus lib. i. nudi ad pignora Martis commendat canes, qui Σιμότερι μὲν ἑασὶ αὐθόου παῖς, & quasi vulpina specie sunt:

Καὶ σὺν αὐτῷ ὄρεσθρας ἐπὶ αἰχμῶν ὄλεσας,
 Οσοὶ μὴδὲ λίονας ἐνὶ πείρῃσιν ἀνακλῶς.

Id est, ut modo apud Aristotelem legebam, qui & cum suis, & cum leonibus pugnant. Inter quos postmodo optimos esse canit Oppianus:

Τοῖς ἱεροῖς μορφαὶ μάλα θῆρσιν ἀμνηστῖν,
 Ἡ καὶ ἀλωπήκεσσι, θοῶσι τε παρδαλίεσσι.

Qui feris similes maxime sunt, sive qui vulpina specie, & thoës referunt. Videtur enim illa periphrasi ad vocis originem alluisse, quasi thoës dicti quia pardorum velocissimi sunt. Etymologicon magnum: Θῶες, ἀπὸ θῆρας τῆς γένος γίνεσθαι, ἢ ἀπὸ θῆρας, ταχέως γὰρ εἰσι καὶ περ βραχυκυκλίεσσι ὄντες. Eadem sunt apud Phavorinum. Hic insuper θῶες, θῶσι, scribi docet, uti & Suidas. Θῶες etiam apud Arrianum leguntur. In qua vocabuli diversitate Plinius videtur hæsisse lib. vi. cap. xxix. *Gentes Troglodytarum idem Juba tradit Therothoas à venatu dictos, mirae velocitatis, sicut Ichthyophagos, venantes sui maris animalia*. Ita obiter conjicio, donec melius quid afferatur loco non satis sano, qui jam corruptus ad Solinum quoque pervenerat. *Ichthyophagi enim, non quia natantes ceu maris animalia, ut vulgo legitur, sed à piscibus captandis & edendis dicti, ut Therothoae, a thoibus venandis*. Sed cum *θηροθῶας* apud Jubam forte invenerit Plinius, non ausus id pro *θηροθῶας* accipere, videtur in ambiguo reliquisse, utrum sint *θηροθῶας*, à thoibus venandis, an *θηροθῶας*, quia mira velocitate venabantur. Illud prius verisimile satis Jubam intellexisse, quia *θηροθῶας* epitheton pluribus gentibus commune esse poterat. Sed *θηροθῶας* differentiam insignem habent, quia thoës plurimum venabantur. Dicti enim *θηροθῶας* pro *θηροθῶας*, ut *θηροθῶας* apud Suidam, pro *θηροθῶας*. Hoc vero, quod *θηροθῶας*, quia venatu veloces, dictos putaverit Plinius, verba ipsius arguunt, sed non tamen certo affirmare. Quia enim videbat non *θηροθῶας*, sed *θηροθῶας* tum dicendos esse,

P &

Nam genus exiguum, & pudeat quam informe fateri
Vulpina specie: tamen huc exacta voluntas.

At

VARIAE LECTIONES.

258. Fateri] *videri* citat Gefnerus.

259. Specie:] *Species*. Steyn. non male.

NOTAE.

& hoc genti illi Troglodyticae, quod aliis commune est, nomen dare non potuisse. Quam ambiguitatem Solinus quoque ex Plinio servavit: *Troglodytae tanta pernecitate pollent, ut feras quas agitant, cursu pedum assequantur.* Feras enim illas putavit thoës esse, quas ideo cap. xxx. lupos Aethiopoulos vocasse videtur, qui Therothoae Aethiopiam habitabant. VLIT.

257. LACERTIS.] Sic manus adscribit urfis Oppianus Cynegético. iv.

— *μάλα γὰρ τότε θυμάνουσιν*

"Αρκτὺς, καὶ θήλειοι, καὶ ἀργαλίοις παλάμησι.

Idem iterum:

— *τις αὐτὴν παλάμῳ ἐπιθήσει ἄρκτῳ*

Δεξιτέρῳ —

Et de iisdem Plinius lib. viii. cap. xxxvi. BART. Hoc de Indicis semiferis canibus dixit Isidorus: *Et nasci ex eodem foetu canes adeo acerrimos & fortes, ut in complexu leones prosterant.* Potuit itaque Gratius respexisse ad historiam canis illius, quem Alexander Magnus ex India vel Albania habuit, cujus apud omnes *clarissima fama* est, quo astu & impetu Leones domuerit. Vide quae supra de eo annotavi. Quod igitur thoi Gratius, id cani semifero attribuit Isidorus, & *complexu prosterant*, ex *parvis domuere lacertis* effluxit. VLIT.

258. NAM GENUS EXIGUUM,] Duo, vel tria ad summum, genera thoum esse tradit Aristoteles, sed optimos, qui exigui generis: *ἀετοὶ δ' οἱ μικροὶ τῶν θῶων*: Hesychius hosce ex Homeri Iliad. A. loco intellexit: *Θῶες ἔτι(θῶν) θηρία μικροὶ ἐν τοῖς ἔρεσι*. quia videbat tales à Poëta censerī, qui metu leonis praedam defererent: *ἐπὶ τῇ λῆν' ἤγαγε δαίμων Σίντιω, θῶες μὲρ τι διέπτεσαν*. tum forte superveniente leone Diffugiunt thoës. Sed nec sic quidem conciliantur haec cum Aristotele, qui postquam de universo genere dixerat, cum leonibus pugnare thoës, subdit: *ἀετοὶ μὲν οἱ μικροὶ τῶν θῶων*. Ergo & minimos cum leonibus maxime pugnare sensit. Quem sequitur hic Gratius, non temere ideo à Bodino re-

prehendendus, quamvis aliud finxerit Homerus. Eustathius vero, ex quo errorem hunc Gratii convinci posse credidit, utramvis opinionem exposuit, sed pro vulgatiore eam habuit quae Aristotelem sequitur. Ideo noster quoque *clarissimae famae* assignat, tam *exiguum genus* thoës Leonum domitores. Et Plinius quoque universim brevitate crurum dissimiles eos esse dixit à reliquo luporum genere. Ita *βερεχνοκίλινος* vocarunt Phavorinus & Etymologicon magnum. Sed Oppianus inter lupos etiam agnoscit, qui *καὶ πόδας, καὶ ὠστώπων ὀλίγοις* lib. iii. post quos separatim de thoëbus agit. Gratius illos *ωστώπων ὀλίγοις*, ὅμμασι βραχέας, videtur hic intelligere, ut sequentia ostendunt. VLIT. Aristotel. *ἀετοὶ δ' οἱ μικροὶ τῶν θῶων*. qui Thoum minimi, iidem fortissimi sunt. JOHNS.

259. VULPINA SPECIES:] Dispendendus distinctione hic versiculus, *Vulpina species: tamen his exacta voluntas*. *Exacta*, verbum est, ut loquuntur Grammatici, non nomen. Et subintelligendum, *est: huic* etiam pro *huc* rescribendum. Quamvis pene turpis his canibus sit species, ait, & ut pene nos pudeat fateri quam deformes sint; tamen exigere voluntatem suam norunt, nihilque incipiunt, quod non exigant ad finem. *voluntatem* pro conatu in canibus agnovit & supra. v. clxxiii. BART. Pollux, si credimus Viro magno ita citanti ad Oppianum, dicit *θῶας λύκος ἀλώπεινον οὐκ εἶναι*. Videntur quam prope minores lupos Oppiani referant thoës, quos & adeo *deformes vulpina specie* esse dicit Gratius, *ut fateri pudeat?* Hic sensus & ordo verborum, quae in omnibus editionibus pessime distinguuntur, & pudeat fateri, quam misere à Barthio deformantur. Laudatur haec in bellicoso cane quantumvis deformis videri, *vulpina species* ab Oppiano, quia feritatem maxime refert, ut apparet ex iis quae modo adduximus. Nec alia de causa putem *ἀλώπεκιδας* optimos Laconum canes olim indigetatos fuisse quam quia *vulpinam speciem* prae se ferrent. Eamque

260 At non est alius, quem tanta ad munia foetus

Exer-

VARIAE LECTIONES.

260. *Tanta*] *Tanti*. Gronov. non temere. VLIT. & JOHNS.

NOTAE.

que appellationem occasionem prae buisse, cur ex vulpe mixti esse vulgo crederentur. Non autem, quia quotidie ita mixtim nascerentur, quamvis id tradat Aristoteles. Conjecturam meam adjuvat Pollux, qui *άλωπεικίδας* dictas esse ex Xenophonte refert, quarum olim foetura cum vulpe mixta fuisse dicitur: λέγεται τὰς ἡ Λακωνίαις ἐξ ἀλωπεικῶν τὸ δοχῶν καὶ κυῶν γε- ννῆσαι κληθῆναι ἀλωπεικίδας. Ita quippe intellexit Xenophontis illa cap. III. ἐν πόλει ἢ χρεῖα σω- κίει. αὐτῶν ἡ φύσις. Quod vulgo recepta opinio confirmavit adeo, ut omnes fere ita credi tradant, nemo autem compertum habuerit. Non negaverim ego ex vulpe & cane mixtam prolem saepe nasci solitam, sed omnes Laconicas *άλωπεικίδας* ejus generis fuisse ne ipsi quidem, si id asserat, Aristoteli credam. Hefychius *άλω- πεκίδας*, κυῶν ἐῖδος simpliciter vocat: τὰς δ' ἐξ ἀλωπεικῶν καὶ κυῶν ὥσπερ τὰς Λακωνικὰς κυῶας φασὶ γίνεσθαι. κυναλώπικας dici, alibi tradit. Scholiastes Callimachi: Κυνο(μερίδας) τὰς ὑπὸ κυῶν καὶ ἀλωπεικῶν τελευτῆσαι. Ἡ τὰς Λακωνικὰς. Κυνο(με- ρίς) δὲ τόπος Λακωνικῆς. Non omnes *άλωπεικίδας* igitur Laconicae, si mixtum ex vulpe genus fuerunt. Sed omnes Laconicos canes *άλωπεικί- δας* fuisse credibile est, ideoque *άλωπεικί- δας* dictos. Ita videtur credidisse ille Scholia- stes, omnes Laconicos canes vulpini generis fuisse. Nam κατόρα καὶ ἀλωπεικίδας saepius inter se mixtae in unum quoddam genus paulatim coaluerunt, & quia vulpinam speciem omnes ser- varent, *άλωπεικίδας* universo generi nomen man- sit. Ut hodie leones & leunculos appellamus canes, qui speciem leoninam habent. Varro lib. II. de R. R. canem pastorem excernit, colore potissimum albo, quod in tenebris specie leo- pina. Ita hic vulpina specie dicuntur canes femi- feri, non quod speciem vulpini generis consti- tuerent, aut ex vulpibus mixti essent, sed quia formam & vultum vulpinum haberent. Unde etiam Castorii canes cum vulpini mixti, *άλωπει- κίδας* nomen obtinuerunt, quia faciem serva- rent. Vel forte quia eam ex se referrent. Un- de Aristoteles omnes Laconicos canes *άλωπει- κίδας* esse credidit. Pollux: αἱ δὲ κατόρα καὶ

ἐξ ὀρέμαζα, ἀπέλων τὸ δῶρον. Ταύτας δ' οὐ αὐτὸς ποιῆσιν τὰς ἀλωπεικίδας λέγει, μιγαλῶν τὸ ὄνομα ἀλῶπικι κάσος. Sed horrendum prorsus monstrum, ex vulpe & castore mixtis canis na- tus! Scribendum omnino: ταύτας δ' οὐ αὐτὸς ποι- ῆσιν καὶ ἀλωπεικίδας λέγει, καὶ μιγαλῶν τὸ ὄνομα ἀ- λωπεικιδάσος. Merito autem Nicander, ex quo hoc citavit Pollux, etiam Castorios canes vulpinos vocavit, quia non minus, quam alii Laconici, vulpinam speciem referrent. Et Xe- nophon, quamvis duo illa genera citavit, for- ma tamen inter se discrepare, aut diversos reve- ra magis quam nomine esse, non observavit. VLIT. Ald. *species*. non male JOHNS.

259. EXACTA] Aptissima, quasi ad normam exacta. JOHNS.

260. AT NON] Acervus vitiorum. Scribe.

At non est alius, quem tanti ad munia foetus

Exercere velis: haud te tua culpa refellat

Inter opus, quum fera redit prudentia damno.

Exercere ad munia tanti foetus, est jungere cum cane in Venerem ad nobilem Metagonta gene- randum. quam curam si praestiteris, non te poe- nitabit postea hoc foetu in venando uti, nec eveniet tibi ut in eo te peccasse, & aliquam in te culpam admisisse deprehendas, quae te tam refellat, accuset, confutet, ut solet fieri fero & damno suo sapientibus. *redit* ut infra,

— haec magno redit indulgentia damno.

Gronovius quia in C. Ald. *refellat* reperitur tex- tui inferendum duxi. reliqua Gronovio debes. JOHNS.

260. AT NON EST ALIUS,] Dubitari potest, utrum de thoë, an semifera ex thoë prole acci- pienda haec sint? Sed & illa, *Nam genus exi- guum*, &c. eodem, quo haec, pertinent. Ita- que ad Metagontas semiferam prolem Hagnonis referenda potius sunt, si sive lyciscas, sive *άλωπεικίδας*, ad foeturam commendet. Sed po- tissimum αὐ αὐτειδῶν Spartanorum canes com- mendari à Gratio, praecedentia illa arguunt:

Ad vestrum non vile genus, non patria vulgo

Sparta suos & Creta suos promittit alumnos.

Nimirum ad semiferam prolem fingendam. VLIT.

Exercere velis, aut te tua culpa refellat

Inter opus, quo fera cadit prudentia damno.

Junge pares ergo, & majorum pignore signa

Foeturam, prodantque tibi Metagonta parentes,

265 Qui genuere sua pecus hoc immane juvena.

Et

V A R I A E L E C T I O N E S.

261. *Refellat*] Ita B. & Steyn. bene. caeteri, *revellat*. JOHNS.

263. Hic potius tit. figendus, qui in Edd. ante v. 259. inseritur: *Canum foetus*.

265. *Genuere*] Ita Geln. & Pyl. *tenuere*. A. Steyn. *Immane*.] *Manente*. G. *mutante*. B.

N O T A E.

261. AUT TE] Scribendum, *refellat*. Exercitium hujus generis ad varios usus. Injungit illud venationis studio, nisi ipse sua sibi culpa deesse velit. Nam canibus non exercitatis opus aggressus, in media venatione videbit peccatum suum, cum jam Prudentiae locus non sit in medio damno. BART.

261. REFELLAT INTER OPUS,] "Η τε ὅδ' τέχνη πάντα τέττα σοιχάζει, ἢ αὖ τὸ κατασκάδεν ἐπιτηδείας ἔχῃ σὺς τὸ ἔργον, σὺς δ' κατασκάδας. ὅτι καὶ ὁ πωλοδάμνης, καὶ ὁ κυνὸς ἐπιμελῶνται τὸ τοιοῦτον. Itaque opus hic quoque est, quod in foetura canum consistit: ut supra, *Inter opus*, quod ad retiarium pertinet. Alias pro venationis actu ferre ponitur, cujus tanta ad munia foetus semiferros ex thoë requirit. Nam si hic ita sumas, idem bis diceretur. Oppianus haec vocavit φιλοτίσια ἔργα, ubi de canum foetura agit lib. i. sed leviter nimium pertractavit, & pleraque omisit. Diligentior hac in parte Xenophon cap. xx. quem noster pressio pede sequitur. Ideoque putabam ὠλοπικίδας hic quoque commendari ad foeturam, quamvis nemo sit, qui thoës vulpino generi accensuerit. Habent tamen *vulpinam* speciem, ut ostendi, ideo & mixti ex thoibus canes *exiguum genus & vulpina specie deforme* describi potuit, & ὠλοπικίδες dici, si bene conjeci ita magis à specie, quam genitura, dictas esse. VLIT.

262. SERA CADIT PRUDENTIA] Nimirum Claudiani vera est sententia in Eutropium.

— non jam reparabile damnum

Eventus solidi rerum didicere magistri.

Similis quaequam existat in prima Anabasi Arriani. Porro post hunc versum nonnihil de conjugio canum videtur excidisse, ut totum Poëma

plenum lacunis. BART.

262. CADIT] Vanescit, incassum recidit. Ita *cadere studia* dixit Priscianus praef. *Cadere sapientiam* Lactantius libro iv. cap. i. BART.

263. JUNGE PARES] Nemefianus.

Huic parilem submitte marem, sic omnia magnum. BART.

263. PIGNORE] Junge pares, inquit Grattius, eosque animi expertos, formaque non indecoros, ut ex parentum virtutibus, quasi totidem pignoribus datis, jam designes animo pro certoque spondeas dignam majoribus prolem, parentesque ante partum, futurum Metagonta significant. JOHNS.

264. FOETURAM] Nemefianus,

Sed diversa magis foeturae convenit aetas. BART.

265. QUI GENUERE] Versum ego hunc non levibus conjecturis σκόλον esse autumo. Quid enim pecoris immanis sibi vult appellatio? Sane totum oblitum Lacunis hoc est Poëmatium. Verus liber, *pecus hoc manente juvena*. A qua lectione haud dubio illa vulgaris genita est. Forte — *pecus hoc mutante infra*. V. Virilem aetatem quasi dicat. Sed suspicio prior excuti mihi non potest. BART.

265. QUI GENUERE] Hunc versum Vlit. contra Barth. mordicus servandum censet. Nae ille Musis invitis, quae omnes siquid ego sapio, praecipitem illico furcillis è Parnasso deturbarent. Nihil enim est nisi insulsa periphrasis & *parentes*. cui geminum habes apud Ovidium

Nec nisi finit per plurima vulnera vitâ. JOHNS.

265. PECUS HOC IMMANE] Quia pudeat *quam informe fateri Vulpina specie*. Non est igitur cur σκόλον hunc versum esse declaret aliquis tenebrio, qui ex inviso illo cod. coecam conjecturam facit, *mutante juvena*. Imo in ipsa juvena

foc-

Et primum expertos animi, quae gratia prima est,
In Venerem jungunt: tum fortis cura secundae,
Ne renuat species, aut quae detrectet honorem.
Sint celsi vultus, sint hirtae frontibus aures,

Os

V A R I A E L E C T I O N E S .

268. *Aut quae*] *Aut qua*. B.

N O T A E .

foetura exercenda est,

Dum superant vires, dum lacto flore juvenus,
Aurelio astipulante. Sed ille insuper inepte ariolatur, interdixisse hic aliqua. Non potuit convenientius ad canum foeturam transgredi, quam ubi primum ipsos majores descriperat, ex quorum notis & specie proles agnoscitur, an bono pignore eorum virtutem referat. Hic sensus & ordo elegantissimae continuationis est. VLIT.

266. PRIUS EXPERTOS ANIMI,] Animos & virtutes canum prius experiuntur, quam eos in Venerem jungant. *Expertos καθήλικως* dixit. Ita Virgilius, Papinius, Vellejus, Suetonius, ut ad Ceirin notamus. BART.

266. EXPERTOS] Virtutis spectatae canes. JOHNS.

267. SORTIS] *Qualification*. JOHNS.

268. NE RENUAT SPECIES] Ne forma inter se diffideant, aut inhonora illa sit. Quod statim dicebat, *Junge pares*. Ita modo *speciem* & *decorem* in Britannico cane desideravit, & statim *vulpinam speciem*, pro vultu posuit. Varro canem pastorem vult esse, *colore potissimum albo*, quod in tenebris specie leonina. Fuit tamen cum locum hunc ita refingerem:

Et primum expertos, anni quum gratia prima est,
In Venerem jungunt: tum fortis cura secundae
Ne renuat species, aut quae detrectet amorem.

Quae Aurelius pari ordine sequitur:

Principio tibi cura canum non segnis ab anno
Incipiat primo, &c.

Per expertos vero intellexit, *facilem cursu*, *facilemque recursu*. Ne renuat specie, hoc illi est:

Huc parilem submitte marem, sic omnia magnum.
Nisi quod de foemina apud nostrum intelligere illa conveniat. Ita etiam *gratia prima anni*, non sit cum *Janus temporis auctor Pandit annum*, sed ipso vere, quod & Oppianus praecipit:

Εἰς αὐτὴν πρῶτα λήξῃ πρῶτον κύων.

De quo latius ad Nemesiani illa. Hoc vero loco nihil temere mutandum tandem *κίερα*.

VLIT. Lege.

Ne renuat species, aut ne detrectet honorem.

Curandum est, ut sint pari specie, & ne illa sit talis, quae omnem detrectet honorem & venustatem. Malo tamen, fateor, *praedetrectet*, quod propius veteri lectioni, & sensu elegantius. *Prae* solenne est in decompositis, *praedelasso*, *praeconsumo*. JOHNS.

268. AUT QUAE] Scribendum puto, *aut qua*. Ne species renuat honorem, aut aliqua parte detrectet. Canum porro descriptiones habes apud Nemesianum & Xenophontem, quas conferre cuius facile. BART.

269. SINT CELSI VULTUS,] Nunc canum formam & speciem, quae optima sit, paucis his versibus absolvit, quae aliis totam paginam facit. Quia nemo est, qui accurate haec examinavit, ego singula cum aliorum descriptionibus comparabo, ut appareat, an non etiam hac praecipua in parte palmam obtineat noster. Cum *celsos vultus* requirit, necessario & nervosa & levia capita esse sequitur. Si enim carnosae & gravia sint, pondere suo pronas terras spectare cogerentur. Contra *celsi vultus*, ut *Os hominis sublime*, & *Ardua frons* in equo, elatum animum prae se ferunt. Egregie itaque *καθαλὰς ἰλαρῆς καὶ ἀρθρώδης* utriusque Xenophontis, & longiorem Pollucis super haec dilatationem, compendii fecit nūquam verbosus Vates. Hoc insuper complexus videtur, quod & *σιμὴς τὰς καθαλὰς* requirunt Xenophon major & Pollux. Nam certissimum id levitatis & agilitatis signum est, ut plerique equi Anglici, qui simum caput habent, elata frontecurrunt, maxime cum de velocitate certant. Miror itaque quod alter Xenophon parum referre dicat *γρηπαὶ καὶ σιμὴ εἶναι*, cum ille velocis canis formam describat, & Gratius etiam in bellicoso cane celsos vultus, & in villatico *faciem formosam* Varro, commendat, quorum virtutem potius, quam *speciem mentiturosque decore* considerari convenit. At in veloce, ut simitas caput

P 3

112

NOTAE.

leve, ita levitas agilitatem arguit. Bene itaque addit: *ἀλλ' αἱ βαρυκεφαλοὶ μὲν πονηροί*. Ideoque Oppianus *καλῶν κῶφον* cani suo affingit, quem illi, quos leve tangit opus.

ταυροῖν ἐρωπάζουσι δρόμοις,

Δρόμοις, ἔδ' ἐλάφοισιν, αἰχμητοὶ τε λαγῶν.

Hoc enim in antecessum moneo, generosum à Gratio hic delineari, sagacem à majore Xenophonte cap. v. & Polluce cap. x. sagaci-celerem, qualis Petronius canis, ab Oppiano lib. i. velocem five Vertragum à juniore Xenophonte cap. iv. & v. uti vulgo, sed pessime, distinguuntur. Sed generosis accensendi sunt, ut supra dicebam, pastorum *canes defensores* & villatici, quos describunt M. Varro lib. ii. cap. ix. *ad formam artis expositam in novem partes*, & Columella lib. vii. cap. xii. Hic quidem duplicem habet, pecuarium, qui propius ad generosos accedit, quia gregum defensor, & aliquanto velocior esse debet, quam villaticus, qui *plus cominus & in gradu*, quam *eminus & in spatio* cursu facere debet, ideoque *capite tam magno* est, ut *corporis videatur pars maxima*. VLIT.

269. HIRTAE AURES,] Quales apparent in duobus illis ingentibus & jubatis fere canibus, quos ex veteri marmore repraesentavit Marlianus. Sed in Adonidis statua, de qua ad Nemesianum dicam, canis, qui ad latus ejus est, curtas aures habet, ut hodie plerique villatici. In bellicosus enim magis oneri, quam usui sunt longae, aut pendulae aures. Causam non comminiscor itaque, cur pastorem suum Varro *capitibus & auribus magnis & flaccis*, & villaticum Columella *dejectis & propendentibus auribus* forment. Nisi hanc illis gratiam facimus, ut *facie formosi esse*, quod Varroni placet, appareant. Plauti, Feslo autore, *appellatur canes, quorum aures languidae sunt ac flaccidae, & latius patere videntur*. Tales hodie omnes fere sagaces sunt. Fortasse & olim. Sed quid Xenophonti & Polluci fiet, qui *ῶτα λεπτά, & μικρά, & ψιλὰ ὀπίθεν*, contra Gratum & omnem gratiam obtrudunt? Quid Polluci, qui inter vitia annumerat, *δατύας τὰ ῶτα*, hirtos auribus? Sed male ille *τὰ ψιλὰ ὀπίθεν* per universas aures propagavit. Nec *μικρὰ ῶτα*, scripsisse Xenophontem, aut Laconicos canes parvas à teo aures habuisse verisimile mihi fit. Nam *παρναῖς*, quos celebrat Callimachus Hymno in Dianam, Laconicos fuisse, & auritos

significare, dubitari non potest. Nec diversi adeo generis sagaces olim fuisse, quam qui hodie sunt, auribus semper longis & flaccidis, ex veterum monumentis colligere est, in quibus tales auriti canes visuntur. Tum quomodo dici possunt *ἱπικαὶ δάκνην τὰ ῶτα*, quod tales canes agere observat Xenophon cap. vi si pendulae non sint aures? Quare scripsisse illum jam dudum mihi persuasi, *τὰ ῶτα μακρὰ, λεπτά, ψιλὰ ὀπίθεν*. Flaccidae enim aures & molles, & non hirtae plerumque sunt. Pollux autem & Oppianus corruptam Xenophontaei loci scripturam adeo secuti sunt, ut rem ipsam non attenderint. Sed minime excusandus est Oppianus, qui, cum in sagace suo velocitatem jungat, scire poterat longas aures remigii instar esse, ut cauda longa, quam merito laudat, pro gubernaculo habenda est. Quapropter & Xenophon cap. xiv. cursum suum leporem auribus, non cauda, dirigere dicit: *ἐπιδύνην γὰρ τὸ σῶμα ἔχ' ἱκανὴ ἡ ὄρεξ, ἀπὸ τῶ βραχυτήτα, ἀλλ' ὥς οἱ ἱκαντέρῳ τῷ ποίῳ*. Scire etiam potuit Britannicos Agassaeos auritos maxime fuisse, qui quantum remigio illo aurium proficiunt, quo capita sustentant & dirigunt, tantum plus velocitatis acquirunt. Ut merito de illis dicas, quod de Lacedaemonio cane Nemesianus:

Cuique nimis molles fluitant in cursibus aures.

Ex quo versu colligas non parvas aures habuisse Laconicos, ut vulgo apud Xenophontem describuntur, & manifesti erroris Oppiani illa convincas:

βαῖα δ' ὑπέρθεν

Ὅα' αὖ λεπταίοις περὶ ἰχθύν' ἰδρύσσι.

Nisi quis *ῶτα δ' ὑπέρθεν Ὅα' αὖ*, ut *ψιλὰ ὀπίθεν*, quod idem fere est Xenophonti, scribi malit, aut *βαῖα* pro *levi & flaccido* ex Aurelio interpretetur. Quod exemplo tamen caret. Nam *βαῖα* expresse referunt *μικρὰ ῶτα* ut apud Xenophontem legisse videtur: & *βαῖον*, *μικρόν*, exponunt vet. Grammatici. Nullo itaque modo hanc Oppiani negligentiam excusaveris, quantumvis alias magniloqui Vatis. Melius alter Xenophon cap. v. *ῶτα ἢ μεγάλα ἔσω τῶς κισίν, & μαλακά, ὥς ἐπὶ μιν γίγνεται & μαλακότητι ἐπικεκλασμένα θάσσουσιν*. Quod Aurelius dixit: *molles fluitant in cursibus aures*. Hodie tamen in Vertrago, ut plerumque sunt inflexae, ita an magnae sint aures, parum attenditur: nec *fluitant in cursu*, sed retroversum

ἀνκ-

Spirent, adstricti succingant ilia ventres,
Cauda brevis, longumque latus, discretaque collo

Cae-

V A R I A E L E C T I O N E S.

271. *Ventris*] Id est, *ventres*, uti cit. Jul. Scaliger. VLIT. Olim, *ventris*, quod idem est. JOHNS.

N O T A E.

ἀπακλασθῆναι, ut ita loquar, non ἐπικεκλασθῆναι five propendulae sunt. Hoc quoque videtur agnovisse ὁ δῆνα cum addit: ἢ ῥῆτοι ἀλλ' ἢ ἐν δα φαίνοιντο, ἢ ποιητοῖν. Sed quod subjungit, ἢ μὴ μικρὰ τι εἴη καὶ σκληρὰ, hodierno usui pugnat, & correctioni meae in altero Xenophonte fidem Atticam alruit. VLIT.

269. *HIRTAE AURES.*] Apulejus lib. iv. Metam. Nec secus canes etiam venaticos auritos illos & horricomes ad comprimendam bestiam cohortantur. De lepore quod observavi, confirmat Aelianus lib. xiii. cap. xiv. de Animal. Vide & ad Nemesianum. VLIT. in *Add.*

270. *OS MAGNUM.*] Ut ex diducto & patulo rictu possis aestimare, quanto animo & morfu feras invasuri sint. Varro: *latratu gravi, biatu magno. Dant etiam jus ex ossibus, & ea ipsa ossa confusa: dentes enim facit firmiores, & os magis patulum, propterea quod vehementius diducuntur malae; acrioresque sunt, propter medullarum saporem.* Ita distinguenda haec, quae ex vulgari interpunctione ineptum sensum trahunt. Tantus rictus in bellicosis tantum requiritur. Quare alii omnes consulto hoc praeterierunt. Nam quod Oppianus dentatum os, καρχαροῖν σώμα sagaci attribuat, poetice dictum est. Tum quod etiam ἐκ δόντων τελεῖσθαι σώμα producit, ad αἰτώπα μεγάληα magis spectat, quam ad ipsum os. VLIT.

270. *IGNES*] Hyperbole Poëtica, qua fumus flammae proximus in oribus canum & equorum ignem invenit. BART. Ita Poëtae fere semper, cum animal depingerent animosum. Virg. G. 3. v. 85. de equo.

Colledumque premens volvit sub naribus ignem.
& passim JOHNS.

271. *ADSTRACTI*] Eleganter hoc extulit Nemesianus.

— sit ruribus altis,

Sit rigidis multamque gerat sub pectore lato

Costarum sub fine, decenter prona, carinam.

Quae sensim rursus sicca se colligat alvo.

Et in eo libello multum Afri acuminis latet. BART.

271. *ILIA VENTRES*] Divine prorsus, tribus verbis extulit, quae copiose ὁ Ζηροῦς Aurelius:

— multamque gerat sub pectore lato

Costarum sub fine decenter prona carinam,

Quae sensim rursus sicca se colligat alvo.

Gratii mentem & verba ita exprimit Naso:

Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon.

Hoc est quod & in Villatico suo quaerit Varro: à feminibus summis corpore suppresso. Quam elegantiam non assequuntur Graeci. Xenophon: Πλοῦτος μὴ ἐπίπαισ βαθεῖας, ἀλλ' εἰς τὸ πλάγιον παρηκῆσθαι. Pollux: αἱ πλοῦται ἢ ἔσωσαν ὥστε ἀλμύειν, καὶ μὴ ὥστε πλεῖν βαθυρόδηναι. Quae Nemesiano, & decoro contraria sunt, nisi τὸ μὴ expungatur, aut potius τὸ ἐπίπαισ ex Xenophonte interferatur, ut scripserit: καὶ μὴ ἐπίπαισ ὥστε πλεῖν καὶ βαθυρόδηναι. Hoc verissimum mihi videtur. Non enim ubique terram versus profunda esse debent latera, sed carina illa sensim sicca rursus se colligat alvo. quod noster: *astriicti succingant ilia ventres.* Hoc Oppiano est: πλοῦται ἐπικάρσια τερσά. laterumque obliqua carina. Quod maxime in Vertragis apparet, qui latissimas circa pectus costas habent, alvum strictissimam. De hisce Xenophon minor cap. v. Λαγόνας ἀνέμεινας, ἰσχίᾳ μὴ συνδεμέναι, κενῶν λαγῶν. Quae ita verti: *Ventres solutos, coxendicem non coartatam, ilia concava.* Interpres enim nihil recti percipit, ut ex altero Xenophonte videre est, & latius eo loco exigam. VLIT.

272. *CAUDA BREVIS.*] Hoc quoque arguit bellicosum canem delineari à Gratio, aut saltem in quo velocitas non requiritur: cujus generis etiam villaticus Columellae, *cauda brevi*, & Varronianus, *cauda crassa.* Sic in Bncolico illo medii aevi:

Cauda brevis, sed grossa nimis, villataque villis.

Cui vel melius fuerit ut tota truncetur, ut hodie fit; & ipse Columella, *catulorum caudas post diem xl. castrari*, docet. Secus vero, si cursus res agenda est. Tum enim commendatur

Σταφύλη, ὁ καὶ διὸς τε πῆλοι δουλοχόμοι ἔχον.

quem merito ad velocitatem sagacis dirigendam

re-

Caesaries, non pexa nimis, non frigoris illa

Im.

NOTAE.

requirit Oppianus. Ubi ridiculum est Viri docti commentum: *Melius Gratius: Cauda brevis. Magna namque cauda venaticis cursoribus oneri.* Quis adeo dolurus est, ut hoc ei credat? Nam etiam in venaticis non cursoribus, ὄρεας μακρὰς, ὄρεας Xenophon major (ne de altero dicam, qui λεπρὰς, μακρὰς Vertrago, ut omnes hodie venatores, attribuit) & αὐμῆκεας omnino requirit Pollux. Sed maxime in cursoribus longissima probatur cauda, quae gubernaculi instar est, & totum corpus dirigit. Xenophon de lepore c. xiv. ἔρεον δ' ὅσα ἐπιηδόνια ἔχει αὐτὸς δῖμοι ἐκδύνην γὰρ ἔχει καὶ τὸ σῶμα ἀλγὶ τῶν βραχυτέρων. Caudam vero ad currendum idoneam non habet, quia propter brevitatem totum corpus dirigere non potest. Ideo in Vertrago scilicet caudas ὑγρὰς & δακρυπῆας requirit Xenophon minor; pro quo apud alterum scribitur λιγυρὰς, quod ego non capio. Corruptissimum locum ita restitue: ὄρεας μακρὰς, ὄρεας, ὑγρὰς μελαίνας μὴ σκληρὰς. Quae nemo interpretum intellexit. Quid enim est ὄρεας μελαίνα? Sed mendum hoc adeo antiquum, ut Pollucem quoque occupaverit, qui hinc similiter restituendus. Nisi λιγυρὰι dicantur caudae, quae dum hac illac in cursu iactantur, sibilum edunt: adeoque τριφθαί & λεπταί sint. Gratius supra: *levi testatur gaudia cauda.* Quod tamen mihi non persuadeo. VLIT.

272. LONGUMQUE LATUS,] Columella: *Pecuarius canis, neque tam strigosus, aut pernix debet esse, quam qui damas, cervosque, & velocissima seclatur animalia, nec tam obesus & gravis, quam villae horreique custos, sed & robustus nihilominus, & aliquatenus promptus, & strenuus, quoniam & ad rixam, & ad pugnam, nec minus ad cursum comparatur, cum & lupi repellere insidias, & raptorem ferum consequi fugientem, praedamque excutere, atque auferre debeat. Quare status ejus longior produelliorque ad hos casus magis habilis est, quam brevis, aut etiam quadratus, quoniam (ut dixi) nonnunquam necessitas exigit celeritate bestiam confelandam.* Eadem quippe ratio, cur in bellicoso longum latus poscat Gratius, quod proprium alias velocitatis signum. Μηκεδανὸν δέμας ideo Oppiano placet, & maxime in Vertrago Xenophonti: ἐν γὰρ αὐτῷ, inquit, ἔτι τεκμήριον ἐς ἀκρότητά τε καὶ ῥηνοαιότητα εὐθὺς αὖ ἐπιλιγόμεθα ταῦτ' ἐπὶ πᾶσι ἰδίᾳ κυνὸς, ὡς τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῶν βραχυτέρων, ἵς τὸ βραδὺ καὶ ῥηνοῖς. Imo

addit, quantumvis vitiosos canes, si modo longi sint, & veloces, & animosos esse. Hinc item longos canes καὶ ῥηνοῖς. Vertragos hodie nostrates dicunt venatores. Posterius hoc etiam apud Gratum locum habet, si in bellicosos ratio illa extendi potest. Τῶν ῥηνοαιότητα certe hinc in bove matre metitur Virgilius Georg. iii. *Tum longo nullus lateri modus.* Et in equo Nemefianus: *Immodicumque latus.* VLIT.

272. DISCRETAQUE COLLO] Quae ab reliquis corporis pilis discerni possit. Vel quae à collo videatur remota. BART. Traducta haec locutio à comae comptu, quam in fronte olim, & nobis nuper plurimum discernere, moris erat. Ita canem suum pilos in collo discretos, & hinc illinc quasi demissos, habere vult Gratius. In villosis animalibus discretio illa tota tergora discriminat. Imo & Festo autore, *biseta porca dicitur, cuius à cervice setae bifariam dividuntur, cum jam esse incipit major sex mensium.* At in cane discretio pilorum ab interstitio oculorum per frontem & collum usque inter scapulas extenditur. Quare Xenophon in ipsa fronte ponere videtur τὰς ἀλκείας βαθείας. Ita certe ex verbis ejus collegit Pollux: τὸ μέτωπον πλατὺ, τὰς ἀλκείας ἀκρότως ἔχει. Noster vero in ipso collo discretam caesariem agnoscit, quod in pilosis tantum est, & qui collum longum ac rotundum habent. Ideo de collo amplius quicquam monere supervacaneum illi visum fuit. Nam longum ac rotundum id esse debere Xenophon uterque, Pollux, & Oppianus uno spiritu pronunciant. Sed Varro pastorem suum *crassie cervicibus & collo* commendat. VLIT.

273. CAESARIES, NON PEXA NIMIS,] Non quae à reliqui corporis pilis discreta, ut tantquam de lana caprina somniat Barthius, sed de universo pilo canino intelligenda haec sunt. *Pexum* in vestibus villosum, sive multis floccis pectine aequatis obductum proprie significat, ut docuit ad Solinum omni laude major Salmasius. Nec aliter ego hic accipio *pexam caesariem*. Non villosos nimis, nec raros adeo pilos, ut frigoris injuriae pateant, sed medium quid requirit Gratius. Si enim *pexam* pro laevi & molli interpretare, pugnet hoc cum aliis omnibus, qui tenues, ac molles pilos poscunt. Xenophon major c. vii. Εὐτελεῖς ἢ, ἐν ἔχοντι λεπτὸν καὶ πυκνόν, καὶ μαλακὸν τὸν τρίχα. Et significantius alter cap.

Impatiens: validis tum surgat pectus ab armis,
275. Quod magnos capiat motus, magnisque superfit.
Effuge, qui lata pandit vestigia planta,

Mol-

N O T A E.

cap. vi. καὶ ἡ θείη, εἴτε ὅτι δασύου ὄνους, εἴτε ὅτι ψιλῶ τυχοῖεν οἱ κυνέες, λεπτή ἔστω, καὶ πυκνή, καὶ μαλακή. Sed Gratius hic non nimis pexam sive πυκνὴν πλὴν τεύχεα, nec nimis ψιλῶ esse jubet, quia κατὰ ἄγαν. Hoc ita moderatur major Xenophon eod. cap. ἐπὶ τῇ ταῖς μελαιαῖς ἀκραις τεύχεος ὀρθῶς, βαθύας, καὶ ἐπὶ ταῖς ὀφρῦσι καὶ ὑστέρῃ κατὰ ἄγαν ἔμελλας. Et Columella quadratum suum rusticum canem cruribus hirsitis, villosque pectore constituit, caetera, ut colligere est, minus villosum. Idem de ove l. vii. cap. xii. Id pecus, quamvis ex omnibus animalibus vestitissimum, frigoris tamen impatientissimum Unde facile intelligere est, quae caesaries frigoris impatiens hic dicatur. VLIT. Parvus error irrepit in textum, ut mihi videtur, sed non magni momenti. melius enim legitur:

Caesaries non pexa nimis, NAM frigoris illa Impatiens. BRU.

273. FRIGORIS] Scilicet nivis & pruinarum in coma solitarum concrefcere. BART.

274. IMPATIENS: Quae non potest defendere frigus. JOHNS.

274. VALIDIS AB ARMIS,] Columella: amplo villosque pectore, latis armis. Gratius Xenophontea illa respexit: εἴθη πλατῖα, καὶ ἄρκεα δῶτι ἔσμεν, τὰς ἀμοπλάτας διεύσας μικρῶν. Pollux: εἴθη ὑψαρκῆα, δυνάμει. αἱ δὲ ἀμοπλάται ἔσμεν μικρῶν ἀφιστηνόντων. Non videtur Xenophontem intellexisse, apud quem scapulae non ab humeris disjunguntur, ut perperam iste credidit, quodque fieri non potest, sed inter se distinctae statuuntur, adeoque totum pectus amplificat. Ita haec explicat alter: τὰς ἀμοπλάτας διεύσας ἐχέτωσαν, καὶ μὴ συμπεπληγῆς, ἀλλ' ὡς οἶον τε λιγυρίνας ἀπ' ἀλλήλων. Hinc Εὐρύεις ἀμοπλάται. Oripiano: quod inepte disjunctim edidit & interpretatur Rittershusius, quasi ἀμοπλάται canibus ut epitheton attribuatur. VLIT.

275. PECTUS QUOD MAGNOS CAPIAT MOTUS,] Non potuit majore spiritu pectoris amplitudinem commendare summus Vates. Inferiora omnia sunt, quae alii exaggerant, quorum nemo rationem addidit. Leviter eam attigit Xeno-

phon καὶ ἰππικῆς in initio: καὶ μὲν εἴρετα πλατύτερον ὅτι καὶ σπῆς καὶ καλῶς, καὶ σπῆς ἰχθυὶν, καὶ σπῆς τὸ μὴ ἰπαλάξ, ἀλλὰ διὰ ποτὶς τα σκέλη φέρον, ἀφύετον. Ad velocitatem posteriora haec maxime spectantur in equo. Sed quod obiter addit, καὶ σπῆς ἰχθυὶν, hoc in cane nostro primas tenet. Autor semiveteris bucolici, quod supra citavi, pastorali cani attribuit, *Robustus renes, robustum pectus*, hoc est *amplum ex Columella*. Ita enim utrumque conjunxit Oppianus: καὶ εἴθις νέρθε κρημνία, Εὐρία. Ideoque ὑψαρκῆα probant Xenophon & Pollux. Alter simpliciter, πλατῖα ἀμύνω ἔσμεν. Melius sane, quia lata pectora non laudantur propter καλῶς aut δυνάμει, sed quia in tam laxo domicilio praelargiores pulmones, majoresque animi habitant, qui spiritu suo non destituuntur, aut crebrius respirare cogantur, atque ita defatigantur. Hinc tralaticie Perseus Sat. i.

Grande aliquid, quod pulmo animae praelargus anheles.

Nec aliter Sat. v. *sinuosum pectus* vocat, quam ex quo *centenas voces* simul eloquatur. Ea enim per totum illud exordium utitur metaphora. Quod mirum Virum maximum non advertisse, qui *sinuosum pectus* pro intimo exponit. *Sinuosum pectus* merito etiam in cane nostro dicas, *Quod magnos capiat motus, magnisque superfit*. Id est, quod neque angustis suis extenuat, & praecludit spiritum, neque crebrius respirantem fatiget nimium. Sed quicquid excogito, non possum assequi tam augustam hanc summi Vatis mentem, quae stuporem magis, quam interpretationem admittit. VLIT. Quod, quantumvis magnos pulmonum anhelitus capiat, satis superque tamen amplum sit, nec laborantem deficiat. JOHNS.

275. MAGNISQUE SUPERSIT.] Non defatigetur iis, aut affligatur. *Supersesse rebus suis*, pro curam earum administrare posse. dicit Paulus JC. l. ii. de Curator. Furios. & Ulpianus l. xii. de Tutor. & Curat. Moderationem ita magni motus intelligit Gratius. BART.

276. VESTIGIA] Imos pedes seu plantas hac voce innuunt scriptores. Claudianus de Baccho.

Q

Ebria

Mollis in officio. siccis ego dura lacertis
Crura velim, & solidos haec in certamina calces.

Sed

NOTAE.

Ebria Maeoniis fulcit vestigia thyrsis. BART.

276. PLANTA,] Contra laudant hoc Varro & Columella. Ille in pastoralis: *pedibus magnis & altis, qui ingredienti ei displodantur: digitis discretis: unguibus duris ac curvis: solo nec ut corneo, nec nimium duro, sed ut fermentato ac molli.* Hic in villatico: *vestigiorum articulis & unguibus amplissimis, qui Graece δρακαί appellantur.* Δρακαί, & δράκας expansam palmam discretis digitis significant. Hesychius: δράκας, & παλάμης & χειρὸς. Et paulopost: δράξ, δράκα. Usitatus est δράξ, pro pugno, ut Glossae exponitur. Sed quia distincte additur δράξ, ἢ & χειρὸς, pugnus, non temere hinc colligas ad pedem alias quoque pertinere, ut hic apud Columellam δρακαί pro δράκας. Ita Hesychius quoque hanc vocem agnoscit, quam alibi frustra quaeras. *Plati appellantur, qui sunt planis pedibus*, autore Festo. Proprie *plauti*, qui lata pandunt *vestigia planta*, id est, qui δράκας habent. At *plaudi canes* apud eundem sunt, qui aures late patentibus habent: ubi male quidam libri, *plauti*. *Plaudi* enim à plaudendo; at *plauti* à πλατὺς deducuntur, quod & vernacula nostra in *plat-voet* servat. VLIT.

277. MOLLIS IN OFFICIO.] Ex Xenophontis cap. III. αἱ δ' ἄποδες, & δ' ἰὰν ὄσιν εὐψυχοί, τὰς πόδας δύναται ἀνίστασθαι, ἀλλ' ἀπαγορεύσει ἄλλ' τοῖς ἄλλοις ποδῶν. Quibus opponuntur εὐποδες cap. VII. εὐποδες δ', ἰὰν μὴ καὶ ἀβήρηται αὐτῶν οἱ πόδες τὰ ὄρη θιγῶν. VLIT.

277. SICCIS CRURIBUS] Nemesianus:

— sit cruribus altis,

Sit rigidis —

Idem *siccum alvum* pro tenui & gracili dixit. BART.

278. DURA CRURA] Σείλη σιφῶν Xenophonti, pro quo apud Pollucem minus proprie σιφῶν dicuntur: nisi pro Λπαγῇ, quod alter Xenophon habet, ille posuerit. Varro: *cruribus rectis, & potius raris, quam vatis.* Columella: *cruribus crassis & hirtis.* Hoc quidem quadrato rustico non invidemus. Illud vero, quod in defensore suo *recta crura*, deposcit Varro, etiam in venaticis suis probant uterque Xenophon & Pollux. Oppianus:

Ὀρθοταίς κάλων ταυαὶ δολιχῆρες ἰκοί.

Ei *recta, & longis extantia crura lacertis.*

Posterius hoc etiam Nemesiano placet: *sit cruribus altis, Sit rigidis.* Rigidum vero hic *siccus lacertos* refert. Sed de longis cruribus nihil Grattius, qui non ad cursum, sed *solidos haec in certamina calces*, & ad magnum opus canem suum armat. Secus vero, qui velocitatem ad *leve opus* requirunt. Oppianum & Nemesianum dico. Quare miror Xenophontem juniorem longa crura Vertrago non attribuisse, quae non ex verbis illius, sed de ingenio suo apposuit interpret. Ille autem ex altero priora crura posterioribus breviora praefert. Unde & Oppianus: τὰ αὐτὰ ἐν δὲ τ' ὀλιγοτέρῳ πόδι ἔστω. Quod in ascendendo tantum usum habet. Per aequalia autem longiora jugiter crura plus proficiunt. Ridicula itaque Graeculorum Lexicographorum ratio est, quam de thom velocitate dant, quia βραχυποδῆς sunt. VLIT.

278. SOLIDOS CALCES.] Πόδας περιφερῆς καὶ σιφῶν uterque Xenophon & Pollux. Cui contrarius est Varronianus, *pedibus magnis, & altis, qui ingredienti ei displodantur.* Nam Pollux inter vitia posuit, πόδας προκύπτει. Qui incompacti sunt, & ingredienti disploduntur, id est, dilatantur. Unde scripsisse Varronem opinor: *pedibus magnis & latis.* Fronto conjecturae huic meae fidem astruit certissimam, cum Varronis verba ita vertit: πόδας μεγάλους, ἐν δ' ἰὰν ἐπιβῇ πλάτυνομένους. Nam *alti* pedes plerumque σιφῶν & nervosi ac *solidi* sunt. At *lati* sunt, qui *vestigiorum articulos amplissimos* habent, ut Columella quoque eos vult. *Vestigia* autem, & *sola* Varroni, modo *plantas*, & nunc *calces* eleganter vocat Grattius. Haec cur *mollia* & ut *fermentata* velit Varro in tam solido cane, causam nullam comminiscor. Imo alienam hanc rustico mollitiem ac molestam esse vel rusticus videat. Quid si igitur ita opitulemur: *solo nec ut corneo ac vimium duro, sed nec ut fermentato ac molli?* Ita modus etiam hac in re optimus servetur. VLIT. Quod recte apud Varronem emendam, *pedibus magnis & latis*, liquet ex ipso ejus interprete Frontone: πόδας μεγάλους, ἐν δ' ἰὰν ἐπιβῇ πλάτυνομένους. Legendum porro apud eundem: *solo nec ut corneo nec nimium duro.* Nam in MSS. est: *selone ut corneo ne nim. duro.* VLIT. in Add.

279. SED

Sed frustra longus properat labor, abdita si non
 280 Altas in latebras, unique inclusa marito
 Foemina, nec patitur Veneris sub tempore magnos

Illa,

N O T A E.

279. SED FRUSTRA] Frustra, ait, multum laboraveris nisi tempore canis catullientis, faemina inclusa uni marito adservetur. Nec multos vulgivaga Venere admittat mares, nec generis sui fastigia illibata non conservet posteris. BART.

279. LONGUS LABOR,] Educationis & Institutionis. BART.

280. LATEBRAS] Vide Xenoph. Jun. c. 28. JOHNS.

280. UNIQUE INCLUSA MARITO] Xenophon junior cap. XXVIII. Κράτιστον δὲ καθέξειν ἐν ταύτῃ τῇ ἀρίστῃ ἅμα τῇ θηλείᾳ· αὐτὸν δὲ ἀφανὴ εἶναι ἅμα ταῖς κυσίν. αἱ γὰρ ἐν τῇ ἐμφανείᾳ οὐκ αἰσχροὶ, αἱ δὲ κρυπτὰς ἀνδράσιν κυνηγετικοῖς. Optimum autem est marem cum foemina solum includi, nec conspici à quoquam dum cum foeminis rem habet. Nam coitus qui in propatulo sunt, infocundi sunt, si peritis venatoribus credendum. VLIT.

281. MAGNOS] Multos. Vel magnos pro vulgari & ineptis dixit, ut eo verbo interior Latinitas uti solet. Ita Lucius hominem barbarum & incompositum laniorum magnis canibus aequiparat. Apud Varronem libro iv. de Lingua Lat.

Nequam & magnus homo es, laniorum immanis canes ut.

Plura de hac voce Casaubonus ad Athenaeum, Joannes Meursius Conjectaneis ad Plautum. BART. Non temere forte suspecta vox haec fuit Viro doctissimo, qui conjecit:

— nec patitur Veneris sub tempore mores

Illa, neque inmeritae servit fastigia laudis.

Nam quae Barthius adduxit, ut magnos, multos, aut vulgares interpretetur, neque coelum, neque terras tangunt. Sed donec meliora ex libris vetustis afferantur, ne temere quid mutemus, ego vulgatam simplicissimo sensu pati potero. Frustra laborari dicit Poëta, nisi canis foemina uni inclusa marito fuerit, eumque quantumvis magnum patiat, ac admittat. Nemesianus hinc praecipit:

Haec parilem submitte marem sic omnia magnam. Magni enim canes in suo quique genere praeferuntur. Xenophon canum formam, quae optima sit, descripturus ita orditur: αἰσχροὶ μὲν δὲ

καὶ εἶναι μεγάλας. Quod erudite temperavit Polux: Ἀριστὸν δὲ τὸ κυνὸν δῶν μὲν σώματι, μεγάλας, μὴ δὲ ἀνύμνιστοι, μὴ δὲ ἀνέμοιοι. magni quidem, sed non immanes, non incompotiti. Quae latius exequitur alter Xenophon. cap. iv. Unde lucem capit versus Lucilii apud Varronem de L. L. lib. vi.

Nequam & magnus homo es, laniorum immanis canes ut.

Et vulgare paroemium: μέγα βιβλίον, μέγα κακόν. Quae omnia referenda sunt ad Platonium, καὶ δὲν ἄγαν. Sed merito Gratius canem admissarium in bellicoso genere magnum requirit, cum totum illud genus immane pecus supra vocaverit, id est, magnum. Ut contra magnum pro immani & enormi posuit Lucilius. Ejusdem generis fere sunt villatici & defensores canes, quos magnitudine ampla Varro, & amplissimi corporis facit Columella. Imo vel veloci suo Μηκεδανὸς κρατεροὶ δίμας, ἄρκιον, attribuit Oppianus. Similiter de Vertragis Xenophon: καὶ μὴ καὶ αἱ μείζονες, αἱ τὰ ἄλλα ὁμοίαι τύχοιεν, καὶ αὐτὸ τὸ μέγεθος ἀφούισται τῷ κυνέῳ. Quibus potius tantum corpus impedimento esse quis credat. Sed ita compertum habent artis hujus periti, maximis corporibus, si non immodicis, maximos animos fere inesse, sive ad robur, ut maxime, sive ad sagacitatem, vel etiam ad velocitatem natura sua comparata sint. Nemesianus:

Pondere nam catuli poteris perpendere vires,

Corporibusque leves gravibus praenoscere cursus.

Quod noster statim: leves deducet pondere fratres. VLIT. Placet omnino Gronoviana conjectura, patitur mores. Sic Plinius eleganter lib. xxxvi. cap. xvi. Quid ferri duritia pugnacius? sed cedit & patitur mores. VLIT. in Add. Mores.

Illa, neque in meritis servit fastigia laudis.

Grotius. Magnos retinet Vlitius, & exponit. Frustra laborari dicit Poëta, nisi canis foemina uni inclusa marito fuerit, eumque quantumvis magnum patiat & admittat. At haec locum nullatenus dilucidiorum reddunt, cur enim magnos, si unum Gratius tantum voluit? nos levi mutatione defungemur hac difficultate. lege modo

Q 2

--- Nec

Illa, neque emeritae servat fastigia laudis.
Primi complexus, dulcissima prima voluptas.
Hunc Veneri dedit impatiens natura furorem.

285 Si renuit cunctos, & mater adultera non est,

Da

V A R I A E L E C T I O N E S.

282. *Neque emeritae*] *Nec immerito.* G.

285. *Renuit*] A. *Steyn.* *tenuit.*

N O T A E.

— *Nec patitur Veneris sub tempore moechos*
illa, —

Ita sententia loci haec erit. Frustra laboratur si non foemina uni inclusa marito & non patitur (i. e. & renuit) in ipso coitus tempore moechos (adulteros) & si non servat tanquam sacra, fastigia virtutis emeritae & spectatae. magis placeat, si fastidia legeretur. Ita elegans servabitur tenor & continuatio comparationis institutae, sed & confirmant hanc conjecturam sequentia. *Si renuit cunctos, & mater adultera non est.* JOHNS.

282. *NEQUE IMMERITAE*] Suspicio est haec in mendo esse. Nam dicendum erat: *nec non immeritae laudis fastigia servat.* In Veteri Editio, *nec immerito.* Quo sane sensu tolerabilis est lectio. Nec patitur multos sub Veneris tempore, nec fastigia immeritae laudis servat. Hoc est, non nisi merita. BART. Hinc Nemesianus catulos quoque vult, *emeritae laudes virtutis amare.* Sed in matre ea laus intelligenda est, quam tam dignum & magnum conjugem demeruerat, cujus primo complexu contenta esse debet, ut laudis suae fastigia & conjugii legem servet, alioquin omnes renuat minorum vulgo gentium maritos. Xenophon cap. xx. ἀγὼν ὃ καὶ παρορῶναι, ἢ αὐτῶν ἐνυμνεῖν γίαν, αὐτὸς κινῶν ἀγῶνι. Ideo primos complexus laudat, cosque sufficere censet Grattius noster. VLIT.

283. *PRIMI COMPLEXUS*,] Primam coitionem acerrimi Amoris genitricem esse ajunt, & litteris hoc testatus Auctor Epistolarum fictitiarum Cleopatrae, Sorani, & Antonii. Quas Goldastus edidit. BART. Ex Maronis Georg. iii. *ubi concubitus primos jam nota voluptas sollicitat.* Sed in diversum sensum traducta. Apud illum *nota voluptas* est, quam noster statim vocat *impatiens naturae furorem.* Quae se invicem mutuo explicant. VLIT.

284. *IMPATIENS*] Indomita, effera in libidi-

nem. De tali libidine Prudentius eleganter in Symmachum.

— *interque salicula*

Et densas sepeis obscena cunibula inire,

Indomitum intendens animum, semperque paratum

Ad facinus, nunquam calidis dabat ocia venis.

Sic *indomitum Terea* Thracem vocat Attius. BART. Suae libidinis impatiens Natura hunc Veneri caninae dedit furorem. Impatientia, libido immoderata, at tu, cui haec placent, adi propere Gronov. Observ. l. 4. p. 396. JOHNS. Dudum perspexi hic latere errorem, qui grammaticis cruciavit; Johnsoni constructio videtur coacta & barbara, *hunc furorem ait impatiens natura dedit Veneri.* Sed cujus rei impatiens quae? nonne Veneris? Nam hoc certe pendet ab adjectivo, aliter non video quomodo possit constare sensus. Lego igitur,

Hunc VENERIS dedit IMPATIENS natura furorem.

Valerius Flaccus 3:673.

Famque morae impatiens.

& 1:776.

— — — — *Ipse aeger, anhelans,*

Impatiensque loci. BRU.

284. *FUROREM*.] Amor furor est. Eleganter Prodicus cupiditatem geminatam amorem, Amorem geminatum furorem dixit, apud Stobaeum Sermon. lxxii. Et Menander scivit amorem hominibus furorem esse. Vide plura apud Alcinoium Dogmat. Platon. cap. xxxiii. Maximum Tyrium sermone. viii. & x. Heliodorum lib. i. Aethiopic. Aristenaeum lib. i. Epist. xvi. & xxii. Theocritum Bucolico, Ergatinis, Cyclope. Chrysostomum de virginitate cap. lxxiii. & c. ix. ubi eleganter Amorem *φύρεως* *μαρίας* appellat. Saepissime ita Graeci scriptoreis. BART.

285. *CUNCTOS*,] *Junctos*, Heinsius, male. JOHNS

285. *ADULTERA*] Mire matrem pro gravida dixit.

Da requiem gravidæ, solitosque remitte labores.
 Vix oneri super illa suo. tum deinde monebo,
 Ne matrem indocilis natorum turba fatiget,
 Percensere notis, jamque inde excernere parvos.
 290 Signa dabunt ipsi. teneris vix artubus haeret

Ille

V A R I A E L E C T I O N E S.

286. Solitosque — labores] Solitoque — labore. G. B.
 290. Ipsi] P. ipsae. A. Steyn. ipse. f. ipsi. VLIT.

N O T A E.

dixit. Nam cum gravis non est adultera, neque admittit alium incensorem, dicere vult. BART.

286. DA REQUIEM] Idem prorsus in equa observat Virgilius ibidem. Xenophon hoc moderatur, ut gravidæ non quidem continuo, sed modice ac intermisce tamen exerceantur. Rationem addit: *ἵνα μὴ φιλοπονίᾳ ἀσθενέωσι. ne à laboris studio deficiant.* Inepte enim interpretes vertit: *ne nimio labore foetus perdant*: Quasi scriptum fuisset *ἵνα μὴ ἀφ' φιλοπονίας φθέρωσι.* Fefellit illum τὸ ἀσθενέω quod non desinere est, sed τὸ ἐνδελιχῶς ἐξάγειν opponitur. Non indefinenter, nec omnino desinere, sed intermisce eas venatum educi praecipit, ne à labore deficiant. Nec diversa longe ratio est quam alter posuit cap. xxviii. *ὁ γὰρ ἀσθενέων ἀγαθὸν ἐστὶν ἰσχυρὸν τῶς ψυχῆς.* Sed hic indifferenter dixerat: *μὴ ταῦτα ἐξάγειν μὴ ἐπὶ θήρῳ, ἰσχυρὸν δ' αὐτὰς λαγῶν κηρύττει.* Gravidæ quidem venatum educendas, modo non in leporem. Ut contra Gratius solitos remitti labores, nullo excepto, jubet. Inter utrumque tenet ὁ πᾶν Xenophon, quod tutissimum est. VLIT.

286. SOLITOSQUE REMITTE] Vetus Liber,
 ——— Solitoque remitte labore.

Quod non est adspernandum BART.

287. ONERI SUPER ILLA SUO.] Sic loquitur. v. cclxxv. BART.

287 SUPER] Heinsius, Par. at Virgil. G. 3. vers. 127.

—— ne blando nequeant superesse labori.

Ita Colum. *Rohorandus largo cibo, &c. ut Veneri superfit.* Sic itaque Gratius. Vix superstes erit oneri suo. IOHNS.

288. INDOCILIS] Venationis non capax. inutilis venationi futura. IOHNS.

288. FATIGET,] Eleganter Nemesianus.

Sed, quamvis avidus, primos contemnere foetus Malueris, mox non omnes nutrire minoreis. Nam tibi si placitum populosos pascere foetus, Jam macie tennes, succique videbis maneis, Pugnanteisque diu quisnam prior ubera lambat, Distrabere invalidam, lassato viscere, matrem.

289. PERCENSERE NOTIS,] Harum notarum aliquas recenset idem Nemesianus. Inter quas ista egregia est. Circulum igne faciunt, in ejus medium deponunt catulos, quorum indolem probaturi sunt. Mater extra circulum flammis ambitum, cum periculum catulorum videt, per ignem grassata, ut quisque altioris est indolis, primum periculo eripit. Ita suarum prolium ipsa honestum examen facit. BART.

289. EXCERNERE] Non vulgaris usus hic hujus verbi. Usurpavit hoc modo aliquoties Columella. BART. Varro: *In nutritu ad secundum partum, si plures sunt, statim eligere oportet, quos habere velis; reliquos abicere. Quam paucissimos reliqueris, tam optimi in alendo fiunt, propter copiam lactis.* Ita scribendum esse, apud Nemesianum ostendam. Hic autem de electione optimi agitur. Parvos, pro catulis posuit, quos mox minores quoque vocat. VLIT.

290. SIGNA DABUNT IPSAE.] Ipsae matres. Quae illa signa sint, egregie canit Aurelius noster: *dabit mater partus examine honestos Judicio natos servans.* & paulo post:

—— sic conscia mater

Segregat egregiam soholem virtutis amore. Videtur tamen scribendum: *signa dabunt ipsi*: nimirum, quos proxime vocavit, parvi, sive catuli. Quod & sequentia probant, in quibus signa, quae ipsi dant, exequitur. VLIT.

290. TENERIS VIX OSSIBUS HAERET] Moles enim inconcinna & inepta cursui, nec habilis sagacitati. Ut inter homines etiam corpora illa

Q 3

obe-

Ille tuos olim non defecturus honores :
 Jamque illum impatiens aquae vehementia sortis
 Extulit: affectat materna regna sub alvo.
 Ubra tota tenet, à tergo liber aperto,

Dum

VARIAE LECTIONES.

291. Tuos] Suos G. B.

294. Ubra] Libera tota tenet * ea * tergo. A. St. P. eat ergo. P. Conjecit fiat tergo. Gronov.

NOTAE.

obesa indicia stupidorum plerumque ingeniorum. Et Nemesianus pondere catulos examinare mandat. Quem vide. BART. Incompaetis & ἀσυμμέττοις prorsus membris optimae spei catuli plerunque sunt. Unde de magnitudine eorum facilis praesumptio est. Enormia autem illa membra, & *crua natantia*, ut cum Aurelio loquar, paulatim, ut valida esse incipiunt, ita simul aptiore compage adulti corporis normam sequuntur. Sin minus, pessimae notae illi futuri sunt, qui τὰ ἀσυμμέττοις adulti servant. Xenophon minor cap. IV. Φαῦλοι ὃ τ μεγάλοι, ὅσαι τὰ μέλη ἀπαγείη ἀσυμμέττως τί φαυλότεραι αὐτοῖς ἢ τῶν γε ἰχθύων τὸ μικρόν, εἰ τὰ ἄλλα κακὰ ἴσα ποιεῖν αὐτοῖς. Quia membra incomposita, quanto majora sunt, eo majus impedimentum afferunt. Contra in minoribus minus hoc vitii habet. Teneri itaque artus sunt qui soluti & quasi luxati sunt. Haec ideo explicanda erant, ne quis Barthio assentiatur, qui locum hunc, quem exponere tentat, ne inspexisse quidem videtur. Nam ipsa verba quoque male citavit: *vix offibus haeret*] moles enim, ait, inconcinna & inepta curfui, nec habilis sagacitati. Non reprehendit hic inconcinnam molem, sed laudat potius in catulo Gratius. Nec magnum corpus usquam vituperavit: nec quid adulto ad cursum vel sagacitatem conveniat, sed quid in catulis excernendispectandum sit exequitur hoc quidem loco. VLIT.

291. Tuos] In veteri libro, *suos*. quod ego praeferendum puto. Non defecturus munia ad quae illum applicaturus es. Scite vero *honores* ut in Republ. dicit, cum gradus sint officiorum inter canes. BART.

291. DEFECTURUS] i. e. deserturus. Ovid. Met. 2. v. 382. de Sole:

— qualis cum deficit orbem,
 Esse solet.

Amor. 1. r. Eleg. 8. v. 93.

Cum te deficient poscendi munera causae.

ubi plura. Vide quoque Gronov. ad Epist. Senecae 30. JOHNS.

293. AFFECTAT MATERNA REGNA SUB ALVO] Maturam ostensionem indolis loquitur, qui ad ipsa ubera dominari caeteris cupiat. Et hoc de hominib. traductum. Ovidius.

Ingenium coeleste suis velocius annis

Crescit, & ignavae fert male damna morae.

Sic de praecocibus ingeniis ante diem functis Solomon Sapient. IV.

Τελειωθὲς ἐν ὀλίγῳ ἐπλήρωσεν χρόνος μακροῦ.

Alia notavimus ad Claudianum. III. Consul H. BART.

294. UBRERA TOTA TENET * EA TERGO]

Nihil opus est illa execrabili nota asterisci. Lege.

Ubra tota tenet, à tergo liber aperto.

Et ita, ne quid alienae opis mihi arrogem, diserte liber vetus, sine suspitione ulla mendii. Ait ergo cum non pati quemquam tergum suum insilire, aut premere sese ex fratribus. Sciolos in asterisci appingendi facinus adegit literae T. usus pro longa, qui Gratii reducti aevo paucis notus erat. Possem appingere mille ex Antiquitate exempla, non pauca etiam ignorata hac usurpatione corrupta, nisi ea Analectorum Poëticorum Commentario jam inferissem. Notat vero T. non raro longam poni Capella, ut observavit Politianus. Aliam distinctionem adfert Valerius Probus lib. 1. Institut. Grammat. Quae tamen usu eliditur. vide & Faëni notas ad Terentium. Viri docti qui Poëmata & Epigrammata edidit, eat ergo liber aperto. locum habere non potest. Id quod cuivis in promptu dispi-

- 295 Dum tepida indulget terris clementia mundi.
Verum ubi Caurino perstrinxit frigore vesper
Ira jacet; turbaque potens operitur inertī.
Illius è manibus vires sit cura futuras
Perpensare: leveis deducet pondere fratres:

Nec

V A R I A E L E C T I O N E S.

297. *Ira jacet*,] Olim, *ire placet*. nullo sensu. JOHNS. *Operitur*] *Aperitur* G.
299. *Leveis*] Olim *levis*. O. lib.

N O T A E.

spicere, qui verum 297. considerare voluerit. Nam si primo frigore ire placet, quo pacto vere jam apertis spaciis exeat? BART. Logi editio. *Libera tota tenet ea*. Pithoeana. *Ubera tota tenet ea tergo*, unde Pithoeus. *eat ergo*. Gronovius conjecit *stat tergo liber aperto*. quid si

Ubera tota tenet sua, tergo liber aperto. JOHNS.

295. *TEPIDA*] Non dubito ver circumloqui. *Egelidum*, illum paris potentiae verbo vocarunt Columella & Catullus. BART.

295. *MUNDI*] Solis. Nam & Manilius *Mundum* pro sole usurpavit, cum Hesiodum interpretaretur, ut ad Ceirin Virgilii notavimus. BART.

297. *IRA JACET*,] Inepte vulgo legitur: *Ira placet*. Nihil nobis rei est cum satellitibus à latere, quos catulo quasi curiam adituro circumfundit interpres. Ego non dubito bonae frugis esse lectionem, quam dedi. *Ira jacet*, cum *impatiens aequae vehementia sortis* frigescit. Persentiant enim citius ac minus tolerat frigis teneri, qui meliores, catuli. Non aliter quam tremor ille membrorum laudatur in equo. Ideoque patitur turbā inertī operiri, ac tegi, ut à frigore defendatur. VLIT.

297. *TURBAQUE POTENS OPERITUR*] In vet. libro, *aperitur*. hoc est, clarescit inter sequiores generosior. Sed eruditior interpretatio in altera scriptura, *operitur*, hoc est, ab omni latere cingentibus minoris spiritus catulus ille qui indole potentior est, medius vadit, caeteris latera ejus tegentibus. Et hoc à more Imperatorum aut Principum, qui medio loco inter minus generosos incedunt. Lucanus.

Et celsus medio conspectus in agmine Caesar.

Alia exempla apud Appianum Parthico & Civilem. II. aliosque omnis generis scriptoreis. Non abluat ab hac Gratiū phrasi *Operire latus alius*,

quam enarravit magnus Turnebus libro. XIV. c. XXIV. *Caurinum* porro *frigus* à vespere dicit, quia id spirantis inde venti nomen. Vide Gellium lib. II. Apul. de Mundo. BART.

297. *INERTI*.] *Ἀτιχρὴς*, & venationi inepta. JOHNS.

298. *MANIBUS*] Nec *manus* hīc catulis attribuantur, quum sint hominis pondus catulorum exigentis; nec *deducet*, est ipse levior fratres descendere coget, quum graviore magis probentur, nec *deducere* est vincere citra respectum librae, nam de *manibus* loquitur, ut de lancibus librae. nimirum *deducere* Gratio, ut *deprimere* Ciceroni id dicitur in librā, quod gravitate vincit. L. 5. de finibus. *Terram, mili crede, ea Lanx & maria deprimet*. Demosth. de Pace: *Ὅταν δὲ ἐπὶ θάλασσαν, ὥσπερ εἰς ποταμὸν, ἀργύρεον πρῶτον γυμνὸν, ὅχι δὲ φέρων καὶ καθέλκυσι τὸ λογισμὸν ἐφ' αὐτό*. Gronov. JOHNS.

299. *DEDUCIT*] Cum levitate sua ipse ascendat, fratres pondere descendere cogit. Loquitur tamquam catuli in libra appensi essent. Par sentit Nemefianus, leviozem nimirum catulum generosiozem esse. BART.

299. *LEVIS DEDUCET PONDERE FRATRES*] Ita scribendum est. i. *leves*. Quo sensu imitatur haec Nemefianus:

Corporibusque leves gravibus praenoscere cursus.

Graviores itaque praestant, qui fratres suos *pondere deducunt*, id est, vincunt. Non quia in libra quasi appendantur, sed è *manibus*. Nescio itaque cur *manus* catulo attribui velit Vir doctus in Indice suo ad Curtium, cum praenotio sensus ad manum sit. VLIT. Pithoeus. LXXI. 10. *Ita vani hominum filii sunt, ut omnes simul elevarentur in libra contra* [ipsam appenti] *vanitatem*. VLIT. in Add.

300. Pr.

300 Nec me pignoribus, nec te mea carmina fallent.
 Protinus & cultus alios & debita foetae
 Blandimenta feres, curaque sequere merentem:
 Illa perinde suos, ut erit delata, minores;

Ac

V A R I A E L E C T I O N E S.

303. *Ut erit delata,*] Sic Paris. Lugd. Vlitian. *delata*. A. Steyn.

N O T A E.

300. PIGNORIBUS,] Notis illis & documentis, quae *pignora* vocat futurae utilitatis. In veteri libro luxatus hic ordo carminum est. Nam hic versus mediis duobus sequentibus interiectus loco non suo visitur. BART.

301. PROTINUS] Ab examine sobolis, quod interjecit, redit ad foetae curationem. BART.

301. FOETAE] Latini *foetam* dicant, & gravidam & partu liberatam. ut recte Servius ad primam Aeneida. Hinc *foetus* & conceptus & partus. JOHNS.

302. BLANDIMENTA] Quae de matris cura hic praescribit Grattius, ipsi proli eadem praestari vult Varro lib. II de R. R. cap. II. *Cum depulsi sunt agni à matribus, diligentia adhibenda est, ne desiderio lactis senescant. Itaque deliniendum in nutritu pabuli bonitate: & à frigore & aestu ne quid laborent curandum. Cum oblivione jam lactis non desiderant matrem, tum denique compellendum in gregem ovium.* VLIT.

303. ILLA] Cura videlicet gravidæ. ut cura illi foetae erit delata, ita suos minoreis faciet valenteis atque operi venatico commodos. Si verum fatendum, non negavero vocem *delata* valde mihi suspectam esse, editio vetus nihil immutat. Nec nos audemus. Et videtur à illa ad *Matrem*, *delata* vero ad *curae* vocabulum referri oportere. Stilus quidem Grattii hinc non abludivit, qui phrasibus scatet minime vulgaribus. BART.

303. UT ERIT DELATA,] Ita vulgatam, quae sensu prorsus carebat, levi distinctione ad aliquem saltem sensum accommodavi. *Illam*, nimirum mater, *perinde* ac tu illam cura sequere, minores suos quoque prosequetur. *Ut erit delata*, id est, cum ad catulos suos deferetur, quia interdum fere semoventur catuli, ne distraherent *invalidam lassato viscere matrem*, ut Aurelius loquitur. Vel, *ut erunt delata*, blandimenta illa. Sed nequid dissimulem, non placet mihi

tam concisa & obscura *βραχυλογία*. Primæ editiones ex Romano illo antiquiss. cod. constanter repræsentant: *suos ut erit delata minores*. Quod arguit primum editorem non potuisse veram scripturam assequi, ideoque ipsa MS. Cod. vestigia proposuisse. Unde Pythoeus fecit: *suos, ut erit delata, minores, Ac longam, &c.* Sed ego veram lectionem dudum est eliciui:

Illam perinde suos, uti de lacte, minores,

Ac longam præstabit opem.

Ut sit *σύγχροισ*, quâ aliquoties uti Grattium ostendi. *Illam perinde minores suos cura prosequetur, ac uti de lacte longam præstabit opem.* Sed quia & haec abstrusam satis sententiam formant, fuit, dum capillo promisso ariolari occiperem, ut ita quoque refingerem aliquando:

Illam petendo suos, ut erit dilata, minores

Ad longam perstabit opem.

Quod fit cum à catulis suis venatum abducitur, ut frangat industria matrem. Sunt enim qui hoc faciunt, ne lactatione nimia virtutem studiumque mutant. Xenophon junior cap. xxx. *Τεκνῶσαι δ' εἰ μὲν ἐπὶ θήλοισι ἐπαυλασθῆναι τὴν σφύρην ἀκύνῃαι, μὴ ἱκανῶς ἐκτρέφειν αὐτὰ, ὅτι μὴ ἐς ὅσον ἀπικνωθῶσι τὸ πολὺ ἔγχαλας.* Si foetam pristinae suae velocitati reddi cupias, enutrire catulos suos ne siveris, nisi quatenus nimio lactis levanda est. Non potest tamen ita differri, quin ejulatu suo ad opem hanc catulis suis praestandam admitti efflagitet, ac aliquamdiu perstet, donec longa industria defueta operi huic suo renunciaret. Semota interim matre catuli alienae nutrici subjiuntur, non tamen è vulgo petitæ, ne degenerem succum aut spiritum trahant: sed ταῖς ἐπιτεγόμεναις θηναίαις, ut praecipit ibidem Xenophon. Imo Oppianus à cerva, vel leaena, aut lupa lactari catulos docet, addita ratione:

Ὡς δ' αἱ κρηταῖαί τε, καὶ αἰεὶς ἔχοντα θήρας, εἰδομένης αὐτῆς γαλακτορῆσι τιβήναις. Cursibus ut similes nutricum & robore fiant.

Con.

Ac longam praestabit opem. tum denique foetū
305 Cum defunt, operis fregitque industria matres,

Trans.

V A R I A E L E C T I O N E S.

304. Foetū] A. Steyn. bene. dativus. sequitur *defunt*. alii, *foetas*.
305. Fregitque — matres,] *Frigetque* — matrum. G. B.

N O T A E.

Contra major Xenophon cap. xx. matri suae relinquendos esse censet: *αἱ γὰρ διὰ τὴν αἰσχρο-
τητα οὐκ εἰσὶν αὐτίμοι τὸ δὲ τῆ μητρὸς καὶ τὸ γάλα
ἀγαθόν. καὶ τὸ πιδύμα.* Quae cum distinctione aliqua probavit quoque alter, post illa quae modo adduxi. Columella: *Nec unquam eos, quorum generosam volumus indolem conservare, patiemur alienae nutricis uberibus educari, quoniam semper & lac & spiritus maternus longe magis ingenis, atque incrementa corporis auget. Quod si effoeta lacte deficiunt, caprinum maxime conveniet praebere catulis, donec fiant mensium quatuor.* A qua sententia nec Gratum abhorruisse, sequentia evincunt. Quocirca potius est ut secundam conjecturam, ex qua hoc quoque percipiatur, hoc loco teneamus: *uteri de lacte.* VLIT. Ed. Log. *delacta.* Pithoeana, *delata* Vlitius *ἐν γάλα* exclamat, atque ita locum legendum jubet.

Illā perinde suos, uteri de lacte, minores,

Ac longam praestabit opem —

ut sit *ἐν γάλατι*. Illa perinde suos curā prosequetur, ac uteri de lacte longam praestabit opem. Nec tamen inventis contentus refingit.

Illā petendo suos, ut erit dilata, minores

Ad longam perstabit opem

Non fluctuat animus in veris, obfirmatur, acquiescit. forte legendum.

Illā perinde suo nutrit de lacte minores,
Vel,

Illā perinde suo saturat de lacte —

Cui Lectioni Longobardica Scriptura unice favet. V. Mabillon. Lib. 5. de re Diplomatica. Tab. V. JOHNS.

303. MINORES;] Ab hominibus traductum. Minores pro junioribus. Ovidius.

Utque ego majores sic me coluere minores.

Sic Virgilius de apibus Georgico. iv. Nemesis-nae pariter de catulis.

— *primus contemnere foetus*

Malueris, mox non omnis nutrire minores.

Sic *junior* aliquando absolute pro aetate minori usurpatur. Ut apud Senecam lib. iii. Nat.

Quaest. c. i. Ut *minoris* voce usus Juvenalis.

— *obsceno facies metuenda minori.* BART.

304. TUM DENIQUE FOETAE] Distinguendum,
— *tum denique, foetae*

Cum defunt operi fregitque industria matres.

Sed omnino vera est lectio quam praefert. v. c. *fregitque industria matrum.* Quae longe sententiae concinnior, & phrasi etiam venustior. Mirum cur mutarint hoc, utique in primo exemplari inventum, correctores. Nam industriam matres frangere, utique foetas, durum dictum. Et contra sententiam vatis, qui gravidas molli-ter curari, nec suctis laboribus frangi monet. Sed cum accuratius ista perpendimus, sententiam Poetae esse videmus de matribus senio & labore jam confectis. Itaque & vulgata lectio non est adspicienda. BART. Ita (Foetū) Logi Ed. pro Foetū, quam lectionem alteri nempe foetae (quia modo praecesserat) antepone non dubitavi. haec Verba sic Vlitius exponit. Cum foetae defunt operi, i. e. nutritioni, & industria vicit naturalem matrum affectum. Mater enim pro amore materno. Mihi tamen ejusmodi videtur esse sententia. Cum matres suo defunt foetui, nec ultra lac praebere valent, & operis illius, nimirum nutriendi, labor debilitavit omnino vires —

Operis malo cum Vlitio. olim operi. quam lectionem immutatio & foetū in foetae dedit illis; quibus casus aliquis deesse videbatur post defunt JOHNS.

305. CUM DESUNT OPERI,] Id est, nutritio- ni. Tum denique, cum nutritioni, quod proprium matris opus est, superfedebunt, & aliud agendo desuefecerint, in ipsos *catulos* à matre relictos curam transire praecipit Grati- us, ex Maronis illo Georg. iii.

Post partum cura in vitulos traducitur omnis.

Utitur noster aliquoties operis voce, pro quovis actu, ut alibi annotavi. Imo pro quovis motu validiore, etiam inanimatis rebus opus suum ad- scribitur. Cornelius Severus de Aetna:

R

Hinc

Transeat in catulos omnis tutela relictos.

Lacte novam pubem, faciliue tuebere maza:

Nec

NOTAE.

Hinc spissae rupes obstant, discordiaque ingens

Inter opus nescit varias, mediasque coërcet.

Id est, prout ignis se agitaverit, nunc varias rupes motu suo connectere, modo medias spissim obstantes coërcere, ac suppressere. Sequitur enim:

Pars igni indomitae, pars ignes ferre coactae.

Rupes aliae igni indomitae, nimirum quae spissae obstant, aliae, quas ignis coërcet, illum ferre coguntur. Hoc illud opus est, quod artificem, cui divina rerum cura est, incendit. Additur statim:

— res ipsae credere cogunt;

Quin etiam tactu moneant contingere toto,

Si liceat. Prohibent flammae (custodiaque igni

Illi operum est) arcensque aditu, divinaque rerum

Cura sine arbitrio est.

Ita fere scribendus hic operosissimus, & nulla haecenus magnorum Virorum opera intellectus ulli locus, qui nunc sua ista sibi luce clarius, quam olim cum sudum est, lucet. Sed ego ad opus meum à παρίεργον hoc jam redeo. Ita enim venationem saepissime vocat noster, ut alibi observavimus. Unde & hic conjiciebam olim:

— tum denique foetae

Cum defunt, operis fregitque industria matres.

Id esset, venationis studium, cui dum intentae sunt, catulos suos citius deferunt, atque ita cum φιλοτεχνία ubera pereunt. Duplicem itaque ob causam foetae venatum educuntur. Prima, quam de gravida exercenda reddit Xenophon, ἵνα μὴ φιλοτεχνία ἀποφείωσι. Altera, ut citius ubera siccentur, & ita ad munia sua ac pristinam virtutem redeant. Hanc consideravit alter Xenophon cum in iis quae ex cap. xxx. adduxi, tum in sequenti, ubi foetae lacte graves cavet ne in leporem immitantur, aut valide nimis exerceantur, ne illa rumpantur. Hoc sane venatoris industriae videtur attribuisse Gratius, quamvis nihil mutemus, ut satius est. VLIT.

305. FREGITQUE INDUSTRIA] Frangere matrem hic est, naturalem affectum, quem in prolem habent matres, vincere, ac tandem abolere. Ita fractae claustris ferae, quibus diuturna captivitas omnem feritatem exuit. Plinius Caecilius in Panegyrico versus finem: *Ursupabant gloriam*

istam (Venationis scilicet) *illi quoque principes, qui obire non poterant: ursupabant autem ut domitas fractasque claustris feras, ac deinde in ipsorum quidem ludibrium emissas, mentita sagacitate colligerent.* Ita restituo ex melioribus libris. Vulgo ineptissime in omnibus editionibus legitur: *fractisque claustris.* Industria haec venatoris est, ut nec repente, sed paulatim hanc oblivionem catulis simul & matri inducat. Hanc pastori quoque praescripsit Varro: *Duobus mensibus primis à partu non disjunguntur à matre catuli, sed minutatim desuesunt.* VLIT. Cicero ita frequenter, lib. ii. Epist. i. ad Att. *Fregi hominem, & instantiam reprehendi.* Et alibi, *hominis audaciam, furorem frangere.* Ovidius Met. viii. de Althaea:

Nunc animum pietas maternaque nomina frangunt. Cyprianus lib. ii. Epist. ii. de eviratis item: *Quisquis virum in foeminam magis fregerit.* Placet autem omnino vetus conjectura: *operis fregitque industria matres.* Ut opus sit venatio: ut modo leve opus, pro curforia, magnum opus, pro bellica; & mox, *Ergo in opus vigila.* Sic Horatius venationem vocat ἀλσουργία, *Romanis solenne viris opus.* Sic Ovidius Met. iii. de Atëone venante: *Participemus opus, & mox: Propositum repetamus opus.* Iterumque: *sistite opus praesens.* VLIT. in Add.

305. MATRES,] τῶν φιλοτεχνιῶν. Ovidius Metamorph. viii.

— pugnat materque sororque

Et diversa trahunt unum duo nomina corpus.

Η φιλοτεχνία καὶ φιλαδελφία Althaeae modo filium suum modo fratrum funus objectat. Hinc lucem capit Germanicus Caesar in Phaenon.

Sidere donavit cancrum Saturnia Juno

Nunquam oblita sui, nunquam secuta novercae.

Quod ita ἀποφείωσι Avienus alibi:

— novercales ut semper proderet iras. VLIT.

307. LACTE NOVAM PUBEM] Geoponic. lib. xix. c. i. *panes catulis poni jubentur bubulo lacte madefacti, non enim sufficere matres plerumque copiae catulorum alendae.* BART. Sequitur Xenophontaca illa: ἐπειδὴν ὁ ἥδη πλῆθος τὰ σενλάκια, διδόναι γάλα μέχρι ἱνιῶν, καὶ οἷς μάλιστα τὰ παλαιὰ χροῖον βιώσει. Mazam hinc accepit quoque noster: quem sequitur, sed granditis passibus, Nemesianus vers. clxx. & sequi. apud quem latius de lacte, quo nutriendi sunt catuli, dicemus. VI T.

307. FA-

Nec luxus alios avidaeque impendia vitae
Noscant. haec magno redivit indulgentia damno.

310 Nec mirum: humanos, non est magis altera sensus.

Tol-

V A R I A E L E C T I O N E S.

310. Non est magis] Non & m. Vlit. Non est magis alt. sensus : Tollit se ratio , &c. sic vulgo omn. Edd. Vide Comm. VLIT.

N O T A E.

307. FACILIQUE] Parabili , avidae enim impendia vitae omnino vitanda. JOHNS.

307. MAZA :] Pane subactio. Varro: nec non ista panem ordeaceum dandum , ut non potius eum in lacte des intritum. Quod per totam vitam , ut Xenophon videtur intellexisse , iis cibarium est. Ut & Columella , omnes sine discrimine canes ordeacea farina cum sero commode pascit. Sin autem sarculo confitus ager sine pascuo est , furreo vel triticeo pane satiandi sunt , admisto tamen liquore coctae fabae , sed tepido. Haec maza est , sive lacte , sive aqua subacta. Hanc Nemefianus Ceream cum lacte vocat , sed catulis interdum , non semper , praebere vult , tenuisque magis retinere cibatus. Gratius vero Xenophontem exprimit : οἷς μᾶζα ἢ ἄπασα χρεῖν βιάσθαι. Ut totius haec impendia vitae jam catuli noscere incipiant. Calpurnius Ecl. II.

Et gregibus portare novis , ut carpere frondes
Condiscent , primoque recidere gramina morsu.

Ita emendavi in editione mea. Novi greges sunt agni , qui frondes carpere discunt , ne depulsi à matribus aliquando lactis desiderio senescant , uti loquitur Varro. Ideo & hic noster mazam praebere catulis jubet. Quos alii lacte contentos esse volunt. Nam alter quoque Xenophon ex maiore videtur percepisse ; οἷς χρεὶν γάλακτι ἀπαρτίζειν τὰ σκύλατα , quasi nihil praeter lac illis assignasset. Sed melius noster per illa , οἷς μᾶζα ἢ ἄπασα χρεῖν βιάσθαι , mazam intellexit. VLIT.

308. NEC LUXUS ALIOS] Subjungit Xenophon : ἀλλο ἢ μηδὲν. Quae verbosenus sequutus est Gratius. Pollux nescio unde novum praeceptum addidit : ἀλλὰ μὲν τὸ τοῦ ἁλίσκορδάν αἷμα δὲ σφίγγει τοῖς σκύλατι , ἵνα σφίγγωντο τῇ κυνογεντικῇ προσφῇ. Μὲν τὸ τοῦ ὀκ μὲν γάλα , quod male ex margine in textum quorundam codd. irrepit. Unde etiam est quod vulgo τὸ μὲν paulo ante perperam inculcatum sit. Scribendum est : Τῶρα μὲν δὲ τοῖς σκύλα-

ξί τὸ ὀκ ἢ μὲν γάλα. Post hoc secundo loco ferinum sanguinem commendat Pollux. Unde hoc hauserit , an de suo addiderit , incertum mihi est. Illud certum Gratii praecepto adversari , qui talia avidae impendia vitae à catulis amolitur. Quare potius inter praemia , quae discensibus post captam feram ex ipsa praeda conceduntur , accensenda est ferini sanguinis libatio. Quo Senecae illud modo applicabam :

— tum rostra canes

Sanguine multo rubicunda gerunt. VLIT.

308. VITAE] Vitae vocabulum heic luxum & delicias vivendi denotat. Nam vivere est genio indulgere : vetus inscriptio. AMICI. DVM. VIVIMVS. VIVAMVS. Catullus. Vivamus , mea Lesbia , atque amemus. Petronius.

Vivamus dum licet esse bene.

Manilius.

Et propter vitam vivendi perdere causas.

Hoc est propter delicias & voluptateis victus. Adde hanc huius vocis significationem notis Nicolai Loënsis , qui quinque aut sex alias non satis vulgatas notavit libro VI. Miscellaneorum cap. III. BART.

310. EST] depascitur , edit , lacerat , atque exfugit : vetus Poëta , ut puto , ex Homero ,

Ipse suum cor edens , hominum vestigia vitans.

Quod à Pythagora usurpatum. Athenaeus libro X. καὶ ὁ πυθαγόρας ὁ ἀνὴρ μαζὰ τοιαύτῃ ἐστιν , οἷς φησὶ Δημάτρεος ὁ βυζαντινὸς ὁ τῶν ποιετῶν : καρδίαν μὲν ἰσθίειν ἀντὶ τοῦ , ἀλυσίαν ἀσκαῖν , &c. Justinus Martyr ad Zenonam & Serenam , ἰαυτὸς ὁ ἰσθίουσας καὶ ἰδυνῶσας. Sic esto pro ede exstat apud Apulejum , item estur pro editur. Et apud Maronem

— est mollis flamma medullas BART.

310. NON EST MAGIS] Humanum ingenium & acumen non alia magis re in stuporem dari & obtundi dicit , quam luxuriae servitio. Claudianus.

R 2

Ln-

Tollit se ratio, vitiis adeuntibus abstat.
Haec illa est, Pharios quae fregit noxia reges,
Dum servata cavis potant Mareotica gemmis,

Nar-

NOTAE.

*Luxuries praedulce malum, quae dedita semper
Corporis arbitriis hebetat caligine sensus.*

Vide animadversiones nostras ad Claudiani Gildonem, BART.

310. HUMANOS, &c.] Elegantissima & digna Maronis aemulo digressio. Ille sub finem Georg. III. ubi boum morbos deplorat, ita quoque luxuriam caufatur, quasi communem vitiorum matrem:

— atqui non Massica Bacchi

Munera, non illis epulae nocere repostae.

Ubi Servius: *Et per transitum tangit illa, quae dicunt Physici, morbos venire ex cibi & potus nimietate, vel mutatione.* Unde ansam habuit Grattius tam speciose & spatiosae digrediendi. Verba ejus vulgo depravata aliquantum leguntur, & miserrime tractata ab Interprete. Ea ego leviter immutavi, ut si non decori, saltem sensui suo restituerem, donec certiora suppeditant meliores, si qui sunt, codices. VLIT. Ita omnes codices ante Vlitium hos versus exhibent, nisi quod *obstant* in fine, pro *abstant*, ut opinor. recte quidem illi, nec melioribus hac in parte opus est codicibus, nec Vlitianâ *σοφισμῶν*. qui sic legit,

— *Humanos non & magis altera sensus*

Tollit, nec ratio vitiis adeuntibus obstat.

Hic est enim verborum sensus.

Non altera *indulgentia* magis est, i. e. Edit, corrumpit, praedatur humanos sensus. Ratio enim, ut Astraea olim, subducit se, & vitiis adeuntibus interesse non sustinet. JOHNS.

311. TOLLIT SE RATIO] Ratio sese ipsam exstinguit & deliquium sibi creat luxuriae serviendo. Vel *tollit se*, hoc est, sublimem & efferam se vitiis abeuntibus objicit, à similitudine equi efferi. Ut apud Maronem.

Tollit se erectum quadrupes. BART.

312. VITIIS ADEUNTIBUS] Manifesto haec contraria sunt menti Gratii nostri. Nam sternacem quasi & efferatam Rationem dicere vult viam omnibus vitiis aperire planam atque facilem. Haec vero lectio viam obstruere vitiis canit. Profus scribendum. *vitiis abeuntibus*. Nam Ratio efferata & luxuria intumescens non patitur vitiorum amorem semel haultum abire. In ve-

teri edito nihil variatum invenio. Si omnino lectio vulgata placebit; subintelligendum erit cum. & *obstat cum vitiis adeuntibus*. Sensibus videlicet humanis, ut dixit. BART.

312. HAEC ILLA EST,] Haec illa noxia est quae fregit Pharios reges. Quaerendum cur Aegypti reges nominaverit primos. Cum dicturus esset omnia summa imperia luxu regum concidisse. Sane cum Persicam & Graecam Monarchiam post Romanam etiam recensiturus esset, potius hoc loco Assyriam nominari decebat, quae & illas antecessit, & nulla earum minor fuit, ad quam comparata Aegyptiorum Potentia, Regnum unum videri potest. Et si enim Aegyptii reges late olim dominati sint, non tamen tam stabilis eorum dominatus fuit, ut his annumerari debuerit. Et notum de luxu Assyriae Regum. BART.

312. FREGIT] Exprimere voluit Graecum *ῥήγνυσι*. JOHNS.

312. NOXIA] Perniciosa indulgentia. sumitur & substantive pro damno, vitio, labe. JOHNS.

313. SERVATA] Vetustatem eorum arguit, quam veteres adfectasse clarum. Ut Pindarus laudare jubet οἶνον ἢ παλαιόν, ἀλλὰ οὐ ὕμνον νεωτέρων. Et Plautus sapientes vocat qui vino vetere utuntur. BART.

313. MAREOTICA] Errorem hic Gratio vix defendam. *Mareotis* Nili palus in Aegypto quidem est. At, *Mareotica vina* non ab Aegypti parte illa, sed ab alia Graeciae aut Epiri potius, acceperunt. Nam Columella *Mareoticas* vites inter Graeculas recenset li. III. c. II. Eundem errorem videtur delirasse Servius, in alterum Georgicum, qui *Mareotica vina* Aegypto arcessit. Alia plurima nobilium vinorum genera recenset Galenus *ὑγιεινῶν* IV. & II. *ἀπὸ νερόν δι-εργαζόντων*. Sed fortasse & *Aegyptia* illa *vina* commendata fuerunt. BART. Non dimittam hoc loco impunitam interpretis audaciam, qua purissimum & nullius culpae reum Vatem perstringit effricatae frontis nequam. Age, & dum Magister noster extravagatur, nos etiam relicta praeda foricem istum suis vestigiis & judicio prodamus. *Errorem hic Gratio vix defendam*, inquit. Quid haec significant, equidem argutari nolo. Sed.

Nardiferumque metunt Gangem, vitiisque ministrant.

Sic

NOTAE.

Sed an alibi errores Gratii defenderit, ipse videat. Ego nullum in nitidissimo hoc poemate vel naevum agnosco, nisi quos affingere ei conatus est hic ipse erro ex sua sibi Germanica editione. Hoc insuper inepte mendax, quod mendacii sui meminisse non potuerit, qui in titulo gloriatus est, autores hos nunc commentariis luculentis à se explanatos, in Germania haecenus editos non esse. Quod addendum est iis, quae in Prolegomenis ad destruendam fidem Germanicae istius editionis adducebam. Sed videamus qua in re erravisse Gratium putaverit. *Mareotis*, subiungit, *Nili palus in Aegypto quidem est. At Mareotica vina non ab Aegypti parte illa, sed ab alia Graeciae aut Epiri potius accipiuntur*. Primum, ut vera haec esse ponamus, quid erroris haec arguunt in Gratio? Aut quid contrarium illis pronuntiavit Gratius? Atqui *Pharios reges Mareotica potasse cecinit*. Ideone *Mareotica* vina Aegypto assignavit? Non poterant tanti reges Aegyptii Mareotica ex Graecia, si modo inde petenda erant, habuisse, cum tot inter Graecos ac Aegyptios commercia jam ab antiquo intercesserint? Si Barthius inter compotiores suos Hispanica vel Graeca vina strenue hauriat, an adeo propere deliret, ut Germanica se bibisse confestim dicat? Imo contra, si Graeca vina sint Mareotica, eo ardentius expetita à luxuriosis illis Aegyptiorum regibus contenti possit. Ut solent è longinquo advecta cariora esse, quantumvis Rhenano suo infertere malit Barthius. Quis tamen illi dixit *Mareotica* vina non ab Aegypti parte illa denominata esse, cum ipse fateatur *Mareotidem* paludem Nili esse. An *Mareotis* non facit *Mareoticum*? Non ausus fuit hoc negare. At *Mareotica* vina non tamen ex Aegypto sunt, inquit. Quod falsissimum esse & haec appellatio, & res evincit. Servius ad illa Geor. II.

Sunt Thasiae vites, sunt & Mareotides albae. Aegyptiae: Mareotis enim pars est Aegypti. Eundem errorem cum Gratio delirasse Servium pronuntiat delirus Interpres. Deliraverunt itaque omnes, quotquot sunt, qui Mareotici vini meminerunt, antiqui scriptores. Strabo lib. XVII. *ἔστι Μαρέας λίμνη, quam & Mareotim dici antea monuerat: Διόνια τε ἴσθι ἐστὶ τῆς τόπης, ὅτι & Ἀρχαῖον ἐστὶ παλαιῶν τῶν Μαρεώτων*

οἶνον. In his locis maxima vini copia est, ut etiam Mareoticum vinum diffundatur, & in longum tempus servetur. Ita scribendum esse bene observat Casaubonus. Nam, ut patet ex Hefychio, *Μαρεώτης, ἐστὶ ἀμπέλων*. Uti & *Mareotides* apud Maronem. Nolo tamen negare *Μαρεώτων* usitatus dici. Athenaeus sub finem lib. I. *ὅτι & Μαρεώτης ἐστὶ Ἀλεξανδρινός: τὸ δὲ πρῶτον ἔχει δὲ τὴν κρήνην Μαρέας & πόλιν ὁμοῦρον, &c.* Stephanus non fontem, quod fabulosum est, sed lacum esse refert: *Μάρεα, πόλις & λίμνη, ἢ & Μαρεώτης λίγος, ἀπὸ ἧς & Μαρεώτης ἐστὶν*. Adeo nec ille vini hujus Aegyptii celebritatem praeterire potuit. Nec Horatius post Caecubum vim Mareotici vini extollere omisit lib. I. Ode XXXVII.

Mentemque limphatam Mareotico

Redegit in veros timores.

Mareotico vino. Mareotis in Aegypto palus est, juxta quam vinum optimum nascitur. Ita recte vetus Scholion. Nec audiendus Vir doctus, qui de Aegypti opulentia ea interpretatur. Respexit enim proculdubio Horatius ad panicum illum terrorem, quo bacchantes agitantur, quasi potu à Baccho immisum. Eum in veros timores redegisse Caesar canitur. Sed ad Barthium redeamus, si tantum modo ab incredulitate sua impetrare potest, ut nunc Mareotica vina Aegyptia esse tot autoribus credat. Aut saltem dicat nobis à qua Graeciae parte, an Epiri potius, Mareotica vina accipi velint. Nemo Geographorum est, qui hujus similisve appellationis locum ullum in Graecia, aut alibi quam in Aegypto, posuit. Sed omne illi fundamentum esse videtur Columellae locus lib. XII. c. II. ubi Mareoticas vites Graeculis accenset: *Nam quae Graeculae vites sunt, ut Mareoticae, Thasiae, Psythiae, Sophortiae, sicut habent probabilem gustum, ita nostris regionibus & raritate vinarum, & acinorum exiguitate minus fluunt.* Heic cardo totius ineptiae Barthianae vertitur, quem si emoverimus, tota concidet somniorum machina. *Graeculas* eas vites videtur vocare Columella, quia Maro lib. II. Georg. juxta Graecas vites etiam *Mareotides* posuerit. ut modo vidimus. Quod an bene collegerit, aut, si fortasse, Mareoticas vites in Graeciam propagatas esse, ut Thasias quoque quae ad Thraciam magis pertinent, an adeo compertum habuerit, non te-

R 3

mae

- 315 Sic & Achaemenio cecidisti, Lydia, Cyro.
Atqui dives eras, fluvialibus aurea venis.
Scilicet, ad summam ne quid restaret habendum,
Tu quoque luxuriae fictas dum colligis arteis,

Et

V A R I A E L E C T I O N E S .

315. *Achaemenio*] Vlitius male *Achaemenio*. JOHNS.
316. *Atqui*] Ita leg. B. & cit. *Atque*. G. *At quam*.
318. *Fictas*] *Vistas*. G. B.

N O T A E .

mere asseruerim. Videant alii utrum hoc sibi persuadere possint, an potius scripsisse Columellam: *Nam quae trunculae vites sunt*. Qua voce alibi quoque utitur. *Trunculae vites* sunt, quae minus alte coluntur, quam praecedentes quae in *summa arbore*, quibus has opponit, quae & *acınorum exiguitate* formae suae respondent. Ut statim *inerticulam* vocat, ab inertia denominatam. Utcunque haec accipiamus, scio non debuisse hinc Gratio lapidem moveri, qui totam antiquitatem pro se habet. Nisi & reliquos ejusdem delirii accusaturus sit insulsus Interpres, qui, quod in aliis quaerit, ipse sibi mali cacat. Apage tam putidas nugas. VLIT. Vina Aegyptia. Marcotis enim in Aegypto palus est; *Strabo* Lib. 17. *Ἐνορία τί ἐστι παρὰ τὴν ἑρμῆα, ἢ ἐν τῇ Ἀφροδίτῃ καὶ παλαιῶν τῶν μαρτυρῶν οἶνον*. Hinc *Servata* Gratius vocat. JOHNS.

313. GEMMIS,] Poculis ex gemma cavatis. Virgilius.

Ut gemma bibat & Sarrano dormiat ostro.

Servius. *gemmeo poculo, non gemmato*. *Gemmata* absolute sequiore aevo dicebantur pocula gemmis exornata. Ut apud Trebellium Pollionem. BART.

314. GANGEM,] *Καζχηστικῶς*, pro metunt loca Indiae vicina Gangi, quae ideo nardum ferunt optimam. JOHNS.

314. VITIISQUE MINISTRANT.] Elegantissime dictum, velut ad ciathum stant vitiis, & eorum libidini serviunt: Nam *ministrare* est illud proprie hoc loco. Petronius: *pueri deterfis paulisper oculis redierant ad ministerium*. Pari figura *subministrantem Fato Saevitiam* dixit Apulejus lib. v. *Metamorph.* *Ἀφροδίτα & οἰνοχοῖαν* pariter apud Graecos conjungit Heliodorus libro. viii. *Aethiopic.* *καὶ τὴν εἰς τὴν ὁμαλὴν τῆς Ἀφροδίτης ἔρωτα, καὶ εἰς τὰς κατὰ τὴν ὁμαλὴν εἰσοικίμους, καὶ τὰς αὐτῶν φιλοφρονήσεις, καὶ τὰς ἐκείνῃ ἀφρο-*

νας καὶ οἰνοχοῖας. VLIT. *Δουλοῦναι*. Ministros se praebent. *Minister* enim proprium in conviviis & comestationibus verbum, ut & *ministro*. *αὐτοὶ τῇ ἑαυτῶν περὶ οἰνοχοῦναι*. JOHNS.

315. ACHEMAENIO] Persico, vel Persa potius. Stephanus & alii peculiarem Persiae regionem eo nomine autumant. Sequior actas hoc vocabulo & *Parthos* censet. BART.

316. ATQUE] L. *atque*. Caetera ad auriferum fluvium Pactolum referenda, cujus fabulae lippis & tonioribus notae. In veteri edito est, *At quam*: Quod non improbum. BART.

317. SCILICET] Haec verba longe efficacius cohaerent cum sequentibus, & ironiam continent acerbissimam. Tu quoque Graecia, nequid, si diis placet, ad summam felicitatis restaret parandum, eo inquam fine dum fictas luxuriae artes colligis, demens amissisti gloriam paternam. JOHNS.

317. SUMMAM] Perfectionem, & summum decus. Propertius:

In Veneris tabula summam sibi ponit Apelles.
Petronius. *Quis Thucydidis ad summam, quis Hyperidis ad famam processit? Vel ad summam exponendum, summam, ut apud eundem in Petronium; ad summam statim, inquit, scietis cui dederitis beneficium.* Vitruvius Prooemio libri. vii. *ad summam, mors ejus, ut patricidis damnati, varie narratur*. BART.

317. HABENDUM] Invidiam quandam avariciae hoc verbum adfert. Ut apud Ovidium

— amor sceleratus habendi

Paulinus Natali. ix. Felicis.

— urit

Defectus miseri metus, & miser ardor habendi. Ita plerique scriptores hoc verbum infamarunt. BART.

318. FICTAS] *Arteis fictae* sunt verarum aemulatriceis, & ita sane tacitis quibusdam praeceptis

Et sequeris demens alienam, Graecia, culpam,
 320 O quantum & quoties decoris frustrata paterni!
 At qualis nostris, quam simplex mensa Camillis!
 Qui tibi cultus erat post tot, Serrane, triumphos?
 Ergo illi ex habitu, virtutisque indole priscae,
 Imposuere orbi Romam caput: actaque ab illis

Ad

VARIAE LECTIONES.

324. *Actaque*] *Ortaque*. G.

NOTAE.

ceptis luxuria ingenuas arteis sequebatur. Non displicet tamen, quod in v. e. reperio, *vilas*; ut victarum gentium intelligat. Notum omnibus quam infames Persae & aliae Orienti subiectae gentes luxuria. Eo pertinet quod in sequenti versu dixit alienam culpam Graecos fecutos. Et sane *colligendi* verbum idem signare videtur. BART.

318. LUXURIAE ARTEIS,] Ita *ingensiosam gulam* appellarunt Petronius & Martialis. Sic artes & libidines synonyma habet Sallustius. *animus imbutus malis artibus, hand facile libidinibus carebat. Grajas arteis* pro deliciis posuit Juvenalis Sat. xi.

Tunc rodīs, & Grajas mirari nescius arteis, Magnorum artificum frangebat pocula miles. Eleganter in eandem sententiam *militiam luxuriae* dixit Manilius libro iv. Astronomici.

318. FICTAS ARTEIS,] Diximus in v. e. esse, *vilas*. id quod videtur reliquisse Gratius. Nam victoria de Xerxe morum prima corruptela fuit apud Graecos, ut Romanos Carthago excisa, de quo Vellejus lib. ii. sic Juvenalis. Satira. vi.

Nunc pasimur longae pacis mala, saevior armis Luxuria incubuit, victumque ulciscitur orbem. Et Florus libro iii. cap. xii. *Syria prima nos vicia corrumpit.* Vide & Petronii carmen de Bello civili. BART. Studio elaboratas. JOHNS.

318. COLLIGIS] Undecunque corradis. JOHNS.

319. ALIENAM CULPAM,] Hoc enarrabit Justinus ex Trogo. libro. ii. *Victus Mardonius velut ex naufragio cum paucis profugit, castra referta regalis opulentiae capta sunt. Unde primum Graecos diviso inter sese auro Persico divitiarum Luxuria cepit.* BART. Peregrinam, non naturalem, nec tuam. JOHNS.

320 DECORIS] Usus Genitivi casus Graecanicus. Cujus exempla plurima in indice ad

Appulejum collegimus. BART.

320. DECORIS FRUSTRATA] Subaud. *es*: quod passim Gratius omittit. Exprimere voluit Graecum *ἀπίτυχες*, seu *τυγχάνεις ἀπὸ τυγχῶν*. ideoque cum genitivo jungitur. JOHNS.

321. SIMPLEX] Vide Juvenalis Satyram. xi. Notandum *mensam* pro victu usurpari. Quod & ipsum Graecanicae aemulationis. Nam *τετραζώφους* mensarum attonfores, pro victum arrodentibus parasitis dixit Phocylides. Ut notavit Lambinus ad Epidicum Plauti. BART.

322. CULTUS] Totam vitae culturam hoc verbo denotat. Tibullus. libro. iii. Elegiar.

Haec alii cupiant, liceat mihi paupere cultu

Securo cara conjuge posse frui.

Frugalitate porro orbem terrarum Romanos subjecisse, multis inculcant Seneca atque Juvenalis, ut taceam omnis generis scriptores, qui saltem meminerunt incrementorum Romani Imperii. BART.

323. EX HABITU,] *Tò ex* superfluum, ut plurimis locis apud scriptorum omne genus Vide ad Ceirin Virgilii, & Claudiani libros in Eutropium Animadversiones. BART.

323. INDOLE] Vi innatā. JOHNS.

324. ROMAM ORBI CAPUT:] Quia *caput* rei dicitur cujusque pars praestantissima Ptolemaeus. *ἀρχὴ δὲ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ μορίων ἡ κεφαλὴ.* Ita Roma merito mundi *caput*. Claudianus Bello Gildonico.

— *caput insuperabile rerum*

Aut ruet in vestris aut stabit Roma lacertis.

Totidem verbis Paullus Orosius libro. ii. cap. xii. BART.

324. ACTAQUE] V. ed. *ortaque*, quod non receperim. Alludit Maronianum illud.

Imperium terris, animos aequabit Olympo.

Quod & ab aliis Poëtis expressum. BART.

325. Tz-

325 Ad coelum virtus, summosque tetendit honores.
 Scilicet exiguis magna sub imagine rebus
 Prospicies, quae sit ratio, & quo fine regenda.
 Idcirco imperium catulis, unusque magister

Ad

NOTAE.

325. TETENDIT] Τὸ ἀπὸ κοινῶς repetendum: *U* ad summos tetendit honores. Hoc moneo, ne quis ulla in parte pulcherrimae & incomparabilis prorsus hujus sententiae pedem offendat, aut Barthii nugis audire necessum habeat. Adeo illustria & perspicua haec sunt, ut facula non magis quam merus dies, nedum Scholastici istius tenebrionis officii, indigeant: quem ego iterum Anticyras facessere jubeo. VLIT.

326. SCILICET] Ita enim est. à magnarum rerum imagine & repraesentatione licet prospicere quae sit exiguis rebus ratio, & quo modo, quo intuitu dirigenda & moderanda. JOHNS.

326. EXIGUIS] Quia jam de orbis Imperio inter canum tuendorum praecepta locutus est, à tantis reb. specimina fumenda etiam ad minimorum curam. BART.

326. IMAGINE] Exemplo atque figura. Seneca Epistola LXXII. Solebat Attalus hac imagine uti. Vidisti aliquando canem missa à domino frustra panis aut carnis ore aperto captantem? Quicquid excepit protenus integrum devorat. Et semper ad spem futuri hiat? Idem evenit nobis. BART.

327. RATIO,] Prospicies quae sit Ratio rebus exiguis & quo pacto regenda, exemplo maximarum. BART.

328. IMPERIUM] Imperator, JOHNS.

328. UNUS] Ut unius adfuescant imperio, & vocem ejus discant, qua causa pluribus opus non est. BART.

328. UNUSQUE MAGISTER] Hic κυναγωγός est Polluci. Cujus nulla, quod miror, mentio apud alios est. Sed major Xenophon ipsi venatori hoc magisterium videtur reliquisse, quem ideo κυνηγέτω vocat, quia prima illa canum, non ulla peritis Cura prior, ut supra monuit Gratius. Pollux; καὶ ἡ τῶν κυνῶν ἡ ἀγωγή, κυνηγέτω δὲ οὐ μόνον τῷ ἔργῳ καλῶς. Ab hac scilicet parte tota venatio nomen fortitur. Olim enim ipse venator omnia haec munia obibat, nec sibi turbam contrexerat comitem. Ipse canes ducere, quod praecipuum est, ipse feram persequi & inquirere solebat. Qualis ille, quem supra laudavit noster, Hagnon, qui uno cane inductore assumpto totam venationem solus exequabatur.

Hinc κυνηγέτω & κυναγῆτες (si modo integra haec vox est apud Pollucem lib. vii. cap. ult. §. 9.) & ἱππαιγῆτες ipsi dicti. Hi sunt Ἀγροίται, οἵτε κυνῶσι πεποιδῆτες, Apollonio. Postea vero in diversa officia venatio distributa est, & totam familiam requirebat. Hippolytus eam egregie partitur in prologo suo apud Senecam. Δικτυαγωγός ita protinus ab exordio affatur:

Ite umbras cingite silvas.

Statim ἱππιδάτας, sive investigatores dimittit:

Summaeque montis iuga Crecropii

Celeri planta lustrate vagi.

Hac hac alii, qua nemo alta

Textitur alno; qua prata jacent.

Vos, qua Marathon tramite laevo

Saltus aperit. Vos, qua tepidis

Subditus Aulstris frigora mollit

Durus Acarnan. Alius rupem

Dulcis Hymetti: parvas alius

Calcet Aphidnas, &c.

His ita passim oberrantibus ipsos, quos dixi, κυναγωγός officii sui distinde quoque admonet:

At vos laxas

Canibus tacitis mittite habenas, &c.

Tum δρυκωγός & λινέπαι, aliosque ejusdem fere officii ministros ordinatim disponit:

Alius raras

Cervice gravi portare plagas;

Alius teretes properet laqueos.

Pisla rubenti linea pinna

Vano cludat terrore feras.

Tibi libretur missile telum:

Tu grave dextra laeva que simul

Robur lato dirige ferro.

Tu praecipites clamore feras

Subfessor ages: tu jam victor

Curvo solves viscera cultro.

Haec ultima palma trophaei. Quae singula, uti ea quaeque in venatore suo requirit, Gratii praeceptis applicanda. Sunt enim divina prorsus & ex arte, ac methodice ab optimo venatore disposita. VLIT. Magister catulorum, ut magister Equitum. alibi enim catulorum agmen exercitum vocat. & ubique fere ad Romanam militiam alludit Gratius. paulo post, *Socios*. JOHNS.

330. HUNC

Additur, ille dapes, poenamque operamque ministrans
 330 Temperet: hunc spectet silvas domitura juvenus.
 Nec vile arbitrium est: cuicumque haec regna dicantur,
 Ille tibi egregia juvenis de pube legendus,

Utrum-

N O T A E.

330. HUNC SPECTET] Ad hujus nutum pendear. Similis in Psalmo divino phrasis: *Sicut oculi servorum in manus dominorum, sicut oculi ancillarum in manus dominarum, sic oculi nostri ad Deum spectant.* Silvas denuo hoc versu pro feris dixit, *Juventutem canum* ut apud Virgilius Georgic. iv.

Ut cum prima novi ducent examina Reges, Vere suo, ludetque favis emissa juvenus. Ita alibi *pubem* noster dixit. & Virgilius *Quirites*. BART. Imitari haec videtur Oppianus lib. i. ubi venatoris habitum ita delineat:

Τῶ μὴ πιαλίοι θήρης ἐπὶ μάλοι ἴσιν,
 Μηδὲ τι λαπταλίοι· καὶ γὰρ ποτὶ δρεψάσασθαι
 Θερπὴν ἐυνάλιοις χρεὶν πολυαγρίε φάσιν.
 Τούτων μὲν μοι δέμας ὠδὴν κερσασάμενοι φοιτῶντων,
 Ἀμφότεροι κεραιπὸς τι θίειν, διαπαρὼν τι μάχισθαι.

Καὶ δ' ἄρα δεξιτερῇ μὲν ἐπιχειροῦσιν ἄκοντας,
 Ἀμφιδύμῃς ταῖσιν ἀριπαιῶν δ' ἐπὶ μισοσύνῃ ζώουσιν.

Λαπῇ δ' αὖ πειζὺς ῥῆ' ἄγχι κύνας. &c.

Corpore nec veniant haec in certamina obeso,
 Nec graciles nimium: sed agendi tempora belli
 Noveris, & socios tutatier hoste minores.
 Ille mihi media juvenis de pube legendus,
 Utrumque & permixt, & sumptis impiger armis.
 Terribilisque manu vibrata salarica dextra
 Det sonitum, medio praecingatque ilia cultro.

Quem laevâ sequitur silvas domitura juvenus.
 Ita mixtis Gratii verbis haec vertere liceat, ut agnoscat quam presso pede ea secutus fuerit Oppianus. VLIT.

330. JUVENTUS.] Sic Virg. de apibus. *ludetque favis emissa juvenus.* JOHNS.

331. ARBITRIUM] Electio videlicet Magistrorum canum. Vel arbitrium pro Imperio usurpatum. Ut *Arbiter* est Imperator. Horatius de Neptuno.

quo non arbiter *Adria*

Major, tollere seu ponere vult freta.
 Claudianus de Plutone.

o Maxime nostris arbiter.

Seneca:

Tandem nostris, ait, vincimus, arbiter. BART.
Arbitrium hic est *ἐπιχειρημα*, ut & evidentius in

illo C. Severi loco, quem modo emendavi: *divinaque rerum Cura sine arbitrio est.* id est, frustra hic esse, qui curant rerum cognoscere causas, quia cominus arbitrari & inspicere, aut palpare non licet,

Ut major Species Aetnae succurras inanis.

Versus enim hic, si retinendus est, parentheticus fieri debet, & hoc ordine explicandus. Mihi tamen semper placuit eum expungi, ut male repetitum ex praecedenti. An bene, aliorum arbitrium esto. VLIT. I. e. Imperium JOHNS.

331. HAEC REGNA] Merito itaque acceptâ venandi à patre suo venia Rex etiam sibi esse visus est Scipio, ut refert Polybius in Excerptis, quae ex Constantino Porphyrogeneta edidit doctissimus Valesius: *ὡς ἐπιλαβόμενος, καὶ τομύζας οἰοῦν βασιλεύειν.* Qua facta sibi venandi potestate, quasi regnum adeptus. &c. Semper enim Regium hoc & solum Rege dignum habitum fuit exercitium, quia ex eo *συνεπαύται τε ἀγαθοὶ, καὶ συνεληγοὶ γίγνεται*, ut graphice *ἐπιλαβίζει* Xenophon. Quapropter & Oppianus & Aurelius noster Imperatoribus suis *μνηστευόμενα δέματα* cecinerunt. Et Philostratus venatorem suum regali quoque ornatu insignivit *εἰκόνα* lib. i. cap. xxix. De quo latius alibi dicam. VLIT.

331. DICANTUR, Destinantur, vel conferuntur. JOHNS.

332. JUVENIS] Xenophon cap. ii. *Χρὲς δ' ἔσθ' ἄρα δρεψάν ἐπιθυμῶντα τὸ ἄγχι, καὶ πλεὺς φωνῶν ἐλαλίαι, πλεὺς δ' ἡλικίαν παρὲς ἤτη ἑκατοῖ. τὸ δ' εὐδὲ ἱλαφροῖ, ἱχυροῖ, ψυχρῶ δ' ἱκανὸν, ἵνα τὸ πόνον ταῖς κερταῖς χάσῃ τῷ ἔργῳ.* Quae vestigiis sequitur Gratius, ut Gratium Oppianus. Nisi quod Xenophon ea ad retium curam, quasi ea praecipua venatoris sit, commendaverit, quae proprie, ut melius ea applicuit Gratius, ad *κυνηγεσίαν* requiruntur. Sed, ut dixi, omnia haec munia ipsi olim venatori obeunda erant; idem canum ductor, & ad retia subfessor erat. Unde Xenophon τὸ *ἀρκευεῖν*, ut habent MSS. codd. inibi, pro venatore posuit. Et Plinius Caecilius, quum ad *retia* tantum *federet*, sive *δρεψοῖ* ipse ageret, venari tamen se professus est lib. i. Epist. vi. & lib. v. Epist. xviii. VLIT.

S

333. UTRUM-

- Utrumque & prudens, & sumptis impiger armis.
 Quod nisi & accessus, & agendi tempora belli
 335 Noverit, & socios tutabitur hoste minores:
 Aut cedent, aut illa tamen victoria damno est.
 Ergo in opus vigila, factusque ades omnibus armis:

Arma

VARIAE LECTIONES.

333. *Impiger*] *Integer* B. Ed. Vide Comm.
 336. *Cedent*] Ita leg. B. & cit. *sedent*. illa] *ipsa* G. & B.
 337. *Facilisque*] Ita ego. Vulgo: *factusque* G. *farsusque* B. *factisque*. Vide Comm. VLIT.
 Sed *factus* idem praefert in Cur. Secund.

NOTAE.

333. UTRUMQUE] Homerum imitatur.
 Ἀμύκτιον βασιλεύς τ' ἀγαθὸς κακίους τ' αἰχ-
 μήτην. JOHNS.

333. INTEGER] In veteri ed. *impiger*. Quod quare mutaverint, siquidem eam editionem secuti sunt non pauci, Correctores, ego non dispicio. BART.

334. ACCESSUS,] Videtur haec transtulisse noster ex iis, quae per venationem addisci posse, ut militantibus usui sint, docet Xenophon in Epilogo: Εἰς τὰς ἀποσώδαις τοῖς αὐτοῖς τοῖς πολεμικοῖς ἅμα οἱ τε ἱπποὶ ἐπιέναι, καὶ τὰ ἀγέλε-
 λόφῃνα ποιεῖν, ἃς τὸ ἔργον καὶ αὐτοὶ αἰεὶ τὰς ἀ-
 γέλας. In accessibus quoque hinc scient quomodo hostes invasuri sunt, & imperata faciant, quia & feras ipsi hoc modo venantur. Hi sunt accessus, haec agendi tempora belli. Hinc tralaticie Maro Aeneid. xi.

Hos aditus, jamque hos aditus, omnemque pererrat
 Undique circuitum, & certam quatit improbus
 hastam.

Quod jam supra ad vers. ccxlii. applicavi. VLIT.

334. AGENDI BELL] Insolentior phrasis, *agere bellum* pro gerere. Claudianus lib. ii. in Eutropium.

Tandem Consilium belli confessus agendi.
 Et in Epigrammatis.

belli quibus ille peracto
 Conspicuis, reges inter fulgeret Achivos.
 Operari bellum dixit Boëthius li. iv. de Consol. Philos.

Bella bis quinis operatus annis. BART.

335. Socios] Canes intelligit. BART. Haud aliter ac Romani, ubi virtute pericula propulerant, sociis atque amicis auxilia portabant, ut loquitur Salustius in prooemio belli Catilinarii. Sed socii hic sunt canes. Ut supra quoque: nec sibi tur-

bam Contraxit comitem, de canum agmine possit intelligi. Pollux enim cap. iii. καὶ συνεγὼν κυνηγίτη καὶ σκυδῶν inscriptum ita orditur: καὶ συνεγὼν καὶ κυνηγίτη κύνεις, ἵπποι, &c. Et venatoris socii sive comites sunt canes, equi. VLIT. Id est, canes. Ovidius i. Remedii Am.

— & comites, sedula turba, canes. VLIT.
 in Add.

335. HOSTE MINORES:] Minus validos hoste stabulis excito. BART.

336. SEDENT,] Legendum *cedent*. Quod pueris perspicuum est. Sine ope impigri atque folertis magistri canes aut venationem fuga deserent, aut cominus hosteis aggressi, licet vicerint, multi tamen cadent, & victoriam cruentam parient. Pro illa in v. c. ipsa quod ego verius esse & magis conveniens, non dubito. BART.

337. FACTUSQUE] Dubitare licet de ingenuitate hujus vocis, Valere potest, compositum, ad amissum expeditum & subactum armis gerendis. Ita *Argentum factum* dicimus, quod eam figuram adeptum est, in qua utile est. Non abludit ab hac phrasi illud Boëthii li. ii. c. iv. de Cons. Phil. quod vitae pretio non segnis emeris, vir totus ex virtutib. factus, Uti hic factus omnibus armis. Praeterea id alludit hoc verbo, quod armis omnibus induti velut alii à priorib. facti videntur, ut de Cataphractis Ammianus & Poëtae loquuntur vivum aut animatum eos esse chalybem. Nec absimilis modus loquendi in illo Propertii. libro. ii. Nam rursus licet Aetoli reseras Achiloi.

Fluxerit ut magno factus Amore liquor.

Quasi factus ex ipso Amore, Ita hic factus ex armis. Sed quicquid adferatur, non videtur sine menda esse Gratius. In v. c. *farsusque*. Quod barbarum est. An scribendum.

— factisque ades omnibus armis.

Omnib.

Arma acuerè viam. tegat imas fascia furas.
Sit famulus vitulina tuis, aut tergo fulvo

Man-

V A R I A E L E C T I O N E S.

339. Lege & distingue: Sit sociis *vitulina tuis*, &c. Vide Comm. Duo hi mutili versus desunt in G. VLIT.

N O T A E.

Omnib. quae manu gerenda sunt, armis accinctus adesto. BART. Ita edidi ex conjectura, donec melius quid succurrat. Nam *factus*, aut *facilis* Barthio, non Gratio, digna sunt. Sed poterat vulgata defendi pro captu recentioris librarii, qui ex sui saeculi loquela hanc phrasem videtur Gratio affinxisse: *factus armis*, id est, factis armis instructus. Sic passim loquitur sequior Latinitas. Jul. Capitolinus in Maximinis: *Fecit & spatulas argenteas, fecit etiam aureas*. Scilicet factis ex auro usus est. At nunquam ita loquuti sunt principis, quo vixit noster, aevi auctores. Quem nasuti librarii barbarismum ut à cultissimo hoc poemate abigerem, malui audaciâ quam negligentia peccare. Sed enim omnino ex genio auctoris est, *facilis armis*; ut supra: *faciles, magnique Lycaones armis*. Et de Ancaeo: *geminisque securibus ingens*. VLIT. Nihil mutandum fuit. *Factus armis*, id est: instructus, paratus. Cicero lib. II. Epist. XXIV. ad Attic. *Hic ille omnia quae voluit de rep. dixit ut qui illos factus instructusque venisset*. De ipso Attico Cornelius Nepos: *Neque tamen horum [artificum] quonquam nisi domi natum, domique factum habuit*. Id est, propria industria instructum, ut ex sequentibus patet. Sic *facere*, pro parare, instruere. Seneca ad Marciam: *prout illum consuetudo fecit*. Sed editur vulgo, *insecit*. Silius lib. XIII. *turmas, Libycas quas fecerat auro Hasdrubal*. Nardi *florem facere*, i. e. praeparare Lucretio lib. II. Aliquando & pro idoneum esse, *facere* legas. Ovidius I. Amor. II. *quisquis ad arma facit*. & Epist. Hippias:

Medeae faciant ad scelus omne manus.

Aliquando & pro juvare. Idem III. Trist. *Nec coelum, nec aquae faciunt*. Tertullianus de Patientia cap. V. *Neutrum alteri facit*. *Facere literas*, Cypriano lib. II. Epist. III. *Facere Epistolam*, in Digestis, mandati. Sed haec parum ad Gratium faciunt, cui *factus armis* ita dicitur, ut antea *magnique Lycaones armis*. Et Ovidio, ut modo restitui, *Totus eram jaculo*: & Valerio, *totus Tiryshius arcu*. VLIT. in Add.

337. FACTUS] Paratus, instructus. Cic. L. I. ad Verrem. *Erat comes ejus Rubrius quidam, Homo factus ad ejus libidines*. ad Attic. I. 4. 21. *Erotem, ad ista expedienda factum, reliqui*. i. e. aptum & accommodatum. JOHNS.

338. ARMA ACUERE VIAM.] Ingeniosam reddiderunt & acriorem viam seu methodum aut artem venandi. Manilius.

— *longa dies acuit mortalia corda*

Et labor ingenium miseris dedit —

Juvenecus lib. I. Historiae Evangelicae.

— *salis absumptos acuet substantia gustus*

BART. Quid sit *acuerè viam* prorsus nescio. fas sit itaque conjecturâ non audaci nimis fanitatem loco restitutum ire. Videtur ergo legendum *Virum*, & verba parenthesi includenda. Haec itaque loci mens. Primo mane accingete ad venationem, instructusque adsis omnibus armis, armis, inquam omnibus (Arma enim viris, animos addere solent.)

— *αὐτὸς γὰρ ἐπέλκετ' αἰδέσθαι οὐδὲν*. JOHNS.

338. FASCIA] Notarunt jam pridem cum renascentibus bonis literis eruditi, Romanos consueffe fasciis crura involvere, non vero uti quilibet nos hodie commodius solemus, indumentis, nisi si perones aut alia graviora arbitreris, quae incommodiora, quam ut semper gestari potuerint. Vide Commentarios Alciati & aliorum. BART.

338. TEGAT IMAS FASCIA SURAS.] Pollux inter Venatoris *σκεῦη* etiam recenset: *καὶ ποδῆμα καὶ ἰλα ἐς μέτωπον καὶ πῦλον ἀνθρώπου, δις καὶ ἀπὸ τοῦ ποδὸς καὶ τοῦ πύλου*. Et *semplotia ad mediam tibiam* (sive *imas furas*) *fascia astricta*. Ita enim *ποδῆμα* illa vocari docet Festus in *Ploti*: *Soleas quoque dimidiatas, quibus utebantur in venando, quo planius pedem ponerent, semplotia appellabant*. Xenophon simpliciter *ποδῆμα* venanti accommodat. Oppianus *γυμνοῖσι δὲ ποσσὶν ὀδῶσιν*, pedibusque incedere nudis, investigatoribus edicit, ne folearum strepitu feras excitent. Quod alias incommodum nimis est, & hodie usu prorsus caret. VLIT.

339. INULINA,] In veteri editione nihil nobis

S 2

bis

340 *Mantica, curta chlamys, canaque è Maele galeri:*
Ima Toletano praecingant ilia cultro:

Ter-

V A R I A E L E C T I O N E S.

340. *Canaque*] Steyn. *cavaque*.

N O T A E.

bis opis hoc desperato loco fuit, nam illa totos hos versus omisit, & ordinem reliquorum pene capitali errore damnavit. Non difficile nobis erat de pelle hinnulei, tergore suis, caprino galero, & aliis tantis suppletiones componere. Verum dudum ei sectae nomen dedimus, quae mavult vel deploratissimas lacunas in veterum scriptis, quam cujuscunque etiam ingenii argutas atque suave tinnienteis expletiones. Quae, quali etiam cunque acumine extusae, χαλρία χειρισίαι sunt & Bardocucullus ad Tyrianthina. BART. Tinearum hasce injurias, si quidem absque veterum librorum ope vindicare non est, id quod possumus, celabimus aliquatenus, si ita sarcitur haec lacuna:

Sit fociis *visulina tuis, aut tergore fulvo*

Mantica, cincta chlamys, canaque è maele galeri.

Quae particulatim excutiemus. *Visulina mantica* est *μῆχιον* *κωδῆχον*, quem requirit Xenophon c. II. Εγω δὲ καὶ ἐν ὅτῳ ἔστιν αἰ ἄρκεν καὶ τὰ δίκτυα ἐν ἰκατῆρις *κωδῆχον* *μῆχιον*. Quae proculdubio inde mutuatus est Gratius, cum & sequentia de falce verbotenus transtulerit, ut statim videbimus. Pollux: *κωδῆχον* δὲ, *δίγμα μῆχιον*, εἰς δὲ *σύνθεται τὸ δίκτυον*, τῷ *χημαὶ* *πικτομήλιον*, ὡς *πικρὰ τὰ σὺνταρα βαλάντια*. Hinc est quod Hesychius exponat: *κωδῆχον*, *δυδάκτιον*, *βαλάντιον*, ἢ *μαρσιππιον*. Nam hac generali notione apud autores non invenitur. VLIT.

339 SIT FAMULIS] Quae in hoc & sequenti versu diverso charactere impressa vides, Vlitiana sunt. MS. Longobardicus hic loci mutilus erat, frustra itaque conjecturis indulgetur ubi nulla datur conjectandi ansa. JOHNS.

343. CANAQUE E MACLE] Potest & vulgata haec servari. Est enim *maclis* sive *machlis* fera, ut testatur Plinius lib. VIII. cap. XV. Item notam in *Scandnavia insula*, nec unquam visam in hoc orbe, multis tamen narratam *machlin*, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu. Hanc si intelligere potuit Gratius, merito *canam* dixit, cum pleræque etiam hodie Septentrionalis orbis animalia pilo albedo sint. Ursorum pelles albas quotidie inde advehunt nostrates nautae, & i-

pfos saepe lepores ac mures terrestres albos inveniri referunt. Dubitari tamen merito potest, an Gratii aevo innouerit jam hoc cum patria sua animal. Itaque melius est ut τῷ *πανν* assentiamur scribenti *maele*. Sed quod idem *lucifugaeque e maele*, reponat (pace ipsius dixerim) ipse versus ferre respuit. Commodius autem vulgata exponi & teneri potest, quia maelinae pelles, quarum & hodie frequens usus, omnino canae sunt, & ipsae maeles tam Gallis quam Anglis *canae* peculiariter indigerantur. De quibus latius infra dicam. Omnino itaque vera hic lectio est: *canaque è maele galeri*. Haud dissimili capitis tegmine usi fuisse videntur Albani, venatione celebres olim, quos Strabo l. XI. refert habuisse *δεῖκναι* *δεξιά* *παραπλοσίως* *τῆς* *ἰσχυροῦς*. VLIT. Martialis Spect. de damis:

Speclavere canes praedam, stupuitque superbus

Venator cultro nil superesse suo.

Meminerit etiam *venatorius cultri* Seneca Epist. LXXXVIII. & Suetonius Augusto cap. XIX. & Claudio XIII. VLIT. in *Add.*

341. CULTRO:] *Cultri* in venatione magnus usus, nam id experientia constat. Martialis excusso venabulo eum aprinis praeliis aptum arguit libro. XIV.

Si dejecta gemes longo venabula rostro,

Hic brevis in grandem cominus ibit aprum.

Lemma Epigrammatis, *cultus venatorius*. Vide doctissimum Lipsium Saturnalia libro II. cap. III. BART.

341. TOLETANO CULTRO:] Gladium Hispaniensem significari suspicor. De eo jam alii dixerunt. Sed cultus venatorius diversum habet. Martialis Apophor. XXIX. *Cultus venatorius:*

Si dejecta gemes longo venabula rostro,

Hic brevis in grandem cominus ibit aprum.

Ita leg. ex MS. Cod. Prior versus lucem accipit ab illo Nafonis Metamorph. X. *excussit pando venabula rostro*. Vel legendum, *dejecta longo ven. rostro*, id est, quae cuspidem sive dente suo exarmata sunt. Sed & alium usum in venatione habet hic cultus, ut videre est in illis, quae modo ex Seneca apposui:

T_u

Terribilemque manu vibrata falarica dextra
Det sonitum, & curva rumpant non pervia falce.

Haec

VARIAE LECTIONES.

342. *Dextrâ*] Steyn. *dextro*.343. *Non*] Nova. A. Steyn.

NOTAE.

Tu jam victor curvo solves viscera cultro.

Quod de exenteranda fera accipi potest. Nisi quis malit etiam ad priorem, quem posuit Mar-
tialis, usum hoc applicare, siquidem is praeci-
pius est. Pollux: *ἔϊφ' μὲν, ὡς ἐπὶ τοῖς συμπεσοῖ
θερίαι, ἔχον ἀμύνεσθαι*. Hinc Oppianus venatori
suo accingit,

— *δριπάνῳ δ' ἐπὶ μεσότηδι ζώνῃ·*

Καὶ γὰρ καὶ θήρεσι πικρὴν πόον ἐστυνόντο,

Καὶ τε κακῶν φερίαισι ἀλεξήτερα φάτων.

Δριπάνῳ pro *curvo*, quem vocat Seneca, *cultro*
posuit. Improprie, & confuse quidem. *Δριπά-
ν* enim proprie falcem denotat, cujus diversus
longe usus est, ut statim ostendam. Oppianus
utrumque confudit. Quod enim ille τῇ δριπάνῃ
assignat, proprium est venatorii cultri, quo se
cum adversus feras, tum malignos, si qui oc-
currant, homines defenderent. Tacitus An-
nal. III. c. XLIII. *Quadraginta millia fuere,
quinta sui parte legionariis armis; caeteri cum ve-
nabulis & cultris, quaeque alia venantibus tela
sunt*. Unde colligere est diversos aliquantum
hos cultros à gladiis Hispaniensibus fuisse, non
adeo tamen, ut non eidem usui inservire po-
tuerint. Ideo *ἔϊφ'ον* cultri loco posuit Pollux.
Et tumultuarii illi apud Tacitum cultros gladio-
rum vice habuerunt, ut venabula pro pilis.
VLIT. Gladius Hispaniensis significatur quo se
cum adversus feras, tum malignos, si qui oc-
currant, homines defenderent. Vlit. De cultro
Toletano, qui & hodie celeberrimus, Gratius
(credo) primus è veteribus meminit. JOHNS.

342. *FALARICA*] Lucanus: *tortilibus vibrata
phalarica nervis*. Unde Silius lib. I.

Librari multa consueta phalarica dextra.

Ubi *vibrari* quoque reponendum videtur. VLIT.
Grandiorem solito hastam designat. venabulum
praegrande. alius enim erat falaricarum usus in
obsidionibus. JOHNS.

343. *DET SONITUM.*] Virg. Aen. XI. *sonitum
dat stridula cornus*. Falaricam autem graphice
describit Livius lib. XXI. cap. VIII. VLIT. in *Add.*

343. *CURVA FALCE.*] Xenophon cap. II. con-
tinuo post *κωῦχον μάχης* requirit & *δριπάναν*, *ἢ
ἢ τ' ὕλης τιμωρία φερίαν τὰ σιόρμα* falces, quibus
σίλνα caedatur, ubi obsentiri aliqua loca oportet. Ita
enim ea voce utitur Apulejus, ut superius anno-
tavi. Pollux cap. III. *δριπάναν δ' ὅπως εἰ δίοι τ'
ὕλης κόψαι εἰς πλὴν τ' ἀρύνει ἀκάλυτον ἐσθλὴν, ὑπάρ-
χοι τὰ δριπάναν*. Quando id fieri conveniat, et-
iam superius demonstravi ad vers. XLIX. No-
ster autem longe alio usu falcem habet, ut *rumpant
non pervia*. Ita quippe legendum conjecit
Vir doctissimus. Vulgo: *rumpant nova pervia*.
Quod eundem sensum admittit. Similis enim
locutio apud Val. Flaccum initio l. I. *mediosque
inter juga concita cursus Rumpere*. Id est, rum-
pendo patefacere, ut & hic in Gratio. Inepte
vero interpretes, *rumpat*, legendum esse monet.
Rumpant, ut modo *praecingant*, nimirum *socii
vel famuli*, quorum appellationem intercidiisse
vel hinc certum est. Aut eadem hic ellipsis est,
quam ad vers. CCXLIII. familiarem Gratio esse
ostendi. VLIT.

343. *RUMPANT*] *L. rumpat*. Nimirum dex-
tra. BART.

343. *NOVA PERVIA*] *Novos aditus*. Ut per
saltum hinc inde impeditum, penetrare possit.
Pervium heic substantivi, ut Grammatici loquun-
tur, vocabuli vim habet: alias adiectivi: ut apud
Hygenum fab. XIV. *Hi capita pedesque pennas
habuisse feruntur, crinesque caeruleos, qui pervio
aëre usi sunt*. Sic *Avia* substantivo posuit Vale-
rius Flaccus libro. 5. Argonauticon.

— *tot casus, horrenda tot avia mensi
Cernimus*. VLIT.

343. *RUMPANT NOVA PERVIA*] Recta locutio
& lectio; nec mutanda fuit. Frequentissima
Silio. Lib. I. de Aufido flumine.

Vix iter Adriaci rumpentem ad litora ponti.

Et paulo post: *rumpitque horrenda per autas Sibila*.
Lib. IV. Gracchus Cos. *rumpens iter*: ac statim,
det Phoebeus rumpere voces. Lib. XII. *obserta viarum
Rumpere nitentes*. Petronius etiam in poematio:

Haec tua militia est: quin & Mavortia bello
 345 Vulnera, & erranteis per tot divortia morbos,
 Caussasque, affectusque canum tua cura tueri est.

Stat

VARIAE LECTIONES.

344. Tit. in Edd. *Canum remedia*.

NOTAE.

Atque has erumpit furibundo pectore voces. VLIT.
 in Add.

343. NON] Vet. Edit. *nova*. quod quid sit nescio. amplector itaque emendationem nescio, cujus, legentis *non*. Vlitius veterem lectionem admittit, & posse defendi putat, viderint alii. JOHNS.

344. CANUM REMEDIA] Haec epigraphæ est haud exiguae in hoc poematis partis, qua totius *κυνηγευτικῆς* peritissimus vates canum medicinam pertractavit. Nihil enim de hac Xenophon, aut quisquam recentiorum post Gratum. Nisi paucula quae ex Aristotele transcripsit Pollux, & peculiari capite viii. *ἀνὶ κυνῶν* complexus est. Quae parum est ut sciamus, si remedia ignoremus. At ea hic Gratius luculenter & affatim suppeditat. Quorum aliqua mutatur, aliqua de suo addit Aurelius, ut in cynegetico illius advertemur. At nec tanti illa sunt, ut de palma cum nostro possint contendere. Videtur enim, ut omni in parte perfectum se ostendat *κυνηγεύς*, huic ex professo curam quoque impendisse, & si non vane hinc augutor, medicinae dogmata haud leviter tantum calluisse. De quo videant Medicorum filii. Non enim meum est officinas illorum evertere, aut arcana artis perscrutari. Contentus mihi ero, si ea, quae ab antiquis magistris didici, in symbolum conferam, ut antiquitati, & verborum magis quam curationum integritati consulam. Non est tamen, cur de salute gregis nostri ex hisce petenda diffidam, cum Hypercritici Censoris illustre illud elogium confidero: Ubi canum, inquit Scaliger Julius, tum morbos tum remedia describit Gratius, satis ostendit aetatis (imo & artis) suae felicitatem: sunt enim luculentissima. VLIT.

344. MILITIA] Bellicus apparatus. JOHNS.

344. MAVORTIA BELLO] Vulnera inter praecelandum per feras accepta. JOHNS.

345. ERRANTEIS] Copiam innuit. Horatius.

— & *nova febrium*

Terris incubuit cohors — BART.

345. DIVORTIA] Discrimina. Varias species, genera diversa, vel successiones. Ut oppido eleganter Columella *divortia veris & hyemis* dixit. libro. iv. ca. xxvii. Sunt autem *divortia vicia* in varios fines tendentis. Lucanus lib. ii.

Fluminaque in gemini spargit divortia campi.

Isidorus libro Origin. xv. cap. xvi. BART. Tot flexibus huc illuc per corpus serpentes, & inexpectatis vicibus adorientes. JOHNS.

346. CAUSSASQUE,] Haec quoque à Medicis petita vocis notio, ut supra ostendi ad illa: *causaeque malum fecere paludes*. Eaque saepiuscule in Medicis his utitur: ut mox: *fallentesque argue causas*. Et paulo post, ubi de pestilentia inquit:

Cum vitium causae totis egere latentes

Corporibus, seraque aperitur noxia summa.

Sed deinde: & *primas vincere causas*. Dubitari possit utrum hoc modo, an simpliciter intelligendum sit: ut illud, quod sequitur: *elementa mali causasque recidunt*. Potius tamen est ut eo, quem dixi, significatu accipiatur. *Causae* sunt enim, *elementa mali*, quas *αἰτιαλογικὰς* in genere vocant Philosophi. De quibus consulendi Medicorum illi, qui *αἰτιολογικῶ* pertractarunt, & ante alios Hippocrates. VLIT.

346. AFFECTUSQUE] *Symptoms*. JOHNS.

346. TUERI] Curare. Lucretius libro. i.

— *Cibo natura animantium*

Propagare genus posset, vitamque tueri. BART.

Non vulgaris haec vocabuli notio à Marone mutuata videri potest, quae illi frequentissima est. Et maxime ex Georg. iii. siquidem ex illo libro plurima in hac pharmacopoea sua condidit Gratius. Huic itaque loco geminum est:

Haec quoque non cura nobis leviora tuenda.

Id est consideranda. Ita & hic *tueri*, est advertere curam. Et superius *tutelam* eodem sensu posuit:

Transseat in catulos omnis tutela relictos.

Idem enim deinde *arbitrium* vocavit, ut suo loco

co

Stat fatum supra, Totumque avidissimus orcus.
Pascitur, & nigris Orbem circumsonat alis.

Sci-

NOTAE.

co notavi. Hinc quoque *tutela* in jure dictam esse puto; non à *tuendo* i. defendendo: quam id jam omnibus JCC. fedit. Autor inveteratae hujus opinionis est Servius Sulpicius, ut videre est L. 1. D. de tutelis. Quo loco post Servianam tutelae definitionem subjicit Paulus JC. Itaque appellantur tutores quasi tutores, atque defensores: sicut aeditui dicuntur, qui aedes tuentur. Imo aeditui dicti, quia aedes tuentur, id est, inspiciunt. & ἰκιστοὶς. Sic & tutores dicti, quos *momboirs*, i. inspectores impuberum vernacula nostra indigetamus. Nec alia de causa ἰκιστοὶς Graecis dicti videntur, quasi animadverfores. Επιτετιοῦται enim esse advertere. Et *mommen* antiqua Belgarum lingua intueri significavit, ut ex derivatis agnoscere est. *Vermommen*, intuitum obvelare, aliaque in vulgus nota hoc arguunt. Sic etiam tutores olim dictos fuisse quid vetat? Frustra enim etymologiam à JCC. discamus, cujus inficitiam passim ipsi produnt. Error ille, quo tutorem, ut aedituum, quasi aedium defensorem, dictum fuisse argumentatur Paulus JC. utrumque evincit. Nam *Aedituus* est sacrae aedis tutor, id est curam agens, ut recte docet Festus. Varro lib. vi. de L. L. A quo etiam quidam dicunt illum, qui curat aedes sacras, *Aedituum*, non *Aeditumum*. Sed tamen hoc ipsum ab eadem profectum est origine, quod quem volumus domum curare, dicimus: tu domi videbis. ut Plautus cum ait: Intus para, cura, vide quid opus fiet. Sic dicta *Vestispica*, quae vestem spiceret, id est videret vestem ac tueretur. Hinc tutor, ἰκιστοῦς, ἰσοῦς, ἰσότης, vel custos; ut Flaccus in arte Poët. custode remoto. Et *tutela*, ἡ ἰκιστοῦς quo sensu modo usurpavit noster. Nam *tueor*, & antiquitus *tuor* tam videre, quam defendere significant. Errant illi qui *tuor* & *tueor* diversa esse putant: quasi hoc defendere, illud videre tantum denotet. Quod alias latius ostendam, ne hic in scholiasticum pulverem nimis excurram. VLIT. Maro Georg. ii.

Sin armenta magis studium vitulosque tueri. Calpurnius noster Ecl. v. de gregibus item; ipse tuendos Accipe. id est, curandos. Sic Plautus Trucul. aequis huic tutelam Januae geris; id est, curam. Caeterum ἰτυμολογία & *Momboirs* à *Mommen*, omnino nunc displicet, & litura ob-

ducenda. Rectius ὁ πᾶν Grotius, quasi *Mond-borgen*. Sane Francis antiquis *Mundebur*, tutela dicitur, in tuitionis formula apud Cassiodorum. Unde per metathesin Germanicum (nam idem cum istis Francis idioma habuere Germani ac Belgae veteres) *Vormundt*, id est, Tutor, derivatum videri possit. *Voormond* etiam dicitur in Frisica L. apud Siccamam. Quia scilicet ore suo pro pupillo foeminave, qui personam in judicio standi non habent, agit. Unde forsitan factum prius *Mondvoor*; atque ita deinceps, *Monboor*, & *Momboir*. VLIT. in Add.

347. STAT FATUM SUPRA,] Hoc est, imminet. Virgilius.

Olli caeruleus supra caput adstitit imber.

Theognis,

Οὐ ποτε τοῖς ἐχθροῖσι ὑπὸ ζυγὸν αὐχίνα θήσω,
Δύσλοφον ἔσθ' εἰ μοι τιώλθῃ ἐπεί τι κί. η.

Sic & Pacatus locutus Panegyrico Theodosii. BART.

347. TOTUMQUE] Novi quidem totum posse conjungi cum orbem, videtur tamen expressum voluisse Graecum τὸ πᾶν. JOHNS.

247. AVIDISSIMUS ORCUS] Mors ipsa, sive Pluto. Plautus.

Aggerantem recipere Orcus noluist.

Tibullus libro iii.

Me vocat in vastos amneis, nigramque paludem
Ditis, in ignava luridus Orcus aqua.

Lucretius libro. v. Alii. BART.

348. PASCITUR,] Deglutit, devorat, atque insitit pecudis summos ejus floreis depascitur. Hinc interpretandum epigramma Martialis libro. ix. LXXXII.

Duxerat esuriens locupletem pauper animumque

Uxorem. Pascit, Gellius, & fuit.

Hoc est, nihil aliud agit in conjugio tam absono Gellius quam laute vivere, aut famem pristinam magnis bolis explere, & illud nequam in gratiam anus patrare. Sic Firmicus, ut Gratius noster. ardehis ut stipula, cujus inanis vilis cineris favillaque servatur, quam rapax ignis violentia congeniti spiritus, pascitur. Virgilius Georg. iii.

Pascuntur vero silvas & summa Lycæi.

Horreuteisque rubos

Ubi Servius: & pascor & pascor illam rem, dicimus. Falsus olim in Latinitatis damnanda hac phrasi Angelus Politianus, princeps Litterato-

rum.

Scilicet ad magnum major ducenda laborem
 350 Cura, nec expertos fallat Deus. hinc quoque nosse
 Est aliud, quod praestet opus placabile numen.
 Nec longe auxilium, licet alti vulneris ora

Ab-

V A R I A E L E C T I O N E S.

352. Ora] Orae. G. B.

N O T A E.

rum sui aevi, & sine quo fuisset, plurima nostra aetate in Litteris obscura essent. Latinitatis vero tam exactus & elegans, ut ipse cum Romanis, cum ipso nostri aevi nemo ullus certare possit. BART.

348. NIGRIS] Elegantissima pictura Mortis omnibus imminentis, & cujus stridorem omnium corda exaudiant; nigras illi alas tribuit, quod omnia funesta nigra vocare antiqui consueverint, omnia vero felicia, candida. De quo ad satiem alibi scripsimus. BART.

349. LABOREM] Malum, quo corpus animulve laborat. Malum quoque saepe idem valet quod labor, quo exercitatur. Virg. *Ad-suetumque Malo Ligurem*. JOHNS.

350 DEUS.] Eventus; Fortuna. τὸ θεῖον ita usurpant Graeci, maxime Eunapius & Zosimus in Christianorum invidiam. Saepe ita Heliodorus. Virgilius.

*Nunc tremere instantis belli certamina dicis
 Communemque timere Deum*

Hoc est, Fortunam. Claudianus.

*Desinet elatis quisquam confidere rebus,
 Instabilemque Deos & lubrica numina discat.*

Horatius.

— non tibi sunt integra lintea,

Non Diis, quos iterum pressa vocis malo. BART.

350. HINC] Ab experientiâ nempe licet nosse aliud opus, quod praestat numen placabile. Heinsius hunc locum ita emendandum censet

— Hinc quoque nosse

Est illud, quod praestet opis placabile numen.

numen opis, i. e. opiferum. postea, animae numen. at quo saepius repeto hunc locum, eo magis displicet, ita merum frigus est, ita tarde incedit, utcunque omnis ponderis experts. Audacius itaque agamus, & sanitatem amputando licet restituere conemur. Sic ergo locum lege,

Scilicet ad magnum major ducenda laborem

Cura; nec expertos fallat placabile numen.

Idem postea vocat, facilis Paean.

Poterat sane aliquis paulo religiosior hanc notulam margini ascribere. JOHNS.

350. NOSSE EST] Graecismus. Menander.

καταγορεῖν δὲν ἐστὶ καὶ νοσῆναι αὐτῶν. Idem.

Οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ζῆλον: τὸτο πείσεται.

Vide Commentarium Indicis Appulejani BART.

352. EST ALIUD QUOD PRAESTET OPUS] Est aliud opus quod praestet. Simili traiectione Maro usus, in versu de cujus scriptura multis seculis dividiae fuerunt.

Sunt aliae quas ipse vias sibi repperit usus.

Et Q. Serenus.

Sunt alii, quos dura movet Natura, tumoreis.

BART. Scribendum olim putavi: hinc quoque nosse Est aliud, vel potius, illud, quod praestet opem, pl. n. Nunc vero nihil mutari volo, postquam ενυχεν hanc verborum Gratio familiarum adeo esse observavi. Quae ut promptius agnoscat, distinguendum erat:

Est aliud, quod praestet, opus, placabile numen.

BART.

351. NUMEN.] Deus. Hinc quoque nosse est illud, quod Deus praestat opus. JOHNS.

352. NEC LONGE AUXILIUM,] Virgilius Geor. III.

Non tamen ulla magis praesens fortuna laborum est,

*Quam si quis ferro potuit rescindere summum
 Ulceris os: alitur vitium, vivitque regendo.*

Hinc noster vulneris ora dixit; pro quo inepte orae ex suo sibi codice adducit & commendat Barthius. Ita mox: lacerique per ulceris ora. Et deinceps: si perniciēs angusto pascitur ore Contra pande viam. Quae plane ex Maronianis hisce expressa sunt VLIT.

352. LONGE] Ex Marone,

Longe illi Dea mater erit — BART.

352. VULNERIS ORA] V. e. orae. Quod hoc loco recipiendum. nam ora post paucos versus repetitur. BART.

353. Ab-

Abstiterint, atroque cadant cum sanguine fibrae:

Inde rape ex ipso, qui vulnus fecerit, hoste

355 Virosam eluviem, lacerique per ulceris ora
Sparge manu, venas dum succus comprimat acer.

Mor.

V A R I A E L E C T I O N E S .

353. *Atroque*] Ita ego. *utroque* A. *utroque* Gesn. VLIT. A. Steyn. *utroque*. Vlit. legit *atroque*. Paris. Lugd. *utroque*. ex conj. Pyth. JOHNS.

N O T A E .

353. *ABSTITERINT*.] A se videlicet invicem. Elegantissimo hoc verbo, multi ita usi sunt. Apud nos exstat vetus membrana, in qua Lyrica quattuor carmina sub nomine Vespricii descripta, elegantissima sane, & vetustatis non dubitandae, ubi idem usus hujus verbi. BART. Discesserint ab invicem. JOHNS.

353. *ATROQUE*] Ita elicui ex veteri lectione, *utroque*, quam ex archetypo servaverunt primae editiones. Primus Gesnerus legendum conjecit, *utroque*. Quod in editiones posteriores male propagatum fuit. At quis nescit A & V nihil inter se differre in vetustioribus manu exaratis libris, quorum vetustas hoc maxime argumento intelligitur? Descriptoris itaque incuria *utroque* hic scriptum fuit, pro, *atroque cadant cum sanguine fibrae*. Hoc etiam ex Georg. III. petiit videtur: *in naribus ater Sanguis*. Item Aeneid. III. *hinc atro liquuntur sanguine guttae*. Ut *κίλιν αμα* Theocrito in Pharmaceutr. VLIT. Sic Vlitius. olim *utroque*, unde Pithoeus *utroque*. non male JOHNS.

354. *RAPE EX IP SO*] Plurima in Naturae arcanis latent, quorum causae parum sunt vulgo exactae. Inter quae medicina illa quae ex corporibus laedentium ducitur, merito suo recenseri debet. Scorpionis curatio nemini ignota est, nec ulli Achillis medicina, qui cum a praestantissimo medico institutus esset, quem ipse vulneraverat, cum ipse optime persanavit. quod in fabulam somnii Poetae deduxerunt. Sic adversus muris aranei morsum ipse necatus & oleo immersus remedium praestat. Aliorumque sui generis ictus innoxios facit, in cretam conclusus, & collo laeli appensus, ut scribit Vegetius Veterinar. libr. III. cap. LXXXII. Ita & canis rabidi morsum jecur ejus decoctum atque deglutitum emendat, ut idem auctor est libro eodem. cap. LXXXIV. &c. BART. Serenus Samonicus c. XLVII.

Quem nocuit serpens, fertur caput illius apte

*Vulneribus jungi; sanat quem sauciat ipsa,
Utque Larissaea curatur Telephus hasta.*

Ita legendum eo loco, non *Cui nocuit*, quod Viro docto in advers. placuit. Epiraphium vetus: *Nil te damna nocent communis funere lesbi.*

Haec quadrantarii scriptura est. Pro quo alii ediderunt: *Nil te dura movent*. Uti & antea in eodem Epitaphio: *Multorum invidiam tandem caruisse*. Quo loco iidem supposuerunt: *invidia*. Sed haec *ὁ πατρις*. Nunc pergamus. VLIT.

355. *VIROSAM ELUVIEM*.] Pus-vulneratae aut occisae ferae dicit, saniemque vulnerib. emanantem. Vel pinguem tabum visceribus inhaerentem, aut omento adgnatam. BART. Non pus aut saniem, sed lotium intellige. *Virosam* vocat propter falsedinem. Ut *falsedinis virus* Plinio alicubi: & lib. XXXI. cap. VI. aquam marinam *vetustate virus deponentem* dixit. De lotio autem loqui Gratius sequens illud arguit: *venas dum succus comprimat acer*: id est, lotii virus. Et Dioscorides quoque adversus vulnera à cane non rabido facta probat urinam ejus. Quod cum laudaret Gesnerus ὁ πῦρον, mirum est, non vidisse & haec de lotio ferino intelligenda esse. Fimum itaque caninum, quem ille hic Gratio oggerit, foricariis relinquimus, cum urinae *succus acer* aperte attribuitur, nec de fimo accipi possit. Nec melius promisso capillo hic ariolatur Barthius, & nescio quae inaudita nobis obtrudit remedia ex pure, aut tabo, & aceto. quae nec cogitavit quidem hoc loco Grati. VLIT. Salfam. *virus* pro maris falsedine. Lucretius.

Ionium glaucis aspergit virus ab undis.

Plin. Lib. 31. c. 6. *aquam marinam vetustate virus deponentem* dicit. JOHNS.

355. *ELUVIEM*.] Urinam effusam. adi. Doctissim. Gronov. ad Livii L. I. c. 4. qui te doctiorem, pro suo more, dimittit. JOHNS.

356. *SUCCUS ACER*.] Omnia acra siliunt sanguinem. Per *succum acrem* Grati. acetum intelligit, quod praeter caetera bene cruorem si-

T

acere,

- Mortis enim patuere viae. tum pura monebo
 Circum labra sequi, tenuique includere filo.
 At si perniciēs angusto pascitur ore,
 360 Contra pande viam, fallentisque argue causas.
 Morborum in vitio facilis medicina recenti.
 Sed tactu impositis mulcent pecuaria palmis,

(18

VARIAE LECTIONES.

358. *Angusta*] Ita cit. Gesn. & P. *angusto*. A. Steyn.
 362. Hiatum interfert post hunc verbum G.

NOTAE.

fiere, scribit Celsus libro v. Vide & Plinium libro. xxiii. cap. i. Quare *tum non dum* scribendum, ut postulat sententia. BART.

357. MORTIS ENIM PATUERE VIAE.] Elegantissime. Nam de magnis & latis vulneribus loquitur, ubi ex ventre fibrae cum sanguine, ut loquitur, cadant. Ibi patet mortem minari canibus. BART.

357. PURA] Uno hoc vocabulo elutionem vulneris insinuat. Nam *purum* prius fieri, deinde consui decet. Labra autem vulnere ita consuenda, ut aliquantillum carnis vivae ex utroque latere acus trajiciat, ne filum facile cutem perrumpat. auctor Celsus libro. v. cap. xxvi. BART. Sic mundata, sordibus purgata. JOHNS.

358. SEQUI,] Manu sequi, & revocare discedentia vulneris ora. JOHNS.

360. CONTRA] E contra os ulcers amplius redde & latentes detege causas. JOHNS.

360. PANDE VIAM,] Exscindendum in viam latius vulnus praecipit, ut causae & laesionis arcana pateant. Nam caeca illa & minus hiantia vulnera periculosa norunt omnes. Contra, à sana parte ad vulneris profunditatem scalpulum trahendo. Nam & in eo aliquid commodi esse autumant harum rerum periti. BART.

361. VITIO FACILIS MEDICINA RECENTI.] Id pro confesso omnibus. Persius.

Elleborum frustra cum jam cutis aegra tumebit

Poscente videas, venienti occurrere morbo.

Cicero Philippica viii. *Omne malum nascens facilius opprimitur, inveteratum sit plerumque robustius.* Eodem pertinet dictum Euripidis apud Stobaeum sermone. c

*Μῖλλον ἢ ἰατρός τῇ νόσῳ διδούς, χεῖρον
 ἰάσας ἢ δὴ μᾶλλον ἢ ἱερὸν χεῖρον.*

Quod perperam aliter exponas. Paria etiam apud Silium Italicum, & Ovidium. BART.

362. SED TACTU] Haud dubio intelligit arealogorum aut circulantium, ut loquitur Seneca Epist. xl. quaestum, qui solo tactu morbos iumentorum curare dicuntur etiam hodie. Et saepe eventus ambigua credentium mente, respondit, fortuna non è re. De Pice exempla apud Plin. & Vegetium. Porro in v. e. ita disparati sunt hi versus ut suspicari subeat aliquot intercidisse. Sequentibus de canum saliva loquitur, cui vis inest sufficiens solo linctu vulnera minora perferare. BART.

362. AUT TACTU] In morborum vitio recenti, manibus tantum leviter impositis mulcent pecuaria, id satis est. JOHNS.

362. TACTU.] Coelius Aurelianus L. i. Acut. *Manibus leviter defricandum, sed non impressis.* quo nihil ad hunc locum accommodatius. idem enim Gratus dicit, *mulcent pecuaria manibus, sed tactu impositis.* quae manus mollis partibus affectis calefaciendis & leniendis inservit. Sed & inter Ludibria artis magicae erat, ut praeter carmina tactu etiam offenderent, aut devotiones solverent. Silius. L. i.

Nec non serpentes diro exarmare veneno

Doctus Atyr, tactuque graves sopire chelydros. Plin. *Genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentium ictus contactu levare solitos & manu imposita extrahere corpori.* Vid. Gronov. l. 2. Observ. c. i. ubi haec, & plura. JOHNS.

362. PECUARIA] Interpres iterum hic homini libero nato stigmata inurit, mutilum pronuntiat, & de praestigiis nescio quae ex anili disciplina nobis adducit. Omnem illi lapidem movit *sed* non disjunctivum, sed copulans. Quod etiam alibi notavi. *Pecuaria* autem de canibus dici mirum videri non debet. Infra: *defecta mala*

(Id satis) aut nigrae circum picis unguine signant.

Quod si districto levis est in vulnere noxa,

365 Ipse habet auxilium validae natale salivae.

Illa gravis labes, & cura est altior illis,

Cum vitium caussae totis egere latentes

Cor-

V A R I A E L E C T I O N E S.

365. *Validae*] Ita Paris. Gefn. Lugd. *validum*, A. Steyn.

366. *Cura est*] *Curas altior*. A. Steyn. *Vlitius*, *curis*, legit. & *illi*.

367. *Totis*] *Toties*. Ed. B. & cit. Vide Comm.

N O T A E.

mala pecuaria tabe. Ita & Xenophon lib. viii. de institut. Cyri equos & canes *βοσκήματα* vocavit. Et in Geoponicis lib. xix. cap. iii. de canibus adjicitur: *καὶ τὰς αἰτίας τοῦ κακῆς καὶ τῆς κατὰ τὴν νόσον*, & reliquos morbos pecorum. Quo loco frustra Viri docti Cornarius & Gesnerus *κακῆς* rescribi voluerunt, quasi pecorum appellatione canes non veniant. VLIT. Canes. quasvis bestias significat. Virgil. Equos. Juvenal. Asinos. JOHNS.

364. *Districto*] Libri, *districto*. male. *destringi* & *abradi* simul leguntur, ut *εὐρίπυμα*. JOHNS.

365. *IPSE HABET AUXILIUM*] Aelianus lib. viii. cap. ix. de canibus item: *τῶνδ' ἰσχυρῶν καὶ γὰρ τῶν φάρμακων*. VLIT. in *Add.*

365. *VALIDAE*] Logi Edit. *Validum*. JOHNS.

366. *GRAVIS LABES*,] Scabiem dicit, fatale canum malum. De ejus cura vide Plinium & alios. Phamoni etiam exstat libellus in Germania olim editus, quem in hanc rem legisse utile sit, quamvis paucis is sit notus. BART.

366. *CURA*] Medicinale verbum, quod ea scientia sibi vindicavit quasi proprium. Salvianus lib. v. de Provid. *Qui cum ingravescere sibi morbos vitio suo fecerit, imperitiam medentis incusat, quasi vero curare ullam infirmitatem praecepta possint, si iis infirmus non obediat*. Et cura pro applicatione medicinae. Prosper Aquitanus in pulcherrimo carmine contra ingratos.

Atqui salvator mundi non praemia justis

Solvere, nec sanis venit conferre medelam,

Sed quod dispersum exciderat, fractumque jacebat,

Quaerere, & inventum reparare, ac reddere curae BART.

366. *CURA EST ALTIOR*] Ita ab ingenio primus edidit Pythoeus. Ante quem omnes editiones

repraesentant, *curas altior illis*. Quasi scriptum primitus fuerit:

Illa gravis labes & curis altior illis.

Altior labes, quam ut curae illam vincere possint. Ut infra: *curaque potentia major*. Altior rem labem vocat, quam *cassae totis egere latentes Corporibus*. Quemadmodum paulo ante: *licet alis vulneris ora Abstiterint*. *Altum* enim & infra pro profundo posuit: *circum astrae moenia silvae Alta premunt*. Eodem sensu hic *altior labes* dicatur. Si tamen ex cod. suo: *cura est altior illis*, edidit Pythoeus, non est quod rejiciamus: modo *illi*, non *illis*, scribatur: & cura est altior illi. Hoc enim est quod infra dicit: *ad magnum major ducenda laborem Cura*. Cura altior hic eadem, quae ibi major dicitur. Cui etiam quadrat, quod supra ex hoc, uti vulgo legitur, loco illustravi:

Magnum opus, & tangi, nisi cura vincitur, impar. VLIT.

Ita in vet. libb. Unde proclive erat mihi olim rescribere, *curis altior illis; illis δὲ καὶ αὐτῶν*, nimirum de quibus jam dixerat. Postliminio hunc locum retractans conjeci: & cura est altior illi; scilicet labi: pro, illius labis. Ita Plautus Trinummo: *Ecquis huic tutelam Januae gerit; pro hujus*. VLIT. in *Add.* Ita ab ingenio primus edidit Pythoeus. Vett. Lib. *Curas altior illis*. Heinsius alicubi ad Ovidium plurimos congest locos ubi simile occurrit mendum, ex brevi scribendi modo ortum. Cura est. Vlitius conjicit, *curis altior illis*. Pythoeana magis placet. Nam illis refertur ad *causae* proximo versu, non ad *labes*, quod praecessit. falsus est hic Vlitius qui putavit illis non posse stare & reposuit illi. JOHNS.

367. *TOTIES*] Nam semel licet exstirpata scabies, redintegratur saepius, & insanabilis ad

T 2

ex

Corporibus, feraque aperitur noxia summa.
Inde emissâ lues, & per contagia morbus

Vc.

NOTAE.

extremum sit. Gratius tamen scripsisse videtur, ut est in v. e.

— cum vitium causae totis egere latenteis
Corporibus — BART.

Ita omnes praeter Barthianam editiones. Illa habet, *toties*. Quod supinitati suae imputare debuit Barthius, nec ideo codicem suum, quem nunquam vidit, ementiri, ut tanquam suum praedicet, quod omnes libri habent. Eiusdem farinae & alia buttubata musteus ille luculentorum commentariorum (hoc enim encomium, tanquam focum in cornu, titulo praefert) liber exhibet. Unum, quod ad manum erat, pro aliis loquatur. Versu cccxxxiii. ubi omnes editiones habent, & *sumptis impiger armis*, ille edidit, *integer*. Animadvertit tamen in sua quoque sibi editione veteri legi, *impiger*. Atque adeo correctores (quo nomine nemo ante illum quam Pythoeus intelligi potuit) suggillat, quod hoc mutaverint, siquidem eam editionem secuti sunt. Quam, malum, editionem secuti sunt, Barthi! An eam, quam negas ulli visam, & *ἀντορος* toties vocas, quia scilicet ex Nepheolococcygia eam tecum dormitabundus advexisti? Sed eadem, qua ita vocas, pagina Lipsiae excusam esse ex literis Germanicis sive Longobardicis te arbitrari dixeras, & Germanicam passim indigetaveras. Quia nempe in Germania tua de ea, quam nunquam nisi per somnum vidisti, somniaveras aliquando. Nam in Germania ante te neminem autores hosce edidisse aperte in ipso luculentae editionis tuae capite pronuncias. Quid tamen immutaverunt, quos incusas, correctores? Ego in omnibus editionibus, *impiger*, legi vigilans video. At tu, *integer*, quod cerebro tuo excudisti, illos edidisse accusas. Nimirum quia nec alias editiones, nisi per somnum, inspexisti, qui tuam adeo ut simia simiam amas, laudas, commendas. VLIT.

367. SERA SUMMA.] Sero enim summa mali aperitur, cum tota corpora intus scabie infecta & possessa sunt. Summa est, ut & supra diximus, ipsa mali perfectio, atque summitas. Sic Q. Serenus.

Summa boni est alacres homini contingere visus. Seneca Epistola XL. summa ergo summarum haec est. tardiloquum te esse jubet. Plautus Truculentus.

— Venus

Quam penes amantum summa summarum redit.

Saepeissime hic usus verbi apud Lucretium. BART.

368. SERAQUE] Cum noxia lues jam inveteraverit, & sero prodiderit se ad summum evecta. Summam usurpat pro perfectione, consummatione, & rei ἀκμῇ. Petronius in initio. Quis postea ad summam Thucydidis, quis ad sumam Hyperidis processit? JOHNS.

369. PER CONTAGIA MORBUS] Lege, morbi. Passim enim noster hic Maronis illa sequitur, ubi morborum causas & signa docet Georg. III.

Continuo ferro culpam compesce, priusquam
Dra per incautum serpsit contagia vulgus.
Quam multae pecudum pestes, nec singula morbi
Corpora corripunt, sed tota aestiva repente
Spemque gregemque simul, cunctamque ab origine
gentem.

Hinc illud, quod praecessit: Contra pande viam. Et reliqua, quae operae pretium est inter se comparare, ut appareat quam parum summo vati inferior sit Gratius. Versu cccclvii. Mortis enim patere viae. Hoc Maroni est: Nec via mortis erat simplex. Tum quod sequitur hic: nec viribus ullis, Aut merito venia est. Expresum est ex alio ejusdem libri loco, ubi supra bouum stragem ita ingemit Maro: Quid labor aut beneficia jurant? Quodque addit noster: aut spes exire precanti. Respexit ista longe anteceden-
dentia:

— alitur vitium viritque tegendo,

Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens.
Item quod hic continuo sequitur: VLIT. Virgilius Ecl. I.

Nec mala vicini pecoris contagia laedant.

Quod pro adagio habet Erasmus. Ovidius II. Remed.

— facito contagia vites,

Haec etiam pecori saepe nocere solent.

Porro ad Mortis vias ibidem adde Livium lib. xxxi. Seque ipsi per omnes vias lethi interserent. Id est, modos. Ita Nemesianus Cynegeticon orditur: Venandi cano mille vias. Et frequens hoc in S. Scriptura. VLIT. in Add.

370. EXER-

370 Venère in vulgum, juxtaque exercitus ingens
Aequali sub labe ruit: nec viribus ullis
Aut merito venia est, aut spes exire precanti.
Quod sive à Stygià letum Proserpina nocte

Ex-

V A R I A E L E C T I O N E S.

371. Ullis] Ulli B. coniecit.

370. Fulgur] *Vulgus* Ed. Johns. *Juxtaque*] *Fussa*que A. Steyn. ὕψαικός.

N O T A E.

370. EXERCITUS] Turba omnis hoc vocabulo significatur. Claudianus de apibus, elegantissimo versu.

Mellifer electis exercitus obstrepsit herbis. BART.

371. AEQUALI] Ὀμοῖος. communis. nulli parcens. JOHNS.

371. ULLIS] Multo scitius legas, ulli. quomodo & à Poëta relictum contendere ausim quovis pignore. Nulli veniam à labe facit vel meritum, h. e. sagacitas & industria, vel simplex animus, vel vires denique. De meriti vocabulo vide nostra ad Claudianum, & eruditissimi Heraldi Commentaria ad Arnobium. BART.

372. EXIRE] Labem. ut & antea, *exibit vi-*

373. QUOD SIVE A STYGIÀ, &c.] Maro paulo aliter in fine ejusdem libri:

Saevis & in lucem Stygiis emissa tenebris.

Pallida Tisiphone: morbos agit ante metumque,

Inque dies avidum surgens caput altius effert.

Ut haec Gratius, ita Gratum imitatur Aurelius:

Quod seu coelesti corrupto sidere manat,

Cum segnes radios tristi jaculatur ab aethra

Phoebus, & attonito pallens caput exerit orbe.

Quae se invicem mutua luce elucidant. Sed, ut dixi, à Marone divertitur paulum noster, ut altiore inquisitione institueret. Videtur enim respexisse Actaeonis fabulam, cujus temeritatem non in ipso tantum, sed etiam in canibus ultra est Diana, quae eadem Proserpina esse ab antiquis traditur. Namque & illis continuo tantam rabiem immisit, ut non modo dominum suum invaderent, sed etiam βροχίαις γυνώσκειν αὐτὴν βούλῃ. tardisque vorarent *Lenti maxillis*, ut canit Nonnus lib. v. Dionys. Dixerat jam antea:

— ἀχινυμένη γὰρ

Νέκυον ἀπὸ πύλης βαρυφρονὸς ἰοχαιρῆς

ἄλκιον αἰσχροῦ μινυτοῦς ἀδμαῖν λυτοῦς.

*Quos furtim commissa & inevitabilis ulli
Ira pharetratae in furias rabiemque Dianae
Egerat, insanos vibrantes moribus ignes.*

Ita liceat haec Gratii verbis contexere, ut appareat *furtim commissam iram* ad Actaeonem referri posse, quia furtim tantum nudam Dianam conspexerat. Sed interpretes τὸ *furtim* ad ultionem duxit, quasi latente causa ejus. *Commisa ira est*, quam vocat alicubi Maro, *ira irritata Deorum*. Ut plane infra hoc repetit noster: *commissa quantum Deus ultor in ira Pone sequens valeat.* Aut si Virgillii illud Georg. iv. respexit noster:

Non te nullius exercent numinis irae,

Magna lues commissa.

Ira quoque, ut *lues* & *piaculum* alias, pro culpa hic potest accipi, tanquam effectum pro efficiente. Livius lib. xxvii. c. vii. *ob similis iram fugae missi eo erant.* i. culpam fugae. De quo Grammaticorum judicium esto. Agitur autem hic apud Gratum non de rabie, sed de pestilentia canum ab illo versu: *Illa gravis labe*, usque dum ad rabiem transit. Uti etiam Maro in adducto loco: *Pallida Tisiphone* Quare non frustra ibi adnotat Junius Phylargyrius: *Tisiphonem hic nomen Furiarum debemus accipere, sed pestilentiam cui eleganter Poëta hoc nomen dedit.* Gratius autem Proserpinam, sive Dianam autorem mali hujus nominat, quia summum illi in canes vitae necisque arbitrium attribuerunt veteres. Theocritus in Pharmaceutriis:

Τῇ χροῖα θ' ἑκάτα τὸν ἐ σκυλῆες τραυέτω.

Εὐχόμενοι νεκρὸν ἀνδρὶ ἔχοντα ἐ μύλων ἄμμου.

Nocturnaeque Hecatae, catuli quam protinus horrent
Sanguineos circum tumulos & busta meantem.

V. LIT.

373. NOCTE] Nox Poëtis Orcum notat, chaos illud in quod omnia resolvi putabant. Quia obscura omnia post mortem animantium illis erant. Exemplum obvia. BART.

T. 3.

372. FUR-

- Extulit, & Furiis commissam ulciscitur iram;
 375 Seu vitium ex alto, spiratque vaporibus aether
 Pestiferis, seu terra suos populatur honores:
 Fontem averte mali. trans altas ducere valles

Ad-

VARIAE LECTIONES.

374. *Furiis*] *Furtis* A. Steyn. optime, si apicem mutaveris. *furtim*. alii. JOHNS.

NOTAE.

374. *FURTIM*] Causis latentibus. Omne enim quod clam fit, *furtum* dicitur. *Committendi* vero verbum mirifice positum. Nam *commissa ira* est, quae causam accepit ab aliorum commissis. Ut *committere iram*, esset provocare iram. An deductum à Circensibus, ubi ludi *committi* dicuntur, quibus concurrendi signum datur. Ut Varro *coenam committere* dixit. *Discumbimus*, *Dominus maturo ovo coenam committit*. Multa de hoc verbo Nonius. Jureconsultorum phrasim *poenam committere*, pro ea quid dignum facere, Gratianae huic similima est. Paulus ex Catone l. iv. de verbor. oblig. *commissa condemnatio* in Institut. de Aetion. De quibus vide eorum Commentaria. Hotomanum praesertim Jctum eximie Antiquitatis gnarum & Jurisprudentiali mystam fere incomparabilem. Est igitur apud nostrum *commissa ira*, in quam inciderunt crimine aliquo, qui ea plectuntur. Et repetit eam phrasin v. cdlv. BART.

374. *FURTIS*] Ita Logi Edit. quod miror nullius oculos advertisse, cum ad sensum Authoris & stylum poeticum tam prope accedit. levissimâ enim mutatione *Furiis* legendum videtur, poenarum illis ministris, & quibus omnia mala ascribunt Poetae: Nonne in peste Virgilianâ suas agit partes Tisiphone? Furiis itaque recte Gratius dicit id officii mandari, committi, ut ulciscantur iram Deae Proserpinae. Si cui tamen *furtis* magis placuerit, & Historiam putet Gratio designatam, quae apud Livium perscripta est De Plemirii in compilandis Proserpinae Thesauris audaciâ & poenâ, per me licet Locum hunc Livii, Lib. 29. Sect. 8. amicus mihi suggestit, & cum Gratianis sane convenit unice. JOHNS.

374. *IRAM*.] Pro culpa posuit & Livius lib. xxvii. cap. vii. *Quique ex Praetoris Cu. Fulvii exercitu ob similis iram fugae missi eo erant*. Cornelius Celsus initio lib. i. de Re Medica, tradit

ab Homero morbos ad iram deorum relatos esse. VLIT. in *Add.*

375. *EX ALTO*,] Heinsius. *Exhalat*. at pace tantum viri nihil hic mutandum cenfeo. Nam unde quaelo exhalat istud vitium? E terrâ scilicet. atqui alterum sententiae membrum conficit vitium terrenis vaporibus ortum. Undecunque lues orta est, sive ex alto & vaporibus ex aëre pestiferis, seu terra suos populatur honores, &c. JOHNS.

376. *TERRA*] Exhalationibus nimirum pestiferis. Scite vero animalia terrae honoreis nominat. Suadet vero cum primum contagio canes tetigerit, eorum stabula alio deducere. BART. Hinc Nemefianus:

*Exhalat sen terra sinus, seu noxius aër
 Causa mali.*

Sed ille rabiei has causas assignat, nec videtur percepisse de pestilentia hic agere Gratiū. Eadem quippe & pestilentiae causas recenset Maro:

*Hic quondam morbo coeli miseranda coorta est
 Tempestas, totoque autumnus incanduit aestu,
 Corruptisque lacus, infecit pabula tabo.* VLIT.

377. *FONTEM AVERTE*] *Avertere* dicitur de fontibus aut fluminibus. Claudianus iv. Consul. Honor.

Jusserat averso fluvium migrare meatu. BART.

377. *TRANS ALTAS DUCERE VALLES*] Maronis est alia in re eodem tamen lib.

————— in sola relegant

Pascua, post montem oppositum, & trans flumina laeta.

Hinc est, quod subditur: *latumque fuga superabit amnem*. Sed Gratius *vallem* pro monte posuit, quam per hypallagen *altam* videtur vocasse. Si enim pro profunda interpretare, ut alibi quidem, intellectu tamen duriusculum erit. Nec legi velim *latas*, quod olim mihi in mentem venit. VLIT.

378. Su-

Admoneo: latumque fuga superabitis amnem.

Hoc primum effugium leti. tunc dicta valebunt

380 Auxilia, & nostra quondam redit usus ab arte.

Sed varii motus, nec in omnibus una potestas.

Disce vices, & quae tutela est proxima, tenta.

Plurima per catulos rabies, invictaque tardis,

Praecipitat letale malum: sic tutius ergo

Ar-

V A R I A E L E C T I O N E S.

379. *Dicta*] *Ficta*. A. Steyn. Par. Lugd. *visita*. B.

380. *Redit usus*] A. Steyn. *rediturus*.

384. *Praecipitat*] A. Steyn. *praecipiat*. Sic *tutius*.] A. Steyn. *ac tutius*.

N O T A E.

378. *SUPERABITIS*] Praecessit, *averte*; & sequitur, *Disce vices*. Quare hic quoque olim *superatus*, aut tale quid legendum comminiscer. Nunc aliter sentio, nec quicquam mutari volo. Frequentissima enim haec Poetae nostri verborum *apilena*. Et maxime obvia, qualis hic est, numeri enallage, cujus exempla alia inferius dabo. VLIT. Tu & tui canes. JOHNS.

379. *VICTA*] Ante nullius pretii aestimata, & superata mali insuperabili vi. v. c. *ficta*. Quod fictum. BART.

379. *Dicta*] Ita edidi ex conjectura. Jubet enim illa quoque remedia adhiberi, quae modo ulceribus curandis praescripsit; non quidem promiscue, sed cum delectu, & examine, quid optimum, ac praesentissimum sit. Hoc est quod addit: *Q*, quae tutela est proxima, tenta. Frustra enim hoc sit tentare, nisi remedia aliqua sciamus, quae experiamur. Atqui *dicta* illa jam sunt. Inepte ergo Barthius *visita* edidit, ineptius explicat. Tum *ficta*, quod ex suo sibi ficto codice adducit, idem in aliis omnibus editionibus figmentum obtinet. Idem error exscriptorum initio Apulejani Apologi corrigendus est: Propter quod paulo prius patroni Aemiliani multa in me proprie consilia, & alia communiter in Philosophos dicta ab imperitiis, mercenaria loquacitate effutierunt. Quod tamen verum esse non juraverim. VLIT.

379. *Dicta auxilia*,] Sic Ovidius Met. ix. de Iphide: num me puerum de virgine discis Artibus efficiet. Nimirum quibus & Daedalus, & reliquae, quas dixerat, in amoribus suis adjutae fuerant. Quare, pace amicissimi & accuratissimi Editoris, dixerim hoc mihi praeplacere,

quam *doctis Artibus*, quod languidum videtur. VLIT. in *Add*.

380. *QUONDAM*] Ita rescripti amici monitu. Libri omnes *quidam*. quod positum pro *aliquis* jure displicebat. JOHNS.

381. *MOTUS*,] Quibus sanitas concutitur. BART. *Disorders*. V. 391.

Scilicet hoc motu stimulisque potentibus acti, &c. JOHNS.

381. *POTESTAS*.] Non in omnibus canum motibus una eademque vis est, non iidem affectus & Symptomata. JOHNS.

382. *DISCE VICES*,] Discrimina & variationes se invicem excipientes. JOHNS.

382. *PROXIMA*] Primum obvia. Vide ad v. cccxxxii. BART.

383. *PER CATULOS*] In catulis. phrasis est Manilio usitatissima, cui ad reprehensionem *per sidera*, *per mundum*, & alia talia repetuntur. BART.

383. *INVICTAQVE TARDIS*] Male in editione mea typotheta aut hypotheta aliquis supposuit, *tardos*, cum praestet veterum librorum scriptura stare. *Tardis* remediis, aut potius tertio casu *tardis* medicis (qualis ille apud Maronem,

Qui modicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat & meliora deos sedet omnia poscens) invictam fieri rabiem dicit, quia interim malum praecipitatur. Idcirco addit: *sic tutius ergo An-*
teire auxiliis. Cui respondet Ovidii illud:

Principiis obsta: sero medicina paratur,
Cum mala per longas invaluere moras. VLIT.

383. *TARDIS*] Non sanabilis tardis, & stultem morantibus. JOHNS.

384. *PRAECIPITAT*] Logi Edit. Ita hunc verbum exhibet.

385 Anteire auxiliis, & primas vincere caussas.
Namque subit, nodis qua lingua tenacibus haeret,
(Vermiculum dixere) mala atque incondita pestis.
Ille ubi falsa siti percepit viscera longa,

Ac-

VARIAE LECTIONES.

388. *Percepit*] Gronovius egregie conjecit, *percepit*. Alii *praecepit* Plautus Menaechm. *priusquam percipit insania*. VLIT.

NOTAE.

Praecipiat letale malum, ac tutius ergo.

Nemini non displicere languidum illud sic *tutius* puto. nonne itaque tibi videtur posse legi, praefertim cum mora tanto redit damno.

Praecipita letale malum maturius ergo.

Anteire auxiliis, & primas vincere causas.

ac *tutius* mutandum est, in *Maturius*. Neque haec audacia est, prius enim *M* in fine *E* malum absorpserat sequens ut passim fit. Sed & *praecipiat*, quod Logi Editio exhibet forte bene se habeat, hoc nimirum sensu. *Praecipiat* itaque custos canum anteire, i. e. occupet anteire *letale malum maturius, & primas vincere causas*. JOHNS.

387. VERMICULUM DIXERE] In ambigua enim fide ab ipsis medicis habitum, vermiculus sit, nec ne, ut fuse ostendit Gesnerus in perfectissimo opere de animalibus. Plinius tamen id quasi asserere videtur lib. xxix. cap. v. *Est vermiculus in lingua canum, qui vocatur à Graecis lytta: quo exempto infantibus catulis nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt*. Quicquid itaque hac de re dissentiant alii, scio & nescientibus aut dubitantibus affirmo vidisse me exsecutum canis mei lingua tendonem aculeatum utrinque & propemodum moventem se ad contactum. Quin etiam assererat mihi ille exsector, qui quotidie hoc artificii ostiatim exercet, nunquam citius in rabiem agi canes, quam cum vitam nanciscitur & arrosu suo vexare nervos incipit ille qualiscunque est vermiculus. Atque id eo vivum exsecari ex rabido jam cane non posse. Eo ne deveniatur, ut canis noster aliquando post,

ergo insita ferro

Jam teneris elementa mali causasque recidunt.

Nemo itaque est qui vermiculum hunc vidisse tradidit, quamvis ex communi opinione *vermiculum dixere*. Sextus Platonius, siquidem Pliniana illa verbotenus fere descripserit, non *vermiculum*, sed *canis rabidi id quod sub lingua ha-*

bet, periphrastice vocavit. Confidentior non hic tantum Plinius, *cervis* etiam *inesse vermiculi sub linguae inanitate circa articulum qua caput jungitur numero viginti produntur*, refert lib. xi. cap. xxxvii. Cui malim fidem suam deneget, quam *musculos* supponat Clarissimus Rondeletius. Autor enim Plinio Aristoteles lib. ii. *Histor. Animal.* cap. xv. ex quo etiam apparet scripsisse Plinium eo quo citavi modo, ne videatur duobus diversis locis vermiculos constituere. Unde tamen didicerit Plinius *lytta* Graece vermiculum dici, ego adhuc quaero, cum omnes, quos consului, Graecorum medici ipsam rabiem, & proprie fere caninam ita indigerent. Pollux cap. viii. *Νοστήματα μέντοι κυνῶν τέλει, λύσσα, ποδάγρα, κυνάχνη. ἀλλ' ἡ μὲν ποδάγρα ἐκ πάντη ἀνίσταται. ἡ δὲ κυνάχνη θυσιᾷ. ἡ δὲ λύσσα εἰς θάνατον φέρει*. Ita scribendum esse patet ex Aristotelis lib. viii. *Hist. Anim.* cap. xxii. unde illa desumpta sunt. Aut si defendi potest vulgata lectio: *ἡ δὲ λύσσα θυσιᾷ*, omnino id accipiendum ita ut Gratius *invictam tardis rabiem* esse modo dicebat. Sed melius etiam cum illo conveniat Polluci si eo, quo posui, modo verba ejus concipiantur *ἡ δὲ κυνάχνη θυσιᾷ*, id est quod inferius habetur:

Aut incurratae si qua est tucla podagrae.

ἡ δὲ λύσσα εἰς θάνατον φέρει. plane Gratii verbis est, *rabies Praecipiat letale malum*. Unde & Nemesianus:

Est etiam canibus rabies letale periculum. VLIT.

387. INCONDITA] Barbara, & horrenda. Multa alibi super hoc verbo notavimus. BART. Informis, *shavelesi*. JOHNS.

388. ILLE] Ubi Vermiculum ille penetravit, occupavit viscera longa siti. ea enim est vis verbi, *percepit* quam emendationem Gronovio debes. Libri omnes *praecepit*. Vid. Gronov. ad Liv. Lib. 7. Sect. 26. JOHNS.

388. SITI] Hanc quoque causatur ibidem Nemesianus noster:

— seu

Aestivos vibrans accensis febribus ignes,
390 Moliturque fugas, & sedem spernit amatam.

Scili-

V A R I A E L E C T I O N E S.

389. *Aestivos*] *Aestivosque*. B. *Vibrans*] A. Steyn. *vibrant*. *Accensis*] *Accensi*. A. Steyn.
390. *Amatam*.] Sic Vilit. *amaram*. A. St. P. Lugd.

N O T A E.

— seu cum gelidus non sufficit humor,
Torrida per venas conrescunt semina flammæ:
Quicquid id est, imas agitat sub corde medullas.
Ultimum hoc Gratio est: praecepit viscera. quasi
vermiculus ille, haud secus ac angina, etiam
fauces occludat, aut potius motu suo incendat.
Ita obiter rationem videtur assignasse perfectissi-
mus vates, quam nemo inter veteres, quod
sciam, tam prope attigit. Virgil. Geor. III. ean-
dem ex aëris intemperie, quae pestilentiam pro-
ducit, rabiei & anginae quoque originem dedu-
xit: Hinc canibus blandis rabies venit. Nimirum
postquam ex infecto aëre

— ignea venis
Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus.
Quo noster haud dubie respexit. VLIT.
388. PRAECEPIT] Exhaustit atque occupavit.
Maro,

— si lac praeceperit aestus
Ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis.
Ovidius lib. IV. Fastorum.
Et canis, Icarium dicunt, quo fidere moto,
Tosta sitis tellus praecipiturque seges.
Nemesianus.

Haec jam magnorum praecepit copia vatum.
Appulejus li. IV. Et ipsum quod incipit velle statim
quasi pridem praecepit. Hoc est, occupavit.
Quae Appuleji verba, ejus stili non adeo felix
aemulator Martianus Capella versiculo expresit,
omnibus notissimo. Sic Livius li. XXXI. nox,
dieique infrequentis pars ad praecipendum iter Phi-
lippo data est. Hoc est, antecapiendum, si-
ve ut Ausonius loquitur, anticipandum. Virgi-
lii & Gratii nostri phrasis Lucretium auctorem
habet lib. VI.

— aestus ubi aeris
Praecepit ferrique vias possedit, apertas.
Constructio potro ne cui moram faciat, talis
concipienda est sermonis: Vermiculus ubi oc-
cupavit viscera falsa sita, canes occupati
vibrant aestivos ignes, febribus accensi. Vibra-
tio ignis ad fervidissimum halitum referenda.
Quo videntur aërem ipsum canes incendere.

Concinnior erit sententia si scribatur, *aestivosque
vibrant*. Ut illud ad canes referendum clarius
videatur. *Vibrandi* verbum priore syllaba brevi
ponit Catullus. Ne quid dubii inde sit. BART.

389. AESTIVOS VIBRANT] Nonnus Dionys. V.
Φοιτᾷδ' οἱσρηέν' ἀεμανότες ἀδ' ἀμὰ λύσσης.
Dum vibrans rabidis agitato moribus ignes.

Φοιτᾷδ' quasi fugam molientis, si bene id ad ver-
miculum retulit Interpres, qui mala tamen con-
jecturandi rabie hic legi voluit: *Aestivosque vi-
brant*. *Vibrare* autem propria de rabidis locutio
videtur esse. Unde Ammiano suam facile scrip-
turam asserere est initio lib. XIV. sed adversando
jurgandoque, cum parum congrueret ei, ad rabiem
potius evibrabat Augustum, aclus ejus exaggerando
creberrime docens (an loquens?) idque, incertum
qua mente, ne lateret, affectans. Quam miror
ex Regio cod. in editione sua non servasse Do-
ctissimum nuper Editorem, sed pessime interpo-
lasse. Nec felicius alter ingenio suo, ut mon-
strum vocabuli ostentaret, quam veteri scriptu-
rae credere maluit. VLIT.

389. VIBRANS] Ita ex conjecturâ Gronovius.
olim vibrant. nullo sensu. JOHNS.

389. AESTIVOS] Quales in Aestu solet.
JOHNS.

389. ACCENSIS] Olim accensi. JOHNS.

390. MOLITURQUE FUGAS] Vermiculus vide-
licet ille pestifer, laborat exire lingua ambusta
caloribus, & sedem amaram migrare. *Amaram*
pro incommodo atque hostili ponitur imitatione
Graecorum. Quod cum minus notatum sit ha-
ctenus, exemplis pluribus docebimus. Solon
optat a Musis, εἴαι δὲ γλυκύω ὡς φίλοις, ἐχθροῖ-
σι ᾗ πικρῶν. Musaeus.

Καὶ δὲ λύχιοι ἄριστοι ἀπίσταν πικρῶς αἰήτης.
Cebes Thebanus, si quidem is est. ἀδρηες καὶ κα-
κοδαίμονες, καὶ πικρῶι, καὶ ἀμαθείς θηρόδμοι κανῶς
βιάσονται. Sic Aristotel. scribit. τῆς μονοειδότητος
πικρότερον ἢν ἔχει, ἢ τῆς δις τροφῆς χρημύτης.
Quod ex eo memorat Antigonus περὶ θουμασίαν.
Aeschylus Prometheo. Σὶ τ' Σοφιστῶν, τ' πικρῶς
ὑπὲρ πικρῶν. Idem Persis:

V

— πικρῶν

Scilicet hoc motu, stimulisque potentibus acti
In Furias vertere canes, ergo insita ferro
Jam teneris elementa mali caussasque recidunt.

Nec

NOTAE.

πικρὸν ὃ πάς ἐμὸς τιμωρίαν

Αλειῶν ἀθλιῶν ὄρε

Heliodorus libro vii. ἐ τὴν χεῖρα ἀγασσάμενος, ἐ-
γὼ, ἔφη, πικροτάτως ἔσται σύμπασι. πικρὸς Συ-
ροῶν/ης apud Philonem, cujus codex ad manum
non est. Lucianus Dissert. cum Hesiodo. καὶ
αὐτὸ ἐν τῷ τ' ποιητικῷ δόγματι ὡς ἔστιν ἀπὸ πικρῶς
τὸ ἐξελθόν. Zosimus lib. i. Ἀπὸ τοιούτου τοῦ μὴ-
ματὸς ἐλθούσας πικρὰς τὸ πολιτικὸν τ' ἐργον-
νιδόν. Ita πικρὰ βέλη apud Crinagoram, πικρὸς
ὄνειδος apud Statyllum Flaccum. πικρὸς ζῆλος
apud Christodorum. πικρὸς ἐλεῖχος καὶ πικρὸς apud
Julianum lib. vi. Epigramm. ἀπὸ πικρῶ apud Da-
mascentum Hymno in Theogoniam. αἷος πικρὸς
apud Marcum Episcopum Hydrunti, &c. alia
exempla collegit Petrus Victorius Commentariis
in Aristotelis Rhetorica. Sic Latini. Ovidius,
de Ponto lib. i. Eleg. x.

O quoties vitae custos invisus amarae

Continuit promtas in mea fata manus.

Ita acidi vocem usurpant. Ut Petronius acide si-
bi fuisse pro male se exceptum, dicit. Et acer-
bi. Rutilius.

Quo magis est facinus diri Stiliconis acerbum.

BART.

390. SEDEM SPERNIT AMATAM.] Ita levicula
mutatione locum hunc restitui. Lucanus lib. i.
& extremo tunc forsitan urbis amatae Plenus abit
visu. Nec pejor tamen, si cui arridet, Viri Cla-
rissimi conjectura est: & sedem spernit avitam.
Cui stipulatur Virgilius lib. iii. Georg.

Et stabula aspectans regnis excessit avitis.

Nam Barthii phalerae, quibus vulgatam adorn-
nat, emptorem non adeo facile deliniant; nisi
qui post bonae frugis oblationem glandem ma-
lit. Nec recte haec ad vermiculum applicavit,
quae ad canem pertinent. Fefellit illum, ut
semper, numeri enallage, qua toties jam usus
est Grattius. Quod ne identidem ostendere ne-
cesse sit, ad vers. dix. una congerie exempla
omnia proponam. Molitur fugas, nimirum, ut
dixi, canis, id est, jam vagari & hac illac insa-
ne discurrere, ut solent rabiosi, incipit. Ideo-
que includi praecipiant κινόσοφοι: quia ipso mo-
tu validius insanire & furere occipiunt. Ita in-
telligendum quod sequitur postmodum apud

Poëtam nostrum:

Scilicet hoc motu stimulisque potentibus acti

In furias vertere canes. VLIT.

Ita recte, pro amaram, restitui. Eadem opera
indiget Maro Ecl. i. ubi suis dicit capellis: sali-
ces carpetis amatas. Quo loco mirum jam Servii
aetate lectum, amaras; quod ille inepto com-
mento frustra defendit; cum ipse fateatur, ca-
pris dulces esse salices. Nam & ipse ita Maro
Ecl. iii.

Dulce

Lenta salix foeto pecori. VLIT. in Add.

390. AMATAM.] Vlitius pro amaram. recte.
Nec Heiniana displicet lectio, Avitam. JOHNS.
391. STIMULISQUE POTENTIBUS.] Stimuli,
Graeca imitatione quivis affectus mentem aliquo
impellenteis. Ut hoc loco furor eorum vocabu-
lo censetur. Auson.

Terrorem ingeminat, stimulisque accendit amaris.
Appulejus libro v. illa resana libidinis & invidiae
noxiae stimulis agitata. Claudianus in Rufinum.

Invidiae quondam stimulis incanduit atrox

Aleclo

Stimuli consientiae apud eundem Appulejum li-
bro vii. Virgilius libro ix.

Haec Mars arripotens animum viresque Latinis
Addidit, & stimulos acres sub pectore vertit.

κίνησεν eo modo frequenter cadentis Graecismi
Poëtae posuerunt, ut Nonnus, Musaeus. Sed
& alij, melioris aevi. BART.

392. VERTERE.] Versi sunt. Hac figura sae-
pe utitur. BART. Versi fuer. frequens est illa
Ellipsis pronominis post verba activa. JOHNS.

393. ELEMENTA MALI.] Prima cujusque rei
principia Elementa vocantur. Lucretius libro vi.
Conferi ex ipso possunt Elementa vaporis.

Horatius lib. i. Epistol. i.

Reset ut his ego me ipse regam solerque Elementis.
Comment. principis philosophiae & praeceptis pri-
mis. Hinc factum est Literas, quae prima prin-
cipia sunt scientiarum, vocari Elementa. Idem
Horatius.

pueris dant crustula blandi

Doctores elementa velint ut discere prima.

Terentianus Maurus.

Elementa rudes quae pueros docent magistri.

UN-

- Nec longa in facto medicina est ulcere. purum
 395 Sparge salem, & tenui permulce vulnus olivo.
 Ante relata suas quam nox bene compleat umbras,
 Ecce aderit, factique oblitus vulneris, ultro
 Blanditur mensis, Cereremque efflagitat oré.
 Quid priscas arteis inventaque simplicis anni
 400 Si referam? non illa metus solatia falsi

Tam

N O T A E.

Unde Senecae illud Epistola xxxvi. *surpis & ridicula res est, Elementarius senex.* BART.

394. ULCERE.] *Tuberculum* ita vocat, qui post sectionem subnauci solitus. Vide Celsum lib. v. cap. xxvi. BART.

395. TENUI.] Non qualitatis, ut quis putet, sed quantitatis hoc est. Ut Virgilius Georg. iiii. cum meridie quidem *alta greges ad stagna* iussisset

Currentem ilignis potare canalibus undam, Solis ad occasum, Tum tennes dare rursus aquas, praecipit, nimirum ut mane ipso rore sitim sedaverant. Unde Palladius Novembri tit. xiiii. *Deinde ubi flexo jam die ardor infringitur, & solum primo imbre vespertini roris humescit, gregem revocemus ad pascua.* Ille enim per *tenues aquas* rorem intellexit apud Maronem, à quo illa desumpsit. Sed praestat de aqua interpretari, ut rectius Columella lib. vii. cap. iiii. *Tennes*, id est modicas: quod forte & Phylargyrius intellexit, dum exponit, *parvas*. Inepte vero Servius aquarum id epitheton esse ex alieno ad hunc loco collegit. VLIT.

395. TENUES AQUAS.] Id est, *exiguas*, ut Plinius fabam desiderare dixit lib. xviii. cap. xii. Procopius in Arcanis *βραχὺ ὕδαλ* Justinianum se sustinuisse refert. Ita promiscue Graecis, *βραχὺ τὸ ὕδαλ*. Ovidius ii. Fast.

Et tenuem rivis fontibus affer aquam.

Quantulum scilicet crater corvi pedibus vehendus caperet. VLIT. in Add.

399. QUID.] Quid si referam veterum artes, & reperta aevi imperitioris? operae pretium sane foret. Non enim illa inventa, (si fuissent solummodo *διδασκαλίας*, ad delinendas superstitionum mentes fabricata) tam diu fidem apud omnes sustinuerant. JOHNS.

399. ANNI.] Ita habet & v. e. Mirum vero simplicem annum pro aevo rudi usurpatum. *Annus* quidem ponitur pro omni tempore. Sed ego hunc locum suspicor corruptum; & quam

facile anni ex aevi factum? BART.

399. SIMPLICIS ANNI.] *Annus* per synecdochen partis pro toto, ut *Longa dies* apud Poëtam, pro aevo ponitur. Noster supra: *illum primis nemorum Dea finxit in annis.* Illud enim venerationis primum aevum hic respexisse videtur. Quare nimia inepti interpretis contumacia est, qui cum haec intelligeret, nihilominus ibi *armis*, hic *aevi*, & apud Nemesianum Ecloga iv. *annis* ex suo sibi cod. obtrudat. Ubi proba lectio est, quam in hac editione servavi:

Donum forma breve est, nec se tibi commodat annus.

Id est tempus, quod mutare omnia consuevit. Seneca:

Anceps forma bonum mortalibus,

Exigui donum breve temporis.

Hinc est quod *annuum* pro longaevo saepe ponitur. Glossae veteres: *Annua*, *annus*, *ἔτος*, *πολιτεία*. Ita scribendum conjicio. Ut forte respexerit Glossographus illud Poëtae alicujus: *saeva loquetur annus*. i. longaeva. Eadem Glossae paulo post: *Annosa*, *annua*, *πολιτεία*. Sic emacula. Latinus Pacatus: *Spe victoriae, cum luce ventura pervigil ageret, tardum solem, desertorem diem, annum noctis aestivae tempus criminatur.* Adeo enim morarum impatiens erat Imperator, ut quamvis brevissimae aestate noctis tempus anno longius illi videretur. Ovid. Epist. xviii.

Septima nox agitur spatium mihi longius anno.

Quod antea dixerat: *& nox erat annua nobis.* Epitaphium vetus à Pythaeo editum:

Nondum vicenos annos compleverat, annum

Supremum Parcae sorte dedere mihi

Id est, supremum tempus. Scribendum ipso ex lapide tamen est: *annos compleverat annus, Supremum &c.* VLIT.

400. NON ILLA METUS. *Non falsi metus solatia tam antiquam fidem habuere. Non falsi metus solatia* vocat curam canum & instrumenta ejus ab

V 2

usu

Tam longam traxere fidem. collaribus ergo

Sunt

NOTAE.

usu probata. Quae non tam diuturno tempore fidem habuissent, si falso metu aut religione fuissent inventa atque usui mandata. Hic sensus est Gratii. BART.

400. METUS] Religionis. Hinc fortasse interpretandum illud Virgilianum Ceiri, quod negocium nobis fecit.

Ergo metu capiti Scylla est inimica paterno.

Sic frequenter horror pro religione usurpatur. Proba Falconia.

Non mihi saxa loqui vanus persuadeat horror.

De quo vide quae notamus ad Claudianum. BART.

400. SOLATIA] Haec vox frequenti usu ad inanima ab animatis deducta est. Lucretius libro v.

*Et vigilantibus hinc aderant solatia somni,
Ducere multimodis voces, & flelere cantus.*

Virgilius Georgico primo.

*Interea longum cantu solata laborem
Arguto conjux percurrit pectine telas.*

Horatius libro II. Od. v.

— nunc fluvii gravem
Solatus aestum —

Solatum famis apud eundem Virgilium. *Solatum mortis* apud Phaedrum, *ultionis* Appulejum, &c. *Oblecandi* verbo eodem modo usus Plautus non semel BART.

401. LONGAM] Longe durantem. Simili phrasi *longum factum* qui quam remotissima penetrat, dixit Apulejus. BART.

401. COLLARIBUS] Necessarius eorum usus cum in armandis validioribus, & majores feras invasuris, tum in alligando *inductore*. Itaque diversa illis atque huic conveniunt. Bellatoribus illis aequae ac villaticis graviores: ferreis quidem clavis munita, sed non pari modo. Villaticorum *millos* vocant veteres: alii *milla*, & *mella*. Varro lib. II. R. R. cap. IX. de villaticis agens: *Ne vulnerentur à bestiiis, imponuntur his collaria, quae vocantur mellum, id est cingulum circa collum ex corio firmo cum clavulis capitatis; quae intra capita insuitur pellis mollis, ne noceat collo duritia ferri.* Ubi non fero Illustrum Criticum, qui *maelum* legit, ut a transmarina origine vocem deducat,

quae Latio nota. In schedis Festi: *Millus collarum villaticorum factum est ex corio, confixumque clavis ferreis eminentibus adversus impetum luporum.* Scipio Aemilianus ad Pop. *Vobis, inquit, Reique publ. praesidio erit is quasi millus canis.* Perperam vulgo: *canum venaticorum*, Glossarium Isidori: *Millum, collare canis.* Melius mihi quidem videtur a *mele* vel *armilla* Gesnerus, quam a *μελωτή* Scaliger, vel a mille clavis alii vocis *ἴτυμος* petiisse. Quanquam vix ex istis Propertii id capiam:

Serica nam taceo Volpi carpenta nepotis,

Atque armillos colla Molossa canes.

Lascive enim istos armillis Cynthiae ornatos, ut & serico carpento vestam ipsam fuisse, accipio, ne quid temere, si modo vetus scriptura est, mutandum cum reliquis censeam. Nam Scaligeri conjecturam diu est quod illegitimam esse nos docuerit *ὁ πᾶν* Salmassius; sed cur ipse *Syrice* quam *Serica* malit, nondum didici. Ita munitum ferreis clavis *millum* villaticis convenire, dubio procul est: an & venaticis, dispiciemus; ne temere ita apud Festum reposuisse videamur. Quale id fuerit, docet Xenophon: *Κυνῶν δὲ κόσμος, δερμαί, ἱμάτια, τελαμωνία.* (ita enim ex MSS. potius scribendum, mox apparebit) *ἢ αὖ τὰ δερμαὶ καλὰ, πλατιά, ἢ αὖ θραύη τὰς πείχας τῶν κυνῶν.* Nihil in eo duri aut clavorum. An ne currentum pedes implerent, vel aures ne laedant, aliave de causa, non dixerim. Videtur id tamen praecautum; dum in utroque latere lorum clavis & aculeis ferreis confertum pro munimento erga validiores feras habuerint. Tales fuerunt istae *τελαμωνία*, quas ita describit porro Xenophon: *αἱ δὲ τελαμωνία πλατὺς τὰς ἱμῶν, ἢ αὖ τὰς λαγόνων αὐτῶν. ἔγκειται δὲ ἢ ἔγκειται δὲ, ἢ αὖ τὰς λαγόνων αὐτῶν. Sed planius Pollux: *Τελαμωνία δὲ αὐτῆς, πλατὺς ἱμῶν ἐκτείνεται διὰ τὸ δερμαὶ πρὸς τὰς πλάγας παρῆκον ἐκαστὰς ὡς τὸ τεύχεον τὰ μὲν τὰς ἀντιπλάγας ἀπὸ τῶν λαγόνων στεγνόντων. ἢ αὖ δὲ ἢ ἔγκειται δὲ ἢ αὖ τὰς τελαμωνίας.* Certa itaque praelia facturi ita armabantur canes; vel etiam ferinā toti pelle contegebantur, ut ibidem adnotat Pollux. Ornatus gratia in cervo suo tale quid videtur finxisse Calpurnius Ecl. VI.*

— & a dorso quae totam circum alvum

Alternat vitreas lateralis cingula bullas.

Lo-

Sunt qui lucifugae cristas inducere Maelis

Juf.

N O T A E.

Lora isthaec utrinque collari alligabantur, ita ut & separari ac omitti poterant, si usui non essent. Collare autem simplex & unum ac idem semper, sive τελεμονίαις jungendis, sive ἐξέπ. τινὲς ἰκάντ. , ὁ κ. τ. κωσάγων ἐξυκύλω), de quo loro ductio supra egimus: vel etiam copulandis, aut domi alligandis inferiatur, ut ad Nemesianum dicam. Collare vocat, ἀρχαλὸν κωσάχον, autor Epigrammatis apud Suidam in κωσάχ. , quia sine clavis. Sed nec ipse Suidas, nec H. Stephanus inde recti quicquam percepit. Κωσάχ. , inquit, ὁ τ. κύνα κωσάχ. οὐκ ὤκως. Ille enim pro loro quo ducitur & retinetur in investigando canis accipit. At in adducto versiculo omnino pro collari positum, quis myops non videat? Solent ea quam latissima ac mollia maxime habere inductores, & reliqui sagaces. Frustra itaque veretur Interpres ne durum nimis collare sit ad inducendas maelis cristas. Nec proximum verum memoria tenuit: dum *millis* rescribendum magna voce clamat. Quid enim sit, *collaribus millis cristas inducere lucifugae*? Unum idemque est *millus*, & *collare*. Isthic vero abeat cum *vesperilione* sua eis ἀνέκκεγας, ne saltem noctuas Athenas. VLIT.

402. CRISTAS INDUCERE MAELIS] Quale animal *Maelis* dicatur omnib. notum. Sed hoc loci nomen non habet. Et vix ullum puto hunc locum hactenus intellexisse. Scribendum primo, *Millis*, id est, collaribus caninis, quae ita vocantur. Festus. *Millus collare canum venaticorum factum est ex corio, confixumque clavis ferreis eminentibus adversus impetum Luporum.* Scipio Aemilianus ad populum: *vobis inquit, Reique Publicae praesidio erit is quasi millus cani.* Ita apud Festum scribendum, non *eritis*, ut vulgo prostat. Varro lib. II. de re rustica. cap. IX. *ne vulnerentur à bestiis, imponuntur his collaria, quae vocantur maelium* (scribendum puto *Millum*) *id est singulum circa collum ex corio firmo cum clavulis capitatis, quae inter capita insunt pellis mollis, ne noceat collo duricia ferri. Quod si lupus aliufve quis his vulneratus est, reliquos quoque canes facis ne sint in tuto.* Quis usus *Maelis* sit in durissimo illo corio, quod clavos verum capitatos sustinere debet, nemo responsurus est. At *millos* vocatos ipsa canum collaria, Festo fides non deneganda est. Iam per *Lucifugae cristas* Gravius nihil aliud quam *Vesperilionis* cristas intelligit,

quam commodissime avem eo nomine insignivit. Notum autem in multis incantationibus, & aliis amuletis aut appendiculis ejus animalis usum veteribus fuisse. Ita ejus cristas collaribus canum insui praecipit, tamen singularis cujusdam vis contra morbos participes. Alioqui quae *Maelis* cristae sint, aut quem usum in collari habiturae, quae absurde tamen vel nominentur, ego non capio. Omnino latentem Gratii sententiam prospero Apolline extricavimus. Varronis adscripta modo verba & ipsa mendosa etiamnum sunt. De Collaribus enim caninis loqui Gratum ex sequentibus liquido apparet. BART.

402. LUCIFUGAE MAELIS] Quia cavernas incolit, & saepe haud aliter ac urfi totam hyemen in iis se tenet, ut referunt mihi fide digni amici mei, qui aliquoties in Germania maelem venati sunt. Hinc Rutilius Numatianus in Itinerario suo lib. I.

Processu pelagi jam se Capraria tollit:

Squalor lucifugis insula plena viris.

Ipsi se monachos Grajo cognomine dicunt,

Quod soli nullo vivere teste volunt.

Unde & *ergastula* mox illis adsignat, quae subterranea fuisse ex Plauto aliisque didicimus. Itaque *Lucifugae* dicuntur *maeles* quia foveas sub arboribus plerunque, quas nunquam luce sua perfundit Titan, inhabitant: non autem quod noctu tantum grassentur. Aliam enim esse *maelem* ac *fovinam*, quam vocant Galli, dudum nos docuit Gesnerus. Nec quidem contrarium Varro nis loco evinci potest lib. III. cap. XII. ubi leporarii septa, *ut telorio tecta sint*, praecipit, *ne maelis aut feles aliare quae bestia intrare possit.* Nam & *taxi*, qui omnino maeles veterum sunt, unguis ita probe aculeatos habent, ut septum aliquod mediocris altitudinis ascendere valeant. Quanquam illis, qui ex suillo, quod dicunt, genere sunt, hoc denegatum fit. Alterius vero aliquem generis, quod caninum vocant, ipsemet ego vidi in Anglia arborem conscendisse. Angli inter alia *taxi* nomina etiam *gray*, ut Galli *grisart*, id est canum à colore pili indigetant. Ideo enim & Gravius supra: *canaque e maele galeri.* Non est itaque cur Gesnero non assentiar *taxum* hodiernum revera esse antiquorum *maelem*. Possit tamen scrupulum injicere id quod Plinius

V. 3.

tra-

Jussère, aut sacris conferta monilia conchis,

Et

NOTAE.

tradit lib. viii. cap. xxxviii. *Alia solertia in metu melibus: sufflata cute distentae iclus hominum & morsus canum arcant.* Alia enim solertia taxo: inclinato & per posteriora crura extento capite dorsum arbori applicans canes morsu venenifero arcet. Habet tamen cutem durissimam. Itaque quod de distentione illius refert Plinius, vereor ut fidem mereatur. VLIT.

402. LUCIFUGAE] Minutius Felix de Christianis sui aevi: *Latebrosa & lucifugax natio.* Durius, quam *lucifuga.* Ammianus lib. xvi. *cum soleant latebras captare secretas, ut lucifugae vitantes multitudinis laesae conspectus.* VLIT. in *Add.*

402. CRISTAS INDUCERE] Plurimum in collaribus, scutis, pharetris, aliisque id genus a pluvia muniendis melini corii usum & olim & hodie esse, fuse ostendit ἰπείρου Gesnerus. Non hoc tamen spectasse hic Gratium, verba ipsa fidem faciunt. Sed potius, ut morbos, & maxime scabiem, praeveniat, melinam pellem collari intrinsecus induci velle: quandoquidem ita molliter vestitum collare collum non exasperet, neque terat. Maxime si ferreis clavis confixum fuerit. Varro: *quae intra capita clavorum insunt pellis mollis, ne noceat collo duritia ferri.* Sed etiam ne, dum tendunt fortia trito vincula collo, ut Seneca loquitur, nimium noceant inductori- bus aut sagacibus, id fieri convenit. Nam ea propter & agnino corio ad quaevis collaria olim usi. Pollux: ἰνδοίη δ' αὐτῶν (δεξιζύων puta) καὶ ἰπείρου δ' ἀνδρῶν, αἷς μὴ τοῖς αὐτοῖς δ' ἐπευαῖοις ἢ δεσφῇ δ' κύνος. Huic usui itaque melinam pellem vel caudam videtur commendare noster. Nec verisimile est adversus veneficia hanc tantum adhiberi velle, ut quidem illa quae sequuntur. Quare illa omnia hoc fere modo interpungi ac scribi malim:

————— Collaribus ergo
Sunt qui lucifugae cristas includere maelis
Jussere: aut sacris conferta monilia conchis,
Et vivum lapidem, & circum Melitesia nectunt
Coralia, & sacris adjutas cantibus herbas.
VLIT.

402. MAELIS] Hanc eandem esse cum Taxo (Budger) censet Vlitius. contra Salmasius, qui pro *Cato putoso* (Pole-Cat) habet, vel viverrâ;

quae Graece dicitur *ἄλς*: unde *ἄλδιν* galea vel galerus ex pelle hujus animalis factus, & sane sic Grattus,

————— Canaque e Maele galeri.

Hinc fortasse sua lux huic loco reddatur; nemo enim interpretum hucusque intellexit, quid sit *inducere cristas Maelis collaribus* canum. Crista autem galeae pars summa, & pro ipsa Galea sumitur. licet igitur primâ fronte nihil ultra videatur intelligi huius verbis, quam Veteres inter praecepta tradidisse, collaria canum ad amolendam fascinationem morbosque pelle maelinâ induci tegique debere: quis tamen ferre potest *Cristas* simpliciter dictas pro pelle vel corio Maelino, si non Metaphoram duram minus reddiderit cogitando, tum galeas ex pelle Maelinâ fieri solitas, tum usum galearum eundem esse, quidni itaque Grattus rem simplicem ita dictis efferat & grandiore det? Sunt igitur qui pilosam pellem Maelinam, (quae quasi altera galea protegat canes, defendatque malignos fascinantium ictus) collaribus eorum induci jussere. JOHNS.

403. SACRIS] Propter Venerem hoc dicit, cui concha sacra, ut notissimum. *Conchae* autem acutae ut manum intertam incautus praecipiant, vide Plinium li. ix. c. xxxv. Ideoque collaribus annexas dicit. Vel propter religionem occultam. BART. *Veneras conchas*, sed minusculas, innui ex Plinii illis persuadeor lib. xxxii. c. i. *Nec dubitamus idem* (quod remorae) *valere omnia genera, cum celebri & consecrato etiam exemplo apud Gnidiâ Venerem conchas quoque ejusdem potentiae credi neesse est.* Nimirum ut navem remorentur: *conchasque quae id praestiterint apud Gnidiorum Venerem coli*, tradit idem lib. ix. cap. xxv. Unde tamen perperam visum Viris eruditis concham Venerem eandem esse cum remora. Eam potius esse, quae vulgo *porcellana* dicitur, egregie astruit Gesnerus. Frequens Venerem inventu & usu tam olim quam hodie. Nec aliam intellexit Tibullus lib. ii. Eleg. iv. *e rubro lucida concha mari.* Quod Propertiano illi geminum est: *e rubro concha Erycina salo.* Martialis lib. ii. Epigrammate xlvii.

Laevior ó conchis, Galle, Cytheriacis.

Nam chartas iis laevigare solebant. Idem Apo. ccvii.

La-

N O T A E.

Laevis ab aequorea cortex Mareotica concha

Fiat, inoffensa curret arundo via.

Plinius *concha* simpliciter id fieri tradit lib. XIII. cap. XII. Ita ut utrobique *κατ' ἑξῆς* poni bene monuerit Gesnerus. Noster expressus *sacras* vocavit, quia Veneri dictas & dicatas. sed minusculas, quae commode in monilia conlerantur, qualia hodie infantibus quoque appenduntur, intelligere congruum est. *Monilia* illa non collaribus induci possunt aequae ac cristae maelis, quod vulgata interpunctio prae se fert, sed pro collaribus circumnectuntur collis, ut & vivi lapides, & coralia. Nam & Graeci *σάδιος* tam pro collari canis, quam monili foeminarum ornatu ponunt. Quare potius eo, quo posui, modo distinguenda haec sunt. Perperam Blondus in libro de venatione ex hoc quasi loco (ut plurima habet a Gratio, quem Maximi nomine citat) excerpit: plerique autem alii ex corallio baccatum monile circumdant collo: Quidam & sacris herbis praetegunt, & cingunt frontem bacchare. VLIT. Veneri dicatis. Propertius. *E rubro concha Erycina sale*. Martialis. Lib. 2. Epigram. 47. *Laevior è conchis, Galle, Cytheriacis*. Vlit. JOHNS.

404. VIVUM LAPIDEM,] Ut natus est scilicet, non temeratus usu. Pyriten intelligit maximus Turnebus libro VI. Advers. cap. IX. quem ipse fortassis legerat ad incantatione aut amuleta usurpatum. Eum lapidem oculis offusam caliginem eximere auctor Dioscorides libro V. cap. LXXXIX. & ex eo usu suspicari liceat ad *oculi maligni*, ut Gratius loquitur, fascinum adhibitum. Nam alioqui de Pyrite talia legisse jam non succurrit. Malimque ego *vivum lapidem* Magnetem illum vivis animalibus attractu similem capere, tum quod hic vilior comparatu illo Persico, tum quod lectum sit, prodigiose multa ejus usu patrata ab antiquis. Hoc autem loco eadem res describuntur quae cum incantationibus effectu concurrunt. Vide Orpheum libello de Lapidibus, Barbarieque ora exferentem Gallum semipriscum versificem, Marbodaecum. BART. Plinius lib. XXXVI. cap. XIX. *Pyritarum etiamnum aliquid genus unum faciunt, plurimum habens ignis, quos viros appellamus, & ponderosissimi sunt*. Hinc Isidorus lib. XVI. cap. IV. *Est alius Pyrites vulgaris, quem vivum lapidem appellant, qui ferro vel lapide percussus scintillas emittit*. Hic ipse est,

quem *igniarius* vulgo vocamus. An hunc tamen intellexerit noster, quod Turnebo visum, vehementer addubito. Nullam enim adversus veneficia vim illi quisquam attribuit. Sed tale quid Amianto lapidi assignat post illa, quae adduxi, Plinius: *Amiantus alumini similis, nihil igni deperdit: hic veneficiis resistit omnibus, privatim Magorum*. De quo tamen nihil apud alios invenio, & falluntur qui Theophrastum ad haec allegant. Fuit cum aluminis id genus esse hariolarer indutus doctissimi Cornelii Severi loco, quem ita dndum, ut vulgo corruptissimus erat, emendavi:

*Quamvis aeternum pinguescat ab ubere sulfus
In mercem legitur tantum. Foecundior Aetna
Insula, cui nomen facies dedit ipsa rotundae,
Sulfureumque solum, nec obesa cavamine terra,
Et lapis accretus regerendis ignibus aptus.*

Strongylen enim non tantum quia rotunda est, & nullo *cavamine* (ut bene emendavit Scaliger) obesa est, sed etiam quia multa in eo *σουλφύριον* reperitur, ut insuper a *θείω*, id est sulphure, Dian, dictam fuisse videtur innuere. Nam & Plinius testatur Strongylen Dian vocari. Strongyle autem aluminis genus, cuius multa apud medicos mentio. Plinius lib. XXXV. cap. XV. id supra alia commendat, quod *rotundum natura*, utpote revera *σουλφύριον*. Sed diversum jam antea ab eo nominavit *concreti aluminis unum genus*, quod *schiston* appellant Graeci. Cum Severus tamen ipsam *σουλφύριον* videatur *accretum lapidem* vocare. Sed haec extra orbitam. Nec sic enim strongylen, quamvis *regerendis ignibus aptam*, atque adeo vivam, aut, si modo aluminis genus est, amiantum a Gratio intelligi assertum iri potest. Nec an amuleti vice illa adhiberi soleant ego adeo scio. Dicant mihi, si qui sunt, incantationum periti. VLIT. Ita mystico sensu D. Petrus I. Epist. II. 5. *ὡς λίθοι ζῶντες οὐκ ἐκ μὲν οὐκ ἐκ πύλου καὶ*. VLIT. in *Add.* Latini lapidem Graecis *πυρίτην* dictum vocant lapidem vivum. sic ad haec verba Turnebus, quae a Plinio sumpta sunt. L. 36. C. 19. & Isidor. Lib. 16. Cap. 4 dubitat Vlitius, an eundem Gratius voluit, cum tamen nihil sit apud Plinium, Isidorum, locis citatis planius expressusve. IOHNS.

404. MELITESIA CORALIA,] Plinius lib. XXXII. cap. II. de Curalio: *Aruspices Indorum vatesque*

VARIAE LECTIONES.

405. *Coralia*,] *Curalia* cit. Salmasius. *Adjutas*] Ita A. *adjutant* cit. Gesn. à quo, ut plurima, mutuavit P. *adjurant* cit. Sinetius, & B. in Advers. VLIT. A. St. *adjutant*. & sic G. citat. JOHNS.

NOTAE.

imprimis religiosum id gestamen amolendis periculis arbitrantur. Et paulo post: *Surculi infantiae adligati tutelam habere creduntur*. Vide quam prope hoc sequentia illa referat: *tutela pax impetrata Deorum*. Solinus cap. xi. de eodem curatio: *Excuduntur ex illis multa gestamina. Habet enim, ut Zoroastres ait, materia haec quandam potestatem, ac propterea quicquid inde fit ducitur inter salutaria*. Ubi frequens sit, aut plurimum nascatur, discendum ex citato Plinii capite. Melitaeum tamen non celebrat, quod mirum sit, siquidem per excellentiam *Melitesia coralia* commendat noster. Scribitur tamen apud Plinium & in Siculo circa *Heliam* ad *Drepanum* laudatissimum nasci. Quae dudum fuere mihi suspecta. *Helia* enim in Siculo mari nulla est aut fuit. Nec quidem ullibi; nisi quod *Veliam* ita olim dictam fuisse tradat alibi Plinius. Sed ea tamen ad *Paestanum* sinum est. Praeterea vett. quoque Libb. *Heliam* non agnoscunt, sed *Aeolias* habent, quae tamen non magis in Siculo mari, aut ad *Drepanum*, quam *Helia*, adjacent. Unde non temere conjeci scribendum esse; circa *Meliten* ad *Drepanum*, aut potius, ad *Pachynum*. Ad distinctionem alterius Melitae, quae ad *Illyricum* est. De hac etiam Strabo lib. vi. περὶ τῆς Παχύνου Μελίτης. At Dioscorides ipso in *Pachyno* plurimum inveniri κορυβίων tradit lib. v. ἀρίστοι δὲ πλεῖστοι ἐν τῷ τῷ Συρακῶναι ἀκρωτηρίῳ καὶ παρὰ τὴν Παχύνον. Unde Vir doctus in Plinio conjecit: ac *Pachynum*. Sed quid *Heliae* tamen fiet, quae nulla, ut dixi, in Siculo mari reperitur? Scribendum itaque saltem est: circa *Melitam* ac *Drepanum*, vel ac *Pachynum*. In Siculo enim & *Melitam* hanc constituit Plinius lib. xii. cap. viii. Majori audacia dudum, cum apud Hesychium legerem κορυβία ἐν Μελίτης ἁλώφει, offensum inusitata voce, scripsisse illum ariolabar: Κορυβία ἐν Μελίτης ἁλώφει, vel ἁλώφει, nistata voce, & nihil, nisi hoc, significante. Nam Dioscorides quoque κορυβίαι vocat φυτὸν αἰάλιον. Haec autem ideo tentabam (viderint quam bene Eruditi) ne solus Gratius *Melitesia*

curalia celebret. Videtur enim ad distinctionem alterius Melitae incolarum, quos Melitaeos vocant Plinius & Stephanus, Melitesios hos fecisse. Quamquam Strabo etiam hos ad *Pachynum* Μελιτῶν vocet, & ab ipsis Melitaeos catulos deducit, quos Plinius & Stephanus expresse alteri ad *Epirum* Melitae asscribunt. Fortean rectius, *Melitenfia*. Lucretius lib. iv. *Melitenfia*, *Chiaeque vertunt*. VLIT. Sic Μελιτῆσιον κότες apud Suidam restituendi, ubi vulgo μελιτῆροι in Μελιταίοι κνίδιοι. Sed ille ἰθὺς haec non distinguit. Eadem haec Melite miras turbas dedit in Fastis Nasonianis lib. iii.

Fertilis est Melite sterili vicina Cosyrae

Insula, quam Libyci verberat unda freti.

Ita constans vett. libb. Scriptura; quam cur sollicitarint Scaliger & Heinsius, Viri Maximi; hujusque dignissima proles etiam in novissima sua editione interpolavit, nec auctoritatem, nec rationem video. Non enim Epiroticam (ut perperam ἰθὺς sibi fingebar) sed alteram, quae in *Libyco freto* prope *Pachynum*, intelligit. Cui & propinqua *Cosura* Plinius lib. iii. cap. viii. de *Sicilia*: *Insulae sunt in Africam versae, Gauculos, Melita, Cosyra*. Ita & Strabo lib. vi qui Κόσσυρον vocat. Sed ut & vineta egomet cecidam mea, conjecturam illam in Hesychio de Κορυβίαις omnino obliterandam cenfeo. Apud Lucretium vero malim nunc: *Melitenfia, Coaque vertunt. Melitensem* mitram memorat & Varro i. Prometh. apud Nonium de vestibus. Talia enim illa & *Melitenfia* & *Coa* erant olim mercimonia, e quibus luxum ejus Insulae, neque ita sterilem fuisse, ut Scaliger vult, colligere est. *Coa* vero (subintellecto, vestimenta) peculiariter ita dicta, celebrantur passim. *Ciae* vel *Chiae* nusquam. *Coa* ita simpliciter pro vestibus Horatio i. Sat. ii. *Cois tibi paene videre est, Ut nudam*. Ubi vetus: *Haec autem vestis in Co insula conficitur, per quam, ob nimiam subtilitatem, quaecunque sunt interiora, translucent*. Ovidius item ii. Artis Amatoriae:

Sive erit in Cois, Coa decere puta.

Pra-

Ac sic offectus , oculique venena maligni

Vi-

V A R I A E L E C T I O N E S .

406. Oculique] A. Steyn. *oculisque*.

· N O T A E .

Prudentius Hymno Jejunantium , *Coos aestuantem murices lacram*, hinc dixit. VLIT. in *Add.* Melite insula inter Africam & Siciliam. Hodie Malta. *ἄλκις* ὁ παχύν. Strabo. Vid. Borchartum , L. 1. partis posterioris Geograph. S. lege potius cum Vlitio *Melitenſia* , nam sic Lucetius. JOHNS.

405. CORALIA,] Eandem vim in abstergendis oculis tribuit *coralio* idem Dioscorides libr. v. c. LXXXVI. Mira in Magicis de eo rebus prodit quem modo nominavimus seculo suo non ineptus auctor Marbodaeus. BART.

405. CURALIA] Ita apud omnes Auctores hoc verbum , quoties prima producta est , legendum monent Vert. Libri. Vid. Ovid. *Metam.* L. 4. Graeci *κουργίον*. Plinius de *Coralio*. Lib. 32. Cap. 2. *Aruspices Indorum vatesque imprimis religiosum id gestamen amolientis periculis arbitrantur.* Vlitius. JOHNS.

405. MAGICIS CANTIBUS] Quivis *cantus humani* , ut loquitur Appulejus , *magici* dicuntur , scientia nobilissima cum ipso nomine mancipata abufui vulgi , quae origine sua omnium sanctissima. *Magicum carmen* est Incantatio. Propertius libro II.

*Deficiunt magico torti sub carmine rhombi ,
Et jacet exstincto laurus adusta foco.*

Unde *Dii magici* appellati sacris cantibus praefides , quibus sacra fiebant impiatis illis cantibus , quorum scilicet ea in tutela essent. Virgilius in *Ceiri*.

Hinc Magico venerata Jovi Stygialia sacra.
Lucanus libro sexto *Pharfaliae*.

*Illa Magis , Magicisque Diis incognita verba
Tentabat , carmenque novos fingeat in usus.*
Tibullus libro I.

Et me lustravit taedis , & nocte serena

Concidit ad magicos hostia pulla Deos.

Quem Virgil. eo *Ceiris* versu *Magicum Jovem* appellat , eum *Terrificum* Claudianus noster. VI. Consul. Hon.

— *dira fugantibus herbis*

Namina , Terrificumque Jovem Triviamque precatus.
Tartareum Valerius Flaccus libro I.

Tartareo tunc sacra Jovi , Stygiisque ferebat

Manibus Alcimede —

Ea juvat prolixius notasse , ut ludibrium omnibus debere sciatur , impudentissimae supinitatis Corraſor , qui immane in Senecae Tragoedias Commentarios edidit. Is , ut veritati & Scaligero oppederet , nihil pensi habens , primum , *Valerium* , si diis placet , Catonem *Ceiris* nobis , genuinum , scilicet , auctorem laudat ; deinde verum ipsum modo productum , divina plane correctione , ingenioque felicissime acuto ita proponit.

Hinc magno venerata Jovi frigidula sacra.

Qua quidem lectione argutius nihil excogitari posse , omnes facile Patrato patri adfensum dabunt. At & Deum immortalem , quid est in literis Criticum esse , si hoc non est ? Quid est munitum omni eruditionis genere pectus , omnibus doctis opponere , si hoc non est ? Ignosces , amice Lector , adfectui quem literatis debemus. Qua fronte , impurissimi Theatrorum architecti , gens ex vitis atque criminibus , barbarie , paedore , stultitia , arrogantia , inhumanitate composita , frigus hoc excusabit ? Qua indole animi personam auctoritatis ejus sustinebitis , qua soli facere & exponere Poetas solis vobis cum congrege morbo , videmini ? Si ex bonis aut cordatis aliquis hunc naevum scriptis admisset , non ineruditum , sed Atheum plane clamaretis Ad eoque jam novae scenae & histrio capitalis festivitatis in mundo foret , qui ex uno errore mille scelera defaltaret. BART.

405. ADJURANT] Prorsus alia hujus verbi vis est , quam literatores vulgati putent. *Adjurare* est aliquando testimonium alicujus juramento cingere. Virgilius lib. XXI.

Adjuro Stygii caput implacabile fontis.

Catullus : *Adjuro teque tuumque caput.* Hoc autem loco *adjuratae herbae* sunt juramento incantatae atque devotatae. Ita usus Tertullianus Apologet. *Daemones adjurare consuevimus , ut eos de hominibus exigamus.* Sic *adjuratores* in Ecclesia veteri dicebantur *exorcistae* ; teste Isidoro libro VII. *Originum* cap. XIII. Alia alibi. Abusa enim cadens Latinitas ut aliis talibus , ita & hoc verbo mirifice. BART.

405. ADJUTAS CANTIBUS HERBAS] Ita restitui

X

CX

Vicit tutelâ pax impetrata. decorum.

At

NOTAE.

ex principe Editone. Perperam Pythoeus, *adjutant*, & Barthius *adjurant* edidere. Quibus & vetustissimi cod. autoritas, & ipse sensus aperte refragatur. Quid enim profit si magicis cantibus herbas adjutant, nisi ita adjutas herbas circumnectant cani cum reliquis amuletis? Hoc ipsum vero innuere voluit noster, & proculdubio eo quo repraesentavi modo scripsit. VLIT. Sic Circe Metam. xiv. initio, & *tritius Hecateia carmina misceat*, scilicet herbis. Et Horatius hanc quoque carminibus vim attribuit lib. ii. Epist. i.

Advertit morbos, metuenda pericula pellit.

VLIT. in *Add.*

406. EFFECTUS,] Admodum belle hoc restitutum hoc loci vocabulum. Nam *offendere* vox incantationibus propria. Ut apud Petronium Arbitrum. *Numquid te osculum meum offendis?* Quasi excantato & magicis praefigiis in nihilum redacto juveni hoc dicit lasciva mulier. BART. Nescio quae malae hic Barthium ceperint praefigiæ, dum *offectus* ab *offendo* deducit, & verbum hoc incantationibus proprium esse probaturus Petronii locum adducit: *numquid te osculum meum offendis?* Quasi excantato & magicis praefigiis in nihilum redacto juveni hoc dicat lasciva mulier. En ipsa doctissimi, si diis placeat, Viri verba, ut hoc ex ungue leonem aestimemus. Sed Gratus noster vel Orpheo interprete contentus esto, aut quisquis ille autor est, qui ita de Curalio:

Φάρμακα δ' ὅσα πύλον ἀτάσθαλα, καὶ καὶ
δεῖμοι,

Ἀρὰ τ' ἀγνῆπτερον Ἑρμῆσι πάγχυ μέλας,
Εἴτε μὴ κῶλον οἰκοφθόρον σὺν εἰσέροι
Ἀνῆρ, εἴθ' ἵστα λύμαϊ ἐπὶ σφίον, ἢ δ' ἐπαοιδὰς
Σχέτλιοι ἀπὸλοι μεγάροισι τελέωνται,
Πάντων ἀνδρῶν δόμοις περὶ τῶντα ἐναι.

Quae obiter hoc modo interpretatus sum:

*Letiferos potus, & fictae fascina cerae,
Et diras, quas ipsa licet cantarit Erinnyes
Saeva, preces, odiosa si quis devotus acerbo
Nesciat occultam fraudem, quasque invidus iras
Foverit, inque vicem mala carmina & impia vota
Dixerit, exsolvet rutuli vis cuncta coralli.*

VLIT. Ab officio est *offectus*, non ut Barthius, ab *offendo*. JOHNS.

406. OCULIQUE] Mira superstitio in fascinis oculorum priscis fuit. Nam credebant homines in-

vidos & malivolos solo obtutu oculorum nocere posse felicitati eorum, quibus male cuperent. Virgilius.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Hinc *noxios invidiae oculos* dixit Appulejus li. iv. Metam. *βάσκανον ὀφθαλμῶν* ab Aphrodisaeo, Alciphrone, Plutarcho usurpatum enarravit magnus Turnebus li. ix. c. xxviii. Quem consule. & Virgilii Commentaria. BART. Notum Maronis illud Ecl. iii.

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos.

Fascinum enim vocatur haec maligni & invidi oculi defixio, sive ut Orpheus vocat *καὶ δεισμός*. Ejusdem quippe originis esse, cujus *fascis* & *fascia*, etiam *fascinum* videtur. Grammatici Graeci *βάσκανον* proprie esse dicunt, quod maligno oculo peragitur veneficium, quasi *φάσκανον*, ἀπὸ τῆς φάσσεως καὶ τῆς ἀνένου. Hinc & apud Plutarchum lib. v. Sympos. Problema vii. est, *πῶς τὸ καὶ βάσκανον λεγόμενον; καὶ βάσκανον ἔχειν ὀφθαλμῶν*. Ubi Florus ille fidem astruere conatur vulgiverbio, quo *fascinum* hoc oculis attribuitur. Aliis rejicientibus, quia vulgo tantum credebatur. Quo proculdubio respexit B. Hieronymus ad illa Apostoli, *O insensati Galatae, quis vos fascinavit non credere veritati: Quod usus sermone sit trivii, & verbum quotidianae sermocinationis assumpsit*. Quia vulgari tantum sermone & dicto *fascinum* tale praedicabatur. Sequitur enim post aliquanto: *quod ex opinione vulgi sumptum putamus exemplum*. Non itaque verbum *fascini*, quod visum Viro omnia maximo, sed eam de fascino opinionem vulgo adscribit, quia prudentiores risu illam fere excipiunt, ut videre est apud Plutarchum citati problematis initio. Plinius quoque eo intendit lib. viii. c. xxii. *Sed in Italia quoque creditur luporum visus esse noxius, vocemque homini, quem priores contemplantur, adimere ad praesens*. Dicit enim non tantum *quondam*, ut id de quo praecedenti cap. loquutus erat, sed in Italia quoque id jam credi, luporum visum esse noxium. Male autem ex hoc Plinii loco Solinus cap. ii. Italicis lupis illud privatim, *quod cum caeteris simile non sit*, ascribit. Quod quidem Gesnerus obiter monuit. Respexit itaque & Plinius vulgarem de fascino oculari opinionem, eamque jam per Italiam vagari tradit. Ideo etiam praecaute Gratus noster, ut vulgarem opinionem elevet, expostulare cum iis videtur, qui

At si deformi lacerum dulcedine corpus

Per-

N O T A E.

qui contra sentiunt : non illa metus solatia falsi
Tam longam traxere fidem. Ac denique ab experientia haec amuleta commendat , quorum nullus usus sit , si falsus ille vulgi jam olim metus fuisset. Sed quia opinioni huic tam longa fide praescriptum quasi sit , ergo & illis utendum esse , ac merito uti artis peritos concludit. Falsum tamen est , quod eandem amoliendi veneficia vim coralio tribuere Dioscoriden hic adnotat Barthius. Quod enim ille scribit : *καὶ ἄλλας σμήχας τὰς ἐν ὀφθαλμοῖς.* id paulo latius exponit Plinius : *Cinis eorum miscetur oculorum medicamentis. Spissat enim ac refrigerat. Hulcerum cava explet. Cicatrices extenuat.* Quanquam Dioscorides id quod subdit : *πληροῖ τὴν κοιλώματα καὶ ὕλας.* quod verbotenus est : *hulcerum cava explet* , ad oculos non videatur restrinxisse. Sed haec nihil ad Gratium , inquam. VLIT.

406. VENENA] Par enim effectus oculorum malignorum & veneni creditus. Sic Horatius :

Non isthic obliquo oculo mea commoda quisquam

Limat , non odio obscuro , morsu venenat.

Comment. *Venenat* , fascinat. Nove dictum. BART.

406. MALIGNI] Mali , invidi , qui fascinare credebatur. talem oculi fascinum eleganter enarrat Heliodorus lib. iii. Aethiopicorum. *Mali & malivoli* pro fascinatoribus Latinis usurpantur. Catullus.

Ne quis malus invidere possit

Cum tantum sciat esse basiorum.

Tibullus *malam mentem* pro fascino impedita dixit lib. ii.

Et se jurabit mente fuisse mala.

Deos malignos pro scaevis atque invidis Val. Flaccus lib. vii.

— *Diis nata malignis*

Messis —

Malivolum pro fascinatore posuit Appulejus , ut volunt , Celsus de Herbis. c. lxxxiv. *Siquis malivulus denotaverit hominem.* Idem c. x. de Herba Artemisia. *Fugat & Daemonia in domo posita & prohibet mala medicamenta , & avertit oculos malorum hominum.* Tali fascino adfici aut percelli contristari veteribus dictum docet idem ignotus auctor c. xix. *Si infans contristatus fuerit , Herba aristolochia suffumigabis infantem , hilarem facit , & convalescit infans fugato daemone.* Idque dubio procul inde dictum quod fascino percussa ,

stuporem prae se quempiam tristificum ferant , nullisque modis ad hilaritatis obsequiuma vocari possint. Vegetius Veterinar. lib. iii. cap. lxxiv. *fascinatum animal triste est , gravatur incessu , macescit , & nisi subvenieris , incidit in morbum.* Deos illos qui ad fascinum faciendum invocabantur , *malignos* licet cum Valerio appellare. Eisdem eleganter *Male-Deos* quasi *κακοδαίμονας* dicas , indigitavit Seneca Thyeste.

Quis male-Deorum Tantalo vivas domos

Ostendit iterum ? —

Atque inde , ut suspicamur , originem duxit ut scelerati alii atque pessimi homines , *male-homines* appellati inveniantur. Ut *male-mater* apud Ovidium lib. vii. Metamorph.

Utiique se male mater Iasonis effugit arma.

Ita *male amicum numen* pro infestissimo apud Virgilium lib. ii. Aen.

Heic mihi nescio quod trepido male numen amicum

Eripuit mentem —

Ita apud Varronem *male-natus-ager* , infelicem , & laevo numine factum notat lib. i. de re Rust. cap. vi. *Mala astra* , quae quasi quadam invidia nascentibus nocent. Petronius Satirico. *O Enothea , hunc adolescentem quem vides malo astro natus est.* Ita *malae Furiae* ab Horatio pro infaustis & nocuis dictae.

At non ante malis dementem actum furis , quam

In matris jugulo ferrum tepefecit acutum.

Mala ales apud eundem. Epodis.

Mala soluta navis exit alite

Ferens olentem Maevium.

Malae tenebrae apud Catullum.

At vobis male sit malae tenebrae

Orci , quae omnia bella devoratis.

Maligna verba , invida , & pessimi odii. apud Manilium libro iv.

— *linguaeque venenum*

Verba maligna novas semper mussantis ad aureis. Sexcenta alia apud auctores , quae quosdam adgerere. *Malignus* videtur *oculus* exinde dici , quod , quae inviti videmus , contortis oculis adspicere soleamus. Virgil. lib. v.

At matres primo accipiteis , oculisque malignis

Ambiguae spectare rateis —

Unde explicandum illud Horatii.

— *ingenteis oculo irretorto*

Speclat acervos. —

Hoc est , citra invidiam. Congruit huic ὀφθαλμός

Persequitur scabies, longi via pessima leti,
410 In primo accessu tristis medicina; sed unâ

Per-

N O T A E.

πορρεῖ; apud S. Euangelistam. Avertendae porro huic oculorum malignitati *res turpiculas*, ut loquitur M. Varro, collo suspendebant, in quas deverteretur videlicet mali illius luminis nocens ictus, qua de re & alii eleganter, & in primis notavit Isaacus Casaubonus in Lectionibus Theocriticis. BART.

407. PAX] Favor. Lucretius.

————— prece quaesit

Ventorum pavidus paces, animasque serenas.

BART. V. 482. ad illa verba,

Supplicibusque vocanda sacris tutela Deorum.

fic Vlitius. Geminum germanum est, quod praecessit, *tutelâ pax impetrata Deorum. tutela enim Deorum, non pax Deorum* interpretandum. Nam Pax ibi pro integritate sumenda est. Nihil pejus. Pax enim Deorum, est favor, benevolentia, gratia Deorum redux. Deus immittit morbos; tutela vero curaque, quae vincit sanaturque mala, dicta est simul placare & impetrare favorem Deorum. JOHNS.

407. IMPETRATA] Passiva vi, ut loquuntur Grammaticae, hoc capiendum. *Vicit venena maligni oculi tutela, impetrata Pax Deorum. Tutela curam valet, ut tueri alias hoc Poëmate usurpavit.* BART.

408. DEFORMI] Horrida, & turpi.

Ὁὐ καλὸν φίλον ἐστὶ τὸ δ' ἔκαλον ἔ φίλον ἐστὶ.

Inde omnia deformia nociva dicuntur & contra. *Turpem vocat scabiem* Virgilius.

Turpis oves tentat scabies ———

Vegetius Veterin. lib. III. cap. LXXI. *scabies jumentis deformem passionem, & interdum periculum generat* Apud eundem quae curae scabiei exstant, in canibus tentatae profuerunt. Quod nos experti sumus. BART. Nemesianus: *scabies & sordida venis saepe venit.* De qua ille praeterea nihil. Habet aliqua, quae huc faciunt, Columella lib. VII. cap. ult. *de morbis & medicinis canum: Si scabies infestabit, cythisi & sesami tantundem conterito, & cum pice liquida permisceto, vitiosamque partem linito. Eadem pestis si fuerit vehementior cedrina liquore aboletur.* Fallor etiam nisi & Calpurnii illa de scabie intelligenda ita atque scribenda sint Ecloga v.

————— *ah! miserum fragili rubigine corpus*
Corrodet scabies, & putrida contrahet ossa.

Quae itidem ex Maronis Georg. lib. III. ut totam fere istam Eclogam, mutuatus est. VLIT.

408. DULCEDINE] Quid sibi vult haec *dulcedo*? num morbidus humor est dulcis? at nihil minus. num voluptatem scabendo natam intelligit? non credo. Scribe itaque *falsedine*. falsus enim ille humor. eaque acrimonia impellit canes ad corpus suum lacerandum Tum qui Longobardicam scripturam novit, sentiet mutationem non eam esse; quae primâ fronte videtur. JOHNS.

409. LONGI] *Lentis.* Quod non cito conficiat. *Longi enim morbi* dicuntur diu inhaerentes. Cor. Cellus: *longis morbis senectus, acutis adolescentia magis patet.* Idem lib. II. cap. I. *si qua genera morborum in infantem incidunt, ac neque pubertate, neque primis coitionibus, nec in foemina primis menstruis finita sunt, fere longa sunt.* Idem cap. V. *post haec indicia notum est longum morbum fieri.* &c. BART.

409. LONGI VIA PESSIMA LETI] Virgilius ibidem: *Nec via mortis erat simplex.* VLIT.

409. VIA LETI] Horat. *Omnibus est calcanda semel via leti.* Achilles Tati. *δὸν δὲ ἑρμηνεύει & θανάτου καὶ ἰσχυρὸν ὁδόν.* Ita plurimi alii. BART.

410. SED UNA] Sed utcunque tristis sit medicina, unius animae jacturâ, quasi quodam redemptionis pretio, malum illud perniciosum sistendum & avertendum est. JOHNS.

410. UNA] Primum canem scabie infectum protenus enecandum praecipit, ne contagio omnes inficiat. BART.

411. REDIMENDA] Scite ita hoc verbo utitur Latinitas. Juvenalis

————— *nulla virtute redemptus*

A vitis ———

Appulejus libro VI. *rursus remeans canis saevitiem offula reliqua redime.* Animam canis pro vita dicit. Ita Maro Culici suo animam dat. *Virides animae arborum* apud Nemesianum Cynegetico. v. XXIX. Quod in iis vita quaedam, cum frondibus moritura. Virgilius de Apibus Georgico. IV.

————— *errando duris in cotibus, alas*

Attrivere, utroque animam sub fasce dederunt. BART. Haec etiam ex Virgilio hausta est *tristis medicina*:

Cor-

Pernicies redimenda animâ, quae prima sequaci
Sparfa malo est, ne dira trahant contagia vulgi.
Quod si dat spatium clemens, & promovet ortu
Morbus, disce vias, &, quâ finit, artibus exi.

415 Tunc & odorato medicata bitumina viro,

Im-

V A R I A E L E C T I O N E S.

412. Vulgi] vulgo G. & B.

N O T A E.

Continuo ferro culpam compeste, priusquam

Dira per incautum serpent contagia vulgus.

Hinc enim & illud: *ne dira trahant contagia vulgi.* Quod paulo aliter superius expressit: *& per contagia morbi Venere in Vulgus.* VLIT.

411. SEQUACI] Belle usus hoc verbo, quod scabies sequatur ab uno omnia animantia. Sic *curas sequacis*, quae quocunque hominum sectentur, dixit Lucretius. Nugas agit cum hoc vocabulum Latinitatis damnat, ipse nescius suae barbariae, Baptista Pius. BART.

412. MALO] Morbo. Ita alibi.

— *clausaeve malum fecere paludes.*

Et — *fontem averte mali.*

Virgilius lib. VII.

— *penitusque in viscera lapsus*

Serpentis furiale malum totamque pererrat &c.

Aliquando mala dicuntur ipsae partes venenatae, aut aliquin malo adfectae. Serenus cap. IX.

Vel testudineo mala permulceto cruore. BART.

412. TRAHANT] Attrahant, concipiant. Peculiare verbum ad morbos, ut Gratius loquitur, *sequacis.* Ovidius libro I.

— *immedicabile vulnus*

Ense recidendum est, ne pars sincera trahatur.

BART.

412. VULGI.] Vetus editio, *vulgo.* Quod omnino Poetae esse arbitror. Vide quae ad v. CXXV. notamus; nam hoc eodem pertinet, ex more Gratii. Fatuatur vero Carisius qui negat *vulgum* pluralem numerum recipere libro I. Grammatic. Institut. BART.

413. PROMOVET ORTU] Non simul omne corpus invadit. Sed uno loco oritur, & deinde porro alio movetur. Eo casu medicamenta adhibenda praecipit. BART. *Ατὸ τοῦ ἀρχοῦ* repetendum est *clemens*. Si morbus clemens, lentus & paulatim se diffundens dat spatium admoventis medicinis, & clemens, i. e. paulatim & sen-

sim promovet se ortu, i. e. ab ortu, ex quo primum oritur, tum disce vias, &c. JOHNS.

414. EXI.] Ductum ab iis qui vitant corporis declinatione ictum alicujus teli. Virgilius libro V.

Corpore tela modo atque oculis vigilantibus exis. BART.

415. ODORATO VIRO.] *Odoratum virus* nihil aliud intelligimus quam *sulfur*. Nam supra sanie *virus* appellavit, ei vero concolor materies sulfuris. Itaque *odoratum virus* sulfur appellavit. Ejus autem usus in scabie curanda vulgo notissimus, ut vix ulla materies sit, quae tam cito pus omne illi exfugat, & arefactum malum abjiciat. *Virus* indeclinabile habent Grammatici. Eorum tamen princeps Carisius declinationem agnoscit, simul & refutat eodem li. I. Ut totum illud genus Adria instantius est. Lucretius lib. II.

Linguit enim supera tetri primordia viri.

Quo loco ingenue fatetur doctissimus Gifanius alibi se non observasse. Si bene memini, in Sereno etiam legi, sed libri jam non est copia. Nam & Gratum ipsum, nisi nostra manu ex editione Pithaeana descriptum, non habemus his locis. Nec sane ullus hic est vel inter doctissimos, qui nomen ejus in hac civitate, (quae tamen viris clarissimis & Poëtis non vacua est egregiis,) vel fando perceperit. BART. Nihil aliud quam sulfur per hoc intelligere se ait Barthius: quia supra sanie *virus* appellavit, ei vero concolor materies sulfuris. Itaque iterum concludit sulfur sic appellari. Primum virus pro sanie alibi posuisse Gratum, hoc jam falsum esse ostendi ad vers. CCLV. si modo eo spectat interpretis hoc delirium. Tum consequentia illa, quam ille facit, nulla omnino est, quia virus nunquam ad colorem, sed ad odorem fere refertur. Ideoque & hic *odoratum virus* ipsam,

X 3

si for-

Imponasque pices, immundaeque unguen amurcae.
Miscuit, & summam complectitur ignis in unam.

Inde

V A R I A E L E C T I O N E S.

416. *Pices*] *Pisces*. P. f. errore typor.

N O T A E.

si forte, scabiem vocat. Calpurnius Ecl. v. *ta-*
citum ne pustula virus Texerit occulto sub vulnere.
id est virulentam scabiem, ut ipse paulo post,
si bene conieci, eam aperte vocat. Sensus ita-
que verborum est: tunc vel bitumina scabiei
medicantur, cum lenta procedit. Ita prorsus
eadem in curatione loquutus est Palladius Majo
Tit. viii. *Sed tonsas oves hoc unguine medicemur.*
Haec germana, & duum codd. autoritate con-
firmata lectio est. Vulgo: *medicemus*. Ne quid
tamen diffimulem odoratum virus de bituminis
graveolentia accipiendum est. *Odorato medicata*
bitumina viro, sunt infecta pestifero odore. Ta-
citus l. v. Histor. ipsum lacum Asphaltiten bitu-
minis matrem gravitate odoris accolis pestiferum
esse tradit. *Medicata* id est, infecta; ut *medica-*
ta veneno tela Poetae alicui. VLIT. Id est,
gravi odore, ut recte exposui olim. Sic &
Lucretius lib. ii.

Quam minime ut possit mistos in corpore odores,
Concoctosque suo tactos tangere viro.

Nonius tamen pro naturali virtute exponit; per-
peram. Idem Lucretius eodem libro, de aqua
marina per terram colata:

Liquit enim supra tetri primordia viri.

Plinius de Halimo: *necat viro, quod ἄλμον vo-*
cant Graeci. Vide Salmas. ad Solin. pag. 1307.
VLIT. in *Add.* Pro ipsa scabie accipit Vlitius,
& *medicata*, sanantia exponit. postea, odore
pestifero infecta, exponit, & in secundis curis
firmatum it. utrumque male. neque enim *odo-*
ratum idem quod graveolens unquam, sed è
contra; neque *medicata* simpliciter sumptum est
pro *infecta*. Omnino legendum est, (ut omnes
medici, & ipse Gratius, v. 474.) *vino*. Sic enim
ille,

desusaque Massica prisco

Spurge cado; Liber tenues è pectore curas

Exiget; est morbo Liber medicina furenti.

Κυνόστιον Edit. Lutetiae cum rei accipitrariae
scriptoribus sic jubet, μετὰ οἷον δούδας. Sic Cel-
sius. *Medicata* autem idem valet ac medicorum
more composita & concinnata. *Medicinally pre-*
pared, impregnated. JOHNS.

416. IMPONASQUE PICES,] Ea quidem vett.
librorum scriptura est: sed dubito an non melius
ita constituentur, & interpungantur haec:

Idaeasque pices, immundaeque unguen amurcae

Miscuit, & summam complectitur ignis in unam.

Ut plane Virgilium referant lib. iii. Georg.

Aut tonsam tristi contingunt corpus amurcae,

Et spumas miscuit argenti, vivaque sulfura,

Idaeasque pices, & pingues unguine ceras,

Scyllamque, helleborosque graves, nigrumque bi-
tumen.

Hinc etiam Calpurnius noster Ecloga v.

— viventia sulphura tecum,

Et scyllae caput, atque intacta bitumina porta

Ulceribus laturus opem: nec Brutia desit

Dura tibi, & liquido simul unguine terga linan-
tur. VLIT.

416. UNGUEN AMURCAE] Vulgo unguentum
dicant. Saepe hoc verbo usus in elegantissimo
& minime tumoris adfectante libro Q. Serenus.
Amurcam scabiei medicandae esse discas ex Ca-
tone de R. R. c. xvi. BART. Ita sordes
olei vocantur. Vid. Virgil. Georg. 3. v. 448. 9,
10, 11, 12. ubi haec, quae apud Gratum oc-
currunt, totidem fere verbis invenies. Sic Cel-
sus, sic Columella, Lib. 6. Cap. 12. & Cap. 31.
JOHNS.

417. MISCUIT,] Legendum, *Miscet id. &c.*
Unguen commiscet & unam in summam redi-
git ignis. Alioqui illud inconveniens, & Gra-
tiana elegantia indignum. BART. Imitatur
hoc Aurelius:

Admiscensque diu facies concrefcere utrumque.

Palladius quoque eadem in re: *Succum decocti lu-*
pini, faeces vini veteris, & amurcam pari mensura
miscibus, & in unum corpus omnia redacta curabis
adlinire. Plane enim hoc est, quod addit noster:
& summam complectitur ignis in unam. Ille tamen
igni poetice hoc attribuit, quod sine eo misceri
illa non possint. Sed quod inconveniens hoc
& Gratiana elegantia indignum esse censet
Barthius, nisi legatur, *Miscet id, &c.* omnino
ferri non potest ab iniquo censore, qui frequen-
tem hanc temporis mutationem sive enallagen
nuf-

Inde lavant aegros. est ira coërcita morbi,
Laxatusque rigor, quae te ne cura timentem

Dis-

V A R I A E L E C T I O N E S.

418. *Lavant*] Gesn. conjecit *linunt*. *Est ira*] *Atque ira* — *morbi est*. G. B.
419. *Ne cura*] A. Steyn. &c. *natura*. Recte conjecit Gronov. *ne cura*.

N O T A E.

nuspian in toto Gratio observavit, eaque incuria hic ignorantiam suam quoque prostituit. Ita superius de lino:

Ostendit longe fraudem, atque exterruit hostes.

Quo loco jam aliqua adduxi. Addam hic & alia:

*Ocyor affectu mentis pinnaque cucurrit,
Sed premit inventas, &c. pro, currit.*

Extulit & furtim commissam ulciscitur iram.

pro, effert. Et mox: *Blanditur mensis*. cum praecesserit, *Ecco aderit*. Et id genus plurima, quae legenti passim obvia fiant, ne singula enotari opus sit. VLIT. Sic & Medaea Metam. VII. *summisque immiscuit ima*. VLIT. in *Add*.

417. *SUMMAM*] Cinnum quempiam. BART. In unum corpus, in unam massam quid si hic legeretur *massam*? mihi sane non displiceret? Tu vero, Lector, ut lubet. JOHNS.

418. *INDE LAVANT*] Id est, *ungi debet tali medicamine*, ut loquitur hac in re Columella. Inferius noster: *His lave praesidiis*. Quae se invicem à mala manu correctorum tutantur. Frustra Gesnerus, *linunt* conjicit, aut de lotione haec accipi voluit, de qua tantummodo inferius agitur. VLIT.

418. *EST IRA COERCITA*] Non dubito veram esse scripturam Poëtae, quae in editione veteri visitur.

— *atque ira coërcita morbi est*

Laxatusque rigor —

Iram morbi dixit ut furorem in simili unctione Serenus cap. XLII.

Unguine quo gliscens deponit flamma furorem.

Idem *rabidam podagram* eadem sermonis facie posuit cap. XLIII. Pari modo Gratius & v. cccc LXVI. BART.

419. *QUAE TE NATURA*] Locum hunc mendosum esse nemo dubitabit, qui videbit saltim. Emaculandus vero ad hunc modum potissimum videtur.

*Laxatusque rigor, qui te, Natura timentem
Differat: Et pluvias & Cauri frigora vitent
Sic, magis ut nudis incumbant vallibus, aestus
Adventu, clarique facies ad Solis; ut omne
Exsudent vitium &c.*

Rigor laxatus, qui Naturam differat. Hoc est, alioqui lancinet omne corpus adfecti animalis, & in frustra quasi concidat. Id quod scabies facere solet, nisi maturo illi medicamine obviam eatur. Cum vero inuncti canes fuerint, vitent pluvias & Cauri flabra, ita ut potius nudis vallibus incumbant, ubi aestus increverint, & adverso corpore solis bibant caloreis, ut unguen per poros laxatos penitus venas pervadat & vitium ipsis carnis penetralibus excoquatur. Haec dubio procul à Gratio sunt relicta, ut à nobis proposita: *Differre* pro lancinare, aut lacerare, usurpatum saepius reperias. *Magis* pro potius Jure consultis familiarissimum, & alibi à nobis exemplis connotatum. Virgilius.

Haud procul inde citae Metium in diversa Quadrigae.

Distulerunt. —

Plautus Trinummo, alii. Ita difficilis locus nulla mutationis licentia constitutus est. BART.

419. *QUAE TE NE CURA*] Haec ipsius Grattii manus est jam dudum felici conjectura Cl. Gronovii restituta. *Cura* autem, si non proprie, etiam pro curatione hic sumi potest, uti saepe ea voce utuntur medici. Noster infra: *curaque potentia major*. Quod & antea pari extulit modo: *& cura est altior illi*; ut suo loco adnotavi. Et in ipso exordio canum medicinae: *affectusque canum tua cura tueri est*. Haec ipsa est *cura*, quae sollicitum differat magistrum, nisi dextre adhibeatur, & feliciter succedat. VLIT.

419. *NE CURA*] Ita Gronovius. olim, *natura*. Sensus verborum hic est. Quae medicina, quae curatio ne suo careat effectu, ne te dubium pendentemque animi diutius teneat, amovendi sunt catuli à pluviis & Cauri frigore. JOHNS.

420. *Ex*

- 420 Differat, & pluvias, & Cauri frigora vitent;
Sic magis, ut nudis incumbunt vallibus aestus,
A vento; clarique faces ad solis, ut omne
Exudent vitium, subeatque latentibus ultro,
Quae facta est medicina, vadis. nec non tamen illum
425 Spumosi catulos mergentem litoris aestu
Respicit, & facilis Pacan adjuvit in arteis.

VARIAE LECTIONES.

”O

422. *A vento*] *Aventu*. B. *Clarique*] Pyth. *clarisque*.

NOTAE.

420. ET PLUVIAS,] Quia hae scabiei causae
αἰτιαὶ τῆς σκαβίης sunt. Virgilius Georg. III.

Turpis oves tentat scabies, ubi frigidus imber

Altius ad rivum perfeldit, & horrida cano
Bruma gelu.

Quo respexit noster. VLIT.

421. SIC MAGIS,] Barthius mirifice haec distinguunt, legitque: *Dic magis ut nudis incumbant vallibus, aestus Adventu.* Dic magis ut nugis incumbat Barthius ergo. Gratius Maroniana illa ex lib. III. Georg. sequitur:

Et stabula à ventis hiberno opponere soli

Ad medium conversa diem.

Sic etiam canes videlicet jubet totos à vento ad solem converti meridianum, vel etiam hibernum, cum nuda adhuc gignentium valles sunt. Sed praestet de ipso meridie illa sumere, & nudas valles interpretari rubis ac spinis vacuas, ne iis se adfricent scabiosi canes. Columella enim & hanc scabiei causam recenset, *si tonsum gregem patiaris silvestribus rubis ac spinis sauciari.* VLIT.

421. SIC MAGIS,] Idque eo magis, cum aestus incumbunt vallibus nudis, & spinarum vacuis, ne iis se adfricent scabiosi canes. Vlitius. amicus tamen meus loco sic reponit adverbium *Hic.* recte. *Vitent catuli,* inquit Gratius, *pluvias & frigora.* *Hic* praesertim, ubi *nudis incumbunt vallibus aestus, à vento positis clarique faces ad Solis.* *Hic magis* Angl. dicitur, *Here to choose.* JOHNS.

421. A VENTO] Poterat & hoc cum interpretatione tolerari, *Nudis à vento vallibus.* Sed in V. Ed. disertim *adventu* excusum est, quod Gratii esse nemo dubitavit. Aliquando in superiori scribendum verfu autumabam,

Dic magis ut nudis incumbant vallibus.

Dic enim, jube, valet. Virgilius.

Dic in amicitiam coeant, & foedera jungant.

Faceis Solis Graecanicum est. Nam Lampas iis frequentatissima. Et ita alii Latini Poetae. BART.

423. EXUDENT] M. Cato de R. R. cap. xcvi. *Postea cum detonderis oves, unguito totas, finito biduum aut triduum confudent.* Columella lib. vii. cap. iv. *eoque liquamine tonsa oris imbuuntur, atque ubi per triduum delibuto tergo medicamina perbibent, quarto die, si est in vicinia maris, ad litus deducula mersatur.* Gratius quidem Maronis illa diversa in re ex lib. I. Georg. reddidit:

————— *Sive illis omne per ignem*

Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor. VLIT. Heinsius. *Exudet.* Sic Virgil.

————— *atque exudet inutilis humor,* JOHNS.

423. ULTRO,] Facile. Laxatis enim vi aestus venis facile medicamentum insinuat sese. BART.

424. VADIS.] Venis. quae sunt quasi totidem sanguinis alvei, rivique. JOHNS.

424. ILLUM] Subintelligendum &. Commendat autem falsam maris undam, in eluenda & persananda scabie apprime utilem. BART.

425. MERGENTEM] Hoc est quod inibi probat Columella. Cujus praecepti antiquissimus traditor M. Cato eopse, quo citavi, loco: *Deinde in mari lavito.* Tum subdit; *Eodem modo in omnes quadrupedes vitio, si scabrae erunt.* Quo magis & canibus scabiosis haec convenient, in quibus eadem, ut jam ostendi aliquoties, medendi ratio praescribitur, ac ovillo gregi. Palladius: *Post triduum deinde, si mare vicinum est, litori mergantur extremo.* Id nostro est: *mergentem litoris aestu.* VLIT. Non debuit hic Maronis locus omitti Georg. I.

Balantumque gregem fluvio mersare salubri. De scabiosis recte interpretatur Servius. VLIT. in *Add.*

426. FACILIS] Pacan facilis in artes. idem mibi

O rerum prudens quantam experientia vulgo
Materiem largita boni, si vincere curent.
Desidiam, & gratos agitando prendere fines!

430 Est in Trinacria specus ingens rupe, cavique

In-

NOTAE.

nihī videtur velle, quod supra,

— — — — — nec expertos fallit Deus.

Paeon paratum quovis loco facilemque peritis se
adjutorem dat. JOHNS.

426. ADJUVIT] Praecesserat, respicit. frequens
haec Gratio variatio temporis. supra.

Miscuit, & summam complectitur ignis in unam.
& passim. JOHNS.

427. RERUM PRUDENS] Usus Genitivi casus
Graecanicus. Exempla multa ad Appulejum
concessimus. BART.

427. QUANTAM] O Lib. quantum. nec inter-
pretes animadvertunt. Transiit etiam Vlitius,
nec ille quicquam Sentit. at verborum series
haec est. O rerum prudens experientia, quantam
materiem boni largita es vulgo, i. e. mortalibus.
JOHNS.

428. CURENT] Nempe mortales. JOHNS.

429. GRATOS] Qui rependant laborem pretio
Sic v. XXXIII. ingratos casses vocavit, qui cum
perfecti sint, nesciant pretium operae & impen-
dii reddere. BART.

429. AGITANDO] Crebro agendo. Nam per
varios usus artem Experientia fecit, ut canit Ma-
nilius. BART. Multa secum agitatione, diu-
turna meditatione. translatio ab agitatione cur-
rum in Hippodromis. JOHNS.

429. FINES! Quod in prooemio dixit: sati-
gitque industria finem. Et in suo Manilius:

*Omnia conando docilis solertia vicit,
Nec prius imposuit rebus finemque modumque,
Quam coelum ascendit Ratio. Et antea:
Es quodcumque sagax tentando reperit usus
In commune bonum commento laeta dedere.*

Ita legendum, quod vel Gratius supra alitrat:

Blandimenta vagae fugias novitatis ibidem.

Quia unusquisque commento fere suo laetus est,
& ab expertis festinant usibus omnes novum quid
adinvenire, donecum finem, quem sibi quisque
suum imaginatione determinat, jam invenisse se
credant. VLIT.

430. EST IN TRINACRIA SPECUS INGENS RU-

PE,] Quae hoc loci memoriae tradit Gratius;
quam in eo, in nullo alio scriptore legere
memini. BART.

430 TRINACRIA] Aetnam innuere videtur
per Trinacriam rupem, quanquam nemo haec
Aetnae miracula attribuerit. Non mirum tamen,
si prodigiorum omnium quasi compendio Aet-
nae illa affinxerit Gratius, quae plerique scripto-
res diversis locis ac regionibus assignant. Strabo
lib. vi. Agrigentinum lacum eandem, quam
Asphaltites, vim habere tradit ut injecta super-
natent, quod non potest nisi à bitumine esse.
Dioscorides lib. i. cap. c. & Plinius lib. xxiv.
cap. xv. Agragantinum fontem vel fontes eo
nomine celebrant. Solinus cap. v. lacui Agra-
gantino eadem affinxit, à quo non longe absit
collis Vulcanius. Quae ille à Gratio habet, ut
mox ostendam, sed inepte conciliavit. Aristote-
les lib. de mirabil. auscult. versus finem, & A-
thaeneus lib. ii. in Siciliae, quae Carthaginen-
sis paruit, regione fontem hunc constituunt.
Unde Vitruvius lib. viii. c. iii. Carthagini talem
fontem esse tradidit, ex male intellectis Philo-
sophi verbis. Antigonus Histor. mirabil. cap.
c. i. inter Sicanorum regionis fontes etiam
hunc in Cystrato ponit; ubi Mytistraton bene
supponunt Viri docti, siquidem id Carthaginen-
sis ditionis, cui & tota subiacebat Sicania, fuisse
ex Polybio colligitur, adeoque non procul A-
grigento Sicaniae capite. De quo mox latius.
Sed omnium maxime hac in re cum Gratio con-
venit Aeliano lib. xi. quanquam ipse ab se pa-
rumper eodem libro dissentiat. Plurimum huc
facit cap. xii. Εἰς Αἴτην δ' ἄρα τῇ Σικελικῇ Ἠφαίσ-
τιαν ἵεναι, καὶ ἐπὶ ἀσπίδα, καὶ διὰ τῆς καὶ πρὸς
ἀσπίδος τε καὶ ἀσπίδος. In Aetna Trinacria rupe
Vulcano condita domus, quam circum sacrae moenia
silvae, ubi & ignis perpetuus & inextinctus adser-
vatur. Adeo enim prope haec Gratius expri-
munt, ut melior interpret dari non possit. Quod
& in sequentibus apparebit. Constituit itaque no-
ster in radicibus Aetnae specum ac stagna oleum
ferentia, quo scabiosi canes curantur. Sane ta-
lia flammaram alimenta Aetnae etiam adscribit
C. Severus:

Y

Nunc

Introrsum reditus. circum atrae moenia silvae
Alta premunt, ruptique ambustis faucibus amnes.

Vul-

NOTAE.

*Nunc spissus crebro praebetur flumine succus:
Pingue bitumen adest, & quicquid cominus atras
Irritat flamma: rilius corporis Aetna est;
Atque hanc materiam penitus discurrere fontes,
Insectae erumpunt & aquae radice sub ipsa.*

Ita legenda haec. In postremis autem nihil mutandum. Ait enim bituminosam illam materiam non tantum penitus fontes discurrere, sed etiam eam per infectas aquas erumpere sub radice montis. Fuit tamen cum ita haec constituerem:

*Atque hanc materiam penitus discurrere fontes,
Insectae evincunt & aquae radice sub ipsa.*

Ut planior, sed idem fere sensus sit. Fontes bituminosi, & infectae pariter sub ipsa radice aquae evincunt talem materiam penitus, i. intrinsicse discurrere. Itaque & Severus agnoscit bituminosos ab Aetna fontes decurrere, & aquas ita infectas sub radice ejus stagnare. Haec enim sunt, quae vocat mox noster, *stagna oleo madentia vivo*, quae ad radicem Aetnae etiam constituit. *Trinacria* ergo *rupes* Aetna est. Solinus tamen pro Aetna accipere non ausus est, quia videbat alios, & in iis Plinium suum Agrigentino fonti isthaec ascribere. Addit itaque: *Nec longe inde collis Vulcanius*. Quasi in ambiguo relinquens, utrum de Aetna, quae tamen longe Agrigento distat, an de alio aliquo monte Vulcani sacro ista intelligeret. Respexit autem Grattii ista: *Vulcano condita domus*, & hinc Vulcanum collem indigetavit. Solet enim ille Poëtarum non modo traditiones, sed ipsa saepius verba praesentare, ut multis locis apud eum indicavit Salmasius. Hic autem Gratium vel aliquem Grattii imitorem sequutus videtur, quod ipsa porro verba inter se mutuo collata manifestabunt. VLIT.

430. RUPE.] Aetnam describit Grattius his verbis, ut ex Aeliano patet, qui L. 9. Cap. 3. sic scribit. *Ἐν Αἰτνῇ ἀπὸ τῆς Σικελικῆς Ἠφαιστὸς τιμῆς* νεῖς, ἔστι θεῖον, καὶ διὰ τὰ ἱερὰ, καὶ πῦρ ἁγιστόν τε καὶ ἀκρίβη. JOHNS.

431. REDITUS.] Flexus, & Maeandri. JOHNS.

431. ATRAE.] Arborum vel densitate, vel fulgine. JOHNS.

431. MOENIA.] Naturalem faxorum structuram, murorum instar sublimem dicit. BART. Juga montis instar maenium, specum illam cingentia. JOHNS.

432. ALTA PREMUNT.] Id est, presse circumjacent. Haec *αἰβόλα* vocat Aelianus, sive atrae alta moenia silvae. Aut *alta* sunt cavi illi & profundi reditus. Quo sensu olim *Antra premunt* conjeci. Ut infra: *tutusque reconditur antra*. Maximianus Eleg. iii.

Ut magis inclusis ignibus antra fremunt.

Ita restituendum ex MS. codice Vossiano. Praestat tamen hoc loco *Alta* teneri, ut desuper hanc silvam imminere specui intelligamus. Nec enim de gemino Aetnae camino loquitur, sed de specu aliquo in inferiore parte montis VLIT.

432. RUPTIQUE.] Amneis inde exierant, quorum adhuc viae patebant, sed ambustae vi flammæ. Hinc patet quantus Poëta Grattius fuerit. Haec enim tam grandia & magnifica sunt, ut vel Virgilius meliora non fecisset. BART. Erumpentes se, effusi, ferventes scilicet ebullientique. JOHNS.

432. AMBUSTIS FAUCIBUS.] Non ex specu illo, sed qui ex summis faucibus, ubi flamma exit, decurrunt. Silius lib. xiv.

— stat vertice celsi

Collis hyems, gelidamque nivem tegit atra favilla. Ita scribo. Claudianus de eodem lib. i. rapt. Proserp.

Arcano defensa gelu, fumoquo fideli

Lambis contiguas innoxia flamma pruinas.

Sed illi tantum de nive. At Plinius etiam fontes ex Aetna exsurgere miratur lib. ii. cap. cix. *Cum omnis aqua deorsum feratur, exilire fontes, atque etiam in Aetnae radicibus flagrantis in tantum.* Duplex enim miraculum in hoc est. Primum quod cum omnis aqua deorsum feratur, ex radice montis exilire fontes. Alterum, quod ex Aetna adeo flagrante fontes profluant. Non video tamen unde Plinius fontes illos magis sursum, quam deorsum ferri collegerit, siquidem in ipsis radicibus montis exilirent. Non temere itaque sive ex conjectura sive ex codice suo Rodbertus Crikeladensis (quem in cod. MS. ex instructissima Patricii Junii *Ἐπὶ πάντων* bibliotheca depromptum penes me habeo) in defforatione sua Pliniana verba illa hoc modo distinxit: *Nives in alto mari non cadere, cum omnis aqua deorsum feratur. Exilire fontes atque etiam in Aetnae radicibus flagrantis in tantum.* Quo sensu legendum sit: *Exilire fontes aquae etiam in Aetnae apicibus.* Fontes

Vulcano condita domus, quam subter eunti
Stagna sedent, venis oleoque madentia vivo.,

Huc

N O T A E.

ves aquae, quia & ignei fontes, & flumina flammæ indidem manant. *Aetnae apices*, quia geminis caminis ardet, quas ambustas fauces vocat noster, eque iis rumpi amnes miratione dignum sit. Séverus:

Atque hanc materiam promi decurrere fontes,

Infectae eructans & aquae radice sub ipsa.

Ita quoque legi haec possint. Utcunque malis, fontes opponuntur aquis, quae radice sub ipsa sunt, ut hic ambustis faucibus amnes stagnis, quae subterfunt. Possit huc facere, quod Aristoteles narrat, juxta hunc olei fontem *πυρρίων εἶναι τὴν πύργον αὐτοφύου*, ex qua aestate flamma emicaret, hyeme vero *ἐκ τῆς αὐτῆς τῶν πυρρῶν ὕδατος ἀναβύσσων*, ut haec ambustae fauces sint, quae & flammæ & amnes simul vomerent. Eadem quippe & ex Lyco quodam Rhegino narrat Antigonus cap. ctiiv. Sed de incompetis nihil tamen hic assevero. VLIT.

432. FAUCIBUS] Patulis fontium oribus. JOHNS.

433. VULCANO] Notissimum, domum Vulcani in Sicilia Poëtas dedisse. *Condicta*, omnium testimonio addita. BART.

433 VULCANO CONDUCTA DOMUS,] Nimirum tota haec rupis. A Virgilio Aeneid. viii. mutatum:

Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.

Ideo Vulcanum collem appellavit Solinus. Sed Aelianus templum Vulcani in Aetna esse scribit: *Ἐν Αἰτνῇ τῇ Σικελικῇ Ἡρώδης τὴν αὐτῆς τῆς. Et cap. xx. ejusdem lib. Adrani non Vulcani hoc templum in urbe Adrano esse ex Nymphodoro refert, quam urbem in ipsa Aetna constituit Stephanus. Haec itaque Vulcani condita domus. Perperam autem solius Solini fide Vulcanum collem prope Agrigentum tam in tabulis quam Lexico suo Geographicis locavit accuratissimus alius Ortelius, & de ejus collis antro hic Gratium loqui ariolatus est. Posuisset potius copse loco *Μυρσῶν*, prope quod oppidum hic ipse fons erat, ut bene restituit in Antigono suo Cl. Meursius. Fuit enim non minus in Carthaginensium dirione quam Agrigentum, ut ex Antigono & Strabone colligere est. Perperam itaque ad Septentrionale Siciliae latus id collocavit in tabulis suis idem, quem dixi, Ortelius. VLIT.*

433. CONDUCTA] Constituta, designata. non tamen satisfacit mihi omni ex parte. JOHNS.

433. SUBTER EUNTI] Vulcano videlicet vel igni. Nam homo natus nemo illuc pedem penetrare possit. Ignis autem in visceribus montis subter stagna illa vivi olei venis manantia, ambulat; Poëtica descriptio thermarum. Omnia prorsus divina sunt BART. Nimirum ubi aquae radice sub ipsa, ut loquitur Severus. Subter ipsam domum Vulcani, five pro Aetna five aede aliqua ibi posita interpretare. VLIT.

434. STAGNA SEDENT VENIS,] Venis vivis & oleo vivo madentia. Ita enim *ὁ δὲ καὶ τὸ vivis* subintelligendum est. *Vivis venis* haec stagna sunt, quae ex se ipsis aquam perpetuo habent. Fontes etiam aliquantulo post vocat, quae hic stagna dicuntur: *λίαντες ἀγγεῖρες fontes, Σαντὲ, suos.* Strabo quoque circum Agrigentum non unum, sed plures lacus, ut videretur, bituminosos facit. Non temere itaque lacum, in quo oleum supernatas, dixit Solinus, quanquam alii fontem vocent. De quo inferius. VLIT.

434. STAGNA] Ovidius ii. Ponto El. x. *Aetnaeos lacus* hos memorat, & olentia stagna Palici. Quod porro oleum virum de naphtha accipiat Turnebus, assentit huic & Salustius apud Probum: *Hoc naphthas genus est oleo cedri similis.* Et Ammianus lib. xxiii. *naphtham*, dicit esse materiam venae naturalis, similem oleo crassiori. Ubi vide doctissimum caecorum Valesium. VLIT. in Add.

434. SEDENT] Lenta haerent, scilicet fallente motu manantia. JOHNS.

434. VENIS, OLEOQUE] *Ἐν ὧν δυὸν.* pro venis olei vivi. JOHNS.

434. OLEO VIVO] Solinus etiam oleum aperte vocat, & Aristoteles: *αὐτὸν ὁ αὐτὸς φωνὴν ἔχει τὴν ὁσπλὴν ἔχει & κίδρη τοῖς ἀνθρώποις ἡνιόχευ.* Quae ita reddidit Vitruvius: *Item Carthagini fons est, in quo natat insuper oleum odore uti scobes cedri, quo oleo etiam pecora solent ungi.* Ita scripsisse illum patet ex verbis Aristotelis. *Scobes cedri* sunt *ἀνθρώπων & κίδρη.* Perperam interpretes guttas cedri vertit. Plinius de bitumine: *Gignitur & pingue liquorisque oleacei in Sicilia Agrigantino fonte inficiens rivum.* Vetustissimus codex Pintiani habet: *impingue dicitur liquoris oleacei.*

Y 2

Un.

NOTAE.

Unde refingi possit : *Gignitur & pingue, vivique liquoris ac olei.* Vivum liquorem & oleum, quia *ἐπιπύζει*, i. supernatat, & perpetuo movetur. Ut vivum argentum, quod vernacula nostra *mobile*, five *agile* dicimus, eadem ratione. Male autem naphtham hic à Gratio *vivum oleum* vocari adnotat Turnebus, quam *procul ab omni usu abesse* jubet Plinius ibidem. *Vivum oleum* etiam dici potuit hoc liquidi bituminis genus, quia diutissime ardet. Severus de pyrite five molari lapide:

— illa profecto

Miranda est lapidum vivax animosaque virtus.

Caetera materies, quaecunque est fertilis igni,

Ut semel accensa est, moritur. &c.

Ita alibi, *vivaces Aetnaei verticis ignes*, eidem, & *vivum sulphur* Maroni III. Georg. quod Graeci *απύρον* vocant, teste Plinio. Severus:

Quamvis aeternum pinguescat ab ubero sulphur,

In mercem legitur tantum.

Aeternum sulfur τὸ ἀπύρον vocat, quod etsi abundet ibi, non tamen ignem ex se concipere, sed impune tantum legi. Perperam itaque illa tentavit *ἐπύρον* Scaliger. Tertia insuper causa dari potest, cur *vivum oleum* dicatur hoc loco, quod non artificiale, sed naturale sit. Ut *vivi lacus* Georg. II. *viroque sedilia saxo* Aeneid. I. quae pro naturalibus utrobique exponit Servius. VLIT.

434. MADENTIA] Scatentia, plena. JOHNS.

434. VIVO.] Tripliciter exponit Vlitius. *Mobile*, ut vivum argentum dicimus. Vel, quia diutissime ardet. Vel, quia naturale est non artificiale, ut *Vivi Lacus*. Georgic. 2.

— *viroque sedilia saxo.*

Aeneid. I. JOHNS.

435. DEFECTA] Pene ad defectionem adacta. *Defectum* dicitur quod proximum est morti. Sic *Leonem viribus & annis defectum* dicit Phaedrus. Valerius Flaccus libro II. Argonautic.

— *visu quo enixus, in alta*

Rupe truceis manicas, desolatae virginis ora

Cernit — BART.

435. VIDI] Potuit tale, quod statim nobis descripturus est, sacrificii genus ipse in Faliscis suis vidisse Gratus, idque poetica licentia Siculis affinxisse. Solinus ex Plinio refert cap. II. quod *perpaucae familiae sint in agro Faliscorum*, quos *Hirpos* vocant. *Hi sacrificium annuum ad montem Soracis Apollini faciunt*: id operantes *gesticulationibus religiosis impone insulant ardentibus lignorum*

struibus, in honorem divinae rei flammis parcentibus. Sed & spelunca in amfractu hujus montis erat non minore metu adeunda, quam ea quae hic nobis à Gratio depingitur. Plinius lib. II. cap. XIII. Item in *Hirpinis anfracti Soracis ad Ditis aedem locum, quem qui intravere, moriuntur.* Vulgo legitur: *amsancti ad Mephitis aedem.* Chiffletianus cod. MS. habet, *ansancti*. Unde ego eliciui *anfracti*, vel *anfractum*. *Soracis* ex Servii loco, quem subjeci hic, autem aedem dum Oedipus aliquis nobis designet, *Ditis aedem* suppositi applaudente Servio ad XI. Aeneida: *In hoc autem monte (Soracte) cum aliquando Diti patri sacrum persolveretur (nam Diis Manibus consecratus est) subito venientes lupi extra rapuerunt; quos cum diu sequerentur pastores, delati sunt ad quandam speluncam, halitum ex se pestiferum emittentem, adeo ut juxta stantes necares.* Sed haec nihil certi evincunt, non magis quam Faliscum fuisse Gratum, ex eo, quod *nostros Faliscos* dixerit, assertum iri possit. Absit itaque ut temere quicquam secus suspicemur, aut poetica magis quam historica fide oculatum testem dignemur. VLIT. De *anfractis* apud Plinium addi posset, *amfracta spatia*. Marcellino ita dicta lib. XXIX. Forte & *Soracis* posset legi, ex Solino & Servio. Sed praestat omnino vulgatam retinere, *amsancti*. Nam ita de eodem loco Virgilius VII. Aeneid. *Amsancti valles*, id est, *omni parte sancti*, Servio. VLIT. in Add.

435. PECUARIA] Vitruvius: *quo oleo etiam pecora solent ungi.* Plinius: *Utuntur eo ad lucernarum lumina, olei vice: item ad scabiem jumentorum.* Hinc Solinus: *è quarum capillamentis legitur unguentum medicum contra armentarios morbos.* Athenaeus: *ὁ δὲ δισκομαρῆς χεῖρ, ὅς τὰ σκαβὴ καὶ τὰ κτλόν. Κτλόν* autem & pecuaria de canibus etiam dici supra observavi. Quare etiam hic ita commode accipi potest, ne alienum gregem curare videatur Magister noster. *Malam* autem *talem* pro scabie posuit, cui proprie curandae hoc oleum commendatur. Antigonus: *τὸ δ' ἔστι τοῖς λύχοις κατὰ, καὶ δυνάξ φύμας, καὶ ψάρον ἰάμας, σκαργαζόμενοι Κυσιστῆται.* Idque in lucernis uri, & pustulis ac scabiei moderi, appellatum vulgo *Cylittraeum*. Quae appellatio videri possit à canibus vulneratis deducta esse; nisi potius scriptum fuerit, *Μυοιστῆται*. Quia ipsum oppidum, prope quod hic fons erat, Mytistratum fuisse.

Saepe trahi, victosque malo graviore magistros.
Te primum, Vulcane, loci pacemque precamur
Incola Sancte tuam, des ipsis ultima rebus

Auxi-

NOTAE.

fuisse jam bene animadvertit Vir doctus, atque ita apud Antigonum scribendum esse. Quamquam Dioscorides à tota insula Σικελόν Ἰλαιν vocari tradat. VLIT.

436. ΤΡΑΗΙ.] Non aequè convenit hoc verbum cum *Magistros*. Solenne tamen hoc Poëtis, nec exemplis opus est. JOHNS.

436. VICTOSQUE MALO] Cui pares non fuerant, in quo sanando sua illos defecit ars. JOHNS.

437. TE PRIMUM, VULCANÈ,] Ex abrupto orditur ipsam aegrorum magistrorum precationem. More optimi cujusque Poëtae, qui omnes semper in medias res festinant, ut ab Horatio praeceptum est. Alius quis sequentis aevi Poëta non pepercisset longiori ambitu in occasione tam bella, sed aliquam multos versus praemisisset. *Primum* principem valet; ut apud Ma-

ne, *Incola sancte loci, pacemque tuam precamur*. Sed hoc Barthio, non intelligentibus dico. VLIT.

437. PACEM.] Vide Brissonium Formulis. BART.

438. INCOLA] Ἐπιχώριον ejus loci ἑαυτοῦ Vulcanum facit. *Genium* cujusque regionis Latini id alioquin vocant, quod eo nomine censent Graeci. Qui in quemcunque locum venient Ἐπιχώριον ejus numen precabantur. Exempla apud Xenophontem & Arrianum. BART. Aelianus de animal. l. xi. cap. xx. καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἀδριανὸς νῆας Ἐπιχωρίῳ δαίμονι. Vir doctus de Adriano Imp. an hic sit, quaerendum vult. Nugae. Fuit quidem hic Adrani fanum à Diodoro lib. xiv. & Plutarcho in Timol. celebratum. Sed quia cap. xii. ejusdem libri Aelianus id Vulcano expresse assignavit, malui aliquando hic quoque legi: καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἀδριανὸς νῆας Ἐπιχωρίῳ δαίμονι. Atque ita τὸ Ἀδριανὸν ex glossemate appositum videtur. Νῆας Ἐπιχωρίῳ δαίμονι, templum indigetis alicujus dei. Solent enim fere indigetes dii innominatim citari, quod etiam ex SS. foederis arcano idololatriis suis transcripsit ἡ κακοδαίμων. Nam & veri Dei nomen ineffabile dicitur, & exprimere illud grande nefas semper habitum Judaeis. Ita & indigetes Dii habiti apud gentiles, quorum nomina indigetare non liceret, quasi per ἀνύσθησιν ita dicti. Festus: *Indigetes dii, quorum nomina vulgari non licet*. Apollonius Rhodius lib. i.

Τῶν μὲν ἔτ' ἡ ἀσπίς ἐν μεθίσταται, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ Νῆος ὁμοῦς καὶ ἁγίου, καὶ οἱ λαὸν ὄρχισται καὶ δαίμονες ἀνάει, τὰ μὲν ἡ Σίμης ἀμύνει ἀείδειν.

Plura quidem cecinisse nefas, quin insula & ipsa. Ipsique hinc longum valeant quicunque deorum.

Indigetes, sacrisque metum servemus opertis.

Indigetes, si olim indicetes ab indico dicti, ut docuit ὁ πᾶν Salmasius, dubium non est quin eo respexerit Festus, cum *indigetes* interpretatur, quorum nomina vulgari non licet. Ut *indigetes* sint, quorum nomina non dicata & ignota sunt. Hinc etiam ἀγνώστους θεούς dixisse patrios, & indigetes Deos videntur Athenienses, non autem peregrinos & ignotos prorsus, ut quidem pie-

Y 3

ri-

— Trojae qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lavinaque venit
Littora. —

Non enim primus tempore in Italiam venit Aeneas à Troja, cum ipsius Virgilii testimonio prior Antenor eodem appulerit, ex eadem Phrygiae urbe oriundus. Sed *primus genere*, auctoritate, dignitate, fortitudine. Cujus eruditae interpretationis auctor nobis Aurelius Victor in Originibus Romanis. Multo quidem ille dignior fide Servianus Concinnatoribus quorum facta saepe ineptiis meris est commentatio. BART. Id est, principem, inquit Barthius, ut Maroni, *Trojae qui primus ab oris*, &c. Quod quia pro principe etiam non exposuerit Servius, commentationem ejus meris ineptiis factam esse pronunciat. Sed habet tamen hoc, quod voluit, argutiae etiam Servius, quem invisum inauditum à schola exulem immerito proscribit hic Scholasticus, qui si vel tria grammata bene intellexisset, nec haec ad Gratium, nec ex illis Gratii haec exponere fategisset. Nemo, qui vel poetam ullum legit, nescit ab invocatione numinis ordiri sacrificia sua sacrificios. Ideo primum Vulcanus hic invocatur, quia *Vulcano condita domus*. Ordo autem verborum de morte inter se mixtorum hic est: *Te primum Vulca-*

Auxilia: &, meriti si nulla est noxia tanti,

Tot

NOTAE.

rique interpretantur. B. Hiëronymus ad Ezechielis cap. xvi. *Signum dominicae sanctificationis nomen est Omnipotentis Dei quod quatuor literis Hebraicis scribitur (יהוה) & apud eos vocatur ineffabile, dum nomen ejus non potest dici. Cujus majestatem etiam gentilitas non ignorat, & Atheniensium testatur ara, ignoto Deo. Imo gentilitas etiam suorum deorum nomina ineffabilia habuit propter majestatem, quam vero numini ita derogatam iri sperabat impius obrectator, sive diabolus. Non autem ignotus Deus pro vero Deo Judaeorum, sed Ignoti Dii plurium numero apud Athenienses colebantur, ut alibi adnotat idem Hiëronymus. Quod tamen Asiae, Europae, & Africae ignotis Diis eam aram extructam fuisse existimat, nondum ego unde id sciverit, & an vere tradat, compertum habeo. De quo videant Eruditi. Ego interim pro innominatis τὸς ἀγνώστους θεοὺς accipio, quos & indigetes vocant. Virgilius Georg. i. *Dii Patrii indigetes*. Quia enim locales sive patrii Dii plerunque non expresse nomine *indigetes* dicuntur. Idque propter metum ac majorem quasi reverentiam factitatum fuisse videtur. Ita cum Aenean patrem suum Dei loco coli voluit Ascanius, *indigetem* eum appellavit Servius ad xxi. Aeneida: *Ascanius filius ejus visso Mezentio cum caeteris Trojanis credens & jactitans inter numina receptum, sive patrem volens consecrare, templum constituit, quod Dei Indigetis appellare jussit*. Sed ne quid nimium exorbitemus, sufficit hic ostendi *incolas* sive topicos deos plerumque nomine caruisse, ut intelligatur cur templum illud Adranense ἐπιχωρίῳ δαίμονι simpliciter dicat Aelianus, non Adrani, ne sibi ipsi obloqui censeatur. Vulcani potius dixisset, ut jam antea expresse c. iii. *Ἐν Αἰτνῇ τῇ Σικελικῇ Ἡφαίστου τιμῇ* τῶς. Illud ipsum templum est, quod hic cap. xx. in oppido Adrano esse dicit. Adranum enim, sive Ἀδρανικὸς Ἀδρανὶς, in ipsa Aetna urbs fuit autore Stephano, apud quem ita legendum esse ex Aeliano patet, non Ἀδρανίον. Quamquam amnem ita vocari hinc perperam intellexerit Doctiss. Cluverius. Melius Ortelius ipsi anni quoque Ἀδρανὶς nomen indidit ex ipsius Stephani verbis. Verum ex iis quoque, quae de canibus Vulcani utrobique narrat Aelianus, apparet tam hic quam ibi de eodem agi, quamquam diversa parum. & ex diversis, ut videtur,*

autoribus desumpta sint. *Ἐπιχωρίῳ δαίμονι*, est topicus sive localis deus. Servius ad Aeneida vii. *Dii enim topic, id est locales, ad alias regiones nunquam transeunt*. Hi Apollonio sunt, *Δαίμονες ἐνείη*, & interprete Gratio, *dii incolae loci*. Possunt enim verba ejus hoc ordine disponi: *Te primum Vulcano* (utpote cui tota Aetnae domus condita) & secundo loco tuam quoque pacem precamur, *ὦ sancte loci incolae!* Ut & hic innominatim localem sive ἐπιχωρίῳ δαίμονα invocet. Ita certe in illo quod sequitur: *liceatque attingere fontes, Sancte, tuos*. Videlicet, *Incola sancte loci*. Nec obstat quod praecedit: *Vulcano condita domus*. Illud enim de Aetna accipiendum, *quam subter eunti demum haec stagna, & hi fontes suum genium privatim habentia sedent*. Ita Virgilius Georg. i. postquam Deos patrios indigetes invocasset, insuper Romulum separatim citat: *Dii patrii indigetes, & Romule*. Romulus enim, quin inter patrios deos habitus fuerit, dubio procul est. Non erat tamen inter indigetes deos, quia nomen ipsius ab invocante exprimitur. Praemittuntur autem merito indigetes (inter quos & Aeneas relatus fuit, ut ex Servio vidimus quia nunquam suo nomine seorsim invocatur) siquidem hoc majestatis majoris erat, ut indicta nomina ipsorum manerent. VLIT. *Indigetes* recte interpretatus mihi videor, quamvis Maximos viros dissentire videam. Ita & *Indigetes Samothracii*, bis Arnobio lib. iii. iidem qui *δαίμονες ἐνείη*, Apollonio. Quo loco non patior *digitos* substitui à Viro Maximo ad Solin. De nomine porro ineffabili Dei Lucani addendus locus lib. ii. *Et dedita sacris Incerti Judaea Dei*. Nam ita ipse Deus Iud. xiii. 18. nomen suum quaeri noluit, quia θαυμαστόν. Lactantius ex Trismegisto lib. i. cap. vi. *ὁ θεὸς ἐκ ἀόρατου ὁ ἀπροσδιόχῃς ἔστι ὁ ἀνείκοντος*. Rabbi Moses Ben Maimon de Idol. cap. ii. §. 9. & 10. formidabile & honorabile vocat nomen Dei, in quo pronuntiando omnis blasphemia consistat. Arnobius lib. iv. *Ipse ille Jupiter, cujus nos nomen effari non sine metu decuit*. Idem lib. iii. *ignotis nominibus Penates quoque dici putat*. Et lib. iv. *catervas ignotorum deorum gentilibus exprobat*; & paulo post quaerit unde nominari coeperint: opponitque illis, *deos certissimos*. Tertullianus lib. i. adverb. Marcionem: *Invenio plane ignotis diis aras positas; sed Attica idololatri*

440 Tot miserere animas, liceatque attingere fontes,
Sancte, tuos, ter quisque vocant, ter pingua libant

Tu-

V A R I A E L E C T I O N E S.

441. *Vocant, ter*] Ita G. & B. al. O. *vocantes*. Nemes. Ecl. iv. *ter fronde sacra, ter ture vapore Lustratis*. VLIT. Bart. conjec. O. Ed. *vocantes*. & hoc non mutandum. JOHNS.

N O T A E.

tria est. Item incertis diis; sed superstitio Romana est. Minutius: dum exstruunt aras ignotis diis & manibus. Sed miror tantopere hoc exagitari in Gentilibus, cum & veri nomen Dei ignotum nobis sit. Unde Diabolus & in suis numinibus idem religionis quasi velamentum adumbravit. Et hinc Paulus captabat occasionem verum Deum Atheniensibus indicandi. Hiëronymus in Epist. ad Tit. cap. 1. Inscriptio autem arae non ita erat, ut Paulus asseruit, Ignoto Deo, sed ita: Diis Asiae, & Europae, & Africae, diis ignotis, & peregrinis. Verum quia Paulus non pluribus indigebat diis ignotis, sed uno tantum ignoto Deo, singulari verbo est usus, ut doceret illum suum esse Deum. Sed haec ad Originem Idololatriae melius spectant. Adde denique Ovidii locum sine Metam. Diique Indigetes, genitorque Quirine. Quo confirmetur, quod de his dixi ad Maronis l. Georg VLIT. in Add.

438. DES IPSIS] Emacula,

Des ipse his ultima rebus

Auxilia

Quae emendatio certissima est. BART.

438. IPSIS] Heinsius, lapsis. recte. Vlitius. Ipse his. JOHNS.

139. ET] Ita O. Cod. recte. praeter Vlitianam, quae aut exhibet. JOHNS.

439. MERITI] Si nullus morbus aut nulla clades digna tuo est auxilio, tamen tot animas miserere. Sed noxia potius damnum quam morbum ipsum valet. BART.

439. SI NULLA] Si nulla est culpa, si nihil à nobis peccatum est, quod tantum mali mereatur, & deprecationibus nostris aures merito occludat. JOHNS

440 FONTES,] Aristoteles *κρήνη* *ἐλαίω* vocat. Athenaeus simpliciter *κρήνη*, ut & Vitruvius, *fontem*. Dioscorides: *ὕγρον ἐπιχρόμαον τῶς κρήνας*. ut Gratius quoque plurium numero *fontes*. Plinius: *Agragantino fonte insiciens rivum*. Quia oleum illud supernatat, & insicit magis, quam implet rivum. Dioscorides: *ὕγρον ἐπιχρόμαον τῶς κρήνας*. Athenaeus:

*κρήνη ἐστὶν ἢ τὸ ἐπισάρον ἐλαίω ἐστὶν ὁμοιον, quasi oleo insectus fons. Concinnius vero apud Plinium legi possit: Agragantinorum fonte insiciens rivum. Illum scilicet, à quo Agrigentum, & tota adeo Agrigentinorum regio nomen trahit. Stephanus de urbibus: *Ἀκράγαντις, πόλις πάντε Σικελίας ἀπὸ ποταμοῦ καλεῖται*. *Φησὶ δὲ Δῶρις, ὅτι αἱ πλείους τῆ Σικελίας πόλεις ἐκ τῆ ποταμοῦ ὀνομάζονται*. Agragantinorum rivus itaque est Acragas. Videtur enim Dioscoridis verbis instituisse: *ἐκ τῆς Ἀκράγαντις κρήνης τῆ Σικελίας*. De rivo tamen nihil ille, quem de suo addidit Plinius. Non absonum quidem huic est, quod ex Lyco Rhegino refert Antigonus, *τῶς ἐν Μυρσινῶν κρήνῃ οἶον ἐλαίω ῥέει, oleo quasi fluere*. Sed an istum, quisquis sit, autorem sequutus etiam sit Plinius, quem eo nomine ita Catalogo lib. xxxv. non posuit, incertum prorsus est. Quanquam alibi Neapolitanum Lycum citat. Mire autem rivum illum à Plinio accepit Solinus, quasi voluisset dicere ex fonte bituminoso Agrigentinorum totum rivum profluere, scripsissetque fortean *efficiens*, vel *sufficiens rivum*. Ita enim ex verbis Plinii, ut solet, novam historiam contexit: *Idem ager Agrigentinus eruclat limosas scaturigines, & ut venae fontium sufficiunt rivis subministrandis, ita in hac Siciliae parte solo nunquam deficiente, aeterna rejectione terram terra evomit. Ut venae fontium sufficiunt rivis subministrandis*, respiciunt hunc Plinii locum; quem an bene retulerit in hunc sensum, siquidem alium portant illa aut hodie leguntur verba, nec asseverari temere, nec negari potest. Hoc scio, neutri, si hoc volunt, me posse credere, totum oleo rivum infectum fuisse, quantumlibet ex uno & altero fonte meis ipse oculis aliquando viderim totum fluvium fatique amplum profluere, ac torrentem uno se emergere hiatu (uti legendum est apud Severum de hac re loquentem) qui in Ligerim, cujus diminutivum nomen habet, se prope Aureliam exonerat. VLIT.*

441. SANCTE,] Vide Formulas Briffonii. BART.

441. TER

Tura foco: struitur ramis felicibus ara.
Hic dictu mirum, atque alias ignobile monstrum

Ad-

V A R I A E L E C T I O N E S.

443. *Dictu*] A. Steyn. *ductu*.

N O T A E.

441. TER QUISQUE VOCANTEIS] Jam demum dicit eos praecationem illam Deo dixisse. Numerus autem *Ternus* ad omnia auspiciatissimus. De quo alibi scripsimus. BART.

441. TER QUISQUE VOCANT, TER] Emendationem hanc libenter Barthio acceptam referro. Duae hae voces in unam coaluerant, *vocantes*. Ita paulo ante: *des ipsis ultima rebus auxilia*. *Ipsis* coaluit, ex *ipse bis*, uti scribendum est. Hoc autem loco terno solemnii sacrificiorum numero tam preces quam oblationes computat. Vide Servium ad illa Aeneid. vi.

Idem ter socios pura circumtulit unda,

Spargens rore levi & ramo felicis olivae.

Quo videri possit respexisse nossem tam hic, quam sequenti statim versu, cum dicit: *Struitur &c.* VLIT.

441. VOCANT, TER] Lib. Vet. *Vocantes*. Sed Barthii conjecturam praetulit Vlitius, itaque nunc obtinet ista lectio. Non tamen Vetus displicet. JOHNS.

442. STRUITUR RAMIS FELICIBUS] Quos De oili placenteis norant. *Infelix* saepe pro inauspicato & ingrato Diis. Superiori versu vetus Edit. legit.

ter quisque vocant, ter pinguis libant

Thura foco

Quae scriptura genuina Gratii est. BART. Solinus: *ligna vitea super aras struunt*. *Felices rames* ille pro viteis videtur accepisse. Et sane non uno nomine felicissima inter arbores dici potest vitis. Sola bis parturit, teste Plinio lib. xvi. cap. xxv. Sola, quod hominum vitae gratissimum sit, suppeditat. Idem l. xiv. cap. xxii. *Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi, intus vini, foris olei, arborum è genere ambo praecipui*. Hinc *felix oliva* Maroni, & *felix malum*, quo non praesentius ullum *Auxilium venit*. Ita & *felix* merito in sustentanda hominum vita vitis dicatur, uti contra *infelix arbor* apud Livium, quae vitam homini intercipit. Nolo tamen asserere viteos ramos hic *felices* à Gratii dici. Quin potius omne genus arborum felicium, quaeque religiose adhiberi poterant, intellexisse videtur. Quibus op-

ponuntur omnes illae quae *ferales* dicuntur, ut cupressus, taxus, aliaeque rogorum pyris extruendis damnatae. Plinius lib. xvi. cap. xxvi. *Infelices autem existimantur, damnataeque religione, quae neque feruntur unquam, neque fructum ferunt*. Ubi *infelices* dicuntur steriles. Ita enim caput inscribitur: *quo tempore quae ferant, & quae fructum non ferant, & quae infelices existimantur*. Virgilius Georg. ii.

Exiit ad coelum ramis felicibus arbor.

Id est, fertilibus, & bene accrescentibus in novas frondes. Verum enim vero convenientissima longe etiam huic loco interpretatio Servii est ad illa quae modo: *adducebant felicis olivae] arboris festae*. Idem ad vii. Aeneida: *felici comptus oliva] frondibus comptus fertae olivae*. Scribe, *festae olivae* Quam conjecturam meam haud ita nuperam confirmat postliminio liber meus MS. qui habet, *festae*. *Felices* igitur *rami* sunt festi, sive sacri. Virgilius Aeneid. ii. *festae velamur fronde] ut laurus, oliva, hederam*, adnotat Servius. VLIT.

442. RAMIS FELICIBUS] Ammianus ita de sacrificulo, lib. xxix. *verbenas felicis arboris gestante*. Livius lib. v. cap. 24. *Nulla felix arbor, nihil frugiferum in agro relictum*. Pro fertilis, ut in Commentario dixi. Nam idem in pari populatione lib. vi. cap. 31. *non arbore frugifera, non satis in spem frugum relictis*. Apulejus Apologia: *Us arbor infocunda & infelix, quae nullum fructum ex sese gignit*. Ovidius iii. de Ponto El. i.

Rara, nec haec felix in apertis emicat arvis

Arbor.

Eodem sensu. VLIT. in *Add.*

443. HIC DICTU, &c.] Extructam rite aram flammae sponte sua incendunt. Quod ita deduxit hinc Solinus: *Nec longe inde collis Vulcanius, in quo qui divinae rei operantur ligna vitea super aras struunt, nec ignis adponitur in hanc congeriem: cum proficinas intulerunt, si adest Deus, si sacrum probatur, samenta, licet viridia, ignem sponte concipiunt, & nullo inflagrante halitu ab ipso numine sit accendium*. Ibi epulantes adludis flamma, quae fluxuosus excessibus vagabunda, quem contigeris

non

- Adversis specubus, ruptoque è pectore montis
 445 Venit, ovans austris, & multo flumine flammæ.
 Emicat ipse, manu ramum pallente sacerdos
 Termiteum quatiens: procul hinc extorribus ire

Edi-

NOTAE.

non adurit: nec aliud est quam imago nuncia perfecti rite voti. Posteriora haec ex sequentibus desumpta: Deus illam molliter aram

Lambit, & ipse suos ubi contigit ignis honores, Defugit ab sacris, rursusque reconditur antro. Quae illi, ut solet poetâs compilare, ob oculos fuisse, nemo spero negatum ibit. VLIT.

443. IGNOBILE] Ignotum, incognitum. Nam nobilis interdum nihil nisi multis notum valet. Vide quae collegit Andreas Tiraquellus in lib. de Nobilitate. BART.

444. PECTORE MONTIS] Alius Poëta praecordia montis dixit. Sic Pedem montis Hegefinus apud Pausaniam libro x.

*Ασπερὺ δ' ἰλικῶν ἐχθρὸν πόδα πιδάκοντα. BART. Non ex superioribus Aetnae crateribus, sed indidem fere, unde fons vivi olei, ruptique ambusis faucibus amnes emanant. Quo magis eodem de miraculo, quanquam diversa fama accepto, loqui Aristotelem autumo lib. citato: Φασι δὲ ταύτης τῆς κρήνης πλησίον εἶναι τινα πύργον αὐτοφύον, μεγάλῳ τῷ μεγέθει. ταύτης οὐδὲ λίγηνσιν, ἵππιδας μὲν ἢ δισκοῦ, φλόγα ἀναπνέοντι πυρρῇ χειρῶν δὲ ἡννομήν, ἐν τῇ αὐτῇ τόπῳ κρηνοὶ ὕδατος ἀναβρῖσκον. Eadem fere narrat Antigonus, sed magis diversa à Gratio, adeoque etiam à vero. Solent enim talia miracula in vulgus non uno semper modo narrari, sed fama variari & plerumque accrescere. Quorum numero eximendus est noster, qui majorem fidem oculato testimonio, quam omnes illi ex vago relatu, proculdubio meretur. VLIT.

445. OVANS] Vide Psalm. 18. ubi multa his similia invenies, quod phrasin & loquendi modum. JOHNS.

445. VENIT.] Deus videlicet ipsemet, sive Ignis. BART.

445. FLUMINE FLAMMAE.] Ab Aeschilo venit hoc flammeum flumen auctore. Prometheo Vinſto.

Κερυδαῖς δ' ἐν ἄκραις ἤρδῃ μυδρακίῳ, ἠφαιος, ἵθιεν ἀεργύροισι ποτι Ποταμοὶ πυρρῇ, δαπνῆτες ἀγρίαις γιάβοις. Τῆς καδικέρπης Σικελίας ἀδούρος γούας.

Aliquid simile in illo Severi, ut volunt, Aetna.

Haud aliter lapis ille tenet, seu forte madenteis Effluit in flammâs.

Ubi nolim dubitasse Illustrissimum virum de madentibus flammis, cum idem Poëta initio ejusdem Poëmatis flammâs irriguas dicere non erubuerit.

proxima quaeque

Ignibus irriguis urat

Virgilius liquidum ignem eadem schéma dixit. BART. Aristoteles φλόγα πυρρῇ vocat, quae Solino, flamma flexuosus excessibus vagabunda, ex hisce ipsis Graetii verbis. Severus:

Ardentesque simul flammâs ac flumina rumpunt. Flumina arenae ardentis; ut & flumen ardentis bituminis post modo: spissus crebro praebetur flumine succus. Ita utrobique, sed maxime postremo loco legendum malim. Nam de igne per vimen colato, ut vulgata prae se fert, vel ab ipso Scaligero paucis persuasum iri puto. Severus alibi:

Flamma micat, lasosque ruens exundat in agros. VLIT.

446. EMICAT IPSE,] Virgil. Emicat hic impune putans. BART.

447. MANU PALLENTE] Trepida. Vide commentaria ad Claudianum. Ramum etiam termiteum alibi enarravimus, ad Appulejum indice, scilicet. BART.

447. PROCUL HINC] Solemnis formula ante sacra inita profanos clara voce expellere. Plurima ejus moris exempla collegit Bern. Brissionius in mirabili opere de formulis sollempnibus Pop. Rom. libro i. BART. Imitatur Maronem Aeneid. vi.

Adventante Dea, procul ô procul este profani, Conclamat rates, totoque absistite loco. VLIT. Ovidius ii. Fast.

Innocui veniant, procul hinc, procul impius esto. Vide totam formulam. Livius lib. xlv. Quum omnis praefatio sacrorum eos, quibus non sint purae manus, templis arceat. Et Statius Lachrymis Hetrusci: procul hinc procul ite nocentes. Et mox: Insontes castosque voco. Sic ibidem post Naso: Diis generis date thura boni. VLIT. in Add.

447. EXTORRIBUS IRE] Notissimus Hellenismus. Claudianus.

Z

-- 26--

Edico praesente Deo, praesentibus aris,
 Queis scelus aut manibus sumptum, aut in pectore motum est,
 450 Inclamat. cecidere animis trepidantia membra.

V A R I A E L E C T I O N E S.

450. *Animis*] A. P. L. Steyn. *animi*.

N O T A E.

— natura beatis
 Omnibus esse dedit, si quis cognoverit uti. BART.
 449. QUEIS SCELUS AUT MANIBUS, &c.] Lucanus l. v.

Seu Paean solitus templis arcere nocentes.
 Sed peculiare aliquid huic fonti erat, ut castos tantum ac puris manibus accedentes admitteret, de quo infra: impuris ac scelestis autem impune id non esset, ut postmodo monet Gratius. Narrat Aelianus templum Vulcani canibus ad minimum mille custodiri, qui rite adeuntibus blandirentur, sceleratos morfu invaderent, impuros vero abigerent tantum: Εὖν οἱ τις ἢ χελὺς ἐναγὺς. τῶτοι μὲν καὶ δάκνυνσι καὶ ἀμύσανται. Si cui autem scelus manibus sumptum est, eum mordent & laniant. Ita enim illa verbotenus cum Gratio conveniunt. Idem cap. xx. de iisdem canibus: καὶ τὸ μὲν ἀλγινώτων τιμωρίαν δρῶσιν εἰσάγοντες. ἐμπηδῶσι γὰρ, καὶ τῶν ἰδιῶτα αὐτοῖς καταπύργυνται, καὶ σφραγίσαντες ἐς τοῦτοι αὐτοῖς. τίς γὰρ μὴ περιεργίῃς λαποδύτων, ἀλγασσάτωι πικροτέρῃ. Contumeliosos autem, ut par est, puniunt: insiliunt enim, & vestes eorum lacerant, & eatenus castigant. Eos denique qui furari moliantur, acerbissime dilantant. VLIT.

449. MANIBUS SUMTUM] Opere patratum. χῆρες ἀντὶ τῆς πράξεως Pindaro positas notat ejus Enarrator. Porro hic paria cum Dei Optimi maximi legibus sciscit Paganus Poëta; dum mentem manisque puras accedere sacris celebrandis imperat. BART.

449. SUMPTUM,] Heinsius legit.
 Queis scelus aut manibus, fonti aut in, &c.
 Nimirum displicebat illi sumptum, quod tamen sanissimum est, ne dicam elegans. manus enim instrumenta sunt quibus omnia propemodum perficimus. Sumitur itaque manibus, quicquid ministerio manuum agitur. JOHNS.

440. IN PECTORE MOTUM] Τὸ παρὰ λόγῳ est. BART.

450. CECIDERE ANIMIS] Ita confidenter rescripti. Forfan malit aliquis; cecidere animi, &

trepidantia membra. Ut Virgilius Aen. iiii. sanguis Dirigit, cecidere animi. Potest tamen defendi, quod posui. Cecidere animis, subintellecto simul cum. Vel tertio casu, animis cecidere membra, id est, non sufficiunt, & desistunt animos. Ad hanc porro rem conducunt ista C. Severi, quae ex conjecturis ita olim restitui:

Nam simul atque movent Euri, turbamque minantur,

Diffugit, extemploque solum tremis: ictaque rima
 Et grave sub terra murmur demonstrat, & ignes.
 Tum pavidum fugere, & sacris tum cedere rebus
 Par eris, & tuto speculaberis omnia colli.

Tam subito effervent operosae incendia rupis, &c.

Ille enim igni haec adscribit, quae noster sacerdoti, & canibus custodibus Aelianus attribuit. Operosae rupis, cui passim opus suum attribuit Severus, ut supra quoque ostendi. Vel operosa incendia, ut alibi: magnis operata ruinis Flamma micat. Priora autem illa ipse alibi declarat Severus; ubi de ventis Aetnae incendia moventibus loquitur:

Angustis opus est turbare in faucibus illos.
 Fervet opus, densique fremunt, premittiturque ruente
 Nunc furtim Borea atque Noto, nunc unus uterque est

Hinc venti rabies dum saevo quassat hiato,
 Fundamenta solo trepidant.

Quae mutuo inter se collata emendationi meae utroque in loco invicem adstipulantur. VLIT.

450. ANIMIS] Om. Lib. animi at Vlitius, animis scribendum jubet, i. e. una cum animis. Vel. cecidere animi & trepid mem. quid si minus legeretur? audito nempe illo sacerdotis edicto, collapsa extemplo cecidere fontium membra. JOHNS.

450. CECIDERE ANIMI] Gignendi casus est τὸ animi, cecidere membra animi trepidantia. Saepissime ita Poëtarum omne genus. Minus placet quod in veteri Editione reperi, animis. Quamvis idem sensus sit. BART.

451. O]

O quisquis misero fas unquam in supplice fregit;
 Qui pretio fratrum, meliorisque ausus amici
 Sollicitare caput, patriosve laceffere Divos;
 Illum agat infandae comes huc audacia culpa;
 455 Discet, commissa quantum Deus ultor in ira
 Pone sequens valeat, sed cui bona pectore mens est,

Ob-

V A R I A E L E C T I O N E S.

452. *Meliorisque*] *Meliorisve* B.456. *Sed*] *Stet*, G. & B. Qui post hunc versum intercalat vers. 460. *Huic fas auxilium*, &c.

N O T A E.

451. O] Quicumque jura *ιερήα* in supplices sancte observanda violavit, qui fratris vitam, amice, fratri longe anteposendi, ausus est pretio accepto labefactare, & in discrimen vocare, patriosve perjuriis, sacrilegio, vel denique prodicione patriae laceffere & irritare Divos, utinam sua huc illum audacia agat trudatque in perniciem. Audacia, inquam, illa, quae ingentia comitatur scelera, eademque animos improborum firmat. JOHNS.

451. SUPPLICE] Maximum crimen habebatur apud veteres supplicem confectum laedere, quod arguunt Graecorum Tragoediae, praesertim Euripidis. BART.

452. QUI PRETIO, &c.] Virgilius Aeneïde vi. tales in furiarum contubernio locavit,

— quibus *ινvisi* fratres, dum vita manebat,
Pulsatusve parens, & *fraus innexa* clienti.

Unde hi duo versus sensum suum traxerunt. VLIT. Ovidius hos ibidem Charistius procul esse jubet;

— procul impius esto

Frater, & *in partus mater acerba* suos:

Cui pater est vivax, qui *matris digerit annos*,

Quae premit invisam socrus *iniqua* nurum.

Vide reliquos. Papinius eadem Silva sacris interdicat:

Si cui corde nefas tacitum, *fessique senectus*

Longa patris; —

Et quae sequuntur. VLIT. in *Add.*

452. FRATRUM,] Alludit ad illud Ovidianum.

— *fratrum quoque gratia rara* est.

Porro *meliorisve*, non *meliorisque* scribendum.

Et ductum videtur ex Poenis sceleratorum apud Virgilium libro vi. Quem videbis. BART.

152. MELIORISQUE] Utique melior est cui in-

fidiae sine causa struuntur illo, qui easdem struit. Vide Philonis librum Deteriorem Meliori Insidiari. BART.

453. PATRIOS] Si quis nescit, quinam sint Dii patrii (quos Graeci vocat *πατῶοι*) adeat Vossium ad Catullum in initio; Gronovium vero maxime ad Statii Lib. 4. Syl. 8. p. 290. JOHNS.

455. COMMISSA] Vide ad versum CCCLXXIV. BART.

455. IN IRA] Nove dictum. ut, *commissa pacula* apud Virgilium. ob offensas commissas, quae iram merentur. vel quae ab affectibus animi turbidis proveniunt. JOHNS.

456. PONE SEQUENS] Hesiodaeum hoc.

— *ἔγνως ἦδ' εἰ ἀνθρώποις ἔστις*

ἀθάνατοι λάσσουσιν ὅσοι σκολιῶσι δίκην

Ἀχλὺς τεύχεται, τοῖσι ὅπιν' ὅσα ἀλγόνες. BART.

456. SED CUI] Alius ordo carminum, & alia hujus voculae lectio est in veteri Editione, quae utraque ego non inficior ab auctore Gratio venire.

— *Stet cui bona pectore mens est:*

Huic fas auxilium & Vulcania tangere dona,

Obsequiturque Deo: Deus illam molliter aram

Lambit, & ipse suos ubi contigit ignis honores

Desugit ab sacris rursusque reconditur antro.

Haec mora &c.

Stet ad innocentem dicit, cum procul extorris abire impios clamaverit. Quo sane nihil convenientius excogitari poterat. Huic fas sacrum auxilium & Vulcani tangere dona, & obsequitur Deo. Nihil clarius, quam haec ita reponenda. BART. Aelianus etiam canibus attribuit, ut, quos bona mente & obsequenter accedere agnoscunt, blande ac comiter excipiant: *καὶ τὰς μὲν σαρρήνας, ἔως ὥστε πρὶν τι ἄμα καὶ χερὶ παρὰ τῆς*

Obsequiturque Deo, Deus illam molliter aram
Lambit, & ipse suos ubi contigit ignis honores,

De-

NOTE.

αἷς τ' ἰων καὶ τὸ ἄλλο οἶδε σάγγρι καὶ αἰκάδι. Quod tamen ipsi quoque numini videtur postea c. xx. ascriptisse: καὶ τὰ ἄλλα μὲν ὅσα ὑπὲρ αὐτῶν λίσσεται, καὶ ὅπως ἐμφανὲς ἐστὶ, καὶ ἐς τὸ τ' διορίων ἀποχέρας ἀμύνης τι ἅμα καὶ ἰλιως εἰσόμεθα. Sed reliqua, quae de hoc deo refert, quamque sit clarus, & in supplices prompte facilis ac propitius, alias dicemus. VLIT.

457. DEUS ILLAM MOLLITER] Non secus atque ibi Aelianus, etiam hic Deo τῷ ἐπιχωρίῳ parem propitiationem acceptam refert noster. Hinc illa Solini: si adest Deus, si sacrum probatur, ab ipso numine fit accendium. Virgilius Ecl. ix.

Aspice, corripuit tremulis altaria flammis

Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit.

Quod item ex SS. Foedere, Levit. cap. ix. & & Judic. cap. vi. petierunt Idololatrae. VLIT.

457. DEUS ILLAM MOLLITER ARAM LAMBIT,] Deus, puta ipse Vulcanus sive ignis Vulcanius, ut mox ignem, quem nunc Deum, vocat: ipse suos ubi contigit ignis honores. Nimirum sponte sua; ut saepe in sacro Foedere, i Reg. xviii. 24. & 38. & 11. Paralip. vii. 1. Idcirco Helias cum sacrificulis Idoli Baal contendit, ut si cujus caesam hostiam missus coelo ignis absumeret, rata esset religio, quae virtutem edidisset, ut habet Sulpicius lib. 1. Hist. Sacrae. Nec aliter in sacrificio Abrahae Genes. xv. 17. Flamma coelitus facta inter divinas victimas cucurrit, referente Augustino de civit. Dei lib. x. cap. viii. quod postea tamen ipse retractavit. Hinc est, quod Judaeos id miraculum praedicantes, irrideat immerito Flaccus in jucundissimo itinere suo lib. 1. Sat. v.

Dum flamma sine thura liquefcere limine sacro

Persuadere cupit: credat Judaeus apella,

Non ego.

Sine flamma, id est, sine igne terrestri adhibito. Videtur autem velle innuere Gnatiae Judaeos commoratos, qui id sibi traderent. Quod ipsi, inquit, credant; non ego. Mirum, Flacce, cum & Virgilius, ille animae dimidium tuae, idem tradiderit Ecl. ix.

Aspice, corripuit tremulis altaria flammis

Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse

Id est, Ignis ex cinere surgens. Servius ibi: Sine igne, subito ex ipsis cineribus flamma emerfit. Hos uxori Ciceronis dicitur contigisse: cum peractio

sacrificio libare vellet in cinerem, ex ipso cinere flamma surrexit. Vide reliqua, quae ipso Cicerone autore addit. Nec aliter Ovidius Metam. x.

— & amici numinis omen

Flamma ter accensa est, apicemque per aëra duxit.

Et lib. iv. de Ponto Eleg. ix.

— surgat pius ignis ab ara,

Detque bonum voto lucidus omen apex.

Αὐτόματον πῦρ, intelligit, uti Scylaci dicitur, tale miraculum apud Sideruntem portum in Vulcani templo continuum tradenti. Inaccensos ignes, Silius dixit lib. 1. inaccensi flagent altarihus ignes. Ita in Principe Romana anni 1474. in Biblioth. Leid. & in optimis. Perperam in Dausquejana & aliis: in accensis s. altarihus ignes. VLIT. in Add.

457. DEUS] Vulcanus, idem qui ignis in sequenti versu. Extructam enim rite aram flammæ sponte sua incendunt. JOHNS.

458. LAMBIT,] Placide tangit: Virgilianum.

Ecce levis summo de vertice visus Iuli

Eundere lumen apex, tafluque innoxia molli

Lambere flamma comas, & circum tempora pasci.

458. UBI CONTIGIT IGNIS] Solinus: Ibi epulantes adludit flamma, quae flexuosis excessibus vagabunda, quem contigerit, non adurit: nec aliud est quam imago nuncia perfecti rite voti. Adludit, ut Gratio lambit. Sed quid hic epulantes? Fortasse scripsit. Ibi operantes Ut pari in miraculo idem loquitur cap. ii. Id operantes gestulationibus religiosi impune insultant ardentibus lignorum struibus, in honorem divinae rei flammis parentibus. De qua phrasi alibi. Videtur tamen de epulis, quas sacrificantes hic celebraverint solemniter, aliquid ab aliis accepisse Solinus. Nam & Aelianus narrat illos, cum ebrii plerumque ac titubantes discedant, à canibus custodibus templi domum deduci. Νύκτωρ δὲ τὸς μεθύοντες ἔδωκε σφαλλομένους καὶ τῶν ἰδῶν, οἶδε ποιπῶν δίκην καὶ γυμνασίων τε, μάλα ὁρῶντες ἄγχοι, ἀπογυμνασίου τε οἰκῆν ἔκαστον. Unde colligas satis indulgenter illos epulari solitos fuisse, nec quicquam super eo vocabulo apud Solinum mutandum esse. VLIT.

458. HONOREIS,] Sacrificia flammæ destinata. Virgilius Ceiri.

Nec dum etiam castos agitarat ignis honoreis.

Hoc

Defugit ab sacris, rursusque reconditur antro.

460 Huic fas auxilium & Vulcania tangere dona.
Nec mora; si medias exedit noxia fibras,

His

VARIAE LECTIONES.

460. Nec] A. Steyn. *Haec P. His, mora.*

461. Nec mora] Ita Gesnerus. *Haec mora* vulgo. *His, mora B.*

NOTAE.

Hoc est, atrigerat. Nam videmus ad primum flammae appulsus moveri quod arae impositum est. Qua propter is locus non erat tentandus. Sic apud Graecos τιμή non raro sacrificium notat, ut apud Hesiodum libro 1. *ἔργων κ' ἡμέρ.* De mortalibus argentei seculi.

— ἡδὲ ἀθανάτους θρονοῦ δέον

*Hδολοι ἡδὲ ἔρδον μακάρων ἱερῶν ἐπὶ βωμοῖς

*H θίμης ἀθανάτοισι καὶ ἡδὲ καὶ τῶν ἑπὶ ἑστία

Ζεὺς Κρονίδης ἐκρύψει, χολαῖν' ὀφθαλμοῖς, εἰσὶνὰ τιμῆς

Οὐκ ἰδίδεν μακάρεσσι θεοῖς, οἱ Ὀλύμπιοι ἔχουσιν.

Qui honores nihil aliud sunt quam Sacrificia & hostiae mactatae. Unde materiam naso sumit magnanimum illum Κρονίδην irridendi, Graecorum Satiricus, Lucianus. Porro haec Gratii historia notanda, non enim alibi auctorum à nobis lecta. BART. Sacrificia sibi oblata. Virg. Aen. L. 3. v. 118.

— meritos avis mactavit honores.

Et passim. JOHNS.

459. DEFUGIT AB SACRIS.] Non pugnat huic, quod Aelianus ignem hunc Vulcani in aede ἀσπίδα τι κ' ἀκρίμην, perpetuum & inextinctum manere ait. Potest enim in ipso antro talis fuisse. Sed nescio quam bene cum his congruant, quae Aristoteles, sive quisque ejus libelli autor est, & Antigonius narrant, aestate quidem flammam ex petra emitti, hyeme fere aquam profluere. Et paulo aliter Antigonius: καὶ ἡ Πλατὼ δ' ἔμειρεν ὅτις Ἀρκτῦρον, ὃ μὲν ἡμέρας κατὰ ἀναφύοντα, ἔπειτα καὶ θέρμην· ὃν δ' ἐπὶ τοῦτον, φλογὸς πληροῦντο. Quae equidem, & quicquid Graecia mendax Auder in historia, oculati Romani testis relatus longe posthabenda censeo. VLIT.

459. RURSUS RECONDITUR] Τὸ *rursus* abundat, ut in plurimis auctorum locis. Vide ad Appulejum. BART.

460. HUIC FAS] Nimirum, cui bona peccatore

mens est. Non tamen poenitet me conjecturae meae, qua olim ductus legebam: *Hinc fas*, &c. Videlicet, postquam sacra probantur incendio ab ipso numine facto, ut Solinus hinc videtur intellexisse, eamque flammam *imaginem nunciam perfecti rite voti*, ideo quoque dixisse. Aristoteles: δὲν δ' ὅσσοι τ' ἀσπίδα ὅσος αὐτῷ ἀνδρῶν, κ' τὰ τὰ γινούμενα πληροῖ ἀναβλύζειν αὐτῷ τὸ ἔλαιον, ὅτε ἀποθλῶς ἀρῶνται. Oportet autem primum lustrari accessuros ad fontem, quia sum plurimum olei exundare, idque tutius ab illis legi tradunt. Ita scribenda & interpretanda haec sunt. *Hinc* itaque, ubi sacra rite peracta sunt, & ignis ille sacrorum probator rursus antro reconditus est, quem cominus accedere tutum non sit homini nato. Fabulosum enim nimis est, quod Solinus nescio unde addidit: *Ibi epulantes adludit flammam, quas flexuosis excessibus vagabunda quem contigerit, non adurit.* Sed, ne quid temere sine veterum auctoritate librorum mutemus, rectum est quod ediderunt omnes, *Huic fas*: puta τῷ ἀνδρῶν, ex Aristotelis verbis. Frustra igitur Barthius cum suo sibi codice est, cujus adjutu haec trajicere & confundere conatur. Absit. VLIT.

460. HAEC] Scribendum *His*. hoc pacto.

His, mora si medias exedit noxia fibras,

His save praesidiis —

461. NEC MORA;] Lippis & tonsoribus nota haec phrasid, qua nulla frequentior apud Poetas, nulla hoc loco aptior. Quid enim hic morae fiat ad remedium, sacris jam rite peractis? Barthius tamen: ne desinat esse, qui semper, Barthius, scribendum edicit:

His, mora si medias exedit noxia fibras,

His save praesidiis.

Imposuit illi vulgata, *Haec mora*; quam tamen dudum non inemendatam transiit Gesnerus: VLIT. Ita (*nec mora*) Gesnerus. recte. olim *Haec mora*. ut postea Hebroden pro *Nebroden*. JOHNS.

Z 3

461. His

- His lave praefidiis, adfectaque corpora mulce,
 Regnantem excutiens morbum. Deus auctor, & ipsa
 Artem aluit natura suam. Quae robore pestis
 465 Acrior, aut leto propior via? sed tamen illi
 Hinc venit auxilium valida vehementius ira.
 Quod primam si fallat opem dimissa facultas,
 At tu praecipitem, qua spes est proxima, labem
 Adgredere. in subito subita est medicina tumultu.

Strin-

VARIAE LECTIONES.

462. Lave] Fove. G. fave. B.

NOTAE.

461. HIS FAVE] Notandum migrare Gratium Canonas Legis Pediae, in E correpto, quod in Imperativis secundae Conjugationis fere produci solet. Sunt tamen exempla non pauca etiam correpti. Ut apud Martialem. lib. xii. Epigramm. iv.

Si quando veniet, dicet responde, Poëta

Exierat: veniet cum Citharoedus eris.

Idem. Lector salve: taces dissimulasque? Vale.

Virgilius. Et longum formose vale, vale, inquit, Iola.

Eti illud aliter accipi potest. Ovidius.

Idque quod ignoti faciunt, vale dicere saltem.

Horatius. Vade vale cave ne titubes. Persius.

Auriculas, vide sis ne majorum tibi forte.

Valerius Flaccus. libro v.

— vide lata comantem

Pestora —

In Gratio fore non fave habet V. Edit. quod fortasse cum *mulce* magis congruat. BART.

463. REGNANTEM] Virgilianum de igne Georg. ii.

— inde secutus

Per ramos victor, perque alta cacumina regnat. BART.

463. EXCUTIENS] Scribendum, *excuties*.

BART. Non hoc à Gratio est; pendet enim sententia, at si, *excuties*, legeris, efficacior loci vis, rotundior sententia, laudantique magis accommodata. JOHNS.

463. DEUS AUCTOR,] Vulcanus ipse hujus muneris dator est, & ipsa loci natura, hanc nativam ingenitamque sibi vim & artem medendi creat fovetque. JOHNS

464. QUAE ROBORE PESTIS] Signaculum in-

terrogationis his verbis possigendum. Hoc modo.

— Quae robore pestis

Acrior, aut leto propior via? Sed tamen illi &c.

Quod malum, ait, isto est vehementius; quae pestis atrocior? quae via mortis praesentior? Et tamen huic auxilium & remedium his artibus datur. BART. Id est, pestilentia; quamvis ita fumi hanc vocem negent Viri docti. Ovidius ita palam Metam. vii.

Pervenit ad miseros damno graviore colonos

Pestis, & in magnae dominatur moenibus urbis.

VLIT. in Add.

466. VEHEMENTIUS] Potentius; quod satis fit validam morbi iram coercere. ita V. 418. JOHNS.

467. QUOD PRIMAM] Quod si facultas illa & opportunitas medendi elapsa irritam reddet primam opem, protinus aggredere labem ad praecipem, ad summum jam evectam, qua proxima affulserit spes. JOHNS.

467. DIMISSA] Amissa. Si lenia remedia quae prima proposuit, non sunt valitura, praecipiti morbo praecipiti etiam remedio succurrendum suadet. BART. Neque haec bene interpretatur *dimissa*. Sensus verborum est: Quod si dimissa, & nimis diu dilata ac procrastinata medendi facultas primam opem fallat, nec mala, quae per longas invalere moras, vincere queat, tum ad extrema remedia deveniendum. Ideo enim quoque monitum, *Nec mora*. In curatione videlicet. VLIT.

469. IN SUBITO] Gesnerus conjicit: *in summo summa est med. sum.* ut conveniat huc sententia

- 470 Stringendae nares, scindenda ligamina ferro
 Armorum, geminaque cruor ducendus ab aure.
 Hinc vitium, hinc illa est aeternae vehementia pesti.
 Illicet auxiliis fessum solabere corpus:
 Subsiduasque fraces, diffusaque Massica prisco
 475 Sparge cado. Liber tenuis est pectore curas

Exi-

V A R I A E L E C T I O N E S.

474. *Fraces*] *Faeces*. G. B. *faces*, citat B.

N O T A E.

tia Hippocratis, extremis morbis extrema remedia tentanda. Imo diversa longe haec sunt etiam apud Medicos. In subitaneis enim morbis, qualis pestis maxime, subita remedia adhibere necessitas cogit. At quae in extremis morbis extrema commendatur medicina, non ita subito, sed deliberato fit. *Subitus* itaque *tumultus*, quam *praecipitem latem* dixit. Qualem extremo lib. III. Georg. describit, quem & hic imitatur noster, Virgilius. VLIT.

469. *TUMULTU*] Omne quod praecipiti festinatione fit, & ratione non jubente, *tumultus* vocabulo notatur. *Sensuum tumultum* puto Ciceronem dixisse. BART.

470. *LIGAMINA*] Musculos armorum dicit, quibus, velut ligaturis membra connectuntur. BART.

471. *CRUOR DUCENDUS AB AURE.*] Vegetium vide Veterinar. libro III. cap. LXXI. BART.

472. *HINC*] Ex sanguine nempe corrupto. JOHNS.

474. *SUBSIDUASQUE FACEIS,*] Elegantissime. Quorum ignis jam subsedit, & picem tepidam aut ceram calentem destituit. Picatas sane faeces veteribus in usu fuisse notum. *Picem* ulceribus medendis utilem supra habuimus, & ejus scabiei exterendae mentio apud Vegetium. In Veteri Editione alia lectio est, quae videtur potius Gratiana. Nam & phrasis illa immanis est, *faces subsiduas spargere*. Quae circum locutus sit picis à facibus extinctis reliquias. In eo igitur informi Codice ita scriptum est.

Subsiduasque feceis.

Quod, ut dixi, Gratianum potius videtur. Modum ut omnino exteratur *que*. *Feces* autem simplici E scribere Editionis illius mos est, quae nullam fere diphthongum agnoscit. *Faeces* porro ad scabiem illinendam utibilis legas apud Vege-

tium lib. III. cap. LXXXI. *Subsiduas* vero cae, quam eleganter dicantur, neminem oculatum latet. BART. Quam oculatus hic fuerit Barthius, qui contra omnes editiones edidit, *faces*, idque pro captu suo interpretatur; sed cum nec sibi ita satisfecisset, ex editione illa, ut vocat, informi profert & praefert, *faeces*, alii dispiciant. Ego faeculenta illa mero non praetulerim, quod admisceri sine faece & hic sufficit. Adduntur tamen *fraces*, quae sunt pressarum olearum reliquiae oleo insidentes. Plinius lib. XV. cap. VI. *Oleum in tabulato minui, deteriusque fieri. Idem & in amurca & fratribus: hae sunt carnes, & inde faeces.* Ea vera lectio est perperam à doctissimo Editore sollicitata. Tradit enim in iis quid *fraces* apud Catonem sint, à quo illa descripsit Plinius. Primum carnes, & inde postquam solutae sunt, instar foecium. Hinc *fracescere* & *fracida* dicitur olea, quae putrescit, apud Catonem de R. R. *Fraces* itaque olei, ut faeces vini. *Fraces* autem hic vino admisceri jubet noster. Columella quoque lib. VI. cap. XIII. *Quidam fraces vino & adipe commiscunt, eoque medicamento post fomenta praedicta utuntur.* Sed Gratius hoc fomento post rigidiora medicamenta, ad fessum corpus solandum, utitur. VLIT.

474. *SUBSIDUASQUE*] Sordes olei, quae subsident & ad imum feruntur. JOHNS.

474. *DEFUSAEQUE*] Ita lego, utcunque codices *diffusa*. JOHNS.

474. *PRISCO*] Eligit *Massica prisco defusa cado*, quia vinum vetustate acerbum minus est, & ulceribus lavandis mollius. JOHNS.

475. *LIBER TENUES*] Notissimum vini usum Curas hominibus eximere. Unde & *Laetitia dactorem* Bacchum Poetae dicunt. Ideoque hoc ad magistros potius canum, quam ipsos canes per-

Exiget: est morbo Liber medicina furēti.
 Quid dicam tussis, quid maesti damna veterni,
 Aut incurvatae si qua est tutela podagrae?
 Mille tenent pestes, curaue potentia major.

480 Mitte age: non opibus tanta est fiducia nostris.
 Mitte animae ex alto ducendum numen olympto,

Sup-

VARIAE LECTIONES.

481. *Anime*] *Animae*, om. Ed.

NOTAE.

tinet. Nisi quis *curas* pro dolore vulnerum exponat. Alioqui enim nescio an vinum tantae sit potentiae, ut eximat curas vulnere salum infusum. Sed illa duo.

— *Liber tenuis e pectore curas*

Exigit, est morbo Liber medicina furēti.

κρυίαι quasi *δίκαι* sunt, ad omnia pertinenteis genera morborum, praeceptaque omnibus speciebus applicanda. BART.

475. LIBER TENUES E PECTORE CURAS EXIGET:] Horatius II. Od. XI. *dissipat Erius Curas edaces*. Cur *tenuis* vocet Grattius, rationem non comminiscor. Ego malim, *tristes*, nisi ita scripsit. VLIT. in *Add.*

475. TENUES] Quae facile se insinuant. JOHNS.

476. LIBER MEDICINA] Ex Marone Geor. III.

Profuit inserto latice infundere cornu

Lenaeos: ea visa salus morientibus una. VLIT.

477. Tussis,] Non qualis homines vexat, sed quae fauces aliorum animalium & maxime suum ac canum obsidet, & proprie *κωάγχη* dicitur. Hanc enim intelligi apparet ex loco Virgilii, & elegantissima illa ad *ἔρυκε* allusione, Georg. III.

Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit aegros

Tussis anhela sues, & faucibus angit obes.

Nonius Marcellus de propriet. sermon. *Angina genus morbi eo quod angat, & Graece κωάγχη appellatur. Lucilius lib. xxx.*

Insuperato abiit quem una angina sustulit hora.

Non inusitatum videlicet Lucillio quantitatem vocum pro lubitu immutare, ut eo quoque verfu, quem citat Nonius in *Anchorae*:

Funis enim praecisus cito atque anchora soluta.

Quem locum perperam mihi videtur tentasse Turnebus *ἑ πᾶν*. *Anquina* enim non est funis anchoralis, sed quo *ad malum antenna constringi-*

tur, ut exposuit Isidorus. In quo tamen errore non levius versatus fortean fuit antiquus Glossographus, dum scripsit: *Anguina*, *ἀγ. νεφ. πυάγχη*, *κωάγχη*. Nisi exculemus illum reponendo: *Angina*, *ἀγ. χῆν*, pro *ἀγ. νεφ.*, quae nihil ad *anguinam*, minus ad *anginam* facit. VLIT. *Κωάγχη*. Canibus suisque familiaris. Virg.

— *quatit aegros*

Tussis anhela sues, & faucibus angit obes. JOHNS.

477. VETERNI,] Quorum *Moesti* dicitur. an quia canem moestum & *κατηφῆ* reddit? an deplorat vates damna veterno oriunda? JOHNS.

478. INCURVATAE] Log. Edit. *Incurtae* difficulter sanabilis. quod cum Polluce convenit. *ἡ π. ποδάγχε ἢ πᾶν ἰσῆται*. JOHNS.

478. SI QUA EST TUTELA] Pollux: *ἡ π. ποδάγχε ἢ πᾶν ἀνίσῃται*. Podagra autem non prorsus incurabilis est. Ita enim legendum monui supra ad *ψ* 387. Ubi male editum est: *ἡ ὃ κωάγχη δὲ ἰσῆται*, loco ejus quod hic posui. VLIT.

479. MILLE TENENT PESTES,] Virg. III. Georg.

Non tam creber agens hyemem ruit aequare turbo, Quam multae pecudum pestes VLIT.

479. POTENTIA] V. Ed. *nocentia*. Quod an Poetae sit videant eruditi. Multa hujus generis vocabula latent, parum vulgi usu probata. Quorum partem ex Afris potissimum scriptoribus in Indicem Appulejanum compegimus. BART.

480. MITTE AGE:] Distinguendum est:

Mitte, age (non opibus tanta est fiducia nostris)

Mitte animae ex, &c. vel, *Mitte, animae ex*, &c

Ut posteriore sensu *τὸ mitte*, sit *ἀπαγε*. VLIT.

481. MITTE ANIMAE] animae, ait, curandae, mittendum Numen Olympto, hoc est, precibus applicandum. An vero scribendum *anime*

ut

Supplicibusque vocanda sacris tutela Deorum,

Id.

N O T A E.

ut in Vet. Ed. Ut animum Poeta ad Deos invocandos instigare velit. Utrumque tolerabile, vulgata tamen scriptura minus arridet. BART. Ita omnes libri. at mihi Barthiana conjectura magis placet. *mitte, anime*; videtur enim Grati-
us rei magnitudinem deteritus reprimere se, ani-
mumque ulteriora conantem sistere. *mitte*, in-
quit, anime, age mitte plura conari; non ea
fiducia est nostris, vel humanis opibus; *ex alto
ducendum numen Olympo*, *supplicibusque vocanda
sacris tutela Deorum*. Solenne hoc Poëtis Mu-
sam liberius evagantem & nimis alta sperantem
refraenare, nec Horatio & Pindaro solum, sed
& tardissimis. JOHNS.

482. SUPPLICIBUSQUE SACRIS.] Merito suppli-
cia vocantur haec sacra, quibus tutela & pax
deorum petitur. Ita accipienda illa, quae prae-
cessit, precandi formula: *pacemque precamur In-
cola sancte tuam*. De qua, ut simul haec absol-
vam, nunc prius hic aliquid dicam, & postea
qualia illa pacifica sacra sint ex ordine absolvam.
Pacem deorum itaque expetere solemniter apud
ethnicos mos fuit, quem, ut plurima, etiam
ex veri numinis cultu mutuati sunt. *Pax Dei*
in SS literis vel milies ita sumitur, pro paca-
tione & propitiatione. Uti & in cantico Ange-
lorum accipiendum est: *καὶ ἐν τῇ γῆς εἰρήνη, ἐν αἰ-
θεραῖς εὐδοκία*. Haec enim est pax Dei, *ἡ εἰς αἰ-
θεραῖς εὐδοκία*. Quo etiam modo vetus Inter-
pres videtur haec conjunctim accepisse: *et in
terra pax hominibus bonae voluntatis*. Hinc so-
lemniter illa Apostolorum εὐλογία, *εἰρήνη ὑμῖν ἀπὸ
Θεοῦ*. Quod non aliter accipiendum est, quam
si dicatur *εἰρήνη Θεοῦ*. Unde & Ipse dicitur *Θεὸς
εἰρήνης*. Pax enim haec non semper ab offenso
& infenso Numine, sed solemniter ut placidum
ac propitium sit, petebatur. Non aliter quam
Aetorum cap. xiii. Sidones ac Tyrii *petebant
pacem* ab Herode, quamquam bellum illis non-
dum indixerat. Quod simpliciter, & non ex
hac Deos precandi formula, intelligendum est.
Frustra itaque est Servius ad illa Aeneid. i. *O-
rantes veniam*] *Meretur enim benevolentiam, qui
licet innocens sit, veniam, tanquam peccaverit, pe-
tit*. Nisi ex cod. meo MS. rescribatur: *veniam
samen, quam qui peccaverit, petit*. Quae e-
rudita prorsus sententia est. Non enim tanquam
peccaverit, sed aeque ac ille qui peccaverit,
veniam petit. Recte etiam ibidem observat: *Et*

*proprie verbum pontificale est, unde est; Tu modo
posce deos veniam. Et paulo post; pacemque per a-
ras Exquirunt*. Quo loco *pacem*, *benevolentiam*
interpretatur, adducitque illud: *Si sine pace tua
atque invito numine*. Male autem, *pacemque per
aras Exquirunt*, refert ad explorandam Deorum
voluntatem, an vellent huic rei consentire. Il-
lud enim per victimas, ut sequitur, ab aruspice
fiebat. Haec vero pacis exquisitio praecedebat.
Unde illud superius:

*Te primum, Vulcane, loci pacemque precamur
Incola sancte tuam*.

Haec itaque primae sacrificantium preces erant,
& votis miscebantur Virgilius iii Aeneid.

Sed votis precibusque iubent exposcere pacem.

Saepe etiam ipsa, quae vovebant, munera &
oblaciones cum precibus addebant. Haec sunt
quae *supplicia sacra* vocat noster. Ea intellexit
Plautus Paenulo Act. i. Sc. ii omnia quae ad
Deum pacem oportet adesse. Virgilius Georg. iv.
fine: *tu munera supplex Tende petens pacem*.
Quamquam ibi de concilianda ira deorum agi-
tur, & victimae caedantur. Idem enim & in
pacificis sacris fiebat, ut hic hoedus Dianae ma-
ctatur. Cujus itidem origo ex antiquis Divinae
Legis ceremoniis, quas populo suo praescripsit
Deus per Moysen Levit. capp. iii. & vii. Quae
pacifica sacrificia fiebant communiter ipso sab-
batho, ut colligere est ex Ezechielis cap. xlvi.
*καὶ τὰ ἑσπερία αὐτῶν, διὰ πόρον τοῦ ἁγίου ἐν τῇ
ἐκκλησίᾳ ἑορτασθήτωσαν*. Ita enim lxx. reddiderunt *pa-
cifica*, quae Hebraice dicuntur *עֲרֵבָה* ut ipsa con-
ciliatio pacificorum salus sit offerentis, inquit Hie-
ronymus. Merito etiam *συντήρια* voces, quibus
hic *factorum labes exire minasque* docet Gratius.
VLIT.

482. TUTELA DEORUM,] Cui geminum ger-
manum est, quod praecessit: *tutela pax impetra-
ta deorum*. Quasi amuleta illa, non minus quam
sacra haec pacifica, *συντήρια* loco habenda sint.
Tutela hic non est *ἐπισκοπή*, sed pro protectio-
ne ponitur. Ita mox: *tua magna fides tutelaque
virgo*. Non aliter quam tutelae navium diis fu-
is inscribebantur, quorum protectioni commit-
tebantur. Unde & in illo, quod aliunde addu-
xi. *tutelâ pax impetrato deorum*, tutelâ deorum,
interpretandum est. Nam *pax* ibi pro integritate
sumenda est, ut Plautus id videtur exponere
Mercatore:

Aa

Apo:

Idcirco aëriis molimur compita lucis,

Spi-

NOTAE.

*Apollo quæso te ut des pacem propitius,
Salutem & sanitatem nostræ familie,
Meoque ut parias gnato pace propitius.*

Non aliter: quam apud Hebræos vox שלום tam pacem quam incolumitatem denotat. Unde שלום pro *victima pacifica*: quam ideo שוֹמֵרֵי שְׁלוֹם reddiderunt LXX. qualis & hic pro incolumitate canum à Poëta offertur. Adeo sanctissimi ritus ab idololatriis promiscue usurpati, & instinctu diaboli adulterati paulatim sunt. VLIT.

482. PAX IMPETRATA DEORUM,] Adde Plauti locum Poenulo:

Sunt hic omnia quæ ad Deum pacem oportet adesse?

Putat, munera & sacra pacifica, ad propitiandam Venerem, cui sacrificatura erat meretrix illa. Idem Trinummo: *Ni tua* [Neptune] *pax propitia foret præsto.* Et alibi sæpe. Horatius II. Ep. I. de carminis vi:

Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.

Putat pacem deorum, ut notat vetus Scholion. Porro quæ nostro *supplicia sacra* hic, *supplicamenta solennia* vocat Apulejus Miles. XI. & paulo post. *procurare supplicamentis.* Et paulo ante *supplicia substantivè: vannis onustas aromatis & huiuscemodi supplicii certatim conferunt.* VLIT. in *Add.*

483. AERIIS] Ut altae arbores aëriæ à Poëtis vocantur. *Compita moliri aëriis lucis*, est in compitis lucos consecrare, quibus sacra fiant Diis. Vide eruditissimum Turnebum etiam lib. VII. apud XXVII. BART.

483. MOLIMUR COMPITA] Non è trivium, nec vulgaris hæc locutio. *Compita* Grammatici dicunt esse, quasi *competa*, quia multae viæ eodem competunt, ut triviae & quadriviae. Isidorus: *Competa sunt ubi usus est conventus fieri rusticorum, & dicta competi, quia multa loca in agris eodem competunt, & quo convenitur à rusticis.* Vero hic quidem non multum abfuit, sed in etymologia non minus, quam Varro, alique, antiquum obtinet. Quid enim sit *moliri compita*, si triviae hic intelligendae? Ego à *comeo* vel *combeo*, cujus frequentativum sit *combiteo*, ut *rebito* apud Plautum à *redeo*, vel potius à *combiterè* (cujus simplex est, *bitere*, quo Plautus passim utitur) factum fuisse reor *combitem*, & mutata litera *compitum*. Nam & *compitus* olim dicebatur, ut *reditus*, *ambitus*. Varro de Scenicis O-

riginibus lib. III. *Ubi compitus erat aliquis.* Id est, ubicunque coitus hominum erat. Ita & Isidorus sensit, vel quicumque illi autor fuit, cum *compita* explicat, ubi usus est conventus fieri rusticorum. Junius Phylargyrius ad illa Georg. IX. & *compita circum*] addit inter alia: *ubi pagani agrestes buccina convocati solent certa inire consilia.* Quia nempe hi conventus solemnes in triviis & quadriviis, ubi & lares compitalitii colebantur, & plerunque ara aliqua erat, ideo ipsa loca, ubi combitabant, *compita* dicta. Unde & ipsa sacella Dianae compitalitiae *compita* hic vocata Gratio videri possint. Livio item lib. XXVII. C. XV. *Aves ad compitum Anagninum ad lucum Dianae nidos in arboribus fecisse.* Sed proprie ipsi conventus sive ad consilia, sive ad sacrificium aliquod publicum peragendum, ita dicti fuisse primitus videntur. Propertius lib. II. Eleg. XX. & *de te compita nulla tacent.* Nulli scilicet hominum coetus. Ita & hic accipiendum, *molimur compita.* Id est, convenimus ad sacrum hoc Dianae peragendum. Nam pleraque hæc paganorum sacrificia, sed maxime quæ Dianae fiebant, unde Trivia dicta est, in mediis viis & locis, quibus conventus ut facillime fiebant, quæ inde *compita*, & compitalitia sacra nuncupaverunt, fieri olim consueverunt. VLIT.

483. COMPITA LUCIS,] Livius de iisdem lib. XXVII. cap. IV. *Aves ad compitum Anagninum ad lucum Dianae nidos in arboribus fecisse.* Erant hæc loca sacris festisque conventibus dicata. Hinc lares compitales, & ludi compitalitii Suetonio Augusto cap. XXXI. & *ambulationes compitalitiae* Ciceroni ad Att. II. Ep. III. Quod autem lucis hæc compitalitia sacra fiebant, vetus omnino est idololatria, à Deo vetita Deut. cap. XXV. in fine: & à Prophetis passim reprehensa, Exod. XXXIV. 13. Jud. III. 7. & VI. 25, 26, 30. Esaiæ I. 29. de quibus alias ex professo, Deo volente. VLIT. in *Add.*

483. COMPITA] Hic mire aestuat Vlitius, nec tamen se expedit. *Compita*, quia ad rem suam magis facit scilicet, hic interpretatur conventus hominum, coetus; non loca ubi conveniunt, & testes adducit Isidorus, qui sic scribit, *compita sunt ubi usus est conventus fieri rusticorum.* Varro nem. *ubi compitus erat nullus.* Propert. & *de te compita nulla tacent.* priora exempla contrarium suae sententiae evincunt. ultimum puto verum; non

Spicataeque faces sacrum, ad nemora alta, Dianae

Sisti-

V A R I A E L E C T I O N E S.

484. *Sacrum*] *Ferre ad nem. alta* cit. Salmaf. *ad nemorale*; Turnebus cit. quod probat Nic. Heinſius.

484. *Faces*] Harum species est in fronte tituli.

N O T A E.

non tamen ideo dixeris *moliri compita*, pro *convenire*. at mihi videtur ille *moliri compita*, qui, excisis arboribus, reddit vacua interstitia, ubi facile eatur. Anglice, *Cut a glade*. Et medium illud discrimen luci, quasi centrum erat, quo tendebant diversa interstitia. JOHNS.

483. *AERIS LUCIS*,] Quae proximo versu, *nemora alta*, nimirum vocat. Ubi lucus hic sit, manu quasi demonstrat Ovidius Fastor. lib. III.

Vallis Aricinae silva praecinclus opaca

Est lacus, antiqua velligione sacer.

Hic latet Hippolytus loris direptus equorum:

Unde nemus nullis illud aditur equis.

Hinc Statio Hercule Surrentino lib. III. *Silva i. profugis cum regibus altum fumat Aricinum Triviae nemus*. Ita emendaveram ex hoc Gratii loco, ubi *nemora alta* vocat, cum statim vidi non aliter verba illa à Cluverio adduci. Nam vulgo inepte legitur, *aptum*. Adducit ò ðm Lucani locum ex lib. III.

Qua sublimis Nemus, Scythicae qua regna Dianae. Quod non de luco hoc Dianae, sed de oppido adjacente in proximo, unde & *Nemorensis* Diana dicitur, ego accipi malim. Aricinum vero nemus est, à quo *nemoralis Aricia* Ovidio, & Martiali, quorum loca hic à doctissimo Cluverio non transcribo, dicitur. De eo & mox. Fuit tamen cum hoc loco mallet, *Egeriis lucis*, legere, quia Egeriae Numae conjugis in hoc luco fons celebratissimus fuit. Nam & Juvenalis Sat. III. *sacri fontis nemus & delubra haec*, quia Egeria in iis colebatur, & *vallē Egeriae* idcirco appellavit. Fuit & cum è contra non de Aricino nemore, sed de quovis, ut Dianae omnes dicati fuerunt, luco haec acciperem, quia apud Papinium legeram:

omnisque pudicis

Itala terra foci Hecageas excolit Idus.

Quasi hoc sacrum in quovis per Italiam luco tum fieret. Sed hisce conjecturis meis nec veritati, nec lectoris iudicio utique praescriptum volo. VLIT.

484. *SPICATAEQUE*] Citant nonnulli docti,

— *sacrum ad Nemorale* —

Verum ea emendatione opus non est. Distinguendum.

Spicataeque faces (sacrum) ad nemora alta Dianae

De *Spicandi* verbo alibi prolixè scripsimus. Et nonnihil ad hunc librum v. cxiix. BART. Servius ad illa Georg. I. *ferroque faces inspicat acuto*] *Incidit ad spici*, id est *aristarum imaginem*. Ita emendo adjutu MS. cod. Idem paulo ante: *Dicimus autem & hic spicus, & hoc spicum*. Cicero in *Arato*:

Spicum illustre ferens insigni corpore virgo.

Ideo quasi verba sua & etymon vocis simul exponens dixit: *Incidit ad spici*, id est, *aristarum imaginem*. Alludens simul ad illud Eclogae VIII. *Mopse novas incide faces*. Quo loco in P. Danielis editione legitur: *Corneae sane faces, quas, quasi distinctissime luceant, rapiunt tanquam vitae praesidia*. Namque iis quae sunt petitae diutius feruntur vixisse. Eo saltem modo legenda haec sunt. Quid tamen per *corneas faces* velit innuere, utrumne ex corneo ligno, an cornu ad instar inflexae, quales in veteribus monumentis memini vidisse, intelligendae sint, haud temere asseruerim. Plinius lib. XVI. cap. XVIII. *spinam nuptiarum facibus auspicatissimam*, & carpinum, & corylum familiarissimas recenset. Nihil autem de corno, quae propter duritiem suam facibus indonea est. *Incidere* autem faces non idem est, quod *inspicare*. *Incisae faces* sunt, quae ex disiectis per medium laminis ligneis fiunt, & circulis, ut conjicere est, uno & altero ferreis continebantur. Quales plurimae in antiquis lapidibus visuntur. At *spicatae faces* fiebant ex ligno solido in astulas & aristas quasi undique inciso ac exasperato, quibus flamma facilius concipitur & nutritur. Nec aliter sensit Servius cum *inspicare* exposuit *incidere ad spici imaginem*. Tales in Dianae nemorali sacro adhibuisse, ex hoc Gratii loco discimus. Verba enim ejus, ut vulgo habent, ita construenda sunt: *Spicataeque faces, sacrum Dianae, sistimus ad nemora alta*. Fa-

A a 2

ccs

485 Siftimus, & solito catuli velantur honore;
Ipsaque per flores medio in discrimine luci
Stravère arma, sacris & pace vacantia festâ.
Tum cadus & viridi fumantia liba feretro

Prac-

V A R I A E L E C T I O N E S.

486. *Luci*] De eo Livius lib. i. c. 21. *Lucus erat, quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua.* Ed. Antv. *lucis*, VLIT.

N O T A E.

ces hae sacrum Dianae erant. Propertius lib. ii. El. xxxii.

*Cum videt accensis devotam currere tedis
In nemus, & Triviae lumina ferre deae.*

Quas lucentes faces dixit Naso: *lucentes portat ab urbe faces.* In his quippe maxime constabat hoc lustrale sacrum, quod sacrum Dianae absolute dicitur. Vetus Kalendarium in lapide, Idibus Augusti: SACRUM. SPEI. SALUTI. DEANAE. VOLCANO. VLIT. *Multifidasque faces*, vocat Naso Metam. vii. & iterum in ingeniosissima illa Baucidos coena, lib. viii. Adde in fine ad hunc locum, VENATRICA sacra, in alio Vet. Kalendario poni xi. Kal. Septembres. VLIT. in Add.

484. SACRUM,] Istud Sacrum cum faces connecti per appositionem, vix ferendum cenfeo; adeoque tuam, Turnebe, lectionem an emendationem lubens amplector, *Nemorale* legentis pro *memora alta*. Sic omnes Auctores, qui de hac re egerunt. Ovid. L. 3. Metam. *antrum nemorale*. 14. *stagnum nemorale*. & *templum nemorale*. V. Strabo: L. 5. p. 239. JOHNS.

484. NEMORA ALTA,] Turnebus citat: *sacrum ad nemorale Dianae*. Quod, nisi veteri scriptura standum sit, unice amplectar. Ab hoc enim nemore Aricino, ut dixi, *nemoralis Aricia* & *nemorale stagnum* ac *templum* dicitur. Ovidius lib. xiv. Metam. *Scythiae stagnum nemorale Dianae*, & lib. i. de arte amandi:

Ecce suburbanae templum nemorale Dianae.

Ita & hic *sacrum nemorale Dianae*, quae in hoc Aricino nemore colebatur, dixerit Grattius. VLIT.

485. CATULI VELANTUR] Statius Papinius eadem, quam citavi, silva:

— ipsa coronat

*Emeritos Diana canes, & spicula tergit,
Est tutas finit ire feras.*

x eo, quod noster nimirum hic subdit:

Stravere arma, sacris & pace vacantia festa.

Quae Papinio videntur ob oculos fuisse. VLIT.

486. DISCRIMINE LUCI] Spacium planiciemve intelligit in medio luco ad Sacrificia destinata. BART. De eodem loco Livius lib. i. cap. xxi. *Lucus erat, quem medium ex opaco specu fons perenni rigabat aqua*; ubi Aegeriam suam consulebat Numa. Idem lib. xxv. *In hujus silvae medio ferme spatio*; Ita dudum emendaram, cum postmodum apud Cl. Gronovium ita inveni. Vulgo editur: *stadio*. VLIT. in Add.

487. STRAVERE] Nempe sacrificantes. vel *πασηκώς* fumendum loco & strata fuere. JOHNS.

487. SACRIS] Tertio casu, *vacantia sacris*, & *sesta pace*, id est solemnique quiete, qualem describit Papinius. VLIT.

487. PACE VACANTIA FESTA.] Otium sacrum intelligit. Horatius. *Vacat otioso cum bove pagus*. Quo loco male acumen suum collocarunt viri aliarum rerum dextri. BART.

487. VACANTIA] Non utenda in feras, ob sacra festamque pacem. JOHNS.

488. VIRIDI FERETRO] aram puto cespitem viridi exstructam intelligere Poëtam. BART.

488 FUMANTIA LIBA] Hinc etiam ille: *Fumant Aricinum Triviae nemus. Fumat Triviae*. scilicet dum haec illi liba adolentur, quae & in pacificis adhiberi praecipit Moyses Levit. cap. vii. *Οὐτὸς ἰνὲμθ θυτῆας σωτηρίῃ, ἢ σωτοῖσιν σι Κτερίῳ. Εὐν μ̄ ἀεὶ αἰτίως σωφίῃν αὐτῶ, καὶ σωτοῖσιν ἐπὶ θυτῆας τ̄ αἰνέτως ἀγῆτος σμιδαλῆος ἀναπτοιμῶντος ἐν ἰλαίῳ, καὶ λάγανῃ ἀζύμῃ ἀφελχρίμῃ ἐν ἰλαίῳ, καὶ σμιδαλῇ περὺ σφύλῳ ἐν ἰλαίῳ.* Ubi ἀγῆτος pro libis posuerunt LXX. uti & *panem* Cato de R. R. cap. LXXV. *Θυσία αἰνέτως* est quod dicit noster, *proque anno reddit honorem*. VLIT. Adde Matthaei locum xxiii. 18. ubi δῶρον, pro *victima*. Cyprianus de Patientia, dicit Jacobum Patriarcham *pacificis muneribus iram fratris Esau mitigasse*. Dona etiam & donaria sunt ἀναθήματα VLIT. in Add.

489. P RAE-

- Praeveniunt, teneraque extrudens cornua fronte
 490 Hoedus, & ad ramos etiamnum haerentia poma,
 Lustralis de more sacri, quo tota juvenus
 Lustraturque Deae, proque anno reddit honorem.
 Ergo impetrato respondet multa favore
 Ad partes qua poscis opem, seu vincere filvas,
 495 Seu tibi fatorum labes exire minasque
 Cura prior, tua magna fides tutelaque Virgo,
 Restat equos finire notis, quos arma Dianae

Ad-

V A R I A E L E C T I O N E S.

494. *Poscis*] A. Steyn. *poscis*.
 497. Tit. in Edd. *De Equis*.

N O T A E.

489. PRAEVENIUNT] Quid si, Proveniunt? Ut provenire sit *προφίειν*. Προφίειν autem est tendere Virgilio: *tu munera supplex Tende*. Nam & *ιδεω* similiter illa dicuntur apud Moysen paulo post: *ἐπὶ ἀγέλης ἀζυμίταις ὡς τοῖς ταύροις αὐτῶν ἐπὶ οὐρίᾳ ἀνετίῳ στήθεϊ αὐτῶν*. VLIT.

492. LUSTRATURQUE DEAE,] Xenophon minor cap. xxxiii. *ἡ θία γὰρ ἀπαγαλῆναι, verbottenus idem dicit: additque ὡς τοῖς*, id est, Lustralis de more sacri, καὶ κωμῶν καὶ τὰς κωμῶντας, quae tota juvenus nostro. VLIT. in *Add.*

492. ANNO] Felici omnium bonorum proventu. Lucanus.

Effusus magnum Libye dedit imbris annum.
 BART.

493. RESPONDET MULTA] multa ad vocem *opem* referendum *ἀνὶ κοίτῃ*, quae sequitur versu altero. Alioquin scribendum foret *respondent*. Sed altera lectio Gratiano acumine dignior non mutanda est. BART. An ipsa Diana coelitus respondebat? Vel an ipsum Deae simulacrum oracula pronuntiabat consulentibus? Nugae. Non si quid credula Roma Elevet, accedam: quamquam & id ausint de ea, quae in Regia Lutetiae ostenditur, Dianae statua asserere Galli, humana voce olim loquutam fuisse. Quid si itaque rescribamus:

Ergo impetrato respondent multa favore

Ad partes qua poscis opem: seu vincere, &c.

Ut Maroni: *illa seges votis respondet avari Agricolae*. Et alia, quae supra adduxi. Impetrato favore, id est, cum jam tutela pax impetrata deo-

rum est. Favorem itaque nunc, quam pacem antea, vocat. Hac impetrata respondent multa, ac feliciter succedunt sive in curandis vulneribus, sive in ipsa venatione. VLIT. Id est, propitia fiet exaudietque rogantes. Nam & haec è Sacris ad profana transit phrasis. Sic passim Regius Poëta & Propheta in divinis Hymnis; Psalm. iii. 5. *Invocavi Dominum, & mihi respondit de monte salutis*; id est, exaudivit me, ut alii & hic & alibi interpretantur. Sic i. Reg. xviii. 26. ubi lxx. *ἐπαυθεν*. Vetus promiscue habet, *exaudire & respondere*. Adde i. Sam. xxxviii. 6. 15. & xxx. 8. VLIT. in *Add. Mul-*ta faeminino genere. benigna exaudit responderque precibus. vel quoad multa, in multis. JOHNS.

496. VIRGO,] Diana. Callimachus *εἰς Ἀγριμν*. Tamen Endymionem & Hippolytum Poëtae illi non ignoscunt. BART.

497. FINIRE] Definire. pari modo *fnitionem* pro definitione ponit Gellius libro xv. cap. ix. Ita & Appulejus. BART.

497. RESTAT EQUOS FINIRE NOTIS,] Commode hanc *κωμῶντας* partem postremo loco tractat poëta, praemissa ea, à qua nomen fortitur totum hoc institutum. Prima illa *canum*, non ulla per artes Cura prior, ut merito cecinit. Praepostere autem Oppianus priorem ac potiorum libri primi partem in equis, & fabulis quibusdam, quae nihil ad venationem, consumpsit. Non ausim tamen haec apud Gratium de equis satis salva praestare. Nusquam enim,

Aa 3

quod

Admittant. non omne meas genus audent in arteis.
 Est vitium ex animo; sunt quos imbellia fallant
 500 Corpora: praeveniens quondam est incommoda virtus.
 Consule, Penei qualis perfunditur amne
 Thessalus, aut patriae quem conspexêre Mycenae

Glauc-

NOTAE.

quod hic videtur promittere, notis suis equi formam definiuit, de qua ad Nemesianum. Nisi per notas censuram intelligamus, qua non quidem ex forma, sed secundum genus ac patriam excernit quos arma Dianae Admittant. Id enim est quod subdit, non omne meas genus audent in arteis. Eaque de causa non à forma, ut Xenophon, aut moribus, ut Virgilius alique, sed à patria mox incipit plerosque notare, & venationi inutiles primum percensere. Finire notis enim est, percensere notis, ut alibi de catulis loquitur. Petita metaphora à censoribus, qui ut equites ita & equos eorum saepe notabant. Unde illa solemnis censendi formula apud Val. Maxim. lib. ix. cap. ix. Traduc equum Sacerdos, ac lucrifac censoriam notam. Finire autem est definire; ut fungi, pro defungi, apud Maximianum, Prudentium, aliaque hujus notae. VLIT. Cenforis scilicet. Ita Claudius Imp. cum orantibus familiaribus demisset cuidam appositam notam, litura tamen, inquit, extitisset. Ita legendum apud Suetonium, pro exisset. Ludebat ridiculus Imp. in voce nota, quae ut per se quodammodo litura erat notati nominis, ita inducta, revera etiam litura extabat. Quod merito reprehendit Suetonius, quod ita jocando severo illo Cenforis munere abutebatur Claudius. Haec ideo, quia ab Ill. Casaubono non bene percepta. VLIT. in Add.

498. AUDER] Simpliciter hoc verbo pro confidens est, utitur exemplo Virgilii. Vide Commentaria nostra ad Appulejum, & Claudianum. BART.

499. EX ANIMO.] Imbelli, vel fallente. quod ex sequentibus petendum est. Tales Oppianus describit Iberos equos. L. i. v. 285. ἀνάλκιδες ἵπποι JOHNS.

500. PRAEVENIENS] Praecox, praeveniens viris. BART.

500. PRAEVENIENS QUONDAM] Ita superius loquitur:

Quondam inconsultis mater dabat Umbrica Galli
 Sensum agilem. i. aliquando.

Servius ad illud Aen. ii. conjunxit quondam tua d-

Haec relinquit? Quondam, inquit, aut aliquando significat: quasi nunc uxor non sit quae relinquitur. Aut certe quondam, semper, significat (ut in Georgiis:

Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis.) Id est, quam semper conjugem nominasti. Ita lego ope MS. codicis. Qui intellectus, si cui attridet, hic etiam applicari potest. Non temere tamen mihi olim conjecisse videor:

— sunt quos imbellia fallant

Corpora, praeveniens quoniam est incommoda virtus.

Ut illis quibus Est vitium ex animo, opponat hos qui quidem magno animo & alacritate incipiunt, sed propter corporis imbecillitatem deficiunt. Nam frustra nimis properat furor, quia virtus irrita damno est, ut in canibus Aetolis ac Petroniis notavit. Similiter etiam de canibus Xenophon cap. iii. αἱ δ' ἀποδίδει, ἢ δ' ἰὼν ἀλὶν ὠψυχος, τὴν ποικίλιν ἀνιχάδ', αὐτὰ ἀπαγορεύει. Nam & hos ibi τοῖς ἀψυχοῖς, id est, quibus Est vitium ex animo, opponit disparatim. Multo autem magis vituperantur inter equos οἱ ἀποδίδει. Quia, ut loquitur idem initio ἰππικῆς, ἢ μὲν σωματικῶς πρῶτον θάμνι χερταὶ τὰς πόδας σκοπεῖν, in corpore equino primum pedes spectandos dicimus. Idcirco quam corporis hic imbecillitatem notat in animosis, mox in pedibus videtur causari, ubi de Parthico equo canit:

Ante opus excussis cadet unguibus: & tamen illis
 Est animus, fingetque meas se jussus in artes.

Qui horum numero merito accensendus est, quos imbellia fallunt Corpora. VLIT. Quandoque praeceps & praefervida virtus venationi incommodos reddit. JOHNS.

502. THESSALUS,] Primas huic omnes fere concedunt. Varro catalogum praestantium equorum ita inchoat lib. ii. cap. vii. Itaque ad hoc nobiles à regionibus dicuntur: in Graecia Thessalici equi, &c. Et notum illud è tripode,

Ἴπποι Θησαλικὸν, Λακεδαιμονίαι τι γυναῖκα,
 Thessalicum inter equos, Lacedaemoniamque puellam,

primas olim obtinuisse, referente Strabone lib.

x. Un-

Glaucum. nempe ingens, nempe ardua fundit in auras
Crura. Quis Eleas potior lustravit arenas?

Ne

V A R I A E L E C T I O N E S.

503. *Fundet*] *Tollet*, citat Turneb.

504. *Lustravit*] *Lustrabit*. Turneb.

N O T A E.

α Unde noster supra:

Theſſalum quadriga decus. VLIT.

502. CONSPEXERE] Clarum videre. Nam conspectus Poëus illustrem & spectabilem valet. Comparationes equorum Descriptionis Oppiani, Virgilii, Nemesiani, & nostri ab aliis factae sunt. Quas non recoquendas putamus. BART. Cum admiratione videre. JOHNS.

503. GLAUCUM.] Servius ad illa Virgilii *Geor. III. honesti Spadices, Glaucivæ*: *Glauci autem sunt faclines oculis, id est quodam splendore perfusi*. Ita MS. codex. Commendat itaque Gratius inter Mycenaeos sive Argivos equos, qui glauci sunt, & qui non tantum ex sanguine eorum descendunt, sed ipsis Mycaenis in patria sua educati sunt ad Olympiacum certamen. Contra Plato inter malos equos accenset *γλαυκόμους*. Ut & hodie vituperantur glauci, nisi parem & aequalem in utroque oculo maculam rotundam undique, non semicircularem, habeant. VLIT.

503. INGENS,] Quod de canibus dixi ad v. cclxxx. idem in equis observatur, maxima corpora maximi animi capacia plerumque esse, modo non enormia. Varro: *Forma esse oportet magnitudine media, quod nec vastos, nec minutos decet esse*. Indistincte autem Palladius Martio tit. xii. in admiffarii forma primum requirit, *vastum corpus & solidum*. Et postea in pullis consideranda magna, longa corpora commendat. Concinnius noster ingentem laudat, quod maxime ad roborem convenientem altitudinem, quam requirit item Palladius, referri debet. Hinc enim celeritas, ut praecipua Venatoris equi virtus, indubitato praesumitur. Unde Oppianus lib. i. postquam Libyco equos omnium velocissimos constituit, hoc quoque praestantiae illorum accommodat, quod

Μαίους εὐκλείην Λίβυος κρεττοῖ γιγάνειν.
Et rationem adjicit,

— *ὅτι κεν εὐκλείην*

Πάσι τοις εὐκλείην, καὶ κρείσσοις ἄλλοις ἰσχυροῖς.

Haud minus ut cursu valido quam corpore praesent. VLIT.

503. ARDUA] Ut Virgilio, *generosus pullus in arvis Altius ingreditur*. Rationem cur hoc etiam in pullo commendetur, egregie reddit Xenophon *ἑστὶ Πρωκῆς* initio: *τὰ γὰρ μὲν γόνατα καὶ βαδίζον ὁ πῶλος ὑγρῶς καμπῇ, εἰς αἰσὶν δὲ καὶ ἰσχυροῦς ὄντα ἔχον τὰ σκέλη, τὰ δὲ ὑγρὰ δικαίως ἰδούμῃ, ἀπταυνότερον δὲ καὶ ἀνοπότερον τὸ ἴππος τῷ σκληρῶν σκελῶν παρῆχθαι*. Inoffensus enim & minus laboriose ita incedit equus, quam si rigida sint crura. Hinc bene Oppianus: *Θέοι δὲ πείδου ὀπλὴ ὕψι καλὰ ἐν γαίῃ. rotundaque se ungula tollat Altius à terra*. Non enim hoc tantum in ingrediendo decorem habet, sed tam in cursu quam saltu optatissimum, quia longius extenduntur ac *funduntur*, ut noster loquitur, crura ita in se collecta. Pollux lib. i. c. xi. §. 8. *ὕψος ἔχῃ δὲ αὐτῷ, Σίμων λίγθ, ἀλὲ πλείους τὰ σκέλη ῥίπτει· καὶ τὸ τοῦ Σίμωνος ἔδρουσιν, ἀδύδρουσιν ἴππος ὁ μὴ ὀλίγοις αἰεσι δάπνῃ τῷ γῆς ἐν τῷ πείχειν τὰ σκέλη*. Prodest enim equo, inquit Simon, crura plurimum effundere: ideoque cursu facilis ac proficiens equus illi dicitur, qui non leviter tantum crura sua inter currendum humo tollit. Ita lego & verito haec; quanquam de tolutario equo, ut infra dicam, accipi possit vulgaris scriptura, quae alias ex ipso Polluce falsi convincitur, inter laudes recensente *γόνυ λαγαρόν* αὖθις *τὴν συγκαμπῶν* (uti legendum est) & inter vitia *γόνυ δυσκαμπῶν*. VLIT.

504. ELEAS] Olympicum stadium dicit. BART. Virgilius *Georg. III.*

*Hic vel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit spatia.*

Servius; scilicet *civis*. *Elis autem est civitas Arcadiae, in qua agebatur curule certamen & est species pro genere*. Ita & hic possit accipi. Non enim in certamine Elaeo Mycenaeis semper equis usi, sed & Numidicis, ut infra canit noster: *Pisss Numidae solvere jugales*. *Arena* etiam &

505 Ne tamen hoc attingat opus; jactantior illi
Virtus, quam silvas, durumque laceffere Martem.
Nec faevos miratur equos terrena Syenē.

Sci-

V A R I A E L E C T I O N E S.

507. Mira] *Miscetur.* Cluver. &, *in saxa.*

N O T A E.

lustrare Romanorum propria vocabula fuerunt: illud è theatro, hoc è circo petitum. Glossae veteres: *lustravit*, *ἀειχλή*. Quod eo possit referri. Ita supra: *cur exiguis tantos in partibus orbes lustramus?* Id est, cur tot spatia in tam exili arena decurrimus? cur tantum verborum in hac non praecipuae artis nostrae parte consumpsimus? Eadem translatione utitur & Varro lib. i. de R.R. cap. xii. ubi exquirat de oeconomica agresti, *ars an sit, an quid aliud, & à quibus carceribus decurrat ad metas.* Scilicet, unde incipiat, ubi desinat. VLIT.

505. OPUS,] Venationem. JOHNS.

505. JACTANTIOR] Equorum Mycenaeorum virtus magis pompae & ludicris certaminibus nata; nec robusta fatis quae feras sylvestres, durumque laceffat Martem. contra Cappadocum equi apud Oppian. Lib. i. v. 202, 203.

Κεῖνος εἰς πόλιν μὲν μεγάλην ποταμὸν ὀρεῖται

Ἀιδωνας τ' ἐπὶ θύρας. ἐπὶ μάλιστα θαρσύνουσι
Θηρῶν τ' ἀναλίσκονται σὺν ἡμῶν ἀνθρώποις. JOHNS.

506. DURUM MARTEM.] Ad Cursus & Campes-
taria nobiliora exercitia Thessalos & Mycena-
eos equos aptos ait, rusticum vero & durum
laborem venandi eis indignum esse. BART.

507. TERRENA SYENE] Quod montosa, nec
obvia fluminibus. Dionysius.

καὶ μέγας βαθυκρημνὸς Συήνης.

Saxa Syena petita laudat Papinius Silvarum. ii. in Surrentino Pollii. Haec Vetus Editio. Quae restant in ea non apparent. Ideoque & nos heic finem commentationi dabimus. Nam nulla vis humani ingenii lacunas illas explebit, ut à Gratio scriptum est Poëma. Nec labor nisi vanus in Interpretatione eorum, quorum de Lectione non constat. BART. Quod montosa, nec obvia fluminibus, inquit Interpres, & hoc corollario quasi, animadversiones suas & Gratum absolvit. Imo Συήνη πόλις μετὰ τὸν Αἰγυπ-
τον καὶ Αἰθιοπίας, ἐπὶ τῷ Νείλῳ, autore Stephano, apud quem ita interpolandum. Quia autem &

insula sive peninsula cognominis in ipso Nilo adjacet, ideo *terrenam Syenen* ipsum oppidum videtur vocasse Gratius. Non enim in peninsula, ut perperam in tabulis suis constituit Ortelius, sed in continenti Thebaide oppidum fuit. Insula autem Syene aliud in se oppidum habebat, ut ex Strabonis lib. xvii. sciri potest. Parum tamen hoc causae habet, ut *terrena* dicatur, siquidem ab ipsa Nili ripa minimum distat Syene. Quare suspecta mihi haec vox est, *terrena*. Quid si scripserit, *turrita Syene*? Ut Dionysius ἡ ἀειχλή, μέγας βαθυκρημνὸς Συήνης, dixit, quia duobus montibus in acutum turrium instar desinentibus cingebatur. Herodotus tradit lib. ii. εἶνα δύο ὄρεα ἐς ὅν τὰς κορυφὰς ἀπὸ γυναικῶν μετὰ τὴν Συήνην τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν ὀρεινῶν καὶ Ἐλεφαντίνης. Vel etiam quia revera à turri sua celebratissima fuit, *turritam Syenem* dixerit. Ezechiel cap. xxix. καὶ πύργον Συήνης, καὶ ὡς ὁρίαν Αἰθιοπῶν. à turri Syenes usque ad terminum Aethiopiae. Ita recte quidam Interpres, & forsitan ipsi lxx. Perperam alii: καὶ Μαγδωλὴ καὶ Συήνης. Quod ambiguitate vocis γὰρ evenit, quae & *turrim* significat, & oppidi quoque nomen est. B. Hieronymus: *Pro turri, quae Hebraice γὰρ dicitur, lxx. loci nomen posuerunt, ut Μαγδωλὴ scriberent. Turris autem Syenae usque hodie permanet castrum ditionis Romanae subditum.* Hinc auctoritatem capit vet. libb. scriptura apud Plinium lib. v. cap. ix. de Nilo: *Ditionis Aegyptiae esse incipit à fine Aethiopiae Syene: ita vocatur peninsula c millium passuum ambitu, in qua castra sunt latere Arabiae.* Nam Ceraestae, quos ex vulgata lectione in tabulas suas deduxit Ortelius, nulli unquam fuerunt. Mahim tamen hic apud Gratum, *extrema Syene*, minori mutatione. Claudianus de bello Get. *extremis legio praetenta Britannis.* ut ἑσπέρη: ἀπὸ τῶν Αἰθιοπῶν dixit Homerus. Ita Frisios *extremos imperii* vocat Tacitus Annal. iv. Idem *Elephantinen ac Syenen claustra olim Romani imperii* fuisse tradit An-

na-

Scilicet & Parthis inter sua mollia rura
Manfit honor: veniat Caudini saxa Taburni,

Gar-

V A R I A E L E C T I O N E S .

508. Veniat] Johns. veniant.

N O T A E .

nali II. Et Lucano *Regni claustra Philae*, quae Syene non ita longe distabant. VLIT. Omni-
no legendum, *extrema*. Ita Homerus Aethio-
pas, ἰσχυρὸς ἀνδρῶν, & Virgilius, *extremos Ga-
ramantes*, Ecl. VIII. *Extremique hominum Morini*,
exitu Aeneidos VIII. Sed perperam hic à Ser-
vio, ille à Maximo Critico Sacro, intellecti.
Ovidius in Ponto agens nihil frequentius que-
ritur, ut III. Trist. III.

Lassus in extremis jaceo populisque locisque.

Lib. IV. El. IX. *extremum sicut sum missus in orbem.*
Uti & lib. V. El. V. initio: *in extremo orbe*, &
El. XII. *in extremos jussus abire Getas*. Et in Pon-
to aliquoties. Horatius lib. III. Ode IX.

Me vel extremos Numidarum in agros

Classe releget.

Claudianus de bello Getico: *extremis legio prae-
senta Britannis*, Quae Scoto dat jura truci. Sic &
Ammiano lib. XXVI. *Orbis extrema Scotia dicitur.*
VLIT. in Add.

507. NEC SAEVOS] Ad haec verba sic Do-
ctissim. Bochartus in Hierozoi. *Hoc videtur innui,*
equos circa Syenem esse parum bellicosos. Resolvi-
tur itaque nec in & non, atque haec verborum
structura erit. Et *terrena* (Bochartus praefert
extrema, ut & Vlitius) *Syene miratur equos non*
saevos. Malim *extrema*, inquit Vlitius, quia
Elephantinen ac Syenen claustra olim Romani
Imperii fuisse tradit Tacitus. JOHNS.

508. PARTHIS INTER SUA MOLLIA RURA]
Vegetius Mulomed. lib. I. cap. LVI. *Parthis con-
suetudo est equorum gressus ad delicias has arte mol-
lire: non enim circulis atque ponderibus praegravant,*
ut soluti ambulare condiscant, sed ipsos equos, quos
vulgo trepidarios, militari verbo tottonarios vocant,
ita edomant ad levitatem, & quaedam blandimenta
reclutae, ut Asturconibus similes videantur. Quasi
mollities haec illis non à natura, sed ex institu-
tione veniat. Idem porro exponit ut per aspe-
ra ac fragosa loca agitati facilius hunc gradum
fumant. Verisimile tamen est natura etiam, ut
Anglorum hodie Thieldones, propter delicatio-
rem corporis pedumque maxime constitutionem
ita comparatum illis fuisse, ut si non sponte,
faciliori tamen disciplina ambulare, ut vocant,

condiscerent. Fuere enim ungula pedum mini-
me solida aut firma, ut ex huic apud Gratium
conjectare est: *Ante opus excussis cadet unguibus.*
nimirum si per aspera & saxosa vehantur. Vege-
tius ibidem: *in quo spatio* (silicibus aspero) *cum e-
quus frequentissime exerceri coeperit, in illo, silices ne-
cessario offendit, & priores & posteriores ungulas im-
pingit, & aliquando vel cadit, vel sic offendit, ut ca-
dere videatur.* Post quod admonitus injuria tollit alti-
us crura & inflectione geniculorum atque gambarum
molliter rehit. Ob ungularum infirmitatem itaque
non minus cespitationi obnoxii fuerunt, quam il-
li, quos dico, Thieldones, cum quibus & in ve-
locitatis studio comparari possint. Strabo lib. III.
*palnam hanc illis reliquisse videtur, dum Cel-
tibericorum equorum velocitatem extollens Par-
thiis tantum aequiparavit:* εὐκρίνας ὃ τοῖς Παρ-
θικοῖς, διὸ καὶ ταχέως ἵπποι, καὶ ἀνέχοντες καὶ ἀδύνατοι
ἄλλων. Oppianus, postquam Sicularum equos
omnibus praetulisset, superaddit: ἀντίοισι
Σικελῶν δὲ τι Πάρθοι. Imo non tantum, κα-
πὲς facit, sed & adversus leonem audere tradit.
Hoc videtur sensisse & noster, cum canit:
& *tamen illi Est animus*, &c. Qui hoc tantum
in illis reprehendit, quod molli pede fulsi sint,
& ἀποδία, quae praecipua inter equi virtutes,
non habeant. VLIT. Malim, *propter sua mol-
lia crura*, quia Auctore Vegetio, Lib. I. Cap.
56. *Parthis consuetudo est equorum gressus ad deli-
cias Dominorum hac arte mollire.* Sic Bochartus.

Nihil tamen, nihil est mutandum: memoria fre-
tus enim erravit maximus ille Vir. quod ipsa luce
clarius erit, siquidem contextum perpenderis,
qui hoc modo se habet. Parthis, fateor, suus
constitit honor inter sua mollia rura, verum a-
ge, veniant ad loca saxosa, confragosa Caudini
Taburni, nimirum deficient protinus, & excus-
sis cadent unguibus. JOHNS.

509. VENIAT] Mira haec loquendi supinitas,
& negligentia, nec optimis tamen autoribus,
inter quos nec Gratio quis locum deneget, adeo
infolens. Parthis plurimum numero positus, mu-
tato eo de singulari hic porro loquitur: *veniat*,
&c. Exempla hujus ἀνὰ & ἀπὸ τῆς, si usquam ali-
bi, hoc in poematio plurimum obvia, versu IX.

Bb

Im.

510 Garganumve truem, aut Ligurinas desuper alpes,
Ante opus excussis cadet unguibus: & tamen illi
Est animus, fingerque meas se iussus in arteis.
Sed juxta vitium posuit Deus. at tibi contra
Callaecis lustratur equis scruposa Pyrene.

Non

NOTE.

Imbiberit, &c. ubi vide annotata: illa item, quae diversimode intelligenda esse ariolabar v. CLXXIX. Illud quoque huc facit:

Fontem avertit mali: trans alias ducere valles

Admoneo, latumque fuga superabitis amnem.

Et quod statim abinde sequitur: *Disce vices.* Nec longe abhinc: *Strymonio facilis tatela Bisaltiae: Possent*, &c. & per illos *Cantatus Grajis Agragas*. Sed postmodo iterum ad singularem redit: *O quantus in armis ille meis.* Sunt & alia, quae huc referri possint: sed quia diverse haberi queant, lectoris arbitrio, cui facile se obvia facient, relinquam VLIT.

509. CAUDINI SAXA TABURNI,] Vibio Taburnus Samnitum mons olivifer. Ex Marone Georg. II. atque olea magnum vestire Taburnum. Ibidem Servius: per hos montes significat etiam montuosa & aspera loca tendenda esse. Unde constat cur saxa Taburni mollipedi Parthorum equo invia esse canat noster. Sed quod addit, *Taburnus autem mons Campaniae*, fidem non meretur. Campania enim Vulturno amne terminatur, ultra quem Taburnus hic, & Caudium, ac Romanorum ignominia insignes Caudinae Furlulae. Errat pariter Doctissimus Ortelius, cum Taburnum hunc cum Liburno Appuliae monte apud Polybium confundit. VLIT.

414. CALLAECIS] Plinius lib. VIII. cap. de equis: *In eadem Hispania Callaica gens & Asturica equini generis, quos Tieldones vocamus, minori forma appellatos Asturcones, gignunt: quibus non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis totum capere incessum traditum arie.* Ita vet. libb. ope isthaec emendo. Callaecos tamen alibi Plinius vocat, non Callaicos. Lib. IX. c. I. ubi de Zoëlorum lino: *civitas ea est Callaeciae, inquit, oceano propinqua.* Perperam vulgo, Gallaeciae. Callaeciam etiam vocat Justinus lib. XLIV. Asturcones illos, qui alterno crurum explicatu incedunt, eos hodie quoque *telden* sive *tellen* vocamus: ut è veteri Celtarum lingua *teldones* Celtiberis dictos videri possit. *Tellen* autem verbum *numere* nobis significat. Hinc illi *telden* sive *tieldones*, quia alterni eorum gressus distincte nume-

rari possunt. Martialis à Celtiberis suis id scivit Apophoreto CIRC. *Asturco*:

Hic brevis ad numerum rapidos qui colligit ungues

Venit ab auriferis gentibus Astur equus.

Hinc fortasse & *tolutarii*, & *tolutim* incedere dicuntur, cujus etymon frustra alii in Latio quaerunt. Nonius: *Tolutim dicitur, quasi volutim, vel volubiliter.* Inepte. Quin saltem à *tolere*, *tollutim*, ut scriptum alicubi invenitur, deduxissent Nec enim *tolutim* pro velociter, sed pro pedetentim ponitur, & *tolutarius*, non quia volutim volat, sed ad numerum qui colligit ungues, dicitur. Plautus *Asinar.* Act. III. Sc. ult.

Demam hercle jam tibi de ordeo, tolutim ni badizas.

Id est, commode, & inconcussè, ut solent tolutarii. Varro *Trihodite*: *Sed ut equus qui ad vehendum est natus, tamen hic traditur magistro, ut equis doceat tolutim.* Quibus locis, uti & reliquis quos adducit, male pro volutim interpretatur Nonius. *Tolutim* incedere, est numeratim, adeoque molliter, & inconcussim. Silius lib. III. de Asturibus:

His parvus sonipes, nec Marti notus: at idem

Aut inconcussò glomerat vestigia dorso,

Aut molli pacata celer trahit effeda collo:

Herdus agit, juga Pyrenes venatibus acer

Metiri, &c.

Unde liquet cur venatum & per Pyrenem educi Callaecos equos jubeat Grattius, a minaci autem Marte prohibeat. Quod vero Parthorum mollitiei opponat Callaecos, ut durioris ungulae, ac operae, adeo ut per scruposa agitari valeant, nescio quam bene id illi cum aliis conveniat. Strabo lib. III. equos Celtiberorum tradit, *τοκίταις Παρθοίς, & ὁ παχὺς εἶναι & ὀρθύς μάλλον ἢ ἄλλων.* Quod omnino de Callaëis vel Asturconibus intelligendum est. Unde & de hoc genere loqui videtur Pollux lib. I. cap. XI. *ἀμείνων δὲ ἵππου ὁ μὴ ἐλαφὲς, ἀλλὰ ἀλγὺ ποτὶ τὰ σκέλη ἀλγυθὲς καὶ ἀλγυθὸν καλὸς δὲ, εἰ τὸ ἀλγυθὸν ἔχῃ τὸ σκέλον ὡς μεγάλον. ὑπερὲς δὲ αὐτῶν, Σίμων λέγει, ἀλγὺ πλείονα τὰ σκέλη μεταίρει καὶ τὸτο δὲ Σίμων εὐδρου εὐδρου ἵππου, ὁ δὲ λίγος αἰετὸν δὲ γὰρ ἐν τῷ πεῖχει τὰ σκέλη.* Quae singula Thieldonibus nostris conveniunt. Non enim al-

ter-

§15 Non tamen Hispano Martem tentare minacem
Aufim. Murcibii vix ora tenacia ferro
Concedunt. at tota levi Nasamonia virga

Fin-

N O T A E.

sermo cyrurum explicatu, ut perperam habet Plinius, sed simul tublatis modo dextris modo sinistris per vicem crunibus, posteriori semper prioris pedis vestigium transgrediuntur. Quantoque magis excedunt, eo minus à terra sublevant pedem, adeoque facilius cespitant, si qua aspera occurrant. Quod tamen de Asturconibus, qualem describit Martialis, intelligi non possit, quia non simul ambos ab eodem latere pedes tollunt, sed pederentim, ac numeratim. Ita ut hi mollius aliquanto incedant, adeoque delicatioribus semper inserviant. Talis ille quem puero tuo vovet nequam amator apud Petronium: *pro hac felicitate cras puero Asturconem tieldonicum optimum donabo*. Ita malim: aut *Caledonicum* potius, quam *Macedonicum*. In Macedonia enim nulli unquam Asturcones cogniti, nec illis extra patriam suam manet honos, ut hodie & in Anglicis & Caledonicis tieldonibus experimur, simulac cum alienigenis miscerentur, statim degenerare. Nolim tamen asserere diversos adeo Asturcones ac Thieldones fuisse, cum diserte tam illos qui in Callaecia, quam in Asturia ita indigetaverit Plinius. Et procul dubio summa in utroque genere mollietis fuerit. Quam Oppianus quoque videtur considerasse, cum univerſae genti Hispanorum attribuit,

Οὐκ ἄλλ' ἢ κρατερῶν, καλοσφόρον, δ'εὐπείλοτον.
Cui iidem etiam inculantur, quod sint, βαυλὸν μὲν καὶ ἀνάλκιδες ἔταρ. Ut merito quidem his Martem tentare minacem non ausit noster, sed insuper scruposam Pyrenen illis lustrandam committere non debuerit. Nisi Callaecos equos pro Hispanis in genere, quod ex proximo versu facile astruere est, ut contra Oppianus Iberos pro Celtibericis, quos celebrat Strabo, posuerit. VLIT. *Callaecios* vocat Epitome Liviana lib. xvi. Quod ad hodiernum, *Gallicia*, accedit. Et Silio lib. iii. *dives Gallaecia* canitur: incolas tamen *Callaicos* vocat. Atque ita puto in Epit. Livii restituendum, vel *Callaecos*. Quod Martialis autem Celticam vocem in *Tieldones* agnovit, utpote ipse Celtiber, mirum non est, cum à Celtis ea gens oriunda fuerit. Lucanus lib. xv.

— profugique à gente vetusta

Gallorum, *Celtae* miscentes nomen *Iberis*. VLIT. in *Add.* *Callaici* (sive *Callaeci*) populi Hispaniae montanae regionis multum incolentes. Vid.

Strabo. L. 3. p. 152. per Callaecos equos Hispanos vult Gratus, (ut ex proximo patet) quibus duras ungulas, animum vero imbellem ascribit. JOHNS.

§16. MURCIBII] Fortean, *Murcinii*, à *Μυρκιν*, ut Appiano dicitur, vel *Myrcinii* pro *Myrcinnii*, à *Μύρκιν*, quae Stephano est, *πόλις ἡδαιτῆς καὶ τῶ Σπύρμονι πόσις*. Ita ut per *Murcinios* intelligat Thracios, quos turpes, specieque deformes, ac *ξύλοσώμους*, quales & tenaci plerumque ore sunt, facit Abiyrus. Eodem fere loco & Bisaltae ad Strymonem: ita ut utrumque pro Thracio positum videatur. Uti mox Nasamones & Numidae. Et modo Callaeci & Hispani, non diversum, sed pro iisdem. Caeterum *Θύρις* etiam Oppiano inter equos, & *Thracius* à Marone cantatur. *Murcibii* autem ne fando quidem cogniti. VLIT. Crediderim in Hispania & hos refractarios quaerendos. Nam idem de *Sarmaticis* in Hispania tradit Silius lib. iii.

— crudoque vigore

Asper fraena pati, aut iussis parere magistris. VLIT. in *Add.*

§17. NASAMONIA VIRGA FINGIT EQUOS] Ita scriptum hoc loco fuisse quovis pignore aufim contendere. Cui gemina germana sunt illa Lucani lib. iv.

— nudo residens Massylia dorso

Ora levi flectit frenorum nescia virga.

Fingere enim nostro est, quod *flectere* Lucano, aliisque, quorum hac de re loca ad Nemesianum expendam. Ita & modo: *fingitque meas se iussus in artes*, i. facile doceri se patietur. Varius apud Macrobius:

Quem non ille finit lentae moderator habenae,

Qua velit ire: sed angusto prius ore coercens

Insultare docet campis, fingitque morando.

Quod ita, adnotante Macrobio expressit Virgilius lib. iii. *Georg. gyroſque dedere Impositi dorſo*. Unde conjicio scripsisse forte Varius: *fingitque rotando*. Quanquam & *morando* sciam equis institui. VLIT. Horatius lib. i. Ep. ii.

Fingit equum tenera docilem cervice magister.

Silius lib. i. *corruptis sternacem ad praelia fraenis*

Bb 2

Fin-

Fingit equos. Pifis Numidae solvère jugales,
Audax & patiens operum genus. ille vigebit
520 Centum actus spatii, atque eluctabitur iram.
Nec magni cultus; sterilis quodcumque remisit
Terra, fuit, tenuesque sitim producere rivi.

Sic

NOTAE.

Fingit equum. Ita lego, pro *Frangit*. Idem enim lib. vi *dignum te sanguine tanto Fingere ne cessâ.* De Numidis adde Livium lib. xxiii. c. xxix. & lib. xxxv. c. xi. *Equi sine fraenis; deformis ipse curfus; & extento capite currentium.* Ex Aegypto equos habuit Salomon, qui forsan & ex Numidia eo advecti prius, i. Reg. x. 28. & 11 Chron. ix. 28. VLIT. in *Add.* Codex Longobardicus hic loci mutilus erat. lacunam ex ingenio supplevit Vlitius, Lucani loco ductus, qui sic Lib. 4.

nudo residens Massylia dorso

Ora levi flectit fraenorum nescia virgâ. JOHNS.

518. NUMIDAE] Numidis infrenibus alii id attribuent, quod Nasamonibus Gratius; nisi utroque, ut opinor, pro Libycis posuit. Libyci enim equi celebratissimi & olim & hodie, quos *Barbaros* nunc vocamus. Nec alii ququam tantum venatione commendabiles. His Numidas venantes velocissimas quoque feras consequi tradit Xenophon junior cap. xxiv. Ita ut merito in Pifaeo certamine iis usi fuerint, quod canit noster. VLIT.

519. PATIENS OPERUM] Idem de iis ibidem Xenophon: οἱ δὲ ἀντιπάλῳ ἀγῶνι ἐκείνῳ ἐστίν, καὶ τῷ ἐπὶ μάλιστα ἀντιπάλῳ θύοις, qui & velocitate polent summa, & currendi laborem diutissime ferunt. Idem fere de velocitate & tolerantia eorum tam in siti quam solis aestu ferendo canit Oppianus. Aelianus l. iii. de animal. c. ii. ἰπῶν δὲ τὸ Λιβύης, inquit, οὗτοι Λιβύων λεγόντων ἀκὴν τοιαύτη· ἄριστοι μὲν ἵπποι καὶ αὐτὴ γὰρ δὲ τι αἰθερῶν ἔστιν. equorum velocissimos esse, & nullo laboris sensu affici. VLIT.

520. CENTUM ACTUS SPATIIIS.] ὡσεὶ βολικῶς. Unumquodque certamen constabat vii. spatiis. Quis itaque credat unum equum xiv. certaminibus suffecisse, siquidem toto die non plura quam xxv. decertari poterant? Scilicet hanc veniam petimusque damusque poetæ. VLIT.

520. CENTUM] ὡσεὶ βολικῶς. unumquodque certamen constabat septem spatiis. Quis itaque credat unum equum quatuordecim certamini-

bus suffecisse? Vlit. Heinsius legendum censet *Septem* loco & *centum*. Sed recte Vlitius. JOHNS.

520. IRAM.] Sententia hujus loci satis quidem clara, at in verbis difficultas quid enim est *iram eluctari*? num, solitos retinere animos, vimque infractam? at nullum occurrit exemplum similis significationis. Malo itaque *irâ* pro *iram*. error natus est ex modo scribendi. Nota enim ablativi casus, inscitia exscriptoris, conversa est in *m. eluctabitur irâ* idem est ac si dixisset, eluctabitur ardens, ardore animi nondum immunito per spatia eluctabitur. JOHNS.

521. NEC MAGNI CULTUS;] Pergit Aelianus: Λίπτοι δὲ καὶ οὗτοι εὐσχεροί, ἐπιτηδείοι γὰρ μὲν καὶ φέρονται λιγυροῖσι διαποιοῦν ἐόντι. ἔτι δὲ αὐτοῖς καμίδω ὥσπερ φέρονται οἱ δὲ αὐτοῖς. Graciles autem sunt & macilentis, adeoque apti ad sustentandam domini incuriam. Nec enim magnos cultus domini adhibent. Vide & reliqua, quae sequuntur apud eum. VLIT.

521. CULTUS;] Idem, quod postea dicit, *facilis tutela*. JOHNS.

521. STERILIS] Barthius in adversariis legi vult:

sterilis quodcumque remisit

Terra, cibus: tenuesque sitim pote ducere rivi. Vel, *Terra, satis.* Sed cur sterilis terra? siquidem ut quisque praestantior est, ita ubere campo pascitur. quod de equis tradit Columella lib. vi. Quid si itaque, *epulis quodcumque remisit Terra, fuit*, legamus; Varro de pullis: & siquid aliud terra natum libenter edent. De Libycis equis ibidem Aelianus: ἀλλ' αὖτε τι δύνανται τὸ σκελεπὸν ὄρουσιν, καὶ δασυῶντι νίμωδ' ἐσθλῇ, sed simul atque cursum institutum confecerunt, descendentes eos ad pascendum dimittunt. Nimirum quodcumque illis obvium fuerit, non plena ad praesepia. Nisi Gratius sterilem Numidarum regionem resperxit. VLIT.

522. FUIT,] Sic Vlitius. Barthius conjecit, *satis vel cibus.* & producere poni volunt loco producebant. Nihil sane certi est ad hunc locum, quod

Sic & Strymonio facilis tutela Bisaltæ;
 Possent Aetnaeas utinam se ferre per arteis;
 525 Qui ludus Siculis. quid tum si turpia colla
 Aut tenuis dorso curvatur spina? per illos
 Cantatus Grajis Agragas, victæque fragosum

Ne-

V A R I A E L E C T I O N E S .

527. Fuit] A. Steyn. sui. B. satis, cibus.

N O T A E .

quod afferam; aliquid tamen opinor, quod speciem veri habet. Sic itaque lego.

*Nec magni cultus: sterilis quodcumque remisit
 Terra famem, tennesque sitim producere rivi.*

Nesciebat scilicet exscriptor, produxit, unde si famem pendet, subintelligi in producere: ipsum quoque producere. in penultima corripit posse ignorabat. hinc mutatio & loci depravatio. Quis nescit omnia olim praeterita in erunt ex arbitrio scribentis modo longa modo brevia fuisse? quidni & praeterita in ere possent eadem lege brevia reddi? eadem syllabarum quantitas in reliquis temporibus, ubi geminatur terminatio ejusdem personae, semper occurrit. ut in *Legeris & legere*, secunda persona praesentis passivi. idem quoque in reliquis. Sed haec diffidenter. JOHNS.

522. SITIM PRODUCERE] Non sitim sedare, sed producere saltem eam possunt tenui rivo, quia facile tolerant. Oppianus etiam Libycos equos hoc elogio extollit lib. i.

*Εὐλαὶ δ' ἡλὶς φορέειν πυρρίσσαν ἱερὴν,
 καὶ τι μετρηθῆναι διψῶς ὀρεῖαν ἱππῶν.*

Id enim est quod Aristoteles testatur lib. viii. de animal. cap. viii. *διώσας ἵππων καὶ ἄπολιν ἀνχιὰ καὶ τίτλους καὶ ἰαγροὺς*. Producere, pro, producebant, vel subintelleto, solent. Palladius Febr. xxv. *Multum proficis si laetamen adjungas: sed bubulum spissa & gravia poma generare* Et tit. xxxi. *Quod vinum medicinae quoque proderit, ubi stypticis est utendum: stomachum solidare utubantem, rejections sanguinis inhibere, fluorem ventris astringere*, &c. Ita utrobique & multis aliis apud eundem locis hunc familiarem Palladio loquendi modum restituunt MSS. codd. ubi vulgo nescio quae non glossata interferuntur. VLIT. Imitatus Maronem Ecl. v.

— quale per aestum

Dulcis aquae saliente sitim producere rivo.

VLIT. in Add.

523. BISALTAE;] Populi ad Strymonem, Thraciae fluvium. equum Bisaltam, i. e. Thracium, tueri, pascere, nutrire facile est. JOHNS.

524. AETNAEAS PER ARTES;] Conjeci aliquando:

Possent atque meas utinam se ferre per artes.

Ut modo: *non omne meas genus audet in artes.* Et iterum: *fingetque meas se jussus in artes.* Has artes, hunc ludum in Siculis laudat, per quos villaeque fragosum Nebroden liquere serae. Aut Aetnaeae artes pro Pyrrhica equestri accipiendae, quam primus in Sicilia instituisse Aeneas traditur lib. v. Aeneid. Aut saltem de velocitate, qua in Olympicis excelluerunt Aetnaei, & Siculi equi. Vegetius Mulomed. lib. iv. c. vi. *Nec inferiores prope Sicilia exhibet circo.* Gordianus senior equos Siculos centum factionibus Circensibus distribuisse dicitur à Jul. Capitolino. Oppiano item, *ὠκύτατοι Σικελῶν, οἱ τε νικον καὶ πελάγηνοι ὄρον*, qui Aetnam depascuntur. VLIT. Aetnaeus venator, paroemia inanis operae apud Erasmus, quia in Aetna nullus venatus. Vegetius tamen *Siculos equos circo exhibet*, Mulomed. lib. iv. cap. vi. Et C. tales Circo distribuit Gordianus senior, apud Capitolinum. VLIT. in Add. Cluverius Siciliae, Lib. 2. sic hunc citat versum.

Possent Aetnaeas utinam se ferre per Arces.

Juga montis Aetnae intelligit recte. His enim opponuntur Siculi equi, quibus, quantumvis alias specie deformi, ludus erat Nebrodes superare montes & damas hinnulosque inde pellere. JOHNS.

526. TENUIS SPINA?] Laudatur equus Varroni, *spinâ maxime duplici*. & Maroni, cui *duplex agitur per lumbos spina*. Hinc intelligimus cur *ὀσφὺν διπλῇ* probent Xenophon, & Pollux. Hic etiam inter vitia reponit, *ὀσφὺν ἐξίαν, tenuem spinam*. VLIT.

Bb 3

527. CAN-

- 535 Venanti melius pugnat color: optima nigri
Crura illi, badiosque legunt in *pectore crines*,
 Et quorum fessas imitantur terga favillas.
 O quantum Italiae, sic dii voluere, parentes
 Praestant, & terras omni praecepimus usu!
 540 *Nos*traque non segnis illustrat prata juventus.

* * * *

*Nonnulla erosa penitus legi non potuerunt in illo unico hujus & sequen-
 tis poematii exemplari Longobardicis literis scripto.*

V A R I A E L E C T I O N E S.

543. *Sacraria*] Videtur omnino intelligi debere Nemorale Sacrarium Dianae, quod medio in discrimine luci colebatur, ut vers. 486. ipse canit. Eo simulacrum Dianae Nemorensis solemniter devehebatur, in thesa sua locatum, ut fit cum pompa traducitur. Vide & ad Calpurnii Ecl. 1. vers. 15. ubi *sacraria Fauni* melius, quam cum hic versarer, & simul hunc locum, illustravi. Et in hisce tantillis occupationibus, quod alias verissimum in maximis item rebus; deprehenditur. ΔΕΥΤΕΡΩΝ ΑΜΕΙΝΟΝΩΝ. VLIT.

540. *Non segnis*] Johns. *quam pernix*.

N O T A E.

sem atque mulos. Ita ut, cum asinorum hic frequentior fuerit labos, qui huic impares prope modum fuerunt equi, merito à venationis opere arcendos esse edicat noster. VLIT. Retraxi haec in var. lection. libello, ad hunc locum. Nam & hic ritus è sacrosancto Dei Foedere adumbratus, 11. Sam. vi. 3. Apuleius Met. x. in pompa, dicit *sacraria*, *simulacra* *circumvecta*. De *Spadicibus* porro, vide, Lector, Gellium lib. iii. cap. ix. & haec paucula festinanter recensita boni consule, ac Vale. VLIT. in *Add.*

535. VENANTI PUGNAT COLOR:] Quis color cuique venationi conveniat, ita discernit Oppianus:

Σὺν ἑπιδῶν ἐλάφοις κυανώπεις ἐπλίζουσιν,
 Ἀρκεῖσι γλαυκὸς, καὶ παρδαλίσσι δαφνοῦς,
 Αἰσῶναι δ' ἵππων πυρραυκίαι ἀμφὶ σῦεσσιν,
 Αὐτὰρ ἐργαλίαι χαερπὺς χαερπύϊσι λίαισι.
 VLIT.

536. CRURA ILLI,] Ita quidem supplevi vulgatam, ut aliquis sensus fit; malim tamen: *optima nigri Crura pili*, vel *optima nigris Crura pilis*. Laudantur enim badii (qui etiamnum *baji* dicuntur tam Anglis quam Gallis, & *baji* Italici)

cruribus nigris suffulti, ut plurimi sunt apud Anglos. VLIT.

538. ITALIAE PARENTES] Italicae matres. Virgilius eodem encomio Italiam laudat Georg. ii.

Hinc bellator equus campo sese arduus infert.
 Et Plinius quoque pari in Italiae laudes digressionem Historiae suae opus ἐπιλογίζων, adjicit post alia: *Quicquid est quo carere vita non debeat, nusquam est praestantius: fruges, vinum, olea, vellera, lina, vestes, juvenci: ne equos quidem in trigariis praeferrī ullos vernaculis animadverto.* Quocirca & hac exclamatione finisse Cynegeticon suum videtur Gratius, & pauci tantum, si quid defunt, periisse versus. Qui nunc sunt postremi, ita commode interpolentur:

O quantum Italicae, sic dii voluere, parentes
 Praestant, & terras omni praecepimus usu!
 Nos

traque quam pernix illustrat prata juven-
 tus! VLIT.
 Haec & caetera, quae sequuntur, diverso Charactere impressa Vlitiana sunt. Codice enim Longobardico nonnulla penitus erosa legi non potuerunt. JOHNS.

JA

JANI VLITII
IN
HALIEUTICA
PRAEFATIO.

QUISCULUM hoc sive inabsolutum ab authore, sive injuria temporis adesum, quanquam certo alicui ascribere non possum, Gratii tamen potius esse, quam Ovidii, aut alius cujusquam, paucis hic demonstrare, quibus inductus in eam opinionem primitus fui, aggredior. Primum facile inter argumenta locum meretur materiae quaedam cognatio? quam plerique sequuti sunt, qui ἡγεδικῶ, sive Venationem in genere sumptam, absolvere voluerunt: scilicet ut κυνηγικά, αλιδικά, ἰξδικά uno opere complecterentur. Has enim species sub venationis appellatione generali & Plato lib. vii. de Legibus, nec ibi tantum; & Cicero lib. ii. de Nat. Deor. comprehenderunt. Oppianus certe, quamvis & αλιδικῶ ejus & ἰξδικῶ (sed haec nondum vulgata) non extarent, omnia

omnia haec simul pertractare voluisse, initio *κωηγηλικῶν* satis aperte declarat. De Nemesiano nostro Vopiscus refert: *qui ἀλιθικά, κωηγηλικά, & ναυικά scripsit.* ubi non temere *ἰξόπικα* sultituebat ὁ πάνυ Casaubonus. Recentes, ut plurimos, omitto, Gesnerum, Heresbachium, & infinitos alios, qui volatilium, terrestrium, & aquatilium historiam ac venationem speciatim executi sunt. Haec prima inquam ratio, cur Gratii *κωηγηλικῶν* Halieuticon fragmentum subjecerim. Altera non longe abscedit, qua asserere licet, ab aliquo pedestris venationis & perito quam maxime, & amatore scriptum id esse, qui tum curiose de Equis, reliquisque terrestribus animalibus, tum de canum sagacitate quam aptissime & eadem, qua Gratius, methodo narrans, satis longam de iis dissertationem interjicit. Tertium argumentum facit codex ille Sannasarianus, ex quo unico Gratii *κωηγηλικός*, Halieuticaque haec propagata olim sunt: quem ordinem etiam servat Thuanæus codex, qui, etsi Cynegetici potiore partem non habet, Halieutica ne uno quidem versu auctiora, aut imminuta, continuo subijcit. Postremo stilus quoque, praeter phrasiologiam, in iis potissimum ubi de terrestribus agit, plane venaticam ac Gratianam, ut liquet ex iis quae cum Cynegetici locutione contuli, si non Gratio totum vindicat, saltem Ovidii non esse, evincit. Nihil enim minus quam Ovidianum sapit: quod facile persuasit mihi intimus Nasoniani genii mystes Heinsius. Idem monuit quoque, non mera Halieutica videri debere, ubi tanta ad terrestrium venationem digressio, & à generali animalium historia exordium instituitur. Quibus fulcimentis stabilitus minus vereor, ne obex ille submoveri possit, quem Plinii auctoritas, an hallucinatio injicit. Is lib. xxxii. capp. ii. & ultimo, compilavit omnia & piscium ingenia, & nomina, quae in hoc fragmento produntur. Cap. ii. ita infit: *Mihi videntur mira & quae Ovidius prodidit piscium ingenia, in eo volumine, quod Halieuticon inscribitur.* Tum singula poene verbotenus, quae usque digressionem de terrestribus continentur, atque ordine recenset, quae particulatim, suo quodque loco in variis lectionibus applicabo. In fine ejusdem libri & ultimi capitis, post infinitam piscium nomenclaturam, addit: *His adjiciemus apud Ovidium posita nomina, quae apud neminem alium reperiuntur: sed fortassis in Ponto nascuntur, ubi id volumen supremis suis temporibus inchoavit.* Deinceps ita reliqua, quae post digressionem sequuntur, nec plus, nec minus, quam hodie extat, exequitur: unde constat vix plura, olim ad Plinium, quam ad nos pervenisse. Sed verba

Cc

ejus

ejus ut excutiamus, operae pretium est. *Supremis temporibus* ab Ovidio inchoatum in Ponto Halieuticon hoc esse, & pisces, quos recenset, in Ponto tantum nasci, quia apud alios nulla eorum mentio occurrit, non asserit, sed conjicit Plinius. Neutrum recte. Nam & plerique eorum, quos excerpit, ab Aristotele nominantur: atqui etiam ab Ennio in Phagesiorum Fragmento, ut *Glaucus Cumas apud* optimus & Melanurus; aliique ab aliis item Latinorum, ut Graecos omittam. Et quod ille videtur Ovidio attribuisse, quia in Ponto scriptum hariolabatur, contrario argumento probatur Ovidii non esse. Quomodo enim Romam delatum, si non ab ipso missum, ut reliqua, quae in Ponto condidit? quomodo mitti ab ipso potuit, si inchoatum tantum, & ut revera est, inabsolutum & imperfectum reliquit? Si tamen inchoavit id volumen in Ponto Ovidius, cur hujus non meminit, ut ejus, quod de bello Actiaco moliebatur, & alterius Getico sermone, quae item inabsoluta reliquit? Invenerat forte Ovidii operibus affixa Halieutica Plinius, sive sine nomine, sive sub eo, quod Plinio non satis innotuerat, ut puta Gratii; ideo Ovidii ea esse hariolatus est; vel etiam enotando ea, quae ad memoriam ei aliud agenti, ut solebat, distata fuerant, in nomine auctoris lapsus est, ut saepe alias. Nam, ne alia ejus *μνημονεύειν ἀμαρτήματα* innumera enumerem, etiam in hisce ipsis citandis memoria illum saepe fefellit (praesertim, ubi Chromin in aquis nidificare excerpfit) ut suo quaeque loco ostendam. Ovidii itaque non esse, satis manifeste patere existimo: nec à quoquam praeterea quidem veterum inter ejus scripta relatum. In prima autem editione quod titulus ita concipiatur: P. OVIDII NASONIS HALIEUTICA, ab ipso Editore potius, qui Plinii illa legerat, & producit, quam ex MS. Codice profectum esse crediderim. Quanquam in altero Thuanæo apographo recentiori manu affixum sit: INCIPIT VERSUS OVIDII DE PISCIBUS. quod haud dubie à Plinio item didicerat librarius. Ut Ovidio quidem jure merito abjudicavi, non pari assertionem Gratio adjudicandum tamen censeo; sed conjectura, si quid fidei ea meretur, standum. Propius tamen veritatem id est, quam ut Nemesianò adscribatur. Quod cum in Adversaria sua conjiceret Barthius, *ἀντιστοιχείαν* illam quam alias quoque affectat, aequè sibi placere ostendit, ac ille, qui Plinium Nemesianò posteriorem, vel Catullum Martialis imitorem constituisse. Cujuscumque sit, ego hic Gratio subjeci, cum ob materiae quae universam animalium historiam magis, quam piscium, spectat, tum ob stili affinitatem; nisi quod in

eo, & materia & stilus depressiores: par tamen ubi de Equis & Canibus agitur, & germana Gratii locutio. Praeterea ita de meo, partim etiam ex Plinio & Gesnero, supplevi, ut sensus saltem inter se quodammodo cohaereret, quem pensi maxime habui. Qua de causa, dum variationes MS. codicis & Editionum enotarem, multa super Plinii excerptis & sensus inversione ab eo subinde commissa, currenti calamo subnata etiam inserui. Adjicere autem ea, quae jam dudum à Columna ad Ennium commentante edita sunt, nec potui inopia exemplaris, nec ut possem volui. Sed tandem, cum relegenda haec jam ad praelum essent, nactus id sum ex Heiniana τῆ παλῆς Bibliotheca; & versus illos vix pauciores, quam γράσται sunt, ita ineptos, & aliēnos ab Autore nostro deprehendi, ut supposititios esse nemo, qui illos viderit, non sibi persuasum habere quaeat: utpote cum & omnia ea habeamus, quae Plinii aevo extiterunt: & vix plura ab ipso autore profecta esse, verisimillimum. Solini itaque fragmentum potius praefixi, quod & materia & sensu adeo alteri congruit, ut ovo prognatum eodem, & ejusdem orsi ac textus esse diceret. Quod ipsum jam primum varias lectiones suas deposcit, ut deinceps ad inceptum revertar.

HALIEUTICA.

Fragmentum, quod GRATII potius, quam OVIDII esse, & codex ille unicus, & stilus coarguunt. Cui praeludii loco praemisimus hoc

C. JULII SOLINI POLYHISTORIS PONTICON FRAGMENTUM.

- T** *Ethya marmoreo foecundam pandere Ponto,
Et salis aequorei spirantes molle catervas,
Quaeque sub aestifluis Thetis humida continet antris
Coepantem Venus alma fove: quae semine coeli*
- 4 *Parturiente salo, divini germinis aestu,
Spumea purpureis dum sanguinat unda profundis,
Nasceris è pelago; placito Dea profata Mundo.
Nam quum prima foret rebus Natura creandis
In foedus connexa suum, ne staret inertis*
- 10 *Machina mole vacant, tibi primum candidus Aether
Astrigeram faciem nitido gemmavit Olympo.
Te foecunda sinu Tellus amplexa, resedit
Ponderibus librata suis. Elementaque jussa
Aeternas servare vices. Tu foetibus auges*
- 15 *Cuncta suis: totus pariter tibi parturit Orbis.
Quare, Diva, precor, quoniam tua munera parvo:
Ausus calle sequor, vitreo de gurgite vultus
Dextera prome pios: & lumine laeta sereno
Pierias, age, pande vias: da Nerea molli*
- 20 *Pacatum gaudere freto: votisque litata.
Fac saltem primas pelagi libemus arenas.
Vos quoque qui resonò colitis cava Tempea coetu*

* * * *

GRA-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

VERSU 2. SPIRANTES MOLLE] Ita lego: quia pisces exiguum tantum spirant, & dormiunt, ut docet Plin. lib. 9. c. 7. & lib. 10. c. ult. Salmasius in Prolegom. ad Solin. ubi emendatum ex V. C. posuit hoc fragmentum, citat: *aequoreas spirantis molle c.* ut mare dicat molle spirare. Vile pag. 214. Vulgo: *spirantes mole*, quasi vix spirantes.

8. CREANDIS] Ita Salmaf. ex VC. *al. profundis*.
11. GEMMAVIT] *geniavit* Barth. Advers. 44. c. 3.
13. LIBRATA] *fundata*, Salm. ex VC. *jussa*] Ita Salm. ex VC & Barth. è conjectura. Vulgo, *visa*.
14. AETHERIAS] *Aeternas* Barth. conj.
22. COETU] *citu* Salmaf. ex V. C. Uti quoque in vet. scdis legi notaverat Pythoens, qui primus edidit haec.

24. Mi-

GRATII FALISCI HALIEUTICA.

- A** Ccepit mundus legem, dedit arma per omnes,
Admonuitque sui: vitulus sic namque minatur
25 Qui nondum gerit in tenera jam cornua fronte,
Sic damae fugiunt, pugnant virtute leones,
Et morfu canis, & caudae sic scorpius ictu:
Concussisque levis pennis sic evolat ales.
Omnibus ignotae mortis timor, omnibus hostem,
30 Praesidiumque datum sentire, & noscere teli
Vimque modumque sui: sic & Scarus arte sub undis,
Contextam si forte levi de vimine nassam
Incidit, assumtamque dolo tandem pavet escam,
Non audet radiis obnixa occurrere fronte.
35 Averfus crebro veniens sed verberare caudae
Laxans subsequitur, tutumque evadit in aequor.
Quin etiam si forte aliquis *dum pone* nataret
Mitis luctantem Scarus hunc in vimine vidit
Aversi caudam morfu tenet. atque *ita flexu*
40 *Liberiore* natans, quem textit *nassa*, resultat.

Se-

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

24. **M**INATUR] Ita Pythoeus edidit ex Ms. Thuan. nisi fallor, qui sic habet: *vitulus quae manuque miratur*. A. ex Ms. Sannafarii edita: *minaci*. forte: *vitulus sic namque minaci*, *Quae nondum gerit, intentat jam cor. fronte*.

28. CONCUSSISQUE] *Concussisque levis pinnis* Ms.

31. SIC ET SCARUS] Ms. *sic Escarus*; & sic itidem v. 38. Isidorus quoque *Escarum* pro *Scaro* posuit lib. 12. c. 6. & ab *esca* dictum finxit. Gesnerus *ἰχθυόε* aliud aquatile animal à *Scaro* longe diversum constituit. Nam & hic *αἰετός* Graecis est.

32. CONTEXTAM &c.] Ita Gesn. supplevit. A. hujus versus intervallo hanc vocem servat: * *sin* *. Unde ego olim ita centunculum illum resarciebam:

Sic & Scarus arte sub undis

Utitur, & forsan si *nassae* vimine clausus, &c.

33. INCIDIT,] Ita Gesn. ut supplementum juvaret. Ms. & A. *Decidis*, quod meo institio versui quadrat. *Assumtam*] f. *assutamque dolo*:

35. VENIENS SED] A. *veniens sub*. Ms. & P. *vimen sub* Ita legendum. Plinius enim sic expressit: *Scarum inclusum nassis non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere, sed aversum caudae ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere*. Quae verbotenus exscripsit Isidorus: sed perperam editum, *luminibus*, pro *viminibus*; *adversum*, pro *aversum*; & *redire*, pro *erumpere*.

37. DUM PONE NATARET] Ita Pantagathus & Gesnerus restituerunt ex vet. lect. quae est in A. *dampus nataret*. P. *dampno nat*. ex Ms. qui ita: *dum pronatareto*. f. *dum pronatat extra*. Plinius: *quem luctatum, ejus si forte alius scarus extrinsecus videat, apprehensa mordicus cauda, adjuvare nixus erumpentis*. Nec verbo minus Isidorus: nisi quod iterum *Escarum* posuit, pro *scaro*. ut & Ms. hic: *escarum hunc*.

39. ATQUE ITA FLEXU] A. *atque*. * Ms. & P. *atque ita* *.

40. LIBERIORE NATANS,] Ms. & P. *Uberior* ad.

Cc 3

- Sepia tarda fugae, tenui cum forte sub unda
Deprensa est, jam jamque manus timet illa rapaccis,
Inficiens aequor nigrum vomit illa cruorem,
Avertitque vices, oculos frustrata sequentes.
- 45 Clausus rete Lupus, quamvis immanis, & acer,
Dimotis cauda submissus fidit arenis:
Atque ubi jam transire plagas persentit, in auras
Emicat, atque dolos saltu diludit inultus:
Et Muraena ferox teretis sibi conscia tergi,
- 50 Ad laxata magis conversa foramina retis,
Tandem permultos evadit lubrica flexus,
Exemploque nocens, cunctis intervenit una.
At contra scopulis crinali corpore segnis
Polypus haeret, & hac eludit retia fraude,
- 55 Et sub lege loci sumit mutatque colorem;
Semper ei similis quem contigit. atque ubi praedam

Pca-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

nato. Unde ego formavi: *atque ita flexu Liberiore natans*. Aufonius Mosella; *Liberior laxos exercebat Barbe natatus*. Flexus ita v. 51. etiam usurpat noster, & ibidem Plinius. A. *et Uberrum* non habet; sed ita: * *nato quem texitque resultat* *. texitque, servat & P. Ms. *texit quem resultat*. Ego supplervi: *quem texit nassa (vel, rete) resultat*.

41. SEPIA &c.] Plinius hanc omittens, à scarro ad Lupum transit. Haec prima illius oscitantia circa Sepiam. Altera, quod cum lib. 9. c. 15. dicat Sepiam non esse in Ponto; postea tamen, (ut notavi in praef.) de Ponticis piscibus hic tantum agi ab Ovidio arioletur.

43. VOMIT ILLA CRUOREM,] *et illa ex praecedente versu repetitum temere est*, pro quo forsitan scriptum erat. *vomit ore cr.* Ms. *vomit illance*. Quod alteri conjecturae meae astipulatur: *nigram vomit ilicet iram*, vel, undam.

44. VICES,] Ms. & P. *Avertitque vias*. Ita leg. Plinius lib. 9. c. 29. de Sepiis: *ubi sensere se apprehendi, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infusata aqua absconduntur*. Et ad verbum Oppianus lib. III. v. 162. *καὶ ἡμάλωσι κίλευθα*. *Obscuratque vias*, &c.

46. SIDIT ARENIS:] Ita ego. P. *fidet ar.* Ms. *videt ar.* Gesn. *latitat submissus arenis*. pro co,

quod est in A. *sedet armis in austri*. Quorum ultima proximo v. sunt, quae sequuntur:

47. *** IN AURAS] Ita Ms. & P. Quibus ego praefixi: *Atque ubi jam transire plagas persentit, in auras*, &c. Praeunte Plinio: *Lupum reti circumdatum harenas arare cauda*, atque ita conditum transire rete. Isidorus: *denique rete circumdatus fertur arenas arare*, atque ita conditus transire rete. Inepte. Non conditus plagas transit lupus, sed conditum lupum plagae. Hoc voluit Plinius.

49. MURAENA] *More ferox et reti sibi conscia teri* Ms. Sed nihil mutandum. Plinius: *Muraenam maculas appetere ipsas, consciam teretis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare, donec evadat*.

50. CONVERSA FORAMINA] *connexat forma* MS.

52. INTERVENIT UNA.] *intervientura* Ms.

54. HAC] Ms. *haec*. Plinius de hac fraude nihil; nisi quod eam respexisse videri possit lib. 9. c. 29. de Polypis: *Caetero per brachia veluti acetabulis dispersis astu quodam adhaerescant, tenentque supinis, ut avelli non queant*. Si bene ita conicio. Vulgo: *haustu quodam*. De quo nihil Aristoteles lib. 4. c. 1. unde illa desumpsit Plinius.

55. SUB LEGE LOCI] Plinius ibidem: *colorem mutat ad similitudinem loci*. Quod etiam hic suo oco praeterit.

57: SE-

- Pendentem setis avidus rapit, hic quoque fallit
Elato calamo, cum demum emerfus in auras
Brachia dissolvit, populatumque expuit hamum.
- 60 At Mugil cauda pendentem everberat escam,
Excussamque legit. Lupus acri concitus ira,
Discursu fertur vario, fluctusque ferentes
Prosequitur, quassatque caput, dum vulnere saevus
Laxato cadat hamus, & ora patentia linquat.
- 65 Nec proprias vires nescit Muraena nocendi:
Auxilioque siti, morsu nec cominus acri
Deficit, aut animos ponit captiva minaceis.
Anthias his, tergo quae non videt, utitur armis.
Vim spinæ novitque suæ, versoque supinus
- 70 Corpore, lina secat, fixumque intercipit hamum.

Cae-

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

57. SETIS] Ita Ms. P. Gesnerus, & Pantagathus. A. *retis*.

57. FALLIT] Ms. *fallit*: & supra in fine proximi versus post prædam adjicitur, *prædaret*, quod huc refero, ut restituam: *huic quoque adhaeret Elato calamo. Huic sc. prædae. rō adhaeret absorptum erat in prædaeret*, atque inde factum, *præda, ret*. Conjecturae meae adspulatur Plinius: *Polypum hamos appetere, brachiisque compleri, non morsu; nec prius dimittere, quam escam circumferat: aut arundine levatum extra aquam*. Sed postrema non satis congruunt. Noster enim etiam elato calamo adhaerere prædae suæ polypum dicit, donec hamum jam populatum expuat. Isidorus illa tantum habet: *nec prius dimittit, quam escam circumferat*. Sequentia omittit.

60. AT MUGIL] Ms. Et. Plinius: *Scit & Mugil esse in esca hamum, insidiasque non ignorat: aviditas tamen tanta est, ut cauda verberando excutiat cibos*. Ita hæc plusquam *ὑπερβαίνει*, qui reliqua vixdum epitomaverat.

61. CONCITUS IRA,] Ms. *contricatus*. Plinius iterum *ὑπερβαίνει*: *Minus in providendo lupus solertiae habet, sed magnum robur in poenitendo: nam ut hæsit in hamo, tumultuoso discursu laxat vulnera, donec excidant insidiae*. Nihil minus quam iram, sed poenitentiam lupi hic prædicat Vel itaque in poenitendo leg. apud Plinium; vel hoc loco, *lupus acri concitus aere* (puta, cum in hamo hæsit) aut tale quid substituendum.

62. DISCURSU] Ms. *Discussus*, i. e. *Discussu*.

Nihil muto.

66. AUXILIOQUE SIBI,] Ita A. recte. Ordo est: nec auxilio sibi deficit Muraena, nec morsu. Ms. & P. *Auxilioque sui*. Plinius: *Muraenæ amplius devorant, quam hamum, admoventque dentibus lineas, atque ita erodunt*. De his nihil apud autorem postum, nisi ita interpoletur:

Auxilioque sui dentis stridentia furtim

Fila cibosque rapit; morsu nec, &c.

quoniam, cum postrema hæc plane neglexerit Plinius, fortasse, quae alibi legerat, in eorum locum per errorem affciverit.

66. COMINUS] Ita Ms. recte. A. *nec eo minus*.

69. NOVITQUE SUAE] *rometque sua* & Ms.

70. CORPORE, LINA SECAT,] Ita distinxi. vulgo: *Corpore lina secat*. Inepte. Pejus est, quod Rondelet. citat: *versusque supino Corpore lina secat*. Non corpore, sed spina lineam secat. Plinius lib.

9. c. 59. *Anthias, cum unum hamo teneri viderint, spinis, quas in dorso serratas habent, lineam*

secare traduntur: eo, qui tenetur, extendente, ut

præcidi possit. At inter sargos ipse qui tenetur, ad

scopulos lineam terit. Imo & ipse Anthias sibi id

præstat, ut noster tradit; quem, oblitus sui, ita

hic sequitur Plinius: *Anthiam tradit idem inficium*

hamo invertere se, quoniam sit dorso cultellato, spinæ

naque lineam præsecare. Ita jam dudum restitui

corruptissimum locum, quem aut frustra tentant,

aut temere nimis prostituunt editores: quibus

eo magis succenseo, cum Gesnerum & *πάλιν* ante

saeculum fere ita emendasse postmodo vide-

am.

- Caetera quae densas habitant animalia sylvas,
 Aut vani quatiunt semper lymphata timores,
 Aut trahit in praeceps non sana ferocia mentis.
 Ipsa sequi natura monet, vel cominus ire,
 75 Impiger ecce leo venantum sternere pergit
 Agmina, & adversis infert sua pectora telis:
 Quoque venit, fidens magis, & sublatior ardet,
 Concuslitque toros, & viribus addidit iram.
 Prodigus atque suo properat sibi robore lethum.
 80 Foedus Lucanis provolvitur Urfus ab antris,
 Quid nisi pondus iners, stolidaeque ferocia mentis?
 Actus Aper setis iram denunciat hirtis,
 Et ruit oppositi, nitens in vulnera ferri,
 Pressus, & emissio moritur per viscera telo.
 85 Altera pars fidens pedibus, dat terga sequenti,
 Ut pavidus Lepores, & fulvo tergo Damae
 Et capto fugiens Cervus sine fine timore.
 Hic generosus honos, & gloria major Equorum:
 Nam capiunt animis palmam gaudentque triumpho,
 Seu septem spatiis circo meruere coronam.

Non-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

am. Vulgo in omnibus Edd extat: *Pytheas id tradit: idem infixam hamo*, &c. quod nec ipse Pythius mihi interpretetur. *Idem*, puta Ovidius, ex quo hactenus illa verbotenus desumpsit: nam deinceps ex Licinio Macro sequentia retulit. Noster quoque abhinc è mari in terras & silvas excurrit.

74. MONET,] Ita Ms. & P. *movet* A.

75. ECCE LEO] Ita Ms. & P. & Ciofanus. A. & telo.

77. QUOQUE] Ita A. *Quodque* Ms. & P. *Sublatior*] *sibi latior* Ms.

79. PRODIGUS] Ita conjeci. Horatius: *animaeque magnae Prodigum Paulum*. Ovidius: *Sanguinis atque animae prodige Galle suae*. Vulgo in omn. libb. *Prodixit*, atque suo, &c.

82. ACTUS APER SETIS] *Actus & per retis* Ms. To agere ita passim ponit Gratius: *Glymptice se silvis egit*, &c. *stimulisque potentibus acli in furias vertere canes*. Item alibi: *ille vigebit Centum acli spatiis*.

83. ET RUIT] Ms. *Se ruit*.

88. Ante hunc versum inseritur iterum ille:

Ipsa sequi natura monet, vel cominus ire.

Ita P. ex Ms. nisi quod Ms. *irate*. A. *docet*, vel *cominus*. Quamquam supra habeat: *movet*. Pythoeus notat tertio etiam hunc versum paulo post intercalari in vet. cod. in quo fallitur, aut numerus paginae debet esse 91. non 92. Utrâque enim extat, nec postea ullibi repetitur. Ego vero etiam hic ejeci, quem semel legi sufficit.

91. CIRCO MERUERE] f. *Si sep. sp. circi meruere coronam*. Ms. *circo movere*. Videtur autem ante hunc talis aliquis intercidisse versus:

Gaudensque triumpho,

Seu patrias victrix laurus vectatur ad arceis,

Seu septem spatiis Circo meruere Coronam.

Vel alium sensum suppeditet Plinius lib. 8. c. 42. qui & postremum v. illustrat. Sensus idem quem in Cyneget. his versibus decoravit ipse Gratius:

Spatiis qualis permissa Lechaeis

Thessalium quadriga decus, quam gloria patrum

Excitat, & primae spes ambitiosa coronae.

quae si comparentur inter se, & sequentia cum iis,

- Nonne vides victor quanto sublimius altum
Attollat caput, & vulgi se venditet aurae?
Celsave cum caeso decoratur terga Leone,
95 Quam tumidus, quantoque venit spectabilis actu,
Compescatque solum generoso concita pulsu
Ungula sub spoliis graviter redeuntis opimis?
Quae laus prima Canum, quibus est audacia praeceps,
Venandique sagax virtus, viresque sequendi.
100 Quae nunc elatis rimantur naribus auras,
Et nunc demisso quaerunt vestigia rostro,
Et produnt clamore feram, dominumque vocando
Increpitant. quem si collatis effugit armis,

In-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I .

iis, quae de equis in fine Cynegetici sunt, eundem genium ac autorem referre, nemo negaverit.

92. NONNE VIDES] Virgilium & hic, quod solet identidem in Cyneg. expressit noster, Georg. III. quae gloria palmae Nonne vides, cum praecipiti &c. quae gemina germana sunt, sed longiora, quam ut hic adscribantur. Non enim hic commentarium aut tempus, aut locus admittit.

95. SPECTABILIS ACTU,] Ms. *actum*; & parimendo supra: *caeso*, pro *caeso*. *Leo*, pro *leone*. unde decessit, quod hic accrevit. Luculentissima autem haec locutio & vere Gratiana. Cynegetico: *primos nequidquam offenderet actus*. Et paulo diverse de equo Numidico: *ille vigeat Centum actus spatiis*.

96. COMPESCATQUE] Ita Ms. & A. *compiscatque* P.

97. UNGULA] *Vincula*, & *redeunte* Ms.

98. AUDACIA PRAECEPT,] Mera Gratii phras. De cane Hyrcano: *Sed praeceptus virtus*, &c. Pertinet hoc ad genus bellicosum, cum *vocat extremo* (ut ibi canit) *praeceptus discrimine Martis*. Ad sagaces, quod sequitur: *Venandique sagax virtus*. Quibus *natura sagax*, & *solertia naris* ab eodem attribuitur in Cyneg. Tertium genus faciunt illa: *viresque sequendi*, de quo in Cyneg. ad v. cc. videtis. De tribus his generibus cum ita distincte hic agatur, quis autorem non agnoscit? Nempe ipsum Gratium; qui primus inter Latinos triplex canum genus instituit, ut late in Prolegom. & Comm. dictum.

100. NARIBUS AURAS,] Noster in Cyneg. v.

239. *celsave adprensat naribus auras*. Ubi & hunc locum explicui.

102. ET PRODUNT CLAMORE FERAM,] Versum hunc jam diversimode aliquoties exposui in comm. ad vers. 187. & 231. Sed verissimus sensus ex Virgilii loco petendus, quem ad vers. 187. adduxi, & ex Varii, qui est ad vers. 211. Loquitur enim hic de canibus agminatim indagantibus, qui non quidem semper *ἀναύλατοι* *Ἀγέθιοι*, i.e. indistincte & indefinenter latrant (quod suo aevo fecerunt Longus innuit lib. II. *παιμενικ.* & hodie semper fit, maxime in Anglia) sed tum demum, cum ad cubile pervenerunt, *clamore feram produnt*. Hoc est quod expressit Maro; *volubris pulsos sive stribus apros Latratu turbabis agens*, &c. Apulejus Miles. VIII. de toto agmine sagacium ita loquitur: *tacitaeque prius servata mustitatione, signo sibi repentino reddito, latratibus fervidis miscent omnia*. Statimque id, quod dixi, subsequitur: *aper immanis atque invisitatus exurgit*, &c.

103. COLLATIS EFFUGIT ARMIS,] *effugitque*. & mox: *Insequiturque* Ms. quasi non satis numerosae celeritatem canis insequentis ipsis quoque numeris expresserit divinus Vates: ut hic armorum collationem & praelium statarium graviore metro stabilivit. Fortean scripsit: *quae si collatis effugit armis*. Nempe fera ipsos canes si effugerit. *Arma* enim ipsis canibus passim attribuit noster, praesertim ubi ad praelia ventum. Ut, *Magnique Lycaones armis*. Sed, *Arma negant contra Martemque odere Geloni*. Umbro optat, ut *tantum vellet in armis*. Et de equo: *o quantus in armis Ille meis!* Itaque & hoc Gratianum.

Dd

105 In

Insequitur tumulosque canis camposque per omnes.

- 105 Noster in arte labor positus, spes omnis in illa.
Nec tamen in medias pelagi te pergere sedes
Admoneram, vastique maris tentare profundum.
Inter utrumque loci melius moderabere funem:
Aspera num saxis loca sint. nam talia lentos
110 Deposcunt calamos: at purum retia littus.
Num mons horrentes demittat cellior umbras
In mare. nam varie quidem fugiuntque petuntque.
Num vada subnatis imo viridentur ab herbis
Gurgite: limosa num quis pascatur arenâ,
115 Oblectetque moras, & molli serviat algæ.
Descriptis sedes varias natura profundi:
Nec cunctos una voluit consistere pisces.
Nam gaudent pelago, quales Scombrique, Bovesque.
Hippuri celeres, & nigro tergo Milvi,
120 Et pretiosus Helops nostris incognitus undis.
Ac durus Xiphias, ictu non mitior ensis,
Et pavidus magno fugientes agmine Thunni.

Par-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

105. IN ARTE LABOR] Non quod venatio pedestris in viribus magis, quam arte consistat (nam *artem* illam specialiter vocat, ut vers. 1. in comm. ostendi) sed quia initio *παρὰ τὴν ἀρtem* dixerat reliqua animalia terrestria suo quodam instinctu agi, quæ ipsa eorum natura *monet*, vel sequendo, vel *cominus* depugnando, venari; cumque pisces jam vastitæ quadem aut hac aut illac excellere docuerit, ideo jam subijcit, *arte* adversus eos utendum, qui non naturâ suâ, aut viribus, aut fuga, sibi semper consulunt, sed insuper ingenio & fraudibus certant. Hic sensus totius digressionis, & hujus *ἐπὶ τῇ ἀρτι*.

108 FUNEM:] Ita Ms. & A. *finem* P.

109. NUM SAXIS] Ita Ms. & A. *non* P.

110 PURUM] Ms. *purum*. i. *pulcrum*, vel *curvum*.

114. GURGITE:] Ita supplevi ex Oppiano *αλ. l. v. 102*

118 * QUALES] Lego: *gaudent pelago Squalli, Scombrique. Vel, Squatina, Scombrique. &c. etli Squalus v. 147. nominatur, de quo ibi.*

120. INCOGNITUS] Plinius nullum ordinem

sequitur, quanquam pleraque expressit, sed post alios, qui hic sequuntur, de Helope ita enotat: *Helopen quoque dicit esse nostris incognitum undis.* Quintilianus lib. 5. ex nostro etiam habet: *nec Helopen nostro mari ducas.* An ergo in Ponto tantum nasci credidit Plinius? Dixerat enim: *His adjiciemus apud Ovidium posita nomina, quæ apud neminem alium reperiuntur, sed fortassis in Ponto nascuntur.* Triplici errore. Non Ovidii hæc sunt, sed, si quid probavi, Grattii. Nec hic tantum Helopis mentio, sed & Aristoteles, & Hesiodus Scuto Herc. *Εὐοπας ἰχθὺς* indigetavit. Denique non in Ponto, sed in Pamphylia tantum mari capitur, testibus Columella & Aeliano. In eo quoque fallitur, quod lib. 9. c. 17. dicat de Acipensere: *nullo in honore est, quod quidem miror cum sit rarus inventus: quidam enim Elopem vocant.* Nostro contra est, *pretiosus Helops*, qui & *πολύτιμος* Epicharmo. Sed ipse sibi etiam obloquitur Plinius, ut ostendam ad v. ult.

122. THUNNI.] Ms. *dunni* Plinius initio excerptorum. *Orpbum rubentem, rhacinumque pul-*

- Parva Echeneis adest, mirum, mora puppibus ingens:
Tuque comes ratium, tractique per aequora sulci
125 Qui semper spumas sequeris Pompile nitentes;
Cercyrosque terox scopulorum sine moratus.
Cantharus ingratus succo: tum concolor illi
Orphus, coeruleaque rubens Erythinus in unda.
Insignis Sargusque notis, insignis & alis,
130 Et super aurata Sparulus cervice refulgens,
Et rutilus Pagur, & sulvi Synodontes, & ex se
Concipiens Channe gemino fraudata parente.
Tum viridis squamis parvo Saxatilis ore,
Et rarus Faber, & pictae Mormyres, & auri
135 Chrysophrys imitata decus: tum corporis Umbrae
Liventis, rapidique Lupi, Percaeque, Tragique.

Quin

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

pullum. Forte: *paridumque Thunnum*. Nam *paridi* hic dicuntur *Thunni*.

123. ECHENEIS] Ms. *eicheneir*. f. *Parva & Echeneis*, mirum. nam *ro adest* institutum est. Plinius: *Est parvus admodum piscis, Echeneis appellatus: hoc carinis adhaerente nares tardius ire creduntur, inde nomine imposito, &c.* *ὄρνις ἡ τὰς νῆας ἔχουσα*.

124. TRACTIQUE] Ms. *factique*. Plinius: *Pompilum* qui semper comitetur navigatorum cursus.

126. CERCYROSQUE] Ms. *Cercyrosque*. Plinius: *Cercyron in scopulis viventem*. Ita dudum ego, & pridem Gesnerus. Vulgo: *Bopgyron*. monstrofe. Ms. Chiffi. *bonnam per gyrum*. Forte: *Sacrum Cercyrum*, quia *ferox* hic dicitur à nostro.

128. ORPHUS,] Ms. A. & P. *Orphas*. Plinius: *Orphum rubentem, rhacinumque pullum*. Ms. Chiffi. *orphum*, rubentemque *acynum pulum*. Forte: *Orphum pullum, rubentemque Erythinum*. quod sequitur: *caeruleaque rubens Erythinus in unda*. Non enim rubet Orphus, si Cantharo concolor, (qui scarabaeum refert) sed nigricat, maxime superius. Capite tamen rubet. Ideo malit quis apud Plinium: *Orphum rubentem, & aliquantum pullum*; vel *orphum pullum, rubentemque aliquantum*. Sed mihi prior conjectura praeridet, quia ita propius Poëtae nostri verba, ut solet, repraesentat Plinius. Fuit tamen, cum antiquae scripturae insistentium potius crederem; *Orphum rubentem, acidumque paulum*. Quia Cantharus, cui Orphum confert noster, *ingratus succo*, i. sapore, ut late docet Gesnerus.

128. ERYTHINUS] *Erythrinus*, Bellonius.

131. PAGUR,] Ms. *arcer*. lego: *Pager*, pro *Pagrus*, quod Gesnero placuit. ut *conger*, & *congrus*.

132. CHANNE] Ms. *Channem gemino sibi fundata parente* Plinius: *Praeter haec insignia piscium tradit: Channem ex se ipsa concipere*, &c. Lego: *ingenia piscium tradit*. Ita de nostro autore etiam loquebatur cap. II. *Mihi videntur mira & quae Ovidius prodidit piscium ingenia, in eo volumine, quod Halieuticon inscribitur* Nam insignia piscium, quae ad colores spectant, jam antea recensuerat.

134. PICTAE MORMYRES,] Ms. *pietate*. Plinius: *pictas Mormyras, aureique coloris Chrysophryn*. Ita emendaveram, cum postea vidi Gesnerum praeoccupasse. Hoc ultimum de Chrysophry est, quod sequitur: *& auri Chrysophrys imitata decus*.

136. PERCAEQUE,] Ms. *Percataeque*. Pergit cum nostro Plinius: *Praeterea parvum Teragum, & placentem cauda Labrum*. In his ego invicem Gesnerum praevertam. Ille ex Plinio superiore versu legebat: *Tum viridis Teragus parvo saxatilis ore*. Ego contra monstra illa non hinc modo, sed & ex Plinio extirpanda censeo, quem ita emendo: *Praeterea Percam, Tragum, & placentem cauda Melanurum*. Quibus vestigiatum nostrum expressit. Qui vero parvum Tragum potuit dicere, quem ne fando quidem cognoverat, ut ipse faretur, cumque nihil tale quid hic de magnitudine ejus traditum invenisset?

Dd 2

838. Mv-

- Quin laude insignis caudae Melanurus & ardens
 Auratis Muraena notis, Merulaeque virentes,
 Immitisque suae Conger per vulnera gentis,
 140 Et capitis duro nociturus Scorpius ictu,
 Ac nunquam aestivo conspectus sidere Glaucus.
 At contra herbosa pisces laxantur arena,
 Ut Scarus, epastas solus qui ruminat escas,
 Foecundumque genus Maenae, Lamyrosque Smarisque,
 145 Atque immunda Chromis, merito vilissima Salpa:
 Atque avium dulces nidos imitata sub undis;
 Et Squalus, & tenui suffusus sanguine Mullus:
 Fulgentes Soleae candore, & concolor illis
 Passer, & Adriaco mirandus littore Rhombus:

Tunc

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

138. MURAENA] Ms. *muraena notis merulaeque*.
 139. CONGER] Ita A. Congri (inquit Gellius ad hunc locum) se invicem maxime vorant, auctore Aristotele. Si id verum est, leg. *Immitisque C. suae p. v. genti*. Sed cum id apud neminem, nec quidem in Aristotele inveniam, praeplacet mihi lectio quam Pythoeus edidit ex Ms. *Cancer*: praesertim cum Scorpius sequatur. Reliqua tamen in mendo cubant. Forte: *suae per vulnera chelae*. Vel, si de Congro loquitur: *sui per vulnera dentis*.

140. CAPITIS] *capitus* Ciaccon. *Scorpius ictu*] Ms. *Scorpio jactu*. i. *Scorpio jactu*, vel *Scorpius ictu*. Ita *Scorpio* dixit Natio Metam. II. initio.

141. AESTIVO] Ms. *stivo*. Plinius: *Glaucum aestate nunquam apparere*.

142. LAXANTUR] Ms. *luxantur*. an *laetantur*? minime. Gratius enim ita *relaxare* utitur, pro expandere, in Cyneg. de retibus *laxanda* reponite fumo. *laxare vimen*, os, &c.

143. RUMINAT] Ms. *ruminet*. Plinius de Scaris: *solus piscium dicitur ruminare, herbisque vesci*.

144. MAENAE, LAMYROSQUE] Ita Ms. & P. ut dudum conjecerat ante Gesn. A. *Maenerelamiroque*. Forte: *Maenae, Gerraecae, Smarisque*. Nam hi tres pisciculi ejusdem fere generis. Martialis lib. 12. Ep. 32. *Fuisse Gerres, aut inutiles Maenas*. Lamyros autem nihil, sed *λαμύρος* Opiano, qui hic locum habere nequit.

146. DULCES NIDOS] Gesnerus periphrastice hisce Phycidem innui ait. Bellonius ad Chromidem retrahit, omissa per intervallum Salpa, us-

que adeo jam *merito vilissima*, quasi nec nominata quidem fuisset. Plinius forte secutus est, qui eadem oscitantia, qua reliqua inter se confudit, hic Delfinum silvis appingit, quod Flaccus canit. Excerptit enim: *Chromis, qui nidificat in aquis*. Ita enim legendum apud Plinium. Hoc pignore Ovidium autorem hujus opusculi esse concessero lubens, si tam sincere nomen ejus in titulo legerit Plinius, quam hic Chromis in aquis nidificare. Sin in altero fallit, ne super autore quoque vadimonium deserat, quis non vereatur? Nihil tale quid unquam vel meditata est Chromis: multo minus noster, ut de ea id diceret. Sola Phycis est, quae in aquis nidificat. Aristoteles lib. VIII. fine. *Μόνη δὲ Φυκίς τῶν θαλαττίων ἰχθύων σιτοῦται ποτὶς*, &c. Quae ita vertit Plinius lib. 9 c. 26. *Eadem piscium sola nidificat ex alga, atque in nido parit*. Lego itaque hoc loco: *Atque avium Phycis nidos imitata*. An aliter in suo libro invenerit Plinius, plane mihi incertum est. Sed etiam si corruptus jam tum fuerit hic locus, non ideo Chromidi hoc attribuere debuit, quod ipse scivit soli Phycidi convenire. Cur etiam non potius ad Salpam retulit, quae gradu proxima erat? Quo magis inducor, ut credam hallucinatione magis quam ex corrupta scriptura ita excerptisse Plinium, eamque à librariis haud ita dudum depravatam: Nam in Ms. est: *dulcis nives*

147. ET SQUALUS, ET] Ita Gesn. & recentiores Edd. A. & P. *Et Squalus tenui*. Nam primopotius producenda est, sive ex *κίφαλα* contrahitur, quod Gesn. visum, sive, ut verisimilius, à *squaa*

- 150 Tunc Epodes lati, tum molles tergore Ranae.
 Extremae pascunt propter confinia ripae
 Aut fixae scopulis, haerent Pernaëque, Sudeſque,
 Lubricus & ſpina nocuus non Gobius ulla,
 Et nigrum niveo portans in corpore virus
 155 Lolligo, durique Sues, ſinuofaque Serpens,
 Et tam deformi non dignus nomine Afellus.
 Tuque peregrinis Acipenſer nobilis undis.

* * * *

*Deerant non admodum multa in eo exemplari, conſumpta penitus
 vetuſtate.*

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

à *squaleo*. Ms. *Et ſqua & tenui*. Hic itaque malim:
Et ſquatus, & tenui. Et *Squalum* ſupra ad verſ.
 118. relegare: *Squali, Scombrigue, Boreſque. Squa-*
tos autem idem, qui *Squatina*, ut oſtendit Geſn.

150. EPODES LATI,] Ms. *lepores laeti*. Plinius
 excerptſit, *Epodas lati generis*.

151. PASCUNT,] A. *Extremi paſ.* * Ms. & P.
Extremi pareuc * Ego reliqua ex Oppiani *al.* I.
 initio ita ſupplevi: pascunt propter confinia ri-
 pae, aut fixae ſcopulis haerent, &c..

152. PERNAEQUE, SUDESQUE,] Ex Plinio,
 qui hinc citaverat, in locum hunc poſtliminio
 reſtitui. Ait enim: *Sunt praeterea à nullo auſtore*
nominati, Sudis Latine appellata, à Graecis Sphyræ-
na, roſtro ſimilis nomine, magnitudine inter ampli-
ſimos, varius, ſed tamen non degener. Appellantiur
& Pernaë concharum generis, circa Pontias inſulas
frequentiffimae, &c. Haec duo in iis, quae ho-
 die extant, ſolummodo requiruntur vocabula:
 reliqua omnia, quae citavit Plinius, ſuperſeſſe
 jam oſtendi. Quod vero in fine capitis adjicit:
Praeter haec purgamenta aliqua relatu indigna, &
algis potius annumeranda, quam animalibus. Non
 ideo cenſendum plura ad Plinium, quam ad nos

perveniffe. Vel enim illa intelligit, quae ſub-
 inde omiſit, ut *Squalos, Lamproſ, Maenas*, mul-
 taque id genus alia: vel illa quae in paucis iis,
 qui interciderunt, aut in fine conſumpti vetuſta-
 te legi non poterant, verſibus continebantur.

155. DURIQUE] *dirique* paſſim cit. Geſn. *ſinu-*
ſaque ſerpens] Ita conjiciebam. Ms. *ſinuora Caris*.
 P. quoque: *Caris*. A: *ſinuofaque ceſſ.* f. *Theſſa*.
 quae à Plinio nominatur in Catalogo piſcium.
Pantagathus: ceſtra.

157. ACIPENSER] Ms. *Accipienſer*. Plinius:
Helopen quoque dicit eſſe noſtris incognitum undis:
ex quo apparet falli eos, qui eundem acipenſerem exi-
ſtimaverunt. Imo ipſum Plinium hic falli, hinc
 potius apparet. Si enim & Acipenſer peregrinis
 tantum innotuit undis, quid diverſum ex autore
 noſtro colligi poteſt, quod Helopi Romano ma-
 ri incognito non conveniat? & viceverſa, quid
 Helopen ab Acipenſere, ſi uterque peregrinus,
 diſterminat? Sed Plinius in his maxime, ſi alibi,
 oſcitantiam ſuam & oblivionem proſtituit. Quam
 tamen lubens ipſi condonavero, ſi Halieuticon
 hoc auctori ſuo vendicari, ſalva auctoritate ſua,
 permiferit.

AD NEMESIANUM.

TU quoque me, Nemesi, ruspantem ingloria rura,
 Dum furit in patriis sedibus atra lues,
 In silvas, divisque aequata mapalia cantu,
 Suspicias, antiquae Simplicitatis amans.
 Nec tamen hic torpere finis, das acria belli
 Fulmina & in fortes praelia magna feras.
 Unde animus Barthi, vulgi pertoesus honorum,
 Concipiat dia mente Quietis opes.
 Illius in tenui nunc est contracta potestas,
 Dum procul à libris otia lenta trahit.
 Ergo animi pignus capias rogat ista benigni,
 Sarciet, ut primum Patria regna petet.
 Dii tibi dent suavem post tot jam secula somnum,
 E tumulo surgant lilia pulcra tuo.
 Fama quod humano voluit super orbe morari,
 Restituet Pietas nostra, Poëta, tibi.
 Atque utinam nobis Vindex non peior adestet,
 Cum teget haec tumulus mortua membra brevis.
 Quodque aliis feci, faciant mihi deinde Poëtae,
 Aeternum Vigili vivere Musa queat.

CASPAR BARTHIUS

αὐτοχρῆστος.

M. AU.

M. AURELII OLYMPII
N E M E S I A N I

Poëtae Carthaginiensis

CYNEGETICON

Sive de Venatione Lib. I.

EJUSDEM DE AUCUPIO FRAGMENTA DŪO,

E C L O G A E V I.

Et ad Eundem,

T. CALPHURNII SIGULI

E C L O G A E V I I.

Editio nova & castigata.

Fl. Vopiscus, de Numeriano.

Versu autem talis fuisse praedicatur, ut & omnes sui temporis vicerit. Nam & cum MEMESIANO contendit, qui ἀνδρῶν, συνήγωνα, & ναυλῶν scripsit: quique omnibus coloniis (coronis Casaub.) illustratus emicuit, &c. quae male ad Nemesianum referunt alii.

Hincmarus Remensis Archiepiscopus qui vixit sub Carolo Calvo.

Nisi ut Venatores ferae lustra sequentes agere auditu & lectione puer scholarius in libro qui inscribitur Kyneticon Carthaginensis AURELIi didici, hac illacque discurrendo retrograda etiam vestigia repetendo, anfractus tuos vestigando, explicare studerem. & statim: Quin potius tuam novam praesumptionem adiens;

* Mille vias, tristesque labores,
Discursusque citos, securi proelia ruris,

Et sincero corde lites domesticus subire compellar.

Jul. Caes. Scaliger Hypercrit. cap. VII. in limine Secundae & vere aureae aetatis Poëtarum.

Cum duo elegantes Poëtae venationis praecepta poemate tractarint, GRATIUS & NEMESIANUS, alter alterius aut lima aut censor esse poterit. Igitur NEMESIANI stilus candidus, nec vulgare sonans. Praeterea silvae propit, atque effusus. Gratius castigatior. & longe exactius simul cum natalibus ipsis designat mores, animos, vires, celeritatem; sagacitatem, faciem. Et sane divini versus multi: velut ille (vide v. 205) Sed & festivus, &c. quae operae pretium est inspicere.

M. AURELII OLYMPII N E M E S I A N I

Poëtae Carthaginiensis

C Y N E G E T I C O N .

ENANDI cano mille vias : hilaresque labores,
Discursusque citos, securi proelia ruris,

Pan-

V A R I A E L E C T I O N E S .

I. CANO] *Cane* (ut infra v. 50.) conj. Gron.

N O T A E .

AURELII] Nunquam putassem huius generis scriptores pueris in schola apud majores nostros legi solitos, nisi mihi Hinemarus Remensis Archiepiscopus indicasset, cujus haec sunt ex libro adversus Hincmarum Laudunensem. *Aliter*, inquit, *respondere non potui, nisi ut venatores serae lustra sequentes agere, auditu & lectione puer scholaris in libro, qui inscribitur Kynegeticon Carthaginiensis Aurelii didici.* &c. Greg. sane Logus, Silesius, qui primus Gratium, Nemesianum, Calpurniumque edidit, testatur descriptos de vetusto exemplari quod Aëtius Sincerus Sannazarius in Italiam transtulerat ex Gallia: cui & illa plura debet. PITHOEUS.

JAM tibi valedixeram, Lector amice, quia praefixum recensione huic à Typographis paucularum dierum spatium elapsum erat. Sed cum iidem nunc pro solita humanitate sua diem atque alterum festinanti, alisque gravioribus occupato stilo ampliaverint, paucis, age, Nemesianum quoque absolvamus: VLT. in. 111.

NEMESIANI] Saepe mecum disputavi an hic liber ejusdem Nemesiani esset, cujus Eclogae IV. extant: tum quoque an hic ipse sit, qui in Vopiscus *ἰλιχὴν*, *κυνηγεῖον* & *καλὴν* scripsit: sed omnium maxime an eidem liber

de Aucupio, quem citant Longolius & Gesnerus, attribui possit. Primam mihi dubitandi ansam fecit, quod *κυνηγεῖον* horum unicum tantum exemplar habitum haecenus sit, in quo praeter Gratii Cynegeticon, Halieuticon fragmentum, & haec Nemesiani *κυνηγεῖον* nihil amplius ejusdem, nec Eclogas adeo, extitisse, ex primi Editoris Georg. Logi praefatione aperte intelligi potest. Contra vero, cum Eclogarum plurimi, ut diversae editiones fidem faciunt, codices MSS. fuerint, in nullo tamen eorum *κυνηγεῖον* haec comparuerunt. Alterum quasi argumentum fuit, quod Vopiscus nec Bucolica, nec de Aucupio sive *ἰλιχὴν* Nemesiani recenset. Cum enim Nemesiani aevo proximus fuerit, adeoque notissimi tanquam vatis scripta enumeret, haud dubie & Bucolica ejus tot codicibus vulgata novisset, & si ejusdem fuissent, in scriptorum illius recensione non omisisset. Nisi imo ad distinctionem alterius Nemesiani qui Bucolica, aut potius qui de Aucupio scripserat, adjecisse videatur: Nam & cum Nemefiano contendit, illo scilicet, qui *ἰλιχὴν*, *κυνηγεῖον* & *καλὴν* scripsit. Dico ad distinctionem illius potius qui de Aucupio, quam qui Bucolica scripserat. Non enim stilius patitur ut eidem solicca illa de Aucupio fragmenta, & nitidissimae pro illa aetate Eclogae attri-

Ee buar-

Pandimus. Aonio jam nunc mihi pectus ab oestro

Ac-

V A R I A E L E C T I O N E S.

3. Pandimus] Pandimur G. & B.

N O T A E.

buantur. Bucolica itaque, ut nec hujus sint, qui *κωμικὰ* haec, aliaque à Vopisco citata conscripsit, nec ejus, cui *ἱερὰ* inscribuntur, necessario alium autorem habent. Si stilum spectamus, nulli potius quam Calpurnio debentur. Ita enim in utroque Bucolico, ac lac lacti, simillimus. Imo & iisdem paene verbis versus aliquot ex altero repetuntur. Quod ab Homero & Marone, aliisque saepe factitatum, nemo, qui illos legit, ignorare potest. Ne furti alterutrum horum insimulemus cum Hypercritico cenfore, qui ipsa loca inter se comparavit Poët. lib. vi. cap. v. Accedit huc, quod cum Nemesiano Bucolicon suum inscripserit Calpurnius, eumque sub Meliboei nomine inducat & ut Caesaris amicum laudet Ecloga iv. eidem mortuo parentare videatur alterius sive secundi Bucolici Ecloga i. Hoc enim post mortem Nemesiani absoluto primo Bucolico jam senem se confecisse, ipse sub Tityri persona videtur illic innuere:

*Diximus & calamo, & versu cantavimus olim,
Dum secura hilares aetas ludebat amores:*

*Nunc album caput & Veneres stupere sub annis,
Jam mea ruricolae dependet fistula Fauno.*

Praeterea, cum Siculus fuerit, ideo etiam ii. Bucol. Ecl. ii. canere videtur: & *nostra Dione Quae juga celsa tenes Erycis*. Quasi Siciliam patriam suam innuens. Sed omnium maxime argumento duci potest, quod princeps Bucolicorum horum editio Romana omnes uno ordine Eclogas xi. sub Calphurnii nomine repraesentet: praemissis iis, quae vulgo solae illi attribuantur, & sequentibus hisce quatuor, quae sub Nemesiani nomine circumferuntur. Quorum ultima inde etiam in omnibus antiquis libris, non iv. sed xi. & expresse UNDECIMA in Parmensi Editione numeratur. Quod primus in sua mutavit Cl. Pythoeus. Quo ordine tamen, quem & Parmensis cum Romana servat, omnes à Calpurnio scriptas esse non temere suspicari me fateatur, qui argumenta illa à me posita diligenter expendit. Nemesiani autem hujus, ut ad hunc tandem revertar, sola *κωμικὰ* haec extare censendum erit. Quamquam

ipse etiam apud Calpurnium Ecl. iv. sub Meliboei nomine innuere videtur, Bucolica se condidisse:

Hos potius calamos, magis hos sectare canales

Per me qui dignas cecinerunt consule silvas.

Expressum enim ex Virgilio Ecloga iv.

Si canimus silvas, silvae sint consule dignae.

Idem ii. Bucol. Ecloga i. significat Calpurnius:

Saepe etiam senior, ne nos cantare pigeret,

Laetus Phoebaea dixisti carmen avena.

Unde forsitan jam olim inducti librarii secundum illud Bucolicon Nemesiano affinxerunt. Fortasse tamen verba Maronis in alium sensum detorsit. Et cum *dignas consule silvas* dicat, forte id honori ipsius Nemesiani tribuit, quasi consularis aut saltem amplissimi ordinis viri. Fuit enim non tantum Caesari intimus, ut cum quo contendere dignaretur filius ipsius Numerianus, sed etiam omnibus colonis illustratus emicuit, teste Vopisco. Praeterea conjectari ab aliquo & contendi possit, ipsum M. AURELI praenomen, quod Nemesiano dant libri veteres, illi ex cognatione cum Caro & filiis ejus commune fuisse. Passim enim illi in nummis M. AURELIUS CARUS, M. AURELIUS CARINUS, & M. AURELIUS NUMERIANUS vocantur. Ideo favorem ejus captasse, & bucolicon suum ei inscripsisse videtur Calpurnius, ut clare ipse testatur Ecl. i. ubi Meliboeum vocat ipsum Nemesianum.

Forstian Augustas feret haec Meliboeus ad aures. Et Ecloga iv. sub eodem nomine cum ita compellat:

Fer, Meliboe, Deo mea carmina: nam tibi fas est

Sacra Palatini penetralia visere Phoebi

Et tota fere ista & altera, quae ii. Bucol. prima est, Ecloga magnam illi potentiam adscribit, & favorem apud Carum Imp. quem Deum passim vocat Calpurnius, eoque vivo Bucolicon suum primum, & mortuo alterum condidit. De quo suo loco dicendum aliquid erit. Hic ostendisse sufficiat quis qualisque Nemesianus fuerit. Quando autem *κωμικὰ* sua scripserit, post aliquanto expendam. VLIT.

Cr-

Aestuat. ingentes Helicon jubet ire per agros:

Ca-

N O T A E.

CYNEGETICON] Ita edidit Pythoeus, fortasse secutus Hincmari testimonium: in libro qui inscribitur *Kynegeticon* Carthaginensis Aurelii. Rectius vero primae editiones exhibent, CYNEGETICON LIB. vel CYNEG. LIB. I. id est, κυνηγιῶν liber primus. Vopiscus expresse κυνηγιῶν scripsisse Nemesianum testatur. Nec uno, sed pluribus libris ea complexum esse, aut saltem ita voluisse, ipse fidem facit, cum ait:

*Horum animos, moresque simul, navesque sagaces
Mox referam; nunc omnis adhuc narranda supellex
Armorum, &c.*

Ita ut ad minimum alter liber perierit, in quo ipsam κυνηγιῶν, quam hic promittit, executus fuerit. Nisi & plures intercidisse quis existimet, quibus & singularum ferarum, ut diversa est, venationem absolverit. Quo illa intendere videntur:

*Nos timidus lepores, imbelles figere damas,
Audacesque lupos, vulpem capiare dolosam
Gaudemus: nos flumineas errare per umbras
Malumus, & placidis ichneumona quaerere ripis
Inter arundineas segetes, selemque minacem;
Implicitamque sinu spinosi corporis erem
Ferre domum, talique pla. et dare lintea curae.*

Hanc quippe quasi praecipuam κυνηγιῶν partem totis duobus (quorum ultimus etiam periit) posterioribus libris dilatavit Oppianus, omissa pene ea quae nomen arti fecit. Quae tamen ipsa ab accurati venatoris industria minus aliena sint, quam tota illa animalium historia, quae libb. II. & III. occupat. Ita ut & illhaec merito inter κυνηγιῶν opera tractaverit, si forte, Nemesianus noster. Contra qui κυνηγιῶν tantum absolverunt, illa nihil ad institutum suum pertinere arbitrati sunt. Quam praecipuae curae pretio cum habuerit Grattius, κυνηγιῶν Opusculum sive poemation illius inscribi debuit, non κυνηγιῶν liber, ut perperam affixit primus editor. Quapropter & Xenophontis κυνηγιῶν non sine controversia titulum suum fert, quatenus leporis, cervi, & apri venationem tam fusa instituit: nisi methodi istius negligentiam nascentis adhuc sub illo venationis infortunitate imputemus. Siquidem plures itaque κυνηγιῶν libros scripserit, aut saltem scribere proposuerit Aurelius noster, excusari facile potest quod centum plus minus versus in praelusione consumpserit; quamquam totus hic, qui unus jam super-

est, liber, non multum trecentos excedat. Quod insuper septuaginta versus fabulis recensendis impensos queratur Hypercriticus censor, error in calculo est. Si enim bene supputentur, non plures triginta sunt. VLIT.

I. VENANDI] Exordium hujus Poëmatis merito accusat incomparabilis Scaliger: quid enim duos diversos numeros in propositione necesse habebat ponere, *cano & pandimus*, cum liberum haberet utrum vellet eligere jam inde priusquam inciperet? Distinctio tamen utcumque juvat, quam nos ita opinamur esse refingendam potissimum.

Venandi cano mille vias hilaresque labores,

Discursusque citos: Securi praelia ruris

Pandimus: Aonio &c.

Sed non omnes Poëtae illud Pindari Edictum exaudierunt, quo vestibula omnium rerum maxime splendida fieri edixit. Quis enim Graecorum castigatissimum Oppianum excusabit, qui in quarto versu Operis eximii barbarum vocabulum posuit.

Οἱ μεγάλα μεγάλα θυτίσας δέμνα Σεχέω.

Quod ipsum in censuram merito vocari possit, si quis malit veterum judicem se quam admiratorem praebere. Sed quis sponforem dabit Nemesianum non scripsisse, ut disertis litteris in antiqua Editione, quam ego in coenobio quodam ad silvam Hercyniam nactus sum, typis est excusum, *pandimur?* quod ego quidem omni sacramento contendam à Poëta perscriptum esse. Nam oestro Aonio ait se concuti, Deumque pandere pectus suum, ut ingrediatur. Sic Lucanus libro. VI. vatem Deo plenam Aethnae comparat, quae dirupta vi flammae in vaticinia solvatur.

Hoc ubi virgineo conceptum est pectore nomen

Humanam feriens animam sonat; oraque vatis

Solvit, ceu Siculus flammis urgentibus Aethnam

Undat apex &c. —

Idem Deum ingredi vatis pectora, & hominem expelli ait, quod *pandimur* suo ingerit nobis Nemesianus.

— non unquam plenior artus

Phaebeus irrupit Paeon mentemque priorem

Expulit, atque hominem toto sibi cedere jussit

Pectore, bacchatur demens aliena per antra

Colla ferens, &c. —

Necesse enim amplius fiat tanto Deo recipiendo pectus virginis humanae. Et hanc lectionem

Ec 2

qui

5 Castaliusque mihi nova pocula fontis alumno

In-

V A R I A E L E C T I O N E S.

5. *Castaliusque*] *Castaliique*, conj. Pyth.

N O T A E.

qui improbet neminem tam improbum futurum speramus, cum cogitabit quam magnifica & quam Deo plena jam sint illa: *Aonio ab aestu pectus mihi aestuat, & Helicon vocat ire per ingentes agros quae omnia θείας mortalem sonant.* BART.

1. CANO.] Magis pro maiestate debita principio carminis facere mihi videntur, qui plurali, ut loquuntur artigraphi, numero incipiunt de se loqui. Quanta enim maiestas in illo Valerii Argonautici Poëtae?

Prima Deum magnis canimus freta pervia nautis. Quantumque vilior redditur si reponas.

Prima cano divum magnis freta pervia nautis? Poëticae sane aures facile sentiunt discrimen. Sic apud Lucanum.

Bella per Aemathios plusquam civilia campos, Jusque datum sceleri canimus.

Si refingas,

Jusque cano sceleri victum,

Sane multum heroae amplitudini decesserit. Sed Gratium Nemesianumque operis tenuitas facile tutetur, Virgilium divinitas inaccessa aliis accendere non sinit. Praeterea *cano* ultima brevi radit Poëticae aures in principio positum: nescio enim quid difficultatis horridum illud reddit in correpta vocali. quae crebrius longa quam brevis est. Melius Gratius. *Dona cano divum.* Sed & alias nihil hic ad illum. BART. In ipso exordio Cynegetici lego:

Venandi cane mille vias, hilarosque labores,

Discurfusque citos, se. uti proelia ruris

Pandimus. —

Alludit ad inscriptionem operis sui: non enim quamvis *ἀγαν*, sed τὸ κυνηγίον promissit. Sic Propertius. Lib. 3. Eleg. 13.

Et me Pana tibi comitem de rupe vocato

Sive petes calamo praemia sive cane.

Sive auceps, sive κυνηγός. & ipse Auctor infra: *facili cane sumere praedas.* Scio mutationes numeri, sed non eadem omnibus apta. Gronov. JOHNS.

1. VIAS:] Modos. non capitales illos, nam aliqui tantum

Τευχάδι' ἡν ἴσθης θεὸς ἄπασι δαδῶκεν,

Secundum Oppianum. Sed omnia furta dolos-

que vias vocat Nemefianus. An vero omnia sit persecutus, invidia temporis scire non sinit. *Viam* pro methodo poni aliquam multis exemplis ad Gratium docuimus versu V. Sic Prudentius.

Senex fidelis prima credendi via est.

Auctor Pervigilii Veneris;

Imbuit iussitque mundum nosse nascendi vias.

Appulejus libro v. *viam quae deducit sola iter ad salutem, monstrabimus.* Vide ad Gratium. BART.

1. HILARESQUE LABORES,] Oppianus Cyn. α.

Οὐ μὲν ἄρ' ὅλ' ἄλλῃ καὶ σὺν ἑνὶ ἐξ ἑστέρας

"Αγρη ἰσθί πόνειο· πόνει δ' αἶμα τίεψις ὀπιδεῖ.

hinc dictum epitheton *ἀγρης διακμήθιο* apud Nonnum. l. v.

2. PRAELIA RURIS,] *bellum ferinum* venationem vocat ornatissimus Poëta, Gratius. v. XIII.

3. PANDIMUS.] Antequam nanciscerer illam Longobardicam Editionem, quae auxitrix prima fuit hunc Poëtam emendandi, conjeceram scribendum *Pan tuus.* ut Panis se oestro Aonio per Heliconam rapi diceret. Cum Pan foret venationi praefectus, idque ante natam Dianam ut ex Callimachi Hymno εἰς Ἄρτεμιν videre esset, ei que daret hoc nomine singulare nomen Orpheus. Sed cum sustulerit omnem scrupulum Editio illa antiquissima, non opus ista pluribus explicari Appingenda tamen putamus, memores illius Calpurnii Flacci, *etiam malarum rerum suam esse Gratiam.* BART. Minus prudenter cum dixit *cano*, subdit *Pandimus*, inquit Hypercriticus. Excusaturus id Barthius legendum omni sacramento divae critices asserit, *Pandimur*, postquam jam tentaverat, *Pan tuus.* Sed ego juramento illius non maiorem fidem habeo, quam atopienfi & Utopienfi isti Editioni, ex qua nobis iterum hoc nugamenti profert. Miror magis ἀκαὶο καλῶς hanc insolentem in deficientis Latinitatis poematio tot magnis Viris haberi, cum classici fere auctores ea non abstinuerint. Quam frequens Gratio sit, ad versum PVII. ostendi. Aut si illi debitus inter principes locus denegatur, quid Latinissimis Catullo & Tibullo fiet, qui eadem periodo, *insperanti nobis, merenti nobis* dixerunt, ut summi Viri jam fusa inter alia observarunt? Hic saltem post aliquot commata

ut

Ingerit, & late campos metatur apertos:

Im-

NOTAE.

ut Nemesiano licentia illa & more majorum, & ex cotidiano jam istius saeculi usu adhibita non excusetur, mera prorsus invidia sit. Maxime, si ita distinguatur:

Venandi cano mille vias, hilaresque labores,

Discursusque citos: securi praelia ruris Pandimus.

VLIT. Ne quem offendat haec ἀκατάλληλια, cum modo, *Venandi cano mille vias*, singulari persona exorsus sit, videat quae in Commentario & hoc loco, & ad Gratii vers. DIX. observavi; iisque addat idem in nominibus quoque factum à Marone, in fine Ecl. II.

Quia tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus.

Viminibus, mollique paras detexere junco.

Aliquid quorum. Manilius lib. V.

Et quodcumque solet venandi poscere cura,

In proprios fabricare solent venalia quaevis.

Quodcumque venalia. Livius lib. XXXIII. C. XXIV. *Quaecumque Senatus censuisset, id Regem facturum esse.* Ita omnes libri, quibus invitis non audio quantumvis amicis mihi, atque optimum ejus editorem, conjicientem, *quodcumque*, vel, *ea Regem fact. esse* VLIT. in *Add.*

3. AONIO OESTRO] Furore Poëtico. Orpheus Crotoniata Argonauticis.

Nūν δ' ἐπὶ ἀειθέροισιν ἀπὸ πάλῳ δ' ἰστέον.

In initio enim poematum consueverunt afflari divino quodam oestro Poëtae. Lucanus *ὅτε θυσιῶν, ὅτε χαλκείων τὰ Μῦσας συνιόντες ἐν ἀρχῇ τ' ἰπῶν ὅθ' ἂν δὴ ἱνδοὶ θύοντο* ὡς τ' εἰκοὶ ἄδον. Ita Statius, Claudianus, alii. BART. Poëtico furore. Aonides enim, musae ab Aoniā. JOHNS.

4. HELICON] Tamquam numen aliquod ipsi numinum monti adscribat. Persius.

Nec in bicipiti somniasse Parnasso

Ademini, ut repente sic poeta prodiret.

Nam in Helicone aut Parnasso esse, tantumdem est ac si dicas, Apollinem indulsisse vim scribendorum versuum. Petronius Arbiter. *Ut quisque versum pedibus instruxit, sensumque verborum ambitu intexuit, putavit se continuo in Heliconem venisse.* Unde montem ipsum *ἑλδον* indigitarunt. Hesiodus five alius auctor est, Theogoniae.

Μῦσας Ἑλικονιδῶν ἀρχαῖας αἰδεῖν

Αἰὲν ἱλικῶν ἔχουσιν ὅσος μέγα τε ζῆδός τε.

Et Heliconis numina, Musae. Ut apud Silium. XIV.

Flecite nunc vestros, Heliconis numina, cantus,

Ortygiae pelagus, Siculique ad listoris urbes.

Et ex Helicone veniebant propitiae vatibus & reliquis mortalibus. Coluthus elegantissimo libello de raptu Helenae.

Ἐκ τῆς μελισσῆος ἀλπετος ὑρῶν ἱλικῶν

Μῦσας λιγύροισιν ἄγων χορῶν ἤλθεν Ἀπόλλων.

Delectabaturque Musarum in se domicilio magnopere hic mons, ut aliquando carminibus earum delinitus, excreverit immensum, exiissetque altitudine ipsum coelum, puto, nisi opportune calcem illi impegisset Pegasus. Antonius Liberalis. *ὡς ἡ μυσάνισα ῥῆς ἑρμῆος ἐς ἀσπερ ἐς θάλασσαν ἐποταμοί, ὃ δ' ἱλικῶν ὑψέῳ κηλέρω* ὅθ' ἔδοντες εἰς τ' ἑρμῆος ἀχρεῖς αὐτὸν, βελῆ ποσειδῶν ἔπαινει ὁ πήγυζον, τῇ ὀπλῇ τῷ κερυφῶν παύξας. Habitabant enim Montem hunc Musae: Lucianus *ὡς τ' ποταμὸς βιβλία ἀνέμῳ*. *Ἑλικῶνα μὲν γὰρ, ἵνα ἀλγεσιζέεν αἱ διαίαι λέγον*, *ἐδὲ αὐτοὺς οἰμαί, ποτε, ἐδὲ ἀλγεσιζέας τοιαύτας ἡμῖν ἐν παύσει ἐποιῶ*. Nec mirum suavissimis Deabus montem illum consecratum, quem tradunt adeo felicem esse, ut nulla in eo nec venenata serpens, nec noxia herba vitae humanae inveniatur. Qua de re elegantissima memoriae prodidit, auctor auro omni Antiquitatis Graecae cupidus pretiosior, Pausanias libro. IX. BART. *ἀσπεδιούσας*. Quid si *ingentes, Helicon, jurat ire per agros*. Aut si *Helicus* Latina terminatione potuit fingi, forte scripsit: *ingentes Helici jurat ire per agros*. Imitatur enim Virgilium lib. III. Georg.

Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis

Raptat amor: jurat ire jugis qua nulla priorum

Castaliam molli divertitur orbita sulco.

Ut ille item Lucretium expressit libb. I. & IV.

Avia Pieridum peragro loca, nullius ante

Trita solo: jurat integros accedere fontes

Atque haurire, juratque novos decerpere flores.

Unde sequentia noster quoque desumpsit: *ducisque per avia qua sola nunquam Trita votis*. VLIT. Vulgata tamen lectio mihi placet: Totum enim exordium hoc est congeries indiscreta imaginum à se invicem toto coelo disjunctarum. JOHNS.

5. CASTALIUS.] *Castalius* nomen est fontis, ut *Blandusia* apud Horatium. Vibius Sequester: *Castalius Delfis*. Nec est adjectivum nomen, ut loquuntur Grammatici, sed substantivum. Hyginus fab. CLXXVIII. *ad Castalium venit, quem draco Martis filius custodiebat*. Ita habet Hygini fabularum fragmentum manuscriptum, quod

Ee 3

Co

Imponitque jugum vati, retinetque corymbis

Im-

N O T A E.

Coloniae Agrippinae evolvimus. Plures *Castaliam* dicunt. Virgilius Culice.

Castaliaeque sonans liquido pede labitur unda.
Pindarus Pythionikōn. IV.

— *μικαίνωμαι δ' ἐπὶ Κασαλίᾳ.*

Ἐι μὴ ᾤκατόν τι.

Ibidem Oda. v.

Ἀλ' ὀριδάμεθα

Ἰδαίῃ Κασαλίᾳ

Ξινωθεὶς, γέρας ἄμ-

φίλῳ τρώσι πόμας.

Lucianus Jove Tragoedo. πῶς, ὦ μῦθε, δύνασθαι ποιεῖν ταῦτα, μᾶτε τέλει ποδοῦ ἡμῖν παρθένης, μήτε θυμιαμάτων, ἢ πηγῆς μυστικῆς διὰ ἣν Κασαλία ἱερή. Pausanias libro x. Nonnus lib. iv. Dionys.

Κασαλὴς πάραξι τοῖμον ἔνθεν ὕδαρ. BART. Quod substantivum hoc fontis nomen esse velit interpres, sequentia non satis bene considerata arguitur, quae non ad fontem, sed ad fontis alumnium referri debent, atque ita scribendum hoc loco evincunt:

Castallusque mihi nova pocula fontis alumnus,
vel, ut Pythoeo placuit, *Castaliique.* Quis *Castalii fontis*, vel *Castalii alumnus* sit, ex Culice Maronis, si quis nefcire potest, intelligat:

Phoebus erit nostri princeps & carminis auctor,
Et recinente lyra fautor; sive educat illum
Alma Chimaeo Xanthi perfusa liquore,
Sive nemus Asteriae, seu qua Parnassia rupes
Hinc atque hinc patula praependit cornua fronte,
Castalia & resonans liquido pede labitur unda.

Ideo enim subdit noster; *Et parere deo, &c.*
VLIT. Ab Ovidio. i. Amor. Eleg. ult. mutuat:

— *mihi flavus Apollo*

Pocula Castalia plena ministrat aqua. VLIT. in *Add.* Ed. Steyn. legit, *Castalii alumnus.* quid si loco fontis legat Phoebus.

Castaliusque mihi nova pocula Phoebus alumnus.
JOHNS.

5. FONTIS] Doctrinae copia fonti equiparatur, unde *haurire*, est eruditi, atque alios docere. Lucretius libro primo.

— *juvat integros accedere fontes,*
Atque haurire, juvatque novos decerpere flores,
Unde prius nulli velarunt tempora Musae.

Statius Achilleide prima.

Tu modo, si veteres digno delevimus haustu,
Da fontes mihi, Phoebe, novos. —

Juvenalis Satira. vii.

— *aptusque bibendis*

Fontibus Aonidum —

Perfius. *Nec fonte labra prolui caballino.* & quibus illo iter, eo se fonte ut sacro adaspergebant. Heliodorus lib. ii. Sed haec vulgo obvia congeri facile possunt. *Madidi* ea ratione pro eruditibus usurpantur, ut & *ebrii*. qua de re ad Calpurnium quaedam notavimus. Illud vero ambitiose noster ultro sibi ingeri Musaca fluente. Non mirum tamen aut *άλογον*, cum omnibus coronis ornatum emicuisse Nemesianum scribat Fl. Vopiscus. BART.

6. LATE CAMPOS] Amplitudinem materiae significat. Nam scriptor comparatur *cursori*, materia *campo*. Lycophron Cassandra.

Ἐγὼ δ' ἄρα βυλῆϊδα μερίδα χαΐας,

Ἀνεμι λελῶν ἐς διεξόδους ἐπών,

Πρώτῳ δρασίας νόσῳ, ὡς πτώος δεσμῆς.

Ita Statius Thebaide i.

— *unde jubetis*

Ire Deae.

Oppianus Cyneget. A.

Καὶ θιὸν ἡμῶν δῶν: πρώτη δὲ μετὰ δ' ἵππων.

Ἐγὼ, ἢ τρηχίαν ἱπποειδῶν ἀπαρτοί.

Τὴν μερῶν ἢ πῶ τις ἐς ἐπῆρσιν αἰδαίς.

Cic. Academ. Quaesit. iv. *campus in quo possit exsultare oratio.* Eunapius Proaeresio: ἐν αὐτῷ ὁ αὐτοῦ ἀρετῆς ὡς περὶ ἵππων ἐς πιδίον κληθῆς τὰς ἐπὶ τῇ δωρεῇ λόγους παρηγάγει. Similime Propertius lib. ii.

Jam tempus lustrare aliis Helicon choreis,

Et campum Aonio jam dare tempus equo.

BART.

6. METATUR] Qui sint *metatores*, nempe qui exercitum praecedunt castris metandis locum eligentes, atque aptantes, notum ex iis qui de re militari scripserunt. Virgilius Georg. ii.

— *Si pinguis agros metabere campi.*

Parare ibi exponit Nonius. Est autem *metatus locus*, metis circum scriptus, quod voluit dubio procul Festus; Sed hodie corruptus est. BART. Equidem *metam* nullam ponerem, ait Jul. Scalliger. Malleim itaque ego, *metitur*. Sic, *magnum metitur piscibus aequor* Proteus, apud Maronem iv. Georg. VLIT. *Metitur*. VLIT. quod tamen idem est. JOHNS.

7. JUGUM] In currum se subdi à Musis & eorum fonte Castalio ait, ut Propertius *equum* se dixit *Aonium*. BART.

7. Co-

Implicitum, ducitque per avia, qua sola numquam
Trita rotis. juvat aurato procedere curru,
10 Et parere deo: virideis en ire per herbas
Imperat: intacto premimus vestigia musco.

Et

VARIAE LECTIONES.

8. Ducitque] A. S. ducit per.

NOTAE.

7 CORYMBIS] Poëtae & Baccho & Apollini
funt consecrati. Orpheus Argonauticis.

Νυ. γὰρ σοι, λυθρεγγέ, φίλοι μέλας αἰθούρα,
Θιμός ἐποτρύνει λίσσας, τὰ περ ἔποτε σέθεν.
"Οἷόν τ' ἔστι, ὅταν, βάσχοιο ἔ' ἀπόλλωνος ἀνακτοῖς
Κινέτω ἐλαυνόμενος, φρεσὶ δὲ καὶ ἐπίφραστοι.

Unde tam hedera, quam lauru coronati. De
Hedera, quam heic *Corymbis* innuunt, scripsi aliquid ad Eclogas Calpurnii. Noster Ecloga III.

Te cano qui gravidis hederata fronte corymbis

Vitea ferta plucas. —

Ut tam vitibus quam edera Bacchus coronari sit
consuetus, qui cultus & ad ejus sacerdotes,
quales Poëtae, extensus Vide Euripidem
Bacchis, & Anacreontem Odario. XXVI. Dionysium Periegesi. BART.

7. CORYMBIS IMPLICITUM,] Bacchus ligabat
captivos suos vitibus, Claudianus IV. Consulatu
Honorii.

— *Crinemque solutae*

Menades astringunt edoris vetricibus Indos.
Sidonius Apollinaris.

Coniectas in vincla manus post terga revinxit
Pampinus. —

Nonnus XV.

Ἄλλος ἀπολυστὴρ λαβὼν, βεβημένον ὕπνῳ,
Διτομῇ βοτρυοειδὴ σφίπλονος αὐχίνα σύρει,
Στικτῶν πορδαλίων ὑπὲρ αὐχίνα δίκταλ' ἀφαιρῶν.

7. NUMQUAM] Omnes isti tres Poëtae Cynegetici, Oppianus, Gratius, Nemefianus, hanc
quisque sibi gloriam vindicat, primum hanc materiam carmine exsequi Gratio sane ea laus
debetur, quantum scriptorum vel nomine tenus
Poeticorum ad nos venit. BART.

8. QUA SOLA, &c.] Ex Lucretianis. *loca nullius ante trita solo.* at quo jure Nemefianus id
dicere potuit, non video, cum Gratius id anticipaverat. JOHNS.

9. TRITA ROTIS.] Ex Lucretianis: *loca nullius ante Trita solo.* Ita & Oppianus lib. I.

Εγείρο, καὶ τῇ χειρὶ ἐπιστρίψας ἀταρπὸν
Τὴν μερῶν ὕπνῳ τὴν ἐξ ἐπ' αὐτῆς αἰσθάνει.

Cum tamen Gratius id anticipaverit. Ut &
Virgilius post Hesiodum, & Manilius post Aratum novi se aliquid afferre praesantur.
VLIT.

9. CURRU,] Elegantissimus versiculus, qui
pompa procedentis currus ob oculos gravitate
— dictionis ponere satagit. Pindarus Isthm. II. οἱ
μὲν παλαιὸι φῶτες, ἴσοι χρησάμενόν ἐς δίον
μοισᾶν ἔσανον hoc est, Poëtae. Eadem ad Gratium.
Eleganter in hanc sententiam Pisides humanum animum
antigam, corpus vero *curritum*
dicit.

— εἰς τὸ μάταιον βίον
Ὅ γὰρ γὰρ, ὡς περ ἀσφαλὴς ἐπιστάτης,
Πάλως ἐλαύνει συμφυεῖς εἰθισμένους,
Τὰ δυσκρότητά τ' παθῶν κινήματα,
Τὸν θυμὸν ἄγχι τ' ἢ τύφον διακόλως.

Idem pari figura axem sermonis.

Ὡς σὺ τα μικρὰ καὶ χερδὸν τετραμήλια
Κυδῶνται εἰς τὸ λόγῳ τ' ἄξονα.

De Curru Bacchi habes apud Nonn. in XVIII.
Dionysiacon. & Ovid. quarta Metamorphosi &
Stat. Thebaide. Sil. xv. Punicorum. Virgil. vi.
Aeneide. Lucianum Baccho. Catullum Epithal.
Pelei Orpheum, Epigrammaticos &c. BART.
Et quid opus habet curru venator? subdit ὁ δῖος.
Quid si non tantum ut triumphi ad instar partae
victoriae testis *feratur plausu Praeda gemen-*
is, quod Hippolytus apud Senecam instituit;
verum etiam quo ipse uteretur venator sive ut
equis requiem subinde concedat, sive ut *nostras*
agere in sacra iheras, quod Gratius innuit,
solemne fuerit, sive quod non minus in ferino
quam humano bello ex curribus olim praeliati
sint VLIT.

10. EN] Ἐνθυσιᾶσιν Deum videre se simulat.
Vide ad Musaeum Animadversiones nostras. BART.

11. Et

Et quamvis cursus se ostendat tramite noto,
Obvia Calliope, facies insistere prato
Complacito, rudibus qua luceat orbita fulcis.

15 Nam quis non Nioben numerofo funere moestam
Jam cecinit? quis non Semelen, ignemque jugalem

Le-

V A R I A E L E C T I O N E S.

12. *Et quamvis*, &c.] Hic versus vulgo est 24. Vide Comm. ib. *ostendat*] A. Steyn. *se ostendat*. B. *ostendat*. Idem in Advers. totum versum delendum censet.

13. *Facile est*] Ita ego. *facies* A. & P. VLIT. Male. JOHNS.

N O T A E.

12. ET QUAMVIS] Ita recte versum hunc loco suo restituit magnus Pythoeus, qui vulgo ibi inseritur:

—— *Sponsasque truces sub foedere primo,*

(*Et quamvis cursus ostendat tramite noto*)

Dulcia funereis mutantes gaudia sedis.

manifesto errore, & nequaquam excusabili. VLIT.

12. SE OSTENDAT] Ita Steyneri Editio. recte. male à caeteris omittitur *se*. hic autem versus huic loco inseritur, unde exciderat. olim enim locabatur inter vicesimum tertium & quartum versum. Sic explicat Vlitius. quamvis cursus se ostendat tramite noto; Tu tamen, O facilis Calliope, facies me complacito insistere prato, ut & in illo tuâ ope tandem orbita aliqua luceat per rudes hætenus & invios sulcos. JOHNS.

13. OBVIA CALLIOPE,] Non infeliciter fortassis hæc suppleantur præposito illo versu, qui ab hoc XIII. erat, & in locum suum relato, sic,

Et quamvis cursus ostendat, tramite noto

Obvia Calliope, facile est, &c. PITH.

13. FACILE EST] Hæc conjectura mea in margine affixa temere ab typhotheta in textum propagata est. Nec male tamen, si cui arridet. Quid si ita?

Et quamvis cursus ostendat tramite noto

Obvia Calliope, facias insistere prato, &c.

Sed primæ editiones habent, *cursus se ostendat*. Quod si ex autographo servarent, ut pleraque apparent, ita potius resingendum erit:

Et quamvis cursus se ostendat tramite noto,

Obvia Calliope facias insistere prato

Complacito, rudibus quo luceat orbita fulcis.

Uti evitetur simul affectationis vitium, quod hic reprehendit Scaliger. Quomodo, inquit, *lucet*, si non est *trita*? quomodo, si nondum sulcos habet à rotis? Imò sensus hic sit: Quam-

vis cursus se ostendat tramite noto; tu tamen facilis, ô Calliope, fac me insistere prato complacito, ut & in illo tua ope tandem orbita aliqua luceat per rudes hætenus & invios sulcos. VLIT.

14. QUA LUCEAT] Calliope facias me insistere prato complacito, *qua luceat orbita rudibus fulcis*, hoc est, qua illam ego primis fulcis lucentem faciam. *Rudibus*, est *novitate nimia*, ut loquitur Apulejus, adhuc insolitis teri. Sic Claudianus. Præfatione Raptus.

Inventa secuit primus qui nave profundum,

Et rudibus remis sollicitavit aquas.

Virgilius lib. Georg.

At rudis enituit impulso romere campus.

Quem respexit Nemesianus hoc loci. Propertius lib. II. Eleg. xxvii.

Et qui movisset duo littora, cum rudis Argus

Dux erat, ignoto missa columba mari.

Idem lib. III.

Ergo ego nunc rudis Adriaci vehar æquoris hospes. Sic *rudimenta*, sunt initia omnium rerum, ut *rudimenta thalami* apud Appulejum. Pari modo usurpatum *to luceat*, quod omnia nova *Lucere* videantur, translatione ab metallis & aliis rebus, quæ hoc proprie fecentes solent. Vel *luceat* dictum pro *eluceat*, ut apud Gratium. v. LXXXVII.

Lineaque extritis lucent anconibus arma.

Terentianus præfatione libri sui de metris.

Neu compago fragosa sit.

Neu sit quod male luceat.

Victorinus lib. III. Grammat.

Aprica veris aura est ubi florerura lucent. BART.

15. NUMEROSO FUNERE] Magnæ dividie inter scribtores de numero liberorum Niobes, vide Agellum lib. xx. capit. vi. Alios excutere vacat operæ præcio. BART.

16. IGNEQUE JUGALEM] Unus ignis Seme-

lac

Letalemque simul novit de pellicis astu?
Quis magno recreata tacet cunabula Baccho?

Ut

NOTAE.

tae fuit lethalis, & conjugalis. Habebatur autem apud veteres tantum inter hos discrimen religionis, ut summum facilius putatum sit istos miscere. Sic in funesto conjugio Terei & Progenis Ovidius lib. vi. Met.

*Non Hymenaeus adest illi, non Gratia lecto,
Eumenidae tenere facies de funere raptas.*

Eumenides stravere torum —

Heliodor. li. ii. ἀλλὰ πύγῃς, ἰομαι, γίγονας ἀνάλωμα τοιούτων ἐπὶ σοὶ λαμπάδας ἀντὶ τῶν νεμεφικῶν & δαίμονος ὀψαύει. Idem eod. libro. καὶ δαδεις αὐτὸ γαμήλιον ἐκλάμψουσι φῶς αὐτῷ καὶ τῶν ἐπικηθόντων πορκῶν ἐξέρχεται. Ignem jugalem Nemesianus eum dicit, qui praelatus in nuptiis solemniterum more. Lactantius libro ii. capit. x. Divina. Institut. A veteribus institutum est, ut sacramento ignis & aquae nuptiarum foedera sanciantur, quod factus animantium calore & humore corporentur atque animentur ad vitam. Unde aqua & igne uxorem accipere dicitur. Qua de re plura vide apud Cujacium libro xi. cap. ii. Observationum. Hotomannum in eleganti libello de ritu Nuptiarum. c. xvii. Jugalem ignem nominat & Valerius Flaccus li. viii.

— ignem Pallux undamque jugalem

Praetuli —

Statius Epithalamio Stellae solemnem thalami coëuntibus ignem vocat ii. Silva lib. i. BART. 16. JUGALEM] Ovid. Metam. Lib. 3. 308.

— Corpus mortale tumultus

Non tulit aetheros, donisque jugalibus arsit. JOHNS.

17. DE] Abundat haec particula, *De pellicis astu*, nihil est quam, pellicis astu. Vide quae ad Virgilii Ceirin notavimus. BART.

17. PELLICIS] Mire prorsusque nove Junonem vocat *pellicem* Semeles, cum Semele, ut notissimum, Junonis potius pellicatum infederit. Non memini exemplum aliud hujus rei legere. Ideoque notandum arbitror vel maxime diligenter. BART. Autor carminis de laude Herculis Alcmenam sic alloquitur:

— Nil sancta superbae

Pellicis insidias caelo modo freta tremiscas.

Ira enim ille quoque, ut hic Nemesianus, Junonem *pellicem* vocat. Fortean pro noverca utrobique ponitur. Sic *pellicem* vocat Ino, novercam quippe Helles, Festus Avienus periegesi, cu-

jus verba hoc modo legenda:

— Hoc pecoris dorso sternatis in aequor

Inachis illata est. Sic pectus canduit ira

Pellicis, & tanto divam dolor extulit ignis.

Contra novercam pro pellice posuisse videtur Germanicus Caesar Phaenomenis Arataeis:

Sidere donavit cancrum Saturnia Juno:

Nunquam oblita sui, nunquam secura novercae.

Alcmenae scilicet. Quod tamen & aliter explicavi. VLIT. Vetus interpres Levitici cap. xviii.

18. Sororem uxoris tuae in pellicatum illius non accipies; id est, pro altera conjuge non accipies: quam lxx. ἀνελόν reddidere rectius, quam nostrates in nova vernacula versione, qui bigamiam hic prohiberi ariolantur. Sic *Pellex*, pro secunda Jasonis conjuge, Creusa dicitur Flacco Epod. iii.

Hoc delibutis ultra donis pellicem.

Et Pasiphaës tauri, adulterae, respectu, vaccae; legitimae ejus conjuges, *pellices* dictae Nasoni Art. Amator. lib. i.

Et tenuit laeta pellicis exta manu;

Pellicibus quoties placavit numina caesis.

Putat vaccis invidiae furorique ejus immolatis. VLIT. in Add. Junonis. Vlitius *Pellicem* pro novercâ accipit; non tamen satisfacit. aut igitur simpliciter significat, quae *pellexit*. Juno enim induxit Semelem orare Jovem, ut liceat sibi cum eo concumbere, eadem induto majestate, quâ ipsam se amplecti solebat. aut acerbiter Junonis exosus Poëta nomen *pellicis* Junoni magis tribuendum censuit. JOHNS.

18. RECREATA] Denuo creata. Glossae. *Re-creatio*: παλίσχυσις Lucretius lib. v.

Nam quodcumque alias ex se res auget alitque

Demini debet, recreari cum recipit res.

Idem eodem libro.

Solque suos etiam demittere languidus ignes

Tempore cur certo nequeat, recreareque lumen.

Creari autem nasci est. Ovidius.

Nec stirps prima fui, genito sum fratre creatus.

Est ergo *recreatus* Bacchus διόσχετος Nonni. BART. Renovata. Ereptus enim erat ab alvo Semeles & insutus femori Jovis. Ovid. ibid. 310, 311, 312.

Imperfectus adhuc infans genitricis ab alvo

Eripitur, patrioque tener —

Insuitur femori, maternaque tempora complet.

JOHNS.

Ff

19. RED-

Ut pater omnipotens maternos reddere menses
 20 Dignatus, iusti complevit tempora partus?
 Sunt qui sacrilego rorantes sanguine thyrsos
 (Nota nimis) dixisse velint, qui vincula Dirces,

Pi

V A R I A E L E C T I O N E S.

19. *Maternos reddere*] *maternis addere* G. & B.

22. *Dixisse*] *Duxisse* G. & B.

N O T A E.

19. REDDERE] Restituere quos rapuerat. Ecloga III.

*Hunc pater omnipotens, venturi providus aevi,
 Protulit, & iusto produxit tempore partus.*

Sed non iniuper putandum, quod in vetere libro legitur.

—— *Maternis addere menses*

Dignatus.

Maternis, quos interruperat Iuppiter suo in femore concluso Baccho addere dignatus est. Et ita verissimum est Nemesianum nostrum scripsisse. BART.

21. SACRILEGO] Impio. Nam furorem intelligit quem Bacchus immittebat numen suum aspersionibus, ut thyrsos rapientes tamquam feras suos sibi liberos contrucidarent. Vide Ovidium Metamorphos. III. Apollodorum Bibliotheca. III. Nonnum. XLVI. Sic *sanguis sacrilegus* apud Maronem lib. VII.

Ipsi has sacrilego pendetis sanguine poenas.

Cacterum ante hunc versum tralocandus ille est, qui paullo inferius asterisci nota insignitus conspicitur. Sed praestat adscribere, ut erroris ansa ablit.

Ut pater omnipotens maternis addere menses

Dignatus, iusti complevit tempora partus,

Et, quamvis cursus offendat tramite noto,

Sunt qui sacrilego rorantes sanguine thyrsos

Nota nimis, dixisse velint ——

Eleganter autem pro *ostendat*, *offendat* subiit nobis recribere. Idque acute dixit Poëta, cursum in nimis noto tramite offendere, quia videlicet nulli non notam viam, nimisque, quod mox ait, *tritam* insulat pergere. Nihil aptius. BART. Penthea intelligit. Ovid. I. 3. 712.

Prima suum misso violavit Penthea Thyrsos

Mater ——

ipsum Ovidium vid. L. 3. v. 716, 717. ita lege hos versus,

—— *cunctae coeunt, trepidumque sequuntur;*

Jam trepidum, jam verba nimis violenta locutum
 qui jam agnoscit se nimis violenta locutum esse. JOHNS.

22. DIXISSE] Liber noster aperta littera, *dixisse* habet. Sic infra, *Biblicos inductum nulli scelus*. Ubi tamen in Codice veteri est, *indictum*. Horatius:

—— *Forse Epos, acer Ut Varius, ducit nemo* ——

Tibullus libro. II.

Carmen, ut ornatos duceret ante Deos.

Nemesianus ipse Ecloga. I.

Carmen Phoebea duxisti laetus arena.

Ecloga. II. v. LXI.

Vocalem, longos quae ducit, aedona, cantus.

Sic *carmine* se *deducere* divinas artes ait C. Manilius principio Astronomici. Et *deductum carmen* à Cornificio, Virgilio, Afranio, Horatio, Propertio, non alia figura dicitur, alludentibus omnibus ad ductum fili in lanificio, quo creberrima Poëtis de suis carminibus allusio. BART. Id est, cecinisse. Ita mox: *Biblicos indictum nulli scelus*. Et statim abinde:

Horrendasque rices generis dixere prioris.

Ecloga I. Bucolici, quod Aurelii inscribitur:

Diximus & calamo, & versu cantavimus olim.

Paulo post ibidem:

Dicat honoratos praedulcis tibia manes.

Iterumque; *Dic age*. Et sub finem: *Phoebea dixisti carmen arena*. Calpurnius quoque in fine Ecl. I. *Carmina dicamus*. Item Ecl. IV.

Dicite, nec mora sit, victusque reducite carmen.

Ita omnibus fere his locis constanter omnes libri scriptum habent, quibus contra Barthius ex mendace suo sibi codice omni operâ *ducere* intrudit, quem cum autore suo duci malim, quam sequi. Nam quae ex Tibullo & Horatio allegat, si non diverso longe sensu accipi debent, certe non ejusdem aevi locutionem sapiunt. Ut aperte quidem in illo Eclog. II.

Vocalem longos quae ducit aedona cantus

Pisaeique tori legem, Danaïque cruentum
Imperium, sponfasque truces sub foedere primo,
25 Dulcia funereis mutantes gaudia taedis.
Biblicos indictum nulli scelus: impia Myrrhae

Con-

V A R I A E L E C T I O N E S.

26, *Indictum*] Ita omn. libb. *inductum* B. Ed.

N O T A E.

to ducere est protrahere & extendere. Reliqua autem, quibus audaciam suam tueri conatur, majori audacia ab ipso corrupta producuntur. Quod ne identidem repetere necesse sit, hic semel & serio monitum volo. VLIT. *Duxisse* malebat Barthius; cui non immerito toties olim succensui, nisi quod vix dignus Caesaris ira fuerit missellus Criticafter, qui postquam magno conatu vindicias suas aliorum opera, cum suae diffideret, jamdudum mihi minatus esset, haec tamen in arenam descendere ausus non est. Et per me quidem licet, ut numquam audeat, & meticolosae instar canis rure suo ad satietatem latret. Idem error jam olim in Marone accidit, à Servio emendatus Ecl. v. *ego dicere versus.*] Ita, inquit, nos legimus. *Dicere sane pro canere, ut, Dianam tenerae dicite virgines.* Ex Horatio; qui & lib. iv. ode xii.

Dicunt in tenero gramine pinguium

Custodes ovium carmina fistula.

Tritissima enim est pastoribus haec locutio. Virgilius ead. Ecl. *tibi nostra vicissim carmina dicemus.* & Ecl. vi. *deductum dicere carmen.* & x. *si fistula dicat amores.* VLIT. in *Add.*

22. VINULA DIRCES.] Dirces fatum hoc est. Lycus Rex Antiopam pepulit toro suo Conjugem, induxit Dircen. Amphion & Zetus filii Antiopae, rati se Dirces esse filios eam in honore habebant. Dirce Antiopam adflixit, conclusit carcere & male habuit. Amphion & Zetus edocsi Antiopes se filios, in vindictam cruciatuum maternorum Dircen tauro alligatam misere interemerunt. Habes fabulam apud Higynum c. viii. & vii. Apollodorum. lib. iii. Bibliothecae. Nec scio an alios. Meminit Propertius lib. iii. Elegia xv. & Statius. BART. Vid. Apollodorum. L. 3. Cap. 5. S. 5. *Τὴν Δίρκην διώκοντες πίπτοντες ὅτις ἔργον*, &c. JOHNS.

23. PISAEI] Oenomaus Pisae rex filiam habebat pulcerrimam Hippodamiam, quam multis procis ambientibus legem fixit, qui se pernicita-

te quadrigarum superaret, filiam duceret. Qui non, Amorem irritum lueret vita. Interemit multos. Pelops tandem axe hominis, ope aurigae Myrtali corrupto, meritaec neci ipsum tradidit, filiam matrimonio assumpt. Vide de hac historia, seu fabellam mavis, Strabonem libro viii. Pausaniam v. & vi. Sidonium Apollinarem panegyrico Anthemii. Nonnum lib. xix libro xxxvii. Aliisque Dionysiacón. Q. Smyrnaeum lib. iv. *Ἰπποδάμια*. Apollonium *ὑπόγονον*. A. Oraculum in fragmento Phlegontis Tralliani de Olympiciis. Servium ad Virgil. Euripidem Oreste. Alios. BART. Hippodamia filia fuit Oenomai, Regis Pisae. quam cum ob formam multi peterent, pater hanc conditionem proposuit, ut, qui illam vellent, cursu cum ea contenderent: victi, capite punirentur, victores uxorem eam haberent. JOHNS.

23. CRUENTUM] Danaus quinquaginta filiabus imperavit prima nuptiali nocte maritos singulis interfici. Paruerunt omnes, praeter unam Hypermnestram, quae Linum servavit, quem Pausanias cum Lymeum vocat, mendosus est. Notissima fabula, vel epistola Nasonis. Non veretur autem Danaus post servatum sponsum Linum, ultro Hypermnestram in judicium vocare. Sed judicio victus est, auctore eodem Pausania. BART.

FOEDERE] Nuptiis. Appulejus lib. v. *squalentium foederum insuave fastidium.* Sic accipe in illo Catulli.

*Nulla fides unquam fuit ullo foedere tanta,
Quanta in amore tuo ex parte reperta mea est.* BART.

24. SPONSASQUE] Danaïdas, numero quinquaginta, qui maritos, totidem numero, ad unum omnes primâ nocte necuerunt. Apollod. L. 2. C. 1. S. 4. JOHNS.

25. TAEDIS.] Rogo mutarunt torum. Idem est quod versu decimoquinto dixit. BART.

26 BIBLIDOS] Caunum fratrem ad concubi-

Ff 2 tum

Connubia, & saevo violatum crimine patrem
Novimus, utque Arabum fugiens cum carperet arva,
Ivit in arboreas frondes, animamque virentem.

30 Sunt qui squamosi referant fera sibila Cadmi,
Stellatumque oculis custodem virginis Ius,
Herculeosque velint semper numerare labores,
Miratumque rudes se tollere Terea pinnas

Post

V A R I A E L E C T I O N E S.

27. *Emisso*] A. Steyn. & *missa*.

N O T A E.

tum sollicitantis. Vid. Ovid. Metam. L. 9. v. 453. JOHNS.

27. CONNUBIA,] Concubitum. Sic *conjugium* usurpat Tibullus lib. III. Lucretius lib. III.

*Denique connubia ad Veneris, partusque ferarum
Esse animas praesto deridiculum esse videtur.*

Sic γάμου apud Graecos usurpari notavimus ad Poëmatum Musaei. BART.

27. SAEVO VIOLATUM CRIMINE PATREM] Cur *saevum* adeo? Quid si *foedo*? aut potius *saevo*. Saepe enim haec inter se locum commutant. VLT. Vltius *saeco* vel *Saeco*. quam emendationem confirmat Ovid. L. 10. v. 319.

—— *Foedoque repugnat amor.*

Patrem enim Cynaram in tenebris adiit, & cum illo concubuit. Ovid. L. 10. v. 465. JOHNS. Virgilius Ceiri.

Conjugium charae violaverat Amphitrites
Violare enim proprie ad castitatem laesam pertinet, ut ad illam alibi notamus. BART.

28. ARABUM] V. Ovid. Metam. L. 10. v. 478. *Palmiferos Arabas, Panchaeaque rura relinquit.* JOHNS.

28. CARPERET] Pedibus scilicet. Virgil. lib. VI. *Sed jam, age, carpe viam & susceptum perfice munus.* BART.

29. IVIT IN ARBOREAS] Admodum eleganter. Mutata est tota in arboreas frondes. Sic Priaporum Poëtarum unus. LXXVII.

Poenas do quoque, quod satis superque,

In semenque abvo — BART. In arborem Myrrham conversa est. JOHNS.

29. ANIMAMQUE VIRENTEM] Oppido eleganter. Nymphae enim in arboribus, quarum vita viret & fenescit cum illis. Homer. seu quis Homericida hymno in Venerem.

Τῇσι δ' ἄμ' ἢ ἰλάτῃ ἢ δρυὶς ὑψικάρων
Φενερμένη (ἢ ἔφουσο ἐπὶ χθονὶ βαλυσμένη)
Καλαὴ τηλεθάλασσαν ἐν ἔρειπῃ ὑψέλειον
Ἐγὼ ἡλίσσας, τερμῆν τ' αἰετίζουσαν
Αἰσώσας τὰς δ' ἔτι βροτῶν κοίρας ἐνδύειν
Ἄλλ' ὅτι περ δὲ μοῖσιν παρεστῆκε θανάτοιο,
Αἰετίζῃ μὲν σφῶτον ἐπὶ χθονὶ διδρυτὰ καλὰ,
Φλοῖος δ' ἀμφιπερικυβήτης πίπτεσσι δ' ἄπ' ὄψεσιν
τ' δὲ χ' ἰμὸ ψυχὴ λείπει φάσθαι ἡέλοιο.

Habes breviter omnem Nymfarum mortemque vitamque. Merito ergo *animam virentem* dixit, quae cum virente arbore viret, marcescente moritur. Unde Nonnus vocat coaevam Nymfarum silvarum lib. XXII. Has subire arbores & indidem redire arbitrabantur. Nonnus lib. XXII.

Ἀλλὰ ἀμφοτέρωδ' ἐστὶν ἐν τῇ περὶ τῶν κορυμμάτων
Δυσάμφοι δρυὶς αἰετίζουσας καὶ πτώσας.

Idem eleganter Ἠμισφάνη, vocat, quia in arbore: quoddam humanae speciei simulacrum apparet. lib. XLVIII. BART.

30. CADMI,] Cadmum in Draconem mutatum una cum sua Harmonia ambos senes, notissima fabula. BART. Cadmus enim cum uxore una conversi erant in angues. JOHNS.

31. STELLATUM OCLIS] Cujus universum corpus oculis oblitum erat, ut coelum stellis. Nonnus lib. VIII.

Ἄρ' οὐ κοιμήτοισι πολυπαιρῖσιν ὀκυπαῖς.
Stellatus à crebris astris epitheton. Capella li. II.
Nunc stellata poli conspice limina,
Et Candore sacro aetheris utere. BART.

31. CUSTODEM] Argum. JOHNS.

33. RUDES] Novas. vide supra ad v. XII. Caeterum noster dum verbosus fabulatores inculcat, suam ipse reprehensionem incurrit. Nam exiguo labori immanem praemittit exercitacionem.

Post epulas, Philomela, tuas. sunt ardua mundi
35 Qui male tentantem curru Phaëtona loquantur,
Extinctasque canant emisso fulmine flammæ,
Fumantemque Padum, cygnum, plumamque senilem,

Et

VARIÆ LECTIONES.

36. *Emisso*] *E misso* A.

37. *Cygnum*] Ita leg. *cygnum* A. *cygnumque* P.

N O T A E.

nem. Nisi si plures fuere Cynegeticôn libri, nosque primum solum possidemus, quod suspicari subit non una de causa. BART.

33. TEREIA] Rex ille Thracius, qui postquam Hyos filii sui membra à Procne & Philomela apposita sibi inscius comederat, in Epopem conversus erat. Ovid. Metam. L. 6. v. 674. JOHNS.

34. ARDUA MUNDI] De hac phrasi vide quae notavit doctissimus Ictus Franc. Juretus ad Symmachum. BART.

35. MALE TENTANTEM] Infelicitè, & adversa fortunæ. Ovidius de Medea. lib. VII.

Utiq; se, male mater, Jasonis effugit arma. Virgilius lib. II. Aen.

Hic mihi nescio quod trepido male numen amicum Eripuit mentem —

Idem Georg. III.

Hec male tunc Libyæ solis erratur in arvis.

Per silvam tum sacrus aper, tum pessima tigris. Lucret. li. V.

Ut nunc saepe boves Lucae ferro male maculae, Diffugiunt.

Male natus ager apud Varronem RR. libro I. cap. VI. Male conductas aedes apud Plautum. Sic Fronto ad M. Antoninum: male me, Marce, praeteritae vitae meae poenitet. hoc est, infelicitè; nam corrigi non poterat. Quare male Charisius lib. II. glossam addit: ineptum esse dictu, male poenitet. Sic in compositis haec vocula usurpatur: male suadus apud Virgil. lib. VI. Prudentius Hamartigenia,

— Suadelis se male fabris

Ille tam suasse viro. —

Infelicitè argutis & belle compositis dicit. Sic maleconciliatus apud Terentium & eundem Prudentium.

Ut bibat illecebras maleconciliata Voluptas.

Male habitus, Male medietas apud Plautum. Male sublimis Claudian. III de Laudibus Stiliconis. Et sexcenta tanta alia. BART.

36. EMISSE] Ed. Steyn. è misso. JOHNS.

36. FULMINE] Ovidius.

— Dextra libratum fulmen ab auro

Misit in aurigam, pariterque animaque rotisque Exsist, & sacris compeccuit ignibus ignes.

Quem adspexit Nemesianus. Eadem Nonnus libro XXIII. fabellae sequentes notissimae sunt. BART.

37. FUMANTEMQUE PADUM,] In illum enim praeceps fulmine adactus Clymenes filius. Nonnus. XXIII.

Ἡεραδίων σκοπίαζι διὸς πληθύντα βελίμην.

Et ad illum defletus à sororibus. Aratus inde πολυκλαυστον Ἡεραδίων appellat.

Λείψανον Ἡεραδίωνος πολυκλαύστου ποταμίου.

vide Ovidium & μυθολόγους. BART. Ibi enim incidit Phaëthon. Ovid. Lib. 2.

— Excipit Eridanus

Naiades Hesperiae trifida fumantia flammâ

Corpora dant tumulo — JOHNS.

37. CYGNUM, PLUMAMQUE] Hanc primae editionis scripturam servare malui, quam cum Pythoeo (nisi potius typorum error est) contra profodiae legem reponere, cygnumque, plumamque senilem. Quamquam nec insolens hoc in recentioris Latinitatis poematiis videri possit. Epigramma à Pythoeo editum: albiplumem valeat calcare columbam. Imo & ipsi Nemesiano id genus plurima affingunt veteres editiones, ut infra ostendam, illo versu: & crura nutantia ponunt. Hic tamen, invitis libris nihil mutandum: modo, ut nomen proprium agnoscat, majuscula scribatur: Cycnum, plumamque senilem. VLT. Stheneli filium, in olerem conversum, dum dolet Phaëthonem amissum. Ovid. L. 2. 367. BART.

37. PLUMAM SENILEM,] Canam. Ovid.

— Canaeque capillos

Diffimulant plumae. —

Notissimum luctu sorores Phaëthonis iisse in ar-

Eff 3

bo-

Et flentes semper germani funere silvas.
 Tantalidum casus, & sparsas sanguine mensas,
 40 Condentemque caput visis Titana Mycenis,
 Horrendasque vices generis dixere prioris.
 Colchidos iratae sacris imbuta venenis
 Munera non canimus, pulchraeque incendia Glaucēs,

Non

V A R I A E L E C T I O N E S.

43. *Incendia*] Sic Pyth. *ingentia* omn. libb.

N O T A E.

bore. *Silvas* vocat arbores, ut Grätius. BART. *Cycnum plumamque senilem.* in 2° & 3° duob. Cycni plumas, albas instar capillorum senis. JOHNS.

38. *SILVAS.*] Heliadas, Phaëthontis sorores in arbores mutatas. Ovid. ibid. JOHNS.

39. *TANTALIDUM*] Pelopidarum. sparsas sanguine mensas ait, cum Pelopem filium diis lurcandum praebeuit Tantalus, quem illi tamen non attigere, praeter Cererem quae humeri frustum deglutivit. Sed dii consensu Pelopem vitae restituere, humerumque illi dedere eburneum: ne scilicet tale quid eo postea pati posset. Vide Arnobium, Eusebium *αὐτοβιβλ.* Alios. Niobe quoque cum toto suo grege liberorum *Tantalidum* nomine veniunt. vide Apollodorum lib. III. BART.

39. *MENSAS*, Thyestae. JOHNS.

40. *VISIS*] Notissima fabula ex Tragoediis, Solem avertisse vultum cum patruus patri filium epulandum proponeret. Pleni Poëtarum omnium libri. BART.

41. *HORRENDASQUE VICES*] *Μετμορφώσεις* intellige. An potius, *Horrendasque neces*? i. caedes, parricidia. VLIT. Tragoediae materias intelligo, ex D. Cypriano lib. II. Epist. II. *Colburnus est Tragicus, prisca facinora carmine recensere; de parricidis & incestis horror antiquus,* &c. VLIT. in *Add.*

41. *GENERIS*] Seculorum priorum. *ἡρώων καὶ κλέων.* ut Aratus *ἡρώων* pro seculo ponit, vel *ἡρώων*, ut idem:

*Οἷον χεῦται πατέρων ἡρώων ἐλπίων
 Στεροτέρων.* —

Idem:

Τὸ φῶς ὅφρ' ἂν ἴτε γαῖαν ἡρώων χεῦται ἰστέον.
 Alioqui quid *γενεῶν*, vide doctissimum Lipsium in Stoicis. BART.

42. *SACRIS*] Omnia horrenda *sacra* sunt appellata;

Virgil. *Auri sacra fames.*

Valerius Flaccus lib. I.

— *Sacer effera raptat*

Corda pavor.

Idem lib. II.

— *Sacras revomentem pectore flammās.*

Capella lib. II.

Sacra fulgura cur rutescant.

Idem lib. VIII.

Sacrum primum fuit reverendumque silentium.

Alcimus Avitus. lib. V. de plaga Aegyptiaca.

Et sacer incubuit percussis ossibus ignis.

Valerius Flaccus lib. II.

— *Corda sacra Veneris gemitus rapit* —

de furore. De sacro igne Celsum vide lib. V. c. XXVIII. Sed haec alibi plenius. BART.

42. *COLCHIDOS*] Medae quae Jasonem ulciscendi studio, Glaucen sive Creusam, Creontis filiam (quam in matrimonium duxerat) populo venenis infecto donavit; quod induta, cum adjutore patre, igne correpta conflagravit. Apollod. Lib. I. Scet. 28. JOHNS.

43. *MUNERA*] Medaea pellici Glaucæ Creontis filiae Jasoni, marito suo, nubenti, coronam misit, quam illa cum capiti imponeret, conflagravit ipsa & igne omnem regiam implevit, ita venenis infecta erat illa, cujus fabulae pleni Poëtarum libri. Quid vero illud venenum fuerit, vide Plutarchum in Alexandro. BART.

53. *INCENDIA*] Pythoco restitutionem hanc debet autor noster, ante quem vulgo, *ingentia*, nullo sensu legebatur. Idem narrat Avienus periegesi:

Haec

- Non crinem Nisi, non saevae pocula Circes,
 45 Nec nocturna pie furantem busta furorem.
 Haec jam magnorum praecepit copia vatum,
 Omnis & antiqui vulgata est fabula saeculi.

Nos

VARIAE LECTIONES.

44. Crinem] Ita A. Steyn. & B. ex G. crimen P.

NOTAE.

*Haec cum Pandionis tectum combureret aulae,
 Attica qua pulcro tellus pinguescit Ilisso,
 Proditur; inque fugam propere cum vertitur exul,
 Has post in terras pinus subit Aetivae.*

Ita restituo obiter, quae vulgo depravatissima.
 Nisi quis hoc modo malit:

*Haec cum Pandionis letum componeret aulae
 Proditur, inque fugam propere convertitur exul:
 Has post in terras pinus subiit Aetivae.* VLIT.

43. INGENITIA] Non conjectura sed ipsa res
 est, quod rescribendum duxit, qui vetera Poë-
 matia junctim edidit.

Incendia Glaucos.

Et sic Manilius lib. III in eadem historia.

*Taurorumque truces flammis, vigilemque Draconem
 Et reduces annos, auroque incendia facta* BART.

44. CRIMEN NISI,] Puer rescribat: crinem.
 Tamen vetus editio ita habet. Et, an Scyllam
 crimen Nisi appellavit? Ut Claudianus de Eutropio.

Libyae post praelia crimen

Condidit Eoum.

lib. I. de Laud. Stiliconis. Idem. III. Cos. Hon.

Proh crimen superum, longi prohi dedecus aevi!

Barbarus Hesperias exsul possederat urbes!

Phaedrus fab. XXXIX.

Dorec fortunam criminis pudeat sui.

Martialis lib. X.

Hic festinata requiescit Erotion umbra,

Crimine quem sati sexta peremit hyems.

Manilius lib. IV.

Viventia crimina terrae.

Claudian. II. in Ruffin.

Criminibusque tuis speras, Fortuna mederi?

Statius II. Achill.

Indecores, fatorum crimina, vultus.

Idem lib. I.

Eunt tutis terrarum crimina velis.

Idem I. Theb.

Reticenda Deorum

Crimina

Eleganter hoc quoque poterat. Sed omnino cri-

nem scripsit Nemesianus. BART.

44. CRINEM] Ed. Steyn. crimen. male. JOHNS.

44. NISI,] Regis Megarae. quem prodidit
 Minoi suā filia Scylla, fatalemque crinem absci-
 dit. Vid. Ovid. Lib. 8. & Apollod. JOHNS.

45. PIE FURANTEM] Horat. *Splendide mendax.*
 Vide Sophoclem Antigona. BART.

45. FURANTEM BUSTA] Antigonem dicit. Nam
 Creon post Etheoclem Thebanis rex, occisos à
 se mutuo fratres, alterum certe, sepultura arce-
 bat. Furata ergo noctu Antigone cadaver sepe-
 liit, ut potuit. BART. Sepulchra noctu pio a-
 nimo fratri clam parantem. JOHNS.

45. SOROREM.] Antigonem Polynicis sororem.
 quae fratris corpus, contra Creontis mandata
 humarat, sed deprehensa viva coniecta erat in se-
 pulchrum. Apoll. L. 6. S. 7. JOHNS.

46. PRAECEPIT] anticipavit, ut loquitur Au-
 sonius. Virgilius,

si lac praeceperit aestus.

Appulejus lib. IV. *statim quasi pridem praecepit,*
quod incipit velle. Hoc est, quod ait Ovidius

quicquid superi voluere, peractum est
 Virgil.

--- *Listora praecipere & venientes pellere terra.*
 Sic anticipere. Sallustius. *non sitim neque frigus ne-
 que lassitudinem operiri, sed omnia luxu anticipere.*
 Septimius lib. II. de Bello Trojano. *sempus pro-
 fectionis anticiperent.* Appulejus lib. IV. eodem.
 Ulpianus IC. I. XX. famil. Herciscund. Et *prae-
 ceptio* Jure consultis veteribus genus Legati, quod
praelegatum dicatur, cum haec edum uni prae cae-
 teris aliquid praecipendum datur. Vide Theo-
 philum Institut. de Legatis mentio in L. XLVIII.
 de Jure Fisci. BART. Olim. tractavit. praeco-
 cupavit. JOHNS.

47. ANTIQUI VULGATA EST FABULA SECLI.]
 Virgil. Ceiri.

Quod si versissimum proferre volunt genus omnis
Mirissimum seculi, modo sit tibi velle libido. BART.

48. PLA-

Nos saltus, viridesque plagas, camposque patentes
 Scrutamur, totisque citi discurrimus arvis:
 50 Et varias cupimus facili cane sumere praedas.
 Nos timidos lepores, imbelles figere damas,
 Audacesque lupos, vulpem captare dolosam

Gai.

N O T A E.

48. PLAGAS,] Tractus, regiones. JOHNS.
 49. CITI DISCURRIMUS] v. 2. *Discursusque ci-*
tos. Scrutamur dixit ut Maro.

Volucres quae Asia circum
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri.
Rimari situm raris Sidonius lib. II. ep. II.

Juga rimari canibus Getula videbar.
 Claudianus bello Gildonico. *Rimari naturam Soli.*
 Silius lib. VIII. *profunda rimari.* Alcimus Avitus
 lib. II. Quae omnes ejusdem generis phrasae sunt,
 quibus haec *scrutari campos.* BART.

50. FACILI CANE] quasi celerem dicas. Virgil. lib.
 VIII.

Miratur, facilesque oculos fert omnia circum,
Aeneas.

Propertius lib. II. Eclog. 1.

Sive lyrae carmen digitis percussit eburnis,
Miramur facileis ut premat arte manus. BART.
 Morigero. JOHNS.

50. SUMERE] sumere est capere. Appulejus
 libro II. *Nam cum quemdam conspexerit speciosae*
formae juvenem, venustate ejus sumitur, & illico
in eum & oculum & animum detorquet. Ita Lu-
 cretius. BART.

50. SUMERE PRAEDAS.] Vere, nec poetice
 tantum. Nam & Philosophus lib. I. Polit. cap.
 VIII. venationem praedatoriam agnoscit, & lati-
 us eam exequitur in Sophista divinus Plato. Un-
 de sensum pariter & stabilimentum capiet antiqua
 scriptura apud Manilium lib. IV. de sub Leone
 natis:

Ille novas semper pugnas, nova bella ferarum
Apparat, & pecorum spolio, vivisque rapinis.
Hoc habet, hoc studium; postes arnare superbos
Pellibus, & captas domibus praefigere praedas,
Et pacare metu silvas, & vivere rapto.

Perperam Gemblacensis: & vivere victor. Expres-
 sit enim Maronis illa Aeneid. VII.

Horrida praecipue cui gens, assuetaque multo
Venatu nemorum, semperque recentes

Convellare juvat praedas, & vivere rapto.

Quorum postrema totidem apicibus Aeneid. IX.
 repetuntur. Praedatoria autem haec venatio fe-
 re antiquissima est, & ad rude illud avum re-

ferenda, quo nuda silvas virtute movebant Incon-
 sulti homines. cumque venantibus non aliud ad-
 huc propositum esset, quam *feras interficere, &*
disecere praeda, ut accurate ostendit Lucretius
 lib. V. Unde forsan equos ad praedam, pro ad
 venationem, idoneos vocavit Varro de R. R.
 lib. I. cap. VII. *Neque eodem modo parantur ad e-*
phippium, ut ad praedam. Nisi scripsisse illum su-
 spicemur: ut ad rhedam. Et paulo ante quoque:
alii ad cursuram, alii ad rhedam. Cum & ibi ultimi
 recenseantur, & hic ephippiatis merito & ex or-
 dine opponantur qui irito ducunt epirhedias collo St-
 gnipedes. ut Juvenalis quoque distinguit Sat. VIII.
 Cujus generis & ille, qui molli trahit esseda collo
 apud Maronem Georg. III. & Silium. VLIT.
 Hinc & ipse Jupiter *Antaeus*, praedator, qui a ve-
 nantibus in praedae partem vocabatur, ut obser-
 vat Servius ad illa Aeneid. III. *ipsumque vocamus*
In praedam partemque Jovem. Hinc tot olim,
Viventes rapto populos, Silio lib. II.

Qui nisi de rapto vivere turpe putant.

Nasoni V. Trist. X. quosque vis rapique pascunt;
 ut lib. IV. de Sufanabibus idem Silius, & passim
 apud alios celebrari non mirum, cum Diis auto-
 ribus id facere fas sibi crederent. Xenophon al-
 ter in fine Cynegetici venatorem suum monet,
καθάπερ τὸ ἀλλοτὶ τῷ ἔργῳ, οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ ἀγ-
χωρίᾳ τὴν ἀνὴρ θύει, & inter alia *κατασκήσια, καὶ*
ἀπαρχὰς τῶν ἀλισκομένων ἀντιθίσιναι, praedatum prae-
 libamenta offerenda. VLIT. in Add.

51. TIMIDOS LEPORES,] Hoc perpetuum le-
 porum epitheton. Calpurnius. *Leporem parentem.*
 Unde in fabula Aphthonii sibi vitam non abjici-
 endam ajunt ranis adhuc se timidioribus inventis.
Λαλῶν δὲ, ἴθι περὶ τῆς λαγώς, ἢ δανείας ἢ ψα-
φῶ, περὶ τῆς δὲ ἡμῶν ἀνιδρότης.

51. IMBELLES DAMAS,] Damas felle carere
 scribit Arist. *χολῶν δὲ τῶν ζῴων τὰ μὲν ἔχουσι, τὰ δὲ*
οὐκ ἔχουσι ἐν τῇ ἡπατί. τῶν μὲν ζῴων οὐκ ἔστιν ἐν τῇ
ἐλαφῶ οὐκ ἔχουσι, οὐδὲ οὐκ ἔστι. Histor. lib. II. c. XV.
 An verum sit aliorum esto disquirere *timidorum*
 epitheto insignit eas certe Virgilius. BART.

52. VULPEM DOLOSAM] *Ποῦν οἷός τ' ἀλάνηξ ἀν-*
ἔχοντος δὲ μέγα. Unde dolosos homines sapientes

233

Gaudemus. nos flumineas errare per umbras
Malumus, & placidis Ichneumona quaerere ripis
55 Inter arundineas segetes, felemque minacem

Ar.

VARIAE LECTIONES.

54. Placidis] Placitis B.

NOTAE.

antiquissimi vulpium nominibus denotant. Et vulpes homines πολύτροποι. Persius.

Astutam rapido servat sub pectore vulpem.

Boëthius de Consol. Philos. li. iv. ca. iii. insidiator occultis surrexisse fraudibus gaudet? vulpeculae exaequetur. Claudianus de Eutropio callidissimo Eunuchus.

Vetulam texere palatia vulpem.

Idem ix. Ruffin.

Praedonesque lupis, fallaces vulpibus addit.

Sic Vlysses vetustissimus vulpes dicitur à Sophocle Ajace Mastigophoro. Minerva rogat.

Εἰν. τί γὰρ δὴ παῖς ὁ β' λατρεῖν;

Ajax respondet.

Ἡ γὰρ τίς τινος κινᾷ ὁ ἐξέμν' ὅτι;

Epictetus libro i. Dissertationum cap. iii. λύκοι ὄμοιοι, γινόμεθα ἄνθρωποι καὶ ἐπίκυλοι καὶ βλαβεροί. οἱ δὲ λύκοι, ἄγριοι καὶ θηελώδεις καὶ ἀνήμεροι. οἱ πλείους δὲ ἡμῶν ἀλόγικοι. Scilicet quia maxima pars hominum ingenio doloso. Sic Dominus ipse, adorandum nomen IESUS, Lucae xiii. ὁ Θεὸς ἡμῶν τινες φαρμακοὶ λέγοντες αὐτῷ, ἐξέλθε καὶ πορεύου εἰσεῖναι· ὅτι Ἡρώδης θέλει σε δαπατεῖναι. καὶ ἐπὶ αὐτοῖς πορεύθοντες εἰπάτε τῇ ἀλώπικι ταύτῃ. ἰδοὺ ἐμβαλὼν δαμάσια, &c. Vulpinari hinc usurpatur pro dolis vulpinis contendere. Appulejus lib. iii. an inquit, vulpinaris, amasio, meque sponte asciam meis illidere cruribus compellis? Ut ἀλωπικίζον apud Graecos. Aristophanes Vespiis.

Ὅν τι ἀλωπικίζον ὡς ἀμφοτέρωθεν γίγνεται φίλον.

Vulpinari etiam apud Varronem pro gradu in torto ire recte accepit Nonius, quod qui vitiligant, oppido imperite agunt. Nam & doctissimus Hesychius quoddam saltationis genus memorat ἀλώπικε usurpatum. Locus Varronis fuit Mysteriis. BART.

54. PLACIDIS] Scribendum, placitis. delectari enim Ichneumonem aquis. testimonio est ejus cognomen ἰνυδῶ quod Isidorus asserit memoriae

l. xii. c. ii. Quod vel ideo maxime notandum; ut Herodoti Melpomene interpres castigetur, qui eo vocabulo lutram accepit, Ichneumonem debens, quem Aegyptios divino honore dignatos notissimum puto. Caeterum hinc disci potest quam multa, quamque bella, & ab aliis Poëtis prorsus intacta Nemesianus scripserit, ut non injuria & ipse in principio libelli hujus sit gloriatus, intactam aliis viam se ingredi, nosque doleamus tantam jacturam. BART.

54. ICHNEUMONA] De mure, (vel cato potius,) ut hodie vocant, hoc judico. Aristoteles in historia, Plinius lib. viii. Pisides Cosmurgia, Philes jambis. Omnium elegantissime divinus Poëta Oppianus. iii. Kyneg. Nicander Theriacis. Diodor. Siculus. lib. i. Orus Apollo Hieroglyphicis, alii, quos nominare longum. BART. Idem, qui mus Pharaonis. Plinius inter feles recenset. Crocodilo animal insensissimum; quod ore admissum crocodilum necat. Vid. Salmast. Plin. Exerc. JOHNS.

54. PLACIDIS RIPIS] Quibus arcentur, qui lites amant, avidosque tumultus, civilesque strepitus, bellicae fragores, ut ipse edicit infra Aurelius. Et paulo abhinc ita Dianam invocat, quae saltus placidos silvasque pererras. Frustra itaque Barthius placidas ripas Ichneumoni addidit. VLIT.

55. SEGETES,] Καὶ χερσικῶς. quia crescunt more segetis. JOHNS.

55. FELEM MINACEM] Revera in tantillo corpore plenius animi & minarum nullum animal reperiri arbitror, addo & virium, quam felem feram. Vidi unam trium hominum verberibus resistentem, fustibus istam robustissimis, omnes illos convulnerasse, & citra eorum omnium voluntatem tamen evasisse. Vidi aliam sclopeti ictu mediam disjectam in saltum evasisse, nec potuisse vel vi vel astutia rursum in conspectum produci, etsi manifesta forent indicia & salvam illam manere, & quotidie cavo egredi. BART.

Gg

56. PRÆ-

Arboris in trunco longis praefigere telis,
Implicitumque sinu spinosi corporis Erem

Fer-

N O T A E.

56. PRAEFIGERE] A longe figere. Virgil. lib. ix.

— Simul ora virum praefixa videbant

Nota nimis miseris, atroque fluentia tabo. BART. Quid sibi vult illud prae nescio. malo praefigere. difficulter enim, nec nisi graviter vulnerati per-eunt. JOHNS.

57. IMPLICITUMQUE] Suo ipsius sinu involu-tum. IOHNS.

57. SINU] Sinu spinosi corporis implicitum, sinus enim quaevis convolutio, vel concamerata figura, ut sinus falcis à Columella dicitur lib. iv. c. xxv. Et sinus in mari apud Geographos. Propertius iv.

Quae sinus Foniae murmura condit aquae.

Sinus vestis, Idem lib. i. Ecl. ii.

Et tennes Coa veste movere sinus.

Sinus fundi apud Catullum. Sinus veli Tibull. lib. i. Elegia iiii.

Extremi sinus orbis.

Virgilio l. ii. Georg. Et sexcenta alia tanta talia Quod si mavis sinu pro gremio capere, non reluctabimur. BART.

57. EREM] Notandum Erem pro erinaceo aut erico usurpasse Nemesianum. Cujus quidem jam non subit exemplum. Haericem quidem apud Ambrosium in Hexaëmero legi, quasi ab haerendo dicas, pro eodem hoc animali, & quis scit an non & Haerem hic reponendum habeamus? Nam veteres libri, ut nostra quoque illa Longobardica Editio nullam omnino litteram diphthongum agnoscit, neque adeo adspirativam illam in totis Calpurnio, & Nemesiano nostro repraesentat. Is liber annum non habet adscriptum, nec locum ubi promulgatus est. Saltem in fine adscriptum typo, Andream Lot-ter architectum esse. Quem hominem Lipsiae in terra Misnia Germaniae habitasse conjicio, ex aliis libris eodem charactere ab eo excusis, qui penes me sunt. BART. Ita antiqui vocabant, quem postea ericium, & erinaceum; sive cum aspiratione hericium, & herinaceum. Quomodo & herem olim dixerunt à ἥρε, ἥρε, ut recte docuit omni laude major Salmastius. Sed vox nusquam pene, quod sciam, integra extat. Restituit eam à δῆρα Plauto Captivis Act. i. modo venare leporem, nunc erem tenes. Quo loco MSS. codd. irim & hirim fere habent, quasi herim scripserit. Quam vocem iidem codd. expressam

habent Menaechmis Act. iii. Sc. ii. cui ego aequae ac heris haeream. Ubi inepte vulgo: ac haeres. Sed Peniculus ibi Menaechmo sua verba reddit, qui paulo ante ita secum felicitatis suae rationem duxerat:

Prandi, potavi, scortum accubui, abstuli

Hanc: qualis heris nunquam erit post hunc diem.

Quo loco etiam male habita & accepta haec vox est. Praeivit mihi ad hanc lectionem antiqua scriptura: quo Fus heres. Unde editoribus aequae proclive fuit effingere, cujus haeres, vel heres; ac mihi veram lectionem elicere, qualis heres vel heris. Adludat Menaechmus ad herinaceorum morem, qui postquam ad satiem repleti sunt, volutati supra jacentia poma (ut ait Plinius lib. viii. cap. xxxvii.) unum amplius tenentes ere, portans in cavas arbores. Uti nos hodieque erinaceis assimilamus avaros illos, qui postquam opipare convivati sunt; reliquis mensarum onusti insuper recedunt. Ita nec contentus Menaechmus prandisse, potasse, scortum accubuisse, nisi pallam item auferret, erinaceo se onustiore discessisse gloriatur. Cui postmodo iterum suis ipsi verbis respondet Peniculus, ut leg. conjicio:

Occisus heres: non ego te indutum foras

Exire vidi palla?

Conspectus enim, ut erat palla uxoris suae involutatus, Menaechmus haud melioris sortis fuit, quam cum

Καμυλῶ τ' ἰχθίνον ἰδὼν ἐπὶ τὰτα φέροντα

Ράγμαι, δῶκεταιν τῷ δ' ἐπὶ θελοπιδῶ.

Quod ex epigrammate aliquo citat Suidas in ἰχθί. Altero quoque loco, ut jam coepi dicere, suis Menaechmo verbis respondet Peniculus: cui ego aequae ac heris haeream. Prandio scilicet, aequae ac heris praedae suae haeret. Nisi potius ita distinguatur:

Cur ausus facere? cui ego aequae ac heris haeream.

Ut minantis haec sint. Cui (nempe tibi, qui ausus es me absenti funus facere prandio) ego aequae durus ac asper jam sum ac heris. Itaque allusum ad Graecorum dictum: πῆρι ἢ δύο ἰχθύες εἰς φίλῳν ἔλθουσιν. Vel ad illud potius: ἰχθύς παρὰ χύτρε. Quod melius in asperos, quam in morosos, ut Erasmo visum, quadrat. Aristophanes Pace:

Οὐδέ ποτ' αὖ θεῖος λαὸν τ' ἀσχυρὸν ἰχθίνον.

Quo & Varro respexit Sexagesi: Se circumspexisse

- Ferre domum: talique placet dare lintea curae;
 Dum non magna ratis vicinis fueta moveri
 60 Litoribus, tutosque sinus percurrere remis,
 Nunc primum dat vela notis, portusque fideles,
 Linqvit, & Hadriacas audet tentare procellas.

Mox

VARIAE LECTIONES.

62. Tentare] Tranare G.

NOTAE.

atque invenisse, quum dormire coepisset tam glaber quam Socrates, alvum esse factum ericium è pilis albis cum proboscide. Ita scripisse Varronem credo. Vel ita: alvum esse factum ericiam. Augent fidem ea, quae ex eadem Sexagefi citat Nonius alibi, illis prioribus ita subiicienda:

O stulta nostri pectoris dormitio

Vigilabilis, quae me puellum imbuere

Cepisti.

Nam puellus iste queritur una nocte pectinem pullulantem sibi albis (f. alius) pilis, & tã aidōia proboscidis in modum crevisse. Sed nequis Cato nos in diverticulis hīce deprehendat, in viam redeamus. VLIT. Adde, Plautum videri aluisse, ad asperam coenam, cum in Captivis parasito dicit, nunc erem tenes. Horatius Epod. v.

Horrens capillis, ut marinus, asperis

Echinus, aut currens aper.

De puero apud Varronem una nocte pubescente, adde Martialem lib. iv. Epigr. vii.

O nox quam longa es quae facis una senem.

Vide reliqua. Plinius lib. vii. cap. xi. In *Albama* gigni quosdam à pueritia statim canos, refert. Et c. iv. de Androgyno, nupsisse etiam; mox barbam & virilitatem provenisse. Memini me puerum puellam trimam vidisse barbatam, totoque fere corpore, consuetis praesertim locis, pilis fere incanis, obstitam. Porro, quod *Vigilabilis* restitui Varroni, exemplum habet in *volabilis*, quo idem utitur in Meleagro. VLIT. in *Add.* Erinaceum. Hedge-hog. JOHNS.

58. DARE LINTEA] Vela immittere. Virgil. Aeneid. iii.

— Certum est dare lintea retro.

Lintea enim Poëtis vela sunt. Propertius lib. iii.

Jungiteque extremo felicia lintea malo,

Nam liquidum nautis aura secundat iter.

Poëmata vero cum navium cursu comparari, alibi plurimis à nobis exemplis demonstratum est. BART.

59. DUM NON MAGNA RATIS] Similis com-

paratio à navi non ausa primitus ponto se credere apud Papinium vi. Thebaide, Claudianum praefatione librorum de Raptu, Ovidium. BART.

59. DUM] Cum malo. quandoquidem nunc primum mea tenuis musa, olim rebus levioribus exercita, majorem audet aggredi materiam. JOHNS.

59. NON MAGNA] Parva. JOHNS.

59. VICINIS LITORIBUS,] Claudianus.

Tranquillis primum trepidus se credidit undis,

Littora securo tramite summa loquens. BART.

59. VICINIS SUETA MOVERI LITORIBUS,] Si Eclogas istas, quae sub ejus nomine prostant, aut alias ulla scripsit Nemesianus, de illis hic illum loqui censeam. Sed, ut dixi, non meminisse illarum Vopiscum, argumento est nullas ab autore nostro scriptas esse. Meminit ille *ἀνδρῶν*, meminit & *ναυκῶν*. Quae ipsa hīc potius intelligi debere, expressissima verba innuunt. Nisi quis allegorice ea accipienda esse ex sequentibus colligat. VLIT.

59. VICINIS] Adeoque notis, & minus periculosis. JOHNS.

60. PERCURRERE] Currere mare usurpat Virgilius, pro navigare.

— *Vastumque cava trabe currimus aequor.*

Et eleganter admodum *currus* ipsi pro navibus ponuntur, ut notarunt viri doctissimi, Turnebus, Muretus lib. i. Var. cap. xi. Falcoburgius ad Nonnum, Rittershusius ad Oppianum. Carrio ad Valerium Flaccum, Gifanius Lucretium, Meursius Lycophronem. BART.

61. NOTIS,] Ventis turbidioribus. argumento grandiori. JOHNS.

61. PORTUS FIDELES,] *Statio malefida* contra Aeneid. ii. *luti*. Sic *lorica fidelis* apud eundem lib. ix. BART.

62. HADRIACAS] Acerrimas, quales Hadriatico oriuntur mari. Non possum non culpae
 Gg 2 Ne-

Mox vestros meliore lyra memorare triumphos
Accingar, divi fortissima pignora Cari,

Ac-

N O T A E.

Nemesianum, qui tam enormia de re tenui.
JOHNS.

62. TENTARE] Meus liber, *tranare*. Sed
correctorem nihil esse mutandum. Claudianus.

*Mox longos tentare sinus, & relinquere terras,
Et leni caepit pandere vela Noto.*

63. MELIORE] Vetus liber, *maiore*. Quod
correctores cur mutarent, causam non habebant. Statius:

*Tempus erit cum laurigero tua fortisq; oestro
Fasta canam.* —

Et magnus aliqui pro spectatissimo atque optimo. Plinius lib. II. *viri ingentes supraque mortalium naturam tantorum numinum lege deprehensa.* BART.

64. DIVI CARI,] Honorem defunctorum viventi Principi dat; *divum* vocans. Sed qui inferius paullo plane *Deum* appeller, hoc suo jure fecerit. Sed *divum* ideo vocat Carum, quod Imperium jam in fratres filios diviserat, ipse expeditionem obiens in Orientem. Quare filiis administrantibus Imperium jam quasi divum numero accesserat Carus. *Sic fraterno numine edomitas gentes* mox dicet. Clarum igitur quo tempore haec scripserit Nemesianus. BART. Quamquam vivo adhuc Caro *καὶ νυν* haec condidisse Nemesianum verisimile sit, non tamen absolvisse nisi post mortem ejus, & filiis in Imperium succedentibus dedicasse, ipsa verba fidem faciunt. Cur autem vivo Caro scripta esse existimem, hisce potissimum argumentis inducor. Primum, quod ab excessu Cari usque ad Numeriani necem, minus temporis interfuerit, quam ut id condendo alicui operi pulvinaris digno sufficere potuerit. Tum etiam quia Vopiscus refert Numerianum contendisse cum Nemesiano, qui *ἀλλήλων*, *καὶ νυν* & *ταύτων* scripsit. Si enim *καὶ νυν* Nemesiani vidit Numerianus, necessario sequitur ut illa antequam ipse cum patre Caro ad bellum Parthicum proficisceretur, & nondum, uti jam sunt, sibi dedicata viderit. Mortuo jam Caro Numerianus Nemesianum videre non potuit, adeoque nec dedicationem hanc legere, quippe in reditu ex Oriente extinctus. Posterius tamen hoc levi manu everti potest. Non enim cum Nemesiano in scribendis *καὶ νυν* contendisse Nu-

merianum, sed cum eo Nemesiano, quem ipse sciebat *καὶ νυν* scripsisse, refert Vopiscus. Videtur itaque Aurelius noster, simulac ad Persicam expeditionem se contulisset cum Numeriano Carus, discessum domini sui ut solaretur, rus, vel forte ipsam patriam suam Carthaginem secessisse, atque ibi *καὶ νυν* haec scribere coepisse. Quod mox plenius astruam. Accepto de morte Cari nuntio, cui inscribere illa forsam proposuerat; mutato proposito, ut novum apud novos dominos favorem sibi conciliaret, illico his eâ quâ videmus adulatione inscriptis: facta infectaque, utcumque fama è longinquo acceperat, laudibus eorum subscribens, vel affingens. Quin etiam Romam redire decrevit, ut ipsis triumphantibus & Imperatoribus solemniter declarandis haec simul cum nova devotione offerret. Pervenisse tamen & obtulisse credibile non est. Quin potius inabsoluto, uti extat, *καὶ νυν* opere in mediis turbis, vel forte etiam inter reliquos Cari vel Carini domesticos periisse putaverim; antequam Diocletianus quieti suae restituerit imperium. Haec conjicere quidem licet, non asserere. Caeterum quod vivo Caro haec scripsisse & filiis ejus dedicasse asserat interpres, quam verisimile sit, operae pretium est excutere. *Divum*, inquit, ideo vocat Carum, quod imperium jam in fratres filios diviserat, ipse expeditionem obiens in Orientem. Quare filiis administrantibus imperium jam quasi divum numero accesserat Carus. Quae ridicula plane, & *ἀναιδέα* sunt. Cui tamen Vopiscum, citat & Aurelium Victorem Schott quasi ex illis haec tradat. Fefellisse illum videtur quod uterque refert, Carum *liberis Caesaribus nuncupatis ubi primum accepit imperium* ad bellum Persicum properasse. Idque amplius, quod Carino Gallicanum imperium cessisse, & *habuisse in animo Carum, ut Carino Caesarum abrogaret imperium*, ex Onesimo tradat Vopiscus. Ista haec enim, si tamen vel forsan legiti Barthius, co traxit, ut Carino imperium jam cessum pro parte, altera parte Numeriano relicta, atque adeo veluti privatum Carum filiis suis non sibi bellum Persicum obissi, ariolatus sit. Ideoque mox subdere Aurelium, *edomitas fraterno numine gentes*. Primum hoc errat, quod Caesarem &

65 Atque canam nostrum geminis sub finibus orbis
Litus, & edomitas fraterno numine gentes,

Quae

N O T A E.

& Imperatorem esse, & Gallicanum vel Caesarum imperium à Romano, absolute καὶ ἰσχυρὸν Imperio dicto, non distinxerit. Secundum πάσης γὰρ, quod Numerianum quoque acque ac Carianum imperium administrare dixerit, oblitus & nescius ejus, quod ipse ex Vopisco refert, Carino Galliis praefecto, Numerianum cum ipso Caro in Orientem profectum. Tertium, quod si filiis suis, simulac expeditionem in Orientem susceperat, cessisset imperium Carus, nunquam ipse Imperator fuisset, quia cum ipso imperio eam susceperit. Verba Vopisci de Caro: *ubi primum accepit imperium, consensu omnium militum bellum Persicum, quod Probus parabat, aggressus est.* Idem paullo post, *Imperatoris Persici nomen meruisse eo bello tradit Carum, quod ille sibi nequicquam assumpsisset, si penes filios ejus jam summa imperii itetisset.* Unde patet primo quam ridicula illa argumentatio Interpretis, tum quam stupenda in ipsis quae legisse se ostentat supinitas ejus, & ἄπιστος sit. Tolerabilior fuisset, si primae conjecturae, honorem scilicet defunctorum viventi Caro datum, propius institisset; aut Calpurnii sui (ita vocat) Ecl. x. attentius considerasset, ubi Carum jam primum Imp. factum (non autem filios ejus, ut Barthius, aut alterutrum, ut δὲ πάλιν Casaubonus ariolantur) aliquoties Deum vocat: *Dum populos Deus ipse reget.* & deinde: *afflictum melior Deus auferet aerum.* Aliquoties etiam Ecl. xv. Et Deos insuper vocat Carum & filios ejus Ecl. vii. Sed & Aurelius noster statim abhinc: *Paene prior genitore Deo.* Caro scilicet, qui hanc appellationem ambiisse aut saltem amasse videtur. Unde & nummi ejus, ut Viri docti testantur inscripti: ΘΕΩ ΚΑΡΩ. Alius: DEO ET DOMINO CARO AUG. Item alius, quem citat Casaubonus: DIVO CARO PARTHICO. Qui tamen an vivo Caro cusus sit, magnopere addubitem. Aut sit sane. Nam ne sic quidem Divum Carum pro vivo accipere hic licet apud Aurelium. Obstat, quod non tantum filiis ejus, sed maxime etiam domino suo nominatim victoriam illam Parthicam, cui soli debebatur adscripsisset ipsius Cari, ut ex Calpurnio ostendimus, domesticus pene cliens Aurelius. Obstat etiam, quod cum Numerianum

Ultum Ramalei violata cacumina regni

dicat, haud dubie mortem Cari ab ipso veluti expiatam intelligat, quasi post patrem aliquid in Persas ultra, & *intima Persidos* tentaverit Numerianus. De quo suo loco latius. VLIT. Defuncti & inter Deos relati. JOHNS.

64. PIGNORA] Carinus & Numerianus. JOHNS.

65. NOSTRUM] Jam nostrum. bello partum & nobis subditum. JOHNS.

65. GEMINIS SUB FINIBUS ORBIS] Imperii extensionem ad utrumque orbis latus dicit. Calpurnius de iisdem principibus Ecloga i.

*Scilicet ipse Deus Romanae pondera molis
Fortibus excipiet sic inconcussa lacertis,
Ut neque tralati sonitu fragor intonet orbis,
Nec prius ex meritis defunctos Roma penates
Censeat, occasus nisi cum respexerit ortus.*

Quae quomodo capienda sint, vide in nostris ad eum Poëtam Animadversionibus. Et sane verissimum est magnam spem fuisse & Cari expeditionis & coëptorum Numeriani, insignis spei principis. BART.

66. LITUS,] Utriusque Oceani littora ait in potestatem Romanorum futura, quod mox declarat nominibus fluviorum utriusque climatis. BART.

66. EDMITAS] Proflus quasi eradicatas ex suis imperiis. *Edomare* sustollere exponit Schol. Horat. lib. iv. Carm. v. BART.

66. FRATERNO NUMINE] Quasi Dii in gratiam filiorum patri indulserint victorias illas facit. Sic Horatius lib. xv. Carm. xiv.

*Ut Barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu:
Primosque & extremos metendo,
Stravit humi sine clade victor,
Te copias, te consilium, & tuos
Praebente Divos.*

Sic Claud. & Sidon. Apollin. ut ad illum notavimus. BART. Quasi Dii in gratiam filiorum patri indulserint victorias, ait Interpretes. Ita nugae nugas ducunt. Numen hic non Diis fratrum victoriae faventibus, sed ipsis fratribus attribuitur ab autore nostro; quos mox vocat *bona numina terrae*; ut *numen Caesareum* de Caro dixit Calpurnius Ecl. xv. Idem Ecloga vii. primi quoque Bucolici:

G g 3

Nunc

Quae Rhenum Tigrimque bibunt, Ararisque remotum
Principium, Nilique bibunt ab origine fontem.

Nec taceam primum quae nuper bella sub arcto

70 Felici, Carine, manu confeceris, ipso

Pae-

NOTAE.

*Nunc tibi si propius venerandum cernere numen
Sors dedit, & praesens vult inque habitumque
notasti,*

Dic age, dic Corydon, quae sit modo forma Deorum.
Intelligit enim proculdubio non tantum Carum,
sed & hos ipsos filios ejus, Carinum, & Numerianum, qui simul cum patre spectaculis praefuerunt. De iis ipsis verba sunt Vopisci: *Memorable maxime Cari, & Carini, & Numeriani hoc habuit imperium quod ludos Romanos novis ornatos spectaculis dederunt.* Uti bene illa ex MS. codice restituit *ἀντὶ* Salmasius. VLIT. Cum Dii terrarum essent Imperatores, numen illis adscriptum non miror. Nihil frequentius Imp. Justiniano nostro, qui saepe *nostrum numen* ponit, ut bis in pr. L. 5. C. de rec. arbitris. Et L. 2. C. de Emphyt. Unde in L. 16. C. de Judiciis: *Imperiale numen*, restituendum. Idque exemplo Zenonis, L. 3. in pr. & §. ult. C. ubi Senatores vel Clariss. numen quoque sibi attribuentis. Hinc L. 2. C. de Fabric. *Adoranda Aeternitas Imperatoris.* Et *Caeleste oraculum*, pro rescripto Principis L. 5. C. de Jurisdic. omn. Judd. Et *Divina domus, & sacra beneficia* L. un. C. ubi Militantes. Et tit. sequens, *Ubi causae fiscales vel Divina domus*, id est, Imperatoriae. *Divina praecepta*, pro mandatis Imp. L. 3. §. 3. C. de summa Trinit. & *nostra Divinitas* ibid. §. 4. Quo forsan pertinet, quod Suidas in *Τελεταιαίς* refert Justinianum ab eo persuasum fuisse, *ὅτι τὸν ἀναβαίνει*. *ἀδ' εἰς τὸς ἑσθλὰς μὲν σαρκὸς ἀναληθῆς τε*. Ammianus hinc defendendus lib. xxviii. *ut obsecrata ritu sacrorum solemnium Numina erga se Imperatoris deliniret.* Ita lego: puta Amantius. Et confirmatur hinc emendatio mea in Chronico Alexandrino, *μὲν θείῳ Κίτῳ*. Sic enim *θείῳ κίτῳ* in Basilicis saepe, quae *divina jussio*, in pr. L. ult. C. de sport. & L. xii. §. 3. C. de Judiciis, ubi & *divina adiutio* dicitur. VLIT. in Add. Carino & Nemefiano, fratribus. Cui Historiam & gesta Carini & Nemefiani perlegere lubet, adeat Vopiscum; Eutropium, Victorrem. JOHNS.

67. BIBUNT,] Ex illo Maronis.

Aut Ararim Parthus bibet aut Germania Tigrim.

ubi yide Criticos. BART.

68. BIBUNT] Plane inficeta geminatio hujus est verbi, nec tamen aliquid consilii aut opis in libro antiquitus excuso. Sed in talibus Poëtis saepius obturandae sunt aures Poëticae. BART. Ubi, Nemefiane, est illa tua vis poëtica? ubi ille Deus, qui in exordio tanta tibi indulgit? nimirum abiire nisi malus te laesit librarius. at certe laesit; neque enim tam frigidus amas repetitiones. repone itaque vel, colunt, vel vident. aut quodcunque tibi, Lector, melius occurrerit. JOHNS.

68. AB ORIGINE] Quia ignota Nili origo, remotissimas gentes ea describebant. Lucanus lib. i.

Et gens si qua jacet nascenti conscia Nilo.

Claudianus in Olybrium.

Calido si quis conjunctus in axe

Nascentem te, Nile, bibit. BART.

69. PRIMUM] Quae nuper primum confeceris. Carinum à Patre praefectum Galliarum imperio, cum Numerianum secum duceret in Orientem, auctor Vopiscus. Vide & Aur. Victorem Schotti. Hoc innuit *sub arcto* agens Nemefianus noster. BART.

69. QUAE NUPER BELLA SUB ARCTO] Scimus ex Vopisco, Carinum à patre ad Persicam expeditionem accincto decretis sibi Gallias atque Italia, Illyrico, Hispaniis, ac Britannis & Africa, Caesarianum tenuisse imperium. Victor autem Scotti ad munimentum Galliae missum simpliciter dicit; uti & Vopiscus antea *Carinam ad Gallias tuendas* destinatum dixerat. Quo tamen successu egerit, quasve victorias obtinuerit, ab iis quos ad manum habeo Historicis non traditur. Fortasse & ipse Nemefianus magis ex adulatione & Poëtica fingendi quidlibet licentia, quam comperto, aut etiam rumore aliquo accepta, haec cecinit. VLIT.

70. CONFECERIS,] Sane, etsi, hoc verum non est, strenuum tamen militia Carinum fuisse ex iis quae post patris obitum manu egit, satis apparet. vide Victorem. Sed exercitum fortissimum potius illa egisse quam vecordem Imperatorem crediderim. Lege Eutropium libro nono Breviarii Historici. BART.

71. PAE-

Paene prior genitore deo: utque intima frater
Persidos, & veteres Babylonos cepit arces,
Ultus Romulei violata cacumina regni.

Im-

N O T A E.

71. PAENE PRIOR GENITORE DEO:] Hujus quoque, an prior bellum Gallicum Carinus, quam Persicum pater ejus confecerit, fides penes autorem sit, ut maxime ambigua. Nam nec Persicum quidem confectum ab ipso Caro fuisse, satis certo traditur, quamvis PARTHICUS in nummo vocetur, & *Persici Imperatoris nomen merueris*, autore Vopisco. Idem quippe addit, quasi debellati nondum essent, *Licet plane ac licebit per sacratissimum Caesarem Maximianum Persas vincere*. Utrumque id se habuerit, pro confecto aestimatum fuit, postquam ipsos Persas praelio sudisset, ut verba sunt Eutropii, quae ita vertit Pacanius: *καίτοι τε (ἢ αὐτῶν πόδας συνεπλοκάε, quasi plane debellasset. quod & ipsi Numeriano tribuit Aurelius, cum subdit. Intima &c. VLIT. Caro. JOHNS.*

71. DEO: Elisionem & o neglexit, quod indicium non infeliciter à nobis restituta esse aliqua hujus generis in Eclogis hujus Poetae, & ad Calpurnium. Vide ad hujus carmen quintum quae notavimus. BART.

71. INTIMA] Progressi erant ultra fatalem Romanis terminum Ctesiphontem Carus, atque Numerianus, eamque Victor Schotti causam fulminati senioris principis affert. Nec dubito haec scribente Nemesiano famam praeliorum fortunatorum magnam fuisse. Nam patre occiso Numerianus tamquam patrato bello administrare coepit omnia; & Carus jam habebat titulum Persici. BART.

71. INTIMA FRATER PERSIDOS, &c.] Aurelius Victor: *At Numerianus, amisso patre, simul confectum aestimans bellum, cum exercitum reduclaret, Apri praefecti praetorio soceri insidiis exstinguitur*. Videtur itaque & post mortem patris aliquid in Persas tentasse ipse Numerianus, quo Romulei violata cacumina regni ulcisceretur. Vel si ab ipso Caro jam confectum bellum fuerat, ut alii tradunt, & vulgata quoque apud Victorem distinctio prae se fert, non est quod Poetae nostri figmentum historicae veritati opponamus. Ipsi enim Numeriano hic rerum à patre bene gestarum, quia aderat saltem, & quidem *εὐκτα* (καὶ αὐτῶν, ut Pacanius loquitur, laudem attribuit. Quo certius constat mortuo Caro haec cecinisse, quae vivo illo non licuisset citra laesae majestatis crimen, & certissimam manifestae ob-

trestationis poenam. Quod autem *intima Persidos* à Numeriano occupata dicat, id ne ab ipso quidem Caro factum, si Persidos proprie dictae intelligas. Nam vel intra Mesopotamiae fines victoria illa stetit. Persida itaque posuit pro universo Persico imperio, ut Ammianus eam describit lib. XXIII. *Sunt autem in omni Perside hae regiones maximae: Assyria, Susiana, Media, Persis, Parthia, Carmania major, Hyrcania, & infinitae aliae*. Adeo ut ita quoque vix primos limites ejus attingisse possint videri Carus & Numerianus, qui Mesopotamiam vixdum egressi erant. Aurelius Victor: *Igitur Carus [] Numeriani comitatu in Mesopotamiam pergit protinus, quod ea Persarum quasi solemnibus bello subest. Ubi suis hostibus, dum gloriae inconsulte avidior, Ctesiphonta urbem Parthiae inclutam transgreditur, fulminis tactu conflagravit*. VLIT. Haec praeconia, quae Carino attribuit Nemesianus, falso afficta censet Vlitius, & patris gesta filio assignari ab adulante Poeta. JOHNS.

71. FRATER] Numerianum non potest eloqui versu. BART.

72. BABYLONOS] Mesopotamiam Persis eripuit Carus. vide Sextum Victorem Schotti. Seleuciam cepit Carus. *Babylonos arces* ipsam urbem significant. Nam alioqui tota Assyria *Babylon* nuncupatur. vide Martianum Capellam lib. VI. BART.

72. BABYLONOS CEPERIT ARCES,] Ammianus paulopost: *Splendissimae vero in omni Assyria urbes & pervulgatae hae sunt tres: Babylon cujus moenia bitumine Semiramis struxit; arcem enim antiquissimus rex condidit Belus: & Ctesiphon, quam, Vardanes praefectis temporibus instituit, posteaque rex Pacorus Graeco indito nomine Persidis effecit specimen summum*. Merito itaque veteres arces Babylonos, & haec *Persidos intima* vocavit noster, si ipsius tantum Babylonos, siue Babyloniae arces universim intelligat. Nam & Cochen arcem, Ctesiphontis arci ita conjunctam, ut unius tantum civitatis speciem ambae praebeant, una cum Ctesiphonte cepit, ut refert Eutropius, qui *urbes nobilissimas* vocat. VLIT.

72. VETERES] Arcem enim antiquissimus rex condidit Belus. Vid. Eutropium. JOHNS.

73. CACUMINA REGNI] Quippe illud extremum cacumen Romani imperii erat, quod proximum Euphrati terminabatur, quem fluvium *Adria-*

Imbellemque fugam referam, clausasque pharetras

Par-

V A R I A E L E C T I O N E S.

75. Nulla] *Muta G. & B. Nota*] Vota G. voto B.

N O T A E.

Adrianus Imperator medium inter Persas & Romanos esse voluit, cum Trajan. usque Tigrin provincias fecisset. Sext. Rufus. BART.

73. VIOLATA CACUMINA] Meras nugas iterum agit Barthius, dum Euphraten hic Romulei regni cacumen dici, si tamen verba illius intelligo, autumat. Nec certius scio an veritati aequae ac huic loco conveniat, quod in Alexandrino Chronico reperio Numerianum fratris sui Carini à Persis occisi necem felici in illos expeditione facta ultum ivisse. En totam sua fide narrationem: Οὐδὲ γὰρ ἐν ἐπιστοπῇ Ἀντιόχειας μεγάλης, καὶ ἐκτὸς πατρίδας Κάρου ὁ βασιλεὺς ἀπὸ πολέμου καὶ Περσῶν μὲν ἔδειξεν αὐτῷ Κάρου ὅτις Κάρου ἐκτελευτήθη ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ. Καρὸν δὲ ἀνιστὰς ἔφηνεν εἰς Κάρου πλὴν πόλιν. καὶ ὁδοφύλακται οἱ Πέρσαι ἔλαβον αὐτὸν ἀχμαλῶν, καὶ ἔδειξεν αὐτὸν ἰδὼν Κάρου, καὶ ἐκτελευτήθη αὐτὸν ἐκείνῳ δέμα αὐτῷ σάκκῳ καὶ σμυρναῖος ἰφύλαξοι εἰς ἰδίαν δέξαν. Τελούτα δὲ ἔταξεν Κάρου ἐν ἰδὼν καὶ μὲν θάνατον αὐτῷ Νυμεριανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτῷ ἐκτελευτήθη καὶ Περσῶν, εἰς ἐκτελευτήθη ἔδειξεν ἀδελφὸν Κάρου, καὶ ἀδελφὸν αὐτῷ Νυμεριανὸς. Primum quidem hoc errat & quidem dupliciter, quod Carinum cum avunculo suo Caro in Persas profectum dicit. Nec enim cum Caro unquam profectus, nec Carum avunculum, sed patrem habuit. Praecessit paulo ante: Ρωμαίων ἀπὸ ἐκτελευτήθη ΚΑΡΟΥ ἅμα τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ Κάρου καὶ Νυμεριανῷ ἦν γ'. Cujus tam propere oblitum esse hic autorem nolim existimare, sed potius scripsisse: μὲν ἔδειξεν Κάρου, cum divo Caro. Quomodo vivum quoque indigestum fuisse supra ostendi. Sed utcumque hoc excusamus, reliqua à veritate plurimum insuper exorbitant. Nunquam enim vel Persas adiisse Carinum aliquis tradidit. Victor Schotti: *At Carinus ubi Moesiam contigit, illico Margum juxta Diocletiana congressus, dum victos aride premeret, suorum illu interiiit.* Non itaque in Perside, nec à Persis; nec victus, nec eo, quo Graeculus narrat, mortis genere periit. Quapropter nec illud verisimile, quod addit, post necem ejus Numerianum, suscepta in Persas expeditione, fratrem suum ultum ivisse, claramque de iis vi-

ctoriam reportasse. Nec ut hinc Nemesianum ista inferre interpretemur, fidei tantum quantum verbis quidem, congruum est. Aliud itaque fuit, quo Romanae majestatis laesae reatum subierint & luerint Persae. Veritati consentaneum maxime est, ut, quia Mesopotamiam Romani imperii ditionem iterum incurfarent, rebellionis & seditionis reos habitos fuisset Persas intelligamus, ideoque à Caro & Numeriano (cui soli item hoc, ut reliqua patris gesta, affingit noster) punitos quasi. Victor de Caro: *Numeriani comitatu in Mesopotamiam pergit protinus, quod eo Persarum quasi solemnibus bello subest.* De eodem Eutropius: *Sed dum bellum adversus Sarmatas gerit, audito Persarum tumultu, ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit.* Verisimile & illud, ut quia in Perside fulminatus occubuerit Carus, eo violata cacumina imperii Romani censuerit Aurelius, patrisque necem ultum Numerianum, quasi postea quidquam in Persas tentaverit, vel audiverit, vel audivisse finxerit. Ideo enim & supra cecinit, *intima Persidos* ab eo capta. Ubi vide quae adnotabam. VLIT. Cari mortem intelligit, qui fulminis tactu conflagravit. Vid. Victor. JOHNS.

74. IMBELLEM FUGAM] Parthorum fuga, ut hodie Turcarum perniciosissima sectantibus, telis in altum ab iis emissis, quae sequentium capitibus inciderent, itaque imbellem eorum fugam pro gloria Romana recenset. Persae autem cum haec scriberentur jam subegerant nomen Parthicum, de quo lege Zosimum l. i. De fuga Parthorum eleganter Sidon. l. ix. Epist. xii.

*It equo, reditque telo,
Fugiens fugansque Parthus.*
Silius lib. x.

*Pennaque fugacior ibat
Quae redit in pugnam fugientis arundine Parthi.*
Boëthius de Consolat. lib. v. i. carm.

*Rupis Achaemeniae scopulis, ubi versa sequentum
Pectoribus figit spicula pugna fugax.*
Vide Justinum libro xli. Dionem lib. xl. BART.

75. PAR-

- 75 Parthorum, laxosque arcus, & spicula nulla.
Haec vobis nostrae libabunt carmina Musae,
Cum primum vultus sacros, bona numina terrae,

Con-

V A R I A E L E C T I O N E S.

76. *Vobis*] *Nobis*, conj. Bart.

N O T A E.

75. PARTHORUM,] Id est, Persarum. Ita Cresiphonta urbem Parthiae incolam dixit Victor, quia Persico imperio suberat. Et in nummo DIVUS CARUS PARTHICUS, quia imperatoris Persici nomen meruerat, referente Vopisco. VLIT. Pro Persis, ut promiscue modo Persas, modo Parthos, vocat passim in Persicis Ammianus. Nam utrumque nomen ex *فرس* Phars (ut sua lingua vocantur) derivatum; Et *Πάρσις* à Graecis sibilo ore *πα* & *σι* eliquantibus (ut hodie Angli quoque) pronuntiatis, docet Maximus Salmasius, lib. de Hellenistica cap. II. Quanquam idem ad Solinum, & Valesius ad Ammianum de Perside aliter fenserint. Hic de Juliano etiam: expeditionem parans in Persas, Parthici cognomentum inferere titulis suis ardebat. Eadem, qua Carus apud Vopiscum, praecipitantia. VLIT. in *Add.*

75. LAXOSQUE ARCUS,] *laxati arcus* apud Parthos indicium pacis. Vide Plutarchum Crasso, Appianum Parthic. BART.

75. SPICULA NULLA.] Vetus noster Codex, *muta*. elegantissima scriptura praefert. Quam quid mentis fuerit immutantibus correctoribus, nondum expiscari potui. *muta* sunt retusa translatione à mutis qui stuporem praeferunt. *Mutas artes* non alia ratione Virgilius dixit lib. XII.

— *Mutas agitare inglorius artes.*

Quae vulgo scilicet gloriam nullam quaerunt. *moestitiam mutam* Attius *ἐπιπαισμάχη* apud Nonium. Et multa talia in Poëtis. BART. Eleganter. Quasi nulla, quae in Romanos porro mittere possent rebelles Persae, reliqua illis fecisset. Ita enim victis irrideri solet, non superesse illis, qui laedant. Nulla itaque quae perdita. Maro Ceiri.

Ne tantum in facinus tam nulla mente sequaris.

Tam perdita, & amenti mente: aut quam nullam habes. Plautus Cistellaria Act. II. *Ita nullam mentem animi habeo*. Ubi perperam vir doctus substituit: *ita nubilam mentem*. Ibidem Act. IV. 2. *Nulla est, neque ego sum usquam: perdita*

perdidit me. Quin itaque obmutuisse hic potius Barthium vellem, quam ut suo sibi codice, quem nullus habuit, in pessimam optima & sincerae locutionis corruptelam pellexisset optimum Gronovium, qui istius fiducia hic legi maluit: *Spicula muta*. VLIT. Recta locutio. Ita saepe res nulla pro nullius pretii aut meriti. Baucis & Philaemon in divina illa coena apud Nafonem, *veniam dapibus nullisque paratibus orant*. Et Metam. XI.

Nulla est Halcyone, nulla est, ait, occidit.

id est, perdita est; ut apud Plautum & in Ceiri. VLIT. in *Add.* Barthius *muta* è MS. quod impenitens aridet. quid, quaeso, est hoc? *referam spicula nulla*. cur non & arcus nullos, i. e. perditos, ut Vlitius explicat? Barthii seu lectionem, seu conjecturam libens amplector, quam docte illustravit Gronovius, ad Statii sylvas. Sic enim ille: *muta spicula* sunt quiescentia, quae non per aërem sonanti arcu impulsa stridorem edunt. Lucan. *Scythicae strideret arundinis aër*. Suaviter Eurip. *τοξόχης ἄλλμυς*, dixit in Hercule. Fur. Homerus:

Δεινὴ δὲ κλαυγὴ γένει δ' ὀγγυρεῖτο βιοῖο.

Stridentis Sibila telis. Silius. Dion. Perieg. de Parthis.

Ἄισι δ' ἡ χάρις ἀνὰ χθόνα δῶπ' ἀκόντων

ἢ βελίων. ——— JOHNS.

76. HAEC LIBABUNT] Haec prima offerent carmina. JOHNS.

76. VOBIS] Arbitramur vobis rescribendum. Libari enim diis solet, nec est hic aliud quam sacrum verbum. De ritu libandi vide Lipsium, politissimum antiquitatis vindicem, Poliorcetico quinto, & *ἑταυμάσιον* B. Briffonium de Formul. primo. BART. Ita Pithoeus. Omnes Edidi. nobis. quod nihili est. JOHNS.

77. CUM PRIMUM &c.] Videtur itaque Carthagine in patria sua, vel ruri alicubi, Romam tamen remotus multum, scripsisse Cynegetica sua Aurelius, atque iis absolutis ad reditum Numeri-

Hh

ani,

Contigerit vidisse mihi. jam gaudia nota
 Temporis impatiens sensus, spretorque morarum,
 80 Praesumit: videorque mihi jam cernere fratrum
 Augustos habitus, Romam, clarumque senatum,

Et

V A R I A E L E C T I O N E S.

81. Romam,] Romamque G. clarumque] patrumque, Virgilius.

N O T A E.

ani, ut reduci offerret, & triumpho gratulabundus quoque interesset, Romam reverti voluisse. Quae meditantem, si conjecturae locus est, interemptorum Numeriani pariter ac Carini nuntio offensum, & fortasse, quia Carino & Numeriano faverat, ultorem Diocletianum veritum, destituisse propositis opere ac itinere crediderim. VLIT.

77. VULTUS SACROS,] Vide Calpurnium Ecloga VII. BART.

77. BONA NUMINA TERRAE,] *Juppiter in caelis Caesar regit omnia terris.* Vide Calpurnium Ecloga IV. Virgilium Georg. I. Statium prima Thebaide. Horat. lib. I. Od. II. Optatianum Porphyrium Panegyrico. BART.

77. BONA] Propitia. vide apud Calpurnium. BART.

78. NOTA] Poterat probabilis videri ista scriptio, nisi vetus editio praefendam suaderet aliam. Illa diserte habet: *vota*: ut mihi quidem dubium non sit *voto* à Nemesiano esse relictum. Sensus jam praesumit voto gaudia. *Sumere gaudia* dicit Ecloga IV.

— *Sic olim gaudia sumet.*

Sichoc loco *praesumere* quasi praecipere voto aut praegustare dicat. Ita Claudianus hoc verbo usus. IV. Cons. Honorii.

Festinaque voti Praesumptum diadema dedit.

hoc est spe ante destinatum, atque usurpatum. Arnobius lib. I. nullius ante cognitione praesumptam materiam. Pacatus Panegy. Theodosii: *si igitur nec praesumere veniam reus, nec sperare fugam clausus, nec mortem timere potuit moriturus.* Spartianus Hadriano: *habuit autem praesumptionem imperii mox futuri ex fano Nicephorii Jovis.* Augustinus de Civitate Dei. li. I. cap. III. *quis non videat quanta sit vanitate praesumptum?* Orosius lib. II. cap. XIII. *Inter caetera quae insolentissime cuncti praesumebant. Praesumptio benigna apud Appulejum Floridor. Collectaneo primo. praesumptuosus apud Sidonium Apollin. lib. IV. Epistol.*

XXII. Alia significatione *praesumptionem* contra dolores dicit Appulejus. BART.

78. GAUDIA NOTA] Vel hinc scias familiarem Caro filiisque ejus, sed maxime Numeriano, & forte etiam inter domesticos domus Augustae officiales fuisse M. Aurelium nostrum. Nisi etiam haec praenomina, quae eadem cum illis habuit, cognatum eorum fuisse indicant. In nummis passim M. AURELIUS CARUS, & in veteri lapide: M. AURELIO CARINO NOBILISS. CAES. M. AURELIO NUMERIANO NOBILISS. CAES. Frustra iterum cum suo sibi codice hic est Barthius, & conjectura, quibus hic locus non indiget. VLIT.

79. SPRETOR MORARUM,] *Animo cupienti nihil satis festinari* in hanc sententiam dicit Sallustius. BART.

80. PRAESUMIT:] Ante tempus sumit. JOHNS.

80. VIDEORQUE] Quasi afflatu quodam divino percitus. ut in veteri carmine.

— *templum in rupe Tagi superis & Caesare plenum.*

Ita hic plenum se fingit Caesare. BART.

81. AUGUSTOS HABITUS,] Statim ut accepit imperium Carus liberos Caesares nuncupavit. Vopiscus. BART.

81. FRATrum AUGUSTOS] Opperiebatur itaque adventum utriusque ad imperium inaugurandi: vel saltem cum triumpho Romam ingressuri, ut simul patrem consecrarent. Nam ipso jam vivo Augusti etiam appellati sunt, & imperii participes fuerunt. Chronicon Alexandrinum: *Παυλιανός ἡ βασιλεύων Κάρου καὶ τοῦ ἰοῦς αὐτοῦ Κλεῖου καὶ Νουμριανῶν.* & Cassiodorus: *cui successit Carus cum filiis suis Carino & Numeriano, qui regnaverunt annos II.* Et in II. primo quoque imperii anno latiss. IMPPP. CARUS, CARINUS & NUMERIANUS AAA. inscribuntur. Inter quas est L. V. C. *quando provocare non est necesse*, aliaeque. Et in nummis Cari, ut testantur

Et fidos ad bella duces, & milite multo

Agmi-

N O T A E.

tur viri docti, VIRTUS AUGG. Unde ipsi etiam Carinus & Numerianus Augusti & Imp. vocati in plurimis nummis, quos tamen ple-rosque vivo Caro cufos esse temporis ratio evincit. Qualis ille: IMP. C. NUMERIANUS P. F. AUG. in cuius adversa parte est, ORIENS AUGG. Cari & Numeriani puta. Post mortem vero Cari passim Augusti dicti, ut hic apud poëtam nostrum, & L. II. C. de divid. tutela, IMPP. CARINUS & NUMERIANUS AA. quam post mortem Cari latam esse certissimum. Adeo ut non breve nimis horum post mortem patris imperium fuerit, sed forsan totius anni, qui ipsos fratres Augustos Consules habuit, quoque ipso d. L. II. perlata est. Si breve enim adeo fuisset, ut quidam volunt, nec canere haec atque illis inscribere potuisset Nemesianus, aut saltem, si modo illis superstes fuit, immutasset statim quae immeritis per adulationem adscripserat. Nec ipse Numerianus cum Aurelio Apollinari, qui patris eius (puta Persico bello jam & vita simul defuncti) gesta in literas retulit, iisdem quae recitaverat editis, ut refert Vopiscus, contendere potuisset. Nulla enim relatu digna quam in Persas gessit Carus; nec ea nisi post mortem ejus referri digne ab Aurelio Apollinari potuere. Consequens itaque est, ut si ea ipsa ab Apollinari recitata Numerianum edidisse intelligit Vopiscus (nam & de Apollinari accipi possunt verba illa) haud ita paullo post mortem Cari & ab illo recitata & ab hoc edita fuerint. Ex quibus item (si commode modo ad Numerianum referuntur) colligi possit, quod ex hisce Nemesiani visum etiam est Viro maximo in animadversionibus Eusebianis, Romam post mortem patris pervenisse Numerianum, atque una cum fratre Carino consecrationem defuncti ibidem celebrasse, quam vivente adhuc utroque factam ex nummis certo intelligere se testantur viri docti. Ut tum scilicet, non alibi aut antea (qui enim poterat, sive in expeditione adhuc, sive in itinere occupatus?) res gestas patris sui ab Aurelio Apollinari in literas redactas & recitatas ediderit, eumque velut radio solis obtexuerit; quanto certius eas edere & corrigere poterat, quibus ipse interfuisset, & quarum pars magna eundem auctorem & actorem haberet. Quod sane alibi, quam Romae, ab eo factum fuisse, credi non potest. Quin potius

aut verba illa Vopisci ad Numerianum censeam non pertinere: aut si pertinent, fidem eorum elevandam esse, quicumque in ipso reditu extinctum Numerianum tradiderunt: eo magis quod, qui aperte id scribat, nullum idoneum auctorem inveniam. Nec ideo tamen, quaecumque è Chronico Alexandrino modo adduxi, pro certioribus; aut Poëtae nostri è longinquo praeceptas ariolationes historica fide consummatas haberi, sed ut mihi de iis conjecturasse tantum impune esse, ita lectori, quibus accedat, integrum volo. VLIT. Vel triumphales, vel quibus induti inaugurandi erant. JOHNS.

81. ROMAM,] In veteri libro, *Romamque clarumque*. Quod adscripsi ne quid, etiam absolum, dissimuletur, habeantque quod indagent feliciora ingenia. Victori Vigilio, amicissimo meo, subibat rescribere.

— *Romamque, patrumque Senatum*. Ut *Senatus* quasi Romae aut universi adeo imperii parentis gerat nomen & officium. Sane patres ab officio, senes ab aetate nominatum Senatum auctor est praeter alios. L. Florus lib. I. c. I. editionem quidem illam ex aliis scriptis libris, quam caeteras, deductam esse, non una ratio asserendi. BART.

81. CLARUMQUE] Nescio quis conjecit, *patrumque*. JOHNS.

82. ET MILITE MULTO AGMINA,] Jam saltem exercitum victorem è Perside reduciabat Numerianus, cum haec caneret Aurelius. Victor Scotti: *At Numerianus amisso patre simul confectum aestimans bellum cum exercitum reduciaret, Apri praefecti praetorio focii insidiis extinguitur*. Sed de morte ejus nondum adhuc vulgatum erat, quae etiam ipsos milites, qui eum sequebantur (verba Eutropii) aliquamdiu latuit. Idem Victor: *Denique diu facinus occultatum, dum clausum lectica cadaver, specio aegri, ne vento obtunderetur acies, gestabatur*. Quae si vera sunt, haud dubie eo tempore intervallo, quo rumor erat vivum incolumemque cum exercitu redire Numerianum, qui revera mortuus esset, dum mors ejus ab Apro occultabatur, haec cecinit Aurelius noster: & forsan audita morte ejus, ne dedicatio haec sibi crimini esset apud imperii successorem, inabsolutum, quale nunc extat, opusculum hoc reliquit. Sed tandem capillum promittere (ut Catones evitem, qui id

Hh 2

non

Agmina, queis fortes animat devotio mentes.

Aurea purpureo longe radiantia velo

85 Signa micant, sinuatque truces levis aura dracones.

Tu

V A R I A E L E C T I O N E S.

83. *Quis*] A. Steyn. *Quis* pro *Quis*.

N O T A E.

non ferunt) atque ariolari defino. VLIT. Adde L. 2. C. de recept. arbitr. L. 9. C. de rei vind. L. 4. C. de Test. L. 6. C. de pact. inst. empt. L. 7. C. de Donat. ante nupt. L. 6. & 7. C. de praediis & al. reb. minor. L. 16. C. de Fideicomm. L. 3. C. ad SC. Tertull. L. 9. C. de Testamentar. manumiss. L. 6. C. de sentent. & L. 5. & 6. C. Quando provoc. non est necesse. quae omnes latae & PP. Caro & Carino Coss. sub trium Imp. CAR. CARINI, & NUMERIANI, AAA nomini- bus. Illis autem LL. quae Carini & Numeriani nomina ferunt, adde L. 17. C. de inofficiso, quae PP. idib. Febr. CARINO II. & NUMERIANO AA. coss. quo eodem anno & Consulatu PP. est L. 2. C. de divid. tutela, XII. Kal. April. VLIT. in Add.

83. ANIMAT] Incendit, quasque inflammat. & viventes facit. *Ignem animari* simili modo Sidonius dixit li. II. Epist. II. Alioqui *animare* animam inspirare. Arator lib. I. Histor. Apostol.

*Tu qui cuncta, Deus, propriis animata figuris
Artifici sermone facis*

quamquam id possit aliter capi. Idem lib. II.

Ut fufis aimentur vultibus aera.

Cui geminum illud Capellae lib. I. cum vivos et- iam vultus aeris aut marmoris signifex animator in- spirat.

Sedulius libro II.

— qui saxea terrae

Viscera frugiferis animans foecundat arvis.

Idem libro primo:

Aditis in immitem virga est animata draconem.

Prudentius Hymno x. Cathemerin.

*Animataque sanguine vivo Habitacula pristina
gestet.* BART.

83. DEVOTIO] Tamquam salutem pro Im- peratore devovissent. Ut in veteri formula. D. N. M. Q. E. qua utebantur erga Imperato- rem, ei aliquid dedicantes. DEVOTUS. NUMINI. MAJESTATIQUE. EJUS. *Devotum* est, quod diis dedicatum. Catullus.

Devotae flavi verticis exsurvae.

Et *devotae*, quae vota diis solvunt. Propertius lib. II.

Cum videt accensis devotam currere saedis

In nemus, & Triviae lumina ferre Deae.

Devotatum appellant sequioris aevi scriptores, qui votis malignis defixus est. ut libri de Herbis auctor quem Appulejo perperam adfingunt cap. VII. Quod tamen verbum usurpavit & Plautus Casina. Si bene memini, liber enim non est ad manum. Quin imo subit memoriam & in Minutio Felice hoc vidisse. BART.

84. AUREA] Signa militaria Romanorum au- reas habebant principum imagines. Euseb. I. I. de vita Constantini. το ἡ ἑξῆς δὲ τοῦ πλὴν ἡ Διο- φιλῆς βασιλεὺς ἐποίησεν χρυσοῦ μίχας στέφανον, ἃ αὐτῷ παῖδαν ὁμοίως ἔφερε. Et erant alioqui auro inducta. Vide eundem cap. XXV. ejusdem li- bri. Herodianus lib. IV. de Caracalla. καὶ τὰ πρὸς ἑαυτοῖς δὸν σύμβολα, ἐπιτεκνηνόμενα, καὶ χρυσοῖς ἀν- δρασι πεποιημένα, &c. BART.

84. PURPUREO VELO] Signa militaria purpu- reis velis erant incincta, quorum velorum for- ma adhuc in antiquo Adriani Imperatoris num- mo visitur, quem publicavit Joannes Sambucus, patrum memoria optime de litteris meritis. Habentque ea signa subscriptionem exercitus Dacici. Meminit Florus libro III. in Parthorum exercitu, sed alludens Romanum. *undique prae- feci regis Syllaces & Surenas ostendere signa auro, sericeisque vexillis vibrantia.* Et vexilla signis e- rant adjuncta. Silius Italicus libro V.

— Raptum cum sanguine caesi

Signiferi magna vexillum mole ferebat.

Alia de his notare non sinunt doctissimi viri, quorum vide Justii Lipsii Commentaria ad Polybium de Militia Romana. BART.

85. SIGNA] *Colours.* Anglice. pictos autem Dracones gerebant. JOHNS.

85. MICANT,] *I. e.* videntur micare. JOHNS.

85. SINUATQUE TRUCES] *Vela* signorum po- steriore aeo draconum in formam erant figu- rata, in quibus describendis ludunt Poetae.

ve-

Tu modo quae saltus placidos filvasque pererras
 Latonae, Phoebe, magnum decus, eja age suetos
 Sume habitus, arcumque manu: pictamque Pharetram
 Suspende ex humeris: sint aurea tela, sagittae:
 90 Candida puniceis aptentur crura cothurnis:

Sit

N O T A E.

veluti hostes devoraturae illae formae super exercitum ingruerent. Inprimis multi sunt in horum descriptione Claudianus & Sidonius. Sidonius Panegyrico Majoriani.

— Jam textilis anguis

*Discurrit per utramque aciem, cui guttur adactis
 Turgescit Zephyris, patulo mentitur hiasu
 Iratam, pictura, famem; pannoque furorem
 Aura facit, quoties cressatur vertile tergum
 Flatibus, & nimium jam non capit alvus inane.*

Claudianus III. Consulatu Honorii.

— picta draconum

*Colla levant, multusque tumet per nubila serpens,
 Iratus stimulante Noto, vivitque receptis
 Flatibus, & vario mentitur sibilis tractu.* BART.

86. QUAE] Dianam alloquitur, ut Gratius. BART.

87. LATONAE, PHOEBE,] Vetus noster liber inversa habet haec duo verba, *Phoebe Latonae*, cur aliter voluerint correctores, causam nondum reddiderunt. BART.

87. DECUS,] Honor. Cor. Fronto. habitum Dianae habes in Hymno Callimachi. & Dionysiacon non uno loco, Apollon. Argonaut. III. &c. BART.

90. COTHURNIS:] Deabus Cothurnos adfingebant. Virg. Aen. I. ubi Venus loquitur.

*Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
 Purpureoque alte furas vincire cothurno.*

Sidonius in effigie Italiae:

*Perpetuo stat planta solo, sed fascia primos
 Siftitur ad digitos, retinacula bina cothurnis.
 Mittit in adversum vincto de fornice pollex.*

Alia non adsigno. Cothurnus autem aptus erat utrique pedi. Hesychius: κόθ-ρν-ος ὑπόδημα ἀμφοτέρωσι τοῖς ποσὶ πεποιημένον. Forma vero talis, ut neutri videretur congruere. Xenophon Hellen. II. καὶ ὁ κόθ-ρν-ος ἀρμόττει μὲν τοῖς ποσὶν ἀμφοτέρωσι δὲ καὶ, ἀπὸ βλά-π-ε-ος ἀπὸ ἀμφοτέρων. BART Merito & hos inter suetos venatrici habitus posuit noster, forte an imitatus Maronem Aeneid. I. ubi venatricis habitu Venus ait:

*Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
 Purpureoque alte furas vincire cothurno.*

Adnotante recte Servio: Cothurni sunt calceamenta venatoria crura quoque vincientia. De iis procul dubio locutus erat & Gratius v. cccxxxviii. *tegat imas fascia furas*; sed versus subsequens, ubi cothurnos adjiciebat, videtur intercidiisse, forte hujusmodi aliquis:

— *tegat imas fascia furas*

Purpureum medio substringens crure cothurnum.

Cui quadrant quae ibi ex Polluce modo adducebam. Εὐδρομίδης vocant Callimachus, & Nonnus: ille Dianae attribuens, hic ab Aristaeo inter reliquos venatoris cultus inventas docens Dionys. v. Festus *semitplotia soleas dimidiatas quibus utuntur in venando* vocat. Ea videntur ὑποδήματα κοῖλα Pollucis esse, & à cavo sonitu βλαῦν) & βλαῦντι (unde habes *semitplotia*) Graecis per ὁμοῦσιν dicta. Hinc βλαῦντι etiam πλῆσεν σανδάλια ἢ ὑποδήματα exponit Hesychius: apud quem βλαῦντι male, pro βλαῦντι legitur. Ejusmodi fere ποδοφορίαν intelligit, qualem scabillo ad modum cantus pantomimici fieri, erudite docuit Salmasius. Nescio tamen quam bene talia sandalia venanti convenient, aut unde id hauserit Festus. Paulus abbreviator ejus, ut suo tempore id inusitatum videbat, non quibus utuntur, sed quibus utebantur in venando, excerptit. Videntur enim lignae fuisse soleae: aut certe ex sandaliorum genere. A quo diversa longe ὑποδήματα κοῖλα Pollucis, quae calceos Romanos propius referunt, quam ὑπόδισι simplicem & Graecanicam, quam venatori suo accommodat Xenophon. VLIT. Non male videor Gratio apposuisse:

— *tegat imas fascia furas*

Puniceum medio substringens crure cothurnum. Nam ita Virgilius Ecl. VII. ad Dianam:

Puniceo stabis furas evincta cothurno.

Horatius hiberno venatori ocreas quoque induit lib. II. Sat. III.

*In nive Lucana dormis ocreatus ut aprum
 Coenem ego.*

Hh 3

Ker-

Sit chlamys aurato multum subtegmine lusa,

Cor-

V A R I A E L E C T I O N E S.

91. *Subtegmine*] *Sub tegmine* Steyn. & cit. Jul. Scal. *subtegmine* G. *subtegmine* B. Vide Comm.

N O T A E.

Κερπίδας dat venanti Melcagro Philostratus Jun. VLIT. in *Add.*

91. CHLAMYS] Ita & Dido Aeneid. iv. *Sidoniam chlamydem circumdata* venatum exiit apud Maronem. Et primo quoque Aeneid. Venerem venatricis habitu se obviam ferentem Aeneae chlamyde indutam fuisse, illa arguunt: *nodoque sinus collecta fluentes*; ut mox ostendam. Quae ob oculos fuerunt Aurelio cum hunc, tum reliquum Dianae habitum delineanti. Est autem chlamys vestimentum apertum, oblongum, & in angustum definens: cujus superiores anguli fibula infrenantur, colloque circummittuntur. Isidorus: *Chlamys est quae una parte induitur, neque consuitur, sed fibula infrenatur*. Nimirum quia anguli illi superiores fibulâ, non suturâ, connexi fere manebant, una parte, puta collo tenus, induitur. Ideoque non tantum περιβόλαιον, quod sit nonnunquam fibula soluta, sed & περιθώραξ & περισώλαιον dicitur. Oppianus de venatoria chlamyde lib. i.

Αὐχίῳ αὐτὸ ἐκότερε περὶ ὅσον ἐκ παλαμάων

Εἶμα περισώλαιον ὅπως θινερῶν ὑπὲρ ὤμων.

Tum manibus, collo qui circumpendet utrinque,

Retro humeros super ingentes inducat amictum.

Ita vertendum. Inferior autem pars in angustum definebat, & eatenus à veste quadrangula differebat. Hinc intelligendus Ammonius: ἡ μὲν γὰρ χλαῖνα τετράγωνος ἱμάτιον, ἡ δὲ χλαμὺς εἰς τέλειον περιτὰ κατὰ στήθεα. Laena quidem quadrangula, chlamys autem in imo in angustum cogitur. Ita ut cunei fere formam, & trigonum magis, quam tetragonum, referret. Expanfam intelligo. At cum superiores anguli connexi inter se, ut modo dicebam, essent, tum etiam in summo angusta ac fundae similis apparebat. Hinc Strabo lib. ii. χλαμυδαὶς χῆμα ὁ οἰκουμένη; esse dixit, quia ab Oceano ut ipse loquitur, συνάγεται εἰς μὴρον χῆμα, καὶ πλάτης ὁ μείγνεται. Nec alio significato τὸ συνάγειν eandem rem tractans usurpavit Eustathius ad illa initio periegeteos Dionysianae: Σφινδαίη οἰκὴν. Ubi inter alia dicit terram habitabilem ἐπὶ ἐκότερα μὲν δευτέρω, ἐπὶ δὲ τρίτῳ δὲ συνάγειν εἰς ὅσον. utrinque qui-

dem dilatari, caetera vero in angustias coire. Puta, ut ipse ibidem exponit Eustathius, latiore inter Septentrionem & Meridiem esse, arctiorem sub ortu & occasu. Unde constat veram esse MSS. lectionem apud Dionysium:

ἀλλὰ χλαμυδαί

Ὀξυτέρη βεβαῖα αὐτὸς ἡλίοιο κελεύει.

Hinc Priscianus:

bisido se litore pandens

Arctatur rapidos cursus ad solis utrinque.

Melius quam alter, qui Ὀξυτέρη legit, & vertit:

Sed matutino qua coelum sole rubescit

Latior, accisi curvantur cespitis arva;

Caetera protentus.

Nisi & apud illum, *Artior*, scriptum fuit. Sed de his alibi. Chlamydis inferior pars syrmatidis instar ita dependebat, ut si quis se ad agendum quicquam prompte accingeret, manu facile colligeretur, sinistra potissimum. Plutarchus de Alcibiade adversus interemptores suos accincto: τῇ γὰρ ἀριστερᾷ χειρὶ τὴν ἐαυτοῦ χλαμύδα περιελίξας, τῇ δεξιᾷ ἀποσπάρῃ τὸ ἐγχειρίδιον, ἐξέπτεεν. Quod & alibi, nisi fallor, ἀναλαμβάνειν τὴν χλαμύδα, ὅπως μὴ τοὶ στρατηγεῖν, dixit. Nam militaria id maximum habebat usum, ut non modo non caudam illam, quod delicatorum erat, pro impedimento traherent, sed etiam involuto chlamyde brachio ictus, scuti vice, exciperent. Livius lib. xxv. de T. Graccho in Lucanis circumvento: Inter haec dicta paludamento circum laevum brachium intorto (nam ne scuta quidem secum extulerant) in hostes impetum fecit. Pacuvius Hermiona: Chlamyde contorta clypeat brachium. Itaque & venatori eo modo colligenda chlamys ob utramque non tantum, sed tertiam quoque causam, quam posuit Oppianus lib. i.

ὑπεκείναι εἶμα

Πολλὰκι κινυμένων ποιοῦν κελεύειν αὐτῷ

Θόρον ἀνατίθαι.

Reliquas duas complexus est Pollux: καὶ χλαμὺς οὐσία, ἐν δὲ τῇ λαίᾳ χειρὶ περιελίττειν, ὅπου μεταβάλλει τὰ θηρία, ἢ ἀπομάχεται τοῖς θηρίοις, sive cursu, sive pugna cum feris certandum est. Unde lucem capit Xenophon cap. xvii. ubi venato-

rem

Corrugésque sinus gemmatis balthus arctet

Ne-

N O T A E.

rem jubet, καὶ κυνοδραμῶν ἀφελίζαντα, ὃ ἀμπίχεται, ἀφ' αὐτῶν χεῖρας. Ita distinguendum, & vertendum: *Utque una cum canibus curras obvolvens manus chlamydem.* Sinistrae scilicet, quia dextra τὸ ῥοπαλὸν ἀπαιταμέναν, quod subjicit, congruum est. Talis venantis cum cane Molosso Adonidis, dextro humero affibulatam, laevoque brachio circumvolutam chlamydem gestantis habitus, in antiqua statua Romae visitur. Nec huiusmodi diversus Mercurio in pluribus marmoribus tribuitur. Alia item Pyrrhi regis statua chlamydis militaris ingens syrma super laevum brachium gerentis est. Et nummi quam plurimi ita paludamentis vestitorum. Quibus hic locus non est. Alios item invenias dextra chlamydem involventes, in laevo contra humero affibulatam. Tales chlamydes, quae modo in laevam modo dextram torquerentur, ἀπλοχέρεις videtur indigitasse Hesychius, cum ἀπλῶς exponit περιέχουσα χλαμύς ἀπλοχέρεις. De quo mox. VLIT. Egregie idem de eodem Philostratus: Ἐταλὴ δ' ἰδοῦσα μὲν ὑπὲρ γούρου, κρητὶς δ' τοῖς ποδῶν εἰς πῦρ, καὶ αἱ χεῖρες ἐς ἄμους γυνυαί, ἀπὸ τῶν εὐρυγώνων, τὸ ἰδοῦσα αὐτὴ ἐς πρὸς αὐτὴν ἐντοχόρως. Et paulo post de Atalanta: ἰδοῦσα δ' ἑλπίς, ὑπὲρ γούρου καὶ κρητὶς ὑπὲρ σφυρῶν, ἔρριμμα ἀσφαλὲς τῇ βάσει· χλαμύδα δ' ἀπλοχέρην ὑπὲρ αὐχένος κολπῶσας, τὸ θρησκὸν ὑφίστα. Quae venatorum habitum graphice omnino absolvunt. Quod porro de chlamyde contorta dixi, confirmat elegantissimus nequitiarum Arbitrator: intorto circa brachium pallio composui ad praeliandum gradum. Et Valerius Flaccus lib. III. de Medonte se defendente: *chlamys imbelli circumvenit ostro Torta manum.* Seneca de Constant. Sap. cap. VII. *Non minus latro est, cujus telum opposita veste elusum est.* Hinc capiendus Vellei locus lib. II. c. III. ubi vulgo editum: *Cum data laevo brachio togae lacinia ex superiore parte Capitolii summis gradibus insistsens, hortatus est* (scil. Nafica.) *qui salvam vellent temp. se sequerentur.* Ubi Aldus & Ger. Vossius meus malebant: *circumdata laevo brachio.* Non male; modo non de cinctu Gabino (cujus hic nullus, sed fere in sacris usus) sed de illo, quem indicamus, interprete. Ego tamen olim praeferebam *elata togae lacinia*, quia nimirum signum fuis dabat. Ut apud Rufinum Josephi interpretem de bello Jud. lib. VI. c. III. *Speculator concesso amictu signum dat suis, ut irruerent.* Καὶ

οὐκ ἔστι τὸ ἰμάτιον, Josepho. Ovidius III. Amor. El. II.

Et date jaculatis undique signa togis. VLIT. in Add.

91. AURATO] Adde Nasonem Metam. XIV. ubi Picus venatur,

Phoeniciam fulvo chlamydem comprehensus ab auro. Et Meleager apud Philostratum, ut modo citavi, ἀπλοχέρην χλαμύδα induitur. VLIT. in Add.

91. SUBTEGMINE] *Subtegmine* scribendum esse dudum nos docuerunt eruditi, contra quos qui sentire profitentur, plane nihil sentiunt. In veteri Editione legitur, *subsecmine*. Quod crudum ex condito est. BART.

91. LUSA,] *Variegata*, scutulata. Nam proprie *scutularum* de vestimentis usurpatur. Martianus Capella lib. I. ubi Solem concilium Deorum ingredientem describit. *corpus ejus flammis totum, pennata vestigia, pallium coccineum, sed auro plurimo scutulatum.* Ita omnibus modis ibi scribendum. Absurde enim *pallium coccineum rusticum* cum vulgata lectione dicas, cum coccus ipse sit magis rutilus omni auro. Juvenal. Sat. VI.

Crispo numerantur pectine chordae. Interpres Vetus MS. *Eburneo qui conscripset & agitet chordas seu fidibus * aut scutulato & pulcro.* Ita habet membranaceus codex multis in locis duplo auctorior illo quem edidit Petrus Pithoeus. Idem Juvenalis.

Caerulea indutus scutulata aut galbana rufa. Et Prudentius Hamartigenia. apud Vitruvium & Palladium *scutulata pavimenta* legas, quae *vermiculata* dixit Lucilius. Locus Vitruvii est libro VII. Palladii lib. I. c. IX. Lucilii exstat apud Ciceronem III. de Oratore, similem vestem eleganter describit Heliodor. lib. II. χιτῶνα δ' ἀλευργὸν ποδῶν χειρῶν ἀκτῖς καὶ ὡπασάν ἡμῖν. Chrysostomus de Virg. c. LXII. ὃ γὰρ διασπαρῶν ἐν τοῖς ἱματίοις χρυσός. ἢ καὶ τὰ τοιαῦτα ἐργασομένην ποικιλία. BART.

91. SUBTEGMINE LUSA,] Maro quoque Georg. II. *Illusas auro vestes* vocat. Quem imitatur Avienus periegesi, de Persis: *Illidunt auro vestes.* Inapte vulgo: *Illidunt.* Miror itaque cur è trivio versum hunc Aurelii mei esse censuerit Scalliger Iulius. Nisi illum lectionis, quam citat, error fefellit: *sub tegmine*, pro *subtegmine*. Eandem librarii fraudem passus Maximianus Eleg. III. qui nobis obtrudit: *Carmina pulsa procul.* pro

N O T A E.

genuina optimi codicis scriptura, quam excerpti dudum:

Stamina, pensa procul, nimium dilecta, jacebant.

i. *Stamina.* Et in epistola Avieni, quam Epigr. lib. iv. edidit Pythoeus, scriptum quoque fuit:

Unde ligant teneros examina flammea casses, pro examina. Perperam editum: ex *agmine*. Ut igitur neque hoc ita nec illo nomine reprehendendus Aurelius, quod auratam venatrici chlamydem tribuerit; secutus quippe & in hoc Maronem Aeneide iv. ubi Dido venatum exit,

Sidoniam piclo chlamydem circumdata limbo, Caetera auro induta, & aurea tela gerens. Quanquam Pollux contra edicat de universo venatoris habitu, ut sit, ἡ λευκὴ, μὴ δὲ χρυσεῖ, μὴ δὲ καὶ ἄλλω χρυσοῖσι διαλαμπαν, ὡς καὶ πόρρωθεν καθορᾶτο τοῖς θεοῖσι, non albus, nec ullo colore insignis aut relucens, ne minus à feris conspiciat. Et Phaedra apud Senecam venatui se accingens ita inquit:

Remove, famulae, purpura atque auro illitas Vestes; procul sit muricis Tyrii rubor.

Unde facile intelligimus ἰσχυρὰ, quam Pollux lib. iv. cap. xviii. dicit esse συρμημάτων τε φοινικῶν ἢ πορφύρων, ὅ αὖτε τὸ χρῶμα ἔχον οἱ πολεμῶντες ἢ θηρῶντες, non pro chlamyde venatoria debere accipi, sed histronicum insigne fuisse, quo persona bellica vel venantis agnoscebatur: quale hodie fere milites in brachio etiam alligant. VLT. Illusa. Virgil. JOHNS.

Illusas auro vestes. —

vestes aurato subtegmine, i. e. filis deauratis illusas. JOHNS.

92. CORRUGESQUE SINUS] Rugis apte inter se confidentibus memini apud Grammaticum veterem vocem *Corrugis* legere. Sed locus nunc non subit. *ragari* quidem & *corrugari* agnoscebat Eutyches lib. ii. de Conjugationibus. Sed meus ille erat alius. BART. Vixdum assequor quid sibi velit haec verborum luxuria: utrum de unica separatim, an etiam de chlamyde intelligenda. In statuis illis chlamydati, quas citavi, nec sinus, nec baltheus aliquis apparet. Tum quoque in media chlamyde sinum aliquem fuisse, qui latus adeo ut baltheo corrugandus fuerit, verisimile non est. Omnino venanti talis non convenit, sed ἀσκαλὶς, ἰλαθρὸς, καὶ ἡμιελρὴν, praecepto Xenophontis & Pollucis.

Quibus inductus credebam olim chlamydem hic pro tunica positam. Quod mirum adeo non sit, cum tunicam contra pro chlamyde posuerit Phaedrus Fab. xxxvi. ut observat Vir Maximus. Expresse autem Hesychius: χλαμύς, πορφύρεα, ἢ χιτὼν. Videtur ex autore aliquo id observasse, ubi chlamys pro tunica poneretur. Maxime huc me ducebat, quod ipsa Diana Σιάνη Callimacho; etiam Χιτῶνία dicta fuerit, teste Stephano. Vetus marmor Romae: CHITONI. VIRGINI. SACRUM. à tunica potius, quam urbe aliqua, ut Callimachi Scholiastae visum. Quodque insuper in veteribus lapidibus tunicata semper appareat. Qualis ille in aedibus Farnesianis Romae, qui illam gemina ut videtur tunica, altera ad pedes usque demissa, altera bifariam succincta exhibet. Et ipsa apud Callimachum non chlamydem, aut aliud id genus vestimentum, sed tunicam tantum à Jove patre sibi poscit: καὶ ἐκ γόνυ μέλει χιτῶνα Ζήντος ἀγνῶστον. Vide & in Epigrammate Veteri, in quo totus Dianae mundus describitur, nulla chlamydis mentio, sed λεγνῶν ἀναζωοῦσα χιτῶνα. Quae tamen si cui tanti non sint, ut ideo chlamys Venatrici Deae denegetur, alii hic sinus quaerendi. Potuit ipsum Syrma ita vocasse, ut Virgilius, cum *sinus crepantes* chlamydi attribuit. Aeneide xi.

--- Tum crecaeum chlamydemque, sinusque crepantes Carbaseos fulvo in nodum collegerat auro.

Et i. Aeneide Venus venatui accincta, nodoque sinus collecta fluentes. Quae non possunt nisi chlamydi ascribi. Quippe & haec nisi syrma colligatur, effluere dicitur. Phaedrus de Menandro: *vestitu effluens Veniebat gressu languido, ἐκρούσαν τὴν χλαμύδα.* Hinc Tertullianus de Pallio, *Menandrico fluxu vestem delicatam humi protrahere*, dixit. Hoc quippe delicatorem & cinaedorum erat. At Dianam non modo colligere chlamydem, sed etiam sinum illum vel nodo, vel baltheo substringere videtur hic velle Aurelius, ut corpori tota cohaereat. Nec aliter Apulejus Metam. xi. *Hic incinctus baltheo militem gerebat: illum succinctum chlamyde copides & venabula venatorem fecerant.* Manilius lib. iv. Astronom.

Cum succincta jacet calamos, Latonia virgo est. Phaedra apud Senecam ita se venatui accingit: *Brevis expeditos zona constringat sinus.*

Prac.

Tecum Naiades faciles viridique juventa

Pu-

N O T A E.

Præterea & tertium quid conjicere me facit statua illa, quam citavi, Farnesiana, in qua superius vestimentum non tunicam certò magis, quam prope est ut chlamydem, sed largiorem Graecanica, ideoque bifariam succinctam, referat. Præter enim superiorem circa lumbos cinctum, alius paulo infra umbilicum apparet, qui reliquam oram infinitis rugis suspendit. Talem ipsi Dianæ accommodare videtur Claudianus de Raptu lib. II.

Crispatur gemino vestis Gortynia cinctu.

Hinc etiam *Corrugæ sinus* Aurelio nostro baltheo arctandi, sive tunicae, sive chlamydis, sed sinuosioris & totum corpus ambientis. Ut Dido apud Maronem, *chlamydem circumdata*. VLIT. Adde L. 4. C. de Spect. & Scen. ubi Inpp. fanciunt, ne qua in publicis porticibus pictura pantomimum veste humili, & rugosis sinibus agitatorem, aut vilem offerat histrionem. Quam male interpretatur Gothofredus. Statius Thebaide IV. lucem dabit:

Undantemque sinum nodis irrugat Iberis.

Nimirum ut expeditior esset, quod & agitatoribus maxime opus erat, & festinantibus usu venit. Hinc Plautus Captivis. Act. IV. Sc. 4. *Collecto quidem est pallio*, Ergasilus, qui Sc. I. dixerat, *Conjiciam in collum pallium*. Sed perperam is exponitur in nova Editione. Hinc lucem capit Terentius Phorm. Act. V. Sc. 6. ubi Geta; qui non humerum hunc onero pallio; puta collecto, ut expeditior curreret. Hinc semper succincta Diana Minutius Felix: *Diana interim est alte succincta venatrix*. Unde semiseclis femoribus fingitur, apud Arnob. lib. VI. Ovidius succinctam Dianam passim dicit, ut lib. III. Amor. El. II. Art. amat. lib. III. Metam. III. Fab. II. & lib. IX. Fab. I. & lib. X. Fab. IO. Idem *ininctam*, pro succincta vocat Epist. Phaedrae: *ininctae studia exercere Dianae*. Cui contrarium est, *distincta* vestis, ut Fulgentio recte restitui, confirmante Apulejo XI. Metam. *Et humeris dependebat, talorum tennis, pone tergum pretiosa chlamyda*. VLIT. in Add. Et *baltheus* seu cingulum constringat sinus corrugatos fibulâ gemmatâ *Baltheus*. Ζωστής. Ζώνη. aliae Glossae. Ζωστής. *baltheum*. cingulum. JOHNS.

92. GEMMATIS] *fibulam* intelligit quae ex gemma erat. Hujus mentio apud Spartianum Hadriano, ubi vide amicum nostrum incomparabilem Casaubonum, αἰγὴ καὶ Εὐφραταίος. Claudianus lib. II. de Raptu.

Fibula purpureos gemma suspendit amictus.

Idem.

Collectae cereti nodantur jaspide vestes.

Idem.

Viridique angustat jaspide pectus.

Statius lib. VII.

Taenariam fulva mordebat jaspide pallam.

Aureas etiam fibulas in usu fuisse discas ex Virgilio, Livio, aliis, qui posterior inter dona militaria eas recenset, si satis memoria valeo. Meminit aureae fibulae & Philostratus in Cupidine. gemmae Sidonius ad Majorianum. Electrinae Heliodorus lib. III. BART.

92. BALTEUS] Cingulum. Virgilius.

Infelix humero cum apparuit alto.

Baltheus.

Veteres enim cingula, quae enses sustinebant, ab humeris gerebant. Homerus Odyss. θ.

Ἡ δὲ καὶ αὐτὴ ὡς οἱ δὲ οὐκ ἔστιν.

Sumitur pro quovis cinctura *baltei* vox. ut apud Catonem *balteus* placentiae cap. LXXVI. de Re Rust. Antiqui *balteus* & *balteum* dicebant, ut notat Nonius, inter quae discrimen quoddam ex Plinio adfert Carisius libro I. Gramm. Sed ejus verba non carent mendo, quae alibi nobis correctâ sunt. *Baltheus* pro cingula asinina apud Appulejum lib. X. BART. Ut triplici conjecturae insistant, quas de sinu praemisi, unicuique hic *baltheus* eodem arbitratu accommodandus est. Sive *sinus* hi *corrugæ* tunicae attribuendi sunt, sive *chlamydem* pro tunica accipiamus, *baltheus* est qui tunicam in medio homine cingit. Ita *sinus tunicae cingulo dividere* Tertulliano, & *tunicam cingulo corripere*. *Baltheus* enim recentioribus nihil nisi cingulum. Glossae: *Baltheus*, Ζωστής, Ζώνη. Aliae: Ζώνη, *Baltheum*, cingulum. Ζωστής, cingula, *baltheum*, cingulum. Nec alio modo accipi debet si *chlamys* ita bifariam cingeretur, ut novissime demonstrabam. Verum si sinum pro syrmate posuit, *baltheus* hic non rectus in medio homine stabit, sed obliquus ad sinistram humerum ascendet, ibique in fibula haerebit. Hic enim antiquior gerendi *balthei* modus. Ne multis id evincam, unicum id argumento sit, quod cingulum Zodiacum, quâ obliquus meridianum secat, *baltheum* dixerint veteres Astrologi, non autem quia latior hac, aut illac strictior sit, ut Scaligero visum. Manilius lib. I. *Ingenti stellatus baltheus or-*

Ii be.

95 Pubentes Dryades, Nymphaeque, unde amnibus humor,
Ad-

N O T A E.

be. Nam praecessit:

His adice obliquos, adversaque fila trahentes

Inter se gyros.

Ita leg. quia Lacteus & Zodiacus inter se adversi; obliqui respectu reliquorum circulorum. Hoc igitur loco *balthicus* erit sinus ille, sive syrma chlamydis non modo in sinistrum brachium regestum, sed ipso in humero sinistro adfibulatum gemmatis nexibus. Non aliter quam sinus superior in toga, quem ideo quoque velut balthicum constituit & vocat Quintilianus lib. xi. Ille, qui sub humero dextro ad sinistrum oblique ducitur velut *balthicus*, nec *strangulet*, nec *fluat*. Cujusmodi sensum poetæ nostro ita appropriare possumus: Sinus in rugas collectus balthici modo super sinistrum humerum obliquatus gemmata fibula neclatur. Sic caudam balthici sacerdotalis quoque rejici solitam, alias pendulam fere, aequae ac ille inferior chlamydis sinus, docet Hieronymus Epist. cxxviii. *Lineam tunicam, de qua supra diximus, inter umbilicum & pectus hoc stringunt balthico, qui quatuor digitorum habens latitudinem, & ex una parte ad crura dependens, cum ad sacrificia & cursu & expeditione opus est, in laevum humerum retorquetur.* Pari inquam modo chlamydem suam venator suspendat, si bene verba Aurelii assequor. Sin minus, quocunque modo accipiantur, susque deque fero. VLIT.

93. NEXIBUS:] Fibulam intelligit. De qua melius nos doceat Eruditiss. Smythius, quam ego aliud agendo. Hoc tamen patiatur velim, dum impatientius commentarium illius expectamus, ut triplicem ejus usum totidem praemissis conjecturis meis annectam, monstrante Isidoro: *Fibulae*, inquit, *sunt quibus pectus foeminarum ornatur, vel pallium tenetur viris in humeris, seu cingulum in lumbis.* Ita lego. De prioris usu non disputo. Alter adhiberi possit non ad connectendam in dextro humero chlamydem modo, sed suspendendam quoque in laevo; adeo ut geminae in humeris fibulae fuisse videantur. Maxime in illis, quas ἀπὸ χειρὸς vocat Hesychius: cujus verba ita lego: Ἀπὸ χειρὸς, χλαμύδα, ὑπὸ πηκτῶσι· οἱ δὲ εἰς τὴν χλαμύδα ἀπὸ χειρὸς. Suidas & Etymologicum magnum chlamydem à Thessalis ita vocari tradunt, adducuntque Callimachi versum:

Ἀπὸ χειρὸς ἐν ἱερῶν ἱνέροι.

Ubi plures uni chlamydi fibulas dari videmus,

quibus suspendatur. Ejusmodi chlamydem intelligit etiam Lucianus in Dial. Ἐρωτες. τίς ἰσχυρὸν χλαμύδα ταῖς ἱππικαῖς περιβάλλων ἀπὸ τῆς παρὰ τῆς ἱστίας ἐξέρχεται. Cum plures fibulas ad figendam in humeris chlamydem ponat, unā ad conjungendas oras sufficiente, altera ad sinum suspendendum adhibita fuisse videtur. Philostratus id in Meleagro accincto ad venationem clare demonstrat: καὶ αὖ χειρὶς ἐς ὄμω γυμναί, καὶ τὸ ἱππικὸν εἶναι, τὴν ἰστίαν δὲ ἐν τῇ περιβάλλει ξυνοχούμενη. Et de Atalanta ibidem: χλαμύδα τὴν περιβάλλει καὶ αὖ καὶ καλῶς, τὸ θῆρας ὑφίστα. Claudianus ix. de Raptu Proserpinae:

Collescae tereti nodantur jaspide vestes.

Quod expeditionis vel itineris ergo fiebat. Fulgentius lib. i. Mythol. *Erat enim gravido pectore, crine neglecto, talo tenuis bis tinctam recolligens vestem: quod credo & itineris propter, & ne Maecandricos limbos aculeatis herbarum vertices scinderent.* Sed quid est talo tenuis recolligere vestem? an idem quod ab usque talo? Vetusissimus liber meus scriptum exhibet: *telotenus bistinctam.* Ego malim, *talo tenuis discincta* rec. v. quod credo & *itineri se properet*, vel *properaret*. Nam quod in aliis libris editur, *itineris propter difficultatem*, ex glossemate mei codicis profectum est, & sensui incongruum. Nisi autem fuisset *discincta* vestis, non opus erat recolligi. Ideo sic malo; quam *bis tinctam*, & ad Tyria διαβα referri. Quomodo & Servius illa Aeneid. iv. exponit: *perpuream subnectit fibula vestem*; quam *Sidoniam chlamydem* Poëta dixerat: *Subnectit*, inquit, *quid aliud est quam sursum neclit, ac per hoc succinctum facit?* Cui scilicet altera ex ἱππικαῖς περιβάλλων, apud Lucianum, inserviat. Unde lucem quoque capiat vexatissimus locus Ammiani Marcellini lib. xiv. quem ita constituo: *Sudant sub ponderibus lacernarum, quas collis insertas jugulis ipsis adnectunt, nimia subtegmorum tenuitate perflabiles, filis extantes crebris a locis omnibus, maximeque sinistra, ut longiores fimbriae tunicae perspicua illuceant varietate liciorum, &c.* MS. Regius diserte habet, *jugulis ipsis adnectunt*, ne quid conjecturae nostrae temere hic vindicemus: nisi quatenus eā in reliquis opus erat. ironice autem illos tangit, qui quasi sibi oneri essent lacernae nimis quam tenues ac leves, non contenti solito modo fibulatas induisse, eas insuper col-

Adfint, & docilis decantet Oreadas Echo.
 Duc age, diva, tuum frondosa per avia vatem.
 Te sequimur: tu pande domos & lustra ferarum.

Huc

N O T A E.

collectas iterum alia fibula jugulis ipsis adnectebant. Tale quid in togae structura notat Quintilianus lib. xi. *Operiri autem humerum cum toto jugulo non oportet.* Tentabam & aliquando apud Ammianum: *cingulis insuper adnectunt.* Eodem fere sensu; quod lacernas tam leves collo infer-tas gravate ferrent, nisi insuper cingulis adnecterent. *Cingulis adnectere* improprie, ut contra *fibulas stringere* apud Spartianum. Cingula vero ipsa & balthei fibulis necestantur. Hic tertius usus fibulae apud Isidorum, qua *cingulum in lumbis* tenetur, & quidem *mulierum*, ut quibusdam in libris additur. Quod à Varrone hausisse videtur, lib. iv. de L. L. *Cinctus est cingulum*, ait ille, à *cingendo*; alterum *viris*, alterum *mulieribus attributum.* Sed de eo non disputo. Promiscuus enim postea cingulorum usus non tantum in tunicis, sed chlamydis quoque sub-stringendis. Idque ipsum hoc loco baltheus agit, si non obliquus, sed pro cingulo capiatur. Cujus optionem lectori relinquo, ut tandem operi instituto accingar. VLIT. Ovid. Metam. lib. 14. v. 345.

Phoeniceam sulvo Chlamydem contractus in auro.
 JOHNS.

93. IMPLICITOS] Contrarios demissis, reductos, & subligatos. Cave horridum quid capias. BART. *Braided.* JOHNS.

93. DIADEMATE] Divis quoque, tamquam legitimis regibus, *diademata* dabant nationes. Et ita capita eorum in statuis vinciebant. Sic inter Atheniensium simulacra recenset Pausanias *Αἰθέρων ἀναδύμενον ταινίαν* Lucianus Philopseude de statua Pelichi. *Ἀλκυονίδος τὸ κεφάλαιον τῇ ταινίᾳ.* Paullo post. *εἶδον ἑνὰ ἐπὶ δεξιᾷ ἑ Κρόνου ταινίαν καὶ στεφάνον ἑρπεὶς ἔχοντα.* Et hic honos inter divinos, ut in historia de Amore infani adolescentis in statuam apud Aelianum *ποικ.* lib. ix. cap. xxxix. *ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔπειθεν ἀναδύσαι πολλὰς ταινίας, καὶ στεφάνωσαι τὸ ἄγαλμα καὶ δούσαι, καὶ καίον αὐτῶν περιβαλὼν πολυτελῆ, εἶτα ταυτὸν ἀπὸ τῆς μυρίας ἀποσκαύσαι.* BART.

94. FACILES,] Amatorium. de Nymphis Virgil. Bucol.

Novimus et qui te, transversa tuentibus hircis, Et quo, sed faciles Nymphae risere, sacello. BART.

94. VIRIDI JUVENTA] Quae in flore sunt annorum *viridia* dicuntur. Vide ad Claudianum & Boëthium. Sic & *χλωροί* Graecis. Theocritus Cynisca.

——— *ἀπὸ κροτάφων πιλόμιθα*

Πάντες γρησάλιοι, καὶ ἐπιχρῶντες ὄρου ἔρπον

Λαοκῶν οὐ χρεόν. ποιεῖν τι δὲ οἷς γόνυ χλωρόν:

Sic *μῆλι χλωροί* apud Homerum Iliad. A. *τυρὸς χλωρὸς* Aristophanem Ranis. *πῦρ χλωρόν* Aeschylum. BART.

95. NYMPHAE, UNDE AMNIBUS HUMOR,] Has Nymphas speciatim *Hydriades* appellat Nonnus. lib. xliii.

——— *μῖξαι Βάκχους*

Ἵδριάδας.

Libro xxiii. ubi Bacchus Hydaspem fluvium exurit.

Ἵδριάδην δὲ φάλαγγις ἀνήμεπυκτος αἰεὶ τας

Γυμνῇ κυμαίνοντες ἀπὸ πλάζοντος μελάθρου.

Cujus imitatione nos eas in Latium invehere sumus ausi, libro primo Leandridos.

Omnia nubentum veniunt huc secla. nec usquam

Tam genialis ager: Dryades, nemorumque Nymphae,

Nereidesque alto Neptuni è sanguine Nymphae,

Hydriades, fontesque et stantia stagna, citisque

Fluviis in gremium properantia, Flumina ponti,

Cypridos heic fixi telis, connubia curant.

Hegridas vocat Moschus Epitaph. Adonid.

Nemesianus noster Virgilium allusit. Illo versu;

----- *Nymphae, genus amnibus unde est.* BART.

96. DECANTET] Illis cantantibus recinat. JOHNS.

96. OREADES] Montium Nymphae. Calpurnius.

Humanum non calcatura cruorem

Per juga siccato velox pede currit Oreas.

Vide Strabonem libro x. BART.

97. AVIA] Loca à viis remota. Virgilius lib. ix.

——— *Aditumque per avia quaerit.* BART.

98. DOMOS FERARUM.] Lucret. lib. i.

Frundiferaeque domus avium ———

Gratius v. ccxxxv.

——— *Juxtaque domus quaesita ferarum.*

BART.

Huc igitur, mecum quisquis percussus amore
 100 Venandi, damnas lites, avidosque tumultus,
 Civileisque fugis strepitus, bellique fragores,
 Nec praedas avidas sectaris gurgite ponti:

Prin-

V A R I A E L E C T I O N E S.

99. Huc] Steyn. Hinc.

100. Avidosque] Rabidosque, vel Pavidosque Vlit.

102. Avidus] Ita ego. avido A. & P. forte: *avide sectaris*. VLIT. *avido* edit. Johns. ponti] pontum G. & B.

N O T A E.

99. Huc] Omnes Codi. Hinc. JOHNS.

99. PERCUSSUS] Vide ad Calpurnium Eclog. VII. BART.

100. DAMNAS LITES,] Urbanorum tumultuum, & injusti juris exercitiis nullum opponitur dignius homine virae genus divinis recessibus ad rura & venationes innocuas, ideoque prisci illi Heroës cum diis versati, habebant prius omnibus aliis venandi studium, vide Xenophonem *κυνηγικῶν*. Pollucem praefat. libri v. Onomast. Alios, quos longum nominare, & nos de Heroïci hujus ludi laudibus tres nuper libellos edolavimus. BART.100. AVIDOS] Recte *avidos*: omnis enim urbanus tumultus habendi causa vertitur. Omnia vitia avaritiae cedunt. Duo verba jus fasque omne confundunt, *meum* & *tuum*, quae qui ex reb. humanis tollere possit, coelum è terra faciet. BART. Recte conjecit Vlitius *rabidos*, vel *pavidos*. *Avidus* enim iterum occurrit verfu fere proximo. JOHNS.101. STREPITUS,] Ubi *Legicrepi tidunt*, *latrant fora*, *classica turbant*, ut ait Varro Atacinus. BART.

102. PRAEDAS SECTARIS GURGITE PONTI:] Horat.

*Currit mercator ad Indos**Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.*
Aratus de aureo seculo.—— *χαλεπή δ' ἀπείκελθ' θάλασσα.**Καὶ βίαι' ἤτοι ἡδὲ δάσσοθεν ἡγίτιστον.*

Talia multa apud Ovidium, Manilium, Tibullum, Hesiodum, Horatium, & neminem non Poëtarum. In veteri editione alia scriptura est hujus versus:

—— *Praedas avido seclavis gurgite pontum.*

Unde non aliter quam hoc modo Nemesianum reliquisse arbitror, quicquid correxerint alii.

*Nec praedans avido seclavis gurgite pontum.*Primum praedatores appellat, qui praedae gratia mare transmittunt, eleganter oppido. Deinde gurgitem inexhaustum avariciae, quem nulla ingluvijs satiare potest, ponti gurgiti opponit. *Avido gurgite habendi seclavis pontum*. prorsus festivissime dictum. Ita Boëthius lib. II. de Consolatione carmine II.*Si quantas rapidis statibus incitus**Pontus versat arenas,**Tantas fundat opes, ne retrahat manum:**Pleno copia cornu.**Humanum miseras haud ideo genus**Cesset flere querellas.**Sed quae sita vorans saepe rapacitas**Altos pandit hiatus.*

Theocritus.

*Ἄλ' ἴσθ' ἢ ὁ μέγθ' ἐπ' αἰὶνι κύματι μετῆν,**Ὅσ' ἀνιμῷ χερσὶν ἢ μὲν γλαυκᾶς ἀλός ἀθά,**ἢ ὕδα' ἰζῆνι θολερῶν ἰοειδῶν πλωτῶν.**Καὶ φιλοκέρει καὶ βέλταμυδι' ὄν' ἀνδρα παρὰ δῆν.**Gurgitem avariciae* prorsus simili modo dixit Prudentius Hamartigenia, divino carmine.*Gurges avariciae, finis quem nullus habendi**Temperat* —

Plura apud plurimos. Nobis satis est Nemesianum restituisse pristinae sententiae, quam blenni corruperant. Porro in sequentibus de canibus ex Polluce, Xenophonte, Gratio, Oppiano, Geoponicis, omnia cuivis patentia colligere animus non est. Quisque ea in promptu habet, & nos alio maxime properamus. BART.

102. NEC PRAEDAS] Barthius adjutu V. C. legit:

*Nec praedans avido seclavis gurgite pontum.*Tum confuit: *avido gurgite habendi seclavis pontum*; Praedatores intelligens, qui praedae gratia mare transmittunt. Et postquam ipse sibi in admiratione tantae suae *δυστυχίας* deficit, addit:

Principio tibi cura canum non segnis ab anno
Incipiat primo, cum Janus temporis auctor

Pan-

V A R I A E L E C T I O N E S.

104. *Janus*] *Sanus* A. *Janus* Pyth. recte.

N O T A E.

ait: nobis satis est Nemesianum restituisse pristinae sententiae, quam blenni corruerant. Euge, Barthi! Ego tamen blennis illis, qui veterem lectionem servarunt, quam tibi & codici isti tuo pro lubitu omnia novanti, lubens accedam. Non mercatores sed piscatores hic rejicit venator Aurelius. *Sectari praedas gurgite ponti*, piscari est. *Sequi praedas eadem in re* dixit Manilius lib. v. ubi post venatores piscatorum etiam genituram Cancro subjicit:

Horrendumque fretis in bella lacescere pontum,

Et colare vagos indultis retibus amnes,

Ac per nulla sequi dubitant vestigia praedas.

Praedae marinae, pro piscibus, meminit eodem modo Macrobius lib. ii. Saturnal. cap. xi. initio. Et Seneca Nat. Quaest. lib. iii. cap. xvii. venationis marinae aviditatem reprehendit. Pro *avido gurgite* tamen, quia praecessit, *avidosque tumultus*, malim *rapido*, aut *rabido*: ut Serenus Sammonicus: *Sive maris rabidi sudor*. Perperam ibi, *avidi*, alias legitur; vel ibi, *rabidos*, *pavidosque tumultus*. Nec temere tamen *avidus* in editione mea est, quia *avido* ex *avidus* factum videtur. Ut mox: *quamvis avidus, primos contemnere foetus Malueris*. Plato lib. vii. de L.L. Legislatoris verbis ita juvenes à piscatione dehortatur: *ὦ φίλοι, εἴθ' ὑμᾶς μήτε τις ἐπιθυμία μήτ' ἔρως τ' αὖτε θάλατταν θήσας ποτὶ λάβοι. Ὑπὸντος*, inquit, *ὁ boni, nunquam aviditas aut amor sectandi in gurgite praedas capiat*. Subjicit post alia deinceps: *πίζων δὲ μόνος θηροδότης τε καὶ ἀγροδοτὴ τοῖς παρ' ἡμῖν ἀθληταῖς*. Pedestris itaque venatio sola relinquitur, quae à nostris exercetur. Oppianus quoque initio *κυωνέλειαν* piscationem venationi, quanquam totidem de illa, quam hanc, libros scripsit, postposuit. Quo minus mirum videri debet Aurelium nostrum, si modo *ἀλιεύειν*, quae Vopiscus recenset, ipsius sunt, venationem hic, cui jam intentior erat, piscationi praeferre. VLIT.

102. *AVIDUS*] Ita Pythoe. Steyn. Aldin. nec mutandum erat. Quod autem Vlitius his verbis *piscationem* significari contra Barthium con-

tendit, à loco alienissimum mihi videtur. advertendo seriem rerum. *Huc*, inquit Nemesianus, *mecum veni, quicumque lites, tumultus, civiles strepitus, bellicae fragores averfariis, nec sectariis piscationem*. Quicquamne frigidius aut dici aut fingi potest, post illa sonora, & luctifica? Non credo. Tibulli locus huic quoque lucem affert.

Praeda feras acies cinxit discordibus armis

Hinc furor, hinc caedes —

Praeda vago jussit geminare pericula ponto.

Per praedam intelligas, rapinam; sed & latiori sensu etiam *merces externas* includat. *avidum* autem vocat *pontum*, quia navigantes, ipsas simul & praedas saepe inhiantibus demergit undis.

JOHNS.

103. CURA CANUM] Educandorum scilicet, in qua totus hic est Nemesianus, eique versus centum impendit. Primo tempus, corpus, aetatem foeturae idonea designat. A partu statim meliores sive signis sive matris judicio secernit. Tum ad nutrituram & educationem transit. Adultos denique instituere incipit. His itaque terminis *κυωνέλειαν* limitatur; quam solam, quoad canes, hoc libro tractat Poëta noster: nisi quatenus & medicinam eorum in partem *εἰσαγωγικῆς* adjecit. Quae omnia in curam canum proprie veniunt. VLIT.

103. ANNO PRIMO.] Hoc est, anni principio. Columella libro xii. cap. xxi. *Statim prima vindemia tres aut quatuor notas musti experietur*. Virgilius lib. xi.

Vota Deum primo victor solvebat Eoo. BART.

104. JANUS TEMPORIS AUCTOR] Ideo Janum Romani primum in anno colunt, quia is primus, cujus inter Italicos Deos historia exstabat. Herodianus libro i. *μὲν Μάρκον νῦν μὲν ὅς ἐστις τ' ἐπικύρως ἡμεῖς ἡμεῖς, σίγουσι τ' τῷ ἱερῷ τοῖς οἰσμοῖς εἰς θεὸν δέχονται τ' ἱεράς ἐπιχώριον ἀναφύοντες, φανὶ ὅς αὐτῷ καὶ Κρόνῳ, ὑπὸ Διὸς ἐμβληθέντα τ' ἀρχῆς κατελθόντα εἰς γῆν γενέσθαι εἶπον. διδόντα τ' τῷ θεῷ παιδὸς διωσείαν, παρ' αὐτῷ κρυπτόμενοι λαθόν. ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα δοθέντα τῷ χρόνῳ*

- 105 Pandit inocciduum bisseis mensibus aevum.
Elige tunc cursu facilem, facilemque recurfu,
Seu Lacedaemonio natam, seu rure Molosso,

Non

V A R I A E L E C T I O N E S.

105. *Inocciduum*] Ita Pyth. in occid. A. Steyn. & P.
107. *Lacedaemonio*] *Lacedaemonie*. Steyn.

N O T A E.

ἡ Ἰαλίαις, Λατίον τι κληθῆναι, ἀπὸ τῆς ἰαλῆος φωνῆς εἰς τὴν ἐπιχώριον ὠδὴν. Ἀπὸ ταῦτα τοι καὶ μέχρι νῦν Ἰαλίᾳ τὰ μὲν Κερνία παλαιόθεν, διὰ τὴν λαχόν, πῦρ δὲ ἔτι δρχὼν ἐρεμνίαν ἀνέειπε τῇ Ἰαλίᾳ ἴδι. διαθῶντες οὐ αὐτὸ ἴδον τὸ ἀγαλλῶν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν ὁ οὐρανὸς ἀρχῇ τε καὶ πανί. Habes brevibus omnem Jani historiam, & cur in eum desiverit; eoque rursus annus inceperit. BART.

104. CUM JANUS] Sequitur in hoc Xenophonem cap. xx. Συλλαβεῖν δὲ αὐτὸς ἐπανίνα τὴν πόντον ἔχειμῶν, ἵνα ἔχῃ τὴν ἡνυχίαν ὡς τὸ ἔαρ ἐπάγων τὴν φύσιν γενναίαν. Hyeme laboribus absolutas ad foetum submittere oportet, ut quietem nascitae vere generosam prolem producant. Sed reliqui id in ver fere protrahunt. Varro lib. ii. de R. R. cap. ix. de canibus: De foetura, principium admittendi faciunt veris principio; tunc enim dicuntur catulire, id est, ostendere se velle maritari. Quae tum admittit parium circiter solstitio: praegnantes enim solent esse ternos menses. Certe non ante ad coitum arcessendae, quam catulium, quod σκῆν vocat Aristoteles. Sed Xenophon id hyeme illis quoque accidere putavit. Aristoteles nullo certo tempore constituit. Aliis maturius seriusve hunc pruritum obvenire usus & ratio monstrant; adeoque & coitum per opportunitatem illam commodè haberi: quantumvis vernos coitus nobis praedicet Oppianus. VLIT. Ed. Steyn. *Sanus*. Pythoe. *Janus*. recte. JOHNS.

104. TEMPORIS AUCTOR] Statius Silvarum iv. Ipse etiam immensi reparator maximus aevi, Attollit vultus, & utroque à limine grates Janus agit. BART.
Ovid. i. Fast. v. 65.

Jane biceps, anni tacite labentis origo. JOHNS.

105. INOCCIDUUM AEVUM.] Claudian.

— Inexhausto redeuntia secula motu.

Vide Notas Consul. Olyb. idem *inoccidui* voce utitur ii. Raptus.

Semper inocciduos insopitosque manere. BART.

Editi ante Pythoeum divisim exhibent, in occiduum. male. aevum enim inocciduum est perpetuo revolutum orbe. pandit autem Janus, quia Januarius primus est anni mensis. JOHNS.

106. FACILEM,] Superius: *facili cane sumere praedas*. Non hinc tamen celeritatem, ut Barthius interpretatur, sed aut agilitatem aut obtemperantiam potius agnoscas. Agilitas in eo consistit, cum leporem strictim deflectentem hac illac strictiore gyro intercipit. Quae summa etiam hodie in Vertragis laus est. Obtemperantia vero, cum ut ipse infra canit,

— norunt hortamina vocis,

Seu cursus revocent, jubeant seu tendere cursus.

De quo ibi latius. Ideo hic *facilem cursu facilemque recurfu* commendat. VLIT. Qui pro Venatoris lubitu cursum revocat, tenditve. JOHNS.

107. LACEDAEMONIO] Spartani canes inter nobilissimos, quanquam aptiores ad cursum fuisse puto quam pugnam ex Gratii Cynegetico. Aristenactus libro i. Epistola xviii. ὡς περ ἐν αἰ λακωνικῇ σκύλακες διμυθῶς τε καὶ ἰχθυῶς ὅτι οἱ ἀνὰ θάλασσαν τοὺς τῆς ἀμείλιχθ ὄψεως ἀΐει. Pindarus. λακωνικὸν ἐπὶ θηροῖς κυῶν ἀΐθειν, πυκνῶταί τε ἱερπετόν. Nonnus lib. xvi. Virgilius Georg. iii. Oppianus, Xenophon. BART. Lacedaemonii sive Spartani canes primatum antiquitus inter sagaces obtinuerunt, ut Molossi inter bellicosos; quemadmodum superiore commentario multis id demonstravimus. Paulatim vero exinde mixtis non illis modo inter se, sed velocibus quoque cum illis, maxime extra patriam suam; adeo degeneravit proles eorum, ut nihil fere praeter nomen ab origine sua servarint. Propter solum itaque nomen cum celebrarentur tamen, factum est, ut in quocunque genere optimi postea & Spartani, & si aciores aliquantum erant, Molossi dicerentur. Quibus comprobatur emendatio mea in Gratii v. ccxi. *non vile genus, non patria vulgo Sparta*. Quo respexisse Aurelius hoc loco videtur, & cum Lacedaemonium hic pro alio

Non humili de gente canem. sit cruribus altis,
 Sit rigidis, multamque gerat sub pectore lato
 110 Costarum sub fine decenter prona carinam,
 Quae sensim rursus sicca se colligat alvo,

Re-

N O T A E.

alio quovis genere, & cum *Non humili de gente canem* vocavit. Sed & Maro, quamquam aliter jam à me defensus, in hanc vulgi opinionem transierat pridem, cum pro pecuariis commendat. *Veloces Spartae catulos*, tamquam idem genus cum *acri Molosso*. Ut contra, *veloces Molossos, latratoreisque Molossos*, hoc nomine minus excusandus, dixit Martialis. Nam *ευσταδοχη*, quam alii obtendunt, non satis hic veniae meretur: nisi apud Grammaticorum tribunal. Hinc jam intelligimus cur Aurelius, qui hoc quidem libro veloces tantum exercet, Laconicum tamen & Molossium pro optimis nominat: ut *Spartanum* Ammianus. VLIT.

107. MOLOSSO,] *Molossi* celeberrimi canum. Horatius:

Domus alta Molossis

Personavit canibus.

Virgilius.

Veloces Spartae catulos, acremque Molossium.

Seneca Hippolyto.

Teneant acres lora molossos.

Dracontius Hexaëmero.

Et vauos simul discurrens dama molossos.

Plurimi alii horum meminerunt. BART.

108. CRURIBUS ALTIS,] Forma elegans canis apud Oppianum Cynegetico primo, qui & celeres & pugnaces disjunctim describit. Vide & Xenophontem. BART.

108. ALTIS,] Oppianus.

Ορθοταγείς καλὰν ταυτοὶ, δολεροὶ ἰσολ.

Sed ista comparare invicem quivis poterit. BART.

109. PECTORE] Sic Gratius v. 274, 275.

— *validis tum surgat pectus ab armis, &c.*

JOHNS.

110. COSTARUM] Distingue:

Costarum, sub fine decenter prona, carinam.

Nam quæ anteriores pedes seu armi incipiunt, prior est canis talis, ibique *carina* illa, quam dicit Nemesianus, *costarum* desinit. Ita breviores primos pedes vult Oppianus, ut *carina* sit evidenter. BART. Ubi utrinque terminantur & desinunt costae. JOHNS.

110. DECENTER PRONA] *Gracefully sloping.*

JOHNS.

110. CABINAM,] Referunt brutorum pectora

carinam. Plinius libro xi. cap. xxxvii. *Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, volucris magis, & inter eas aquaticis maxime*. Sic *navis corporis* apud Lucret. iv. BART. Plinius lib. xi. cap. xxxvii. sub finem: *Pectus homini tantum latum; reliquis carinatum, volucris magis, & inter eas aquaticis maxime*. Quae Nemesiano paria faciunt. Sed inter canes nulli magis carinatum, quam Vertragis: nec in quo id magis requisitum eâ, quam ad Gratium dixi, de causâ. Quibus ut hoc maxime, ita & reliqua Nemesiani descriptio convenit, ut ad Gratium ostendi: ne hic actum agam. Barthius ad ipsos authores, qui canes delineant, lectorem relegat, quia alio maxime properat: puto ad nugas suas. Hinc illa nobis hoc versu argutula distinctio, sed inepta prorsus. Hinc post Plinii locum, *navim corporis*, quasi eodem modo id intelligendum, sic quoque Lucretio dici, allegat. Sed ille de corpore humano loquitur, cui omnino carinatum pectus non esse dixerat Plinius. Nec adeo propter figuram, sed motum, comparatio illa à Lucretio fit, ut ipsa verba declarant. VLIT. Ita *navem* quoque pro ventre *αἰχμηλογικῶς* posuit Plautus Menaech. Act. ii. Sc. 3. Et Julia Augusti filia *navim* vocabat uterum, ut observat Riolanus. VLIT. in *Add.*

111. SICCA] Tenui. Ad vivum describit figuram canum venaticorum, qui apud nos hodie maxime celeres habentur, & *ventorum* vocabulo veniunt. Et ista descriptio docet nos quantus Poëta fuerit Olympius, longe enim & Oppiani Graecam descriptionem & Gratii allusiones Latinas paucis versibus superavit. Ita *siccâ dictionem* dixit Cicero de Oratore, pro exili & jejuna. Et apud eundem de Senectute *siccum* pro firmo exponit Nonius Marcellus. *Sicca puella* apud Plautum bene compacta. Nam aliter qui exponunt, hallucinantur. BART. Non pendulâ, & solutâ; Gratius mirâ brevitate rem tamen totam circumscripsit.

— *Astricti succingant ilia ventres.* JOHNS.
 111. SE COLLIGAT] Ita de cane Ovidius libro iii.

Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon. JOHNS.

112. RE-

Renibus ampla fatis vadis, diductaque coxas,
Cuique nimis molles fluitent in cursibus aures.
Huic parilem submitte marem, sic omnia magnum,

Dum

V A R I A E L E C T I O N E S.

113. *Nimis*] Ita omn. Hbb. minus B.

N O T A E.

112. RENIBUS] Lumbis, ut recte interpreta-
tur antistes maximus antiquae eruditionis Tur-
nebus lib. v. c. vi. Oppianus.

Ὅτ' οὐκ εὐσταχοὶ μὴ πίονες.
Posteriori aevo hoc usitatissimum. Witichindus
Saxo. *Saxones habentes cultellos ad renes.* Et ta-
les alii. BART. Lumbis. Turnebus. JOHNS.

112. DIDUCTA COXAS.] Oppian. πλωρῶν ἰπ-
πῶν (ia ταρσῶν. BART. *Spread.* lata, non con-
tracta. JOHNS.

113. NIMIS MOLLES] Omnino legendum est,
minus molles: Etfi nostra editio vetus nil mutet
à vulgo vulgaris. aures enim membranibus qui-
busdam substrictas & curtas volunt scriptores.

Oppianus.

— βαῖα δ' ὑπερθεῖν

Ὅπως λεπταίσι (i) ἀεὶ ἐκείνων ὑμῖν ἐστι.

Xenophon aures parvas ac tenues, posteriore
parte glabras eligit. De hoc loco ita censemus.
BART. Et hic suum agit Barthius, ut sui ubi-
que similis sit, omnino legendum clamans, *mi-
nus molles*. Sed ego nimis molles & delicatas
aures habeo, quae hoc non ferant: ille minus
molles, rigidas, adeoque asininas, quam ut
quid rectum sit discernant. Dic, fodes, si *mi-
nus molles* aures sint, quomodo *fluitent*? Atqui
Oppianus breves vult. Breves eligit, inquis,
Xenophon. Ideone rigidas ac duras velle cen-
ses? Arrige aures tuas rigidas, ut quae ipse ad-
ducti tibi, audias:

— βαῖα δ' ὑπερθεῖν

Ὅπως λεπταίσι (i) ἀεὶ ἐκείνων ὑμῖν ἐστι.

Vestias auriculas tenuis membrana superne.

Et ipse Xenophon à te citatus aures ipsas te-
nues, posteriore parte glabras eligit. Cur ausus
itaque effari es; aures membranibus quibusdam
substrictas volunt scriptores? Utcunque curtas
voluerint aliqui (nemo autem tam rigide sub-
strictas aut suffultas) alia illis, ac Nemesiano,
ratio fuit; quae te omnis fugit. Aristoteles,
quod nondum monui, cap. vi. Physiognomon.
mediocribus auribus praeditos praestare existi-

mat, ἢ κυρτὰς τὰς ἀείρας ὅτι μέτρα ἔχοντες,
quia parvae πεινηαδεῖς, magnae δυνάμεις. Sed ille
veloces non novit: & forsan bellicosos intellex-
xit. Vult autem noster non molles tantum, sed
& fluentes, five flaccidas; ut Varronianus ille,
auriculis magnis & flaccis. Quantum vero hoc
velocitatis adjumentum, & agilitatis tempera-
mentum sit, ad Gratum ostendi. Eaque de
causa & hic ab Aurelio nostro & à minore Xe-
nophonte in Vertrago requisitum. Verba ejus
non parcam iterum ascribere: Ὡς δ' ἐν μεγάλῳ
ἔσω τὰς κυρτὰς, καὶ μαλθακά, ὥστε ὑπὸ μεγέθους καὶ
μαλακότητος ἐπικεκλωσμένα φαίνοιντο. διὸς ἀνὴρ εἰς
κρίσεις. ἢ μὲντοι ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις φαίνοιντο, ἢ παν-
τῶν, ἐν μὲν σμικρὰ τε εἰς καὶ πολλὰ. *Aures canibus
sint magnae adeo mollesque, ut prae magnitudine ac
mollitie fractae videantur: tales enim praestantissi-
mae. Sed & si arrectae appareant, ferri possunt,
modo ne breves & durae sint.* Quid planius dici
potest? De re itaque convenit. An verba non
intellexti, & nimis pro valde positum nusquam
observasti, homo in toties mille auctorum,
praesertim recentiorum, lectione versatissime?
Nihil tritius apud recentiores. Ne plura inve-
stigem, unicum sufficit quod ad manum habe-
bam in Glossario MS. Amplissimi Petavii: *Olym-
pus, mons Macedoniae nimis procellosus*. VLIT.
Demetrius Cynosophii cap. iv. τὰ ὅτι ἐχέτωσαν
μεγάλα καὶ μαλθακά, ἵνα οὐδ' ἐν μεγέθους καὶ μαλθα-
κότητι ἐπιβρίπη ὥσι. Vide reliqua in Editione
Hieracosophii, quam Lutetiae anno 1612. cu-
ravit N. Rigaltius. VLIT. in *Add.* Pro valde.
nihil tritius apud optimos Auctores. JOHNS.

114. PARILEM SUBMITTE MAREM,] Gratiuz:
Junge pares. quod illi à Marone mutuatum.
Submittere autem hic est admittere. Virgilius
Georg. iii. ita dixit equos in *spem submittere gen-
tis*. Servius ibi: *id est, quos vis admissarios fieri*.
Unde intelligendum & illud Ecl. i. *submitteite
tauros*. Ne dubitemus cum Servio, utrum de
terra an sobole exercenda loquatur. Contra *ad-
missi* pro submitti vacas dixit Palladius Martio
tit.

115. Dum superant vires, dum lacto flore juvenus,
Corporis & venis primaevi sanguis abundat.
Namque graves morbi subeunt, segnisque senectus:
Invalidamque dabunt non firmo robore prolem.

Sed

V A R I A E L E C T I O N E S .

115. *Juventus*] Ita A. Steyn. *juventas* P.
116. *Abundat*] *Abundans* A. G. & B.

N O T A E .

tit. XI. Nec ante aetatem trimam tauris oportet ad-
mitti. Ita optima notae codex scriptum exhi-
bet. Varro etiam de canibus foeminis: *quae*
tum admissae pariunt circiter solstitio. VLIT.

114. SUBMITTE MAREM,] Enallage est. Ipsa
enim mari est submittenda, non mas faeminae
cani. Harum figurarum exempla multa nota-
mus in Analectis Poëticis. BART. Admitte,
junge. JOHNS.

114. OMNIA] Graecanicum. *πάντα καλός*,
πάντα ὁμοίᾳ.

Virgil. l. IV.

Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque.
libro IX.

— *Ibat Apollo*
Omnia longaevo similis, vocemque coloremque.
BART.

115. FLORE] Vide ad Gratium versu cxcviii.
BART.

115. JUVENTUS,] Heinsius. *juventas*. *juven-*
tutis nimirum Dea, pro juventute posita. quam
vocem Gronovius quoque multoties restituit.
JOHNS.

116. CORPORIS] Post hanc vocem locanda
distinctio. In editione veteri *abundans* legitur.
quod nobis non displicet. BART.

116. PRIMAEOVI] Adolescentis. *Primaevi* sunt
qui in primo aevo & flore annorum. Virgilius
lib. X.

Hic Curibus fidens primaero corpore Lausus.
Auctor Phaeniciis.

Ast ubi primaeva caepit florere Juventa.
Pedo.

Mene, inquit, juvenis primaevi, Juppiter, ante
Augustam Bruti non cecidisse fidem.

Et primum aevum Juventas ipsa. Valerius Flaccus
lib. VII. Argonauticón.

Occidis! heu primo potes hoc durare sub aere.
BART.

117. NAMQUE GRAVES &c.] A Marone habet
Georg. III. *subeunt morbi tristisque senectus*. Un-
de & illa postea: *Nam tristes morbi*, & quae se-
quuntur. *Segnem* noster dixit senectutem, ex
alio ejusdem libri loco:

Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam
segnior annis
Deficit, abde domo, nec turpi ignosce senectae.

Ubi perperam *senectae* non *turpi* ignoscendum
prodigiola constructione ariolantur interpretes:
perperam alii, & *turpi*, eodem sensu legunt;
inducti, ni fallor, eo, quod *domo*, in *domo* in-
terpretetur Servius. Quod non aliter accipien-
dum, quam mox apud Nemesianum: *Abdatur-*
ve domo, ut suo loco ostendam. Senem enim
ablegandum censet Maro, nec ignoscendum ac-
tati, quia & turpis, & segnis, & *Frigidus in Ve-*
nerem, & alias ob causas, quas addit. VLIT.

117. SUREUNT,] Georg. *subeunt morbi, tri-*
stisque senectus. BART. Clam obrepunt cani-
bus. JOHNS.

118. DABUNT] Generabunt. Nam *dare* ita
usurpatur à Poëtis. Claudianus Fescenninis.

Te Leda mallet quam dare Castorem.
Idem alio loco, ubi nos plura. BART. Qui-
nam, quaeso, dabunt? an morbi? eo quidem
sensu *dabunt* idem erit quod *reddent*, *efficiunt*.
languet autem illud *invalidam* non *firmo robore*.
invalidus enim ille est, cui non *firmum* est *robur*.
an canes? ita quidem puto. *Dabunt* vero est
creabunt. Ita Catullus. in nuptias Juliae & Man-
lii. *ludite, ut lubet, & brevi Liberos date*. Virg.
Aeneid. t. 274. expressius. *partu dabit Ilia pro-*
lem. *Invalidam* autem mendae suspectum habeo
pro *invalidi*. Tum vero (ingruente nimirum
senectute) ipsi canes invalidi prolem quoque
creabunt non *firmo robore*. JOHNS.

K k

119. Dc:

Sed diversa magis foeturae convenit aetas.

- 120 Tu bis vicenis plenum jam mensibus acrem
In Venerem permitte marem: sit foemina, binos
Quae tulerit soles. haec optima cura jugandis.
Sed non Spartanos tantum, tantumve Molossos
Pascendum catulos: divisa Britannia mittit

Ve-

N O T A E.

119. DIVERSA] Diversam aetatem masculi & faeminae canis aptiorem ait foeturae. Masculum dicit annorum trium & dimidii, faeminam duorum. BART. Inter se. maris nempe & foeminae. de stato autem tempore varie varii. JOHNS.

120. BIS VICENIS MENSIBUS] Pollux l. v. c. vii. *Ὁσα αἰεὶ καὶ πῶς πλεονεχίει τὸ κ' γένος, τῷ μ' ἄρρενι τετρὰς ἔτης δεκάμην, τελοῦνται τὸ ὄγδον. ἢ ὃ δέκα πέντε, μέχρις ἑξαετῶς συνδυάζειται.* Masculo annum quartum, foeminae tertium coeundi initium facit: Aurelius vero quadragesimum mensem, id est, annum fere sesquiertium masculo, secundum foeminae constituit ad coitum. Reliqui auctores pro lubitu canibus fere volgivagam Venerem concedunt: nisi quod Columella lib. vii. cap. penult. *huic quadrupedi*, ait, *neque foeminae neque mari nisi post annum permittenda Venus est; quae si teneris conceditur, carpit & corpus & vires, animosque degenerat.* Et hinc Plinius lib. viii. c. xl. *Canum generibus annui partus, iusta ad pariendum annua aetas.* Iusta scilicet, cum teneris excesserunt, aut saltem ut per aetatem possunt. Ita enim indistincte loquitur Aristoteles lib. v. Hist. Animal. cap. xiv. unde illa habet Plinius. At idem lib. x cap. lxxii. semestres jam consummati virium roboris facit: *Exsistuntur*, inquit, *in urina attollere crus fere semestres: id est signum consummati virium roboris.* Fuerunt illi ob oculos illa Aristotelis lib. vi. Hist. animal. cap. xx. *Τὸ δ' σκέλον ἀσθενὲς ὥσπερ οἱ ἄρρενες, ὡς μ' ἐκ τῆς πολυῦτος ἑξαμηνίας αἰε.* Haecenus verbum verbo exprimit Plinius. Sed quod sequitur: *ὡς δ' ἀπλῶς εἰπεῖν, ὅταν ὀχλῶν ἀρξάνῃ, τῷτο ποιεῖται.* Pro eo ille incogitanter illa sequentia posuit: quasi cum coire incipiunt, id signum consummati virium roboris sit. Eadem ibi supinitate iustum coeundi tempus semestre vocat, oblitus ejus quod annum id superius lib. viii. determinaverit: caeterae canes & semestres coitum patiuntur: quae ante iustum tempus concepere, diutius

caecos habent catulos. Ego sane ne Columellae quidem assentiar statim post annum permittendam illis Venerem, cum nec tunc satis consummati roboris sint: nec tamen ad quartum annum commode differri. Quare merito haec optima cura jugandis ab Aurelio dicitur, quae medium servat. Cui proxime consentit Xenophon minor cap. xxvi. *ἀπὸ πέντε μ' ἔτος ἰππεύειν ὡς ἄρα ὡς εἴη τῇ ἐυμυίᾳ.* Exacto triennio iusta admittendi aetas erit. Nec mirum, cum utrique vertragos instituat. VLIT. Sub finem anni tertii. JOHNS.

120. PLENUM] Maturum. Virgil. *plenis nubilis annis.* Statius quasi paraphrastes, Achillei de prima.

Expleto teneri jam sine pudoris

Virginitas matura toris, annique tumentis.

Quasi plenus dicatur qui explevit annos pudoris. Claudianus l. de Raptu.

Vicina toro plenis adoleverat annis

Virginitas. BART.

122. TULERIT SOLES.] Sic ferre aetatem Ciceronis discrietio nota phrasim apud Macrobius lib. ii. cap. iii. BART.

123. SPARTANOS TANTUM,] Reprehendit Scaliger hominem post formam descriptam jam ad patrias redire. Haec talia talibus Poëtis exigua sunt peccata. BART.

124. PASCENDUM CATULOS:] Observa accusativum post *pascendum*. Virgil. *alicubi pacemque à rege petendum.* JOHNS.

124. DIVISA BRITANNIA] Nota allusio Maronis Eclogis.

Toto divisos orbe Britannos.

Sidonius.

Longeque remotas

Sole sub occiduo gentes, victricia Caesar

Signa Caledonios transvexit adusque Britannos.

Senecae persona Octavia.

En qui Britannis primus imposuit jugum

Ignota & ante classibus texit freta.

Huc pertinent eruditissimi versus Pedonis Albi-

EO-

N O T A E.

novani in navigatione Germanici, apud Senecam Patrem. De canibus Britannis Gratius, Oppianus. BART. Tria canum genera, & in unoquoque optimos habet etiamnum Britannia, torumque dimittuntur per orbem jam ab Strabonis aevo usque. Sed ille & Claudianus & Gratius de bellicosus tantum loquuntur, ut apud hunc ostendi. Hic itaque & sagacibus & velocibus suus locus erit. De Sagacibus primum agemus. Eorum hodie tria genera non tantum magnitudine, sed etiam sensuum, ac virium constitutione diversa. Maximum sagacitate praestat, sed ob corporis molem tardissimum: ideoque *strebhouns*, & qui eorum ad cervos vulneratos sanguinis destillatione tracti ducunt, *blondhouns*. i. sanguinari vocantur. Sub hoc genere fere omnes *inductores* veniunt, & maxime Segusii, quos apud alterum Xenophontem examinabo. Secundum magnitudine & sagacitate est, quos *fleethouns* vocant, à velocitate, Petronii à me accensos apud Gratium: quos & hic forte intellexerit Nemesianus, quia *Veloces* vocat. Minimum quoad corporis magnitudinem plane id ipsum genus est, quod Agassaeorum nomine describit Oppianus; *begles* vocant indigenae. Maximos, ut dixi, ad Xenophontis Junioris cap. III. introducam. Minores jam apud Gratium descripsi v. cxxi. quae inde peti, quam hic peti, malo. Hofne intelligat Nemesianus, an veloces tantum sive vertragos, disquirendum est. Ex forma canis, quam descripsit modo, & ex institutione tironum, quam infra habebimus, satis patet celeribus tantum sive Vertragis addictum fuisse. Sed quia & in aliis generibus eadem quoad educationem praecepta observanda sunt, ideo post formam & speciem, quae diversa unicuique generi convenit, ad reliqua etiam sagaces ac generosos cum velocibus suis admittit. Ut quamvis ipse iis non uteretur, alii tamen, qui alterutros praeferrent, haec quoque ad illos praecepta pertinere scirent. Ideo scilicet instituta haec à proposito digressio, ut iterum ad genera reverteretur, quibus formae illa delineatio, quam celeribus appropriaverat, inconveniens erat. Ideo quippe & Thufcos canes in ultimum reiecit, quia, ut ipse ibi loquitur,

— est forma illis obrita villo,

Diffimileque habeant catulis velocibus artus.

De quo plura inibi. Primos in hac classe extraordinaria merito itaque faciat Britannicos sagaci-celeros, quia proxime ad *veloces* accedunt, ideoque eo adjuncto à sequentibus distinxit, qui bellicosi sunt: non autem quia *veloces* tantum sint. Ita quidem & digressio haec excusetur, quae absque eo sit reprehensionem non exit; & aevo isti historia canum propius accedat, quo Vertragi omnes aut è Gallia petiti, aut saltem pro Gallicis habiti fuerunt, ut ad Xenophontis Junioris Cynegeticum ostendam. At enimvero si quis urgeat *veloces* omnino Vertragis tantum tribuendum: & tantum aevi inter Xenophontem illum ac Aurelium intercessisse, ut jam è Britannia, qui olim è Gallia, peti potuerint; praesertim cum & hodie ibi excellant vertragi: aequo sane utrimque argumentorum pondere tota haec quaestio suspendatur. Nam etiam ordinis interruptio, quae tum maxime apparet, levi traiectione evitetur, si VII. versus hi à cxxix. usque cxxx. superiore alicubi loco interserantur, sive ante illum, *Huic pavilem*, &c. sive illum, *Sed diversa magis*. Ut illa inter se omnino continuentur: *haec optima cura jugandis. Mox cum se bina*, &c. Sed pene oblitus eram illud pro priore sententia addere, quod cum dicat Italici orbis venatibus aptos, ubi montosa pleraque sunt, Vertragis id omnino contrarium esse, qui, ut alibi dixi, per plana & campestria tantum, à quibus nomen habent, ad visum venantur; caetera inutiles. Quin etiam si odores sectentur, pro vitio habetur: quia aliud agendo, sicubi se interim proripiat lepus, non propiciunt. Quod si considerasset Joh. Cajus, nunquam hos pro Agassaeis, aut illos apud Oppianum pro Vertragis, aut Vertragos pro tumulariis habuisset. Sed de his ad Gratium. De Agassaeis autem opportunum est cum illo disceptare: vel eo nomine quod tertium sint Britannicorum sagacium genus, magnitudine secundis inferiores, caetera pares fere; nisi quod & lentius investigent. Quam parvi sint, non semel innuit Oppianus, primo βαυὲς γινόμενα vocando: tum domesticis catellis comparando. Unde etiam intelligere mihi videor reliquam vestigationis normam, quam abinde usque ad

K k 2

finem

Nec tibi Pannonicae stirpis temnatur origo,
Nec quorum proles de sanguine manat Ibero.

Quin

N O T A E.

finem lib. 1. profequitur, Agassaeis attribuen-
dam: quia sub finem repetit:

Βαίς, ὅς δ' ἔχον ἔχει, ἢ καλῶς.
ut initio dixerat, περιθῆαι σκελεπῶν, quod
non ad catulorum tironum institutionem, qua-
lem apud nostrum infra habemus, sed ad expe-
riendum Agassaeorum aliquem pertinet. Συ-
λαπῆς dicuntur ob pusillum corpus. Falsus in-
illo doctissimus Interpres: in hoc etiam bonus
Rittershufius, quod dicat hodie grandes adeo
esse Britannicos canes. Sunt enim Agassaei illi
(beagles nunc vocant) adeo aliquando exiles,
& parvi, ut tres simul leporem in cubili suo in-
vadentes viderim invitos à praeda sua, cui mor-
dicus inhaerebant, nihilominus eluctante rela-
qui. Et ipse binos nutriti adeo delicatos & ten-
ellos, ut manu una totos circumambirem.
Sed hi commensales potius, & lufui magis,
quam ad venatum idonei habentur. Reliquum
genus ut his quidem majusculum fere, ita ni-
hilominus simile, & profus, ut Oppiano fin-
gitur,

Γυγῆ, ἀσπεράτων, λατρίων, ὅμοις τῶν.
Corpore distorti vesco, cutis hispida, lippis.

Quae maxime ineptiam Caji evincunt, quod
Agassaeos quasi λῆξ & gazo, ab intuendo, for-
mavit, qua in re maxime vitiosi sunt. Sed et-
iam in ipsis, quos ille Agassaeos vocat, ver-
tragis hoc vitium est, si stantes colliment, quid
petant potissimum, ubi praedae copia est. Tum
nec reliqua parum discrepant: corpore illi tam
parvo; hi plerique procero: illi λασιότεροι
semper, hi raro: tum imprimis

Πινίς δ' αὐτὶ μάλιστα παύροισιν ἔστιν Ἀγασαίς,
Κυγῆς βίβη παύροισιν,

Naris odoriferae tam indagine praestat Agassaeis;
Quam vertragus curfu: ille inter venandum et-
iam latrat, sed ejulanter magis quam reliqui sa-
gaces, ideoque κίζειν ab Oppiano dicitur: hic
vel domi semper tacitus: ille οὐχίστι πόδας κε-
κορυθμένον δρυαλίοισι, unde postea in experi-
mento sagacitatis suae dicitur ἐξυτίρῃσι δαμασά-
δου οὐχίστι, acutis praedam subigens unguibus;
hic vero ore omnia peragit, unguibus nihil prae-
ter caeteros munitus. Denique, ut verbo absol-
vam, hic Vertragus Vertragus, est ille Agassaeus

nihil prius quam Agassaeus, idemque olim;
qui nunc. VLIT.

125. NOSTRI ORBIS] Eleganter Britanniam
à nostro orbe exemplo Maronis segregat. BART.

125. NOSTRIQUE] Italiae ibi enim, relicta
Africa, commoratus est Nemesianus. JOHNS.

126. PANNONICAE] Pannonicos, Iberos, &
Libyicos hic jam pro bellicosos, ut dicebam,
disponit, eo fine, ut si quis id genus amaret,
hos in eo excellere, & eodem cum reliquis mo-
do educandos esse sciret. Παιόνες certe princi-
patum quoque in catalogo Oppiani ducunt,
quippe bellicosissimi: ideoque cum Creticis,
quae sagaces fuerunt, ab eodem miscentur.
Pollux inter venaticos non recenset, sed postea
inter celeberrimos fortitudine Triacada, Pan-
nonicum canem, memorat, à Pane Pannonia-
rum Satrape Alexandro Regi donatum. Idem
paulo post: καὶ μὲν Μάγνητας μὲν τὸς ἐπὶ Μακεδονίᾳ
ἐτίθειν κυνὸς πολέμου ὑπαπαντίας, τοῖσι δὲ ἔσται καὶ
Παῖονες οἱ σὺν ἡγεσί τοις κυνὸς. Magnetes quidem canes
bellorum administratos alere: id ipsum vero venaticos
Paeonibus canes suos praestare. Idem de Gallis
narrat Strabo, alibi ad hoc citatus. VLIT.

127. IBERO.] Ἰβηρικῶν, Polluci, Ἰβηρῶν Oppiano.
Quaerendum, ait Gesnerus, utrum Europaei an
Asiatici sint, ut si Asiatici sint, iidem sint cum
Phasianis, quos hodie appellant, quasi Phaside ori-
undi. Interpretes aliqui apud Oppianum pro Hi-
spacis habuerunt: quos tamen nemo inter antiquos
illis oggessit. Imo vix hodie aliqui memoratu
digni inde advehuntur. Nisi quis putet accipi-
trarios illos, quos Spanicos Angli & Galli vo-
cant, in Anglia quam Hispania frequentiores
longe, hinc originem sumpsisse. Eiusdem ge-
neris, nisi fallor, etiam Phasiani sunt, quos
cum Ibericis eisdem putat esse Gesnerus, non
à Phaside, sed à Phasianis avibus, in quarum
aucupio adhibentur, denominati. At tales ab
Ibericis nostris diversissimi, qui bellicosos à Ne-
mesiano accensentur. Quapropter non aliam
illis, quam Asiaticam Iberiam, patriam assigna-
verim, Albaniae bellicosos canibus Alexandro
M. oblati memoratissimae conterminam adeo,
ut pleraque vivendi instituta, teste Stabone lib.
x. utriusque incolae inter se communia habue-
rint. Eo accedente, quod, ut bellicosi tantum

in-

Quin etiam siccae Libyes in finibus acres
Gignuntur catuli, quorum non spreveris usum.

130 Mox cum se bina formarit lampade Phoebe

Ex

NOTAE.

inter Asiaticos canes memorabiles fuerint, ita supra reliquos universi terrarum orbis excelluerint. Quapropter Strabonis illa, quae post alia inter Iberos & Albanos comparata subdidit: *ἡ ἀριστεία τῶν αὐτῶν καὶ οἱ κυνὲς αὐτῶν εἰς ὑπερβολὴν*. Excellunt venatione tam ipsi quam canes eorum, non minus ad Iberos quam Albanos referenda esse videntur. VLIT.

128. SICCAE LIBYES.] Magna pars Africae sicca arenisque squalida. Vide Curtium & Arrianum in Alexand. rebus. Lucanum lib. ix. Claudian. de Raptu.

Instar anhelantis Libyae, quae torrida semper

Solibus, humano nescit mansuescere cultu.

Alia vero pars Libyae eo magis opulenta est proventibus frugum. ut testes Columella lib. iiii. c. viii. Seneca Thyeste. Claud. Laude Serenae. Sidonius panegyrico Aviti. Lucanus l. iiii. Petronius Satirico. Prudentius contra Symmachum. ii. Ut illa sit alterum ex horreis populi Romani nuncupata, de quo alibi scripsimus multa. BART. De Libycis canibus nemo praeter Aurelium, qui dum forsan Carthagine haec scribebat illos in patria sua noverit. Nisi Aegyptii iis accenseantur, *Βυκολίαν ἔργον*, adeoque bellicosi, quos vocat Oppianus. Qui tamen ab aliis magis ob religionem, qua eos habuerunt Aegyptii, quam ob usum aliquem celebrantur. Et si attente verba poetae perpendimus, non aliam quam *Ἐγγυλιόβωλον* intelligit, quae speciatim ita ob ficitatem dicta. Sicciorum Libyam vocat etiam Ammianus, & eo nomine à reliqua distinguit lib. xxii. Hos putat Nemesianus, non universim Africanos. Bellicosos fuisse ipso epitheto, *acres*, demonstrat, quod Molossis à Marone & Seneca tribuitur. Nec quicquam virum illis demit, quod vocentur hic *Catuli* &c. VLIT.

128. IN FINIBUS.] Nimirum qua Aegyptum attingit Libya. Oppianus Cyneget. i. v. ccc lxxiv. BART.

129. CATULI.] Ita namque & *catulos*, Britannos de generosissimis bellatoribus dixit Grattus. Ita *σκυλάκις* passim Oppiano cujusvis generis adulti canes. Sed quod idem Agassaeos *σκυλάκιος γένος ἄλκιμοι ἰχθυόεντες* vocet, non id-

eo iidem cum *catulis* Britannis apud Grattum & pro bellicosus haberi possunt. *Γένος ἄλκιμον* non ibi est, genus bellicosum, aut *robustum*, ut bonus Rittershusius vertit: qui enim potest ita dici, quod non nisi in lepores, timidissimum animalculum, vel ab ipso Oppiano mittitur? aut quid roboris tam macilento ac vesco corpusculo, quale illis etiam ab Oppiano tribuitur, ascribi queat? Sed *γένος ἄλκιμον ἰχθυόεντων* est quod strenue investigat, multumque in eo polens. Ita apud Homerum alicubi *ἄλκιμον ἦρχον*, valida ac proba hasta, non autem, *qua strenuitas exerceatur*, ut vir doctissimus exposuit. VLIT.

130. BINA.] LX. dies gestare uterum Xenophon tradit. Aristoteles non minus quam tot dies, nec plus quam tres & sexaginta. v. Histor. cap. xiv. ideo ait noster mox à bina Lunae circumactione. BART. Plinius de canibus: *gerunt uterum sexagenis diebus & alibi de Laconicis: ferunt sexaginta diebus & plurimum tribus*. Sed Aristoteles, quem sequitur Plinius, alias & quintam, & quartam anni partem expleri ait, id est, tres menses. Unde etiam Polux: *ἢ ἢ ἡμέρας δύο καὶ ἑβδομήκοντα, καὶ ἡ τῶν σκυλακίων ὅψις σθενομίαι ἔχθ' τετάρτην καὶ δεκάτην ἡμέραν. τῆς δ' ἢ ἢ καὶ πέντε ἡμέρας, τοὺς δ' ἢ σκυλακίων ἀνὰ δέκαμα εἰς ἑβδόμη σφωρῆται καὶ δεκάτην ἡμέραν*. Aliqua etiam fert lxxii. diebus: *cujus catuli caeci manent ad quartum & decimum diem. Nonnunquam & trimestris partus accidit: sed catulorum tum visus usque in septimum & decimum profertur diem*. Quae vulgo qua scripturam qua versionem ab omni sensu aliena sunt. Trimestris itaque ad summum canibus datur partus; ad minimum bimestris. Huic quadrat scripta lectio in illis Plinii: *ferunt LX. diebus; & plurimum tribus mensibus*. i. ad plurimum. Sed nihil in eo mutandum, quicquid carpat Gesnerus. Mirum videri possit quod Varro ait: *praegnantem solent esse ternos menses*. Mihi non item, attente verba illius consideranti. *Terni menses* sunt qui ab aequinoctio in Solstitium procedunt, atque inter ea caninos partus & ipsum quoque ver determinant. Dixerat antea: *principium admittendi faciunt veris principio: tunc enim dicuntur catuliro*. Atqui ad minimum.

Kk 3

num

Ex quo passa marem genitalia viscera turgent,
Foecundos aperit partus matura gravedo
Continuo, largaque vides strepere omnia prole:

Sed,

V A R I A E L E C T I O N E S.

132. Foecundos] Foecundo se ap. partu G. & B.

N O T A E.

mum xiv. diebus, aliquando & xvi. catuliunt, ut ex Xenophonte & Aristotele patet. Imo nec semper ab ipso veris initio statim pruriunt. Quo fit ut admissurâ longius ab aequinoctio procrastinata eo propius solstitium partus incidat. Addit itaque: *Quae cum admissae, pariunt circiter solstitio: praegnantem enim solent esse ternos menses.* Male Gesnerus allegat: *quae tum admissae.* quasi ipso principio veris initae canes solstitio circiter parere dicantur à Varrone, atque adeo tres menses totos uterum solitas ferre. Quod absurdum est. Sed *terni menses*, ut dixi, sunt aequinoctium & coeundi principium, atque solstitium & ultimum partum intercedentes: Aprilis, scilicet, Majus, & Junius. His mensibus foetura plurimum absolvitur. Aut si Martio admissura incidat, Aprili cum Majo additis, Junii nulla computatio erit. VLIT.

131. PASSA MAREM] Virgil. Georg. III.

*Aetas Lucinam iustoque pati Hymenaeos.**Tolerare ita Horatius:**Tauri ruentis In Venerem tolerare pondus.* BART.

132. FAECUNDOS] In Veteri Codice est,

Foecundo se aperit partu matura gravedo.

Nemini dubium esse debet, Nemesianum reliquisse.

*Foecundo se aperit partu matura gravedo.*Quod longe elegantissimum est, ductum à floribus qui edituri rosam aperiunt folia. Sic *nexus* & *vincula* in aperiente agnoscit Ovidius lib. IX.

— magno

Lucinam ad nexos partus clamore vocabam.— *Junctasque manus paresacta remisit**Diva potens, uteri vinculis levor ipsa remisit.*

Horatius carmine Seculari.

*Rite maturos aperire partus**Lervis lithyia, tuere matres.* BART.Non male Barthius, *Foecundo se aperit partu m. gr.* quam laureolam non ausus sibi adscribere, musaeum codicem autorem e mentitur. Imo tibi, ô bone, quam Utopiae, has grates debere malumus, qui favente Lucina opem gravedini

huic tulisti. Sed quo hoc titivillitii cum Scaligero τῷ πάλῳ tibi eventilandum erat, ut, quod minime nesciebat, *gravedinem* à *gravis*; non à *gravidus*, dictam esse illum doceres, nisi ut noctuas Athenas ferres? Non enim ille hoc negavit, aut ideo Olympium castigat; sed quod abusus sit illa voce alieno significatu. Heic virum te praestare debuisti ex multis illa tua memoria, & omniloqua lectione, ut alios quoque ita usurpasse ostenderes. Euge! successit bene! *gravedine compedis mortalitatis meae constriculus*, inquit Augustinus, aut quisquis ille. Equem alium das ex tot recentioribus? Imo vel ex classicis, Plinium, Apulejum. Ohe, quam grave tibi est à nugis abstinere! Nihil enim illa quae adduxti, vel hilum huc faciunt, nisi ut eundem, qui semper, Barthium tete esse arguerent. Apage. VLIT. Barthius ex codice suo Germanico sic legit,

Foecundo se aperit partu matura gravedo.

Quod probat Vlitius. at nullus suffragatur codex, nulla suadet necessitas. Haec enim loci mens. protinus illa parturientium gravedo, jam matura foecundum aperit uterum, vel aperiendo effundit numerosam prolem. JOHNS.

132. GRAVEDO] *Gravis* pro gravido à Poëtis ponitur. Maro. *Marte gravis geminam partu dabit illa prolem.* A *gravis* descendit *gravedo*, non à *gravidus*, ne quis cum Scaligero Nemesianum incuset, quod vocabulum, cum omnem gravationem alias notet, ad partum seu praegnationem deduxit Olympius. Est autem *gravedo* alioqui, ut dixi, gravatio. Appulejus lib. X. *Dedi non venenum, sed somniferum mandragorae illud gravedinis compertae famosum.* Ubi Plinii similia verba adfert Beroaldus, plurimae lectionis homo, dignusque cujus ingenium in nostra tempora incidisset. Augustinus in Praecationibus, quae Anselmo ab aliis adscribuntur, cap. XXXVII. *Quid faciam miser ego, gravedine compedis mortalitatis meae constriculus, quid faciam?* BART.

134. SED]

- Sed, quamvis avidus, primos contemnere partus
 135 Malueris, mox non omnes nutrire minores.
 Nam tibi si placitum populosos pascere foetus,
 Jam macie tenues, succique videbis inanes,
 Pugnantesque diu, quisnam prior ubera lambat,
 Distrahare invalidam lassato viscere matrem.

Sin

N O T A E.

134. SED] Veterem lectionem restitui. Solus Vilius edidit ut. JOHNS.

134. QUAMVIS] Avidissimus licet sis, primi tamen partus canes, si sapias, contemnere magis è re tua fore judicabis JOHNS.

134. PRIMOS CONTEMNERE] Hoc etiam hodie venatoribus nostris strenue observatur. Quamquam ego contrarium expertus norim, optimos etiam canes primam foeturam nobis dedisse & laborum tolerantissimos. BART.

134. PRIMOS CONTEMNERE FOETUS,] Utrum omnes qui primo foetu sive partu editi sunt? Id sane videri possit etiam Columella sensisse: *Primus effoetae partus amovendus est, quoniam tiruncula nec recte nutrit, & educatio totius habitus aufert incrementum.* Unde apud Varronem legendum censebam: *In nutritu ad secundum partum si plures sunt, statim eligere oportet quos habere velis, reliquos abjicere.* Ad secundum partum, quia primus amovendus est. Sed vulgata lectio habet: *In nutritu secundum partum.* i.e. post partum etiam primum. An itaque hic per primos foetus catulum primo editum intelligit potius Aurelius, ut is statim abjiciatur quidem: reliqui autem cum judicio fecernantur? Diversa namque ratio Columellae est, qui à primo statim anno ad foeturam admittit canes tam foeminas quam mares, ideoque tam teneram adhuc & tirunculam matrem primum partum nutrire nolit. Diversa etiam ratio, ob quam canum è tigris gravidarum primus & secundus foetus omittuntur; quam sic reddit Plinius: *primo & secundo foetu nimis feroces putant gigni; tertio demum educant.* At Aurelius, qui canem foeminam non ante biennium ad foeturam permittit, eandem cum Columella causam non habet, ut ejus tenellam aetatem vereatur: adeoque potestior potius modo verba ejus accipienda esse videantur. Quae tamen ratio sit, cur primogenitus contemnatur, non video equidem. Quin potius optimus ille censendus, quia plerumque patrem & fere solus refert, si Aeliano

credimus lib. ix. cap. v. additâ ratione naturali: *τοῖς δὲ φιλοσοφῶν ἐν τῷδε ἡ φύσις ἀνελμύσα ἔτι ἀνδραγαθὴ τὸ ἀσχεγόν.* Naturae providentia in eo apparente, quod gignentis semen excellere faciat. Ita malim haec interpretari, quam cum doctissimo interprete adjicere, & caeteris catulis primogenium longe anteponi. Plinius etiam foeminae ex primipara genitae praecipuum aliquid attribuit, ab ea faunos cerni. Sed si alios codices sequamur, citius cerni ferentes, nihil id ad praestantiam facit, uti mox dicemus. Ipse ait, *optimum esse, qui novissime cernere incipit.* VLIT.

135. MOX] Quin & futuris partibus tutius, praestabilius est non omnes nutrire minores. hinc enim & catuli fient macilenti, & mater invalida. JOHNS.

135 MINORES.] Ex Gratio ccxii.

— Curaque sequere merentem,

Illa perinde suos, ut erit delata, minores

Ad longam praestabis opem — BART.

137. SUCCIQUE VIDE BIS INANES,] Varro: *Quam paucissimos reliqueris, tam optimi in alendo sunt propter copiam lactis.* VLIT.

139. DISTRAHERE] Respicit illa Gratii:

Ne matrem indocilis natorum turba fatiget.

Et quae apud illum sequuntur copiose ac diligenter hic ἀνδραγαθὴ καὶ ἐκφυγί? Aurelius noster. Quo nomine non parvam laudem meretur, cum ob curam circa catulos eligendos necessariam, tum in tanto Graecorum omnium silentio. VLIT.

139. VISCERE] Viscera in singulari numero vulgo vitiligent Grammatistae. Sed ablativum casum ejus numeri solum reperiri scribit Phocas in Arte. Sed viscus aprignum dixit Lucilius, citante Carisio li. i. Qui eodem libro in Lucretio viscus visceris notare nos imperat Priscianus lib. vi. Ovidii versum adducit vi.

E quibus una trahens haerentia viscera tela.

Sammonicus Serenus. cap. xxxi.

— Interno cum viscere tinea serpens

Et lumbricus edax vivat, inimica creati.

Idem

140 Sin vero haec cura est, melior ne forte necetur,
Abdaturve domo, catulosque probare voluntas,
Queis nondum gressus stabiles, neque lumina passa
Luciferum videre jubar, quae prodidit usus

Per-

N O T A E.

Idem libro eodem. cap. XLIII.

Aus nitidum ranae decoctum viscus olivo.

Lucretius lib. III.

*Unde cadavera rancenti jam viscere vermes
Exspirant.*

Claudianus Nilo:

Intendunt taurinos viscere nervos.

Avienus in Periegesi Orbis.

Sic virosarum proluxa volumina sese

Sponte Cerastrarum facili sub viscere curvant.

Arnobius libro VII.

Aliquod viscus aris fuerit traditum.

Prudentius Romano.

Vivum secatur viscus & recens cruor

Scalpellula tinguit. BART.

140. MELIOR] Ut discernendi catuli boni à
pravis habes luculenter apud Gratium. *Melior*
hic optimus sonat. Virgilius Georgico I.

Nona fugae melior, contraria furtis.

Sic *melius* pro bene posuit Sammon. Serenus c.
XXIX.

Quodque satis melius verbis dicemus Horat. I.

BART.

141. ABDATURVE DOMO,] *Abdere* hoc loci
pro abdicare posuit Nemesianus. *Abdatur do-*
mo, hoc est stirpe sua abdicetur, adque alios
minus nobiles, quam venatici sunt, usus deji-
ciatur. Nec nescio locum Virgilii de equo vie-
to Georg. III.

Abde domo nec turpi ignosce senectae.

Ubi alia res est. Haec interpretatio heic rata
fit. Sed & in Virgilio idem sensus dominabitur,
si naenias futes Grammaticorum non audieris.
Quid enim est equum abdere domo,
aut quis ejus abditi usus? Nimirum eum Maro
quoque domo & generatione sua ejiciendum
dicit, etiam si jam senectam emeritam praefer-
rentem. BART. Omnino Maronianum illud
huc facit Georg. III. *abde domo, nec turpi ignosce
senectae.* Nec ille à Servio, nec noster ab in-
terprete bene exponitur. Virgilius eodem sen-
su paulo post dicit, *Rejice*: Varro, *reliquos ab-*
ijcere. Tristiore elogio apud Ammianum lib.
XXIX. *tene, claude, comprime, abde, ministris
officiorum tristium clamitantibus.* VLIT. Amo-

veatur, excludatur. Sic Tibull. Lib. 2. Eleg. 1.

Et procul arduentes hinc, precor, abde faces.

Hinc amove, amotas habe: & Virg. L. 3.
Georg. de equo generoso.

*Hunc quoque ubi aut morbo gravis, aut jam
segnior annis*

Deficit, abde domo, nec turpi ignosce Senectae.

Sententia Virg. haec est. hunc quoque optimum
equum, signisque & re probatum, postquam se-
nio aut morbo incurabili utilis tibi esse desiit,
exclue domo, aliena, nec te misereat impo-
tentis ejus senectae. Nemesian. dixerat antea.
*primos contemnere partus: & non omnes nutrire mi-
nores.* Gronov. L. 4. C. 8. de pecuniâ veteri.
JOHNS.

142. NEQUE LUMINA PASSA] Plinius: *gignunt
caecosi & quo largiore aluntur lacte, eo tardiores
visum accipiunt. Non tamen unquam ultra vicefi-
mum primum diem, nec ante septimum. Quidam
tradunt, si unus gignatur, nono die cernere: si ge-
mini, decimo: idemque in singulos adjici, totidem-
que esse tarditatis ad lucem dies.* Tertia opinio
est, quam ex Aristotele refert Pollux in iis quae
apud eum emendavimus. Sed Aurelio cum
prima optime convenit, qui ut largiore lacte
alantur, non omnes nutrirî vult: adeoque tar-
diorem iis, quos excernit, visum facit. Ideo
scilicet subjicit etiam Plinius: *optimus in foetu,
qui novissime cernere incipit.* Et Varro, postquam
quam paucissimos relinquit, ut optimi in alendo fiant
propter copiam lactis, praeceperat, eadem ratio-
ne adjicere videtur: *Catuli diebus viginti videre
incipiunt.* Nisi id eodem modo accipiamus,
quo dixit ternos menses praegnantem esse: puta
ut intra dies viginti videre incipiant. Nam
Aelianus lib. x. cap. xlv. tredecim dies assignat,
quia totidem Luna non lucet: *τρεκαίδεκα ἡμέ-
ραν ἢ πρῶται κατελάττει τῶν πάθ' τῶδε* (caecitatis
puta, τὰ σκυλακία) ὅται καὶ ἡ σελήνη ἢ φαίνεται νύκτι.
VLIT.

142. PASSA] *Aperta: à pando.* Quando ca-
tulis pandantur oculi vide Plinium libro VIII.
cap. XL. BART.

143. LUCIFERUM JUBAR,] *Jubar* pro Luci-
fe-

- Percipe, & intrepidus spectatis annue dictis.
 145 Pondere nam catuli poteris perpendere vires,
 Corporibusque leves gravibus praenoscere cursus.
 Quin & flammato ducatur linea longe

Cir-

V A R I A E L E C T I O N E S.

146. *Cursu*] Ita A. & ita cit. Gesn. *cursus* Vlit.

N O T A E.

fero proprie usurpari notat Serv. xv. Aen. Il-
 lud usurpatum paucis, hoc nomen masculino
 genere. Vetus Epigramma.

Quoque meas cursu aureus astra jubat:

Severus in Aethna.

Purpureoque tubens surgat jubat aureus astra.

Sed haec alibi. Vetus Codex hic plenus est ti-
 nearum, nam ad silvam Hercyniam centum
 plus minus annos cum iis pugnavit. BART.

144. INTREPIDUS] Sine metu & morâ his
 dictis re comprobatis lubens annue. JOHNS.

144. SPECTATAS] Ufu comprobatis. Vide ad
 Eclogam primam nostri Scriptoris. BART.

145. PONDERE] Gratius. ccxcix.

Illius è manibus vires sit cura futuras

Perpensare, levis deducet pondere fratres.

Quod longe elegantissime divinus ille Poëta ex-
 tulit. *Levis* enim generosum dicit catulum,
 quem v. 289. dicit *vix offibus haerere*. Is in lan-
 ce manu positus ad aequilibrium, fratres de-
 ducit graviores, cum ipse ascendat videlicet al-
 tius. BART.

146. CORPORIBUSQUE, &c.] Ordo hic &
 sensus est: ex gravibus corporibus agnosces le-
 ves cursus. Aut, ut primum Barthius construit:
 à gravitate corporum futuri cursus celeritatem
 praenoscere potes. Gravissimi enim catuli, ve-
 locissimi evadunt, quia scilicet ex pondere futu-
 ra illorum magnitudo, ex magnitudine veloci-
 tas praesumitur. Praestant itaque ut in omni
 genere, ita etiam inter Vertragos, qui corpore
 maximi sunt: nam majores, ubi caetera paria sunt,
 ob solam magnitudinem minoribus praestant, teste
 Xenophonte Juniore, cujus verba ad Gratii v.
 cclxxxi. citavi, ubi plenius hac de re locutus
 sum. Bene itaque Tardivus, praestat, inquit,
 qui pondere vincit reliquos, sive ex hoc Neme-
 siani loco, sive ex illo, Gratii desumpsit, *leves*
deducet pondere fratres. - Demetrius etiam alteru-
 trum sequitur in libro. qui ab aliquibus ex MS.
 Cod. citatur, *αἱ δὲ τῶν κυνῶν ἐπιμαλίας*, quem

Barthius *κυνοτόφιον* vocat in Adversariis, unde
 isthaec transcripsi lubens: *Ἐστὶ καὶ ἄλλη δοκιμασία*
τῶν βελώνων σκυλακῶν. ἐν ζυγῶι καθιμάσκει τὸ κυνό-
φιον ἐπιμαλίας τὸ βαρύτερον. Agnosces & meliorem
inter catulos adio modo; ut nempe in libra perpen-
dens eos, graviolem eligas. Quanquam Gratius
 è manibus *perpensare* malit, tamen in eo illi cum
 aliis convenit, graviolem in omni genere prae-
 stare. Quae igitur tanta delirandi Barthio obsti-
 natio est, ut post illam suam, quam supra po-
 sui, constructionem, subjiciat: *Levis* enim
 catulus celerrimum canem dabit? Quam myope
 etiam minus videt, qui cum Demetrii locum
 ob oculos habet, ex eo infert: Ergo utrique
 & leviores & graviores sunt utiles; illi ad cur-
 sum, hi ad vires? Cur hunc non jubeam cum
 Aristophane *ἐς κυνὸς πυγμὴν ἰέναι*, qui tam inique
 illos in trutina examinat? Excusabilior vero in
 pari errore doctissimus Gesnerus, qui Tardivi
 illa, quae adduxi, quasi pugnantia cum Neme-
 siano eodem modo concilianda putavit, ut gra-
 viores ad vires, leviores ad cursum praestent.
 Fefellit optimum Virum vitiosa scriptura, quam
 priores editiones exhibent hoc loco:

Corporibusque leves gravibus praenoscere cursu.

quae tamen nullum satis idoneum sensum habet
 vel ad id ipsum, quod voluit, probandum.
 VLIT. Et catulos *cursu leves* futuros ex gra-
 vitate corporum *poteris* praenoscere, quamvis
 nondum experiendi detur copia. Vetustiss. E-
 dit. *cursu*. Vilius *cursus*. praeposit, alteram au-
 tem lectionem pro corruptâ habet. rationem
 saltem adjunctam oportuit. JOHNS.

146. GRAVIBUS] A gravitate corporum fu-
 turi cursus celeritatem praenoscere potes. Le-
 vis enim catulus celerrimum canem dabit,
 BART.

146. PRAENOSCERE] Prae gravibus corpori-
 bus noscere leves cursus. Elegantissime hoc ex-
 tulit. BART.

147. FLAMMATO] Flammas in circulum dispo-
 ne.

Circuitu, signetque habilem vapor igneus orbem.
Impune in medio possis consistere circo.

150 Huc omnes catuli, huc indiscreta feratur
Turba, dabit mater partus examine honestos,

Ju-

V A R I A E L E C T I O N E S.

148. *Signetque*] Ita A. & Pyth. Steyn. *signet* P. & B. Ed. *Habilem*] *stabilem* G.
151. *Examine*] *Examen honesti* G. & B.

N O T A E.

ne, in earum medium tu confiste, & catulos recens natos inibi loca. Mater cum viderit prolis periculum à flammis, generosissimum quemque catulum primum eripiet. Ita ipfius parentis iudicio in sobolis pretio uti poteris. BART.

147. QUIN &c.] Expressit etiam haec ibidem Demetrius Constantinopolitanus: *Εἰ ἐπιθυμῇς καλῶς κύνας κτῶν, ὅπως αὐτῶς δοκιμάζῃ· σιφαινοῖσιν κύνας ποιεῖσαι δὲ χόρτον, ὅσον ἀεφραγυῖον ἀσπρῶν ἀμείζων, οἷς τὰ σκυλάκια εἰς μέσον τῶν κύων· τῶν δὲ κύων ἔχει ἰδίαν· ὅφρα πᾶσι δὲ χόρτον· ὅφρα πᾶσι μὲν δὲ πᾶσι τῶν κύων· καὶ ἴδης ὅτι εἰσέρχῃ· οἷα μὲν σὺ πύργῳ μὴ φοβουμένη, ἀλλὰ φίλῳ κατεχόμενῃ τῷ ἰδίῳ τέκνῳ· ἐπιλέγε·] δὲ φυσικῶς τινὲς πῶθον καὶ ἀφαιρῇ τὰ βέλλεια, καὶ ἐξάγῃ. Si bonos canes habere desideras, hoc modo proba: orbem circularem ex foeno compone, ad ambitum rotæ carpentariæ: medio circuitus intervallo catulos constitue. Matrem vero eorum se sim tene, donec accenso foeno solvas. Illa protinus p. medium ignem accurret, nihil metuens præ amor. catulorum suorum: & naturali quodam instinctu ac iudicio optimum quemque excernens auferet. Ita haec legenda & interpretanda censeo, quæ an male citaverit Barthius, aut utrum ab alio perperam descripta habuerit, nondum comperi. Nec etiam satis certo scio edituine hic liber Demetrii, an MS. penes illum fuerit. Hoc sane doleo, nunquam me eum videre potuisse: sine quo Graecorum Cynegeticorum Editio, quam molior, imperfecta proriùs sit. VLIT. Porro autem ducatur linea circularis, fati patens, flammis accensa, vaporque igneus describat orbem habilem, ita ut quivis possit impune consistere in medio circo. pro in medio ego lubens legerem ut medio. JOHNS.*

148. VAPOR IGNEUS] Ignis ipse. vide ad Ceirin plurima hujus generis collecta nobis exempla. Sic Maro vaporem pro igne posuit lib. v.

— Lentusque carinas

Est vapor, & toto descendit corpore pestis,
Nec vires heroum, infusaque flumina profunt.

Lucretius lib. v.

Sed periisse hominum torrenti secla vapore.

Apud quem pluries ita usurpatum habes. BART.

148. HABILEM] Vetus liber, *stabilem*. An dicemus contractionis figura usum Nemesianum? ut ex trisyllaba dissyllabam vocem fecerit? Non placet. *Habilem* enim aptum instituto operi dicit orbem. Ut Maro de vitibus Georgico. II.

Pinguibus hæc terris habiles.

Quomodo Columella lib. III. cap. II. *habilem arbori & iugo* dixit BART.

149. POSSIS] Eleganter rō ut omisum subintelligendum est. Ita Appulejus lib. IV. *placuit primum ad hunc ferremus aditum*. lib. II. *contendit caenae interesset*. libro VI. *petis de te Venus modicum, de tua mittas ei formositate*. lib. VII. *suadet tantisper pacatis itineribus insisteretur*. lib. VIII. *Ex-torquet tandem collapsa membra cibo refoveret*. Sed præpositiones frequenter ab scriptoribus omitti docuerunt nos Servius & Tiberius Donatus, si quis ille tamen est præter nomen ad Maronem. Et nos in Indice ad Madaurentem pluribus hac de re perscripsimus. BART.

150. CATULI,] Elisio neglecta vocalis. Quod etiam his Poëtis, ævi jam cadentis, usurpatum ad Calpurnii Eclogam quintam notavimus. BART. Ultima syllaba in *catuli* nullam patitur Synaloepham. ita Virgil. & passim.

Et succus pecori, & hac subducitur agnis. JOHNS.

151. DABIT] Hoc examine, hac probatione mater indicabit tibi, & cognitam dabit egregiam prolem. JOHNS.

151. PARTUS] Omnino scribendum ut in codice nostro legitur,

— partus examen honesti.

Ille autem verficulus,

Indicio natos servans, tepidoque periclo,

nullo vestigio nec est nec fuit in eodem libro; mangonum manus minime passo. Et videtur intrusus potius quam ingenuus, citra omnem enim questum sententiae exfulare potest. Et vadat Morboniam. BART.

151. Ho-

Judicio natos servans, trepidoque periclo.
 Nam postquam conclusa videt sua germina flammis,
 Continuo saltu transcendens fervida zonae
 155 Vincla, rapit rictu primum, portatque cubili;
 Mox alium, mox deinde alium. sic conscia mater
 Segregat egregiam sobolem virtutis amore.
 Hos igitur genitricem simul, jam vere sereno,

Mol.

V A R I A E L E C T I O N E S.

152. *Judicio*] Ita omn. libb. *Indicio* B. Ed. Deest hic v. in G. quod probat B.

N O T A E.

151. HONESTI,] Generosi. *Honestum* enim & *generosum* parum abluunt ab sese invicem. Persius.

Excoctum generoso pectus honesto. BART.

152. JUDICIO &c.] Id est, *διαχειρίζω*, ut verbotenus fere haec retulit in istis Demetrius. *Servans natos trepido periculo*, i. à periculo tam horrendo & jam instanti. *Trepidus* hic non est, timens, sed qui timetur: Ut *nescius*, tam qui nescit, quam nescitur: *notus*, qui nescit, & qui nescitur. Phaedrus Fab. xi.

Virtutis expertus, verbis jactans gloriam,

Ignotus fallit, notis est derisus.

i. qui eum nescunt, & non noscunt. Inepte Barthius: *Ignotus fallit, notus e. d.* Et sexcenta id genus alia. Quae si intellexisset Barthius, codicem potius suum mangonium manus passum, quod negat, confessus esset, quam ipse versum hunc tam nequam mangonio ejecisset, aut Morboniam, id est, Utopiam ablegasset, quo ipsum facessere aequius sit, unde malum huc intulit pedem. Sed & in eo vere mangonizat, quod cum omnes Editiones habeant *judicio*, ille *indicio* edat, & citet, suoque isthoc errore inductus, alios errare, quia non secum errant, existimet. *Eis Macrobianus*. VLIT. *διαχειρίζω*, discrimine, *Eis Macrobianus*. VLIT. *διαχειρίζω*, discrimine, unum prae alio eligendo. JOHNS.

152. TREPIDO] Horrendo. passive enim sumitur. *VLIT.* JOHNS.

154 CONTINUO] Protinus transiliens circulum flammatum, quo quasi vinclis undique catuli includuntur, ore corripit principem maximeque eximium, & in cubile portat. BART.

154. ZONAE] Eleganter cingulum seu zonam flammae dicit, quae in orbem colligata quasi compescit intus canes. Sic *zonae* in coelo circuli dicuntur, quos *fascias* vocat Martianus Capelli libro. vi. Manilius *Baleos* lib. iii. BART.

155. VINCLA.] Distingue.

— *fervida zonae*

Vincla rapit rictu primum.

Primus est princeps, sive praestantissimus. ut apud Virgilium.

— *Trojae qui primus ab oris*

Italiam fato profugus Lavinaque venit
Littora.

Nam ibi principem intelligendum multis docet S. Aurelius Victor in Originibus Romanis. BART.

155. PORTATQUE CUBILI] Plinius de Canibus: *Optimus in foetu, qui novissime cernere incipit, aut quem primum fert in cubile foeta.* Id plane in hoc probandi modo evenit: quanquam non de eo Plinius loqui videatur, sed cum statim post partum catulos foris forte genitos in cubile suum portat. Ibi enim, ut bene monet Varro, *substernitur eis acus, aut quid aliud, quod molliore cubili facilius educantur.* Idem in adultis observari praecipit Xenophon minor cap. ix. *Ὅτι δὲ οἷον δὴν μαλακὴν ἔχει αἰεὶν.* Nihil aequè juvat ac cubile molle & calidum. Idque toto eo capite commendat. VLIT.

156. CONSCIA] Secreto pulsa instinctu. JOHNS.

158. SIMUL GENITRICE] omissum cum.

Hunc simul, dixit Maro Aen. V.

Hunc Salius simul & Patron.

Plura in Indice Appulejano. *ὅν 919.* BART. *ἄμα τῇ τικνέσῃ.* Rufus Festus Avienus: *nunc silvas inter obervant Conjugibus natisque simul.* Tacitus etiam non semel ita loquutus, ut in Indice observat nuper Editor. Errat vero quod *simul* pro *cum* poni putat. Nam *τὸ cum*, quod saepe *ἐκλειπῇ*, subintelligitur in *τῷ simul*, ut plenum sit, *simul cum*. Noster infra: *Bacchi latices Tritonide oliva Admiscere decet, subintellige, cum.*

Ll 2

Vir-

Molli pasce sero. passim nam lactis abundans

Tem-

N O T A E.

Virgilius Georg. 14. *Ixionei vento rota constitit orbis.* Item in exitu Aeneidos ix. *seste omnibus armis In fluvium dedit.* Ubi τὸ cum deficere, ut saepe alibi, notat Servius. Unde verum illud ultimum Ecl. vii

Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis.

Interpretari solebam, pro nobiscum. Quanquam quid alii sentiant, susque deque feram. Calpurnius sane non omittendus hac occasione, ut melior, si possit, prodeat. Ecl. v. *vivi quoque pondera melle Argenti coquito.* Si sana haec lectio est, subintelligendum, cum melle. Sed Romana antiquissima Editio aliud quippiam suspicari me facit, ut suo loco dicam. Idem Ecl. vii.

Manicoram, & silvis etiam quibus editur Alien Vidimus.

i. cum silvis, vel, in silvis. Ita legendum & distinguendum erat. Alces x. etiam in silva sua memorabili ediderat Gordianus senior, teste Capitolino. Et totam etiam silvam à Probo constructam in Amphitheatro refert Vopiscus. Quae pueris jam nota vix erat ut dicenda hic putarem, nisi pueriliter nimis in hisce errasse vidissem Barthium. Qui etiam huc illa Maronis adducit: *Hunc Salus simul & Patron.* Quasi τὸ *Hunc à τῷ simul* regi possit; cum praecesserit, *secutus.* Construit enim, *Hunc simul*, pro, simul cum hoc. Eoque exemplo hic contentus reliqua in Indice Appulejano, id est, asinino, promittit. Vae iterum Lucio! VLIT. Una cum genetrice. Silius. Lib. 5. *avulsa est protinus hosti Ore simul cervix.* Gronov. JOHNS.

158. VERE SERENO,] Admittendos hyeme canes, ut verno tempore faetus producatetur docet Xenophon. De Cura & nutritione canum vide Geoponica, & Latinos rei rusticae scriptores. vide & Phaemonis libellum, Xenophontem, alios. Nam quae omnibus obvia nullum operae pretium exscribi. BART. Ut in admissurae tempore hyemali, ita & in vere commendando nutriturae Xenophontem sequitur hic Aurelius. Ait enim ille: *ἡ δ' ὥρα ὅτε τὰς ἀνέρες τῶν κυῶν κρεῖττον αὐτῇ.* Hoc anni tempus ad canum incrementa plurimum conducit. Et alter cap. xxix. *ὅτε καὶ εὖ ὅτε πλεὺς σκυλακίων ἐπιτηδεύει,* verbotenus fere eum ita sequitur: *Κρεῖττη δ' ὥρα εἰς σκυλακίαν ἢ τῆς ἡμέρας.* Videantur reliqua, in quibus rationes addit. Σκυλακίαν enim, non eo sensu quo τὸ σκυλακίον, posuit, sed pro nutritione & passio-

ne canina. Pollux: *Σκυλακία δ', ἢ μὲν τις τοιάδε σκυλακίον ἀνατρεφῇ· ἢ δὲ τῷ τῷ γένει.* Καὶ τοὶ τὸ σκυλακίον τὰς κυῶν τῶν χρημῶν, ἔστιν ἐμπιμπλῶτα σκυλακίον, καὶ ὅχλον. Hoc modo legendus & distinguendus corruptissimus & male habitus ab interprete locus. Explicat illa Xenophontis cap. xx. *Σκυλακίον δὲ τῶν χρημῶν,* &c. Et simul alteri lucem dat cap. xii. *ἀλλὰ μηδὲ πολλὰν κυῶν καὶ πεπρωγῶν ἅμα τῇ σκυλακίᾳ λείπει.* id est, cum gravidā. Vide quae ad Gratiū v. cclxxxvi. observavi hac super re. VLIT.

159. PASCE SERO. PASSIM] Ita distinguendum. Inepte vulgo: *pasce sero passim.* Nam lactis abundans, &c. quod ineptius etiam interpretatur Barthius, ut nulla sine nugis linea praetereat. Refert enim τὸ *passim* ad catulos, ut passim, non uni loco inclusi, sed hinc inde vagantes pascantur; ut aërem discant pati. Egregiam vero rationem! Sed ad rem. Quod sero pascendum catulos dicat noster, re & verbo imitatur Maronem Georg. iii. *Spartae catulos, acremque Molossū Pasce sero pingui.* Servius: *sero] Aqua lactis, quae pingues efficit canes.* Columella: *omnes sine discrimine canes ordeacea farina cum sero commode pascit.* Licet enim illi de adultis loquantur, eadem catulis praeberi plerique volunt, etiam statim à nativitate. Varro in Geoponicis Graecis: *Ipsis vero catulis recens ortis opitulabimur: matris enim mamma non sufficit; ac proinde lacte bubulo iureque ossium imbuentes panes in pabulum eis offeramus.* Contra Gratiū à matre depulsis primum illa communis vitae impendia offert. Et Xenophon major tum demum, cum oberrare incipiunt, in annum illa concedit. Alter, qui probare se consilium ejus affirmat, nullius tamen quam lactis meminit. Quod quia ad Gratiū notavi, hic non repetam. Facit cum iis etiam Columella: *quod si effoeta lacte deficiunt, caprinum maxime conveniet praeberi catulis, dum fiant mensium quatuor.* Itaque primis mensibus ad minimum duobus eos sub matre relinquunt, qui maternum lac sufficere ac praestare credunt. Et Fronto in Geoponicis expresse bimestre spacium iis relinquit. Xenophon junior inter utrumque tenet, ut matri potius quam catulis consulat; praesentis, quam futuri, providens. Ait enim: *μηδὲν ἐκτρέφειν αὐτὸν, ὅτι μὴ ἐς ὅσον δυνάμεθι τὸ πολὺ τῶν γάλακτος.* ne suos ipsa catulos educet, nisi quatenus nimio lactis levetur. VLIT.

159. Ss-

- 160 Tempus adest, alben plenis & ovilia multâtris.
Interdumque cibo Cererem cum lacte ministra,
Fortibus ut succis teneras complere medullas
Possint, & validas jam tunc promittere vires.
Sed postquam Phoebus candentem fervidus axem
165 Contigerit, tardasque vias, cancrique morantis

Si-

N O T A E.

159. SERO.] annum integrum canes pascendos lacte præcipit Xenophon in aureolo suo libello, addendosque eos cibos, quibus eos semper nutrire velis, nullosque præter hos. BART. *Whey.* JOHNS.

159. PASSIM.] Non uni loco inclusos, sed hinc inde vagantes, ut discant aërem pati. BART.

161. CIBO CUM LACTE.] Cibus sit lac, sed interdum farra addi suadet, plane ut Xenophon. BART.

161. CIBO CEREREM CUM LACTE.] Interdum & mazam pro cibo dari vult catulis, ut fortiores evadant. De maza jam dixi. Quando autem illam dari velit Nemesianus, non exprimit. Imo si verba ejus sequimur, etiam ab origine cum lacte simul præbenda: non tamen cotidie, sed interdum. nec semper, sed usque in quartum mensem. *Tunc consuetam minuisse saginam Profuerit.* Itaque eo usque maza ali assuescunt ab ipsa, ut dixi, origine. Ea deinceps abstinent in mensem usque octavum. Contra major Xenophon, non ab initio usque, sed, ὁπότ' ἂν ἦδη πλῆρὰ τὰ σκυλάκια, cum cura natantia ponunt (ut noster infra) iis lac præberi suadet: non usque in quartum mensem, sed μέχρι ἑνιαυτοῦ. non interdum cum maza, sed promiscue cum quovis cibo canino, quo per totam vitam aluntur. Ossa, panem, & jus vel fabarum coctarum, ut Columella; vel ossium, ut Varro docet, intellige. Hic enim & catulis præberi talia monet in Geoponicis. Multa igitur inter Aurelii nostri & Xenophontis leges sumptuarias discrepantia est: ut appareat quam plano oculo utraque inspexerit, qui plane easdem esse censet. Nisi bene omnem ἀνθρωπίνην ἐλίσσῃ se autumet, Aurelium ita construendo: *Cererem cum cibo lacte ministrant;* ut cibus, inquit, sit lac; sed interdum farra addi suadeat, plane ut Xenophon. Imo Ceres cum lacte, est maza, cibo ministranda. VLIT. In cibum. mazam intelligit. JOHNS.

163. IAM TUNC.] In ipsâ nimirum infantia. JOHNS.

163. PROMITTERE.] Id est augere. Plinius similiter arbores se promittere dixit. quod *subjicere* Virgilius. libro. XVI. cap. XXVI. *In maxima tamen admiratione pinus est, habet fructum maturem, ac deinde tertio. Nec ulla arbor avidius se promittit.* Sic *promissæ* parteis in animantibus dicuntur, quæ insigniter auctæ. ut Columella lib. VII. cap. IX. BART.

163. PROMITTERE VIRES.] Plinius lib. XVI. cap. XXVI. *In maxima tamen admiratione pinus est: habet fructum maturem, habet proximo anno ad maturitatem venturam, ac deinde tertio: nec ulla arbor avidius se promittit.* Ita catuli validas promittunt vires, qui bene pastri incrementa corporis & membrorum ostendunt, quamvis male adhuc cohaerentium, & immaturo robore. Gracilius pignora talia promissa vocat, quibus futuras vires licet perpendere, & quis sit *Ille tuos olim non defecurus honores.* Promittere itaque est spondere; non augere. Nec aliter apud Plinium: ad quem nihil facit Virgilianum, se *subjicit alnus.* Valeant etiam & ducem suum, qui eos hic intempestive inducit, sequantur cum *promisso ventre* porcelli Columelliani, eique promittendo, atque id sit augendo, quantum lubet, indulgeant; modo ne tales animantes relicta hara caninas aulas accedant, unde talia avidæ impendia vitæ longe arcentur. VLIT.

165. TARDASQUE VIAS,] Cum dies longissimus est. BART.

165. CANCRIQUE.] Tum enim æstas intensissima. Nonnus libro XXXVIII. Dionysiacorum. Καὶ θίγῃ σὺν τῷ σαρκώδον ἀγρίῳ ἄρθῃ, θιγμοτέρῃς ἀκτίνι πυρῶδῃ γάλας ἱμῶσαν. Ἰψιτόν τ' ἔσθ' ὕσσαν ἐθ' εἰς θρόνον ἡλιοχόου. Κακίνοι ἀντιλάδοι ἀδελφεὶ ἀγροτέρῃ. BART.

165. CANCRIQUE MORANTIS.] Non quia tum longissimus dies est, sed quia incrementa dierum tarde adeo consummantur, & deminuuntur, ut vix percipi possit, & quasi sistatur hic

Sidus init, tunc consuetam minuisse saginam

Pro-

N O T A E.

fol. Manilius lib. x. de Cancro:

*In quo consummat Phoebus lucemque moramque,
Tardaue per longos circumfert lumina flexus.*

Idem aliter αἰτίοι οὐρα lib. xi. sed ridicule satis:

*Nec mirere moras, cum sol aduersa per astra
Aestivum tardis attollat mensibus annum.*

Adversa illa soli astra sunt, Taurus, Gemini, Cancer, averſa reliquorum respectu. Atqui in Tauro citissimus est solis accessus, & per maxima incrementa acclivis. Sed in Geminis demum tardas vias inire incipit, quas auget in Cancro. VLIT.

166. SAGINAM] *Sagina* non hic simplicem cibum, aut tenuem cibatum, denotat, cui opponitur: sed fortem & robustam maxime alimoniam; quam *fortem escam* vocat infra: *fortemque dari de frugibus escam*. Omnino itaque saginari catulos jubet Aurelius; non semper ac promiscue, sed ad mensē usque quartum aetatis tantum. Ut cum praecipua incrementa corporis capiant. Hoc est, quod dixit:

*Fortibus ut succis teneras complere medullas
Possint, & validas iam tum promittere vires.*

At postea cum succrescentibus nervis discurrere incipiunt, nec venter illis oneri sit, tum saginatione abstinendum. Βρεῖται πλοσυροῦ vocantur Xenophonti, quibus catulis suis penitus interdicat. Hinc in Glossis: *Sagina*, αὐτοπλήρωμα. In aliis: Σιεία, ἡ σιτάρις, *sagina*, coctio frumentaria. Ita legendum puto; voce proxima obrepetitionem à librariis omiſſa. Intelligit enim mazam, quae & hic *sagina* ab Aurelio vocatur. Eam Columella ita conficit canibus suis: *farreo vel triticeo pane satiandi sunt, admisto liquore coctae fabae*. Apud Anglos farra illis cotidie in aqua vel jure aliquo hesterno decocta apponuntur: nisi cum venatum educendi sunt. Luxuriosior etiam illa farrea coctio fuit, qua olim cochleas suas saginabat Fulvius Hirpinus, ut narrat ex Varrone Plinius lib. ix. cap. lvi. *Quin & saginam earum commentus est, sapa & farre, aliisque generibus, ut cochleae quoque altilles ganeam implerent*. Farre autem plerumque animalia saginantur. Ut inde *sartores* dictos saginatores ariolari liceat; quasi *sartitores*. Glossae: Σιάρτης, *sartor*. Σιάρω, *sartio*, *sagino*. Quo sensu *sartores*, & *sarturam* non semel posuit Columella lib. viii. cap. de Gallinis fartiendis. & altero, de palumbis & columbis fartiendis. Item

Varro lib. iii. cap. vii. Sed ἐτυμολογίας istam non urgeo. Nec sane *sartura* ista nisi ad id genus cupedinaria animalia pingue facienda pertinet. *Sagina* autem etiam vires tam canibus, quam gladiatoribus olim quaerebantur: maxime eā quam aridam *saginationem* vocat Tertullianus de Pallio. Idem adversus Psychicos: *saginantur pugiles & pyctae Olympici, illis ambitio corporis, quibus & vires necessariae: & tamen illi quoque Xerophagiis invalescunt*. Quae ideo huc transcripsi, ut lucis aliquid vexatissimo Calpurnii loco affulgeret, Ecl. iv.

*Ut quoque turba bono plaudat saginata magistro,
Qui facit egregios ad pervia compita ludos.*

Ita omnes cum principe antiquae editiones habent. Quanquam secunda in *sagina* producatut semper, ea tamen saeculi istius & sequioris in negligenda quantitate conniventia videtur fuisse. De qua statim latius. Loquitur certe de ludis Gladiatoris sive à Probo, sive Caro Imp. ad compita exhibitis. *Turba saginata*, sunt gladiatores. Si naevus ille in tam nitidis Eclogis displicet, potest eodem sensu unius apicis, ne dicam literae, mutatione legi, *sagmata*, uti in aliquibus libris scriptum invenisse videtur Modius: qui inepte ad *sagmina*, & sacras coronas id refert. *Sagmata*, inquam, idem quod *saginata* valere potest. Σάτιον enim non tantum onerare, sed & implere & farcire; imo & satiari significat. Aristoteles Sect. xxi. Problem. xiv. το ὃ συνεχῶς ἀσθενέει μὲν, σάτιδ μὲν, καὶ πληροῖ τὴν ἐπιθυμίαν. *Cibus autem, quo continuo utimur, satiat nos, & desiderium explet*. Glossae veteres: *Saginat*, σαρῶμι. & paulo ante: *Saginat* asinum, σάσκει τὸ ὄνον. Ut in aliis: Σιάρτης βοῶν, *saginator*. Si tamen vera illa est Glossographi manus, non librarii error, ut viris doctissimis visum. Hinc saltem σάγμα, *sagma*; & *sagmatus*, ut *nematus* à νῆμα, Tertulliano, *Bambatus* à βάμμα Apulejo, & sexcenta talia ab aliis observata, quae extra communem Graecorum formam in Latium derivarunt recentiores. Si neque hoc, utpote novum prorsus, antiquariis placet, per me licet vel Modio vel Pythoeo palma deferatur. Ille coniecit, *satiata*, quod itidem pro *saginata* haberi possit: ut Tibullum videatur imitari lib. ii. El. i.

Turbaque venarum saturi bona signa coloni Ludet.
Hic primus edidit: *signata*, eumque secutae omnes

Tunc etiam niveis armantur dentibus ora.
Sed neque conclusos teneas, neque vincula collo
Impatiens circumdederis, noceasque futuris

Cur-

NOTAE.

crassissimum, ait, errorem Typographi erat corrigere, *crura* & *mutantia*. Atqui & supra habuimus in Pythocana & ejus affectis: *Cygnumque, plumamque senilem*. Liber de Aucupio, cujuslibet Nemesiani sit, talibus scatu it haud dubie; ut fidem faciunt duo illa, quae edidi, fragmenta. In priore est: *pullae cacabantis imagine notae*. ubi editum, *guttae*. In altero: & *vili dat praemia gulas*. Pro quo vir doctus finxit: *atque gulas dat praemia vili*. Sed eadem quantitate & Luxurius posuit in Epigrammate à Salmasio in aureis Notis ad Hist. Aug. edito:

Quid festinus abis gula impellente sacerdos?
Quod ut libatius excusaret, scripsit in codice antiquissimo: *guila*. Vir maximus citat: *ventre impellente*. Ad bucolica jam transeo: Calpurnii Ecl. II. omnes antiquae Editiones, praeter Romanam, praeferunt:

Et quaecunque vagis alitum ferat aëra pennis.
quanquam ego Romanam secutus sum. Eadem mox Ecloga: *Rorantes favos damus*. Sic Rom. Parm. & Ald. nisi quod in Parmensi, *fagos*, invenit. Pythoeus refinxit: *Rorantesque favos*. Et versu sequenti: *Nec fere grata minus*. Quod ex Romana servavi. Ausonius: *Nam tecum fere totus ego*. Quanquam & *fero*, quod in aliis, ferri potest per *irigui* numeri: *damus fero*, ut statim post: *pascimus*, & *praestant mihi*. De quo alias. Ecloga IV. *calamos here quos mihi doctus Jolas*. Romana: *heri quos doctus Jollas*. Eadem mox habet: *implicitas comibat pectine comas*. In eo quod sequitur: *turba bono plaudat saginata magistro*, omnes antiquae tenaciter consentiunt. Ut & ibi: *si qua modo non aspernanda putabis*. Quod caesura facilius excusat. At Ecl. VI. *genus est (ut scitis) equarum Non jugale mihi*, quod omnes omnino Editiones repraesentant, ego tenendum censui, rejectis infinitis correctorum conjecturantium ineptiis. Reliqua autem lubentius excusavi, ne in contrarium peccarem, dum illorum errores evito. Tum etiam ne amare naevos illos, quam ferre, viderer. Ut aliquos esse audiavi, qui, si incauti deprehendantur Priscianum male mulcasse, heroicum id potius, quam malos poetas se audire, volunt. VLIT. *Natantia recte omnino princeps Editio*. Ovidius u. Artis Amat.

Nec vagus in laxa pes tibi pelle matet.

Idem initio IX. Metam. *Crura micantia*, id est trementia dixit. De quo infra. VLIT. in *Add.* Incerta prae infirmitate, vacillantia. Pythoeus male edidit, *mutantia*. contra Aldin. & Steyn. Editiones, & ipsas leges metricas. JOHNS.

171. ARMANTUR] Arma canum dicuntur dentes, ut & aliarum ferarum. Unde *exarmatae* quibus dentes excussi. Statius lib. VI.

Armaque curva suum & vacuum terga leonum.
Exarmati Leones apud Lampridium Aḡabalō. Sic *armatus aries* apud Columellam libro VII. cap. III. *Ferae exarmatae*, Graecis γυναικῶν dicuntur. Aphthonius fabula Leonis procantis puellam, qui ungues & dentes deposuerat. καὶ περὶ οὗ τοῦ λέοντος ἡρώδης ἀμυνθρονίου ὁμοίως γυναικῶν. ὁμοίως ἢ ὁπαλοῖς τῶν διὰ τὴν ἀντιλήψιν. Vide & ad Calpurn. Eclog. V. *Arma* alioqui instrumenta cujusvis rei expediundae, ut *arma Eloquentiae* apud Petronium & Dial. de caussis Eloquentiae corruptae, *rastra*, *arma*. Vegetio lib. I. c. III. BART.

172. VINCULA COLLO] Claudian. de cane vieto.

Exuto lucratur vincula collo. BART.

De collaribus nihil hic repetam. Canes ne, dum teneri adhuc sunt, vincti habeantur, praecavet Nemesianus. Contra Varro: *Consuefaciunt quoque ut possint alligari, primum levibus vinclis; quae si abrodere conantur, ne id consuecant facere, verberibus detertere solent*. Quod tamen de adultis intelligendum potius est. Columella manifeste distinguit: *Catulos sex mensibus primis, dum corroborantur, emitti non oportet, nisi ad matrem lusus ac lasciviae causa: postea & cathenis per diem continendi, & noctibus solvendi*. Quam distinctionem vestigiatis pene sequitur noster: nisi quod post octavum denique mensem *clausos teneri jubet*. Apud Xenophontem Juniores cap. XI. est, ὅτι αἰματοὶ δὲ δὲ τὰς κοῖτας, ἡ λαλῶντες οἶον. τῶν εἶδος, quam solutos, debere canes esse. VLIT.

173. NOCEASQUE FUTURIS CURSIBUS] Contra idem Xenophon solutis cotidie, & discurrantibus currendi vigorem perire dicit: καὶ τὸ ἀκμαῖον & ὁρῶν ἀπαρεῖν αὐτῶν ὁ δὲ ἡμέραι σὺν πᾶσι. Sed ille de adultis; noster de catulis loquitur, qui dum eluctari conantur, membra nimio conatu facile distorquent. Verba ejus ita plana, ut

- Curfibus imprudens. Catulis nam faepe remotis
 175 Aut vexare trabes ; laceras aut pandere valvas
 Mens erit , & teneros torquent conatibus artus ;
 Obtunduntve novos adroso robore dentes ,
 Aut teneros duris impingunt postibus unguēs.
 Mox cum jam validis infistere cruribus aetas
 180 Passa quater binos volvens ab origine menses ,
 Illaesis catulos spectaveris undique membris ,
 Tunc rursus miscere sero Cerealia dona

Con-

V A R I A E L E C T I O N E S.

176. *Es*] a. G. *ab*! B.177. *Obtunduntve*] *Obtunduntque* G. & B.

N O T A E.

ut explicatione non indigeant. VLIT.

174. CATULIS] Proprio significato: de teneris enim, non de adultis loquitur. Illi quippe omnia inconsulte agunt, & nihil non appetunt: aut vexare trabes laceras, (ita distingue) nec festucas metuere; aut pandere valvas, quibus capite faepe intercluduntur; aut unguēs elidunt, aut dentes obtundunt. Imo & quemvis obvium aut praetereuntem latratu insultant. Hinc paroemia, *catulus Leonem circum latrans* Ammianus Marcellinus lib. xxii. *Ut immania frementem Leonem patredulis vocibus canis catulus longius circum latrans.* Ita leg. ex MS. cod. vulgo, *canis*, quod factum est ex *canus*, ut antiqui quidam libri habent. *Canis catulus*, ut *lapis silex*, apud Plautum & Livium, aliaque ejusmodi alias à me observata. VLIT.

174. REMOTIS] Ab familia videlicet. BART. A villa, aut servorum commercio, aut matre denique. JOHNS.

175. VEXARE] Dentibus unguibusque lacera-
 re. JOHNS.

176. *Es*] Vetus liber, a. scribendum, *ab*. Quod Poëtis familiare, cum de rebus teneris mentionem faciunt. BART.

177. OBTUNDUNTVE] Liber, *obtunduntque*. belle: nam in illo *ve*. nostri hodie Poëtae nimis-poëtae sunt, quorum aliquis corrumpit hoc ex suo Apolline. BART.

177. ROBORE] Ligno quovis duriori. JOHNS.

177. DENTES,] Contra Varro statim ab ipsis incunabulis apponi illis ossa jubet, ut tum robo-

rant, tum confirment, ac simul exacuant dentes, in Geoponicis Graecorum. Idem cautius lib. ii. de R. R. adultis consuluit: *Dant etiam jus ex ossibus, & ea ipsa ossa contusa; dentes enim facit firmiores.* Cur itaque catulis non contusa etiam apponantur, nulla ratio est: praesertim cum lipitudinem nimia arrosione facilius contrahant. VLIT.

178. IMPINGUNT] Infigunt. JOHNS.

179. MOX CUM] Hos tres versus ut facillimos praeterit Vlitius, cum tamen vix, ante ne vix quidem intelligendos censeam. Quos tamen ita pristino nitore, nō fallor, restituas, mutatâ tantum litterâ lege *spectaveris* loco *et spectaveris*. post brevi cum jam tempus octo mensium à partu elapsorum validis infistere cruribus passum spectaverit, viderit, catulos membris undique illaesis, tunc rursus, &c. ne quis duriusculum putet, verbum *spectaveris* conjungi cum *aetas*, adeat Virg. Aen. i. v. 265.

Tertia dum Latio regnantem viderit aetas.

jam, opinor, nihil ulterius legentem morabitur. JOHNS.

180. PASSA] Distingue, *Passa*; q. b. v. *Volvens*, est allusio Graeci *ἀπλομένη κύων*, quod *volvensibus annis* reddidit Virgilius. *vertendi* verbo in eadem re usus Gratius noster. v. cXLVII. Nemefianus viii. saltim menses canibus lacte pascendis, Xenophon autem totum annum designat. BART.

182. MISCERE] Eadem sagina adhibenda est, quae supra. Vid. 161, 162. JOHNS.

M m

183. For-

- Conveniet, fortemque dari de frugibus escam.
 Libera tunc primum consueſcant colla ligari,
 185 Concordes & ferre gradus, clauſique teneri.
 Jam cum bis denos Phoebe reparaverit ortus,

In.

N O T A E.

183. FORTEM] Quae robores eos & confirmet. Sic fortes cibos nominat Divus Paulus in Epitolis. BART.

184. LIBERA COLLA] Graecismus. canes consueſcant ligari libera colla, & clauſi teneri. BART. Exprefſit hic paſſim Maronem, ubi tauros & equos inſtituit Georg. III.

dehinc, ubi libera colla

Servitio aſſueſcant, ipſis è torquibus aptos

Junge pares, & coge gradum conferre juvenes.

Hinc etiam deſumpſit noſter, quod ſequitur: VLIT.

185. CONCORDES ET FERRE GRADUS] Collarium varios uſus ſuperius ad Gratium expoſui. Sed de copulandis canibus nihil apud ipſum, aut Graecos. Quapropter haecenus diſtulimus, quae hic dicenda erant. Jubet hic Aurelius non modo alligari catulos, ſed & inter ſe jungi, ut jugiter procedere conſueſcant. Nec eam modo cauſam, ut ne domi diverſim diſcurrant, aut ſepta aulae vel eortis tranſiliant, ſed & inter venandum id uſum habet maximum; ut ſi qui tarditate nimia, aut contra velocitate caeteros deſerant, tardiores velocibus jungantur: atque ita jugis procedat venatio, & denſa canum vis ad veſtigia legenda certius conſentiat. Sed hoc in ſagacium venatione tantum locum habet: illa etiam Vertragis communia. Cum domi ſunt, ne currendo aut ſaliendo laſciviant: cum in ſilvas ducuntur, ne ante venatum diſcurrentes fatigent ſe, aut abſentia ſua venatorem fruſtrentur. Sed & in velocium venatione ſtationaria, cum diverſis locis ponuntur famuli vel focii, ut qui proximus ferae fuerit, is canes ſuos immittat, binos ac binos Vertragos copulari (ita hodie vocant) praecipit Xenophon junior cap. xx. vocatque συνδυάζειν τὰς κυνίας, combinare. VLIT. Ideo ſcilicet copulae exeuntibus additae, venaturis demptae etiam olim. Ovidius vii. Met. de Laelape cane:

Copula detrahatur canibus

Jamdudum vincula pugnat

Exuere ipſe ſibi, colloque morantia tendit.

Idem lib. v. Trift. Eleg. ix.

Utque canem pavidae naſtum veſtigia cervae

Luſtantem fruſtra copula dura tenet. VLIT. in Add.

185. CLAUSIQUE TENERI] Varro lib. i. cap. xxi. R. R. Canes conſueſcias potius noctu vigilare, & interdum clauſos dormire, & catena vinclis eſſe, ut ſoluti acriores ſiant. VLIT.

186. JAM CUM BIS DENOS] Vertragi, ut plurimum membris pedibuſque invalidis, & in levitatem modo efformati ſunt, niſi abſoluta jam incrementa & perfectam compagem habent, facillime luxantur: praefertim ſi qui animo non degeneres adeo ſunt, ut praedae minus, quam ſaluti ſuae parcere malint. Ideo in his perfectiorem merito aetatem requirit noſter, biennium puta plus minus. Ita quippe in Vertrago mare etiam deſignavit eam Xenophon junior cap. xxv. Ἀπὸ τῆς καὶ ὡς δὲ, ἡ δὲ καὶ ἡλικία, ἡ δὲ καὶ ἡ ἀρετή. Cur autem foeminis ad decimum menſem venatione permiſſa, maribus alterum tantum temporis adjiciat, rationem addit, quod maribus membra multo tardius ſolidiſcant: καὶ γὰρ τοὶ ὄντες τοὶ ἀρρεῖς πρὶν τὰ μῆλη. Tum illam quoque ſubdit, quae non maſculos tantum ſed ad omnes pertinet, quam modo poſui, in generoſioribus praecipuam. τὸ δὲ μῆλιν, inquit, τοῦτο ἐστὶν δύναμις, δύναμις. Hi enim prae nimio ardore, quantum poſſunt, currunt. At enimvero in ſagacibus alia res eſt. Solo ſenſu naturali, non viribus, perficiuntur. Ideo ab Xenophonte majore educuntur foeminae menſium octo, mares decem: à Polluce per bimaeſtem anticipationem, foeminae ſexto, mares octavo etiam menſe. Sed nec diſtantiam eandem aetatis ſive proportionem inter mares ac foeminas ſervant, quam in Vertragis alter Xenophon. Ille maribus dimidio plus addit; hi vero quartam plus minus aetatis partem. De Laconicis quippe Xenophon loquutus eſt: cujus veſtigiiſ, ut ſemper, ita hic quoque inhaerere debuerat Pollux: aut certe voluit, ſi per librarios licuiſſet. De iis ita refert ex Ariſtotele Plinius lib. x. cap. LXIII. Oſonos Laconicae pariunt: propria in eo genere maribus laboris atacritas: vivunt Laconici annis denis, foeminae duodenis. Iccirco ſcilicet & citius ad venationem admittuntur mares, & deſunguntur. Verba Philoſophi, quae reſpexit Plinius, haec ſunt; Ἐπὶ δὲ τῷ Λακωνικῷ, καὶ τὸ πρῶτον τοῖς ἀνδράσι.

Incipe non longo catulos producere cursu,
Sed parvae vallis spatio, septove novali.
His leporem praemitte manu, non viribus aequis,
190 Nec cursus virtute parem; sed tarda trahentem
Membra; queant jam nunc faciles ut sumere praedas.

Nec

V A R I A E L E C T I O N E S .

191. Nunc] tunc G. praedas] Ita A. praedam P.

N O T A E .

ῥεναι μᾶλλον, παρρησιώτεροι αἱ θήλειαι τ' ἀρσένων. In Laconicis, quia mares alacrius laborant, foeminae istis viraciores sunt. Perperam itaque Viri doctissimi in Editionibus suis Plinii verba ex alio Aristotelis loco in alium sensum detorqueant. VLIT.

186. REPARAVERIT] Ovidianum. BART.

187. LONGO] Longinquo. vide ad Musaeum Notas. BART.

187. NON LONGO CURSU;] Vel hinc patet cum Vertragis nobis rem esse. Rationem enim illam, quam minor Xenophon allegat, omnino respicit Nemesianus; ut scilicet ne nimio cursu & ardore distendantur, noceantque futuris Cursibus, quod supra veritus est. VLIT.

187. CATULOS] Vertragos. Grey-hounds. de his enim Nemesianus loquitur hoc loco. JOHNS.

188. VALLIS SPATIO,] Nimirum ne lepus nimium praevertatur canem, & visu ejus se auferat. Xenophon cap. xxv. λαγὼ δὲ χειρὶς ἀφίεται εἰς χεῖρα ἀφαιρῶν, καὶ τὴν β' ἵγυει φέρει τῇ λαγῷ, ὥστε τὴν τε ἄψιν αὐτῇ ἐκτίπλυναι, καὶ ἵγυος, ὁρῶσαι μὲν ἰσχυρῶς ἀγαθὴν ποιῆν. Lepus manu praemittatur in loco aperto & ipsa de proximo immittatur lepori, ut & visum ipsum pasciat, & leporem vicinum conspiciens, spe bona laboret. Idem vero paulo post, cum exercitandi revera, & ad ipsam venationem educendi sunt, non vallem, sed eminentiorem collem deligit, in quo venator cum tyrone catulo consistat, ut facilius propipientem se undecunque leporem conspiciat, & in eum quam potest proxime catulum immittat, Ἐπειδὴ ἴσαται τ' ἵχοντα αὐτῷ εἰς χεῖρα ἀφαιρῶν καὶ ὑπερδίδω. loco aperto & eminentiore. Alias tamen sufficit Vertragis apertos esse & omnium visui obstantium vacuos campos. Ovidius Metam. l. de Vertrago ita canit:

Ut canis vacuo leporem cum Gallicus arvo

Fidit, & hic praedam pedibus petit ille salutem. Valles nadas ideo videtur vocasse Gratinus, val-

lemque Vertragis instituendis eligere Aurelius.

VLIT.

189. HIS LEPOREM PRAEMITTE MANU,] Totidem verbis Xenophon: λαγὼ δὲ χειρὶς ἀφίεται. Alter vero in sagacium institutione, non praemittit illis leporem ad conspectum. Quia tum, ut solet, visu illius ad nimium cursum incitarentur, & facillime ἐκ τὸν ὄρεον ῥήγνυν, ἢ πῶς ἔχουσιν σινεσῶν τὰ σώματα, nimia intensione laeduntur, nondum solida satis corpora habentes: quippe οὐκ ἐμύλων, vel ad summum δικάμλων tantum, ut supra ostendi. Verum tum demum cum à conspectu exierit, solvuntur catuli, ut odores, non visum, sectentur. Ideoque Oppianus in experiundis Agassaeis defodit procul leporem fine lib. i.

Δὴ τότε βῆθρον ὀρυζάρεον κατίθαψι λαγῶν. VLIT.

190. VIRTUTE] Viribus. Satis de hoc verbo alibi nobis perscriptum est. Diversa paullo canum προγυμνάσματα habes apud Xenophontem Cynegitico. BART.

190. TARDA TRAHENTEM MEMBRA;] Oppianus in progymnasmate suo vel mortuum Agassaeis longe praemittit defodiendum:

Ἢ νίκης ἢ ζώοντα φέρει παλάμησι λαγῶν.

Exanimem manibus leporem, vivumve remittis.

Neutro tamen Vertragis opus est, si Xenophonis minoris consilio utimur cap. xxv. suadentis, κύνα δ' ἄλλων θηνύων ἀφίεται ὕστερον, ὥς μὴ ἐπὶ πολὺ κακοπαθήσῃ τὴν σκύλακα, μηδὲ ἀπαγορεύσῃ ὑπὸ καμᾶτι. ἢ δ' ὁραμένη καὶ διμαρῶς ἐξελίσσεται τὴν λαγὼν ἀφαιρῶν τῇ σκύλακι. canem alium validum immittere, ne catulus nimio labore affligatur, aut deficiat: ille enim leporem crebro & facili cursu antevertiens catulo obviam aget. Usus insuper docet leporem ab hominis contactu nunquam ad primum currendi vigorem redire. VLIT.

191. QUEANT] Ut catuli, quantumvis tene-

Mm 2

ri,

Nec semel indulge catulis moderamine cursus;
Sed, donec validos etiam praevertere fuescant,
Exerceto diu, venandi munere cogens

Dis.

V A R I A E L E C T I O N E S.

194. *Munere*] *Munia* G. & B. Vlit, *munera*.

N O T A E.

si, vel sic valeant *sumere praedas faciles*. JOHNS.191. *SUMERE PRAEDAS*.] Citra laborem aut magnam contentionem. usus hac phrasi v. L. *Jam tunc* habet, idque uno verbo vetus editio nostra. Tales quisquilias in hoc poeta consecramur, ut excitemus qui majoribus aptiores sunt, donec nos revertamur ad libros. BART.192. *NEC SEMEL*] Nec una saltem vice indulge canib. leporinam hanc praedam exercitationemque. Sed sensim ita eos exerce, donec discant & valentes lepores praeverti. BART. Et ne semel quidem catulos effraeni cursu emicare permittit, sed *parvae vallis spatio septore novali exerceto diu*, donec assuefciendo valeant etiam validos lepores praeverti. *Indulge moderamina* (sic enim lege loco & moderamine) *cursus catulis* idem est quod, indulge habenas vel fraenos equis. quod vitandum, ne nimia contentione vires frangant. JOHNS.192. *INDULGE*] Absolute, non addito accusandi casu, quid indulgeat catulis. Lucretius lib. v.— *Fruclusque feros mansuescere terrâ**Cernebant indulgendo, blandeque colendo.*Pertinet autem *indulgentia* proprie ad patrum erga liberos nimiam mollitudinem. Quintilianus. lib. 1. *Infantiam statim delitiis solvimus, mollis illa educatio quam indulgentiam vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit.* Afranius.— *male de nobis merentur here**Qui nos tantopere indulgent in pueritia.* BART.192. *MODERAMINE*] Lepore nimirum debilitato. BART.193. *VALIDOS PRAEVERTERE*] Ut puta donec & ipsi validi evaserint. Dum enim invalidi adhuc sunt, cum validioribus certare non permittendi. Xenophon idem cap. xii. *ἀλλὰ μὲν οὐκ ἀλλοτρίῳ κυνῇ καὶ πεπηγμένῳ ἅμα τῇ σκυλακαδομένη λυτῷ. βαρεῖα γὰρ αὐτῇ καὶ ἀνίσταται συμπίπτει, καὶ διακινῶσα τὴν αἰσὴν καὶ ἀπορροῖσιν (καὶ ἀπολείπει) ἀμαρῶς ὥστε ἀδυνάμειν ἀνίσταται τὸ σκυλακαίον ὅτι ἐκατέρωθεν μέγιστον. Sed neque robustum & validum canem**cum catulo committas: graviter enim ille ac moleste concursus fert, & catulum facile vel assequitur, vel longe praevertitur. Adeo ut huic necessario animus excidat, cum utrobique minus valeat. Imo vel nimia contentione etiam vires infringat, ut modo dixi. Vlit. Lepores. ut enim prolusit in infirmo, ita exercitationis suae profectus demonstraret in validum leporem.* JOHNS.193. *SUESCANT*,] Vide quae de duricie hujus generis verborum, quae debeat praecedentem syllabam ex brevi longam efficere, ad Calpurnium scriptitavimus. Operae pretium vero elegantissimum quoque Terentianum legere, qui luculentis versibus hac de re tractavit. BART.194. *MUNERE*] Disertim vetus Editio habet; *munia*, quod cur exturbarent, viderint correctores. BART. Quia *κίχη* τῇ ἀγρῇ ὡς ἀλλῶ, ut ait Aelianus. Quod Gratius innuit hoc modo:*In partem praedae veniat comes, & sua norit**Praemia: sic operi juvet inservisse benigno.*Ubi vide notata. Ita saepius venando exacta voluntas illos ad opus suum instigat, & quod Oppianus de Agassaeo canit, τῷ μάλα θυμῷ ἐχέουσι. *animus venando laetatur.* Melius tamen dixeris, *venandi munera cogens Discere.* Ut Gratius: *quem tanta ad munia foetus Exercere velis, venationis puta.* *Munera* enim & *munia* eodem significato promiscue ponuntur. Livius modo *munera belli*, modo *munia* ponit. Vel etiam *munera sunt αἰώνια*, ut Gratius: *solidos haec ad certamina calces.* Hinc *κυῖες κυλῶς ἡγωνισθῆναι* apud Xenophontem secundum; & *ἐν αἰῶνι θρίμμι καὶ ἀμύδιαι ἐξάγεται*. Item Pollux in Venatore suo requirit, ut sit *ἀγωνιστής*. Vlit. Quia *κίχη* τῇ ἀγρῇ ὡς ἀλλῶ. quod Gratius innuit hoc modo.*In partem praedae veniat comes & sua norit**Praemia: sic operi juvet inservisse benigno.*Ita saepius venando exacta voluntas illos ad opus suum instigat. Melius tamen dixeris, *venandi munera cogens discere.* *Munera* enim & *munia* eodem significato promiscue ponuntur.

Vlit.

195. Discere, & emeritae laudem virtutis amare.
Nec non consuetae norint hortamina vocis,

Seu

N O T A E.

Mit. & hoc sane postremum placet. JOHNS.

195. EMERITAE] Spectatae. JOHNS.

195. LAUDEM] Discant catuli attendere & gaudere laudari, postquam virtute praeconium meruerunt. De canum virtute elegantem epistolam scripsit delicium nostri seculi, Suadae medulla, Justus Lipsius. BART. Aelianus: *Κύων ἀγροδίκης ἅπας αὐτὸς μὲν λαβὼν θηρίον ἤδε καὶ περὶ αὐτὴν τῇ ἡμέρᾳ ὡς ἄλλῃ. Venaticus canis ubi feram ceperit, tanquam praemium indeptus, laetatur.* Ita malim legere ac interpretari, ut lucem hinc capiat etiam versus praecedens proxime. Laus enim haec in venandi munere consistit, quam sibi ipse ascribit pro sua ratione canis. Aelianus post paulo: *ἀλόντι δὲ δὲ θέρους, ὅδε ἐκινύοντι τὰ οἰκίοντα πάντα ὁρῶν, καὶ γίγνεται, καὶ σκίρτα, ὥστε καὶ οἱ τὴν ἐχθρὸν ὀπλὴν νεοιμαίνονται. Capta vero fera hic victoriarum suae sibi velut praemia concipit, & laetabundus exultat, haud aliter quam hostium victores solent.* Haec illa, quam sibi ipse imaginatur, gloria est, quaeque inde proficiscitur gloriae cupidus. Sed non parvum incitamentum addiderit venator, si & inter venandum eos bene agentes laudet, & re bene gesta nominatim extollat. Xenophon major inter venandum his fere modis hortatur sagaces suos: *ὡς κύνας, σαφὲς γὰρ ὁ κύνας, καλῶς γὰρ ὁ κύνας, εὖ γὰρ, εὖ γὰρ ὁ κύνας, ἵππεδον ὁ κύνας, εὖ κύνας, εὖ ὁ κύνας.* Alter quam utile id sit toto cap. xlii. exequitur, atque insuper sequenti pertractat, ὅτι δὴ τὸ πλεονεκτήματα καλῶς ἡγωνισθῆναι καὶ ψυχὴν ἐκδορῆσαι. *Canem venandi munere bene defunctum manu verbisque blandioribus demulcendum.* Ubi inter alia, *χαίρουσι γὰρ ἐπαινεῖσθαι*, inquit, *καθάπερ ἔσθοντες οἱ θνητοί.* Nam hominum genitorum instar laudibus delectantur. Imo & equorum instar, qui capiunt animis palmas, gaudentque triumpho, ut haec quoque laus prima canum censetur in Halieutico fragmento. De quibus in genere Plinius: *Soli nomina sua, soli vocem dominicam agnoscunt.* Sic malo, quam domesticam. Dixerat quippe antea: *Soli dominum novere.* Xenophon junior conjecturae meae favet: *χαίρουσι γὰρ τῇ φωνῇ διαπύου γινώσκουσιν.* Laetantur enim ubi dominicam vocem agnoscunt. VLIT.

195. AMARE.] Ambire, anniti ad, affectare. aspire to. JOHNS.

196. HORTAMINA VOCIS.] Non illa, quae

supra ex Xenophonte posui, blandimenta & laudes intelligit hic, sed praecipientis ἡγεμονίας, ut hac aut illac descedant, vel insistent, vel desistant. Alias quidem hortari canes (ut de eo primum in genere dicam) incitare, & clamando propellere est; ut apud Nasonem de Aetacone Metam. iii.

At comites rabidum solitis hortatibus agmen

Ignari instigant.

& in Epist. Phaedrae:

In nemus ire libet, pressisque in retia cervis

Hortari celeres per juga summa canes.

Quibus verbotenus Euripidem expressit Hippolyto:

Εἶμι αὖτις ὕλῃν, καὶ ἀνδρῶν πόδας,

Ἰνα θηροφύται εἴβω(ι) κύνας

Βαλίας ἐλάφους ἡγχεῖν ἔρρωται.

Πρὸς δὲ αὖν, ἔρρωται καὶ θωύξαι, &c.

Scholiasies τὸ θωύξαι exponit, καὶ καὶ μὴ συρίζειν, ἐπὶ θέρους δὲ ὅρμαιν. Quod Nicander in Theriacis ita circumloquitur:

συνάγκισιν Ἀμυκλαίῃσι καλῶν

Κνηζομένων κυνὸς ὅλοι ἐπαινεῖν θυμολοίῃ.

Hoc est:

canibusque celestimate vires

Addit Amyclaeis, acuitque hortatibus iras.

Apud Hesychium legitur, Ἐπισιζῆν, κυνηγετικῶς παρορμῶν. Sed cum τὸ σιζῆ caprariorum esse idem alibi doceat, rectius sit ἐπισιζῆν, quod proprie ad venatores pertinet. Hinc ἐπισιζῆν in Etymologico magno exponitur, τὸ συρίζοντος ἰσοτῶναι τὴν κύνα ἐπὶ τὰ ἔργα ὅσα τοῖς κυνηγετοῖς. Nihil tamen hoc ad fistulas, aliave sibilantia instrumenta, quorum olim in venatione nullus usus; sed humana voce id peragebatur, modo clarius, flebilis, aut gravius intonante. Xenophon major docet, ὥστε αὖτις ἡγεμονίας τὸν κυνὸς ὀποσαχῇ ὅλον τ' αὖτ' ἡ, τὴν τοῦ τῆς φωνῆς ποιῶμεν, ἔξω, βαρὺ, μικρὸν, μέγα. Cornu tamen, ut hodie semper, etiam olim aliquando usi. Statius Theb. iv. de Atalanta: *salvus iam forte remotos Pacabas cornu.* Sed praeterea nemo id trahit. Verumenimvero hoc in loco hortamina sunt imperia vocantis domini, quae ex vocis sono agnoscere, agnita exequi debent morigeri canes. Quo sensu etiam τὸ ἐπισιζῆν videtur accepisse Hesychius: *ἐπισιζῆν, ἐπαφῆς ἐπὶ ὀργῇ καὶ ἐπιζῆς.* Sic legendum.

Mm 3

Quae

Seu cursus revocent, jubeant seu tendere cursus.
Quin etiam docti victam contingere praedam,
Exanimare velint tantum, non carpere sumptam.

Sic

N O T A E.

Quae autem illa *ἐπιτάγματα* sive imperia sint, late exequitur major Xenophon cap. xix. unicuique suum *ἐπιτάγμα* sive acclamationem adjungens. Nemesianus hic duo in genere praecipua ponit, instandi vel desistendi. Sane qui haec bene observant, non immorigeri ad reliqua erunt. Gratius universim in semiferis ex thoë canibus laudat, quod *norint voces*, id est, quod iis obediant. Hoc quippe unice requiritur, ne *ἀπειθεῖς*, ut Pollux vocat, i. immorigeri sint. VLIT. Adde ex Met. x. *vestem risu succincta Dianae Hortaturque canes*. Valerius de Hyla venante lib. iii. *simul Alcides hortatibus urget*. Homerus Iliad. Δ. *Θηρῆες κύνας Δρυϊδόνους Σάη ἐπ' αἰγυρίῳ εὖλ. Hortatur*, irritat. VLIT. in *Add.* Imperia venatoris ex variis sonis, seu instigant, seu revocant currentes. JOHNS.

197. SEU REVOCENT,] Hoc praecipuum obedientiae, & rarum in canibus exemplar est. Plerique enim in hoc *τὸ ἀνέκαστον πολὺ*, quod & Xenophon reprehendit, naturaliter servant, & ardore suo *καὶ ὑπὸ μίνυς ἀπειθεῖς* auferuntur. Xenophon minor cap. xxii. eo nomine sagaces maxime reprehendit: *ὅτι καὶ τὰς ἰχνυδάσας, οἱ δὲόν τε, περιστάσις ἀνακαλῶν κακὰ καὶ ἀνεκλήσας αὐτῶν, καὶ δυναμίδος ὑπὸ λυμῶ. Adeoque & ipsae sagaces, si possunt, revocantur: quamquam difficulter revocati obediant, ob famem, qua abripiuntur in praedam. Contra idem cap. xviii. veretur, ne nimium obediant clamanti saepius domino Vertragi, atque ita sibi noceant, κωλύσας ἂν μοι δοκῇ θάματα ἀνακαλῶν αὐτῶν δόματα, μήποτε ἄρα ὑπὸ μίνυς καὶ ὠθυμίας, χαρίζεσθαι τῷ διαπύοντι θύλῳ, ἐπὶ τῷ ὡρῷ δυναμὶν ἐκαστῶ, ῥίξιν τε καὶ ἐνέει. Ego vero rationem non video, cur illae famelicæ magis sint in feram; hique tanto impetu & cursu ablati, ac majore ὠθυμίᾳ praeda inhaerentes, jamjamque tenere sperantes (ut ille apud Nasonem) facilius revocanti obediant. Utunque itaque incitanti gratificentur, si non potius ardore suo praecipitantur, non eadem facilitate revocantem audire, procul omni dubio est. Quapropter & rara virtus, quam de iis praedicat idem cap. vii. *πεταδύρῳ καὶ ὅσῳ φθιγγεργῶν & κυναγωγῶν ὑποκακλίνον* μη ὑπὸ δίνυς, ἀλλὰ φιλοφρονεῖσθαι τὸ πρὸς αὐτῶν τιμῶσας.*

Illi vero, inquit, bene docti sunt, qui ad venatoris vocem non meta, sed prae amore atque honore nutritii sui sese submitunt. Et plures admodum esse censeo, qui contempto imperio non revertuntur, si modo ulla adhuc in conspectu praeda est; quanquam vitiosi ibidem habentur. *Κακὰ καὶ ὅσῳ λυθῶσας & δισμῶ ἐν χαρίῳ εὖν ἐκαστῶ ἐπὶ τῷ αἰγυρίῳ καλύβῳ, ἀλλὰ δασυειρίῳ καὶ ἐν πρῶτῳ μετὰ καλῶς, καὶ φρονεῖσθαι.* Nisi ibi de oberantibus tantum, non praedam persequentibus, loquatur. Quod tamen ut praeveniatur, vinchi potius habendi, donec ad venationem emittantur. Ovidius Metam. viii. in venatu Meleagri: *Quo postquam venere viri, pars retia tendunt, Vincula pars adimant canibus, &c.*

De quo & ipse ille Xenophon cap. xx. & xii. & nos alibi. Sed Nemesianus de immisso in leporem cane hic agit, & à medio cursu revocando. Quod an effectum fortiri possit, magnopere addubitem. Negat sane id de adulto idem Xenophon cap. xxv. qui elapsa praeda, *ὅτι ἐπὶ τῷ κυναγωγῶν ἐκαστῶν, ὅτι ἀνακαλῶν ὑποκακλίνον* nec ad venatorem redit, nec revocantem audit, &c. VLIT.

197. JUBEANT] Magistri, videlicet, quod eleganter omisit. vide ad Ceirin notata, & Gratium nobis. BART.

197. SEU TENDERE] Heic illa *hortamina*, de quibus modo egi, usu veniunt. Xenophon minor ob nimiam Vertragorum ὠθυμίαν, hoc merito illis temperamento consulit, ut tertio cursu jam non amplius solitis hortatibus instigantur, cujus ratiocinationem statim adduxi ex cap. xviii. VLIT.

198. VICTUM] De *vincendi* vocabulo vide eruditissimum Casaubonum ad Suetonii librum primum. BART.

199. EXANIMARE VELINT] Merito id catulis tironibus permittitur, ut eo avidius in praedam ferantur. Caeterum majoribus id non semper laudi est, ut leporem egregie contententem, non cursu, sed labore ac fatigatione victum, interficiant. *Οὐ γὰρ τοι ἐπὶ τῷ αἰγυρίῳ τὸ θάμα ἐξάγῃς τὰς κύνας, ἀλλὰ ἐς αἰγυρία δόμα καὶ ἀμύκων οἱ γὰρ τῇ ἀληθείᾳ κυνηγετικοί.* Non enim ut ferum modo capiant, sed ut cursu cum ea certent, canes edu-

200 Sic tibi veloces catulos reparare memento
Semper, & in parvos iterum protendere curas.
Nam tristes morbi, scabies & sordida venis

Sac-

VARIAE LECTIONES.

202. *Tristes morbi*] Ita G. *tristis morbi scab.* A. Steyn. & P.

NOTE.

educunt veri venatores, egregie profatur Xenophon ὁ δόκιμος cap. xvii. ubi late alterum cognominem sibi contraria sentientem refutat. Aelianus lib. viii. cap. ii. ita distinguit: αὐτοὶ μὲ λαβαὶν θηρίων ἐστὶν, καὶ κίχρη, ἢ ἀγροὺς ὡς ἄλλω, ἢ αὐτοὶ συλλαβεῖν ὁ διασώτης· εἰ δὲ μή, φυλάττει ζῶντα, ἕς τ' αὖ ὁ θνητὸς ἀφίκεται. Si dominus accedit, praeda ut praemio utitur, eamque excedit: sibi abest, in adventum ejus vivam servat. Quod vix ut de alio quam Vertrago intelligi possit, cujus characteri id prorsus convenit apud Martialem:

Non sibi, sed domino venatur Vertragus acer,

Illaesum leporem qui tibi dente refert.

Unde forsitan & Pollux cap. i. canibus post alia attribuit, ζῶντων, ζῶντων κεράτων, νύκτας feras capere. Quod item non potest de sagacibus intelligi, quibus exprobat minor Xenophon cap. xxii. quod praeda minime abstineant: δεινὰ δὲ καὶ καὶ θωγαὶν τ' ἀλόγῳ παντιῶς, ὥς μάλιστα αἱ ἐρύλας πάλιν ἀπαυδαῖται αὐτάς. quinimo praedam tam avidè devorant, ut vix fustibus caesos abstrahas. Quanquam mortua & cursu confecta abstinere dicantur ab Aeliano citato loco, & Plutarcho, in tractatu, Utra animalium &c. VLIT.

199. CARPERE] Ad vescendum. Conviviale verbum ex media luxuria ad canes deduxit. Vide Notas virorum doctorum ad Petronium, apud quem Trimalcio *Carpum* habebat diribitorum epularum, ut uno verbo illum vocaret & juberet officium suum exsequi. BART.

199. NON CARPERE SUPMTAM.] Haec propria Vertragorum laus, ut illaesum leporem dente ferant. Quapropter ferri non potest edita apud Martialem lectio:

Leporemque laesum Gallici canis dente.

Scribendumque, *illaesum*, ex caractere, quem statim ex Apophoretis adduxi:

Illaesum leporem qui tibi dente refert.

Vel si qui aures delicatas adeo habent, ut metro magis, quam lectionis veritati, auscultent, an *presum*, vel tale quid malint, ipsi viderint;

modo ne pro vulgata contententes majorem Martiali ἀντινομίας culpam concilient, quam ἀνομίας. Cujus ne religiosus adeo fuisse censeatur, ecce & alios διακάζοντες, quos editorum conniventia haecenus fere vulgatis inferuit lib. i. Epigram. lxvii.

Aliena quisquis recitat, & quaerit famam.

Quanquam scio in melioribus libris id emendatum. Verum lib. ii. Epigram. xvii.

Non tondet inquam, quid ergo facit? radit.

Non modo multae Editiones, sed & ipse codex MS. Bibliothecae Leydensis ita scriptum exhibet. Multaeque aliae id genus licentiae apud eum passim occurrunt, quas hic non moror: dum utique conjecturae meae controversia non fiat. Gallici canes, sive Vertragi, lepores non laedunt, idque à teneris edocentur. Xenophon minor cap. xxv. ἀλόγῳ δὲ ἰφαιμορρίῳ τις σπυρδῆ, πρὶν ἐμφορεθῆναι τὸ αἷμα τὰς κύνας. *Capra praeda ocyus aliquis insequatur; antequam canes sanguine se ingurgitent.* Non ut lepori parcat, eoque illaeso (ut delicatulus ille apud Martialem Bassa) fruatur; ἀλλ' ὅτι πονεργὸν μάθημα κυνὶ ὕμνῳ λαγῶν ἐδίδειν, sed quia pessima consuetudo cani egregio leporem degustare, canibus potius consultum voluit. Illud vero sagacium est, ut *captum leporem discernere, & sanguinem ejus avidè haurire gaudeant*, teste Plutarcho in libello, Utra animalium. VLIT.

200. REPARARE] Virg. Georg. 3.

Atque aliam ex aliâ generando suffico prolem.

Ovid. autem eodem verbo utitur. Metam. Lib. i. v. 363.

O utinam possem populos reparare paternis

Artibus — JOHNS.

201. SEMPER,] Quotannis. De scabie canum aliisque morbis vide Gratum & Vegetii commentarium. xii. & iv. Veterinariae, nam & ibi tradita ad hos faciunt. BART.

202. NAM TRISTIS] In libro antiquitus excusso etsi distinctio nulla est, tamen ita haec sunt concepta.

Nam

Saepe venit, multamque canes discrimine nullo
Dant stragem, tu sollicitos impende labores,
205 Et sortire gregem suffecta prole quotannis.
Quin acidos Bacchi latices Tritonide oliva

Ad-

N O T A E.

*Nam tristes morbi, scabies & sordida venis
Saepe venit, multamque &c.*

Quod non videtur mutandum fuisse à corrigentibus. BART.

202. NAM TRISTES MORBI,] Perperam vulgo distinguitur: *Nam tristes morbi scabies*, &c. *Tristis* valet *tristes*, ut *levis* deducet *pondere fratres*, Gratio, pro *leves*: unde ibi quoque vulgatur, *levis*. Maronem cum passim, tum hic maxime secutus videtur Georg. III.

*Atque aliam ex alia generando suffice prolem;
Optima quaeque dies miseris mortalibus aevi
Prima fugit; subeunt morbi, tristisque senectus,
Et labor, & durae rapit inclementia mortis.
Semper erunt quorum mutari corpora malis,
Semper enim refice; ac ne post amissa requiras,
Anteveni, & sobolem armento sortire quotannis.*
In quorum ultimo & primo versibus idem dicitur, ideoque ab Aurelio idem bis repetitur v. cc. & v. ccv. VLIT.

202. SCABIES ET SORDIDA] Virgilio, *Turpis oves tentat scabies*. & antea: *scabiemque ferat, turpesque podagras*. Ubi Nonius *turpe*, *indecorum*: *informe*, exponit. Cave autem *sordida venis* construas tertio casu. *Venis venit*, pro in venas, quia sanguinem quoque inficit scabies. *Hinc vitium*, hinc illa est *avidae vehementia pesti*, inquit Gratius de hac ipsa scabie. VLIT.

203 VENIT,] Ingrata sane accidit auribus illa vox post *venis*: nec tamen mutare ausim: nisi quis *subis* reponi posse putet. JOHNS.

203. DISCRIMINE] Pari modo Gratius. v. 370.

— *juxtaque exercitus ingens
Aequali sub labe ruit* —

i. e. *sub labe discrimine nullo grassanti*. & v. 411. JOHNS.

204. DANT STRAGEM,] Patiuntur potius. Sed hoc eleganter ita Latinitas abusa est. Virgil. Georg. III.

— *imbelles dant praelia cervi*.

Idem Aeneid. III.

— *placataque venti*

Dant Maria.

Idem Georg. III.

— *nec funera vulgo
Jam multa informes urfi stragemque dedere.*
Et in fine.

Jamque catervatim das stragem.

Quod contrarium est nostro. BART.

205. SORTIRE] Sortire, comple. Virgilian. ex Georg. III.

Semper enim refice, ac ne post amissa requiras.

Ante veni, & sobolem armento sortire quotannis.
BART.

205. ET SORTIRE] Virg Georg. 3.

— *sobolem armento sortire quotannis*. VLIT.

JOHNS.

206. QUIN ACIDOS BACCHI] Serenus Samonicus cap. VII. *prurigini, papulis, ac scabiei arcendis: Ferrentes papulas oleo curato liquenti, Aut acido Baccho miscebis farra lupini.*

Οξολαιον uno vocant verbo unguentum ex oleo & aceto mixtum; idque intelligere videtur Calpurnius Ecl. v. & *liquido simul unguine terga memento, Si sint rasa, linas*. Ita scriptum exhibet praeter Pythoeanam etiam princeps Editio, quae jam CLXXIV. annorum aetatem fert: ne quid plus autoritatis sequioribus libris attribuendum censeat Modius, qui habent, *liquido picis unguine*. Praesertim cum praecesserit: *nec Brutia desit Dura tibi*. Nam Brutia opponitur liquidae pici. Plinius lib. XVI. cap. XI. *Sequens liquor crassiores jam picem fundit: haec rursus in cortinas aereas coniecta aceto spissatur, & coagulata Brutiae nomen accipit, lentore ab alia pice differens*. Ita legendum eo loco. Idem lib. XXIV. cap. VII. palimpsestam pro Brutia accepit: *praestantissima sed ad canum jumentorumque scabiem*. Omnino enim illa ad palimpsestam referenda, atque eo modo ex antiquae scripturae vestigiis restituenda. Dioscorides lib. I. cap. IIIC. Brutiam speciem palimpsestae constituit, quae in genere nihil aliud sit quam *ἐνερπίσσα, sicca pix*. Eam merito itaque *duram* dixit Calpurnius. Sed *liquidum unguen*, quod ad ulcera commendat, aut id est quod dixi; aut saltem ad *πίσσιλαιον* referendum, quod etiam cum pice liquidâ à Dioscoride eod. lib. cap. XCV. *ἐνὶ τῇ κλητῇ ἰλῆν καὶ ψόφῳ* ad pecorum ulcera & scabies adhibetur. Idque, ni fallor, Maro in eadem

Admiscere decet; catulosque canesque maritas
Ungere profuerit, tepidoque ostendere soli,
Auribus & tineas candenti pellere cultro

Est

NOTAE.

dem curatione lib. iii. Georg. vocavit, *pingues inguine ceras*. unde, ut pleraque istius Eclogae, etiam illa desumpsit Calpurnius, quem obiter illustrasse sufficit, ne longius exorbitem. VLIT.

206. TRITONIDE] Serenus Samonicus. c. 7. *Ferventes papulas oleo curato liquenti, Aut acido Baccho miscebis furra lupini.*

ἔξιδανον uno vocant verbo unguentum ex oleo & aceto mixtum. Vlit. *oliva* autem vocatur *Tritonis* quia Tritonidi. i. e. Palladi sacra. cum ante *oliva* subauditur. JOHNS.

208. OSTENDERE SOLI,] Et hoc Maronia-nus. II. Georg.

— *magios scrobibus concidere montes Ante supinatas Aquiloni ostendere glebas.* BART.

209. TINEAS] Gesnerus ὁ πᾶν ricinos intelligi putat, & errat: quod pace tantae illius in animalium historia experientiae dixerim. Ricini enim nihil aliud quam pediculi pecuarii, aut vermes saltem sunt. Isidoro, *ricinus*, *vermis est canis*, *vocatus eo quod haeret in auribus canum*. A Varrone id habere videtur, qui ita cap. de canibus: *Quidam nucibus Graecis in aqua tritis perungunt aures & inter digitos; quod muscae & ricini & pulices soleant, si hoc unguine non sis usus, ea excutere*. Sed non ideo semper auribus haerent. Columella lib. vi. cap. xi. feminibus boum plerumque inhaerere *ricinos* dicit: nisi corrupta ea vox est: nam in veteribus *recini*, & *redivii*, quos Calepinus citat, leguntur. In Glossis etiam *Ricinus κρότων*, & *κρότρε*, exponitur. Et alibi: *κρότρε*, ἢ γὰρ κρότων, *ricinus*. *κρότρε*, ἢ γὰρ κρότων, *ricinus*. *κρότρε*, ἢ γὰρ κρότων, *ricinus*. Itaque nec canum, nec boum, sed omnium id genus pecorum communes sunt. Plinius lib. xi. cap. xxxiv. *ricinum* ita *κρότρε*: *Est animal ejusdem turpitudinis infixo semper sanguini capite vivens, atque ita intumescens, &c. tum addit: Nunquam hoc in jumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus omnia, in oribus & in capris hoc solum*. Quae sibi non constare animadvertit olim Pintianus, conjicique, *Nunquam hoc*. Frustra. Ego vero ita: *Quaerquam hoc in jumentis gignitur omnibus, frequens in canibus aliquando (vel aliquantum potius) in bubus omnia*. Desumpta enim paene

verbotenus ex Aristotelis lib. v. Histor. Animal. cap. xxxii. Ubi postquam dixit animalia omnia, excepto asino, & pediculis & ricinis infestari, addit Philosophus: *οἱ δὲ βόες ἔχουσιν ἄμφω. τὰ δὲ κρότρε καὶ αἰγὴς κρότωνες. κρότρε δὲ εἰς ἔχουσιν*. Et paulo post: *οἱ δὲ τοῖς κυσίν, οἱ καλὸν γίνονται κυροῦσας*. Fortasse etiam nihil in Plinio mutandum sit, modo jumenta pro asinis tantum ibi habeantur. Sed de eo non contendo jam. Sufficit ostendisse ricinos vermium genus reptile, non volatile esse. Qui itaque candorem cultri fugiant, cum capite ipso infixi adeo inhaerent? Nec ricini peculiares canum sunt; sed omnigeni pecoris commune malum: verum ii, qui canes infestant, peculiariter *κυροῦσας*, dicuntur, ut in adducto Aristotelis loco videre est. Hesychius: *Κυροῦσας, κρότωνες οἱ τὰς κυῶς πεπικισσέντες*. Fal-luntur itaque qui *κυροῦσας* eisdem cum *κυροῦσας* esse autumant. Illae nihil aliud quam ricini, haec muscae, quae canum aures maxime infestant. Ergo per *tineas* hoc loco muscas caninas intelligere convenit, quia & alatae sunt, & colore tineis haud absimiles, ita dictas à Poëta. Quae, ut reliquum muscarum genus, quocunque motu vel ventilatione facile abigantur: cum ricini, non id tantum aspernentur, sed etiam, si manu vellantur, ulcera faciant, ut merito id prohibeat Columella lib. vii. cap. ult. Plinius ut de ricinis innominatim egerat, ita & de *κυροῦσας* haec subjicit: *Est & volucre canibus peculiare suum malum aures maxime lancinans, qua defendi morsu non queunt*. Muscas generatim vocat Varro; & Columella: *Fere autem per aestatem sic muscis aures excutiantur, saepe ut totas amittant*. Sed idem eodem quo Varro medicamine eas conficit, non illo modo quem hic confingit Nemesianus inauditum alias VLIT. Gesnerus ὁ πᾶν ricinos intelligi putat. Isidoro autem *ricinus* est, vermis canis, vocatus eo quod haeret auribus canum. Gesnerum errasse censet Vlitius, quia *ricini* vermium genus reptile, non volatile est. Qui itaque candorem cultri fugiant, cum capite ipso infixi adeo inhaerent? Ergo per *tineas* hoc loco muscas caninas intelligere convenit, quia alatae sunt, & colore tineis haud absimiles, ita dictas à Poëtâ: quae ut reliquum mu-

Nn

fca.

210 Est etiam canibus rabies, letale periculum,
 Quod seu coelesti corrupto fidere manat,
 Cum segnes radios tristi jaculatur ab aethra
 Phoebus, & attonito pallens caput exerit orbe:

Seu

V A R I A E L E C T I O N E S.

213. Orbe:] Orbi B.

N O T A E.

scarum genus quâvis ventilatione abigantur; cum ricini si vel manu vellantur, ulcera faciunt. Vlitius. modum tamen sanandi à Nemefiano praescriptum inauditum alias asserit Vlitius. quid si istud remedium ab ipso tantum sit male intellectum? Et illud *candenti* non *candidum* denotaret, sed *ab igne calidum*? hoc ad delendos ricinos, quantumvis infixos valet; & quid, quaeso, candido opus est cultro pellendis tineis? Pace itaque tuâ, Vliti, Gesnerus mihi rectius videtur sensisse. JOHNS.

211. QUOD] *Quod periculum*, quod malum *si- re manat* à Sole (Ovidius enim Solem vocat *Aethereum sidus*, ut hic Nemefian. *coeleste*. L. 1. Metam. v. 424.) nigrâ ferrugine *corrupto*; nimirum cum Phoebus languidos emittit radios ab aethere jam nubibus opaco tristisque, & pallens offendit caput ab orbe suo attonito, & deliquium passo. JOHNS.

211. SEU COELESTI] Divinis versibus eadem scribit Gratus quem aemulatus est noster. Omnino autem in illo, ut dicebat Scaliger, dominatur seculi felicitas. BART.

211. CORRUPTO SIDERE] Multimode hic de rabiei origine αἰτιολογῆν poeta noster. Primum sideris corruptionem caussatur: deinde terram, aërem, & aquae defectum sive sitim: adeo ut per singula elementa ab summo incipiens inquirere voluisse videatur. *Sidus* itaque hic nec pro aëre, nec pro tempore quidem ponitur, sed proprie pro signo coelesti, ut fere alias: & μετωνικῶς pro tempestate anni aliqua. Ita *aestivum sidus*, *brumale sidus*; pro aestate & hyeme. At in loco Claudiani, quem huc adduxit Barthius, ut per *sidus* aërem debere intelligi ostenderet, nec pro eo, nec pro tempore, nec ea, quae navigantibus interviunt, sidera intelligi possunt: verum ibi per μετωνικῶς causae externae pro effectu, ponuntur pro terrarum sub suo cuiusque coelesti signo constitutione:

Quid rigor aeternus, coeli, quid sidera profunt?

Nimirum quid Mauro Cancri, cui subest, fervores, quid Britanno sui sideris frigora profuerunt? Ut seipsum declarat in sequentibus: *Quis calor obstitit fortis?* Nec alio sensu illa apud Mamertinum Genethl. Maximiani accipienda: *adversus inclementiam locorum & siderum vestrae vos maiestatis potentia tuebatur*. Sed haec obiter. Apud Ovidium tamen lib. 1. Trist. El. iv. *freta sideribus totis distantia* cum dicit, *sidera* proprie, ut hic apud nostrum, intelligi debent, quia *alias aliud plagas sibi vindicat astrum*, ut Manilius loquitur: nec eidem signo Aegaeum mare, aut Geticum, cui Tuscum ac Ionium, subjacent. Ita, inquam, hic *sidus*, quod *canibus blandis inviscerat aestus*, dicitur, sive Cancer, sive Leo. Alterutrum enim hic rabiei nascenti assignat Aurelius. VLIT. Vlitius quidem per *sidus* intelligit tempestatem quandam anni sub hoc vel illo sidere; & *segnes radios* eo dici putat, quod Phoebus jam,

— *tardasque vias, Cancrique morantis Sidus init.* ut ante.

At non possum non putare, Nemefianum grandius quiddam voluisse, & Phoebi labores illos mortalibus terrificos, malorumque praenuncios hisce versibus depinxisse. JOHNS.

212. CUM SEGNES RADIOS] Nimirum (ut ipse supra loquebatur)

Postquam Phoebus candentem fervidus axem Contigerit, tardasque vias, Cancrique morantis Sidus init.

Ubi vide quid de mora ac tarditate solis dixi, ut facilius intelligatur cur *segnes* hic radios dicat. VLIT.

213. PALLENS CAPUT EXERIT] Virgilii sunt: *Inque dies avidum surgens caput altius effert Pallida Tisiphone.*

lib. III. Georg. extremo VLIT.

213. ORBE:] Scribendum; *orbi*. *Attonito orbi*. Horridum autem *sidere corrupto*. Sed sciendum *sideris* vocabulo hoc loci aërem designari, quem

Seu magis ignicomi candentia terga Leonis
 215. Cum quatit, hoc canibus blandis inviscerat aestus:
 Exhalat seu terra sinus, seu noxius aër

Caus-

V A R I A E L E C T I O N E S.

215. *Inviscerat*] Ita A Steyn. & G. *inviscerat* P. *immiseris* conj. Pyth. *immiserat* cit. B.
 216. *Terra sinus,*] *terra, situ seu n. B.*

N O T A E.

quem ait segnibus Phoebi radiis corruptum & quasi putidum fieri. Ita Plinius panegyrico. *cum ferae gentes non telis magis quam suo coelo, suo fidere armantur.* Claudian. iv. Conf. Hon.

Quid rigor aeternus coeli, quid sidera profunt? BART.

214. SEU MAGIS] Seu potius, cum Sol ingressus est primam partem Leonis, hoc malum canibus blandis inviscerat aestus. Apposite Seneca in Oedipode. v. 39. in descriptione pestis Thebis ortae.

—— ignes augeat aestiferi canis

Titan, Leonis terga Nemeaei premens.

Vide Plinium. L. 2. cap. 47. *Ardentissimo aestatis tempore exoritur Caniculae sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente* JOHNS.

214. LEONIS] Manilius lib. v. sub ortu Leonis:

*Quum vero in vastos surgit Nemeaeus hiatus,
 Exoriturque Canis, latratque Canicula flammam,
 Et rabit igne suo, geminatque incendia solis:
 Qua subdente facem terris, radiosque movente,
 Dimicat in cineres orbis, fatumque supremum
 Sortitur, languetque suis Neptunus in undis,
 Et viridis nemori sanguis decedit; & herbis;
 Atque eget alterius mundus, natura suis met
 Aegrotat morbis, nimios obfessa per aestus,
 Inque rogo vivit; tantus per sidera fervor
 Funditur, atque uno ceu sint in lumine cuncta.*

Eadem habet fere Plinius lib. ii. cap. xl. de vi Caniculae. Adjicit etiam: *Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi non est dubium. Quod alibi ipsi Sirio, five majori Cani, tribuit, quem oriri tradit sole primam partem Leonis ingresso*, lib. xviii. cap. xxviii. *Hoc fit post Solstitium xxiii. die. Sentiant id maria & terrae, multae vero & ferae: accenditque solem, & magnam aestus obtinet causam.* Idem alibi: *Rabies canum Sirio ardente homini pestifera.* Quem quidem cum ipso Cancro oriri refert Hyginus lib. iii. Astronom. Nec aliter videtur sensit Nemesianus; aut potius dubitasse, utrum Cancro, an Leoni corruptionem

caelestis sideris, & rabiei ortum assignaret. VLIT

215. HOC CANIBUS] Puta, corruptum sidus. Virgilius, postquam corruptam coeli plagam in morbo pestilenti causatus est, subjicit: *Hinc canibus blandis rabies venit.* Sed ipsa verba non parcam adscribere ex Georg. lib. iii. toties citato:

Hic quondam morbo coeli miseranda coorta est

Tempestas, totoque autumnu incanduit aestu:

Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,

Corruptque lacus, &c.

quae sequutus est noster. Scribendum fortasse: *hos canibus blandis inv. aestus.* Vel aestus si sumatur primo casu, hoc, puta letale malum, casu quarto. VLIT.

215. QUATIT,] Idem quod Senecae premit. JOHNS.

215. INVISCERAT] Vir doctus legat. *immiserat.* Sed nostri codicis scriptura omnem dubitationem tollit. In eo diserte excusum est, *Inviscerat.* quod qui aspernabitur, illum ad occasum suum Plauti sapientia sua merito aggregabimus. Nec opus tam eleganti verbo exemplo aut interpretatione; se enim ipsum probat. BART.

216. EXHALAT] Scribendum arbitror:

Exhalans seu terra, situ seu noxius aër,

Causa mali. —

Vide Gratium. BART.

216. SEU TERRA SINUS,] Tale quid de pestilentiae origine quaesivit Gratius: *seu terra suos populatur honores.* Nimirum cum crassos & pestiferos vapores è visceribus suis exhalat. Lucanus lib. vi. de peste:

—— tali spiramine Nefis

Emittit Stygium nebulosis aëra saxis,

Antraque leihiferi rabiem Typhonis anhelant.

Sinus itaque terrae sunt aut antra illa Typhonis, aut viscera ipsius telluris: ut Lucanus statim post illa, viscera quoque undae infecta viro dixit. Barthius hoc modo informat hunc locum: Exhalans

Nn 2

lans

- Caussa mali; seu, cum gelidus non sufficit humor,
 Torrida per venas concrescunt semina flammae.
 Quidquid id est, imas agitat sub corde medullas,
 220 Inque feros rictus nigro spumante veneno
 Profilit, infanos cogens infigere morsus.
 Disce igitur potus medicos, curamque salubrem.
 Tunc virosa tibi sumes, multumque domabis
 Castorea, attritu silicis lentescere cogens.
 225 Ex ebore huc trito pulvis sectove feratur,
 Admiscensque diu facies concrescere utrumque:
 Mox lactis liquidos sensim superadde fluores,

Ut

N O T A E.

lans seu terra, situ seu nox. a. Quod facile rejiciat, quisquis Severum adire non recusaverit initio Aetnae de hiatibus terrae egregie αἰτιολογούμενα, ubi post alia subjicit: *quis enim non credat inanes Esse sinus penitus?* Quid si & Seneca adeatur Severum passim secutus lib. vi. Nat. Quaest. cap. viii. & seq. VLIT. Ita omnes libri. tu tamen lege *sinu*. S enim à sequente voce adhaesit. JOHNS.

217. CUM GELIDIS] Barthius nimium hic περιεχόμενα. Nihil aliud quam sitim hic circumloquitur Nemesianus, qua maxime in rabiem aguntur canes, ut ad Gratium docui v. ccc lxxxviii. VLIT.

217. NON SUFFICIT HUMOR,] Cum omnis succus flammae vi exhaustus est, torrida ejus semina concrescunt per venas, *semina flammae* περιεχόμενα, de quo atomorum vocabulo, qui *semina* scilicet dicuntur, alibi pluribus. Haec autem prorsus elegantissima sunt. Poterant de canum rabie multa ex Graecis Latinisque Medicis coacervari atque differi, si vel apud libros nunc esset, vel illud institutum postularet. Sed Commentaria non scribimus. Comparabis ipse etiam quae ex Gratio hausta sunt. BART. Ita Seneca loco praedicto.

Deservit amnes humor — JOHNS.

219. IMAS MEDULLAS,] Intima viscera. JOHNS.

220. NIGRO SPUMANTE VENENO] Sanguis biliosus enim in tabidis abundat maxime. Aelianus etiam ex atrae bilis copia rabiem nasci scribit, ideoque ab ipsis canibus excerni: καὶ μελαίνης μάλιστα χολῆς ἀνεκρίνεται πλεονάζον, ἡπιστα μάλιστα λυγρὰ ἐργάζεται, καὶ τόσημα ἀργαλίοι. VLIT.

221. COGENS] Nimirum *canes*. JOHNS.

223. VIROSA CASTOREA,] Plinius *fibras* dixit, quas Graeci *Castores* vocant, & *Castorea* testes eorum, atque late de iis agit lib. xxxii. cap. ii. Expresit autem noster ipsa Maronis verba Georg. i. *virosaque Pontus Castorea*. Ubi nugatur Servius, quod *virosa*, *venenata* aut *fortia* interpretatur. *Virus* pro graveolentia saepe sumi ad Gratium probavi. Hinc *virosum castoreum* merito dicitur, quod ut sit βαρυὸς, βρωμῶδες, ὀσμὴν (i. e. graveolens, foetidum, acris) ad bonitatem ejus requiritur à Dioscoride lib. ii. cap. xxvi. Plinius interpretatur: *odoris gravis, gustu amaro & acris*. VLIT. Desumptum hoc à Virg. Georg. i. v. 58. ad quae verba sic Servius. *Fibri, canes sunt Pontici: quorum testes apti sunt medicaminibus, propter quos ubi se requiri senserunt, eos secant*. Plin. Lib. 22. cap. 3. *amputat sibi testiculos, urgente necessitate, ob hoc peti se gnarus, Castoreum id vocant medici*. *Virosum* autem dicitur *Castoreum*, quia foetidum & *virus* redolens. *Virus* pro malo odore posuere veteres. Emme-nessus. JOHNS.

224. ATTRITU] Ideo laudatur Dioscoridi εὐπερίεργον, id est, *friabile*, interprete Plinio. Idem in aliis medicaminibus probat, *tritum ad crassitudinem mellis, ex aceto*: in aliis etiam, *ex lacte*, quod noster superaddit infra. Sed eburno pulvisculo nusquam admisceri invenio. VLIT.

226. CONCRESCERE] Hoc Gratius ita extulit. *Miscuit & summam complectitur ignis in unam*. BART.

227. LACTIS FLUORES,] Ecloga iii. *siccata fluorem Lactis*. BART.

228. NON

Ut non cunctantes hauſtus infundere cornu
 Inſerto poſſis, furiaſque repellere triſtes,
 230 Atque iterum blandas canibus componere mentes.
 Quin & Tuſcorum non eſt extrema voluptas
 Saepe canum: ſit forma illis licet obſita villo,
 Diſſimileſque habeant catulis velocibus artus;

Haud

V A R I A E L E C T I O N E S .

232. Sit] Ita G. eſt A. P. & Steyn.

N O T A E .

228. NON CUNCTANTES] Lactis nimirum admixture liquidos, & in canum gulâ non haefuros. JOHNS.

228. CORNU] Hoc quoque à Virg. mutatum. Georg. 3. v. 509.

*Profuit inſerto latices infundere cornu
 Lenaeos.* —

Inſtrumentum hoc, *Infundibulum* vocat Columella. JOHNS.

230. COMPOSERE] Vide quae ad Ceirin ſcripſimus. Vel iſta luxata ſunt ſuo loco, vel Nemeſianus quae heic ſequuntur melius poterat tractare initio, cum de canibus & patriis eorum inciperet, quod & Scaliger obſervavit. Sed non dubito Afrum poëtam gentilem morem ſuorum hominum probare, qui modo acute & erudite dicant, reliqua flocciſaciunt. Excufari tamen hinc poteſt, quod quae haëtenus canum ſecula recenſuit, ſemper velit obſervari & uſurpari; Tuſcos autem ait non ſemper utiles eſſe. Quare merito eos ſepoſuerit ab aliis, quorum uſus perpetuus. BART.

231. QUIN ET TUſCORUM] Cur hos à reliquis ſeparaverit Nemeſianus, ne indiſta cauſa condemnetur, ipſe rationem eloquitur, quod

Diſſimiles habeant catulis velocibus artus.

Tum etiam quod ſagaces tantum ſimul. Nam ſuperius etiam, poſtquam velocium formam & coitum curaverat, ita ad bellicoſos primum devenit. Nec ſecius Oppianus lib. 1. poſtquam & formam & connubia canum designaverat, aliâque de verno coitu digreſſione interpoſitâ, tandem bellicoſos interjicit. Tum iterum univerſis colorem, nutriticem, aliâque ad educationem ſpectantia praëſcribit. Sed & investigationem, & venationis tempora examinat. Atque ita denique Britannos canes praedicare aggreditur: iterumque poſt paulo ad indagationem inſtituendam redit.

Quae ſi in illo, quem ad invidiam uſque paſſim immeritis laudibus extollit, ferre potuit Hypercriticus cenſor, quae tanta invidia eſt, ut in Nemeſiano, qui ipſe tenuitatem ſuam profiteatur, exactiorem methodum deſideraverit? Nihil tamen reum noſtrum, ſed inſontem, aut accuſationes gravant, aut excuſationes juvant, quas proſert modo accuſator, mox ex accuſatore repente male patronus factus Barthius. VLIT.

232. SAEPE CANUM:] Vetus ſcriptura.

Saepe canum, ſis forma illis licet obſita villo.

Quam nullo pacto dubitandum eſt eſſe legitimam. De canibus vero illis informibus at valentibus & valide utilibus Oppianum vide Cynegetico. 1. v. ccccxiii. BART.

233. CATULIS VELOCIBUS] De velocibus enim haëtenus tantum egit, quia tum temporis ii poſtiſſimum ad venationem adhibebantur, ut colligere eſt ex eo quod dixit ſuperius:

— diverſa Britannia mittit

Veloces, noſtrique orbis venatibus aptos.

(quanquam eo loci aliter id potius exponebam.) Ideoque concludit, antequam medicinam attingit:

Sic tibi veloces catulos reparare memento.

Nec id ſolum ex toto Xenophontis junioris Cynegetico apparet, ſed etiam ex Ammiani loco percipitur lib. xxix. *Adultus quidam ex iis, quos Paedagogianos appellant, ad obſervandam venaticiam praedam Spartanum canem retinere diſpoſitus, ante praedictum tempus abſolvit, adſultu ejus evadere conantis appetitus & morſu.* Ubi *Spartanus canis* non pro ſagace, ſed veloce ponitur. Ut & noſter ſupra Lacedaemonios & Molossoſſos tralaticie pro velocibus poſuit. Nec de alia venatione, quam Vertragorum, intelligi illa poſſunt. De qua aliqua ad Gratium dixi, plura ad Xenophontis § *dein* cap. xx. Deo, qui nobis

N n 3

bis

Haud tamen injucunda dabunt tibi munera praedae.

- 235 Namque & odorato noscunt vestigia prato,
Atque etiam leporum secreta cubilia monstrant.
Horum animos, moresque simul, naresque sagaces
Mox referam: nunc omnis adhuc narranda supellex
Venandi, cultusque mihi dicendus equorum.

- 240 Cornipedes igitur lectos det Graecia nobis,

Cap-

VARIAE LECTIONES.

234. *Praedae*] Ita B. *praeda* A. Steyn. & P.

NOTAE.

bis haec otia fecit, volente dicam. VLIT.

234. *PRÆDA.*] Scribendum est; *praedae*. BART.

235. *ODORATO*] Adhuc odore à ferarum vestigiis recente & prato inhaerente. Lege Xenophontis Cynegeticum. BART.

235. *VESTIGIA PRATO,*] Τα θροῦμα ἔχον hic intelligit, & persecutionem elapsae ferae; ut proximo versu τὸν δόλαιον vestigationem. De quibus ad Gratium vide, ubi & de sagacibus pleraque absolvi, v. ccxlii. VLIT. Claudianus ii. Laud. Stilich. Parthenium canibus scrutatur odorem. Ita in Elegantissima Editione sua Suavissimus Amicus, quod & multis adstruit in notis. Vulgata tamen ferri possit: canibus scrutatur odoris. Ut Maroni, odora canum vis, Aeneid. iv. & in Naevii μύσσην isto:

Dirige odorisequas ad certa cubilia canes. VLIT. in Add.

236. *CUBILIA*] Vide Desiderii Heraldi Adversariorum Collectanea lib. i. cap. xi. eruditissimi hominis. BART.

237. *ANIMOS,*] Uno versu omnem canum virtutem complexus est: animi, audacia, promptitudo ad dimicandum, mores, quae discere possunt, deinde sagacitas in odorando. Patet hinc optimam partem Nemesiani scriptorum interiisse, nam inprimis ista scitu erant digna. BART.

238. *SUPELLEX*] *Arma* toties nominata Gratio, retia rara plagae, lato venabula ferro, & talia. BART.

240. *CORNIPEDES*] De equis hic aliquid dicendum est. Praecipue in iis Nemesiani considerantur patria, & forma: secundum quas procedit electio. De patria illorum aliqua jam

apud Gratium absolvi; reliqua hic dicentur. Ab illa orditur Aurelius, in illa definit. *De stirpe* enim, teste Varrone, *magni interest qua sint, quia genera sunt multa: itaque ad hoc nobiles à regionibus dicuntur: in Graecia Thessalici equi*, &c. Virgilius iii. Georg.

Et patriam Epeiron referat, fortesque Mycaenas. Vegetius lib. iv. artis Veterinariae cap. vi. *In permutandis equis vel distrahendis maximam fraudem patriae solet afferre mendacium. Volentes enim cavius vendere, generosissimos fingunt.* Tum pergit ut ipse praefatur, *uniuscuiusque nationis explicare signa vel merita.* Oppianus à patria etiam inchoat. Merito enim virtus ex genere praesumitur, ut stirpem propter merita spectemus: quanquam in singulis magis virtus quaeritur, quam genus. Aristides Platonica ii. Εἰ δὲ καὶ ἀνδρα ζῆτις τῆς ἀρετῆς, οὐδὲ τῆς ἰππικῆς τῆς Θιτῶνδος ἰφιῆς ἀρετῆς ἁπλοῦς δόξης, οὐδὲ τῆς κύνας τῆς Λακωνίας· ἀλλ' ὅμως σάζεται τοῖς ἄνθρωποις. Hoc etiam est quod voluit Satyricus, ubi exquirat, *Stemmata quid faciunt*; & argumenti vice haec proponit Sat. viii.

*Sic laudamus equum, facili cui plurima palma
Fervet, & exsultat raucis victoria circo;*

Nobilis hic quocunque venit de gramine, &c.

Id nempe ad adultum, & spectatae virtutis aliquem pertinet, non ad electionem inusitati, & tyronis. In hac, ut dicebam, & patria, & signa quaedam spectantur. Illa in stirpe; haec autem vel ab indole, vel à forma probantur. Utraque allegat Aurelius, ut articulatim ostendam. *Forma equorum qualis maxime legi oporteat* (ita lectos hic dicit Nemesianus) *pulcherrime quidem Virgilio rite absoluta est*, (lib. iii. Georg.) inquit Plinius lib. viii. cap. xlii. de Equis. *Deline-*

Cappadocumque notas referat generosa propago:
Armata & palmis nuper grex omnis avorum.

Illis

V A R I A E L E C T I O N E S.

242. *Armata* * &c.] Vide Commentar.

N O T A E.

lineant eam ex professo quoque Varro lib. II. R. R. cap. VII. Columella lib. VI. cap. XXIX. de *indole & forma equi*, Palladius Martio Tit. XIII. quem verbotenus pene exscripsit Isidorus lib. XII. cap. I. Inter Graecos, Xenophon *de in-πικης*, ejusque simia Pollux lib. I. cap. XI. Absyr-tytus in Geopon. Graecis lib. XVI. cap. I. Op- pianus *κνωμυ*. A. Quos hic recenseo, ut com- modius mox uniuersujusque descriptionem cum Aureliana conferam, utque appareat an de ea *inter omnes constare*, merito visum sit Plinio. VLIT.

240. GRAECIA] Gratius.

— *Penei qualis perfunditur amne*

Thessalus, aut patriae quem conspexere Mycenae.

Illos pro formosissimo exemplari proponit. De Cappadocis Oppian. I. I. V. CLXXII. Vegetius Ve- terin. IV. BART. Varro ita incipit: *In Graecia Thessalici equi*, puta nobiles. Absyrtytus, post- quam *Εμαδιν* generatim laudavit, adjicit, ex tota Graecia Thessalicos praeferrere. Praeter Thessalos tamen & Epirotici, qui *Chaonii* Gratio; & Argolici, sive Argivi, qui *Mycenaei* Gratio; & Achaei, & Attici, alique à plurimis inter Graecos celebrantur. Xenophon, quin populares suos instituat, dubium non est. VLIT.

241. CAPPADOCUMQUE] In his patriae suae laudem mire extollit, virtutemque praedicat eorum popularis Oppianus, qui praestantissimi equi notas in Cappadoce absolvit: adeo ut eo respexerit forte noster. Vegetio, *Cappadocum generosa nobilitas*. Solinus cap. de Cappadocia: *Terra illa ante alias alitrix equorum, & proventus equino accommodatissima est*. Sed noster de Cap- padocibus in Graeciam transcriptis loquitur. Claudianus de laudibus Serenae:

— *delectus equorum,*

Quos Phrygiae matres, Argaeaeque gramina
pastae

Semine Cappadocum sacris praesepibus edunt.

Idem Equum Honorii ita alloquitur, in Epi- grammate:

Sen te Cappadocum gelidae sub valle natantem

Argaeae lavere nives, &c. VLIT.

242. ARMATA] Depositum ulcus & immedicabile heic latere ait doctissimus Criticus Jacobus Nicolaus Loensis: Miscell. li. IV. c. VII. Sane non facile quis genuinum eruerit absque libro. In nostra ea opis est antiqua editione, ut non prorsus desperemus. Ita enim habet illa:

Marte det & palmas nupert grex omnis avorum.

Corruptissima aliquo modo corrigitur vulgata scriptura: & olfacimus Nemesianum reliquisse. *Marte decet palmas grex nuperus omnis avorum.* avorum palmas decet Marte omnis grex nuperus: generosam indolem, praefertim ad bellicas palmas dicit eorum equorum, quorum soboles semper referat laudes avorum. Nimirum vox *nuperus* primum ansam correctoribus dedit ad corrumpendum locum, quam non concoquere potuerunt. Utitur eâ Plautus, idque annotante Prisciano, libro III. & lib. XIV. ex auctoritate Fl. Capri. Haec scripseram cum in Gratii versus incido de iisdem Graecis equis loquen- tis, cujus versus omnem dubitationem tollunt, & rectissime Nemesianum emaculatum fide- jubent.

— *qualis permessa Lechaeis*

Thessalium quadriga decus, quam gloria patrum
Excitat, & primae spes ambitiosa coronae.

Nam ad Martem idem auctor Graecos equos habiliores esse quam ad venatum docet. V. D. V. Ut illius geminos locos uno isto adspexerit, quo- ad gloriam avitam, & belli decus, Nemesia- nus noster. Et haec correctio verissima est. Debemusque vel hujus gratia gratias magnas Editioni isti. Descriptiones equorum compara- rare ex Gratio & Oppiano & Virgilio superse- demus, cum id Scaliger ante fecerit. Cujus divini libri Poëtices ediscendi & memoria per- petua tenendi sunt omnibus qui antiquos poëtas legunt. Nemesiani tamen talis est, quae non timeat palmam eripi sibi. BART. Hic unus vexatissimus in hoc poematio locus, ad quem omnes,

Illis ampla satis laevi sunt aequora dorso,

Im.

NOTAE.

omnes, qui vel eminens Aurelium salutarunt, offendunt. Nic. Loënsis conclamatum de eo voluit. E. Swartius conjicit:

Aemathiae palmas superat grex omnis Achivum.

Jacobus Gothofredus ad Descript. veteris orbis:

Argaea & palmae nuper grex nomine sacrum.

Nec deficit sibi Barthius, nec illi codex suus, qui suppeditat: *Marte det & palmas nuper grex o. av.* Unde ille tanquam compacto addictam sibi veritatem habere putat:

Marte decet palmas grex nuperus omnis avorum.

Idem postea in Adverbiis vel Swartii conjecturam amplectitur, vel ipse refingit: *Formasat; & pal. superat grex o. av.* Ἀῖγι, ἄγροι. nec correctoribus illis Auctor eget. Ego tamen integritatem huic loco nec promittere ausim, nec sanitatem vulgatae lectionis praestare possum: sed eam qualicunque expositione defendam, donec meliora quis afferat. Inprimis dubium mihi non est, quin Maronem imitari voluerit, sive i. Georg.

At Chalybes nudi ferrum, viroaque Pontus

Castorea: Eliadum palmas Epirus equarum.

(nam inde quoque illa, quae praecedunt de Castoreis, hausit, ut suo loco notavi.) sive Georg. III. de equo: *Et patriam Epirum referat.* Tum mentem quoque assequi mihi videor ex illo Juvenalis Sat. VIII. ubi postquam equum laudavit, cui plurima palma *Fervet*, degeneres hac nota afficit: *si rara iugo victoria sedis, Nil ibi respectus majorum.* Commendat enim Cappadoces Aurelius, qua nota ab Oppiano extolluntur, ut Cappadocum avorum notas & palmas referat grex omnis generosa propago, armata nuper. Sunt enim bellatores & Martii prorsus apud Oppianum Cappadoces equi. Possit commodius, *Armata & palmis*, legi, i. instructa palmis avorum, & Gratio interprete, *quam gloria patrum Excitat.* vel potius, *Ambiat & palmas.* Ita ut τὸ nuper ad avorum referatur, eodem modo, quo illud Maronis accipiendum: neque enim ignari sumus ante malorum. Fortasse & historiam aliquam nuperam à memoria temporis sui respexit, in qua Cappadoces equi celebrati fuerint. Certe Jul. Capitolinus refert Gordianum seniores equos Cappadoces centum, qui in Circo certarent, factionibus divisisse. Et conjecturam meam juvant illa in Halieutico

Fragmento:

Hic generosus honos & gloria major equorum:

Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho,

Si septem spatiis circo meruere coronam.

Vide quae sequuntur. Taedet enim diutius hic immorari, & in verbis tricare, ubi sensus constat. VLIT. Varias sunt ad hunc locum doctorum conjecturae; quibus (quia nec iudicium nec verisimilitudinem, nedum veritatem sapiunt) inter variantes lectiones locus tantum dabitur. Gronovium vero lubentissime audimus. Non est iactatus magis, nec desperatus in Nemesiano locus: videbatur tamen non incommode cogitasse.

Armenti, & palmas numeret grex, &c.

Armentum. ut Colum. l. 6. c. 6. maxime curandum, ut praedicto anni tempore, tam foeminis, quam admissariis, desiderantibus coeundi fiat potestas; quoniam id praecipue armentum, si prohibeas, extimulatur libidinis furis, unde etiam veneno inditum est nomen ἱππομαρτίς. Statius. Lib. 8. plena armenta viris. Dein. palmas numeret, est multas habeat. quam vim verbi explicuimus ad Statium. JOHNS.

243. AMPLA LAEVI DORSO,] Maroni, *obesaque terga.* Oppiano, *ἀγρία ὄστα.* Quod maxime apparet, si duplex agitur per lumbos spina, qualis Maroni placet. Quapropter & Oppianus subjicit:

Καὶ ῥάχιν αὐφιδέμεν μέσσην ἰχία πινύλα.

Et gemina in pingui findat se tergo spina.

Columella, *spina duplici.* Contra in vitio habetur, *tenuis spina*, apud Gratum de equis Siculis; *extenta* Varroni. Ait enim: *spina maxime duplici: sin minus, non extenta.* vel potius, *non extantia.* Absyrtus quoque reprobatur *ῥάχιν κερτῶ*, ubi de jugali equo agit cap. CIII. Contra idem cap. I. probatur, *ῥάχιν μέλιντα ἢ διπλῶ*, εἰ δὲ μήτε, *κερτῶ*. *spina maxime duplicem; sin minus, extantem.* Quod in vectore suum commodum habet. Xenophon ita quoque distinguit: ἢ δ' αὖ ὑψηλὰ ἀκρωμία τῶν τε ἀναβάτην ἀσφαλείῃ τῶν ἵδων, καὶ τοῖς ὄμοις καὶ τῶν σώματι ἰχυροτέρῃ τῶν ἀσσοῦν παρὶχί. ἢ διπλῇ καὶ ἀπλῇ καὶ ἰσχυροτέρῃ καὶ ἰδῶν ἰδίαν. Si dorsum altius sit & equi sedem magis tutam praebet, & armos corpori validius connectit. Sin duplex fuerit, ad insidendum mollius erit quam simplex, & ad spectu gratius. Unde intelligitur cur in jugali & admissario duplex spina pro-

Immodicumque latus, parvaeque ingentibus alvi,
245 Ardua frons, auresque agiles, capitique decoro

AL-

N O T A E.

probetur ab omnibus: in vectore *αυτή* five gibbosa. Potest tamen fieri, ut eadem & *αυτή* sit circa *ἀκρόμια*, & duplex in clunibus: ibi enim in probe saginatis quasi bifida apparet spina, & cava fere in medio: cum nihilominus, ubi sellam capit, exterior sit. Si autem & hic subsideat, sella facillime in tereti corpore inversa equitem dejiciat: & si extet etiam inter clunes, decorem omnem dehonestat. VLIT.

243. AEQUORA] Notum *aequora* pro quavis planicie dici. ut hic *aequora tergi* sic *ἰσθα θαλάσσης* dicunt Graeci Poëtae, quod imitatus & A-
vianus Periegesi Jambica. BART. Plana spatia. laudantur enim *ἰσθα ἰσθα*, & duplex spina. JOHNS.

244. IMMODICUM] Excessum nominavit, ut nullum in necessitate virtutis dubium relinqueret. *Ingentibus* dixit comparatione alvi ad reliqua membra. BART.

244. IMMODICUMQUE LATUS,] Mutuatum à Bove Virgiliano: *Tum longo nullus lateri modus. Palladio, latus longissimum.* Et ab eo Isidorus, *latus longum, substrictius.* Sed ultimum hoc ventri potius convenit. Columella: *laseribus inflexis, spina duplici, ventre substricto. Inflexa*, id est, ad ventrem turgentia. Calpurnius tamen Ecl. vi. laudat, *adductum latus.* Pollux: *πλάγῃ βαθείᾳ, αὐστηρῇ, καὶ αὐτὴ τὴν γαστέρα ὀγκυδίστα.* Ita emendandum ex Xenophonte, qui eadem habet, nisi quod de longitudine adjece-
rit Pollux. VLIT.

244. INGENTIBUS] Ita magnos canes laudavi-
mus supra: rationem in priore commentario expo-
posui, quae & hic locum in equis habet. Op-
pianus proxime cum nostro facit: *μέγας αὐτὸς ἰσθὶν αὐστηρία γῆα.* Ipse ingens ad membra decora. Homerus Iliad. κ. *μεγίστος* laudat Rhaesi equos. Palladius imprimis requirit, *vastum corpus, & soli-
dum.* Ex quo & apud Isidorum rectius lega-
tur: *vastum corpus, & solidum; robori conveniens
altitudo. nisi validum*, pro vasto posuit. Varro
modum adhibuit, *magnitudine media*, quod nec
vastos, nec minulos decet esse. Laudat tamen pul-
lum, corpore multo. Idem: *Equos ad admissu-
ram legere oportet corpore amplo.* Columella post
singula membratim exacta ita consummat: *Sic
universum corpus compositum ut sit grande, sublime,
ereclum, & ex longo, quantum figura permittit,*

rotundum. Id est, oblonge teres. Non immeri-
to itaque *δολιχὸν δίμυς*, *oblongum corpus*, dixit
Oppianus. Quod cur brevi alvo contrarium
existimaverit Jul. Scaliger, causam non commi-
niscor: siquidem & hic *parvas ingentibus alvos*
attribuit Nemesianus. Consule de his etiam,
quae ad Gratii v. dxi. ubi *ingentem* equum lau-
dat, notata. VLIT.

244. PARVAE ALVI,] Virgilius: *brevis alvus.*
Xenophon, postquam lumbos breviores posuit,
ratione hac defungitur: *καὶ ὁ κνήμῃ ὅτι μικρό-
τατος φαίνεται, ὁ αὐτὸς μέγας ὅτι μέγας ὁ ὅτι καὶ ἀ-
χρῆς, μέγας δὲ καὶ ὁ ἀδυνάτερος καὶ δυσφορτικῶς
ἢ ἰππὸν παρῆχε.* Ita & *venter* quam minimus
apparet, qui vastior partim deformat equum, par-
tim debilitat, & ad gestandum minus aptum reddit.
Hinc lucem capit Columella, *ventre substricto.*
Varro in pullo spectari vult, *ventrem modicum.*
At in equabus eidem, *ventres lati*, Palladio,
longi & magni, placent. Verba hujus sunt: *Ea-
dem in equabus considerata sunt, maxime ut sint
longi & magni [ventris, &] corporis; sed hoc in
generosis servetur armentis.* In quibus suspicor illa
parenthesi inclusa ex Varrone inserta esse. Aut
negationem addendam ultimo commati: *sed
non hoc.* MS. Commelini liber habet: *sed &
hoc:* fortasse ex, ὅ, ut compendio scribitur pro
non, derivatum. Quanquam nec sic contra-
dictione caret. In generosis laudaverat *vas-
tum corpus.* Idem *longum & magnum* in equa-
bus hic probat. Itaque hoc saltem in generosis
etiam servetur jumentis. Sed ventrem longum &
magnum nec ipse Palladius in generoso, nec quis-
quam sanae mentis unquam laudavit. Et tamen in
equa maxime requiritur. Ergo etiam addita nega-
tione posterius illud comma ad ventrem restrin-
gendum est: vel si auferatur, ad corpus referen-
dum. Fallitur enim Magnus Criticus quod *δολιχὸν
δίμυς* Oppiani contrarium esse putaverit *brevi
alvo* apud Maronem. Quaedam etiam cum de-
core in eodem equo concurrere possunt. VLIT.

245. ARDUA FRONS,] Apud Maronem, *illi
ardua cervice.* Illa vero acclivis: haec pronâ fac-
cie declivis proprie est. Utraque ardua si sit,
tum denique eminet ille, quem praedicat no-
ster, *capitis decori.* *Altus honos.* Gradatim quip-
pe haec procedunt, & ascendendo & descendendo.
Praecipuum itaque est, quod arduam fron-

O o tem

Altus honos, oculique vago splendore micantes:

Plu-

V A R I A E L E C T I O N E S.

246. Vago] Vagum G.

N O T A E.

tem constituit, si & oculi terram versus spectent, & ipsum os quasi in pectoris summitatem se resupinet. Xenophon: ὕψος δὲ μὲν πρὸς ἡλίου ὡς ἔστιν ἀπὸ τῆς αἰχμῆς, τὸ ὅμοιον ὡς ἔστιν ποδῶν ὀφθαλμοῖς. ut cervix quidem insidentis incurva appareat, vultus vero in pedes pronus sit. Hoc voluit Oppianus:

Υψὺ καὶ κεφαλὴν ὅς ἦν ποτὶ διεγείδα ἰδοῖσι.

Ardua frons, collumque genas resupinet in imum. Nam, quae praecedunt, ad summum caput referenda, in quo altum honorem requirit noster. VLIT. Vide Virgil Georg. 3. v. 79. & sequentes. Hinc enim sua mutuatus est Nemesianus: sed & mutuam invicem dabunt lucem. JOHNS.

245. AURESQUE AGILES,] Scilicet, cum micat auribus, ut Maroni. Calpurnius: Terga sedent, micat auro. Ubi perperam editum: micat acce caput. Noster statim: Nec segnes mulcent aures. Contra in equo morbo apud Maronem, demissae aures, Motus aurium egregie explicat Plinius lib. xi. cap. xxxvii. In equis, & omni iumentorum genere indicia animi praefertunt: fessis marcidiae, micantes pavidis, subroclae furentibus, resolutae aegris. Quo loco nihil mutandum. Nutantes, quod in Vet. Edit. legitur, purumputum glossema, quo τὸ micantes exponitur. Micare enim auribus est, quod tremere membris: micat auribus, & tremis artus. Mirum tamen videri possit cur pavido id assignet Plinius, quod in optimo laudat Maro. Fuit cum conjicerem: micantes avidis. Ut Virgilianum respexerit, qui stare loco nescit, micat auribus. Huic enim tanquam optime delineato palmam ipse detulit Plinius, ut modo ostendi. Nec ad alium melius applicetur vulgata, quam retinere malui: ut pavidus sit non à timore, qui Degeneres animos arguit, sed ab insita illa generosissimo cuique trepidatione, ut cum etiam tremis artus. Nam paventibus improvise & terrefactis subriguntur quam rigidissime aures. Caeterum laudantur promiscue Xenophonti, Polluci, & Oppiano parvae ac breves aures. Diligentiores hac in parte Latini. Columella: brevibus auriculis, & arrectis. Praecipue Palladius: aures breves & argutae. id est, arctatae in angustias. Pro quo apud Ili-

dorum legitur: aures breves, & acutae. Nec male. Nam argutum sive proprie sumatur, sive tralaticie, nihil aliud fere significat quam acutum, & gracile. Et falli eos puto, qui aliter exponunt. Nec melius Jos. Scaliger ὁ πρῶτον ad συνμυλῆσιν refert. Nescio autem quid sibi velit Varronianus ille, auribus applicatis. Quod cani villatico alicui, quam ulli equo, nedum probato, convenientius. Mihi dudum allubuit conjectura mea, apicatis, nova quidem voce magis, quam insolenti. Hoc est, argutis vel acutis. Siquis argutias has non fert, applicatas sibi habeat aures istas. VLIT.

245. CAPITIQUE DECORO] Ipsum se caput decore fati habet, si sit parvum, ut plerisque convenit, & argutum, id est, tenue & gracile, ac breve, ut Flacco probatur. Quod maxime apparet, si sit, ut Palladii verbis utar, exiguum caput, & siccum pelle propemodum solis ossibus adhaerente. Xenophon ei adstipulatur: ἡ δὲ κεφαλὴ ὀστέων δὲ καὶ μικρὸν στεγνὴν ἔχει. Eadem prorsus probat Plato in Phaedro. Ita in angustum etiam definit, & levitatem, quam requirit Oppianus, consequitur. Decentissimi hodie tali capitis delicatissima structura habentur Thieldones Britannici. Contra nostrates sive Frigisci sive Flandrici trotonarii (ita vocat Vegetius) caput plerumque bubuli instar & grande, & carnosum, caeterasque ejus partes immodicas habent. Habent tamen multa, quae frustra in Britannicis requiras. Illi autem, ut eo revertar, ita compositi optimo modo leve & erectum caput habent. Atque ita decorum caput necessario sequitur Altus honos. Membratim ac elegantissima consummatione hanc verticis elevationem eodem modo αἰτιολογῶ Oppianus:

Βαδὼν ὑπερὶ διεγείδι, μετῴσθον, ὕψι κάρησιν Ἀείγου. quae ita liceat circumloqui:

Jamque caput levitate sua super ardua colli

Surgit, & à celsa cervice excelsius extat.

Nec aliter Homericus ille sub finem Iliad. vii. ὕψι δὲ καὶ κάρη ἔχει. Sed parum hoc decore se habet, si etiam totum vultum & ipsum os pariter effert, quod unicum in plerisque Britannicis Thieldonibus vitium est. Illi enim anserinum

in

Plurima se validos cervix refupinat in armos:
Fumant humentes calida de nare vapores:
Nec pes officium standi tenet: ungula terram

Cre-

N O T A E.

in morem os maxime protendunt, & quod hinc fere sequitur ipsam quoque cervicem porcorum instar extendunt: praecepit si nunquam gravioribus lupatis assueverint. Livius de Numidicis: *deformis ipse cursus rigida cervice & extento capite currentium*. Quod ut evitetur, necessario etiam requiritur id, quod subijcit continuo Oppianus, ut genas introrsus reflectat, & quod hinc fit:

Plurima se validos cervix refupinet in armos.

De hoc enim mox dispiciemus: de altero jam aliquid dixi, cum *arduam* frontem, non elatam, sed acclivem interpretarer, ne idem bis vel à nostro, vel ab Oppiano videretur dictum. VLIT.

246. Oculique] Miror nihil de iis in perfectissima equi forma dixisse Mantuanum vatem. Palladius & Isidorus inter pulchritudinis partes ponunt considerationem oculorum, requiruntque ut sint *maeni*. Varro & Columella, *nigros*. Xenophonti & Polluci placent *ἰζόφθαλμοι*, id est, oculis extantibus, quos tamen ad Hutruscorum deformitatem referre videtur Vegetius. Adjicit Pollux: *ἰφθαλμοὶ πυρῶδεις, ὄφθαλμοι βλέποντες. Oculi ignei, & sanguineo intuitu*. Plato vituperat ὄφθαλμοι aequae ac γλαυκόμενα. Sed aliud est ὄφθαλμοι βλέπειν, aliud à colore ὄφθαλμοι dici. Illud etiam iis, qui nigros oculos habent, evenit, & animositatem indicat. Hi sunt, quos canit noster, *vago splendore micantes*. Oppianus laudat: *Ὀμματα τερρῇ, πυρρῶπιν, τοττὺν & flammeum intuitum*: quod Pollux dixit totidem verbis, ὄμματα ὠπαιτίς, & πυρῶδεις. Non haec ad colorem oculi, sed ad intuitum referenda. Ignei enim & sanguinei coloris, ut rari, ita plerumque indecori, & merito à Platone culpati videntur. VLIT.

246. VAGO] V. ed. *vagum*. Quod non recipimus. BART.

247. PLURIMA] Hoc est, maxima ejus pars. Sic Virgilius *montem plurimum urbi imminere* dixit, ut alibi notavimus copiosius. Versus hi sunt luculentissimi. Nec in Nemesiano modo praestantissimi. BART.

247. CERVIX REFUPINET] Quo fiat ὑψαύχλω, quod Plato commendat, & ipsum quoque caput decore erigat. Hinc apud Homerum *ἰεραύχνης ἵπποι*, exponuntur ab Eustathio ὑψαύχνης. Hinc Virgilio & Horatio lib. i. Sat. ii.

ardua cervix; Calpurnio Ecl. vi. *excelsissima*; Palladio & Isidoro *erecisa*. Sed proxime Aurelium accedit Oppianus: *Γυραλήν δειρῇ, Cervix refupina, vel reflexa*. Quod latius dixit Xenophon: *ὁ μὲν αὐχλὼ αὐτῇ μὴ ὥσπερ κάππης ὠπαιτὴς πεφύκοι, ἀλλ' ὥσπερ ἀλεκτρυόνος ὀρθὸς ὡς τὸ κερυλὼ ἦκοι*. Ubi ὀρθὸς non est rectus, sive protentus, sed *erectus*, ut Palladius loquitur: cui opponitur ὠπαιτὴς, *prominens*. Nescio itaque cur inverterit haec Pollux: *τράχηλός τεύκαμπης, ὡς ἀλεκτρυόναν, ἀλλ' ὥς ὥσπερ κάππης ὀρθὸς*. Nisi distinctione ante ὀρθὸς inserta, ita construat: *ὀρθὸς ὡς ἀλεκτρυόναν, ἀλλ' ὥς ὥσπερ κάππης, erecisa quidem, ut gallorum, non recta ut porcina*. Scilicet ut ὀρθὸς bifariam & exponatur & referatur. Interpres non modo verbum verbo reddidit, sed & ne à literis recederet κάππης pro capro accepit: quod vel Baeotica sus ad se pertinere intelligeret. VLIT. Incurvat se. recurvam laudat cervicem Xenoph. qualem gallorum, non protentam, qualem porcorum. JOHNS.

247. VALIDOS ARMOS:] Varro, *scapulis latis*: Columella, *grandibus armis & rectis*. Xenophon: *μηροὶ γε ῥῆτοι οἱ ὑπὸ ταῖς ὀμοπλάταις ῥῶπαχίς ὡσιν, ἰχυροτεροὶ τε καὶ εὐσπετίεργοι φαίνονται*. Femora sub armis si lata sint, & validiora, & decentiora videntur. Hoc est quod Gratius in cane suo: *validi: tum surgat pectus ab armis*. VLIT.

248. CALIDA DE NARE] Virgilius:

Collectumque premens volvit sub naribus ignem. De quo mox latius versu abhinc septimo. Ideo videtur *calidam narem* dixisse noster. Fortasse melius, *patula de nare*. Omnes enim patulas requirunt. Palladius & Isidorus ad verbum, *nares patulae*. Columella, *naribus apertis*. Varro, *naribus non angustis*. Unde & inter vitia Hutruscorum à Vegetio ponuntur, *nares angustae*. Nec hilum dissentiant Graeci. Pollux ex Xenophonte: *μυκτῆρες ἀναπτετάρχοι· ἀπιοώτεροι γὰρ συμπεπλωκότων*. Quae mox interpretabor. Oppiano: *Εὐρεῖαι ῥινες*. Virgilius de bubus Georg. ii. *patulis captabant naribus auras*. Nihil tamen mutandum. VLIT.

249. NEC PES OFFICIUM] Ex illo Maronis: *Stare loco nescit*. Noster infra de Hispanis: *pacature quiescunt*. Calpurnio, *pes levis*. Sed hoc.

250 Crebra ferit, virtusque artus animosa fatigat.
 Quin etiam gens ampla jacet trans ardua Calpes
 Culmina, cornipedum late foecunda proborum.
 Namque valent longos pratis intendere cursus.

Nec

N O T A E.

ut item ea quae sequuntur, ab indole, non à forma, procedunt. VLIT.

250. UNGULA TERRAM CREBRA FERIT,] Virgilius de equo morbo: *Et pede terram Crebra ferit.* VLIT.

250. VIRTUSQUE ARTUS ANIMOSA FATIGAT.] Πάρος δὲ illud Maronis: *Et tremis artus.* Nam tremor ille & instabilitas *αὐθυμίας* indicium est, non timoris. Hic enim degeneres animos arguit. Ideoque merito à Marone laudatur, qui *Nec vanos horret strepitus*; à Columella etiam pulli indoles aestimatur, *si intrepidus*. Virtus itaque artus fatigat, cum prae nimio certamen ineundi ardore,

Stare loco nescit, micat auribus, Et tremis artus. Nescio tamen an sit rationi consentaneum, quod praeter reliqua merita, quae à Palladio mutuatur, adjicit Isidorus: *tremantibus membris, quod est indicium fortitudinis.* VLIT.

251. GENS AMPLA] Hispanos universim intelligit; non Astures aut Callaecos tantum; qui longe à Calpes promontorio ad Septentrionalem prope Hispaniae frontem aversi jacent. VLIT.

252. TRANS ARDUA CALPES CULMINA,] Carthagine in patria sua scribenti haec Aurelio Hispania à laeva trans fretum opposita erat, ejusque proximum Afris promontorium Calpe, cui objacet Abyla, quae duae sunt Herculis columnae. De iis Avienus Periegesi:

scopuli stant ardui utrinque,

Unus in Europam, Libyam procul aspiciat alter.

Sic deserta freto procera cacumina celsis

Emicuerunt jugis, sic coelum vertice fulcit

Maura Abila, Et dorso confurgit Iberica Calpe.

Idem Ora Maritima hinc obiter restituendus:

Hic sunt columnae pervicacis Herculis,

Abyla atque Calpe: laeva dicti cespitis,

Libyae propinqua est Abila.

Quod ipse paulo post confirmat, & interpretatur:

Sunt parva porro saxa prominentia

Abila atque Calpe: Calpe in Hispano solo,

Maurusiorum est Abila.

Ubi tamen miror parva saxa vocari, quae ardua, & procera, & nubes subeuntia dixerat Periegesi: nisi forte & hic, alia reponendum sit.

Nam ut de Abylae altitudine dubitent aliqui, Calpe ardua, & excelsa ob omnibus habetur. Scylax: *ἡ μὲν δὲ τῇ Διούη ταπεινὴ, ἡ δὲ δὲ τῇ Εὐρωπῇ ὑψηλὴ.* Strabo lib. III. *Εὐαὐθὺς δὲ ὅρος ἐστὶ τῇ Ἰόνῳ ἡ Κάλπη, τῇ Ἀφρικῇ μὲν ἡμίγυς, τῇ δὲ ὑψηλὴ μίγυς, καὶ ὄρεσι, ὡς παρὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ὄρεσι.* Ibidem Calpe mons, ambitu non magnus, sed altitudine ingens, *Et recte confurgens, ut emittens columnae speciem praebeat.* Ita legenda atque interpretanda haec: ubi vulgo inepte editur & exponitur, *ἡτοιμασμένη.* Ipse emendationi huic subscribit Geographus: *Εἰσι δὲ εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Κάλπῳ καὶ Ἀβύλῳ, &c.* Vide sequentia, & maxime quae Eustathius annotat ad Dionysii vers. LXIV. qui etiam haec post alia: *ἐπὶ τῶν ἐπὶ τῇ Κάλπῳ γὰρ τινὰ ἰμῶντι (καὶ αὐτὰ οἶον καὶ αἰετῶν, καὶ αἰετῶν) καὶ τῶν ἐπὶ τῇ Ἀβύλῳ. Nec aliud sensit Mela, ex quo vulgatam explicare conabatur ὁ πᾶν Casaubonus. lib. II. cap. VI. montes efficiunt, columnae Herculis Abyla Et Calpe, uterque quidem, sed Calpe magis, Et pene totus in mare prominens. Idem lib. I. cap. V. Deinde est mons praecelsus, ei quem ex adverso Hispania attollit objectus: hunc Abylam, illum Calpen vocant, columnas Herculis utrumque. Quae evincunt etiam, non parva, sed vel alta, vel pervia, aut tale quid potius apud Avienum legendum. Ut pervia legatur, praeter lectionis affinitatem, suadent illa quae sequuntur apud Melam loco prius citato de Calpe monte: *Is mirum in modum concavus, ab ea parte, qua spectat occasum, medium fere latus aperit: atque inde ingressus totus admodum pervius, prope quantum patet specus.* Ita restituo haec ex MS. cod. Leydensi, & ex his simul Avienum Ora Maritima: *Calpaeque rursum in Graecia specus cavi, Tereque visu nuncupatur os jugi.* Sed jam satis peregrinatum est in aliena Tabula; nec extra terrarum metam Calpem procurrendum. Heic terminus esto. VLIT.*

253. NAMQUE VALENT &c.] Primum à velocitate commendat equos Hispanos: proxime à forma: deinde ab bonae indolis & animositate signis. In velocitate quidem omnes consentiunt, qui eos celebrant. Vegetius: *Hispanorum par vel proxima (post Cappadocas) in circo credi-*

tur

Nec minor est illis Grajo quam in corpore forma.
255 Nec non terribiles spirabile lumen anhelis

Pro-

VARIAE LECTIONES.

254. Grajo] *Grato pro corp. fama* G. & B.

255. Lumen, &c.] Ita Vliit. *numen anbelae* A. Steyn. & P. *flumen abunde* G. *flumen anbelis* B. vel totum v. delet.

NOTAE.

sur palma. Et paulo post: *Africa Hispani sanguinis velocissimos praestare consuevit ad usum sellae.* Strabo lib. III. κ' γὰρ ταχέως εἶναι, κ' εὐδρόμους μᾶλλον ἢ ἄλλων. celeritate & cursus dexteritate aliis praestantiores. De Celtibericis loquitur; quamquam eadem verba de Hispanicis in genere accipi possint. Dixerat etiam *τοῖσιν αἰνέειν τοῖς Παρθίοις.* Contra Oppianus:

Αἰὲν ἄρ' κ' Παρθοῖσι μέγα προφίεον Ἰβήρης,
Παρτίοισι πόδιον προαίονις πεδίοισιν.

At Parthis longe videas praecellere Iberos,

Longaque corripere arva volantes praepete cursu.

Et, postquam aquilae, accipitri, & delphini acquiparavit celeritate, iterum adjicit:

Τόσον Ἰβήρης ἴασι θοοὶ πόδας Ἰσπανίων.

Usque adeo celeres ventos imitantur Iberi.

Quod proxime Justinus declarat lib. XLIV. qui tanti in Callaecia & Lusitania ac tam pernices visuntur, ut non immerito vento ipso concepti videantur. Ita leg. Nam quod in MSS. extat *Gallecia* & *Gallicia* recentiore appellationem sapit. Hodie Gallicia dicitur, quae olim *Callaecia*. Perperam etiam in Epitome Liviana lib. LVI. *Gallaecii* pro *Callaecis* ponuntur. De quibus jam aliqua ad Gratium dixi. VLIT.

254. NEC MINOR EST ILLIS] In Vet. Edit. lego.

Nec minor est illis grato pro corpore fama.

Fama non est minor illis quam pro grato corpore. Hoc est, celebritate virtutis gratiam formosi corporis exaequant. Quare hoc non placere debeat nescio. BART.

254. NEC MINOR FORMA.] Oppianus de iisdem:

Εἶδα δ' ἀγλαόμορφα κλυτὸν δίμας ἀμφίστασθαι.

Et utidam geminant formoso in corpore formam.

Intelligit noster formam, quam modo in Graecis ex Cappadocia oriundis descripsit. Palladius tamen à forma & pulchritudinem & colorem in equo eligendo distinguit. Inepte autem Barthius ex suo sibi codice praefert:

— grato pro corpore fama. VLIT.

255. NEC NON] Valde dubito an hic versus & ποινῶ, itaque manum obelo figendo admoveam. Vetus Editio disertis litteris, ne quid conjecturis nos dare canant calumniae.

Nec non terribileis spirabile flumen abunde

Provolvunt flatu —

Quod five interpolatoris five auctoris sit, mihi non videtur tanti ut laboremus. Versus enim citra sententiae omnem noxiam exfulare potest. Sic tamen melius longe legetur postea.

Nec non terribileis spirabile flumen anhelis

Provolvunt flatu. —

Quo quidem pacto retineri potest. Jam *anhelis* dixerit ut post paulo *tremulos*. BART. Nec hic ferenda ineptissimi conjectatoris temeritas, qui quod non intellexit, cum ignorantiam fateri praestaret, id omne aut obelo figere, aut suo pro lubitu fingere maluit. Versus hic & legitimus & concinnus satis est; modo una atque altera litera mutata *lumen anhelis*, pro *numen anbelae*, scribatur. Ordo & sensus verborum ita se habet: Terribiles quoque apparent, cum lucem atque ignem anhelis flatu spirant ac provolvunt. Virgilium sequitur:

Collectumque premens volvit sub naribus ignem.

Flatu, inquit Servius, *indicat magnanimitatem suam.* Idem Georg. II. *tauros quoque dicit, spirantes naribus ignem.* Māro iterum Aeneid. XII. de Solis equis: *lucemque elatis naribus efflant.* Ovidius Metam. II. eosdem vocat,

— quadrupedes animosos ignibus illis,

Quos in pectore habent, quos ore & naribus efflant.

Quod fit scilicet, ubi acres *Incaluere animi*, ut addit Naso. Idcirco etiam *patulas naves* probat Xenophon. quod γοργότερον ἢ ἵππων δαπανήνυσσι, *terribilem magis equum referant.* Videtur autem corrumpendi hunc locum ansam praebuisse τὸ *lumen*, quia proximo versu repetitur & *lumina torquent.* Sed non displicuisse Poëtae hanc ejusdem vocis iterationem argumento sunt exempla ejusmodi passim obvia. V. LXXVII. Th.

Oo 3

grim-

Provolvunt flatûs, & lumina vivida torquent,
 Hinnitusque cient tremuli, frenisque repugnant.
 Nec segnes mulcent aures, nec crure quiescunt.
 Sit tibi praeterea sonipes, Maurusia tellus
 260 Quem mittit, modo sit gentili sanguine firmus.

Quera-

N O T A E.

grimque bibunt, & LXXVIII. *Nilumque bibunt*. V. C. *avidosque tumultus*, & CII. *Nec praedas avidus*, &c. In Bucol. passim. VLIT. Vlitiana Lectio est, quae nunc contextum infidet; Veteres enim Editi hoc modo, *numen anhelae*. recte Vlitius emendavit *anheli*, non insolens enim mutatio. Gratii codices. *ipsae* pro *ipsi*. 290. v. male autem exponit. Sic enim ille. Ordo verborum hic est. terribiles quoque apparent, cum lucem atque ignem anhelio flatu provolvunt. *Terribiles* enim est quarti casûs, & cum *flatûs* conjungendum; *anheli* autem praecedit verbum. quod autem *lumen* loco *numen* inferendum duxit, nollem factum ob *lumina* proximo versu. Scribe igitur. *flumen*. Ordo autem verborum hic. Quinetiam *anheli* & ardentes provolvunt terribiles flatûs, quasi flumen spirabile. copiam & vehementiam spirituum per nares exundantem comparat flumini ex urnâ provoluto. legi potest *fulmen*. sed prius placet. JOHNS.

155. ANHELI] Non à fatigatione (quod veritus videtur Barthius, cum mallet *abunde*) sed animositate, & ingenti spiritu ardentes intellige. *Anhelus* itaque hoc sensu dicitur, qui quasi nimio ardore & conatu laborat, adeo ut quantumvis patulae nares, nimio tamen spiritu anhelent. Ita accipiendum quod Maro Georg. I. & Aeneide VI. dicit: *equis Oriens afflavit anhelis*. Quod utrobique de fatigatione praepostere interpretatur Servius. Nec melius illud intellexit Aeneide XII. *certamine Martis anhelis*. Quos tamen dixerat, *armis animosque resectos*. *Anheli*, id est, ardentes certamine. Item illud tralaticie sumendum Aen. VIII. *forncibus ignis anhelat*. Quia, ut Severus hac de re egregie differit, *animosior ignis* est, quam ut incluso tam angustus exitus sufficiat. Hinc Persius Sat. V. *anhelanti premitur dum massa camino*. uti quidem mihi distinguendum videtur. Horatius enim, quem haud dubie expressit, habet: *conclusas hircinis follibus auras Usque laborantes* lib. I. Sat. IV. Non autem, *laborantes folles*, aut apud Persium, quod vulgo fit, *folle anhelanti* construendum assentior doctissimo interpreti. Sat. I. *quod pulmo animae prae-*

largus anhelet. De quo alias latius dictum. VLIT.

256. LUMINA VIVIDA TORQUENT,] Superius: *oculisque vago splendore micantes*. Ita anguis ille Georg. III. *flummantia lumina torquens*. Ex quo libro quia plurima mutuatur noster, etiam hoc fortean desumpsit. VLIT.

257. TREMULI,] Quia nempe, *tremunt artus, & tota tremor perterritos equorum Corpora*, ut ait Poëta eod. lib. Sin scripsit, *Hinnitusque cient tremulos*, eodem modo accipe, quo *tremulum risum* dixit Lucretius lib. I. *uti risu tremulo concussa cachinnant*. VLIT.

257. FRENISQUE REPUGNANT.] Ovidius:

— ubi acres

Incaluere animi, cervixque repugnat habenis.

Laudatur haec quidem lascivia, sed non praeter obsequium. Notat hoc in Murcibiis Gratius:

— *Murcibii vix ora tenacia ferro Concedunt*. VLIT.

258. NEC SEGNES MULCENT AURES,] Laudavit supra, *aures agiles*. ubi vide quae notavi. Graeci arrectas aures probant. Sophocles: *ἡ ἀπολλωνίου ὁδοῦ οὐδ' ἴσκει*. Apollonius:

Κυδίων ὁδοῦ ἰν' ἑαρίν αὐχρὶ ἀείπει.

Auribus arrectis cervicem subrigit alte. VLIT.

Agiles aures perpetua equorum generosorum laus. Hispani proinde non capiti admovent & adsternunt ignavas aures. JOHNS.

259. MAURUSIA TELLUS] Genus hoc equorum infrenium quod Mauris & Mazacibus attribuit noster, Mauris etiam Claudianus, Masae-sylis Strabo, Massylis Lucanus & Martialis (hi enim omnes Mauritaniae populi) ascribunt. Plerique tamen Numidicum vocant: Gratius, Virgilius, Silius, & Junior Xenophon. Sed Gratius etiam Nasamonicum, Silius Gaetulicum indigetant. Xenophon in genere Libycorum equorum eos constituit. Aelianus etiam ejusdem generis appellatione hos intellexit, quamquam nihil de regimine eorum infreni addat. Nec aliter Oppianus, qui Libycos videtur speciem Maurorum facere. E quibus plurima jam ad Gratum adduxi; reliqua hic absolvam. VLIT. Libyam intelligit. JOHNS.

260. GENTILI SANGUINE] Ne scilicet uterque

pa-

Quemque coloratus Mazax deferta per arva
Pavit, & assiduos docuit tolerare labores.
Nec pigeat quod turpe caput, deformis & alvus
Est ollis, quodque infrenes, quod liber uterque,

Quod-

V A R I A E L E C T I O N E S.

261. *Mazax*] *Mazux*, leg. Salmaf. & qui de Servis.
263. *Deformis*] *Deformior alvus* G. & B.

N O T A E.

parentum non indigena fit. Contra Vegetius: *Africa Hispani sanguinis velocissimos praestare consuevit ad usum sellae*. Hodie vice versa Hispania Numidici sanguinis velocissimos eundem in usum praestat, quos Barbaros & Hispanienses promiscue vocamus. Non immerito tamen hoc monuit Poëta noster, quia si cum exoticis extra patriam miscentur, degenerare statim consueverunt vel nobilissimi equi. Docuit hoc usus tam in Barbaris, quam Anglicis Thieldonibus. *Genilis sanguis*, qui ex una eademque gente. Calpurnius Ecl. II.

— arte mea mutabilis induit arbos
Ignotas frondes, & non gentilia poma.

Ita efficacius quidem Aldina & Parmensis Editiones. Sed princeps omnium, & reliquae omnes Pythoeanam secutae habent: *genitalia poma*. Quod mihi mutare religio fuit. Nam fequior Latinitas modo *gentile solum*, modo *genitale*, pro patria, dixit. Et Ammianus utraque voce indifcrete passim utitur. Restituenda obiter illi haec vox lib. XXXI. *Qui motu Imperatoris cum abundanti milite cognito, popularibus jungere festinant, circa Beroeam & Nicopolim gentilibus praefidiis fixis*. Vulgo, *gentibus*, etiam in postrema & optima Editione. VLIT.

260. *FIRMUS*.] Non claudicet adulterio matris. Hoc est, ex non confuso femine aliarum gentium equorum sit prognatus. Hoc dicit *firmam sanguinem*. BART.

261. *COLORATUS MAZAX*] Cui non dictus Hylas? Quis non Mazaces hos quaesivit? Mauritaniae populi sunt, & Mauris hic ab Aurelio accensentur. Dicuntur autem *Mazaces* plerisque, *Mazices* Ammiano, & *Mazici* in veteri Chronico, Graecis sunt *Μάζικες* & *Μίζικες*. Apud Oppianum tamen ediderunt *Μάζικες* in catalogo equorum: quod proxime accedit Latinorum terminationem, qui *Mazaces* dixerunt. Lucanus lib. IV. *tremulum cum torsit missile Mazax*.

Quem vestigiatis de more expressit Claudianus lib. I. de laud. Stilic. *pavidus projecit missile Mazax*. Ita & apud Suetonium Nerone cap. XXX. constans omnium MSS. codd. scriptura est: *cum Mazacum turba atque cursorum*. Nusquam ego haecenus *Mazaces* dictos invenio, nec ut illis hic locus detur, animum inducere potui. Falluntur autem, ut qui maxime, qui vel hic, vel apud alios, Cappadocas intelligunt ab urbe Mazacis. Non enim inde Mazaces dici potuerunt, sed Mazaceni. Stephanus de urbibus: *Μάζακον πόλις Καππαδοκίας, ἢ νῦν Καυσάρια· τὸ ἰδιὸν, Μάζακινός. λίγος ἢ Μάζακός. λίγος ἢ λῆν Μάζακον*. VLIT. Solis aestu infuscatus. JOHNS.

261. *MAZAX*] Notavit hunc locum Magnus Turnebus: cujus Adversaria vide. BART.

262. *TOLERARE LABORES*.] Hoc est, quod Gratius Numidas dixit, *Audax & patiens operum genus*. Vide quae ibi ex Aeliano & Xenophonte addidi. VLIT.

263. *NEC PIGEAT SI TURPE CAPUT*,] Gratius illa sequitur de Siculis equis: *quid tum si turpia colla*, &c. Livius lib. XXXV. de Numidis: *equi hominesque paululi & graciles; discinctus & inermis eques, praetorquam quod iacula secum portaret; equi sine frenis: deformis ipse cursus rigida cervico & extento capite currentium*. In iisdem Numidicis equis Aelianus incuriam quoque notat, ac deformitatem, lib. III. cap. II. *Απὸ τοῦ ἵψος εὐσαρκοὶ ἐπιτιθῆναι γὰρ μὴ καὶ φέρειν ὀλιγωρίας διασώτῃ εἶσιν. ἥτις ἐν αὐτοῖς νομιδῶν ὀρθόφρων (οἱ δὲ σωῶται), &c.* VLIT.

263. *DEFORMIS*] Melius V. Ed. *deformior alvus*. BART.

264. *QUODQUE INFRENES*,] Idem contemptui quoque duxit in iisdem Claudianus de bello Gild. *sonipes ignarus habenae*. Hinc Numidas *infreni* Maroni Aeneide IV. Iidem Silio lib. X. *gens infcia freni*. Lucano lib. IV. *Massylia freno-*

- 265 Quodque júbis pronos cervix diverberet armos.
 Nam flecti facilis, lascivaque colla secutus,
 Paret in obsequium lentae moderamine virgae.
 Verbera sunt praecepta fugae, sunt verbera freni.
 Quin & promissi spatiosa per aequora campi

Cur-

N O T A E.

rum nescia. Nescio itaque quid sibi velint illa Strabonis lib. xvii. de Mauris: *Μάχονται δ' ἰπποτάων τὸ πλεον ἅπ' ἀκρίων, χοινοχαλίοις χρώμφοι τοῖς ἵπποις καὶ γυμνοῖς.* Quibuscum pugnant fere ea quae de iisdem & vicinis eorum eodem vivendi instituto utentibus subjicit: *μικροῖς ἵπποις χρώμφοι, ὅτε δὲ καὶ ἀπειθέειν, ὅς δ' ἰπποδὸν οἰακίζεαθ.* Si enim virga reguntur, quid freno opus? Et sane omnes fere eae gentes infrenibus equis usae. Suspectam mihi vulgatam insuper facit varia scriptorum codd. lectio, quae habet: *τοπλεον χοινομάλοις χρώμφοι.* Unde conicere liceat: *ἄνδρα χαλίων* vel *ἀχαλίωνες* χρώμφοι τοῖς ἵπποις. Verum quod postmodo *ἀπειθέειν* illis attribuit, *ἀπ' ὧν ὁ ῥυθμὸς ἀπὸ γήραος*, nihil ad frenum pertinet, sed vel *ἐπιφατιδίων διαμὸν* intelligit, vel quo equi duci solent, quam *ὀκλῶ* etiam vocant. Ammianus *habenam* dixit lib. xix. *Fugaci equo nudo & infreni calorum quidam sedens, ne labi possit, ex more habenam, qua ducebatur, sinistra manu artius alligavit.* VLIT. Omnes eae gentes infrenibus equis usae. Virga enim reguntur; Silius Lib. i.

Quadrupedem flectit non sedens virga lupatis. JOHNS.

264. UTERQUE,] Maurusius & Mazax. BART.

265. QUODQUE JUBIS] Juba etiam indiscretas & incomptas relinquebant equis suis Numidae, & κόμης κινέζοντες, & χαιτάς ὑποπλέκοιτες, ut Aelianus ait. Jubae autem pronos armos non facile attingunt, nisi cum demissa & prona ipsa quoque cervix est. Livii verba sunt: *deformis & ipse cursus rigida cervice & extento capite currentium.* Hoc ipsum hic est quod notatur. VLIT.

265. QUODQUE JUBIS PRONOS] Juba etiam indiscretas & incomptas relinquebant equis suis Numidae. ut Aelianus testatur. jubae autem pronos armos non facile attingunt, nisi cum demissa & prona ipsa quoque cervix est. Livii verba sunt. *deformis & ipse cursus rigida cervice & extento capite currentium.* Vlit. Gronovius autem ad hunc locum scribit. Si memineris quid di-

verberare sit, satis intelligas *cervicem armos diverberare júbis* dici non posse: non enim flagellare, percutere, est *diverberare*: sed eventilare, discutere, agitando digerere & componere. Scribe igitur.

Quodque júbis pronis cervix diverberet armis. Et mihi sane, quo diutius vim verborum inspe- xi, eo verior & doctior visa est conjectura. JOHNS.

266. FLECTI FACILIS,] Lucanus lib. iv.

Ora levi flectit frenorum nescia virga.

Silius, *Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.* Gratio id fingere est: *Nasamonia virga Fingit equos.* Horatius lib. i. Epist. ii. *Fingit equum tenera docilem cervice magister.* Hinc intellige cur *lasciva colla* dixerit noster, nimirum quae & libera, & júbis pronos diverberant armos. VLIT.

266. LASCIVAQUE COLLA] Infraecinium equorum more. BART.

267. PARET IN OBSEQUIUM] Obsequiose paret; ad obsequium usque obtemperat. JOHNS.

267. VIRGAE.] De hoc Maurorum more & nos alibi, & multa scripserunt viri eruditi.

267. LENTAE MODERAMINE VIRGAE] Martialis: *Massylaeum virga gubernat equum.* Claudianus: *Virga regit.* Strabo *ἰπποδὸν οἰακίζεαθ* illos dixit. VLIT.

268. VERBERA] Imo vel motu solo regeban- tur. Silius lib. i.

Queis inter geminas per ludum mobilis aures

Quadrupedem flectit non cedens virga lupatis.

Hinc Curtius lib. vii. *Nobilis equus umbra quoque virgae regitur: ignavus ne quidem calcari concitari potest.* VLIT.

268. FUGAE,] Fugere pro currere, & fuga pro cursu solenne poëtis. V. Georg. 3. 142. *carpere prata fugâ*, post. 201. JOHNS.

269. PROMISSI] immisos dicant alii. *Admissos* alii, de quo ad Appulejum. BART.

269. QUIN ET PROMISSI] Quid sibi vult *promissi* nescio. lege, *permissi*: incitati, *ευέρις*, la- xis quasi habenis lati. ut Gratius: *qualis spatiis permissa Lechaëis Thessalium quadriga decus.* Quin- etiam per spatiosam campi planitiem incitati, &c.

- 270 Cursibus acquirunt commoto sanguine vires,
Paulatimque avidos comites post terga relinquunt.
Haud secus effusis Nerei per caerula ventis,
Cum se Threicius Boreas super extulit antro,
Stridentique sono vastas exterruit undas,
275 Omnia turbato cesserunt flumina ponto:
Ipse super fluctus spumanti murmure fervens,
Conspicuum pelago caput eminet: omnis euntem
Nereidum mirata suo super aequore turba.
Horum tarda venit longi fiducia cursus:

His

V A R I A E L E C T I O N E S.

271. *Avidos*] *Pavidos* G.274. *Stridentique*] Deest hic v. in G.275. *Flamina*] Ita Pith. & Vlit. *flumina* om. lib. *numina* conj. B.

N O T A E.

&c. hic locus unice confirmat conjecturam meam ad Gratii, v. 520 *atque eluclabunturâ*. JOHNS.

270. *CURSIBUS*] De velocitate eorum omnes consentiunt. Xenophon satis hanc praedicat, dum solos esse Numidicos equos dicit, quibus asinorum silvestrium celeritas vinci potest. Aelianus sunt, *ἀνίστοι ἰππῶν*. Strabo quoque in iis, quae adduxi, hoc nomine illos laudavit. VLIT.

271. *AVIDOS*] *Victoriae*. in Vet. Ed. *pavidos*. Id quod nos non recipimus in alterius locum. BART.

272. *HAUD SECUS*] Comparatio dilucida & perspicua, nec inferior habenda ipsâ fere Virgilianâ, *Vlit.* unum tamen me male habet maris mentionem septies spatio septem versuum molestissime occurrere. v. 272. *per caerula*. 274. *vastas undas*. 275. *turbato ponto*. 276. *super fluctus*. 277. *pelago*. 278. *suo aequore*. in versu autem 273. subintelligitur *mare* post *super*. JOHNS.

273. *THREICIUS*] Vide ad Claudianum. BART.

274. *STRIDENTIQUE*] Hic versus non est in Vet. libro. BART.

274. *EXTERRUIT*] Fecit exhorrescere, ut eos, quibus prae metu capilli stant erecti. JOHNS.

275. *FLUMINA*] Quod fit aestu aequoris fluvios in se exeuntes repellente, commoti scilicet vi in eo pugnantium Ventorum. Sed fortassis non paulo melius *Numina* scribamus. Nihil

mutamus tamen, nec auctor audendi vetus Codex. BART. Scribe, *flamina*. Idem error in I. Ecloga: & *diffusa flumina Mopsi*. Meliores editiones tamen & ibi habent, *flamina*. Barthius cum explicando vulgaram, tum conjiciendo, *numina*, nihil praeter consuetum agit. Comparatio autem haec adeo perspicua & luculenta est, ut interprete illo non indigeat: nec inferior habenda fere ipsa Virgiliana Georg. iii ubi item equi celeritatem Aquiloni assimilant. VLIT. Olim *flumina*. nullo sensu. Sic apud Gratium *flatus* loco *status*. & sane in scripturâ Longobardicâ parum discrepant inter se *u* & *a*. utraque enim capite aperto scribitur. tantum dextra linea *u* & *a* superne inflectitur in formam prope *u* c. JOHNS.

276. *IPSE*] Nereus videlicet, quem modo nominavit.

— *Nerei per caerula*. — BART.

278. *Suo*] Quod illi forte cessit, mendacii tamen insimulata à Callimacho *εἰς Δία*. BART.

278. *Suo AEQUORE*] *Stupet* Borean euntem per suum aequor. vel potius ipsa *Nereidum turba suo* ab *aequore* nimirum extans *stupet*, &c. JOHNS.

279. *HORUM TARDA VENIT*] Tarde ait hos utibiles esse, ut longis cursibus adhibeantur, nec nisi exercitationibus longis prius subactos. BART. Serius virium perfectionem & nanciscuntur, & amittunt. Ut tardius adolescentiam consum-

P p

mant,

- 280 His etiam emerito vigor est juvenilis in aevo.
 Nam quaecunque suis virtus bene floruit annis,
 Non prius est animo quam corpore passa ruinam.
 Pasce igitur sub vere novo farragine molli
 Cornipedes, venamque feri, veteresque labores
 285 Effluere aspecta nigri cum labe cruoris.
 Mox laetae redeunt in pectora fortia vires,

Et

V A R I A E L E C T I O N E S.

286. *Labe*] *Tabē* G.

N O T A E.

mant, ita nec senio nisi tarde conficiuntur. Utrumque de Cappadocibus canit Oppianus lib. i.

Εἰσὸς μὲν νεογλῶτον ὑπὸ τρομάτῳ οὐδὲν ἔχει,
 Καὶ γλαυρῶν φασγάνῳ δῖμας, τελεῖται δ' ἀρβυλῶν.
 Κραιπνότεροι δὲ πῖλιν ὄσφ' ἔχουσι μάλα γρηγοράδῃ.

*Dum tenero his index succrescit lacteus ore,
 Invalido tardas consummant corpore vires:*

At celeres magis emerito spectantur in aevo.
 VLIT. Tarde fidendum est Mazacum virtuti
 ongis in cursibus, serius enim virium ἀμὴν &
 perfectionem attingunt: vires vero semel ad
 maturitatem perductas diutissime servant, vigor-
 que juvenilis perstat usque ad eam aetatem, cum
 alii stipendia sua emeriti diludia poscunt. JOHNS.

281. *VIRTUS*] Hic poni videtur *Virtus* abstra-
 cte pro *equo animoso*, virtutis pleno. JOHNS.

283. *FARRAGINE*] Virgilius lib. iii. Georg.
*Tum demum crassa magnum farragine corpus
 Crescere jam domitis finito.*

Diversam tamen noster farraginem, ac ille, intellexit. Hic enim, ut alias fere, purgationi inservit farrago, qua opus est ante missionem sanguinis. Varro: *Sed melius post trimum, à quo tempore farrago dari solet: haec enim purgatio maxime necessaria equino pecori, quod diebus decem facere oportet, nec pati alium ullum cibum gustare.* Quo sensu aliquoties ea voce utitur Vegetius de arte veterinaria. Idem lib. i. cap. xxii non tantum praecipit, ut pridie quam vena pulsetur, sustententur levioribus & parioribus cibis, verum etiam percussa vena, farraginem vel foenum molliissimum dari septem diebus ac noctibus. Isidorus de hac mihi loqui videtur lib. xvii. cap. iii. *Farrago est herba hordeacea adhuc viridis, necdum gravis ad maturitatem surgentibus.* Quanquam triti-

cea saepius ad hos usus jumentis detur. In glossis antiquis exponitur: *Farrago*, γερῆς. id est, herba semimatura, vel etiam semiarida. Hodie sane equis post nimium cursum spicas triticeas semimaturas vice purgationis dant periti venatores. At vero apud Maronem farrago nihil aliud est quam id, quod ex pluribus satis pabuli causa datur jumentis, exponente Festo. VLIT.

284. *VETERESQUE LABORES*] Vegetius ibidem: *Placuit plerisque reris tempore quotannis de cervice jumentis sanguinem demere, & sic in herbam mittere, ne veteri corruptoque sanguis novus admixtus natura coalescens debilitatem valetudinis periculum faciat.* Quae quia sufficiunt ad intellectum hujus loci, missa facio Hippiatrica Graeca tot insignium autorum, qui cap. ix. ex professo hac de re agunt. VLIT. Vetera mala. *Ails*, *Dissempers*. JOHNS.

285. *ASPECTA*] Adstans vide cum sanguine omneis causas morborum à labore tam longi temporis contractas effluere. Tantam certitudinem hujus medicaminis ait, ut vel videri possit, ne alia documenta aliunde accersantur. BART.

285. *NIGRI*] Cum nigro & vitiatò sanguine. JOHNS

285. *LABE*] Cum corrupto nigro cruore. V. Ed. *tabe*, quasi *tabo*, quomodo locuti Pomponius Mela atque Lucanus, ut notavimus ad Claudianum. Sed nihil videtur mutandum in Nemesiano. BART.

286. *PECTORA FORTIA*] Trajice cum V. Ed. *fortia pectora*. Quod magis ad regulas disciplinae Poëticae. BART.

287. *FOR-*

Et nitidos artus distento robore formant.

Mox sanguis venis melior calet: ire viarum

Longa volunt, latumque fuga consumere campum.

- 290 Indé ubi pubentes calamos duraverit aestas,
Lactentesque urens herbas siccaverit omnem
Messibus humorem, culmisque armarit aristas:
Hordea tum, paleasque leves praebere memento.
Pulvere quin etiam puras secernere fruges

- 295 Cura sit, atque toros manibus percurrere equorum,
Gaudeat ut plausu sonipes, laetumque relaxet
Corpus, & altores rapiat per viscera succos.
Id curent famuli, comitumque animosa juvenus.

Nec

V A R I A E L E C T I O N E S .

287. *Formant*] *Firmant* G.

292. *Messibus*] Ita G. & B. *mensibus* A. Steyn. & P.

N O T A E .

287. FORMANT.] V. *firmant*. Quod non placet. Nam illud simul decorem equi demonstrat. Et talium acuminum adfectatio crebra in hoc & omnibus Afris. BART.

288. LONGA VIARUM.] De hac phrasi exempla plurima habes apud Juretum Miscellan. ad Symmachum. BART.

289. LATUMQUE FUGA.] Gratii verba expressit: *latumque fuga superabitis amnem*. VLIT.

289. CONSUMERE.] Eleganter. Ita Val. Flaccus de Argo. Liber non est ad manum. BART. Motu celerrimo percurrere. Sic Virg. Georg. 3. v. 142. *carpere prata fuga*. JOHNS.

290. INDÉ &c.] Elegans haec aestatis descriptio expressa videtur ex illis Maronianis Georg. 1.

*Spicea jam campis cum messis inhorruit, & cum
Frumenta in viridi stipula lactentia turgent;
Saepe ego, cum flavis messorum induceret arvis
Agricola, & fragili jam stringeret ordea culmo.*

VLIT.

291. LACTENTESQUE.] Lacte plenas. Virg. Georg. 1. v. 314 & deinceps. JOHNS.

292. MENSIBUS.] V. *Messibus*. Quod & verum est. *Messis* enim saepe pro densis aristis, & fruge adhuc demetendâ. BART.

296. PLAUSU.] Ex XII. Aeneid.

*Manibusque laeffunt
Pectora plausu cavis, & colla comantia peclunt.*
BART.

296. GAUDEAT UT PLAUSU.] Virgilius III. Georg.

*Tum magis atque magis blandis gaudere magistris
Laudibus, & plausae, sonitum cervicis amare.*
VLIT. Est enim hoc ingenium equorum ut plurimum ducantur & exultent laude & blanditiis. Virgil. Georg. Lib. 3. v. 185. JOHNS.

298. ID CURENT FAMULI,] Olim quidem, Gratio autore, *nec vile arbitrium* erat venationem, ejusque instrumenta *ἐμψυχα* curare. Sed postea invalescente luxu Romulidae laborem omnem venationis servulis suis reliquerunt, ut ipsi tamen furorem & libidinem venandi voluptati suae ducerent. Alii quidem etiam ut gulae suae ministerium ex ferina strage haberent. Hoc & olim notavit Flaccus lib. 1. Epist. vi.

*Si bene qui coenat, bene vivit, lucet, eamus
Quo ducit gula; piscemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos,
Differtum transire forum populumque jubebat.*

Hinc quaeritur apud Paulum IC. lib. III. Sentent. Tit. vi. *Venatores servi, vel aucupes, an inter urbana ministeria contineantur?* Et respondet ita contineri, *si instruendarum quotidianarum epularum gratia habentur*. Quae distinctio etiam locum habere debet in §. 1. L. 10. D. de legat. III. Alias, quin inter rustica officia potius habendi sint venatores, dubium mihi non est, utpote cum ruri agentes ea usurpare potissimum solent, ipsorumque servorum inibi mansio fere fit.

P p 2

Nec non & casses iidem venatibus aptos,

At-

N O T A E.

fit. Ulpianus L. XII. §. XII. D. de instrum. leg. Si in agro venationes sint, puto venatores quoque, & vestigatores, & canes, & caetera quae ad venationem sunt necessaria instrumento contineri: maxime si ager ex hoc redditum habuit. Imo nulla, nisi in agris venatio (nam de Amphitheatrali non agitur) censenda est. Ammianus lib. XXVIII. Pars eorum si agros visuri processerunt longius, aut alienis laboribus venaturi, Alexandri Magni itinera se putant aequiparasse. Egregiam vero laudem! Non ideo tamen servile officium venandi munus dixit Salustius, quod Doctissimo Valefio ad illa Marcellini commentanti in mentem venit: siquidem non ibi laborem ejus subterfugere, sed focordiam eorum, qui negligentes animi culturam, in corpore exercendo otium omne & aetatem perdunt, quia illis corpus voluptati, anima oneri est, evitandam sibi ab reliquis malis moribus differenti, ipse profitetur. Mali autem isti mores in nimio τὸ πασιπύον studio consistebant fere. Cicero lib. I. de officiis, incunte enim adolescentia, cum inest maxima imbecillitas iudicii, tunc id sibi quisque genus aetatis degendae constituit, quod maxime adamavit: itaque ante implicatur aliquo certo genere cursuque vivendi, quam potuit, quod optimum esset, eligere. Quo spectant illa Comici initio Andriae:

Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos

Alere, aut canes ad venandum, &c.

Et quae Horatius χαρτερνεῖς in arte Poëtica: Imberbis juvenis tandem custode remoto

Gaudet equis, canibusque.

Ideo subjicit: Cereus in vitium flecti, &c. Plinius Caecilius lib. IX. Epist. XII. Castigabat quidam filium suum, quod paulo sumptuosius equos & canes emeret. Vide caetera. Non itaque ipsum studium, sed nimia vepationis oblectatio & cura reprehensionem meretur. Adjicit senex apud Comicum:

Horum ille nihil egregie praeter caetera
Studebat; & tamen omnia haec mediocriter:
Gaudebam. SO. non injuria: nam id arbitror
Aprime in vita esse utile, ut ne quid nimis.

Ex quibus perspicue intelligi potest, id ipsum à Salustio in Venationis studio, non laborem, aut aliud quicquam (quicquid ariolentur alii) notari. Nam si laborem spectes, ipsa Romanorum

militia servilis maxime censerī possit, etiam tum cum summa gloria ejus sub Scipione vīguit: quippe assiduis & injustis & servilibus maxime operibus astriti, ferre plenius vallum, qui arma nescirent, luto inquinari, qui sanguine nollent, jubebantur; ut de severitate ejus loquitur Florus lib. II. cap. XVIII. Quanquam non ignorem ipso quoque Crispi aeo servos venationi adhibitos, ut apud Flaccum lib. I. Epist. VI.

Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos
Differtum transire forum populumque jubebat.

Illi tamen non ad ipsum venandi munus sive αὐτὸν deligebantur, sed ad omnem venatoriam suppellectilem in campos deportandam inferviebant. Quod vel jumenta alias praestabant. Hinc iterum Horatius eod. lib. Epist. XVIII. quotiesque educet in agros Aetolis onerata plagis iumenta. Unde nec Gratius, nec Oppianus, & ambo Xenophontes famulorum aut servorum ullam mentionem faciunt: sed unus hic noster Aurelius. Sed & Plinius Caecilius de Trajano gloriatur: lustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium iuga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio aditum. Quibus ipsis innuit jam tum delicatiores Trojugenas labores illos servis suis transcripsisse. Aetate illius non multum inferior Apulejus non tantum servos, sed totam quoque familiam in venatione recitat lib. VIII. Miles. Exciti latibulo suo quisque familia moesta concurrimus. Alii vestigatores (quos nominavit particulatim antea, & ab Ulpiano etiam inter servos venatores recensentur) alii qui canes per stationes partirentur, alii feras in retia premebant, alii vel excipiebant irruentes, vel captas interficiebant. Isidorus sine lib. X. Quatuor sunt venatorum officia, vestigatores, indagatores, alatores, & pressores. Haec obibat munia familia venatoria, & omnia fere illa, quae comitibus suis distribuit Hippolytus in prologo Senecae. Cui postea, dominis non tantum laborem, sed & periculi conspectum fugientibus, praeficiebatur aliquis, qui sua pensa unicuique digereret. Ammianus etiam urbanae familiae praepositos recenset lib. XIV. Ita praepositis urbanae familiae suis pensa digerentibus [] juxta vehiculi frontem omne textrinum incedit. Qui locus in omnibus editis contaminatissimus est. Tales fuerunt Praecuratores Cynegiolorum inter Officia domus Au-

300 Atque plagas, longoque meantia retia tractu

Ad-

N O T A E.

Augustae, qui in unaquaque fere regione Italiae & provinciarum constituebantur, erantque omnes sub dispositione Comitum sacrarum Largitionum, ut videre est in Notitia Imperii. Quorum ille, qui prope Imperatorem erat, *πρωθυπουργός* dicitur à Georg. Codino; qui venationem ipsius Imperatoris administrat. Ait enim: ἀρχὴ δὲ καὶ ἡ πρωθυπουργία τῶν λιγυρῶν σκυλομάχων. Hi sunt Imperialium canum nutritores. Erant haud dubie sub eodem *πρωθυπουργῶ* venatores principales quatuor, qui ab Hincmaro nominantur. Quos perperam confundit cum ipso *πρωθυπουργῶ* vir doctus, qui *venatorum princeps* dicitur apud Cantacuzenum lib. i. cap. iv. Hodie, *le grand veneur*. VLIT. Horatius & servos venationi luxuriosae asciscit lib. i. Epist. vi.

venemur, ut olim

Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos
Differium transire forum populumque iubebat.

Nam in decora illa, quam Romanis solenne *vi-ris opus vocat*, servili officio tum locus non erat. Vide quae de Cephalo Ovidius Metam. vii. & de Hagnone Gratius v. ccxix. VLIT. in Add.

298. COMITUMQUE ANIMOSA JUVENTUS.] Ita dignius hercule venationis *συνοδοί* vocentur. Virgilius Aen. iv. *delectam juventutem* cum Aeneas venatum educit: quos & comites non semel vocat. Gratius:

Ille tibi egregia juvenis de pube legendus. VLIT.

299. VENATIBUS APTOS.] Ovidius Epist. Oenones:

Quis tibi monstrabat saltus venatibus aptos.
VLIT. Ovidius i. Artis amatoriae: *cactus venatibus aptos*. VLIT. in Add.

300. PLAGAS,] Egregie fane casses, plagas, & retia distinguit; & retia definit *longo tractu meantia*. Sed haec quidem, & qui interponuntur iis casses, apud Gratum detexui: de plagis hic restat dicendum. Eae à cassibus differunt, quod illi concavi sint; sunt enim, ut ipsa retia, planae ac rectae: à retibus, quod illa longo tractu tendantur; hae nonnisi in viarum angustis, quae rete continuari non possint, obiciantur. ideo *ἐνὶ δαλῶ* vocant Graeci, ut mox aperiam. Horatius Epod. ii.

Aut trudit acres hinc & hinc multa cane

Apros in obstantes plagas;

Aut amite levi rara tendit retia.

Quibus aperte plagas à retibus distinguit. Unde lucem trahit vexatissimus & nemini interpretum non male tentatus Virgilii locus Aeneid.

iv. Retia rara, plagae. Servius: *Adulti dividunt, ut sic retia rara, maiora; plagas vero minora intelligant*. Verissima illorum, quotquot fuerint, sententia est. A qua omnes tamen postmodo aberrarunt. Alii enim, ut addit Servius, *plagas per definitionem accipiunt, ut intelligant, quae sunt retia rara plagae*. Differunt itaque à retibus non tantum, quod in viis tendantur, sed etiam magnitudine. Isidorus cap. de Retibus

lib. xix. minus autem rete *emplagium* dicitur à *plagis*. Ex quibus verbis *ἐτυμολογίαι* *emplagium* expiscatus mihi haud inepte videor, καὶ ἡ πλαγία, quia transversae & obliquae in viis tenduntur. *Obstantes plagas* merito dixit Horatius. *Εμπλάγιον* Isidorus itaque vel hinc finxit, vel ab aliquo autore accepit, qui nunc non extat. Sed & *emplagium* legitur apud Gratum in MS. Thuanæo: *emplagium exordiar astus*, uti Pythoeus ex eo edit. *Emplagium*, τὸ διὰ τῶν πλαγίων. *Πλαγίως* autem etiam *δολίως* exponitur ab Hesychio, & *πλαγίως*, *δολίως*, *dolosi*. Quia enim tendere plagas alicui, dolos & insidias struere est. Cicero lib. iii. de Officiis: *Suntne igitur insidiae tendere plagas, etiamsi excitatus non sis, nec agiturus?*

Sic tu aedes prescribas; tabulam, tanquam plagam, ponas: in eam aliquis incurrat imprudens. Graeci tamen *ἐνὶ δαλῶ* semper dicunt (subintellige *διὰ τὰ* vel *λίαν*) quia in viis utrimque septis, quae indagine continuari nequeunt, intervallantur. Pollux: *διὰ τὰ μὴ καλῶς τὰ ἐν τοῖς οὐαλοῖς καὶ ἐν ἐπίδοις ἐσάρματα ἐνὶ δαλῶ δὲ τὰ ἐν ταῖς ὁδοῖς*. Retia dicuntur, quae in planis & aequalibus locis tenduntur; plagae, quae in viis. Quae vulgo perperam habentur qua lectione qua versione. Xenophontis verba, quae huc faciunt, sunt cap.

xvi. τὰ δὲ διὰ τὰ τεύχεα ἐν ἐπίδοις, ἐμὲ ἀδύνατον δὲ τὰ ἐνὶ δαλῶ εἰς τὰς ὁδούς. Quo loco falluntur viri doctissimi, qui *ἐν ἐπίδοις* substituendum putant, & qui pugnare illa cum Polluce existimant. *Ἀπιδόν* enim ab Hesychio, Suida, aliisque exponitur, *οὐαλόν*, *ἐν ἐπίδοις*, *ἐν ἐπίδοις*. Adeo ut haec synonyma sint, non contraria. Neque τὸ *Ἀπιδόν* privativum est, sed derivativum, ut ita

Pp 3 di-

- Addiscant raris semper contexere nodis,
 Et servare modum maculis, linoque tenaci.
 Linea quin etiam, magnos circumdare saltus
 Quae possit, volucresque metu concludere praedas;
 305 Digerat innexas non una ex alite pinnas.
 Namque urfos, magnosque fues, cervosque fugaces,
 Et vulpes, acresque lupos, ceu fulgura coeli
 Terrificant, linique vetant transcendere septum.

Has

N O T A E.

dicam. VLIT.

302. MACULIS,] *Maculae* sunt casses retium. Vide Bernartii Scholia ad Papinium. BART.

303. LINEA] Vitiosa in vulgatis libris interpunctio. Scribe:

— Linoque tenaci:

Linea quin etiam &c. BART.

Sunt nec numero nec eruditione contemnendi, qui *lineam* absolute pro formidine poni putent. Quam opinionem juvat Senecae locus lib. i. de Clement. cap. xii. *Sic feras linea & pinnis conclusas contineas*. Quae vulgo praepostere leguntur: *lineis & pinna*. Lib. ii. de Ira cap. xii. *linea pennis distincta* dicitur. Plura ad illa Gratii invenies: *suis properantem linea pennis implicet*. Quo pertineant illa Plinii lib. xi. cap. xxiv. *atque ut in plagas lineae ostensae, praecipitant in sinum*. Si modo bene nunc ea sic constituenda conjicio. Ut lineae, sive formidines, *ostensae* praecipitant in plagas, ita illa derelicta laxae in parte summa, quia facile cernuntur, praecipitant in sinum telae aranei. Sed ne mihi met ipsi placeam nimis, non video qui *linea* absolute pro formidine accipi possit. Linea enim nihil nisi funiculus è lino, *μῆλον*. Atque ita in Glossis exponitur. Ita Gratius: *illa usus linea longi*; de peridromo, ut latius tum declaravi. Nec hic quidem apud Aurelium aliter sumi potest; dum periphrasi, qua formidinem circumloquitur, inservit. Haud secus quam apud Oppianum lib. iv. *Halieut. μέλιθ' ἐπὶ τῶν ἀπὸ πτερίδων*. *Linea circumdantes saltum*. Et Gratio quoque; *properantem linea pennis implicet*. Cum vero additur, *pinnata*, vel tale quid, ut *μῆλον δειμαλὴν* Oppiano lib. iv. *Cyneg. linea pennis distincta* Senecae, de formidine facilis intellectus est. VLIT.

303. CIRCUMDARE SALTUS] Hinc comparationem sumpsit Marcellinus lib. xvi. initio: *nam ipsa oppida, ut circumdata retibus lustra, decli-*

nant. Ita, etiam si non haberent ulli codices, scribendum censerem sola ratione ductus: nisi insuper ineptum est, quod Vir doctus ex libris suis edidit: *circumdata retiis busta*. VLIT.

304. METU CONCLUDERE] Vide omnino ad illud Gratii: *Hic magis in cervos valuit metus*. Ubi & Manilii locum citavi ex lib. iv. qui ita editur post Scaligerum:

Et pacare metu silvas, & vivere rapto.

Non improbo, siquidem antiqua ea est lectio. Caeterum non potuit non suspecta mihi esse, ubi aliam atque aliam in veteribus Editionibus inveni. Aldina anni m. ccccxcix. habet, *parare metum*. Tornaesiana, *purgare metu*. Quae ex scribendi compendio propagata esse possunt, *Pagraré*. Ut rectum sit: *peragraré metu silvas*. A Marone enim habet utriusque operis lib. iv. *silvas saltusque peragraré*. Livius lib. i. cap. iv. *Romulum & Remum, venando peragraré circa saltus*, dixit. Ipse Manilius paulo post: *capiunt saltus, silvasque pererrant*. Tò *vivere rapto* etiam à Marone est, tam lib. vii. quam ix. Aeneidos, ut supra ostendi. VLIT.

307. FULGURA] Nam pinnata erant verficoloria, quorum varietate Solem combibente. quoddam quasi fulgur feras etiam truces percellabat. De pinnato plurimi notarunt, qui & *Formidinem* veteribus dictum voluerunt. Vide ad Gratum. porro observandum verbum *terrificare*. BART.

308. LINI SEPTUM.] Totam puta *δρυμασίαν*, quam *indaginem* Latini dicunt. Virgilius iv. Aeneid. *salusque indagine cingunt*. Quo loco ineptit Grammaticorum & Interpretum vulgus, *indaginem* canibus attribuentium. Ita quidem alias sumitur. Ut apud Apulejum Metam. viii. *canes venationis indagini generosae mandatae*. Sed apud Poëtam *indago* est retium cassiumque series, qua toti saltus circumdantur. Plinius lib. xix. cap. i. hunc

Has igitur vario semper fucare veneno
 310 Cura tibi, niveisque alios miscere colores,
 Alternosque metus subtegmine tendere longo.

Dat

V A R I A E L E C T I O N E S.

311. *Tendere*] Ita Vlit. *subtegmina tempore* A. Steyn. & P. *subtemine tempore* G. *jungere* conj. Gron. *ponere* B. in Adv.

N O T A E.

hunc locum consideravit, cum ait, uno portante multitudinem, qua saltus cingerentur. Loquitur de retibus è tenuissimo lino. Aurelius septum haud immerito dixit; siquidem & ἑπτα eo significatu à Pherecrate poni observat Jul. Pollux. Hinc Apuleius ibidem: *prospectu vestigatorum obsepsis campis*, id est, retium septo clausis. Indago autem non tantum retibus, cassibus, & plagis, sed etiam formidine constabat, quae, quā apertior silva est. totam ambiebat, & indaginem claudebat. Hinc Livius lib. vii. cap. xxxvii. *indaginem* videtur pro formidine posuisse: cum praemissus eques velut indagine dissipatos Samnites ageret. Aufonius Epist. iv.

Circumdas maculis, & multa indagine pinnae. Ideo & formidini attribuit noster, quod lini retet transcendere septum. Puta neque lineam pinnatam, neque reliquam λισσαρίαν. Aderant tamen semper δρεκωγί five λισσαρίαι, qui simul ac indaginem constituerant, ad alas retium & per δρεκωγία stationes suas partiebantur, ut viderent ne ferarum incurfu conciderent retia; neu qua exitum tentent ipsae, aut fugam capebant. De quibus intelligenda Maronis verba:

Dum trepidant alae, saltusque indagine cingunt, Quae ab nemine haftenus bene exposita sunt. *Trepidantes alas* vocat illos ipsos λισσαρίαι, dum ferarum irruentium impetum trepide expectant. *Alas* vocat, quia ad alas retium positi, ut alae equitum in legionibus, λισσαρίαι. Alae enim & πτερυγία quoque Graecis, teste Polluce, sunt retium extremitates, vel potius cassium. Hinc alatores dicti δρεκωγί. Isidorus lib. x. Venatorum quatuor genera recenset, *vestigatores, indagatores, pressores, & alatores*. Servius P. Danielis ad illa Virgillii, quae citavi: *Indagine, ferarum inquisitione. Et quidam cum vestigatoribus alatorum mentionem induclam accipiunt: nam indaginem vestigatorem ipsam tradunt. Alias vero alatores, qui dextra & sinistra plagarum sublata voce prohibent feras exire.* Imo non alii à Marone intelliguntur. Nihil hic

cum vestigatoribus rei. Indago ab alatoribus ipsis constituitur. Fefellit illum πτερυγία. Prius enim indagine saltus cingunt, quam ad alas constituuntur & trepidant. Qui autem cum eodem Servio alas pro equitibus accipiunt, non considerant mehercule, quam minime iis equitantibus conveniat indaginem erigere, quod alis attribuit etiam decori observantissimus vates; nec Senecam audiunt monentem lib. i. de Clem. *Sic feras linea & pinna clausas contineas: easdem à tergo eques telis incessat, tentabunt fugam per ipsa quae fugerant, proculcabuntque formidinem.* Quare nescio qua fide habendum sit, quod fragmenti vice ex incerto auctore huc adducit I. Scoppa: *Venatorum genera quatuor esse, Investigatorum, indicatorum, insidiatorum, & alatorum, qui equo succussante, semisimque insultante, clamoreque animalia terrent, ne aliorum, quam per medias tendiculas, fugam arripiant.* Atque ex hoc locum Maronis interpretatur. Quod quidem ex meris nugis Servii, & Isidoro conflatum esse, dubio procul est. VLIT.

308. VETANT] Nempe pinnae digerant autem, quod praecessit, significat digestas habeat, alternatum mistas. JOHNS.

309. VARIO] Diversicolori. JOHNS.

309. FUGARE] Colorare. JOHNS.

309. VENENO] Colorato pigmento. Ita saepe Poëtae tincturam purpureae aut cocci venenum dicunt. BART.

311. ALTERNOSQUE] In veteri libro,

Alternosque metus subtemine tempore longo.

Locum mendosum esse nemo inficiabitur qui sapiet. Nec medicina absque ope librorum parabilis. Conjecturis opus non est, quas nemo sequetur nisi certissimas. An longo tempore ad subtemen conficiendum opus ait ex tot avium pennis, quot modo nominat? Ambigere me fateor. BART.

311. SUBTEGMINE TENDERE] Olim. *sub tegmina tempore.* Vlitius, *subtemine tendere.* Barthius

Dat tibi pinnarum terrentia millia vultur ;
 Dat Libye magnarum avium foecunda creatrix ;
 Dantque grues, cynique senes, & candidus anser ;
 315 Dant, quae fluminibus crassisque paludibus errant,
 Pellitosque pedes stagnanti gurgite tingunt :
 Hinc mage Puniceas nativo munere sumes :

Nam-

V A R I A E L E C T I O N E S.

317. *Munere*] *Murice* B.

N O T A E.

thius, *subtemine ponere*. JOHNS.

311. TEMPORE * LONGO] Barthius hic desperat de restituendo hoc loco. Postmodo in Adversariis conjicit: *subtemine ponere longo*. Quid tamen promptius (ne tot annorum intervallo nihil actum queramus) quid propius antiquam scripturam, & veritatem, nisi ipsa sit, quam si reponam, *subtemine tendere longo*? Atque ita audacter edidi. VLIT.

315. DANT, QUAE FLUMINIBUS &c.] Utrum ardeas, an ciconias intelligat, difficile dijudicatum est; alterutras, vel ambas posse sumi in hunc sensum & usum, non ambigo. Si quis diligentius in naturam earum, ut quam bene illas ~~desperat~~ Aurelius, appareat, inquirere velit, Gesneri librum de avibus, qui nihil vel ex antiquis vel recentioribus indictum reliquit, ante omnia consulat. VLIT.

317. HINC MAGE PUNICEAS &c.] Si ad ardeas & ciconias haec referas, falsa sunt; sin ad Libycas aves, vera quidem; sed interruptum sensum efficias. Quare ita potius hi versus refarciuntur:

*Dat tibi pinnarum terrentia millia vultur,
 Dantque grues, cynique senes, & candidus anser,
 Dant quae fluminibus crassisque paludibus errant
 Pellitosque pedes stagnanti gurgite tingunt:
 Dat Libye magnarum avium foecunda creatrix:
 Hinc mage puniceas nativo murice sumes.
 Namque illic sine fine greges, &c.*

T^o Hinc est adverbium loci, non temporis. Absurde enim post tinctas vario fuco pennas hinc demum nativo colore rubentes addat insuper. Sed postquam fucatas posuit, ubi Libyen attingit, tunc potius naturaliter rubentes pinnae sumendas praefert, quia illic infiniti rutilantium avium greges. Inepte vero *puniceas* pro Punicis avibus

interpretatur Barthius, quasi sub Libycis non comprehendantur etiam Punicae, aut aliquae sint Punicae aves, quae ita praeter caeteras ruberant. Nec quidem Gallinas tantum Africanas, sed & psittacos, aliasque, si quae sunt, totis alis rubentes aves intellexit Nemesianus. Verum enimvero, ne quid dissimulem, non placet mihi ulla trajectio, quandoquidem etiam ex vulgata distinctione idem sensus trahi possit. Postquam enim Libyen magnis avibus abundare dixerat, merito grues, cygnos, anseres, & ciconias (haec certe ibi frequentiores) magnarum avium numero censet, quas Libye dat. Tum quoque subjicit illic naturaliter *puniceas* pinnae sumi, non aves, ut perperam construxit Barthius. VLIT. Vlitius versus 313. huic proxime praeponendum censet, & sane locum reddit dilucidiorum. JOHNS.

317. NATIVO MUNERE] Praecipit Punicearum avium pinnae, ut natae sunt, utendas. Sed mihi omnino videtur Nemesianum *Puniceas aves* pro Punicis sive Numicidis aut Africanis adeo dixisse, cum manifesto ipse indicet regionem se aliquam nominasse, illo versu, *Namque illic* &c. Ubi igitur, si hoc loci non nominavit regionem? Inseruit igitur litteram & pro *Punicis Puniceas* dixit propter versum. Non secus neque alio exemplo, quam *Carthaginensem* Ennius, *Larvalem*, pro larvali scriptor Priapaeorum dixit. Quod ut verissimum est, ita *Murice* pro *Munere* rescribendum facile nobis adfentietur, qui cogitabit de albis modo locutum Nemesianum, necessario modo de alterius coloris loqui pennis, cum ex propositione, quam praemisit, varium textum describere eum vel caecis alioqui liqueat. BART. Barthius, *murice* conjicit docte & ingeniose. JOHNS.

318. ILIC]

Namque illic sine fine greges florentibus alis
 Invenies avium, suavique rubescere luto,
 320 Et sparsos passim tergo vernare colores.
 His ita dispositis, hiemis sub tempus aquosae
 Incipe veloceis catulos immittere pratis,
 Incipe cornipedes latos agitare per agros:

Ve-

VARIAE LECTIONES.

320. *Vernare*] *Venare* A. Steyn.

NOTAE.

318: ILLIC] Ut superior explicatio nobis ar-
 risit, ita hic monendum duximus, posse Olym-
 pium de avibus illis loqui quae flumina semper
 accolunt. Eae solent, si quae aliae, maxime
 versicolores esse. Igitur fieri potest, ut *et illic*
 hoc loci ripas fluminum, & confinia stagnorum
 notet. Ut ex iis, quas modo dixi, avibus, ma-
 gis rubras aut puniceas eligendas dicat. Et ut-
 cumque ariserit superior interpretatio, puto ta-
 men hanc veriore. BART.

319. SUAVIQUE RUBESCERE LUTO,] Virgilius
 Ecl. iv.

*Ipse sed in pratis aries jam suave rubenti
 Murice, jam croceo mutabit vellera luto.*

Quae cum haud dubie respexerit Aurelius, caus-
 sa nulla est, cur Barthio non assentiar rescribenti,
masivo murice; quanquam ea, quam ipse sibi fin-
 xit, ineptissima sit. Tum etiam quod addit, *et*
illic hoc loci ripas fluminum & confinia stagno-
 rum notare, ibique aves maxime versicolores
 esse, ostendit quam nihilo rectius ac caecus de
 coloribus iudicaverit, dum fulicas cygnis con-
 fert, & purpureas nobis ciconias depingit, ipse
 ciconia etiam à fronte dignus, quamvis his pur-
 pureis finem commentationis suae tanquam
 emblemate, insignivit. VLIT.

320. VERNARE] Steyn. *venare*. JOHNS.

321. HYEMIS SUB TEMPUS] Opportune pror-
 sus. Nec enim aliud anni tempus aequè aptum
 venationi est. Vere foetura animalium, aestate
 calores, & nondum adulti foetarum partus, inu-
 tilem atque incommodam reddunt venationem.
 At vergente in hyemem autumno, quod ipsum
 temporis spatium hic intelligit Aurelius, & ple-
 rique hodie observant venatores, nihil non ma-
 turum atque opportunum est. Eodem fere tem-
 pore venatum exiit apud Maronem Aeneas, ut
 superiore libro commentario docui. Horatius

id sane secundum artem intellexit Epod. ii.

*At cum Tonantis annus hibernus Jovis
 Imbres nivesque comparat,
 Aut trudit acres hinc & hinc multa cane
 Apras in obstantes plagas.*

Contra Xenophon major capp. viii. & ix. alter
 cap. xiv. Pollux cap. vi. & Oppianus lib. i. ini-
 tio, quodvis tempus venantibus concedunt, ma-
 xime autem vernum commendant. Rationes
 quas addunt, imbecilles adeo sunt, ut per se fa-
 cile concidant, si cum iis, quas modo posui,
 comparentur. Melius aliquanto I. Saresberien-
 sis Polycrat. cap. iv. *Praeterea*, inquit, *ab octa-
 vo gradu Capricorni usque ad geminos, tibicinum &
 cornicinum exultatio conquiescit* [] cum tamen totius
 anni prolixitas variis venantium studiis occupetur.
 Id est, à Kalendis Januariis in aestatis fere initi-
 um. Quia fortasse in Anglia nullus tum tem-
 poris caloris metus erat, ipsam aestatem venan-
 do auspicabantur. Hodie tamen ibi plerique à
 Kal. Novembribus legitimum venationis exordi-
 um faciunt, & Februario mense terminant. Non
 aliter sensit Nemesianus noster, qui etiam aucu-
 pium eo tempore inchoat:

*Cum nemo omne suo viridi spoliatur honore,
 Fultus equi niveis silvas pete protinus altas
 Exuvias*, &c. ex fragmento ejus. VLIT.

Horatius Epod. ii. & vi. atque alibi, ideo *nivis*
 semper meminit in venatu & *sub Jove frigido*.
 Lib. i. Sat. ii. *leporem venator ut alta in nive se-
 clatur*. Homerus Odyss. A. *ἀλυσεν πάγου*, de
 iisdem dixit. Adde Hor. lib. ii. Sat. iii. *In
 nive Lucana dormis ocreatus*, Et ii. ode 37. *Ve-
 nator in campis nivalis Aemoniae*. Nam & hinc
 tolerantiam venatori comparari laudant Xeno-
 phontes. Tu Lector, qui *venari non times*,
 cum Flacco, hoc Ageatque iterum Vale. VLIT.

Qq

324. Ma-

Venemur, dum mane novum, dum mollia prata
325 Nocturnis calcata feris vestigia servant.

N O T A E.

324. MANE NOVUM,] Hac de re vise ad Xenophontis Cynegeticum. Et his pro tempore & loco maectus esto Nemesianus. BART.

324. DUM MANE NOVUM,] Virgilium Georg. III. ut solet, imitatur ad verbum:

Carpamus dum mane novum, dum gramina canent.
Quando autem venatum exire convenit hyeme, apud Gratium quacitum est. Unde constat de autumno hic potius loqui Arelum. Tum e-

nim, ut alias, praeterquam hieme, mane etiam exeundum. VLIT.

325. VESTIGIA SERVANT.] Seneca Hippolyto:

*Dum lux dubia est, dum signa pedum
Rosida tellus impressa tenet.*

Quae item latius exegi ad illa Gratii, *tum signa
vapore ferino lumentata legens.* Ergo, Hoc AGE.
VLIT.

FRAG-

FRAGMENTA DUO EX LIBRO

N E M E S I A N I

De Aucupio.

* * * * *

- E**T Tetracem Romae, quem nunc vocitare Taracem
 Coeperunt, avium est multo stultissima: namque
 Cum pedicas necti sibi contemplaverit astans,
 Immemor ipse sui tamen in dispendia currit.
 5 Tu vero adductos laquei cum senseris orbes,
 Appropera, & praedam pennis crepirantibus aufer.
 Nam celer oppressi fallacia vincula colli
 Excudit, & rauca subsannat voce magistri
 Consilium, & laeta fruitur jam pace solutus.
 10 Hic prope Pontinum, & radicibus Apennini
 Nidificat, patulis qua se sol objicit agris:

Per-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

NEMESIANI] Insulsa nimium & exucca haec sunt, quam ut Aurelii nostri nomen praeferre mereant. De quo supra p. 314. dictum. Quod planius appareret si integros hos cujuscunque de Aucupio libros haberemus. Gesnerus in „Bibliotheca sua ait: Eiusdem (Aurelium Nemesianum perperam pro autore habet) libri „de Aucupio Bononiae in Bibliotheca quadam, „ni fallor, S. Salvatoris latitare dicuntur. Qua conjectura in spem recuperandi eos & simul evulgandi erectus & Bononiae in eapse Bibliotheca, & in aliis passim per Italiam Galliasque quaeri illos diligenter curavi: sed frustra. Ubicunque fuerint, à quocunque inspecti, Gesnerus certe etiam nunquam eos vel visu usurpavit, sed ex Gisberti Longohi Dialogo de avibus duo haec fragmenta, ut ipse fatetur, adduxit. An vero ipse Longolius habuerit ipsos libros, & an plura indidem citaverit, aut unde desumpserit, plane equidem ignoro, qui nulla haecenus opera eos nancisci potui. Non eo minus sincere credo,

vera esse auctoris alicujus, sed Aurelio posterioris aliquantum, fragmenta. Nec unquam super fide eorum dubitatum ab omnibus, qui postremum maxime citarunt, doctissimis Viris, Gesnero, Had. Junio, Vulcanio, Lud. Nonio, aliisque nec numero, nec autoritate exiguis. Quamquam solus Barthius in Advers. spurium, nec semel, hoc ultimum de Scolopace excerptum (nam alterum à nemine, quam Gesnero, citatum inveniri) audaci calamo proscribat. Modo insuper (quasi is primus ediderit) censet, quod talia pro veris publicaverit. Sed tanti id non est, ut refutationem mereatur. Sufficit mihi vel unius Gesneri consensus, ex cujus libro de Avibus utrumque desumpsi, sed semel atque iterum emendatum, ut jam suo unumquodque loco annotabo.

1. TETRACEM] *Tetrax* Aristot. lib. 6. Hist. An. c. 1.

2. NAMQUE] Ita Gesn. conj. *nunquam*, cit.

10. PONTINUM, ET RADICIBUS] Sic lego. Gesn. citat: *prope Pontinum radices Apenn.*

Qq 2

12. DEOR-

- Perfimilis cineri dorsum, maculosaque terga
 Inficiunt pullae cacabantis imagine guttae.
 Tarpeiae est custos arcis non corpore major,
 15 Nec qui te volucres docuit, Palamede, figuras.
 Saepe ego nutantem sub iniquo pondere vidi
 Mazonomi puerum, portat cum prandia cirro,
 Quae consul, praetorve novus construxit ovanti.

* * * * *

- * Cum nemus omne suo viridi spoliatur honore,
 20 Fultus equi niveis silvas pete protinus altas
 Exuviis: praeda est facilis, & amoena Scolopax:
 Corpore non Paphiis avibus majore videbis.
 Illa sub aggeribus primis, qua proluit humor,
 Pascitur, exiguos sectans obsonia vermes.
 25 At non illa oculis, quibus est obtusior, et si
 Sint nimium grandes, sed acutis naribus instat.
 Impresso in terram rostri mucrone sequaces
 Vermiculos trahit, & vili dat praemia gulae.

Citaverunt haec ex V. C. Bononiensi Gish.

Longolius, & Conr. Gesnerus.

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

12. DEORSUM.] *Collum* conj. Gesn.
 13. GUTTAE.] Ita ego. *notae* cit. Gesn. vide
 supra §f 170. *cacabantis* i. e. perdicis.
 17. MAZONOMI.] Ita Gesn conj. *Mazonoim*, cit.
 19. CUM NEMUS &c.] Videbatur mihi hoc

- potius praemittendum, ut initium libri refert,
 sed quia Scolopacis venationem mox post Ori-
 dem à Nemesiano subijci ex Longolio citavit
 Gesnerus, ordinem hunc servavi.
 28. GULAE.] Vide ad Nemes. Cyneg. §f. 170.

MAT-

MATTHAEI LAGII
VINDICIAE
NOMINIS
BARTHIANI
ET
Poëtarum Venaticorum
GRATII ET NEMESIANI
ADVERSUS
JANUM VLITIVM,
BATAVUM.

Q93

SENECA de Injuria Cap. XVIII.

INJURIA conturbatis hoc ipsum solatio erit, etiamsi nostra facilitas ultionem omiserit, futurum aliquem, qui poenas exigit à procace, & superbo & injurioso; quae vitia nunquam in uno homine & in unâ contumeliâ consumuntur.

PRAEFATIO

A D

LECTOREM BENEVOLUM.

Ecum ea, quae scripseram ante annum, ad maiorem lucem POETARUM VENATICORUM: quibus facem primo accenderat iuventa aetate meus ille, heu! quondam BARTHIUS. longo deinde post intervallo JANUS VLITIUS maculas plurimas aspersit, nescio qui novus in Batavis Literator. Cui ut negare omnem eruditionis gloriam non possum, ita minime indulgere Eruditorum principum censuram; eo minus tolerandam, quo est iniquior atque impudentior. De Barthio enim expertes etiam literarum sciunt aliquid; gnari autem plerique honorifice sentiunt. At hominem obscurum, & solis se maledictis proferentem quis non indignetur litem movere tanti viri meritis? ad quae cum fama etiam accessit, in ambiguo relictum est, utram horum partem habuerit faventior? Certe ut beneficiis ejus minime blandiar, quae accepi ab illo ingentia extremo etiam vitae tempore non desinebat cogitare prius, quid bono publico sui relinqueret, quam quid famae. Tanquam hanc aliis curandam relinquens, velut gratuitum omnium doctorum praemium. Ut minime ego videri possim facere quippiam insolentius, quod operam mihi sumpsi vindicandae ejus Existimationis. Facturusque idem fuisset, etiam longe ab his oris remotus, immo tanto Heroi nullo colore cognitus. Indignitas enim tam acerbae calumniae quemvis impellere potuit, ut idem meo facto faceret. Indita sane & quasi innata bonis mentibus haec virtutum semina: ut indignentur malevolis obtrektoribus, & quorumvis doctorum causam pro sua habeant. Ego vero tanti Viri nomen non asseram, cujus & Eruditio sit vulgo nota, & mihi in peculiari velut secreto patuerit. Ad quam si non alio modo, tamen voto aspirare debui, & nunc quoque à criminatione remotas velle dotes, quas tam impenso desiderio colui. Eat itaque in lucem quodcunque est scripti, & si non aliam promittat frugem, monumentum sit affectus mei in tanti Viri manes, cujus honoribus litatum eo. Efflorescat ejus felix memoria, plurimosque ad similia facinora accendat. Caeterum contentionibus, jurgiis, & litigiis renunciatum tandem esto, in his literarum sacriis.

Quod

Quod postremum est, Lector, nescire Te nolo: pro vivente quod scriptum, tanquam vivente editur. Oppidoque confirmat me Plinii Junioris consilium, Lib. IX. Ep. 1. etiam edenda censentis in defunctum, quae incolumi eo peregeris. Nedum liceat pro defuncto. Cujus rei memineas, nec ego mutare quicquam volui, nec tu crucem tibi fixam conquereris. Vale, & brevi à Nobis, quae in Prudentium meditamus, & alia nonnulla exspecta. Dabam Lipsiae è Museo XIII. Kal. Martii, Anno salutis humanae cLo lxx LIX.

MAT-

MATTHAEI LAGII
 VINDICIAE
 NOMINIS
 BARTHIANI
 ET
 Poëtarum Venaticorum
 GRATII ET NEMESIANI,
 ADVERSUS
 JANUM VLITIUM,
 BATAVUM.

ALUMNIA non hujus demum seculi infelix monstrum est : sed primis cum virtute initiis ortum nostram quoque aetatem afflavit. Nec enim fas erat , donec restat quicquam antiquae laudis , intercidere hanc invidiam , quae sola pene iudicium non fallit. Praeconia indignis saepe mentiuntur adulandi libidine , & indulgentia affectus. Livor in alta tantum , & generosa dentem suum figit , quae cum humili genio non capit , infelici aemulatione relicta , taedium omne furore exonerat. Nihil attinet in secula ire , & obliteratas refricare injurias , quae veterum innocentiam affligerunt. Nostra pridem Aetas eandem querelam detulit , & indignari possit , si quicquam illi deesse ad antiquitatis similitudinem putemus. Nec Virtutem conditionis poenitet : quam deteriore credat , si his telis & spiculis obnoxia esse desinat. quid multis opus est ? GERMANI hodie petimur , Virtutis juxta & Eruditionis amantes. Laudem à multis jam retro seculis partam unus imminuere nititur non-Germanus,

Rr

nus,

nus, & ut magis impune, tanquam uni. BARTHIO, inquam, Viro, qui nemini jam ignotus, nisi cui literae. Audacter dico: Musis testibus, & quibusque Musaeis. Caeteros enim quid curem? Vivant more suo: latrent, clamitent, insurgant. Literarum non agitur negotium. Dignos arbitros volumus, qui doctos aestiment: aequitatis amantes, qui calumnias spernant: Doctrinae vindices, qui calumniae poenas exigant. Hos publice quaeri in re plusquam privata & fiducia causae iussit; & rei vulgatae notitia.

JANUM VLITIUM, nescio cujus coloris hominem, arrogantia pridem & odium Eruditionis excivit in publicum. Magnus esse voluit: quod cum virtute non posset, sinistra viâ aggressus est. Alieno dedecore visum famam quaerere: cujus spem sibi fecerat, si id summo inureret. quorum nempe timebat iudicium, iis publica adimere suffragia conatus est. Barthium hostili odio aggreditur, nullo offensae, solo literarum nomine invisum. Cumque diu affectui aperiendo viam quaereret, libello facit. REI VENATICAE ANTIQUIS SCRIPTORIBUS ad hoc facinus abutitur: quos cum Germaniae pridem antea generosus Heros donasset, illius gloriae genuinos invidet, aliosque in vicem turpissimis conviciis deformatos obtrudit. Negat eum esse Barthium, quem publicus favor pronunciet: pro crimine scientiam illi & multijugam lectionem impingit: non alio fine, quam ut adpersa bonis literis caligine indefensum illarum nomen invaderet. O impudentiam! aut inanem potius fiduciam! literas spernere, & ex contemptu gloriam aucupari: destruere viri auctoritatem, quam frustra aemuleris: mereri de publico velle, & aliorum beneficia inesse!

Vos appello, quotcunque estis VIRI Docti, & cordati: Inspicite mecum illa stigmata, quae vestris omnium frontibus inussit. Parum Barthius injuriae passus est. Vobis vulnera inflixit, quia literis. Hae vindicias suas clamant, iratas esse Hosti suo asserunt, tela, manusque spondent. Capeffite auxilia, ferte suppetias: Virtute duce pugnandum est, hoste calumnia. Eo ex praelio non potest fordida nasci palma. Sic Musarum commune decus, sic Reipublicae nostrae gloria persistat: sic fama publica, sic privata Conscientia suam cuique mercedem persolvant.

Tecum igitur nunc congregiar JANE VLITI, cum Viro adolescens, cum hoste propugnator. Nihil tibi annos meos excuso, nihil propositum. Potior mihi insons infantia noxiâ senectute. *quid me interrogas, quando natus sim? an inter juniores adhuc censear?* Romanus Sapiens vicem meam agat: audis graviter pro me respondentem. *Longa est vita, si plena est: impletur autem, cum animus sibi bonum suum reddidit, & ad se potestatem sui transtulit, quid illum octoginta anni juvant, per inertiam exacti? non vixit iste, sed in vita moratus est; nec sero mortuus, sed diu.* Nihil ergo me continet reverentia, quam aetati tuae debeo. ipse annis tuis inferis dedecus, & male ab aliis honorem exis, quem ipse tibi negas. Lubet enim in fronte crimen premere, quod utrinque facinus tuum obsepfit. Juvenile scriptum vir invasisti adulta calumnia, & quam vel tum dediscere satius erat, in nova etiam lustra perducis. Traducere Virum volueras: sed ex adolescentia petendum erat, quod carperes. Majorem videbas eruditione, merito,

fa-

fama: sed non nisi postliminio poteris adoriri, & ea invadere conviciis, quae minor factitasset. Infelicem posthac Juvenum sortem si audere scelus est: si feliciter; nefas! Et hanc tamen necessitatem Vlitius nobis imponet. Errorem, si aetas excuset, venia sequi debet: nunc etiam, quod poenitendum non fuerat, criminationem haut effugit.

Hoc nimirum praefractae mentis supplicium est, cum diu virtutem oderit in pessimis tandem fastidium ponere. Solus esse volebas, qui sciperes: hic ad insaniam desipis. miseratio invidiam excludit. Vin' dicam, quid tam praepostero facinore quaeferis? Poenam inconsulto maledicendi impetu majorem. Non magno tibi constiterunt amarulentae voces, quibus juvenilem conatum proscinderes: at constat ultio, quae te in provectius quoque aevum sequitur. Ne post tot quidem annos ad bonam mentem redis. ad delirium aetas tua inclinat, quod extra meritum iis annis imputaveras, qui prudentiam tuam jam erant evecti. Adeo non est in multis solibus Sapiencia. ubi ad summum aetatis veneris, recognoscendi mores, quos adolescens male coluisti.

Disce docendus adhuc, quae censet amicus.

Hoc enim quacunque aetate superest, ut discas: candide agere, aetatis munia distinguere, de ingeniis bene sentire. Et haec tamen vel nunc ignoras. accessio, quam anni fecerunt, pertinaciam roboravit, non sapientiam. Senior factus es, ut pejor fieres: prudentior, ut pervicaciam posses tueri. Et, si augurari licet: *nondum tota se nequitia protulit: nascitur adhuc*, & aliud subinde molitur. Tuas in pudore vices egi, cum tantam ejus in te inopiam deprehendi. *Ante annos*, inquis *triginta ad hos Autores explicationes Grammaticas edidit Barthius*. Paulo minus est, cum tu primas calumnias: quas tertium nunc in publicum mittis, novis semper convitiis adauctas. quam nihil mihi indulerim, voces tuae ostendunt. Mentem, quam semel amplexus fueras, nunc turpe putas exuere. pertinaciâ facto patrociniū quaeris. quae nunquam audenda fuerant asseris: quae silentio melius supprimeres verbosa jactantia praedicas. Si ulcisci te velim, miseratio me subeat, qui tam imprudenter te ipsum multes. Ita nihil impune est: tua te verba damnant: qua peccasti lingua in supplicium traheris. In Deum, in Naturam impius est, qui sic agit. Anni te sapere jubent, & detrectas. non imbecillitas obstat sed voluntas. vides quae peccasti, & approbas. Omnibus tui similibus viam aperuisti, qua tuti exeant. pro animi libidine agendum est: non inficiandum malum, sed tuendum. placeat sibi nunc quisque in malefactis: repetat ex alto facinorum memoriam. non videbitur contra jus egisse, qui à se nondum convictus est. Exspectanda aetas, quâ trepidet, quâ confessionem pavidus edat, quâ in voluntariam ultionem ruat. Immo sic agunt tandem, quibus nulum crimen magnum est. Tu lustra etiam hilaris computas, ex quo calumniatorem agere incepisti, aut, dicam mitius: Barthium confutare aggressus es.

Nec hoc quidem serio voluisti: corrigenda saltem fuerunt, quae ille peccaverat. quin altior tibi scopus fuit: emendare Seculum animus fuit. Praefatio tua profitetur praepostero tumore & maxime conviciorum viro plena.

Cum plurimum, inquis, *publicae pariter & literariae rei priscorum inventorum reno-*

Rr 2

va-

vationes conferre viderent primi bonarum artium restitutores Viri doctissimi, alii alias explicandas sibi quisque sumpserunt. Laudandum sane institutum, quo & anti-
quitas decori suo, & nostra ad antiquum reformentur: nisi plerique eorum amoenita-
ti magis, quam honesto studuissent, nec quid sciri profuit, sed quid potuit ostendere
&c. Rectius illi vero, quanquam pauci, qui se in agros diffuderunt, ut quid dili-
gens agricola, quid sagax venator, quid anceps praedae auceps, semperque dubius
piscator captarent, compertum haberent. E quibus ego cum venationem praecipuam,
ita maxime neglectam haberi viderem, eam ab origine sua examinare & in bodier-
num quoque aevum deducere operae pretium existimavi.

Idem hic spirat, qui ubique Genius.

Ὅδ' ἀνὴρ ἐθέλει πᾶντων ἐμμελῶς ἀδῶν,

Πάντων μὴ κερταίνει, πάντας δ' ἀνδρῶν. *

Unus feliciter potes, quod tot doctissimi viri frustra voluerunt. Illis conatus
fraudi esse non debet: tu interim palmam aufers & coronam. Ita ne mortuis qui-
dem parcis: & illos insectaris, quibus nos literas debere fatemur, & quicquid
cum illorum gloriâ nostrum est. Ut dicam iterum: quos aequare non potes,
ad humilitatem tuam deducis: pares recusas, quorum vestigia nos ad inanem ejus
scientiae opinionem deducerent, quam uni tibi vindicas. Infausta tot secula,
quae isto tamdiu fructu caruerunt! & ô Aetatem nostram felicem, quae post
tot mortalium errores illustrat tandem aevum nova luce!

— — — quae te tam laeta tulerunt

Secula? qui tanti talem genuere parentes?

Sed audiendum tamen eorum facinus, qui tibi vapulant: plerique eorum amoeni-
tati magis, quam honesto studuerunt, nec quid sciri profuit, sed quid potuit, ostende-
re. Maeste hac virtute! Jampridem tanquam unum ex Philosophis te intueor.
nihil molle amas: odisti, quicquid aspectu blanditur. Seria vis & severo habitu
induta.

— — — habeat jam Roma pudorem.

Tertius è coelo cecidit Cato.

Ite nunc amoeniores literae, & in lugubri aliquo angulo confidete. Pretium
vobis Vlitius minuit. ponite consuetas delicias: alius modo seculum habitus in-
duet. Redit illud in vos convicium: quod vix bene effugistis. Infructuosus af-
fectuum spinis uberem fructibus rationis segetem necatis, hominumque mentes adsueta-
tis morbo non liberatis. Ite ergo Sirenes, in exitium dulces, & hunc Musis suis curan-
dum sanandumque relinquit. Pene est, ut serias in querelas excurram, si tuo u-
nius judicio literarum salus consisteret. Et aliud me solatium erigit: ipse diceris
amoenus esse. Id hercle quaedam amici tui literae praetulerunt. Conquestum se
apud te agebat multis de atro sale, quo Barthium perfricuisses: caussam te reddidisse.
Virum alioqui esse amoeni ingenii. Et sis absque invidiâ licet. Hic vero. Dî
melius! qui velut probum aliis nomen objicis, quod inter laudes tuas numerare
poteras, si tueri quam contemnere maluisses. Nunc adversus te ipsum insurgis,
nunc ordinem Naturae pervertis. Nihil est in universo, cui non sit venustas sua,
à re.

* Hic vir vult supra omnes esse alios, omnes esse in sua potestate vult, omnibus & dominari.

à rerum omnium matre conciliata. Coelo divinitatis aemulus splendor : terra omni leporis genere luxuriat. quid aquis pulchrius dici potest : & hae manant in orbe publico. Homo caeteris animantibus praestantior elegantiam quandam in maiestate ostendit. Tu tamen Humanitatem spernis, quod amoenior sit, quod laetâ quadam ubertate circa frugem luxuriat. Dividis iniquâ manu, quae arcto semper vinculo voluerunt conjungi, & possunt. Sed antequam has spes depouamus quid in vicem reddes?

Ego inquis cum venationem praecipuam, ita maxime neglectam haberi viderem, eam ab origine sua examinare & in hodiernum quoque usum deducere aggressus sum. Regium facinus moliris. age hoc, & poteris, quod pridem jactitas

— *Principibus placuisse viris.*

Sed tamen ô inficetiam ! ad Gratium tu omnia trades, quae priora haecenus secula neglexerunt ? & ad praefens aevum deduces ? Pridem metuimus, ne, quando tam seria agis, & vetera quaeque de latebris profers, Acneida quoque aggrediaris, & magno urbium periculo Trojam doceas expugnare. Hoc agis enim dum eminere laboras, dum amoenus esse non vis, dum velut Grammaticum despicias, quicquid literaturam sapit.

Pessimo enim (tua sunt verba) ille successu egit, qui Gratium è Sylvis in Scholam aliquam Grammaticam compellere conatus est.

Etiam non divini auguramur quem petas ? Et quem nisi Barthium ? qui stimulos tibi & calcar subdidit, ut magnus fieres, ut amoenitatem damnares, ut male instituta corrigeres. Spicula mittis & tela, nec hostem indicâsti : convicia spargere incipis, nec de merito cognovisti : sententiam infers, nec arbiter constitutus. quid tamen est ? *malo successu egit Barthius*, quando tui palati fastidium incurrit. bono egisset, si tecum deliraret, si venatores instrueret, si Dianam Minervae praeferret, si amoenitatem incesceret, si viris doctis insultaret. Et ubi ille Sylvas in Scholam deduxit ? Injuriam viro facis, quem ad umbram redigis, à qua semper abhorruit. Obrui testimoniis metuo, si velim Europam nostram producere. Qui adolescentiam in patriis laribus non expectavit, quem provecta aetas peregre offendit, is tibi in Scholis vitam exegit. Sed aliud te velle dices : Veniam ad mentem tuam. Venaticos angusto nimis spatio inclusit : & reliquit multa, quae secunda opera indigerent : Ergo beneficium tibi dedit : locum ubi tua se prolixitas diffunderet, invenisti. Ingratus es, si hoc in benevolentia non ponis : miser si felicitatem tuam ignoras. Quid dicam ultra ? Poenitet te conditionis tuae, qui sortem etiam calumniaris, cui te parem non invenis. Maledictis itaque remunerandum fuit, quod nimis in te benignum erat : quam ornare non poteris provinciam, conviciis destruere debuisti. Sed aliud suspicari subit : eadem quae te ubique stimulat jactantia, hic quoque calamum tuum movit. Nemo tibi satisfecit, qui ante te aliquid ausus est. Tuo indicio proderis ; *Neglectum*, inquis, *haecenus honestissime antiquis Heroibus habitum exercitum ; signaviane incogitantia pene non dixerim.* Hic medelam tuae intemperantiae affers : non solus jam est Barthius, quem insectaris ; alii cum illo vapulant. Nunquam ergo Grammaticae limites transcendendi potuerunt, antequam tu viam sterneres : nullus ne jam

R r 3 qui-

quidem venationi honor esset, nisi tu vindicasses. magnum imposuisti Principibus viris onus, qui te dignis mactare praemiis non potuerunt, ex quo tantum in illos meritum contulisti. Dare enim pene tibi hanc laudem volo, ne rigide nimis agam, at quod misi telum, quo te ipsum ferias? Quicquid haecenus malum non est, jactando perdis, tantum semper merito deccedit, quantum gloriando addis. Laude igitur, ex qua alios deturbas, ipse excidis: nunquam superbia in solido consistit. sed perge sic agere: magnus eris. *Difficilius*, inquis, *feramus, quod Plinium notaverit Vir Doctissimus, quia Venatione in Trajano laudata*, olim haec experientia juventutis haec voluptas erat: his artibus futuri duces imbuebantur, *subdiderit. Ille vero addit.* Vix sane veteres Romanos factitasse legas, qui à prima adolescentia in militia aut ejus exercitiis erant. *Si verba sua intellexit, & quae illa militantium exercitia fuerint, utique & venationem inter ea fuisse ignorare non debuit, si Polybii locum, quem praefationi huic praemisimus, videre illi contigisset, &c.* En novus Lucius in Lipsium! aut si mavis etiam Vlitius. Tecum sentio: est ubi erraverit Lipsius. Bona sanctorum Manium venia dicam: tres quondam adversarios numeravit. Tu tamen quartus supervenis, nisi cum primo eodem nomine velis censeris. At tu quale in eum crimen contorques?

Parcius illa viris tamen objicienda memento,

Novimus & qui te..

Certe si haecenus ignoramus, hic viva quaedam tui imago spirat. Quod Lipsio placuit, ferre non potes. dicam quid causae sit: Doctissimum inter eruditos vides. hinc oculi tibi dolent. Ipse detegis, cum honorem illi habes, quem mox detrahas: aliorum velut laude palpas, ne tuam ignominiam sentiat. Sentit tamen, rejicit titulum, quem ab indigno dignum acceperat. reddit tibi laudes tuas: doctissimum te esse calumniatorem jubet. Ingratiis forsàn tuis, quod pridem nihil ad hoc nomen tibi deest. Enimvero qui alius color? Satis hoc ad modestiam doctum appellare, dum in doctrinam insurgas? Male itaque votis, sumptibus, vigiliis in hanc spem incumbimus, qua publice traduci mereamur. Sursum vorsum agas voces tuas: quicquid dicas, Lipsio injurius es. *Verba sua non intellexit.* Tuam fidem! Qui omnes docere poterat, ne suae quidem mentis capax fuit. tu dicendi modos praescribes?

— *quo deterius nec*

Ille sonat, quo mordetur gallina marito.

Nunc se prodit ingenium tuum, quam sit docile. Ne intelligis quidem à quo erudiri debueras, & quo minus rudis videre, ne ille quidem seipsum, & auden dicere? quid igitur superest, nisi ut credere te dubitem

Esse aliquos Manes & subterranea regna.

Mortuo Leoni barbam vellis, vere Leoni sed mortuo. Securus nunc potes jactare:

— *nulli gravis est percussus Achilles.*

Sed quid tandem desipuit, qui nihil unquam inepte molitus est? Paullulum in Dianam rigidus fuit: à Romanis Tironibus arcuit. *Vix sane, inquit, veteres Romanos factitasse leges, qui à prima adolescentia in militia aut ejus exercitiis erant.* Rec-
 &c

Et sic & constanter. intelligit quid Romani factitarint, & pronuntiat: tu non item assequeris, quod Liptius bene intellexerat. qui tibi non constas, aliorum certitudinem suspectam habes. Inter exercitia vero militaria venatio. haut nego. Belli praeludium est:

— Ὅπως φονίειν ἐν ἔρεσι δηλιάσαι: *
aut ut cum Plinio nunc loquar.

certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu. Sed heus tu Venator! nondum tamen miles es. Longe ab aperto Marte abes, si aliquando in Anglia feras decertare contigit: primum tibi cornu ventrem solvet, si hac fiducia in praelium iveris. Et erant alia Romanorum progymnasmata: à teneris arma tractare: sub dio jacere inediae sitique assuescere. quicquid dicas, Lipsius vincit: Viliior erat Romanis ac delicatior Venatio, quam ut satis illorum pubem instrueret. Audi Romanum Historicum, deinde ad Graecum veniam. Digna est Romano milite apud illum oratio App. Claudii. *Liv. lib. V. Si medius fidius ad hoc bellum nihil pertineret, ad disciplinam certe militiae plurimum intererat consuescere militem nostrum non solum parta victoria frui: sed si res etiam lentior sit, pati taedium, & quamvis serae spei exitum expectare, & si non sit aestate perfectum bellum, hiemem operiri, nec sicut aestivas aves statim autumno tecta & recessum circumspicere. Obsecro vos, venandi studium ac amor homines per nives ac pruinas in montes silvasque rapit, belli necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel lusus & voluptas elicere solent. adeone effaeminata corpora militum nostrorum putamus, adeo molles animos, ut hiemem unam durare in castris, abesse à domo non possint. Lusus hic jociferae ferarum insidiae; mollium voluptas & facilis patientia quicquid hic improbitatis uno die in praedam impenditur.* Haec itaque tibi nunquam potius aut lecta crediderim aut visa, quam Lipsio Polybii locum. quid si nunc aliquis in urna sensus esset, & hanc tuam animadversionem inspiceret? moribus suis uteretur, ineptias hominis exploderet. Sed illi ab his turbis quies est in Piorum mundo. Et nobis agendum ut sit quoque in hoc turbulento, & malorum post non multa.

Agam interim more tuo: etiam quae me non tangunt, intacta aliquando non finam. non debes ea ferre quae expectas. ubi delinquis connivebo, si oculum esse permiseris, ubi deliras. Vere id ages, cum venatorem. In antecessu lubet exclamare!

*Ite, umbrosas cingite Sylvas,
Summaque montis juga Cecropii
Celeri planta lustrate vagi
Quae saxosa loca Parnethi
Subiecta jacent; & qua Thriasis
Vallibus amnis rapida currens
Verberat unda.*

Vltius enim venatum exit. Et tu Regina montium fave alumno tuo! sed ne invide nobis, ut venationem tuam intentius aspiciamus. certe frugi es, si non fallis: In Anglia, inquis, cum studia mea ruris otio exposuissem, & nobilium aliquot
ju.

* Feris trucibus in montibus decertare.

juvenum, quicum agebam quotidie hortatu ad sodalitium, quod propinqua hieme illis deligere moris est, venaticum adductus essem, adeo volupe mihi id fuit, ut praeterisse hibernum, quam adesse triste illud tempus citius adverterem. Nam cum & nostro & equorum ac canum labori tridui fere quies intermitteretur, Xenophontis, Oppiani, sed maxime Gratiis praecepta, cui jamdudum operam meam addixeram, ad partes & examen vocare solebamus: & saepe diversi hoc aut illud probare, arguere, donec usu experiemur. Haec illa Pharos est, quae tibi artem praeluxit.

Ex umbra in lucem prodisti: poteris nunc Grammaticae fines spernere, postquam in publico experientia tua enituit. Recte judicas: non Plinio tantum credendum, qui non Dianam magis montibus dixit, quam Minervam inerrare: te insuper testem habemus expertum, oculatum. Magnum ab audacia praemium habes, quod eam virginem impune vidisti. Mystae suo parcere voluit, & semel debuit. Adhuc tamen instat tibi Aetæonis fatum: male à canibus tutus es, postquam ad illorum invidiam latratorem agis. non ferent aemulum κωός κωώτερον. Hoc enim agis: proluxa laborum series, quam texit, ad calumniam deducit. Id per multam aevi partem egisti, ut docte malediceres. Egregia nunc exercitia militiae, venationes, quae in transmarinis locis hostem quaerere docuerunt, & longe insectandum, quem impune velis laceffere. sed ultra videbimus novam Dianae & Minervae concordiam.

Spectatum admissi risum teneatis amici!

„Aliquando & comites Poëtas illos, & pugillares ferebamus, ut in ipso actu adnotaremus, aut ab equis descendentes sylvae nos committebamus, & studia illa nostra simul adhibebamus; ipsumque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta fuerunt.

Terror à gemino Numine! Nunquam arctius Dearum fuit vinculum. Tu vero ter felix, qui hanc Musis nostris reddidisti audaciam, ut ex umbra aliquando ad publica ferarum spectacula exirent. Ultra aliquid, quam Orpheus habes. Feras non cantu trahis, sed insidiis, suoque cum interitu lubentes ad experientiam artis vocas. O ineptiam! sed volo parcere: clam in aurem illud:

Σίγα, μή τις ἄλλ' ἀρχαίων τῶτον ἀκούῃ

Μῦθον. *

Maxime ne quis venatorum. Arti enim tuae periculum imminet, quam adeo impense coluisti, si haec arcana tua inspexerint. An nescis

Ἀλλὰ τὸ μὲν φᾶσθαι τὸ δ' ἄν κεκρυμμένον εἶναι. †

Sed ad rem venio & scopum, tuos opinor successus. Narra.

„Redeunte itaque vere in Gallias transfretans, dum sarcinulas colligerem, & illa in commentarii formam redigere caepi, & quid alii eā de re scripsissent, perpendere; ne, si bene, actum agere, si perperam dicta, probare viderer.

Caute ponis vestigia, & summis pedibus graderis. Monuit te Genius.

Φρονεῖν μὲν οἱ ταχέως σὺν ἀσφαλείᾳ. **

Et

* Sile, ne quis alius Graecorum hunc sermonem audiat.

† Aliud quidem dicendum, aliud silendum.

** Qui mature sapiunt, mature desipiunt.

Et sic agere debuit, qui octiduis laboribus officere volebat seculorum operae. Scis tu, & nos credimus

— *Meliora dies, ut vina Poëmata reddat.*

— — — — —
Est vetus atque probus, centum qui perficit annos.

Barthium immatura praecocitas frustra habuit: tu, ut quater undenos implevisti decembres, morae tuae ingentem fructum adfers,

Romanis solenne Viris opus, utile famae.

Sed quid nisi cineres pro thesauro? calumnias uno verbo dicam: & has tam superbe venditas, tanquam rem omnem cunctando novus aliquis Fabius restitueris. Non opus erat id aetatis, ut vitiligares. Materno cum lacte errorem bibimus, & tu malitiam haurire potuisti. Quid impensum in conquirendos codices laborem, quid domesticum vulnus, quid alias incepti moras causaris? Satis mature incipis maledicere, si & bene. Ipsa tarditas admonere te debuit, quid ageres. Non dum fatis sub manu fuit, quod spongiam malit, quam lituram. Multorum igitur otium salubrius, qui hanc pestem nihil agendo evitant. Ita ex turbido ingenio nihil puri fluit: contagio sui inficit, quicquid versat, nec foetum dimittit nisi similem. Profanos Veteres à sacris arcebant: & nos ab his Musarum. Ite, qui puri non estis, quibus in animo scelus est, nec id probrum literarum castitati inferte. Sed ô Deus bone! etiam ad has tanquam asyllum confugiunt, & personam scelerato capiti sumunt, qui suo colore timent agnosci. Qui virtuti bellum moliuntur, literas discunt, ut fortius oppugnent, & qui his infesti nomen sumunt, ut sub illo tutius lateant. Nempe id fatum est hujus aevi, ubi

— — — *Omnis quasi limus in imum*

Confluxit gravis, & subsedit funditus, ut fex,
ut & literae sic pessum cant. Solam quisque umbram premit, quis rem tuetur, & incolumitatem?

— — — *Nemo bercule nemo,*
Vel duo, vel nemo.

Et jam publice illi triumphant, qui doctos laceffunt, & perniciem huic Reip. moliuntur, victores si impune faevierint.

Nimirum hoc summi ducis est occidere Galbam,

Et curare cutem summi constantia civis.

& jam noster Capitolium aliquod somniat: sed ne sine ominatis verbis, accinere illi pergamus.

Amici tandem protelum injecerunt: diu cum alia ac seria egisses, eorum te auctoritas impulit, ut ad institutum redires: ne ignavia potius destitisses, quam laudis praemio inductus videreris. Scimus ô homo; nulla vis magis penetrat, quam blanda illa ab amicis. Imperant illae preces, quod impetrant, nec rogant sed cogunt. Qui tamen tyranni illi? an & ipsi Homeromastiges? sed parco. Opportune in mentem venit: *Ἐν πύρτι κριτῶν γένασι καὶ*. * Cedo tu aliquem calculum. Nunquam

* In quinque judicium suffragiis situm est.

quam in holmo cubui: puto tamen, me indice digito posse demonstrare.

Οὐ γὰρ ἀπέριητο παντόλομαι, ἀλλὰ εὖ εἰδώς. *

Post carecta enim latent nescio qui Thesei, & an tui? Ignoscat mihi Genius tuus, ipse noverit.

Amicos esse nos scimus, qui auctores tibi fuerint, ut Barthium invaderes, & tu fateris. Retice haec: in rem tuam est, ne alii simul laudem tuam involent. Tu sudasti, tu alifisti, & cur non solus hanc palmam velis? Vindica, vindica, & an nostram quoque manum desideras? Omnes pro hac Helena in gratiam tuam stabimus. Sed tu facilis nimis, qui hos quoque in partem laudis admittis. Amicos autem. Non longe abis: scis φίλων ἰσότητά εἶναι. Sed effascinat me id vocis: meris ambagibus arcanum tuum involvis. Retege. qui sunt illi?

Εξ αὐτῶν μὴ κεῦθε νόῳ ἵνα ἴδωμεν ἄμφοι. †

Et illis ut audio aliquid bonae rei debemus. nomen modo suum in his officiis profiteantur, & mutuū poscant, dabimus.

Caeterum quae illa sollicitudo? Geminam suspicionem amoliris, nec desidia vis, nec arrogantiae familiaris videri. Pone has curas Alcinoë. utrique vitio exemptus es: nec ingenio tamen tuo. Argumentum sic tulit. quid enim laboris in conviciorum aliquo carmine, praesertim tibi, qui ad haec jam videris erudiisse linguam tuam? Inde molestia tibi aut taedium, quae solens tuoque more facis? Nec gloriam eā occasione inhiare potuisti. Pro modestia tua elegisti negotium, cui nihil cum illa commune. quid te purgas? nobis quidem de ista suspitione ne quidem per somnum in mentem venit. Sed perge quod coeperas modo in via narrare, ut ad exodium ducas.

„Nec quidem inquis plura quam unum exemplar fuisse credam. Nam quod Germanicam aliquam Longobardicis literis, incertum ubi aut quando excusam, Editionem, quam primam fuisse putat, eque eā diversas saepe a vulgatis lectiones citet Barthius, qui ante annos triginta ad hos auctores explicationes Grammaticas edidit, vereor ne maiorem fidem mereatur, quam altera Tigurina Anni c10 b XXXVII. quam toties laudat, & ex Germanica sua ut alias omnes editionem expressam dicit.

Tu sic credis & asseris ô homo, sed tua fide. quis tecum facit, nisi ejusdem coloris? sic autem imponere nobis Barthium? mira narras & inaudita haecenus. Et dic fodes quo fine? utrum ex antiquis: fructibus, an delectationis causâ? Illudere sic voluit publicae credulitati. Sed absterre tu potuisti, qui vindex illum manebas. quid affers tandem? diversa à vulgatis habuerunt ii libri: palato tuo non sapiunt. Licet desipiant, nostra vero

Sin displicebunt, tam tibi latum mare

Para, vis quantam spongiā deletilem.

Tuos tu codices sequere, nec Germanis invidere saltem, quod in suis sibi fordis placent. Non omnes ita sagaces sumus, ut quaevis sic olfaciamus. Pejora in-

* Non enim inexpertus loquor, sed bene sciens.

† Profer nec cela, ut ambo sciamus.

interdum eligimus, persuasi tamen, tenere, non quod pueri in faba, sed oraculum: *uterque codex ejusdem fidei*. Tuam intelligis, qui ubique nulla est. sed quid nos? Habemus tamen & ecce in hac manu. Veni, vide, aut cui lubet. Neminem publice fallimus: testamur Viri candorem. nulla litera ab autoritate abiit, nec ingenio uspiam usus, nisi praefatus, & cum modestia. Sed tota atria confutas cum addis:

„Eopse anno ὁ πᾶν Gesnerus Tigurinus Tiguri fuit, egit scripsit, & postea Gesnero-
rum Typographo praefuit. Is inquam in Bibliotheca sua nullam Tigurinam Auto-
rum horum editionem recenset, aut cum plurima ex iis citaverit passim in libris de
animalibus, nihil simile illis, quae ex Tigurina adducit Barthius, usquam alle-
gavit: sed uti in Aldina habentur, & quae illam quoque expressit, in Gryphiana
Anni c. l. XXXVII, quam solum in Bibliotheca sua posuit, utique non omisso-
rus popularem suam, si ulla fuisset.

Signata Sacra esse desierunt, postquam tu factus es. ita ex solido omnia adstruis, Satin' hoc vero? Gesnerus omisit: ergo Barthius non habuit. Nolim te hoc argumento niti. non ego sane hæc

— — — *Entymemata novi.*

Et hoc ambigo, an post hos Poëtas id libri excusum sit. Sed adfers alia quae operæ pretium magis faciant.

„Barthius sibi non satis constat, modo ex Germanica sua omnes alias propagatas,
sed multa in iis temere mutata esse dicens, modo visam unquam ulli negans. Hoc
potius, & ne ipsi quidem visam credidero, sed ex ingenio suo nobis illa excudisse,
quae speciosa magis, quam verisimilia, & inepta saepe autorem suum clamant.

Eadem semper chorda. & quid aliud à te expectemus Calamoboa? sed quid rabis? Non constat sibi Barthius. Certe menti tuæ alienus. Audi ipsum: *Adhibuimus emaculando huic autori cariosam editionem, cujus pretium nemini notum erat. Eam secuti non pauca deprehendimus male in recentioribus libris correctâ, siquidem pars eorum ex ea edita est, ea ad fidei normam omnia indicavimus.* quid hic absonum aut pugnant, & in reliquo deinde libro? Clamas tu tamen sibi ipsi contra ire. sed fidem tuam Atticam! omnes ex Germanica sua editione fluxisse Barthius voluit? ubi & qua voce? partem dixit, & nos dicimus. temere autem mutata esse quam plurima in libris, etiam dubitas? Malo nostro scimus: & quo faceret tuus quoque Aesculapius, si omnia sana essent? Nulli autem visa? iis nunquam, qui salubri oculo inspicere potuerunt. Et quid hoc mirum, latebris saepe abditos libros diu lucem fugere, tandem videre? Priora tibi secula dicant, & qui hæc studia sanctius coluerunt. Sed addis: *nec illi quidem visam sed ex ingenio illum procudisse, quae speciosa magis quam verisimilia, & inepta saepe autorem suum clament.* Ita ne à moribus tuis discedas. solenne id tuum contra antiquas leges: MALEDICERE, PEDEM IN FOCUM IMPONERE. Sed repetis etiam de abominanda hac fraude. Dico iterum, & publice. Non sic Barthius agit, nec quisquam, qui bonus. Sacrosancta nobis antiquitas, suo jam vitio satis corrupta. Eam illi labem detergunt, qui amant: tu auges, dum adultero lumine inspicias. De ineptiis porro adjicis: *Autoris autem quem clament.* Facetus her-

cle, & sensu acuto, qui tales quoque sonos assequare: BATAVA opinor aure. Sed nunc velim ut me Jupiter Olympiac, Minerva Athenis suis Mystagogis vindicent. Jacis enim lapidem

— — — *quali se Turnus & Ajax*
Et quo Tydeides percussit pondere coxam
Aeneae.

Nam inquis:

„Si cui temere de illo Viro tam multae lectionis haec censuisse videar, ille Satyram
 „de lite Hospitalii, ille Vestricii Spurinnae Fragmenta ex Plinii lib. III. Epist. 1.
 „effecta, aliaque pro antiquis nobis obtrusa aliquantum consideret.

Etiam de istis judiciis dubitas? Omnes, omnes te damnant, nec virulentiam ita mirantur, ut temeritatem. quis tu, aut qualis, & an semel natus? Nos ambigimus etiamnum, & non secus ac muscam adstrepentem depellimus. Gloriaris tamen, & velut tolutim jactantia incedis. quis sanus curet?

Larva umbratilis tu nos minus terretes?

Quid de tot imposturis? Hospitalii Satyram objicis, in Adversariis editam. Ex magno autem & mirando opere id unum invenisti quod carperes? Urit te, scio, illius libri gloria, & tecum, nec ignoro, multos, qui capaces non estis tanti voluminis. Sed agite, quod vestrum est. Surgit tamen ejus fama, vigetque passim in florentissimis quibusque Europae regionibus. Italia miratur, Gallia amat, Hispania suspicit: ipsa illa, fas dicere, Britannia colit. quid domestici tui Belgae? Virum norunt plerique omnes, & foetum diligunt, tanquam ipsum. Amens enim sit, qui ex te de caeteris judicet, cui vix unus aut alter pares. Et hos designamus jam pridem, sed conniventibus oculis. Sciant autem. Barthius ea scripsit, non gloriae, sed tamen cum gloria. Ingenue hominum candori hanc debet. Nomen addidit, veteri & recepto more, nec iis exploso, qui ambitioni obviam iverunt. quid livor tamen? Legunt nonnulli suo cum emolumento, immo exscribunt: tamen velut in alta nocte autorem silent. Eos volo, qui Barthium Adversariorum editorem nuncupant: nomen Auctoris malitiose supprimunt, ne quid illi debeant. Tales tui, & facile agnoscendi. Scimus enim, nec reticendum, esse in Belgio viros antiqui candoris & literaturae. Eos animo, voce, scripto doctus quisque & probus aestimat. Et nos publice illis gratiam habemus, qui sincere de eruditibus judicent. Mercedis partem in facto habent, à bonis omnibus vicissim laudandi. Et nos grati erimus debitis praeconiis. Maesti omnes hac virtutis laude! efflorescet haec vestra gloria, & diffundet se in hunc orbem, qua humanitati locus est.

Φήμη δ' ἔσται πάντων ἀπὸ τοῦ, ὡς τινὰ λαοὶ
 Πολλοὶ φημίζουσιν. *

Sed quid tu, cui nisi malum nihil ego debeo? Satyram de lite rejicis. Nos vero tecum, ex quo agnovimus. In Barthio autem fraus aut culpa? Henricus Stephanus dederat bona fide: falsus quidem, sed nullo fallendi animo. Secutus eum Noster, & ut acceperat reddidit. Pro antiqua autem, Verborum omnium adul-

ter?

* *Exantiquam totius rumor pepit ille, per ora qui volitat populis compluribus.*

ter? Non plane affirmat: ambigit & cujusvis iudicio relinquit. *Carmen*, inquit, *prisci aut semi prisci cujusdam Juridici dicam an Philosophi cum ignoto nomine edidit olim Hemicus Stephanus*, quod penitus interire nobis concedendum minime videtur. Inspezisti & reliqua, quae sequuntur? quis non dicet esse quandam melioris vetustatis speciem. Lex certe Pedia, syllabaeque pro libidine traductae praeferunt. Etiam de *Vespracio* addis? quid opus? In Manuscriptis reperta, quae vides Fragmenta. Eorum ex fide pendemus. Dicta autem pleraque antiquae. Coeterum an e Plinii Epistolis conficta, Nomen aliud est: tu immutas, & si idem, quis illud tamen asserat? Si maxime suspicionem non effugit, cur Barthio culpam imputas? Sunt certe subjectores ejusmodi, & quis illos hoc crimine absolvat? Si tamen Nostro hic aliter visum; erratum forte, sed cum venia. immo & cum aliis. Unum ecce & illustrem Virum: * qui pariter vetustum appellat & elegantem Poëtam. Sed castigationem addis:

„*Illa jam magni Viri ut spuria ordine moverunt: haec vero quae soli mihi molestiam*

„*fecerunt, antequam dignoscerem vera à falsis, quia vera omnia putabam, susce-*

„*pta magis, quam falsi convicta etiamnum relinqui possunt*—

Dic fodes, qui viri & an magni? Nemo, quod sciam, nisi unus qui.

— — — *nos nostraeque lividus edit.*

Dicam clarius: ille cui magno intervallo distans

— — — *Doctusque Belga sedulusque Germanus.*

Nec publice ausus est. inter aliquot compotiores omnis plausus consumptus est. Quid autem molestiae tibi creatum à Barthii lectionibus? at exultas laetitiis omnibus, si in naevum incidas, quem possis atro calculo notare. Ex more id tuo, praetextum quaerere libidini, & necessitatem praeferre virulenti affectus. Tu autem fax & tuba belli, adeoque molestiae, si quam passus. quis te Germanus petiit, ne dicam Barthius? silere potuisti & scribere, illud sine offensa: hoc etiam cum laude, si modeste. Sed ut video: animi ut in sermone, sic scriptione emicant. Celant multi & supprimunt, tu inter canes tuos acriter elatras. Sed relinquis illa quae Barthii sunt non falsi convicta, sed suspecta. Beneficium aliquando, ut tu homo es. Sic tamen abeneus ille murus conceidit; fiducia ingenii, & argumenta quovis vallo firmiora. Ante tubas pensandum hoc erat: quis hostis esset, & quibus armis aggrediendus. cum probe defaeviisti furorem mitigas, & tuis quoque erroribus veniam quaeris, instituti superbia semel contemptam. sed perge mitius agere.

„*Ideoque, inquis, ea fide, qua ille proposuit, cuicunque libuerit, inter varias le-*

„*ctiones repraesentata habeat. Nec aliter fecissem, etiamsi illis integram fiduciam*

„*attribuissem, ne ipse indignetur nomen, quod solum ex iis captavit, apud nos pri-*

„*um perdidisse.*

Mature sic ad tuam mentem redis, ut omnis tua suavitas.

— — — *animo corrupta superba*

Plus aloës, quam mellis habet.

Quis

* *Salsf. ad Petron. p. 435,*

Quis hoc quoque te voluit? aut si visum ita, quid jactare attinet? Publicam rem egisti: & judicium omne ac praemium inde exspectandum, quo meritum contulisti. Huc Barthius, huc quicumque vere docti collimant. Tu solus à scopo abis, sequerisque, quo te affectus trahunt. Nec enim nomen captatur, ut tu somnias. Favori id referendum, publicisque suffragiis. Frustra sunt, qui id pompa quaerunt. Ubique, licet rari, tamen aliqui sunt maturi judicii viri. Penes eos arbitrium, & sincera libertas utriusque calculi. Tibi vero quotus in hoc ordine locus? Stant simul, & excidunt fama, quibus id curae, ut quisque illi digne litat. Sed circa tuam & gratiam, & potestatem. Tuorum quoque, suo se modulo, ut decet quascunque gentes, metientium. Quod enim de Belgis adfers, tam credo, quam caetera tua. Sunt illic, ut ubique, viri docti & boni, qui tecum non faciant. quid si nemo? nisi unus forte, aut alter, bone Deus?

Quota portio fecis Achaeae.

Clamas tamen de perduto apud vos nomine. perdendo potius. adhuc enim lapidem omnem moves, ut comminuas. Age vero. Scimus nos, & confidimus:

*Ὅν ἀπὲρ ἡ χάρις ἔργα. **

Et jam Temesseus tibi Genius imminet. Exple, exple animum virulentia, & totum merge. Rerum vices sunt, volvuntque res humanas, & mox tuas volvent. Ad Deorum jam aures facinus tuum pervenit: erunt mox qui aequo Jove judicent. Sed necdum omnis audita est causa. Nam addis:

„Talibus farcire commentarium meum nolui, satis alias magnum pro Autore, cujus mentem, quam verba pensi magis habui, nisi quatenus intellectum morarentur, aut ab interprete male habita sensum ipsum inverterent.

Non erras, satis magnus est liber tuus: major tamen, quia Barthio omnes paginas implevisti. Sed negas de hoc fartu. Et nos suo sensu. quid igitur? Malus messor es, qui ignores *neque in bona segete nullum esse spicum nequam, neque in mala non aliquod bonum.* Sed vellem aut probior esses, aut cautior. Barthius quicquid Gratio contulit, excludis. Beneficium indicas ab illo datum, sed spernis. Multa autem vel sic illi debes. Viam fecit è salebrosa planiorem: tu scabram denuo conviciis reddidisti. Immo inquis: *Barthius Grammatica tantum attulit: ego mentem quam verba pensi magis habui.* Recte & bene.

Nam tu Poëta es prorsus ad eam rem unicus.

Inscitiam sic tegis, & illi omnes, qui paria tecum faciunt. Scriptum respice. Poëta est: Grammaticis, antiquo non tuo sensu, tractandus. Venatio tibi curae est? in alios te campos, montesque diffunde. Hic Minerva est, Diana alibi. quid enim de horum Numinum concordia jactas? Tune & complices tui?

— — — *vix ponere Lucum*

Artifices.

Sed & verba attendisti, *ubi intellectum morarentur.* Ubique id evenit: nec quicquam tam clarum, cui non lucis aliquid praeferant istae faces. Haeret in sensu, qui verba non capit. Et hic Barthius tibi nebulam discussit. Sed gratiam tuam!

Avr.

* *Male cedunt mala facta.*

*Ἄρ' ἡ ἐργασίας Ἀγαμέμνονα τίσαν Ἀχαιοί. **

Male ais ab interprete habita. quid hoc sit; vin' dicam? ultra captum tuum & erudite explicata. Tu vero nihil ἀνδ' κωῶν ἢ λίων. † Sed rem à capite arcessis ad calcem.

„*Haec in antecessum monenda putavi, ut quoties illius explicationes aut emendationes ad examen vocandae essent toties ingenium hominis designare necesse non haberem.* Promulsis haec tua fuit. Nos saturi jam fumus ex illis

*Ὅψατε δὲ αἱ ἑδὲ Διοτρίφεις βασιλῆες. ***

Sed persequenda hilaritas: ipsum Jovis cerebrum sequetur. De ingenio autem ais? ista jam nube solem nostrum adspersis?

Heu heu nos miseros! quam totus homuncio nil est.

Immo & de emendationibus. Nunc vero periimus. parce parce sic nos initiare. Jam ecce de convivio tuo conjunctis capitibus mareemus. Sed serio. in antecessum haec? at consumpta jam omnis amarulentia.

Νῦν μὲν δαινύμενοι τερούμεθα, μηδὲ βοήτης

ἔστω. ††

Interpellas tamen & morositatem querela extendis.

„*Ejus libri jam Scholas nostras invaserunt & Tyronebus commendantur. Ideo quoque scilicet monui, ne circulatorum centum dictata pro nihilo pendisse à Magistris nostris arguar, quorum illa socordia effectum, ut ad Academias promoti latine loqui plerique erubescamus, & inde in forum praecipitati citius barbare, quam vernaculam sciamus.*

Jecur tuum, aut censuram potius. Fateris autem? Barthium nunc Belgae audiunt? illum, qui apud eos Nomen perdiderat? Silendum tibi id fuit, & unde nos essemus sciscitati?

— — *Delphis Oracula cessant*

Et Genus humanum damnat caligo futuri.

Applaudimus tamen illi famae, & tibi debemus Evangelia. Sed invidiam remove. non adeo in votis id habuit Barthius. Antiquo ingenio est. Satis illi pauci lectores, satis nullus. An & Tirones habet? tu indicas, & bene. His quoque scripsit, & utinam tibi! Ingenium sic tuum deprehendimus, quod jam ante nos alii. Amicus etiam tuus fecit, ejus apud nos literae. Claudiano irritatus es. hic ergo te petiit? Puer ejus lectione diu attentus, vulgaria tantum & protrita ex eo didicit.

Hinc illae lacrymae. — —

Publica sic agis, & supra vulgus. quis non laudet tam severum censorem? Sed Magistris vostratibus te excusas. Non ego, ô Viri, hunc extra culpam judico.

Fi-

* Pro meritis male tractantur Agamemnona Graji.

† Nihil sine canibus & reti.

** Qualia purpurei comedunt obsonia Reges.

†† Nunc hilares coenamus & omnis clamor abesto.

328 MATTH. LAG. VINDIC. NOM. BARTH.

Fidem vestram traducit, & quicquid Juventutis bono agitis. En telum unum, quod vobis injicit: *ſocordes* nominat. Barbaries etiam, quam deplorat, an à vobis? Doleo hercle, & vestram & illius vicem. Vos ait hoc mali *efficere*. Mirum quod non *causari*. Sic enim paulo ante dixerat eruditus homo, qui Grammaticis bellum movet. Docete aliter, ne vestra cum infamia sic exorbitet. Sed alio quoque modo miserandus est. in forum praecipitatus utramque loquendi facultatem perdidit. ita praecoces illi saltus, & feris aemula audacia affligunt. Etiam nunc dubitem exclamare? *quid hic venator non cepit?* Sed parcam tibi deinceps vel doctorum nomine. Universim enim ad eos praefaris.

„*Illis vero, quorum ope & consilio in hisce usi sumus, & porro utemur, in ipso*
 „*hoc vestibulo grates ago, & ne laudes eorum, ut merentur, totas mihi paginas fa-*
 „*cerent, hoc quoque excusa. tum volo, quod nominando illos, omnia, quae dici po-*
 „*terant, maxima comprehenderim: nominabo autem ad ipsa, quibus suppetias tale-*
 „*runt, loca.*

Frugi verba, & è quibus de omni ingenio tuo velis judicari. quae tamen fides? conceptis verbis pejeras. Promissi te in singulis versibus poenituit, ne paginis dicam. Vapulant passim summi Viri, ne promissas à te laudes expectent. Et has à te quis velit? Beneficium potius tibi debeat, quem haut nomines. turpi quadam nube obfuscantur merita, si ab obscuro & indigno clariorem lucem expetent. Sed omnia haec tandem deprecaris.

„*In quibus vero ab illis dissentio, quamvis raro & invitus fere fecerim, ea non ut*
 „*contraria suis, sed diversa saltem rogo habeant: aut si ne sic quidem sententiae di-*
 „*cendae locum mihi concedunt, sciant me opinione mea citius, quam obsequio deces-*
 „*surum.*

De re quid dicam? obloquuntur omnes apices, & palam jubeat desperare. Adhuc tamen spes una perdenda est. Age, age hoc, quod polliceris, & vel hodie age. Poëtam audis non profanum

— — — *ſi poenitet, haut nocet error.*

Et ecce hic via bonae candidaeque mentis. Praeimus: sequere & insiste. Postremum quoque votum tuum sic implebimus. In Notis, inquam, quas reddimus ecce ad tuas, *dicentem ferre, discenti favere, errantem docere non dedignabimur.*

MAT.

MATTHAEI LAGII DISPUNCTIO NOTARUM JANIVLITII AD GRATIUM.

El hic effet subsistere, ubi praefatio tua: - quod satis possit videri semel conviciis occinere. Haec autem in unum ibi carmen coëgeras. Sed dum longius oculos mittimus, per reliquum etiam librum istos tuos lepores notamus. Sequimur obtorto collo, & dum in lautitiis esse caepimus, ab ovo ad mala perdurandum. Age infer missus tuos: nos oculis jam coenamur. De tristitia securus esto: nihil severi miscebimus. Conviviorum Lex est, ne petulans, ne superbum, ne loco, ne tempori alienum sit, quod dicimus. Observemus, mi Viliti, & incipiamus

Impleri veteris Bacchi, pinguisque ferinae. Tu Venator es, praedam appone.

GRATII FALISCI] Poëtae tui patria, quam ipse indicat. Sed PHALISCI Barthius ex suo codice ediderat. Mutas tu, & quin liceret, si fores modestior? Addis autem: ne Barthio tantum credamus. Immo tibi, & cuivis alii, qui sani quippiam afferat. Momenta vero: Veteres Faliscos non Phaliscos scribi voluerunt. Ea gravitas tua, qui mera volebas capitalia adferre. Nescis aut negligis illud Graecum.

Ἀρχομένης δὲ λέγει προσηγορίας καὶ θέρμην θάλασσης.* Sed hoc bellissimum quod tam mature incipis

Nobilium Scriptorum auditor & ultor Grammaticas ambire tribus & pulpita.

I. LAETAS VENANTIBUS ARTES] Scahigerum fuggillas, quod pro laetas aliam vocem substitui voluerit. Lepide autem rem agis: quid ita magne Heros nunquid melius excogitari potest. Probas itaque & firmas. Addis deinde admonitionem: Tum quidem tertio casu gaudet non sexto, ut τῷ δέῳ, & Barthio visum. O oraculum, & utinam maturius consultum!

9. CECIDIT] Cessit, ais edidit Barthius, quod

* Initio operis docet illustrem faciem esse.

unde sis, non video. Immo nihil vides, qui Animadversionum saltim frontem inspicere debueras. hic tua & proba lectio. Mutatae vocis in textu culpa Typothetis luenda est. Sed cur tu quoque in Prolegomenis tuis non aliter allegas?

II. ALTAQUE CIRCUM FIRMAMENTA DEDIT] Barthius maluit circa, quanquam illud quoque in suo codice invenerat. Verisimilis conjectura de librariorum mutatione, qui voces in eundem sonum cadentes ferre non potuerint. quod de industria fecisse veteres exemplis docte probat. Dicis tamen: ablegat genuinum, ut nugis suis locum faceret. Crede autem:

Haec sunt non nugae; non enim mortalia.

Quod ex Tacito adfers, minoris certe hic pretii. Virgilius locum potius invenisset. Is lib. 1. Aeneid.

Arida circum

Nutrimenta dedit.

Hunc imitatum esse à Gratio, & dignitas, & par sonus docere te potuerunt.

16. ADCIVERE T. C. S. NOMINE.] Geminum Barthii crimen: Numine inquis edidit. appositè, si vel sic quidem locus sanus. Liber autem vetus aliter non habuit. Pergis insuper: tam interpretatur adscivere i. e. scita fecerunt. Discas à Festo: adsciscere est adjungere vel adsumere. Pueri sciunt etiam. qui nondum aere lavantur. quid autem Barthii mentem tibi explicem? malevole dissimulas, si quidem & caetera legisti.

19. MAENALIUSQUE PUER.] Pan est, optime tibi ex Callimacho demonstratus. Barthius de Baccho conjecerat, sed cognominis ratio dubitare impulit. Pana intelligi juxta suspicatus est. De Somniis tace. Ubique tu fere Sabinus es.

22. NON SINE CARMINE NISUS.] Ita tu ex libris tuis propinas, sensu tamen integro Barthius scrip-

T t

scripserat : *contra mille feras , & non sine crimine lusus*. Hoc etiam probum , & nescio an magis videtur genuinum. Sanctioribus Philosophis diu nefas erat , quocunque sanguine cruentari. Lusus ejusmodi non sine crimine in veterum Theatris usurpatos dissuadet Prudentius lib. II. in Symmachum.

Nulla cruentatis homicidia laudat in armis.

Vetus autem editio praeivit : *non sine carminis usus*. Placuit hinc illi , quod pronum erat *uso* scribere. *Defendere* autem , quo sic referatur à Grammatico discere poterat. Usitato enim scriptoribus more , se ipsum sustinet.

23. ARMA DABO VENANDI.] Hic agnoscimus Hygeam tuam. Inoffensa nunc serie legitur,

Carmine & arma dabo venandi & persequar artem

Armorum , cassesque plagarumque ordiar astus.

Sed interpreti novum vulnus infligis , aisque , *frustra eum laborare in loco hoc explicando , & immerito Turnebum suggillare , quasi ille interpolaverit*. Utrumque pari fide. Reliquit Barthius :

Armorum casses , plagique exordiar astus.

Latine satis & probe. Inversio sola obscuritatem adfert , aliis quoque Scriptoribus minime formidata. Audacter tamen tu. *Hoc*, inquam *Latinum non est*. Barthius , qui ut cassium arma accepit , sibi ista cum plagio suo habeat , ut mihi veram lectionem non invidet. Immo gratulamur , & si tuus patitur livor , nobis quoque in partem vindicamus. quae autem , *Turneli obrectatio* ? Lectionem ejus hic non admittit : caetera ubique aestimat. Vere tu Barthium suggillas , atque adeo omnes. quibus idem facis.

28. MEDIO CASSEM QUI NASCITUR ORBE.] Satis hic copiosus es : parcis tamen Barthio. Mirum si ita dimiseris. in calce vapulat. *Ut ostenduum suum laborem prodat , nec Xenophontem , nec ejus quidem interpretes vidit*. Immo plus vices ad partes ipsum Autorem vocavit. En fidem tuam ! sed commode hic de ostiduo labore moves. Alibi quoque , puto , dixerat. Scito autem. Jam ante venatus erat , & artis experimenta fecerat. Tu Gratium mediis in sylvis ad examen vocasti. lentiores inde progressus tui. Sed qui nescis , aut spernis Grammatica , nostine quid scribere sit , & quid describere.

44. IPSE IN MATERIA.] In omnibus , inquis , editionibus sic legitur. *Pythoeus rō in omisit , nisi error typorum est*. Immo Barthius in sua reperit. ipse materia. Emendat tamen ad gustum tuum quod tibi satis non est , nisi aliquid de dulci tuo misceas. constat hinc , nullam illi editionem , quam *Pythoeanam visam unquam fuisse , quantumvis ex*

illa (altera) omnibus invisa adducit , Ipsus materia. Tibi Tuisque invisa , quos urit. Nos quibus oculi non dolent , etiam nunc inspicimus. *Damnatus* quoque à codice est , & adhuc tuae lectioni negat cedere. quid opus addere ? *Sic edidit , ut supra certus pro rectus , & cessit pro cecidit*, rigidi custos Al. horti. Nos unum etiam omisimus à te vindicare. & quis velit esse lynceus , in negotio tam obscuro ?

45. EXTERRUIT.] *Pro exterruit*, inquis : quod Grammaticus te docuit. Plura ex Gratio exempla adfers. Silvam idem ex aliis dederat. Contra omnem tamen fidem & malevole infis : *Male haec tentavit Barthius , & semper in eundem lapidem impingit*.

48. GRAVIS EST TUTELA SED ILLIS.] Idem Barthii sensus , qui tuus. Abire tamen ab illo mavis , & controversiam facis de vocula , quam pertendis copulativam. Explicas deinde consilium tuum. *Grammaticum hic & aliquoties ago , quia miser interpret etiam hanc suam artem non satis calluit*. Maesonicae tuae facitiae. Nos bilem substringimus. *Tu vero solus Rex , solus Rhetor : si semper ad hunc characterem conveneris , cavebo te posthac attingere , Cleophate*.

53. INTER OPUS.] Barthium producis iterum. lusum jocumque tuum. Verba maxime explicantis. *Si subitus torrens vallem illabatur , dum retia extensa sunt*. Tum pergis : *ex codice sibi suo legit* : seu presso flumina vallo. *An Gratius tam praepropere ad venationem tam inermis adhuc ruat ? Immo in linificio totus est , & cannabis recens evulsae expansionem intelligit , quae lucubrationibus decorticata purgatur , ut videmus apud Plinium*. In meris adhuc praeludiis Poëta ? Cur ergo de opere monet ? linum vero nunc esse praeparandum ? Tam absurdum hoc , quam si nunc edolandus sit aliquis Vlitius. is extemplo unam operam Gratio pariter , & in Barthium malevolis commodet. quo demum faciunt haec jam praemissa ?

Prima jubent tenui nascentem jungere filo

Limbū , & quadruplici tormento adstringere limbos.

Nec hoc video , quid absurdi sit , si vallo legas. Alibi ergo morde : *nihil hic praesum ac paratum est*. Marce.

53. CAUSSAEQUE MALUM FECERE PALUDES.] *Scopulus*, ut ais , *Eruditorum omnium , qui Gratio manam adhibuerunt*. Volebat praetervehi Barthius , & tutum magis putabat clausae scribere. Ante illum quoque Turnebus hoc modo *crassaeque madefecere paludes*. Et placere possit vox illa media , si à caeteris quoque & aliquo codice viderem approbari. Tu mordicus vulgatam retines. quid si legas : *Causamque mali fecere paludes*. A-

liti deliberent. Tuum certe haecenus mihi non approbas.

56. CALIGINEO FUMO.] *Ut citius siccescant & videretia*, Barthius. Infurgis tu & jam non sine bile: *Ego jam dixi cannabem ita decorticatam solere fumigari*. Et nos aliquid: *absurde te plurima*. Videmus, videbimus.

60. INIBERIT.] Quod de Poëta tuo mox ais, iple facis. Medicum agis: sed nimis crudelem. Uris, secas, sed manus & medela in Barthio. Frustra enim suppetias huic loco ferre voluisti. Irreparabile damnum ille agnoverat: tu sarcis confidenter, & *novis conturbas vulnera plagis*. Nam quae in rationem adducis, tanti non sunt, quibus audaciam a te mutati textus approbes.

63. ILLI AGGERIBUS.] *Manifestum est*, inquit, Barthius, *sermocinari Gratium de iis Heroibus, qui ab apris, & aliis feris armatis perempti, dum sola virtute, non & dolo eas aggrederentur*. Et dabis hoc illi, nisi mentem in prioribus velis mutare. Hoc enim Poëta innuit, si quidem stolidam primorum hominum ferociam in venatione culpavit. Gigantomachiam si insectatur, feritas illa, quam initio perstringit, ad cruentas Mortalium similitudines referenda. Videretur enim universim persequi solennem Poëtarum querelam, de audacibus Hominum animis, mutua nondum humanitate perdomitis. Verba praefertur

— prius omnis in armis

*Spes fuit, & nuda sylvas virtute movebant
Inconsulti homines.*

Hos indicat jam laevigatos, & artibus paulatim cessisse, quibus venationem quoque suam adnumerat. Sed non audis haec, jam triumphans ex alto, & in hostem tuum subjugum joculari convitio ludis: *Lamias turres hic nobis erigit Barthius, & strenue, si usquam nugatur*. Nos ante pedes tuos humili suspirio reponimus:

— Libertas pauperis haec est

Pulsatus rogat, & pugnis concisus adorat.

Tu vero immaniter & cyclopice pergis: *tum juras legendum: illi aggeribus lethare superbis*. Non amplius. Ego aliud conceptissimis verbis. Ita Medius Fidius, ut tu nihil habes bonae sanae mentis. Omitto itaque, quod insanus addis.

63. MATRES DEORUM.] *Omnia hic es: idem, sacerdos, praetor, parochos, idem senatus, denique populi caput*. Barthius turbata omnia invenerat. Ductus tandem literarum, & conjectura aliquid sensus elicerunt. Visum illi scribere:

Tres ferae amantes ausi tractare Deorum.

Dubitatur tamen, qui illi numero denotentur. Propter Te aliquando hic Diana & Minerva ste-

tit. Nam reponis:

— *Matres ausi tractare Deorum.*

Et feras intelligis Deorum nutrices. De Gigantibus si omnino pertendis agi, amplectar Grotianam conjecturam:

— *Illi aggeribus tentare superbis*

Aethera, Matronasque ausi tractare Deorum.

Feliciter & proxime ad hunc sensum. Monstrum enim finguntur molis oppugnatores illi Deorum, & quibus superna omnia in proclivi fuerint. Tales Lucretius describit. Lib. V.

Trans maria alta pedum nisus qui ponere possent,

Et manibus totum circum se vertere coelum.

Mercus hic damnum est, aut poena. Barthius vidit; sic ais. Immo alia complura, in quibus tu forte caligasses. quod tamen commodiorem illi è Virgilio locum demonstrasti, grati agnoscimus. *Ad summam mox scies, cui dederis beneficium.*

74. GRATIA.] Dubito an ad nomen suum aluferit. Aurea Poëtarum aetas, in qua hunc quoque merito suo ponimus, sedulo id cavit. Sequioribus deinde seculis libuit eas argutias consectari. Claudiani adhuc aevum ea labe expertus fuit. *Honoris* aliorumque splendida nomina nusquam alludit. Multo minus hic ipse *gratium* sibi ex nominis sorte quaerere voluerit. Adeoque Lectionis etiam tuae fundamentum ruit, aut si tueris, tolerabile non minus est se spondet, quod ex veteri editione Barthius maluit. Tandem ut lubet: tuus jam Gratius.

77. VELLERA CYGNI.] Mirum argutaris: *Vellera*, inquis, *nivis ab illis, quod congestis Barthius, non propter molliem aut colorem sed à similitudine dicta*. Haec certe aliquo sensu capienda est. Jam si nec molliem nec colorem deprehenderit, qui sensus judicabunt eam similitudinem? Immo addis: *à vellendo vellus est*, & hoc nomine pares illi nives, ut *deceptae vulture plumae*. Rarae in Germania hae aves. frequentes tamen iis plumis hyemes, & horna maxime fuit. Nisi falleres, vel hesternae nocte cum universa domo ad te evolâsses. Niveae enim alae nobis creverant.

86. LINEAEQUE] Sic olim lectum fuisse in Veteribus libris *Pythoeus* observavit. Retinere itaque Barthio visum & laudare Autorem. Tu tamen metuis, ne quid illi hic locus debeat, aisque, *Pythoeum annotasse dudum*. Ita Virorum doctorum insistere vestigiis tibi nefas aut scelus? In his maxime, ubi argumentis opus & fide? Formidinem intelligi, non retia facile tibi dederim: si illa spectro, quae de candore illo noxio praemisit. Dubito autem, si sequentia. Infidias enim validas feris strui monet impetu & robore pollentibus, quae praecipites facile invol-

Tt 2

vol-

volvant, retineantque.

86. EXSTRUCTIS ANCONIBUS.] In antecessum quaedam arrodīs, saevisque in inanem umbram. Graeci te belle irrident:

Ἀλλ' ἔπει τί τοι κεν, ἔλεος δ' ἐπὶ δόματι παῖσι. *

86. EXSTRUCTIS.] *Exstructis* legit Barthius, quicquid tu de hamis blateres. Codex habuit, & ecce habet. Sensu te tueris: qui Oedipum autorem habet, non Davum.

89. NAM FUIT.] Barthius, inquit, haec negat cohaerere, & mutila esse pronuntiat. Vetus & vana criminatio, nec sane verbulo refellenda.

89. CURRACIRUS.] Turnebum Barthius laudat alibi, & hic quoque. Opinionem ejus de hac voce adfert. à qua cum diversus sit, addit: *sic eum statuere non inepte*. quis verba omnia ad trutinam examinet? Tu tamen, ut soles bellus esse homulus, avide arripis, & facete explicas. *Non inepte sano*, inquit Barthius, *sed ut ipse nullam sine ineptia aliqua notam absolvere pergat, curracibus pro celeribus feris exponit*. Barbato tu rostro commentaris, & unumquodque verbum staterâ aurariâ ponderas. Etiam autem Barthii sensum assequeris. Planus est, & pluma vix abit à consueto. In *curracibus* enim feris laqueis usum esse intelligit. adeoque & illi *laquei sequaces* facile locum inveniunt. Mutuiter sic aliquid collatum. Ignosce jam & Bargaeo. Non plane facit cum Barthio, & quid te simile nomen offendat?

90. CERVINO.] In veteri Editione nihil fani invenit Barthius. altera tamen suppetias tulit. sola vox *habitu* suspecta mansit. Tu tamen infana arrogantia pronuncias: *non aliter hoc intelligendum, quicquid è codice suo minetur loco sanctissimo Barthius*.

94. IMPRUDENS.] Timet Gratius, ne Fera laqueis implicita vi elabatur. & in aliorum ignavas manus deveniat, & sic habeat

— *imprudens alieni lucra laboris.*

Nec alia Barthii mens est. quam tu tamen non vides caecus hercle magis, quam lusciosus. Audes etiam confidenter judicare: *Nihil hic recti percepit Barthius, idque ut caute dissimulet, qui sua non potuit, aliena agit, & Catonis Dionysii distichon*:

Cum dubia incertis versetur vita periclis,

In lucro tibi pone diem, quicumque laboras.

A Scaligero vindicat, ut nugis suis offunderet. Ita calumniare audacter: semper aliquid haeret. Quanti Scaligerum faciat Barthius, tu ignoras, qui neutrum potes aestimare. Et quid objicis? sua non potuit agere? Scimus, quid tibi hoc rei

sit. Nugis undique accerfitis chartas implere. Eo tu sensu nihil alienum adducis. Tandem quid carpis? *quicumque labor stat*. propius certe ad sensum, ductumque Scripturae priscæ. Audacius illustis Scaliger: *quicumque sequetur*. Tu vero novus Democritus utrumque irrides, & exclamas: *ἀρετή ἀρετή. Est enim plane illud Horatii: quem fors diuturnumque dabis, lucro appone. O inventa nova & mira! quis non tua omnia*

Disclitet Albano Musas in monte locatas?

100. STAT.] Scit rescripsit contra omnem loci rationem Turnebus. Hoc Barthius indicat. Tu, ut censoria tua virgula nuspiam esset, iterum aliquid de obrectatione. Dixi, & an repeto? Turnebum Barthius aestimat. omnes paginae testes, quae plenae ejus laudum. Sed oggannis: *Non recte quidem scit conjiciebat magnus Turnebus, sed quae illa infcitia sit, ob quam à Barthio traducatur, nondum video. Infcitissimam hoc loci eam vocem esse, Barthius judicaverat. Tu ne verba quidem intellēxti, & ignorantiam in Turnebum transfers, cujus nulla hic nota. Infcite sic multa & minus belle, utinam infcius. Sed sciens, volensque crimen tuum cumulas. Longa enim serie extendis virulentiam illam, & turbulentos omnes affectus uno impetu misces: Adeo isto impune credidit, tantis viris insultare, qui ignosci sibi rogaverat in praefatione, si non semper alba linea iverit, ut stimulum additum ad perfeciores curas habeat, quas huic Poetae vorasse dicit. Quod si scirem, tali illum nunc stimulo exciperem, ut porro manum à Gratio contineret. Sic tua agis, & quae ad Gratum Aeacidinae autem comminationes. Sed de illusione praemittis. Tu ergo ultor ille, cujus imperio Nemesis paret? Exige à Barthio vindictam: ut vel poenatanti facinoris atrocitatem diluat. Impune vero credidit? Immo scivit malum virum etiam à mure intutum esse. Per te experimentum clauit. Cessabunt jam nefas & scelus, ex quo supercilium tu sustulisti. Sed quia explevisti jam animum, tandem in gratiam cum Barthio redi. Immo durissime interminaris: *tali illum stimulo excepturum, ut porro manum à Gratio contineat*. Ecce continet: & quis non à fulmine tam vicino. Si omnia sic cedent sub tuam unius Dictaturam, brevi:*

— *tibi Numine ab omni*

Cedetur, juriisque tui Natura relinquet,

Quis Deus esse velis.

Sed haftenus supra canum humiles casus audacia tua non ascendit. De iis quod ipse mox ais, mirum arridet: *Certum est latrantes canes*.

* *Nondum emixa capra & jam ludis in aedibus boeas.*

minus metuentes, & timidiore esse, quam qui taciti irruunt. Bene admones. Jam enim fronti tuae volebamus inscribere. CAVE. CAVE. CANEM. Addis etiam opportuno sane loco: *Sed ne & mihi venia desit, parcam etiam isti, ut mihi parci volo.*

100. MOENALUS AUCTOR.] Montis nomen cum viro confunditur. Simili Poëtarum elegantia *Atlas* nunc immensam terrae eminentis molem notat, nunc Heroëm, cui coelum superique omnes incumbant. Tibi in oculis totoque ingenio fuerant - *nebulæ fumique volantes.* Obscure itaque indignaris. nec satis liquet, quid carpas. *Nescio, inquis, quid montem cum viro confundi somniet Barthius.* Conjectura vero non displicet:

— *quem Maenalus Auctorem,
Et Lacedaemoniae primum vidistis Amyclae.*

105. PRIMIS IN ANNIS.] Haec Barthius non intellexit, infra Vlitius ostendet. Nos expectamus.

108. IALE ETIAM] Sic tu, sic vulgares libri habent. Barthius non spreuit: alter autem librorum praecivit.

*Ille aciem valido primus venabula dente
Induit.*

Nihil contra Gratii mentem aut sensum. Ante *Dercylon* venabula fuisse quis dubitet? Et solenne tamen Poëtis, non uni adscribere ejusdem inventi gloriam. Etiam rudiori illo aevo ferri usus haut notus fuisse dicitur. Agebantur deinde multa hostiliter

— *Stipitibus duvis sudibusque praeustis.*

Testes Poëtae omnes, qui de ferreo seculo conqueruntur. Hoc enim metallum ex primis, & melioribus illis aetatibus exterminant. Eo forte consilio ipse *Gratius* initio sui *Cynegetici* audaciam culpae primorum hominum, solo corporis robore stolidæ ferocium. Non itaque ut tu ais, *varia illa Barthii lectio à mala manu est.*

110. SUBIERE.] Diserte lucideque noster *Hypocriticus*: *quis nescit hastilia per fistulam cospicdis usque ad alas vel geminas furcas, quae in medio sunt, subire?* Recte nec tu nec quisquam nostrum. Sed ille codex, qui conviciis tuis jampridem lacer est, aliud tamen docuit. Legi suavit:

— *Tum stricta verusis*

Dentibus, in geminas subiere hastilia furcas.

Subiere hic idem est, quod *mutata sunt.* Exemplis se demonstrare ait Barthius ad *Claudianum*: *Applaudis tu, & de Scholis iterum sollicitaris: Euge Barthi, qui talia cirratorum centum dictata Scholis nostris approbasti.* Alibi tu à Nobis *Epini-*on. expecta, nunc quae hujus loci sunt cap.

Jam ante miratus sum, quid tibi cum Scholis negotii foret. Tua age, aut si per ingenium non potes, modestius tamen aliena cures. & quid huc Barthius? illum juvenus vestra si publice legit, auditque, an tu offendare? Aliis id negotii datum est, ut videant, quid scholis expectat. Jus illis & libertas mutandi, quae temere fiant, & praeter usum. Tu sine bile & amarulentia tolere, aut, quod minus ferre possis, citra invidiam dissuadeas. Audimus enim & tibi in Republica locum esse. quis suffragium tibi neget in re justa & applausu digna? Talem proba causam tuam, & publice defer: Non Barthius, non quisquam alius aegre feret, si quid secus eviceris. Sed quid nisi livor te stimulat, & inconsultus furor? Ita de scammate pro lubitu abis, & cum visum, ad convicia excurris. Immo eadem viâ ad propositum reverteris, injicisque, *sequenti versu ejusdem generis notam esse.* Probam certe judicamus, & tuis omnibus meliorem, quoniam à bona & sanâ mente. Tu tamen damnas & explodis omnia, Barthiumque hic tanquam valedicens compellas: *In Saturnalia haec, quia sine risu legi nequeunt, differemus, & omisso te abhinc jam toti Gratii incumbemus.* Solvere audacter in *Cachinnos*: nos tamen *Sardomios* speramus. Sed *BONUM FACTUM*, quod jam inducias pacisceris!

121. SALUBRES] Hem faedus tuum! post unum alterumque versum ad tuam mentem reddis. Ais autem: *Hujus locutionis aliquot exempla ex mellissimis Plinii mei Epistolis dabo, quia ea quae attulit Grammaticus, hoc loco aliena sunt.* Hoc est omittere Barthium. Sed quid ais? aliena attulit? Capimus hoc: quia non de trivio ut tua. uterque videatur.

129. UMBROSÆ VENERIS PER LITTORA MYRTUS.] Ad *Venerem* transtulit rō *umbrosae* Barthius. sic praecedentia, sic structura suaferunt. Ait enim *Gratius.*

Plurima Threicii nutritur vallibus Hebri.

Cornus, & umbrosae Veneris per littora myrtus.

Quis non videt planum hoc & perspicuum esse? Tu tamen cum supercilio illum corrigis: *Non Venus hic, ut somniat umbraticus Commentator, sed myrtus umbrosa dicitur.* ad *Archaismum* deinde confugis, ut sic te extrices. Tu vero in aulicate, quin exemplo probas? Apud unicum *Catullum* conjectura est olim lectum fuisse:

Quales Eurotae progignunt flumina Myrtus.

Gratio facilitas, & sententiae extra ambiguitatem se insequentes placuerunt. quid itaque de unitatis numero ad pluralem transiliret? Ignosce hoc *Grammaticum*: tu enim praeciveras.

131. LUTOSER.*] Locum hunc sine medela

Tt. 3

Bar-

Barthius relinquit. Casaubonus idem fecit super illo ab eodem consultus. Literae adhuc in nostra manu. Tu quoque & caeteri, quos adducis frustra manum admovebis Tricas Tellenas citius quis expediverit, ni vetustus aliquis codex subveniat. Satis autem tumidum, quo solo tamen inter homines te numeras: *hic unus à me sine medela relictus est locus, quia nihil certi habeo; quod dicam.*

135. PROCERUS AD AERA TERMES EXIIT.] Quis non potius in legat, cum aër undique affusus sit, aut ad aethera? Hunc enim paulatim ascendere quasi dicuntur, quae sursum tendunt. Quandoque tamen illa confundi Servius notat. Tu vero ne Megaricus tibi risus pereat, etiam Saturnalia praevertis, & alios quoque ad eam hilaritatem invitas. *Ut videas, inquis, Lessor, en tibi catum commentum bardis interpretis. Nos, blitee Vlissi, labra mordemus, donec illud*

Festum rediens adduxerit annus.

142. GEMMANTES.] Extrusit, quod in altero libro invenerat *gummantes* Barthius. Tu quoque Genuinum non agnoscis. Ut tamen sit, quod arrodas, producis. Miraris autem homini tantae lectionis visam hanc vocem inusitatam. Eo certe sensu, quo tu affers. *Gummatae* enim arbores *Palladio* saepius dicuntur, quae materiam illam pinguent ubertim protrudunt. *Gummare* autem absoluta significatione hactenus non reperi, nec puto reperiendum.

167. MEDIA VENABITUR AULA.] Breviter & sine ambitu Barthius: *In nido: sic aulae apum pro alvearibus dixit Virgilius.* Satis ad hunc locum: quanquam insolens videtur eo nomine canum stabula appellari. Quod ex Servio in contrarium tu affers: *Graecos aulas vocare animalium receptacula*, spernendum non videtur. Sed Festus aliique ab illo discedunt. *Aulas* autem *apum* cur à solo rege putes dici? Purpurati etiam, & ministrans turba splendorque circumfusus partem faciunt. Tua hoc scire interest.

179. AD MAGNUM.] Integer sic quidem sensus; lectioque plurimis codicibus, & tibi asserta. Barthius tamen at scribere maluit, pariter à libro immo & concinnitate persuasus. Nihil illum varians numerus fefellit, ut conjicis, qui Gratio utique familiaris. Ipsa res potuit adducere: plana enim haec:

Si non ad speciem mentiturosque decores

Protinus; (haec una est Catulis iactura Britannis)

At magnum cum venit opus, promendaeque virtus

Et vocat extremo praeceps certamine Mavors,

Non tunc egregios tantum admirare Molossos.

Sane pro Gratio non est, quod tu illi tamen insular glossematis obtrudis: *Cum opus venit ad ma-*

gnum. Abstine etiam sis aliquando ab iis tuis solennibus formulis: *Barthius ex sua sibi editione refingit, ideoque jubet illam sibi suppeditare &c.* Trita illa tibi jam sunt, & nobis ad satiem audita

Voluptates commendat rarior usus.

203. VERTRAHAM.] Ex Latio hanc vocem non esse, quivis videat. Barthius omnem operam ludi judicavit, si quis velit eo deducere. Turnebus à feris trahendis natum putat. Obiter hunc noster, & quod praefatur ludicre secutus, à ventis tranandis *Ventranam* scribi posse suspicatur. Tua autem nonne magis ridicula? *Vertragus à veerdicb, veltraga quasi veldjager. Stulti dum vitant vitia, in contraria currunt.*

211. AD VESTRUM.] Conjectura hunc locum planiorem reddere Barthius tentavit. Scribere placuit

Ad vestrum non vile genus &c.

Tu approbas, sed interpretatio te offendit. Diserte vero hoc Gratii verba volunt, nec Spartanos nec Cretenses cum Metagontibus conferebunt. Alius deinde sensus est, si tua emendatio locum invenire meretur *nunc patria vulgo Sparta.* Sed videtur negativa omnino servanda. Nec ignoramus tamen illorum canum celebritatem.

215. HASTILIDES.] Sic Barthius legit. Tu *Thespiades.* Ille conjectura nititur: tu quid certi adstruis? Et tanti non est rustici hujus gentile nomen. Sit potius Terrae filius.

219. VASA TENENTIA LONGE.] Venatoriam supellectilem intelligit usu receptam. Barthius alium sensum ceperat de feris è longinquo jaculandis. Sic Ovidius l. i. de Arte:

A cane non magno saepe tenetur aper.

Nihil sane extra oleas. Reliqua tamen verba tuae menti magis accedunt, quid vetat aliquando tibi palmam tradere?

225. EGRESSU.] Barthii mentem advocas: *ferae, inquis, videlicet è latibulis.* Tum judicas & corrigis: *quae arguunt quam parum in hisce intellexerit, quae aliis interpretari voluit.* Sed tuus ille divinus sensus quid hariolatur? *Egressum vestigiorum, puta à loco illo in quo turbata erant ad cubile procedentium.* Nae tu haut obefac naris es. Simplicior esse voluit *Gratius*: vestigia enim *sine fraude* ait sequenda. Ipsius sunt verba: & reliqui versus planà mente capi volunt.

226. INCUBUIT SPATIIS.] Perinde est, ut distinguas: sensus idem manet, planior si nihil mutetur. Gronovio tamen aliquid cedemus, amico Barthii, & literato viro. Sed eho! quid tu? inaudita mera. *Egregie haec observavit (damus hoc) & ab interpretis audacia vindicavit?*

Di

Di meliora! Tibi non credimus: sublesta es fidei.

228. OFFENDERET.] Nec hic argutiis locus est. remoram intelligit ex obstante sibi impetu. Quae Barthius attulit eruditae sunt observatio- nis. quae quia non ad gustum, averſaris. Nihil ille *offendit* aut *conspurat*: placet Gronovii con- jectura: *Offunderes*. apprime facit ad nimiam il- lam festinationem.

235. DOMUS FERARUM.] Geminum Germa- num Lucretii locum allegat Barthius:

Ejellique domo fugiebant saxea tella

Spumigeri Suis adventu, validique Leonis.

Negat Cenſor *huc facere*, & Lucretium jubet vel oculo jaculo inspicere. Feci hoc, immo immoratus sum: nec adducor ut credam.

244. AD PROXIMA * SISTER.] O portentum matura religione expiandum! Tu tamen emen- dationem praefers: te hercle dignam. *Proſſia forte coaluerat in proſpa. virgula addita hoc abiit in prospera; illud fit proſſima ſive proxima. Sifer ad- jeſta litera, & trajecit mutuo ſyllabis fit verſis.* quis animo unquam concepit ſimile monſtrum? Enimvero ſi hoc integrum eſt, puer aliquis au- dacule ſyllabas trajiciat: modo vox oriatur La- tino coelo non ignota: emendaſſe videbitur. De ſenſu non dicam: tolerari poteſt. Sed ubi pes aut caput antiquae ſcriptionis? quis ſando audi- vit, ſic inveſtigandas Lectiones? leporem hac via quaere, non genuinas voces. Videris ta- men bellus tibi Saperda, & velut Coprearum aliquem Barthium irrides. *Ne nihil*, inquis, *ſciſſe ingenue fateretur, inſcitiam ſuam ineptia cu- mulavit. Dubium non eſſe, quin feliciter emenda- veris*: ad proſpera ſcri. addis & divinae mentis tuae illuſtrem radium, *ſcilicet, ut non in cubile, ſed in ampliſſimum aliquod granarium inducat ſerum.* Voces ab homine non ſano: *Nihil ſciſſit hic Bar- thius*, non ſua culpa. quis certi aliquid aſſerat in re dubia? Conjectura deſungendum fuit, & in ea quid inepti? *Enigis*, receptacula quaevis ſubterranea Graeci appellant: Varro caeterique à Barthio in ſubſidium vocati adſtipulantur. Denique ſi rem ſpectes, quidni optimo ſenſu ita legi poſſit? Immo inſis: *quid haec ad venationem? non magis quam cuncta Barthii commenta, aut canis ad prae- ſaepe.* Reſpondeo: quantum tua ad literaturam: Sed nonne haec omnia extra viam & ſcopum? Veteri verbo monendus es: *Scientia doceat, quem- admodum in Pſalterio tendamus nervias.*

255. SEU NORIT VOCES.] Genuinum hoc for- te & nuſquam gentium à Barthio rejectum. Ex- plicentem audi. *Acrimoniam & docilitatem in hoc genere conjungis.* Operarum culpa ſeparan- tur, quae unam ſententiam faciunt: *Male hoc loci V. Ed.* fauces. Improbare ſic vides, quae

tibi diſplicent, minus explorata. Tolerari & il- lud poſſit: maxime cum tibi aliquando arrife- rit. Praecedenti verſu planius forſan ſcripſeris:

— non alio major ſub peſtore virtus.
unius literae mutatione. De fide libri Barthiani alibi diximus. Nihil repeto.

259. VULPINA SPECIE.] Diſpeſci haec omni- no à praecedenti verſu poſſunt, & forte de- bent. Senſus: *quavis pene turpis hic canibus ſpe- cies ſit, & ut pene nos pudeat fateri, quam de- formes ſint, tamen exigere voluntatem ſuam nōrunt.* Invadis tu Gratii verba, & miſero ſpolio tua facis: *pudeat fateri, quam miſere haec à Barthio deformentur.* Tu ſane, ut & ipſe Gratium com- pilem, ſed ſileo. *Vulpinare tamen ſic, & con- curſa qua lubet, errans.*

265. PECUS HOC IMMANE.] Oculatus homo- es: ne in tenebris quidem palpitās. Barthii oculo nox obſederat, & quid mirum in re tam ob- ſcura? Tu ſaculam de ingenio accendis, rideſque hunc tenebrionem. Acuto autem lumine immo aquilino rem diſpicias: *cur pecus immane dicit? quia*, inquis, *pudeat, quam informe fateri vulpina ſpecie.* Mentis, ô homo inſipis, qui id cauſae reddas. At nihil à Gratii mente abſurdus. Im- procerum id genus canum innuit, an ergo mo- le immane? Saltem ipſum audi

Nam genus exiguum, & pudeat quam informe fateri.

Totum deinde Barthium Cimmeriis nubilis im- mergis: *ex inſiſo illo codice caecam conjecturam ſe- cis.* Mutante juvenia. Ipſe ſic incipis caecutire, qui non vides omnino hic aliquid mutandum. Caeterum aliud forte ſubſtituendum. Credimus nunc Menippeum illud: *Multi qui limina integris intrarunt oculis, Strabones facti ſunt.* Itaque & lacunam haut facile videris, ſi quae forte ex Barthii mente interciderunt.

281. MAGNOS.] Vulgatam defendere Barthio- viſum. Nec de trivio, quae pro ſententia ad- fert. Tibi errare toto coelo videtur, & hoc argute indicas: *Quae*, inquis, *Barthius adduxit, ut magnos multos aut vulgares interpretetur, neque coelum ne- que terras tangunt.* Sed ſubveni tam miſere ſuſpen- ſo. Immo nunc ſiles Drance, ubi bella manus poſcunt. quanto ſincerior amicus tuus, aut Bar- thii? ille haut procul à ſcopo:

— Nec patitur Veneris ſub tempore mores

Ille, neque inmeritae ſervit ſaſtigia laudis.

Quid ſi ſurgis? Sed penes illum judicium eſto, ut haſtenus palma. Nec enim conjecturis cer- tior ſperanda eſt medela.

290. TENERIS ARTUBUS.] Iſta tu de fluidis & nutantibus membris explicas: à Gratio pariter & reipſa alienus. Utut enim hoc vitium aetate in-

solidum coëat, succumque promittat certae virtutis, nihil tamen hoc loci, quod in eum sensum inclinet. Teneros saepe catulos in generosam molem excrecere innuit: annon itaque & ab his robur expectandum. Places tamen tibi nimium in isto acumine. Aemulationis simul à Barthio metuens amoliris illum, pugnaeque pro aris tuis. *Haec ideo explicanda erant ne quis Barthio assentiatur, qui locum hunc, quem exponere tentat, ne inspexisse videtur, quid mirum, quando circa illum tenebrae? Tamen perripuit illas, lucemque hausit*

— *oculorum lumine aperto.*

Tu vero negas, addisque novi criminis momentum ingens: *Ipsa quoque verba male citasse: vix offibus haeret.* Ignosce tu lector, quod supervacaneum addo: Calami lapsus fuisse. Ita noster ille fannio oblitus juris humani, atroci stilo errores omnes compungit.

297. *IRE PLACET.*] Ipse luscus sim, si videam, quid mali in hac lectione. Melius enim sibi responset verborum ordo, si nihil mutes:

Ire placet, turbaque potens operitur inertis.

Ita magnificis allusionibus generosam indolem catuli adumbrat, volentem caeteris eminere. Tuum qua auctoritate nititur? *Ira jacet.* nihil adstruis. Tamen jocum captas, & belle tibi aptum invenis: *Nihil nobis rei est cum satellitibus à latere, quos Catulo, quasi curiam adituro circumfundis interpret.* Altum hoc & sublime. Nos tamen alibi quoque locum esse putabamus huic comitatu. Sed quid mirum, si

Navita de ventis de tauris narret arator?

313. *MAEOTICA.*] Vide, ô Lector, infamum hominem, & pudoris modestiaeque omnis oblitum. Ego inquinare calamum meum timeo tam obscenis fordibus. Tu saltem lege, & judica de malitioso & petulante ingenio. quid respondeam? convicia sunt, nec ore sic quenquam hominum loqui puto. an itaque? sed verecundius taceo.

325. *TETENDIT.*] Purga te sordidissime homo. Nec dum propius te alloqui sustineo. Vere vere longe aliter catuli olent, aliter sues

— *Ἀπο μὲ Φύγε, μὴ μὲ μολώης.**

337. *FACILISQUE.*] Hoc obtrudis, & ut tua omnia laudas. Barthium spernis & irrides. quid mirum? solens hoc agis. Scimus malis hunc in lingua thesaurum esse situm: quid ostentas?

343. *RUMPAT.*] Nihil absonum. Sensus utroque modo sibi constat: seu singulo malis numero, seu figura multitudinis capere.

353. *VULNERIS ORA.*] Celso frequentissimum

sic loqui. Barthius nescierit? Atqui causam reddit, cur V. Editionem praeferat, quae ora legit. mens eadem est: & tuum illud non longe sequitur. Possit itaque improbari in Gratio, si bis tam brevi intervallo eadem vox recurrat.

355. *VIROSAM ELUVIEM.*] Recte judicas: Lotium intelligit, ut ais: honestius ego dixerim cum Lucretio Saccatum corporis humorem. Tamen ex isto mustaceo lauream cape.

362. *PECUARIA.*] Iterum cum Interprete tibi res est. Is autem innumeris exemplis Barthius. Sed ego quid novi criminis? homini libero nato stigmata iauris, mutilum esse pronunciat. O scelus, & quo supplicii genere luendum! Tamen editio illa vetus nefarium hoc scelus suavit.

Ite hinc difficiles funebria ligna tabellae, quae toties bellum movetis? Sed dic, ô Homo, an tu quoque inter liberos?

367. *TOTIS.*] Ejuraveram Barthiani codicis novam assertionem. Tu vero omnem pene religionem convitiis tuis labefactas. Nec imptabis tamen ut aliquid addam. Lectorem, ut ubique, ita hic ad te ipsum remitto. Despuet linguam tam viperinam, qui vel rem, vel convicia inspexerit.

379. *VICTA.*] Sic Barthius in caligine: lucem tu affundis è Cortina tua, & rescribis dicta. O novum Oraculum!

389. *AESTIVOS VIBRANT.*] Rixarum define vitiligitur impudens. De vocola litem moves, imo syllaba Enclitica. Tolle potius inauspicatum verbum.

390. *SEDEM SPERNIT AMARAM.*] Quid hic temere mutaret Barthius? Rationem habes è Graecorum literatura. De Phaleris itaque nugari, quid opus? & his timere, ut emptorem inveniant? Nuda potius veritas placeat: quae nunquam voluit praeflinari.

404. *ADJUTANT.*] Sic Pithaeus. Barthius adjurant. Tu adjutas. ô facile omnibus praefendum!

406. *OFFECTUS.*] O pepo! Offensus malebat Barthius, & sic emendandum putabat. Dum tamen scripturiens manus properat, imprudenter vulgatam lectionem substituit. Et me potius culpandum, qui haec tam futilia moveam. Sed ingenium mihi tuum nunc instar cynosurae.

415. *ODORATO VIRO.*] Medicinam aegris canibus promisit Gratinus. Obscure autem admodum unguen illud illud describit, nisi mendum subest. quid enim hic odoratum virus? Tamen antiquitatis religio Barthium movit, ne temere quippiam mutaret. De sulphure itaque explicat,

* *Fuge à me, ne me contamines.*

M. AURELII OLYMPII
N E M E S I A N I
B U C C O L I C O N
E C L O G A E IV.

311. TEMPORE * LONGO.] Nihil certi olim hic asseruit Barthius. deinde in Adversariis coniecit
 — *subtemino ponere longo.*

Tu mavis *tendere* : propius ad vestigia lectionis priscae.

317. HINC MAGE PUNICEAS.] Pene est, ut tecum putem, turbatum esse horum ordinem. quicquid enim sensus fingas, vocolae reclamant, *hinc & illic*, aut aliquo ad locum respectu. aut mendose positae. Barthius extra culpam est, qui *Puniceas* autumat pro *Punicas* Aurelium dixisse. Particulae illae otiosae in causa fuerunt. *Pinnas*, quoque longius praemissum est, quam ut ad *punicas* possit reflecti. *Avium* propius est. Sed haec omnia frivola, & quodvis facile cedimus.

319. SUAVIQUE RUBESCERE LUTO.] Probas hic Barthium supra rescribentem *nativo murice*. Sed causa non placet, quam ipse reddiderit: quae haec opinor est, quod ait *varias pinnas à poëta requiri* : & requiruntur. Caetera de *fulcis* & *Cygnis* quae affers inepta prorsus, affingis illi, nec ipsius ex verbis convinces. Tandem quia extrema hic alea est, ne quid relinquant intentatum, *purpureas* cum ais *ciconias fingere*. Ubi de his verbulum? Jocum quaeris, & hunc perbellum putas invenisse, cum à *fronte his dignam judicas*. Atqui satis olim à tergo: sed quo utrumque, qui frontem illi effricuisti? quod inter convicia primum lubens transmissi. Et haec eximia illa quae contra Barthium tantum non per tibicinem decantasti ad duos hos Poëtas. Addis nunc

VARIAS LECTIONES.

Praefaris hic denuo, nec postrema causa est Barthius. Illius Lectiones universim iterum impugnas. Locum tamen illis non negas peculiari nota praefignitis. Sed de Editione Tigurina denuo controverteris, & *Germanicam* vocas, aut potius *ἀγερναι*. In *Germania* enim, inquis, *nunquam ipsius editionis fronte teste, excusi hi auctores*. Hoc fateor: sed *Germanicam* nunquam nisi alteram illam dixit. Absurdumque, quod rogas, an aliud extra Germaniam in Utopia *Tigurum*

sit? Immo *Tigurum* istud unum est: Hoc tamen in *Helvetia* situm, adeoque ad Gallias spectat antiquo jure. quid si nec ipse negatum voluerit in *Germania* olim hos Poëtas excusos? & hominum potius culpa factum, qui lucellum istiusmodi novitate persequuntur? sed mitto haec omnia multis jam annis obsoleta, & ad CURAS TUAS: SECUNDAS propero. At ecce novam moram, etiam errata Typographica injiciunt.

AD ERRATA TYPOGRAPHICA.

Obtuso hîc stilo, quae in Barthium scripsisti, nunc obducis. Sero nimis, cum omnia jam in Vulgi ore: temeritas maxime tua. Nec enim pro illo supplicandum fuit, cujus famam tot optimae notae scripta facile asseruerunt. Sed lubet subjicere callidum tuum commentum.

Prorsus jam ab omni cavillatione, & quanquam iustis contra eum vindictis abstinere decrevi, quem interim, dum ferrebat haec nostra contentio, excessisse è vita inaudivi. Quod si citius rescivissem, ne qua minus per me requiescat in pace, jam dudum vel

aegrotanti litem omnem remissem. Itaque, quae in illud dicta, jure an injuria nihil refert, indicta sunt, ut tandem vineta egomet caedam mea. O te facilem, qui ubi virus omne evomisti sedatorem, animum recipis. Mortuo vis ignoscere, cui vivo innocentiam quoque exprobraisti. Sed etiam nunc furas, faevias: vivit enim, & vel invalida senectute ridet ex fulmine, quae impotens aliqua manus evibrat. Sed nunc pax & quies: immo Sereno etiam lumine Jupiter tonat, quod videamus.

AD CURAS SECUNDAS.

Mutas hîc pleraque: propiusque in nonnullis ad Barthii mentem accedis, nomine tamen ejus omisso. Tandem ad Nemesiani versum XXII. nova petulantia erumpis:

Duxisse malebat Barthius, cui non immerito toties olim succensus, nisi quod vix dignus Caesaris irasceris misellus Criticaster, qui postquam magno-

comatu vindictas suas aliorum opera, cum saevius fideret, jamdudum mihi minatus esset, haec omnia tamen in arenam descendere ausus non est. Et per me quidem licet, ut nunquam audeas, & notu- culosae instar canis rure suo ad satietatem latroet. Hoccine litem remittere, & maledicta velle dicta? Atqui optas de novo duci illum contentio-

V. v. 33. niss

nis funem, Barthiumque ad mutua jurgia provocas. Illum quies sua habet, non aeterna quidem illa, sed in recessu compositae mentis. Quid interrumpis? quid turbas? quid paria exis? satis est, te publice turpiter datum intemperanti scriptione. Ille etiam hanc infamiam subeat aliis ingenii monumentis clarus? Dicendum enim. Fefellisti te, dum hanc viam ad gloriam affectasti: odium pro merito habes, apud cordatos omnes & bonos. Cur publicam itaque invidiam adjuverit, quam satis tibi gravem praevidebat? An enim non ausus sit tecum congregari? Amens sit, cui persuadeas. Scripta reclamant publicae famae concredita, tot, & tanta. Minimum tu invasisti, & loci ac temporis ratione properatum. Tamen & illi impares, & controversiam omnem conviciis impleas. De minis autem mera sunt somnia. Unus aut alter voluerit ejus vicem agere, & ulcisci effrontem tuam audaciam, quam ipse generosius contempserat. Sibi ergo suaeque operae diffisum dices? Impotentis animi haec fiducia est, ad quasvis insultationes velle resiliere. Mentis

sua virtute & Eruditione nixae praeparant se ac indurant ad ejusmodi impetus. & quantum illum spectat, satisfiet voto tuo: immo satisfactum. A me enim quae habes monere te voluerunt, non ulcisci. animus sic tulit, ut erectus ad literas, ita ab his contentionibus abhorrens. Convicia transmisi à Musis & musicis hominibus aliena. Ad insultus acres saepe, & inimicos Jocularis lusus reposui. Modestiam denique nusquam, quod sciam migravi. Sic & publicum spero odium devitasse, & privatam inter nos simultatem. Si tamen in me nunc furere malueris, lubens equidem subibo invidiam: caeterum vel Literarum nobilitas dissuaserit tam turpi litigio fraenos laxare. Solet hoc malum semel sibi permixtum ultrà semper ire, & per gradus ad summa proserpere:

*Lusus enim genuit trepidum certamen, & iram:
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.*

Haereat hic potius vestigium, ne in deteriora moveatur. Tu mihi sic salve, quod utinam & hic tibi in parte sit!

M. AU-

73. VIOLATA CACUMINA.] Immo hic iterum. Sed dubitas an *verba intelligas*. Licet vero de ipso *Euphrate* capias, ut admodum cupis, etiam Romulei Regni cacumine. Tanquam limes enim Parthos Romanosque distinguit. Quemvis ex Geographis vide. omnem ejus ortum, cursum, Naturamque apud *Plinium* I. V. cap. XXV.

75. SPICULA NULLA.] *Hic Barthium*, ais, obmutuisse vellem. quid mali ominis locutus? Ex codice, quem nullus habuit in pessimam optimam & sincerissimam locutionis corruptelam pellexit optimum Gronovium, qui istius fiducia legi maluit. & spicula muta. Immo nihilo inde pejor, & nobis bonisque omnibus magis aestimandus, quo minus à te stat in hac caussa. Define ergo ejus vicem ejulari, quem suae nondum fortis poenitet.

78. GAUDIA NOTA.] Frustra esse Barthium, ais, cum codice suo & conjectura. Thefeo haec indigent, si ad manum non sit uterque liber. *Vota* autem habuit vetus Editio, ne lector nescias. *Voto* scribendum conjicit. quid enim magis germanum putes, quam *voto gaudia praesumere*. Animus enim praepes iniquisque praevertere solet lentae felicitatis fructum, varias secum imagines formans. Optimos ita scriptores locutos Barthius probat, ne quid de genuina lectione dubites.

102. NEC PRAEDAS.] Per aliquot hic paginas cessasti: tandem ex alto silentio pauca graviter: Barthius adjutus *V. C. legit*

Nec praedans avido seclariis gurgite pontum. Increbrescit deinde tua cum indignatione mixta hilaritas: *construit: avido gurgite habendi praedatur pontum: praedatores intelligens, qui praedae gratia mare transmittunt. Et postquam ipse sibi in admiratione tantae suae Aroxiacae deficit, addit: nobis satis est Nemesianum restituisse pristinae sententiae, quam blenni corruperant. Postremo plausum tollis plane triumphalem: Euge Barthi: Ego tamen blennis illis, qui veterem lectionem servarunt, quam tibi & codici isti tuo pro lubitu omnia voranti lubens accedam. O te hominem nullius frugis! quis enim nisi Tulsis jurgiis exercitus ubique tibi reponat?*

106. FACILEM.] Ex prioribus convicia repetis. etiam tanti sint, ut revideam?

110. CARINAM.] Hoc carpit & sugillat extra scopum, quod ad autores, qui canes delineant, lectorem remittat Barthius. Causam habet Lector, & quin jam scias toties allegatam? non erant ad manum ruri, quo secesserat. Tum ad alia properabat. Censor noster: *puto ad nugae suas*. Mitto hoc, & brevi totum hominem, quantus est. Deinde etiam duo culpato: *Distinctionem & allegationem*: Istim argutulam vocat, sed

ineptam: hanc absurdam: Rem tu vide & judica. 113. NIMIS MOLLES.] Silco hic: rationem ex Sophocle reddo:

*Τὸς βαρβαρῶν ὅς γλῶσσας αἰ κινῶν.**

113. NIMIS.] Hoc tamen non praetereundum. Barthium compellas: an *verba non intellexisti*, & nimis pro valde positum nusquam observasti, homo in toties mille auctorum praesertim recentiorum lectione versatissime? Immo ô Praeceptor noster: & hic & illic. Sed & tu nos doce: *Lubens*, inquis & ecce *Glossarium MS. Petavii. Olympius mons Macedoniae nimis procelsum. O Mysterium*. Sed ne divinum te putes idem Barthius docet novissima opera in *Gulielmum Britonem*, & pridem ad *Claudianum*.

132. FOECUNDOS.] Foecundo Barthius, & quod ex te discimus non male. quid vis amplius o Censor? *Laureolam hanc non ausus sibi ascribere museum codicem ementiur*. In beneficio tamen tu pone. Immo, inquis, *isti quam Utopiae, has grates debere malamus*. Sed denuo in arenam descendis, & novam ordiris pugnam. Pro Scaligero stas, & hunc acriter defendis, Barthiumque corripis, ab hoc leviter recedentem. Tum eundem ad examen vocas atque: *Hic virum praestare te debuisti ex multis illa tua memoriâ & omniloqua lectione, ut alios quoque ita usurpasse ostenderes. Gravedinem putas pro quavis gravitate. Habe Apuleium: Plinium insuper, Augustinum denique sive potius Anselmum. Satini hoc à Barthio? Nihil minus. Exclamas enim Stentorea voce: Ohe! quam grave tibi est à nugis abstinere. Nihil enim illa, quae adduxti vel hilum huc faciunt, nisi ut eundem, qui semper, Barthium tete esse arguerent. Te agnoscimus ô homo: locutus es, vidimus.*

141. ABDATURVÈ DOMO.] Non bene ab Interprete exponitur. Ad Virgilium eundem est Georg. III.

Abde domo, nec turpi ignosce senectae.

Sed Servius non recte explicat, puto, quia non ad tuam mentem. ipsum autem locum à Barthio habes allegatum. Quid argutaris? de Canum delectu loquitur, ex quibus minus idonei abjiciuntur, ne matrem tot catulis alendis imparem frustra distrahant.

146. CORPORIBUSQUE] Quicquid lucis huic loco affers à Barthio mutuatus es: *Demetrius enim ille, quem tu ignoras, ut ipse ais, te jovit à Barthio in Adversariis allegatus. Hunc tamen Myope etiam minus videre afferis. Sed tu potius in sole caligas, qui non videas quam omnis sibi explicatio constet. A Gravitare, inquit, corporum futuri cursus celeritatem praenoscere potes: id est*

* Nam barbaram linguam non intelligo.

V v 2

est prout graves erunt vel leves, aptos ineptosque ad venationem judicabis. Demetrius quoque dum *graviores* praefert, non videtur tam respectisse ad celeritatem, quam generosam magnitudinem. Non est igitur, quod *Gesnero* alicujus erroris gratiam facias. Omnino enim utriusque generis canes opus sunt: & qui viribus praeclant & qui cursu. *Olympius* puto, hoc loco mendosus est. An enim verisimilis conjectura sit canem levi cursu fore, qui gravi sit corpore?

147. QUIN] Demetrium hic iterum adducis Barthii subsidio. Emendas etiam, ut homo es, cui omnia in proclivi. Dubitas deinde, an male citaverit Barthius, aut utrum ab alio perperam descripta habuerit. Tum hoc etiam sollicitaris, editusne hic liber, an MS. penes illum fuerit, te nunquam queres vidisse. Eximendus tibi scrupulus: videris enim penitus id libri ignorare. *Nicolaus Rigaltius* edidit, & hujus fidem Barthius secutus est. Tu eximius *καταγινώσκων* hoc ignores?

152. JUDICIO] Rhadamanto in hoc iudicio es severior: Barthium simul codice in exilium jubes facessere. Mitius saltem de Viro statuas: caeterum pro codice non adeo deprecamur. Sed tu prius in Maffyliam.

158. GENETRICE SIMUL.] Plebeja iterum convicia. vinci hic malo quam vincere.

159. PASCE SERO: PASSIM.] Sic legis, & bene: nec tuo tamen sed libri auspicio. Barthium cum suo ironice rides. Joci tuo genio digni.

163. PROMITTERE VIRE.] Sive *augere* malis interpretari sive *spondere*, parum interest discriminis. Tu tamen quasi de fortunis patriis agatur, contendis: aut verius dicam, vitiligas.

166. SAGINAM] Barthium sibi ipsi facis obloquentem. Caeterum non assequor, quo respicias. Nec enim editionem hic suam allegavit, quam nunc penitus dejectam auctoritate gloriaris. *Divine saepius, quam humane loqueris*, ô homo.

168. ET CRURA NUTANTIA.] Aldinam castigas, cujus vitio an beneficio, tua quoque legat *crura & nutantia*. Nec enim hoc admittis, licet probum sit, ad legem versus. Mimice etiam Barthium adducis, qui *vel Typographo tam crassam errorem corrigendum* fuisse judicaverit. Quicquid dicas de aliorum licentia, similem in Aurelio non persuaseris. Mendum puto, & rescribendum esse *nutantia*. Sic Horat. *pars multa natat modo recta capeffens, interdum vitiis obnoxia*. Glossae veteres, *Titubo, nato, vacillo*.

211. CORRUPTO SIDERE] De infecto aëre Barthius explicat. Versumque adducit Claudiani *Quid rigor aeternus coeli, quid sidera prosunt*. Tum alia. Negas tu & vis de peculiari astro.

Non decido. Docti videantur ad initium Satyrici Petroniani.

217. CUM GELIDUS] Barthium suo verbo arguis, quod nimium hic *ἰκνύει*. Paucis tu omni re-defungeris, & solam hic sitim intelligis, quae canes soleat in rabiem agere. Rerum omnium compendiarium invenisti.

231. QUIN ET TUSCORUM.] Olympium Barthius castigat, censoris Scaligeri iudicium secutus. Tu defendis contra utrumque: illi quoque novam invidiam confas, *suumque reum* (sic appellas miserum Scaligerum) nihil ais Barthii aut accusatione gravari, aut excusatione jurari, quas proferat modo accusator, mox ex accusatore male Patronus factus. Absurdissima omnia hoc loci: Scaligerum nominat, an accusat aut defendit? Utrumque licet, ubi deliquit humanitas, vel manum duxit veritas. Sed nusquam convicii occasionem mittis: vix accusari dignus, ne dicam defendi.

242. * ARMATA.] Vexatissimum clamas locum. *Nicolaus Loënsis, Swautius, Barthius frustra sunt, nec illis correctoribus autor eget*. Tu auspicaem admoves manum, & vulgatam sensu tueris. Deinde conjectas: *ambiat & palmas*. Censore opus est an haruspice nobis?

255. NEC NON.] Severe pronuncias: *non ferenda est ineptissimi conjectatoris temeritas*. Nullius uspiam: sed hic quae? *Obelo huic versum figere voluit*. Atqui salvo potest sensu abesse, & velut glossema videtur intrusus. altera tamen editio habet paulum saltem mutatum:

Nec non terribiles spirabile flumen abunde.

Provolvunt flatus.

Sic videtur omnino retinendus: scribendam autem *anhelis*, Sed cur *lumen* quod tu vis, & non *flumen* potius? Spumantes enim generoso impetu nares intelligit. Sed literae unius discrimen facile tibi donamus: abesset modo illa ubique viro insultans petulantia.

255. ANHELL.] Explicas: *non à Fatigatione, quod veritus videtur Barthius, cum mallet abunde sed animositate, & ingenti Spiritu ardentes intellige*. Nunquam illi hujus timoris in mentem venit: alium tibi sensum ejus exposui. Tum noluit abunde: emendat enim ipse *anhelis*. Sic vero in ipsius Notis legendum, ubi inficeti Typhothetae *anhelis* reposuerunt.

275. FLUMINA.] Vetus Barthii crimen: *consuetum agere*. Dicis, ô homo, nec unquam haëtenus probas. videnda tamen res: *Nomina* mallet scribi, quam *Flumina*; & quia vetus codex nihil mutat, retinet vulgatam. Taeder explicare, quam in illum injuriis sis. Judicabit, qui textum inspexerit.

311. TEM-

cat, acris in id mali efficaciac. Tu delitium appellas infano furore, aisque ipsam hic scabiem notari. Tum aliam quercum excutis, ut omnino ex sua mente Barthium deturbes, & ad bitumen illud virus transfers. Neutra via è regis est. Postremam vocem suspectam habeo, donec aut res ipsa, aut plures omnino codices approbent.

417. MISCUIT.] Structuram & ordinem dictionis vide. hiat, labatque. Nec palpo tamen Barthianam emendationem. *Misce* id. Unum, quod res est, non taceo: proniore sensu ita legi. Tu ad sacram tuam (saepius enim amplecteris) anchoram confugis. *Enallageu* dico, & hanc velut extremum auxilium depraedicas, inveherisque in Barthium ejus negligentem. Verba ecce tua! Nam, inquis, quod inconveniens hoc & *Grasiana* elegantia indignum esse censeat Barthius, ferri non potest ab iniquo censore, qui frequentem hanc temporis mutationem sive enallagen nuspam in toto *Gratio* observavit, eaque incuria hic ignorantiam quoque suam profutit. O miserum illum & vicinum naufragio! Tamen enatavit sine tuis illis tabulis. At alibi ea forte vel non visa vel omissa: nihil hic admittimus.

421. SIC MAGIS.] Sales hic iterum ex isto mari tuo hausti: Barthius haec mirifice distinguit. In tuis sane oculis, qui meris monstris insueverunt. Sed quid tamen miri? *Dic magis* ut nudis incumbant vallibus, aestus *Adventu*. Ride ô homo: lepida occasio est. Immo agis mimum, suaviterque ludis *Gratii* secutus vestigia.

Dic magis ut nugis incumbat Barthius ergo. Apium huc aut lauream! corona enim isti poetastro plectenda est. Hem ingenium tuum amoenum!

437. TÈ PRIMUM.] Vulcanus invocatur. An à poeta ipso, an à pastoribus? Prius tibi placet: cedimus. De voce *primum* controversiam facis, negasque idem esse, quod *principem*. Nec *Maro* id tibi, nec *Servius* persuadent. Tamen rationem apud Barthium habes redditam ex *Aurelio Vistore*. Sed nihil hodie credis. Carpis deinde Scholasticum (sic appellas) quod in *Servio* aliquid desideraverit. Immo concinnatorum ineptias perstringit, qui interpolare hinc inde ausi magnum illum Magistrum. Longa deinde virulentia ejusdem criminis accusas, quod *invisum*, *inauditum* à Schola exulem proscribat scholasticus, quem, si vel tria grammata bene intellexisset, nec haec ad *Gratum*, nec ex illis *Gratii* haec exponere satagisset. Ego haec non capio. Tu vero, cum Aristophane dicam

*Oùd' à tel écrivain jamais on ne se méprendrait **

• Ne tria quidem verba dicis, quin enoribiles.

Quia enim poetarum alter ex altero elucidari possit, aut ita commodum hic moneri? De invocatione quod affers, arduum est, & non nisi à te expectandum. Tum lucem affundis coniventi Barthio: *Ordo autem verborum de more inter se mixtorum hic est: Te primum; Vulcanus, incola sancto loci, pacemque tuam precamur*. O beatos omnes isto Oedipo! sed ne erremus, unum tantum vult participare isto radio. Barthio, non intelligentibus dicit. Hunc itaque felici sorte prae aliis natum! Modo absit nunc livor, & claudantur aliorum maligni oculi.

441. TER QUIQUE VOCANT TER.] Barthium aliquando laudas, & acceptam illi hanc emendationem refers. O mirum magis, quam si locusta pariat lucam bovem.

461. NEC MORA.] Hic denuo inveheris. Barthius his scripserat, sensu requirente. quo enim re noxia referatur, si tua lectio obtinuerit? *Vulgata* certe saniozem puto: *Haec mora*. Ex factorum enim studio, quibus describendis immoratus est, procrastinatio medelae enasci possit. Praecipit itaque urgente mali vehementia mature regnantem morbum excutere. Tuac mentiaccedam, si ita interpunxeris:

Nec, mora si medias exedit noxia fibras,

His fave praesidiis, adfellaque corpora mulce.

Regnantem excutens morbum Deus auctor, & ipsa
Artem aluit Natura suam.

Sensum facio: si jam mora invaluerit malum, ne Deorum praesidiis deprecandis diu attinearis, aut palpes affecta jam corpora. Ipse Deus ita suadet, qui morbis imperitas & Natura &c. Alia vero Barthianae lectionis mens est, & magis admitenda. Tu dum *vulgatae*, ut ais, *lippiisque ac* *tonforibus notae phrasi* studes à nemine intelligeris. Nullus enim sensus, si ita distinguas. Mitte itaque Barthium, ut sit qui semper Barthius, quem admodum ipse loqui amas. id est, alienus à tam pudicis nugis.

467. DIMISSA.] Nec hoc ad palatum tuum interpretatur. Sed totum te insipidum, qui non videas eundem esse sensum. Dimissa enim mendendi facultas, quin fere amissa sit? cum postea iisdem remediis locus non detur, vel praecipiti cura extrema salus tentanda sit. Haec enim *Gratii* verba diferte volunt.

474. SUBSIDUASQUE FRACES.] Barthius faces legit & quod invenerat, explicat. Tum monet in altera editione scriptum fuisse *foeces*, quod illi praefert enclitica extrusa. Tu oculorum illi usu denuo interdici, aliisque id negotii relinquis, ut videant, quam fuerit oculatus. O Ho-

ui-

minem acutum, ac urbanitatis verniliae fontem!

507. TERRENA SYENE.] Non aliter Barthius legit: adeoque explicat, quod montosa, nec obvia fluminibus fuerit. Movet me tamen, quod Stephanus describit πόλιν μετὰ Αἰγύπτου καὶ Αἰτωπίας ἐπὶ τῷ Νείλῳ. Sed dictam sic puto à ficitate. arenosa enim ac fitiens imbrium audit Lucano lib. VIII. Pharfaliae.

*Nam quis ad exustam cancro torrente Syenem
Ibit, & umbrifera fccas sub Plejade Thebas
Spectator Nili.*

Sed ô optatum finem! *Interpres*, inquis, *hoc quasi Corollario animadversiones suas & Gratium absolvit.* Hoc an illud culpas, an utrumque? At Barthius rationem reddidit definendi: quae restant, inquit, in veteri editione non apparent: ideoque & nos haec finem commentationi dabimus.

Nam nulla vis humani ingenii lacunas illas explebit, ut à Gratio scriptum est poema. Tu tamen fecisti. *Diis geniti potuere* --- quid enim tu humani in tota hac scriptione prosteris? Sed fallor, qui finem hic puto: addis etiam unum. 521. STERILIS.] Breviter hîc tanquam in procinctu & jam abiens: *Barthius in Adversariis laegi vult*

Sterilis quocunque remisit

Terra cibis: tennesque sitim pote ducere rivi.

Iterum tangis illum librum? libas tantum, abique velut musca. Sed adhuc Stadium unum decurrendum est.

ὁ ποταμὸς λίγας ἀγὲρ κινεῖ' ἔπη. *

* O quam multa jam & stolidi verba effudisti!

AD

NEMESIANI CYNEGETICON.

Ethunc libellum inspiciam, communi sorte affictum. Isti quoque Barthius salutarem manum admovit, & quid dubitem te censoriam? De ingenio tuo facile conjicimus, petulanti, seditio, nec hîc cessasse illam virulentiam, quam propriam habet. Nihil tamen praeter solitum expectes: Jocos ad convicia, lususque intra modestiam constitutos. Eruditi nihil profitemur inscriptione amoliendis calumniis destinata.

3. PANDIMUS.] In Scaligerum vehementius an Barthium inveheris? uterque *Aurelio* hoc indignum putat. Immo breviter illum absolvis: hunc longius insectaris, quod excusare voluerit in *Scaligero*, dein locum emendare. Scribit *Pandimus* & genuinum putat, quin & Sacramento contendit. Tu lepide hoc enotasti aisque *omni sacramento Divae Critices id asserere.* O profanum Barthium & irreligiosum, qui hujus Deae Numen sanctius non habuerit. Ita tamen scriptum exhibuit cariosus ille codex in Coenobio ad Sylvam Herciniam repertus. Hunc tu ex *Atopia* & *Utopia* oriundum appellas non novo jam convicio. Tum & omnem ei pariter ac juramento fidem negas. O ne primis quidem hujus Divae religionibus imbuti! *dabis improbe poenas.*

5. CASTALIUSQUE.] Iterum designas minus cautum *interpretem* solenni formula: *sequentia non satis bene consideravisse.* Scribendum autem esse

Castaliusque mihi nova pocula fontis alumnus.

Nec hoc diu meditatam videtur. Pythaeum potius sequere dextre & attente scribentem:

Castaliusque mihi nova pocula fontis alumnus.

22. DIXISSE.] Mendax ille codex denuo vapulat. nescire te hoc nolui Lector.

54. PLACIDIS RIPIS.] Quis nesciat ripas fluminum *placidas* dici posse? Appulsus enim lumbentium aquarum, qui in littore marino formidolosior, quietis blandimentum est. Tamen *placitis* legi possit ob animalis, cujus hîc mentio, tum Naturam, tum nomen.

64. DIVI CARI.] Ad *Carum* solenni more suum Cynegeticon Nemesianus pericripit. Nec insolens adeo viventibus, Numinum appellatione blandiri, si vel solos, Martialem & Statium monstrosissimi hominis exquisitissimos adulatores inspicias. Cedam tamen, quae mens tua est, inchoasse Poëtam vivente Caro opus suum, mortuo absolvisse. Idem Barthius conjicere potuit, si lituisset universam, qua ruri destitutus est, Bibliothecam, & Historiam excutere.

65. FRATERNO NUMINE.] Genios principibus suis singulos attribuebat antiquitas: per quos summa erat religio jurare. Hi mentem & consilia eorum dirigere fingebantur ad felices eventus. Tales ex Barthii sententia his quoque fratribus adscribit Nemesianus. Tu de ipsorummet numine capis: & hoc licet respectu ad priora. Sed de *augis* olidam cantilenam quid reperis?

73. VIO-

OPTIMO AC STUDIOSSIMO
 ADOLESCENTI
 LUCAE TURRIGIANO
 ROBERTUS TITIUS

S. P. D.

Ecisti tu quidem benigne, ac perhumaniter adolescens optime, qui nullo meo merito ductus, sed ipsa duntaxat naturae tuae bonitate persuasus eam istius egregiae tuae erga me voluntatis significationem praebuisti, qua ego maiorem vix fieri posse arbitror. Nam licet munus ipsum, quo me non ita diu affecisti, per se ingens, ac perhonorificum videri debeat, suavissimus certe ille sermo, quo te, resque tuas omnes meis commodis paratas, atque expositas esse mihi significasti, omnem prorsus humanitatem longe superat, quocirca isthoc insigni facinore adeo me tibi devinxisti, ut quia grati animi testificationem aliquam tibi modo praebere nequeo, vitam mihi insuavem, ac pene acerbam putem: ita enim sum a natura comparatus, ut unus omnium, aut certe unus ex pluribus molestissime feram, si quando officiis, aut beneficiis a quoquam superer: verum tamen ea potissimum ratione me interdum consolor, quam a prudentissimis, ac sapientissimis viris accepi affirmantibus magni animi esse officii alterius oblivisci, meminisse sui. Ac sane, si te probe novi, haud magnopere sollicitus esse debeo de referenda tibi gratia; id quod tua nimirum singularis efficit humanitas, quamquam nulla prorsus ratione id consequi possem, cum laudem hanc semper quaeras, spem omnem ut adimas grati animi declarandi ei, in quem beneficium collocaris. Atque haec cum ita se habeant, non iccirco partes meas oblivisci potui, hoc est numquam non cogitare destiti, quonam tandem pacto ingrati animi notam penes alios effugere possem. Itaque mihi me, meamque omnem suppellectilem diligenter ac sedulo excutienti, nil omnino aptius, atque appositius, quod nunc tibi mitterem, sese obtulit, quam Commentarius in duos politissimos Poëtas superioribus diebus non indiligenter,

X x

ut

ut puto , a me confectus. Hujusmodi autem fere sunt munera , quae potentes amici , a nostri ordinis hominibus exspectare possunt , ac vero debent. Verba enim pro factis *rependere consuevimus* , quae tamen verba sunt qui auro , ac gemmis preciosiora deputant , quorum in numero tu merito collocandus es , Luca Turrigiani , siquidem cum divitiis undique affluas , idque aetatis sis natus , ut abs te voluptatum illecebras perquiri , quam virtutem ipsam diligenter ac studiose colis ex aliorum , licet prava , consuetudine haud omnino dedeceret : ea tamen est naturae tuae bonitas , ut illis inutilibus , ac perniciosis avocamentis praetermissis ad literarum studia animum appuleris , inque eis adeo profeceris , ut aequales tuos nobiles adolescentes longo jam superes intervallo. Nam quod alii tempus ludo , ganeis , aut etiam scortationibus impendunt , tu id totum bonis artibus , & ingenuo adolescente dignis impertiris. Unde prudentiorum , doctorumque hominum , ac spectatae virtutis amorem , ac benevolentiam tibi comparasti , quorum studio ac praeceptionibus informatus in eum adolescentem evasisti , qui aequales paucissimos , superiorem certe habeas neminem , ut de te nihil non magnum , atque excellens post hac sperare liceat. quocirca , ut aliae causae abessent , non fuit mihi diutius quaerendum , cuinam potissimum hos meos labores nuncuparem ; nisi si in eo fortasse alicui reprehensioni affinis esse judicabor , quod nimis tenuem rem , atque exilem tibi offerre non sim veritus : sed sic habe : hujusmodi levia in serias res nos perducere , atque ad illa , quae maximi sunt momenti , viam facillimam , & compendiariam sternere consuevisse : praeterquam quod tempori ipsi volui inservire. Nam cum jam autumnus appetat , ac tu pulcherrimum tuum suburbanum , aut alias etiam villas a majoribus tuis magnificentissime constructas identidem petere soleas , haud omnino alienum videri debet , si tibi modo rusticanti Nemesiani , & Calphurnii Eclogas legendas praebeo , quas insuper , ut aliquod meae erga te observantiae certius atque expressius testimonium exstaret , nostrorum commentariorum accessione libuit exornare. Hos tu Poëtas cum prope fontem aliquem sub amoenissimis arboribus in molli gramine confederis , quasi ludens interdum lectitabis , ut sic a piscandi , sive aucupandi , aut etiam venandi labore cessans haud inutili tamen otio te recrees : ego vero eos tibi auctores commendare non debeo , qui satis superque suo ipsi merito doctorum hominum benevolentiam , & amorem jam diu collegerunt ; quamquam haecenus mala omnino gratia iis relata videri possit ; cum
in

in tenebris , ac situ tam diu jacuerint negligentia nimirum dumtaxat typographorum , qui pulchrum a turpi , utile ab inutili , rectum a curvo dignoscere nequeunt. De mea porro industria , quam in hos commentarios adhibui , nihil praeterea dicere habeo , totum enim judicio tuo permitto , cui si meum hunc laborem non omnino displicuisse intellexero , posthac operam dabo , ut longe majora , ac praestantiora a me accipias. Nam tempus illud , quod a juris prudentiae studiis & negociis familiaribus vacuum mihi relinquitur , libenter in mitioribus disciplinis consumere soleo. Interim habebis munus ab homine tui studiosissimo concinnatum : quod si tuos in eum meritis dignum non videbitur , at erit certe , quale ipse hoc tempore praestare potest , id quod penes te perinde valiturum spero ac si cunctis esset numeris absolutum.

Vale. Florentea

Kal. Octob. c1o 10xc.

E P I S T O L A

R. D. HUGOLINI MARTELLI

EPISCOPI GLANDATENSIS.

In qua loci aliquot horum Poëtarum vel declarantur vel emendantur.

H U G. M A R T E L L.

ROBERTO TITIO

S. P. D.

*M*unus mihi a te percommode redditum fuit , Titi mi , neque aliud suavius pro tempore , vel magis animo meo salutare potuisse accidere , comperio. In luctu jacebam , eoque consternatus luctu eatenus , ut quando me , vel qua ratione ab acerbissimo dolore , ac moerore vindicare possem , non cernerem. Carissimum atque amantissimum fratrem nuper amiseram CAROLUM , virum optimum : Heu quem exitum lacrimarum

Xx 2

6

Et squallores in hac vita unquam invenero? Amores ac deliciae meae omnes uno ictu conciderunt: fratrem amabilissimum amisi: sed cur fratrem voco, Et non potius mei, suorumque reliquorum fratrum vere parentem, qui nos cunctos, ac singulos, (Et vero permulti generis utriusque fuimus germani) tanquam diligens, providens, Et studiosus pater alter (viventibus adhuc optimis parentibus) rexit ille, instruxit, adjuvit, atque ad vitae normam, ad quam quisque destinatus erat, cura, sedulitate, labore, opibus etiam suis illexit, impulit, ac prope collocavit? Fuit enim CAROLUS MARTELLUS frater, ut in omnes quos norat, vel quibus cum agere quicquam aut privatim, au in aliquo publico munere posceret usus, ingenio perquam amabili, Et fide integerrima, sic adversus fratres ac sorores ad mirabili, Et plusquam paterna caritate, benevolentia, providentia, liberalitate. Caeterum laudes ejus persequi hoc loco non est animus, tantum te, munusque gratissimum tuum his verbis ornatum, Et dilaudatum velim, quo desiderium meum, tanquam divino, immissoque divinitus pharmaco vel absterfum, vel certe mirum in modum delinitum atque imminutum sentio. Nam statim atque Nemesianum tuum cum parte Calphurnii (tui enim jure; qui per te reviviscunt poetae boni) ejusque primores versus legi, de fratris dormitione in Domino bene ominari placuit, in hos autem omnium primos incurrit oculus:

„Quem nunc emeritae permensum tempora vitae

„Secreti pars orbis habet, mundusque piorum.

In fratris Et enim dulcissima memoria atque amore defixus animus de fratre Vatem Vaticinatum sibi persuasit: uti quae paulo post sequuntur, fratri Carolo perbelle convenire censebamur, Et lacabamur:

„----- plenum tibi ponderis aequi

„Pectus erat, tu ruricolum discernere lites.

„Assueveras, Varias patiens mulcendo querelas

„Sub te juris amor, sub te reverentia iusti

„Floruit.

Haec atque id genus plurima de illo verissime pronunciata in ea prima Ecloga, quantopere tristem animum, moeroreque plane confectum relevarent, explicari vix potest? Quid enim lugentibus carissimos, Et amicissimos accidere jocundius potest, quam laudes illorum recolere, quae si per laudatos viros celebrentur, tum illae demum cum voluptate maestitiam temperantes, luctus tristissimi acerbiter frangunt Et mitigant. Itaque ut dicere inceperam, valde opportunus, ac propemodum necessarius mihi tuus libellus allatus est, qui praeterquam quod felici, Et auspiciata quadam fratris recorde-

*atione ex antiqui & nobilis vatis carmine me non mediocriter recreavit, tuis quoque doctissimis, ac suavissimis Commentariis plane exhilaravit. Animus namque semper discendi & nova percipiendi cupidus, dum tua per-
lustrando multa sibi haecenus incognita docetur, plura jam dudum oblita reminiscitur, in nonnullis etiam, ut fit, in diversa abeundo subsistit paululum, & a luctuosis tantis per cogitationibus feriatur; ad sese tamen redit, & secum habitare incipit. Verum enim vero in tuis perlegendis, quia tantum levaminis nactus sum: age experiamur, num in iisdem illis tuis meditandis, & perscrutandis, stylo etiam prosequendis, opis tantumdem, & solatii, vel etiam aliquanto amplius auferre detur. Ut enim scriptio majorem aliquanto intentionem animi, quam lectio requirit, ita sperandum est in scribendo multo plus, quam in legendo cunctos sensus & universam mentem ab aegritudine, & tristibus cogitatis posse averti, & si animum intendas acrius, diutiusque, etiam radicitus evelli. Ergo per singula Eidyllia quae meditabar cursim, annotabo sigillatim.*

HUGOLINO MARTELLO

EPISCOPO GLANDATENSI

Salutem dicit

R O B. T I T I U S.

URget me typographus compendii sui causa mirandum in modum, & de cunctatione assidue mecum queritur. Nam spem bonam concepit rei suae augendae distractione exemplariorum ab interitu quasi quodam vindicatorum Poëtarum: itaque non licet mihi tuis eruditissimis literis in praesentia pluribus respondere: ac fiet fortasse, ut alias, cum plus otii nactus fuero, ex asse tibi satisfaciam. interim visum mihi est e re studioforum tuam Epistolam huic meo operi attexere, quod aequi bonique consulas velim. Cursim, ac valde properanter haec scripsi, cum in officina cum operis typographicis colluctarer. Vale.

Xx 3.

JA-

J A N I V L I T I I
P R A E F A T I O
I N
N E M E S I A N I E T C A L P U R N I I
E C L O G A S.

NONDUM me poenitet conjecturae, qua, cum super Nemesiani nomine ad initium Cynegetici praefarer, non illius has IV Eclogas, sed Calpurnii quoque cum reliquis septem esse hario-
labar. Praeter enim illas, quae inibi positaë, rationes, accedit aequalis illa ubique Virgiliani Bucolici imitatio, & expressio: tum oeconomia, quamvis semper ex aliqua Maro-
nis Ecloga petita, nusquam tamen eadem: exceptis utriusque Bucolici Eclo-
gis secundis, in hos DONAGE, in altero CROTALE inscriptis, quae non
tantum eundem ordinem, sed & verba quam multa invicem servant &
tota commata, imo integros etiam versus ex altera sequenti Eclogae III. in-
servuit Calpurnius. Quod quidem ut unice excipitur, ita plurima exempla
in summis utriusque linguae vatibus habet; Homerum & Virgilium dico,
ut alios omittam, qui vel eodem libro versus aliquammultos, ne verbo qui-
dem mutato, vel diversis quam saepissime repetunt. Sed, quanquam non
temere coniecisse videar, ne, quod incertum est, nimium super eo conten-
dam, pluribus id urgere supersedebo, ut & ipsi Lectori de eo arbitrandi
locus relinquatur. De ordine, quem servavi in excerpendis hisce lectioni-
bus, est item quod dicam. In textum recipiendis aliquot emendationibus,
non adeo quidem Editionum consensum (nam Parmensis, Aldina, ejusque
simia Augustana, & Florentina Titii ita inter se consentiunt, ut ovo pro-
gnatas eodem jures) quam vel principem autoritate Romanam, vel emen-
datissimam Pythoei secutus sum: aliquoties etiam meo remigio & judicio per
vexatissimos scopulos velificatus sum. At vero in enotandis editionum va-
riationibus nullam seposui, quae notatu dignum aliquid haberet: ita ut qua-
rundam, sed maxime Romanae, naevos saepe expresserim. Barthianam
quod attinet, nihil fere in ea deprehendi, in quo à Pythoeana matre sua dis-
ce

cederet, quod non ab illius incogitantia, & familiari in exscribendo supinitate profectum esset. Hoc tamen, quod promiseram, praestiti, ut quicquid ille sua fide ex Germanica & Tigurina citavit, eadem fide habendum exhiberem. MSS. codicum lectiones, quas postea in Adversariis dedit, etsi nunquam ipse inspexerit, sed vel ex Titii commentario vel à Gebhardo descripserit, minime tamen sprevi. Isthæc enim mihi, qui nullum in scriptis vidi, tanquam *κατάληπτα* sunt. Praeter hanc, quam dixi, lectionum enotationem, quamplurima insuper loca ex Maronis Bucolico, quæ verbotenus expressa essent à nostris, suo quaque loco applicavi: reliqua, quorum oeconomiam servaverant verbis aliquantum immutatis, obiter indicavi. Caeterum & loca aliquot, ut necesse erat, illustravi; sed ita parce & strictim, ut aliorum potius autorum verbis, quam meis, sensum aperirem. Evitavi certe, quod agendum erat hoc compendio, omnem verbositatem, cum ipsi per se auctores adeo plano, & qui rusticos decet, in affectato sermone agant, ut nihil minus quam commentarii ubertatem & fastum ferre posse videantur. Virgilius quidem, quamquam palmam unus omnibus per omnia praecepit, tamen multa in bucolico suo habet, quæ remorsos saepe ungues, & infinitam illius eruditionem, quam rusticam simplicitatem, magis referant. At nostri hi longo ab aetate illius intervallo remoti ipsa humilitate suae primas post illum in hac materia nihilominus merentur. Pares ubique inter se, & similes sui, nihil inflatum, nihil turgidum habent: raro etiam saeculi sui inficetiam & barbariem profitentur. Hoc in genere praemonuisse sufficit, ne ad Titii, Martelli, & Barthii superfluos commentarios recurrendum censeam, qui vel mole sua, ut tot ineptiarum cumulos taceam, plus efficiunt, quam prosunt. Ad rem, ne quid morer, accedo.

E D I T I O N E S B U C O L I C O R U M.

- R.** Romana 1471. quae post Silium, xi. Eclogas sub C. Calpurnii nomine repraesentat . & princeps procul dubio omnium est, sed nunquam expressa, nisi valde fallor.
- V.** Edita Parmae (ut inibi additur) *per Angelum Ugolettum è vetustissimo atque emendatissimo Thadaei Ugoletti codice è Germania allato*, &c. circa annum 1500. habet etiam Nemefiani Eclogas iv. post Calpurnianas.
- B.** Bononiensis 1504. per Caligulam Balazerium, Civem Bononiensem, regnante III. Joanne Bentivolo ii. Patre Patriae, cum Commentariis Diomedis Guidalotti Bononiensis.
- F.** Florentina 1590. cum commentariis Roberti Titii & Hugolini Martelli Episcopi Glandatenfis * citatur à Titio alia Florentina Juntae 1504.
- MS. Pal.** Sunt variationes scriptorum codicum Palatinae Bibliothecae, quas citarunt Gebhardus, & Barthius, sed tantum in Adversariis suis.
- MS. Tit.** quas Titius ex scriptis libris allegavit.

M. AURELII OLYMPII
N E M E S I A N I
Poëtae Carthaginiensis
B U C C O L I C O N
ECLOGA I. EPIPHUNUS.
TIMETAS, TITYRUS.

Um fiscella' tibi fluviali, Tityre, junco
Texitur, & raucis resonant tua rura cicadis:

In-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

EPIPHUNUS] Pythoeus ita Eclogas hasce inscripsit, ex eodem, nisi fallor, codice, ex quo multa loca satis feliciter immutavit. Pleraque tamen, ut & hanc, ex Florentina Juntae citat Titius. Sed omnes fere, aequae ac haec, insulae & à sciolo quodam profectae sunt. *Epiphunus*, vel potius *Epifunus*, composuit ille ex *in*, & Latina voce *funus*, ut Graecam, *ἐπιφύνης*, quomodo inscribendum erat, exprimeret. Reliquae omnes Edd. ignorant hasce inscriptiones. R. tamen materias Eclogarum semper praefigit, & ipsos interloquutores. Sic a. hic habet: *In hac Ecloga tractantur laudes Meliboei vita defuncti. Interloquutores Amyntas & Tityrus amici.* in al. omn. *Timetas & Tit.*

1. *Dum fiscella*] Virg. Ecl. x. *Dum sedet, & gracili fiscellam texit bibisco.*

2. *Resonant tua*] *Imitatur rura* R. Virg. Ecl. ii. *raucis* [] *resonant arbusta cicadis.*

N O T A E.

1. **D**UM FISCELLA &c.] Evicit tandem eruditissimorum Virorum sententia, existimantium has 4. proxime sequentes Eclogas Marcum Aurelium Nemesianum auctorem agnoscere, non Calphurnium, veluti quidam falso crediderunt, itaque tanquam de re transacta, silentium agam, nec de ea cum quoquam amplius concertabo. Codices Florentinae impressi apud Junctam anno partae salut. 1504. hujus Eclogae titulum prae se ferunt *Epiphunus* ab argumento nimirum poematium, in quo Meliboei defuncti laudes à Timeta commemorantur, quae tamen in-

scriptio abest à nonnullis exemplaribus, quae inspexi; Theocriti quoque Idyllia duplici titulo interdum inscribuntur, ut *ἐπιφύνης* & *Βίωσις*, & *Ἀδάμιος*, atque hanc epigraphen appinxit etiam Themistius secundae Orationi, in qua Patris sui demortui laudes recenset, ipsique encomium facit, similis inscriptio citatur Varronis Libri, quae tamen alicubi mendose legebatur *Epifationibus*, cum scribi debeat *ἐπιφύνης*: Platonis quoque Dialogi, vel omnes, vel certe plurimi duplicem titulum prae se ferunt; sic & Sermones Dionis Prusensis: sed & aliquot Virgilii Eclogas hac

Yy

ra-

VARIARUM LECTIO NES JANI VLITII.

3. Incipe, si quod] si quid R. Virg. Ecl. v. Incipe, &c. & iterum post, Incipe. Ecl. ix. Incipe, si quid habes. ut hic R.

NOTAE.

ratione inscriptas esse, licet observare. Caeterum exorditur Timetas à temporis opportunitate, cui & illud insuper accedit, quod inceptum opus non propterea interrumpi affirmat, ait enim, interim, dum tu, canis, inchoatam fiscellam pertextere poteris, sic apud Maronem;

„Haec sat erit, Divae, vestrum cecinisse Poëtam,
„Dum sedet & gracili fiscellam texit hibisco.

Est autem fiscella vas, ubi rustici calcos exprimunt, ita enim exponitur haec vox ab Onomastico Latino: Graeci vocant κερμάθων τάβιον, & ταρόν. Julius Pollux inquit, ἵτερον δὲ ἡ βίβλις, ἀλλὰ καὶ σκευίδιον, καὶ φορηδόν, καὶ φορητικόν, καὶ φορητικόν, καὶ ταράχης, καὶ καλαθίστης καὶ ταρόν. ἔτι δὲ καλαθίστης πλέγμα, ἢ δὲ ὄγκος ἐξέχων τρυγός. rursus, capite, quod hoc statim consequitur τάλαρον, τρυγομήνη. ἔτι δὲ αἱ καλοῖς τὰ ταράρον, καὶ ὁ χλωρός τρυγός ἱμνήν. Calpurnius.

Sed mihi nec gracili sine te fiscella salicis,
Texitur & nulla tremuere coagula lactis.

Tibullus quoque ait:

Dum fiscella levi detexta est vimine junci,

Raraque per nexum est via facta sero.

Divus Hieronymus ad Rusticanum Monachum:

„Cor tu in usus tuos successura non praeparas? vel fiscellam texo junco: vel canistrum lentis plecte viminibus.

Hanc alibi hic noster appellat calathum:

Ipse ego nec molli junco, nec vimine lento
Perfeci calathos cogendi lactis in usus.

Tale quippiam significavit Maro, cum dixit:

Quint tu aliquid saltem potius quorum indiget usus
Viminibus, mollique parvas detexere junco? TITIVS.

1. JUNCO] Salicium texendae fiscellae requirit

Calpurnius Eclog. III. iisdem pene verbis,

Sed mihi nec gracilis sine te fiscella salicis

Texitur —

Tibullus lib. II. Eleg. III.

Tunc fiscella levi detexta est vimine junci,

Raraque per nexum est via facta sero.

Junceae fiscellae apud Columellam lib. XII. cap. XVII. Qui & picandas fiscellas uvis capiendis villicae praescribit cap. XVIII. ejusdem libri. Suae autem inter texendum canat exemplo Virgili Ecloga x.

Haec sat erit, divae, vestrum cecinisse Poëtam:
Dum sedet & gracili fiscellam texit hibisco. BAR-
TIUS.

2. RAUCIS RESONANT TUA RURA CIGADIS:] Summum diei calorem notat, quo nimirum cicadae maxime obstrepere consueverunt. ob frigidam nempe corporis constitutionem ipsos non canere scribit Theophrastus, quoad Sol jam procedente die incaluerit: sic Virgilius Bucolicis:

At mecum raucis, tua dum vestigia laetro,
Sole sub ardenti resonant tua rura cicadis.

rursus in Georgicis:

Inde, ubi quavis stirps coeli colligeris hora,
Et cantu querulas rumpunt arbutus cicadas:

Iterum in Poëmatio vocato Copa:

Nunc cantu crebro rumpunt arbuta cicadae:

Lucanus in Panegyrico:

Sic & Aëdonia superantur voco cicadae,
Stridula cum rapido faciunt convicia soli.

Sic etiam Theocritus Idyllio:

Οἱ δὲ πολλοὶ συνεαῖς ἐρεδάμῃσι ἀνδράκοντες
Τένχης ἀνδραγίδους ἔχον πόνον. rursus Idyllio:

— ἦναι τινὲς

Ποσειδῶνος ἐόνης πεφυλαγμένῃ, ἔνδεσσι δίδραν.
Ἄχρ' οὐ ἀνεμῶνισσιν.

Hesiodus quoque hac periphrasi utitur: οὐ ἐργαίς, & οὐ ἀπιδῷ cum meridiem significare vellet. TIT. In foribus ajunt, sed ego in in ipsas fores incurrebam, atque anceps ibi subsidebam. Nam cum rura Tityri Cicadis resonare, dicantur, (hoc jam sole incalcescente fieri compertum est) non sat convenire bene id videbatur cum eo quod ros, & primi clementia solis greges ad pastionem invitarent. Sed non ad Clepsydram metiuntur Poëtae momenta temporum, oratorum instar vel Astrologorum, sat illis sit (praesertim si ruri habent) diem quem vocamus artificialem in tres partes divisisse, matutinam, meridianam, vespertinam; totam illam matutinam, quae suos habet gradus, primum solem vocari recte, quis neget? at in ultimo primae hujus partis gradu cicadis arbuta resonare, nullam solis inclementiam adhuc sentiri, rosida gramina superesse allucubi, nullus vetat. Eadem itaque ipsa hora, qui nostram dictam tertiam paulo antecedit.

Compositum. nam te calamos inflare labello

Pan

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

4. Calamos inflare] Virg. Ecl. v. Tu calamos inflare leves, ego dicere versus.

NOTAE.

& primum solem, nec inclementem ferimus & Cicadarum strepitu nostrae obsurdescunt aures: pingui namque Minerva haec tractant Poëtae (uti dicebamus) praesertim rustici, quemadmodum pingue & illud nasutis hominibus foret, dum semiborae spatium vix consumitur in his cantandis, quae in laudem Moelibeae afferuntur, integrum diem a prima hora usque ad extremam posuisse, concluditur enim

„Sed iam sol demittit equos de culmine mundi
„Elumineos suadens gregibus praebere liquores.
MARTELLUS.

2. CICADIS:] Musicum maxime hoc animalculum putabant veteres, idque venerabantur, quasi ideo à natura conditum ut cantu levaret labores agricolarum. Unde Μουσὸν ὄρνις appellant. Anacreon.

Εὐ καὶ τίμιον βροχῆς
Θέρει γλυκύς ποθός
Φιλῆς μὲν οὐκ ἔστι μέλας.
Φιλῆς δὲ ποθὸς αὐτῆς.

Theocritus aliquot locis summam cantus suavitatem illi tribuit. Apud quem plura lege. matutinum earum cantum laudat Nemesianus, quia is sole incalente flaccescit. Phile.

Οἱ δὲ νυκτερινὰ ἱμνοῦντο δρόνι
Τὸν ῥοῦμον αὐτοῦσις εἰς μεταβολῶν,
Ὅταν τὸ θερμὸν τῆς τοῦδ' ἀναπῆν,
Καὶ τὸν ἀγῶνις τὴν μέλιν' ἔχουσι. BART.

3. INCIPERE, SI QUID HABES] Haud aliter Maro:
Incipe si quid habes, & me fecere Poëtam
Pierides — TIT.

3. GRACILI SUB ARUNDINE] Eodem pacto Virgilius:
Ille ego, qui quondam gracili modulatus arena
Carmen: —

& reliq. sic etiam Petronius Arbiter:

Et viridi iunco gracilis pendebat arundo.
Alicubi Virgilius tenuem appellavit:
Sylvestrem tenui Musam meditaris arena:
& Leves calamos Ecl. 5.

Tu calamos inflare leves ego dicere versus:
Tibullus arentem vocat lib. 2.

Et satur arenti primum est modulatus arena,
Carmen —

Significat autem Nemesianus τὸς βροχῆς & pastoritios versus. TIT. Gracile carmen, graciliisque sonus pro tenui Poëtis. Virgilius Culice.

Lusinus Oclavi gracili modulante Thalia.

Idem.

— Gracili modulatus arena.

Carmen.

Quo alludit noster. Propertius libro II.

Hic me tam gracileis retuit contemptore Musas,
Jussit & Ascracum sic habitare nemus. BART.

3. SUB ARUNDINE.] hoc est, ad modos fistulae. Modimperante fistula compositum, cujus sonus ad ejus modos congruat. Nam talia Bucolicorum carmina. Hinc Ecloga. II. v. XIX.

Atque sub hac platano moesti solatia casus

Altermant, Idas calamis, & versibus Alcon.
Sic inf. Tityrus se dicit versus calamis cecinisse.
v. XI. qui cani fistula simul & voce possent. Sub fistula canere dictum, ut sub aliquo aliquid opere, ad ejus scilicet nutum. Tibullus.

Nunc Jove sub domino caedes, & vulnera semper.

Propertius lib. III.

Non ego velisera tamidum mare fundo carina,

Tota sub exiguo flumine nostra mora est.

Idem lib. IV.

Militiam Veneris tacitis patiere sub armis.

Virgilius lib. XII.

Cuncta Pater, qui bella tuo sub numine torques.

Bella sub tuo numine, est, tuo nutui subdita BART.

4. NAM TE CALAMOS] Occupatio ad excusationem imperitiae: Pan autem fistula canere primus instituit, ut ipsum artis ejus peritissimum fuisse liceat existimare. Virg. Ecl. 2.

Pan primus calamos cera conjungere plures

Instituit: rursus 8.

Panque qui primus calamos non passus inertes.

Hic noster paulo inferius:

Namque fuit dignus senior, quem carmine Phœbus,

Pan calamis, fidibusque Linus, modulatis Orpheus

Concineret. TIT.

4. CALAMOS INFLARE.] Virg.

— Tu calamos inflare leves. BART.

xy 2

5. PAN

- 5 Pan docuit, versuque bonus tibi favit Apollo.
 Incipe, dum salices hoedi, dum gramina vaccæ
 Detondent, viridique gregem permittere campo
 Et ros, & primi suadet clementia folis.

TIT.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

7. *Detond.*] *Detrudent*, vir. greges promittere R.

NOTAE.

5. PAN DOCUIT.] Ab ipso Deo doctum senem ait. Pan autem primus calamos cera conjungere plures instituit. Virgil. Arrogantius etiam ille apud Maronem.

Pan etiam Arcadia tecum si iudice certet,

Pan etiam Arcadia dicat se iudice vislum.

Modestius Theocritus, qui alteram à Pane coronam.

— ἀλλ' ὃ καὶ τὸ

Συρίδις: καὶ πάντα τὰ δάκτυλον ἄλλαν δάκτυλον.

Paria cum nostro apud Calpurnium Ecloga II. BART.

5. VERSUQUE BONUS] Doctus, peritus, sic Graeci usurpant voces ἀγαθός, ἐσθλός, Sophocles dixit: οὐκ ἔστι τὸ ταύτ' ἀεὶ καὶ κρίσιμον ἔστι. Virg.

— Boni quoniam consedimus ambo,

Tu calamos inflare leves, ego dicere versus.

Valerius Flaccus:

Tu medias gladio bonus ire per hostes.

Euryte.

Probe autem dictus est Apollo canendi peritus, namque ipse artis musicae inventor creditus est, unde Tibullus Carminis auctorem ipsum appellat.

Nec prosunt elagi, nec carminis auctor Apollo. TIT. Virg.

— boni quoniam convenimus ambo

Tu calamos inflare leves, ego dicere versus.

Sed Bonus hic potius ad Apollinem referas. Ut trumque enim propitium canit homini, Panem & Phoebum. BART.

6. DUM SALICES HAEDI,] Virgil. non me pascente capellae Florentem cythisum, & salices carpiss amaras. Calphurn. Meteneras salices jurat, aut oleastra putare. Et gregibus portare. TIT.

7. DETONDENT,] Decerpunt, pascuntur. Virg. Aen.

— Equos in gramine vidi

Tondentes campum late candore nivali.

& in Culice:

Tondentur tenera viridantia gramina. morsu.

Non multo post locutionem hanc ita variavit:

Decerpunt gramina tauri. TIT. Virgil. Cul.

Tondentur tenero viridantia gramina morsu.

Idem Eclogis. Georgicis. Aeneide. & tondere est carpere. Propertius libro III.

Nunc violas tondere manu, nunc mixta refero

Lilia virgineos lucida per calathos. BART.

7. PERMITTERE.] Eleganter Calpurnius pecori campum dare. Ecloga quinta. BART.

8. Ros.] Calpurnius Micone.

— ante diem pecus exeat, humida dulces

Efficat aura cibos, quoties fugientibus Euris

Frigida nocturno tinguntur pascua rore. BART.

8. ET ROS, ET PRIMI] Vocat primum solem, cum primum exoriri incipit, sicut primam aetatem Virgilius:

Vix prima inceperat aetas.

Horatius: primam noctem appellat, cum primum obtenebrascere incipit:

Prima nocte domum claude.

Martialis quoque pari ratione prima flumina vocavit, unde ea primum fluere incipiunt, quod caput alias appellamus; ita supremum solem ex adverso dixit Horat.

Supremo te sole domi Torquate manebo.

& supremam diem.

Suprema citius solvet amor die.

Porro greges bene mane pastum mittere oportere docet etiam Calphurnius. Ecl. 5.

— Tunc campos oribus, dumeta capellis.

Orto sole dabis, simul hunc accedere montem

Ceperit, & primae spatium tepefecerit horae:

cujus quidem praeceptionis non longe inferius rationem subjicit hanc:

— humida dulces

Efficat aura cibos, quoties fugientibus Euris

Frigida nocturno tanguntur pascua rore.

Sed & Virgilius quoque hujus rei Pastores admonuerat, cum dixit Georgicorum 3.

TIT. Hos annos, canamque meam, mihi care, senectam
10 Tu juvenis, carusque deis, in carmina cogis?
Diximus, & calamis versus cantavimus olim,

Dum

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

11. *Diximus*,] *Viximus* V. A. B. F. P. *Diximus*: & *calamis versu*. R. & MS. Pal. Virg. Ecl. v. *Tu calamos inflare leves, ego dicere versus*. Illius enim Eclogae oeconomiam & multa loca hic expressit. Vide sup. ad Olymp. Cyneg. versu 49. Male B. in Advers. *Diximus & calamo, & versu cant.*

NOTAE.

*At vero Zephyris cum laeta vocantibus aestas,
In saltus utrumque gregem atque in pascua mittes,
Luciferi primo cum sydere frigida rura
Carpamus, dum mane novum, dum gramina can-*
nent,

Et ros in tenera pecori gratissimus herba.
quem locum respexit Palladius in Novembri,
cum de eadem re loqueretur: TIT.

8. PRIMI CLEMENTIA SOLIS.] Calpurnius.
*Nec mora tum campos ovibus, dumeta capellis
Orto sole dabis, simul hunc transcendere montem
Coepert, & primae spatium tepescerit horae.*
BART.

8. CLEMENTIA SOLIS.] Moderatus calor. *Sic
clementia gurgitis* apud Claudian. Panegy. Manl.
Columella lib. ix. cap. xiii. *cum clementia diei sua-*
ferit. Sic *clemens sonus* apud Appulejum lib. v.
Clemens status apud eundem eodem libro. Catul-

lus:
*Quae tarde primum clementi flamine pulsae
Procedunt, leviterque sonant plangore cachiini.*

BART.
9. Hos ANNOS,] Excusationem affert Tityrus
ab aetate ingravescente, cum nullus alius se excu-
sandi locus sibi relictus esset: opponit autem τὸ πρῆ-
τος; neque enim fenes cantus & lusus decent,
unde Chlorim anum infectatur Horatius dicens:

*Te lanae prope nobilem
Tonsae Luceriam, non cytharae decent,
Nec flos purpureus rosae,
Nec poti vetulam fece tenuis cadi.*

Vocat autem Senectutem canam ab effectu. TIT.

9. MIHI CARE,] Blanditio senum propria,
interdum & aliorum. Virgil.

*Tector cara Deum, & Te Germana, tuumque
Dulce caput.*

Horat.

Quid agis, dulcissime rerum.

Musaeus in Poëmatio de Herone & Leandro.

*Ἀλλὰ φίλῃ πεφύλαξο βαρυκρίοντος ἄρτας,
Μὴ μὴ λυποῖσθαι.*

Sic etiam Homerus:

Τυδείδῃ Διομαδῶς, ἐμῷ κεχρησμένῳ θυμῷ.

Franciscus Petrarcha:

Così questa mia cara à morte venne.

id est, φίλῃ. TIT.

10. TU JUVENIS,] Excusat se Tityrus, ex-
demque opera conatur in Timetam canendi onus
transfere; suadet autem ab aetate, & quod canen-
di peritus sit, ne, quo confugeret, haberet Ti-
metas. Homerus. Ἀέχι: σὺ γὰρ ἡρώδι νώτερος:
quem locum & laudat, & interpretatur Syne-
sius Epistola quapiam ad Herculanum dicens:
τὸ γὰρ οὐκ ἐπὶ ποιήσῃς, ἀέχι, σὺ γὰρ ἡρώδι νώτερος,
πολύμῃ μὲν καὶ εὐστατῶς ἀέχῃ δὲ δικαίῳ τῷ νόῳ, φιλο-
φροσύνης ἢ τῷ πιστεύτῳ. Carus autem Deis, hoc est

Musis, Apollini & Baccho Diis Poëtarum. Horat.

Musis amicus tristitiam, & metum

Thadam protinus in mare Creticum

Portare ventis. Virg.

Et me Phoebus amat. TIT.

11. VIXIMUS,] Nota figura. Virg.
Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi.
tale est illud ejusdem poëtae:

— *Fuimus Troës, fuis Ilium, & ingens*

Gloria Teucrorum.

nec non illud alterum Tibulli:

Sive erimus, seu nos fata fuisse velint:

neque enim libenter dixissent veteres: *interia-*
runt, aut mortui sunt, ut notat Servius. Sic etiam

Torquatus Tassius majori suo poemate. *Vissi, è re-*
gnar, non vno pin, ne regno; Ben si puo dir. Noi

summo; à tutti égiunto L'ultimo di l'inevitabil pun-
to. hinc σοφιστικῶς concludere est solitus Stilpon:

τὸ λάχανον οὐκ ἐστὶ τὸ δεινύμῃον, λάχανον γὰρ ὡς
σπῆ μυστρίαν ἐστὶν. οὐκ ἄρα ἐστὶ τὴν τοῦ λάχανου. refert

Hefychius Milesius, qui & Illustrius nuncupatur.
Excurret autem Tityrus senum more in proprias

Y y 3 lau-

Dum secura hilares aetas ludebat amores.
Nunc album caput, & veneres stupuere sub annis:
Jam mea ruricolae dependet fistula Fauno.

Te

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

13. *Stupere*] Ita R. & Ms. Palat. *tepuere*, rectius in al. omn. *Tepere* apud recentiores, & passim Ammiano, est, frigesce.

14. *dependet fist.*] Vide Nemes. Ecl. III. v. 5.

NOTAE.

laudes Entelli Maroniani exemplo; quod in quibusdam libris scribitur *diuimus* non recipio. TIT. Virgil.

Vixi & quem dederat cursum fortuna, peregi.
Et ita loquebantur, qui morti se jam proximos putabant. Mezentius lib. x. Aen.

Phoebe diu, res si qua diu mortalibus ulla est,
Viximus — BART.

11. CALAMIS VERSUS.] Ad calamos. Cecimus versus, quos pastores mox fistulis aemularentur. Vetus editio:

— *Calamo versu cantavimus olim.*
Unde suspicamur scriptum Nemesiano. — & *calamo & versu*. Atque id verissimum est. BART.

12. DUM SECURA] Aetas sine cura graviorum rerum, qualis juvenum esse consuevit, ut recte ostendit Aristoteles Πύρογ. β. & Horatius in Epistola ad Pisones. TIT.

12. LUDEBAT AMORES.] Quae levia carminibus produnt Poëtae, ea lusus Latini, παίγνια Graeci appellare consueverunt, & ipsi ludere dicuntur. Virgilius:

Ludere quae vellem calamo permisit agresti.
sic enim alibi:

Prima Syracusio dignata est ludere versu
Nostra, nec erubuit sylvas habitare Thalia.
Calphurn

— *Levibus quam saepe cicutis*
Ludere conantem retulisti voce paterna. TIT.

12. LUDEBAT] & ad cantum, & lusus amatorios hoc referri potest. *Ludere* enim ut παίζειν Graecanicum, amore vago est frui, nec serio ad unam animum adplicare: aut omnino amoris ludo uti. Catullus.

Ludite ut lubet & brevi
Liberos date.

Juppiter apud Lucianum. Dial. Ι. γ. δὲ σὺ μίμνη-
σαι καί τινος ἔτι ἐγὼ παίζειν εἰς γῆν πατελλῶν. Sulpicius Severus, lib. i. Sacrae historiae *Ludibrii* vocem eleganter in hunc sensum usurpavit: Ju-

venes ex oppido hospitem circumfistunt, stupro eum subdere parantes. Multum à sene increpiti, acgreque exhortati, vicario demum concubinae corpore in ludibrium accepto, advenae pepercerunt. Et illudere alicui eodem modo usurpatur. Idem. *Illusamque nocte tota, postero die reddiderunt.* Sic Tacitus lib. XIII. Annal. *illuisse pueritiae Britannicae Neronem.* Sed haec alibi. BART.

13. ALBUM CAPUT,] Canum. Virgilius lib. VII.
— *In vultus sese transformat aniles*
Et frontem obscenam rugis arat, induit albas
Cum vitta crines. TIT.

13. VENERES TEPUERE SUB ANNIS:] Lepores abscessere paulatim naturali calore decedente, senes enim (ut inquit Aristoteles) νεγροί γίνονται, οὐδὲν ἴσους ἀκολουθοῦντες.

Frigidus in Venerem Senior.
Loquitur autem de equis: de se ipso Horatius:

Desine dulcium
Mater saeva cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis:
generatim vero sic:
Fugit retro Levis juventas, & decor arida
Pellente lascivos amores
Canitie, facilemque senum.

Euripides:
Ἀλλ' ἢ τὸ γῆρας τῷ κύπτεν χαίρειν ἰᾶ,
Ἢ τ' ἀφροδίτῃς γιγῆται (ἢ ἄλλῃ). TIT.

13. TEPUERE] Eleganter: sensim enim remiserunt à calore juvenili. Sic Ovidius. II. Amorum. XIX.

Sic ubi vexarat, tepidosque refoverat ignes,
Rursus erat votis comis & apta meis. BART.
13. SUB] Abundat haec particula. Nam et si tollas, eadem erit vis sententiae: vide ad Gratium. BART.

14. JAM MEA RURICOLAE] Cum artem aliquam desinere volebant veteres, & ab exercitio

NEMESIANI BUC. ECLOGA R

359

15 Te nunc rura sonant: nuper nam carmine victor
Risisti calamos & dissona flamina Mopsi,
Judice me. mecum senior Melibocus utrumque
Audierat, laudesque tuas sublime ferebat.
Quem nunc emeritae permensum tempora vitae,

Se-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

16. *Flamina*] *Carmina* R. *flumina* P.

15. *Te*] *Et* B.

NOTAE

tio aliquo in posterum se abstinere, ejus exercitii instrumenta cuiquam Deo, qui arti illi praeesset, affigere consueverunt: sic Herculi arma gladiatores & milites, Veneri speculum meretriculae, pupas virgines grandiores, Laribus bulas pueri, qui ex ephoebis excessissent, suspendebant. Horat.

Nunc arma, defunctumque bello

harbiton hic parios habebit.

Virg.

Hic arguta sacra pendebit fistula pinu. Tibullus:

Pendebasque vagi Pastoris in arbore rotum.

Garrula silvestri fistula sacra Deo.

Sic Timon dives repente sacrus apud Lucianum Pani *lygonem* & *sagum* suspendit. TIT.

14. RURICOLAE FAUNO.] Ornatus & cultus ris penes Faunum. Gratius Cynegetico:

—— *Latii cultor qui, Faunus, amoeni.*

Idem *colorem Latii* vocat Tyberim amnem. BART.

14. DEPENDET FISTULA] Emeritas fistulas pastores Pani aut Fauno suspendebant. Longus lib. 1. Poemen. de antro Nymfarum. *αἰνέουσι δὲ καὶ γαυλοὶ, καὶ αὐλοὶ, πλάγιοι, καὶ σύμφωνοι, καὶ καλαμοὶ ἀριστοτέρως ποιῶνται αἰνέματα.* Eodem libro *προφάνει τὰ ἀγέλαμα, τὸ δὲ Δάρετον σύμφωνον τὸ πένθος ἐξήρθησαν αἰνέματα.* Idem lib. 14. ubi Daphnis exiit vitam pastoritiam: *ἐνταῦθα ὁ Δάφνης σκαθροῖσιν πένθος τὰ ποιητικὰ κτήματα, δίνοντες αἰνέματα τοῖς θεοῖς. τῷ Διονύσῳ μὲν αἰνέματα θύου καὶ τὸ δῖσμα. τῷ Πανὶ τὸ σύμφωνον καὶ τὸ πλάγιον αὐλόν. τὸ καλαύροισιν τῶν Νύμφων δὲ.* BART.

15. TE NUNC RURA SONANT:] Vel, de te passim omnes loquuntur, vel nulli, nisi tui cantus in his sylvis audiuntur, unde statim subjicit:

Nuper nam carmina victor,
& caetera. Sic infra. Ecl. 4.

Ma. sonat omnia Sylva — TIT.
Melius est quod praefert vetus editio Litteris Longobardicis.

—— *sonant.* BART.

15. NAM] In veteri editione est. *Jam dunc victor* &c. BART.

16. ET DISSONA FLAMINA MOPSI,] Infra Ecl. 3.

Sed pro carminibus male dissona sibilis reddit.
neque aliter Menalcas apud Virg. Musam Damonis irridet.

Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cerni,
Juncta fuit, non tu in triviis, indocte, solebas
Stridenti misorum stipula disperdere carmen?
qui locus expressus videtur è Theocriti Idyllio: BART.

17. MECUM SENIOR MELIBŒUS] Ad suspicionem à se removendam testem advocat, cui tribuit gravitatem, & judicii sinceritatem, dum eum *senem* appellat; recte vero Melibœi mentionem inserit, ut tanquam materiam, & argumentum proponat Timetae, quod is dein versibus prosequatur. TIT.

18. LAUDESQUE TUAS SUBLINE FEREBAT.]
Cantantes sublime ferent ad sidera cynthi. TIT.

18. SUBLINE] In sublime, vel *sublime* adverbii vicem. Virgilius Eclog. 14.

Cantantes sublime ferant ad sidera cynthi.
Prudentius Romano.

—— *Præcipit*
Sublime tollant & manu pulsant nates.
Sublimiter dicat Appulejus. Lucretius lib. 14.

Nocturnasque faces coeli, sublime volantes. BART.

19. QUEM NUNC] Divini prorsus duo versus, dignique homine Christiano, & optimo poeta. BART.

19. EMERTAE] Vita enim est nostra instar conductae nobis tradita; atque similis cuilibet

20 Secreti pars orbis habet, mundusque piorum.

Quare age, si qua tibi Meliboei gratia vivit,

Dicat honoratos praedulcis tibia manes.

TIM.

VARIAE LECTIONES JANI VLITIL

20. *Piorum*] *Priorum* V. B.

21. AMYN. praefigit R. & v. 23. TITY. & 30. AMYN.

NOTAE.

muneris, quod cum emeriti sumus, coronamur. D. Paullus. ἔγω γὰρ ἤδη σπίνδομαι, καὶ ὁ καιρὸς ἐμὴς ἀναλύσεως ἰσχύει. τὴν ἄγωνα τὴν καλὴν ἐγώνισμα, τὴν δρᾶσιν τετίλεικα, πῶς πῶς τετήρηκα; λοιπὸν δότι κατὰ μοῖρὰ τὴν δικαιοσύνης τίθασθαι, ἐν δαπάνῃ καὶ οὐκ ἐν κέρει. *Servituti* vitam comparat Seneca Epistola LXXVIII. Antiphon *carceri* apud Stobaeum. quem vide Sermone xcvi. BART.

19. PERMENSUM] Sic peregrinationi componitur vita humana à Seneca, *itineris* ab eodem de Brevitate ejus. aurei libelli de Beata & Brevi ediscendi sunt. BART.

20. SECRETI PARS ORBIS HABET,] Vel diffiniti, & à nostro orbe longe semoti, velut de Britannia dixit Virgilius:

Et penitus toto divisos orbe Britannos.
vel nobis incogniti, & vivis inpenetrabilis. Virg.

Regna innoxia vivis.
vel secreti ob silentium, quod ibi servatur, verius enim manes obmurmurare, quam loqui dicuntur. Virgilius:

Dii, quibus imperium est animarum, umbrasque silentes. TIT.

Ruffica simplicitate locum nominare non audet, cum inter beatos in caelo amicum vivere dicat. Hoc enim eleganter multi ex Ethnicis suspicati potius quam sciverunt. Vide quae notamus infra ad versum xxxix. hujus Eclogae. Seneca capite xxviii. Consol. ad Polyb. *fruitur nunc aperto & libero caelo, ex humili atque depresso in eum emicuit locus, quisquis ille locus est, qui solutas vinculis animas beato recipit sinu.* Vide Ciceronem in Somnio Scipionis & eruditissimum ejus explanatorem, Macrobius, Platonem & ejus sectatores ad unum omnes, qui plus quam divina de hoc litteris tradiderunt. BART.

20. MUNDUSQUE PIORUM.] Campi nimirum Elysi, quo pii duntaxat, & qui vitam puriter egerunt, post mortem commigrant. Horat.

Tu pias laetis animas reponis sedibus.
Mavilius quoque hac notione usus est voce mun-

das libro 1.

Secumque habitantia coelum

Aethereos vivunt annos, mundoque fruuntur.

De campis Elysiis plena sunt omnium ferme poetarum, & veterum scriptorum monumenta, consule inter caeteros Tibullum Elegia ad Meffalam. *Ibis Aegaeas.* & Virgilium Aen. 6. TIT. In campis Elysiis alius mundus, alia sydera. Virgilius lib. vi.

Mundumque suam, sua sidera norunt.

Et Claudianus de Raptu. Valerius Flaccus libro 1.

donec silvas, & amoenas piorum

Deveniunt, camposque, ubi Sol totumque per annum

Durat aprica dies, thiasque chorique virorum,
Carminaque & populus quorum jam nulla capido.
Hic quotannis ter fructum tellurem producere auctor Hesiod. α, ἔργων, cujus vide scholiastes. Hunc autem in mundum diis descensum & ascensum crebrum esse alii tradunt. Quintus Smyrnaeus. libro xiv.

Ὡς εἰπὼν ὑπὸ γούφῃ θοῇ ἀναδίδωκε μῆνιν,
Αἰψὰ δ' ἐς Ἥλυσιον πεδίοιο ἤχῃ τέτυκε.
Ὁὐρανὸν ἐξ ὑπὸ τοῖο καταβάσει τ' ἀνοδὸς τε
Ἀθανάτοισι μακρότατον —

Sed haec Graecorum fabulis decantatissima. BART.

21. VIVIT, Floret & permanet. Virgil.

si quid mea carmina possunt,

Nulla dies umquam memori vos eximet aevo.

Symmachus libro x. Epistola xxxii. BART.

22. DICAT HONORATOS] Honor de inferiis potissimum effertur; hinc manes honoratos appellamus, quos solemnibus ceremoniis profecuti sumus. Lucilius.

Nulla honore displetus, nullo fuvete.

Horat.

Sepulchri mitte super vacuos honores.

Virgil.

Ergo agite, & consili laetum celebremus honorem;
& paulo ante,

Nam-

TIM. Et parere decet iussis, & grata jubentur.
 Namque fuit dignus senior, quem carmine Phoebus,
 25 Pan calamis, fidibusque Linus, modulatibus Orpheus
 Concinerent, atque acta viri laudesque sonarent.
 Sed quia tu nostrae musam deposcis avenae,

Ac-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

23. Et parere] Virg. Ecl. v. tibi me est aequum parere Menalca.
 24. Pan, &c.] Ex Virg. Ecl. v. vers. 55. &c.

NOTAE.

Namque dies, ni fallor adest, quem semper acerbum,
 Semper honoratum, sic Diis voluistis, habebis.
 Caeterum animadvertendum est, summo consilio Poëtam hoc loco tibiae meminisse; utpote, quae in funeribus adhiberi consuevit tanquam laetui accomodata. Virgil.
 Incipe Maenaios mecum mea tibia versus.
 Propert.

Tibia Mygdoniis luget eburna sonis.
 Ovid. Trist. lib. III.
 Interea nostri quid agant, nisi triste libelli;
 Tibia funeribus convenit ista meis.
 & Fast. 3.

Cantabat moestis tibia funeribus.
 hae tubae caeteris erant longiores, ac latiores, quo gravior sonus emitteretur: qui eas inflabant Sisticos dicebantur, auctore Gellio. TIT.
 22. DICAT] Laudet, celebret. Virgil.
 Incipe, sollicitos Galli dicamus Amores.
 Idem.

Damonis Musam dicemus & Alpheibati BART.
 23. ET PARERE DECET IUSSIS,] Decet, quia grandior natu adolescenti jubet; grata jubentur, quia Melibaei memoria mihi quoque jucunda accidit: Virg.

Tu major, tibi me est aequum parere Menalca:
 Nestor apud Homerum:

Ἄνδ' ἡβῆδ', ἀμφὶ θυρίσιν ἰδὼν ἱμῶ. TIT.
 24. FUIT] Rursus haesitandi, atque ab erudito poëta requirendi causa erat, quid Orpheus afferret plus suis modulatibus, quam Phoebus suis carminibus in illis versibus:

Namque fuit dignus senior quam carmine Phoebus
 Pan calamis, fidibusque Linus, modulatibus Orpheus
 Concinerent.

Nam si modulari canere est, & carmina dicuntur cantus quia cantantur: quid Pan faciat calamis,

quid Linus fidibus, & quomodo studia invicem illorum differant, videmus: caeterum quomodo carmina Phoebi a modulationibus Orphei discernantur, in dubio restat. Sed res non habet obscuritatem, & Nemesiani non vulgarem doctrinam & diligentiam illustrat. Aliud namque est fungi officio Poëtae, aliud partes tractare Musici: illi carmina pangunt, hoc est cogitata certa verbis numero certo affectis effingunt: hi carminibus sic compactis sonum accommodant, & canendi modum, hoc est vocis tenorem sive accentum moderantur, ut libet, tum elatione, vel depressione, tum celeritate vel tarditate, quod nos vernacule dare aërem, vel notas facere vocamus. Diversa carmina modulatu eodem cantari fas est, & diverso modulatu carmina eadem item cantari, non dedecet: sic rectissime dictum fuit, Phoebum tanquam Poëtarum Deum carminibus; Orpheum tanquam Excellentissimum musices artificem modulatibus,

Acta viri laudesque sonare. MARTELL.

25. FIDIBUSQUE LINUS,] Praestantissimus quisque canendique peritissimus. Virgilius:

Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus,
 Nec Linus, huic mater quamvis, atque huic Pater esset

Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo,
 Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet,
 Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum: Propert.

Tunc ego sim Inachio notior arte Lino. TIT.

25. LINUS,] Panem, Linum, Orpheum jungit exemplo Maronis Pollione. Vide Laërtium prooëmio. BART.

27. MUSAM DEPOSCIS AVENAE,] Cantum, vel sonum nostrae fistulae. Virg.

Sylvestrem tenui musam meditaris avena.

idem: Agrestem tenui meditabor arundine musam.
 rursus: Damonis musam dicemus & Alpheiboci.

Zz

La-

Accipe quae super haec cerasus, quam cernis ad amnem;
Continet, inciso servans mea carmina libro.

30 TIT. Dic age; sed, nobis ne vento garrula pinus

Ob

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

29. *Continet inciso quercus mea c. l. R. & v. 28. deest. Virg. Ecl. v. in viridi quae cortice fagi Carmina descripsi, &c.*

NOTAE.

Lucret. *Fistula sylvestrem non cessat fundere musam.*
TIT.

28. QUAM CERNIS AD AMNEM.] Recte ad amnem, cum cerasus ex numero illarum arborum fit, quae locis aquosis gaudent, auctore Plinio TIT.

29. INCISO LIBRO.] Rusticorum hic mos. Virgilius. Calpurnius. III. v. XLIV. BART.

29. SERVANS MEA CARMINA LIBRO.] Mos fuit Pastoribus in arborum corticibus carmina describere, id autem praecipue amantes facere consueverunt. Virgil.

— Tenerisque meos incidere amores
Arboribus, crescens illae, crescetis amores.

Propert.

*Ab quoties teneras resonant mea verba sub umbras,
Scribitur & vestris Cynthia corticibus.*

Ovid.

*Incisae servant à te mea nomina fagi,
Et legor Oenone falce notata tua.*

Sic etiam Idas apud Calpurnium:

*Dic age, nam cerasi tua falce verba notabo,
Et decisa feram rutilanti carmina libro.*

Theocritus:

*Γεγραμμένα δ' ἐν φλοιῷ γεγράφει) ὡς παλαιὸς
Αἰγύπτῳ, δαυρὶ σίβυρ. Ἐλινος φύτῳ εἰμι.*

Hic autem mihi nequeo temperare, quo minus divini poetae Torquati Tassii versus aliquot adscribam, qui in admirabili illo suo Majori Poëmate leguntur, id quod eo mihi libentius facio, quia eo ipso autore inprimis te, adolescens optime, delectari audio; atque ego quidem plurimum te hortor, ut quotiescunque nostris Poëtis manum tibi admovere libet, ad nullum omnino alium te convertas, praeter hunc unum, de quo loquor; hujus vero mei de eo iudicii causas omnibus in promptu esse arbitror, atque ego alias fortasse pluribus verbis easdem prosequar; nunc ad institutum revertor: inquit igitur ille de *Erminia* loquens:

*Sovente allhor, che su gli estivi ardori
Ciacean le pecorelle a l'ombra assise,
Ne le sciorze de' fagi, e de gli allori
Segnò l'amato nome in mille quise,
E de suoi strani, & infelici amori
Gli aspri successi in mille piante incise,
E in rileggendo poi le proprie note,
Rigò di belle lacrime le gotte.*

Factus est autem hic Nemesiani locus ad imitationem illius Maronis:

*Imo haec in viridi nuper, quae cortice fagi
Carmina descripsi, & modulans alterna notavi
Experiar. TIT.*

30. GARRULA PINUS] Vel *camora* propter avium concentum, vel *stridula*, propter susurrum foliorum agitatorum Catullus.

*Nam Cythorio in jugo
Loquente saepe sibilum edidit coma.*

Virg.

*Forte sub arguta confodorat ilice Daphnis.
rursus alibi:*

*Menalus, argutumque nemus, pinusque loquenter,
Semper habet.*

Septimius Severus in *Ruralibus*:

*Pinea brachia cum tropidant, audio canticulum
Zephyri.*

Cornelius Severus.

Pinea frondosi coma murmurat Apennini.

Aufonius.

*Est & arundineis modulatio musica rivis,
Atque arguta suis loquitur coma pinea ventis.
Incubuit foliis quoties lenis Eurus acutis.*

Vis & eundem Tassium, de quo supra locutus sum, in hanc rem testem adducam? faciam non invitum, nam dignus profecto est, si quis alius, cujus auctoritas in quibusvis gravissimis rebus, nedum in his lusuibus, advocetur, ait igitur.

*Mamora! aura, e fà le foglie, e l'onde
Garrir, che variamente ella percuote:*

& reliqua. Sic mihi *Anibal Carnus* poeta venustissimus Ecloga quapiam.

Odi

NEMESIANI BUC. ECLOGA I. 363

Obstrepat, has ulmos potius fagosve petamus.

TIM. Hic cantare libet: virides nam suggerit herbas

Mollis ager, lateque tacet nemus omne. quieti

Aspice ut ecce procul decerpant gramina tauri.

35 Omniparens aether, & rerum caussa liquores,

Corporis & genitrix tellus vitalis, & aer,

Accipite hos calamos, atque hæc nostro Melibœo

Mit-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

31. Fagosque R. & B. Ed. Virg. Ecl. v. vers. 3.

32. Suggestis] Subigit R. & MS. Pal. unde B. subjicit. recte. Virg. Ecl. x. viridis se sub-
jicit alnus.

34. Dessebant flamina tauri MS. Titii.

35. TIT. hic praefigit R. nam v. 32. persona deest. R. V.

36. Vitalis, & aer,] Sic R. tellus, vitalis & aer. al. o.

N O T A E.

Odi la 'l fonte, e quel fronzuto pino,
Mentre mormora l'uno, e altro fischia,
Come insieme si fan quilio, e bordone.

consule hac de re Annaeum Senecam Natur.
Quaest. lib. 2. cap. 28. ubi de tonitru disputat. TIT.

30. VENTO GARRULA.] Alias voluptatem in
hujusmodi arborum cantico habent, sed hic eam
nihil moratur, attentissimus in judicis suum of-
ficiū. Si vis eam videre descriptam, aut de-
pictam potius, adi Aristenactum libro i. Episto-
la iv. Aelianum. περ. libro xii. capite x. Lon-
gum Poemon. Theocritum Oarist. Achillem
Tatium. i. Petronium, Calpurnium, Virgilium
Calice. &c. BART.

31. FAGOSVE PETAMUS.] Libenter sub fagi
umbra confidere solent pastores. Virgil.

Tityre tu patulae recubans sub tegmine fagi
Sylvestrem tenui Musam meditaris avena.
tursus alibi:

Tantum inter densas umbrosa cacumina fagos
Assidue veniebas

Seneca,
Et vagus Hercules

Innixus arces attingit igneas.

Dixit autem coelestia templa poetice pro coelo ipso.
sic Ennius:

Contremuit templum magnum Jovis altisonantis.
Lucretius.

Ataque coeli
Densebant procul a terris fulgentia templa.
tursus ibidem:

Et ignes

Passim per coeli volvunt se inania templa.

& Lib. 6.

Fumida cum coeli scintillare omnia templa
Cernentes. TIT.

35. OMNIPARENS AETHER,] Ex illis Maronis.
At Pater omnipotens saecundis imbribus aether
Conjugis in gremium laetae descendit, & omnes
Magnus alit, magno commixtus corpore foetus.

Pervigilii scriptor:

Gras erit qui primus, aether, copulavit nuptias
Ut parens totis crearet vernis annum nubibus,
In sinum maritus imber fluxus almae conjugis
Ut foetus immixtus omnes aleret magno corpore.

Quem in animadversis belle emendabimus.
BART.

35. RERUM CAUSSA LIQUORES,] Thaletis do-
ctrinae particula. vide Laërtium libro i. & Plu-
tarchum περ. ἀριστ. quaeque nos pluribus ad
Claudianum quarto consulatu Honorii. versu
xxiii. notavimus. BART.

36. CORPORIS] Massam corporis humani at-
que alterius omnis generis terrae adscribit: quod
ejus alatur fructibus & sustineatur. Manilius li-
bro iv.

esse in nobis terrenae corpora sortis
Sanguineaesque animas.

Animae autem aetherem auctorem facit, de quo
mox dicemus. Ita omnia στοιχία Philosophorum
noninavit. Aether enim caelestis ignis est. BART.

36. VITALIS, ET AER,] Plutarchus. ἀναξί-
μης ὃ ὁ μιλῆσιος ἀρχὴν τῶν ὄντων αἶρα ἀπὸ φλόγος.
ὅτι τὰ πάντα τὰ παλαιὰ γένεσθαι: καὶ ἐκ αὐτοῦ πάλιν ἀνα-
λύεσθαι, οἷον ἡ ψυχὴ, φησὶν ἡ ἀμειβόμενα αἶρα δοῦναι, συ-
κράτην ἡμῶν, καὶ ὅλοι τὸν κόσμον πνεύματι καὶ αἶρα ἀναίχθαι.
Zz 2 Vi

Mittite, si sentire datur post fata quietis.
 Jam si sublimes animæ cœlestia templa,
 40 Sidereasque colunt sedes, mundoque fruuntur:
 Tu nostros adverte modos, quos ipse benigno

Pe

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

38. *Fata*] *Facta* V. B.
 39. *Nam*] *Ita* o. libb.

N O T A E.

Vide inibi eum ista confutantem. BART.

38. QUIETIS.] Virgilius.

Amat bonus ocia Daphnis.

Defuncto itidem pastore. BART.

39. SUBLIMES ANIMAE CAELESTIA TEMPLA.]

Eorum qui bene vixerant animas Poëtae aliique sapientes veterum in caelum post obitum evolare putabant. Manilius libro iv.

*An dubium est habitare Deum sub pectore nostro,
 In caelumque redire animas, caeloque venire?*

Idem libro i.

*Fortes animae dignataque nomina caelo,
 Corporibus resoluta suis, terraeque remissa,
 Huc migrant ex orbe, suumque habitantia caelum
 Aethereos vivunt annos* —

Lucretius libro ii.

*Cedit item retro, de terra quod fuit ante,
 In terras; & quod missum est ex aetheris oris,
 Id rursus caeli fulgentia templa receptant.*

Silius Italicus lib. xv.

*At queis aetherei servatur seminis ortus,
 Caeli porta patet.* —

Euripides Supplicibus.

*Ὅθεν δ' ἔκαστος εἰς τὸ σῶμα ἀδίκησεν
 Ἔταυτ' ἀπὸ λυθῆ. πνεῦμα μὲν αὖτ' αἰθέρα,
 Τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν.*

Gracilis epitaphio Probinæ:

*Vita subit caelum, corpus tellure tenetur,
 Omnia sic repetunt jura locosque suos.*

Julia Marcella Epitaphio Cl. Fabati.

*Terrenum corpus, coelestis spiritus in me,
 Quo repetente suam sedem, nunc vivimus illic,
 Et fruitur superis aeterna in luce Fabatus.*

Euripides Helena.

*ὁ δὲ
 Τῶν καθαρώντων ἔτι μὲν ἡ γῆν δ' ἔχει,
 Ἀθάνατον εἰς αἰθέρα ἔμπετον.*

Vide Alcinoum cap. x. Platonic. definit. Maximum Tyrium Sermon. Plutarchum. αὖτ' ἀπὸ λυθῆ. Macrobius libro ii. capite ultimo in Somnium

Scipionis. Epictetum libro iii. dissertat. capite xiii. Lactantium libro vii. capite xii. Senecam Epistola lxxx. ad Polybium Consolatione. cap. xxviii. Consolatione ad Martiam. xxv. Boëthium lib. iii. carmine ix. Aeneam Gazacum Theophrasto, qui libellus auro omni pretiosior est. Jamblychum Mytheris Aegyptiorum. Nonnum libro xxxvii. Dionysiacōn Prudentium Cathemer. x. & sine Hamartigeniae. Arnobium fine libri ii. Lucianum αὖτ' ἀπὸ λυθῆ. Quintum Smyrnaeum, libro vii. ubi pro αἰθέρα legendum puto αἰθέρα, idque favente editione vetere. locus est versu xli. Sed ita tamen & libro xi. versu 465. Irenaeum libro v. Contra Valentin. Xenophontem. viii. πῦρ. & i. δῆμιον. Platonem non nominabo; nam ejus loca nota cuivis esse debent. Et sit finis tandem. BART.

39. CAELESTIA TEMPLA,] Manilius aemulatur libro primo.

Queis innexa manent caeli fulgentia templa.

Idem libro v.

Tunc conferta licet caeli fulgentia templa.

Vide Varronem libro sexto de lingua latina. BART.

40. SIDEREAS SEDES,] Animas putabant nonnulli in sidera à morte commutari. Martianus Capella.

Quaeque Platonis

Esse dedisti

Sidera mentes.

De quo alibi plurimis scripsimus. BART.

40. MUNDOQUE FRUUNTUR:] Ex Manilia lib. i.

Suumque habitantia caelum

Aethereos vivunt annos, mundoque fruuntur.

Idem lib. iv.

Pervidimus omnem

*Et capto potimur mundo, nostrumque parentem
 Pars sua conspicimus.* —

Quam-

- Pectore fovisti, quos tu, Meliboeë, probasti.
 Longa tibi, cunctisque diu spectata senectus,
 Felicesque anni, nostrique novissimus aevi
 45 Circulus, innocuae clauferunt tempora vitae.
 Nec minus hinc nobis gemitus lacrymaeque fuere,
 Quam si florentis mors invida pelleret annos.
 Nec tenuit tales communis causa querelas;

Heu

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

44. Anni] *Animi* R. B.
 48. Nec tenuit] *Haec* V. A. F. *Nec tenuit*, Hug. Martell.

NOTAE.

Quamvis ibi de viventium animis loquatur.
 BART.

42. MELIBOEË PROBASTI.] Vere igitur dixerat Tityrus:

Mecum senior Meliboeus utrumque

Audierat, laudesque tuas sublime ferebat. TIT.

43. LONGA TIBI,] Non minimam felicitatis partem designat, quod diu vixerit. & quod vitam puriter egerit, quae duae conditiones praeter caeteras ad beatitatem requiruntur. TIT.

43. SPECTATA] Probata. Horatius. i. Epistol. 1. *spectatum satis.* Comment. *probatum.* Portius Latro: cui *spectato* frequenter in difficillimis rebus summam huiusmodi atrocissimi mali tuto committi posse facillime sibi pollicebatur. Sic *spectare*, probare. Lucretius lib. III.

Quo magis in dubiis hominem spectare periculis

Convenit — BART.

44. NOVISSIMUS AEVI CIRCULUS,] Aut annum octuagesimum primum intelligit, aut potius centesimum, aut quamdiu homo vivere naturaliter solet: consule *Plinium* alicubi Libro II. De annis climactericis longum esset omnia recensere: pete rem totam ex Galeno, & Fracastorio: alludit autem Poëta ad etymologiam anni: Sic Virgilius:

— Redit agricolis labor actus in orbem
Atque in se sua per vestigia volvitur annus.

TIT.

45. CIRCULUS,] Ultimum orbem annumque humanae vitae ait Melibaeum attigisse. *Circulo* autem aetas & tempus optime comparantur. Nam utrumque in se quasi abit, inque sua initia revertitur. Sic elegantissime divinus Heros Julius Scaliger nautarum vota *circulo* comparavit.

Nonnus libro trigésimo septimo.

Ὅμμασι ἀλλαντοῖσιν ἱταρχύσαις θαιόσαις.

Οἷα βίη βροτῶν γαῖη δὲ καὶ φύγεται.

Ψυχὴ πεμπομένη, ὅθεν ἔλυθε, κυκλαδί σιερῇ

Νύσσῳ ἐς ὄρεαίῳ. —

Drepanius Florus.

Tempora transcuris in se redeuntia rivis.

Vide quae ad Claudiani Olybr. notamus. BART.

45. INNOCUAE] Tranquillae atque intemperate. *Innocuus* enim tam illaesus, quam non laedentem significat. Claudianus Mamertus de Jona Proph.

— — — *spacioso bellua victu*

Cepit, & innocuum vasta rutilavit ab alvo.

BART.

46. NEC MINUS HINC NOBIS] Etsi affecta aetate mortuus es, nihilominus tamen huiusmodi tui desiderium, o Meliboeë, nobis reliquisti, ut perinde tuus obitus nos affecerit, ac si juvenis, & adhuc sub ipso flore juventae nobis ereptus fuisses: ostendit ergo hic mirificum erga Meliboeum amorem, nam senes alioquin odio juvenibus esse consueverant. Coecilius:

Tum mihi in senecta hac deuto miserrimum

Sentire ea aetate esse odiosum se alteri. TIT.

48. NEC TENUIT TALE] Non compefcuit nostras querelas in tuo funere communis causa mortalitatis, quia omnes non necesse est sic interire, tu enim non debebas ut caeteri homines interire, in senecta caelo adhuc dignus & deum concilio. Haec est sententia horum versuum. Ob communem causam tenent luctum *ἑσπερος* illi *Ἰδοι*, de quibus loquuntur Nonni modo producta carmina. Vide & Luciani elegantem libellum *πρὸς τὸν πῆθος*. At alii à commu-

Zz 3

nd

Heu Meliboe, jaces letali frigore segnis
50 Lege hominum, coelo dignus canente senecta,

Con-

N O T A E.

ni hac causa causam acerbiori planctui sumserunt. Prudentius in illo divino hymno, quem Divina Aura ipsi verbotum inspiravit Cathem. x.

*Quia lex eadem jubet omnes
Gemitum dare sorte sub una,
Cognataque funera nobis
Aliena in morte dolere.*

Valerius Flaccus initio libri v. Argonaut.

*postumque feretro
Ingemuere, dies simul & suos admonet omnes.*

Sic sapiens Ulysses apud Sophoclem Aiace Flag.

*ἰπποκλῆς δ' οὖν
Δύστωι ἔμπερ καί τερ ὄντα δυσμῆν
Ὅδ' ἔτι, ἅτ' οὐκ ἐκαστὸν ἔχεται κακῇ
Οὐδὲν τὸ τέτυκται μάθων ἢ τ' ἐμὸν σκοπῶν,
Ὅρα γὰρ κρείσσει δὴν ὄντας αἶψα, πάλιν
Εἰδὼλ' ὅσοι περ ζῶντων, ἔκαστον σκιάων.*

Et erat ipsius acerrimus hostis. BART.

48. COMMUNIS CAUSSA] Aequa omnibus proposita conditio moriendi. Horat.

Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas,

Regumque turres.

Rufus alibi:

*Aequa tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris.*

Item.

*Aequa lege necessitas
Sortitur infirmes, & imos.*

Propert.

*Sed tamen hic omnes, hic primus & ultimus ordo;
Est mala, sed cunctis ista terenda via est.*

Pythagoras in Eclogis Stobaei.

Ἀλλὰ γὰρ οὐδὲν ἢ οἷς θανάτου πείσονται ἄνθρωποι. est autem hic communis consolandi locus alicujus obitum impatienter ferentis, de quo plura extant apud Plutarchum de Consolatione ad Apollonium, & ad uxorem suam; neque non item apud Senecam de Consolatione fratris ad Polybium, ad Albinam, & ad Martiam. Serv. Sulpitius Epist. ad Ciceronem inter eas, quae inscribuntur Familiare, Lib. 4. quae (Tullia) se hoc tempore non suum diem obisset, paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat. Vel communis causa dicitur, propterea quod jactura publica fuit in Meliboeo. TIT. Difficilis locus, & prout hactenus jacet, mihi

plane desperatus, nam nec quid sit tenere querelas intelligo, neque quomodo sensus ullus pulcherrimo superiori aptus eliciatur video: ac sane codices antiquiores impressi nec retinent, ubi recentiores omnes legunt haec. Unde tantilla mutatione, & sententia planissima legendum duxi: Nec renuit hoc est flevissemus quidem nos amici, atque alumni obitum nostri Moelibe, & merito quidem flevissemus adhuc, id est suspiramus dilectum nostrum, quandoquidem populus ipse Romanus lachrimas nostras suspiriaque nostra probavit, tanti, ac talis interitu nostri magnam in Republica jacturam esse factam arbitratus. Haec est causa communis. legimus itaque posthac.

Nec renuit tales communis causa querelas.

MARTELL.

40. LAETALI FRIGORE SEGNI] Poëtica mortis descriptio ab effectu: hinc mors frigida Virg.

Et cum frigida mors animam sacroserit artus:

Horatius gelidam appellavit, quod tantumdem pollet:

Gelidaque Divos

Morte carentes.

Sic mihi dixit Lucretius:

Et discedis in auras;

Es gelidos artus in laeti frigore liquis idem:

Namque jaceret

Aeterno corpus perfusum frigore laeti.

Virgil.

Volvitur ille vomens calidum de pectore flumen

Frigidus.

idem in Diris.

Et calor infuso decedit frigore mortis.

Recte autem subjicit hic noster segnis, est enim sine igne, quandoquidem (ut scribit Varro de Lingua Latina) ignis aliis a nascendo derivatur, quod hic nascitur, & omne, quod nascitur, igne fit, ideo calet, ut quod denascitur, ignem eum amittit, ac frigidescit. TIT.

50. LEGE HOMINUM,] Ob necessitatem moriendi cunctis propositam, ut ostendimus supra. TIT. Seneca in Epigrammatis: *lex est, non poena perire.* Prudentius supra positis versiculis. Eleganter Manilius finem pendere nostrae vitae ab origine ait, quasi dicas, ipsa nativitate nobis impingi necessitatem moriendi:

Nascentes morimur finisque ab origine pendet.

Quod

NEMESIANI BUC. ECLOGA I.

367

Concilioque Deum. plenum tibi ponderis aequi
Pectus erat. tu ruricolū discernere lites
Assueras, varias patiens mulcendo querelas.
Sub te ruris amor, sub te reverentia iusti

Flo-

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

51. *Concilioque Deum*] *Conflilioque Deus* R.
53. *Assueras*] *Assuetus* B. Ed. *patiens*] MS. Pal. *pariens*. Unde conj. Gebhard. *pariens*. sed praefert vulgata & confert cum Statii 1. Theb. 481. Vopiscus Caro; *Sarmas ita inter bella patiendo contudit*, &c. i. e. perdurando. Ita hic quasi mulcens patiendo. vel f. *patiens mulcensque*.
54. *Ruris amor*] *Juris amor* Martell.

NOTAE.

Quod ita Silius Italicus extulit libro II.

tantone caretur

Mors reditura metu, nascentique addita fata.

Aliter idem libro III.

Et pace et bello cunctis stat terminus aevi

Extremumque diem primus tulit. Statius Silvius:

Quicquid habet ortum, finem times. BART.

50. COELO DIGNUS] Ita de praestantissimis hominibus & rebus loquebantur: Juvenal.

Caelo descendit γαῖῃ τεύχε'.

Idem.

Tertius à caelo cecidit Cato.

Vide Minutium Felicem apud Laetantium lib. I. Institutionum capite XI. C. Marius Victor, de Abramo, lib. III.

Successu filius Abram,

Vir caelo dignus

Vide notas ad Boëthium libro I. prosa III. BART.

51. DEUM.] Senatores Romanos videtur ita appellare, & sub Melibaei persona dubio procul aliquis magnatum maximorum desletur. Suspicamur Probum Imperatorem, mitem & iustum principem, & reapse Probum (vide Epist. Valeriani Aug. apud Vopiscum) depingi & fieri. Ut vere Deos heic dicat. BART.

50. CANENTE SENECTA,] Non dignus canente senecta, nam paulo ante dixerat:

Longa tibi, cunctisque diu spectata senectus.

Sed, tu segnis laetali frigore, quique prae senectute solus canes, jaces dignus coelo concilioque Deorum, cui nimirum interfunt, quicunque vitam puriter egerunt. Horatius:

Serus in coelum redeas:

& caetera: canam senectutem vocat mihi Tibullus ibi:

Cum vetus infecit cana senecta caput. TIT.

51. PONDERIS AEQUUM] Id est curarum, quae justitiam & aequitatem respiciunt; sic mihi usurpasse videtur Horatius hanc vocem pondus Epistola ad Numicium.

Cogat trans pondera dextram porrigere.

id est a gravitate & decoro discedere. TIT.

52. TU RURICOLUM DISCERNERE LITES] Ad te Pastorum querelae deferrebantur omnes, ipse tu ex bono. & aequo dirimebas. Virg.

Non nostrum est vestras componere lites. TIT.

54. RURIS AMOR.] Confert autem hoc plurimum ad aliorum gratiam benevolentiamque sibi comparandam, quo bono cum se destitutum esse intelligeret Cyclops ille, apud Theocritum merito conqueritur dicens:

Γινώσκω χάριστα κορμὶ τινὶ ὄνεια φεύγας.

Ὅνεια μοι λασία ἢ ὀφρὺς ἐπὶ παντὶ μετώπῳ

Ἐξ αὐτῶν τίθειαι πολὺ θώτερον ὡς μὴ μακρῶν.

Hinc frontem exporrigere & explicare dicimus, cum animi tranquillitatem significare volumus, quod Horatius Poëtica admodum variavit non uno in loco. TIT. Quamquam religio mihi est innovare quicquam, ex quo sensus alioquin promittitur minime absurdus; tamen quando jus justo paulo magis affine cernitur, quam rus, & nihilominus te, Titi, video in explicando ruris amore in diversas sententias discedere, quasi certissimus non esses. Adde quia antecedentia & consequentia jurisdictionem sapiunt, non rusticationem, legi malle, sub te juris amor. tuum sit judicium, quo plurimum vales. MARTELL.

54. SUB TE RURIS AMOR.] Conjungit reverentiam iusti & ruris cultum, quae duo solent con-

- 55 Floruit, ambiguos signavit terminus agros.
Blanda tibi vultus gravitas, & mite serena
Fronte supercilium, sed pectus mitius ore.
Tu calamos aptare labris, & jungere cera
Hortatus, duras docuisti fallere curas.
- 60 Nec segnem passus nobis marcere juventam,
Saepe dabas merita non vilia praemia Musae.
Saepe etiam senior, ne nos cantare pigeret,
Laetus Phoebea dixisti carmen avena.

Fe-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

56. *Vultus*] *Vultu gravitas* R. & B. Ed. *Serena*] *Severa*, Martell. quia praecessit, *blan-*
da gravitas.
58. *Et jungere*] Ita P. *conjungere* O. vett. ejusdem. inf. Ecl. III. *cera conjungo* *sub au-*
tris, &c. Virgil. Ecl. III. *tibi fistula cera juncta fuit*.
59. *Hortatus*] Ita ego. *Oratus* omn. Edd.
61. *Saepe dabas*] *Sed dabas meriti* R. & MS. Pal.
63. *Dixisti*] *Duxisti*. F. G. & B. Vide ad Cyneg. vs. 22.

NOTAE.

conjunctissima esse. Vide Senecam Hippolyto. Cato de Agricultura. *maiores nostri virum bonum cum laudabant, ita laudabant, Bonum agricolam bonumque colonum. Magistrum justitiae Agri culturam vocat Cicero pro Roscio. Probus vero Imperator, hoc etiam notari potest vel maxime, quippe qui Pannonias, Gallias, Moesiamque vinetis magnifice coluerit, ut scribit Victor Schotti. Modo aetas & genus mortis non obstant. Sed ista personae adungere, jus suum putat Poëta. BART.*

57. *FRONTE SUP.*] Concedas mihi velim: quae tua humanitas est, & in antithetis pulcherrimis dignoscendis acumen ingenii, *serena* mutandum omnino esse in *severa*. Nam hoc pacto *blanda gravitas in vultu & severa frons cum miti supercilio* venustissimam compositionem, & Oppositionem efficient. MARTELL.

57. *ORE.*] *Facie*. Virgil.

Os humerosque Deo similis. BART.

58. *CONJUNGERE CERA*] Et sic fistulam concinnare, ipsaque deinde canere docuisti. Virgil.

Pan primus calamos cera conjungere plures

Instituit.

Tibull.

Fistula, cui semper decrescit arundinis ordo,

Nam calamus cera jungitur usque minor. TIT.

59. *FALLERE CURAS.*] Horatius Barbiton suam ita alloquitur:

*O Decus Phoebi, & dapibus supremi
Grata testudo Jovis, ô laborum
Dulce lenimen, mihi cumque salve
Arte vocanti.*

Virgil.

Solamenque mali de collo fistula pendet:

quem tamen versum nonnulli subdititium esse putant. Statius:

*Elicis extremo chelyn, & solantia curas
Fila movent.*

Videndus est Alexander in Problematis. TIT.

60. *NEC SEGNE PASSUS*] Haud aliter ferme. Virgilius:

Nec corpore gravi passus sua regna veterno. TIT.

60. *MARCERE*] Et hoc ad Probum, quem scribit Vopiscus hosti etiam ab se interempto coëgisse milites amplum facere sepulcrum, ne otiosos haberet, quod & ipsi optimo Imperatori tandem exitio fuit. BART.

61. *SÆPE ETIAM SENIOR.*] Nonnunquam tuo exemplo nos ad canendum excitasti. TIT.

63. *LAETUS PHOEBEA*] Apolline digna. illud dixisti, alicubi scriptum erat *duxisti*, sed *dixisti* valet cecinisti, ut apud Maronem.

63. *DIXISTI*] Non ad cantum, sed fistulae ca-

Felix & Meliboeë, vale. tibi frondis odorae
 65. Munera dat, lauros carpens, ruralis Apollo:
 Dant Fauni, quod quisque valet, de vite racemos:
 De campo culmos, omnique ex arbore fruges:
 Dat grandaeva Pales spumantia cymbia lacte,

Mel-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

64. Odorae] *Odore* R. B. V. *frondis odore* B. Ed.
 65. Lauros] *Laurus* R. *ῥαυρός*.
 67. De campo] *De messe culmos* B. ex G. & Tig. Falsissime.
 68. Cymbia] *Cimbia* V. B. Virgil. Aen. I. l. i. in funere Polyd. *Inferimus tepido spumantia cymbia lacte*.

NOTAE.

canorem ducendum: quare non possum non probare veteris Editionis scripturam, *Duxisti*. Praesertim cum de seniore sermo sit, qui lente fistulam inflat. Ita Ecl. 2. v. 61. BART.

64. FELIX & MELIBOEE.] Vid. Desid. Herald. Adver. lib. 2. cap. 4. BART.

64. O MELIBOEE, VALE.] Ex veterum consuetudine dictum, sicut apud Maronem in Georg.

————— *En iterum crudelia retro
 Fata vocant, conditque natantia lumina somnus.
 Jamque vale.*

Rurfus Aeneide:

————— *Salve aeternum mihi, maxime Pallas,
 Aeternumque vale.* TIT.

65. MUNERA DAT, LAUROS] Non aliter Calphurnius:

————— *Et modo te Baccheis Musa corymbis;
 Munerat, & lauro modo pulcher obumbrat A-
 pollo.*

Virgil.

————— *Phoebo sua semper apud me
 Munera sunt lauri, & suave rubens hyacinthus.*
 TIT.

65. RURALIS APOLLO:] Expressit Graecum epitheton ἄρπυιᾶ. In Ecloga sequenti *Pastoralis* appellatur. TIT. *Pastoralis* Calpurnio. Eclog. VII. v. XXII. vide Tibullum lib. II. Elegia III. BART.

67. DE CAMPO CULMOS,] Mirum ingenium Correctorum. Quid campo cum culmis? aut his cum illo? Isti tamen quadrato suo acumini hoc indulerunt, ut ne salva solum genuina esset Poetae scriptura. Vetus editio.

De messe culmos, omnique ex arbore fruges.

Quae haud dubie verissima scriptura est. Non potuerunt naevum hunc, ut putabant, ferre qui in media barbarie pueris Nemesianum praelegebant. In Calpurnio etiam hujus generis aliqua notavimus. Exemplis opus non est, cum viri docti dudum apud Poetas veteres bonam eorum vim congregarint. Quorum vestigia insistentes nos Analectorum opus concessimus Poëticorum, in quibus adfatim de talibus omnibus disputavimus. Et ita habet etiam editio Tigurina quae prodit anno salutis MD XXXVII. Quamque & ad Calpurnium, his diebus recensitum, laudavimus. BART.

67. OMNIQUE EX ARBORE FRUGES:] Juris-Consulti qui, verborum proprietati maxime student, negant *fruges* dici de arboribus, neque enim poma fruges appellari voluit Julianus; at in foro, non in Parnasso ipsius leges valent. Columella:

————— *Aut aliena stirpe gravata,
 Mist adoptatis curvatis frugibus arbor.* TIT.

68. GRANDAeva PALES] Dignitatis Epitheton, siquidem non tam ad aetatem, quam ad illius Deae venerationem, majestatemque refertur. Sic Virgil.

————— *Hunc & Nymphae venerantur & ipse
 Grandaevus Nereus.*

Jam quod statim sequitur:

Spumantia cymbia lacte;
 eundem Virgilium auctorem agnoscit, cum ait:
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

Sed & Aen. 5. ita legas:

*Pocula bina novo spumantia lacte quotannis,
 Craterasque duos statuam tibi pinguis olivi:
 Et multo in primis hilarans convivium Baccho.*

Aaa.

vide.

370. M. AURELII OLYMPII

Mella ferunt Nymphae, pictas dat Flora coronas.
 70 Manibus hic supremus honos. dant carmina Musae.
 Carmina dant Musae; nos te modulamur avena.
 Silvestris nunc te platanus, Meliboe, susurrat.

Te

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

69. Mala fer. N. pietas dat flore cor. R. flore V.

NOTAE.

vide Macrobius Saturn. Lib. 5. Cap. 21. Palae autem lac offerebant veteres: ergo & ipsa lac feret, quo scil. plurimum delectatur. Tibullus:

Et placidam niveo spargere lacte Palem.

Ovidius:

Et tepido lacte precare Palem:

Sic Nymphae mel offerunt, tanquam ipsarum inventum, & Flora flores, quorum Dea fingitur ab antiquis, teste Lactantio Firmiano. TIT.

68. SPUMANTIA CYMBIA LACTE,] Virgil.

Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.

Vide Macrob. lib. v. c. XXI. BART.

69. DANT FLORES] Vetus liber ita habet. At eleganter emendarunt viri docti, Calpurnius Eclog. 2.

At mihi Flora comas parienti gramine spargit.

Martialis lib. I.

Illos jocosae dulce cum sacrum Florae.

Ovid. v. Fastor.

Chloris eram quae Flora vocor, corrupta Latino Nominis est nostri littera Graeca sono.

Ubi & Zephyri perbelle Floram uxorem facit. frumentis florentibus praefectam docet Augustinus li. IV. de Civitate Dei. cap. VIII. Nota Floralia divae hujus festa, *Florum* pro florido usurpari belle docuit Petrus Colvius, dignus longiore vita Juvenis, ad Appulejum. BART.

70 MANIBUS HIC SUPREMUS HONOS.] Sic Aeneas patris tumulum purpureis floribus conspergit Aen. 5. ad quam consuetudinem alludit etiam idem Virgilius lib. 6. in funere Marcelli. Sed & in Copa ita inquit:

*Quid cineri ingrato servas male olentia fersa,
 Anne coronato vis lapide ista regi.*

Tibullus quoque ait:

Lanua constructio fersa debet tumulo:

Intelligunt enim fersa omnis florum generis. Varro lib. 6. de Lingua Latina: *insulas dictas apparet, quod velamenta hostiis est lana, quae adduntur, dicuntur insulae, intra hostiarum cornua velamenta erant, itaque nunc, cum ad sepulchrum ferunt frondes & flores, addunt lanas.* Expressius tamen Sophocles in Electra.

Καὶ δὲ λίγα σοὶ πᾶσι, ὅσσοι καταδ' ὀμῶ.

Ἐπὶ δὲ ἡλκοὶ πατρὸς ἀρχαῖον τάφος,

Ὅρῳ καλῶν ἐξ ἀκρῶς τιφίστους

Ῥογὰ γὰρ ἀλκῶ, & τῇ ἀρετῇ εὐκλῶ

Πάσαν δὲ ἱγὶν ἀντίαν δακλῶ πατρὸς. TIT.

70. MANIBUS HIC SUPREMUS HONOS.] Virgilius. XI.

— toto lectos ex agmine mittit

Mille viros, qui supremum comitantur honorem.

Coronis autem cingi sepulcra instar supremi officii solita, notissimum. Idque faciebant & Christiani veteres, quos eo nomine reprehensos à Vigilanti memini. Sed ista alibi. BART.

71. CARMINA DANT MUSAE;] *Ἀνὰ δὲ δαίμονι, Τέρεντι.*

Negat Fannium esse hanc sibi cognatam Demipho? Hanc Demipho negat esse cognatam. TIT.

72. SYLVESTRIS NUNC TE PLATANUS,] Vel sterilis, ut Virgilius;

Et steriles platani malos gessere valentes.

vel quales in his montibus reperiuntur ad differentiam earum, quae in hortis magna cura a delicatulis viris nutriuntur, de quibus consule Plinium: est autem hic locus aliquo pacto non dissimilis Virgiliano illi:

*— Te nostrae, Vire, myricae,
 Te nemus omne canit. TIT.*

72. PLATANUS TE SUSURRAT,] Moschus.

Ναὺ φύξι μοι μύριος, καὶ ἄλεια τῶν γεινῶσι.

In

NEMESIANO BUCI ECLUGA II. 377

Te pinus reboat, te quicquid carminis Echo
Respondent silvae, te nostra armenta loquuntur.

Nam-

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

72. Te primis B. V. te, quicquid carminis, Echo: supple, reboas. Ita bene dissing. B. *reboas* Te pinus: reboas te, quicquid carminis, Echo: Idem in Advers. Inēpte. Gebhardus: *te quid quit carminis* Echo, Resp. fil. Pessimè. Fortean: *te, quicquid carminis exit*, Resp. f. Virg. Ecl. I, *Ipse te Tityre pinus*, &c. & Ecl. vi. *te nostrae, Vare, myricae, Te nemus omne canet*.

74. Resp. silvae] Virg. Ecl. x. *respondent omnia silvae. Loquuntur*] *Sequuntur*. R. V. A. F.

NOTAE.

In illo delicatissimo Bionis Epitaphio. BART.

73. REBOAT,] Rusticum hoc, nimisque durum, tantum sonum acuto stridori adscribere. BART.

73. TE QUICQUID CARMINIS ECHO] Horat.

—— *Cajus recinit jocosa*
Nomen imago.

Aut in ambrasis Heliensis oris,
Aut super Pindo, gelidare in Haemo:

rursus alibi:

Ut paterni Fluminis ripae simul & jocosa
Redderes laudes tibi Vaticanæ
Montis imago:

describitur enim Echo recinens auditas voces: est autem ordo verborum: quicquid carminis respondet, Echo respondet, & quicquid sylvae respondent, te respondent. Virgil.

Formosam refomare doctes Amaryllida Sylvas:
TIT.

73. QUICQUID CARMINIS] Modius ex illo ait interpretandum Ecloga x. Virg.

Respondent omnia silvae.

Sed duriusculè hoc Nemesianus extulit noster. Sed elegans sententia est distinctione erigenda.

—— *Te, quicquid carminis Echo:*

Respondent silvae ——

Quicquid carminis est tandem illa quam Echo appellamus, te reboas. Verissima explicatio. Luget Echo & apud Nonnum lib. XLVII:

Μῆν' ὃ' ὑπερβῶν' ἱμοὶ πτόπον ἔχουσ' ἤχῳ,
"Ἡμοῖς ἀντικτυπῶν' τίς τίνος ἐνάχμα τοῦτ' αἶ.

Idem libro xv.

"Ἡ γὰρ μοι ἐχθάρματα κινεῖς παρθεῖν' ἤχῳ.
Καὶ θρύγξ ἐφθιγγαῖῳ· τί σοι τόσος ἦλπε, βῆτο·

Moschus in Bionis Epitaphio

'Αχὼ δ' ὃ' πῖτερ(ν ὀδύρεται, ὅτ' αὖ σιωπῇ
ἔκκινει μιμνήται τὰ σὺ χεῖλεα —— BART.

74. TE NOSTRA ARMENTA SEQUUNTUR.] Nobis in dolore sunt pares: tuum interitum nobiscum lamentantur. Virgil. Ecl. 5.

Non ulli pastos illis egere doebus

Erigida Daphni, hares ad flumina, nulla neque-
amnem

Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam,
Daphni tuum Poenos mihi ingemuisse Leones
Interitum, montesque, seras, sylvasque loquun-
tur.

& 10.

Illum etiam lauri, etiam flevit myricae,
Pinifer illum etiam sola sub turpe jacentem
Maenalus, & gelidi flevit saxa Lycaei.

Similes loci plures reperiuntur apud Theocritum, velut Idyllio α.

Τῆνον μὲν θῶες, τῶον λύκοι ἀρύσαντες.

Τῆνον καὶ τῇ θρυμῶ, λίαν αἰνέλαυτε θαιόντες.

&

Πολλὰ οἱ παρ' ποσσὶ βοῖ', πολλοὶ δ' ἐν ταύρῳ,
Πολλὰ δ' αὖ δαμάλα καὶ πέρβεις ἀδύρηντες;
nec non Idillio ιβ.

"Ὡς δ' ἐστὶν ἀφῶνα, καὶ αἱ βοῖ' αἱ ποτὶ ταύρῳ
Πλατύνονται πάντες, καὶ οὐκ ἐβίλοις νίμωδ'.

& reliqua. TIT.

74. ARMENTA LOQUUNTUR.] Nonnus li xv. de Hymno pastore ab amica Nicaea occiso.

—— καὶ ἐν πύλῳ ὄντα λόχη

"Υμῶν ἐπακτινέων' ἐλαδὶς δάκρυα ταύρων,
Καὶ δάμαλιν δάκρυσι, καὶ ἔστιν ἀχνυμένη βοῦς.
Ποίρην' ἀπ' αἰσθητῶν, ἵαχε ὃ τῷτο βοῖσσι
Βούτης καλὸς ὄλωε, καλὸν δὲ μιν ἔκτισε κτήνη.

BART.

Aaa 2:

75. NAM-

- 75 Namque prius ficcis phocae nascentur in arvis,
 Hirsutusque freto vivet leo, dulcia mella
 Sudabunt taxi, confusis legibus anni,
 Messēm tristis hiems, aestas tractabit olivas,
 Ante dabit flores autumnus, ver dabit uvas,
 80 Quam taceat, Meliboeē, tuas mea fistula laudes.

TIT.

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

75. *Nascentur*] *Pascentur* G. & Bart. Virg. Ecl. I. *pascentur in aethere cervi*, &c. & Ecl. v. vers. 76.
 76. *Hirsutusque*] *Vestitusque* V. A. B. F.
 77. *Sudabunt*] Virg. Ecl. IV. *quercus sudabunt roscida mella*.
 79. *Ver*] *Nec dabis* R. & V. 78. postponit huic.

N O T A E.

75. NAMQUE PRIUS SICCIS] Argumentum
 ὅτι τὸ ἀδυνάτου cujusmodi Virgilianum illud ex
 I. Ecloga:

*Ante leves ergo pascentur in aethere cervi,
 Et freta destituent nudos in litore pisces.*

Valerius Cato in Diris:

*Dulcia amara prius fient, & mollia dura,
 Candida nigra oculi cernent, & dextera laeva.*

Sic ex adverso votum perpetuitatis concepit:
 Ecl. 5.

*Dum juga montis aper, fluvios dum piscis ama-
 bit:*

appellat autem *vestitum Leonem*, quia sit pilis ob-
 situs & coopertus, quomodo Seneca in Hercu-
 le Oetaeo:

Nondum teneras vestite genas.

Hoc est barbatus, unde *investis*, alicubi tamen le-
 gebatur, *hirsutus* in hoc nostro. TIT.

75. PRIUS SICCIS] Ex Tityro Maronis. pro
nascentur, vetus liber *pascentur*, quod quamob-
 rem non restituamus, causa prorsus non est.
 Argumenti hujus multa in Diris Valerii Catonis
 habes. BART.

76. DULCIA MELLA] Quod hic de taxo ait
 Nemesianus (& quidem recte, cum ea sit arbor
 praesentissimi veneni, unde toxicum derivatum
 creditur) Virgilius de quercu enunciavit:

Et durae quercus sudabunt roscida mella.

quod & penes Tibullum invenias ibi.

*Ipsae mella dabant quercus, ultroque ferebant
 Obvia securis ubera lactis oves.*

nec multo secus ab Ovidio dictum fuit:

*Flavaque de viridi stillabant cortice mella.
 rursus:*

— — — & in quercu mella reperta cara:
 ejusdem generis est illud alterum Maronis:

Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum:
 quod ferme ex Theocrito Latine redditum est;
 sic enim Graecus autor:

Ἰμέρα κὶ δ' ὑδάτῳ ῥέτω γάλα, καὶ τὸ δ' ἔργῳ
 Οἷον παρ' ὄρεος ἰὰ δ' τοὶ αἶα καρπὸν ἐνέικαμ.

rursus alibi:

Ναὺ ἰὰ μὲ φορέϊσσι βάτοι, φέρεϊσσι δ' ἄνωθ' αἶ.
 Ἄ δ' καλὰ νύκτιος ἐπ' ἄρ' ὑβόαισιν κομάσσαι.

Recte autem hic noster dixit, *fore*, ut taxi *dulcia
 mella ferant*; nam taxus venenata arbor est, &
 apibus inimicissima, unde Lycidas apud Maro-
 nem ait:

Sic tua Cynnaeas fugiant examina taxos. TIT.

78. MESSEM TRISTIS HIEMS,] Cum aliquin
 messis in aestivum tempus incidat, unde illud
 Maronis:

Ante focum si frigus erit, si messis in umbra.

De messe & olivitate videndi sunt rei rusticae
 scriptores, Cato, Varro, Columella caeteri:
 nec praetereundus est Caelius Rhodiginus Lib.
 6. c. 6. De anni partibus in universum plura in-
 venies apud Ovidium in Metamorph. TIT.

79. ANTE DABIT] Nam sic Virgilius.

Primus Vere rosam, atque autumnus carpere poma.
 Ergo cuncta versa vice procedent, atque ideo
 confundentur. TIT.

81. PER-

TIT. *Perge puer, coeptum tibi jam ne desere carmen.*
 Nam sic dulce sonas, ut te placatus Apollo
 Provehat, & felix dominam perducatur ad urbem.
 Namque hinc in silvis praesens tibi fama benignum
 85. Stravit iter, rumpens livoris nubila plena.

Sed

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

81. TIT.] AMYN. R. *ne*] *neu* R.
 84. *Praesens*, &c.] Ipsissima Statii verba sine Theb. *Jam certe praesens tibi fama benignum Stravit iter.*

NOTAE.

81. PERGE PUER,] Timetas enim jam canere defierat. TIT.

82. PLACATUS APOLLO] Minime iratus, qui eum cantando aequas. TIT.

83. DOMINAM PERDUCAT AD URBEM.] Sic infra Ecl. 2.

Dominam pervenit ad urbem.

Calphurn.

Tityron e sylvis dominam deduxit in urbem.

Horat. Od. 14. l. 4.

O tutela praesens Italiae,

Dominasque Romae.

idem Ode 3. ejusdem Libri.

Romam principem urbium

appellaverat. potest autem hoc dictum accipi de ipso met Nemessiano, cujus nomen in carminibus pangendis adeo jam innotesceret, ut imperatorem adeundi, inque ejus gratiam se insinuandi spem jam concipere posset. TIT. Calpurnius.

— dulce sonantem

Tityron e silvis dominam deduxit in urbem.

BART.

84. PRAESENS TIBI FAMA] Potens, faultrix, nam cui praesentes adsumus, cum omnino juvare studemus, & qui favent, praesentes adesse confueverunt. Virgil.

Nec tam praesentes alibi cognoscere divos.

& in Georgic.

Et vos agrestum, praesentia Numina, Fauni,

rursus:

Non tamen ulla magis praesens fortuna laborum est.

& in Aeneid.

Tu Dea, tu praesens nostro succurre labori. TIT.

84. BENIGNUM STRAVIT ITER,] Verba Statii ad Thebaiden suam. lib. XII.

— Jam certe praesens tibi Fama benignum Stravit iter, coepitque novam monstrare futuris.
 BART.

85. RUMPENS LIVORIS NUBILA PLENA.] Nam qui alios magno intervallo antecedunt, invidiam superasse dicuntur: hinc Sallustianum illud: *Gloria invidiam viciisti.* Horat.

Invidiaeque major urbes reliquam.

rursus alibi:

— Et jam dente minus mordeor invido.

& 2 Sat. 3.

Invidiam placare parvo virtute relicta.

Insignis locus extat apud Plutarchum Commentario ad *Philonem* & *Myronem* ad hanc rem intelligendam valde accommodatus, quem illic inspicere volo: rumpens autem dixit noster Poeta significanter: sic Propertius:

Hic erit, hic jurata manet, rumpantur iniqui.
 Ovid.

Rumpere livore edas. TIT.

Simplicissime hoc protulit: *plena livoris nubila.* Sic *nubem timoris* dixit Claudianus noster Bello Getico.

— quos ante patres effecerat una

Nube timor.

Tryphiodorus.

— Μὴν ἄλλο φέβη νέφος:

Sic oblivioni *nubes* apud Pindarum Olympion. VII.

Ἐπὶ μὲν βασιλῆϊ τῷ λαῷ ἀνέμμελον νέφος.

Veterni. Aufon.

Palle soporiferi senium nubemque veterni.

Nubes justitiae Boeth. libro v. prof. II. *Spei nubes* apud Statium lib. II. Thebaid. v. cccxxi.

Nubilum stultitiae Fulgentium. I. Mythol. *Nubes vetustatis* Claud. Consul. Probin. *νεφέλη*

apud Homerum Iliad. 9. *nebula erroris* Juvenal.

Sat. x. BART.

Sed jam sol demittit equos de culmine mundi,
Flumineos suadens gregibus præbere liquores.

N O T A E.

86. SED JAM SOL] Hunc locum ita variavit
Ecl. 2.

Frigidus e sylvis donec descendere suavit

Hesperus & stabulis pastos inducera sauros.

Virgilius autem dixit in eandem sententiam:

Et jam summa procul villarum culmina fumant:

Majoresque cadunt altis de montibus umbræ;

Caeterum, quod hic Nemesianus mundi culmen
vocat, idem Maro *verticem* appellasse videtur in
Georgic.

Praesertim si tempestas a vertice sylvis

Incubuit:

Quamquam non ignoro, carmen hoc aliter a
Victorio contra Servii Grammatici sententiam
exponi. idem Aeneid. 1.

Ipsum ante oculos ingens a vertice pontus.

In puppim ferit.

ac multis interjectis:

Sic vertice totis:

Constitit.

Consule: ad hanc rem alicubi Synesium in Epi-
stolis; & Arrianum in descriptione Maris Euxi-
ni: TIT.

87. FLUMINEOS SUADENS] Non dubium quin
ita legi debeat, non fulmineos; praeceptum ve-
ro Columellae quoque testimonio comproba-
tur. TIT.

87. FLUMINEOS] Tibullus libro II.

Ipse Dens solitus stabulis expellere vaccae,

Et potum pastas ducere fluminibus. BART.

ECLO.

ECLOGA II.

IDAS & ALCON.

Formosam Donacem puer Idas, & puer Alcon
Ardebant: rudibusque annis incensus uterque

In

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

[DONACE] Deest in omn. Edd. In hac Ecloga cantantur amores puertiles inter amicos pasto-
res Idas, qui & Hæstæus, & Alconem. In qua etiam Poëta ipse loquitur. Sic R.

[IDAS] Ita P. ASTACUS R. V. A. F. & sic quoque vers. 1. puer Astacus. Quod fa-
ctum ex Calp. Ecl. II. initio.

1. Formosam &c.] Virg. Ecl. II. Formosum pastor, &c. Eodem modo & verbo uterque
incipit.

2. Rudibus annis R. & B. ex MSS. Incensus] Intensus V.

NOTAE.

1. FORMOSAM DONACEM] Calphurnius sic:
Intactam Crotalem puer Astacus, & puer Idas,
Idas lanigero dominus gregis, Astacus horti
Dilaxere diu.

Utrumque tamen ad illius Maronis imaginem

factum est.

Formosum Pastor Corydon ardebat Alexion,
quanquam de nominum impositione haud ita
curiosus esse consuevi in hujuscemodi prælec-
tim argumento, quod in manibus habemus,
di-

In Donaces venerem furiata mente ruebant.
 Hanc, cum vicini flores in vallibus horti
 5 Carperet, & molli gremium compleret acantho,
 Invasere simul, Venerisque, immitis uterque,

Tum

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

6. *Venerisque immitis*] Ita A. & E. ex MSS. *imbutus* R. P. *Venerique imbutus* V. & Gebhard.

NOTAE.

dicam tamen Donaci nomen inditum videri a calamo, de quo Plinius lib. 16. c. 36. *Astaco* vero a Pisce, cujus meminit Athenaeus lib. 3. at Donace nomen inditum universae Eclogae in codicibus Florentiae excusis. TIT. In primo versu, imo certe in ipso epigrammate personarum introducendarum mendum insedis in omnibus vulgatis exemplaribus pro comperto habeo. Nam ubi *Astacus* legitur; Idas adscribendus: errorem emanasse putamus a primo item versu, Eclogae secundae Calphurnii. MAR-TELL.

2. ARDERANT:] Amabant. Virgil.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin.

Vide Theocritum s. Nonnum lib. xxxiv. BART.

2. RUDIBUSQUE ANNIS] Puerili aetate, vel tunc primum amoris faces experti. Ovid.

Hinc amor amborum tetigit rude pectus.

Auctor Elegiarum, quae Cornelii Galli nomine circumferuntur.

Nondum quid sit amor, vel quid venus igneae noram;

Torquebar potius rusticitate mea. TIT.

3. VENEREM] Concubitus. Propertius:

Denique ubi amplexu Venerem promissaris embo

Fac similes puros Isidis esse dies.

Tibullus.

Jam tu qui Venerem docuisti vendere primus,

Quisquis es, infelix urgeat ossa lapis. BART.

3. FURIATA MENTE RUEBANT.] Abundantiam amoris denotat, quae saepe in furorem converti solet; unde amor furor a Poëtis nuncupatur. Virg.

Uratur infelix Dido, totaque vagatur

Urbe furans.

Idem quoque *furiatam mentem* dixit:

Furiata mente Coroebus.

& Claudianus.

Euriatum pectus:

de Raptu Proserpinae. TIT.

3. FURIATA MENTE] *Benivolentia*, quod familiarissimum Graecorum Poëtarum felicissimo, Nonno. Et *furor* saepissime ipse amor dicitur. Ovidio, Virgilio, Catullo, Propertio, ut Graecos amatorios Atticistas taceam, quorum libri hoc furore ebrii sunt. Aristenactus, Achilles Tatius, Heliodorus, Longus, Aelianus, Maximus Tyrius, Parthenius, Lucianus, alii. BART.

4. HANC, CUM VICINI] Puellarum studium indicat, quae in floribus legendis, ipsisque inserta necandis plurimum occupantur. Horatius de Europa loquens:

Nuper in pratis studiosa florum, &

Dibitae Nymphis opifex coronae.

& reliqui Virg.

Pallentes violas & summa papavera carpens;

TIT.

5. MOLLI GREMIUM] Virgil.

Et molli circum est ansas complexus acantho.

Quod ex Theocrito sumtum est Idyllio u. rursus idem Maro in Georgicis:

Ille comam mollis tantum tondebat acanthi.

herbam hanc nos vulgo *brancam* *ursinam*, vel *bir- cipam* appellamus. TIT.

6. VENERISQUE, IMBUTUS] Spectabantur in uno codice *immitis*, quod & in pluribus aliis deinde reperi: significat autem hoc loco Poëta *Astacum*, & *Idam* Veneris muneribus obandis minime, vel vix jam fuisse pares: unde statim subjicit:

Et pueris jam non puerilia vota.

vel *immitis* valet impatientem, & quasi effera- tum ob amoris impotentiam; vel est epithetum Veneris Horatiano illi respondens:

Desine dulcium mater fides cupidinum.

vel *immitis*, quod talis deinde futura esset, qua ratione per saepe epitheta usurpare Poëtae con- fuerunt. Virg.

Uri-

Tum primum dulci carpebant gaudia furto.
Hinc amor, & pueris jam non puerilia vota.
Quois anni ter quinque hyemes, & cura juventae.

Sed

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

3. Non puerilia] Nunc puerilia R.

NOTAE.

Uritur infelix Dido:

sed imbutus Veneri, valet initiatus, vel dictum est, quomodo a Cicerone: Plerique autem parentum praeceptis imbuti, ad eorum consuetudinem, moresque deducimur. TIT. Non video cur titubandum sit, si legatur immitis, aptissimo sensu nimirum immaturae. Nam ut matura quae fiunt, mitescunt, & tandem (nos vernaculo nostro sermone dicimus Mezzi) quasi mitia evadunt, ita quae immatura adhuc immitia dici merito possunt. Superfedeo bonorum auctorum exemplis, quae tibi suppetunt affatim; & domi nascuntur tuae. Si vero legamus imbutus, quod minus probarem, exponeremus tinctus & aspersus, quasi tunc primum Veneris adolescentes ii gaudia delibassent. MARTELL. Distin-
gue,

Venerisque, imbutus uterque

Tum primum.

Gaudia pro fructu amatorio dici abunde notamus ad Claudianum, de furto ad Carmen Musaei Grammatici. BART.

7. DULCI CARPEBANT GAUDIA FURTO] Sic plerumque amatorum suavitates nuncupantur, eo quod secretas eas esse cupiunt, nam (ut inquit ille)

Celari vult fera furta Venus.

Maro:

Martisque dolor & dulcia furta.

Valerius Cato in Poëmatio, cui nomen Dirae:

Dulcia cum Veneris furatus gaudia primus

Diceret

Ovid.

Nos Venerem tutam, concessaque furta canemus.

TIT.

8. HINC AMOR,] A prima conjunctione utriusque acerrimum amorem gigni ajunt. Et id adseritur in Epistolis fictitiis Cleopatrae & Sora-
ni. Gratius v. cclxxxiii.

Primi complexus, dulcissima prima voluptas,

Hunc Veneri dedit impatiens natura furorem.

Vide quae inibi ex falso auctore vera dicimus. BART.

8. JAM NON PUERILIA VOTA.] Juvenum aetateque confirmatorum, non puerorum opus est Veneris exercitium, itaque recte Ovidius juvenile opus appellavit:

Ergo ubi concubitus, & opus juvenile petetur,
Quaerquam, inquit Horatius,

Et centum puer artium

Late signa feret militiae tuae. TIT.

Nuptiae. Votum enim utriusque sexus naturale, conjungi, hinc pro ipsa conjunctione dictum. Testamentum Gruanii Porcelli. Sorori meae, in cuius votum interesse non potui, do lego dari &c. Appulejus libro iv. Metam. mutuo mihi pignera-
tus, votisque nuptialibus, pacto jugali, pridem do-
stinatus. Claudianus.

quonam usque verendus

Cunctatur mea vota socer?

Impp. Diocletianus. l. xvi. C. de Nuptiis. Justinianus. l. xxiv. Idem. l. x. de secund. Nupt. Honorius l. iv. Ejusdem tituli. Et l. iv. C. de Sponsal. BART.

9 QVOIS ANNI TER QUINQUE HYEMES,] Ita plerumque annos dinumerabant Veteres. Virg.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas:
per aristas enim messes, per messes annos ipsos intelligit duplici figura, metonymia sc. & synecdoche. Catull.

Smyrna mei Cinnae nonam post denique messem.

Quam coepta, nonamque edita post hyemem.

Juvenal.

Sic multas hyemes, atque octogesima vidit
Solstitia.

Seneca Junior in Oedipo:

Decima jam metitur seges.

Idem in Thebaida.

Bruma ter posuit nives:

Et tertia jam falce decubuit Ceres.

idem Troade:

Bbb

De

10 Sed postquam Donacen duri claufere parentes,
Quod non tam tenui filo de voce sonaret,

Sol.

VARIAE LECTIONES JANI VLITIL.

IN. *Quod.*] Et: V. A. B. F. sonarent V. A. B.

N O T A E.

~~Decies~~ ~~Decies~~ *Decies nigrinus*.

*Cannit Ide, Ide nostris,
Nudata rogis, & Sigeis
Trepidus campis: dexies secuit
Messor aristas:*

& alibi non semel. Petronius Arbiter.

Jam decima moestos inter ancipites metas.

Phrygas obsidebat messis.

Apud Sophoclem ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀννίου ἀπονοτά; cur
autem hæc dinumerandi ratio apud illos inva-
lerit; docet Suidas: Οἱ μὲν γὰρ ταῦτα ἀνα-
συστάσεις, καὶ ἀποτελεῖς τὰς χειρὸς ποιήσεσιν, ὥστ' οἱ
πυθιόνας δὲ περὶ τὴν τῆς χειρὸς διεκλείων καὶ τοιαυτὴν
καρὰν ἐφάδατον.

Atque haec quidem, quod ad verba pertinet, quod vero ad mentem poetæ attinet, sic ait Aristoteli de historia animalium: *φίρονι τὸ σπείρον σπείρουσιν ἀρχῇ*) τὸ ἄρτιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἐν τοῖς ἔτεσι δις ἐπὶ τεταλιςδρόκ. ἅμα δὲ καὶ πείχουσιν ἐκ τῆς ἀρχῆς, καθάπερ καὶ τὰ φυτὰ τὰ μικρὰ φέρει τὸ σπείρον, αὐτῆς φησι πρῶτον Ἀλκαμαίων ὁ Κροτωνιάτης: & reliq. TIT.

9. CURA JUVENTAE.] Non ait esse homines
 ἀνδραφροδίτους, sed elegantes, & ἱρηνεῖς, ut
 loquitur Aristenæus. BART.

IO DURI CLAUSERE PARENTES,] Ideo duri,
quia clausere: sic Horatius:

Donarem pateras, grataque commodus.

Censorine meis aera sodalibus.

De quo loquendi genere plura olim adnotave-
ram in meis libris locor. controversi. in quos cum
petulanter admodum invehctus esset Burdo qui-
dam Gallo-Italus, coactus fui dignitatis meae
tuendae causa, atque adeo ipsius veritatis amo-
re pares vices ei rependere, quod feci invitus,
sed necessario, ut puto, consilio, in ea porro
defensione plura de hac phrasi observavi, quam
fungus ille non capiebat, licet neminem parem
sibi in eruditione esse jactitet. Sed redeo ad rem
nostram, puellam claudentem. *durum hominem*
appellavit etiam Ovidius, h. e. *asperum*, *mole-*
stissimum.

*Dure Vir imposito tenerae custodè puelle
Nil agis.*

Nec aliter Horatius :

————— ut piger annus

Pupillis, quos dura⁸ promissu custodia matrum.
Solent autem parentes virgines jam nubiles diligenter custodire, nec passim, ut antea, cum pueris versari permittere; fuit vero tempus, quo timor hujusmodi procul aberat, id adeo, ut redeat summis votis expetit Tibullus dicens:

Nullus erat custos, nulla exclusura dolentes

Janna: si fas est, mos precor ille redi.

Sed certe virgines id aetatis custodiri debere docet Aristoteles de Hiflor. anim. his verbis : *μελιστα ὅτι φύλακας δύνανται εἶναι τῶν ἡρώτων τέκτων. μέλιστα γὰρ ὁρμῶσι πρὸς τὴν ἀφροδισίαν καὶ οὖτοι ἀρχομένων ἀνδρῶν.* &c reliq. auctor Elegiarum , quae Cornelio Gallo tribuuntur.

*Paedagogus adit me, illam tristissima mater
Serrabat. TIT.*

II. ET NON TAM TENUI FILO] Asperam ar-
teriam accipe, per quam vox emittitur; ac de
voce quidem, quae ad hunc locum intelligen-
dum necessaria esse iudicavi, haec sunt Aristote-
lis verba in Problematis: quaecebat autem illic
Philosophus, cur vocem emittant acutam, qui
expertes feminis sunt, ut pueri, mulieres, de-
crepiti, spadones: gravem autem Viri, qui fir-
ma sunt aetate, ac exitum quaeestionis expedit,
ut dicat: ἡ καθ' ἑνὴν ἢ γυναικὴν τὰ ἄλλα λιπῶν, ἐν-
δύσθημα ἔχει, ταὶ δὲ παχίαι πλείων, ὥστε καὶ ἡ λαπίε
φωνή, ἐν ἡ πλείων, ἔχουσιν ἐν τῷ ὁσμενεύοντι πιπύ-
μα ἀδύνην, νηπὶ αὐτῷ ἀέρος ἐρίον. & reliqua,
quae ibi sequuntur; ex quibus verbis facile et-
iam cognoscitur, cur Poëta dixerit, tenui filo,
nam tralatiue sumptum est à re propria, de qua
Gratius de Venatione inquit:

*Prima iubent tonui nascentem iungere filo
Limbū,*

ac rursus :

Circum labra sequi, tenuique includere fito.

Sed

NEMESIANI BUC. ECLOGA II.

379

Sollicitusque foret linguae sonus, improba cervix,
Suffususque rubor crebro, venaeque tumentes:

Tum

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

12. *Sollicitusque* &c.] Ita ego. *Sollicitumque foret linguae sonus*. omn. Edd.

NOTE.

Sed & idem Aristoteles quippiam tradit loco superius indicato quod ad hanc rem intelligendam plurimum confert, id adeo apud ipsum inspicere poterit, nam ego brevitatis causa non omnia huc congero. TIT. Devirginata Donace & jam propior gravidatae, graviori voce loquebatur, nec tam subtili spiritu enunciabat verba, imo pudore rei gestae sollicita, lingua quasi pressa onere quopiam anhelitabat. Vulgo notum mulierem gravius loqui virgine. De particula hoc loco *παρίληψις*. cujus generis magna vis exemplorum ad Ceirin Virgilii à nobis collecta. Elegantissimum est *flum vocis* dicere, quod illa quasi deductum fili aemuletur, ut perpetuae eloquentiae Orator Hercules Gallicus depictus est catenam ore exspuens, ex qua religati essent populi, de qua pictura elegans *αὐτολολία* exstat apud Lucianum. Sic *carmina tenui filo* apud Ausonium Mosella.

Mollia subtili nebunt mihi carmina filo
Pierides — BART.

12. SOLLICITUMQUE FORET] Ob vocis mutationem, quae circa decimum quartum aetatis annum contingere solet, cujus rei causam pluribus verbis prosequitur Alexander Aphrodisiensis, sive mavis Trallianus problemate illo, quo quaerit: *ἂν τί τὰ ἡρώδου παιδία τραγὰ ᾤοντο ἰδῆσθαι*. eam quoque illic inspicere velim, ne sim longior, poterit tamen idem fortasse referri ad amantium haecitationem, sicut & alia, quae sequuntur amoris indicia, de quibus venustissimum extat Sapphonis carmen, quod Catullus pene ad verbum expresse. Flaccus quoque non uno in loco hujusmodi indicia suavissimis carminibus prosequitur: sed omnium venustissimum est Valerii Aeditui epigramma, quod alicubi citat Gellius? vid. etiam Heliodorum in Hystor. Aethiopica. TIT. Ob pudorem videlicet amissae virginitatis. Sic Callisto apud Ovidium.

Vix oculos attollit humo, nec, ut ante solebat
Functa Deae lateri, nec toto est agmine prima,
Sed silet, & laesi dat signa rubore pudoris.
BART.

23. IMPROBA CERVIX,] Audax, elata. Virgil.

Improbis ille puer.

Propertius:

Donec me docuit castas odisse puellas

Improbis.

Calphurn.

Improbe te Lycida.

Graece idem valet vox *κακός*. TIT. Tumida. Catullus de ea quae primum virum expertura erat.

Non illam nutrix orienti luce revivens

Hesterno collum poteris circumdare filo.

Vel ad lassam cervicem referri possit ob capitis dolorem. Aristoteles lib. VII. de Hystor. Animal. cap. IV. *ἡ δὲ τὰς συνήψεις αἱ γυναῖκες βαρύνονται τὸ σῶμα πᾶν, καὶ σφόδρα αὐτὰς ἰσχυροῦται καὶ ἐν τῇ καταστάσει γίνονται πόνοι*. BART.

12. IMPROBA CERVIX, SUFFUSUSQUE] Simpliciter haec intelligamus, amabo te., neque ad amoris indicia gratis confugiamus. Eandem rem quam instituerat magis adhuc, & magis physice ac poetice urget pingendo. Pubescentes *παρὰ* ad verbum *hircire* nullus nostrum ignorat. Ergo tenuiori de filo non amplius vox illorum resonat. Quid (sodes) inde consequitur? nonne linguis eorum, hoc est instrumentis omnibus vocalibus majus onus, & magis sollicitum incumbit, si clariorem vocem exferere cordi sit? In hoc nixu non cervix improba nobis sit? hoc est pertinax, contumax, inobediens, denique minus respondens claritati vocis quam meditamur? haec est (ni mens improba sit) pura & germana loci hujus intellectio: dum autem improbitatem & contumaciam cervicis domare, & pervincere contendimus, & vim facimus animae & laryngi, tum venae tument in gutture, & (quod necesse est) eo accurrente sanguine colli partes omnes rubent. MARTELL.

13. SUFFUSUSQUE RUBOR] Amoris indicium. Horat.

Tunc nec mens mihi, nec color

Certa sede manet.

Tibull.

Sed nimis lusco corpora tingit amor.

Bbb 2

46

- Tum vero ardentes flammati pectoris aestus
 15 Carminibus, dulcique parant relevare querela.
 Ambo aevo, cantuque pares, nec dispare forma:
 Ambo genae laeves, intonsi crinibus ambo:
 Atque sub hac platano moesti solatia casus
 Alternant: Idas calamis, & versibus Alcon.
 20 Id. Quae colitis sylvas Dryades, quaeque antra Napeae,
 Et quae marmoreo pede Najades uda secatis

Lit-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

16. *Ambo aevo* &c.] *Aevi* MS. Pal. & B. in Adv. Virg. Ecl. vii. *Ambo florentes aetatibus*, &c.
 17. *Ambo genas*, &c.] Sic B. R. V. P. *genis* A. F. *Intonsi*] *Intonsis* V. A. F. B.
 21. *Najades*] *Naidēs* V. A. B. F. *Secatis*] Sic V. A. B. F. *secantes Litora purpureos alius* R. P. *Naidēs uda secatis Gramina, purpureosque alius per litora*. B. ex G. Sed in Adv. à seipso dissentit.

NOTAE.

adi Heliodorum & Achillem Statium. TIT. Et coloris alternatio in ruborem & pallorem signum *συνέψιως*. Nonnus lib. xlviii. Dionys. in amarissima irrisione Dianae in Auram, quae immixta erat.

Εἰπὶ δὲ μοὶ βαρύνει, συνεψίει, παρθένη Νύμφη,
 Πῶς μετέπεις χλοῦνται ἐρδωλὶν σὺ μορφῶ;
 Τίς σὺ λίκτης μήνη τίς ἤρπασε σέο κορμῶν;

BART.

13. *VENAEQUE TUMENTES*:] In cruribus praecipue conceptus tumorem facere ajunt. Aristoteles. καὶ ποταῖς ἐπὶ τὰ σκέλη οἰδήματα καὶ ἐπάρσεις γίνονται καὶ σαρκίς. Plinius lib. vii. cap. vi. Mammillas tumidas καὶ ἀσπαρθινώδεις indicium numerat aliquoties Nonnus Dionysiacis. Idem totum corpus intumuisse memorat, cum frustra priori cingulo post passum Bacchum Auram se cingere velle facit, quod simile est Catulli versui superius prolato. versus ex libro xlviii. Dionysiacōn.

καὶ ἤρπασε πυκλάδα μίτῳ,
 Στέρνα πάλιν σκίωσα καὶ ἡτάει ἔχνια μαζῶν
 Παρθένη ζυγίει μᾶτῶν ἐφ' ἵγιν' ἰσχυρῶ. BART.

14. *FLAMMATI*] *Inflammati*. Vide ad Mufaeum. BART.

15. *CARMINIBUS, DULCIQUE PARANT*] Est enim curarum non leve solatium ipsa doloris con- questio: hinc dicit Ecl. 4.

Cantet, amat quod quisque; levant & carmina curas.

Virg.

Ipsa cava solans aegrum testudine amorem.

Theocritus in Cyclope:

Οὐδὲν ποθὶ ἔγωγα πικρὴν φάρμακον, ἄλλο
 Νύκτα, ὅτ' ἵλαστοι ἱμαὶ δοκῇ, ὅτ' ἐπιπασσῃ.

Summus noster Lyricen.

Che cantando il dolor si disacerba.

Consul. auctorem Problematum, quae Alexandro Aphrodisiensi vulgo tribuuntur. TIT. Eclog. iv.

Cantet, amat quod quisque; levant & carmina curas. BART.

16. *AMBO AEVO*,] Ex Virgilio, sicut & alia multa, est enim apud ipsum hunc in modum:

Ambo florentes aetatibus, Arcades ambo,

Et cantare pares, & respondere parati;

porro Virgilius a Theocrito sumit, cujus haec sunt Idyllio quopiam:

Ἄμφω τῶν ἤτοι πυρροπέτῳ, ἄμφω αἰάδω,
 Ἄμφω συρίσσειν διδασκῶν, ἄμφω αἰάδει. TIT.

Theocritus.

Ἄμφω τῶν ἤτοι πυρροπέτῳ, ἄμφω αἰάδω,

Ἄμφω συρίσσειν διδασκῶν, ἄμφω αἰάδει.

Calpurnius Ecloga iii. BART.

18. *ATQUE SUB HAC PLATANO*] Calphurnius.

Quidve sub hac Platano, qua garrulus obstrepis humor

Insesta statione sedes? TIT.

21. *MARMOREO PEDE*] Hesiodus in Theogonia appellavit Thetidem ἀργυροπέδω, id est, can-

Littora, purpureosque alitis per gramina flores,
Dicite quo prato Donacen, qua forte sub umbra
Inveniam, roseis stringentem lilia palmis?
25 Nam mihi jam trini perierunt ordine soles,

Ex

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

23. Prato] Quo pasto R.

25. Nam me jam tr. perierunt ord. R. V. B.

NOTAE.

candidis pedibus insignem a candore illius metal-
li, Tibullus sic:

Vinclaque de niveo detrahet ipse pede.

idem intelligit Nemesianus hoc loco, nam mar-
moreum valet candidum apud Latinos eadem
figura. Naevius Cypria Iliade, referente Chari-
sio.

Collum marmoreum torquis gemmata coronat:

Sic etiam Virgilius:

*Tum quoque marmorea caput a cervice revulsum,
Gurgite cum medio portans Oeagrius Ebrus
Volveret.*

Lucret.

Coerulea quas sint

*Nunquam in marmoreum possunt migrare colo-
rem.*

Ovid. in Fastis:

Aurea marmoreo redimicula demitte collo.

& Metamorph.

Quas ubi marmoreo deterfst pollice virgo.

De Nymphis consule praeter alios Liliū Gre-
gorium Gyraldum. TIT.

21. UDA SECATIS LITTORA,] In superiori-
bus sane parum nobis profuit verus editio: nam
corruptissime praetulit scriptos elegantissimos de
Ναυαροδωτ. versus. At hoc loco non paullo me-
lior est vulgatis. Habet enim hos versus trans-
posito verbo ita conceptos.

Et quae marmoreo pede, Naidēs, uda secatis

Gramina, purpureosque alitis per littora flores.

Quae scriptura omni dubio procul legitime vera
est. Nam quid correctores moverit *secare* Nym-
fas littora volentes potius pedibus marmoreis,
quam gramina, & flores littoribus ademptos gra-
minibus adfingentes, id inquirere, sit illis se si-
milem facere, qui hominum semper dissimilli-
mi fuerunt. Ait Naidēs amantes discurrere per
gramina, & alentes flores in littoribus. Elegan-
tissime. Nec dubito talia quam plurima in hoc

Poëta esse, quae tamen deprendere sine meliore
libro nulla vis humani ingenii possit & audeat.
BART.

24. STRINGENTEM LILIA PALMIS] Carpen-
tem: Virg. Bucol.

Nunc stringe comas, nunc brachia tende.
rursus:

*Sed tamen & quernas glandes nunc stringere
tempus,*

Et lauri baccas;

roseis autem palmis, id est, pulchris. Virgil.

Dixit & avertens rosea cervice revulsit.

In quam etiam significationem usurpatum quan-
doque scimus *purpureum* a coloris jucunditate:
Hesiodus in Theogon: & εὐμένη ῥοδοπῆχυς & ε.
& ἱπποῖν ῥοδοπῆχυς. & in opere rustico:

Ἀρετῦρην δ' εἰσὶν ῥοδοδάκτυλον ἡώς. TIT.

Alludit ad Graecanicum formosum, ῥοδοδάκτυ-
λον. δάκτυλα Φανίξονα apud Nonnum libro xvj.
Dionys.

*Δάκτυλα Φοινίκονα λαβὼν γαμψώνυχι δισμῶ.
Κυπελίδι καμάτοιο παρήγορον.*

Coluthus in raptu Helenae.

Τοῖον ἐφεισπομένη ῥοδοδάκτυλον ἔνιπαι Κύπρις.

Musaeus.

Ἡρώμα μ' θλίβων ῥοδοειδία δάκτυλα κόρης.

Hesiodus. β. *Ἐργ.*

Ἀρετῦρην δ' εἰσὶν ῥοδοδάκτυλον ἡώς.

Lucian. Dial. *Ὁ πῶν ἰωὺ μηδὲς ᾗ καταπεμπῆς αὐ-
θὺς εἰς πῶν ἰδῶν καθαρός γδ' ἡ ῥοδοδάκτυλον ἡ ἱσα-
ρῆως ὁρίγῃ τὸ ἔκτομα*

Carcynus apud Athenaeum li. xvj.

Ταῦτα ἡ τολμᾶς συ λῆγει ἡ ῥοδοδάκτυλον ἡσ

Claudian. Nupt. Hon. Homer. Odyss. β. BART.

25. TRINI PERIERUNT ORDINE SOLES,] *Με-
ταινυμία* pro eo, quod est, jam tres dies elapsi
sunt. Virgil.

Saepe ego longos

Cantandō puerum memini me condere soles.

Bbb 3

&c.

Ex quo consueto Donacen expecto sub antro.
 Interea tanquam nostri solamen amoris
 Hoc foret, aut posset rabidos medicare furores,
 Nulla meae trinis tetigerunt gramina vaccae
 30 Luciferis, nulloque biberunt amne liquores:
 Siccaque foetarum lambentes ubera matrum
 Stant vituli, & teneris mugitibus aëra complent.
 Ipse ego nec molli junco, nec vimine lento

Per-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

28. *Rabidos*] *Rapidos* R.
 30. *Nulloque biberunt*] *Nullo lambunt*. R. Forte: *nullos libarunt*. Desumptus enim hic locus ex Ecl. v. Virgilio:
 ————— *nulla neque amnem*
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.
 31. *Faetarum*] *Ferarum* V.
 32. *Aëra*] *Atria* R. forte, *aethera*.
 33. *Molli junco*] Virg. Ecl. II. *quorum indiget usus, Viminibus, mollique paras detexere junco.*

NOTAE.

& in majori Poëmate:

Tres adeo incertos coeca caligine soles,
Erramus pelago.

Sic etiam Graeci ἄλιον usurpant: caeterum ex amantium affectu dictum est, quibus vel minima mora longissima videri solet. Phaedria apud Terentium Eunuchus:

Tandem ego non illa caream, si sit opus, vel totum triduum?

Par. *Hui universum triduum? vide quid agas?*

In nostra vero τὸ ordine hunc affectum exprimit. TIT. Recte hoc docti viri emendarunt. In libris veteribus est,

Nam me jam trini petierunt ordine soles.

Divine hoc Theocritus.

————— "Οὐτὰ ταῖς ἐνεία ταῖς δὲ δὲ ἀλλὰ
 Σάμῳ ἐν δίκῃ ποτιθὲ δύο καὶ μῆτις ἐξ ἧ
 Ἀπ' ἀλλήλων.

Sed Nemesianus ista allusit. XII. Edyll.

Ἥλυθες δ' φίλε κῆρτι τῷ τοῦτο καὶ αἰῶ

Ἥλυθες, οἳ δ' ποθέντες ἐν ἡμῶν γηρόσκητοι.

BART.

26. SUB ANTRO.] Quo condixerat venturam.
 Sic. IV. Ecloga v. x.

Nunc placitas fugiunt sagos, promissaque fallunt
Antro.

Sic in spelunca Dido & Aeneas. BART.

29. NULLA MEAE TRINIS] Virg.

————— *Non ulli pastos illis egere diebus*
Frigida Daphni boves ad flumina, nulla neque
amnem

Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

Quod ex Theocrito sumtum constat:

————— Καὶ αἱ βοῖς οἱ ποτι τὰν ἄνθ

Πλατῶναι γίγαντες, καὶ ἐκ ἐθελοντὶ νέμεσθ. TIT.

Notum ex Theocrito, sed illud melius in libro veteri. *Nulla mihi.* Quod altero tanto elegantius. BART.

31. SICCAQUE] Versus dignus quovis optimo Poëta. BART.

32. MUGITIBUS AëRA COMPLENT.] De equis ita inquit Virgilius. Georg. 3.

————— *Et altum*

Pelion hinnitu fugiens implevit acuto:

Et Ecl. 6.

Proetides impleverunt falsis mugitibus agros. TIT.

33. MOLLI JUNCO.] Sic mihi vocat Maro:

Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiget usus,

Viminibus mollique paras detexere junco?

Propertius levem ipsum appellavit.

————— *Et junco brassica vincla levi.* TIT.

33 VIMINE LENTO] Flexibili. Virg.

Lentum convellere vimen:

quod

NEMESIANI BUC. ECLOGA II. 383

Perfeci salathos cogendi lactis in usus.

- 35 Quid tibi, quae nosti, referam? scis mille juvencas.
Esse mihi: nosti nunquam mea mulctra vacare.
Idas ille ego sum, Donace, cui saepe dedisti
Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus,
Atque inter calamos errantia labra petisti.
40 Eheu nulla meae te tangit cura salutis!

Pal-

VARIAE LECTIONES JANIVLITII.

35. Mille] Virg. Ecl. II. *Mille meae Siculis*, &c.
36. Nunquam] Virg. Ibid.: *Lac mihi non aestate*, &c.
37. Idas ille ego] Calpurnius hos x. versus inajori ex parte verbotenus descripsit. Ecl. III. v. 50. &c.
40. Eheu] Ita A. & F. *Eheu ben* V. B. & P. *En ben nulla m. te t. causa* R. & Gebhard. ex MS. Pal.

N O T A E.

quod pertinet ad sententiam; haud longe distat istud Theocriti ex Cyclope:

Αἶψά τοι τὰ λάρυγες τε πλῆκεῖς καὶ θαλάμῳ ἄκαστο·
Ταῖς ἀγροῖσι φέροισι, τάχα κιν πολὺ μάλλον ἔχοις
v. 18. TIT.

34. CALATHOS. COGENDI LACTIS IN USUS.] Tale quippiam significavit Maro dicens:

Quin tu aliquid saltem potius, quorum indiges usus,

Viminibus, mollique paras detexere juncos.

Vide Columell. I. VII. c. VIII. TIT. Vide ad Calpurnium. BART.

35. QUID TIBI, QUAE NOSTI,] Idem versus apud Calpur. Eclog. III. v. LXV. Ille videtur potius Nemesiano abstulisse, quam ut huic praeberit. BART.

35. SCIS MILLE JUVENCAS] Mutuo sumtum a Virgilio, qui porro a Theocrito utendum accepit. Latinus Poëta inquit:

*Quam dives pecoris, nivei quam lactis abundans,
Mille meae Siculis errant in montibus agnae.*

Lac mihi non aestate novum non frigore defuit.

Graeci autem verba sunt haec:

Ἄλ' ἔστι τοιούτῳ ἐν βοῶν χίλια βόσκη·
Καὶ τῷ τὸ κρεῖττον ἀμειγρόμεν γάλα πίνει·
Τερεῖ δ' ἢ λείπε μ' ἔτ' ἐν δόξῃ ἔτ' ἐν ὀπείῃ,
Ὅς χυμῶν ἄκρον. Ταρσοὶ δ' ὑπερχέουσιν αἰεὶ.

Quos locos imitatus etiam fuit Ovidius Metam. 13, sed & apud Horatium ita reperias:

*Te greges centum, Siculaeque circum
Mugiant vaccae.*

Vide tamen, quae adnotavimus ad Calpurnii Eclogam III. TIT. Virg.

Mille meae Siculis errant in montibus agnae.

Vide Calpurnium Ecloga III. BART.

37. IDAS ILLE EGO SUM,] Ἐμπαλκῶς. Haec eadem sententia apud Calpurnium totidem ferre verbis expressa reperitur; ipsius in propinquo statuam, ut conferri possint: ait igitur:

Ille ego sum Lycidas, quo tu cantando solebas.

Dicere felicem, cui dulcia saepe dedisti

Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus,

Atque inter calamos errantia labra petisti. TIT.

Ad verbum Calpurnius III. BART.

39. ERRANTIA LABRA PETISTI.] Ovid. Epistola Sapphus ad Phaonem:

Cantabam, memini, meminerunt omnia amantes;

Oscula cantanti tu mihi rapta dabas.

Et Amorum lib. II.

Haec quia dulce canit stetitque facillima vocem,

Oscula cantanti rapta dedisse velim.

Errantia autem: modo hunc, modo illum calammum percurrentia. TIT.

40. TE TANGIT CURA SALUTIS] Brevius Maro. Nil nostri miserrere; quod ex Theocrito expressum est;

Ὅς μ' ἄ λόγον ἔδινε πνέει.

& in Cyclope:

Τὴν δ' ἢ μάλ' ἢ μὴ Δὲ ἔδιν. TIT.

41: PALA-

Pallidior buxo, violaeque simillimus erro.
Omneis ecce cibos, & nostri pocula Bacchi
Horreo: nec placido memini concedere somno.

Te

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

41. Erro] *Atre* R. forte: *violaeque sim. - atrae*, Omnes, &c. at *nigrae violae* Virg. Ecl. x. Vel *violae simillimus*, est, pallentissimus, quia Ecl. ii. Virg. *Pallentes violas*. Horatius: *Et tinctus viola pallor amantium*.

NOTAE.

41. PALLIDIOR BU XO,] Ab insigni ejus ligni pallore impotenter amantis habitum exprimit; vultum, inquam, horridum, exanguem macieque confectum: Ovid.

Pallidior Buxo vultus amantis erat:

& Metam. 4.

———— *Oraque buxo*

Pallidiora gerens.

rurfus Lib. ii.

———— *buxoque simillimus ora*

Pallor obit.

Auctor carminis in Priapum.

Uvis aridior puella passis,

Buxo pallidior, novaeque cera.

Martial.

Et non recenti pallidus magis buxo

Irus tuorum temporum sequebaris.

Hinc Apulejus: at ille, inquit, modicum commoratus, refert sese, buxantique pallore trepidus mira super conserto suo renunciat. Catullus dixit:

Quanto saepe magis fulgore expalluit auri &c.

Hospes inaurata pallidior statua.

Tibullus.

Parce precor tenero: non illi fontica causa est:

Sed nimius luteo corpora tingit amor.

Ovidius sic:

Concidimus macie, color est sine sanguine, qualem

In pomo refero mente fuisse meq. &c.

loquitur Cidippe de se ipsa: Violae etiam color in amantium vultu impressus vifitur. Hor.

O quamvis neque te munera, nec preces,

Nec tinctus viola pallor amantium.

Ut autem violarum plura sint genera, hic tamen de pallidis intelligit Nemesianus. Virgil. sic:

———— *Tibi candida Nais*

Pallentes violas, & summa papavera carpens.

Columella:

Tunc quae pallet humi, quem frondens purpurat auro
Ponatur viola.

Theocritus certum quoddam genus florum neminavit:

Και μὲν χροὶς μὲν οἷοιτο ἰσχυρὸν παλαιὸν θύψην.

Propertius simpliciter:

Perditus in quadam sardis pullescere curis. TIT.

Calpurn. iii. v. xlv. BART.

42. POCULA BACCHI] Vini, nota figura, Terent.

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Virg.

Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinae.

TIT.

43. CONCEDERE SOMNO.] Eodem Epitheto quietem ornavit Virgil. Aen. i.

At Venus Ascanio placidam per membra quietem

Irrigat:

Intelligit autem somnum ipsum: sic Aen. 5.

———— *Placida laxarant mente quiete*

Sub remis fusi per dura sedilia nautae:

Sed & soporem quoque Aen. 4.

———— *Et placidum carpebant membra soporem*

Corpora per terras.

& lib. viii.

———— *placidumque petivit*

Conjugis infusus gremio, per membra soporem.

est autem hoc non leve ex multis magnisque amantium incommodis. ut somnum oculis videre nequeant, quod in Didone expressit Virg.

———— *Haerent infixi pectore vultus,*

Verbaque, nec placidam membris dat cura quietem.

Ovid.

Nec somni faciles & nox erat annua nobis,

Et gemitus nullo laeta dolore dabam.

Calpurn.

Dum flet & excusso dispergit lumina somno.

de *ἰασηναία* vide, quae annotavimus in nostris locis controversis, ac deinceps in assertionem pro eisdem adversus malevolum obtrectatorem, qui se Gallum finxit, cum revera sit vilis quispiam Burdo in agro Patavino ortus ex infima fece ho-

Te sine, vae misero! mihi lilia nigra videntur,
 45 Pallentesque rosae, nec dulce rubens hyacinthus,
 Nullos nec myrtus, nec laurus spirat odores.
 At tu si venias, & candida lilia fient,
 Purpureaeque rosae, tum dulce rubens hyacinthus,
 Tum mihi cum myrto laurus spirabit odores.
 50 Nam dum Pallas-amet turgenteis sanguine baccas,

Dum

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

44. Vae misero] *Ve A. veh. R. me B. V. f. (me misero!).*
 48. Rosae, tum] *Rosae, & dulce rubens hyac. R. G. T. & B. Virg. Ecl. III. lauri, & suave rubens hyacinthus. eodem prorsus hiatu.*
 50. Nam dum] *Nam dea Pallas R.*

NOTAE.

hominum. TIT.

44. TE SINE,] Totum est Calphurnii, qui illud statim subicit.

Nec sapiunt fontes & acescunt vina bibenti.

At si tu venias jam candida lilia fient,

Et sapient fontes, & dulcia vina bibentur.

Non absimilis locus est in Theocriti *Βακολιάς*: rosas autem pallentes sibi videri ait, cum alioquin suapte natura aut candidae, aut purpureae esse soleant. Hor.

Nunc & qui color est puniceae flore prior rosae.

Virg.

————— *Cum primum crastina coelo*

Puniceis infecta rosis aurora rubebit;

idem in Copa.

Sertaque purpurea lutea mista rosa.

Martial.

Paestanis rubeant aemula labra rosis. TIT.

45. DULCE RUBENS HYACINTHUS] Virg.

Munera sunt lauri & suave rubens hyacinthus.

alibi *mollem, ferrugineum* alibi nominavit. TIT. Perditae audaciae correctores haec pessime mutarunt. Veteres duae editiones.

Purpureaeque rosa; & dulce rubens Hyacinthus.

Quae germana scriptura est. Vide de non elisis vocalibus ad Calpurnium notata. BART.

47. CANDIDA LILIA FIENT,] Ita, ut revera sunt, mihi esse apparebunt. Calphurn.

At si tu venias, jam candida lilia fient.

Sic propemodum Theocritus in *Βακολιάς*:

Παντὰ ἴαρε, παντὰ δ' ἰαμοί, παντὰ δ' γάλακ'.

Οὐδ' αὖ πλὴν οὖνον, καὶ τὰ ἴα ἀρίστη.

Ἐν δ' ἂν καλὰ πᾶσι ἐπιπλοῖται. αἰδ' ἢ ἀρίστη.

Χ' ὡς τὰς βῆς βόσκων, χαίροις αὐτίστου.

Lilia peculiari epitheto *candida* nuncupantur a nativo ipsorum colore. Propert.

Et circum irriguo surgebant lilia prato

Candida purpureis mista papaveribus

&

Lilia non domina sint magis alba mea.

&

Saepe tuis blandis argentea lilia Nymphis.

idem fusius observavi ad locum Calphurnii:

Candida qui medius. TIT.

49. CUM MYRTO] Quandoquidem ex duabus illis plantis una positis, atque conjunctis suavissimus odor excitari consuevit dicente Virgilio:

Et vos, o lauri, carpam, & te proxima myrte,

Sic positae, quoniam suaves miscetis odores.

Quod ex quarto Theocriti Idyllio sumtum videtur TIT.

49. SPIRABIT ODORES.] Eleganter ita *spiritum* pro odore dicebant veteres, Sympos. Aenigmatis. de Lilio.

Spiritus est magnus, quamvis sim corpore parvo.

BART.

50. NAM DUM PALLAS] Dum quisque Deus propriam sibi dicatam arborem amabit quam videlicet semper amabit. Pallas autem oleam in deliciis habere fingitur, utpote arborem a se primo inventam ex notissima fabula. Virgil.

————— *Oleaeque Minerva*

Invenitrix.

Bacchus vitem. idem:

Populus Alcidae gratissima, vitis Iaccho.

Priapus hortorum custos creditus est, unde ipsius curae poma demandata fuerunt ab antiquis. Virg.

Ccc

Si-

Dum Bacchus viteis, deus & sata poma Priapus,

Pascua laeta Pales, Idas te diliget unam.

Haec Idas calamis. tu, quae responderit Alcon

Versu, Phoebe, refer, sunt aurea carmina Phoebo.

55 ALC. O montana Pales, ò pastoralis Apollo,

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

51. *Vites, deus & sata, poma*] Ita ego, *Vites deus, & sata poma*. R. & P. *vites, deus & sata poma* P. *vites deus & sata poma*. V. forte: *vites, Ceres & sata, poma*. vel, *Tellus sata*. Sed & *Deus* pro *Cerere* potest sumi. Vide Servium ad Aen. 11. vers. 632.

53. POETA, praefigit R. & V. *Haec Idas, &c.*] Virg. Ecl. VIII. *Haec Damon: vos quae responderit Alphesiboeus Dicite Pierides.*

NOTAE.

*Sinum lactis, & haec te liba, Priape, quotannis
Expectare sat est, custos es pauperis hortii.*
Tibull.

Pomosisque rubor custos ponatur in hortis,

Terreat ut saevas falce Priapus aves.

extant plures lusus in hunc Deum, qui impressi
circumferuntur. De Pale sic ait Virg.

Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo.

eundem animi conceptum his versibus exprimit
idem Poëta:

Haec tibi semper erunt, & cum solennia vota

Reddemus Nymphis & cum lustrabimus agros:

Dum iuga montis aper, fluvium dum piscis amabit,

Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadae,

*Semper honos nomenque tuum laudesque mane-
bunt.*

Sed & alibi ita eundem variavit:

*In freta dum fluvii current, dum montibus um-
brae*

Lustrabunt, convexa polus dum sidera pascet.

Vocat autem Nemefianus *baccas surgentes sangui-
ne*, quomodo quidam vetus poëta *arborum sangui-
nem dixit*. Succus enim in pomis & arbori-
bus proportionem quadam sanguini respondet in
animantibus, unde in sacris bibliis sanguinem u-
vae pro vino ipso reperias. TIT.

50. SANGUINE] Oleo, *Sanguis* pro quovis
succo vitium, oleae, arborum. Vide doctissi-
mum Casaub. ad Suet. BART.

51. BACCHUS DEUS] Vide quae ad Musæi v.
2. notamus. BART.

53. HAEC IDAS CALAMIS.] Dixerat enim su-
perius.

————— *Idas calamis, & versibus Alcon.*
id est Idas ad sonum calamorum haec concii-

nebat: est autem imitatio Virgiliana:

*Haec Damon, vos quae responderit Alphesi-
boeus,*

Dicite Pierides. TIT.

54. AUREA CARMINA PHOEBEO] Pulchra instar
auri, vel pretiosa, *ἀετοῦ μ* (inquit Pindarus)
ἰδὼς, ὃ ὃ χερσὶς, ἀνθρώπου πύρ. ἄτι ἀγαθὴν
νύκτι, με, ἀνθρώπου ἔξοχα πλάτν. Hinc mala aurea
Hesperidum dicti sunt pecudum greges, quos
exquisita pulchritudine puellae Hesperides ale-
rent, quae ob decorem a Poëtis aureae dictae
sunt, quemadmodum & Venerem ob egregiam
formam appellant, auctore Diodoro lib. iv. Cal-
limachus simpliciter sic:

Φοῖβον γὰρ τὸν ἐπιτέταται καὶ αἰῶν. TIT.

55. O PASTORALIS APOLLO.] Ah eo, quod
Admeti gregem olim pavisse creditus est: hinc
Virgilius *Pastorem ab Amphryso* eundem appel-
lat, quamvis aliter de hoc cognomine sentiat
Macrobius; ad poëticum certe figmentum allu-
sit Tibullus, inquit:

Pavit & Admeti tauros formosus Apollo:

& de se ipso loquens Apollo, apud eundem
Poëtam:

Me quondam Admeti niveas pavisse iuvenas

Non est in vanum fabula ficta iocum.

Ovid.

Ipsa repertor opis vacas pavisse Phoraeas,

Fertur & in parva delivisse casa.

Seneca in Hippolyto.

Thessali Phorbus pecoris magister

Egit armentum, positoque plectro

Impari tauros calamo vocavit.

meminit etiam huius fabulae Horatius in Odis.
Graeci modo *ποιμαίνω*, modo *ποιμαίνω*, modo *ποιμαίνω*,
ποιμαίνω.

Et nemorum Sylvane potens, & nostra Dione,
Quae juga celsa tenes Ericis, cui cura jugaleis
Concubitus hominum totis connectere seclis,

Quid

NOTAE.

γενῶν, modo ἐπιμύλιον, modo θῆνοτόμεον, modo
παῖδες vocant, quae cognomina a Pastorum
officiis ducta sunt. Calphurn.

Aut foecunda Pales, aut Pastoralis Apollo:

Ex Graecis sic ait Callimachus.

Φαῖδον, καὶ Νόμον κικλήσκοντο, ἐξ ἑταίρων
Ἐξέτ' ἐπ' Αὐφροσύνην Ζελύχτιδας ἱερῶν ἱππῶν,
Ἡδίστην ἰσ' ἱερῶν κικλυσσάμενος Ἀδμήτοιο.

Orpheus in Argonauticis:

Ἀδμήτω δ' ἀφίκανε φερσίλοβον, ὃ ποτὶ Παιῶν
Θητιῶν ἑταίρε. Διὸς δ' ἡλείου μύλων.
Οὐκ ἐκάτοι Κύκλωπας ἀμαμακίτοισιν οἰσῶς
Ἐν Ὀβιτοῖσιν ἔταξ'. Ἀσκληπιοῖο ἱεῖκα δ' ὤψεσθαι.

meminerunt etiam hujus fabulae Homerus,
Pausanias alii; quos hic referre non est opus.
TIT.

56. ET NEMORUM SYLVANE POTENS,] Qui
nemoribus praees. Horat.

*Sic te Diva potens Cypri
Sic fratres Helenae, lucida sidera,
Venerorumque regat pater.*
rursus alibi.

*Suspendisse potenti,
Festimenta maris Deo.*
nec non alibi.

Phoebe, Sylvarumque potens Diana.

Virgil.

*Nimborumque facis, tempestatumque potentem
&c.*

Dii maris, & terrae, tempestatumque potentes,
valet enim ubique ἰσχυροῦσι, ἢ κύριοι; alii καὶ
πλεῖν οὐλοῦσθαι dici volunt pro eo, quod est po-
tens. Porro de Sylvano sic ait Virgilius:

*Sylvano fama est veteres sacrasse Pelasgos
Arvorum, pecorique Deo, lucumque diemque.*

TIT.

57. QVAE JUGA CELSA TENES ERICIS,] Eryx
mons est Siciliae, in cujus cacumine templum
Veneri dicatum extabat fama toto orbe notis-
simum, auctore Polybio, de eo sic ait Virgi-
lius:

*Turn vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliae.*

inde Venus Erycina. Catull.

Spinosas Erycina sacras in pectore curas.

Horat.

Sive tu maris Erycina ridens.

& reliqua. TIT. Translucum ex Theocrito.
Syracul.

Δίωποι ἢ Γολγόντε καὶ Ἰδάλιον ἐφίλαται.

Ἀΐτε μοι Ἐρυκα χρυσῶ πάζωσ' Ἀφροδίτα.

Quos versus transtulit & Catullus. BART.

57. JUGALES CONCUBITUS] Non quod matri-
monii praesit, nam hoc munus Junoni tribu-
tum fuit, quae iccirco Pronuba nuncupatur & a
parientibus invocari consuevit, sed quia (ut in-
quit Lucretius)

———— Per hanc genus omne animantium
Concipitur, visitque exortum lumina solis:

& paulo post de eadem loquens.

*Efficit, ut cupide generatim secla propagent,
Quae quoniam rerum naturam sola gubernas,
Nec sine te quicquam dias in luminis oras
Exoritur, neque fit laetum, nec amabile quic-
quam,*

Te sociam.

& reliqua. TIT. Inversio est verborum. Nam
sententia est, quae concubitu hominum omnia
secula connectis. Et facile poterat scribere

———— cui cura jugali

Concubitu est hominum connectere secula tota.

Sed maluit illo Schemate uti. Exemplum hujus
alibi compluscula notamus. De re ipsa Lucre-
tius lib. i.

Omnibus incutiens blandum per pectora amorem,

Efficit, ut cupide generatim secla propagent.

Huc respexit Nonnus. fine libri xxiv.

Ἀνδρομένης Κυβέριαν τιθηνήτερον ἡϊούθλης.

Idem libro xxxiii.

Αἰνάν κόσμοιο φύσιν ὅρι μετ' ἐρῶτων.

Idem lib. xli.

Ἀνδρομένης Κυβέριαν τιθηνήτερον ἡϊούθλης.

Proclus de Amoribus.

Οἱ δὲ πατέρες βελήσιν ἀλεξικάκοις τε αἰσίοις,

ἱέρηροι ἡϊοισι ἀπείρῳ κόσμῳ αἴξον.

Orpheus.

Πάντα γὰρ ἐν στίβῳ ἱερῷ ἐπιζεύξας δὲ κόσμον,

καὶ κραδίης τελευτῇ μοιρῇ ἡϊοῦς τι τὰ πάντα.

Quae sane omnia in hunc sensum accipiendae.

BART.

Ccc 2

61. Vo-

Quid merui, cur me Donace formosa reliquit?

- 60 Munera namque dedi, noster quae non dedit Idas;
Vocalem longos quae ducit Aëdona cantus:
Quae, licet interdum contexto vimine clausa,
Cum parvae patuere fores, ceu libera ferri
Novit, & agresteis inter volitare volucres:
65 Scit rursus remeare domum, tectumque subire
Viminis, & caveam totis praeponere sylvis.
Praeterea tenerum leporem, geminasque palumbes

Nu-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

59. Reliquit] Relinquit R.

61. Quae ducit] Quae duceret R. quae non ducit. V. B.

67. Geminasque palumbes] Geminosque palumbos R.

NOTAE.

61. VOCALEM LONGOS] Bene longos, nam Luscini noctu, diuque pene indefatigabilis est in canendo, ut pluribus verbis docet Plinius lib. 10. nec non Aelianus de animalibus lib. 111. Hinc Plauti illud ex Bacchidibus.

Ego quoque pol metuo, ne lusciniolae defuerit can-
tio.

Homerus quoque, quod huc aliquo modo fa-
cit, sic inquit:

Ὡς δ' ὅτε πανδαρείη κέη χαλκήϊς ἀηδὼν
καλὴν ἀηδήτην ἴαρετο· νῆσι ἰσαρχέῃ
Διὶ δ' ὡς ἐν πετάλοις καθέζομεν πυκνοῖσιν,
Ἦτι θαυὰ πρῶτα χεῖρ πολυχρία φωνῶ,
Πᾶσι δόλοφρομένην Ἴτυλον φίλον.

Sed & Theocritus in Aita.

ὅσον ἀηδὼν
Συμπάνται λιγύφωτον ἀειδομένην πετιηνῶν.

De hac vero ave, quae fabulose tradita sunt, reperias apud Antoninum Liberalem in Conge-
rie transmutationum cap. 11. Est autem com-
mendatio muneris non tam a natura illius avi-
culae, de qua iidem Plinius & Aelianus in pri-
mis consulendi sunt libris super indicatis, quam
ab Alconis opera, & diligentia, siquidem ajebat Scopelianus Sophista πῶς ἀηδὼν ἐν οἰκίᾳ
μη εἶδεν. TIT.

61. LONGOS] Quujus canor longum durat
tempus. Alia enim longiori tempore cantat, alia
breaviori. BART.

62. QUAE LICET] Distingue: quae, licet. &c.
Caeterum superiorem versum ita correxit prin-
ceps Joan. Fr. Quintianus Stoa, non ineruditus

Poësim vir memoria proavorum, cui hinc sua
laus merito adscribitur. Antea erat absurde,

Vocalem longos quae non ducit aedona cantus.

Qualecunque meritum non auferendum homi-
nis cupidi melioris litteraturae, conatibus & me-
moriae. BART.

62. CONTEXTO VIMINE] Periphrasis caveae,
quam tamen statim proprio vocabulo nuncupat:
--- --- Et caveam totis praeponere sylvis: TIT.

65. SCIT RURSUS REMEARE DOMUM] Tale
quippiam de cervo Amatae narrat Virgil. Aen.
VII.

Ille manum patiens, mensaeque assuetus herili

Errabat sylvis, rursusque ad limina nota.

Ipse domum fera, quamvis se nocte ferebat. TIT.

65. RURSUS REMEARE] Pleonasmus usitatus
scriptoribus veteribus circa τὸ rursus. Vitruvius
libr. x. cap. XIII. spiritum non patientur, obturantes
foramina, rursus redire. Apulejus lib. 111. nec qui
laverim, qui terferim, qui domum rursus reverterim
prae rubore memini. Ita alii. BART.

67. TENERUM LEPOREM] Calpurnius Eclog. III.

Saepe etiam Leporem decepta matre parentem

Misimus. BART.

67. GEMINASQUE PALUMBES] Neque hic lo-
cus imitatione caret, factus est enim ad exem-
plum illius Maronis:

Parta mea Veneri sunt munera, namque notavi

Ipse locum aëreae quo congesse palumbes.

Quod potui, puero sylvestri ex arbore lecta

Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

Sed & Theocritus hanc sententiam prior expref-

se.

- Nuper, quae potui, sylvarum praemia misi.
 Et post haec Donace nostros contemnis amores?
 70 Forsitan indignum ducis, quod rusticus Alcon
 Te cupiam, qui mane boves in pascua ducam:
 Dii pecorum pavere greges, formosus Apollo,

Pan

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

68. *Quae potui*, &c.] Virg. Ecl. III. *Quod potui, puero, &c. Aurea mala decem misi.*
 69. *Et post*] *Tu post haec R.*
 70. *Quod rusticus*] Virg. Ecl. II. *Rusticus es Corydon.*
 72. *Dii*, &c.] Ibid. Virg. *habitarunt dii quoque silvas.*

NOTAE.

ferat in Ὀδυσσεύς.

Καγὰ μὲ δῶσα τὰ παρτίων αὐτίκα φόνος.
 Ἐκ τὰς δ' αὖθις καθιλαί, τινεὶ δ' ἐφίλοδ.

Cacterum τὸ *Quod potui*. iccirco additur, quoniam de se praedicaverat Idas.

— *sis mille juvenas*,
Esse mihi, nosti nunquam mea mulctra vacare:

cui cum paria obicere non posset Alcon, ingenue tenuitatem suam fatetur, interim tamen addit puellae se tribuisse quicquid in sua facultate situm esset; est ergo non levis commendatio muneris; pro lepore autem quem hic posuit Nemesianus, Virgilius capreolos dixit.

Praeterea duo, non tuta mihi valle reperi
Capreoli sparsis etiam nunc pellibus albo,
Bina die siccant ovīs ubera, quos tibi servo.

at Calphurnius & leporis & palumbi in illis:

His tamen, his, inquam, manibus tibi saepe palumbes,
Saepe etiam leporem decepta matre parentem
Misimus in gremio. TIT.

69. *ET POST HAEC*] Epiphonema. Virg.

Es dubitant homines ferere, atque impendere curam. TIT.

70. *QUOD RUSTICUS*] Suavissimum de contemptu rustici est Idyllion apud Theocritum. Male vero Olympius post decerptum jam florem contentum metuentem facit. BART.

72. *DII PECORUM PAVERE GREGES,*] Tuetur se Deorum exemplo; & est argumentum a minori. Sic Virgilius.

Quem fugis, ah demens, habitarunt Dii quoque silvas,
Dardaniusque Paris.

Theocritus.

— *λίγε μύλαρ*
 Ὡς Πρωτεύς φάσκει τῷ Θείῳ ὅτι ἔνιμε.

Eodem argumento factum suum excusat Cherez apud Terentium Eunuch. TIT.

72. *APOLLO*,] Cum ob Admetum servit vel ob occisos Cyclopas, ut scribit Orpheus Crotoniata Argonauticis. Hujus pastoricii muneris mentio apud Virgil. III. Georg. Pindarus Pythioruicō. IX. Ovidius. II. Metamorph. Euripides Alceste. Callimachus εἰς Ἀπολλ. Tibullus lib. II. Eleg. III. Lucanus libro sexto. Macrobius lib. I. Saturnalib. cap. XVII. Horatius XVII. Carminum. X. Homerus Iliad. β. & φ. Sidonius Narbone, Hippocrates εἰς ἱερῆς νόσων. Lucianus εἰς θυρίων. Q. Smyrnaeus libro tertio εἰς Ἀπολλ. Nonnus libro decimosexto Dionys. Pausanias libro septimo. Plutarchus in Numa. Hyginus fab. I. & aliis. Coluthus de raptu Helenae. Lactantius libro primo cap. decimo. Valerius Flaccus libro I. Argonaut. Eustathius & alius Scholiast. in Homerum. Suida Admetus. Diodorus Siculus libro quinto. Augustinus libro XVIII. cap. XIII. de Civitate Dei. Tertullian. Apologet. Arnob. libro quarto. Minutius Felix Octavio. Cyprianus de Idol. Iosephus in Apionem. II. alique. Hos nominavimus ne quis plane αὐτῶν opinetur, cum tot fabularum adlusiones supersedemus enarrare. BART.

Ccc 3

73, Fau.

Pan doctus, Fauni vates, & pulcher Adonis.

Quin etiam fontis speculo me mane notavi,

75 Nondum Purpureos Phoebus cum tolleret ortus,
Nec tremulum liquidis splenderet lumen in undis.

Quod vidi, nulla tegimur lanugine malas.

Pa-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

73. FAUNI VATES.] Lego: Faunusque pater. Calp. Ecl. II. Faunusque pater, Satyrique bi-cornes. Idem Ecl. I. *Antra patris Fauni.*

74. Quin etiam &c.] Virg. ibid. Nec sum adeo informis, &c. unde tota haec periodus.

75. Ortus] Ita R. & B. Ed. orbes, al. omn.

76. Lumen] Lumine V. A. B. tremulo [spl. lumine MS. Tit.

77. Tegimur] Virg. Aeneid. x. flaventem prima lanugine malas. Εμλωκός, tegimus B. Ed.

NOTAE.

73. FAUNI VATES.] Fatidicus Faunus, & oraculorum praefes. Virg. VII. Aeneide. Colebant Faunum & Faunam, hanc faeminis, illum maribus responsa reddentem. Vide Servium Aeneide modo nominata. BART.

73. PULCHER ADONIS.] Virgil.

Et formosus oves ad flumina parvit Adonis.

Sic etiam Theocritus: καλὸν καὶ ἀγρίον eundem vocat. TIT. Et hic inter Pastores. Virg. Ecl. x.

Et formosus oves ad flumina parvit Adonis.

BART.

74. FONTIS SPECULO.] Videtur voluisse Criticorum censuram vitare, qui Virgilio notam inu-
rent dicenti.

*Nec sum adeo informis, nuper me in litoribus vidi,
Cum placidum ventis staret mare.*

tametsi ex Theocrito id sumtum constat, caute igitur Nemesianus, quod ab eis de mari dicitur, ad fontem transtulit quibusdam insuper adiectis circumstantiis, quae visum minus falli permit-
tunt: sic etiam Calphurnius:

*Fontibus in liquidis quoties me conspicio ipse,
Admiror toties, etenim sic flore iuventutis*

Induimus vultus, ut in arbore saepe notavi

Cereae sub tenui lucere cydonia lana.

Simile quippiam reperias apud Callimachum. οὐδὲ λυγρὸν καὶ Παλλὰς. Ibi.

Οὐδ' ἐς ὀρέχχαλοι μεγάλα θεὸς, ὡδὲ Σιμῶντι
Ἐβλεψεν δῖνος ἐς Ἀφροδίταν.

Cur vero in speculis, & in perspicuis aquis nos ipsos videamus, docet Alexander problemate quopiam. TIT. Noti in hanc rem Theocriti & Maronis versus. vide & disticho Poëtarum Scholast. BART.

76. NEC TREMULUM LIQUIDIS] Varietas Scri-
pturae, quam hic offendi, nulla ex parte officit
sensui, quo circa minimo in discrimine pono,
an legamus tremulum, ut sit adverbialiter di-
ctum, quomodo per saepe loquuntur Poëtae, an
vero tanquam adjectivum ad lumen referatur,
ut sit tremulum lumen, an etiam in sextum ca-
sum convertatur, ut sit tremulo lumine, nam
omnibus his modis hunc versum notatum repe-
ri; caeterum haec dictio de imagine rei ipsius
expresia est, ut docet Macrobius Saturn. VI. ubi
hoc Ennii carmen citat:

*Lumius sic tremulo terra, & cava caecula can-
dent:*

Sic etiam dixit Lucretius:

Praeterea solis radiis jactatur aquae

Humor, & in lumen tremulo rarefcit ab aestu;
nec non Virgilius:

— Nec candida cursum

Luna negat: splendet tremulo sub lumine pontus.
rursus alibi:

Sicut aquae tremulum labris ubi lumen alienis

Sole percussum aut radiantis imagine lunae

Omnia pervolat late loca.

neque ab simile est, quod ait Propertius:

Armorum radiis picta tremebat aqua. TIT.

77. NULLA TEGIMUR LANUGINE MALAS.] In-
terpretatus est illud Theocriti.

καὶ καλὰ μὲν τὰ ὄνια.

Quomodo illud alterum,

ὡς παρ' ἐμὴν κίερα

illo, Quod vidi; sed Lucretius dixit:

Tum demum pueris aere florente iuventas

Occipit & molli vestis lanugine malas. TIT.

78. Pa-

Pascimus & crinem. Nostro formosior Ida
 Dicor : & hoc ipsum mihi tu narrare solebas,
 80 Purpureas laudando genas, & lactea colla,
 Atque hilares oculos, & formam puberis aevi.
 Nec fumus indocti calamis. Cantamus avena,
 Qua divi cecinere prius, qua dulce locutus

Ti-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

78. *Pascimus*] *Pascimur* V. G. B. & Barth. *crimen*. V. B.
 79. *Dicor* &c.] Verbotenus idem versus apud Calp. Ecl. III. 620.
 82. *Indocti. calamis cantamus* R. & V. *avenae* R. Virgil. Ecl. II. *Canto, quae solitus*, &c.
 83. *Qua*] *Qui* V. Forte: *Quae*. Deest hic v. in R.

NOTAE.

78. PASCIMUS ET CRINEM.] Qui mos fuit Puerorum apud antiquos praefertim impudicorum, unde natum proverbium *ῥόις κομῆτες, ὅς τις ἐψήγεται*. Agefilaus tamen suum in alenda coma studium, quod alioquin ingenuo homine indignum existimabatur, acuto dicto nulli reprehensionis affine esse demonstravit, interrogatus enim, cur id faceret, *ὅτι, inquit, ἡ κόμη ἀδαντότατα* *ἐστίν*. Horatius de Gyge.

Quem si puellarum infereres choro

Mire sagace, falleret hospites,

Discrimen obscurum solutis crinibus, ambiguoque vultu.

ac alibi:

Aut seretis pueri longam renodantis comam.

Hanc deinde ex ephoebis egressi praecedentes alicui Deo consecrare moris fuit. M. Varro de Liberis educandis apud Nonium. *Itaque Ambraciae primum capillum puerilem demptum; item cirrhus ad Apollinem ponere solent*. Martial.

Hos tibi, Phoebe, rovens totos a vertice crines,

Eucolpus domini Centarionis amor.

Homerus.

Στάς ἀπ' Ἀθρὶ πρὸς ἑσθλὴν ἀπικέσθω χρίτων,

Τὴν ὅς Σπέρχιδ' ἰοισαμένη πέρι τῆς Ἰθάκης,

quem locum explicat Papinius Sylvar. Lib. III. ibi:

Et quam Sperchio tumidas servabat Achilles.

Meminit hujus consuetudinis Pausanias in Arcadicis, neque non item Athenaeus ex Diphilo Comico. TIT.

78. PASCIMUS] Vetus liber, *pascimur*. Optime. BART.

79. HOC IPSUM MIHI TU] Calpurn. III. v. LXXIX. BART.

79. MIHI TU NARRARE SOLEBAS,] Circumspecte admodum se gerit Alcon, qui de sua pulchritudine iudicium non sibi, sed Donaci tribuit; non ita fecit Dametas apud Theocritum Idyllio VI. unde hic locus ferme expressus est: at Calphurnius cum nostro contendit.

Formosior illo

Dicor, & hoc ipsum mihi tu narrare solebas.

Alibi tamen hanc cautionem servavit Graecus Poëta dicens:

Κἄμ' ἐκ τῆς ἀντὶς συνόφους κόρης ἔχθρις ἰδοῖσα

Τὰς δαμύλας παρὲλθὼν, αὐτὸν καλὸν ἡμῖς ἔφασκεν.

TIT.

80. ET LACTEA COLLA,] Candida instar lactis. Virg.

tum lactea colla

Auro innectuntur &c.

Infus cervix cui lactea crines,

Accipit.

Purpureas vero genas, id est rubore sparsas. Hesiodus Theogonia Agavem καλλιπάρην vocat, & Gratias eodem epitheto exornavit. TIT.

81. HILARES OCULOS,] *Ridens oculis* Calpurn. Ecl. VI. v. XV. Vide ad Ceirina quae notata nobis. BART.

81. PUBERIS AEVI.] Sic etiam locutus est Maro.

Et nunc aequali tecum pubesceret aevio.

Hesiodus dixit in Theogonia.

Τὸν γὰρ νῖον τίς ποτ' αὐτὸς ἔχοντ' ἰσχυρότερον ἔσσης.

TIT.

84 Ti-

Tityrus è sylvis dominam pervenit ad urbem.

85. Nos quoque, te propter Donace, cantabimus urbi:
Si modo coniferas inter viburna cupressos,
Atque inter pinos corylum frondefcere fas est.
Sic pueri Donacen toto sub sole canebant:
Frigidus è sylvis donec descendere suavit

Hespe-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

85. *Cantabimus*] Ita vett. omn. *cantabimur* P.
86. *Viburna*] *Urbana* V. Virg. Ecl. i. *inter viburna cypressi*. Inde enim mutuata haec.
89. *Descendere*] Ita V. & A. *discedere* R. P.

N O T A E.

84. TITYRUS] Haec non obscure de Virgilio dicuntur, cujus personam sustinet Tityrus quidam ipsius prima Ecloga: respicit autem adhuc signantius locum illum:

Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.

Namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat & reliqua: geminus huic est ille alter Calpurnii locus.

Tityrus hanc habuit, cecinit qui primus in istis Montibus Hyblaea modulabile carmen arena.

Rurfus in fine.

Tum mihi talis eris, qualis qui dulce sonantem

Tityron e sylvis dominam deduxit in urbem, Ostenditque Deos. TIT.

Virgilius. eadem Calpurnius. BART.

86. SI MODO CONIFERAS] Comparatio Virgiliana.

Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

Haec eadem sententia nudis tamen verbis, & absque ullo Poëtico apparatu ita alibi exprimitur ab eodem Marone.

Non aliter, si parva licet componere magnis, & reliq. Sic etiam Marcus Tullius de optimo genere Oratorum. *Parva enim magnis saepe rectissime comparantur.* Et in Oeconomico apud Lactantium: *Ut magna parvis conferamus.* Porro cupressum eodem epitheto insignivit etiam Maro dicens:

Aëreae quercus, aut coniferae Cyparissi. TIT.

86. CUPRESSOS,] Comparatio Virgiliana. BART.

88. TOTO SUB SOLE] Si tota die, haec atque

alia multa in eandem sententiam cecinisse Astacum, & Alconem intelligemus; vel est legendum *tosso*, quod reperi in uno codice manuscripto; indico, non affirmo: ad hunc sensum dixisset Catullus.

Sole sub ardenti flarentia demetit arva.

Id quod etiam reperias apud Maronem: Hoc autem dico, quoniam *tosso* active sumi deberet, ni fallor. TIT.

89. FRIGIDUS E SYLVIS] Hac saepe occasione utuntur Poëtae Bucolici, cum sermoni finem imponere volunt; sic Virgilius Ecloga I. sexta, & decima: Nemesianus ea, quae hanc proxime consequitur, Calpurnius quinta, quos locos conferre poterunt studiosi adolescentes ad hunc, quem in manibus habemus, magis intelligendum adhuc; nam ego citato cursu ad reliqua propero pluribus de industria praetermissis, quae hic congeri possent, si mihi propositum esset verbosos Commentarios adornare; sed quoniam brevitati studeo, satis habui apud fontem digitum intendisse; & licet nihilominus, si libet, consulere cap. i. lib. x. meorum Locor. Controversi super illo Carmine Virgiliano:

Surgamus, solet esse gravis cantantibus umbra;

quod ego legendum esse admonui cunctantibus; De quo deinde corum defricui fictitio illi Villiomaro, qui Josepho Scaligero in mimo peragendo personam commodavit. TIT.

89. DISCEDERE] *Descendere* habet vetus editio literis Longobardicis, & Tigurina. Quod optime receptum est. Hoc enim verbum etiam nullo praesente monte, qui *descendi* possit, usurpatur pro venire, aut discedere. Virgil. lib. xi.

Tyr-

Hesperus , & stabulis pastos inducere tauros.

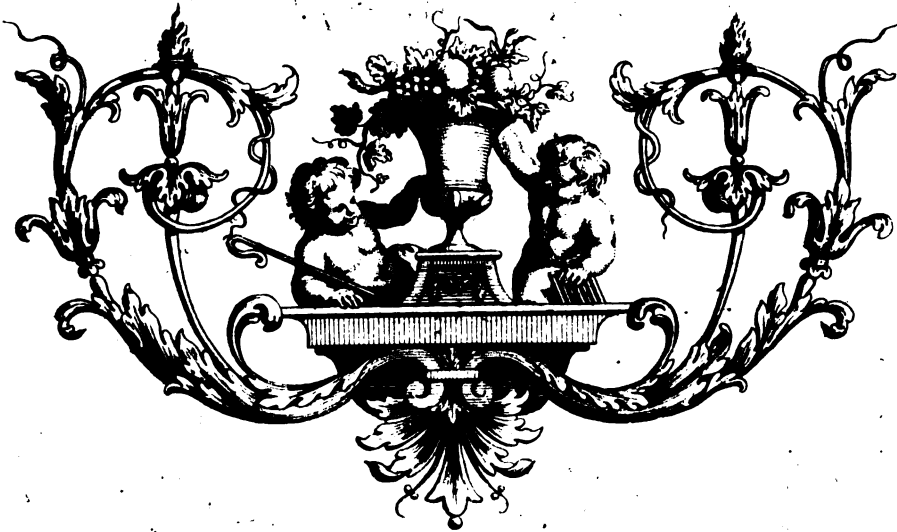
N O T A E.

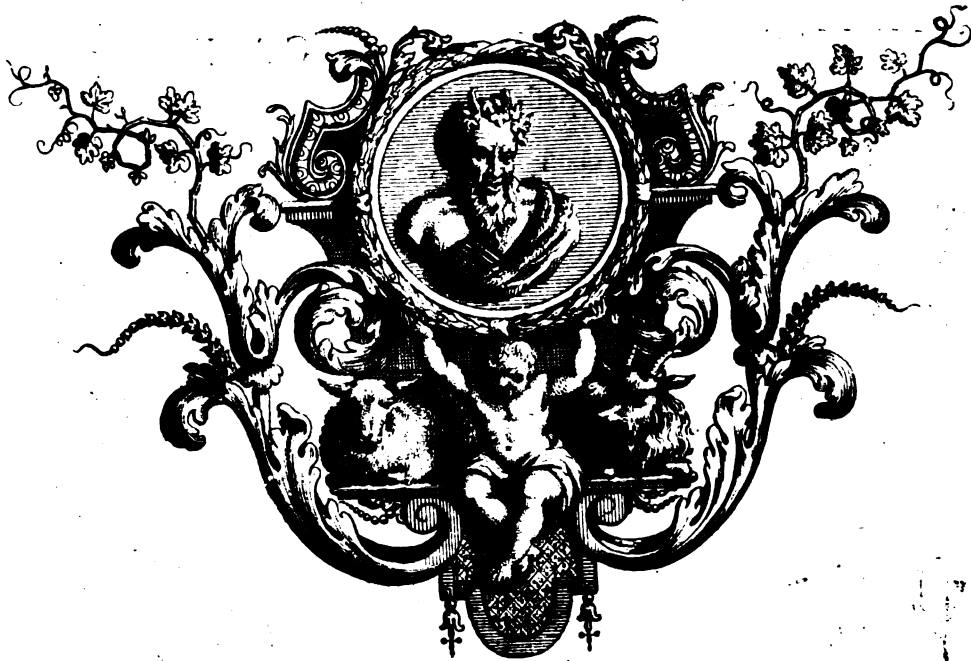
Tyrrenamque manum totis descendere campis.
Propertius. II.

Tranquillo tuta descendit flumine cymba.

Quod cum mira quadam suavitate dictum est.
At boni correctores, qui sibi, quidvis in his duobus Poëtis licere voluerunt, tamquam res foret

nullius momenti, ex rusticis leporibus prorsus
barbara nobis fecerunt mapalia, suis agrestibus
immutationibus, utinam vero scriptum aliquod
nancisci nobis liceret exemplar, plura utique
eorum facinora in lucem proferrentur, quae
hac ope destituti indagare non possumus. BART.

ECLOGA III.

BACCHUS.

P A N.

NYctilos, atque Mycon, nec non & pulcher Amyntas
Torrentem patula vitabant ilice solem;

Cum

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

BACCHUS.] Ita P. & additur; *Pan trium puerorum impulsu [modulatur.]* Sic & V. fed ult. vox deest. *In hac Ecloga Pan inducitur cantare laudes ac munera dei Bacchi Nyctilo & Mycone audientibus, cum Amynta.* R. Exprimit haec Ecl. Silenum Maronis Ecl. vi.
1. *Nyctilos, atque*] *Nyctilus ac Mycon* R.

NOTAE.

BACCHUS.] Inscibitur haec Ecloga ab argumento. TIT.

1. NYCTILOS, ATQUE MYCON,] Non dissimile habet exordium altera, quae hunc consequi-

tur Ecloga; est autem imitatio ex Virgilii Sileno. TIT.

2. TORRENTEM PATULA] *Torridam aestatem appellavit Maro. Jam venit aestas Torrida; & pa-*

Cum Pan venatu fessus recubare sub ulmo
Cooperat, & somno lassatas fumere vires;
5 Quem super ex tereti pendebat fistula ramo.
Hanc pueri (tanquam praedam pro carmine possent

Su-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

4. *Lassatas*, Ita R. *lassatus*. al. omn. *lassatus resumere* G. Hinc Bart. leg. *lassus resumere*.
5. *Ex tereti*] d R. & V. A. B. F. Virg. Ecl. vii. *sacra pendebis fistula pinu*.
6. *Praedam*] Ita omn. libb. *praedem* Tit. & Bart.

NOTAE.

patulam fagum, ibi,

*Tityre tu patulae recubans sub tegmine fagi
Sylvestrem tenni Musam meditaris arena.*

Sic Papinius in Hercule Surrentino.

Patula defendimus arbore solem.

Sed torrens sol est, quem *assum* vocavit Cicero; *Plato* *καυτός*, ni fallor: sic *torridum aërem* appellat Propertius, & *torrentissimum axem* Papinius. TIT.

3. *TORRENTEM SOLEM*;] Idem pene versus apud Calpurnium, Eclog. v. ubi notas vide. BART.

4. *CUM PAN*] Sic etiam Theocritus.

Οὐ θέμις ἂ ποιμαῖν τὸ μεσαμβριόν, ἢ θέμις ἄμμιν
Συγχοῖν. ἢ Πᾶσα διδοίκαμιν. ἢ ἡ δ' ἀπ' ἄγρης
Ταῖνα κικμακῶς ἀμπαύεται· ἐστὶ γὰρ πικρὸς.

Unde Virgilius sumit, quod est in Sileno.

Chromis, & Mnasyllus in antro
Silenum pueri somno videre jacentem.

& reliqua: velim etiam inspicere principium fabulae Aristaei commemoratae a Virgil. iv. Georg. TIT.

3. *VENATU FESSUS*] Circa meridiem dicebant Pana dormitum se in umbram recipere, nec illo tempore valde suavem esse excitatum. Id quod divina quadam rusticitate protulit pastor apud Theocritum.

Οὐ θέμις, ἂ ποιμαῖν, τὸ μεσαμβριόν, ἢ θέμις ἄμμιν
Συγχοῖν. ἢ Πᾶσα διδοίκαμιν. ἢ ἡ δ' ἀπ' ἄγρης
Ταῖνα κικμακῶς ἀμπαύεται· ἐστὶ γὰρ πικρὸς
Καὶ οἱ ἀν' δερμῶν χαλὰ ποτὶ ρυῖ κάθεται.

At Nemesianus evigilantem nimis promptum ad cantum facit tam austerum daemone. BART.

4. *SOMNO SUMERE VIRES*;] In Langobardica editione *lassatus resumere vires*. Non dubito verissimam scripturam esse, *lassus resumere*. Nimirum *re* productum addidit libidinem corrumpendi Poëtam librariorum. At dudum nos docuerunt docti, ambiguum eam vocolam non uno loco nec uno in auctore reperiri. Vide Gifanii collectanea in Lucretium. de re ipsa Nonnus li-

bro Dionysiac. XLVII.

Ναξίως λοχίαια ποῖσι ἀμπαύεται ἄγρης
Θηροπόνος ἰδρώτας λασιμῆκατα θαλάσση,
Τικτὶ ἡ δ' γλυκύῳ ὕπνῳ αἰεὶ πόσι. BART.

5. *PENDEBAT FISTULA RAMO*] *Teretem olivam* reperi apud Maronem.

Incumbens tereti Damon sic cepit olivae:
Sed alibi ad mentem hujus nostri inquit:

Hic arguta sacra pendebis fistula pinu:
ad verba sic:

Solamenque mali de collo fistula pendet. TIT.

6. *TANQUAM PRAEDAM*] Sumunt fistulam loco pignoris, quam pro pignore habeant, ut ita Pana ad canendum adigant, cui sensu conveniret *Praedem*; sed nihil determino contra omnium codicum, quos viderim, consensum. TIT. Acute tu quidem mi Roberte atque ingeniose *praedem* convenire huic loco pro *praedam* censuisti, atque ego tibi subscribam libens, modo idem Nyctilos atque Micon habuissent in animo apud Nemesianum, quod intenderunt Chromis & Mnasyllus apud Virgilium. simile quiddam, non vero prorsus idem aucupati sunt utrumque illorum par. A Sileno Virgiliano poposcerunt agrestes pueri carmina, quae ipse deus illis exponeret. In Pane Nemesiano simplices atque ignari adolescententes carmina quidem exquirebant, sed quae ipsimet effingere ad libitum nossent, rustica enim quadam persuasione crediderant, si fistulam Panos modo nanciscerentur, carmina quae vellent continuo suo Marte edituros, itemque fistulam divinam perinde atque illum nullo negotio tractaturos. Expressum hoc fit ex illis quae sequuntur, *Sed nec* &c. MARTELL.

6. *PRAEDAM*] Libri duo veteres disertim praefereunt *praedam*. At nobis liquet, *predem* omnibus modis rescriptitandum esse. Sumebant fistulam *predem* carminis a Pane impetrandi, ut ad exemplum Maroniani Sileni Pan iste confingatur.

D d d 2

tur.

Sumere, fasque esset calamos tractare deorum)
 Invadunt furto: sed nec resonare canorum
 Fistula, quam fuerat, nec vult contexere carmen.
 10 Sed pro carminibus male dissona sibila reddit.
 Tum Pan excussus sonitu stridentis avenae,
 Jamque videns, Pueri, si carmina poscitis, inquit,
 Ipse canam. nulli fas est inflare cicutas,
 Quas ego Maenaliis cera conjungo sub antris,

Jam-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

8. *Canorum*, &c.] Ita ego, subintell. tam. *canorum Fistula quem fuerat* V. A. B. F. *quem fuerat*. Martell. *canorum Fift. quem fœvit* R. & P.
 10. *Male sibila dissona*. V. A. & B. F. supra Ecl. 1. *dissona flamina Mopsi*.
 12. *Si carmina poscitis*] Virg. Ecl. vi. *Carmina, quae vultis, cognoscite*, &c.

NOTAE.

tur. BART.

8. SED NEC RESONARE CANORUM] Tale quippiam observavi apud Anacreontem Oda I. in quibusdam libris legebatur *canorem* & *fuerat* pro *fuerat*, quod sane rectum arbitror: illam dictionem observavit quoque Lucretius:

Parvus ut est cycni melior canor, ille grum quam

Clamor in aethereis dispersus nubibus aëstri.

Sed & Maro dicens:

_____ *namque morantes*

Martius ille aeris ranci canor increpat _____
 habet autem analogiam a verbo *cano*, exemplo illorum, *sudor*, *clamor*, *error*, *marcor*, *candor*, *algor*, *sonor*, *stridor*, *ardor*, atque hujus generis aliorum. TIT.

10. SED PRO &c.] Audacter enim lego *fuerat* pro *fueverat* & non *fuerat*, quod cum accusandi casu in relativo quomodo societur, non ariolor. Ut autem noster hic sensus apertius intelligatur subdit

Sed pro carminibus male sibila dissona reddit.

Ergo poscebant ii pueri carmina non a Pane, sed a fistula Panica: si quis objiciat: Pana dixisse illis

_____ *pueri si carmina poscitis*

Ipse canam.

Respondeo ipsum hoc mirum quantum nostrae sententiae faveat. Nam illud, *ipse canam* sat arguit Pana hoc voluisse, si carmina cupitis, carmina quidem habebitis pueri, sed a me ipso, non a mea fistula, vel a vobis. Itaque utroque

in cupidine vestro decepti fuistis: nam fistulam Dei non licet tractare mortalibus, & carmina non suppeditat mutum, & brutum instrumentum Dei, sed divina inspiratio, accedente humana industria & labore. MARTELL.

10. MALE SIBILA DISSONA] Supra Ecl. 1.

_____ *nuper nam carmine victor*

Risisti calamos & dissona flamina Mopsi. TIT.

10. DISSONA SIBILA] Eclog. 1. v. 16.

Resisti calamos & dissona sibila Mopsi. BART.

11. EXCUSSUS] Plene Virgilius:

Excusior somno. TIT.

11. STRIDENTIS AVENAE,] *Stridentem stipulam* appellat Maro, quod idem valet.

_____ *non tu in triviis indocile*

solebas

Stridenti miserum stipula disperdere carmen.

Calphurn.

_____ *carmen inops & acerbae stridor avenae*. TIT.

12. JAMQUE VIDENS,] Somno excussus. Virgil.

_____ *jamque videnti*
Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.

TIT.

13. IPSE CANAM.] Virgil.

Carmina quae vultis cognoscite _____ TIT.

14. QUAS EGO MAENALIIS] Sub antris Moenali montis Arcadiae, qui Pani dicatus est. Virg.

Pan ovium custos, tua si tibi Moenala curae.
 quod autem ait, *cicutas se cera conjungere*, antiquum Panis inventum respicit, de quo Virgilius:

Pan

15 Jamque ego, Bacche, tuos ortus, & semina vitis
Ordine detexam. debemus carmina Baccho.

Haec fatus, coepit calamis sic montivagus Pan.

Te cano, qui gravidis hederata fronte corymbis

Vi-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

15. *Jamque ego, Bacche*] Virg. init. Georg. II. *Nunc te, Bacche, canam f. Jamque ego Baccheos ortus*, ut Calp. Ecl. IV. 56. *Jamque ortus, Lemae, tuos.* R. & Gronov. Observ.

NOTAE.

Pan primus calamos cera conjungere plures

Instituit; Pan curat oves oviumque magistros.

Consule Achillem Statium libr. VIII. de amore Clitophonis & Leucippes, ubi modus & occasio inveniendae fistulae traditur. TIT.

16. ORDINE DETEXAM.] Non persiflit in metaphora semel suscepta, persisteret autem si diceret:

Jamque ego Bacche tuos ortus & stamina vitis: Quamquam orsa dicendum esset, excusabimus tamen licentiam aliorum Poëtarum exemplo, qui eam crebro usurparunt, veluti alicubi ostendimus in Assertionem pro nostris libris Locor. Controversi TIT.

16. DEBEMUS CARMINA BACCHO.] Ex Marone, qui dixerit:

— — — — — *debentur carmina Phoeb.* TIT.

16. BACCHO.] Bacchica Historia a capite ad calcem ab iis enarrata est, qui & olim & nuper τὰ μυθολογικά scripserunt. In vulgatissimis fabulis teipus terere nobis non libet. Caeterum quod hic Baccho carmina debere dicit, facit ut nobis in Ecloga praecedente v. LIV. rescribendum videatur,]

— — — — — *sint aurea carmina Phoeb.* BART.

17. MONTIVAGUS PAN.] Οἰεγνάς. Lucret.

Namque canes ut montivagae per saepe ferai

Naribus inveniunt interclas fronde quietes.

&

— — — — — *pabula lacta*

Montivago generi possit praebere ferarum.

Catullus nemorivagum usurpavit in Galliambo:

Ubi cerva sylvicultrix, ubi aper nemorivagus?

De Pane vide Luciani Dialogum, qui ab hoc Deo inscribitur, ubi ipse & Mercurius loqui introducuntur. TIT. Haerebam hoc loco dubius quomodo Pan potuisset cantare calamis si fistulam Panos invaserant furto pastores nec redditam illam Pani, sicut par erat, legebamus. At

divine cognovit & cognitam divine expressit Poëta Deorum vim longe aham ab humana. Homines a nolente, & repugnante sine vi aliqua nequeunt extorquere quicquam. Deus contra a nolente & quantumvis renitente quicquid libeat, tanquam a volente, & permittente elicit, immo nolentem vi nulla adhibita reddit volentem, & aventem. Ignari pueri dum Syringam Panicam apud se esse putant: ecce a Deo illam inflari percipiunt, & mirantur. MART.

18. HEDERATA FRONTE.] Hedera coronatus; est enim haec planta Baccho dicata, vel quia, ut canit Ovid.

Nysides Nymphae puerum quaerente noverca,

Hanc frondem cunis circumposuisse ferantur.

Vel quia contra ebrietatem tacere putatur, vel quia Cysius puer unus ex Bacchi comitibus cum Satyro quopiam saltans, humi laetaliter afflictus est, & a Deo in hederam transformatus, quae & κισός Graece nuncupatur. unde & Baccho cognomen inditum. Homerus in altero ad Dionysium hymno:

Κισσοκόμῳ Διόνυσον εὐεχόμεον ἀρχαὶ αἰδέων.

Tibullus:

Sed varii flores & frons redimita corymbis.

Propert.

Candida laxatis onerato colla corymbis.

Uterque de Baccho loquitur: sic etiam reperias apud Herodianum: Ἀντίχοῦ δ', Διόνυσον πάντα μινύρῳ, & κισὸν μὲν ἀρχαίῃς τῇ κεφαλῇ ἀντιπαυσίας & ἀστέματι Μακεδονικῇ; θυρεὸν δ' ἀντιπαύτης φέρων. Sed & Βίπρυχαίνῳ, & εὐπλοκεν cognominatum scimus: corymbi autem sunt hederæ racemi Virg.

Diffusus hedera vestis pallente corymbos.

de Baccho vide plura penes Macrobiū Saturn. lib. I. cap. XVIII. TIT. Vide ad Calpurnium. BART.

Ddd 3

19. VL

Vitea sarta plicas, qui comptos palmitē tigris
 20 Ducis odorato perfusus colla capillo,
 Vera Jovis proles. jam tunc post sidera coeli
 Sola Jovem Semele vidit Jovis ora professum.

Hunc

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

19. *comptos*] Ita P. *qui quando*. omn. libb. forte *qui evantes*. ut *τὸ qui* non elidatur.
 20. *Odorato capillo*] Sic omn. libb. *odoratis capillis* P.
 21. *Coeli*] *Celo* R.

NOTAE.

19. VITEA SARTA PLICAS.] Nam & vitis quoque ejusdem inventum esse creditur, unde *vitis* confitor, & *vitis* sator nuncupatur. Ovid.
 ——— *genialis confitor uvae.*

Accius:

O Dionyse pater optime vitis sator Semele genitus Euie.

plura sunt hujus Dei a vino ducta cognomina, quae pene Orpheum & Homerum in Hymnis reperias. Aelianus de varia historia sic inquit: *οἱ τὸ πολυκαρπεῖν οἱ ἀρχαῖοι ἀνέμαζον φλύνειν. ὅθεν ἔδιδοντο φλιῶνα ἐκάλουν, καὶ σπυγύνην, καὶ τασυλίτην, καὶ ἰμφοκίτην, καὶ ἰτρώως πως ἀφ' ὧρας.* Ex nostris videndus est Ovidius initio quarto Metamorph. ex Græcis Diodorus libro III. sed & Gyraldum consulere praestiterit. TIT.

19. COMPTOS] Correctorum hoc est. Veteres enim omnes editiones habent,

——— *quando palmitē tigris.*

quando tigris ducis palmitē, verā Jovis es proles. quod id impossibile homini nato. Vera haec lectio. BART.

19. PALMITE TIGRES] Hoc enim animal Baccho sacrauit antiquitas, itaque ipsius Dei currus a tigris duci fingitur, quoniam ut scribit Fulgentius, omnis vinolentia feritati semper insistat. Sed & panthera Baccho tribuitur, quae & ipsa tigris est species, propterea quod animal sit calidissimum, & ut Bacchae saliant. lynces quoque & pardi huic Deo sacriati sunt. Horat.

*Hac se merentem, Bacche pater, tuae
 Vexere tigris indocili jugum
 Collo trahentes.*

Ovid.

Inque capistratis tigris alta sedet.

Seneca in Hippolyto:

Tigres pampinea cuspide territans.

Propert.

Lyncibus in coelum vecta Ariadna tuis.

Ovid.

*Tu bijugam pictis insignia frenis
 Colla premis lyncum.*

Vide tamen Philostratum in Iconibus: *ducis* autem *palmitē*, id est vitea virga moderaris, vel vitis liquore mulces; tigris enim vinum maxime appetere dicitur. TIT.

20. ODORATO PERFUSUS COLLA CAPILLO,] Helioidus eundem *χευροκόμην* appellavit in Theogonia: sed & hic noster expressius illius Dei mollitiem notat: molles enim & delicati comam unguentis delibutam gerebant. Horat.

*Cum quo morantem saepe diem mero
 Fregi coronatus nitentes*

Malobathro Syrio capillos.

talem autem pingi consuevisse. Bacchum satis constat. TIT.

21. VERA JOVIS PROLES.] Quoniam Semele fulmine tacta Bacchus supervixerit, ut hoc non levi indicio Jovis filium se esse probaverit, praeterquam quod in ipsius femore justum dierum ad nascendum numerum est consequutus. notum est omnibus Poëtarum figmentum. TIT.

21. POST SIDERA COELI] Praeter Sydera, quae assidue Jovem intuentur. TIT.

21. SIDERA] Numina. Post numina sola Semele Jovem vidit ut Jovem. Cor. Severus in Aethna.

——— *nec humanas fas est demittere in ar-
 teis*

Sidera subducto regnant sublimia caelo. BART.

22. SOLA JOVEM SEMELE] Nam reliquae mulieres quae a Jove compressae dicuntur, verum Jovis vultum nequaquam aspexerunt, Europa, inquam, Leda, Danaë, Alcmene, & si quae sunt aliae, uni Semeli concessum fuit videre Jovem Jovis ora professum: fabula existat apud Ovidium Metam. III. Higinum, Diodorum lib. III. & IV. Apollodorum; alios. vide etiam Philo-

NEMESIANI BUC. ECLOGA III. 399

Hunc pater omnipotens, venturi providus aevi,
Protulit, & iusto produxit tempore partus.

25 Hunc Nymphae, Faunisque senes, Satyrique procaces, Nos

VARIAE LECTIONES IANI VLITII.

24. *Iusto, &c.*] Nemesianus ipse Cyneget. *iusti complevit tempora partus.*

NOTAE.

Iostratum in Imaginibus. TIT.

24. *IUSTO PRODUXIT TEMPORE*] Cum videlicet Semele abortum fecisset Ovid.

Imperfectus adhuc infans genitricis ab alio Eripitur, patrioque tener, si credere dignum est, Insuitur femori, maternaque tempora complet.

Theocritus λήϊας.

Χαίροι μὲ Διόνυσον, οἱ δὲ Δρυκῶναι υἱοῖσιν,
Ζεὺς ὅπως μαγάλῃ ἐπιγενίδα θύγατρ' ἔσται·
hinc *εὐφροσύνη* ipsum vocatum scimus. Quid vero sub huius fabulae involucri texerint veteres, docet Diodorus libro II. ubi de India loquitur. TIT.

24. *PRODUXIT*] Ita in Cynegetici principio, fabula elegantissimis floribus verborum innexa a Nonno. *produxit* est *complevit* usque ad iustum tempus. Cynege.

At pater Omnipotens maternos reddere menses Dignatus, iusti complevit tempora partus.

BART.

25. *HUNC NYMPHAE,*] In veteribus duobus codicibus nostris transpositi apparent hi versus, hoc modo.

Vos etiam & Nysae viridi nutritis in antro

Hunc Nymphae, Faunisque Senes, Satyrique procaces,

Quin & Silenus —

Quo modo quin restituantur, nulla vetat ratio, nisi cui correctores numina sunt. BART.

25. *NYMPHAE,*] Bacchus a Nymphis nutritus. Nonnus li. IX.

Ὅπως θυγατέρεσι Λάμῃ καταμύζει Νύμφαις
Παῖδα Διὸς κομίζει τρυφήν· αἳ δὲ λαβύσσῃ
Βάχον ἐπαχύνουσιν καὶ εἰς τόμα πῦδος ἐκείνη
Ἀθλιεῖται γλαυγίοντι ἀνέδλυνεν ἱκμάδα μαζῶν.

In hoc festive lusit epigrammatum poeta Meleager.

Αἱ Νύμφαι δὲ Βάχον, ὅτ' αἰ πύργῳ ἤλαθ' ὁ πῦρ
Νίψαν, ὅτε τέρψης ἀπὸ κυλίστρων.

Τῶν τε καὶ Νύμφαις Βάχον φίλον, ὃν δὲ ἰν
ἤρῃς

Μισοῦσιν, διὲν πῦρ ἐπὶ καίμενον.

Quod ita interpretatus sum post veterem Poë-

tam, cujus Epigramma. lib. I. veterum legitur.

Materno in cinere inventum lavere Lyceum

Nymphae, invergentes plurimam aquam puer,

Inde Deo in Nymphas magnus favor: experiere

Defendas si fors flumina, flammiferum.

BART.

25. *SATYRIQUE PROCACES,*] In Venerem propensi, salaces, libidinosi, quod ipsum nomen arguit, dicuntur enim, ut quibusdam placet, *ἀπὸ τῆς σάβης*: id est ab inflammata rei venereae cupidine, vel a membro virili, unde *salax* ille caprarius apud Theocritum dicitur a Satyris, vel Panibus genus ducere.

Εὐγ' ἀνθρώποι φιλοῖσα, τό τοι ῥήϊ' ἡ σατυρίσκῳ

Εὐγύνῃ, ἢ πάντες κακοκλήμοισιν ἐλδοῖ.

Bacchi comites numerantur a Strabone Σελήνοι τε, Σάτυροι, καὶ Βάκχοι, Ἀφροίτι, καὶ Θυαί, καὶ Μισσαρόεις, καὶ Νυκίδες, καὶ Νύμφαι, καὶ Τίτυροι, ὡς παραφράσεις. Sed & Aeliani verba operae praeium fuerit adscribere, ut res tota melius cognoscatur, ait igitur ille *Variae Historiae* lib. III. ὅτι οἱ συσχεσθῆναι Διονύσου Σάτυροι ἦσαν οἱ ὑπὸ τοῖσι Τίτυροι ὀνομαζόμενοι. ἔχον δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ τριτοσμάτου, οἷς χαίρουσι Σάτυροι. Σάτυροι δὲ ἀπὸ τῆς σισυρήνης· σιλύλοι δὲ ἀπὸ τῆς σιλαιῆς. τὸ δὲ σιλαιὸν ψόγον λίγυτι μὲν παλαιὰς δυσχερεῖς. & reliqua. Ovid. *Metam.*

— in *bijugum piclis insignia frenis*

Colla premis lyncum: Bacchae Satyrique sequuntur,

Quique senex ferula citubantes ebrius artus

Sustinet & pando non fortiter haeret a fello.

Vide universam Propertii Elegiam ad Bacchum libro III. & Philostratum de Vita Apollonii lib. VI. cap. XIV. TIT. Theocritus.

Εὐγ' ἀνθρώποι φιλοῖσα τοῖς ῥήϊ' ἡ σατυρίσκῳ.

Εὐγύνῃ ἢ πάντες κακοκλήμοισιν ἐλδοῖ.

Scholias. οἱ Σάτυροι καὶ οἱ πάντες εὐκρίφοι πρὸς τὰς συνείας, ὅτι δὲ οἱ Σάτυροι τοιοῦτοι ἦσαν ἀπὸ τῆς ὀνομασίας. ἀπὸ τοῦ δὲ Σάβης πεποιθῆναι Σάτυρον, σάβη δὲ ἡ εἰς τὸ ἐπιθυμῆναι ἀκτύρωσι. ἀκτύρωσι οἱ Σάτυροι ἐμάται. λίγυτι δὲ ἀπὸ τοῦ σάβης, σάβη δὲ τὸ μέλινον.

Nos etiam Nysae viridi nutrimus in antro.
 Quin & Silenus parvum veneratus alumnum,
 Aut gremio fover, aut resupinis sustinet ulnis,
 Et vocat ad risum digito, motuque quietem
 30 Allicit, aut tremulis quassat crepitacula palmis.
 Cui deus arridens, horrentes pectore setas

Vel-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

26. Nos etiam &c.] Ita ego. Vos etiam Nysae vir. nutritis P. Vos etiam & Ny. vir. nutritis V. A. B. F. Nosque etiam Nymphae viridi nutrimus R. Versus hic ante praecedentem ponitur in V. A. B. F.

27. Quin &] Quin etiam Silenus V.

NOTAE.

Ὁ ἀνδρὲς ὅστις καὶ πικρὸν λήγεται. Vide elegantem hac de re Euphemi fabulam apud Pausaniam libro primo. BART.

26. NOS ETIAM NYSAE] Has Nymphas a Nysa Citheronis vertice dictas quidam volunt: Diodorus a Nysa foelicis Arabiae urbe derivat: eorum nomina feruntur haec, Cisseis, Nysa, Erato, Eriphia, Bromie, Polyhymno, vel ex aliorum sententia haec, Arsene, Ambrosie, Bromie, Cisseis, Coronis: alii aliter scribunt, veluti Pherecydes, & Hesiodus: Homerus altero in Bacchum hymno. ὦν, loquitur de ipso Baccho,

--- ἄφ' οὗτο ἔκκομοι νύμφων ὅσας πατὴρ ἀναΐσθαι
 Διζήμεναι κόλποισι, καὶ εὐδυνίως ἀνίστασθαι
 Νύσση, ἐν γυνάμοις.

Propert.

Indica Nysaeis arma fugata choris.

Dictus est autem Bacchus a Nymphis nutritus, quoniam aqua infusa vinum augeat, teste Athenaeo lib. II. Ovid.

Nysades Nymphae puerum quaerente noverca

Hanc frondem canis circumposuisse feruntur. TIT.

26. SUSTINET ULNIS] Fuit enim Silenus alumnus sive nutricius Bacchi, hujus autem moris meminit Terentius:

Quem ego modo puerum tantillum in manibus gestavi meis!

Catullus ad Coloniā:

--- nec sapit pueri instar

Bimuli tremula patris dormientis in ulna.

Herodianus in Oratione Commodi de se, & Marco patre loquentis. Φέρωντι μὲ ποδάρις, ὡς πῖον ἔντα, τὰς νυκτὶν αἰσχροῦς πίσι. TIT.

28. SUS TINET] Vetus editio. *sustinet*. BART.

29. MOTUQUE QUIETEM] Somnium invitat cunae, sive brachiorum crebra motitatione, cuius quidem effectus causam reddit Alexander Problematum auctor dicens iccirco id evenire, quia humores ita fusi cerebrum moveant; ipsius verba visum est adscribere: ἄλλ' τί τὰ βροῦν αἱ πρὸ φθὸς ὕπνου τέλειται κινῶν αὐτὰ· αὐτὸς τὸ τῶς χυμῶν ὡς τὸ κινήσειας χυμῶν κινῶν τὸ ἐκείσθαι· τέλειται μὲν τὸ τῶτο πάχυν ἐν ἀνέχοντι. Est autem pulchra ἀντιπῶσις in verbis Nemesiani, quamvis dictio quietem valeat hic somnum ipsum, ut apud Virgilium:

At Venus Ascanio placidam per membra quietem

Irrigat.

rursus.

Placida laxarunt membra quiete. TIT.

30. TREMULIS QUASSAT CREPITACULA PALMIS.] Martialis vocavit *Sistra*.

Si quis plorator collo tibi Vernula pendet,

Haec quatias tenera garrula *sistra* manu.

Haud hinc abludunt, quae leguntur apud Alexandrum problemate quopiam, dum quaerit cur infantes nutricis canticum audientes vagitum fissent, mox vero etiam dormiant, verba ipsa qui volet, habet unde petere possit. TIT.

30. CREPITACULA] Nonnus libro XLVIII. BART.

31. HORRENTES PECTORE SETAS VELLICAT.] Ut Diana apud Callimachum Cyclopib.

Βροῦνται δὲ ἐκείνοις ἰδιωτὰρ καὶ γυνάτεσι
 Στεβὸν δὲ μὲν ἄλλω λατὴν ἰδρῶτος χαλκῆς,

Et illa pars mansit depilis. BART.

32. AU-

NEMESIANI BUC. ECLOGA III. 401

Vellicat, aut digitis aures adstringit acutas,
 Applauditve manu mutilum caput, aut breve mentum,
 Et fimas tenero collidit pollice nareis.
 35 Interea pueri florescit pube juventa,
 Flavaque maturo tumuerunt tempora cornu.

Tum

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

32. *Adstringit*] *Aures adstringere acutas* V. Horat. II. Od. 19 *aures Capripedium Satyrorum acutas.* &c.
 33. *Applauditve*] *Applaudisque R. breve*] Ita R. & P. *leve* al. omn.
 34. *Es fimas*] Ita P. *summas* al. omn. & MSS. Titii. *Aut summas ten. suffulit poll. R.*

NOTAE.

32. AURES ADSTRINGIT ACUTAS.] Fastigiatas, in acumen collectas; tales enim fuisse Satyrorum aures auctor est Lucianus in Deorum Concilio, appellans ipsas *ὀξείας*: quomodo accipiendum arbitror Horatianum illud:

Et aures

Capripedium Satyrorum acutas.

Lucianus ait: *οἱ δὲ σάτυροι ὀξείας τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φάλαγγες.* Quod posterius declarat illud alterum in nostro, *mutilum caput*, est enim *mutilum* pilis carens: nam Silenus quoque *φάλαγγες* pingebatur. vel *mutilum* parte aliqua cornuum detruncata, comminutaque. Varro de Lingua Latina: *Similiter ut si quis videat mutilum bovem, aut luscum hominem, claudicantem equum, negat in cornibus bovem, hominem, & eorum naturam similitudinis proportionem constare. Columella: & idipsum aliter curatur mutilum, & raripilum, aliter cornutum, & setosum, quale est in Cilicia.* Horat.

O tua cornu

Ni foret exsecto frons (inquit) quid faceret, cum

Sic mutilus minitavis.

Ovid.

turpe pecus mutilum.

Leve autem mentum vocat ob pilorum raritatem. Porro ad universum hunc locum intelligendum mirifice conducunt Callimachi versus ex hymno in Dianam, quocirca eos hic appingere libitum est.

*Κῆρυ, σὺ δὲ σάτυρον περὶ, ἴτι περὶ τῆς ἰδίας,
 ἔστ' ἰσχυρὸν ἄνω ἐν μετ' ἀλκαλίδεσσιν ὀφθαλμοῖς,
 Ἡρώεσσιν καλίσιν, ὅπως ἐπὶ ἡμέρᾳ δόξῃ
 Βορρῆται ἐν εὐδαίμονι ἰφισσαμένῳ γυνάτεσσιν,
 Στάθου ἐν μίγαλιν λαοῖς ἰδρυζῶν χαίτης,
 Ὀλοφας δὲ βίβρι.* TIT.

32. MUTILUM CAPUT] Oppido eleganter; totum enim Sileni caput quasi simum est. Vide elegantissimam descriptionem & depictionem ejus apud Casaubonum incomparabilem Antiquitatis vindicem libro priore eorum quos de Satyrica & Satyra dedit. BART.

34. ET SUMMAS TENERO] Talitrum exprimit, quod Pollux describit his verbis: *τὸ δὲ σκαυβαλίζον ἐστὶ τῶ μίσθου καὶ χροῦς δακτύλου καὶ τῆς μείζονος ἀφελῆς, πλὴν πῶς παύειν.* Ejus ludi meminit Suetonius in Tiberio: haudquaquam mihi displiceret si reponeretur *fimas* aut *summas*: etenim hanc narium formam tribuit Sileno Lucianus eodem Dialogo. *ὁ δὲ* (inquit) *φάλαγγες γίγνεται, σιμὸς πλὴν πῶς, ἐπὶ οὗ τὰ παλαιὰ ὀφθαλμοῖς.* Veterem tamen scripturam non damno. TIT.

35. FLORESKIT] Pubertas quasi *flos* corporis humani. *ἔσθ' ἡρώεσσιν ἰφισσαμένῳ* Nonnus. Unde *flos juvenilis* Barba Claudiano Olybr. Pindarus Olympionic. I. *ἄσθ' ἐν ἀνδρῶν δ', ὅτε φωνὴν λάχοντες ἐν μύλων ἡρώεσσιν ἰδρυζον.* Calpurnius Eclog. II BART.

36. TUMUERUNT TEMPORA CORNU.] E cujus fronte cornua jam se promere incipiebant. Sic Horatius:

Cras donaberis hoedo,

Cui frons iurgida cornibus,

Primis, & Venerem & praedia destinat.

Gratius de Venatione:

teneraque extrudens cornua fronte.

Claudianus de raptu Proserpinae:

& parvo signantur tempora cornu.

Plures autem rationes a scriptoribus afferuntur, cur Baccho cornua sunt tributa: nam vel eo corporis habitu Deum illum fingi volunt, quia Ammonis filius crederetur, cui nimirum cornua tribuerit antiquitas, aut quia primus boves jugo

Ecc

co-

Tum primum laetas ostendit pampinus uvas.
 Mirantur Satyri frondes & poma Lyaei.
 Tum deus, O Satyri, maturos carpite fructus,
 40 Dixit, & ignotos, pueri, calcate racemos.
 Vix haec ediderat, decerpunt vitibus uvas,
 Et portant calathis, celerique illidere planta
 Concava faxes super properant, vindemia fervet

Col.

VARIAE LECTIOES JANI VLITIL

37. *Laetas*] *Lenes* V. A. B. & F. ex MSS. *laeves* Mod.
 38. *Poma*] Ita R. & P. recte. Cerasos etiam *poma* vocat Ammianus lib. xxii. & pruna
 Virg. Ecl. ii 53. Male itaque *dona* A. & F. ex MSS. *dona Lycae* V. pejus etiam.
 41. *Ediderat*] *Audierat* R.
 42. *Illidere*] Ita R. & P. *illudere* V. A. B. F.

N O T A E.

copulaverit, ut sit idem qui Osyris; aut cornua
 audaciam denotant, quoniam quidem audaces
 efficiuntur, qui liberalius biberint: aut ad cor-
 nu referri debet, quo pro poculo usos fuisse
 Veteres constat: aut aratri inventionem deno-
 tat. Videndi sunt Diodorus, Phornutus, Por-
 phyrius, Athenaeus, Nicandri Scholiastes, Phi-
 lostratus, Eustathius, alii; ex nostris Gyraldus
 & Natalis de Comitibus. Hinc factum est, ut
 Bacchus modo *ταυρόμορφος*, modo *κίρῳ*,
 modo *Βουφῶν*, modo *ταυροκέφαλος*, modo *ταυ-
 ρῶν*, modo *ταυροκίρῳ*, modo *Βούρῳ*, mo-
 do *δικίρῳ* vocatus fuerit. Horatius de Baccho
 loquens:

Te vidit insons Cerberus aureo

Cornu deorum.

Tibullus:

Bacche veni, dulcisque tuis o connibus uva:

Pendeat.

Propert.

*Quod superest vitae per te, & tua cornua vi-
 ram,*

Virtutisque tuae Bacche poeta ferar.

Ovid.

Accedant capiti cornua, Bacchus erit.

Seneca in Hippolyto:

Ac mitra colibens cornigerum caput. TIT.

36. CORNU.] Baccho veteres affinxisse cornua
 notissimum. Ejus rei ratio, quod ebriosus omnis
ἀτελγόμορος. Exemplis non opus. BART.

37. TUM PRIMUM LENES] Aliqui malunt *lae-
 nas*: sed ego nihil muto, nam paulo post sequitur:

————— *O Satyri maturos carpite fructus.*
 & est versus ad imitationem illius Virgiliani con-
 formatus:

Hoc male tum mites defendit pampinus uvas. TIT.

38. ET DONA LYAEI.] Et hic malo *dona*,
 quomodo scriptum reperi in cunctis, quae vi-
 derim exemplaribus, quam *poma*: ita enim lo-
 quitur Maro, ad cuius normam totum se fingit
 hic noster.

————— *Tuis hic omnia plena*

Muneribus

Loquitur autem de Baccho. Rursus:

————— *Atqui non Massica Bacchi*

Munera, non illis epulae nocere reperiam.
 Sic Aeneid. 8.

————— *onerantque canistris*

Dona laboratae cereris.

De cognomine Lenaei videndus est Diodorus
 libro iii. TIT.

38. POMA.] Notandum *poma* dici uvas. Cum
 alias tantum *κῆπιος* eo nomine accipi scribant
 Jure consulti. Quorum vide doctissimos inter-
 pretes. ad l. ccv. de verb. sign. BART.

40. IGNOTOS, PUERI,] Tale est Virgilianum
 illud:

Sub lucem exportant calathis. TIT.

43. CONCAVA SAXA SUPER] Periphrasis lacus
 vinarii, cujus meminit non longe hinc:

Pronus at ille lacu bibit.

Tibull.

*Oblitus & musto feriet pede rusticus uvas,
 Dolia dum, magni deficiuntque lacus.*

Jam

- Collibus in summis, crebro pede rumpitur uva,
 45 Nudaque purpureo sparguntur pectora musto.
 Tum Satyri, lasciva cohors, sibi pocula quisque
 Obvia corripunt: quod fors dedit, occupat usus.
 Cantharon hic retinet, cornu bibit alter adunco:
 Concavat ille manus, palmasque in pocula vertit:

Pro-

VARIAE LECTIOES JANI VLITII.

45. Nudaque] Udaque R. non male.
 48. Corripunt] Corripuit V. A. B. F. Occupat] Ita ego. hoc capit omn. Edd.
 49. Concavat] Convocat V. B.

NOTAE.

Jam quod sequitur; *vindemia ferret*: sumptum est ex Virgilio:

----- *Spumas plenis vindemia labris.* TIT.
 43. CONCAVA SAXA] Primum torcular *conca-*
rum saxum fuit, sic apud Nonnum Bacchus ex
 tota rupe torcular facit, Dionysiacon. lib. XII.
 BART.

43. FERRET] Virgil. *ferret opus.* Et Juvena-
 lis.

Ferret opus, spirantque cavi mendacia folles.
 BART.

44. COLLIBUS IN SUMMIS,] Ubi nimirum vi-
 tes melius provenire solent. Virg.

----- *denique apertos*

Bacchus amat colles.

&
Liber pampineas invidet collibus uvas.
 rursus;

----- & quo

Duceret apricis in collibus uva colorem. TIT.

44. RUMPITUR UVA,] Calph.

Ut nudus ruptas satiat calcator in uvas. TIT.

45. PURPUREO SPARGUNTUR PECTORA MU-
 STO.] Gaudent enim qui uvas calcant, se mu-
 tuo proluere, sed & simpliciter ab eo, quod
 est necesse, dixit Tibullus:

Oblitus & musto feret pede rusticus uvas.
 Propert.

Dummodo purpureo spument mihi dolia musto;

Et nova pressantes inquinet uva pedes.

Vide etiam Aloisium Alamannum poetam Flo-
 rentinum de Cultu agrorum. Hinc Baccho fa-
 ctum cognomen Morychi *ὁ Μορύχης*, mu-
 stum autem purpureum vocat non absque ratione.
 Athenaeus *ἐκείνου φησὶ τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ καὶ
 τὸ γὰρ ἀδυνάτω λίγιστον, οἶνον δὲ καθαῖον καὶ τὸ εὐκλεῖον*

ἰεὺς ἐστὶν. Hinc etiam Propertius:

*Dummodo purpureo spument mihi dolia musto,
 Et nova pressantes inquinet uva pedes.*

Contra Tibullus:

Pressaque veloci condida musta pede. TIT.

LASCIVA COHORS,] Per appositionem: & est
 allusio ad etymon; unde Satyros veluti Sathunos
 quod sint in libidinem proni, appellatos opinan-
 tur, inquit Macrobius. Vide superius. TIT.

48. CANTHARON HIC RETINET,] Cantharo
 Bacchum fuisse usum tradit Plinius de Mario lo-
 quens, Virgil.

Et gravis attrita pendebat Cantharus ansa.

TIT.

48. CORNU BIBIT ALTER ADUNCO:] Dixi
 paulo superius veteres loco poculorum cornibus
 quandoque usos fuisse, quod testatur Athenaeus
 lib. II. hinc verbum *νεγύρα*, quod est vinum
 aqua permiscere, & *νεγύρα* *ἀπὸ τῆς νεγύρας*, quasi
νεγύρας, dici volunt. Ambrosius libro de Elia &
 Jejunio: *per cornu etiam fluentia in fauces hominum
 vina decurrunt, & si quis respiraverit, commissum
 flagitium, soluta acies, loco motus habetur.* Hic
 tamen apud Nemesianum cornu significare po-
 test buccinam, propterea quod statim praecesserit,

----- *Quod fors dedit, hoc capit usus.* TIT.

49. CONCAVAT ILLE MANUS,] Quod expedi-
 tissimum est poculi genus, itaque Diogenes ille
 Cynicus omnis ociosae, supervacaneaeque su-
 pellestilis valde abhorrens, viso puero, qui e
 fonte cavis manibus aquam ad bibendum hau-
 riebat, ligneum poculum, quod in pera gesta-
 bat, tanquam instrumentum minime necessa-
 rium abiecit: nescio an huc respexerit Lucretius
 eo versu:

Ecc 2

Et

- 50 Pronus at ille lacu bibit, & crepitantibus haurit
 Musta labris: alius vocalia cymbala mergit:
 Atque alius latices pressis resupinus ab uvis
 Excipit ad potus: saliens liquor ore resultat,
 Spumeus inque humeros & pectora diffluit humor.
 55 Omnia ludus habet. cantusque chorosque licentes,
 Et Venerem jam vina movent. raptantur amantes

CON

VARIAE LECTIOES JANI VLITIL

51. Vocalia] Venalia R. Cymbala] Cymbia V. A. B. F.
 53. Ad potus] Ita ego & Barth. Ed. ac. R. V. B. P. at potus A. F.
 54. Diffluit] Desluit R. recte. disluit V.

NOTAE.

Et sedare sitim, prius est, quam pocula natum.
 Propertius certe non alio mentem direxit, cum cecinit:

Et cava suscepto flumine palma sat est.

Ovidius item:

Nectar erat manibus hausta duabus aqua.

Quid sit autem id

_____ concavat ille manus.

docet id, quod statim sequitur,

_____ palmasque in pocula vertis.

est enim declaratio prioris sententiae. Hunc locum imitatus est Politianus in Rustico, dicens:

Ille manu panda pronus bibit, alter ab ipso
 Sugit musta lacu crepitantibus hausta labellis:

Hic sua suspensum resupinus in ora racemum

Exprimit, hic socii patulos irrorat hiatus,

Ireignumque mero sordet mentumque sinusque.

TIT.

50. CREPITANTIBUS HAURIT] Ostendit Poëta hoc sermone nimiam Satyrorum in bibendo aviditatem: tale quippiam innuit Juvenalis illo Carmine, de quo multus circumfertur sermo:

Si trulla inverso crepitum dedit aurea fundo.

TIT.

51. VOCALIA CYMBIA MERGIT:] Non consentiunt Codices in scriptura huius loci, nam sunt qui vocalia cymbia legant, alii venalia, nonnulli vocalia cymbala prae se gerunt, quod rectum puto ob id, quod paulo ante praecessit:

_____ Sibi pocula quisque

Obvia corripuit, quod fors dedit, hoc caput usus.

Facit ad hunc locum quod scribit Clemens Alexandrinus Adhortatione ad gentes, ibi: ἐν τρυφῇ ἔσθωσι: ἐν κυμβάλῃ ἔπινον: ἀναισθητοὶ ὄντες.

ὡς δὲ παρὸν ὑπάρδον. ταῦτα δὲ ὕδατος τὰ κύμβαλα: ἡ χλιὴν τὰ μυστήρια: τί δὲ ἂν τὰ ἐπίλοιπα παρὰ τοῦτο εἴπω. Propertius Cymbala rauca appellavit ab incondito ipsorum strepitu:

Fundet ad Idaeos Cymbala rauca choros.

Cornelius Gallus, si modo is est Cornelius Gallus, ait:

Hic ego per totum vidi splendentia corpus

Cymbala multiplices edere pulsa sonos.

Catullus gentis huius instrumenta refert haec:

Plangebant alii proceris tympana palmis,

Aut tereti tenuis tinnitus aere ciebant,

Multaque raucifonos efflabant cornua bombos,

Barbaraque horribili stridebat tibia cantu. TIT.

55. ONNIA LUDUS HABET.] Vini largior potus haec omnia parit. Virgilius dixit:

_____ hilarans convivium Baccho.

Notissimi sunt Ovidii versus in hanc sententiam. TIT.

56. ET VENEREM JAM VINA MOVENT.] Euripides ait:

Ὅτις δὲ μὴ παρῇ ἐν κούρῃς.

Apud Athenaeum Δειπνιστοφ. lib. vi. cap. xx. hoc spectatur Epigramma:

Ἐν τῇ κούρῃ γὰρ γαστὴρ ἢ καλὴν ἔχει

Οὐκ ἔστι, πενὴσι γὰρ ἡ κούρῃς πενέει.

Mox versus hic citatur:

Ἐν πληρωμένῃ κούρῃς, ἐν πενὴν δὲ ἔστι.

Sed & Epigramma hoc adscripsisse non fuerit inutile:

Ἐν πληρωμένῃ γὰρ κούρῃς, ἐν δὲ τῇ κούρῃς

Παρεγγύτησιν ἐν ἑστῇ ἀφροδίτῃ βροῦσι.

In Graecorum collectaneis hoc legitur carmen:

Νικητὴν ἀφροδίτῃ διαιτῶν διχὰς ἡ δαίμων.

UN-

NEMESIANI BUC. ECLOGA III. 405

Concubitu Satyri fugientes jungere Nymphas,
Jam jamque elapsas hic crine, hic veste retentat.
Tum primum roseo Silenus cymbia musto
60 Plena fenex avide non aquis viribus hausit.

Ex

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

59. Primum] Ita R. & P. *primus*. V. A. B. F.

NOTAE.

Unde hausit Terentius sententiam a se Eunucho positam:

*Verbum hercle, hoc verum est,
Sine Cerere & Baccho friget Venus.*

Aristophanes citante Athenaeo Vinum ἀφροδίτης γάλα nominat, quod coelibido alatur. TIT.

56. VENEREM VINA MOVENT.] Vide Nonnum extremo libro xii. & lib. xv. & innumera pene scriptorum loca quae huc faciunt apud Andream Tiraquellum Ictum Gallicanum ad Legem nonam Connubialem. BART.

57. FUGIENTES JUNGERE NYMPHAS.] Eas enim assidue persequi finguntur, quod Diana conqueritur apud Papinium. De Fauno dictum est ab Horatio:

*Faune Nympharum fugientium amator:
& reliqua.* TIT.

57. FUGIENTES] Eadem in Nonni nominatis locis. *raptatur jungere* Graecismus est. Virgilius.

_____ *redit ascendere muros,*
in Ceiri.

_____ *accedo decerpere.*

Appulejus libro iv. Claud. lib. iii. inde Laud. Stilicon.

*Quos decus esse Deae primi sub limine caeli
Rostida foecundis concepit Luna cavernis.*

Virgil.

_____ *Hic suo morians dat habere Nepotē.*
Statius Achill. i.

*Exierant dare vērīs opes divaeque severas
Fruade ligare comas.*

lib. ii.

_____ *Egressae thalamis Sciriades ibant.*

Perfius:

_____ *Postquam destertuit effo.*

Maeonides. Sic!

Ostentare choros.

Appulejus lib. vii. canes immittuntur bestias invadere. Claudianus bello Getico.

_____ *Numen juraverat Istri
Non nisi calceatis lorica ponere rostris.*

Idem ii. de Raptu.

_____ *Levibus projecerat Euris
Indociles errare comas.*

Statius Achil. i.

_____ *sub inania natum
Tartara, & ad Stygios iterum fero mergere foveas.*

Horat. i. Carm.

*Omne cum Proteus paeus egit altos
Fisera montis.*

Martialis lib. iv. epigr. lxxviii.

Tunc ego: non oculos sed ventrem pascere vovi.

Valer. Flaccus l. iv.

_____ *Ditem volat aequore Memphis
Praecipere.*

Manilius lib. i.

Et rapis aethereos per carmina pandere census.

Tertullianus ad Scapulam. *Scrupulo percussus inquirere accenditur.* Lucretius.

_____ *Sedare sitim fontes fluviique vocabant.*

Graecis nihil usitatus. Theognis.

Τερεφθαρυ πάλιν ἐς καυέτης πρεσβ.

Apollonius li. iv.

Δύναμις ἀνιχνεύουσα τὰ κρυπτά.

Themistius. *Εὐχαισνεσία ἡ τοῦ ἀνθρώπου δύναμις καλὴ ὡς καὶ ἡ τοῦ θεοῦ.* D. Matt. c. iv. *ἐξ ἧς μὴ δύναμις ἰσχύεται.* &c. BART.

58. JAM JAMQUE ELAPSAS] Elabi cupientes: sic dixit Propertius subripuisse pro subripere voluisse.

Cognitus Iphicli subripuisse boves. TIT.

59. ROSEO SILENUS CYMBIA MUSTO] Superius appellavit *purpureum*. De Silenis quippiam reperias apud Senecam Oedipo: Sed & Diodorum adire potes libro iii. TIT.

60. NON AEQVES VIRIBUS] Vel impar ad populum sustollendum: vel non ferente stomacho

E e e 3

tan-

Ex illo venas inflatus nectare dulci,
 Hesternoque gravis semper ridetur Iaccho.
 Quin etiam deus ille, deus Jove profatus ipso,
 Et plantis uvas premit, & de vitibus hastas

In-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

62. Iaccho] Hyaco V. Virgil. Ecl. vi.

Hesterno, ut semper, venas inflatus Iaccho.

63. Profatus] Ita R. & P. natus ab ipso V. A. B. F.

64. Hastas] Haustus MSS. Titit, ipso non probante.

NOTAE.

tantam vini copiam: eandem locutionem reperi-
 as apud Maronem:

— — — — — nec viribus aequis
Nube cava eripui.

Rursus alibi:

— — — — — Ut propius cernunt non viribus aequis
 At lib. x. dixit:

— — — — — Si quae fers adjuvat ausum
Viribus imparibus.

Contra eodem libro:

— — — — — magno discordes aethere venti
Praetia cum tollunt animis & viribus aequis.

Rursus ibidem:

Agrimina concurrunt ducibusque & viribus aequis.
 TIT.

61. VENAS INFLATUS] Virgil. Sileno:

Inflatum hesterno venas, ut semper Iaccho.

Quem respicit. BART.

61. NECTARE DULCI.] Sic appellat modo vi-
 num pretiosum. TIT.62. HESTERNOQUE GRAVIS] Manifesto de
 Virgilio sumptum dicente:*Inflatum hesterno venas, ut semper, Iaccho.*Talis autem fingitur Silenus ab Euripide in Cy-
 clope: vide Pausaniam in Atticis. TIT.63. DEUS ILLE, DEUS] Repetitio haec em-
 phasin auget: tale est Lucretianum illud:

— — — — — Deus ille fuit, deus inclite Memmi.

nec non illud Maronis:

— — — — — Deus ecce Deus.

Bacchus invocatur ab eodem Poëta Georg. 2. ut

nudatis cruribus lacum vinarium ipse quoque in-
 grediat unaque uvas calcet: non ergo turpe
 fuit huic Deo huiusmodi studio vacare. Virgili
 versus apposui:

*Huc puer o Lemae veni, nudataque nudo
 Tinge novo mecum direptis crura costurnis.* TIT.

64. DE VITIBUS HASTAS] Thyrsi ~~αἰθέρων~~,
 qua Virgilius quoque usus fuit dicens:

Pampineasque gerunt incinctae pellibus hastas.
 Neque aliter Statius:

Pampineamque quatit ventosis vitibus hastam.
 Sic etiam propemodum Catullus:

Horum pars secta quatiebat cuspide thyrsos.

Propertius:

Et medius secta cuspide Bacchus erit.

Alibi ait:

Haec hederas legit in thyrsos.

Fuit autem Thyrsus Bacchi telum. Horat.

— — — — — *Ence parca Liber,**Parce gravi metuende thyrsos.*

Vide epigramma quoddam inter Ius Priapi:
 nec etiam Macrobius omiseris Saturn. lib. 1.
 cap. xix. sed & Phornutum consulere poteris,
 item Diodorum libro xix. in quibusdam Neme-
 siani codicibus erat legere haustus pro hastas:
 verūtamē Papinius ita loquitur:

— — — — — & saevas miserantibus ingenti
hastas. TIT.

64. VITIBUS HASTAS] Thyrsos. Justinus Mar-
 tyr. *ἡ αἰεὶ αἱ βάνχαι αἱ χήμας ἐκλυτοὺς τὰς ἀλ-
 χας ἐν τοῖς θυρσοῖς ἀσπίδων.* Silius Italicus lib.
 vii. Nonnus lib. ix.

Au-

65 Ingerit, & lynci praebebat cratera bibenti.

Haec Pan Maenalia pueros in valle docebat,
Sparfas donec oves campo conducere in unum
Nox jubet, uberibus suadens ficcare liquorem

La

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

68. *Liquorem*] Sic R. & P. *fluorem* V. A. B. F. & Barth.

NOTAE.

Κὴν δ' ἐπ' αὖθις θύρασι ἐμύζοντο αἶθρα κισφ' Ἀνεστάτην δ' οἰδῆσαι ἐπισφραγισσὶ κορύμβῳ.

Vide eum & alibi. Virgilium Ecloga v. BART.

65. ET LYNCI] Quod est alterum animal Baccho consecratum: nam superius tigris meminit Poëta. Sic Virgilius:

Quid lynces Bacchi variae?

Hoc animal vinum appetere dicitur. TIT.

65. LYNCI] *Lynces* Bacchi currum trahunt. Statius l. iv.

Et jam pampineos materna ad moenia curvus Promovet, effrenae dextra laevaque sequuntur Lyncei, & uda mero lambunt retinacula Tigres.

Ovidius Metamorphosi III. BART.

66. MAENALIA] *Μίγα Μαρίαλοι*. mons Arcadiae, facer τῷ πολυνεύμῳ Baccho. Schol. Theocriti. Id. α. BART.

67. SPARSAS DONEC OVES] Palantes: huic affine est, quod legitur apud Maronem:

Legere donec oves stabulis, numerumque referre

Jussit, & invito processit vesper Olympo. TIT.

68. UBERIBUS SUADENS] Bis die pecus mulgere solent Pastores per Aestatem: quare munus suum verbis adornare volens Caprarius ille apud Theocritum inquit:

Ἄλγα δὲ τοι δαυτῷ διδυματόκοις ἐς τρεῖς αἰνέλας Ἄδῃ ἔχουσ' ἑσπέρως ποταμίεσσιν ἐς δύο πύλλαις.

Quem locum Virgilius ad vitulam transtulit: tempus vero pecoris ad mulctram admovendi erat paulo post ortum, pauloque post occasum: nam eo medio coeli spatium obtinente id facere non erat cautio. Virg.

Cogite oves pueri, si lac praeceperis aestus, Ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis.

Utriusque commodi temporis meminit idem Poëta:

Quod surgente die mulsero, horisque diurnis, Nocte premunt, quod jam tenebris, & sole cadente

Sub lucem exportant calathis.

Nec non Calphurnius:

At si forte vaces, dum matutina relaxet Frigora, sed tumidis spument tibi mulctra papillis.

Caetera sunt in promptu. De tempore & hora mulgendi pecoris exstat etiam nonnihil apud Varronem, Columellam, reliquos. TIT.

68. LIQVOREM] Prorsus infando scelere correctores corruperunt hoc loco Olympium. Veteres libri, *fluorem*. quod optimum. Nam scriptores hujus generis multa usurpant vulgo non cognita. *fluorem* usurpat ipse in Cyneget. v. ccxxvii. itidem de lacte, & interpres Scribonii Largi, quisquis is est, cap. lxi. *Laevor* apud Celsum lib. vii. *Callor*, Cassiodor. lib. i. Epist. xxxv. *Crepor*, Glossae Isidori, *Pislor*, Arnobius, Appulejus, Lucret. Hieronym. Epist. *Pae-dor* Lucan. *Mador* Appulejus, *Pator* idem. *Tendor* idem. *Acor* & *Mucor* Ulpianus lib. iv, de periculo rei vend. *acor* & Tertullianus contra Marcionem, *Marcor*, Statius. *Aegror*, Lucretius, *amaror*, Lucretius & Virgilius. *Olor*, *fremor* apud Capellam, Arnobium, Statium, Appulejum, & alios, praesertim Afros, qualis & hic noster, reperias; in quibus si haereas, insanissimus sis. BART.

69. COGERE GLEBAS.] Caseos conformare: astringere est lac coagulo densare, quod lacteus fici humor praeter caetera praestare solet; auctore Plinio, apud quem multa etiam ad hanc rem legere potes: nec pauciora reperias apud Columellam lib. vii. cap. vii: ubi Casei faciendi rationem pluribus docet, quod praestat etiam Varro lib. ii. Rei rusticae cap.

Lactis, & in niveas adstrictum cogere glebas.

N O T A E.

Cap. XVIII. Hic autem & de coagulo intelligit Poëta, & de ratione casei astringendi, manuque comprimendi, densatur enim manibus, ut sit diuturnior, faciliusque aetatem ferat, qua ratione verbum *premere*, & ab eo derivatum *pressum* persaepe usurpari comperi. Virgilius:

Pinguis & ingratae premeretur caseus urbi.

Rurfus:

*— — — — sunt nobis mitia poma,
Castaneae molles, & pressi copia lactis.*

Idem:

— — — — Horisque diurnis,

Nocte premunt.

Sic de melle:

— — — — & spumantia cogere pressa

Mella savis.

Quod tamen exprimere valere crediderim. Calphurn.

— — — — rursusque premetur

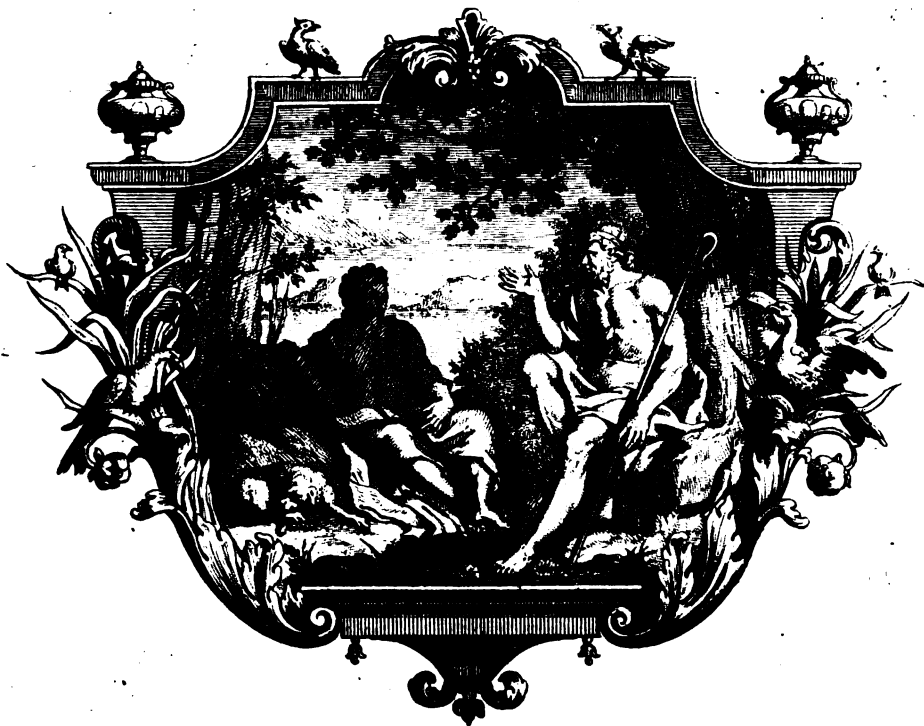
Mane, quod occiduae mulsura redegeris horae.

Quos duos locos iterum modo produxi. TIT.

69. GLEBAS.] *Massas* vocat Calpurnius. Eclog. v. BART.

ECLO.

ECLOGA IV.

EROS.

LYCIDAS, MOPSUS.

POpulea Lycidas, nec non & Mopsus in umbra,
Pastores, calamis ac versu doctus uterque,

Nec

VARIARUM LECTIONUM JANI VLITII.

AELOGA UNDECIMA. V. Quia Calpurnianae VII. praecedunt, ut in R. omnes XI. Calpurnii nomine ponuntur. Postea in A. & iis, quae illam sequuntur, etsi Calpurnianae post Aurelianas collocantur, nihilominus XI. haec Ecl. inscribitur. Quo id pertineat, dixi supra ad Titul. Cyneg. Nemes.

EROS] Sic P. & MSS. Tit. *In hac Ecloga Lycidas & Mopsus amores suos querelis desperati prosequuntur*, &c. R. Tota a. oeconomia ex Pharmaceutriis Theocriti & Virgillii constat.

NOTAE.

EROS.] Hoc est Amatorius, five Amor, titulus est huic Eclogae in illis ipsis exemplaribus, de quibus superius memini. TIT.
Eclog.] Hanc Eclogam omnium Nemesiani
Fff ni

410 M. AURELII OLYMPII

Nec triviale sonans, proprios cantabat amores.
 Nam Mopso Meroë, Lycidae crinitus Jolas
 5 Ignis erat: parilisque furor de dispare sexu
 Cogebat trepidos totis discurrere silvis.
 Hos puer ac Meroë multum lufere furenteis,
 Dum modo conductas vitant in vallibus ulmos,

Nunc

VARIÆLECTIONES JANI VLITII.

5. Ignis] Virg. Ecl. III. *meus ignis Amyntas*;
 8. Conductas] *Conductas* R. *conditus* V.

NOTAE.

ni & Calpurnii ut loco postremam ita dignitate & elegantia primam puto. Adeoque prorsus digna erat cui excutiendae paulo plus temporis impenderetur. Sed quid agas procul omnibus, praeter tres vel quattuor, qui animae affixi sunt nostrae, libris, in hoc commentandi genere, in quo nihil propria auctoritate, omnia testimoniis agenda sunt? Verum nos quod seponimus non plane deponimus. BART.

1. POPELEA LYCIDAS,] Non aliter Maro:
Qualis populea moerens Philomela sub umbra.
 Vide quae supra adnotavimus ad Eclogam primam. TIT.

2. CALAMIS] Sic est apud Theocritum:
Ἀμφο σιγῶν δὲ δαυρὶς ἄμφο ἀείδω. TIT.
 3. NEC TRIVIALE SONANS,] Nec ita canens ut indocti quidam, & rudes in triviis apud ignobilem Plebeculam facere consueverunt. Virgil.

Non tu in trivis indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen.
 Est enim triviale, quod ad trivium pertinet, sumiturque pro re vili, nulliusque precii. Juvenal.
Communi feriat carmen triviale moneta.
 Calphurn.

Non hoc triviali more viator,
Sed Deus ipse canis.
 Suetonius in Augusto: *Triviales ex circo Ludos interponebat*: hoc est, rudes, & imperitos. Aristides in Sermonibus *ἡ δὲ ἀφροσύνη*, ἡ τοῖς ἀνθρώποις τριτοδὴν ἔχον δοκίαν τοῦ αἵματος. TIT.

4. CRINITUS] Coma inter indicia mollitudinis. Vetus proverbium, *ἡ τοῖς κομῆσι τοῖς ὄφτιν*. Pueri calamistrati pulcre indusiati apud Appulejum. Martialis, Petronius, Horatius non uno loco, Phocylides *ἡ δὲ λυγρὴ*. Portius Latro, contra Catilinam. Manilius, libro v. Astronomici.

Unde *ἀφροσύνης* eorum epitheton, ut apud Nonnum sine libri x. Lucianus *ἡρωῖ*. Et nemo non scriptorum amatoriorum. BART.

5. IGNIS ERAT:] Amatores quos amant ignes suos appellare interdum consueverunt: Poetae certe ita loquuntur. Virgil.

At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas.
 Amor enim ipse ignis, & igneus nuncupatur. τὸ πῦρ (inquit Xenophon) τὸν ἀψυμῶντος καὶ μόνον. οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς μακροὺς ἐσώτας ὑφίστασθαι. ἢ ὅτι ὁ ψῆς λαβὴν ἔχει τοῦ πάθους ἐστὶ. Seire autem oportet, non fuisse turpe apud antiquos puerorum amoribus indulgere, hinc Alcaei, Anacreontis, Horatii, Catulli, Virgillii, multorumque insuper aliorum amores celebrantur. Propert.

Hofis si quis erit nobis, amet ipse puellas,
Gaudeat in puero, si quis amicus eris.
 Suavissimum exstat Catulli epigramma de Caelio, & Quintio, ubi Caелиi amori praecipue favet poeta, qui Auphilenum puerum deperibat. Videndus autem est ad hanc rem Plutarchi Amatorius, & Euciani Disputatio sub Callicratidis persona ingeniose magis, quam vere cum Chariclia habita: sed & Plato quoque nonnihil attigit de hac re. Versum qui paulo post occurrit, Scil. *Inque Vicem* &c. tamquam supposititium, & ex proximo perperam inculcatum deleri juceo. TIT. Virgilius Eclog. III.

Meus ignis Amyntas.
 Ignis enim pro amore. Catullus.

Ut multo mihi major acriorque
Ignis mollibus ardet in medullis. BART.

7. LUSERE FURENTIBUS,] Decepere, & promissorum vanitate duxere. TIT.

8. DUM MODO CONDUCTAS] Ecce quomodo amantibus illuserint. Ovid.

-- -- ad-

NEMESIANI BUC. ECLOGA IV.

411

Nunc fagos placitas fugiunt, promissaque fallunt
 10 Antra, nec est animus solitos alludere fonteis.
 Tum tandem fessi, quos lusus adederat ignis,
 Sic sua desertis nudarunt vulnera silvis,
 Inque vicem dulceis cantu dixere querelas.

MOP.

VARIARUM LECTIONES JANI VLITII.

9. *Placitas*] *Placidas* B. R. V. & MSS. Titii.
 11. *Tum*] *Dum* B. *lusus ederat* V. A. B. F.
 12. *Vulnera*] *Vellera* R. & v. 14. *fugatior*.
 13. *Vicem*] Sic omn. Edd. *vices* MSS. Titii. Repetitur hic vers. in B. quoque sup. vers. 6.
 15. *Cur pastoralia*] *Et pastoralia* V. A. F. B.

NOTAE.

———— *adopertaque vulsu*
Pervenit ad tumulum, disclaque sub arbore sedis.
 TIT.

Festus: *condicere* est dicendo denunciare. *Condicere*, promittere, stipulari. Appulejus lib. ix. *condicta vespertina regressione, cubiculo faceffit*. Ita *condicere* *cuenam* Plautus. &c. *Condicere*, decernere, statuere, exponit vetus vocabularium. BART.

9. NUNC FAGOS PLACITAS] Sic malo, quam *placidas*, ut erat in quibusdam libris: significat enim fagos, sub quibus ex condicto convenire debebant, & sic placuerat, ut sub illis conveniretur. Virg.

———— *Placitone etiam pugnabis amori?* TIT.
 10. ALLUDERE FONTES.] Pro ludere ad fontes notissima figura. TIT. Compositum usurpavit pro simplici verbo & particula seorsim posita. *Ad fontem ludere*, dicendum erat. Sic Appulejus libro ii. *prima face cubiculum tuum adero*. BART.

11. TUM] Scribendum; *dum*. BART.
 11. QUOS LUSUS EDERAT IGNIS,] Forte reponendum est *adederat*, id est ignis deceptos contulerat, & jam ferme consumpserat. TIT.

11. LUSUS] Elusus. Tibullus.
Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et paridas mentes, falsa timere jubent.
 Hoc est, eludunt menteis & jubent falsa time-
 re. BART.

11. ADEDERAT] Virgil. lib. iv.
 ———— *Est mollis flamma medullas.*
 BART.
 12. DESERTIS NUDARUNT VULNERA SILVIS,]

Consolatio est impotenter amantium querelas suas montibus & Sylvis exponere, quod Virgilius *inane studium* vocat.

Tantum inter densas umbrosa cacumina Sylvas
Affidue veniebat, ibi haec incondita solus
Montibus & sylvis studio jactabat inani.
 Athenaeus ex Theognete poeta Comico hos versus citat:

Προφιλότερον γὰρ τι κῆρυγ' αὐλῶν.
Οἷς ὡδὲν ἔστιν ἐπιμελὲς ἢ σὺν λίγαν.
 Vide Propertii Elegiam, cujus initium:
Haec certe deserta loca.

& Heliodorum in Aethiopis: sed insignis testimonium reperias apud Plautum Mercatorem in Charini adolescentis ore positum ibi;
Non ego idem facio ut alios in Comoediis
Amantes vidi facere: qui aut nocti aut diei,
Aut soli, aut lunae miseras narrant suas,
Quas pol ego credo humanis querimoniis
Non tanti facere, quid velint, aut quid non ve-
lint.

Cicero Quaeft. iii. Tusculanar. hos ex Euripide versus profert a se Latinos factos:

Cupido cepit miseram nunc me proloqui
Coclo atque terrae Medae miseras.
 Plura etiam exempla exstant apud nostros Poetas, Petrarcham, inquam, Tassum, Arcosium, alios, quos poteris consulere: sed interim haec sufficiant. TIT.

13. INQUE VICEM] Vicissim vel alternatim. Horat.

———— *Nos cantabimus invicem*
Neptunum & viridis Nereidum comas.
 Ad sensum inquit Maro,

Fff 2

- MOP. Immitis Meroë, rapidisque fugacior Euris,
 15 Cur nostros calamos, cur pastoralia vitas
 Carmina? quemve fugis? quae me tibi gloria victo?
 Quid vultu mentem premis, ac, spem fronte serenans,
 Tandem dura negas? non possum nolle negantem.

,, Can-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

17. *Quid vultu mentem &c.*] Ita V. A. P. recte. *mente* B. Virgil.
Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat.
 Apulejus Miles. *vultu tamen gaudium tegit, & frontem asseverat, &c.* Male itaque Bart.
 ex G. *vultum veniens*. Ita quoque R. & F. *veniens praemissis* MS. Pal. Unde Gebhardus: *Vultum* [scenae, vel, poenis premis. *Serenans*] *Serenas*? B. R. V. G. & T.
 18. *Negas?*] Malim: *Tandem, dura, nega: possum nunc velle neg. possum non velle* R. G. T. & ex MSS. Martell. *non possum non velle* B. V. *non possum nolle* A. & P.

NOTAE.

Alternis dicetis, amant alterna Camoenae.
 Alicubi scriptum fuit, *inque vices*, ut dicitur per
vices: Releves, non infulto. TIT. Invicem.
 Virgil.

Inque vicem gens omnes amet. — BART.

14. RAPIDISQUE FUGACIOR EURIS,] Mirificam
 Celeritatem significat. Virg.

— *fugis illicet ocior Euro:*
 iterum,

— *fugit ocior Euro.* TIT.

15. VITAS] Fugis. Catullus.

Veluti juvenca vitans onus indomita jugi.
 BART.

16. QUAE ME TIBI GLORIA VICTO?] Inter-
 rogatio, quae resolvitur in negationem. TIT.

17. QUID VULTU MENTEM PREMIS,] Recta
 scriptura, & est similis sententia Maronis:

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
 quidam sinistri correctores tecerunt *veniens ex*
mente nulla sententia, atque omnino perperam,
 meo iudicio. TIT. Ambo nostri libri habent,
vultum veniens premis; ac spem fronte serenat. &c.
 magis venusta vulgata scriptura. Sed cum no-
 strum librum mangonum manus minime, vel
 non ita certe graviter, passum putemus, ipsius
 scriptura non est insuper habenda. *Vultum* au-
 tem *premere* est austeritatem dissimulare. Nam
vultus, ut *supercilium* quoque quandam signifi-
 cat austeritatem. unde *vultuosi*, qui torvum ad-
 spectum praeferunt. Sidon. lib. i. Epist. x. *alii*
*tristes vultuosi*que *junctis mihi lateribus incedere.*
 Marius Victorinus in libro de Maccabaeis.

Consensit cum mente color, tristisque gravatas

Atollit vultus —

Sed Virgilii versus lib. iv.

Consilium vultu tegit & spem fronte serenat,
 Quem aemulatur noster, correctores ad suum
 acumen in faciendum compulit. BART.

17. PREMIS,] Tegis, atque occultas. *Premo-*
re formidine vocem apud Silium lib. ii. Virgilius:
Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

BART.

18. TANDEM DURA NEGAS?] Postquam mul-
 tum, inquit tergiversata es; in hoc autem du-
 ra, vix negas: diximus supra.

— *duri clausero parentes.*

Caeterum subest reconditus sensus verbo *negare*:
 Tibull.

Sed ne te capiant primo, si forte negabit,
Taedia.

Martialis:

— *non dat, non tamen illa negat.*

Aufonius:

— *patri negari jam tuo.*

non expedit hujus verbi notionem pudicis ad-
 lescentibus planius explicare. TIT.

18. NON POSSUM NOLLE NEGANTEM.] Sensus
 qui ex hac scriptura eligitur valde contrarius est
 ardori Mopsi, atque ejus cupidini, itaque dum
 nititur demulcere & ad suos affectus proclivem
 Meroëm reddere, ea pronunciat, quae in sua
 duritia persistere illam invitent. Nam si dicat
 Mopsus non possum non amare quae negat, &
 me refugit, Puella, quae adolescentulorum mo-

re

NEMESIANI BUC. ECLOGA IV. 413

19. Cantet, amat quod quisque: levant & carmina curas.

20. Lyc. Respice me tandem, puer o crudelis Jola:

Non hoc semper eris. perdunt & gramina flores,

Perdit spina rosas, nec semper lilia candent,

Nec longum tenet uva comas, nec populus umbras.

Do-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

21. Non hoc &c.] Virgil. Ecl. 11. O formose puer, &c.

NOTAE.

re nil magis affectabat quam amari, statim intra se dicet, si quicquam sapio Meroë, nega semper tuo Mopso, nam ille amabit usque & usque. Itaque abjecta scriptura quae contraria sit sententiae dictantis; legam (si tibi & aliis viris doctis non displiceat) *possum non velle negantem*, ut in aliquibus exemplaribus adnotatum in margine memini; quae lectio & superiori sententiae valde consona est, & non modo suadet, sed quasi vim affert puellae. Ne Meroë, ne vana spe lactes amantem, dic aperte velis, nolis: nam etsi perdit amo, vir tamen sum, nec patiar diutius me illudi, liberare me arbitrato meo ab amore possum. Vide ergo quid agas, & quocum tibi res fiet. Haec sententia (ni fallor) digna est erudito poeta & polito. MARTELL. Longe verissimam scripturam in duobus meis libris reperio.

Possum non velle.

Hoc est minantis nimium superbae Meroae, posse se illam relinquere tam pervicaciter negantem. ut Corydon Alexi apud Maronem cantat:

Invanies alium si te hic fastidit Alexis.

Et Martialis ad suum amatum:

Negare iussi, pernegare non iussi.

Omnino verissimam scripturam eruimus ex nostris probis editionibus. BART.

19. CANTET, AMAT QUOD QUISQUE:] Cantum ad taedium minuendum, quod ex amore percipitur plurimum valere docet Plutarchus in Quaestion. Conviv. Unde recte dictum est a Theocrito:

Οὐδὲν πρὸς ἑρῶτα πικρὸν φάρμακον ἄλλο
Νίκη, ἢ ἵκεται, ἢ μοῖρα δοκῇ, ἢ ἐπιπᾶτον
ἢ τῶν Πίσιδος.

Hoc noster Eclog. 2.

Tum vero ardentes flammatis Pectoris aestus.

Carminibus dulcique parant relevare querela.

Horat.

*Minuuntur atrae
Carminibus curae.*

Hetruscus Lyricen:

Perche cantando il duol' si disacerba.

Neque hinc abludit, quod est apud Maronem:

Interea longum cantu solata laborem:

neque non illud:

Ipsa cava solans aegrum testudine amorem.

Utriusque enim rei eadem est ratio, quam penes Alexandrum in Problematis notatam reperias. Hoc argumentum fusius prosequitur Hesiodus in Theogonia, quem consulere poteris. est autem hic versus intercalaris, qui aliquot aliis interjectis identidem repetitur. Graeci vocant *Προσσμα* & *ἐπιμίλησμα*. quemadmodum testatur Scholasticus Theocriti. Talis est Virgilianus ille:

*Ducite ab urbe domum mea carmina, ducite
Daphnin.*

Plures etiam hujus generis reperias apud Theocritum non uno in loco. TIT.

21. NON HOC SEMPER ERIS.] Ex Alexide Maronis admonet illum brevitatis floris. BRAT.

21. PERDUNT ET GRAMINA FLORES.] Hic locus totus est ex Theocrito:

Καὶ τὸ ῥόδον καλὸν ἐστὶ καὶ ὁ χρυσὸς αὐτὸ μαργαρίτη.
Καὶ τὸ ἴον καλὸν ἐστὶ οὗ ἵαμα καὶ ταχὺ γυγῆ.
Λόκον τὸ κρείον ἐστὶ, μαργαρίται ὅσιν αἰὶν ὅσιν.
Ἄλλ' ἢ χρυσὸν λαλῶν, καὶ τὰς αἰὶν παρὰ
Καὶ καλὸν καλὸν ἐστὶ τὸ παιδιν, ἂν ἔλγῃ ἔλγῃ.

Multa exstant veterum Poetarum testimonia in hanc sententiam, quae non est libitum hic adscribere satietatis vitandae gratia, cum Theocriti carminibus res abunde percipi possit. TIT.

23. NEC LONGUM TENET UVA COMAS,] Uvam dixit, cum vitem intelligat: vitis ergo non diu foliis ornata permanet, haec enim arborum comae appellantur. Horat.

Fff 3

Dis-

Donum forma breve est, nec se tibi commodat annus.

25 „Cantet, amat quod quisque: levant & carmina curas.

MOR. Cerva marem sequitur, taurum formosa juvenca,

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

24. *Annus*] Vide ad Grat. vs. 393. annos R. annis V. A. B. F. & Bart. ex G. & T.

NOTAE.

*Diffugere nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comae.*

Calphurn.

Graciles ubi pinea densat
Sylvas comas. TIT.

23. COMAS.] Omnium germinum folia dicuntur a Poëtis comae. Severus apud Persii enarratorem.

Pinea frondosi coma murmurat Apeninini.
C. Marius Victor. lib. i. Genesios.

Tenero prorumpens cespitis, laetis
Fasciatis se silva comis.

Dracontius in Hexaemero.

Semper vestita comis frondescit oliva.

Alcimus Avitus l. i.

Stant semper collibus herbas
Arboribusque comae

Idem lib. iii.

Umbrosis propter stabat siculnea ramis
Frondescentes diffusa comas.

Paullinus Psalmo i.

Et fronde numquam defluente pervirens
Stabis perenni vividam lignum coma.

Propertius lib. ii.

Et vitem docta ponere falce comas.

Tibullus lib. ii.

Deponit flavas annua terra comas.

Idem lib. i.

Quam cito purpureos deperdit terra coloreis,
Quam cito formosas populus alta comas.

Catullus.

Cythorio in iugo
Loquente saepe sibilum edidit coma.

Comae frondes. Isidorus Glossis. Sic comam marginis herbas vocat Appulejus noster l. v. Metamorph. Et Prudentius eleganter agros crinitos. ii. in Symmachum.

Seges crinitis fluctuat agris. BART.

24. DONUM FORMA BREVE EST.] Posuit hanc sententiam Socrates quoque in Paraenisi ad Demonicum his verbis:

Καὶ μὲν ἡ κομὴ ἀνάλωσις, ἡ τὸ ἐμαρτυρεῖται. Sed & Junius de Senecute referente Stobaeo.

Ovidius sic:

Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos,

Fit minor & spatio carpitur illa suo.

Propert.

Nec forma aeternum, aut cuique est fortuna perennis. Appellavit autem formam donum Horatii exemplo, cuius illud est:

O crudelis adhuc, & Venereis numeribus potens.

TIT.

Tibullus lib. i.

Formae non ullam fata dedere moram.

Idem.

Ah si tardus oris, errabis, transiet aetas
Quam cito non segnis it remeantque dies.

Theocritus:

Καὶ καλὴ καλὴ ἐστὶ τὸ παιδιῶν, αἰὲν ἐλπίς ἐστι.

Seneca Hippolyto:

Incipit forma bonam mortalibus

Exiguus donum breve temporis

Ut velox celeri pede laberis.

Inibi plura. Ovidius altero de Arte.

Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos,

Fit minor & spatio carpitur ipsa suo.

Aristenact. l. ii. Epist. x. Γυνὴ τοῖσι λαιμῶνι, καὶ ὅτι ἐκείνη τὰ αἰὲν, καὶ τὸ γὰρ ταῦτα τὸ καλὸν. τοῖς μὲν δὲ ἡ κομὴ τῶν λαιμῶνι ἐπακμάζει, καὶ ἡ κομὴ αἰὲν. ἢ καὶ τὸ ὑμῶν καὶ πᾶντα μὲν τὰ αἰὲν &c. Theocritus.

Μὴ καυχῶ τάχα γὰρ σὺ παρέρχῃ, ὡς οἶμαρ ἦεν.

Vide Xenophontem Symposio. BART.

24. ANNUS.] Libri nostri: annis. Perbelle. Non annis augmentibus forma se tibi commodat, aut juxta tuum emolumentum morari mavolt quam contra fugere. Anni, aetas. Petronius:

Atque ut fuga mobilis anni

Circumscripserat mora, properantes differat annos,
Quaerit se natura nec invenit — BART.

25. LEVANT CARMINA CURAS.] Contra NOR- nus lib. vii. πηλιδες ἢ λῶσι μελῳδοίαις. BART.

26. CERVA MAREM SEQUITUR,] Argumentum

NEMESIANI BUC. ECLOGA IV. 415

Et Venerem sensere lupae, sensere leaenae,
 Et genus aërium volucres, & squamea turba,
 Et montes, silvaeque: suos habet arbor amores.
 30 Tu tamen una fugis; miserum tu perdis amantem.
 „Cantet, amat quod quisque: levant & carmina curas.
 Lyc. Omnia tempus alit, tempus rapit: usus in arcto est.
 Ver

VARIAE LECTIOES JANI VLITII.

32. In arcto est] In arte est R.

N O T A E.

2b inductione, ut vocant. Hoc simili utitur etiam Ovidius in re gemina:

*Cerva marem sequitur, serpens serpente tenetur:
 Haeret adulterio cum cane nexa canis.*

& in Fastis:

*Cum pare quoque suo coeunt volucresque feraeque,
 Atque aliquam, de qua procreet anguis, habet.*
 TIT.

28. ET GENUS AEREUM] Luculentum existat hac ipsa de re Lucretii testimonium, dum ait:

Aëreae primum volucres te, Diva, tuumque.

Significant inisum percussae corda tua vi:

Inde ferae pecudes persultant pabula laeta:

& reliqua. Aristotel. de Historia anim. lib. vi. scripsit animalia fere cuncta propensiora esse ad coitum verno tempore. TIT.

28. SQUAMEA TURBA,] Pisces; Lucret.

Credere Squamigeris latices nitentibus:

aut. etiam serpentes: Virgil.

Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis

Squammea convolvens sublato pectore terga.

Hic noster non multo infra:

—— torto non squammea tractum

Signat humum serpens.

Sed modo pisces intelligemus, cum statim sequatur:

Et montes sylvasque.

quibus verbis angues significari nihil prohibet. TIT.

29. SUOS HABET ARBOR AMORES.] Videnda imprimis sunt, quae de palmis scripta reliquit Plinius lib. xxi. capit. iv. qui de aliorum etiam arborum inter se amicitia, mutuoque affectu passim e re nata plura commemorat. Joannem Baptistam Portam etiam adire praestiterit, in libris quibus titulum fecit Physiognomonia. TIT. Et si quae tu, docte Titi, de arborum inter se amicitia mutuoque affectu affers, pulchra sunt

& verissima, tamen ego simplici Minerva sic intelligo: Amorem inesse rebus omnibus omniaque ad amorem esse natura proclivia: nam non solum animantium genus omne in quibus discrimen sexus apparet, mutuo se mas amant & foemina; sed animantia quoque, stirpes, & plantae, in quibus ejusmodi discrimen non sic apparet, imo vero etiam quae inanima sunt, ut montes ipsi, & quae intra montes includuntur, lapides, metallaque, suos habent amores: nam omnia quae natura constant suos foetus habent & amant. Mare ipsum, & bruta tellus concipit hyeme quod turgeat Vere, maturet aestate, pariat Autumno. MARTELL.

29. HABET ARBOR AMORES.] Claudianus.

—— ——— Omnisque vicissim

Felix arbor amat, nutant ad mutua palmas

Foedera, populeo suspirat populus iclu,

Et platani platanis alnoque assibilat alnus.

Nec mirum amasse, quae Nymphae fuerint, ut differit Venus longis logis in hymno in se ipsam, qui Homero adscribitur. BART.

32. OMNIA TEMPUS ALIT,] Sic ferme Virgilius:

Omnia fert aetas, animum quoque.

Plato quodam disticho:

Αἰὼς πάντα φέρει· δολιχὸς χρόνος οἶδεν ἀμείβειν

Ὀνόμα, καὶ Μερόπῳ, καὶ Φύσιν, ἢ καὶ τὸ χλῶ.

TIT.

Divinissimus versus. BART.

32. USUS IN ARCTO EST.] Praeceptum est occasio, & quae semel elapsa, nunquam revertitur. Notum est Ausonii epigramma in hanc sententiam: vel exiguum temporis spatium relinquitur ad res utendas. Ovid.

Utendum est aetate, cito pede labitur aetas;

Nec bona, tam sequitur, quam bona prima subit

TIT.

34. Quis

- Ver erat, & vitulos vidi sub matribus istos,
 Qui nunc pro nivea coiere in cornua vacca.
 35 Et tibi jam tumidae nares, jam fortia colla,
 Jam tibi bis denis numerantur messibus anni.
 „Cantet, amat quod quisque: levant & carmina curas.
 MOP. Huc, Meroë formosa, veni; vocat aestus in umbram:
 Jam pecudes subiere nemus, jam nulla canoro
 40 Guttare cantat avis, toto non squamea tractu

Signat

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

39. Jam nulla] Sic P. nam nulla R. non ulla V. A. B. F.
 40. Torto] B. Torto.

NOTAE.

34. QUI NUNC PRO NIVEA] Hic portentosa est hominis eruditi interpretatio, inquit enim: coire in cornua, id est tauri facti sunt cornibus coactis, quod signum est aetatis virilis, dicuntur enim coire cornua in tauro, quoniam in se reflectuntur. Mihi sententia planissima videtur, si accipiat ea mente, qua dictum fuit & a Marone:

--- Nec nemorum patitur meminisse nec herbae
 Dulcibus illa quidem illecebris, & saepe superbos
 Cornibus inter se subigit decernere amantes,
 Pascitur in magna sylva formosa iuventa:
 Illi alternantes multa vi praelia miscent
 Vulneribus crebris, lavit ater cornua sanguis;
 Versaque in obnixos urgentur cornua vasto
 Cum gemitu.

&

— Pinguesque in gramine laeto
 Inter se adversis luctantur cornibus bovis.

Quod fere sumptum videri potest ab Aristotele libro vi. de Historia animalium; cujus haec sunt verba: ἀσάτως ὃ καὶ οἱ ταῦροι καὶ οἱ κεραι καὶ οἱ τοῖχοι. ὅτε τις συνήκει ἑκατέρω, ὅτε τὸν κεραιὸν ὃ ἔχειας μάχον. δις ἀνδρῶν ὅτε ἀπὸ γυναικός. Videnda autem sunt quae paulo ante haec verba illic leguntur. TIT.

35. TUMIDAE NARES,] Spiritu plenae virili atque fortiori quam velit rusticus iste pullipremo. BART.

35. JAM FORTIA COLLA,] Translationem puellae accommodat Horatius:

Nondum subacta ferre jugum valet
 Cervicē; nondum munia comparis
 Aequare, nec tauri ruentis
 In Venerem solerare pondus.

Collum robustum notavit Catullus dicens:

Hesternum collum poteris circumdare filo:

quem ego tamen locum aliter, quam caeteri hactenus fecerint, soleo interpretari. TIT.

36. BIS DENIS] XVII. Annum jam eximit aetati turpitudini isti obnoxiae Lucianus lib. II. Verar. Histor. in praeceptis Rhadamant. ὅστις ὃ καὶ οἱ πότε ἀφιστοῦντο ἐς τὴν ὃ τὴν γλῶσσαν πῦρ μαχαίρᾳ σκαλίσεν, καὶ δις ἡμέρας ἰδίᾳ, καὶ πάλιν ὡς ἑκατάκις ἐν τῇ πλυσίᾳ. BART.

36. NUMERANTUR MESSIBUS ANNI.] Diximus supra. TIT.

38. VOCAT AESTUS IN UMBRAM:] Aestivo tempore commodissimum est sub alicujus arboris umbra ad solis ardorem depellendum quiescere. Virg.

Ante focum, si frigus erit, si messis in umbra.

TIT.

39. PECUDES SUBIERE NEMUS,] Persius sic:

— patula pecus omne sub ulmo est. TIT.

39. NON ULLA CANORO] Cicadae, non aves medio diei aestu canere solebant. TIT.

40. TORTO NON SQUAMEA TRACTU] Non dubium, quin ex Virgilio sumptum sit, ille enim sic ait:

Nunc etiam pecudes umbras, & frigora captant;
 Nunc virides etiam occultant spineta lacertas.

Theocr.

Ἀνὰ δὲ καὶ ταῦτα ἐφ' αἰματῶν καὶ δὲ.

Tortum vero tractum dixit quomodo Horatius:

— Rumpat & serpens iter institutum,

Si per obliquum similis sagittae
 Terris mannos. TIT.

41. Ma

NEMESIANI BUC. ECLOGA IV. 417

Signat humum serpens, solus cano, me sonat omnis
 Silva, nec aëstivis cantu concedo cicadis.
 „Cantet: amat quod quisque: levant & carmina curas.
 Lyc. Tu quoque saeve puer, niveum ne perde colorem
 45 Sole sub hoc; solet hic lucentes urere malas.
 Hic age pampinea mecum requiesce sub umbra.
 Hic tibi lene fluens fons murmurat; hic & ab ulmis

Pur-

VARIAE LECTIOES JANI VLITII.

42. Cantu concedo] *Tantum concede.* R. Virgil. Ecl. II. *At mecum rancis* [] *resonant ar-*
busta cicadis.
 44. Saevae] *Saeve* B. V. Niveum] *Natum* R.
 45. Solet hic] *Sed & hic lucentes vertito malas* R.
 46. Requiesce &c.] Virg. Ecl. VII. *requiesce sub umbra.*
 47. Lene] *Perperam in P. lene.*

NOTAE.

41. ME SONAT OMNIS SILVA,] Sic Ecl.
 ——— *se nunc tura sonant.*
 Caeterum quod de cicadis subjicit, quanquam
 ad canendi diuturnitatem referri potest, de sua-
 vitate tamen accipere malo, namque & hinc
 quoque cicadae laus non mediocris accessit di-
 cente Theocrito:
 Ὅστις νικᾷεν τὸ πλῆλον, αἰς τὸ πεποιθὲς,
 Σφαῖξ βομβῶν τίτλη· σὺ δ' αὖτις.
 Rurfus:
 ——— *τίτλη· ἐπὶ τῷ φέρει· ἄδης.*
 Homerus:
 ——— *ἀλ' ἀγορεύει*
 Ἑδῶλοι, τετλήγουσι τοιοῦτος, οἷο καὶ ὕλη
 Διόνῳ φερέμενοι ὅσα λειοκόσμοι ἴσσι.
 Sed de Platone illustri Philosopho hoc Timonis
 carmen refertur a Laërtio, & Hesychio cogno-
 miento Illustrio:
 Τῶν πάντων δ' ἤγχιτο πλατύσατο, ἀλ' ἀγορεύει
 Ἑδῶπης τίτλη· ἰσογυφῶ· οἷδ' ἰκαδῆμα.
 Διόνῳ φερέμενοι, ὅσα λειοκόσμοι ἴσσι.
 Consule praeterea Anacreontem pulcherrima
 ista Oda, cujus initium:
 Μακροζωὴ σε τίτλη.
 nec non Philostratum de vita Apollonii lib. VII.
 cap. V. Notissima est fabula de Eunomo Citha-
 roedo, cujus meminit, praeter caeteros, Cle-
 mens Alexandrinus in principio Orationis ad
 Graecos: & Strabo lib. VI. Cassandra penes Lyco-
 phronem πῶ φοιτῶληπτον χειρόδοτα se vocat. TIT.
 44. NIVEUM NE PERDE COLOREM] Hunc sen-

sum ita expressit Virg.
Quamvis ille niger quamvis tu candidus esses:
O formose puer nimium ne crede colori:
Alba Ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
 Hac de re vide Alexandrum in Problematis.
 TIT.
 45. LUCENTES URERE MALAS.] Nitidas; ita
 ferme Horatius:
Tibi telas; operosaeque Minervae
Studium aufert Neobule,
Liparei nitor Hekri.
 &
Me Glicerae nitor urit. TIT.
 46. SUB UMBEA. FONS] Tibullus libro I.
Sed canis aëstivos ortus vitare sub umbra
Arboris, ad rivos praetereuntis aquae. BART.
 47. HIC ET AB ULMIS] Quibus nimirum vites
 maritari solent. Virg.
Quid faciat laetas segetes, quo fidere terram
Vertere Mecoenas, ulmisque adungere vites
Conveniat.
 &:
Semiputata tibi formosa vitis in ulmo est.
 Quomodo & populus. Horat.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos.
 &:
Pomisne, an pratis, an amicta vitibus ulmo.
 Catull.
At si forte eadem (vitis) est ulmo conjuncta ma-
rito.

Ggg

Hinc

Purpureae foetis dependent vitibus uvae.

„Cantet, amat quod quisque: levant & carmina curas.

50 MOP. Qui tulerit Meroës fastidia longa superbae,
Sithonias feret ille nives, Libycosque calores,
Nerinas potabit aquas, taxique nocentis

Non

VARIAE LECTIOES JANI VLITII.

51. *Sithonias*] *Scythonias* R. Virg. Ecl. x. *Sithoniasque nives*, &c. unde totus locus per- titus.

52. *Nerinas*] Ita R. & conj. B. id est, falsas, marinas. *Nerines* al. omn. Ausonius Epist. iv. *Nodosas vestes animantium Nerinorum*.

NOTAE.

Hinc *viduae* tum arbores, tum vites dicuntur, quae nullo adminiculo sustinentur, quaeque vitibus carent. Horat.

Et vitem viduas ducet ad arbores.

Item:

———— *Platanusque coelebs*

Evincet ulmos.

Catull.

*Ut vidua in nudo vitis quae nascitur arvo,
Numquam se extollit, numquam mitem educat u-
ram.* TIT.

50. MEROE FASTIDIA] Fastum, superbiam, arrogantiam, & contemptum. Virg.

Atque superba pati fastidia.

Tibull.

Oderunt Pholoes (moneo) fastidia divi. TIT.

Ex Alexide Maronis. BART.

51. SITHONIAS FERET ILLE NIVES,] A negatione ejus, quod consequitur, quasi dicat *adversus* esse Thraciae frigora, & Libyae aestus perferre. Horat.

Memphim carentem Sithonia nive.

item:

———— *& nive candidum*

Thracem.

Rursus:

Carens Sithonia nive.

Sed idem percommode utramque plagam describit:

Pone me nigris ubi nulla campis

Arbor aestiva recreatur aura;

Quod latus mundi nebulae, malusque

Jupiter urget.

Pone sub currum nimium propinquus solis,

In terra domibus negata:

quem locum imitatus fuit Franciscus Petrarcha quadam Ode. Catullus alicubi *Lybiam sostram* vocat. TIT.

52. NERINAS POTABIT AQUAS,] Filiae Nerei, hoc est Galathea, per quam mare ipsum intelligit, cujus aqua potui amarissima est. Virg.

Nerine Galathea thymo mihi dulcior Hyblae.

TIT.

Nerine uxor Martis, teste Agellio l. xiii. cap. xiii. Sed quid illi hic negotii? Prorsus idem quod Buttubattae Naevii. Scribe ergo *Nerinas*. *Nereus* pro Ponto. Persius.

Et qui caeruleum dirimebat Nerea Delfin.

Vel *Nero* potius Imp. apud illum. Ut hic *Nerinas aquas* ita *Doridos humorem* pro pelago posuit Q. Serenus capite quinquagesimo:

Prodest & potus vel mulsus Doridos humor.

BART.

52. TAXIQUE NOCENTIS] De hac arbore supra nonnihil attigimus: plura insuper dici possent, quae consulto a me praetermittuntur. TIT. *Taxum* inter praesentia venena veteres numerarunt. Aves ea vefcentes denigrari, homines profluvio ventris tangi, in Italia, Narbonae vero tam praesentis esse veneni, ut sub ea dormientes laedantur, quin & moriantur aliquando scribit Diosc. lib. iv. c. lxxviii. Idem lib. vi. c. xii. frigus strangulatum & celerem interitum inferre eandem arborem auctor est Theophrast. l. iii. Hist. Plant. cap. x. ait jumenta folia taxi edentia emori, dumtaxat quae non ruminent, ruminantia non laedi. Fructum etiam ab aliquibus hominibus comedi citra damnum. Apud Cantabros vulgo venenum ex hac arbore eliquari auctor Florus lib. iv. Poëtarum lo-

NEMESIANI BUC. ECLOGA IV. 419

Non metuet succos, Sardoaque gramina vincet,
Et sua Marmaricos coget juga ferre leones.
55 „Cantet, amat quod quisque: levant & carmina curas.
Lyc. Quisquis amat pueros, ferro praecordia duret,
Nil properet, discatque diu patienter amare,
Prudentesque animos teneris non spernat in annis,
Perferat & fastus. Sic olim gaudia fumet,
60 Si modo sollicitos aliquis deus audit amantes.

„Can-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

53. *Sardoaque*] Ita P. *salebroaque* R. *Sardorum* V. A. B. F. & G. Intellige apiastrum quod *venenatum est in Sardinia*. Plin. 20. c. 11. *Herbam Sardoniam* vocat Solin. Cap. de Sardinia. Virg. Ecl. vii. *Sardois videar tibi amarior herbis*.

54. *Marmaricos*] *Marmoricos* R.

56. *Quisquis* &c.] Defunt hi sex versus in R.

NOTAE.

loca congregare nomine quemque cientem & longum sit & inutile, quare superfedebimus. BART.

53. *SARDORUM GRAMINA VINCET*,] Sardoae Herbae malignitatem superabit, nec quodlibet praesentissimum venenum haurire dubitabit. De herba Sardoae meminit Virgilius:

Imo ego Sardois videar tibi amarior herbis. TIT.

53. *SARDOA GRAMINA*] Ea plus satis amara esse indicio Mel Sardoum, quod amaricie nobile est, ut Hymettium, Hyblaeum, & alia dulcedine. Veteres duo libri *Sardorum* non *Sardoaque* praeferunt. Utrum sequare interesse nil arbitror, nobis quod minimum correctum est, correctissimum videtur. BART.

54. *ET SUA MARMARICOS*] Marcum Antonium illum Triumvirum curru leones junxisse traditum est, quod insolens factum Cicero vehementer infectatur. Ad epitheton profero Senecae testimonium hoc in Hercule in Oeta:

Iuxtaque imparidum pecus

Sedis Marmaricus leo.

Rurfus Agamemnone:

——— *Marmaricus leo*

Morsus cruentos passus audacis Leae:

ab Africae regione leonum feracissima. Sic etiam Getulum leonem dixit Plautus Menaechmis:

ut ego hunc proteram leonem Getulum olentem, edentulum.

Philstratus de Vita Apollonii. TIT.

56. *FERRO PRAECORDIA DURET*,] Ad tolerantiam se comparet. Hesiod.

--- 'Αλ' ἀδάμνητο ἔχει κραιτέροφρον θυμὸν. Tibull.

Non tua sunt duro (flebis) praecordia ferro

Vincta, nec in tenero stat tibi corde flex: TIT.

57. *NIL PROPERET*,] Quod contra naturam amoris. Is enim morae impatientissimus. Exemplum est apud Nonnum lib. vii. Jupiter amans Semelen. BART.

57. *DISCATQUE DIU PATIENTER AMARE*,] Saevitiam amati diu perferre assuecat. Tibull.

Sed ne te capiant primo, si forte negabit,

Taedia, paulatim sub juga colla dabit. TIT.

59. *PERFERAT ET FASTUS*.] Qui formosorum proprius est, unde ait Catullus:

Dum tibi me purgo, nec possum fletibus ullis

Tantillum refrac demere saevitiae.

Facit huc autem Maronianum illud:

Nonne fuit satius tristes Amaryllidis iras,

Atque superba pati fastidia! nonne Menalcam?

TIT.

60. *SI MODO SOLLICITOS*] Appellat amantes sollicitos, quoniam dixerit Ovidius:

Res est solliciti plena timoris amor.

quam eandem sententiam posuit Heliodorus in libris Aethiopicorum. idem sibi voluit Maro, cum cecinit:

Omnia tua timens.

loquebatur autem de Didone Aeneae amore infaniente, quem tamen locum perperam quidam

Ggg 2 in-

„Cantet, amat quod quisque: levant & carmina curas.
 MOP. Quid prodest, quod me pagani mater Amyntae
 Ter vittis, ter fronde sacra, ter ture vapore
 Lustravit, cineresque averſa effudit in amnem,
 65 Incendens vivo crepitantes sulphure lauros.

Cum

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

62. *Quid prodest*] Virg. Ecl. III. *Quid prodest, quod me ipſe animo non ſpernis Amynta.*

63. *Ter vittis*] *Vitis V. Vitis P. Fronde ſacra*] Virg. Ecl. VIII. *Verbenaſque adole pingues, & maſcula tura.* Hinc, *Ter ture vapore*] *Ter fronte vaporem R.* Gratiuſ: *ter pinguis libans Tura.*

64. *Cinereſque &c.*] Virg. ibid. *Fer cineres, Amarylle, ſoras, vivoque ſuenti, Tranſque caput jace.*

65. *Incendens*] Ita leg. ex omn. Edd. Virgiliuſ ibidem:

Sparge molam, & fragiles incenda bitumine lauros.

male itaque in Ed. mea, *Incedens.* Quanquam magae per ignes *incedere* ſolent. Plin. VII. c. 2. Vide Comment. ad Grat. vſ. 458.

NOTAE.

interpretati ſunt. TIT.

63. TER VITTIS,] Virgil.

Effer aquam & molli cinge haec altaria vitta.

De numero ternario plura ſcribit Macrobiuſ ad ſomnium Scipionis. Virgiliuſ ſic:

Terna tibi haec primam triplici diverſa colore

Licia circumdo, terque haec altaria circum

Effigiem daco, numero Deuſ impare gaudet.

& in Ciri:

Terque novena ligat triplici diverſa colore

Fila; ter in gremium mecum, inquit, deſpne virgo,

Deſpne ter virgo, numero Deuſ impare gaudet.

Tibull.

Ter caue, ter diſſis exſpne carminibus.

Theocrit.

Ἐς τοῖς δ' ἀπαιδῶν, καὶ τοῖς τὰ δὲ πότνια φωνῶν.

conſule Ariſtotelem libro I. de Coelo. TIT. Sacerdoteſ vittis cinctos notiſſimuſ. Tu vide quae de hiſ collectanea ſcripſit Joanneſ Bernartiuſ ad Papinii lib. V. Theb. Hauſta autem haec incantamenta ex Pharmaceutriiſ Theocriti & Maroniſ, ad quos viri docti omnia collegere, quae hec dicenda erant. Adjice ea eiſ quae notat ad Petronium Joann. à Wowern, amicuſ noſter, ὅς πᾶσι τὰ πάνθ. Et noſtra ad Ceirin. Scripſit Pharmaceutriam proavorum memoria & Actiuſ Sinceruſ Sannazariuſ, tanta elegantia

atque eruditione, ut cum ipſa antiquitate, ut ſinguliſ & omnibuſ fere ſuiſ in opuſculiſ, certare poſſit. BART.

63. FRONDE SACRA,] Verbenā ſcilicet. Virg.

Verbenaſque adole pingueſ, & maſcula tura. vel ramo alicujus alteriuſ arboriſ hiſce ſacrificiis adhiberi ſolita. Theocrit.

--- "Επειδὴ δ' ἄλλασι μεμιμῶν (ὡς νινύμεται) θαλάῳ ἐπιπρεμένει ἱεμιμῶν ἀβλαβίς. TIT.

64. CINERESQUE AVERSA] Et hoc quoque ex Marone ſumptum apparet, qui dicat:

Fer cinereſ Amarylli ſoras, vivoque ſuenti, Tranſque caput jace, ne reſpexeris.

Is porro ex Theocrito utenduſ accepit:

Ἦεν δ' οὐκ ἔστιν ἄλλοι πυρεθρὸς ἀμφιπόλων τοῖς ῥιψάτω ἐν μέλα πᾶσαν ὑπὲρ ποταμοῖς φέρουσα,

ῥογῶδαſ εἰς πύργου ὑπὲρ ὕδαſ, ἃψ δ' ἵναδ,

Ἄσπετο. καθαρῶ δ' πυρεθρῶſ δῶμα θένει Περτοῖ, ἱπποῦ δ' ἄλλασι μεμιμῶν (ὡς νινύμεται) θαλάῳ ἐπιπρεμένει ἱεμιμῶν ἀβλαβίς ὕδαſ.

Fuit enim rituſ antiquorum purgamenta & februa abjicere, nec reſpicere, veluti docet Aeſchyluſ. Ad quem rituſ alluſiſſe creditur Euripideſ Andromacha dicent:

Εἴθε δ' ὑπὲρ κεφαλῶſ ἵσταλεν

Κακὸν, ἅτιſ τέκεν ποτὶ πάρον. TIT.

65. CREPITANTES UREBE LAUROS.] A natura

10-

Cum sic in Meroën totis miser ignibus arsi?
 „Cantet, amat quod quisque: levant & carmina curas.
 Lyc. Haec eadem nobis varieque coloria fila,
 Et mille ignotas Mycale circumtulit herbas:

Can-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

66. Ignibus] Offibus Bart. ex G.

68. Varieque coloria] Ita R. & P. quae versicoloria V. A. B. F. & Bart. ex G. & T. Sed ineptit quod versicolora rectum putat, & ἀρχαῖος versicoloria. Lego: diversicoloria fila: Virgil. ibid. triplici diversa colore Licia circumdo. Idem Virgilius in Epigrammate ad Venerem pro Aeneide sua:

Marmoreusque tibi diversicoloribus alis,
 In morem picta stabit Amor pharetra.

Ita emendaveram obiter, cum relegens haec moneor eodem modo in Heinſiana Editione pridem excusum esse. Vulgo: aus digne coloribus ales. corruptissime.

69. Micale] Mycale B. Herbas] Ita R. & P. artes V. A. B. F.

N O T A E.

foliorum lauri epithetum sumpsit, haec enim igni imposita crepitum edere solent, a quo veteres omina fumebant. Tibull.

Ut succensa sacris crepites bene laurea flammis:

Omne quo felix, & sacer annus eat.

Lucret.

Nec res ulla magis, quam Phoebi Delphica lauros

Terribili sonitu flamma crepitante crematur.

Hinc fragilem ipsam appellavit Virgilius:

Fragiles incende bitumine lauros.

Quomodo Lucretius fragilem sonitum chartarum dixit:

Et fragiles sonitus chartarum commeditatur.

Propertius de herba Sabina dixit:

Et crepat ad veteres herba Sabina focos.

Caeterum de lauro sacris adhibita meminit Theocritus:

Δείλις ἐν αἰτίαι· ἰγὰ δ' ἐπὶ Δείλιδι δάφνη

Αἶδω· ἥ' ὡς αὐτὰ λακκὶ μέγα κακ' ἐπύσσασα,

Καζαπίης ἀφθῆ, καὶ ποδὶς αἰδομὶς αὐτῆς,

Οὐτὼ τοι ἔξ Δείλις ἔνι φλογὶ σάξ' ἀμαθυσί.

Hinc Virgilius dixit:

Daphnis me malus urit, ego hanc in Daphnide laurum. TIT.

66. IGNIBUS] Totis ignibus, prorsus phrasis est correctoria: Vetus Langobardicus Codex habet.

—— Totis miser offibus arsi.

Quod protenus recipiendum expulso correcto-

rum flagitio. Alias divinandum fuerat. Nobis noster liber sacra anchora fuit hoc quidem loco. BART. Hic ego interpunctionem ponere poss nobis malim quam post eadem, quod etsi momenti non sit, sententiam tamen reddit pulchriorem, liquidiorum. MARTELL.

68. VARIEQUE COLORIA] Veteres duo libri:

Haec eadem nobis quae versicoloria fila.

Quam scripturam cur pro more suo mutarint, causam nondum commentus sum, nec illi reddiderunt, Triplici & versa colore lycia apud Virgilium in eadem re versicolora debebat, versicoloria dixit ὁρχαῖος, qui versus in gratiam inserebant litteram. Priapaeorum Poëtarum unus.

Pallorem maciemque larvalem.

Estque ἐπίθεσις ποιητικὴ. de quibus lege Donatum de Schematibus. Magorum ista prodigia exscriptorum omni genere nota sunt satis, quae hic sequuntur, ideoque non opus illustratione habent. BART.

68. VERSICOLORIA FILA,] Vel ὁρίνα, si cae sunt vestes pictae Cypriorum lingua, ut quidam censent: vel dictum est imitatione Virgilii:

Terna tibi haec primum triplici diversa colore

Licia circumdo.

& in GRI:

Terque novena ligat triplici diversa colore

Fila. TIT.

69. CIRCUMTULIT ARTES:] Quidam legunt herbas, & ignotas, vel Lycidae, vel quod paucis cognoscantur, exponunt. TIT.

Ggg 3

70. Quod

70 Cantavit, quod luna timet, quo rumpitur anguis,
Quo currunt scopuli, migrant fata, vellitur arbos.
Plus tamen ecce meus, plus est formosus lolas.

,,Can-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

70. *Quod luna timet*] *Colubrina tumet*. R. Virg. iterum Pharmaceutr.
Carmina vel coelo possunt deducere Lunam.
Quo rumpitur anguis] *Conrumpitur* R. Virg. ibid. *cantando rumpitur anguis.*
71. *Quo currunt*] *Concurrunt* R. *Migrant fata*] *Magice fata vell.* R. Virg. ibid. *fatas*
alio vidi traducere menses.
72. *Formosus*] *Faßuosus* Bart. ex G.

N Ô T A E.

70. QUOD LUNA TIMET,] Ea carmina murmuravit, quae lunam coelo deducere posse credita sunt. Virgil.

Carmina vel coelo possunt deducere lunam.

Horat.

Per atque libros carminum potentium

Refixa coelo devocare fidera.

Rursus in fine illius Ode:

An quae movere cereas imagines,

Ut ipse nosti curiosus & polo

Deripere lunam vocibus possum meis.

Tibull.

Cantus & e curru lunam deducere tentat.

Propert.

At vos deducit quibus est fallacia lunae.

Rurfus:

Et jam luna negat toties descendere coelo.

Ovid.

Carmina Sanguinea deducunt cornua lunae.

Aristophanes in Nebulis:

Γυναικα φαρμακιδί' εἰ ἀγιάρῃσ' ὁρῶντι

Καθίλοιμι νύκτωρ τῶν σελήνων.

Cur autem creditum sit Veneficarum incantationibus lunam coelo diripi, causam affert verus quidam Poëta, quem nonnulli Varronem Atacinum esse autumant; cujus versus citat Adrianus Turnibus Advers. lib. xix. cap. xii. TIT.

70. QUO RUMPITUR ANGUIS,] Virgil.

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ovid.

Viperias rumpe verbis, & carmine fauces.

Lucilius in Satyris:

Jam dirumpetur medius, jam ut Marsu coluber

Dirumpit cantu venas, cum extenderis omnes.

Tibullus vero dixit:

Cantus & iratae detinet anguis iter. TIT.

71. MIGRANT SATA,] Univerfa propemo-

dum haec aliquot carminum completio e Virgilio sumpta est, ut vidimus, neque etiam hic locus inde non est petitus.

Atque fata (inquit ille) *alio vidi traducere menses.*

Invaluit autem apud antiquos opinio haec, ut fruges ex uno agro in alium carminibus quibusdam, magicisque incantationibus transferri posse crederent, cui incommodo nomothetae occurrentes legem promulgarunt in haec verba: qui malum carmen incantasset, frugisve excantasset, coërcetor. Exstat nobile Furii Cresini exemplum, cui a Sp. Albio dies dicta fuit, propterea quod fruges alienas in suum agrum migrare incantationibus quibusdam adegerit. Vide Plinium libro xviii. cap. vi. Tibullus ait:

Cantus vicinis fruges traducit ab agris. TIT.

71. VELLITUR ARBOS.] Ovidius de Medea dixit:

Convulsaque robora terra,

Et sylvas moneo.

Fabulam Orphaei sunt qui huc referant: nam feras, & arbores ad se trahere creditus est magicis incantationibus, quas sub dulcedine cantus, lyraeque intelligi volunt. TIT.

72. PLUS TAMEN] Ut ars magica plura inusitata, atque admirabilia facere possit; longe tamen adhuc praestat Iolae pulchritudo, majoremque vim haber: ea namque adeo in intimas medullas mihi penetravit, ut nullis carminibus inde eximi potuerit, in quam sententiam dixisse fertur Tibullus:

Non facit hoc verbis, facie, tenerisque lacertis

Devovet, & flavis nostra puella comis.

Consule etiam Heliodorum in Aethiopicis. De incredibili amoris, ac pulchritudinis vi plura existant apud Graecos, Latinosque scriptores testi-

NEMESIANI BUC. ECLOGA IV. 423

„Cantet, amat quod quisque: levant & carmina curas.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

73. *Cantet*] *Cantat*, hic tantum, V. A. B. F.

NOTAE.

monia, quibus recensendis consulto superfedeo, me a meo brevitatis, quantum potest, ac res patitur, retinendae instituto sciens, volensque recedam: Illud erit instar omnium, quod legitur apud Anacreontem Ode quapiam:

Ὅπλ' αἰ' ἰδὼν ἱπποῖς
Ποδὸν ἰδὼν λαγυροῖς,
Αἶμασι χάσμι' ἐδόντων
Τοῖς ἰχθύσι τὸ ἡγεῖν
Τοῖς ὄρνιθι πτίνασθαι,
Τοῖς ἀνδράσι φρονεῖν
Γινώσκον ἐν ἡμέρῃ
Τί οὐκ ἴδωσι; καὶ οὐκ
'Αντ' ἀπιδόν ἀπαρτῶν,
'Αντ' ἰχθυῶν ἀπαρτῶν.
Νικᾷ δ' οὐκ εὐδαίμων,
Καὶ πῦρ καλὴ τις ὕστα.

Atque haec ad Nemesiani Eclogas dicta sint: operam nostram nunc ad Calpurnium transferamus. TIT. Poterat hoc placere nisi contra librum foret. plus tamen arridet mihi *formosus Iolae*. Sed liber Longobardicis typis promulgatus expressissime habet.

— *plus est fastuosus.* —

Quod ego quin recipiendum putem, nequam correctioribus inserviero. *Plus* pro magis posuit, quod ex veteri Latinitate hodie servat Gallicismus, strenue e nostris litteris alibi multis observatum est. Et haec putes *ἀποσπασμένα* quaedam Commentationum Nemesiani Eclogis devotarum. Magnum fuit procul a supellectili libraria memoriae ope isthaec compingere, ut nostram interim paupertatem angustiasque fateamur. BART.

AD

A D M A N E S

T. C A L P U R N I I.

INcorrupta anima, & divini conscia ruris,
Urbanis, tecum laeta, procul Furiis.
Elysi nemoris sancta hospita; Barthius ales
Ingenuum dicit nunc tibi sanctus, A V R.
Et grato ingenteis agnoscit pectore grateis,
Pro tam felici, scilicet, Officio.
Extorrem quod se patriâ, grassante Luis vi,
In nemora, in silvas suscipis, in stabula.
Unde tui, Juvenis, dio percussus Amore,
Has solvit suavi, Rustice, mente, Notas.
Queis tua jam longis horrentia carmina fecis,
Discant, nocturnâ pro vice, ferre diem.
Illibata anima urbani pallore tumultûs,
Illustreis rursum disce pati Radios.
Ad libros ubi se Juvenis tuus esse reversum
Sentiet, has rediment longa notas Scholia.
Interea salve. Vindex tibi crescet Iambus
Simplicitas si cui spreta futura tua est.

C A S P A R. B A R T H I U S.

avrogediasl.

T. CAL-

T. CALPURNII SICULI
ECLOGAE VII.
B U C O L I C A E.
A D
NEMESIANUM CARTHAGINIENSEM.

Hhh

T. CALPURNII SICULI BUCOLICON

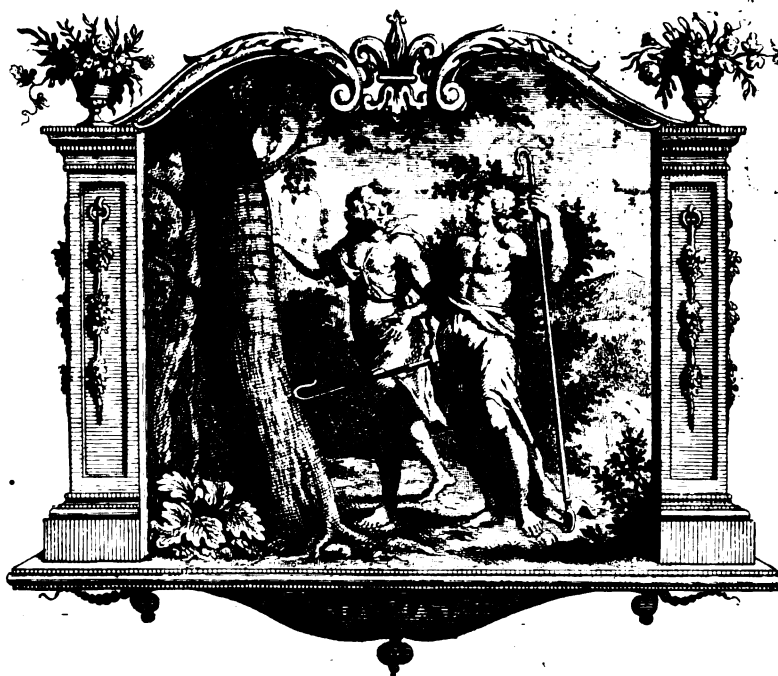
AD

NEMESIANUM CARTHAGINIENSEM.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

TITI CALPURNII SICULI] Ita V. A. B. F. P. C. *Calpurnii bucolicum incipit*; & in fine, *desinit*, R. *Junius Calpurnius* nominatur a Vopisco, *qui ad memoriam dictabat* Caro; ejusque super morte Cari Epitollam exhibet. Caeterum quod Crinitus de nostro refert, Diocletiano Caesare, & Constantiis Principibus floruisse, idque ex Fl. Vopisci commentariis apparere, prorsus falsum & *absurdum*. Vixit sub Caro, & Numeriano, quorum laudes passim narrat, Ecl. I. IV. & VII.

AD NEMESIANUM] Sic V. A. B. F. P. Deest in R. ubi nulla omnino per undecim Eclogas Nemesiani mentio. Forte: AD NUMERIANUM CAES. quem *juvenem*, *Deumque* videtur appellare Ecl. I. IV. VII. ut ipse is sit Calpurnius, cujus meminit Vopiscus, qui cum in expeditione Persica Caro etiam morienti affuerit, sine dubio post mortem ejus in Numeriani comitatu fuit. Quisquis sit, Eclogae hae eodem illo temporis & imperii interregno dedicatae sunt sive Nemesiano sive Numeriano, quo ipsum Nemesianum Cynegeticon suum condidisse dixi ad Nemes. Cyneg. versu LXIV.

ECLOGA I.

DELOS.

ORNITUS, CORYDON.

Nondum solis equos declivis mitigat aestas,
Quamvis & madidis incumbant praela racemis,

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

DELOS.] Sic P. & Ed. Juntae. inepte, f. DEUS ex verff. 19. vel 46, & 73, & 84. Expressa enim ex Virg. Ecl. iv. tota haec Ecloga est.

1. ORN.] CORYD. R. usque ad v. 8. melius.

2. *Quamvis*] *Quatinus* R.

NOTAE.

DELOS.] Huic Eclogae titulus est *Delos* in impressis a Philippo Junta codicibus anno partae salutis 1504. TIT.

1. SOLIS EQUOS.] Eorum nomina prodit haec Ovidius:

*Interea volucres Pyrois, Eous, & Acthon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus au-*

ras
Flammiferis implent.

Sensus autem est: Nondum aestatis calor se remi-

Et spument rauco ferventia musta sufurro.

COR. Cernis ut (ecce) pater quas tradidit, Ornite, vaccae

5 Molle sub hirsuta latus explicuere genista?

Nos quoque vicinis cur non succedimus umbris?

Torrida cur solo defendimus ora galero?

OR.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

5. Genista] *Genesta* V. A. Ita expressit autor Pervigilii Ven. *Ecce jam super genestas explicant tauri latus.*

6. Succedimus] Virgil. Ecl. v. *sive sub [] umbras, Sive antro potius succedimus.* Et Ecl. II. *pecudes umbras & frigora captant.* Hinc v. 19. *captatae successimus umbrae.*

N O T A E.

misit, licet ad autumnum vergere incipiat, quo tempore vindemia facta vinum in lacubus exprimi consuevit. TIT. Calorem. Caussam pro effectu posuit, ut loquuntur Dialectici. *diem* vocat Ecl. IV. BART.

1. DECLIVIS] In autumnum. Prona aut acta jam aestate dicit in auctumnum, nihil dum calorem remittere. *Prima autumnitate*, ut loquitur Cato. BART.

2. QUAMVIS ET MADIDIS] Notatio rustica autumnii. Qui frugibus alternis, secundum Claudianum non Consulibus annos computant. De vindemia suavissime Anacreon Od. LII. BART.

3. ET SPUMENT RAUCO] Non aliter fere Virgilius:

———— *Spumet plenis vindemia labris.*

Nemesianus sic:

———— *Vindemia fervet*

Collibus in summis.

Dicuntur vina *spumare*, cum post vindemiam in doliis conduntur. Lucanus:

Indomitum Meroë cogens spumare Falernum.

Juvenal.

Sterimus, indomitum quod despumare Falernum

Sufficit.

Propert.

Dummodo purpureo spument mihi dolia musto.

TIT.

5. LATUS EXPLICUERE GENISTA?] Haec pastoribus umbram praebet, apud Virgilium

———— *Salices, humilesque genistae,*

Aut illae pecori frondem, aut pastoribus umbram Sufficiunt. TIT.

Auctor Pervigilii Veneris quod edidit in lucem Just. Lipsius Electorum I. cap. v. *Ecce jam super genestas explicant agni latus.* Distinctio hic vul-

go mendosa, facilis correctu. BART.

6. CUR NON SUCCEDIMUS UMBRAE?] Sic etiam loquitur Virgilius:

Aut testis assuetus coluber succedere, & umbrae.

Nec longe inferius:

Quam procul aut molli succedere saepius umbrae.

Aliqui legunt *ulmis*, sicut Ecloga, quae hanc consequitur:

———— *& easdem forte sub ulmos*

conveniunt. TIT.

6. SUCCEDIMUS] Virgil. Ecl. v.

Sive sub incertas, Zephyris motantibus, umbras

Sive antro potius succedimus. ———

Idem saepius alias. BART.

7. DEFENDIMUS ORA GALERO?] Pileo, quo utimur ad solis calorem propulsandum. Statius:

Obnabitque comas, & temperat astra galero.

Hunc Graeci *πιδίδιον*, five *πίλο* vocant, hoc est, *καμειλαύκιον*, five *σκιαδιον*. Dion. *καμειλαύκιον ἢ σκιαδικὸν τρωπὸν εἰς τὰ διατρεφόμενα, ἢ καὶ τῇ ἡλιώσει ταλαιπωρῶν*, *ἐπιστάκη*. Sic etiam Callimachus:

Ἀμὼ δ' οἱ κεφαλῇ νῖον ἀμύνειν,

Μεμβλωκὸς πῖλῆμα τίττει ἄλλα ἐκείνῳ. TIT.

7. GALERO?] Notum in urbe veteres vulgo non consuetos tegere capita. *Galerus* autem rusticum aut pastorale capitis tegumentum. Isidorus glossis: *Galerum, pileum pastorale, quod de iunco fit.* Idem lib. XIX. Orig. c. XXX. *galerum* appellat *pileum* de pelle caesae hostiae factum; ideoque crediderim & pontifices & alios sacrificos olim *galeritos* incessisse, quod ex Festo & Appulejo notavit doctissimus Turnebus. Eo allusit Virgil. lib. VII.

Hhh 3

--- para.

OR. Hoc potius, frater Corydon, nemus, ista petamus
 Antra patris Fauni, gracileis ubi pinea densat
 10 Silva comas, rapidoque caput levat obvia soli:

Bul.

N O T A E.

———— pars spicula gestat
 Bina manu, fulvosque lupo de pelle galeros.
 Et inde flavos galeros appellavit Corn. Severus.

———— flavo praetexerat ora galero.
 Galeram dixisse C. Gracchum, Galeriam M. Varronem, notavit Sosipater Charisius lib. i. Gramm. Aliud vetus Glossarium galerum interpretatur calamancam. Quod putum est Graecae originis. Galerum etiam meretricium capitis integumentum fuisse docemur a Juvenali. Sat. vi. Gladiatorium ab ejus Scholiaste Sat. viii. v. ccvii. cujus verba admodum sunt corrupta. Quo pertinet distichon. L. libr. xiv. Martialis. Comam etiam fictam atque assutam de alieno galericulum vocatam legere memini, sed scriptoris locus nunc non succurrit. BART.

8. FRATER CORYDON,] Tale est quod alibi dicit:

*Si placet, antra magis, vicinaque saxa petamus;
 Saxa quibus virides stillanti vellere muscus
 Dependet,*

& reliqua. Sic Nemesianus:

———— has ulmos potius sagosve petamus.

Appellat autem fratrem ob amoris abundantiam. Unde Horatius,

———— indigni fratrum rampere foedus
 dixit, cum firmissimum, ac sanctissimum intelligere vellet. TIT. Suavissima aemulatio simplicitatis rusticae. Et vetus lingua Latina omnes pareis fratrum sororumque nomine censebat, ut majores minoresque parentum & filiorum. cujus rei exempla non capit hic locus. BART.

9. PATRIS FAUNI:] Vocat Faunum patrem, quia pastoribus, & agrestibus praesit. Virg.

Et vos agrestum praesentia numina Fauni.
 Ovid.

———— sic quatiens cornua Faunus ait:

*Dii sumus agrestes, qui cum dominemur in altis
 Montibus, arbitrium est in sua tella Jovi.*

Calphurn.

*Vos o praecipue nemorum gaudete coloni,
 Vos populi gaudete mei.*

Vel communi omnium Deorum epitheto usus fuit: pater enim divinitatis nomen censetur, unde Maro:

Huc pater o Lenae veni:

&c,

Da deinde auxilium pater:

&c,

———— Fortia corpora volves

Tybri pater:

&c,

Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis.

Calphurnius de Fauno ipso:

———— Faunusque pater, Satyrique bicornes.

Aliquando videtur nomen esse dignitatis, ut cum inquit idem Maro:

*Cum pater in ripa, gelidoque sub aetheris axe
 Aeneas tristi turbatus pectora bello
 Procubuit.*

Rursum ibidem:

Tum pater Aeneas puppi sic satur ab alta.

Qua vero ratione pater de viris dictum est, eadem mater de toeminis usurpari animadverti. Virg.

———— castae ducebant sacra per urbem
 Pileatis matres in mollibus:

Hinc

Luna mater, mater Matuta. TIT.

10. RAPIDOQUE CAPUT] Adversus solem caput extollit. Caeterum pueriliter admodum explicat hunc locum doctus aliqui vir, dum levat caput interpretatur intercludit omnem viam Phoebo & aditum: subditque caput accipitur pro aditu, quo occluso nullus est locus Phoebeis radiis. Ineptissima explicatio: ego accipio eo sensu, quo dixit Virgilius:

Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes.

Quantum lenta solent inter viburna cupressi. TIT.
 Nisi nos obvii simus nobis ipsis, locus pervius est, nec ullis umbris densatur, modo caput pro humano capite, ut vox capitis a primo sonat, accipiamus. Nam cum de ore torrido defendendo, hoc est capite ne torreatur a sole, imposito galero Corydon mentionem fecisset, subito in eadem sententia, Ornytus infert, quod sylva pinea adeo umbrosa erat, ac ramis inter se complexis ita densabatur, ut obvia facta soli rapido, id est, inter nos, & solem sese objiciens caput levaret. nempe efficeret sua opacitate, ne radiis solaribus caput nostrum gravaretur. Levare enim

**Bullantes ubi fagus aquas radice sub ipsa
Protegit, & ramis errantibus implicat umbras.**

COR. Quo me cunque vocas, sequor, Ornite. nam mea Leuce
Dum negat amplexus nocturnaue gaudia nobis,
15 Pervia cornigeri fecit sacraria Fauni.

OR.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

13. *Leuce*] *Lene R.*

15. *Sacraria*] Sensus est, Leucen fugiendo septum sacrarii perrupisse, atque ita introitum patere. *Sacrarium* igitur hoc Fauni antrum erat (ut v. 9. dixit, *Antra patris Fauni*) in media silva arboribus circumseptum, in quo erat illa, quam vocat v. 20, & 34. *sacra fagus*. Ita Gratius v. 534. *sacraria* intelligit Dianae medio in discrimine luci, ubi *sacrum nemorale* fiebat, ut ipse canit v. 484. Ita Vet. Interpres Juvenalis *sacraria hortos templorum* dixit. Tale sacrarium est, quod *αὐλὴ Πανός* vocat Aelianus de Animal. lib. xi. c. vi. *Graeci aulas vocant animalium receptacula*, teste Servio. Hinc Gratio v. 167. *aula*, quae *canile* nunc dicitur. Horat. i. Epist. 2. hinc intelligendus male a plerisque intellectus:

*venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militas in silvis catulus.*

Sed pergo.

NOTAE.

nim contrariam actionem significare ei, quae per verbum onerare vel gravare notatur ambiguum non est. Ergo tantumdem valet *levare caput* atque non onerare vel solarium radiorum repercussione gravatum non efficere. Sententia Heracle planissima, nec ulla in parte salebrosa. MARTELL.

10. RAPIDO SOLI:] Virgil. Eclog. ii.

— rapido sessis messoribus aestu.

Rapidus Sol pro celeri Georgico. i. BART.

II. BULLANTES UBI FAGUS AQUAS] Bullas excitantes: sic etiam loquuntur Plinius, & Celsus, Apulejus ait: *De summo vertice affluens bullis ingentibus scaturiebat*. TIT.

II. BULLANTEIS AQUAS] Elegantissime: Apulejus libro iv. *de summo vertice fons affluens bullis ingentibus scaturiebat* Tertullianus de Pallio, *quid? non aliud ex alio mutant, & montium scapulae decurrando, & fontium venae ebullando, & fluminum viae obumbrando*. Bullitus aquae apud Vitruvium lib. viii. cap. iii. Architecton. A fervente aqua hoc traductum, quae bullire dicitur. Celsus libro v. cap. xxix, *Pinum juxta fontem ex Theocrito desumptum*.

Ἀδύ τι τὸ ψιθυρίσκειν καὶ ἡ πίστες, ἀπὸ τοῦ, τίς αὖ ποῦ τις παρὰ τοῦ μελλοῦσι. —

Caeterum hi tres Calpurnii versiculi summa elegantia conscripti sunt, nec verear eos opponere quibusvis hujus argumenti Latinis & Graecis. BART.

II. RADICE SUB IPSA] Aristenaeus libro i. epist. iii. ἡ δὲ πηγὴ χαλεπαίνει καὶ πλάττει ῥαῖ ὕδατος εὖ μάλα ψυχρὰ. Quae Epistola nisi ab interprete paribus pene Gratiis traducta esset, an par quid divina elegantia haberet, valde dubitarem. Vide & Achillem Tatium lib. i. Leucipp. BART.

13. QUO MECUMQUE VOCAS,] *Τριῶς*, tale ferme est Virgilianum illud:

— veniam quocumque vocaris. TIT.

14. GAUDIA] Concubitum. Vide quae ad Claudiani in Eutropium notamus. BART.

15. PERVIA CORNIGERI] Significat Corydon se a Venere abstinuisse, atque iccirco nulla religione prohiberi, quo minus Fauni sacris interesse possit, impuri enim, quique recenter cum mulieribus concubuisse, a sacris arcebantur. Tibull.

Quid-

OR. Promie igitur calamos, & si qua recondita servas.
 Nec tibi defuerit mea fistula, quam mihi naper
 Matura docilis compegit arundine Lygdon.
 Et jam captatae pariter successimus umbrae.
 20 Sed quaenam sacra descripta est pagina fago,
 Quam modo nescio quis properanti falce notavit?
 COR. Adspicis ut virides etiam nunc littera rimas

Scr.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

16. Deest in B.
 17. *Mea fistula*] *Nova fist.* R. & 18. *Lydon.*
 19. *Successimus*] Virg. Ecl. v. *successimus antro.*
 20. *Sed quaenam*] COR. hic praefigit R. usque v. 28. recte.

N O T A E.

Quidve pie, dum sacra colis, pureque lavari
Te memini, & puro secubuisse toro.
 Item alibi:
Vos quoque abesse procul jubeo, discedat ab aris,
Cui tulit externa gaudia nocte Venus.
 Ovid.
Annua venerunt Cerealis tempora sacri,
Secubat in vacuo sola puella toro.

Et:
Sic epulis functi, sic dant sua corpora somno,
Et positis juxta secubare toris;
Causa repertori vitis, quia sacra parabant,
Quae faceret pure, cum foret orta dies.

Porphyrus: *περὶ ἀπὸ τοῦ δὲ ἐμφύχων ὅτι οὐ
 ἔστι σῶμα μὲν τὸ ἰδιότῃ τινος λαμψέμενός μὴ
 καθαρόν καὶ πῶν ὑψηλὸν ἔχοντες, ἰσχυρὸς τὰς
 δυσίας, ὅθεν ἀφαιρεῖται νομίζοντι, ὥστε ἢ θειοτάτω
 τοῦ μὲν τὸ ἐν αὐτῇ χαίροντος μάλιστα τὸ θεοῦ ἀφαιρεθῆναι
 καθαρώς αὐτοῦ συλῆσαι πεφυκότες. ἐν γοῦν ἐκιδύρα
 σφειγίγαντες, ἄγαν καὶ τοῦτο δύνανται εὖτε ἰόντες
 ἔμφρατον ἀγνεία δ' ἐστὶ φρονεῖν ὅσια.* Hoc diceba-
 tur pure habere, ut aliquot superius citatis exem-
 plis clare perspicitur, sed omnium optime declar-
 rat Plautus Afinaria:

Si forte pure velle habere: dixerit,
Toi reddat purcas, quos puras habuerit.

Priapi sacra duntaxat hac religione soluta fuisse
 docet ille ipse deus Endecasyllabo quopiam qui
 inter lusos ejus templo affixos olim spectabatur.
 TIT. Perrupit Leuce sepem quae circumdu-
 cta erat Fauni sacrario, dum fugit concubitum.
 BART.

18. *Matura docilis*] Neque enim calamos
 ex quibus fistula conformari debebat, nullo tem-

poris discrimine, nullaque observatione passim
 cedere oportebat, sed certis quibusdam tempo-
 ribus, ut docet Plinius lib. xvi. cap. xxxvi. quod
 hic maturum est, apud Virgilium dicitur *tempesti-
 vum.*

Aut tempestivam sylvis ervertere pinum. TIT.

19. *ET JAM CAPTATAE*] Virg.

Nunc etiam pecudes umbras, & frigora captant.
 TIT.

19 *CAPTATAE UMBRAE.*] Virgil. Ecl. II.

Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant.
 BART.

20. *DESCRIPTA EST PAGINA FAGO,*] Theo-
 crit.

*Γράμματα δ' ἐν φλοιῷ γεγραμμένα, ὡς παρὰ τὴν
 ταῦτ' εἰδὴ δαεσσι.* TIT.

21. *PROPERANTI FALCE*] Ipse properans falce
 descripsit: sic dicimus *properanti calamo.* TIT.

21. *FALCE*] Falx est quodvis instrumentum
 incurvum, quo quid tale incidi potest. BART.

22. *VIRIDES*] Plenas succi & recentes adhuc
 Theocritus Cynisca.

——— ποιεῖν δὲ δὲ οἷς γόνυ χλασθῆναι.

Sic *uvae virides* Apicius vocat, quae incorru-
 ptae. lib. i. cap. i. *Oleum viride* in fine ejusdem
 cap. & lib. III. cap. II. *viridia condimenta.* Plura
 ad Claudianum. Quae sequuntur mire sedulita-
 tem rusticam cum quodam pavore junctam re-
 ferunt. Cum vero illa *Nam tibi longa*, affecta-
 te loquitur pastor, videtur sibi urbanum quid
 extulisse. BART.

23. Non-

Servet, & arenti nondum se laxet hiatu?

Ornite, fer proprius tua lumina: tu potes alto

25 Cortice descriptos citius percurrere versus.

Nam tibi longa satis pater internodia largus,
Procerumque dedit mater non invida corpus.

OR. Non pastor, non hoc triviali more viator,
Sed deus ipse canit: nihil armentale resultat;

30 Non montana sacros distinguunt juba versus.

COR. Mira refers. sed rumpe moras oculoque sequaci
Quamprimum nobis divinum perlege carmen.

OR. Qui juga, qui silvas tueor satus aethere Faunus,

Haec

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

25. *Cisius*] *Ertius* MS. Pal. Hinc Bart. *certius* in Adv.

28. *Trivialis*] Nemes. Ecl. iv. *Nec triviale sonans.*

29. *Armentale resultat*] Ecl. iv. *nemorale resultant.*

30. *Non*] *Nec* R. *destinguunt* V. & Gebhard. ex MS. P.

NOTAE.

23. NONDUM SE LAXET HIATU?] Rei naturam aptissime expressit, calor enim exhausto humore laxat, quae humor coëgit, & quodam quasi glutino copulavit: hinc terra *hiulca* dicitur, quae radiis solis percussa rimas contraxit. TIT.

26. NAM TIBI LONGA] *Αἰτιολογία*, cur possit Ornitus carmina in fago descripta commodius legere: per *internodia* vero tibias ipsas, cruraque intelligit a talo ad genua porrecta. Hesiodus in Scuto *καυτοφύγο* vocasse videtur, qui hoc corporis habitu praeditus est. TIT.

29. SED DEUS IPSE CANIT:] Faunus videlicet, cujus lucum subierant. Paulo post:

Qui juga, qui silvas tueor satus aethere Faunus
Haec populus ventura cano. TIT.

29. RESULTAT:] Resonat. Virgil.

——— *Vocisque offensa resultat imago.*

Et hoc crassius maxime dignum est rustico ore hominis armentalis. Elegantior multo in exprimendis pastorum vocibus & moribus est hic Poëta, quam vulgo putant, qui eum vel omnino non legerunt, vel cum Heroico supercilio. BART.

30. DISTINGUUNT JUBILA] Rusticas cantiones accipe; est enim *jubilare*, ut Festus notat, rustica voce inclamare: unde *jubilum*. respexit autem canentium morem ad quem pertinet et-

iam Horatianum illud:

Imbelli Cithara carmina divides. TIT.

30. JUBILA] Quae canunt inter opus rustici. Nulla vox iis cantilenis aptior excogitari possit. Festi Epitome. *Jubilare est rustica voce inclamare.* Varro lib. v. ut *Quiristare Urbanorum*, ita *jubilare rusticorum*. Sic Silius Italicus lib. xiv. Punic. pastoricos Daphnidis cantus *jubila* vocat.

Scyllaei tacuere canes, stetit atra Charybdis,
Et laetus scopulis auditur juba Cyclops.

Vide & Jos. Scaligerum ad Festum. *Montana est silvestria, incondita.* Juvenal.

Sylvestrem montana chorum cum sterneret uxor.

BART.

31. RUMPE MORAS] Virg.

Eja age, rumpe moras. TIT.

31. OCULOQUE SEQUACI] Apprime proprie hoc ad oculum sequentem ductus litterarum usus est verbo, quod aliter fere scriptores usurpant. Sanum putet aliquis hominem fuisse Baptistam Pium, nisi ejus hac de voce verba legerit ad Sidonii epist. xvii. li. vii. BART.

33. SATUS AETHERE FAUNUS,] Aethere genitum Faunum esse dicit, quoniam ex Aethere cuncta oriri creditum est. Hinc Nemesianus *omniparentem* ipsum appellavit. Recte autem huic Deo Vaticinium tribuit Calphurnius, quoniam a fando, id est Vaticinando nomen ei fa-

lii *ctum*

Haec populis ventura cano. juvat arbore sacra

35 Laeta patefactis incidere carmina fagis.

Vos ô praecipue nemorum gaudete coloni,
Vos populi gaudete mei. licet omne vagetur
Securo custode pecus, nocturnaue pastor
Claudere fraxinea nolit praesepia crâte:

40 Non tamen insidias praedator ovilibus ullas
Adferet, aut laxis abiget jumenta capistris.
Aurea secura cum pace renascitur aetas,
Et redit ad terras tandem squalore situque

AL

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

35. *Fagus*] Virg. Ecl. v. in viridi nuper quae cortice fagi Carmina descripsi. Nemes. Ecl. r. inciso servans mea carmina libro. Malim tamen, *fatis*. Ex illo Virg. Ecl. iv. *Ultima Cumaei venit jam carminis aetas*. & ibid. v. 47. Nec enim congruunt, *arbore sacra*, & *patefactis fagis*, cum una tantum fuerit.

41. *Adferet*] *Afferet*. V.

NOTAE.

etum esse volunt, vel *ἀντὶ τοῦ φωνῆς*, quod voce, non signis futura ostenderet; auctore Servio Grammatico. TIT.

33. SATUS AETHERE] Ut rusticus Deorum principem & ipso coelo oriundum celebrat Faunum, quo vix noverat ipse aliud majus Numen. BART.

35. PATEFACTIS INCIDERE CARMINA FAGIS.] Cortice fagorum signato, falceque notato. TIT.

35. PATEFACTIS] Lucretius semper corripit alteram syllabam. Ratio tamen productionis in proclivi est, cum *patore* secundo ordine declinetur. BART.

37. VOS POPULI GAUDETE MEI.] Agrestes, quibus Faunus praest, ut alibi diximus. TIT.

39. CLAUDERE FRAXINEA] Ad luporum, furumque rapinas arcendas. Virgil.

trans flumina lata,

Aut intus clausos satura ad praesepia servat.

Apulejus: *insurgit speluncae, qua margines montanae desinunt, turris arduo caule firma, solidis cratibus, ovili stabulatione commoda, porrectis undique lateribus*. Omitto Jacobi Sanazarii testimonium ex opere, quod Arcadia inscripsit. TIT.

40. PRAEDATOR OVILIBUS] Vel est *ἀντὶ τοῦ φωνῆς* lupi, qui assidue gregi insidiatur, unde Virgilius:

*Non lupus insidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat.*

Horatius idem de Urso dixit:

Nec vespertinus circum gemit ursus ovile.

Vel quemlibet furem intelligit. Recte autem paulo post utitur verbo *abigere*, quod proprie significat armenta ex pascuis subtrahere: de cuius notione ita scriptum reliquit Vulpianus juris consultus: *Abigei proprie ii habentur, qui pecora ex pascuis vel armentis subtrahunt, & quodammodo depraedantur, & abigendi studium, quasi artem exercent, equos de armentis, oves de gregibus abducentes*. TIT.

42. AUREA SECOLA] Similis Senecae exclamatio in Apocolocyntosi, Neroni prospera vovens. BART.

43. ET REDIT AD TERRAS] Tale est Maroniam illud:

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo;

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna;

Iam nova progenies coelo demittitur alto.

Per Themim autem Justitiam intelligit, quae ex Themide, & Jove nata fingitur. Vel Dea est, quae efficit, ut pacta conventa inter nos custodiantur, serventurque. Videndus est Aratus in *Phaenomenis* ab illo versu: *Εἰ τ' οὐκ ἀνέμῳ κέρει* & reliqua: nam huic Calpurnii loco illustrando minime confert. TIT.

44 Ju-

Alma Themis posito, juvenemque beata sequantur
 45 Saecula, maternis caussam qui lusit in ulnis.
 Dum populos Deus ipse reget, dabit impia vinctas
 Post tergum Bellona manus, spoliataque telis

In

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

44. *Juvenemque*] Numerianum videtur innuere, qui & Ecl. VII. *juvenis Deus*. Nam quod sequitur,

45. *Lusit in ulnis*] *Julius R. V. A. B. F. & MS. Pal.* Hoc plane Numeriano convenit, qui ORATOR. SUI. TEMPORIBUS. POTENTISS. (ut in statua est) habitus, & tamen adolescens extinctus est. Vide Victorem, & Vopiscum in vita ejus & ad hunc Casaubonum.

46. *Vinctas*] *Junctas V. A. B. F. vinctas B. Ed. Virg. Aen. I. initio: & centum vinculum aënis Post tergum nodis, &c.* Unde & reliqua desumpta.

NOTAE.

44. JUVENEM] Quin hic sit Caesar Numerianus mihi cum praestantissimo Casaubono nullum dubium est. Vopiscus de illo videatur. BART.

45. CAUSSAM QUI LUSIT IN ULNIS.] Sunt, qui ad Germanicum referant, cui dicavit Ovidius libros Fastorum, quos cum causis inscripsit, putantque allusum ad ipsius stirpem maternam, ejus enim mater fuit Antonia Octaviae Augusti sororis ex Antonio filia, & ex Julii Caesaris propterea; haec illi: Sed mihi non displicet legi in *ulnis* pro *Julis*; ut sit sensus: qui causas oravit, cum adhuc inter matris ulnas versaretur. Pertinet hoc ad Nemesiani laudes amplificandas, ut is dicatur tunc temporis adeo ingenio valuisse, ut jam causas orare meditaretur. De Germanici eloquentia exstat Ovidii testimonium hoc:

Quae sit enim culti facundia sensimus oris,

Civica pro trepidis cum tulit arma reis.

Scimus, & ad nostras cum se tulit impetus aures,
Ingenii currant flumina quanta tui. TIT.

45. MATERNIS CAUSSAM QUI LUSIT IN ULNIS.] Admodum adolescens & pene adhuc puer Numerianus magnam Eloquentiae laudem tulit. Pari schemate orationis Manilius lib. I.

matrisque sub armis

Miles, Agrippa, suae.

Quod observavit ad Propertii lib. III. Scaliger, licet denuo damnarit in ultima eaque divina Manilii recensione, nobis tamen displicere non potest. Causarum exercitationes olim pueris adhuc pene laetentibus propositas in scholis clarum ex Petronio est. Sic de generosis Catulis Gratius.

— affectant materna regna sub alvo. BART.

46. DEUS IPSE REGET,] Ita Reges, atque Imperatores vocabant veteres, ut est auctor Joannes Tzetzes. Hinc ait Horatius:

Coelo tonantem credidimus Jovem

Regnare praesens divus habebitur Augustus.

Virg.

— — — Ille mihi semper Deus. TIT.

Ipse Deus, indutus formam Caesaris. Horatius.

— mutata Juvenem figura

Ales in terris imitavis almae

Filius Majae &c.

Pleni hujusmodi adulationis omnes Poëtae. BART.

46. DABIT IMPIA JUNCTAS] Vel etiam *vinctas* nullo sensus discrimine. Virgil.

Ecce manus juvenem interea post terga revinctum.

Rursus:

Et centum vinculus aënis

Post tergum nobis fremet horridus ore cruento.

Hic noster:

— — — tu prior illi

Vinctas tende manus:

exprimit autem captivorum habitum. Mirum tamen videri possit, quod Dea belli servitutem servitura sit. Virgilius de Furore id extulit Aeneid. I. quem locum, quia hic plurimum facit, consulas velim. TIT.

47. POST TERGUM] Alludit illud Maronis:

— — — Furor impius intus

Saeva sedens super arma, & centum vinculus aënis

Post tergum nodis fremet horridus ore cruento.

BART.

III 2

48. In

In sua vefanos torquebit viscera morfus:
 Et modo quae toto civilia distulit orbe,
 50 Secum bella geret. nullos jam Roma Philippos.
 Deflebit, nullos ducet captiva triumphos.
 Omnia Tartareo subigentur carcere bella,
 Immergentque caput tenebris, lucemque timebunt.
 Candida pax aderit, nec solum candida vultu,

Qua-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

52. *Subigentur*] *Subduntur* R. f. *clauduntur*. Virgil. ibid. *dirae ferro & compagibus arctis*
clauduntur belli portae. Manilius sine lib. 1. *discordia carcere clausa*, &c.

N O T A E.

48. IN SUA VESANOS] Simile est carmen Lu-
 cani:

In sua victricem conversam vulnera dextram.

TIT.

49. DISTULIT.] Huc atque illuc disperfit.
 Quod verissimum Historiam horum temporum
 excutientibus. Sueton. Julio. *Fama distulit per-*
missum esse ius annulorum. BART.

50. NULLOS JAM ROMA PHILIPPOS] Philippi
 urbs fuit Thesaliae, a qua campi Philippi Pom-
 peji primum, deinde Bruti, & Cassii exercituum
 clade percelebres. Horat.

Tecum Philippos & celerem fagam.

Sensu relicta non bene parmula.

Rurfus:

Vestris amicum fontibus, & choris,

Non me Philippis versa acies retro,

Devota non exstinxit arbor.

Et:

Unde simul primum me demisere Philippi.

Decisis humilem pennis.

Virg:

Ergo inter sese paribus concurrere telis-

Romanas acies iterum videre Philippi.

Consule Dionem lib. XLVII. TIT.

51. CAPTIVA TRIUMPHOS.] Tartarus enim te-
 nebrarum plenus fingitur, velut etiam Catullus
 docet Endecasyllabo quopiam, unde Virgilius
nigram ipsum appellavit, quasi dicat tenebrico-
 sum:

———— *bis nigra videre*

Tartara.

Est autem carcer inferorum, ut ait hic noster,
 & confirmat Tertullianus in Apologetico. Vi-

de Apollodorum in Bibliotheca. TIT.

51. DUCET CAPTIVA] Omnino elegantissi-
 me. Nam in bellis civilibus seipsam triumphavit
 Roma, sibi ipsi captiva ignominiae fuit. Simi-
 lia apud Lucanum libro primo Pharsaliae. Hoc
 quoque belle Calpurnius quod Philippos potius
 nominat quam quemvis alium recentiorem Ro-
 manae cladis locum, ne contaminaret tempo-
 rum felicitatem. Et rusticus quod antiquissimum
 norat protulit. BART.

54. CANDIDA PAX ADERIT,] Vera, non fuca-
 ta, qualis fuit aliquando inter Caesarem & Pom-
 pejum. Fingebatur autem Pax alba veste amicta.
 Petron. Arbiter:

Pax prima ante alias niveos pulsata lacertos

Abscondit galea victum caput.

Idem de Fide dixerat Horatius:

Te Spes, & albo rara Fides colit

Velata panno.

quamquam candidum absolute pro laeto & jucun-
 do perlaepe accipitur. Horat.

Quid flet Aferie, quem tibi candidi

Primo restituent vere Favonii.

Tibullus:

———— & sint candida fata tua.

Sic niveum pro eodem:

O niveam quae te poterit mihi reddere lucem.

Et:

Eulserit hic niveis Delius alitibus.

Cornelius Gallus Elegia nuper ab Aldo juniori
 formis repraesentata:

O niveas lucas, o tempora dulcia.

Exstant sexcenta alia exempla de hac re, quae
 nihil opus est huc advocare. TIT:

55. Li-

- 55 Qualis saepe fuit, quae libera Marte professo,
Quae, domito procul hoste, tamen grassantibus armis
Publica diffudit tacito discordia ferro.
Omne procul vitium simulatae cedere pacis
Jussit, & insanos clementia condidit enseis.
60 Nulla catenari feralis pompa senatus
Carnificum lassabit opus, nec carcere pleno

In-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

55. *Professo*] Sic R. P. & Mod. Statius 1. Silv. 2. *professus Clamaretur hymen. profusus* V. hinc, *profuso* A. B. F. & G.
56. *Quae*] *Quam* B. *Grassantibus*] *Crass*. R.
57. *Diffudit*] *Diffugis* R. recte. *Discordia publica*, i. respublicas intestinis armis discordes. Ita *publico consulere* Tacitus, aliique. Quanquam & a *discordiam* declinari potuit: ut contra Ecl. vi. 41. *Lateralis cingula*, pro *cingulum*.
59. *Clementia*] *Dementia* R. & MSS. Pal. & Tit. *dem. contudit* Bart. in Adv. ex MS. Pal.

N O T A E.

55. LIBERA MARTE PROFESSO,] In veterioribus Editionibus: *Marte profuso*. quod jure damnavit atque in alterum hoc commutavit incredibilis diligentiae Fr. Modius Novantiq. Epist. cv. eique nos volentes merito assentimur. Est autem *Professus Mars* non clandestinus aut tectus velo pacis mentitae, sed apertus & prae se ferens bellum. Sic Lactantius libr. iv. cap. xxii. *quasi non facile illi esset ut citra corporis imbecillitatem se hominibus ostenderet eosque justiciam doceret, siquidem id volebat, majore auctoritate, ut ajunt, professi Dei*. Nemesianus Ecl. iii.

Sola Jovem Semele vidit, Jovis ora professum.
Sic *confessa mors* apud Pacatum panegyrico, *professo doloris* apud Quinctilian. declamat. cxlvi. BART.

56. QUAE, DOMITO PROCL HOSTE,] Etenim cum hostes omnes debellarent Romani, tunc demum in seipsos arma converterunt, itaque ait Horatius:

Sed ut secundum vota Parthorum, sua-
Urbs haec periret dextera:

Altera jam seritur bellis civilibus aetas,

Suis & ipsa Roma viribus ruit.

Vidit autem hoc Onomademus ille in Chio factionis Princeps, qui victoria potius diversarum partium viros haudquaquam exigendos censuit, quod vereri se diceret, ne sui inimicis opprimo liberati cum amicis dissentire inciperent.

TIT. Omnino scribendum:

Quam domito procul hoste, tamen grassantibus armis,

Ita unius litterae mutatione impeditum locum extricatus. Sententia non indiget explanatione longiore. Apage vero illatum atque barbarum vocabulum *discordium* cujus accusativum pluralem non inviti huc viri docti intrudunt, prorsus invitis Charisius. Versus isti plane sunt divini. BART.

57. TACITO DISCORDIA FERRO.] Occultis conspirationibus, & consiliis de seditione excitanda; vel ideo *tacito*, quia bella rite non indicantur, utpote injusta, & nefaria. TIT.

58. VITIUM SIMULATAE PACIS] Ipsam simulatam pacem, pro qua vitium posuit. Notavimus in hanc rem multa ad Ceirin Virgilii. BART.

59. CLEMENTIA CONDIDIT ENSEIS.] Sunt, qui hic legant *dementia* ex antiquis codicibus TIT.

60. NULLA CATENATI] Catenis vincti, & per hoc captivi. Horat.

Servis Hispanae vetus hostis orae

Cantaber fera domitus catena. TIT.

61. CARNIFICUM LASSABIT OPUS,] Senatorii ordinis viros carnificum manibus occisos nihil novum sub tyrannicis temporibus Adeo ut laudetur a Capitolino Marcus, qui Imperium suum noluit sanguine Senatorio contaminari atque pollui. Et Severum Imp. legem rogasse ne

lii 3. prima

Infelix raros numerabit curia patres.

Plena quies aderit, quae stricti nescia ferri

Altera Saturni revocet Latialia regna,

65 Altera regna Numae, qui primus ovantia caede

Agmina, Romuleis & adhuc ardentia castris,

Pacis opus docuit, jussitque silentibus armis

Inter sacra tubas, non inter bella, sonare.

Jam nec adumbrati faciem mercatus honoris,

Nec

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

67. *Pacis opus*] Nihil muta. Livius lib. 1. c. 42. *Aggrediturque inde pacis longe maxi-
mum opus, &c.*

NOTAE.

principi liceret inconsulto Senatu Senatorem occidere, auctor Spartianus. Nec erat sub Principibus fanis qui de Senatore cognosceret nisi ipse Princeps & praefectus praetorio, ut clarum ex Lampridii Alexandro. *Catenatum* vocat, quia catenis colligati in Tullianum compingi noxii consuevit. BART.

62. INFELIX RAROS] Vel *raros patres* ob amissos filios. Horat.

Audiet pugnas vitio parentum

Rara juvenis.

Vel raros Senatores ob eorum numerum immixtum in bellis civilibus. TIT.

63. PLENA QUIES ADERIT,] Claudian.

———— *concordia fratrum*

Plena redit ——— BART.

63. STRICTI NESCIA FERRI] Nam sub Saturno

Non acies, non ira fuit, nec bella, nec enseis

Immiti saevus duxerat arte faber.

Ut ait Tibullus. Aratus.

Χαλκίην ὅλβην ἀντίρρην ὀλεώμενοι ἀνδρῶν,

Οἱ πρῶτοι κακίεργοι ἰχθυόμενοι μάχαιρον.

BART.

64. ALTERA SATURNI] De aureo seculo videnda sunt, quae scribit Hesiodus & Ovidius:

———— *redeunt Saturnia regna*

inquit Virgil. TIT.

65. ALTERA REGNA NUMAE,] De Numa videnda sunt, quae prodit Livius libro primo, Dionysius Halicarnassensis, & Plutarchus in ejus Principis vita. TIT.

68. INTER SACRA TUBAS,] Tubarum usus ante Regem Numam in Castris tantummodo

cognitus erat. Numa Pompilius sacrificia plurima, eorumque ritus instituit: in his tuba canere ceptum. De tuba in Sacrificiis adhibita sic ait Virgilius:

Et tuba commissos medio canit aggere ludos;
illic enim sacra manibus Anchisae celebrabantur. Varro in Armilustrium: *Armilustrium festum erat apud Romanos, quo res divinas armati faciebant; ac, dum sacrificabant, tubis canebant.* Magnos honores tubicinibus a Numa fuisse habitos docet Plutarchus in Quaestionibus Romanis; *ita duo Reges alius alia via, ille bello, hic pace civitatem auxere* inquit Livius. De tubae in praeliis usu, res est notissima. Ennius:

At tuba terribili sonitru satantantara trahit.

Quod carmen sic imitatus Virgilius:

*At tuba terribilem sonitum procul aere canoro
Increpuit.*

Rurfus:

Exoritur clamorque virum clangorque tubarum.
Horatius:

Et lituo tubae permixtus sonitus.

Confule Vegetium de Re militari. TIT. In sacris quibusdam tubas usurpata clarum, quod ad discrimen bellicorum alii tubicines sacrorum dicantur, ut Varro lib. iv. de lingua Lat. Qui & sacros illos lituos *Tubos* vocatos docet. In funebribus tubarum quoque usum fuisse notavit amicus noster; qui elegantissimum super iis librum collegit. BART.

69. ADUMBRATI HONORIS,] Solum enim nomen Consuli erat honoris, potestate penes tyrannos constituta. Vide quae hac de re ad Claudiani vi. Consul. Honorii notavimus. BART.

69. FA-

70 Nec vacuos tacitus fasceis, & inane tribunal
Accipiet consul: sed legibus omne reductis
Jus aderit, moremque fori vultumque priorem
Reddet, & afflictum melior deus auferet aevum.
Exultet quaecumque Notum gens ima jacentem,
75 Erectumque colit Boream, quaecumque vel ortu

Vel

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

70. *Et inane*] *Ettamne R.*

N O T A E.

69. FACIEM] *Nudam imaginem* ut vocat Claudianus, simul autem venalem fuisse ingerit umbraticum illum honorem. BART.

69. FACIEM MERCATUS HONORIS,] Ambitum notat, & inanem Magistratus speciem, cum omnis ipsius auctoritas penes facinorosos cives resideret. Caeterum per honorem vel quemlibet Magistratum simpliciter intelligit, vel particulam, & *ἐξουσίαν* Praeturae ipsam, quae proprio quodam jure Honor dicta fuit. Hinc *jus honorarium*, inquit Justinianus, *solemus appellare, quod qui honores gerunt, id est magistratus, auctoritatem huic juri (praetorio) dederunt. Et praetor honoratus* vocatur ab Ovidio:

Verbaque honoratus libera Praetor habet. TIT.

70. NEC VACUOS TACITUS FASCEIS,] Vanum, atque inanem consulatum, & absque ulla jurisdictione, & auctoritate: fasces enim insigne consulatus fuerunt, per quos honores ipsos significat. Lucret.

Qui petere a populo fasces, saevaefque secures Imbibit.

Rursus:

———— pulchros fasces, saevaefque secures

Proculcare

Virg.

Illam non populi fasces non purpura Regum Flexit.

Rursus alibi:

Vis & Tarquinius reges, animamque superbi Uloris Bruti, fascesque videre receptos &

Horat.

Cuiuslibet hic fasces dabit, eripietque Cuvulo Cui volet importunus ebur.

At rursus:

———— ut si
Desulerit fasces indigno, detrahat idem.

Est autem figura *περὶ ἀντιθέσεως*. Eodem modo di-

ctum est ab Horatio:

*Nec ponit, aut sumit securer
Arbitrio popularis auras!*

& a Propertio:

Cum tibi Romano dominus in honore secures,

TIT.

Plane cassos atque nullius potestatis. Talis usus & *vacuus* frequentissimus. quasi tu vanum dicas. Sedulius libro III.

———— nihil omnem

Claudere per noctem vacuo potuere labore.

Appulejus libro IX. *consiliis observationibus vacuis fallens omnes homines.* Hinc *vacare*, nullius usus esse. Arnobius libro VII. *quod si certum est & fixum, vacant omnia Deorum auxilia, vacant odia, vacant benignitates.* BART.

71. LEGIBUS OMNE REDUCTIS JUS ADERIT,] *Juris* vocabulum, heic Imperium denotat. Legibus in pristinum decus reductis suum aderit imperium, suaeque privata potestas. BART.

72. VULTUMQUE PRIOREM] Hoc ideo, quia statim dixerat:

Fam nec adumbrati faciem mercatus honoris.

& nihilominus vultus a facie differt. Sallustius: *Prorsus in facie, vultuque verecundus inerat.* Confule Nonium. TIT.

73. MELIOR DEUS] Numerianus Carus filius. Ita loquitur Virgilius:

O Meliboe Deo nobis haec otia fecit,

cum Augustum intelligat. Antiqui distinctionem habebant inter Deos, ut unus alio melior esset. Hinc etiam majorum minorumque gentium Deos reperias, patellarios atque hujus generis notae, ac deterioris etiam plurimos ex falsa illius religionis persuasione. TIT.

75. ERRECTUMQUE COLIT BOREAM,] Ex Pythagoreorum sententia locutus est, illi enim supernam coeli partem solum nostrum statuebant, ut

Vel patet occasu, mediove sub aethere servit.
Cernitis ut puro nox jam vigesima coelo

Ful.

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

76. *Servit*] *Fervet* Tit. *fervis* Barth. ex T.

N O T A E.

infernam vero antarcticum, id est *visarctus*, ut vocat Plato; unde fortasse Noti appellatio derivata est. Aristoteles tamen Pythagoricis se adversarium praebebat, curque ab ipsis dissentiat, rationem affert lib. II. de Coelo: Virgilius sic:

*Mundus ut ad Scythiam, Rhiphaeaeque arduus arcus
Conspicit, premitur Lybiae devexus in Austros.
Hic vertex nobis semper sublimis, at illum*

Sub pedibus Styx atra videt; manesque profundi.
Qui locus ad Arati normam expressus est. TIT.

76. MEDIOVE SUB AETHERE SERVIT.] Fortasse *fervet*. Zonam torridam intelligit, quae falso inhabitabilis a veteribus credita est. De quinque Zonis videnda sunt Tibulli carmina in poematio ad Messalam ab illo versu:

*Nam circumfuso consistit in aethere tellus,
& caetera, notissimus item est Virgilii locus ex primo Georgico.*

*Quinque tenent coelum Zonae,
& reliqua. Sic etiam Varro citante Isidoro:*

*At quinque aethereis Zonis accingitur orbis,
Ac vastant imas hyemes, mediamque calores:
Sic terrae extremas inter, mediamque coluntur,
Quam solis valido numquam vis auferat igne.*

Lucretius:

*Inde duas porro prope partes fervidus ardor,
Assiduisque geli casus mortalibus aufert.*

Confule praeterea Ovidium Metam. lib. I. & ex Graecis Dionysium Afrum. TIT. Diligenter locus hic attendendus, nam (ni falsus sim) non fuit mens poëtae complecti hac descriptione universum terrarum orbem, vel saltim totum nostrum hemisphaerium: quarta orbis parte contentus fuit, atque etiam angustiore, neque de quinque Zonis ullam cogitationem suscepit in hisce carminibus Calpurnius, nec decebat, cum revera tunc temporis ad omnes mundi plagas imperii Romani, neque majestas neque arma pervenissent: tantum intendit comprehendere partem nostri orbis habitatam, & imperio Romano parentem, videlicet quae intra tropicum Cancri, & polum nostrum arctum hinc inde solem orientem versus, & occidentem interjacet. Itaque quinque nationum genera attingit lactari-

que & exultare jubet. primo quae ad austrum sunt, & ad circulum solstitialem spectant, has vocat *gentem imam*, intuitu septentrionalis; quae secundo loco ponitur, quam vocat *Boream erectum*: nam *hic vertex nobis semper sublimis*. Tertio & quarto loco populi orientales, & occidentales inferuntur. Tandem, & quinto loco nos annumeramur qui medii inter has quattuor tunc imperio Romanorum serviebamur, unde dicit

Meliore sub aethere servit.

Qui Zonam torridam habitabant nondum Romanis fascibus colla submiserant, imo neque a Romanis hi populi noscebantur: cum (ut tu rectissime doces) a Veteribus inhabitabilis (quamquam falso) creditus fuit totus tractus Zonae torridae dictae. MARTELL. Omnes editiones habere *servit*, ait doctissimus Modius; Sed nostra quae prodiit Tiguri anno MDLXXXVII. diserte *servit* agnoscit, cujus nos merito scripturam amplectimur, Petronius,

totasque per Alpes

Fervere Germano perfusus sanguine turmas.

Attius Achille.

Ne tum cum fervat pectus iracundia.

Pomponius Fullone.

Facite ut ignis fervat ligna in stipite &c.

Afranius Vopisco.

Quanta vociferatione servitur.

Virgilius lib. VIII.

Fervere Leucaten auroque effulgere fluctus.

Lucilius, Terentius, Horatius, apud Priscianum lib. IX. Eutyches lib. I. de discernendis Conjugat. Alcuinus Grammatica. Et nemo non omnis generis auctorum. BART.

77. PURO] Omen aliquod futuri sereni principatus dies habet purus, coelumque sudum. Claudianus.

Imperii lux illa fuit, praefagus obibat

Cuncta mitor, risitque tuo Natura sereno.

Idem.

Sed mox cum solita miles te voce levasset

Nubila dissolvit Phoebus, pariterque dabantur

Sceptra tibi, mundoque dies: &c.

Sidonius. *Imperii res illud erat. &c.* Quo pertinet

Fulgeat? ut placida radiantem luce cometem
Proferat? ut liquidum mittat sine vulnere sidus?

Non

VARIAELECTIONES JANI VLITII.

78. *Placidum radiantem*. V. A. B. F. R. ex G. *placida radiatum* MSS. Tit. *Cometen*. R.
79. *Mittat*] *Nutet* R. A. F. *nutat* B. V. G. *niſtat* B. f. *niscat*. Manilius lib. i. de Cometis, &c. Tit. *Sape nitens*, &c.

NOTAE.

net. & distichon Maronianum.

*Noſte pluit tota, redeunt ſpectacula mane,
Diviſum Imperium cum Jove Caſar habet.*

BART.

78. *RADIANTEM LUCE COMETEM*] Alii legunt *radiatum luce*, quod non reſpuo. Sic dixit Seneca Hippolyto:

*Tuque ſiderum caput
Radiare Titan.*

Porro hic cometem intelligit ex Jovis & Venetis planetis coagmentatum, qui laetorum ſuccellum praenuncius eſſe conſuevit, ut admonet Servius ad illud Maronis:

*Non ſecus ac liquida ſi quando in noſte cometae
Sanguinei lugubre rubent.*

Non eſſe autem cometem infortuniorum ſemper indicem videtur indicare Plinius lib. ii. cap. xxv. his verbis: *Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romae admodum fauſtus Divo Auguſto iudicatus ab ipſo*. Idem confirmat Seneca Quaest. Natur. lib. vii. Sed nullum omnino cometam foelicia, aut ſecus portendere certum eſt, idque nuper longis diſputationibus oſtenderunt eruditiffimi viri Squarcialupus, Eraſtus, Dudithius, Grynaeus, & alii; qui fatuam, & anilem vulgi opinionem ſolidiſſimis rationibus ab ipſis fundamentis convulſerunt. & nos in noſtris libris de Univerſo divinationis genere haud inanibus argumentis, ut puto, labefaſtavimus: Verumtamen conſulas licet Cornelium Gemmam de divinis Characteriſmis. Quod ſi *radianti* legere malumus apud hunc noſtrum, conveniet cum Marco Tullio, cujus illud eſt:

Vidis & claro tremulos ardore cometas.

Scintillant enim haec fidera, & lucem quodammodo vibrant, quod hic noſter vocat deinde *nuſare*, ac mox *ſcintillare*. TIT.

78. *PLACIDA RADIANTEM LUCE COMETEM*] Vetuſtiſſima editio habet.

———— *placidum radiantem luce.*

Quod cur poſteriores mutaverint, nulla cauſa

eſt. Cometen, ſignum eſſe mutationis regni omnibus veteribus, praecipue poetis, in conſeſſo eſt. Unde *everſorem regnorum* vocat Silius Italicus. Cum autem in melius ſeculum mutaturus videatur, blandam ei lucem atque liquidam assignat Calpurnius. BART.

79. *LIQUIDUM*] Purum, nec ſanguineo ſuffuſum rubore. Virgil. Eclog. vi.

*Namque canebat uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animaeque mariſque fuiſſent
Et liquidi ſimul ignis.*

Plura de hoc vocabulo notavimus alibi locorum, de re ad Gratium v. 445. BART.

79. *MITTAT*] Vetuſtiſſima Editio diſerte habet *nutat*: nec dubitamus Calpurnium *niſtat* ſcripſiſſe. Elegantiffime enim *niſtare* ſine vulnere dicitur ſidus quod non ſanguineam aut ruſam flammam in ſcintillas quaſi diſpergit & demittit, quod de infauſtis ſideribus Poetis in ore eſt. Unus hic locus docet quantum Calpurnius major ſit Poeta, quam magiſtelli poſſint credere, qui eum cum ſodali Nemeſiano inter quiſquilias Linguae Latinae habent. *Niſtare* ſcite dicuntur *ſtellae* cum ſcintillant, quas *niſtationes* ſcitius eorum lucernas a coena redeuntium Atticus ſcurra dicit Ariſtophanes. Vide de hoc verbo ad Ceirin noſtra Scholia. BART.

79. *SINE VULNERE SIDUS?*] Quod nullam caedem, ſeu bellum portendat praeter ejus ſideris communem, ut putant, naturam. Solent enim cometae atrocita, & triſtia ſignificare. Virgil.

———— *nec diu triſtes arſere cometae.*

Tibull.

Haec fore dixerunt belli mala ſigna cometae.

Lucan.

———— *Crinemque timendi*

Sideris, & terris mutantem regna cometae.

Ariſtoteles cum de his ignibus diſtingenter diſputet lib. i. *Meteor.* de huiusmodi praedictionibus ne verbum quidem. Ptolemaeus is fuit & reliqui aſtologi, qui haec prognostica invexerunt. TIT.

Kkk

80. Num-

80 Non per utrumque polum, sicut solet, igne cruento
 Spargit, & ardenti scintillat sanguine lampas.
 At quondam non talis erat, cum Caesare rapto
 Indixit miseris fatalia civibus arma.
 Scilicet ipse Deus Romanae pondera molis

For-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

80. *Non per*] Nunquid. V. A. B. F. rectius. *Non, quod, &, igne comato* B. in Adv. ex Ms. Pal. *igne cremato* R. Virg. Aen. x. *liquida si nocte cometae Sanguinei lugubre rubent.* Claudianus: *sanguineo delabitur igne cometas.* Nihil ergo hic mutandum.

81. *Spargit?* V. A. B. F. rectius. Lucanus lib. 1. *nunc sparso lumine lampas Emicuit,* &c. *Spargit; ut.* Barth. ibid. *sepe, ut solet, ig. c. Spargit.* B. hic.

82. *At quondam*] Et R. & A.

N O T A E.

80. NUMQUID UTRUMQUE POLUM,] Testantur docti viri scribendum hic esse ex integro codice: *non per utrumque polum.* Caeterum ignem cruentum vocat poeta, sicut Virgilius *sanguineos cometas.* Per similes locus reperitur apud Lucanum, ibi:

Nunc jaculum longe, nunc sparso lumine lampas Emicuit coelo. TIT.

A Sole exoriente ad occidentem. Petronius.

— — — — — *qua sidus currit utrumque.*

Id est, oriens & occidens Sol. Virgil. Culice.

Qua jacit Oceanum flammis in utrumque rapaces.

Id est, Eoam & Hesperium. Clare Rutil. lib. 1. Itinerarii.

Qua fert atque refert Phoebus uterque diem.

Tales autem lampades sive faces decurrere solent per universum coelum: ut apud Julium Obsequentem legas non semel, vide Dionem lib. xxxvii. BART.

81. SPARGIT,] Pro spargitur: agendi verbum pro patiendi posuit, vide ad Gratium Notata. Conjeceram aliquando, *non per utrumque polum sepe, ut solet.* Sed non est opus mutatione. BART.

82. AT QUONDAM NON TALIS ERAT,] De prodigiis, quae mortem Caesaris consecuta sunt, multa Virgilius Georgic. 1. & Horatius Carm. lib. 1. Od. 11. vide etiam Plutarchum, & Suetonium. TIT.

83. INDIXIT] Bellum publice, & palam denunciavit. *Arma* etenim pro bello hic sumitur. Virg.

Arma virumque rano.

De belli indicendi ritu consule T. Livium; &

nos quippiam annotavimus in nostris libris contr. TIT. Belle usus est eo verbo quo denunciatur bellum professo ab hoste. Quasi indixissent fidera civibus necessitatem seditionum. BART.

84. SCILICET IPSE DEUS &c.] Dignus locus, qui diligenter excutitur, perdifficilis sane, verum pulchritudine, ac claritate pensabitur omnis difficultas, & labor: una distinctionis motula importune collocata asperitatis tantum, & salebrarum in duobus ultimis hisce versibus infundebat, ut venustatem illorum universam penitus eliminaret. Laudat, vel palpat Augustum Poeta, quicumque ille tunc esset Imperator, nostra nil modo refert: At nihil aptius, luculentiusque dici poterat in laudem novi principis, quam tantam fuisse ejus vel fortunam, vel gratiam, vel providentiam, vel etiam potentiam, ut in translatione tanti imperii, novisque habitis tam vasti Regni suscipiendis nulla omnino commotio vel facta jam, vel futura mox foret in Republica, cunctosque populos tot, tamque diversarum Provinciarum, & nationum acquisitissimo animo sese parentes atque obediens novo Regi vel praebuisset, vel praebituros esse. Hic est totius hujus complexionis sensus verus probus politissimus: Ordinem autem, & explanationem verborum non pigebit attexere: *scilicet ipse Deus.* Intelligimus haec de Carino, non de Numeriano, qui quidem Numerianus Carini frater germanus fuit non filius: Numerianum autem ab hoc loco dimovemus, & Carinum substituímus, quia post obitum patris Cari Imperatoris, hi duo ejus filii ab ipso pridem Cae-

85 Fortibus excipiet sic inconcussa lacertis,
 Ut neque tralati sonitu fragor intonet orbis,
 Nec prius ex meritis defunctos Roma penates
 Censeat, occasus nisi cum respexerit ortus.

COR.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

87. Ex meritis defunctos Roma penates Sentiat Barth. in Adv.

NOTAE.

fares dicti susceperunt simul & animis concordibus imperium, sed Numerianus in Oriente, ubi non multo post occisus fuit, nec Romam Imperator unquam venit: Carinus in occidente, circa nostrae salutis annos 284. & de eo, qui Romae potuit fuisse cum imperio, sine magno errore omnia haec dicta esse arbitramur. Diocletianum vero non moramur, cum is non sine magna contentione, & Reipublicae perturbatione, multisque & accipitibus praeliis adversus Carinum susceptis, Imperium adeptus sit. Ergo hic *Deus Romanae pondera molis fortibus lacertis* tam suaviter molliterque excipiet, ut ne tantillum quidem ingens haec machina, dum quasi loco movetur, & de manibus Patris Cari in ulnas Carini filii transferretur concussa vel concutienda, aut ex alio crepitum ullum, aedum fragorem ediderit, vel editura sit. Explicat magis adhuc, ita sane in novo adipiscendo imperio tranquilla, quiesca, & pacata fuerunt omnia, ut non prius Romae suspicio ulla de obitu imperatoris Cari penetraverit, quam lactissimus Nuncius de Imperio suscepto a Carino in occidente, a Numeriano autem in oriente junctis in unum Fratrum voluntatibus afferretur; itaque Roma non prius restituit penates defunctos ex meritis i. e. patrem Carum, qui in imperio administrando functus, vel defunctus erat ex meritis i. e. probe se gesserat, valet enim defunctos ex meritis idem profus ac si dixisset meritos; Non prius inquam Roma censuit hos meritos penates esse occasus. i. e. rescivit occidisse Carum patrem, quam respexerit, & cognoverit quasi solem orientem emeruisse novum Imperatorem Carinum. Quid hac sententia pulchrius, elegantius, acutius excogitari potuit? Verba etiam significantissime illam prae se ferunt. Nam alludens ad ortum solis, & occasum (metaphora sit nota in recenti & vieto Regibus significandis) dicit non prius Roma rescivit occasus, id est defecisse unum, quam re-

spxerit ortus, id est noverit creatum novum Imperatorem alterum. Et artificio mirabili non dixit occidisse, sed occasus, quoniam Deorum occidere non est. At soles occidere, & redire possunt, inquit ille, itaque ut invidia plena de Augusto, vel de Deo vox erat occidere, ita contra plausibilis vox, & metaphora fuit ortus & occasus. Notam autem distinctionis, quae primo erat post verbum censeat transulimus post nomen occasus, quae vox cum respondere debuisset illi ortus & propterea in numero plurium censenda fuisset, cum vocabulo unitatis convenire quae possit vides. Si nostra haec viris doctis, ac tibi praefertim, Roberte Titi, non displicebunt, operae pretium aliquod his lucubrationibus me fecisse putabo. MARTELL.

84. ROMANAE PONDERA MOLIS] *Negotia Romani imperii, sic enim appellat Horat.*

Cum tot sustineas, & tanta negotia solas Res Italas ornes.

Molis igitur hoc est magnitudinis. Virgil.

Tantae molis erat Romanam condere gentem.

TIT.

85. SIC INCONCUSSA LACERTIS,] Alludit per transcursum ad fabulam Herculis, qui Atlanti successit in coelo humeris sustinendo. Porro per translatum orbem nequaquam Romam everiam intelligit, ut quidam somniant, sed imperii administrationem a Carino ad Numerianum translata. TIT.

86. SONITU FRAGOR] Tantam molem imperii sine sonitu aut convulsione ulla dicit translata in Cari & liberorum humeros. Ut nec fenserint mortales tantam molem moveri, nisi cum alium destinari viderint occidenti seniori succedere juniorem. Haud dubio illud respexit quod Caro vivo adhuc Numerianus & abominabilis Carinus imperii gubernacula ceperunt. BART.

88. CENSEAT,] Malim rescribicare, sentiat, non prius sentiat Roma Deos suos tutelares, h. e.

Kkk 2

Ca-

COR. Ornite, jam dudum velut ipso numine plenus
 90 Me quatit & mixtus subit inter gaudia terror:
 Sed bona facundi veneremur numina Fauni,

OR.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

91. *Facundi*] Ita R. & Herald. *foecundi* al. omn.

NOTAE.

Carum, defunctos, quam ipfius occafum ingratum ortus duorum ejus fuffefforum ad Imperium. Si aliter exponi placet, capere poffunt etiam hanc fententiam: meritis fuis defunctos non prius cenfeat Roma Imperatores, quam cum Orientem omnem refpicere coegerint Occidentale fuum imperium. Ex Oriente quidem Carus nomen Perfici retulit teſte Vopifco. BART.

88. OCCASUS NISI CUM RESPEXERIT ORTUS] Quod nimirum numquam eveniet ob terrae globum interjectum, & fic argumentum eſt ἀπὸ τῆς ἀδυναμίας. Manilius;

————— *medioque tumore*

Eripiunt terrae coelum, viſuſque coeſcent.

Deinde:

Sic ſtellis glomerata manent.

& reliqua. Item:

Sed quia per teretem deducta eſt terra tumorem,

His modo poſt illis apparet Delia terris.

Mundi duae ſunt partes, una quae nobis perſpicua eſt, altera quae aſpectui noſtro ſubtrahitur, in contrariamque mundi oram incolentium oculis ſubjicitur. Proculus πρὸς τοὺς ῥητορικοὺς loquens ait: Ὁρίζων ἡ ἐπὶ τὴν κύκλῳ ὁ διορίζων ἡμῖν τὸ τε φανερόν τε τὸ ἀφανές μίξις τῶν κόσμων. καὶ διχονομήσας τὰν ἄλλω σφαίρῃ τῶν κόσμων, ὥς τὴν ἡμισφαίρειον μὲν ὑπὲρ γῆς ἀπὸ λαμβάνειν τῆς ἡμισφαίρειον δὲ ὑπὸ τῆς γῆς. Hanc rem tetigerunt etiam Plinius, & Macrobius. TIT.

89. IPſO NUMINE PLENUS] Multo dignius Calpurnio, atque longe etiam elegantius *plenum* reſingas, quod quidem ut fiat ego non dubitem auctoritatem praeflare. *Plenus Deo* phraſis irriſa olim in neſcio quo a Seneca Patre, uſitatiffima eſt. Vetus inſcriptio.

Templum in rupe Tagi, ſuperis & Caefare plenum.

Qua facie Juvenal.

————— *plenumque Nerone propinquo:*

Arnobius lib. v. *Ut vos plenos Dei numine ac pote-*

ſtate cenſeatis. Jul. Firmicus de Err. Profan. Reſ. lig.

————— *hauſtusque medullis*

Annibal exagitat. ———

Silii Italici par eſt ſententia. BART.

90. ME QUATIT] Talem fere deſcribit Sibyllam Virgilius lib. vi. Horatius ait:

Non Dindymene, non adytis quatit

Mentem ſacerdotum incola Pythius.

Lucanus vero ſic:

————— *quippe ſtimulo, fluctuque ſavoris*

Compages humana labat, pulſuque deorum

Concutiunt fragiles animas.

Videndi ſunt Cicero de Divinatione, & Plutarchus in Commentario, ubi quaerit; Cur Pythia verſibus reſpondere deſierit. TIT.

90. INTER GAUDIA TERROR;] Non metus, qui ſpei opponitur, tametſi ſpes metui conjuncta eſſe poteſt, ſed veneratio, quae terrorem incutere ſolet. Sic Virgilius *horrendam* Sibyllam vocat. id eſt venerandam, & *teſtum horrendum* eadem ratione. TIT.

91. BONA] Mitia, propitia. Horat. lib. iv. Car. ii.

Quo nihil majus meliusſue terris

Fata donavere, bonique divi.

Vide Theſaurum Formularum Briffonii, libro primo. BART.

91. FOECUNDI VENEREMUR NUMINA FAUNI,] Vel quia multa in pectore clauſa gerit, ut apud Maronem:

————— *Foecundam concute poſtus.*

Vel quia foecunditatem, uberemque frugum proventum pollicetur: *bona* vero *numina* dixit, hoc eſt amica, propitia, ut,

Sis bonus, foelixque tuis. TIT.

Propter foecunditatem Terrae maxime Deos ruſtici colunt, quorum omnis in ea felicitas. Quare non audio doctiſſimum Heraldum qui in Adverſariis *Facundi* reponit, & *Bacchum Fauno* ſubſtituit. BART.

92. DIUS

AD NEMESIANUM BUC. ECL. I. 445

OR. Carmina, quae nobis deus obtulit ipse canenda,
Dicamus, teretique sonum modulemur avena:
Forſitan Auguſtas feret haec Meliboeus ad aureis.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

92. *Nobis*] *Vobis* B.

94. *Meliboeus*] Vide Comm. ad Nemef. Cyneg. Titulum.

NOTAE.

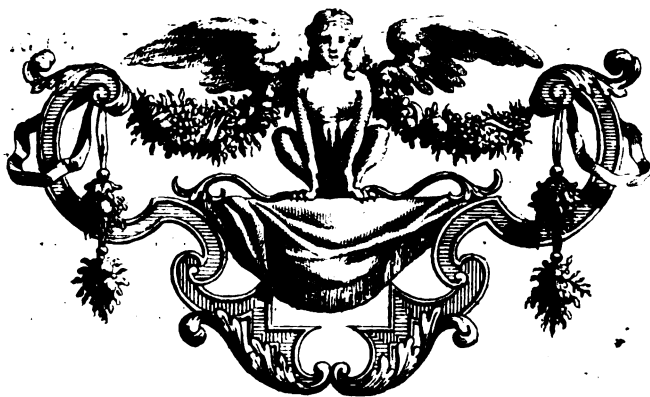
92. DEUS OBTULIT IPSE] Similiter Manil. lib. 1.

——— *Deus ipse mereris,*
Das animum, viresque facis ad tanta canendum.
BART.

94. FORSITAN AUGUSTAS] Ad aures Caesaris. Falluntur autem, qui hoc loco per Augustum Octavianum ipsum accipiunt; cum de Diocletiano, aut Numeriano intelligendum sit. Meliboeus personam sustinet alicujus potentioris amici Calphurnii, qui apud Imperatorem gratia polleret, cujus amici opera sperat fore poeta,

ut se in Caesaris familiaritatem quandoque infinuet. Tale quiddam Virgilio evenisse memorant, sed & de seipso quippiam simile narrat alicubi Horatius. TIT.

94. MELIBOEUS] Nemesianum fortassis innuit, quem Augustis familiariorem fuisse ex eo liquet, quod cum Numeriano saepius carmine certaverit. Porro si hanc Eclogam ideo *Delon* inscripsit Calpurnius, quod in ea vaticinium novi seculi, sane longe ab Apollinis insula ad Fauni praefagium petiit titulum. BART.

ECLOGA II

CROTALE.

ASTACUS, IDAS, THYRSIS.

Intactam Crotalem puer Astacus & puer Idas,
Idas lanigeri dominus gregis, Astacus horti,

Di-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

CROTALE] Sic P. Deest in al. omn. Imitatur Ec]. II. Nemesiani, & obiter Virg. Ecl. VIII.

NOTAE.

1. INTACTAM CROTALEM] Integram, ut loquitur Horatius & Catullus, non imminutae pudicitiae. Sic etiam utitur hac dictione idem Catullus:

Sic virgo dum intacta manet, dum cara suis est.
Virgil.

Cui pater intactam dederat.
Horat.

Sunt quibus unum opus est intactae Palladis urbem

Carmino perpetuo celebrare.
Ab hac Crotale nomen est inditum Eclogae in exem-

Dilexere diu: formosus uterque sed impar
Voce sonans. terras hi cum gravis ureret aestas,
5 Ad gelidos fonteis & easdem forte sub ulmos

Con-

VARIARUM LECTIONES JANI VLITII.

3. Sed impar] Leg. nec impar. Ita & Mod. neque impar Martell. Nemes. Ecl. II. *Ambo aequo, cantique pares, nec dispare forma.* Et in fine hujus Ecl. *Esse pares, &c.*

NOTAE.

exemplaribus Florentiae excusis. TIT. Ad quas & pastorum praeior Cupido. Unde illa ad pro-
caceum bubulcum ad Theocritum.

Καλὸν τοι δαμῖλος φίλειν, ὥς ἄλγυα κείνῃ.

BART.

1. PUER] Primaevus adolescens: nam pueros
vocant scriptores, qui aetate jam etiam pube-
res. Ut Statius de Leandro.

*Phrygaei natas hic contemtor Ephēbus
Aequoris.*

lib. VI. Sic Bathyllum suum pingi vult Anacr.
od. XXIX.

*Ἀφελὴ πολλοὶν αἰδῶ,
Παφίλῳ δὲ λυσιπύδῃ.*

Virg. lib. V. de Euryalo.

Nisus amore pio pueri.

qui paulo post tot homines occidit. Sic Gny-
phon Petronianus puer annorum XV. Gallienus
Imp. Epith.

Itē agito o pueri pariter sudate medullis.

Omnibus inter vos &c.

Sic puellae etiam dicuntur jam nuptae. Horat.

— — — — — puellae

Jam virum expertae — — —

Appulejus lib. VI.

— — — — — puellas lepidae, Amoris uxori.

Qui & lib IX. maritatum adulteram puellam vo-
cat. Quod & ipsum Graecanicae est imitationis.
BART.

2. IDAS LANIGERI] Παλιγγρία, sive ἀναδιπλω-
σις, veluti apud Virgilium:

— — — — — Vos haec facietis maxima Gallo,

Gallo cujus amor,

& cetera. Rursus:

— — — — — Sequitur pulcherrimus Astar,

Astar equo fidens. TIT.

3. DILEXERE] Amavere, non temere hoc ita
usurpant verbum scriptores. Propert. lib. II.

Parvo dilexisti spacio Minoida Thebens.

Catullus.

Non jam illud quaero, contra ut me diligas illa.

Idem.

Nemon in tanto potuit populo esse, juveni,

Bellus homo, quem tu diligere inciperes.

Virgilius Aeneidos I.

— — — — — magno miserae dilectus Amore.

Differentiam ex Cicerone notavit Nonius.
BART.

3. SED IMPAR VOCE SONANS.] Formosi qui-
dem sed non ejus pulchritudini par vox respon-
det, ut sit aequae formosa, hoc est bona. De
canendi peritia in fine dicet:

Esse pares, & ob hoc concordēs vivite, nam vos

*Et decor, & cantus, & amor sociavit, & ae-
tas.*

Nemesianus dixit:

Et non tam tenui filo de voce sonarent. TIT.

— — — — — Nam Vos

Et decor, & cantus, & amor sociavit & aetas.

Nam distinxisse cantum a Voce, & de Voce
bona, vel improba sollicitum fuisse Poëtam, per-
suadere mihi non possum. Itaque lego, ut res
ipsa docet legendum:

— — — — — Formosus uterque, neque impar

Voce sonans.

Secus autem, quattuor illis collectis, quae in
optime observasti, non omnibus paria reddidisset,
certe non meminisset in propositione peri-
tiae canendi, & in collectione omisset vocis
imparitatem. Itaque quattuor posita in Epilo-
go, maxime probant correctionem nostram fa-
ctam in prooemio. MARTELL. Eruditissimus
Modius loco sed, nec nobis reponit, inductus po-
tissimum ultimis hujus Eclogae carminibus, qui-
bus pueros istos pares cantu discere jubet
Thyrsis. Id rei ipsius & de litteris his optime
meriti capitis gratia amplectimur. Porro aliquot
certamina pastorica sunt apud Theocritum, unde
excerpere poterit qui volet, quae hunc putet
expressisse, nihil quidem heic ad incomparabilem
illam Venerem, tamen multa optima. BART.

5. AD GELIDOS FONTEIS] Virg.

252

Conveniunt, dulcique simul contendere cantu
 Pignoribusque parant. placet, hic ut vellera septem,
 Ille sui victus ne messem vindicet horti.
 Et magnum certamen erat snb iudice Thyrsi.
 10 Adfuit omne genus pecudum, genus omne ferarum,
 Et quaecumque vagis alitum ferit aëra pennis.
 Convenit umbrosa quicumque sub ilice lentas

Pa.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

9. Et magnum, &c.] Virg. Ecl. VII. *Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum.*
Thyrsi] *Thyrsi* B. R. & sic porro semper.

11. Et quaecumque vagis alitum] Ita V. A. B. F. P. *avium* B. *altum* R. f. *Et quodcumque vagis altum.* Vide ad Cyneget. Nemes. vers. CLIX.

NOTAE.

Hic gelidi fontes, hic mollia prata Lycori.
 Considera num hic locus imaginem praef se gerat illius Theocriti:

Εἰς δὲ πρὸς διγὰς τὴν ἀμύμον
 ΤΙΤ.

7. PIGNORIBUSQUE PARANT.] De pastorum consuetudine, qui saepe inter se pignore deposito certare introducuntur, velut exempli gratia, apud Maronem:

— — — — — *tu dic mecum quo pignore certes.*
 Hic autem superfluere videtur enclitica, neque enim parant contendere cantu, id est alter alterum cantu superare, & pignoribus, sed contendentes cantu superare pignoribus positis. TIT.

7. VELLERA SEPTEM,] Oves: dixerat enim superius:

Idas lanigeri dominus gregis. TIT.
 Lanam velleribus demtam. Nam & ipsa Lana *Vellus* dicitur. Unde Poetae nivem, quae instar habet albissimae lanæ *vellus* vocant. Martial.

— — — — — *tacitarum vellus aquarum*
Depluit in vultus Caesaris, inque sinus.
 Severus Rhetor.

Quam densis fluitant velleribus nives,
Tam crebrae pecudum neces.
 Vide Commentationem ad Gratium. BART.

7. HIC UT VELLERA] Placet hic septem vellera ut ne vindicet, ille messem horti. *Ut ne,* Comicum est pro solo: *Ne. Ut: quidvis faciam ut hoc ne faciam.* &c. *Messem* autem horti non fructus sed gramen intelligo, alioqui contra se-

ptem vellera ridiculum foret. BART.

9. ET MAGNUM CERTAMEN ERAT] Tantum non ex Virgilio ad verbum huc translatus:

Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum:
 TIT.

Maro.

Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum.
 BART.

10. ADFUIT OMNE GENUS PECUDUM,] Haec monstra rerum de Orpheo canente commemorari solent. Res notior est quam ut de ea pluribus agere oporteat. Propert.

Orphea te tenuisse feras, & concita dicunt
Flumina Threicia detinuisse lyra.

Virgil.

Mulcentem tigris, & agentem carmine quercus.
 Consule Ovidium Metamor. 10. TIT.

11. ALTUM] Ita habent & vetustae Editiones: Sed non dubium est, *Avium*, scripsisse, propter syllabam. BART.

11. ALITUM FERIT AERA PENNIS.] *Quaecumque Alitum* valet quotquot Alites. Sunt tamen, qui legant *altum*, ut ad aëra referatur. TIT.

12. LENTAS PASCIT OVES,] Vel placidas, a natura ejus animantis. Ovid.

Quid bos, quid placidae commoveristis oves.
 Vel quia lente pasci debent, sicut de capellis tradit Columella lib. VII. cap. VI. vel reponendum est *laetas* ex vetere exemplari. Sic *laeta armenta* vocavit Maro:

— — — — — *tenent oleasque, armenta que lac-*
ta.

Ac rursus:

Lac-

- Pascit oves, Faunusque pater, Satyrique bicornes.
 Adfuerunt sicco Dryades pede, Najades udo,
 15 Et tenere suos properantia flumina cursus.
 Desistunt tremulis incurrere frondibus Euri,
 Altaque per totos fecere silentia monteis.
 Omnia cessabant, neglectaque pascua tauri
 Calcabant: illis etiam certantibus ausa est
 20 Daedala nectareos apis intermittere flores.

Jam-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

14. *Adfuerunt*] *Adfuerint* R. *Adfuerant* G.
 15. *Et tenere*] Virg. Ecl. VIII. eadem in re:
Et mutata suos requierunt flumina cursus.
 18. *Neglectaque pascua tauri Calcabant:*] Virg. ibid. *Immemor herbarum, &c. cessabant*
 [*illis certantibus.* Sic R.
 19. *Neglectaque — Calcabant:*] Desunt B.
 20. *Intermittere*] *Intervisere* B.

N O T A E.

Laeta bovum passim campos armenta videmus,
 id est pingua. TIT.

13. SATYRIQUE BICORNES.] Faunos bicornes
 appellat Ovidius:

Aut quas semideae Dryades, Faunisque bicornes.
 TIT.

14. ADFUERUNT] Recte ita recentiores edide-
 runt. Nam *Adfuerant* a paedagogis est. qui
 exempla desiderat, Gifanium ad Lucretium con-
 sultat jubeo. Omnia autem ad Orphei Historiam
 exprimit, quae notissima. BART.

14. ADFUERUNT SICCO DRYADES] Duo
 Nympharum genera praecipue commemorat,
 cum de aliis quoque omnibus in universum in-
 telligat: sunt enim & Oreades, & Napeae, &
 Najades, & Limnades, & Potamides, itemque
 aliae. Porro Dryades arboribus praesse credi-
 tae sunt, Najades fontibus. Dicuntur autem
 Dryades, quae & Amadryades *Ἀμαδρυάδες*, un-
 de & Querquetulanae Latinis: Najades vero
Ναϊάδες, & sunt fontium Nymphae, quae
 & *πρυαίαι*, & *νελευαίαι* nuncupantur. Nemesian.
Quae colitis sylvas Dryades, quaeque antra Na-
peae:

Et quae marmoreo pede Najades uda secatis
Litora. TIT.

15. ET TENUERE SUOS] Expressum ex Virgilio:
Et mutata suos requierunt sidera cursus.
 Ad quem locum Fulvius Urfinus Alcaei, atque

Ennii versus citat. Propertius quoque ita locu-
 tus est:

Orphea te tenuisse feras, & concita dicunt
Flumina Threicia detinuisse lyra. TIT.

16. TREMULIS INCURRERE] Quasi tremorem
 quendam ramusculorum inducit & depingit hic
 versus. Claudianus.

Et tremulum bibulis insperpere murmur arenis.
 Qui quidem divinus est. BART.

18. NEGLECTAQVE PASCUA] Haec verba qui-
 dam non agnoscunt, quae tamen e Virgilio pro-
 ptemodum expressa videntur:

Immemor herbarum, quos & mirata juvenca.
 TIT.

20. DAEDALA NECTAREOS] Laboriosa, vel
 varia, quod discolors flores libet, indeque mel
 conficiat. Lucret.

——— *Tibi suaves Daedala tellus*
Summittis flores.

Iterum:

——— *Phoebaeaque Daedala chordis*
Carmina consimili ratione expressa filerent.

Item:

Mobilis articulat verborum Daedala lingua.

Et:

——— *naturaque Daedala rerum.*

Virgilius:

——— *patri quos Daedala Circe*
Supposita de matre nothos furata creavit.

LII

Vel

Jamque sub annosa medius confederat ulmo
Thyrsis, &, O pueri, me judice, pignora, dixit,
Irrita sint moneo: satis hoc mercedis habeto,
Si laudem victor, si fert opprobria victus.

- 25 Et nunc alternos magis ut distinguere cantus
Possitis, ter quisque manus jactate micantes.
Nec mora, discernunt digitis, prior incipit Idas.
Id. Me Silvanus amat, dociles mihi donat avenas,

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

21. *Annosa*] *Umbrosa* R. V. A. B. F. rectius. Virg. Ecl. 11. *frondosa vitis in ulmo est.*
&, *umbrosa cacumina fagi.*
27. *Discernunt*] *Discerevit digitus* V. A. B. F. & Mod.

NOTAE.

Vel *Daedala* apis dicitur a varietate artificii, quod propemodum indicat Maro dicens:

*Non aliter (si parva licet componere magnis)
Cecropias innatus apes amor urget habendi
Munere quamque juo, grandaevae oppida curis,
Et munire favos, & Daedala fingere tella.*

A verbo *δαίδαλον*, unde Daedalus Architectus, & *λεγοδαίδαλος*, verborum Opifices, quique orandae orationis artificio instructi sunt. TIT.

21. *MEDIUS*] Inter Astacum, & Idam, vel arbiter ad litem ipsorum dirimendam. TIT. Duplici causa, ut judex atque ut senior medius confidet Thyrsis, quo de more ad fatiem alibi nos scripsisse meminimus. BART.

23. *IRRITA SINT MONEO*:] Ut res magis amice procedat, vetat Thyrsis pignora ipsos depone-
nere, sed laude victorem, convitio victum contentum esse vult: sic cum pignora deposita sunt, suum unicuique concedi solet a prudente judice. Virg.

*Non nostrum inter vos tantas componere lites,
Et vitula tu dignus, & hic, & quisquis amores*

Aut metuit dulces, aut experietur amarus TIT.

24. *SI LAUDEM VICTOR*,] Virtutis enim satis amplum censetur praemium ipsa Laus. Hippodamus Pythagoreus in libro de Republica virtutem tribus ex causis promoveri scribit, metu, cupiditate, pudore: ejus verba reperias apud Stobaeum Sermone de Rep. TIT.

25. *MAGIS UT DISTINGUERE*] Et hodie hoc fieri videmus cum ordinem alicujus negotii observant, ut primam vicem primo extento digito

notent, secundam secundo & ita porro, ne occupato animo numerus elabatur, simul autem micatio jungitur, ut manu ter jactata possit uterque alterius digitum & numerum observare, suamque inde vicem sermocinandi. Haec est causa cur jactationem distinctioni jungat Poeta. De numeris digitorum & micandi consuetudine vide amicum nostrum eruditissimum Wowerium lib. de Polymathia. cap. VII. Casaubonum ad Augustum Suetonii, Turneb. lib. xx. c. XIII. alios. Quorum tradita non recoquimus. BART.
26. *TER QUISQUE MANUS*] Digitis micare lusus genus fuit, quod adhuc apud nos durat, ut repente porrectis digitis, certantium uterque numerum divinaret. Marcus Varro, *Micandum est* (inquit) *cum Graeco, utrum ego illius numerum, an ille meum sequatur.* Oportebat autem digitorum numerum ter divinare, velut ex D. Augustino libro de Trinitate colligitur, cum inquit: *Nam id ubi volumus, facile habemus; ut alia omittam, vel micando digitis tribus: id est, ut nunc vulgo loquimur, alle tre dita.* TIT.

27. *DISCERNIT DIGITUS*,] Sunt, qui legant, *discernunt digitis*, id est sortiuntur, quis primus incipere debeat. Ego nihil habeo, cur magis hanc, quam illam scripturam retinendam censeam. Nam illud *Nec mora*, valet, nulla est interposita mora, hoc est, confestim digitis micarunt: itaque idem sensus omnino resultat. TIT.
28. *ME SYLVANUS AMAT*,] Imitatur Virgilium, qui dixerit:

*Et me Phoebus amat, Phoebus sua semper apud me
Munera sunt lauri, & suave rubens hyacinthus.*

Theo.

Et mea frondenti circumdat tempora teda.

30 Ille etiam parvo hoc dixit mihi non leve carmen,
Jam levis obliqua crescit tibi fistula canna.

As. At mihi Flora comas parienti gramine spargit,

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

29. Teda] Vide Gronov. III. Observ. c. 13.

32. At mihi] Leg. Et mihi, ex R. V. A. B. F. flore R.

NOTAE.

Theocritus etiam quippiam cecinit ab hac re non ita abhorrens:

Ταί μ' αὖτ' ἐμὲ φιλεῖν, πολὺ πλείον' ἢ τ' αἰδέσθαι
Δάφνιν.

Porro Sylvanus Deus est Pastorum. Virgil.

Sylvano fama est veteres sacrasse Pelasgos,
Arvorum, pecorique Deo, lucumque, diemque.

TIT.

29. CIRCUMDAT TEMPORA TAEDA.] Cypressso, quae arbor Sylvano dicta est. Virgil.

Et teneram ab radice ferens Sylvane cypressum.

Qua explicatione responsum velim Julio Caesari Scaligero, cujus non aequum de hoc loco iudicium exstat in Hypercritico: sed errat, ut in aliis multis. TIT. Non possumus defendere hoc loci Calpurnium contra Heroem Jul. Scaligerum, nisi quod loquatur & sub persona pastoris, & pueri. Nam cum pastor pinus nullum norit alium usum, nisi ut tedas inde conficiat, jure suo videtur tedam pro ipsis ramusculis frondosis, quibus Silvanus coronam illi nexerat, posuisse. Teda frondens dici non potest, non enim teda est nisi non frondens: sed hoc Poëticum & pastorale simul est. imo & puerile. Affectata Calpurnio simplicitas elucet maxime ex duobus sequentibus versiculis, nihil enim & re & verbis simpliciter fingi poterit. BART.

30. ILLE ETIAM PARVO MIHI] Respexit hunc locum Maronis:

Es dixit moriens, te nunc habet ista secundum.

TIT.

32. AT MIHI FLORA COMAS] Par pari objicit, quomodo facit etiam Menalcas apud Maronem. Siquidem cum Damon dixisset:

Ille (Jupiter) colit terras, illi mea carmina curae:

Statim Menalcas subjicit: Es me Phaebeus amat, Sic Theocritus:

Καὶ γὰρ ἔμ' ἐν ποταμῷ φιλᾷ μέγα. TIT.

32. PARIENTI GRAMINE SPARGIT,] Sic Virgilius de arbore dixit:

Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbor.
Suavius tamen ad meas aures accideret, si fundit non spargit legeretur. Flora autem & Pomona hortis praesunt: iccirco earum hic meminit Aftacus. Nec mihi probatur iudicium Scaligeri de epitheto matura: quod ego referendum censeo ad pomorum maturitatem, vel matura annis, hoc est grandaeva, ut alibi nuncupatur: quomodo Virgilius dixit:

_____ aevi maturus Aethes:

& Ovidius:

_____ Remulus maturior annis
Fulmineo peritis imitator fulminis ictu.

Rursus alibi:

Quid numeras annos? vixi maturior annis.

Sic Ausonius:

Maturus aevi nec rudis dijudicem.

& senes inde maturi nuncupantur: ut maturusque senex apud Horatium. &:

Quem nova maturi subeuntem exorsa parentis

Aeternum sibi Roma cupit

apud Statium, Graecorum fere exemplo, qui πῖπτερον pro anu dixerunt. Aristophanes:

Ὁ, γὰρ ἐν νῆϊ τοῦ σπέρματος ἔστι,

Ἄλ' ἐν πῖπτερον.

Sic per contrarium dixit Maro:

Jam senior, sed cruda Deo, viridisque senectus.

Vel maturus id est bonus, unde Mater Matuta. Confule Festum in Manare. TIT. Gravido dicere vult. Sed nescio quod ulcus hic latere suspicor. Quodvis enim epitheton gramini aptius foret. Sed non dubito pariens gramen ob fecunditatem divae Florae dixisse, cum omnis flos e gramine suo prognascatur. Pariens ergo gramen, quod jamjam florem excludit. BART.

32. SPARGIT,] Viri Poëticam doctissimi cavere nos cane & angue pejus mandant, ne bre-

LII 2

ven

Et matura mihi Pomona sub arbore ludit.

Ae

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V E I T I I.

33. *Pomona*] *Peramoena* R. *matura Pomona*, pro pomis. ut *flava Ceres*, pro frugibus. Male haec notat Jul. Caes. Scaliger in Hypercritico.

N O T A E.

vem ponamus in carmine syllabam quam SP. SC. ST. sequantur. Quorum auctoritati ut merito cedimus, atque Observationem dignam tanta eruditione largimur, ita contraria in alta & fideli Antiquitate exempla plura occurrere non diffitemur, quam ipsi arbitrari potuerint. Atque ecce vobis quaedam, cum Calpurnio tuendo ab nota inelegantiae aut barbariei necessaria sint. Optimus & singularis iudicii Poëta Petron:

_____ *florida tellus*

Cum volo, spissatis arefcit languida succis;

Virg.

Ponite spes sibi quisque;

Idem in Ceiri.

Nec fuerat, nisi Scylla novo correpta furore;

Idem Catalectis.

Magni petentes docta dicta Scironis.

Ennius Annali. xi.

Alte elata specus.

Ita enim rectissime ad Festum Scaliger: Idem lib. xiii.

Pontibus infratis conjunxit littora Xerxes.

quod magis etiam asperum est. Propertius lib. iii.

_____ *Minoen venundata Scylla figura.*

lib. iv.

Consultis striges nostro de sanguine;

Auctor Moreti:

_____ *Culex scissa rigeant.*

Aufonius Profess. ix.

Anne Sperchei pariterque nati;

Idem Profess. xxi.

_____ *quae foedera, stemma quod olim.*

Silius Italicus lib. xiv.

_____ *perflataque Strongylus Austris.*

Horatius lib. i. Sat. x.

Saepe stilam veritas.

Lucilius lib. x.

Trinis deducere scalis.

Idem.

_____ *nec uti pyrgentia scortis.*

Idem lib. ix.

_____ *atque accurrere scribas.*

lib. vi.

_____ *segetem immutasse statumque.*

lib. viii.

_____ *modo stet reclus subtemine pannus.*

Ennius Annal. i.

_____ *Stabilitaque scamna solumque.*

Silius lib. xiii.

_____ *quae te via scire superbum.*

Ovidius iii.

_____ *animum quoque spes bona firmat.*

Propertius lib. iii.

Nunc ubi Scipiadae classes?

Prudentius.

_____ *pingere Sculptilibus.*

Propertius eadem elegia ix. lib. iiii.

Brachia spectavi sacris admorsa colubris.

Ovidius ii. de Ponto.

_____ *olentia stagna Palici.*

Idem lib. iiii. de Ponto Eleg. iv.

Nunc mea scripta legis qui sum submotus ad I-

strum.

Avienus in Arato:

_____ *rusilans ubi stella retacet.*

Catullus.

_____ *unda Scamandri.*

Lucretius lib. vi.

_____ *guttis manantibus stillent.*

Idem: iv.

_____ *lecti mollia strata.*

lib. vi. rursus:

_____ *speluncaque videt sacis ingentibus stru-*

ctas.

denuo lib. vi.

Tenuia spua minuta.

Ovid. iv. Metam.

_____ *modo vir modo foemina Scyron.*

Propertius lib. iv.

Saepe bene spondebant tunc omnia.

At Lucretio & Propertio castigatioribus & politioribus in suo genere frustra anquiras Poëtas. Horat. lib. i. Sat. iiii.

_____ *non fastidire Strabonem.*

Ovidius.

Vincere spe vidi qui moriturus erat.

Idem.

AD NEMESIANUM BUC. ECL. II. 453

Accipe, dixerunt Nymphae, puer, accipe fontem,
 35 Nam potes irriguis nutrire canalibus hortos.
 Id. Me docet ipsa Pales cultum gregis, ut niger albae

Ter-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

35. Nutrire] Ita P. & MSS. Tit. *mutare* al. o. Hortos] *Ortus*, & supra, *fontes* MSS. Tit.

N O T A E.

Idem lib. II. El. II. de Ponto.

Saepe creat molles aspera spina rosas.

Manilius lib. II.

_____ *sequi radimonia sponsi.*

Statius Achill. I.

_____ *sparsosque studet componere crines.*

Lucretius lib. IV.

Unde scias quid sit scire & nescire.

Idem ibid.

Endo statu prior haec.

Lucanus:

_____ *nil agimus nisi sponte Dei.*

Horat.

_____ *quocunque in fornice stantem.*

Sidon. Narb

_____ *duratum pede stipitem flagellat.*

&c.

nam alteram tantam vim Exemplorum congerere poteram, & scit esse jam olim observatam mihi Frid. Taubmanus seculi poeta, ad quem mecum ista de re altercantem memini aliquam multa misisse. Non negem tamen melius esse vitare haec quam admittere, praecipue cum videam potissimum Grammaticum Terentianum Maurum idem sentire, non tamen ut crimen censeam raro usurpare. Ad Argumenta quae in contrarium Melissus, Gruterus, Taubmanus, alique protulere, tum respondebo, cum ipsi hanc vim exemplorum confutaverint. BART.

35. NAM POTES IRRIGUIS] Canalibus, per quos aqua ducitur ad hortos irrigandos. Colum.

*Vicini quoque sint amni, quos incolae clarus
 Attrahat auxilio semper sitiens hortis,
 Aut fons illachrymet putei non sede profunda,
 Ne graves haustoris tendentibus ilia vellas.*

Horat.

Irriguo nihil est elatius horto:

Tibull.

Tunc bibis irriguas fertilis hortus aquas:

Propert.

Ex circum irriguo surgebant lilia prato.

Candida. Ovidius sic:

Ipse potes riguis plantam defigere in hortis

Ipse potes rivos ducere lenis aquae.

Facit ad hunc locum, quod scriptum reliquit Aristoteles de partib. animal. lib. III. Ibi: *Βοινα δ' ὡς αἰετὶς ἔστι τοῖς κήποις αἱ ὑδαγωγίαι κατασκευάζονται* &c. *ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ πηγῆς, εἰς πολλὰς ὀχτῆρας καὶ ἀκτῆρας αἰετὶς τοῦ πᾶντος μεταδίδουσι.* Alicubi fons pro fontem exaratum reperi, & nutrire pro mutare, quod ferme rectum puto: sed & ortus pro hortis non respuerim hac mente. Siquidem potes hortum irrigando olerum ortum accelerare, ut quae sua vi ac natura ferotina sunt, praecocia fiant, denique ut nunquam olera non sufficiant, sic dicet inferius: *semper olus metimus, nec bruma, nec impedit aestas.* TIT. Illud mutare admonuisti repertum alicubi a te nutrire, sed utri lectioni magis adhaereas iudicare non possum, iudicium enim tuum in ambiguo mihi est. Nos mutare nequaquam mutandum esse censemus, nisi si ortus tuos probando magis quam hortos, maturare malimus quam mutare, non inepta sententia & voce: sed mutare sensum reconditum, & olitoribus valde gratum reddit: virtus enim horti, & olitoris compendium est, posse eodem anno, atque eadem in area horti diversas ac diversas sationes, & plantationes facere, ubi dudum fuerant lactucae, betas inde vel caepas exempli causa colligere, hoc sine aquarum & canalium liberali beneficio jugique irrigatione fieri nequit. MARTELL. Qui irrigant, non irrigantur, adde Irrigui vocem iis, quae observat Agellius duplicis potentiae libro IX. cap. XII. Vide & quae ad Claudiani Epithalamion Honorii notavimus. BART.

36. CULTUM GREGIS,] Virg.

_____ *quae cura boum, quis cultus habendo*

Sit pecori.

Quod est argumentum tertii libri. Itaque ejus initio Palem invocat:

LII 3: Te

Terga maritus ovis nascenti mutet in agna,
Quae neque diversi speciem servare parentis
Possit, & ambiguo testetur utrumque colore.

- 40 As. Non minus arte mea mutabilis induit arbos
Ignotas frondes, & non genitalia poma.
Ars mea nunc malo pira temperat, & modo cogit

In-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

39. Colore] Calore V. A. B.

41. Genitalia] Ita R. & P. Gentilia al. o. Vide ad Olymp. Cynege. versu cclx.

NOTAE.

Te quoque magna Pales, & te memoranda canemus

Paster ab Amphryso.

Est enim Pales Dea pabuli. TIT.

36. UT NIGER ALBAE] Videndus est ad hanc rem, praeter caeteros, Columella lib. vii. cap. ix. & eo, quod hoc proxime consequitur. Virgilius ait:

*Illam autem quamvis aries sit candidus ipse,
Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infusces tellera pullis
Nascentum.*

Vidit hoc etiam Aristoteles *ἀπὸ τῶν ἰσορίας* cum dixit: *ἀδυνά τ' τὰ ἔκγονα γίνεσθαι* & *μίλανα*, *ἐπὶ τῷ τῇ ἑκὸς [κεῖν] γλαττῇ ἀδυνά φλέβας ἔσονται ἢ μίλανα*. *ἀδυνά μ.*, *ἐπὶ λύνει*. *μίλανα τ.*, *ἐπὶ μίλανα*. *ἐπὶ τ' ἀμφοτέρω, ἀμφοτέρω, πυρρὰ τ' ἐπὶ πυρρὰ*. Idem quoque sic alicubi scriptum reliquit: *μὴ βλάπτει δ' ἵνα τ' ζῶντας χροῖας τ' ἑσπῶν π' τὰς τ' ὑδάτων μεταβολὰς*. *ἵνα μ' ἢ ἀδυνά γίνεσθαι*, *ἵνα τ' μίλανα*. & reliqua. Consule etiam Plinium lib. xxxvii. cap. xi. & alicubi Varonem. Legimus historiam in sacris Bibliis de variatis Virgis Jacob. TIT. Ut niger maritus ex alba ove versicolores edat agnos. Ipse Maro non poterat luculentius hoc proferre. Plane divinum est. BART.

40. MUTABILIS INDUIT ARBOS] Loquitur de Infitione, de qua plura reperias apud rei rusticae scriptores. Porro caute additum fuit verbum *mutabilis*, ut intelligamus videlicet non posse omne genus furculorum omni arbori inferi, sed necesse esse ut furculus arbori, cui inseritur, cortice similis sit: quamquam Columella lib. 5. hanc veterum opinionem falsam esse demonstrat. Mirum quippiam narrat Plinius de arbore tilia a se olim visa juxta Tiburtes. Consule etiam

Julianum parabatem epistola quapiam, nec non Clementem Alexandrinum Stromatum libro vi. qui quatuor infitionis genera enumerat. De eadem sic est apud Virgilium:

*Inseritur vero ex foetu nucis arboris horrida,
Et steriles platani malos gessere valentes;
Castaneae fagos, ornusque incanduit albo
Flore piri, glaridemque sues fecere sub ulmis.*

Ovidius ait:

*Veneris infitio, fac ramum ramus adaptet,
Sietque peregrinis arbor operata comis.*

Insignis locus exstat apud Ovidium Metam. xiv. ab illo versu:

Rege sub hoc Pomona fuit;

& caetera: quem omnino consulas velim. TIT.

41. ET NON GENTILIA POMA.] Factus est hic Versus ad imaginem illius Virgilio:

Miraturque novas frondes, & non sua poma.

Sic etiam dixit Columella:

— — — aut aliena stirpe gravata

Mitis adoptatis curvetur frugibus arbor.

Alicubi legebatur *genitalia*, quod probant docti viri. TIT.

41. NON GENTILIA] Infitiva. *adulterina* dicit Optatus Afer lib. vi. Contra Parmenian. *Infertiva* Calpurnius Flaccus Declam. xxiv. *Aliena* Palladius.

Nam quaecunque virens alienis frondibus arbor

Comitur, his discis credita ferre modis.

BART.

42. MALO PIRA TEMPERAT,] Quod *ἡλικῶς* pronunciaverat, nunc posito exemplo particulatim declarat. Sic Virgilius:

Et saepe alterius ramos impune videmus

Vertere in alterius, mutatamque infusa mala

Ferre pirum, & prunis lapidosa rubescere corna.

Quomodo fortasse intelligendus est ille alter locus:

Insita praecoquibus surrepere persica prunis.

Id. Me teneras salices juvat aut oleastra putare,

- 45 Et gregibus portare novis, ut carpere frondes
Condiscant, primoque recidere gramina morfu,
Ne depulsa vagos quaerat foetura parentes.

As.

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

45. *Novis, ut*] Ita ego. Vide supra ad Gratii Cyneg. v. l. cccvii. *novas ut carpere frondes* omn. Edd.

N O T A E.

cus:

Inserere nunc Meliboei puros, pone ordine vites.

Propertius ait:

*Insitor hic solvit pomosa vota corona,
Cum pirus, invito stipite, mala tulit.*

Ovidius Elegia de Medicamine faciei:

*Cultus, & in pomis succos emendas acerbos,
Fissaque adoptivas accipit arbor opes.*

Manilius,

Atque arbuta vagis essent quod adultera pomis.

Vide Palladium. TIT. Palladius lib. xiii. cap. de piro.

Nunc teretem pingui producit acumine malum.

Idem:

*Huius & immixti vertere cydonia rami,
Pomaque confusus blanda creavit odos.*

Idem:

*Insita proceris pergit conrescere ramis,
Et sociam mutat; Malus amica, pirum.*

BART.

43. PRAECOQUIBUS SUBREPERE PERSICA PRUNIS.] Praecocia poma dicuntur immatura, vel quae ante justum, ac legitimum aliorum ejusdem generis tempus maturescunt. De persicis inquit Plinius: *Post autumnum maturescant, aestate praecocia intra triginta annos reperta.* Idem scribit in prunis sylvestribus insitiones fieri persicorum. Est aut subrepere tacite insurgere, ut fere non sentiantur. Quod vero hic verbum *inserere* usurpatum videmus, quomodo & apud Propertium loco superius indicato, Columella de eadem re loquens usus est verbo *adoptare*. Ovidius utrumque sumpsit dicens:

*Venerit insitio, fac ramum ramus adoptet;
Stetque peregrinis arbor aperta comis.*

Cultus & inprimis succos emendat acerbos.

Fissaque adoptivas accipit arbor opes. TIT.

43. SURREPERE] Elegantissime, quasi furto aut clam: Petronius.

Surrepsi tamen & male repugnantis gaudium extorsi.

Terentianus Maurus.

Qua potui tamen obrepens incepta peregi. BART.

43. PERSICA PRUNIS.] Palladius de Persico.

Ipsa suos onerat meliori germinis ramos

Persicus, & pruno sit sociare genus.

Quid praecoquibus prunis opus sit fieri, idem Palladius testis lib. ii. c. xv. *Persica* in Persia lethalia fuisse ornatissimis versibus scribit Columella lib. x. BART.

44. ME TENERAS SALICES] Meminit salicis, quia ea ovibus gratissima est. Virg.

_____ *non me pascente capellae*

Florentem cythisum, & salices carpesis amaras.

Rurfus:

*Dulce satis humor, depulsis arbutus hoedis,
Lenta salix foeto pecori.*

Nemesian.

_____ *dum salices hoedi, dum gramina*

Vaccae

Detondent.

De alendis autem ovibus recens natis haec tradit Columella: *Agni cum firmi esse ceperint, pascenti sunt intra stabulum Cythiso, vel Medica, tum etiam fursuribus, aut, si permittit annona, farina hordei, vel ervi.* idem ferme ad verbum scribit Palladius. TIT.

44. OLEASTRA] Non memini alibi *oleastrum* in genere neutro positum observare. BART.

47. NE DEPULSA VAGOS] Depellere est ablatere. Virg.

Dulce satis humor, depulsis arbutus hoedis. TIT.

47. QUAEERAT] Desideret. Petronius.

_____ *quaeque virum quaerunt*

Idem.

Quaerit se natura, nec invenit. sic infra v. 51. BART.

47. FOETURA] Varroni *foetura* lib. ii. de RR.

- As. Et mihi cum fulvis radicibus arida tellus
 Panditur, irriguo perfunditur area fonte,
 50 Et fatiatur aqua, succos ne forte priores
 Languida mutata quaerant plantaria terra.
 Id. O si quis Crotalem deus adferat! hunc ego terris,
 Hunc ego sideribus solum regnare fatebor:
 Decernamque nemus, dicamque, sub arbore numen
 55 Hoc erit, ite procul (sacer est locus) ite profani.

As.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

48. *Arida*] Leg. *altera tellus*, ex R. ut postea dicit, *mutata terra*. cum arbores trans-plantantur.
 49. *Panditur*] *Pangitur* cit. Tit.
 54. *Decernamque nemus*] *Dicam namque* R. V. A. B. F.
 55. *Hoc erit*] f. *Dicamque* (sub arbore numen *Hâc erit*) *Ita*, &c. *Hâc duxuâs*. Ita *sa-sra fagus* Ecl. 1. sub qua sacrum Fauni.

NOTAE.

a tempore conceptionis usque ad partum. Sed heic pro lactentibus foetibus ponitur. Virgil. Eclog. vii.

Si foetura gregem suppleverit, aureus esto. BART.

48. FULVIS RADICIBUS] Cum tellus hortensis rastris, vel ut Columella loquitur, *olatris* inversa est, ait se rivos ei inducere. Vide eum libro x. BART.

49. PANDITUR,] Est qui legat *pangitur*, quod non probo. Inquit Aftacus, se, cum terra nimio calore fissuras ducit, ita ut arborum, herbarumque radices nudas ostendat, hortum irrigare solere, plantariaque eo pacto recreare, ne areant. TIT.

49. IRRIGUO PERFUNDITUR AREA FONTE,] Supra vocavit canales *irriguos*, de qua re videntur sunt, quae scribit Laurentius Valla Dialogi lib. 1. in Pogium ab illo loco. Pog.

Habes hortum egregium, in quo est fons irriguus. Guar.

Ah Pog, fontem irriguum dicis, quid appellares hortum?

& reliqua. Cato ait de re rustica: *secundo loco hortus irriguus.* TIT.

49. AREA] Planities horti. Columella.

Aggere praeposito cumulatâ area globis
Eminet

Et area quaevis planities. Petronius de calvitie.

Areaque attritis ridet adusta pilis. BART.

50. SATIATUR] Columella.

———— *semper-sitientibus hortis.*

Idem.

Terra bibat fontes & hiantia compleat ora. BART.

50. SUCCOS NE FORTE PRIORES] Iis qui arbores in aliud solum transferunt, praeter caetera hoc potissimum curandum est, ut quantum fieri potest, solum, in quo planta traducitur solo, ex quo traducta est, simile reddant irrigatione, stercoratione, omni denique cultura, artisque remediis, ut docent rei rusticae scriptores. TIT.

51. MUTATA TERRA.] Praecipit hoc etiam Columella, ne assuescant alii terrae plantae, quam est propria.

———— *sicco ut consuescat pulvere planta*

Nec mutata loco siccos exhorreat aestus. BART.

53. HUNC EGO SIDERIBUS,] Hunc ego vere Deum esse profitebor, coeloque, & terris ipsum dominari praedicabo, dicuntur enim Dei *terrarum domini*. Horat.

Terrarum dominos evexit ad Deos. TIT.

54. DICAM NAMQUE NEMUS,] Qui ad consecrationis ritum verba haec referunt, dupliciter peccant. Nam & coniugationis, quam vocant grammatici, ordinem pervertunt, cum *dicabo* dicendum fuisset, & syllabe modulum negligunt, qui in *dicere* brevis est, cum in *dicere* pro- tendatur. TIT.

55. ITE PROCU] Verba in sacris usurpari con-
 sue-

As. Urimur in Crotalen: si quis mea vota deorum
Audiat, huic soli, virides qua gemmeus undas
Fons agit, & tremulo percurrit lilia rivo,

In.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

96. In Crotalen] In Crotale, Nic. Heinsius.

57. Huis soli] Huic similis V. A. B. F.

NOTAE.

fueta, cum βίβλοι & ἀμύθη praeconis voce a sacris arcebantur, & (ut ita dicam) e templo eliminabantur. Virgil.

————— *procul o procul este profani,*
Conclamat vates, totoque absistite luco.

Horat.

Odi profanum vulgus & arceo.

Plato in Theetheto: αἰδοῦς δὲ θεῶν καὶ μὴ τις ἑ ἀμύθηται ἱερακύνῃ. Verum hac de re plura notata reperias in iis libris, quos de Ritibus sacrorum ethnicorum confecimus. TIT.

55. Ite profani.] Eleusiniorum per praekonem haec erat proclamatio, quam deinde ad omnia sacra transulere. Vide notata Briffonio lib. I. Formularum. BART.

56. Urimur] Ovid.

Uror ut inducō ceratae sulfure tectae.

Asclepiades.

Τέταρτον δὲ πρὸς γὰρ ἐπὶ καὶ αὐτὸ ἐστίν. BART.

56. IN CROTALEN:] Frustra contra omnium Editionum fidem mutat in CROTALE hoc eruditissimus Modius, cujus beatis manibus aeternam pacem precor. In praeposito promiscue veteribus usurpabatur, nunc cum Accusativo nunc Ablativo, ut loqui amant Grammaticorum pueri, casu. Exempla sunt ubivis veterum & probatorum scriptorum obvia, maxime in libris Juriconsultorum. Et in MSS. libris Digestorum ita legitur. in. l. II. §. XXXI. de Orig. Jur. in l. XVII. de Pactis. l. XIII. §. VI. de Acceptilat. l. XIII. de Bonor. possess. l. XLI. in princ. de fideic. Libert. l. XVIII. de Stipul. Servor. l. XI. de Minor. l. XXXIV. de Negotiis Gest. l. VIII. de Pollicitat. l. IX. de Acquir. Poss. l. XXXV. de Obl. & A. l. III. §. XI. de Suis & Legit. l. XI. de Adoption. Quorum capitum verba qui aliter concinnant, injurii sunt in reverendam Antiquitatem. Alia habes apud Gifan. Ind. Lucret. Popmam ad Catonem, Turnebum, alios. BART.

57. HUC SIMILIS,] Non video, quid cau-

saе sit, cur vocem *similis* in vocem *soli* convertamus: itaque nihil mutandum statuo. Est autem sensus: si quis deus voti me compotem fecerit, huic ego similem alterum ex fago dolatum dicabo: vel proferuntur haec verba ab Aftaco respiciente Fauni signum in luco positum, quod ab aliquo nobili artifice elaboratum esset, cui alterum aequè absolutum se Deo illi consecraturum pollicetur. TIT.

57. GEMMEUS UNDAE] Διάφανος, pellucidus gemmae instar, particulatim Smaragdi, quare additum est *virides undas*. Tibullus:

O pereat quicumque legis viridescque Smaragdos.

Ovidius undas appellavit *vitreas* ab eadem perspicuitate, & *vitream* pruinam epistola Ariadnae ad Theseum. Sic etiam Horatius:

O fons Blandusiae splendidior vitro. TIT.

Crytallinus. Theocritus in Dioscuris.

————— *αἱ δὲ κρίνεται*

Ἄλλαι νεύονται ἢ δὲ ἀργύρεα ἰνδαίνονται.

Alcimus Avitus lib. I.

*Hic fons perspicuo resplendens gurgite surgit,
Talis in argento non fulget Gratia: tantam
Nec Crystalla trahunt nitido de frigore lucem.*

BART.

58. TREMULO PERCURRIT LILIA RIVO,] Hanc fluentis aquae *ταρύνων* ita expressit Horatius:

————— *qua obliquo laborat*

Lympha fugax trepidare rivo.

Rursus alibi:

————— *unda loquaces*

Lymphae desiliunt suae.

Et Epod.

————— *montibus altis*

Levis crepante Lympha desilis pede.

Et in Epist.

Quam quae per pronum trepidat cum murmure rivum. TIT.

M m m

59. In.

Inter pampineas ponetur faginus ulmos.

60 ID. Ne contemne casas, & pastoralia tecta:
Rusticus est (fate-r) sed non est barbarus Idas.

Saepe vaporato mihi cespite palpitat agnus,

Saepe cadit festis devota Parilibus agna.

As. Nos quoque pomiferi laribus consuevimus horti

Mit-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

61. *Sed non est*] *Sed non &*, Nic. Heinsius.

63. *Parilibus*] *Palilibus* R. V. A. B. F. rectius.

N O T A E.

59. INTER PAMPINEAS] Inter ulmos vitibus maritatas. Catullus:

At si forte eadem est ulmo conjuncta marito,
loquitur de vite. Horat.

Pomifera, an pratis, an amicta vitibus ulmo.

Virg.

Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.

Item alibi:

Quid faciat laetas segetes, quo fidere terram
Portare Maecenas, ulmisque adjungere vites
Conveniat. TIT.

59. FAGINUS] Faginum pro fago dixit, ut Varro humanum pro homine,

_____ & humano major Cato.

Et Lucret. lib. III.

_____ mortis formidine vitae

Percipit humanos odium.

Ita & Naevius. *Ulmos vocat pampineas*, quia pampini iis subligari & adduci consueti. Ali maxime vitem ab ulmo tradit Columella c. xvi. de Arb. BART.

60. NE CONTEMNE CASAS,] Mutuo sumptum ex Marone: neque enim dubium est, quin ad illud carmen allusum sit:

O tantum libeat mecum tibi sordida rura,

Atque humiles habitare casas. TIT.

62. CESPITE] Arae enim rusticae ex cespitibus congestis construebantur. Horat. lib. III. Carm. VIII.

_____ positusque carbo in

Cespite vivo. Ecl. v. vers. 25. BART.

62. PALPITAT AGNUS,] Tale ferme est Virgilianum illud:

_____ pecudumque reclusis

Pecforibus inhians spirantia consulit exta.

Porro quod hic ait Calpurnius *vaporato cespite*, intelligo de Vapore Thuris, non de flamma,

quae aram circumdederit, ut quidam interpretantur: notum est enim thus in sacrificiis adhiberi consuevisse, unde *Thuricremae arae* apud Maronem. Sic etiam dixit Horatius:

Hic vivum mihi cespitem, hic
Verbenas pueri ponite, Thuraque.

&:

Vocantes Thure te multo Glycerae decoram
Transfer in aedem.

Rursus:

Et Thure, & fidibus jurat
Placare, & vituli sanguine debito
Custodes Numidae Deos.

Caeterum verbo *vaporare* usus est quoque Statius ibi:

_____ vaporatis lucent altariibus ignes.

Sed & Lucretius, & Horatius idem alicubi usurparunt; & ex nostris Petrus Bembus in illo:

Vaporan più d'un tempio, è san lor voti.

Hinc Nemesianus thus *vaporum* usurpavit ibi:

_____ ter thure raporo

Lustravit. TIT.

63. FESTIS DEVOTA PALILIBUS AGNA.] *Palilia*, vel *Parilia* dicebantur festa in honorem Pallas, quae XII Kal. Maji celebrabantur, uno die antequam Roma condita esset. Plutarchus in Romulo. de ipsis ita est apud Propertium:

Urbi festus erat, dixerunt Palilia patres:

Hic primus cepit moenibus esse dies.

Consule etiam Tibullum elegia v. lib. II. TIT.

63. PALILIBUS] Vide Servium. Georgico. III. BART.

64. NOS QUOQUE POMIFERI] Sic etiam Tibullus:

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus

Libatum agricolae ponitur ante Deum.

Tibullus appellavit hortum *pomofum* eodem sensu.

- 65 Mittere primitias, & fingere liba Priapo:
 Roranteisque favos damus, & liquentia mella.
 Nec fere grata minus, quam si caper imbuat aras.

ID.

VARIAE LECTIONES JANI VLITIL

65. *Fingere*] Ita P. & MS. Tit. *fundere* R. & MS. Tit. alt. *Fingere* V. A. B. F. Mod. & Casaub. ad Suet. *farrea liba Priapo* cit. Bart.
 66. *Favos*] Ita P. Mod. & Martell: *Rorantes fagos* al. omn. Vide Cyneg. Nemes. v. ccclxx.
 67. *Nec fere*] Ita R. vide ibid. *fero* P. & Mod. *fore* V. A. & Bart. ex G.

NOTAE.

sensu:

Pomosisque ruber custos ponatur in hortis. TIT.

64. LARIBUS HORTI] Florae & Pomonae, Priapoque. *Lares* enim non sunt aedium solum, sed & aliorum locorum tutelares Dii. Ut *lares marini* apud Varronem Sesequi Vlyxe, & Livium libro xl. *Lares viales* apud Plautum Mercatore. *Lares urbium* apud Capellam libro ii. & Censorinus cap. iiii. de die Natali eosdem *Lares* & *Gemios* esse auctor est, ut tot sint *Lares* quot res fere insigniores, & *Manes* eosdem cum *Laribus* deos auctor Festus. BART.

65. ET FINGERE LIBA PRIAPO:] Erat *fingere* in uno manu descripto codice, in altero legabatur *fundere*: sed ut de mero probe *fundere* dicatur. de libo fortasse non ita. Virgilius inquit: *Sinum lactis, & haec te liba Priape quotannis Exspectare sat est.* TIT.

Placet mihi mirandum in modum correctio, quam in uno manuscripto codice repertam a te ais, *fingere*. ubi erat *figere* vel *fundere*. Nam ut *fundere* locum non habet in re minime liquida, vel non pro liquida sumpta, & ut liba quae in usum cibarium veniunt non bene affiguntur ut pictae tabulae reliquaque anathemata parietibus sacris affigi & suspendi consueverunt: ita *fingere* in libis, quae Priapo dicarentur, dici vix potest quantum mihi ardeat. Ac sane cum libum (M. Catone Magistro) potissimum fiat ex farina simillacea, de libo (sicut in placentis nostris usu venit) effingere quicquid volumus, & in quamcunque formam volumus proclive est. Quae vero hortorum, ac deliciarum Deo forma vel effigies maxime grata foret intelligi malo ab aliis, quam explicari a me. Itaque venustissime dictum fuit:

*Nos quoque pomiferi laribus consuevimus horti
 Mittere primitias, & fingere liba Priapo.*
 MARTELL.

Lib. Veteres. *figere*. quod probat Casaub. ad Sueton. BART.

65. LIBA PRIAPO:] Eo alludit auctor incertus in Phallicis.

*Quicumque vestrum, qui venitis ad coenam,
 Libare nullos sustinet mihi versus.* Vide v. lxxi. BART.

66. RORANTEIS FAGOS] Vel aërio melle madentes, vel etiam melle ipso consperfas, cui posteriori sententiae convenit Maronianum illud de apibus:

*Saepe etiam effosis (si vera est fama) latebris
 Sub terra fodere lares, penitusque repertae,
 Pumibusque cavis, exesaeque arboris antro.*

Ac, ut in variis arboribus favos construere soleant apes, fagus tamen, nescio quo pacto, ab ipsis magis appeti ad eam rem videtur, quocirca sic ait Claudianus:

*— — — credas examina fundi,
 Hyblaëum raptura thymum, cum cerea reges
 Castra movent, fugitque cavo dimissus ab alvo
 Mellifer electis exercitus obstrepit herbis.* TIT.

Ne cogamur vaticinari, potius quam interpretari, non *fagos* legimus sed *favos*; numeri autem ergo, quod alioqui ductus verborum exposcebat, addita copulativa, legimus *rorantesque favos*. quantum vero laevissima isthaec mutatio habeat venustatis & congruentiae (etiam tacente me) noverunt omnes. MARTELL.

66. LIQUENTIA MELLA.] Defaecata & pura. Virgil.

— — — aut cum liquentia mella.

Stipant, & dulci distendunt neclare cellas.
 Etenim non Servius modo, sed ipsemet Virgilius hanc vocem ita declarare videtur:

*— — — aliae purissima mella
 Stipant, & liquido distendunt neclare cellas.*
 TIT.

67. NEC FERE] Ita rescripserunt qui novissimè
 M m m 2 me

Id. Mille sub uberibus palanteis pascimus agnas:
Totque Tarentinae praestant mihi vellera matres:

Per

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

68. *Palantes*] Sic R. P. *ballantes* V. *balantes* A. F. Bart. & Nic. Heinf. ex Virg. Aen. ix. *tuti sub matribus agni Balatum exercent.*

69. *Vellera*] Ita R. V. A. F. *vellero* P.

N O T A E.

me Poëtam hunc publicarunt auctoritate V. C. Modii, ut ille ait; At veteres Editiones longe elegantiores & digniores Calpurnio scripturam praeferebant. *Nec fore grata minus.* Quam nos reducimur summo studio atque auctori redonamus suo. Elegantissima autem omisso est vocis *speramus* vel *spero*, cum nondum bene finem hoc sermoni imponente, alter juvenculus irrumpat eantem. Nihil hac lectione venustius excogitari possit. De Omisionibus verborum talibus vide Popmae gemmeum geminum libellum libro II. cap. XI. de usu Antiquae Locutionis. Sic verba aliquoties eleganter omittit Apulejus nostro libro IV. *quae diebus ac noctibus nihil quicquam rei, quam merum saevienti ventri tuo soles aviditer ingurgitare.* Deest *agis* vel *geris*. Eodem libro clamore ludunt, strepitu cantillant, conviciis jocantur, ac jam caetera semiferis Lapithis Centaurisque familia. Omisum est, *geruntur*. Idem libro VII. *vestemque lautinsculam proferunt, sumeret abiecto centunculo divite.* Omisum est, *orantes* vel, *rogantes*, vel aliud quid tale. Sed omnem dubitationem tollit hujus phraeos auctor Virgil. Aen. I.

— — — sic nam fore bello
Egregiam & facilem victu per secula gentem.

Idem libro IX.

— — — confestim alacres admittier orant.
Rem magnam, pretiumque morae fore — — —

Deest; *confirmantes*, aut, *asserentes*. BART.

67. *CAPER IMBUAT ARAS.*] Phraesis Virgilii, sic enim ille:

— — — illius aram
Saepe tener nostris ab ovilibus imbuat agnus

Hic noster:

— — — tepidos tunc omnia cultros
Imbuat.

Catullus vero dixit:

Sanguine hanc etiam mihi (sed tacebitis) aram
Bathus limit. hircus, cornipesque capella.

Theocritus simpliciter:

Βαμὲν δ' αἰμαῖξιν κρητὸς κτάρῃ. TIT.

68. *MILLE SUB UBERIBUS*] Numerus finitus pro infinito vulgata figura. Virg.

Mille meae Siculis errant in montibus agnae.

Nemesian.

— — — scis mille juvencae.

Esse mihi.

Theocrit.

Ἄλ' ἄντρος τοῖσιν ἰὼν, βοῶ χίλια βόων.

Consule Ovidium Metam. lib. XIII. ubi Polyphemus de Galatea conqueritur: vel *mille* dixit, ut majorem gregem, qui simul stabulari possit, significaret. Nam Columella lib. VII. hac de re ita inquit: *sed numerum generis hujus majorem, quam centum capitum sub uno clauso non expedit habere, cum lanigeræ mille commodo stabulentur.* Quod autem in hoc nostro legitur *balantes*, alibi spectabatur *palantes*. TIT.

68. *PALANTEIS*] Puer videat rescribendum esse: *balantes*, quod mirum non correxisse novitium Editorem, virum aliarum rerum sagacissimum. *Praestant mihi vellera.* Virgilianum est, ne quis in *vellera* commutet. *Palanteis agnae sub uberibus*, monstrum est. de ovibus Tarentinis Columella libro VII. cap. II. & alibi. BART.

69. *TOTQUE TARENTINAE*] Tarentini pecoris vellus omnium mollissimum erat, quod in causa fuit, ut ejus hic particulatim meminerit Calpurnius: de ipso ita reperias apud Columellam: *Generis eximii Milesias, Calabras, Appulasque nostri existimant, earumque optimas Tarentinas.* Rursus eodem libro: *Graecum pecus, quod plerique Tarentinum vocant, nisi cum domini praesentia est, vix expedit haberi, siquidem & curam, & usum majorem desiderat. Nam cum sit universum genus lanigerum caeteris pecudibus mollius, tum ex omnibus Tarentinum est mollissimum, quod nullam domini aut magistrorum inertiam sustinet, multoque minus avaritiam, nec aestus nec frigoris patiens.* TIT.

70. PER.

70 Per totum niveus premitur mihi caseus annus.

Si venias, Crotale, totus tibi serviet hornus.

As. Qui numerare velit, quam multa sub arbore nostra

Poma legam, citius tenues numerabit arenas.

Semper olus metimus; nec bruma, nec impedit aestas,

Si

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

71. Si venias] Ita P. *venies* hic & inf. R. V. A. B. F. Tibi] Ita B. E. P. *mihi* V. A. G. *Ornu*] Ita R. & P. *annus* V. A. B. F.

73. Arenas] Ita R. & P. *aristas* V. A. B. F.

N O T A E.

70. PER TOTUM NIVEUS] Dixi in Commentariis ad Nemesianum hujus poeticae *φωρτασίως* auctorem fuisse Theocritum, cum ait:

Τυχεῖ δ' ἔλπει μ' εἴ τ' ἐὼ δέξῃ, εἴ τ' ἐὼ ἐπαίῃ,
Οὐ χερμῶν ἀνέμ.

Quem locum sic reddidit Maro:

Lac mihi non aestate novum, non frigore defit.

Ovidius sic:

*Lac mihi semper adest niveum, pars inde bibenda
Servatur, partem liquefacta coagula durant.*

Sed tamen Homerus ita cecinit in Odyssea:

Ἀλλ' αἰεὶ παρῆχοντο ἐπεισὶνὸν γάλα θῆαζ.

Appellavit autem *caseum niveum* ex ejus nativo colore. Sic Virg.

Quam dives pecoris, nivei quam lactis abundans.

Nisi sit pecoris *nivei*, non lactis *nivei*. Marcus Varro in Satyra Andabata:

*Candidum lacte papilla cum fluit, signum putant
partuis.*

Tibull.

Et nivei lactis pocula mista mero.

&:

Mox etiam niveo fundere lacte parant.

Athenaeus: Κλίμαχ' φησὶ τὸ μ' ἔδαρ' ἄνωγε καὶ τὸ γάλα λούπον λίγυαζ, οἷοι δ', καθάπερ τὸ νέκταρ, ἐρεθῆναι. Sed in lacte perpetuum est epithetum, in caseo temporarium. Porro hic praetereundum non fuit in quibusdam codicibus legi *hornus* pro *annus*, quae tamen vox illi alteri notatione respondet; significat enim praesentis anni, quod & hornotinum dixit Cicero Verrina de anteaetis Horat.

Si thure placaris, & horna

Eruge lares, avidaque porca.

Ruruli Epod.

Et horna dulci vina promens dolio.

Propert.

Ille dies hornis cedem denunciat agnis.

Mihi tamen vulgata scriptura magis arridet, quoniam videam vocabulum *hornus* non nisi adjective (ut ajunt) usurpari, quomodo igitur dixerit Calphurnius:

totus mihi serviet hornus? TIT.

71. TIBI SERVIENT] Veteres Editiones habent. *mihi*. Totus hornus annus mihi serviet, si venies, Crotale, plane se ait felicem futurum ejus adventu. Haec lectio videtur mihi praefenda alteri illi recens natae; plus enim ad rem facit & mores pastoritios. BART.

71. HORNUS.] Intellige, proventus lactis & casei, atque horna foetura annorum, nec minus Lanificina. *Hornum* dixit ut fiat collusio vocum; nam *Astacus* *horns* dicet. Superior lectio & *mihi*, non proba est cum v. 75. intueor. BART.

73. CITIUS TENUES NUMERABIT ARENAS.] Quod tamquam *ἀδυσάτω* intelligi vult. Facit huc illud Catulli:

Nam si densior aridis aristis

Sit nostrae seges osculationis.

Ovidius ait:

Cyniphiae segetis citius numerabis aristas,

Altaque quam multis floreat Hybla thymis.

Neque hic tamen consentiunt exemplaria: in quibusdam enim legebatur *arenas*, quod ferri potest, earum namque numerus infinitus prope modum est. Horat.

Te maris & terrae numeroque carentis arenae

Mensorem cohibent, Archyta.

Catull.

Ille pulveris Erythraei, siderumque micantium

Subducat numerum prius.

Malo tamen *aristas*, quoniam res agitur inter pastores. TIT.

74. OLUS METIMUS;] Hinc clarum quam in
M m m 3 ini

- 75 Si venias, Crotale, totus tibi serviet hortus.
 ID. Quamvis ficcus ager languentes excoquat herbas,
 Sume tamen calathos nutanti lacte coactos.
 Vellera tunc dabimus, cum primum tempus apricum
 Surget, & a tepidis fiet tonsura Kalendis.
 80 As. Et nos, quos etiam praetorrida munerat aestas,
 Mille renidenti dabimus tibi cortice Chias,

Ca-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

75. Venias] Venies, iterum V. A. B.
 77. Sume] Ita R. & B. Summo A. P. Summo tamen calathos nutanti V.
 79. Fiet tonsura] Surget tons. R.
 81. Renidenti] Ita P. & Martell. renitenti al. omn. Chias] Tbilas, & v. 83. echinni R.

N O T A E.

initio eclogae hujus *messē* dixerit, nempe Olcarum. BART.

74. NEC BRUMA,] Opponit ei, quod statim dixerat Idas:

Per totum nireus premitur mihi caseus annus.
 TIT.

75. TOTUS TIBI SERVIET HORTUS] Ovid.
 ——— omnis tibi serviet arbor. TIT.

77. SUMO TAMEN CALATHOS] Non hoc ex nihilo dictum accipere oportet, nimius enim aestus ovium ubera exhaurit. Virg.

Cogite oves pueri, si lac praeceperit aestus,
Ut nuper, frustra pressabimus ubera palmis. TIT.
 Scribe, *sume*, offert enim amasiae calathum. Quod responso Astaci arguit. Caeterum *nutans* lac elegantissima rusticitate pingue illud & concretum dicit, quod semper quasi lapsabundum & fluibundum videtur. Eleganter descriptum Ecl. v. v. lxx. Nemef. Ecl. ii. *perfecti calathos cogendi lactis in usus.* In Calathis tale lac ferri consuetum docemur a Servio, quem vide xii. Georgico. Qui idem Calathum Latine quasillum autumat in Eclogas. Calathi coguntur nutanti lacte cum eo ad superficiem usque onerantur & implentur. BART.

77. NUTANTI LACTE] Supra vocavit tremulum eadem mente. TIT.

79. FIET TONSURA KALENDIS.] Intelligo Calendas Martii, tunc enim ver ad aestatem inclinare incipit, quo tempore tonderi pecus commodissimum est, auctore Columella, cujus haec sunt verba: *Tonsurae certum tempus anni per omnes regiones servari non potest, quoniam nec ubique tar-*

de, nec celeriter aestas ingruit, & est modus optimus considerare tempestates, quibus ovis neque frigus, si lanam detraxeris, neque aestum, si nondum detraxeris, sentiat. Varro sic ait: *tonsurae tempus inter aequinoctium vernum, & solstitium, cum sudare inceperunt oves, a quo sudore recens lana tonsu succida appellata est: oves istas tondent circiter ordeaceam messē, in aliis locis ante foenscisa, quidam has in anno bis tondent, ut in Hispania ceteriore, ac semestres faciunt tonsuras.* TIT.

80. ETIAM] Non cedit Idae jactanti aestiva sua dona. BART.

80. MUNERAT] Muneribus ditat atque locupletat. Terentius Heauton. *Munerarier Ancillas primum ad dominas qui affectant riam.* Munero exstat apud Diomedem lib. i. Gramm. Donatum in Editione Secunda, P. Consentium in Arte. Utrumque munero & muneror agnoscit Priscianus lib. viii. BART.

81. MILLE RENITENTI] Ficorum genus gratissimum; de quibus Martialis:

Infanti melimela dato, satuasque mariscas,
Nam mihi quae fuerit pungere, Chia sapit.
 Illius saporem idem Poeta expressit in Xenii:
Chia seni similis Baccho, quam Setia misit,
Ipsa merum secum portat, & ipsa salem.

Non desunt, qui legant *renidenti cortice*, quod mihi tamen non persuadent. TIT. Non persuadent tibi, mi Titi, qui retinent hic libentius *renidenti* quam *renitenti*. Sed persuasissent (puto) si tibi succinuissem ilico, quod ipse nunc (te non dubito applaudente facio) optimae & opportune lectae fici notas, quarum una est, nec

in

Castaneasque nuces totidem, cum sole Novembri
Maturis nucibus virides rumpentur echini.

Id. Num, precor, informis videor tibi? num gravis annis?

85 Decipiorque miser, quoties mollissima tango

Ora manu, primique sequor vestigia floris

Nescius, & gracili digitos lanugine fallo?

As. Fontibus in liquidis quoties me conspicio, ipse

Ad-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

84. *Annis?*] *An num?* V. A. B. *annum* F. *annis* Decipiorque Bart. ex G.

85. *Decipiorque*] *Decrepitusque* R. *Decipior miser?* *o quoties* Bart. ex G.

87. *Gracili*] *Fragili* R. & Gronov.

88. *Conspicor, ipse*] Ita ego. *conspicor ipse*, Adm. P. & Martell. ex MSS. *conspicor esse* R. A. F. *compiscor esse* V. B.

N O T A E.

in postremis

Cocci di pianto, & scoppi delle risa

Significare hinc poetæ voluerunt, tunc laudatissimas esse ficos cum scissa pellicula quasi renidere videantur. At corticem habere renitentem prae se fert duritiam, & immaturitatem ingratam, & lautioribus labris viscosam, odiosamque. MARTELL.

82. CASTANEASQUE NUCES] Quae simpliciter absque adjuncto *Castaneae* quoque nuncupantur. Virg.

Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat. Hac de re adeundus est Macrob. Satur. lib. III. c. XVIII. TIT.

82. SOLE NOVEMBRI] Elegantissima phrasis, & eruditior pene quam pro rustico & pastore. BART.

83. VIRIDES ECHINI.] Hirta cutis castaneorum. Omne hirtum atque pungens *Echinum* vocant veteres. Claudianus libro II. in Eutropium.

Quas figat verubus partes, quae frustra calenti

Mandet aquae, quantoque intem distendat Echino. BART.

83. RUMPENTUR ECHINI.] Quod argumentum est maturitatis Castaneorum. Echinus dicitur spinosus ille calyx, quo Castanea circumdatur. TIT.

84. NUM, PRECOR, INFORMIS] Verbum *precor* *crepiv* quendam sermoni addit. Sic Terentius Eunuchus: *hem; Obsecro, an is est!* Cicero ad Atticum: *Si tibi res, si locus, si institutum placeat, lege quaeso legem, mihi que eam mitte.* Locus

autem videri potest expressus ex Virgilio dicente:

*Non sum adeo informis, nuper me in litore vidi,
Cum placidum ventis staret mare.*

Ita vero interrogat Idas, ut negari velit. TIT.

84. NUM GRAVIS] Annis senior. TIT.

85. DECIPIORQUE MISER,] Plus indignationis & dignitatis pastoralis habet quod in veteri Editione reperio.

— num gravis annis

Decipior miser? o quoties m. BART.

86. PRIMIQUE SEQUOR VESTIGIA FLORIS] Primam lanuginem. Virg.

— & primaevo flore juventae

Exercentur equis.

Rursus:

Tum mihi prima genas vestibat flore juvena.

Lucret.

Tum demum pueris, aevro florente juvenas

Occipit, & molli vestit lanugine malas.

Tibull.

At tu dum primi floret tibi temperis aetas.

Hesiodus Theogonia.

Τὸν γὰρ νῶτον ῥίγην ἀνὴρ ἔχων ἱερὰν δὲ ἡβήην.

Meus Tassius de Lesbino loquens:

A cui non anco la stagione novella

Il bel mento spargea de' primi fiori. TIT.

86. FLORIS] Barbae primae. Vide Animadversiones in Claudianum nostras, ubi huius generis multa notavimus. Notissimi sunt Theocriti & Maronis versus, quos noster hoc loco imitatur. BART.

88. FONTIBUS IN LIQUIDIS] Cur dictum sit in
fon-

Admiror toties. etenim sic flore juventae
 90 Induimus vultus, ut in arbore saepe notavi
 Cereæ sub tenui lucere Cydonia lana.
 Id. Carmina poscit amor, nec fistula cedit amori.
 Sed fugit ecce dies, revocatque crepuscula vesper,
 Hinc tu, Daphni, greges, illinc agat Alphefiboëus.

As.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

90. *Induimus*] *Induimur* Nic. Heinſ. Veriſſime Nam exprimit Nemeſ. Ecl. 1. *nulla tegimur lanugine malas.*
 92. *Cedit*] *Siſtit* amori R.
 94. *Agat*] *Vocat*, & 95. *cratibus obſtr.* R. Ita apud Avienum Perieg. leg. *cantuque ſacra- to Ludunt.* ubi Ed. *cratituque.* mendose.

NOTAE.

fontibus, ſciri poteſt ex eis, quae ad illud Nemeſiani adnotavimus.

Quin etiam fontis ſpeculo me mane notavi:

Porro *liquidis* valet puris ac pellucetibus. Virgilius:

At liquidi fontes, & ſtagna virentia muſco Adſunt. TIT.

Pro eſſe, quod ſane ſupervacaneum, & inſuave eſt, Aio me iis iſtis in exemplaribus tuis, unde tu multas varietates & correptiones eruisti, legiſſe ipſe & vero bene. Tu judicabis: legatur itaque poſthac:

Fontibus in liquidis quoties me conſpicio ipſe.

MARTELL.

90. *INDUIMUS VULTUS*] Nemeſianus:

Quod vidi, nulla tegimur lanugine malas.

Transit autem illico ad ſimile rei explanandae gratia. Sic Martialis:

Celantur ſimili ventura Cydonia lana,

Pollice virgineo quae ſpoliata nitent.

Porro Cydonia mala, quae & cotonea nuncupantur, cerea appellavit a colore quem referunt, quocirca Palladius eadem *fulva* nominavit in e-pigrammate: ſed *lucere* additum eſt ob colorem ſplendicantem, auroque perſimilem, quem referunt cotonea, hinc dixit Virgilius:

Anrea mala decem miſi, cras altera mittam:

nifi ſi de citriis intellexit: certe cotonea auri colorem prae ſe ferre conſtat. TIT.

91. *LANA.*] *Tenera lanugine mala.* Virgil.

Quae cerea hic, *fulva* vocat Palladius lib. XIII.

Cum praeflet cunilis ſe fulva Cydonia pomis.

BART.

92. *CARMINA POSCIT AMOR,*] Cantu gaudet amor, unde natum adagium:

Μουσικὸν ἔπος Ἀλγίων, καὶ τις ἀμύρο· ἢ τὸ ἀγῆ. Nemeſianus inquit:

Cantet, amet quod quiſque, levant & carmina curas.

Sed verius ille apud Maronem:

Nec lachrymis crudelis amor, nec gramina rivis, Nec Cythiſo ſaturantur apes, nec fronde capellae.

Propertius:

Nonnihil aſperſis gaudet Amor lachrymis.

Unde ſuaviſſimus noſter Lyricen:

Io mi paſco di lacrime, tu 'l fai. TIT.

93. *SED FUGIT ECCE DIES,*] Ita ferme Catullus:

Sed moraris, abit dies, prodeas nova nupta.

Vide ad hanc locutionem quae ſcripta reliquit Seneca epiſt. cix. lib. xix. Sumitur hinc autem honeſta digreſſus occaſio; quomodo apud Virgilium:

Majoresque cadunt altis de Montibus umbrae

Nemeſianus ſic:

Sed jam ſol demittit equos de culmine mundi,

Flumineos ſuadens gregibus praebere liquores.

Rurſus alibi:

Sic pueri Donacem toto ſub ſole caneant,

Frigidas e ſylvis donec deſcendere ſuaſit

Hesperus. & ſtabulis paſtos inducere ſtauros.

Diximus in noſtris libris Locor. Controverſ. TIT.

94. *HINC TU, DAPHNI, GREGES,*] Ingen- tem pecudum numerum ſignificat hoc verſu. TIT.

95. *JAM*

95. As. Jam resonant frondes, jam cantibus obstrepit arbos.
I procul, ô Dorida, primumque reclude canalem,
Et sine jam dudum sitientes irriget hortos.

Vix ea finierant, senior cum talia Thyrsis:
Este pares, & ob hoc concordēs vivite, nam vos

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

98. Ob hoc] Ab hoc R. i. e. abhinc. recte.

NOTAE.

95. JAM CANTIBUS OBSTREPIT ARBOS.] No-
bis adventantis descriptio, tunc enim aves ca-
nere incipiunt, cum medio diei aestu intra
frondes tacitae latitare soleant. Virgil.

———— cum frigidus aëra vesper
Temperat, & saltus reficit jam rosida luna,
Litoraque Alcyonem resonant, & acanthida du-
mi.

Sic matutinum tempus descripsit Ovidius Epist.
Ariadnae ad Theseum:

Tempus erat, vitrea quo primum terra pruina
Spargitur, & tellus fronde queruntur aves.

TIT.

95. CANTIBUS OBSTREPIT ARBOS.] Vento sub
crepusculum increbescente. Elegantissime de ar-
borum cantilenis Petronius.

Mollia discordi strepitu virgulta loquuntur.

Ut Manilius.

———— totumque canora.

Voce nemus loquitur.

Longus Pastoralium primo. Καὶ τὴν αἰῶνα συ-
εἰλεν αἰὲς πίτυσιν ἐμπύονας. Virgilius Culice.

BART.

96. PRIMUMQUE RECLUDE CANALEM,] Con-
tra Maro, tametsi figurate id dici videatur:

Claudite jam viros pueri, sat prata biberunt.

Sed hic noster de canali intelligit ad hortum irri-
gandum. Loquitur enim Asiacus, atque ait:

Et sine jamdudum sitientes irriget hortos;
neque vero meridie horti irrigari consueverunt,
sed aut mane aut etiam noctu, ne folis videlicet
fervor humorem absumat, aut quoniam, cum
aqua sit calida, necaret, quae irrigarentur. Haec
autem ipsissima sunt Aristotelis verba in Proble-
matis, ubi cum quaesivisset, cur non meridie,
sed mane noctuque irrigare consueverint subdit:
Πότερον ἢ αὐτὸ ὅτι ἀπὸ ἀναλώσεως ἢ ὅτι τὰν ἡ θερμοὶ
τὸ ὕδωρ ἀφαιροῦσι τὰ κρύδοντα. TIT.

99. ESTE PARES,] Non aliter fere Palaemon

apud Virgilium:

Et vitula tu dignus, & hic, & quisquis amo-
res

Aut metuit dulces, aut experietur amarus.

Ovid.

Disca triplex causa est, at vos ignoretis divae:

Res ex arbitrio non dirimenda meo:

Ite pares a me.

Homerus:

Μηκέτι πάθῃ φίλων πολεμίζῃς, μηδὲ μάχισθαι,
Ἀμφοτέρω γὰρ σφῶϊ φίλῃ φιληγερέτα ζῆς
Ἄμφω δ' αἰχμητά. TIT.

99. CONCORDES VIVITE:] Ob aequalitatem,
ac similitudinem, quae inter vos intercedit, ea
etenim amicitiam conciliare solet, ut multis in
locis docet Aristoteles: Plutarchus in commen-
tario, cui titulus. Quomodo amicum ab adula-
tore dignoscere valeamus, hos affert senarios ex
Poëta nescio quo:

Γέρον γίγνην γλῶτταν ἰδίῳ ἔχῃ,
Πᾶς παιδί, γυναῖκι αὐτοσχερῇ γυνί,
Νοσῶν τ' αἰὲς ἰοταιῶντι, καὶ δυναστεύῃ
Λιφθεῖς, ἐπ' αἰὲς ἐπὶ τῷ περὶ ῥῆμα.

Sed & Theognis inquit:

Πάντες γὰρ τιμῶντι ὁμῶς, ἴσοι, εἴτε κατ' αὐτὸν
Ἔικυσιν χάρις, εἴτε παλαιότεροι.

Ovid.

Par aetas, par forma fuit, primasque magistris
Accipere artes, elementa aetatis ab iisdem:
Hinc amor amorum teigit rude pectus.

Cornelius Gallus, nisi mentitur titulus:

Sum grandaevus ego, nec tu minus alba capillis,
Par aetas animos conciliare solet.

Plura nos de hac re contraximus in Commenta-
riis ad Senecam de Beneficiis, quos propediem
in lucem dabimus. Quatuor autem colligit Thyrsis,
quorum omnium superius meminerat poë-
ta:

N n n

100 Et decor, & cantus, & amor fociavit, & aetas.

N O T A E.

ta : *Et decor*, inquit, ad pulchritudinem ipsam referens, de qua superius, *Formosus uterque*. & *cantus*, quod peritiam canendi tantum respicit: nam de Voce dixerat: *sed impar Voce sonans*, & *amor*, uterque enim Crocalem deperibat: & *aetas*, quoniam uterque puer, inquit enim

Idaëam Crocalem puer Asiacus, & puer Idas,
Idas lanigeri dominus gregis, Asiacus horti
Dilexere diu. TIT.

100. ET DECOR, ET CANTUS,] Theocritus. Bucoliast.

Ἄμφω τῶν ἡτῶν πύρρονταί χῳ, ἄμφω ἀνάβω.

Ἄμφω συρίζον διδάμηρον, ἄμφω ἀΐδον. &c.

BART.

Ex ista quidem tu scriptura versu sup. 3. nec impar voce sonans, Titi. sensum vulgus, quantum

pote sit, suavem, sed palatui meo nondum sapit. Nam conceptio illiusmodi poeta digno sat digna non videtur: quorsum enim pastores cantus decertantes invicem, impares voce fingere? Melius Nemefianus qui in simili certamine congruenter:

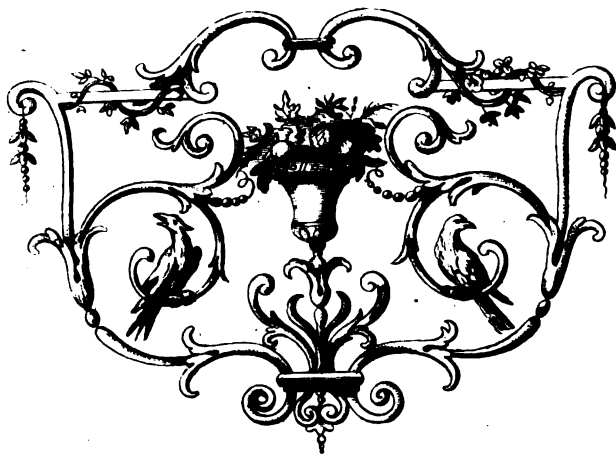
Ambo aëro cantuque pares, nec dispare forma.
 Melius utriusque magister optimus Virgilius:

Et cantare pares, & respondere parati.

Quid? quod sibi ipse Calphurnius contradiceret, qui nunc jam in calce hujus Eidylli eosdem hosce pastores aequales cantu pronunciat, inquit enim:

Es decor, & cantus, & amor sociavit, & aetas.

MARTELL.

ECLOGA III.

EXORATIO.

IOLAS, LYCIDAS:

NUmquid in hac, Lycida, vidisti forte juvenecam
Vallē meam? solet illa tuis occurrere tauris.

Et

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

EXORATIO.] Sic P. & Ed. Juntae. rectius deest in al. omn.

IOLAS] JOLLAS semper R.

NOTAE.

ECLOGA III.] Continet haec ecloga exoratio-
nem, five potius promissionem exorandi puē-
lam amatam, quocirca ejus epigraphē in libris
Florentiae impressis est *Exoratio*. TIT.

1. NUMQUID IN HAC,] *Res moram* Eclogam
hanc vocat vir summus. At nos, quod illi rus
est, suam pastori urbanitatem putamus. Affe-

ctasse summam simplicitatem in pastoriciis collo-
quiis Calpurnium, exinde nobis vel maxime cla-
rum, quod cum unus aliquis ad vatrandum pro-
ducitur, optimi sint versus & digni quovis felici-
ssimo poeta: at, cum colloquuntur, tum rustici-
tatem sponte induunt. Sed incomparabile Sca-
ligeri ingenium ex sua felicitate omnes omnium

Nnn 2

Poë.

Et jam paene duas, dum quaeritur, eximit horas:
Nec tamen apparet. duris ego perdita ruscis

5 Jam dudum, nullis dubitavi crura rubetis
Scindere, nec quidquam post tantum sanguinis egi.
Lyc. Non satis attendi: neque enim vacat. uror, Iola,

Uror,

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T . I I .

4. Leg. *Nec tamen apparet duris ebo* (i. e. *heu!*) *perdita ruscis. Jamdudum nullis*, &c. Virg. Ecl. VIII. *viridi precumbit bucula in ulva Perdita*, &c.

5. *Jamdudum nullis*] Sic R. P. & nullis V. A. B. F. Bart.

N O T A E.

Poëtarum versus aestimare velle, injurium est. Non nego Scaligerum meliorem Poëtam Calpurnio; Calpurnium tamen malum non concedo. BART.

3. TUIS OCCURRERE TAURIS.] Virgilius eodem sensu dixit:

Occursare capro, cornu feris ille, caveo. TIT.

3. EXIMIT HORAS:] Par phrasis illo Horatii.

partem solido demere de die.

eximit est consumit. Virgil.

Postquam exempta fames epulis.

Lucretius lib. III.

Mors eximit im.

Sic Cicero Philipp. v. *Horam eximere ullam in tali cive liberando sine scelere non possumus.* Pari phrasi *eximere actionem* dixit Ulpianus, cum per procrastinationem effectum est, ut jam lege agi non possit L. XXVI. *Ex quibus causis majores*, &c. BART.

4. DURIS PERDITA RUSCIS] *Ruscus* frutex est acuminatorum foliorum & durorum, unde a Graecis *ῥυσκισιν*, dictus est. Virgilius *horridum* appellasse viderur per subauditum intellectum eo versu:

Horridior rusco, projecta vilior alga.

Battus apud Theocritum vitulam quaerens in spinam incidit, quae ipsius calcaneo haesit:

Θάσσει μ' ἡ Κορύδα, ποτὶ τῷ Διότῳ, ἢ γὰρ ἀκαθὰ

Ἄρμῳ μ' ὅδ' ἐπαύει ὑπὸ τῷ σφυγμῷ

& reliqua. Cui respondet Corydon

Εἰς ῥέειν ἔχ' ἔρπει, καὶ ἀνάπῃ ἔρχο Βάττε,

Ἐν γὰρ ὅρει ἰάμοι τε καὶ ἀσάλαθοι κομῶνται.

Propertius:

Retalis hirsutis brachia secta rubis. TIT.

5. JAM DUDUM, NULLIS] Melior scriptura in veteribus Editis. *Jamdudum* & nullis. non enim ante hanc juvencae acquisitionem laesa sibi cru-

ra fuisse, dicit. BART.

5. CRURA RUBETIS] Rubetum dicitur locus rubis confusus, a rubo, sicut quercetum, lauretum, myrtetum, atque his similia a suis quaeque arboribus, *dubitavi* autem *rumpere* pro rupi, sicut infra:

— nec medios dubitasti rumpere can-

tus;

id est rupisti. TIT.

6. POST TANTUM SANGUINIS] Sic Venus apud

Bionem.

Δυσπαθρά πλοκαμίδας αἰνὰ δρυμὲς ἀλάληται,

Πειθαλία, ἠπλικυες, ἀσάδαλοι, αἱ δὲ βάτοι ἰπ

Ἐρχομένην τέτραν, καὶ ἱερὸν ὤμα δρίπονται.

BART.

7. SATIS] Eleganter ita pro bene usurpatur haec vox. Cor. Celsus lib. VI. c. IV. *id autem quod subinde raditur, illini atramento scriptorio satis est.* H. e. Bonum. Victor Uticensis l. I. de Perseo. Vandal. *quorum numerum satis comprehendere impossibile est.* de libris B. August. Tribul. l. II.

Tunc tibi, Iena, precor diras, satis anxia vivas.

Moverit e votis pars quotacunque deos.

Ad quos versus consulo Verisimilia doctissimi Fruterii lib. III. c. IX. & nostra ad Claudianum. Optatus Afer lib. I. *haereticos a domo veritatis satis extorres.* Sic Rufinus in Hist. Eccl. Appendice, Hieronymus in Vita Joannis Monachi: Alcuinus Flaccus in principio Artis Grammaticae. Sidonius, Appulejus, Capitolinus. hic in Marco, iste lib. VI. ille Narbone. BART.

7. NEQUE ENIM VACAT.] Recte causam subjungit Lycidas, ne amici curam penitus deposuisse videatur. TIT. Cum rustica quadam indignatione hoc effert, unde vers. XXIII. Phyllide contentum se Iolas non sine exprobratione mement. BART.

8. Uror,

Uror, & immodice: Lycidan ingrata reliquit
 Phyllis, amatque novum post tot mea munera Mopsum.
 10 IOL. Mobilior ventis ô foemina. sic tua Phyllis?
 Quae sibi (nam memini) si quando solus abesses,
 Mella etiam sine te jurabat amara videri.
 LYC. Altius ista querar, si quando vacabis Iola.
 Has pete nunc falices, & laevas flecte sub ulmos:

Nam

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

8. Et immodice: Lyc.] Immodice Lyc. ingrata Bart.
 9. Munera] Vulnera R. non male.
 13. Vacabis] Vacabis B. Ed. si forte vacabit R.
 14. Laevas] Levas, i. laeves, R.

NOTAE.

8. UROR, ET IMMODICE.] Quamquam amantes uri dicantur, unde amoris faces tribuuntur; hic tamen verbum *uri* accipio pro Zelotypia tangi, quomodo eo usus fuit Terentius Eunuchus, ibi:
Numquid hic vides, quod te urit?
 cur ita credam, facit, quod statim sequitur:

——— Lycidan ingrata reliquit

Phyllis:

& reliqua, nec non illud alterum:

Haec ego cum vidi, fateor, sic intus arsi;
Ut nihil ulterius tulerim. TIT.

8. ET IMMODICE.] Non satis belle recentiores post hoc verbum solidae distinctionis notam infererunt. Nam immodice ingratam ait sibi Phyllidem, quae sane amplius esse non poterat grata cum post tot accepta munera in conspectu hujus alium amplectitur. BART.

9. NOVUM POST TOT MEA MUNERA.] Infelix fatum hujus nominis, nam alius quispiam Mopsum male etiam audit apud Maronem:

Mopso Nyssa datur; quid non speremus amantes.
 sunt qui legant *vulnera uris* & munera, non ita bono sensu, quocirca non discedo a vulgata scriptura. TIT.

10. MOBILIOR VENTIS Ô FOEMINA.] Mulierum inconstantiam notat, eamque ventis comparat Horatii exemplo, cujus haec sunt verba:

——— *heu quoties fidem,*
Mutatoque deos flebit, & aspera
Nigris aequora ventis
Emirabitur insolens.

Absolute Virgilius, & absque metaphora

——— *Varium, & mutabile semper*
Foemina. TIT.

Q. Cicero in epigrammate pariter *leviorem vento foeminam* dicit.

Crede ratem ventis, animum ne crede puellis,

Namque est foeminea tutior unda fide.

Propertius:

Non sic incerto mutantur flamine Syrtes,

Nec folia hiberno tam tumefacta Noto;

Quam cito foeminea non constat foedus in ira,

Sive ea caussa gravis, sive ea caussa levis.

Sed quid opus pluribus, mulierem quid verius dicas quam mulierem? ait Rhetor vetus apud Rutilium Lupum. Hoc est, *κοινὸν ἀνθρώποις κακόν*. secundum Euripidem in Andromacha, itemque *φύτῳ ἀθλιώτατον*. ut idem ait in Medea. Vide Stobaei Sermonem cxxi. BART.

11. SOLUS ABESSES.] Ut omnes alii adessent, tui unius absentiam moleste ferre consuevit. TIT. Etiam nobis omnibus de juventute montana praesentibus, solo te absente. BART.

12. MELLA ETIAM SINE TE.] Eodem ferme pacto dixit Nemefianus:

Te sine, vae misero mihi lilia nigra videntur,
Pallentesque rosae, nec dulce rubens hyacinthus,
Nullos nec myrtus, nec laurus spirat odores;
At tu si venias:

& reliqua. TIT.

13. ALTUS ISTA QUERAR.] A longiore capite querelas arcessens: vel efficacius, expressius, & magis ex animo. TIT.

13. SI QUANDO VOCABIS.] Legendum: *vacabis*. TIT.

14. ET LAEVAS FLECTE SUB ULMOS:] Demonstratio loci. Sic Martialis:

Nnn 3

Quae

- 15 Nam cum prata calent, illic requiescere noster
Taurus amat, gelidaque jacet spatatus in umbra,
Et matutinas revocat palearibus herbas.
IOL. Non equidem, Lycida, quamvis contemptus abibo.
Tityre, quas dixit solus pete solus, & illinc,

Si

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

18. *Contemptus*] Forte, *consensus*.19. *Dixit*] *Dixi* R. *Solus*] Ita V. A. B. F. *laetus* R. P. *laevus* Bart. *salices* B.

N O T A E.

*Quaeris iter? dicam: vicinum Castora canae**Transibis Vestae, virginemque demum:*

& reliqua. Ridicula est loci cujusdam demonstratio apud Plautum. TIT.

16. TAURUS AMAT,] Φιλᾷ, solet, vel facere delectatur exemplo Graecorum. Plato: οἷα δὲ ἐν πολίμῳ φιλεῖ. Rurfus: καὶ τῷ οὐκ ἐν ἀγῶνι ποιεῖν, μάγαν φιλεῖ εἰς τὴν αἰσθησὶν μεταβολὴν ἀνταποδιδόναι. Dionysius Halicarnassensis: οἷα δὲ φιλεῖ παρὰ τὴν ἐργασίαν ποιεῖν. Horat.

*Qua Pinus ingens, albaque populus**Umbra hospitalem consociare amant**Ramis.*

Rurfus:

*Aurum per medios ire satellites,
Et perumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo.*

Item alibi:

*Quid quod libelli Stoici inter sericos
Facere pulvillos amant*Sallust. *Terrebat eum clamore, vultu, saepe impetu, atque aliis omnibus, quae ira fieri amat.* Rurfus: *Sed ubi illa formido mentibus decessit, scilicet ea, quae secundae res amant, lascivia, atque superbia incescere: vel amat requiescere, id est libenter requiescit.* TIT.16. GELIDAQUE JACET] Virgilius *frigidam* vocavit eodem consilio:*Frigida vix coelo noctis decesserat umbra.**Spatatus* autem: hoc est, postquam spatatus est. TIT.17. ET MATUTINAS REVOCAT PALEARIBUS HERBAS.] Πειθεστικῶς pro ruminat. Est allusum ad Graecum verbum *μενυκάειν*, sive *μενυκαῖν*, cum nihil aliud sit ruminatio, quam cibi ex ventriculo in os attractio. Recte autem addit*gelidaque jacet spatatus in umbra.*

liquidem animalia cum ruminant, ut plurimum jacere confueverunt, auctore Plinio, qui porro ex Aristotele sumpsit libr. ix. de Historia animalium. Virgilius simpliciter dixit:

*Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,**Illice sub nigra pallentes ruminat herbas.*

Ad quem locum sic scriptum reliquit Servius:

*Revomit, & denno consumit: ruminatio autem dicta est a ruma eminenti gutturis parte, per quam**demissus cibus a certis revocatur animalibus.* Quibus verbis tueri possumus hunc Calpurnii locum a censura Julii Caesaris Scaligeri in Hypercritico: nam per palearia sumemus hic rumam ipsam, ut sic verbum *revocare* optime sensui quadret: quocirca videat Scaliger, quid sibi illic voluerit: nam certe Calpurnii consilium bellissime procedit, si versus recte intelligantur. conferunt huic loco percipiendo, quae scripta leguntur apud Plinium lib. x. ubi de himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis avibus loquitur. Ait enim: *Huc omnia inexplabile animal (onocrotalum accipe) congerit, mira ut sit capacitas: mox perfecta rapina, sensim inde in os reddita, in verum alvum ruminantis modo refert.* TIT. Omissum est a vel ab. ruminantem taurum describit. Scaligeri divino ingenio rusticum sermonem opponimus, cui satis est vel extrema *palearia* nominare, ut inde intelligat pectus, vel loca quae sub palearibus, unde herbas mane comesas revocat atque ruminat bovinum genus. BART.19. TITYRE.] Ἀποστροφὴ ad eum, qui in proximo aderat. *Tō solus* aliqui legunt *laetus* ex antiquis exemplaribus: Indico, non determino. TIT.19. PETE LAETUS] Omnino *laevus* fac rescribas. Nam ad laevum latus amandabat Tityrum ut vers. xiv.*Laevus flecte sub ulmos.* BART.

21. SED

- 20 Si tamen invenies, deprensam verbere multo
Huc age. sed fractum referas hastile memento.
Nunc age, dic, Lycida, quae vos tam magna tulere
Jurgia? quis vestro deus intervenit amori?
Lyc. Phyllide contentus, (solus tu testis Iola es)

Cal-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

23. Jamdudum conjeci: *quis vestros Deus intervertit amores, vel, quis vestro dolus intervenit amori.* Cum postea vidi ex MSS. citare Tit. *vestrum dem intervertit amorem.*
24. *Solus tu*] Leg. *tu solus* ex R. V. A. B.

N O T A E.

21. SED FRACTUM REFERAS HASTILE MEMENTO] *Hastam*, in cuius extremitate aculeus affixus est ad armenta agenda excitandaque; Tibullus vocavit *stimulum*:

Aut stimulo tardos increpasse boves.

Theocritus: *λαγωόλοι.*

Εἰς' ᾧ μοι ποικίλοι τὸ λαγωόλοι· ὥς τε παῖδες
TIT.

21. FRACTUM REFERAS HASTILE] *Hastile fractum* vice pedi erat pastori. idque tradit Tityro, ut illo vaccam agat, monetque, suum sibi saluum pedum referat. BART.

22. TAM MAGNA TULERE JURGIA?] Distulerunt, disturbaverunt: per apharesim, ut *sonnere* pro *contemnere*. TIT. Hoc est, abstulere atque distulere. Cassius Papymentis

— si quis petis ardua, sudor

Plurimus hunc tollit —

Et si eo loco potest aliter capi. Petronius:

Qui pelago credit magno se foenore tollit:

Virgil

— Eridanus, camposque per omnes

Cum stabulis armenta tulit —

Ad Petronii versum exponendum illud Lucretianum, quod docti frustra immutant lib. VI:

Quod Solis vapor aetatem non posse videtur

Efficere, usque adeo tollens fervore corusco:

Sed *auferre* quoque eleganter usurpant in hunc Galpurnii sensum Poetae. Corn. Severus.

— sed enim abstulit omnes

Tamquam sola fores rapti Ciceronis imago.

Virgil. III. Aen.

— nox humida coelam

Abstulit. —

Idem.

Ue vidi, ut petii, ut me malus abstulit error.

BART.

23. DEUS] *Fortuna.* Horatius.

— te tuos

Præbente divos.

Idem.

Non tibi sunt integra lintea.

Non Dii. —

vel *Daemon* malivolis, *maledeus*. Seneca: Thyeste.

Quis maledicorum Tantalo vivas domos

Ostendis iterum —

Scaevum infestumque numen. *Intervenit*, hoc est, adversatus est, ut disiungeret irrepset. Alioqui *εὐὸ δαίμονι* contraria phrasi *propitio* Deo dicebant, cum quid prosperi ominabantur. Theocritus *Pharmac.*

Ὡς τῦτοι τ' κατὰ ἰγὰ εὐὸ δαίμονι τάχα.

Quo loco acutius quam verius eruditissimus Heinsius. apud Sophoclem.

Εὐὸ δαίμονι πᾶς ἄνθρωπος καὶ γὰρ καὶ ἰδύει.

Quae alibi plenius notavimus. *Laeva Nomina* vocabantur dii huiusmodi scaevi atque nocentes. Arnob. lib. VII. *κακοὶ δαίμονες* Graecis, ut apud Arrian. lib. I. ca. XXII. Epicteti, quos duos notavit Briffonius. *Scaeva* Appulejus. *Interventor* pro impediante seu intercedente similiter dicitur ab Ulpian. l. VI. de *Obseq. parentibus & patron. praestandis*. BART.

23. DEUS INTERVENIT AMORI?] Scripturam, quam alicubi reperi, non damno:

— quis vestrum Deus intervertit amorem? TIT.

24. PHYLLIDE CONTENTUS,] Dicit se una Phyllide semper contentum vixisse spreta Calyricae, quo nomine apud eas, quas amant, plurimum se gloriari, idque ipsis identidem commemorare solent amatores. Propert.

Mi.

- 25 Callirhoën spreui, quamvis cum dote rogaret.
 En sibi cum Mopso calamos intexere cera
 Incipit, & puero comitata sub ilice cantat.
 Hoc ego cum vidi, (fateor) sic intimus arsi,
 Ut nihil ulterius tulerim. nam protinus ambas

Di-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

25. *Callirhoën*] *Calyricen* V. A. B. F. *Calliricen*. G.
 26. *Cera*] *Caerae* V. A. B.
 28. *Intimus*] *Imitus* Bart. ex G.
 29. *Ambas*] *Amba*, Vigil. Inepte. Marcus Evang. c. 14. ὁ δ' Ἀρχιερεὺς διαρρήξας τὰς χιτῶ-
 νας αὐτοῦ, λέγει, &c. *dissecans tunicas suas*, &c.

NOTAE.

*Mi neque amare aliam, neque ab hac discedere
 fas est;*

Cynthia prima fuit; Cynthia finis erit. TIT.

25. CALLIRHOEN] Vetus Editio, quae solet
 bonae alioque esse fidei, Calliricen somniat, nec
 quid nec quare. BART.

25. QUAMVIS CUM DOTE ROGARET.] Pertinet
 hoc ad Lycidae constantiam ostendendam,
 atque amoris pariter abundantiam indicandam.
 Virg.

Teque sibi genexum Thetis amat omnibus undis.
 TIT.

Munera quamvis offerret: qualia sc. Dorco apud
 suavissimum Longum. δῶκεν ποδά τε καὶ μεγάλα
 αἶς βυκόλῳ ἀπηνυκτικῶ, ζεύγῳ βαῶν ἀσπιδίων,
 σελήν τῆς μελίσσας, φύλα μέλειον πεντήκοιτα,
 δέσμα τῶν τεμνῶν ὑπὸ δέματι, μόχοι αἰὲ πᾶν ἔτῳ
 μηκέτι γάλακτι δόρυον. BART.

26. CALAMOS INTEXERE CERA INCIPIT,] Calamos
 cera tanquam glutine jungere atque con-
 nectere. Virgil.

*Pan primus calamos cera conjungere plures
 Instituit.*

Alibi:

_____ aut numquam tibi fistula cera
Juncta fuit? TIT.

27. COMITATA SUB ILICE CANTAT.] Παθη-
 κός. Virgil.

_____ fido comitatus Achate. TIT.

28. INTIMUS ARSI,] Ira percitus fui, est enim
 ira aestus circa cor, qui praecipue amantibus
 etiam levissimis de causis accidere solet, ac tunc
 praefertim, cum sibi in amore non responderi
 sentiunt: existimant enim tunc se contemni, &
 pro nihilo duci, velut diserte tradit Aristoteles

in Rhetoricis: itaque cum amore Virgilius iram
 conjunxit:

_____ rursusque resurgens

Saevis amor, magnoque irarum fluctuat aestu.

Possumus id etiam referre ad invidentiam, quam
 rivalis Mopsus in Lycida excitabat. Nam zelo-
 typia est quasi quaedam invidentia, quae in a-
 mantibus facile commoveri solet. Horat.

Cum tu Lydia Thelephi

Cervicem roseam, cerea Thelephi

Laudas brachia, vae meum

Fervens difficili bile tumet jecur. TIT.

Proba lectio

_____ intimus ita exarsit.

Sed vetus Germanica Editio disertis litteris agnos-
 cit: *imitus*. Quod cur rejiculum videri nobis
 debeat, ego non comminiscor. *Imitus* probam
 vocem & dignam quovis Latinissimo scriptore
 Agellio dudum restituit doctissimus Lipsius Ele-
 ctorum libro II. cap. xii. Macrobio Joannes Isa-
 cius libr. v. Saturnal. cap. xvii. Utitur ea Arno-
 bius, & Appulejus libr. ix. Metamorphos. Quin
 ignorantia & Barbaries scriptorum librorum
 aut Chalcographorum posteriorum hinc eam
 exturbaverit, fidejuben- te veteri Editione, non
 dubito. BART.

29. ULTERIUS TULERIM.] Ut nihil ulterius
 ferre possim. Alioquin *ultimum* pro infelicissimo
 usurpat versu xci.

_____ Lycidas habet ultima rerum.

Ita Appulejus libro primo, in quadam avia &
 laciniosa convalli a vastissimis latronibus obsessus,
 atque omnibus privatus tandem evado, & utpote
 ultime affectus, ad quamdam cauponam diverto. I-
 dem libro septimo, altero die tormentis vexatum
 pluc-

- 30 Diduxi tunicas, & pectora nuda cecidi.
 Alcippen irata petit, dixitque, relicto
 Improbe te Lycida, Mopsum tua Phyllis amabit.
 Nunc penes Alcippen manet, ac ne forte vagetur
 Ah vereor. nec tam nobis ego Phyllida reddi

Exo-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

30. *Diduxi*] *Deduxi* R. V. A. B. F. *Cecidi*] *Rescidi* V. A. B. F.
 33. *Manet*] *Movet* R. *Ac ne*] *At ne* Bart.
 34. *Ab*] *Ha* hic & inf. B.

NOTAE.

pluribus, & pene ad ultimam mortem excarnificatum. Quae si perpendissent doctissimi Gulielmus & Stewechius, alium ejusdem scriptoris locum qui est libro tertio, *tunc ultima non cessas subinde lectorum juvenum capillamenta surripere*, non tam facile immutatum venissent. Nam *ultima* ibi, ultimo supplicio digna, dicitur faemina; vel vilissima, atque infelicissima, quomodo *postremi* atque *extremi*, nec non *novissimi* vocabulis eum Afrum abusum docebit propediem curiosus noster index usque ad fatiem. *Tulerim*, est ferre possim. BART.

29. AMBAS DIDUXI TUNICAS,] Interiorum & exteriorem: de exteriore nil opus testes producere: de interiore sic est apud Propertium:

Interdum tunica duxit aperta moram.

Ibidem paulo post:

Quod si pertendens animo vestita cubaris;

Scissa meas vestes experire manus.

Idem generatim:

Nec tibi perjuro scindam de corpore vestes. TIT. Interulam atque pastorum tunicam. Pectora autem nuda usque ad inflammationem atque ulcera in luctu caedebant veteres, ut Cleopatra apud Plutarchum in Antonio. De eo more pleni omnium scriptorum libri. Qu. Smyrnaeus.

— — — — — αἰδ' ἀλεγενῆς

Ἐκ κεφαλῆς τίλλοντο κόμην, καὶ ἐνθ' ἡ χεὶρ

Θερσόμεναι γυμνάσκειν — — —

Sedulius lib. II. Paschalis Carminis.

*Haec laceros crines nudato vertice rumpit,
 Illa genas secuit, nudum ferit altera pugnus
 Pectus — — —*

in Historia infanticidii. Matth. II.

Sed nihil attinet plura congerere. Porro amicus noster quasi alter ego Victor Vigilius ignavum nimis arbitrabatur in tanta animi perturba-

tione, quam conspecto amicae facinore inciderrat pastor, ambas eum diduxisse otioso more tunicas. Legebat igitur, *ambas*, ut *manus* subintelligatur, dicatque ambabus se manibus vestem dirupisse a pectore. Quod nobis, salvo amicitiae jure, non placuerit tamen. Etenim & hoc simplicitatis est in summo dolore parcere vestimentis, ut rapiendae apud Ovidium Proserpinae tanta puerilibus adfuit annis simplicitas ut virgineum dolorem auxerint effusi gremio flores. Sed penitius Calpurn. intuenti videtur non de suo planctu sed de verberibus loqui potius, quibus ipse rusticus Phyllida mulcaverat, & id verum est, ut tot illa verba compendifacere potuissem. Vide ad ver. 37. Puellas duabus tunicis amictas fuisse docet Aristenact. lib. I. Epist. VII. BART.

31. DIXITQUE RELICTO] Distinctio vitiosa in hunc potissimum modum refarcienda est.

— — — — — dixitque, relicto

Improbe, te, Lycida, Mopsum tua Phyllis amabis.

& dixit: relicto te, improbe Lycida Mopsum quondam tua Phyllis amabit. Nullis aliis hic opus ambagibus. BART.

32. IMPROBE TE LYCIDA.] Virg.

Improbis ille puer. TIT.

33. AC NE FORTE VAGETUR] Melius legas, *At ne forte vagetur.* BART.

34. EGO PHYLLIDA REDDI] Reconciliari, placari. Catullus dixit *restituere*.

Nam sanctae Veneri, Cupidinique

Vovit, si sibi restitutus essem,

& epigrammate ad Lesbiam:

Quod te restituis Lesbiam mi cupido.

Restituas cupido, atque insperanti ipsa refero te. TIT.

O o o

35. Morso

- 35 Exopto, quam, quod Mopso jurgetur anhelō.
 IOL. A te coeperunt tua jurgia: tu prior illi
 Viſtas tende manus. decet indulgere puellae,
 Vel cum prima nocet. ſi quid mandare juvabit,
 Sedulus iratae contingam nuntius aures.

Lyc.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

35. *Jurgetur, anhelō* Bart. & T. *anbelo*, inquit, & ſuſpiro quod Mopſo *jurgetur*. Infulſe. *jurgetur anbelo* R. V. A. B. F. P. ſupple *exopto, quod* (pro, ut) *jurgetur anbelo* Mopſo: quia (ut infra ait) *torrida Mopſi Vox, & canſus iners, & acerbæ ſtridor avenae*.
 37. *Viſtas*] *Vinctas* V. A. B. F. & Bart. ex T. *junctas* Mod.
 38. *Puellae*] *Puellis* Bart. ex Germ.
 39. *Nocet*] *Nocent* R. V. A. B. & Bart. ex G.

NOTAE.

35. MOPSO JURGETUR ANHELO.] (ſuſpirioſo, ſpiritus, anguſtia, & difficultate laboranti, ἀνδρα-
 νιζῶ, ἰελοεινῶ. Virg.

Ora ſorent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

TIT.

35. ANHELO.] Gemo atque ſuſpiro, anheloque. Id quod interpretis ineptiſſimi gratia appingendum fuit, qui cum nomen hic non verbum caperet, monſtroſiſſimas in ſpecies ſe vertit atque prodigia mera protulit. Id quod notavit & doctiſſimus antea Modius. Inſcitiffime autem *jurgetur* pro *jungetur* hoc verſu correctores ediderunt: Tigurina enim Editio quam ad Eclog. primam laudavi, *jungetur* diſerte habet. Scitiſſime amantiſ affectus exprimitur, qui non tam dolet ſibi eripique amat, quam alteri tradi, id vero inanit. BART.

36. A TE COEPERUNT TUA JURGIA:] Dixerrat enim Lycidas.

———— Nam protinus ambas

Deduxi tunicas, & peſſora nuda reſcidi. TIT.

37. VICTAS TENDE MANUS.] Captivorum more. Virg.

———— manus interea juvenem poſt terga
 revinctum,
 vel junctas, ut exprimat ſupplicantium habitum. Virg.

———— duplices tendens ad ſidera palmas.

TIT.

Male iidem Correctores *viſtas* heic repoſuerunt, cum *vinctas* eadem Editio optimo jure praeſerat. nec magis bene congruit Modianum *junctas*, etſi id ſuos habeat auctoreis. Sed diſputatione

non eſt opus, ſi quis cogitat verberaſſe Lycidam Phyllidem, quod ingerit verſu LXX.

*Quod ſi dura times etiamnunc verbera, Phylli,
 Tradimus ecce manus, licet illae & vimine torſo
 Scilicet & lenta poſt tergum vite domentur.*

Simulque hanc ſibi ipſum poenam ibidem indicare. quam & poſt verberatam amicam Ovidius libr. 1. Amorum Elegia VII. in ſuum caput vo-

*Adde manus in vincla meas, mervero catenas,
 Dum furor omnis abeſt, ſi quis amicus ades.*

BART.

37. DECET INDULGERE PUELLAE,] Vetuſ editio litteris Germanicis impreſſa habet

———— decet indulgere puellis,

Vel cum prima nocent ———

Quam puriſſimam Calpurnii ſcriptionem eſſe ſacramento contendam quingenario. Eitque Graeciſmus *prima nocent* pro primo, quod adnotavit poni ſolitum Junius Philargyrus in verſu 21. quarti Georgici. quo Catone decet nos eſſe contentos. Vide Notas ad Gratii Cynegeticon verſu vigefimo quinto qui idem ſic locutus. BART.

39. VEL CUM PRIMA NOCET.] Etiamſi rixarum origo ab ipſa incipiat, par eſt aliquid de ſuo jure puellae concedere, & cum vel prior diſſidii cauſas praebuerit, ei tamen indulgere amantes aequum eſt. Tibull.

*Blanditiis vult eſſe locum Venus ipſa, querelis
 Supplicibus miſeris ſlentibus illa ſavet.* TIT.

39. CONTINGAM NUNTIIUS] Quod dici ſolet *aures contigit rumor*, vel *Fama*, ruſtico more corrupt ad ſe. BART.

40. Quo

- 40 LYC. Jam dudum meditor, quo Phyllida carmine placem:
 Forsitan audito poterit mitescere cantu:
 Et solet illa meas ad sidera ferre Camoenas.
 IOL. Dic age, nam cerasi tua cortice verba notabo,
 Et decisa feram rutilanti carmina libro.
- 45 LYC. Has tibi, Phylli, preces jam pallidus, hos tibi cantus
 Dat Lycidas, quos nocte miser modulatur acerba,
 Dum flet, & excusso dispergit lumina somno.

Non

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

43. *Cerasi*] *Ceras* R. Vide Nemes. Ecl. i. 28. &c.
 46. *Modulatur*] *Modulatus* Bart. Ed. *Acerba*] *Amara* MS. Tit.
 47. *Dispergit*] *Dispargis* B.

NOTAE.

40. QUO PHYLLIDA CARMINE PLACEM:] Tametsi non prece, aut carminibus, sed auro placari puellas vere dixerit Tibullus:

*Ad dominam faciles aditus per carmina quaero,
 Ite procul Musae, si nihil ista juvant.*

sed de Urbanis avaris loquebatur ille, nam agrestes, & rura colentes carminibus capiuntur. TIT.

41. POTERIT MITESCERE] Hoc est: mitescet. Nam hoc modo *το ποτε* usurpant per saepe scriptores. de quo vide doctissimi Gul. Canteri Novar. lectio. l. II. c. II. BART.

43. CERASI TUA CORTICE VERBA NOTABO,] Vide quae adnotavimus ad illud Nemesiani:

Accipe quae super haec cerasus, quam cernis ad amnem,

Continet inciso servans mea carmina libro.
 Sic etiam hic noster:

*Aspicias, ut virides etiam nunc litera rimas
 Servet? & arenis nondum se laxet hiatu?*

Rurfus:

Et cantus viridante licet mihi condere libro:

hic dixit rutilanti a colore corticis illius arboris. TIT.

44. DECISA] Quasi descripta, rustico mox scalpello decisa. BART.

45. JAM PALLIDUS,] Macie confectus. Ovid.
Fugerat ore color, maciesque obdormerat artus.

Propertius:

Perditus in quadam tardis pallescere curis. TIT.

Ob amorem videlicet infelicem. Sappho.

————— *χλωρότερον δ' ποίειας*
Ἐμπί. πικρῶν δ' ὀλίγου διῶρα
Φαίρουσιν ἄνους.

Nemesianus.

Pallidior buxo violacaeque simillimus erro.

Thapso pallidiorem dicit Theocritus. Jam pallidus prorsus illud ultimum Sapphus denotat. BART.

46. DAT] Hoc est, canit, aut narrat. Virgil.

————— *da Tityre nobis.*

Vide ad Raptum Proserpinae. BART.

46. MODULATOR] Male recentiores *modulatus* excuderunt. ait enim se noctu infomnem Amore ista cantillare. Aristen. de Acontio. *δάκρυα μέντοι ἔχ' ὕπνῳ αἱ τύκτι ἐπ' ἄγον τῷ νεύματι.* BART.

46. MODULATOR ACERBA,] Alicubi scriptum reperi *amara*, tametsi *acerba* non rejecerim, quantumvis argueretur Julius Caesar Scaliger in Hypercritico. TIT.

47. DUM FLET,] Amantes enim ad lachrymas proclives esse consueverunt teste Luciano: itaque ait Horatius:

————— *humor & in genas*

Furtim labitur arguens,

Quam lentis penitus macerer ignibus.

Item alibi:

Sed cur, eben Ligurine, cur

Manet rara meas lachryma per genas?

Propert.

Quis te cogebat multos pallere colores,

Et fletum invisitis ducere luminibus?

crebroque noctes inquietas transfigunt, quarum

O o o 2 dua-

Non sic destructâ macrescit turdus olivâ,
 Non lepus extremas legulus cum sustulit uvas,
 50 Ut Lycidas, domina sine Phyllide, tabidus erro.

Te

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

48. *Destructa*] Ita R. V. A. B. F. *districta* P. & MSS. Tit.
 50. *Tabidus*] Ex Nemes. Ecl. II. *Pallidior buxo, violaeque simillimus erro. Turbidus*
 V. A. B. F.

N O T A E.

duarum affectionum perpulchrae afferuntur rationes a Nicolao Leonico in Quaestionibus amatoriiis. TIT.

47. *DISPERGIT LUMINA*] Miser hinc atque illic oculis desiderantibus sociam cubilis quaerit. Talem cum evigilasset a Theseo relictam Ariadnam Catullus describit. BART

48. *NON SIC DESTRUCTA*] Palam est turdos olearum baccis plurimum delectari, ipsarumque esu mirum in modum pinguescere. Inter cibos vero, qui eis praebentur, myrti, & lentisci femina, itemque oleastri, & hederaceae baccae, nec minus arbuti enumerat Columella, & Constantinus Caesar in selectis praeceptionibus de agricultura. Porro minime praetermiserim legi in quibusdam codicibus *districta* pro *destructa*, quomodo locutus est Maro:

*Sed tamen & quernas glandes tunc stringere tempus;
 Et lauri baccas, oleamque, cruentaue mora;
 hinc strictores apud Catonem.* TIT.

48. *DESTRUCTA*] Peculiare hoc verbum in olivis manu decerpendis. Columel. XII. c. I. *scalae, corbulae, decem modiae, quibus districta bacca.* Idem lib. XI. c. II. *Tum & olea distringenda est, ex qua velis viride oleum efficere.*

Sic *stringere oleam* Cato c. CXLIV. Varro lib. I. cap. LV. Turdos olivis pasci notum. Aufon. Ep. II.

*Qualis Picenae populator turdus olivae
 Clunes opimas cereos.* BART.

48. *MACRESCIT*] Horat. lib. I. Epist. II. In huiusmodi autem verborum fictione perquam felix est Lingua Latina. Sic *congermanescere* dixit Appulejus, *Curvescere*, incertus auctor Carminis probi de Laudibus Domini. *Pudescere* Prudentius Apotheosi. *Lutescere, nolescere, virescere, opulescere, Furios Poeta* apud Agel. lib. XVII. cap. XI. *Sordesce, acescere, anescere. squalescere, splendescere, arescere, agnoscit* Vetustiss. Grammaticus Flavius Caper. *Crepusculescere* Sidonius

lib. VIII. Epist. III. *Glabrescere* Columella lib. II. cap. XX. *rurescere* Ennius Annal. VII. *Longescere*, Idem Annal. XVII. *Minuescere* Aufon. Ephemer. *nivescere* Tertullian. de Pallio. *pulcrescere* Sammon. Seren. cap. XLV. *Calescere, horrescere, tabescere, Priscianus* lib. VIII. *Herbescere, dumescere, flammescere, aegrescere, florescere, frondesce, juvenescere, senescere, albescere, pallescere, miseresce* Carisius lib. III. *gelescere, lentescere, putrescere, grandescere, vilesce, palmescere, amasce, tenerescere, brutescere, ignescere* Diomedes lib. I. *rubescere, marcescere, arescere, lutescere, patescere, dormiscere, sentiscere, integrascere, viviscere, versperascere* Priscian. lib. VIII. *manescere* Cledonius in Arte. Plura alii scriptores atque Grammatici, nam nobis procul a libris degentibus inquire non licet. BART.

49. *LEGULUS CUM SUSTULIT UVAS,*] Per extremas uvas intelligit aut omnium tardissime maturescentes, aut racemos ipsos post plenam vindemiam relictos. non aliter dixit Virgilius:

Jam canit extremos effoetus vinitor antes.
 Porro uva faginari lepores omnibus est exploratum. *Legulus* autem dicitur *uvæ* & *vindemiator*. Nam sic reperias apud Varronem de Lingua Latina: *ut legulus & vindemiator, alter ab oleis, alter ab Uvis.* TIT.

49. *LEGULUS*] Qui legit uvas. *Legulus* olearum in Catone cap. LXIV. de Agricultura. & CXLIV. BART.

50. *DOMINA SINE PHYLLIDE,*] Sic amantes amasias vocare consueverunt. Tibull.

Ad dominam faciles aditus per carmina quaero.
 Alibi:

*Saepe aliam tenui, sed jam cum gaudia adirem,
 Admonuit dominae, deseruitque Venus.*

Propert.

————— *domina iudice tutus ero.*
 Horat.

Me

Te sine, vae misero! mihi lilia nigra videntur,

Nec

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

51. *Vae misero*] *Ve domina* R. Nemes. ibid. unde hic & sequens 53. versus verbotenus excerpti.

NOTAE.

*Me dulcis dominae Musa Lyciniae
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos.*

Puella in Idyllio Theocriti sic inquit:

Ναὶ μὰν φασὶ γυναικας ἔως τεργμῆεν αὐτοκόϊτας.
Cui respondet Daphnis:

Μᾶλλον αἰεὶ κορτίσσι.

Quod apud nostrum legitur hic *turbidus*, alicubi scriptum visebatur *tabidus*, id est macie confectus, ut superius *Jam pallidus*. TIT.

50. *TABIDUS*] *Exfuccus* atque *aridus*. Sic Maximus Tyrius Sermone VIII. de Sappho. τῇ δ' ἔρωσι τίναζε τὰς φρένας ὡς ἀνιμῶ κατ' ὄρε' ὄρουσιν ἱμπερῶν. Virg. lib. vi.

Hic quos datus amor crudeli tabe peredit.

Propertius lib. III.

Gaudet me vacuo solum tabescere lecto.

Maximianus de sene amante.

*Aret sicca cutis, rigidi stant undique nervi,
Et lacerant uncae tabida membra manus.*

Lucretius lib. IV.

Usque adeo incerti tabescunt vulnere caeco.

Vide Aristenactum lib. I. Epist. x. BART.

50. *DOMINA*] *Amasia*. Polyaeus ad Circem apud Arbitrum: *fateor me, domina, saepe peccasse. Domini Amasii, Aristen.* lib. I. Epist. xxiv. σὺ δ' οὐδ' ἂν ἰμοὶ διαποτίδιον εὐθύς, εὐθύς. Et amantes servi. Idem libro II. Epistol. II. δῶλον με θίλοις ἔχει; ὡς ἰδιόθεν δῶλον ἔχει.

Propertius lib. I.

*Tam grave servitium nostrae cogere puellae
Discere.*

Tibullus lib. II.

Hic mihi servitium video, dominamque paratam,

Jam mihi libertas, illa paterna, vale.

Idem eodem loco.

— *ad imperium dominae sulcabitur agros,
Non ego me vinclis verberibusque nego.*

Aristenact. ὡς ἄχει αὐτῷ ἰμῶ διαποτίζειν ἰδίλοις, βελήθις δ' μίχεται παστέας, ἱερῆκος σοὶ ἀγατελίστω διερῶπων. Cuius *διαποτίδιον* quod supra produximus, *dominus* redditur a Marita testatrice in superstitem conjugem apud Scaevolam JC. I. XLI. de Legatis III. Uxores quo pacto dominae & qua

aetate vocatae docuit elegantiss. JCTus Gul. Fornerius lib. I. Selection. cap. XI. *Cui nostra haec adjice*. Lucil. lib. xxvii. Satyr. *Cum mei me adeant servuli, ego dominam non appellem meam?* Statius Epithal. Viol.

— — — — — *violis modo lilia mixta*

Excipis & dominae niveis a vultibus obstat.

Achil. Tatius li. I. ὡς δ' ταῦτα σοὶ ποιῶντι καρτερῇ καὶ σωσίῃ, σὸν ἔργον ἤδη διαποτίζε καλῶν καὶ φιλήσων τεχνήλων. Et facit hoc sequentibus verbis adolescens. ὅτι ἔχων ὅ, τι εἶπω, χάρις, ἔφλω διαποτίζω. Catullus.

Ac domum dominam voca

Conjugis cupidam novi.

Propertius lib. I. el. IV.

Quid mihi tam multas laudando, Basse, puellas

Mutatum domina cogis abire mea?

Propertius lib. II.

— — — — — *sed me*

Fallaci dominae jam pudet esse jocum.

Sed plurimis undique memoriae ingruentibus finiendum est, BART.

51. *MIHI LILIA NIGRA VIDENTUR,*] committo hunc locum cum illo altero Nemesiani:

Pallidior buxo, violaeque simillimus erro:

Omnes ecce cibos,

& reliqua. Cui prope geminus videri potest hic alter Maronis:

Aret ager, visio moriens sitis aëris herba,

Liber pampineas invidit collibus umbras:

Phyllidis adventu nostrae nemus omne virebit,

Jupiter & laeto descendet plurimus imbri.

Qui porro de Theocrito mutuo sumptus videtur. cum ait:

Πάντα ἔαρ, πάντα δ' νόμοι· πάντα δ' γάλακτι

Οὐθαῖα γάλακτι, καὶ τὰ νύκτα τρέφεται.

Ἐνθ' ἂν καλὰ πάς ἐπιπίνωσται, αἱ δ' αὖν ἄριστα.

Χαίρει πειμὰν ἐνθὺς πλωθὴ καὶ βοτάναι.

& reliqua. TIT. Nemesiano debet hos versus Calpurnius, quippe eum puto per *Tityrum senem* jam se ipsum intelligere Eclo. I. Calpurnius ergo illo junior. Est ergo & hoc adulationis quoddam genus, quod veluti praejudicati jam & majorum gentium scriptoris Nemesiani versus usur-

000 3

pat.

Nec sapiunt fontes, & acescunt vina bibenti.

At si tu venias, & candida lilia fient,

Et sapient fontes, & dulcia vina bibentur.

55 Ille ego sum Lycidas, quo te cantante solebas

Dicere felicem, cui dulcia saepe dedisti

Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus,

Atque inter calamos errantia labra petisti.

Ah dolor! & post hoc placuit tibi torrida Mopsi

Vox?

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

52 - 54. *Et dulcia vina bibenti*, utrobique sic R.

53. *Et candida*] *Jam cand.* V. A. B. F. *Fient*] *Fiant* V.

55. *Quo te*] Tu R. V. A. B. F. *Cantante*] *Cantare*. August. Hi 4. versus ex Nemef. ibid. sunt.

59. *Torrida*] f. *Torpida* Nic. Heinß. vide sup. v. 33.

NOTAE.

pat. BART.

53. JAM CANDIDA LILIA FIENT,] Videbuntur ita, ut revera sunt. TIT.

55. ILLE EGO SUM LYCIDAS,] Proxus illa sunt Olympii.

Idas ille ego sum, Donace, cui saepe dedisti

Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus,

Atque inter calamos errantia labra petisti.

Et observavit divinus Scaliger Hypercritico. BART.

56. CUI DULCIA SAEPE DEDISTI OSCULA,] Ovid.

Cantabam, memini, meminerunt omnia amantes,

Oscula cantanti tu mihi rapta dabas.

neque non alibi:

Quae mihi dum referes, quamvis audire jurabit,

Multa tamen rapies oscula, multa dabis.

Nemesianus:

Idas ego ille sum, Donace, cui saepe dedisti

Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus,

Atque inter calamos errantia labra petisti.

TIT.

58. INTER CALAMOS ERRANTIA LABRA] Par ludus apud suavissimum Longum lib. i. *ἰδιόσκειν αὐτῶν καὶ συβρίτειν, καὶ ἀρξικέρως ἐμπνέειν, ἀεπάειν τῶν σὺνείργων τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῦ τὸς καλὰ μὲν ἐπίπτεχον. καὶ ἰδοὺ μὲν ἀμαρτάνουσιν διδάσκον. ἐνσπεπῶς δὲ ἀλφὰ σὺνείργων τῶν Χάδων ἐρίλει.* Pari suavitate inter eundem osculis fruuntur amaffi apud eundem Charitum pullum lib. iii. Cationis autem suavitas & peritia, quantum ad Amores fa-

ciat, tum aliunde tum ex lepidissimo Aristenaeo, qui nescit haecenus, discat libro i. Ep. xvii. lib. ii. Ep. v. Anacreon apud Max. Tyrium Serm. viii. *ἰμὲν δὲ λόγον οὐκ οὐκ παρὸς τὸ φιλοῦν. χαρίεσσα μὲν δὲ διδοῦ, χαρίεσσα δὲ οὐκ οὐκ ἀξίαν.* BART.

59. TORRIDA MOPSI VOX?] Per analogiam a re, in qua siccitas inest: quomodo a coloribus *κόκκινος, καὶ μέλας*, quarum hanc vocem Suetonius in Nerone illam *candidam* Celsus, ut puto, Horatius certe liquidam appellasse videtur, ibi,

Cui liquidam pater

Vocem cum cithara dedit.

Conferunt huic loco intelligendo Suidae verba in *μύγα*: *ὅτι λίγοις φωνῇ λέλειπται ἢ μέλας, καὶ ἀναλογίαν καὶ ὁμοιότητα τῶν λέωνος καὶ χερμαίων φωνῇ.* Rursus in *λέωνος*. *ὁμιώνοντες αὐτῇ τὸ ἀγαθόν. το μὲν ἐπὶ τῷ σώματι λίγοις, τὸ λέωνος χροῖα σμαρτῇ, αὐτῇ ἐστὶν ὑπὸ τῶν ποιόντων· τὸ δὲ ἐπὶ τῇ φωνῇ, τὸ ποιόν. λέωνος δὲ λίγος φωνῇ ἢ ἐνέκτος. ἐνέκτος δὲ ἐστὶν ἢ τῶν ἀκούστων σφαιρῶν καὶ ταχέως ἀλλοιῶσα. ὁμοίως δὲ τὸ ἐξ ἀκουστικῆς αὐτῶν.* Quinctilianus quoque de vocis qualitate scribens ita inquit: *Est candida, & fasca, & plena, & exilis, & lenis, & aspera, & contracta, & sassa, & dura, & flexibilis, & clara, & obtusa.* Praeterea consulendus est Aristoteles lib. i. Topicorum, & Julius Pollux in Onomastico, qua parte de Voce, aut his, quae a Voce derivantur, disputat: sed & Demetrium Phalereum adire praestiterit. TIT.

Quali

60 Vox? & carmen inops? & acerbæ stridor avenæ?
 Quem sequeris? quem, Phylli, fugis? formosior illo
 Dicor, & hoc ipsum mihi tu narrare solebas.
 Sum quoque divitior. certaverit ille tot hædos

Pa-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

62. *Dicor* &c.] Nemes. ad verbum Ecl. II. 79.

63. *Certaverit*] *Certaverat* R.

NOTAE.

Quasi exsuccam dicas. Ut *liquida* contra, quæ fuit atque uberat. Infra ipse.

Tam liquidum, tam dulce canit, ut non ego malim &c.

Hofius apud Macrobi. lib. VI. cap. III. Saturn.

— non, si mihi linguæ

Cantam, atque ora fient totidem, vocesque liquidæ.

Pari schema *ingenium vorans* quasi nec uberans nec ficcum legas apud Melam lib. I. cap. I. Ita enim omnino ibi rescribendum est. Cum ita loquatur Calpurn. Ecl. V. *Torrida vox* ineruditam atque barbaram notat. Nam scite *madere artibus* in contrarium dicitur. Martialis lib. VII. ep. LXVIII.

Cujus Cecropia pectora dote madent.

Idem lib. I. Epigr. XXXIX.

Si quis Cecropiæ madidas Latiasque Camoenas Artibus.

Varro Atacinus elegantissime.

Argutosque inter laticeis & Musica labra

Pierio liquidam perfundis neclare mentem.

Fulgentius lib. I. Mytholog. Gorgonei fontis aspergine madidas, & præpetis ungulae viro merulenta Pieridas abstraxi. Qui declarat *madere artibus* idem genus esse dicendi quod *madere vino* cum ebrium dicimus. Appul. lib. VI. Metam. Petronius plenum quasi ebrium in eadem re dixit.

— sic flumine largo

Plenus, Pierio diffundes neclare verba.

Sic *ficcum* quoddam eloquii genus agnoscit Macrobi. lib. V. Saturn. cap. I. in Frontone. BART.

60. CARMEN INOPS?] Nullis divitiis poetici locupletatum: sunt autem in caetera divitiæ poeticae, pulchrae, atque aptae inventiones, crebrae figurae, lectissima verba. TIT. Sic *pau-perem venam* dixit in Vita Virgilii Focas Grammaticus. Contra *dives facundia*. Prudentius primo in Symmachum.

— has fundis dives facundia gemmas.

Sidon.

Vestrae laudibus hospitalitatis

Cantum impendere pauperis cicutae. BART.

60. ET ACERBAE STRIDOR AVENAE?] Virgil.

— non tu in triviis indocte solebas

Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

hic noster:

— qui vix stillantes arida voces

Rumpis, & expellis male singultantia verba.

TIT.

Crudae atque duræ. Glossæ. *Acerbum, ἀγρύπιον, ἀκρίνον*. De quorum primo vide Eustath. in M. Odyss. *Acerba virgo* pro immatura viro Varro apud Nonium. Ad auditum pariter ac Calpurn. transtulit Lucr. lib. II.

— serræ stridentis acerbum

Horrorem. —

Quod Gifanius quoque observavit. Pro crudo atque immaturo hoc vocabulum usus est Appulejus aliquoties. Tertull. cap. XI. de Veland. Virg. & adversus Hermog. xxxiv. Senec. Epist. cxxii. Virg. III. Georgico.

Asper, acerba sonans. — BART.

61. QUEM SEQUERIS?] Per comparisonem Mopsi, & sui. TIT.

61. FORMOSIOR ILLO DICOR,] Nemesianus:

— nostro formosior Ida

Dicor, & hoc ipsum mihi tu narrare solebas.

Tale quippiam reperias apud Theocritum. TIT.

63. SUM QUOQUE DIVITIOR.] Triplex bonorum genus commemorat Lycidas, quibus se præditum esse dicit. Animi bona continentur eo versu:

Ille ego sum Lycidas, quo tu cantante solebas

Dicere foelicem.

bona corporis ibi.

— formosior illo

Dicor.

Denique bona fortunæ sequentes duos versus complectuntur:

— sum

Pascere, quot nostri numerantur vespere tauri?

- 65 Quid tibi, quae nosti, referam? scis, optima Phylli,
Quam numerosa meis siccetur buccula mulctris,
Et quam multa suos suspendat ad ubera natos.
Sed mihi nec gracilis sine te fiscella salicto
Textitur, & nullo tremuere coagula lacte.

Quod

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I .

65. *Quae nosti*] *Quae nostri* V. Nemes. ibid. v. 35.

67. *Suspendat*] *Suspendit* R. *ab ubere* f.

68. *Gracilis*] *Leg. gracili* ex V. A. B. F. Nemes. ibid. v. 33.

69. *Et nulla trem. coag. lactis* R. V. A. B. F. & Bart. ex G. Nemes. ib.

N O T A E.

— — — — — *sum quoque divitior:*
& caetera. TIT. In conjugis haec vetustissima querela est, divitias aestimari non probitatem. Theognis.

Καὶς μὲν καὶ ὅστις διζήμεθα Κύριε, καὶ ἵππους
Εὐχόας. καὶ τις βύλιται ἐξ ἀγαθῶν
Βήσιος; γῆμα καὶ κακῶ καὶ ἐμελιδαίνῃ
Ἐδῶλος ἀνῆρ, ἢ οἱ χρήματα πολλα διδῶ.

Vide Plutarchum in Lycurgo. At verus Amor aliter. Aristen. l. i. ep. x. Ἀντίθετον αὖν ἡμάζεατο τῇ Μίδει χρυσόν, ἔδῃ τὴν πᾶσαν πλεῖστον ἰσοστάσιον ἡγήτο τῇ κόρῃ; καὶ σύνψηφοι πάντες ἰμοί, ἔσοι καὶ καθάπαξ τῇ ἱερῶν ἀμαθείς. Verum tamen illud Diotimae Socraticae apud Maximum Tyrium Serm. viii. ὅτι θάλλει μὲν ἱερὸς εὐπορῶν, λανθάνουσι δὲ λανθάνων. BART.

64. *NUMERANTUR VESPERE TAURI?*] Imaginem refert cuiusdam loci apud Theocritum, quem superius indicavi. Ex pastorum autem more & instituto dixit *numerantur vespere tauri*. Ii siquidem gregem a pabulo redeuntem quotidie recensere solent. Theocritus:

Οὐ θησὺ πόκα γ' αἰνῶν, ἐπεὶ χαλεπὸς δ' ὁ πατήρ μου
Χ' αἰ μάτηρ, τὰ δὲ μάλα ποθεινὰ πάντ' ἀρεθ-
μιῶν.

Quod deinde fuit imitatus Virgilius, ut notum est. Idem Virgilius, inquit:

*Cogere donec oves stabulis, numerumque referre
Jussit; & invito processit vesper Olympo.*

Duo vero Lycidas opponit, tauros hoedis, numerum numero. TIT.

65. *OPTIMA*] *Βελτίστη*, Graecanicum. Nisi & hic natus quidam rusticus *ειρωνίως* latet. Nam corrupta jam erat Phyllis. Sic Charicia Adulteram Arfacem *αἰρίσω* vocat apud Heliodorum li-

bro septimo. Ἐδῶλον μὲν ἡ δὲ ἴση, καὶ κάλλιστον μὲν τοῖσιν ἡσυχίαν πᾶσι πάντα ἀερίσω Ἀρράκω. BART.

68. *GRACILI SINE TE FISCELLA SALICTO*] Virgil.

*Haec sat erit Divae vestrum cecinisse poetam,
Dum sedet, & gracili fiscellam texit hibisco.*

Et in Georgicis:

Nunc facilis rubea texatur fiscina virga.

Nemesian.

*Dum fiscella tibi fluviali Tityre iunco
Textitur.*

De cavea Theocritus:

Αὐτὰρ ὅγ' ἀνθρακίστοι καλὰν πλὴν ἀπελδοθήκη,
Σχοίνῳ ἰφαιμύσαν.

Notat autem hic Calphurnius *ειρωνίως* Lycidae, de qua quidem animi affectione si quis plura scire desiderat, habet nostros locos controversos illic, ubi Horatii carmen hoc:

Miserarum est, neque amoris dare ludum,
interpretamur. TIT.

69. *ET NULLO TREMUERE*] Produxit ultimam in *nulla* vel ob caesuram, vel ob positionem sequentis verbi *tremuere*, non sine exemplo veterum Poëtarum. TIT. Vetustissima Editio: *nulla tremuere coagula lactis*. Quae genuina est scriptura Calpurnii. Scioli Correctores caesuram non observarunt, nec illud *nulla* posteriore syllabam longam habere ob sequentes duas consonantes. Habent enim & *TR* nonnumquam hanc vim. Virgilius.

— — — — — *Terrasque tractus maris.*
ut & *CR*. Cinna apud Carisium.

At scelus incesto turpe crescebat in alvo.
Aufonius Monosyllabis.

76. Quod si dura times etiam nunc verbera, Phylli,
Tradimus ecce manus. licet illae & vimine torto,
Scilicet & lenta post tergum vite domentur,
Ut mala nocturni religavit brachia Mopsi
Tityrus, & medio furem suspendit ovili.
75 Accipe, ne dubita, meruit manus utraque poenas.

His

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

71. Illae vimine R. V. A. B. F. Illae verbera MSS. Tit.

NOTAE.

— — — — — *fato cadit arborea trabs.*
item FR ut apud eundem. *populea frons.* item
GR. Idem Claris Urbibus. *versa Graja manus.* in
Athenis. Ut & PR. Idem Eclogario.

Jane novae primo qui das tua nomina mensi.
Idque rationis loco habet stridorem aut horro-
rem caninae litterae, quae in praecedente ver-
bo aliquid soni relinquere creditur, ut inde ul-
tima vocalium longescat. BART.

70. QUOD SI DURA TIMES] Respicit quod
initio dixerat:

— — — — — *Protinus ambas*
Didani tunicas, & pectora nuda rescidi. TIT.

71. TRADIMUS ECCE MANUS.] Ovid.

Adde manus in vincla meas.

Plautus:

Quid me quaeris? quid laboras? quid hunc solli-
citas? ecce me:

Num te fugi? num ab domo absum, num oculis
concessi tuis?

Nec tibi quidem supplico, vincere vis, hem osten-
do manus,

Tu habes lora, ego tremere vidi, quid nunc ces-
sas? colliga.

Libenter facio, ut quotiescumque sese mihi oc-
casio praebet, excellentissimi poetae Torquati
Tassii testimonia producam, quare conferam lo-
cum ex ipsius grandiori poemate, ubi Tancre-
dus ita Cloridam alloquitur, est enim ab hoc
Calphurnii non valde alienum:

Ecco io ch'io la braccia e t'apresento

Senza difesa il petto, hor che vuol fedi?

Vuoi ch'ageroli l'opra? I son contento

Trarmi l'asbergo hor' hor, se nudo il chiedi.

Redeo propius ad hunc nostrum. Facti poeniten-
tia ducitur Lycidas, seque peccati poenam subi-
re velle profitetur, qui mos est amantium, ut
puellas placent. Tibull.

— — — — — *sed victor & ipse*
Elet sibi dementes tam valuisse manus. TIT.

71. VIMINE TORTO,] Manuscriptus codex di-
serte prae se gerebat *verbera*, quomodo loquitur
Maro:

— — — — — *Illi instant verbera torto.*

Rursus de eadem re loquens:

Ceu quondam torto volitans sub verbera turbo.

Sed & vulgata hujus loci scriptura ejusdem poe-
tae auctoritate firmatur, qui dixerit:

Festinate fugam, tortosque incidere funes
Ecce iterum stimulat. TIT.

72. POST TERGUM VITE DOMENTUR,] Vitis
erat insignis Centurionum, qua ii in peccantes mi-
lites animadvertēbant, inde generaliter ad omnes
translata locutio. TIT.

73. UT MALA NOCTURNI] Per transcursum in
rivalem invehitur, cui furtum objicit, quemad-
modum sibi invicem idem crimen exprobrant
Menalcas & Dametas apud Maronem. De
furtorum poenis videndus est alicubi Gellius.
TIT.

73. MALA BRACHIA] Furtifica. Catullus:

— — — — — *manu sinistra*

Non bene uteris in joco atque vino.

Ita *malam manum* Plautus dixit, cum de marsu-
pio pleno argenti loqueretur, quod mala manu
tangi non vult, in Persa, si tamen memini.
Virgil.

Atque mala vites incidere falce novellas.

Suspensum autem furem ideo arbitror, ut eo
melius verberari posset, quod supplicii genus il-
lustravit Joannes Meurfius *πῶτα τῶν χειρῶν*
ὀφθαλμοῦ, in Auctario Philologico cap. xxii.
BART.

74. MEDIO SUSPENDIT OVILI.] Ut cunctis lu-
dibrio esset. TIT.

Ppp

76. Hrs

His tamen, his, inquam, manibus tibi saepe palumbes,
 Saepe etiam leporem decepta matre paventem
 Misimus in gremium. per me tibi lilia prima
 Contigerant, primaeque rosae. vix dum bene florem
 80 Degustabat apis, tu cingere coronis.
 Aurea sed forsā mendax tibi munera jactat,
 Qui metere occidua ferales nocte lupinos

Di-

VARIAE LECTIONES JANI VLITIE.

76. *Inquam*] *Isidem* R. & *palumbos*. B. & R. Nemes. ib. v. 67.
 78. *Misimus in gremio*. R. V. A. B. F. *Misimus*: *in gremio per me*. G. recte. Nemes. ib. v. 68.

NOTAE.

76. HIS TAMEN, HIS, INQUAM, MANIBUS]
 Παύ@ auget repetitio pronominis. Est autem
 color rhetoricus in hac oratione ad poenam de-
 pellendam, aut saltem minuendam valde ac-
 commodatus. Consimilis figura spectatur apud
 Livium in P. Horatii verbis capitis supplicium
 a filio sororis necis reo depellere conantis, pete
 inde, si vacat. TIT.

77. SAEPE ETIAM LEPOREM.] Eodem prope-
 modum pacto Nemesianus:

*Praeterea tenerum leporem, geminasque palumbes
 Nuper, quae pueri, sylvarum praemia misi.*
 TIT.

77. PAVENTEM] *Pavidus* perpetuum Leporis
 epitheton. Horatius Epodo H. BART.

78. MISIMUS IN GREMIUM.] Vetus liber,
misimus: in gremio per tibi. Quod bene correxe-
 runt. BART.

79. PRIMAEQUE ROSAE.] Quam vim habeat
 παύ@ indicat omnium sermone tritum pro-
 verbium, *Rarum carum*; ad quod respexit Plato
 in illis: το γὰρ σπάνιον ἂν εὐδυνήσῃς τίμιον, το δ' ὅδ' ἀσ-
 πάντως ἀσπανόν ἐστιν, ὡς ἰσὴν εὐδυνήσῃ. Martialis
 ait:

*Rara juvant, primis sic major gratia pomis:
 Hybernae pretium sic meruere rosae.*

Rurfus alibi:

*Dat festinatas, Caesar, tibi bruma coronas,
 Quondam veris erant, nunc tua facta-rosa est.*

Ovid.

Et tenui primam deligere ungue rosam.

Contra Horatius:

*Persicos odi, puer, apparatus,
 Dissipant nexae Phylira coronae.
 Mitte seclari rosa quo locorum
 Sera moretur.*

Adi quae copiose concessimus in Commentariis ad
 Senecam de Beneficiis. TIT. Ne grammaticae
 normae gratis labefactentur, libentius distinctio-
 nem apponerem post illud *misimus*, continua &
 alioquin dulcissima resonat illa sententia: in gre-
 mio tibi per me contigerunt lilia prima, rosae-
 que primae; sed hoc leviusculum, id quod se-
 quitur nequaquam leve. MARTELL.

80. DEGUSTABAT APIS.] Vix apes jam ma-
 turos flores inveniebant, cum tibi ego illos in-
 dagaram, BART.

81. AUREA SED FORSAN] Non dubium,
 quin ad proverbium *Montes aureos polliceri* sit al-
 lusum, de quo consule Paroemiographum Te-
 rent.

— — — *Is senem per epistolam*

Pellexit, modo non montes aureos pollicens. TIT.

82. FERALES NOCTE LUPINOS] Valde inφαι-
 νός dicuntur haec in Mopsi contemptum; per-
 inde enim est, ac si ita loquatur Lycidas: jactet
 aurea munera, nihil non tibi pollicetur is, qui
 furtim alienos lupinos metit, qui vilissimo pane
 victitat, qui denique cum extrema cunctarum
 rerum inopia colluctatur. Vocat autem *ferales*
 lupinos, quos *tristes* appellavit Maro:

Aut tennes foetus viciae, tristisque lupini

Sustuleris, fragiles calamos, silvamque sonantem.

Ovidius, *pallentes* eisdem nominavit:

Nec tu pallentes dubita praebere lupinos. TIT.

Tristes vocat Maro Georg. I. Sed memini lege-
 re

Dicitur, & cocto pinsare legumine panem:
Qui sibi tunc felix, tunc fortunatus habetur,

Vi-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

83. *Pinsare legumine panem*] Ita V. A. B. F. *pinsare legumina pane* R. B. & P. Sic Ecl. IV. 141. & V. 111.

NOTAE.

re notatum aliubi *Lupinos* in mortuariis veterum coenis exhibitos Manibus. Sed auctor illius observationis nunc non incidit. Lucian. Dial. ubi loquitur Menippus. *Δίψας εἰ θιάς, καὶ τὸ ἐκείνης τοῦ δέπνου.* Idem inter praecepta a Rhad. data in insula Beat. recenset. *μὴ δίψας ἰδίην.* BART.

83. OCCIDUA NOCTE] Legitimae Latinitati esset *occidua nox* vergens in diem: sed Calpurnium puto aliter intelligere, nempe noctu hunc vicinis aut alias incautis legumina furari. Ut supra vers. 73. *nocturnum* eundem hunc Mopsum *fur*em vocat. *Occidens*, est occasui proximus. Ovidius I. Met.

— *occiduo quae litora Sole tepefunt.*

Prosper Aquitanus pro *caduco* posuit in aureolis illis Epigrammatis, quae verit ex Augustino.

*Est & in hac vita multis requies data sanctis,
Quorum animas mundus non tenet occiduis.*

Ibidem.

Factum est aeternum quod fuit occiduum.

Paulinus in Elegia de Obitu Celsi.

Exortes animae carnis ab occiduo. BART.

83. COCTO PINSARE LEGUMINA PANE] Vel *καὶ τὸν ὑστερολογίαν* panem coquere molitis leguminibus; vel confecto pane cibaria parare & legumine fresso, quo edulio plebeji, tenuiorisque fortunae homines utebantur, ut est apud Horatium. Lucanus in Panegyrico ad Calpurnium Pisonem:

Claraque Pisonis tulerit cognomina prima:

Humida callosa cum pinferet hordea dextra?

TIT.

Vidisti tu vir docte, atque oculate difficultatem hujus loci, proinde in commentariis, nulla tantae variationis mentione facta, *cocto pinsare legumina pane* descripsisti: Atque id duobus modis laboras explicare, quasi neutrum acri, & purgatissimo tuo judicio satisfaciatur. Antiquam & vulgatam scripturam nos retinendam censuimus,

ingenue fatentes nisi longo rerum usu edoctos, quo pacto in difficultate annonae, sterilibusque annis egentes rustici sibi consulere soliti sint & familiae, numquam intellecturos fuisse, quid sit *cocto legumina pane pinsare*. Nam duae res valde inter se distantes videntur, coquere legumen, & pinsare panem, vel pinsere; illud coquina-rium est, hoc pistorium. At subtile commentum fuit, & ad rem familiarem, vel augendam, vel tuendam, vel etiam per compendii rationem ad familiam sustentandam valde utile, coctis leguminibus, cujuscunque generis suppetant, vel iis quoque frugibus, quae leguminum instar elixata eduntur, ut *Oryza praesertim*, & milium decorticatum, id proprie forsitan Latine dicebatur *pisitum*, nos vulgo *brillatum*, item Lupini aqua prius macerati, & edulcati, quod elegantissimorum hominum, extremum refugium est, & alia hujus nominis plus minus, Utile inquam, & oppido quam compendiosum commentum fuit, coctis leguminibus & iis in pul-tem redactis admixto certo farinae triticeae pondere, adhibitoque fermento, panem conficere: quod subigendo & pinsando diu, atque diu fit. Cum itaque Lycidas exprobare rivali suo vellet cum furti nota summam mendicitatem, contra id, quod ille montes aureos jactabat, dicit: Mopso in more esse per noctem metere, scilicet in campis alienis, *lupinos*, quos ob amaritudinem vocat *ferales*, quasi execrandos & invisos: & ex hoc legumine (ponit enim poetico ritu genus hoc frugis in leguminibus) probe atque per otium cocto, & per coctionem plurimum aquae absorbente, atque inde plurimum excrecente, farina, quantum fit satis ad panificium, adscita & tota illa massa susque deque bene, ac bene subacta, panem sibi quo misere sustentaretur parare. Res modo facta est, ut arbitror, aperta, & indubitabilis. MARTELL. Puer rescribat, *pinsare*. Nisi si hoc peccatum typographi- cum est. BART.

- 85 Vilia cum subigit manualibus hordea saxis.
 Quod si turpis amor precibus (quod abominor) istis
 Obstiterit, laqueum miseri necitemus ab illa
 Illice, quae primum nostros violavit amores.
 Hi tamen ante mala figentur in arbore versus:

,, Cre-

VARIAE LECTIONES JANI VLITIL

87. *Necitemus*] *Innecitemus* R.

NOTAE.

85. *MANUALIBUS HORDEA SAXIS.*] Contemptum auxit Lycidas ab eo, quod Mopsium panem ex hordeo conficere dixit, eundemque suis manibus molere affirmavit; utrumque enim vilissimum est. Servi nequam in pistrinum a veteribus conjiciebantur, ut molam versarent, a finique vice fungerentur: nam alioquin hoc animal ei muneri deserviebat, unde inquit Catullus,

Et non pistrino traditur, atque asinus;
 id est perinde, atque asinus. Hinc *asinus machinarius*, id est molas agens, de quo fit mentio a Jurisconsulto in L. quaesitum est ff. de fundo infr. & in l. cum quaeritur ff. de legat. xii. & *molae asinariae*, vel *jumentariae*; item *molae marmariae*, qui & *trufatiles*, de quibus in l. dolia ff. de fundo instr. Hic igitur Lycidas vilitatem, ac mendicitatem Mopso exprobat, quod videlicet molas trufatiles verset; *saxa manualia* vocat Tacitus, quae sola manu jaci possunt absque ullius machinae ope, atque auxilio: contra de Romano milite ait: *congestas lapidum moles pervolvere*: de *manualibus lapidibus* hoc insuper Si fennae testimonium reperitur apud Nonium: *Manuales lapides disparit, propterea quod is ager omnis ejusmodi talis indigebat*. Sed & Ammianus ait: *Et quamquam angusti calles difficiliorem adiutur dabant ad muros, aptatique arietes aegre promovebantur, manualium saxorum sagittarumque metu arcente, & reliqua*. Rursus alio libro: *Diminabatur nihilominus utrobique saxorum manualium nimbis*. Contra *saxa muralia* dixit idem auctor, cum de arietis forma loqueretur libro xx. TIT. Molis trufatilibus, quas manu intorquere possis. Serenus de iis cap. iv.

ningit

Copia farris uti freudentibus edita saxis.
 Vetusissimos folis faxis ad eam rem usos Virgil. Aen. i. & Valerius Flaccus testes. Trufatiles mo-

las *manuarias* vocat Cato cap. x. de Agricult. *versatilibus* Plin. lib. xxxvi. cap. xviii. BART. Formulas hujus veteris consuetudinis, ad mentionem rei adversae, vide apud & *Quadratus* Brissonium lib. i. qui & eandem hanc ex Ovidio notavit. BART.

87. *LAQUEUM MISERI*] Desperatione adacti vitam suspendio finiemus ab illa Illice, de qua supra dictum est:

*En sibi cum Mopso calamos intessere cera
 Incipit, & puero comitata sub ilice cantat.*

Caeterum non desunt exempla eorum, qui prae amoris impotentia sibi laqueo collum obstrinxerunt, quod se facturam minatur Europa apud Horatium:

*Vilis Europae pater urget absens:
 Quid mori cessas? potes hac ab orno
 Pendulum Zona bene te secuta
 Laedere collum.*

Praesentissimum porro ad amoris curas deponendas, atque amolendas remedium laqueum esse creditur, testante id epigrammate Graeco. TIT. Nihil consuetius amatoribus quam letum sibi minari. Aristenaeus lib. i. Epist. x. *τογαρὶ ὠδίας, ὃ καὶ τὸν παῖδιον, Ἀκόντιε, δυνὶ δάτιον ἢ γάμον ἢ δάτατον ἀπλογιζέσθαι βλαβείας*. Idem lib. ii. Epist. v. *ὅτ' ἐν ἐξ ὧν, Καλύκη, καὶ τῷ σὺ φέρεται γλουθίῳ πυρί, καὶ τεινέῃ*. *Ἰδὲν ὅτ' ἐν τοῖς κρημαρῶν, καὶ σπῆς εἰδωλοῖς γειγνῶς, εἰ μὴ τῷ παρῶναι διεσπείας ἐπιπύσεις τῷ μετρητῶν*. BART.

89. *MALA FIGENTUR IN ARBORE VERSUS:*] *Malam arborem* vocat, quam T. Livius non uno in loco *insoelicem* appellat: *I licitor caput obnubo liberatoris urbis hujus, arbori insoelici suspende*. Cicero pro Rabirio: *I licitor colliga manus, insoelici arbori suspendito*. Nescio an eodem sit referendum Catullianum illud:

Insoelicibus ustulanda lignis.

Pertinet autem ad invidiam, ingratiq; animi

no-

90 „Credere, pastores levibus nolite puellis:
„Phyllida Mopsus amat, Lycidas habet ultima rerum.

Nunc

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

91. *Mopsus amat*] f. *habet*. *Mopsus Phyllis amat*. Mod.

N O T A E.

notam Phyllidi impingendam, carmen, quod de suo interitu scribi vult Lycidas. Idem Hypermnestra, cum propinquam mortem a patre sibi impendere sciret, praefari sibi voluit. Horat.

— — — — — *secundo*
Omne, & nostri memorem sepulchro,
Scalpe querelam.

Ovid.

Inscribere meo causa invidiosa sepulchro;
Aus hoc aut simili carmine notus eris.
Phyllida Demophoon letho dedit; hospes amantem;
Ille necis causam praebuit, ille manum.

Et in epistola Didonis:

Nec consumpta regis inscribat Elisa Sichaei;
Hoc tamen in tumuli marmore carmen eris.
Praebuit Aeneas & causam mortis, & ensen:
Ipsa sua Dido concidit usa manu.

Franciscus Petrarca:

Es voglia anzi un sepolchro bello, & bianco,
Che 'l vostro nome a mio danno si scriva
In alcun marmo. TIT.

89. MALA] i. e. Infelice, ut erat in veteri formula. Malus pro letali nonnumquam usurpatur. Valerius Flaccus lib. 1.

— — — — — *quoties mox rapta videbo*
Vela Notis, plenasque malis clamoribus undas.

Intelligit naufragorum morticinos planctus. Plura de hoc vocabulo & docti & nos alibi notavimus, quae heic repetenda non sunt. BART.

91. PHYLLEIDA MOPSUS AMAT,] Pronunciatione hoc adjuvandum est, ut admirationem exprimat: sic ferme Virgilius:

Mopsus Nyssa datur?

Sed cuinam quaeso culpa affinis judicari debet puella, si a Mopso ametur? habet enim hanc vim pulchritudo, ut statim conspecta omnium sibi voluntatem, amoremque conciliet; Itaque sapienter Graeci pulchro ex eo indidere nomen, quod omnes ad se alliciat; dixerunt enim καλὸν τὸ καλὸν, ὅτι πάντας ἐφ' ἑαυτὸ καλόν. Et veteri proverbio circumfertur: ὅτι καλόν, φίλος αἶψά. Theognis:

Ὅττι καλὸν φίλος ἐστὶ τὸ δ' ἢ καλὸν ἢ φίλος ἐστὶ.
Τὸν' ἔκ' ἀθανάτων ἤλθι δ' ἄλγ' ἐοικώς.

Cogitabam itaque num legi oporteret. *Phyllide Mopsus habet*, id est ἔχει, nisi *amat* ita dictum sit, ut ostendere velit Lycidas, ne dignum quidem esse Mopsus, qui Phylliden amet, nedum ab ipsa mutuo diligatur. Eodem consilio dixit Catullus;

Quam sic te fineres ab isto amari.

Loquitur autem de suo puero. vel debet verbum *amat* cum effectu accipi, ut sit, amore potitur, quod expressius innueret illa altera lectio *habet*, quamquam ne sic quidem obscurus est sensus, & alioqui verbum *habet* in hac significatione ad turpiculum amorem, aut turpem ipsius usum referri consuevit; ut apud Terentium:

Quis heri Chrysidem habuit?

Hinc jocus ille Martialis:

Quare non habeat, Fabulle quaeris
Uxorem Themison: habet sororem.

Sic dixit Demosthenes: ἔχω Λαΐδα, σὺν ἔχουσα. Sed non expedit in his rebus diu immorari. TIT. *Amat*, heic cum effectu, ut loquitur Jurisconsultus, intellige, ut redametur quoque ipse. Alioqui:

— — — — — *τί κυνότερον ἢ ὅτι μῦθος*
Ἄνις ἰμείρουσι καὶ ἡ ποδάρκῃ γυναικί:

ut canit Nonnus lib. XLVIII. Dionys. Idem *saxo-am vocem* esse dicit abnuentis puellae lib. XXXIII.

— — — — — *Φθίγγαδ' ἰδοὶ περὶ δαίμονα φιλῶ*
Χαλκομίδην ποδὶν καὶ ἀνάντι.

Quare non opus est ut in sententiam veniamus eruditissimi Modii, qui lubenter rescribat, *Mopsus Phyllis amat*. Nec eo sane usus est quod pueris nobis, cum fortet fortuna hunc Poëtam arripuissemus, placebat, trajici voces, ut fieret:

Phyllida Mopsus habet, Lycidas amat ultima rerum.

Quae sententia alioqui optima esset, Calpurnioque dignissima. Sed sustinenda mutatio. BART.

91. HABET ULTIMA RERUM.] Περὶ θανάτου moris. sic enim ipsam definit Demosthenes: πῶς μὴ ᾗδ' ἐν ἅπασιν ἀνθρώποις ἔστι θάνατος. Horat.
Hoc sentit, moriar; mors ultima linea rerum est. TIT.

Nunc age, si quidquam miseris succurris, Iola,
Perfer, & exora modulato Phyllida cantu.

Ipse procul stabo, vel acuta carice tectus,

95 Vel propius latitans vicina, ut saepe, sub ara.

IOL. Ibimus, & veniet, nisi me praesagia fallunt:

Nam

VARIAE LECTIONES JANI VLITIL

92. *Quicquam*] *Si quicquam* Bart. ex G.

93. *Perfer*] *Praefere* R. *Et exora modulato*] *Et ore tuo modulabor Phyllida* B. V. & Martelli. ex V. C.

95. *Vicina, ut saepe sub*] *Vicina saepe sub*. R. V. A. B. F. Lego: *vicina sepe sub aram*, vel, *vicinae sepibus arae*. Vide quae ad Ecl. I. v. 15. notavi.

96. IOL.] Deest in V. A. *Venis*] *Venies* R.

N O T A E.

92. SI QUIDQUAM MISERIS SUCCURRIS,] Si quidem succurris, meminit enim ejus, quod pollicitus fuerat Idas.

———— *Si quid mandare jurabit,*
Sedulus iratae contingam nuncius aures.

Caeterum sic est apud Maronem:

Non ignara mali miseris succurrere disco. TIT.

92. QUICQUAM] Vetus liber, *quicquam*. pro quoquam. Quod genuinum sine dubio. BART.

Perfer & exora modulato Phyllida cantu.

Primum illud constat, in antiquioribus illis libris impressis, qui propterea minus corrupti ab improbis correctoribus censendi sunt, dilucide haberi.

Perfer & ore tuo modulabor Phyllida cantu.

Sententia praeclara sine controversia. Nam etsi bonus Iolas sedulum se nuncium Lycidae apud Phyllida fore pollicitus esset, dicens

———— *Si quid mandare jurabit,*
Sedulus iratae contingam nuncius aures.

Lycidas tamen ab Iola nil aliud quaesivit, ac voluit, nec e re sua futurum sperabat aliud, quam fideliter recitari Phyllidi sua Carmina. In his a seipso compositis omnem spem suam collocarat; reliquorum & verba, & cantus nil pen- si habebat. Deinde hujus etiam suae persuasionis causam reddit, itaque respondet,

Jam dudum meditor, quo Phyllida carmine placem,

Forstitan audito poterit mitescere cantu;

Et solet illa meas ad sidera ferre Camenas.

Ergo perfer tantum, o Iola, mea carmina in libro Cerafi a te notata, & descripta. sedulo per-

lege illa meae Phyllidi: Sic namque fiet, ut ore tuo id est per organa vocis tuae, ego *moduler*, id est ad modum, mansuetudinem, miserieque amantis & languentis commiserationem adducam dominam meam. Et vero si etymon verbi *modulor* attendamus, *modulari* nil aliud esse comperiemus, quam modum id est mensuram adhibere. Unde *modulari* proprie est mensurare, sed translate (uti superius de modulatu observabamus) modum & rationem vocis in cantu praescribere. Itaque *modulari Phyllida* erit modum, & mensuram aliquam praebere Phyllidi in me amando, vel despiciendo. Potuisset poeta nullo carminis, vel politissimae sententiae detrimento dicere *mulcebo*, sed optimo cantori & modulatori arrisit magis vox propria quam aliena. Et alioquin illud *exora modulato cantu*, multum officeret amentium amantium studio, qui non aliena virtute, sed meritis propriis in gratiam redire amicarum expetunt. Quid? quod illud *modulato carmine* inane esset, cum sat foret exorasse Phyllida, vel sine modulatione, Carminibus Lycidianis scilicet modo lectitandis & simplici voce pronunciandis. MARTELL.

94. ACUTA CARICE TECTUS,] Ita quoque caricem vocavit Maro:

Fronibus hirsutis, & carice passus acuta. TIT. Ad illud: *tu post carella latebas.* BART.

95. VICINA SEPE SUB ARA.] Sub ara alicui Deo dicata. Est autem hic *sepe* nomen non adverbium: quanquam sine diphthongo scribi debet, ut sit manifeste differentia vel in aufferendi casu etiam si accentus praeterea deesset in extrema syllaba. TIT.

97. NAM

Nam bonus a dextra fecit mihi Tityrus omen.
Qui redit inventa non irritus ecce juvenca.

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I L

97. *A dextra*] *A dextro* R. *en dextrum* f.
98. *Qui redit*] *Qui venit* R.

N O T A E.

97. NAM BONUS A DEXTRA] Omen quarundam rerum a dextra foelix, a sinistra infoclix. Virgil.

Saepe sinistra cava praedixit ab ilice cornix.
Rurfus:

Quod nisi me quacumque novas incidere lisis
Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix.
Porro de auguriis plura a nobis collecta sunt in

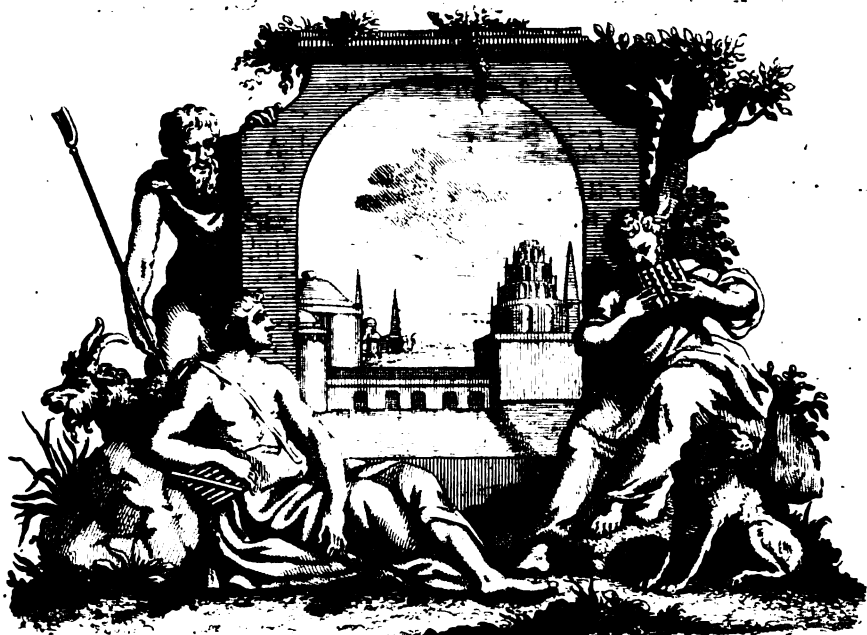
iis libris, quos de Universo divinationis genere confecimus, quae hic repetere supervacaneum foret. TIT.

97. BONUS] Vult dicere. Tityrus a dextra bonum omen facit: Maro:

At pater Aeneas se matutinus agebas.
ita noster saepissime infra. BART.

ECLO-

ECLOGA IV.

CAESAR.

MOELIBOEBUS, CORYDON, AMYNTAS.

Quid tacitus, Corydon, vultuque subinde minaci,
Quidye sub hac platano, quam garrulus adstrepit humor,
In-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

CAESAR.] Sic P. & Ed. Juntae. Numerianum, an Carinum, vel utrumque intelligat, haud proclive est dijudicare. Numerianum respicere videtur vs. 87. *facundo comisatus Apolline Caesar*, ut videre est Ecl. I. 45. Utrumque spectat vs. 10. Sed potius est, solus intelligatur Numerianus, cui intimus erat Nemesianus, qui hic Meliboei nomine designatur.

2. *Quam*] *Qua* F.

NOTAE.

CAESAR.] Ab argumento poematii factus est ta. TIT.
huic Eclogae titulus *Caesar*: sic enim visitur in 1. QUID TACITUS, CORYDON,] Cogitabundi
codicibus Florentiae divulgatis a Philippo Jun- habitum ac gestum exprimit: sic Horatius: *An*

Infesta statione sedes ? juvat humida forsan
Ripa ? levatque diem vicini spiritus amnis ?
5 COR. Carmina jam dudum , non quae nemorale resulent ,
Vol-

VARIAE LECTIOES JANI VLITII.

3. *Infesta*] *Infesta* R. an *Infesta* ?
5. *Famjudum*] *Namdudum* R.

N O T A E.

An tacitum silvas inter reptare salubres. TIT.
1. VULTUQUE SUBINDE MINACI ,] Eleganter
hoc describitur a Juvenali Satira IX. Rusticissime
autem jocatur in τῷ INFESTA BART.

2. SUB HAC PLATANO ,] Sic etiam dixit Ne-
mesianus :

*Atque sub hac platano moesti solatia casus
Alternant.*

Fuit enim haec arbor in deliciis habita ob amoe-
nitatem Umbrae , quare crebra ejus mentio ex-
stat apud Poetas. Moschus ait :

*Αὐτὰρ ἔμοι γλυκὺς ὕπτιος ὑπὸ πλατάνῳ βαθυφύ-
λῳ ,*

Καὶ παγὰς φιλόμοι τ' ἐγγύθεν ἔχον ἀκύνειν.

Horat.

*Cur non sub alia vel platano , vel hac
Pinu jacentes sic temere , & caetera.*

Sed & M. Tullius lib. I. de Oratore : *Nam me
haec tua Platanus admonuit , quae non minus ad o-
pacandum hunc locum patulis est diffusa ramis quam
illa , cujus umbram sequutus est Socrates.* TIT.

2. PLATANO , QUAM GARRULUS ADSTREPIT]
Petronius.

*Nobilis aestivas platanus diffuderat umbras ,
Et circumtonsa trepidanti vertice pinus ,
Et baccis redimita Daphne , tremulaeque cupres-
sus.*

*Has inter ludebat aquis errantibus amnis
Spumens , & querulo versabat rore lapillos ,
Dignus Amore locus.* — BART.

2. GARRULUS ADSTREPIT HUMOR ,] Non ali-
ter ferme Lucretius :

Propter aquae rivum sub ramis arboris altae.

Virgilius in Culice :

Rivum propter aquae viridi sub fronde latentem.

Tibullus :

Sed canis aestivos ortus vitare sub umbra

Arboris , ad rivos praetercuntis aquae : TIT.

3. INFESTA STATIONE SEDES ?] Cur *infesta*
dixerit , docuit illis verbis ; *garrulus astrepit hu-
mor.* Sed & illis alteris versibus ratio reddi po-

test :

*Namque sub exaeso rancum mihi pumice lymphae
Respondent ; & obest argenti glareae rivi.*

Sunt qui legant *infesta.* TIT.

3. INFESTA STATIONE] Tamquam obsideret
locum. Rusticus magnam hanc putat festivita-
tem. Terentius.

— nunc vero domi

Certum obsidere est usque donec redierit. BART.

4. LEVATQUE DIEM] Diei aestum : Physice
autem locutus est , etenim ex fluminibus frigida
quaedam aura assidue spirare solet , veluti scri-
ptum reliquit Aristoteles in Problematis. Sed &
apud Arrianum in descriptione maris Euxini ita
exaratum legas : *ἐνθὶνδε ἐπ' αἰθέρα , τὰ μὲν πάντα
ταῖς αὔραις ταῖς ἐκ τῶν ποταμῶν πιδυτάταις ἰσθὲν καὶ
ἀπὸ ταῖς καπναῖς ἀπ' ἀρχαίων . ψυχρὰ μὲν γὰρ ἦσαν
αἱ αὔραι , οἷς λίγρ' ἔστι Ὀμηρ.* Auctor Poëmatii ,
cui titulus Aetna ,

Flumina parva ferunt auras ,

inquit : quod Ammianus quoque confirmat.
Plinius narrat Nilum unum omnium fluminum
nullas exspirare auras : id quod etiam apud He-
liodorum , Aethiopicorum libro IX. reperias. Te-
statur etiam Diodorus libro I. ubi causas inunda-
tionis Nili perscrutatur. TIT.

4. DIEM] Solem , seu Solis equos , ut Eclog.
I. calorem circumscripsit. *Dies* est Sol. Lucre-
tius lib. I. II. & VI.

— lucida tela diei ,

pro radiis Solaribus. quibus locis interpretis est
Lucianus libro de Astrologia. *Ἡ ἡλίου τὰς βολὰς
τὰ σὺν ἡμῶν εἶναι συμβαδύουσαι.* BART.

4. VICINI SPIRITUS AMNIS ?] Sane res ipsa
docet vicinos fluvios sentiri aëre gelidiori & spi-
ritu quodam gratissimo. Vide Appianum in Par-
thico ; sive , quem ille de more exscribit , Plu-
tarchum in Antonio. BART.

5. NEMORALE RESULENT ,] Supra :

— nihil armeniale resulat. TIT.

Q 49

5. R2.

Volvimus, δ Meliboeē; sed haec, quibus aurea possint
 Saccula cantari, quibus & deus ipse canatur,
 Qui populos urbēque regit, pacemque togatam.
 ME. Dulce quidem resonas, nec te diversus Apollo
 10 Respicit, δ juvenis; sed magnae numina Romae

Non

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

8. Urbēque] Urbemque V. A. B. F. f. Urbemque regis plebemque togatam. καὶ ἰερχώ.
 9. Resonans] Resonans R.
 10. Respicit] Ita R. P. & Mod. Despicit V. A. F. B. & Bart. Numina] Munera R. V.
 A. B. F. & G. moenia Tit. recte.

N O T A E.

5. RESULTENT,] Rusticum, pro resonent.
 Eclog. 1.

—— nihil armentale resultat. BART.

7. SAECULA CANTARI,] De aureo seculo videndus est Hesiodus, & ex nostris Ovidius. Res omnibus nota est & valde pervulgata. TIT.

7. DEVS IPSE] Imperator. Sic Virgilius:

O Meliboe deus nobis haec otia fecit. TIT.

8. URBEMQUE REGIT,] Romam & τῆς πόλεως ἡγεμονίαν ἢ ἰερχώ. Horatii:

—— rubente

Dextera sacras jaculatus arcus

Terruit urbem. TIT.

8. PACEMQUE TOGATAM.] Toga proprium fuit Romanorum vestimentum, unde Virgilius: Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

ea utebantur domi, cum foris in militiam profecti Chlamydem, aut sagum, aut lenam sumerent, hinc toga pro pace, sagum pro bello. Ovid.

Occidit exemplum juvenis memorabile morum,

Maximus ille armis, maximus ille toga.

Martialis:

Clarum militiae Fronte, togaeque decus.

M. Tullius Oratione in Pisonem:

Cedant arma togae, concedat laurea linguae.

Idem secunda adversus Catilinam: Atque haec omnia sic aguntur, Quirites, ut res maximae minimo motu, me uno togato duce sedentur. Idem de Sago Philippica 5. iustitium indici, saga sumi dico oportere. Rursus octava: Delectus tota Italia deferri, sublati vacationibus: saga cras sumentur. Rursus, 13: Te non intelligis, delectu tota Italia habito, Consulibus missis, Caesare ornato, sagis denique sumptis, hostem iudicatum? TIT. Romanam. Toga enim pacis aequivoca. Cicero: co-

dant arma togae. Togatus Romulus apud Aufonium Ludo Sapientum, pro plebe Romana. Sic Lucullum Xerxem togatum appellabat Tubero Stoicus, teste Plutarcho in Lucullo. vide Macrobius lib. vi. Saturnal. cap. v. BART.

9. DIVERSUS APOLLO] Contrarius. Aeneid. v. Virg.

Quo diversus abis?

Laeva numina vocat idem.

—— si quem

Lumina laeva sinunt, auditque vocatus Apollo. vel diversus Apollo est idem cum Deo Vejove, de quo vide Agellium lib. v. cap. xii. BART.

10. MAGNAE MUNERA ROMAE] Quid si legamus moenia? & quidem oportere arbitror ob id, quod statim sequitur:

Non ita cantari debent, ut ovile Menalcae.

Natus est autem error ex antiqua Orthographia moenera pro munia. Romam vero magnam appellavit vel ob amplitudinem Imperii, vel ob murorum ambitus magnitudinem. Virg.

—— hic maxima porro

Accepit Roma.

& iterum:

—— nunc maxima rerum

Roma colit.

Rursus:

Et juxta Ascanius magnae spes altera Romae.

Alibi altam nominavit:

Albanique patres, atque altae moenia Romae.

Alibi quoque, postquam de Roma per comparisonem locutus est, ita sermonem claudit:

Verum haec tantum alias inter caput extulit urbes,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

TIT.

10. Nu-

AD NEMESIANUM BUC. ECL. IV. 491

Non ita cantari debent, ut ovile Menalcae.

COR. Quidquid id est, silvestre licet videatur acutis

Auribus, & nostro tantum memorabile pago:

Dum mea rusticitas, si non valet arte polita

15 Carminis, at certe valeat pietate probari.

Rupe sub hac eadem, quam proxima pinus obumbrat,

Haec eadem nobis frater meditatur Amyntas,

Quem

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

12. *Id est*] Ita R. P. & Mod. qui cit. *adest. inest* al. omn.

14. *Tum mea*, & 15. *Valet a pietate* Bart. in Adv.

17. *Meditatur*] Sic P. *meditatus* al. omn. *Nobis*] i. nobiscum. Virg. Ecl. VII. *Corydon est nobis*, &c. Vide ad Olympii Cyneg. versu 158.

NOTAE.

10. NUMINA ROMAE] Veteres Editiones habent *Munera*. Illud magis placet. Caeterum quod hoc versu Modius *respicit* reponit, in ejus gratiam fortassis, non rei gratia ut suscipiatur, non opus est. Nam ita loqui scriptores vulgatum est, ut duplicem potestatem vocabulorum una particula submoveant. Praeterea *Diversus Apollo te non respicit*, non est ex sententia Poetae, qui favere vult Deum cantori. BART.

11. NON ITA CANTARI DEBENT,] Significat τὸ μέτρον servandum esse, quomodo etiam inquit Horatius:

Nos, Agrippa, neque haec dicere, nec gravem

Pelidae stomachum cedere nescis;

Nec cursus duplicis per mare Ulyssae,

Nec sacram Pelopis domum

Conamur, tenues grandia:

& quae ibi sequuntur. Sic etiam Virgilius:

Cum canerem reges, & praelia, Cynthus aurem

Vellit, & admonuit: pastorem Tityre pingues

Pascere oportet oves: deductam dicere carmen.

Columella:

Ista canat majore Deo, quem Delphica laurus

Impulit. & reliqua. TIT.

12. QUICQUID INEST,] Bene idem Modius, de litteris variis nominibus optime meritis: *Quicquid id est*, quod familiare omnibus scriptoribus. BART.

12. ACUTIS AURIBUS,] Aliter hic accipienda sunt *acutae aures*, quam fecerit Nemesianus dicens:

— aut digitis aures astringit acutas.

Hic enim attentas, & ad audiendum erectas, vel dociles intelligit Poeta, quibus infra opponit

obesas,

— & *obesis auribus apta.*

Illic vero *obesas*, id est fastigiatas, & in acumen collectas. Ausonius appellavit nates *acutas*, quae sagaciter odorarentur:

— minus aptus acutis

Naribus horum hominum, TIT.

Ingeniosis atque delicatis. Quibus *obesas* opponit infra. Sic *acutas manus* Cupidini dat Appulejus lib. v. Metam. Sic *acutos homines* ingeniosos vocat Aquila Romanus Rhetor. *inventio rerum cum acutis hominibus communis est.* BART.

15. VALEAT PIETATE PROBARI.] *Pietas* hoc loco idem valet, quod apud M. Tullium, ibi: *Ego omni officio, ac potius pietate erga te caeteris satisfacio omnibus, mihi ipse nunquam satisfacio.* TIT.

15. PIETATE] De principe ut Deo loquitur, nam erga eum *pii* sumus: Sic saepe Panegyristae & Symmachus. BART.

16. EADEM,] Ablativus est, & vox duarum syllabarum. Lucilius lib. ix.

Hoc faciemus & uno eodemque ut dicimus pacto.

BART.

16. PROXIMA PINUS OBUMBRAT,] Cum Platano pinum conjungit. supra enim dixerat:

Quidve sub hac platano, quam garrulus adstrepit humor

Infesta statione sedes!

Idque rectissime. Certe Horatii exemplum secutus videri potest dicentis;

Cur non sub alta vel platano, vel hac

Pinu jacentes sic temere. TIT.

17. FRATER MEDITATUS AMYNTAS,] Blande Amyntas

Q q q 2

Quem vicina meis natalibus admovet aetas.

MEL. Jam puerum calamos & odoraе vincula cerae

20 Jungere nunc cohibes, levibus quem saepe cicutis
Ludere conantem vetuisti fronte paterna?

Dicentem, Corydon, te non semel ista notavi:

Frange, puer, calamos, & inanes desere Musas,

Et potius glandes rubicundaque collige corna:

Duc

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

18. Aetas] Aestas G. quem vicina meis natalibus amovet aestus. ut nondum vicefima venerit aestas. Bart. in Adv.

19. Odoraе] Odorare R.

20. Nunc cohibes] i. permittis. Glossae: cohibet, κατέχῃ, καθύμῃ, pro, connivet. Salmast. cohibes, contrarium τῷ prohibes Bart. in Adv: (ita adscisco oppositum τῷ descisco apud Grat. v. 16.) nunc cogis MSS. Tit. fortean: non cohibes. Insuave enim τὸ νῦν, praecedente Jam.

NOTAE.

Amyntam appellat. Sic etiam supra:

Hoc potius frater Corydon nemus, ista petamus

Antra patris Fawni. TIT.

19. ODORAE VINCULA CERAE] Mellis odorem adhuc servantis. Haec enim praeter caeteras nota est optimae cerae, auctore Plinio. TIT.

20. TUNC COHIBET,] Alicubi spectabatur cogis, quod rejici non debet. TIT.

20. CICUTIS] Fistula. Virgil.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula. —

Ecloga VII. BART.

21. LUDERE] Tentare carmen. Vide ad Ceirin. BART.

21. FRONTE PATERNA] Severa, vel simpliciter admonitoria; nam in priore sensu dixisset potius patrua, sicut Horatius:

Aut exanimari metuentis patruae
Verbere linguae.

Rursus:

Sive ego prave, seu recte, ne sis patruus mihi.

Catullus in Gellium:

Gellius audierat, patrum objurgare solere,
Si quis delicias diceret, aut faceret.

M. Tullius pro Coelio: Qui in reliqua Vita mitis esset, fuit in hac causa pertristis quidam patruus, censor, magister. Idem ad Atticum: Cura, amabo te, Ciceronem nostrum, cui nos Deo videmur. TIT. Austeritate patria: Ut patruam Linguam Horatius pro severa dixit libro III. carmin. XIII.

BART.

23. FRANGE, PUER, CALAMOS,] Juvenalis:

Frange miser calamos, vigilataque praelia dele.

Sic etiam Martialis:

Frange leves calamos, & scinde Thalia libellos,
Si dare sutori calceus ista potest.

Sic apud Theocritum seipsum admonet Cyclops:

Αἰν' ἐσθλὸν τελέεσθαι τε πλίκαις καὶ θαλῶν αἰάσας
Τοῖς ἀργασίῳ φέροισι, τάχα κεν πολὺ μάθοι ἔχουσιν.

Unde sumpsit Virgilius, quod ait:

Quis tu aliquid saltem potius, quorum indiget
usus,

Viminibus, mollique paras detexere junco?

De inani studio, poetarum multae exstant querelae apud scriptores, atque Ovidius quidem se a patre objurgatum fuisse narrat his verbis:

Saepe pater dixit, studium quid inutile tentas,
Maeonides nullas ipse reliquit opes.

Martialis ad Flaccum:

Pierios differ cantusque, chorosque sororum:

Aes dabit ex istis nulla puella tibi:

& caetera. TIT.

24. RUBICUNDAQUE COLLIGE CORNA:] Virgil.

—— prunis lapidosa rubescere corna.

Horatius:

—— quod si rubicunda benigne

Corna repres & pruna serant? TIT.

25. LAC

- 25 Duc ad mulctra greges, & lac venale per urbem
Non tacitus porta. quid enim tibi fistula reddet,
Quo tutere famem? certe mea carmina nemo
Praeter ab his scopulis ventosa remurmurat echo.
COR. Haec ego, confiteor, dixi, Meliboece, sed olim
30 Non eadem nobis sunt tempora, non deus idem.
Spes magis arridet. certe ne fraga rubosque
Colligerem, viridique famem solarer hibisco,

Tu

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

27. *Tutere*] *Taceare* R. f. *tueare*. *solere* Nic. Heinf.
28. *Praeter ab*] Ita omn. Edd. vett. *Praeterquam* P. & Mod.
30. *Sunt tempora*] *Sed olim: Non eadem enim nunc tempora* Bart. in Adv.

NOTAE.

25. LAC VENALE PER URBEM] Ex hac consuetudine omen factum est Crasso in Parthos proficiscenti ab eo, qui ficus Cauneas inelamavit, auctore Plinio. Eodem referendum est Persianum illud:

*Dum ne deterias sapiat pannucea Baucis
Cum bene discincto cantaverit ocyma vernae.*

Martialis:

*Quod fumantia qui tomacula raucas
Circumfert tepidis coquus popinis.*

Rurfus:

Surgite jam pueri, clamat jentacula pistor, TIT.

26. NON TACITUS] Ingerit hic locus, qui hodie alicubi locorum mos est, cum & Romae fuisset, ut rustici, quod in urbem venale inferrent, vendibile proclamarent. BART.

27. QUO TUTERE FAMEM?] Claudianus:
Extremam defende famem. TIT.

27. TUTERE] Defendas: hoc est, arceas atque propellas. de *defendendi* verbo ad Claudianum infr. Ecloga VI. BART.

28. PRAETER AB HIS] Non bene consuluit laudi suae Modius hunc locum refigendo. *Praeterquam* his. Poetae enim non raro ita locuti sunt, ut praeferunt omnes veteres Editiones. Elegantissime. *Ventosa* autem non est Echus Epitheton. Sed haec constructio. mea carmina nemo remurmurat, praeter Echo, quae ventosa ab his scopulis. BART.

28. VENTOSA REMURMURAT ECHO.] Cur *ventosam* Echo appellaverit, curque *remurmurat* dixerit sciri potest ex Aristotele in Problematis; ubi illius effectus causam reddit, ad quam rem

videndus est etiam Plinus libro II. cap. XLIV. & Lucretius libro III. De ea sic ait Maro:

— — — — — *aut ubi concava pulsa
Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.*

Horat.

— — — — — *cujus recinit iocosa,
Nomen imago.*

Rurfus:

— — — — — *ut iocosa
Redderet laudes tibi Vaticanæ
Montis imago.* TIT.

29. SED OLIM] Distingue: *sed olim*. Fatetur olim se ista dixisse, nunc alterius esse Fortunae. BART.

30. NON EADEM NOBIS SUNT TEMPORA,] Sententia Terentiana,
Nunc haec tempora aliam vitam, alios mores postulant.

Olim autem tempus praesens denotat. TIT. Num particula *olim* praesens tempus aliquando denotet, mecum non est judicare contra judicium tuum, mi Titi; sed hoc loco vereor, ut tempus antea factum, longissimoque intervallo antea praeteritum potius significet, ut solet, ac sane debet. Verumtamen post illud *olim* exemplo notam separationis apponendam judicarem, & elucebit actutum sententia clara, praeclara, percelebris. in re perspicua non abutar otio, & litteris. MARTELL.

31. RUBOSQUE] Mora in rubis nascentia. sic *querius*, & *fagus* pro glande quandoque ponitur. TIT.

32. JAM ME SOLARER HIBISCO,] Qui gregibus
Qq q 3

- Tu facis, & tua nos alit indulgentia farre.
 Tu nostras miseratus opes, docilemque juventam,
 35 Hiberna prohibes jejunia solvere fago.
 Ecce nihil querulum per te, Meliboeë, sonamus,
 Per te secura saturi recubamus in umbra,
 Et fruimur silvis Amaryllidos. ultima nuper
 Litora terrarum, nisi tu, Meliboeë, fuisses,
 40 Ultima visuri, trucibusque obnoxia Mauris

Pa-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

34. *Nostri G. Tu nostri mis. ope es* Bart.
 35. *Solvere*] *Pellere* R. & MSS. Tit.
 37. *Saturi recubamus*] *Satyri recubamus* R.
 38. *Amaryllidos*] Ita R. P. *Amaryllidis* V. A. F.
 40. *Trucibusque*] *Trucibus qua* Bart. in Adv. *trucibus* R.

N O T A E.

bus obijci consuevit, unde extrema paupertas denotatur: verbo *solari* in hac re usus est etiam Maro dicens:

Concussaue famem silvis solabere quercu. TIT.
 Vide ad Gratium versu xxxii. BART.

33. *INDULGENTIA FARRE*] Pro fragis, moris, hibisco, atque aliis hujusmodi vilibus. Opponit autem *alere* tñ *solari*. quocirca statim dicet:

Per te secura saturi recubamus in umbra. TIT.

34. *TU NOSTRAS MISERATUS OPES*,] Vetusissima Editio, quam aliquoties laudavimus, litteris Germanicis, sive Longobardicas mavis, excusa, Lipsiae, ut arbitror, aliam lectionem habet.

Tu nostri miseratus opes.

An scriptum Calpurnio, *Tu nostri miseratus opes*, ut non nudam miserationem, sed & opem ingerat Melibaei? Nam cum pauperrimum se queratur, opes jactare stolidum sit, nisi fortassis amissas dicat restituisse Melibaeum. Judicent eruditi. Nobis vetus lectio Calpurnii genuina videtur. BART.

35. *JEJUNIA SOLVERE FAGO.*] Virgil.

Uridus hesternus venit de glande Menalcas.

Rurfus:

Concussaue famem silvis solabere quercu.

In aliquibus exemplaribus *pellere* legebatur. Hinc nos dicimus *asciolvere* quasi jejunium solvere per

subauditum intellectum. TIT.

35. *FAGO.*] Glandibus e fago concussa: sic *rubos* dixit supra pro fructibus in iis crescentibus. BART.

37. *RECUBAMUS IN UMBRA*,] Virg.

Tityre tu patulae recubans sub tegmine fagi. TIT.

38. *SILVIS AMARYLLIDOS*,] *Amaryllis* pro Roma, quomodo etiam Virgilius dixerat:

Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. TIT.

39. *LITORA TERRARUM*,] Quae sint haec ultima terrarum litora statim expressius docebit: alioquin de Thule, aut Britannia intelligi potuisset, dicente Marone:

———— *tibi serviet ultima Thule.*

Atque alibi:

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

Caput autem Bethicae extremum fuisse noti orbis terminum tradit etiam Solinus. Itaque Silius ait:

*Atque hominum fidem Gades, Calpemque secutus,
 Dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
 Occubuit saevo Tyrius certamine ductor.*

Hinc natum Proverbium *ta nige Gadigan i nige* ex. TIT.

40. *TRUCIBUSQUE*] Idem vetus liber, quem seculi aetatem jam excessisse autumo, *trucibus* habet. Id correxerunt pessimo exemplo librarii. BART.

41. Pa-

- Pascua Geryonis, liquidis ubi cursibus ingens
 Dicitur occiduas impellere Bety's arenas.
 Scilicet extremo nunc vilis in orbe jacerem,
 Ah dolor! & pecudes inter conductus Iberas,
 45 Irrita septena modularer sibila canna:
 Nec quisquam nostras inter dumeta Camoenas
 Respiceret: non ipse daret mihi forsitan aurem
 Ipse Deus vacuum, longeque sonantia vota
 Scilicet extremo non exaudiret in orbe.

Sed,

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

41. Geryonis] Germani R.
 42. Bety's] Baetru R. leg. Baetu.

NOTAE.

41. PASCUA GERYONIS,] Insula Erythria, si-
 ve Gadir, in qua propter soli fertilitatem Ge-
 ryonem habitasse fabulantur Poëtae: cujus ar-
 menta Hercules abduxerit, de cujus ubertate vi-
 denda sunt, quae scribit Strabo lib. III. consule-
 etiam, si libet, Dionysium de situ orbis. TIT.

41. LIQUIDIS CURSIBUS] Horatius dixit li-
 quido pede, cum eandem rem exprimere vellet.
 Nam liquidum etiam simpliciter de aqua enun-
 ciatur: unde & ipsam nomine generis ita vocat
 Horatius ibi:

*Ut tibi, si sit opus, liquidi non amplius urna,
 Vel cyatho, & dicas magno de flumine malle,*
Quam ex hoc fonticulo tantumdem sumere.

Græce Plutarchus sic: *Καὶ ἐν ἰσθμῷ τῷ ἑβδομα-
 γωνῆς ἔννεον τῶ ὑδατι.* Liquidas undas dixit
 Catullus:

Dicuntur liquidas Neptuni nasse per undas.
 Tibullus:

— liquida delectat amnis aqua.

Tibullus ad Messalam:

Splendidior liquidis cum sol caput extulit undis.

Nemesianus Ecloga II.

*Nec tremulum liquidis splenderent lumine in un-
 dis.* TIT.

42. BETHYS ARENAS.] Hispaniae fluvius, qui
 regioni, quam interfuit, nomen dedit. TIT.

43. JACEREM,] Contemtui ludibrioque es-
 sem. Vide quae ad Claudianum de hoc verbo
 notavimus. BART.

44. CONDUCTUS HIBERAS,] Mercenarius,
 alieni gregis pastor, cujus notae hominum con-

ditio vilissima erat, hinc Menalcas apud Maro-
 nem:

Hic alienus oves custos bis mulget in horas.

Vide Luciani dialogum, qui ab hoc hominum
 genere nomen sumpsit. TIT.

45. IRRITA SEPTENA] Fistulae *ἑξήκοντος*,
 quae septem cannis constabat. Virgilius:

*Et mihi disparibus septem compacta cicutis
 Fistula.*

His Theocritus duas addit:

Σύεσσι' αὖ ἰπποῖσιν καλὰν ἵνα ἐκείθενον.

Cur autem fistula septem cannis compingeretur,
 doctam atque abstrusam rationem affert summus
 amicus meus, idemque vir, si quis alius, erudi-
 tissimus Fabius Paulinus in suo illo praeclaro o-
 pere, quod *Hebdomades* inscripsit: eam illic in-
 spici velim. Nam mihi in Commentariis non
 est propositum in isthaec *φιλοσοφώμεθα* digre-
 di. TIT.

46. CAMOENAS RESPICERET:] Virgilius:

Libertas, quae sera tamen respexit inertem.

De verbo *respicere* menimi me quippiam superius
 adnotasse. TIT.

48. IPSE DEUS] Amicus potentior sive ipse
 imperator. Diximus supra. TIT.

49. NON EXAUDIRET] Et quod consequens
 est, mihi non faveret, aut opem ferret. Sic Ho-
 ratius:

— prece qua fatigent
*Virgines sanctae minus audientem
 Carmina Vestae.* TIT.

50. Mx-

- 50 Sed, nisi forte tuas melior sonus advocet aureis,
 Et nostris aliena magis tibi carmina rident,
 Vis hodierna tua sibi gatur pagina lima?
 Nam tibi non solum venturos noscere nimbos-
 Agricolis, qualemque ferat sol aureus ortum,
 55 Attribuere dei? sed dulcia carmina saepe
 Concinis, & modo te Baccheis Musa corymbis

Mu-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

50. *Advocat*] *Avocat* R. *avoces* Frut. Mod. P. & Bart.
 52. *Hodierna*] *Aliena* V. A. B. F. *hiberna* Tit. ex Ed. Juntae. *Subigatur*] *Subigat vir*
 V. A.
 56, & 57. *Concinis* & *medio plus pulcer obumbrat* R.

N O T A E.

50. MELIOR SONUS AVOCET] Ita optime correxerunt eruditissimi quondam, Lucas Fruterius lib. III. Verisimilium ca. XII. & Modius Epistola CXXIV. vulgo antea erat

stupidè & barde. BART.
 51. TIBI CARMINA RIDENT,] Pro arident & ἀφαιεῖν, quae figura crebro occurrit in bonorum poetarum descriptionibus; talia sunt & illa; temnere, tuere, stare, mittere, atque alia his similia pro contemnere, eruerè, stare, omittere.

TIT. Placent, arident. Lucretius alicubi ait veteres homines prostratos sub arboribus rite corpora curasse, praesertim cum rideret anni tempestas. BART.

52. VIS ALIENA?] Loquitur Corydon de suis carminibus, quae aliena vocat; vel legendum est hodierna, quod docti viri admonuerunt, & est in codicibus Florentiae impressis a Philipo Junta anno salutis 1504. TIT.

52. SUBIGATUR] Idem Fruterius & Modius corrigere hoc ajunt ex subigat vir, quod haberent omnes libri: At nostrae veteres Editiones ἀποκατα & Tigurina MDXXXVII. Edita, diserte hoc agnoscunt. limam dicit ipsius autem, nam veteres recitationem convocatis amicis pro recensione habebant, ut ex Seneca Patre Suasor. & Plinii Epist. omnibus notum. BART.

53. NAM TIBI NON SOLUM] Quod pastores interdum facere confueverunt, itaque Ecloga insequenti Mycon pater signa futurae pluviae Canthum filium docet, eademque tradit Virgilius in Georgicis; sed & Aratus in Phaenominis ali-

qua commemorat. TIT.

54. SOL AUREUS] Virgilius de hac re sic cecinit:

Sol quoque & exorietis, & cum se condet in undas,

Signa dabit; solem certissima signa sequuntur, Et quae mane refert, & quae surgentibus astris. Quae sententia Aratum auctorem agnoscit in illis:

Ἡλίοιο δὲ τοι μελέτω ἐκείτηθεν ἰοῖσθαι,
 Ἡλίοιο δὲ μετὰ τοὺς ἰοικάτα σήματ' αὐτῶν,
 Ἀμφότερον, δεινὸν κ' ἐν περὶ τῆς ἀνιότητος.

Confule Plinium libro XVIII. TIT.

56. BACCHEIS MUSA CORYMBIS] Hedera, quae nimirum poetae coronari solent: unde ab Horatio praemium doctarum frontium vocatur:

Me doctarum hederæ præmia frontium
Dis miscent superis.

& alibi:

— — — — — seu condis amabile carmen,
Prima feret hederæ victricis præmia.

Virgil.

Pastores hederæ crescentem ornate poetam.

ad quod carmen consule Servium. *Corymbus* dicitur hederæ fructus in modum racemorum uvæ conformatus. meminit Propertius:

Velle hederam tumulo, mihi quæ pugnantem corymbo

Mollia contortis alliget ossa comis.

De lauro etiam res notissima est, itaque plura dicere superfedeo. TIT.

Ederas intelligit, quibus; ut lauro quoque, olim coronabantur Poetae. Ovidius:

De-

Munerat, & lauro modo pulcher obumbrat Apollo.
 Quod si tu faveas trepido mihi, forsitan illos
 Experiar calamos, here quos mihi doctus Iolas
 60 Donavit, dixitque: Truces haec fistula tauros
 Conciliat, nostroeque sonat dulcissima Fauno.
 Tityrus hanc habuit, cecinit qui primus in istis

Mon-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

59. Here] *Heri G. heri quos doctus. R.*

NOTAE.

Deme meis ederas, Bacchica feta, comis.

Virgilius.

Inter victriceis ederam tibi serpere laurus. BART.

59. HERE QUOS] *Here* (inquit Festus Pompejus) id est adverbium tempus *heri*, dictum a Graeco *χθις*. & Quintilianus: *Heri nunc litera terminatur, at veterum Comicorum adhuc libris invenitur: Here ad me venit.* Eo Juvenalis usus est:

Spes hodie minor est, here quam fuit.

Sic etiam Martialis:

Es postum est nobis nil here, praeter aprum.

Rursus alibi:

*Unguentum, fateor, bonum dedisti**Convivis here, sed nihil scidisti.*

Item alibi:

Cur here, quod dederas, hodie puer Hyle negasti?

Rursus ibidem:

Here qui puer Hyle fuisti.

Per Iolam fortasse Nemesianum intelligit, cui haec Idyllia dicata esse voluit. TIT. Vetus Editio, *heri*. Sed illud procul dubio verum est. Martialis.

*here qui puer, Hylle, fuisti.**Dic nobis, hodie qua ratione vir es? BART.*

60. DIXIT TRUCES] Muneris commendatio ex Terentii praecepto: *Munus quantum potes, verbis adorna.* Sic Virgilius:

*Est mihi disparibus septem compasta cicutis**Fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim;**Et dixit moriens, te nunc habet ista secundum.*

Ac rursus alibi:

*Floribus atque apio crines ornatus amaro,**Dixerit: hos ibi dant calamos (en accipe) Musae;**Asiraeo quos ante seni, quibus ille solebat**Cantando rigidas deducere montibus ornos.*

Quibus allusum videtur ad fabulam Orphei: fistulae vero cantu feras bestias cicurari plures tradiderunt, & notat Victorius variis Lectionibus. de Cervis quidem sic ait Aristoteles de Historia animalium libro IX. *ἀλίσκοι* ὃ *θηρόδραμα* αἱ ἑλάφοι συρράττονται καὶ ἀσόνται, ὅτε καὶ καὶ ἀκακοποιταὶ ὑπὸ τῇ ἡδοῇ δύνουσι ὅτιναι, ὃ μὲν Φανιστῆς ἀδφ, ἡ συρράτις, ὃ δὲ ἐκ τῆς ὀπίσθεν βλάψης. TIT.

60. TAUROS CONCILIAT,] Erat hoc artificium veterum pastorum, jumenta aut greges assuefacere ad fistulae sonum, ut ad illum pascerent, atque eum quoquo versum sequerentur. Longus lib. I. τὰς αἰγὰς καὶ τὰς οἰς συλλέγοντες, ὑπὸ τῆς δέμας πλῆθυσαι, καὶ ὑπὸ τῆς κυνῶν ὑλαρίσσαντων ταραχθεῖσιν· αἱ μὲν εἰς πίστεας ἀνέδραμον, αἱ δὲ μίχεται θάλαττης αὐτῆς κατέδραμον, καὶ τοίγε ἐπεκαυδύνοντο, καὶ φωνὴν πέθοντο καὶ σύραγγι θέλοντες, καὶ χειρὸς παύσασθαι συλλέγοντες. Ibidem Dorco bubulcus moriens: ἐπαίδευσεν τὰς βύες ἤχη σύραγγας ἀκολουθεῖν, καὶ διώκειν τὸ μέλι αὐτῆς καὶ τιμῶνται μοι μακροῖν. Χλὴν λαβὼσα πλὴν συρράττει καὶ ἐνθεῖσα τοῖς χελισσὶν ἐσύραττι μέγιστοι ὡς ἰδυῖναι καὶ αἱ βόες ἀκούσι καὶ τὸ μέλι γινώσκουσι καὶ ὁρμὴν μίαν μνησάμενοι πηδῶσιν εἰς τὴν θάλατταν. BART.

62. TITYRUS HANC HABUIT,] Virgilius, qui sub ficta Tityri Pastoris persona canere introducit sua prima Ecloga. Is vero apud Latinos primus Bucolicum carmen cecinit imitatus Theocritum; itaque de se ipso ait:

*Prima Syracusia dignata est ludere verso**Nostrea, nec erubuit silvas habitare Thalia.*

Per *Hylaeam avenam* Syracusanam intelligit, & per hanc Theocritum ipsum, quem secutus est Maro ut diximus. TIT. Virgilium innuit. Sardonius praefat. Major. BART.

Rrr

63. Hy-

Montibus, Hyblaea modulabile carmen avena.

MEL. Magna petis, Corydon, si Tityrus esse laboras.

- 65 Ille fuit vates sacer, & qui posset avena
Personuisse chelym, blande cui saepe canenti
Alludere ferae, cui substitit advena quercus,
Quem modo cantantem rutilo spargebat acantho
Nais, & implicitos comebat pectine crines.

COR.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

66. *Personuisse*] *Praesonuisse* Bart. ex G. & Nl. Heinsf. qui & conj. *blandae* cui, &c.

NOTAE.

63. HYBLAEA] Quod possis modulari ad Theocriti avenam, comparat Siculo Romanum vatem. Vel alludit ad illud,

Sicelides Musae paullo majora canamus. BART.

63. MODULABILE CARMEN] Quod cani ad fistulam possit, sic *modulatum cantum* dixit Ecloga II. vers. 95. BART.

65. SACER,] Diis dignus. Silius lib. XII. de Ennio.

———— *sacer hic ac magna sororum*

Aonidum cura, & dignus Apolline vates.

Idem in praeconio Virgilii. Nam liber non est ad manum. Sic *divinum* vocat Virgilium Statius extrema Thebaide. BART.

65. QUI POSSET AVENA] Veteris & illibatae Editionis scriptura dignissima Calpurnio est.

———— *qui posset avena*

Praesonuisse chelyn.

Quam cur correctores mutarint, non video. Reducenda illa omnibus modis est. BART.

66. PERSONUISSE CHELYM,] Qui fistulam, quae pastorum propria est, ad heroum, deorumque laudes concinendas adhibere posset. Horat.

Teque testudo resonare septem

Callida nervis,

Nec loquax olim, neque grata, nunc &

Divitum mensis, & amica templis.

Vel qui fistulam adeo scite tractaret, ut lyrae sonum propemodum referret, atque ipsi quam proxime accederet. Horatius:

Tibia non ut nunc Orichalco vincla, tubaeque,

Aemula.

Quintilianus lib. X. cap. I. *Stesichorus quam sit ingenio validus, materiae quoque ostendunt maxima*

bella canentem, & Epici carminis onera lyra sustinentem, & si tenuisset modum, videtur aemulari potuisse Homerum. TIT.

67. ADVENA QUERCUS,] Qui canendi artificio celebres cluunt, Orpheo pares esse dicuntur, de quo multa fabulantur poetae, atque inter caetera de ipso narrare solent, quod feras cantu allicere, arboreque radicitus evulsas sono testudinis quocumque vellet, sequi cogeret: ita enim praeter caeteros scribit Philostratus junior in imaginibus: *ἡρώδης δὲ τι καὶ μέγας ὁ ζωνοφόρος, δίδωρα γὰρ ἀναπαύσας τῆς ψυχῆς, ἀπεργάζετο ἀντὶ τούτου τῷ Ὀρφεὶ καὶ ἀδύσῃσιν αὐτῷ πένοντι τε οὐκ, καὶ κύπρια ἐστὶν, καὶ κληῖρος, καὶ ἀγῶνος αὐτῇ, καὶ ὅσα ἄλλα δίδωρα, ἐνυπακούοντα τῆς πτόσεως, οἷον χεῖρας, ἀδὲ τῷ Ὀρφεὶ ἔσχευε.* Sed & Ovidius Metamorphos. 10. copiosius hoc argumentum prosequitur ab illo versu:

Umbra loco venit, non Chaonis absuit arbor.

Item Horatius:

Unde vocalem temere infecutae

Orphea silvae,

Arte materna rapidos morantem

Fluminum lapsus, celeresque ventos,

Blandum & auritas fidibus canoris

Ducere quercus.

Hic noster in illis:

Affuit omne genus pocudum, genus omne ferarum,

Et quaecumque vagis alitum ferit aëra pennis.

TIT.

68. RUTILO SPARGEBAT ACANTHO] Virgilius *croceum* appellavit:

Et circumtextum croceo velamen acantho. TIT.

70. EST

- 70 COR. Est (fateor, Meliboe) deus: sed nec mihi Phoebus
 Forsitan abnuerit, tu tantum commodus audi:
 Scimus enim quam te non aspernetur Apollo.
 MEL. Incipe, nam faveo: sed prospice, ne tibi forte
 Tinnula tam fragili respiret fistula buxo,
 75 Quam resonare solet, si quando laudat Alexim.
 Hos potius calamos, magis hos sectare canales,
 Per me qui dignas cecinerunt consule silvas.

In-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

69. *Implicitas comabat pectine comas* R.
 70. *Est*] Et fateor R. Sed nec] Sed nunc R. sed si A. F. *Est fateor, Meliboe: Deus sed nec*, Martell.
 71. *Abnuerit*] Ita al. omn. *annuerit* R. & cit. Mod.
 72. *Scimus enim*] *Dicimus en* R. *Quam te*] Sic P. & Bart. ex G. & T. *quia te* R. V. A. B. F. & Mod. *Aspernetur*] *Aspernatur* R. B.
 75. *Quam*] *Qua* R. *Quae* V. A. B. F. *Alexim*] *Alexis* R. V. A.
 76. *Hos*] *Hoc potius calamos, magis hos* V. A. B. F.
 77. *Per me*] *Pro me* R. & Bart. ex G. Itaque non ipse Nemesianus Eclogas se scripisse ait. Virg. Ecl. iv. *silvae sint consule dignae*.

NOTAE.

70. EST (FATEOR, &c.) Hic rursus beneficio tempestivae distinctionis pulcherrimi sensus aperiendi datur occasio. Post illud Meliboe virgula consueta ponatur, deinde legatur junctim,

Forsitan abnuerit.
Deus sed si mihi Phoebus

Hoc sensu: Verum est quod dicis Meliboe, me scilicet nimis audacem esse, vel etiam temerarium, qui mihi persuadeam, quasi novum Virgilium, posse me meis Musis in Amicitiam Imperatoris praesentis Augusti venire. Verissima sunt certe quae dicis, sed non propterea desperabo vel ab incoeptis desistam. Nam si non possum meis meritis ad Caesaris aures devenire, possum tuo saltem favore, ac gratia. Ergo si *Deus meus Phoebus*, ipse nempe Augustus *Forsitan abnuerit*, id est dedignabitur audire mea Carmina: Audi illa tu Nemesiane, sive quicumque alius sis, qui ad instar Maecenatis studia poetarum foveas, & gratia multum valeas apud Caesarem Augustum. MARTELL.

71. ABNUERIT,] Ita corrigere ait Modius Epistola cxxiv. sed editiones ante eum natum hoc praefereunt. BART.

71. COMMODUS AUDI:] In hoc commodus,

si audiveris. Horat.

*Donarem pateras, grataque commodus
 Censorine meis aera Sodalibus.*

Sic Tibullus:

Et magnas messes terra benigna daret. BART.

72. SCIMUS ENIM QUAM TE] Haec scriptura est Ἀτόπῳ & Tigurini. Quare satis mirari non possum Correctorum audaciam, qui de suo barbarismum non verecundati sunt infercire Calpurnio. *Scimus enim quia te.* Quomodo citat & doctissimus Modius: sed quid opus est isto naevo, cum aliter Princeps Editio? BART.

74. TAM FRAGILI] Hortatur ut intendat sonum, nec tam fragili atque humili utatur, quam in Alexi rustice laudando, solitus sit. BART.

75. SI QUANDO LAUDAT ALEXIM.] Manifesto alludit ad secundam Maronis Eclogam. TIT.

77. PER ME] Vetus: *pro me*, Quod & ipsum videtur ἔχειν. Diximus ad primam Eclo. per Meliboeum videri nobis Olympium designari, id quod hoc loco confirmatur. Nam & is Bucolicus Poeta. Notus Virgilii versus quem heic alludere satagit. Cur *per me* maluerit Modius, causam non comminiscor. Caetera quae idem hic corrigere dicit, ante eum natum Editionibus
 Rrr 2 tio-

Incipe, ne dubita. venit en & frater Amyntas:
Cantibus iste tuis alterno succinet ore.

80 Dicite, ne mora sit, vicibusque reducite carmen:

Tuque prior, Corydon, tu proximus ibis Amynta.

COR. Ab Jove principium, si quis canit aethera, sumat,

Si quis Atlantiaci molitur pondus Olympi:

At mihi, qui nostras praesenti numine terras,

Per-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

78. *Ne dubita*] *Nec dub.* V. A. B. F.

79. *Succinet*] *Succinat* R. *Succinit* V. A. B. F.

80. *Dicite*] *Ducite* Bart. *Ne mora*] *Nec mora* V. A. F. B.

83. *Atlantiaci*] *Atlantiacum* Bart. ex G.

84. *Atqui nunc nostras* V. A. B. F.

NOTAE.

tiones nostrae prae se tulerunt. Quarum neutram ipsi visam scimus, ne quid quis illi affingere putet. BART.

77. CONSULE SILVAS.] Et hic versus illum Virgilii respicit:

Si canimus Silvas, Silvae sunt Consule dignae.

atque universam denique illam Eclogam. TIT.

79. ALTERNO SUCCINET ORE.] Alteram ab hoc carmen yim aperit verbi *succinere*, significat enim tantum alterius excipere, & post alium eandem partes sumere, unde tibia *succentivata* dicitur, quemadmodum *incentiva* ea appellatur, qua canendi fit principium; docet Varro libro 1. de Re Rustica. Porro Amyntam fratrem vocat, vel quia vere frater esset, vel ob amoris erga ipsum abundantiam. sic supra Ecloga prima:

Hoc potius frater Corydon nemus, ista petamus

Antra patris Fauni. TIT.

80. VICIBUSQUE REDUCITE CARMEN:] Virgilii dixit:

Alternis dicetis, amant alterna Camoenae. TIT.

80. REDUCITE] Quasi in scenam. Hoc enim scenale verbum. Alioqui *ducere carmen* dixit Horatius.

— forte epos, acer

Ut Varius, ducit nemo.

Scribe,

— *ducite, ne mora sit, vicibusque reducite carmen.* BART.

81. TUQUE PRIOR.] Non aliter fere Maro:
Incipe Dameta, tu deinde sequere, Menalca. TIT.

82. AB JOVE PRINCIPIUM,] Sic etiam Virgilius:

Ab Jove principium Musae, Jovis omnia plena.
In quo Aratum imitari voluisse crediderim, qui dicat:

Ἐκ Διὸς ἀρχόμεθα, τ' εὐδαίμων' ἄνθρωποι ἴσμεν
Ἀπίκτον.

Sed & Theocritus quoque inquit:

Ἐκ Διὸς ἀρχόμεθα, καὶ εἰς Δία λέγεις Μοῖσάν.
TIT.

82. SI QUIS CANIT AETHERA,] Ad Aratum respicit, qui *φανόμην* cantaturus a Jove orditur. Vide ad Grat. *pondus Olympi* dicit ipsum coelum. de qua phrasi plurimis ad Ceirin Virgilianam. BART.

83. ATLANTIACI] Princeps Editio habet.

Si quis Atlantiacum molitur pondus Olympi.

Quae scriptura procul dubio germana est. Nam *Atlantis pondus* est coelum, quod ipse fert humeris. Juvenal. de diis.

----- *Miserum urgebant Atlanta minori*
Pondere. BART.

83. PONDUS OLYMPI:] Vocat *pondus* alludens ad Fabulam Atlantis, qui coelum humeris sustinuisse fingitur: figmentum est pervulgatum. TIT.

84. AT QUI NUNC NOSTRAS] Non longe distans ab Horatius dicens:

Coelo tonantem credidimus Jovem
Regnare, praesens divus habebitur
Augustus adjecit Britannis
Imperio, gravibusque Persis. TIT.

86. Et

- 85 Perpetuamque regit juvenili robore pacem,
 Laetus, & Augusto felix arrideat ore.
 Am. Me quoque facundo comitatus Apolline Caesar
 Respiciat, montes neu dedignetur adire,
 Quos & Phoebus amat, quos Juppiter ipse tuetur:
 90 In quibus augustos visurae saepe triumphos
 Laurus fructificat, vicinaque nascitur arbor.

COR.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

85. *Juvenili robore*] *Vivendi robore* R.
 86. *Laetus*, &] *Laetus in Aug.* Bart. ex G. & T.
 87. *Me*] Ita P. & Mod. *Te* R. V. A. B. F. & MS. Pal.
 90. *Visurae*] *Visurus saepe* R. & MS. Pal. *Visurus* V. A. B. *visuri* F. *visurae* B. recte.
 91. *Fructificat*] *Fructiferant* R. *fructificat* V. *Vicinaque*] Non est alius locus in quo se & Calpurnium tam multimode ac misere torfit Bart. Hic conj. *divinaque*, vel, & *civica* pro quercu. In Adv. *unitaque*, vel, *vicinaque*, de Paulina conjug. *Vitisequa*, pro hereda, E. Swarth. *Aegy.* Virg. Ecl. 11. *Et vos, o Lauri, carpam, & te proxima Myrte:* Hinc *vicina* lauro hic *Myrtus* dicitur. Vel, si quid mutandum, leg. *visurae saepe triumphos Laurus Fructificant, Erycinaque nascitur arbor*, pro eadem.

NOTAE.

86. ET AUGUSTO] Iterum hoc correctorum est: Nam Tigurina & altera Edd. habent.

— in Augusto.

Laetit teneras hominum subtilissimorum aures abundans in, quod nobis tamen absonum non est. Sallustius Jugurtha. *tanta vis avariciae in animos eorum, veluti tabes, invaserat.* Terentian.

Et labor in studiis semper celebratur, inhaeres.

Plura alibi. BART.

89. QUOS ET PHOEBUS AMAT,] Vel *Phoebus*, propterea quod Apollo paverit Admeti greges, ut alibi monuimus, vel Palatium intelligit, ubi erat Bibliotheca Apollini ab Augusto dicata. per montes vero, quos Juppiter ipse tuetur, Capitolium intellige, in quo Jovis Feretrii templum construxerat Romulus opima spolia de Acrone referens, ut narrat Plutarchus, & Livius. TIT.

89. JUPPITER TUETUR] Multi alii montes Jovis in tutela sunt, tum uterque qui *Ida* dicitur. BART.

91. LAURUS FRUCTIFICAT,] Qua nimirum fronde triumphaturi duces coronabantur. Sumebatur autem ea laurus non e Capitolio, quemadmodum hic subindicare videtur Calphurnius, sed ex Caesarum villa, cui nomen ad Gallinas, fluvio Tiberi imposita, juxta nonum lapidem Flaminia via, qua de re consulendus est Plinius libro

xv. nisi forte malumus intelligere de laureto, quod erat in monte Aventino teste eodem Plinio; quamquam universe ante Caesarum, ac Pontificum domus ea arbor seri consuevit, sicut ibidem tradit idem auctor: sed quod ait Calphurnius *fructificat* ad rem amplificandam pertinet: nam cum laurus omnis sua vi sterilis sit, triumphalis certe infocunditatis vitio prae caeteris notata a Plinio eo ipso libro. Per *vicinam* vero arborem quercum intelligit, quam civis civi, a quo servatus erat in proelio, testem vitae, salutisque acceptae dabat, auctore Gellio: ea vero e fronde querna fiebat, quoniam cibus victusque antiquissimus querceus capi solitus sit, reliquam *vicinam* hic appellat Calphurnius respiciens ad Palatinam quercum, quam ob cives servatos positam fuisse tradunt: ejus meminit Ovidius dicens:

Causa superpositae scripto testata coronae

Servatos cives indicat hujus ope.

Et Jovis haec, dixi, domus est, quod ut ipse putarem,

Augurium monti querna corona dabat.

nec non Juvenalis in illis:

Cum farre, & vino Janum Vestamque rogabat,

An Capitolinam deberet Pollio quercum

Sperare, & fidibus promittere quid saceret plus.

RII 3.

Mar-

COR. Ipse polos etiam qui temperat igne geluque,
 Juppiter ipse parens, quo tu jam proximus ipse,
 Caesar, abes, posito paulisper fulmine saepe
 95 Cressia rura petit, viridique reclivis in antro
 Carmina Dictaeis audit Curetica silvis,
 AM. Aspicis ut virides, audito Caesare, silvae
 Conticeant? memini, quamvis urgente procella,

Sic

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

92. *Qui temperat*] *Quo* V. A. B. F.
 93. *Quo tu*] Ita V. A. F. *quoi* R. *cui* Mod. & P.
 94. *Caesar abes*] Sic ego. *habes*. R. *abi* al. *omn*.
 95. *Reclivis*] Ita P. *reclusus* R. *reclivus* V. A. F. *reclinis* Bart.
 96. *Curetica*] *Currentia* R. *coretica* A.

NOTAE.

Martialis quoque ad illum respexit dicens:

*O cui Tarpejas licuit contingere quercus,
 Et meritam prima cingere fronde comam.*

Possumus etiam de querceto montis Coelii dictum accipere: constat enim coelum montem *Querquetulanum* fuisse nuncupatum a multiplici quercu, qua confectus erat. TIT.

91. VICINA ARBOS.] Quae sit hoc loci *vicina arbos* non satis in proclivi est. An forte quercum sibi vicinam innuit rusticus? Nam post laurum quercum nominare decebat, cum Apollini jam Jovem modo subjunxerit? Quicquid id est, mihi videtur rescribendum contra omnes omnino etiam libros: *divinaque nascitur arbos*. Ut quercum ita capias, quam cur *divinam* vocaret, cum non intelligerent Exscriptores, in *vicinam* mutarunt. *Quercus* autem non raro veteres colebant instar numinis alicujus. Ovidius libro VIII. *Metamorph.* Lucanus lib. III. *Pharsal.* Maximus Tyrius de Celtis. Alii. Sed non eo respexisse videtur Calpurnius. Potius ad veterem notissimamque fabulam, qua fictae sunt Dodoneae Quercus oracula edere. Unde Poetae licentia omnes *divinas* appellare. Subibat aliquando suspicari istum versum ita rescribendum,

*visuraque saepe triumphos
 Laurus fructificat, & civica nascitur arbos.*

Tō ē productum concoquere in caesura etiam non potuit correctorum stupor. Itaque pro *&*, quae fecerunt & voci subjunxerunt. *Civica* autem *arbor* post triumphalem optime nominata foret, quae quidem est quercus, ut enarrabit adi-

tus Agellius lib. v. cap. vi. Judicent otiosiores atque eruditiores. Nos ista satis est commentari ut in buccam veniunt. BART.

94. POSITO PAULISPER FULMINE] Saepe gravioribus curis omisiss mitiori aliquo studio se oblectat: tale quippiam reperitur apud Horatium de Apolline ibi:

*quondam cithara tacentem
 Suscitat Musam, neque semper arcum
 Tendit Apollo.*

Et in Carmine Seculari:

*Condito mitis, placidosque telo
 Supplices audi pueros Apollo.* TIT.

95. RECLIVIS] Scribe: *reclinis*. De Jovis in Creta nativitate ut & sepulcro alibi scripsimus. BART.

96. CURETICA SILVIS, [A Curetis, seu Corybantis decantata. Fuerunt autem Curetes Deorum administri, qui propterea Jovem in Creta aluisse crediti sunt. De ipsis longa sane atque proluxa exstat narratio apud Strabonem *γεωγραφικόν* libro x. Sed praeterea Diodorus, & Hyginus videndi sunt, neque non item Lucretius ab illo versu:

*Dišlaos referunt Curetas, qui Jovis illum
 Vagitum: & reliqua.* TIT.

98. CONTICEANT?] Quae paulo ante ventorum vi agitatae strepitum ac murmur edebant, Caesaris mentione injecta statim conticuerunt. Est autem hoc solemne Poëtis, cum Dei adventum significare volunt. Lucretius.

Te

Sic nemus immotis subito requiescere ramis,
 100 Et dixi: Deus hinc, certe deus expulit Euros.
 Nec mora Pharfaliae solverunt sibila cannae,
 COR. Aspicias ut teneros subito vigor excitet agnos?
 Utque superfuso magis ubera lacte graventur?
 Et nuper tonsis exudent vellera foetis?

Hoc

VARIAE LECTIONES JANIVLITII.

99. Sic nemus] (Scit Deus) immotis &c. R.
 101. Pharfaliae] Pharfalis R. i. e. Pharfales. Ita & Nic. Heinf. recte. Stephanus:
 τὰ ἰδιὸν Φαρφάλιαι, Φαρφάλια, καὶ Φαρφαλῖς. Ita leg. Solverunt] Ita R. P. Mod. & Tit. ex
 MSS. sonnerunt. V. A. F.
 104. Exudent] Ita P. exudent omn. vet. Edd. Vellera] Ubra R. Foetis] i. matribus.
 Seneca Hippol. prologo: Nocturna petunt pabula foetae, &c. foetis Tit. inepte.

NOTAE.

Te Dea, te fugiunt venti, te nubila coeli,
 Adventumque tuum; tibi suavis Daedala tellus
 Summittit flores, tibi vident aequora ponti,
 Placatumque nitet diffuso lumine coelum. TIT.
 99. SUBITO] Magno consilio additur hoc, vi-
 delicet, ut res nostri similis efficiatur; alioqui
 enim paulatim ventus desistere naturaliter con-
 suevit. Supra invenias eandem fere senten-
 tiam:

Desistunt tremulis incurrere frondibus Euri,
 Altaque per totos fecere silentia montes. TIT.

101. PHARFALIAE SOLVERUNT SIBILA CAN-
 NAE,] Judicii comprobatio ab eventu. Pharsa-
 liae vero cannas vocat rustica simplicitate pro
 Arcadicis, ut ad Syringae fabulam sit allusum.
 Huic affine propemodum est Maronianum il-
 lud:

Amphion Dircaeus in Aclaeo Aracyntho.

Quidam per Pharfalias cannas accipiunt fistulas
 ex auletico calamo confectas, qui in stagnanti-
 bus Orchomenii Thessaliae fluvii aquis copiose
 proveniunt; de quo plura scribit Plinius lib. xvi.
 In quibusdam codicibus legebatur solverunt autē &
 sonnerunt, id est continuo Numeriano applau-
 dentes sonitum dederunt. TIT. Historiam hanc
 in Thessalia fieri circa amoenissimum fluvium E-
 nipeum fingendum est. ibi enim sita Pharfalos.
 Aut ipsa Tempe huic fabulae concilianda, quae
 amoenitate penitus totius orbis prima. Describit ele-
 ganter Aelianus l. iii. περὶ c. i. Nam Pharsa-
 lia etiam commune Thessaliae nomen est. Con-
 digne ergo in festivissimum locum traduxit Cal-
 purn. fabulam. BART.

101. SOLVERUNT SIBILA] In laudes videlicet
 Augusti. Hoc enim vult divinitus fieri Poëta.
 BART.

102. SUBITUS VIGOR] Eodem epitheto exor-
 navit agnos Virgilius:

Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Eft autem universus hic locus ex Virgilio nescio
 quo pacto expressus, ille enim sic inquit:

Errantes hederas passim cum baccare tellus,
 Mistaque videnti colocasia fundet acantho. TIT.

104. EXUDENT VELLERA FOETIS?] Conjeci
 olim esse legendum exudent vellera foetis, a qua
 conjectura ne nunc quidem valde abhorreo, prae-
 sertim cum in quibusdam libris diserte spectetur
 illud exudent, verumtamen, quoniam scribit
 Varro tonsurae esse tempus inter aequinoctium
 vernum, & solstitium, cum sudare oves inci-
 piunt, a quo sudore recens lana tonsa succida est
 appellata, ἀτίχων. Ad totius hujus loci senten-
 tiam faciunt verba Plutarchi in Commentario,
 quo causam quaerit, Cur Pythia carminibus o-
 racula reddere desierit, inquires: Οἱ μὲν οὖν αὖτε
 τὸ Γαλαξίων τὸ Βοιωτίας κατοικοῦντες, ἠδὲ οἱ τὸ
 πλὴν ἐπιφανέων, ἀφρονία καὶ ἀφροσύνη γάλακτος,
 ἀφροσύνη δὲ ἐν παντί κελάρηεν. ὡς ἀπὸ κρημάτων
 φέρεται ὕδωρ θεῶν γάλα. τοὶ δὲ ἐμπύκλων ἰσχυροὶ
 πίθων, ἀσκέδῃ ἔτι τις ἀφροσύνη ἐκδίδου δάμοις, πέλ-
 λων δὲ ἐύλητοι πίθοι πλάθον ἅπαντες. Deos vero
 hominum coetibus quandoque se inserere con-
 suevisse cecinit Homerus dicens:

Καὶ τί τοιοῦτοί ἐστιν οἱ οἰκίαι ἀποδοῦναι,
 Πωλῆτοί τε λίθοντες ἐπιστρωφῶσι πόλιν. TIT.

105. SE-

105 Hoc ego jam (memini) semel hac in valle notavi,
Et, venisse Palem, pecoris dixisse magistros.

AM. Scilicet omnis eum tellus, gens omnis adorat,
Diligiturque deis: quem sic taciturna verentur
Arbuta, cujus iners audito nomine tellus

110 Incaluit, floremque dedit; quo silva vocato
Denfat odore comas, stupefacta regerminat arbos.

COR.

VARIARUM LECTIONUM JANI VLITII.

105. *Semel hac*] *Semel haud*, conj. Tit.

110. *Quo silva*] *Quoi* R. cui V. A. B. F. ut sup. v. 92.

111. *Odore*] f. *Odora*, ut *frondis odora*. Nemes. Ecl. 1.

NOTAE.

105. SEMEL HAC IN VALLE NOTAVI,] Tenuis conjectura ex non admodum firma observatione: itaque suspicabar fuisse scriptum *semel haud*, id est per saepe: verumtamen, ut alii id saepe observaverint, Corydoni sane non nisi semel usu venit, ut idem inspiceret, vel semel in illa valle, per saepe fortasse alibi, quare nil est immutandum. TIT.

108. DILIGITURQUE DEIS:] Claudianus ad Honorium. O dilecte Deo. III. Consulatu Honor. BART.

108. TACITURNA VERENTUR ARBUTA,] Aut vocis expertia, aut ventorum spiritu minime agitata, dixerat enim paulo ante:

*Adspicias ut virides audito Caesare silvae
Conticeant?*

atque hoc quidem pacto accipi malo epithetum illud, quod alioquin ineptum esset, propterea quod non dicatur quippiam eo carere, quod ad id suscipiendum non sit accommodatum, veluti docet Alexander Aphrodisiensis in Commentariis ad tertium librum topicorum Aristotelis. TIT.

109. INERS TELLUS] Sic etiam tellurem appellavit Horatius:

*Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum.*

& *brutam* alio loco eodem sensu.

Quo bruta tellus, & vaga flumina.

Simili ratione dictum est & illud:

*Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura.*

Per *pigros* enim campos incultos intelligit, horridos, ac denique steriles, & infrugiferos. TIT.

110. INCALUIT,] Reddita est apta generationi, quae nimirum a calido fit, & sicco, tamquam a causis conficientibus: cum terra igitur sua vi ac natura frigida sit, si flores, aut aliud paritura est, necesse est, ut extrinsecum calorem assumat, atque adeo solis radiis intepefcat, alioqui iners manebit, & infocunda: sentit Galenus libro 1. de Naturalibus facultatibus, in animalibus, ac stirpibus calidum ac frigidum praecipue agere, siccum vero, & humidum pati, id quod Aristoteles multo ante scriptum reliquerat tum alibi, tum initio quarto Meteorologic. dum loquitur de quatuor primarum facultatum numero, earumque conjugationibus his verbis: *ἡ τὰ πρὸς δύο ποιητὰ, τὸ θύειν, καὶ τὸ ψυχρῶν, τὰ δὲ δύο παθητὰ, τὸ ἐρεῖν, καὶ τὸ ὑγρῶν.* & quae ibi sequuntur: nam quod illic Aristoteles dixerat statim ratione confirmare aggreditur. TIT.

110. DEDIT:] Hoc est, peperit. Vide ad Claudianum. BART.

125. CUI SILVA VOCATO] Alicubi spectabatur quo: *vocato* autem positum est pro *advocato*. TIT.

110. VOCATO] Instar Numinis divini. Ecl. v. vers. 27. BART.

111. STUPEFACTA] Hoc est, dudum sterilis atque exsucca, prorsusque marcida. Sic Corn. Galli sub nomine Lycorin stupefactam in Amore Maximianus dicit.

Post multos quibus indivisi viximus annos

Respuis amplexus, heu, stupefacta, meos.

Sic mare mortuum *stupere* dicit Avienus Perieg.

Denique quam lento stupeat plaga salsa profundo.

Opta-

COR. Illius ut primum senserunt numina terrae,
Coepit & uberior, sulcis fallentibus olim,
Luxuriare seges, tandemque legumina plenis

115 Vix resonant filiquis: nec praefocata malignum
Messis habet lolium, nec inertibus albet avenis.

AM. Jam neque damnatos metuit jactare ligones
Fossor, & invento, si fors dedit, utitur auro.

Nec

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

113. *Sulcis*] *Succis* R. V. A. B. F.

114. *Legumina*] *Legamine* F.

117. *Jactare*] Ovid. *jactati pulsabant arva ligones*. Virg. Georg. 11. *duros jactare bident*. Male ergo haec invertit Jul. Caes. Scaliger.

NOTAE.

Optatus Afer lib. III.

Ut vobis stupeficerent dentes ipsi uras comederunt.
Hilarius.

Post tenebras stupido spectarunt lumina coelo.
Sententia similis est apud Sidonium Antemianum.

Protulit excisus jam non sua germina palmas,
Imperii ver illud erat: sub imagine frondis
Dextra per arentem florebat omina virgam.

BART.

113. SULCIS FALLENTIBUS OLIM;] Spei agricolae non respondentibus, aliter dictum est a Marone;

—— & fallax herba veneni.

Idem ait:

Grandior & foetu filiquis fallacibus esset.

Quidam suspicantur legi debere *sulcis* pro *succis*.
TIT. Vide Animadversiones nostras ad Gratum vers. xxxiii. De lolio & avena notissimi Maronis versus. BART.

115. VIX RESONANT SILIQUIS:] Cum filiquae plenae sunt, legumen, quod intus absconditur, nusquam se commovere potest, itaque nec sonum reddit, hoc enim consequens omnino est. Virgilius inquit:

Unde prius laetum filiqua quassante legumen,
Aut tenues foetus viciae, tristisque lupini

Sustuleris fragiles calamos, silvamque sonantem:
Vix autem absolute inficiatur, quomodo etiam sumi debet in illo Terentii: vix apud me sum:
ac sic antea dixerat Lucilius: *Carcer vix Carcere dignus*: notant Grammatici. TIT.

116. MESSIS HABET LOLIUM,] Eadem ratio-

ne *infoelix* appellavit Maro:

---- *Intereunt segetes, subit aspera silva,*
Lappaeque, tribulique, interque nitentia culta
Infoelix lolium, & steriles dominantur avenae.
TIT.

117. DAMNATOS] Delatores erant parati qui thesauris forte fortuna inventis repertoires damnarent furti & vindicarent divitias Principi. Scite Juvenalis fugillat nec pisces sub principibus immanibus tutum fuisse capere, cum statim adfuerint delatores, qui depastos diu vivaria Caesaris dixerint. Sed de his plura in eo Commentario, quem de Jure Principum apud Romanos delineavimus. BART.

117. METUIT JACTARE LIGONES] Si quis hunc locum planissime sibi aperiri cupit, adeat Luciani Timonem, unde exemplo ante oculos posito Calphurnii *Phaenicia* mirifice illustratur, neque enim dubito, quin eo respexerit poeta, cum haec scriberet: sed interim tamen Horatium audiamus, qui & ipse quoque huic loco intelligendo non minimum affert adjumenti, ibi:

O si urnam argenti fors qua mihi monstret, ut illi

Thesauro invento qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule.

Unde Persius illud suum mutuatus est:

—— & si
Sub raistro crepet argenti mihi seria dextro
Hercule. TIT.

118. UTITUR AURO.] Neque amplius ex nova

Nec timet, ut nuper, dum jugera versat arator,
 120 Ne sonet offenso contraria vomere massa:
 Jamque palam presso magis ac magis instat aratro.
 COR. Ille dat, ut primas Cereri dare cultor aristas

Pos.

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

119. *Versat*] *Verset* V. A. B. F.122. *COR.*] *Deest* usque v. 133. in V. A. B. F.

N O T A E.

va principis liberalitate cum domino conferre cogitur tamquam in alieno solo inventum, quod ante Adrianum passim obtinebat, sicut colligimus ex l. fructus ff. solut. matrim. sed hoc Calphurnius ad Numerianum transfudit adulatione quadam: ea de re nonnulla reperies Institutionibus Imperialibus de Rer. divis. vel simpliciter auro potitur, si in id forte inciderit, dum agrum fodit. Caeterum thesauros humi abscondi consuevisse notum est, & Plautinus Euclio suo exemplo docet: sic etiam Horatius:

*Nullus argento color est, avaris
 Abditae terris inimice laminae,
 Crispe Sallusti.*

Ausonius in epigrammate:

At qui, quod terrae abdiderat, non repperit aurum,

Quem laqueum invenit, nexuit, & periit.

Hinc thesaurus definitur, ut sit; *vetus quaedam depositio pecuniae, cuius non exstat memoria, ut iam dominum non habeat*, Paulus Iuriconsultus. TIT.

120. NE SONET OFFENSO] Jam non loquitur amplius de Thesauris, ut quidam falso interpretantur, sed exsequitur sententiam quam Ovidius quoque expressit in Epistola Penolopes ad Ulysses his verbis:

*Semisepulta vivum curvis feriuntur aratris
 Offa:*

neque non item Lucanus in illis:

Pluraque rusticis feriuntur dentibus offa:

quamquam per contrariam massam, galeas, oereas, thoracas, caeteraque arma occisorum militum postumus intelligere. TIT.

121. INSTAT ARATRO.] Innititur aratro ipsum altius in terram adigens, ne praevaricaretur, ut loquitur Plinius, a quo habitu *curvus* arator dicitur a Marone:

Tempora quae messor, quae curvus arator haberes.
 TIT.

122. ILLE DAT, UT PRIMAS.] Valde suspicor

ne in cunctis exemplaribus impressis librariorum incuria omissa sit hoc loco notatio ad marginem personae Corydonis, & paulo etiam post, aliis quinque versibus interjectis, personae Meliboei ad illud *ille meis*; quinis enim & quinis alterna illorum concertatio progrediebatur. Hinc rursus ab illo *Pan recolis Sylvas*, notam quae denuo Corydonem indicet, retrahendam esse judicavi ad superiorem versum qui incipit, *Numine Caesareo*. Haec admonuisse sat est, probare non est necesse. Neglecta isthaec discretio nebulas offuderat sententiae amoenissimae, & eruditissimae. Nam quis sit ille *Securior Lyaeo*: & cui referatur illud *ipse*, nullus, credo, audeat affirmare, si teneamus ineptam vulgatorum omnium codicum de personis introductis notationem: verum de nostra perquam necessaria distinctione, sensus emergit perspicuus, & elegans. *Pan ipse* i. rura: quique extra urbes habitant rusticolae omnes, genus hominum maxime latrocinii, rapinis, & armorum licentiae obnoxium, *numine Caesareo*, id est, pace & tranquillitate ubique constituta per imperii novi & Augusti majestatem, *Securiores* jam sunt ipso *Lyaeo*, quasi dicat *Securiores* sunt securitate ipsa. Elegantissime profecto Pana committens cum Baccho, intelligit Pana esse magis liberum Libero ipso; ab animi namque securitate, libertate, ac solutione *Lyaeum* fuisse nuncupatum Liberum Patrem, notius est, quam ut hoc loco mihi dicendum sit. *Securissimam* autem pacem, & totius reipublicae otium desideratissimum significarem sine dubio, si diceremus agricolae omnes esse magis liberos ipfomet Libero, vel libertate ipsa: Ubi paulo post vulgati codices haberent,

Hos precor aeternos populos.

mihi dubium nullum sit, longe elegantius, & ad mentem Poetae, congruentius fuisse olim in codicibus non corruptis *aeternos*. Res parvi momenti, sed mactae puritatis. MARTELL.

122. PR-

Possit, & intacto Bromium perfundere vino,
Ut nudus ruptas saliat calcator in uvas,
125 Ut quoque turba bono plaudent signata magistro,

Qui

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

124. *Salat*] *Psallat* R. f. *psallat calcator ad uvas*. Virg. Ecl. i. *canet frondator ad auras*.

125. *Signata*] Ita P. & T. *Saginata* B. & Alii Quidam. Vide Comment. ad Olymp. Cynege. versu 166.

N O T A E.

122. PRIMAS] Primitias frugum Cereri, caeterarum rerum aut proventuum caeteris diis consecrabant prisci Eclog. ii.

*Nos quoque pomiferi laribus consuevimus horti
Mittere primitias.*

Cato lib. i. Originum. *Mezentium Rutulis imperasse ut sibi offerrent, quas primitias diis offerebant*, &c. apud Macrob. lib. i. Saturn. cap. v. BART.

122. CULTOR ARISTAS] Primitias Cereri offerre ex agricolarum instituto. Virgilius:

*In primis venerare deas atque annua magnae
Sacra refer Cereri laetis operatus in herbis.*

Auctor epigrammatis in Priapum:

*Contentus modico Bacchus solet esse racemo,
Cum capiant alti vix sua musta lacus:
Magnaque secundis cum missibus area deest,
In Cereris crimes una corona datur.*

De Primitiis vero, quae in sacrosancto veteri instrumento sacerdotibus offerri Deus jubebat, pia, doctaeque exstant sententiae apud Philonem Hebraeum libro de sacrificiis Abeli, & Caini, nec non de sacerdotum honoribus; sed ea non sunt hujus loci & temporis. TIT.

123. BROMIUM PERFUNDERE VINO,] Bacchi cognomen a verbo *Beguin*, vel *βῆν* & *βῆγιν*, qui, cum Bacchus in lucem ederetur, exauditus est teste Diodoro, & Eusebio. Phornutus de Natura Deorum a voce calcantium uvam in torculari nominis originationem deducit, quae si vera est, huic loco maxime quadrat; ejus meminit Ovidius inter multa Bacchi cognomina dicens:

*Thuraque dant Bacchumque vocant Bromiumque,
Lycumque,*

*Ignigenam, satumque iterum, solumque bimati-
rem.* TIT.

Libationem intelligit, de qua cum multi notarent, tum belle elegantissimus Lipsius Poliorceticus v. cap. x. BART.

124. UT NUDUS RUPTAS] Ita ferme Nemesianus:

———— celerique illudere planta

*Concava saxa super properant; vindemia servet,
Collibus in summis, crebro pede rumpitur uva:*

Nudaque purpureo spargantur tempora musto. TIT.

125. SIGNATA MAGISTRO,] Nisi hic versus uno spatio sit productior, cujusmodi ille apud Lucretium:

Praeter enim quam quod morbi est, cum corpus aegrotat.

media syllaba in voce *saginata* corripitur contra ejus naturam, quod notari volo. Propertius recte:

Parva saginati lustrabant compita porci.

Rursus:

Qui dabit immundae venalia farta saginae:

vel foras abjicienda est secunda vocalis, ut sit *sagnata*, veluti illud ejusdem poetae, Propertii inquam;

Spectaculum ipsa sedens primo temone pendit.

ac rursus,

Spectaculum capta, nec minus urbe fuit.

Sic etiam Horatius:

Nullus argento est color avaris

Abditae terris inimice laminae,

Crispe Sallusti.

Virgilius:

Ac primum laxos tenui de vimine Circos

Cervici subnecte.

Quorum exemplo nos in nostro Nereo, quod poemation in nuptias serenissimorum Principum Ferdinandi Medices, & Christinae Lotharingiae non ita diu confecimus, & publicavimus, ut nosti, hunc in modum scripsimus. *Semis quid pluribus hortos Distinctos?* Pro *semis*, quod inprudenter nos de ea re carpere non sunt veriti, in quo inscitiam suam manifesto detexerunt. Caeterum per *magistrum* vel convivii principem intelligerem, hoc est *συμφοριαρχος*, veluti apud Catullum: *ut lex Posthumiae jubet magistrae*: unde *Magisteria*. Cicero: *Me vero & magisteria*

Sff 2 de-

Qui facit egregios ad pervia compita ludos.

AM. Ille meis pacem dat montibus: ecce per illum
Seu cantare juvat, seu ter pede laeta ferire

Car-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

127. *Montibus*] *Motibus* MS. Tit. Virg. Ecl. v. 8.

128. *Laeta*] *Lenta* R. MSS. Tit. & Bart. ex G. & T.

NOTAE.

delectant a majoribus instituta, & is sermo, qui more majorum a summo adhibetur magistro in poculo. Vel ipsum vinum, quo nullus magister melior inveniri potest: aut etiam magistrum vici rustici ad quem pertinuerit cura Compitalitiorum. TIT.

125. PLAUDAT SIGNATA] Ita emendarunt qui Editionibus posterioribus praefuerunt. Tamen & Tigurina alias proba, ita habet. At princeps Editio omnium quas ego vidi, *Saginata* diserte praefert. Idque in *Sagmata* viri docti commutare nisi sunt, quasi dicas sagminibus coronata, quem morem ex Tibullo illustant. Modio placet

_____ *_____ faciat,*
idque itidem ex his Albii ejusdem.

Turbaque vernarum saturi bona signa coloni
Ludet _____

Discernere utram ex his sequantur Eruditos lectionem Lectores sino. Mihi Modiana tamen potior videtur, nisi quod nec *Signata* valde displicere possit, cum egregios ludos signati agricolae celebrare potuerint. BART.

125. MAGISTRO,] Magistros vicorum ludis his pastoralibus praefuisse ex Asconio jam olim notavit Turnebus lib. XXI. cap. III. Adversar. BART.

126. AD PERVIA COMPITA LUDOS.] Festa intelligit in honorem Bacchi celebrari solita, quae τὰ ἀσκάλια vocabant Athenienses, propterea quod in medio theatri super utres, id est ἀσπυς inflatos obunctosque uno pede subsilirent, ut dilabentes risum spectatoribus excitarent: hos ludos ita describit Varro: *Etiam pelles bubulas oleo perfusas percurrabant, ibique cernuabant, a quo vetus est ille versus in carminibus. Ibi pastores ludos faciunt coriis consualia.* Virgilius vero sic:

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Caeditur, & veteres ineunt proscenia ludi;
Praemiaque ingentes pagos, & compita circum
Theseidae posuere; atque inter pocula laeti
Mollibus in pratis unctis saliere per utres;
Nec non Ausonii Troja gens missa coloni

Versibus incompti ludunt, risuque soluto;
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis;
Et se Baccho, vocant per carmina laeta, tibi que
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu. TIT.

De ludis his pastoralibus ad compita celebrari consuetis non compilo quae dudum notarunt Turnebus lib. XXI. cap. III. aliique Criticorum primores. In compitis aras locari plurimum solitas docet Aggenus Urbicus ad Frontinum. Alia quaedam huc pertinentia fortassis non vulgaria notarem, si penes me essent mei libri. Haec enim in fuga Pestilenteis Morbi desultorie conscribimus. BART.

127. PACEM DAT MONTIBUS] Non damno vulgatam scripturam, sed indico alteram, quae erat *motibus*. TIT.

128. TER PEDE FERIRE] Trimetros canere, qui quamquam senis ictibus, tribus tamen inferioribus constant. Sic Horatius:

_____ *Pollio regum*

Facta canit pede ter percusso.

quidam Codices prae se ferebant *lenta*, quod senarii jambici naturam respicit, in quibus spondei frequentes collocabantur, ut tardius incederent, veluti docet Horatius Epistola ad Pisones. TIT. Modium qui *carminibus* hoc loci *gramina* substituit, plane insuper habendum putamus. Sed nec correctorum nobis placet audacia illaetabilis, qui *laeta* heic pro *lenta* in Calpurnium intruserunt. Elegantissime autem ait *lenta* (ita enim duae veteres & Optimae Edd.) *carmina ferire pede*. Cum ad fistulae sonum *lenta* rustici saltatione carmen exprimunt atque sequuntur. χορεύειν τὸν σάλον dicunt Graeci, cum saltus ad fistulae temperatur canticum. Anacreon Ode. vi.

Ἐπὶ βαρεῖται ὃ κέρε
Καὶ λισσοῖσι βερίμοντας
Πλοκάμοις φέροντα θυροῖς.
Χλιδανόφουρ χολύδ.

Ut *carmina ferire pedibus*, sic versu sequenti, *cantata Chereas* dicit, quorum utrumque si veritas cum.

AD NEMESIANUM BUC. ECL. IV. 309

Carmina, non nullas licet hic cantare choreas,
 130 Et cantus viridante licet mihi condere libro,
 Turbida nec calamos exsurdant classica nostros.
 COR. Numine Caesareo securior ipse Lycaeus
 Pan recolit silvas, & amoena Faunus in umbra
 Securus recubat, placidoque in fonte lavatur
 135 Naïs, & humanum non calcatura cruorem

Per

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

129. *Carmina*] Ita omn. vett. *Gramina* P. & Mod. *Non nullas*] i. *Nullas non.* ita leg. Bart. *Hic*] Et R. A. B. F. Deest in V.
 132. *Lycaeus Pan*] Ita P. ex Virgil. Aen. viii. *Panos de more Lycae.* Livius lib. i. c. 5. *nudi juvenes Lycaeo Pana venerantes.* Male ergo *Lycae* Bart. ex G. *Lyaeo* R. V. A. B. F. *Lycaeus* Nic. Heinf.

NOTAE.

cum vulgo loquere. Prorsus festivus hic locus, dignusque qui vindicetur Calpurnio. Sic Satyri saltant sonum tympani apud Nonnum lib. xii.

Ἄλλοι ἀνισχύονται μίθης διδομένης εἰς τὴν
 Φαλαγγὶ ἀρπασομένης αἰὼν μίμναι βότῃς.

Sic apud luxuriosiores omnia fiebant ad numeros, ut in convivio Trimalcionis apud Petronium. BART.

129. NONNULLAS] Omnino invertit: *nullas non.* nullius non generis licet hic choreas tentare. BART.

129. CANTARE CHOREAS,] Artificiose dicendi ratione & cantum; & tripudium conjunxit poeta, nam veteres saltantes caneant. Virgilius sic:

Pars pedibus plaudunt Choreas & carmina dicunt.
 TIT.

130. CONDERE LIBRO,] Inscribere in cortice arboris, ut morem fuisse pastoribus supra demonstravimus. Nemesianus:

Continet inciso servans mea carmina libro.

Hic noster:

*Dic age, nam cerasi tua cortice verba notabo;
 Et decisa feram rutilanti carmina libro.*

Glaucus in Epigrammate:

Ναὶ τὰς Πὰν τυράκας, καὶ οἷς αἰγέρεσι ἐκείναι
 Σοὶ τι καὶ Φλοῖσι γράμμι ἐκόλαψι λίγειν. TIT.

131. EXSURDANT CLASSICA] Tubae suo ingenti strepitu nostrorum calamos exiguum sonum offuscant, neque exaudiri permittunt: hoc enim naturale est, ut magnus aliquis fragor impedimento sit, quo minus tenuior sonitus exaudiatur, quocirca qui ad Nili Cataractas inha-

bitant se invicem loquentes exaudire nequeunt ob praecipitantis aquae fragorem. Porro cum praelium esset committendum, litui, tubae, cornua, caeteraque hujusmodi bellica instrumenta clangebant, quod bellicum, seu classicum canere dicebatur; qua de re videndus est Vegetius de re militari lib. ii. TIT.

132. SECURIOR IPSE LYCAEUS] Magis securus ob numen Caesaris, quam ob numen Bacchi: est autem Lycaeus Bacchi cognomen ὀφθαλμοῦ λύων, quod curis videlicet hominum mentes solvat, ut ait Ovidius:

Cura fugit, multo diluiturque mero.

Horatius ad Graecum nomen alludens inquit:

*Curam, metumque Caesaris rerum jurat
 Dulci Lyaeo solvere.*

Per Lyaeum vinum accipiens, quod est liquor Bacchi. TIT.

132. LYCAEUS] Vetustissimus liber & alter, *Lycae.* quod cur mutarint, idque Modio satisfaciente, ego causam non video. Imo dignius hoc ajo felici Poeta quam alterum. *Pan Lycae* est, sicut *Pastor ab Amphriso Lycaeus* autem facer Pani. Vide Theocritum & in eum Calliergi Collectanea Eidyll. i. BART.

133. FAUNUS IN UMBRA] Quam libenter capere consuevit. Horat.

*Velox amoenum saepe Lucretilem
 Mutat Lyaeo Faunus, & igneam
 Difendit aestatem capellis
 Usque meis, pluviosque ventos.* TIT.

135. HUMANUM] Prorsus divini duo versus. BART.

SSf 3

136. PER

Per juga siccato velox pede currit Oreas.

Am. Dii, precor, hunc juvenem, quem vos (nisi fallor) ab ipso Aethere misistis, post longa reducite vitae

Tempora, vel potius mortale resolvite pensum,

140 Et date perpetuo coelestia fila metallo:

Sit

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I .

136. *Siccato*] *Soccato velox pede* Tit. inepte. Calp. Ecl. II. *Adfuerunt sicco Dryades pede.*

N O T A E.

136. PER JUGA SICCATO] Hic noster, *Assuerunt sicco Dryades pede, Naiades udo.* Cur vero pedem siccatum appellaverit declarat dicens:

— humanum non calcatura cruorem: nimirum ob sanguinem occisorum. Ovidius.

Jam seges est, ubi Troja fuit, refecandaque salce

Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus. Petronius Arbitr:

— horrida tellus
Extulit in lucem nutritas sanguine fruges. Caeterum Oreades Nymphae montium nuncupantur *Ὠρεάδες* & *ἑρπες*. Virgilius,

— quam mille secutae,
Hinc, atque hinc glomerantur Oreades. Mihi placet vulgata scriptura, fuit tamen cum legerem *siccato* *ἀντι* & *siccato*, hoc est foccis induta. Propertius:

Cui saepe immundo sacra conteritur via focco. Sic Virgilius:

— atque alte furas incincta cothurno. Hesiodus in Theogonia vocat Junonem *χερροπιδίλον*. Sed hic nihil mutandum, ut praemonui. TIT.

138. POST LONGA REDUCITE] Votum longaevitatis. Horatius:

Serus in coelum redeas, diuque, Laetus interfis populo Quirini: vel totidem (inquit) annos eidem rependite. TIT.

138. REDUCITE] Tamquam coelo venisset, eo reducendum ait. Horatius.

Serus in caelum redeas, diuque Laetus interfis populo Quirini. Claudianus III. Consul. Hon. *Distulit Augustus cupido se reddere caelo.* Manilius lib. IV. de Caesare.

Ille etiam coelo genitus, caeloque receptus. Vellejus lib. II.

Animam caelestem caelo reddidit. Claud. VI. Conf.

• — seniore supernas
Jam repetente plagas — BART.

139. MORTALE RESOLVITE PENSUM,] Senec. Apocol. de filo Neronis

— *Humanaque fata*
Laudatum transcendit opus: ne demitte, Parcae, Phoebus ait, vincat mortalis tempora vitae. Statius I. Thebaide.

Quem nova maturi subeuntem exorsa parentis Aeternum sibi, Roma, cupit — BART.

140. COELESTIA FILA METALLO:] Curate ne Parcae flamen aureum umquam intercidant, hoc est, efficite ipsum immortalem: nota autem sunt, aut saltem passim obvia, quae de Parcis ab antiquis traduntur: earum nomina commemorantur haec, Clotho, Lachesis, Atropos: Clotho quidem *Ὠρεάδες* το *συκλαίνουσιν* τὰ ἀνθρώπινα, Lachesis *Ὠρεάδες* το *λαγχάνουσιν* τὸ πᾶσι μοῖραν, Atropos *Ὠρεάδες* το *ἀμείνωσιν* τὸ μὴ ἔσθαι ἄλγεα. Earum pulcherrima exstat descriptio apud Catullum de Nuptiis Pelei, & Thetidis ab illo versu:

His corpus tremulum complectens undique vestis: & reliqua. Per metallum perpetuum fila ex solido auro confecta accipe, siquidem aurum nulla rubigine tangitur, nec ullum intertrimentum patitur: vel nusquam interruptum. TIT.

140. METALLO:] Auro. Seneca:

Mutatur vilis pretioso lana metallo. *Aurea formoso descendunt secula filo.*

Hinc Martialis.
Et totam Phryxi Julia nebit ovem. Ita Claudianus quoque est locutus cum Sidonio. BART.

141. PA-

AD NEMESIANUM BUC. ECL. IV. 513

Sit deus, & nolit pensare Palatia coelo.

COR. Tu quoque mutata seu Juppiter ipse figura,
Caesar, ades, seu quis superum sub imagine falsa
Mortalique lates: vivas, atque hunc, precor, orbem,

145 Hos, precor, aeternus populos rege; sit tibi coeli
Vilis amor, coeptamque, pater, ne desere terram.

MEL. Rustica credebam nemorales carmina vobis
Concessisse deos, & obesis auribus apta:

Ve-

VARIAE LECTIOES JANI VLITII.

142. *Mutata figura*] Horat. 1. Od. 2. *Sive mutata juvenem figura*, &c. unde & reliqua petita.

144. *Atque hunc*] *Et hunc* R. lates: * & enim hunc V. A. B. F. lates: aeternum hunc, se precor, Mod.

145. *Aeternus*] Ita R. P. Mod. & Mart. Stat. Theb. 1. *quem Aeternum sibi Roma cupit*, &c. aeternos V. A. B. F.

146. *Terram*] f. *Curam*. Caeterum quod, pater, hic dicat, quem modo juvenem, ut revera erat Numerianus, ab Horat. ib. habet, qui ut juvenem dixerat, addit: *Hic ames dici pater, atque princeps*.

N O T A E.

141. PALATIA COELO.] Vide Statium lib. 1. Lucanus.

— *Te, cum statione peracta,*
Astra peses solus, praelatus regia caeli
Excipiet gaudense polo — BART.

142. TU QUOQUE MUTATA] *Mimneis* Horatianis, sic enim ille:

— *tandem venias precamur*
Nube candentes humeros amictus

Agur Apollo,
& reliqua. TIT. Horatium imitatur lib. 1. od. II. ut notavit & Modius BART.

144. ETENIM HUNC, DEFRECOR,] Hic versus in omnibus codicibus mendose legebatur, itaque merito asterisco fuit notatus, sed cum ipsum ita corrigo ex vetere exemplari:

— *vivas vel venias, atque hunc precor orbem.* TIT.

145. AETERNUS POPULOS REGE,] Vel aeternum rege, vel aeternos populos, hoc est Romanos ipsos, quorum imperium perpetuum fore auguratur Juppiter apud Virgilium dicens:

His ego nec metas rerum, nec tempora pono;
Imperium sine fine dedi.

Roma porro dicta est *urbis aeterna* eandem ob causam. TIT.

146. COEPTAMQUE, PATER,] Vel quia Jovem paulo ante ipsum appellavit, qui hominum,

deorumque pater dictus est, ut alibi adnotavimus, vel tacite ad honorem illum respexit, qui civibus de Rep. bene meritis, atque adeo Imperatoribus ipsis tribuebatur, ut patres Patriae dicerentur. TIT.

147. NEMORALES DEOS] Agrestes, qui lucos habitant, cujus generis sunt Faunus, Pan, Sylvanus, Satyri, Pomona. TIT.

148. OBESIS AURIBUS APTA:] Rudibus, & indoctis, a corporis habitudine: siquidem mores animi (teste Galeno) corporis temperamento ut plurimum respondent: hinc Homerus Bocotos pingues appellavit, ejus gentis tarditatem ingenii ac stupiditatem notans: *παρ' ὅ* (inquit) *οἱ ἄλλοι Ναιῶν Βοιωτοὶ μάλιστα πίνοντες ὄρνυται*, nisi si soli fertilitatem respexit potius, quod mihi fit verisimile ob id, quod de Oresbio statim dixerat. Horatius:

Pingue pecus domino facias, & caetera praeter Ingenium.

Rursum alibi:

Ne rubeam pingui donatus munere,

id est versibus indoctis & ineptis. Hinc dicimus pingui Minerva, & pingui ingenio fieri, quae insulse, & inepte fiunt: respondet autem Menalcas ei, quod initio dixerat Corydon:

Quicquid inest, silvestre licet videatur acutis
Auribus, & nostris tantum memorabile poae.

&

Verum, quæ imparibus modo concinuistis avenis,
 150 Tam liquidum, tam dulce canunt, ut non ego malim,
 Quod Peligna solent examina, lambere nectar.

COR.

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

149. *Quæ imparibus*] Ita V. A. B. F. P. Virg. Ecl. II. *disparibus septem compacta cicutis Fistula. quam paribus* R. f. *quæ paribus* ex Ecl. II. v. 3.
 150. *Canunt*] Ita omn. Edd. *sonant* Mod.
 151. *Solent examina lambere, nectar* Ita disting. *legunt examina, lambere* cit. Mod. *Pel-vina sonans*. R.

NOTAE.

& rel. TIT.

149. IMPARIBUS CONCINUISTIS AVENIS,] Quorum sunt aliae aliis majores. Virgil.
Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.

Vel imparibus, id est minime aptis ad heroum laudes concinendas, qua de re superius Menalcas Corydonem admonuerat: vel dictum est, ut illud: *sed impar Voce sonans*. TIT.

150. TAM LIQUIDUM,] Cantus liquidus in laude ponitur, significat enim clarum & distinctum. Lucret.

*Et variae volucres nemora avia pervolitant
 Aëra per tenerum liquidis loca vocibus opplent.*

Virg.

*Tam liquidas corvi presso ter gutture voces,
 Aut quater ingeminant.*

Est autem Graeca phrasis pro liquide & dulciter canere. sic Horatius:

*Dulce ridentem Lalagen amabo,
 Dulce loquentem.*

Rurfus alibi:

_____ *aderat querenti
 Perfidum ridens Venus, & remisso
 Filius arcu.*

Catullus ad Lesbiam:

_____ *qui identidem te
 Spectat, & audit
 Dulce ridentem.*

& in Endecasyllabo:

Illam, quam videtis Turpo incedere.

Nemesianus, unde hic locus desumptus videtur:

_____ *qua dulce locutus*

Tityrus e sylvis dominam pervenit ad urbem. TIT.
 Vide supra notata ad Ecl. III. versu 59. Hieronymus ad Laetam. *placeat, es comes non compta, neque formosa, neque lasciva, quæ liquido gutture carmen dulce modulatur: sed gravis &c.* BART.

150. TAM DULCE CANUNT,] Cur *canunt* in *sonant* mutarit Modius, causa nulla est. *Canunt* enim idem est quod illud alterum. Horat.

_____ *cujus recinis jocosæ
 Nomen imago.*

Lucr.

Frundiferaeque novis avibus canere undique silvas.
 Alii, quos nominare longum. BART.

151. QUOD PELIGNA SOLENT] Pelignos favos tanquam cera spectabiles commendat Plinius, sed Calabri mellis nobilitas ab Horatio celebratur ibi:

*Ego apis Matinae more, modoque
 Grata carpentis Thyma per laborem
 Plurimum circa nemus, uvidique
 Tiburis ripas operosa parvus
 Carmina fingo.*

Nam Martinus mons est Calabriae: hic locus expressus est ex Theocrito, ibi:

*Ἄδ' ὅτι τὸ τόμα τοι καὶ ἰθίμει· ὃ δ' αἰσθῆναι φωνά.
 Κρίστοι μελπομένη τῷ ἀντίδρῳ, ἢ μέλι λείχων.*

TIT.

151. SOLENT] Modius habet: *Legunt*. Sed nec tam enormi, nec ulla alia nobis opus correctione. Nam *to solere* ita absolute ponunt Scriptores. Sic Ulpian. lib. I. de Ritu Nuptiar. *verum etiam si qua ut adsolet, in taberna cauponica pudori suo non parcat*. Catullus.

Solet haec imaginofum.

ad quem consule Scalig. Animadv. BART.

151. LAMBERE NECTAR.] Theocr.

Κρίστοι μελπομένη ἢ ἀντίδρῳ εἰ μέλι λείχων.
 dulcedinem carminis cum melle atque nectare comparat. Persius:

Cantare credas Pegaseium nectar.

Petron.

_____ *sic flumine largo*

Plenus, Pierio diffundes nectaris verba.
 Paullinus ad Cytherium.

Re-

AD NEMESIANUM BUC. ECL. IV. 513

COR. O mihi quam tenero decurrunt carmina versu!
Tum, Meliboece, sonent, si quando in montibus istis
Dicar habere Larem, si quando nostra videre
155 Pascua contigerit. vellit nam saepius aurem

La-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

152. *Quam, tenero quae currunt* Bart. ex G.
153. *Sonent*] i. sonabunt, Mod. *sonant* R.
154. *Dicar*] *Dicat* R.
155. *Vellit, &c.*] Virg. Ecl. vi. *Cynthia aurem Vellit, & admonuit, &c.*

NOTAE.

Referensque paucos de tuis scriptis logos
Quasi labra melle sparseris,
Sic de favorum mihi tuorum guttulis
Dulcissimum gustum offerens,
Magis coëgit quas aventi non dedit
Desiderare litteras.
Seneca, siquidem fides titulo lib. 1. Vet. Epigr.
Crispe, fides dulcis, placitique acerrima virtus,
Cujus Cecropio pectora melle madent.
Lucian. Imagin. *καὶ τὸ γλυκύν δῶν τ' γλώττης πι-*
ει αὐτὸν μάλλον ἢ αὐτὸν Πυλίου γέροντος ἐκείνου ὁ
Ὀμηρὸς ἐν εἰρηκί. Hesiod. Theogon.
— *ὅδ' ἄλβις ὅν τινα μοῖσαι*
Φιλιππῶν; γλυκύν οἱ δῶν σῶμαίῳ ρεῖ αὐδῇ.
Homer. Iliad. a.
— *λινὸς πυλίου ἀγορητῆς*
τὸ καὶ δῶν γλώττης μέλιθ' γλυκύν ρεῖν αὐδῇ.
Theocr. *Μολπαὶ ταῖς μοῖσαι μοι αἰὶ παθιοῦν δίδουσι*
τῶν γλυκερῶν μολπῶν.
Lucretius lib. 1.
Et quasi Musaeo dulci contingere melle.
Pindarus Olympionicōn vii.
καὶ ἔγω γένεαι χυθὶ
Μοῖσαι δόντι ἀδ' ἀφ' ὅσων
Ἀιδόαντι πέμπαν, γλυκύν καρπὸν φρενός.
Theocr. Thalyf.
Ὅντινα οἱ γλυκύν μοῖσαι δῶν σῶμαίῳ χεῖν ἔνθε.
Scholiast. *αἱ μοῖσαι αὐτὸν γλυκύνταθι πρᾶγμαδον ἐποίη-*
σαν, διότι τὸ δῶν ἔνθεος ὑπερβολικῶς τῷ μελιχρῶ-
την ἢ τῷ γλυκυδονίαν. &c. Martianus Capella li.
ix. de Musica. *Post hos honoratior fontigenarum vir-*
ginum chorus Pegasae vocis neclare disfluebat. Qui
quidem videtur mihi Persii versum in mentem
habuisse. Nam veterem esse scripturam docet
ejus Criticus vetus. Varro Atacinus, ut volunt.
Argutusque inter latice & Musica labra,
Picris liquidam perfundis mellare mentem.

Licentius ad Augustinum.
Scripta salustiferi sermonis, & illa priorum
Aequiparanda favis: reputans quae pectore in alto;
Conceptum in lucem votivisti neclareum mel.
Cui congruum quod Dulcedine versuum praestant
Poetae aut Oratorum alii scriptores soleant
vocitari *Apes*: Hesyc. Illust. *Σοφοκλῆς ὁ τραγικός*
μέλιτις ἐκαλεῖτο ὡς τὸ ἡδύ. Vide in hanc rem
comparationem Poetarum & apum apud diser-
tissimae suavitatis Muret. Variar. li. viii. ca. 1.
BART.
O MIHI] Hic versus ita emendandus est:
O mihi quam, tenero quae currunt carmina versu!
Et ita diserte vetustissima Editio. Ne quid non
nostrum in armum tollamus. BART.
152. DECURRUNT CARMINA] Bene *decurrunt*,
nam carmina pedibus constant, id est modulis
quibusdam incedunt sicut animalia pedibus. Ho-
ratus:
— *nec cito pede currere versus.*
& iterum: *euntes mollius*: ab eo, quod est in a-
nimalibus. Propertius:
Et canit, ut soleant molliter ire pedes.
Nisi forte legendum sit *mensu*, quod tamen non
crediderim. TIT.
153. IN MONTIBUS ISTIS] Quos Roma suo
ambitu complectitur. TIT.
155. VELLIT NAM SAEPIUS AUREM] Auris
memoriae dicata fuit, hinc *aurem vellere* pro
admonere. Virgil.
Cum canerem reges, & praelia, Cynthia aurem
Vellit, & admonuit.
& in epigrammate:
Mors aurem vellens, vivite, ait, venio.
Seneca de Beneficiis: *loquar tecum, & aurem*
mihi vellam. Item alibi: *Nec tamquam munus*
dabo, sed verba mea redimam & aurem mihi per-
T t t vel-

- Invida paupertas, & dixit, Vilia cura:
 At tu, si qua modo non aspernanda putabis,
 Fer, Meliboe, deo mea carmina. nam tibi fas est
 Sacra Palatini penetralia visere Phoebi:
 160. Tu mihi talis eris, qualis qui dulce sonantem
 Tityron e silvis dominam deduxit in urbem,
 Ostenditque deos, & spreto dixit ovili,
 Tityre rura prius, sed post cantabimus arma.

MEE.

VARIAE LECTIONES JANDVETIT.

156. DIXIT] Dicit Bart. ex G. Cura] Rura. V. A. E.
 157. At tu] Et tu R. Tamen] Modo V. A.
 160. Tu mihi] Tum mihi V. A. B. F.
 161. Tityron e silvis] Tyroniam silvis R. Dominam &c.] Nemes. Ecl. I. dominam perducit ad urbem.
 162. Ovili] Olivo. R.

NOTAE

vellam, damno castigabo promittentis temeritatem.
 TIT.

155. VELLIT AUREM] Notum ex Virgil.
 BART.

156. INVIDA PAUPERTAS,] Quia invidet di-
 tioribus. Ovid.

Invidus alterius rebus macroscit opimis. TIT.

156. DIXIT,] Vetus liber: dicit. Optime.
 De Paupertate sua etiam infra conqueritur.
 BART.

156. VILIA CURA.] Cujusmodi sunt, quae
 initio hujus Eclogae commemoravit Menalcas:

Es potius glandes, rubicundaque collige corna:

Duc ad multa greges, & hac venale per urbem.

Non tacitus porta. TIT.

159. PENETRALIA VISERE PHOEBI:] Vel Cae-
 saris intimum cubiculum, quem etiam superius
 Deum vocavit, ut dixi, vel sacrum templi,
 quod Augustus in palatio Apollini excitavit, ut
 auctor est Suetonius: in eo erat bibliotheca: unde
 Horatius:

Scripta Palatinus quaecumque recepit Apollo.

TIT.

160. QUALIS] Maecenatem intelligit. Sido-
 nius BART.

160. QUI DULCE SONANTEM] Πνευστική.
 G Cilnium Maecenatem intelligit, qui aditum
 Virgilio ad Caesaris Augusti benevolentiam sibi
 colligendam patefecit, quod argumentum tra-
 ctat idem Maro Eclog. I. Nemesianus vero in-

quit:

cantamus arena;

Qua divi cecinere prius, qua dulce locutus

Tityrus e silvis dominam pervenit ad urbem.

TIT.

161. TITYRON] Supra notavimus per Tityrum
 Maronem intelligi, idque ductum est ex ipsius
 Eclog. vi. Sidonius lib. I. Epist. v. Atque obiter
 Cremonam perveclius adveni, cujus est olim Tityro
 Mantuano larium suspirata proximitas. BART.

161. DOMINAM DEDUXIT IN URBEM,] Ro-
 mam vocat urbem dominam, hoc est *πρωτεύουσα*.
 Sic Horatius:

O tutela praefens Italiae,

Dominaeque Romae.

Idem principem urbium appellat, ibi: Romae prin-
 cipis urbium. Sed Calphurnius imitatus est Ne-
 mesianum, qui dixerat:

Dominam perducit ad urbem:

Sic etiam Martialis:

Plus sano placeat, domina qui natus in urbe est.

TIT.

162. OSTENDITQUE DEOS,] Augustos. Prin-
 cipes enim deos vocabant veteres, ut docet Jo-
 annes Tzetzes non in uno loco. Virgilius ait:

O Meliboe deus nobis haec otia fecit. TIT.

163. CANTABIMUS ARMA.] Alludit ad libros
 Georgicorum & Aeneidos, quos post Bucolica
 conscripsit Virgilius: eorum ordinem ipsemet
 ita fuit exsecutus in prooemio Aeneidos, ante-
 quam

MEL. Respiciat nostros utinam fortuna labores
 165 Pulchrior, & merita faveat Deus ipse juventae!
 Nos tamen interea tenerum mactabimus hoedum,
 Et pariter subitae peragemus fercula coenae.
 Nunc ad flumen oves deducite: jam fremit aestas,
 Jam sol contractas pedibus magis admovet umbras.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

164. MEL. *Respiciat*] Deest quidem haec persona in V. A. & proximo v. sequitur AMYN. sed ea hic ponenda est.
 165. *Merita*] *Mente R. Faveat*] Ita om. Edd. praeter August. quae habet, *fuera*. Ita cit. Mod. & legit, ut hic editum.
 168. Hic MEL. nomen praefigunt V. A. R. recte. *Aestas*] f. *aestus*. Virg. Georg. II. 331. *Aestibus at mediis*, &c.
 169. *Admover*] *Admonet* V.

NOTAE.

quam illos versus Tuca & Varro inde amoverent.

*Ille ego qui quondam gracili modulatus arena
 Carmen, & egressus silvis vicina coëgi;
 Ut quamvis arido parerent arva colono,
 Gratumque opus agricolis: at nunc horrentia Mar-*

tis
Arma, virumque cano. TIT.

164. RESPICIAT] Et per hoc faveat. Sic usus est hoc verbo Virgilius:

*Candidior postquam tendenti barba cadebat,
 Respexit tamen, & longo post tempore venit.*
 Hic noster superius hac ipsa Ecloga
*Nec quisquam nostras inter dumeta Camoenas
 Respiceres.* TIT.

165. FAVEAT] Ita Modius restituit: & ita nostrae veteres ambae habent. Quas velim ipse visas. BART.

166. NOS TAMEN INTEREA] Non longe discedit hic aoster a Virgilii vestigiis, ille enim sic inquit:

*Namque eris ille mihi semper deus, illius aram
 Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.*
 Verum hic hoedus occidi videtur in coenae u-

sum TIT.

168. JAM FREMIT AESTAS,] Breviores umbras emittit, sol enim cum mediam coeli plagam pervadit, magis ex pediculo nos adspicit; itaque umbras contrahit, ex adverso mane, cum exoritur, vel cum vesperi occidit, productiores efficit, propterea quod nostrum hemisphaerium ex transverso illustrat, sicuti docet Aristoteles in Problematis. Virgil.

Majoresque cadunt altis de montibus umbrae.
 Ovid.

Fecerat exiguas tum sol altissimas umbras.
 Vide Strabonem *geograph.* extremo libro secundo, ubi *αὐτὸν τὸν ἡλίου καὶ ἀπὸ τῶν ὀρέων καὶ ἀπὸ τῶν ποταμῶν* loquitur. TIT.

169. JAM SOL] Rustica meridiæ denotatio. Ovidius. Metam. II.

*Jamque dies medius rerum contraxerat umbras,
 Et Sol ex aequo meta distabat utraque.*
 Valerius Flaccus lib. III. Argonaut.

*Jam summas caeli Phoebus candentior arces
 Vicerat, & longas medius revocaverat umbras.*
 BART.

ECLOGA V.

MYCON.

Forte Mycon senior, Canthusque Myconis alumnus,
Torrentem patula vitabant arbore solem,

Cum

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

DIDASCALICA AECLOGA. V. A. *In praesenti ecloga dantur praecepta pastoralia filio a patre; & est didascalica, &c.* R. Imitatur autem passim Virgilium. Georg. III.

N. O. T. A E.

MYCON.] Editio Florentina a Philippo Junta procurata huic Eclogae titulum praefigit *Mycon* a pastore, qui in ea loqui introducit. TIT. Ad hanc Eclogam, quae Institutionem rudis rustici pastoris continet, multa erant notanda si apud me esset mea mihi Bibliotheca. Ignoscet fortunae, non mihi lector bonus imputabit nomen. Refarciam cum primum ea ad manus venerit uberiori copia hunc defectum, secundum Symmachum. Sine libris tale aliquid muginari quam

sit arduum omnes norunt, qui quidem in his litteris aliquid sapiunt. Multa sane cogitanti incidunt quorum scriptores novi, loca autem nominare non possum, nec unius vocis gratia ad totos auctores lector remittendus est, ne se ludibrio haberi suspicetur. BART.

2. TORRENTI PATULA.] Patulam fagum vocavit etiam Virgilius:

Tityre tu patulae secubans sub tegmine fagi.
Sic M. Tullius de Platano: *Nam me haec tua pla-*
ta-

Cum juveni senior praecepta daturus alumno,
Talia verba refert tremulis titubantia labris:

Quas errare vides inter dumeta capellas,
Canaque lascivo concidere gramina morfu,

Can-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

3. Cum] Tum V. A. B. F. Quom R.

N O T A E.

senior admonuit, quae non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis, quam illa, cujus membram secutus est Socrates. Homerus τανύφυλλον ἰ- λαινο dixit. Moschus βαθύφυλλον πλατάνων. Illud torrentem solem convenit cum illo Catulli:

Sole sub ardenti flarentia demetit arva:
quod & in Virgilio reperias. Propertius ait:

Venit enim tempus, quo torridus aestuat aër,
Incipit & sicco fervere terra cano. TIT.

Adurentem quasi aut ustulantem. Sed magis placet torrentem intelligi quem Maro rapidum vocat, torrentis videlicet modo omnia frangentem. Hanc phrasin in Poëtis Christianis memini legere, nec observatam doctissimo Fabricio. Juvencus praefatione Historiae Evangelicae,

Nam statuis genitor rerum irrevocabile tempus.
Quo cunctum torrens rapiet flamma ultima mun-

dum.
Elegantius dicere non poterat Juvencus. Arator L. I. Historiae Apostolicae.

Ardua progreditur caenacula, Petrus, adire
Jam medio torrente die.

Torrentem Lunam aliubi legi. Hygin. lib. iv. cap. xiv. Astron. BART.

3. Tum juveni senior] Comparativum pro positivo. Ovid.

Divi potens, seniorque pater, pia sarcina nati.

Rurfus:
Jamque vale seniorque pater, germanaque Gorge.

TIT.

4. TREMULIS TITUBANTIA LABRIS:] Pulchre exprimit senectutis incommodum in verbis enunciandis, quod Graeci vocant ἰσχυρία cum quis nequit expedite syllabam syllabae contexere pronuntiando, quo vitio senes praecipue laborant, unde ab Horatio balba senectus nuncupatur:

Occupet extremis in vicis balba senectus.

Tibullus:

Balbaque cum puero dicere verba senem.

quamquam proprie balbus est ὀψίς. Sed ad

mentem hujus nostri dixit Juvenalis:

Una senum facies, cum voce tremantia labra:

Tibullus etiam:

Et sibi blanditias tremula componere vocem.

Hujusce vero effectus causam exquirat Aristoteles in Problematis, apud quem videre poteris.

TIT. Elegantissime Persius.

Aequae exporrecto trutinantur verba labetto.

BART.

5: QUAS ERRARE VIDES] Errando pasci. Virgil.

Ille meas errare boves, ut cernis, & ipsum
Ludere quae vellem calamo permisit agresti.

TIT.

6. CANAQVE LASCIVO] Gramina cana dixit ob pruinam. Virgil.

Frigora nec tantum cana concreta pruinis:

Rurfus:

_____ dum mane novum; dum gramina
canent.

Item alibi:

_____ gelidus canis cum montibus humor
Liquitur.

Horat.

Nec prata canis albicant pruinis.

Eadem ratione:

Sorailem nive candidum,

& Thracem appellavit. Caeterum lascivo motu dixit pro voluptuoso & desidiofo; ita enim interpretatur Servius grammaticus illud Maronis:

Florentem Cybistum sequitur lasciva capella.

Et Constantinus sane de Agricultura scribit capras gregatim pasci, sed maxime invicem discidentes, saltantesque; ac lascivientes: sed & Columella de Capro inquit: quod si uberius alatur, matrem stupro supervenit, & ideo ante sex annos consenescit, propterea quod immatura Veneris cupidine primis pueritiae temporibus exhaustus est. itaque quinquennis parum idoneus habetur foemina implendis. TIT.

Ttt 3.

7. GRA-

Canthe puer; quos ecce greges a monte remotos.
 Cernis in aprico decerpere gramina campo,
 Hos tibi do senior juveni pater: ipse tuendos
 10 Accipe: jam certe potes insudare labori,
 Jam pro me gnavam potes exercere juventam.
 Aspicias ut nobis jamdudum mille querelas

Ad.

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

7. Quos] Quas, & 9. Has, & 24. clasas Bart. ex G.

12. Adspicias, ut] Adspice, ut. Bart. ex G. & T. Jamdudum] Jampridem V. A. F.

N O T A E.

7. GREGES] Proprie hoc de ovibus dicitur. Virgilius Georg. iv.

Lanigeros agitare greges, hirsasque capellas.

Ovidius. Metam. iv. Nostra Editio vetus:

— Quas ecce greges a monte reductos.

Et foeminino genere greges a Lucretio dictas notat Nonius. Locus est l. ii. Et cur non imitatum dicamus id Calpurnium, cum iste Virgilio, Virgilius Antiquitatis fuerit studiosissimus? Et quare non invitis Grammaticis eorum Notis utamur praecipue cum infra v. xxiv. idem extet. BART.

8. IN APRICO] Sic apricos colles, & aprica saxa vocavit Maro:

— — — — — & quo
Duceret apricis in collibus nova colorem.

Ac rursus alibi:

— — — — — & alta
Mitis in apricis coquitur vindemia saxia.

Apricum campum dixit Horat.

— — — — — cur apricum
Oderit campum patiens pulveris, atque solis.
 TIT.

9. Hos TIBI DO] Cum diserte idem liber, has habeat, confirmatur superior Nota. BART.

9. TUENDOS ACCIPE:] Virgil.

— — — — — Quae cura tuendo
 Sit pecori. TIT.

10. INSUDARE LABORI,] Qui plurimus exhauriendus est pecoris magistro, etenim, ut inquit Columella: *Magister hujus pecoris debet esse acer, durus, strenuus, laboris patientissimus, alacer atque audax, ut qui per rupes, per solitudines, per vepres, facile vadat, & non ut alterius generis pastores sequatur.* TIT.

10. INSUDARE] Rusticissime, hoc est, optime. BART.

12. ASPICIS] Vetus illa laudata editio, *Adspice* repraesentat, eamque sequitur Tigurina, quae videtur ex illa deducta. Et hoc ego omnino arbitror reducendum, quid enim nobis cum febriculosis illis anxietatibus Grammaticorum recentium, qui suspendere se malint quam tale aliquid, quod ipsis non satisfacit, in bonis Poëtis relinquere? Faciant quod velint, ego propterea antiquitatem non puto temerandam vel in minutionibus quam istud est. Nec non suspicor in hoc ipso Poëta plura illos ipsos sibi indulxisse, quae nos non queamus sine meliori Exemplari indagare. Plura de hoc antiquitatis more non elidendi vocales in Analectis Poëticiis. Interea vide elegantissima Collectanea de ~~versibus~~ a Gifanio Indici Lucretiano inserta. Virgil. Ecloga xi.

Allaeco Aracinto;

Ecl. v.

Duo altaria Phoeb.

Eclog. vii.

Castaneae hirsutae.

Eclog. viii.

Ut vidi ut perii, ut me malus abstulit error.

Ibid.

Ismarus aut Rhodope aut extremi Garamantes.

Ibid.

— — — — — *Ipsi sibi omnia fugant.*

Ecloga x.

Illum etiam lauri, illum flevire miritae.

Quibus tot locis Bucolicorum in libello audacia facta est Calpurnio semel imitandi, quam nemo ulli negaverit sanus, unde Grammaticos nostros semper excipio. Silius lib. xii.

Aonidum cura & dignus Apolline vates.

Quod corrigendo illi Poëtae praefecti non belle correxerunt. Aufonius, antiquitatis studiosissimus.

Hic

Adferat, & baculum premat inclinata senectus?

Sed

N O T A E.

Hic ego Nemesianus.
ubi inferentem sum L. Fruterium τὰ ἴδια ἀφάττω
jassero. Idem Epigramm. LVII.

Exteriore Myro, interiore Deus.

Idem Parental. XXVI.

Ergo commemorata avo.

Idem Ludo in Solone.

Laudat Solonem, Croesum in amicis habet.
ubi M. non eliditur. Idem Cupid. Crucifixo.

Et Thibis & Canace & Sidenis borres Elisa.

Idem Idyll. XVIII.

Nymphae Hamadryades.

Idem Ecl.

Oslipadem in caucrum Phryxao ab ariste pergens.

Valerius Flaccus lib. IV.

Cum facibus spirisque & tartareo ululatu.

Ha alii etiam & pene omnes Poetae. Ista Gif-
manis interim adjicienda, dum nostra Analecta
prodeunt. BART.

12. MILLE QUAEPIAS.] Ob multos variosque
morbos senes identidem infestantes, μακροὶ γὰρ
ἰσὶν συμφορὰς πολλὰς, ἔχει, inquit Euripides. Iun-
cus in libro de senectute apud Stobaeum in Col-
lectaneis hac de re plura scripta reliquit, quibus
recensendis, ut brevitati studeam; consulto su-
percedeo. Apollodorus tamen senectutem ipsam
morbum esse pronuntiavit, τὸ γῆρας (inquit)
ἴσθι αὐτὸ νόσημα. Et Aristoteles in libris de Ani-
malibus senectutem appellat νόσον φρονεῖν. TIT.
Senectuti semper est quod queratur. De quo
multis Maximianus in interpolato illo, ut nos
putamus, Gn. Cor. Gallo. Eleganter Horatius
in Arte.

*Multa senem circumveniens incommoda, vel quod
Quaerit & inveniatis miser abstinet, ac times-
cit.*

*Vel quod res omnes timide golidoque ministras,
Dilator, spe longus: iners, avidusque futuri,
Difficilis; querulus, laudator temperis acti
Se puero: castigat, censorque minorum.*

BART.

Maximian.

Deficit auditor, non deficit ipse loquendo.

O sola fortis garrulitate senes?

Et Menandri illud notum est, Senes nihil esse
nisi umbram & vocem. Tamen verissimum est
de illis qui in illa vitæ hyeme, ut Eratosthenes
& Patrocles dicebant, degunt, quod ait Euripi-
des Alceft.

Ματῶν ἀπ' οἱ γέροντες εὐχοίη) θαντῶν
Γῆρας ψυχούλης, καὶ μακροὶ βίην χερσίν,
Ἡδ' ἰσχυροὶ ἔλθῃ θάνατος, ὡδὴς βούλη)
Θίσηται, τὸ γῆρας δὲ ὥν ἔτ' ἔσ' αὐτοῖς βαρὺς.

Quod in Euripide Romano ita vertimus:

*Vane seniles devorent Letho caput;
Dammare longum tempus aetatis cati,
Quippe; ubi prope aderit mors: videbis neminem
Abire promptum, non graves jam annos vo-
cant. BART.*

13. BACULUM PREMAT.] Senes invalidi bacu-
lo se sustentare consueverunt: hinc ait Juvena-
lis:

Porto meis, nullo dextram subeunte bacillo:

Cornelius, cui pater luminibus captus pro bacu-
lo inniteretur, Scipio cognominatus est, & no-
men ex cognomine posteris dedit, auctore Ma-
crobio: dicitur enim Scipio bacillus ille, cui se-
nes innituntur. Heliodorus Aethiopicorum lib.
I. ὥν ἐν ταῖς ταύταις ἡ ἰατρικὴ δὲ Ἀθλῶναι τοῖς δὲ
ἀνθρώποις ἰατρικὴ ἀλλὰ τὸ γῆρας τὸ μὴ βακτηρίαν ἔ-
στιν ἀσθενείαν. Auctor ille qui a nonnullis Cor-
nelius Gallus esse perhibetur:

*Hinc est, quod baculo incumbens ruitura senectus
Assiduo pigram verbere pulsat humum.*

Notum etiam est Sphingis aenigma: Ἐστὶ δῖπτος
ἰσὶ γῆς, καὶ τετραπῆς, καὶ μία θωρή, καὶ τετραπῆς. Idem
Latinus poeta, quem modo nominavi.

Fitque tripes, rursus quadrupes, ut parvulus infans.
Sed & Hesiodum audire operae pretium fuerit
dicentem in opere ἔργα καὶ κίεμα.

Οὐτ' ἐπὶ ταῖς ταύταις καὶ εἰς ὡδὴς ἐστὶν.

Cacterum inclinam senectutem vocat a rei na-
tura, quod filices videlicet intueantur, ut di-
xit Hesiodus. Nonius tamen aliunde originationem
derivat. Hinc quoque Plautinus jocus Cur-
culione:

*ecce autem bibit arcus, pluet,
Credo, herile, hodie.*

Vetulam enim, quod incurva esset, & inflexa,
arcum nominavit. Propertius sic:

Ipsa anus: haud longa curva futura die;
Ovid.

Jam venit tacito curva senecta pede.
Praestantissimus noster poeta Torquatus Tassius de
Raimundo loquens, cum Argantes Christianos ite-

Sed qua lege regas & amantes lustra capellas,
 15 Et melius pratis erranteis mollibus agnas,
 Percipe. Vere novo, cum jam tinnire volucres
 Incipient, nidosque reversa lutabit hirundo;

Pre-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

17. Incipiunt, nidosque reversa habitabit R.

NOTAE.

iterum ad singulare certamen provocasset:

*Et io, ben' ch' à gir' curvo mi condannai**La grave età, non fia, che ciò ricusi.*

Vel inclinata ad occasum respiciens. TIT.

14. ET AMANTES LUSTRA CAPELLAS,] Jam praecepta Cantho promere incipit Mycon; admonetque ut capras in montibus, oves in pratis pastum ducat, quod rei rusticae scriptores observari jubent: itaque Varro inquit: *Caprinum pecus habet sua propria quaedam, quod potius silvestribus saltibus delectatur, quam pratis, studiose enim de agrestibus fructibus pascuntur, atque in locis cultis virgulta carpunt, itaque a carpendo caprae nominatae.* Columella quoque in hanc sententiam: *Id autem genus (de caprino pecore loquitur) dumeta potius, quam campestre situm desiderat, asperisque etiam locis, ac silvestribus optime pascitur: nam nec rubos aversatur, nec repribus offenditur, & arbusculis frutetisque maxime gaudet.* Macrobius. *Caprae vero consuetudo haec in pastu videtur, ut semper altum pascendo petat.* Virgil.

*Pascuntur vero silvas. & summa Lycae,**Horrentesque rubos, & amantes ardua dumos.*

Idem quoque tradit Constantinus de Agricultura libro VIII. hoc noster paulo infra dicit:

*— — — — — tum campis ovibus, dumeta capellis**Orto sole dabis — — — TIT.*

14. AMANTES LUSTRA] Ob arbusta nova quibus inhiant capellae. Manilius:

Et nova per montes quaerunt arbusta capellae.

Virgilius Culice. BART.

15. PRATIS ERRANTEIS MOLLIBUS] Ex Virgilio

Mollibus in pratis unctos saliere per utres. TIT.

16. VERE NOVO,] Imitatio Virgiliana tum in verborum conjunctione, tum in praecepto ipso. Sic ille:

Quantum vere novo viridis se subjicit alnus.

Item:

*Vere novo gelidas canis cum montibus humer**Liquitur.*

id est vere ineunte: quoad praeceptum sic inquit idem summus poeta:

At vero Zephyris cum laeta vocantibus aestas, In saltus utrumque gregem, atque in pascua mittes.

Itidem Horatius:

*Solvitur acris hyems grata vice veris, & Favoni,**Trahuntque siccas machinae carinas,**At: neque jam stabulis gaudet pecus neque arator igni.* TIT.

17. LUTABIT HIRUNDO:] Quod statim in universon dixerat, nunc particulatim hirundinis exemplo posito magis declarat: siquidem vere adventante solet hirundo ex ignotis regionibus ad nos remeare, unde veris praenuncia nuncupatur. Philemon:

Ἦ μὲν χελιδὼν τὸ δῖον ἂν γυνὴν λαλεῖ.

Ovid.

*Fallimur, an veris praenancia venit hirundo,**Et metuit, ne qua versa recurrat hyems?*

Rurfus:

*Tun: blandi soles, ignotaque redit hirundo,**Et luteum celsa sub trabe figit opus.*

Horat.

*Nidum ponit itym flebiliter gemens**Infelix avis.*

Et alibi:

*— — — — — te dulcis amice, reviset**Cum Zephyris si concedas, & hirundine prima.*

Virgil.

*Hoc geritur Zephyris primum impellentibus undas,**Ante novis rubeant, quam prata coloribus, ante Garrula quam stagnis nidum suspendat hirundo.*

Aristophanis interpretes admonet nos de proverbio,

Νῆα χελιδὼν ἐστὶν ἵνα & ἀρχή.

Ita-

Protinus hiberno pecus omne movebis ovili.
Tunc etenim toto vernanti gramine silva
20 Pullat, & aestivas reparabilis inchoat umbras:

Tunc

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

19. Toto] *Tota* R. & Bart. ex G.

NOTAE.

Itaque ipsam Rhodii publicis votis quotannis invitabant sub tempus vernum his verbis:

Ἐλθέ, ἰδέε' χειλίδων καλὰς ὄρας
Ἀγνοῖα, καὶ καλὸς οἰαντις.

Alterius adagionis ab hac ave ducti meminit Aristoteles in Ethicis, *μία χειλίδων ἡ τῆς ὕπαιρου*. Denique Aristophanes, Homerus, Hesiodus, multi praeterea alii tum Graeci, tum Latini poëtae hujus avis in hanc sententiam meminerunt, quorum testimonium nihil est opus recensere; de voce *lutare*, quod ad rem ipsam attinet, sic est apud Aelianum: *ἡ χειλὶς, ὅτε ὑπὸ τῆς πηλῆς, τοῖς οὐκ ἐφ' ἑαυτῆς συνπλάττει τὰ καλὰ, αἱ δὲ λυραὶ αἱ, βέλχοντες Ἀριστοτέλης λέγει, ἐαυτῶν, καὶ αἱ καὶ φύσιν πηλῆς, ἐμπιπύουσα, καὶ πηλῆς περὶ παρὰ τὴν, ὁτιούθι ὑπὸ τοῦ ψυχρῶς τῶν βέλχων τὴν πηλῆν οἰκοδομῶν χειρουργεῖ*. Aristoteles quoque initio libri sexti de Historia animalium hirundines ex luto nidos construere scribit; sed & lib. ix. ejusdem operis id fusius deinde explicat, velut ibi perspicui potest, docet etiam ex ipso Aristotele Antigonus in Congerie mirabilium narrationum. Plinius de hac re ita inquit: *Gellio Doxius coeli filius lutei aedificii inventor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis*. Ovid.

*Tum blandi soles, ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celsa sub trabe figit opus.*

Tertullianus de avibus generatim inquit libro primo de Opificio Dei: *nidos enim aut luto aedificant, aut virgultis, & frondibus construunt, & ciborum expertes, incumbunt oris*. De verbo ipso sciendum est Catonem eo usum fuisse dicentem; *conspergito amurca omne quod lutaveris*. Spartianus in Helio Gabalo: *Misit, qui in castris statuarum ejus titulos luto tegerent, & caetera*; deinde subdit: *sed ubi primum lutati sunt tituli statuarum, milites omnes exarserunt*: hinc *delutare* pro eodem, quod apud Catonem reperi, ibi: *si habitationem delutare vis, terram quam maxime cretosam, vel rubicofam sumito, & amurcam insundito, paleas indito*. Aliud verbum hinc formatur, quod est *lutefco*. Furius:

Sanguine diluitur tellus, cara terra lutescit.
TIT.

17. LUTABIT] *Lutare* est luto inducere. Cato cap. xcli. *granarium totum oblimito crasso luto, postea conspergito amurca omne quod lutaveris*. Luto nidos ab hirundinibus compingi testis vel Stat. lib. iii. Silv. ii. de Nilo.

Cur vada desident & ripa coërceat undas.

Cecropio stagnata luto.

Testis enim Plinius lib. x. cap. xxxiii. *Hirundines stagnanti Nilo nidificatione sua molem inexpugnabilem unius fere stadii spacio opponere*. De quo monere decebat, qui Commentarios in eum excellentissimum Poëtam scribebat. Sed ille impar erat congressus tanto Achilli. BART.

18. PECUS OMNE MOVEBIS OVILI.] Horat.

Solvitur acris hyems;

& caetera: posui non multo ante. TIT.

19. TOTO VERNANTI] Infeliciissimi correctores hoc substituerunt verae lectioni, quae in utroque nostro libro superstes est, *tota vernanti*. De ingenio hujus Poëticae licentiae supra diximus, & exemplum habuimus apud nostrum. Hoc vero loco penitus non quadrat Correctorum creatura. BART.

20. PULLAT,] Pullulat. Ovidius in hanc sententiam dixit:

Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,

Et nova de gravido palmitum gemma tumet.

Et modo formatis operitur frondibus arbor,

Prodit & in summum seminis herba solum.

TIT.

Non succurrit memoriae hoc verbum apud aliquem scriptorum legisse. Afris tamen quibuslibet non indignum sit. BART.

20. REPARABILIS] Horat.

— redeunt jam gramina campis

Arboribusque comae.

Silvam caeduat accipe. TIT. Hoc est, reparata. Saepe enim talibus ita utimur: Septimius Romanus lib. i. de bello Trojano *insperabilem* pro insperato, Aufonius Periocha. ii. Iliad. *su-*

V v v

pota-

Tunc florent silvae, viridisque renascitur annus.
Tunc Venus, & calidi scintillat fervor amoris,

La-

N O T A E.

perabilem pro' superato, Varro Atacinus Vincibilem pro victo posuere. Multi alii multa alia ut cum bono Deo docebit noster ad Apulejum. Comment BART.

21. TUM FLORENT SILVAE,] Veris descriptio a consequentibus, ita ferme Virgilius:

*Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbor,
Nunc frondens silvae, nunc formosissimus annus.*

Item alibi:

Vere tumunt terrae, & genitalia semina poscunt.

Horatius:

*Diffugere nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribusque comae.*

Ovid.

*Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas,
Et nova de gravido palmitis gemma tumet:
Et modo formatis operitur frenatus arbor,
Prodit & in summum seminis herba solum.*

TIT.

21. RENASCITUR ANNUS.] Annus pro formosissima ejus parte. Columella lib. x.

Tunc versicoloribus anni.

Foetibus alma parens cingi sua tempora gaudet.

Hoc est veris. Ovidius pariter de vere, Fastorum II.

*Omnia tunc florent & tunc nova temporis aetas
&c.*

Vide elegantissimum carmen quod Pervigilium Veneris autumatur. BART.

22. TUM VENUS,] Lucret.

*Nam simul ac species patefacta est verna dei;
Et reforescit riget genitabilis aura Favoni;
Aeriae primum volucres te, diva, tuumque
Significant initum percussae corda tua vi.*

Inde serae pecudes persultant pabula laeta.

& quae sequuntur. TIT. Ver Veneris tempus. Nonnus li. xi. Virg. Georg. Columella x. Lucretius I. Omnium autem elegantissime auctor delicati illius Pervigilii; quem nos aliquando aemulantes in x. libro Amabilium ita cantillavimus. Juvat enim taedio eximendo lectori istud propinare Amoris elegidion.

Speculum Leporis alium

Ver, pande humum rigentem.

Sine Vere nil Diona est.

Vere ingruente, via

Raviviscit almi Olympi.

Sine Vere nil Diona est.

Longo sepulta Somno

Natura, jam resurgit.

Sine Vere nil Diona est.

Genitabileis Favoniis

Rerum excitant caloreis.

Sine Vere nil Diona est.

Aprilibus sub auris

Rosa mundus omnis una est.

Sine Vere nil Diona est.

Emortua ante florum

Nunc germina intumescant.

Sine Vere nil Diona est.

Speculum Leporis almi

Ver, Lusuam Dioptra est.

Sine Vere nil Diona est.

Ver Ludii Chorea est,

Ver Saltuum Lubido est.

Sine Vere nil Diona est.

Ver prata cum coronat,

Echarites redire certant.

Sine Vere nil Diona est.

Amabileis Favoniis,

Roseos rigate campos.

Sine Vere nil Diona est.

Reducite eleganti

Pede, Gratiae, choreas,

Sine Vere nil Diona est.

Salisubfuli Leporeis,

Speculum polite vestrum.

Sine Vere nil Diona est.

Labella Saviourum

Sitiunt modo duella.

Sine Vere nil Diona est.

Papillula arroganteis

Oppressiuncula. volt.

Sine Vere nil Diona est.

Tanicae suapte motu

Jam suffilire pugnant.

Sine Vere nil Diona est.

Otulisque delicatum

Monstrare mox rosetum.

Sine Vere nil Diona est.

Et illud, illud, illud,

Sed pulcra subticendum est.

Sine Vere nil Diona est.

Rotundi ventris Hebe

Sinit Herculeum maritum;

Sine Vere nil Diona est.

Gle-

Lascivumque pecus salienteis accipit hircos.
Sed non ante greges in pascua mittito clausos,
25 Quam fuerit placata Pales. tum cespite vivo

Po-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I

25. Tum cespite] Tu V. A. B. F. Virg. Georg. III. 294.

N O T A E.

Glubelli virginalis
Phoebum Juventa, possit.
Sine Vere nil Diona est.
Pandunt sinus Puellae,
Et ambiunt Puellor.
Sine Vere nil Diona est.
Hortus tans, Cythera,
Vult irrigari Amore.
Sine Vere nil Diona est.
Nemus maritum in imbrem
Comam arborum resolvit.
Sine Vere nil Diona est.
Rosa vinculum resignat
Unguemque vult superbum.
Sine Vere nil Diona est.
Cupido Praetor est : jus
Edisserit Juventae.
Sine Vere nil Diona est.
Taurus, Leo, Tigrisque,
Agit suas Choreas.
Sine Vere nil Diona est.
Cedat Diana silvis
Jam regnat hys Cythera.
Sine Vere nil Diona est.
Cedat Salacia undis
Jam regnat has Cythera.
Sine Vere nil Diona est.
Cedat Jovis Olympo
Jam regnat hunc Cythera.
Sine Vere nil Diona est.
Pan montibus, Palesque
Agris severa cedat,
Et Faunus & Deorum
Quod uspiam est Bonorum.
Diona ubique regnat.
Nullum Diona numen
Regnare vult nisi unum,
Amabilem Priapum.
Sine Vere nil Diona est.
In Vere cuncta, cuncta
In Vere jam Diona est.
Cecinit Rosellus ista

Neaerillulamque utroque
Amplexam habens lacerto.
Ver ipse lufit illic
Ubi vult Diona ludi. BART.
22. SCINTILLAT] Pari elegantia amoris ocu-
los in vere agnoscit Pervigilii scriptor. Et de
scintillis aliquoties Nonnus in Dionysiacis. ut lib.
XLII.
Καὶ μογὶς πολὺ μάλλον ἐπὶ πρὶνθεῖς ἐρώτων
Θεωώτεροι γυνάων ———
Ita alibi: BART.
23. SALIENTES ACCIPIT HIRCOS.] De capra-
rum admiffura aliter omnino Varro de Re ru-
stica, quod ad foeturam pertinet (inquit) difstent-
te autumnno exigunt a grege in campos hircos in ca-
prilia ; item ut in arietibus dictum, quae concepit
post quartum mensem, reddit tempore verno. Neque
non item Columella his verbis : Tempus admiffu-
rae per autumnum fere ante mensem Decembrem prae-
cipimus, ut propinquante vere gemmantibus frutetis,
cum primum silvae nova germinant fronde, parius
edatur. Verum Calphurnius non de admiffura
loquitur, sed de Veneris desiderio, quod exci-
tat vernum tempus in animantibus, atque Ari-
stoteles quidem de Historia animalium scribit a-
nimalia prope omnia propensiora esse ad coi-
tum verno tempore. Porro voce salire in hunc
sensum utitur etiam Varro, ibi : deterrent ab sa-
liendo fiscellas e junio, aliave qua re, quod adli-
gant ad naturam. Ovidius quoque inquit:
Laeta salitur ovīs. TIT.
24 SED NON ANTE GREGES] Primum prae-
ceptum ad religionem pertinet : sic Hesiodus in
Carmine ἔργα καὶ ἡμέραι
Ἀλλὰ οὐ γὰρ μὲν πάντας ἔργ' ἀντιφρονέει θυμὸν,
Καὶ δὴ καμνὸν δ' ἔρδειν ἔρ' ἀπατάτοισι θεοῖσι
Ἀγῶς καὶ καθαρός, ἐπὶ δ' ἀγλαὰ κρεῖον καίεται
&c quae ibi sequuntur. TIT.
24. CLAUSOS,] Iterum hic clausos agnoscit li-
ber vetustissimus Editionum. vid. v. vii. supra.
BART.
25. CESPITE VIVO] Horat.
V V V 2

Non

Pone focum, Geniumque loci, Faunumque, Laremque
 Salso farre voca, tepidos tunc hostia cultros
 Imbuat: atque etiam, dum vivit, ovilia lustra.
 Nec mora; tunc campos ovibus, dumeta capellis
 30. Orto sole dabis, simul hunc transcendere montem

Coe-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I .

26. *Geniumque loci*] *Geniumque foci* R.
 29. *Tum campos &c.*] Virgil. Georg. III. vers. 323. &c.
 30. *Transcendere*] Ita P. *accedere* R. V. A. B. F.

N O T A E.

*Nunc vivum mihi cespitem, hic
 Kerbenas puer ponite, thuraque
 Bini cum patera meri.
 Rursus alibi:
 Postusque carbo in cespite vivo.
 Etenim arae ex cespite fiebant. Hoc sacrificium
 erat lustrale: ipse meminit Horatius ibi:
 Nunc & in-umbrosus Fauno decet immolare lucis.
 TIT.*

Vide supra. & Juvenal. Sat. XII. BART.

26. GENIUMQUE LOCI,] Notum veteres &
 Genios suos locis attribuisse. Virgil.

— *Incertus geniumne loci famulumne parentis
 Esse putet.*

Vide Paulum Festi Carnificem. Censorinum
 cap. III. de die Nat. Ita *Genius* statuae apud Pa-
 pinium Equo Maximo. Jamblychum in Myste-
 riis Aegyptiorum, Appulejum Deo Socratis.
 Locorum tutelam Graeci Heroibus daemoniif-
 que assignabant. Cujus testimonia sunt apud
 Xenophontem libro II. & III. *παιδείας*, aliosque
 Historicos, qui iidem *ἐπιχόροισι θεοῖς* appellaban-
 tur, ut alibi notamus. BART.

27. SALSO FARRE VOCa,] Mola, quae in sa-
 crificiis adhibebatur. Virgilius:

*Sparge molam, & fragiles incende bitumine lau-
 ros.*

Auctor obsceni Carminis in Priapum:

Illusit mihi pauper inquilinus,

Qui libum dederat molamque fuscā:

Aliqui putant molam fuisse farinam ex hordeo
torrefacto: quod si ad Graecos ritus referamus,
 verum est, sed in Romanorum sacris ex farre,
 sale, & aqua conficiebatur. TIT.

27. SALSO FARRE] Mola *falsa*, ut loquitur
 Plautus. de more lustrationis alibi alii & nos
 ipsi. BART.

28. IMBUAT:] Virgil.

— — — *illius aram*

Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnas.
 Ovidius autem sic:

— — — *percussaque sanguine cultros*

Inscit in liquida praevisos forsitan unda. TIT.

28. OVILIA LUSTRA.] Infra:

Nam dum lentus abes, lustravit ovilia Thyrsis.

Nil opus est hic repetere; quae fusiis a nobis
 perscripta sunt in Commentariis de Ritibus sa-
 crorum Ethnicorum, quos Senecae exemplo
 confecimus. TIT.

29. CAMPOS OVIBUS,] *ὄκηται*, velut apud
 Maronem:

*Linquere pollutum hospitium, & dare classibus
 Austros;*

ad sententiam facit, quod scripsit superius hic
 noster:

Sed qua lege regas & amantes lustra capellas,

Et melius pratis errantes mollibus agnos.

Macrobius quoque ait in Saturnalibus: *Caprae*
 vero consuetudo haec in pastu videtur, ut semper al-
 tum pascendo petat. Rursus de capra loquens:

*Quae dum pascitur ab imis partibus, semper promi-
 nentiam scopulorum alta deposcit.* Quae verba, si

Aristotelis locum, de Historia animalium, quem
 infra ponam, respiciunt, videndum est an re-
 ste a Macrobio reddita fuerint. Aristoteles ait
 libro VIII. *περὶ τῆς αἰγῆς, οὗτις μὲν ποσειδάων
 τὴν δὲ γαίης ποιῶν*] *τὰ μὲν αἰγῶν, αἰγὴ δὲ
 ποσειδῶντος, αἱ δὲ αἰγῆς τὰ μὲν μεταβάλλουσιν καὶ ἂν
 κεν ἀπὸ βουρῶν μόνον.* Sed tamen adire praestiterit
 Columellam, Constantinum Caesarem, quem
 vocant, & alios rei rusticae scriptores. TIT.

30. DABIS,] Virgil.

Qua data porta, ruunt.

30. SIMUL HUNC] Simulatque. Horat.

E

Coeperit, & primae spatium tepescerit horae.
 At si forte vaces, dum matutina relaxat.
 Frigora sol, tumidis spument tibi mulctra papillis,
 Implebis quod messe fluat: rursusque premetur

Ma-

VARIAE LÉCTIONES JANI VLITII.

31. *Et primae*] *Ut pr. V. & Bart. ex G. & T.*
 33. *Papillis*] *Capellis R. Virg. ib. exhausto spumaverit ubere mulctra.*
 34. *Implebis, quod messe &c.*] *Quod massa G. tumidis spumantia mulctra papillis Implebis, quo massa fluat. Sic B. Sed locus hic a Marone etiam mutuatus:*
Quod surgente die mulcere, horisque diurnis,
Nocte premunt: quod jam tenebris & sole cadente,
Sub lucem exportant calathis, &c.
 Hinc leg. conjicio: *Inde premes, quod mane fluat, &c. vel, si licet, Nocte premet, quod mane fluat. Premetur*] *Premetur V. A. F.*

NOTAE.

Et domus exilis Platonis, quo simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis.
 Item alibi:

— qui simul
Stravere ventos aequore fervido
Depraeliantes.

Rursus:
 — *Quorum simul alba nautis*
Stella refulsit.

Atque alibi non semel. Catullus quoque ibi:
Nam simul id factum est multis diluta labella
Gustis absterfisti omnibus articulis.

Denique M. quoque Tullium ita quandoque locutum fuisse, deprehendi, veluti cum ait: & simul a Caesare ei literae, quas exspectaret, remissae essent, auctorem etiam daturum. De hora pascendi gregis vide Columellam, qui Maronis etiam testimonium citat. TIT.

31. *ET PRIMAE*] Libri veteres. *Ut. besse* omnino. BART.

31. *SPATIUM*] In gnomone horologico puta. Persius:

— *Et quinta jam linea tangitur umbra.* TIT.
 32. *VACES,*] Cessas. Vide ad Claudianum de hoc verbo. BART.

33. *SPUMENT TIBI MULCTRA PAPILLIS,*] Verbo spumare usus quoque fuit Virgilius de eadem re loquens:

Quam magis exhausto spumaverit ubere mulctra,
Laeta magis pressis manabant ubera mammis:
 hic tamen pro *papillis* alicubi *capellis* visebatur. TIT.

33. *MULCTRA*] Notandum hunc Poëtam *mulctra* in foeminino & neutro genere usurpare. Sic supra Eclog. iv. vers. xxiv.

Duc ad mulctra greges, & lac venale per urbem.
 Sententia hujus impediti loci haec esse videtur. Si forte cessabis greges producere in campum, dum Sol altius adscenderit, moneo prius lac capellis ovibusque deducas. *Mulctrum* etiam apud Horat. Epod. BART.

34. *QUOD MESSE FLUAT:*] Non minus obscure eandem sententiam expressit Virgilius:

Quod surgente die mulcere, horisque diurnis,
Nocte premunt, quod jam tenebris, & sole cadente

Sub lucem exportant calathis, adit oppida pastor;
Aut parco sale contingunt hyemique reponunt.

Est autem utriusque poëtae hic sensus: caseus qui ex lacte bene mane expresso fingitur, intra paucos dies absumi debet, neque etiam fert diuturnitatem: qui vero ex lacte, quod vesperi emulgetur, conficitur, non ita facile corrumpitur; itaque in sequentem annum conservari poterit: sed ut caseum a manibus, & a vetustate incorruptum ferves, cerebrum mustelae coagulo addito. De casei confectura vide (si vacat) praeter caeteros, Columellam lib. vii. cap. viii. TIT. Ut rectissime doces, Titi, hic locus eandem sententiam gestiebat repraesentare, atque ille alter, quem de Virgilii Georgicis attulisti. Verum Virgilio (ni aberrat animus) longe alius sensus fuit, quam tu arbitraris: neque enim summus Poëta, ac Philosophus egregius,

Vvv 3.

35 Mane, quod occiduæ mulsura redegerit horae.
Parce tamen foetis: nec sint compendia tanti,

De.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

35. *Redegeris*] Ita omn. libb. *coïgeris* Ed. Bart.

36. *Nec sint*] *Nec* V. A. B. F.

NOTAE.

rerumque rusticarum experientissimus intellexit, caseum, qui de lacte mane expresso formetur, intra paucos dies absumendum fore, & hunc non ferre diurnitatem; qui vero de vespertino contra in sequentem annum conservari posse: hanc distinctionem caseorum eo loci Virgilius ne somniavit quidem meo iudicio: immo vero, si res agatur summo jure, opposita sententia ex verbis Poëtae deduceretur. Nam proprie matutinum lac ad casei diurnitatem deservit, lac Vespertinum etiam sine Casei, vel conformatione vel diurnitate suos usus habet. Sed verus & lacte ipso candidior sensus horum carminum Virgilianorum est:

*Quod surgente die mulsere, horisque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris, & sole cadente*

*Sub lucem exportant calathis, adit oppida pastor:
Aut parco sale contingunt, hyemique reponunt.*

Lac emulsus mane vel interdiu caseum tantum praestat, nempe qui arefcat, solidescat, & durus perduret: Lac emulsus vespere, non modo caseum item durum, & ad ferendam vetustatem idoneum praebet, sed dat praeterea nobis facultatem efficiendi lactea diversi generis edulia, quae postridie mane divendantur: hoc tibi praesentis pecuniae emolumentum dare non potest lac matutinum, quia dum coaguli tempus expectatur, aestus diei increbrescit, ipsum acescit, lucem crastinam videre non quit: ergo quod dixit Virgilius, lac mane mulsus nocte premi, intelligendum est aptum fore ad integram pressuram, ut inde caseus aridus & asservandus evadat, quoniam lacteae illae tenellae deliciae, quae subito venum dantur, integrum & solidum pressum non ferunt. Lac autem Vespertinum ad utrumque usum valet: nam vel sub lucem exportatur calathis, hoc est, summo mane intra vimina juncea, unde nos id genus lactis, *giuncate* dicimus, vel etiam coagulatum tantummodo in vasis pressorii ad oppida deferretur recens vendendum; vel salitur (si lubet) perinde atque matutinum, & pressatur, ut inde caseus solidus, &

diuturnus evadat. Et haec de loco Virgiliano, quem prae oculis (non dubito) noster Calpurnius habuit: verumtamen ad amussim ab illo non fuit expressus: nam de lacticiis quae vulgus nostrum vocat, sive de lacte recenti, nulla cogitatio apud ipsum. Tantum praeceptum dat pastorium triviale, lac mulsus mane ad vespere premendum & in casei quamvis formam effingendum, contra quod mulgetur vespere, interposita scilicet noctis parte, ad coagulum, mane pressandum, & casei figuram tum temporis repraesentandum. Unde facile, imo necessario adducor, illud *messe* corruptum esse, & ex ipso loco Virgilii reponendum *nocte*. Imple autem, quod *nocte fluat* & lac interdiu per otium coagulatum tandem vespere in formis illis ligneis ab inferiore parte terebratis, ita pressare manibus, vel imposita re aliqua graviore adeo coarctare, ut nocte serofum illud excoleatur & defluat. *Mulsuram* autem actionem illam mulgendi notare notum est. Hoc pacto plana, & perspicua redduntur omnia. MARTELL.

34. QUOD MESSE] Intricatus & mendosus locus. In vetere libro nihil variatur nisi quod *Massa* legitur. Unde facillime conjectandum *Messe* & quo refingendum venire, ut de caseo sit sermo. Eaque emendatio citra dubium vera est. Sed & in praecedente versu aliquid haeret. Quare repone.

— Tumidis spumantia mulsura papillis

Implebis, quo massa fluat. —

Nihil hac emendatione certius. *Mulsura* vocem notandam puto, non enim memini exemplum. BART.

35. OCCIDUAE] Vespertinae. Vide supra. BART.

36. PARCE TAMEN FOETIS:] Hoc etiam Varro praecipit dicens: *Interea matres eorum his temporibus* (intellige tu quibus uterum gerunt) *non mulcent quidam. qui melius, omnino perpetuo, quod & lanae plus ferunt, & agnos plures.* Idem quoque significare voluit Columella hoc sermone: *Quippe singuli agni binis nutricibus summittuntur.*

nec

Destruat ut niveos venalis caseus agnos.

Nam tibi praecipuo foetura colatur amore.

Te quoque non pudeat, cum serus ovilia vifes,

40 Si qua jacebit ovis partu resoluta recenti,

Hanc humeris portare tuis, natosque tepenti

Ferre sinu tremulos, & nondum stare paratos.

Nec tu longinquas procul a praesepebus herbas,

Nec nimis amotae sectabere pabula silvae,

45 Dum peragit verum Jovis inconstantia tempus.

Ve-

VARIAELECTIONES JANI VLITII.

41. *Natosque tepenti*] Ita R. P. & MSS. *Natoque parenti* V. A. F. *natosque parenti* Mod.

44. *Amotae*] Ita R. P. & Mod. *admotae* V. A. B. F. *Sectabere*] *Sectare* ad R.

NOTAE.

nec quicquam subtrahi summissis expedit, quo saturior lactis agnus celeriter confirmetur, & paria nutriti consociata minus labores in educatione foetus sui.

Sed & Virgilius hoc est intuitus in illis:

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

Sed & Georgic. III.

nec tibi foetas

More patrum nivea implebunt mulcralia vaccae,

Sed tota in dulces consumunt ubera natos.

Tradit autem Africanus omnia pecora immensum lac dare, unaque foetum enutrire, si cythium comederint, aut dictamnium ventribus ipsarum alligaveris, refert Constantinus Caesar, quem vocant: verum non omne lac animalium uterum gerentium utile esse tradit Aristoteles de Historia animalium. TIT.

36. COMPENDIA] Lucra. Compendifacere ita apud Plautum pro Lucrifacere. Tibullus libro I.

Nec vagus ignotis repetens compendia terris

Presserat externa navita merce ratem. TIT.

37. VENALIS CASEUS] Supra:

& lac venale por urbem

Virgilius:

Pinguis & ingratae premeretur caseus urbi.

TIT.

41. HANC HUMERIS PORTARE TUIS,] Virgil.

hanc etiam vix Tityre dabo;

Hic inter densas corilos modo namque gemellos,

Spem gregis, ab silice in dura connixa reliquit;

Caeterum consule Varronem de Re rustica. Porro illud *parenti* lego *sepeti* ex antiquis libris.

TIT.

42. FERRE SINU] Tibullus:

Non agnamve sinu pigeat, foetumve capellae

Desertam oblita matre referre domum.

Et quidam summus amicus meus carmine quopiam ludens ita olim cecinit:

O hoede foelix parvule, ad cancellulos

Quem debilem sinu refert virgo pia,

Nec fert carere te parente simula

Desertum, & illam convocantem questibus;

Et vix trahentes languidos via pedes. TIT.

43. PROCU A PRAESEPIBUS] Hujus quoque rei admonuit nos Virgilius:

Ipse pater statuit, quid menstrua luna moneret;

Quo signo caderent Austri, quod saepe videntes

Agricolae propius stabulis armenta tenerent.

Itaque in hoc nostro lego deinde *amotae* non *admotae*. TIT.

45. JOVIS INCONSTANTIA] Tum enim crebri repentinique imbres decidunt, quos Jovem immittere creditum est; hinc Virgilius:

Et jam maturis metuentus Jupiter uris.

Ob frequentes pluvias, quae per id tempus decidere solent. Virgilius ver imbriferum nuncupavit. TIT.

45. JOVIS] Aëris, seu aetheris. Empedocles.

Τίτορας & πάντοι βίσημα πύτοι άντι,

Ζεύς αίνε, ηη τι φησισι, υδ' αιδωυς,

Γηρι τ' &c. 20.

Plutarchus Περ' αποκατ. 23. & 24. λίγος τής ζέου & τής αιδης. Servius Georg. II. Ennius apud Cic.

1514

Veris enim dubitanda fides: modo fronte serena
Blandius arrisit, modo cum caligine nimbos
Intulit, & miseras torrentibus abstulit agnas.

At cum longa dies sitientes adferet aestus,

50 Nec fuerit variante deo mutabile coelum;
Jam silvis committe greges, jam longius herbas

Quae.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

46. *Fronte*] *Forte* V. B.
48. *Torrentibus*] *Tondentibus* R. & cit. Tit.
49. *Sitientes*] *Sitientibus* R.
51. *Jam silvis* &c.] *Quae* sequuntur usque vers. 62. e Marone desumpta Georg. III. vers. 322. usque 338.

NOTAE.

Istic est is Juppiter quem dico, quem Graeci vocant

Aërem, qui ventus est & nubes, imber postea.
Horatius I. Carm. xxx.

Quod latus mundis nebulae malusque Juppiter urget.

Claudian. I. in Eutrop.
Nimboque minacem

Sanguineo rubuisse Jovem.

Juvenal. Sat. v.

— Fremet saeva cum grandine vernus Juppiter.

Martial. lib. vii. epig. xxxv. BART.

46. DUBITANDA] Vide quae ad versum. cxi. Musaei de usu hujus verbi notavimus. BART.

47. CUM CALIGINE NIMBOS] *Βεγρας*. Cur autem vere plurimum tonet, minimum hyeme in causa putat esse Plutarchus inaequalitatem temperiei: sed Lucretius purissimis, eisdemque suavissimis verbis hoc ipsum fusius explicat dicens:

*Autumnoque magis stellis fulgentibus alta
Concutitur coeli domus undique totaque tellus,
Et cum tempora se veris florentia pandunt,
Frigore enim desunt ignes, ventique calore
Deficiunt, neque sunt tam denso corpore nubes;
Inter utrumque igitur cum coeli tempora consent,
Tum variae causae concurrunt fulminis omnes,
Nam fretus ipse anni permiscet frigus, & aestum;
Quorum utrumque opus est fabricanda ad fulmina nobis*

*Ut discordia sit rerum, magnoque tumultu,
Igribus, & ventis furibundus fluctet aër:
Prima caloris enim pars & postrema rigoris,*

*Tempus id est vernum, quare pugnare necesse est
Dissimiles inter sese, turbareque mixtas.* TIT.

48. TORRENTIBUS ABSTULIT AGNAS.] Tale quippiam visitur apud Maronem:

Saepe etiam immensum coelo venit agmen aquarum,

*Et foedam glomerant tempestatem imbris atris
Collettae ex alto nubes, ruit arduus aether,*

Et pluvia ingenti sata laeta, borumque labores Diluit.

& reliqua. Propius tamen ad hunc locum accedunt, quae scripta reliquit Ovidius in haec verba:

*Exspatiata ruunt per apertos flumina campos,
Cumque satis arbuscula simul, pecudesque, rivosque,
Testaque cumque suis rapiunt penetralia sacris.*

Verumtamen praetereundem non est, quibusdam legendum videri in Calpurnio *tondentibus* pro *torrentibus*, hoc sensu; adeo quandoque invalescunt tempestates turbulentae, ut agnas & manibus auferant eas tondentium. TIT.

49. AT CUM LONGA DIES] Aestas, quo tempore dies longissimi sunt, sicut hyeme brevissimi. Virgil.

Atque ubi jam breviorque dies, & mollior aestas.
Porro quod sequitur *sitientes*, alicubi scriptum reperiri *sitientibus* auferendi casu: nil tamen muto, intelligoque aestus inducentes. Alcaeus:

Ναῖσα δὲ διψᾷ τὸν ναύμαλον.

Virgil.

Inde ubi quarta sitim veniens collegerit hora.
Horat.

Adduxere sitim tempora Virgili TIT.

50. VARIANTE DEO] Coeli inconstantiam, quam

Quaere: sed ante diem pecus exeat. humida dulces
Efficit aura cibos, quoties fugientibus Euris
Frigida nocturno tinguntur pascua rore,
55 Et matutinae lucent in gramine guttae.
At simul argutae nemus increpuere cicadae,

Ad

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

54. *Tinguntur*] Ita R. P. & MS. Tit. *tanguntur* V. A. F.
56 *At*] *Us* V. A. F. *Argutae*] *Arbutae* R. Virg. *ibid.* *cantu querulae rumpent ar-*
busta cicadae. f. hic: *inrupere.*

NOTAE.

quam vocat Maro, intelligit. TIT.

52. HUMIDA DULCES] Hac de re sic scribit Varro de re rustica: cum inter haec bina loca, ut jugum continet scirpiculus, sic colles publice distantes pastiones, eaque ibi, ubi pascuntur in eadem regione, tamen temporibus distinguunt, ut aestate quod tunc plurima luce exeunt in pastum, propterea quod tunc herba rosida meridiana, quae est aridior, iucunditate praestat. Ac paulo post: Ab occasu parvo intervallo interposito, ad bibendum appellant, & rursus pascunt, quoad contenebravit, iterum enim tunc iucunditas in herba redintegravit. Idem quoque confirmat Columella Virgilii testimonio scribens: De temporibus autem pascendi, & ad aquam ducendi per aestatem, Non aliter sentio, quam ut prodidit Maro.

Luciferi primo cum sidere frigida rura
Caspamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenera pecori gratissimus herba.

Nemesianus vero sic:

Incipe dum salices hoedi, dum gramina vaccae
Detondent, viridique gregem permittere campo,
Et ros, & primi suadet Clementia solis.

Sed & Constantinus, & alii rei rusticae scriptores idem uno ore testantur. TIT.

53. FUGIENTIBUS EURIS] Flare desinentibus, quod evenit circa solis occasum tali de causa. Cum vaporis copia e terra excitata amplior est, quam ut solis radiis absumi, atque resolvi queat, tunc ipse humor sive halitus in altum evectus solis radiis cietur, qui quanto sunt vehementiores, tanto validius ipsum impellunt: itaque exoriente sole venti spirant vehementissime, occidente vero conflagrescunt, quod eorum motio ulterius non adjuvetur, nec quemadmodum antea, cieatur, quae fuit Theophrasti sententia in libris de Ventis. Consule etiam Aristotelem in

libris de Rebus, quae in aëre gignuntur, & in Problem. TIT.

54. TINGUNTUR PASCUA RORE,] Sic est in duobus meis exemplaribus, & ita concipio, in tertio legebatur *tinguntur*, quod nec valde respuerim: nam sic ferme loquitur Varro de Re Rustica: supra terram aëre frigidior tinguntur. Ubi tamen Victorius rescribi debere suspicatur *tanguntur*, quod me in sententiam confirmat. Ros vero nocturnus appellatur, quia noctu decedat, unde ipsum Lunae filiam vocavit Alcman:

Δις θύγατις ἔσται ἡ ῥοσὶς καὶ σελάναι διὰς. TIT.

55. ET MATUTINAE LUCENT] Poëtica descriptio ejus, quod statim dixerat. Sic. Ausonius Elegia de Rosa:

Vidi concretas per gramina flexa pruinas

Pendere, aut olerum stare cacuminibus:

Caulibus & patulis teretes colludere guttas,

Et coelestis aquae pondere tum gravidas.

Cur autem matutinae dixerit, sciri potest ex Aristotele in Meteoris. Itidem canit Propertius:

Sidera sunt testes, & matutina pruina. TIT.

56. AT SIMUL ARGUTAE] Videtur proba lectio at: caeterum hoc praeceptum reperias etiam apud Varronem, Columellam, caeteros; sed ego Virgilii testimonio contentus ero, qui dicat:

Inde ubi quarta sitim coeli collegerit hora,

Et cantu querulae rumpent arbusta cicadae,

Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto

Currentem ilignis potare canalibus undam:

Aestibus at mediis umbrosam exquirere vallem,

Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus

Ingentes tendat ramos, aut sicubi nigrum

Illicibus crebris socia nemus accubat umbra.

Horat.

Pelox amoenum saepe Lucretilem

Mutat Lycaco Faunus, & igneam

Xxx

De-

Ad fontem compelle greges, nec protinus herbas
Vel campos permitte sequi: sine protegat illos
Interea veteres quae porrigit esculus umbras.

- 60 Verum ubi declivi jam nona tepecere sole
Incipiet, seraeque videbitur hora merendae;
Rursus pasce greges, & opacos desere lucos,
Nec prius aestivo pecus includatur ovili,
Quam levibus nidis somnos captare volucris

Co-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

58. *Vel campos*] *Et campos* R.

60. *Tepecere sole*] Ita sup. 31. *primae spatium tepecerit horae*. Palladius f. hinc compilavit Novemb. Tit. XIII. *de pascendi ordine*: *Quarta hora calescere*, &c. quae his comparanda sunt.

64. *Quam levibus nidis*] *Laevibus ac nidis* Bart. ex G. & disting. *volucris*: *Cogitet & trem.* vel, *volucres*: *Cog.* &c.

N O T A E.

Defendit aestatem capellis

Usque meis, pluviosque ventos. TIT.

56. NEMUS INCREPUERE] Simillime Ovidius.

nemorum convicia picae.

Eleganter autem meridiem a cicadarum strepitu notat. In quo Musicum aliquid animalculo veteres venerabantur, Anacreontem vide oda XLIII. Longum primo Poimenico. BART.

57. AD FONTEM COMPELLE GREGES,] Hic noster:

Nunc ad flumen oves deducite. TIT.

59. INTEREA VETERES] Virgilius dixit;

ut altae

Castaneae, nemorumque Jovi, quae maxima frondes

Esculus.

Atque alibi:

Esculus in primis, quae quantum vertice ad auras

Aethereas, tantum radice in tartara tendit.

quibus verbis veterem annosamque esculum intelligit. TIT.

60. JAM NONA] Hora scilicet. TIT.

61. SERAEQUE VIDEBITUR HORA MERENDAE;] Merenda iccirco fera dicitur, quia sole jam ad occasum properante parabatur ante coenam, ut est auctor Nonius. Plura nos de hac re diligentibus observatione collegimus in iis libris, quos de Coenis antiquorum conscripsimus. TIT.

61. MERENDAE;] Jos. Scaliger ad Varronem de RR. notat *Merendam* esse cibum qui merce-

de operantibus ante missionem vespertinam datur. Aliter Festus, vel ejus carnifex, qui a *mero die* dictam putat, Nonius *quod post meridiem datur*. Isidorus lib. xx. Orig. *Merenda est, quae declinante die sumitur, cibis, quae post meridiem edenda & proxima coenae*. Aliter tamen idem eodem libro cap. xii. quae verba adscribam ut corrigam. *Hinc & merenda, quod antiquitus id temporis pueris operariis, quibus panis merus dabatur, aut quod meridient eodem tempore, id est soli ac separatim, non utique in prandio aut in coena ad unam mensam*. Etymologiam hominis nihil moror, verba autem ita corrigenda sunt, *aut quod meri edant eodem tempore, id est soli ac separatim &c.* Certissima correctio. Scaligeri solius originationem veram esse arbitror, eamque velim observatam ab amico nostro, qui nuper ejus generis Commentarium Witebergae in Saxonia edidit. BART.

62. RURSUS PASCE GREGES,] Et hic omiſſis aliis Virgilium audire oportet dicentem:

Tum tenues dare rursus aquas, & pascere rursus Solis ad occasum, cum frigidus aëra resper Temperat, & saltus reficit jam rescida luna, Litoraque alcyonem resonant, & acanthida dæmi. TIT.

64. QUAM LEVIBUS] Miror quid coegerit correctores veram scripturam hoc quoque loco corrumpere, nisi jam sciam, id esse eorum officium. Vetus Longobardica editio. *Laevibus ac ni-*

65 Cogitet, & tremuli tremebunda coagula lactis.
Succida jam tereti constringere vellera junco
Cum jam tempus erit, maternas demere lanas,
Hircorumque jubas & olentes caedere barbas,

An-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

65. *Et tremuli*] *Ac R. Lactis*] *Lacti V.*
66. *Succida*] Varro de R. R. *a quo sudore lana tonsa succida est appellata. Junco*] *Vinco*
i. e. *vincolo R.*

NOTAE.

sidis. Probe. BART.

64. LEVIBUS NIDIS] Ex levi materia confectis. TIT.

65. TREMULI TREMEBUNDA COAGULA LACTIS.] *Ἐκλεπνῆκως*, nam sunt vel fiunt intelligi debet: de lacte tremulo hoc noster:

———— & nulla tremuere coagula lactis.

Rursus eodem sensu:

Sumo tamen calathos nutanti lacte coactos. TIT. Distinctio vitiosa multam noctem infundit his versibus. Scribe.

Nec prius aestivo pecus includatur ovili
Laevibus ac nidis somnos captare volucres:

Cogitet & tremuli tremebunda coagula lactis. Structura est. pecus non prius ovili includatur aestivo, quam volucres nidis, ut somnos capiant. *ἀπὸ τῆς τοῦ* includatur repetendum, sefelit correctores. Adjicit non prius quoque includendas pecudes, quam quis coegerit lac expressis earum papillis. Sic perspicua est sententia quam nemo antea intelligebat. Sed illustrior erit sententia si cogites considerat interpretemur, & simul ad versum hos sequentem deducamus. Hoc potissimum pacto.

Nec prius aestivo pecus includatur ovili
Laevibus ac nidis somnos captare volucres:
Cogitet & tremuli tremebunda coagula lactis
Succida jam tereti constringere vellera junco.

Volucres autem in corte aut ornitho tropheo intellige, non feras. Si minus arridebit haec distinctio, suspicaberis inter tertium & quartum versum defieri. BART.

66. SUCCIDA JAM TERETI] *Tonsurae tempus* (inquit Varro) *inter aequinoctium vernum, & solstitium, cum sudare coeperint oves, a quo sudore recens lana tonsa succida est appellata.* Quae Varronis verba illorum sententiam coarguunt, qui succida vellera hoc loco accipiunt pro lana, quae succum imbibit, cum coloratur. Caeterum con-

stringere tereti junco significat lanam tonsam in fasciculos quasi quosdam, & globos junco injecto comprimere, scribit enim idem Varro non multo post: *quam (lanam) demptam, & conglobatam alii vellera, alii velamina appellant & reliqua.* Nonnulli tamen de canistro ex juncis facto, & contexto intelligere malunt. TIT.

67. CUM JAM TEMPUS ERIT,] *Tonsurae tempus* esse scribit Didymus neque frigore adhuc existente, neque aestate, sed medio vere: idem ferme prodit Varro, ut supra vidimus: nec longe inferius ab illo loco; *oves hirtas (inquit) tondent circiter hordeaceam messem, in aliis locis ante foenifecia: quidam has in anno bis tondent, ut in Hispania citeriore, ac semestres faciunt tonsuras, duplicem impendunt operam, quod sic plus putant fieri lanae, quo nomine quidam bis secant prata.* Hic noster:

———— a tepidis fiet tonsura Calendis.

TIT.

68. HIRCORUMQUE JUBAS] Varro ubi supra: *Ut fructum ovis & lana ad vestimentum, sic capra pilos ministrat ad usum nauticum, & ad bellica tormenta, & fabrilia vasa, neque non quaedam nationes harum pellibus sunt vestitae, ut in Getulia, & Sardinia. & reliqua.* Columellae quoque, *caper (inquit) optimus habetur longissimo pilo; nam & ipse tondetur usum in castrorum, ac miseris velamina nautis.* Virgilii locus, quem citat Columella, positus est Georgic. III. atque integer ita se habet:

Nec minus interea barbas, incanaque menta

Cyniphei tondent hirci, setasque comantes

Usum in Castrorum, & miseris velamina nautis.

Quod etiam confirmat Aelianus de Historia animal. dicens: *ἐν Ἀνκίᾳ λυγρὴ καὶ καθιερῆς ὁ Ὀλυμπίου κίριος καὶ τὰς ἀγῆας, ἀπὸ τοῦ πᾶσι καὶ τὰς ὀφθαλμοῖς γίνεσθαι τὸ ἀσυνέτα καὶ τυπτεῖναι δεινῶς τὰς*

XXX 2

- Ante tamen fecerne pecus, gregibusque notatis
 70 Consimiles include comas; ne longa minutis,
 Mollia ne duris coëant, ne candida fuscis.
 Sed tibi cum vacuas posito velamine costas
 Denudabit ovis, circumspice, ne sit acuta
 Forfice laesa cutis, tacitum ne pustula virus
 75 Texerit occulto sub vulnere: quae nisi ferro
 Rumpitur, ah miserum fragili rubigine corpus
 Corrodet sanies, & putrida contrahet ossa.
 Providus (hoc moneo) viventia sulphura tecum,

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

70. *Comas*] *Coma* B.
 76. *Ab miserum*] Sic R. P. & MSS. Tit. in MSS. V. A. B. F.
 77. *Sanies*] f. *Scabies*. Vide ad Grat. vf. 408. *Contrahet ossa*] Virg. ib. *Ossa minutatim morbo collapsa trahabat*. & versu ult. *contractos artus sacer ignis edebat*. Ita leg. ex MS. vulgo: *contractos*.
 78. *Viventia sulphura*] *Liuentia* MS. Tit. Virg. ib. *vivaeque sulphura*, *Idaeasque pices*, & *pingues unguine ceras*, *Scillamque*, *Helleb. gr. nigrumque bisumen*.

NOTAE.

αἰγας, ὡς εἰπὼν βοτρυχας, ὡς τινα ἱλικας κόμης
 ἐξηγεῖται αὐτῶν· καὶ μὲν τοὶ καὶ τὰς τεχνίτας τὸ ἦ νῶν
 ἰγνασίως καταχρεῖται αὐταῖς τὰς σινοῖς συμπλέκοι-
 τας, καὶ τὰς κάλας αἰθοί. TIT.

68. OLENTES CAEDERE BARBAS,] Ob tetrum odorem hircorum & caprarum. Ovid.

Nec male odorati sit tristis anhelitus oris,

Nec laedat nares virque paterque gregis.

Hinc exstat Catulli jocus in Rufum:

Laedit te quaedam mala fabula, qua tibi fertur

Falle sub alarum trux habitare caper.

Aristophanes:

Ὁξὺν κακὸν τὸ μαχαλῶν

Παπρὸς τετραγασαίη. TIT.

70. CONSIMILES INCLUDE COMAS;] De qua similitudine intelligat, statim dicet: *ne longa minutis*. & caetera. TIT.

70. COMAS;] Fac coma reponas. Elegantius id erit. Medicamenta quae pro scabie sequuntur aut ulcere regnosces ad Vegetii libros de Veterinaria, qui nobis cum reliquis libellis nostris jam absunt. BART.

74. FORFICE LAESA CUTIS,] *Vulnera*, quae inter tondendum quandoque imprimuntur, pice liquida illinantur, inquit Constantinus ex interprete. TIT.

75. QUAE NISI FERRO] De medicina pecoris ovilli multa reperias apud Columellam lib. vii. sed & Virgilius quoque inter praestantissima remedia vulnerum abscissionem enumerat:

Non tamen ulla magis praesens fortuna laborum est,

Quam si quis ferro potuit rescindere summum

Ulceris os, aliter visum, vivitque tegendo.

Qui locus ibidem a Columella pro testimonio adducitur: tu vero hic considera, an per tacitum virus vermiculum illum intelligat poeta ille, quem tuberculis inesse scribit Columella. TIT.

76. IN MISERUM] Antiqui codices aliquot: *ah miserum* per interjectionem. TIT.

77. ET PUTRIDA CONTRAHET OSSA.] Pusillam accipe, de qua videndus est Columella; is pecudem, quae tali morbo correpta est, *Pusillam* vocat. TIT.

78. VIVENTIA SULPHURA] Hanc quoque medicinam agnovit Maro, cum inquit:

Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,

Et spumas miscent argenti, ac sulphura viva,

Idaeasque pices, & pingues unguine ceras,

Scyllamque, helleborsque graves, nigrumque bitumen.

Alicubi scriptum reperi *liuentia*: sed & illud pro-

Et Scyllae caput, atque intacta bitumina porta,
80 Ulceribus laturus opem: nec Brutia desit
Dura tibi, & liquido simul unguine terga, (memento)
Si sint rafa, linas. vivi quoque pondera melle
Argenti coquito, lentumque bitumen aheni,
Impressurus ovi tua nomina. nam tibi lites

Au-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

79. *Atque intacta bitumina*] *Et buccata bitumina* R.
80. *Brutia*, &c.] Illustravi haec late in Comm. ad Grat. vi. 406.
81. *Et liquido*] T. & deest in V. A. B. F. *Simul unguine*] Ita R. P. & MSS. Tit. *pice ungere* V. A. B. F. *pice unguine* Mod. Varro: *Si qua in tonsura plagam accepit, eum locum oblinunt pice liquida.* Sed vide Comm. ibid.
82. *Vivi*] *Vini quoque pondera molle Argentum coquito.* R. Forte: *vivi quoque pondera in olla Argenti coquito, lentumque bitumen aheni*, vel, *in illo*, sive, *in uno aheni*. Vide Commentarium l.c.

N O T A E.

vidus explicatione indiget: quare intelliges, vel *ego providus*, ut de se loquatur Mycon ob experientiam propter aetatem; vel *tu providus*, id est in hoc providus, si tecum portaveris viventia sulphura; & caetera. Sic loquitur interdum Horatius:

Magestam Hippolytem dum fugis abstinens:

&: ——— *Illic matre carentibus*
Privignis mulier temperat innocens.

&: *Quod viro clemens misero peperci.*

&: *Donarem pateras, grataque commodus,*
Censorine, meis aera sodalibus.

Atque alibi saepe, ut etiam superius adnotavi. TIT.

79. SCYLLAE] Babbos: de Scylla in hunc usum meminit etiam Virgilius, ut ostendi. Per intacta] vero bitumina nova accipit, & in nulum praeterea usum vocata. TIT.

80. NEC BRUTIA DESIT] Pix omnium probatissima auctore Plinio, est enim pinguis, & resinosisima: Gignitur, inquit, & pinguis liquorisque oleacei in Sicilia Agragantino fonte insciens rivum: incolae id harundinum panniculis colligunt citissime sic adhaerescens: utuntur eo ad lucernarum lumina olei vice, item ad scabiem jumentorum. Quamquam jumentorum appellatione minutum pecus non intellexerim. TIT.

81. LIQUIDO PICIS UNGERE] Frustra repeti-

tur vox *pice*, quae in illo per subauditum intellectum continetur,

———— nec Brutia desit

Dura tibi.

Quocirca sequemur veterum codicum scripturam, in quibus esset: *liquido simul unguine*, ut de axungia dictum accipiamus, quam inter medicinas pecoris ovilli connumerat quoque Columella eodem libro: illam tamen alteram scripturam confirmare videtur Varro his verbis: *si quam in tonsura plagam accepit, eum locum oblinunt pice liquida.* & alioqui structura poscit infinitum ungere, ne illud memento sit otiosum, & vacans. TIT.

81. SIMUL UNGUINE] Modius producit: *pice unguine*. Quod si e libris est, valde probem. Nam a Vegetio aliquoties liquidae pice unctio celebratur. BART.

82. VIVI ARGENTI] *Et spumas miscet argenti*, inquit Virgilius. *Argentum vivum* nominat etiam Ausonius in illo:

Miscuit argenti laetalia pondera vivi,
plura tamen Plinius libro xxxiii. TIT.

84. IMPRESSURUS OVI] Hunc morem tetigit etiam Maro, cum de equis loqueretur:

Continuoque notas, & nomina gentis inurunt.
Festus Pompejus, *signare* (inquit) *significat modo scribere, modo mulo signa imprimere, modo pecora signis notare.* Anacreon Ode quapiam:

Εν ἱστῇ μὲν ἴκται,

τοῦτο χάραγμα ἔχουσι.

Arianus de expeditione Alexandri: *Ἰς τε αὐτῇ τῇ*

Xxx 3

85. Auferet ingenteis lectus possessor in arvo.
Tunc etiam, dum siccus ager, dum fervida tellus,
Dum rimosa palus, & multo torrida limo
Aestuat, & fragiles nimius sol pulverat herbas,
Lurida conveniet succendere galbana septris,

Et

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

85. *Auferet*] Ita R. P. *Afferet* V. A. B. F. *Ingentes*] *Ingenti* R. *In arvo*] Sic V. A.
F. *ovili* R. *in armo* Mod. Frut. & Tit.
87. *Torrída*] *Turbida* Tit. ex MS.
88. *Nimius*] *Nimum* R. & sup. 86. *quom siccus*.
89. *Galbana* &c.] Virgil. ibid. vers. 414. & seq.

N O T A E.

Ἰνδῶν γὰρ βῆς ἰδόντας ἐπικαυδρίας ῥοπαλοῖν, τεκμη-
ραῖα δὲ ἐπὶ τῷ ὅτι Ἡρακλῆς ἐν Ἰνδῶν ἀφίκετο. Et de
Rebus Indicis: καὶ γὰρ καὶ σκευάλλω φορέσει τις οἱ Σι-
βῶν, καὶ, [τοῖς] βῆσι αὐτῶν ῥοπαλοῖν ἐπικαυῶν, καὶ
τῷτο ἐς νῆμα ἀνίφρουθι ῥοπαλῶν Ἡρακλῆως. A
quibus signis equi alii καπαλῶν, alii σαμῶν, alii
φασικῶν, alii βυκίφαλοι, atque aliis nomi-
nibus dicti sunt, prout quisque aliquod signum
impressum ge taret, auctoribus inprimis Athe-
naeo, Suida: veruntamen consule nostros libros
Locor. Controversi. & Assertionem, quam pro
ipsis conscripsimus adversus Yvonem illum stram-
mentitium, qui in nos petulantissime stylum
distinxit. Porro instrumentum, quo hujusmo-
di signum imprimebatur, a Latinis vocatum est
character, ut admonet Isidorus in Originibus.
TIT.

85. AUFERET INGENTEIS] Hunc versum in
libris locorum controversi. olim ita castigavi:
Auferet ingentes lectus possessor in armo. Quam-
quam si legatur in *arvo*, non improbarim: cer-
te quod aliqui in vetustis exemplaribus testantur
se reperisse *ovili*, subdititium est, & minus pro-
bae notae, quare prorsus rejiciendum autumo.
TIT.

85. LECTUS POSSESSOR IN ARVO.] Elegan-
tissime Fruterius & Modius correxerunt.

in armo.
Vetus editio nihil hoc loci a vulgari mutat, nisi
quod tam *arvo* quam *arvo* legi possit. Unde na-
tus error. BART.

87. ET MULTO TORRIDA LIMO] Quid si le-
gamus *turbida*, quomodo erat in uno manu de-
scripto codice? mihi sane ferri posse videtur,
sed fortasse tamen sincerius fuerit, si exscriba-

tur:

Dum rimosa palus emulso torrida limo.
Rimosa rimis abundans, quod potissimum evenit
aestivo tempore solis vehementia. Virgil.
Hoc nobis hinc fidi findit canis aestifer arva
Catull.

Cum gravis exustos aestus hincat agros.
Tibull.

Qualis & arentes cum findit Sirius agros.
Ad vocabulum quod attinet, sic legas apud Pro-
pertium:

Aut per rimosas mittere verba fores.
& apud Virgilium:

--- *Multum accepit rimosa paludem*. TIT.
88. PULVERAT HERBAS.] Vel ita aridas efficit,
ut ferme in pulverem redigat, vel pulvere con-
spersit. Utitur hoc verbo Plinius. TIT. Qua-
si in pulverem nimia ariditate redigit, quod fit
serventissimo calore. *Pulverandi* verbo utuntur,
Plautus, Columella, Palladius. BART.

89. LURIDA CONVENIET] Hic tractus pulchra
imitatione sumptus est ex Virgilio:

Disce & odoratam stabulis accendere cedrum,
Galbanoque agitare gravi nidore Chelydros:
Saepe sub immotis praesepibus aut mala tactis
Vipera delituit, coelumque exterrita fugit:
Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbras,
Pestis acerba bovum, pecorique adspargere Viras,
Fovet humum.

Florentinus haec praeterea medicamenta ponit
ad venenatas bestias a stabulis arcendas; *pili ma-*
lierum (inquit) *in ipsis mandris suffumigantur,*
aut galbanum, aut cornu cervi, aut caprarum ungua-
lae, seu pili, aut bitumen, aut casia, aut conyza,
aut aliud quippiam grave olens, singula per se,
aut

- 90 Et tua cervino lustrare mapalia fumo:
Obfuit iste malis odor anguibus; ipse videbis
Serpentum cecidisse minas. non stringere dentes
Ulla potest uncus, sed inani debilis ore
Marcet, & obtuso jacet exarmata veneno.
95 Tunc age, vicinae, circumspice; tempora brumae,
Qua ratione geras. aperit cum vinea sepes,

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

91. Obfuit] Obfuerit malus iste odor R.
95. Tunc age] Nunc age R.

NOTAE.

aut plura etiam per se, aut simul omnia: refert Constantinus Imperator libro XVIII. idem quoque tradiderat Columella & Plinius. TIT.

90. CERVINO] Quod de cervino hic cornu usto tradit, vide apud Plinium lib. X. cap. LXX. & lib. XXVIII. c. IX. BART.

90. MAPALIA] Peregrina vox, & Afrorum propria ex Carthaginiensi solo ad nos translata: ea tamen usus est Virgilius dicens:

—— & raris habitata mapalia textis.

idem pollet vox *magalia*, sed est differentia in modulo syllabae mediae. Virgil.

Miratur molem Aeneas, magalia quondam.

& alibi:

Ut primum alatis tetegit magalia plantis. TIT.

91. MALIS ODOR ANGUIBUS;] Respondet ei, quod supra citavimus ex Virgilio:

—— aut mala tactu

Vipera. TIT.

92. SERPENTUM CECIDISSE MINAS.] Virgilius sic:

—— cape saxa manu, cape robora
pastor,

*Tollentemque minas, & sibilis colla tumentem
Refice.*

Lucretius vero sic:

*Quin etiam tibi si lingua vibrante minantem
Serpentem,*

& caetera. TIT.

92. STRINGERE DENTES] Poëticum est serpentibus denteis adscribere. Quod aemulatus

Appulejus Apologia; ut jam a libi a nobis traditum est. BART.

94. EXARMATA VENENO.] Siquidem Venenum serpentibus loco armorum a natura tributum est; exarmantur igitur, cum veneno privantur. Silius.

*Nec non serpentes diro exarmare veneno
Doctus:*

contra Virgilius dixit:

—— ferrumque armare veneno.

Justinianus in prooemio Institutionum ad civilem prudentiam: *Imperatoriam majestatem* (inquit) non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam. TIT.

94. EXARMATA] Serpenteis exarmari dicuntur, quibus veneni usus ademptus est. Silius lib. I. Punicor.

*Nec non serpentes diro exarmare veneno
Doctus Atyr.* ——

Valerius Flaccus lib. VII. de Dracone.

Alium dehinc turbida Colubis

Exarmat, lentumque offert, timideque minantem.

96. APERIT DUM VINEA SEPEs,] Autumni descriptio a consequentibus. Virgil.

—— *Tibi purpureo gravidus autumno
Floret ager, spumant plenis vindemia labris.*

& in fine:

*Et varios ponit foetus autumnus, & alte
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.*

Sed hinc autumnus aperit sepes dominis agrorum, & vinearum ad asportandas uvas. Simon

VC

Et portat lectas securus vinitor uvas,
 Incipe falce nemus vivasque recidere frondes.
 Tunc opus est teneras summatim stringere virgas,
 100 Tum debes servare comas, cum permanet humor,
 Dum viret, & tremulas non excutit Africus umbras.
 Has tibi conveniēt tepidas fœnilibus olim

Pro-

VARIÆ LECTIONES JANI VLITII.

100. *Cum permanet*] Leg. *dum permanet*. ex omn. Edd.
 102. *Has*] *Ast* R. V. A. F. & G. *Tibi*] *Ubi* V. A. F. *Tepidas*] Leg. *Tepidus fœnili-*
bis ex R. V. A. B. F. Virg. ib. vers. 321.

NOTAE.

vero omni tempore aperiebat sepes suorum prae-
 diorum plebi, & populo, ut omnes inde suo ar-
 bitratu uvas & poma sumere possent; Aemilius
 Probus. TIT.

97. SECURUS VINITOR] Tunc demum secu-
 rus, cum uvas in lacus conjiciet; vinitor au-
 tem est vineae cultor, sive etiam vindemiator.
 Virg.

Jam canit extremos effectus vinitor antes:
 TIT.

98. INCIPIT FALCE NEMUS] Hac de re sunt
 Columellae verba: at contra penuriae hyemis
 succurritur objectis intra seclum per praesaepta
 cibis; aluntur autem commodissime repositis ul-
 meis, vel ex fraxino frondibus, vel autumnali
 foeno, quod cordum vocatur. Sed & Maro in-
 quit:

*Post hunc digressus jubeo frondentia capris
 Arbusta sufficere, & fluvios praebere recentes.*

Quod etiam intellexit Ibi.

Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras.
Vivas autem frondes appellat virentes, intelligit
 autem *herbitum*, ut vocat Isidorus in libris Ety-
 mologiarum. TIT.

99. SUMMATIM] Per summam cutem. Co-
 lumella lib. IV. *Summatim ablaqueare vitem* pari
 modo dixit. *Summatim* alias in *summa* valet,
 ut Afranius usus apud Carisum. BART.

99. STRINGERE VIRGAS,] Virgil.

hinc, ubi densas
Agricolae stringunt frondes.

Rurfus:

*_____ tunc stringe comas, tunc brachia
 tonde.*

Summatim autem ex summa parte, ex cacumi-
 ne, alias aliter; ut,

_____ summatim dicere comor. TIT.

100. SERVARE COMAS,] Frondes arborum.
 Horat.

Vos lactam fluviiis, & nemorum coma.

Item alibi:

Et spissae nemorum comae.

Rurfus:

*_____ redeunt jam gramina campis,
 Arboribusque comae.*

Catullus:

*Cythoris in iugo loquente saepe sibilum edidis co-
 ma.*

De re sic ait Horatius:

Devinctum curas, & strictis frondibus explet.
 TIT.

101. NON EXCUTIT AFRICUS UMBRAS.] Cur
 umbras tremulas vocaverit hic Virgilii versus
 declarare potest:

Sive sub incertis Zephyris motantibus umbras:

Excudit autem folia, & per hoc umbras.
 TIT.

102. *Has*] Frondes nimirum. Nam eae pa-
 stus hyemalis pecudum. Meus liber *Ast* hoc
 loco, quamvis non adeo concinnum. *Comas* pro
 fron-

Promere, cum pecudes extremus clauferit annus.
 Sic tibi nitendum est. labor hoc in tempore noster,
 105 Gnavaque sedulitas venit, & pastoria virtus.
 Nec pigeat ramos siccis miscere recentes,
 Et succos adhibere novos. ne torrida nimbis

In-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

104. Sic] Ita omn. l. Dic Mod. Hic Bart. ex G.
 107. Ne torrida] Ita K. P. neu V. A. F. f. ne, ut torrida nimbis Instat hiems. i. c. quando hyems est, ne Incurvare velis, &c.

N O T A E.

frondibus dici notavimus alibi. Cor. Severus apud Interp. Persii.

Pinea frondosi coma marmurat Appennini.

BART.

103. EXTREMUS CLAUSERIT ANNUS.] Hyems, quo tempore pecus intra praesepia clausum haberi solet. Horatius, cum ver describeret, inquit:

Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator ignis.

Incidit autem extremitas anni in mensem Decembrem, quo mense Terminalia festa celebrantur in honorem anni vertentis. TIT.

104. SIC TIBI] Eleganter Fr. Modius: *Dic tibi: nitendum est.* Sed maneamus veteris libri scripturam. *Hic tibi.* Ita diserte Vetus liber. BART.

105. GNAVAQUE SEDULITAS] Superius ita:

Jam pro me quamvis potes exercere juventam.

TIT.

105. PASTORIA] Ita Ovidius. Apud Varro- nem de Re Rustica male haec mutatur in *Pastoriciis* vocem. Ovidius.

Illud erat tempus quo te pastoria texit Pellis.

Apud Apulejum lib. ix. quoque in veteri fragmento membraneo non *pastoriciis* sed *pastorii* ca- mes leguntur, idque bis, ne quis dubitet. BART.

106. MISCERE RECENTES,] Quae sint fron- des, quos siccis misceri oporteat, statim exprimet, ibi:

Tu tamen aut laevis hederas, aut molle salictum Valle premes gelida.

Columella de atinia, quae ulmi est species, lo-

quens, ita habet lib. v. *est ulmus longe laetior, & procerior, quam nostra, frondemque jucundiorum bo- bus praebeat: qua cum assidue pecus alueris, & postea generis alterius frondem dare institueris; fasti- dium bobus affert: & quae plura deinceps illic se- quuntur.* TIT.

107. TORRIDA NIMBIS] Superius torridam aestatem nominavit, & recte: sic etiam Vir- gilius: *jam venerit aestas Torrida.* Eodem pacto nunc hyemem vocat summa ratione, siquidem frigus, urendi facultatem habere non quidem, per se, ac sua vi, sed & συνθετικός, certum est, dum calorem videlicet ad interiora contra- hit, qui demum ita coactus & τὴν ἀντιπρὸς αὐτῷ vehementius agit, atque interdum ita sane, ut etiam penitus exurat, alioqui minime usturus, si circa externa solummodo versaretur. Fuit haec Aristotelis sententia in libris Meteorologicis hic verbis expressa: ποιητικὸν τὸ ψυχρὸν αἰς φθαρτικὸν ἢ αἰς & συνθετικὸς, καθάπερ ἐκείνηται ἐκείνῳ, αἰεὶτε δὲ καὶ καὶ αἰὲν λίγῃ καὶ θερμαίνεν τὸ ψυχρὸν. ὡς αἰς τὸ θερμὸν ἀπὸ τῶ συνάγειν ἢ ἀντιπρὸς αὐτῷ τὸ θερμὸν. Id quod paulo post magis ad- huc aperit dicens: ἐκέρχον δὲ πάλιν ἢ θερμαίνον- ῥα καὶ ψυχρόν, ἀμφοτέρω δὲ θερμὸν καὶ ἰσὺ δὲ αἰὲς θερμότερον, ἢ δὲ ἔξω. Et quae ibi plura sequun- tur in eam sententiam: nam satis est arbitror di- gitum ad fontem intendisse; itaque legas apud Maronem: *aut Boreae penetrabile frigus aduras.* Lucanus sic: *urebant montana nives.* Hic no- ster paulo infra: *ne forte rigor penetrabile cor- pus Urat.* Cornelius Tacitus: *Ambusti multo- rum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt.* Justinus: *Quamquam continuis frigoribus urantur, pellibus tamen ferinis, aut murinis vestiuntur.* Hinc pruina dictam vo- lunt, quod fructus & virgulta perurat. TIT.

Yyy

Et

Instet hiems, nimioque gelu, nivibusque coactis
Incurvare velit nemus, & constringere frondes.
110 Tu tamen aut laeves hederas, aut molle salictum

Val.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

109. *Velit*] Ita ego. *velis* al. omn. *Nemus*] *Vimen* R. & MS. Tit. *vimen*, & *stringere* Nic. Heinfl. ex Virg. Aen. III. 31.
110. *Tu tamen*] *Tum tamen* F. *Hederas*] *Horedas* R.

NOTAE.

Et vox *torrida* in hyeme, & sententia, quod frigoribus mediis frondium strictura prohibeatur, & caeteroquā totus ambitus horum carminum mihi valde suspectus est, itaque lego:

— — — *licet horrida nimbis*
Instet hyems, nimioque gelu nivibusque coactis
Incurvare velit nemus, & constringere frondes.
Tu tamen &c.

Minima quidem jactura vulgatae scripturae, sed maximo forsan emolumento sententiae. Praeceptum dat valde pastorale, & gregibus salubre. Ad sustentandas per asperitatem hyemis oviculas tuas, aut capellas sedulus in hoc eris, & gnavus: nondum absoluto autumno, virgultorum & ramusculorum struem (deputatis arboribus) tibi comparabis, hanc asservabis diligenter & gregibus tuis paulatim, ubi libera pascua deficient, subministrabis, ita tamen ut cum hoc paulo nimis arido, & exusto novi semper aliqui virides rami, vel frondes admisceantur. Sed dices: quomodo ingruente severiore hyeme, dum omnia nivibus oblata, dum earum pondere, & gravitate rami arborum curvantur, dum nimio gelu arescunt omnia, quomodo, inquam, ramos vividos, aut frondes succi plenas colligere potero? Respondet Poëta, in hoc elucet gnavi pastoris omnis virtus, in hoc nervi omnes egregii opilionis intendendi sunt, labores in hoc nullos detrectare debet sedulus & diligens pastor. Nam haederae, vel salices, nonnullaeque aliae semper virentes arbores tibi deesse nequeunt, modo non pigeat valles imas penetrare, in quarum angulia non ubique semper incumbit nix. Quis neget sensum hunc esse pulcherrimum, & huic sensui lectionem nostram mirifice consentire? Ad duas postremas eclogas sextam, & septimam Calpurnii, quid anno-

tem sane non habeo, doctissimis, & luculentissimis commentariis tuis destitutus: sub prelo enim adhuc sunt. At ego (fateor ingenue) non prae-lucente mihi lumine tuo caecutirem in tenebris. Expectabimus tua quae restant, & si qua videro in luce conspicienda tua, tua potius dicenda (ut ista haec) erunt, quam mea. Vale. MAR-TELL. Quae instar torrentis nimbis ingruat, vide quae supra de hoc vocabulo. Sic *Eloquio torridum* legi apud Venantium Fortunatum, quasi tu pluentem eloquio dicas. BART.

109. INCURVARE VELIT NEMUS,] Pro locorum qualitate frondes citius seriusve decidunt, & multae praeterea arbores reperiuntur, quae tota hyeme folia servant. Itaque non est absurda sententia, si mediis frigoribus frondes stringere prohibet. Aliqui codices habebant *Vimen pro nemus*: sed tunc versus ratio non constabit, nisi legatur, & *stringere frondes*, ut ultima Syllaba in *vimen* extendatur ob caesuram, quod non est novum apud prolatos auctores. TIT.

110. LAEVES HEDERAS,] Expolitas, lubricas. Plinius quoque hederæ folia laevia appellavit: qua de causa nix ex eis cito desluit, tametsi non desunt, qui ob humiditatem foliorum id accidere putent, ut docet Plutarchus in Quaestionibus convivialibus. Recte vero Calpurnius hederæ meminit ob perpetuitatem foliorum: huic enim plantæ folia non decidunt ut notum est, quod ex Empedocle observat etiam Plutarchus loco statim indicato. TIT.

110 MOLLE SALICTUM] Flexibile & lentum, cui notioni haud omnino crediderim usquequaque respondere Graecum *ἰαδνόν*, de qua voce ne te pigeat adire nostros libros Locorum Controversi. & Assertionum, quos edidimus adversus Yvonem quemdam Villiomarum, impurum hominem & nullis iudicii. TIT.

III. VAL-

- Valle premes gelida. fitis est pensanda tuorum,
 Canthe, gregum viridante cibo. nihil aridus illis,
 Ingenti positus quamvis strue, proffit acervus,
 Virgea si desint liquido turgentia succo,
 115 Et quibus est aliquid plenae vitale medullae.
 Praecipue gelidum stipulis & fronde caduca
 Sterne solum, ne forte rigor penetrabile corpus
 Urat, & interno vastet pecuaria morbo.
 Plura quidem monuisse velim: nam plura supersunt.
 120 Sed jam fera dies cadit, & jam, sole fugato,

Fri-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

111. *Sitis est*] *Satis* R.
 118. *Pecuaria*] *Penetralia* R.

NOTAE.

111. VALLE PREMES GELIDA.] Ubi nimirum foelicius hederæ proveniunt, auctore Theophrasto de causis eorum, quæ oriuntur e terra. TIT.

112. NIHIL ARIDUS.] Acervus foliorum aridorum, cujusmodi multa enumerat Columella libro VII. TIT.

114. LIQUIDO TURGENTIA SUCCO,] Plena, tumentia; hoc enim valet verbum *turgere*, sicut apud Graecos *ὄγγυ*. Virgil.

---- jam laeto surgent in gramine gemmae.
 Unde vox *ὄγγυ* duci potuit, quod aliquo pacto confirmare videtur M. Tullius, in Quaestionibus Tuscul. ibi:

Corque meum penitus turgescit tristibus iris.
 Sic etiam Horatius:

----- *Vae meum*
Fervens difficili bile tumet secur.

Plutarchus Συμποσιακῶν lib. III. ἰσορῶσι γὰρ ὅτι καὶ σικὰ σμίλακα καταλείπει τὴν ἐκκαθάρασθαι, ὅταν ὄγγυ καίσινα ὥς τὴν ἄθροιν. TIT.

116. PRAECIPUE GELIDUM] Hac de re sic inquit Columella: *Deiur opera, ne quis humor subsistat, ut semper quam aridissimis filicibus vel culmis strabula constrata sint, quo prius, & mollius incubent foetae.* Virgil.

Incipiens stabulis edico in mollibus herbis herbam
Carpere oves, dum mox frondosa reducitur aestas,
Et multa duram stipula, filicumque manipulis
Sternere subter humum, glacies ne frigida laedat
Molle pecus, scabiemque ferat, turpesque poda-
gras. TIT.

116. CADUCA FRONDE] Virgil. I. Georg.
Saepe levem paleam & frondes volitare caducas.
 BART.

117. URAT,] Georg. I.

----- penetrabile frigus adurat.

Vide Joannem Brodaeum, optime de his studiis meritum, lib. Miscellan. II. cap. VIII. Hieronymum Magium, dignum meliore fato, libro primo cap. XVII. Miscellan. BART.

120. SED JAM SERA DIES] Honestæ discessionis causa, velut apud Nemesianum:

Sed jam sol demittit equos de culmine mundi:

&

Frigidus e silvis donec descendere suavit
Hesperus.

Confule nostros libros Locorum Controvers. illic ubi Maronis illud emendamus atque explicamus:

Surgamus, solet esse gravis cantantibus umbra.
 TIT.

121. NOCTIFER HORAS] Expressit Graecam vocem Hesperus, ut sic Latine respondeat huic contrariae Lucifer. Eadem usus est Catullus in illo:

Nimirum aethereos ostendat noctifer ignes.

Est autem utraque eadem Veneris stella, quae mane oriens Lucifer, sero apparens Hesperus appellatur. De his apud Isidorum in libris Originum ita scriptum reperias: *lucifer dictus, eo quod inter summa sidera plus lucem ferat: Lucifer enim est una ex Planetis: haec proprie &*

Yyy 2 ju-

Frigidus aëstivas impellit noctifer horas.

NOTAE.

jubar dicitur, eo quod jubar lucis ex se fundat: sed & splendor solis & lunae ac stellarum jubar vocatur, quod in modum jubae radii ipsorum extendantur. Vesperus stella occidentalis, quam cognominatam perhibent ab Hespero rege Hispaniae. Est autem & ipsa ex quinque stellis planetis noctem ducens & sequens solem: fertur autem, quod haec stella oriens Luciferum, occidens Hesperum facit, de qua Statius:

— & alterno deperditur humor in ortu.

Quod autem eadem stella mane luceat & sero, aperte ostendit Catullus in carmine nuptiali dicens:

Nocte latent fures, quos idem saepe reversus
Vespere mutato comprehendis nomine eosdem.

Porro *frigidus* a Calphurnio vocatur ex rei natura: sic etiam Nemesianus:

Frigidus e silvis donec descendere suasis

Hesperus.

Qua ratione frigidam noctis umbram appellavit Virgilius:

Frigida vis coelo noctis decesserat umbra. TIT.

121. NOCTIFER] Hesperum pato intelligi. Catullus.

Nimirum aetheries ostendit noctifer ignes.

Nisi *Nocturnum* Plauti malis, pro Genio quopiam peculiari noctis. Vide quae ex Statio notat Adrianus Turnebus, quo nemo doctior umquam antiquis scriptoribus manum admovit, lib. xxiv. c. xxvii. BART.

ECLO.

ECLOGA VI. LITIGIUM.

ASTILUS, LYCIDAS, MNASYLUS.

Serus ades, Lycida: modo Nyctilus & puer Alcon
Certavere sub his alterno carmine ramis,

Ju-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

LITIGIUM] Sic P. & Ed. Juntae. Sequitur Virg. Ecl. III. non aquis, ut alias fere, passibus. Nihil enim hac jejuniis. Quod miror praeteriisse Jul. Scaligerum, cum reliquas tam rigide noter.

1. *Serus*] * *etiam* R. omissa priori litera.

NOTAE.

LITIGIUM Haec Ecloga inscribitur in libris, qui e Juntarum Typographia prodierunt: sumitur autem titulus ab argumento Idyllii. **TIT.**

1. **SERUS ADES,**] Pro fero: hic noster,

———— cum *serus ovilia pifos.*
Horatius:

*Tamen heu serus adulteros
Crinas pulvere collinas.*

YYY 3

Sic

Judice me, sed non sine pignore. Nyctilus hoedos
 Juncta matre dedit: catulum dedit ille, leaenae
 Juravitque genus: sed sustulit omnia victor.
 Lyc. Nyctilon ut cantu rudis exuperaverit Alcon,

Asti-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

4. *Leaenae Juravitque genus.*] Pollux: Τὰς 5 Ἀρκάδας (f. Υκαράς) ἐκ κυνῶν καὶ λεόντων, καὶ κληθῶσιν λεονθυγείας. *Lacanium Juravitque genus* MS. Tit. id est, Λακάνιον, *Lacainum*, sive *Lacaenum*. Talis pastori a Virgilio commendatur. Vide Comm. ad Grat. versu 211. *Laconem Juravitque genus* Nic. Heinf. Εἰς λεονθῶς.

6. *Ue*] Et R. Persona Lyc. non hic, sed v. 7. est in V.

N O T A E.

Sic alibi:

Nec respertinus circumgemit ursus ovili.

Item:

Si respertinus subito te oppresserit hospes.

& alibi:

_____ urbis aventes

Moenia nocturni subrepere.

Virgil.

Nocte natat caeca serus freta.

Quod loquendi genus a Graecis originem traxit.

Homerus:

_____ χθιζὸς Ἴδην μὲν δαΐτα.

Rurfus:

Ὅσοι πατημίελοι συγερῶ κεαίνουσιν Ἀργεῖ.

Ac rurfus:

Οὐ καὶ πανύχιον εὐδαίον βυλῆφρονι ἄνδρα.

Hesiodus:

Πανύχιον δ' αὖτ' ἔλεγε παρ' αἰδοίῳ καὶ ἔρκοισιν.

Euripides:

Μισονύχιον ὠκύμυρον. TIT.

1. *SERUS*] Sero. supra Ecl. v. vers. xxxix. BART.

2. *ALTERNO CARMINE*] Ita enim sibi invicem respondere Pastores, ac pignora per saepe deponere introducuntur, ut vidimus alicubi superius. De amoebaeo carmine adeundus est Servius ad illud Maronis:

*Vis ergo inter nos, quid possit uterque vicissim
 Experiamur?* TIT.

4. *JUNCTA MATRE*] Una cum ipsa eorum matre. TIT. Non supra quattuor haedos parere & hos admodum raro capras docet Plinius. Ergo catulum Leaenae cum quattuor haedis & una capra quis compararit? Sane fateamur in hac Ecloga multa esse quae facile quis meliora faciat, est enim omnium Calphurnii infelicissima. Sed tantus apud nos honos antiquitatis, ut etiam

ejus-naevos adoremus. BART.

4. *CATULUM DEDIT ILLE,*] Hic versus ita legabatur in uno manu descripto Codice:

_____ catulum dedit ille, *Laconum*

Juravitque genus:

quod cur improbem nulla est causa: commendat enim Astilus Alconis catulum pro pignore positum a generis nobilitate: siquidem ex agro Spartano generosissimi canes afferebantur. Virgil.

Armoque Amycleumque canem, pressamque phae-
retam.

Rurfus ibidem:

_____ sed una

Veloces Spartae catulis, acremque Molossum.

Nemesianus Cynegético:

*Elige tunc cursu facilem facilemque recurso,
 Seu Laedaemonio natam, seu patre Molosso,
 Non humilis de gente canem.*

Ita tamen hanc scripturam amplector, ut vulgaram alteram non rejiciam, cui sensum hunc subesse arbitror: deposcit Alcon catulum, quem ex cane gravida facta leaena peperit, ut sic ferocissimum fuisse intelligamus. Porro notum est: ex tigris, lupis, vulpeculis, caeterisque hujus generis diversis animalibus canes, quandoque contipi, ut auctor est Plinius libro viii. & Xenophon de venatione: Gratius quoque idem prodit his carminibus:

*Tunc & mansuetis tuto serus errat adulter
 In stabulis, uliroque gravis succedere Tigrim
 Ausa canis, majore tulit de sanguine foetum.*

Hinc apud Maronem Lycisca. factum nomen, λύνε enim lupo dicitur, σκύλας vero catulus: *Extipere insidiis multum latrante Lycisca.*

Videndus tamen omnino est Aelianus de animalibus lib. viii. cap. i. TIT.

7. *ACAN:*

Astille, credibile est, ut vincat acanthida cornix,
Vocalem superet si dirus aedona bubo.

As.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

7. Credibile est? ut vincat R. distingue; credibile est? ut vincat acanthida cornix? *non* repetendo.

8. Dirus Aedona] Si turpior aedona R. & cit. Bart.

N O T A E.

7. ACANTHIDA CORNIX,] Saepe hujusmodi quopiam simili utuntur poëtae, cum inaequalitatem, ac discrimen aliquod longe intercedere inter aliquos ostendere volunt. Lucret.

— — — — — quid enim contendat hirundo

Cygnis?
Virgil.

— — — — — sed argutos interstrepere anser
oloros.

Lucanus in Panegyrico:

Sed nec olorinus audet Pandionis ales
Parra referre sonos, nec si velis improba, possis:
Sic & Aeodonia superantur voce cicadae,
Stridula cum rapido faciunt convitia soli.

Ausonius ad Paulinum:

Si vitulum tauro, vel equum committis onagro,
Si confers sulcas Cynis, & aedona parrae,
Castaneis corylos aequas, viburnna cupressis.

Pindarus:

Σοφὸς ὁ ποικίλ' εἰδὼς φύα.
Μαθόντις δ' ἁβύθου
Παυσιλωτῆς, κορυφαίης
Ἀκρον γὰρ ἔστιν.
Διὸς ὅς ἐστιν ἄριστος θεὸς.

Theocritus:

Ὅστις ἰκασθῇ τ' πλαῖλον, ὡς τὸ πικροῦς,
Σφαῖρ' ἑοικῶσι τίτλῳ ἐπαλόν.

Rurfus in fine:

Οὐ θεῖον Λάκων ποτ' ἀνδρῶν κίονας ἐρίσθην,
Οὐδ' ἔποπας κύκνοις, τὸ δ' αὖ τάλαν, ἐπὶ φι-
λῆς.

Rurfus alibi:

— — — Βάτρυχ' δ' πετ' ἀνελίδας ὥς ἐρίσθην.

Neque non alibi:

Ὅσοις ἐλαφρότερον μύχον νεβρὸς, ὅσοις ἀνδρῶν
Συμπάντων λιγυροῦσι αἰδοῦσθαι πετιλῶν.

Saepe enim avibus comparantur ob cantus suavitatem. Horat.

Famjam residunt cruribus asperae
Pelles, & album mutor in alitem
Supraque:

& reliqua. Item alibi:

Multa Dircaem levat aura cygnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus.

Est autem acanthis avis, quam Latini acredulam, sive lusciniam vocant, ita enim exponit Servius ad illud Maronis:

Litoraque alcyonem resonant, & acanthida dumi.

Hujus aviculae meminit Aelianus, eique a spimis, in quibus nidulatur, nomen fuisse inditum scribit his verbis: ἀκανθὶς τ' ὄρνις, ἣν τ' ἡμετέριον ἀκανθῶν λαβόν τὸ ὄνομα οἱ σοφοὶ τὰ ὀρνίθων φωνὰς φθίσαντες ἡ ἀκρὴ εὐμελὲς καὶ μεσσην δεινὴς. TIT. Vi. de quae de acanthide notavit doctissimus Jacobus Nicolaus Loënsis. libro Miscellan. iii. cap. xxvi. BART.

8. VOCALEM SUPERET] Lusciniam dulce canentem, hoc enim modo pollet dictio Vocalis, velut apud Nemesianum:

Vocalem longos quae ducit aedona cantus.

Hesiodus eandem appellavit ποικιλόδεσσαν καὶ αἰονόαν. Sed mirum Aristophanem in Ranis ἀνδρόνιον non luscinae, sed hirundinis cantum appellare: Bubo avis est funebris, & infaustra, nec cantu aliquo vocalis, sed gemitu, ut scribit Plinius: itaque Virgilius ait:

Solaque culminibus serali carmine bubo

Saepe queri, & longas in fletum ducere voces:

& Ovidius:

Foedaque sit volucris venturi nuncia luctus
Ignarus bubo, dirum mortalibus omen.

Plura de hac ave tradit Aelianus libro. octavo de Historia animalium. TIT.

8. DIRUS AEDONA] Optime ita emendatum est. Itaque habent duae optimae editiones. At paedagogi quidam adducunt

— — — — — turpior aedona.

Quod γνησίον ipsorum est. Aedonem Latine dixit & Nemesianus. Imitationem esse Germanicam omnibus notum. BART.

9. TET

As. Te potiar, Petale, qua nunc ego maceror una,
 10 Si magis aut docili calamorum Nyctilus arte,
 Aut cantu magis est, quam vultu, proximus illi.
 Lyc. Jam nunc decipior te iudice. pallidus alter
 Venit, & hirsuta spinosior histrice barba;

Can-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

9. *Te potiar*] Sic R. P. *Ne pot.* Mod. *Te patiar* V. A. *Petale*] Sic P. *Crocale* R. A. *Crocale* B. V.

12. *Pallidus*] *Panetas* R.

13. *Ridens*] *Viridans oculis* R.

N O T A E.

9. *TE PATIAR*,] *Duram*, adversam, iratam *ἐκλειπτικός*, vel etiam *ἀπλῶς*, quandoquidem *τὸ pati* per se molestiam prae se fert: est autem *ἀπλῶς* ad *Crocalem* abientem *TIT*.

9. *TE POTIAR*,] Prorsus insulsiſſima scriptura. Veteres libri habent consensu. *Te patiar*. Quod cur Modio visum sit adeo intolerabile, ego prorsus non video. Refingit ille. *Ne potiar*. Sed mutatione contra libros nulla opus est. *Pati* *Petale* se vovet dissimulato *inclementem* vel tali alio, quod elegantissimum est, praesertim pro pastore. Idque ductum ex illo Maronis Eclog. II.

Nonne fuit satius tristes Amaryllidos iras

Atque superba pati fastidia?

Ejusdem sententiae illud quoque Eclog. x.

Certum est in silvis inter spelaea ferarum

Malle pati, tenerisque meos incidere Amores

Arboribus

Propertius libro II.

Nil ego non patiar, namquam me injuria mutet,

Ferre ego formosam nullum onus esse puto.

Idem de Cleopatra fastuosissima non aliter locutus est libro III.

Si mulier patiunda fuit, cape Roma triumphum.

Idem de Achille. Sed ibi aliud est.

Omnia formosam propter Briseida passus.

BART.

9. *MACEROR UNA*,] *Vox* amantium, cum se impotenti amore teneri significant. Horat.

Contenta Phryne macerat.

Contenta Phryne macerat.

Rurfus:

Quam lentis penitus macerer ignibus. *TIT.*

10. *DOCILI*] *Patiar* infectam *Petale*n, si aut cantu aut fistula magis proximus est illi quam vultu. Nota phrasin: *magis proximus*, pro proxi-

mior: Sic Appulejus lib. IX. *eosque variis aggressi vulneribus distrahunt ac lancinant* (ita vetus Scida, vulg. *lacerant*) *non fugientibus saltem compeſcunt, sed eo magis irrationes sequuntur.* De hac plura Scaliger ad Culicem, Nanſius ad Nonnum, nosque postremo in animadversis ad Boethium. *BART.*

11. *PROXIMUS ILLI.*] Negat id, quod consequitur, ut, quod antecedit, inficietur: non magis (inquit) cantu similes sunt Alcon ut & Nyctilus, quam sint ipso vultu: verum hoc dissimillimi omnino sunt: nam Alcon pulcher, Nyctilus turpis, ac deformis habetur: ergo canendi quoque artificio valde inter se discrepant. *TIT.*

12. *PALLIDUS ALTER VENIT*,] Fuit; sicut apud Maronem:

An deus immensi venias Maris.

Rurfus:

Hinc populum late regem, belloque superbam

Venturum excidio Lybiae.

vel *venit*, id est in certamen descendit. *TIT.*

13. *SPINOSIOR HISTRICE*] *Habens* barbam, vel pilos horridiores histrice: eadem figura subest Horatiano illi:

Nube candentes humeros amictus

Augur Apollo:

Hirsutum supercilium dixit Virgilius:

Hirsutumque supercilium, promissaque barba

& frontem hispida. Ibi:

— cui laterum tenuis hispida nauti

Frons hominem refert.

Et Horatius: *faciem hispida.* Sed hic noster rem auxit per comparisonem histrice, de quo animali consulendi in primis sunt Aristoteles, Plinius, Aelianus, & Solinus. *TIT.*

14. CAN-

Candidus alter erat, laevique decentior ovo,
15 Et ridens oculis, crinemque simillimus auro,

Qui

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

14. *Levique*] Sic R. P. *lenique* V. A. F.

NOTAE.

14. CANDIDUS ALTER ERAT,] Argumenti vi-
tes, quo Astylus usus fuerat, convertit Lycidas
in adversarium, affirmans Nyctilum formo-
sissimum esse, Alconem vero insigni turpi-
tudine praeditum: quod autem Alcon candi-
dus esse dicitur, opponitur illi: *pallidus alter*,
Venit: quod *leni decentior ovo illi*, & *hirsuta*
spinossior histrice barba. & est allusum in compa-
ratione ovi ad proverbium *Ovo nudior*, quod
usurpavit Nicia in epigrammate:

*Τὸ κεφάλῳ βάπτῃ τις ἀπολίσσι τὰς τρίχας αὐτῆς
καὶ δαυὲς οἱ λίαν αὐτὸς ἄπας γίγνεται.* TIT.

15. ET RIDENS OCVLIS,] Hilaritatem quan-
dam oculis prae se ferens, sic etiam dictus est
oculus ridens a Musaeo:

— — — — — *ὡς δὲ τις ἦεν*

Ὁφθαλμοὶ γελῶσι ἑαυτῷ χαρτίσσι τρυφῇ.

Hilaritatem igitur Nyctili, & auream ipsius co-
mam dilaudat Lycidas: color enim flavus, &
auro similis in puerorum comis valde commen-
datur. Horatius de quorundam sententia:

Cui flavam religas comam

Simplex munditia.

Ovid.

At mihi flaventes diriguere comas.

Idem epistola Medae ad Jasonem:

Cui mihi plus aequo flavi placere capilli.

Hesiodus Theogonia:

Χρυσόκμη· ὃ Διόνυσος· ξανθῷ Ἀετάνδῳ,

Κύρῳ Μίτῳ· θαλαρῷ ποιεῖται ἄνοσση.

Anacreon de Battylo:

Λιπαροὶ κόμης, ποίηται

Τὰ μὲν ἰνδοῦ, μελαινῆς,

Τὰ δ' ἐς ἄκρον, ἡλιόσσης

Idem Amorem χρυσόχαιτων nuncupavit. TIT.

15. RIDENS OCVLIS] Amatorum aliquid in-
nuat. Incomparabilis Nonnus lib. xix.

Ὁφθαλμοὶ γελῶντες ἀνονήγεις ἐρώται.

Vide plura ad Ceirin & Claudianum. BART.

15. SIMILLIMUS AURO,] Flavum capillitium
in viris & facminis amabant veteres. Auctor
Lyrici falso Cn. Gallo ascripti.

Pande puella, pande capillulos

Flavos, lucentes ut aurum nitidum.

Catullus Coma Berenices.

Devotae flavi verticis exsuviae.

Tibullus lib. i.

Devonet & flavis nostra puella comis.

Venantius de B. Maria.

Nil promittit candore tuo, Selo, crinis honore.

Euripides Medea.

Ἐνία ἀφίδας λίγυσι Μῆσας

Ξανθῶν ἀχμοῖαν φυτεύσας.

Claudianus.

Non labra rosae, non colla pruinae,

Non crines aequant violae.

Lucanus lib. x.

Tam flavos gerit altera civeis,

Ut nullas Caesar Rhemi se dicat in arvis

Tam rutilas vidisse comas.

Statius lib. iv.

Et vertice flavum

Crinem sparfa Noto.

Horat.

Cui flavam religas comam.

Petronius, non Arbiter:

Vincunt colla rosas & cedit crinibus aurum.

Callim.

καὶ κεφάλῳ ξανθῷ ἄλοχον Δαφνοῖδαν.

Idem.

Σῦ δ' ἐν καὶ ξανθῇ σῶδ' ἐ Περσέϊάδης.

Orpheus.

— — — — — *ἀπὸ κεφαλῆς ἧδ' ἰθεύρας*

Περσῶν ἀντίσας· ἐσπλίνισι ἡμέλῳ.

Aelian. li. xix. ποικ. ξανθὴ ὃ ἡ αὐτῆς ἡ κόμη, ὅτι
πολυπλάσματι γυναικείᾳ, καὶ ἡ φύσις ἔργον
ἡ χρυσία. Ita & Aristenactus. Et haec de facmi-
nis: de viris Catullus,

In flavo saepe hospite suspirantem.

Theocritus.

Ξανθοκῆμ· Πηλεμῶ· ἐπιστῆδρ· δῖον πάλλων.

Idem.

Ξανθόσχι παρ Μενέλαρ.

Silius lib. iv.

Caesariem crinemque sibi Gradiivo, novebat

Auro certantem.

Herodianus & Lampridius de Commodo. Plura
non congero, & haec ipsa sibi scripta sunt.
Sed δὲ τῶς τῶς τὰ καλά. BART.

Zzz

τδ. Σ

Qui dici posset, si non cantaret, Apollo.

As. O Lycida, si quis tibi carminis usus adesset,

Tu quoque laudatum posses Alcona probare.

LYC. Vis igitur, quoniam nec nobis, improbe, par es,

20 Ipse tuos iudex calamos committere nostris?

Vis conferre manus? veniat licet arbiter Alcon.

As. Vincere tu quemquam? vel te certamine quisquam

Di.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

19. Par es] Pares R. V. Virg. Ecl. III. *Vis ergo inter nos, quid possit uterque, vicissim, &c.*

21. Manus] Manum V. A. F. Veniat licet] Sic V. A. F. vel veniat R. veniat vel P. f. veniat velit.

22. Tu quemquam?] Virgil. ib. *Cantando tu illum*, &c. unde totus locus mutuatus est.

NOTAE.

16. SI NON CANTARET,] Invidiam Dei cavet. Nam alias quem forma, etiam cantu componeret illi Rusticus. & notissimum ex fabulis, qui cum hoc Deo cantu certarunt, male fuisse mulctatos omnes. BART.

17. Usus] Artificium, quod usu paratur. Vide ad v. VIII. Cynegети Gratiани. BART.

18. PROBARE.] Re ipsa audendo mecum concertare. BART.

19. VIS Igitur,] Hujusmodi quaecumque provocatio existat apud Maronem:

Vis ergo inter nos, quid possit uterque vicissim Experiamur?

VOX improbus respondet Graecae voci *καυός*. Theocrit.

_____ *Τὸ δ' αὖ καὶ καὶ τῷ τῷ ἱστανός*
Βαυκαίαν.

Virgilius laborem appellavit:

_____ *labor omnia vincit*

Improbis, & davis urgens in rebus egestas.

Idem:

_____ *improbis iste*

Exultat fidens.

Horatius:

_____ *improbis urget*

Iratis precibus.

Alibi:

Vivet uter locuples sine gnatis, Improbis, altro

Qui meliorem audax vocet in ius.

Item alibi:

_____ *negat improbus & te*

Negligit, aut horret.

Valerius Flaccus:

Ille iterum in clypei septemplex improbus orbem Arietat.

Quibus in locis vox improbus valet pervicacem, & indefessae pertinaciae. Virgilius Convitiū loco foedissimum quempiam nominavit;

Aut quisquam merito foedissime pulsam

Arguet?

loquitur Turnus Drancem increpans. Sed quod in nostro deinde legitur *par es*, alicubi scriptum erat conjunctim *pares*, id est obtemperas. TIT.

21. VENIAT LICET ARBITER ALCON.] Quem tu tantopere dilaudas, quique iccirco iure mihi suspectus esse deberet. Non aliter Virgilius:

Audiat haec tantum vel qui venit, ecce, Palae-
mon.

Hic enim Dametae vicinus fuisse fingitur, quae res in propinqua amicitiae parte deputanda est auctore Terentio. TIT.

22. VEL] Nota licentiam extra caesuram. Supra monuimus talia multa in hoc Poëta late-re corrupta. Sed de his in Analectis Poëticis multissima. BART.

22. VINCERE TU QUEMQUAM?] *Ἐμψυχ.* Virg. *Cantando tu illum?* TIT.

22. VINCERE TU] Ex Palaecone Virgiliū. BART.

22. VEL TE CERTAMINE QUISQUAM] Insignis contemptum inest huic orationi: sic etiam re-perias apud Virgilium:

Atque idem fugientem haud est dignatus Orontem Sternere.

In

Dignetur, qui vix stillantes, aride, voces
Kumpis, & expellis male singultantia verba?
25 Lyc. Fingas plura licet. nec enim potes, improbe, verba
Ex-

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

23. *Aride*] Sic R. *arida* V. A. P.
25. *Verba*] Respondet ultimae voci vers. 24. *verbo* R. *vera* Tit. quod sibi adscribit
Bart.

N O T A E.

In hunc sensum exaudienda sunt, quae scribit
Ovidius sub Ajacis persona, ibi:

*Praemia magna peti, fateor, sed demit honorem
Aemulus Ajaci, non est tenuisse superbum,
Sit licet hoc ingens, quicquid speravit Ulysses,
Ipse tulit pretium jam nunc certaminis hujus;
Qui, cum victus erit, mecum certasse feretur.*

Quem locum aut superavit, aut saltem com-
modissime expressit magnus ille noster Tassius,
cum de Gernando loquitur de Rinaldi fama con-
tumeliosissimis verbis detrahente; ibi:

*Vinca egli, o perda homai, che vincitore
Fù insino allhor, che emulo tuo divenne:
Che dirà il mondo (e ciò fa summo honore)
Questi già con Gernando in gara venne:
Poter à te recar gloria, & splendore.
Il nobil grado, che Dudson pria tenne;
Ma già non meno esse, da te n' attese;
Costui scemò suo pregio allhor, che'l chiese.*

Multa praeterea in hanc sententiam colligere
possem ex Graecorum, Latinorumque monu-
mentiis: verum non omnia persequi in animum
induxi. TIT.

23. STILLANTES, ARIDE, VOCES] Superius
dixit:

— & post haec placuit tibi torrida Mopsi
Vox, & carmen inops, & acerbae stridor ave-
nae?

Confer cum hoc loco illum alterum Nemesiani.
Sed pro carminibus male sibi dissona reddit.
Tum Pan excussus sonitu stridentis avenae.

Quod Virgilio acceptum ferri debet dicenti:

— num tu in triviis indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

Virgilius porro a Theocrito mutuo sumpsit,
qui scripserat.

Τὰν ποίαν σύεργα; τὸ γὰρ πόκα δάλε Συδῶνα
Ἐξάσσω σύεργα, τὸ δ' ἔτι πῶς Κορύδωνι,
Ἄρχει τοι καλῶμας αὐλὸν πομπύσσει ἕχον.

TIT.

23. STILLANTES,] Vide locum Pomponii
Melae a nobis correctum ad Eclog. III. v. LIX.
BART.

24. SINGULTANTIA VERBA?] Intercisa, quasi
per singultus emissa. Horat.

— — — singultim pauca locutus. TIT.

24. VERBA?] Mirum quo viderint hoc eden-
tes Correctores. Omnino legendum, *vera*.
BART.

24. SINGULTANTIA] Optime hac voce expri-
mit coactum quendam cum tristi acumine so-
num. Qualem solent obeuntes vi edere. Silius
lib. I.

*Oraque dum calcat jam singultantia leto,
Hac iter est, inquit, vobis ad moenia Romae.*

Valerius Flaccus lib. II.

— — — Singultantia gestans
Ora manu, taboque sinus perfusa recenti.
BART.

25. IMPROBE, VERBA] Crediderim legi debe-
re, *vera*, ut opponatur illi,
Fingas plura licet.

Nam statim sequitur per contrarium:

— — — sicut tibi multa Lycotas.

Nec dubito de sinceritate hujus lectionis, tametsi
refragantur omnia ad unum exemplaria. Im-
probum etiam usurpavit Maro eodem significa-
tu:

— — — Ille asper, & improbus ira
Saevit in absentes?

Sed & de monte idem dixit:

Fertur in abruptum magno mons improbus actum.

quod est ex Homero:

— — — ἀνὰ δὲ αἶχμαλιν πίττης.

Vide quae paulo supra de hac voce annotavi-
mus: sed & apud Nemesianum quippiam me
observasse memini. TIT.

Zzz 2

28. Ec-

- Exprobrare mihi, sicut tibi multa Lycotas.
 Sed quid opus vana consumere tempora lite?
 Ecce venit Mnasyllus: erit (nisi forte recusas)
 Arbiter. insta nunc non credulus, improbe, verbis.
 30 As. Malueram, fateor, vel praedam nactus abire,
 Quam tibi certanti partem committere vocis:
 Nec tamen hoc impune feres. en aspicias illum,
 Candida qui medius cubat inter lilia, cervum?
 Quamvis hunc Petale mea diligat, accipe victor.
 35 Scit frenos, scit ferre jugum, sequiturque vocantem

Cre-

VARIAE LECTIOES IANI VLITII

28. *Mnasyllus*] Ita Virg. *Mnasyllus* V. A. *Manasyllus* R. *Recusas*] *Recuses* V. A. F. Sic Virg. ib. *ne forte recuses*.
 29. *Insta nunc*] *Instatis non credulus, improbe, verbis* Nic. Heins.
 30. *Praedam*] *Praeda* F. *praedem* B. *praeda victus* Vet. Ed. quam citat Tit.
 33. *Medius*] *Melius* R.
 34. *Quamvis diligat hunc mea Petale, accipe*, V. B.
 35. *Frenos, scit*] *Freno* V. *frenos, & R.*

NOTAE

28. ECCE VENIT MNASTYLUS:] Hoc nomen reperias etiam apud Maronem:

— *Chremis, & Mnasyllus in antro*

Silenum pueri somno videre jacentem.

Ubi Servius utrumque Satyrorum nomen esse tradit. TIT.

30. VEL PRAEDAM NACTUS] Id est, etiam si probe sciam me praedam quasi quandam adeptum esse, mallet tamen abire ea dimissa, quam te meo congressu dignari: aut est legendum, quomodo unus liber vetustissimis typis excusus habebat, *vel preda victus abire*, id est; maluissim equidem discedere victus, quod ad pignus attinet, quam tecum certare, neque enim is es, ut te quisquam certamine dignetur: maluissim igitur pignus amittere, & hac parte quasi me victum fateri, quam tibi certanti partem committere vocis. Pignus autem quasi praedam futurum fuisse Lycidae affirmat, quoniam immerito ipsum auferret. TIT.

30. PRAEDAM] Si vel optima mihi obveniret, non esset tamen cur non abirem. Sed praedam vocat pignus quod alter deponebat, tanquam jam nactus id esset, adeo plenus confidentiae est de sua victoria. Sed non possum dissimulare conjecturam meam, praedem lego,

ut licet sponforem nactus, Mnasyllum scilicet, ut ipse gloriatur, victoriae se certum esse, malit tamen contendere ut alteri saltem aegre faciat. Adeo superbus est ut Judicem putet sponforem sibi futurum. BART.

32. NEC IMPUNE FERES.] Quo minus & ipse quoque aliquid contra deponas, unde inferius dicetur: *dum scias hic se non sine pignore vinci*. TIT.

33. CANDIDA QVI MEDIUS] Epithetum perpetuum, sunt enim lilia eo colore maxime conspicua, utpote Junonis lacte prognata, velut fabulantur poetae. Virgil.

— *albaque circum*

Lilia, verbenasque premens, rescumque papaveris. Rurfus:

— *& candida circum*

Lilia fundantur.

Item:

— *Vel mista rubent mihi lilia multa.*

Alba rosa.

Propert.

Et circum irriguo surgebant lilia prato

Candida purpureis mista papaveribus.

&

Lilia non domina sunt magis alba mea. TIT.

35. SCIT FRENOs,] Commendatio pignoris &

ect.

- Implicuere rosae, rutiloque monilia torque
 Extrema cervice norant: ubi pendulus apri
 45 Dens sedet, & nivea distinguit pectora luna.
 Hunc ego, qualemcumque vides in valle, pacifcor
 Pendere, dum sciat hic se non sine pignore vinci.
 Lyc. Terreri, Mnasyale, suo me munere credit:
 Aspice quam timeam. genus est (ut scitis) equarum
 50 Non jugale mihi, quarum de sanguine ponam

Vc-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

44. *Notant*] f. *natant*, vel *nitent*.
 49. *Ut scitis*] *Et scitis*, Nic. Heinsf.
 50. *Non jugale*] Vide Comm. ad Nemes. v. 170. *Nonjugale*, vel *Non junctum* ante Bart.
Non subigale Gebhard. *Non iugale* Buch. Leg. *Conjugiale*: id est, foeturam tantum exercens. Ita & H. Bruno, *ὑπόζυγος*.

N O T A E.

igitur *subtiles rosae*, tenues, & exiles ad differentiam centifoliae, quae non nisi in extremis coronarum cardinibus addi consuevit. in perverti exemplari scriptum reperi *futiles*, quam lectionem, nisi syllaba repugnaret, libentissime reciperem. Dicuntur enim *rosae futiles* ad differentiam *paetili*um, quae e surculis, vel ramulis plectuntur: cum *futiles* fiant fere e mero rosae folio, aut floribus. Plinius loquitur in hanc sententiam: *summa auctoritas paetili coronae; futiles aliorum sacris invenimus, & solemnes coenis: transiere deinde ad rosaria; eoque luxuria processit, ut non esset grata nisi mero folio: futilibus mox positis ab India, aut ultra Indos*. Martial.

*Pinguescat nimio madidus mihi crinis amomo,
 Lassenturque rosis tempora futilibus.*

Rurfus alibi:

*Sutis aptetur decies rosa crinibus, ut sit
 Qui posuit sacrae nobile gentis opus.*

Quid de hoc Calphurnii loco insuper dicam, non habeo, quocirca lectori rem dubiam incertam relinquo. TIT.

43. *RUTOQUE MONILIA TORQUE*] Rubi species reperitur, quae baccas oblongas, easdemque rutilas ferat, has rustici in lineas componunt, eisdemque puellarum colla exornant, sicque minore molestia parta sua & ipsae corallia gestant: de his modo Calphurnius intelligit, ut pastorum fervet decus, & quod Graeci vocant *το ἀγίον*: nam ad aurum minime retulerim. Propertius ait:

Et dare puniceis plena canistra rubis.

Sic ferme Gratius de venatione:

——— *collaribus ergo*

Sunt qui lucifugae cristas inducere maelis

Fussere, aut sacris conferta monilia conchis.

Ovidius quoque de Conchis in hunc usum meminit ibi:

Munera fert illi conchas, teretesque lapillos,

Quo Plautinum illud libenter retulerim: *Cave tu harum conchas sperveris*. TIT.

45. *ET NIVEA*] Dens enim apri albus est, itaque ipsum vocat Homerus ibi: *ὄψας λευκὸν ὀδόντα* & reliqua. Huic loco simillimus est, ac tantum non idem ille alter Statii:

——— *memorifve rosae sub pectore primo*

Fastantur, niveo lunata monilia dente.

Quod in suam Arcadiam transtulit deinde Jacobus Sannazarius. TIT.

46. *QUALEMCUMQUE VIDES*] Tot, tantisque dotibus insignitum. TIT.

47. *DUM SCIAT HIC*] Hoc est, quod superius dixerat;

Nec tamen hoc impune feres.

Sic Virgilius:

——— *tu dic mecum, quo pignore certes*. TIT.

47. *NON SINE PIGNORE VINCI.*] Acute dictum. BART.

50. *NON JUGALE*] Jugo ferendo assuetum, per quod equarum praestantiam denotat, siquidem minus generosae currui subjiuntur; vel quae per aetatem nondum jugo subjectae sunt.

AD NEMESIANUM BUC. ECL. VI. 551

Velocem Petason, qui gramina, matre relicta,
Nunc primum teneris libavit dentibus. illi
Pes levis, adductum latus, excelsissima cervix,
Terga sedent, micat acce caput, sine pondere cervix,
55 Et tornata brevi substringitur ungula cornu,
Ungula quae viridi sic exultavit in arvo,
Tangeret ut fragiles, sed non curvaret, aristas:

Hunc

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

51. *Velocem*] *Veloci* R. & deest v. 53.
54. *Micat acce caput*] Leg. *micat aure, caput sine pondere curvum*, vel, *cernuum*. Tò *corvix* ex praecedenti male repetitum. Vide ad Nemes. vf. 245.
55. *Et tornata*] *Ut torn.* Bart. ex G.
56. *Quae*] *Qua* V. A. F. Virg. Aen. vii. fine, de Camilla eadem hyperbole utitur.
57. *Sed non*] *Non sed* G. *non &* Bart. Deest hic & 58. R.

NOTAE.

sunt. Horatius:

*Nondum subacta ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Aequare.*

Sed cum loquatur de toto genere, haec expositio huic loco minime convenit: ac fortasse intelligit poeta de equabus, quibus nullus adhibetur maritus ad sobolem procreandam, perinde ac Favonia spirante gravidae fieri soleant; ut de equabus, in Lusitania scriptum reliquit Plinius. Tuus, idemque meus Tassius, quod huc pertinet, sic inquit: *Questo* (Aquilinus, nomen equi Raimundi a pernecitate sic dicti, nam paulo ante sic legas:)

—— e preme il dorso
*Del suo Aquilino, à cui diè 'l nome il corso
Su 'l Tago nacque, ove talhora
L' avida madre del guerriero armento,
Quando l' alma stagion, che n' innamora
Nel cor l' instiga il natural talento,
Volta l' aperta bocca incontra l' ora,
Raccoglie i semi del secondo vento,
Et de' repidi fiati, o meraviglia,
Cupidamente elle concipe, & figlia.*

Consule Aristotelem in libris de Histor. anim. & de Admirandis narrationibus. TIT.

50. JUGALE] *Ἀμαίγρυναι ποινῶν*. Nisi latet aliquod vitium scripturae, quod plane credo. Et imbibam rescribere. *Non junctum ante*. quod ex veritate abbreviationis Longobardicae facile corruptui fuit. an scripsit —— *noniugale*, ut

quadijugum & talia? Descriptionem equi elegantis pete ex Virgilio, Gratio. Oppiano. Nemesiano. Columella. lib. vi. cap. xxix. aliisque Poëtis. BART.

51. VELOCEM PETASON,] Nomen proprium equi, cujus nominis originationem epitheto expressit Calphurnius: *πεῖσανον* etiam & *πεῖσανον*, & *πεῖσαν* ad velocitatem cursus referuntur. TIT.

51. MATRE RELICTA,] Quoniam haud amplius lacte nutriuntur. Horat.

*Me tener solvet vitulus relicta
Matre, qui largis juvenescis herbis
In mea vota.* TIT.

53. PES LEVIS,] Divertitur in laudes equi, ut par pari referat: indicia vero boni equi enumerat Virgilius inter caetera haec:

*Continuo pecoris generosi pullus in arvis
Altius ingreditur, & mollia crura reponit,
Primus & ire viam, furios tentare minaces
Audet; & ignoto sese committere ponto.*

& reliqua. Vide praeterea (si vacat) Columellam lib. 6. & Xenophontem *ἑῖς ἰππικῆς*. TIT.

55. ET TORNATA] Vetus liber. *Ut torn.* quod qua de causa immutemus, non video hercle. Nam correctorum gratiam tanti non emimus. BART.

57. TANGERET UT FRAGILES,] Miram equi pernecitatem narrat imitatione Virgilii, cujus haec sunt:

*Illa vel intactae segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu laesisset aristas:*

Vel

Hunc dare, si vincar, silvestria numina juro.
MN. Et vacat, & vestros cantus audire juvabit.

- 60 Judice me sane contendite, si libet: istic
Protinus ecce torum fecere sub ilice Musae.
Sed, ne vicini nobis sonus obstrepat amnis,
Gramina linquamus, ripamque volubilis undae.
Namque sub exeso raucum mihi pumice lymphae
65 Respondent, & obest arguti glarea rivi.
As. Si placet, antra magis vicinaque faxes petamus,

Saxa

VARIARUM LECTIONES JANI VLITII

62. Praefigit huic HAS. & v. 66. LYC. R.
64. *Pumice lymphae*] *Pumice lymphae* R.

NOTAE.

*Fel mare per medium fluctu suspensa tumentis
Ferret iter, celeres nec tingeret aequore plantas:*
quae porro ad Homerum auctorem sunt revocanda, apud quem ita scriptum legimus de equis Erichthonii:

Αἱ, ὅ ἀπικυοσάμεναι ἔτεκεν δυοκαίδεκα πόλεις.
Αἱ δ' ὅτι μὲ σκιρτῶν ἐπὶ ζείδωρον ἄρουρον,
Ἄρουρον ἐπ' ἀνθίσταται καρπὸν θείον, ἔδδ' ἐκτείνων,
Ἄρουρον δὲ σκιρτῶν ἐπ' εὐρίαν ἰάτα θαλάσσης,
Ἄρουρον ἐπὶ ῥήμῳ αἰὲς πολιοῖο θύεσκον.

Eandem propemodum descriptionem reperies penes Apollonium illic, ubi de Polyphenio loquitur lib. 1. allusum autem arbitror ad Iphicli & Orionis fabulam, quorum alteri datum esset, ut per summas aristas adeo leviter excurreret, ut ne summa quidem aristarum culmina inflecteret. Orioni vero Neptunus pater indulserat, ut suspensis vestigiis ita fluctus inambulet, ut ne summos quidem pedes allueret, auctore praeter caeteros Hesiodo, quod & Tzetzes deinde commemorat in Varia Historia. Consimile propemodum est, quod penes eundem Maronem legitur, ibi:

— ac per aperta volans ceu liber habenis
Aequora, vix summa vestigia ponat arena.

In quo historiam Ladae respexit, Alexandri Magni cursoris, qui tanta celeritate fuisse perhibetur, ut vestigia ejus in arena non apparerent. Sic etiam Manilius:

*Fixque rotis levibus summum contingere campum
Vincens pedibus ventos.*

Item non paulo inferius:

*Cui coelum campus fuerat, terraeque, fretumque
Sub pedibus non ulla talis vestigia campus.*

TIT.

57. SED NON CURVARET,] Vetus scriptura: non sed. Non dubito veram esse: Non. BART.

61. PROTINUS ECCE TORUM] Locum, ubi residentes, aut cubantes percommode canere possimus: torus dicitur a tortis herbis, quae acumbentium humeris supponuntur, teste Servio Maronis interprete, & Ildoro. TIT.

61. TORUM] Quo confideamus: Stadius.

Gramineos dedit herba toros — BART.

62. SED, NE VICINI] Ita ferme Nemesianus.

— Sed nobis ne vento garrula pinus

Obstrepat, has ulmos potius fagesse petamus.

Hic noster:

*Quidve sub hac platano, quam garrulus aetropis
humor,*

Infesta statione sedes? TIT.

63. VOLUBILIS UNDAE.] Horatius:

Ipse volucrem sequor

Te per gramina Martii

Campi, te per aquas, dare, volubiles.

Rurfus:

*Rusticus exspectat, dum destuat amnis, at ille
Labitur, & labetur in omne volubilis aërum.*

TIT.

Horatius. BART.

65. ARGUTI GLAREA RIVI.] Ovidius rivum lapidosum appellavit:

Destruit incerto lapidosus murmure rivus. TIT.

66. ANTRA MAGIS] Sic propemodum Ecl. 1.

Ecl.

Saxa quibus viridis stillanti vellere muscus
Dependet, scopulisque cavum sinuantibus arcum
Imminet, exesa veluti testudine, concha.

- 70 MN. Venimus, & tacito sonitum tutabimur antro.
Seu residere libet, dabit ecce sedilia tophus:
Ponere seu cubitum, melior viret herba tapetis.
Nunc mihi seposita reddantur carmina lite:
Nam vicibus teneros malim cantetis amores:
75 Astile tu Petalen, Lycida tu Phyllida lauda.
LYC. Tu modo nos illis jam nunc, Mnasye, precamur,
Auribus excipias, quibus hunc & Acanthida nuper

Di-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

70. Sonitum tutabimur] Sonitus ructabimus R.
72. Tapetis] Sic P. lapillis R. V. A. B. F. f. mediis viret herba lapillis.
75. Lycida tu] Tu Lycida Phyllida R.
76. Tu modo (nos ipsi, &c. A. B. F. Tu modo nos (ipsi. V. ipse R.

N O T A E.

*Hoc potius frater Corydon namus, ista petamus
Antra patris Fauni, gracilis ubi pinea densat
Silva comas, rapidoque caput levat obvia soli.*
TIT.

66. MAGIS] Potius. Alibi notavimus multa.
Antri descriptio heic satis festiva, venustior ta-
men multo apud Aelianum lib. XIII. ποικ. cap. I.
BART.

67. STILLANTI VELLERE MUSCUS] Lanugo,
quae ab antris dependet, quasi vellus quoddam
esse videtur, per quod humor guttatim fluit:
Graeci vocant βένος & σπάγνος, teste Dioscoride.
TIT.

68. SINUANTIBUS ARCUM] Vide Sidonium E-
pithalamio Polemii & Araneolae. Claud. Paneg.
Olyb. BART.

69. EXESA VELUTI TESTUDINE, CONCHA.] In-
star conchae striatae, vel imbricatim undatae, si-
ve rugatae, aut aliter quoquo modo coelatae.
Virgil.

*Et tophus scaber, & nigris exesa Chelydri
Creta.* TIT.

70. SONITUM TUTABIMUR] Proba lectio, &
nullo modo rejicienda: nam quod docti viri ad-
monent in aliquibus codicibus legi sonitus ructa-
bimus, idque interpretantur ex intimo pectore
expromemus, fictitium puto, aut in pingui ali-
qua & fumosa popina ortum, altumque credi-

derim, itaque nihil muto. TIT.

70. TUTABIMUR] Hoc est, arcebitur: ut
saniem tutari dixit supra, nobis notantibus.
BART.

72. PONERE SEU CUBITUM] In cubitum re-
cumbere, qui jacentium habitus quandoque esse
consuevit. Horatius:

Et cubito remanete presso. TIT.

74. VICIBUS] Vicissim. Ita saepius supra.
BART.

74. TENEROS MALIM CANTETIS AMORES:]
Molles, & lascivos, & ut Graeci loquuntur,
ἀπαλεις. Ovidius:

Me Venus artificem tenero praefecit Amori.

Item alibi:

Quaere novum vatem tenerorum mater Amorum.

Auctor Elegiarum Cornelii Galli nomine vulga-
tarum:

Unguibus, & morfu teneri pascantur amores.

Cur autem Amor tener dicatur ostendit Agatho
apud Platonem in Convivio, & nos etiam alibi
docuimus. TIT.

75. ASTILE TU PETALEN,] Proponit utrique
materiam ad canendum. TIT.

77. ACANTHIDA NUPER] Pastorem dulce ca-
nentem: de hac ave dictum est a nobis initio
hujus Eclogae. TIT.

A a a a

78. In

Diceris in silva iudex audisse Thalea:

As. Non equidem possum, cum provocet iste, tacere.

80 Rumpor enim merito: nihil hic nisi jurgia quaerit.

Audiat, aut dicat, quoniam cupit. hoc mihi certe

Dulce satis fuerit, Lycidam spectare trementem,

Dum te stante palam sua crimina pallidus audit.

Lyc.

VARIAE LECTIOES JANI VLITII

78. *Thalea*] *Thalia* R.

81. *Aut dicat*] *Et dicat* Tit. ex MS. ut dicit Bart.

82. *Speciare*] Ita R. P. Mod. *expectare* V. A. B. & Bart. cit.

83. *Te stante*] Bart. cit. *stante*, & conj. *testem ante*. f. *Testata palam sua crimina*] Sic Tit. ex MSS. *carmina* R. V. A. B. F.

NOTAE

78. IN SYLVA THALEA.] Nomen proprium silvae, de qua nihil mihi compertum est: nam quod quidam de Taleis hariolantur, risum mihi movet; multis enim modis ineptum est. TIT.

78. SILVA THALEA.] Quicquid Baptista Pius atque interpretum nonnulli garriant nobis; ego obcaenum aliquid heic latere suspicor, quod non necesse sit pluribus enarrare. *Θαλία* Grajis *pubesco* esse nemo ignorat; jam silva illa quo pertinet argutus aliquis facile subducat. Tu vero, ait, Mnasilie, illis nos auribus audies quibus delicatum illud certamen arbitratus es, quod hic ipse meus antagonistes nuper cum Acanthide, nescio quo spinoso homine in silva pubescente confecit, vel sibi confici passus est. Sane magnum aliquod crimen obijci docet quae sequitur gravis atque irata recriminatio. Ita nobis videtur, si qui melius quid sciverint, nos eos sequemur volentes. BART.

80. RUMPOR] Ira. Ut invidia ille apud Martialem, in quem concludit:

Rumpatur quisquis rumpitur invidia.

BART.

81. AUDIAT, AUT DICAT,] Ex hac scriptura hunc sensum eliciunt eruditi quidam, *audiat*, me scilicet incipientem cantilenam, aut *dicat*, id est ipse canere incipiat. ut optionem Lycidae Astacus offerat: ait, aut ipse canendi initium faciat, aut me incipientem patienter audiat. ego vero libro vetere auctore lego, *audiat*, & *dicat*, ob id, quod statim sequitur, *quoniam libet*, id est, quandoquidem magis placet altercari quam vicibus carmina dicere. Proponitur igitur

aequa jurgandi conditio ex noto proverbio:-

Qui quae vult dicit, quae non vult, non audit? Terentius:

Si mihi pergit quae vult dicere, quae non vult audit.

Poeta nescio quis, cujus versiculum tamquam vulgo jactatum citat Quintilianus, inquit:

Nec male respondis, male enim prior ille rogat.

Est autem ab Homero sumptus, qui dicat:

Ὅππῃσιν δ' ἑπηόδα ἔπῃ, τοῖον κ' ἐπαύρις.

Sic Hesiodus in opere *ἔργα κ' ἡμέραι*.

Ei ἡ καὶ τ' ἄλλοις τάχα κ' αὐτὸς μάλιστα αὐτῶν.

Vide Paroemiographum in

Qui quae vult dicit, quae non vult audit. TIT.

Audacter corrige, *audiat ut dicit, quoniam cupit.*

Notum Terentii illud quod alludit Andria. *Si mihi pergit dicere quae vult, ea quae non vult audit.* BART.

82. EXPECTARE] Modius legit. *speciare*. belle. BART.

83. TESTANTE] Quasi pro tribunali. Argutator aliquis legat, *testem ante*. Quod nobis inventoribus minime placet tamen. Immo totus locus iste quoque & hic *stanti* verbum obscuritatis suspicio. Notum cujus generis sint *stare*, *inclinare*, & talia. BART.

83. SUA CARMINA] Sinceriores codices, ac minus depravati habebant *crimina*: *pallidus* autem dicitur ob timorem, qui pallorem, tremoremque inducere solet, quam utramque affectionem expressit hic noster. Eorum causam prodit Alexander Aphrodisiensis, vel quicumque tandem auctor fuit earum quaestionum, quae

- LYC. Me, puto, vicinus Stimicon, me proximus Aegon
 85 Hos inter frutices tacite risere volentem
 Oscula cum tenero simulare virilia Mopso.
 AS. Fortior ô utinam nondum Mnasyllus adesset:
 Efficerem ne te quisquam tibi turpior esset.
 MN. Quid furitis? quae vos infania tendere jussit,
 90 Si vicibus certare placet? sed non ego vobis

Ar-

VARIAE LECTIONES JANIVLITII.

87. Nondum Mnasyllus] *Judex Mnasyllus adesset* (f. *abesset*) R.
 88. Ne te] *Nec te* Bart. ex V.
 89. Quae vos] f. *Quo vos*. Virg. Ecl. I. *en quo discordia cives Perduxit miseros*.
 90. Sed non] *Sic non* Bart. Virg. Ecl. III. *Non nostrum est*. &c.

NOTAE.

quae sub ejus nomine passim circumferuntur, cujus verba apud ipsum inspicere velim. TIT.

84. ME, PUTO,] Servius Honoratus ad illud Maronis:

Tum credo, cum me arbutum videre Myconis;
 & caetera, notat, & rustice, & naturaliter responsum esse, non enim ante purgari objecta, sed alia objici: id ipsum modo in hoc nostro observare licet. TIT.

84. STIMICON,] Qui ambo scilicet me experti erant parum virum esse. ita *εἰργινῶς* lacrimam pudicitiam alteri objicit, qui cum & ipse virile aliquid sit patrare aggressus, derisus sit ab illis, qui antea ipsum habuerant pro faemina. *Risere* illud ex Palaemone est, qui a Theocrito mutuatus. BART.

85. TACITE RISERE] Lucret.
Quam famulae longe fugitant, furtimque cachinant. TIT.

86. SIMULARE VIRILIA] Cum tamen essent Venerea, & qualia amantes amasiis suis libare consueverunt. TIT.

88. EFFICEREM] Palam homini hillicidium minatur, quod quidem nimis rusticum est. BART.

88. NE TE] Omnino verius quod in fidissima editione, *Nec te*. Efficerem nec tibi ipsi alium te esse aut cognitum haberi turpiorem. Optime. Primum enim ipsum turpissimum facit, postea vero sua sibi confessione jugulatum narrat. TIT.

88. TIBI TURPIOR] Iccirco additum est *tibi*,

quia superius Lycidas alienae pulchritudinis quasi judicem se constituerat dicens:

*Fam nunc decipior te iudice, pallidus alter
 Venit, & hirsuta spinosior histrice barba:
 Candidus alter erat, lenique decentior ovo:
 Et ridens oculis, crinemque simillimus auro.*

Inquit igitur Astylus: Ni Mnasyllus adesset, ita pugnīs, calcibusque te acciperem, ac male multarem, ut tu, qui alienarum formarum adeo egregius aestimator videri vis, neminem te turpiorem judicares. Cicero ad Atticum: *Nihil me turpius apud homines fuisse*, neque vero ad istam ipsam *ἀσφαλῆος* quicquam alienius. TIT.

89. TENDERE JUSSIT,] *Ἀφαιγεῖς* pro contendere, nisi forte legendum sit *quo*: Virgil.

Quis furor iste novus? quo nunc, quo tenditis inquit? TIT.

89. TENDERE] Contendere. Simplex pro composito. Horum usurpatio nota doctis. BART.

90. SI VICIBUS CERTARE PLACET?] *Ἐκλεψῆς*, sive *ἀποσπῆσις*, si placet invicem cantum certare, ego ero inter vos arbiter: sequitur statim correctio sui;

— — — *sed non ego vobis*

Arbiter. TIT.

90. SED] Pro hoc malim sic recipi; Si ita volitis ait, *alium* vobis judicem quaeritote, ego enim alternorum cantuum, non vestrarum impuritarum vobis arbitrum me pollicitus sum. BART.

Aa 22 2

93. Lr

556 T. CALP. SICUL. AD NEM. BUC. ECL. VI.

Arbiter: hoc alius possit discernere iudex.
Et venit ecce Mycon, venit & vicinus Iolas:
Litibus hi vestris poterunt imponere finem.

N O T A E.

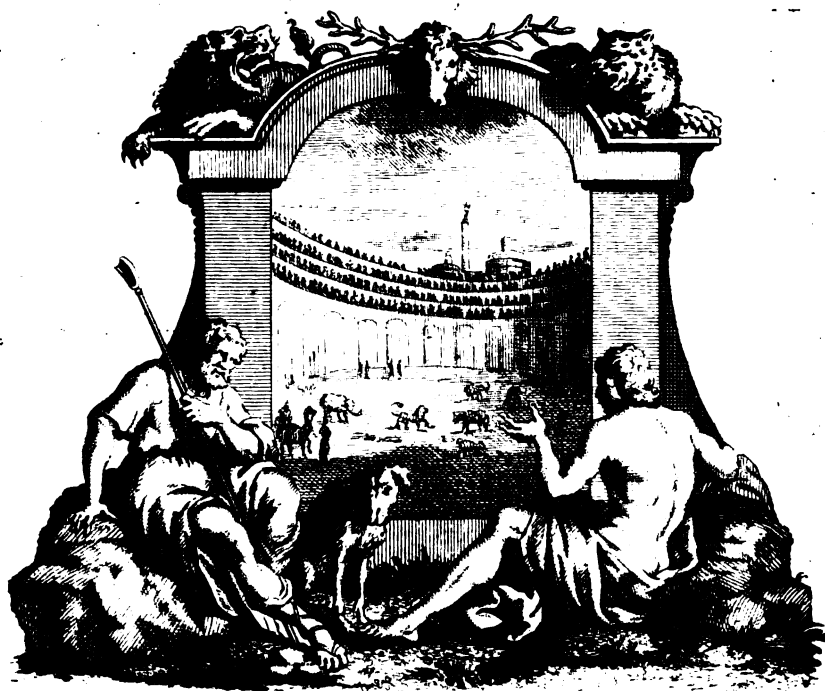
93. LITIBUS HI VESTRIS] Virgilius locutionem semel variavit ita:
Non nostrum inter vos tantas componere lites.

Rursus ita:

Limes agro positus litem diserneret agris. TIT.

ECLO.

ECLOGA VII.

TEMPLUM.

LYCOTAS, CORYDON.

Lentus ab urbe venis, Corydon : vigesima certe
Nox fuit, ut nostrae cupiunt te cernere silvae,

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

TEMPLUM] Sic P. & Ed. Juntae. AMPHITHEATRUM mavult Pythoeus. Fortasse, quia v. 6. *Deus*, & in fine Dii indigerantur, ideo sciulus aliquis iis *Templum* hoc extruxit. Ut Ecl. 1. DEUS pro eo, quod vulgatur, DELUS, inscriptam fuisse conjiciebam. In hac Ecloga tractatur magnificentia Urbis & ludorum Imperatoris. R.

NOTAE.

Cur *Templum* Ecloga haec inscribatur in exemplariis Florētiā publicatis probabilem causam fortasse afferre possem, at res mihi tanta non videtur TIT.

Multa ad hanc quoque Eclogam dici pote-

rant ad Ludos atque Theatrum facientia. Sed & illorum pars optima dicta jam a doctissimis viris, & nobis non est consilium Commentarios sine libris instituere, nec adeo potestas. Adeant de iis quae operosius hic explicanda Julium Cae-

Aa aa 3 fa-

Et tua maerentes expectant júbila tauri.

COR. O piger, & duro jam durior osse Lycota,

5 Qui veteres fagos, nova quam spectacula, mavis

Cer.

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

4. *Ex duro*] O *duro* V. A. F. *Osse*] *Axe* V. A. F. Tit. ore Bart. ex G.
5. *Veteres fagos*] Virg. Ecl. III. *ad veteres fagos. Nova quam*] *Novaque* R.

N O T A E.

farem Bullingerum, qui de theatro copiose congestit, adeant Justum Lipsium, Amphitheatra depingentem. Nobis satis fuerit superque enarrare phrasin, & emendandis versibus incumbere. Nec caetera tamen tam deponimus quam seponimus in editionem omnium Poëmaticorum quam molimur. BART.

I. VIGESIMA CERTE] Vigesima dies, respicit enim divisionem, quam Romani de die faciebant: de qua haec M. Varronis verba leguntur in libro Rerum Humanarum: *Homines, qui ex media nocte ad proxime mediam noctem his horis viginti quatuor nati sunt, uno die nati dicuntur.* Si qui vero de varia dierum divisione apud diversas gentes usurpata plura nosse cupit, habet Gellium, & Macrobius, qui id copiose prosequuntur. TIT.

3. EXPECTANT JUBILA TAURI.] Sic supra:
Non montana sacros distinguunt júbila versus.
TIT.

3. JUBILA] Rusticos cantus. Tu vide quae ad primam Eclogam cantillavimus. BART.

4. O PIGER,] Hebes, stulte, ita enim exponit Servius vocem *tardus*, quae idem prorsus valet ac illud Virgilii:

Venit & Upilio, tardi venere bubulci.

Jam quod sequitur,

O durior axe Lycota,
sunt qui testentur in aliquibus Codicibus scriptum se reperisse *osse*, quod sicut facile tolerari potest: ita non necessario fuit excogitatum; vulgatio enim scriptura commodam habet sententiam: siquidem *axis* hoc loco ponitur pro materia aliqua dura ac solida: cujusmodi fere esse consuevit, quae ad curruum axes conficiendos adhiberi solet, de qua Plinius ait: *secatur in laminas praetenuis & ilex, colore quoque non ingrata, sed maxime fida iis, quae terantur, & rotarum axibus, ad quos lentore fraxinus utilis, sicut duritia ilex, & utroque legitur ulmus.* Perinde igitur est, ac si dixisset Calpurnius, o durior ilice, & quer-

cu, quod in rudi, agrestique ingenio praeditos jaci consuevit. Homerus:

Οὐ γὰρ λῆν' ὀρυὸς ἰσσι παλαιφάτω, ἢ δ' ἄν' Πί-
πτης.

& Pallada epigrammate quopiam:

Οὐ γὰρ λῆν' ὀρυὸς εἶ, φασὶν ἢ δ' ἄν' Πίπτης,

Plato in libris de Republica: ἢ οἷον ἐν ὀρυὸς ποτὶν, ἢ ἐν πίπτης τὰς πολιτίας γίνεσθαι. ἀλλ' ἔχι ἐν τῇ ἡβῇ τῇ ἐν ταῖς πόλεσιν. Virgilius:

*Gensque virum truncis & duro robore nata,
Quae neque mos, neque cultus erat.* TIT.

4. DURIOR OSSE] Librorum veterum scriptura; *durior ore.* Quod genuinum est. Nec satis mirari possum correctorum inscitissimam audaciam. Dure, inquit, Corydon; quod hic tu desideas atque rusticeris, istis spectaculis neglectis; durior vero quod me increpare audeas, tam diu Romae spectaculis vacantem. Jam, inquit; durissimi oris es, qui rusticitate summa me increpes. Nihil certius. Sic veteris Poëtae jocus capiendus, qui cum hominem durissimi oris descripturus, dixit:

— os nullum, vel potius pugilis.

apud Suetonium de Grammaticis. Pugilum enim ora assiduus ictibus percussa, callum ducunt, ut fiant perro durissima. Ideoque Poëta is duriciem summam oris & impudentiam homini objectat. *Ferreum os* dixit Cicero in Pisonem. *Durum* Terentius Eunuchus. A. IV. Sc. VII. ubi Donatus notat *os durum* pro impudente dici, ut *mollis frons* pro pudente poni sit consueta. Valeant ergo Correctores. BART.

5. QUI VETERES FAGOS,] Annosas: ἀντιθετικῶς in verbis non in sententia, *veteres fagos, nova spectacula.* Virgilius:

*Seque nūto veterum deceptum errore locorum
Agnovit.*

&:

*Volvitur ille romens calidum de pectore flumen
Frigidus.* TIT.

6. Ju-

Cernere, quae patula juvenis deus edit arena.
 EYC. Mirabar quae causa foret tibi tanta morandi,
 Cur tua cessaret taciturnis fistula silvis,
 Et solus Stimicon caneret pallente corymbo;
 10 Quem sine te maestri tenero donavimus hoedo.
 Nam, dum lentus abes, lustravit ovilia Thyrsis.

Juf-

VARIAE LECTIOES JANI VLITII.

6. *Juvenis Deus*] Numerianus. Soli enim huic tantum munus attribuit hic, quod & Carus & Carinus simul ediderant, eadem de causa, ob quam Nemesianus eidem Patris gesta in Persas ascribebat. Nimirum quia Caro jam mortuo hunc unum Imperatorem Romae expectabant, Carino forte jam oppresso, vel saltem configente cum Diocletiano. Ideo Ecl. I. pacem illam tantopere praedicat, quae vivis Caro & Carino nulla fuit. Vide ad Nemes. p. 327: & seqq. ib. *Edis*] *Ardes* (f. *audet*.) R. Sic Ammianus lib. ult. *Barbari molibus magnis ardebant*. i. magnas res moliebantur. Perperam Cl. Valesius: *erumpere ardebant*. Gratius: *illi aggeribus tentare superbis*. Aur. Victor dicit Gratianum nihil aliud agere, quam *speculis meditari*.

7. *Quae causa*] Leg. *quas tanta foret tibi causa* ex R. & Virgil. Ecl. I. *Et quae tanta fuit* &c.

N O T A E.

6. JUVENIS DEUS] Carinus, quem & alibi quoque, ut vidimus, deum nominavit. TIT.

7. MIRABAR] Virgilius:

Mirabar, quid moesta deus Amarylli vocares.

8. TACITURNIS FISTULA SILVIS] Ideo *taciturnis*, quia tua fistula cessaret, neque eas, ut antea, resonare faceret. TIT.

9. ET SOLUS STIMICON] Vel incomitatus, & qui sine te alternatim canere nequiverit, vel qui te excepto primas canendi partes obtinet. TIT.

9. PALLENTI CORYMBO:] Hederacea corona redimitus: vide quae adnotavimus supra ad illud:

— & modo te Baccheis Musa corymbis
Munerat. TIT.

Coronatus scilicet. *Stimicon pallente Corymbo*, est compositus ad canendum; *Corymbus* hic, ut puto, est etiam. v. 56. Ecl. 4. *hederam designat*. Ea enim cantores coronabantur. Virgilius.

Pastores edera crescentem ornate Poëtam. Idem.

Inter victrices hederam tibi serpente laurus. Horatius:

Doctarum ederae praemia frontium. Persius.

Pallidamque Pyrenon

*Illis relinquo, quorum imagines lambunt
 Ederae sequaces.*

Juvenal.

Ut dignus venias ederi & imagine macra.

Martial. lib. VIII. Ep. LXXXII. Prudentius Cathemerinon hymno. III. BART.

10. SINE TE MOESTI] *Moesti*, quia sine te, non quia donaverimus hoedo: intelligit autem hoedum recens natum, qualem significat Horatius ibi:

*Cras donaberis hoedo, cui frons turgida cornibus
 Primis, & Venerem, & praelia destinat,
 Frustra*. TIT.

II. LENTUS ABES,] *Securus, otiosus*. Virgilius:

*Nos patriam fugimus, tu Tityre lentus in umbra
 Formosam resonare doces Amaryllida silvas.*

Superius initio Eclogae *lentus* valet tardus: hoc est sero, est enim ibi positum adjectivum pro adverbio more Graecorum, de quo alibi nonnihil attitamus aliquot exemplis allatis. TIT.

II. LUSTRAVIT OVILIA THYRSIS,] Gregem de more purgavit: hic noster in Didascalica:

— tu cespiti vivo

Pone focum, geniumque loci, Faunumque, ta-
resque

Sab-

Iussit & arguta juvenes certare cicuta.

COR. Scilicet invictus Stimicon, & praemia dives
Auferat, accepto non solum gaudeat hoedo,

15 Verum tota ferat quae lustrat ovilia Thyrsis:

Non tamen aequabit mea gaudia: nec mihi, si quis
Omnia Lucanae donet pecuaria silvae,

Grata magis fuerint, quam quae spectamus in-urbe.

LYC. Dic age, dic Corydon, nec nostras invidus aures

20 Despice: non aliter certe mihi dulce loquere,

Quam certare soles, quoties ad sacra vocatur

Aut foecunda Pales, aut pastoralis Apollo.

COR.

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

15. Tota] Tuta, &, Thyrsus, ut semper R.

18. Spectamus in urbe] Spectavimus urbe, Nic. Heins.

21. Soles] Ita P. & Mod. solet R. solent quotiens adf. vocantur V. A. B. F.

22. Foecunda] Secunda V.

N O T A E.

*Salso farre voca, tepidos nunc hostia cultros
Imbuat, atque etiam dum vivit ovilia lustra.*

13. SCILICET] Omnino scribe: sic licet. Optime. Nam subjicit.

Non tamen aequabit mea gaudia. BART.

13. ET PRAEMIA DIVES AUFERAT,] Futurus dives, si praemia auferat. De hac locutione dictum est a nobis superius. TIT.

15. QUAE LUSTRAT OVILIA THYRSIS;] Id, quod continet, pro eo, quod continetur, ovilia scilicet pro gregibus, qui Ovilibus includuntur. Sic dixit Virgilius:

——— Triste lupus stabulis,

nota figura: sed & ovilia ipsa, sicut & urbs lustrabantur. De classis lustratione vide, quae refert Appianus Bellorum civilium libro v. TIT.

17. OMNIA LUCANAE] Armenta, quae in Lucanis saltibus pascuntur, in quibus ob lautissima pascua ex omni parte pastores cum armentis convenire solent. Horatius:

*Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua.*

Idem:

*Quid vici profunt & horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metis Orcus?* TIT.

18. SPECTAMUS IN URBE.] Spectamus est spectavimus. ne quis pruriat mutationem. BART.

19. INVIDUS AURES DESPICE:] In hoc futurus invidus, si despexeris; ejusdem generis est locutio, quae modo antecessit, & praemia dives auferat. Notavi superius non uno in loco. TIT.

21. QUAM CERTARE SOLES,] Pastores nimirum inter se cum Palis & Apollinis Sacra celebrantur, non quod certent Pales, & Apollo. TIT.

21. SOLENT,] Pastores videlicet, quibus tribuit suavissimum suo calculo cantum. Saepe ita aliquid omittitur, & is de quo sermo est. Vide ad Claudianum & Ceirin Virgilianam a nobis Animadversa. Atque haec ideo ajo, ne quis Modio obtemperet soles contra omnes libros nobis rescriptitanti. BART.

22. PASTORALIS APOLLO.] Novus a pastione, quod Admeti greges quandoque paverit. Sic Nemesianus:

O montana Pales, O pastoralis Apollo.

Sed Ecloga prima ruralem appellat eo versu:

Munera dat, lauros carpens ruralis Apollo.

Consule Macrobius Saturnalis. libro primo. TIT.

23. TRA-

AD NEMESIANUM BUC. ECL. VII. 56r

COR. Vidimus in coelum trabibus spectacula textis
Surgere, Tarpejum prope despectantia culmen,
25 Immensosque gradus, & clivos lene jacentes.
Venimus ad sedes, ubi pulla fordida veste
Inter foemineas spectabat turba cathedras.

Nam

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

25. *Clivos*] Ita P. Mod. & Lips. *divos* om. Edd. vett. & Tit.

NOTAE.

23. *TRABIBUS SPECTACULA TEXTIS*] Descriptio amphitheatri ex materia lignea confecti: nam lignea quoque ea fuisse non solum temporaria, sed perpetuo etiam mansura constat tum ex aliis, tum praesertim ex Cornelio Tacito, qui Fidenatis, & Placentini lignei amphitheatri meminit, & M. Scauri Plinius. Dicuntur autem Calphurnio cuncta per hyperbolem, sicut multa in eandem sententiam a Martiale de Amphitheatro Caesaris. TIT.

25. *IMMENSOSQUE GRADUS,*] Crebritate & multitudine, gradus enim non erant altiores palmopede & digitis vi. ut ex Vitruvio notavit Justus Lipsius. BART.

25. *ET DIVOS LENE JACENTES.*] Carinum & Numerianum: in nonnullis excusis libris cernere est *clivos* pro *divos*, quod quam aliquorum gustui suaviter sapit, tam meum offendit: itaque vocem illam non injuria, ni fallor, ex nostra editione rejecimus. TIT.

25. *CLIVOS LENE JACENTES.*] Optime ita confirmarunt scribendum sua auctoritate Liptius atque Modius. *Lene jacentes* pereleganter vocat, quod non sint praerupta altitudine, sed sensim adscendenti. Elegantissime. Pari figura Claudianus noster. Epig. Aponi.

Alta colle minor, parvis cretior arvis,

Conspicuo clivus molliter orbe tumet.

Non poterat divinius dici. Sic Minutius Felix Octavio: *oram curvi molliter litoris, iter fabulis fallentibus, legebamur.* Vide plura a nobis ad eum Claudiani locum ex Appulejo, Hilario, Saxone Grammatico, adnotata. BART.

26. *VENIMUS AD SEDES,*] Ait se adscendisse, unde spectabant rustici, aut alias plebis infimae homines. Is autem locus erat in summo theatro. Vide Suetonium lib. II. cap. XLIV. BART.

26. *PULLA SORDIDA VESTE*] Pullus color videtur proprius fuisse vilis plebeculae: unde infra

hac eadem ipsa Ecloga *pullam paupertatem* appellabat. Suetonius: *sanxisque ne quis pullatorum media cavea sederet.* Est vero pullus color niger, ut docet Servius Grammaticus ad illud Virgilii:

— — — — — *ne maculis infuscet vellera pullis*

Nascentum:

vel est color, qualem dorsum leporinum ostendit, aut terra recens aratro proscissa: ac nescio an sit, quem Graeci vocant *δάκρυον*, sive etiam *σίδηρον*, nos *bigio* sive *bertino* appellamus; aut potius niger cum aliquo rubore admixtus; etenim Ovidius mori fructus *pallos* vocat; consule tamen Antonium *Thylesium* in libro de coloribus. TIT.

26. *PULLA VESTE*] *Pulla veste* denotari pauperiem satis docuerunt praeclarissimi homines, Turnebus lib. XXI. cap. III. Casaubonus ad Suetonium, & Lipsius Elector. lib. I. cap. XIII. BART.

27. *INTER FOEMINEAS*] Permissim mares & faeminas in Theatro sedisse indicare propemodum videtur Ovidius dicens:

Sed tu praecipue curvis venare theatris,

Haec loca sunt voto fertiliora tuo:

Illic invenies, quod ames, quo ludere possis,

Quodque semel tangeris, quodque tenere velis.

Quem imitatus Juvenalis inquit:

— — — — — *cuneis an habent spectacula totis*

Quod securus ames, quodque inde excerpere possis?

TIT.

27. *FOEMINEAS*] Faeminas cum pauperibus spectasse notat Lipsius ex Suetonii loco jam nominato. Non tamen omnes, eo certum est quod toties ab Ovidio docemur in Theatro amicam ab amante esse officiis cultam theatralibus, ut pulveris e sinu excussione, veste substrata, & talibus. Arguit & Plutarchus in Sulla. Ex quibus, ut alios taceam, patet promiscue viros & fae-

Bb bb

mi

- Nam quaecumque patent sub aperto libera coelo,
 Aut eques, aut nivei loca densavere tribuni.
 30 Qualiter haec patulum contendat vallis in orbem,
 Et sinuata latus, resupinis undique silvis,
 Inter continuos curvatur concava montes:
 Sic tibi planitiem curvae sinus ambit arenae,

Et

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

28. *Patent*] *Petant* B.
 32. *Continuos*] *Continuas* V. A. verss. 32, 33, 34. desunt R.
 33. *Sic tibi*] *Ubi* G. *Sic tibi* Bart. & Nic. Heint.

NOTAE.

minas sedisse. *Cathedras* autem simpliciter pulpita accipimus, quae fabricata inclinandi corporis gratia. Nam *Cathedra* Tertulliani, quam Lipsius cap. XIII. huc ducit, aliud mihi quidem videtur esse negotium. Et rectum fuisse hunc spectandi locum ex sequentibus duobus versibus claro clarius est. BART.

29. NIVEI LOCA DENSARE TRIBUNI.] Cum antea Populus Romanus nullo discrimine in theatro sedens spectaculis interesset, legem tulit L. Roscius Otho, qua certum cuique locum praescripsit, & equitibus sane quatuordecim proximos gradus assignavit, sicque nobiles a plebe distincti sunt. Ejus legis crebra mentio existat apud scriptores. M. Tullius Philipp. 2. *Illud tamem audaciae tuae, quod sedisti in quatuordecim ordinibus, cum esset lege Roscia decoloribus certus locus constitutus, quamvis quis fortunae vitio, non suo decoxisset* Horatius:

Sedilibusque magnus in primis aequos

Othone contempto sedet.

Juvenalis:

Sic libitum vano, qui nos distinxit, Othoni.

Rurfus alio loco:

office summam

Bis septem ordinibus, quam lex designat Othonis.

Ad hanc Ordinum distinctionem Flaccum respexisse arbitror, ibi:

Laetum theatris tor crepuit sonum.

Intelligit enim plausum a tribus spectatorum ordinibus per euneos fuisse redditum, id est, a Senatoribus, Equitibus, & Plebe; ac proinde ab universis, qui spectaculis interessent: neque aliter Virgilius plebem a nobilitate sejunxit in illis:

————— *huc plausus hiantem*
Per euneos, geminatus anim plebisque, patrum-
que,
Corripuit.

Caeterum *Tribunos niveos* vocat, quia spectatores in theatris candidis vestibus utebantur. Hinc jocus ille Martialis de Horatio quopiam:

Spectabas modo solus inter omnes
Nigris munus Horatius lacernis,
Com plebs, & minor ordo maximusque
Sancto cum duce candidus sedores,
Tota nunc cecidit repente coelo.

Sed in primis Magistratus. Juvenalis:

————— *niveosque ad frena Quirites.*

Nam togam albi, seu candidi coloris fuisse notat Aldus junior in libris de Quae sitis per epistolam. TIT.

29. TRIBUNI.] Militares, quibus jus confidendi in Equestribus. Vide doctissimum Lipsium, cap. XIV. *niveos* vocat, quia togati spectabant, & togarum color talis, ut pridem docuerunt docti. BART.

30. QUALITER HAEC PATULUM] Formam Amphitheatri componit cum valle, in qua sermo ciatur, ut capiat Rusticus auscultator. vide Lipsium cap. VIII. BART.

31. RESUPINIS UNDIQUE SILVIS,] Acclivibus, quomodo Horatius *Tybur supinum* appellat:

————— *san Tybur supinum:*

Seu liquidae placuere Bajae. TIT.

33. SIC TIBI] Malim ibi. Vetus editio. ubi. BART.

33. ARENAE,] Planitiem theatri *arenam* dicimus. Martialis.

— — — Nec

Et geminis medium se molibus alligat ovum.
 35 Quid tibi nunc referam, quae vix suffecimus ipsi
 Per partes spectare suas? sic undique fulgor
 Percussit. stabam defixus, & ore patenti,
 Cunctaque mirabar, nec dum bona singula noram.
 Tum mihi, dum senior lateri qui forte sinistro
 40 Junctus erat, Quid te stupefactum, rustice, dixit,

Ad

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I L

34. *Molibus*] *Mollibus* V. A. 36. *Sic*] *It undique* R.
 38. *Bona* &c.] Virg. Georg. I. *bona si sua norint*, &c.
 39. *Tum mihi*] *Tu mihi* R. *Dum*] *Nunc* V. A. f. *tum mihi*, *tum-senior*, vel, *dum senior lateri quis forte*, &c. *Tum senior, mihi dum* Bart.
 40. *Quid te*] *Quid me* R. f. *quid tu stupefactus*.

N O T A E.

————— *Nec cepit arena nocentes.*
 Claudianus.

————— *Largo discescat arena*
Sanguine.

Vide Marcilium ad Spectacula Martialis. BART.

34. ET GEMINIS MEDIUM] Geminis hemicyclis connectitur in ovi formam, id est in circulum non omnino perfectum, ac ad amussim rotundatum, sed aliquantum longiorem: haec autem Amphitheatri forma fuit Auctore Cassiodoro, & Dione de Amphitheatro Caesaris: ad quam rem videnda etiam sunt, quae scribit Plinius lib. 36. de theatro M. Scauri. Dicitur autem amphitheatrum ab ἀμφοτέρω θιάτρῳ, quia scilicet omni ex parte subsellis clausum fuerit absque scena. Dio de Caesare loquens: θιάτρου τι καὶ ἀμφιθέατρον ἵκανον, ὃ καὶ ἀμφιθέατρον, ἐν τῷ περικύκλῳ ἵκανον ἵδων ἀπὸ παντὸς ἔχον, ἀπορρεῖται. Ovidius sic:

————— *strucloque utrinque theatro*
Ut matutina cervus periturus arena.

Facit huc quod legitur apud Statium:

————— *Et geminam molem rudi, cunctique theatri.*

Adi (si libet) Dionem Prusensem in eo sermone, cui titulus Venator. Alicubi scriptum reperit *mollibus* per duplex II. & *ovi* pro *ovum*, ut de ovi albumine intelligere sit opus. TIT.

34. OVUM.] Ita restitutum doctissimis viris, Turnebo. lib. v. cap. vi. Lipsio de Amphit. viii. optime. Poëtae describit ovalem figuram Amphitheatri, undique, vel utrimque secus molibus aedificiorum compactam atque inclusam:

Quod pereleganter voce *alligat* repraesentatur nobis. BART.

35. QUID TIBI NUNC REFERAM,] Hoc & τὴν ἐξομωμένην (ut dicitur, sive ἐξομωμένην) TIT.

36. SIC UNDIQUE FULGOR] Ab omni parte theatri ob trabes inauratas; vel ab ore Imperatorum, & Senatus circumstantis. TIT.

37. PERCUSSIT.] Optime, nam quasi attonitum se & defixum patulo ore, spectasse canit. Boëthius libro I. prola IV. *Quibus autem defensionibus percussi sumus?* Nec bene ibi veteres libri. Nam & ipse quasi fulmine se ex aula tactum loquitur. Aufonius pariter Perioch. Iliad. IX. *Gracis & praeterita dimicatione percussis & instantia conterritis.* Optatus Afer libro I. Contra Donatistas. *Defixus* quis dicatur, vide ad Ceirin & Gratium. BART.

37. STABAM DEFIXUS,] *Habitus est admirandis.* Virgil.

————— *obstatu defixus in uno.* TIT.

39. TUM MIHI,] Multo ornatior & expeditior erit sententia, si trajectis verbis malis legere.

Tum senior, mihi dum lateri qui forte sinistro
 Et arbitror ita Poëtam scriptitasse BART.

40. STUPEFACTUM, RUSTICE,] Qui rura colis, neque enim ignominiae causa hoc modo nunc senex ille Corydonem compellat: sic alibi: *Rusticus est, sapiens, sed non est barbarus Idas:* vel *rustice*, id est ignare. Ovidius:

————— *Forſitan & majoras quam ſit tibi ruſtica conjux,*
Quae tantum lanas non ſinit eſſe undas. TIT.

Bb bb 2

41. Ad

Ad tantas miraris opes? qui nescius auri
 Sordida tecta casas, & sola mapalia nosti.
 En ego tam tremulus, tam vertice canus, & ista
 Factus in urbe senex, stupeo tamen. omnia certe
 45 Vilia sunt nobis, quaecumque prioribus annis
 Vidimus, & sordet quidquid spectavimus olim.
 Balteus en gemmis, en illita porticus auro

Cer-

VARIAE LECTIOES JANI VLITII.

41. *Ad tantas*] Ita omn. l. Carrio cit. *Ac.* & leg. *Ad. Miraris*] *Mireris* R.
 42. *Casas*] *Dabas* R.
 43. *Tam vertice*] *Es vertice* R.

NOTAE.

41. AD TANTAS] Nullam dum vidi Editionem quae aliter praeferreret. At Lud. Carrio ad *Walerium Argonauticon* Poëtam scribens, se ita corrigere gloriatur, promittitque liberaliter Scholia in Calpurnium. Quid praestiterit ignoro. Unum scio ante Carrionem natum tres editiones ita habuisse. *Valerii* etiam locus nihil facit ad nostrum. Simplicissima sententia. Quid miraris te ad tantas opes stupefactum, cum nihil tu praeter mapalia haecenus videris, nobis quoque tantae res stuporem injiciunt licet quotidie eas videntibus. BART.

42. SORDIDA TECTA] Per appositionem: sunt autem *casae* humiliora pastorum habitacula. *Isidorus*: *Casa* est (inquit) *agreste habitaculum palis atque virgultis arundinibusque contextum, quibus possunt homines tueri se a vi frigoris, vel caloris injuria*. Item *mapalia*. Idem: *Magalia* aedificia *Numidarum* *agrestium oblonga incurvis lateribus tectis, quasi navium carinae sunt, sive rotunda in modum furnorum, & mapalia dicta quasi magaria, quia magar Punici novam villam dicant, una littera commutata, l pro r. magaria tuguria*. Utrumque a *Virgilio* usurpatum reperio:

*O tantum libeat mecum tibi sordida rura,
 Atque humiles habitare casas, & figere cervos.*

Et;

— — — — — *quid pascua versa
 Prosequar? & raris habitata mapalia tellis?*

Rurfus:

Admiratur molem, Aeneas, magalia quondam.

Rurfus;

Us primum alatis tetigit magalia plantis.

Hic noster:

Es tua cervino lastrare mapalia fumo.

Utrumque enim dicimus & *mapalia*, & *magalia*, syllabae tantum modulo variato, sicut propositis exemplis aperte constat. TIT.

42. SOLA MAPALIA] *Casas* pastoricias. ut supra. *Ecl. v. vf. xc. Claudian. pro stabulis.*

— — — — — *Passimque juvenci*

Seminaces, & adhuc infecta mapalia tabo.

Silius lib. xvii.

Qualia Maurus amat dispersa mapalia pastor.

Armeniiis mapalia olim fuisse *circumferanea*, ut loquitur *Apulejus*, ut & aliis nationibus, ex *Xenophonte* & aliis alibi pluribus scripsimus. BART.

43. TAM TREMULUS,] *Senex* ac fere decrepitus, a consequenti. Sic infra:

O felix Corydon, quem non tremebunda senectus

Impulit.

Juvenalis:

— — — — — *cum voce tremontia membra.*

Confer cum hoc locum illum *Nasonis* ex 4. *Fa-*
stor.

*Tertia lux (memini) ludis eris; hac mihi quidam
 Spectanti senior, contiguusque loco,*

Haec ait illa dies.

& reliqua. TIT.

43. VERTICE CANUS,] Alterum consequens eorum, qui senectute premuntur. *Ovidius:*

— — — — — *cadunt a vertice cani.*

Tibull.

Dicere nec cano blanditias capiti:

Unde vero canities proveniat, docet *Aristoteles* in *Problematis*. TIT.

47. BALTEUS EN GEMMIS,] *Baltheus*, quem

Lo-

Certatim radiant. nec non, ubi finis arenae,
Proxima marmoreo peragit spectacula muro:
50 Sternitur adjunctis ebur admirabile truncis,
Et coit in rotulam, tereti quâ lubricus axis
Impositos subita vertigine falleret ungues,
Excuteretque feras. auro quoque torta refulgent

Re-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

51. Coit] Colit R. Rotulam] Rotulum R. rutilum V. A. B. F. pluteum: Teres hic, quo
J. B. rotulam teretem, vel, rutilum Lipf. ex Glossis: rutilus, τερηὶς γαλιᾶγμα. Cl. Salmaf.
ibi leg. rutilus, & hic, rutilum tereti qui lubricus axis. & late exponit ad Hist. Aug. p. 437.
Axis] Assen R. axem V. A. B. F.

NOTAE.

Zonam quoque nuncupant, inter partes, seu
membra aedificiorum a Vitruvio connumerat-
ur; quo sensu vox haec modo accipi debet,
ne forte de Zona qua praecingi consuevimus
intelligamus. TIT.

47. BALTEUS] Vide Lipsium cap. XIII. De
porticu eundem cap. XIII. eodem extremo.
BART.

47. ILLITA PORTICUS AURO] Quae ante thea-
trum constructa erat: nam theatri ichnographia
cum porticu ex Vitruvio colligitur. Illita vero
auro dictum est sicut ab Horatio:

aurum vestibus illitum

Mirata.

nec non ab Ovidio:

Nere male optato maneat circum illitus auro.

Rursus alibi:

Culta placens, auro sublimia tella linuntur.

Seneca Junior in Hippolyto:

Remove famulae purpuram, atque auro illitas
Vestes. TIT.

50. EBUR ADMIRABILE TRUNCIS,] Tessera-
lis commissis & coagmentatis. TIT.

50. EBUR] Inferius erant trunci quibus ebo-
reae illae laminae, si ita loqui licet, nitebantur,
erant autem glaberrimo ebore ea loca induc-
ta ne ferae possent ex arena in podium transilire,
scilicet cum primum insilirent, retro decidebant,
unguibus glabrie elusis. Porro prae podio erant
retia expansa, dentibus hinc illinc acutis prae-
minentibus, ne, si forte fera ebore decidisset,
tamen in podium exscendere aut penetrare pos-
set. BART.

51. ET COIT IN ROTULAM,] In rutilum, ita
habent veteres editiones. Lipsius & alii rotulam

correxerunt: Sed quis usus hoc loco sit rotulae
sane comminisci ego non possum. Omnino vi-
detur scribendum,

Et coit in pluteum

Quidquid abeat a literis vulgatae scripturae, re-
cipienda prorsus videtur haec lectio. Pluteis e-
nim simillima illa compactura eburnea, aut gla-
bra alia ex materia. Correctoribus sane nihil
arduum, qui ex pluteo facile rutilum exterebrant.
BART.

51. TERETI QUA LUBRICUS AXIS] Scribo.

Teres hic, quo lubricus axis

Impositos subita vertigine falleret ungues.

Teres ait hic pluteus erat, ut ferae insilientis
ungues concameratus axis eluderet, & praecipi-
taret ipsas retro. Axem dixit cameram illam,
ut caelum rotundo fornice compactum eo no-
mine appellamus. Certissima haec medicina est
loco qui frustra aliquot eruditissimos Antiquita-
tis homines exercuit. BART.

52. SUBITA VERTIGINE] Hinc theatrum, si-
ve theatri partem aliquam versatilem fuisse in-
telligimus, cujusmodi C. Curionis, & M. Scau-
ri theatrum a Plinio describitur. TIT.

53. AURO QUOQUE TORTA REFULGENT RE-
TIA,] Quae in theatro explicantur ad feras ex-
cipiendas. Heliogabalus scobe auri porticum
stravit, & argenti, dolens quod non posset &
electri. Nero blatteis, seu purpureis funibus
piscatus est auctoribus Lampridio, Suetonio,
Orosio, Eutropio, aliis; sed ut haec, quae hinc
ex senis illius sententia refert Nemesianus, non
ita longe a vero abesse intelligantur, transferam
huc universam illam Flavii Vopisci particulam ex
Carino, quae ad ea melius intelligenda confert,

Bb bb 3

na.

Retia, quae totis in arenam dentibus extant,

- 55 Dentibus aequatis: & erat (mihi crede, Lycota,
Si qua fides) nostro dens longior omnis aratro.
Ordine quid referam? vidi genus omne ferarum,
Hic niveos lepores, & non sine cornibus apros,
Manticoram silvis etiam quibus editur Alcen

Vi-

VARIAE LECTIONES JANI VLITII

55. *Aequatus*] f. *Auratus*. Vide ad Grat. versu 86.
59. *Manticoram silvis*] Leg. *Mantichoram*, & *silvis*, &c. Vide ad Nemes. Cynege. vl.
118. *Nycticanam R. f. Et canam silvis*. Ut *cana maelis* Gratio. *Manticorum A*.

NOTAE.

ita igitur apud ipsum scriptum existat. Memorabile maxime & Carini, & Numeriani hoc habuit imperium, quod ludos Romanos novis ornatos spectaculis dederunt, quos in Palatio circa porticum stabuli pictos vidimus: Nam & neurobatem, qui velut in ventis cothurnatus ferretur, exhibuit: & tichabatem, qui per parietem urso eluso cucurrit, & urfos mimum agentes, & item centum salpistas, uno crepitu concinentes, & centum campanulas, chortaulas centum, etiam pithaulas centum, pantomimos, & gymnicos mille, pegma praeterea magnificentiore reddidit: mimos praeterea undique advocavit: exhibuit & ludum Sarmaticum, quo dulcius nihil est: exhibuit Cyclopem adornatum. Graecis artificibus, & gymnics, & histrionibus, & musicis aurum & argentum donata, & vestis serica. TIT.

54. *Toris*] Retia ista supra fornicem illum, quem modo descripsit, amittibus, ex elefanti dentibus fabrefactis, in arenam prominebant, ut omni modo excluderetur impetus ferae. Facilius ista intelligo, quam describo, praesertim cum nullum habeam auctorem qui ista pariter ut Calpurnius describat. Nam caeteri pro vulgaribus negligunt quae rusticus iste operose describit. Modius sane, qui pleraque hujus Poëtae ulcera tangere visus est, ista loca plane non adiit. BART.

56. *DENS LONGIOR OMNIS ARATRO.*] De elephantinorum dentium magnitudine haec scripta reliquit Plinius: *Magnitudo dentium videtur quidem in templis praecipua, sed tamen extremis Africae, qua confinis Aethiopiae est, postium vicem in domiciliis praebere, sepeque in iis, & pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri* Polybius tradit auctore Gulussa regulo. Aratri porro longitudo praescribitur a Marone hac fini:

*Huic a stirpe pedes temo protentus in ostio
Binae aures, duplici aptantur dentalia dorso.*

TIT.

58. *NIVEOS LEPORES,*] Peregrina recenset animalia, quae se magna cum admiratione vidisse testatur senex ille: sciendum autem est summo studio omnis generis feras conquirere solitos, quicumque spectacula essent edituri. Hinc M. Tullius non uno in loco pantheras, aliasque feras peregrinas ad ludos, quos edere in animo habebat, sibi mitti ab amicis postulat. De Commodi spectaculis Populo editis praeter caetera haec commemorat Herodianus: *τὰ δὲ πανταχόθεν ζῶα ἡγεζήθη αὐτῷ. τότε γὰρ ἔδοσαν ὅσα αἱ γυναικὲς ἰδανμαζομένη ἀπὸ τοῦ ἰδῆναι καὶ Αἰθιοπίας καὶ τοῦ ἀπὸ τοῦ ἀγῶνος τοῦ μνημονεύοντος, καὶ ἀρκούντος γὰρ ζῶα πάντα φονεύον, Ῥωμαίοις ἰδῆναι. τὸ δὲ εὐσεχοῦν δὲ χερσὶ αὐτῷ πᾶσις ἐκπαύσειτο.* & reliqua. Porro candidi lepores ingenti miraculo spectantur, neque enim passim reperiuntur. Plinius certe miraculi instar refert in Alpibus hujus coloris lepores quandoque visos fuisse. Quidam hunc Caliphurnii locum de cuniculis accipiunt sed falluntur: nam quae raritas in eorum venatione, ac spectaculo considerari potest? certe nulla. TIT.

58. *ET NON SINE CORNIBUS APROS,*] Cornutos apros mittit India, ut scribit Plinius dicens: *In India cubitales dentium flexus gemini ex rostro, totidem a fronte, cum vituli cornua exant.* Hoc idem tamen de Aethiopia memoriae prodit Aelianus de Historia animal. Sed in India etiam Aethiopia continetur. Aeliani verba sunt haec: *λίγαι δὲ Διῶν ἐν Αἰθιοπία γινώσκουσιν τὴν ἀνθρώπων τὴν κοίτην, καὶ ὡς τελευτῶν.* TIT.

59. *MANTICORAM SILVIS*] Ex Ctesia Cnidio hunc

60 Vidimus, & tauros quibus aut cervice levata
Deformis scapulis torus eminet, aut quibus hirtae
Jactantur per colla jubae, quibus aspera mento
Barba jacet, tremulisque rigent palearia fetis.

Non

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

62. *Quibus aspera mento*] *Quis aspera* R. Virgil. Aen. vi. cui plurima mento Canicis inculta jacet.

NOTAE.

hunc in modum hoc animal describit Plinius: apud Aethiopas nascitur fera, quam mantikoram appellant, triplici dentium ordine peclinatim coeuntium, facie, & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula configentem; vocis, ut si misceatur fistulae; & tubae concentus, velocitatis magnae, humani corporis vel praecipue appetentem. Eisdem coloribus eam depinxit Solinus in polyhistore, uterque enim ab Aristotele hausit, qui porro Ctesiam & ipse quoque secutus Mantikorae formam & naturam nobis aperuit lib. 2. de Animalibus. Photius autem ipsius Ctesiae verba refert in Excerptis: quod vero ad nominis originem attinet, postquam ipsam feram eisdem notis spectandam nobis exhibuit Aelianus, quibus Plinius, & Solinus ipsam descripserat, ita inquit: οτι η περιαν ανθρωπινη επικληρωσι τοις ζωον περι-
κλησι, και η αρετη η το δυνα. τοις η η επι-
κλησι η ηδον, ανθρωποφωγοι αυτο ειναι. ου η επι-
κλησι η ηδον. Sed & αλλοι eandem vocari comperio a Strabone, μαλιόρον a Pausania, μα-
τιόρον a Philostrato, μαλιόρον ab Aristotele, Plinio & aliis: hanc non aliam esse putat Pau-
sanias, quam quae tigris alio nomine dicta est. TIT.

59. *SILVIS*] In suis silvis ait arbores cum feris ex genitalibus earum regionibus vidisse adve-
ctas. BART.

59. *ALCEM VIDIMUS*,] Hanc vulgo appel-
lant la granbestia, cujus ungulam variis morbis opitulari existimant. Omissa Plinii, & Solini hujusce ferae descriptione, appingam Caesaris verba, quibus Alces forma, & natura fusius, atque exactius explicatur; tamen ne huic quidem cum aliis valde conveniat. Caesar igitur de Bello Gallico scribit in hunc modum: sunt item quae appellantur Alces; harum est consimilis capris figura, & varietas pellium, sed magnitudine paulo antecedunt, mutilaeque sunt corni-

bus, & crura sine nodis articulisque habent, neque quietis causa procumbunt, neque si quo afflictae casu conciderunt, erigere sese, aut sublevare possunt: his sunt arbores pro cubilibus; ad eas se applicant, atque ita paulum reclinatae quietem capiunt, quarum ex vestigiis cum est adversum a venatoribus, quo se recipere consueverunt; omnes eo loco aut a radicibus subruunt, aut abscidunt arbores tantum, ut summa species earum stantium relinquatur: huc cum se consuetudine reclinauerunt, infirmas arbores pondere affligunt; atque una ipsae concidunt. Eandem Pausanias describit in Boeoticis ab illis verbis: "Εστὶ δ' Ἀλκη καλὴν δρον, αὐτὴ δ' ἰσάου καὶ καμὴν μὲν ἐξ." & reliqua. Gordianus, qui deinde imperatorem gessit, dum Aedilis esset, splendidissima, ac magnificentissima munera populo exhibuit: namque cervi palmati ducenti mixtis Britannis in eis visi sunt: equi feri triginta; oves ferae centum; alces decem; tauri Cybaritici centum: struthiones Mauri miniati tercenti; onagri triginta; apri centum quinquaginta: ibices ducentae: damae totidem, auctore Julio Capitolino; vide eundem in Gordiano Juniore. TIT.

60. *CERVICIS LEVATA*] Haec descriptio tauris Syriacis convenit ex Plinio, aut etiam camelis, aut forte camelopardali, de qua consulere Dionem lib. XLIII. Plinium lib. VIII. cap. XVIII. Strabonem libro XVI. TIT.

62. *JACTANTUR PER COLLA JUBAE*,] Uros accipe, quorum descriptionem ex Caesare petere licet: sunt tamen, qui bonasum designari putent, sed falluntur. TIT.

63. *BARBA JACET*,] Hic de brutis barba dicitur unius numero, secus atque Servius Honoratus observavit, quem iccirco pluribus in hanc rem exemplis collatis carpit Beroaldus Annotationibus in eum ipsum grammaticum: sed hic pro jacet quidam legendum admonent riget: ad universon vero hunc tractum melius adhuc per-

Non solum nobis silvestria cernere monstra

- 65 Contigit: aequoreos ego cum certantibus urfis
Spectavi vitulos, & equorum nomine dignum,
Sed deforme pecus, quod in illo nascitur amni,
Qui fata riparum venientibus irrigat undis.

Ah

VARIAE LECTIONES JANI VLITII.

64. *Non solum*] *Nec V. A. B. F.*
66. *Dignum*] *f. Dignum. Sed deforme pecus.*
67. *Sed*] *Et B. ut de Crocodilo, non de Hippopotamo, porro loquatur. In illo*
Quod Nilo nascitur R. Nemes. Ecl. l. 75.

N O T A E.

ciendum videnda sunt, quae scribit Joannes Baptista Pius Annotationibus Posterioribus c. 39. De animalibus autem, quae hic commemorantur, vide Cardanum in libris de subtilitate, Gesnerum, & Petrum Bellonium. TIT.

65. AEQUOREOS] Etiam maritima spectacula edita, ponto in theatrum immisso, Martialis, Xiphilius, alii. vide Lipsium c. x. BART.

66. SPECTAVI VITULOS,] Vituli marini sunt quos alio nomine Phocas vocant, sic dicti, quia vocem edant bovis voci persimilem, teste Aristotele, & Plinio. Fecit autem summo consilio Calpurnius, ut inter innumera propemodum aequoris animalia, Phocas delegerit, quas cum urfis in theatro fuisse commissas dicat, neque enim ita facile aliud invenias, quod in mari simul, & in terra degat, id quod Aristoteles, Plinius, atque Aelianus memoriae prodiderunt: atque Aristotelis quidem verba sunt haec de Historia Animal. *ἡ δὲ φύς ἐστι μὲν ἑ ἀμφότερα ζώων, ἡ δὲ ἐν τῷ ὕδατι, ἀλλὰ ἀναπνέει καὶ καθυδά, καὶ τικτὶ ἐν τῇ γῇ μὲν, ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ δὲ, ὡς ὕδατι περὶ τὸν αἰγιαλόν.* Hinc a Virgilio dictum est:

Sternunt se somno diverso in litore Phocae. TIT.

66. EQUORUM NOMINE DIGNUM,] Hippopotamum scilicet quem ita delineat Plinius: *Ungulis bifidis, quales bubus, dorso equi, & juba, & hinnitu, rostro resmo, cauda, & dentibus aprorum, aduncis, sed minus nexis, tergoris ad scuta, galeisque impenetrabilis, praeterquam si humore madaeat, depascitur segetes destinatione ante, ut ferunt, determinatas in diem, & ex agro ferentibus vestigiis, ne quae reverenti insidiae comparentur.* Hunc primum Romae visum fuisse idem auctor scribit aedilitate M. Scauri, qui, cum ludos celebraret, unum hippopotamum, & quinque

crocodilos temporario euripo ostendit: ipsos autem appellat pecus Calpurnius alludens ad fabulam Protei. Sic Plautus:

Non vides referre me uridum rete sine squamoso pecu?

Naevius:

*Tum autem lascivum Nerei sinum pecus
Ludens ad cantum classum lustrat.*

Horatius:

*Omne cum Proteus pecus egit alios
Visere montes.*

Est autem hippopotamus aquatilis & terrestris bestia, ut docet Diodorus lib. i. sed equi fluviatilis descriptionem invenias etiam apud Achillem Tatium Alexandrinum libro iv. De amore Clitophontis, & Leucippes haud ita longe ab initio, inde pete, quisquis es lector horum Commentariorum. TIT.

66. EQUORUM NOMINE] Hippopotamos loquitur. BART.

67. SED DEFORME] *Lego. & deforme.* jam enim de Crocodilis. BART.

68. QUI SATA RIPARUM] Nilum intelligit, cujus *τεγγίμους* hippopotamos appellat Aelianus, propterea quod haec bellua nusquam fere alibi reperitur: in descriptione autem Nili ad ejus fluminis inundationem ingenii aciem direxit Calpurnius, quoniam hoc praecipue miraculo flumen illud nobile sit, ac inter caetera valde celebre, cujus tamen effectus causa magno adhuc in profundo demersa latet: atque adeo variae ea de re opiniones circumferuntur, ut pigeat singillatim eas recensere, plura tamen si quis forte parum hic sibi satisfactum doleat, inveniet in nostris commentariis ad Senecae libros de Beneficiis, ad quos studiosos adolescentes,

ut

Ah trepidi quoties nos descenditis arenae

70 Vidimus in partes, ruptaque voragine terrae

Emerfisse feras; & eisdem saepe latebris

Aurea cum croceo creverunt arbusta libro.

LYC. O felix Corydon, quem non tremebunda senectus

Impedit? & felix, quod in haec tibi saecula primos

75 Indulgentem deo dimittere contigit annos!

Nunc tibi si propius venerandum cernere numen

Sors

VARIAE LECTIOES JANI VLITII.

69. *Descenditis*] *Disceditis* Lips. & Bart.

70. *Ruptaque*] *Rapteeque* R. f. *ruptaeque*. 71. *Et in iisdem* R.

74. *Impedit*] *Impedis* V. A. F. G. & Bart. Ed.

75. *Dimittere*] *Demittere* Bart.

NOTAE.

ut temporis Compendium hic fiat, libenter re-
jicio: sed & hic Cardanum consulere potes; i-
tem Nogarolam, Bellonium, & ex nostris Bor-
rium. TIT.

68. *SATA RIPARUM*] Elegantissime. Nam
cum exuberat Nilus, totius regionis fines ipsius
ripae sunt. Ideo ait *sata riparum*. Rustice etiam
illud quod nomen Nili non ponit. Virgil.

— *quis fuit ille* &c. BART.

69. *DESCENDITIS*] Recte Lipsius, *disceditis*.
quem lege cap. x. Ita Petronius. *quem de are-
na ruina dimisit*. Vide & Scaligerum ad V. Ma-
nili. BART.

70. *RUPTAEQUE VORAGINE TERRAE*] Specu
subterraneo, qui quasi quidam terrae hiatus a-
periebatur diversa animalium genera in apertum
evomens. TIT.

72. *AUREA CUM CROCEO*] Emerfit silva:
nam modo flumen, modo nemus, modo urbs
aliqua, aut mons, prout spectaculi qualitas exi-
gebat, in theatro de improvviso apparere con-
suevit, cujus rei aliquot exempla historici pro-
diderunt, qui Imperatorum vitas conscripse-
runt, eorum inquam Imperatorum, quos Ro-
ma, cum jam in praecipuum labi inciperet, passa
est: ea hic fusius prosequi nil est necesse. TIT.

73. *TREMEBUNDA SENECTUS*] Per *Metamorpho-
sin* eo, quod homines tremebundos reddat,
diximus superius. Sic Horatius, *mortem palli-
dam* appellavit:

*Pallida mors aequo pulsat pede Pauperum tabernas,
Regumque turres.* TIT.

74. *IMPEDIT?*] Ita omnes libri. Modius

mavult, *impetit*; quamobrem, ipsius fuerat do-
cere. BART.

74. *SAECULA PRIMOS*] Hoc sane pacto scri-
ptum reperi summo consensu omnium tum edi-
torum, tum manu descriptorum exemplario-
rum. verumtamen non satis dispicio, quomodo
dicti sint *primi anni* ejus, qui jam prae senectu-
te vix incedere posset: itaque ut hanc difficul-
tatem vitarem, arbitratus aliquando sum legi
oportere *primo*, non *primos*, hoc sensu: tibi
uni inter pastores, nec praeterea alii: sed ne
quid mentiar, non omnis mihi scrupulus peni-
tus evellitur, & alioquin cogito defendi posse
vulgatam illam scripturam, ut de sua, non de
Corydonis senectute loquatur Lycotas: nam
Corydon fingitur hic Juvenis. Est igitur sensus:
quam tremebunda senectus non impedit, sicut me
impedit. Sic plana omnia manente scriptura;
atque hoc verum puto. TIT.

75. *DIMITTERE*] Malim *demittere*. quod est
quasi inferere, aut intro porrigere. Ut cum
dicimus *manum demittere in vestem* &c. Ita di-
cat felicem quod juvenia ejus in hoc usque
seculum sit dilata aut protensa. Hoc enim vult.
BART.

76. *CERNERE NUMEN*] Carinum appellat nu-
men: sic Virgilius:

Nec tam praesentes alibi cognoscere divos.

Hic locus nonnullam imaginem prae se gerit il-
lius Horatiani:

— *O bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet).
Numquid de Dacis audisti?* TIT.

Cc cc

77. Et

Sors dedit, & praesens vultumque habitumque notasti;
Dic age, dic, Corydon, quae sit modo forma deorum.
COR. O utinam nobis non rustica vestis inesset!

80 Vidissem propius mea numina: sed mihi sordes,
Pullaque paupertas, & adunco fibula morfu
Obfuerunt. utcunque tamen conspeximus ipsum
Longius, ac, nisi me decepit visus, in uno
Et Martis vultus & Apollinis esse putavi.

V A R I A E L E C T I O N E S J A N I V L I T I I.

77. Et praesens] Et referens V. A. B. F.
78. Modo Mibi R. Virg. Ecl. I. Sed tamen iste deus, &c.
81. Pullaque] Nudaque R. Adunco] f. Adeſo.
82. Obfuerunt] Obfuerant V. A. B. F. Utcunque] Utrunque R. f. utrumque; Carinum
& Numerianum, quos v. 78. Deos, & statim numina dixerat. Siquidem vivus adhuc erat
Carinus.
83. Ac, nisi] At nisi V. A. F. & nisi B.
84. Putavi] Putatur. R.

N O T A E.

77. ET REFERENS] Alicubi legebatur *praesens*
non omnino perperam: sed illud; *vultumque*
habitumque est ex Horatio, ibi:

————— adde
Vultum, habitumque hominis. TIT.

81. PULLAQVE PAUPERTAS,] Dixi superius
hac eadem Ecloga tenues homines, neque ali-
qua nobilitate conspicuos, pulla veste usos fuisse.
Suetonius in Augusto: *ac visa quondam pro-
concione pullatorum turba, indignabundus & clami-
tans, & reliqua.* Alicubi legebatur *nudaque.* TIT.

81. ADUNCO FIBULA MORŒ] Rusticos magis
aduncas gestasse fibulas civibus, nullibi nec tra-
ditum nec observatum legere memini. BART.

81. FIBULA MORŒ] Fibula in vestimentis
fuisse videtur, quam nunc vulgo *uncinello*, sive
ganghero nuncupamus: nisi si potius vocetur *fib-
bia*, quod magis puto. Virgil.

*Horum unum ad medium, teritur qua futilis alveo
Baltens, & laterum juncturas fibula mordet.* TIT.

82. OBFUERANT.] Recte Modius: *obfuerunt.*
BART.

84. ET MARTIS VULTUS] Hoc dicit: & fe-
rociam, & mansuetudinem simul prae se fe-
rebat, atque ita utrumque contrarium tempe-

raverat, ut neque nimis saeva asperitate, ne-
que nimis dissoluta lenitate praeditus videre-
tur. tale quippiam reperias apud Ovidium in illis:

*Sume fidem, & pharetram, fies manifestus Apollo,
Accedant capiti cornua, Bacchus eris.*

Sic etiam dixit Propertius:

*Indue me lorīs, siam non dura puella,
Atque virum sumpta quis neget esse toga?*

& Claudianus:

————— potuitque videri
Pallas, si Clypeum ferret, si spicula Phoebe.

Neque fortasse aliena sunt ab hoc loco, quae
scribit Plutarchus de fortuna Alexandri. "Ομη-
ρῷ μὲν ὅδ' ἡ ἀρετὴν ἔχει ἐν τῷ πλεονέκῃ τῷ Ἀγαμέμνονι
καὶ ὁ ἐν τῇ ἰσχυρίᾳ ἐν τῇ ἐπιχειρήσει, οὐκ ἔστιν,
Ὅρματα καὶ κεφαλὴν ἔχει. Διὶ περιποιεσθῆναι,
Ἄρεϊ δὲ ζῶντι, εἶναι δὲ Ποσειδῶνι.
& quae deinceps ibi sequuntur. TIT.

84. ET MARTIS ET APOLLINIS.] Ausonius E-
pigr. i. Innuit id quod Oppian. iv. Cyn. de An-
tonino dicit.

————— μακάρεσσι ὁμῶς παλάμη καὶ αἰὶός.

Et hic nos desinimus. Quicquid hic notatum,
brevi majori opere explanaturi, praetermissum,
expleturi. BART.

F I N I S.

JOAN.

JOANNIS CAJI
BRITANNI
DE
CANIBUS BRITANNICIS
LIBER UNUS.

Cc cc 2

JOANNIS CAJI BRITANNI DE CANIBUS BRITANNICIS LIBER UNUS.

Ad GESNERUM.

CRIPSIMUS ad te (charissime Gesnere) superioribus annis variam historiam de variis quadrupedum, avium, atque piscium formis: variis herbarum atque fruticum speciebus & figuris. Scripsimus & de canibus quaedam ad te seorsum, quae in libro tuo de Iconibus animalium ordine secundo mansuetorum quadrupedum, ubi de Canibus Scotiis scribis: & in fine Epistola tuae ad Gulielmum Turnerum de libris a te editis, inter libros nondum excusos, te editurum polliceris. Sed quia de Canibus nostris quaedam in eo libello mihi videbantur desiderari, editionem prohibui, & alium promissi. Quamobrem, ut promissis meis stare, & expectationi tuae satisfacerem, homini omnis cognitionis cupido, universitatem generis, differentiam atque usum, mores & ingenium, veluti methodo quadam conabor explicare. Dispartiar in tres species: Generosam, Rusticam, & Degenerem: sic ut de illa primo: de hac postremo: de rustica, medio loco tibi dicam. Omnes Britannicos vocabo: tum quod una Insula Britannia, ut Anglicos omnes sic quoque Scoticos omnes complectatur: tum quod venatibus magis indulgemus, quia voluptati ex feris & venatione, propter animalium copiam atque hominum otium, magis Britanni sumus dediti, quam eorum animalium indigi & negotiosi Scoti. Ergo cum omnis ratio generosae venationis: vel in persequendis feris, vel in capiendis avibus finiatur, canum, quibus haec aguntur, duo genera sunt: alterum quod feras investiget, alterum quod aves persequatur. Utraque Latinis uno & communi nomine dici possunt venatica. Sed Anglis cum aliud esse videatur feras sectari, aliud aves capere, ut primum venationem, secundum aucupium nominant, ita canum nomina volunt esse diversa: ut qui feras lacesunt, venatici: qui aves, aucupatorii dicerentur, Venaticos rursum divido in quinque genera. Aut enim odoratu, aut visu fatigant feras, aut pernecitate vincunt, aut odoratu & pernecitate superant, aut dolo capiunt. Qui odoratu fatigat: & prompta alacritate in venando utitur, & incredibili ad investigandum sagacitate narium valet: a qua re nos sagacem hunc appellamus, quem Graeci ab investigando *ἱσχυρότης*, a nare *ἰσχυρότης* dicunt. Huic labra propensa sunt, & aures ad os usque pendulae, corporisque media magnitudo. Hunc *Leverarium* vocitabimus, ut universum genus utque nomina reducamus: rursus, cum alioqui usus aut officii nomine, in unitatem speciei adigi nullo modo queant. Nam alius leporis, alius vulpis, alius cervi, alius platycerotis, alius taxi, alius Lutrae, alius Mustelae, alius cuniculi (quem tamen non venamus nisi casse & viverra) tantum odore gaudet: & in suo quisque genere & desiderio egregius est. Sunt ex his qui duos,

Cc cc 3 ut

Ex generosis venaticis.

Sagax.

Leverarium.

ut vulpem atque leporem, variatis vicibus sequi student, sed non ea felicitate, qua id quod natura sequi docuit: errant enim saepius. Sunt qui vulpem atque taxum *Terrarius.* folium, quos Terrarios vocamus: quod subeant terrae cuniculos, more viverrarum in venatu cuniculorum, & ita terrent mordentque vulpem atque taxum, ut vel in terra morfu lacerent, vel e specu in fugam aut casses cuniculorum ostiis inductas, compellant. Sed hi in sagacium genere minimi sunt. Qui insequuntur, majores: propenso & hi labro atque aure, nec vivas tantum uti memorati omnes, sed & mortuas quoque *Sanguina-* conspersi sanguinis odore persequuntur. Sive enim vivae sauciantur ferae, atque e manibus venatorum elabantur, sive mortuae ex vivario sublatae sunt (sed profusione sanguinis utraque) isti canes odore facile perentiscunt, & subsequuntur. Eam ob causam ex argumento sanguinari appellatur. Cum tamen fieri solet ut furum astu nullo consperso sanguine abripiatur fera, etiam sicca hominis vestigia per extentissima spatia nullo errore sequi norunt, in quantalibet multitudine secernere, per abditissima & densissima loca appetere, & si flumina tranent etiam persequi: cumque ad ulteriorem ripam perventum est, circuitu quodam qua fugitum est investigare, si primo statim odore in vestigium furis non inciderint. Sic enim arte inveniunt, quod fortuna nequeunt, ut recte videatur, ab Aeliano scriptum, libro sexto, capite quinquagesimo nono de animalibus, τὸ συνέμακρον καὶ ἀγλεῦκρον, καὶ ῥάτοι καὶ τὸ αἰεῖν, hoc est, considerationem, ratiocinationem, atque etiam partitionem seu arbitrium canibus hisce venaticis inesse: nec ante cessant persequi, quam sunt fures comprehensi. Eos luce, in tenebris habent heri: nocte producunt, quo alacriores in persequendo sint assueti tenebris, quibus praedones delectantur maxime. Idem cum fures insequuntur, non ea donantur libertate qua cum feras, nisi in magna celeritate fugientium furum, sed loro retenti, herum ducunt qua velit ille celeritate, sive pedes sit, sive eques. In confiniis Angliae atque Scotiae propter frequentia pecorum & jumentorum spolia, multus usus hujus generis canum est, & principio discit pecudem & armentum persequi, postea furem relicto armento. In hoc genere nullus est aquaticus naturaliter, nisi eos ita nominare placeat, qui Lutram insequuntur, qui subinde ripas, subinde aquas frequentant. Non recusant tamen omnes aviditate praedae tranantis flumina, etiam aquis se committere. Sed hoc desiderii potius est, quam naturae. Quod autem ex his aliquas, Brachas nostri, Rachas Scoti sua lingua nominant, in causa sexus est, non genus. Sic enim canes foeminas in venatico genere vocare solent nostri. Ad postremum, in natura sagacium est, ut alii pervestigando taceant ante excitatam feram, alii statim ad primum odorem voce prodant animal, etsi remotum adhuc, & in cubili: & quo juniores, eo petulantioris oris & mendacioris sunt. Aetas enim & venandi assiduitas, experientiam in his facit & certitudinem, ut in aliis omnibus: maxime, cum norint obtemperare domino vel inhibenti vel animanti. Quod visu lacescit, nare nihil agit, sed *Agasaeus.* oculo: oculo vulpem leporemque persequitur, oculo seligit medio de grege feram, & eam non nisi bene saginatam & opimam: oculo insequitur: oculo perditam requirit: oculo si quando in gregem redeat, secernit, caeteris relictis omnibus, secretamque cursu denuo fatigat ad mortem. Agasaeum nostri abs re, quod intento sit in feram oculo, vocant. Usus ejus est, in septentrionalibus Angliae partibus magis quam meridionalibus: locis planis & campestribus, quam dumosis & sylvestribus: equitibus magis quam peditibus, quo ad cursum equos incirent (quibus delectantur magis quam ipsa praeda) affuescantque sepes fossasque inoffense & intrepide transilire & aufugere, quo infessores per necessitates & pericula salutem fuga sibi quaerant, aut hostem insequendo cum velint caedant. At si quando canis aberraverit, dato signo, quam mox accurrit, & feram de integro subsequens, clara voce, cursuque celeri ut ante lacescit. Quod pernecitate vincit, leporarius dicitur: quod praecipua ejus cura, praecipuusque *Leporarius.* usus est in persequendo lepore. Quamquam & in capiendo platycerote, cervo, dorcade, vulpe, & hoc genus aliis feris, & viribus & memorata velocitate valent: sed plus minus pro suo quisque desiderio, & corporis firmitudine aut exilitate. Est enim strigorum genus: in quo alii majores sunt: alii minores: alii pilo sessili: alii hirto. Majores majoribus, minores minoribus feris destinamus. Cujus naturam in venatione, magam: in hoc, miram deprehendi: quod (referente Joanne Froisarto historico lib. hist. suae

suæ 4.) leporarius Richardi secundi Anglorum regis, qui ante neminem præter regem agnoverat, venientem Henricum Lancastriae ducem ad castellum Flint ut Richardum comprehenderet, relicto Richardo, Henricum solitis in Richardum favoribus excepit: quasi adversitates Richardi futuras intellexerat & præsentierat. Id quod Richardus probe animadvertit, atque ut præsagium futuri interitus verbis non dissimulavit. Quod sagacitate simul & pernicitate potest, & genere, & compositione corporis medium est inter sagacem illum, & leporarium: & a levitate appellatur levinarius, a loro (quo ducitur) lorarius. Hic propter velocitatem, & gravius feram urget, & citius ca-
Levinarius; seu lorarius.
 pit. Quod dolo agit, Vertagum nostri dicunt, quod se dum prædatur, vertat, & circumfacto corpore, impetu quodam in ipso specus ostio feram opprimit & intercipit.
Vertagus.
 Is hoc utitur astu. Cum in vivarium cuniculorum venit, eos non laceffit cursu, non latratu terret, nec ulla inimicitias ostentat, sed velut amicus aliud agens, taciturnæ solertia prætergreditur, observatis diligenter eorum cuniculis. Eo cum pervenerit, ita se humi componit, ut & adversum ventum semper habeat, & cuniculum lateat. Sic enim ille revertentis aut exeuntis cuniculi odorem facile sentit, & suus cuniculo omnino tollitur, & prospectu fera fallitur. Ad hunc modum compositus canis & prostratus, aut exeuntem cuniculum & imprudentem in ipso specus ingressu versute opprimit, aut revertentem excipit atque ad latentem herum ore perducit. Minor hic est sagaci illo, strigiosior, & erectiore aure. Corporis figura leporarium spurium diceret, si major esset. Et quamvis eo minor multo sit, uno tamen die tot potest capere, quot iustum equi onus esse possunt. Dolus enim illi pro virtute est, & corporis agilitas. Huic similis, canis furax est, qui iubente hero noctu progreditur, & sine latratu odore adverso persequens cuniculos, cursu prehendit quod herus permiserit, & ad heri stationem reportat. Vocant incolae canem nocturnum, quod venetur noctu. Sed hæc de iis qui feras insequuntur.

Canis furax.

Qui aves, proximum locum habent. Eos Aucupatorios dici, ante proposuimus. Hi ex generosorum numero etiam sunt, & duum generum. Alii enim per sicca tantum venantur: Alii per aquas tantum aves persequuntur. Qui per sicca tantum, aut libero vestigio & latratu avem investigant & excitant, aut tacito indicio eandem commonstrant. Primum genus Accipitri servit: secundum reti. Peculiaria nomina primum genus non habet, nisi ab ave ad quam venandam natura est propensus. Qua de causa Falconarii hos, Phasianarios: hos, Perdiciarios vocare solent. Vulgus tamen nostrum communi nomine Hispaniolos nominat, quasi ex Hispania productum istud genus primo esset. Omnes maxima ex parte candidi sunt: & si quas maculas habeant, rubrae sunt, ræ, & majores. Sunt & rufi atque nigri, sed perpauci. Est & hodie novum genus ex Gallia advectum (ut novitatis omnes sumus studiosi) sed ex toto in albo obfuscatum maculose, quem Gallicanum vocitamus. Secundum genus est, quod tacito pede atque ore avem quaerit, & nutum juvantis heri sequitur, vel promovendo se, vel reducendo, vel in alterutram partem dextram aut sinistram declinando. Cum avem dico, Perdicem & Coturnicem intelligo. Cum invenerit, cauto silentio, suspensio vestigio, & occulto speculatu, humiliando se prorepat, & cum prope est, procumbit, & pedis indicio locum stationis avium prodit: unde canem indicem vocare placuit. Loco commonstrato, aucups exporrectum rete avi inducit. Quo facto, canis ad consuetum heri indicium seu vocabulum quam mox assurgit, & propinquiore præsentia aves perturbat, atque ut inexplicabilis irretiantur facit. Quod artificium in cane, animali domestico, mirum videri non debet, cum & lepus agreste animal, & saltare, & tympanum anterioribus pedibus numero pulsare tympanistarum more, & canem dente atque ungue petere, pedibusque crudeliter cadere, in Anglia visus est omnium admiratione, anno salutis nostræ 1564. Nec est vanum istud, eoque relatum lubentius quod operæ pretium putarem, nihil prætereundum esse, in quo naturæ spectanda sit providentia. Qui per aquas aucupatur propensione naturali accedente medicri documento, major his est, & promisso naturaliter hirtus pilo. Ego tamen ab armis ad posteriores suffragines, caudamque extremam, ad te (Gessere) detonsam pinxi, ut usus noster postulat, quo pilis nudus expeditior sit, & minus per natationes retardetur. Aquaticus a nostris appellatur: ab
Ex generosorum aucupatoriis.
Hispaniolus.
Index.
Lepus, tympanum pulsas.
Aquaticus, seu inquisitor.
aquis

*Anatum
fallaciae.*

*Anaticu-
larum pro-
videntia.*

*Canis pi-
scator.*

*Lutra. Pu-
pinus.*

Phocae.

*Ex gene-
rosis deli-
catis, Me-
litaens, seu
fotor.*

*Ex rusti-
ci.*

Pastoralis.

*Lupi nulli
in Britan-
nia.*

Edgarus.

aquis quas frequentat sumpta appellatione. Eo aut aves in aquis aucupamur (& praecipue anates: unde etiam Anatarius dicitur, quod id excellenter facit) aut Scorpione occisas educimus, aut spicula sagittasque fallente ictu recuperamus, aut amissa requirimus: quo nomine & canes inquisitores eisdem appellamus. Quamquam Anas, & canem, & aucupem quoque egregie subinde fallat, tum urinando, tum etiam dolo naturali. Etenim si quis hominum ubi incubant aut excludunt, propinquabit, egressae matres, venientibus se sponte offerunt, & simulata debilitate vel pedum vel alarum, quasi statim capi possint, gressus fingunt tardiores. Hoc mendacio sollicitant obvios, & eludunt, quoad profecti longius a nidis avocentur: caventque diligenter revertendo, ne indicium loci conversatio frequens faciat. Nec anaticularum studium segnius ad cavendum. Cum enim visas se praesentiscunt, sub cespitem confugiunt aut carectum, quorum oblectu tam callide proteguntur, ut lateant etiam deprehensae, nisi fraudem canis odore detegat. Canem piscatorem (de quo scribit Hector Boëthius) qui inter saxa pisces odore perquirat, nullum plane novi inter nostros, neque ex relatione aliquando audivi, etsi in ea re perscrutanda perdiscendaque diligentior fuerim inter piscatores & venatores: nisi Lutram piscem dicas, ut a multis creditur: quo modo & Pupinus avis, piscis esse dicitur & habetur. Sed qui perquirat piscem (si quis perquirat) venationis ne causa, an famis faciat, more caeterorum canum, qui per incediam cadaverum morticinam carnem appetere solent, tum demum ad te scribam, cum de ea re certior fiam. Interim id scio, Aelianum & Aetium Lutram, *κύνια προφύμιον* solere appellare. Intellego etiam Lutram hoc habere cum cane commune, quod per inopiam piscium, excursions in terram faciat, atque agnos laniat, rursusque ad aquam satur redeat. Sed inter nostros canes is non est. Phoca etiam inter scopulos atque saxa praedatur piscem, sed in numero canum nostratum habitus non est, etsi canis marinus a nostris appelletur. Est & aliud genus canum generosorum apud nos, sed extra horum ordinem, quos Melitaeos Callimachus vocat, a Melita insula in freto Siculo (quae hodie usu derivante Malta vulgo dicitur, & Christiano milite nobilis existit) unde ortum id genus habuit maxime: atque a Melita Siculi Pachyni, ut author Strabo est. Perexiguum id est plane, & foeminarum lusbis ac deliciis tantum expetitur, quibus quominus est, eo gratus est, ut sine gessent in cubiculis, & manu in pilentis, genus sane ad omnia inutile, nisi quod stomachi dolorem sedat applicatum saepius, aut in sinu aegri gestatum frequentius, caloris moderatione. Quin & transire quoque morbos aegritudine eorum intelligitur, plerumque & morte: quasi malo in eos transeunte caloris similitudine. Generosorum canum genus jam explicui: Nunc rusticum adjicio. In commemorabilia duo tantum genera sunt: pecuarium, seu pastorale, & villaticum seu Molossium: alterum ad propellendas injurias ferarum, alterum adversus insidias hominum utile. Pastorale nostrum mediocre est, quod illi cum Lupo, naturali pecori inimico, res non est, cum apud nos nullus est, beneficio optimi principis Edgari, qui, quo genus universum deleteretur, Cambris (apud quos in magna copia erant) vestigialis nomine in annos imperavit trecentos lupos. Sunt qui scribunt Ludwallum Cambriae principem pendisse annuatim Edgari regi, 3000. luporum tributi nomine, atque ita annis quatuor omnem Cambriam atque adeo omnem Angliam orbasse lupis. Regnavit autem Edgarus circiter annum Domini, 959. A quo tempore non legimus nativum in Anglia visum lupum: advectum tamen questus faciendi causa ex alienis regionibus, ut spectetur tantum, tanquam animal rarum & incognitum, saepius vidimus. Sed ad canem pastorem sibi, errantes oves in eum locum redigit, in quam pastor maxime desiderat: sic ut levi negotio, & immoto fere pede, pastor quo velit modo ovibus moderetur, vel ut se promoveant, vel gradum fiant, vel pedem referant, vel in hanc illamve partem se inclinent. Etenim non ut in Gallia & Germania, non ut in Syria & Tartaria, sic in Anglia quoque oves pastorem sequuntur, sed contra, pastor oves. Quandoque etiam nullo procurrente aut circumeunte cane, ad solum ex pugno sibi sibi se congregant palantes oves, metu canis credo, memores una cum sibilo, prodire quoque & canem solere. Id quod in itinere diligenter saepius observavimus, ad pastorem sibi sibi se frenantes equos, quo videremus rei experimentum. Eodem etiam cane ovem vel mactandum

dumprehendit, vel sanandum pastor capit, nulla prorsus laesione.

Villaticum, vastum genus est & robustum; corpore quidem grave & parum velox, Villaticus, sed aspectu truculentum, voce terrificum, & quovis Arcadico (qui tamen ex leonibus sed Catenarius creditur provenire) potentius atque acrius. Quod villis fideliter custodiendis destinatus. Villaticus cum metus est a furibus, villaticum appellamus. His quoque utile, id est, contra vulpem atque taxum, qui rem pecuariam faciunt. Valet etiam ad fures agreiles persequendos, domesticos è frugibus aut arvis abigendos, taurosque capiendos atque retinendos, cum usus aut venatio postulat, singuli singulos, aut summum duo singulos, quamvis intractabiles. Est enim acerrimum genus & violentum, formidabile etiam homini, quem non reformidat. Neque enim ad arma expavescit: quoque acrius fiat, assuescunt nostri naturam arte & consuetudine juvare. Etenim ursos, tauros, arctylos, aliaque fera animalia, praefectis certaminum arctophylacibus, nullo millo, nullo corio defensos exagitare: saepe etiam cum homine fude, clava, enseve armato concertare docent, atque ita ferociore acrioresque reddunt, & imperterritos faciunt. Vis illis supra fidem, & pertinax mordacitas, ulque adeo ut tres ursum, quatuor vel leonem comprehendant. Quod videns aliquando (ut fama est) HENRICUS septimus, Angliae rex prudentissimus, quotquot erant suspendi iussit, indignatus ut infimi & ignobilis generis canes, generoso leoni, & animalium regi violentiam inferant: memorabili exemplo subditorum, ne quid contra regem gens rebellis audeat. Haud absimilis etiam historia de eo fertur, quoad Falconem quendam suum, à Falconariis vehementer laudatum, quod in aquilam quid auderet, quam mox occidi iussit, ob eandem rationem. Hoc genus canis, etiam Catenarium, à catenae ligamento, qua ad januas interdiu detinetur, ne solum laedat, & tamen latratu terreat, appellatur. Et quanquam Cicero pro S. Rosc. opinetur, si canes luce latent, iis crura suffringantur, Cicero. nostri tamen homines propter securitatem vitae atque rei, longe aliter sentiunt. Nam surum apud nos plena sunt omnia: etiam luce, neque infamem mortem suspendia metuant. In causa est non curta res solum, sed vestis vitaeque luxus atque fastus etiam, sed petulantia, sed otium & superbia Salaconum μεγαλορρητοι, qui nihil aliud quam ut equi insultare solo & gressus glomerare superbos, quam gyro breviori flecti, qui nihil aliud quam cevere, quam otiose mendicando accusata non merente corporis infirmitate spoliare. Sed his Valentinianus Imperator bene prospexit legibus latis, ut qui nullo corporis morbo laborantes, corporis infirmitatem desidio ignavique praetextentes mendicarent, perpetui coloni ei inservirent, qui eorum ignaviam proderet atque accusaret, ne eorum desidia onerosa populo, odiosave sit exemplo. Alfredus quoque regno administrando tanta vigilantia justitiaeque usus est, ut si quis per vias publicas incedens, marsupium auro plenum vesperi perdidisset, mane, atque adeo post mensem unum, integrum & intactum inveniret, uti Ingulphus Croylandensis in historia refert. Nostri autem aetate, nihil fere securum, ne in aedibus quidem, quamvis accurate conclusis. Custos quoque (Graecis οἰκὸς) à custodiendis non solum villis, sed & Canis cum mercatorum aedibus, & quibus ampla res est domi, canis iste nominatur. Eam ob rem canes publice alebantur Romae in Capitolio, ut significant si fures venerint. Dicitur & Laniarium, quod eorum usus multus sit laniis agendis & capiendis bestiis. Sed Canis Laniarius. & Molossicum quoque & Molossium Latinis dicitur, à Molossia Epiri regione, ubi hoc Molossicus. genus canes boni & acres erant. Est ex hoc genere quem mandatarium ex argumento appellamus: quod domini mandato literas, aliaque res de loco in locum transferat, vel Alandatarius. melio inclusas, vel eidem alligatas. Quae he intercipientur, vel pugna, vel fuga si impar sit, diligenter cavet. Est & Lunarium, quod nihil aliud quam excubias agit, Lunarius. quam infomnes noctes totas protrahit baubando ad lunam, ut Nonii verbo utar. Ex quibus grandiores atque graviore, etiam rotae amplioris circumactu, aquam ex altis puteis ad usus rusticos hauriunt, quos aquarios appellamus ex officio: & sartores aera- Aquarius. rios vagos manticis ferendis memorabili patientia levant: à qua re sarcinarios nuncupamus. Praeter has villaticorum qualitates atque usus, hanc unam habent praecipuam, Sarcinarius. quod amantes dominorum sunt, & odium gerant in externos. Quo fit ut per itinera dominis in praesidio sunt, quos à furibus defendunt, vivos salvosque conservant: à qua re etiam canes defensores jure dici possunt. At si quando vel multitudine, vel majori Defensor.

D d d d

vi

*Canum a-
mor & fi-
des.*

Kingstone.

*Canum in-
genia.*

*Notae i-
gnaviae
aut auda-
ciae.*

*Ex degene-
ribus.*

*Admoni-
tor.*

Versator.

*Tympani-
sta.*

Lyciscus.

*Lacaena.
Urannus.*

vi opprimatur dominus atque concidat, usu compertum est, herum non deserere ne mortuum quidem, sed eum ad multos dies per famis & coeli injuriae patientiam peramantem observare, & homicidam, si occasio dabitur, interficere, aut saltem prodere vel latratu, vel ira, vel hostili insultu, quasi mortem heri ulturum. Hujus rei exemplo fuit nostra memoria canis cujusdam viatoris, qui Londino recta Kingstone, octo regum coronatione percelebre oppidum, profecturus, cum bonam itineris partem confecisset, latronum insidiis in Comparco, valli amplo & spatiofo, nemoribus obfiso, & latrocinii infami loco, occubuit. Canis item ille Britannus genere, quem Blondus sua memoria scribit, non longe Parisiis hero à rivali interempto, & homicidam prodidisse, & ni canis ultionem homicida deprecatus esset, jugulaturum fuisse. In incendiis quoque in conticinio seu intempesta nocte incidentibus, eo usque latrant annosi canes, etiam prohibiti, dum à domesticis excitatis percipiatur focus: & tum sua sponte cessant à latratu: quod usu compertum est in Britannia. Nec minor erat fides in eo cane qui domino profundam foveam per venatum incidenti nunquam abfuit, dum sui unius indicio sublatus is per funem fuit: in quem, cum oris cavernae proximus esset, infiliebat canis, tanquam ulnis amplexurus revertentem herum, impatiens longioris morae. Sunt qui focum non patiuntur dissipari, sed prunas in focum pede remouent, prius cogitabundi aspicientes qua ratione id possit à se fieri. Quod si pruna ardentior fuerit, cinere obruunt, ac dein nare in locum promovent. Sunt quoque qui noctu villici officium praestant. Cum enim lectum petit herus, & omnia centum aerei claudunt vestes, aeternaque ferri robora, nec custos absistit limine Janus (ut scribit Vergilius) tum si prodire jubeat herus canem, is per fundos omnes oberrat, quovis villico diligentior, & si alienum quid invenerit sive hominem, sive bestiam, abigit, domesticis relictis animalibus atque servis. Sed quanta in his fidelitas, tanta varietas in ingeniis. Nam sunt qui ore infreno latent tantum nullo morsu. Verum hi minus tremendi, quod timidiore sunt. Canes enim timidi vehementius latrant, ut est in proverbio. Sunt qui latent atque mordeant. Ab his cavendum quidem, quia admonent futurae injuriae, sed non laceffendum, quoniam ita concitantur ad dentem, ipsi etiam natura acerbiores. Sunt qui sine voce prosiliunt, impetu involant, jugulum petunt, & crudelius lacerant. Hos formidato, quia animosiores sunt, & incautos opprimunt. Isti sunt notis ignavum genus à strenuo, auidax à timido discernunt nostri. Etenim ex malo genere, ne catulum quidem habendum existimant, quod nullum necessarii usus humanis commodiorem canem isto putent. Nam si quis commemoratos eorum usus ad summas velit revocare, quis hominum clarius aut tanta vociferatione bestiam vel furem praedicat, quam iste latratu? quis domitor ferarum potentior? quis famulus amantior domini? qui fidelior comes? quis custos incorruptior? quis excubitor vigilantior? quis ultor aut vindex constantior? quis nuncius expeditior? quis aquarius laboriosior? quis denique sarcitor aerarius gestandis sarcinis tolerantior? Atque haec quidem de canibus Britannicis generosis atque rusticis, qui genus suum servant, diximus. De degeneribus, & ex horum diverso genere mixtis, quod nullam insignem veri generis qualitatem formamque referant, non est quod velim plura scribere, sed ut inutiles ablegare: nisi quod vel advenas latratu excipiant, etiam luce, & eorum adventus domesticos commonefaciant, unde canes admonitores appellamus: vel quod in officio culinario, cum assandum est, inserviant, & rota minore gradiendo, verua circumagunt, pondereque suo acquabiliter versent, ut ne calo aut lixa quidem artificiosius: quos hinc canes versatores, seu veruversatores nostrum vulgus nominat: postremos omnium generum, quae primo memoravimus. Sunt etiam canes nostri degeneres & ad tympanum saltare, & ad lyrae modos se movere docti, multaque alia erecti pronique facere, quae à vagis quaestuosisque heris exequi didicerunt. Lyciscum nullum istic in Anglia habemus nativum, ut nec lupum quidem, ut est ante comprehensum: nec aliud genus ullum praeter Lacaenam & Urcanum: illum ex cane & vulpe (quam multam habet Anglia, & domi inter canes vel animi vel morbi causa saepe alit) hunc ex urso & cane catenario: quos licet inimicos, pruriens tamen libido saepe ita hic conjungit, ut alibi solet. Nam cum tigride Hircanos, cum leone Arcadios, cum lupo Gallicos commiscuisse legimus. In hominibus quoque quibus ratio est, inimicos animos con-

ci-

ciliat stulta illa res & naturalis, ut Moria loquitur. Est hic Urcanus, saeva bestia, & intracabilis irae (ut Gratii Poëtae verbis utar) caeteros canes nostros omnes feroci crudelitate superans, vel aspectus torvitate terribilis, in pugna acris & vehemens, tantae mordacitate, ut citius discrepas quam dissolvas: nec lupum nec taurum, ursum aut leonem reformidat: vel cum cane illo Alexandri Indico certe conferendus. Sed de his haecenus ut de Britannicis verba fecimus. Externos aliquos & eos majusculos, *Externi Islandicos dico & Lithuanicos, usus dudum recepit: quibus toto corpore hirtis, ob pro-* *canis.* *missum longumque pilum, nec vultus est, nec figura corporis. Multis tamen quod Externa peregrini sunt, & grati sunt, & in Melitaeorum locum assumpti sunt: usque adeo de-* *praelata.* *ditum est humanum genus etiam sine ratione novitatibus. leōpύς άμαρύνει, κρυόγυρρ* *αυλός.* miramur aliena, nostra non diligimus. Neque hoc in canibus solum, sed in artificibus quoque usu venit. Nostros enim licet doctos & peritos fastidimus, belluam e longinqua barbarie alienoque solo profectam tanquam asinum Cumani, aut hominem Thalem nostri suspiciunt. Id quod Hippocrates sub initio libri sui *de άίματι* recte sua aetate observavit, & nos libello nostro, seu consilio de Ephemera Britannica ad populum Britannicum copiosius explicuimus. Atque in hoc genere quo quisque indoctior, audacior, incogitantior, hoc plaris sit apud nostros, atque etiam apud torquatos istos principes atque proceres. Caeterum de externis canibus nihil dico, quod de Britannicis tantum voto tuo satisfacere studeo, Conrade vir doctissime. Inter ea tamen quae alias ad te dedi de cane Getulo seorsum scripsi, quod rara species ejus vi- *Canis Ge-* *tulus.* debatur. De caetero genere, ipse plenissime scribis. Verum cum longius jam produ- ximus hunc libellum quam priorem ad te, brevius tamen quam pro natura rei, quod habuimus rationem studiorum tuorum, memoriae causa quae de canibus Britannis diximus, in diagramma reducemus. Et quia vulgaribus nominibus delectaris, ut ex literis tuis didici, ea quoque Latinis apponemus, & singulorum rationes exponemus, quo nihil tibi sit incognitum aut desideratum.

NOMINA.

	<i>Latina.</i>	<i>Anglica.</i>
Canes ergo Britannici, aut sunt,	Sagax.	Terrarius.
		<i>Terrierbound.</i>
		Leverarius.
	Sanguina- rius.	<i>Harrierbound.</i>
		<i>Bloodbound.</i>
	Venatici.	Agafaeus.
		<i>Gazebound.</i>
		Leporarius.
		<i>Greyhound.</i>
	Vertagus.	Levinarius, seu Lora- rius.
		<i>Leviner, or Lyemmer.</i>
	Generosi.	Vertagus.
		<i>Tumbler.</i>
	Aucupatorii.	Hispanio- lus.
		<i>Spaniel.</i>
		Index.
		<i>Setter.</i>
	Delicati.	Aquaticus, seu Inqui- sitor.
		<i>Waterspaniel, or Finder.</i>
	Rustici.	Melitaeus, seu Fo- tor.
		<i>Spanielgentle, or Lapdog.</i>
	Dege- neres.	Pastoralis.
		<i>Shepherd's Dog.</i>
		Villaticus, seu Cate- narius.
		<i>Mastive, or Bandog.</i>
	Dege- neres.	Admonitor.
		<i>Wap.</i>
		Versator.
	Dege- neres.	Saltator.
		<i>Turnspit.</i>
	Dege- neres.	Saltator.
		<i>Dancer.</i>

Ista vocabula nostratia cum nihil apud te, hominem peregrinum, loquantur sine interpretatione, ut Latinorum vocabulorum rationem prius reddidimus, ita Anglicorum jam reddemus, quo tibi pateant universa, eo etiam quo prius observato ordine.

Hound igitur (quem inter venaticos sagacem diximus) à verbo nostro *hunt*, quod *Sagax.* apud nostros venari significat, unica tantum immutata littera derivata appellatione, nomen habet. Quod si à vocabulo vestrati *Hound*, (quod canem in universum apud vos significat) propter vocum similitudinem appellari credas (mi Gesnere) ut non magno opere repugnabo, cum adhuc retinemus multa Germanica vocabula à Saxonibus cum Angliam occuparunt, nobis relicta, ita illud admonebo, commune quidem nomen canis apud nos, *Dog* esse, venatici vero canis, *Hound*.

Similiter à verbo nostrati, *Gaze*, (quod fixius rem aliquam & attentius contueri est) *Gazehound* appellatur nostris, quem ante Agasæum nominari diximus. Neque enim *Agasæus.* odoratu, sed prospectu attento & diligenti feram persequitur iste canis, ut jam ante memoravimus, etsi non sum nescius etiam apud Latinos Agasæi vocabulum inter canum nomina reperiri.

A *Grey* quoque, *Greyhound* apud nostros invenit nomen, quod praecipui gradus inter canes sit, & primæ generositatis. *Grey* enim apud nostros gradum denotat. Hunc *latinè* Leporarium dicebamus. *Leporarius.*

A levitate, *Leviner*, à loro *Lyemmer* appellatur is quem Levinarium & Lorarium latinè nominavimus. Nam *Lyemme* nostra lingua, Lorum significat. Quod autem à levitate *Leviner*, hoc est à Latina voce Britannicam, deducimus: cur in libris nostris sparsim à Graecis dictionibus & Latinis, Italicis & Germanicis, Gallicis & Hispanicis nostratia multa derivamus, unde ortum eadem multa habuerunt: & quemadmodum ab origine sua etiam multa per corruptionem jam declinarunt, libello nostro de sym- *Lib. de symphonis.* phonia, seu consonantia vocum Britannicarum fusius explicabimus.

Postremus inter venaticos, *Vertagus* est: quem *Tumbler* vocitamus: quod *Tumble Vertagus.* apud nos vertere est Latinis, & *Tumbiere* Gallis, unde ortum habet id nomen *Tumbler*, mutata vocali in liquidam nostro more: contra quam in lingua Gallica & Italica, in quibus liquida ante vocalem, magna ex parte in aliam vocalem vertitur, ut implere & piano, pro implere & plano, quae exempli gratia adduco, cum infinita sint.

Post Venaticos, sequuntur Aucupatorii: inter quos primus est Hispaniolus, quem *Aucupa-* ab Hispania voce nomen recepit. prius diximus. Nostri omissa aspiratione & prima *toris.* vocali, *Spainel* & *Spaniel* expediti sermonis causa proferunt.

Secundus, Index, quem nostri à *Setter* nominare solent, à verbo *set*, quod locum *Index.* designare nostris Britannis significat.

Post hunc subsequitur Aquaticus, hoc est à *Water-spaniel*, à vocibus *Water* & *Spain* *Aquati-* (hoc est aqua & Hispania) deducto nomine. Nam aqua, in qua se exercet canis iste, *cas.* *Water*: & Hispania (unde primum genus hoc tractum ex nomine creditur) *Spain* apud nostros vocitatur. Non quod isti canes non sint etiam nativi in Britannia, sed quod generale & commune nomen canum, qui ex Hispania primo profecti putantur, istae canum species (ut & caeteri Aucupatorii) adhuc vulgo referunt, etsi in Britannia oriantur, & peculiari aliqua vocis nota, aut qualitatis indicio fecernantur apud nos: ut est ista species, vocis *Water*, hoc est aquae, appositione. Alio etiam nomine a *Finder Inquisitor.* canis iste appellatur, quod quaerendo invenit res deperditas, quae res nostris, *find*, hoc est invenire, dicitur. Nos tamen ab inquirendo Latinum nomen huic fecimus, quod praecipua pars inventionis in inquirendo est.

A venaticis & aucupatoriis, transitus est ad Delicatos, Rusticos, & Degeneres. *De-* *Delicati.* licatum, *Melitaëum* & *Spaniel-gentle*, hoc est, Hispaniolum generosum, nominavimus, à generositatis nomine data appellatione, quod inter nobiles viros atque foeminas versari, & iis in deliciis atque ad lusus esse consuevit: ut erat illud Gorgonis *no-* *dis* apud Theocritum in Syracusiis, quod discedens, servae diligentiae pari cura cum infante commiserat, ut catellum quidem illa intro revocaret: puerum vero vagientem placaret. Ad alia omnia inutilis canis iste est, nisi ad ea quae ante jam diximus, nisi ad fovendum stomachum debilitatum frigore, nisi ad prodendum adulterium, quod fecisse hujus generis catellum quendam Siculum refert Aelianus, libro septimo, capite

vicefimo quinto animalium.

Rustici.

Rusticos, *Shepherd Dogs*, *Mastives*, & *Bandogs* nominavimus: illorum quidem deducto nomine à pastore, qui *Shepherd* apud nos dicitur, quod custodit oves, quae nostris, *Sheep*, appellantur: istorum à ligamento, quod *Band*, & *Sagina*, quod *maffy*, villicis nostris hominibus dicitur. Est enim crassum genus canum, & bene saginatum Catenarium hoc. Etsi non sum nescius Augustinum Niphum, Mastinum (mastivum nostri dicunt) pecuarium existimare: & Albertum Lyciscum, ex cane & lupo genitum esse scribere: quamvis idem pro Molosso magna ex parte vertat.

Verfator.

Ad postremum, degeneres, *Wap* & *Turnspit* nominari dicebamus: hunc à verbo nostrati *turn*, quod est verto, & *spit*, seu *speed* ad imitationem Italarum, quod veru dicitur: illum à naturali canis voce *Wan*, quam in latratu edit admaonendo. Unde, originaliter *Wauap* dicendum fuit. Sed euphoniae bonaeque consonantiae gratia, vocali in consonantem mutata, *Wap* à nostris vocitatur. Etsi non me fugit Nonium, à voce naturali *Bau*, formare suum baubari, non à *Wau*, quemadmodum & Graeci à suo *Bau* ^{Βαύζων}.

Saltator.

Jam vero quod *Dancer* nostris, saltare sit Latinis, si didiceris, non est de canis saltatoris nostrati nomine, amplius quod ipse expetas.

Ita habes (mi Gesnere) non solum canum nostratum genera, sed & nomina quoque Latina atque Anglica, officia atque usus, differentias atque mores, naturas & ingenia, ut non sit quod desideres in hoc argumento amplius. Et quanquam forsitan omni ex parte non satisfecerim tibi in edendo (cui in desideriis omnis festinatio in mora esse videatur) quod inhibuerim editionem rudioris illius libelli, quem ad te tanquam ad privatum amicum, non ad editionem publicam ante annos quinque dederim, tamen in hoc spero me satisfecisse tibi, quod mora fecit aliquanto meliorem, & *devisq* ^{devisq} *peritidis* lectu commodiorem.

ROBERTI TITII,

Omissa suis quaeque locis reponenda.

PAucula haec, quae post operis impressionem in aliis meis schedis seorsim notata reperi, addi velim suis quaeque locis. Nemes. Ecloga 1. vs. 76. nostro adde. vel *vestitus freto*, hoc est fluctibus intectus: jam quod hic vs. 75. excudi curavimus *nascuntur*, alicubi spectabatur *pascuntur*. Quomodo locutus est Virgilius. Eclog 2. vs. 1. & hic Astacus dicitur etiam Idas, ut apparet, nam quidam pastores duplici nomine interdum vocabantur, sicuti alicubi admonet Janus Parrhasius, ni fallor: nisi si *Astacus* in Idas convertatur, quo sane pacto difficultas omnis auferetur. Natus fortasse error ex consimili initio secundae Eclogae Calphurnii. sic Nemes. Eccl. 2. vs. 50. reponas. Plinius: *Humor, & cortici arbutum est, qui sanguis earum intelligi debet*. Ac deinceps: *Atque in totum corpore arborum, ut reliquorum animalium, cutis, sanguis, caro, nervi, venae, ossa, medullae*. Calpurn. Eccl. 1. vs. 7. Consule Janum Parrhasium ad illud Claudiani ex libro 1. de Raptu Proserpinae: *Arcano defensa gelu*. Calpurn. Eccl. 2. vs. 56. quam-

quam *Crocale* non *Crotale* in eis spectetur. Eccl. 4. circa med. Appianus quoque in fine propemodum libri Bellorum Parthicorum idem prodit. Eccl. 4. vs. 128. Terentianus de jambo loquens: *ipse sex enim locis manet: Et inde nomen inditum est senario: sed ter feritur. hinc trimetrus dicitur, scandendo binos quod pedes jungimus*. Eccl. 4. vs. 141. Martialis: *Esse velis (oro) serus conviva tonantis*. Mitto aliorum plura testimonia in hanc sententiam. Eccl. 4. vs. 145. Tibullus: *Romulus aeternae nondum fundaverat urbis Moenia*. Ovid. jam modo, quae fuerant silvae, pecorumque recessus, urbs erat, Aeternae cum pater urbis ait. Ausonius: *Ignota aeternae ne sint tibi tempora Romae. &: Urbis ab aeternae deductam rege Quirino*. Eccl. 5. vs. 71. jam fuscis dictum est pro nigris. Cornelius Fronto: *Fuscum & nigrum: fuscum albo opponitur, nigro candidum*. Eccl. 6. vs. 91. Arbitratur autem sic Bacchus apud Aristophanem in Ranis:

*Ἄνθρωποι φίλοι, πάντα μὲν αὐτῶς ἐκείνῳ.
Οὐ γὰρ δι' ἄλλοθεν ἐδιδίκεν γαστήρ μου.*

IN.

INDEX AUCTORUM,

Quorum loca emendantur, notantur, explicantur.

Lit. *a.* priorem Columnam, *b.* posteriorem significat.

A.

Acta Apostolorum *exp.* 185. a
Aelianus *emend.* 173. b. *expl.* 277. a
Ammianus *emend.* 153. b. 250. b. 251. a.
273. a. 295. a. 302. a
Ammonius *exp.* 246. a
Apulejus *emend.* 33. a. 151. a
Aristoteles *emend.* 113. a. *expl.* 10. b
Arnobius *emend.* 7. a
Augustinus *emend.* 34. b
Avienus *emend.* 3. b. 37. a. 47. b. 64. b. 97. a.
225. a. b. 231. a. 246. b
Ausonius *em.* 58. b. 70. a

C.

Cato Dionysius *emend.* 54. a
Celsus Med. *emend.* 35. a
Chronicon Alexandrinum *emend.* 240. a
notatur. 24. a. 240. a
Claudianus *exp.* 282. a
Columella *emend.* 133. b. 281. a

D.

Demetrius Constantinopol. *emend.* 266. a
Digesta juris *exp.* 299. b
Dionysius *exp.* *emend.* 246. b

E.

Ennius *emend.* 94. a. 103. a
Epitaphium vetus *emend.* 145. b. 155. b
Euripides *exp.* 61. b
ejus Schol. *not.* 61. b

F.

Festus Gramm. *emend.* 61. b. 94. a. 147. a.
222. b. *expl.* 103. b
J. Firmicus *emend.* 73. b. *not.* 51. a
Fulgentius *emend.* 250. b

G.

Gellius *emend.* 61. b
Geoponici Graeci *defend.* 147. a. 288. b
Germanicus Caes. *expon.* 130. b. 225. b
Glossae Graeco-lat. *emend.* 17. a. 25. b. 42. b.
61. b. 155. b. 370. a. b
Glossae Latinae *emend.* 42. b. 70. a. 85. b

H.

Hesychius *emend.* 18. b. 160. a. 247. a. 277. b
—— *Notat.* 61. b. 98. a
Hieronymus *exp.* 162. b
Homerus *exp.* 98. a
Horatius *emend.* 92. *exp.* 431.

I.

Joannes Euang. *exp.* 47. a. b. 48. a
Joannes Saresber. *emend.* 3. a. b
Isidorus *emend.* 59. b. 301. b
—— *not.* 24. a
Justinus *emend.* 293. a
Juvenalis *exp.* 28. a
—— ejus Schol. *em.* 247. b
Juvencus *emend.* 96. b

L.

Lactantius *exp.* 24. a
Livius *emend.* 31. b
—— ejus Epitome *em.* 293. a
Lucanus *not.* 80. b. 91. a. *emend.* 84. a
Lucas Euang. *expl.* 233. a
Lucilius *emend.* 123. a. 184. a
Lucretius *exp.* 105. a
Luxurius Epigr. 272. a

M.

Macrobius *emend.* 94. a
Mamertinus *expl.* 282. b
Manilius *emend.* 9. b. 10. a. 70. b. 169. a. 279. b.
exp. 10. b. 50. b. 435. a
Martialis *emend.* 140. b. 279. a

Mar-

INDEX AUCTORUM.

Martianus Capella *emend.* 14. b. 247. b
 Matthaeus Euang. *expl.* 17. b. 34. b
 Maximianus *emend.* 7. a. *expl.* 20. a. b. 21. b
 Mela *emend.* 292. b
 Moyses *expl.* 17. b. 27. b

N.

Nemesianus de Aucup. *emend.* 272. a
 Nonius *emend.* 60. b. 63. a. 235. a
 Nonnus *emend.* 49. a. 107. a. *defens.* 26. a
 Notae Tironis *emend.* 88. b

O.

Oppianus *emend.* 118. b. *expl.* 17. b. 19. a.
 49. b. 118. a
 Ovidius *emend.* 47. b. 48. a. 54. b. 66. b. 155. b

P.

Palladius *emend.* 31. a. 43. a. 70. a. 197. a.
 289. b
 Paulus abbrev. *Fef i not.* 61. b
 Paulus Apostolus *expl.* 173. b.
 Paulus J.C. *not.* 143. a
 Pausanias *emend.* 61. b
 Persius *exp.* 294. a
 Petronius *emend.* 195. a
 Phaedrus *emend.* 107. a
 Plautus *emend.* 234. a. 241. a. *defens.* 2. b
 Plinius Histor. *emend.* 17. a. 23. a. 57. b. 68. a.
 74. b. 86. a. 98. b. 110. b. 111. a. 112. b.
 113. b. 170. b. 172. b. 207. b. 211. b. 213. b.
 275. a. 277. a. 281. a. *not.* 103. a. 105. 210. b.
 212. b. 281. a. b. *defens.* 97. b
 Plinius Junior *emend.* 130
 Pollux *emend.* 115. b. 152. 191. b. 268. b. 289. a
 Priscianus Perieg. *not.* 76. a
 Propertius *defens.* 156. b

S.

Salustius *exp.* 300. a
 Scribonius Largus *emend.* 6. b. 9. a

Seneca Philos. *emend.* 32. b. 139. a
 Seneca Poëta *emend.* 61. b. 81. a. 98. b. 106. a.
exp. 32. b. *not.* 105. a
 Serenus Sammonicus *em.* 145. a. b
 Servius *emend.* 110. b. 187. b. 190. b. 191. a. *not.*
 107. *def.* 133. a
 Cor. Severus *emend.* 159. b. 170. a. 171. a. 172. a
 Sidonius Apollinaris *emend.* 33. a
 Silius *emend.* 58. b
 Sisenna *emend.* 63. a
 Solinus *emend.* 25. a. *notas.* 76. a
 Sophocles *exp.* 59. a. ejus Schol. *emend.* 100. a.
not. 59. a
 Statius *emend.* 187. a
 Stephanus *emend.* 174. a. 192. a. 503
 Strabo *emend.* 133. a. b. 292. b
 Suetonius *emend.* 295. b
 Suidas *not.* 24. a. 63. a. b

T.

Tacitus *emend.* 22. a
 Tertullianus *exp.* 47. b

V.

Varius *emend.* 94. a
 Varro *emend.* 60. b. 24. a. 103. a. 121. b.
 232. b. 235. a. 263. a. *expl.* 123. a. 107,
 264. b
 Vibius Sequester *emend.* 81. b
 Virgilius *emend.* & *exp.* 130. &c.
 Vitruvius *emend.* 171. b
 Ulpianus *defens.* 56. a
 Vopiscus *emend.* *exp.* 236. a. b. 238. b

X.

Xenophon major *emend.* & *expl.* 33. a. 106. b.
 264. b. &c.
 Xenophon minor *exp.* 276. b. & *passim in Notis*
Vliii.

INDEX RERUM LOCUTIONUM ET VERBORUM

quae in Poëtis hifce & Commentariis ad
eosdem occurrunt.

*Lit. a. priorem Commentarii Columnam, b. posteriorem, signi-
ficat, quae ubi non adest, ipse Textus innuitur:*

A.

- A** B Jove principium, 499
Abdere domo *pro ejicere, abdicare*, 264. a
Abesse proxime, 502
Abigere jumenta laxis capistris, 434
Abitus accessusque ferarum, 107. b
Abnuere, *de Phoebo*, 499
Abstare adeuntibus vitis, 132
Abstiterint akti vulneris ora, 145. a
Acantho rutilo *spargere*, 498
Acanthum molle, 376
Acanan canis, 80
Acarmanes *praelia furto subeunt*, 81
Accedere tacitus, 90
Accensi febres, 153
Accessus dat Venus, 76
Accessus abitusque ferarum, 107. b
Accessus & agendi belli tempora, 138. a
Accipit *pecus salientes hircos*, 523
Acerbae avenae stridor, 479. b
Accescunt vina, 478
Achaia quas signat palma vix merita, 198
Achemaenius Cyrus, 134. b
Acta virtus ad coelum, 135. 136
Activum *pro passivo*, 7. a. 70. a. 71. b
Actus aper, 208
Actus primos effundere, 103. b
Acuto carice testus, 486. b
Acutae aures *obefis opponuntur*, 491
Acutae *Satyrorum aures*, 401. a
Acuunt *viam arma*, 139
Acyus canis, 80
Ad opes mirari, 564
Ad speciem & decore, 79
Ad summam, 134. b
Ad vestigia repetere, 109. a
Ad virtutem *alicujus &c. ut &c. Graecorum*, 92. a. b
Adederat lusus ignis, 411
Adeuntibus vitis abstare, 132
Adipisci sylvam, 77
Adire artes, *haereditatem &c.* 57. b
Adjurare, 161. b
Admonere canes, 108. a
Admonuit sui, 205
Adonia, *Festum*, 41. b
Adonis *pavit pecora*, 390. a
Adprensare auras naribus, 106
Adsciscere, consciscere, 11. b
Adstrepit humor garrulus, 488
Adstricti ventres *in cane venatico*, 119
Adstringere aures acutas diguis, 401
Adstringere in glebas niveas lac, 407. b. 408
Advena quercus, 498
Advertitur annus *pomiferis frondibus*, 72. 73
Adulter, *translatum de feris*, 76. a
Adultera *de cane*, 124
Adumbratus honor, 438
Adunco morfu fibula, 570. a
Aëdon vocalis, 388, 542
Aëleas arenas lustrare, 191. b
Aëolia vallis, 23. a
Aëqualis labe, 149
Aëqui ponderis pectus plenum, 367. b
Aëquora ampla levi dorso, *de equis*, 288, 289. b
Aërii luci, 186
Aëstivi ignes, 153
Aëternus regas, 511. a
Aëtnae descriptio, 169, 170, 171
Aëtnae artes, 19
Aëtola canis, 82. a
Affectare regna sub alvo materna, 125. b
Affectus, *Medicorum vocabulum*, 142. b
Afflictum aevum auferre, 439
Agassaeus canis, 89. b
Agere bellum *pro gerere*, 138. a
Agere undas, 457
Aggeres superbi, *de navibus primis*, 38. a
Agi stimulis, 154
Agiles sensus, 84
Agitando prendere fines gratos, 169

Agi-

INDEX RERUM LOCUTIONUM ET VERBORUM.

- Agitati ignes, 118
 Agradas equis nobilibus, 197, 198. a
 Αἰνυμένη Grattii, 193. b. 194. a
 Alabandicus pauper, 31. a
 Albani venatores elari, 64. a. b
 Albet messis avenis inaribus, 503
 Album caput, 358. b
 Alce, 566, 567. a
 Alcippe, 473
 Alis nigris circumfopar mors, 443
 Allicere quietem motu, 400
 Alludere fontes solitos, 411
 Alludere sonantem, 498
 Alta silentia, 449
 Alternare casus, 380
 Alterni cantus, 450
 Alterno ore succinere, 499
 Altinates genitiae, 67
 Altior cura, 147. a. b
 Altius queri, 469
 Altor Maenalus, 56. a
 Altiores fucci, 299
 Altum vulnus, 144
 Altus honos capitis, 290
 Alumni de canibus, 93
 Amare laudem virtutis emetiae, id est, ambire, 277. a
 Amarum pro hostili, 153. b
 Amaryllis pro Roma, 494. b
 Amatam sedem spernere, 153, 154. a
 Ambigui agri, 368
 Ambiguus color, 454
 Ambitiosa spes, 102.
 Amites, 50. a
 Amores suos habet arbor, 415. b
 Ampla gens, 292
 Amurcae immundae unguen, 166. b
 Ancaci casus, 42. a
 Ancones, 48. a. 49. b
 Anhelus flatus, 294. a
 Anhelus Mopsus, 473
 Anima de cane, 164. b
 Anima virens, de nymphis in arborum mutatis, 228. a. b.
 Animare, id est, incendere, 244. a
 Animos facere, sumere, trahere, 84. b
 Animus est illi, 194
 Annosa ulmus, 450
 Annus pro autumno vel quavis anni parte, 72. a
 — anno honorem reddere, 189
 Annus simplex pro anno cuncti, 155. a. b
 Ante dabit &c. 372. b
 Anteire auxiliis, 152
 Αἰθρὴ Νεβίος, 85. a
 Antigones factum, 131
 Apollo boves parvis, 369. b
 Apollo pastoralis, 386. b
 Apollo Ruralis, 369. a
 Applaudere manu caput, 401
 Apri cornuti, 566. b
 Apricum tempus, 462
 Arbitria natalia, 69
 Arbitrium vile, 137
 Arcadius Senex, 55. a. b
 Ardentia agmina, 438
 Arena descendens, 569. a
 Arguere causas fallentes, 146
 Arguere signis, eorum proprium, 105. a
 Argutae cicadae, 529
 Arguti rivi glareas, 552
 Avidus, convicium 547
 Αἰσῶ, cassis, 18. b. 19. a
 Arma per omnes dedit mundus, 205
 Arma venandi & artes armorum, 15. a
 Armamenta pro armis, 32. a
 Armantur ora dentibus, 272. b
 Armata palmas, 287
 Armentale nihil resultat, 433
 Armus pro brachio, 75. b
 Arridet spes, 493
 Ars venandi, 3. a
 Ars de venatione, 73. a. b
 Artes Aetnaeae, 197
 Artes luxuriae colligere, 135. a
 Artis venandi tres; robur, odor, velocitas, 82. b
 Aspectare pro adspirare, 298
 Aspreta, loca aspera, 107. a
 Astylides Hagnon, 96. a
 Ater sanguis, 145. a
 Athamania canis, 8
 Atlantiaci Olympi pondus, 499
 Atqui, 134
 Attonitus orbis, 282
 Attribuere pro tribuere, 496
 Attritus filicis, 284. b
 Audere pro facere aliquid &c. 449
 Audet pro confidens est, 190. a
 Audiat aut dicat, 554
 Avena Phoebea, 368. b
 Avena teres, 445
 Avenae Musa, 361. b
 Avertere de fontibus dicitur, 150. b
 Avertere vices, 206
 Avia frondosa, 251
 Avidae vitae impendia, 131
 Avidissimus orcus, 143. b
 Avidos comites post terga relinquere, 297.
 Avidus tumultus, 252. a
 Augusti habitus, 242
 Augusti triumphus, 501
 Augusto ore arridere, 501
 Aula pro animalium receptaculo, 77. a
 Ee ce a
 Ad.

INDEX RERUM

Ἀλλ' ὁρβάνων, 77. a
 Aurea actas, 434
 Aurea munera, 482. b
 Aurea saecula, 490
 Aurea venis fluvialibus Lydia 134
 Aurem vacuum dare, 495
 Auxilium de ope, ab externis allata, 6. a
 "Ἀντ' Ἡρώων, 85. b

B.

Babylonis arces veteres, 239. b
 Bacchaei corymbi, 496
 Bacchus cornutus, 402. a
 Bacchus *διωτόν*, 225. b
 Baculum premit inclinata senectus, 578
 Balantes agnae, 460. b
 Balteus in amphitheatro, 564
 Balteus, in cinctu muliebri, 249. b
 Barba de Brutis, 567. b
 Barbae olentes hircorum, 531
 Beata saecula, 435
 Bellonae manus post tergum vincula, 435. b
 Benigno operi inservire, 109
 Bety, 495
 Bibere Rhenum, Tigrim &c. 238
 Biblidos scelus, 227
 Bipennis gemina, 42. b
 Bifida Strymonius, 197
 Bitumina medicata, 166
 Blanda gravitas, 368
 Blandimenta foetae debita, 128
 Blandimenta vaga novitatis, 62
 Bona Numina Fauni, 444
 Bona Numina terrae, 241
 Bonus de rebus inanimatis, 22. b
 Bonus fecit omen, id est, omen bonum, 487. b
 Bonus versu, 356. a
 Brevis inpetus, 65. b
 Brittanni canes, 78. a. b. 79. a. b
 — 259. a. b
 Britannos ipso penetrare, 78
 Bromium perfundere vino intacto, de primitiis
 Deo sacris, 507. a
 Brutia dura, de pice, 533. a
 Bruma, 462. a
 Bubastia Sacra, 28. b
 Buccula numerosa, 480
 Bullae vitreae, 549
 Bullantes aquae, 430. a
 Buxo pallidor, 384. a

C.

Cacumina regni violata, 239, 240. a
 Cadant cum sanguine fibrae, 145

Cadere retro, 7. b
 Cadit damno fera prudentia, 116
 Cadit fera dies, 539
 Cadmi squammosi sibi, 228
 Caduca fronde solum fructu, 539
 Cadunt minae, 535
 Caerae odorae vincula, 492
 Calathus, 462. a
 Calcare cruorem humanum, 510. a
 Calcator salis in uras raptas, 507
 Calent prata, 470
 Caliginis fumus, 36. a
 Callaeci equi, 194. a. b. 195. a
 Callirhoe, 472
 Calpes culmina ampla, 292
 Canales hos vel illos sectari, 499
 Canales irrigui, 453
 Canalis, 465. a
 Cancro morantis sidus, 269. b
 Canes emeriti coronabantur fisco Dianae, 188. a
 Canis catulus, 273. a
 Canopi festivi turba, 29. b
 Canorum avis gustur, 416
 Canus vertice, 564. b
 Cantatus Grajis Acragas, 197
 Cantharus Bacchi, 403. b
 Capere motus magnos & magnis superesse, 121
 Capere palmam animis, 208
 Capistris laxis abigere jumenta, 434
 Cappadoces equi, 287. a
 Captatae umbrae succedere, 432. b
 Captiva triumphos ducere, 436. b
 Caput Orbi inposita Roma, 135
 Carcer plenus, 437
 Cari divi fortissima pignora, 236
 Carice acuta tectus, 486. b
 Carina de ventre canis venatici, 255. b
 Carini res gestae, 238. b. 239. a. b
 Carmen inops, 479. a
 Carpere gaudia, 376
 Carpere praedam, a convivii desumptum, 279. a
 Caseus non destruat agnos, 526
 Castalius fons, 221. b
 Castaneae nuges, 463. a
 Castorea virosa, 284. b
 Catenati ferali pompa senatus, 437
 Cauda levi cessari gaudia, 106
 Caudini Saxa aburni, 194. a
 Cauri frigora, 168
 Caurinum frigus, 127. b
 Causa, Medicorum vocabulum, 35. a. 142. b. 146
 Causa communis, 365, 366. a
 Causae latentes, 147
 Causam ludere in ulnis maternis, 435. a
 Cecidere animis trepidantia membra, 178
 Celsa cervix in cane laudatur, 95. a

Celias

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Celsas auras *naribus adpressas canis*, 106
 Celsi vultus, 117. b
 Celtae *canes*, 74. b
 Celtiberici equi, 293. a
 Centum spatiis actus equus, 196. a
 Cera calamos intexere, 472
 Cera calamos jungere, 368. a
 Cerasi cortice verba notare, 475. a
 Ceraso *inscripta carmina*, 362
 Cerauni Pellaei, 198. b
 Cererem cum lacte ministrare, 269
 Cereri *dadas primas aristae*, 506, 507. a
 Cervinus fumus, 535
 Cervinus nervus, 50
 Cespes vaporatus, 458. a
 Cespes vivus, 523
 Chaonii, *id est, Epirotici equi*, 198. a
 Chelym avena personare, 498. a
 Chiae residenti cortice, 462
 Chlamys lusa aurato subtegmine, 246
 Choreas cantare, 509. a
 Cicada animal musicum, 355. a
 Cicadae aestivae, 417
 Cicuta arguta certare, 559
 Cicutae leves, 492
 Cingula lateralis, 549
 Cinyphiae *paludes*, 22. a
 Circa *pro circum*, 9. a
 Circulus aevi novissimus, 365. a
 Circumdare *pro addere*, 8. b
 Circumdare saltus linea, 302. a
 Circumsonat mors nigris alis, 143
 Citare *pro concitare*, 82. a
 Clandestinus Acarnan, 80
 Clangore citare apros, 82
 Classica exsurgant calamos, 509. a. b
 Claudere *feras*, 33. a
 Claudere orbis ensibus, 61. a
 Clemens morbus, 165
 Clementia condidit enses insanos, 437
 Clementia mundi tepida, 127
 Clementia solis primi, 356, 357. a
 Coelo dignus, 366, 367. b
 Coeptam ne desere terram, 511
 Coercere iram morbi, 167
 Cogendi lactis in usus calathi, 383
 Cogere in carmina, 357
 Cogitat *volucres aptare somnos*, 530, 531
 Cohibere crines diademate, 248
 Coire in cornua *pro vacca*, 416. a
 Collaria canum, 156. a. b
 Collata arma, 209
 Collata fallit *etc.* 44
 Collidere pollice *etc.* 401
 Colligere luxuriae artes, 134
 Coloratus Mazax, 295

Coloria varie fila, 421
 Comae *de frondibus*, 413, 414. a
 Comae confimiles *de lana simili ovium*, 532
 Comas servare, 536
 Comes, *venatori canis*, 109
 Cometes placida radians luce, 441. a
 Committere greges filvis, 528
 Commissa ira, 150. a. 179
 Commodat *se tibi haud annus*, 414
 Commodus audire, 499
 Concavare manus in pocula, 403. b
 Concedere labori, 83
 Concedere somno placido, 384. b
 Conchae *Veneri sacras*, 158. b
 Concidere gramina moriu, 516
 Conciliare truces tauros, 497
 Concillo Deum dignus, 367. a
 Concinere avenis imparibus, 512. a
 Concipere *pro capere*, 20. a
 Concludere *feras*, 32. b
 Condere cantus viridante libro, 509. a
 Condere crimen, 54. a
 Condere enses, 437
 Condicta domus Vulcano, 171
 Condictae ulmi, 410. b. 411. a
 Conducere oves sparsas in unum, 407
 Conferre manus, 546
 Confusae leges anni, 372
 Connectere concubitus seclis totis, 387.
 Coniferae cupressi, 392
 Consilium, 5. a
 Conscia mater *virtutis scil. prolis suae*, 267
 Conspicere *scil. cum admiratione*, 191. a
 Constat illi decus, 92
 Consule dignae sylvae, 499
 Consumere campum fuga, 299
 Contentus Phyllide, 471
 Conti immensi *Macetum*, 63. a. b
 Conticent silvae, 502
 Contiguae artes, 6. b
 Contiguus, 6. a. b
 Contingere aures nuncius, 474
 Continuae artes, 6. b
 Contraria massa, *quae contra obvenit vomeri*, 506
 Contractae solis umbrae, 515
 Convicia *pro clamore*, 82. a
 Compendia *pro lucro*, 525
 Compingere fistulam, 432
 Compita moliri lucis aëriis, 186. a. b. 187. a
 Compita parva, 508
 Compitales ludi, 508. a
 Complere aëra mugitibus, 382
 Complere medullas teneras, 269
 Complere tempora iusti partus, 226
 Componere mentes blandas, 285. a
 Comptos palmitibus sigres ducis *Bacchus*, 398

Ecce 3

Co-

INDEX RERUM

Corallia, 160
 Cornipedes *Gracinas lecti*, 286, 287. a
 Cornu *pro infundibulo*, 285. a
 Cornu *bibere adunco*, 403. b
 Cornua fronte extrudere, 189
 Cornus *hastilibus ex bello accommodata*, 66. b
 Corrugis finus, 247, 248. a. 249. a
 Corruptum fidus, 282
 Coronae primae spes ambitiosa, 102
 Cortice verba notare, 475. a
 Corymbi Bacchaei, 496
 Corymbis implicitus, 223. a
 Corymbo pallente canere, 559
 Cothurni *Dianae punicea*, 245. a. b
 Creatrix *magnarum avium Libys*, 304
 Crebro pede *rumpere suam*, 403
 Credibile, ut vincat acanthida cornix. *Proverb.* 542
 Crepitantes lauri, 420
 Crepitantia labra *in bibendo*, 404. a
 Crepitacula quasiare, 400
 Crescere cum sanguine multo, 77
 Cressia rura, 501
 Cretenfis canis, 93. b
 Crinale corpus *Polypo*, 206
 Crinem pascere, 391. a
 Crinem similitudo auro, 545
 Cristae maelis, 157. a. 158. b
 Croceus liber, 569. a
 Cubilia *furarum*, 286. a
 Culmen mundi, 374
 Culmi de campo, 369. a
 Culpam alienam sequi, 135
 Culter *ingens Lucanorum*, 64. b
 Culter Toletanus, 140. b. 141. a
 Cultor *memorum*, 26. b
 Cultus *pro ministerio vitae*, 137. b
 Cultus non magni, 106. b
 Cum *omittitur nonnunquam*, 267. b. 268. a
 Cupere *pro percipere*, 554
 Cupressus coniferae, 392
 Curetica carmina, 502
 Curraces laquei, 50. a. b. 51. a. b. 52. a
 Currunt scopuli, 422
 Carrus *non alius in venatione*, 223. b
 Custos horti, 31. a
 Cydonia mala, 464
 Cygnus & pluma senilis, 229
 Cymbala vocalia, 404. a
 Cymbia lacte spumantia, 369, 370. a
 Cynegeticon *non cynegeticum scribendum*, 2. a. 229. a
 Cynrhæ pecuaria, 198. b
 Cyrus Achæmenius, 134. b

D.

Dacala apis, 449. b
 Damæ inbeles, 232. b

Damnati ligones, 505. b
 Damno est victoria, 138
 Damno magno redire, 131
 Damnosus candor, 30. b
 Danaï imperium cruentum, & Danaides, 227. b
 Dare campos ovibus, 524
 — flores, 372
 — lintea, *pro vela*, 235. a
 — magna praelia, 74. a
 — partus honestos, 266
 — prolem, 257. b
 — se generosis stirpibus, *de arbore*, 70. a
 — stragem *pro pati*, 280. a
 Dat florem tellus, 504
 Dracones *inter signa militaria*, 244. b. 245. a
 Dryades, 449. a
 De campo culmi, 369. a
 De fontibus, de pumice *ex.* 12. b
 De pellicis astu, 225. a
 De voce filo tenui sonare, 378. b
 Debere carmina alicui, 397. a
 Decepta mater, *de lepore*, 482
 Decepere gramina, 363
 Deceptae vulture pinnae, 44
 Declivis aestas, 428
 Decurrunt carmina *versu tenero*, 513. b
 Deducere pondere leves fratres, 127. b
 Defectum dicitur quod mortis est proximum, 172. a
 Deficere honores *pro desiderare*, 125. a. b.
 Defixus stare, 563. b
 Deformis dulcedo, 163, 164. b
 Defuncti Penates ex meritis, 443
 Deus *Poëis pro quolibet mucrone*, 57. b
 Densare comas graciles, 429
 Densare loca, 562
 Densat odore comas *stylus*, 504
 Dentia retium, 566
 Denunciare iram, 208
 Deorum forma *de Caesaribus*, 570
 Deprendere *velut in alio*, 470
 Dependet fistula Fauno, 358. b. 359. a
 Depulsa foetura 455. b
 Dercylus *venationis inventor*, 56. a
 Desertæ silvae, 411
 Descendens arena, 569. a
 Despectantia *culmen Tarpeium*, 561
 Despicati homines, *id est, palo acuto indulti*, 63. b
 Despondere, 37. a
 Descriptæ cortice virgae, 63. b. 64. a
 Descriptum vulnus, 147
 Destruere agnos *propter casum*, 527
 Detexere ordine, 397
 Devota Cynrha Phoebo, 198
 Devotio *ex devotatus*, 244. a. b.
 Deus *pro eventu*, 144. a.
 Deus *quis intervenit amori vestro*, 471. b

Deus

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Deus ille fuit, an proxima divos mens, 54
 Deus *Carnis dicitur*, 237. a. 239
 Deus *dicitur Virgilius*, 499. a
 Diadematē implicare crines, 251. a
 Dianae Nemorali sacrum, 188. a
 Dianae venantis habitus, 245, 246, 247
 Diania arma, 110
 Dicare nemus, 456
 Dicere *pro canere*, 226. b
 — 357, 360
 Dicta *auxilia*, *artes &c.* 151. a
 Dictatae sylvae, 502
 Diducere teneras umbras, 473
 Diducta coxas, 256
 Diem *id est*, *solem levat spiritus annis*, 489. b
 Differre *pro lancinare*, 167. b
 Differre orbe bella toto, 436
 Diffundere discordia publica tacito ferro, 437
 Digitus, *ad digitum certare &c.* 9. b
 Dignari certamine, 546
 Diligi Deis, 504
 Dimittere annos *in haec vel illa tempora*, 569. b
 Dimittit equos Sol. 374
 Dione nostra, *id est*, *Sicula*, 387
 Dirces vincula, 227. a
 Dirus bubo, 542
 Dirus odor, 45. b
 Discernere digitis, 450. b
 Discordia publica, 437
 Dispergere lumina somno excusso, 475
 Dissimulantia arma, 53. a
 Dissona flamina Mopfi, 359. b
 Dissona male sibila, 396. b
 Distentum robur, 299
 Distrahare invalidam matrem, 263
 Diverberat armos cervix, 296
 Diverfus respicere, 490
 Divisa Britannia, 258. b
 Divitior, 479
 Divortia *pro discrimina*, 142. b
 Dociles avenae, 450
 Dociles calamorum ars, 544
 Dociles foetus, 198
 Docilis juventa, 494
 Docilis Lygdon, 432
 Domare manus lenta vite, 481
 Domare silvas, 137
 Domi crimina facere, 77
 Domina Urbs de Roma, 373, 392
 — Roma, 574. b
 Domus *pro spelaeis*, 105
 Domus ferarum, 251. b
 Dona Lyaei, 402. b
 Dorcae pavidi, 85
 Dotes filvarum, 110
 Dubitanda fides veris, 528

Dubius pontus, *id est*, *refusus, instabilis*, 78. a
 Ducere ad laborem, 144
 Ducere cantus longos, 388
 Ducere cruorem ab aure, 183
 Ductor *de cano*, 97. b. 98. b
 Ducti mores ab origine, 73
 Dulce canere, 512. b
 Dulce loqui, 391, 560
 Dulce sonare, 373
 Dulce resonare, 490
 Dulcedo deformis, 163, 164. b
 Dumeta, 495
 Durare praecordia ferro, 419. b
 Duro durior osse, 558
 Durum Martem lacessere, 192. a

E.

Echinini nucum virides, 463. a
 Edomare, 237. b
 Educere, 9. a
 Effecta gauda, 106
 Effugere *pro spernere*, 121
 Effugium leti, 151
 Effundere nequicquam actus primos, 103
 Egressus sine fraude, 101
 Elabi *pro tantum non elabi*, 405
 Elementa mali, 154. b
 Eluctari iram, 196
 Eluvies virosa, 145. b
 Emendata exit vitium, 84
 Emerita laus, *id est*, *spectata*, 277. a
 Emeritae laudis fastigia, 174
 Emerita vita, 359. b
 Emeritum aevum, 298
 Emicare, 177. b
 Eminere caput pelago, 297
 En *collocutus*, 223. b
Ewantriges de canibus, 98. a
 Epastus escas ruminare, 212
Επιβολας τάχιος, 89. b
 Epulae Philomeles, 229
 Equarum genus non jugale, 550
 Equi nobilis laus, 551
 Equorum nomina dignum pecus, 568. a
 Ergo *propositio*, *nihil aliquando causas connectens*,
 56. b. 57. a
 Errantes morbi, *de copia morborum*, 142. a
 Errantia labra inter calamos, 478, 383
 Errare dicitur *id quod temere invenitur*, 69. a
 Erem *pro erimacio dixit Nemesianus*, 234. a
 Erycina Venus, 387. a
 Et post haec &c. 389. a
 Est hinc nosse aliud, 144. b
 Est, *id est*, *edit*, *humanos sensus*, 131. b
 Ex animo vitium, 190

Ex

INDEX RERUM

Ex meritis defuncti Penates, 443
 Exacta voluntas, *id est*, *perfectissima*, 115. a
 Examen partus, 266. b
 Examina Peligna, 512. b
 Exarmata *Serpens veneno obsuso*, 535. b
 Exaudire vota, 495
 Excernere parvos, *de castulis*, 125. b
 Excipere apros, *leones etc.* 59. b
 Excipere pondera lacertis, 443
 Excoquit *siccus ager herbas languentes*, 462
 Excusare crimina, 77. b
 Excussi ungues, 194
 Excussio somno dispergere lumina, 475
 Excussus sonitu avenae stridentis, 396. b
 Excutere crimina, 77. a
 Excutere feras, 565
 Excutere morbum regnantem, 182
 Excutit Africus tremulas umbras, 536
 Exemplo nocens, 206
 Exercitus ingens, *de turba qualicunque*, 149. a
 Exhalat sinus terra, 283. b
 Exigere, *ad finem deducere*, 9. a
 Exigere *pro diligentius considerare*, 43. b
 Exiguo nimiove *id est*, *defectu vel excessu peccare*, 62. b
 Eximere horas, 468. a
 Exire ad aëra, 69
 Exire *artibus morbum*, 165. b
 Exire *laborem*, *luem etc.* 149. a
 Exire labes minasque fatorum, 189
 Exire vitium, 84
 Expellere male singultantia verba, 547
 Experientia rerum prudens, 169
 Experiri calamos, 497
 Experti usus, 62. b
 Expertus animi, 117. a
 Explicare latus, 419. a
 Exstulit letum Proserpina a nocte Stygia, 149
 Exsuperare aliquem cantu, 542
 Exsurdant classica calamos, 509. a
 Extorres, 177
 Extremus annus, 537
 Extremus orbis, 495
 Extrudere cornua fronte, 189
 Exudant vellera, 503
 Exudare vitium, 168. b

F.

Fabula seculi antiqui, 231
 Facere crimina domi, 77
 Facere, *pro parare, instruere*, 139. a
 Facies solis, 168. b
 Facies honoris adumbrati, 438
 Faciles Naiades, 251. a
 Facili cane sumere praedas, 232. a

Facilis *cursu et recursu canis*, 254. b
 Faciles in artes Pacan, 168. l
 Facilis maza, 130
 Factus armis, *id est*, *instructus*, 138, 139. a
 Factus senex in urbe, 564
 Facultas non parva, 44. b
 Foemineae *cathedrae*, 561. b
 Fagorum *umbram captabant pastores*, 363. a
 Fagos veteres malle, 558
 Fagus sacra, 432
 Falarica, 141. a
 Fallentes causae, *in morbis*, 146
 Fallere curas duras, 368. b
 Fallentes sulci, 505. a
 Falsa sub imagine latere, 511
 Falsa macula, 87, 89. a
 Famem folari, 493
 Farragine molli pascere cornipedes, 298. a
 Farre ali, 494
 Fasces vacui, 439
 Fascia, *surarum tegmen*, 139. b
 Fastidia longa, 418. a
 Fastigia laudis emeritae, 174
 Fastus perferre, 419. b
 Fatalia civibus arma, 442
 Fatigat *matrem natum turba*, 125
 Fatum stat supra, 143. b
 Fauces ambusti *de Aetnae crateribus*, 170
 Faveat Deus, 515. a
 Favens natura, 85
 Favere, 499
 Favere *sibi ipsi et favor nimius*, 102. a. 107. a
 Fauni cornigeri sacraria, 431
 Fauni facundi *bona numina*, 444
 Fauni patris antra, 429. a
 Fauni senes, 399
 Fauni vates, 390. a
 Faunus aethere satus, 433
 Faunus *in umbra securus recubat*, 509. b
 Faunus pater, 449
 Faunus ruricola, 358, 359. a
 Favor nimius, 82. b
 Favore impetrato, 189
 Fefellit spes prima, 108
 Felices anni, 365
 Felices rami, 176. a. b
 Felis ferae *robur*, 233. b
 Felix sibi & fortunatus haberi, 483
 Fervet vindemia, 402
 Ferales lupini, 482
 Feralis pompa catenati senatus, 437
 Ferinus vapor, 99
 Ferire carmina ter pede, 508
 Ferit aëra *alitur penna*, 448
 Ferocia *non sana mentis*, 208
 — *mentis stolidas*, *ibid.*

Fere

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Ferre ad fidera, 475
 Ferre frenos, jugum, 548
 Ferre propius lumina, 433
 Ferre se per artes Aetnacas, 197
 Ferre soles, *aetatem &c.* 258. b
 Ferventia multa, 419
 Festa pace vacantis arma, 188
 Festa Palilia, 458
 Festinare ab usibus expertis, 62. b
 Festivi turba Canopi, 29. b
 Fibula morsu adunco, 570. a
 Ficta labore multo, 69
 Fideles portus, 235. b
 Fidere pedibus, 208
 Fides nulla, *de inanimitas*, 33. b
 Fides tua magna, 189
 Figere versus in arbore, 484
 Fila celestia perpetuo metallo, 510. b
 Filo tenui sonare, 378. b
 Fines gratos agitando prendere, 169
 Fingere, *id est, figurare*, 57. a
 Fingere equos virga, 195. b. 196. a
 Fingere liba Priapo, 459. a
 Fingere se in artes, 194
 Finire notis, *pro desinire*, 189. b
 Finis arenae, 565
 Fiscella, 353. a. b. 354. a
 Fiscella gracilis, 480. b
 Flammati pectoris ardent aestus, 380
 Flammatus circuitus, 265
 Flatus *pro aura*, 35. a. b
 Flava tempora, 401
 Flora, 451. a
 Flore juventae *vultus induere*, 464. a
 Flore laeto juvenus, 257
 Florem capeßere ex omni virtute, 85
 Florentes alae, 305
 Florentes anni, 365
 Florent Silvae, 522
 Florescit pubes, 401. b
 Floris primi *vestigia manu sequi*, 463. b
 Fluitant *caput aures in cursibus*, 256
 Flumen flammae, 177. a. b
 Flumineus liquores, 374
 Fluores lactis, 284. b
 Focus, 524
 Foedus blandum *de commixtione*, 76
 Foetae uvae, 418
 Foetu deesse, 129
 Fontem mali avertere, 150
 Forma, donum breve, 414. a
 Formare artus nitidos distento robore, 299
 Formido, 46. b
 Formosa juvenca, 414
 Fortes cibi, 274. a
 Fortia colla, 416. a

Fortuna pulchrior, 515
 Fovere pectore, 365
 Fraces subsiduae, 183
 Fragiles herbae, 534
 Fragores belli, 252
 Frangere calamos, 492
 Frangere fas in supplice, 179
 Frangi *pro lassari, enervari*, 30. a. b. 132. b
 Fratres leves, *de canibus minus ponderosis*, 127. b
 Fraudes canis *Athamaniae*, 80. b
 Fraxinea crates, 434
 Fremi jam aestas, 515. b
 Frigus letale, 366. b
 Frondescere, 392
 Frons paterna, 492. a
 Fronte serena *blanditur vee*, 528
 Fructificat laurus, 501
 Frustrari paterni decoris, 135
 Fruticat caput cervi, 549. a
 Fucare veneno vario, 303
 Fucari, 46. b
 Fuga *pro cursu & fugere pro currere*, 296. b. 299
 Fugacior eurus rapidis, 412. a
 Fugato sole cadit dies, 539
 Fugit dies, 464. b
 Fulmen ponit *quandoque Jupiter*, 501
 Fulvae radices, 456
 Fumantia liba, 188
 Fundere crura ardua in auras, 191
 Funem moderari, 210
 Furere *de amore*, 410
 Furiae, *de canibus in furorem versis*, 154
 Furiae *pro pestilentia*, 149. b
 Furiata mens, 376. b
 Furor *de libidine*, 174. b
 Furor nimius, 82
 Furto subire praelia, 81
 Furtum dulce *de Venere*, 376. a

G.

G Albana lurida, 534
 G Galeri *è cana masle*, 140. b
 Galero ora tegere, 419. b
 Gaisios, 61. a. b
 Ganges nardifer, 133
 Garganus trux, 194
 Garrula pinus, 362. b. 363. a
 Garrulus humor, 488
 Gaudia nocturna *de concubitu*, 431. b
 Gaudia sumere, 419
 Gaudia veneris immitis, 376
 Gelonae canes, 84
 Geloni canes, 75
 Gemmantes versus, 70. a
 Gemmati nexus, 247, 249. a

Ef ff

Gem-

INDEX RERUM

Gemmeus fons, 457. b
 Gemmis cavis potare, 132, 133. a
 Genas leves, 380
 Genista hirsuta, 419
 Genistae Altinates, 67
 Germina *de castulis*, 267
 Geryonis pascua, 495. a
 Glandes colligere, 492
 Gauci equi, 191. a
 Glebae niveae, *de casto*, 408
 Gloria patrum, *de equis*, 101. a
 Glympice, *canis nomen*, 95
 Gnava sedulitas, 537
 Gnavam juventam exercere, 518
 Gracilis arundo, 355. a. b
 Grandaeva Pales, 369. b
 Gratos fines agitando prendere, 169
 Gravedo matura, 262. a. b
 Graves morbi, 257. b
 Gravidus corymbi, 397
 Gravis, *id est, difficilis*, 32. a
 Gravis *pro gravida*, 76. b
 Gravis labes, 147
 Greges novae, 455
 Gyro majora fecare spatia, 100

H.

HAbendum ne quid restaret, 134
 Habitus ferinus, 52. b
 Habilis orbis, 266. b
 Hadriacae procellae, 235
 Haemonii urfi, 32. a
 Haerere vix artubus teneris, 125
 Hagnon Boeotius, 95. b. 110. a
 Hederæ leves, 538
 Hederata frons Bacchi, 397. b
 Helice serena, 35. b
 Helicon *pro Musis*, 221. a. b
 Herbae magicis adjunctae cantibus, 160
 Hesperus frigidus, 392. b
 Hesterno gravis laccho, 406
 Hiato arenti laxare se, 433. a
 Hiberna fagus, 494
 Hibisco viridi famam solari, 493
 Hilares oculi, 391. b
 Hinc nosse est aliud, 144
 Hippopotami, 568. a
 Hircire, 379. b
 Hirtae aures *in canibus*, 118. a. 119. a
 Hispana letabis, 27. a
 Honestus *pro generoso*, 267. a
 Honorati manes, 36. a. b
 Honorem reddere *pro anno*, 189
 Honores deficere *pro deserere*, 126. a. b
 Honores suos contigit ignis, 180. b

Honores suos populatur terra, 150
 Hornus, 461. a. b
 Hortamina vocis, 277
 Hortari canes, 277. b
 Hostis *pro fera*, 20. b
 Humanos sensus indulgentia visae odio, 131, 132. a
 Humida aura dulces efficit cibos, 529
 Hyblaea avena, 498
 Hybrida canis, 111. b
 Hydriades Nymphae, 251. b
 Hyemes ter quinque *de aestate*, 377. b
 Hyrcani canes, 75. b

I.

IAcet ira, 127. a
 Jaetantior virtus, 192. a
 Jamque videns, 396
 Janus auctor temporis, 254. a
 Iberae pecudes, 495
 Iberi canes, 260. b
 Ichneumon, 233. a. b
 Infelix arbor, 176. a
 Ignis spirans acres canes, 118
 Ignicomus Leo, 282
 Ignobile monstrum, 176
 Ilignum robur, 52. b. 53. a
 Illidere saxa plania, 402
 Illita auro porticus, 564, 565. a
 Imago, *id est, exemplum, figura*, 136. a
 Imbellis Parthorum fuga, 240. b
 Imbuere aras, 459
 Imbui Venere, 376. b
 Immane pecus, 116
 Immergere caput tenebris, 436
 Immitis Veneris gaudia, 376
 Immodice ingrata, 469. a
 Immodicum latus, 289. a
 Impares avenae, 572. a
 Impellere horas, 540
 Impellere Sylvas, 41
 Impetit *me tremebunda senectus*, 569. a. b
 Impia Bellona, 435
 Implere quod mense fluat, 525
 Implicare umbras ramis errantibus, 431
 Impliciti diademate crines, 248, 259. a
 Implicitos crines pectere, 498
 Implicitus sinu spinoli corporis, *de erinaceo*, 234
 Improba cervix, 379. b
 Improba ora, 549
 Impune non fecis, 548
 In artes faciles Paean, 168
 In venerem jungere, 117
 In vicem, 411. b
 Inanes deferre Musas, 492
 Inbellia lina, 26. b

Inbi-

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Inbibere, 37. a
 Incaluit tellus, 504
 Includere feras, 32. a. b
 Inclusa marito uni *de cane*, 122
 Inconcuſſa pondera, 443
 Incondita peſtis, 152
 Inconditus *pro ignoto*, 541. a
 Inconſulti Galli, 83
 Inconſulti, 5. a
 Increpant nemus *argutae cicadae*, 529
 Increpitare dominam *de canibus*, 209
 Incubuit, *vim habet graeci acciſi*, 101. b
 Incubuit ſpatius, 108
 Incurrere frondibus *de Euris*, 449
 Incurvata podraga, 185
 Indicere arma, 442
 Indigetes Dii, 173. b. 174. a. b
 Indocilis Medius, 74
 Indocilis aatorum turba, 125
 Indoctus calamis? 391
 Induere frondes ignotas, 454
 Induere ſe telo, 58. b
 Induere vultus *flora juvenſae*, 464. a
 Indulgentia potentiſſima, 494
 Indulgere, *abſolute*, 276. a
 Indulgere puellae, 474
 Iners *pro inuſili*, 30. b
 Iners tellus, 504
 Inertes avenae, 505
 Inertes venae, 71. b
 Infeſta ſtatio, 489. b
 Infinitivus *pro indicativo*, 13. b
 Inſlare calamos, 355. b
 Inſlatus venas nectare dulci, 406
 Inſodere veſtigia *canibus proprium*, 106
 Ingerere haſtas de vitibus, 406, 407
 Ingerere nova pocula, 220
 Ingrati ſinus, *ingrata tempora etc.* 21. a
 Innocua vita, 365. b
 Inops carmen, 479. a
 Inpar voce ſonans, 447
 Inpatiens frigoris, 121
 Inpatiens natura, *id eſt, indomina*, 174. b
 Inpendia *pro impenſis*, 21. b
 Inpendia ſupra, 79
 Inpendia vitae avidae, 131
 Inponere orbi caput, 135
 Inſani enſes, 437
 Inſcribere auctorem operi, 57. a. b
 Inſita perſica prunis, 455
 Inſtare aratro, 506. a
 Inſtrumentum operis, 44. b
 Inſudare labori, 518. a
 Intacta bitumina, 533
 Intacta Crotale, 446. a
 Intactum viaum, 507

Intemerata ſigna *da ſeris*, 100. a
 Intendere curſus longos, 292
 Internus morbus, 539
 Intermittere flores, 449
 Internodia longa, 433. a
 Intervenire *amori alicuius*, 471
 Intexere calamos cera, 472. a
 Intima Perſidos, 239. a
 Intimus ardere, 472. a
 Intonat fragor orbis tralati, 443
 Intonſi crinibus, 380
 Intractabilis irae, 75
 Intractatus decor, 69
 Invento auro uti, 505. b
 Invida non mater, 433
 Invida paupertas, 514
 Inviſcerare aectus, 282
 Jovis inconstantia, 527. b
 Ira *in laude pro animi impetu*, 106. b
 Ira commiſſa, *pro culpa*, 149. b. 150. a. b. 179
 Ira morbi, 167. a
 Ire freta, 40. b
 Ire in frondes arboreas; *pro mutari*, 228. a
 Irrerita frons capifiro, 549
 Irrigui canales, 453
 Irriguus fons, 456
 Iter ſalutis, 5. b
 Jubae hircorum, 531
 Jubar luciferum, 264. b
 Jubila, 558
 Jubila montana, 433. b
 Judicium, *id eſt, 267. a*
 Jugales concubitus hominum, 387. b
 Jugum ferre cogere *Leones*, 479
 Jungere in venerem, 117
 Jupiter, mutata figura, 511. a
 Juſſere Deae, 69
 Juſſus *ſingi ſe in artes*, 194
 Juxta, 149
 Juxta domus quaefita, *id eſt, prope*, 103. b
 Juxta vitium poſuit Deus, 194
 Juvenis Deus, 559

K.

K *Λοπή* *pro furto bellico*, 81. b
Κνώδοντες *dentalia venabuli*, 59. a
Κύων, *lori genus*, 94. b

L.

L Abes fatorum exire, 189
 Lac venale per urbem portare, 493
 Lacedaemonii *canes in laude*, 254. b
 Lacerti canibus *et ſeris tribuuntur*, 114. a
 Lacerare hoſtem voce, 102. a. b

Ff ff 2

Lacerf.

INDEX RERUM

- Lacescere martem durum, 192
 Lactea colla, 391. b
 Laetae *venantibus artes*, 2. b
 Lactae uvae, 402
 Lambere nectar, 512. b
 Lambit molliter aram Deus, 180
 Lampas bina *de Lunae cursu*, 261
 Lana tenuis *malorum Cydoniorum*, 464. a
 Lanas maternas demere, 531
 Languentes herbae, 462
 Languida plantaria, 456
 Laniger grex, 446
 Lanugine malas nulla tegi, 390. b
 Lapsae res, 175. a
 Laqueare, 19. b
 Laquei curraes, 50. a. b. 51. a. b. 52. a
 Laqueum nectere, 484. b
 Largus pater, 433
 Laribus *primitias mittebant*, 458.
 Larum cultus, 524
 Lasciva colla, 296
 Lassarare opus carnificum, 437
 Lassatas vires somno sumere, 395
 Latere sub imagine falsa, 511
 Latialia regna Saturni, 438. a
 Latices Bacchi acidi, 280
 Latus longum *in cane laudatur*, 120. a
 Laxare se hiatu aventi, 433. a
 Laxatus vigor, 167
 Laxi arcus, 241
 Lechaecum, *portus Corinthi*, 101. b
 Lectus possessor, 534
 Legere signa *ferarum*, 100
 Legulus, 476. b
 Legumen coctum, 483
Animae Jupiter, 232. b
 Lene *iacentes clivi*, 561. a
 Lenta vitis, 481
 Lentae oves, 448. b
 Lentum bitumen, 533
 Lentum vimen, 382. b
 Leo hirsutus, 372
 Leonis *fidus noxium*, 283. a
 Lepores nivei, 566. b
 Lepores timidi, 232. b
 Lepus *uvae vescitur*, 476
 Leve non *carmen*, 451
 Leve opus, 85. b
 Levi cauda gaudia testari, 106
 Levibus puellis nolite credere, 485
 Levis fistula, 451
 Leuce, 431
 Lex dicta officiis, 102. a
 Lex hominum *mori*, 366. b
 Liba fumantia, 188
 Liba Priapo fingere, 459. a
 Libare carmina, 241. b
 Libare gramina, 551
 Liber, *id est, Bacchus*, medicina morbo furenti, 185
 Liber a tergo aperto, 126
 Liber croceus, 569. a
 Libro *cerasi insidebant carmina*, 362. a
 Ligurinae Alpes, 194
 Libyci calores, 418
 Libyci *canes*, 261. a
 Libye *magnarum avium creatrix*, 304
 Lilia nigra mihi videntur sine te, 385, 477
 Lima subigere, 496
 Linea, 18. a. b. 46. a
 Linea *in venatu*, 302
 Linea arma, 47. a
 Lineam ducere flammato circuitu, 265
 Lini septum, 302. b
 Lino *velabantur Aegyptii sacerdotes*, 28. b
 Lintea dare, *pro vela*, 235. a
 Linus *fidibus canere peritus*, 361. b
 Lipientia mella, 459. b
 Liquidi cursus, 495
 Liquidum canere, 512. a
 Liquidum *fidus sine vulnere*, 441
 Liqueor lactis, 407. b
 Liqueores, causa rerum, 363. b
 Lites damnare, 252
 Longa fastidia, 418
 Longa fides, 156. a
 Longa vitae tempora, 510. a
 Longe auxilium, 144. b
 Longi cantus, 388. a
 Longi via pessima leti, 164
 Longius conspiciere *aliquem*, 570
 Longus labor, 122
 Loquuntur te armenta nostra, 371. b
 Lorum *canibus per collare aptatum ad vestigia ferarum persequenda*, 94. a. b. 95. a
 Lubricus mos, 62. b
 Lucana antra, 208
 Lucanae silvae pecuaria, 560
 Lucania pernix, *Lucani culti, venatores etc.* 64. b
 Luce coruscant, 45. a
 Lucem timere, 436
 Lucent guttae in gramine, 529
 Lucentes malae, 417. b
 Luciferi trini *pro tribus diebus*, 382
 Lucifuga maelis, 157. b. 158. a
 Lucra alieni laboris, 53. b
 Lucri propioris pignora, 102
 Ludere amores, 358. a
 Ludere causam in ulnis maternis, 435. a
 Ludi *ad compita*, 508
 Lumine perfundere, 55. a
 Luna nivea *apri dens dicitur*, 550

Luna

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Luna *timebat magicos cantus*, 422. a
 Lupini ferales, 482
 Lusa vestis subtemine aureo, *pro illusa*, 247. b
 Lustrandi *ob amorem risus*, 420. a. b. 421. a. b
 Lustrale sacrum, 189
 Lustrare *de canibus*, 98. a
 Lustrare Aetneae arenas, 191. b. 192. a
 Lustrare ovilia, 559
 Lustrare orbis tantos, 72. b
 Lustrari Deae, 189
 Lusu maturo gaudia pressare, 90. a
 Lulus ignis, *id est, delusus amor*, 411
 Lutare nidos *de hirundine*, 519. b
 Luto suavi rubescere, 305
 Lutofer agrestis, 67. b
 Luxuria *in stirpibus etc.* 69. b
 Luxuriae artes colligere, 135. a
 Luxus noscere, 131
 Lycia pharetra, 65. b
 Lycotas, 548
 Lygdon, 432
 Lymphata animalia, 208
 Lyci cratera bibenti *praebet Bacchus*, 407. a
 Lyra meliore canere, 236

M.

Macetum *conti immensi*, 62. b. 63. a
 Macrescit turdus oliva destructa, 476
 Maculâ falsâ *pietis canis*, 87, 89. a
 Maculae, *id est, casses retium*, 302. a
 Madere *pro scatere*, 172. a
 Maele e cana galeri, 140. b
 Maelis cristae, 157. a. 158. a. b
 Maenalia antra, 396. b
 Maenalia vallis, 407
 Maenalius puer, 12. b. 13. a
 Maenalus, 56. a
 Magicae incantationes, 422. a. b
 Magis, *id est, potius*, 52. b. 282. a
 Magister *catulorum*, 136. a. b
 Magistri pecoris, 504
 Magistro bono plaudit turba, 507
 Magna fides tua Virgo, 189
 Magnum certamen, 448
 Magnum opus, 38. b. 66, 80. a
 Magnus armis, 75. b
 Majore de sanguine foetum ferre, 76
 Mala arbor, *id est infelix*, 484. b
 Mala brachia, 481. b
 Mala atque incondita pestis, 152
 Male-Deus, male-amicus *etc.* 163. b
 Male expellere singultantia verba, 547
 Male tentare, *id est, infelicius*, 229. a
 Mali angues, 535
 Maligni oculi venena, 161, 163. a. b

Malignum officium, 82. a
 Malignum lolium, 505
 Malus labor, 144. a
 Manat de sanguine Ibero, 260
 Manere aliquem, 55. a
 Mantiora, 566, 567. a
 Manualia faxa, 484. a
 Mapalia sola nosse, 564
 Marcere, 368. b
 Marcere debilis, 535
 Mareotica *vina*, 132. b
 Marmarici Leones, 419. a
 Marmoreo pede uda secare littora, 380. b
 Maza facili *tueri novam pubem*, 130. 131. a
 Mazax coloratus, 295. a
 Massa contraria, 506
 Massa iners, 62. a
 Massica defusa prisco cado, 183
 Mater *per proleptin de cano gravida*, 124
 Mater thuris *virga Sabaea*, 68, 69
 Maternas lanas demere, 531
 Matres Deorum, 41. a
 Matura arundo, 432. a
 Matura Pomona, 452
 Maturi ignes, 36. b
 Maurusia tellus *equis nobilis*, 294. b
 Mavortia bello vulnera, 142
 Medcae vindicta, 230. b
 Medicare furores rabidos, 382
 Medicata bitumina, 166
 Meditari carmina, 491
 Medicina facilis vitio recenti, 146. a
 Medus indocilis, 74
 Melibaeus *pro potens*, 445
 Melior amicus, 179
 Melior *catulus pro optimo*, 264. a
 Melior Deus, 439
 Melior fortuna, 103
 Melior herba, 553
 Melior sanguis, 299
 Melior sonus, 496
 Meliore lyra canere, 236
 Mella amara, 469
 Memorabile nostro tantum pago, 491
 Mendax *fundus*, 21. b
 Mens bona pectore, 179
 Mentiri habitum ferinum, 52. b
 Mentituri decores, 79
 Mercari faciem honoris, 438
 Mercede magna, 41. a
 Merces quanta! 79
 Mereri nare, 83
 Merita Musa, 368
 Meriti tanti noxia, 174
 Meritum ingens, 109. b
 Messes primae linorum, 36

Ff ff 3

Messis

INDEX RERUM

Messis horti, 448
 Messis stupea, 25. b
 Metagontes, *canis genus*, 91. b. 98, 116
 Metari campos apertos, & metatores, 222. b
 Metire Gangem Nardiferum, 133
 Metu concludere praedas volucres, 302. b
 Metus alterni, 303
 Metus falsi solatia, 155, 156. a
 Metus valet in cervos, 46. b
 Micantes ter manus jactare, 450
 Migrant fata, 422
 Militia haec tua est, 142
 Mille pestes, 184
 Minae Serpentum, 535
 Minacem Martem tentare, 195
 Minister Pierius *pro Poëta*, 55. a
 Ministrare Cererem cum lacte, 269
 Ministrare vitis, 133, 134. a
 Minor hoste, 138. b
 Minores *pro junioribus*, 129, a
 Miserari *alicujus*, 494
 Mitescere cantu, 475
 Mitte age, 184
 Mnasyllus, 548
 Moderari vulneris iram, 58. a
 Modi salubres, 64. a. 65. b
 Modos advertere *pro cantum*, 364
 Modulabile carmen, 498, a
 Modulato cantu *aliquem exorare*, 486
 Moenia *pro jugis montium*, 170. a
 Mola falsa, 524. a
 Moliri compita, 186. a. 187. a
 Moliri fugas, 153
 Molles aures *de canibus*, 256
 Molle ferum, 268
 Mollia *Parthorum rura*, 193. a
 Mollis in officio, 121. a
 Mollis juncus, 382. b
 Molossi *canes in laude*, 80. b. 255. a
 Montana jubila, 433
 Montana Pales, 386
 Montes isti, *pro Roma*, 513. b
 Montivagus Pan, 397. a
 Mopsum *amare*, 469
 Mores ab origine ducti, 73
 Morinum freta, 78
 Moris onus apri ruentis excipere, 59. a
 Morfus vesani, 436
 Mortis ignotae timor, 205
 Motum in pectore scelus, 178
 Motus, *quibus sanitas concutitur*, 151. b
 Movere *silvas*, 4. b
 Mulcere aures *de equis*, 294. b
 Mulcere tactu, 146
 Mulsura horae occiduae, 525
 Multa carina *de ventre canis*, 255

Multa respondere, 189
 Multum pulcherrima, 69
 Multus miles, 243
 Mundo frui, 364. b
 Mundus *pro sole*, 127. a
 Mundus piorum, 360. a. b
 Munera *praedae*, 286. a
 Munerare corymbis, 497
 Munerat *nos aestas*, 462. b
 Munus venandi, 276. b
 Murcibii equi, 295. b
 Murmurat *fons lenis fluens*, 417
 Musam avenae deposcere, 361. b
 Muscus viridis, 553
 Mutabile coelum variante Deo, 528
 Mutabilis arbor, 454
 Mutata terra, 456. b
 Mutilum caput, *de Satyris & Sileno*, 401. b
 Mycale, 421
 Mycenaei equi, 190
 Myrrhae connubia, 227
 Myrtus *Veneri dicata*, 67. a. b

N.

N Ajades, 449. a
 Nais *lavirus in fonte placido*, 509
 Nardifer Ganges, 133
 Nare mereri, 83
 Naribus auras adprensat, 106
 Nasamones equi, 195. b
 Nasci *pro incipere*, 16. b
 Natale auxilium, 147
 Natalia arbitria, 69
 Natantia crura, 271
 Nativum munus, 304. b
 Natura favens, 85
 Nebrodes, *Siciliae montes*, 198. a
 Nectar sambere, 512. b
 Nectarai flores, 449
 Negare arma, 75
 Neglecta calcare *pasua*, 449
 Nemorale Dianae sacrum, 188. a
 Nemorales Dei, 521. b
 Nemorum Dea Diana, 57. a
 Nerinae aquae, 418. b
 Nescia quies ferri stricti, 438. a
 Nili *descriptio rustica*, 568. a. b
 Nili fons ab origine, 238
 Nimius sol, 534
 Nisaeae Nymphae, 400. a
 Nisi crinis, 231
 Nisi sic, 537
 Nivei tribuni, 562. a. b
 Nives coactae, 538
 Nivcus caseus, 461. a

Nocti-

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Noctifer frigidus, 540
 Nocturna praesepia, 434
 Nocturnus Mopsus, 481
 Nodi tenaces *linguae*, 152
 Nomina ovi imprimere, 533
 Non aequis viribus, 405
 Non possum nolle negantem, 412. b
 Non satis attendi, 468
 Non tacitus lac portare per urbem, 493
 Nonne vides *etc.* 208
 Noscere *luxus et impendia vitae*, 131
 Nosse praemia sua, 109. b
 Nosse iola mapalia, 564. b
 Nosse voces, *canum proprium*, 112. a
 Nostra Dione, *id est, Sicula*, 387
 Nostra pascua, *id est, nobis propria*, 513
Nōta θαλάσσης, 20. a
 Notare falce properanti, 432
 Notare greges, 532
 Notare se speculo fontis, 390
 Notare verba cortice, 475. a
 Nox Stygia *pro Orco*, 149
 Noxa *solvere*, 11. b
 Novitate vix sedere, 96
 Novitatis vagae blandimenta, 62
 Nubila plena livoris, 373. b
 Nudare vulnera filvis, 411
 Nudi martis pignora, 112. b
 Nudo marte, 73
 Nulla spicula, 241. a. b
 Numae regna altera, 438. a
 Numen Caesareum, 509
 Numen *de Caesare* 569. b. 570
 Numen fraternum, 237
 Numerare arenas tenues, 461. b
 Numerare tauros, 480
 Numeriani *res gestae*, 239. a. b
 Numerosa buccula, 480
 Numerosum funus, *de liberis Niobes*, 224. b
 Numidae equi, 196. a
 Numina magnae Romae, 490
 Nutans lac, 462. a
 Nutantia crura, 271. b
 Nutrire hortos canalibus irriguis, 453

O.

O in *elisione neglectum*, 239. a
 Obesit auribus *apra carmina*, 511. b
 Obliqua canna, 451
 Obsequi Deo, 180
 Observans divom, 56. b
 Obstare vitis, 132. a
 Obstreperit *arbores canibus*, 465. a
 Obumbrat *Apollo vates lauro*, 497
 Obtuso exarmata veneno, 535. b

Occasus cum respexerit ortus, 443
 Occidua hora, 525
 Occidua nox, 482
 Occiduae arenae, 495
 Ocior affectu mentis, 88, 89. b
 Oculi maligni venena, 161, 162. a. b
 Odisse martem, 75
 Odoratum virus, 165. b
 Odoratus Bacchi *capillus*, 398
ὄδῳ βασιλεῦς, 5. b
 Offectus *ab officio*, 161, 162. a
 Offendere primos actus, 103. b
 Offenso vomere *sonat massa contraria*, 506
 Officiis legem dicere, 102. a
 Officium malignum, 82
 Officium standi non tenet pes, 291
 Oleae *Minerva inventrix*, 385. b
 Olentes barbae hircorum, 531
 Olim gaudia sumere, 419
 Oliva Tritonis, 280
 Omen a dextra, 487. a
 Omnia ludus habet, 404. b
 Omnia, *Graecanicum*, 257. a
 Omniparens Aether, 363. b
 Opaca silentia, 26. b
 Operari sacris, 28. a
 Optima Philli, 480. a
 Opus magnum, leve, rarum, 80. a
 Opus primae lucis *venatio*, 99. a. b
 Ora improba, 549
 Orbes *santos lustramus in partibus exiguis*, 72. a
 Orbis extremus, 495
 Orcus avidissimus, 143. b
 Ore patenti stare, 563
 Oreades *Nymphae*, 251. b
 Oreas, 510. a
 Os magnum *laudatur in canibus*, 119. a
 Os *spatium patens*, 19. b
 Ostendere Deos, *id est, Impp.* 514. b
 Ostendere foli, *pro exponere*, 281. a
 Ovantia caede agmina, 438
 Ovare austris & flumine flammae, 177
 Ovo levi decentior, 545
 Ovum, *de Amphitheatro*, 563. a

P.

P Ace festa vacantia arma, 188
 Pacem *Daorum precari*, 173
 Pacis opus, 438
 Paciscor pendere, 550
 Padus fumans, 229. b
 Paene prior genitore Deo, 238
 Paganus, 420
 Pagina, *pro carmine*, 432
 Pagina hodierna, 496

Pago

INDEX RERUM

- Pago nostro memorabile, 491
 Palantes agnae, 460
 Palearia, 567
 Palem venire *ad agros, pectoris crudebant magistri*,
 504
 Pales cultum docet gregis, 453
 — grandaeva, 369. b
 — montana, 386
 — placanda antequam mittantur greges in pascua,
 523
 — sacra, 560
 Palilia festa, 458. b
 Pallente corymbo canere, 559
 Pallente manu *pro trepida*, 177. b
 Pallidior buxo, 384. a
 Pallidus audire crimina sua, 554
 Palma ultima tropaei, 109
 Palmis armata, 287
 Palpitat agnus cespite vaporato, 458. a
 Pampineae ulmi, 458. a
 Pan Lycacus, 509. b
 Pan montivagus, 397. a
 Panos *inventum fistula*, 396. b
 Pandere aevum, 254
 Pandere praelia ruris, 220. b
 Pandere vestigia planta lata, 121
 Pandere viam, 146. a
 Pannōnii canes, 260. b
 Paratus nondum stare, 527
 Pariens gramen, 451. b
 Parilem marem submittere, 256. b
 Partes, 9. a
 Partes exiguae, 72. a
 Parthici equi, 193. a
 Parthorum fuga imbellis, 240. b
 Parvi *pro catulis*, 279
 Parvus *pro puero*, 451
 Pascere crinem, 391. a
 Pascitur totum Orcus, 143. b
 Pascua nota ferarum, 98
 Passi *Herculem mare telius etc.* 43
 Pastoralia carmina, 412
 Pastoralia tecta, 458
 Pastoralis Apollo, 386. b 560
 Pastoria virtus, 537. a
 Patefactis fagis incidere carmina, 434. a
 Patentes campi, 232
 Paterna frons, 492. a
 Patienter diu amare, 419. b
 Pati marem, 262. a
 Pati ruinam non prius animo quam corpore, 298
 Patiens operum, 18. a. 196. a
 Patrare honorem, 43. b
 Patria canum, 73. b
 Patrii divi, 179
 Patrum gloria *de equis*, 101. a
 Patuere viae mortis, 146. a
 Patula arbor, 516
 Patula arena, 559
 Patula ilex, 394
 Patulimorius 118
 Patulus orbis, 562
 Paupertas invida, 514
 Paupertas pulla, 570. a
 Paupertas vellit aurem, 513
 Pax candida, 436. b
 Pax Deorum, *pro favore*, 162, 164. a
 Pecuaria Cyrrhae, 198. b
 Pecuaria *de canibus*, 146. b. 147. a
 Pectus montis ruptum, 177
 Pecudes Iberae, 495
 Pedibus *magis admoventur contractae solis umbras*,
 515. b
 Peligna examina, 512. b
 Pellaei cerauni, 198
 Pellax *Juno respectu Semales dista*, 225. a
 Pelliti pedes *avium*, 304
 Pellit mors invida florescentes annos, 365
 Penates defuncti ex meritis, 443
 Penetrabile corpus unit rigor, 539
 Penetrare Britannos ipsos, 78
 Peneus amnis, 190
 Pensare palatia coelo, 511
 Pensare finem, 539
 Pensum mortale, 510. b
 Per artes cura prior, 73. a
 Per artes totas, 80
 Peragere, *ad finem deducere*, 9. a
 Peragere fercula coenae subitae, 515
 Percenfere notis, 125
 Percepit pestis viscera falsa siti longa, 152
 Percurrere manibus toros equorum, 299
 Percurrere versus, 433
 Percurrere sinus remis, 235. b
 Percussit fulgor undique, 563. b
 Percussus amore venandi, 252
 Perdita crura ruscis, 468
 Perducere, 9. a
 Perfundere lumine, 55. a
 Perfundi amne Penei, 190
 Perierunt mihi trini ordine soles, 381
 Permenfus tempora vitae emeritae, 359, 360. a
 Permissa quadriga spatiis Lechaenis, 101
 Permittere gregem campo, 356. b
 Perpendere usum habilem jaculis, 65
 Perpensare vires, 127
 Perpetuo metallo fila coelestia, 510. b
 Peries canis, 75
 Personare chelym avena, 498. a
 Pes officium standi non tenet, 291
 Petale, 548
 Petasus velox, 551

Petro-

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Petronii canes, 86. a. b
 Phaëtonis casus, 229
 Phaebi Palatini penetralia, 514
 Pharfaliae cannae, 503. a
 Pheraci canes, 80
 Philippos Roma desit, 436. a
 Phocae prius etc. 372
 Phoebae avena, 368. b
 Phoenicis flatus, 36. a
 Pictae coronae, 370
 Pie furari busta, 231
 Pierius minister, 55. a
 Pietate probari, si non arte, 491
 Piger de sena, 558
 Pignora divi Cari, *Carinus et Numerianus*, 237
 Pignora lucri propioris, 102
 Pignora nudi Martis, 112. b
 Pignora sint irrita, 480
 Pignore certare, 542
 — non sine pignore vinci, 550
 Pignoribus contendere & cantu, 448
 Pignoribus fallere, 128
 Pignus majorum, 116
 Πιστος pro hostili, odiofo, 153. b. 154. a
 Pinna ocior, 88, 89. b
 Pinna, πτερυξ, 46. a
 Pinfare legumine cocto panem, 483
 Pisaei tori lex, 227. a. b
 Placabile numen, 144. b
 Placatus Apollo, 373
 Placitae fagi, 411. a
 Plagae, ρηττα, 301. a. b
 Planta lata, 121
 Plantaria, 456
 Platanus silvestris, 370. b
 Plaudit turba magistro, 507
 Plejas, 36. b. 37. a
 Plena manu, *Proverbialiter*, 71. b
 Plena medulla, 539
 Plena nubila livoris, 373. b
 Plena quies, 438. a
 Plena victoria, 109. a
 Plenum, cui nihil deest, 21. a
 Plenum pectus ponderis aequi, 367
 Plenus ipso Numine, 444
 Plenus mensibus vicenis, *id est, maturus*, 258. b
 Plicare setta vitea, 398
 Pluma senilis, 229
 Plurimus, *id est, densissimus*, 20. a
 — *id est, maximus*, 20. b
 Pocula Bacchi, 384. b
 Podagra incurvata, 185
 Ποδορεσιβαν, 50. b
 Poena pro mercede, 41. a
 Polita ars, 491

Poma Lycei, *de uvis*, 402. b
 Poma non genitalia, 454
 Pomiferi horti primitiae, 458
 Pomona matura, 452
 Pondera Romanae molis, 442, 443. b
 Pondus aequum pro iustitia, 367
 Pondus iners, 208
 Ponere animos minaces, 207
 Pone sequens Deus, 179
 Ponti gurgite praedas sectari, *de mercatoribus*, 252. a
 Populari honores suos, 150
 Populatus hamus *esca devorata*, 207
 Populosi foetus, *de casulis*, 263
 Porrigere ora mentae, 549
 Postalia ut postilla, 5. b
 Posuit iuxta vitium Deus, 194
 Potens nemorum, 387. a
 Potentia major cura, 184
 Potentibus stimulis acti, 154. b
 Praecept, *id est, praefestina*, 76
 Praecept audacia, 209
 Praecept labes, 182
 Praecept Mavors, 80
 Praecepta fugae, 296
 Praecipere, *id est, praecoculare*, 153. a. 231
 Praecipitare malum lethale, 151
 Praecoqua prunus, 455. a
 Praedas gurgite ponti sectari, 252. a
 Praedexter, ἀμφοδιξ, 42. a
 Praefigere telis longis, 234
 Praefocata messis, 505
 Praelia magna dare, 74. a
 Praelia ruris pandere, 220. b
 Praenoscere cursus leves gravibus, 265
 Praepondere sylvis caveam, 388
 Praescens fama, *id est, potens*, 373. a
 Praesenti Numine terras regere, 499
 Praesumere gaudia, 242. a
 Praetendere, praecingere, 21. a
 Praeterita ambigua apud Poetas, 41. a. b
 Praeteritum pro tempore praesenti, 30. b. 31. a
 Praetorrida aestas, 462
 Praeveniens virtus, *id est, praecox*, 190. a. b
 Premere feras, 89
 Premere caesum, 461
 Premere mentem vultu, 412. a
 Premere nudo Marte, 73
 Pressare gaudia, 90. a
 Pretio caput fratrum sollicitare, 179
 Priapo liba fingere, 499. a
 Prima Graecismus pro primo, 16
 Prima lilia, primae rosae, 482. a
 Prima voluptas dulcissima, 174
 Primae lucis opus, 99
 Primaevum corpus, 257. a

GG 55

Primi

INDEX RERUM

Primi complexus, 174
 Primis in annis, 57. a
 Primo morsu recidere gramina, 455
 Prior cura, 73. b
 Prior genitore Deo, 239
 Prius *pro olim*, 3. b
 Probare catulos, 264
 Probi cornipedes, 292
 Προβολή ἢ ἀποβολή, 59. b
 Προβόλια διεκδίκητα, 61. a
 Procaces Satyri, 399
 Procul, *in vicinia*, 486
 Procul hinc, *solennis formula*, 177. b
 Procul ite profani, 456
 Prodere auctorem, 54. a
 Prodigus Leo robore suo sibi letum properat, 208
 Producere iusto tempore partus, 399. a
 Producere sitim, 197
 Producere penultima correpta, 197. a
 Proferre *pro proferri*, 7. a
 Professus Jovis ora, *in Semeles concubitu Jovis*, 398
 Professus Mars, 437. a
 Promenda virtus, 80
 Promere calamos, 432
 Promissa antra, 411
 Promissi equi, *pro immissi*, 296. b
 Promittere vires validas, 269. b
 Promovere ortu, 165
 Proni vulneris ira, 58. a. 59. a
 Pronus lacu bibere, 404
 Properanti falce notare, 432
 Properantia flumina, 449
 Properare frustra, 122
 — *letum sibi*, 208
 Properare nil, 419. b
 Propioris lucri pignora, 102, 103. a
 Πρὸς τὸ Διόνειον &c. 92. b
 Proserpina extulit letum a nocte Strygia, 149
 Prospera (ad) *versis spasiis incumbere*, 108
 Πρῶτα ἢ πρώτιστα, 16
 Protendere curam in parvos, 279
 Provehere aliquem, 373
 Providus aevi venturi, 399
 Provolvere flatus, 294
 Proxima divos mens, 54
 Proximus alicui cantu vel vultu, 544
 Pube florescit pueri juvenia, 401
 Pubentes calami, *de herba*, 299
 Pubentes Dryades, 250
 Puberis aevi forma, 391. b
 Pubes nova *de catulis*, 130
 Pueri, *Dei minorum gentium*, 13. a
 — *de Baccho*, ibid.
 Pugnat venanti color, 199
 Pugnator magnus, 77

Pulla paupertas, 570. a
 Pulla veste sordida turba, 561. b
 Pullare vernanti gramine, 520
 Pulchrior fortuna, 515
 Pulverat herbas sol nimius, 534
 Purpureae genae, 391. b
 Purpureae uvae, 418
 Purpurei ortus Phoebe, 390
 Purpureum mustum, 403
 Purum, *id est, elutum*, 146. a
 Purum coelum, 440
 Pyrene scruposa, 194

Q.

Qua, *quo loco*, 10. b
 Qua poscis opem, 189
 Quadriga Thesfalium decus, 101
 Quaerere, *desiderare*, 11. a
 Quamvis *pro quantumvis*, 263
 Quati timore, 208
 Quati me terror inter gaudia, 444
 Que nonnunquam producit, 67. b
 Querelas mille adfert senectus, 517, 518
 Querulum sonare, 494
 Quid qui &c. 53. a
 Quid referam &c. 155
 Quid tum, *si &c.* 197
 Quiet, *mortui*, 364. a

R.

Ράβδος virga, *pro hasta tenui*, 64. a
 Rari patres, 438
 Rarum opus, 103
 Raucae cicadae, 354. b
 Raucum respondent lymphae, 552
 Reboat te pinus, 371. a
 Recidere gramina morsu primo, 455
 Recondita servare, 432
 Recreatus, *id est, denuo creatus*, 225. b
 Reddere menses maternos, 226
 Redimere anima una perniciem, 165
 Redire damno magno, 131
 Reditus introsum cavi, 170
 Reducere carmen vicibus, 499
 Reducere in Aethera, 510. a
 Reducere leges, 439
 Ρίγιν, 28. b
 Refellat te tua culpa, 116
 Refellit culpa inter opus, 118
 Regna sub alvo materna affectare, 126. b
 Regnantem morbum excutere, 182
 Regnum *pro regimine canum & venationis*, 137. b
 Relaxare corpus laetum, 299
 Relevare aethus pectoris, dulci querela, 380
 Relin-

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Relinquere *pro spernere*, 66. a
 Reluxit *ordo vitae*; 6. a
 Remisit quodcumque terra, 106
 Remurmurat carmina Echo, 493
 Renes *pro lumbis*; 256. a
 Renuit species, 117. a. b
 Renitenti cortice Chiaë, 462
 Reparabilis silva, 520
 Reparare *sibi sauculos veloces*. 279. b
 Repetere ad vestigia, 109. a
 Repetitiones literarum apud Poëtas, 8. a. b
 Reprensio, *id est, impedita, deprehensa*, 46. a
 Repugnare frenis, 294. b
 Rerum prudens experientia, 169
 Resolvere pensum mortale, 510. b
 Resoluta *partu recenti ovis*, 527
 Resonant frondes, 465
 Resonare canorum, 396
 Resonat fistula, 499
 Respondent silvæ, 371. a
 Respondere multa *de Deis placatis*, 189
 Respicere *alicujus Camenas*, 495
 Respirat tremula fistula fragili buxo, 499
 Resultat nihil armentale, 433. a
 Resupinae ulnae, 400
 Retia meantia tractu longo, 301
 Reverentia iusti, 367
 Revocare cursus, 278. a
 Revocare palearibus herbas, 470
 Revocat vespere crepuscula, 464
 Ricinus, *vermis genus*, 281. a. b
 Rident oculis, 545
 Rident magis aliena carmina, 496
 Rigoris corpus penetrabile, 539
 Riguus hortus, 31. a
 Rimae virides, 432. b
 Rimari naribus auras, 209
 Robore pestis acrior, 182
 Rogare cum dote, 472. a
 Roma orbi caput inposita, 135
 Romulea castra, 438
 Rorantes favi, 459. b
 Rorantes sanguine thyrsi, 226
 Roseum mustum, 405. b
 Rotula, 565. a. b
 Rubeta, 468
 Rubicunda corna, 492
 Rubigo fragilis, 532
 Rudes anni, 375, 376. a
 Rudes pinnae, *id est, novae*, 228. b
 Rudes fulci, 224. b
 Ruere in Venerem, 376
 Ruere sub labe aequali, 149
 Ruminat epistas eicas solus Scarus, 212
 Rumpere *pra percurrere*, 141. b
 Rumpere cantus medios, 383, 478

Rumpere convicia, 82
 Rumpere moras omnes, 433. b
 Rumpere voces stillantes, 547
 Rumpere uvas crebro pede, 403
 Rumpi, 554
 Rupta terrae vorago, 569
 Ruptae uvae, 507
 Rupti amnes faucibus ambustis, 170
 Ruptum montis pectus, 177
 Ruralis Apollo, 369. a
 Ruriculum discernere lites, 367. b
 Ruris amor, 367. b
 Rursus remeare, 388. b
 Ruscis duris perdere crura, 468. a
 Rustica carmina, 511
 Rustica vestis, 570
 Rusticitas, 491
 Rusticus Alcon, 389. a
 Rusticus & barbarus differunt, 458
 Rutilans liber, *de corsica caraffi*, 475

S.

Sabaei Foi, 68
 Sacer vates, 498. a
 Sacrae conchae, 158. b
 Sacraia cornigeri Fauni, 431
 Sacrilegus, *id est, impius*, 226
 Saevio violare crimine, 228
 Sagina *de esca forti*, 270. a. b
 Saginata turba, 507. b. 508. a
 Saliato fiscellas texere, 480. b
 Saliatum molle, 538
 Saliens liquor ore resultat, 404
 Saliva valida, 147
 Salsa viscera, 152
 Salso farre *Gentium loci &c. vocabant*, 524
 Salubres modi, 64. b. 65. a
 Sandice fucantur pinnae, 47. a
 Sanguis equarum nobilium, 550
 Sanguis *pro semine*, 76. b
 Sardoa gramina, 419. a
 Sata poma, 386
 Sata riparum, 569. a
 Satiatur aqua area, 456. b
 Saturni regna Latialia, 438. a
 Satyri bicornes, 449
 Satyri, lasciva cohors, 403
 Satyri procaces, 399
 Satyri *Nymphas persequuntur*, 405
 Scintillat fervor amoris calidi, 522
 Scit fama, 86. b
 Scruposa Pyrene, 104
 Scyllae caput, 533. a
 Se abundat, 56. b
 Secare littora pede udo, 380

Gg gg 2

Seca-

INDEX RERUM

- Secare spatia majora gyro, 100
 Secli antiqui fabula, 231
 Seclis totis connectere concubitus, 387
 Secreti pars orbis, 360. a
 Sectari calamos, 499
 Secum bella gerere, 436
 Securo custode vagetur pecus, 434
 Sedere *pro haerere*, 171. b
 Sedere *pro quiescere, confirmatus esse*, 96. a
 Segetes arundineae, 233
 Segnes solis radii, 282
 Segnis cura, 253
 Segnis frigore letali, 366. b
 Segnis *marcet juvenis*, 368
 Segnis senectus, 257. b
 Segufii canes, 97. b
 Semele sola Jovem vidit us Jovem, 398. b
 Semifera Thoom proles, 110
 Semina fera, 76
 Semina vitis, *id est, inventum, ortus*, 397
 Senectus inclinata premis baculum, 518
 Sensus agilis, 84
 Sentire si detur post fata quietis, 364
 Septena canna, 495
 Sequax malum *de scabie serpente*, 165. a
 Sequax oculus, 433. b
 Sequi *pro prosequi, vel exsequi*, 9. a
 Sequi *a cera translatus*, 85. b
 Sequi culpam alienam, 135
 Sequi *sc. manu*, 146. a
 Sequi *vestigia floris manu*, 463
 Sequi vocantem, 548
 Sequitur laborem fortuna melior, 193
 Sera dies cadit, 539
 Sera prudentia cadit damno, 116
 Sera summa, 148. a. b
 Serenae Helices flatus, 36. a
 Seres canes, 75
 Serrani frugalitas, 135
 Serta vitea, 398
 Servare laudis emeritae fastigia, 174
 Servata vina, 132. b
 Serum molle, 268
 Serus ades, 541
 Serus *visere ovilia*, 527
 Setabis Hispana, 27. a
 Setae pectoris horrentes, 400
 Si saepe subintelligitur, 38. a
 Si non, *id est, etiamsi non*, 79. a
 Sibila irrita, 495
 Sibila male diffusa, 396. b
 Sibylla Aeolia, 23. b
 Sic magis, *id est, eo magis*, 168
 Sicambri canes volucres, 87. a
 Sicca alvus, *pro tenui*, 255. b
 Sicca ubera, 382
 Sicca crura, alvus *etc. pro gracili*, 121. a
 Siccae Libyes fines, 261
 Siccare *numerosas bucculas*, 480
 Siccato pede *pro sicco*, 510. a
 Sicco pede Dryades, 449. a
 Siccus ager, 462, 534
 Sidereae sedes, 364. b
 Signa intemerata *de feris*, 100. a
 Signare focturam pignore majorum, 116
 Signare palma vix merita, 198
 Signat tractu squammeo humum serpens, 417
 Signata turba, 507. b. 508. a
 Signis arguere, *canum proprium*, 105. a
 Σίγναι, 61. a
 Silentia opaca, 26. b
 Silentibus armis, 438
 Siliquis plenis *vix resonant legumina*, 505. a
 Silvanus, 450. b
 Silvestre acutis auribus, 491
 Silvestria Numina, 552
 Simulae nares, 401
 Simul *pro simul cum*, 267. b
 Simulatae pacis vitium, 437
 Simplex annus *pro aevo rudi*, 155. a. b
 Sinuant arcum cavum scopuli, 553
 Sinuata latus, 562
 Singultantia verba, 547
 Sinu tepenti *agnas ferro*, 527. b
 Sinus arenae curvae, 562
 Sinus exhalat terra, 283. b
 Sinus laqueare, 19. b
 Sithoniae nives, 418
 Situ & squalore deposito, 434
 Sola rotis nunquam trita, 223
 Solari famem hibisco, 493
 Solatia metus falsi, 155, 156. a
 Sole Novembri, 463. a
 Sole sub toto, *id est, tota die*, 392
 Solent examina, 512. b
 Solvere jejunia fago, 494
 Solidi calces, 121. b
 Solis equi, 428. a
 Sollicitare pretio caput melioris amici, 179
 Solliciti amantes, 419. b
 Sollicitus linguae sonus, 379
 Sonant te rura, 359. a
 Sonantia longe vota, 495
 Sonat me omnis silva, 417. a
 Sonipes turba Canopi, 19. b. 30. a
 Sorbere rorem, 26. a
 Sordet quidquid olim spectavimus, 564
 Sordida turba *veste pulla*, 561. b
 Sors quod dedit, occupat usus, 403
 Sortiri quotannis gregem, 280. b
 Sp. sc. ft. *syllabam brevem praecedentem longam facere solent*, 69. b

Spa-

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Spadices, 198. a
 Spargere acantho rutilo, 498
 Spargere comas parienti *gramine*, 451;
 Spargi malo sequaci, 165
 Sparfae oves *pro dispersae*, 407. a
 Spartani canes, 93. a
 Spatia Lechaea, 101
 Spatiari *de tauro*, 470
 Spectabilis *de equo sumido*, 209
 Spectacula *in coelum surgentia*, 561
 Spectare *aliquem*, 137. a
 Spectari *pro probari*, 27. a
 Spectata dicta, 265. a
 Spectata senectus, 365. a
 Speculum fontis, 390. a
 Spernere sedem amatam, 153
 Spes ambitiosa coronae primae, 102
 Spes prima fefellit, 108
 Sprietor morarum, 242. b
 Spicare *et* spicum, 63. b
 Spicatae faces, 187. a. b
 Spina tenuis, 197
 Spinofior hiltrice, 544
 Spirabile lumen anhelii flatus, 293, 294
 Spirare ignes moribus patulis, 118
 Spirat aether vapores pestiferos, 150
 Spiritus amnis, 489
 Spumans murmur, 297
 Spumant ferventia musta, 419. a
 Spument mulctra papillis tumidis, 525
 Spumante veneno nigro *de cane rabida*, 284
 Spumantia cymbia lacte, 369
Στάλινος, *pro tota aequatoria*, 49. a
 Stat fama, 55. a. b
 Stat fatum supra, 143. b
 Stare sententiae, *et* similia, 56. a
 Stellatus oculis custos dicitur *Argus*, 228. b
 Sternere iter, 373. a. b
 Sternitur ebur, 565
 Strillantes voces rumpere, 547
 Stillanti vellere muscus, 553
 Stimulus *pro quovis mentis affectu*, 154. b
Στόμα γάστρου, 19. b
 Strepitus civiles, 252
 Strictum ferrum, 438. a
 Stridens avena, 396. b
 Stridor avenae acerbae, 479. b
 Stringere dentes uncus, 535
 Stringere lilia palmis, 381
 Stringere notas circum, 71
 Stringere virgas teneras, 536
 Strymonius Bisalta, 197
 Stupa *et* stupea, 25. a
 Stupefacta arboris regerminat, 504. b
 Stupere venere sub annis, 358. b
Στύφη, εὐφην, 31. b

Stygia nox, 149
 Sua virtus, 111, 112. a
 Subigere bella carcere tartareo, 436
 Subire in furcas, 60. a. b
 Subire astu, 113
 Subigere lima, 496
 Subire praelia furto, 81
 Subita coena, 515
 Subita medicina in subito tumultu, 182
 Sublatior ardet, *de leone*, 208
 Sublime laudes alicujus ferro, 359. b
 Sublimes animae, 364. a
 Submittere marem parilem, 256. b. 257. a
 Subsiduae faces, 183. a
 Succedere *pro marem admittere*, 76. b
 Succedere umbrae, 419. b
 Succedere umbrae captatae, 432
 Succida vellera, 531
 Succinere ore alterno, 499
 Succingere ilia, 119
 Succus acer, 145. b
 Sudabunt taxi mella, 372
 Suescere, 276. b
 Sufficere foetus, 198
 Sufficere *spectare*, 563
 Sufficere vitium, 71
 Suffusus rubore crebro, 379
 Sumere, *id est, resumere vias lassatas somno*, 395.
 a. b
 Sumere olim gaudia, 419
 Sumere praedam, *de fistula Panos*, 395. b
 Sumere praedas *pro capere*, 232. a. 276. a
 Summa, *ad summam*, 134. b
 Summa fera, 148. a. b
 Sumpta praeda, 278
 Sumptum manibus scelus, 178. a
 Supellex venandi, 286
 Super oneri suo, *id est, superflus*, 125. a
 Supercilium mite, 368
 Superesse motibus magnis, 121. b
 Superfusus lac, 503
 Supervenire hosti, 81
 Supplice in misero fas frangere, 179
 Supra impendia, 79. a
 Supra stat fatum, 143. b
 Supremus manibus honos, 370. a
 Surgat pectus ab armis validis, 121
 Surgere *in coelum*, 561
 Surgit tempus apricum, 462
 Surrepere rei alicui, 455
 Suspendere natos ad ubera, 480
 Sufurra te platanus, 370. b
 Syene terrena, 192. a. b
 Sylvae *pro arboribus*, 69. b
 Sylvanus potens nemorum, 387. a

INDEX RERUM

T.

- T**abidus errare, 476
 Taburni Caudini saxa, 194. a
 Tacet late nemus omne, 363
 Tacitum ferrum, 437
 Taciturna arbusta, 504
 Taciturna supervenit hostes canis Acarnan, 81
 Tactu mulcere, 146
 Taedis funereis gaudia mutare, 227
 Taliola, 53. a. b
 Tangere *finem*, 9. b
 Tangi *pro affici*, 85. b
 Tangit te cura nulla salutis meae, 383. b
 Tantalidum casus, 230. a
 Tapetis viret herba, 553
 Tardae viae Phaebi *pro die longissimo*, 269. b
 Tarentinae matres *de ovibus*, 460. b
 Tarpejum culmen, 561
 Tartareus carcer, 436
 Tauri gibberi, 567
 Taxi nocentis succus, 418. b
 Taxus *pro jacula*, 67. b
 Teda frondenti caput circumdare, 450. a
 Tellus genetrix corporis vitalis, 363. b
 Temperare ictum, 58. a
 Temperare malo pira, 454
 Temperare poenam, canes, operam, 137
 Tempa coelestia, 364. b
 Tempus alit, tempus rapit omnia, 415. b
 Tenacia ora, *de equis*, 195
 Tenax limum, 302
 Tendere *pro contendere*, 555
 Tendere cursus, 278. b
 Tendere manus victas, 474
 Tenentia longe vasa, *resia longo tractu meantia*, 97. a
 Tenere *pro perflare*, 97. a
 Tenere artus, 125
 Tenero versu decurrunt carmina, 513. b
 Tenere querelas, 365
 Teneri mugitus, 382
 Tenue olivum, 155. a
 Tenuere cursus suos flumina, 449. a
 Tenuis curae, 184. a
 Tepescit sol *spatium horae primae*, 525
 Tepenis sinus, 527
 Tepescit nona declivi sole, 530
 Tepida clementia mundi, 127
 Tepidae calendae, 462
 Tepidi cultri, 524
 Tepuere veneres, 358. b
 Ter pede laeto ferire carmina, 508, 509
 Teres avena, 445
 Teretes virgae, 71
 Terga agri *etc. pro planicie*, 20. a
 Termes, 13. b
 Termes procerus, 69
 Termes virga *pro sermone ramus*, 68. a
 Terminus *signat agros ambiguos*, 368
 Ternarius numerus, 176. a
 Terrena Syene, 192. a. b
 Terri munere, 550
 Thalea sylva, 554
 Thensae Deorum, 198. b
 Themis alma, 435
 Thessalium decus quadriga, 108
 Thessalus equus, 190. b
 Thieldones, 193. b
 Thoës luparum genus, 152. b
 Thoum proles semifera, 110
 Threicius Boreas, 297
 Thyesteae mensae, 230. a
 Thyrsorum descriptio, 406. b
 Tineae in auribus canum, 281
 Tinniunt volucres *vere nove*, 519
 Tinnula fistula, 499
 Titubantia verba labris tremulis, 516
 Tityrus *pro Virgilio*, 392. a. 497, 514. b
 Togata pax, 490
 Tolerare labores, 195. b
 Toletanus culter, 140. b
 Tollit se ratio, 132. a
 Tonsurae tempus, 462. a. b
 Tophus, 553
 Torcular *primum*, saxa cava, 403. a
 Tormentum, 18. a
 Torquere morsus in viscera sua, 436
 Torrida vox Mopli, 478. b
 Torus scapulis eminens, 567
 Torus sub ilice, 552
 Tota ubera tenere, 126
 Totas per artes, 82
 Totis sylvis praepone caveam, 388
 Toto sub sole, *id est, tota die*, 392
 Tractabit aetas olivas, 372
 Tractare *pro vexare*, 40. b. 41. a
 Tractare calamos Deorum, 396
 Tractu squammeo signat humum serpens, 417
 Trahere animos de patre, 84
 Tralatus orbis, 443
 Tremebunda coagula lactis tremuli, 531
 Tremebunda senectus, 569
 Tremuere coagula lacte nullo, 480. b
 Tremula labra, 516
 Tremulae umbrae, 536
 Tremuli frondes, 449. b
 Tremuli lactis tremebunda coagula, 531
 Tremuli nati de agnis, 527
 Tremulis palmis quassare cropiscula, 400
 Tremulum lumen, 390. b
 Tremulus rivus, 457

Tre-

LOCUTIONUM ET VERBORUM.

Trepida *vita*, trepidae *artes* etc. 10. a

Trepidae *artes*, 96. a

Trepido *favere*, 497

Trepidum *periculum*, 267

Tribunal *inane*, 439

Tribuni *nivei*, 562. a. b

Τεργάχιν *qualem sagittam Homerus appellet*, 59. a

Trinacria, 169. b

Trini *luciferi*, 382

Trini *soles*, 381

Tristes *morbi*, 279

Trita *rotis sola*, 223. a

Tritonis *oliya*, 280

Trivère *per quas latebras, de feris*, 98

Triviale *sonare*, 410. a

Triviali *more*, 433

Truces *tauri*, 497

Tubae *usus in sacris*, 438. a. b

Tueri *affectus canum*, 142. b

Tueri *maza facili novam pubem*, 130

Tulère *pro disfulère*, 471. a

Tumidae *nares*, 416. a

Tumuerunt *cornu tempora*, 401. b

Tunicae *puellarum duae*, 473

Turba *vestigiorum*, 100

Turbare *sylvas*, 45. b

Turdi *oleae baccis vescuntur*, 476. a

Turgentes *sanguine baccae*, 385

Turpior *non quisquam*, 555

Tulci *canes*, 285. a. b

Tussis, *κυσίχνη*, 185

Tutari *famem*, 493

Tutela *facilis*, 197

Tutores, 143. a

V.

VAcant *nunquam mulctra*, 383

Vacantia *pace festa arma*, 188

Vacuam *aurem dare*, 495

Vadi *pro venis*, 168. b

Vadis *renibus*, 256

Vagae *alium pennae*, 448

Vagae *novitatis blandimenta*, 61

Vago *splendore micare*, 290

Valer quod quisque, dat, 369

Valida *saliva, id est, valens ad medicinam*, 147

Vallum *a vallis*, 48. a. b. 50. a

Vana *lite consumere tempus*, 548

Vapor *ferinus*, 99

Vapor *igneus pro igne*, 266. a

Vaporatus *cespes*, 458

Vapores *pestiferi*, 150

Variante *Deo mutabile coelum*, 528

Vasa *de suppellectile venatoria*, 97. a

Vastare *pecuaria morbo interno*, 539

Udo *pede Najades*, 449. a

Velantur *honore solito catuli*, 188

Velle *de inanimatis*, 396

Velle *pro audere*, 78. a

Vellera *cycni nivei*, 44

Vellet *aurem paupertas*, 513

Vellitur *arbos*, 422

Velum *purpureum in armis*, 244. b

Venae *inertes*, 71. b

Venae *tumentes*, 379

Venam *ferire*, 298

Venditare *se aurae vulgi*, 209

Venenum *pro colore*, 303

Venerem *sentire*, 415

Venerem *vina movent*, 404. b

Veneres *stupuerunt sub annis*, 358. b

Veneris *immitis gaudia*, 376

Veneris *tempus de cane casulliente*, 123

Venia *nulla viribus aut merito*, 149

Venire *in partem praedae*, 109

Ventis *mobiliior foemina*, 469

Ventosa *Echo*, 493

Ventura *canere*, 434

Venturi *aevi providus*, 399

Venturi *nimbi*, 496

Vera *Jovis proles*, 398

Veris *dubitanda fides*, 528

Vermiculus *in lingua canum*, 152. a. b

Vernans *gramen*, 520

Vernant *tergo avium colores*, 305

Verfare *jugera dicitur arator*, 506

Verti *in furias*, 154

Vertere *palmas in pocula*, 403

Vertigo *subita*, 565. b

Vertraha, *canis genus*, 87. a. b

Veru & veruti *dentes*, 60. a

Vesani *morfus*, 436

Vestigia *floris primi*, 463

Vestigia *turbata de feris*, 100. b

Veteres *labores, pro malo laboribus adscito*, 298

Veteres *umbræ Esculi*, 530

Vexare *trabes dentibus, de catulis*, 273

Via *pro methodo*, 139. b

Via *leti*, 164

Via & viae *mortis*, 146, 148. b

Via *propior pro nova methodo*, 96. b

Via & viae *venandi, rerum* etc. 5. b. 220. a

Vibrare *ignes accensis febribus*, 153

Vices *horrendae*, 230

Vicibus *certare*, 555

Vicina *natalibus meis actas*, 492

Victa *praeda*, 278

Victa *Venus*, 41. b

Victor *laudem*, victus *opprobria*, 450

Victus *labori concedere*, 83

Vigor *juvenilis in aeyo emerito*, 298

Vilia

INDEX RERUM LOCUTIONUM ET VERBORUM.

- Vilia cura, 514
 Vilia sunt omnia nobis *etc.*, 564
 Vilis amor coeli, 511
 Vimine contexto *clausa aëdon*, 388
 Viminis tectum, 388
 Vina movent venerem, 404. b
 Vincere *causas mali primas*, 152
 Vincere desidia, 169
 Vincere Sardoia gramina, 419. a
 Vincere sylvas, 189
 Vinci cura, 38. b
 Vinci malo graviore, 173
 Vincula collo *canum circumdare*, 272
 Vindicare horti sui messem, 448
 Violae simillimus, 384
 Violare patrem crimine saevo, 228
 Violata cacumina Römulei Regni, 240. a
 Virga *pro hasta tenui*, 64. a
 Virga Sabea mater thuris, 68, 69
 Virgae lentae moderamen, 296
 Virgo *pro Diana*, 189
 Viridans cibus, 539
 Viridante libro condere cantus, 509. a
 Virides rimae, 432. b
 Virides undae, 457
 Viridis juvenia, 251. b
 Viridis annus renascitur, 522
 Virilia simulare oscula, 555
 Virosa cafforea, 284. b
 Virosa eluvies, 145. b
 Virtus pastoria, 537
 Virtus praeceps, 77
 Virus odoratum, 165. b
 Virus tacitum, 532
 Viscera in sua torquere morsus, 436. a
 Viscere lassato, *numero sing.*, 263. b
 Vitale corpus, 363
 Vitale medullae plenae, 539
 Vitium pacis simulatae, 437
 Vituli aequorei, 568. a
 Viventia sulphura, 532
 Vivi argenti pondera, 533
 Vivida lumina, 294
 Vivit gratia, 360. b
 Vivum oleum, 171. b. 172. a
 Vivus lapis, 159. a
 Viximus, 357. b
 Ulcisci furis iram commissam, 150
 Ulnis in maternis ludere caussam, 435. a
 Ultima palma tropaei, 109
 Ulterius nihil ferre, 472. b
 Ultima rerum, 485
 Ultro, *id est, facile*, 168. b
 Ultro petere, 76
 Umber canis, 77. b
 Umbrica mater, 83
 Umbrosa myrtus, 67. a
 Uncae plantae *canum*, 106
 Una haec jactura, 79
 Unci Serpentum dentes, 535
 Unguen amurcae, 196. b
 Unguen liquidum, 533
 Unguine picis linere, 147
 Vocare ad risum, 400
 Vocalia cymbala, 404. a
 Vocalis aëdon, 388
 Vocat extremo discrimine praeceps Mavors, 80
 Vota longe sonantia, 495
 Vota non puerilia, 376. b
 Voto praesumere gaudia, 242. a
 Uri *de amore*, 468
 Uri in aliquam, 457. a
 Urit aestas gravis terras, 447
 Urit rigor corpus penetrabile, 539
 Urit sol lucentes malas, 417. b
 Ursus Lucanus, 208
 Usus carminis, 546
 Usus in arcto est, 415. b
 Ut *subinsellectum*, 266. b
 Utcunque *conspicere aliquem*, 570
 Vulcano condita domus, 171
 Vulgi, 165
 Vulnus *pro cauda rutilante cometae*, 441
 Vulpes dolosa, 232
 Vulpina specie, 114
 Vultus sacri, 241

Z.

Z *ipsum*, 61. b
 Zona *de flammis ambus*, 267. a

F I N I S.

DIOMEDIS GUIDALOTTI
BONONIENSIS
COMMENTARII IN ECLOGAS
NEMESIANI
ET
CALPURNII.

A

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILADELPHIA

PAID BY THE UNIVERSITY OF CHICAGO

1 M A I S E M D M

1 1 1 1 1 1 1 1 1 1

MAGNIFICO CHRISTOPHORO POGIO SECRE-
TARIO ILLUSTRISSIMI PRINCIPIS JOANNIS BEN-
TIVOLI SECUNDI DIGNISSIMO DIOMEDES GUI-
DALOTTUS BONONIENSIS.

SOLEO ITA Mecum semper agere observandissime patrone , ut si
Squid in nobis noverim ingratitudinis , me ipso nunquam absolvar ju-
dice. Quo fit ut impensius gratitudini studeam , ne si aliquando incau-
tius erravero , me ipsum quasi Terentianus senex excruciem , unus tu ta-
men ut succumbam facis & subinde clam arguis ingratitudinis. Cujus tan-
ta sunt erga me merita ut , etsi vitam pro tua dignitate profundam , nul-
lam partem videar illorum affecutus: quod si non deterreor haec quam par-
va ingenti cumulo tuorum opponere beneficiorum , quid posse velim ma-
gis , quam quid valeam ostentare contendo : Ut perspicuum sit pro viri-
bus adniti ingenium ne remunerationi non inservisse arguatur : Quamob-
rem Commentaria , Secundi nostri fructus in Nemesianum jampridem tibi
debita , nunc tandem absoluta Domui dicamus tuae. Futura (ni fallor)
propensi erga te amoris documentum sempiternum , & erga me vestri:
Cui enim potius haec consecrarim quam tibi ? qui etsi nullo me devinxeris
beneficio , his optimo jure jamdiu manum injeceras. Tum quod &
quodam necessitudinis vinculo tecum detineor : Tum quod optimus li-
teratorum omnium fautor , acerrimus defensor , & semper ad virtutem
incitator extitisti. Nec me fallit ut pro te judicem immensi calcar amoris.
Nam hoc idem princeps ausit asseverare noster JOANNES BENTI-
VOLUS SECUNDUS. Qui adeo te magnificat una cum uxore pru-
dentissima sua GINEVERA , ut nihil sine te cogitet condat atque desti-
net. Qui tum denique hylarissimus videtur cum tecum loquitur. Aut si
quando in praedio tuo ejus remittitur animus amaenis jocis & recitationi-
bus intentus , hoc novere similiter praestantissimi ejus filii. Hannibal,
Antonius Galeaz , Alexander & Hermes quorum non minus accommo-
datis voluntati quam eorum parentis : Vive diu foelix , tibi quicquid po-
stules offerat fortuna , necnon uxori tuae omnium foeminarum praestan-
tissimae , ut ita diu Musas tueri possitis & fautores esse virtutum , utque
Joannem filium admirabilis ingenii puerum , seu lyram pulset , seu car-
mina recitet , ad illud celebritatis culmen perducatis ad quod evadere
solent qui quam maxime : Me ipsum , Meaque tibi commendare super-
vacuum videtur : cum hoc satis judicem , si tuum hoc sit munus , & tuae
partes , quas : quamquam Malivolentia & livore impediuntur : Vestrum erit
a detractatoribus defendere & liberas reddere. Ne dum exeunt invidos
Morsus reformident , & latibula magis quam lucem desiderare videantur.
Vale & me (quod soles) Redama.

A 2

VI-

VITA NEMESIANI.

VTAE NEMESIANI UT Diximus etiam in Calpurnio nisi ex conjectura quaedam dicantur certi nihil inveni: habuit Principis Augusti a Calpurnio celebrati aurem mirum in modum facilem, unde dixit Calpurnius aegloga prima:

Forſitan Auſtuſtas feret haec Meliboeus ad aures.

Et hic est Nemesianus ille, cui opusculum suum dicavit Calpurnius quasi Moe-
cenati altero: & fautori suo, huic quantum ille placuerit ex hoc apparet quod
eum imitari omni nixu conatus est. Quare & saepius integrum illius carmen in-
ferit suis: de morte & gestis ejus divinare potius esset quam veri quicquam ad-
ducere, ideo haec relinquimus quibus fortasse notiora fuerunt, neque enim nos
tanti facimus ut omnia soli novisse arbitremur.

JOANNES BAPTISTA PLAUTIUS.

S*I quis Ianthecos hac possidet urbe liquores:
Atque Meduseos combibit ore lacus:
Si quis fatidici decantat grande Maronis
Carmen: Et argutos spargit ad astra sonos:
Si quis Pimpleis sua pectora nutrit in antris:
Atque suis aptat laurea fersa comis:
Si quis aves suavi demulcet carmine: si quis
Numen habet posita Gorgone Palladium.
Si quis Et antiqui cautus penetralia vatis
Intrat: Et amissum dat sibi habere decus:
Si quis Et audacem constanti pectore vulgum
Spernit: Jordidulas grammaticique manus:
Dispeream si non meus est Guidalottus: honorem
Nunc merito Phœbus quem putat esse suum.*

DIO.

DIOMEDIS GUIDALOTTI

BONONIENSIS

COMMENTARIA IN ECLOGAS

AURELII NEMESIANI

CARTHAGINENSIS.

Vers. 1.

DUM FISCILLA TIBI.] Cum in exemplaribus antiquis discretas repellantur Calpurnii & Nemesiani aeglogae, non ausim ego discretas conjungere & uni ascribere Calpurnio; Etsi sciam a multis & doctissimis variis citari carmina non Nemesiani, quae illi ascribuntur sed Calpurnii. Neque enitar ut magis hujus quam illius esse probem, ne si haec inquiram scrupulosus, Delphos potius quam Apollinem consuluisse videar; hoc est divinare magis quam explanare: hoc tantum nostri erit asseverare cujuslibet sint eleganter, graphice, & stilo jucundissimo procedere. quod si quaedam difficiliora, ut a doctissimo prolata invenientur, pro viribus enitar ut quam facilia & plana lectoribus appareant: opus igitur aggredientibus nobis, non inutile fore arbitror si (ut consuevimus) argumentum aeglogae anteponamus: quod tale est. Timetas superveniens Tityro fiscellam texenti, petit ut carmina recitet, & cum ille senectam exclamationi sibi praedicet, Timetamque ipsum potius ad cantilenam provocet, incipit Tityrus & orditur carmina, quibus pastorem mortuum quandam usque ad sidera tollit, quemadmodum Daphnim Virg. quem autem intelligat ambiguum est nisi aut Calpur. aut Augustum seu quemvis alium, non enim haec nos affirmamus: ne sint qui subito huic sese applicent Ausae Vitiuperatores.

FISCILLA.] Instrumentum rusticum est a *ferendo dicta*, ut scilicet Varro, cujus primitivum est *fiscina* Calp.

Sed mihi, nec gracili sine te fiscella salicis Textitur:

Fisci etiam fiscinae & fisculae, ut docet Asconius, sparteae sunt utensilia ad majoris summae pecunias capiendas. Hinc est locus Ciceronis ex quinto Verriarum, *in cistam transferam ex fisco*, quod significat ad meam utilitatem privatam, cum fiscus sit proprie publicus.

2. TEXTITUR.] Committitur & intertex conficitur: contexti crimen dicitur etiam per quandam similitudinem. Cicero pro rege Deiotaro. *At quam festive crimen contextitur.* Apud Virg. *detextere* pro valde texere dicitur.

Melli detextere junco:

Retextere vero quanquam aperire & dissolvere, interdum iterum significat texere. Cicero in secunda Phil. *Itaque jam retexto orationem meam.* Idem in quinto Verri. *Ut totam suam praeturae retextere videretur.*

RESONANT.] Obstreperunt & sonum reddunt,

- - - Resonantque acanthida dami.

RAUCIS CICADIS.] Epitheton est perpetuum cicadarum: quae canunt vocantur *Achetae*, hoc est querulae, & quae minores ex his sunt, *retigoniae*, quin ex cicada genitae Mares in utroque genere cantant (ut auctor est Plinius in undecimo) foeminae silent. Ex genere cicadarum est *furcularia*, quae grandior a furculis quibus adhaeret dicta, *frumentariaque* quod cum frumentis are scentibus appareat, alio nomine *avenaria* etiam dicta. Cicadis vesci gentes ad orientem & Parthos auctor est Plin. Scilicet Plu. in Syllae vita, senatu sedente in templo Bellonae, passerem inspecantibus cunctis invollasse ore cicadam gerentem, cujus ejectionem partem reliquit, partem etiam tenens abiecit. Unde augures seditionem & agrestium adversus urbanam & forensium urbem dimicationem conjectaverunt.

4. SUB GRACILI ARVUNDINE.] Stilum pastorum significat, qui gracilis est, unde apud Virg.

- - - Gracili modulatus avena.

Gracilis, enim tenuis dicitur, unde *graciles Indi* quod tennes & a sole exusti sunt appellati.

4. COMPOSITUM.] Dictum.

INFLARE.] Flatum & spiritum dando incinere, Virg. in Buc.

Tu calamos inflare leves ego dicere versus,

Gel. libr. pr. Noc. Atticarum ad manum cum obtusius solitus habere *fistula*, qui flaret post ipsum occulto quam concionaretur, peritum hominem qui inflaret celeriter eum sonum qui illum aut remissum excitaret, aut a contentione revocaret. Scribit Plu. Tibias sprevisse Alcibiadem quod & colloquia tollerentur & hominis os deformarent dum inflarentur, quare & Pallas fregisse illas dicitur, cum os humidum animadverteret in Tritonia palude.

LABELLUM.] Diminutivum est a labro quod significat oris partem superiorem & inferiorem unde *labones* & *brunci* dicti auct. Plin. sed jam plura diximus in Calp. Non omittendum est ramen, labrum aliquando pro vase balneatio accipi, ut apud Ciceronem ita scribentem, *citra ut labra in balneis sint*, & apud Papi-nium.

*- - - Argento faelix propellitur unda,
Argenteoque cadit labrisque nitentibus instat,
Delicias mirata suas.*

B

S. Bo-

5. **BONUS APOLLO.**] Sen doctus, ut, *boni quoniam convenimus ambo: seu propicius & innocuus ut siquo bonus foelixque tuis.*

6. **SALICES HAEDI.**] Haedi Caprarum sunt foetus sicut agni ovium, amantque salices unde dixit Virg.

--- Non me pascente capellae,
Florentem cythifum salices carpetis amaras.

7. **DETONDENT.**] Excerptunt: sic Virg. 3. Aenei.

--- Equos in gramine vidi,
Tondentes campum late candore nivali.

1. e. **Pascentes,** nam dum pascuntur herbas tondent & praecidunt.

PERMITTERE CAMPO.] Docuimus in Calp. comm. ex auctoritate Virg. & Colu. qua hora pascantur pecudes primo seu mane & cum sol ad occasum vergere inceperit, nam mane rorelenta illa herba pecori est gratissima, unde dixit Cal,

--- Humida dulces,
Efficit aura cibos quoties surgentibus evis,
Frigida nocturno tinguntur pascula Rote:

Eandem diligentiam habendam esse vaccis & jumentis praecipit Virg. & maxime gravidis, ne solem sentiant cum mediis fervoribus acrior instat, quare ita suadet.

--- Armentaque pascet,
Sola recens orto aut noctem ducentibus astris.

8. **CLEMENTIA SOLIS.**] I. e. Ortus solaris, tunc enim clemens est & mitis cum oritur, ut qui nondum vires actiores collegerit quibus pollet cum coeli medium obtinet. Nam tunc inclementia vocatur ardor ille nimis & torrida radiatio.

SUADET.] Permittit quasi quadam suasionem. *Suadere* est suavi alloquio quempiam in opinionem tuam inducere, cujus contrarium est *dissuadere* quod significat opinionem super aliqua re facienda tollere, a *suadeo* fit *suasio* & *suasor* & *suadela* pro suasionem. Et, *suada* illa dea quae & eadem Pirho appellatur, a *suadendo* dicta, quam in primoribus labris Periclis habitasse ferunt, qui in animis auditorum quasi aculeos quosdam relinquere videbatur quoties perorasset. auctores sunt Valerius in Octavo, & in ejus vita Plu.

9. **HOS ANNOS.**] Excusatio legitima, & legas interrogative, id est, me senem canere jubes, cum officium hoc sit robustioris aetatis.

CANAM SENECTAM.] Canam hoc est albis capillis inspersam. Vir. in I. Aeneidos.

Temporibus geminis canebat sparsa senectus.

Pro eo quod est capilli albebant indicia senectutis.

10. **TU JUVENIS.**] Ex multis est causis excusatio. Quod sit senex, quod a Juvene invitetur, & quod provocetur a docto, Tu juvenis, cui. f. joci cantus & blandimenta conveniunt.

CARUS DEIS.] Vel generaliter omnibus deis. Ut, *cara deum soboles.* Vel Apollini & Baccho, qui fautores & dii sunt poetarum, qui ideo semper juventam retinere existimantur, quod semper florent, carmina & nunquam intermeriuntur. hincque cecinit Tib. in primo

*Solis aeterna est Baccho Phoeboque juvenas,
Nam decet intensus arinis utrunque deum.*

Quamvis in impressis exemplaribus totus sit corruptus versus.

11. **VIXIMUS.**] Aliqua habent exemplaria *diximus* pro eo quod est cantavimus. Nam dicere quandoque pro canere accipitur, ut,

Dicite Pierides non omnia possumus omnes.

Respectat autem proverbium antiquum & priscum morem, nam ut scribit Plut. in *Lycurgo*. Tres erant chori pro tribus aetatibus in celebratibus constituti, unusque senectutis incipiens canebat nos olim robusti fuimus juvenes. Adultae vero aetatis alter subsequens inquiebat. Nos autem sumus quod si velis periculum facito. At pueritiae tertius nos erimus multum profecto meliores: Ad hunc itaque morem alludit Catullus, cum dixit:

*Sed haec prius fure,
Nunc recondita senet quiete.*

Et Virg. illo carmine

Vixi & quem dederat cursum fortuna peregi:

Et alibi

*Fuimus Trois: fuit Ilion & ingens,
Gloria Tencronum.*

12. **SECURA AETAS.**] Juvenilis, quae nulli est obnoxia tristitia, & a curis seposita, unde Ovi. in 3. tristium cecinit

Interger & lete letus Juvenilia scripsi.

LUDEBAT.] Scribebat. ludere enim aliquando scribere significat ut apud Virgi.

Ludere quae vellem calamo permisse agresti.

HYLARES AMORES.] Festivos & lascivientes, *Hylarari* autem lactus dicitur & gaudibundus unde *Hylarare* quod significat laetum facere & *Hylarari* jucundari. M. T. de finibus bonorum & malorum libro secundo. Verum hoc loco sumo verbis his eandem certe vim voluntatis Epicurum non nosse quam caeteros, omnes enim jucundum motum quo sensus hylaretur graeco adverbio latine voluptatem volunt.

13. **ALBUM CAPUT.**] Hos est canum & albis capillis inspersum.

ET VENERES TEPUERE SUB ANNIS.] hoc est calor ille juventae quo vigeat Venus cecidit.

*Nam fugit retro levis juvenas & decor arida,
Pallente lascivos amores canicio.*

Ut inquit Horatius lib. sec. catminum, senectus enim calorem extinguit, ut inquit Plutarchus de Mario. & juxta sententiam Ciceronianam de Amicitia, viriditatem aufert. *Veneres* imo plurali dixit numero, quanquam plures veneres & cupidines credidit antiquitas, unde dixit Catullus

Luzete o Veneres Cupidineque:

Scribit Laetantius in prim. Divinarum Institutionum Venerem primam in Cypro attem meretriciam instituisse inventricemque fuisse ut mulieres vulgo corporum questum facerent, quod iccirco imperasse videtur ne sola praeter alias mulieres impudica & virorum appetens crederetur.

TEPUERE.] Vehementiam caloris amittere, unde tepidi dicuntur mediocriter inflammati. Ovid.

Caepa tepent alii juvenes ego semper amavi.

Sophocles confectus senio iactare solebat, beneficio senectutis se a veneris cupiditibus tanquam a domino agresti & furioso liberatum. Quod recensuit Philostratus in primo.

SUB ANNIS.] Hoc est sub senectute quae ex annis contingit. Tunc enim homo gravatus senio a cupiditate veneris liberatur. quare ita conqueritur Ovid. in libris amorum.

*Quae mihi ventura est siquidem est ventura senectus?
Cum desit numeris ipsa iuventa suis.*

Hinc carpit Juvenalis sermonem impudicum in vetula quae ex aetate ab his aculeis debet semmoveri. Ita enim inquit sat. vi.

*Tunc etiam quam sextus & octogessimus annus
Pulsat, adhuc graeco; non est hic sermo pudicus
In vetula quotiens lascivum intervenit illud
Quæ hæc hæc modo sub ladicæ reliquit.*

14. JAM MEA RURICOLAE.] Mos fuit antiquorum ut qui rude donarentur, & essent emeriti arma templis affigerent seu alicui dono darent deo, ut ita indicarent se usum nullum amplius in illis habere, & in hanc sententiam prolatum est illud ab Ausonio.

*Lais Annus Veneri speculum dico, dignum habeat se
Eterna eternum forma ministerium.
At mihi nullus in hæc usus, quia cernere talem
Qualis sum nolo, qualis eram nequeo.*

Ad id etiam respexit Ovid. ita canens in IIII. Tristium

*Miles ut emeritis non est satis utilis armis
Ponit ad antiquos quæ tulit arma lares.*

Inde est illud Horatii ex. 3. Carminum

*Vixi puellis nuper idoneus
Et militavi non sine gloria
Nunc arma defunctumque bello
Barbison hic paries habebit.*

Est illud ex. 1. Epistoliarum

*Non eadem ætas, non mens, Vejanius armis
Herculis ad postem fixis latet abditus agro:*

Pueritiae itaque similiter exuentes indumenta, laribus insignia appendebant, ut bullas, significantes usum in illis non esse viris, ob quod dixit Persius

Bullaque succinctis laribus donata pendit,

Id & virgines quoque observasse traduntur Veneri pupas offerentes, quod & Persius tetigit illo versu

Nempe hæc quod Veneri donatae a virgine pupæ,

Hunc itaque modum respiciens poeta noster dixit, Silvano perdere fistulam, nam similiter Pastores fistulas suas dicere solebant, unde dixit Virg.

Hic arguta sacra pendebit fistula pinæ,

Et Tibullus in. II.

*Pendebatque vaci pastoris in arbore votum,
Garrula silvestri fistula sacra deo.*

RURICOLAE FAUNO.] Ruris curam habenti. sed de Fauno pira in I. Calpurnii Aegloga videto.

15. ET NUNC RURA SONANT.] In omnibus fere exemplaribus hunc versum cum sequentibus usque ad illum & parva decos Timetas inducitur proferre. quod (meo quidem iudicio) nullo potest procedere modo,

nam manifestum est Timetam Mœlibei laudes canere, quod probatur in fine aeglogae dicente Tytiro

Perge puer coeptumque tibi ne desere carmen.

Et ex exultatione

Tu juvenis carumque deis in carmina cogis.

Neque enim verisimile est iudicem se praeuisse seniori Tytiro Timetam juvenem quamquam ut plerumque annoi iudices inducuntur: Ideo sequentia carmina Tytiro tribuenda sunt tali ordine & sensu; cum mea dependat Fauno fistula, utque senior aetas a carmine semmota, exulari debeo. sed tu cujus novum certamen cum Mopsos celebratur, cum me iudice & Meliboeo illum derisui habuisti, & non sine laude apud Meliboeum fuisti, qui nunc e vita discessit, dic age dic aliquid. Et nunc etiam nunc.

16. DISSONA FLAMINA.] Hoc est inaequales sonos & spiritus quibus instantur calami. *Dissona*. enim dicitur dicimus, cujus contrarium est *consonum* quod significat simul respondens. nihil autem est peius in musica quam si discordest concentus. cujus tantum apud antiquos studium fuisse scribit Quintilianus ut iidem musici & vates & sapientes iudicarentur, quare proverbium usque graecorum celebratum est indoctos a musis atque gratiis abesse, unde cum mos esset in convivii post coenam lyram circumferre Themistocles habitus est indoctior, qui ejus artis se imperitum confessus est, author Cicero in Tusculanis questionibus. Caeterum cum nulli dubium sit hanc ad omnia pene, adhiberi solitum, ut quam oratori commodissimam Quintilianus etiam existimavit, remitto plura aventes ad Quintilianum Gellium & caeteros. etenim commentantis officium est stultos tantum attingere ne nauseam afferat legentibus.

17. MECUM MOELIBAEUS.] Cum ipse & ego Tytirus nos vobis iudices exhiberemus.

UTRUMQUE.] Te & Mopsum.

18. FEREBAT.] Extollebat, ut

Daphnimque tuum feremus ad astra.

SUBLIME.] i. e. Ad altum sublimis namque altus dicitur. invenitur & sublima. Salustius historiarum lib. 3. Nam terra nunc erat & sublima nebula celum obscurabat.

19. PERMENSUM TEMPORA.] hoc est defunctum, Metaphora sumpta a Geometris, qui omnia mensurare solent unde *mensores* dicti. Horati.

*Te maris & terrae numeroque carentis arenas
Mensorem cabinent Archita.*

Ovidius,

*Communemque prius cum lumina solis & auræ
Cautus humum longo signavit limite mensor.*

19. EMERITAE VITAE.] Exactae & finitae. emeriti enim dicuntur milites qui a militia vacationem habent & rude donati sunt. Luc. in. 1.

Quae sedes erit emeritis.

Quintilianus emeritis huic bello stipendiis, hi radiarii a rude etiam qua donabantur sunt appellati. rude enim hoc est baculo ita denominato a militia liberabantur Ovid. in libris amorum,

Tutaque sed posito poscitur ensu rudis.

Hic emeritam vitam intelligimus abolutionem curarum,

um, a quibus tamquam radianti liberamur cum adventat mors.

PARS SECRETI ORBIS.] I. e. campi Elysi qui iidem piorum campi nuncupantur. Flaccus in l. Argonauti.

- - - Nec jam meritis tibi Typhi quietum
Villae parens volet Elysiū mansque piorum.

De his Virg. in vi.

Devenere locos laetos & amoena virata
Fortunatorum nemorum sedesque beatas.
Largior hic campos aether & lumine vestit
Purpureo soleoque sumum sua sidera notant.

20. SECRETI ORBIS.] Campi Elysi qui sunt in insulis Fortunatis, si credimus Lucano. Atlanticas autem insulas quae duae sunt parvo inter se divisa mari beatas vocant auctore Plutarcho, qui decem milibus stadiorum a Libya distare scribit in vita Sertorii de Elysiis campis, animam cum in corpus emittitur per tres elementorum ordines trina morte ad corpus usque descendere auctor est Macro. in 1. de somno Scipionis.

MUNDUS PRIORUM.] Legendum est piorum ibi enim sedem piae habent animae. Hinc dixit Horatius,

Tu pias letis animas reponis sedibus.

Cum campos intelligeret beatorum ubi a Mercurio piorum animae collocantur.

21. GRATIA.] Benivolentia hic.

VIVIT.] In te adhuc permanet. Nam vivit tunc gratia si amici memorem prestat amicum.

22. HONORATOS.] Manes vel propter inferias dixit illi datas, quae in honorem sunt defuncti; unde apud Virg. est in 1. Aene.

Ergo agite & cuncti laetum celebremus honorem.

Vel propter id quod deus effectus sit Meliboeus, ut apud Virg.

Jamque dies (nisi fallor) adest quem semper acerbimus
Semper honoratum (sic dii voluistis) habebis.

Ubi honoratum exponit Servius quod deus effectus sit.

23. ET PARERE DECEAT.] Hic loquitur Timetas, duplicique de causa ut canar adduci arguit, & quia parere deceat seniori & longaevo, quam aetatem tanto honore prosecuta est antiquitas ut crederet hoc

Grande nephas & morte piandum
Si juvenis vetulo non assurrexerat & si
Barbato cuiusque puer.

Ut inquit Juvenalis iuxta quam sententiam prolatum est illud a Marone Bucolicis,

Tu major tibi me est aequum parere Menalcha.

Et quia grata sunt quae jubentur in laudem Meliboei.

23. JUSSIS.] Jussionibus & mandatis ut apud Virg.

- - - Accipe jussis,
Carmina caepa tuis.

24. DIGNUS.] Dignitate sua merens, unde est verbum dignari quod significat dignum existimare Virg. 1. Aene.

Haud equidem tali me dignor honore.

Et in Bucolicis,

Nec Deus hunc mensa dea nec dignata cubili est.

[PROBUS CARMINE.] Quam ipse carminis est deus

Claudianus,

Carmina saepe loquor sic me mens implet Apollo.

Ausonius,

Phoebe potens numeris.

25. PAN CALAMIS.] Cuique tribuit quod suum est siquidem Pan primus calamos jungere instituit.

25. FIDIBUS LINUS.] Linus celeberrimus fuit poeta, Mercurii ex Musa Urania filius, ut placet Hermodoro Platonico, ut Virg. Appollinis, qui ira in Pollione cecinit,

Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
Nec Linus, huic mater quamvis atque huic pater adfuit
Orphi Calliopea Lino formosus Apollo.

Hunc cytharam invenisse sunt qui testentur, aliqui Orpheum, auctore Plinio in septimo. Eandem mundi generationem scripsisse Hermodorus tradidit solisque & lunae cursus ac fructuum & animalium generationes.

25. FIDIBUS.] Alludit ad inventionem cytharae. Fides dicitur cytharae. namque chorda, ut voluit Festus, genus est cytharae dicta quod tantum inter se chordae ejus quantum inter homines fides concordet. diminutivum est fiducula quae & quoque pro genere tormenti accipitur ut apud Sue. in Tyberio. Excogitaverat autem inter genera cruciatus etiam ut larga meri portione per fallaciam oneratus repente veretris ligatis fiducularum simul urinaeque tormento disperderet.

25. ORPHEUS.] Thrac fuit genere, unde & Thracius vates appellatur ab Ovid. filius Oeagri doctrina melodica atque poesi, omnes excedens quorum remanserit memoria, etenim poema edidit mirandam & suavitatem cantus feras ad se audiendum attraxit ut scribit Diodorus. hic sacri liberi patris primus induxit in Graciam primusque celebravit in monte Boetiae Thebis, ubi Liber natus est, proximo, qui cum frequenter cytharae cantu personaret cytheron appellatus auctore Lactantio in 1. Divinarum Institutionum, hunc amoris puerilis inventorem etiam fuisse tradunt unde cecinit Ovid. in x. Met.

Ille etiam Thracum populus fuit auctor, amorem
In teneros transerre mares, citraque Juventam
Aetatis breve ver & primos carpere flores.

MODULATIVUS.] Mensura & ratione carminis. Virg.

Modulans alterna notavi.

Quintil. in 1. Namque & voce & modulatione grandia elata, jucunda dulciter, moderata leniter canit.

26. CONCINERENT.] Simul canerent.

27. SED QUIA TU NOSTRAE.] Deliberativum est.

MUSAM.] Carmen, nam carmina dant musae Virg. in Buc.

Pastorum musam dicemus & Alphesiber.

SUPER HAEC.] s. Meliboei quae loquimur.

28. CERASUS.] Ita Calp. in cortice cerasi carmina facit notari cum inquit,

Dic age nam caerasti tua cortice verba notabo,
Et decisa feram rutilanti carmina libro.

Cum enim rutilanti sit cortice cerasus & laevigato, melius in ea inciduntur carmina dilucidiusque inspicuntur incisa. diximus vero superius consuevisse antiquos in cortice

tibus scribere arborum, cum adhuc non esset chartarum ulus, de qua re videto diffusius in commentariis Calp.

29. INCISO LIBRO.] Cerasi cortice notato, est enim liber interior pars corticis ut inquit Ser.

30. DIC AGE.] Hic loquitur Tityrus & commonet ut commodiorem recitationi locum eligat, ne pinus illi strepitus noceat a vento perfractae.

FINUS GARRULA.] Propter ventum a quo sonora sit unde Catul.

--- Jam Cytherio in iugo,

Loquente saepe sibilum edit coma.

Garrulum verbosum appellamus. Tibul. in primo.

--- Coniuncti amantis,

Garrulus in dominae ludere verna sinu.

Gnarulum tamen cordatum significare auc. est Mar. ut apud Var. in hac tamen civitate regnabit Dyonisius homo gnarulus & acer. Garrulas aves dicuntur caniores & hilares Virg.

Garrula quae tignis nidum suspendit hirundo.

ULMOS.] Arbor est ulmus vitibus accommodatissima, cuius semen *samarum* appellatur quod colligitur circa Mar. Kal. cum flavescere incipit teste Pl. *Ulmaria* ulmus pluribus *confita* loca appellata sunt. Sed de ulmo plura in Calp. diximus commentariis, hoc adde ulmum maritum dici quae vitibus apta quoniam illis maritatur de qua Pl. *maritas* ulmos *serere* *utilius* quia *carens* *semine* nam *haec* *e* *plantis* *feruntur*.

FAGOS.] Glandifera est arbor *αρο τοῦ φαγῶν*. I. e. comedere dicta fagus, de qua & plura in Calpurnium videto.

31. HIC CANTARE LIBET.] Loquitur hic Timetas.

SUGGERIT.] Subministrat ut apud Ovid. in XI. Met.

Prodiga divitias alimentaque mitia tellus

Suggest.

Aliquis tamen in exemplaribus legitur *subiicit* hoc est supponit.

33. MOLLIS AGER.] Vel delicatus vel uliginosus.

34. ASPICE UT ECCÆ.] Quietorem sibi promittit locum quod tauri a longe pascantur, qui aliquando vicini mugitu suo seu incursione invicem circumstantes perturbare solent.

34. OMNIPARENS AETHER.] Orditur hic Timetas in laudem Meliboei carmina. *Omniparens aether*, diximus in commentariis Calp. aethera pro Jove accipi qui omnia parit, Jovem enim aetherem, i. e. ignem intelligi volunt Physici & ob hoc eum omniparentem appellant, quamquam res nulla ita fovet omnia quemadmodum calor. inde dictum est ab Ovid. in primo Met.

Quippe ubi temperiem sumpserit humorque calorque,

Concipiunt & ab his oriuntur cuncta duobus.

Aether autem est supremum elementum, post hunc aër, exinde aqua extremaque omnium terra ut Zenoni placuit, qui voluit in aethere hoc est igne astrorum immobilium orbem primum esse natum, deinde errantium ut auctor est Laërtius: patrem aetherem itaque appellavit Lucretius, in primo.

Postremo peteunt hymēbres ubi eos pater aether,

In gremium matris terrae praecipitavit.

35. RERUM CAUSA LIQUORES.] I. e. Aquae & pluviae

quae omnes alunt foetus dum terrae commiscuntur ut inquit Maro, Zenoni placuit pluviam conversionem ex nubibus in aquam esse, cum sive ex terra sive ex mari vi folis sursum elatus humor effectus cauerit. hinc certe (ut inquit Lucre.)

--- Alitur porro nostrum genus atque ferarum.

Hinc laetas nubes pueris florere videmus,

Frondiferaeque novis avibus canere undique silvas.

Anaxagoras omnia ex igne procreari dixit cuius sententiam secutus est Virg. cum cecinit in Sileno,

Et liquidi simul ignis ut his exordia primis

Omnia:

Thales vero ex humore gigni voluit, quare ita secessit a Lucre.

--- Humorem quicumque putarunt,

Fingere res ipsas per se, terrarum creatore

Omnia & in rerum naturas ventriter omnis,

Magnopere a vero longeque errasse videntur.

36. CORPORIS ET GENITRIX TELUS.] Eo dixit quod corpora generet non per se ipsam quidem nam

Convenit & memori mandatum mento tenere,

Nil esse in promptu, quorum natura videtur,

Quod genere ex uno constat principiorum,

Nec quicquam quod non permixto semine conficit.

Ut inquit Lucre. in. II. Juxta vero pro terra accipitur secundum Empedoclem, quae inde ex humore & pluvia omnia gignit, in quam sententiam protulit Maro,

--- Et omnes,

Magnus alit, magno commixtus corpore foetus.

Zenoni quidem placuit, elementum esse, ex quo primo prodeant quae sunt & in quod extremum solvuntur: & esse quatuor elementa, infectam simul atque impolitam substantia materiam, ex quibus ignis calidus, aqua humida, aër frigidus, terraque arida quae pars & in aëre consistat hancque in medio omnium esse sitam, quae (ut inquit in secundo Lucre.)

--- Habet in se corpora prima,

Tam porro nitidas fruges arbutaque laeta,

Genibus humanis habens unde extollere possit,

Unde etiam fluvios frondes, & pabula laeta,

Montivago generi possit praebere ferarum.

Corporis genitricem dixit, quoniam secundum Philosophos quae tangi possunt omnia corpus habent, quod & his Lucretianis versibus ex primo declaratur,

Cui si tactus erit quamvis levis exiguisque,

Corporis augebit numerum summamque sequetur,

Tangere enim & tangi nisi corpus nulla potest res.

Unde incorporeum appellamus quod intactile est. i. e. sine tactu, vacuum quod inane dicimus, quod id esse Zeno voluit, quod a corporibus contineri queat, non autem contineatur, quare hic corporis genitricem terram vocavit poeta, quam optimam matrem appellat Ovid. non tantum corporis humani, sed omnium rerum corporaliū, ut frugis, uvae, pabulorum & factorum omnium.

Quare magna deum mater, materque ferarum,

Et nostri genitrix haec dicta est corporis una.

Ut inquit Lucre.

C

VI-

VITALIS AER.] Eo quod per aërem vivimus, ita Plin. in secundo, vitalem aërem his appellavit verbis, *vitalem hunc nobis fundit spiritum per quem vivimus, & cum tamen tot animalium haustus spiritum e sublimi trahat, ille contra nititur: est etiam opinio quorundam aëream esse animam quod sentit Virgilius cum dixit,*

--- *Atque in ventos vita recessit.*

Ut si libeat appellare vitalem aërem animam non absolum sit lectoribus ex diversitate animorum ad varias opiniones declinantibus.

37. ACCIPITE HOS CALAMOS.] Hoc est sonum calamosorum excipite.

38. MITTITE.] Transmittere, nam cum coelum colat Meliboeus, ex aëris verberatu sonum sentire poterit in lunari circulo, ubi campos Elysios quidam esse dixerunt idque tetigit Lucanus in nono,

--- *Sequitur convexa tenantis,
Qua niger astriferis connectitur axibus aër,
Quoque patet terras inter lunaeque meatus,
Semidei manes habitant quos ignea virtus,
Innocuos vitae p tientes aetheris imi,
Fecit & aeternos animam collegit in orbes.*

SI SENTIRE DATUR.] Hoc dixit quoniam quorundam erat opinio una cum corpore interire animam, cui adheret Epicurus mortem ad nos nihil attingere ita argumentando, bonum omne ac malum in sensu est, sensus autem privatio mors est, qui timer ergo mortem nihil timer, quoniam mors nihil ad nos: Zeno animam sensibilem esse voluit eamque nobis insitum & ingentum spiritum, ideo corpus esse ac durare post mortem obnoxiam corruptioni. tamen Dicaearchus etiam contra immortalitatem disseruit. Is enim tres libros scripsit qui Lesbiaci vocantur, quod Mytilenis sermo haberetur, in quibus vult efficere, animos esse mortales, ut auctor est Cic. hae tamen auctoritatibus multorum refelluntur opiniones. Etenim quis timor nobis ingentus, si nihil post mortem sentimus, quos Rhadamantas, Plutones, Cerberos, Eaeosque fingimus. immortalis est nempe anima, cui pro meritis, paratur sedes a corpore disjunctae. quare deridet Juvenalis haec aspernantes & ut inquit ipse quoties hinc talis ad illos umbra venit cuperent lustrari, si qua darentur sulphura cum Taedis aut si foret humida laurus.

QUIETES.] Respexit ad divinitatem quamquam pacem summa tenent agiturque longissima quies.

39. SUBLIMES ANIMAE.] Quae incirculo sc. Lunari sunt collocatae.

CELESTIA TEMPLA.] Templum dicitur ut scribit Var. natura, in coelo, ab auspiciis in terra, ab similitudine sub terra hic accipiuntur pro divinis nam & augurum templa dicuntur quae constituta sunt & suis finibus designata, hoc est, arboribus & intra eas regiones quae oculi conspiciere possunt.

40. SYDE.] Sc. Syderibus exornatas.

MUNDO FRUUNTUR.] Quando eum oculis habent subiectum qui in coelo sunt. inde Virg.

--- *Urbes ne invisere Caesar
Terrarumque velis curam.*

Et Lucanus in nono,

--- *Vidit sub quanta nocte jaceret
Nostra dies risitque suis ludibria trunci.*

41. ADVERTE.] Audi excipe.

MODOS.] Cantilenam nam modus dicitur in sono concentus cuius diminutivum est *modulus* unde: *verbam modulari & modulamina.*

FOVISTI.] Hoc spectat ad illud superius,

Laudesque tuas sublime ferebat.

Et est Metaphora ab avibus sumpta & nutricibus quae prolem pectore solent fovere, exponasque fovisti educatione ad aetatem grandiore incitationibus laudum tuarum, nam ut inquit Ovid.

*Excitat auditor studium laudatque virtus,
Crescit & immensum gloria calcar habet.*

PROBASTI.] Probos judicasti. probatum & spectatum vis esse majoris scribit Marcellus. Lucilius in xi. *Tuam probatam mihi & spectatam adolescentiam.*

43. LONGA TIBI CUNCTIS.] Ordo est: & senectus & foelices anni & circulus novissimus innocuae vitae clausurunt tempora tuae, hoc est tibi mortem attulerunt.

SPECTATA SENECTUS.] I. e. probata ut

--- *Rebus spectata Juvenius.*

44. FELICES.] Anni nullo polluti scelere aut flagitio: nam scelus intra se taciturnum qui cogitat ullum facti crimen habet ut inquit Juvenalis; talisque anni infelices sunt appellandi potius quam felices, quare dixit epigrammatarius poeta, hoc est vivere bis vita posse priore frui.

45. CIRCULUS VITAE NOVISSIMUS.] Sen climactericus. quem scilicet appellat (ut scribit Gellius) hoc est annus sexagesimus tertius in quo semper aliquae clades vel periculum senioribus accidere solet: seu centesimus quem raro a mortalibus praeteriri creditur, quoniam (inquit Plin. in xi.) *cor a quinquagesimo anno ad quatuordecimum semper crevit ultimum decrementum tunc habere existimatur. Circulus, a circumdando dictus est, nam menses semper circumdant & anni qui cursum complent aetatis, unde annulum quasi annum dici voluerit ut author est Servius in explicatione ejus Virgiliani in. v. Aene.*

*Annus exactis completur mensibus orbis
Circulus.*

Itaque vitae revolutionem intellige.

NOVISSIMUS [Extremus:] Gellius libro. x. Noctium Atticarum quod extremum inquit dicebatur est dici novissimum coeptum vulgo idemque mea memoria, ut Laetius. sc. Senes alii quod nimirum novum verbum vitabant cujus origo ad a vetere vetustius & veterrimum. Sic a novo declinatum novius & novissimum.

46. INNOCUAE VITAE.] Simplicis & fallere nefciae. innocuum appellamus quod non noceat, Ovid.

Instillae fueratis aves solatia ruris.

Affuetum silvis innocuumque genus.

47. NEC MINUS.] Sensus est, non minus fuit nobis doloris mors tua tarda quam si immaturus perisisses nam naturaliter minus dolent nobis qui senes quam qui juvenes rapiuntur & ut inquit Plin. Cecilius in i. E. pistolarum *luctuosissimum genus mortis est quae non ex matris nec fatalis videtur, inde Ruffi Bononiensis mortem magis deflet Marti. quod immaturus petierit, cum inquit*

*Huius qualis pietas bene quam brevis occidit aetas,
Videras Alphei praemia quinque modo.*

GEMITUS.] Dolentis est clamor & vox, unde gemit dicitur tunc quod vocem lugubrem & moestam emittat luctui quasi similem. gemitum Horati. stridorem appellavit antennarum ex funibus in. i. carminum his

*Et malus celeri faucibus aphro
Antennaeque gemant.*

47. MORS INVIDIA.] Quoniam omnia nostra rapit bona, unde ita conqueritur Catullus,

*At vobis male fit malae tenebrae
Orei, quae omnia bella deuoratis.*

PELLERET.] Expelleret & abrumperet.

FLORENTES ANNOS.] I. e. Juveniles nam ea viridis & flores dicitur aetas. Boëti. de consolatione,

Gloria foelicis olim viridisque iuuentae.

48. NEC TENUIT TALES.] Sensus est non dissimulauerunt omnes causam communem quin tales emitterent querelas.

COMMUNIS CAUSA,] Quanquam iactura fuit publica in Meliboeo.

49. JACES.] Verbum est mortuorum. Marti. in xi.

*Hae sub marmore Glaucias humatus,
Iuncto Flamine jacet sepulchro:*

Virg. in II. Aene.

Jacet ingens littore truncus:

Et ita hic accipitur. alias enim jacere pro demisse orare invenitur ut apud Ovidium in Epistolis.

Et jacet ante tuos Graecia moesta pedes:

SEGNIS.] Quasi sine igne quo elemento maxime excitamur. hoc vero caret mortui.

LETALI FRIGORE.] Laetali ideo dixit quoniam est aliquando non laetalis ut in febris & timore.

50. LEGE HOMINUM.] Qua omnes ad mortem destinamus, unde canit Orpheus ita apud Ovidium in x. Met. ad inferos,

*Omnia debentur vobis paulumque morati,
Serius aut citius sedem properamus ad unam,
Tendimus huc omnes haec est domus ultima. vosque
Humani generis longissima regna tenetis.*

Horatius,

*Sed omnes una manet mors,
Et calcanda semel via laeti.*

COELO DIGNUS.] Ad cuius concilium revocatus sc. fuisse.

CARENTE SENECTA.] Hoc est albicante, nam ut inquit Boë. de consolatione,

*Intempesti vi fundantur vertice cani,
Et tremis effecto corpore lasa cutis.*

51. CONCILIO DEUM.] Id est conventioni: Scribit Donatus omnem conventionem conciliationem dici. unde conciliatus emptus, quoniam conventiones sunt: in aliquibus exemplaribus legitur *consilio* quod convenit prudentiae & senectuti Meliboei.

PONDERIS ALIQUI.] Id est iustitiae qua rectum & iustum ponderatur. Persius Saty. quinta.

*Scis etenim iustum gemina suspendere lance
Ancipitis librae, verum discernis ubi inter
Curva subit vel cum fallit pede regula Vato.*

52. RURICOLUM DISCERNERE LITES.] Declaratio cur iustus, nam lites de medio tollere consueverat agricolatum.

53. ASSUEVAS.] Pro consueveras.

PATIENS.] Patienter audiens astantium querelas.

DISCERNERE.] Discriminare, aperire.

MULCENDO.] Mitigando. mulcere enim est mitigare ut apud Virg.

Ille regit dixit animos & pectora mulcet:
Papinius in Secundo silvarum,

*- - - Tu pectora mulce,
Tu prohibe manare genas.*

54. RURIS AMOR.] Vel ruricolatum invicem concordantium vel desiderium colendi agros nam olim fuit precipua laus si quis bonus colonus appellaretur,

55. TERMINUS.] Meta dividens agros vicinales, unde terminalia quae in honorem dei termini fiebant: Ovid. in secundo Fastrorum,

*Tu populos urbesque & regna ingentia finis,
Omnis erit sine te litigiosus ager.*

*Nulla tibi ambitio est nullo corrumpere auro,
Legitima servas credita rura fide:*

Terminus quo loco colebatur, super eum foramen patebat in recto, quod nephas esse putarent terminum intra rectum consistere: statuit Numa ut auctor est Pompe. eum qui Terminum exatasset & ipsum & boves sacros esse.

AMBIGUOS.] Dubios, qui cujus essent non bene dignoscebantur. *Ambiguus* enim ut in commentariis Calp. diximus est cujus nulla est certitudo. unde *Ambiguum Proteum* dixere quod in varias se vertere formas consueisset: & *Ambiguus lupus* ab Ovidio appellatur propter transformationem quam putant aliqui hominum in lupos.

56. BLANDA VULTUS GRAVITAS.] Ab utraque parte laudatur, nam gravitatem retinebat quae venerandum facit: Sed ne ad severitatem videretur vergere blanditiis quibusdam erat illita quae ad amorem invitabant: Scribit Plin. in. xi. frontem in homine esse indicem tristitiae hilaritatis clementiae & severitatis in ejus assensu.

57. MITE SUPERCILIUM.] De supercilio Plin. in. xi. *extremum ambitum genae superioris antiqui cilium vocaverunt unde & supercilia.* Saty. II.

Atque supercilio brevior coma.

Supercilia homini & pariter & alterne mobilia & in his pax homini. negamus, annuimus, haec maxime indicant fastus, superbia. aliubi conceptaculum sed hic sedem habent, inde saepius pro severitate accipitur ut in obsequio carmine,

Conveniens Latio pone supercilium.

SED PECTUS MITIUS ORE.] Hic talis est sensus cum mitissima essent tua verba ab ore provenientia mitius etiam pectus erat. hoc est non allud in ore, aliud in pectore versabatur ut consuetudo est multorum qui manu altera la-

pidem ferunt panem ostentant alberta, ut inquit Plan. in Aulularia.

58. LABRIS.] *Labra* sunt proprie superiora, & labia interiora, & labra aliorum dicuntur ut docet Donatus. Unde locus extat rodentis alicui carduos similem habent labra laevicam.

59. FALLERE.] Decipere & ad hylaritatem traducere est, enim lenimen cantus & sonus curatium & laborum unde Hora. ad Lyram.

*O decus Phoebi & dapibus supremi,
Grata refuso Jovis, & laborum
Dulce lenimen.*

Itaque conqueritur Ovid. in III. Tristium

*Non domus apta satis non hic cibus utilis aegro,
Nullus Apollinea qui levet arte malum est.*

DURAS.] Asperas. cura enim est quasi cor urens dicta. *visitosa cura* appellatur ab Horatio quoniam viat & corrumpit animi serenitatem.

60. NEC SEONEM PASSUS.] Sic Virg.

Nec torpere gravi passus sua regna verberis.

SEONEM JUVENTAM.] Id est, inertem, nam

*Languor & immodici sub nullo iudice somni,
Atque & multo tempora quassa meto,
Eripuit omnes animo sine vulnere vires.*

Ut inquit Ovid. de Re. Amo.

MARCERE.] Martidam fieri & putrefieri unde Marcor putredo, & marcidus putridus dictus.

61. DABAS PRAEMIA.] Ut incitares. Sc. ad virtutem animos, nam

In steriles campos voluit juga ferre juvenos.

Ut inquit Martialis & juxta illud Satyrographi poetae.

*Quis enim virtutem amplectitur ipsam,
Praemia si tollas:
Scribentem juvas ipse favor minuitque laborem,
Cumque suo crescens pictore fervet opus.*

Ut inquit Ovidius in Terzio de Ponto.

MERITAE MUSAE.] Cantilenae cujuslibet meriti praemia.

63. DIXISTI.] Cecidisti ut dic age dic corydon.

PHOEBA AVENA.] Dulci mellita & Apollini non dissona.

64. MELIBORE VALE.] Vox est a mortuis discodentium vale, & ut scribit Varro in *logisticis synonyma* sunt *salve & vale* unde his & in *salutationibus* & *exorationibus* utimur. haec autem dicimus mortuis non quod eis optamus salutem in quibus nulla est potest. sed ut significamus ita nos digredi ut ostendamus illos nunquam in nostram communionem esse venturos.

ODORAE FRONDIS LAUROS.] Lauri esse plura genera docet Plinius in. xv. scribens eam folia satarum receptarum in domus, fulmine non percuti, & ubi eam causam honorem his habitum in triumphis, potiusque quia suffimentum sit caedis hostium & purgatio, ut tradit Maffurius. adeo enim in prophanis ulibus polui laurum & oleam fas non est ut ne propiciandis quidem numinibus accendi ex his altaria arave debant: exemplum autem est Tiberii principis lauro co-

ronare se soliti contra fulminum Metus,

ODORAE.] Odorem reddentis ut odorato vabrum appellavit Calpurnius.

65. RURALIS APOLLO.] Id est, Rura solens, expressit cognomen Graecum. *Nepos* enim dicitur, invocatur & ipse ab agricolis ut Liber, quoniam triplicem potestatem habere dicitur de qua re plura sibi libet. in commentariis nostris in Calpurnium videro.

66. RACEMOS DE VITE.] Bene inducit Faunos rusticam offerre, dona quoniam & ipsi agricolae sunt dii.

67. CULMOS.] Culmi dicuntur paleae (ut scribit Ser.) e messibus. unde & culmi postea dictum quod his testis sternerent Var. in. II. de re Ru. *In segetibus autem frumentum quo culmus extulit spicam.*

EX ARBORE FRUGES.] Scribunt iureconsulti titulo de verborum & rerum significatione frugem pro reddito appellari, non solum pro frumentis aut leguminibus, verumetiam, quod ex vino vel ex silvis ceduis, cretifodinis lapidicinis capitur: Negavit tamen Julianus fruges omnes esse quibus homo veicatur. non enim carnes aut aves ferasive aut poma fruges dici scribit & primo Gallum recte definitisse frumentum id esse quod in se arista continet. Frux frugis (ut docet Pom.) antiqui fructum & fructum dixerunt eodemque auctore frugamenta a frugibus sunt appellata.

68. GRANDEVA PALES.] Grandevi dicuntur seniores & majores acris. Vir.

*Et qua vestis Abas & qua Grandevus Alcibi,
Vicit Hyemi.*

Eūque dignitatis majoris ut apud poetam in Geor. *Grandevus Nervus:* Grandaevis etiam & granditas actas illa major appellata est auct. Mar.

69. CIMBAIA.] Vasa dicuntur & posula in modam Cimbac (ut scribit Ser.) Vir.

Inferimus tepido spumantia Cimbria lacte.

LACTE.] Quoniam ita placatur ipsa Pales vel quia dea est pabulorum unde proventus lactis. Lacte consueverunt etiam mortuis sacrificare unde dicit Tib. in primo.

Jam jubet aspersas lacte referre pedem.

Cum mortuos anum revocare intelligeret: Imo & ipse Aene. lac & sanguinem patri fundere a Marone inducitur in I. Aene.

68. MELLA FERUNT NYMPHAE.] Hamadryadas intelligit, quae cum arboribus una nascuntur & moriuntur, in quarum cum sint cura arbores in quibus foetificant apes decenter mellis dona offerre singuntur.

PICTAS FLORE CORONAS.] Hic Napas intelligit herbarum ac florum Nymphas. *vera* enim est recessus intra montes ubi flotes & herbae virebant.

PICTAS.] Variegas verticulis Floribus. primum Crasium divitem argento auroque folia imitantem ludis suis coronas dedisse auctor est Plin. coronae nimis fuit usus. adhibere totam unde & rosea corona de qua Mar.

*Pulchrior ut numero videre corona Sabina,
De Nomentano te puter esset meo:*

Serta haec eadem dicta sunt eo quod simul jungerentur flores Tib.

AN.

Annuum confectis sorta dabit tumulo.

Sertique ideo flores ab Apu. in quarto de asi. au. hoc est in coronas iuncti appellantur: coronam Graec. στέφανος vocat: diminutive sunt corollae dictae ex lamina tenui aenea inaurata aut argento illita ob fragilitatem suam. Lemnisci vero ex coronis dependentes fasciculae quin lanisci de quibus Virg. illo versiculo intellexit.

Puniceis ibant evincti tempora tenuis:

Suc. ingefaeque aves ac lemnisci.

70. SUPREMIUS HONOS.] Id est ultimus, fuit autem consuetudo ut in funere crocum & costum spargerent & alios flores, unde cecinit Papinius in secundo silvatum:

--- Quid ego exequias & prodiça flammis,
Dona loquar mortisque ardentia funera luxu,
Quod tibi purpureo tristis torus aggere crovis.
Quid Cilecium flores quid munera gramini Indis,
Quidque Arabes Phariisque palam est (vidi ipse)
liquores
Arisarum lavare comam.

MANIBUS.] Manes dii ab auguribus vocantur quod per eos omnia manare credebant illosque deos superiores & inferos dicebant, auctor est Pompeius: a mano autem manes appellari quidam volunt hoc est bonas. anxi qui enim manum bonum & prosperum dicebant, inde immanes non boni ut saepe vocantur: Scrib. Servius in III. Aencl. Manes animas dici & corporibus egredientes, & quae nondum alia intraverant corpora: Summam itaque antiquas Plutonem quasi summam maniam appellavit. Ovidius in Sexto Fastorum.

*Reddita quisquis is est Summano temple servatur,
Tunc cum Romanis Pyrrhae timendas aras.*

DANT CARMINA MUSAE.] Nam eorum est peculiare carmen: Musae dictae sunt ex auctoritate Platonica a musa, verbo quod significat inquirere sentit tamen Cassiodorus Musas quae omnes dici eo quod simul sint: hae novem numero esse traduntur Mnemosines & Jovis filiae teste Hesiodo. qui in Theogonia earum nomina his tribus versibus complexus est.

Κλαίει δ' Εὐτέρπη το Θάλειν τι Μελπομένη τε
Τερψικχον τ' Ερατόν τι Πολυμήνιν τ' Οὐρανία τε τ.
Καλλιόπην τ', ἡ δὲ Περσέειδαν ἱστὶν ἀπείπει.

Latine sic vertuntur,

Clioque Euterpeque juvenis & docta Thalia,
Melpomene laetis & Therpsichoreae choraeis,
His subemus Erato memorique Polymneia mente.
Addimus Euranien & quae manet nitima quamquam,
Calliope cunctas supereminet unica Musas.

harum nomina singula singulis suis historiarum libris inscripsit Herodotus. scribit Fulgentius in primo Mythologico ideo novem Musis decimum addi Apollinem propterea quod humanae vocis decem sint modulamina, unde cum decacorda ipse cythara Apollo pingitur.

71. NOS TE MODULAMUR.] Cum quisque pro viribus munera exquirit tuis offerat nos quoque carmina damus quamvis tenuia. per avenam enim humilem significat stilum.

72. SILVESTRIS PLATANUS.] Scribit Plin. in XII. Platanum per mare Ionium in Diomedis insulam ejusdem insuli gratia primum inventam fuisse, inde in Sici-

liam transgressam interque primas Italiae donatam etiam ad Morinos usque provectam, ubi pro umbra gentes vestigal pendunt. compertum postea ut mero infuso nutrantur quoniam maxime radicibus earum prodesse creditur: In Lycia tantae magnitudinis platanum fuisse idem affirmat, ut Licinius Murianus ejusdem provinciae legatus prodiderit intra eam se duodevicesimo comite epulatum large ipsa toros praebente fronde: hic autem per silvestrem platanum intelligit Chame-Platanum coactae brevitatis, quam ipsa excogitavit Italia, ut non inter arbores etiam pumilionibus locus suus non desesset sicuti inquit Plin.

73. SILVESTRES.] Steriles quoniam minus generant Silvestria. Virgilius,

Et steriles platanus malos gessere valentes.
Vel ideo silvestres intelligas quoniam ex peregrinis & silvestribus locis in Italiam allatae fuerunt & factae domesticae: est autem major laus Meliboei cui non tantum domestica dolent sed etiam silvestria & fera. unde & silvestres dixit ad differentiam domesticarum.

74. PRIMIS REBOAT.] Scribendum est prius: est enim arbor in vestice ramosa, maxime navigiis apta, ut in Calpurnii diximus commentariis, silvestrisque dicitur pinaster.

REBOAT.] Resonat, refultat, ut apud Virgilium in Georgicis

--- Reboant silvaeque & magnus Olympus,

Ubi resulant & nemus omnes exponit Servius aurumque verbum id esse Graecum. Apuleius in septimo de Asino Aureo beate dixit pro eo quod est boatu quodam inclamare.

TE QUICQUID CARMINIS ECHO.] Ordo est: quicquid carminis respondet echo te respondet & quicquid silvae respondent te respondent: hoc est nulla sine te celebratus cantilena.

75. ARMENTA SEQUUNTUR.] Vel ad sacrificia praegenda tibi vel mugitu prosequuntur & qua potestate doloris valent discessum tuum quaeruntur. sic Virgilius in Daphni:

*Daphni tuum Paeon etiam iugumque boves
Interitum, imentoque feras silvaeque loquuntur.*

76. NAM PRIUS IN SICIS.] Sensus, omnia prius per contrariam naturam sui eveniunt. quia laudes ego tuas tacere possim.

PHŒCAE.] Vituli Marini, qui a voce inde nomen traxere: est autem eorum genitura in terra (ut scribit Plinius) nec ante. XII. diem in mare deducit foetum ex eo assuefaciens: de his Calpurnius aegloga ultima,

--- Aequoreos ego cum certansibus uris,
Spestavi vitulos:

Sed objiciet fortasse aliquis quomodo per contrariam naturam rerum si in terra nascuntur & generantur, cui respondeo in huda quidem terra & in litore prope aquas generari non autem in terreno sicco, unde dixit poeta noster in arvis fecis.

77. VESTITUSQUE LEO.] Hoc est jubatus & pilis decoratus, in codicibus tamen antiquis legitur hirsutus, id est pilosus & villo duriore. hirsutum dicimus asperum & durum, Calpurnius

--- Et hirsuta spinosior strice barba.

D

FRE:

FRETUM.] Mari. cum leonum sit in terra vivere, fretum autem dictum est a similitudine ferventis aquae quod in fretum saepe concurrat aestus atque effervescat, ut scribit Varro in tertio de Lingua latina & nos superius docuimus in Calpurnii commentariis.

77. TAXI SUDABUNT MELLA.] Ut

Durae quercus sudabunt roseida mella:

Est autem taxus arbor minus virens gracilisque & tristis ac dura nullo succo, ex omnibus sola baccifera undeque taxica venena appellata feruntur quae nunc toxica dicimus. repertum est tamen innoxiam fieri taxum si in ipsam arborem clavus aereus adigatur. *Confusis* legibus, commixtis & ordine rerum verso ut apud Lucanum,

*--- Totaque discors,
Machina divulsi turbabit foedera mundi.*

78. TRISTIS HYEMS.] Deformis ob pluvias nives & glaciem.

ESTAS TRACTABIT OLIVAS.] Ordine converso nam autumnali tempore legitur olea & mense Septembris vel Octobris. Dum adhuc vindemia est ea quae pausa vocatur contunditur ut docet Columella libro XIII.

TRACTABIT.] Nam ex praecepto Columellae sereno caelo eas manu distringere convenit lectasque cribrare & secertere quaecumque maculosae viciose minorisve incrementi fuerint, *tractare* enim est exercere. Tibullus in primo.

*Nunc levis est tractanda Venus, dum frangere posses
Non pudet, & rixas inferuisse iuvat.*

Olivitas ab antiquis tempus illud oleae legendae fuit appellatum, Columella in XIII. Media est olivitas plerumque initium mensis Decembris nam ante hoc tempus acerbum oleum conficitur quod vocatur aestivum, & oliveta dicta sunt loca ubi multa est oliva. quomodo oleam legas diligenter lege Varro in primo de re Rustica. olivas virides servare ut quovis tempore oleum facias docet Apicius in primo de re coquinaria.

79. FLORES AUTUMNUS.] Cum sint veris, nam

*Omnia tunc florent, Florumque coloribus almus
Ludit agor.*

Ut inquit Ovidius.

UVAS.] Quas vindemiae facit aptas autumnus, ergo

omnia versa vice prius confunderentur quam ego tuas laudes taceam.

81. PERGE PHER.] Hortatur Timetam Tityrus ut coeptam percurrere semitam non desistat, nec remittat carmen quo ad urbem Romanam deducitur.

82. PLACATUS APOLLO.] Quietus & sine detractio- ne. quae enim invidia & livore impediuntur minus sunt quietae: hanc ipsam tamen processu temporis vicisse dicit. quo suus ex merito quemque tuctur honor.

84. PRAESENS FAMA.] Ex certamine cum Mopso habito vel ex carminibus de Meliboeo compositis quem cum omnes diligerent aventi animo tua desiderabunt.

85. STRAVIT.] Expeditum fecit & placavit lenivitque. in quem significatum illud quoque Virgilianum ex Buccolicis,

Accipe & omne tibi stratum silet aequor.

Id est, Quietum & placatum.

BENIGNUM ITER.] Mite & facillimum.

RUMPENS.] prosteruens. est autem proprie invidiae & livoris rumpi, ut apud Ovidium de Remedio Amoris libro primo,

Rumpere liver edax.

Et apud Propertium,

Hic erit, hic iurata manet rumpantur iniqui.

LIVORIS.] Liver pro invidentia accipitur, quae invidos quasi tabe quadam consumit & exest; aliquando dicitur pro nota illa collo infixa amantium labris. Ovidius in primo Amorum.

*Aptius impressis fuerat livera labellis,
Et collum blandi dentis habere notam.*

86. SED JAM SOL DEMITTIT.] Significat occidere solem qua hora pastorum est casus repetere.

DEMITTIT,] Declinat & deorsum mittit.

DE CULMINE MUNDI.] De summitate caeli quam obtinet super terras.

87. FULMINEOS.] Legendum est *flumines* occidente enim sole ex praecepto poetae & Columellae ad

*--- Fontes solent deducere gregem,
Pastores, tennes dare rursus aquas & pascere rursus.*

IN ECLOGAM II.

Verf. 1. **F**ORMOSAM DONACEN.] Haec egloga tota amatoria est & quærimoniis repleta. ubi pueri duo Astacus & Alcon Rivales in puellam Donacem inducuntur tota ruerente, qui cum aliquando amoris fructum illa incustodita ætate carpsissent mox clausa puella & spe voti decepta instituunt cantu dolosem lenire & per totam fere conquærantur æglogam.

2. ARDEBANT.] Impatienter diligebant ut apud Virgilium,

--- Corydon ardebat Alexim.

Ibi enim exponit Servius impatienter diligebat.

RUDIBUS ANNIS.] Puerilibus qua ætate propensiores in venerem sunt mortalium animi. tunc enim careamus consilio nec satis bene a veneris nos cupiditatibus abducere possumus, semel devincti. unde Iena illa Clerera apud Plautum ita inducitur loqui in Aſinaria.

Fixus hic apud nos est animus tuus clavo Cupidinis.

Remigio veloque quantum poteris festina & fuge, quam magis te in altum capeſſis tam æſtus te in portum refert: pueros autem qui minores eſſent annis ſeptemdecim eſſe exiſtimavit Servius Tullius ut auctor eſt Gellius in decimo.

3. RUEBANT.] Vehementia & impetu amoris quadam quaſi ruina ferebantur. ita enim ſignificat ruere Virgilius in primo Aeneid.

Una curusque notusque ruunt:

Lucanus,

In ſe magna ruunt.

IN VENEREM.] In coitum cum enim Venus dea amoris ſingatur. aliquando pro coitu accipitur ut hic & apud Virgilium in tertio Georgicon,

Solve mares mitte in venerem pecunia primus.

Et apud Perſium Satyra Quinta,

Hic campo indulget hunc alea decoquit: ille

In Venerem putris.

Id eſt coitum: aliquando vero pro venuſtate accipitur & oblectamento ut apud Horatium in Arte Poëtica,

*Tabula nullius veneris ſine pondere & arte,
Valdus oblectat populum.*

DONACES.] Genitivus eſt Graecus & declinatur *Donaces donaces*: Fiſtum fortaſſe nomen a verbo Graeco *donai* quod ſignificat moveo verro & agito: hic enim amantes pueros agitare ſingitur, apud Graecos etiam *δοναξ δονακος* dicitur fiſtula calamus piſcatorius arundo & tibia, & *δοναδός* arundinoſus & *δονακίον* arundinetum.

MENTE FURIATA.] Incenſa & furiis exagitata cupidinis ut apud Virgilium,

--- furcata mente Cherebus.

4. HANC CUM VICINI.] Ordo eſt: cum ipſa puella flores carperet in vallibus vicini horti & compleret gremium achantho hanc ſimul ipſi invaſere pueri.

5. COMPLEBAT.] Aggeraret & impleceret, ut apud Vir-

gilium in ſecundo Aeneidos,

--- Et late loca milite complent.

MOLLI ACHANITTO.] Epitheton eſt achanthi. Sic Virgilius,

--- Et molli circum eſt anſas amplexus achantho.

Eſt vero achanthus ropiaria & urbana herba claro longoque folio, crepidines marginum, adſurgentiumque pulvinorum toros veſtiens, ut ſcribit Plinius in xxii. ejus duo ſunt genera aculeatum & criſpum quod brevius eſt. Alterum lene, quod aliqui *Podereton* vocant, alii *Melanphyllum*. hujus radices uſtis luxuriſque mire profunt, item ruptis convulſis phyſimque metuentibus.

6. VENERIQUE INUBUTUS UTERQUE.] Eſt ſenſus: tamen ipſi primum initiati amoreſem deguſtabant & praelibabant amoris gaudia: *inbui* enim eſt proprie, inchoare & initiari ut ſcribit Servius. Cicero in primo de Officiis. *Plerique autem parentum præceptis imbui ad eorum conſuetudinem moreſque deducimur*: ergo hic *inbuitus* initiatus & primordiis cupidineis ordinatus dicitur: *Initiatus* namque ille appellatur qui divinis myſteris ordinatus eſt, & *initiare* eſt ſacris imbuiere ac religioni prout ajunt eccleſiaſtici conſecratos ordinare. Julius Firmicus in ſexto Matheſeos, quos *initiant*, in primo veſtibulo adunus juſjurandi neceſſitatem & cum terribili authoritate religionis exegit, ne prophanis auribus inventas ac compoſitas religiones proderentur: ubi *initiat* pro ordinabat intellige, & ad ſacra inſtituebat, inde enim & *initia* ſacriſcia dicta ſunt ſed de hoc verbo & ſuperius diximus.

VENERI.] Declarat cui deorum fuerint initiati.

7. CARPEBANT.] Sumebant. ſic Perſius

--- Carpatum dulcia, noſtrum eſt
Quod vivimus:

Et ſumptum eſt a capris & ovibus quæ herbas dum pascuntur carpere ſolent. Virgilius

--- Pabulis edoce in mollibus herbam,
Carpere oves:

Alias *carpere* ſignificat reprehendere, ut apud Ovidium de Arte Amandi libro primo

Nuper enim noſtros quidam carpere libellos.

GAUDIA.] Hic pro coitu & re venerica dicuntur ut apud Ovidium in ſecundo de Arte Amandi,

*Gaudia ne dominas pleno ſi corpore ſumes,
Te capiant, inuas quamlibet ante velim.*

Ubi *Gaudia* concubitus intelligi neceſſe eſt.

DULCI FURTO.] Gaudio furim decerpto, *furta* ut plerumque amatoria gaudia dicuntur, eo quod ſecreta eſſe deſiderant, ut

--- Celari vult ſua furta Venus.

Sic apud Ovidium in primo de Arte Amandi invenies.

Neſ venerem totam conceſſique furta capemus.

D 2

8. VOTA

8. VOTA NON PUERILIA.] Quoniam opus est juvenile coitus. Ut apud Ovidium de Remediis Amoris libro secundo,

Ergo ubi concubitus & opus juvenile petetur.

VOTA.] Desideria, ut apud Ovidium libro primo Fastorum.

*--- Tracto velamina vota,
Ad sua felici coepit ire via.*

9. QVIS.] Positum est pro quibus.

TER QUINQUE HYEMES.] Id est quindecim anni, quo tempore hirsutilli fiunt, ut superius in Calpurnium docuimus, solent autem ut plurimum pes hyemes & estates describi tempora & anni ut apud Virgilium.

Post aliquot mea regna vident mirabor aristas.

Et apud Juvenalem Satyra tertia,

*Sic multas hyemes & oetogesima vidit
Selsitia.*

CURA JUVENTAE.] Dicimus quoniam habere curam juventae cum illi est proximus & curas quas juvenas, quam post decimum septimum annum esse coeant. Tullius Romanorum rex auctore Gellio.

10. SED POSTQUAM DURI.] Sensus: Sed postquam Donace fuit a parentibus clausa: & illis erat pudori amassae domum frequentare, ut ardorem mitigarent, parabant querulum carmen ad dolorem leniendum.

DURI PARENTES.] Molesti & puellae & amanti- bus: Ita quum claudenter dominam virum appella- vit Ovidius in Tergio Amorum.

*Dure vir impastro tenerae custode puellae,
Nil agis.*

CLAUSERE.] Occlusam tenere & includere, ut apud Tibullum.

Clauditor & dura janua firma sera.

Unde clausus dicitur: Virgilius

Aut intus clausus satur ad praesepia servat,

Itaque & clausura a claudendo dicta.

11. TAM TENUI FILO.] Cum vox crassior fieret & non tam acutum sonum vocis redderent quemadmo- dum prius consueverant pueri. Nam ut inquit Aristote- les in problematis, vox tunc gravis de acuta efficitur, & nuda quae ante fuerunt hirta redduntur. Super qua re & Alexandri sententiam superius commemoratam, hic etiam referemus. Explicatur quoque ipsis universum corpus veluti morborum mutationes indicant & solutio- nes circa decimum & quartum annum progenitae, nec non vocis asperitas quae raucitas appellatur, hircire fa- cit, ex hircis ita vocem effluentibus sumpta translatione.

IMPROBA CERVIX.] Vel non proba, vel turpis im- probum enim (ut notat Marcellus) & non probum & saevum & turpe significat, posuit autem pro hameris cervicem quibus applicatur, scribit enim Alexander i- dem pubescentibus foeminis hubera augeri propter la- tis coitionem ita & circa coxendices loca propter foetus expectationem. maribus vero thoraca & humeros pro- pter impositum corporum portationem.

IMPROBA.] Expone nondum absoluta & nondum perfecta, nam post pubertatis annos puerorum cessat hy- cistatio aspera quae omnifariam se explicat arteria, propter cujus inaequalitatem vox aspera proveniebat, ut possis

etiam si placet pro service intelligere collum, ejus ar- teriae explicatae vocem crassorem reddunt, nondum ta- men absoluta.

SOLLICITUM ONUS.] Propter difficultatem vocis quae ex inaequalitate arteriae conficiatur in epiglottide. ita enim appellatur arteria ad pulmonem atque cor perti- nens, quam operit in epulando quae minor lingua dicitur, spiritu ac voce illac meante, ne si potus cibis- ve in alienum destraverit tramitem, torqueat ut au- thor est Plin. in xi. constar autem ex cartilagine & carne arteria cum gula nervo & carne, nullique cervix esse potest, nisi quibus utraque haec ut idem scribit Plin.

SOLLICITUM.] Anxium quod eos in voce reddenda sollicitaret, sollicitudinemque pro anxietate aliquando ponitur & diffinitione. Plin. Caecilium in Epistolis. Super- est ut promissis deus adnuat tandemque me hac sollicitudi- ne exolvat.

LINGUIS.] Quibus in exprimendo verba asperitas il- la onerosa est: homini ita saepe venis contracta est lingua ut intercludi eas necesse sit, Merellumque ponti- ficem adeo inexplanatam linguae fuisse memoriae pro- ditum est ut multis mensibus totus crederetur cum me- ditaretur in dedicanda aede Opiferae dicere, auctore Plinio. Lingua generaliter fere anno septimo termi- nem homini exprimit, multique tanta eius ars conigit ut avium & animalium vocis indistinctae reddatur imi- tatio.

12. SUFFUSUSQUE RUBOR.] Hoc est sparsus frequens. Plin. Cecilius in Epistolis: *est illi facies liberalis, multo sanguine, multo rubore suffusa*: Scribit Alexander Aphro- disens in problematis: pudibundus ideo rubescere quod natura per sese instructa alicuius rei conscientia quo hono- ris dignitate non amittit verita sit, sicut ingenua pu- pillula mediocriter subtrahitur introitum & in porpitis se recipit intestina, remixto igitur atque perusto sanguine sanguinis colore cutem infici ipsamque tanquam tegu- di causam perfundi quidam volunt, nam ita maxime quoque natura distans opponunt Faciei pudibunda, fursum depudescimus namque ad faciem fertur rubor, & cum primum pubescimus consilii voluntatis rubore suffundimur, quod ita non sit in puero simplici qui mentem nulla ex re tali habet infectam, cur rubor ex pudore in facie sit demonstrat etiam Macro. lib. vii. Saturnalium his verbis. *Quae facit causa ut rubor cor- poris ex animi pudore nascatur? & ille: natura inquit cum quid ei occurrat honesto pudore dignum innam petendo pene- trat sanguinem quo commoto atque diffuso cutis tinguitur & inde nascitur rubor. dicunt etiam physici quod natura pu- dore tacta ita sanguinem ante se pro velamento tendat, ut videmus quomodo erubescens manum sibi ante faciem frequenter opponere: nec dubitare de his poteris cum nubit aliud sit rubor nisi color sanguinis.*

VENAE TUMENTES.] Quod accidit ex abundantia sanguinis. etiam sanguinis rivi venae appellantur a Plin. in xi. Tumescentes dixit, quoniam ut (inquit Aristo- telis) in problematis) neque conghere neque evomere nec sternuere neque flatum emittere oportet, nisi res surgente corpore urgeat. Ergo tumescentes exponas urgen- tes, videturque allusio (honos sit auribus) ad penem, quem ex desiderio tumescere manifestum est. Ovidius in II. Fastorum.

Et tumescens cornu de primo inguen erat.

13. CARMINIBUS RELEVARE.] Quoniam strengulas

inclusus dolet ut inquit Ovid. inde fingitur apud Plautum Cleostrata *fortunas suas ire questum ad vicinas.*

DULCI QUERELA.] Non jurgio salsæ stibilianimum commovente Amasiæ. Ovid.

--- *Exclusus flebite cantet amans.*

RELEVARE.] Minuere exinanire: *levare* enim auctore Mar. aliquando significat minuere. Virg. in Buc.

--- *Ego hoc te sapes levabo.*

Et in Georg.

--- *Omne levandum,
Perdimus.*

AMBO AEVO CANTUQUE PARES.] Imitatio est Virg. sic enim ipse in Thyrsi,

*Ambo florentes ætatis Arcades ambo.
Et cantare pares & respondere parati.*

NON DISPARE FORMA.] Non dissimili.

17. AMBO GENAS LEVES.] Id est habentes genas imberbes & ob hoc leves. Genas autem pro malis accipiuntur. nam auc. Plinio infra oculos malas homini sunt tantum, quas prisci genas vocabant.

INTONSIS CRINIBUS.] Decorati insigni coma. intonsos enim promissa coma appellamus, unde intonsos Ciliæ appellavit Tibul. Plin. in xi. in Capite cunctorum animalium homini plurimus pilus jam quidem promiscue maribus & foeminis apud intonsas utique gentes, atque etiam nomina ex eo capillatis Alpium incolis Galliae Comatas: Quidam sunt populi Miconii cognominati, qui capillo carent: & Salamandrae sanie, quas lactea ejus ore vomitur, quacunque corporis parte contacta toti desunt capilli, scribit Pl. in x. unde dictum est ab epigrammatario poeta in Lalagen curam comarum habentem.

*Hoc Salamandra notet vel saeva novacula nuda,
Ut digna speculo fiat imago tua:*

Cum illi clavittum imprecaretur.

18. SUB HAC PLATANO.] Demonstrantis est. locum electum cantilenæ de platano superius ut si libeat tamen & hoc audias. in Creta insula Gortynæ juxta fontem platanum unam insignem fuisse (ut scr. Pl.) utriusque linguae monumentis, nunquam folia dimittentem ex quo fabulositas superfluit Græciæ, Jovem sub ea cum Europa concubisse.

SOLATIA.] Consolationes, solari enim verbum est quod significat consolari &

Solabar satis contraria fata rependens.

Annotaverunt Grammatici hanc inter solatium & consolationem esse differentiam, ut solatium re fieri dicant consolationem verbis.

19. ALTERNANT.] Id est vicem permutant canendi & infandi calamos, debimus enim intelligere Ida canente Alconem infasse calamos & postea Idam canente Alcone.

20. QUAE COLITIS.] Incipit hic Idæa, nam superius quasi argumentum rectavit poeta rogatque silvestria namina ut quo sit Donac illi loco renuncient.

DRYADES.] Sylvarum deae, sicuti Nereides sunt maris, Oreades montium, Naiades fontium, Napeae florum

ac herbarum; Hamadryades, quae cum arboribus nascantur, moriantur, de quibus & superius diximus scimus tamen recenterata magis prodesse novitiis, quibus scribimus.

21. SECATIS.] Permeatis & est proptie ferrae, *secare* aliquando navium quae inter eundem maris secant spumas, unde Virg. in i. Aen.

--- *Fluctusque atros aquilone secabat.*

UDA LITTORA.] Madefacta ex undis aquarum. udum enim madidum vocamus. Ovid. in primo de Arte Amandi,

*Si lachrymas, neque enim veniunt in tempore semper,
Deficiunt, uda lumina tange manu.*

Hudum sunt qui ab humore defleant, cum aspirationeque legendum censeant, alii potius sine aspiratione scribi voluere, a sudando deflecentes quasi sudum dicas.

MARMOREO FEDE.] Vel frigido sicuti est marmor, seu candido. Allusitque ad mare quod marmor aliquando apud poetas dicitur ut a Valerio Flacco in primo Argonauticon,

--- *Hi celfo cornua malo,
Expediunt, alii tensas in marmore summo
Praetendant.*

22. PURPUREOS FLORES ALITIS.] Diximus superius ex irrigatione aquarum provenire flores ac herbas. itaque in Alexi Virg. debere intelligi Najades Nymphas quas puero florum calathos portare congratulatur, propterea quod ex aquis quarum sunt ipsae dominae nascuntur, ideoque dixit Colu. in hortulo suo,

*Et tunc ne Corydonis opes despertat Alexis,
Formoso Nais puero formosior ipsa,
Fer Calathis violam & nigro permixta ligistro
Balsama cum casta nectens croceosque Corymbos
Spargere mero Bacchi.*

ALITIS.] Nutritis, unde superius,

--- *Et rerum causa liquores.*

24. STERINGENTEM.] Decerpentem. Hic stringere enim aliquando significat decerpere ut apud Virg. in primo Georgi.

*Sed tamen & quernas glandes nunc stringere tempus,
Et lauri Baccas.*

Author est Marcellus.

ROSEIS MANIBUS.] Id est pulchris. ita exponit super eo Virgiliano, Servius

--- *Rosae cervice refulset.*

Id est pulchra, *roscum* enim venustate rosarum praeditum nuncupamus: Rosa dicata est Veneri ex cujus a junc illam natam sanguine.

25. TRINI SOLES.] Id est dies. soles enim pro diebus posuit sicuti & diem pro sole Calpurnius.

Sed fugit ecce dies revocaturque crepuscula vesper.

PETIERUNT.] Me mihi refulerunt.

26. SUB ANTRO CONSERTO.] Ubi scilicet gaudia sumere consuevimus.

27. INTEREA.] Isto spatio trium dierum.

TAMQUAM.] Ordo est interea meae vaccae trinis luciferis nulla tetigere gramina, tanquam hoc foret solamen

lumen possit amoris, aut possit medicare furorē tabidos, id est, in rabiem vergentes.

28. RABIDUS.] Dicitur rabie percussus unde & *rabare* verbum ut scribit Marcellus. Varro quid est quod *lacerat* quod *rabid*? quid tibi videtur a rabie *rabulam* quoque dici idem auctor est, quem nunc advocatum vel causarum patronum dicimus. Cicero in Oratore non enim *declamatorum* aliquem de ludis aut *rabulam* de foro sed doctissimum aut perfectissimum quemvis: apud Plin. invenies remedia ad canis rabidi morsus ex cuius auctoritate maxime capiculae exoriri in rabiem aguntur canes qui ideo aestate potius rabidi fieri existimantur vel ex Alexandri Aphrodisi sententia quod cum natura sicci sint aestate sunt ficiore.

29. NON TETIGERUNT.] Plus est quam si dixisset non carperunt.

30. TRINIS LUCIFERIS.] Diebus tribus. Lucifer autem stella est lucem ferens quae eadem a Calpurnio noctifer appellatur ubi plura iam diximus.

NULO BIBERUNT.] Quidam codices habent *lamberunt amne*, ego tamen *biberunt* malim legere, quoniam sequitur:

--- *Lambentes habera matrum.*

31. FERARUM.] Legendum *foetarum* nam *foetas* dicuntur vaccae quae iam peperere, Calpurnius,

*Parce tamen foetis nec sint compendia tanti,
Destruat ut niveos venalis casus agnos.*

Ab eodem itaque *foetura* pariendi tempus appellatur.

LAMBENTES.] Lingentes, & est propterea linguae lambere. Virgilius.

Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

SICCA VBERA.] Mammas flaccidas & nullo lacte refertas.

32. STANT.] Vel horrens, ut

--- *Stant lumina flamma.*

Vel consistunt: Scribit Marcellus omnium consensu *stare* dici consistere, ut apud Vir.

Stare loco nescit.

Et apud Plautum in Amphitryone. *Ista statim sunt signa omnia. Stare* etiam significat horrere, ut apud Virgilium in XII. Aene.

--- *Jam pulvere coelum Stare videt.*

Alias significat erigere, fidem habere, valere & plenum esse.

COMPLET AERA MUGITIBUS.] Scilicet quos tenores appellat quumquam magis sunt acuti virulorum: *Mugitus* autem proprie dicitur bovis & Tauri. Ovi. in Philomela,

--- *Ass taurus mugit & celer hinnit equus.*

Vir. in Buc.

Præcides implerunt falsis mugitibus agros:

Mugire verbum est etiam, quod significat mugitum edere. apud Statium tamen positum pro strepere cum inquit in I. Silvarum.

*Ut sensu mugere formos movet horrida sancto
Ora fitu.*

33. VIMINA LENTO.] *Vimen* a vinciendo dictum

quin vincimen, unde *lentus* appellatur hoc est flexibilis, Colu. nec refert cuius generis *vimen* feras dum sit lentissimum. a *vimine* collem *viminalem* dictum ferunt quod ibi *vimina* nata sint ut auc. est Varro in I. de lingua Latina.

34. CALATHOS.] I. e. quasillos. *calathus* namque Graecum est.

COGENDI LACTIS IM USUS.] Vel ad caseum faciendum vel ad deducendum serum quod excludunt & deducunt ut pondus augeatur auctore Palladio, *usus* ab utendo est, unde usurpare dictum est obtinere. posuit quoque vetustas, *usu perire* hoc est non utendo aliquid perdere. Plautus in Amphitryone *cave sis ne tu te usu perdas.* *Usuraria* quoque dicta foemina ex cuius corpore usus sumitur, unde Alcumena *Usuraria* apud Plautum.

35. QUID TIBI.] Sensus est quid opus est divitias tibi recenserere meas quae optime nosti quam dives sim & armentis & lactis.

36. MEA MULCTRA.] Hic mulctra pro vasculis in quibus mulgetur necesse est intelligi, & declinabitur *loc mulctrum*, nam *mulctram* tempus esse mulgendi docuit Servius.

VACARE.] Ocium habere hic. Alias significat operam dare, jungiturque cum dativo, ut *vaco luttus fundis*. Ovidius in Epistolis,

*At tibi Colchorum memini regina vacavi,
Ars mea cum peteres ut tibi ferret opera.*

37. IDAS ILLE EGO SUM.] Imitatio est Calpurnii sic enim ipse,

*Ille ego sum Lycidas, quo tu cantante solebas,
Dicere foelicem, cui dulcia saepe dedisti
Oscula, nec medios dubitasti rumpere cantus.*

39. ERRANTIA LABRA.] Quod accidit ut distorqueantur in sono calamorum. Calpurnius,

Atque inter calamos errantia labra petisti.

40. NULLA TE TANGIT.] Pro eo quod est nullam mei habes curam. dicitur enim quis *tangi* alicujus cura, quotiens illum animo retinet & de eo cogitat, Lucretius,

Nec bene promeritis capitur nec tangitur ira.

Tangere (ut notat Marcellus) significat ferire & commovere, ut apud Virg. in XI.

--- *Nec solos tangit Atreides
Iste dolor.*

M. T. in Verrinis, *nunquam tua me cura tuarum fortunarum cogitatioque tanget*: alias significat inspicere, circumvenire, contingere.

41. PALLIDIOR BUZO.] Documentum est Ovidianum ut amans palleat, arguat & macies vultum. nam

*Ut voto potiare tuo miserabilis esto.
Ut qui te videat dicere possit amas.*

Hinc sumitur argumentum ab Ida ut ex pallore sanguis-que rebus amorem nimium puellae imprimat, eamque ad misericordiam impingat. *Bonus* arbor est topiaria, ut in Calpurnium diximus repetimusque, dicitur ac pallore commendabilis, cuius tria genera a Plinio traduntur, haec Pyrensis ac Cythero montibus plurima, unde

unde *Cytherus Buxifer* a Catullo dictus & a Virgilio.

Et juvat undantem buxo spectare Cythorum.

Aliquando *buxus* pro tibia accipitur, quoniam ex buxo fiebant tibiae. itaque apud Valerium Flaccum invenies in primo Argonauticon

Obruit Ideam quantum tuba martia buxum.

Id est, tibiam.

VIOLAE ATRAE.] Id est nigrae, cum enim plura sint genera (ut scribit Plinius) in XXI. inter has & nigrae numerantur, unde dixit poeta in Gallo,

Es nigrae violae sunt & vaccinia nigra.

42. **CIBOS HORREO.]** Perimeleo escam.

POCULA BACCHI.] Hoc est vinum, sunt enim Baccho dicata vina, unde & ipse *Bacchus* saepe pro vino invenitur, & aliquando pro uvis, apud Virgilium in Georgicis,

Denique apertos

Bacchi amat colles.

43. **PLACIDO SOMNO.]** Quietio, nam curas omnes aufert somnus, unde *placidam* dixere quietem. Virgilius in primo Aeneidos,

At Venus Aescanio placidam per membra quietem
Irrigat.

43. **CONCEDERE.]** Dare locum:

44. **TE SINE.]** Hic verius totus est Calpurnii ex aegloga tertia.

45. **PALLENTE ROSAE.]** Cum per sui naturam sint candidae & purpureae.

DULCE RUBENS HYACINTHUS.] Ad imitationem Virgilianam, sic enim ille,

Et saepe rubens hyacinthus.

Ubi Servius scribit Hyacinthum puerum fuisse ab Apolline & Borea adamatum, quem cum in Phoebum promiorem vidisset Borea, illum ludentem disco retorto in caput ejus exanimavit, in floremque ejusdem nominis conversus est ab Apolline: provenit optime Hyacinthus in Gallia (scribit Plinius in XXI.) cujus radix vino dulci illita pubertatem cohercet & non patitur erumpere. Hyacinthum aeris colorem significare scribit Josephus in Sexto de bello Judaico, sicuti, *coccum* imitatur ignem, *purpura* mare designat, *Byssum* vero terram.

46. **NEC MYRTHUS NEC LAURUS.]** Commixtionem earum suaves excitantur odores. Virgilius in Alexi

Et, vos ô lauri carpm & te proxima Myrthe.

Sic posita quoniam suaves miscetis odores.

Myrthus arbor est in Europa tetrico Coelo, quod e Cerauniis montibus incipit, proveniens, praecipuam admirationem in succi natura habet, quando ex una omnium olei vini-que bina genera sunt, ut inquit Plin. in xv. Item Myrthidamum quoddam etiam generosi obsonii, nomine inde tracto, quod Myrtatum vocant, ara vetus Veneri Myrtae fuit, quam Murtiam vocant, ut idem est auctor, de qua videtur intelligere Livius cum inquit in primo ab urbe condita, tum quoque multis milibus Latinorum in civitatem accepit, quibus ut jungeretur Palatio Aventinum ad Murtiae datae sedes. De hac eadem & Apulejus intelligit in sexto de Asino aureo, cum inquit, si quis a fuga retrahere, vel occultam demonstrare poterit fugitivam regis filiam Veneris ancillam, nomine Psyschen, aeneas recte metas Myrtiae Murtianum praedicatorum,

*accepturus indicii nomine ab ipsa Venero septem savia sua-
via & unum blandientis adpulsam linguam mellitum: Myr-
tho autem praecesse Venerem deam vel eo patet Virgiliana in Bucolicis,*

*Papaeus Alcidae gratissima, vitis Iaccho,
Formosae Myrthos Veneri.*

Hinc est quod doctissimus undecumque vit *Franciscus* Petrarcha in triumpho amoris *Silvam Myrtheam* ab amantibus teneri descripsit cum haec arbor ut diximus Veneri diceretur.

SPIRAT.] Exhalat ut apud Virgilium

Ambrosiaeque comae divinum vertice odorem
Spirare.

47. **AT TU SI VENIAS.]** Et hic versus ex Tertia Calpurnii aegloga translatus est.

48. **TUM DULCE.]** Legendum est & *dulce* ex integro codice.

50. **NAM DUM PALLAS.]** Sensus est, dum suo ordine coepta pergent nunquam te Amare desistam, hoc est Amor meus erit sempiternus.

TURGENTES BACCAS.] Id est oleas, est enim Palladi gratissima arbor oliva, quoniam ejus inventrix fuisse dicitur, unde est apud Virgilium.

Oleaeque Minerva
Inventrix.

Plinius in. XII. Naturalis Historiae, arborum genera numeris suis dicata perpetuo servantur, ut *Jovis Esculus*, *Apollinis laurus*, *Minervae olea*. Baccae dicuntur arborum minores fructus. Plinius in XIII. in mari vero rubro baccas vivere, maxime laurum & olivam ferentem baccas. Idem scribit in decimoquinto quoddam esse lauri genus quam *baccaliam* fertilitate nuncupent *baccarum*. Baccar vero est radices tantum ordoratae frutex, a quibusdam *nardum rusticum* appellatum, de quo Virgilius in Bucolicis,

Errantes hederas passim cum baccata tellus,
Mixtus ridenti colocasia fundet acantho.

SANGUINE.] Id est succo, nam in fructibus humor obtinet vim sanguinis, ideoque *sanguinem* pro succo dixit.

51. **SATA.]** Seminata: *Satu*, ut scribit Marcellus, pro *semine est positum*. *Actius Telepho*,

Profectum quamquam est hortus mediocri satu.

Quomodo autem poma ferantur docet Palladius in III. rei rusticae. Pomum dicitur a potu quasi *potomum*, & ut scribit Varro in I. de re rustica quod potu indigeant poma sunt dicta: a pomis *pomarum* appellamus locum pomis refertum. Ovidius,

Id metuens solidis pomaria clauserat Atlas
Moenibus.

Et *Pomona* pomorum dea sicuti *Bubona* bovum & *Mellona* mellis. sed de ea diximus plura in Calpurnium super eo versiculo

Et matara mihi Pomona sub arbore ludis.

52. **PASCUA LETA.]** Id est pingua Nam pabulorum est dea Pales.

TE UNAM.] Ne illi possit esse rivalitas suspicioni quam intolenter ferre solent amantes.

E 2

53. **HABO**

53. HAEC IDAS CALAMIS.] Imitatio Virgiliana. sic enim ille in Pharmaceutria,

*Haec Damon, vos quae responderit Alpheiboeus
Dicitur Pierides.*

54. AUREA CARMINA.] Id est pulchra & divina.

55. MONTANA PALES.] Id est colens montes. *Montanus* enim a monte derivatur, Juvenalis

Montanum postis audiret vulgus aratri.

Unde & *montivagus* per montes vagus appellatur.

56. SILVANUS.] Silvarum deus de quo in Calpurnium plura requirit aegloga secunda super eo loco,

Me Silvanus amat.

POTENS MEMORUM.] Hoc est valens in nemoribus. Ita potens numeris Phoebeus ab Ausonio dicitur quod carmine valeat.

DIONE.] Id est Venus & declinatur *Dione Diones*. scribit Cicero de Natura Deorum Jovis & Diones filiam fuisse Venerem inde *Dioneus Caesar* a poeta dicitur in Bucolicis propter originem Veneris, & ita *Dionea* appellatur puella formosa quasi Venerica.

57. JUGA TENES ERICIS.] Erix mons est Siciliae, unde Ericini accolae dicti, qui commemorantur a Plinio in tertio. Inde *Ericina Venus* dicta quoniam in eo monte Erix filius illi templum construxit. Papi-
ninus.

--- *Ericinaque templa subiret,*

Cum Veneris intelligeret quod in monte habebat Eri-
cis, unde & Ovidius cecinit,

*Sum dea nec patitur sic ad sua munera cogi,
Colle sub umbroso quam tenet altus Erix.*

Quare & *Erycina concha* dicitur a Propertio quasi Venerica.

CUI CURA JUGALES.] Hoc ideo dixit quoniam per Venerem,

--- *Genus omne animantium
Concipitur.*

Ut scribit Lucretius in primo. unde Ovidius in quarto *Faforum* de Venere cecinit.

*Juraque dat caelo, terrae, & natalibus undis,
Perque suos initus continet omne genus.*

Jugales concubitus dicuntur a *jungendo* unde & *juga* Juno cujus ara fuit in vico Jugatio dicta (ut putat Pompejus) quod matrimonia jungere putaretur.

58. CONNECTERE.] Copulare & commiscere.

TOTIS SAECULIS.] Quoniam numquam deficit genus sed alia ex alia semper reparatur soboles.

59. QUID MERUIT.] Magis dolendum est, cum non veniat ex merito poena; nam

Levisit ex merito quicquid patiari ferendum est,

Ut inquit Ovid.

60. MUNERA NAMQUE DEDI.] Justior causa lamentationis, quo ei magis intersisse arguit.

NOSTER IDAS.] Vel rivalis noster, vel ex nostro vico.

61. VOCalem LONGOS.] Hic versus totus corruptus est, ita corrigendus, ex nostra quidem lima: nam cum

Aedona prima longa legeretur, quod secus apud poetam & alios invenies, ita legendum esse censui.

Vocalem longos quae ducit Aedona cantus.

Aliter enim versus claudicaret, nec imputandus est ipsi poetae error, qui potius impressoribus tribuendus, multa saepius perperam prevulgantibus ex incuria & ignorantia: imitatus autem est Calpurnium ita aegloga sexta scribentem,

*Aspice credibile est ut vincat acanthida cornix,
Vocalem superet si dirus aedona bubo.*

Ubi diximus *lusciniam* significari, quae ab ipsis Graecis appellatur *Aidon*.

62. QUAE LICET INTERDUM.] *Lusciniam* landat a cantu & mansuetudine, quod libera & extra caveam posita non fugiat.

CONTEXTIO VIMINE.] Id est cavea ex vimine facta. scribit Pl. in x. visum esse jam saepe *lusciniis* jussas canere cepisse & cum symphonia alternasse, unde nil mirum si illis fervorum erant praecia: olim dono Agrippinae Claudii principis conjugi *luscini* candida data fuit quod est pene inusitatum sed vocis inconditae, ut idem author est Plinius.

63. PATHERE.] Apertae fuerunt.

FORES.] Aditus caveae. Sic Papinius de cavea pitiaci.

Et querulas jam sponte fores.

Formae a foribus per diminutionem dicuntur & *Forculus* deus appellabatur, qui praeerat foribus, sicut *Cardineus* dea quae cardinum praeerat custodiae. *fori* vero in genere masculino spatia in navibus apertiora dicta sunt. author est Marcellus, sicuti *fora* in neuro judiciorum & litium sedes.

64. VOLITARE.] Frequenter volare, ut

Vistorque virum volitare per ora.

INTER AGRESTES.] Unde magis mirum est illam non efferari, cum consuetudo nescio quam vim in suam sententiam habeat traducendi, cumque, ut inquit Epictetus Stoicus, necesse sit qui cum inquinato conficitur & ipsum inquinari in quam sententiam est illud Juvenalis:

--- *Grex totus in agris,
Unius scabie cadit & prurigne porci,
Uvaeque conspecta livorem ducit ab uva.*

65. TECTUM.] *Viminis* caveam, quae instar est avibus tecti, solent autem rustici eam habere *viminicam*, cum ut plurimum ferrea utantur urbani.

SUBIRE.] Ingressi & intrare. alias *subire* subsequi significat, ut apud Vir. in III Aene.

Pone subit conjunx.

66. PRAEPONERE.] Anteponere & malle carcerem potius quam Silvarum libertatem. ita enim significat *praepone*, ut apud Juve. Sat. III.

--- *Ego vel Prochytae praepone Suburrae.*

67. PRAETEREA.] Et ultra *lusciniam*.

TENERUM LEPOREM.] A matre subduatum & ut apud Calpurnium.

--- *Decepta matre paventem.*

GEMINAS PALUMBES.] Id est binas & unum par pa-

palumbium, sunt autem palumbes Silvestres Columbae, *fabarius* hodie vulgus appellat, a fabis deducto nomine, quas maxime appetere solent. Has ad trigessimum annum vivere tradit Aristoteles. Pariunt post solstitium, ut author est Plinius in x. a palumbis per diminutionem *palumbulos* dixit Apuleius in octavo de Asino Aureo. palumbum quo pacto condias docet Apicius: libro. v. rei coquinariae.

68. NUPER QUAE POTUI.] Misi has inquit quod si maiora potuisssem lubentius fecissem. sic Virgilius in Bucolicis,

*Quod potui puero silvestri ex arbore lecta,
Aurea mala decem misi cras altera mittam.*

PRAEMIA SILVARUM.] Quae praemia nobis dant silvae, quasi arguat non dari a silvis maiora. nificanc enim in arboribus plerumque ornus, qua nominata sub testro nidos eas relinquere tradit Nigidius.

69. CONTEMNIS.] Spertnis. scribit Marcellus *contemnere* & *despicere* eo distare quod *contemnere*, minus sit quam *despicere*. M. T. in Verrum, *quemque contempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit.*

70. INDIGNUM DUCIS ME.] Dedignaris. indignus est enim qui dignus non habetur ad aliquam rem obbundam.

71. BOVES IN PASCHA DUCAM.] Respondet tacite objectioni si damnetur quod sit agricola.

72. FORMOSUS APOLLO.] Scilicet pavit greges cum Admeti armenta habuit in custodia, ejus filiae amore captus, unde dixit Ovid. in II. Meta.

*Illud erat tempus quo te pastoria pellis
Texit, unusque fuit baculus silvestris olivae.*

Ad id scilicet alludens.

73. VATES.] Legendum est separatim Fauni: *vates*: in terris enim sunt semidei plurimum ocio & umbra gaudentes, unde cecinit Ovid. in vi. Fastorum,

*Fas mihi praecipue vultus vidisse deorum,
Vel quia sum vates vel quia sacra cano.*

Et alibi,

Est deus in nobis agente calefimus illo.

Ab his amantur silvae, quoniam animum excitant, vel precipue solitudines, in quibus libera est & intentior eorum cogitatio. unde dixit Juve. Sat. vii. de bono loquens poeta,

- - - Cupidus silvarum aptusque bibendis
Fontibus Aenidum.

PULCHER ADONIS.] Sic Vir. in Gallo.

Est formosus oves ad flumina pavit Adonis,

Fuit vero Adonis Myrrhae & Cinarae ejus patris filius, ut docet Ovid. in x. Meta. quare & *Cynireus* ab ipso appellatur, qui vehementissime a Venere dilectus fuit dicente Ovid.

Abstinet & coelo, coelo praefertur Adonis.

Hunc itaque intelligit in Epistolis cum canit,

- - - Venerem Cyniraque creatum,
Suspirant postros quolibet herba duos.

Hic dum venaretur ab apro percussus exanimatus est, & in florem sui nominis purpurei coloris conversus,

unde sunt, qui fabulentur Martem propter Zelotypiam Veneris in aprum conversum occidisse puerum, de qua re Aphthonii, ex progymnasmatibus rhetoricis verba subnectam: *qui rosae pulchritudinem demitur is plagam Veneris consideret. Amabat Adonim dea, Mars ipsam. quod dea foret Adonidi, Veneri Mars erat, deus deam amabat deaque hominem sequebatur, par Cupido, tametsi genus dispar. Perimere Adonim Mars Zelotypus tendebat, finem putans amoris, feris Adonim Mars, accutis auxilio Venus festinant in rosas incidit ac se spini implicuit, ita pedem perforatur, qui vulnerare manaverat cruor de se rosam coloravit, sic rosa quae prius candida quod nunc cernitur facta: ex his verbis & illud Claudiani declaratum & explanatum quoque relinquitur in secundo de Raptu Proserpinae,*

- - - Sic fata cruoris,
Carpit signa sui.

Quamvis in codicibus fere omnibus *doloris* legatur corrupto textu.

74. SPECULO FONTIS.] Ex inspectione aquarum quae vicem praebent speculi, Calpurnius,

*Fontibus in liquidis quoties me conspicio effi,
Admiror toties.*

MANE.] Tempore matutino. *Mane* a manibus diis dixerunt, nam *mana* bona dicitur, unde mater matuta & poma matuta author est Pompejus. a *mane*, *manium* qui matutino tempore genitus foret quidam appellari voluerunt, alii a *manibus*: *manium* Aricinae Dianae lucum consecrasse invenimus, a quo multi praeclarissimi originem habere, adeo ut vulgatum sit proverbium *multi manii Aricinae*. Ad id autem alluisse Persium, videtur, cum inquit Satira Ultima,

- - - Praeflo est mihi Manius heres,
Progenies terrae.

Quod tamen alii ante nos promulgavere: *Maniam* larvarum matrem aviamve putant ut author est Festus. *Manias* quoque dicunt ficta quaedam ex farina in hominum figuras, quia turpes faciant quas alii vocant *manias*.

75. NONDUM PURPUREOS.] Vel quamquam diligentior est inspectio, ex vicinitate solis fontem illuminante: vel quia cum in altum se subtulit sol ex repercussu radiorum tremulo non bene redditur imago.

PURPUREOS ORBES.] In antiquis codicibus legitur *ortus*, tuncenim purpureae colorem videtur imitari. purpura inter conchilia enumeratur, & ut scribit Plin. in ix. Nat. Hist. *septenis annis plurimum vivunt purpurae latentque sicut murices circa canis ortum. Purpurae autem florem illum tingendis vestibus expetunt in mediis habens faucibus, & hic liquoris est minimi, in candida vena, unde preciosus ille bibitur nigricantis rosae colore, subluens, reliquum corpus sterile, vivas capere contendunt quia cum vita sua succum illum evomunt, & majoribus quidem purpuris detracta concha auferunt, minores cum trapetis frangunt: a purpura purpurare dixerunt hoc est colorem imitari purpurae. Apuleius lib. vi. de Asino Aureo, *Horae rosae & caeteris floribus purpurabant omnia, grat ac spargebant balsama. purpurascit quoque apud Cice. posium pro eo quod est purpureum sit. ita enim inquit in II. Academicorum, quid Mare nonne caeruleum aut ejus unda cum est pulsa remis purpurascit? inde purpurei flores purpureique amethisti ab Ovid. dicuntur in III. de Arte Amandi.**

F

TOL.

TOLLERET.] Elevaret, ut

- - - *Fluctusque ad Sydera tollit.*

76. SPLENDERET TREMULUM.] Sic Vir. in VII. Aene. de lumine Phoebes:

*Aspirant auras in noctem, nec candida cursum,
Luna negat, splendet tremulo sub lumine pontus.*

77. MALAS.] Id est genas, na appellantibus priscis. Ovid. in I. I. Meta.

- - - *Impubesque genas & eburnea colla.*

Alibi vero ita malas appellavit.

*Pulcher & ostentis iterum natalibus actis,
Signatas teneras dubia lanugine malas:*

Lanugo autem, ut diximus etiam in Calpurnium illud enarrantes,

- - - *Gracili digitis lanugine fallo.*

dicitur prima illa barba quam idem Calpurnius *forem juventae* appellavit.

78. PASCIMUS ET CRIMEN.] Legendum est *pascimus & crimen*, quod significat nutrimus & produci-mus comam, ita enim dicimus quem *pascere barbam* quod eam nutriet: Scribit Pompeius in sacrificiis, *'pascite linguam* significare coërceto contineto & taceto: *Crimes* (ut scribit Pompeius) a discretionem dicti sunt quam Graeci *diagnosiv* appellant, nam iidem eos *criminas* vocant, a crine *crinitum* dicimus, unde apud Virgilium *crinitus Iopas*. Gellius libro nono Noctium Atticarum. *Ad Herodem Atticum, consulem virum, ingenioque ameno & Graeca facundia celebrem, adit nobis praesentibus palliatu quispian & crinitus, barbaque prope ad pubem usque potestata.*

FORMOSIOR IDA.] Require verbum cardinale in sequenti versu dicit, & lege disjungam *pascimus crinem*: & dicit *formosior Ida*.

79. ET HOC IPSUM.] Comprobat suum dictum amatae testimonio, quam idem retulisse ait, sic Calpurnius,

*Quem sequeris? quem Phyllis fugis? formosior illo,
Dicor & hoc ipsum mihi tu narrare solebas.*

80. PURPUREAS GENAS.] Rubore suffusas quem

- - - *Niveo mixtum candore ruborem*

appellavit Ovidius.

LACTEA COLLA.] Nivea & ut inquit Naso eburnea.

81. HYLARES OCULOS.] Festivos & ad illiciendum efficaces oculi, ut putat Varro dicti sunt quod cilio-rum tegminibus occultantur, prominentes hebetiores sunt conditque clarissime cernunt, ut tradit Plinius. in amore autem duces esse oculos nulli nesciunt unde dictum sit a Propertio.

Si nescis, oculi sunt in amore duces.

Sed in Calpurnium de oculis plura retulimus.

FORMAM.] Hic staturam.

PUBERTIS AEVI.] Id est aetatis grandiusculae, *puberes* enim iureconsulti appellant majores quatuordecim annis ut notatur in Institutionibus titulo quibus modis tutela finitur, cum ante illam decisionem non solum ex annis sed etiam ex habitu corporis in masculis exi-

stimari vellent, pubertas itaque finis pueritiae dicta, nam *pubescere* est lanuginem emittere barbae, *pubes* autem ut quidam volere deducta est a verbo Graeco quasi *irruens*, unde *ephebus* dictus. Et *ephebia* prima aetas adolescentiae, ut docet Donatus super eo Terentiano in Andria.

*Nam is postquam excessit ex ephebis Sofia,
Liberius vivendi fuit potestas.*

82. NEC SUMUS INDOCTI.] Auger sibi favorem & gratiam ex disciplina cantilenae, nam inquit Virgilius,

*Gratior & pulchre veniens in corpore virtus
Adjuvat.*

CALAMIS CANTAMUS.] Ordo est nec sumus indocti nam calamis cantamus, appositively avena, hoc est stilo humiliori & pastoralis, qua scilicet avena & divi prius cecinerunt.

84. TITYRUS.] Virgilius qui sub persona Tityri in bucolicis ipse celebratur. Sic Calpurnius

*Tuum mihi talis eris, qualis qui dulcesonantem
Tityren & silvis dominam perduxit ad urbem.*

85. NOS QUOQUE] Sensus est, & nos sicuti Tityrus, propter cantilenas quas de te composuimus, cogniti deducemur Romam, cui cantabimus si fas est parva magis aequiparare.

86. URBANA.] Legendum est *viburna*, est autem *vi-burnum* Virgultum multitudine virgarum pullulantium nec alte ascendendum. Tais est & illa Virgiliana comparatio in Bucolicis,

- - - *Tantum alias inter caput extulit urbes,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.*

87. CUPRESSOS CONIFERAS.] Id est conos imitantes, ita autem est proprie cupressi figura unde Ovidius similiter dixit.

- - - *Coniferae cyparissi,*

Et ipsa foemina cupressus *conoides* appellatur quod in fastigium convolvatur. conus figurae est rotundae sine lateribus & proprie conum Graeci appellant nucem pineam. conum quoque in casside dixerunt quod cogitur in acumen versus. ut docet M. Varro in primo de Lingua Latina.

CUPRESSUS.] Arbor est Diti sacra ut scribit Plinius, ideo funebri signo ante aedes ponitur, quam rem declarat his Pompeius, *Cypressi mortuorum domibus ponebantur* ideo quia hujus generis arbor excisa non renascitur, sicut ex mortuo nihil jam est sperandum, quam & ob causam in tutela Ditis patris esse putatur. Ovidius in tertio Tristium:

*Funeris ara mihi ferali cinctis cupressis
Convenit:*

Phocion olim Leostheni inania iactanti, *sermone* inquit tui cupressi sunt plane similes nam magni sunt & multos fructus ferunt, ut auctor est Plutarchus in Phocionis vita: *Cyparissiae*, ut scribit Pompeius, appellantur aces quaedam igne quae noctu apparere solent ad similitudinem cupressi. in hanc arborem diximus in Commentariis Calpurnii conversum fuisse Cyparissum puerum a Silvano adamatum.

CORYLUM.] Corylus frutex est apud nos passim nascens, non ubique fructifer, quibusdam enim in locis sc-pium loco habetur: corylorum plura sunt genera, quaedam orbiculatos habent fructus ut fere magnitudine

juglandes provocent, quaedam oblongos & cacuminatos exiliores, his ad usum libidinis quidam hodie utuntur. Avellanas appellant seu ponticas quod ex Ponto allatae sint Plinius in xv. cæteris quicquid est solidum est ut in avellanis & ipso nucum genere quas ante abellina patrio nomine vocabant. in Asiam Graeciamque e Ponto venerat & ideo Ponticæ nuces vocantur: a corylo columna hastilia dici affirmat Pompejus.

37. INTER PINOS.] Pinus arbor est alte crescens, ejus folium pertenu est capillamenti modo longumque & mucrone aculeatum. silvestris pinafter appellatur ut scribit Plinius in xvi.

FRONDESCERE.] Frondes emittere.

38. SIC PUERI.] Hic loquitur poeta.

TOTO SUB SOLE.] Expone tota die ut superius,

--- Trini petierunt ordine soles.

39. FRIGIDUS HESPERUS.] Stella Vesperum ducens, Virgilius in Gallo.

Ite domum pastas venit hesperus ite capellas.

Hesperon Graeci appellant, & id tempus hespera. Latini vesperuginem & vespera ut author est M. Varro de Lingua Latina, libro secundo.

FRIGIDUS.] Quoniam nox ipsa frigida est unde & Calpurnius frigidum noctigerum appellavit, Virgilius in Pharmaceutria,

Frigida vix coelo noctis decesserat umbra.

DESCENDERE.] Abire.

39. INDUCERE.] Introducere. Virgilius.

--- Inducite fontibus umbras.

TAUROS.] Accipe pro bubus vel pro toto generatim armento.

I N E C L O G A M I I I.

Vers. 1. NYCTILOS ATQUE MYCON.] Haec Ecloga ad imitationem, est Sileni Virgiliani, ubi tres pueri dormientis Panos inducuntur invadere fistulam, cujus strepitu expergefactus Pan deus carmina pueris cantat in honorem Bacchi, ejusque dei circa laudes tantummodo versatur.

NYCTILOS.] De hoc nomine videto Calpurnii commentaria Ecloga sexta ne omnia saepius repetamus.

NECNON.] Duas affirmare negationes non est dubium, ut hic; aliquando tamen unius tantummodo particulae vim retinent, secundum ritum & consuetudinem priscae locutionis. M. Varro non modo ignorasse me clamat sed omnino omnis heras negat necesse.

2. TORRENTEM.] Ardentem. Calpurnius,

Torrida cur solo defendimus ora galero.

FESSUS.] Fatigatus, ut apud Virgilium

--- Hic fessas non vincula navet,

Villa tenent:

Inde defessus dicitur valde fatigatus. Virgilius in primo Aenei.

*Defessi Aeneadae quas proxima littera cursu
Contentum petiere.*

3. RECUBARE.] resupine jacere, ut

--- Recubans sub tegmine fagi.

4. VIREs SOMNO.] Quoniam maxima sunt corporis suffragia somnia, utpote cujus auxilio convalescat animi vis, est videre infirmos male se habere. Quare & ad remedia aegritudinis medici non segni cura vigilantibus somnia conciliare solent, profundissima somnia putat Aristoteles nihil somniare, quod sensus & intelligentia hominis tunc suo fungitur officio, cum animus tranquillatur & quiescit, ratio enim sciendi requie maxime consistere videtur, quare ex agitatione nimia pue-

ri amentes ac ebrii sunt. finxere poetae binas esse somniorum portas, corneam alteram, alteram esse eburneam dixere, ex hacque scilicet eburnea falsa exire somnia, ex illa scilicet cornea vera, unde poeta in vi. Aeneidos,

*Sunt geminae somni portae, quarum altera fertur
Cornea qua veris facilis datur exitus umbris,
Alter a candenti profecta nitent Elephantis,
Sed falsa ad coelum mittunt infemina manes.*

Somniorum plures sunt species, nam aut est *ὄνειδος* secundum Graecos quod Latini somnium vocant, ut inquit Macrobius in primo de somnio Scipionis, unde *oniocritus* dictus somniorum interpret seu somniator. Ita enim quoque appellatur & conjector, aut *ὄραμα* quod recte appellatur *visio* aut *χρηματισμός*, quod oraculum nuncupatur, aut est *ἰνυπνιον*, quod *insomnium* dicitur, aut *φάντασμα*, quod Cicero, quoties opus hoc nomine fuit, *visum* vocavit. Ovi. vero deos Tres in tribus somnii partibus figuravit, Morpheum scilicet, Icelon & Phantasion de quibus videto in xi. Metamorphoseon,

LASSATUS VIREs.] Quidam habent textus *lassatus*.

5. TERRETI RAMO.] Longo & torundo unde & *teretis* oliva a poeta in Buc. nuncupatur.

6. TAMQUAM PRAEDAM.] Hic talis est sensus: cum pueri desiderarent dei Panos carmina quem somnolentum invenerant sumunt fistulam pro pignore, certi nisi caneret eam non reddere, quia fortasse illos aliquando delusisset ut inquit de Sileno Vir.

--- N m saepe senex spe carminis ambos
Luserat.

TRACTARE.] Frequenter tangere, unde *attrahere* & *contrectare*.

9. INVADUNT.] Aggrediuntur, quasi vi & ex improviso, ut apud Vir.

F 2

Inva-

Invadunt urbem somno vinoque sepultam,
Salustius, *prinsquam hostes invaderet*, aliquando *invade-*
re significat incipere, ut apud Virgilium,

Tuque invade viam.

Et alibi

Aur pugnam aut aliquid jam dudum invadere magnum.

FURTO.] *Furtum* est contractio rei fraudulosa, vel ipsius rei, vel etiam usus ejus possessionis, quod lege naturali prohibendum est admittere, & dicitur a *furvo* i. e. nigro quod clam & obfuscumque fit, ut notatur in Institutionibus, titulo de obligationibus quae ex delicto nascuntur.

9. **CANORUM FISTULA QUEM FURAT.]** Legendum est ex antiquo exemplari *canorem fistula quem* sive tali sensu, non modulate & musice reddebat sonos, ut consueverat iasante deo.

CANOREM.] Dulcedinem & consonantiam, Quintilianus in primo de Institutione Oratoria, vocis rationem *Aristoxenus musicus* dividit *ὑψηλὸν καὶ πλάγιον ὀρθόν* quorum alter in modulatione est alterum canore ac sonis constat. *Canorae* inde aves appellantur quarum vox dulcedinem cum consonantia effundere sentitur. Ovid. in III. Fastorum,

--- *Umbrosae salices volucresque canorae.*

Papinius de Psitaco,

--- *At nunc aeterna silentia laethes,*

Nile canorus habes:

Ita *canorum* guttur appellavit quoque Silius libro quinto.

Oscubere semur Fontanus, Bulla canorum
Transfixi guntur.

CONTEXERE.] Componere & conjungere, Metaphora sumpta a telis & viminibus quae contextuntur, & adverte hic carmen significare concentum calamorum alias enim & incantationem, ut

Ducite ab urbe domum mea carmina ducite Daphnim.

10. **MALA SIBILA.]** Stridorem acutum qualem serpentes reddere solent cum sibila sint serpentium, Papinius in II. Silvarum.

Hyblaeis inmixta favis cui sibila serpens
Poneret.

Sibilis crispantes avium cantus appellavit Fulgentius in I. Mythologicon.

DISSONA.] Discordantia.

11. **EXCUSsus SOMNO.]** Expergefactus, & significat quasi per vim, ut apud Vir.

Excussit somno.

Et Juvenalem.

Excusserent somnos urso vitulisque marinis.

STRIDENTIS.] Ob dissonantiam, Calpurnius,

--- *Et aerebat stridor avenae.*

12. **PUERI SI CARMINA.]** Hic deus Pan loquitur, nam carmina superius a poeta dicuntur tamquam rei argumentum.

13. **INSE CANAM.]** Diversis verbis imitatur. Vir. ille enim sic in Sileno.

Carmina quae vultis cognoscere.

INFLARE CICUTAS.] Flatu calamos impellere ad sonum.

14. **MAENALIIS SUB ANTRIS.]** Id est Arcadicis. Maenalus mons est Arcadiae, ut scribit Plin. in III. tantae altitudinis ut caput altis inferere videatur, unde dixit Statius,

Et in mediis frondentem Maenalon aëris.

A *Maenala* desecit *Maenalius*, ut

Incipe Maenalius tecum mea tibia versus.

Maenalus autem maxime a Pane frequentatur unde Vir.

Pan ovium custos tua sitibi Maenala curae,
Adstis ô Tegeë favens.

17. **HAEC FATUS,] Versus hic est poetæ, sequentia vero dei Panos.**

MONTIVAGUS.] Per montes vagans.

PAN.] In Calpurnium de Pane plura diximus, hic subnectemus ex Plutarchi autoritate, Findari & ejus carminum amatorem fuisse Pana, *Paniscumque* quasi per diminutionem quandam ab Apulejo dici parvum Pana, sicuti & *Satyriscus* parvus dicitur Satyrus. Suetonius in Tiberio, ex utriusque sexus pube *paniscorum & nympharum* habitus.

HERERATA FRONTE.] Hederis cincta, hederam enim gratissimam esse Baccho nulli nesciunt, unde & poetæ hederam coronantur, quasi Libero sacri.

19. **PLICAS.]** Nectis, est enim *plicare* nectere, & veluti rugas facere, tractum a Graeco verbo *πλέκω*, quod significat nectere. *Explicare* vero est extendere & diffundere, ut apud Epigrammatarium Poëtam.

Claudia diffusas ubi porticus explicat umbras:

Calp.

--- *Latus explicare genesta.*

SERTA VITEA.] Coronae ex vitibus, a vite enim vitium deducitur.

PALMITE.] Sarmento. palmites enim vitium *sermenta* appellantur, quod in modum palmarum humanarum virgulas quasi digitos edant ut auctor est Pompejus Columella libro quinto rei rusticae, nam si id vere fecerimus quo gemmare palmites incipiunt, matris alimentis subito destituta languescit. Virgilius

--- *Turgent in palmitibus gemmae.*

QUI QUANDO.] Ordo est te cano, qui aliquando *serta* plicas vitea, & ducis Tygres palmite, habens perfusa colla odorato capillo: & exit quando pro aliquando, ut apud Calpurnium

--- *Si quando laudat Alexin:*

vel ita construe. Qui quando, pro si quidem, qui vera es Jovis proles, ducis Tygres: vel ita, qui quando plicas *serta* vitea, & ducis Tygres, tunc vera es Jovis proles.

TYGRES.] Quoniam Bacchi currum signatur ducere, unde occidit Ovidius in Epistolis,

Ille nec invidio fruitur meliore marito
Inque capistratis Tygribus alta sedet.

Tygribus autem insidere Bacchus ideo dicitur, ut scribit Ful-

Fulgentius libro secundo Mythologicon, quod omnis violentia feritati semper insitit, seu quia vino effratae mentes mulceantur. est autem Tygris animal maxime paratum theatris, unde dixit Petronius Arbiter,

--- Premit advena classes,
Tygris, & aurata gradiens vestitur in aula
Ut bibas humanum populo plaudente cruorem:

Tygrim velocissimum esse animal tradunt, quam Hirca-
ni & Indi ferunt, ut scribit Plin. in Octavo, unde Can-
cassa Tygris appellatur a Silio in quinto, quoniam In-
diae mons est Caucasus: Tygris foetum numerosum
esse prodidere, qui ab insidiante rapitur equo quam
maxime pernici, quoniam ipsa perniciosissimo labitur cur-
su, cum prolem sensit raptam, nam (ut inquit Soli-
nus) Nihil tam longum est quod non brevi penetrent, ni-
hil adeo antecedit quod non illico assequantur, ac maxime
potentia earum probatur cum maternis curis incitantur,
cum catulorum insistant raptoribus, succedant sibi equites
licet & astu quantalibet fuga amoliri praedam velint, nisi
in praesidio maria fuerint frustra est ausum omne quamquam
de universo foetu vix unus queat subtrahi. Nam (ut
scribit Plinius) raptor illam appropinquare sentiens, u-
nam ex catulis abiecit quo asportata illa regressitur ma-
jori velocitate donec ille ad naues confugium habet, sunt
vero qui putent abieci speculum cuius imagine retardata raptori
fugam praebat.

20. CAPILLO ODORATO.] Propter Armenios Indos
& quas vicit gentes, unde unguenta asportasse dicitur
victoriae insignia, quare cecinit ita Ovidius in tertio Fa-
storum.

Te memorant Ganga totoque Oriente subacta
Primitias magno supplesse Jovi.

fuit autem mollis & corpore ipse delicato, ut possis ad
mollitatem referre odoratum capillum.

VERA JOVIS PROLES] Hoc dictum puto, quoni-
am ipse fulmini supervixit & eo exploratus ita a Jove
orum habuisse credi potest, cuius est tractare fulmina.
Nam sicuti aquila pullos suos explorare solet lumini solis
eorum oculos opponendo, quem si sustinere non va-
lent, dejicit & abiecit, ut scribant Plinius in x. &
Claudianus in III. Honorii Consulat, qui exploratores
igne ob id solis radios appellat, quod his verus ex-
ploretur a matribus partus, ita exploratus ad fulmina
quo perit mater Bacchus vera Jovis proles merito dici
potest.

JAM TUNC POST SYDERA COELI.] Fabula talis est.
cum Semele, Harmonies & Cadmi filia suspecta esset
Janoni ob adulterium cum Jove perpetratum, in for-
mam nutriciae ejus conversa Juno, domum Semeles
adiit, cumque sermo super Jove incideret, illam mo-
nuerit ut quo certior de deo fieret, illum rogaret ad-
venire sibi talem qualem Venerea solet excipere Juno,
quo imperato ipse ex promissione fulmine armatus illi
adstitit, cum vero mortale corpus non pateretur tumultus
aetherei, jugalibus arsit donis, & Bacchus cum adhuc
immaturo esset geniturae, a Jove ereptus & femori in-
situs, complevit materna tempora, hanc fabulam nar-
rat Ovidius in tertio Metamorphosicos. & tetigit hic
Claudianus in Laudem Silicionis,

--- Auratus radiis imbratnae fons Minerva,
Indulisse Jovem perhibens, Bacchoque paternum
Jam pulsante semur mutatus pulvis Hermus,
In praecium:

Et Papinius in primo Thebaidos;

Unde graves iras cognata in moenia Baceho?
Quod saevae Jovis opus?

Sensus est: Sola Semele vidit Jovem in forma sua exi-
stentem, post tamen sydera coeli quae ejus fruuntur ob-
tutu.

23. PROVIDUS.] Circumspectus, nam noscens tempore
esse partus imperfecta, ipse complevit.

PROTULIT.] Disulit ita notat Marcel. Lucilius no-
no

--- Amplius ad justum hoc protolleret annum.

PRODUXIT.] Longius duxit, id enim significat pro-
ducere, ut apud Vir.

Abnegat excisa vitam producere Troia.

Producere quoque foras ducere signat, ut author est Mar-
cellus. Terentius in Heauton. Produxit ac vendidi, quare
potes dicere foras duxit ex femore, justo tempore.

PARTUS.] Bacchum femori insutum. Ovid.

Imperfectus adhuc infans genitricis ab alvo
Eripitur, patrioque tener, si credere dignum est,
Insuitur femori, maternaque tempora complet:

Scribit Diodo. in III. locum montanum in quo exer-
citum a peste tutatus est Dionysius semur appellasse,
unde & Graecos tradidisse de deo posteris, in Jovis fe-
more Dionysium esse nutritum.

JUSTO TEMPORE.] Decimo mense ut voluit anti-
quitas. quem decimestrem partum appellari author est
Censorinus de die natali, & esse majorem. alterum enim
minorem septimestrem dixere. Sed de hac re videto
apud ipsum Censorinum diffusius: Ovid. dixit justum
esse tempus pariendi decimum mensem cum cecinit in
I. Faustum.

Quod satis est utero matris dum prodeat infans,
Hoc anno statuit temporis esse satis.

Scribit Plin. in VII. Hominem incerto gigni spacio. alius
enim VII. mense alius octavo, & usque ad initia decimi
undecimique. quare Massurius author est. L. Papyrinus prae-
torem secundo herede lege agente bonorum possessionem contra
eum dedisse, cum mater partum XIII. mensibus diceret
tulisse, quoniam nullam certum tempus pariendi statutum
videretur.

25. SATYRI PROCACES.] Id est libidinosi. procaces
proprie dicuntur meretrices, a procando vel poscendo unde
& procacitas. Marcellus, procacitas a procando vel po-
scendo unde proci dicti sunt matrimoniorum appetitores. M.
Tullius de Republica lib. IV. A procando i. e. poscendo
procacitas nominata est: procat enim, ut docet Pompejus,
dicebant antiqui pro poscit. Catullus in Epithalamio proca-
cem Fesceninam locutionem itaque appellavit.

--- It conciniste in modum,
Ne diu taceat procat fescenina locutio.

26. ANTRO NYSAE.] Nysus urbs fuit Aegypti Foelici
Arabiae proxima quam dixit Homerus in monte excelso
ac florenti esse sitam longe a Phoenicia, ac Aegypto con-
terminam, unde & ipse Bacchus Nysus dicitur,
quamvis aliunde deficiant aliqui, Juvenalis,

--- Dominis Cyrrhae Nysaeque feruntur,

Scribit Diodo. in V. infantem Bacchum dedisse Mercurio
Jovem ad antrum Nysae, quod iter Phoeniciam Nilum-
que est, descendendum, a Nymphisque omni cura &
studio

studio educandum, unde ab Jove Nisaeque Dionysium etiam dictum.

27. SILENUS.] Bacchi hic fuit Paedagogus, quo usus praecceptore Liber plurimum ad res bellicas & gloriam comparandam profecit, ut scribit Diodorus in quinto: putat Fulgentius, Maroni Dionysium nutriendum fuisse datum quasi Meroni: A Sileno Bacchi nutritore Virgilius Silenum eclogam ex suis unam denominavit, de Sileno Ovidius in primo de Arte Amandi.

*Ebrius ecce senex pando Silenus asello
Vix sedet & pressas continet arte iugas.*

28. FOVET.] Id est sublevat, ita exponit Servius super eo Virgiliano.

*Et totum gremio dea tollit in altos, |
Idaliae lucos.*

RESUPINUS.] Vel ipse jacens resupine, vel lege resupinis ulnis. Est enim mos nutritorum: ferre pueros ulnis sublevatos.

29. ET VOCAT AD RISUM DIGITO.] Tangit morem altricum, quae ita labellis infantum digitos admoveere solent, ut ad risum eos incitent: Zoroastrem eodem die quo genitus est solum risisse auctor est Pli. in septimo: at e contrario Crassum, avum Crassi in Parthis perempti, nunquam risisse memoriae proditum, quare & Agellastes appellatus, id est sine risu.

MOTUQUE QUIETEM ALLICIT.] Id est somnum illi inducit, frequenter brachia movendo in modum cunae, vel in ipsa cuna, qua utuntur ad sedandos pueros & illis inducendum somnum, hodie Bononienses & ipsi cunam vocantes, non longe a Latina voce. Nam saepius ab incunabulis, pro a pueritia inde accipi invenies. Ovidius cunas nidos appellavit hirundinum, ita scribens in Tertio Tristium.

*Utique malae crimen matris deponas hirundo,
Sub trabibus cunas parvaque tellus sauit.*

30. QUASSAT.] Movet frequenter, ut apud Virgilium in vi. Aen.

*-- Et lampada quassans
Per Grajum populos:*

Plautus in Milite qui suam undantem chlamydem quassando fecit: alias quassum convulsam & mutilatam appellamus, ut apud Virgilium in quanto Aen.

Quassataeque rates.

CREPITACULA.] Sistra intelligi puto, quae a crepitu nomen traxere, etenim crepare signat sonare, ut apud Plautum in Menaechmis.

*Dic mihi an unquam inestina crepant quod sentias:
Verum ubi saturus sum nulla crepant quando esurio
tunc inestina:*

Erant autem ad fletum sedandum in deliciis puerorum crepitacula, Quintilianus, ne sonitu reddant puerilium crepitaculorum: Martialis in distichis,

*Si quis plorator collo tibi vernula pendes,
Haec quatiat tenera garrula sistra manu.*

Unde apparet idem esse crepitacula & sistra.

TREMULIS PALMIS.] Vel propter senectutem tremebundis, vel ita poscente sistro ad hoc ut sonum reddat,

31. SETAS HORRENTES.] Hirsutas, hispidae & duras: dicunturque proprie setae duriores pili, ut in sae-

equo, pili vero tenuiores, ut in homine; unde Persius,

*-- Rerum prudentia velox,
Ante pilos venit.*

32. VELLICAT.] Vellendo abducit. Persius

*Iccirco solidam praebet tibi vellere barbam
Juppiter*

Et alibi

Si Cynico barbam petulanti nonaria vellat.

32. ASTRINGERE.] Legendum est ex antiquo codice astringit, hoc est apprehendit stringendo.

ACUTAS AURES.] In acutum tendentes, ita appellavit eas Hora in ii. carminum.

Et aures capripedum Satyrorum acutas.

33. APPLAUDIT.] Manibus collatis plausum reddit, quod in favorem theatrialis spectaculi habebatur. Martialis,

Plaudere nec Cano, plaudere nec Glaphyro,

Inde, cui applaudere, significat sono laeto & commendabili excipere hominem: unde & plausibiliter dicitur honorificentissime: hic applaudit, id est plausu excipit.

MUTILUM CAPUT.] Vel decapillatum, nam senioribus decidunt capilli, unde deflocati senes appellantur a Plauto: vel intelligas sine cornibus, quod signum est ebriosi, rupisse cornua per ebrietatem. Placet tamen ut propter calvicium intelligas mutilum caput, nam ut scribit Macrobius in vii. Saturnalium, qui sunt crebro ebrii cito senescunt. Alii ante tempus competentis aetatis vel calvicio, vel canicie insigniuntur, quae non nisi caloris inopia proveniunt: putavit Aristoteles mulieres raro in ebrietate cadere, crebro vero senes.

LEVE MENTEM.] Id est non asperum. quod intelligi potest propter ebrietatem, quae refrigerat, unde & ebriosi tremunt, eoque magis quo largius merum hauserint, ut inquit Aristoteles, quare & solis calore maxime gaudere solent, quoniam concoctionem deliderant, atque etiam quod refrigerati admodum sunt, ex quo attoniti, stupidi que mox fieri solent a potu, ut idem refert in problematis: pilus autem quoniam frigus compescit & astringit exire non potest, unde & foeminae glabrae sunt quoniam frigidae, & densa corporis habent spiramenta, itaque non habent pili accessum ad exiendum, ut docet Alexander Aphrodisens in proble. Ebrietas vero maxime caput invadit, ut inquit Aristoteles: quare nil obstat ut leve mentem propter ebrietatem intelligamus, nam etiam in eo sunt pili, tenues & molles sentiuntur ex frigidity duplici, senectutis scilicet & ebrietatis: scribat Euse. Silenum spiritalis motus esse Symbolum, cujus candor fulgens coelestes motus notet.

34. COLLIDIT.] Simul premit, est enim elidere premere & suffocare. Virgilius,

-- Geminosque premitis eliseris angues:

Alias excludere significat, ut

Elisos oculos & secum cum sanguine gustat.

POLLICEM.] Digno in manu primo, quo praecipue cum proximiori utimur ad quid leviter apprehendendum.

SUMMAS NARES.] Extremitates nasi eminentiores, quae nulli animalium eminent praeter hominem, ut inquit

25.

Plin. xi. siquidem avibus serpentibus piscibus foramina tantum ad olfactus sine naribus: sunt autem cartilaginosa sine osse ut confringi possint, inter quas medium illud dividens Isthmon appellavere: Nasus irrisioni dicatus est unde & cognomina *sinorum* & *filorum* auc. Plin. Marti.

Et pueri nasum rhinocerotis habent.

35. INTEREA.] Dum joci agitantur.

FLORESCIT.] Crescit.

JUVENTA.] Actas viridior. dicitur enim *Juventas*, & *Juventa*, & *Juventus*.

36. FLAVA TEMPORA.] Capillo flavo decorata, quo insignitur Bacchus. sunt autem tempora supra malas: Vir. in v. Acne.

Sic factus velat materna tempora myrto:

TUMUERUNT.] Ex eruptione cornium. scribit Dio- dorus in v. propter ingenitum acumen primum Bacchum boves ad jugum junxisse, qua ex te illum cum cornibus finere.

37. TUM PRIMUM LENE.] Legendum est *lactas*.

PAMPINUS.] Surculus novus a vite exiens a quo *Pampinare* verbum.

DONA LYCEI.] In antiquis exemplaribus legitur *poma Lyei* i. e. uvae, siquidem *Lyens* dictus est Bacchus *ἀνὴρ τοῦ Λαίου*, quod est *solvere*, nam ut inquit Horatius.

Dissepit curas Euebyus edaces:

Lyen dictum putat Fulgentius, quod vino offeratas mentes mulceantur, quasi lenitatem praestante.

CARPITE.] Auferte & decerpite. carpere ut notat Marcellus significat auferte & decerpere, Virgilius in Bucolicis,

Infer Daphni pyros carpent tua poma nepotes.

Lucanus in Quarto.

--- *Juvetque novos decerpere flores,*

Alia est attenuare, ut apud Virgilium in primo Georgicon

Nec nocturna quidem carpentes pensa puellas.

40. CALCATE.] Premite, unde *calcator*: Calpurnius

Ut nudus ruptas salias calcator in uvas.

IGNOTOS RACEMOS.] Non prius cognitos, ipse enim vias fuit Bacchus inventor.

41. PROPERANT.] Accelerant. *properum* itaque velocem appellamus.

42. CELERI PLANTA.] Cito pede, *planta* enim dicitur pars illa sub pede qua terimus terram, scribit Gellius in I. Pythagoram Herculis mensuram cognovisse ex planta, comprehensa mensura Herculan pedis suam naturale membrorum omnium inter se competentiam modificatum.

43. VINDEMIA.] Ita namque appellatur *vinidemia* aut *vinidemia* ut scribit Varro.

FERVET.] Cum celeritate agitur, ut apud Vir.

Fervet opus redolentique thymo fragrantia mella.

Ubi exponit Ser. fervet concelabratur, contra friget cum cessat decimus.

44. IN SUMMIS COLLIBUS.] Quoniam vina optima in collibus nascuntur, juxta illud Maronis

--- *Denique apertos*
Bacchus amat colles.

RUMPITUR UVA.] In mustum redigitur.

45. PURPUREO MUSTO.] Purpuram affimilanti.

SPARGUNTUR.] Inundantur & madefiunt. Tibullus,

Oblitus & musto feriat pede rusticus uvae
Dolia dum magni deficientque lacus.

46. COHORS.] Hic pro multitudine in similitudinem cohortis ponitur, est namque cohors numerus mille centum peditum quinque continens, quae *militaria* appellatur, caput totius legionis & ex decem cohortibus completur legio, distributis nominibus quibusque, de qua re vide Vegetium in II. de Re militari.

POCULA.] Obvia vasa vinaria quae cuique occurrent.

CORRIPUIT.] Legendum est *corripuit*, ut

Pars in frustra secans.

QUOD SORS.] Sensus est quod cuique vas occurrebat, ut vino impleri posset, eo quisque utebatur.

CAPIT USUS.] Recipit usum poculi.

48. CANTHARON RETINET.] Cantharus est poculi genus quod Baccho proprium assignant, ut author est Macrobius in quinto Saturnalium, Virgilius tamen Sileno dedit, quasi Bacchico homini: poculorum plura traduntur genera. est enim *carchesium*, *cymbium*, *cantharus*, *scyphus*, *patena*, *calix*, quae omnia celebrantur a Virgilio, ut scribit Macrobius, *dolium* vero vas grande dixere, quo vina reponuntur, auctore Mar.

CORNU ADUNCO.] Buccina oborta, quodque ad usum musices erat ad vina verterunt.

49. CONVOCAT ILLE MANUS.] Legendum est *concavas* tali sensu; alter. deficiente poculo palma manus in modum calicis excavata pro poculo utitur. *Concavare* enim significat manum complicare ut in media palma concavitas fiat: exemplum est Diogenis memoria dignum, qui cum puerum concava bibentem manu vidisset, cotylam peram abiecit inquit me puer utilitate superavit, & eodem pacto catinum, cum alterum perfractio vasculo lenticulam pane concavo suscipere perspexisset: cum olim Artaxerxes in itinere esset, aliis alia ad eum munera ferentibus, homo rusticus, cum pro tempore nihil nausus esset quod regi elargiri posset, percurrissetque ad flumen & hausit ex eo aquam manibus illi obtulisset, laetatus Artaxerxes phiala aurea & mille daricis hominem donavit, ut auc. est Plu. Antiquitus pro poculis itaque manibus utebantur, unde exiit illud Ovidianum.

Noster erat manibus hausta duobus aqua:

Et consimile Propertianum illud,

Et cavo suscepta summe palma, sat est.

VERTIT IN POCULA PALMAS.] Id est manibus concavatis pro poculo utitur.

50. PRONUS.] Declivis & inclinatus unde & *proni lepori*, quod pars anterior aliquantulum sit inclinata.

LACUM.] Lacus vas est vinarium ubi calcatur uva. Tibullus,

Dolia dum magni deficientque lacus.

& alibi

Praebeat & pleno pingua musta lacu.

Itaque hic accipitur. alias enim *lacus* *laeuna* dicitur ubi aqua contineri potest, ut docet M. Varro in primo de Lingua Latina.

HAURIT.] Avidē & propere sumit, ut apud Virgilium,

— — — Ille impiger haust

Symantem pateram & pleno se praeiit auro.

Haurire significat modo exhaustire, modo implere, aliasque defatigare, ut apud Vir. in 111. Geor.

— — — Exultantiaque hauris

Corda pavor.

LABRIS CREPITANTIBUS.] Hoc est crepitum facientibus, quod ex nimia aviditate provenire innuit: crepitus enim dicitur strepitus & crepitare est strepere ut apud Juve.

Quaque salutate crepitat concordia nido.

VOCALIA CYMBIA.] Cymbia pocula procera sunt, ac navibus similia. dicta diminutive a *cymba*, quod & apud Graecos, & apud nos ab illis trahentes navigii genus est, scribit Macrobius in quinto Saturnalium: Virg.

Inferimus rapido spumantia cymbia lacte.

Sed hic sunt qui legant *venalia cymbia*. id est vendibilia: alii vero *vocalia cymbala*. Cymbalum enim est instrumentum musicum, quod in Matris Deum sacris adhiberi solet, quoniam cum sonitu clypeorum & galearum Juppiter in Creta servatus est, quare consuetudo cymbala & tympana substituit. Ovidius in IV. Fastorum.

Cymbala pro galeis pro scutis tympana pulsant:

A cymbalo cymbalistria dicitur cymbalum quatiens, sicuti a tympano tympanistria.

MERGIT.] Inundat.

52. ATQUE ALIUS LATICES.] Sensus est, alius resupinans corpora, exprimit ab uvis vinum excipit oreque.

52. PRESSUS LATICES.] Id est cum presserit uvas, *latice* enim pro uvis hic est intelligere, ut apud Virg. pro vino,

— — — Laticeum libavit honorem.

alias enim aqua *latex* dicitur, quod in venis terrae lateat.

53. SALIENS LIQUOR.] Scilicet vini emicans quasi ex fonte rivus.

54. RESULTAT.] Superabundat.

55. OMNIA LUDUS HABET.] Vini exprimit effectum, quo exhilarantur omnia. Horatius in Tertio Carminum.

*Tu lens terminum ingenio admoveo
Plerumque duro, ut sapientium
Curas & arcana iocoso
Consistam rogo Lygvo.*

Ovidius in primo de Arte Amandi:

*Vina patant animos faciuntque caloribus aptos.
Cura fugit multo diluiturque mero,
Tunc veniunt risus, tunc pauper cornua sumis.
Tunc dolor & curae rugaeque frontis abit.*

In quem significatum protulit Virgilius in Buc.

Hylarans convivium Baccho.

Etenim Ebrietatis comes est oblitio, ut inquit Macro. in quinto Saturna:

CHOROS.] Coctus, est autem chorus conventus in modum coronae dispositus, unde *coronam* dici putat Pompejus. quamvis *corona* sine aspiratione, *chorus* vero aspirate legatur, *choragium* inde instrumentum scenicum nuncupatum putavit quoque Pompejus.

56. ET VENEREM JAM VINA MOVENT.] Proverbium veluti Terebantur est *sine Cerere & Baccho friget Venus*, quod significat cibo & potu ad Venerem parari animos. Scribit Aristot. enim in problematis, cibum omnem concoqui, quo satiati ad Venerem plane incitmur. Unde Catullus

*Nam pransus jaceo & satur supinus,
Pertundo tunicamque palliumque.*

Vina namque, ut inquit Ovid. *faciunt caloribus aptos*. Putat tamen Aristot. vinolentos non posse concumbere, quamquam necesse est quandam partem corporis magis calere quam reliquum corpus, quod in his fieri non potest ob nimium totius corporis fervorem.

RAPTANTUR.] Ordo est. amantes Saryti raptantur jungere, hoc est ut jungan Nymphas fugientes concubina: sunt enim libidinosissimi Saryti, qui nunquam Nymphas quiescere sinant, unde ita conqueritur apud Papinium Diana,

*— — — Nunquam ne avidis arcubo rapinis,
Hoc petulant foedumque pecus, semperque pudici
Decrepet mihi turba chori.*

JAM JAMQUE ELAPSA.] Sensus est: Jam ipsi fugientes Nymphas retinent vel vestis vel capillo & manibus paulo ante elapsas, hoc est quas pridem coeperant, sed iterum fugerant.

59. TUM PRIMUS.] Ordo est, tum Silenus primus hausit avidē cymbia plena rofeo musto i. e. pulchro.

60. NON ARQUIS VIRIBUS.] Non vi parvi ad poculum elevandum, vel non valente stomacho ad conceptionem tanti ponderis.

AVIDE.] Cupide. Scribit Marcellus *avarum & avidum* ita discendi, quod *avarum* semper in reprehensione est, *avidum* autem ab *avendo*, quod est etiam honeste capiendo, ut apud Vir.

— — — Pascuntur ovis avidaeque juvencae.

Salu. in Catilinario. *Laudis avidi praemio liberali erant.*

EX ILLO VENAS.] Sumpsum est ex Sileno Virgiliano,

*Inflatum bisterno venas ut semper Iaccho:
Iacchus autem nomen est Bacchi a clamo & sonitu deductum. Vir.*

Et Lapithas bello perdis Iaccho gravi.

De variis Bacchi nominibus vide apud Diodorum in 7.

NECTARE DULCI.] Vino ad instar nectaris predoso. *Nectar* ut scribit Pompejus Graece potionem deorum significat, Horatius

Quae Venus quinta parte sui nectaris imbuat.

Macrobius in primo de Somno Scipionis, *sed altissima & purissima pars ejus qua vel sustentantur divina vel constant, nectar vocatur & creditur esse potus deorum.*

62. RIDETUR.] Deluditur.

GRAVIS.] Id est oneratus. problema est Aristotelicum cur vinum alios tardos, alios superbos reddat atque insanibundos, ubi ex auctoritate Cheremonis asserit, vinum sese pro moribus viventium applicare, & contraria reddere non quae eadem sed quae sunt dissimilia, ut ignis alia exsiccat alia humefacit, sed non eadem; glaciem enim liquefacit, salem vero indurat.

HESTERNO.] Prioris dici, Propertius,

Hesternae mea lux cum potus nocte vagatur.

Terentius, jure hesternum panem atrium vorent.

63. NATUS.] In antiquis exemplaribus legitur. *pro-satus.* Id est progenitus, procreatus & propagatus.

64. PREMIT.] Calcat, premere (ut notat Marce.) signat innitii cum pondere. Vir. Geor. lib. 17.

*- - - Et spumantia cogere pressis
Mella savis.*

DE VITIBUS HASTAS.] Thyrsos intelligit, i.e. hastas quas bacchantes pampinis convolutas in choreis ferebant, ut scribit Diodorus in 7. De his Valerius in 11. Argo. sensu illo versu

Pampineamque quatit ventosi ictibus hastam.

Thyrsum autem fert ipse Bacchus, quo concitat bacchantes, unde dixit Ovid.

Foemineas thyrsa concitat ille choras.

Hora. in 11. carminum

Parce gravi metuenda thyrsa:

A thyrsa thyrsiger ipse appellatur, Seneca in Medea

Candida Thyrsigeri proles.

65. INGERIT.] Jacit.

LYNCI BIBENTI.] Nam hoc animal Baccho dicatum est, unde Vir. in 111. Geor.

Quid lynces Bacchi variae & genas acro luporum.

Lyncas vulgo frequentes in Aethiopia gigni auctor est Plin. quarum humor redditus glaciatur arefcitque in gemmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes, *lyn-curium* vocatas, hoc est lyncum urinam, quod etiam

ipfas lynces persentiscere hoc documento ut scribit Solinus probatur, quod egestum liquorem illico harenarum cumulis quantum valent contegunt, invidia scilicet ne talis egeries transeat in nostrum usum, ut Theophrastus perhibet: Lyncas & cervarios distare manifestum est, quod Plin. diverso capite de ipsis tractavit, distinguitque. scribit Ov. in 5. Meta. Lyncem, Scytharum regem. cum Triptolemo, a Cere misso ad fruges propagandas, vim inferre vellet, ab ipsa dea in lynca feram conversum fuisse.

CRATERA.] Alludit ad cratera celeste Liberi patris, de quo Macrobius in 7. de somno Scipionis, *Arcani hujus indicium crater Liberi patris ille sydereus in regione quae inter cancrum est & leonem locutus, ebrietatem illic primum descensuris animis evenire sive influente significat.* Crateris autem fabulam videto apud Hyginum de signis celestibus.

BIBENTI.] Quoniam & jumenta vinum bibere cogimus: annotatu dignum est vinum mulis datum, si calcitratores sunt a vido liberari.

66. DOCEBAT.] Instruebat.

67. DONEC.] Quo usque. ut apud Vir.

Cogere donec oves stabulis.

CONDUCERE SPARSAS.] Copulare simul:

68. NOX SUADENS SICCARE FLUOREM.] Mulsuram intelligit nocturnam, sed require in Calpurnii commentariis, ubi de mulsura & diurna & nocturna Egloga Quinta diximus.

SICCARE.] Mulgere.

FLUOREM.] Lac fluvidum a fluendo. aliqui codices habent *liquorem* eodem significato: est autem ordo: Pan haec docebat pueros in Menalia valle, donec nox jubet pro jubebat, oves sparsas campo in unum conducere. & subintelligendum iterum, nox suadens siccare fluorem seu liquorem lactis uberibus ovium.

69. COGERE.] Premere.

ASTRICTUM.] Compressum & conscultatum.

IN NIVEAS GLEBAS.] In formulas casti, quas per quandam similitudinem *glebas* appellat: *Gleba* autem proprie terra dicitur simul constructa & conglobata. Vir. in 1. Geor.

Mulum adeo rastro glebas quum frangit inertes.

Cic. de Lege Agraria, si ostendo non modo non adimi cuiquam glebam de Sillanis agris: Plin. lib. XXIII. Nat. Hist. *Indici differentia glebis extrinsecus nigris intus ruffis, cum freris cito nigrescentibus:* ubi glebas tamen non terrae sed medicamenti lycii appellavit, ut inde appareat, rem omnem in globositatem constrictam *glebam* posse appellari. a *gleba* dicitur *glebosum* solum, quod glebis refertum est. quibus minus foecundum minusque fertile redditur.

H

IN

IN ECLOGAM IV.

Verf. 1. **POPULEA LYCIDAS.**] inducuntur Lycidas & Mopſus amantes, quorum alter puellam Meroëm ardens, falter puerum Iollam, carmine querulo jurgia lenire amatoria finguntur, ſicuti in Damone Virgiliano Dametae dicitur cura Galathea, Menalcae vero puer Amyntas: circaque diſparem ſexum verſatur cantilena.

POPULEA IN UMBRA.] ſub arbore populo Herculi dicata, ut inquit Pl. in XIII. unde eſt apud Virg. in Buc.

Populus Alcidae gratiſſima :

Populi tria ſunt genera: eſt enim alba, & nigra, & quae Lybica appellatur minima folio ac nigerrima ſupſilque enaſcentibus laudatiſſima, a populo ſit populus & populeus, unde *populea frons* apud Colu.

3. NON TRIVIALE.] Non ſemidoctum, quale in triviis celebrari ſolet, unde & *triviale magiſtros* dici ſuperius annotavimus.

PROPRIOS AMORES.] Uniuſcujuſque peculiare. Mopſo enim proprius amor erat Meroë i. e. muliebris: Lycidae vero puerilis i. e. Amyntas: ſcribit Marcellus, *proprium* dici ſuum uniuſcujuſque. Virg. in Buc.

*Si proprium hoc fuerit, laevi de marmore tota
Punicae ſtabis ſuras evincta cothurna.*

Etenim VII. Aene.

Hunc mihi da proprium virgo :

Ordo eſt: Mopſus & Lycidas Paſtores in umbra populea, uterque doctus verſu & calamis nec ſonans triviale, cantabat proprios amores: Nam Mopſo declarat cur proprios dixerit.

4. MEROE.] Nomen puellae, a colore atro ita denominatae: Aulonius

*Et tu ſic Meroe, non quod ſis atra colore,
Ut quae Nileaca naſcitur in Meroe :*

IONIS ERAT.] I. e. amata quae vice ignis eſt amanti.

CRINITUS.] Pulchre comatus, a coma enim longadicitur, ut ſuperius annotavimus, unde *crinitus Apollo*.

5. PARILIS FUROR.] Aequalis infania, parilis enim a pari deducitur ſicuti *parilitas*.

DE DIſPARE SEXU. [De viro & foemina.

6. COGEBAT.] Angebat.

TREPIDOS.] Timentes. eſt enim timor amoris comes, quoniam ſemper veretur amator, & eo magis quo ſemel eſt eluſus, ut hi, quibus verba ſaepeius dederant & puer & puella.

INQUE VICEM.] hic verſus abolendus eſt, nam ſequitur poſt verſum illum inferius,

Sic ſua deſertis nudantur vulnera ſilvis.

7. LUSERE.] Deluſere & deriſere.

FURENTES.] Nimio amore delirantes. Virg. de Didone.

*--- fama ſurenti
Detulit armati claſſem.*

8. CONDUCTAS.] Ab utraque parte promiſſas: *conducere* enim arbores, ſignificat convenire ut ſub tali arbore jungamur: Nam & *dicere diem reo*, eſt diem denunciare quo ad cauſam audiendam ſit praefito: ſeu in Caefare, *Subornavit etiam qui C. Rabirio perduellionis diem diceret*: conductum ut ſcribit Pom. eſt quod communi eſt dictum Cioero. Epitolarum lib. 1. *Nam cum mihi condixiſſet cenavit apud me in mei generi Cratipidis hortis: conducti* ergo intellige ab utraque parte promiſſas. ſub quibus convenire deberent: ſic Ovid. in IV. Meta.

*--- Adoptaque vultum,
Pervenit ad tumultum diſtaque ſub arbore ſedit.*

9. FAGOS FLACIDAS.] Vel remotas ab omni ſtrepitu & turba viroſum, vel reſpexit ad acratem primam, cui cibus fuit glans fagina.

FALLUNT ANTRA.] Pro decipiunt amantes ſub antris expectantes promiſſis.

10. ALLUDERE.] Luſu attingere.

11. IONIS LUSUS.] Id eſt amor utriuſque & Mopſi & Lycidae.

EDERAT.] Legendum eſt *aderat*, hoc eſt corroſerat: & conſumplerat: eſt enim amanti laqueo flammæ additio, unde cecinit Ovid. in XIII. Meta.

Uror enim, laeſuſque exſuſuat acrior ignis.

12. NUDARUNT.] Maniſeſtaverunt. *nudare* enim hic maniſeſtare ſignificat, alias ſpoliare.

DESERTIS SILVIS.] Ut apud Virg.

Mentibus & ſilvis ſudio jactabat inani.

13. INQUE VICEM.] I. e. alterna ſubtexendo carmina.

DULCES QUERELAS.] Non jurgiſoſas ſed demulſtorias & placidas: quas exequitur.

IMMITIS MEROE.] Incipit amatorie: ita apud poëtam Dido arguit crudelitatis Aeneam,

*Et mediis properas aquilonibus ire per altum.
Crudelis.*

Et in Buc. Corydon.

O crudelis Alexi.

14. IMMITIS.] Dicitur ſerus & impius, ut in Calpurn annotavimus. Tibul.

Quam juvat immites ventos audire cubantem.

FUGACIOR EURIS.] Pro omni vento poſuit, curſus ventus eſt ab oriente flans brumali, *vulturus* a Latinis appellatus, eurus a Graecis, ut docent Plinius & Gel.

15. VITAS.] Devias, fugis vitabundus, *pro vitant* invenitur apud Salu: auc. Marce. in III. Hiſto.

QUEMVE FUOIS.] Quasi dicat opulentum & formoſum.

Ms.

ME VICTO.] Vel decepto : vel superato : *vincere*, ut notat Mar. significat superare, aliquando exprimere, ut apud Vir.

*Nec sum animi dubius verbis ex vincere magnum,
Quam fit :*

Alias vero compotem animi fieri

QUID VULTU MENTEM.] Legendum est quid vultum veniens premis ex antiquo exemplari, & inest huic lectioni duplex intellectus, ut sit premis vultum, sc. meum quando advenis paululum turbata fronte, amantis est enim ab amata sumere vultum. quare monet Ovid. in II. de Arte Aman.

*Biseris & ride, si feres flere memento,
Inponat leges vultibus illa tuis.*

VEL PREMIS VULTUM i. e. quae bona ex vultu hylari tribuis, frustraris.

18. TANDEM DURA NEGAS.] Tandem signat tamen ut scribit Mar. *Titinnius, in gemina symphonia. Odiosum tandem ut moribus place.* i. e. viro. Plautus tandem tandem odiosus es mihi. Alias tandem etiam vix significat, ut apud Cic. tandem aliquando *Quirites* : & apud Virg. in III. Aene.

--- Ergo insperata tandem tellure positi.

NEGAS.] Subintellige concubitu. solent enim per circumlocutionem id petere amantes. Mar.

Ira non dat non tamen illa negat.

Auso.

Patri negavi jam tuu.

NON POSSUM NON VELLE.] Delendum est enim superius, ut ita intelligas, *possum non velle negantem.* id est possum definire ab amore tuo, si spernas me, est autem irascens amantis, ut apud Teren. in Eunuchis,

Egone illam, quas istum, quas me.

19. CANTET AMAT QUOD QUIQUE.] Sensus est : qui pueros amat, puerorum cantet amores, qui vero foeminas, de foeminis & puellis frequentet cantile nam : & iste versus est hic intercalaris. Sicuti apud Virg.

Incipe Menalies mecum mea tibia versum

Apud Ovid. in libris Amorum,

Tempora noctis eunt, exente posse feram.

LEVANT CARMINA CURAS.] Sicuti apud Hora.

*--- Minuuntur atrae
Carminibus curae :*

LEVANT.] Tollunt & absunt :

20. RESPICE ME TANDEM.] Alternat cantilemen Lycidas, cujus erat ardor puerilis.

NON SEMPER HOC ERIS.] Silicet ut es formosus, nam pereunt dies & pede cito labitur aetas, quantumque accedit ad annos, formositas minuitur.

GRAMINA.] Pro quibuscunque herbis posuit flores eminentibus.

22. PERDIT ROSAS.] Quod documentum est naturae cuncta bona in se quaedam latibula retinere mali, Quid. in v. Fastorum,

*Et monet aetatis species dum floreat uti.
Contemnunt spinam cum cecidero rosas.*

Ex de Arte Amandi,

Et riget amissa spina relicta rosa.

Virg.

*Collige virgo rosas dum sis novus & nova pubes,
Et memor esto aevum sic properare tuum.*

CANDENT.] Candorem & albedinem retinent, dicitur etiam candere ferrum ignitum :

NEC LONGUM.] Non perpetuum. apud Tibul. *longa dies.* i. e. perpetua.

23. UVA.] Pro vite novam dixit i. e. contentum pro continenti.

COMAS.] Id est frondes, ita etiam appellantur a Virg. in Hortulo,

Prohibentque densis fervidam solem comis :

Comis etiam placidus dicitur. ut apud Ovidium in secundo Tristium.

Majestas adeo comis ubique tua est.

POPULUS UMBRAS.] Id est frondes, ex quibus umbra conficitur. Ita Calpurn. pro frondibus umbras posuit.

Dum vires & tremulas non excutit Africus umbras :

24. DONUM FORMA BREVE EST.] Sic Ovid. in II. de Arte Amandi,

*Forma bonum fragile est quantumque accedis ad
annos,*

Fis minor & spatio carpitur illa suo.

NON SE TIBI COMMODAT ANNIS.] Sensus est, non illa succrescente annorum numero se tibi commodam praestat, sed annis deficit.

Et veniunt rugae quas tibi corpus arens.

26. CERVA MAREM SEQUITUR.] Hic loquitur Mopsus & arguit naturaliter cum marem in animalium omnium sequatur foemina, & ita debere virum mulierem sequi.

MAREM.] Id est masculum. Sic Ovid. in secundo de Arte Amandi.

*Cerva parem sequitur, serpens serpente tenetur,
Haeret adulterio cum cane nexa canis.*

Lacta salitur ovis, Tauris quoque lacta juvenca est.

Sustinet immundum sine capella marem.

In furias agitantur equae, spatioque remoto,

Per loca dividuae amne sequuntur equos :

FORMOSA JUVENCA.] Arguit contra superbiam, quae ex formositate provenit. Nam ut inquit Ovid.

--- Forma quata quaeque superbit.

& alibi,

--- Sequiturque superbia formam.

Non solum enim juvenca sequitur taurum, sed & formosa, quasi dicat sic tu non debes ex formositate superbiam concipere.

VENEREM SENSERE LUPAE.] Id est in furorem Veneris agitantur, non enim mas foeminam sequitur ambire, sed ab illa expulsi & ultro poscitur.

M 2

L 7

LUPAE.] Animalia sunt nocturna, quae toto anno non amplius XII. diebus coeunt, ut scribit Pl. in octavo. *Lupae* etiam dicuntur scorta, id est meretrices, unde & *lupanaria* loca in quibus habitant, & *lupi* quae didi scortatores.

28. GENUS AERUM.] Quamquam in aëre est vita vulcrum sicuti quadrupedum in terris, piscium in aquis, Calpur.

Es quaecunque vagis altum ferit aëra pennis.
Aërias palumbes a Vir. appellantur coloris aërei in Bicollicis illo versu

Ipsa locum aërias quo congestere palumbes.

SQUAMMEA TURBA.] Genus serpentum squamigerum. Nam ut inquit Ovid. in III. Fast.

Cum pare quaeque suo coeunt volucresque feraeque,
Atque aliquam de quo procreet anguis habet.

Ex squama autem constare serpentes vel ex his patet Vir. versibus, ex tertio Georgicon.

Est etiam ille malus Calabris in saltibus anguis,
Squammea convolvens sublato pollore terga.

Possimus tamen hic etiam piscium comprehendere genus, quod squammeum est, unde *squamigeros* ita eos appellavit Lucretius in I.

Cedere squammigeris laticeis nitentibus autem,
Es liquidas aperire vias.

Tu pisces intellige.

29. ET MONTES SILVAEQUE.] Repetendum est, habent suos amores ex quibus propagentur, unde Ovidius in quarto Fastorum de Venere loquens.

Illa deos omnes longum est numerare creavit,
Illa satis causas arboribusque dedidit.

Annotaverunt namque eruditi utrumque genus arboribus inesse, notabiliusque in palmis: Plinius libro XIII. Arboribus immo potius omnibus quae terra gignit herbisque etiam utrumque sexum esse diligentissimi naturae tradunt: inde est illud Claudiani de Nuptiis Honorii,

Vibunt in Venerem frondes, omnisque vicissim
Fœdix arbor amat, nutant & nutua palmas
Fœdera, populeo suspirat populus icen,
Es Platani plasanni alnoque astilae alnus:

30. UNA.] id est sola, alias simul significat, ut
Una curus notusque ruunt.

PERDIS.] Enecas. de hoc verbo diximus plura superius.

32. OMNIA TEMPUS ALIT.] Loquitur Lycidas admonetque puerum, ut respectu fugientis temporis aetatem exerceat, nam, ut alit omnia tempus, ita destruit omnia. unde dixit Franciscus Petrarca noster, de tempore scribens, *glaciam se se vidisse vicinam*, cum temporis velocitatem non melius demonstrare posset: ex hac velocitate finxerunt Saturnum, qui pro tempore accipitur, filios comesse suos, quod omne tempus quodcumque gignit consumit, ut scribit Fulgentius in primo Mythologicon, unde & illi quoque ob hanc fallacem dedere causam, quod omne tempus in se vergat ut curvamina falcium, a filio itaque cum ideo pulsum dixerunt, quoniam tempora senescentia ab his quae post sunt nata depellantur, ut docet Macrobius libro primo Saturnialium, qui idem refert, cum chaos esset, tempus non fuisse, si quidem tempus est certa dimensio,

quae ex coeli conversione colligitur, tempus coepit inde. quare ab ipso natus putatur, id est *aprox*.

Usus.] Scilicet temporis.

IN ARCTO EST.] Id est brevi durat spatio: *Arctum* appellamus strictum & breve, ut *arctam viam*, quare usum temporis arctum, ita intelligimus, ad breve spatium vitae redactum.

33. VER ERAT.] Quod cum pulcherrimum & praeteritum, ita potest formositatem admonere pueris non fore divinam. Subministrat autem florum omnium ver genera, unde existit major ipsius formositas. Ovidius.

Pama dat autumnus, formosa est messibus aegras.
Ver praebet flores, igne levatur hyems.

Et quoniam tempus hoc veris maxime partui aptum est, inde *vernas* domi natos appellavere.

VITULOS PARVULOS.] *Vitulari* ut docet Macrobius in tertio Saturnialium, verbum est quod significat *vocari laetari*. Quare Varro in libro quintodecimo Rerum Divinarum ita refert, *Quod pontifex in sacris quibusdam vitulari solet quod Graeci παταρίζον vocant. Id de deo Marenis ita expressit elegantia,*

Laetumque choro pazana canentes.

Vitulam deam vocati laetitiae quae praestit, Titius putavit, Pisto vero Victoriam dixit nominari, de qua re plura in libro praedicto apud Macrobinum videto.

34. COLERE IN CORNUA TAURI.] Facti sunt cornibus coactis, quod signum est aetatis vitilis. dicuntur enim *colere* cornua in tauro quando in se resciscuntur.

PRO NIVEA VACCA.] Ad prolem scilicet repandam & generationi apti.

35. TUMIDAE NARES.] Diximus superius ex auctoritate Alexandri Aphrodisi, pubescentibus membra omnia augeri, sicut morborum mutationes indicant & solutiones circa decimum & quartum annum, progeneritae post ter septenos autem annos genas flore vestit juvenia, ut scribit Macrobius in primo de somno Scipionis. Idem annus finem in longum crescendi facit & quarta annorum hebdomas impleta in latum quoque crescere ultra jam prohibet.

FORTIA COLLA.] Propter autionem humerorum & membrorum caeterorum. Metaphora autem a bobus sumpta, qui collo praevallere incipiunt crescentes, unde Hor. Metaphorice quoque de puella nondum vix matura dixit.

Nandum subacta fere jugum valet service.

36. BIS DENIS MESSIBUS.] Id est vigini annis. numerantur enim per menses & hyemes, ut diximus, anni.

AESTUS.] Calor a quo *Aestas* dicitur ut scribit Var. in II. de Lingua Latina ab *aestu* est verbum *aestumare*, quod significat nimfo premi calore. Juvenalis. *Sed Julius ardet.*

39. PECUDES SUBIERE NEMUS.] Sic Persius,

--- Es patula pecus omne sub ulmo est.

Solent enim medio aestu umbras pecudibus pastores inquirere.

40. AVIS NULLA.] Secretissimam esse silvam dicit ubi ne quidem avis cantilenam interpellat: *Avi* ut qui-

quidam voluere ab *adventu* dicta, quod quolibet anno aves adveniant, vel quasi *sine via*, nam qua adventum viam nemo intelligit: ab *ave* *avicula* diminutione fit. & *avitarium*, qui locus appellatur domesticus ubi aves educantur.

GUTTURE CANORO.] Dulcisona lingua, unde & ipsae canores appellantur, Vis.

Aves canoros garrulae fundunt sonos.

41. SQUAMMEA SERPENS.] Squammis obducta, a *squamma squamosus* fit. Id est squammis plenus, unde & verbum *desquamare* quod significat squammas detrahere. Plautus in Aulularia, *Dromo desquama pisces.*

SIGNAT.] Dum repit vel in pulvere vel in loco humido.

TORTO TRACTU.] Semita reflexa & obtorta. Nam serpentum gradus tortuosus est & circumfluxus.

SOLUS CANO.] Sine aliquo arbitro, ne coetum timeas pastorum.

SONAT.] Resonat.

42. AESTIVIS CANTU CONCEDO CICADIS.] Sensus est: adeo vehemens est cantus meus, ut ne quidem cedam obstreperis cicadis. In aliquibus exemplaribus legitur pro *cantu*, *tantum*, quod tu ita intellige, ego solus canto, nec hoc unum quidem facio, ut cedam cicadis obstreperitibus.

AESTIVIS.] Quoniam aestate tantummodo appellantur cicadae.

44. TU QUOQUE SAEVUS PUER.] Saevus hic crudelis dicitur, & durus, ut

Saevae memorem Junonis ob iram.

Alias enim *saevum* potentem dicimus, ut apud Virgilium.

*Non illi imperium palagi saevumque tridentem,
Sed mihi sorte datum.*

NIVEM COLOREM.] Quoniam fucantur qui sub sole morantur. Unde remedium galcerum adhibere mos fuit. Calpurnius,

Terrida cur solo defendimus ora galero.

VIREB.] Colorare, unde Indi & Seres colorati appellantur, Ovid. in primo Amorum,

Vila colorati qualia Seres habent,

LUCENTES MALAS.] Genas nitidas & fulgentes.

46. UMBRA PAMPINEA.] Ex pampinis & vitibus confecta.

47. FONS MURMURAT.] Aquarum est proprie murmur, Papinius in primo Silvarum,

*--- Hic tumidam rabiem spumosaque penit,
Murmura.*

Cum de aquis loquitur: *mussare* & *murmurare*, ut auctor est Marcellus, ita discernuntur, quod *mussare* hominum sit occulte quid & pressa voce loquentium quod celatum velint, apud Virgilium in x.

Quod fortuna ferat populi, sed dicere mussant:

Murmurante autem est majoris sonitus ad tumulum, ut in primo Georgicorum,

--- Nemonum increbescere murmur.

Murmurum etiam per diminutionem dixere, Plautus in Rudente: *Nolo ego murmurillum neque susurrum fieri.* Inde etiam est verbum *murmurare*, ut apud eundem Plautum, *quid murmurillas tecum & cedis & cunctas.*

48. PURPUREAE UVAE.] Id est coloratae & cerci coloris, quem maturae repraesentant uvae.

FORTIS VITIBUS.] Id est plenis, *factum* enim aliquando plenum dicimus, ut apud Virg.

--- Loca foeta furentibus austris.

I.e. plena.

50. QUI TULERIT MEROS FASTIDIA.] Connumerat omnia dura Mopsus & aspera, quibus similes esse dicit amasiam.

FASTIDIA.] Contemptions dicuntur *Fastidia* quasi cum fastu. Vir. in Alexi,

Atque superba pati fastidia.

Ubi ait Servius ex fastidio provenire omnem superbiam. *Fastidius* antiqui pro fastidiosè dixere ut auctor est Marcellus.

51. SCYTHONIAS NIVES.] Frigus Scythiae, quae regio est septentrionalis a fluvio Tanai divisa quam a Scythia Herculis filia denominatam putat Herodotus, Scythas universos Persae Sacas appellaverunt a proxima gente, antiqui Atamenos, ut docet Plin. lib. v. Nat. Hist. de Scythiis videto apud Herodotum plura libro xv. historicorum. *Scythoniae nives* intelligere potes etiam Ripheas, nam Riphei montes sunt Scythiae, ut docet Ser. Vir. in i. Geor.

*Mundus ut ad Scythiam Ripheas arduus atres
Conspurgit.*

Riphei autem digiti sunt auctore Ser. a perpetuo ventorum statu, nam *ῥίποι* Graecè impetus dicitur: de Scythiis gentibus Maro. in iii. Georgicorum,

*At non quam Scythiae gentes Maeoticaeque undae,
Turbidus & torquens fluvientes Ister arenas,
Quaque radiis medium Rhodape porrecta sub aenem,
Illic clussa tenent stabulis armenta, neque callae
Aut herbae campo apparent aut arbore frondes.
Sed jacet aggeribus niveis informis, & alto
Terra gelu late septemque assurgit in uenis,
Semper hyemi, semper spirantes frigora lauri.*

LYBICOS CALORES.] Exustionem Lybiae quae

*--- Tertia pars rerum est si credere samae,
Lunata velis*

A qua

*Temperies vitalis abest & nulla sub illa
Cura Jovis terra, & natura deside torpet
Orbis, & immotis annum non sentit arenis.*

Ut scribit Lucanus in nono: Regio Aphricae est Libya quae ab Atlante Monte Mauritaniae incipit, & Canopum usque Nili hostium panditur: est & quae Maereotis Libya appellatur Aegypto continens de qua Plin. in v. Nat. Hist.

52. NERINES POTABIT AQUAS.] Maris salsi ferre potum valebit. Injucundum est namque natura salsum mare, quare in exemplis habemus Dionysio Siciliae Tyranno cum pulsus est ea potentia, accidisse prodigium

gium ut uno die in portu dulcesceret mare.

NERINIS.] Id est Galathea Nerei filiae qui deus est maris antiquissimus omnium deorum, ut scribit Orpheus in Argonautica: hoc autem a Virgilio sumptum est, qui in Bucolicis, tali est usus patronymico,

Nerine Galathea thymo mihi dulcior Hyblae.

Ubi haec Servius. *Nerine Gracum patronimicum foemininum, quod definit aut in as, ut Pelias. aut in eis, ut Atreis. aut in ne ut Nerine, Adrastine. ergo expone Nerines. id est Galathea Nerei filiae, Nymphae marinae, haec Acim ardentissime amavit, quem mole montis interemptum a Polyphemo rivali in amnem ejusdem nominis fuisse conversum scribit Ovid.*

TAXI NOCENTIS.] Superius docuimus Taxum arborem esse minus virentem, gracilem tristem ac di-rani, nullo succo quippe ex auctoritate Pliniana, lac-tale baccis in Hispania praecipue venenum inest.

53. SARDORUM GRAMINA VINCET.] Scribit Ser. in Sardinia herbam lardoam nasci, apiastrum similem, quae ora hominum in rictus dolore contrahat, ut ve-luti ridentes moriantur, de hac meminit & Soli. in Polyhistore, Vir. qui in Buc. ita,

Immo ego Sarda is videar tibi amarior herbis:

Est autem Sardinia cujus habitatores Sardi nuncupan-tur, ab oriente patens CLXXXVIII. M. passuum, ab occidente. CLXX. M. a meridie. LXXIV. M. a septentrione. CXXII. M. circuitu. d. LXII. M. Sardi-niam ipsam Timeus Sandaliorum appellavit, ab effigie soleae, Myrsilus Ichnusam a similitudine vestigii ut auctor est Plinius in III. Nat. Hist. quidam habent textus *salebrosa ut sit.*

VINCET.] Pro superabit salebras montium & sal-tuum: *salebras* enim ut scribit Marce. a *salutudine*-runt, quae difficultates locorum significant inaequalita-tes & asperitates, quae quasi nisi saltu praeteriri non possunt. Cic. de Osa. *Alter enim sine ullis salebris quasi salatus amnis fluxit.*

55. MARMARICOS LEONES.] Marmaridae populi sunt Aphrorum Aegypto contermini, qui usque ad ma-jores syrtis protenduntur, ut scribit Plin. Virg. Natur. v. de his silvis intelligit ita scribens,

Non ego Marmaridum timeam penetrare phalangem.

Cum vero auct. Plin. in VIII. praestantiores viribus leones sint qui in Africa aut Syria gignuntur, potes Marmaricos exponere Africanos, quia ex Aphris sunt Marmaridae, de his videtur intelligere Clau. in consula-tum Honorii ita scribens,

*Legerat eximios Phoebe germana leones,
Hesperidas, quo saepe fugant ventoque citatis
Terrificant Atlanta júbis, armenta quoque longe
Vassant Aethiopum.*

Leones primum Romae ad currum junxisse. M.A. civili quidem bello cum dimicatum esset in Pharnasalicis campis non sine ostento quodam tempore illo genero-sos spiritus jugum subire prodigio significante auc. est Plin. in VIII.

58. QUISQUIS AMAT PUEROS.] Ex documento O-vidiano durandum esse arguit, quoniam ut ipse ait Peaeopem ipsam prestes modo tempore viaces. Tibu. ita-que monct in I.

*Tu puero quodcumque tuo tentare licebit,
Cedus, obsequio plurima viciit amor.*

Scribit Firmicus in VI. Mercurium & Martem, in Horoscopo confuturos pariter puerorum amatores effi-cere.

DURET.] Firmet & solidet, ut

Durate & vosmet rebus servate secundis.

58. NIHIL PROPERET.] Nolit primo impetu o-mnibus potiri, quoniam (ut inquit Ovid.)

Per numeros veniunt ista gradusque suos,

Tibullus,

*Sed ne te capiant, primo si forte negabit,
Teſſa, paulatim sub juga colla dabis.*

AMARE PATIENTER.] Tolerando scilicet jurgia ut praecipit nostri preceptor amoris.

*Nec male dicta puta nec verbera ferre puellae,
Turpe nec ad teneros oscula ferre pedes.*

58. PRUDENTES ANIMOS.] Quod ille plusquam actas porrigat sentire videatur.

59. PERFERAT FASTUS.] Toleret superbiam, ut & illud

Perfer & abdura post modo compos eris.

OLIM.] In futurum.

60. ALIQUIS DEUS. [Vel mortalia curantium seu ex amorum coetu.

AUDIT.] Exaudit.

AMANTES.] Sollicitos, anxios, & semper de re ama-ta cogitantes: *Sollicitus* enim dicitur inquietus & cu-ris plenus, & *sollicitatio* pro cura saepius accipitur, & *sollicitare* verbum quod significat sollicitum reddere, & inquietare. Martialis in primo,

*Turba gravis paci pacidaeque inimica quieti,
Quae semper miseras sollicitabat opes.*

62. QUID PRODEST.] Pharmaceutriam Maronis pau-cis colligit, ille enim mulierem se ab amore liberare volentem talia facere inducit.

PAGANI.] A patris paganos dici superioribus docui-mus, & *pagos* a fontibus.

63. TER VITTIS.] Ternarium numerum magnam vim habere in rebus peragendis existimavere, de quo vide apud Macrobius in primo de Somno Scipionis, unde Virgilius dixit in Bucolicis,

*Terna tibi haec primum triplici diversa colore
Licia circumdo:*

& Tibullus

Ter cane, Ter distis despecte carminibus:

Vittas autem dicimus quibus coronantur victimae, & in-fulas sacerdotales, unde *vittatus* & *vittata*: Virgilius in Pharmaceutria:

Effer aquam & molli cinge haec altaria vitta.

TER FRONDE SACRA.] Per sacram frondem verbe-nas intelligit, quas & Virg. exantationi adhibet, cum inquit

Verbenas adeo pingues:

Magnam verbenae auctoritatem tribuere ideo quod eam purificationibus sacerdotes adhibent: de verbenae haec

Plin. libro XIII. Nat. Si quidem auctores imperii Romani conditoresque immensum quiddam & hinc sumpsere quoniam non aliunde sagminis in remediis publicis fuisse & in sacris legationibus quam verbenas, certe utroque nomine idem significatur hoc est gramen ex arce cum sua terra evulsim: hac semper & legati cum ad hostes clarigatum mitterentur, id est res raptas clare repetitum, unus utriusque verbenarius vocabatur.

THURE VAPERO.] Hoc est vaporato & accenso.

64. LUSTRAVIT.] Me circumdedit. ita quoque significat apud Tibullum,

Et me lustravit taedis.

Id est circumdedit.

CINERES AVERSA.] Sumptum a Poëta. ille enim sic

*Fer cineres Amarylli foras, rivoque fluenti
Tranque caput jace, ne respexeris.*

65. CREPITANTES LAUROS.] Qui dum incenduntur crepitum faciunt.

VIVO SULPHURE.] De sulphure videro in commentariis Calpurnii plura super illis versibus.

*--- Viventia sulphura tecum
Es scyllae caput atque intacta bitumina porta.*

Ne saepius omnia repetere videamur & fugere finem nobis nimium placentes.

66. IN MEROEN ARSI.] In amorem Meroes.

TOTIS IGNIBUS.] Omni flamma qua possibile sit mortalem corripit.

68. HAEC EADEM NOBIS.] Sensus est: eadem mater Amyntae nos quoque lustravit versicoloribus filis, & multis aliis herbis, quas illi subministravit Mychale.

VERSICOLORIA FILA.] Licia diversi coloris: ut apud Vir.

Terna tibi haec primum triplici diversa colore.

Nam ut licia flamen implicant ita adolescentis mentem implicare contendunt sagae, ut scribit Ser.

MYCHALE.] Hic nomen est ministrae, adjutricem se praebentis ut apud Vir. Amaryllis: apud Juve. Concubinae

Sed tua nec Mychale pariet.

Fuit quoque Mychale teste Herodoto in 1. Hist. Civitas prope Ioniam ubi est Pannionium: Mychale deduci posset nomen à verbo Graec. *μύχω* quod significat *traho*, tamquam ista mentes hominum ad se ex arte traheret.

69. IGNOTAS ARTES.] Legendum est herbas ex antiquo textu.

IGNOTAS.] Vel mihi, vel quod a paucis cognoscitur. his herbis Thessalam terram abundare ex au-

thoritate Lucani apparet ita in sexto scribentis:

*Thessala quin etiam tellus herbasque nocentes
Rupibus ingenuis.*

Quare hanc designare terram videtur Ovidius, cum dicit in VII. Metamor.

Quaeque magos tellus pollentibus instruis herbis:

Præstatque Pontus non pauca. unde Virgilius,

*--- Haec Ponto lecta venena,
Ipsa dedit Moeris. nascuntur plurima Ponto.*

Inde est quod in primo Georgicon viroque pontus dixit non *virga castoram* ut arbitrantur rustici.

70. CANTAVIT QUOD LUNA TIMET.] Tantam infestis carminibus efficaciam magicis antiqui existimaverunt, ut crederent per ea lunam cogi ad terram descendere. unde est illud Virgilii,

Carmina vel coelo possunt deducere lunam.

Huicque aera pulsa auxilio esse credidere: unde Lucanus dixit in nono Pharsaliae,

*--- Illis & sydera primum
Praecipiti deducta polo. Phoebeque serena,
Non aliter diris verborum obfessa venenis
Palluit & nigris terrenisque ignibus arsit,
Quam si fraterna prohiberet imagine tellus:
Insereretque suas flammis coelestibus umbras:*

Tibullus de saga,

*Hanc ego de coelo ducentem sydera vidi,
Fluminis haec rapidi carmine vertis iter.*

RUMPITUR ANGUIS.] Sic Virgilius

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

Ovidius in VII. Meta.

Viperas rumpo verbis & carmine fauces,

Lucanus

Humanoque cadit serpens afflata veneno,

71. CURRUNT SCOPULI.] Per mare eunt currentes, cum alias sint immoti. vel inter se concurrunt quasi dimicaturi.

MIGRANT SATI.] Messes ex loco ad locum traducuntur, ut

Atque satas alio vidi traducere messes:

VELLITUR ARBOS.] Excavatur & vi carminum supra terram extrahitur. Ovidius de Medea

*--- Convulsaque robora terra
Et filvas moveo:*

De vi herbarum magicarum autem si plura videre placeat, legito Plinium in xxvi.

enim 'medicabilis herbis, quare Tibollus magica sper-
nens dixit,

71. PLUS EST FORMOSUS IOLAS.] Sensus est :
quamvis carmina vim maximam in praedictis habeant,
attamen amoris nihil proficere meo. ut scilicet ex
mente excidat Iolas meus: sed ipse mihi semper for-
mosior apparet, unde & magis uxor. nullis amor est

*Non facit hoc herbis, facis tenerisque lacertis
Deuotus, & flauis nostra puella comis*

Et haec sunt satis ad explanationem Nemesiani; cu-
fidus interpres fuerim iudicent candidi.

DIO-

DIOMEDIS GUIDALOTTI

B O N O N I E N S I S

COMMENTARII IN ECLOGAS

C A L P U R N I I.

K

INCLYTO PRINCIPI ALEXANDRO BENTIVO-
LO ILLUSTRISSIMI JOANNIS BENTIVOLI SE-
CUNDI FILIO DIOMEDES GUIDALOTTUS
BONONIENSIS CLIENS.

Quod ego imprimis optavi optandumque duxi Colende Domine nostris eve-
nire votis, ut in aliqua parte mortalibus subvenire possem, nunc
temporis (si voti sim compos) accidisse gaudeo, quo, strepitu armo-
rum, clangore tubarum, dejectione imperii tota concutitur Italia.
Tum, quod molibus molestiarum & turbulentissimarum tempestatum, dum hoc
studiis litterarum tempus impertiti sumus, imposui: Tum quod haec ea in lucem
damus aetate, qua tinnientes ex quotidiana rerum innovatione, a continuo quo
obsurduerant aures fuerant fragore relevandae: Etenim judicavi ut quorum ani-
mis simplici praeditus candore tenuioribus his nostrae fructibus applicaretur arbu-
sculae, etsi parum inde utilitatis reportaretur (quod ab animo nostro penitus
remotum volui) fore, ut saltem cognosceret non nobis nos tantum, quam
aliis proficere voluisse, evidentissimo etiam signo, pro aliena ingenio elaborante
palma: quod ut me tibi totum explicem, ex illo tempore quo avus me meus
Antonius Cattaneus ad studia litterarum veluti detrectantem applicuit, im-
pensius hac mihi in harena desudandum censui, ut aliquid exiguis pro viri-
bus, quanquam nisi tyronibus prodessem, quo, & ipsum suae erga me pietatis
non poeniteret, & ejus in me merita, hoc exaggerata cumulo quod animum ex-
colere non praetermiserit, in quantum possem frustrata non essent: Videbam non
paucos omni adolescentes nixu: partim ad Leges, partim ad Philosophiam,
ad Dialecticam alios ingenue contendere, quorum me exemplo castigabam desi-
diaeque arguebam, Ignavum, non excitari, fegnique torpere veterno: his acu-
leis nebulam (ut sentio) abstersi, arctioremque somnum, qui me complexus
fuerat, aliquantisper evasi: cujus indicium rei commentariola nostra, quae nu-
per in Calpurnium rudia veluti exciderunt, futura censui, quanquam plurimos ad-
miraturos sciam, a silvis nos & carmine auspicari pastorio, dicturosque:
Quid mihi cum Calpurnio? Extabant alia difficilioraque & interpretatione
indigentia, cum quibus & asciscendae laudis gratia, & mortalibus proficiendi
decore magis elaborandum fuerat: Atqui institutum potius hoc fuit animi ut
per vestigia praecclarissimorum semper, antiquissimorumque potissime ingrederer:
Succurebat & ipsum poetarum Achillem non arma subito, sed Silvas aggres-
sum, ut qui tenui exordio ad maximum celebritatis culmen evadere volue-
rit. Sed nec quisquam est illustrium, ut inquit ille (P. Papinius Statius in prae-
fat. libri I. Sylvar.) poetarum, qui non aliquid operibus suis stilo remissiore prae-
luserit. Quod fuit in causa, ut nos quoque humiliori principio, mox fortasse
grandiora praeveniremus: Insuper menti obversabatur primam aetatem illam ve-

D E D I C A T I O.

rusticissimorum pastoriâ fuisse, & quemque de antiquissimis, nobilissimisque degisse pastorem, ut si inde, humana unde vita primordium habuit, auspicaremur, non indecens fore arbitrârer: haec fuit ad Bucolicum carmen ordiendum impulsio. Et quoniam imprimis Calpurnii lectione (post Virgilium quidem) non tam oblectabamur quam tenebamur, in re nostra, adolescentulorumque rudium judicavimus, haec qualiacumque sint, *anno vigesimo secundo nostrae aetatis elucubrata* in vulgus emittere: quae observantiae erga te indicium nostrae, & fidi pignus amoris tibi consecravimus: utpote cui omnia obnoxia mea mecum ab ineunte aetate voluerim. Nullum enim me scias ab te vestigium abscissurum, meaque praecipue (si modo ulla erunt) tropaea, tibi esse constituta: hoc me tua praeclara in Musicis virtus, ingenium versatile, animi robur, candor ingenuus, ornamentum sine despectu dignitatis, & decor, & mores tibi debere voluerunt: haec eadem te adeo universo Bononiensium coetui commendavere, ut omnium in te convertas oculos praecurrentium, & ut dicitur, de solari herba tecum circumflectas: Maeste fortuna esto. Diique tibi cuncta universaeque domui Bentivoleae, quâ jam coeperunt aurâ secudent: ut si quando quac tuo ductu commentariola edimus, in detrectatores inciderint, te patrono adversarios oblocutoresque amoliantur. Qui tuo summoti clypeo in sua miseros convertant morsus viscera, discantque tandem capellas errare nostras non sine custode vigilantissimo.

VALE.

EJUS-

EJUSDEM DIOMEDIS ELEGIACUM CARMEN.

VErnum tempus erat, cum nox evanida miscet
 Et tenebras luci, cum tenebrisque diem.
 Sydera venturis, coelo dispersa sereno,
 Praebant cursus abdita syderibus.
 Et croceus duris spumabat forte lupatis
 Aethon, quem frenat diva pudoricolor.
 Morphea tum varias (ut fama est) mille figuras
 Ludere, & incessus, plurima vera loqui,
 Sensimus irriguo perfundere lumina somno:
 Nam me sic campos traxit ad Elifios;
 Omnia tum bibula quae haerebant dicta priorum
 Auribus: intento lumina nostra dabant,
 Et dulces cantus: variantia prata choreis,
 Et plausus tenues percutiente pede.
 Florida silva viget per laetos myrtea campos,
 Purpuream vestit non paliurus humum,
 Sed violae, lasso pullantque papavera collo,
 Narcissus, Casiae, Lilia, Tymbra, Rosae.
 Dulcia tinnitus fundunt examina circum,
 Nec minus interea garrula cantat avis.
 Hic genus antiquum Bacchi, letissima proles,
 Carmina Threiciae personat apta lyrae.
 Hic semper viridi cum laude insignis Homerus,
 Cujus ad exemplar Graecia tota canit.
 Hic sua perpetuo qui carmina digna cothurno
 Solvit, cum terris obtulit arma, virum.
 Ponticus & Battus, numerosus Horatius odis,
 Et junctus Naso docte Catulle tibi.
 Proximus his aderas blando pater ore Properti,
 Et quos non modicus sit numerare labor:
 Ast alii proceres, qui Phoebos digna locuti,
 Circumstant: vittis excoluere caput.
 Quisque pium vatem novit dum carmina cantat,
 Interpres fidus, subsequiturque suum.
 Vendicat Andini hunc sublimis Musa Maronis,
 Hunc qui fraternos struxit in arma rogos.
 Nec te solivagum passus peragrarare Terenti,
 Exposuit vafrum qui tua scripta Getam.
 At sacer innumeros Domiti lustrare solebas
 Cui dederat juveni plurima palma decus.

L

*Aureus absentem tantum quaerebat Asellus,
 Et qui Romanos luserat arte sales,
 Hos simul aspiciens divino afflatus honore
 Optavi meritis talia dona meis.
 Et quoniam praesens aderam, sic intus axi,
 Affari ut possem numina sic propius.
 Si placet & fas sit mortalem poscere tantum,
 Irrita non veniant nunc mea vota precor:
 Scilicet huic turbae postremum jungere curet.
 Me quis: si sua quis scripta notanda putat.
 Despectus fueram, sensi, deductaque ad aures
 Vox ignota quidem est, non mihi vana tamen.
 Quod cupis, O teneris non sic concedimus annis,
 Est nimis haec humero sarcina magna tuo.
 Id fortasse dabit paulo mox fortior aetas,
 Firmanda est stabili nunc tua cymba pice.
 His tristis gressus flexi per opaca viarum,
 Obuius ostendit nam locus ipse viam.
 Nec mora flectentem non me aspernabilis umbra
 Detinuit tunicis, arripuitque manum.
 Et bene quod tentas, nobis jam perfice dixit,
 Non tu mi cura destituendus eris.
 Jam pridem silvas cecini, non ultimus inter.
 Sicelidas Musas, Castalidumque decus.
 Quod me ne fugias, quis sit Calpurnius, illos,
 Qui te despiciunt, numina sancta roga.
 Dixit & interea porrexerat usque libellos.
 Susceperem: somno diffugiente levi,
 Omnia cum somno prostravit lucifer albus;
 Non frustra, at libros strinxerat ipsa manus.
 Obsupui, & dixi: non haec sine numine Divum:
 Eveniunt: casus scribere sic monuit.
 Dii faciant possim talis modo gentibus ire,
 Sint frugi ut cunctis somnia nostra bonis.*

JOANNIS BAPTISTAE PLAUTII.

*Tydidem quondam Danaum fortissimus heros
 Non Venerem, timuit ense ferire deam.
 At tu Romanae cultor celebrande Minervae
 Invida mordaci pectora figis aen.*

*Invida doctiloquo premis & molimina cantu,
 Erigis & patriae tertia signa tuae.
 Dum facer arcano promissis de pectore vatum
 Pallada. ut immites de nemore Ida feras.
 Dum tibi Parnasus credit sua culmina: & alto
 Doctus Pierios suscipis ore lacus.
 Dum exponis lepidum vatem: dum roborat: quercus.
 Et narras dumos, pascua: rura: boves.
 Nec non pastorum teneros describis amores,
 Qui Veneris saevas saepe tulere faces.
 Perge igitur: veteresque alios a morte poetas
 Vindica: & aeternum tandem age profer opus.
 Quo tua eat totum celeberrima fama per orbem,
 Quae sit atris penitus mors truculenta viris.*

JACOBI PHASANINI.

*Pastorum mores gracili Calpurnius arte
 Edocet: huic studeas lector: & invigiles.
 Si modo Calpurni ritus dignoscere tentes:
 Haec Diomedea sume notata manu:
 Namque adeo effectus monstravit & acta Poetae
 Diceret ut vivens nil voluisse secus:
 Arma hic nempe, sibi quae jam dedit aurea Glaucus,
 Dat graviore tibi digna supercilio.*

AUGUSTINI TENCHARII.

*Absit livor edax: Dentis rabiesque canini,
 Candidus es quisquis candida scripta legas:
 Non corvis haec sunt, niveis sed oloribus apta.
 Quae bonus interpres lucidiora facit.*

JOANNES BAPTISTA PIUS.

*Bacchus & Ceres Jovem Adeunt, Rogantes Pacem, Et Pastoralem,
 Florente Ut Prius Terra, Quietem.*

*Dum quatit Ausoniam Mavors: dum vexat Erimnis,
 Cornipedi que ruit Italis ora pede.
 Alma Ceres Almusque Jovem Dionysus adire
 Non timuit: donis anxius usque suis.*

L. 2.

Me-

*Me novus, ipsa Ceres, Phaethon, nova fata minatur,
 Clamat: & aethereo nata tonante feror?
 Hinc rogat & precibus gemitum Semeleius Evan
 Confundit, calvi secla Neronis amans:
 Et dextram Lycurge tuam. sic undique turbant
 Barbaricae Bromii vitea culta manus,
 Risit: & arrisu totum permulsi Olympum
 Juppiter, & laeto numine spondet opem.
 Arva ruit miles: pecuaria disjicit: instat
 Pastorum dirimens ocia Martis amor.
 Promitto vobis, Saturnia secula. cygnus
 Aurea Pierio surget in astra sono:
 Qui sacra Calpurni vestigia semper adorans
 Pastores suavi ducet ad arva lyra:
 Ismara quos juvet: & magnum vestire Falernum
 Vitibus: & Cereri spicea ferta dare.
 Dixit & egressus Musae praedulcis alumnus:
 Qui Diomedaeo pectore nomen habet:
 Nectareamque lyram tetigit. comitantur Apollo,
 Pan capripes, spicis tempora cincta Ceres.*

LODOVICUS GHISILARDUS DIOMEDI S. D.

Hominem te durum vel crudelem an potius invidum: qui pulcherrimum opus & exactissimum tam diu tenes & intra claustra coherces. Quousque nobis invidebis & blattis indulgebis? Sine per ora virum feratur, & iisdem, quibus lingua Romana spaciis pervagetur. maximam tibi laudem paratum iri non ambigo & a mortalitate daturum vindicias. Dices ut soles, si palam proferetur multos fore: qui vitiligent. quod si hoc idem veteres fecissent, nos nepotes tanquam ranae Seriphiae muti essemus. At illi posterorum utilitati consulere maluerunt, quam subducti supercilii vituperonum garrulitatem subterfugere: quam his verbis Varro percussit. eorum ego omnes sino praeterfluere, quia verae laudis expertes sunt, & tu ego securus incumbe remis, da vela ventis, & cum epigrammatario sine rumpatur quisquis rumpitur invidia. Vale.

DE

DE BUCOLICO CARMINE:

CAlpurnii poëtae exposituri Bucolicum carmen operae precium facturi videbimur si quaedam veluti praelusoria de Bucolicò carmine dixerimus. Et quoniam primordia semper avidè rerum perquirere solemus, Bucolici carminis originem ordiemur, quae cum varia sit, recensendum est, quod ab antiquissimis quibusque super hac re explicatum fuerit. Originem Bucolici carminis (ut scribit Donatus,) sunt qui a Lacedaemoniis pastoribus emanasse dicant, a quibus Dianae primum carmen hoc redditum affirmant, cum eidem deae propter bellum quod toti Graeciae illo tempore Persae inferebant, exhiberi per virgines de more sacra non possent. Alii ab Oreste circa Siciliam vago id genus carminis Dianae redditum loquuntur, per ipsum & pastores, quo tempore de Scythia cum Pylade fugerat subrepto numinis simulacro & lato in fasce lignorum unde Fascelidem Dianam prohibent nuncupatam. apud cujus aras Orestes per sacerdotem ejusdem numinis Iphigeniam sororem suam a parricidio fuerat expiatus. Alii Apollini Nomio, pastoralis scilicet deo, qui tempestate Admeti paverat boves. Alii Libero Nympharum scilicet & Satyrorum & idem genus numinum principi. Alii Mercurio Daphnidis patri pastorum omnium principi. Alii in honore Panos scribi putant peculiariter Pastoralis dei, item Sileni, Silvani atque Faunorum. Illud tamen probatissimum est ex Donati sententia, Bucolicum carmen originem ducere a priscis temporibus quibus vita pastoralis exercita erat: Bucolica autem (ut docet Diomedes) dicuntur poemata carmine Pastoralis composita: a quo & talis Bucolici carminis narratur origo: scribit enim opinionem esse circum pagos & oppida solitos fuisse pastores composito carmine precari pecorum & frugum omnium proventum, atque inde in hunc diem manere nomen & ritum Bucolicorum. Dicta vero Bucolica sunt, ut docet Servius, a custodia bovum, ἀπό τῶν βουκόλων quoniam praecipua apud rusticos animalia sunt boves. Nam cum tria sint pastorum genera auth. Donato quae dignitatem in Buc. habent, quorum qui minimi sunt αἰπόλοι dicuntur a Graecis; iidem a nobis caprarii; paulo honoratiores qui ποιμένες, id est opiliones dicuntur. honestissimi & maximi βουκόλοι quos bubulcos dicimus; unde magis decuit pastoralis carmini nomen imponi quam ab eo gradu qui apud pastores excellentissimus invenitur? Hoc metri genus, ut scribit Diomedes, sunt qui primum Daphnin composuisse dicant, in quo floruit Theocritus in suo genere admirabilis, ut inquit Quintilianus, quem imitatus est Virgilius: unde cecinit.

Prima Syracusio dignata est ludere versu:

Virgilium autem poëta noster secutus est, ut pluribus in locis demonstrabimus: apud Latinos excellentiorem. Non praetereundum Bucolicum carmen esse tenue & usque adeo ab heroico distare, ut versus quoque hujus carminis suas quasdam caesuras habeant & suis distinguantur legibus; nam cum tribus probeatur metrum, caesura, scansione, modificatione, non erit Bucolicus versus, ut inquit Donatus, nisi in quo & pes primus partem orationis absolverit & tertius trochaeus fuerit, etiam caesura & quartus pes Dactilus magisque spondeus partem

M.

tem

tem orationis terminaverit, quintus & sextus pes ex integris dictionibus fuerit, quod a Theocrito servatum testatur ipse, a Virgilio minus: His explicatis intentionem poëtae videamus: Intentio poëtae est ut principem laudet Augustum, quem in prima, quarta & ultima praecipue celebravit ecloga; cujus rei diligentiam explicando in quantum potero enitar recensere. Bonum modo Boni consulant.

DE VITA CALPURNII.

DE poëtae vita nulla certa proferri possunt, aliqua tamen ex conjectura magis quam quod authorem habeant certum ex ipsius scriptis indicabimus. Sículus fuit ut ex titulo operis est judicare; hoc est ex insula Sicilia in confinio Italiae posita, ex qua & Theocritus Syracusius. unde apud Virgilium Sicelides Musae; quare ad imitationem Theocriti fortasse Bucolica scripsit Latine sicut ille Graece scripserat, in quo genere dicendi quantum potuerit vel doctiores judicare possunt, mihi quidem & ipsum dicendi genus superare visus est: Modicis fuit parentibus nec minus facultatibus, unde ipse de se dixit, ecloga ultima,

*Nudaque paupertas & adunco fibula morfu
Obfuerant.*

Apud Nemesianum, alterum & Moecenatem, favorabilis admodum, ut per ipsum mendicitatem sese exuisse testetur, cum inquit ecloga Quarta:

*- - - Certe ne fraga rubosque,
Colligerem viridique famem solarer hibisco,
Tu facis & tua nos alit indulgentia farre:*

Fratrem habuit minorem natu quem ad musas secum attraxit, qui sub Amyntae persona ecloga predicta alterne canens cum ipso inducitur poëta. unde dixit

*Haec eandem nobis meditatus frater Amyntas,
Quem vicina meis natalibus admovet aetas.*

Sed cum multi ambigant Calpurnius an Calphurnius legendum sit & scribendum, lasserò ex autoritate Pompeji Calpurnium scribi debere sine aflatu, ejus enim sunt verba, Calpurnii a Calpo Numae regis filio sunt oriundi, ex quo apparet aspirationem addi non debere. & haec sunt quae pauca de ejus vita colligere potui.

DIO-

DIOMEDIS GUIDALOTTI

BONONIENSIS

COMMENTARIA IN ECLOGAS

T. CALPURNII

SICULI

IN ECLOGA M. I.

Vers. 1.

NONDUM SOLIS EQUOS.] Inducuntur pastores duo vaccae in unum compulsi, & solis ardentis vitare calores: ex quibus unum sub persona ipsius auctoris debemus accipere: qui sub Orniti persona Augustum celebrare gestiens, laudes ejus a socio commonitus in cortice scriptas legere fingit: Mos enim pastorius est, ut amores, deliciasque suas in corticibus arborum falce denotent, seu aliquo instrumento ferreo; vel testimonio Paridis, de quo Oenone apud Ovidium, obiciens illi quondam se gratissimam fuisse:

Incisae servant ate mea nomina fagi.

Et legor Oenone falce notata tua:

Virgilius in Gallo,

Certum est me in silvis inter spelaea ferarum,

Malle pati tenerisque meos incidere amores

Arboribus.

Ornitus nomen fortasse ab *ornis* deductum: inter quas vitam rustici ducere consueverunt: sive ab *aviarii* potius, *ἐπιθάρσις*, enim Graeci *aviaria* vocant: hoc est loca in quibus aves commorantur: ipsaeque avis *ornis* appellatur. Virg. in secundo Georgicon.

Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis:

Ubi haec Servius *Aviaria*, secreta nemora quas aves frequentant: de ornithis hoc est *aviarii*, sit mentio apud M. Varron. in secundo de Re Rustica his verbis: *Nec putant se habere villam: si non multis vocabulis retineant Graeci, quin vocent particulatim loca, procaconam, palestram, opoditerion, peristilon, ornithera, peristicon, oporothecen:* de his etiam Columella libro nono Rei Rusticae: *in villa est quod Graeci appellant ornithones, peristere: nes, ichthiostrophia atque etiam cum datur liquoris facultas ichthiostrophia sedula cura exercentur.* Ea sunt omnia (ut Latine potius loquamur) Sicut avium cohortalium stabula, nec minus earum quae conclavibus septae saginantur, vel aquatiliu animalium receptacula: ornithia etiam (ut quidam annotaverunt) appellatur tempus quod est septuagesimo die post brumam, ab adventu avium, advenientibus tunc hiundinibus, ciconiis,

coturnicibus, & ceteris advenis: Sicut halcionii diem ab avibus halcionis nomen traxere: ab *aviarii* etiam *Aviarius* nuncupatur: in cuius sunt cura *aviaria*: Columella Libro nono de Re Rustica, *Idque quo diligentius faciat ima pars ovorum notanda est atramento, quod signum habebis aviarii an a gallina conversa sint:* & alibi sic tamen ut illustrata sint loca, quo commodius habites *Aviarius*. Scribit Plutarchus in vita Thelei Ioxum Menalippi filium Ornito socium fuisse in Cariam deducendae coloniae: celebratur etiam nomen hoc a Statio in ix. The. his

Squalidus ecce genas & inani vulnere pallens

Ornitus.

Corydon, ut scribit Ser. in Alexi Virgiliano: fictum nomen a *corydali* avicula videtur, quoniam dulce canit: ad quod alludens Virgilius in Thyrsi cecinit.

Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis:

Intelligens tunc vere nomen illi *Corydonis* inditum fuisse ex argumento ducit: celebratur etiam a Theocrito in Aegone his:

Sic tibi contingat Corydon carissime quicquid,

Exoptas, vestisque tuis sic Juppiter adsit.

NONDUM SOLIS EQUOS.] Character est dramaticus: Nam cum tres sint dicendi characteres, exagmaticus, in quo tantum poeta loquitur, ut Virgilius in tribus libris Georgicorum: alius mixtus, ubi & Poeta aliquando loquitur, & alios item loquentes inducit. dramatico usus est Poeta, in quo nusquam ipse loquitur, Sed personae introductae totum actum perficiunt: Pastor Ornitus, sive Armentarius (Sic enim armenti custos appellatur: cum proprie pastor dicatur ovium: Sicut & Opilio ut apud M. Varronem in secundo Rei Rusticae alius enim opilio & alius arator, *Nec si possunt in agro pasci Armentarius ten aliud ac bubulcus.*) admiratur adversus Corydonem declinante & vergente jam aestate ad autumnum, quod adeo invalescant solis radii, ut vix aestum ipsi sufferre queant.

DECLIVIS AESTAS.] Dicitur vergens ad autumnum, qui Temperies est quaedam inter *Juvencum* & *temet*.

M 2

ut

ut cecinit Ovidius Libro decimo, quinto Metamorphos. his.

*Excipit autumnus postro servere Juventae
Maturus mitisque, inter juvenemque senemque
Temperis medius:*

Sensus est, quamvis aetas sit declivis & prope finem, non tamen fervor solaris nec calor immoderatus delectatur, ut ad autumnum vergere videatur, immo torrensior est, nec solitam praeseferens tempestatem.

MITIGAT.] Placat, permulcet, & frangit. *Mitigatur* est enim leniorem reddere: Plinius Libro XII. Nat. Hist. *Arbores postea grandioribus fruge succis hominem mitigare: Mitis placidus & benignus dicitur.* & e contrario *immitis* crudelis, implacabilis, & immitte editum, ab Ovidio austerum & inhumanum.

SOLIS EQUUS.] Scribunt Poetae curru Phoebeo adjunctos esse equos quatuor, quorum nomina legimus apud Ovidium in secundo Met.

*Interea vulnere Pyrois Eous & Aethon,
Solis equi, quartusque Phlegon, hinnitibus auras
Flammiferis implent: pedibusque repagula pulsant:*

Claudianus vero in Consulatum Honori Aethonem Aurorae nuncium his verbis esse scribit:

*Quin etiam velox Aurorae nuncius Aethon,
Qui fugat hinnitibus stellis: roscosque domatur
Lucifero, quoties equitem te cernit ab astris,
Invidet: inque tuis mavult spumare lupatis:*

Quod cum in tertio Trifolium legas,

*Hos utinam nitidi solis praenuncius ortus,
Adferat admisso Lucifer albus equo.*

Intelligas Aethona praenuncium Aurorae, de quo diximus: Sol ut scribit Fulgentius in primo Mythologico. & Macrobius in primo Saturnalium, dicitur aut ex eo quod solis sit, aut quod solite per dies surgat, & occidat, cui quadrigam ob illam causam ascribunt, quod aut quadripennis temporum varietatibus anni circulum peragat, aut quod quadrisido limite diei metiatur spacium: equis tamen ipse solaribus diversa ab Ovidio nomina assignat: quae ibi commodius avens lector animadvertere poterit: hunc Graeci *Ὠλλιον Ἀπὸλλωνα* vocant id est sanitatis auctorem, quem Aethonenses *ἀλγεῖον* id est, mala repellentem appellant: ut & obiter Macrobius emacules depravatum in primo Saturnalium, ubi appellentem mala, Apollinem passim legitur cum repellentem legendum sit: existimavit Zeno solem purissimum esse ignem: ac terrae molem magnitudine sua vincere, Empedocles ignis ingentem massam lunae majorem ut refert Diogenes: Solem autem oculum mundi, ac mundi mentem opinantur auctores, quo temperato morborum omnium fuga est: hinc ei attributam medendi fuisse potestatem existimaverunt: auctor Macrobius in primo Saturnalium: a Sole fit insolare verbum, quod significat ad solem explere, & solem recipere: & insolatione. Plinius de cera: candidissima vero fit post insolationem etiamnum recotta, a sole etiam nomen est solisugae animalis, quoniam solem fugat.

2. INCUMBANT PRAELA.] Insistant. Incumbere, est alicui rei totis viribus insistere. Vir.

--- Validisque incumbite remis:

Sed dicimus hominem proprie & significanter incumbere studiis, & litteris: Cicero in primo de Oratore,

Quamobrem pergit ut facitis adolescentes, atque in studium in quo esset incumbite: & nobis honori & reipublicae emolumento esse possitis.

PRAELA.] Vasa dicuntur, unde uvae premi consueverunt: ut auctor est Acron, in explanatione carminis Horatiani libro primo,

Cecubum & praelo domitam Caleno.

Tu bibes uvam.

Virgilius in secundo Georgicon.

--- Tu spisso vimine qualor,

Colaques praeterum sumosis disripe tellis:

Ibi haec Servius: Praela trahes sunt quibus uva jam calcata premitur, de praelis fit mentio ab Epigrammatario in primo.

*Non haec Pelignis agitur vindemia praelis,
Uva nec in Tuscis nascitur ista jugis:*

Plinius in XIII. de chartis loquens, transversa postea crates peragitur, premuntur deinde praelis & siccantur sole. M. Varro libro primo Rei Rusticae, praelum longum viginti quique pedes fieri docet: ad hoc opus Torcularia etiam adhibebantur, quae & in usu apud nos remanserunt, de his fit mentio a Plinio libro XVII. Nat. Hist. intra XXII. hos annos inventum parvis praelis & minori Torculari, aedificio breviori, & malo in medio decreto, Tympana imposita vinaceis superne toto pondere urgere, & super praela construere congeriem.

RACEMIS MADIDIS.] Uvis jam disruptis, & in mustum redactis. Racemus, dicitur ea pars vitis, unde uvae dependent: Virgilius in Daphnim.

Silvestris raris sparsis labrusca racemis.

Mi. libro XV. Naturalis Historiae, dependens alia pediculis ut pyra, alia racemis, ut uvae, palmae, alia pediculis & racemis, ut bederac, Sambuci: Servius super eo loco Virgiliano in secundo Georg.

Es turpis avibus praedum fert uva racemos:

Ait racemum esse bottrionis partem, cum, *βότρυς* a Graecis, Racemus a nostris dicatur: divus Cyprianus ad Magnum scribens, „quando Dominus sanguinem suum vinum appellat, de Bottribus, atque acinis plurimis expressum, atque in unum coactum: gregem item nostrum significat conmixtionem adunatae multitudinis copulatum. Virgilius

--- Tumidis Bumaese racemis.

3. ET SPUMENT RAUO.] Spumare dicuntur musta & fervere, hoc est bullire, cum post vindemiam statim in vase intermixta racemis reponuntur. Plinius libro XIV. Nat. Hist. Rasso autem condendi musta in primo fervore, qui novem diebus cum plurimum peragitur aspersu picis ut odor vino contingat & saporis quaedam acumina, vehementius id fieri arbitrantur crudo flavore resinae, excitarique lenitatem: e diverso crapulam compesci & feritatem nimiam, frangique vitum.

FERVENTIA MUSTA.] Fervore agitata: fervet enim res concita vel igne aliquo subiecto vel flagris. Plautus in Amphitryone

Quem pol ego isthaec ob diis faciam ferventem flagris.

Et animus fervere dicitur ita commotus: Persius Satyra quinta.

Ergo:

*Ergo ubi commota fervet plebscula bile,
Fert animus calidae scissile silentia turbas,
Majestate Manni:*

Hinc *fervor* & *sebrure* deductum quidam existimant, quod significat purgare & lustrare, quoniam hoc adolendo & flammis ferventibus fieri solebat, similiterque *fervidus* & *serventer* adverbium. *Fretumque* inde dictum existimat Varro mare, a similitudine ferventis aquae, quod in fretum saepe concutitur aëlius, atque effervescat.

RAUCO SUSURRO.] Sono ex fervore emisso, raucum respondente: videntur enim multa dum bulliunt, rauce quodammodo mormurationes emittere. Virgilius in *Tityro susurrum* appellavit murmur quod ad provocandum somnum praevalet: Juvenalis vero accusationes insimulationeque tacitas, cum inquit Saryra quarta.

Pompejus tenui jugulos aperitis susurro:

Perfius Saryra tertia.

*Hand cuivis promptum est; murmurque humilesque
susurros,*

Tollere de templis, & aperto vivere voto:

Deprecationes hominum tacitas ac latenter extra labela emissas scilicet intelligens: unde magicum susurrum ab Apulejo intelligitur summum & clampronuntiatum, quale magici, ne a prophanis exaudiantur, emittere solent, ejus sunt verba in primo de *Asino Aureo*, nae inquit istud mendacium tam verum est, quam si quis velit dicere magico susurramine amnes agiles reverti, mare pigrum colligari, ventos inanimes expirare, solem inhiberi, lunam despumari, stellas evelli, diem tolli, noctem generi:

4. CERNIS UT ECCE PATER.] Corydon exemplo armenti sub umbra cubantis commonet ac invitat antra petere Ornithum. Est autem paradigma quod est exempli hortantis vel deterrentis enarratio, ut notat Donatus.

ECCE.] Demonstrantis est, ut scribit idem Donatus: Virg. in Moeri.

Ecce Dionis processit Caesaris astrum:

Et in secundo Aenei.

Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta:

Sensus est: cur & nos non petimus umbras, sicuti vaccae, quas tradidit pater, sub genesta cubant:

5. EXPLICUERE.] Praeteritum est primae conjugationis: quae cum in *as* ut scribit Priscianus in *Octavo*: addita *ui* terminentur, excipiuntur haec quae in *ui* divisas faciunt praeteritum, subtrahita *as*, ut *domo domui*, *plico plicae plicui*, vel *placavi*, quod maxime ex compositis cognoscitur, nam cum praepositione magis per *ui* divisas, cum nomine vero compositum per *avi* terminat praeteritum perfectum, ut *implico implicui*, *duplico duplicavi* facit: est autem ex secunda forma praeteriti perfecti primae conjugationis: quae licentia antiquitatis vel consuetudine, a licentius vitas & in illitteram desinit, ut *Diomedes* scribit.

EXPLICUERE.] Expansere. Martialis in *Xenia*.

Miraris quotiens gemmantem explicat alas,

Et potes hunc saevo tradere dura coquo:

Notat Gellius libro xv. veteres enunciasse *expasum* & *pasum*, a *pando*, non *expansum*, & *pansum*: cujus haec

sunt verba: *Ab eo quod est pando passum veteres dicebant, non pansum, & cum praepositione expasum, non expansum, & passis manilus, & velis passis dicimus, quod significat deductis atque dissentis: Itaque Plautus in Milite Glorioso a littera in e mutata per compositi vocabuli morem dissipis dixit pro eo quod est dissipis: alias explicare significat offendere, & explanare. Marcus Tullius in Verrem, vitam aliorum totam explicare. Et in Tertio Officiorum. Explica atque exerce intellegentiam tuam, ut videas quae sit in eas species firma notio viri boni: ubi explicare, trutinare, examinare & pendere potius significare videtur, quam quod ait Nonius Marcellus exercere: Judicent tamen doctiores, non enim quod nobis videtur caeteris omnibus probandum erit.*

GENESTA.] Arbor quam tingendis vestibus aptam nascere scribit Plinius libro xvi. Nat. Hist. sponte sua veniunt ut cecinit Maro libro secundo Georgicon:

--- Camposque & flumina late

Curva tenet, ut molle Silar, lentaeque genistae:

Invenio apud Columellam Libro Quinto Rei Rusticae genistam perarida posulare loca: Seri autem semine, quod cum est natum, vel desertur viridix, vel relicta, cum id tempus excessit, omnibus annis more fergetis, juxta terram demeti potest: cujus cum sit firmitum etiam lentissimum est vinculum: unde *lentae genistae*: appellantur a Theocrito illo versu in *Bucolico ludicro*.

Hic sedes apium frutices lentaeque genistae:

Quas humiles nuncupavit Maro in secundo Georgicon. propterea quod non multum excreverunt: Seren- di tempus circa Calendas Martias salici & genistae esse scribit Plinius: eamque in succis locis semine seri oportere.

HIRSUTA.] Aspera, & foliis rigentibus, sic Virgilius de *Castaneis*,

Stant & Juniperi, & Castaneae hirsutae:

Et in *Damone* appellavit *hirsutum* supercilium asperum, ac rigidum: *hirsutus* aliquando pro severo accipitur: Ovidius in secundo *Tristium*.

Sumpsit annales, nihil est hirsutius illis.

Facta sit unda parens Ilia nempae leget:

Et in primo de *Arte Amandi* *hirsutas comas arborum* dixit duras, & rigentes, cum cecinit,

*In gradibus sedis populus de cespitis salcis
Quilibet, hirsutas fronde regente comas.*

Ita quoque cecinit in *Tertio Fastorum*.

Corde micant regis totaque e corpore sanguis

Fugis & hirsutae diriguere comae:

Juvenalis vero *hispida membra hirsuta* & dura appellavit Saryra Secunda his versibus

*Hispida membra quidem: & duras per brachia
setae*

Promittunt atrocem animum: sed podice laevi

Caeduntur tumidae medico vidente moriscae:

6. UMBRIS.] Umbram ἀνὰ τοῦ ἡμισφαιρίου, hoc est, hymbre quidam appellari putant, propterea quod omnis umbra humiditatem habet: ab umbra, umbrifus locus appellatur umbris repletus, & ambratilis, vita ociosa,

N

& plena desidia. Et umbraticus homo vilis & abjectus: Plautus in Curculione,

- - - Quid refert me fecisse regibus,
Ut mihi obedirent, si hic me hodie umbraticus de-
riserit:

Et umbracula dicta sunt velamina, quibus ingentes ca-
lores amovere consuevit vetustas: Claudianus in con-
sulatione Honorii.

Neu pluvius cedas, neu defensura calorem,
Aurea summoveant rapidos umbracula soles:

Ovidius in secundo Fastorum.

Aurea pellebant tepidos umbracula soles:

De his meminit & Tibullus in Secundo,

Aur e veste sua tendent umbracula fertis
Juventa, coronatus habet & ipse calix:

Umbracula tamen umbras Silvarum seu arborum ap-
pellavit Virgilius, cum cecinit in Hortulo,

Opaca praebent arbores umbracula:

Macrobius in sexto Saturnalium super illo Virgi-
liano,

- - - Hic candida populus antro,
Imminet, & lentae texunt umbracula vites.

Maec reliquit: Sunt qui extiment hoc verbum umbra-
cula, Virgilio auctore compositum, cum Varro Rerum Divi-
narum libro decimo dixerit, nonnullis magistratibus in op-
pido id genus umbraticis concessum: & Cicero in Quin-
to de legibus: visne igitur quoniam sol paululum a
meridie jam devexus videtur, neque dum satis ab his no-
vellis arboribus, omnis hic locus opacatur, descendatur ad
Lirim, eamque quae restant in illis aliorum umbraculis
persequamur?

7. TORRIDA CUR SOLO.] Sensus est: cur solo pileo
defendimus ora a solis fervore cum vicinae umbrae nos
melius tueri possint. Torridum appellamus exustum,
& valde exsiccatum: Virgilius,

Et tortere parant flammis.

Et torris fax dicitur: unde & verbum Torridare, quod
combutare significat: Aetius in Meleagro cum suae vi-
tae finem, ac facti internecionem fore Meleagro, ubi Tor-
ris esset interfectus flammis: Ovidius libro Octavo
Metamorphoseon,

- - - Dextraque averfa trementi
Funerem torrem medios conjecit in ignes:

Fulgentius ita torridos obtutus solis appellavit his verbis
in primo Mythologico: Diverter arborei beneficium
umbraculi praesumens, quo me erranti foliorum intextu
Phoebe a torridis defenseret obtutibus.

GALERO.] Galerum appellamus Tegumentum ca-
pitis, ad aestus evitandos & imbres: Virgilius,

- - - sulvosque lupi de pelles galeros:

Stratus in primo Thebaidos,

Obnubique comas, & temperas astra galero:

Suetonius in Nerone, post crepusculum statim arrepto pi-
leo, vel galero popinas inibat: hinc galeritis dicitur galero
ornatus, & galerita avis a similitudine galeae quon-
dam vocabatur, quae postea vocabulo gallico Alaudae
nuncupari coepta est: & qui galeis utebantur Alaudae
nuncupati. Cicero in prima Philippica, Adde etiam

judices manipulares ex legione Alaudarum, Suetonius in
Dictatore, unam etiam ex transalpinis conscriptam voca-
bulo quoque gallico, Alauda enim appellabatur, quam di-
sciplina cultuque Romano institutam & ornatum postea
universam civitatem donavit. Plinius libro undecimo Na-
turalis Historiae. Atque ab illo galerita appellata quon-
dam, postea vocabulo gallico etiam legioni nomen dederat:
ubi ab illo scilicet galero nuncupatam galeritam, in-
telligi voluit Plinius, non a parco sive para ut quidam
existimaverunt: hinc coniecerunt aliqui hanc esse cory-
dalim illam, de qua superius. propterea quod apud
Graecos adeo: galea dicitur: Martialis in Apophoreti
donat causam contra calorem: quamvis in omnibus
sermo codicibus lemma inscriptum sit, non causa, Sed
Gausapa, foedissimo errore:

In Pompeiano testis spectabo Theatro.

Nam ventus populo velle negare solet:

Pileus vero similiter Tegumentum capitis, apud Ro-
manos insigne liberi libertatis, nam dictum est a Plauto
in Amphitryone,

- - - Quod ille facias Iuppiter,

Ut ego hodie vasa capite calvus capiam pileum:

Cujus rei causa discretissime refertur a columine actaris
nostrae Joanne Baptista Pio, praeceptore nostro, de
quo merito illud dici potest, quod a Claudiano de
Theodoro scribitur:

Quicquid Socratico manavit ab ordine: quicquid
Dolci Cleantheae sonnerunt atria turbae
Inventum quodcumque tuo Chrysippe recessu
Quicquid Democritus rixit: Dixitque tacenda
Pythagoras: uno se pretore cuncta vetustas
Condidit: & major collectis viribus exit.

Quem ob hoc parcius laudo, quoniam vehementius
diligio, Tum quia solis irradiatio nullae stat indiga
lucis.

8. NEMUS.] Dictum ab hoc verbo *nemus*, hoc est
pascio quoniam in his greges & caetera animalia pa-
suntur. Nemora autem, ut scribit Pompeius, significant
silvas amoenas. Varro in primo de Lingua Latina,
Quos agros non colebant propter silvas, aut id genus ubi
possit pasci, & possidebant: ab usu suo saltus, nominantur,
haec etiam Graeci *nomas*, nostri nemora vocant: a *nemore*,
nemorale dicitur, quod est nemoris, & *nemoreus*:
unde *nemorensis* rex Sacerdos ille nemoris Dianae sacri,
de quo ita refertur Historia a Servio libro Sexto Aene-
ae. Orestes postquam Thoantem Regem in Taenrica regione
occiderat, cum Iphigenia ferre, & simulachro Dianae
aufugeret, idque non procul ab Aricia collocavit: in hoc
templo post mutatum ritum sacrorum fuit arbor de qua
ramum infringi non licebat, dabatur autem fugitivo, ut si
ex ea arvore ramum effringere potuisset cum fugitivo ejus
templi sacerdote monomachia, hoc est singulari certamine
contenderet: nam fugitivus ille erat sacerdos, ad pristinae
fugae imaginem: dimicandi vero dabatur facultas, quasi
ad pristini sacrificii reparationem: hoc longioribus verbis
explicavi, ut plenam Historiam, & originem illam di-
micandi intelligeres, cum apud Suetonium in Caligula
fiat mentio Regis Nemorensis his verbis, Nemorensis
regis quod multos jam annos potiretur sacerdotio, validio-
remo adversarium subornavit: de translatione hac sacro-
rum meminit Flaccus in secundo Argonauticon.

- - - Mera nec terris tibi longa clementis
Jam nemus Aegeriae, jam te ciet altus ab Alba
Jupiter: & soli non mitis Aricia regi.

De his regibus ab Ovidio fit mentio libro tertio Fa-
storum.

*Regna tenent sortes manibus, pedibusque fugaces,
Et perit exemplo post modo quisque suo.*

Obiter restituendus est jure consulti codex titulo de
verborum significatione ubi ita legimus. *Nevalis est*
terra praecisa quae anno cessat, quam Graeci (tu vero resti-
tue :) vīopa vocant, quoniam inde sylva tollatur. ut
scribit Servius in Bucolicis.

9. ISTA PETAMUS ANTRA.] Antrum dicitur ex-
cavata spelunca: Virgilius in Tityro.

*Non ego vos posthac viridi projectus in antro
Dumosa pendere procul de rupe videbo.*

Ovidius in decimo tertio Metamorphoseon de Poly-
phemio.

- - - *Nostrique cupidine captus
Vritur, oblitus pecorum, antroque suorum.*

Juvenalis Satyra prima.

- - - *Et Aeoiliis vicinum rupibus antrum
Vulcani.*

Antrum enim est sine aspiratione scribendum. *Anthropon* Graeci hominem appellant unde *Anthropophagi*
populi humanis viventes carnibus ἀνθρῶπων φάγειν τοὺς
ἀνθρώπους, hoc est ab hominibus edendis. Hos in qui-
buldam solitudinibus habitare Scythiae, haud quanquam
Scythican nationem arbitratus est Herodotus libro IV.
Hic. qui super hos vasta proculdubio omnia sineque
gentibus esse exilimavit. de his fit mentio a Plinio
libro sexto Naturalis Historiae his verbis, *deinde fabu-*
lata ad occidentem versus nigrae, quorum rex unum oculum
habeat in fronte, agriophagi. pantherarum & leonum car-
nibus maxime viventes, pampphi omnia mandentes, anthro-
pophagi humana carne vescentes.

FAUNUS.] Dicti sunt dii silvestres, & iuricolae:
Marcus Varro Faunos deos esse putat Latinorum, quos
quia in silvestribus locis traditum est solitos fari, *fau-*
nos dictos putat: Ovidius in tertio Faistorum.

- - - *Sic quatiens cornua Faunus ait:
Dii sumus agrestes, qui cum dominemur in alvis
Montibus, arbitrium est in sua tellus Jovi.*

Fauna vero dea dicta Ops a *savendo*, quod omnibus
animantibus faveret. terra enim communis mater est:
Scribit Lactantius libro primo Divinarum Institutio-
num, Faunum in Latio qui & Saturno nefaria sacra
constituit & Picum patrem inter deos honoravit, foro-
rem suam. Sentam Faunam eandemque conjugem con-
secrasset: quam C. Bassus *Fatunam* nominatam tradit,
quod mulieribus fata canere consuevisset. ut Faunus
viris: eundem Varro author est tantae pudicitiae fuisse
ut nemo eam: quo ad vixerit: praeter virum suum
mas viderit, nec nomen ejus audierit, & iccirco illi mu-
lieres in operto sacrificant, & Bonam Deam nominant:
hinc conqueritur Junena. Satyra sexta, nota esse quae in
sacrificiis Bonae Deae persurguntur, cum opera & secre-
ta peragi debeant.

*Nota bonae secreta Deae cum tibia lumbos
Incitat, & cornu pariter vinoque feruntur
Attentae, crinemque rotant ululante Priapo
Moenades.*

De Faunis Statius libro secundo Silvanum.

- - - *Vos dicite causas*

*Najades: & sacile, satis est, dare carmina
Fauni.*

Pinea silva: pinus arbor est hortis maxime conveniens,
Virgilius in Thyrside.

Fraxinus in silvis, pulcherrima, pinus in hortis.

Folium habet capillamenti modo pertenuis, longum-
que & in mucrone aculeatum, ut scribit Plin. libro de-
cimo sexto Naturalis Historiae, silvestrum pinastrium
appellari scribit idem Plinius mira altitudine, & a me-
dio ramofam, quae copiosiore fundit resina: est
autem resina, ut hoc obiter enarremus nihil aliud
quam humor ex arboribus fluens, in iisdemque resi-
dens: pinus utile dat lignum navigiis ut scribit Maro
libro secundo Georgicon.

*Dant alios aliae socus, dant utile lignum
Navigiis pinus:*

Unde saepius pro navi accipitur a poetis. Ovidius libro
XI. de Arte Amandi.

*Quid properas juvenis: mediis tua pinus in undis
Navigat:*

Et in primo Tristium,

Pinea texta sonant pulsi stridere rudentes.

Idem in primo Faistorum,

Et jam Dardanidae tangent haec litora pinus.

Hinc cecinit Vir in Bucolicis.

- - - *Et nautica pinus,
Mutabit merces.*

Ab Ovidio libro XIV. Met. *pinæ tellus* navet appel-
lantur:

- - - *Fert ecce avidas in pinea Turnus
Tellus facies:*

Pinæ autem dicantur loca pinis referta: pinus & ipsa
a Graecis *Pythos* vocatur, unde Scynis *Pyriocampa* a
Plutarcho dictus in Thesi vita, quoniam incurvatis
pinis homines miserabiliter necabat. ad quod alludens
Claudianus libro I. contra Rusticum cecinit,

*Vel Scinis Isthmiaca pinu vel rupe profunda
Sciron.*

Scribit Plinius libro XXIII. Nat. Historiae nucleos nu-
cis pineae sitim sedare, acrimoniam stomachi,
rosionesque & contrarios humores consistentes ibi, &
infirmis virium roborare.

DENSAT.] Spissat, opacat, & densum reddit. den-
sum (ut conjicere possum significat partem illam telae
absolutam, hoc est, densatam, quae pectine a textore
feritur, dum opus perficere festinat, ex his Varro-
nians verbis in primo de Lingua Latina, *densum a*
dentibus pectinis, quibus feritur. *densare* autem signifi-
cat cogere & spissare, sicut densum spissum & con-
stitum. Virgilius in Bucolicis.

*Hic inter densas corylos modo namque gemellos,
Spem gregis, ah silice in nuda connixa reliquit.*

Idem in tertio Aeneidos.

Et densis hastilibus horrida myrtus.

Sensus est, cur non enim petimus haec anna ex densitate
pinorum opacata potius, quarum oppositio nulla
erit vis solis ad nos penetrare valens.

N 2.

10. L8-

10. LEVAT CAPUT.] Hoc est, intercludit omnem viam Phoebo & aditum. Hic caput accipitur pro ingressu & primo aditu. quo ocluso, nullus est locus Phoebeis radiis. Sic accipitur apud Plautum in Asinaria: cum loquitur Leonidas, ego caput huic argento sui hodie reperundo, & sequitur Libanus, ego pes sui. Responder Argirippus, quin nec caput, nec pes sermonis apparet, hoc est neque principium neque finis: ergo hic levat caput, hoc est principium aditus:

11. BULLANTES AQUAS.] Hoc est bullas facientes: Bulla dicitur in aquis Tumor repente nascent, atque parvo inde momento evanescens: quae Jove ut plurimum pluvio fieri solet, quae cum quodam subitatio impetu exoritur, ac cito effluit, merito hominibus comparatur: unde proverbium est illud Varronianum libro primo de re rustica, homo bulla est, & eo magis senex: a bulla fit bullare, ut apud Cornelium Celsum. Si urina bullat: Bullantes aquae ira appellantur a Plinio libro nono Naturalis Historiae. praeterea bullantium aquarum afflatio, lunaeque effectus concharum quoque corpora augescunt: Aristoteles in problematis reddit rationem cur bullae specie hemisphaerii exurgere soleant: quod scilicet tamquam de centro in aëra sursum aequaliter circum undique admittuntur quomodo hemisphaerium emergere necesse est, portio autem sphaerae inferior aquae planitie absconditur, in qua scilicet centrum situm est: Bulla etiam erat insigne puerorum nobilium, ut scribit Macrobius libro primo Saturnalium, unde bullatus dicitur bulla insignitus, Scipio in Oratione contra legem Iudiciorum, plus melius fidus in eo ludo vidi pueris virginisque quingentos, in his unum, quod me rei pueri meritum est, puerum Bullatum petitoris filium non minus annis duodecim cum cotralis saltare: a bulla fit etiam ebullare quod significat more bullae evanescere. Perius Satyra Tertia.

--- Sub Lingua immutatur, o si
Ebullat patrum praeclearum funus:

Olim cum Cinna, criminatus quod Pompejum interfecisset, deprachenus esset ab insidiatore, & bullam quam precii magni habebat illi obtulisset, non inquit ille venio fidei iustionem obsignaturus, sed de scelerato tyranno vindicaturus, auctor Plutarchus in Pompeji vita:

Fagus.] Arbor est glandifera ἀνὸ τοῦ φαγῆν, dicta, id est comedare, ut scribit Servius in, Bucolicis: prisco enim seculo homines glandibus vesciebantur, Virgilius in invocatione priami Georgicon.

Liber & alma Ceres, vestro si numine tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit Arista:

Boetius in Secundo de Consolatione,

--- Facili quae fera solebat
Fexania solvere glande.

Cum de aetate prisca loqueretur: a fago faginus deducitur, ut

Inter pampineas ponetur faginus ulmos.

Id est fagineus & ex fago factus: Scribit Plinius libro xvi. Naturalis Historiae faginam glandem gratissimam esse muribus, glires faginare Turdisque expeti: ideo autem bullantes aquas sub radicibus fagi posuit, quoniam in vorticibus sive gurgitibus, ut nos appellamus, aquae retentae bullare solent, similiterque si obice (s. taxi, sive arboris impediatur ne cursum peragant suum:

12. PROTEGIT.] Cooperit. Virgilius in secundo Aeneidos,

--- Clipeus ac tela sinistra
Protegit objiciunt.

IMPLICAT RAMIS ERRANTIUS.] Implicando connectit: & simul constringit umbratum locum efficiens: Implicare hic significat ramos connectere & quodam intextu ordinare, metaphorice a vestibus sumpta, quae in plicas deduci solent, quam vocem nunc etiam Bononienses retinent. apud Virgilium significat impedire libro secundo Aeneidos illo versu,

Implicat & miseris morsu depascitur arvis:

Alias positum pro ornare, ut scribit Marcellus, Afranius in Brundisio, in parte inferiori hic implicabitur caput, fateor.

13. QUO ME CUNQUE VOCAS SEQUOR.] Sensus est: potes me quocunque lubet vocare, etiam si sacrificandum sit & templa sint adeunda: quoniam purus & mundus a mulieris contagio non prohibeor ad sacra accedere: designat autem morem sacrificantium, & divina celebrantium, qui nisi purgati a concubitu vel alia pollutione, sacra attingere metuebant: hinc prolatum est illud a Persio indignantem quidem Satyra tertia.

Hae sanctae ut poscas Tyberino in flumine mergis
Manc caput bis terque & noctem flumine purgas:

Jabet enim Dominus in Levitico, homo in quo fuerit vitium, & macula, non accedat offerre dona Deo: & in Exodo, sacerdotes qui accedunt ad dominum deum sanctificentur, ne forte derelinquant eos Dominus: solebant autem polluti vel caede, vel stupro se aqua purgare quoniam aqua circumfert & lustrat, ut scribit Plutarchus in Problematis, unde dictum est a Virgilio in Secundo Aeneidos,

Me bello a tanto digressum & caede recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluere.

Scribit Marcus Tullius libro primo de Legibus, aspersione aquae labem corpoream tollit, & castimoniam corporis praestari: Placcus in secundo Argonauticon,

--- Linque tibi caede maculentem.
Bacche domum, sine foedatam te sumere pontus
Expiet, & referam totos in templa diuones:

Expiationem hanc aquaticam intelligens: scribit Macrobius libro tertio Saturnalium, diis superis sacra factuum corporis ablutione purgari, cum vero inferis litandum est, satis actum videri, si aspersio sola contingat. Quod observavit Virgilius in quarto Aeneidos. cum sacra diis inferis instituit Dido sic inquitens:

Annam chara mihi nutrix huc siste sororam,
Dic corpus propeet fluviali spargere lympa:

Putat idem Macrobius, non tam apud Virgilium conquiri Junonem Aeneam contigisse & contra suam velle pervenire in Italiam, quam quod optato potiretur Tybridis alveo, quia sciet cum hoc amae purificatum posse sacra sibi rite perficere, nam ne supplicari quidem sibi ab eo vellet. Apud nos usus est in sacerdotio aqua labem purgandi, cum antequam assumeret sacerdos panem azymum id est infermentatum (ita appellantibus Canonistis sacrum hostiam) manus aqua prius abluere mos sit, hinc exiit illud Psalmistae Asperges me domine hyssopo & mundabor, lavabis me & super nivem dentabor. Divus Cyprianus ad Magnam scribens

bens, siquidem una est ecclesia, quae a Christo diligitur, & lavacro ejus sola purgatur, quomodo qui in ecclesia non est aut diligit a Christo aut ablui & purgari lavacro ejus non potest: de purgatione aquae Juve. Satyra sexta:

*Ter matutine Tyberi mergetur, & ipse
Verticibus tumidum caput abluit.*

Tu tamen ibi lege *tumidum*, id est superstitione inausum:

MEA LEUCE.] Mea amasia, & puella mihi dilecta. *Leuca* nomen puellae conveniens. *Leucus* enim albus dicitur. unde & a Plinio dictum *leucargyllion* vocari candidam Argillam XVII. Naturalis Historiae. idem libro decimo sexto. *Hoc lignum proximum medullas est in abiete, Graeci leucem vocaverunt.* Tu ibi album intellige, ita Graecis appellantis. ergo *Leuca* a candore dicta & declinabitur *Leuce Leucis*, sicut *Daphne Daphnes*: Plinius libro XX. Author, *Silvestre rapum in arvis maxime nasci fructuosum, semine candido, duplo majore quam papaveris, quo ad albeandam cutem in facie, totoque corpore utantur, mixta urina pari mensura: putat idem curiodis lacte asinino candorem: ob quod prolatum est illud a Satyrico Poeta Satyra sexta,*

*... Atque illo tunc lacte fovetur,
Propter quod secum comitus eduxit assillas.*

NOCTURNA GAUDIA.] Dicuntur concubitus, & joci amatorum, quoniam noctem plerumque interveniunt: Plantus in *Afinaria*,

Tot noctes reddat spurcas, quot puras habueris:

Ovidius in secundo de Remedio amoris,

Dixeris, ne venias; postea tibi nocte venito:

Idem.

Est data non dubita, nocte venire data,

Ibi per noctes concubitus pacti significantur.

15. CORNIGERI FAUNI.] Id est cornus gerentis, finguntur enim cornuti Fauni. Ovidius in Tertio Faunorum.

... Sic quatiens cornua Faunus ait.

Quo insigni Juppiter Ammon etiam colebatur arietina stiliace facie: ut auctor est Herodotus libro Historiarum secundo: & quarto:

PERVIA SACRARIA.] Accessibilia, pervia enim dicitur per quod iri potest, sicut *invisum*, sine via, Quod inaccessible: *Sacraria* autem (ut docet Servius super eo loco Virgilii in XII. Aeneid, & *divi sacraria Divis*) loca dicuntur in templo, in quibus sacra reponuntur, sicut *donaria* ubi dona reponuntur oblata, & *lectiberna*, ubi in templo homines federe consueverunt: Suetonius in Augusto, *Natus est Augustus M. Tullio Cicero & Antonio consulibus. 12. Kal. Octobris paulo ante solis ortum, regione palatii ad capita bubula, ubi arae sacrae habet, aliquanto postquam accessit constitutum:* Notandum est aliud esse *sacrum locum* aliud *sacrarium*, *sacer locus* est locus consecratus. *Sacrarium*, in quo sacra reponuntur, ut notat Ulpianus Titulo de Reum divisione: hic *Sacraria*, Sacella intellige Fauni, id est *Parvum locum eum ara Sacratum*, ita significante Sacello, quod ex sacro diminutivum est ut scribit Gellius libro sexto Noctium Atticarum: *Sacraria vero, sive sanctuaria* (ut quidam legendum esse existimant

ex lectione antiqua Pliniana libro XXIII. in *sanctuarii Mithridatis maximi regis devoti*) dicuntur loca arcana, et secretiora, quae a Graecis *advara* appellantur, unde dictum putarim a Vir. libro secundo Aeneidos. *Adyssi penetralibus*, id est secretioribus, ubi sancta reponuntur.

16. PROME IGITUR CALAMOS.] Ornitus inter cundum provocat Corydonem ad cantilenam, cui fistulam promittit a Lygdone sibi compactam. *Promere*, significat repolita proferre, unde *promum* ille apud Plautum qui res in penu reconditas proferit, se dicit appellari atque *condum*, quod similiter condat, ita loquens in Pseudulo *condus, promus sum: procurator peni*: Plinius Cecilius libro primo Epistolarum, affirmat etiam esse hanc Philosophiae & quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere, judicare, *promere*, & exercere iusticiam.

CALAMOS.] Est proprie calamus harundo gracilior, quam pastores ad cantilenas adhibent: ex his enim fistulas faciunt, quibus concertare consueverunt: Vir. in Alesi.

*Pan primus calamos caetra conjungere plures
Instituit:*

Et in Daphni

Nec calamis solum acquiperas, sed voce magistrum:

Plinius libro Sextodecimo Nat. Hist. Calamum concavum syringam nuncupatum utilissimum esse fistulis docet, orchomenium vero de quo inferius dicemus, tibia utiliore, vincit in hoc Italia quod nullus sagittis aptior sit calamus quam in Rheno amne nostro Bononiensi: aliquando *calamus* pro stile accipitur, in quam significationem prolatum est illud a Virg. in Tityro,

Scribere quas vellem calamo permisi agresti:

Apulejus in primo de Asino Aureo, *modo si papyrus Aegyptiam argutia Nilotici calami inscriptam non sperveris inspicere: Theca calamaria ab epigrammatario* (hoc est, calamorum repositorium) ita describitur in apophoretis:

*Sortitus thecam calamis armata memento,
Cetera nos dedimus, tu leviora para:*

17. FISTULA.] Oblectamentum pastorum, quae amores suos invicem decantare solent. Vir. in Paemone.

*... Haud unquam tibi fistula cera
Juncta fuit:*

Sidonius in Panegyrico,

Postque chelim placuit fistula rauca Jovi.

Lemma est apud epigrammatarium in Apophoretis *fistula* inscriptum:

*Quid me compactam ceris & arundine vides,
Quas primum extructa est fistula talis erat.*

Scribit Plinius in VII. Nat. Historiae Pana inventorem fuisse tibiae, monauli Mercurium: obliquae tibiae Midam in Phrygia, geminatum vero tibiae Marfyam. describitur ab Ovi. Poliphemi fistula centum compacta arundinibus libro XIII. Met. Statius in Tertio Silvarum,

... Famulanti fistula Phoebi,

Q

Cum

Cum Phoebum more pastorum aliquando cecinisse denotaret.

18. LYDON.] Nomen pastoris hic. λυδός, ut scribit Suidas auctor Graecus, species est marmoris, eodemque auctore accepimus λυδόν cicutam appellari corroboratque, opinionem suam hoc carmine Graeco ex epigrammatibus. λυδός τις ἰππίας. λυδόν τις ἰππίας: potest autem videri alluisse ut est opinio quorundam ad Lydiam fistulam, quoniam in Lydia optimi fistulatores fuerunt: unde legimus apud Herodotum in Historiis, Halyatem, regem Lydiae, quum bellum Miletiis faceret, concinentes habuisse fistulatores & fidicines, atque foeminas etiam tubicinas in exercitu. antiquitus enim tubae ita non fuerunt in usu, & ut scribit Thucydides, Lacedaemonii in praeliis Tibiarum modulis uti consueverunt: de qua re luculentum est caput apud Gellium, libro primo Noctium Atticarum.

19. CAPTATAE UMBRAE.] Elestae & nobis praeceptae. Capto. sunt qui negent hoc verbum frequentiam significare: Sed blandiciis quibusdam venari seu gratiam seu hereditatem velint, ut apud Mart. in sexto,

Scis te captari: scis hunc qui captat, avarum:
Et scis qui captat quid Mariane velit.

Et alibi,

Capto tuam: pudet heu: Sed capto maxime coenam:
Tu captas alias. jam sumus ergo parei.

Hinc captatores dicti coenarum & hereditatum Auctores: Cicero, captator ille popularis auras: Juvenalis captatorem macellum appellavit Satyra Sexta. quoniam captare solent heredes hereditate petae munera ex macello emptae subinde mittentes. an apud Vir. tamen frequentativum sit omnes possunt judicare in Alexi,

Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant.

Hor. in arte Poetica,

Aut, dum vitat humum, nubes & inania captet:

Ingeniorum capturae deceptiones appellantur a Plinio libro xxiv. Naturalis Historiae, cujus verba subiecti haec, *Sola naturae placuerat esse remedia parata vulgo, inventu facilia, ac sine impendio, ex quibus vivimus, postea fraudes hominum & ingeniorum capturae officinas invenere istas.*

SUCCESSIVUS.] Ingressi sumus, & significat cum felicitate: unde *successus* pro felici eventu accipitur: Ovidius in Epistolis,

--- Careat successibus opto,
Quisquis ab eventu fallax notanda putat.

20. SED QUAE NAM SACRA.] Ornitus tollens oculos ad sagum propinquum, exclamat admirandus, cum carmina incisa in arbore animadvertit, quae jussus mox propius leget.

PROPERANTI FALCE.] Ut dicitur *currenti calamo*: falce enim opiliones iacere solent in corticibus oblectamenta sua. Talis usus fuit apud antiquos, cum adhuc non esset chartarum ministerium ut in corticibus & in cera scriberent. Plautus in Aulularia, *ne ulla sit cera ubi facere possit litteras*: quo vero instrumento cera notabatur, hoc est, in notas redigebatur graphium est dictum. Ovidius in secundo Amorum,

Quid digito opus est graphium lassare tenendo,
Hoc habeat scriptum tota tabella, veni:

Et graphiarium, repositorium graphii: Martialis in Apophoretis,

Haec tibi erunt armata suo grapharia ferro.

I. e. graphio intus incluso. tale apud nos est calamarium ubi calami reponuntur: quamvis hanc pauci hodie observent dictionem.

NOTAVIT.] Notis incidit. Notae enim litterae dicuntur singulares ex quibus verba consiciuntur, Suetonius in Dictatore, *extant & ad Ciceronem, item ad Familiares domesticis de rebus, in quibus si qua oculatius praefrenda erant, per notas scripte, id est sic stratis litterarum ordine, ut nullum verbum effici possent* notas primum commentum fuisse Tyronem Tullium, Ciceronis libertum auctor est Eusebius: a nota fit notare quod significat notis inscribere, Quintilianus in Primo, alterum pluribus sane diebus quantum notando consueque potuerant: *Notavitque similiter a notis muncipati, qui notis quibusdam, verbum semper significans, cum Catonis luculentam in senatu orationem quandoque collegissent, hinc originem traxisse feruntur: est etiam notare legale verbum, unde titulus est apud jureconsultos de his qui notantur infamia: apud Epigrammatarium poetam in Apophoretis de notario dicitur tale,*

Currant verba dicat manus est velocior illis:
Nondum lingua suum; dextra peregit opus.

Ausonius de notario, cui multa fandi copia paucis peracta, singulis ut una vox absolvitur.

22. ASPICIS UT VIRIDES.] Ut demonstret novas esse notas Corydon, ait eas nondum aperto cortice aperiri, ut consueverunt succo abeunte per longum spatium incisae diffindi, & laxari.

23. ARENTI HIATU.] Exucco & languido, humor namque fugit loca & partes corticis incisae. Hiatus, proprie oris dicitur, ab hio quod significat diffindor, similiterque terrae scissio quam Graeci χόρυμα vocant: Plinius libro secundo Naturalis Historiae; *Neque aliud est in terra tremor quam in nube tonitruum, nec hiatus aliud quam cum fulmen erumpit incluso spiritu lussante, & ad libertatem exire nitente: hinc hinc dicitur fissus & rimosus locus.* Vir. in secundo Georgicon.

Haec ubi hinc scin findit canis aëstifer erua:

Ab hio compositum est *inhio*, quod significat vehementer appetto, Plautus in Aulularia,

Nunc petit cum pollicetur, Inhio aurum, quod deoret:

Vir. in secundo Georgicon,

Nec varios inhiant pulchra testudine posses:

Hiscere vero (ut notat Marcellus) est proprie alloqui Aëtius in armorum iudicio,

Hem vireor plusquam fas est captivum hiscere:

24. TU POTES ALTO.] Sensus est: cum tu sis altioris staturae Ornite, poteris melius quam ego possim altiores versus ad longitudinem tui corporis accommodatos transcurrere.

Pro-

PROPIUS.] Vicinij & magis prope. Martialis in primo.

Hic ubi syderens propius videt astra columnis.

Et *prodius* quoque dictum est, auctore Marcello, quod significat interius longius, a *prodeundo*, quasi porro cundo, Varro in Virgula Divina, primum venit in urbem atque intra muros, deinde accedit *prodius*, atque introit domum.

ALTO CORTICE.] Ubi inscriptae sunt notae: cortex enim est etiam ad extremitatem arboris quem & quisque pumilio animadvertere posset.

PERCURRERE.] Cursum legere: nos dicimus hodie *transcurrere*, si quod opus aliquando festinanter legimus.

26. NAM TIBI LONGA SATIS.] Adducit rationem cur ipse melius possit carmina perlegere, quae altiora sunt: cum enim inquit femine largo a patre sis procreatus tuo, internodiis oblongis, & corpore staturoso, hoc est magnae staturae (ita enim significat *staturosus*) commodius ob altitudinem ad quam oculi mei non perveniunt tu leges, ego audiam.

LONGA INTERNODIA.] Membra procera ac longa: *internodium* dicitur inter nodos spatium. Plin. libro XVI. Natur. Historiae de cannis loquens, *navigium etiam vicem praestant (si credimus) singula internodia: item alibi, plura autem genera, alta spissior densiorque geniculis brevibus internodiis*: Scribit Aristoteles in Problematis, hominum variam staturam ex duplici provenire causa, vel ob locum angustum, vel ob exiguitatem cibi, quod etiam partu jam edito nonnulli efficere conantur: ut qui catellos in caveolis conclusos teneant: hic Calpurnius *internodia* intelligit spatium ossis quod est solidi a junctura ad juncturam: ita accipitur a Plinio de araneis loquente in XI. *omnibus internodia terna in cruribus*: & de Scorpionibus item: *constat & septena caudae internodia saeviora esse*.

26. LARGUS PATER.] Vel in emittendo semine liberalis: vel immensus & magnus: ut apud Virgilium in primo Georgicon.

Certatim largos humeris infundere rores:

Et in primo Aeneidos,

Multa gemens largoque humectat flumine vultum:

Plautus in Milite, *largiloquam linguam* appellat verbo-
sam, & nugis plenam: potes etiam ad hoc referre, quod ex sententia Aristotelica ad nostram derivo: scribit enim ipse in Problematis, prolem caeterorum animantium magis quam hominum esse similem, quoniam homo in coitu vario vagoque sit animo: ut largum intelligas patrem qui se totum tibi in coeundo tradiderit, ut mos est rusticorum, quorum mens minus abstracta est, quam eruditorum: quibus saepissime filii insulsiissimi procreantur: Scribit Julius Firmicus in tertio. *Si Venus domina geniturae fuerit effecta, corpus sub senescentium futurum longum & candidum*: Sed quoniam putavit Anaxagoras liberos ejus parentis faciem referre qui seminis amplius contulisset, ut scribit Censorinus de Die Natali, intelligamus largum, ut superius scripsimus, in semine dando: plures tamen adduximus opiniones, quia non idem omnibus placere potest ob variam hominum appetentiam.

27. PROGERVM CORPVS.] Longum, & staturo-

sum. Plinius Caecilius libro primo Epistolarum. *Ad haec proceritas corporis, decora facies: demissus capillus*: Scribit Macrobius in primo de Somno Scipionis; caducorum haec duo esse propria, sentire, vel crescere, atque *estheticon*. i.e. sentiendi naturam de sole, *phytricon* autem i.e. crescendi naturam, de lunari ad nos globositate provenire: sic utriusque luminis beneficio hanc nobis constare vitam, qua fruimur, quam praecipue duo haec moderantur.

NON INVIDA MATER.] Quae tuae magnitudini minime invidiosa fuit, sed locus est rustice & vulgariter: *Invidum* appellamus alterius bono invidentem, & *invidiam* crimen ipsum, quo nullum perniciosius humanis est mentibus ingentum. Nam sicut rubigo ferrum ita invidia animum hominis, ubi insita est consumit, ut scribit Basilus in oratione illa, quam de invidia composuit: *Invida aetas* appellatur ab Horatio in primo Carminum, quod nos fugiat, & veluti nostra nobis bona eripere conetur:

--- Dum loquimur fugerit Invida

Aetas. Carpe diem quam minimum credula postero.

28. NON PASTOR.] Ornitus orsus carmina exclamat, non esse illos versus triviales, vulgares, sed divinos & ab ipso deo Fauno cortici incitos.

TRIVIALI MORE.] Vulgari, & plebejo, ut in triviis esse consuevit. *Trivium* appellamus locum, in quem tres viae confluant: ad quod rustici convenire saepissime solent. Virg. in Palemone,

*--- Nonne tu in triviis indecò solebas,
Stridenti miserum stipula disperdere carmen.*

Tibullus in primo.

Sed vetus in trivio florida fersa lapis.

Scribit Servius consuetudinem fuisse, ut per trivium & quadrivium ulularent & flebile canerent in honorem Dianae, ad reddendam Cereris imitationem: quae Proserpinam in triviis clamore requirebat; eadem enim est Diana ac Proserpina: ut

Nocturnis Hecate triviis ululata per arbes:

Unde & Trivia ipsa Diana appellatur, quoniam in triviis ponitur apud oppida Graeca, vel quia luna dicitur in coelo tribus viis moveri, in altitudinem, latitudinem & longitudinem, ut docet Varro libro tertio de Lingua Latina: hinc dictum est a Catullo eleganter & doctissime in laudem Dianae:

*Tu potens Trivia & nocte es
Diffusa lumine Luna*:

Et ab Ennio, ut ibi

Titanis Trivia dederit stirpem liberam.

A *trivio* fit *trivialis*, & *triviale*: quod significat vulgare, & plebejum: Suetonius in Augusto, *aut etiam triviales ex circo ludos interponebat*: Quintiliano Magistri *trivialis scientiae* dicuntur: hoc est vulgaris & omnibus expositae.

29. DEUS IPSE.] Faunus.

NIHIL ARMENTALE.] Non sapit rusticitatem, & pastorem stilum: *Armentum*, ut scribit Varro in primo de Lingua Latina, *dictum quod boves ideo maxime parabantur, ut inde eligerent ad arandum, inde aramenta dicta, postea tertia littera extrita. & armentarius dictus*

O 2

est custos armenti. Apulejus in septimo de Asino Aureo. Ergo igitur evocato statim armentario equisimo, magna cum praefatione deducendus assignor: Annotaverunt grammatici hanc esse inter armentum & gregem differentiam, ut pro grege proprie minora pecora intelligamus pro armento vero majora: Graece Armentum ἀγέλα dicitur: nec pertinet hoc vocabulum ad boves & equos tantum; Nam &c. Virgilius in primo Aeneidos armentum cervorum ita nuncupavit:

--- Hos tota armenta sequuntur,
A tergo: & longum per valles pascitur agmen:

Armentum, ut inquit Varro libro secundo de Re Rustica, id quod in agro natum est non creat, sed dentibus tollit: At causa fit ut commodius nascatur frumentum in segete & pabulum in novulis: ab armento inde deductum armentale: quod significat rusticum & triviale: est autem haec Graeca figura armentale resusata, ut scribit Servius super eo loco Virgilii in primo Aeneidos,

--- Nec vox hominem sonat.

30. NOM. MONTANA.] Scribo nec montana ex linceo codice.

JUBILA.] Dicuntur proprie rusticorum. Jubila. ut auctore Pompejo est rustica voce inclamare: Scribit Varro libro secundo de Lingua Latina, Jubilare esse rusticorum, ut quiritare est urbanorum, quod significat fidem Quiritium clamando implorare. Apicius:

Io Baccho quis me jubilat vicinus tuus antiquus.

Apulejus libro octavo de Asino Aureo, jubilationibus solitis & hujuscemodi vocibus: nobis inhortantur: Silius in decimo quarto,

Es laetus scopulis audivis jubila Cyclops.

31. RUMPE MORAS.] Dissolve tarditatem: Rumpere moras, significat festinare, & moram frangere. Ovidius in Epistolis.

Tolle moras tantum: properataque foedera junge.

OCULO SEQUACI.] Litteras sequente legendo: sequax natura appellatur a Plinio qua ad inflexionem quocunque lubet possit deduci: cujus sunt verba in decimo Naturalis Historiae, adeo sequax natura est ut ipsi viventium corporibus serventi caetera stantur: idem libro XIV. Villas, & domos ambiri singularum palmitibus, ac sequacibus loris membra quoque dignum inter prima Valerius quoque Cornelianus existimavit: Hederae sequaces a Persio appellantur, quae sequendi retinent naturam in muris, statuis, atque arboribus, & a Seneca sequaces Aristippi dicuntur ejusdem sequentes doctrinam & disciplinam: quam vocem hodie quoque retinent Bononienses: ut sequaces appellent alicujus clientes amicos & stipatores.

32. QUAM PRIMUM.] Quam subito perlege. Accurate lege, ita enim significat perlegere: Sicut perspicere, ad plenum videre, ut scribit Donatus in Andria Terentii, Ovi.

Perlege quodcumque est, quid Epistola lecta nobis?

33. QUI JUOA.] Carmina sequentia inscripta coctici, leguntur ab Ornito.

JUOA.] Dicuntur montium arduitates: Virgi.

Dum juga montis aper, flavies dum piscis amabit.

Et jugosus proclivis: Ovid.

Tu modo duriciem fluvio depono jugosi.

TUROR.] Defendo hic, alias aspicio: Papinius in Silvis,

--- Juvat ora tueri,
Mista motis belli placidamque gerentia pacem.

Virg.

Excipiunt plausu pavidos gaudetque timentis Dardanidae.

SATUS AETHERE FAUNUS.] Hoc dixit quoniam aether omnia progignere dicitur, unde a Nemesiano appellatur omnipotens aether: Scribit Servius in secundo Georgicon, super eo loco Virgiliano.

Tum pater omnipotens secundis imbribus aether.

Jovem pro aethere accipi cui attribuantur aër, & aether, quae duo mixta terrae, & humori, universa procreant. Locutus autem videtur secundum Anaximenis opinionem qui aëta principium omnium rerum esse tenuit, ut scribit Laër. in secundo de vita & disciplina Philosophorum: de qua re variae sunt opiniones: a Thalete enim aqua principium assignatur, ab Heraclito ignis: ab Epicharmo & Physicis, principia quattuor elementa proponuntur: & sic principia varia traduntur. Cicero libro quinto Tuscul. questionum. Inde est indagatio nata initiorum tamquam seminum, unde essent omnia orta generata, concreta, quaeque cujusque generis, nobis inanimi, vel animati, vel monti, vel loquentis origo.

FAUNUS.] Deus.

--- Sunt rustica numina Fauni.

ut inquit Ovidius libro primo Meta. & poetarum custodes, unde dictum est ab Horatio in tercio Carminum:

Nisi Faunus istum dentra levasset,
Mercurialium custos vitiorum.

Idem ab Antonio pagana numina, his appellantur.

Inter Oreas Panope fluvialis amicus,
Fugis lascivos pagana numina Faunos.

Faunus autem idem est quod Pan, ut demonstrat Ovidius libro XI. Fausto: his versibus,

Tertia post idus nudos aurore lupercois,
Aspicit & Fauni sacra bicornis erunt.

Quae mox sequuntur. Pana Deum pecoris veteres coluisse feruntur Arcades.

--- Arcadii plurimus ille jugis.

Et paulo post,

Transfuit Evander silvestria numina sacrum,
Hic ubi nunc urbs est, tunc locus nubi erat.

35. LAETA CARMINA.] Jucunda & laetitia plena, ut

Vola dabant laeti,

Laetum etiam significat pingue, ut apud Virg. in primo Georg.

Quid facias laetas segetes:

alias laetum cum aspiratione: quod pro monte sumitur, ab oblivione dictum: quam Graeci λίθον appellant auctore Pompejo.

PATERFACTIS FAGIS.] Id est demonstrato fago ubi sunt descripta, vel in loco patenti.

36. VOS POPULI GAUDETE MUI.] Sensus est: exultate nunc coloni, & gaudete, quoniam armentis, & pecudibus impune errare licebit, absque metu abigei, & luporum, omniaque placida quiete tranquillata supervenient.

37. SECURO PASTORE.] Cui opus non erit timere insidias praedonum, aut luporum: formae enim pastorum legendae sunt firmae ac veloces, mobiles, expeditis membris, qui non solum pecus sequi possint, sed etiam a bestiis, ac praedonibus defendere: ut docet Varro libro secundo Rei Rusticae: quibus vacationem permittit Faunus.

PECUS.] Pecus, ut scribit Servius super eo loco Virgiliano in primo Aeneidos,

Ignavum lupos pecus a praesepibus arcent:

Omne animal est quod humana lingua, & effigie caret: in cuius suffragium est illud Horatii libro primo carminum.

*Omne cum Proteus pecus egit altos,
Visera montes:*

Ibi enim pecus de piscibus intelligere necesse est: Marcellus Iureconsultus ait pecoribus legatis quadrupedes contineri quae gregatim pascuntur, a pecu autem pecuniam dici & peculium asserit his verbis Colu. in septimo de Re Rustica, itaque sicut veteres Romani praesepimus, ipse quoque censo, tam pecorum, quam agrorum cultum pernoscere, nam in rusticatione, vel antiquissima est ratio pascendi, eadem questuosissima proprii quod nomina quoque peculii tralla videntur a pecore quod non solum veteres possederunt, sed adhuc apud quasdam gentes, unum hoc usurpatur divitiarum genus: Scribit Plutarchus in Problematis, veteres ufos nummo ovem bovemque insignitum habente, ut esset in primis documento substantiam antiquorum in gregibus fuisse, collocatam, quo fit, ut multi apud veteres, Bubulci, Porcii appellati sint ut auctor est Feneftella:

CLAUDERE.] Circumdare & sepire: Vir. in Buco.

Claudite jam rivos pueri, sat prata biberunt.

39. PRAESEPIA.] Dicuntur loca ad quae boves religantur ut nocte ibi cibum capiant. Columella libro secundo Rei Rusticae. Sed ante ad praesepia boves religari non expedit quam sudare atque anhelare desierint: Juvenalis cum vellet notare Damisippum, seu alium quem intelligat, est enim hoc divinare de nominibus & personis: censum & patrimonium impendisse equis alendis dixit,

Qui bona donavit praesepibus,

Praesepia equorum intelligens non scortorum cubilla, ut putavit quidam citans illud Ciceronianum, *verum audis in praesepibus audis in stupris*: nam si apud Ciceronem & alios scriptores in tali significatione invenitur, ad sensum satyrogaphi quadrare non potest ex sequentibus talis interpretatio, nam sequitur,

--- Et caret omni

*Majorum censu, dum pervolat axe citato
Flamineam puer Antumedon, nam lora tenobat,
Ipse lacernatae cum se jactaret amicae.*

Maec enim carmina sunt ad declarationem quomodo donavit bona praesepibus: translativae a Plauto usurpatae in Curculione, cum inquit Palinurus Servus,

*Tormento retinari non potuit ferreo,
Quin reciperet se huc esum ad praesepe suum.*

Praesepe appellans Phedromi domum, ubi tanquam ad praesepe solitus fuerat parasitus cibum capere.

CRATE FRAXINEA.] Fraxinea contextu in modum cratis quibus praesepia parantur. Apuleius libro iv. de Asino Aureo, *causa firma olidis cratibus ovili stabulatione commoda crates*. Baccarum a Palladio dicuntur in x. quae apud nos hodie *craticulae*, quibus fructus soli expansos exficcare consuevimus: a crate craticium parietem dixerunt quo munire & sepire instructuram rustici aedificii mos fuit villicorum: cratis etiam ordo appetitur & structura. Vir.

*--- Et cratem peccoris ense
Transadit.*

Ov. in xii. Met.

*Fraxineam misit mentis quoque viribus hastam,
Quae laterum cratem perripuit:*

Est etiam cratis supplicii genus de quo intellexit Plautus in Poenulo ita loquente Milphio.

*Sub cratim ut jubeas sese supponi itaque eo
Lapides imponi multos ut sese enices:*

Ad quod alluisse videtur Lucretius in tertio, cum inquit,

Urgerius superne obrutum pondere cratis.

Ubi ad hanc rem peninentia multa a Pio nostro copiosissime differuntur. Fraxinus arbor est in silvis pulcherrima, ut inquit Maro in Bucolicis, *cujus materies ad plerima utilis est*. Haec arbor multum Homeri preconio, & Achillis hasta nobilitatur, ut scribit Plinius libro xvi. Naturalis Historiae: unde saepius *fraxinum* pro hasta invenimus apud poetas: Ovidius in xii. Meta.

--- Ferrataque collo,

Fraxinus: ut casu jacuit resupinus, adacta est:

Ab eodem *fraxinea* hasta appellatur, utpote ex nobiliori ligno: scribit Plin. *fraxinum* quae sit in Ida Troadis, in tantum citro esse similem, ut eminentem fallat cortice ablato: illud mirum, tantam esse vim ejus contra serpentes, ut si fronde ea gyro claudatur ignis, & serpens, in ignem potius, quam in fraxinum fugiat serpens: invenio apud eundem Plinium *bumeliam* in Macedonia vocari fraxinum amplissimam, lentissimamque, ideo quoniam a Graecis *μολία* *fraxinus* dicitur & *μολιός* *fraxinensis* & quia *bu* Graeci magnis & amplis rebus praeponebant consueverunt a magnitudine scilicet bovis, unde & *busimam* magnam famem nuncupant, ita *bumelia* amplissima fraxinus dicitur, ab excelsitudine, quod omnes supereminat: corruptus est Pompei codex in hac dictione, ubi *mariscum* pro *mariscam* sicut passim legitur: illius sunt verba: *Busimam* Graeci magnam famem dicunt, assueti magnis & amplis rebus praeponebant *bu*, a magnitudine scilicet bovis, hinc est, quod grandes *jueos* *bupedas* appellant, & *mariscum* *busicon*, tu ibi lege & *mariscam* *busicon*: est enim *marisca* ex ficis magnitudine enormi, sed inferius plenius de ficorum generibus dicemus: scribit Plinius libro vigesimo quarto Naturalis Historiae, Semen quod inest foliis fraxini mederi jecineris & lateris doloribus in vino, & aquam quae subit cutem extrahere cum foliis scilicet, corpusque obsecum levare onere ad maciem sensim.

P

40. PRAE-

40. **PRÆDATOR.**] Dicitur ille qui præda & rapina vivit. Græce *ἀρτίς* præda appellatur, & ut scribit Jureconsultus de verborum & rerum significatione, *hostes sunt qui nobis, aut quibus publica nos bellum deprecavimus, caeteri latrones, aut prædones sunt: præda ut scribit Varro libro primo de Lingua Latina, dicta est ab hostibus capta quod manu parata, ut parata præda: prædumque a præda dici voluit: Templum Jovis prædatoris fuisse legimus, quod aliquid ei ex præda capta deberetur, ut mos fuit apud Romanos partem prædæ devovendæ: ad quod alludere videtur Cicero libro quinto Verrinarum ita inquit, quibus ex hostium spoliis, de qua victoria, qua ex præda, aut manubiis hæc ab eo donatio constituta est: Est autem differentia maxima inter prædationem, & peculatores: nam peculator dicitur qui facit furtum pecunie publicæ, ut docet Asconius Pedianus præda autem ex quacunque præda: Cicero libro secundo Verrinarum, accusationum Deprecatorem aerarii, vexatorem Asiæ atque Pamphyliæ: prædationem juris urbani, labem atque perniciem provincias Siciliae.*

OVILIA.] Dicitur fabula ovium: Virg. in *Ætæto*,

--- Illius aram.

Sæpe tener nostris ab ovilibus imbutus agnus.

Græce *ὄνιον*, *Ovile* dicitur: Scribit Colu. libro octavo Rei Rusticæ, fabula frequenter esse evertenda, & purganda, humoremque omnem urinae devertendum esse, qui campodissime siccat, perforatis tabulis quibus ovilia construuntur, ut grex supercubet: fuit etiam *Ovile* locus in Campo Martio prope aedem Idis ut docent Strabo Livius & caeteri scriptores. Juvencialis Satyra sexta,

--- Calidæque petitis

A Merce potabit aquas, ut spargat in aedem.

Idis, antiquo quæ proxima surgit ovili.

ABIGER.] *Abigere* est armenta ex pascuis subtrahere & deprædare, ut notatur digestis de abigeis, libro xlvii. lege prima cujus hæc sunt verba: *Abigei autem proprie his habentur, qui pecora ex pascuis, vel armentis subtrahunt & quodam modo deprædantur & abigendi studium quasi artem exercent, equos de armentis vel oves de gregebus abducentes, ceterum si quis ovem oberrantem vel equos in solitudine relictos abduxerit, non est abigens sed fur potius, sed & qui porcum vel capram vel ovem (ita enim legendum est non herbicem,) abduxerint, non tam graviter quam qui majora animalia abigunt, plecti debent: Abigei, cum durissime puniuntur, ad gladium damnari solent. Quam poenam ut lucidius intelligas, scito nihil aliud esse ad gladium damnari quam parari ad gladiaturam, ad quam fontes & damnati destinabantur, ut inde Romani spectatores in praelia ituri minus gladios & arma timerent, assueti spectaculis, ut docent qui de institutione gladiatorum tradiderunt. Ad gladium tamen parati sunt, qui ad poenam capitalem interpretentur a quibus non ego dissentio. *Abasti* boves dicuntur subtrahi & abduci: Aufonius,*

--- Pretinque imponis abastis

Bobus, & in partem scelerum de judice transis.

Cicero in oratione contra Pisonem, vestigia nostra perturbant, urbes cooperunt, vastant agros, socios nostris in servitutem abduxerunt, familias arripuerunt, pecus abigerunt: Idem in Tertio Verrinarum, Præterea greges equarum ejus abigendos enotasse, abastores idem

appellantur qui abigei. Apulejus libro septimo de Asino Asino, abastorem indubitatum, cruentumque percussorem criminantes, ad casas interim suas vinculum producant: crimen ipsum abigeatus dicitur: scribit Firmicus, Martem & Iunam in aquis propriis signis constitutos, pecorum abastores effecisse.

41. **JUMENTA.**] Quæ a juvenando dicta sunt, ut scribit Columella libro septimo, cujus verba supponit: nec tamen ulla regio est, in qua modo frumentum gignatur, quæ non ut ovium, ita armentorum adjumento juvenetur: unde etiam jumentum nomen a re traxere, quod nostrum laborem, vel onera subvehendo, vel arando juvantur: scribit tamen Jureconsultus de legatis tertio jumentis legatis boves non contineri, & de verborum significatione ait Pomponius, armentorum nomine magis boves contineri, quæ jumentorum: Græcos jumentum arbores dicitur.

LAXIS CAPISTRIS.] Vel dissolutis, vel ob longitudinem lentis, ut possint deduci: a capistro sic capistratus: Ovidius,

Inque capistratis tygribus alta sedet:

Et verbum capistrari, Plinius, si inter arbores vivit, aratur, fistellis capistrari, ne germinum tenera præceperantur, ubi capistrari, pro implicari, & impediri positum.

42. **AUREA ÆTAS.**] Adventat inquit ætas illa: quæ jam regnante Saturno altrix placida morum fuit, omniaque dira & scelerata abeunt: aurea ætas, dicta est illa, quæ sub rege Saturno pomis & fructibus habundavit: Ovidius in xv. Met.

At vestis illa ætas, cui fecimus aurea nomen,
Festibus arboris, & quæ humis educat herbas,
Fortunata fuit:

Hesiodus in primo Georg.

--- Aurea primum

Sæcula dii superi totum sparsere per orbem.

Tempore quo cæli imperium Saturnus habebat,

Proxima successit terris argentea proles,

Auro deterior, sensuque & motibus impar.

(Ut idem est auctor.)

Tertia post illam successit æenea proles:

Quarta suis soboles melior, cui plurima toto

Insufficiæ herebant animo præcepta verendæ,

Divinum genus heroum, primumque vocari

Semidei immenses illi potuere per orbem:

Quinta ætas ferrea fuit tempore ipsius Hesiodi ut idem asserit.

Ferrea nunc ætas, quam curæ mille, labores,

Noctæ dicque premunt:

Hinc successura erat plumbea moxque terras quam ultimam omnium existimaverunt: & hoc ut distinctionem ætatum, quam præci fecerunt, intelligas.

SECURA PACE.] Quæ homines securos facit: sicut pallida mors, pallentes morbi & tristis senectus, quod homines pallides, & tristes faciant: ab Ovidio pax candida dicitur.

Candida pax homines: non decet ira ferat:

Pacis autem templum fuisse Romae notum est, vel hoc sargyographi carmine.

— Nullo numero ereximus aras,
Ut colitur Pax atque fides.

Hoc confectum Flavii Vespasiani impensa, & opere: auctores sunt Suetonius in vita Flavii, & Josephus de bello judaico.

RENASCITUR.] Quoniam ante fuerat, sed postea defecerat, sic Virgilius in Pollione,

Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna,
Jam nova progenies caelo demittitur alto.

49. ET REDIT AD TERRAS.] Quoniam abierat cum filiabus.

SQUALLORE SITQUE ALMA THEMIS POSITO.] Signantur maestitiae, squalor & situs, unde squalidi proprie appellantur: Quintilianus libro sexto: non solum autem dicendo sed etiam faciendo quaedam lacrymas movemus, unde & producere ipsos qui periclitentur squalidos: atque deformes & liberos eorum, ac parentes institutum: Gellius libro secundo Noctium Atticarum, quicquid igitur nimis incultatum, oblitumque aliqua re erat ut inenter visentibus facie nova horrorem, id squalere dicebatur, sic in corporibus incultis squamosisque alta congeries sordium squalor appellabatur, cujus significationis multo assidueque usu totum id verbum ita contaminatum est, ut jam squalor de re alia nulla quam de solis inquinamenti dici coepit: Valgentius libro primo Mythologicon, squallebat viduus sulcis ager & herbis sentibus universis vertici minabatur.

44. THEMIS.] Dea fuit in maximo honore apud Romanos, in cuius tutela fas depositum esse putabant, immo eam id esse existimabant quod fas est, ut auctor est Pompeius: hanc deam futurorum praescientia Jovi antistare caeteros auctor est Lucianus, cujus oraculi sedes fuit in monte Parnasso: unde dictum est ab Ovidio libro quarto Met.

— Themis hanc dederat Parnasia sortem;

Quoniam ibi frequentabatur: Hesiodus in Theogonia scribit Themis Jovis conjugem fuisse, ex qua natae sunt iustitia, lex & pax. hujus etiam fit mentio a Lactantio libro primo Divinarum Institutionum his verbis: abstinent se tamen una Thetide quod responsum fuit majorem patre suo futurum quisquis ex illa natus esset, & primum in eo prudentia non dei, cui nisi Themis futura dixisset, ipse nesceret.

ALMA.] Autem ab Alendo dicta, quod fas & iusticia omnia alant: ita alma Ceres a Virgilio dicta quod homines alat, & almus dies a Nasone: alma Venus a Lucretio quod omnibus alimoniam rebus praestet: & ab Apulgio in quarto de Asino Aureo quoniam principium omnium rerum existimetur.

46. MATERNIS CAUSAM QUI LUSIT IULIS.] Germanicum intelligit cui dicavit Ovidius Fastos suos quos cum causis inscripsit, ut patet in principio sui operis,

Tempora cum causis Latium digesta per orbem,
Lapsaque sub terras, orta que signa canam.
Excipe pacato caesar Germanico vultu
Hoc opus, & timidae dirige navis iter:

Fuit autem Germanicus hic C. Caligulae pater Drusi & junioris Antoniae filius, Tiberio patri adoptatus, ut refert Suetonius in vita Cai Caligulae; vir adeo Romano Populo gratus, ut cum Piso aegrum illum

propter venenum subministratum gravissimis verborum, ac rerum acerbitatibus nullo adhibito modo affecisset, pene in reditu a Populo Romano disceptus sit, capitique damnatus: de benevolentia erga illum populi Romani vel ex his Suetonii satis constat: sic vulgo favorabilis, ut plurimi tradunt, quoribus aliquo adveniret, vel sicunde discederet, praesens turba occursum, prosequendumve, nonnumquam cum discrimen vitas adisset: E Germania vero post compressam seditionem revertenti praetorianas cohortes universas prodisse obviam, quamvis pronunciatum esset, ut duae tantummodo exirent, populi autem Romani sexum, aetatem, ordinem omnem, usque ad vigesimum lapidem effudisse se: Germanici dicti plures sunt imperatores: a Germania devicta: unde legitur Domitianum Germanici nomen assumpsisse, Septembremque mensis & Octobrem ex appellationibus suis Germanicum, Domitianumque transnominasse, auctores sunt Suetonius Domitiano, & Macrobius in primo Saturnalium, hoc nomen a Trajano etiam sumptum est, ut testatur Plinius in Panegyrico.

MATERNIS IULIS.] Alludit ad stirpem maternam ipsius Germanici, cujus mater fuit Antonia Octaviae Augusti sororis ex Antonio filia & ex Julii Caesaris proleptia: & potes intelligere, quam iusti causam maternis Iulis hoc est familiae Juliorum in cuius honorem Fasti descripti fuere: seu ad Ovi. seu ad suos proprios Germanici alludat; fuit enim ingenio poetico praeditus, ut scribit Suetonius, ut qui causas otavit etiam triumphales atque inter cetera studiorum monumenta reliquit & comoedias Graecas: cui subscribit Ovidius libro primo Fastorum.

Quae sit enim culti sacundia sensimus oris,
Civica pro crepidis cum tulit arma reis:
Scimus & a nostras quum se tulit impetus artes
Ingens currant flumina quanta tui.

Iulium autem & Iulos appellamus lanuginem illam quam primum genae vestiuntur, unde & Iulios denominatos voluit; Servius super eo Virgiliano in primo Aeneidos.

— Cui nunc cognomen Iule
Additur:

Scribit victo Mezentio Ascanium esse ceptum Iulium vocari a prima barbae lanugine quae victoriae tempore illi nascebatur: cum Ascanius ab Ascanio Phrygiae fluvio antea cognominaretur: Iuli a Plinio lib. xvi. Naturalis Historie vocantur coryli fructus compactiles, ut paniculae breves in quibus est semen inclusum. illius sunt verba: Ferunt & avellanae Iulos compactili callo ad nihil utiles. Maternis Iulis quoniam multa in fastis in laudem Juliorum recensentur. Ovidius in quarto Fastorum.

Venimus ad felix aliquando nomen Iuli,
Unde domus Teucros Julia tangit avos:

Iulius mensis qui antea Quintilis vocabatur in honorem Iulii Caesaris, dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio consule Iulius appellatus est, quod hoc mense ad quartum Idus Quintilis Iulius procreatus sit: ut scribit Macrobius libro primo Saturnalium: & Suetonius in Dictatore:

46. DUM POPULOS DEUS IPSE.] Sensus est, dum Augustus princeps imperabit terris bella quiescent: & dea Bellona morsus contra semet converteret: non ulterius contra populos, omniaque ad pacem & tranquillitatem rediguntur: Deus ipse, princeps Augustus.

47. IMPIA BELLONA.] Quae bella minime pia exercet: est autem Bellona dea quae bellis praestit dem.

denque Pallas, ut paret ex his Ovidianis versibus libro secundo Meta.

*Verrit ad hanc torvi dea bellica luminum orbes,
Et tanto penitus traxit suspiria motu,
Ut pariter pectus postquamque in pectore forti
Aegide concenteret:*

Laca. in septimo,

*Sanguinem veluti quaticus Bellona flagellum,
Hissos aut Mauro agitans si verberare saevo
Palladia stimulet turbatos aegide currus:*

De hac meminit Petronius Arbitr:

*At contra sedes heret qua rupta dehiscit
Emergit late Ditis chorus: horrida Erynnis,
Et Bellona minax, facibusque armata Megera,*

Silius in quinto,

*Ipsa facem quatiens ac flavam sanguine multo
Sparsa comam, medias acies Bellona pererrat,*

Bellona a bello dicta est nunc quae duellona a duello: ut scribit Varro libro primo Linguae Latinae, Antiqui enim duellum bellum dixerunt, quod duabus partibus de victoria contententibus dimicatur, inde & perduellio qui pertinaciter retinet bellum, perduelles quoque hostes vocitarunt: Plautus in Amphitryone,

Perduelles penetrant se in fugam, ibi meis animis additus est,

Venturibus Teloeis.

Crimen perduellionis apud iure consultos est idem quod lesae majestatis: ut si quis ad hostes confugerit, vel hostes quoquo modo juvent: Sed licuti haec dea multis praeest rebus, ut armis, lanificio, ingenio, ita urbium praesidium putatur, unde a Graecis ἀσπίς appellatur propter quod protulit Catullus,

*Qualemcumque quod o patrona virgo
Plus uno maneat perenne saeculo,*

Ubi patronam virginem, non musam non Melpomenem intelligit poeta sed Palladem ingenio faventem sicuti urbibus praesidentem, Graece enim Ἀσπίς, id est patrona appellatur quoniam civitatibus patrocinatur: unde dictum est a Marone in Alexi

*--- Pallas quas condidit arces
Ipsa volat:*

Scribit Macrobius libro primo Saturnalium Minervam esse virtutem solis quae humanis mentibus prudentiam subministrat, ideoque hanc deam Jovis capite prognatam memorari, quoniam de summa aetheris parte orta sit, unde origo solis est: Fulgentius libro secundo Mythologicum, de vertice Jovis natam putat dici, quoniam ingenium in cerebro positum sit: ideo armatam, quod munita sit: ideo huic Gorgona in pectore addit, quasi terroris imaginem, ut vir sapiens terrorem contra adversarios gerat in pectore: ideo cristatam & galeatam poni ut sapientis cerebrum & armatum sit: & decorum. longa hasta ideo praeditam quod sapientia longo verbo percutiat:

JUNCTAS MANUS.] Lego vincas a vinciendo. Sic Virgilius in primo Aeneidos,

*--- Et centum vincas abentis
Post tergum nodis fremit horridus ore cruento:*

Videtur autem alludere ad fores templi Jani quas Romani tempore belli aperiebant pacis vero claudiebant: unde Clausus & Patricius Janus ipse dictus est a clausis & patentibus portis: Ovidius libro primo Fastorum:

*Nomina ridebis modo namque Patulcius idem
Et modo sacrificio Clausus ore vocor:
Scilicet alterno voluit rudis illa vestitus
Nomine diversas significare vices:*

Aperiendi autem vel claudendi templum ratio haec fuit. Romulo contra Sabinos pugnante cum jam vincerentur Romani calidam aquam ex eo loco scarurisse dicunt a qua Sabinus fugati sunt. hinc ergo mos deductus ut pugnaturi templum aperirent in eo loco constitutum ad spem pristini auxilii. Alii dicunt Romulum & Tatium hoc templum idem jam foedere aedificasse proptereaque Janum duas habere facies quasi ostendat duorum regum coitionem. auctor Servius & Macrobius. Scribit idem Macrobius in primo Saturnalium, Myrthicos referre Jano regnante omnium domos religionem ac sanctitatem fuisse munitas iccircoque ei divines honores esse decretos & ob merita introitus & exitus aedium eidem consecratos. Janum quidam solem demonstrari volunt, & ideo geminum, quasi utriusque Januae celestis potentem, qui exorientis aperiat diem, occidens claudat: portae Jani clausae sunt regnante Augusto cum pax esset facta cum Parthis & bella toto orbe cessarent, auctor Paulus Orosius in primo. scribit Suetonius, Janum Quirinum ab Augusto ter clausum fuisse, quod docet Philippus Troaldus praeceptor meus ter legendum esse, non tertio, a quo velut fonte perenni multa emanarunt, emanantque quotidie doctrinarum condimenta, sed de ipso pauca, ut illum ingenium suum divino dono aureum, meis obolis ditare contendam, ut inquit Augustinus, scribens ad Hieronymum:

SOLIATA TELIS.] Quae illi de manibus eripiantur cessante discordia:

48. TORQUEBIT.] In semet rediget, & convertet.

SUOS MORSUS.] Morsu se lacerans, quoniam armis privata erit.

VESANOS.] Stultos, & male sanos: Pompejus, vaegrande significat male grande, & vecori mali cordis: vesanus, male sanus: Gellius libro quinto Noctium Anticarum Vejovem appellaverunt dempta atque detrahta juvenandi facultate: ut enim particula quae in aliis atque aliis vocabulis variatim per has duas litteras, cum a autem littera media immissa dicitur, duplicem significatum eundemque inter se diversum capit: nam & augendae rei, & minvendae valet, sicuti aliae particulae, propter quod accidit ut quaedam vocabula, quibus particula istae praepositur ambigua sint: & utroqueversum dicuntur: vescum, vehemens, & veegrande, de quibus alio in loco uberiora tractatu admonuimus: vesanos autem & vecordes ex omni tantum parte dici quae privativa est: quam graeci στυγνός poplos id est privativam partem dicunt.

IN SUA VISCERA.] In interiora corporis: viscera ut scribit Servius, super eo loco Virgilius in primo Aeneidos,

Tergora diripiunt coctis & viscera vident:

Non intestina tantum sed omnis caro sub tergere est: unde in Albano Latini visceratio dabatur id est caro: nominativus est hoc viscus.

49. ET MODO QUAE TOTO.] Sensus est: bella civilia quae dispalavit pridem per totum orbem secum geret cessante furore civili: dissimilis dilatavit, & propa-

pagavit: *differre* modo significat spacium temporis dare: ut apud Virgilium in *texto*.

Disiuit in seram commissa piacula mortem:

Modo diffamare, & divulgare, ut apud Lucilium libro *xxix*.

Gaudes cum de me ista seris sermonibus differt:

Et apud Varronem de Vita Patrum libro tertio, Si modo civili concordia exequi rationem praeter rumores fama differant, licebit nos quoque carpant: auctor Marcellus.

TOTO ORBE.] Quia pugnante Caesare, & Pompejo pene totus mundus confligit, hinc & illinc Pompejo vel Caesari devoti, unde cecinit Lucanus in Septimo.

-- Segnis pavidusque vocatur,
Ac nimum patiens facere Pompejus, & orbis
Indulgens regno, qui tot simul undique gentes
Iuris habere sui vellet pacemque timeret,

Apud quem ita conqueritur Pompejus:

-- Quantum scelorum, quantumque malorum
In populos lux ista feret:

Silius in tertio decimo de Caesare & Pompejo loquens.

-- Quantas moles cum sede reclusa
Hac tandem erumpent terraeque marique movebant,
Neu miseri quotiens toto pugnabatur orbe:

Ad quod respiciens Petronius Arbiter, ita cecinit.

Alta petit gradiens juga nobilis Appennini
Unde omnes terras atque omnia littora posses
Accipere: & toto fluitantes orbe catervas:

50. NULLOS DEFLEBIT ROMA FN.] Sensus est: nulla erunt bella civilia in Philippicis campis sicuti antea fuerunt, ut ob cladem, & ingentem Romanorum stragem dolenda sint orbis parentibus: Philippi civitas est Thessaliae, in qua primo Caesar & Pompejus postea Augustus & Brutus cum Cassio dimicaverunt: Virgilius in primo Georgicon.

Ergo inter sese paribus concurrere telis:
Romanas acies iterum videre Philippi:

Petronius Arbiter.

Cerno equidem gemino jam strictos Marte Philippis:

Et Luca in fine septimi de Philippis meminit his.

Hesperiae clades & flebilis unda Pachini,
Et Mutina & Leucas puras fecere Philippis:

A Philippo autem Macedonum rege, & ejus conditore Philippi dicti sunt & ab his Philippense bellum quod in his gestum: Suetonius in Augusto, bella civilia quinque gessit: Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Asiaticum.

51. DEFLEBIT.] Valde flebit quoniam innumeri cives illa clade perierunt: dictum est a Lucano,

Quae seges infecta surgit non decolor herba,
Quo non Romanos violabis vomere manes.

DUCET CAPTIVA TRIUMPHOS.] Id est nulli captivi Romani ducentur in triumphum Romam, sicuti tempore victoriae Caesaris, a quo Scipio & Pompei filii devicti in triumphum deducti fuere, cum de cive Romano nephas esset triumphare: & hic fuit novissimus ipius Caesaris, ut auctor est Suetonius, qui Hispaniensis dictus est, quoniam in Hispania Pompei filii devicti

fuere, ut scribit Plutarchus in vita Caesaris, Hoc ultimum a Caesare gestum bellum de quo cum triumphum ageret, dolore permaximo Romanam afflixit populum: non enim exteros ab eo duces aut barbaros in eo debellatos reges, at quum optimi viri, & certe Romanorum praestantissimi, filios, ac stirpem, per quosdam fortunae successus funditus delessent, inter patriae miseriae pompas ac triumphum addideret quibus in rebus exultare iniquissimum erat: Captiva pro ipsis captis, dicitur autem Roma captiva quoties de suis triumphatur civibus: horum magnam turbam a Caesare interfectam auctor est Plutarchus: captivi dicuntur qui in bello capiuntur: unde Captivi Plautina inscribitur fabula ex duobus illis captivis in praelio interceptis. Virgilius in secundo Aeneidos.

Quidve ferat memores, quae sit fiducia capto:

52. SUBIGENTUR.] Domabuntur, & vincentur: Subigere enim significat superare & sub ditione habere ut apud Virgilium in primo Aeneidos.

Ternaque transferint Rutulis hiberna subactis,

Itaque hic accipitur: alias subigere acuere, ut apud Virgilium in. xii. Aeneidos.

-- Subiguntque in cote secures,

Modo exercere, & mollire, ut apud Ciceronem libro secundo de Oratore, Subacto mihi ingenio opus ut agro non semel arato, sed novato, auctor Marcellus: Subigere aliquando in obscenum significatum accipitur: unde Jocus est futoris cujusdam interrogati a Planco, quod se artificio tueretur: Gallam Subigo, quod non infacete in adulterii exprobrationem convertit, cum futorium instrumentum intelligeret, auctor Ma. lib. 10. Satur.

TARTAREO CARCERE.] Inferna profunditate: sunt enim Tartara ut inquit Ser. super eo Vir:

-- Bis nigra videre

Tartara:

Loca inferorum profundissima: Plato in. xiii. de Summinibus apud inferos quod sint. in his unum tartarum appellat: a tartaro fit tartarinum, ut,

Corpore tartarino prognata palude virago.

Et tartareus ut apud Valerium Flaccum.

Tartareo tum sacra Jovi:

Tartari autem origo Graeca est auctore Marco Varrone li. ter. de Lingua Latina, hoc plurimi carcerem inferorum appellaverunt: unde dictum est a Tertulliano in Apologetico, in unum tartarum demerserit, quem carcerem poenarum infernarum cum multis affirmatis: de tartaro fit mentio ab Apulejo li. sexto de Asino Aureo, his verbis: nam si spiritus corpore tuo semel fuerit sejugatus, tibi quidem profecto ad unum tartarum, sed inde nullo pacto redire poteris: Bella a beluis dicta sunt quia beluum sit perniciofa dissensio, antiqui duellatores dixerunt, & bellatores duellatores. Plautus in Captivis.

Valere iudices iustissimi domi bellique duellatores optima.

Bellum aliquando dicitur elegans & prudens auctore Marcello: a bello fit bellicosus: quem beliosum antiqui dixerunt. Cecilius, tantum bellum suscitare comari adversarios contra beliosum genus. & bellator & bellatrix. Claudianus de nuptiis Honorii.

Sicut bellatrices aquilae saevique dracones:

53. IMMERGENT,] Ingurgitabunt sese, Mergere enim est sub aquis se immittere, unde mergi aves quod

se mergant sunt appellati, in aquaque capient escam, auctore Varrone: *immergere* significat intus mergere, sicuti *immittere* intus mittere.

LUCEMQUE TIMEBUNT.] Non audebunt ante ora mortalium proferre se, sed tenebris obducta latebunt.

54. CANDIDA PAX ADERIT.] Sensus est. de-
pressis bellis, ac longe fugatis omnia quæta, cuncta
pacis erunt candore referta, non simulata pace, quem-
admodum ante expugnato hoste extero civilia excreve-
runt bella: sed candida & pura, nullo maculata li-
vore: *Candida pax* vel sincera & pura vel albo colo-
re culta, & veste candida: nam ut inquit Plutarchus
in Problematis, *solum album sincerum ac purum & mini-
me inquinatum est*: fidem quoque cultam manu albo pan-
ne involuta refert Servius, ut ostendat fidem esse debe-
re secretam, ad hoc alludens Juvenalis, videlicet
quod uno eodemque modo colebatur eas conjunxit
ita scribens Sartyra prima,

Ut colitur Pax atque Fides: Victoria, Virtus:

Olim Paci arae publicae sunt factae ab Atriciis, eique
deae pulvinar institutum, cum Lacedaemonii ab Athe-
nienibus pacem reposcerent & in mari duces essent:
Auctor Aemilius Probus in Timothei vita Templum
Pacis foro proximum fuit ut scribit Suetonius, de quo
ait Martialis,

Limina post Pacis Palladiumque forum.

Ad Pacem alludens Petronius Arbiter, quod niveo
colatur panno, & manibus alba veste indutis ita reli-
quit,

*Pax prima ante alias niveos pulsata lacertos:
Abscondit galea victum caput, atque relicto
Orbe fugax, ditis petit implacabile regnum.*

LIBERA MARTI PROFUSO.] Soluta a bellis exteris,
unde occasio data civilibus plerumque: quia enim
cives saepe ad discordiam excitarunt. quod nunquam
apparuit Romanis cum exteris bella gerentibus, quan-
doque etiam inter se discordes Romani hoste interven-
niente aliquo inter se reconciliati sunt, ut legimus
apud Livium, Plutarchum & caeteros scriptores. Hinc
Carthaginiis disruptionem avertēbat Scipio, sciens, do-
mestici forent hostes nullam intus dissensionem in-
venturam: Juvenesque ita exercitatos futuris hostibus
timori fore. nam ut scribit Vegetius libro secundo de
Re Militari, II. *multum praecipue movere solent, qui
in sedibus ociose, delicateque vixerunt, nam asperitate in-
soliti laboris offensi, quem in expeditione sustinere necesse
est, praeterea metuentes praelium, qui armorum exercitiis
declinant, ad hujusmodi praecipitantur audaciam?*

57. DIFFUDIT.] Valde fudit, hoc est sparsit, &
dilatavit, & est praeteritum a fundo, n. enim ante
do habentia o. in i, mutant in praeterito perfectio & ii
ante n. u. vel. s. habuerint, amittunt n. ut fundo fudi,
& fundo fudi: Auctor Priscianus libro decimo.

PUBLICA DISCORDIA.] Odia civilia: & est ac-
cusativus pluralis, sicuti apud Virgilium in secundo
Aeneidos.

- - *Atque ora sono discordia signant.*

Catholica sententia est illa Salustiana, *Concordia parvas
res crescere, discordia maximas, dilabi, quod repetitum*

est ab Orosio, libro secundo his verbis, *Verum tam-
en sapientissimi omnium Athenienses, etiam suis malis
satis docti concordia minimas res crescere, discordia ma-
ximas labi, cunctaque vel bona, vel etiam mala, quae
foris geruntur, internis esse radicata & emissis principis,
domi abstergere odia, & foris bella presserunt: hinc dictum
est a Petronio Arbiter,*

Factum est in terris quicquid discordia jussit:

Apud eundem positam talis est Discordiae descriptio:

- - *Hujus in ore
Concretus sanguis, contusaque lumina stebant,
Stabant irati scabra rubigine dentes,
Tabo lingua fluens: obfessa draconibus ora:*

Antiqui discordiam pro discordia dixerunt auctore Mar-
cel. Pacuvius in Hermiona,

*Quantumque ex discorditate cladem importem
familias.*

Graece. *Διχόνοια* discordiam appellant *Διχόνοια* discor-
dem:

TACITO FERRO.] Paulisper quiescenti, sed mox
evaginando, id est, quia tacite serpit discordia.

OMNE SIMUL VITIUM.] Sensus est: ipse Aug. si-
mulatam pacem longe discedere jussit & omnia con-
ciliata reddidit: dixit autem *vitium simulatae pacis*, quia
quotiens res aliqua bona deteriori additur, & cum ea
miscetur dicitur *vitari*, ut unguenta & caetera quae
adulterantur ex falsis & surdis unguentis: sic & pax
commixta cum simulatione, cum non sit pura, can-
dida & ex natura sui, dicitur *vitata*: Perfixit Sartyra
tertia,

Hae Calabrum coxis vitiatum muree vellus.

Vitiare aliquando est stuprare & pudicitiam imminu-
ere, ut apud Plautum in Aulularia, Liconides istius *vi-
tiat filiam*. Terentius in Eunuchis,

*Virginem, quam heras dederat dono miles, vi-
tiavit.*

59. INSANOS ENERS.] Pro ipsis insanis, qui fratri
nato, parente non peperere: unde dictum est a Lu-
cano libro tertio Pharsalicae,

Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.

Scribit Appianus libro secundo, in praelio Pharsalico il-
lo quod gestum est inter Pompejum & Caesarem, ci-
ves simul cognatos, amicos, nonnullosque fratres con-
certasse. in illaque pugna, ex parte Caesariana equestri
ordinis ad quadraginta ex illustrioribus, & ex reliquo
exercitu quinque supra viginti millia cecidisse, ex
parte Pompejana, sex millia solum interisse.

CLEMENTIA.] Legendum est *dementia* ex antiquis
codicibus.

60. NULLA CATENATI.] Ut fuit Mario Romam
reperente, qui nulli pepercit, nam ut scribit Plutar-
chus in ejus vita, *signum dederat uti omnes occurrerent,
quos ipse non salutabat & omnes quorum salutem non respon-
deret, in viis necarent.* de qua re Lucanus in secundo, No-

*Mobilis cum plebe ruit, lateque vagatur
Ensi, & a nullo revocatum est pectore ferrum:*

Idem paulo post,

Saeva tribunis maduerunt robora tabe:

Vel referas ad Syllae facinus, nam, ut scribit Appianus in primo de Bellis Civilibus, senatores omnes qui cum Mario Praeneste bella gesserunt, partim interfecti sunt, partim in vincula coniecti, quos Sylla adveniēns interfecit ad unum: potes & ad hoc referre quod scribit Suetonius in Augusto, quare caeteri & in his M. Favonius, ille Cato cum aemulo, quum catenati producerentur, imperator Antonio honorifice salutato, hunc foedissimo convivio coram proficerunt, quod accidit Philippense post bellum, quod gestum est contra Brutum & Cassium.

SEMATUS CATENATI.] Id est catenis vincti, catenati labores appellantur ab Epigrammatario quadam serie connexi, & continui, ut catena illo versu in primo,

Expetant curvaeque catenatique labores.

FERALIS POMPA.] Lugubris & dira: & dicitur proprie funeralis hoc est quae corpori humano exhibetur: unde & feralia festa quae fiebant in honorem mortuorum, sicut apud nos die quotannis illis dedicato. de feralibus Ovidius libro secundo Fastorum:

*Hanc quia iussa ferunt dicere feralia lucem,
Ultima placandis manibus illa die.*

Feralem pompam funeralem itaque appellavit L. Apulejus libro octavo de Asino Aureo his verbis, funus vero toto ferali pompa prosequente populo deducitur ad sepulturam, ab eodem feralia officia nuncupantur exequialia libro nono, ob hoc ita ferales expressos dixit Virgilius in vi. quoniam exequiis sunt dicatae ut suo dicemus loco.

61. CARNIFICUM OPUS.] Carnifices appellantur hominum tortores & occisores: quos lingua vernacula boias vocant, a boie fortasse innectendis: Suetonius in Nerone, viginti uno die abjecti trallique, inter eos pueri, & feminae, immaturae puellae, quia more tradito neptis esset virgines strangulati, viciatae prius a carnifice, dein strangulatae. carnifex a Graecis *δυνας* dicitur, carnificina vero, est locus ubi trucidantur homines: Suetonius in Tiberio, carnificinae ejus essenditur locus capitis, unde damnatos per longa & exquisita tormenta praecipitari coram se in mare jubebat: carnificinam facere significat officium carnificis exercere: Plautus vel carnificinam hunc facere possum perpeti: apud eundem putat amator in Cistellaria, primum amorem carnificinam commentum apud mortales fuisse: carnifices epulae dicuntur a Claudiano, quae velut carnifex hominem excruciare solent veneno illis commixto, ita enim inquit in Gildonem:

*Fixus quisque toto tacita formidine libas
Carnifices epulas, incertaque pocula pallens
Haurit, & intentos capiti circumspicit enses:*

LASSABIT.] Lassum reddet. Juvenalis Satyra sexta.

*Et cedat, donec lassus cedentibus ensi,
Intonat horendum.*

Lassum enim appellamus, fessum, & nimio labore depressum: Stenius in primo Silvarum,

--- Lassum Steropem Brontamque reliquit:

De lassatus etiam dicitur valde fatigatus: Plautus in Agnaria,

Ibi labore de lassatum noctem totam stertere:

Et lassitudo ipsa defatigatio: Plautus in Captivis,

--- Quanta callo calamitas,

Quanta laevi lassitudo quanta percarniis.

CARCERE PLENO.] Carcer ut scribit Livius libro primo, in media urbe imminens foro fuit, ab Anco Martio Romanorum rege aedificatus, ubi cives inclusi detinebantur, & ut plurimum necabantur, ex robore praecipitati, qui locus est in carcere, ex quo fontes detrudebantur ad necem: unde dictum est a Plauto in Curculione loquente Cappadoce lenone,

Ego vos ambo in robusto carcere ut pereatis,

Minitante supplicium illud carceris inde est illud Apulejanum, & mirum commentum & scelus dignum carcere & robore. Et apud Lucretium fit mentio roboris iis cum inquit,

--- Robur, pax, lamina, taedas.

Ad quod vergit illud Sasyrographi poetae ex secunda satyra.

Horrida quale facis residens in codice pellen.

Quae tamen ante nos recognovere Philippus Beroaldus & Joannes Baptista Pius, patriae soles, praeceptorisque nostri.

62. INFELIX CURIA.] Quae sine patribus nulla videtur: curia a curando dicta, curiae duorum generum fuisse ut docet Vatro libro primo de Lingua Latina, nam curiae veteres, ubi curarent sacerdotes res divinas & ubi senatus humanas, curia Hostilia ab Hostilio rege aedificata a curis dicti sunt Curiones, qui creabantur, ut in his sacra celebrarent: unde & curionia sacra, quae ab his fiebant: curiosus a Apulejo appellatur qui plurima curat scire, cujus subjecta verba ex libro primo de Asino Aureo, non quidem curiosum, sed qui velim scire vel cuncta, vel certe plurima: Agnus curio dicitur a Plauto, qui ossa atque pellis totus est, ita cum macet ut ipse inquit in Aulularia.

RAROS PATRES.] Quoniam partim caesi, partim expulsi fuerant bellis civilibus. unde cecinit Petronius Arbiter,

*Gaudet Roma fuga, debellatque Quirites,
Rumoris sonitu moerentia tellus relinquent.*

Et Lucanus in primo,

*Tu tantum audito bellorum nomine Roma
Defereris: nox una tuis non credita moris:*

Scribit Plutarchus Sertorium quondam Senatorios ex urbe expulsos solitum nuncupare *senatum*, ducesque & quaestores ex eis deligere, & patriis legibus cuncta administrare.

PATRES.] Scribit Plutarchus in Romuli vita ex opti-

Q 2

optimatibus Romulum centum creasse senatores. quorum collegium ex aetate senatum vocavit illosque patres dictos, vel quod hi solum qui patres forent creati possent, vel a patrocinio, quod exillimarent Patronum quendam fuisse ex his qui Evandrum consecuti sunt, qui imbecillorum curam gessisset eisque praesidio fuisset, & ab eo huic rei ejusmodi appellationem mansisse vel quod ipsi probabilius, quia primores & potentes oportere paterno officio & indulgentia humiliorum causam in fidem suam curamque suscipere: his itaque posterioribus diebus ascriptis in eum ordinem pluribus patres conscripti vocati sunt: scribit Livius in primo ab urbe condita, a L. Tarquinio centum patres fuisse creatos, non tam ad rem publicam augendam quam ad regnum suum firmandum & corroborandum, qui deinde Minorum Gentium (ut ipse ait) sunt appellati, factio haud dubia regis cuius beneficio in curiam venerant.

PLANA QUIES.] Quas ad plenum cuncta quies faciat.

64. NESCIA STRICTI FERRI.] Quae evaginatum enssem non agnoscat: *strictum ferrum* appellamus nudum & evaginatum: Suetonius in Dictatore: *neque animadvertit undique se strictis pugionibus peti, toga caput obvolvunt*: Marti. in primo.

Pectore nec nudo strictos occurris in enses:

Virgilius in undecimo Aeneidos.

Strictum rotat acer Leucagus enses:

Aliquando *stringere* pro vulnerare leviter accipitur, ut apud Virgilium in octavo Aeneidos.

-- Hunc primum levius hasta Themillae
Stringerat:

Perstringere vero significat visum fallere & decipere, Cicero pro Rabirio Posthumo, *nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis*, Plaut. *perstringam oculos tuos aciem in acie hostibus*: hinc praestigatores dicti qui aciem oculorum perstringant, quos designavit Hora. ita scribens in primo Carminum.

*Callidum quicquid placuit iocoso
Condere furto:*

Praestigiae inde dicuntur deceptiones & dolosae machinationes, divus Cyprianus scribens ad Cornelium, *namque ii, quibus in praeteritum praestigia obtendebantur & dabantur verba fallacia, qui simul ad ecclesiam regressuri dicerentur, posteaquam viderunt illic pseudopiscipum seculum, frustratos & deceptos se esse didicerunt.*

64. LATIALIA REGNA.] Latium ut scribit Servius in enarratione ejus loci Virgiliani in primo Aeneidos, *Inferretque deos Latio*, duplex est: unum a Tiberi Fundos usque, alterum usque ad Vulturum fluvium, dictum quod in eo Saturnus fugiens Jovem latevit: scribit autem Solinus auctoritatem Plinianam in omnibus secutus, Latium antiquum antea a Tyberinis hostiis ad usque Lyrim amnem pertinuisse: Sempronius autem, qui author vetustissimus ad manus nostras nuper pervenit, a Lyri usque ad Tyberim Saturnum cum praefcis Aboriginibus fuisse originem, & montem Capitolinum aureo seculo a Saturno habitatum: ubi & nunc aurea Roma terrarum caput: Fabius vero Victor haec scribit libro primo, *Etruriam a Janiculo Janus, Latium a Saturno Saturnus cognominavit, ad radices enim Capitolii Saturnus condiderat, ut Janus Janiculum.*

65. ALTERA REGNA NUMAE.] Numa Pompilius Romuli in Romano regno successor fuit. de quo haec Livius in primo ab urbe condita, *Inclita iusticia regisque ea tempestate Numae Pompilii erat: Curibus Sabini habitabat, consultissimus vir ut in illa quicquam aetate esse poterat, omnibus divini atque humani juris: hic accitus Romam post obitum Romuli regnum adeptus est: ad unum omnibus Numae Pompilii regum deferentibus: ut scribit idem Livius. Numam Pomponii viri spectati filium e quattuor fratribus minimum fuisse scribit Plutarchus, eumque fore divina quadam die natum qua Romulus urbem condiderat: huic praecepta Samium Pythagoram quidam dedisse exillimaverunt, quod tetigit Ovidius in tertio Fastorum.*

Sive erat a Samio doctus:

Quos tamen reprobatur Livius, asserens suapte ingenio illi temperatum fuisse virtutibus animum, instructumque non tam peregrinis artibus, quam disciplina etrica & tristi veterum Sabinorum, quo genere quondam nullum incorruptus fuit: Numa in monte Quirinali primum, deinde propter aedem Vestae in regia quae adhuc ita appellatur habitavit, ut scribit Solinus: & cum regnasset annis tribus & quadraginta diem obiit, non celeri neque repentino obitu, sed fenio a leni deficiens morbo: ut scripsit Piso, non longe major octogenario, sepultus sub Janiculo ut recensuit Solinus.

OVANTIA CAEDE AGMINA.] Exultantia propter Romulum qui cum Ceninenlibus, Antennaribus, Crustumis, mox cum Sabinis, Fidenatibus, & Vejis bellum gesserat, ut meminerunt Plutarchus in ejus vita & Livius in primo ab urbe condita: unde dictum est ab Ovidio libro primo Fastorum.

*Scilicet arma magis quam sydera Romule norat:
Curaque finitimos vincere major erat:*

Ovare minus est quam triumphare, nam ut scribit Gellius in quinto, *Ovalis corona myrtea est qua utebantur imperatores, qui Ovantes introibant urbem: Ovandi autem ac non triumphandi causa est, cum aut bella non recte indicta neque cum iusto hoste gesta sunt, aut hostium nomen humile & non idoneum est, ut servorum piratarumque, aut deditione repente facta sine pulvere (ut dici solet) incurrentaque victoria obvenit, cui facilitati aptum esse Veneris frondem crediderunt, quod non Martius, sed quasi Veneris quidam triumphus foret: Scribit Pompejus, Ovantes dici laetantes, ab eo clamore quem faciunt redeuntes ex pugna viatores milites geminata o. littera: existimavit Servius ovationem ab ove dictam quod ovantes uno equo virentur & a plebeis sive equitibus Romanis ad Capitolium ducti de ovibus sacra facerent cum in triumpho bos immolaretur: Scribit Plinius libro decimo quinto Naturalis Historiae, primum Posthumium libertum cum de Sabinis triumpharet ovantem ingressum urbem fuisse, quoniam leviter rem sine cruore gesserat eumque myrto Veneris victoris coronatum incessisse: quia postea haec ovantium fuit corona, excepto Marco Crasso qui de fugitivis & Spartaco laurea coronatus incessit, ovantum aureum appellavit Persius Satyra tertia, quasi precibus victum & a diis expugnatum, translatione decentissima, ob quod ovatio consequatur: putavit Joannes Baptista Plautius juvenis non minus doctrina quam moribus ornatus mihi quae singulari adjunctus fide, in Commentariis suis quae nuper in Persum edidit, ovantum ab ove de-*

ædifici, quod ovi albo æra & membra argenti & aurum
laminis decoranda illicebantur.

66. ARDENTIA.] Instaurata; nam ut inquit Lu-
tarius in primo Pharsaliæ.

Nullus semel ore receptus
Pollutus patitur sanguis manifestare fauces.

Et Claudianus in secundo contra Rufinum

--- Pollutæque negant ardescere fauces:

Præmis quia Romulo successit, ut diximus.

INTER SACRA TUBAS.] Docet Livius quemadmo-
dum clauso Jani templo Numa cum omnium finiti-
morum circa societate ac foederibus iunxisset animos,
positis externorum periculorum curis, ne luxuriarent
otio animi quos metus hostium disciplinaque militaris
constituerat: imperitam multitudinem & illis sacellis
nudam ad religionem deorum accedere censebat sic hoc
commemorat: simulat sibi cum dea Egeria congressus æ-
thæros esse, ejus se monitu quæ acceptissima diis
essent sacra instituisse, Sacerdotes suos cuique deorum
præficere, unde ipsam Egeriam Numæ conjugem ap-
pellavit Ovidius in tertio Fastorum, quod tamen mul-
ti fictum & fabulosum existimare putavit Plutarchus
esse possibile, quoniam caritas deo insit cum homine:
& mixtum cui miscetur communionem vicissim æ-
qualem reddere.

68. NON INTER BELLA SONARE.] Sensus est: fi-
cti Romulus adhibuerat ad prælia tubæ signum: ipse
Numa ad sacra convertit, quibus convenire putaverunt
harmonicam rationem, nam ut scribit Livius, Ita duo
Reges, alius alia via, ille bello, hic pace civitatem au-
gere.

Tuba.] Signum est militare quo excitantur milites
ad pugnam obeundam, de qua intellexit Virgilius in
vii. Aeneidos de Misenio loquens.

Aera cetero viros matremque necendere cense.

Petronius Arbitr.

Armorum strepitum coelum furit, & Tuba mortem
Sideribus tenuis ælla ciet:

Quamquam in codicibus corruptis armis pro tenuis legatur.
Scribit Vegetius in Tertio Semivocalia esse signa, quæ
per cornua aut tubam aut buccinam dantur: Tubam
quæ directa est appellari, buccinam quæ in semetipsam
aëre circulo flectitur: coram quod ex uris agrestibus argen-
to hexum, temperatum aëre, & spiritu quem canentis fla-
tus emitit auditur. nam indubitat per hæc sonis agno-
scit exercitus utrum stare vel progredi an certe regredi
oporteat: utrum longe prosequi fugientes, an receptum
canere. Olim inter Athenienses & Lacedæmonios in-
dædis annulis factis illud decantatum est, lateas usi-
nam hastamea quam diutissime: & illud: eos qui in pace
somnum capiunt non tubarum strepitum sed gallorum exci-
tat cantus: auctor Plutarchus in Nicia: est & tuba exe-
qualis, de qua Persius Satyra Tertia.

Hinc tuba, candelæ, tandemque beatulus alto
Compositus lecto:

Et Propertius in secundo.

Ah mea tum qualis caneret tibi Cynthia somnos
Tibia iuncta vixisset illa tuba,

Ad hanc alludere videtur etiam Virgilius in Quinto cum
inquit.

Et tuba commissis medio canit aggre ludos:

De funebribus enim loquitur ludis: a tuba tubicines di-
cuntur, sicut a lituo liticines: siticines autem appellatos
fuisse scribit Gellius libro vigesimo Nostium Atticarum
illos qui apud sitas canere soliti essent, hoc est vara fun-
ctos, & finitos, ac sepultos, eosque habuisse proprium
genus tubæ, quæ canerent a cæterorum tubicinum pro-
prietate differens, quos scinnistas vocant n. littera du-
plicata qui rectius locuti sunt: Sitticinnium enim genus
veteris saltationis fuit: Calpurnius vero hic tubam sa-
cris accommodam intelligit, quam divinis rebus adhibe-
re mos fuit antiquorum: refert Plutarchus in proble-
matis, Numam Pompilius magnos honores tubicini-
bus contribuisse propter sanctitatem & cultum deorum,
quod cum ipsi illis spoliatos se postea viderent ex urbe
Tibur omnes contulerunt: Sed postmodum per liber-
tum Romam reportati ac magistratibus reconciliati: In-
stitutum est eo die quo Romam, id est Idibus Januariis,
redierant, eodem habitu ornati per urbem incederent
quod autem tibicen in sacris adhiberetur declarat Censo-
rinus de die Natali his verbis, de musica loquens,
nam nisi grata esset immortalibus diis, qui ex anima con-
stant divina, profecto ludi scenici placandorum deorum causa
instituti non essent, nec tibicen omnibus supplicationibus
in sacris adibus adhiberetur, non cum tibicine triumphus a-
geretur Marti, non Apollini cythara, non Musis tibiae,
cæteraque id genus essent attributa: non Tibicinibus per
quos numina placantur esse permixtum aut ludus publicæ sa-
cere, aut vici in Capitolio, aut quinquatribus mimuscu-
lis id est idibus Junii urbes vestitu quo vellet personatus
temulentis pervagari: ex quibus verbis Plutarchi locus su-
pra memoratus corrigendus est, ubi præcipiti errore legi-
tur idibus Januariis cum legendum sit Junii: Festa
enim hæc Junio mense celebrabantur ut docet Ovidius
in sexto Fastorum. quæ ideo quinquatrus minores appel-
lantur ad differentiam majorum quæ erant post diem
quintum idus Martii, ut scribit Marcus Varro Libro
Secundo de Lingua Latina: Lituus aliquando ad simi-
litudinem litui augurum retortus pro tuba accipitur ut
apud Virgilium in vi.

Et lituo pugnas insignis obibat & hasta:

His addere libet, quæ carmina ad ejus statum temporis
alluisse scribit Plutarchus in ejus vita, ad hanc quidem
etiam facientia.

Hic valentis opus humer dominatur Atreides:

Enses anceps hastæque longior,

Aërea iam nusquam superest tuba: Ducere somnos
Non ipsi placidos pulcherrimas tollitur.

Nam ut idem refert, neque bellicam, neque seditionem,
neque tumultus regem Numa in re publica traditur.

69. JAM NEC ADUMBRATI.] Sensus est: Jam non
inquirent corruptelis & muneribus candidati consulatum
& honores ut antea fecerunt, sed ordo & lex erit con-
sulatus recta & incorrupta; ut sola ambiet virtus, scri-
bit Suetonius in Dictatore, Caesarem Lucium Lucium
ex competitoribus sibi adjunxisse, pactum, ut ille, quo-
niam inferior gratia esset pecunieque polleret, num-
mos de suo communi nomine pronuntiaret; solebant
enim sibi pecunia suffragatores conciliare: refert Plutar-
chus in Caesare, populum epulo corruptum solitum
cum funda in campum venire ut largitori suffragaretur,
unde cecinit Petronius Arbitr.

*Nec minor in campo furor est, emptique Quiritis
Ad praedam strepitumque lucri suffragia vertunt:
Vernalis populus, vernalis curia patrum,
Est favor in precio, senibus quoque libera virtus
Exciderat: sparsiisque epibus conversa potestas.
Ipsaque potestas aut corrupta jacebat:*

Adumbratum honorem appellamus fucatum ac umbra sola non re vera existentem. nam sicuti umbra locum ubi sit fuscum & tenebrosum reddit, ita honorem offuscat quisquis non recto tramite ad honorem pervenire contendit. *adumbrare* apud Ciceronem significat decoramentis quibuldam exornare, ut mos est pictorum qui figuris suis umbras pro extrema exornatione adhibere consueverunt, hujus sunt verba in secundo de Oratore: *Quare nolite existimare me ipsum qui non herum veteres casus fidesque luctus velim imitari atque adumbrare dicendo, neque aliorum sim alienae personae sed auctori meae, quae mihi Marcus Aquilius in civitate retinendus esset, quae in illa causa peroranda fecerim, sine magno dolore fecisse:*

MERCATUS.] Data mercede & stipendio, nam *adumbratus* honor appellatur quoniam verus honor non est, qui ex suffragio pecuniarum provenit, virtute enim ambire oportet non fautoribus, ut inquit Plautus in Amphitryone. *Mercari* significat emere in hoc loco, sicut apud Virgilium in primo Aeneidos.

Mercatumque solum facti de nomine Byrsam:

Unde mercator qui mercaturam exercet, & *Mercatura* exercitatio ipsa emendi & vendendi: Cicero libro quinto Tusculanarum Quaestionum, nam ut *quaestiosa mercatura, fructuosa ratio dicitur, non si altera semper omni damno, altera omnis tempestatis calamitate semper vacet, sed si multo majori ex parte extat in utraque felicitas, si vita non solum si undique referta bonis est, sed si multo majore & graviore ex parte bona propendunt, beata recte dici potest.* *Mercimonium* a Plauto in Amphitryone dicitur contractatio mercium cui rei praefulem Mercurium esse voluerunt, quem Mercurium quasi mercium curam dixere, ut auctor est Fulgentius libro primo Mythologicon, etsi aliter sciamus illa interpretari ab Augustino in septimo de Civitate Dei, *Ob hocque illi virgam serpentibus nexam adjiciunt, quod mercatoribus det aliquando regnum ut sceptrum, & vulnus ut serpentium, est dare ita ipsis aliquando lucrum quandoque dominium, haec tamen ultima verba in codicibus impressis desiderantur.*

70. TACITUS CONSUL.] A nullo declaratus magistratu ut mos fuit: scribit Appianus in secundo, Caesare Romano reverso, adhuc trepidante populo, illum Dictatorem usurpasse, cui per xi. tantum dies praefuit, Consulem vero se in futurum designavit. Pompejumque lauricum collegam assumptum.

VACUOS.] Sine consulibus, quibus erat succedendum: primi consules post exactum Tarquinium Superbum comitiis centuriatis a praefecto urbis ex commentariis Servii Tulli creati sunt L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus. auctore Livio libro primo ab urbe condita.

INANE TRIBUNAL.] Vel vacuum, nam adventante Caesare consules effugerunt ex urbe ut auctor est Plutarchus in Pompejo, vel sine justitia inane quodammodo: *Tribunal* dicitur locus excelsus, in quo qui tribunus jus reddunt confidere solent: Plinius libro decimosesto Naturalis Historiae, *illic misera gens tumulos obtinet alios, aut tribunalia structa manibus, ad experimenta*

altissimi aestus: Suggestus vero dicebatur unde concionabundi imperatores milites alloqui consueverant: Cicero in quinto Tusculanarum Quaestionum, *idemque cum in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex turri alta solebat:* Scribit Plutarchus, Catonem concionantem e suggestu a ministro quodam arreptum fuisse, cum Pompejo & Crasso adversaretur: Tribunal cessitium a Flavio Vopisco appellatur ex cessite factum hic tamen pro tribunali magistratuum accipitur ut diximus.

FASCES.] Ne hoc caecutientibus oculis praetereamus, dicebantur a fascibus lictorum, qui ante consules cum virgarum fascibus securibus adalligatis anteibant: Suetonius in Caesare Dictatore, *Antiquum etiam rusticum morem, ut quo mense fasces non haberet accensus ante eum iret, Claudianus in consulatum Honorii,*

Tertia Romules fumant exordia fasces:

Ubi fasces pro consulatu intelliguntur, qui magistratus annuus fuit ut docet Livius in secundo: *cantumque erat ne si ambo fasces haberent duplicatus terror videretur, ut unus tantum fascibus esset insignitus:* Brutus prior, concedente collega, fasces habuit ut idem est auctor, qui non acrior iudex libertatis fuerat, quam deinde custos libertatis: Scribit Plutarchus in Proble. morem fuisse adalligandi virgas securibus, ut virgarum dissolutio mora & tarditate iram frangeret & moderaretur, & quia malicia partim medicabilis est, partim curari non potest, virgae quod mutari posset corrigerent, Secures autem quod emendari non posset absciderent: leges apud Valerium in secundo, institutum fuisse a majoribus, nequis se inter consulem & proximum lictorem quamvis officii causa una progrediretur interponeret, filio duntaxat, & ei puero, ante patrem consulem ambulandi jus erat, qui mos adeo pertinaciter retentus est, ut Q. Fabius Maximus, quinquies consul, vir etiam pridem summae auctoritatis & tunc ultimae senectutis, a filio consule invitatus, ut inter se & lictorem procederet, ne hostium Samnitium turba, ad quorum colloquia descendebat, elideretur: id facere noluerit.

72. JUS ADERIT.] Praesens erit, Jocus est apud Gellium lib. primo Noctium Atticarum Praetoris cuiusdam, cui cum advocatus quidam assisteret postulareque ut quam causam diceret remque quae agebatur non attingeret, & praetor ei cui res erat dixisset advocatum cum non habere, quumque is qui verba faciebat reclamasset, ego illi vir clarissime supersum: Respondisse praetorem festivit referet: *Tu plane superes non ades. cum superesse supervacare significet, Adesse vero se advocatum alicui praebere:* Plinius Caecilius in Tertio epist. *Aderam inquit Boeticiis mecumque Lucius Albinus:* aliquando vero significat praesentiam sui praebere, ut apud Virgilium in primo Aenei.

*--- Coram quem quaeritis adsum
Troius Aeneas:*

Et apud Ovidium in tertio Fastorum.

Mars ades: & nitidas casside solve comas.

VULTUM PRIOREM.] Reformatis & reductis legibus ad suam primam faciem.

73. MELIOR DEUS.] Augustus,

AUFERET.] Abolebit. *Auferte* significat tollere & asportare: Terentius in Andria,

V.

Vos isthaec intra auferte.

Scribit Donatus *aufferi* ea proprie quae cum fastidio cernantur. *Ferri* ea quae cum honore trahantur: Mendum est apud Plau. in Amphitryone; ubi *aufferi* passim legitur cum legendum sit *efferre* quod est mortuorum proprie: verba ejus supposui ut errorem evidentius recognoscas:

Faciám ego hodie te superbum nisi hinc abis: Sesta: quonam modo?

Cui responder Mercu.

Aufferere, non abibis si ego sumum sumpsero:

Tu vero lege *efferre*.

ARVUM.] Afflictum. aetatem multis calamitatibus affectam.

74. EXULTET QUAE CUNQUE NOTUM.] Quattuor mundi partes describit, hoc est cardines habitationum, orientem scilicet, occidentem, septentrionem, & meridiem: quorum unam partem colere dicuntur qui incolae, alteram qui circumcolae, tertiam qui Anticolae, Quartam qui antipodes vocati sunt, ut scribit Cleomedes de contemplatione orbium excellens: super his cardinibus est & longa apud Macrobius disputatio libro secundo de Somno Scipionis. Scribit Livius in primo ab urbe condita Numam, sicut Romulus urbem augurato condidit, regnum adipisci voluisse, in arcemque deductum ad meridiem versus consedisse, ubi angur ad laevam ejus capite velato sedem cepit, dextra manu baculum sine nodo aduncum tenens, quo Regiones finivit ab oriente ad occasum, dexteram Meridiem partes, laevam ad Septentrionem definens. cum totum mundum mente concipere vellet qui his quatuor partibus continetur: hos itaque cardines ita descripsit Cicero in Libro de Re Pu. *vides habitari raris & angustis incolis & in ipsis quasi maculis ubi habitatur vastas solitudines interjectas, hisque qui incolunt terram non modo interruptas ita esse ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit, sed partim obliquis, partim transversis, partim omnes adversos stare vobis, a quibus expectare gloriam certe nullam poteris.* Sed ut lucidius intelligas poetae sensum, scito per Notum depressum significari meridiem, quoniam meridionalis ventus est Notus, Aufster a nostris appellatus: per Boream erectum Septentrionales partes quae altae sunt ac plurimum ab horizonte sublatae, sicut australes humiles & ad orizzontem depressae ut scribit Cleomedes de Contemplatione Orbium: quod refert & Higynus de mundi & sphaerae declaratione his verbis, *polus is qui Boreus appellatur pervideri potest semper, Notus autem ratione dissimilis semper est a conspectu semotus: haec duae partes a Graecis Mensurarium & Eurogeon appellantur sicut ortus & occasus Anatole & Clisus: ut auctor est Julius Firmicus libro primo Matheleos.*

75. NOTUM JACENTEM.] Meridionalem plagam depressam quam ita describit Lucanus in nono Pharsaliae,

*Jamque iter omnia latet nec sunt discrimina terrae!
Vlla: nisi aetheriae medio velut aequore flammae,
Syderibus movere vias, nec Sydera tota
Offendit Libyae finitor circulus oras:*

ERECTUM BOREAM] Septentrionalem plagam unde venit boreas. Ortus qui a dextera parte est, sicut

occasus a sinistra: naturalis enim mundi statio in boreo polo finita est. ut omnia a dextris partibus exoriri in sinistris occidere videantur: exortus ut docet Higynus est subita quaedam species objecta nostro conspectui: occasus vero pari de causa est ut excepta ab oculis visa: Sed quoniam in partes & mundi cardines incidimus qui per ventos plerumque denotari consueverunt, non erit absconum, si quae de ventis cardinalibus a Plinio & Gellio mutuati sumus exponere. sunt ergo cardinales venti quatuor, Eurus sive Vulturius: ita enim a Latinis appellatur ex autoritate Pliniana a Graecis Eurus: Aufster sive Notus, Africus sive Libs: Favonius sive Zephyrus: quos ita describit Virgilius in primo Aeneidos,

Unanimesque Notusque ruunt, creberque procellis Africus.

Paulo post Aquilonem quartum illis adjungens. Notus ut scribit Gellius in secundo, meridionalis est ventus is Latine Aufster, Graece Notis nominatur, quoniam est nebulosus atque humectus. Notus enim Graece humor nominatur, Aufster, ut notat Macrobius in secundo de somno Scipionis, ita in origine sua gelidus est ut apud nos comendabilis est blando rigore. Septentrio Aparctias dictus, sed quia per flammam torridae Zona ad nos commeat admixtus igni calefit, & qui incipit frigidus calidus pervenit. Boreas vero ab aestiva & solstitiali orientismeta venit, Latine Aquilo Graece Boreas dicitur, eumque propterea *αὐρομήτωρ* serenitatem facientem appellatum volunt: hinc dictum a Propertio,

Est nobis Aquilo Cynthia ventus eris:

Hoc est Serenitas & jocundior vita, ita Plinius libro decimo secundo Naturalis Historiae hyemem Aquiloniam, hoc est, aquilone regnante serenam appellavit his verbis: *Hyemem quidem aquiloniam esse omnibus satis utilissimum: quod & sensu Lucanus scribens in nono Pharsaliae,*

--- Arctos raris Aquilonibus imbres,

Accipit, & nostris reficit sua rura serenis:

Ideoque sudificus a Virgilio dicitur id est sudum & serenum faciens. ab Homero,

Καὶ Βορέας αὐρομήτωρ μέγα κύμα κύλονδ'.

Id est,

Sudificusque altis aquilo rotas impete fluctus.

Scribit Herodotus libro septimo Historiarum Athenienses Boreae templum ad Illissum amnem extruxisse, quod contra barbaros (ut ipsi existimabant) existeret. Aquilones prodromi a Plinio appellatur id est praecursorii, qui caniculae exortum diebus octo ferme antecedunt: iidem post biduum exortus constantius diebus quadraginta proflantes ethesiaeque latine anniversarios dicimus: hunc aquilonem ventorum saluberrimum omnium existimat idem Plinius, Noxium Austrum & magis siccum: hos situ tamen mutare naturam certum est, siquidem Aufster Africae serenus est, Aquilo vero nubilus: hic Ismaricus a Dionysio de situ orbis vocatur, quod Ismara colat & hyperboreos montes: unde & erectum appellat eum poeta quoniam ad montes elevatur: Priscianus in interpretatione Dionysii,

*Post hanc est geminum mare vastum fluctibus aetris,
Fluctibus Ismarici Boreae quod inniditur atris:*

R. 2

76. Ma-

76. MEDIO SUB AETHERE.] Hic non intelligas meridionalem plagam de qua superius, sed aequinoctialem circulum hymerionem a Graecis appellatum, ad cuius orbem cum pervenit Sol aequinoctium conficit, hunc mediam Zonam perustam secare putat Macrobius: unde ambiguum est eam partem habitabilem esse.

77. CERNITIS UT PURO.] Ex augurio quod evenitum est praedicit, ut apud Virgilium Venus,

Aspice bifidos lactantes agmine cygnos.

78. NOX FULGET.] Splendore & lunae & stellarum, quod tamen nisi sereno caelo contingere non potest & in aethere purificato.

79. PLACIDUM RADIANTI LUCE COMETEM.] Scribit Plinius in secundo Naturalis Historiae cometas quos Graeci ita vocant, nostri *crinitas* horrentes crine sanguineo & comarum modo in vertice hispidos esse, quorum cum multae tradantur species videndum est & indagandum quem intelligat Calpurnius pro *placido*: Terrificum enim magis ex parte est sydus, ac non leviter pium: adducor autem ex autoritate Pliniana ut candidum cometem a poeta nostro intelligi asserere aulam, quoniam nullum est sydus hac luce radianti praeditum, sed aut in mucronem sunt fastigiati nullo splendore, aut jaculi modo aut cornus speciem habentes, aut ardentes veluti faces: sit autem candidus cometes (ut verbis utar Plinianis) argenteo crine ita resurgens ut vix contueri liceat, specieque humana dei effigiem in se ostendens: notat Servius, grammaticorum Homerus, Cometam esse bones, si facti sint ex Venere vel Jove: opinio est regni permutationem pertendere cometem, unde dictum est a Luano,

--- Mutantem Regna cometem,

Et a Juv. Sat. vi.

Instantem regi Armonio Parthorum cometem.

Observatum est nunquam in occasura coeli parte cometem videri: hinc manifestus percipitur error illorum qui stellam quae in ortu Redemptoris nostri apparuit putant fuisse Cometem: quae ab oriente ad meridiem versus occasum movebatur, quod non facit cometes, ut retulit Chrysostomus.

RADIANTI LUCE.] Id est argentea qui color liquidus est & purus unde sequitur liquidum Sydus.

79. PROFERAT.] Demonstret.

NOTET.] Resplendeat: notare enim videntur radii & in quodam perfistere motu: est autem proprie capitis notare: ut notat Marcellus. de quo verbo plura inferius:

SINE VULNERE.] Refert, inquit Plinius, in quibus partibus sese jaculetur aut cuius stellarum viros recipiat, quasque similitudines reddat & in quibus locis amict: tu intellige a quo nullum bellum seu vulnus portendatur.

80. NUMQUID UTRUMQUE.] Scribendum est: non per utrumque polam. ex integro codice: & est sensus talis: non omittit lampas multo igne per utrumque polum portendens futura bella quae his pteramque signis deprehendi consueverunt, sed candidus & solam denuntians quietem: Lampas, ut inquit Plinius, ardentes imitatur faces, sicut pogonia inferiore in parte in

speciem barbae longe promittitur juba, Aconitas jaculi modo vibrantur: Xiphiae gladii nitore fastigiatas, Chryseae aurae: Pithetes dohiare sunt, Hippus equitis juba. Tryphon ignea species a rege accepto numine. Legendumque Tryphon est apud Plinium non Typhon ut passim invenitur: Lampas describitur a Virgilio in secundo Aeneidos his versibus,

--- De caelo lapsa per auras
Stella facem ducens multa comae luce coruscis,
Illam summa super labentem culmina reddi,
Cernimus Idea claram se condere Sylva,
Signantemque vias, tum longo limite sulcis,
Dat tuam & late circum loca sulphure fumant.

Talis fax Germanico Caesare gladiarum spectaculum edente, praeter ora populi meridiano transcurrit: ut auctor est Plinius: harum duo traduntur genera, Lampades de quibus diximus: & Alterum genus *Bolidas* appellatae, quae perpetuo ardentes longiorem trahunt lumen.

81. AT QUONDAM NON TALIS ERAT.] Rapto Caesare legimus stellam criniam edente ludos Augusto per septem dies continuos fuisse: quo signo significari creditur vulgus Caesaris animam inter deorum immortalium numina receptam: ad quod alludit Maro in Bucolicis,

--- Dionci processit Caesaris Astrum:

Sed ego nullo pacto de hac intelligendum esse censeo, cum salutate terris id fuerit ut auctor est Plinius, verum de *bolidis* Poetam intellexisse contenderim (excepto tamen meliori semper majorum iudicio quibus dignum levare consuevi) auctoritate suffulsa Pliniana, clarius equidem enarranda, ita enim scribit in secundo: duo genera earum lampades vocant plane faces, alterum, *bolidas*, quale Mutinensibus malis visum est: ubi Mutinense malum intellige bellum, quod Augusti tempore adversus Antonium Hirtio & Pauli consiliis mutavit, Historiam refert Plutarchus in vita Antonii, & Suetonius in Augusto: Potes etiam referre ad signa quae post Caesaris mortem apparuisse constat: de quibus Vir. in primo Georg. de sole loquitur,

*Ille etiam extincto miseratus Caesare Romano,
Cum caput obscura nitidum ferrugine rotat:*

Et paulo post,

*Non alius vultu oculierunt plana foras
Fulgura, nec ibi totiens urfore commotae:*

Ad quae alludit Tibul. in secundo eum inquit,

*Haec fore dixerunt belli mala signa commotum,
Multum ut in terras deplueritque lapit:*

Sed & illud post mortem Caesaris contigisse nulli est dubium: scribit Appianus in quarto lupos per forum discursisse: boves humanata emisisse vocem: insentem ut subito genitus est elocutum: Simulachra quaedam sudorem, quaedam sanguinem emisisse: Imbres pluisse lapideos continuque fulmina in tempestatibus decidisse: quod significavit Floratius in primo carminum his

*Jam satis terris nivis atque dirae
Gravidinis misit Pater & rubente
Dumera sacras jamulatus aures,
Terruit orbem:*

Rea-

Retulit & Eusebius tres Romae soles viſos in eundem orbem coisse, quod signum fuit conjunctionis futurae inter Octavium Augustum, Antonium, & Lepidum.

83. FATALIA ARMA.] Ad quae fato impellebantur: fatum enim inevitabile est, & ut inquit juvenalis,

Fata regunt hominem,

Itaque conqueritur Ceres apud Claudianum,

- - Sic Numina fati

Valvimur & Lachryis nullo discrimine. saevit:

Immo fato fiat Juppiter ipse, ut inquit Tertullianus in Apologetico, *Fata*, ut scribit Seneca, *nos ducunt, & alim constitutum est quid gaudas quid feras.*

MISERIS CIVIBUS.] Propter Brutum & Cassium & proscriptiones Triumvirales.

84. SCILICET.] Semper cum Ironia ponitur ut notat Donatus ita apud Terentium in Andria, *id populus curat scilicet?*

IPSE DEUS.] Princeps Augustus.

EXCIPIET.] Suscipiet: *excipere* ut notat Marcellus est suscipere, Virgilius in tertio Aeneidos,

*Hec quis te casus dejectam conjuge tanto
Excipit.*

Cicero in Verrem, *filiorum suorum posterum spiritum ore excipere liceret: alius significat sejungere: excusare, opprimere, & manere: quandoque captare: Cicero libro Tertio de Oratore, quaedam dari ex hac vita ad pertrahendos animos hominum, & ad occipiendas eorum voluntates.*

ROMANAE PONDERA MOLES.] Onus Reipub. Romanae ut pote primariae in orbe civitatis, de qua ita Juppiter apud Valerium Flaccum in primo Argonauticon:

*Arbitr ipse locas terraeque summa movendo
Experiat, quatenam populus longissima cunctis
Regem velim, inquamque datas ubi certus habenas.*

MOLES.] Dicitur magnitudo alicujus rei, ut apud Virgilium in primo Aeneidos, *molemque & montis*, id est, montis molem & magnitudinem, itaque exposuit Servius Virgilianus interpres: *Moliri* (ut notat Marcellus) significat extruere. dictum a molibus: Virgilius,

Molirique arcem & manibus subvolvere saxa,

Unde demoliri dictum est destruere: Cassius Heminae de Cenforibus libro Secundo, *etiam aurea in Capitolio signa quae erant demoliantur*. Marcus Tullius libro tertio Officiorum, *demoliri ea quorum altitudo officeret auspiciis: multa sunt quae ab impressoribus ita saepe mutantur ut auctoribus quandoque indignas inurant maculas, ut hic in codicibus Marcelli omnibus legitur Demoliri dictum est construere: fulciunturque auctoritatibus supra dictis, quae contra sententiam suam resultare videntur: sed quoniam auctori hujusmodi verbi significationem ignotam fuisse non est credendum, puto legendum esse, non construere, sed destruere: ita significante demoliri notissimo pene apud omnes significata.*

FORTIBUS LACERTIS.] Perſat in metaphora, nam moles lacertis sustinetur. *Lacerti*, pro brachiis pleniusque accipiuntur, Tibullus in primo,

Ipsa bipenne suis caedit violenta lacertos.

Ita hic, alias enim est animal: cujus diminutivum est *lacertulus*, quo usus est Apulejus in libris de Asino Aureo: a *lacerto* fit *lacertosus* qui dicitur lacertis magnis & fortibus praeditus: lacertis polluit Milo Crotonienſis, qui cum cuneis arborem, adactam revellere temeret, referatis in fissuram manibus, tandem palmarum suarum quas olim ceperat victoriam feris tradidit, auctore Valerio in nono capite de morte non vulgari.

86. UT NEQUE TRANSLATI.] Sensus est: adeo omnia stabiliet ut Roma non sit occasura & imperium Romanum, nisi natura rerum deficiente.

FRAGOR.] Dicitur sonitus, eo quod frangit aëra: Papinius in laudem Domitiani:

*- - Continuis septem per culmina montis
Et fragor, & magnas fingit vaga murmura
Romae:*

Silius in primo,

*Hic subitus scisso densa inter nubila caelo,
Errat terram quatrens fragor:*

Plinius in secundo nec sine fragore turbinem vocant: & alibi, *vortex autem hic meando distat a turbine quo fridor a fragore*, ex quibus verbis percipimus fridorem distare a fragore.

TRANSLATI ORBIS,] Romae everſae, quae caput est totius orbis terrarum.

87. NEC PRIUS ET MERITIS.] Scribendum est ex meritis tali sensu: nec Roma desolatam prius regnum ex meritis suis videbit, quam occasus orientem respexit, quod accidere non potest.

EX MERITIS.] Scilicet hominum flagitiosorum ob quorum merita saepius urbes praecipitantur: ut legimus de Sodomo & Gomoro, ubi sinum de caelo tactum humam migram & in cinerem solutam restari scribit Solinus non longe ab Hierosolymis remotum: & haec in laudem principis Augusti cujus sub umbra cuncta bona emergunt. Verissima est enim illud tales fore rectos qualem habuerint rectorem, docet divus Cyprianus, scribens contra haeresiarchas, primum foelicitatis gradum esse non delinquere: Secundum delicta cognoscere, quod illic currit innocentia integra, quae servet, hic succedat medela quae sanat.

DEFUNCTOS PENATES.] Desolates & everſos sunt vero Penates dii domestici & proprie Romanorum ut docet Macro. libro tertio Saturnalium: Varro humanarum libro secundo Dardanum refert deos penates ex Samothrace in Phrygiam & Aeneam ex Phrygia in Italiam detulisse Penates dictos fuisse putant, per quos penitus spiramus: per quos habemus corpus per quosque rationem animi possidemus: hos ab Higyno patrios nuncupatos esse idem docet Macro. Quod observavit Virg. in secundo Aeneidos, cum inquit.

*Dii patrii servate domum parvumque nepotem:
& alibi*

- - - Patrique penates.

Penates (ut docet Pompejus) alii volunt ut habeant nominativum singularem *penas*, alii *penatis*: *Penetralia*, eodem autore dicuntur *penatium* decorum *sacra*: quae *penitus* intra sunt, unde dictum est a Virgilio in secundo Aeneidos.

- *Apparent Priami & veterum penetralia regum*:

Cum secretiora domus patefacta fuisse describeret: hinc penetrare *penitus* intrare dicimus auctore Donato: Virgilius in primo Aenei.

*Illyrios penetrare sinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum.*

88. *RESPEXERIT.*] Videre potuerit: constat enim terram ob globositatem qua elevatur inter occasum & ortum, impedire, ut qui ad partes occidentales positi sunt, orientales aspicere non valeant, propter impedimentum globositatis, qua figura esse terram testantur Cleomedes, Hicynus, Plinius & caeteri: veluti si e regione duo oppida ponantur in planicie, & ab aliquo monte medio separentur, opposita erunt quidem sed propter elevationem montis invicem se accolae videre non poterunt: libet subscribere Macrobij auctoritatem ex libro primo de somno Scipionis: Et quia globositas terrae habitationes omnium aequales sibi esse non patitur, non eadem pars caeli omnium verticem despicit & ideo unus omnibus meridianus esse non poterit, sed singulis super verticem suum proprius meridianus efficitur. Plinius libro decimo octavo Naturalis Historiae, *super omnia est mundi convexitas terrarumque globi differentia, eodem sydere alio tempore aliis aperiente se gentibus*: hanc terrae globositatem describit Virg. in primo Georg. his versibus:

*Mundas ut ad Scythiam Riphaeaeque arduus arcus
Conspicit: premitur Lybiae devexus in austrum,
Hic vertex nobis semper sublimis, at illum
Sub pedibus Saepe atra videt manesque profundi.*

89. *NUMINE PLENUS.*] Affatus divino quodam spiritu veluti Phebaeades, quibus pectus anhelum,

*Et rabie fixa corda tument majorque videri,
Nec mortale sonans, afflata est numine quando
Jam propiore dei.*

Ut inquit Lucanus in primo Pharsaliae: tunc enim imponentes intrant superum si credimus Silio ita scribenti,

*Ass ubi quae sitas arsis de more vetustae
Intravit mentes superum sic deinde profatur:*

Itaque describitur apud Virgilium in vi. Sacerdos numine plena,

*At Phoebi nondum patiens immanis, in antro
Bacchatur vates: magnum si pectore possit
Excussisse deum. Tanto magis illo fatigat
Os rabilius fera corda domans fingitque premendo.*

Tales *enthei* vocantur id est deo pleni, unde *enthei* poetarum, *Enthea* tempora appellavit Papinius divina lib. primo Sylvarum ita scribens,

*Hic Thyrsos hic plestra ferunt hic enthea lauro
Tempora: Minos cinem premis ille corona.*

90. *MIXTUS INTER GAUDIA TERROR.*] Terror quantum ad deum qui fit ex subita & quadam insolita visione, unde est apud poetam in quarto,

Anna soror quae me suspensam insomnia terrent:

Gaudia: propter bona bonis eventura: cum ratione animus movetur placide atque constanter tum illud *gaudium* dicitur, ut docet Cicero libro quarto Tuscularum Quaestionum, *quod si inaniter & effuse animus exultat, tum illa laetitia gestiens, vel nimia dici potest*: scribit Plinius in septimo gaudio Chilonem, Sophoclem, & Dionysium Siciliae Tyrannum obisse, Matremque illam viso filio quem in pugna Cannensi falso cecidisse nuncio perceperat: id accidit quod vis vitalis ac agnata caliditas immoderate in oblectationem effusa differtur, ut docet Alexander Aphrodisiensis in Problematis.

91. *BONA NUMINA.*] Amica & pia, ut,

Sis bonus o felixque tuis,

Boni appellantur omnibus virtutibus ornati & instructi ut docet Marcus Tullius libro quinto Tuscularum Quaestionum, *tantumque boni nomen efficaciam habet, ut Jovem non plus posse quam virum bonum autem*: unde dictum est a Satyroglypho poeta.

*Rari quippe boni, numero vix totidem quot
Thebatur, portae vel divitis bestia Nili:*

A bono bellus diminutive dicitur: hinc locus est Epigrammaticae in primo,

*Bellus homo & magnus vis idem Cotta videri.
Sed qui bellus homo est Cotta pusillus homo est.*

92. *FOECUNDI FAUNI.*] Foecunditatem promittentis: foecundum appellamus abundantem & fertilem unde foecundus ager, & foecunda foemina filii abundans dicitur: Juvenalis Satyra secunda,

- - - *Faecundam Julia vulvam.
Solveret.*

93. *OBTULIT.*] Commostravit & offendit. ita. Virgilius in sexto,

- - - *Seriffamque aciem venientibus offert:
DICAMUS.*] Rectemus. ut,

Dicite, quandoquidem in molli confedimus herba.

94. *TERETI-AVENAE.*] Oblonga & rotunda, est enim epitheton proprium.

95. *MELIBROENS.*] Sub nomine Meliboei amicum suum intelligit apud principem favorabilem, de quo & in Ecloga quarta dicemus. *Meliboeus* dicitur *ὄτι μίλοι τῶν βοῶν*, id est quod curam gerit bovum Auctore Servio.

AD AUGUSTAS AURES] Id est principis Augusti: & haec sufficiant pro hac Ecloga prima Lucidius quantum possibile fuit supra nobis enarrata.

I N E C L O G A M II.

versu I. INTACTAM CROTALEM.] Haec secunda Ecloga tota amatoriae est, ubi Asthacus & Idas amore puellae Crotales incensi de more pastorio convenientes certant sub iudice Thyrio deposito prius pignore: deinde legibus a iudice acceptis: tandem pares abscedunt: talis est Ecloga apud Maronem quae inscribitur Palaemon, ubi neuter victor, neuter abit superatus. *Intactam crotalem.* nondum imminutam. *intactas* enim virgines appellamus & nullo adhuc pollutas concubitu, ita intellige apud Maronem in primo Aeneidos,

Cui pater intactam dederat.

Id est Virginem & illibatam. *Crotale* dici potest resonans: *κρότον*, enim *plausum* Graeci appellant & strepitum unde *crotala* instrumenta dicuntur orbibus parvulis sonum reddentia: de quibus fit mentio ad M. T. in oratione illa quam contra Pisonem inscripsit his ferme verbis, *quod mihi igitur certamen esset ejusmodi cum C. Mario scilicet: aut cum aliquo parvi: an cum altero barbaro Epicuro: cum altero Catilinae latroni: quos neque hercule ego supercilium tuum neque collegae tui cimbala & crotala fugi: Apulejus quoque libro octavo de Asino Aureo ita scribens: qui per plareas & oppida cimbali & crotali personantes deamque Syriam circumferentes mendicare compellunt.*

ASTHACUS.] Dicitur potest urbius, Graeci enim *ἀστυχὴν*, urbiem dicunt, & *ἀστυ* ab ipsis urbs appellatur, unde *Ἀστυχὴ Πάλλας*: scribit Plinius libro quinto Naturalis Historiae *Asthacum* fuisse oppidum a quo *Asthacenus* idem sinus appellaretur:

2. LANIGERI GREGIS.] Lanigeri dixit ut de ovibus intelligeremus quoniam (ut superius diximus) etiam suae appellatione gregis continentur, ut notant Jureconsulti, quia gregatim pascuntur.

3. DILEXERE DIU.] Ob quod magis inflammantur amantes. ideo bene monet Ovidius in primo de Remedio Amoris, *Sed*

*Propterea nec te venturas differ in horas:
Quae non est hodie cras minus aptus eris:*

Etenim

*--- Tacitae serpunt in viscera flammae,
Et mala radices altius arbor agit.*

FORMOSUS UTERQUE.] Notat Gellius libro quarto Noctium Atticarum haec verba, *in usus excrementa copiam quandam significare, ut vinosus, mulierosus, religiosus, numosus, designat copiam res immediatam super qua dicitur, quocirca religiosus is appellatur, qui nimia & superstitiosa religione sese alligavit, eaque res vitio assignatur: atque inquit esse quaedam quae quamquam incrementum sui nimium demonstrent, nunquam in culpam sed in laudem dicantur. in superioribus enim ut: vinosus mulierosus quidam adhibendus est modus necessarius, nam & gratia si nimia quidem atque immodica & mores si multi atque varii, & verba si perpetua atque infinita obtrudenda fiat neque laudabilia, neque utilia fient: ingenium autem & officium & forma & disciplina & consilium & virtus &*

facundia sicut ipsae virtutum amplitudines nullis finibus cohibentur, sed quanto majora auctioraque sunt & jam tanto laudati ora sunt.

SED IMPAR VOCE SONANS.] Non intelligit disparem vocem alterius esse ab altero, sed alludit ad vocem inaequalem & asperam, quam emittere hirquialli consueverunt: scribit enim Alexander Aphrodisiensis, in Problematis, pueris circa decimum & quartum annum totum explicari corpus, veluti morborum mutationibus judicari & solutionibus circa illud tempus progeneris: hos vocis asperitas quae raucitas appellatur hirci facit ex hircis ita vocem efferentibus translatione sumpta, inter explicandum enim asperam a principio arteriam a cedit alia quidem eis magis, alia vero minus duci, quippe quod inaequale ipsius corpus juxta interiorem superficiem existit faucium tenuis: spiritus autem per has exiens partes tamquam praecisus propter viam inaequilatatem vocem etiam efficit inaequalem & asperam & raucam: putat Censorinus in secunda hebdomade vel incipiente tertia vocem crassio rem & inaequabilem fieri, quod Aristoteles appellat *τραυλίζειν* Antiqui nostri *hirquitallire* & inde ipsos putant *hirquitallios* appellari, quod tum corpus hircum olere incipiat,

4. TERRAS.] Hic ordo est, hi conveniunt ad gelidos fontes & sub easdem ulmos forte cum gravis acies uret terras.

GRAVIS AESTAS.] Ab effectu quod homines & omnia vi solis immoderata gravet: exanimat enim & perimit animantes cum pestem in tempore caloris immitte (ut inquit Euripides in Phaeonthe) unde aliqui Apollinem cognominatum putant *ὡς ἀπώλλοντα τὰ ζῷα*. ut scribit Macrobius libro primo Saturnalium.

5. AN GELIDOS FONTES.] Epitheton est fontium, ut apud Virgilium in Gallo.

Hic gelidi fontes & mollia prata Lycori.

Sic & frigida flumina dicimus, ut Virgilius in Daphnide,

*Non ulli pastos illis egere diebus
Frigida Daphni boves ad flumina,*

Refert in secundo Plinius fontes acitate gelidiores esse quam hyeme, rationem alii reservamus loco: ne eadem saepius repetere cogamur.

FORTE.] A casu ut,

Forte sub arguta confederat ilice Daphnis:

Sub easdem ulmos accusative protulit quoniam ad locum convenire significat.

ULMUS ut docet Plinius libro decimosesto Naturalis Historiae, arbor est amicitia viribus conjuncta, ob quod dictum est a Satyroglypho poeta Satyra octava,

Stratus humi palmes viduas desiderat ulmos:

Ulmorum genera quattuor esse traduntur a Plinio: Columella vero libro Sexto, ulmorum duo esse genera convenit Gallicum & vernaculum, illud *attinia* hoc *nostras* dicitur: ab *ulmo ulmaria* dicuntur loca ulmis con-

stra : decentissime Catullus virginem intactam viribus existentibus sine ulmo marito comparavit his versibus :

*Ut vidua in nudo vitis quae nascitur arvo
Nunquam se extollit, nunquam mitem educat uvam:
Sed tenerum prono deflebit pendere corpus,
Hanc nulli agricolae nulli coluere juvenci:
Sic virgo dum intacta manet dum inculta senescit.
At si forte eadem est ulmo conjuncta marito:
Jam jam contingit summum radice flagellum,
Multi illam agricolae : multi accolere juvenci :*

6. CONVENIUNT.] Simul ad eundem locum veniunt, ita enim significat convenire, Virgilius in Daphni-de.

*Cur non Mopse, boni quoniam convenimus ambo,
Tu salamus inflare leves, ego dicere versus :*

Idem in primo Aeneidos.

*Conveniunt quibus aut odium crudele tyranni
Aut metus acer erat,*

Convenae inde dicuntur ad unum & eundem locum ex diversis regionibus convenientes. Cicero libro quinto Tusculanarum Quaestionum, & quibusdam convenis & feris barbaris corporis custodiam committebat : convenia a Plinio dicuntur loca ad quae ut jura acciperent solebant convenire circum accolae.

7. PIGNORIBUSQUE.] Deposito pignore, quo mulctetur viduus : pignus res apud aliquem deposita vel pro debito, vel pro cautione dicitur. scribit jure consultus digestis de pignoratitia actione proprie pignus dici, quod ad creditorem transit. idem de verborum significatione pignus appellatum esse a pignore, quia quae res pignori dantur manu traduntur, unde etiam videri potest verum esse quod quidam putant, pignus proprie rei mobilis constitui : pignora alias filios appellamus : Apu. libro III. de Asino Aureo : sed anus illa quae flebitus cuncta turbaverat, prius inquit optimi civis quam latroem istum miserorum pignorum meorum peremptorem eruciandum adfigatis, permittite corpora necatorum revelari : hic pignus accipe pro deposito. sic Vir. in Buco.

--- Tu dic mecum quo pignore certes.

Pignus deponere significat sequestro deponere, ut inquit Pedia. in. II. Verri.

VELLERA SEPTEM.] Synecdoche est : vellera enim pro ovibus dixit : ita Vir.

--- Puppaeque tuae pubesque tuorum :

VELLUS.] Dictum a vellendo : Var. lib. de Re Rust. secundo, cum sole calidiora tinsa & sudore ejus lana fit mollior & ponderosior & colore meliore quam demptam & conglobatam alii vellera alii velumina appellant, ex quorum vocabulo animadvertitur prius lanae vulsura inventam, quam tonsuram : qui etiam nunc vellunt antetridus juvenas habent, quod languidas minus aegre radices lanae retinent : Pl. lib. VIII. Naev. Histo. oves non ubique tondentur : durat quibusdam in locis mos vellendi : vellus appellavit Propert. in homine belluino pecuniam, illo versu decentissime.

Et solidam pleno vellere carpe pecus.

Nimirum alludens ad illam Dioge. sententiam qua hominem divitem similem dicebat arietem vellera habenti inautata : vellere autem dicimus pilos extirpare : Per. -

Quinque palaestritae licet haec plantaria vellant.
Unde vossellae forcipes depilatoriae : de quibus intellexit Persius illo versu.

Elixasque nates labefactent forcipe adunca.
Unde vossif dicti depilati, Auso. Gal.

Irritant vossas laevia membra lupas.
Vellere apud Ovidium significat digitis leviter forare illo versu lib. primo de arte amandi.

Velle latus digitis & pede tange pedem,
Vellus proprie de ovibus dicitur Vir. in Pale.
--- Ipse aries etiam nunc vellera fecat.

Persius.

Haec Calabrum coxit vitiatum murice vellus.
8. NE VENDICET.] Ne vindicare possit, vindicare enim est rem aliquam sibi facere propriam. Quintilianus, orator suum totum vendicat : vindicare etiam ut docet Marcellus significat liberare, ut apud Virgilium in quarto Aeneidos.

--- Grajumque ideo bis vendicat armis :
Cicero de Senectute, & senectus est natura loquacior, ne ab omnibus eam vitii videat vindicare : ergo ne vendicat, hoc est, ne liberare possit messem oppignoratam :

MESSEM.] Olera, & ceteros fructus : a metendo Messis ut scribit Varro libro primo de Re Rustica proprio nomine dicitur in his quae metuntur : maxime in frumento : a meto autem ipse Messum dictam putat, cuius verba subjeci : tertio modo motitur, ut sub urbe Roma & locis plerisque, ut stramentum medium subscent, quod manu sinistra summum praehendunt, a quo medio, messem dictam puto : Messis de se ipso translativè dixit Tibullus in primo.

*At mihi parce Venus, semper tibi debita servis
Idem mea : quid messes uris acorba tuas ?*
ET MAGNUM CERTAMEN.] Sic Virgilius in Thyrside.

Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum :
SUB JUDICE THYRSO.] Judex dicitur quasi jus reddens, hic tamen intelligit de iudice compromissario, hoc est in quo sit factum compromissum : iudicium & arbitrium differunt : iudicium est pecuniae certae, Arbitrium incertae, ut docet Cicero in Oratore illa quam pro Roscio Comoedo habuit : & ad iudicium venimus ut totam litem aut obtineamus aut amittamus : ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil neque tantum quantum postulavimus obtineamus : iudex edititius vero dicitur quem una tantum pars elegit, ut apud Virgilium in Bucolicis.

--- Vel qui venit ecce Palamon,
Ubi edititium iudicem, hoc est ab una tantum parte electum significare voluit : Sicuti Cicero pro Plantio, neque enim quicquam aliud in hac lege nisi edititios iudices es secutus : sed arbitrarius quem penes est arbitrium partium ut hic Thirsis :

10. OMNE GENUS PECUDUM.] Bene Genus quoniam in species dividitur posita, ut in greges & armenta. genus enim nunquam excludit sui speciem, lege prima pandectarum de adoptionibus.

GR-

GENUS OMNE FERARUM.] Sic Virgilius.

*Tum vero in numerum Faunos, feraeque videris
Ludere : tam rigidas motae cacumina quercus :*

Ferarum ad differentiam pecudum, quae mansuetae sunt & domesticae: aliquando pecudes pro ovibus aliquando pro omni genere humana effigie carentium ponuntur: pecuariam facere apud Varronem significat exercere se in alendis pecudibus, de qua re ipsius subiecti verba ex libro secundo de Re Rustica: est scientia pecoris parandi ac pascendi, ut fructus quam maxime possint capiantur ex ea, a quibus ipsa pecuaria nominata est, nam omnis pecuariae pecus est fundamentum, ea partes habet discretas novem ter ternas, ut sit una de minoribus pecudibus cujus genera tria ovis, capra, sus: altera de majori pecore, in quo sunt item ad tres species natura discreti, boves, asini, equi, tertia pars est in pecuaria quae non paratur ut ex his capiatur fructus: sed propter eam aut ex ea sint sicut multi canes, pastores: Suetonius in Dictatore, neve ii qui pecuariam rem facerent minus tertia parte puberum ingeniorum inter pastores haberent.

II. ALITUM FERIT.] Lego altum id est aëra, sublimem. ita in textu fideliori invenitur, Subintelligit aves quae dum pervolant aëra pennis feriunt.

12. CONVENIT.] Conjungitur quisquis. scilicet pastor:

SUB ILICE PASCIT.] Quoniam aestu umbrosa capiant loca ut Ecloga quinta.

- - - Sine protegat illos

Interea veteres quae porrigit esculas umbras :

Ilex ut scribit Plinius libro decimo sexto Naturalis Historiae, arbor est glandifera, cujus duo sunt genera, ex his in Italia folio non multum ab oleis distant milaces a quibusdam Graecis dictae, in provinciis *Aquifoliae*: ilicis glans utriusque brevior & gracilior quam Homerus *aculeon* appellat, quoque nomine a glande distinguit. iligna glans dicitur ilicis sicut querna quercus, & sagina sagi. corona primum civica iligna fuit postea magis placuit ex esculo fieri auctore Plinio. Dixit autem ilicem pro omni arbore umbrosa, vel quod umbras perquam amoenas solet illex reddere: unde dictum est ab Ovidio,

*Saepe sub ilicibus Venerem Cinaraque creatum
Subinnuit positos quaelibet herba duos :*

Cum amoenissimam umbram significare vellet, qualis est ilicis: Ilex in alio significato dicitur sine lege vivens & exlex, ut notat Marcellus: Plautus, in *Perla*, *Impure inhoneste vivit illex.*

LENTAS.] Oves: quoniam, ut inquit Varro libro secundo de Re Rustica, maxime quietae sunt & placiditate quadam pasci solent inter armenta admirabili: ad placiditatem alludit Ovidius libro primo Faunorum illo versu.

Quid vos, quid placidae commernissis oves ?

13. SATYRIQUE BICORNES.] Satyri sunt dei salaces, & in libidinem proni, facie admodum grata, gesticulationis motibus, inquieti, ut scribit Solinus: ascribuntur generi Simiarum. horum naturam esse mitissimam tradit Plin. li. ix. Na. Hi. ab his sunt qui saltationem dictam fuisse existunt, quamquam in Saltatione ridiculae res pudendaeque dicuntur, quae velut a satyris proferuntur & sunt, ut inquit Diomedes Grammaticus non trivialis, doctrinaque illa praeditus Romana,

nec non utramque callens mirifice linguam: ab his inventae tres praecipue saltationum species traduntur, quae in theatra transmissae sunt, cordacha scilicet, *sternum* atque *emmelian* quas appellant: ad quas alludit Ovidius illo versu.

*Quid non & Satyri, saltatibus aëta juvenus,
Fecere :*

Et Virgilius in Bucolicis.

Saltantes Satyros imitabitur Alphesiboeus :

Scribit Plinius libro. xxvi. Naturalis Historiae Satyrium esse herbam concitatricem vim habentem, cujus duo traduntur esse genera, una est enim longioribus foliis quam oleae caule quattuor digitorum, flore purpureo, radice gemina, ad formam hominis testium, alterna annis intumescente ac resedente: Altera Satyrium *orchis* cognominatur, & foemina esse creditur, quod mirum, cum testium formam retineat, unde *orchis* dicta, nisi legatur *aorchis*: Satyrium etiam accipitur pro tentigine & desiderio libidinis. in quem significatum ita puto legendum esse apud Plautum in Truculento, in hoc & cum praeceptore consentiens meo, *corrumpor Satyrio miser cubando in lecto.* ubi prius legebatur *si tu ita*, nullo pene sensu, cum non sit ambiguum Plautina verba *satyrium* morbum, quem recentiores medici *priapismus* vocant, appellare.

14. DRYADES.] Sylvarum sunt deae *Δρυὶς* enim quercus Graecis dicitur, *Δρύϊος* quercus & *Δρυϊνὰν* quercetum unde *chamedrys* herba quae latine *trixago* dicitur appellata a colore & divisa quercus, auctore Plinio libro. xxiv. Naturalis Historiae: de his intellexit Ovidius in primo Faunorum illo versu,

Quaeque colunt amnes solaque rura deae.

Cum *Najades* & *Dryades* significare vellet: *Dryopemque* ideo nympham apud Valerium Flaccum libro tertio Argonauticon dictam cenleo, a quercu munato nomine; nam *Dryades* ipsum *Hylam* rapuisse existimantur; unde cecinit Propertius:

Cujus ut accensas Dryades candore puellas

Miratae solitos destituere choros.

Prolapsam leviter sacili traxere liquore,

Tum sonitum rapto corpore fecit Hylas :

Ibi tamen poetice *Dryades* appellavit fontium deas quas *Najades* appellare consuevimus, ut Virgilius in Gallo, *Najades pro Dryadum numine*, his versibus.

*Quae nemora aut qui vos salus habuere puellas
Najades, indigne cum Gallus amore petiit.*

NAJADES VDO.] Quoniam deae sunt aquaticae & propriae fontium, nam maris nymphe *Nereides* dictae sunt, sicut montium *Oreades*: & silvarum *Hamadryades* eo quod quercus ament & cum arboribus crescere & decrescere tradantur, auctore Probo & Servio: Propertius in primo.

Ab dolor ibat Hylas, ibat Hamadryas in :

15. ET TENVERE SVOS.] Sumptum ex Virgillii Pharmacutria,

Et mutata suos tenuerunt flumina cursus.

PROPERANTIA.] Festinantia: properare enim est accelerare. Ovidius de Arte Amandi.

*Qui properant nova musta bibant, mihi fundat avitum
Consulibus praeis condita testa merum :*

Unde properanter & properatim pro festinanter: Caecilius,

Properatim in tenebris illic confectum est opus :

T

16. E

16. EURI.] Venti ab oriente spirantes brumali, a quibus *Euronotus* ventus inter ipsum eorum & notum spirans denominatur, auctore Plinio: hic euri pro ventis turbantibus agros accipiuntur, nam cum

*Eurique Zephyriquetenat domus, omnia plenis
Rura natant foliis, atque omnis navita ponto
Humida vela legit.*

Ut inquit poeta libro primo Georgicon.

17. DESISTUNT.] Cessant: desistere enim est ab incepto cessare: Proper.

Nec cito desisto nec temere incipio:

INCURRERE.] Impetu & vi quadam: *incursum* pro celeriter positum apud Caecilium auctore Marcello.

*Nullus sum nisi meam rem jam omnem incursum pro-
pero perdere.*

TREMULIS FOLIIS.] Quae venti incussione tremulae fiunt, tremulam rem enim dubiam & nutantem appellamus, unde alibi Calpurnius:

--- Tremebunda coagula lacris.

17. ALTA SILENTIA.] i. e. profunda: Juvenalis Satyra prima,

*--- Privatus ut altum
Dormires:*

Martialis libro primo epigrammaton.

Non rampet altum pallidus somnusus reus.

i. e. profundum.

18. OMNIA CESSABANT.] Ab opere desistebant incepto.

CERTANTIBUS.] Alternatim canentibus: expungendi sunt autem versus hi duo subditiui & suppositi.

*Omnia cessabant neglectaque pascua tauris
Calcabant,*

Quam & sententiam implicant & in codicibus fidelioribus nulli inveniuntur.

19. DAEDALA APIS.] i. e. Variamquam variando ex floribus excerpere solent, ita Lucretius *Daedalam tellurem* appellavit a varietate rerum in primo his versibus:

*--- Tibi suavis Daedala tellus
Summittit flores: tibi rident aequora ponti
Placatumque nitet diffuso numine caelum:*

Pompejus *Daedalam* a varietate rerum artificiorumque dictam esse apud Lucretium terram: apud Ennium *Minervam*: apud Virgilium *Circe* facile est intelligere, cum Graece *Daiddallos* significet *variare*: fuit apud Minorem regem *Daedalus* ille architectus Atheniensis, celeberrimus in architectura, qui tanta arte vaccam illam ligneam, in qua latuit *Palisphae*, fabricavit, ut illam posset pro vera taurus inire: ad quam allusit Ausonius his,

*Quid me taurae paras specie deceptus inire,
Non sum ego Minos machina Pasiphaae:*

De hoc Virgilius in sexto Aeneidos.

*Daedalus, ut fama est, fugiens Minos regna,
Praepetibus pennis ausus se credere caelo,
Instructum per iter gelidas enavit ad Arctos:*

Hunc intellexit Juvenalis Satyra prima, illo versu:

Et mare percussum puero fabrumque volantem,

Graecum verbum exprimens, *Daedalus* enim *faber* & in-

geniosus apud Graecos dicitur de hoc & Tibullus in quarto,

*--- Phoebo gratissima dona
Cres tulit.*

Et Ausonius in Monosyllabia.

Praepetibus pennis super aëra vestis homo Cres.

Quod ante nos tamen annotavit Beroaldus nosser: Scribit Diodorus in tertio, *Daedalo* propter artis praestantiam deorum honores accolat, Aegyptios contribuisse illique templum in quadam insula Memphis aedificatum extare.

INTERMITTERE.] Hic significat paulisper cessare, ut apud Plinium *Caecilium* libro tertio Epistolarum, provisum hoc legibus intermissum tamen & post longam intercapedinem tunc reductum: & apud Ciceronem libro septimo Epistolarum: *Sed mehercule jam intermisseram, ne viderer liberalissimi hominis meique amantissimi voluntati erga me diffidere: cum haec particula inter totum aliquando significet ut apud Plautum in Aulularia.*

*Quae mihi interbibere sola si vino scateat
Corynthyensem fontem & Pyreneum potest,*

Id est totum bibere: in aliquibus exemplaribus legitur *intervenire*, quod significabit, quadam cum intermissione visere.

20. THYRSUS MEDIUS.] Id est inter *Astacum* & *Idam* positus.

22. IRRITA.] Vana. Virgilius in Pollione.

*Te duce si qua manent sceleris vestigia nostri
Irrita perpetua solvant formidine terras.*

Et in quinto Aeneidos.

--- Et variis assultibus irritus urget.

Lucanus in decimo Pharsaliae.

Votaque thyriferos non irrita fudit in ignes:

Inde irrita ova dicta quae vana sint & nihil gignant: *daedon* Graeci appellant irritam, irrita testamenta describit Imperator in Institutionibus, quae jure valere non possunt, quia dictione frequens est titulo quibus modis testamentum infirmetur. *Irritare* verbum, significat provocare, tractum a canibus qui cum provocantur irruunt. Virgilius in. x. Aen.

Irritatque virum telis & voce laceffit.

Plautus in Amphitryone, irritabis crabrones.

O PUERI.] Verba sunt Thyrsidis ad pueros.

MERCEDIS.] Praenii apud Virg. *merces* pro stupro accipitur in Sileno.

*--- Carmina vobis
Huic aliud mercedis erit.*

33. OPPROBRIA.] Derisiones & convicia. *opprobria*, ut scribit Pompejus, est probum obicere probum vero significat convitium & contumeliam, alias adulterium, ut apud Suetonium in Caesare Dictatore, *dirimit nuptias praetorii viri qui digressam a marito post biduum statim duxerat, quamvis sine probi suspitione & apud Plautum in Amphitryone,*

*Durare nequeo in aedibus, ita me probi,
Stupri, dedecoris a viro argutam meo.*

26. TER QUIQUE MANUS.] Jam eos hortatur ut ja-

Et digitum discernant, quis prior incipere possit, & describit lulum puerilem quem & Bononienfes pueri hodie quoque retinent, ut si quando inter eos discordia oriatur de primis partibus, hoc est de priori loco obtinendo in cursu vel aliquo ludo, iactantes manus, qui numerum invocatum habuerit, hoc est par vel impar, ille sit victor & voti compos: hoc ludi genus describitur ab Horatio libro Sermonum secundo Satyra tertia,

Ludere par impar, equitare in arundine longa.

Qui solent esse puerorum ludi: est etiam aliud ludi genus huic non absumile, *manuum* vocant, quod fortasse Maurorum sit peculiare.

DISTINGUERE.] Discernere.

ALTERNOS CANTUS.] Alternatim dictos. alterne enim dicuntur cantare pastores quando vicissim carmina reddunt & altero tacente cantat alter. Virgilius in Palaemone.

Alternis dicetis, amant alterna Camenae.

IACATE.] Iactu proferte. alias *iactare* est frustra & inaniter loqui. Virgilius in primo Aene.

*Talia iactanti fridens aquilone procella
Velum adversa feris:*

Et alibi:

--- Voces dum iactat inanes:

Item significat gloriari ut apud Juve. Saty. prim.

Ipsi laetantur cum se iactaret amicos.

MANUS MICANTES.] Alludit ad iactum digitorum. scribit Marcellus, *Micare* esse digitis fortiri. cuius auctoritatem secutus interpretabor Sortientes. quod tamen ipse pace & cum venia tanti viri dixerim: illud Ciceronianum ex libro tertio Officiorum in hanc trahere sententiam conetur, quandoque comprobare dubitavimus dignum esse qui cum in tenebris mices in hunc significatum accipi posse asserentes apud M. Tullium: est enim hoc verus proverbium ut ait ipse Cicero, utque ipse utar verbis *vetustate contritum*, cum enim fidem alicuius bonitatemque laudent, dignum esse dicunt qui cum in tenebris mices quod nos ita exponebamus, significari ipsum luce dignum: quoniam quae recte aguntur in lucem sunt digna proferri quae vero male tenebras desiderant: ergo in tenebris mices intelligebamus dignum luce perpetua & nullis tenebris; quoniam a flagitiosis tenebrae expetuntur hominibus, unde inquit indignanter Satyrophagus poeta, sient ista palam cupient & in acta referri, cum crimina potius debeant celari quam palam proferri: quod tamen vetustissimi scriptoris sententiam nullo pacto reprobendam esse sentio: utque Marcelli locum intelligas scias ipsum sentire dignum qui cum in tenebris mices, hoc est cum quo etiam in obscuro loco manus iactare possis nullo deceptionis timore. & haec melior sententia.

27. DIGNUS.] In antiquis & sinceris codicibus legitur *discernant digitis*, quod significat fortuntur, quis primus incipere debeat: digitum ut scribit Plinius in xi. Naturalis Historiae, qui sunt hominis ternos habent articulos, pollex vero duos, sunt generaliter quinque sex vero quibusdam, a quo numero *sedigitum* Vulgarium illustrem in poetica appellatum accepimus, & Caji Oratii ex patritia gente filias duas, ob id *sedigitas* nuncupatas, quod idem refert Plinius: Nos quoque hac tempestate *sedigitum* puerum vidisse meminimus

Bononientem, & digitos pariter moventem & ad quodlibet sit opus accommodantem, comprobante Lodovico Ghislaro ex patritio ordine Juvene, non minus moribus quam virtutibus exornato, arctiorique nobis amicitiae quam affinitatis: qua & simul tenemur vinculis adligato.

PRIOR INCIPIT IDAS.] Huic sortem contigisse & invocatum numerum adfuisse intelligas.

28. ME SYLVANUS AMAT.] Hoc est principium cantilenae ad quam fautores deos solemus invocare. sic Virg. in Palaemone.

Et me Phoebeus amat.

Incipiens, ergo Idas Sylvarum deos invocatur, ut sibi sint tutores. quos Bacchum & Dianam quidam esse existimaverunt, unde error apparet Sipontini, viri aliqui de litteris bene sentientes qui Sylvanum esse putavit, quem Graeci Pana appellant: huic deo porcum caedebant, & quoniam inimicus foeturae creditur, poterit pro supra dictis accipi, de hoc intellexit Juvenalis Satyra sexta, illo versu.

Caedere Sylvano porcum, quadrante lavari.

Arguens foeminas se a foetura abdicantes illi sacrificare, ut demonstrarent curam deponere muliebrem. qui locus sicuti a nullo prius percipiebatur, ita a praepetore meo Joanne Baptista Pio in Commentariis Plautinis disertissime enarratur: quod autem non sit idem Sylvanus qui Pan, declaratur in invocatione Georgicorum Virg. a quo cum ita prius invocetur,

*Ipse nemus linquens patrium saltusque Lycei
Pan, ovium custos, tua se tibi Maenala curae,
Adsis o Tegeos favens.*

Statim subiungitur.

*--- Oleaeque Minerva
Inventrix unigue puer monstrator aratri,
Et teneram ab radice ferens Sylvane suppressum*

Ubi haec Seneca: Sylvanus, Sylvarum deus est, qui Cyparissum amavit, & cum cervam pueri mansuetam Sylvanus inscius interemisset puer dolore extinctus est, Sylvanus autem in arborem sui nominis convertit & pro solatio secum fert. Hanc tamen fabulam aliter Ovidius libro decimo Metamorphoseon enarrat, ab Apolline Cyparissum puerum adamatum scribens: dividuntur & in Gallohis:

*Venit & agresti capitis Sylvanus honore,
Florentes ferulas & grandia lilia quassans.
Pan deus Arcadiae venit quem vidimus ipsi
Sanguineis ebulli baccis minoque tubentem.*

DOCILES AVENAS.] Quae sonum reddere docentur.

29. CIRCUNDAT.] Coronat & cingit ut,

*--- Musco circundat amaras
Corticis.*

TEMPORA.] Partes capitis, quae solent corona cingi. Papinius in primo Sylvarum:

*--- Hic theae lauro
Tempora, Minos cinem premit ille corona:*

Scribit Plinius in xi. quibus juxta tempora inflexa sint supercilia eos fore derisores.

FRONDENTI TARDA.] i. e. cupresso, tarda enim poetice

tice accipitur pro omni arbore ferente resinam: Plinius libro xx. Naturalis historiae, itaque laborant & fame & cruditate, quae sunt humoris quantitate, aliquae vero & obestitate ut omnia quae ferunt resinam nimia pinguedine in taedam mutantur: idem refert libro xvi. tantam esse similitudinem harum arborum ut nec facile discernantur in fronde a peritis, tanta natalium est mixtura. Columella pineam taedam appellavit in Sexto his verbis: *fissuram cuneo taedae pineae adigito. Ubi taedam tamen ramusculum aptum taedis accipito, nam taeda accipitur etiam pro face & ligno facibus apto Juvenalis,*

- - - Taeda lucebis in illa,
Quae stantes ardent fixo qui guttore fumant:

Et pro face nuptiali ut plurimum, sicut apud Virgilium in quarta Aeneidos,

*Si non pertaesum Thalami taedaeque fuisset,
Huic uni forsan potui succumbere culpae,*

Et Claudianum de nuptiis Honorii

*Cessent litui saevumque procul,
Martem felix taeda releget:*

Unde & Papinius cecinit in Sylvis,

- - - Dat Juno verenda,
Vincula & insigni geminas concordia taeda.

Silius in quinto,

*Sidonia tumidus sponsa, vanoque superbus
Foedere, promissas post Dardana praelia taedae.*

30. PARVO MIHI.] Id est puero. aemulatio est Virgiliana, ille enim sicin Alexi.

Et dixit, moriens, te nunc habet ista secundum.

NON LEVE CARMEN.] Non parvi ponderis.

31. IAM LEVIS.] Hoc est carmen quod sibi di-
ctum perhibet a Sylvano.

LEVIS CANNA.] Epitheton est cannarum & calamo-
rum, quoniam sunt foratiles & ob id leviores.

OBLIQUA.] Obtorta. Juvenalis Satyra secunda,

*Ille supercilium madida fuligine tinctum,
Obliqua producit acu:*

Hoc versu Sylvanum se bonum fistulatore futurum promississe ait: Scribit Julius Firmicus in quinto Matheseon, si in M. C. Venerem constitutam trigonica Juppiter radiatione respiciat, vel si cum ea fuerit inventus & Venus ab omnibus malivolarum fuerit radiationibus separata, foeminarum praesidio ex ista conjunctione maxima felicitatis insignia conferri, aut ex aliquo foemineo opere initium felicitatis accipi, eosdemque facit musici carminis modos dulciter stethere aut citharam lyramque percutere, aut certe molli corporis flexu cum grata venustate saltare.

32. ET MIHI FLORA COMAS.] Invocat Aftacus Floram & Pomonam hortuli deas, sicuti apud Virg. in Palaemone Dametas Jovem, & Menalcas Apollinem, & apud Theocritum, Comatas Thespiades & Lacon Phoebum, quem locum mutuatus est Virg. sicut & alia multa. Flora autem, dicta est florum dea & Floralia

festa quae in ipsius honorem fiebant, in quibus mense-
trices discurrere solebant. Ad quod respiciens illud protu-
lit Juvenalis Satyra sexta,

- - - Dignissima prorsus,
Floralis matrona tuba.

De Floralibus meminit Perlius Satyra sexta,

- - - Nostra ut Floralia possint,
Aprici meminisse senes:

De Flora Ovidius libro Quinto Fastorum,

*Chloris eram quae Flora vocor, corrupta Latino
Nominis est nostri littera Graeca sono.*

Et paulo post,

*Vere fruos semper semper nitidissimus annus.
Arbor habet frondes pabula semper humus,
Est mihi foecundus dotalibus hortis, in agris
Aura saevet, liquidae fonte rigantur aquae.
Hunc mens implevit generoso Flore maritus,
Atque ait arbitrium tu dea Floris habe.*

Fingitur autem Zephyrus Florae maritus ab Ovidio, quoniam spirante Zephyro prata & hortuli omniaque florescunt: hinc a Lucretio dicitur,

- - - Genitabilis aura favoni.

Est enim Favonius idem qui Zephyrus, a Graecis ita appellatus quod vitam ferat. Scribit Plutarchus in Problematis Floram eandem esse quam Bonam Deam nominant, cui omni Florum genese templum exornantes mulieres myrtos tantummodo excludunt, propterea quod myrtus tanquam Veneri sacra reputatur omneque quodcunque masculum creditur excludi solet in sacris illius; docet Lactantius libro primo Divinarum Institutionum, quemadmodum Flora cum magnas opes ex arte meretricia quaesisset Populum Romanum scripsit heredem, & certam pecuniam reliquit cujus ex anno feciore natalis dies celebratur editione ludorum quos appellant Floralia: quod, quia senatus flagitiosum videbatur. ab ipso nomine argumentum sumi placuit, ut pudendae rei quaedam dignitas adderetur, deam sinxerunt esse quae floribus praesit, eamque oportere placari ut fruges cum arboribus aut vitibus bene prospereque florescerent.

SPARGIT COMAS.] Id est inundat & significat eam procreare flores & herbas ad coronas quibus comae vinciantur.

GRAMINE.] Pro quacunque herba posuit, cum gramen sit proprie herba omnibus notissima, propter equorum pabulum, quibus apud nos praecipue datur, graminem coronam nisi in summa desperatione Populum Romanum dedisse auctor est: Plinius lib. xxi. Naturalis Historiae. haec erat eadem quae & obsidionalis & dabatur liberatis obsidione abominandoque exitio totis castris.

33. ET MATURA MIHI POMONA.] Pomona est pomorum dea, sicut florum Flora Plinius libro xxiii. Naturalis Historiae non cessit his Pomona partesque medicas pendensibus quoque dedit. non contenta protegere arborumque alere umbra quae diximus. praestit autem tam uviv & ceteris fructibus quam pomis. unde ita loquitur ipsa libro praedicto capite primo, plurimum homini voluptatis ex me est, ego succum vini liquorem olei gigno, ego palmas & poma torque varietates: de hac fit mentio a M. Varro libro iii. Linguae Latinae, ubi Po-

mo.

monam pomorum patrem legimus, ibi tamen matrem supponendum cenſeo. hic Pomona pro iſtis pomis ponitur: ſub arbore pro ſub arboribus. celebrantur Alcinoi pomaria regis Pheacum, cujus maturis fructibus alia ſuccedere nova praedicaverunt ſcriptores & praecipue Homerus in Odyſſea, de quo Papinius libro Sylvarum primo,

Quid bifera Alcinoi laudem pomaria,

cum ad illam fructuum duplicationem alluderet. ſcribit Dio. in iv. Aethiopes qui Cyneci dicuntur, arborum timore ſerarum incolere, & iſtis pro domibus uti.

34. ACCIPE FONTEM.] Lego fontis, plithynticos ut in ſinceris codicibus: *mutare hortos*, hoc eſt tranſferre in alium locum ſi ſterilis erit ubi fuerit hortus: reſert Dionyſius de ſitu Orbis, virentes ſemper Indos poſſidere hortulos, & arva perpulchra & lacta, quae univerſum ſemper per annum vireant: antiquitas ut docet Plinius libro xix nihil prius mixta quam Heſperidum hortos, ac regum Adonis & Alcinoi, quosque penſiles ſive Semiramis ſive Aſſyriae rex Cyrus fecerat: tutelam hororum antiqui ligneum Priapum fecerunt quem per Saryrica ſigna intelligit Plinius: Veneris tutelae hortos assignavit Plautus, quod forſſe dea ſitigenituae, at primus Epicurus hororum magiſter eos Athenis inſtituit, unde dictum eſt a Papinio

— — — Luxuriae carentes,
Delitiae: quas ipſe ſuis digreſſus Athenis,
Mallet deſerto ſenior Gargetius orto.

Ubi Gargetium ſeniorum Epicurum ex Gargetio pagum natum intelligit. ſolebant Antiqui ex hortis iudicare num quae eſſet in domo materfamilias, etenim haec cura dicebatur foeminarum ubi indiligens eſſet hortus: Luculliani horti inter ornatos ſumptuoſiſſimosque regum dinumerantur; in primis, ut reſert Plutarchus in Lucullo: & Demetrii a liberto Pompeji ita cognominati celebrantur & Antonii, Caſtoris cujus ſummam fuiſſe auctoritatem in herbis alendis reſert Plinius libro vigefimoquinto Naturalis Hiſtoriae.

35. IRRIGUIS CANALIBUS.] Quibus ad irrigandos hortos utitur, Irrigare enim, ut annotat Servius ſuper eo Virgilii loco,

— — — Rivos deducere, nulla
Religio vetuit.

ſignificat aquas inducere. Poeta illegas canales appellavit in tertio Georgicon ex illic factas, quales nunc diſcribit Calpurnius,

*Ad puteos aut alia greges ad ſtagna iubeto,
Currentem illeſtis potare canalibus undam:*

Scribit Plinius libro decimoſexto pinum, piceam, alium ad aquarum ductus in ſtobos cavari. Ubi ſtobos ſive tubos utroque enim modo dicitur, appellavit ductus ligneos aquarum de quibus hic poeta noſter: notat Servius canalem melius faeminino genere proferri quam maſculino: de his intelligit Ovidius in primo de Remedio Amoris,

Ipſe potes rivos ducere lenis aquae.

Et Tibullus libro elegiarum ſecundo hoc carmine,

Tunc bibit irriguis fertilis hortus aquas.

Hos quondam ductus aquarum plumbeos ſecere [Re-

mani, quod ſignificat Papinius his verſibus in primo Sylvarum.

*Tegus per obliquum penitus quae laboris amnem,
Martia, & audaci tranſcurris flumina plumbo:*

De fluminum derivatione vide Julium Frontinum libro iii. Stratagematon.

36. ME DOCET IPSA PALES.] Narrat Idas, pecudum curam, & quicquid diligentiffimus pactor obſervare debeat: Pales autem, eſt dea pabulorum de qua Virgilius in Daphnide,

Ipsa Pales agros atque ipſe reliquit Apollo.

Pompejus, Pales dicta eſt dea paſtorum, cujus feſta Palilia dicebantur, vel ut alii volunt, dicta Parilia, quoniam pro partu pecoris eidem ſacta fiebant, & nos plura alibi dicemus.

CULTUM GREGIS.] Obſervationem ovium in cibo potu & foetura ſtabulisque faciendis.

UT NIGER ALBAE.] Ordo eſt, docet me Pales quemadmodum niger maritus mutet terga albae ovis in agna naſcenti. hoc eſt quemadmodum naſcantur agni unicolores & patrem reſcientes. nam, ut ſcribit Columella libro octavo Rei Ruſticae, agni & partus retinent patris colorem. cujus verba ſubjecimus: nam cum in municipium Gaditanum ex vicino Africae miri coloris Silvafres ac feri arietes ſicut aliae beſtiae munerariis deportarentur. M. Columella patruus meus, acris vir ingenii atque illuſtris agricola, quosdam mercatores in agros tranſtulit & manſuefactos rectis ovibus admixit, haec primum ortos ſed paterni coloris agnos ediderunt, qui deinde & ipſi Tarentinis ovibus impoſiti, tenuioris velleris arietes progenerarunt, ex his rursus quicquid conceptum eſt, maternam molliem, paternum & avitum retulit colorem: nonnunquam ut idem ſcribit ex albo fuſci progignatur, ſi palatus aut lingua non fuerit lanac concolor, unde cecinit poeta in tertio Georgicon.

*Illum autem quamvis aries ſit candidus ipſe
Nigra ſubeſt hudo tantum cui lingua palato;
Rejice, Ne maculis inſuſcet vellera pullis
Naſcentum.*

Idem monet Varro de Re Ruſtica ſecundo, animadvertenda quoque lingua ne nigra aut varia ſit, quod ſero qui eam habent nigros aut varios procreant agnos: Plinius libro octavo Naturalis Hiſtoriae, atque in eo genere arietum maxime ſpeſſant ora, quia cujus coloris ſub lingua habuere venas ejus & lanicem eſt in foetu. Idem putat aquilonis flatu mares concipi auctri vero foeminas.

38. DIVERSI PARENTIS.] Ob diverſitatem ſexus maſculini & foeminini & coloris varii, non ſit utriuſque indicium quicquid naſcetur, ſed partem tantummodo reſerat.

SERVARE.] Retinere.

SPECIEM.] Scilicet nigri & albi, eſt enim ſpecies, ut niger, albus, & eſt terminus ſignificativus plurium differentium numero, & continetur ſub Genere ſpecies. nam genus nunquam excludit ſui ſpeciem ut habetur lege prima. ff. de adoptionibus.

39. TESTETUR.] Demonſtret & reſerat.

AM;

AMBIGUO COLORE.] Qui non sit candidus neque fuscus sed mixtus, ut

Capreoli sparsi etiam nunc pellibus albo.

Ambiguam rem appellamus accipitem & dubiam quamque qualis sit difficulter cognoscitur, ab Ovidio ambigus lupo appellatur lib. vii. Met. his versibus.

*Inque virum soliti vultus mutare ferinos,
Ambigus profecta lupi.*

Allusione quadam ad vulgarem illam opinionem homines in lupos mutari arbitrantium: quod annotavit Plinius libro octavo Nat. Hist. qui refert ex gente Antei cuiusdam sorte familiam electum ad stagnum quoddam regionis ejus duci, vestituque in quercu suspensio tranare atque abire in deserta transfigurarique in lupum, & cum ceteris ejusdem generis congregari per annos novem. ad hoc alludit Propertius in xv. eleg. his

*Audax cantatae leges imponere Lanæ.
Et sua nocturno fallere tergalupo.*

Ambiguam & versipellem intelligens; versipellis enim Plaut. in Amphitr. dicitur Jupiter qui in quamlibet formam se mutare consuevit. ita versipellem se facit quando lubet: proverbium est *lupum auribus teneo*, quod in dubiis rebus usurpari solet. Sicuti & allud inter *sacrum & saxum*, usurpatum in Captivis a Tindaro Plautino.

*... Nunc ego omnino occidi,
Nunc ego inter sacrum saxumque sto nec quid faciam scio.*

Gellius in xi. quosdam Philosophos notat semper ambigentes & nihil umquam verum esse affirmantes sed semper dubios a Graecis *Scepticos* fuisse appellatos, quos Latini ab auctore *Pyrrhōne* *Pyrrhonius* vocitarunt: iidem *Aporietici* nuncupantur, quod semper addubitant, ut inquit Lærtius. apud nos vero vox adeo haec invaluit ut *Pyrrhonius* omnes addubitantes salutemus, & peculiariter amicum quendam nostrum academicum.

40. ARTE MEA.] Quae ad curam spectat agelli & hortuli, nam ut scribit Plinius libro xix. in xii. tabulis nusquam nominatur villa, sed semper in significatione ea hortus, ut etiam pro horto agellum intelligere possis.

MUTABILIS.] Arbos, quae mutatur insitione, ut nux perisco. Invenio apud Columellam in sexto, tria insitionum genera, ex quibus se tertii inventorem fuisse gloriatur, hoc est emplastrationis. scribit Plinius libro xvii. Naturalis Historiae, insitionem casu hoc pacto inventam fuisse: agricola sedulus casam sepiis munimento cingens, quo minus putrescerent sudes, limen subdidit ex hedera, at illae vivaci morsu apprensae suam ex alieno fecere vitam, apparuitque truncum esse pro terra: sed ut quoque verbis Plinianis insitionem doceam, auferitur terra aequaliter superficies, levigaturque salce truncus, ratio postea duplex est: prima inter corticem lignumque inferendi, max & medullae inferendi. de hac insitione Virgilius in secundo Georgicon,

*Aut rursam enodes trunci rescantur: & alta
Finditur in solidam cuneis via, deinde foras
Plantae immittuntur: nec longum tempus & ingens
Exit ad coelum ramis felicibus arbos:*

Docet Servius insitionem fieri cum infisso truncu furculis foecundae arboris sterili inferitur, aut osulorum

impositio, cum incisio cortice libro alienae arboris germen inferimus. sed ut de inoculatione nonnihil sit dictum, scias esse inoculationem, cum fistula futoriae simili oculum in arbore aperimus cortice exciso, semenque includimus eadem fistula sublatum ex alia, de hac intelligit Maro in tertio Georgicon quamvis ipse in nodo suum quaerat, ut inquit Plinius,

*Nec modus inferere atque oculos imponere simplex,
Nam qua se medio trudent de cortice gemmae,
Es tennes rumpunt tunicas, angustus in ipso
Fit nodo sinus, huc aliena ex arbore germen
Includunt, adeoque docent inolescere libro:*

Refert Plinius, arborem se siliam juxta Tybentes omni genere pomorum onustam vidisse, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis malorumque generibus, sed huic vitam fuisse brevem.

INDUIT.] Vestit & adoptat, ut apud Ovidium de Remedio Amoris libro primo.

*Veneris insilio fac ramum ramus adoptet,
Sterque peregrinis arbor aperta comis.*

In hunc accipe significatum & illud Tibulli ex secundo elegiarum,

*Tunc vultus abierte feri, tunc confita pomus,
Ubi confita pomus pro insitione dicitur.*

41. NON GENTILIA POMA.] Non propria arboris, sed peregrina, sic Virgilius,

Mitaturque novas frondes & non sua poma.

Gentiles enim dicuntur qui ex eadem sint familia, cum autem insilio ex arbore fiat diversa, non erit gentilicium pomum. *Gentiles* apud ecclesiasticos inveniunt pro idolorum cultoribus accipi. Habet tamen antiqua lectio non *gentilia poma*, quod significabit poma non ex propria arbore genita sed insitione.

42. MALO PYRA TEMPERAT.] Sic Virgilius,

*Et saepe alterius ramos impune videmus,
Vertere in alterius, mutatamque infra mala
Ferre pyram & prunis lapidosa rubescere corna.*

Docet Palladius in tertio, quemadmodum agresti malo pyrus inferatur, amygdaloque & spinac. Virgilius in Bucolicis,

Inferre nunc Meliboeus pyros pone ordine vitæ.

Invenies autem apud Plinium lib. xv. *alia cognomine superba, parva, & coarctissima, alia crassumina, cunctis gratissima, alia salerna a potu quoniam tanta vis succi abundat, & ab auctoribus, quae Decumiana: Delabelliana, Pompejana, Liceriana, Severianaque cognominantur.* Apud Horatium in primo Epistoliarum talis est de pyris locus.

*Tu me fecisti locupletem, vescero sodes,
Jam satis est: at tu quantum vis tolle benigno,
Non invisa feres pueris munuscula parvis.
Tam teneor deno quam si dimittat enasse.
Ut libet haec porcis hodie comedenda reliquere.*

Quem subscripsi ut quod apud nos frequens in usu proverbium celebratur ab antiquis emanasse recognoscatur.

43. TEM-

42. TEMPERAT.] Miscet vel acerbitem tollit. Con-
sueverunt enim confutores pyrum sylvestre acerbum &
acidum infusione mollioris temperare pomi, monet ta-
men Columella in sexto, ut quam generosissimis py-
ris pomaria conferamus: *pyrorum omnium cibus etiam
valentibus enervatus est, agris quoque vini modo negatur,
ut auctor est Plinius libro XXIII. Naturalis Histo-
riae.*

43. INSITA PERSICA.] Poma ex Perside advecta,
unde nomen hujus arboris. quattuor traduntur a Plinio
genera, sed Persicorum palmam Duracinis dant quas &
nos peculiare habemus, inhaeret enim ossibus caro,
ut nisi difficulter evellatur.

SUBREPERE.] Tacite insurgere: est autem *reperere*
animalium pedibus carentium. unde & ipsa reptilia ap-
pellata: infansem tamen *reperere* dicimus, quoniam pe-
dibus uti nondum valet: Claudii. in Ruffi.

--- Prima mox de matre cadentem
Suscepi gremio, parvus reptavis in isto
Saepe sinu:

PRAECOQUUS PRUNIS.] Cito maturefcentibus,
praecoquum enim & *praecox* appellamus maturefcentem,
non tarde pomum. unde est illud, *odi praecociis ingenii
puerum.* & *praecox* risus appellatur a Plinio in septimo
qui ante legitimum tempus accidat: Plinius in decimo
de persicis, *post autumnum maturefcent, aestate praecociae,
infra triginta annos reperta:* scribit Marcellus *praecox*,
& *praecocia* idem esse, quod immatura, ut apud En-
nium Annalium libro octavo, *praecox pugna est* &
apud Naevium, *huic puellas praecoquis libido inest:* Pruni
autem genera sunt undecim, & prunorum turba ver-
sicolor (ut docet Plinius) ex hisque infestationes variae,
nam in nucibus *Nucipruna*, in malis *instemala*, in
amygdalis *amygdalina* appellata sunt: pruna sylvestria
ubique nascuntur, in hisque infestationes sunt persico-
rum, sunt & *cereza Pruna* a colore dicta, de quibus
Virgilius in Bucolicis.

Addam cereza pruna & bonos eris huic quaque pomo:

De prunis Palladius:

*Pruna suis addunt felicia germina membris,
Donaque cognato corpore laeta ferunt.
Exarmat foetus, sed brachia roboris armat
Castaneae prunus iussa teneri lacem.*

44. ME TENERAS SALICES.] Sunt salices expetibiles
aspris, unde Maro in Bucolicis.

--- Non me pascente capellas
Florentem cythistum, salices carpatis amaras:

Amant loca humida ut docet Plinius libro. XVII. Na-
turalis Historiae, quoque propiores terrae foecundio-
res. Tradit Columella in quinto, salicis tria genera,
Graecae, Galicae, & Sabinae, quam plurimi *amerinam* vo-
cant, *Graeca* flavi coloris, & *galica* obsoleti purpurei
& tenuissimi viminis: *Amerina* salix gracilem virgam
& rutilam gerit, salicis octo genera traduntur a Pli-
nio: a salice *salicetum* dicitur, & *Salicetum* locus multa
salice confusus. hoc nomine villam possident Bononien-
ses, quod fortasse quondam multis fuerit conferta
salicibus: est etiam *salicetum* virgulti genus quod cito
salit, ut docet Servius in Bucolicis super illo Virgi-
liano,

--- Florem depasta salici:

OLEASTRA.] Sylvestrem oleam, Sicut *pinaster* sil-
vestris pinus dicitur: ita *oleaster* sylvestris olea: Scribit
Plinius in duodecimo Olivam Indiae sterilem inesse
praeterquam oleastri fructu; de oleastro Palla-
dius,

Faecundat sterilis pingues oleaster olivas.

Et quas non novis munera ferro docet:

Virgilius in secundo Georgicon.

Infelix superat foliis oleaster amaris:

45. GREGIBUS PORTARE.] Teneris scilicet agnis,
qui nondum stare valent, ut ita addiscant in pratis pa-
scere.

46. PRIMO MORBU.] Tenero & nondum herbis
assuefacto, quoniam cum desinunt laetari herbis eos
assuefacimus.

GRAMINA.] Herbas, & accipitur hic pro omni
herbarum genere ut

Quale sapor fessis in gramina:

47. FOETURA.] Genitura, & ipsi agni dicitur au-
tem *foetura* proprie actus pariendi, hic pro partu ac-
cipitur: Plinius, *Optima foetura est post verum aequino-
ctium:* Foetus vero dicitur partus sive terrae sive ani-
malium, Virgilius,

Magnus alit magno commixtus corpore foetus:

Lucretius in primo,

*Huc accedit uti suo cortis imbribus anni
Lactificis nequeat foetus submittere tellus:*

Foetum aliquando plenum dicimus, ut apud Virgilium
in primo Aeneidos.

--- Loca foeta furentibus austris.

Ubi haec Servius: sciendum est autem dici foetam, &
gravidam & partu liberatam, docet Palladius in duode-
cimo ut agnos donec firmentur inter stabulum fursuri-
bus, vel medica herba, vel (si est copia) farina ordeo
ingesta cibari, donec conceptum paulisper robur acta-
tis pascuum matribus possint habere commune:

DEPULSA.] A lacte remota, depellere enim est
agnos a lacte remove, ut docet Servius: Virgilius
in Bucolicis,

--- Romam Meliboei putavi
Stultus ego huic nostras similem, quo saepe solemus
Pastores ovium teneros depellere foetus:

In quam significantiam est & illud in Alexi,

Haedorumque gregem viridi compellere hibisco,

Id est a lacte remove, ad hibiscumque ducere:

VAGOS PARENTES.] Huc & illuc vagantes, *Vagari*
enim est errare, & discurre nullo ordine; unde *Vaga*
luna dicitur a poetis, & *vagi planetae*, veluti erroneae
dicas, & erraticos. & haec omnia spectant ad curam
gregis quae diligens pastor non omittit: libet subseri-
bere ad hanc rem Apollonii Tyanei verba facientia,
quem solitum dicere refert Philostratus in primo: *A-*
nanagoram Clazomenium gregibus & camelorum armen-
V 2

111

sis nutriendis intentum, pecorum gratia magis, quam hominum philosophatum fuisse?

48. ET MIHI CUM FULVIS.] Sensus est cum ob nimium aestum sit chasma, & aperitur terra, soleo irrigare aream, ne plantaria translata ex terra & solo uliginolo pinguique, desiderent quem habuerunt succum in priori ubi fuerunt loco:

FULVIS RADICIBUS.] Epitheton est radicum, nam ut plurimum herbarum radices fulvae visuntur, fulvum autem colorem appellamus de ruffo atque viridi mixtum, ut docet Gellius libro secundo Noctium Atticarum, cujus verba subscripsi: *Fulvus autem videtur de ruffo atque viridi mixtus, in aliis plus viridis, in aliis plus ruffi habere*. Sic poeta verborum diligentissimus *fulvum aquilam dicit, & jaspideum, fulvus galeros & fulvum aurum, & arcnam fulvum, & fulvum leonem*. Sic Q. Ennius in Annalibus, *fulvo aere dixit*. Flavius contra videtur ex viridi & ruffo, & albo concretus: Sic *flaventes comae*, & quod mirari quosdam video, *frondes olearum* a Virgilio dicuntur *flavae*, sic multo ante Pacuvius *aquam flavam dixit, & flavum pulverem*, cujus versus (quoniam sunt jucundissimi) libens commemini:

*Cedo tamen pedem lymphis flavis,
Flavum pulverem manibus isidem,
Quibus Ulyxi saepe permixti, abluiam:
Lassitudinemque nimiam manuum multitudine:*

Tu vero & hoc amplius adjice *flavam* (ererem a poeta nuncupari in primo Georgicon, a calore maturarum Segetum, quem & rufum & subalbidum ex viridi retinere solent.

49. AREA.] Aliquando pro loco lato accipitur, & spacio, ut apud Ovidium in Epistolis.

Et patet in curas area lata meas,

Alias *area* dicitur locus qui ad trituram paratur, quam quomodo sternas docet Marcus Varro libro primo Rei Rusticae, & Palladius in septimo. Virgilius in primo Georgicon,

*Area cum primum ingenti est aequanda cylindro,
Et vertenda manu & creta solidanda tenaci,
Ne subeant herbas neu pulvere victa satiscat:*

Ita docet Palladius: *Tunc premenda est rotundo lapide vel columnae quocunque fragmento, cujus volutatio possit ejus spacia solidare. ubi lapidem rotundum cylindrum intellige. est enim cylindrus lapis teres in modum columnae, qui a volubilitate nomen accipit ut docet Ser. hinc cylindros gemmas hac figura insignitas appellavere, Ju. sat. II,*

Tu nube atque tace, donant arcana cylindros.

Hic *area* accipitur pro loco ubi plantae feruntur, ut apud Plinium libro decimo sexto Na. Hist. *Deferendae ex arearum venis post annum in ulmaria. & alibi, solum apricum & quam amplissimum in seminario sive in vinea bidente passinari debet, ternos pedes bipatio alte in area rejici quaternorum pedum fermento:*

IRRIGUO FONTE.] Hoc est deducto per canaliculos ad herbas irrigandas: *Rigui horti*, appellantur qui possunt aqua irrigari: Ovidius in primo de Remedio Amoris,

Ipsae potes riguis plantam defigere in hortis:

Sed non sunt tamen omnes horae dierum irrigationi aptae, nam rigandi matutina atque vesperta, ne infervescat aqua sole: horae sunt utilissimae, ut docet Plinius libro decimo nono Naturalis Historiae:

50. SATIATUR AQUA.] Bibit, usque ad satietatem:

SUCCOS PRIORES.] Quos habuit in priori loco unde translata fuerunt plantaria, omnia enim translata meliora, grandioraque sunt, maxime porri napique ut inquit Plinius:

51. LANGUIDA PLANTARIA.] Languescencia propter aestum, & succi inopiam: *Languidum enim appellamus infirmum, & debilem atque lassum, in quem significatum est illud Plinii in tertio Epistolarum, ne si longius esset extracta cognitio satietate, & tadio quodam, justicia cognoscentium feverisque languereset, hoc est, debilitaretur & flaccidesceret: plantaria vero quoniam a plants differtur ut docet Ser. super eo loco Virgiliano in II. Geor.*

*Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
Deposuit suis:*

dicuntur quae ex seminibus nata cum radicibus & terra propria transferuntur, cum plantae sint de arboribus raptae:

PLANTARIA.] Decenti translatione dicuntur a Persio in natibus pili nascentes qui tamquam plantaria a molli & cynedo evelluntur.

Quinque palaestritae licet haec plantaria vellant,

Quem secutus Ausonius ita reliquit,

*Sed quod & elixo plantaria podice vellis
Et teris inclusas pumice claxomenas,
Causa latet, bimarem nisi quod patientia morbum
Appetit, & tergo foemina pube vir es:*

52. O SI QUIS CROTALEM.] Optat sibi amasiam deferri voverque cuicunque deo qui illam obtulerit omnia consecrare:

REGNARE SIDERIBUS.] Sensus est, si quis deorum Crotalem mihi afferat, dicam cum solum esse deum & ceteris regnare diis, & dixit solum, quoniam multos sibi deos instituit antiquitas, ut docet Augustinus de Civitate Dei, & Lactantius in primo Divinarum Institutionum, unde dictum est a Plinio libro secundo Naturalis Historiae, *majorem aetiam coelitem populum quam hominum intelligi posse*. Sed quoniam ut ipse refert idem Plinius, *deus est mortali juvare mortalem*, ita amator Idas putabit, existimabitque illum vere deum, a quo suppetiae sibi latae fuerint, etenim omnia praestat amanti, qui copiam ei faciat amasiae, unde apud Plautum in Curculione ait Amans Phedromus,

*Sibi sua habeant regna reges, sibi divites divites:
Sibi honores, sibi virtutes, sibi pugnas, sibi praelia,
Dum mihi abstineant invidere, sibi quisque habeant
quod suum est:*

Verissimum est quippe & illud Catullianum,

*- - - Amantes
Non longe a caro corpore abesse volunt:*

SOLUM REGNARE.] Sine participatione. ille enim sum-

summus erit Jupiter, omnia regens, & solus omnia gubernans.

SYDERIBUS.] Pro toto positum coelo, *Sydu* Graeci *astron* appellant, est autem *astron* signum stellis coactum. facit differentiam Macrobius inter *Sydu* & *Stellam*, ita scribens in primo de Somno Scipionis, *Sed sunt stellae quidem singulares, ut erraticae quinque, & ceterae quas non admixtae aliis solo fruantur, ita enim legendum est non feruntur: Sydera vero quae in aliquod signum stellarum plurium compositione formantur, ut Aries, Taurus, ut Andromeda, Perseus vel Corona, & quaecunque variarum genera formarum in coelum recepta creduntur. Sic & apud Graecos & Latinos diversa significant, etenim aster stella una est & *astron* signum stellis coactum. Asteris apud Palaem nomen a stella deductum est,*

*Asteris & vasis totam cantata per urbem,
Asteris ante dapes, nullo Asteris, Asteris ortus.*

54. DICAM NEMUS.] Id est dicabo nemus, *dicere* enim ut notat Marcellus, aliquando significat dicere, ut apud Virgilium in sexto Aeneidos,

Iunoni infernas dictus Sacer,

Id est dicatus:

NEMUS.] Quoniam inest quaedam memoribus religio ut ait Servius super eo Virgiliano loco.

Lucus in urbe suis media:

Et quotiens loquitur de luco poeta, ait sequi consecrationem.

DICAMQUE.] Hoc est secundum ritum consecrationis: opus enim erat ut dicerent consecraturi: hic habitabit talis deus, quem ut opus erat nominabant. unde legimus apud Pli. xviii. *Nam. Hic. Olenum Calenum, Etruriae celeberrimum vatem, missis a populo Romano legatis cum in Tarpejo fodientes delubro fundamenta caput humanum invenissent, fortunatum id interrogatione in suam gentem transferre tentasse: scipioneque prius determinata templi imagine, in solo ante se, ita id machinatum fuisse, hoc ergo dicitur Romani, hic templum Jovis Optimi Maximi futurum est: hic caput invenimus, frustratum tamen responsione Romanorum, non plano hic, sed Romae inventum caput dicimus: haec vero Calpurnii verba ad consecrationem, illa ad evocationem fuisse.*

HOC NUMEN.] Cui consecratum vult esse nemus.

SUB ARBORE.] sc. nemoris, enicos dixit, hoc est angulariter pro sub arboribus.

55. IRE PROCUL.] Haec sunt verba, quae se dictum promittit, ut prophanos propellat a religioso nemore.

PROCUL.] A longe dicitur, Virgiliana in Duoli-

Dumosa pendere procul de rupe videbo.

SACER EST LOCUS.] i. e. consecratus, & deo dedicatus. Sic Persius.

*Pinge duos angues, sacer est pueri locus, extra
Mejite, discedo:*

Scribit Servius in quinto Aeneidos super eo Virgiliana.

Septem ingens giro septena volumina traxit,

Nullum esse locum qui genio careat, qui per anguem plerumque ostenditur, ob idque dictum a Persio,

Pinge duos angues.

SACROSANCTUM vero dictum quod iurejurando interposito erat institutum, ut si quis violasset morte poenas penderet, & leges sacrae, quibus sanciebatur, ut si quis adversum eas fecisset, Sacer alicui deorum esset cum familia, pecuniaque. Sacer autem homo est, qui ob aliquod delictum obnoxius est immolationi: unde proverbium est, *inter sacrum & saxum*, de quo supra meminimus:

PROFANI.] Inquinati dicuntur & irreligiosi, unde *prophana mens* quae nulla tenetur religione: Apuleius in undecimo de Asino Aureo, *id sacrum nec sollicita nec prophana mente debetis operiri*: Scribit Pompeius *prophanum* id dici, quod fani religione non tenetur: unde *prophanare* verbum, quod significat omnia commaculare, & inquinare: plerumque pro non initiatis accipiuntur, ut apud Virgilium,

--- procul o procul este profani,

auctore Servio, in quem significatum & illud Sartyrographi accipiendum,

--- Ite profanae,

Clamatur, nullo gemis hic tibicina cornu:

Cyprianus, *Quare qui cum domino sumus, & unitatem domini tenemus, & secundum ejus dignationem sacerdotum ejus in ecclesia administramus, quaecunque adversarii ejus Antichristi faciunt, repudiare & rejicere & prophanis habere debemus.*

56. VRIMUR IN CROTALEM: Pulcher loquendi modus, pro vehementer Crotalem amo. *Vri* enim dicuntur amantes qui excruciantur, & affliguntur immenso desiderio puellae potiundae: Ovidius in Epistola.

*Uter, ut indomitis ignem exerceantibus curis,
Fertiles accensis messibus ardet ager:*

Horatius in tertio Carminum,

*Perferum digni roge beatior,
Donec non alia magis aristi.*

VOTA.] Desideria, vera aliquando pro concubitu accipiuntur, ut apud Ovidium libro primo Fastorum:

*Gaudet, & a pedibus tracto velamine: Vota
Ad sua felici coepit ira via:*

Vovere, est alicui deorum rem aliquam promittere, & devovere pro voto spondere. Tibullus.

*Non tibi sed juveni cuidam vult bella videri,
Devoeat pro quo remque domumque suam:*

Alias additum reddere significat apud eundem poetam.

*Non facit hoc verbis, facis terrorisque lacertis
Devoeat, & flavio nostra puella comit.*

Ovidius in Ibin.

*Illam ego devoeco quem mens intelligit Ibin,
Qui scit se factis has mernisse preces:*

Ubi *devoeco* execrabilibus verbis hominem sacrum reddere significat:

57. AUDIAT.] Quoniam Epicurei deum nihil curare existimaverunt, Cicero in primo de Natura Deorum, *Quod si ita est, vera exposita illa sententia est ab Epicuro, quod aeternum beatumque sit id nec habere ipsum necesse quidquam nec exhibere alteri, itaque neque gratia teneri: in quam sententiam est illud Claudiani,*

*Humanae superos nunquam terigere qu'relas,
Nec vagis secum penetrant convivia caelum.*

Ibi enim secundum Epicureos locutus est, sicuti Lucretius in primo,

*Omnis enim per se divum natura necesse est
Immortali aëre summa cum pace fruatur,
Semota a nostris rebus sejunctaque longe.*

Contra est illud Virgilianum.

Nec curare deum credis mortalia quernquam?

Ubi Stoice locutus:

HUIUS SIMILIS.] Legendum est soli ex veteri codice, & talis est ordo: si quis deorum vota audiet mea, illi solus ponetur faginus inter pampineas ulmos, quia scilicet pars fons gemmeus ducit aquas virides, & percurrit lilia tremulo rivo: applaudo tamen priori lectioni, ut similem appellet faginum deo sibi pro desiderio respondenti: consimile est illud Satyraphi poetæ,

Si quis Aristotelem similem vel Pittacon emit,

Hoc est statuam Pittaco similem:

GEMMEUS FONS.] Perspicuus lucidus & gemmas concolor, ita Gemmeos florum honores appellavit Virg. in Hortulo, & balnea gemmantia Papinius in primo Silvarum: gemmam appellat Columella in vitibus oculos quosdam, in folia erumpentes: ita Virgilius,

- - Jam laeto turgent in palmite gemmae:

Itaque Naso in tertio de Arte Amandi,

*Quod nova terra parit flores cum vere tepente
Vitis agit gemmas, pistraque fugit hyemem.*

58. AGIT.] Ducit, ut,

*- - En ipse capellas
Protinus aeger ago.*

i. e. duco: Martialis in primo,

Si res & causae desint, agis Attale mulas.

UNDAS VIRIDES.] Id est muscosas, dicuntur enim muscosi fontes lanugine quadam viridi conspersi: videtur alludere ad smaragdos, qui cum virides sunt tamen perlucidi sunt, his tertiam inter lapides dignitatem Theophrastus tribuit, praecipuus est honor Scythicus (ut inquit Solinus) nihilque his jucundius, nihil utilius vident oculi, imprimis virent ultra aquaticum gramen, utraque amittit herbas, deinde obtutus fatigatus coloris rescit levitate, nam visus, quos alterius gemmae fulgor rederit, smaragdi recreant: hos Plinius libro xxxvii. Naturalis Historiae refert, si sint extensi, corporis eadem, qua specula ratione, imagines rerum reddere.

PERCURRIT.] Irrigati Virg. in Hortulo,

*Non desit hortis & voluptas maxima
Multisque commixta modis jucunditas.
Aquae strepentis visrens ambis liquor
Sulcoque ductus irrigat rivus sata.*

LILIA.] Est lilium rosae nobilitate proximum, ejus excellitas omnes alios flores vincit, candor ejus eximius solis foris striatus, & ab angustis in latitudinem paulatim sese laxantibus, effigie calathi resupinus per ambitum labris, tenuique filo & semine stantibus in medio crocis, auctor Plinius libro xxi. Naturalis Historiae: oleum liliaceum ita fieri docet Palladius in. vi. per ovis libras sin. uas dena lilia curabis infundere, & vas vitreum xl. diebus locare sub divo.

TREMULO RIVO.] Salienti propter aquae decursum: Virg. in Bucolicis.

*- - Quale per aestum
Dulcis aquae saliente sitim restringere rivos.*

59. FAGINUS.] Ex fago fabrefactus. Solent enim rustici deos suos ex ligno dedocare, & in effigiem divinam deducere, unde apud Horatium in primo Sermonum ita loquitur Priapus, honorum deus,

*Olim truncus eram ficulnus inutile lignum,
Cum faber incertus scammum sacretne Priapum,
Maluit esse deum.*

Ita Tibullus in primo,

*Tunc melius tenere fidem, cum paupere cultus
Stabat in exiguus ligneus aede deus:*

Hos itaque in compis & triviis ponebant ex stipite factos, quare inquit idem Tibullus elegia prima:

*Nam veneror, sem fides habet desertus in agris,
Sem verus in trivio florida ferta lapis.*

De ligneis deis intelligens: unde ita cecinit alibi,

*Nou pudeat prisco vos esse e stipite factos
Sic veteris sedes inculu sibi avi:*

De ligneis deis fit memio a Cicerone in sexto Verriarum his ferme verbis, Nul'um inquam bonum reliquit, neque enim aliud ullum tum praeter unum verus lignum Bonam Fortunam (ut opinor) eam ipse domi suae habere voluit: Faginum autem dixit quasi rem maximam ut exponit etiam Servius super eo loco in Bucolicis Poëtae:

*Quoniam tibi pocula ponam
Fagina,*

Ita Tibullus,

Faginus adflabat cum scyphus ante deper.

ULMOS PAMPINEAS.] i. e. vitiferas, materiae enim vitiumque amicitia accipitur ulmus, ut scribit Plinius in xvi. nosque jam supra retulimus.

60. NEC CONTEMNE CASAS.] Imitatio est Virgiliana, sic ipse in Alexi:

*O tantum libeat mecum tibi sordida rura
Atque humiles habitare casas, & figere cervos:*

Sunt enim proprie casae humilium & rusticorum, Tibullus in primo.

*Quin potius laudandus is est, quem prole parata
Occupat in parva pigra senecta casa:*

Et in secundo.

Et

Et stabant humiles in Jovis arce casae.

Statius in xii. Thebaidos,

*--- Teetumque aggressa propinqua
Pastorale casae, reficit spiramina fessi
ignis.*

61. RUSTICUS EST FATEOR.] Inquit se habitato-
rem turis esse quidem, non attamen barbarum, hoc
est barbariae amatorem: Rusticus hic accipitur pro
agrorum cultore, non sicuti apud Virgilium in Bu-
colicis,

Rusticus es Corydon, nec munera curas Alexis.

Ibi enim rusticus pro fatuo & stulto debet intelligi: At
apud Ovidium pro ineleganti in secundo de arte a-
mandi,

*Quid faciat? vir abest, & adept non rusticus
hospes.*

Id est non inelegans: alibi Rusticam pro difficili dixit,
arque duram:

*Nec Venus arant? nec enim dea mollior ulla est,
Rustica Gradivo difficilisque fuit.*

Rusticus sermo, ut annotavit Gellius libro decimo ter-
tio Noctium Atticarum: ex P. Nigidii auctoritate sit,
perperam alpios.

NON BARBARVS.] Non incultus, barbaros antiqui-
tas gentes omnes praeter Graecos appellavit, nosque
Graeci, ut inquit Cato, habent barbaros: Barbarus hic
sumitur pro immundo, & insipido asperaque loquenti.
Unde barbara verba & dictio insipida & Romanam
non illam callens facundiam dicitur, hincque
barbarismus, quamvis non purae integritate vocis
eae putet Gellius.

62. SAEP E VAPORATO.] Morem exprimit sacri-
cantium, qui aras vaporatas ad victimam consumendam,
hoc est holocaustum faciendum, construunt: Virg.

Et solida imponit taurorum viscera flammis.

Hunc morem designavit Persius Saryra tertia,

*--- Duo pessime palli,
Tot sibi cum in flamma Iunicum omentis liquo-
siant.*

PALPITAT.] Tremuit, & frequenter movetur: est
autem palpitare proprie morientis vigiliae & cultro
perforatae: sic Lucanus, cum morientis linguam exci-
tam describeret.

*Avulsae cecidere manus, exillaque lingua,
Palpitat, & muto vacuum ferit aëra motu:*

Statius in nono Thebaidos,

*--- His arduus ignis
Palpitat, & gemitus tandem irrumpere paterni.*

Ubi palpitat, id est movetur, exponit Laetantius: Plin-
ius in undecimo de cerebri, uni hominum in in-
santia palpitat, nec rotatur ante primum sermonis exor-
dium.

VAPORATO CESPITE.] Ara flammis circumdata,
vaporum enim flammam dicimus: Ovidius in secundo
Tristium,

*Omnia nunc credo cum tu non stultus ab alto,
Terga vapor dederis Ausoniamque petas.*

A vapore vaporarium, quod est in balneis, denomina-
tum fuit.

CESPES.] Ut notat Pompejus, terra est in modum
lateris caesa, cum herba sive frutex recisus & truncatus,
Horatius.

*Hic mihi vivum cespitem, hic urbenas pueri
penite.*

Lucanus in decimo,

Erexit subitas congestu cespitis aras.

62. GADIT.] Maestatur. sic Tibullus.

Agna cadet vobis.

FESTIS PALILIBUS.] Palilia festa sunt Pali deae
dicata, de quibus Ovidius libro quarto Fastorum,

*Nec abis oriturque aurota, Palilia poscor,
Non poscor frustra si favet alma Pales.*

Scribit Probus appellari Palilia littera transposita, quae
quoniam pro partu corporis celebrantur dicta esse exi-
stimavere quidam: Persius

--- Et fumosa Palilia foeno.

Putat M. Varro libro Linguae Latinae secundo, Pali-
lia dicta a Pale, quod seriae ei deae sunt, ut Cereali a
Cere, Vinalia a vino: Scribit Plutarchus in Romula
ad xii. Kal. Maji urbem condi esse coeptam, illum-
que diem Romanos festum agere, quem Palilia nun-
cupaverunt: unde Propertius in Quarto Elegiarum ita
cecinit,

*Urbi festus erat, dixero Palilia patres,
Hic primus coepit moenibus esse dies.*

Hinc Palilicium sydos dictum existimat Plinius libro
xviii. Naturalis Historiae ita scribens, *Affyriae au-
tem xii. calendas. hoc est vulgo appellatum sydos Palicium,*
quoniam xi. Cal. Maji urbis Romae natalis, quo fere ferentis
redditur: Palici autem dii (ut & hoc inferamus),
non parum multis conducibiles, vel his praecipue qui
Virgilianum illud legerint.

--- Pinguis ubi & placabilis ara Palici,

Appellati sunt à πῶς τὴν πάλιν ἰστοῦσι. quoniam prius in
terram merisi denuo inde regressi sunt, hi Dei in Sici-
lia coluntur, quorum ara pinguis vocitata est, ab uber-
tate illa frugum, quam in eorum aram Siculi conges-
serunt a sterilitate relevati: Historiam plenam apud
unicum Macrobius quod quidem meminimus inter
Latinos libro quinto Saturnalium invenies.

63. NOS QUOQUE POMIFERI.] Sic Tibullus,

*Et quodcumque mihi pomum novus educat annus,
Libatum Agricolae ponitur ante deum.*

Scribit Plutarchus in Problematis, copiosos, & locu-
pleres antiquitus Herculi decimam reddere solitos, ut
molestas, nimiasque divitias comminuentes, aliquid
bonae corporis habitudini ad summum provectae de-
traherent, eumque ita delectati existimasse luxuriam
coercere, & comprimere, quod ipse paucis contentus, te-
nuiter continenterque vixisset.

64. PRIMITIAE.] Dicuntur hic fructus qui primi
in agro nati Deo offeruntur.

POMIFERI.] Ferentis poma, pomosum appellavit
Tibullus in primo,

X 2

Poma-

*Pomofque ruber cufas ponatur in hortis,
Terreat ut faeva falce Priapus aves.*

A pomis pomaria dicuntur loca pomis confita, pomaria in loco frigida, ac fisco contabulari praecipit Plinius.

LARIUS.] Deis familiaribus, *Larem* eundem esse existimavit quem & genium dicimus Censorius in libro de Die Natali, cuius verba subscripsi: *Genius est Deus cuius in tutela ut quisque natus est vivit, five quod ut generamus curat, five quod gignitur nobiscum, five etiam quod nos genitos suscipiat ac tuatur, scilicet a gignendo genium appellatur: eundem esse genium & larem multis veteres memoriae prodiderunt, in quibus etiam Caius Flaccus in libro quem ad Caesarem de indigitamentis reliquit scriptum. De his Tibullus,*

*Sed patrii servate lares, aluiſtis & idem,
Curſarem veſtras cum puer ante pedes.*

Ovidius in secundo Fastorum,

Et vigilant noſtra ſemper in urbe Lares:

Lar familiaris Deus a Plauto in Aulularia inducitur deſſoſſum theſaurum ſub ſua conceditum tutela tueri: a *Lare* *lararium* dixerunt, locum lari dicatum: Sunt vero lares ex minuta deorum turba, & parelaciis (ut inquit Plautus in Cistellaria) unde Ovidius in Ibin,

*Vas quoque plebis ſuperum Fauni, Satyriquo La-
reſque.*

65. FUNDERE.] Legendum est *Fundere*, ut

Funda morum genio.

Fundere ut notat Marcellus, dare ſignificat, Virgilius in Bucolicis,

Ipoſa tibi blandas fundent cunabula flores.

Cicero in quinto Tullianarum Quaestionum, ut autem flores aut fundant baccas.

LIBA.] Libum placenta genus est (ut ſcribit Servius) ſuper eo Virgiliano in Bucolicis,

*Sinum lactis & haec tibi liba Priapo quotannis,
Expoſcere ſat eſt.*

Ovidius in tertio Tristium,

Libaque dem pro te genitale notantia tempus,

Et in quarto.

*Lucifer amborum natalibus adſuit idem,
Una celebrata eſt per duo liba dies:*

Fiebat autem ex farre & melle oleoque, ex milio autem in Palilibus. Ovidius in quarto Fastorum.

*Libaque de milio, milium ſiſſela ſequatur,
Raſtica praecipue eſt hoc dea lacta cibo.*

Cato hoc pacto libum fieri docet in libris Rei Ruſſicae. Libum hoc modo facito, caſſei pondus 11. in mortario bene diſſeant, ubi bene diſſraverit, farinae ſilagineae libram, aut ſi voles tenerius eſſe, ſelibrum ſimilagine ſolum indite, permixtoque cum caſeo bene, ovum unum addito, & una bene permixteto, inde panem facito, folia ſubdito, in ſeco calido ſub reſſa coquito leviter: Liba dicta ſunt a libando, eo quod libentur antea quam coſtine.

66. RORANTES FAGOS.] Roſcidos, hoc eſt rore-aſperſos, vel melius melle rorantes, Apes enim ut inquit Virgilius in quarto Georgicon.

*Saepe etiam effuſis (ſi vera eſt fama) latebris,
Sub terra fodere larem, penitusque reſertae
Pumicibusque cavis exſaeque arboris antro.*

Dixitque fagos, quoniam ſaepe in fago inveniuntur quam alia arbore: Claudianus de Raptu Proſerpinac,

*— — — Credas examina fundi,
Hybleum raptura Thymum, cum cerea reges
Caſtra movent, ſagittae cauo demiffus ab alvo,
Melliſer electis exercitus obſtrepit herbis.*

LIQUENTIA.] Defaecata & pura ut exponit Servius, ſuper eo Virgiliano in primo Aeneidos,

*— — — Aut cum liquentia mella
ſtipant, & dulci diſſendunt neſſate cellas.*

quod & ipſe in quarto Georgicon ita expoſuit,

*— — — Aliae puriſſima mella
ſtipant, & liquido diſſendunt neſſate cellas.*

67. NEC RORE GRATA MINUS.] Senſus eſt: haec quamquam ſim parva, non minus litant, quam ſi caprum ſacrificarem: nam, ut inquit Plinius, *moſa tantum ſalſa litant, qui non habent iſtura, nec ulli ſuis vitio deo colere quoque modo poſſet*, in quam ſententiam eſt illud Perſianum.

Haec cado admoſam Templis & farre litabo.

Gratiſſima eſſe diis mella oſtendit Marcus Varro in ſecundo de Re Ruſtica his verbis, *mel deis & hominibus acceptum, quod ſavus venit in altaria, & mel ad principia convivii, & in ſecundam menſam adminiſtrant.*

CAPER.] Eſt proprie caſtratus, nam hircus eſt gregis vir, quamvis a Virgilio in Bucolicis dictum ſit

Vir gregis ipſo caper.

Ibi enim pro hircu caprum poſuit: Martialis

Cum jugulas hircum ſactus es ipſa caper:

Didi autem ſunt & caper & caprae a carpendo, ut docet Varro. Immoſatur Caper Baccho, quoniam vires rodit quae in Bacchi ſunt tutela, Ovidius in primo Faſtorum:

*Rodo caper vitem, ſamen hinc cum ſtabis ad aras,
In tua quod ſpargi cornua poſſit erit:*

Quem locum vir undecunque doctus Angelus Policianus ab Eveno poeta Graeco tranſlatum fuiſſe parefecit: priuſque recognovit in libris Miſcellaneorum ſuorum:

IMBUAT.] Imbuere eſt inchoare & initiare, Virgilius in Bucolicis,

Saepe tener noſtris ab oſſibus imbuet agnus:

Ubi haec Servius, *imbuere, eſt proprie inchoare & initiare, cur ergo eandem rem ſaepe inchoat, quia ſaepe paſſim mutant paſtores, unde totiens aras imbuunt, quotiens paſcua mutant, ſed etiam apud maiores Imbuere eſt perfundere, & madefacere ergo poſſumus dicere abſolute ſaepe perfundet: Exiſtimat Marcellus, imbuere eſſe proprie*

maculare, vel polluere, vel inficere amplius, Salsus in Caeciliario, quasi venenis mali imbuit corpus animusque virilem effaeminat. Virgil. in Scato Aenei.

Quae fors prima dedit sanguis novus imbuat arma.

67. MILLE SUB UBERIBUS.] Mille pro infinito positum numero, sicut apud Virgilium in Bucolicis,

Mille meae Siculis errant in montibus agnae:

Et in primo Aeneidos,

... O terque quaterque beati.

Pro saepius & infinite: At melius Ovidius libro decimo tertio Metamorphoseos, qui Polyphemum ita loquentem inducit,

Hoc pecus omne meum est, multas quoque vallibus errant.

Multas sylva tegit, multas stabulantur in antris.

Nec si forte reges, possem tibi dicere quot sunt,

Pamperis est numerate pecus.

68. PASCIMUS.] Nutrimus, ut.

... Quicumque sub ilice lentas

Pascit oves.

BALANTES AGNAE.] Vel propter desiderium natum vocem emittentes; vel palantes lege, ut in antiquis codicibus legitur: *Balant*, est proprie vox ovium, Ovidius de vocibus animalium.

... Et pro balantibus,

Vir. in tertio Geor.

Balatu pecorum & crebris mugitibus annos.

Arentesque sonant ripae, collesque supini:

Plautus translativè dixit in Bacchidibus,

Pastor harum dormit cum cunctis sic a pecu balantes.

De foeminis loquens: libet subnectere Varronis ex lib. Rei Ru. secundo verba: origo quam dixi, & dignitas quam dicam; de antiquis illustrissimis quisque pastor erat, ut ostendit Graeca, & Latina Lingua, & veteres poetae, qui alios vocant Polydamas, alios Polymelas, alios Polybutas, qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles prodiderunt, ut Argis Atreus, quam sibi Thyestem subduxisse queritur, & in Colchide Oeta, ad cuius arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautae, ut in Lybia ad Hesperidas, unde aurea mala. i. e. secundum antiquam consuetudinem capras & oves, quas Hercules ex Africa in Graeciam exportavit: ea enim sua voce Graeci appellaverunt mala: nec multo secus nostri ab eadem voce, sed alia littera, vox enim earum non mea sed be. sonare videtur: ovis vocem efferentes, a quo post balare dicunt, exorta littera, ut in multis: Sed & ut palantes (si ita legas) intelligas quid significet: exponito palantes i. e. errantes, & vagas, atque segregatas. ita palantes apud Livium invenies pro dispersis, nec legionatim agentibus: illius sunt verba ex primo ab urbe condita, dum ea ibi Romani gerunt, Antemnatum exercitus per occasum ac solitudinem hostiliter in finis Romanos incursionem facit, raptim ab eis Romana legio deducta, palatos oppressit: Ovi. li. xv. Met.

Palantesque homines passim ac rationis egentes Desperare precui:

TARENTINAE MATRES.] Ut nobiliores expressit,

nam Tarentinum praenomen generis ex omnibus illustissimum est, ut scribit Col. li. viii. Rei Ru. quod tamis nullam domini, aut magistrorum ineptiam sustinet, multaque minus avaritiam, nec aetas, nec rigoris patiens, rara sarris plerumque domi altit: Scri. Pli. in viii. Nar. Hi laudatissimam esse Apulam, & quae in Italia Graeci pecoris appellatur, quod tu intellige Tarentini ex verbis Col. ita scribentis, Graecum pecus quod plerumque Tarentinum vocent, nisi cum domini praesentia est, vix expedit haberi, si quidem & curam & cibum majorem desiderat, idem Pli. Circa Cannusium Tarentumque summam nobilitatem habent: de hoc tenui mollique vellere Tarentino sc. intellexit Per. sat. ii. illo car.

Hae Calabrum coxit vitiatum murice vellus,

Est enim Tarentum breve Calabriae oppidum quod Taras Neptuni filius fabricaverat: ut docet Ser. super eo Vir. in lii. Aenei.

Hinc finis Herculei (Si vera est fama) Tarenti Cernitur:

Conitur a Pli. id oppidum in ii. Europae sinu: sed ne te vocum decipiat similitudo, scias Tarentum aliud esse quam Terentum, est enim Terentus locus Romae in Campo Martio dictus quod eo loco ara Ditis patris iuxta occultaletur, ut Auctor est Pompejus: de hoc meminuit Papinius libro primo Sylvarum, hoc verum,

Aus insaurari peccaverit ara Tarenti.

PRAESTANT VELLERA.] Ad usum vestium, & quoniam agnas dixerat, postea matres addidit, ut secundam sobolem sit intelligere;

69. PER TOTUM NIVEUS.] Sic Vir. in Alexi,

Lac mihi non aestate novum non frigere desti:

Ovidius libro decimo tertio Metamorphoseos.

Lac mihi semper adest nivem: pars inde bibenda

Servatur: partem liquefacta coagula durant:

NIVEUS.] Alludit ad recentem casum, nam in dies postea colorem mutat inveterascens:

70. TOTUS MIHI SERVIET ANNUS.] Legendum est hornus ex integra lectione, tali sensu: cum omnia haec supradicta munera pro votis obveniant, te adveniente inserviet casus per totum annum, hoc est casus nobis nunquam deficiet copia, hornum enim appellamus unius anni, sic horna frux ab Horatio in tertio Carminum appellatur annua his,

Si thure placaris & horna

Frugae lates avidaque potca:

Ita hornotinas nuceas apud Catonem intellige annuas: & hornotinas plantas apud Columellam: Cicero libro quinto Veterinarum, hoc quantum est ex Sicilia frumentis hornotini exaraverunt: Petronius Arbiter, spumabat pateris hornus liquor, id est annuus: hornus ergo casus id est annuus, qui per totum daret annum, mihi serviet, si intelligas totus ornis mihi serviet, hoc est omnia mihi succedent pro votis. siue in toto anno te adveniente.

71. QUI NUMERARE VELIT.] Citius inquit numerabuntur in campis quot sint aëstae: quam pomorum nostrorum numerus recenseri possit:

72. LEGAM.] Colligam: ut apud Virgilium in Alexi,

Y

IN

Ipsæ ego cana legam senera lanugine mala:
Et in Pharmaceutria ,

Sepibus in nostris parvam te roscida mala :
Dux ego vester etiam vidi cum matre legentem :

Legere est proprie pomorum & rerum quæ manu colliguntur , unde *legumina* vel (ut Gallicani appellant) *legaria* dicta , utraque *alegendo* , quod ea non lecantur , sed vellendo , leguntur , teste Varrone : hincque *leguleus* nuncupatus , qui legit vel poma vel uvæ botryones sive huiusmodi cætera : Calpurnius.

--- *Extremas legulas cum sustulit uvæ :*

ARISTAS.] Spicas frumenti. quod esset difficilimum : vel melius summam illam & cornua quæ sunt in spica supereminentia intelligas , *Arista* enim ut docet Varro libro de Re Rustica primo , dicta est quod *arēscit* prima granum gerendo , id enim ut gerat *spica* feritur frumentum , non ut *glumam* , hoc est *foliculum* (ita enim *gluma* significat apud Varronem) aut *aristam* gerat , ut vitis feritur , non ut *pampinum* feras sed *uvam* : *spica* autem ejusdem auctoritate a *spe* denominata fuit , cam enim quod sperant foreferunt , hinc dictum est a Tibullo libro secundo Elegiatum ,

Spei alit agricolæ , spei sulcis credit aratis
Semina , quæ magno fecnore reddas ager ,

Non simpliciter ut aliqui putant : in Codice antiquo invenimus *arenas* , notissimo significato , difficultatenim *arenæ* minutias quisquam numerabit.

73. *SPERER OLUS METIMUS.*] Olus dicitur omnis hortensis herba pauperum , peculiare itaque ut plerumque accipitur sicuti hoc in loco , oleri & caulii principatum tribuit Plinius , qui tradit idem libro vigesimo Naturalis Historiæ , Syriam in hortis operosissimam fuisse , indeque esse Græcis proverbium *multa Syrorum olora* : scribit Palladius in quarto , blitum olus cum semel natum fuerit ipsum se per multa secula seminis sui deiectione reparare , ut etiam si velis , vix possit aboleri : olusatrum vero quod a colore subnigro foliorum vocari putant , asserentibus quibusdam herbam illam esse quam a semine spinoso spinacium appellant , e lachryma caudicis sui nascitur , feriturque & radice : a Græcis *hipposelinum* ab aliisque *smirnum* nuncupatur , sapore murthæ ut asserunt qui ejus succum colligunt auctore Plinio libro decimo Naturalis Historiæ. est & olus molle de quo fit mentio ab Apicio in Cæpuro suo : unico tamen ut dixi olerum verbo hortensia cuncta comprehenduntur : *olus* a Persio pro re parca tenuique positum leges satyra sexta.

--- *Solis natalibus est quæ*
Tingat olus siccum :

Nunc est illud Aristippi celebratissimum , quem cum prætereuntem Diogenes olera abluens objurgaret , inquiens : *ista tu si tibi parare didicisses tyrannorum anlas non adeo foedus assentator adires* , ita ad illum conversus respondit : *si tu cum hominibus versari scires , olera profecto non lavisses.* auctor Laër. hoc ita decenter tetigit Hor. li. primo Epistoliarum ,

Si pranderes olus patienter , regibus uti
Mollet Aristippus : si scires regibus uti ,
Fastidires olus :

Scribit Philostratus in primo , Appollonium Tyaneum solitum oleribus vesci , quoniam pura esse existimabat

quæcunque a terra hominibus darentur , unde est illud Pythagoræ apud Ovidium libro vigesimo Metamorphoseos.

Prodiga divitiis alimenta quoque mitia tellus
Suggerit , atque opulas sine cauda & sanguine præbet :

Nec BRUMA.] *Brumam* pro hyeme posuit , est enim *bruma* a brevitate dicta dierum , ut notat Macrobius , nam tempus quo angusta lux est , cum velut abrais incrementis angustaque manente extantia ad minimum dici sol pervenit spatium , veteres appellavere *brumale solstitium*. unde apud Aegyptios , cum Osirim simulachro solis indicare volunt , talis capite figuravere , brevitati dierum alludentes : a *Bruma* ut scribit Plinius libro xviii. Naturalis Historiæ , incrementa lucis augescunt , & æquantur noctibus verno æquinoctio in diebus xc. tribus horis : deinde superant noctes ad solstitium diebus nonaginta tribus horis. xli. inde decrevit lux usque ad æquinoctium autumni , diebus uno & nonaginta : horis duodecim & cum æquata die procedit ex eo ad *brumam* diebus. LXXXIX. horis tribus : quem locum in omnibus fere exemplaribus depravatam restitui beneficio Codri , viri temporibus nostris eruditissimi , cujus obitu multum & Græcæ & Latinae amiserunt litteræ , qui restituendum codicem primus nos docuit : *Bruma* , ut plerumque , a poetis pro hyeme ponitur , ita horrida *bruma* a Virg. dicitur propter immodicum frigus : Luc. in. i. Phar.

Et quæ bruma rigens , ac nescia vere remitti ,
Astringit Scythicum glaciali frigore pontum ,

Papi. in Syl.

--- *Cedant quæ te jam Solibus arctis*
Avia nimboſa revocabunt littora bruma :

Pet.

Admovit te bruma feco jam Basso Sabino :

Apud quos omnes hyemem pro *bruma* est intelligere : *Bruma tunc intelligitur cum brevissimi sunt dies , & bruma lux augetur sole in octava parte capricorni existente* . ut docet Pli. in. ii.

IMPEDIT.] Implicat , & hic prohibet : *impedire* est proprie verbum ad implicationem pertinens pedum. itaque *impeditus* dicitur quasi pedes alligatus , Nonius. Marcellus : *impedire est implicare , involvere* . Virgi. li. v. Aene.

Haud aliter tenerum nati vestigia cursum
Impediunt :

Alias , *impedire* est sordidare & ad probum ducere , ut apud Pla. in Amph.

Immo ego hunc Thebani cives qui dami uxorem meam
Impudicitia impediunt :

Et sunt *pedicæ* impedimenta pedum , sicut *manicæ* manuum : Pla. in Asi.

--- *Ulnorum virtute freti*
Qui adversum stimulos : laminas , cruceſque , compedes :
Nervus : catenas : carceris numellas pedicas bojas.

Bojæ enim ut & hoc obiter enarremus sunt ad vinciendos pedes vincula ferrea vel lignea , unde talis est locus apud Pla. in Capti.

— Si enjus nunc est : bejus Bejam teris
Liberorum quotendorum causa ei credo uxor data est,

Cum ad pedicas & pedum vincula alluderet :

74. TOTUS TIBI SERVIET HOR.] Tu sola hortuli nostri eris domina, illeque servitio tantum dicabitur tuo:

75. QUAMVIS SICCUS AGER.] Objicit illi continuum ex pecude foetum & fructum, nec impediri ferventi aestate qua Aftaci languescit hortus : Siccus ager, aridus & propter aestatem rimosus sitiensque.

EXCOQUAT.] Valde coquat. Per. Sat. IV.

— Insana canicula menses
Jam dudum coquis

Ubi tamen verbum hoc pro maturat positum, sicuti apud Pli. *aegrescunt senaginis diebus fiti, maximo antequam fiti coquantur autumno* : est & verbum concoquere, quod ad digestionem pertinet : Mar. in I.

Bene concoquit Carinus & tamen pallet.

In quam significantiam est illud Per.

Stertimus indomitum quod despumare salernum
Sufficiat :

Ubi despumare pro decoquere dictum : concessores qui bene concoquunt appellantur, at e contra qui male, crudi, monet Corne. Cellus in primo, *si quis imbecillis stomachi mane non concoxisse sentiat, ex toto conquiescere debet, ac neque labori se neque exercitationi neque negotio credere* :

76. SUMO.] Accipio ut apud Virgil. in Bucolicis.

At tu sume pedum,

Id est accipe :

CALATOS COACTOS.] Id est plenos, vel coagulatos, pro ipso lacte coagulato :

MUTANTI.] Legendum est *nutanti*, hoc est tremulo, & ambiguo, in quam se moveat partem. est vero calathus vasculi genus a Graecis *calathus*, nostris *quassilis* appellatus, ut docet Pompejus : Virgilius in Alexi,

Huc ades o formosae puer, tibi lilia plenis
Ecce ferunt nymphae calathis.

Cicero in Philippicis, *At vero inter quassilla pendatur aurum*.

77. VELLERA TUNC DABIMUS.] Tempus intelligit apium tonsurae, quod observatur cum ver ad aestatem vergit, de qua re Columellae subnectam verba ex libro Rei Rusticae octavo : *Tonsurae certum tempus anni per omnes regiones servari non potest, cum nec ubique tarde nec celoriter aestas ingruit, & est modus optimus considerare tempestates quibus ovis neque frigus, si lanam detaxeris, neque aestum si nondum detonderis, sentiat*.

TEMPUS AFRICUM.] Ver intellige. *Apricum* teste Pompejo appellamus locum a sole apertum, a Graeco vocabulo quasi *ἀπὸ ὧν ἡ ἥλιος* id est sine horrore videlicet frigoris, unde etiam putatur *Africa* appellari, ab *aprico* aprici dicuntur senes a Persio, quia apricis locis delesantur. unde est illud Ausonii poetae.

Tempus erit cum mollis ignobilis hora
Molentem curas senitque aprica foventem
Materiae commendat honos :

A Vir. *aprici colles dicuntur solem undique admittentes : exemplum est Diogenis memoratissimum, quem cum apricantem Alexander rogaret ut si quid sibi opus esset diceret, ut paulum a sole abesset, petiit, auctor Cicero in quinto Tufculanarum & Laetius. hinc exiit illud Satyrogaphi poetae :*

Sensit Alexander, testa cum vidit in illa
Magnum habitatorem, quanto felicitas hic qui
Nil cuperes quam qui totum sibi posceret orbem :

78. TEPIDIS KALENDIS.] Aprilis intelligo : nam quia ver appetit tunc omnia, densaque cedit frigoris aspectus : foetaque terra patet, *Aprilis* memorant ab aperto tempore dictum.

Quem Venus injecta vendicat alma manu.

ut, cecinit Ovidius libro quarto Fastorum, *Aprilis* quasi *aprilis* dictum a *spuma* quam Graeci *ἀπὸρ* vocant, docet Macrobius libro primo Saturnalium, unde orta Venus creditur, quamvis in libro de Fastis (ut idem refert) imperite quosdam *Aprilis* mensis antiquos a Venere dixisse opinari existimet, cum nullus dies festus nullumque insignis sacrificium per hunc mentem Veneri a majoribus institutum sit, cui consentit Varro : ab *aperiendaque* dictum voluit : *Anthesterion* apud Athenienses est *Aprilis* : *Tepidum* vocamus medium inter aestum & frigus : unde *repetere* verbum. Persius *Satyra* septima,

— Mibi nunc Ligus ora
Interpet.

Kalendae autem primi mensium dies nominari ab eo quod his diebus kalentur ejus menses ut scribit Varro de Lingua Latina secundo : *καλῶ*, enim est *voco*, unde *calatores* dicebantur servi *ἀπὸ τοῦ καλῶν* quod est *vocare*, quia semper vocari possent ob necessitatem servitutis. Auctore Pompejo. Scribit Macrobius in primo Saturnalium, verbum hoc *Kale* Graecum esse, & hunc diem qui ex his diebus qui *calarentur* primus esset placuisse *Kalendas* vocari. Retulit enim in *hitoria* Juba, Magistratus kalendis populum vocare & in quartum diem nonos indicare solitos fuisse ut auctor est Plutarchus in *Problematis*, non est praetereundum *Kalendas* omnes Junoni tributas fuisse, sicuti idus omnes Jovi, quod & Varro & pontificalis confirmat auctoritas, quod etiam *Laurentes* (ut inquit Macrobius) patrii servant religionibus, qui cognomen deae ex cerimonia addiderunt, *Kalendarem* Junonem vocantes.

TONSURA.] a *Tondendo* unde & *Tonsores* dicti quod & capillum & barbam & ungues tondant, Plautus in *Aulularia*,

Quin ipsi pridem tonsor ungues dempserat,
Collegit, omnia abstulit praesegmina :

79. PRAETORIDA ARSTAS.] Valde torrens & exusta, retorridum valdeustum appellat Plinius & quod nos *ustrinatum* dicimus.

MUNERAT.] Munere suo afficit : Scribit Gellius libro decimo nono *Atticarum Noctium*, verba patiendi pro agentibus in omnibus ferme veterum scriptis haec inveniri : *muneror te*, pro *munero*, significat pro *sificis* : *sacrificor* pro *sacrificio* : *assentior* pro *assensio*.

Y 2

foe-

foeneror pro foenore, & pignoror pro pignero.

80. MILLE RENITENTI.] Legendum est *renidenti*, hoc est fulgenti. ita enim *renidere* significat. Horatius libro secundo Carminum,

*Non ebur neque aurum,
Mea renidet in domo lacunar.*

Ubi *renidet* fulget significat, ut docet Porphyrio.

CHIAS.] Ficus intellige, de quibus Martialis in distichis,

*Chiaseni smilis Baccho quem Setia misit,
Ipsa meram secum portat & ipsa salem.*

ad cuius naturam respexit versiculus iste,

Haece mihi quae novit pungere chia sapit,

De hac Macrobus in III. Sat. Chia, alba nigra: cucurbitina: in quibusdam codicibus inveni tamen non *chias* sed *thylas* legi, quod & genus fici memoratur a Macr. inquit enim *telianam praecocem esse ar-am*: Plin. quoque lib. xv. Nat. Hist. inter genera fidorum, *Telianas* atque commemorat longo pediculo. itaque *thylas* pro *telianis* intellige, sed *telas* potius legendum puto quod si *thylas* eis in *Upsilon* convertitur: ex duplici lectione poterit Lector quod magis ad stomachum faciet eligere, non enim alterum nos magis altero probamus: & quoniam genera si numerare velimus inmentum est (ut inquit Palladius) sufficiat hoc commemorasse, sicut olim excidia Cartaginensium fuisse causam, cum enim Cato quadam die praecocem ex ea provincia ficum in curiam attulisset, ostendens patribus, interrogo vos, inquit, quamnam hoc pomum d-mptum putatis ex arbore, cum inter omnes recens esse constaret, atque tertium inquit ante diem scitoto decreptum Carthagine, tantum prope a muris habemus hostem. statimque sumptum est Punicum tertium bellum quo Carthago deleta est auctor. Plin. & Plut.

82. CASTANEASQUE NUCE.] Macro. lib. III. Saturn. sunt de agricultura scriptores qui nuce & mala se dividunt, ut nuce dicant omne pomum quod foris duro tegatur, & intus habeat quod esui est: Malum vero, quod foris habeat quod est esui, & durum intus includat. Castaneas nuce: intellige quas nos simpliciter castaneas vocamus, de quibus Vir. in Buc.

Castaneasque nuce mea quas Amyrillis amabat.

Et notandum est castaneas nuce appellasse adhuc in cortice stantes, nam cum dixit in Tityro,

Castaneae molter.

Tunc cortice denudatas intellexit: heraclestica etiam haec vocatur ut docet Macr. nam vir doctus Oppian (ut ipse refert) in libro quem fecit de Sylvestribus Arboribus sic ait. Heraclestica haec nux quam quidam castaneam nominant: existimat Plin. lib. xv. Nat. Hist. accommodatior esse castaneas glandium generi. Seritur castanea & plantis quae sponte nascuntur & semine: ut docet Pal. delectaturque clivis & opacis regionibus ac maxime in septentrionem versis. castanetum locum multis confitum castaneis vocant quod novum circumfodi assidue debet ex Palladii documento.

83. ECHINI VIRIDES.] Hirfutor cortex: echinum enim appellamus calicem illum spinosum quo integritur castanea. Plin. armatum his echinato cortice vallum: Pal.

*Castaneamque nucem depulsi cogit echinis,
Mirari fructus laevia poma sui.*

RUMPENTUR.] Hiare incipient & aperientur.

SOLE NOVEMBER.] Quo mense maturescant, November mensis dictus auct. Macr. quod novus esset ex ordine mensium.

84. NUM PRECOR INFORMIS.] imitatio Vir. est ille enim sic,

*Nec sum adeo informis, nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis flaret mare.*

NUM GRAVIS.] Vel propter annos vel propter pigritiam, maxime enim agilitas juvenem decet, unde est illud Epigrammatici poetae.

Laudat Achilleos & sine fine pedes:

hoc est agiles & veloces quales Achillis praedicantur: potest & ad anhelitum otis grave olentem referri, quem graveolentiam dicimus, unde apud Plin. medicamentum est quod graveolentiam tollit oris.

AN DECIPIORQUE.] Sensus est an me fallunt quas tango genas dum eas quidam praeditas molliare credo.

85. DECIPIORQUE.] Deludor, fallor; in antiqua tamen co. legi decreptus qua me fugias causa: *Decreptus* dicitur qui senectutem jam superavit. Cen. in lib. de Die Natali, ex aucto. Marci Varronis, quinque aetatis gradus tantummodo connumerat, puerorum scilicet, adolescentulorum, juvenum, seniorum, & senum. Aulus Gellius quoque lib. x. Noc. At. scriptum reliquit ex Hist. Tub. quid super actibus recensendum esset: *Decreptus* ut docet Pompejus, est desperatus, crepera autem vita ut crepusculum extremum dici poterit, siue decreptus dictus quia propter senectutem nec movere se nec ullum facere potest creptum, quem tamen locum in omnibus fere codicibus depravatum invenies, ubi allamvis pro *autem* *vita* passim legitur.

[MANU ORA.] Tenuia & sine rigiditate barbae.

86. PRIMIQUE.] Primae lanuginis, lanugo enim appellatur mollities illa tanta primae barbae quam dubiam appellat Mar. quoniam incipiens apparere ob tenuitatem fallit oculos. unde cecinit Tibul. in primo,

*Carior est auro juvenis cui laevia fulgens
Ora, nec amplexus aspera barba terit.*

87. GRACILI.] Tenui.

FALLO DIGITOS.] Pro decipior ne ego: dicitur enim quis fallere digitos quotiens quod tangit esse aliud existimat quam quod in rei sit veritate.

88. FONTIBUS IN LIQUIDIS.] Effugere fortasse hic voluit Calpurnius quod in Virgilium notari scribit Servius super eo loco,

*--- Nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis flaret mare.*

Ait enim negari hoc effici potuisse per rerum naturam, cum nobis non reddat imaginem mare quod non stat: cum tamen publice disputaremus aliquando, & talis incideret quaestio, memini quosdam inter primi philosophos tituli hoc etiam in aquis maritimis fieri disseruisse:

nuisse: itaque Virgilium posse ego defendi existimo, quod addidit,

Cum placidum ventis flaret mare,

Qui enim hoc taxant, adducunt maris mobilitatem quo impedimento imaginem reddi non posse existimant, sed nonne hoc poetam animadvertisse apparet, cum dicat *placidum ventis flaret mare*: praeterea apud Lucretium ita legimus in quarto,

*Sunt igitur tenues formatum dissimilesque
Effigies, singulatim quas cernere nemo
Cum possit, tamen assidue crebroque repulsu
Reiectas edunt speculorum ex aequore visum.*

Fontes liquidos dicimus puros limpidos & argenteos ex quibus tanquam ex speculo repercutitur imago: Ovi. in xii. Met.

*Certe ego me novi, liquidaeque in imagine vidi
Nuper aquas, placuitque mihi mea forma videnti.*

90. UT IN ARBORE SAEPÉ NOTAVI.] Sic Epigrammaticus poeta in decimo,

*Celantur simili ventura cydonia lana,
Pallide virgineo quae spoliata nitent.*

91. CYDONIA ROMA.] Sunt grandiuscula coloris caerei quas auctore Palladio lib. 111. circa urbem mense Februario inchoante Martio vel in Italia radicatas in pastinato solo tenuisse adeo foeliciter compertum est ut saepe sequentis anni fruge gauderent, si posita majoris status fuissent. de his Ovi. lib. 111. de Ar. Avian.

Quaeque suis curvant matura Cydonia ramos.

Scribit Plut. in Prob. sponfam malo Cydonio degustato thalamum ingredi solitam, ut primus complexus nihil triste aut injucundum haberet. docet Col. lib. 111. Cydonia post mediam hyemem usque in idus feri Februarii, sed vide apud Plin. plura lib. x. Nat. Hist. qui in xxiii. *lanugine cydoniorum carbonculos sanari putavit: cydonia a Graecis appellantur a nostris cotonea.*

LUCER.] Splendere.

SUB TENUI LANA.] Sub lanugine molli lanam repraesentante.

92. CARMINA POSCIT AMOR.] Nam *levant carmina curas* ut in Neme. sensus est, versus amor postulat nec quod sit lassus aut rauca cedit amoris fistula, hoc est sufficiunt etiam vires ad cantilenam, sed cum nobis vesper interpellat pastores admonet domum greges ut conducant.

NON CEDIT FISTULA.] Non vincitur: cedit enim qui locum quem possidet alii consentit, in aliquibus codicibus legitur *fistis*, quod idem ferme significat & erit *fistit*, hoc est cessat & deficit: *fistere* etiam est praesentiam corporis exhibere, unde apud Iureconsultos titulus est de iudicio *fisti*.

93. FUGIT DIES.] Honesti digressus occasio, & diem dicit pro sole, ut etiam pro diebus soles invicem ponuntur: Virgilius in Bucolicis,

*--- Saepé ego longas
Cantando puerum memini me condere soles.*

Persius Satyra sexta,

*Tecum etenim longos memini consumere soles.
Hoc est dies.*

VEPER.] Stella est Veneris de qua Jlinius in secundo, *Infra solem ambit ingens sydus appellatum Veneris; alterno meatu vagum, ipsique cognominibus aemulum solis & lunae: preveniens quippe & ante matutinum exoriens Luciferi nomen accepit, ut sol alter diemque maturans: contra ab occasu resurgens nuncupatur vesper, ut prorogans lucem: vicemque lunae reddens: haec stella a Plauto in Amphitryone *vesperugo* appellatur: Varro libro secundo de Lingua Latina, ait *hesperon* a Graecis vocari, quae a nostris *vesperugo*, & id tempus quo oritur *hespera*, Latine *vesper*: idem scribit in tertio ab ea stella *vesper* serotinam illam horam nuncupari: Vir. in Sileno,*

--- Et invito processit vesper olympo

Et in primo Aeneidos,

Ante diem clauso componet vesper olympo.

CREPUSCULA.] Tenebras. crepusculum a crepero Sabinos sumplisse docet Varro. *crepusculum* significat dubium & tempus illud ante noctem & anhelucanum quo dies sit an nox, est dubium: Apuleius libro secundo de Asino Aureo *animum meum permultebam cantationibus: cum ecce crepusculum & nox provellet. ab eo res creperae dictae sunt dubiae, & creperum bellum quod bellorum dubii sint eventus, ut apud Lucre.*

--- Creperi certamina belli.

Crepusci hinc dicti sunt qui hoc tempore in lucem editi fuissent, sicut manii qui marutino,

REVOCAT.] Reducit.

DAPHN.] Casus vocativus *monetque* Daphnim servum oves cogere cum Alphesiboeo.

94. HINC.] Ex hac parte.

ILLINC.] Ex illa, ita videtur insinuum pecudum significare numerum.

95. JAM RESONANT PRONDES.] Per variam descriptionem crepusculum significat.

RESONANT.] Sonitum reddunt. Virgilius in Tityro,

Formosam resonare decet Amaryllida sylvas.

Hoc est sonum Amaryllidos reddere, cuius nomen ex tua percipiunt cantilena: Intelligo autem avium cantum qui tunc maxime crepusculascente hora (ut Apollinaris verbo utar) vigere solet. unde est illud Poetae ex libro Georgicon tertio,

*--- Quum frigidus aëra vesper
Temperat & saltus reficit iam roscida luna,
Littoraeque alyconem resonant & acanthida dum.*

OBSTREPIT.] Strepitum reddit, *strepere* & *obstrepere* significat sonitum edere & strepitum facere. *strepitus* ita vulgo sonitus dicitur: Tibullus,

Quae strepitum passu non faciente venit.

ARBOS.] Pro arbore, ita loquebantur antiqui Quintilianus in primo, nam ut *Valesii & Fusti in Valerio* Furioque vena.

venerunt, ita arbor, labor, vapor, etiam & clamor, actatus fuerunt antiquas exclusa r. littera.

96. O DORIDA.] Vocativus est ut, *ô Palla*, Virgilius.

Toque iuvat Palla.

Doris mater esse Nympharum dicitur, de qua Hesiodus in Theogonia,

*Perse coma laudata nimis pulcherrima Doris.
Edidit hanc pater Oceanus sub finibus orbis,
Virgo seni nupsit Neri, totus aequoris unda,
Gratus in hoc; Nymphae natae dicuntur aquosae.*

Hanc intelligit Juvenalis cum ita scribit Satyra sexta,

*Uxorem comaeus agat vel Dorida nullo
Cultam palliolo.*

Hoc est, cum personam induit Doridos Nymphae maritimae: aliquando pro ipsa aqua ponitur. ut apud Virgilium in Gallo,

*Sic tibi cum fluctus subter labere Siganos
Doris amara suam non intermiscet undam.*

Id est aqua maritima quae amari saporis existit, & hoc conveniens nomen est Rusticae aquae fluminis curanti.

PRIMUM CANALEM.] Intellige unde aquae derivare solemus, quae postea per iligneos canaliuculos fluunt ad hortum irrigandum. docet Palladius in decimo, quemadmodum plumbeis fistulis aut ligneis canalibus fiant aquarum ductus nosque supra plura retulimus.

97. IRRIGET.] Irriget. ita se hortum indicat habere speciosissimum, nihil est enim riguo formosius hortu, ut inquit Ovidius:

*Obletatur hortus: avocet, pascit, tenet,
Animoque moesto demit langores graves.*

Ut docet Virgilius in Hortulo.

SITIENTES HORTOS.] Siccos & succum ob aestum nimium desiderantes.

98. VIX EA FIMIERANT.] Idas scilicet & Atlas, quae supra alterne dixerunt.

SENIOR.] Pro senex comparativus pro positivo.

99. ESTE PARES.] Iudicium Thyrsis, ut nemo superet nemo vincatur. Sic Palaemon apud Vir.

*Et vitula tu dignus & hic, & quisquis amores,
Aut metuet dulces aut experietur amarus.*

ET OB HOC.] Quoniam pares estis, mutuo amatis & amemini: nam pares cum paribus facillime congregantur, ut inquit Cicero.

CONCORDES.] Corde foederato, concordēs enim appellantur quorum est unum velle & nolle, sicut discordes qui in sententia discrepant, Concordes & simul consentientes sub signo sunt geminorum. unde Persius Satyra sexta,

*--- Sen nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia facta duorum.*

Scribit Firmicus in septimo, quicumque habuerit heroscopum in quarta parte geminorum: fore ut regibus corporis pulchritudine commendetur, & in amorem eorum desideria regis semper aestuent.

100. SOCIAVIT.] Copulavit, ut apud Ovidium

Nulla Myceneum sociasse cubilia mecum.

DECOR.] Hic pro venustate accipitur: & pulchritudine, apud Aufonium,

*Ut videare aliis foeda, decora mihi.
Id est, pulchra & formosa.*

IN ECLOGAM III.

Verſu 1. **N**UNQUID IN HAC.] Lycidas Amator in valle quieſcens (ſi modo quieſcunt amatores) interrogatur ab Jola amico paſtore, de juvenca amiſſa, quam non vidiffe reſpondet: quaſiſtum vaccam mittitur Tityrus: expectante Jola: cui amores ſuos inſoelices narrat primo: dein illi quam exarabit epiſtolam amaſiae deſerendam dat, qua irata mitigetur puella.

NUNQUID.] Interrogativa particula eſt, ut apud Juvenalem Satyra ſecunda,

Nunquid nos agimus cauſas:

FORTE.] Caſu:

JUVENCAM.] Junioſorem vaccam: Scribit Varro Juvenecum eſſe qui juvare ad agrum colendum poſſit. juvenecus eſt proprie qui nondum cornua emiſit. Seneca in Hercule Furiente.

*Ludit prato liber aperto
Nondum rupta fronte juvenecus,*

Juvenice a Perſio dicuntur junioris ætatis boves

Tot tibi cum in flamma junicum omenta liqueſcant.

2. IN HAC VALLE.] Vallis eſt concavitas inter montes ſita, veluti vallata & circumſtipata: Pompejus, *Convallis eſt planities ex omni parte comprehenſa montibus collibusve: Vallis duobus lateribus incluſa planities: vallis diminutivum eſt vallicula:*

SOLET ILLA TUIS.] Cauſa cur apud ipſum illam quaerat: nam ſolet tuis tauris occurrere, i. e. contra curſu & venire. Idem ſignificat verbum illud Horatiani *curtis Judæis oppedere*, id eſt pedem pedi opponere libro primo Sermonum: *occurrere*, ut docet Marcellus, dicitur obvium fieri, Virgilius libro ſexto Aeneidos.

Hic illi occurrat Tydens:

Juvenalis Satyra prima,

Occurrat matrona potens:

TAURIS.] Sunt tauri ad venerem habiles & non caſtrati ut boves, Aufonius,

Sic me taurus inſit ſic proxima buccula mungit:

Solitauralia inde immolari dicebatur ex tribus diverſi generis hoſtiis, hoc eſt tauri, arietis, verris: quod omnes ſolidi integrique ſunt corporis, ſolum enim lingua Oſcorum totum ſignificat & ſolidum. auctor Pompejus.

3. ET JAM PENE DUAS.] Sensus eſt, dum cam quaero dedit mihi diſpendium duarum horarum:

EXIMIT.] Adimit:

PERDITA CRURA.] Hoc eſt perdenda & mihi vulneranda penitusque amittenda, *perdere* enim ſignificat occidere. Plautus in Captivis,

Perdidit me Ariſtophontes hic qui venit modo inſtro,

Ideſt occidit & peremit. *perditus* homo dicitur flagitioſus, & qui vitiiis periit. Cicero: *ſævum crudelitate, perditum luxuria, vitiiis omnibus contaminatum*: Ait Cæſus jureconſultus *deperditum* eſſe, quod in rerum natura permanere deſiit: *Crus* autem pars illa dicitur inter genu & pedem tereti deducta ſura. ſcribit Suetonius Germanici formæ minus congruam fuiſſe crurum gracilitatem. a *crute* diminutivum *crusculum* fecit Martialis,

Pectus cicadas crusculumque formicæ,

Apulejus libro nono de Aſino Aureo, *crurum fragrum* appellavit fraſturam crurum his verbis, *Tunc uxor egregia, diras devotiones in eum deprecata: & crurum ejus fragrum abominata, exanguiſ formidine trepidantem adultæram alveo ligneo, quo frumenta conſuſa purgari conſueverant, temere propter jacenti, ſuppoſitum abſcondit.*

4. DURIS RUSCIS.] *Ruscus* (ut ſcribit Servius ſuper eo Virgiliano in ſecundo Georgicon,

*--- Nec non etiam aſpera ruſci
Vimina per ſylvam & rupeſ; fluvialis arundo
Creditor.*

Eſt virgulti genns, unde ligentur vites. Caſtor *oxymyſnam*, hoc eſt myrtum ſylveſtrem myrti: foliis acutis ex qua ſiunt ruri ſcopæ *ruſcum* vocavit, ex autoritate Pliniana. ipſe tamen inter herbas ſponte naſcentes poſuit decoſtamque ruſci radicem bibendam alternis diebus dedit in calculorum valitudine libro vigefimo primo.

DURIS.] Aſperis, horridis. Virgilius in Bucolicis,

*Immo ego Sardois videat tibi amarior herbis,
Horridior ruſco projecta vilior alga.*

RUBETIS. Rubus frutex ſpinofus eſt mora ferens. de quo Virgilius in Palaemone,

Mella ſuavit illi, ſerat & rubus aſper anemum.

Plinius libro xvi. Naturalis Hiſtoriae, *Rubi mora ſerunt & alio genere ſimilitudinem roſas qui vocatur cynoſbates, tertium genus Idæum vocant Graeci a leco, Tenuior eſt quam caetera minoribusque ſpinis & minus adumciis. Rubetis, hic intellige loca rubo plena, nam alias rubetas appellamus ranas, ad veneſcencia, quod in rubis vivere ſolcant, de quibus Satyrophaphus poëta,*

--- Melle Calenum

Perreſtura viro miſcet ſciente rubetam,

Hanc etiam Satyra tertia ſignavit Umbritius ita loquens,

--- Ranarum viſcera nunquam

Inſpexi, ſerte ad nuptam quas mittit adulter.

Mittebant enim has adulteri nuptis ut ita maritos de medio tollerent veneno præſentando.

Z 2

6. SCIN-

6. SCINDERE.] Aperire & vulnerare.

Nec quicquam regi.] Nihil profeci poss. tantam sanguinis profusionem.

7. NON SATIS ATTENDI.] Amatoria responsio & ad aliud occupati, postpositis omnibus de amasia cogitar amator circa illam curiosus tantum.

NEQUE ENIM VACAT.] Non est ocium: ut apud Juvenalem,

Si vacat, & placidi rationem admittitis edam.

& Vir.

Si vacet annales nostrorum audire laborum:

Hinc scholam dictam putant a verbo Graeco σχολάζω, quod significat vaco, unde cecinit Aulonius,

Et cessare licet, grata schola nomine dicta est.

Iussa laboriferis tribuantur ut ocia Musis,

Hoc est vacationes: in hunc significatum est & illud Propertii ex secundo Elegiarum,

Et vetus in templo bellica parma vacat.

8. UROR IMMODICE.] Superlatio non tantum inquit amo, sed etiam valde & ultra modum.

LYCIDAM RELIQUIT.] Causam ardentioris flammae cum difficile se praestet amasia, nam

*Pinguis amor nimiumque patens in tardia nobis
Vertitur, & stomacho dulcis ut esca nocet.*

Juxtaque sententiam Aulonianam,

Vincere vult animos non satiare Venus.

Quare hoc praeceptum foeminis datur ab amorum dolore,

*Ne securus amet nullo rivale caveto,
Non bene si telas praelia durat amor.*

PHILIS.] Nomen mulieris amorabundae. *philis*, amo, dicitur unde *Philetum* apud Plautum, *Pamphilus* apud Terentium quasi totus amans.

AMAT MORSUM.] Pro deformi & turpi hic ponitur, ut apud Virgilium in Pharmaceutria,

Mors Nyse datur, quid non speremus amantes.

POST MEA MUNERA.] Dona totiens illi missa, in codicibus antiquis legitur *vulnera*, sunt enim excruciantia amatoria tamquam vulnera, Ovi. in Epitholis,

Urimur & catonum pectora vulnera habent.

Tapinius itaque amorem inducit loquentem in primo Sylvarum

*--- Haud ulli vehementior unquam
Incubui genitrix iterataque vulnera fixi.*

10. MOBILIOR VENTIS O FOEMINA.] Exclamatio est lolae levitatem admirantis foeminarum, mens quam nunquam in eodem permanet statu: unde Hesio. libro primo de Agricultura:

Hec quam damnosum est mulieri fidere cuiquam.

Vir. libro quarto Aeneidos,

*--- Varium & mutabile semper
Foemina.*

SIC TUA PHILIS.] Scilicet te reliquit.

11. QUAE SIBI.] Ordo est: quae jurabat etiam mella sibi amara videri si aliquando sine ipsa abesses.

NAM MEMINI.] Parenthesis est, hoc est interposita formatio diversae sententiae: ut apud Virgilium Aeneas,

*--- (Neque enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad nares praemittis Achatem.*

Auctor Donatus.

MELLA AMARA.] Contra naturam, tamquam sine te illi nihil esset jucundum, mel enim ex sui natura dulce est, quamvis & ab ipsis apibus quibusdam in locis venenata gignantur, tantum refert pabulum: herba est egoletron vexatio praecipue caprarum unde nomen, cujus flore concipiunt noxium virus apes, aquoso vere marcescente, hincque mella venenata gignunt, quod docet Plinius libro vigesimo primo Naturalis Historiae.

13. ALTIVS ISTA QUAEERAR.] Id est profundius, altum enim profundum dicimus. Mani. in 1.

--- Enim rumpet altum pallidus somnum reus,

Id est profundum. Juve.

*Et nos consilium dedimus Syllae, privatus ut altum
Dormiret.*

QUANDO VACABIS.] In aliquibus codicibus legitur *si forte vacabis*, eodem sensu, id est quando non eris occupatus.

LAEVAS FLECTE SUB ULMOS.] Demonstrat locum ubi sit consuetus ruminare taurus. *Laevas* legitur & *laevis*, hoc est in levam. & sinistram partem converius: *laevum* enim appellamus quod a parte sinistra sit: *laeva fulmina* prospera esse credit Plinius in secundo, quoniam a laeva parte ortus est mundi: ratum augurium & prosperum facit corvus a dextra, e contra a sinistra aliquid comminatur mali, hinc est illud Plautinum ex Aulularia ita Eudione loquente:

Non temere est quod corvus cantat mihi nunc ab laeva manu:

A sinistra autem facit ratum cornix, unde est illud Virgilianum.

Ante sinistra cava movisset ab illice cornix.

quod tamen irridet Cicero libro primo de Divinatione:

15. CUM PRATA CALEN.] Cum sole suffervescere sunt: dicitur autem *pratum* quod paratum sit ad fructum percipiendum, ut docet Varro li. 1. de Re Rustica, & notat Ulpianus jurisconsultus titulo de verborum & rerum significatione:

NOSTER TAURUS.] Bos ferus. caprificus tauros quamlibet feroces collo coram circumdata in tantum mirabili natura compeccit: quod docet Plin. lib. xxi. ut immobiles praestet.

GR.

GELIDA IN UMBRA.] Diximus superius aecloga prima omnem umbram esse gelidam.

SPASIATUR.] Vagatus, Ovi. de Arte Amandi.

Tu modo Pompeja lentus spaciare sub umbra:

17. REVOCAT PASCARIBUS HERBAS.] *Tu uno expone verbo ruminat: Vir. in Sileno,*

*Ille latus niverni molli fultus hyacintho
Illice sub nigra pallenter ruminat herbas:*

Ubi haec Ser. Ruminat, evomit & iterum consumit: dicta est dictio a ruma eminente gutturis parte, per quam admissus cibus certis revocatur animalibus: Plin. ruminatorem reiterationem frigoris appellavit, per istam similitudinem revocati cibi, his verbis in XVII. *Si sanctas recentis medicina mordet quoddam hyemis ruminatio, cursum est gemmas earum frigore habetari, id est frigeris reiteratione. pulcra hic pro summa accipi debent, cum proprie pascaria sint pelles dependentes ex gutture, Virgilius in ter. Georgicon,*

Et crurum totius a mento pascaria pendens:

Romandere autem proprie significat ruminare. Plinius in undecimo, *Ruminant praeter jam dicta silvestrium ceru, cum a nobis aluntur, omnia autem jacentia potius quam stantia, & hyema magis quam aestate, septenis fere mensibus: Pontici quoque mures simili modo remandunt.*

REVOCAT.] Revomit, *Herbas matutinas. mane pastas quas reducendo consumit iterum: revocare aliquando pro repetere invenitur ut hic, Juvencalis humerum revocantem appellavit vestes revocatas hoc est post tergus missas recipientem.*

18. NON EQUIDEM LYCIDA.] Illeceus Iolas audiendi capidine, famulum Tityrum mittit, qui juvencam reducat.

19. TITYRE.] Apostropha ad servum, hoc est conversus sermo.

PETR SOLUS.] Sine me. vel legas haec, ut antiqua habent exemplaria, hoc est hilaris & jocundus, tamquam pro comperto habeat ibi fore juvencam.

20. DEPRENSAM.] Sensus est: si illam invenies, ad me multis cum verberibus illam ducito.

21. FRACTUM HASTILE.] Hastam ruptam: *hastile est bubulcorum instrumentum ad boves excitandos. ita hodie rustici hastulam appellant: hastilia tamen etiam pro gracilioribus perticis dicuntur, ut apud Virgilium libro tertio Aeneidos.*

--- Densis hastilibus horrida myrtus.

Et tertia.

*--- Sed postquam majore hastilia nixa
Aggredior:*

Tibullus hastilis hujus centron & aculeum stimulum appellavit in primo.

Aut stimulo tardos inceperunt boves.

Est enim stimulus aculeus ille ferreus qui in suprema parte hastulae figitur: *hastula a Plinio pro virga in similitudinem hastulae dicitur, ita enim scribit libro decimo sexto Naturalis Historiae, Aperitur picea e parte solari non plaga sed vulnere adlati corticis, cum plurimum bipedalis biat, ut a terra cubito cum minimum ab-*

fit, nec corpori ipsi paritur, ut in ceteris, quoniam hastula in fructu est: & alibi: flos erudus resinae cum multa hastula tenui brevique avulsus conceditur ad cribrum minuta: Cicerone pro C. Rabirio, Mancus & membris omnibus captus ac debilis, hastili vixit.

NUNC AGE.] Discedente Iolas Tityro interrogat super Phyllide Lycidam.

QUAE JURGIA.] Jurgia pro litibus amatoris. Jurgare, ut scribit Varro libro secundo de Lingua Latina, dictum est a jure quod quis jure litigaret, a quo ob-jurgatus is qui id jure facit: & Pompejus ait jurgationem dici juris actionem.

TULERE.] Disturbavere, ferre enim, ut notat Marcellus, quandoque significat disturbare, ut apud Virgilium in Secundo Aeneidos,

*--- Alii rapiunt incensa feruntque
Pergama.*

Id est disturbant.

QUIS DEUS.] Stoice loquuntur, illi enim omnia intermissione deorum fieri putant, ut superius docuimus.

24. PHYLLIDE CONTENTUS.] Nullam aliam curans.

25. CALYRICEN SPREVI.] Calyrica dici potest effabilis mulier.

TU SOLUS TESTIS.] Fortior causae comprobatio: quod testem adducit & ipsum Iolam, apud quem nunc conqueritur.

QUAMVIS CUM DOTE.] Exaggerat. nam Calyricen non tantum sprevisse, sed & cum dote dicit: dos enim & cornices potest nobiles facere, nam ut inquit Stryographus poeta.

--- Veniunt a dote fugittae,

Rauci enim Flautinum illud animadvertunt.

Dummodo morata recte veniat dotata est satis:

Sed illud saepe accidit ut dote cassam habeas inlocabilem: Solon illo inmemorabilissimus apud Athenienses quondam dotes sustulisse memoratur, instituisseque ut tres tantum vestes & quaedam parvi empra vasa secum nupta portaret, cupiens viri ac uxoris consortium per precium ac mercedem minime, sed liberorum procreandorum causa copulari. Auctor Plutarchus: *Dos, ut inquit Varro libro primo de Lingua Latina, dicitur, si nuptiarum causa data sit. Dotum a Graecis nuncupatur & appellatur profectitia cum a patre vel aliquo praedecessore, avo proavo vel attavo profecta est. Adventitiaque cum ab aliquo extraneo proficiscitur, quod invenies apud jureconsultos ff. de Jure dotium.*

26. CALAMOS INTERERE.] Calamos conjungere. est enim texere textricis proprium, Ovidius in sexto Met. de certamine Palladis & Arachnes:

*Illis & Tyrium quae purpura sensit abnatum
Texitur.*

COMITATA.] Sociata, ut,
AA

--- Fide

- - - *Fido comitatus Achate.*

28. INTIMUS ARSI.] Sic intus ira subministrante incalui ut ulterius tolerare non possem. auctore enim Aristotele incallescunt qui irascuntur, quoniam ira ab igne proficitur & cum intus copiam ignis retinemus concalescimus, hinc est illud Juvenalis ex satyra prima.

Quid referam quanta siccum jecur ardeat ira.

Quoniam irascentes accenduntur: Remedium his putat esse Aristoteles in Problematis, si larga aqua frigida perfundantur.

INTIMUS.] Ex parte interiori: Pompejus, *extremum* extremum significat, ita ut intimo sit contrarium: hinc intimus pro intimo.

AMBAS TUNICAS.] Et interiorem & exteriorem: Tunica a tuendo corpore dicta, ut induca auctore Varione.

30. RESCIDIT.] Laceravi, & intelligit pectus puellae Phyllidis: unde inferius.

A te ceperunt tua jurgia.

33. PENES ALCIPEM MOVET.] Legendum est, *manet*, hoc est relidet. *Penes*, apud significat, Ovidius libro secundo Amorum.

Quem penes est dominam servandi cura Bagoe.

NE VAGETUR.] Ne ab illa discedat.

VEREOR.] Timeo, est autem *vereri* liberorum, *metuere* servorum, ut docet Donatus super eo loco Terentiano.

Edixit tibi, interminatus sum ne faceres: num veritus es?

34. NEC TAM NOBIS.] Sensus est: non tam cupio mihi Phyllida reddi quam Mopsam expelli rivalem meum: rivales enim difficulter perpetiuntur amantes, unde inquit Propertius,

Rivalem possem non ego ferre Jovem,

Nam ut inquit Ovidius.

Non bene cum sociis regna Venusque manent.

35. MORSO ANHELO.] Vel propter aestum anhelanti & exaestuanti, id est, ob amorem vel propter aestum: apud Tibullum.

*Et dare anhelatim pugnantibus humida linguis
Oscula,*

Significat suspirioso anhelitu oscula infigere apud Silium vero *anhelans* dicitur difficulter & cum anhelitu tollens, ita enim cecinit in quinto,

Tum, quod humo haud unquam valuisset vellere saxum,

Ni Vires trux ira daret, torquebat anhelans.

Potes hic intelligere *anhelum* propter laborem, tanquam ei obiciat paupertatem ut nisi laboriosus sit deficiat illi victus soleant namque anhelare qui nimio sub pondere fatigantur & exercentur. Papinius in primo silvasum,

- - - *Insestae quod pondere tanto
Subter anhelas humus.*

Quod si placeat intelligere suspiriosum: ita enim talem morbo anhelationis laborantes nuncupamus: nihil obstat: dicuntur autem suspiriosi qui a recentioribus asthmatici medicis appellantur, hoc est qui difficulter spirant. anhelatores etiam eisdem dici puto, Plinius libro xxii. anhelatoribus & in tussi vetusta cum porro ex aceto datur laser & silphio profuens: De hoc morbo Celsus libro quarto, est etiam circa fauces malum quod apud Graecos aliud aliud nomen habet, prout se intendit, Omne id difficultate spirandi consistit, Sed haec, dum medica est, neque ex toto strangulat, dyspnoea appellatur, cum vehementior est ut spirare aeger sine sono & anhelatione non possit asthma, cum accessit id quoque nemini recta cervice spiribus trahatur, orihopnoea: ex vario & multiplici sensu eligat lector quod potius placeat, condimenta enim faciens varia pro vario hominum gustu.

36. A TE CEPERUNT TUA JURGIA.] Exhortatur Lycidam ut puellam placeat junctis manibus & illam exoreret propter injuriam quam illi fecit cum tunicam rescidit.

JURGIA.] Amatoriae lites (ut diximus superius) & leves laesiones: nam ut docet Asconius in primo Verinarum, laedi aliquis jure potest, injuria vero semper est injusta.

37. JUNCTAS.] Ligatas, ut,

- - - *Manns interea juvenem post terga revinctum:*

Vel simul copulatas & conjunctas quales describit Virgilius in primo Aeneidos.

Et duplices tendens ad fydrea palmas.

INDULGERE.] Permittere, ut apud Persium.

- - - *Rides ait & nimis uncis
Naribus indulges.*

VEL CUM PRIMA NOCTE.] Praecipue cum tu illam intueris.

V.L.] Particula haec praecipue significat Plinio frequentissima, ut est, *populorum ejus oppidorumque nomina vel maxime sunt inaeestimabilia.*

39. SEDULUS.] Diligens, Tibullus in secundo Elegiarum.

*Nec quiquam flammæ sedulus addas aquam,
Itaque sedulitas pro diligentia accipitur, ut aecloga quinta apud poetam nostrum.*

Gnavaeque sedulitas venit & pauciora virtus.

40. MEDITOR.] Fingo, exerceo. ut apud Virgilium in Tityro,

Solvestem tenui musam meditaris avena,

Quod enim melior dicunt Graeci per antistichon hoc est per litterae mutationem, *meditor* dixerunt Larini. enim & d. interdum sibi invicem cedunt, unde & *seta* per *sed* dicitur a *sedendo* auctore Servio. Itaque per antistichon prolatum est illud a poeta quoque in primo Aeneidos.

Miratur molem Aeneas magalia quondam.

Cum magaria dicere debuisset.

PLA-

PLACEM.] Mitigem. placamus proprie quos iratos habuimus. placabilis est qui cito placatur. Ovidius in tertio Tristium,

*Quo quisque est major magis est placabilis irae,
Et faciles moris mens generosa capis.*

MITESCERE.] Dulcescere, & mitigari, nam,
Flectitur iratus voce rogante deus.

Ut inquit Ovidius de Arte Amandi, cui suffragatur Tibullus ita scribens in primo.

*Blanditiis vult esse locum Venus ipsa, querelis
Supplicibus miseris, fletibus illa favet.*

SOLET FERRE.] Extollere laudando, ita Virgilius in Bucolicis.

*Nos tamen haec quocunque modo tibi nostra vicif-
sim
Dicemus: Dapnimque tuum tollemus ad. obra.*

42. CAMOENAS.] Pro carminibus posuit, Camenae, ut scribit Pompeius, Musae a carmine sunt dictae vel quod canunt antiquorum laudes, vel quod sint castae mentis praesides. nam ut inquit Catullus castum esse decet pium poetam ipsum. existimavit Macrobius in secundo de Somnio Scipionis: camoenas quasi canenas a canendo dictas, Musasque ipsas esse mundicantum: has,

*--- Mnemosyne peperit pulcherrima nixu
Laeta puellares socin, nam carmina Musae
Semper agunt vacuumque gerunt formidine mentem:
Mentem quae niveo multum non distat olympo.*

Ut inquit Hesiodus in Theogonia.

43. DIC AGE.] Hortantis est, sic Papinius,
Nunc age fama prior.

NOTABO.] Incidam: & in notas ducam.

43. CORTICE CERASI.] Scribit Plinius in decimotertio Naturalis Hist. chartam repertam fuisse Alexandri Magni victoria, ex M. Varronis autoritate, cum antea usus non esset chartarum, nam palmarum foliis scriptitatum, deinde quarundam arborum libris, usque ad aetatem Homeri vero pugillaribus: usus apud priscos cartarum papyraceus fuit ex papyro in palustribus Aegypti nascente. unde papyrus Aegyptiam appellavit Apulejus in primo de Asino Aureo: Melonis vero paginam Ausonius hoc est Niloticam. & saepius apud poetas papyrus pro chartis invenies. Martialis,

Perdite Niliacas Musae, mea damna, papyrus:

Papyrus (ut scribit Plinius libro XIII. Nat. Hist.) nascitur in palustribus Aegypti aut quiescentibus Nili aquis, ubi evagatae stagnant duo cubita non excedente altitudine gurgitum: chartis Legatis Papyrus ad chartas paratum non continetur ut notant iureconsulti ff. de legatis tertio.

CERASUS.] Arbor est prima fere arborum fructus reidens. cerasus primus in Italiam e Ponto vexit Lucullus anno urbis sexcentesimo octogesimo, cum ante victoriam Mithridaticam in Italia non essent: harum genera octo tradit Plinius, cum principatum obtineant Daracina quae Campania Pliniana appellat:

*Inferitur lauro cerasus partumque coacta
Tingit adaptivus virginis ora pudor:*

Ut inquit Palladius.

44. LIBRO RUTILANTI.] Lucido & resplendenti. Rutilare ut docet Varro libro III. de Lingua Latina aurora dicitur ante solis ortum ab eo quod ab igne solis tum aureo aer aurefcit: aurei enim rutuli, & inde etiam mulieres valde ruffae rutilae dictae: liber autem significat corticis partem interiorem. Virgilius in II. Georgicon.

*--- Aliena ex arbore germen
Includans: hudaque docent inolescere libre.*

45. HAS TIBI PHYLLI.] Dicat carmina Lycidas quae ab Jola cortici inscribantur: ad amasiamque decerantur.

PALLIDUS.] Exanguis, & est amantium proprie pallere, hinc monet Ovidius in libris de Arte Amandi.

Palleat omnis amans color est hic aptus amanti.
Et Propertius in quarto.

*Diceris & macie vultum tenuasse: sed opto
E desiderio fit color iste meo:*

Pallida mors appellatur a poetis quae pallidos facit. cuminum bibentibus omnem gignere pallorem auctor est Plinius libro XX. Nat. Hist.

PRECES.] Supplicationes. multum enim in amore preces & benefacta valent.

46. NOCTE AMARA.] Nox enim est multis amantibus malis evigilanda minimumque in lecto dormitur amatorio. nam si media nox est (ut inquit Plautinus adolescens in Curchione) sive est prima vespere, si status conditus cum hoste intercedis dies, tamen est eundem quo imperas ingratis amor.

MODULATOR.] Rhythmicè componit ita Ovidius de Remedio Amoris.

Pastor inaequali modulatur arundine carmen.

47. DISPERGIT.] Dis & di particulae separativae sunt ut docet Priscianus in XIV. ut *divido: deduco: distabo: discuto*: quod apud Graecos *dis* praepositio facit. praepositur autem solummodo *dis* cum sequitur e. vel. f. vel. p. vel. s. vel. r. vel. i. loco consonantis ut *dis* cum *discurso*: *disfero*: *disfido*: *diffundo*. in quibus. s. in f. convertitur euphoniae causa, *displece*: *disputo*: *disperdo*: *disjicio*: *distabo*: *disturbo*: *disorquo*: *disjunctus*: *disjunzo*: hic tamen *dis* pro auctione positum, ut sit *dispergit* valde spargit, sicuti *dispalescit* pro valde palescit: & *distabescit* pro valde tabescit apud Plautum.

EXCUSSE SOMNO] Rejecto & quasi per vim: sic Virgilius in secundo Aeneidos.

Excussit somno:

Ubi ait Servius, terroris esse non societatis: excussus proprie ab equo dicimur, ut alibi docuimus.

48. NON SIC DESTRUCTA.] In aliquibus exemplaribus legitur *disfricta*. i. e. periculis decussa, nam fringere est ferire: & est sensus, non adeo macrescunt tardi, cum olea legitur: extremus pene anni fructus quam

A 2

ego

ego sine te: aluntur enim & baccis oleasti tardi & hederacis, ut in nono docet Columella.

TURDUS.] Avis est inter ganeas laudatissima, de qua Martialis:

*Inter aves turdus, si quis me iudice cernet.
Inter quadrupedes mathea prima lepus.*

Colorem circa collum aestate varium hyeme concolorem habet: scribit Plinius in x. Agrippinam Claudii Caesaris conjugem turdum habuisse (quod non ante) hominum sermones imitantem: ferrit Pompejum adversa captum valitudine ita in Lucullum clare dixisse: nam cum medicus eum turdos comesse jubere: & ministris, quia aestas esset, alibi quam apud Lucullum domi nutritos inveniri posse negarent, ventit inde sumi & ad medicum conversus, si Lucullus, inquit, delicatus non esset ego non viverem? auctor Plutarchus in Luculli & Pompeji vita. Sed & Curtius, eques Romanus, delitiis diffuens, cum macrum turdum sumpsisset in convivio Caesaris, interrogavit an mittere liceret: Responderat princeps, quidni liceat, ille statim per fenestram misit: auctor Macrobius lib. secundo Saturnaliū.

OLIVA.] Arbor est frugifera plurimumque vitae conducens. huius tria facit genera Virgilius, orchites radios & posias vocat, optima aetas ad decerpendum: auctore Plinio inter copiam bonitatemque incipientem bacca nigrescere: nostri *drupas* vocant, Graeci *drypetas*: oleo palmam dedere. Venerano de quo Martialis,

*Hoc tibi Campani sudavit bacca Venosii
Unguentum, quatenus sumis & illud olet.*

Non omittendum, olivantes vestigal olei facientes appellari: quod ex his Plinianis verbis ex quinto decimo percipimus. Olivantibus lex, antiquissima fuit oleam ne fringito vive verberato: qui providentes ex vestigalibus ne quid detrimenti paterentur pro anno futuro nolebant oleas decuti, quoniam (ut inquit Plinius) cum sequentis anni damno decutiuntur.

49. LEPIUS.] Leporum plura sunt genera, de quibus infra dicemus Ecloga septima: *lepus omnium praeda nascens, solus praeter dasypodem superfoetor*, ut inquit Plinius de lepore pulcherrimum est apud Ausonium Epigramma tale:

*Trinacrii quondam currentem in littoris ora,
Ante canes leporem caeruleus rapuit.
At lepus: in me omnis terrae pelagique rapina, est,
Forfitan & coeli; si canis astra tenet.*

LEULUS.] Vindemitor a legendo: unde & legumina ut superius docuimus.

EXTREMAE UVAS.] Ego intelligo racemos, quos post vindemiam relictos legit solent vindemitores.

50. DOMINA.] Nam sibi fingunt qui amant dominam amicam: Tibullus

Sic mihi servitium video dominamque paratam.

TURBIDUS.] In sinceriori codice legitur *tabidus*, hoc est tabe consumptus: *tabes* enim dicitur sanguis eum humore putrefactus: Lucanus in primo Pharsaliae cecinit.

Tabes hoc est *madidum*.

Tabescere significat *tabe consumi*. Plautus in Ca. ptyis.

Macresco & consensco & tabesco miser.

Divus Cyprianus ad plebem, Affricitanorum: scribens, accessit hic tabescenti animo nostro dolor.

51. MISERA. MIHI.] Lego in antiquo codice *te sine vae domina*.

LILIA NIGRA.] Per contrariam lilii naturam, cum sit album.

51. NEC SAPIUNT FONTES.] Nullo potu: nullo cibo oblector: nam anima est amica amanti: si abest nullus est nisi adest scilicet nullus est: ut inquit Plautus in Bacchidibus.

NEC DULCIA VINA BIBENTI.] Supple *sunt*, in quibuscumque accedunt legitur, pro acida videntur & aceti saporem repraesentantia. accescere enim acorem contrahere significat: ut apud Plinium in xiv. diligentiores admiscunt nigram masticem: quae in Ponto bituminis similis gignitur. & yris radicem oleumque: nam caeram accipientibus vasis compertum est vina accescere: item in undecimo de melle loquens: vel minimo contactu roris accenscentia: putat etiam ex accescente natura genera quaedam gigni culicum.

52. AT TU SI VENIAS.] Contrarium ad id quod superius dixit: sic Virgilius in Thyride,

Phyllidis adventu nostras nemus omne virebit.

54. SAPIENT FONTES.] Saporem jucundum praestabunt.

ET DULCIA VINA.] Ob hoc melius videtur legi superius non accedunt, sed nec dulcia, quoniam omnia refert contraria per eadem verba.

BIBENTUR.] Legendum est *bibenti* scilicet sapient. mihi.

55. ILLE EGO SUM LYCIDAS.] Repetit solatia superioribus habita temporibus ut magis animum muliere commoveat.

57. OSCULA.] Hic amatoria. *Osculum*, ut grammatici annotaverunt est simplex & honestum etiam inter affines. *Suavium*, voluptuosum, & amatorium. & *basium* Catullus,

Da mihi basia. nullo deinde centum.

Haec tamen apud poetas confunduntur, cum *oscula* pro amatoris basis ut plerumque inveniantur. Plautus in Afianis.

Age tu interbibe ab infimo: da suavium.

At, peris misera ut osculatur. carnifex, caput decus.

Sed quoniam in hunc incidimus locum tu corrige exemplar Plautinum in omnibus fere codicibus depravatum ubi *interibi* pro *interbibe* legitur. osculum ideo propinquos foeminis dare solitos scribit Caro ut scirent amorem olere, quod docet Valerius de institutis antiquis: & Plutarchus in problematis.

RUMPERE CANTUS.] Scilicet osculis, ut apud Ovidium

dum Saphus:

*Cantabam meminim, meminere omnia amantes,
Oscula cantanti tu mihi rapta dabis.*

58. ERRANTIA LABRA.] Exprimat gestum canentis, cujus labra hanc & in hanc partem errare solent. Labra sunt ex inferiori & superiori parte os occudentia. A quibus Labeones & Brunci sunt appellati itaque apud Plinium lege in xi. non Brochos sed Bruncos nani Brunci ex autoritate Marcelli appellati sunt pro ducto ore dentibus prominentibus. Lucilius Saryrarum libro tenio.

Bruncus movit lanius dente averso eminulo. hic est rhinoceros.

Dicimus vero & labrum & labium Quintilianus in primo, ne labra detorqueantur ut immodicus hiatus rictum discedat: Virgilius in Bucolicis,

Nec dum illis labra admovi sed condita servo.

Terentius in Eunuchio tremulus labiis demissis gemit: invenio & labias foemineo genere ut est in antiquo versu,

Anima aegra & faucia cucurrit ad labias mihi.

Scribit Donatus in Eunuchum Terentii, Labra esse superiora: inferiora vero labia, labraque proprie asinorum dici. labellum diminutivum a labro dixere. Catullus.

Quem bassabis, cui labella mordebis

Chilonis antiqui maximi labris & enormibus insignitis appellare sunt soliti.

59. VOX TORRIDA.] Sicca & inamoena.

60. CARMEN INOPS.] Nulla suffultum inventione nulla elegantia, quod miserum appellatur a Virgilio.

61. STRIDOR AVENAE.] Id est fistulae, avena enim (ut docet Servius) pro omni culmo accipitur ex quo suffici fistulam faciunt: Virgilius,

Tenui Musam meditaris avena.

61. QUEM FUGIS.] Sic Virgilius:

Quem fugis ab demens.

FORMOSIOR ILLO.] Arguit ab omni parte se Mopsus superare.

63. DIVITIOR.] Dicimus ditior & divitior a dite & divite. ditem enim locupletem appellamus sicut divitem: Tibullus in primo,

Dites despiciam despiciamque famem:

Divitare verbum antiquum est quod significat divitem facere: Aëtius

*Nihil credo Auguribus qui nurgis verbis divitum
Alienas, suas ut auro locupletent domos.*

Turpilius dii me divitant,

CERTAVERIT ILLE TOT HAEDOS.] Sensus est, nendum est Mopsus valens mecum certare de taurorum numero: sed ne quidem ovium numero tauros meos equiparare: hoc est rem ingentem parva: Nam ut refert Plutarchus in vita Publicolae, praecium ovium erat

obolorum decem: bovis vero centum: haedi sunt caprarum: agni vero ovium: Virgilius,

- - - Capet tibi saluus & haedi.

64. PASCERE.] Alere & nutrire: Virgilius,

Pierides vitulam lextori pascite vestre.

Id est alite.

NUMERANTUR.] Ita mos est pastorum, ut redant numerum domino a pabulo redeuntes: hinc est illud Virgilianum

*Cogite, donec oves stabulis numerumque referre
Jussit.*

Et in Palaemone;

Bisque die numerant ambo pecus, alter & haedos.

QUAM NUMEROSA BUCCULA.] Perquam multae vaccae, singularis pro plurali. Buccula diminutivum a bove, Aufonius Gallus,

*Buccula sum caelo genitoris sacra Myronis,
Aerea, nec factam me putis sed genitam.*

Virgilius,

*- - - Buccula coelum
Suspiciens.*

Apulejus diminutive. Vaculam dixit, ita scribens libro septimo de Asino Auro: pastores enim mei perditam sibi requirentes vaculam variaque regiones peragranter, occurrunt nobis fortuito: Idem in sexto bucculam non a bove sed bucca dixit, id est, oris parte: sunt enim buccae in homine partes oris, quae spiritu a pulmone revocato compressis labiis inflari solent: Horatius in primo Sermonum:

*Quid causae est merito quin illis Juppiter ambas
Iratus buccas inflat.*

SICCETUR.] Mulgeatur & evacuetur. Ita apud Virgilium

Bina die siccet ovis hübera,

Hoc est fugendo evacuant.

MEIS MULCTRIS.] Mulstra (ut scribit Servius) super eo Virgiliano.

Hic venit ad mulstram,

Tempus est mulgendi. Mulstrale vero vas, in quod mulgetur.

67. SUSPENDAT.] Lactet. supensi enim sunt vituli cum sub ruma pendent.

UBERA.] Mammae ab ubertate dicta.

68. SED MIHI GRACILI.] Dispendium narrat temporis quod ipsius causa faciat.

FISCULA.] Diminutivum a fiscina quae a ferendo dicta est (ut docet Varro libro primo de Lingua Latina) fiscina apud Ciceronem pro crate viminea, in qua ficus ad solem extendi solent, accipitur, ita enim inquit in Oratione quam pro L. Flacco habuit: Phryx qui arborem fici nunquam vidisset fiscinam fisorum objecit: scribit Alconius in secunda Verrinarum, ficos: fiscinas: fice'as: spartea esse utensilia ad majoris summae pecunias capiendas: unde

B b

unde quia major summa sit pecuniae publicae quam privatae, ut pro censu privato, aerarium dicitur pro loculis: & archa thesauri: pro sacello *fiscus*, unde *fiscus*, pecunia publica & confiscare dicitur.

GRACILI SALICTO.] Tenui vimine salicis: Virgilius in primo Georgicon

Nunc facilis rubra texatur fiscina virga:
Tibullus in secundo:

Tunc fiscela levi detexta est vimine juncei,
Raraque per nexus est via facta sero.

Ubi *fiscelam* intellige ad lac cogendum instrumentum: Virgilius

Sunt & cascoli quos juncea fiscina ficit.

69. COAGULA.] A cogendo: igne admoto apud nos coagulatur.)

70. TRADIMUS ECCE MANUS.] Sic Ovidius in primo Amorum.

Addo manus in vincla meas:

Ita consueverunt amantes laesa dolere puella: unde Tibullus in secundo,

- - - Sed victor & ipse
Flet sibi dementes tam ualuisse manus.

71. TORTE VIMINE.] Ut tenacius sit vinculum.

72. LENTA VITE.] Molli & tenaci, vitis olim fuit centurionum insigne, qua puniebantur peccantes milites: unde est illud Satyroglyphi poetae Satyra octava,

Nodosam post haec frangebant vertica vitem.

Inveniturque pro centurionatu. ut apud Lucanum,

- - - Latiam longo gerit ordine vitem.

De hac Macrobius in primo Saturnalium, *vitem*, centurionale decus, ex muneribus in aedem dedicatis deferri iussit, divisamque in partes, sudario conditi ac perinde ferri.

73. UT MALA NOCTURNI.] Invenitur in Mopsum rivalem, quem furti arguit.

MALA BRACHIA.] Furatrinam exercens.

NOCTURNI.] Furacis. fures enim noctu incedere solent: unde a *furvo*, id est, nigro fures appellati: ita quidam illud Satyrici poetae exponunt,

- - - Furtivae devehat aurum
Pelliculae.

quod noctu ab Iasone subrepta sit, ut tradit Apollonius in Argonautica: apud Lacedaemonios nulla erat poena rerum pertinentium ad usum edendi & bibendi, nisi fur deprehensus in furto fuisset, auctore Plutarcho.

74. SUSPENDIT.] Sussum pendit. Scribit Plinius in xviii. Capitale fuisse puberi furtim nocte pavisse singem suspensamque eum necari lege duodecim tabularum: significat autem Mopsum civile invasisse ut pecudes subtraheret.

75. MERUIT MANUS UTRAQUE POEMAS.] Nam utraque vestimenta rescidit: poena a *poeniendo* dicta, aut quod post peccatum sequitur, ut docet Varro libro primo de Lingua Latina: unde Aufonius ita eam loquentem facit,

Sum dea quae facti non factique exigo poenas.
Nempe ut poeniteat sic Methana vocor:

Putavit Pompejus poenas pendere propter dici qui ob delictum pecuniam solveret quia *pense* aere urebantur.

76. HIS TAMEN.] Commemorat beneficia quae a sanibus ei suis provenierint ut si nunc erraverit veniam mereantur.

HIS HIS.] Repetitio decora qualis apud Virgilium.

Ah Corydon Corydon.

INQUAM MANIBUS.] Legendum est *iisdem*, id est, quibus te violavi, *iisdem* tibi dona, *mihi*.

PALUMBOS.] Require verbum cardinale inferius tertio versu *missus*: palumbus ex genere sunt columborum sed silvestres, de quibus Plinius in decimo & Columella in nono. ad trigessimum hos annum vivere putat Aristoteles: eorum carne supprimitur Venus & hebetantur inguina, unde est illud Epigrammatici poetae.

Inguina Torquati tardant hebetantque palumbi,
Non edas hanc volucrem qui cupit esse salax:

Palumbos dici existimavit Albertus Magnus, quod *lumbis* parcant, sicuti per contrarium *columbi* dicuntur quod *lumbos* colant: mirum de his tradit Nigidius, eorum ornum incubant sub recto nominatam palumbem nidos relinquere. de his Virgilius

Nec tamen interea rauce tua cura palumbes,
Nec gemere acria cessabit turtur ab ulmo:

Et in Palaemone,

- - - Namque notavi
Ipse locum acriae quo concessere palumbes.

Scribit Servius palumbos non esse Latinum sed *trios* dici, attamen multorum auctoritate Latinum fieri.

77. PAVIDUM LEPOREM.] Epitheton est leporis, qui & frondium sonum timere solet.

77. DICEPTA MATRE.] Quae aberat, cum absuli filium.

78. IN GREMIO.] Proverbium est apud Pompejum, nec gremio nec mulieri credi oportere, quod illa levi praedita est animo: & quae gremio creduntur, obli-vione quidam dum exurgimus precipere solent: unde putatur dixisse Catullus.

Ut missum sponsi furtivo munere malum
Procurrit casto virginis e gremio.
Quod miserae oblatae molli sub veste locatum
Dum adventu matris profuit excutitur.
Atque illud prono praecipit agitur decursu,
Huic morat, tristi conficiunt ore labor.

79. PRIMAE RECAE.] Quas sunt commendatioris ob rationem. nam, ut inquit Marialis,

Ra-

*Rara juvant, primis sic major gratia pomis,
Hybernae praecium sic meruere resae.*

De rosis autem & rosariis conferendis Palladius in ter-
tio. Pectanis palma datur quae in Pesto nascuntur, ex
his pretiosissimae fiebant coronae, unde apud Martialem
lemma, rosea corona:

*Dat festinator Caesar tibi bruma coronas,
Quondam veris erant: nunc tua facta rosa est.*

Crassus dives primus argento auroque folia imitatus lu-
dis suis coronas dedit, ut scribit Plinius in vigesimo
primo, cum aetate ex rosis praecipue essent.

CINGEBARE.] Coronabaris. sic Martialis:
Et meritis prima cingere fronde comas.

§1. SED FORSAN.] Occurrit tacitae objectioni si di-
ceret ipsa, meliora promittere Mopsium.

MENDAX.] Qui mentitur: Scribit Herodotus in pri-
mo Historiarum, Persas liberos suos, a quinto eorum
anno incipientes, usque ad vicissimum tribus dumtaxat
instituere rebus, equitare: arcu sagittas mittere: vera
loqui, apud eos enim turpissimum est mentiri: cre-
ditum non debere in flumen vel mingere vel spueri:
vel manus ablueri.

JACTAT.] Se extollit & cum fastu quodam landat:
ut.

--- Lacernatae cum se jactaret amicae:

Jactatio (ut inquit Cicero in quarto Tusculanarum
Quaestionum) est voluptas gestiens & se effrensus insolentis:
& jactantia est libido dominandi, si credimus
Augustino: Solebat se jactare Gorgias Leontinus: cui-
que de quacunque re interrogaretur & in quaestione
provocaretur copiosissime responsum, quam ob rem
non tam ab eruditis omnibus quam Platonico deride-
tur Socrate.

§3. QUI METERE.] Messis proprio nomine dicitur
in his quae metuntur, ut superius ex Varronis auctoritate
docuimus.

LUPINOS.] Minimum operarum absumit, ut in se-
cundo docet Columella, & vilissime emitur, & maxime
ex his quae feruntur juvat agrum, nam vineis jam
emaciat: & arvis optimum sterco praebet, ac vel effoe-
to solo provenit vel repositum in granario patitur ae-
rum: lupinum cum sole circumagi tradit Plinius: adeo
terram amat ut in fructu jactus inter folia vepresque
ad terram tamen radice perveniat.

FERALES.] Amaros expone. ira Virgilius *tristes* di-
xit pro *amaris*, illo versu in primo Georgico.

Aut tenuis foetus viciae tristisque lupini.

OCIDUA NOCTE.] Fugientibus tenebris, luce tem-
pestiva. tunc enim nox occidere dicitur cum dies inter-
pellat & lux.

§3. PINSARE.] Lego *Pinsero* ex auctoritate Servia-
na, qui carmen ita Persii legi debere existimavit,

O Jane a tergo quem nulla ciconia pinfit.

Priſcianus apud Persium *pinſat* legit. est autem *pinſere*

frangere & comminere. quam vocem Bononienses,
Linguae Latinae retinentissimi, hodie quoque usurpant.
nam littera tantum immutata *pinſare* dicunt: docet
Servius super eo Virgiliano in primo Aeneidos.

Et torrens parant flammis & frangere sano:

Quemadmodum cum apud praeficos molarum usus non
esset, fruges antea torrebant, & eas in pilas missas pin-
sebant: & hoc erat genus molendi, unde *pinſores* dicti
sunt qui nunc *pinſores* vocantur, itaque & *pinſtrum*:
de quo intelligit Plautus in Aſinaria ita inquires:

Num me illuc ducis ubi lapis lapidem toris.

i. e. ubi mola supra molam versatur: erat autem poena
sevorum malorum, si quid mali commisissent: unde
Simo ille apud Terentium comminatur ita in Andria Da-
vo.

Si pinſero hodie quicquam in his te nuptiis

Fallaciae conati quo fiant minus:

Aut velle in ea te offendere quam sis callidus,

*Verberibus caesum te Davo in pinſtrum dedam usque
ad necem:*

Scribit Plinius in XIV. pinſores Romae non fuisse ad
Pervicium usque bellum, Quiritesque ipsos panes solitos
facere: mulierumque id opus fuisse: hoc non praeteribo.
Pinſus a *pinſendo* dictos fuisse, *Pilum*que qui *pilum*
pinſtrum invenerunt.

§3. COCTO PINſERE LEGUMINA PAWE.] Hyſteron
proteron. prius enim *pinſetur* deinde coquitur. In codi-
cibus novis legitur *cocto pinſere legumina panem*, id est
flammis aucto legumine: Siccantur enim fruges prius
deinde torrentur, vel ex auctoritate Virgiliana: *legu-
mina* autem sunt ut faba, cicer, lens, pisum, cicerula:
falceoli, quibus viliores utuntur pro frugibus: ita-
que Mopſo pauperatatem exprobrat Lycidas, cum eum
leguminibus victitare coarguat: leguminum faba in ma-
xima est existimatione cujus farina lomentum dicitur
sed Pythagorice damnata in cibi usum ut docent Plini-
us, Gellius: problema est Plutarchi, cur qui casti-
moniam colunt leguminibus abstineant: ubi legumini-
bus ventosa esse docet & ea gignere quae cum superflua
sint multae indigeant purgationis quodque cum vento-
sissima sint ad res Venereas maxime incitara.

§4. QUI SIBI TUM FORLIX.] Tunc fortunatus est
inquit si ex hordeo panem conficere possit molendo,
qui cibis peculiaris equorum esse solet, unde ille
Plautinus in Aſinaria extat locus.

Demam hercle jam de hordeo tollitum ni vadiaz:

Hordeum frugum omnium nobilissimum est auctore
Plinio: ex omnique frumento minime calamitosum,
quia tollitur antequam triticum occupet rubigo. hor-
deum Indis sativum est: & silvestre: ex quo panis
apud eos praecipuus. ab *hordeo hordearium* aes, quod pro
hordeo equiti Romano dabatur dicebant, ut docet Pom-
pejus: Indeque *hordearii gladiatores* dicti, quod hordeo
victitarent: Columella *hordeum exastichum* appellat,
quod senos spicae habeat ordines, sicut *disstichum* quod
binos.

§5. VILIA.] Respexit ad tempora sua, nam apud
antiquos in maximo fuit honore

B b 2

MA-

MANUALIBUS SAXIS.] Quibus manu utimur ad frangendum, opus enim manuale dicitur quod manibus fieri consuevit, unde Bononienses hodie *manuales* appellant, qui manibus subministrant incrustatoribus calcariis. Hordeum aqua multa perfundi jubet Plinius, sicut triticum, deinde sole siccatum pilea repeti, huiusque sextarios. xx. spargi duobus aquae sextariis, hunc vero tanquam egentissimum non pilea sed faxo frangere deridet. *manuales fasciculi* a Plinio dicuntur qui ad manum implendam sufficiant. ita enim inquit in. xix. Tunc evulsam & in fasciculos manuales colligatam, siccatur in sole pendens conversis superne radicibus uno die: & in xxi. de abortivo datur bibendum manualibus fasciculis decolitis ad tertias partes.

86. Quid si turpis amor.] Sensus est: si amor Mopsi egentis & turpis te a precibus meis alienabit, litteram statim faciam longam i. e. me suspendam ita enim significat apud Plautum in Aulularia facere litteram longam.

ABOMINOR.] Ab omine remotum volo. ita Virgilius in secundo Aeneidos.

--- Quod dii prius omen in ipsum convertant.

87. LAQUEUM NECTEMUS.] Nos suspendemus: laqueum enim appellamus quo damnatorum gula substringitur, est & decipulum avium & ferarum, unde metaphorice pro insidiis ponitur: ut apud Ovidium.

In laqueum quos posuere cadunt:

De laqueo pulcherrimum tale est apud Ausonium epigramma.

Qui laqueum collo nectebat reperit aurum.
Thesaurique loco deposuit laqueum.

At qui candiderat postquam non reperit aurum,
Apravis collo quem reperit laqueum.

AB ILLA ILIOE.] Arborem intelligit illam de qua superius:

--- Et puer comitata sub ilice cantat.

Illam enim amores suos violasse existimat.

VIOLARE.] Hic pro polluere & contaminare: Tibullus in primo.

Percite quam custodis amor violare puellam,
Ne pigeat magno post didicisse malo:

Est autem proprie violare virginum, cum suprantur, quasi a vi. unde violentus dicitur qui vim facit, & violentia. itaque lege versus Tibullianum in primo.

Ipse bipenne suos cedit violenta lacertos,
Sanguineque effuso spargit inulta deam.

In omnibus enim codicibus corruptis legitur *violata*.

89. FIGENTUR.] Incidentur. *figere* autem proprium est legum, nam *figi* leges dicuntur cum in aes inciduntur & tunc fixae tolli non poterant, cum promulgatae possent. Suetonius in Dictatore: *acciderat autem hi is*

legem de jure magistratum ferens, eo capite quo a petitione honorum absentes summovebat, ne Caesarem quidem exciperet per oblivionem, ac mox lege jam in aes incisa & in aerarium condita, corrigeret errorem. quod tamen contra omne jus fuit, unde Antonium castigari apud inferos poeta (vide ne Pompejum) inducit, quoniam

--- Fixit leges pretio atque refixit:

Refigere enim est leges jam aere incisas abolere & removere: de his intelligit Ovidius ita scribens libro primo Metam.

--- Nec verba minantia fixa
Aere ligabantur, nec supplex turba timebat.
Judicii ora.

90. PASTORES.] Alludit ad proverbium: *non esse mulieri credendum*, quod superius retulimus: omni enim temporis momento varia est, & nunquam in uno persistit gradu, unde superius:

Mobilior ventis o famina:

Hinc itaque monet Ovidius in primo de Arte Amandi:

Fallite salientes, ex magna parte presanum
Sunt genus:

Tibullus in tertio.

Ab crudele genus nec fidum foemina nomen.

91. MORSUS AMAT.] Phyllida, id est potitur amore Phyllidis. Ita enim hic accipitur: tanquam reciprocum sit amare, hoc est quod amet & ametur, unde est apud Ausonium.

--- Ut ametis ama.

Phyllida autem accusativus est Graecus, sicuti apud Poetam in Bucolicis.

Phyllida mitte mihi mens est natalis Jela.

& alibi.

Phyllida amo ante alias:

Fuit etiam Phyllis, puella Demophontis amore capta cujus nomine epistola scribitur ab ipso Nasone.

91. LYCIDAS HABET ULTIMA RERUM.] i. e. Mortem, quae: (ut inquit Aristoteles) est ultimum terribilium. quia nihil melius mortalibus praefert illa rerum maxima parens: siquidem nos a malis abducit mors omnibus non a bonis, ut inquit Cicero: memoratu dignum est Hegesiam Cyrenaicum a rege Ptolemaeo prohibitum illa in scholis dicere, quod multi his auditis mortem sibi ipsi consciscerent, ut auctor est Cicero in libris Tusculanarum Quaestionum. est nempe nihil aliud mors, quam brevis respiratio, ut poeta vernaculus nostro Franciscus Petrarca cecinit.

92. NUNC AGE.] Hortatur amicum carmina ad puellam perferre: quoniam ita promiserat ipse.

--- & quid mandare juvabit
Sedulus iratae contingam nuncios aures.

91. QUI QUAM MISERIS SYOCURRIS.] Quoniam ut inquit Ovidius libro primo Tristium.

Est etiam miseris pietas & in hoste probatur.

93. PERFER ET ORE TUO.] Corruptus est torus versus iste, ita corrigendus.

Perfer & exora modulato Phyllida cantu.

Exorare est oratum impetrare, ut apud Terentium.

Orator ad vos venio finite exorator flem.

CANTU MODULATO.] Modulis confecto & stru-
cto.

94. PROCUL.] A longe.-

ACUTA CARICE TECTUS.] Carex herba acuta est, & durissima, & similis asparago (ut scribit Servius) & carecta loca dicuntur caricibus plena, sicut spineta quae spinis.

TECTUS.] Cooperitus, a tegendo, unde & tegula & tegumentum, & toga & teges, quem & hodie rustici fheni tegerem, appellant a tegendo, hoc est foeno cooperiendo.

96. IBIMUS.] Spatiabimur.

97. ET VENIET.] Spem bonam concipit ex augurio.

PRÆSAGIA.] Auguria: praesagire (ut inquit Pom-

pejus) est praedivinare, praecipere: Plautus in Aulularia.

Praesagibat mihi animus frustra me ire quum exilium domo,

FALLUNT.] Vel quod est amantum ut sibi somnia fingant (ut in Pharmaceutria Virgilii) vel quod vana sint praecordia, ut in primo Aeneidos.

Ni frustra augurium vani docuere parentes.

97. BONUS TITYRUS.] Felix & propitius, ut

Sis bonus felixque tuis.

FECIT OMEN.] A dextra. sunt auguria quaedam quae a dextra rata sunt: Plinius libro xiv. Naturalis Historiae: *artis est cuiusdam aequaliter spargere semina, manus ut cum gradu congruat, semperque cum dextro pede, ferique quorundam occulta ratione quod sors genialis atque fecunda sit in dextera parte: inde est illud Theocriti poetae:*

*Ecce salit crebro mihi dexter ocellus: amicam
Nempe videbo meam, reseis dabo basta labris.*

Omen autem dicitur quasi *osmen* quod fit ore augurium, & non avibus aliove modo, ut inquit Pompeius, Apud antiquos tanta fuit auguriorum observatio, ut nihil nisi auspicio conducibile esse crederent: etenim omnium observatio alias contactu religionis innexa est quoniam non fortuito motu sed divinae providentiae constantiae creditur, ut scribit Valerius in primo.

98. NON IRRITUS.] Non frustratus.

IN ECLOGAM IV.

Versu I. QUID TACITUS CORYDON.] Introducitur Corydon sub poetae persona carmina in laudem principis Augusti tacite fingere, cui subveniens Meliboeus: qui pro amico ipsius poetae apudque principem favorabili intelligi potest: eum adventante Aminta fratre ad cantilenam invitat, auditque carmina in honorem alternata principis.

QUID TACITUS.] Exprimit morem gravia meditantis & nihil humilitatis referentia, quibus cogitandis caperatur frons, hoc est in rugas contrahitur, utpote seria meditantibus.

SUBINDE.] Frequenter, cum modico intervallo, qui ita enim cogitant modo frontem exporrigunt, modo caperant, & crebro vultu sunt minaci: ordo est: quid tu tacitus & vultu subinde minaci sedes sub hac platano intersta statione, quam garulae aquae obstreperunt.

MINACI.] Unde Papinius in primo Silvarum.

*Hic premitur foecunda quiet, acriusque serenas
Frons gravis.*

2. PLATANO.] Arbor est folia habens viti similia (ut docet Plinius) sterilis tamen vel auctore Virgilio in secundo Aeneidos,

Et steriles platani malos gessere valentes:

Platanus Ateidii celebratur a Papinio in primo Silvarum, fueruntque Romanis in tanta existimatione, ut etiam vino irrigarentur. unde legimus Hortensium dicendae causae diem cum Cicero permutasse, ut ei ocium esset ad Platanum irrigandam vino quam in Tusculano habebat: diciturque Cymon in foro ad exornationem platanum posuisse, auctore Plutarcho: hincque dictum a Juvenali Satyra prima.

Frontenis platani convulsaeque marmora clamant,

Cam Platanos tanquam rem nobiliorem pro domo tota intelligeret: Scribit Plinius in xxiv. Platanorum corticem dentium esse remedium folia autem teuerima albo in vino decocta oculis mederi.

GARRULUS HUMOR.] Garrulitate quadam obmurmurans: *Garrus* (ut notat Marcellus) significat quasi in-
c s e pte

epie strepere: Cicero in Secundo de Oratore, nam & seculis multis ante gymnasia inventa sunt quam in his Philosophi garrere coeperunt. est autem proprie avium garrulus. Ovidius de Philomela.

*Insuper est avium spatius garrere diurnis,
Tu cantare simul nocte dieque potes:*

Corrigendus est Marcelli codex ubi legitur garrere esse proprie canum, tu lege gannire. Marcus enim Varro Aeginos rudere: canes gannire: pullos pipare dixit, quod & si garrus legas exit propter litteram canibus peculiararem. nonnulli humanam vocem quoque gannitum dixerunt, ut Afranius in Persa.

Gannire ad autem nunquam didici:

Unde translatus putarim illud Persianum,

Stat contra ratio & secretam gannis in autem.

3. INFESTA STATIONE.] Propter humoris & aquae garrulitatem, unde infestus.

--- *Es ebest arguti glareas rivi:*

Aliqui codices habent *intesta*: Statio vero appellatur locus ubi stabulari consueverunt milites, unde *stationarii* ab Ammiano Marcellino sunt appellati, dicitur etiam statio ubi naues ad tempus stant, stationem itaque Plinius in Planetis & stellis appellat: *Stationes* etiam ubi ociosi docere consueverunt appellantur, de quibus intelligit Juvenalis ita scribens,

--- *Conventus, stationes, omne theatrum.*

4. LEVAT.] Hic levem reddit hoc est amoenum & leniorem. Marcellus, *levare est minuire*: Aetius in Meleagro.

Cave lassitudo poplitum cursum laxet.

SPIRITUS.] Aer, a Graecis appellatur, a nostris spiritus: Plinius in secundo, *Tot animalium haustus spiritum e sublimi trahit*: idem scribit nullum esse fluvium sine spiritu, unde fontem quendam ab eo quod spiritu careat *Anatron* appellant, unumque esse omnium Nilum refert in quinto, qui nullas auras expiret.

5. MEMORALE RESULTENT.] Sicut superius.

--- *Nihil armensale resultant.*

VOLVIMUS.] Volvendocogitamus.

6. AUREA SECUA.] Laudat bonam aetatem principis ex industria revocaram.

SACULUM.] Ut docet Censorinus de die Natali, spacium est vitae humanae longissimum partu & morte definitum, quare qui annos triginta seculum putarunt, multum videntur errasse. hoc enim tempus *geveam* vocari Heraclitus auctor est. quia orbis aetatis in eo sit spacio: orbem autem vocant aetatis dum natura humana ad semetipsum revertitur, Sed *geveas* tempus alii aliter definire ut idem diffusius auctor narrat. M. Varro saeculum esse spacium centum annorum autumat a se ne dictum, quod longissimum spacium senescendorum hominum id putaverunt. a saeculo saeculares ludi sunt dicti qui anno centesimo fieri solebant ex auctoritate Varonis ita scribentis libro primo de Scenicis Originibus, cum multa portenta fierent, & murus & turris, quae sunt inter portam Collinam & quaedam de caelo essent caesa, & deo libro Sibyllino decemviri adissent: renuntiaverunt

ut Diis patri & Proserpinae ludi Tarantini in campo Martio fierent tribus noctibus: & hostias feruae immolarentur: nique ludi centesimo quoque anno fierent: Scribit Acron, Horatianus interpres, saeculare carmen devotionis duplicis fuisse, aut pro sedanda, aut pro vetanda pestilentia: aut pro certo & constituto numero annorum. centesimo enim decimo anno in Capitolio a pueris & puellis impuberibus cantabatur: unde dictum putat Censorinus ab Horatio.

*Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus referatque ludos,
Ter die clausa totidemque grata
Noctes frequentes:*

De origine autem saecularium ludorum legito Valerium libro secundo de institutis antiquis: de his intelligit Aufonius illo versu,

Trina Tarantino celebrata sinodia ludo.

Nam, ut superius docuimus, per tres noctes celebrari solebant.

8. POPULOS, URBEM.] In aliquibus codicibus legitur *Plitintichos urbes* quoniam non urbs tantum Roma a principe regitur, Sed & urbes infinitae quae Romano subjacent imperio.

PACEM TOGATAM.] Quoniam in pace toga utebantur cum in bellis sagum, unde est illud Ciceronianum, *Cedant arma Togae*: Toga autem proprie est Romana (ut docet Diomedes Grammaticus) unde *rogatas fabulae* dictae sunt scripae secundum ritum & habitum hominum togatorum, id est Romanorum: sicut *Palliatiae* Graecorum nuncupantur, quorum habitus est pallium. in Togatis autem fabulis claruit Afranius poeta, qui tamen Argumenta inquinavit, amores in pueros fastus (ut auctor est Quintilianus in decimo) de his intelligit Juvenalis in primo satyrum.

Impune ergo mihi recitaveris ille togatas,

Et Suetonius in Nerone ita scribens, *indulta est Afranii togata, quae incendium scribitur, concepitque ut scenici ardoris domus suppellectilem diriperent: ac sibi haberent.*

9. DULCE QUIDEM RESONAS.] Verum est inquit Meliboeus, tua prae se carmina quandam ferre dulcedinem; attamen res ardua, quo carmine vilia & abjecta cantari non debent.

DIVERSUS APOLLO.] Non alius quam qui soles favere poetis.

10. DESPICIT.] Spernit: est enim despiciere pro nihilo habere. M. Tullius in Verrem actione secunda, *quemadmodum tenuissimum quemque contempseris: despexeris: liberum nunquam duxeris*: Virgilius in Aeneidi,

Despectus tibi sum nec quis sim quaeris Alexi:

Cicero libro Officiorum secundo, *despiciunt autem eos & condemnant, in quibus nihil virtutis, nihil animi, nihil nervorum putant*: alias despiciere est desuper aspicere, auctore Marcello: Virgilius in secundo Georgicon.

*Qualem saepe cava montis convale soleamus
Despicere.*

M. Tullius in Hortensio, *consilabitur tam magnitudo animi & humanarum opinionum alta quaedam despectio.*

MUNERA ROMAE.] *Munus* meum est vocabulum, aliquando enim pro congiario & principis donative accipitur, aliquando pro gladiatorio exhibitioque ab imperatore spectaculo. Suetonius in Dictatore: *munus in foro depugnavit Furius Lepidus stirpe praetoria*, & *Aulus Calpurnius senator quondam aëtorque causatum.*

MAGNAE ROMAE.] Sic Virgilius.

--- *Magnas spes altera Romae.*

11. OVILE MENALCAE.] Menalcas posuit pro quocunque diviti Pastore, cui multae in ovili balarent pecudes.

12. QUICQUID.] Sensus, est non ego curo carmina nostrâ insulsa esse & digna solum materia rudi & nemorali, dummodo possim si non carmine: saltem pietate & ex gratitudine probari.

ACUTIS AURIBUS.] Pro acuto ingenio: Apulejus crassas aures in primo de Asino aureo appellavit *obtusas*: & *pingues*, hoc est ingenii pinguis & duri: Persius vero, cum aures acutas & minime pingues describere vellet, dixit

--- *Aurem mordaci lotus aceto.*

Id est, purgatam & ad discutiendum veritatem aptam.

13. MEMORABILE.] Memoria dignum.

PAGO.] Villae pagi (ut scribit Pompejus.) dicti sunt a fontibus quod eadem aqua uterentur: aquae enim lingua Dorica appellantur *παγός*, unde *pagani* dicuntur qui in pagis habitant. & *lex pagana* dicitur a Plinio quam pagani servant: & *pala paganica* de qua Martialis in distichis,

*Haec quae diffidili turget paganica pluma,
Folle minus laxa est & minus artha pila:*

A pago, sit pagatim, sicuti ob oppido oppidatim. Livius, *templa deum quae pagatim sacra habebant dirui, atque incendi iussit.* Paganalia hinc dici existimat Varro alicuius pagi festos dies.

14. POLITA ARTE.] Tensa & emuncta, quo vocabulo nihil a Latinitate devio Bononienses utuntur *politum* ornatum appellantes, a *πóλις* deducto verbo. ita enim Graeci civitatem vocant. politica vita dicitur civilis & politus comptus & ornatus. Plinius libro primo Epistoliarum, *audivi quasdam causas agentem actiter & ardentem, nec minus polito & ornato: Idem, uxorem quam virginem accepit, tam doctam, politamque reddiderit.* πολιτικός Graece dicitur unde comparativum. πολιτικώτερον formavit Cicero, ita scribens in secundo Epistoliarum, *vide quantum tibi meo iudicio tribuam, nec me hercule injuria, politioteron enim te adhuc cognovi neminem: ubi tu interpretare civiliorum.*

15. PROBARI.] Laudari.

16. OMBRAT.] Umbrosam reddit: & opacat: opacare enim obumbrare significat, & opacum facere: Cicero de Oratore, *cur non imitatur Socratem illum qui est in Phaedro Platonis, nam me haec tua platani admo-nuit quae non minus ad opacandum hunc locum patulis diffusa est ramis: quam illa cujus umbram sequutus est*

Socrates, quae mihi videtur non tam ipsa aquila quae describitur quam Platonis oratione crevisse.

17. HAEC EADEM.] Subintellige carmina.

18. ADMOVET.] Proximum reddit.

MEIS NATALIBUS.] Meis annis: hoc est qui non multo post me natus est: natalis enim dies dicebatur in quo quisque natus fuerat; in maximo honore apud antiquos habitus: eadem enim die & merum fundebant Genio: & manum a caede & sanguine abstinabant, ne die qua ipsi lucem accepissent, aliis dederent, ut refert Censorinus de Die Natali ex Varronis quidem sententia: unde dictum est a Persio diem natalem describenti,

Funde merum Genio.

Quem locum, ne quem inventis suis fraudemus, in memorato libro Censorinus, declaratum reliquit: solebant hoc die munera mittere amicis: & haec festa natalitia appellabantur auctore Cicerone: apud Persas natalis dies maxima cum religione celebratur (ut scribit Herodotus libro Historiarum primo) De natali Virgilius in Palaemone,

Phyllida mihi, meus est natalis Iola.

Ubi scribit Servius, in Solis natalis diei sacris fuisse concessum operam dare voluptati cum in caeteris castitas observaretur.

19. JAM PUERUM CALAMOS.] Sensus, nunc iubes Amintam fratrem cicutis perstreperem quem pridem jurgiose venisti inflare calamos, cum nihil inde utilitatis provenire conqueresse.

ODORAE CERAE.] Id est odorem spirantis. ossa inodora appellavit Persius unguento inspersa non odorato, ita enim inquit Satyra septima,

--- *Quod rem curtaveris, urnae
Ossa inodora dabit, seu spirent cinamoma sordum,
Sed ceraso putens cassae: nescire paratus:*

Quem locum depravatum in omnibus codicibus invenies, ubi peccent pro *putent* legitur: de cera quemadmodumve conficiatur vide Plinium libro xxi. Naturalis Historiae, ubi optimam esse putat quae Punica vocatur, proximam quam maxime fulvam odorisque melleis puram: a cera dicti sunt cerei quos lucebant tantummodo ditiores ut inquit Festus. Martialis in distichis,

*Hic tibi nocturnos praestabis cereusignes
Subducta est puero namque lucerna tuo.*

Plautus in Curculione

Tute tibi puer es lautus, lucas cereum:

cum sumptus pueri intemperantes castiget: qui ita cerum absumebat ditionum munus: & non frustra distribuendum.

20. LUDERE.] Scribere & dicere, ut

Ludere quae vellem calamo permiste agresti.

19. CICUTIS.] Cicuta sapientum est inter cannamum
C c 2 nodos

nodos ut docet Servius super eo Virgiliano in Bucolicis.

*Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.*

19. FRONTE PATERNA.] Severa & admonitoria:
Persius

--- *Non dicta repono paternae.*

Introducuntur enim patres tenaces in comoediis & castigatores.

22. NOXAVI.] Obſignavi & animadverti.

23. FRANGE PUER CALAMOS.] Verba Corydonis quibus commonebat fratrem deicere Musas cum nihil inde posset tibi utilitatis evenire.

INANES MUSAS.] Quoniam nihil suis tribuunt cultoribus, unde ita conqueritur Saryra Septima Juvenalis,

*Nos ramen hoc agimus tenuisque in pulvere sulcos
Ducimus, & tenui litus verſamus aratro.*

Ovidius libro quarto Tristium,

*Saepe pater dixit? studium quid inutile tentas,
Mæonides nullas ipſe reliquit opes:*

Unde Epigramaticus poeta,

--- *Gelidis quicumque lacernis
Sunt tibi, Naſones Virgiliosque vides.*

24. ET POTIUS GLANDES.] Tamquam ex viliori arte majus posset acquirere peculium: de glande jam superius diximus. tu adde praeter notum significatum glandem esse plumbum in modum glandis informatum, de qua Virgilius in septimo Aeneidos.

--- *Pars maxima glandes,
Liventis spargit plumbi:*

Et Silius in primo,

Hic crebram fundit Baleari verbere glandem.

Salustius in Jugurtha, *pars eminens glans aut lapidibus pugnante.*

RUBICUNDA CORNA.] Fructus sunt corni arboris circa solstitia primo candidi postea sanguinei, Virgilius *lupulosa corna*, a duricie arboris appellavit, unde nomen indurum: ex eo genere foemina post autumnum fert baccas acerbis & inguitabiles ut scribit Plinius.

25. ET LAC VENALE.] Hic mos a nostris hodie retinetur, ut mulieres rusticae urbem circumeuntes clameat se lac habere venale, & si quid aliud habuerint; quam consuetudinem ita descripsit Persius Saryra quinta,

*Dum ne deterius sapiat panacea Baucis,
Cum bene discincto cantaverit oxima vernae.*

26. NON TACITUS.] Quoniam opus est admonere empiricentes, quicquid habeas.

QUID ENIM TIBI PISTULA REDDET.] Ratio diffusionis.

--- *Quis enim virtutem amplectitur ipsam
Praemia si tollas:*

Ut inquit Satyroglyphus Poeta: unde Martialis,

In steriles campos nolunt juga ferre juveni.

27. QUO TUTERE.] Legitur & *tueri* in antiquis codicibus, pro defendas, ut apud Claudianum,

Extremam defende famem.

Nam, ut inquit Juvenalis,

--- *Neque enim cantare sub antro
Pierio thyrsumve potest contingere sana
Paupertas: atque aeris inopi, quo nocte dieque
Corpus eget, satis est cum dicit Horatius etc.*

CERTE MEA CARMINA.] Exemplo suo probat nullo Musas emolumento coli.

28. VENTOSA ECHO.] Scribit Plinius in secundo, multis in locis voces reciprocas fieri propter inaequalitates locorum unde aer resultans exit: fuit autem Echo Nympha Junonis filia, ut poetae fabulantur, quae amore Narcissi capta pueri, a quo repudiabatur, attenuata vigilis in lapidem conversa est, unde cecinit Ovidius in III. Metamorphoseon,

*Vox manet: ossa ferunt lapidis traxisse figuram:
Inde later sylvis nulloque in monte videtur.
Omnibus auditur, sonus est qui vivit in illa.*

VENTOSA.] Quae quia ventus aures reverberat nostras *resonabilis* inde vocatur ab Aufonio,

*Commotitur Narcisse tibi resonabilis Echo
Vocis ad extremos exanimata modos.
Et pereuntis adhuc gemitum rescuta querelis
Ultima nunc etiam verba loquentis amat.*

Scribit Aristoteles in Problematis, Echo, id est vocis resonantiam fieri eo quod refractio est non perfractio, sic enim cum totum permanet, tum partes ab eo duae uniformes proficiuntur: quippe cum per similem angulum refractio existere solet: itaque vox resonandi similis primae efficitur. invenies apud Plinium in x. inimicam esse apibus Echo resultanti in sono qui pervidas alterno pulsatiō.

OLIM NUNC.] Significat enim tria tempora *olim*, & praesens ut hic: & praeteritum ut apud Horatium,

Olim truncus eram:

Et futurum, ut apud Virgilium,

*Hunc tu olim caelo spoliis orientis onustum
Accipies secura.*

NON-DEUS IDEM.] Sc. contrarius & adversus, sunt enim quaedam nomina quae ne noceant coluntur, ut docet in secundo Plinius.

31. ARRIDET SPES.] Meliora promittit: arridet enim qui faveat: Petronius Arbiter, & *quoniam mihi fortunae arriserit hora*, Persius,

Cano

Cauidida vicini subrisit molle puella.

NE FRAGA.] Ordo est: tu facis ne fraga rubosque colligerem: & ne solater famem viridi hibisco: fraga sunt mora quae in herbis nascuntur ut docet Servius, unde cecinit Maro in *Palæmone*.

*Qui legitis flores & humi nascentia fraga,
Frigidi, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba.*

Ovidius in *xiii. Met.*

Mollia fraga leges ipsa autumnalia corna.

RUBOS.] Pro fructu fruticem posuit. rubus enim frutex est mora ferens ut superius iam docuimus.

HIBISCO.] *Hibiscus* genus herbae gregibus aptae: Virgilius in *Bucolicis*:

Hardumque gregem viridi compellere hibisco.

De hoc Plinius libro *xx. Naturalis Historiae*. *Pastinacae* simile hibiscum quod *milochen* *agrian* vocant & aliqui *plistolochiam*: ulceribus cartilagini: ossibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota alvum solvunt, serpentes abigunt, apum vesparum crabronum ictibus illita medicantur.

SOLARER.] Consolarer; est enim hoc solamen pauperum si possint cibari: unde cecinit Lucanus in *lii. Pharsaliae*,

*--- Namque asserit urbes
Sola famem, emittitque metus cum segne potentes
Vulgus alunt, nescit plebes jejuna timere.*

Et enim,

Diva famem tenuis homini facit esse lacertos.

Ux inquit Hesiodus: *Imperiosa famem a Claudio dicitur*, eo quod varia famelicis agere cogat.

33. TUA INDULGENTIA.] Liberalitas: indulgentia enim aliquando pro liberalitate accipitur, ut apud Suetonium ita in Flavio Vespasiano scribentem, *post decisa quaecumque obversissent, negotiationi, & inde quies vacabat, accubante aliqua pallacorum quas in defunctae locum Cnididis plurimas constituerat, ac secreto in balneum trucidatumque transibat, nec ullo tempore facilius aut indulgentior traditur, eaque momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.*

FARRE.] Pro nobiliori cibo posuit. antiqui enim farra in maximo habuerunt honore, utpote quibus etiam in sacrificiis uterentur: adorem antiqui vocaverunt, ut scribit Plinius: nam ador auctore Pompejo farris genus est, odor quondam appellatum ab edendo: vel quod adoratur, ut fiat tostum: far primus antiquis cibus fuit & populum Romanum farre tantum ex frumento cec. annis usum fuisse Vertius tradidit: *Adomam* laudem sive gloriam dicebant: ut auctor est Pompejus: quia gloriosum cum putabant esse, qui farris copia abundaret. itaque *adorea* pro laude & gloria apud Plautum dicitur in *Amphitryone*:

Præda atque agro adorea que afficit populares suos:

farratam ollam appellavit Persius Satyra quarta ollam farris plenam, quamvis ipse pro re tenui modicaque posuerit. cuius subscripsi carmina,

*Hunc ait: hunc diis iratis genioque sinistro,
Qui quanquam iugum perussa ad compita figit,
Seriolae veteris metuens decedere limum,
Ingemit: hoc bene sit iunctatam cum sale mordam
Cepae: & farratam pueris plaudentibus ollam.*

Far dictum putat Marcus Varro, in primo de Lingua Latina, a *faciendo* eo quod in pistino fit: Idem in primo de Re Rustica, quod far serro caesum sit *farrago* dictum, aut quod primum in *farracia segete* seri ceptum: *farrago* autem: ut & simul hoc addicas: genus est tritici quadrupedum causa fari: ut docet Plinius: *farrago* ex recrementis farris praedensa fertur admixta aliquando vicinis eadem aliquando in Africa fit ex hordeo, omnia haec paluaria: ex his supradictis intelliges cur *farraginem libelli* appellaverit Juvenalis pabulum scilicet & materiam Sarynae suae: *farraginem* pro tenui pabulo intelligi apud Persium ita scribentem,

Vappa lippus & in tenui farragine mendax,

34. MISERATUS OPES.] Improperie, dictum videtur cum non sint miserabiles opulenti & divites: Sed hic *opes* pro rebus tenuioribus dixit: quae mendico & pauperi sunt opes: sive per antiphrasim quod minimae sint divitiae pauperum.

MISERATUS.] Notat Marcellus esse differentiam inter *miserari*, *flere*, & *lamentari*: *Miserari* vero miserationem alienis casibus exhibere: olim ab Heraclidis extracta fuit Athenis Misericordiae ara ad quam alludit Claudianus ita scribens in *Gildonem*:

*--- Si flentibus aram,
Et proprium miseris nomen statuis Athenas.*

DOCILEM JUVENTAM.] Quae doceri potest, commonet inde Quintilianus puerum tellurem a primis annis esse Graecis litteris instruendum, nam natura tenacissimi sumus earum quae rudibus annis percipimus: ut sapor quo nova imbuas durat: nec lanarum color quibus simplex ille candor mutatus est elui potest: Horatius *caereum* Juvenem appellavit in *Arte Poetica* ad quodlibet faciem, illo versu.

Caereus in vitium flexi, monitoribus asper.

35. HIBERNA JEJUNIA.] Quae ut plurimum accidunt hiemali tempore, cum subinde subministrat aetas novos fructus, quibus *jejunia* expelluntur a villis hominibus, vel: quod magis probro: lege *fugo hiberna*, id est, glande collecta & in usum servata hiberna.

SOLVERE.] Sic Boethius libro de Consolatione Secundo,

*--- Facilius sera flebat,
Jejunia solvere glande:*

Hoc verbo hodie meri utuntur rustici, ut ad *solvendum* sese ire dicant cum repetunt seu prandium seu *jejunatulum*: in aliquibus tamen exemplaribus *peliero* legitur, eodem fere significato.

36. QUERULUM.] Lamentabile, unde *querulae chordae*, quod querimoniam quandam emittere videantur, solent appellari. *Querula*, a Virgilio cicada pro canora dicitur.

37. SATURI.] Cibo vinoque expleti: Plautus in *Curculione*.

Me dico ire quo saturi solent.

Martialis,

--- Carne epus est, si satur esse velis.

SECURA UMBRA.] Quod ex saturitate provenit: Catullus.

*Nam pransus jecce & satur supinus
Pertundo tunicamque palli meumque.*

D d

R. R.

RECUBAMUS.] Quiescimus & est proprie resupinati : de hoc Virgilius,

--- Recubans sub tegmine fagi.

38. SYLVIS AMARYLLIDES.] Id est Romae, hoc enim Romam nomine appellat Virgilius in Bucolicis,

Postquam nos Amaryllis habet Galathea reliquit.

ULTIMA TERRARUM.] Thule in ultimo est quidem orbe posita juxta illud Virgilianum.

--- Et ultima Thule:

Sed hic intelligendum est de Hiberia, quae terrarum fere ultima est immo prima (ut scribit Plinius in Tertio Naturalis Historiae) appellavit autem terrarum illam ultimam poeta noster, quoniam metas illi mare imponit, est enim in primo Europae sinu posita oceano Calpen circumfluente Hispaniae montem extremum, haec autem ex auctoritate Pliniana ulterior Hispania appellatur & Bethyca a Bethy fluvio eam mediam secante, qui in Taracensis provincia Tygeni exoriens saltu Scipionis rogam refugit versusque in oceanum oceanum Atlanticum provinciam adoptans petit, ob id dixit poeta noster cum *Occiduas impellere arenas*. Quoniam in occasum ventitur, modicus est primo ortu sed multorum fluviorum capax, quibus ipse famam aquasque aufert Bethycae, primum ab Ossigitania insulis Amano, blandus alveo crebris dextra laevaue accolitur oppidis: quod ad illud spectat quod dixit Calpurnius.

41. LIQUIDIS CURSIBUS.] Id est amoenis & limpidis.

42. ULTIMA LITTORA.] Calpen & Gades hominum fines de quibus Silius in primo,

Atque hominum finem Gades Calpenque secutus,
Dum fert Herculeis Garamantica signa columnis,
Occubuit suavo Tyrinus certamine doctus.

Sunt enim Hispaniae confinia.

OBNOXIA MAURIS.] Mauros enim & inter Hispanos Oceanus funditur ab occasu solis irrumpens ut scribit Solinus, *Levo latere Europam radens, Africam dextro, scissisque Calpe & Abila montibus quos dicunt columnas Herculis*: itaque obiter Solini codicem restituit, ubi pro *Abila*, *Abinna* legitur.

PASCUA GERYONIS.] Plinius in Quinto his verbis, ubi fuerint *Geryonis pascua*, apertissime declarat. *Erythraea dicta est quoniam Tyrii ab origine eorum orti ab Erythraeo mari ferebantur: in hac Geryones habitasse a quibusdam existimantur quorum armenta Hercules abduxerit. Plinium ita quoque secutus Solinus ait, in capite Betycae ubi extremus est noti orbis terminus insulam a continenti septingenis pedibus separati, quam Tyrii a rubro profecti mari Erythraeam: Poeni lingua sua Gadir, septem nominaverunt: In hacque Geryonem aevum agitavisse plurimis probari monumentis: Virgilius in VII. Aeneidos.*

Geryone extincto Thyrensis attigit arva.
Thyrenoque boves in flumine lavit Hiberos.

Ubi haec Servius, *Geryones Rex fuit Hispaniae, qui ideo trimembris singulis quia tribus insulis praefuit quae adjacent Hispaniae, Baleariae minori, majori & Ebusae: singulis etiam bicipitem canem habuisse, quia & terrestri & navali certamine plurimum potuit. Hunc Hercules vidit, qui ideo linguitur ad eam omnia aerea transeuntis*

quod habuit navem forem & acie manitum: de hoc Silius in primo:

--- Namque id monstrum triis corpore dextras
Armata, teraque caput service gerebat,
Haud alium vidit tellus cui ponere finem
Non posset mors una viro, duraeque sorores
Tertia bis rupto torquent flamina filo.

40. TRUCIBUS.] Crudelibus. Mauri enim non inde longe remoti eos inquietant, cum Mauritania sit longe a Beione oppido Bethycae proximo tractu xxx. millibus passuum, ut docet Plin. in quinto, ubi de Mauris haec memoriae tradidit. *Tingitaniae provinciae longitudo. CLXX. millibus passuum est, & gens in ea quondam praecipua Maurorum, unde nomen provinciae, quos plerique Mantunos dixerunt, attenuata bellis ad paucos rediit familias: Mauritania duplex est teste Ptolemaeo in Tertio Cosmographiae. altera Tingitania dicta, altera Caesariensis: Mauri ex auctoritate Strabonis pastoraliter vivunt, plurimum comae cincinnis exornantur & barba & terfura dentium & unguium culta, raro inter se contingere videtur dum ambulant ne capillorum ordo perturbetur.*

42. INOENS BETHYCA.] Ob fluvios receptos sicuti diximus: & hic fluvius Bethycae nomen imposuit ut scri. Pluta. in vita Sertorii.

IMPELLERE.] Vi quadam & impulsu pellere.

OCCIDVAS ARENAS.] Quoniam ad occasum se vertit.

43. SCILICET.] Indignationem consuetam haec particula hic continet.

VILIS.] Nulli curae & abjectus.

JACEREM.] Vel recubans, more pauperum depressus paupertate, ut,

--- Pauper ubique jacet.

EXTREMO ORBE.] Hispano.

44. CONDUCTUS.] Tanquam mercenarius: conductus enim dicitur ille qui ad aliquid agendam mercede promovetur: & *conductus* est qui rem conducit: & conducere verbum quod significat rem aliquam pro mercede utendam accipere. Juvenalis Satyra Tertia.

*Quis facile est eadem conducere, flumina, portus,
Sicundam oliviam, portandum ad busta cadaver.*

Et alibi,

--- Inde reversi
Conducunt foricas.

Conducti actio competit ei qui rem aliquam a locatore mox turbatam recepit sive fundum sive praedium ut notant Jureconsulti.

PRODES HIBERAS.] Hispanicas, Iberos enim fluvius qui oritur in Cantabris, haud procul Iuliobrica, quem propter universam Hispaniam Graeci Iberiam appellaverunt ut scribit Plin. in tertio & Solinus in Polyhistor: unde saepius apud poetas Iberos pro Hispaniis leges. ut apud Silium in quinto,

*Quosque nefas vetiti transcendere nomen Iberi,
Tangere jam Tyberis*

Et in XVI.

*Scipio restituit terras illasus Iberos
Trojugenis.*

Hi-

Hibernia, auctore Dionysio, ab Hiberis quondam habitata quoque vocitata est, quae insula inter Britanniam & Hispaniam sita est, & longiore ab Aphrico in boream spatio porrigitur: ut scribit Orosius in primo: sit mentio a Pl. li. xiv. cuiusdam herbae quae Iberis vocatur, quae cum aristolochia adalligata hora vel diutius si pari possit, comitante balnei usu, capitis dolori medetur: si in trigono Martis luna & sol simul fuerint constituti, id est aut in cancro aut in scorpione aut in piscibus, & ipse Marti aut in M. C. aut in occasu fuerit inventus, assidue peregrinationis decernantur incommoda & in austrinis regionibus, & in peregrinis constituti extremum complent diem vitae: ut scribit Julius Firmicus libro quinto mathematico.

45. SIBILA IRRITA.] Sonos inutilis: est autem proprium serpentis sibilum Virg. *Sibila* pro sibilantia dixit in 11. Aeneidos illo versu.

Sibila lambebant linguis vibrantibus ora:

Hic *sibila* posuit poeta pro insano fistulae sono.

SEPTENA CANNA.] Fistula septem compaginata circuitis, ut apud Virg.

*Est mihi disparibus septem compaginata circuitis
Fistula.*

NON RESPICERET.] Non tamen quisquam non mihi faveret sed ne respiceret quidem.

46. INTER DUMETA.] Loca dumis plena: Cicero *dumeta Stolorum* appellat tortuosum & spinosum discedendi genus potius quam subtile.

47. NOM IPSE DEUS.] Augustus scil.

VACUAM AUREM.] Nobis tantummodo intentam.

48. VOTA SONANTIA.] Pro resonantia, & vota hic pro desiderii accipe.

49. EXAUDIRET.] Hoc verbum, quod significat valde audire, pro eo quod est votum adimplere usurpamus.

50. SED NISI FORTE TUAS.] Meliboeum orat, ut carminibus suis limam adhibere velit.

NISI FORTE TUAS.] Iusta expositulatio, si non sit alieno impeditus cantu & ad dulciorem provocans cantilenam.

ADVOCAT.] *Advocare* significat pro opponente postulare: & *advocatus* dicitur qui aliqua in causa patrocinium suum praestat. *Advocatus* vero non potest esse notarius in eadem causa, ut est invenire in lege universa Codice de decurionibus libro decimo.

51. ET NOSTRIS ALIENA MAGIS.] Inelligendum est, nisi hoc ordine, & nisi magis tibi aliena placeant quam nostra. hoc est nisi meam aliis postponis musam.

52. VIS ALIENA.] Legendum est *vis hodierna* hoc sensu: vis ne ut hodie sublimia tua ponantur carmina nostra.

SUBIGATUR.] Supponatur ad rutinam & examina.

PAGINA.] Quae a *pangendo* dicta est, quod in ea panguntur carmina. hic vero *pagina* pro carminibus dicitur.

SUBIGAT VIR.] Legendum est *subigatur*.

LIMA.] Pro expolitione. unde verbum *limare* quo

usus est divus Cyprianus ad plebem ita scribens *Affertanorum: ea quae agenda sunt disponere pariter & limare poterimus: Pl. Caccilius in primo Epistolarum, & hortor cum in urbem proxime veneris illi te excolendum limandamque permittas.*

53. NAM TIBI.] Causa cur hoc petat, nam iudicium suum in omni re perfectissimum demonstrat: est enim rhetoricum in omni petitione observare ut possit praefari quod petitur. i. e. ut sit possibilitas & res iusta, ut habeat modum petitio, & ut sequatur remuneratio: quod totum observavit poeta in primo Aeneidos cum ita cecinit.

*Aeole, namque tibi divum pater atque hominum rex,
Et mulcere dedit fluctus ac tollere vento.
Gens inimica mihi Tyrrhenam navigas aequor.*

Deinde remunerationem promittit exposita possibilitate & iusta petitionis causa:

Sunt mihi bis septem praefanti corpore nymphae.

53. NOM SOLVM.] Ordo est, non solum tibi tribuere dei noscere venturos nymbos & qualem ortum sol aureus ferat agricolis. sed etiam dederunt scilicet carmina.

VENTUROS NYMBO.] seu pluvias repentinas & praecipites, quae *nymbi* appellantur (ut notat Servius) cum pluviae sint lentae & juges: seu ventos quos pro nymbis significari quandoque notavimus, ut apud Virg. in primo Aeneidos.

Nymborum in patriam loca foeta furentibus austris.

54. SOL AUREUS.] Ex signis solis praecipuum est divinare & tempestates & futuras serenitates, Virg. in primo Geor.

*Denique quid vespertinus serus vehat, unde serenae
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus auster
Sol tibi signa dabit:*

Purus oriens atque non fervens serenam diem nunciat, At hibernam pallidus grandinem, si & occidit pridie serenus & oritur. tanto certior fides serenitatis, ut scribit Pl. in xviii. *Naturalis Hist.* ubi omnia & lunae & solis signa serenitatem vel pluviam denunciantia invenire diffusius poteris: sicut de observatione animalium quae tamen deridentur a Clau. ita in Gildonem scribente:

*Non nimium segnes caeta qui mente notatis
Si revolans mergi: graditur si littore cornix,
Ora licet maculis aspersit occidens sol,
Lunaque conceptis livescat turbida chorus,
Et concussa vagos jaculentur sidera crines
Himbribus humescant haedi: nimbo saepe laetantem
Ducat hyas: totiusque fretis descendat Orion,
Certa fides caeli:*

55. ATTRIBUERE.] Plus est quam si *dedere* dixisset, cum attribueret sit proprium facere.

56. MUNERAT.] Coronat.

56. BACCHEIS CORYMBIS.] Hedera ex qua coronantur poetae cum sit in Bacchi tutela: notat Ser. in Buc. poetas hedera, imperatores vero & triumphantes lauro coronari. unde Virg.

*Atque hanc sine tempora circum
Inter vitricas hederam tibi serpere lauros:*

Nota. in I. carmenam.

D d 2

M

*Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miscent superis:*

Ubi ait Acron interpres Horatianus: poetastantum hederæ coronari solitos. *Corymbus* autem fructus est & (ut ait Ser.) hederarum uva. Virg. in Palæe.

Diffusus hederæ vestit pallente corymbos:

Fli. lib. XVI. Nat. Hist. Etiamnum hæ species dividuntur in alias, quoniam est alia fructum tantum candida, alia & folio: fructumque candidum ferentium, aliis densus acinus & grandior racemis in orbem circumactis qui vocatur corymbus, item silenitium, cujus est minor acinus sparsior racemus simili modo in nigra: alicui & semen nigrum: aliis crocatum, cujus coronis poetæ utuntur: solent in nuptiis coronæ ex hederæ postibus innecti, juxta quod est illud Juve. ex Saty. Sexta.

--- Noctæ coronam

Postibus & densos per limina noctæ corymbos.

57. OBUMBRAT.] Umbra sua obtegit. laurus enim in tutela est Apollinis. in hanc arborem. versâ puella toto notissima fabula mundo.

57. PULCHER APOLLO.] Epitheton est Apollinis, qui etiam cum Baccho de caesari præstantia certare dicitur, unde exiit illud Epigrammatici poetæ.

--- Sic denique non fuit

Tam longæ Bromis quam tibi Phœbe comæ:

Eum autem ita loquentem inducit Ovi. in I. Met.

*Arbor eris certe dixit mea, semper habebus
Te coma, Te cytharæ, Te nostræ Laure pharetræ,*

*Tu ducibus laetis aderis, cum læta triumphum
Vox canes, & longas visent capitolia pompas*

Postibus angustis eadem sistissima custos

Ante fores stabis mediæque tuebere quercum:

Ser. Plinius li. xv. Nat. hist. laurum proprie triumphis esse dicatam vel gratissimam domibus janitricem caesarum pontificumque: quæ sola & domos exornat & ante limina excubat: Delphica victores Delphis coronantur & triumphantes Romæ. ipsa pacifera & quam præstendi etiam inter armatos hostes quietis sit indicium, Romanis præcipue lætitiæ victoriarumque nuntia.

58. FAVEAS MIHI TREPIDO.] Quoniam excitantur vel desides & ignavi si cui se favore viderint.

FORSITAN ILLOS.] Sensus est: si coeptis meis aspirabis, fortasse bucolicon carmen quale Virg. cecinit tentare ausim.

59. HERE.] Pro heri, ut apud Ju. Sa. 111.

Res hodie minor est heri quam fuit:

Ufus est Plau. frequenter: & docet Quin. in I.

61. CONCILIAT.] Verba quæ Iolas dixit dum illum fistula donaret. conciliare significat initem hic redere: & alibi iam gratiam alicujus adducere, ut apud Virg. in I. Aeneidos.

--- Milni quodcumque regni tu sceptrâ Jovemque
Concilias:

Conciliatus aliquando pro empto accipitur, ut apud Teren in Eunuchis, *prodi male conciliate*, pro magno empto: omnis enim conventio conciliatio appellatur ut docet Do. *Conciliamus novis reconciliamus antiquis*, auc. Ser.

NOSTRO FAUNO.] Pastorum deo.

TITYRUS HABUIT.] Vir. intelligit qui sub nomine Tityri, in prima sua Elogia introducit. a quo primo Buc. carmen apud nostros emanavit, nam prior apud Græcos Theocritus scripsit, quem postea Virg. secutus est: unde ita in Sileno ipse cecinit.

Prima Syracusa dignata est ludere versu

Nostri neque erubuit silvas habitare Thalia,

Theo. citans qui Syracusanus fuerat

ISTIS MONTIBUS.] Romanis scilicet. alludit ad septem montes Romanorum.

63. HYBLEA AVENA.] Dulcisona & mellifera. Hybla enim civitas est Siciliae (ut scr. Fli. in 111. Nat. Hist. & Plu. in Nicias vita: inde Hybleenses populi, de quibus fit mentio a Ci. li. v. Verri. & au. Stra. li. vi. Geog. Dorientes Megaram condiderunt cum prius Hybla vocaretur: at quoniam optimi mellis ibi copia fuit ideo avenam Hybleam dulcisonam appellavit, sicuti Vir. *Hyblaæ apes* dixit in Tityro.

Hyblaes apibus florem depasta salicti

Sæpe levi somnum suadebit inire susurra:

Et erit species pro genere.

VATES SACER.] Sacrosanctus & divinus hic: cum alias sacer nefarius & diis sacrandus homo dicitur. quod trans alpes a Massiliis observatum fuisse dicitur, de quibus ita Fli. in VII. *Et nuperrime trans alpes hominem immolari gentium earum more solitum: Sacer mons dictus quoque trais Anicnem quod Jovi consecratus esset.*

QUI POSSET AVENA.] Sensus est: ille etiam charactere ludicro & bucolico adeo prævalebat ut videretur non ad avenam sed ad chelim concinere.

66. PERSONUISSE CHELIM.] Dixisses grandes, quales ad lyram dicere moris fuit: *chelis* Græce dicitur testudo, cujus nervis sonantibus Apollo vel Mercurius cytharam invenisse dicitur (us docet Lactantius interpret Statii) itaque sæpe *chelis* pro cytharâ & lyra accipitur: Sidonius in Panegyrico.

Postque chelim placuit fistula tanca Jovi:

Statius in primo Thebaidos.

--- Nunc tendo chelim.

BLANDAE.] Placidæ tanquam alteri Orpheo canenti.

ALLUSERE.] Lusibus adfuerit. sic Virg. in Sileno.

*Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres
Ludere, tum rigidas molare cacumina quercus.*

67. ADVINA QUERCUS.] Aliunde profecta & harmoniam secuta.

69. NAJAS.] Undarum dea, quæ ideo comæse frontem dicitur a Calpurnio & ornare acantho, quoniam ex intricatis aquis flores & herbae proveniunt, quibus caput exornatur in coronas redactis. Ideoque Virg. in Alexi Najadem flores & violas ferre induxit puero: Najadas autem undarum esse deas superius docuimus: & Papinii vel solo patet testimonio, qui ita reliquit in primo Silvarum.

Najadas undarum dominas regemque cornu

Ienis, adhuc sissum Siculaque incede rubentem

Micuisse saxis:

Acad.

Acanthus autem herba est in Aegypto nascens teste Servio super eo Virgiliano in Pollione.

Mixtaque videnti colocasia fundet acantho:

Duo ejus sunt genera, aculeatum & crispum quod brevius: alterum leve auctore Plinio: vimen flexibile habet ut colligitur ex illo Georgicorum.

--- *Flexi vimen acanthi,*

Scribit Plinius libro xxiv. Naturalis Historiae, ex spina quam *Groeci* acanthion vocant, foliis aculeatis per extremitates, & arantosa lanugine obductis, vestes quasdam bombicinis similes in oriente fieri, ipsiusque folia vel radices ad remedia opisthotoni bibi: id est morbi cervicem scapulis annectentis. opisthotonus enim morbus ita nuncupatur, ut obiter Cornelii Celsi codicem emaleas libro quarto Medicinæ, ubi *opisthotonon* pro *opisthotonon* legitur.

RUTILO SPLENDENTI.] Unde Virgilius, *videntem* appellavit: at cum *mollis* dixit in Palaemone, *Mollis circum est anfas amplexus acantho,* ad flexibilitatem alludit.

COMEBAT.] Ornabat & poliebat, in quam sententiam est illud Martiani de nuptiis Mercurii & Philologiae.

*Comere vernificis florentia limina fertis,
Sed consanguineo Gratia vena dedit.*

IMPLICITOS.] Simul implicatos.

PECTINE.] Instrumens est ad comam concinandam, unde Cappadox leno apud Plautum in Curculione per pectinem, speculum & calamistrum jurat, hoc est per arma sua: alias vero lyricum est adjuvamen, quo scilicet percussæ chordæ harmoniam reddere consueverunt: Persius Satyra septima.

Jam ne lyra & tetrico vivunt tibi pectine chordæ:

Claudius de nuptiis Honorii.

Pectine tentavi nobilitare Lyrum.

70. EST FATEOR DEUS.] Scilicet Tityrus: vel & fateor *Meliboeo* dicitur, ut subintelligas est: ita enim in antiquis codicibus reperitur.

70. NON ABNUERIT.] Non denegabit nobis carmina: annuere est nutu capitis confirmare, ut apud Persium.

Annuae his Superos vetuere, Jovemque morantur:

Abnuere vero negare, ab enim particula privativa est, ut in absono & abortu & abolitione.

COMMODUS.] Commodatus.

72. SCIMUS ENIM QUIA TE.] Sunt qui velint hic loqui Corydonem, ego tamen Meliboeum censuerim, ut qui non spernat Corydonis cantum, & quoniam ille superius dixerat *nec mihi abnuerit Apollo*, respondet se scire illum apud Apollinem esse favorabilem, etiam si dixerit,

Magna petis Corydon, si Tityrus esse laboras:

Si velis loqui Corydonem, tantum sequens versus est dandus Meliboeo.

73. SED PERSPICE.] Sensus est: adverte, ne tam tenui sono utaris in laudando principe, quam soles tui dum puerum Alexin & amores tuos laudare consuevisi.

74. TINNULA.] A tinniendo hoc est perstrependo, unde *tinnula* dicacitas dicitur ab Apulejo in primo de Asino Aureo: *tinnire* enim significat perstrepere, ut Ecloga quinta

--- *Cum jam tinnire volucres
Incipient.*

Unde tinnitus: Virg. in iv. Geor.

Tinnitque cie matris quoque cymbala circum.

FRAGILIS BUXO.] Inermi & humili sono: Buxus arbor est topiaria ad quaslibet efformandas effigies accommodatissima, granum ejus *carregon* appellati scribit Plinius libro. xvi. Nat. Hist. ex hac arbore tibiarum usus apud nostros quoque remansit, sicuti ad pectines: apud poetâsque saepius buxum pro tibia invenies, ex qua ratione propter ejus usum plurimum dixit Virgilius in ii. Georgicorum.

--- *Aut torno rasilis buxum:*

In Cythore autem monte Paphlagoniae plurima nascitur buxus teste Plinio, hinc dictus a Catullo est *buxifer Cythorus*: Virgilius in Georgi.

Et juvat undantem buxo spectare Cythorum:

Commendatur maxime palliditate ut inquit Plinius: ex hac arbore vascula quaedam confecta pyxides appellantur. *πύξος* enim Graece dicitur buxus, *πύξος* buxus, & *πύξος* buxus: Juvenalis.

Turgida nec prodest condita pyxide Lyde.

Esti versus in omnibus fere exemplaribus perperam legatur.

75. QUAE RESONARE.] Legendum est *quam resonare* ex antiquo textu.

LAUDAT.] Si pro puero ab ipso laudato, *Alexim* legis, exponere *laudat* pro *laudatur*, ut apud Virgilium in primo Aeneidos,

--- *Tum prova avertit & audit.*

Pro avertitur: & alibi.

--- *Nox humida caelo
Praecipitat.*

Pro *praecipitatur*: quod si active legere malis, erit alicujus mali poetæ taxatio sub hoc nomine carpi vel proprio ipsius: qui cum laudes alicujus exprimere vellet humilis & enervatus habebatur: talis est illa Virgiliana taxatio in Bucolicis,

Qui Bavius non odit amet tua carmina Maevi,

In malos poetâs & Virgilio inimicos Horatioque ut scribit Servius.

76. HOS POTIUS CALAMOS.] Legitur & alibi *hoc potius* pro ob hoc: est autem commonitio ut relicto buxo, calamis canalibus utatur: id est postposito stilo grandiori, Bucolicum carmen canat. Si quidem buxus heroum sonus est, utpote qui tibialis exciter arma: calamis vero praeter pastores & humiles uti neminem quis ignorat? Igitur *canales*, *calamos*, pastorale carmen intellige quod avena & calamo fluviatili incinitur: est autem maxima differentia utrum in ficcis an in locis aquaticis proveniat, ut docet Plinius libro xvi. Naturalis historiae.

77. PRO ME CONSULE.] Possumus hinc intelligere aliquando Calpurnium in Consulatum amici sui quem Melibaeum nuncupat Bucolicum carmen decantasse, tanquam panegyricum.

DIGNAS SILVAS.] Pastorales versus.

78. INCIPERE NEC DUBITA.] Ad illud spectat quod superius dixerat Corydon.

Ec

Quid

Quod si tu faveas trepido mihi :

EN.] Demonstrantis est.

79. SUCCINAT.] Sub te cantet.

ALTERNO ORB.] Carmine alternato : alterna enim dicuntur carmina quae altero desinente ab altero pronuntiantur ; Virgilius in Palaemone,

Alternis dicetis amant alterna Camenae.

80. DICITE.] Utrumque alloquitur, & Corydonem scilicet & Amintiam.

REDUCITE CARMEN.] deficientem alterius cantum alter reducat, id enim est *reducere carmen*.

81. TU PRIOR.] Sic Virg.

Incipe Dorothea tum deinde sequere Menalca.

PROXIMUS.] i.e. secundus.

82. AB JOVE PRINCIPIUM.] Sumptum a Virg. sic enim ille.

Ab Jove principium Musae, Jovis omnia plena :

Sensus est : si quis vult canere caelum, sumat exordium ab Jove sub cujus est aether imperio : At ego qui terras cano, Augustum invocatum volo, sub cujus orbis exultat tutela pacificus & tranquillus. *Aether*, purior aer dicitur, & aer, crassior. Pli. in 11. ergo *confinium illius est aeris terminus initiumque aetheris*. ubi perspicuum est aethera intelligi sublimiorem, aëra inferiorem.

83. SI QVIS ATLANTIACI.] Ordo est : si quis canit aethera sumat ab Jove principium, & si quis molitur pondus Atlantiaci olimpi. scilicet. ab Jove principium sumat.

PONDUS.] Magnitudinem.

OLIMPI ATLANTIACI.] Ab Atlante sustentati, quem coelum bajulasse sinxerunt. sicuti & Herculem Atlante jam fesso : ad quod alludens Ovi. in Epi.

*Quod te laturum est coelum prius ipse tulisti,
Hercule supposito sydera fulsit Atlas.*

Quod ut intelligas sub figmento poetico occultam latere rationem : scrib. Plini. Atlantem sphaeram invenisse ob quod & illum coelum sustinuisse existimavere, quem secutus Hercules primo pondus subisse dicitur.

MOLITUR.] Oritur : significatque molior res grandes. nam moliri est molibus extollere. Olympus vero mons est Thessaliae altissimus ac nubes pene suo superans fastigio : unde dictum est Luciano in secundo.

*- - - Nubes excessit Olympus
Lege deum.*

Claudianus,

*- - - Sed ut altus Olympi
Vertex qui spacio ventos hyemesque reliquit,
Perpetuum nulla temperatus nube serenum
Celsior exurgit pluvius, auditque ruentes
Sub pedibus nimbos & rancæ tonitrua calcat.*

Plinius libro quarto Naturalis Historiae : in Thessalia sunt quattuor atque triginta montes, quorum nobilissimi censentur Olympus : Pierus : Ossa, cujus ex adverso Pindus & Othris Lapytharum sedes ad occasum vergentes.

84. QUI NOSTRAS REGIT TERRAS.] Scilicet Augustus.

PRÆSENTI NUMINE.] Nam terras habitat.

85. JUVENILI ROBORE.] Commendatio est, nam ante pilos prudentia raro velox. advenit (ut inquit Persius) legitur tamen in antiquis colicibus *vivendi robore*, quum pax est robur & hominum vita : unde cecinit Tibullus in secundo Elegiarum libro.

- - - Pax candida primum

Duxit araturos sub juga curva boves.

Pax aluit vites : & succos condidit uvæ.

Funderet ut nato testa paterna merum

*Pace bidens vomerque vigent, at tristia duri
Militis in tenebris occupat arma sinus.*

86. LAETUS.] Serenus.

FELIX.] Id est propitius, ut apud Virgilium in primo Aeneidos.

Sis felix nostrumque leves quacumque dolorem.

ARRIDEAT.] Faveat.

ORE AUGUSTO.] Sancto, & divino, siquidem Augustum appellamus sanctum, ut superius ex auctoritate Festi docuimus.

87. TE QUOQUE FACUNDO.] Amintas, qui succinit fratris cantilenae, optat & ipse propitiam Caesaris auram pastoralis carmini & bucolico Corydonis.

CAESAR COMITATUS FACUNDO APOLLINE.] Propitius facundus.

88. RESPICIAT.] Libenti audiat animo.

MONTES NEU DEDIGNETUR.] Non spernat cantilenam pastoralem in Eclogis enim montes interveniunt & sylvae. *Dedignari*, est spernere & non dignum putare. Virgilius in quarto Aeneidos.

Quos ego sum toties jam designata maritos.

89. QUOS & PHOEBUS AMAT.] Scilicet montes. videtur ad tabulam alludere. olim enim & ipse Phoebus fuit pastor & vaccae dicitur pavisse Admeti, quod texit Ovidius in secundo de Arte Amandi cum cecinit.

*Cynthius Admeti vaccae pavisse per aësus
Fertur, & in parva delivisse caja :*

Vel Phoebus amat montes. hoc est poetarum musa, quae plurimum umbra & oblectatur ocio, unde exiit illud,

Camina secussum fertilentis & ocia quaerunt.

Ego tamen verum esse puto de montibus septem Romanis sentire, quos ipsa inus complexa est Roma, ut scribit Pli. in 111. unde cecinit Maro in primo Georg.

*Scilicet & rerum falsa est pulcherrima Roma,
Septem quae una sibi muro circumdeat arces :*

Scribit Varro libro. 11. de Lingua Latina, diem *Septemontium* nominatum fuisse ab his septem montibus in quibus est urbs sita : de quo fit mentio a Suetonio in Domi. his verbis, *congiarium populi numerorum trecentorum ter dedit, atque inter spectacula muneris largissimum ejulum. Septimontiali sacrorum quidem die senatus equisque : obiter corrigendus est Pompeii codex in hac dictione ubi nec ordo nec sensus ullus est in verbis depravaris. tu ita lege septimontium appellabant diem festum, quod in septem locis faciebant sacrificium, Palatio, Velia, Fagutali, Sabina, Quirinali, Caesio Oppio montibus ubi prius legebatur cermalo, celapio, & cispio.*

JUPITER.] Qui in Tarpeja arce colitur, ibi a Tar-

Tarquinio extructo templo ob quod & Mons Tarpeiae nomen amisit, alio translati puellae reliquiis, ut auctor est Plutar. in Romuli vita. templum primum extructum est Romae Feretrio Jovi in Capitolio a Romulo referente opima inimicorum spolia, ut docet Livius lib. primo ab urbe condita. quod & tetigit Propert. in quarto Elegiarum. est autem allusio decentissima cum per montes & pastoralia carmina Romanum culmen intelligat. In quibus scilicet montibus. & ordo est talis: in quibus saepe visus Augustus Triumphos laurus fructificat.

90. VISURIS TRIUMPHOS.] Quoniam triumphantes Capitolium confedere solebant, ubi & sacrificia faciebant, & id erat pompae finis. unde legimus apud Tranquillum in Dictatore, Gallici triumphi die Caesarem Velabrum praetercuntem pene e curru excussum axe diffracto, ascendisseque Capitolium ad lumina, quadraginta Elephantis dextra atque sinistra lychnos gestantibus: lege cautum est ne quis triumpharet, nisi quinque milia hostium una acie cecidissent, & lata est lex a Lucio Mario & Marco Catoe tribuno plebis, quae poenam minatur imperatoribus qui aut hostium occisorum in praelio, aut amissionum civium falsum numerum licetis senatus ausi essent referre: iubetque eos quum primum urbem intrassent apud quaeftores urbanos de utroque numero jurare. auctor Valerius Maximus in secundo.

91. VICINA ARBOS.] Laurus scilicet, ex qua coronantur triumphantes.

92. IPSE POLOS ETIAM.] Monet ab exemplo non esse Sylvas designandas, nam & ipse Juppiter quandoque fulmine deposito rura colit.

POLOS.] Coelum: cum proprie sint poli quibus maxime sphaera nititur, quorum alter ad aquilonem spectans boreus: alter oppositus austro notius est dictus, ut docet Hyginus in primo Astronomico. dicti Poli dictione Graeca quae caeli circumfiliam significat. ut docet Varro in tertio de Lingua Latina.

IGNE.] Aestate.

GELU.] Hyeme.

93. QUO.] Inveni in antiquo codice *eni*.

PROXIMUS.] Secundus, id est cui numen secundum tu Caesar succedis.

94. POSITO FULMINE.] Quo insignitur, unde in obscuro carmine.

Fulmen habet mundi dominus:

Tuscorum litterae novem deos emittere fulmina existimant eaque esse undecim generum, Jovem enim tria jaculari: Romani duo tantum ex his servare: diurna attribuentes Jovi, nocturna Summano: de fulminibus & vario fulminum genere plura legit apud Plinium libro secundo Naturalis Historiae. annotatu dignum est laeva fulmina prospera existimari, laurum fulmine vitulumque marinum & similiter aquilam non icti, quae ob hoc hujus armiger teli dicitur.

95. CRESSIA RURA.] Id est Cretensia. Creta autem ut cecinit Virgilius,

Medio jacet insula ponto.

altero latere ad austrum, altero ad septentrionem inter ortam occasumque porrigitur, centum urbium clara fama. a Creta Nympha, Hesperidis filia dicta ut voluit Dosiades: ut Anaximander, a Rege Curetum. auctor Plinius in quarto Naturalis Historiae, in Creta

autem Jovem natum & educatum fuisse non est ambiguum vel ex auctoritate Ciceronis, qui in libris de Natura Deorum ex tribus qui a Theologis nominantur, tertium Jovem Sarurni filium fuisse asserit Cretensem cujus in illa insula sepulchrum ostendatur.

RECLIVIS.] Molliter inclinatus & resupinatus cubitque innixus.

96. CARMINA CURETICA.] Alumnorum suorum cantilenam: Curetes enim auctore Strabone libro x. Geographiae dicti sunt quasi curatores. ii enim intantem Jovem curarunt pullantes cymbala & similia nepatens Rhea mater ejusque vagitus a Saturno exaudiretur: qui filios illico natos devorabat: ut scribit etiam Lactantius in primo Divinarum Institutionum. ad quod alludit Virgilius libro quarto Georgicon ita scribens,

Pro qua mercede canoris

Curetum sonitus crepitantiaque aera secutas

Dictae caeli regem pavere sub antro:

De his meminit & Silius,

Cres erat aerifons Curetum adveffus ab antris.

Ad fabulam supradictam alludens scribit Diodorus in quarto, Curetas decem filios genuisse, Jovem multo gloria superiorem illis qui in Creta regnavit, de quibus sit mentio a Lactantio in primo his verbis: *Ennius in sacra historia descriptis omnibus quae in vita sua egit, ad ultimum sic ait, deinde Juppiter postquam terram quinquies circumvit, omnibusque amicis atque cognatis suis imperium divisit reliquitque hominibus leges, mores, frumenta quoque paravit: multaque alia bona fecit immortalis gloria memoriaeque affectus sempiterna monumenta suis reliquit aetate consummata, in Creta vitam commutavit, & ad deos abiit, eumque Curetos filii sui curaverunt decoraveruntque eum: haec sunt quae ex varia scriptorum historia colligere potui a quibus Curetum fiat mentio. Curetes (ut scribit Plinius in septimo) armatam docuere saltationem.*

DICTEIS SILVIS.] I.e. Cretensibus, nam Cretae mons est Dictes, ut docet Servius in Sileno, unde *Dictae Nymphae* dictae a Virgilio.

97. ASPICIS UT VIRIDES.] Blanditur Augusto cujus ait audito nomine silvas conticescere.

98. QUAMVIS URGENTE PROCELLA.] Major effectus ut cessaret subito procella audito Caesare: procella autem est vis ventorum cum pluvia quod omnia percellat, auctore Servio, Virgilius in primo Aeneidos,

Creberque procellis

Africus:

Plinius in secundo de repentinis flatibus, *maior vero illati pondere incurfuque, si lato sicam superint nubem procellam gignunt, quae vocatur a Graecis Ecnephias. Inde maxe procellosum subinde a poetis nuncupari invenies.*

EÜROS.] Ab oriente brumali parte spirat curus, a nostris vulturnus, curus a Graecis dictus ut Auctor est Plinius sed de ventis plura superius.

101. NEC MORA.] Sine ullo temporis momento

PHARSALIAE SONVERUNT CANNAE] Dia me torfit ambigua poëtae lectio, querentem quid sibi cannae vellent Pharsaliae quive sensus occultior hoc lateret versiculo, cum nusquam Pharsaliae cannae appellari memoria tenerem, occurrebatque Midas fabula, ad quam

E c 2

allu-

alludere videbatur: vulgatissimum est enim Tmoli enim montis iudicium alpernatum asininis auribus fuisse dedecoratum quas cum capillo tegeter promissione non abscondit tonsori: qui cupiditate incensus manifestandi rem scrobe facta intrus decantavit Midam habere aluminas aures, occulsa deinde scrobe non multo post natae sunt cannae quae aura commotae reticabant,

Auriculas asini Midas habet.

Quod ita tetigit Ovidius in XI. *Metamorphoseon.*

*Creber arundinibus tremulus ibi surgere lucus
Coepit: & ut primum plenus maturuit anno
Prodixit agricolam, leni nam motus ab austro,
Obtrusa verba refert dominique coarguit aures.*

Quod lufit & Penthus Satyra secunda,

Men' mutata nescia nec clam: nec cum scrobe:

Sed illud in Lydia astitatum est: quare moveor ut *Pharfallas cannas* intelligam fistulam auletico calamo compactam hac ratione. Orchomenus fluvius est Thessaliae Mynius antea dictus, apud campos Pharsalicos, vel non longe distans: invenies apud Plinium in quarto Naturalis Historiae de Thessaliae descriptione: ab hoc fluvio Orchomenius calamus est dictus continuo foramine pervius quem auleticum appellant Plinius libro XVI. Naturalis Historiae. de Orchomenii lacus arundineris accuratius dici cogit admiratio antiqua. *charactian* vocabant crassiorum firmiterque, *plectum* vero subtiliorem, hanc in insulis fluitantibus natam, illam in ripis expatiantis lacus. tertia arundo est tibialis calami quem *auleticum* vocant, nono hic anno nascebatur, nam & lacus incrementa hoc temporis spacio servabat prodigiosus si quauddo amplitudinem biennio tendisset: quod notatum apud Cheronem insausto Atheniensium praefio. ex his Plinianis verbis adducor ut non aliud per *Pharfallas cannas* intelligi posse dicam quam Orchomenios calamos tibi aptos, qui ex Orchomenio fluvio Thessalico profusente, a quo lacus stagnatur, non longe a Pharsalico campis nascuntur, notum est autem pro locis a poetis usurpari quandoque, quod etiam secundum ordinem fideralem conceditur: nam ut scribit Plinius libro XVIII. Naturalis Historiae, cum Attica nominata fuerit simul intelligere debemus Cycladas insulas: cum Boeotia: Locridem: Phocidem: & finitimos semper tractus: cum Hellepontus, Chersonesus & continentia usque ad Athon montem: itaque exponito *Pharfallas cannas auleticum calamum tibiale, live fistulam.* proverbium est in Graecis artificibus eos aulodos esse qui citharocedi fieri non potuerunt cuius meminit Cicero pro Muraena.

SONUERUNT,] Scribendum est *soluerunt*, ex antiquo codice, id est, continuo Augusto applaudentes sonum dederunt.

102.] SUBITUS VIGOR.] Innatus ex numine Augusti.

EXCITET.] Quasi sonnoletos petulcos reddat & luxuriantes. *excitare* enim significat commovere & ex-pergetacere.

103. UBERA GRAVENTUR.] Implicantur & magis quam solent superfluo lacte sint gravatae.

104. EXUDENT VELLERA.] Pro ipsae ut pecudes exudent pondere supervenientis lanæ: cum nupet ad tonsuram venerint: Scribit Marcus Var. in secundo

Rei Rusticae, tonsurae esse tempus inter aequinoctium vernum & solstitium, cum sudare oves incoeperint, a quo sudore recens lana *succida* est appellata.

TONSIS FORTIS.] Quoniam post partum ronden-tur, ne frigus illis noceat, quo maxime infestantur ut scribunt Vir. Varro. Col. caeteri.

105. HOC EGO JAM MEMINI.] Sentus est: non ego hoc prius quam semel factum memini, scilicet gravi lacte ubera, lanescereque tonsas oves quod accidit cum nunciatum est pastoribus Palam adventasse, cuius in adventu haec fuisse miracula.

NOTAVI.] Obligavi & memoriae mandavi.

106. VENISSE PALEM.] Magna principis laus ut diis sua acquirantur facta.

MAGISTROS PECORIS.] Magister pecoris est qui habet tutelam totius pecoris & ceterorum pastorem. de Magistro pecoris fit mentio a Varrone libro de Re Rustica secundo, his verbis. *qui pascunt, eos cogere oportet in pastione, dicam totum pascere communiter, contra per-noscere ad suum quemque gregem, esse omnes sub uno magistro pecoris, cum esse majorem natu potius quam alios & peritiorum quam reliquos, quod his qui actate & scientia praestant animo acquire reliqui parent: ita tamen oportet actate praefare, ut ne propter senectutem minus sustinere possit labores, neque enim senes, neque pueri difficultatem, aut montium arduitatem, atque asperitatem facile ferunt. de hoc pecoris magistro fit mentio, a Cicero in septimo Verrinarum nominat iste servum quem magistrum pecoris esse diceret, cum dicit conjurasse & alias familias concitasse.*

107. OMNIS TELLUS.] Etiam non habitabilis.

GENS OMNIS.] Orientalis, occidentalis, & cuiuscunque plagae.

VERENTUR.] Timent, ut apud Teren.

-- Vereor ne quid Andria apponet mali.

Et apud Propertium in primo.

Non ego nunc tristes vereor mea Cynthia manus.

109. ARBUTA.] Hic pro arbutis, cum sit proprie arboris genus hocis gratissimum. de qua Virg. in Palae-mone.

Dulce satis humor, depulsi arbutus hocis.]

Et in Thyridi,

-- Viridis tegit arbutus umbra.

Ubi scribit Ser. arbutum esse raris frondibus arborem. Docet Plin. in XXI. Nat. hist. Arbutum sive unedonem (ita enim quoque nuncupatur) fructum con-coctioni ferre difficilem.

INERS TELLUS.] Inutilis & sine fructu, quasi sine arte, unde & inertia dicta.

110. INCALUIT.] Quoniam ex calore cuncta gignuntur, hoc est ex igneo solis vapore, quo sine neque nasci quicquam neque augeri potest, ut docet Lactantius in primo Divinarum Institutionum.

FLOREM.] Partum.

CUI SILVA.] In antiquo codice legitur qui pro quo. scilicet invocato, ita Plau. in Amphitryone qui pro qua dixit,

Pos

Poss ob virtutem bene. Amphitryoni patra donata est aurea.

Qui Pterela putare rex solitus est.

alias qui pro quare etiam accipitur, ut apud Horatium in primo Sermonum.

Qui sit Macconas.

111. DENSAT.] Spissat.

ODORE.] Pro floribus quos parturientes arbores emittere consueverunt.

COMAS.] Frondes quae tamquam comae insunt arboribus. ita Virg. in Hortulo,

Prohibentque densi servidum solem comis.

REGERMINAT.] Duplicatum datura foetum, quae zanza stuporem inducit: *Germen* autem appellamus primam illam eruptionem & plantae & herbae & quam arbores emittunt, unde *Germinare* verbum.

112. SENSERUNT VIMINA TERRAE.] Videtur alludere ad morem antiquum deponendi pueros, ut terram contingerent; quod infantes partu editos non prius vocem edere quam terram attigissent existimare, ut auctor est Macro. in primo Satur. hinc deam Levam coluerunt Romani, quam levandis, & sustollendis pueris praefecerunt: & hoc est quod intelligit Plin. in septimo Naturalis Hist. cum hominem tantum nudum & in nudo humo natali die abjici ad vagitus statim & ploratum scribit: de hac dea Levana fit mentio ab Augustino in quarto de Civitate Dei.

113. UBERIOR.] Foecundior, ab *ubere*, unde & *ubertas*.

114. LUXURIARE.] Luxurie quadam pinguescere: Sic Ovidius,

Luxuriat Phrygia sanguine pinguis humus.

Metaphora sumpta ab animalibus, quae tunc maxime lacta sunt & luxuriantia cum pinguis.

113. SUCCIS FALLENTIBUS.] Herbis succo plenis: nil tamen frugis praestantibus aliquando: sed esset aperior & magis lectio quadrans *suleis fallentibus*: dicuntur enim tunc fallere sulci, cum semen receptum non bene reddunt: quod tamen asseverare non auisim, cum in omnibus codicibus legatur *succis non sulcis*.

114. LEOMMINA.] plenis, sensus est: adeo omnia uberrate sunt aucta, ut & filiquae impleantur vixque resonent interclusa legumina.

115. SILIQUA.] Est proprie receptaculum leguminum & folliculus: Virg.

Grandior ut foetus siliquis fallacibus esset.

Columella in secundo, *saba quae mense februario servatur, quinta parte amplius quam matura, sed exiguae paleas nec multam siliquam facit*: Plinius libro IV. *Semen in siliquis quo certa perficiuntur gallae vice.*

PRAEFOCATA MESSIS.] Avena & lolio enecata: nam ubi

— — Steriles dominantur avenae.

Sterilescent steges: *suffocata* autem appellamus fanaticis obstrictis strangulata: qua similitudine seges ab herbis infructiferis superata, adeo ut ad mensuram suam crescere non possit, praefocata dicitur.

116. MALIGNUM LOLIUM.] Inutile & infocundum: *infelix* appellatur a poeta tali significatu: lolium autem inter frugum morbos potius quam inter ipsius terrae pestem numeratur, ut auctor est Plin. libro XVII. Naturalis Historiae. notum est autem oculis lolium nocere, propter quod cecinit Ovid. in primo Faëtorum.

Et caveant loliis oculos vitiantibus agri:

Itaque cum servus Sceledrus obiceret visus defectionem apud Plau. Palesioni in Milite glorioso, ita inquit: *morum loto visitare te, tam vili testico, quem interrogans Palesio quid jam? responderet, quia luscio sui.*

ALBET.] Alba fit: quo colore insigniuntur avenae.

INERTIBUS AVENIS.] Inutilibus & vanis sterilibusque: ita enim nuncupantur a Virgilio: Ovid. in primo Faëtorum.

Nec sterilis cultu surgat avena solo:

Scribit Plinius libro XVIII. Nat. Hist. hordeum in avenam degenerare, sic ut ipsa frumenti sit inflat, quippe cum Germaniae populi edant eam, neque aliapulte vivant: de avena Columella in secundo, *similis satio avenae. quae autumno sata partim ceditur in foenum, vel pabulum, dum adhuc virescunt, partim cufloditur, albescent cum matura est, deciduntque antequam possint demitti, nisi immatura recidantur.*

117. JAM NEQUE DAMNATOS.] Sensus est: Agricola qui prius damnabant instrumenta villica propter legem qua denunciabantur inventores thesauri, qui fisco non id reddidissent, nunc demum delationem nullam metuunt.

118. FOSSOR.] A fodiendo dictus qui terram fodit: apud Ansonium obsoletum habet significatum.

— — fossico vulnere fossor.

Defossam aurum appellavit Cicero valde fossam & in imis terrae visceribus reconditum: ita scribens in secundo de Oratore: *Si aurum cui, quod esset multifariam aefossam, commonstrare vellem, satis esse deberet si signa & notas ostenderem locorum.*

117. LIGONIS.] Instrumentum villicum est *ligo* dictum, quod eo propter latitudinem quod sub terra est facilius legitur, ut docet Varro in primo de Lingua Latina.

117. JACTARE.] Frequenter jacere ad fossionem.

118. SORS DEBIT.] Hic sors accipitur pro fortuna & casu, ut apud Horatium,

Sed ratio dederit, seu sors objecerit.

Sortiri inde significat sortibus in urnam injectis decernere, unde & fabula Diphili auctoris Graeci *κλαρομόμος* inscripta, id est *sortientes*, quam Plautus qui eam Latine scripsit *Cassiam*, a puellae nomine nuncupavit: in hanc significantiam est illud quoque Apostoli & super vestimenta mea miserunt sortes.

119. NEC TIMET.] Ut nuper. hoc propter legem dixit qua fisco thesaurus adjudicatur, ac inventores delati nisi denunciaverint, torquentur. Nam cum variae sint causae ex quibus nunciatio ad fiscum fieri solet, illarum haec una est, si quis Thesaurum invenisse

nisse dicatur, ut notatur in lege prima ff. de Jure fisci, quamquam non debeat fieri talis denunciatio, nisi illud inventum sit in loco publico, vel fiscali, quod si in privato, cessat denunciatio, nam Thesaurus quos aliquis in loco suo invenerit, divus Hadrianus naturalem sequutus aequitatem ei concessit qui eos invenerit: ut notatur in institutionibus titulo de rerum divisione: si autem inveniantur in loco fiscali vel publico, vel civitatis dimidium esse debet, sive fisci.

DUM VERSET JUGERA.] Dum atet: *Jugera esse aliqui voluerunt quantum terrae juncti boves uno die arare possunt.* Plin. in xviii. *jugurum vocabatur quod uno jugo bovum in die exarari posset.* Alius, in quo boves agerentur cum aratur, uno impetu jussu, hic erat, cxx. pedum, duplicatusque in longitudinem jugurum faciebat: Tibullus.

Et teneat culti jugera magna soli.

Jugare est copulare, unde juges ejusdem jugi pares dicuntur, & conjuges, & sejuges auctore Pompejo: Et Vicus Jugarius Romae, quia ibi fuerat Junonis Jugae, quam putabant matrimonia jungere.

120. NE SONET.] Scilicet thesaurus propter delatores,

— Qui dispersi protinus algae
Inquisitores agerent cum remige nudo.

Ut inquit Juvenalis. Quod vero poeta. *noctet sonet dixit, Petrus crepet*, ita scribens Satyra Tertia,

— — — — —
*Sub raistro crepet argenti mihi seris dextro
Hercule,*

Pro crepitum det.

CONTRARIA MASSA.] Contraposita aratro: *Massa enim dicitur immensum pondus seu moles & camulus, Juvenalis Satyra Sexta.*

Cum lassata gravi ceciderunt brachia massa.

Ita hodie Bononienses acervum terrae & cunjilbet rei *massam* appellant.

120. OFFENSO VOMERE.] Quo foditur terra re-percussio & rejectio.

121. INSTAT.] Urget aratrum & persistit in opere: sic Virgilius in primo Aeneidos,

Instant ardentes Tyrii.

Et in secundo,

Instat vi patria Pyrrhus.

122. ILLE.] Augustus.

PRIMAS ARISTAS.] Propter primitias quae dantur, ut messim secudent: ut apud Tibullum: *Ceres dea frugum est ex qua nascitur Proserpina.* Cujus raptu frugibus diu caruisse mortales vel ex Ovidii fabula notum est satis: scribit Macrobius in primo Saturnalium, Liberum Patrem Solem esse, & Ceresem Lunam: qui pariter fertilitatibus glebae & maturandis frugibus vel nocturno temperamento: vel diurno calore moderentur: quos ita Virgilius denotavit in primo Georgicon,

Liber & Alma Ceres:

Ubi *Almam ab alendo, Ceresem a creando* dici existimat Servius: Ceresis sacrificia sine vino celebrabantur, unde jocus est Plautinus in Anulularia (*Ceresin' Strobile mi sunt facturi nuptias?*) & interrogante Staphyla qui Respon-

det *quia temeti nihil allatum intelligo: solebant Attici in nuptiis facem in honorem Cereris praeferre, quae ita noctivago cursu praeministrante faece filiam raptam quaesierat: quod tetigit hoc versu in Tertio de Raptu Proserpinae Claudianus,*

Noctivago taedas inflammatura labori.

Hinc ipsa taedisera dea nuncupatur: Ovidius in Epi-
grammatis.

*Junonemque thoris, quas praefides almae maritis,
Et per taediseras mystica sacra deae.*

Ubi taediseram deam Ceresem nuncupavit.

CULTOR.] Agricola: a colendo. & est ordo: ille dat, ut cultor dare possit aristas Ceresi primas. &c.

123. ET INTACTO BROMIUM.] Adjungendum est superioribus: & scitendum: *dare ut possit.*

PERFUNDERE.] Madefacere & colere. non possunt enim sacrificia Bacchi sine vino placere.

INTACTO VINO.] Non adhuc ab alio praefibetur. *Bromius, nomen Bacchi atri & spiritus hoc est strepitus & fragore deductum.* sunt autem plurima Bacchi nomina, quae his versiculis ab Ausonio recensentur:

*Oxyriae mo Bacchum vocant:
Oxyria Aegyptios putat,
Mystae Phanaeum nominant:
Dionysos Indi existimant:
Romana sacra Liberum:
Arabica gens Adoneum:
Lucaniacus Pantheum.*

124. CALCATOR.] A calcando, hoc est, premendo. *maris Graeci dicunt quod nos calco: a calce autem pedis parte deductum hoc verbum, unde & calcaria stimuli equorum quod calcem vestiant, Ovidius,*

— — — — —
Et immensum gloria calcet habet.

SALIAT.] Moveatur & quodam veluti saltu pedem evibret: a *saliendo* quidam Salios dictos fuisse existimaverunt, qui Ancylia gerentes per urbem praenina fabro solvunt nomen ejus invocantes, quod confirmat Ovidius ita scribens in Tertio Fastorum.

*Jam dederat Salii, a saltu nomina dicta,
Armaque, & ad ceres verba canenda modos:*

De his intelligit Juvenalis ita scribens Satyam Secunda,

*Arcano qui sacra serens nutantia loro,
Sudavit clypeis aeneibus.*

Historiam refert Plutarchus in vita Numae.

NUDUS.] Ne inquinentur musto vestes. Ita monet Hesiodus in secundo de Agricultura.

*Nudus ara nudusque fere, & mere corpore nudo,
Si tempestivos agrorum ducere cultus,
Augesque illos magnis successibus aptas.*

UVAS RUTAS.] Pede pressas, ad extorquendum vinum.

125. UT QUOQUE TURBA SONO.] De ludis compitaliis intelligit qui fiebant in compitis in honorem Lati-
ni qui compita servavit. ut docet Ovidius in Fastis, Varro libro secundo de Lingua Latina compitalia,
dies

dies attributus lavibus. & alibi, ideo ubi vias competunt tamen in compitis sacrificatur. quotannis is dies concipitur. Pompejus. Compitalia sunt festa quae in compitis peragebantur: de his ludis Compitaliciis fit mentio a Cicerone in oratione quam scripsit contra Pisonem, his verbis: *Expositus breviter consilium meum, aude nunc a Faria de tuo dicere. cujus fuit initium ludi Compitalicii, cum primum facti post Lucium Laetium & C. Marium consulens, contra auctoritatem huius ordinis. Macrobius quoque commemoravit in primo Saturnalium ita scribens. Hic Albinus Cecinna subiecit, qualem nunc permutationem sacrificii praestantem memorasti. invenio postea compitalibus celebratum, cum ludi per urbem in compitis agitabantur. restituit scilicet a Tarquinio Superbo Laribus ac Maniae, ex responso Apollinis, quo praecceptum est, ut capitibus pro capitibus supplicaretur, Auctor est idem in sexto Saturnalium, Togatarum scriptorem Africanum unam ex Togatis Compitalia inscripsisse: compita autem, ubi vias simul competunt appellantur ut docet Varro.*

SAGINATA.] Saginis pinguefacta; sagina enim dicitur pinguedo. & saginare verbum, significat pinguefacere. saginarium a Varrone dicitur locus avium saginae destinatus. Itaque saginam apud omnes fere scriptores pro pinguedine invenies: Cicero pro L. Flacco, *multitudinem illam non auctoritate sed sagina tenebat*, Divus Cyprianus ad Evagrium, *qualis quaevis est, qui de convivio Abraham, Isaac, & Jacob homines rapuit & male, ac perniciose in saeculo saginatos ad aeternae famis ac sitis supplicia*: Apuleius in quarto de Asino Aureo, *perdita securitate suis epulis bestiarum saginas instrumentes*: notandum tamen saginam secunda producta pronuntiari ut apud Satyrogaphum poetam Satyra quarta.

--- *Præpera stomachum laxare Saginis.*

Hic tamen corripitur, quod forte poeta nosse noluit regulam servare primitivorum, a quibus saepe solent derivativa variare, quamvis Propertius hoc derivativum & longa secunda protulerit.

PLAUDAT.] Plausum det: est enim plausus sonus manuum congratulantium. quo peculiariter bene recitantes decorantur, cum contra male sibilis: Itaque *plaudere* significat favere. Plautus in Amphitryone.

--- *Qui sibi mundassent delegati ut plauderent.*

BONO MAGISTRO.] Bene ludos digerenti.

126. EGREGIOS LUDOS.] Pulcherrimos & electos.

AD COMPITA PERVIA.] Ad vias simul competentes, in quibus compitalia celebrantur.

127. ILLE MEIS PACEM.] Propter Caesarem omnia sibi evenire prospera dicit.

MEIS MONTIBUS.] Vel Romanis, vel quod magis placeret, Siculis: nam fuit Calpurnius Siculus. Et quoniam saepius vexatam fuisse Siciliam legimus & bellis intumescens & praetoribus avaris, ut Verres, quem contra extant Ciceronis accusationes, ideo pacem suis montibus tributam dicit ab Augusto: dixit autem *montibus*, quoniam in Sicilia memoratissima sunt promontoria & montes: de qua re vide Plinium in Tertio Naturalis Historiae, Thucydidem de bello Peloponnesiaco & Marianum Capellam in vi.

128. FERIRE.] Id est stringere & accelerare versus spondaicum jambum, nam spondeus est tardus pes ad comparationem jambi. hinc spondeos *stables* appellavit Horatius in Arte Poetica, veluti tardos & segnes, &

est proprium jambi ferire, quoniam versus est maledicus: unde dixit Horatius.

Archilochem proprio rabies armavit jambo.

LAETA CARMINA.] Scribendum est *lenta* ex vetusto codice, id est spondaica & trimetros condere, nam Jambicum carmen ut paulo tardius resonaret imparibus locis suscipit spondeum, antea namque soli jambi ponebantur: Horatius in Arte Poetica,

Syllaba longa brevi subiecta vocatur jambus, Pes citus, unde etiam trimetris accrescere iussit Nomen jambis cum senos redderet istius, Primus ad extremum similis sibi non ita pridem Tardior, ut paulo graviorque venisset ad aures: Spondeos stables in iura paterna recepit.

129. NONNULLAS CHOREAS.] Id est aliquas, & intelligit simul cum cantu Tripudium: ita significante chorea, nam chorus ex plurium constat vocibus, ita ut ex multis vox una reddatur & fiat ex dissonis concertus. auctores Seneca & Macrobius: olim chori comœdiis intermiscerentur, postea vero sublati fuerunt, Tragœdiis nunc maxime inseruntur, choreas ergo exponere cantum cum tripudio, ut apud Virgilium intelligas in sexto Aeneidos quid sit

Pars pedibus plaudunt choreas & carmina dicunt.

Ubi tamen est intelligere corripere cum fere apud omnes producatur ut hic apud poetam nostrum, & apud Virgilium alibi.

--- *Juvat indulgere choreis.*

130. CONDERE.] Scribere, struere.

LIBRO VIRIDANTE.] Cortici arboreo, & dixit viridante pro viridanti, sicuti Juvenalis *stiente* pro *stienti* Satyra prima.

--- *Porrectura viro miscet stiente rubetam:*

Seu legas ablative, pro in cortice arboreo.

131. CLASSICA TURBIDA.] *Classicum* auctore Servio in interpretatione illius Virgiliani in vii. Aeneidos.

Classica jamque sonant,

Est flexilis tuba, & tam pro ipso sono quam tuba dicitur: Tibullus in primo.

Mattia cui somnos classica pulsa fugent:

Classicum ut docet Vegetius in secundo de Re Militari insigne videtur imperii, quia *classicum* canitur imperatore praesente, vel cum in militem capitaliter animadvertitur, quia ex imperatoris legibus fieri necesse est, apud ipsum videto libro praedicto quid inter *tibicines* & *cornicines*, & *classicum* intersit.

NON EXURDANT.] Non prosternunt avenae sonum quae tenuis est ad comparationem classici.

132. NUMINE CAESAREO.] Propter Caesarem sub cuius vivimus umbra.

SECUROR LYZO.] Id est Baccho, qui liberas mentes facit & securas: unde dictum est a Virgilio.

--- *Et vino pollite curas.*

Occupat enim caput vinolentia maxime ut docet Aristoteles in Problematis, hinc est quod intellectus pariter occupata obliviscimur curas, *Lyceus ἀνὰ τοῦ λόγου* dicitur quod

quod est *solvere*, *Perseus liberat Bruto* dixit, quod *Calpurnius securior Lyco*.

133. *PAN RECOLIT SILVAS.*] Sensus est: Pan & dii agrestes, qui pridem expulsi e silvis fuerant, reclusi in montibus & lucis sacris, redeunt ad habitationem primam securi numine augustali.

134. *PLACIDO FONTE.*] A nullis infestato militibus dum sitim sedare cupiunt, & recte dixit in fonte, quoniam proprium est fontium numen Nais, ut iam diximus superius.

135. *HUMANUM CRUOREM.*] Sanguinem sparsum toties bellis tumultuantibus: *crux* dicitur ex vulnere sparsus sanguis, Virg in 111. Aene.

Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem:

Hinc *cruentatus* dicitur sanguine aspersus, itaque *cruentus pulvis* dicitur a poeta in secundo Aenei.

--- *Ut quondam, aterque cruento Pulvere.*

Incruentam itaque victoriam dicimus peractam sine sanguine.

136. *SICCATO PEDE.*] Sic superius ipse.

Assuerunt sicco Dryades pede, Najades udo.

OREAS.] *Oreas* est montium dea, *Opes* enim Graeci montem appellare, unde *oreos* herba in montibus nascentis, de qua Plinius libro xxvii. *Naturalis Historiae*.

PER JUGA.] Per summa montium. Ovidius in Epistolis.

Hortari celeres per juga summa cives.

137. *DII PRECOR.*] Optat aevum sempiternum Augusto principi.

HUNC JUVENEM.] Augustum.

138. *AB AETHERE.*] Defecato elemento cujus naturam retinet divinitate praeditam.

NISI FALLOR.] Parenthesis est.

POST LONGA TEMPORA VITAE.] Postquam diu vixerit.

REDUCITE.] Scilicet ad sedes aethereas unde nobis datus est.

139. *VEL POTIUS.*] Mutat sententiam, ut potius terris numen concedatur, exoptans vitae perpetuitatem.

RESOLVE.] Explicate ad perpetuam vitam & fila in stamen reducite vitae ejus subministrando.

MORTALE PENSUM.] Fila sororum quibus humana regi autumant vitam poetae: si quidem tres commenti sorores: ex quibus alia pensum bajulare dicitur, altera minuire, tertia truncare: qua abruptione simul & cujusque vita abruptitur: Has Parcas appellaverunt per contrariam dictionem quod nemini parcant: unde dixit Martialis.

*Nel adjicit pensa Lachesis fusoque sororum,
Explicat & semper de tribus una necat.*

Juvenalis satyra tertia.

*Dum superest Lachesis quod torqueat, & pedibus me
Pecore meo, nullo dixit am subeunte baculo,
Cedamus patria:*

De his Fulgentius in primo Mythologicon, *tria etiam ipsi Platonis designant fata: quarum prima Clotho: secunda Lachesis: tertia Atropos.* Clotho enim Graece evocatio dicitur, Lachesis vero fors nuncupatur, Atropos quoque sine ordine dicitur, hoc videlicet sentire volentes, quod prima sit nativitate evocatio, Secunda vitae fors quemadmodum quis vivere possit, Tertia mortis conditio quae sine lege venit: De Parcis etiam fit mentio a Lactantio in secundo Divinarum Institutionum his,

Clotho calum bajulat, Lachesis trahit, Atropos occidit.

Unde etiam tres Parcas esse voluerunt, unam quae vitam hominis ordiatur, alteram quae conferat, tertiam quae rumpat ac finiat: Noctis autem filias Parcas fuisse scribit Hesiodus in Theogonia.

140. *COELESTIA FILA.*] Immortalitatem.

PERPETUO METALLO.] Aetati ferreae, quae regnante Augusto aurea est. de aetatibus superius diximus. cacterum cur metallum ferrum appellari videbimus, seu potius aurum, tanquam auream aetatem regnare alferat cum principe Augusto: *Metalum* autem sciam de auro quam de ferro & aere dici, a verbo Graeco *μεταλλειν* quod significat *indago* & *perfero*. talia enim sub terra inquiruntur. & ad metallum damnati dicuntur, qui ad fodiendum metallum relegantur: & tales pene servi efficiuntur: ut est invenire libro primo Institutionum titulo quibus modis jus patriae potestatis solvitur: Et ut scribit Ulpianus in l. damnum. ff. de poenis, *est poena quae astat libertatem hujusmodi, ut puta si quis in metallum vel in opus metalli damnetur: Metalla autem multa numero sunt, & quidem provinciae habent quaedam, quaedam non habent, sed quae non habent eas in provincias mittunt quae metalla habent: ex his intelliges aperte quid sint apud Firmicum in sexto Mathelcos damnationes metalli.*

141. *SIT DEUS.*] Hic in terris scilicet.

PENSARE.] Recompensare & permutare.

PALATIA.] Romana. Scilicet de palatiis imperatorum vide Solinum in Polihystore, a Palatio regio quanta Romae Palatina nuncupabatur. Varro in primo de Lingua Latina, *Quarta regionis Palatinum, quod palantes cum Evandro venerunt, qui etiam Palatini & Aborigines ex agro Rheimis, qui appellatur Palatium, ibi considerunt.* Sed hoc alii a Palatia uxore Latini putarunt: eundem hunc locum a pecore dictum putant quidam. Itaque Naevius *balatum* appellat: Palatina rupes Tyberim a fronte prospicit, a sinistris Celio a dextris Exquilio jungitur, ut auctor est Fabius Pictor in primo de origine urbis. Pompejus, *Palatium* i. e. *mons Romae appellatus est quod ibi pecus pascentis balare consueverit, vel quod palare i. e. errare pecudes solerent. vel quod ibi hyperborei filia Pallanto hiemaverit, quae ex Hercule Latinum peperit, alii eundem quod ibi Pallas sepulchrum sit, asserunt. appellari.*

Tu quoque MUTATA.] Sensus est, seu tu sis Jupiter sub Caesare latens: seu superum aliquis: velis nobiscum aevum degere sempiternum & captae imperare terrae.

MUTATA FIGURA JUPITER.] Uttorice inter mortales versatus variis formis.

143. *SUB FALSA IMAGINE.*] Non propria: & hoc in laudem Augusti cujus famam divis aequiparat.

144. *ET*

144. ET ENIM HUNC DEPRECOR ORBEM.] Legendum est *vivas*, & hunc ex antiquo codice tali sensu: precor ut vivas & hunc orbem inconcussis fustibus laceris, ut coepisti.

145. AETERNOS.] Fine carentes.

HOS POPULOS.] Romanos: mundi partem: ideo precor dixit, quod verbum minus est quam *deprecor*, ideo illo usus est ad totum respiciens orbem in praecedenti versu.

CAELI VILIS AMOR.] Ne cures caelicas sedes.

146. COEPTAM TERRAM.] Quam regere incoepisti: in aliquibus exemplaribus legitur *captam*.

147. PATER.] Nam nobiles imperatores patres patriae sunt appellati, id est qui ob aliquod id facinus meruissent: Primus Cicero parens patriae Romae nuncupatus est (ut scribit Pl. libro vii. Naturalis Historiae) Gracissimum fuisse inter caetera Caesari annotaverunt quod parens patriae appellaretur, auctore Tranquillo.

147. RUSTICA CREDEBAM.] Admiratur Corydon grandiloquum stilum, qui existimabat rusticitatem meam eos redolere: quia dixit superius,

--- Sed magnae munera Romae.
Non ita cantari debent ut ovile Menalcae.

NEMORALES DEOS.] Nemorum numina quae sunt Silvani, Panes, Fauni, Satyri, Nymphaeque & semidei omnes.

148. CONCESSISSE.] Dedit, & propria fecisse.

OBESIS AURIBUS APTA.] Convenientia pingui ingenio, & crasso. *obesum* enim pingue appellamus: Virgilius in tertio Georg.

Argentumque caput, brevis alvus: obesaque terga:

Docet Gellius libro xix. Notum Atticarum *obesum* pro pingui atque uberi dici; etiam ab Ennio corpore peioreque *obeso* usurpatum pro exili atque gracilentio: Scribit Pl. libro xxiv. Nat. Hist. Semen ex foliis fraxini mederi jecineris & lateris doloribus in vino, aquam quae subit cutem extrahere, & corpus *obesum* levare onera sensim ad maciem reducendo, pingue ingenium vero dicimus crassum & obtusum, Cicero pro Archia poeta: *Cordubae matris poetis, pingue nescio quid sonantibus.*

149. VERUM.] Pro sed.

IMPARIBUS AVENIS.] Cicutis septem fistulis compactis.

CONCINVISTIS.] Simul cecinistis.

150. LIQUIDUM.] Purum & defaecatum.

LAMBERE.] Lingere.

NECTAR.] Dulcedinem mellis: ita appellat Poëta *liquidum nectar* in primo Aeneidos.

151. EXAMINA PELIGNA.] Apes Pelignae, examen enim proprie dicitur apum: Virgilius in quarto Georgico,

--- Incerta volant caeloque examina ludunt,

eum de apibus loqueretur: *Peligna*, quoniam in Pelignis favi caera spectabiles gignuntur, sicuti in Creta mellis copia. Pl. in xi. Nat. Hist. alibi enim favi caera spectabiles gignuntur, ut in Pelignis, Sicilia, alibi mel-

lis copia. Idem lib. iii. Pelignos in quarta regione Italiae posuit. *Peligni* (ut scribit Pompejus) ex Illyrico orti, inde enim profecti ductu Volsorum regis, cui cognomen fuit *Lucullus*, partem Italiae occupant: hujus fuerunt nepotes *Pacinus*, a quo *Pacinatei*, & *Pelici* a quo *Peligni*.

152. O MIHI QUAM TENERO.] Sensus est, & ordo, o quam sonabunt tui mea carmina quae nunc tenero versu decurrunt; si quando mihi contigerit habere Romae domum. petit autem sub textu pudoris domum, & villam quam fore causam grandioris promittit illi.

153. IN ISTIS MONTIBUS] Id est Romanis.

154. NOSTRA PASCHA.] Agellum nostrum.

155. VELLIT NAM SAEPUS AUREM.] In hanc sententiam protulit Juv. Saty. iii.

*Haud facile emergunt, quorum virtutibus obfusa
Res angusta domi.*

Et, ut inquit Ovi. in primo Tristium.

Carmina proveniunt animo deausta serena.

Suntque:

--- Vacuae carmina mentis opus.

VELLIT.] Movet & leviter ferit, sic Virgilius in Sileno,

*Cum canerem reges & praelia, Cynthus aurem
Vellit & admonuit.*

AUREM.] Quoniam auris consecrata est Memoriae, sicuti frons Genio, digiti Minervae: Genua Misericordiae, ut docet Servius, hinc est quod qui antestabantur, solebant aures testium tenere & ita dicere: memento, quod tu mihi in illa causa testis eris, idque agebatur ex lege. xii. Tabularum: quare dixit Horatius in primo Sermonum,

--- Casu venit obvius illi
Adversarius, Et quo tu turpissime magna
Exclamas voce: Et licet antestari: Ego vero
Oppono auriculam:

Et Plautus in Persa: Ieno ad Saturionem parasitum nonne antestaris? & parasitus, tua ne ego causa carnifex: cuiquam mortalis libero aures attetam.

156. INVIDA PAUPERTAS.] Quoniam invidet habentibus, quam ob rem magis excruciantur: si quidem est

*Semper inops quicumque cupit: contentus honesto.
Fabricius parvo spernebat munera regum.*

Ut cecinit Claudianus in primo contra Rufinum: At

*Nil habet infelix paupertas durius in se.
Quam quod ridiculos homines facit.*

Ut inquit Satyroglyphus poeta.

ET DIXIT VILIA CURA.] Admonitio paupertatis, ut superius:

*Duc ad mulctra greges: Et lac venale per urbem
Non tacitus porta.*

157. AT TU SI QUA.] Rogat Meliboeum, ut si videantur digna principe carmina, deferat ipse cui semper est aditus ad Augustum facilis.

NAM TIBI FAS.] Honesti petitio possibilitatis.

G g

159. P&.

159. PENETRALIA.] Haec sunt penetium deorum Sacra auctore Festo.

159. PHOEBI PALATINI.] Excitati ab Augusto : de quo Tranquillus, *templum Apollinis in ea parte Palatinae domus excitavit. qua fulmine istam desiderari a deo aruspices pronuntiaverunt* : Plinius, *videmus certe Apollinem in Bibliotheca templi Augusti Tuscum quinquaginta pedum a pollice, dubium aere instabilem : an pulchritudine* : de hoc & Horatius.

Scripta Palatinus quaecumque recepit Apollo :

Alius fuit Apollo eboreus in foro Augusti, teste Plinio, ubi caudicibus iudicibusque verlabantur. ad quem alluisse videtur Juvenalis, cum inquit satyra prima.

Sportula, deinde forum, jurisque peritus Apollo.

Et Horatius in primo Sermonum.

--- Sic me servavit Apollo :

Esti me non praeterit ad Phoebum Palatinum id quam plurimos referre ex verbis Suetonii ita in Augusto scribentis, cum mentionem fecisset templi ab Augusto Phoebos consecrati, quo in loco jam senior saepe etiam senatum habuit decuriaeque iudicum recognovit.

160. TUM MIHI TALIS ERIS.] Remuneratio beneficii.

QUALIS QUI DULCE SONANTEM.] Mecoenatem intelligit. cui Virgilius Georgicum carmen dicavit : constat autem poetarum suae tempestatis alumnus fuisse Mecoenatem virum apud Augustum favorabilem, quantum quisquam fuisset imperatoris olim : unde dictum sit ab Epigrammatico poeta.

*Ocia da nobis, sed qualia fecerat olim
Mecoenas Flacco, Virgilioque suo :*

Et alibi.

Sint Mecoenates non deerunt Flacce Marones.

161. TITYRON.] Virgilium, qui sub persona Tityri in Bucolicis suis inducitur & est accusativus Graecus ex quarta declinatione aquisyllabicorum, quae in *es* facit, ut λόγος τῷ λόγῳ, & in Accusativum τὸν λόγον.

E SILVIS.] Ex Bucolico carmine in quo silvae celebrantur & umbrae.

DOMINAM URBEM.] Romam : & intelligit Aeneidem, quae in honorem principis Romani & urbis Romanae condita est.

162. OSTENDIT DEOS.] i. e. duces, quos ipse celebrat & Caesares.

SPRETO OVILI.] Relictis eclogis.

163. PRIUS RURA.] Georgicum carmen quod septennio Neapoli confecit reverioque ab Aethiaca victoria Augusto atque reficiendarum virum causa Attellae commemoranti per continuum quadriduum legit, fuscipiente Mecoenate legendi vicem, quoties interpellaretur ipse vocis offensione, auctore Donato.

CANTABIMUS ARMA.] i. e. Aeneidem, quae partim in Sicilia, partim in Campania xi. annis abloluta est, ita poeta praecinentes.

Arma virtutisque cano :

Ad quod alludit nunc poeta noster.

164. RESPICIAT FORT. LABORES.] Hic loquitur Amintas : exoptans labori & meritis erga principem suis de-

bitum praemium. *Respiciat*, praemiet, cumulet & muneret. Solet enim quos respicit beare Fortuna. itaque Virg. hoc verbo usus est in Bucolicis.

*Libertas quae sera tamen respexit inertem
Candidior postquam tendenti barba cadebat,
Respexit tamen & longo post tempore venit.*

Ubi respexit excitavit interpretandum est.

MERITA JUVENTAE.] Nobis servitute & obsequio nostro id merentibus.

166. MACTABIMUS HARDUM.] Mactare est ad multa verbum, alias enim significat occidere, alias honorare alias immolare atque magis augere, quia sacrificantes ita frugibus & harno sale vinoque magis augere victimas solent. ad quam rem spectat illud Poetae ex secundo Aeneidos.

--- mihi facta parati,
Et falsae fruges, & circum tempora vitas.

Et illud Nasonis ex decimoquinto metamorphoseon.

*Imponique suae videt inter cornua frontis
Quas coluit fruges :*

Salustiusque id tetigit his verbis, & *far quod dicitur mala falsa, quae & frontis victimas & feci aspergebantur & culti* : mactare quoque significat malo afficere : Plautus in Amphitryone.

*Et ego certe cruce, & cruciatus mactabo, exi seras
Mastigia :*

Et in Curcullione.

*Non aedepol nunc ego te mediocri mallo infertur-
nis.*

Sed capse illa qua mactare soles quai nihil debes,

In Amphitryone vero ad sacrificium alludit ita loquente Mercurio, *sacrifico ego tibi & interrogante Amphitryone quae, respondet Mercurius, quia enim te mactio : hinc mallo quoque dixerunt quasi magis autem & cumulat* auctore Porphyrio : Horatius in 1. Sermonum.

Mallo virtute esto, inquit sententia dia Catonis.

Virgi.

Mallo nova virtute puer.

Cicero in 1. Tusculanarum Quaestionum. *mallo virtute, ego enim ipsi cum eodem ipso non invitum erraverim* Pli. in laudem astrologorum, *mallo ait ingenio & celi interpretet rerumque naturae capaces*. Statius in vii. Thebaidos.

Mallo animo juvenis.

HAEDUM TENERUM.] Non redolentem hircum cujus caro inter adjiciales epulas & sumptuosas rusticorum ducitur : quomodo conditur & haecus & agnus & quam plurimis modis docet Apicius in vii.

167. ET PARITER SUBITAL.] His enim invitant ad coenam suam Meliboeum.

PERAGEMUS.] Perficiemus. *peragere* reum significat condemnare : & ut ait iureconsultus *peregisse* reum non alias quis videtur nisi & condemnaverit. *Ferculum* a ferendo dictum, & sunt proprie *fercula* cibaria varie condita, quae intervallo quodam mensae apponuntur : ut in hanc sententiam illud satyrogaphi poetae intelligas.

--- Qui

— — — *Quis sercula septem,
Secreto coenavit avus.*

Moc est quis unquam antiquorum res septem modis conditas & instructas coenavit sibi apponendas curavit: quo enim multiplicius est genus cibarii hoc luxuriosius & sumptuosius.

SUBITAE CORNAE.] Subito apparatae.

168. NUNC AD FLUMEN OVES.] Advesperascente hora monet perducere oves ad flumina: de qua re in sequenti Ecloga ex autoritate Virg. Columellae & ceterorum plura docebitur.

JAM FREMIT AESTAS.] Aestuat: ut dicitur mare fremere, sed ego puto id propter avium cantum dici ut sit consimile Virgiliano illi.

Litaeque alysonem resonant.

Fremere est magnum sonare: qui sonus peculiariter ab avibus cum advesperasce efficitur: ut intelligas *fremis* hoc est resonat. vel ex avium cantu vel cicadarum. Marcellus *fremere & fremere hoc dissimulantur*, quia est *fremere magnum sonare*, ut apud Virg. in vi. Aeneidos.

Finibus & fremitu assurgens Benace marino.

Fremere alicubi cum gemitu vel iracundia miserum aut minax. Virg. in iii. Aeneidos.

*Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem
Dentibus infrendens gemitu:*

Pacuvius in Antiope *frendere noctes miserat*.

169. JAM SOL CONTRACTAS.] Sensus est, jam umbrae majores fiunt pedibus, nuper contractae quae fuerant, cum enim describat tempus vespertinum, & nihil aliud sit nox quam umbra terrae, ut scribit Plin. in ii. intelligendum, Admonet: umbras contractas sol pro-

trahit in longitudinemque producit. admonere enim duo significat: & comonescere ut apud M. T. in Verrem de signis, recte admonet Policletem esse dicebant, & ferire percutereque, ut apud Virg. lib. x. Aeneidos.

*Leucagus ut pronus pendens in verbera tela,
Admonuit bijugas.*

Author Marcellus. in quibusdam vero codicibus legitur *admoveat*, quod significabit appropinquat, quoniam existente sole in medio cardine caeli magis umbrae contrahuntur. nemini autem dubium est umbram corpus humanum in sole semper prosequi, quod in occasum cadat oriente sole, & in ortum cum sit occiduus, medio autem die, quia sol meridiem tenet in septentrionem depellitur, in austrum vero circa nostram habitationem, impossibile est umbram cujuslibet corporis eadere, quia semper in adversam soli partem umbra jactatur, adversus autem austrum apud nos sol esse non poterit, cum nunquam fines septentrionales attingat. autor Ma. Annotatum est in Syene oppido quod est supra Alexandriam quinque millibus stadiis (ut scribit Plin. in ii.) solstitii die medio nullam umbram jaci, puteumque ejus experimenti gratia saltum totum illuminari. hinc dictum est a Luca.

— — — *Atque umbras nusquam flecente Syene.*

Constat enim vel ex auc. Mac. sole certam cancri partem ingrediente id fieri, figura umbrae teste Plin. similis est metae, & turbini inverso.

CONTRACTAS PEDIBUS.] Qui sole existente in suprema parte caeli restringebantur ad pedes. fit enim ut sine umbra nunquam corpus existat humanum. quod si malis intelligere haec esse signa aestatis incumben- tis, dicas *fremis*, aestuat & magis restringit umbras pedibus.

IN ECLOGAM V.

Versu 1. FORTE MYCON SENIOR.] In hac quinta Ecloga introducitur senex Mycon Canthum alumnum admonere super pecuaria: quae scilicet habenda sit cura pecudibus & capellis, quod tempus pascendi, quod mulgendi. quidque intra ovilia & stabula cibandi. quo pacto agni educentur teneri & lactentes, quaeve sit diligentia lanificio adhibenda: & haec omnia paucis restrinxit poeta, quae a nobis antiquorum ex auctoritate scriptorum erunt fulcienda. primis quatuor versibus loquitur poeta. & quasi argumentum Eclogae huic facit, deinde Myconem inducit alumno suo praecepta dare infra scripta.

SENIOR.] Pro senex ita enim utuntur poetae ut participium ponant pro positivo: Seniores apud antiquos a xl. anno usque ad sexagesimum appellatos in quarto aetatis gradu fuisse auctor est Censorinus de Die Natali: scribit Marcellus aetatem malam senectutem veteres dixisse. unde & senium tedium & odium dictum, quod senes omnibus odio sunt, & tedium: Caccilius in

Ephestione, tum in senectute hoc deputo miserimum, sentire ea aetate cum ipsum esse odiosum alteri.

CANTHUS ALUMNUS.] Καὶνθος dicitur a Graecis oculi angulus, unde forte nomen hoc assumptum a Calpurnio. quod hic esset tanquam oculus Myconi carus. de Cantho ita fit mentio a Silio in xv.

*At Canthus rusticum, Canthus possessor harenarum,
Qua celebre invicti nomen posuere Phileni.*

ALUMNUS.] A Mycone educatus, & dicitur alumnum qui educat & qui educatur. quamquam sint qui alumnum tantum esse putent qui alatur, & dicitur ab alendo, aliquando tamen alumnus & ille qui nutritur appellatur. ut apud Virgilium in vii. Aeneidos.

Nec non & Tityon terrae omnipotentis alumnum.

2. SOLEM TORRENTEM.] Exurentem, de qua ditione superius.

PATULA ARBORE.] Lata & patenti, unde & Plautus Gg 2 tuj

tus *patulum be vum* appellavit cuius cornua diversa paterebant.

3. DATURUS PRAECEPTA.] Admoniturus alumnorum Canthum.

4. TREMULIS TITUBANTIA LABRIS.] Exprimit morem senilem, titubant enim verba senilia, titubare autem ut notat Mar. significat trepidare. M. T. Philip. lib. quarto. *titubare, haesitare, quos evertere, nescire*. Virg. in quinto Aeneid.

- - - *Vestigia presso
Haud tenuit titubata solo.*

Terent. in Heauto. *Ne quid illa titubet*. Apu. in vii. de Alio Aureo, hic quoque suum nequissimum factum in me retorsit gregariisque omnibus affirmavit me sponte vicinorum sculos transcensum titubanti gradu prolapsum. Titubantia apud antiquos quoque dicta est vacillatio & est vetustissimum verbum *salpedare*, quod significat vacillare & titubare.

TREMULIS LABRIS.] Tremunt enim senes, unde & *tremebunda senectus*. Juve. Saty. decima.

*Una senum facies, cum voce tremantia membra,
Et jam laeve caput, madidique infantia nati.*

QUAS ERRARE VIDES.] Demonstrat Cantho capellas quas illi educandas tradit monitis insequentibus.

ERRARE.] *Fasci*, ut exponit Ser. super eo Virg. in Buc.

*Ille meas errare boves, ut cernis, & ipsum
Ludere quae vellem calamo permisit agrestis.*

Consimile est illud in Alexi.

Mille meae Siculis errant in montibus agnae.

Et in primo Aeneidos.

- - - *Tris littore cervos
Prospicit errantes.*

INTER DUMETA CAPELLAS.] Hoc dixit quoniam maxime dumis gaudent capellae, & ut inquit Colu. lib. viii. Rei Rust. id genus dumeta potius quam campestem situm desiderat. upde dictum est a Virg. in iii. Geor.

*Pascuntur vero silvas & summa lycaei,
Horrentisque rubos & amantis ardua dumos.*

Cum de capris loqueretur.

6. CONSIDERE.] Tondere: cana gramina i. e. canentia propter rorem, quo inspersa prata canescere videntur.

LASCIVIA MORSU.] Quoniam ex ubertate herbae magis lascivunt & ut inquit Co. de capro dum uberior alitur matrem stupro supervenit, & ideo ante sex annos consensit, quod immatura Veneris cupidine primis pueritiae temporibus exhaustus est: itaque quinquen unis parum idoneus habetur foeminis implendis.

7. CANTHE PUER.] Ordo est: quos greges o Canthe puer a monte remotos cernis carpere gramina in campo hos ego pater senior tibi trado.

8. APRICO CAMPO.] Soli exposito.

9. DO SENIOR.] Juveni. Dare est proprie dominium transferre & rem accipientis facere ut noquant

Jureconsulti, itaque significat hic ejus facere proprias: Scribit Paulus Jureconsultus de verborum & rerum significatione, dedisse etiam intelligendum esse illum qui permutavit vel compenavit.

TUENDOS ACCIPE.] Non tam intelligit defendendos contra lupos & insidiatores, quam frigus actum & famem, quibus maxime vexantur.

10. JAM CERTE.] Justa causa traditionis, nam juvenis qui est robustior necessarios magis potest tolerare labores quam senex, quoniam (ut scribit Columella) *Magister hujus praecoris debet esse acer, durus, strenuus, laboris patientissimus, alacer atque audax. ut qui per rupes, per solitudines, per vepres facile vadat, & non ut alterius generis pastores sequatur.*

INSUDARE.] Valde sudare, provenit autem sudor ex labore maximo minusque inter laborandam, quam cum a labore distitimus. quam causam refert Aristoteles in problematis provenire. quod cum laboramus carnis foramina retento spiritu obstruantur, cum autem relaxavimus aperiuntur. quo fit etiam ut spiritu retento minus sudare possimus.

11. GNAMAM JUVENTAM.] Strenuam & fortem. Navis enim celer & strenuus dicitur a navium strenuitate: ut auctor est Pompejus: hinc *navare operam* dicimur rem celeriter & strenue perficiendo, Cicero in Tertio Epistolarum, *ut quum tibi hic satisfecerimus, sic quoque nostram benivolentiam navare possimus*: & contra vero *ignavus* dicitur piger & desidiosus. Plautus in Casina.

Senectū aetate unguentis perlitis ignave incedis.

Ignavit pro ignavum fecit dictum est ab Actio sed saepe ignavit fortem in spe expectatio.

EXERCERE.] Fatigare. in quem significatum accipe illud Terentianum in Adelphis,

Ego te exercebo hodie ut dignus es flicernium.

Alias auctore Marcello significat agitare vel commovere, M. T. de Officiis libro primo, *exercenda est etiam facilitas & altitudo animi*. Virg. Aeneidos libro quinto,

- - - *Nate Iliacis exercere fatis.*

12. ASPICIS UT NOBIS.] Incommoditates senectutis recenat, ut inde sit manifestum cum non bene curare laboriosa.

PRIDEM.] In aliquibus codicibus invenitur *dudum*, eodem significatu.

MILLE QUERELAS.] Ex variis morbis senes invadentibus. unde cecinit Juvonalis Satyra decima.

*Sed quam continuis & quantis longa senectus
Plena malis, deformem & terribilem ante omnia
vultum
Dissimilemque sui, deformem pro cute pellam,
Pendentesque genas & tales aspice rugas,
Qualis umbriferos ubi pandit Tabraca saltus,
In vetula scalpit jam mater simia luca:*

*Aedepol est nihil quicquam aliud vitii oportet secum
senectus cum advenit, unum id satis est, quod diu vixendo multa quae non vult videt, atque ea quidem quae non vult: saepe etiam adolescentia incurrit. ut auctor est Cicero in Catone: Plautus in Menaechnis.*

- - - Com.

--- Confusus sum
Senectute, onustum gero corpus, vires
Relinquere, ut aetas mala esset.

BACULUM PREMAT.] Quoniam gressus suos baculo senes dirigere consueverunt: Juvenalis Satyra tertia.

--- Et pedibus me
Porto meis nullo dextram subeunte bacillo.

Est enim bacillus diminutivum a baculo. *Baxtugia* a Graecis *baculus* dicitur. *Scipio* pro baculo frequenter invenitur, a quo *Scipio Cornelius*, qui patrem luminibus captum pro baculo regebat, cognomen accepit. *Macrobius* in primo Saturnalium, Non aliter dicti *Scipiones*, nisi quod *Cornelius* qui patrem luminibus carentem pro baculo gerebat, *Scipio* cognominatus, nomen ex cognomine posteris dedit. tu tamen contige codicem ibi depravatum, ubi gerebat pro regebat passim legitur: horum familia Romae spectatissima fuit, & virtute & nobilitate, praecipueque in Africa invicto nomine ferebatur. unde a Caesare deductus est ad ejus expeditionem *Salutius* quidam despectissimus in turba (ut auctor est *Suetonius* in *Dictatore*;) ad eludendas vaccinationes, quoniam ex gente *Corneliorum* esset, cui ad approprium vitae *Salutius* cognomen erat inditum, a *Salutione*, mimo quodam infami, propter morum similitudinem: ut auctor est *Plin.* in septimo, non quod nemini foret saluti, ut autem aliqui, quos et si locus iste *Plin.* praeteriit, non mirum, quoniam non possumus omnes omnia: & ut inquit ille

Cadimus, inque vicem praebemus crura sagittis.

Plinii verba subscripsimus. ut evidentius judicent docti ingenue nos non arroganter aliquem taxare, sed ad utilitatem spectare semper legentium & addiscere cupientium: *quoniam* familiae *Scipionis* post *Gnaeum* cognomen *Salutius* minus dedit, sicut *Spinter* secundum veterumque *Pamphilus* collegio *Lentulus* & *Metelli* consulum.

13. INCLINATA SENECTUS.] Curva & inflexa: unde & *silicernius* senes dixerunt auctore *Planciade*, incurvos, quasi jam sepulchrorum suorum *silices* aspicientes: unde & *Cincius Alimetus* in *Historia* de *Gorgia Leontino* ita scribit. qui dum jam *silicernius* sui finem temporis expectaret, si morti non potuit, tamen infirmitatibus exultat. Esti sciam *silicernium* auctore *Pompejo* esse genus *farciminis* quo a fletu familia purgabatur: dictum autem *silicernium* quia cujus nomine ea res instituebatur, is eam silentium cerneret: unde dictum sit a *Cecilio*, credidis *silicernium* ejus me esse esurum: *Apulejus* in quarto de *Asino aureo* ita senio anum confectam curvatam dixit. cujus subscripsimus verba: Ibi cum singuli irrepissent stipitis artubus, nobis ante ipsas fores lato valido destinatis, anum quandam curvatam gravi senio, cui soli salus atque tutela tot numero juvenum commissa videbatur, sic infesti compellant.

SED QUA LEOE.] Primum de grege caprino instruit aluminum moxque ovili gubernando. & est ordo: sed percipe qua lege regas capellas amantes iustia, & agnas errantes melius in pratis molliibus.

AMANTES LUSTRA.] Hoc est dumos in quibus praecipue lustra fera consuevit, ut lepores.

16. PERCITE.] Audi. ut apud *Virg.* in primo *Aeneidos*

Qua sacro id possis nostram tamen accipe mentem,

Pro audi, ut exponit *Servius*.

VERE NOVO.] Imitatio *Virgiliana*, sic enim ille.

*At vero Zephyris quum laeta vocantibus aestas
In saltus utrunque gregem atque in pascua mitteret.*

Hoc est, adventante vere quo stare *Zephius* incipit.

INCIPIENT TINNIRE VOLUCRES.] Id est cum aves adventu laeto veris versiculos incipient edere suos.

TINNIRE.] Perstrepere, unde *tinnitus* sonitus dicitur, *Ovidius* in Tercio *Fastorum*

Ecce novae volucres coeunt tinnitibus aëae.

Plautus in *Castra*

--- Ohe jam satis uxor est, comprime te, nimium tinnit.

Plinius de apibus in xi. gaudent plausu atque tinnitu aeris eoque convocantur: *Tinnitus*, ut scribit *Diomedes*, est materiae illuso tenui sono auditionem augens: *Tinnire* quoque dicimus, quod auctore *Marcello* significat sonare, unde & *Tinnacula* sunt dicta. *Afranius* in *Vopisco*,

Tinnire janitoris impedimenta audio.

Nigidius libro xviii. itaque ex remis aliis tinnant *Tinnant* dicuntur quoque aures, cum quendam resultantem reddunt sonum, quasi parvum continuum subtilum, in quem significatum prolatum est illud a *Callulo*,

*Tinnant aures, gemina teguntur
Lumina nocte.*

putat *Plinius* libro xxviii. *Naturalis Hist.* absentes praesentiri sermones tinnitu aurium, itaque hodie superstitione quadam quoties aures tinnant, ab aliquo absente de se verba fieri concipiunt: dat remedium *Plinius* in xxiii. oleum amygdalinum contra gravitatem auditis, sonos incertos & tinnitus.

17. LUTABIT.] Ex luto componet: *lutei* aedificii inventor fuisse dicitur *Doxius Celsus* exemplo sumpto ab hirundinum nidis ut auctor est *Plinius* in vii. *Nat. Hist.*

REVERSA HIRUNDO.] Quae vere ad nos novo prodit, nec ex qua satis constet regione, propter quod ignota dicitur ab *Ovidio*, id est, cujus adventum ex quo sit nesciamus loco. Ita enim reliquit in primo *Fastorum* cum de vere loqueretur.

*Tunc blandi soles ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celsa sub trabi figit opus:*

Thebarnum testa negatur subire *hirundo*. Quoniam urbs illa saepius capta sit: nec *Bizenis* in *Thracia*, propter scelus *Terei*. Auctor est *Plinius* in x. *Cecinam Volateranum*, equestris ordinis triumphatorem, *hirundines* comprehensas in urbem secum attulisse *Victoriae* nuncias, & amicis mittere solitum, cum in eundem remearent nidum illito colore *Victoriae*: *Tradit* & *Fabius pictor* in *Annalibus* suis, cum obsideretur praefidium *Romanum* a *Ligustinis*, *hirundinem* ad se cum epistola allatam ut lino ad pedem ejus alligato hodie significaret quoto die adveniente auxilio erumpere

pio fieri deberet: hinc exiit illud Satyroglyphi poetae Satyra quarta.

- - - Tamquam diversis partibus orbis
Anxia praecipiti venisset Epithela penna.

18. PROTINUS.] Statim. notat Caper, *protenus* per e. adverbium esse locale, id est porro tenus, *protenus* per i. adverbium esse temporale quod significat statim. *Protenus*, ut exponit Servius in enarratione ejus carminis Virgiliani in quarto Georgicon.

*Protenus aëris mellis coelestia dona
Exequar.*

Significat deinceps & exinde.

OMNE PECUS.] Et caprinum & ovile.

HIBERNO OVILI.] Stabulo ad tolerandum frigus constructo. quod esse debet sepositum a vento & contrapositum hiberno soli, ut docet his Virgilius in III. Georgicon.

*Et stabula a ventis hiberno opponere soli
Ad medium conversa diem, quum frigidus olim
Jam cadit extremoque irrorat aquatius anno.*

20. PULLAT.] Pullular & crescit, inde pulluli dicuntur in plantis eo quod pullulent & crescant. Plinius libro XVII. Nat. Hist. nullis vero tales pulluli proveniunt nisi quarum radices amore solis atque hybris in summa tellure spiciantur: iidem pulli appellantur. Pullum enim dicimus acetis novellae, & non tam pullum dicimus de pecude natum, ut existimavit quidam, quam de arbore & planta. Cato de Re Rustica, propagatio pomorum aliarumque arborum, ab arbore abscissa, pulli qui nascuntur, eos in terram deprimite extollitque primorem partem uti radicem cupias: pullare & pullulare significat crescere. Plinius in XVII. Natura & plantaria demonstravit multarum radicibus pullulare sobole densa.

19. VERNANTI GRAMINE.] Virenti & ver defingenti: nam, ut inquit Ovidius in primo Fastrorum,

*Omnia tunc florum, tunc est nova temporis aetas.
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modo formatis operitur frondibus arbor.
Praedit & in summum seminis herba solum.*

Dicitur autem vernare gramen, cum revirescit verno ei tempore, hoc est veris, famulante: vernare dixit Plinius anguem, cum hiberno situ membranam corporis obductam foeniculi succo exiit.

20. REPARABILIS.] Quae reparari potest vere, unde & reparabilis Echo, contrarium est irreparabile, ideoque irreparabile tempus dicitur a Virgilio, quod nullo modo reparari potest: hic reparabilem sylvam intellige quae succisa renascatur repararique possit, hoc est cedua: cedua enim siva appellatur quae succisa rursus ex stirpibus aut radicibus renascitur, ut notat Paulus Jureconsultus de verborum (& rerum significatione).

21. TUM FLORENT SILVAE.] Sumptum ex Palamone Virgiliano. sic enim ille.

Nunc frondens silvae, nunc formosissimus annus.

22. TUM VENUS ET CALIDI.] Adveniente vese sicuti aperiuntur omnia & quodam veluti succrescendi excitantur stimulo, ita in Venerem animantes promiores fiunt hincque Aprilem mensem Veneri dedicantur, de quo

latis superius, Lucretius in primo,

*Nam simul ac species patefacta est vernae diei.
Et referata viget genitabilis aura favoni.
Aëriae primum volucres te diva tumumque
Significant initum perculsae corda tua vi.*

SCINTILLAT.] Ardet, exactuat: Scintilla, ut annotavere grammatici est proprie ardens, ut

- - - Silicis scintillam exardet Achates.

Favilla vero extincta ut in VI. Aeneidos,

Reliquias vino & nigram lavere favillam.

CALIDI AMORIS.] Ab effectu, quod homines & ferae eo caleant, nam

Quid genus omne creat volucrum nisi blanda voluptas?

Nec cotant pecudes si levis absit amor.

Ut inquit Ovid. in quarto Fastrorum.

23. LASCIVUM PECUS.] Luxuriosum & in Venerem prouum, nam & agni dicuntur a Columella subzelo lascivire nati, ut sit epitheton pecudis.

ACCIPIT.] Subit.

SALIENTES HIRCOS.] Incuntes pecudes: est enim proprie salire pecudum concumbentium. unde Ovidius in secundo de Arte Amandi.

*Lacta salitur ovis, tauro quoque lacta Juvenca est,
Varro in secundo de Re Rustica, neque pati oportet minores quam bimas saliri, quod neque natum ex his idoneum est, nec non ipsae etiam sunt deteriores.*

HIRCOS.] Maritos caprarum sicut aries est ovium. ἥρως Graece, Hircus Latine dicitur. Martialis ideoque foerorem alarum significans, quem hircum appellare solemus, Graece pronunciavit ita in XI. scribens,

*Inde tragus celeresque pili, mirandaque matri
Barba, nec in clara balnea luce placeat.*

Sunt qui hinc tragoediam denominatam velint, quod olim hircus esset tragoediae & tragici carminis praemium, ad quod alluisse videtur Horatius illo versu.

Carmino qui tragico vilem cettavit ob hircum.

24. SED NON ANTE OREGEM.] Admonet Canthum, ut, antequam educat stabulis gregem, deos placet. Sic Hesiodus in primo Georgicon.

*Hestia mactetur, hymnos cano, thura ministra,
Ut tibi dis faueant, immensaue copia rerum
Hinc tibi nascatur.*

Sed placandam Palem esse censet imprimis quia ipsa est pabulorum dea & Pastorum domina. unde dixit Ovidius in quarto Fastrorum.

- - - Et nos faciamus ad annum
Pastorum dominas grandia liba Pali.

Virgilius pecuariam docens cecinit.

Nunc veneranda Pales.

Hanc esse Pecosi praepositam designans deam.

GRES CLAUSOS.] Qui hyeme in stabulis occlusi fuerunt.

25. PLACATA PALES.] Quomodo placetur videtur diffusius apud Ovidium in quarto Fastrorum.

26. Po-

26. PONE FOCUM.] Sterne locum ubi fiat ignis. focus enim est proprie ubi ignis fit. itaque intellige apud Tibullum,

Est meus assiduo luceat igne focus.

Id est, Locus igni deputatus : & apud Virgilium in Bucolicis.

Ante focum si frigus erit.

VIVO CRESPIE TERRA.] Cum herba avulsa.

27. VOCAT.] Pro invoca, ut

--- *Auditque vocatus Apollo,*

Pro invocatus.

GENIUM LOCI.] Fuit religio antiqua, ut quemcumque locum suum habere arbitrantur genium, & ut superius ad declarationem Persii retulimus ex auctoritate Serviana, plerumque per anguem denotabatur: hinc est quod Faunos, Nymphas, Dryades, Oreades & cetera numina variis rebus praefecere: de genio etiam ex Censorino plura retulimus, quae repetere supervacaneum videtur ad finem praecipue nobis contendentibus.

FAUNUM.] Pastoralem deum.

LAREM DOMESTICUM.] Numen & cuiusque peculiarem deum domus.

27. FARRE SALSO.] Molam intelligit. Quae fiebat farre & sale molito. Virgilius in Pharmaceutria.

Sparge molam & fragiles incende bitumine lauros.

Ubi exponit Servius molam, far & sale: Pompejus. *Mola vocatur etiam far tostum & sale sparsum* quod eo mollito hostiae asperguntur de farre superius. sed & hoc addito, far Campanum praecipuum esse, ut vinum Falernum: & oleum Venafranum, auctore Varrone in primo de Re Rustica: de sale autem & quomodo conficiatur & genera ejus & in quibus nascatur locis docet Plinius libro xxxi. sal maxime ad usum confert humanum, utpote cum quo condiantur omnia fere. ideo res quae succum & genium habent salsa dicitur. Unde *Plautini sales* ab Horatio dicuntur in Arte Poetica: e contra *insusum* appellatus illepidam & nullius aculei: Lucretius *vescum salem* nuncupavit in primo quod eo vescamur hoc versu:

Nec mare quae impendent vesco sala saxa peresa.

Docet Cato, de Re Rustica quo pacto fiat sal candidius.

HOSTIA.] Victimam, dicta ab eo, quod *hostis* est ferire, quoniam in sacrificio feriebatur, ut auctor est Pompejus.

TEPIDOS CULTROS.] Propter sanguinem tepidum quo cultri inficiuntur, dum percutitur hostia: cultri enim sunt ad conficiendam hostiam gladii breviores Ovidius libro xv. Metam.

--- *Percussa quo sanguine cultros*

Inficit in liquida praevius forsitan unda:

Est & venatorius culter, de quo tale est distichon apud Martialem,

Si delecta gemes longo venabula rostro,

Hic brevis in grandae cominus ibit aprum:

De hoc fit etiam mentio a Suetonio in Claudii Cae-

laris vita, his verbis: *Reperit Equestris ordinis duo in publico cum dolone ac venatorio cultro. usus fuit apud Judeos cultris lapideis ut se circumciderent, de qua re fit mentio in Josue: fac tibi cultros lapideos & circumcide secundum filios Israel.*

IMBUAT.] Hic inficiat significat, ut apud Cicero- nem Finibus Bonorum & Malorum, *accidit mors quae quasi saxum Tantalum semper impendit, tum qui est imbutus, quietus esse nunquam potest.*

DUM VIVIT.] Singultans seu palpirans.

LUSTRA.] Circumda & purga: *lustrum* enim inde spatium dictum est quinquennale quod eo tempore urbem lustrabant hoc est purgabant.

29. NEC MORA TUNC CAMPOS.] Distinguit pascua, sicut superius.

--- *Amantes lustra capellas,*

Et melius pratis errantes mollibus agnas.

30. ORTO SOLE DABIS.] Ita praecipit Virg. in III. Georgicon.

Luciferi primo cum sydere frigida tura

Carpamus, dum mane novum dum gramina canent:

Quam legem secutus est Columella in octavo testimonium citans Virgilianum.

SIMUL.] Ut primum.

ACCEDERE.] Scandere scilicet montem, nam cum oritur sol est monte inferior quem occupat sensim dum ascendit.

31. SPACIUM PRIMAE HORAE.] Intellige primam partem diei: dividebantur enim dies in primam secundam & tertiam usque ad nonam horam, variis rebus distributi, de qua re Mar.

Prima saluantes, atque altera continet hora:

Exercet ramos tertia confidos:

In quintam varios extendit Romae labores.

Sexta quies lassus, Septima finis erit:

Sufficit in nonam nitidis octava palestris.

Imperat extructos frangere nona thoros.

Quod tetigit & Juvenalis Satyra prima.

Ipse dies pulchro distinguitur ordine rerum,

Sportula, deinde forum, jurisque peritus Apollo:

Hic tamen intelligenda est diei divisio in horas pastorias non civiles.

30. HUNC MONTEM.] *Διαιτάς* est.

31. TEPEFECERIT.] Tepidum fecerit radiis immixtis.

32. AT SI FORTE VACES.] Si erit ocium.

MATUTINA FRIGORA.] Quae non adhuc orto sole frigus reddere consueverunt.

RELAXAT.] Tempore suo aufert & mollit, reddit aperitque.

SPUMENT MULCTRA.] Lacte spumoso impleantur: spumare enim dicitur lac quod spumosum sit & spumam faciat: Virg. in tertio Georg.

Quam magis exhausto spumaveris habere mulctra,

Laeta magis pressis manabunt ubera mammis:

Despumare apud Persium vero concoquere significat Satyra quarta cum inquit.

Sertimus indomitum quod despumare Falernum

Sufficiat:

H h a

Mul-

Mulstra vero hic pro mulstrariis posita, ut apud Virg.

--- *Spumaverit habere Mulstra.*

Superius enim docuimus ex auctoritate Serviana *mulstrare* esse vas, in quod mulgetur, *mulstram* vero mulgendi tempus: ego tamen esse hic legendum puto *spumet tibi mulstra* singulariter, hoc est mulgendi tempus, pro ip[s]is vas, & tamen *mulstra* pro ip[s]o vas accipitur ut apud Col. in VIII. Sed *mulstra cum est* repleta lacte non sine tepore aliquo debet esse.

PAPILLIS.] Eminentiores sunt huberum partes, papillae. ex quibus lac elicitur, *capitellos*, quali parva capita dicas, hodie Bononienses foeminae appellant: Suetonius in Tiberio, atque etiam infantes firmiores, nedum tamen lacte depulso, inguini cœu papillae admo-veret. Columella libro octavo rei Rusticae, *tum ejus diductum os pressis humectare papillis*: in quibusdam tamen exemplaribus legitur *capillis*.

34. IMPLEBIS QUOD MESSE FLUAT.] Sensus est, quos caseos mane pressis reservabis aestati depromendos, ut cum messis advenerit tempus, eo reficiantur coloni & familia tua, seu veniantur: hinc con-jicere possumus, melius reservari caseos ex lacte serotino pressos, quod etiam videtur demonstrare Virg. ita scribens in tertio Georg. quamvis subobscurè,

*Quod surgente die mulsere horisque diurnis,
Nocte premunt, quod iam tenebris & sole cadente,
Sub lucem exportant calathis, adit oppida pastor
Aut parco sale contingunt hyemique reponunt.*

Et ut melius auctoris sensum percipias cum scias monere de lacte quod intra paucos dies absumi debeat: unde dixit *quod messe fluat*: quoniam leniore cura conficitur quippe fuscillis exemptus in sale[m] murianque dimittitur, & mox in sole paulum siccatur, ut docet Col. in octavo.

IMPLEBIS.] Intelligit formas quibus caseus formatur, ita enim appellantur instrumenta illa ad caseum conficiendum accommodata.

35. MULSTURA.] Expressio ex papillis capellarum a mulgendo dicta, sicut vindemia a vino demendo.

HORAE OCCIDUAE.] Serotini temporis unde durabilius lac conficitur.

36. PARCE TAMEN FOETIS.] Praeceptum est Varonis, ne foetae eo tempore quo sunt agni teneriores mulgeantur. quoniam ut inquit Virg. in Palaemone.

Et succus pecori & lac subducitur agnis:

Praecipit autem Col. in octavo agnos ut editos erigamus. atque huberibus admoveamus ac ore teneriore diducto & aperto papillis maternis humectemus ut condiscant alimentum trahere: Idem mulgendi tempus esse agnis praebendum docet, ut statim mane priusquam grex procedat in pascua, deinde etiam crepusculo redeuntibus lactis ovibus admisceantur agni: quod si lactis amor magis oblectat pastorem id faciendum quod magis expedit: teneri scilicet agni lanio tradantur, donec adhuc herbae sunt expertes, & his summotis fructus lactis ex matribus non minor percipitur.

COMPENDIA.] Expone, ne tanti sint pretii tibi utilia ut velis agnos destruere succum illis subtrahendo: *compendium* appellamus quoddam servatum cum parsimonia, aliquando pro utilitate *compendium* observavimus, ut apud Tibullum.

*Nec vagus ignotis repetens compendia terris
Prefferat externa navita merce ratem:*

In quem significatum apud Apulejum quoque invenies libro XI. de Asino Aureo ita scribentem: *nam & illi studiorum gloriam & ipsi grande compendium sua comparat providentia. ubi compendium pro utilitate est intelligere & compendiosum tamen & compendiarium aliquando & brevè significat, ut apud Apulejum in VI. de Asino Aureo, sed nos & sollicitudini tuae praebemus & compendiosum ad tuos iter monstrabimus: hic compendia parvam utilitatem ad equiparationem agnorum: compendium ut docet Varro in I. de Lingua Latina dictum quod cum compenditur una fit.*

37. VENALIS CASEUS.] Ut supra.

--- *Et lac venale per urbem
Non tacitus porta.*

DESTRUAT.] Macilentos reddat: ex defectione alimentum enim destruntur, neque ad perfectionem suam excrecere valent: Scribit Plinius libro XXV. Nat. Hist. *lanariam* herbam nuncupari quae ovibus jejunis data abundantiam faciat lactis. est & herba *lactaris*, lactis plena, quo degustato vomitiones concitantur, ita enim in sincerioribus codicibus *lactaris* invenitur, non *lactoris*, apud Plinium.

NIVOS AGNOS.] Albos & ob hoc cariores, unde est apud Virgilium.

Quam dives nivei pecoris:

Quomodo nascentur nivei agni ex auctoritate Columellae & Varonis docuimus ecloga secunda.

38. FOETURA.] Partus ovium, & actus ipse pariendi. *foetare* antiqui dixerunt, pro eo quod est foetum emittere: & *superfoetare* dicitur foemina cum grvida ex uno alterum supergenerat filium.

PRÆCIPUO AMORE.] Cura praecipua. hinc enim fructus omnis redigitur cum in demortuorum locum semper novae substituuntur: nec secus (ut inquit Columella) *partus incipientis pecoris custodiri debet quam obsestrum more: namque hoc animal non aliter quam muliebri sexu enizitur. Saepiusque etiam, quanto est omnis rationis ignarum, laborat in partu.*

COLATUR. [Observetur magno cum studio & diligentia.

39. TE QUOQUE NON.] Haec esse foetus cura debet, ut resolutae partu releventur, & agni huberibus maternis admoveantur, in unumque domum deferantur.

SERUS.] Hora vespertina, qua pastores ovilibus pecudes includere solent.

40. JACEBIT HUMI PROSTRATA.] Ex partus dolore.

41. HUMERIS PORTARE TUIS.] Sic Tibullus in I. *Non agnamve sinu piceat foetumve capellae
Desertum oblita matre referre domum.*

NATOS TREMULOS.] Ob recentem partum, tremuli enim noviter editi sunt agni.

PARENTI SINU.] Lege *repenti*, ut habent antiqui codices.

STARE.] Errigere se: *stare* enim significat erectum esse, ut hic & apud Plautum in Captivis, *ille qui staret*.

stant, hi stant ambo non sedent : alias significat rigere, ut apud Virgi.

Stant & juniperi :

Aliaque significat sistere: unde Stator dictus Iuppiter, quod fugientes Romanos Romulo precante sistere fecit, ut refert Plutarchus in Romulo.

43. *NEC TU LONGINQUAS.*] Admonet ne nimiam fidem vernali Serenitati adhibeat, quoniam tunc est mutabile tempus, & saepius desperatae incurrunt pluviae, unde cecinit Vir. in III. Georgicon,

Vere madent ludo terras ac pluvialibus austris.

Et alibi *imbriferum* ver appellavit quod saepius imbres vere decidunt.

LONGINQUAS HERBAS.] Pascua a stabulis longe remota : ut si pluviae incurrant possis ovilia repetere statim.

FRÆSEPIBUS.] Stabulis, pars pro toto.

ADNOTAE SILVAE.] Longius remotae.

45. *JOVIS INCONSTANTIA.*] Jovem pro aethere posuit unde decidunt hymbres, dicitur autem inconstantia variatio & constantiae contraria virtuti : unde *constans & constanter* adverbium, Ci. in IV. Tullianarum Quaestionum, id cum constanter prudenterque sit, ejusmodi appetitionem Stoici βέλαισι appellant, nos appellamus voluntatem.

46. *VERIS FIDES.*] Ex incertitudine serenitatis futurae.

FORTE SERENA.] Legendum est *fronte* ex fide digno exemplari.

47. *ARRISIT BLANDIUS.*] Putum inducens serenum, est proverbium Graecis, una hirundo ver non facit, eo quod uno die unus noli non potest.

CUM CALIGINE.] Cum obscuritate : caligo enim appellatur obscuritas quaedam quae cum nymborum aliquando exoritur tempestate, caligantes inde oculi appellantur tenebris quibusdam obducti : & est caligare verbum quod significat caecutire, & quasi per tenebras aspicere.

48. *MISERAS TORRENTIBUS.*] Scribendum est *tondentibus* tali sensu, adeo quandoque invalescunt tempestates turbulentiae, ut agnas e manibus auferant tondentium : Quare cecinit poeta in primo Georg.

*Atque haec ut cernis possimus noscere signis
Arctusque pluvialique & agentis frigora ventos,
Ipse pater statuit quid mensura luna moneret.
Quo signo cadarent austris, quod saepe videntes
Agricolae propius stabulis armenta tenerent.*

49. *LONGA DIES.*] Aestiva, sicut longa nox intelligitur hyemalis : constat autem solem neque sursum ultra Cancrum, neque ultra Capricornum deorsum incurrere, Sed cum ad tropicorum confinia pervenerit mox reverti, unde & solstitia vocantur. Et quia aëstivustropicus temperatae nostrae terminus est, ideo cum sol ad ipsum finem venerit, facit nobis aëstivos calores de vicino urens sensu majore subiecta : auctor est Macrobius in secundo de Somno Scipionis. Britannis longissimam esse diem vel ex illo apparere potest,

--- Et minima contentos nocte Britannos :

Scribit Cleomedes de Contemplatione Orbium, in Merore Aethiopiae undecim horarum esse solstitialem noctem, in Alexandria decem, in Hellesponto novem,

Romae minus novem, apud Celtas octo, ad Macotidem septem, in Britannia sex.

49. *SITIENTES AESTUS.*] Qui sitim inducunt, antiqui codices habent *sitientibus*, quod si magis placuerit ita ordinabis : cum longa dies afferet aestus sitientibus, nec coelum fuerit mutabile deo variante, tunc silvis greges committito.

50. *MUTABILE COELUM.*] Quod subito immutatur vere sereno.

DEO VARIANTE.] Jove : quem pro aethere poni superius ex auctoritate Serviana docuimus.

51. *COMMITTE.*] Permite : *committere* enim credere significat & permittere : Terentius in Eunuchio, *ovem lupi commissisti*, Virgilius in IX. Aeneidos.

Portam, quae ducis imperio commissæ, recludunt :

Cicero de Officiis libro secundo, *Quamvis res publica per nos gerebatur, quibus se ipsa commiserat* : alias Marcello significat *effugare, conjungere, donare, facere, & initiare.*

LONGIUS.] Quoniam aestate non adeo mutabiles habemus serenitates & si quandoque interveniunt pluviae non adeo noxiae sunt, nam ut plerumque breve per spacia temporis durare consueverunt.

52. *ANTE DIEM PECUS EXEAT.*] Ita sentiunt Columella & Maro, quoniam pecori gratissimam esse rorentem herbam putare.

ANTE DIEM.] Ante solis ortum : & luciferi primo fidere.

HUMIDA AURA.] Vel aër matutinus respirans mollior, vel auram pro auroa intelligas : nam ab auro quae splendorem significat auroam dici voluit : Varro in III. de Lingua Latina, *Auroa dicitur ante solis ortum ab eo quod ab igne solis tum auroa aer auferat, inde rutilare dicta ab eodem colore : auri enim rutili, & inde etiam mulieres valde ruffae rutilae dictae.*

EURIS FUGIENTIBUS.] Vulturus ventus est ab oriente brumali respirans quem Graeci *eurum* vocant, ut docet Pl. in secundo. regnat autem cum sole, unde *eurus* dici existimatur quasi *εὐρίων*. Id est ab oriente sole fluens. is alio quoque a graecis nomine *απλάτης* a Romanis nauticis *subolanus* cognominatur, ut auctor est Gellius libro secundo Noctium Atticarum : notandum est tamen apud Pl. alium esse vulturnum aliumque subolanum, & apud Gellium vulturnum : quem Pl. *eurum* scribit appellari : existimari esse euronotum quod medius sit inter *eurum* & *notum*, cuius rei in mentionem incidisse sit satis, ne tales auctores nos trutina severiore perpendere videamur : *euris* ergo *fugientibus* exponito, dum occidit sol quem comitatur *eurus*.

54. *FRIGIDA PASCUA.*] Propter rorem herbas refrigerantem.

TINGUNTUR.] Asperguntur.

NOCTURMO RORE.] Epitheton est, quoniam ros tantum cadit in nocte.

55. *GUTTAE MATUTINAE.*] Gutta appellatur liquidae rei minima portio, ut gutta aquae, vini gutta : Plautus in Casina.

Dant me & te infelicem si ego in os meum vini guttam indidi :

Gutturium inde vas appellari voluerunt, quod guttatim aquam stillat & emittat, hic *guttae* roris stillae intelligi debent, quibus herba matutina resperfa esse consuevit: itaque pecori gratissima ut putavit Virgilius.

LUCENT.] Splendent.

56. AT SIMUL ARGUTAE.] Nunc sequitur curam singularum horarum & imprimis quartae horae, cum sol invalecens fortius percutit radiis. ut scilicet fontibus admoveantur greges, & sub umbra deinde retineantur: Ita Vir. in 111. Georgicon.

*Inde ubi quarta sitim caeli collegeris hora,
Et cantu querulae rumpent arbuscula cicadas:
Ad puteos aut alta greges ad stagna iubeto
Currentem ilignis potare canalibus undam.*

Cujus praecepta secutus Columella idem praecipit in octavo.

INCREPUERE.] Instrepuere: increpare proprie significat cum strepitu & sonora voce inculcare: unde & frequentativum increpitare: Virgilius.

- - - Quid increpitat mortem que ruinatis

Et alibi.

- - - Aestatem increpitans seram:

Itaque intellige in primo Aeneidos.

Tum Bitiae dedit increpitans.

Hoc est frequenter arguens accipientis segnitiam.

CICADAE ARGUTAE.] Epitheton est, i. e. sonorae & stridulae: hinc Virgilius in Bucolicis *argutam ilicem* appellavit ex sonitu cicadaram perstreperem intelligere volens. inde est *argutor* verbum. Naevius.

- - - Quando ad ludos venit,

Alii cum tacent, totum diem argutatur quasi cicada:

RAUCAE.] Alio epitheto dicuntur Virgilio in Alexi.

At mecum raucei, tua dum vestigia lustris,

Sole sub ardenti resonant arbuscula cicadis:

In Rhegino agro fama est omnes cicadas silere ut auctor est Plinius in undecimo. sicut in Seriphone, unde proverbium Graecis *ἡσυχία* *ὀπίσκει*. id est rana Seriphia, quod usurpatur in obmutescens: Sicuti & illud taciturnior Scapba: Refert Solinus causam his verbis. Cicadae apud Rheginos mutae nec usquam alibi: quod silentium miraculo est, nec immerito, cum vicinae quae sunt Locrensiurn ultra caeteras sonitent: Causas Granius tradit, cum obmurmurarent illis Hercule quiescente, dum jussisset ne streperent: Itaque ex eo coeptum silentium permanere.

57. COMPELLE.] Compellere est proprie pecudum, ita Virgilius.

Haedorumque gregem viridi compellere hibisco.

NEC PROTINUS.] Scil. post potum.

58. PERMITTE.] Concede, ut statim vagentur per campos die & sole intervescente.

SINE PROTEGAT ILLOS.] Ita est praeceptum Virgilianum & Columellae: itaque Plinius monet in decimo octavo Naturalis Historiae. cum meridiem adfusa pastor senties, aestate contrahente se, umbra pecudem a sole in opaca cogito, cum aestate pascas, in occidentem

Spella ante meridiem, post meridiem in orientem: umbram autem eo tempore etiam pecori gratam existere vel ex illo Virgiliano in quarto Georgicon cognoscere licet.

Quam sitiunt herbae & pecori jam gratior umbra.

PROTEGAT.] Defendat ab immenso aestu: Ita Poeta in tertio Georgicon.

Aestibus at mediis umbram exquirere vallem

Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus

Ingentis tendat ramos, aut sicubi nigrum

Illicibus crebris sacra nemus accubet umbra.

59. AESCULUS.] Arbor Jovi dicata glandes ferens, at non ubique proveniens. cujus est glans quercui fecunda ut scribit Plinius libro decimo sexto Naturalis Historiae: Silius in quinto.

Annosa excelsos tollebat ad aethera ramos

Aesculus umbrifera magnas super ardua silvas

Nubibus insertans altis caput:

Ab Aesculo aesculetura dicuntur loca multis confita aesculis. Horatius.

Quale portentum neque militaris

Damnatae latet aesculetis.

PORRIGIT.] Extendit & explicat.

UMBRAS.] Id est ramos umbram facientes.

VETERES.] Pro ipsa vetus, ita Lucanus in primo.

Exuvias veteres populi sacraeque gestans

Dona ducum.

VERUM UBI DECLIVI.] Videbatur quibusdam horas civiles ideo posse intelligi quoniam & Romani veteres nona hora coenare solebant ut diximus superius.

Imperat instructos frangere nona toros:

Attamen pastorie dictum accipiamus. nam merenda cibus est ante coenam qui capitur, & rusticorum peculiaris ut pote valde laborantium & cito concoquentium: Marcellus, Merenda dicitur cibus qui datur post meridiem: Afranius. Fratri interim merendam occorro ad nonam cum veni juvat: satis autem constat ipsos antiquos Romanos in die semel tantum cibum justum capere solitos.

61. SERAE MERENDAE.] Quae sole jam ad occasum tendere incipiente paratur ante coenam: sicut jentaculum matutino ante prandium, Martialis in Apophoreis.

Surcite jam vendit pueris jentacula pistor,

Cristataeque sonant undique lucis aves.

62. KURSUS.] Sic Virgilius.

Tum tenues davo rursus aquas & pascere rursus

Solis ad occasum.

OPACOS LUCOS.] Umbrosos & opacitatem reddentes: opacare enim significat inumbrare, ut apud Cicero-nem de Oratore, nam me haec tua platani admonuit, quae non minus ad opacandum hunc locum patulis diffusa est ramis, quam illa cuius umbram secutus est Socrates: Plinius, almorum levis etiam natrias quaecunque opacat.

NEC PRIUS AESTIVA.] Aliud documentum, ut non prius includat stabulis pecudes quam nidos volucres repetere incipient.

AE-

AESTIVO OVILI.] Hinc deprehenditur inscitia quorundam, qui stabulo eodem & hyeme & aestate pecudes includunt, cum qui curam & diligentiam adhibent majorem aestivos apertos faciant & sub divo exponant.

64. VOLUCRIS.] Sive Halcyones sive acanthis de qua re superius ex auctoritate Virgiliana diximus in enarratione illius carminis.

Nunc ad flumen oves deducite, jam fremit aestas.

LEVIBUS NIDIS.] Ex stipula confectis levi. sunt enim nidi parvae volucrum cauae. Virgilius in quarto Georgicon.

Garrula quem tignis nidum suspendat hirundo.

Hinc est verbum *nidulari*. Plinius de scarabaeis, parvofque in his contra vigorem hiemis vermiculos foetus sui nidulantur.

TREMENDA COAGULA LACTIS.] Serotinam coagulationem intelligit ex lacte diurnis horis demulso: sunt enim duo coagulationis tempora. & matutinum ex lacte serotino. & serotinum ex diurno, ut diximus superius ex Maronis auctoritate: & intelligendum est sunt vel sunt, succum autem fici coaguli modo lac contrahere scribit Plinius in XXI. & Columella in octavo; coagulum enim dicitur apud Columellam & idoneos scriptores quod apud Vernaculos nostros *pressamen*.

66. SUCCIDA JAM TERETI.] Praecepta insequentia sunt de cura lanæ & lanicio: ut cum tempus erit tondendi pecudes, secernat albas a nigris & lanas differens, similemque lanam cum simili includat juncis calathis & corbibus.

SUCCIDA VELLERA.] Quae succum recipiunt cum colorantur: ita *chartam succidam* appellamus cito humorem admittentem: *insuccare* est verbum quod significat succum admittere, & madefacere. Columella, *ovis Graeca saepius detergenda & refrigeranda est. ac saepius ejus lana deducenda vinoque & oleo insuccanda: a succo etiam succulentum dicimus, quod significat succi plenum*. Apulejus *succulentam proceritatem* appellavit in secundo de Auno Aureo, quasi succosam, succi plenam & habilem dicas.

66. CONSTRINGERE.] Simul premere. quod fit abundantia lanæ.

TERETI JUNCO.] Canistro ex juncis facto & contexto. Plinius libro XXI. Naturalis Historiae, juncum quem mariscum appellant hoc est grandiore ad texendas *segetes Junio mense eximi* praecipit ante Julium medium. utilissimus autem ad utilia holoschenos quia mollis & carnosus est: melanchranis vero suo nascitur semine cujus usus est ad nallas & utilium nexus elegantium, ad lucernarum lumina praecipua medullae amplitudine ut idem scribit Plin.

67. DEMERE.] Auferre.

MATERNAS LANAS.] Ovium: nam teneti agni non tondentur unde ipse dixit superius.

Totque Tarentinae praestant mihi vellera matres.

Ab aequinoctio oves est lavandi tempus: & tondentur solstitii intervallo ut docet Plin. in XVI.

HIRCORUM JUBAS.] Hoc est setae, quae in usum

castrorum & nautarum concinnantur. unde dixit poeta in III. Georgicon.

*Nec minus interea barbamque incanaeque menta
Cinyphæ tendent hirci, setasque comantes
Usum in Castrorum & miseris velamina nautis.*

Nam, ut inquit Varro in II. capra pilos administrat ad usum nauticum & ad bellica tormenta.

OLENTES BARBAS.] Foetentes & malum redolentes odorem Quo praediti sunt praecipue hirci & caprae, unde exit illud Horatianum.

Et nimis arcta premunt olidae convivia caprae.

Ad quod alludens Ovid, in I. de Arte Amandi cecinit.

*Nec male odorati sit tristis anhelitus oris,
Nec laedat nares virque paterque gregis:*

Ab hirci hircosum deflexit Persius, durum, hispidum, & vestibus ex pilo hircino factis indutum appellans, nam in usum castrorum pili hircini tondebantur, diximus superius.

BARBAS.] Notat Servius Virgilianus interpres, *barbas plithynticos quadrupedum dici. Barbam vero enicos hominum*.

69. SECERNE.] Divide & separa.

NOTATIS GREGIBUS.] Scilicet quatenus sint albae & quae nigrae ut ita concolores includantur. & ad tonsuram deducantur.

70. COMAS CONSIMILES.] Lanam ejusdem non tantum coloris, sed molliciei & longitudinis: seu intelligas hircorum jubas pro comis dici quae ad similitudinem dependent comarum, unde dixit Maro *setasque comantes*.

NEC LONGA MINUTIS.] Diligentia tonsoris debet versari circa hoc ut breviora cum brevioribus longiora cum longioribus misceantur.

71. FUSCIS.] Subnigris & pullis. fuscus enim color dicitur subniger, Graeci *anthracinum* appellant, a carbone, quem *anthracem* vocant. hinc *fuscae vestes* pullae dicuntur. & *fuscae aures*, ab Apulejo in II. de Asino Aureo, quae sint mali ominis: itaque *fusca foemina* subnigri dicitur coloris: Ovid. in Epistolis.

*--- Placuit Cepheia Perseo
Andromede patriae fusca colore suae.*

72. SED TIBI CUM VACUAS.] Praecipue animadvertendum est ne dum oves tondentur laedatur cutis forfice, nam pustulae proveniunt inde non mediocriter pecudibus malum.

DEMUDABIT.] Spoliabit lanam deponendo. Divus Cyprianus ad Rogatianum, *Dominus noster sicut ovis ad victimam ductus est & sicut agnus coram tondente se sine voce sic non aperuit os suum*.

72. COSTAS VACUAS.] Latera sine velleribus: sunt enim costae laterum crates. Vir. in II. Aeneidos.

--- Setaeque intexunt abiectae costas.

Costae hominibus tantum octonae, suis denae, cornigeris tredecim, serpentibus sunt triginta, author est Plin. in XI. per quandam similitudinem ita costam laterum montium appellare soleamus. Persius.

II 2

Sic

Sic costam longo subduximus Apennino.

73. CIRCUMSPICE.] Diligenter adverte.

74. LAESA CUTIS.] Vulnerata ferro & stricla Cutis dicitur pellis ipsa sensu carens maxime in capite ut inquit Plin. in xi. *cuticulam* per diminutionem appellavit Pedius,

--- *Et assiduo curata cuticula sole.*

Recursi inde Judaei dicuntur circumcisione imminuti cutis vizilis membri, quam ob rem Juvenalis

--- *Recursitaque sabbata palles.*

protulit: intercus aqua inde etiam dicitur morbus aquae sub cute latentis quo periit Neronis patet ut scribit Suetonius.

ACUTA FORFICE] Instrumento ferreo ad tonsuram accommodato. hoc utuntur & sarcinatores ad vestes conficiendas: forcipe vero fabri ferrarii ad ferrum calidum detinendum, unde quod his *serva*. i. e. calida detineant *forcipes* dictae, & *fermucules* auctore Pompejo.

PUSTULA.] Tuberculus est sub cute nascens inflatione quadam sub qua later putredo: de generibus pustularum variis caput est apud Cornelium Celsum libro v. Medicinæ. ubi putat ipse pustulas maxime vernis temporibus oriri. quaedam enim quae a Graecis *exanthemata* vocantur circa totum corpus quasi ex contactu urticae nascentia. Aliae *helcodes*, phylacion autem paulo durior pustula est subalbida acuta ex qua ipsa quod exprimitur humidum est: pessima est quae epinyctis vocatur colore sublivida vel subnigra vel alba: quae quomodo curentur, apud eundem invenies auctorem: nascuntur & pustulae in manibus de quibus Marialis in distichis.

*Fervida ne trito tibi pollice pustula surgat,
Exoriet docilem garrula plestra lyam.*

de pustula Plin. lib. xx. Nat. Hist. epynctides ira appellatur ulcus aciem hebetans & in angulo oculi perpetim humor emanans. quidam eodem nomine appellant pustulas livenes ac nodibus inquietantes. Scribit Philostratus in l. aquam esse juxta Tyanam Jovi sacram, quae perjuriis epota oculos pedesque ac manus invadat pustulis ac vomitibus totum corpus inquinans.

75. TEXERIT] Occultaverit: *tego* enim in praeterito *texi* facit. Priscianus libro decimo, terminantia praeteritum perfectum secundae & tertiae & quartae conjugationis inveniuntur. Et tunc tantum natura quoque produciunt penultimam, ut *tego texi, tego texi, illicio illexi.*

VIRUS OCCULTUM.] Saniem & putredinem virulentam: purulenta a Plin. dicuntur quae saniem sub cute habent, qui in xx. radicem hibiſci ante solis ortum erutam & lana involutam strumis & suppuratis alligari docet.

SUB OCCULTO VULNERE.] Nam tegit inflatio vulnus quae nisi rumpatur herbis aut ferro, totum corrodit corpus: scribit Colu. Tuberculis subesse Vermiculum quem ferro quam cautiſſime circumſecari oportet. ne dum amputatur etiam quod infra est animal vulneremus id enim cum ſaſciatur venenatam saniem mittit quae repressum vulnus ita insanabile facit ut totus peramputandus sit, quare *virus occultum* in telligere potes vermiculum illum tuberculis inclusum.

76. IN MISERUM.] Sunt qui codices antiqui habeant. *ah miserum*, dolentis interjectione, ut

Ah miseros nautas canibus laceraſſe marinis.

77. SANTES.] Corruptus sanguis. Celsus in Quinto. *exilque aut pus aut sanies aut utrumque.*

CORRODET.] Macerabit ac per totum serpet corpus carnem circum rodendo: invenio apud Columellam insanabilem esse morbum *pustulam* quam pastores vocant, id est, sacrum ignem, quae nisi compescatur intra primam pecudem, quae tali malo correpta est universum gregem contagione proſternit, si quidem medicamentorum nec ferri remedia patitur. nam pene ad omnem tactum excandescit, sola tamen ea fomenta non aspernatur lacis caprini, quod infusum tantum valet: talem pecudem *pustulam* appellat ipse.

76. FRAGILI RABIGINE.] Levi crustula super induta: *Rubigo* dicitur proprie ferugo ferrique aerugo, a colore quem veteres rubrum robum nuncuparunt, sed & in aliis rebus dicimus *rubiginem*, ut in segete & vineis: Plin. lib. xxviii. Naru. Hist. *caeleste frugum vinearumque malum nullo minus noxium est rubigo*, frequentissima haec in roscido tractu convallibusque: ac perſtatim non habentibus: a *rubigine* *Rubigalia* festa dicebantur & sacrificia in honorem Rubiginis deae. & dei facta *Rubigi*, quos colebant ut *rubiginem* averterent segetum auctore Pompejo, unde Ovidius.

Flamen in antiquum lucum Rubiginis erat:

Hic *Rubigo*, pro crustula cuti superinducta accipitur.

77. OSSA PUTRIDA.] Quae putrescunt ex sanie superinducta. Scribit Plin. in xv. *hyphear*, hoc est, viscum ad ſaginanda pecora utile esse, nam vitia primo purgat, dein ea pinguis facit quae ſuſſecere purgationi. Negatque quibus sit aliqua tabes intus ea durare.

78. PROVIDUS HOC MONEO.] Vel ego propter aetatem providus haec tibi trado documenta, vel hoc moneo. ut tu providus tecum feras sulphura viventia: Monet Colu. ut quando detonſa ovis fuerit tali angustarum medicamine: *Succus excossi lupini veterisque vini saex & amurca pari mensura misceantur, eoque liquamine tonsa ovis imbutur. atque ubique per triduum delibutus tergete media sudabunt. quarto die, si est vicinia maris, ad litus deducta merſentur. Si minus est, caelestis aqua sub dio salibus in hunc usum durata paulam decoquatur, eaque grex perſuatur. Hoc modo curatum pecus toto anno scabrum fieri non posse Celsus affirmat: Idem sulphura viva cum argento docet misceri ad medicinam pustularum sicuti Maro: de sulphure Plin. libro xxxv. Maxime natura mira est sulphuris quo plurima domantur, nascitur in insulis Aetoliis inter Siciliam & Italiam quas ardere diximus, sed nobilissimum in Melo insula. in Italia quoque invenitur in Neapolitano Campanoque agro collibus qui vocantur *Leucogabi*. Sed cum ejus sint genera quatuor hic de vivo sulphure intelligendum. quod Graeci *apylon* vocant. nascitur hoc globosum, solidum, & eo solo ex omnibus generibus medici utuntur: cetera enim liquore constant & conficiuntur oleo incolta: vivum autem effoditur transluetque & vires. sulphur maxime purgat unde est apud Juve.*

Sulphura cum taedis.

Comminatur dominus Deus in Apocalypsi, si quis adoratur bestiam & imaginem ejus, accipiet notam in fronte sua. & in manu. bibet & ipse de vino irae dei, mixto in poculo irae ejus. & punitur igne & sulphure sub oculis sanctorum angelorum & sub oculis agni.

75. SCYL-

79. SCYLLAE CAPUT.] Genus herbae haec: ita tradit quoque Maro. in III. Geor. documenta.

*Aut tuncum tristi contingunt corpus amarae
Et spumas miscent argenti & sulphura viva,
Ideasque pices & pinguis unguine ceras,
Scyllamque helleboreoque gravis nigrumque bitu-
men.*

De Scylla Plin. lib. xx. Scyllarum in medicina est quae masculus. foeminae nigrae: Scylla quae candidissima fuerit, erit utilissima. Pythagoras scyllam in limine quoque suspensam malorum medicamentorum introitum pellere tradit: caeterum bulbi ex aceto & sulphure vulneribus in facie medentur, per se vero triti nervorum contractionem & ex vino porrigines tollit. Succum cum melle canum moribus ut Erasistrato placet cum pice.

CAPUT SCYLLAE.] Expone bulbos.

BITUMINA INTACTA.] Bitumen ex fulmine creari tradit Servius in enarratione ejus Virgiliani.

- - - Et fragiles incende bitumine lauros.

Ex quo juxta Babyloniam, quia frequentia cadunt fulmina, abundare. haec ex re lacini ita scateri, ut ex bitumine fabricasse muros Semiramis dicatur: bitumen alibi limus, alibi terra est. ut tradit Plinius in xxxv. Naturalis Historiae, vis bituminis eadem quae sulphuris, sistit, discit, attrahit, glutinat, serpentesque fugat accensum. Sunt qui naphthen bituminis generi ascribant. quae in astragelis Parthiae profuit, bituminis liquidi modo. huic magna est ignium cognatio transiliuntque protinus in eam undecunque visam: ita fecerunt a Medea pellicem crematam, postquam sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta, quam intelligit Ovidius ita scribens in Ibis.

*Ut nova Phaeaca compressa est nupta corona,
Utque pater nuptas cumque parente domus:*

Plutarchus in Alexandro scribit naphtham esse bitumini perquam similem tantumque ignis habere cognationem ut priusquam flammam attingat periculum luminis splendorem mediū persaepe aërem incendat.

INTACTA.] Nova & nulli prius rei accommodata.

80. BRUTIA.] Picem intelligit. Nam, ut inquit Plinius libro vigesimoquarto, ipsarum utilissima medicinae est Brutia, quoniam pinguis & resinossissima est, picis natura eodem autore exalfacit, explet, adversatur privati cerasae moribus cum poletia, item anginae cum melle, Sic & ulcera purgat, quae vero ferpunt, cum pinco cortice aut sulphure.

HULCERIBUS.] Est huius proprie ressa & clausa, malignitas: vulnus vero hians & patens. auctor est Marcellus. Perisus,

- - - Tenero latet huius in ore
Puer, quod haud deceat plebeja radere beta.

81. LIQVDO PICIS UNGERE.] Legendum est ex antiquis codicibus.

- - - Liquido simul unguine cerge momento

Cui lectioni sufficit verbum linas.

UNGUINE.] Medicamento: Sic Virgilius.

- - - Pinguis unguine ceras:

Fir autem hoc pascu succus excocti lupini veterisque yi-

ni saex & amuron pari mensura miscetur, coque liquamine tonsa ovis imbutur.

82. RASA.] Detonsa, & hoc est remedium contra scabiem & lacum verpibus corpus.

VIVI ARGENTI.] Quod melle commixtum maxime etiam prodest: Scribit Cornelius Celsus in quinto, huius ex pustulis facta etiam tolli spuma argenti cum semine foeni Graeci mixta, sic ut his invicem rosa atque intubi succus adficiatur, donec mellis crassitudo fiat: quare dixit Poeta in Georgicis.

Et spumas miscent argenti.

De argento vivo Plinius libro xxxiii. est & lapis in his venis cujus vomica liquoris aeterni argentum vivum appellatur, venenum omnium rerum est. exedit ac perempto vasa permeant tunc dira, omnia ei innatant praeter aurum, id unum ad se trahit, ideo & optime purgat. caeteras ejus sordes expuens crebro jactatu stillicibus in vasis ita visis abjectis: lethale inde appellatur quod tanquam venenum sit praesentaneum. Aulonius.

*Miscuit argenti lethalia pondera vivi
Cogeret ut celerem vis geminata necem.*

PONDERAT.] Libram.

83. LENTUM BITUMEN.] Liquidum. Sicut est Zacythium & quod a Babylone invenitur. liquidum est quoque Apolloniaticum, pingue vero & liquoris oleacei in Sicilia gignitur, quo incolae utuntur ad lucernarum lumina olei modo. auctor est Plinius libro xxxv. Nat. Hist.

AEREO VASE.] i.e. Aereo. in his lavabantur carnes herolicis temporibus cum adhuc non elizarentur Vis. in I. Aeneides.

Littere aerea locant alii flammisque ministrant.

84. IMPRESSURUS.] Notaturus & inscripturnus.

TUA NOMINA.] Vel signum familiae vel nomen tuum proprium. ita hos notare equos solemus calido ferro hoc est caeteris ferramento ignito quod vi caustica praepollet. unde dictum est Hieronymo (quoniam & ad sananda vulnere adhibetur & putridas carnes) *putridas carnes ferro curantur & conserio*: Scribit Plutarchus in Nicia, Athenienses pro servis venditis, quibus equi character in fronte inuebant. quod signum servitutis atque argumentum esse volebant: his itaque indicibus ut pecus suum agnoscat Canthus, praecipit Mycon, ut innotat sua nomina ovibus. ne si surreptae fuerint, aut commixtae cum aliis, eo quod nullum habeat indicium suarum, gregem amittat: ita esse faciendum censuit Columella obliuio perituro, ut pice liquida eandem notam scrofae & porcis innotaret sive per litteras sive per alias formas unumquemque foetum cum matre distingueret, nam in maiori humero diversis notis opus esse existimavit ne confundatur memoria pastoris: hic vero praecipit Calpurnius ne alius vendicet sibi oves nulla inscriptas nota: de hac notandi consuetudine intelligit poeta cum inquit in 111. Geor.

- - - Post partum cura in vitales traducitur omnis

Continuoque notas, & nomina gentis innunt.

NAM TIBI LITES.] Sensus est. si nullo signo notatae fuerint pecudes cognoscantur tuo insigni: cum abductas invenies in alieno ovili magnum tibi erit cum posses.

possessore certamen, nam indicio nullo indubitato eas asserere in possessionem tuam poteris.

85. **LECTUS POSSESSOR.**] In cuius stabulo pecudes tuas invenies.

IN ARVO.] Legendum est ovili, ex antiquo & finceto codice.

INGENTIS LITAE.] Pro *ingentes*, accusativus est Graecus: *lis* autem a contentione *limitis* prius nomen assumptisse dicitur, unde eccebat Poëta.

Limes erat postus litam ut discerneret agri.

Hinc *litigium* & res *litigiosa*. & *litis* contestatio apud iureconsultos, quorum verba, quae secus scripta fuerant ad lites meras deduxerunt veluti non ad decidendas sed committendas lites hominibus concessa fuerint. *Possessor* potes & ita exponere (quod minus probo) Nomen possessoris ovili inscriptum, hoc est civis domum possidentis in qua habitabis, poterit tibi inferre lites nisi provide caveas. *possessor* autem dicitur a *possidendo*, qui habet bonorum possessionem quam ei dat praetor, & tunc loco heredum constituuntur & vocantur bonorum possesores ut notatur in Institutionibus, titulo de bonorum possessione. §. quos autem. Virgilius in Bucolicis.

--- *Quod nunquam veriti sumus ut possessor agelli
Diceret: haec mea sunt: veteres migrato coloni.*

86. **TUNC ETIAM STOCUS AGER.**] Non tantum debet pastoris cura versari circa ea quae ad pabulum spectant & potum. Sed ut aveniat ovium pestem quae praesentanea est serpentium delitescendum in sepiis: & ut praecipit Columella; non solummodo aut *stercore* purganda sunt stabula, sed exitiosis quoque serpentibus tota liberanda. quod ut fiat his verbis docet Maseo,

*Disce & adoratum stabulis accendenda cadrum,
Galbanoque agitate graves nidore chelydres:*

Quoniam ut ipse inquit,

*Saepe sub immotis praecipibus aut mala talia
Vipera delituit caelumque exterrita fugit.
Aut telis affusus coluber succedere & umbras.*

STOCUS AGER.] *Siticulosus* & *delicatus*: *Ager* dictus est in quam terram quid agebant, & unde quidem agebant aliquid fructus causa, id Graeci dicunt *δ'αγος*, ut *ager* quod agi poterat, auctor Varro in primo de Lingua Latina.

FERVIDA TELLUS.] Solis accensa fervore. Virgilius in quarto Georgicon.

--- *Cava summa fressi
Focibus ad limum radii tepescentia coquebant.*

87. **PALUS RIMOSA.**] Contrahens rimas, hoc est fissuras. Unde *rimosus* ager. & *rimari* inde est verbum quod significat diligenter & quasi per rimas quacere. Marcellus *Rimari* dicitur *scutari*, *quaerere*, Virgilius in xi.

--- *Es parvis rimatur apertis.*

Idem in Septimo.

--- *Quadrangue reperit
Rimant telum ira facit.*

MULTO LIMO.] Demonstrat maiorem solis ferventiam, nam quo plus est limosa palus hoc vi solis ma-

jore opus est ut ficeretur: *limus* dicitur caesulenta terra & madefacta: Virgilius in Pharmacuetria.

*Limus ut hic durescit & haec ut terra liquefit
Uno eodemque igni, Sic nostro Daphnis amore:*

A limo limosum locum dicimus multo confersam limo. Virgilius in Bucolicis.

Limosoque palmi obducas pasena iunco.

88. **NIMIUS SOL.**] Calore nimio potens.

PULVERAT.] Vel in pulverem reducit & ad nihilum, exurendo, vel propter aestatem pulveream: Scribit Gellius libro decimonono Nodium Articarum, pulverat apud Plau. dici non quod pulvere impleat, sed quod ipsum pulveris plenum sit. verba Plautina sunt haec.

Exitu Dave, ego sperge, mundum esse hoc visibulum volo.

Venus ventura est nostra, nolo hoc pulveres.

89. **GALBANA.**] Galbanum arbor est multis specie medicaminibus (ut inquit Servius) de qua Plinius libro xiii. Naturalis Historiae. *Dat & galbanum Syria in eodem Amano monte & ferula quam ejusdem nominis refinae modo fragonitum appellant, quod maxime laudant cartilaginatum, purum ad similitudinem hammoniaci minimeque lignosum, sic quoque adulteratur faba aut seggano: Siccum si uratur fugat nidore serpentes:* Idem in xiv. docet ultra hoc: remedio esse ad tussim veracem, suspiria, rupta, convulsa, imponique ischiadicis, laevis doloribus, panis, furunculis, corporique offibus recedendi. ita enim legendum est non *accidenti* apud Plinium, carnibus ab offibus distraxis.

LURIDA.] Luridum colorem habentia. Siquidem *Luridus* extra modum pallidus dicitur aushore Pompejo.

SEPTIS.] Sunt septa loca in quibus sepiontur greges includunturque: Scribit Servius in Bucolicis, *septa* loca dici in Campo Mario inclusa tabularis in quibus populus Romanus fuit suffragis & quia sunt similia ovilibus duo haec invicem poni, ut *septa* pro ovilibus dicantur. ut apud Virgilium.

Quoniam multa meis exiret victima sepris.

Et ovilia pro sepris, ut apud Lucanum.

--- *Es miseras maculavit ovilia Romae.*

Id est Septa. Haec tamen Servii auctoritas validissimis argumentis hodie refellitur.

90. **LUSTRARE.**] Purgare & circumquirere ne alicubi nocens lateat vipera.

MAPALIA.] Casae sunt Punicae. in quibus quia nihil est secreti solet id vocabulum solute viventibus obijci auctore Pompejo. & ut plerumque pro domibus pastoralibus accipiuntur, Lucanus. libro secundo Pharsaliae:

--- *Variisque mapalibus altis
Nuda triumphati jannis per regna Jugurthae:*

Silius in secundo.

*Ipsa autem gregibus per longa mapalia tellus
Aut aciem ostentabat equos:*

Virgilius in iii. Georgicon.

--- *Es raris habitata mapalia tellis.*

CXX

CERVINO FUMO.] Adulto cervi cornu, Plinius in octavo Naturalis Historiae, de cervis & his cum serpente pugna. Investigant cavernas mariumque spiritus extrahunt venientes, ideo singulari abigendis serpentibus odor adulto cervino. Idem praecipuum esse remedium contra morsus serpentium putat linuli coagulum hoc est parvi cervi in utero oculi: Columella libro octavo vel ne istud cum periculo facere necesse sit, mulibris capillis aut cervina saepius ut cornua, quorum odor maxime non patitur fabulis praedictam posse consistere: Sed & adipe hienae accenso fugari tradit Plinius serpentes in xxviii. & in xxiv. Cedri scobe: plistolochiam idem supra focum suspensam in xxv. e domibus fugare tradit: & ebulli etiam fumum: Et in xxvii. Amphepatoria usam nidore amovere serpentes scribit.

91. OBPVIT.] Praeteritum est pro praesenti: seu exponas ita, est factum experimentum.

ANGVIBUS MALIS.] Ad imitationem Virgilianam qui malam tactu viperam appellavit. Anguis, sunt qui anguem minime venenatum esse putent. nisi dum lena instigatur huncque ex hominis spina procreari existiment. unde dictum sit ab Ovidio in xv. Meta.

*Sunt qui cum clauso putrefacta est spina se-
pulchro,*

Mutari credant humanas angue medullas.

Ab angue Anguiterius dicitur a nostris, qui Graece Ophiuchus supra Scorpionem constitutus tenens manibus anguem medium corpus ejus implicentem, cuius rei historiam videre apud Hyginum in secundo de signorum coelestium historiis: hoc in loco recensere varia serpentium genera ni scirem vel apud Lucanum libro nono Pharsaliae omnia fere inveniri posse cum vi & eorum natura nomina.

92. SERPENTUM CROCIDISSE MINAS.] Cum scilicet intraveris mapalia: est & hoc documentum Virgilianum contra serpentes:

*--- Cape saxa manu cape robera pastor
Tollentemque millas & sibi colla tumentem
Dejice.*

Mirabile est quarundam gentium adeo vim praepollere contra serpentes ut vel solo tactu sopiant eas & sibi placidas reddant: scribit Plinius Marfos Italiae populos a Marfo Cires filio oriundos, non solum illos a serpentibus esse sed serpentium ipsos domitores qui incantationibus herbarumque succis faciunt medelarum miracula. haecque eadem vi praeditos fuisse Psyllos quos vocamus compertum est ut author est Gellius libro decimo sexto Noctium Atticarum: hodie qui ex domo divi Pauli fuere aediti hoc gloriatur insigni, quorum ferunt ex sui natura notatum esse tergus serpente.

MINAS.] Venenatas inflationes ac erectiones.

STINGERE.] Percutere hic ut apud Virgilium in x. Aeneid.

Atque animum patriae frons pietatis imago.

DENTES UNCO.] Incurvatos & retortos.

93. DEBILIS.] Odore cervini cornus debilitata & enervata. inde est debilitare verbum, quod significat debilem reddere. & debilitate adverbium: Debile auctore Marcello antiquae dicebatur pro debilis. Ennius libro octavo debile homo.

INANI GRE.] Inutili ad offendendum, siquidem & inanes vires dicuntur quae exerceri non possunt.

94. MARCET.] Fit lassia & putrescit: Marcor enim putredo appellatur, & Marcidus dicitur putridus. Marcetes vulvas appellavit Persius Satyra quarta nates putridas nimio concubitu his versibus,

*Est prope te ignotus cubito qui tangat: & acro
Despuat in mores penemque arcanaque lumbi
Raucantem: populo marcentes pandere vulvas:*

Apulejus in Tertio de Asino Aureo Marcidus oculos nimia ebriis libidine. Unde & Liber marcidus vino marces dicitur a poetis. Statius

Marcidus edomito bellum referebat ab Hemo

Liber.

EXARMATA.] Quoniam pro armis sunt viperae venena. exarmare est armis aliquem spoliare, unde per Metaphoram exarmari dicitur vipera quoties illi detrahatur virus ne possit nocere. sic Silius in primo.

*Nec non serpentes duro exarmare veneno
Doctus Atir, tactuque gravis sepiare chelydros.*

OBTUSO VENENO.] Hebetato & refracto: persistat autem in metaphoram. nam ferrum obtusum appellamus retusum & sine acie: Itaque ingenium tardum & minime aculeatum obtusum, id est crudele dicimus, Virgilius in primo Aeneidos.

Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni.

95. TUVO AGE.] Superius docuit quas per aetatem facienda essent, nunc quae cum hyems sit proxima curanda sint.

CIRCUMSPICE.] Cum diligentia inspicere estque ordo: cum peregeris quae superius diximus, Tunc circumspice qua ratione geras tempora brumae vicinae, hoc est hyemis advenientis: de bruma satis superius.

96. APERIT CUM VINEA SARPE.] Tempus autumnale describit cum vindemia fervet aperianturque saepes prius oclusae, ut sit aditus vinitori uvae serenae domum: vel currui admoro. Saepes a sepiendo dicitur, unde saepire verbum, quod auctore Marcello significat tenere & impedire, unde & circumseptum dicitur. Afranius: persi, lacrymas linguam saepiunt.

APERIT.] Relaxat, recidendo ad expeditiorem viam.

VINITOR.] Cultor vineae. Virg.

Jam canit extremos offensus vinitor ante.

Plin. & culpa vitivorum colentium cum praestringuntur: Vindemiator dicitur quod vinum legit vel quod de vine id demit, auctore Varone in primo de Lingua Latina.

SECURUS.] Nihil deinceps vindemiae timens facit: nam accipiti semper detinentur animo, ne aut hymbres aut grandines vis noccant dum pendunt, vinitores.

UVAS LECTAS.] Id est collectas: acervum enim faciunt uvatum quas collegerint, deinde calcatas in vascula portant, quae ita bobus domum trahantur plena.

98. INCIPERE FALCE NEMUS.] Ita nostro in aevo
K k 2 co-

coloni observant ut primo autumnali tempore fasciculos rectilos ex arbore commodiore antequam excident folia reponant hyemi. aluntur commodissime greges (ut inquit Colum.) repolitis ulmeis vel fraxino frondibus vel autumnali foeno.

VIVAS FRONDES.] Expone virentes nam dum siccae sunt & humore carentes extinctae videntur.

FALCES.] Falces a farte littera immutata diſtae sunt ut est auctor M. Varro in primo de Lingua Latina. & sunt falces instrumenta villica & amputationibus apta recurvaque unde falcones dicti quorum digiti pollices in pedibus intro sunt incurvati a falcis similitudine, auctore Pompojo. sunt autem falcium multa genera. sirpicalae enim falces a sirpando vocatae sunt: lumariae quibus lorreſta ſecant cum in agnis ſerpunt ſirinae. quas quod a terra agricolae ſolvunt id est lunt lumeta: sunt & ſaenariae & adorcae de quibus ſit mentio a Varro in libro praedicto.

pp. STRINGERE.] Rarefacere & excidere. Virgil. in Buc.

- - - Hic ubi densas
Agricolae stringunt frondes

Et in Tertio Georgicon,

- - - Tunc stringe comas tunc brachia tonde.

Plin. ulmum vite dotatam habes & huius veterinorum pabulo versa folia stringis. Stringis autem deputas. ſignificat autem leviter ſerire ut ſuperius expoſuiſmus, hoc est ramuſculos tantum & comas arborum amputare.

SUMMATIM.] Ex ſumma parte excerptis & leniter: alias ſummatim breviter dicitur.

100. SERVARE COMAS.] Declarat quod dixit ſummatim: comae enim arborum ſunt frondes quae illis vicem exhibent capillaturae.

SERVARE.] Condere ut preſto ſint cum opus fuerit.

101. NON EXCUTIT.] Non diſcutit & diſſipat.

AFRICUS.] Ventus ab occaſu brumali ſpirans quem Graeci liba nominant (ut ſcribit Plinius in ſecundo) ſtatque adverſus aquilonem ut teſtatur Gellius, hoc autem ſpirante vento arborum frondes proſternuntur.

TREMULAS UMBRAS.] Id est frondes quibus umbra conficitur. itaque ſaepe arbores pro umbris est inventum.

AST UBI CONVENIET.] Senſus est: debes haec ſervare, ut quando opus erit eas domi clauſas retinere poſſis, inde promere: ordinato vero ſic: tum debes ſervare comas dum humor permanet, & dum Aficus nondum frondes excutit, ubi vero conveniet repetendum est verbum debes promere a tepidis foenilibus.

102. TEPIDIS FOENILIBUS.] Hoc est cumulis foeno conſtructis. ſiquidem foenilia dicuntur ex foeno conſtructi acervi. Plinius libro decimo octavo naturalis hiſtoriae: uſiſſimum ſimul & herbae arare: deinde crati referre ſtorem ex foenilibus atque praefepibus foeno diſſipium ſpargere priuſquam cratiantur, hoc est crete ſubdomentur: Virgilius in tertio Georgicon.

- - - Nec tota claudet foenilia bruma:

Foenilia appellantur ſecandi tempora: & foeniſcae qui ſunum ſecant: Perſius.

Foeniſcae craſſo uſciantur ungine pulvis:

Sed ut ſimul intelligas quo ſint foeno alendae pecudes hyeme. Scias ex autoritate Columellae eas foeno chordo cibari id est ſerotino & autumnali: Siquidem chordum foenum ſerotinum appellamus ut chordos agnos autumnali tempore natos & ſerotino: Plinius libro decimo octavo: rursus rigari Teſta oportet ut ſecetur autumnale foenum quod vocant chordum: verba Columellae ſubſcripti ne ſemper ad auctorem lectores remittantur: Singulae capita per hyemem recte paſcuntur ad praefepia tribus herdas vel freſae cum ſuis vilvulis. fabae aut cicerculae quattuor ſextariis aut avidam frondem praebent aut ſecam vel viridem medicam cythiſumve, tum etiam chordi foeni ſeptena pondo aut leguminum paleas aſſatim.

- OLIM.] In futurum, ut apud Virgilium.

Hunc tu olim celo.

103. EXTREMUS ANNUS.] Extrema pars anni quae apud nos est decembri meſe, cum duodecim ſecundum antiquos eſſet februario, ut auctor eſt Marcus Varro libro ſecundo de Lingua. imo eo meſe terminalia feſta celebrantur quod is dies extremus eſſet anni. & haec ſolemnia erant de quibus ſit mentio ab Ovio libro ita Faſtorum ſecundo:

Spargitur & caſſo communis terminus agno,
Nec queritur laſſans cum ſiliſperca dator.
Conveniunt celebrantque dapus viciniæ ſupplices
Et cantant laudes Termes ſanctæ tuas.

104. NITENDUM] Laborandum: niri (ut notat Marcellus) eſt conari ſub onere: Virgilius in tertio Georgicon,

Peſt valido nitens ſub pondere ſaginus axis
Incepit.

Cicero Tuſculanarum libro quarto, tum illud quod Syſſiphus verſat ſaxum ſudans nitendo neque proſicit bilum. Alias niri eſt incumbere, ut apud Virgilium in ſexto Aeneidos.

Ille vides pura juvenis qui nititur baſſa.

LABOR.] Hoc in tempore noſter vel cum adveniat hyems in praeparatione cibi hyemalis. vel tunc eſt noſter labor cum iſtat hyems ut frondes & vindantia quaedam gregibus praebantur.

105. GNAVA SEDULITAS.] Diligentia impigra: Sedulus enim dicitur diligens, ut etiam ſuperius docuimus. & ſedulitas diligentia. Cicero ad Lentulum: cum ſentiam ſedulitate mihiſmet ipſi ſatisfacere non poſſum: Gnavum autem appellamus ſtrenuum & impigrum. Cicero in quinto Verſinarum, permulſi locupletes homines magni & gravi oratores agros laſos ac ſerilis deſereret: Virtus dicitur ut viri viſa virilitate, & eſt virtus affectio animi conſtans conveniensque laudabiles efficiens eos in quibus eſt ipſa per ſe, ſua ſponte ſeparata etiam utilitate laudabilis, ut inquit Cicero libro quarto Tuſculanarum Quaestionum. Ita deſinitur ab Ariſtotele, virtus eſt habitus electivus in mediocritate conſiſtens: Virtus in omnibus rebus induſtria appellatur. unde & virtus paſtoria dici poſſet cura & diligencia.

gentia circa oves & capras. quae res illis virtus est maxima.

106. NEC PIGRAT.] Pudet & piget hoc diffant. pudet enim verecundiae est. piget poenitentiae. Plautus in Pseudulo.

Nimio id quod pudet facilius fertur quam illud quod piget.
Non dedisse istum pudet me, quia non accepi piget:

Salustius in Jugurtha, nam postea quae fecerit, incertum habet pudeat an piget magis differere.

RAMOS RECENTES.] Noviter incisos & viridantes.

SICCIS.] Scilicet ramis & foliis.

108. ADHIBERE.] Adjungere.

SUCCOS NOVOS.] Viridantia folia.

NEU TORRIDA NIMBIS.] Sensus est: Sed noli tunc arborum ramos flectere ut inde frondes demetas, ne postea noceat arboribus hyems, quam maxime sentiunt stricti & tunc vulnerati.

TORRIDA HYEMS.] Id est adurens. nam frigus nimium ut immoderatus calor adurit. unde dixit Maro in primo Georgicon.

- - - Penetrabile frigus adurit.

108. INSTET.] Imminet. ut apud Virgilium in primo Aeneidi.

- - - Inflaret cunctis cristatus Achilles.

NIVIBUSQUE COACTIS.] Vel durantibus: nam quaedam sunt nives quae ut terram contingunt dissipantur & in liquorem rediguntur: vel coactis. i. e. congelatis.

109. INCURVARE.] Inflectere, tunc etenim ramusculi rigiditate hyemis praedurati saepius franguntur quam inclinari possint.

NEMUS.] Arborea quarum folia sunt pecudibus grata: obijciat fortasse quispiam, quomodo inveniet tunc pastor frondiferum nemus instante hyeme cum autumnale tempus arboribus folia decutiat. At Plinius libro xvi. Naturalis Hist. docet, quae arbores non amittant folia. ex quibus sunt oleae, lauri, palmae, myrthi, cupressus, pini, hederæ & rhododendron: Silvestrium Abies, larix, pinaster, Juniperus, cedrus, terebinthus, buxus, ilex, aquifolium, Suber, Taxus, & tamarix: cum praetereundum non sit tantam esse locorum vim, ut circa Memphim Aegypti & in Elephantine Thebaidis nulli arbori decidant folia. ne vitibus quidem ut idem auctor est: Jubet Caro decidua a populo quernaque folia animalibus dari non perarida. Dantur namque buxus siculnea ulgnaque, & hederacea atque ex arundine & lauro.

CONSTRINGERE.] Vexare & excerpere.

NEMUS.] Aliqui sunt codices qui vimen habeant.

110. TU TAMEN AUT.] Haec sunt quas frondes sic cis misceri jubet.

LAEVES HEDERAS.] Id est expolitas & lubricas. ha inferius.

- - - Laevique descendit ovo.

De hedera superius diximus, quod si plurima requiris legito Plinium libro xvi. Nat. Hist. ne tamen quae ad declarationem faciunt fugere videamur, scito in plura genera hederam dividi. & tria maxime insignia. ex quibus una est herbacea ac virens quae plurima est. altera candido folio. Tertia versicolor. quae Thracia vocatur: herbaceae tenuiora sunt folia in ordinem digesta densioraque, de qua intelligere Calpurnium existimo. quoniam quo tenuior est hoc pecori gravior. adolevit autem haec maxime in longitudinem, herbacea, ut tradit Plinius.

SALICTUM.] Virgulti genus est dictum quod salit surgitque cito (ut auctor est Servius) Virgilius in Bucolicis.

Hybleis apibus florem depasta salicis.

111. PREMES.] Incides hic. alias premere significat calcare & sub pedibus habere. Papinius in primo Silvarum.

Tuque inimica ferae volucer Tigeacus honoris Terga premas.

Unde pressus anguis pedibus calcatus dicitur. Juvenalis

- - - Ut nudis pressit qui calcibus anguem.

111. VALLE GELIDA.] Ubi plus habent succi & virgulta & folia.

SITIS.] *Διψα* a Graecis dicitur sitis, *Διψα* sitio, unde *διψαδες* serpentes, siti quod hominem interimant, dictae. Lucanus in Nono Pharsaliae.

Non sentis fatique genus mortemque veneni, Sed putat esse sitim.

Cum de dipsade loqueretur.

PENSANDA.] Recompensanda.

CISO VIRIDANTE: hoc est succoso & herbaceo.

112. NIHIL ARIDUS ILLIS.] Ordo est: nihil propter aridum acervus illis quamvis sit positus ingenti strue, si desint virgae turgentia liquido succo & si desint virgae quibus inest aliquid virale plenae medullae.

ACERVUS ARIDUS.] Cumulus foliorum maximus: acervus enim dicitur cumulus. unde *acervare*, quod significat accumulare, & *acervatim* adverbium.

113. INGENTI STRUE.] Magno apparatu, *strues* dicitur lignorum coacervatio a *struendo* hoc est cumulando. nam antiqui *struere* dicebant pro augere, unde *industria*. auctor est Pompejus.

114. SI DESINT VIRGAE.] Hoc est virgulta & ex virgarum genere teneriuscula. *Virgeum* enim deductum est a *virga*, quam a *vi* dictam putant, quod vim gerat ligando, & inde *virgularem vestem* nuncupari quibusdam, quasi distinctam virgis.

LIQUIDO SUCCO.] Humore praetenui: virgultum enim a viridi id est a vi quadam humoris, quae si exaruit moritur dictum est. auctor est Varro libro primo de Lingua Latina.

115. VITALE ALIQUID.] Vita in arboribus est humor & succus quo deficiente statim moriuntur, quippe & his animam inesse volunt: quam vegetativam recentiores philotophi nuncupaverunt, quae alit deficiensque interimit. animantiaque appellari ista existimat Seneca in octavo Epistolarum, non animalia. Plinius libro xii. Naturalis Historiae de arboribus. *Restant ne-*

que ipsa anima carentia quandoquidem nihil sine ea vivit terra edita : Cicero libro primo Tusculanarum Quaestionum, nihil esse omnino animum, & hoc esse nomen inane : Frustraque & animalia & animantes appellari ubi per animantes intellige arbores : quorum animam vegetativam id est aleantem esse diximus.

PLENAE MEDULLAE.] Humor in medio consistens. medulla dicta quod in ossibus media sit. unde medullitus adverbium, quod significat intrinsecus & intra medullas. Varro, Cras credo hodie nihil, atque ut igni fervido medullitus aquiloniam intus servat frigiditatem: Plautus in Truculento,

Offendisse sciam mihi medullitus infidelem nunquam dum vivam fore.

Ennius Satyrorum libro tertio.

--- Enni Poeta salve, qui mortalibus
Versus propinas flammeus medullitus.

116. PRÆCIPUE OBLIDUM.] Ultimatum documentum quod apud Virgilium imprimis docetur.

--- Dum mox frondosa reducit aëstas :
Et multa duram stipula filicumque manipulis
Sternere subter humum, glacies ne frigida laedat
Molle pecus, scabiemque ferat turpesque podagras.

Monet itaque Columella, ut semper aridissimis filicibus constata sint stabula vel culmis, quo purius & mollius supercubent foetæ, & ne quis subsistat humor.

117 STERNE.] Sparge : sternere autem proprie significat in terram extendere. inde stratum dicimus in terra extensum, ut apud Virg. in Bucolicis

Serrata jacent passim sua quaeque sub arbore poma.

Sternae equus dicitur qui in terram dejecit : a *sterno* etiam stragem dictam esse putaverunt i. e. cladem & occidionem hominum.

RIGOR.] Frigoris rigiditas. Rigidum enim frigidum dicimus auctore Marcello. Vir. in Geor.

Tellurem borea rigidam spirante moveri.

URAT.] Adurat : nam

*Turpis ovis tentat scabies ubi frigidus hymber
Alius ad vivum perdidit, & horrida cano
Bruma gelu.*

PENETRABILE CORPUS.] Quod faciliter penetrari potest, etenim (ut superius ex auctoritate Columellae docuimus) impatientissimum frigoris est pecudum genus.

118. VASTET.] Cortodat invadendo subiliendoque in omne pecudum vulgus : *vastare* enim hic significat inquinare & contagio scabiosas reddere sive horrentes & hispidas. *vastum* enim asperum & horrens dicitur Vir. in I. Acne.

--- Hic vasto rex Aëolus antro.

Notum est autem contagione quam maxime pecudum vexari genus. imo docuit Vir,

--- Continuo culpam ferro compeste primquam
Dira per incautum serpsant contagia vulgus.

Docetque Columella in lacinias, hoc est disgregatas dividendas esse colonis, quoniam particulatim facilius quam universus grex convalescit.

INTERNO MORBO.] Latenti & tuto.

119. PLURA QUIDEM.] Moneſta digressus occasio die jam fugiente.

120. SERA DIES.] Ad occasum sol vergens.

FRIGIDUS NOCTIFER.] Vesper noctis praenunciator eo quod noctem ferat, est enim vesp̄r stella ferens noctem quae ita ab occasu refulgens vocatur ut prorogans lucem : vicemque lunae reddens. cum ante matutinum exoriens luciferi nomen accipiat : auctor est Plinius in secundo. frigidus ab effectu, est enim nox frigida & humida. Virgilius in Pharmacuetria.

Frigida vin̄ cyclo noctis decederat umbra.

IN ECLOGAM VI.

Versu 1. **SERUS ADES.**] Inducuntur Asilius & Lycidas concertantes iudexque Mnasilus. Asilius enim Alconis amator, formosi quidem pueri, sed cantu invalidi, advenienti Lycidae Nyctili partes suscipienti, narrat, certamen inter eos habitum pueros, & quemadmodum se iudicē vicerit Alcon, & pignora abstulerit, cui reclamans Lycidas cum provocat ad cantilenam Asilum iudice Mnasillo. Sed cum furere potius quam eos certare iudex animadvertat, abit inaudita certione. itaque abeunte iudice finem habet & certamen & Aegloga.

SERUS ADES.] Asilius advenientem Lycidam exoptans hilaribundus ait eum sero adventare post certamen Alconis & Nyctili puerorum, qui paulo ante a cantilena defierant: possit haec aegloga ad moralitatem deduci. Nam ut fingatur alter scilicet Asilius Alconis partes tutari nitidi quidem & formosi pueri: sed minus voce valentis: Alter Nyctili barbari & hispidi sed dulcissime canentis: possemus intelligere pro formositate voluptates, quae cum prae se pulchram & decoram faciem ferre videantur, intus turpes luteolentae & inextinguibiles intelliguntur: cumque erumpit vox, hoc est infamia: qua nil peius humano generi contingere potest: tunc qualis paret existat: ex Nyctilo vero virtutem colligere possumus, quae cum tristi & hirsuta appareat facie, hoc est asperiore & duriore in aditu via: quoniam per praeceptis gloria tendit iter: tamen solido robore valere: Et quia virtutibus amaritudo permixta est, vitia vero voluptate condita sunt, ut inquit Lactantius: intus serena dulcis mellisuique liquoris & oblectationum plena est: hoc est quando quisquam adeptus ipsius planiciem viarum & eam penitus hausit: nam ut animus humanus ad voluptates, corruptelas, caeteraque vitia delabi percepit, nec ejus imperio utimur, facile his artibus retinetur quibus initio partum est imperium, ut inquit Salustius in Catilinario, ideo & voluptates praefenti virtuti anteponunt. inde dictum est a Satyragrapho poeta scienter XIV. Satyra.

— Inde autem cum se matura levabit
Progenies, simulante fame festinat ad illam
Quam primum praedam rupto gustaverit ovo,

Sicque contempta virtute pro voluptatibus est talis iudex, cum proclivis in vicia hominum sit etiam natura ut inquit Lactantius, ac illis herbam praebeat, ut est in proverbio. At qui virtutis est concitatus stimulus, non spera non inquieta ad illam perducentia curat itinera. nec exteriora sed interiora cupit. aver & rimatur, posthabitaque voluptate pro virtutibus dimicat.

SERUS.] Dicitur tardus, a sera, hoc est vespertina hora quae tarde post diem advenit.

ADES.] Praefens es, alias ades, pro adfui dicitur, ut apud Virgilium.

— Huc ades o formose puer.

LYCIDA.] Nomen pastoris a Theocrito & Virgilio celebrati, esque hic vocatus ut apud Vir.

O Lycida huc vivi pervenimus, advena nostri.

MODIO.] Nupex paulo ante.

2. ALTERNO CARMINE.] Alternatim dicentes, ut.

Incipe Dameta, tu deinde sequere Menalcha.

SUB HIS RAMIS.] Disticos est. & ramos pro tota dixit arbore i. e. partem pro toto.

JUDICE ME.] Scilicet Asilo, nam quotiescunque inter se certant pastores iudicem adhibere consueverunt, ex cuius iudicio victor laudem ferat & victus opprobria. non sine pignoris amissione. ita apud Theocritum Morion iudex post certamen iudicare inducitur.

*Laconem Morion iubeo reticere: quid? ipsum
Nuncio devictum mea sic sententia possit.*

*De tibi lanigerum pignus certaminis agnum,
Quem nuper docta mernisti voce Comata.*

Sic apud Virg. iudex adhibetur Palemon & superius Egloga Thyrsus secunda.

NYCTILUS HEROS.] Hoc est pignus depositum ex parte Nyctili: Nyctilus autem dici potest ater & obscurus ut nox. *nyctilus*: enim Bacchus dicitur, quoniam ejus sacra nocte celebrantur. *nyctis* itaque Graeci noctem appellant. inde quidam *nyctinam* portam putaverunt legi debere apud Plin. in Cassina pro *maeva* quasi nocturnam, *nyctis* dicitur nocturnus & *nyctis* vespertilio quia noctu volat, itaque *nyctis* Nyctimene & *nyctis* corvus nocturnus.

4. JUNCTA MATRE.] Cum capta. & dixit *heros*, ut foecundum genus esse caprae demonstraret quoniam (ut scribit Columella) si est generosa proles frequenter duos nonnunquam trigeminos parit. unde Maro in Bucolicis.

*Hic inter densas corylos modo namque gemellos
Spem gregis, ab filia in nuda connixa reliquit.*

CATULUM DEDIT ILLE LAENAE.] Scilicet Alcon. Alcon dici potest subsidium & adiutor, hoc est in cantu alterno adjuvans. *Alcon* enim subsidium dicitur & praedium, *fortitudoque*. *Laena* autem est idem quod *adjuvo*. *Laena* est foemina, & leonis conjunx. quae nescitur quod insigni juba illa caret qua decorantur mares leones. sicut & ex pardo & leaena geniti illam non habent: Traditur haec cum pro catulis dimicat, oculos in terram desigere ne venabula expavescat: diciturque informes primo minimasque carnes magnitudine mactellarum gignere quae semestres vix ingredi possint. nec nisi bimestres moveri: Scribit Gellius libro decimo tertio Noctium Atticarum, leaenas inter omnem vitam semel ex auctoritate Herodoti parere eoque uno partu nunquam edere plures quam unum. existimavit ipse namque Herodotus, in enitendo cum foetu pariter matricem ejici, cujus hanc rei causam adducit, quod cum in matrice manens motitari incipit catulus, motus

L 1 2

ille

ille unguiculis praemunitus ferarum longe omnium acutissimis. matricem disceperit, tum in majus continuo augefcens multo magis dilanans prodiit instante vero jam nixu prorsum relinquitur eorum integrum nihil: contra Herodoti tamen opinionem est Homerus, qui carulos leonae pluraliter protulit: existimavitque Aristoteles in sexso de Animalium Historia, delictam esse fabulam existimantium cum partu vulvam ejici, quod consuetum dicit, quoniam rarum est hujus animalis genus: protulit enim ipse, singulis annis parere & magnam ex parte plumes, sed quum plurimos, sex carulos, nonnunquam etiam unum.

CATULUM.] Ita appellantur dum minimi & parvi sunt. Plinius in octavo Naturalis Historiae, hic ergo tradit leonem primo foetu parere quinque catulos ac per annos singulos uno minus ab uno sterilefcere: idem de pantheris loquens: foeta erat catulis procul in foveam delapsis: alias autem est catulus genus vinculi qui interdum canis appellatur, ut author est Pompejus: ad hunc alludit Plautus in Curculione ita scribens.

*Delicatum te hodie faciam cum catello ut accubus
Ferreus, ego dico:*

Ita illud Catulli intelligas.

*Quod si non aliud potiss, rulorem
Ferreus canis exprimamus ore.*

Ubi per ore canis ferreo intelligit catulum vinculum, quod est commentatores aliter sentiant, non nostrum est aliquem taxare. Sed tantum demonstrare locum: ingenue enim quae sentimus profiteri potius est laudis quam opprobrii.

5. JURAVITQUE GENUS.] Scilicet esse leonis non pardi, ex quo geniti leopardi vocantur. juravit vero, quoniam catuli etiam leonum dum parvuli adhuc vituntur insigni juba carent ut ex pardo geniti, actatenamque contigit e leone conceptus ut author est Pl. in VIII. quare ut pignus nobilius videatur, affirmavit leonis & leonae esse foetum.

SUSTULIT.] Abstulit, asportavit, & suscepit: Sublatum enim authore Marcello dicimus susceptum. Vir. in VIII. Aene.

--- Trojaeque labores.
Sublatum erudit

Alia significat remotum, ut apud M. T. de Officiis, sustulit quos obflare intelligebat.

ONYIA.] Scilicet pignora deposita & est sensus: Alcon rudis hoc est novus cantilenae professor, qui vicerat in cantu Nyctilum, omnia suscepit pignora.

7. ASTILE CREDIBILE EST.] Astilus dici potest anhelus & anxius pro puero. *Arde* enim anhelus dicitur & anxietas.

VINCAT ACANTHIDA CORNIX.] Quod absomum est: canoram aveni vinci strepitu cornicis: cornix avis est per longum vivens temporis spacium, ales inauspicatae garrulitatis. inauspicatissima foetus tempore hoc est post solstitium ut inquit Pl. li. x. Nat. Hist. cornix admodum est Minervae templo, quoniam Coronis Coronae filia illa dilecta in avem cornicem conversa est, ut narrat Ovi. in 11 Met.

ACANTHIDA.] Lusciniam sive carduelem ut exponit Ser. Vir.

Litteraeque Alcionem resonant & acanthida dumi.

Joannes Tortellius depravato fortasse codice deceptus existimavit esse legendum *acanthida* manifesto ex-

rore: nam *acanthis acanthides* avis dicitur a spinis quibus oblectatur Pl. in x. & *acanthis* in spinis vivit. idcirco alinos & ipsa odit flores spinarum devorantes. *Acantida* enim spina dicitur. *Acantides* spinosus: est autem ordo: credere jam possumus quod cornix vincat acanthida, si dirus bubo, ut est Alcon, superat aedona, id est lusciniam. hoc est Nyctilum dulcisonum.

DIRUS BUBO.] Funestus & ominosus: de quo intelligit Ovi. ita scribens in Epistolis

Et cecinit meum, devia carmen, avis.

Virg. in quarto Aene.

*Solaque culminibus ferali carmine bubo
Sarpe queri & longas in fletum ducere voces.*

Ovi. in xv. Met.

*Foedaque sit volucris, venturi nuncia luctus,
Ignavus bubo, dirum mortalibus omen.*

Pl. libro x. Bubo funebris, & maximo abominatus publicis praecipue auspiciis, deserta incolit, nec tantum desolata, sed dira etiam & inaccessible, noctis monstrum nec cantu aliquo vocali sed gemitu, itaque in arboribus aut omnino in luce visus dirum ostentum est.

VOCALUM AEDONA.] Lusciniam dulce canentem: & a corripitur sicut apud omnes scriptores. itaque quicquid codices habent si dirus aedona bubo, nam in aliquibus invenitur, si turpius aedona, quoniam lectionem penitus reprobendam censeo. dividitur enim a, & apud Virgilium, & Petronium Arbitrum, hinc est quod quidam ex depravato codice in syllaba peccasse Calpurnium proclamarent: quod si retentiore procederent pede non auctori sed corruptori errorem attribuisent: *adus* autem *adus* (ut rem ipsam declarem) a Graecis dicitur quae a Latinis luscinia: ita Graeci protulit Virgilius de cantu Syrenarum.

*Quodque levis calami, quod suavis cantat Aedon,
Quod lyra, quod cytharæ, quod moribundus elor.*

Hanc tamen dictionem (quoniam in omnibus exemplaribus depravatam invenies) ita restitue: similiterque in Petronio Arbitro: *Tectis si visser aedon atque urbana* Progne legendum, non *isdon*, ut in depravatis legebatur codicibus.

2. TE PATIAR CROTALE.] Astilus fortis pro Alcone iudex imprecatur sibi durum puellae Crotale imperium, si magis vincitur cantu Alcon quam forma, quaproculdubio Nyctilum superabat: Inferens tantum vinctu Nyctilum arte calamorum quantum ab Alcone formositatem spectatissimo: Ordo est, o Crotale (nam ad amicam apothrophat, cuius servitium durum perpeffus fuerat) minam te unam patiar, hoc est sub tuo servitio subsistam in perpetuum, si magis Nyctilus arte docili calamorum est illi proximus quam vultu & formositate.

MACEROR.] Diserucior, distrahor. nil enim peius amanti contingere potest sevea & dira domina. Virg. in Aene.

*Nonne fuit satius irigis Amyrillidis iras,
Atque superba pati fastidia.*

Cum crudelissimum puero servitium objiceret optabilis suo. est autem illud verissimum Ovi.

*Quaelibet extinctos injuria suscitât ignes.
En ego confiteor, non nisi laesus amo.*

Est vero macerare, animum affigere. unde Macerius, quae pro maceratione dicitur: Afranius, si ille hic nunc sen-

ut facere illi satis vis quanta illius mors sit maceris tibi. auctor Marcel. *Maceris* in alio significato pro pariete sine calce facto accipitur & solis lapidibus constructo.

10 ARTE DOCILI.] Ad docendam facili. *Docilis* dicitur qui faciliter doceri potest. & e contra *indocilis*, qui difficulter; unde dicitur ars docilis calamorum quam cito quis doceri potest.

VULTU.] Formositate. *vultus* est voluntas quae pro motu animi in facie ostenditur: facies oris species, Salustius in Catilinario, *prorsus in facie vultuque recordia sonat.* Lucilius Saty. lib. 1.

Vultus item ut facies, mors citra morbus venenum.

Auc. Marcel. a vultu fit *vultuosus*, quod significat tristem. Cicero de Oratore, *ne quid ineptum sit aut vultuosum.* *Vulta* acuto genere pronuntiavit Lucretius.

--- *Referentes vultu parentum.*

11. PROXIMUS.] Secundus vel vicinus. ut superius,

--- *Quem proxima pinus obumbrat.*

12. JAM NUNC DECIPIOR.] Lycidas quasi respiciens ait, le causam intelligere iudicii quod pro Alcone fuerat.

DECIPIOR.] Deludor & valde capior. in aliquibus enim *de* auget. ut in *deamare*, *decipere*, aliquando etiam vim habet minuendi, ut *deesse*. & apud Statium in 112. Thebaidos *detummere*.

--- *tunc flagna lacusque sonora*
Detummere: facient exhausti solibus amnes.

TE IUDICE.] Cuius iudicium incorruptum esse debeat, te iudice, qui pro formosiore iudicasti, decipior.

PALLIDUS ALTER.] Causa deceptionis.

PALLIDUS.] Buxei coloris. talis est color amaranthi & literis incumbens: unde *pallor* in homine dicitur, Persius Saty. prima.

--- *En pallor seniumque, o mores usque adeo ne*
Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter?
Pallor etiam pro vetustate & negligentia dicitur, auc. Mar. Luc. in xxx.

--- *Tineae pallor omnia cedunt.*

Pallere inde est extenuari & colorem buxeum contrahere. Juve. Saty. vii.

Tunc par ingenio precium. Tunc utile multis
Pallere, & vinum toto nescire Decembri.

13. VENIT.] Scilicet Nyctilus ad cantilenam, homines namque pallidos virtus efficit cum aditum laboriosum praebet se petentibus.

SPINOSIOR.] Hirsutior, barba veluti spinis praecuta.

HISTRICE.] Histrices generat India & Africa spina contectas ac erinaceorum genere. sed Histrici longiores aculei & cum intendit cutem missiles, nos hodie *spinosem porcum* appellamus a spinis illis quibus integitur. auctor est Plinius in octavo, hybernis mensibus se histrice condere, quae natura multis & ante omnia uris: de his Solinus, *histris quoque inde loci frequentissima, erinaceis similis, spinis tergum hispida, quas puerumque laxatas jaculatione emittit voluntaria, ut assiduis aculeo-*

rum nimbis canes vulnere ingruentes: hirsutum autem appellamus asperum & rigidum. Virgilius in Bucolicis
Hirsutum supercilium proluxaque barba.

Sed jam de hac dictione superius.

14. CANDIDUS ALTER.] Scilicet Alcon, obijcitur illi amorem praeposterum, hoc est pueri. Scribit Firmicus in secundo, Jovem in humanis signis sic positum ut in nocturna genitura Mars ei vel Venus vel Luna contrario se cursu monstraverint, facere libidinosos & circa amores insana cupiditate praeposteros: facientes ea quae mulieres facere consueverunt.

CANDIDUS.] Colore niveo, quae non minima est portio pulchritudinis. Virgilius in Alexi.

Quamvis ille niger quamvis tu candidus esset.

Ovidius in Epistolis.

Candida si non sum, placeat Cepheia Perseo
Andromade.

Candida vestis dicitur alba, unde *candidati* dicti magistratuum petitores, quod vestibus albis procederent. cuius rei causam refert Plutarchus in Problematis, & nos a libi rettulimus. Suetonius in Dictatore, cum L. Domitius consulatus candidatus, palam minaretur, se efficiturum quod praetor nequisset, adempturumque ei exercitus, Crassum Pompejumque in urbem provincias suas Lucanum extrahos compulit.

DECENTIOR.] Politor & splendidior.

LAEVI OVO.] Hoc est polito & lubrico. ova quae oblonga sint gravioris saporis putat esse Horatius Flaccus: Aquatilius avium rotunda sunt. reliqua fere fastigio cacuminata exeunt a rotundissima sui parte, dum pariuntur molli putamine, sed protinus durescunt, auctor est Plinius in x. Ova ad expiationem adhibentur, unde dictum ab Ovidio in secundo de Arte Amandi.

Et veniat quae lustrat anxi, lestemque locumque
Praeferas & tremula sulphur & ova manu.

Laevio cum diphthongo scribitur cum laevigationem significat & expolitionem produciturque. nam cum levitatem notat corripitur ut, *tu leviser solis.*

15.] RIDENS OCULIS.] Insignis radiatione oculorum, qui semper risum prae se ferre videntur; sunt eorum quorundam oculi tali insigniti decoramento, ut hilaritate fruuntur perpetua. quae non parvi res est in amore momenti, nam

Si nescis oculi sunt in amore duces.

Ut inquit Propertius. Ideo ipse ita incepit librum suum

Cynthia prima fuit miserum me coepit ocellis
Contractum nullis ante cupidinibus.

Sunt quippe oculi animae flores (ut inquit Palaemon) & ut docet Albertus Magnus in primo de animalibus, *verus est oculus animi nuncius.* putat Aristoteles mediocres oculos, hoc est inter magnos & parvos, optimos haberi, non ut quidam existimaverit minimos. acie oculorum perspicacissima praeditus fuit Strabo ille, quem superexisse per xxxv. millia passuum Varro significat, solitumque a Carthagine exeuntem classem Punicam numerumque navium manifestissime & Lilybitana specula notare. auctor est Soli. & Plin. in vii. Lynceum eodem poluisse visu omnibus est notissimum, unde *lynceos oculos* appellare solemus perspicacis aciei, cui fabulam cernendi fuisse inde tradit Plin. in ii. quo ipsa contigit novissimam primamque labam eadem die vel

M m

moſte

nocte in ariete conspicere quod paucis mortalium accidit. oculi ut idem est author Pl. in xi, pars corpora sunt preciosissima & qui lucis u'u vitam distinguant a morte. prominentes hebetiores sunt, sicut caprini clarissime cernunt. uni animalium homini depravantur oculi. unde cognomina, *Strabonum* & *Pejorum*. ab iisdem qui altero lumine orbi nascerentur *laetites* vocantur: quis parvi utrinque ocelli *Lumi* iniuriæ cognomen habuere. CR. Q. S. A.] i. e. habens cñnem auro simillimam: ita Ovidius.

Nuda pedem, croceas irreligata comas.

Vir.

Nuda genu, nodoque sinus collecta fluentes.

Talis comæ foemina auro similis: auricola dici potest: & Auricomus, auream comam habens.

Q. D. F.] Sensus est, ut omnia breviter constringam, ab omni parte est ipse laudandus puer Apollinique comparandus, dummodo a cantilena se abstineat: nam cum sit stridula dedecoratus voce cognoscitur deo dissimilis, cuius est mellisius cantus & venustus. unde & deus colitur Poetarum.

17. O LYCIDA SI QVIS.] Sensus est: si ratio tibi inesset aliqua carminis, posses & tu quem laudavimus probare Alconem, quod cum secus sit, stulte me reprehendis.

Usus.] Quem penes arbitrium est & vis & norma loquendi ut inquit Horatius. est enim optimus usus dicendi magister, ut docet Pl. Cæcilius in Epistolis.

ADHAERET.] Inesset, adhaereret.

18. PROBARE.] Affirmare probiter laudatum Alconia esse: laudare est verbis efferre & extollere. Virgilius in Georgicis.

--- Laudato ingentia, turæ
Exiguum colito:

Laudare etiam significat lingua prisca nominare appellareque, & sic in actionibus civilibus laudari id dicitur quod est nominarius: auctor est Gellius libro secundo Noctium Atticarum. Plautus in Captivis.

Id ut scius Jovem suppressum testem laudo.

i. e. nōmīnō: Inde illaudatus dicitur quasi non nominandus & nulla dignus memoria. de qua re luculentum est apud Gellium caput in secundo pro Virgilia na defensione.

19. VIS IGITUR QUONIAM.] Imitatio Virgiliana sic enim ille in Palaemone.

*Vis ergo inter nos quid possit uterque vicissim
Experiamur?*

IMPROBE.] A probitate remote.

NON PARES.] Non levas digitum ac sententiae consentis meae: Sed quid si legatur *par es* divis, hoc est nec nobis es in cantu aequalis.

20. COMMITTERE.] Ad cantilenam scilicet, *committere* est configere & decertare, ac manus conferere: Suetonius in Augusto, *spēstavit autem studiosissime pugiles & maxime Latinos non legitimos: atque ordinarios modo: quos etiam committere cum Graecis solebat: Lucanus in prima.*

--- Exiguum dominos committis asylum:

IPSE JUDEX.] Qui scilicet pro Alcone formositate corruptus pueri iudicasti.

21. CONFERRE MANUS.] Perfidit in metaphora, nam sicuti committere ad pugnam spectat ita conferre vel conferre manus. Virgilius in ix. Aene.

Et conferre manus,

Conferre etiam pro comparare accipitur. M. T. de Officiis libro secundo, *quod conferri cum eorum studiis possit. conferre* vero est miscere, ut apud Virgilium in Aeneidos.

*Multaque per caecam congressi praelia noctem
Conferimus:*

Dicimus autem proprio *conferre manus*, si Latine loqui velimus, *non manum*, quoniam non sola una manus confertur in multorum commixtione: itaque hic legendum est *manus non manum*:

VENIAT LICET ARBITER ALCON.] Quamvis inquit & iudicem faciamus Alconem, qui tuis faret partibus, non dubito, quin tu te victum fateare.

22. VINCERE TU QUENQUAM.] Hic loquitur Astylus & indignanter exclamat, *vincere tu aliquem subintelligendum est aude*: cum sis expertus calanorum?

23. VEL TE DIGNETUR.] Cer. quis. id est dignum existimet ut secum certes. est enim illud verissimum Plautinum *inquinatam cum quolibet colluctari audere*, quoniam nullum potest facere dispendium. *Dignari* est aliquem dignum deputare. Virgilius in x. Aene.

*Atque idem fugientem haud est dignatus Orontem
Sternere:*

Et dignatus dicitur dignus habitus. Virgilius in Tenthio Aenei.

Conjugio Anchisi Veneris dignato superbo,

Astius in Neoptolemo, *Sed quem mihi jungent cuique tu ille fueris dignaberis dari*, auctor est Mar.

QUI VIX STILLANTES.] Causa cur nullus Eam certamine dignetur, quoniam ut inquit Epigrammaticus poeta, nulla est gloria praeterire asellos.

RUMPTIS.] *Rumpere*, est strepitum quodam inamœno profere & quasi vi & nixu. verum apud poetas saepius *rumpere stillantia* significat simpliciter loqui & *rumpere* moras tarditatem relinquere.

VOCES STILLANTES ARIDA.] Hoc est expromentes cum difficultate verba nullius succi. *aridam* enim vocem appellamus siccam exustamque & cui nihil insit vitalis medullae. & dixit *stillantes*, quoniam stillare res dicitur, quae guttatim cadit. estque dicta stilla gutta cadens: substillum tempus ante pluvium pene & post pluvium, non perficuum, quod jam stillaret aut nondum desisset. auc. Pom. stillantes ergo exponito minuatim & singula quasi quodammodo cadentes.

24. EXPELLIS.] Conatu profers & ejcis, non per se ubertim effluencia.

SINGULTANTIA.] Cum singultu emissâ. Virg. *singultantem* morientis dixit animam quasi singultu evolutam dicas & redditam difficulter, hic obijcit tarditatem difficultatemque loquendi.

25. FINGAS PLURA LICET.] Lycidas plus intendens certamini quam verbis respondet ei licere ut libeat probra dicere se contra, etiam si nec plura, nec asperiora coacervare possit, nam idem illi accidisse regerit cum in eum Lycotas omni invecus est probro.

FINGAS.] *Fingere* est commentari, quae vera non sint. unde *fictiones* & *figmenta*.

LICET.] Arbitrio permiffum est tuo.

Nro

NEO ROTIS.] Per interpositionem. quamvis inquit nec in me plura possis congerere.

26. EXPROBRARE.] Est probra objicere. & exprobratio dicitur probri obiectio. Terentius in Andria.

Nam isthaec commemoratio quasi exprobratio est immemoritis beneficii:

SICUT TIBI MULTA LYCOTAS.] Scilicet exprobravit. Lycotas nomen pastoris proprium.

27. SED QUID OPUS.] Reprehendit moram certandi & quod verbis inutilibus vanaque contendant tumultuatione, quae sine pignore sit deposita.

CONSUMERE.] Perdere.

VANA LITE.] Frustratoria & nullum emolumentum recipiente.

28. ECCE VENIT MNASYLLUS.] Arbitrum edititium demonstrat, hoc est ab una jam parte editum.

MNASYLLUS.] Nomen pastoris hic Scribit vero Servius in interpretatione carminis Virgiliani in Bucolicis.

*--- Chromis & Mnasyllus in antro
Silenum pueri somno videns jacentem.*

esse satyrorum nomina Chromis & Mnasyllum.

NISI FORTE RECUSES.] Per interpositionem dictum, nisi renuis inquit Mnasylli iudicium.

29. INSTA.] Urge, insiste. ut apud Virgilium.

--- Instaret curru crispatus Achilles.

Et apud Plautum.

Ponit, instat, urget, hominem non sinit quiescere.

CREDULUS.] Nimum fidens & tuis credens verbis. credulus enim dicitur ad credendum facilis & credulitas quae deceptionum marer est, ut inquit Fulgentius: credendi facilitas.

30. MALUERAM.] Sensus est: potius voluissim obuisse dimissa certatione: etsi sciam fore victorem, neque pignus tuum quod pro cantilena depones, quam habere praedam: quam tibi partem minimam vocis commisississe. *Praedam nactus.* hoc est etiam praedam adeptum me sciam: *Nancisci* est acquirere, aliquando pro invenire ponitur: Cicero, *cum tu hominem tenero si quem eris nactus istis mortis aut exilii minis.* *Nancitor* pro nactus eris antiqui dixerunt, ut auctor est Pompejus.

PRaeda.] Dicitur corpus ipsum rerum quae captae sint. cum manubiae sint pecuniae a quaestore ex venditione praedae redactae. auctor Gellius li. xiii. **Notitium** Atticatum: Marcel. *Manubias a praeda hoc distare existimaverunt. ut sit praeda corpora ipsarum rerum quae capiuntur, manubias veroprecuniae ex praeda vendita redactae, & sic apud plurimos.* nam ita M. T. sensisse voluit de Lege Agraria. praedas, manubias scilicet, castra denique Gn. Pomp. sedente imperatore censores &c.

31. COMMITTERE (Ut auctor est Marcellus) significat conjungere praeter multas quas habet significationes, & sociare. Lucilius li. xxviii.

Quid me fiet si quidem non iussa in servo committere.

Virg. Aencl. li. iii.

Dolphinum candidas utero commissa luporum.

PARTEM VOCIS.] Non tantum pro viribus decet-

tare sed ne portiusculam quidem vocis committere.

CERTANTI.] Alterne dicenti & certare volenti.

32. IMPUNE.] Sine poena.

FERES.] Hoc quod scilicet me sis ausus provocare.

EN ASPICIS.] Illud demonstrat, cervum quem per pignore deponit.

CHIBAT.] Jacet hic, alias aegrotat. in quem significatum illud accipe Suetonii in Augusto. *cessitque res prospera, quando capitis castris leticia ejus, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est.*

33. CANDIDA LILIA.] Epitheton est liliorum.

CERVUM.] Cervi dicti sunt ἀπὸ τοῦ κέρειον. i. e. a cornibus. nam & Latina nomina aliquando a Graecis sunt, ut aut. est Ser. grammaticus. Trachelaphus ut scribit Pli in viii. est eadem qua cervi specie, barba tantum & armorum villo ditans, non alibi quam juxta Phasim amnem nascens: & dicitur a trago: i. e. hirco & elapho qui cervus dicitur: Scythophagi cognominantur avium esse speciem natura terrestribus animantibus mixtam quae cervinae appellantur, sunt enim cervi magnitudine collo oblongo rotundis lateribus atque alaris capite tenui oblongoque cruribus, ac juncturis firmis, fixo pede.

QUAMVIS DILIGAT.] Totus corruptus est iste versus, itaque corrigendus.

Quamvis hunc Petale mea diligat, accipe victor:

DILIGAT.] Eum commendat quod sit amasiacacus ultra pulchritudinem: hocque minus timere videtur quo magis preciosum deponit pignus. *Petale* nomen puellae: πτάλεος Graeci folium appellant, unde fortasse Petale dicta quasi foliacea & tenera, ut sunt folia. ordo est: en aspicias illum cervum qui medius cubat inter candida lilia, hunc accipe victor: quamvis hunc mea amasia Petale diligat.

35. SCIT FRENOs.] Laudat a mansuetudine, ut apud Virgilium Dametas a reditu virulam.

Bis venit ad multram, binos alit ubere foetus.

FRENOS.] Frenum a ferendo dictum quidam existimant quod equorum ora regat ac ferat quod lubet. quidam a frangendo quod os equi sive aliorum frangat animalium: frenum neurius generis est in singulari: in plurali namque & frena & frenos dicimus. a freno infrenis dicitur, qui cohiberi non potest. & effrenis effrenatioque & frenare, quod significat cohibere & stringere, divus Cyprianus, *quando & sexus infirmus & aetas adhuc lubrica per omnia frenari & regi debeat: sunt & lupata frenorum genera, a lupinis dicta dentibus, de quibus Virgilius.*

--- Prastique negabunt

Vulnera saeva pati: & duris pavera luparis.

FERRE JUGUM.] Ad currus scilicet, nam antiquitus curribus utebantur: quos invenit

Primus Eriichonius currus & quattuor ansus

Jungere equos rapidisque rotis insistere victor,

Ut cecinit Poeta in tercio Georg. quem id fecisse existimaverunt ut deformitatem tegetet pedum quos habebat dracones.

SQUITUR VOCANTEM.] More canum qui nomina sua noverunt vocari.

M m 2

36. CR.

36. **CREDULUS.**] Multum credens, & ob hoc mansuetissimus. nam animalia nisi sint mansueta & cicurata homini sese minime audent credere: caeterum animal simplex est cervus, & omnium rerum miraculo stupens in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta venantem non cernat, aut si cernat, arcum ipsum sagittasque miretur. Auctor est Plin. in octavo.

PORRIGIT.] Extendit & ultro offert.

NON IMPROBA ORA.] Non ferina & improbanda, sed multum observantia probataris.

MENSAE.] Triclinio. Tanta est inquit mansuetudo ut dum accubamus: ipse petens cibaria modeste & cum quadam quicquid damus accipiat probitate.

ASPICIS UT FRUTICAT.] Nunc laudat a pulchritudine cervium.

FRUTICAT.] Frutices emittit, nam sicut arbores frutices emittentes *fruticare* dicuntur: ita per quandam similitudinem caput cervi fruticare dicitur quando cornua quae instar sunt fruticis emittit. Plin. in xvii. Nat. Hist. *Rami a radice septeni octonive fruticant*: Idem de cervis loquens in octavo: *erumpunt autem renascentibus tuberibus, primo aridae cutis similia, eadem teneris incrementis ferulis, arundineas in paniculas molli plumata lanugine*: proditum est auctoritate scriptorum cervos itaturo veris tempore amittere cornua, quibus amissis velut inermes latent.

SUB IPSIS CORNIBUS.] Distinguit ornamenta corporis.

38. **REDIMICULA.**] Ornamenta sunt capitis mulierum & vittarum dependentes teniae a parte mitrae posteriori, quae Phrygum mollissimorum dicuntur inventa, de his Juve. *Satyra secunda*:

--- Accipient te
Paulatim qui longa domi redimicula sumunt
Frontibus & toto posuere monilia collo.

LUCENT.] Splendent.

TERETI COLLO.] Oblongo & rotundo.

39. **FRONS.**] Hic pro capitis anteriore parte accipitur, cuius & frondem aliquando significet, ut apud Varronem de Re Rustica libro primo. *quod Cato ait circa fundum ulmos populos, unde frons ovibus & bobus sit*. frontem masculino genere antiquos dixisse auctor est Pompejus.

IRRETITA.] Capistrata & veluti retibus impedita, nam ut irretitum piscem appellamus retibus involutum & feram irretitam, ita cervum: cuius cornua sint redimicula capistris: irretitum dicemus: Ovidius in x. *Metamorphoseon*: de Cyparissii cervo.

*In modo texebas varios per cornua flores,
Nunc eques in tergo residens huc latus & illuc
Mollia purpureis frenabas ora capistris.*

40. **CINGULA.**] A cingendo dicta, ex licio apud nos sit, qua corpora cinguntur equorum. Ovi. in primo de Remedio Amoris.

*Aspicis ut pressos urant iuga prima juvencos
Ut nova velocem cingula laedat alqum.*

Alias pro cinctura dixit hominum, cum cecinit in iis. de Arte Amandi.

Nec brevis in rugas singula pressa suas.

LATERALIS.] Quo latus cingat. lateralis dolor dicitur pleureticus cui medetur thymum, hoc est denarii pondus in Sextario acci & mellis, ut auctor est Plin. libro xxi. Nat. Hist. de hoc fit mentio a Celso libro quarto medicinae atque huic accedere febrem & dolori iustum.

40. **CIRCUIT.**] Circumdat, a summo tergi incipiens totamque alvum obvolvens.

40. **ALVUM.**] Foeminino genere profertur alvus. Virgilius in secundo Aeneidos.

*In latus inque feri curvam compagibus alvum
contorsit.*

Mantus tamen masculino protulit, quo non utimur.

ALTERNAT.] Alterne disponit.

VITREAS BULLAS.] Expone splendentes, ut vitrum splendere solet: vel argenteas, ita enim appellavit Ovidius in x. Met.

*Bulla super frontem parvis argentea lorae
Vincta movebatur.*

Vitreum (ut inquit Marcellus) pertenuis & perlucidum quicquid est auctoritate veterum dici potest. *vitream* Circem appellavit Horatius, a colore aquarum, in quibus habitavit, ut quibusdam placuit, quod etiam candidam exponas non erit absolum. Papius in primo Silvarum.

--- Cedant vitreae iuga perfida Circes:

BULLA.] Dicitur a similitudine ejus bullae quae in aquis sit figura semisphaerica, hisque hodie ex aere confectis frena insignunt: bullis antiquitus decorabantur pueri ingenii quibus ob id attributum ut cordis figuram in bulla ante pectus annexerent, nonnulli credere ut illam inspicientes ita deum se homines cogitarent si corde praesarent auctor. est Macrobius in primo Saturnalium: bullam auream triumphantes pectori nectebant vasculi forma inclusis remediis quae invidias & veneficiis omnibus praevalere putabant, idque genus remediis Graeci *alexikakos* appellant eo quod mala depellant. unde etiam Alexikakos Hercules cognominatus: hic bullae significant ornamenta illa frenorum rotunda prominentia, de quibus & Apulejus in sexto de Asino Aureo. *caudaeque setas incuria congestas, & horridas compta diligentia perpolito, bullisque multis aureis inoculatum veluti stellis sideribus relucens & gaudiis popularium pompae ovantem sinu serico propehans nucleos, edulia mitiora, te meum sospitatore cottidie saginabo*: a bulla sit bullare, de quo verbo diximus superius Aegloga prima: est autem ordo: aspicias ut lucent frons irretita niveo capistris & ut lateralis cingula quae circuit totam alvum alternat vitreas bullas.

42. **SUBTILES ROSAE.**] Rosae usus nimis est in coronis. Cyrenis odoratissima nascitur amatque rudera tum solum ut docet Plinius in xxi.

SUBTILES.] Exiles & tennes & hoc ad differentiam fortasse centifoliae dixit, quam Tyberius Cepio in coronis addi negavit praeterquam ad extremos velut cardines: differunt enim rosae multitudine foliorum asperitate: laevore, colore, odore, constantque paucissimis foliis, quibus volunt esse exiliores & subtiliores, qualis est quae Graeca appellatur a nostris, a Graecis lichnis, violae magnitudine & odore.

MOLLES.] Delicatae.

43. **IMPLICARE.**] Ornare, ita enim significat

implicare aurore Marcella. Affranus in Brundasio, in parte inferiori hic implicabitur caput faveat.

42. RAMOSA TEMPORA.] Cornua quasi ramos emittentia.

44. NOTANT.] Distinguunt. nam nota etiam appellatur distinctio aurore Marcella. Virgilius in quarto Aene.

Cervicem cui terga notae.

i. e. distinctiones.

MONILIA.] Monile dicitur ornatus mulierum & equorum, propendens a collo, ut auctor est Pompejus. Ovidius.

- - - Demissaque in armos

Pendebant tereti gemmata monilia collo.

RUTILLO TORQUE.] Aureo vel coloris rutili. Torquis insignis aureum est, a quo Torquatus ille dictus qui Gallo spoliato ei torquem detraxit aureum. Cicero in quarto Tullulanarum Quaestionum. Ego, ne Torquatum quidem illum, qui hoc cognomen invenit, iratum existimo Gallo torquem detraxisse: torquatus quoque appellatur milites torque insigniti, ut auctor est Vegetius.

CERVIX.] Scansile collum dicitur proprie. Virgilius libro Georgicon secundo.

- - - Illi ardua cervix,

Argutusque caput.

Cervicem primum Hortensium dixisse auctor est Varro, cum tantum pluraliter proferri a veteribus in usu esset.

EXTREMA CERVICIS.] Partem illam intelligit ubi collo conjungitur pectus.

DENS PENDULUS.] Suspensus, quasi pendens. ita pendula tela dicitur ab Ovidio: hodie infantibus dependent argento nexi apud nos lupini dentes a collo: quibus quaedam inesse praedicant superstitione remedia tommine. Aprorum dentes incurvi sunt & lunati. his ad levigandas utimur chartas.

45. SEDET.] Haeret tanta arte ut sedere videatur.

DISTINGUIT.] Discriminat.

LUNA NIVEA.] Dente in similitudinem lunae circumvoluta. aper enim superiores duos dentes habet obtortos. qui lunam figurate videntur, lunulas antiquos in calceis gestasse, auctor est Plutarchus in Problematis qui nobilitate praefare viderentur, quae res modestiae & obediendae disciplina quaedam erat, ut audientes illo esse & imperium aequo animo ferre condicerent. & quemadmodum luna meliori obliqui & tolem (ut inquit Parmenides) semper intueri solet. sic homines secundum locum tenere contenti primas partes duci relinquerent, ut honore ac potestate per illum fruerentur: lunare est verbum quod significat inturmare in modum lunae, unde lunare arcum, dicimus.

46. PACISCOR.] Pacisci est cum donationis causa rem certam & indubitam liberaliter remittimus, ut scrib. Ulpianus jureconsultus. paciscor autem a pargo deductum volunt quidam: pacemem antiqui dicebant quum nunc dicimus pacemem, unde & pacisci & pacis adhuc in usu remanere. auc. est Pompe.

IN VALLE.] Vel ubi sumus vel ut est in valle.

PENDERE.] Solvere sicut victus, pendere jocus dicimus

solvere quoniam, cum aere gravi uterentur Romani, penso eo non numerato debitum solvebant. unde & pensio dicitur auctore Festo Pompejo.

DUM SCIAT.] Dummodo inquit pignus contra ponatur dignum cervo. Sic Virgilius.

- - - Tu die mecum quo pignore certis.

TERRERI.] Lycidas equum opponit pro pignore cervo cujus praestantiam describit & pulchritudinem.

48. TERRERI.] Pavore profectus, terror enim dicitur pavor & terribilamenta nocturna quae hominibus ad pavorem obijciuntur occurracula.

ASPIGE QUAM TIMEAM.] Fugiet se quod minime sit timidus.

49. GENUS NON JUGALE.] Vel quibus nullum conveniat jugum quod tanta sint praestantia ut par non inveniant (nam jugale dicitur quod cum aliis conjungi & potest sub jugo frenari) vel non jugale intelligas, quibus nullus adhibeatur maritus ad sobolem procreandam: quoniam ut scribit Plin. in VIII. Nat. Hist. in Lusitania circa Ulixipponem oppidum & Tagum amnem equas confas favonio flantis obversas animalem concipere spiritum, idque partum ferri, & signi pericissimum ita, sed triennium vitae non excedere. de quibus Silius in 111.

Hic adeo, cum ver placidum statumque reposit,

Concubitus servans tacitos grex perstat equarum,

Et venerem occultam genitali concipit aura:

Ergo non jugale si placuerit expones, quod nullo conjungitur marito.

GENUS.] Dicitur genus quod praedicatur de pluribus differentiis specie, ut notat imperator in Institutionibus titulo de jure naturali gentium & civili.

50. DE SANGUINE.] De proge. Semen enim genitale ex sanguine procreatur & effluere certum est. quod an tantummodo ex patris emissionem procreet partum ut scribere Diogenes & Hippon Stoid, aut etiam matris ut Anaxagorae, Alcmaconi, Parmenidi, Empedocle & Epicuro visum, non definite le scire Alcmacon confessus est, ratus neminem posse propicere. auctor est Censorinus in lib. de Die Natali.

PONAM.] Deponam. Sic Vir. in Palamone.

- - - Quoniam tibi pecula ponam.

51. VELOCEM PETASON.] Nomen a Graeco deductum. petasus enim volare significat, unde Petasus equus velocissimus in cursu. petajos etiam accepimus vocari pileos quibus caput tegere consuevimus. itaque apud Pausaniam in Amphirryone accipitur cum ita loquitur Mercurius.

Ego has habeo usque in petaso pinulas.

Ex quibus fortasse verbis existimant quidam talaria esse petasum, non animadvertentes & similiter Jovi dari in Amphirryone petasum, quem manifestum est non uti talaribus: putavit Siquentinus, vir alioquin inter eruditos enumerandus, petalos esse vela in theatris tenuissima quibus uti solebant. sustulit Tranquilli auctoritate ita in Augusto insidentis, in aestate apertis cubiculis foribus ac saepe in porticulis, saliente aqua, atque etiam ventilante aliquo cubabat, Saks vero ne hiberni quidem patiens, domi quoque non nisi petasatus sub divo spaciabatur: ubi tamen petasatum pileo indutum intelligere est: petasum itaque his a talaribus divisit verbis Hyginus. Persens missus a Polydote Magnetis filio ad Gorgias & Mer-

N R

Mercurio qui eum dilexisse existimatur, talare & petasum accepit.

52. LIBAVIT.] Gustavit a matre depulsus nuper.

TENERIS DENTIBUS.] Nondum firmis : dentes equis ut scribit Columella in VIII. dum bimus & lex mensium est equus medii superiores & inferiores cadunt. cum quartum agit iis qui canini appellantur dejectis alios affert. intra sextum deinde annum molares superiores cadunt. sexto anno quos primos mutavit exaquat. septimo omnes expleantur aequaliter. & ex eo cavatos gerit, nec postea quot annorum sit manifesto comprehenditur potest : Dentes continui sunt homini & equo ut scribit Plin. in XI. equo sunt numero quadraginta & ut idem docet Plin. trigesimo mense primores utrinque binos amittit, sequenti anno totidem proximos : cum subeunt disti columellares. v. anno incipiente binos amittit, qui vi. anno renascuntur : hominum dentibus quoddam inesse virus nulli est dubium, si quidem & speculi nitorem ex adverso nudati hebetant & columborum foetus implumes necant : certum est maxillares qui sunt a caninis a nullo mutari animalium : Sicuti & quibus in juvenia non suere nati decidere in senectute & mox renasci : prodidit itaque Mutianus a se visum Zanclem Samothracenum civem cui renati essent post centum & quatuor annos.

53. ILLI PES LEVIS.] Describit bonam equi proportionem, quam ita in VII. constare scribit Columella : exiguo capite, nigris oculis, naribus apertis, brevibus auriculis & erectis, cervicis molli lataque nec longa, densa juba & per dextram partem profusa, lato & musculorum toris numeroso pectore, grandibus armis & rectis lateribus inflexis, ventre substricto, restibus paribus & exiguis, latis lumbis & subfidentibus, cauda longa & secta crispaeque, mollibus atque altis cruribusque rectis, tereti genu parvoque nec introrsus spectanti. rotundis clunibus feminibus torosis, ac nuperosis, duris ungulis & altis & concavis, rotundisque quibus coronae mediocres suppositae sunt : Talem etiam formam descripsit Vir. in III. Georg. quae pulcherrimae ab illo vate (ut inquit Plin.) absoluta est. quam & ipse in libro de jaculatione equestri collegisse dixit.

53. PES LEVIS.] Non ponderosus, quique crebro pulset terram & stare nesciat loco.

ADDUCTUM LATIUS.] Restrictum ut brevis sit & collectus : adduci enim est cogi & contrahere. M. T. de Senectute, nullo hymbri, nullo strigare adduci ut capite aperto sit.

EXCELSISSIMA CERVIX.] Altissima & ardua : excelsum enim longum appellamus & arduum, & excelsum enim excelsitatem dicimus & altitudinem. T. in III. Officiorum, etenim magis est secundum naturam excelsitas animi & magnitudo.

45. TERGA SEDENT.] Obesa sunt & lata quae veluti sedem praebent : est enim plurima pars pulchritudinis equae obesa, hoc est pinguedo, quasi ob edendum facta, ut auctor est Pompe.

ACRE CAPUT.] Velox & celerrimum, hoc est in hanc & illam partem quod movetur crebro. acrem enim velocem appellamus Vir. in III. Georg.

Calidumque animis & curibus acrem.

Idem.

Non saltem superare viam sit passus & acri Carpere, prata fuga :

Idem Aene. li. IV.

At puer Aescanius mediis in vallibus acri Gandet equo.

Altis acrem, auctoritate Marcello, dicimus astrictum acerbum asperum. M. T. in Hortensio, quid alterius ingenium sic astrictum, sicut acetum Aegyptium, alterius sic acre ut mel Hymettum dicimus : acrem quoque fortiter appellare consuevimus Vir. in VIII. Aene.

Aut acrem dubites in praeterea poscere Turnum.

MICAT.] Micare est per vices sine ordine movere. Vir. in X. Aene.

Semianimique micant digiti ferrumque retrahant. Lucilius li. XXX.

Omnia tumendo mureo videas fervente micare.

SINE PONDERE.] Agilitate quadam, ut ad utramlibet partem reflecti possit.

55. UNGULA TORNATA.] i. e. rotunda & circumflexa ut qui torno expolita videatur. Tornos instrumentum est quo expoliuntur ligna & in rotunditatem rediguntur. ita a Bononiensibus hodie appellatur. Vir. in Bucolicis.

Lenta quibus torno facilis superaddita vitis.

Hinc tornarii dicti, qui torno ligna admovent ad polituram. tornarios sicut alia multa in urbem induxisse Periclem auctor est Plutarchus in ejus vita, i. e. Athenas, quorum rempublicam diu regit.

UNGULA.] Sunt ex grammaticis qui inter ungues ungulamque hanc differentiam faciunt, ut sit unguis eorum animalium quae digitos separatos habeant penitusque distinctos. sicuti sunt hominum simiarumque, avium, ungula vero digitis carentium, sicut ut equorum, asinorum : Plin. in XI. omnia digitos habentibus pedes excepta elephantis, huic enim informes numero quidem quinque, sed indivisi ac leviter discreti unguis sive non unguibus similes : est etiam ungula tormenti genus de qua fit mentio a Cypriano & Eusebio : Ungulum ut scribit Pompe. Officiorum lingua significat annulum. Proverbium quoque est, a teneris unguiculis. quod significat ab infantia & ineunte aetate : Cicero in I. Epistolarum. Praesta te cum qui a teneris mihi (ut Graeci dicunt) unguiculis es cognitus : est & aliud ungue latinus, ad quod alius Plautus, ita scribens in Aulularia, si hercle in ex isto loco digitum transversum aut unguem latum excefferis aut si respexeris quoniam te jussit, continuo hercle ego te deditam discipulam cruci.

BREVI CORNU.] Ossea circumductione a qua & equi cornipedes appellantur : Ovi. in I. de Arte Amandi.

Foemina co nipedes semper adlunat equos :

Elaceus in II. Argonauticon :

Jam cui candentes votivo in gramine pascit Cornipedes genitor.

Cornipes a Claudiano appellatur Chiron in II. contra Rufinum his.

Implet Thessaliam ferri nitet anteaque docti Cornipedis.

Ad medium equum alludente, unde & Sidonius hinc illud dedisse dixit, quae vox equi est : idem

et sono cornus sonipedes dicantur. Silius in III.

Et doctus virgae sonipes in castra ruobat.

Lucanus in secunda,

--- *Levis totas accepit habenas
In campum sonipes.*

Flaccus in III. Argonauticon.

--- *vadit sonipes cervicæ remissa.*

Virg.

Stat sonipes & frena ferax spumantia mandit.

BREVI.] Non spacioſo, quod tamen ſolidum deſideratur, Virg.

--- *Et ſolido graviter ſonat ungula cornu.*

56. EXULTAVIT.] Supra modum exiluit & elatus eſt ut herbas non fregerit, quamvis teneras. exultare ut notat Marcellus, ſignificat ſupra modum exilire & efferri. M. T. de Rep. eſt igitur quoddam turbulentum in hominibus ſingulis, quod vel exultat voluptatis vel moleſtia frangitur.

57. TANGERET.] Commendatio levitatis.

NON CURVARET.) Non tantum non frangeret, ſed ne incurvaret quidem. conſimile eſt illud Vir.

--- *ac per aperta volans cœu liber habenis
Aequora: vix ſumma veſtigia ponat arena.*

58. SILVESTRIA NUMINA JURO.] Hoc eſt per ſilveſtres deos Panes, Silvanum, Saty. Faunos & cætera huiusmodi.

59. ET VACAT.] Mnasiſſus electus arbiter monet illos ut ſecedant a ſtrepitu propinqui rivi, cujus ex fragore verba impediuntur ne exaudiri poſſint.

ET VACAT &c.] Scilicet audire & libenter audiam.

60.] SANE.] Pro ſaniter & ſerio, quaſi dicat ſe inter illos non eſſe iudicaturum niſi ſana & ſeria proferant. priora itaque certamina redarguit frigida & nullius momenti quæ jurgioſa tamen fuerant.

ISTIC PROFINUS.] Sensus eſt. ecce ut ſubito muſæ celebrari geſtientes nobis locum ſub illic paraverit.

61. SONUS AMNIS.] Fragor aquæ & murmur obſtrepentis undæ.

62. LINQUAMUS.] Relinquamus. ita Maro in Bucolicis

Non patrias ſines & dulcia linquimus arva.

VOLUBILIS UNDAE.] Vel celeriter currentis vel quadam ſe in giros ſequentis revolutione.

64. RAUCUM RESPONDENT LYMPHAE.] i. e. ſonum querulum: qui quidem gratus eſt, ut

Nec percussa juvant fluctu tam littora nec quæ

Saxosæ inter decurrunt flumina valles.

Sed hic iudicem ad audiendum impedit.

EXASO, PUMICE.] Impetu aquæ excavato. exesum enim coſſoſum vel comminutum dicimus; & adeſum auctore Marcello dixere conſumptum. Siſenna Hiſtoriarum libro III. *iisdem temporibus Eſterni duplici ſoſſa vâlloque circumdatis, frumento adeo quod ex avenis in oppidum portatum eſt. quâmvís ibi legatur eſereni. Pumex aridus eſt lapis ad læviganda utilis corpora librosque, unde dictum eſt Catullo.*

Arida modo pumice exopolium.

Et ab Ovidio libro primo Tristium.

Nec fragili geminas poliantur pumice frontes

Hirsutus passus ut videre comis.

Martialis in octavo.

--- *nondum murice cultus*

Asperoque morſu pumicis aridi politus

Aritanum properas ſequi libella.

Scribit Plinius in III. in mari rubro fungos naſci cum pluât, qui ſole tacti mutantur in pumicem: Sunt qui pumicem omnem lapidem fere croſum dici contendunt, unde Horatius

Quæ nunc oppoſitis debilitat pumicibus mæra.

Aridiſſimus eſt, ut ſuperius diximus unde dictum eſt. a Plauto in Aulularia

Pumex non æque aridus atque hic eſt ſenex,

Optimus eſt in Aeoliis inſulis, ut inquit Plinius in Meloque & Scyro.

65. GLAREA.] Lapilli ſunt fluviales, ita hodie etiam Bononiensibus dicta, Aufonius

Aut iteratarum quæ glarea triſta viarum

Fert militarem ad Blaviam.

Plinius: glarea ſubſtrata inter utramque ſententiam fuerit, idem glareaſum ſolum appellat in XVII. quod olivæ atriſſimum in Venetiano eſſe ſcribit: Ovidius in III. Faſtorum glareaſum rivum lapidoſum ita dicit

Deſuit incerto lapidoſus murmure rivus.

66. SI PLACET, ANTRA MAGIS.] Loci deſcriptio eſt, quæ ſi vera, topographia appellanda eſt, ſin minus, Topotheſia, qualis eſt apud Virgilium in primo Aeneidos.

Eſt in ſeſſu longo locus.

ANTRUM.] Locus eſt excavatus.

SAXA.] Hic rupes intelligit & ſaxeum locum, alias ſaxa inter Africam & Sardiniam appellantur Aræ ab Italis, quod ibi Aphri & Romani foedus iniecerunt, de quibus Virgilius in primo Aeneidos.

*Triſ notus abreptas in ſaxa latentia torquet,
Saxa vocant Itali, mediſque in fluctibus aras.*

A. Saxo ſaxens dicitur durus, Aufonius.

*Rhetoris hæc Ruſſi ſtatua eſt: ſi ſaxeæ Ruſſi,
Cur id ais? ſemper ſaxeus ipſe fuit.*

67. MUSCUS.] Lanugo eſt proprie virens in loco præcipue humido proveniens: Virgilius in tertio Geor.

*Salibus in vacuis paſcant & plena ſecundum
Flumina, muſcus ubi.*

Inde muſcoſi fontes dicuntur qui muſco veſtiri conſueverunt: conſuit Cato muſco iuſſellari liciniam oleum. idem putavit Plinius in xv.

STILLANTI VELLERE.] Dependenti quaſi ſillis quibusdam muſci coma.

69. DEPENDET.] Deorſum pender, ut apud Vir. in Aene.

Dependent lychni laquearibus autem

Incenſi.

SCOPULISQUE CAVUM.] Sensus eſt: ſcopuli in arcum curvati videntur opus indicare teſtudinum, quale hodie in ædiſiciis.

70. IMMINET.] Concha ſupra extat & pender, arcus figuram exhibens.

CONCHA.] Concham acatii modo carinam inflexa puppe proraque roſtrata eſſe ſcribit Plinius quæ ingreſſus Nauplius in modum navis regit ac gubernat, a

N n 2

cujus

cujus similitudine concha in aedificiis appellatur. concha ad litus delatam in medio mari Venerem ortam Poetae fabulantur unde ei conchae dicatae Venerae dicuntur. hinc est illud Martialis.

Laevior o conchis Gallo Cytheriacis.

Et illud Propertii.

Et venit ex Rubro concha Erycina mari.

i. e. Veneris. quaedam sunt conchae inter plurima earum genera, quibus tritones ad buccinandum utuntur, ut inquit Plin. de his Apulejus in xv. de Asino Aurco: jam passim maria permulcantes tritonum catervae, hic concha sonaci leviter buccinat, ille serico tegmine flagrantiae solis obfiste inimici: Ovi. quoque in l. Met.

*Caeruleum Tritona vocas conchaque sonaci
Inspirare jubet.*

TESTUDINE EXEKA.] Excavato scopulo quasi in testudinis formam: Testudines autem ut scribit Marcellus sunt loca in aedificiis camerata ad similitudinem aquatilium, quae duris tergoribus sunt & incurvis. de quibus Vir. in l. Aene. intellexit illo versu.

Tum foribus divae media testudine templi.

Cherifinae, ut scribit Plin. in ix. appellatae in operibus, ob id quod terrestres sint. sunt autem in templis testudines hac ratione secundum eos qui de ratione templorum scribunt, ut caeli imago reddatur quod convexum est ut scribit Servius. Tanta magnitudinis indicum mare testudines mittit auctore Plinio ut superbie singulorum casus integant. harum concha mos fuit apud veteres postea variare in laminas desecta, unde dictum est a Vir. in l. i. Geor.

Nec varios inhiant pulchra testudine postes.

Et a Luciano,

*Foribus testudinis Indae
Terga sedent, sulco maculas distincta smaragdo.*

Alludente scilicet ad Indicas testudines, de quibus jam diximus, testudinum putamina secare in laminas, lectosque & repositoria his vestire Carbilus Pollio instituit, prodigi & sagacis (ut inquit Plinius) ad luxuriae infirmitatem ingenii: Troglodytae cornigeras habent ut in Iyra annexis cornibus latis, sed mobilibus quorum in narando remigio se adjuvant, celtinum genus id vocatur eximiae testudinis sed rarae. namque qui scopuli praecacuti Chelonophagus terrent quos populos a testudinibus vorandis ita vocatos scias. *χελων* enim a Graecis testudo dicitur, tardissimi est gradus testudo unde dictum est a Plauto in Aulularia

*Si hodie hercle sustem caepero aut stimulum in manum,
Testudinem istum tibi grandilogradum.*

i. e. tardum ut est testudinis ita enim & tardus Hieronimo, gradus appellatur, & ipsa tardigrada a Pacuvio, terrigena & demiporta: est & testudo militaris machina quae ad similitudinem verae testudinis ut inquit Vegetius in iv. vocabulum sumsit, quia sicut illa modo reducit modo profert caput, ita machinamentum interdum reducit trabem, interdum exerit ut fortius cedat.

SINGRANTIBUS.] Carvanibus, sinuare enim est curvare, unde & sinuatio curvatio dicitur.

ARCUM.] Cavum. excavatam rupem in arcus modum.

VENIENS.] Captato loco petit Mnasilus carmina alterne profert.

TUTABIMUR SONITUM.] Aures a strepitu defendemus aquarum. tutari enim est defendere, unde tutor &

tutela, quae ita a Servio definitur. tutela est via atque potestas in capite libero ad tuendum eum qui propter aetatem se defendere nequit jure civili data ac permittita: & tutores sunt qui eam vim ac potestatem habent ex qua re nomen ipsi acceperunt ut notatur in institutionibus titulo de tutelis: observavimus tutare etiam in usu fuisse sicut tutari. Plautus in Mercatore invoco vos lares diales ut me tutetis. Nevius in Lycurgo. tuus qui celsos terminos tutant: Pomponius patris non erat quod corpus tremulum famula tutaret toga. Pacuvius in Pedboea, tum mulier cogere, ut tutent templa liberi: auctor Marcellus. Tutatum deum laborantes invocasse scribit Varro qui homines tueri putabatur: in aliquibus codicibus legitur, sonitus tutabimur, quod significabit ex intimo pectore expromemus. ructus enim sit cum ventriculi humor recalcenscens inflatur atque coquitur, unde est verbum ructare. Plautus in Pseudulo. ructare mos mihi suavis, Divus Cyprinus ad Epictetum, quorum crapulam nuper superstitum indies cruditate ructabant.

72. RESIDERE.] Sedendo commorari, unde refides desidioli dicuntur. Vir.

--- Jam pridem refides animos

DABIT SEDILIA TOPHUS.] Est sensus, si placet sedere, apta sedilia nobis dabit tophus. si vero jacere cubitoque fulcire caput, herba erit aptissima. *Sedile* dicitur ubi sedere possumus, & hic pro loco ad sedendum apto accipitur, ut apud Vir. in l. Aene.

Intus aquas dulces vivoque sedilia saxo.

Et apud Ovi. lib. v. Met.

Faltaque dum vivo profferre sedilia saxo.

Vir. in iv. Geor.

--- Vitreisque sedilibus omnes
Obstupere.

Id est aquosis. Tophus autem lapis est asper in ripis fluviorum praecipue nascent. Virg.

Et tophus scaber & nigris exesa chelydri.

Plin. in xvii. Nat. Hist. Nam tophus scaber, natura friabilis, expetitur quoque ab antiquis. a topho tophinus deducitur & tophaceus, Suetonius in Claudio Caesare, circo vero maximo marmoreis catenibus auratisque metis, quae utraque & tophica ac lignea antea fuerant, exculto, propria Senatoribus constituit loca promiscue spectare solitis. Plin. de Argilla in xvii. Fruges alit tophacea alba: auctor est idem Plin. lib. xi. in xi. ventre juvenearum tophum esse nigricantis coloris rotunditate pisae, amilo pondere, quod singulare putant remedium aegre parientibus si tellurem non attigerit.

73. POMERE CUBITUM.] Idem est, quod manu sufficere caput, inde est locus Plautinus in Milite.

Eccae autem aedificat. columnam mento suffulcit suo.

Id est manum quae insat est columnae in aedificiis adhibitae. Martialis in v.

Et sellam cubito dexteriore premit.

73. MELIOR VIRET HERBA LAPILLIS.] Sensus est: melius ponetis cubitum in herba virenti quam lapillis cum illi sint duriusculi: lapilli dicuntur saxa minustiora diminutive a lapide, solebant antiqui albo lapillo bonos dies notare, unde dictum est a Persio.

Hunc Macrino diem numerata meliore lapillo.

Id est, albo, his enim bonos significabant dies quos albos appellabant & hoc nomen ab alba faba obvenisse testatur Plutarchus, cum Pericles divisio in o & o partes

CXCL

exercitu forte permittentes, ut cuicumque alba faba obvenisset epulari aequo in ocio esse liceret, cum caeteri pugnarent, hunc autem bonos dies & malos norandi morem fuit qui Oretentium fuisse existiment, unde dictum sit ab Horatio.

Cressa nec careat pulchra dies nota.

Erythrei lapilli dicuntur a Statio in Sylvis gemmei illo versu.

Nex & Erythreis Thebides signanda lapillis.

74. *SEPOSITA LITE.*] Amota & separata iurgatione verborum.

75. *MALIM.*] Sensus est: Nam ego cupio potius amariora audire quam iurgia & lites, quae nauseam magis movent quam voluptatem aliquam inducant.

VICIBUS.] Per vices, i. e. alterne.

TENEROS AMORES.] Molles & delicatos. sic Ovi. in l. de Am. Amandi.

Me Venus artificem tenero praefecit Amori.

76. *ASTILE TU PATALEM.*] Proponit utrique amaram ut laudent.

77. *TV MOPLO.*] Rogat Maesillum Lycidas ut attente certamen audiat quemadmodum pridem Asili & Acanthidos audivisse dicebatur.

ACANTHIDA.] Vel nomen est pastoris, quem dulce canentem intelligere possumus, vel desolante dictam, quod Asillus se Acanthidi aequiparare & conferre audeat.

79. *SILVA THALEA.*] A thaleis fortasse nuncupata, quae sunt frusta lignorum ex utraque parte acquabiliter caesa serendi gratia, ut silvam taleam intelligas a taleis noviter ibi positis: Cato de Re Rustica, taleas oleaginas, quae in scrobe saturus eris, trepidantes facito, quae in seminario saturus eris, pedales facito, cum taleam demittis, pede taleam opprimis, si parum descendat, malleo aut mateola adigito, caveoque ne librum scindas. a talea taliari deductum significat, ut affirmat Varro, quod vulgo dicitur scindi & intaliari, caeterum cum apud Pompeium inveniam Talem fuisse Sabinorum praenomen, non videretur absurdum, si talea pro Sabina exponeremus a praenomine Sabinorum qui non longe a Roma fuere remoti, admonuit tamen praceptor meus cum super hac re interrogaretur autoritatis Plinianae subsequenter, ut occultiore rem includi scias, a nobis recitatae, scribit enim Pl. in xv. de lauro loquens in haec ferme verba, sed & circa divum Augustum oventa ejus digna memoratu. namque Liviae Drusillae, quae postea Augusta matrimonii nomen accepit, cum patris esset illi Caesari, gallinam conspicui candoris sedenti aquila ex alto abiecit in gremium illaescam, intrepideque miranti accessit miraculum, quoniam tenentem rostro laurum ramum onustum suis baccis, conservari alitem & sobolem jussu aruspices, ramumque cum seri ac rite custodiri, quodque factum est in villa Caesarum fluvio Tyberi impoesta, juxta nonnum lapidem, Flaminia via, quae ob id vocatur Ad Gallinas, miraeque silva provenit, ex ea triumphans postea Caesar laurum in manu tenuis coronamque in capite gessit, ac deinde Imperatoris Caesaris cunctis traditusque mos est ramos quos tenerunt serendi, & durant silvae neminebus suis dictae. Quare potest ad hanc videri alludere Calpurnius, silvam taleam nuncupans in honorem nominis Augustalis, cujus saepe celebrat nomen, a quo primum ipfam habuisse docuit. Sed ob hoc in-

dagatio perquirentibus non sit ablata, an melius inveniant, cum quisque in his pro arbitrio tantum teneatur.

79. *NON POSSUM TACERE.*] Hic loquitur Asillus indignatus quod eum carpat Lycidas insolentiae.

PROVOCAT.] Lacescat, Plinius quamvis enim multis provocatus injuriis nunquam tamen ab amicitia recessit.

80. *RUMFOR.*] Distrahor & disforqueor. Martialis

Rumpatur quisquis rumpitur invidia.

Alias in obsequium significatum est, ut in Priapeis,

--- Sed si tentigine rumpat.

JURORA.] Lites, ut diximus etiam superius.

81. *AUDIAT.*] Scilicet me incipientem cantilepam.

AUT DICAT.] Scilicet ipse, hoc est canere incipiat.

HUC MINI CERTE.] Sensus est, magnum erit mihi solatium Lycidam aspiciere trepidum impares suas vires meis sentientem.

82. *DULCE.*] Jucundum.

EXPECTARE.] Dum dicat scilicet alterne, vel legas spectare.

TREMMENTEM.] Pavidum & timentem, tremunt enim timentes, quoniam calor eorum se colligit in pectoris loco, qui corpulentior est, quam ob rem undique, cum eo ipso calore, tum sanguine turgescere efficitur, ut motu vario crebroque agitentur, ut docet Aristoteles in Problematis.

83. *TE STANTE.*] Te praesente.

PALLIDUS.] Ex timore. facie enim pallent qui trepidant pedibus, ita sollicitantur & palpitant, ut docet Aristoteles.

PALAM.] Aperte & te audiente.

SUA CRIMINA.] Crimina legas, ut in aliquibus codicibus inveni verustionibus, tanquam ipse sua crimina & peccata recensere velit & patefacere.

--- Nam super auditor qui frigida mens est Criminibus.

ut inquit Juvenalis.

ME PUTO VICINUS.] Vel principium est abruptum cantilenae, vel respondet ad illud, sua crimina pallidus audit, quasi occupans quod ille dicturus sit, & objicit illi amorem puerilem & praeposterum.

84. *ME PUTO.*] Ironice dictum, quasi dicat, potes mihi objicere quod ego tibi possum? simulasse virilia oscula cum tenero Moplo? consimile est illud Virgilianum in Palaemone.

Tum credo, cum me arbutum videre Miconis, Atque mala vites incidere falce novellas.

Objicit enim illi quoddam crimen incisionis arborum & vitium: & est haec rustica & naturalis responsio, ut inquit Servius Grammaticus, nam non ante purgat objecta sed alia objicit ut irati solent.

VICINUS.] Inquilinus & prope me habitans, vel tunc vicinus cum talia videre ipse & Aegon.

85. *RISERE.*] Deludere risu. Democritus omnia solebat risu prosequi, quod illi ridicula viderentur mortalia cuncta, ut inquit Lucianus de Vitis Philosophorum, unde Juvenalis Sat. x.

Ridebat curas nec non & gaudia vulgi.

O O

Et

Et Claudianus.

Quicquid, Democritus risti.

86. **SIMULARE OSCULA.**] *Simulare* est aliud intus sentire, aliud demonstrare foras. unde *simulatio*, a qua *simulatem* dici posse existimat Pompejus, quoniam simulata ad invicem loquuntur qui discordes sunt, ita hic simulare significat simulata facere, nam cum vellet puerum Mopsium osculari, aiebat se non tanquam puerum sed virum osculari, ut removeret libidinis suspicionem, quam rem derisui habuere qui id senserunt.

OSCUA VIRILIA] Qualia viris dantur simplicia sine aliqua libidinis suspitione.

86. **FORTIOR O UTINAM.**] Haec Aegloga tragicum habet finem & furiis exagitatum, optatque hic Astylus valentiorum iudicem qui possit eorum certamen audire valentius quam Mnasyllus, quo praesente effecturum se ait ut Lycidas fateatur se turpiorem esse neminem.

NONDUM] Corrigenendum est *iudex*.

FORTIOR.] Robustior & actare juvenili ut sufficient vires ad omnia audienda cum senilis aetas magis amet quietem quam litigia.

87. **TIBI TURPIOR.**] Plus est quam si auditoribus dixisset. nam naevos nostros amare solemus: difficileque est circa sua non falli: cum fere nullus sit qui se aliis postponat, exemplo principum & ducum illorum qui contra Xerxem dimicaverant virtute maxima, nam cum in isthmum se recepissent lato ab ara suffragio se quisque primum secundum Themistoclem censuit, ob quod primas illi contigit habere partes, scientibus iudicibus in suis quemque fraudati: author est Plutarchus in Themistoclis vita.

89. **QUID FURITIS.**] Mnasyllus illorum insaniam carpens refugit litis arbitrium aliisque relinquit iudicibus, illoque abscedente finem habet Aegloga.

QUAE VOS INSANIA.] Melius legeretur *quo vos insanis*, hoc est dementia & stultitia quo vos deduxit. ut nullo ordine ligarentis: *insaniam* appellamus demen-

tiam, nam sicuti sanum prudentem & rectae mentis, & sanam mentem sinceram & rectam, ut mens sana in corpore sano, ita insanum insipientem & dementem appellamus, unde ipse Poeta *insanos enses* Aegloga I. appellavit: dicitur autem *insanitas* sicut *insania*, Cicero Tusculanarum li. I. *insipientia autem quasi insanitas, quae esset insania eademque dementia*. Plautus *insanum pro insane* dixit in Nervolaria: *insanum* valde uterque deamat, dicitur vero *insania* non in hominibus tantum aut animalibus sed & his quae sine anima sunt. Vir. in Buc.

Huc ades, insani seriant sine littora fluitus.

TENDERE.] Progredi extra semitam.

90. **SI VICIBUS CERTARE PLACET.**] Indignativae orationi semper aliquid deficit, ut hic, scilicet *audiam*, ita Vir.

- - - *quos ego, sed motos.*

Ibi enim deest puniani: & Torcentius, quem quidem ego si sensero.

SED NON EGO.] Sententiam mutat.

91. **DISCERNERE.**] Discutere & dividere. unde *discerniculum* acus quae capillos mulierum ante frontem dividit, a *discernendo* dictum, ut author est Marcellus.

Hoc.] Scilicet iurgium vestrum.

92. **ET VENIT ECCE MICON.**] Honestam nachus est abcessus occasionem, alio succurrente iudice.

IMPONERE FINEM.] Hic *imponere* significat, facere finem, & finem immittere: alias decipere, ut apud Sapphographum Poetam.

- - - *Facile est barbato imponere regi.*

Probus Aemilius in Eumenis vita, *simulata* deditioe dum de conditionibus tractat, praefectis Antigoni imposuit. & notandum est: cum dativo quando decipere significat poni semper, ut apud omnes, est authores invenire.

IN ECLOGAM VII.

Vers. I. **L**ENTUS AB URBE VENIS.] Inducitur Corydon Romae commoratus occurrere Lycorae amico, a quo interrogatus quid fero veniat, in causa spectacula fuisse dicit, quorum partes singulas seriatim recenset & veluti in acta reducit. ut non tantum ea se vidisse ostendat sed iterum spectantium oculis proponere videatur, & hoc totum in principis Augusti laudem, cujus opera edita fuerant, a quibus cuncta spectacula superari & nova afferri & antiqua.

LENTUS.] Tardus. M. T. in Mortensio, nec Crasum, qui lentus, ut scitis, dicere solebat, ad imitationem quasi nostri generis contendisse. apud Virgilium in Buc. ociosum significat, ut

Nos patriam fugimus, tu Tityre lentus in umbra.

alias lentum patiens dicitur & placidum. M. T. in Hortensio, qui cum publicis injuriis lente tulisset, suam non tulit.

VIGESIMA NOX.] i.e. vigesimus dies, nox enim eum diebus computatur: sed variam observationem dierum Gellius & Macrobius recensent, ut jam superius.

2. CUPIUNT TE CERNERE SILVAE.] Sensus est: jam viginti praeterire dies quod te nostrae desiderant Silvae. & haec magna hominis laus ut non tantum expectetur ab hominibus sed feris & arboribus, quae sua rescindunt cantilena.

3. MOERENTES TAURI.] Dolentes, quibus es curae: *Moerere* enim significat dolere, ut hic & apud Vir. in IV. Aene.

Sola domo moeret vacua:

Et *moeror* dicitur tristitia & animi anxietas. alias *moerere* est quod hodie dicunt *meritare*. Vir. II. x.

--- *Qualem meruit Pallanta remitto,*

Et in IV.

Si bene quid de te merui.

Lucilius.

Publica lege ut mereas praefo est tibi quaestor.

JUBILA.] Tuas voces. nam *jubilare* est rustica voce inclamare, ut jam diximus.

4. O FIGER.] Carpit Lycoram quod malit silvas & fagos quam spectacula cernere a printipe Augusto edita.

FIGER.] Tardus, quasi pede aeger. unde *pigrare* verbum quod significat detinere, & *pigritia* dicta inertiis & desidiosa tarditas.

DURIOR AXE.] In emendationibus codicibus legitur *offe*. os enim dicitur durities illa qua compaginata sunt corpora tam animalium quam hominum, & declinatur hoc *os offis*, quod etiam hoc *offum* antiquos protulisse scribit Priscianus in XI. *Os offis* autem frequenter pro dupli-

cie ponitur. unde *offea manus* pro dura dicitur a Juvenali Satyra. v.

--- *Aut nigri manus offea Mauri,*

Et a Plinio *offea spina* in XI. non recrescunt ossa praecisa praeterquam veterinis ab ungula ad suffragina, ut idem scribit Plin.

5. VETERES FAGOS.] Quoniam spectabiliores sunt & umbram reddunt majorem.

NOVA SPECTACULA.] Quae nuper edita sunt, *Spectacula* dicuntur quod *spectaculum* omnibus praebent imperatorum dona quae ad conciliationem plebis fieri sunt solita. horum assiduitate & varietate ac magnificencia omnes antecessit Augustus Caesar, ut scribit Suetonius in ejus vita. *Quae* Graecis *spectaculum* dicitur, *hedrae* *spectator*. *hedra* enim est *specio*, a quo verbo *spectaculum*. Martialis in I.

*Quicquid & in circo spectatur & amphitheatro
Dives Caesarea praestitit unda tibi.*

JUVENS DEUS.] Augustus.

EDIT.] Praebet: est enim *edere* spectaculis accommodatum verbum, unde *editores* dicti *spectaculorum* exhibitores.

PATULA HARENA.] Spatioso theatro, ubi harena spargebatur. vel ne lubrici essent gladiatorum pedes, vel ut cruor occultaretur effusus in harena, unde *tacpius* harena per spectaculis dicitur. Juvenalis Satyra prima.

Et latum media sulcum deducit harena.

Et Satyra II.

Lustravitque fuga mediam gladiator harenam.

Arenam sunt qui ab *ariditate* dictam putent ideoque sine aspiratione scribunt, alii ab *haerendo* appellatam putant, ideo aspirant.

7. TANTA CAUSA.] Tam magna ut te posset detinere.

MORANDI.] Tardandi: unde mora dicta. alias *moror* insanire significat, unde *moros* homines stultos & fatuos appellaverunt. Sed in hac producitur significatio. Suetonius in Nerone. nam & *morari* cum inter homines defuisse producta prima syllaba jocabatur. Plautus in Trinummio.

Ita est. amor balista ut jactur, nihil sic celero est neque volas

Atque it, moros hominum moros & morosos efficit.

8. CESSARET.] Desisteret ab incoeptis, ut superius: *Omnia cessabant.*

TACITURNIS SILVIS.] Epitheton temporarium. nam eas *taciturnas* esse ob ejus discessum sentit. *Taciturnam* autem appellamus sine strepitu rem. sicuti *tacitam* a tacendo. Tibullus.

Et vocis ad digiti me taciturna senem.

O o z

y. 50-

9. SOLUS STIMICON.] Vel incommutatus, qui sine te alterne dicere non poterat, vel qui te absente solus obtinet principatum cantilenae.

PALLENTI CORYMBO.] Coronatus hederaceis foliis, quarum sunt fructus corymbi qui aliis candidi : aliis nigri aliisque crocei, quibus poëtae coronantur ut scribit Plinius. nam ideo coronantur hederæ poëtae quasi Baccho consecrati & quia ut Bacchus insaniunt vel quoniam ut semper viret hederæ sic carmina aeternitatem merentur, auctor est Servius.

PALLENTI.] Candido. est enim quaedam fructuantum candida, hoc est corymbo (ut inquit Plinius) de qua intelligi posse videtur. est etiam ocellior sensus in hoc versu, ut sit: nunc pallente canit corymbo moestitiae accommodato. quoniam pallidus color quid præ se fert doloris & cum poëtae coronentur crocato, ut appareat intrinseca aegritudo, hederæ illa coronatur quæ pallorem consimilem Stimiconi demonstrare queat.

10. DONAVIMUS.] Dono prosequuti sumus. Virgili in v. Aene.

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit:

Scribit Marcellus dona consuetudine hæc haberi, quæ aut propiciandis diis dantur, aut hominibus pro beneficiis redduntur. quamvis pro ulione apud Virgilium in Bucolicis inveniantur.

Quas illi Philomela dapes, quæ dona paratis.

TENERO HEDO.] Molli & ex lacte mero.

11. HABES.] Sine defæsa scribendam est, pro absens es.

LUSTRAVIT.] Purgavit: unde lustrum spatium quinquennale quo urbem lustrabant, i. e. purgabant.

12. JASSIT CERTARE JUVENES.] De more & consuetudine, nam sacrificiis canere & saltare solebant, quia nullum corporis partem majores esse voluerunt (ut inquit Servius) quæ religionem non sentiret, unde dixit Virgilius in Bucolicis.

*Saltantes Satyros imitabitur Alphesthenes,
Cantabunt mihi Dametas, & Lykaios Agon.*

Inde est proverbium *ad omnia secunda saltas senex*, nam cum iracundia Matris Deum Romani laborarent & eam nec sacris nec ludis placare possent, quidam senex statutus ludis circensibus saltavit, quæ sola fuit causa placationis, auctor est Servius in explicatione ejus Virgiliani in iii. Aene.

Lustranturque Jovi.

CERTARE.] Carminibus contendere.

ARGUTA CICUTA.] i. e. Fistula, pars est pro toto. cum cicuta sit spatium inter cannarum nodos, ut diximus superius. alias herba est venenatissima ut scribit Plinius quæ perit Socrates, unde dictum est a Persio.

--- Sorbitio tollit quem dira vicant.

13. INVICTUS.] A nullo superatus.

DIVES AUFERAT.] Præmia: non quod dives sit, sed præmiis ditatus. præmia dicuntur quæ ob aliquod egregium facinus retribuantur. ut apud Vir. in i. Aene.

*Dii tibi, si qua pios respiciant numina, si qua
Usquam justitiae & mens sibi conscia recti,
Præmia digna ferant.*

14. NON SOLVM.] Non tantum.

GAUDEAT.] Letetur: est autem sensus, habeat præmia sui Stimicon laboris, & non tantum gaudet pro recepto hedo, sed & tota habeat & possideat ovilia Thyrsidis, non tamen acquirat lacertiam meam ex spectaculis conceptam.

15. OVILIA.] Pro pecudibus inclusis. sicuti apud Virgilium.

Tribe lupus stabulis.

Id est ovibus quæ ovili includuntur.

16. AEQUASIT.] Aequiparabit. *aequare* enim est parum reddere. unde *aequum* iustum appellamus eo quod nullam in partem propendeat, & lances habeat pares ex utraque parte.

NEC MIHI SI QVIS.] Ordo est: nec si quis mihi donet omnia pecunia Lucanæ silvæ, erunt magis illa grata quam spectacula nuper in urbe visa.

PECUNIA.] Non tantum pecudes, sed & alia ex quibus sit pecunia. nam, ut superius ex autoritate Marci Varronis docuimus, *facere pecuniam* intelligitur de ovis, capris, fove, bove, asino, equo, mulo, cane, pastore.

17. LUCANÆ SILVÆ.] In quibus cum sint lacissima pascua, conveniunt ex omni parte pastores cum pecudibus & armentis, Lucani autem sunt populi in secundo Europæ sinu inter Brutios Hirpinos & Calabros (ut scribit Plinius in tertio Naturalis Historiæ) apud quos oves etiam nascuntur commendatissimæ. a Lucanis *Lucan* bovem quidam appellatam volunt quod Pyrrhi bello primum in Lucanis visa sit. unde est illud Aufonianum.

*--- Ut Lucas boves
Olim resumpto præferoces praetor
Fugit juvenis Remula:*

Quamquam a luce potius dictas *Lucas* arbitretur Varro, quod longe inlucabant propter inauratos regios clypeos. etiam in omnibus ferme codicibus *inducebant* pro *intucebant* passim legatur. Lucanos quosdam ex genere scarabeorum vocari a Nigidio asserit Plinius in undecimo, qui apud nos volatiles sunt cornibus cervinis ad mortuum coeuntibus unde & nomen habent, horum cornua remediis infantum ex cervice suspenduntur: ut idem scribit Plinius.

18. GRATA.] Jucunda & pro desiderio. *gratificatio* est gratum facere. ut apud M. T. in Hortensio, *quare egredere quæso & gratificare Reipublicæ.*

SPECTAMUS.] Vel dum præfentes videmus, vel tempus est pro tempore spectavimus.

IN URBE.] Scilicet Romana. *urbs* ab *urbe* & *urmo* dicta (ut scribit Varro in primo de Lingua Latina) urbes enim circumducebantur & designabantur aratro. ideo ait Varro *urbes* colonias Romanas in litteris antiquis scribi *urbes*, quoniam item ut Roma condita fuerat, hunc morem respexit Virgilius in quarto Aeneidos ita scribens.

*Interea Aeneas urbem designat aratro,
Sortiturque domos.*

Ubi quæritur, quomodo morem Cato in Originibus suis

Et dicit; conditores enim civitatis castrorum in dextram: vaccam intrinsecus iungebant, & incincti ritu Sabino, id est togae parte caput velati, parte succincti, tenebant stivam incurvam, ut glebae omnes intrinsecus caderent & ita sulco ducto loca mensorum designabant: & aratrum suspendebant circa loca pontarum, unde territorium dictum est quasi terribonium, trium bobus & aratro.

19. **NEC DESPICERE.]** Nec spesum. despiciens dicitur diligenter inquirens, ut annotat Servius.

INVIDUS.] Noster invidens bono: invidus dicitur qui nulla bona aliis communicari velit, unde dictum est ab Horatio

Invidus alterius macrefcit rebus optimis.

Hinc invidiam Memphim appellavit Papinius in silvis, quod nulli caerimonias suas Memphitici sacerdotes communicatas velint: ob quod & ipsi incommunicabiles dicti. invidiosum etiam dicimus Marcellum quod sit vitabile ad videndum. Cicero lib. III. Tusculanarum: *Possit in miseris ordinem: possit in invidiam.* Non dixit in invidiam. quae tunc est cum invidetur. ab invidendo autem invidentia recte dici potest, ut fugiamus ambiguum nomen invidiae.

20. **NON ALITER CERTARE.]** Sensus est: non minus mihi iucundum praeflitteris officium quam cum Pales aut Apolline invocatis dulcia audiuntur certamina celebrantium eorum sacra: Pales & Apollo numina rusticorum, ut apud Vir.

Ipsa Pales agros atque ipse reliquit Apollo.

Scribit enim Servius triplicem esse Phoebum potestatem: apud superos solem dici, in terris Liberum patrem, apud inferos Apollinem, unde tria illius simulachra insignia sunt, lyra quae caelestem harmoniam exprimit, Gryphus quod terrenum indicat nutum, Sagittae quibus nocet cum infernus deus notatur: Scribit Macrobius in primo Saturnalium *ἑμίων Ἀπόλλωνα* cognominatum solem non ex officio pastoralis, ut fabula, per quam fingitur Admeti regis pecora pavisse: Sed quia sol pacis omnia quae terra pegerat, unde non unius generis, sed omnium pecorum pastor canitur. ut apud Homerum Neptuno dicente

--- Φοῖβε, σὸς ἄλλας βοῦς βοῦκοίσιμος.

NON ALITER LOQUERE.] Non secus mihi loquendo dulce explicabis quam dicere solent qui in sacris canere confuerunt: Sed maiorem exprimit Corydonis efficiam, ut sit iudicare quam dulciter canat qui loquendo vincat caeterorum cantum.

SOLENT CERTARE.] Subintellige pastores adhibitos, non quod certent Pales & Apollo.

QUOTIENS VOCANTUR.] Pro invocantur.

AD SACRA:] Seu Palilia seu alia Pastorum festa.

22. **FOECUNDA.]** Exuberans & plebs, invocatur enim foecunda ut praebat largas herbas & laeta pabula.

VIDIMUS IN CARLUM.] Incipit describere Corydon spectaculi constructionem & ordinem, deinde spectacula, hoc est feras exhibitas.

24. **SURGERE.]** Crescere, ut apud Virgilium,
--- Septemque affurgit in ulnas.

DESPICIENTIA.] Desuper aspicientia. nam despicere est desuper aspicere, ut

*Qualem saepe cava montis convulso solemus
Despicere.*

TEXTIS TRABIBUS.] Quasi textura quadam compaginata. trabes dicuntur ligna oblonga. in aedificiis

tabulata sustentantia, saepiusque pro navi trabs accipitur, ut apud Persium.

--- est vocat officium, trabs rupta.

id est navi.

24. **CULMEN TARPEJUM.]** Id est collem Tarpejum five Capitolinum, ubi erat Palatium Senatorum (ut scribit Solinus) de quo nomine etiam superius dictum, hic aliqua retrahere non indecens sit. Arcem Tarpejam a Tarpejo custode arcis sunt qui appellatam velint, cuius filia Tarpeja (ut scribit Phalarchus) eam Sabinis prodidit, spe armillarum capta, quas Sabini magno pondere lacu brachio gerebant, quibus mox oppressa est, ibique sepulta. ita auumat etiam Varro in I. de Lingua Latina: *culmen* dicitur pars eminentior tecti, quia veteres (ut inquit Servius) aedificia de culmis tegebant i. e. mectibus. Virg. in Buc.

Pauperis & ingens congestum cespitem culmen.

25. **IMMEMOSQUE GRADUS.]** Sedilium dispositiones. nam in Theatris & spectaculis per gradus disponebantur sessoria loca, ut digniores gradu, hoc est loco sublimiori sederent ac digniori: & caeteri pro conditione disponerentur, & per gradus ordinarerent. de ordinibus sedendi sit mentio a Pl. in xxxiii. quam rem & hic tetigit Suetonius in Diocetore, *Sessum in quatuordecim, scannum per orchestra transiit circensium:* Martialis, cum primi ordinis hominem denotare vellet, ita reliquit in secundo:

Ruffe vides illum subsellia prima torquentem.

I. e. altiores & sublimiores gradus: Gradus proprie dicuntur scalarum mensus ad quos passu vadere possumus. Virg. in secundo Aenei.

*Haerent parietibus scalae, pedesque sub ipsos
Nituntur gradibus.*

Juve. Sat. III.

*--- nam si gradibus trepidatur ab imis:
Ultimus ardebit, quem regula sola tenetur
A pluvia.*

Dicitur etiam gradus pro passu, Lucanus in secundo,

--- Quantoque gradu mors saeva cucurrit.

Scribit Marcel. gradus esse consuetudines per quos altiora domorum & aedificiorum omnium scanduntur, ut apud Virg. Aen. primo.

Aetrea cui gradibus surgebant limina.

Gradatim adverbium est quod significat per gradus. Apu. in x. *Gradatim permenfis honoribus quinquennali magistratus destinatus fuerat.*

IMMEMOS.] In altum tendentes.

ET DIVOS LENE JACENTES.] Legendum est *clivos:* dicitur enim *clivus* prona descensio. ab *inclinando*, quod descensum habeat: Multi autem fuerunt Romae clivi variis nuncupati nominibus, ut *clivus Capitolinus*, de quo Cicero in Oratione de reditu suo, *se nonnullum Decemb. quo me consule fuissent clivi Capitolini pacnas ab equitibus Romanis esse repetitum.* *Clivus* ad Janiculum, & *clivus Aricinus*, ad quem mendici conveniebant & aegrotantes. unde dictum est ab epigrammatario Poeta iocose.

*Debet Aricino conviva recumbere clivo,
Quem tua felicem Zoile coena facit.*

P P

Et

Et a Juve. Saty. quarta.

Dignus Aricinus qui mendicaret ad axes.

Ad pontem similiter Aemilium convenire solebant mendicantes, de quo Juve.

... nusquam Aemilius ponti.

Et alibi.

... Dirivique a ponte satelles.

I. e. Aemilio. hunc designavit etiam Ovidius in ibidem illo versu.

Quique tenent pontem qui tibi major erit.

LENE JACENTES.] Descriptio est clivi molliter descendens.

VENIMUS AD SEDES.] Bene se dixit venisse ad sedes turbae sordidae cum ipse sordidus esset. sordes, ut inquit inferius

Nataque paupertas & adunco fibula morsu Obscurent.

Ad equestrem provenire gradum; siquidem nephas erat viliori inter nobiliores spectare, unde legimus L. Flaminium, Q. Flamini fratrem & Senatu a Carone deputatum, ludos publicos in extrema theatri sede abiectionem atque humilem spectasse, moxque populi misericordiam movisse, & in superiorem crebris clamoribus partem revocatum, quem e vestigio consulares viri lectum inter se receperunt. auctor Plutarchus in Flaminii vita.

TURBA SORDIDA.] Plebs incompta & spurca sordidum enim sordibus plenum atque spurcum appellamus. unde sordidatus vestem sordidam indutus. sed sordidus ex moribus, sordidatus dicitur ex causa. Cicero in Pisonem, nec minus laetabar cum te semper sordidum, quia si paulisper sordidatum viderem: est etiam adverbium sordide, quod significat spurce. Pl. Caecilium in III. Epistolarum, non minus violenter quam sordide gesserat. sordes autem proprie dicuntur in homine accusato. Cicero pro Cluentio: Ne forte mater hoc sibi optatissimum spectaculum huius sordium atque latus & tanto squalidioris amitteret. sordidi autem proprie dicuntur pauperes sordidas induti vestes, ut apud Juvenalem de pauperibus loquentem.

*Quid quod materiam praebet causasque jocorum
Omnibus hic idem, si foeda & scissa lacerna
Si Toga sordida est.*

Sordidus aliquando pro avaro & deparco dicitur: Suetonius in Nerone, divitiarum & pecuniae fructum non alium putabat quam profusionem. Sordidos ac deparcos esse quibus ratio impensarum constaret, praelatos vereque magnificos qui abuterentur ac perderent, in quem accipe significatum illud Horatii ex II. Sermonum.

*Sordidus a tenui vittu distabit Ofella
Judice.*

Etiam verbum sordere, ut apud Aetium in Aegypto

Cui manus materno sordet sanguine sparso.

Id est sordida est.

PULLA VESTIS.] Colore ad nigredinem vergente. pullus color est quem nunc Spanum vel Nativum dicimus, unde pulligo color nativus dicitur, ut intelligas Plinii verba in VIII. scribentis, fulvas Tarentum ac pulliginis suae. Vir. in III. Geor.

Ne maculis infuscent vellea pullis.

Ibi tamen nigras intelligit Servius. a pullo pullati dicuntur vestes, colore nativo induti, ut viliores,

quibus facilius non datur precioso colore lamas tingere: pullatae nugas a Persio dicuntur tragicae, quoniam in tragoediis tristitia tractantur, quae ut plurimum per colorem denotantur pullum. per vestem vero togam intelligas quae erat viliorum. scribit enim Asconius in III. Verrinarum, togam communem habitum fuisse marium & foeminarum sed praetextam honestorum togam viliorum. toga in reatu fuit ut scribit Orolius in v. pullae togae fit mentio a. M. T. in Vatinius testem his: illud scire ex te cupio: quo consilio, aut qua mente feceris ut in epulo quondam Atii familiares nostri cum toga pulla acumberes.

27. INTER FOEMINEAS CATHEDRAS.] Foeminas maribus mixtas spectasse in theatris vel ex auctoritate Juvenalis patet ita Sat. VI. scribentis,

*Porticibusne tibi monstratur foemina voto
Digna tuo, cupitis an habent spectacula totis
Quod securus ames, quodque inde excerpere possis.*

Cui assipulatur Ovidius his in primo de arte amandi.

*Sed tu praecipue rursus venate theatris.
Haec loca sunt votis fertiliora tuis.
Illic invenies quod ames quod ludere possis,
Quodque semel tangas quodque tenere velis.*

CATHEDRA.] Dicitur pro sedili & ut plerumque accipitur pro spondata sede, quare hodie cathedram iureconsulti doctoris sedem elevatam cum sponda appellant, unde cathedratum accipi volunt, quod anno quolibet episcopo a clericis solvitur sibi subditis, quia ad honorem cathedrae Episcopalis solvitur, ut habetur x. q. III. hic pro sede foeminarum ponitur, ut apud Juvenalem Satyra sexta.

Cujus apud molles minima est jactura cathedras.

Apud Epigrammatarium pro sede doctorum dicitur.

*... At circum pulpita nostra
Et steriles cathedras lapsa sola crepant.*

Subsellia, ut scribit Asconius in prima Verrinarum, proprie tribunorum triumvirorum quaestorum & bujucmodi minorum iudicia exercentium sunt, qui non in sellis curulis ac tribunalibus, sed in subsellis considebant.

28. PETEN.] Legendum est patent, id est aperta sunt, ut apud Lucanum in II.

Jamque irae patuere deum.

LIBRA.] Nullis exposita umbris & umbraculis.

APERTO COELO.] Penitus admissis. apertam enim rem manifestam appellamus & omnibus palam, ut in obsequio Camine.

*Fulmen habet mundi dominus, tenui illud aperte.
Nec datur aequoreo suscipiens tellus aeth.*

Et alibi.

Nos pudore pulso stamus sub Jove celeis aperti.

Ordina autem sic: nam aut eques aut nivei tribuni densaverunt quaecumque loca parent libera sub aperto coelo.

29. EQUES.] Dignitas erat apud Romanos equestris insignis, sed opus fuerat ad illam habendam quadringentis sextertis ex Tiberti edicto, ut scribit Plinius: hinc est illud Juvenalis ex Satyra prima

Quadringenta parant.

Id est census equestris qui continebatur quadringentis sextertis. Martialis in secundo.

Prætorum pauper centum sextertia Gaurum

Orabat cara notus amicitia.

*Dicebatque suis hæc tantum deesse trecentis,
Ut posset domino plaudere iustus eques.*

Equites mediam inter populum senatumque tenebant dignitatem ut auctor est Appianus in secundo: equestris autem familiae Romae nobilissimæ fuerunt. Sicut & hodie apud nostrates: Suetonius in Dictatore, *dimissa Cossutia. quæ familia equestris, sed admodum dives prætextato desponsata fuerat, Corneliam duxit uxorem*: Scribit Valerius in secundo, equestris ordinis juventutem omnibus annis his urbem spectaculo sui sub magnis authoribus celebrasse, die Lupercalem & equitum probatione: equestris statua in urbe & Italia primum inaurata autem M. Attilio Glabroni patri in æde Pietatis posita est, ut idem scribit Valerius: equestris origo perquam verus est auctor Phinio libro xxxiv. Naturalis Historiæ, cum foeminis etiam honore communicato, Cloeliæ enim statua fuit equestris. erant autem equestris statuæ, ut hoc non te candide lector prætereat, equo insidentes, sicut pedestres pedibus: primam Cloeliæ & Moratii Coclitis equestris statuam fuisse dicatam ex Pisonis testimonio tradit Plinius.

NIVEI TRIBUNI.] Albis vestibus decorati. tribuni autem ita divisi fuere: ut quidam *russuli* sed ex genere militarium appellarentur, qui in exercitu creabantur: alii comitici qui comitiis designabantur ut docet Afconius: Alii *tribuni aëarii*, sic appellati quod pecuniam sibi ipsis attributam militi redderent. hic detribunis plebis intelligo, de quibus satis multa Livius in secundo ab urbe condita & apud iureconsultos. quo pacto creati fuerint explicatus in principio Digestorum. *Epheori* apud Lacedæmonios quales apud Romanos tribuni plebis fuisse memorantur.

NIVEI.] Ob vestem albam ut fidem curae significarent habere: quam albo panno, velaris manibus colli prædiximus, unde sæpe legimus imploratam tribunorum fidem. Alba veste magistratum petitores similiter incesse nullo dubium, quod ideo factitatum est ut scribit Plutarchus in Problematis, ne forte cives largiendo totum periret argentum sine ferentes. vel quod imperio se dignos, non genere non divitiis, nec gloria sed vulneribus ac cicatricibus indicabant, quæ ut ab his quos prehensabant ambiendo viderentur, sine toga ad petendum descendebant, sive ut rogando & se omnibus submittendo, sicque corpus nudando ac se ipsos abijciendo populum captarent. annoratum est autem primo albis vestibus usos fuisse quoniam sacrificia quasi quædam faciebant in theatris: Tribuni dicti quod per tribus eligerentur, ut apud nos remanet consuetudo quaternos per singulas quatuor tribus eligendi.

30. QUALITER HÆC PATULUM.] Per similitudinem vallis oculis subiectæ Lycidæ designat theatrum quod ad tempus ligneum ædificari solitum fuit, memoriae proditur Curionem quondam in parentis funerali honore duo theatra e ligno æcerno cardinum singulorum versatili suspensa libramen to ædificasse quæ cornibus inter se coeuntibus faciebant amphitheatrum. est enim Amphitheatrum ut hoc quoque non ignores ex duobus constans theatri forma rotundâ. de amphitheatro ligneo fit mentio a Suetonio in Nerone. Hæc vallis demonstrantis est.

CONTENDIT.] Inclauditur spatiosa rotunditate & simul tendit.

PATULUM ORBEM.] Spatiosam rotunditatem.

31. SINUATA LATUS.] Habens latus sinuatum i. e. circumflexum & incurvatum.

RESUPINI.] Sursum spectantibus sunt enim ad visum superioris partis resupinatae & quasi jacentes. *supinus* dicitur proprie qui corpore ad caelum jacet elevato. Juvenalis sat. iii.

--- *Cubat in faciem mox deinde supinus.*

Resupinare, ut notat Marcellus, significat revocare, apud Juvenalem evertere, ut

--- *Adspem resupinat amici.*

UNDIQUE.] Ex omni parte, ut

--- *Undique totis*

Usque adeo turbatur agris.

32. CURVATUR.] Inflexitur, unde *curvae* animæ a Perio appellantur retoræ & inflexæ, non rectè propicientes, sat. ii. illo versu.

O curvae in terris animæ celestium inanes,

Curva autem proprie dicuntur theatra, ut apud Ovidi.

--- *Curvis venare theatris.*

CONCAVA.] Simul excavata intus.

INTER CURVATUR MONTES.] A quibus efficitur vallis. *continuum* autem dicimus per ordinem ductum, unde *continuate* verbum, quod significat per ordinem deducere.

33. SINUS.] Cumulus & aggeratio dicitur, hic pro receptaculo accipitur incurvo arenae: diximus autem superius *harenam* pro spectaculi loco sæpius nominari, quoniam harena inspergebatur terra, ne esset lubrica pedibus gladiatorum, ut apud Martialem.

Tutior in sola non est cum curris harena.

Et apud Juvenalem.

--- *Veraque paratur harenæ*

Unde & *harenarii* dicti, quos nasci sub canicula auctoritavit Firmicus, qui idem scribit in sexto Mathetico, *si Juppiter in finibus Martis positus in quacunque signo, & Mars in finibus Jovis in cardinibus collocati, quatuorata se vel diametra radiatione respexerint, & in divina genitura sol sit in dejectis ab horoscopo locis, luna vero in nocturna genitura, optimos nasci gladiatores.*

34. MEDIUM OVUM.] Descriptio est theatri quod binis constabat contignationibus. rustice autem formam theatri ovo comparavit, & per vallem demonstravit, quod Machinam in hemicicli i. e. semicirculi speciem constructam fuisse scribit Cassiodorus. Dictum theatrum a *πρό τοῦ σιδουα* quod est *video*, quoniam eminus altans turba sine impedimento videre poterat hujus a Graecis exrat origo. nam cum feriatis agricolæ diebus diversis sacrificia numinibus per lucos & vicos celebrarent, Athenienses primum agreste principium in urbem collegere spectaculum: hinc est illud Satyrogaphi poëtae ad verus theatrum alludentis *satyra* versia.

--- *Ipsa dierum*

Festorum herlosa, solitur, quando theatra

Majestas.

Medium ovum, hemicycli theatri.

GEMINIS MOLIBUS.] Binis hemicyclis.

ALLIGAT.] Restrict, connectit, & includit.

Pp 2

legat

legare vero significat subornare & quasi legatum mittere ad quid agendum. Plautus in *Caſina*.

Pater allegavit villicum qui poſceret ſibi iſtam uxorem.

35. QUID TIBI NUNC REFERAM.] Color rhetoricus. narrando enim fugere fingit dum tamen recenſet.

REFERAM.] Renunciem & replicem, ut apud Tibullum.

Nec reſero ſoliſque vias.

SUFFECIMUS.) Satis fuimus, ut apud Virgilium in 11. *Aene*.

--- Dum terga dabant palanſia Teneti
Suffecit.

Alias ſufficere ſignat ſumminiſtrare, ut apud Poëtam in 11. *Aene*.

Ipe pater Danaïs animos virosque ſecundas
Sufficit.

36. PER PARTES SUAS.] Per ordinem ſuum diſpoſita.

FULGOR.] Vel inauratarum trabium quae ita in ſpectaculis exornabantur, ſicut olim theatrum Pompejanum inauravit Nero, ad excipiendum Tyridatem magnificentiſſime, Volgeſis Parthorum regis fratrem, auctore Plinio libro. xxxiv. Nat. Hiſt. vel decorum ab ore proveniens, hoc eſt imperatoris & caeterorum magiſtratum, quorum majestas admirabilis eſt ruſticis hominibus. *fulger* autem dicitur ſplendor, unde *fulgere* pro ſplendere dicitur. *fulgere* apud Lactetium correpte legitur in ſexto pro *fulgere* prodofa media.

Multa videmus enim celeſtibus inſita flammis
Fulgere, tum coeli donavit plaga vagare.

37. PERCUSSIT.] Perſtrinxit. ita enim accidit ut nimio ſplendore perſtringantur oculi, ut ſolaribus radiis.

STABAM DEFIXUS.] Motem exprimit admirantis & arcente pendentis.

DEFIXUS.] Valde affixus, hoc eſt viſum valde intendens. Perſius Satyra tertia.

Obſiſſo capite & ſigentes lumina terram.

Virgil. in primo *Aeneidos*.]

--- Et Libyae defixit lumina regni.

ORE PATENTI.] Aperto & lato, ut conſueverunt mirabundi.

38. MIRABAR.] Pro admirabar, ut,

Mirabar quid moeſta deo Amarylli vocares.

NORAM.] Pro moveram. Perſius.

--- Flobejaque prandia noris.

Pro moveris.

SINGULA BONA.] Sensus eſt, omnia ſimul primo aſpectu occurrentia admirabar, nec tamen particulatim moveram quid eſſet praeclarum in theatro.

39. Tunc MIHI.] Cumulate progreditur ad theatri anguſtalis laudem.

Nunc SENTOR.] In verſto codice legitur dum ſenior tali ſenſu, dum ego omnia haec mirabar, forte qui ſenior laeti junctus erat meo ſequentia verba dixit.

40. JUNCTUS] Hic prope, ut apud Epigrammatum poëtam in primo.

Fabricio junctus ſido requieſcit Aquinus.

Et exponere junctus, id eſt latus meum contingens, alias junctus amicitia vel conſanguinitate dicitur, & jungere aliquando ſignificat corpora adulterio commiſcere, ut apud Ovidium in *Epistoſis*.

Tolle moras tantum, properataque gaudia junga.

Alias honeſtius copulare manus. Vir. in primo *Aeneidos*.

--- Cur dextrae ſungere dextram
Non datur:

Latus extremitas dicitur, quae in latus eſt. graeci *πλευρὴν* vocant, unde *pleuriticus* morbus laterum dicitur, latera a parte ſiniſtra ſunt & dextra tam beluarum quam hominum. Ovidius in *Epistoſis*.

Transſes Hectorum Pelias hoſta latus:

Plautus in *Aſinaria*.

Latera conſeram tua quae occalluere plagis.

Virgilius in ſecundo *Aeneidos*.

In latus inque feri curvam compagibus alvum
Contorſit.

A latere ſic lateralis, ut ſuperius.

Alternas vitreas lateralis cingula bullas.

Et laterones dicti ſunt, qui latera cuſtodiant principum, indeque quidam latrones dictos poſunt quod a latere adorianantur, alias vero lateres appellati ſunt lapides aedificiorum gratia e terra ſicti: unde *latericium parietis*.

40. RUSTICE.] Hic non eſt ignominioſum, ſed accipitur pro rura colente, ut ſuperius.

Ruſticus eſt, ſator, ſed non eſt barbarus Idas.

Ruſticitas a Plinio pro ſeveritate dicitur, ita ſerme in primo *Epistoſarum* ſcribenae, *Patria eſt ei Brinnia, ex illa noſtra Italia, quae multum adhuc verecundiae, ſtugilitatis atque ruſticitatis antiquas retinet ac ſervat. Ruſticus* aliquando rudis dicitur: *Quintilianus*, ne recte ſus brachia, ne indeſtiae ruſticae manus.

STUPEFACTUM.] Stupore concuſſum & quaſi extra ſe: *Stupidus* ut notat Marcellus, eſt obſtupefactus: Aliquando dicitur iniquus & ſolus. eſt etiam verbum *ſupere*, ut apud Virgilium in quinto *Aeneidos*.

Ante omnes ſupet ipſe Dares:

Stupor dentium a Plinio appellatur, cum dentes parum ſeu aliquid mandere reſtant & reſtimidant. Dentium ſtuporem portulaca herba aut ſal tollere poſeſt ut auctor eſt Ariſtoteles in *Problematis*.

40. OPES.] Divitias, unde opulenti & opulentia, *Opes* vero ſingulariter pro auxilio dicitur, unde *Opitulus* verbum & *Opitatus* dicta eſt (ut ſcribit Donatus) Teſentius in *Andria*.

Si illam relinquo ejus vitae timore, ſu opitular, hujus minas.

NASCUS AURI.] Qui aurum ignorat. *neſcis* autem aurumque dicitur qui aurum non novit.

41. CASAS NOSTI.] Hoc eſt peſonales domos.

Sea-

SORDIDA TESTA.] Appositio est, id est deformia & sordibus plena. Sic Virgilius in Bucolicis.

*O tantum libeat mecum tibi sordida rara,
Atque humiles habitare casas.*

SOLA MAPALIA CASAE.] Poenice Mapalia appellantur, ut etiam superius ex Pompeii docuimus auctoritate. Scribit Servius in quarto Aeneidos, *Magalia Aphrorum casas, & mapalia idem significare sed magalia primam producere, sicuti,*

Ut primum alatis tetigit magalia plantis.

Mapalia vero corrumpere, ut,

--- Et raris habitata mapalia telluris.

43. TAM TREMULUS.] Tam senex. consueverunt enim senes tremulis incedere membris. Juvenalis Senam describens incommoditates.

--- Cum voce tremantia membra.

Et Calpurnius superius.

Talia verba refert tremulis titubantia labris.

Quintilianus in primo, *non enim puerum quem in hoc institutum, aut foemineae vocis exilitate frangi volo, aut seniliter tremere.*

CANUS VERTICE.] Canicie infectus, unde *cana senectus* & *canum caput*. Tibullus in primo.

Dicere nec cano blanditias capiti.

Canitiem tantum homini & equis esse scribit Plinius in XI.

45. FACTUS IN URBE SENEX.] Qui Romae commoratus sum, & in ipsa consenui patria, ut legitur aliquorum qui a natali numquam abscessere solo, & praecipue Aglaji Sophidii. nam cum Gyges Lydiae rex divitiis armisque & regno abundantissimo instructus sciscitaretur Apollinem Pythium, an ei quocumque praeferreret, Aglajum Sophidium respondit, qui Archadum pauperimus, sed aetate jam senior, terminos agelli sui numquam excefferat, parvulis ruris fructibus contentus. auctor est Valerius in septimo.

46. VILIA SUNT NOBIS.] Quaecumque inquit spectacula anteriori aetate fuerunt edita si his conferantur vilia inveniantur.

47. SORDET.] Sordidum est, ut,

--- Sordent tibi munera nostra.

48. BALTHERUS EN GEMMIS.] Nunc theatri adornatum describit mox spectacula dicturus. *Baltherus* dicitur alicujus rei cinctus. Lucanus.

Baltherus haud fluxos gemmis astrinxit amictus.

Baltheum quoque cingulum e corio habebant bullatum. *Baltheum* dictum putat Varro in primo de Lingua Latina: hic balthus pro theatri cingulo gemmeo hoc est eminenti tuberculo potest accipi. apud Plinium etenim cortex salicis in modum cinguli alligantis *balthus* dicitur, his verbis. *Salicis statim plura genera, nam quaedam & in proseritatem magnam emittunt jugis vinearum periticas, parvique balthus cortice vincula. balthus aliquando pro cingulo, a quo arma dependent, dicitur.* Virgilius in quinto Aeneidos.

*Alter Amazoniam pharetram plenamque sagittis
Threiciis, lato quam circumplectitur auto
Balthus.*

PORTICUS.] Deambulationes sunt umbrarum & removendarum pluviarum gratia aedificatae, quas duplices & triplices appellare consueverunt ab ordinibus columnarum duplicatis & triplicatis. Suetonius in Nerone, *vestibulum ejus fuit in quo colossus cxx. pedum staret, ipsius effigiei tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet.* Scribit Vitruvius in quinto, in duplici palustrarum porticum collocanda esse complura membra. tu ibi intellige, ubi duplicatus sit ordo columnarum, *cryptoporticus* ex omni parte recta porticus appellatur, veluti subterranea. Plinius in Epistolis, *subest cryptoporticus subterraneae similis, aestate inclusio frigore riget, contentaque aere suo nec desiderat auras nec admittit.*

ILEITA.] Incrustata. *iltinere* enim signat incrustare seu leviter tingere. Plinius in undecimo, *unum genus ex araneis perirunt, phalangium appellatum & in nidos suos ferunt deinde illinunt. idem alibi, vis primum alveum ipsum intus totum ut quodam tectorio illinunt.*

49. CERTATIM.] Adverbium est quod significat studio certationis. Virgilius in quarto Aeneidos.

Certatim socii ferunt mare & aequora verrunt.

NLC NON UBI FINISHARENAE.] Describit quo pacto ex ebore ornata fuerit pars theatri, scenam ut puto: nam & Marcus Scaurus auctore Plinio, in aedilitate sua theatrum fecit, quod fuit scenae triplicis trecentarum sexaginta columnarum. pars scenae inferior e marmore fuit, media e vitro, ut hic intelligere possumus scenae partem eboream fuisse.

50. PERAGIT.] Verbum est legale *peragere* & juridicum. *peragere* enim *reum* significat condemnare, ut scribit Paedrianus. unde & *peragisse reum* alias quis non dicitur, ut scribit iureconsultus nisi cum condemnaverit: hic *peragit* significat valde agit.

MARMORE MURO.] Ex marmore constructo.

51. STERNIT EBUR.] Humi dejicitur. *sternere* enim significat humi dejicere. Virgilius in secundo Aeneidos.

*Ignarusque loci passim & formidine captus
Sternimus.*

Sed de hoc jam verbo superius diximus.

EBUR ADMIRABILE.] Admiratione dignum. *ebur* Indicum probatur, ut patet ex Virgiliano carmine.

India mittit ebur.

Est autem ebur in elephante dens solus (ut scribit Plin. in VIII.) caeterum in his vilis ossa, quamquam ob penuriam haec secari in laminas coeperint, ut idem affirmat: auctor est Polybius in extremis Aethiopiae partibus elephantonum dentes usum possumus acibus praebere, unde est illud Propertianum.

Est valvae, Lybici nobilis dentis opus:

Admiratione dignum est elephantes pugna scissos dentes impactos arbori frangere, seque ipsos redimere praeda, ut qui sciant ob quod petantur.

Q1

TRAN-

TRUNCUS.] Adjunctis tessellulis commissis & coamentatis. videtur autem intelligere de scetilibus pavimentis, de quibus Suetonius in Dictatore, qui scribit Caesarem, quamquam tenuem & obaeratum in expeditionibus tessellata & scetilia pavimenta circumtulisse: dicuntur vero pavimenta quibus terram sternimus ad ornatum ita appellata a verbo vetusto *pavire* quod significat ferire. & erant scetilia: particulis sceta ut quocumque possent circumferri. pavimentorum multa recensentur genera, alia *lithestrata*, crustulis parvis coagmentata, alia *subdialia*, quae sub divo hoc est in aperto fiebant: fuere & diversi coloris pavimenta & figurata, de quibus Eapinius in primo Silvarum.

*Calcibam nec opinus opes, nam splendor ab alto
Diffusus, & nitidum referentes aëra testas,
Monstravere solum, varias ubi pilla per artes
Gaudet hominis, superantque novas asarota figuras.*

Sunt vero asarota, ut hoc quoque in transcurso declaxemus, pavimenta testulis in varios colores tinctis compaginata, in quibus Zenodorus primus claruit, qui asarotum Pergami stravit miro artificio, ubi erat columba bibens & umbra capitis sulcans aquas, aliaque subsipiens. elscam. dicta asarota quod converri non possunt. Fuere & *cerostrata* pavimenta, cornibus praefructa, de quibus fit mentio a Plinio his verbis in undecimo: *avorum cornibus barbari septentrionales putant, urnasque binas capitis unius cornua implent, alii praefixa his pila cuspidant, apud nos in laminas sceta translucent, atque etiam lumen inclusam latius fundunt, multasque alias ad delicias conferuntur. nunc tincta nunc subita nuncque cerostrata piscinae genere dicuntur: Apud nostros hodie ubique in Italia fere lateritia sunt pavimenta, quae a silicibus non absurde silicata appellantur.*

TRUNCUS.] Partes truncatae: Lucanus in secundo,

--- Truncos laceravit Fimbria Crassus.

Trunci etiam in arboribus appellantur qui ramo remanent detruncato. Ovidius in Epistolis.

Et quantum trunci tantum mea nomina crescent:

Truncate enim signat amputare & recidere, unde truncator & truncatio.

51. ET COIT IN RUTILUM.] Ordo est: & quae parte lubricus (scilicet locus, vel eboris truncus, coit in rutilum axem, excuteret ungues impositos ac falleret ne quis commissuras posset percipere.

LUBRICUS.] Expoli us, ubi lubricare hoc est pedibus labi vel manibus sic necesse. *lubricum* enim locum dicimus ubi non bene possumus firmare pedes: & lubrica res est quae labitur dum tenetur, unde anguilla lubrica, lubricus piscis, & serpens appellantur. Virgilius de serpente.

Lubrica convolvit sublato pectore targa:

Lubrica exta a Tibullo dicuntur, & lubrica ossa a Plinio in undecimo.

COIT. Conjungitur.

AXEM RUTILUM.] Id est aureum. *Rutilum* enim aurei dicuntur, ut auctor est Mar. Varro. Et *rutilare* est splendere. Axis autem est proprie circa quem aliquid

agitur hoc est movetur, quem ab *agendo* aliqui denominatum volunt. est etiam *axis* fera, hinni pelle pluribus candidioribusque maculis Libero patri sacra, ut scribit Plinius in octavo.

52. UNGUES IMPOSITOS.] Scilicet ad explorandum & tentandum ut faciunt marmorarii qui unguibus percutere solent an bene convenient lapides. unde res facta ad unguem dicitur perfecta cuique nullus infuit defectus. Horatius in Arte Poetica.

Perfektum decies non castigavit ad unguem.

In hanc sententiam est illud Persii.

--- Ut per laeve severos
Effundat junctura ungues.

SUBITA VERTIGINE.] Hinc percipimus theatrum motorium fuisse in aliqua parte & fortasse de scena intelligit ut diximus superius: hoc est versili. nam *versilis* scena dicebatur quae machinis quibusdam tota moveretur: sicuti *Ductilis* eo quod hac atque illac tractis tabulatis interior species nudaretur: scribit Plinius, C. Curionem, qui bello civili partibus Caesarianis favit, in funebri patris munere Theatra duo temporaria construxisse ex ligno acerno singulorum versatili ac pensili libramento.

SUBITA VERTIGINE.] Celeri conversione.

53. EXCUTERET.] Ejiceret. *Excutere*, ut notat Marcellus, significat excludere, dejicere. Virgili. in quarto Aeneidos.

Excutimur cursu, & cecis erramus in undis.

Excuti proprie de equis dicimus, ut inquit Servius: *excutere* apud Persium significat diligenter inquirere.

*Enge tuum & bella, nam belle hoc excute satum,
Quod non intus habet:*

Alibi veto dejicere apud eundem:

--- Calidumque tridentem
Excute e manibus.

Sicuti apud Virgilium in sexto Aeneidos.

*Bacchatus vates magnum si pectore possit
Excussisse deum:*

Apud Lucanum excludere, in primo, -

--- Tellus extendere littora noles
Excuteisque fressum.

FERAL.] Beluas impositas.

REFULGENT.] Propter aurum, quo distincta fuerant.

54. RETIA.] Illa enigm in Theatro ad excipiendas feras tetenderant.

TORTA.] Quae filis aureis fuerant retorta, ut apud nos ex lino hodie fila torquentur, quoniam fortiores sunt & tenaciora.

TORQUERE.] Est filorum & funium. unde dixit Juvenalis.

--- *Levis torquentis Anachore,*
Persius.

--- Tibi torta canabo fulto.
Coma sit in transire.

RETIA.] Instrumenta venatoria tam ad feras quam ad aves excipienda. Ovi.

Retia saepe comes maculis distincta tetendi.

Retia a raritudine dicta, ut autumat Varro in primo de Lingua Latina. *Reticulum* diminutivum est, quod parvum rete significat. Juvenalis satyra secunda.

Reticulumque comis auratum ingentibus implet:

EXTANT.] Eminent.

TOTIS DENTIBUS.] Quot sunt instructa retia: furcillis enim quibuldam sustentantur decipula ferarum ut in illa imperum facientes incurrant dum pavidae & a venatoribus premantur seu canibus: hoc genus retis hodie Bononienses *caniculas* appellant a canibus illis parvis sagaciter lustra perfrustantibus, in eaque arte quadam & mira instructione trudentibus.

55. DENTIBUS AEQUATIS.] Eburneos intelligit, hoc est elephantis: de magnitudine dentium elephantorum superius diximus. hoc tamen nunc addimus ex autoritate Theophrasti. ebur fossile, candido & nigro colore inventi, & ossa e terra nasci quod invenimus apud Plinium in xxxvi. Naturalis Historia: Stipitem Aethiopem *eburneam statnam* appellavit Cicero in oratione secunda de reditu suo, eo quod in Aethiopia elephantorum copia est maxima, unde legimus Troglodytas apud Plinium in octavo Aethiopiae conterminos hoc solo venatu ali.

56. DENS LONGIOR ARATRO.] Spectabiliores enim sunt ex magnitudine: Scribit Polybius ex elephantorum dentibus in extremis Apricae sepes & pecorum stabulis palos fieri, auctore Gaulusia regulo. Aratrum instrumentum est villicum ad terram everrendum, dictum ut putat Varro in primo de Lingua Latina, quod aruit ejus terram ferrum: Aratrum ita fieri docet Maro in primo Georgicon.

*Huic a stirpe pedes temo protentus in ossa,
Binae aures, duplici aptantur dentalia dorso.*

in aratro *Vomis* sive *Vomer* est, dictus quod terram *vomat*. item *dens* quod eo morderetur terra: *Stirps*, quod a stando, quae ut autumat Servius, est aratri manica qua regitur, quod suffulcit Ciceronianis verbis ita scribentis. *Ab ipsa stirpe necum homines loquebantur.* unde dixit Hesiodus.

Et stirvam compone, manum qua firmet arator:

Manicula etiam in aratro dicta est quod manu bubulci teneatur, qui quasi est temo inter boves: *Buris* sive *bars* est curvamentum aratri dictum quasi *bois eupa* quod sit in similitudinem caudae bovis, unde *Buram* a bobus scribit esse dictam Varro similitudinem illam quam habere videtur. Docet Hesiodus utile esse, si Temo ex ulmo viridi vel lauro conficiatur, Stiva ex pinu, dentalia vero ex quercu fiant: Inventorem aratri Triptoleum praedicant, unde *Triptolemicum* dentem appellavit Fulgentius aratrum in primo Mythologico. Oñim fuisse scribit Servius, de quo

--- Uncique puer monstrator Aratri.

Bovem & aratrum Brigem Aethonensem invenisse scribit Plinius in vii. seu, ut alii volunt, Triptoleum.

57. ORDINE QUID REFERAM.] Nunc spectaculum venii generis commemorat ferarum.

OMNE GENUS.] Genus continet speciem, quare et si non specialiter omnes connumerat feras, in genere omnes comprehendit.

58. NIVEOS LEPORES.] Scribit Plinius in octavo in Alpibus lepores esse candidos, quibus hybernis mensibus pro cibatu nivem esse credunt eaque liquecente nutlescere annis singulis: de venatione autem leporum video apud Xenophontem in libro de venatione. ex genere leporum cuniculi sunt rutili nigri candidi, maculisque nascentes distinctis, tanta fecunditate ut post partum statim fiant pregnantes foeminae, insectante catulos mare, saepiusque usque ad interfectionem si inveniant, quare occultantur a matre ne inveniri possint non generant in domibus hi minus quam foris, ut sit mirum inter eju dem fere generis animalia tantam esse dissimilitudinem cum lepores capti etiam teneri raramanuefiant. hi vero saepe e manu cuniculi cibatum capiant: hos Cattaneorum cum domus partitua educaret, quae me aluit, placidissimos manibus tractare consuevi, ultroneis sese obviisque offerentibus manumque lingentibus: hos ex foraminibus viventes exire cogunt caveis immisissae, animalia propter venatum eorum expetibilia. Memoriae proditum est adversus proventum eorum Balearicos quondam a divo Augusto militare auxilium petisse. cuniculi autem appellati sunt a foraminibus, quae inhabitant, qui multiformes in terris sunt, ut intelligas Plinii verba ita in octavo scribentis: Magna propter venatum eorum viverris gratia est, injiciunt eas in specus qui sunt multiformes in terris unde & nomen animali id est cuniculo.

ET NON SINE CORNIBUS APROS.] De Indicis apris intelligit de quibus Plinius in octavo. in India cubitales dentium flexus Gemini ex rostro totidem a fronte ceu vituli cornua exeunt: caeterum suillum genus comestioni gratissimum, cui animam pro sale datam non illepide quidam dixerunt. unde dictum est a Juvena. li.

--- Animal propter convivium natum.

Constat Charidemum olim apris dentibus discerptum fuisse, cum eum damnasset Domitianus, ob quod dictum est ab Epigrammatario poeta in Mancinum.

*Ponatur tibi nullus aper post talia facta,
Sed tu ponaris cui Charidemus apro.*

Aprorum venationem docuit Xenophon quomodo fieret, qui idem ubi sunt venatoribus his indicari signis docuit in mollibus locis vestigiis, in silvosis ramorum fragmentis, ubi arbores fuerint ramorum vulneribus.

59. MANTICORAM.] Manticora ut scribit Plinius in Aethiopia gignitur triplici dentium ordine pennatim coeunti. facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo. corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula ingente. vocis ut si misceatur fistulae & tubae fiat concentus, velocitatis magnae, humanum corpus vel precipue appetens. hanc in Aethiopia hominum vocem imitari author est Juba.

QUIBUS SILVIS VIDIMUS.] Vel vidimus in scena silvas ex quibus progrediebantur, vel vidimus pro audivimus ex septentrione Alcem editam, scilicet ex Aethiopia Manticoram. De Alce sic scribit Pli. *Septentrio fers*
Qq

& equorum greges ferorum, sicut asinorum Asia & Africa, praeterea Alcen, ni proceritas aurium & cervicis distinguat, iumento similem. de hac Solinus, est & alces multis comparanda, adeo propenso labro superiore, ut nisi recedens in posteriora vestigia pasci non queat.

60. ET TAURUS CERVICIS LEVATA.] Caricos intelligit, de quibus ira Pli. Siviatis non sunt palearia, sed gibber in dorso. Carici quoque in parte Asiae foedi visus rubere super arnos a cervicibus eminente. Dicuntur autem proprie tauri qui castrati non sunt ad reparandam sobolem idonei. tauri generationem implent quadrimii, & singulis denae eodem anno traduntur vaccae, sed memoratu dignum est si post coitum ad dexteram partem abeant tauri generatos esse mares, si in laevam foeminas. his bella inter se civilia lunt. amore enim ad pugnas ducuntur victorque regit & victus secreta petit. quod tetigit Lucanus in secundo Pharsaliae cum cecinit.

*Pulsus ut armentis primo certamine taurus,
Silvarum secreta petit, vacuosque per agros
Exul in adversis explorat cornua truncis.*

Celeberrimus apud poetas est taurus puellam Europam qui duxit quamque incolumem Cretam transvexit, inter astra constitutus est ut scribit Euripides. est autem ad exortum signorum dimidia parte collocatus ut docet Hyginus, qui idem inter huius finitionem & arietis caudam stellas esse dicit, quas vergilias nostri Plejadas Graeci appellaverunt. Memoratissimi quoque fuerunt acripides illi tauri quibus aravit Jason ad vellus aureum missus, de quibus Ovidius in Epistolis.

Narrat & acripides Martis arasse boves.

LEVATA CERVICIS.] Nam eminet a cervicibus tuber.

61. TORUS.] Armus, unde torosus appellatur armo forti & valido insignis, & torosa juvenus dicitur a Persio valens & fortis, Satura. IV.

*Hos populus ridet, multumque torosa juvenus
Ingemunt tremulos naso crispante cachinnos.*

Torosam inde cervicem bovis optavit Col.

EMINENT.] Superstant, ut,

--- Gradientique deas supereminet omnes.

DEFORMIS.] Turpis, quasi sine forma, sic infestus.

--- Et equorum nomine dignum
Sed deforme pecus.

SCAPULIS.] Scapulae dicuntur partes collum contingentes. Plinius in undecimo de locustis, vox earum proficisci ab oecipitio videtur, eo loco in commissura scapularum habere quasi dentes existimantur: Plautus, scapularum confidentia, virtute marmorum freti. Ovidius.

Conveniunt tenuis scapulis Amelotides alii.

Inde interscapilium ab Hyginio spatium dicitur interscapulas.

AVT QUIBUS HIRTAE.] Bifontes dicit, qui jubati

traduntur. Plinius, paucissima Scythia gignit inopia fructuum, pauca contermina illi Germania, insignia tamen bonum ferarum genera, jubatos bifontes, excellentisque & vi & velocitate viros.

HIRTAE.] Hirsutae & asperae. Plinius in undecimo, pili a cute exeunt crassa hirti, Trogi colligit hirtos homines libidinosiores esse. hirta corde gigni quosdam homines produnt, nec alios fortiores esse industria, sicut Aristomenem Messenium, cui Lacedaemonii dissecato pectore hirsutum cor invenerunt.

62. QUIBUS ASPERA MENTO.] Bifontibus asperam barbam dependere dicit.

ASPERA.] Dura & ruida, ut dicunt Bononienses, unde asperitas. Plinius in undecimo levissima asperitas, ut scobina fabri. Asperare verbum invenitur quoque, quod significat asperum & difficile reddere, Claudianus in Ruffinum.

*Tum duplici fossa non exuperabile vallum
Asperas alternis sudibus.*

MENTO.] Poëtice dictum pro parte illa inferiori malae sub qua pili innascuntur, nam praeter hominem nulla habere mentum animalia sunt qui existimant.

63. JACET.] Demittitur.

PALEARIA.] Pelles sunt descendentes a collo, nam aliqui dicunt ut superius docuimus.

RIGENT.] Propter hirtos pilos.

TREMULIS SETIS.] Pro ipsis palearibus. Setae dicuntur duriores pili, unde setosus aper. Virgilius in Bucolicis.

Setosi caput hoc aptis

Juvenalis.

--- Et duras per brachia Setae
Premittunt atroxem animum.

Plinius de tauris, Torva fronte, auribus setosis.

64. SILVESTRIA MONSTRA.] Id est in silvis nascens.

65. AEQVOREOS VITULOS.] Marinos intelligit, quorum vita in terra simul & aqua est, ut scribit Plinius, his in mille colores transire oculos duplicemque esse linguam idem docet. eosdem phocas vocant, in terraque spirare & domire traduntur. ob quod dixit Maro in quarto Georgicon.

Sternunt se somno diversae in littore phocae.

In somno quod magitum reddant vitulis simile nomen sumptum, authoreque Plinio in undecimo, auribus carent.

CUM URSIS CERTANTIBUS.] Spectaculum urfi & rhinocerotis celebratur ab Epigrammatario poeta in primo.

*Quique gravem gemino cornu sic extulit ursum
Jactas ut impositas taurus in astra pilas.*

Notandum est Annalibus Domitiani Acnobarbum acellum

lem euraeum urfos Numidicos centum, & toridem venatores Aethiops in circo dedisse, M. Pisone. Marc. Messalla consulibus: Urso cum coeunt, non more quadripedum commisceri traduntur, sed ambobus cubantibus complexisque, horum partus parva informisque caro paulo muribus major, sine oculis, sine pilo, ungues tantum prominent. sed hanc lambendo paulatim figurant, traditum est Virgilium solitum mane plurimos versus distare ac per totum diem retrahendo ad paucissimos reducere, quare non absurde se urse more parere dicebat & lambendo demum effingere. Nil rarius quam parientem ursum homines vidisse scribit Plinius. invalidum est urso caput unde & saepe in harena colaphis infictis exanimati sunt, vis maxima eorum in brachiis & lumbis, quare interdum positus pedibus insistant, Alvearibus insidiari traduntur, nec avidius aliud quam mella captare, ut refert Solinus.

66. ET EQUORUM NOMINE DIGNUM.] Hippopotamum intelligit, hoc est Fluviatilem equum, hippos enim dicitur equus, ποταμος fluvius. Hippopotamo & crocodillis refertum esse Bamborum Mauritaniae flumen scribit Plinius in quinto. Idem in octavo de hippopotamo ita reliquit, *major altitudine in eodem Nilo Belua hippopotamus editur, unguis binis, quales bubus, dorso equi, & juba & hinnitus, rostro resimo, cauda torta, & dentibus apri aduncis sed minus noxiis, tergoris ad fusa galeasque impenetrabilis.* hippopotamum & quinque crocodillos Romae aeditatis suae ludis M. Scaurum temporario eutipo ostendisse memoriae proditum est. Hippopotamum traditur phlebotomiae fuisse magistrum, quod assidua scietate obesus in litus exit recentes arundinum caesuras perspeculatus atque ubi acutissimum videt stipitem imprimens corpus venam quandam in crure vulnerat atque ita profluvio sanguinis morbidum alias corpus exonerat. hujus magnitudinem quinque cubitis haud esse minorem scribit Diodorus in 4.

NOMINE EQUORUM.] Propter similitudinem jubae dorsi & hinnitus quem equis similem reddit.

67. DEFORME.] Vel magnum. vel nulla formositate ad comparationem terrestris equi.

68. QUI SATA RIPARUM.] Nilum intelligit in quo hoc animal nasci diximus. est aut Nilus Aegypti fluvius aestatis temporibus inundans terram. de quo Lucan. in x.

--- Neu terras dissipet ignis
Nilus adest mundo, contraque incensa leonis
Ora tunet, cancroque suam torrente Syenem
Importatus adest, nec campos liberat undis
Donec in autumnum declinet Phoebus & umbras
Extendat Merce.

Vir. in 1111. Geor.

Accolit effuso stagnantem flumine Nilum.

Hunc incertis fontibus oriri scribit Plin. unde cecinit Lucan. in xi.

*Nec juvit populis parvum te Nile videre,
Amovisque sinus & gentes maluit ortus
Mirari quam nosse tuos.*

Cum crescit reges aut praefectos navigare eo nephas judicatum. incrementum Nili nullum est cubitorum de-

cimo sexto, minores aquae non omnia rigant, ampliores detinent tardius recedendo. haec ferendi tempora absumunt solo madente, illae non dant sitiente. author est Plinius in quinto.

68. IRRIGAT.] Fecundat, ut ait Virgilius,

Et viridem Aegyptum nigra fecundas harena.

SATA.] Seminata, ut

--- Sata lacta bonumque labores.

UNDIS VENIENTIBUS.] Hoc est, crescentibus. incipit crescere luna nova quaecumque post solstitium est, sensim modiceque cancrum sole transiente, abundantissime vero cum leonem transit. Lucanus,

*Nec timet hibernus cum longe sale remoto
Officii caret unda suis, dare jussus iniquo
Temperiam coelo, mediis aestibus exit
Sub torrente plaga.*

Residet autem in virgine iisdem quibus accrevit modis. in totum autem revocatur intra ripas in libra, ut tradit Herodotus centesimo die. quod tetigit Lucanus cum cecinit,

--- Nec ripis alligat amnem

Ante patrem noctis libra sub iudice Phocbum.

69. AH TREPIDI.] Bene trepidi, quoniam ex rebus insolitis trepidi sumus, ut hic aperitione subita terrae.

TREPIDI.] Timentes. Vir. in 11. Aenei.

--- Trepidumque repente refugit.

DESCENDENTIS HARENAE.] Ordo est, ah quotiens nos trepidi vidimus in partes harenac cadentis, hoc est declinantis, emeruisse feras e voragine terrae ruptae.

71. EMERSISSE.] Surrexisse. Juvenalis,

*Haud facile emergunt quorum virtutibus obstat
Res angusta domi.*

EISDEM LATEBRIS.] Scilicet ferrarum ubi latebant.

CROCEO LIBRO.] Id est cortice luteo, ad similitudinem croci. est enim crocum herba angusto folio in capillamenti modum in Cilicia maxime proveniens, unde dixit Vir. in 1. Georg.

--- Nonne vides croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur.

Quia Tmolus mons est Ciliciae, ubi crocum praecipuum nascitur. Scribit Plinius ebrietatem coronis ex croco confectis mulceri, quique crocum prius biberint crapulam non sentire. flos ejus sacro igni illinitur cum creta Cimolia. in hunc tradit convertum florem ejusdem nominis puerum Ovidius. olim parsum crocum est Neroni incedenti per Velabrum in Palatium ut author est Suetonius in ejus vita. A croco crocotarii dicti sunt insectores vellium lutei coloris sive crocei. Plautus in Aulularia

*Jam hosce absolutos censeas cum incedunt insectoras
Crocotarii.*

Crocota enim vestis est croceo infecta colore foeminea-que, unde Nevius mollitiam croceam appellavit. di-

R r

111.

minutivum est *crocotula*. Crocotae sit metrio ab Apulejo in VIII. de Asino Aurco his, oculis obunclis graphice proleunt mistellis & crocotis & carbasinis & bombicinis in jectis.

73. O FELIX CORYDON.] Id est fortunate.

TREMEBUNDA SENECTUS.] Eo quod homines Tremebundos faciat, alias enim Tremebundi ex pavore dicuntur ut apud Lucretium in primo.

- - - Tremebundaque ad aras
Deducta est.

74. IMPEDIT.] Implicat, vetat.

IN HAEC SECLIA.] Quae ab Augusto gubernantur & reguntur.

DIMITTERE PRIMOS ANNOS.] Expone, cui contigit exuere primorum labores annorum, quod ex principis munificentia accidere innuit.

75. DEO INDULGENTE.] Augusto, indulgere verbum est, quod significat permittere & operam dare, ut apud Persium est

Indulge genio.

Hinc indulgentia quandoque pro liberalitate accipitur.

77. SORS.] Hic pro fortuna dicitur. Plinius in secundo, adeoque obnoxiae sumus sortis, ut fors ipsa pro deo sit. qua deus probatur incertus. est autem Epicureorum opinatio, fortuito omnia fieri. quae si vera esset, nulla ordine suo procederent, cum cuncta temere fortuna faciat, ut scribit Cebes in tabula sua: dicitur etiam fors cum ex urna nomina multorum simul congesta extrahuntur. & ipse actus sortitio appellatur, de hac sortitione intellexit Maro in II. Aene. cum cecinit

Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos.

Docet vero Asconius, quomodo apud antiquos sortitio iudicium fiebat, quorum nomina tabulis inscripta in urnas conjiciebant, deinde sorte educebant.

76. PROPRIUS.] Vicinius.

77. REFERENS.] Ex antiquo exemplari legendum est praesens, id est ad ejus conspectum.

78. QUAE FORMA DEORUM.] Rustice locutus est. forma effigies hic, alias dicitur pro formositate. formare verbum est etiam quod significat effigiare, & in formam ducere. Horatius

*Voce formasti catus & decoras
More palestrae.*

80. MEA NUMINA.] Augustum, qui instat mihi est minibus.

PULLA PAUPERTAS.] Pullo tecta colose, vel nuda

ex aliqua corporis parte, potesque etiam intelligere nudam paupertatem quae ab omnibus fugiatur, nullosque quod habeat a quibus tegatur nudum sanus.

81. FIBULA.] Ornamentum est cinguli ad vestem subligandam virilem.

Aurea purpuream subnectit fibula vestem.

Et alibi.

- - - Tereti subnectit fibula gemma.

Fibula etiam fuit usus histrionum accommodata ad reprimendum coitum, de qua tale est apud Epigrammatarium Poetam Diffichon.

*Dic mihi simpliciter comedis & cytharedis
Fibula quid praestas? carius ut fuitant.*

Nam foeminis magno solvitur comedi fibula ut inquit Juvenalis, de hac intelligit Seneca in libris Naturalis Philosophiae, ita scribens: quid ergo est quod apud poetas salacissimus Juppiter dasteris liberos tollere, utrum sexagenarius factus est, & illi lex Papia fibulam imposuit. a fibula diffibulare & resibulare defleuntur, quae verba significant fibulam solvere. Martialis

Cujus resibulavit turgidum faber penem.

Hic fibula pro unco & retorto aere accipitur quo anterior pars vestimenti vincitur, hodie Bononienses uncinellum appellant, diminutive ab unco, sicuti apud Suetonium pro puerili cinctura ita in Tiberio scribentem, Munera, quibus a Pompeia, Sexti Pompeji sorore in Sicilia donatus, chlamys, & fibula, item bullae aureae dantur.

ADUNCUS MORSU.] Retorto & in unci modum inflexo. aduncum enim torum appellamus & repetum. Plinius in undecimo, quidam unum esse eum & quia sit aduncus resupinari.

82. OBPUERANT.] Impedimento fuerant.

UTRUMQUE.] Quali potuimus modo.

83. VISUS ME DECEPIT.] Id est fefellit.

IN UNO.] Scilicet Augusto. scribit Plinius in undecimo, Augustum quondam gratulari solitum, si quis ad ejus conviveret aspectum.

84. MARTIS VULTUS.] Ardens & rutilans, & hoc ad aspectum bellicosum referendum est. nam Mars belli deus est, unde bellipotens cognominatur.

ET APOLLINIS.] Hoc ad mansuetudinem, & formositatem, disciplinamque litterarum, quibus iste deus praepositus est.

JODOCUS BADIUS ASCENSIUS MAGISTRO PETRO MEGANGO CONSANGUINEO SUO GERMANO SALUTEM DICIT.

CUm a teneris (ut Graeci dicunt) unguiculis Petre mi suavissime: te intus & incute norim: bonitatem dico ingenii tui veramque cum ad litteras tum ad mores cultiores indolem: summamque in me cum omni observantia charitatem: non potui amplius etiam mei in te amoris nullam significationem facere. Quocirca cum C. * Calphurnii lepidissima in genere Bucolico Carmina & tersa & tuis moribus non indigna offenderim: volui quam in ea facerem lucubrationem tuo nomini addicere eo praesertim animo ut qui te mihi intelliges charissimum tibi tuaeque famae posthac accuratissime consulas. Tantum te admonitum volui. Vale & me (quod facis) redama. Ex officina nostra chalcographa: ad quartum Calendas Decembris. Anni MDIII.

IN C. CALPHURNII BUCOLICA CARMINA PRAENOTAMENTA.

CAji Calphurnii qui paulo post Vergilium vixisse videtur ex eo quod se Augusti temporibus fuisse indicat: Carmina Bucolica ex ipso Vergilio fere deprompta sunt: ulque adeo ut Poetae intentio videri possit fuisse: ita Vergilium imitari ut ille Theocritum imitatus est. Excedit autem ipsum uno Carmine nam undecim scripsit ut Petrarcha duodecim. Titulus autem his aptior quam Theocriti aut Vergilii Carminibus ut Bucolica nominentur. Nam fere bubulei inducuntur loqui de bobus aut amoribus suis. In Theocrito autem & Vergilio frequentius de capris & ovibus unde Aepoli seu caprii aut opiliones merito censeantur. Quocirca non immerito Aeglogae vulgo inscribuntur id est Caprini sermones seu de Capris aut Caprariis. Qualitas quoque Carminis Bucolica fere est & stilus humilis: interdum tamen ad mediocrem usque assurgit. Nonnunquam etiam sublimi proximus est: ut in primo Carmine ubi recitantur Carmina divina a Fauno edita & Phago inscripta. Neque id vitio sed laudi dandum. Summi enim artificis est accommodare stilum rebus & personis. dico & personis. Quia res sublimes non conveniunt humilibus personis ni sint ab aliis excogitatae aut scriptae seu dictatae. Argumenta autem varia sunt: ut his nostris monostichis aperimus.

ARGUMENTA ASCENSIANA IN SEQUENTIA CARMINA.

*Primo divini memorantur carmina Fauni.
Inque altro Crotales gemini recitantur amores.
In terno Lycidas canit acres Phillidis ignes.
In quarto Augustum Corydon laudat Meliboeo.
In quinto genitor dat rustica dogmata gnato.
In sexto sese rivales voce lacesunt.
Ast in septeno spectacula laudat & urbem.
Octavo extincti probitas canitur Meliboei.
In nono Donacen canit Astachus & puer Alcon.
In decimo Bacchi laudes canit: & bona vini.
Undecimo Meroë's puerique canuntur amores.*

Rr 2

JO.

* In Editione sua quatuor Eclogas Nemesiani post Calpurnium collocaverat Badius, quum utriusque Eclogas uni Calpurnio assignaverit.

JODOCI BADII ASCENSII NOTAE IN NEMESIANI ECLOGAM I.

Versu 1--8.

DUM FISCELLA.] Facta amica cohortatione ad cantandum tandem consentiunt in laudes Meliboei defuncti canendas. Per quem Poëtae patronus sive Pollio, sive alius quispiam intelligitur. Et rancis imitantur] scilicet resonando & refocendo cantus eorum. Caetera nota sunt.

9--47. HOS ANNOS.] Modeste recusat Tityrus officium cantandi excusans senium unde Amyntae juniore concedit. Charusque deis: aut principibus Romanis. Aut revera deis a quibus cantandi donum susceperat. Diximus scilicet carmina ut est.

Dicite quandoquidem in molli consedimus herba.

Diximus ergo ore & calamis &c. Secura, id est securum cura minime tamen tuta. Nunc album caput. supple est. Veneres, operae venerae: suppetere: id est hebetes faciae sunt. Quia ut dicit Maro:

Frigidus in venerem senior.

Dependet scilicet dicata: tanquam ab emerito. Rura sonant scilicet. De te aut per te. Emeritae. exactae. Et est parcere, id est praeparatio ad futurum carmen. Secreti, quia nesciebant quo abirent: mundusque scilicet alius: ubi solemque suum sua sidera notant. Piorum, ut in Elisii ubi secundum Maronem sunt

Quique pii vates & Phoebo digna locuti.

Vivis, id est in presio & recordatione est. Fidibus Li-

nis: praeter consuetudinem Linus producit. Nam Maro.

Orphi Calliope: Lino formosus Apello.

Ubi hic fortassis legit Calliope, Omniparens principum carminis: quod Amyntae: ut opinor: est.

48--57. NEC TENUIT QUERBLAS.] Id est conquesta communis causa: communis utilitas. Erat ei si de Polione loquitur vir consularis & bene de rep. meritis. Lege hominem, quia constitutum est omnibus hominibus semel mori. Canente senecta, aut quia canities caelo digna. aut caelo matura. Consiliisque deus, quia ut deus bene consuluit. Ruricolam. Ne a Bucolico discedat: non dicit res urbanas tractasse. Assuetas pro assueverat. Pe-llus mitius ore. Quia adhuc mitius sentiebat quam loquebatur Oratus, quia non nisi oratus cenebat. Erat autem etiam in Poëtica peritus. Unde est

Pollio & ipse facit nova carmina.

Et apud Flaccum.

Motum exi Metello consule civicum &c.

Marcere, torpore corrumpi. Pendebas, persolvebas aut proponebas: Ruralis quia pastoralis fuit. mala, poma. Flora dea florum. Pistas, variis floribus ornatas: Manibus, scilicet tuis a nominativo manes: Phocae, vituli marini. Ante dabit. Alludit illud.

Ante levis ergo pascentur in aethere cervi.

Laudis, mallem dicere laudes. perage, id est perfice a natura inchoatum in te munus.

IN ECLOGAM II.

Versu 1-34. **F**ORMOSAM DONACEM.] Alludit ad illud Formosum pastor Corydon ardebat. Alexin.

Unde videtur institutum Poëtae sic voluisse imitari Vergilium ut ille Theocritum. Rudibus, primis quia primus amor gravissimus. In venerem, id est complexum. Floris, accusativus est more solito: cum tamen florum sunt in genitivo: unde nesciam an depravatus sit subinde textus. Achanto: herba spinosa & flexili. hinc id est ex hoc facto. Jam nunc puerilia, id est pueriliter amandi aut jam non puerilia: quia non puerorum est nosse venerem. Quis id est quibus anni supra erant ter quinqué hyemes id est xv. aut si in hyeme nati

quattuordecim cum sex mensibus. & cura juventutis, id est de juvenili aetate, quod id est quia Donace non sonaret voce de tam tenui filo, id est raucedinet. quod coitus indicium est. Improbata id est erecta. Relevare id est illuminare aetatem amoris. Leves, id est politi imberbes. hoc est habentes genas leves. Alternant, alternatim canunt. Dryades, nympphae arborum praecipue quercuum. Napeae florum Najades fluminum. Donacem non Donacem scribes. Tanquam nostris solamen amoris, Id Vergilianum in Gallo. Luciferis id est matutino tempore. Ipse ego, emphaticos, quod dicit ut pecudes praeteream: ipse ego non fungor officio meo. Sicut & Corydon Verg.

Quis

*Quia ta aliquid potius quorum nunc indiget usus,
Viminibus mollique parvas detextere junco.*

35-73. QUID TIBI.] Per occupationem fingit se
nolle dicere quod maxime dicit. unde sicut Corydon
Maronianus commendat se a tribus quae maxime amo-
rem conciliare solent. a divitiis. a forma & peritiis can-
tandi. *Mille juvenas.* Id fere in omnibus observat ut
quae Maro de ovibus aut capris dixit ipse de juvenis
dicat. Unde Maro

Mille meas Siculis errant in montibus agnae.

Mula multa vocare. Maro

Lae mihi non aestate novum non frigore dest.

Novum id est recens mulum. Sed nove dicit *multa*
genere neutro. Nam Maro dixit.

--- *Sis venit ad multa ram.*

Dicitur autem hoc *multa*le. Nec medius. Quod Sappho
Ovidiana graphice commemorat de se. *Violae atrae.*
Maro

Et violas nigrae.

Placido aliis aut alias. Dulce. Maro.

--- *Et suave rubens hyacinthus.*

Baccas scilicet oleae. *Idas*. qui & *Astacus*. *Uvum*. Id est
vinum. sed lege *uvum*. id est solam *Donacem*. *Dione*.
Mater Veneris. *Erycis*. Montis Siciliae ubi Eryx Veneris
filius sepultus est & templum Veneri Erycinae extru-

ctum. *Aedna*. Iterum aviculam dicit. *Dii pecorum*
Maro.

--- *Habitarunt dii quoque sylvar.*

Item

Et formosus aves ad flumina pavit Adonis.

74-90. QVIN ETIAM FONTIS SPROULO.] Alludit ad
illud Maronis.

*Nec sum adeo informis, nuper me in littore vidi,
Cum placidum ventis flaret mare.*

Nec tremulum. Quasi vero lumen solis officiat. *Purpu-
reas*. rubicundulas. *Lactea*. candida & quasi eburnea. *Hi-
laris*. lactos. hoc est lactitiae indices. *Nec sumus indocti.*
unde ille.

Canto quod solitus &c.

Tityrus propter dominam. scilicet *Amarillida*, ut in prima
Eclog. Vergilii patet. *Cantabimur urbi*. id est in urbe vel
ab urbanis quibus amores nostri noscitantur. *Si mo-
do*. id est dummodo nos qui sumus quasi *viburnum*, id est
humilia virgulta, poterimus vivere inter cupressos. id est
proceres urbis. Alludit ad illud

Quantum lenta solent inter viburna capressi.

Corylus autem arbor est ferens nuceas minores quas a-
vellanas vocant a loco nativo ubi praecipue nasceban-
tur. sunt autem humiles arbores. *Frigidus & sylvis*. Id
quoque ut fere alia omnia ex Marone inemptum est.

IN ECLOGAM III.

Versu 1-10. **N**OTILUS.] In hac Aegloga canuntur
a Panis laudes *Bacchi*: sumpta famili-
tudine ex *Sileno* Vergilia. Nam sicut
ibi *Cromis* & *Mnasilus* *Silenum* ad cantum induxe-
runt. ita hic *Notilus* *Micon* & *Amyntas* *Pana*. *Tor-
quentem*. ardentem. *Illice*. Subaudi sub, aut quasi instru-
mentaliter est casus. *Veneru*: nomen est. id est ex vena-
tione. *Quem super*. id est super quem: *Valla* tamen di-
ceret supra. Nam super dici vult ubi contactus est. ut
super terram ambulo. *Supra* ubi distantia est. ut supra nos
sunt sydera. *Et tereti ramo*. id est eminenter pendebat
unde ab illis visa est: quia vero deorsum ideo depen-
dere venisse diceretur. Maro Aeneidos tertio.

Solamenque mali de collo fistula pendet.

Pro carmine. aut quia Pan illis carmen promiserat: sic-
ut *Silenus* pueris Vergilianis: aut quia pueri aliquando
concintrant ut fistulam pro mercede postulent: sed
malum priore modo intelligere. *Canorem*: concentum.
Unde innuit unicuique artificis sua esse arma: doctum-
que non esse mortalibus contingenda: unde *Miconus*
poenas dat *Tritioni* Aeneidos sexto. *Nec vult contendere*.
id est contextum edere. *Male*. id est multum dissona
& rante sonantia.

11-40. TUM PAN EXCUBSUS.] Apud Maronem saepe
excussio homini portendit adversitatem. ut illic, ex-
cutimur somno. quod primo graphice fictum est: quia si
somnia est donum dei (ut Aenei. 11.

*Tempus erat quo prima quies mortalibus aegris
Iacuit & dono divum gratissima sepit.)*

Consequens est ut non sine iactura rapiatur. *Stridentis*
avenae. vult Panis fistulam ex avena fuisse. *Jamque vi-
dente*. Id est alia multa ex *Sileno*. *Cicuta* licenter variat.
Nam non verosimile est fistulam ex avena aut cicuta e-
tereti ramo suspensam super caput ejus. *Cicuta* autem
herba est fistulosa unde ut *urxi fistulas* compingebant.
Maro

*Est mihi disparibus septem compallus cicutis
Fistula.*

Succus autem cicutae usque ad necem frigidus est. quo
Socrates in carcere Atheniensis extinctus est. Unde de
Athenis Juvonalis.

Nil praeter gelidas ausae denare cicutas.

Maenalius. Arcadicis ubi *Maenalis* mons est. Alludit au-
tem ad illud Maronianum.

*Pan primus est amos castra conjungere phryges
Instituit.*

Leneae id est o Bacche. ortus. id est natiuitatem. *Ant*
poius per *micronymiam* o *Leneae*. id est o vinum. *Icos*
ortus. id est inventionem tui. quod Pan qui totum in-
niversum, id est naturam repraesentat, bene convexit.
Mentruagus. scilicet in montibus vagari solitus. *Hedera-
ta*. id est hederis ornata: sic enim coronatus rediit ex
India. *Carymbis* autem hederarum fructus sunt. *Vitea*. id
est ex vitibus. *Tigres*. traxerunt enim tigres & lincea cur-
rum *Bacchi* ut in *Daphnide* tangit Maro. *Perfusus colla*.
id est habens colla perfusa. Est enim cunctus. Unde
Protopentius

S 3

Solis

*Solis est Baccho Phoeboque aeterna juventa,
Et decet intonsus crinis utrumque diem.*

Vera Jovis proles: Maro dicit *foetus*. Natus est autem e Semele & Jove sed *dimater*. id est duarum matrum dicitur: quia in coxa Jovis cum ante diem enixus esset coalevit. *Semele vidit*. fraude enim Junonis petiit Semele concumbere cum Jove qualis solet cum Junone coire: cumque id faceret in figura fulminis extincta est Semele. *Produxit iusto tempore partus*. quia ut dixi recepit eum abortivum & ad partum usque fovit. *hunc. nymphas*. Musae enim & aliae nimphae: Satyri & Fauni secundum Strabonem fuerunt in comitiva Bacchi. *Silenus*. nutritor Bacchi. *Seras*. duos pilos *Mature cornu*. habet enim cornu Bacchus. Unde est illud

Accedant capiti cornua Bacchus erit.

Quod fingitur quia poti petulantes sunt & ita addit Bacchus cornua pauperi. *Poma Lyei*. id est uvae inventas ab Lyeo. id est Baccho, sic dicto a verbo *lyo* quod est solvo, quia curas dissolvit.

41--69. *VIX HAEC AUDIERANT.* Facete prosequitur narrationem de invento vino, dicens. *Vix haec*. scilicet mandata Bacchi: *audierant*, scilicet Satyri & Silenus: & sup vel cum *decapunt*. id est manibus detrahunt. detrahunt autem quia nondum cultros apros habebant. & portant *calathibus*: corbibus dense contextis: quibus antea ad alios quoque usus inventis uti fuerant: nam aliter non procederet. *Celeri planta*. quia torcularia non habebant: aut quia ut nunc quoque in plerisque locis Italiae non urebantur. *Fervet*. scilicet in cisternis aut vasibus unde postea extrahitur. hoc est decoquitur postea: *vindemia*. id est mustum vindemiatum. aut *ferver*. id est ferventer peragitur. sicut Aencl. 3. *Fervet opus &c.* *Sparguntur*: unguntur aspergine: dum praecipitantur. quod fors

aut potius quod fors id est casus dedit. id est ut quicquam primum in manum venit, sicut Maro de armis in seditione arreptis dicit Aenei. 1

Jamque faces & saxa volant: furor arma ministrat.

Cantharus. Cantharos proprie Bacchi est poculum anatum: quo & Silenus ejus nutritor apud Maronem usus dicitur in Sileno.

Et gravis astitit pendebat cantharus ansa.

Cornu adunca: uris aut bobus etiam cicutibus detracto: quali hodie quoque Frisones uti dicuntur, dum ceretalia pocula tractant. *concauat*. id est in concavitate contrahit. *In pecula*. id est in usum pro poculis quod vulgo dicitur. facit de manibus pocula. *Pronus*. id est capite demisso. *Bibit lacu*. id est vase in quod deliquit aut delevit mustum. *Labris crepitantibus*: ut faciunt loccones dum flavia liguntur. concussis enim labris crepitus ubi subito referantur emittitur. *Venalia*. id est quae vendundae putantur: quia poculum non habuit destruit immergendo ut bibat. *Et Venerem jam vina movent*. Ideo Apostolus. *Nolite inebriari vino in quo est luxuria*. ubi Hieronymus: *Venter more assmans facile desummas in libidinem*. Et *Canicis*

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Non aequus. quia ebrius factus est. Unde Maro.

*Silenum pauci somno videre jacentem
Inflatum besterno venas (ut semper) Laccho.*

Ille deus. nobilissimus scilicet Bacchus. *Lynci*. quia Lyncei trahere dicuntur currum Bacchi. *Maenalia*. Arcadia. juxta Menalon montem. *Conducere*. Maro dicit. *Cogere donec oves*. *Astrifum*. coagulatum id est calcum. *Glebas*. particulas glebatum similes.

IN ECLOGAM IV.

Versu 1-32. **P**OPULEA LYCIDAS &c.] In hoc Bucolico ut ex titulo patet Lycidas & Mopsus amores suos canunt quantum videtur citra accumulationem cum non sint rivalis. Nam non eodem uruntur igne. Mopsus enim Meroen puellam deperit: Lycidas Iollam puerum. *Nec triviale*. non vulgare. *Crinitus*. capillatus, caesariem nutrens: quod Apostolo teste virum non decet. *Ignis*: amor. Maro.

--- *Mens ignis Amyntas*

Puer scilicet Iollas. *modo*. id est interdum: *ulmos condidit*. id est assignatas ad quas sibi annuo diem dixerant. *Fugiant*. scilicet Iollas & Meroe: *placidas* scilicet amatoribus. aut est ipsis amatis: sed ut amatores decipiant fugiant eas. *Antra promissa fallunt*. scilicet amatores ipsos. nisi dicam: Iollas & Meroe fallunt antra promissa. id est non servant promissa de antris conveniendis. *Solito alludere*. id est ludere ad id est apud solitos fontes. *Quos lusus & edit*. malle dicere quos lusus inedit & ignis. Ordo tamen esse potest: quos edit & lusus. id est illusio amati & amatae: quia Nitimur in vetitum. *Vultum premis*: in signum pudoris: qui amoris conciliator maximus. *Non possum nolle negantem*. quia ut dixi nitimur in vetitum. *Cantet amat &c.* versus intercalaris ab utroque repetendus post signa

gula cantica. *Non hoc semper eris*. Id quoque Flaccus. *Ovidius*. *Tibullus*. & caeteri amasi Poetae attestantur. sed non ea intentione qua qui dixit. *Homo natus de muliere brevi vivax tempore repletur multis miseris* &c. *Uva*. id est vitis. uva tamen si non decerperetur diutius duraret in vite quam Pampinus. id est frons ejus. *denum breve*: parum durans. *Corva marem*. id est cervum: & est Maronianum. *Torva laena lupum*. Et tertio Georg.

Omne aileo genus in terris &c.

Squamae turba. id est pisces.

32--61. *OMNIA TEMPUS ALIT.* Id est omnia producit: *tempus rapit*. scilicet omnia. *usus*. scilicet reatum est in arcto. id est ad modicum durans. Probat (quia illud visum est nimis philosophicum) per Bucolica, quia per boves. Nam qui in vere superiore vituli erant: nunc pro vacca contendunt. *Jam tibi sunt nares rimidae*. quia imbecilles. *Jam fortis colla*. quia jam tibi bis dentis. id est viginti mellebus. *nistici enim per melle numerant annos*. unde est illud

Poss aliquot mea regna vident mirabor aristas.

Meroe. amica Mopsi. *Solus cano*. ut Corydon Vergilianus. *Me sonat*. id est resonat & refert vocem meam. *Concedo cicadis*. id est non vincor a cicadis. ut ille

At mecum tance &c.

Servat

Saeuus puer. scilicet Iolla. sicut Corydon.

O crudelis Alani.

Saeuus enim & crudelis videtur qui non parcat amanti. *Notum.* id est consuetum. *formosum.* unde *lucentes.* id est splendidas habet malas. id est partes faciei in formam mali inter oculos & maxillas extantes. *Pampinea umbra.* sub vitibus. *Fons marmureus.* quae res ad delectationem facit. Maro.

Nec percussa iuuant fluctu tam littora: nec quas Saxosae inter decurrunt flumina vallis.

Foetis. praegnantibus & gravidis. Est autem speciose dictum. *Qui sulerit.* id est perpassus sit: *longa.* id est diuturna *sapientia.* id est superbas contempiones. Alludit ad illud.

*Nonne fuit satius tristis Amarillidis iras
Atque superba pati fastidia.*

Sitonias, Thracias. quia in Thracia plurimae sunt. Est enim ad Septentrionem exposita. Maro.

Sitoniasque nives hyemis subeamus aquosae.

Libicosque id est Aphricanos. In Lybia autem sunt maxime, unde siti laborant. Maro:

- - - *Sitientis ibimus Aphros.*

Nerines id est maris. quae saliae sunt. *Nereus* autem deus est maris. Unde *Nereides* nymphae marinae. *Nerino* autem patronymicum videtur. *Taxus* autem arbor est in Sardinia & Corsica frequens tam amari succi ut apes mellificantes mel suum corrumpant: dicuntque & umbram ejus nocere sub ea dormientibus. Maro

Sic tua Cythereas fugiant examina taxos.

Sardae gramina. Maro.

Immo ego Sardaeis videat tibi amarior herbis,

Marmaricos, id est Aphricanos qui iupati & majores sunt.

66--73. QUID PRODEST.] Alludit ad illud Maroniam

Quid prodest quod me ipse animo non spernis Amynta.

Vult autem superstitionem muliebrem factam puero ubi contra fascinum & infanos amores ac philtrea seu amatoria carmina. *Pagani:* rustici. *Pagus* enim dicitur quod villagium vulgo appellant a *pagis.* id est fontibus. quia juxta fontem recondere solent & vicos construere. *Lastravis* purgavit. *Haec eadem.* scilicet mater Amyntae: magicae artis perita. *Varicque coleria.* pro varicolocia. Maro in Pharmaceutria

- - - *Triptici distincta colore.*

Et Micaele: stia magna. *ignotas.* scilicet mihi. aut forsitan ipsi. *Quod luna timet.* Quia

Carmina vel caelo possunt deducere lunam.

Quo rumpitur. Idem Maro.

- - - *Cantando rumpitur anguis.*

Magiae. id est per artem magicam. *Plus tamen.* id est cum ea carmina sint in remedium amoris, tantum abest ut mihi displicet sit Iollas: ut etiam formosius videatur.

JODOCI BADIO ASCENSII

IN

C. CALPURNII

BUCOLICA FACILIS COMMENTATIO.

IN ECLOGAM I.

Versu 1-7.

NONDUM SOLIS EQUOS.] In hac prima Ecloga colloquantur Corydon & Ornithus pastores amici. Qui cum modulaturi in memora Fauni secessissent: forte fortuna inciderunt in carmina descripta in fago: manu ipsius Fauni: quibus prognostica de aureo saeculo, quod Maro futurum paulo ante cecinerat: quodque sub Augusto fuisse praedicant continebantur: eaque Ornithus Corydoni pronunciat. Sunt autem nomina personis apta. Nam *ornis* ornithus dicitur ales, cujus est alta prospicere. *Corydos* quoque avicula dulciter canens unde *Corydon* dictus apud Theocritum & Maetonem. *Nondum solis*. Principium habet Chronographiam id est descriptionem temporis: dicit enim autumnum esse: id tamen rustice per multum fervorem. Et tamen solis equos adhuc ardentes esse: Videtur autem hypallage in sermone. Nam potius aestas aut aestus debuit mitigari per absentiam equorum solis quam eos mitigare: aestus enim a sole producitur cum calidus non sit. Equi autem solis quattuor ab Ovidio ad principium secundi Metamor. describuntur. Fingitur enim sol vehi quadrigis. Ordo in principio est hic. *Aestas declivis* id est tendens ad autumnum: *nondum mitigat* id est temperat calore equos solis. *quamvis &* id est simul: *praela*. id est ligna prementia in torculari uvae: *incumbant racemis madidis*. i. e. madefactis per vini expressionem. id est quamvis prematur vinum. *& musta*. id est recentia vina: *serventia*. id est ut dicunt bullientia: *spurent susurro*. id est cum susurro & murmure: *rauco*. id est suppresso ut est vox raucorum. *O Ornithes cernis*. id est videsne: *ut* id est qualiter. *vaccas* quas pater tradidit supra mihi custodiendas: *explicuere*. i. e. prostraverunt: *latus molle*: sub genis virgulto illo humilis: *hirsuta*. id est multos ramusculos habente. *& cur quoque*. id est etiam nos: non succedimus umbris vicinis? *cur defendimus*. i. e. proteginus ora nostra torrida scilicet ardore solis: *solo galero* id est pileo rusticano & lato?

Versu 8-32. Hoc potius &c.] Imitatio est Vergilii in Buc.

Cur non Mops boni &c.

Nemus est sylva voluptatis gratia comparata: Estque Graeca vox. Faunus autem Latinorum est deus: silvester quidem: de cuius genere dicitur Aenei. vii.

--- Fauno Picus pater: isque parentem Te Saturne refert.

Dictus autem est a *sando*: unde & *satui* inconsiderate loquentes dicuntur. Traditum vero est Fannos in silvestribus locis fari solitos ut scribit Varro. Maro etiam Fauni vaticinia ponit in eodem vii. at in Geor. primo Faunos agrestes deos asserit dicens.

Et ubi agrorum potentia numina Fauni.

Flaccus autem iix. Car. dicit ad cum &c.

Fanne nymphaeum fugientium amator &c.

Bullantis. id est in morem bullarum inflatas. Est autem *perescene* id est praeparatio ad futurum eventum quod sub *fagum* in quam descripta erant carmina sedere placet. *fagus* autem seu potius *phagus* (nam a *phagein*. id est comedendo dicitur) est arbor glandifera. *Implicat*. id est condensat. *Quo me cumque*. Tristes id est incitatio vocis est. Nam absolutum est quocumque me vocas. *Mea Lene*. Si proprium est subauditur amica aut uxor: appellativum autem diceretur potius lena. & est lenocinio vivens. Sensus est quia Lene negavit mihi amplexus & concubitus: mundus sum a mulieribus & ita fecit mihi occasionaliter sacra id est sacra memora in quibus abdita & secreta Fauni sunt pervia: quasi vero pollutis id non liceat. Fauni cornigeri: putatur enim idem qui Pan. aut quia Satyro similis. *Recondita*. id est abstrusa & non vulgaria. Re tamen cum reliquis ad relaturam pertinentibus contrarium dicere solet. *Nec tibi dispueris*. Quia aut dabo aut communicabo tibi eam. *Dreilis*. Id est ingeniosus & peritus: aut revera doctus hoc loco. *Lydon*. Bonum nomen. Nam Lydii tubae inventores musicae studiosi fuerunt. *Arundine matura*. Laus a materia. *Compegit*. Fluxus conneqendo: sicut Maro.

Pan primus calamos caeva conjungere plures Instituit.

Sed quatenam &c.] Imitatio illius

Immo haec in viridi nuper quae in cortice fagi Carmina descripsi.

Est autem arguta & ingeniosa inventio ad describendam foelicitatem saeculi Octaviani. *Properanti falce*. id est cultro festinanter incidenti: id autem ex opinione dicit. Nam secus erat. Nam Faunus ea inscripserat. *Etiā nunc*. id est post tantum temporis: quod graphice indicat ex altitudine arborum: nam sicut Maro dicit.

--- Crescunt illae crescentis amores.

Cres-

Crescentibus arboribus carmina altiora effecta sunt unde Ornithum quasi gliscem seu aquilam alte volantem & acute videntem precatur ut ea inspiciat. *Pater largus.* Rusticani tales. quasi dicat satis feminis dedit dum te generaret: & mater non invida: quod lubenter tantum concepit. *Procerum.* Longum & rectum. Ornithus autem ut vidit carmina propius agnovit manu Fauni descripta. *Nihil armentale.* Id est Bucolicum: nam Bucolici seu bubulci sunt bouum custodes, boves autem ad armenta pertinent. *Resultat.* Scilicet dum modulantur unde ad numeros ea legebat. *Nec iubilum montana.* id est laetae reboationes montium. *Quamprimum.* Id est citissime.

33-62. Qui iuga. Primum carminis fatidici a Fauno in fago descripti. *Tutor.* Id est defendo & protego, iuga, id est montium summities. *Satus aethere.* quia a Saturno originem trahit. *Haec ventura.* Quia tamen dum ea finxit Poëta, erant praesentia partim: partimque praeterita, sed facile est inducere divinantem futura: ubi qui inducit posterior est. *Patefactus.* Incisus corticibus Est autem syllaba communis. *Peccant autem qui iubilum prima brevi censent. Coloni nemorum.* Pastores frondatores, lignatores & similes. *Licet.* Id est licitum est: ut supple omnia pecus vegetetur. *Custode securo,* id est exstante sine cura, quia non tamen infidias &c. Unde Flaccus quarto Car. de Augusto.

*Condit quisque drem collibus in suis,
Et vitum viduas ducit ad arbores &c.*

Fraxinea crate. Id est sepimento ex fraxino arbore, unde *septa* dicuntur. *Abigei.* Unde *abigei* dicuntur fures equorum & iumentorum clam abactorum. *Themis.* Graece dicitur fas: unde fingitur secundum Festum dea quae hominibus praecipit id petere quod fas esset, habuitque templum in Boeotia juxta Cephissum amnem: ad cuius oraculum accessit Deucalion cum Pyrrha uxore pro recuperatione generis humani diluvio deperdituri, sed postquam saxei nati sunt homines & ferrea saecula orta quibus nefas petebatur, migravit ad sphaeros: nunc autem redire fingitur. *Juvenemque.* Scilicet Augustum. Maro

Hic illum vidi juvenem Meliboeum.

Maternis Iulis. quia maternum genus ab Aenea per Juliam familiam sortitus est. Natus autem est ex Accia filia Juliae sororis Caji Cesaris: unde Caesar erat major avunculus ejus, quae cum quoque adoptaverat. Julius vero ab Iulo Aeneae filio genus & nomen traxit dicente Virg. Aenei. 1.

Julius a magno demissum nomen Iulo.

Deus ipse. Maro.

Namque erit ille mihi semper deus.

Bellona. Dea belli. Maro. Aenei. lib. 1.

Claudentur belli portae: furor impius intrat.

Saeva sedens super arma &c.

In sua. Quia seipsum transigit & ita perpetua pax futura est quae certe sub Augusto fuit maxima. *Dis-*

lit. Id est diversa tulit. *Sorum.* In seipsam. *Nullo jam Roma Philippo.* Supple videbit ad effusionem sanguinis Romani sicut bis viderat seculum sub Caesare contra Pompejum & seculum sub Augusto contra Brutum & Cassium, unde Maro Geor. 1.,

Romanas acies iterum videre Philippi &c.

Insanos ensis. Id est enses ab infans sumptos. *Nulla catenati.* Ordo est. Nulla pompa feralis, id est letalis sicut tempore Syllae, Senatus catenati, lassabit &c.

63-94. Plena quies &c. Certe incomparabilis fuit sub Augusto quo tempore natus est pax auctor Salvator noster dominus Iesus. *Perris stridi.* Id est nudati: revocet. id est iterum vocet. *Altera regna.* Saturni. *Latitalia.* Id est in Latium, quia seculum regnaverat tempore Iani in Italia, ut attestatur Maro Aenei. VIII. dicens.

Primus ab aethereo venit Saturnus Olympo

Arma Jovis fugiens & regnis exul ademptis.

Is genus indocile ac dispersum montibus altis

Composuit: legesque dedit Latiumque vocari

Maluit, his quum latuisset tuus in oris

Aureaque ut perhibent: illo sub rege fuere

Saecula: sic placida populos in pace regerbat. &c.

Altera regna Numa. Scilicet Pompilius secundi Romae regis qui religiosissimus est habitus, unde dicitur hic: *qui primus evantia.* id est exultantia, *caede.* id est occisione & effusione sanguinis, *agmina,* scilicet ab Romulo instituta, & adhuc ardentia castris Romulicis, id est ardore belli suscepto in castris Romuli. *Interfera.* id est sacrificia deorum. Multa hic sunt Bucolicam venam excedentia: sed purgavit hoc dicens Fauni carmen esse, nil armentale sonans. *Jam nos.* Ordo est. Nec consul jam. id est posthac, amplius. *mercatus.* scilicet a tyranno: *faciem.* id est speciem aut personam non rem, honoris adumbrati. id est obscuri: *accipiet tacitus:* sine consensu populi, *fastes vacuus.* id est inanes & sine honore: aut sine secutibus: cum tyranni honorem sine potestate venderent: *Volunt antiqui nunc vultum dicimus. Notum.* Id est ventum illum meridionalem humidum hoc est quicunque meridionalem plagam colunt. *Et Boream.* Id est plagam septentrionalem erectum, scilicet ad polum arcticum. *Cernitis.* Approbatur etiam ex indicio caeli. *Et quondam non talis erat.* Scilicet cometes, unde Maro.

- - - Nec totiens diri arserunt cometae.

Verum si haec compositio sit quadrans oportet dicere carmina esse descripta non tempore illo antiquo antequam Aeneas in Italiam venerat: sed post mortem Caesaris: quod etiam praeftruxit Poëta affectens recentes adhuc rimas arboris: crevisse tamen arborem quod septennio poterit. *Deus.* scilicet Augustus. *Ocasus nisi quum &c.* Quod nunquam erit. *Meliboeum.* Maro ipse ejus tempore scripsisse quidam volunt. *Ad auris.* Acturus est.

IN ECLOGAM II.

Versu 1-31.

Idem Crotalem. Carmen est amatorum non sine aemulatione. Nam rivalet atque aemuli inter se sunt canentes pueri: utpote tandem amantes Crotalem. Longa est aurea perresceat. id est praeparatio ad carmen a Poëta introducta: describit enim pueros quorundam ad aetatem divi-

tias & cantandi peritiam & pignora proposita. quod autem placet hic &c. Ordo est. Placet id est convenit inter eos, ut hic scilicet Idas dominus gregis: non vendicat, id est non usurpet aut non attribuat seu appropriet sibi: *septem vellera* scilicet ovium non vendicat inquam victus. id est si fuerit victus & alter scilicet Astacus dominus

Ti horuli

horri, ne vendicat messum horri sui. id est amittat herbas & flores si victus fuerit. Et magnum certamen erat.] Scilicet inter eos, quia tamen dictam est ad imitationem illius Maroniani.

Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum.

Putem legendum erant: ut sit, Idæ & Aftacus erant magnum certamen. Affuit omne genus pecudum.] Id est animalium domesticorum seu cicurum. Affuerunt.] Mare suo penultimam corripuit, ut Maro in steterunt, tulerunt, misererunt. Dryades.] Id est deae arborum & praeipue quercuum: unde sico pede affuerunt. Et Naxos. id est deae fluminum uis. id est humefacto pede. Quia ab aquis adveniant. Et tenuere.] Id fabulose, quod quia ex persona Poetae dicitur vitiosum non est. Licet enim Poetis fingere. Euris. id est quivis venti. Daedala apis. ingeniosa & subtilis in contexendis favis & mellis cellulis. unde Lucretius Daedala tellus: & Maro Daedala urce dixit. Nectaros.] Id est nectaris hoc est mellis plenos. Nectar enim dicitur potus deorum. Confederat.] Scilicet Thyrsus iudex. & sup. dixit. Irrita sint moneo.] Certamina vestra. id est sint sine praedicio rerum vestrarum: ita ut nihil amittatis praeter laudem: quam illis caram esse ex eo constat: quod etiam sepe convenerant ad eorum cantilenas audiendas. Jactare.] id est forte disquirite uter prior canet. Micares enim est cretus cum adversario digitis divinare quot ambobus erecti sint.

32-69. ET MIHI FLORA.] Ut Idas oves ita Aftacus commendat hortum. Flora autem dea est florum: tuit autem eo nomine quaedam meretrix Romae quae Florentia insituit. Sed ne id in dedecus Romanorum videretur: adscripta sunt ea seita deae florum. Parienti.] Id est producenti flores. Matuta.] Dea matutini temporis quo ros

--- in gelida pecori gratissimus herba est.

Per amena.] Scilicet prata. Mutata.] Ex aridis floridos efficere. Pales.] Dea pabulorum: quae pastoribus praebet ut Flora hortis. Ut niger.] Ex nigro arietem nasci solent nigri agni. Unde Maro.

Rejice no masculis infuset vellera pullis.

Et non genitalia.] Id est non genita in ea sed infusa. Mala.] Id est pomo, quod vulgo pomum vocatur, cum pomum sit genus, malum species. Infusa praecocibus.] Rarum est penul. genitivi nominis in ox corripit. verum praecox interdum corripit ut hic: forte quod cum praecoquo affinitatem habet. Persica.] Scilicet mala. Subripere.] Clanculum nasci. Oleastra.] Rarum quoque est oleastrum neutro genere dici. Nam Maro dicit oleaster plurimus. Est autem oleaster olea silvestris quasi imitator oleae. unde & masculino genere dicitur. Recidere.] Ampu-

tare aut resecare. Plantaria Servius vult radices habere cum sua terra. Juxta illud Maronianum.

--- Et viva sua plantaria terra.

Valla aliter sentit. Sacer est locus.] Perius hoc sic sumpt.

Pinge duos angues, sacer est locus: extra Meite.

Urimur.] Id est incendimur igne amoris. Gemmae.] Pellucidus ut sunt uniones seu gemmae. Rusticus id est sator sed non est barbarus Idas.] Rusticus quia rari natus. Unde non omnes ruri nati barbari sunt. Barbari enim sunt immites. incultis moribus & duro atque inepro sermone horrentes. Pulchre autem se commendans in tertia quasi de aliena loquitur persona. Saepe vaporato. Id est ruris vapore perfuso: palpirat: adhuc trementibus pulpis dam sacrificatur: unde se religiosum & deorum cultorem innuit: quae res facit praecipue ne barbari simus.

64-100. Nos quoque.] Subsequitur pari artificio Aftacus. Priapo. deo hortorum propter foecunditatem. unde Maro.

Sinum laetis: & haec te liba Priapo quotannis Expellere sat est: custos es pauperis horis.

Laribus. id est diis familiaribus quibus primitias fungum dicere solebant. Unde Flaccus, significans se pro laribus a villico habitum dicit secundo sermonum.

O nectis caenaeque deum: quibus ipse meique Ante latem proprium vescor.

Nec fero. id est offero. non staret fere pro quasi. Imbuat. sanguine suo tingat. Milite. numeris a Marone sumptus. Pallantis. errantes sine ordine pascentes. Tarentinae matres. quia apud Tarentum mollissima sunt vellera unde purpuram nent. Per totum. Maro.

Lac mihi non aestate novum: non frigora desit.

Tennes citius. Id quoque Maronianum unde dicit Geor. Est numerus: neque enim numero comprehendere vester, Quem qui fere velit Lilyci velit aequari idem Discere, quam multae Zephyro turbentur harenae.

Totus ortus. herbaceus. Totus hortus floridus. Sumetamen calathos, vultus lacte vacat. id est oppletos caseis. Apricum. id est suum & clarum ut in Maio incipit tepidis Aprilis: alibi Aprileis alibi Maias observant Munerat. id est munerebus amplificat. Tullus. folliculos cepe. Echinni. Culices callanearum qui ut echinus piscis asperi. Primi floris. barbae aut pubis. Fallo digitas quia tangunt qui tangere nolit Fontibus. Id ex Corydone Maronis. ydomia. supple mala. Cere. in colore. Tenui lana. id est lanugine. Maro.

Ipse ego cana legam tenera lanugine mala.

IN ECLOGAM III.

Veru 31-34. **N**UNQUID.] Sermo Bucolicus utpote de bobus est. Eximis absumit mihi. Duris ego perdita ruscis. id est repribas asperis. Rubetis. ubi rubi nascuntur. Scindere. secare disruptis peronibus: Tantum sanguinis. quantum vapores mihi extraxerunt scissa scilicet cute. Non satis arandi. scilicet ad vaccam: quia usque venit ut dum ani-

mus intentus etiam quae ante oculos sunt non videamus aut vidisse ignoremus. ant non satis arandi ad interrogata tua: sed non procedit. sic enim interrogaret rursum. Uror. scilicet amoris igne. & immodice. id est vehementer. Mopsus. alludit ad illud Mopsi Nisa datur &c. Lycdam emphaticos. quasi dicat me tam venustum pastorem. Mobilior. Maro,

--- Pa-

--- *Varium & mutabile semper Faemina.*

Quae, Phillis iurabat &c. *Altius*. a prima origine quaerit conquirerat. *Taurus noster*. quem forte vacca tua secuta est. *Matutinus*. id est quas matutino tempore ingurgitavit: nunc ruminando. *Revolet palearibus*. id est ad palearia: hoc est ad fauces de quibus pendent illi palearia id est pelles laxae unde Maro.

Est crurum tenuis a mento palearia pendens.

Quamvis contentus. quia dixit: si forte vacabit. *Tityre*. alloquitur mercenarium sicut apud Maronem

Tityre coge pecus.

Pete letus. id est celer: quia quod libenter etiam celeriter facimus. *Quas dixit*. Lycidas scilicet taurum suum tenere. *Deprensam*. quasi in alieno: aut in adulterio vaccam. *Multo verberare*. Fuste aut hastili quia addit *fractum referas hastile*. id est virgam in morem hastae oblongam. *Quis deus*. scilicet invidus & malus. *Callirhoe* etiam apud Persium est meretriculae nomen. *Alcippe* apud Maronem puellae pastoralis: hic autem lenae videtur. *Nunc penes*. id est in possessione nisi sit pro apud dictum. *Anbulo*. cupio. aut capido Mopso. Nam & nomen & verbum esse potest. Caetera nota sunt.

35-69. A TE COERPERUNT.] Pastoralis consilium ut amicae reconcilietur: quod amanti non tam gratum quam iocundum. *Indulgere*: morem gerere. aut ignoscere videlicet. id est etiam *quum prima nocet*. dura lex. sed legem quis dicit amantii. *Cerasti cortice*. Certe ea arbor librum aptum. scripturam habet: primus autem Lucullus ex Ponso advexit cerasos. *Disinssa*. aut *disinssus*: ablaris baccais quibus pinguecit: tuncque laurissimus etiam unde Martialis.

Inter aves turdus squis me iudice curret,
Inter quadrupes gloria prima lepus.

Macroscero autem attestatur Horatius primo sermonum dicens.

Pene macros arsit dum turdos versat in igni.

Lugulus. Lector uvarum develictatum. *Et post hoc*. Figurare ponitur et. quasi dicat & tamen aut nihilominus placuit tibi &c. *Quem sequeris turpem & raucum Mopsum Quem fugis*. formosum & dulcisonum Lycidam, Maro.

--- *At si me Lycida formose revisas &c.*

Sum quoque divitior. regulare est a divus. sed in usu divitior a dii. Alludit ad illud.

Quam dives nivei pecoris.

Sed nota. quod Maro aepolos id est caprarios: & poimenas. id est opiliones fere inducit: hic autem bubulcos unde hic verus est titulus. dicit ergo se divitem tot

taurorum quot Mopso hedorum. *Fiscella*. Fiscina est vas vimineum unde per diminutionem fiscella. Maro.

Dum sedet & gracili fiscellam texit bibisco.

Salictor. virgulto saligno adhuc tenui. *Nulla coagula*. id est nulli calei. *Tremmera*. dum premerentur.

70-98. QUOD SI DURA TIMES &c.] Significat miseram percussam Phillida ex zelotypia cum eam Mopso sociatam videret: quod ne nunc ubi gravior est culpa gravior vereatur futurum: promittit tantum abscire ut eam rursus caedat: ut manus quibus eam ceciderat iusto supplicio afficiat. *Dura verbera*. non dura Philli. etiam nunc sicut prius passa es: licet. Ordo est. licet. id est licitum est & concessum tibi: ut illae. scilicet impiae. manus meae quae te ceciderunt domentur *vimine torto*. id est implicatis virgis: & *vite lenta*: quae solebant imperatores cives Romanos castigare in exercitu. *Scilicet* expletiva est conjunctio plus ad ornatum quam ad contextum faciens. *domentur* inquam id est premantur & caedantur ita ut *Tityrus* servus meus *laurarius* religavit *brachia mala*. id est perniciosa aut furacia: *Mopso nocturni* scilicet furis aut adulteri: cum enim Phillida conventurus in septis Lycidae deprehensus esset: caesus est a Tityro iubente domino eius: & *suspenderit furem*: quem in furto manifesto deprehensum afferebat. cum vero similis sit amore puellae quam amore pecoris subvenisse. sed callide furii accusat. *Accipe ne dubita*. Id poeice. oratorie dicas *ne dubites*. *Mervit manus*. alludit ad verba Mutii Scaevolae qui ad Porcenam dicebat manum suam meruisse quas irrogabat poenas incendii. Verum quia ut Apostolus dicit nemo unquam carnem suam odio habuit decore deprecatur poenam addens. *his tamen his inquam manibus* scilicet quibus te laesi etiam beneficium contuli: *Decepta matre*. docet modum capiendi. quia matrem ad propagationem dimisit. *Contigerant*. id est cum difficultate obvenerant tibi. *Occidua nocte*. id est occidente sole: aut potius sub lucem extrema parte noctis. *feralis*. id est mortiferos: quia amari sunt lupini. *Pensare*. id est ad pondus vendere. *Subigit* id est pinxit & frangit: *manibus faxis* manu versatilibus molis. *Turpis amor*. scilicet Mopso adulteri *Laqueos* ad suspendendum me. *Violavit* aut quia eam illic primum cognovit: sed amor faciebat violatur. aut potius quia illic primum Mopso est cognita. *mala*. id est perniciofa mihi. *Ultima rerum* id est mortem quia mors ultima linea rerum. Et hoc quoque ultimum est carminis ad Phillida destinati. *Acute carice*. Maro.

--- *& Carice pascus acuta.*

Respondet Iollas. *Ibimus*. scilicet ad Phillida. Nam *bonus*. id est opportunus & fidelis: ut ille reducit vacca: ita ego tibi amicam.

IN ECLOGAM IV.

1-28. **Q**UOD TACITUS.] In hac Ecloga inducitur Corydon Augustum laudans. unde per ipsum poeta intelligi potest: per Meliboeum autem patronus & amicus poetae: qualis erat Mecoenas Vergilio. *Subinde*. interdum per quaedam intervalla. *Garrulus tumor*. id est flu-

vius: rauca sonans aut fons per saxa defluens tum murmure. *quum adstrepit*. id est ad pro apud quem strepit. pro eo quod est resonat. *Infesta*. id est molesta & nocuum mentum inferente. *Statione*. id est loco in quo quasi stando modicum quiescas. Sicut statio in mari est ubi modico tempore stare possunt naves. *Juvat*. id est delectat.

T. 2.

lestat. spiritus. id est aura. Respondet Corydon. Nos volumus. id est agitur mente. jamdudum. id est jam a modico tempore: carmina: non quae resistent. id est referant quid nemorale. id est silvestre. Iuxta illud

Silvestrem tenui musam meditaris avena.

Hoc est nihil pastorale: sed haec. id est talia quibus aurea saecula scilicet Augusti tempore renata: possunt cantari. Deus ipse. id est Augustus. Nec te diversus id est non averfus a te. hoc est benigna irradiatione respicit te Apollo princeps Mularum qui & sol est. Unde Maro Aenei. 1111.

Nec tam averfus equos Tyria sol jungit ab urbe.

Id est non sumus tam hebetes. quod praemisera.

Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni.

Creditum enim est quod quibus sol praecordia irradiat iocundius habeant ingenium. Unde est illud per contrarium.

Frigidus obstitit circum praecordia sanguis.

Magnae munera. id est gesta Augusti. Acutus id est argutus & severus. Valeat pietate. Solet enim pius affectus laudari ubi deest facultas. Nostro pago: nostro vico. vulgus villagium vocat. Frater Amyntas. alludit ad illud.

Haec eadem ut sciret quid non faciebat Amyntas.

Meis natalibus. horae nativitatibus. quia non multo post natus est. Jungere nunc cohibes. Id est coniungis & compellis. Cicutis. id est fistulis & cicuta quae est herba fistulosa. Maro.

*Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.*

O Corydon ego notavi quasi dicat audiui te dicentem. non semel: immo frequenter. Frange puer calamos. quia in illis nihil erat commodi: quod callide inierit ut fructum inveniat. Non tacitus. id est cantans, ut sit hodie quoque in Italia.

29-63. HAEC EGO CONFITEOR.] Fatetur Corydon se olim nullam spem in carminibus collocasse. Verum mutat tempora & cum temporibus animum. quandoquidem per intercessionem Meliboei gratiam Caclaris meruit abs quo beneficium sperare aude. Videtur autem Meliboeus hic Pollio esse. Nam de eo dixit

Si canimus sylvas: sylvae sunt consule dignae.

& hic dicit

Per me qui dignas cecinerunt consule sylvas.

Non deus. id est divus imperator. nam verus deus unus idemque ac incommutabilis est. Ne fraga rubosque. id est fructus raborum. Hibisco. virgulto fucci pleno quo pecora vescuntur. Tua indulgentia. hic in bonam partem quasi dicat clementia: cum fere in malam accipiar. unde Quintilianus Mollis illa educatio quam indulgentiam vocant. Alis nos. genuinus patronus est. quisquis est Meliboeus. Hiberna fago. cuius fructus in hyeme maturi. Sylvis Amarillidos. id est urbe Roma quam & Maro per Amarillida intelligit in Tityro. Trucibusque obnoxia Mauris Pascha. Mauritani sunt ultimi in occidente qui & Europam terminant. Germani supple pascha fuissent id est fratris mei Amyntae: illic supple ubi Brastris. fluvius Scythiae: ingens id est valde magnus. dicitur impellere liquidis curfibus. id est fluvio puro: harenas occiduas. ad fundum aut occidentem tendentes. Hiberas. Hispanicas. Irrita sibilas. id est sonos fistulae supervacuus: septena canna. id est fistula compacta ex septem cannis. Iuxta illud

Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.

Ipse deus. cui canerem scilicet Augustus. Tua lima: Ergo Meliboeum magistrum & castigatorem sui proficetur. Baccheis corymbis. Fructibus hederac quae sunt in tutela Bacchi. Hesi praeter consuetudinem primam producit. Hiblea. id est Sicula avena. id est Bucolicum ad imitationem Theocriti. hoc est Maronis.

64-96. MAGNA PETIS.] Meliboeus repraesens aviditatem Corydonis dicit in laudem Vergili. Magna petis Corydon: si Tityrus. id est Maro qui per Tityrum etiam in prima ejus Ecloga intelligitur. Ille fuit vates sacer. scilicet musis unde ipse in Georg.

*Me vero primum dulces ante omnia Musae
Quatum sacra fero ingenti percussus amore
Accipiant.*

Personasse chelin. id est aequiparasse lyram aut cytharam & ita aequandus Orpheo. quem sacrum fatetur Horatius in Arte dicens.

*Silvestres homines sacer interpretque deorum
Caedibus & vitu foedo deterruit Orpheus.*

Advena. allunde veniens. attribuit Maroni quod Orpheo scribui solet. Unde Maro

Orpheaque in medio posuit sylvasque sequentes.

Nait. dea fontium. Est quoque fluvius ex Tanro unde nascitur in Pontum defluens. Achanro. virgulto flexibili. cometas. ornabat. a tertia conjugatione ubi prima syllaba produciatur qui in prima corripitur. Et fateri. scilicet Tityrus deus. Respiret crepium det: dam grandium quam pro capto fistulae inflare conetur: Si quoniam laudet Alexin. Videtur significare Corydoni traditos calamos Maronis. & eos diversos fuisse pro diversitate rerum. ut in Corydone humiles fuerint: in Genethliaco sublimes. Unde & Maro

*Sicelides Musae paulo majora canamus
Si canimus &c.*

Hes canales. id est majores fistulas. dicitur etiam haec canalis. Per me. ergo Meliboeus personam Pollionis habet: quia consilii illic Pollio intelligitur. Vicibusque. Maro

Alterni dicetis.

Ab Jove. Maro.

Ab Jove principium &c.

Signis aethera. id est caelestia aut deum caelestem: cum hic canturus sit Augustum qui in terris adhuc pro deo habitus erat. Mollitur pondus. id est conatur difficillima dicere de coelo: sicut Atlantis pondus qui coelum fert humeris summum erat. Augusto. fortunato quasi augurio consecrato. aut honoribus multis aucto: unde & ipse Augustus dictus est. Moner. Helicon & Parnassum. aut Palatinum Romae. Parent. propter maternum genus. Cressia. Cretensia. Cretica. a Curetibus & Cotibantibus Cretae populis.

97-131. ASPICIS UT VIRIDES.] Omnia dicuntur in assentationem aut saltem congratulationem & laudem Augusti. Caesare. scilicet Augusto, qui ab Julio Caesare avunculo majore in Caesarum familiam adoptatus erat. Memini. Ordo est. memini quod necesse sit requiescere subito ramis immotis: quamvis procella urgeat. Et dixi &c. Euros. id est ventos orientales: sed est species pro genere. Pharsaliae cannae. Quibus Pharsalicum bellum ab Augusto & prius a Julio foeliciter gestum canni consuevit. Palem. deam pascuorum & ita pascuorum quoque. Maro.

*Tu quoque magna Pales. & tu memorande canemus
Pastor ab Amphryso.*

Diligenterque dens. Scilicet Augustus: aut dies natalis Augusti. *Vix resonant.* quia aliquae plenae sunt & ita non auditur sonus: quia non concutuntur leguminum grana cum filiquis. *Siliquas* autem sunt folliculi leguminum. *Legumina* vero quae manu leguntur. ut fabae, pisae, lupini, citrulli, cicer &c. *Nec messis praefocata.* id est oppressa sicut prius. unde Maro.

*Grandia saepe quibus mandavimus ordae sulcis
Infectis lolium & steriles dominantur avenae.*

Est autem herba haeciva quam & zizaniam vocant. *Inertibus.* id est originis & sterilibus respectu ordei & faris ac tritici. *Damnatae.* scilicet prius constabantur in censes. Maro.

Et curvae rigidos fauces curvantur in enses.

Contraria massa. ut galea occisorum. *Ille dat.* quia prius taptorum erant non agricolarum messes. *Bremium.* i. e. Bacchum deum vini. *Esallet.* id est ad saltum canat. *Ad compita.* id est ludos compitalitios & ambarvales. *Mess montibus.* in quibus ego versor aut natus sum. *Terpedo.* Horatii est: aut alterius unde & Hora. *Impetit.* dicit enim pede ter percussit. *Classica.* sonitus bellica.

131-169. NUMINE CAESAREO.] Prosequitur laudes

Augusti maxime in his quae pastores concernunt: unde dicit Pana Lyceum quia in Arcadia maxime colebatur, & Faunum deum Latinorum & deas fontium ac montium nunc securiores esse: cum eorum templorum loca quae inhabitant sint numine Caesaris Augusti ab infestatione omni tuta. *Lycei* dicitur lupus. *Lyceus* autem mons Arcadiae ubi templum hircinis Fauni & Panis Lycei quem eundem esse putant. qui & illic natus dicitur. *Nass* ut dicitur dea fontium. *Oread,* huius orades, dea montium nam deus mons dicitur. *Dus precor.* amica precatio. etiam ex Malone sumpta. *Morsale pensum.* scilicet quod Percae fassies neot resolvit. ut quod iam volutum est devolvant. aut resolvite mortale pensum. i. e. id quod in penso mortale est. Et date perpetuo &c. *Metallo.* scilicet auro. quia aurea redierant faculae. *Pensare.* commutare. *palatia.* scilicet Romana: ubi & Apollini aedem dicaverat. *Tu quoque Caesar mutata figura.* sic & Hora. Ode. II. & Maro in principio Geor. *Pelvina examina.* id est apes quae pelvibus ubi dispersae sunt colligi solent. nisi *Pelvina* legamus. *Nectar.* id est mel. *Hes mihi.* non satisfecit sibi sicut visa venire solet cum Meliboeo satisfecerit. *Larem.* calami propriam. *Vellit autem.* id est admonet prospicere. *Sacra.* de quibus Persius

--- Ad sacra vatum.

Qualis. scilicet Mecoenas.

IN ECLOGAM V.

Versu 1-35. FORTE MYCON.] In hac Ecloga dantur praeepta pastoralia fere ex III. Geor. *Verg. depraeppta.* Mycon autem pastor. *Canthus alumnus.* id est filius ab eo educatus & alius. *Loquens* principio poeta. *Tremulus.* senio scilicet armentibus. *Lassus.* avido. *morfu:* considerare: tondere mordicus refecisse. *Cune,* albicantia penina si sit autumnus aut hyeme. aut floribus si in vere aut aestate. *Aprico.* soli exposito non umbrato. *Pro me.* loco mei est enim puer ad laborem aptior. *Tinnire:* submisisse canere. *Reversa.* de externa regione in quamvis hyemem avolaverat. *Ovis hibernus.* quo per hyemem conclusum erat. *Pullus.* quasi pullos. id est novos foetus producit unde diminutivum *pultulus.* Maro

Pultulus ab radice altis densissima sylva.

Aut pultus. id est nigrescit. nam pullae vestes nigrae sunt. aut quando densas habet frondes: unde addit & nectivas &c. *Romascitur.* unde Aprilis dictus quod annum aperit. *Tunc vernus.* unde & vernae dicti quod vere fere geniti. *Quem fueris placent Pales.* Pie monet religionis pastoralis: *Cespere vivo.* id est terra cum herbis adhuc viventibus evulsa continet aram. *Genium.* id est deum loci. *Faunus.* qui & Pan & pistorum eo quod in sylvis degit deus est habitus. *Lar* deus est familiaris bonum nam malos larvas vocabant & lemures. *Hostia.* id est pecus mactanda. *Imbutus tepidos cultros.* id est tepido cruore intrinset. *Salsae farre.* id est mola quae fiebat ex farina & sale sine qua non faciebant sacrificium. *Lustra.* panga quibusdam sacris. *Prima herba.* scilicet dici. *Pa-pillis.* id est uberum extremitatibus. *Quo sanat.* id est abundet messis. tempore messis.

36-71. *Pone tamen foetus.]* Monet non tantum mungendum ad callos venales ut succus pecori aut lac sub-

ducatur agnis. *Compendia.* commercia quibus aces rependitur. *Tanti.* scilicet momenti apud te. *Foetus:* quae jam enixae sunt. *Foetura.* propagatio gregis: Maro.

Si foetura gregem suppleveris.

Serui. tardus. *Nec in longinquas.* Id ex Geor. Virg.

--- Cum propius stabulis armenta teneant.

Jovis id est aëris. ut

Et jam maturis metuendus Juppiter uris.

Inconstantia: quia in vere & autumnus jam sudum & jam pluvium est tempus. quia mixta temperies. *Verni.* id est verni temporis. *fides.* id est fidelitas. Saep enim pollicetur serenitatem & mox ingentes inducit pluviae. *Nimbis.* nubes pluviosas. *Torrentibus.* annibus subito oris & rapacibus. *Abfulis.* Maro.

Cum stabulis armenta tulit.

Longa dies. id est tempestas diurna: ut in aestate. *Deo* scilicet Jove domino aëris. *humida dulcis.* Maro

Cum res in gelida pecori gratissimus herba.

Envis. ventis orientalibus sed speciem pro genere posuit. *Mutinae guttae lucent.* speciosa toris descriptio. *Argatae:* stridulae: increpatores. crepitu pullavere & quasi ruptae. *Jam nona.* scilicet hora diei: cuius prima sit ab ortu solis computanda. *Sole decluvi.* ad occidentum tendenti. *Mitendae.* scilicet sumendae. *Mitenda* autem dicitur cibus post prandium & ante coenam sumi solitus. *Aethra ovis.* cui per aestatem includuntur. Nam hyeme ad stabula cogendum est. *Volueris.* avis. *Levibus nedis* quia penulibus. *Ad tremuli te serro coagula lactis.* id est ad coenam pastoralem. *Confringito.* vellito excutiendo humorem. Hic autem locus, alioqui notus, corruptus erat.

* T t

72-

72--102. SED TIBI CUM VAGUAS.] Prosequitur doctus quomodo post tonsuram curabuntur pecora. Et primo monet succurrendum ovibus ne scabiem inducant si acuta forfice laesa sit inter tendendum cutis. Est autem *forfex* ferramentum quo fila inciduntur a ferro & filo dictum. *Forceps* a *forve*. id est calido & *capio* : quasi forvum capiens : ut quo ferrum calidum eximitur. *Forpen* vero instrumentum quo incidimus a *forve* & *pilo*. unde quia vellera lanacea sunt : ex lana autem fila sunt : alii *forfice* alii *serpice* legunt. *Virus* vim inflativam : pestem tabificam. *Texerit*. a *tego*. id est occuluerit. Et *Scyllas caput*. herba est unde & Maro Geor. 111.

*Aut tonsam tristi contingunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti. vivaque sulphura
Ideasque pices & pinguis unguine caeræ,
Scyllamque helleboroique gravis nigramque bitumen.
Non tamen ulla magis patiens fortuna laborum est.
Quam si quis ferro potius rescindere summum
Viceris as &c.*

Omnia ergo ex Marone sumpta sunt. *bullata*. forte *buxata* legendum. id est buxo : hoc est pyxide inclusa. *Nec Brutia* scilicet terra aut amurca aut Brutia cura dicta a utilitate ministerii. Nam Brutiani dicuntur qui officia servilia magistratibus Romanis praestabant : qua ignominia notati sunt Brutiani eo quod hi primi sese Manubali crediderunt. *Liquido unguine*. id est butyro.

quod dicitur bovis caseus. *Levis ovilis*. id est ad quem ovile non signatum deflexerit se. hoc est si oves tuas ad alienum possessorem declinaverit & cum sic quasi legerint possiorem. *Pulverat*. id est in pulverem resolvit. *Lurida galbana* Maro Geor. 112.

*Disce & adoratum stabulis accendere cedram
Galbanoque agitato graves nidere chelydros.*

Mapalia, casas pastorales & caulas : *fumo cervino* : ex cornu cervino. *Securus*. id est sine cura & sollicitudine : qualis esse non debet priusquam collegerit : quia ut dicit Maro.

-- -- *Vitulumque ferens & virga lactus
Pabula : nec tota claudes foenula bruma.*

103--121. SIC TIBI.] Graphice cohortatur filium ad curam pecoris & ad virtutem pastorem praecipue ad frondium collectionem in qua palmarium & praecipuum gloriam collocasse videtur. *Plenas medullas*. boni adhuc succi. *Fronda caduca* id est quae cecidit quia sicca. *Rigor scilicet frigoris*. *urat*. quia ut dicit Maro.

-- -- *Et boreas penetrabile-frigus adurit.*

Ubi *penetrabilia* active possit. quod hic passive ponitur. quia corpus dicitur penetrabile : quod facile penetratur. & frigus quod penetrat. *Penetrabilia* id est interiora. *Suaserunt*. id est reliqua sunt. Verum ut Aulus Gellius docet *superesse* est superfluum esse. *Noctifer hesperus* : qui mane lucifer dicitur.

IN ECLOGAM VI.

VERSUS 1--11. **S**ERVUS ADES LYCIDAE.] In hac Ecloga habentur contentiones & emulationes inter Haetulum & Lycidam pastores : sitque plena ad concertationem mulicam pascue. Nam & praemia deponuntur & iudex deligitur & locus constituitur & forma canendi praescribitur : verum cum conviciandi non facient finem abiturus est iudex non audita lite. Credo autem in primo verbo ubi impressum reperi *latus ades* : imprimendum fuisse *servus ades* : quia jam finita lite. Alcon autem acmulus videtur & rivalis etiam Lycidae, unde aegre fert, illi sententiam cessasse. *Dedit* id est deposuit. *ille* scilicet Alcon. *juravit genus*. scilicet egregium. *sed sustulit omnia* scilicet utrumque depositum cum laude. aut haedos cum matre & carulum. *Achantida*. id est carduelis avem dulciter inter spinas canentem : unde nomen sumplit. Maro in Geor.

Littoraque Atcyonem resonant & Achantida dum.

Declinat haec *Achantis* huius *Achantides*. *Achantis* autem spina dicitur. *Aidona*. *Aidon aidonus* : si vera est lectio volucrum canoram significat cujus non occurrat lectio. *Te potiar*. videntur Haetili verba qui postea amator Petales inducitur. sed legam *Ne potiar*, ut sit : *Ne Petale* quidem potiar, qua tamen *una*. id est sola torquor. scilicet amore : si Nyctilus est magis proximus (ut sit positivi gradus : nam inde sit proximus) illi scilicet Alconi docili arte calamorum aut cantu, quam volens. id est pro vultu id est specie. quo dicit tam vincitur forma quam cantu.

11--47. JAM NUNC DECIPIOR TE JUDICE.] Loqui-

tur Lycidas. qui vocavit Alcona bubonem turpem dicitur ego decipior nunc te iudice. *Alter* scilicet Alcon. *Histrix*, animal spinosum erico simile. quod ut auctor est li. 12. Pli. in India Aethiopia & Aethiopia crescit : & spinas quibus tergo hispidum habet aliquando tensa cute laxatas voluntaria jaculatione jactat, & assiduus aculeorum nimbus canes vulnerat insequentes, & sex hibernis mensibus later. *Levi*, polito, imberbi. *Alter* scilicet Nyctilus. Sin haec verba Haetili sunt, dices formosum Alcona & turpem Nyctilon : sed placet contra dici. *Qui* scilicet Nyctilus potest dici Apollo : si Apollo non cantaret. quasi dicat forma quidem illi par est sed cantu longe inferior. *O Lycida*, quia Lycidas Alcona vimperat. censeat cum impertum carminis. unde oritur certamine provocandi occasio. *Judex*. invidiose. quasi dicat qui quum ignarus sis te iudicem audes iactare. *Haud nunc eris*. sicut olim pro te iudicavit. unde illi vices reddidisti. *Strillantis* : guttatim defluentes voces. ut plurimum utitur accusativo teniae in ii. quoties genitivus in *illam* exit. *Lyctas* potest tibi exprobrare aut turpem libidinem sicut in Damera Maronis, aut furta. *Manassius*. Nomen ex Marone sumptum in Sileno.

Silenum pueri Chromys & Manassius in agro &c.

Unde non legam hic Manassius. Non tamen hoc impune. id est indemnis feres : quia certum depono ut plgnus tuum accipiam. *Ridimacula*, collaria. *Pendere*, in poenam dare si vincat : & contraposeris pigus.

48--16. TERRERI MNASTILE SUO &c.] Juxta praecceptum rhetoricorum prae se fert & Lycidas fiduciam. Unde

Unde & pignus deponit. quod urbanè laudat. *Non jugale*. id est non institutum ad iuga more iumentorum sed ad equos bellicosos propagandos. Licenter autem producit *jugale*. Nam *jugum* & *juga* primam corripiant quam *jumentum* tamen producit. *Petajon* equi est nomen: *libavit*. degustavit. *Terga solent*. id est demissa sunt: quod & Maro laudat. *micat*. agitur more digitorum micantium. *caput acre*. id est acrimoniam indicans. Maro argutum laudat. *sine pondere*. id est gracile collum. *ternata*: polita & rotunda. *brevi cornu*. quia & pes brevis laudatur. *Tangeret ut fragiles*. Id quoque Maronianum est. *Hanc dare*. id est me statutum esse. *Thorsum*: sedile ex tortis iuncis aut herbis. *Rancum*. rante. sed elegantius in his quae ad sensum pertinent voce

accusativorum utimur quam adverbiorum. *Mosens* herba concreta super fontes. Maro.

Muscosi fontes &c.

Tophus. lapis scaber & levis: *Hanc & achanida*. id est me cum achanide contendente in cantu. *Thalia* viduante. *Fortior*, declinat tacite a iudicio.

87-93. *FORTIOR*.] Inceperat Lycidas carminis fragmentum in quo tacite carpit *Hastilum* quod *Moplo* oscula minime accepta obtulerat: Verum in prima persona id argutius facit. Unde *Hastilus* rem intelligens quasi diffidat de iudice, optat ut fortior sit quasi non satis sit. quod intelligens discedit *Mnasilus*.

IN ECLOGAM VII.

Versu 1-22. **L**ENTUS AB URBE VENIS.] In hac Ecloga ut ex titulo patet. extolluntur spectacula ab imperatore (nisi fallor) Augusto populo Romano exhibita: non sine laudatione urbis Romae. Simile quiddam est apud Martialem in principio operis. *Vigesima nox*. ergo viginti abfuerant dies. *moerentes*. moesti: tristes. *Jubila modulationes*: cantica laetitiae. *Juvenis dea*. *Augustus Ardet*. id est ardentes aut splendide exhibet. *Lustravit*. purgavit quodam sacrificio cum cantu. *Scilicet*. indignanter fess & invide quod inferiores praemia sentilenae sustulerint: fert tamen patientius propter spectaculorum excellentiam quorum fruitionem pluri aestimat: quam praemii affectionem. *Auferat accepto. non solum*. Valla diceret: *ne dum*. ut sit. scilicet. id est itane iustum est quod Scimican auferat invictus. id est tanquam invictus cum nemo fuerit quicum certasset: & dives auferat praemia ut pote laudem: *ne dum* id est ne dicam quod gaudeat haec accepto abs te. Verum permitto & minus invidenter patior ut Thyrsius ferat. id est auferat *ovilia tuta*. id est mercedem ex ovilibus quae lustrat: non tamen. *Omnia Lucanae*. In Lucania enim plurima sunt pecuaria: dicitur autem *hec pecuaria*. *Persius*:

Findor ut Arcadias pecuaria rudere credas.

Dic age. Inducitur Lycotas avidissime expetere narrationem spectaculorum ut non detur vitio si exactius narrentur. Videtur autem Lycotas qui lupinas habent auriculas. nam *Lycos* est lupo. *ora aures*. ad quas aludens dicit.

- - - *Nec nostras invidus aures Despicit.*

Non aliter id est aequae dulciter. *quam certare*. id est contendere cum aliis. aut lege *quam cantare solet*. & ita laudat eum a peritia ut facilius iudicat ad narrandum: simulque Augusti spectacula rebus divinis acquiparat. *Ad sacra vocatur*. Invocabant enim deos ut sacris suis praesint. *Pales* pabulorum & pastorum dea: sicut & *Apollo* *Nomius*. id est pastoralis. Unde *Mase*.

Te quoque magna Pales &c.

23-59. *VIDIMUS IN COELUM &c.*] Incipit Corydon narrare quae Romae viderat spectacula & proprie describit podium seu fabricam spectaculorum exhibendorum quam dicit eductam in tantum ut quasi de-

spectare, id est deorsum inspicere posset arcem Tarpeiam. id est Capitolium. *Et divos iacentis leno*. id est leniter spectando scilicet deorsum. divos autem vocat magistratus & (ni fallor) aediles: aut omnes censum equestris habentes quibus licebat in quattuordecim primis gradibus sedere. *Venimus ad sedes*. scilicet humiles: hoc est ad caveam seu coronam theatri. *Foemineas cathedras*. quas secum ferunt ad spectacula videnda. *Libera coelo*. id est quaecunque sursum sunt ad XIIII. primos ut dixi gradus. *aut equos*. scilicet auratus: aut *tribuni nives*. id est candidari. *Qualiter*. Ordo est. Quid ergo referam tibi qualiter haec vallis. id est cavea illa seu semina spectacula ubi plebs sedebat. id est contendit. id est confurgit. *in orbem patulum*. id est in coronam populi circumfidentis. *Et sinuata* supple est. id est habet latus sinuatum. *Sylvius*. id est ramalibus. *supinis*. id est sursum tendentibus: *undique*. id est ex omni parte. Quid inquit referam quum vix &c. *Strabam defixus*. Ita solent rustici aperto ore quasi oscitabundi spectare res urbanas. *Senior*: aliquis ex plebe. sed non constat cur se suspensum dixerit. nisi forte quod sibi splendidior visus sit cum ex rustico factus sit urbanus. Moris enim est ut qui festive amicti sunt se aliis stupori esse putent. *Baltens* aut militum zonae: aut potius cinctura quaedam per theatrum extensa: quum floribus & herbis modo decorari solet. *Mapalia*. caecae pastorales qui & *magalia* dicuntur. *Tereti qua lubricus axem*. Aut rusticana & imperfecta est narratio, aut versibus deest exemplaribus quem divinare difficile sit. *Hic niveos lepores*. canescunt enim in Alpibus dum nive vescuunt neque puteum hoc in picturis fuisse. ut patet in crocodillo. *Et non sine cornibus*. id est cornutos apros. Credam rustica simplicitate speciem pro specie capere. *Nycticanam*. nocte canere solitam.

60-85. *VIDIMUS &c.*] Prosequitur reliqua quae exhibita sunt in arena spectacula ut tauros torosos & silvestres: forte uros aut bubalios intelligit. sed rustice omnia animalia ad eam speciem quam cognovit refert. *Et desorme pecus* quid *Nilo* piscitur. Crocodillon intelligit. Est autem crocodillon animal quadrupes terrestre & aquatile: crevit ex minimo ad decem & septem & amplius cubitos. *Qui sacra riparum*. Magnitudine quidem sua inundare facit Nilum. sed quomodo id vidit rusticus

* T t 2

siens Romae : nisi forte in picturis. sed si in picturis quomodo dicit: *Ab trepidi* &c. unde dormitasse videtur author. aut Nili quoque effigies illic erat : & animal edoctum intrare aquas & rurius exilire. *Arbata aurea* : auris foliatis aut pellibus recta. *Obsuerunt*. more Vergiliano qui *colerunt* steterunt *miscuerunt* penultima brevi protulit. nisi legatur *obsuerunt*. In uno scilicet Augusto: qui

ut in ejus vita attestatur Suetonius : aliquando in convivio pro Apolline gessit. Unde finxit Maro quod illi auxilio fuit in bello Asiatico. Et Flaccus primo carminum, quod in Mercurium aut alium deorum mater. Martis autem vultus inerat propter peritiam belli. *Apollinis*, propter musicam.

Haec sunt quae in Caji Calphurnii Bucolica carmina adnotanda putavi: in quem, quia dilucidus & fere ex Marone notus visus est, brevis admodum fui. admonente id cui hanc operam navavimus, M. Durando Gerlerio Parrhisiensium librario jurato. Finem autem sumpsit ad quartum Calendas Decemb. Anni MDIII.

VARIAE LECTIONES

EX

EDITIONE ASCENSIANA AD ECLOGAS NEMESIANI.

ECLOGA I.

Edit. Vulg.

Vers. 2. resonant tua rura
3. si quod
5. verisque bonus
7. viridique gregem
13. ac veneres
15. Te nunc v. l.
16. flamina
25. fidibusque Linus
27.
28. inciso servans m. c. l.
31. fagosve
32. suggerit herbas
39. Jam si ——— templis
41. Tu nostros
44. Felicesque anni
52. Concilioque Deum
57. vultus
58. optare labris, & jungere cera
59. Hortatus.
69. Mella ferunt
armenta loquuntur
78. 79.
81. coeptum tibi jam

Edit. Ascens.

imitantur rura
si quid
versusque bonus
viridique greges
& veneres
Et nunc v. s.
carmina
fidibus Linus
Versus hic abest
inciso quercus m. c. l.
fagosque
sufficit herbas
Nam si ——— templo
Hoc nostros
Felices anni
Consilioque Deus
vultu
optare labris conjungere cera
Oratus :
Mala ferunt
arim. sequuntur.
Transponuntur hi versus
coeruntque tibi ne

ECLOGA II.

Vers. 1. puer Idas
2. rudibus
3. ructat

puer Asacus
rudibusque
ructat

Edit.

Edit. Vulg.

Verf. 6. immitis uterque
12. sollicitusque foret linguae sonus,
17. genae leves,
22. purpureos
25. Nam mihi jam trini
28. rabidos
29. trinis
32. aëra complent
40. Ehen
41. simillimus erro.
50. amec
52. Idas te
53. Tu quae
61. quae ducit aëdona
67. geminasque palumbos.
69. Et post haec
82. cantamus avena
83.
85. cantabimus urbi.
89. descendere

Edit. Ascens.

imbutus uterque
sollicitumque foret linguis onus
genae leves,
purpureosque
Nam me jam trini
rapidos
trinis
aëra complent
Ehen
Simillimus astrae.
amas
Idas quoque
Nunc quae
quae duceret aëdona
geminasque palumbos,
Et post haec
Cantamus avenas
Hic versus abest.
cantabimur urbi.
descendere

E C L O G A I I I.

Verf. 4. ex tereti

7. canorum Fistula, quam suerat.
15. Jamque ego Bacche tuos ortus
21. post sidera coeli
26. Nos etiam Nisae
29. quietem
30.
34. Et simas r. collidit pollice nates.
41. ediderat:
51. vocalia cymbala
52. 53.
63. Jove profatus ipsa,

a tereti

canorem Fistula quem suavit:
Jamque ortus Lenae tuos
post fulmina coelo
Vosque etiam Nymphas
quietem
Abest.
Et summas r. subducit. p. n.
audierant:
vocalia cymbala
Permutantur invicem.
Jove natus ab ipso.

E C L O G A I V.

Verf. 11. adederat ignis,

12. vulnera
17. vultu mentem ——— sereniens
35. tumidae nates
45. soler hic lucentes utere malas.
52. Nerinas
57. diu patienter

& edit & ignis

vulnera
vultum veniens ——— sereniens
timidae nates
sed & huc lucentis vertite malas.
Nerinas
Inbens patienter

AD ECLOGAS CALPURNII.

E C L O G A I.

Verf. 4. Ornitho,

13. mea Leuce,
17. mea fistula,
18. Lydon.
30. Non montana
45. in ulnis.
46. vindas
51.
52. subiguntur
79. mittat
80. igne cremato
82. At quondam
86. trahat

Ornitho, & sic passim.

mea Leuco,
nova fistula,
Lydon
Nec montana
Inlis.
vindas
Abest.
subiguntur
mittat
igne cremato
Et quondam
trahat

T: 00

ECLO.

E C L O G A II.

Edit. Vulg.

Versu 3. hi

8. vindicet
9. Thyrsi
18. Neglectaque pascua tauri Calcabant.
20. intermittere
21. annosa
22. 23.
32. Et mihi
33. Et matura mihi Pomona.
34. fontem.
35. nutrire canalibus.
45. novis,
47. Ne depulsa
48. arida tellus
54. Decernamque nemus,
60. Ne contemne
65. fingere liba
70. hornus.
81. Mille reudenti d. t. c. Chias,
85. Decipiorque miser,
87. & gracili d. lanugine f.
88. conspicio ipse,
22. Carmina poscit Amor,
94. illinc agat
95. iam cantibus
98. finierant.

Edit. Ascens.

is

vendires

Thyrsi & sic semper.

Haec verba desunt.

inter visere

umbrosa

Permutantur inter se.

At mihi

Et Matura mihi peramoena.

fontis.

nutrire canalibus.

novas,

Nec depulsa

altera tellus

Dicam namque nemus,

Nec contemne

fundere liba

ornus

Mille reudenti d. t. c. thalas:

Decipiorque amiser.

& fragili d. l. f.

conspicio esse,

Carmina neo poscit

illinc vocat

iam crastibus

finierat.

E C L O G A III.

Versu 5. cuncta

7. Iola.
8. Lycidam
9. munera
13. si forte vacabit
19. solus pete solus
24. solus tu
30. nuda cecidi
34. jungetur, anhelo.
48. destruda
51. vae misero!
52. & acciscunt
53. quo te cantante
63. certaverit
67. suspendat
69. nullo ——— h. f.
71. illae & v. s.
76. palumbes
83. pinfare legumine panem.
87. necnemus
95. vicina ut saepe
98. Qui sedet

cuncta

Iola. & sic semper

Lycidamque

vulnera

si quando vocabis

salices pete-lacrus

tu solus

nuda recidi

jungetur anhelo.

distinda

vel misero

& dulcia

quo tu cantante

certaverat

suspendit

nullo ——— lacris.

illae v. t. & absc.

pa umbes

pinfare legumina panem

indifferens

ut abest.

Qui venit

E C L O G A IV.

Versu 10. Numina

17. meditatux
22. te non
28. Praeter ab his scopulis
35. jejunia solvere
41. Pascua Geryonis,
42. Bety
50. advocet aureis.

Manera

meditatus

non te

Praeterquam his scopulis

jejunia peltro

Pascua germani:

Bactrus

advocat auris

Edit. Vulg.

Vers. 52. Vis hod.
 59. here quos mihi d. l.
 70. sed nec
 71. annuerit
 72. quam re
 75. Quam refon.
 79. succinet.
 84. As mihi
 87. Me quoque
 90. Visuraque saepe
 99. Sic nemus
 104. exudent vellera
 106. pecoris d. magistris.
 108. Diis:
 110. quo silva vocato
 114. stupefacta regerminat
 113. fulcis
 117. damnatos
 119. vertit arator,
 124. saliat calcator
 125. signata
 129. Carmina n. licet hic
 138. nisi fallor
 144. & hunc p. o.
 149. quae paribus
 150. dulce canunt,
 151. Quod Peligna solent
 152. O mihi
 157. At tu si qua modo
 161. e silvis

Edit. Ascens.

Vix hod.
 heri quos d. l.
 sed nunc
 abnuent
 quia te
 Qua refon.
 succinat
 At nunc
 Te quoque
 Visurus saepe
 Sic nemus
 exudent ubera
 & pecoris d. magistris.
 diis:
 cui silva novato
 stupefactaque germinat
 succit.
 dentatos
 versat arator
 psallat calcator
 signata
 Gramina n. licet es
 non fallor
 & tunc p. o.
 quae imparibus
 dulce sonant:
 Quod pelvina legunt
 Hic mihi
 Et tu si qua tamen
 a silvis

E C L O G A V.

Vers. 17. Iutabit

19. toto
 28. atque etiam
 30. transcendere montem
 33. spument
 34. quod
 49. sitientes
 53. quoties
 57. nec protinus
 58. Et campos
 65. & tremuli tremebunda c. l.
 66. confringere
 78. Providus (hoc moneo) v. f.
 79. atque intacta
 81. Dura tibi — terga (memento) si sint v. l.
 85. Auferet — in arvo.
 95. Tunc age
 100. cum
 101. Has tibi c. tepidas
 111. Sitis est
 118. pecuaria.

habitabit

tota
 ac etiam
 accedere montem
 spumant
 quo
 sitientibus
 quoniam
 ne protinus
 Vel campos
 ad tremuli te ferro c. l.
 confringito
 Providus haec moneo v. f.
 & bullata
 Cura tibi & l. s. u. terga (memento
 Si sint rasa) linas.
 Auferet. — ovili.
 Nunc age
 cum
 ac tibi c. tepidis
 Satis est
 penetralia

E C L O G A VI.

Versu 9. Te p. p. q. n. c. maccror. u.

15. Et ridens
 16. Qui dici posset
 21. veniat licet arbiter Alcon.
 25. verba. u. t. m. Lycotas.

Ne p. p. q. n. c. torquer u.

Et viridans
 Qui posset dici
 Haec nunc erit arbiter Alcon.
 verba u. t. m. Lycotas.

T t 2 * *

Edit.

Edit. Vulg.

Vers. 35. scit ferre jugum
47. se non sine
51. velocem
53.
58. si vincat
66. AS. Si placet,
70. sonitus turabimur
72. herba tapetis.
76. nos illis
79. AS. Non &c.
81. Audiat &c.
87. nondum
88. ne te q. t. t. e.
89. Quid fueris

Edit. Ascens.

& ferre jugum
non se sine
veloci
Abest.
si vincat
L.T. si placet,
sonitus ructabimur
herba lapillis,
nos ipsi
L.T. Non &c.
H.A. Audiat &c.
iudex
ne te tibi q. t. s.
Quid facitis

ECLOGA VII.

Versu 6. edit

7. quae causa f. t. t. m.
11. Thirsis.
15. tota
18. Grata mihi
26. clivos
32. 33. 34.
36. sic undique
39. Tum mihi dum senior
40. Quid me
41. Ad tantas
42. tecta, casae & f. m. nostri.
43. tam tremulus, tam v. c.
51. axis
52. 53. 54.
59. Manticorae
67. quod in illo nascitur ampi,
78. quae sit modo
80. Vidissem
81. Pullaque paupertas,
84. esse putavi.

ardet

quae tanta f. t. c. m.
Thyrsus. & passim.
tota
Grata magis
Divos
Defunt
Is me undique
Tum mihi tam senior
Quid te
Ac tantas
tecta vides & f. m. nostri:
jam tremulus & v. c.
axido
Defunt.
Nyxicanam
quod Nilo pascitur amas.
quae sit mihi
Vidissem
Nudaque paupertas
esse putatur.

IN:

IN

T. CALPURNII SICULI

Eclogas Tres Priores,

OBSERVATIONES

GERARDI KEMPHERI.

Tt ***

CANDIDO LECTORI

S. D.

GERARDUS KEMPHERUS.

EMIRABERIS fortasse non immerito, B. L. cur, post Cl. Barthii, nec non aliorum Literatissimorum hominum in Calpurnium curas, & ego, ne quidem ad tanta nomina comparandus, quasi, peracta jam fabula, in scenam prodiens, manum illi admoveere in animum induxerim! Imo nec defore suspicor, quibus id mirum videri praesertim queat, cur non integrum, sed parte sui quodammodo mutilatum, in lucem ediderim Poëtam; simulac conspexerint, me non nisi in tres priores Bucoliastae nostri Eclogas Commentarium meum terfissimo hoc Literarum seculo obtrudere ausum fuisse. Magnopere itaque vereor, ne & idem mihi eveniat, quod Epigeni cuidam Sicyonio poëtae obtigisse commemorat Suidas; cui, fabulam Bacchi nomine de more inscriptam populo exhibenti (quum non satis digna Deo videretur) illicet à Spectatoribus acclamatum est, *ὁδὲν ἄξιόν τ' Διόνυσον*. Quibus, ut respondendi detur locus, instituti mei ratione reddere (ne arrogantiae mihi dicam scribant Eruditorum Centuriae) quam paucissimis conabor. Anni sunt ferme quatuordecim, & quod excurret spatium, quum, nescio quò, animi fervore (ubi in Calpurnium forte incidissem) nonnullas in primam Ejus Eclogam Observationes, rudi quâdam Minervâ ac properante calamo conjecerim! eâ tamen spe ac voto, ut, si pinguius aliquanto otium nactus fuisset, uberiores postmodo in integrum hunc Poëtam, nec non Olympii Nemefiani Bucolica, ob argumenti similitudinem, Observationes typis destinarem. Eo itaque consilio dum ad alia me transferrem, schedulasque meas intra cancellos vel ultra nonum annum, membranis intus positis, ex Horatii praecepto, retinerem, forte fortunâ evenit, ut, *ὡς ἐν καρπῷ*, (quum quosdam ex Familiaribus salutandi gratiâ Almeriam accessisset) Vir Celeberrimus SIGEBERTUS HAVERCAMPUS, nunc in Almâ Batavorum Academiâ Graecae Linguae, nec non Historiarum, ac Eloquentiae Professor meritissimus, inter reliquos, & me praesentiâ

T t * * * 2

sua

P R A E F A T I O.

sua dignaretur. Cui Literatissimo Viro quum easdem illas (posteaquam, ut vulgo fabula fabulam trahit, etiam Calpurnii ac Nemesiani incidisset mentio) spectandas exhibuissem schedulas; praeter spem accidit, ut specimina haec, quantumvis exigua, Doctissimo Viro non arriserint modo, verum tantopere etiam placuerint (quod praefiscine dixerim) ut pro summâ, quae Ejus ingenio inest humanitate, illud adjicere non dubitaverit, quod de Proculo suo pronunciavit Plinius Nepos; opusculum fortasse fore non contemnendum, quantum ex iis aestimare valeret; quae se praesente recitâsem, si elucubratus in lucem aliquando prodiret. His peractis (quum post aliquod jam temporis intervallum ampliorem aliquanto exponendo huic Auctori dedissem operam) sub finem Anni jam proxime elapsi à Bibliopolâ ac Typographo Lugdunensi, Viro Integerrimo, ad me deferuntur literae, quibus me certiore fecit, non modo, se jam in eo esse, ut novam Calpurnii, ut & Nemesiani Editionem, simul cum Gratio, Rei Venaticae Scriptore jam tum Augustaeo aevo celebri (adjectis omnium, quotquot in hos Auctores, separatis exstarent Editionibus, Literatissimorum Virorum Notis) sub praelo sudantem haberet: verum etiam, nullâ usus circuitione, ex me quaesivit, si quid Notarum, quae typis describi jam possent, in Calpurnium, aut Nemesianum, ad manus haberem? (Usque adeo non omnem mei abjecisse memoriam videbatur Vir Clarissimus) Quae si ita essent, non incongruum sibi videri, ut eas, qualescunque forent, Observationes ad calcem Operis, quod cum Literato Orbe communicare jam meditaretur, adjiceret: atque ejusmodi plura ed rem facientia. Ad haec ego quum, ut res se haberet, apertissimo animi candore respondissem, me nonnullam quidem in explicando Calpurnio abhinc aliquot annos posuisse operam; verum hunc meum Ajacem (ut proverbiali utar schemate) in spongiam recubuisse haecenus: meque, aliis destitutum negotiis, nullam fere ulterius admovisse manum. Imo, neque par mihi videri, aut ullâ ex parte consentaneum, levissimam hanc meani Opellam tot tantisque Virorum, quos jam Libitina sacraverat, nominibus conjungere: Praeterea prae temporis angustia non integrum mihi jam esse integros in Calpurnium scribere Commentarios: hoc mihi dolere tamen, me non ante praescisse: & quae similia his dici possunt. Quibus perquam officiose respondit Bibliopola, posse me saltem Specimen aliquod Observationum, si modo ad incudem eas revocandi dare-

re-

P R A E F A T I O.

retur otium , in medium proferre , quas ad calcem Editionis adjicere fortasse non foret *ἀπερὸν*. Quid multa? Ut in compendium redigam , persuasit , imo evicit , cum Celeberrimi Viri auctoritas , qui jam nonnullam de his praeceperat opinionem , tum amicissima Bibliopolae efflagitatio , ut delicato hōc Literarum seculo huic pelago me committerem , eâ spe atque omine , ut me tutum per Aegaeos tumultus aura ferat , geminusque Pollux. Habes , B. L. instituti mei rationem (quaeque me ad scribendum causa impulerit) quoad ejus fieri potuit , summâ fide ob oculos repositam.

Verum enimvero , ut de re ipsâ nonnihil dixerim , Uberiores fortasse me , quam par est , adjecisse Observationes , imo ultra *πρὸς περὶ πλεονεξίας* easdem me intulisse , quisquam dijudicet : praesertim quum exactissimi Viri judicii Janus Vlitius jam pridem censuerit , R. Titii , ac C. Barthii superfluos commentarios plus officere his scriptoribus , quam prodesse , tantâ nimirum simplicitate loquentibus , ut nihil minus quam Commentarii ubertatem ac fastum ferre posse videantur. Quod nescio quam bene censuerit Vir doctissimus. Quamvis enim lubens concessero , longe Utrumque Auctorem abesse ab illâ Virgiliî majestate , ac reconditâ ejus , quae vel in ipsis Bucolicis regnat antiquitatum notiâ , certe tamen illos ultra seculi sui barbariem (sublâtâ jam nativâ illâ ac Romanâ Venere , ut ex Historiae Augustae Scriptoribus , aliisque eorum *συγγραφοῖς* , abunde liquet) assurgere non modo jam pridem judicârunt Viri Literatissimi : sed & illâ ipsâ , quam prae se ferunt , humilitate , atque inaffectatâ sermonis proprietate primas sibi in re Bucolicâ post Maronem illos demereri , ipse pronunciare non erubescit Vlitius. Fateor equidem , non omnes Calpurnii versus aequè castigatos , verum alios aliis felicius elaboratos esse ! quocirca & Summo Viro J. Caes. Scaligero (qui nihil in Scriptoribus , nisi quod , jam Masuri rubricâ reductum in Maeci Judicis aures descendit , in Hypercritico suo jure merito probat) non omnes aequè arrisisse Calpurnii Eclogas , in confesso est. At vero hinc non constat , omni prorsus illos lepore ac venustate destitutos esse. Certe facilitatem ac sermonis quandam volubilitatem , quamvis parum nervi in eo offendisse ait , in Calpurnio agnoscit L. Gyraldus , in Poëtarum Historiâ : imo Calpurnium Nemefiano castigationem esse , notat Cl. Vossius in Institutione Poëtices. Quin imo in carmine Bucolico , Eruditorum judicio , magnopere excelluisse illum , cum gratiâ

P R A E F A T I O.

ditionis, tum elegantia & proprietate, auctor in Ejus Vita est Petrus Crinitus. Quanti illum fecerit Actius Sannazarius, Poëtarum Veterum nulli secundus, ex J. Alb. Fabricii Bibliothecâ, aliorumque testimoniis abunde liquet. Hunc itaque Calpurnium amplioribus aliquanto Notis illustrandum duxi, nimio fortasse animi favore, tum ob mirum argumentorum, in quibus versatur, varietatem, tum ob nativam quandam in adornandâ materie proprietatem. Quid enim primae illius Eclogae argumento felicius excogitari potuit? si quis vel sub ipso Augusto, vel Trajano, aurei cujusdam seculi felicitatem, poëtica quâdam adblandiendi consuetudine depingere voluisset? Duo enim introducuntur pastores, Ornitus ac Corydon (quorum altero ipsum designari Calpurnium suspicor) qui se mutuo provocantes, dum ramorum umbras appetunt, in luco quodam prope Fauni sacrum in fagum arborem, quae vaticinium quoddam felicioris Imperii sub Caro Augusto, nec non Numeriano Caesare, in cortice descriptum haberet, forte fortunâ incidunt: ubi & Antiquitatis non contemnenda occurrunt vestigia. Quod idem fere argumentum etiam quarta, nec non quinta, ut & postrema, non sine mirandâ rerum descriptione prae se ferunt Eclogae. Quanta mox in secundâ ejusdem Eclogâ, utpote quae tota in amoribus facili quodam dicendi genere versatur, argumenti est felicitas? quum mirifico scenae apparatu, sub judice Thyrsi, inter se de agriculturae ac vitae pastoritiae laudibus, nec non de Crotales suae, quam uterque afflictim, (ut inquit ille) deperibat, amoribus carmine amoebaeo decertantes induxit pastores, Idan & Aftacum? Quanta jam Eclogae tertiae est vis emphatica? quanta in eâ affectuum commiseratio? Quanta infelicitis Amantis (quae nescio quid tragicum spiret) pathetica delineatio? dum Phyllidem suam, quam cum Mopso rivali à se deprehensam fervidissimo quodam zelotypiae furentis aestu verberibus mulcaverat & juvenis & amans, miseris verborum lenociniis, deprecante amicorum fidiſſimo Iola, placare sibi conatur Lycidas! Hanc itaque tam operosam, ac tanto mentis acumine elaboratam Inventionis (quae non exiguam antiquae & rhetorices sibi partem vindicat) varietatem, certe illo, quo Poëta vixit, aevo summopere dimirandam, si quis attentiore consideret animo; non tam exiguis Notarum punctis circumscribi atque explicari illam posse, mihi persuasum habeo.

Prolegomena quaedam de ipso Calpurnio, ejusdemque patriâ (unde

P R A E F A T I O.

de cognomen illi Siculo) ac professione, praesertim vero de ratione illâ, cur prima ejus Ecloga *DE LOS* inscripta sit, aliaque huic argumento inservientia, in schedulas quidem conjeceram: verum quum illa à doctissimis Viris, qui Latinorum Poëtarum Vitas atque Opera, eorumque varias Editiones, literis jam consignârunt, occupata sit materies, ne ultra praescriptum excurrat Praefatio, libens acquiesco, memor quippe illius (quod ex Pindari Nemeis non sine ratione usurpat Plutarchus) *μη πλὺς ὁ Δίδας-Κόρινθος ὅτι τ' λόγον.* Unum illud adjecero tamen, non eundem esse nostrum hunc Calpurnium, cum Junio, sive Julio Calphurnio, (quod Literatis nonnullis visum fuit) qui sub Caro Imperatore ad memoriam dictabat, tanquam ἀντιγραφὸς τῆς μνήμης: cujusque ad Praefectum Urbis de Imperatoris obitu ex ipsâ Perside, post fatalem illum Euphratis transitum, missa, apud Vopiscum, exstat Epistola: si quidem vel ex hoc honoris gradu apud Principem adesse semper debuisset: quod de Poëta nostro, qui ubi-vis fere paupertatis suae mentionem injicit, ac palam de inopiâ suâ conqueritur, nullâ ex parte sit verisimile; praesertim quum Eclogâ extrema se rusticum, & Spectaculorum magnificentia attonitum, fingit. Quod profecto non fecisset, si in ipsius Principis comitatu fuisset: imo ne quidem Olympium Nemesianum Carthaginensem, qui Numeriano Caesari in deliciis fuit, patronum sibi adsciscere, qui sub Melibaei persona ipsum tantopere Principi commendaret, necesse habuisset.

Haec erant, B. L. quae praescire te oportuit, ut candor tuus atque aequanimitas mihi adjumento simul sit atque ornamento. Id tamen quam maxime oratum te velim, ne Typothetarum quaedam errata, sensum ipsum forsitan quandoque turbantia, quae hîc, illic, vel me incio ac invito, eo quod nonnunquam manum meam non sint affecuti typothetae, vel, prae nimio, nî fallor, festinandi studio, irrepsérunt, incuriae meae quisquam impegérît. Scito enim (ne quid dissimulem) nullam mihi prorsus adornandae Correctionis fuisse copiam, tum ob exiguum temporis spatium, tum ob locorum inter se distantium intervalla, atque adeo me nunquam conspexisse paginas, nisi jam typis descriptas, ac sublata omni Correctionis spe ac voto. Ita ipso in limine offendi statim Homerum male citatum in Odyss. ubi pro lib. xxiii. reposuère, iv. & xiii. atque ita in quibusdam aliis. Sed leviora haec. sunt nonnulla ut crêdo, etiam turba-

P R A E F A T I O.

batoria : quae profecto non commissa fuissent , si quidem manum ipse admovissem : Usque adeo verum est illud Augustaei Liberti, *Dominum videre plurimum in rebus suis.* Quibus itaque Erratis si , pro candore suo , ignoscere velit Lector Benevolus , summo me dignabitur honore ; ne scilicet

Incutiant aliena mihi peccata pudorem.

Sed manum de tabula. Vellit enim aurem Seneca Philosophus , non Citra rationem suggerens , Non minoris esse artis scire desinere , quam dicere. Tu , Candide Lector , instituto meo , si merui fave , ac Vale.

*Almeriae,
idib. Decembr.
CIC ID CCXXVII.*

GE-

GERARDI KEMPHERI OBSERVATIONES

IN

ECLOGAM I. CALPURNII.

NONDUM SOLIS EQUOS DECLIVIS
MITIGAT AESTAS] *Solis equos per*
μετανομιαν dixit. Significat, aesti-
vum Solis ardorem necdum de-
fervuisse, quamvis jam anni
temperies in Autumnum vergat.

Solis equi] notissimum Poëtis
argumentum; qui vulgò quatuor dicuntur; vel
ob quatuor Anni partes, vel, quòd dies in qua-
tuor spatia aptè dividi possit. Illos, prae caete-
ris, copiosè & argutè describit Naso in Phaëthon-
tis fab. Metam. II. v. 153. & seqq. *Interea vo-
lucres Pyroëis*, &c. nominibus ex decore adjun-
ctis, eosque, *ambrosiae succo saturos*, ab Horis
sub jugum mitti elegantissimè fingit. Quod et-
iam observat de Horis P. Statius, Theb. III. 410.
in illorum tamen numero ac nominibus mirè
variant Poëtae. Eumelus Corinthius, vetus au-
ctor, duos mares, ac duas femellas finxit; quo-
rum nomina Έως, Αἰθιώς, Βρογίτης, Στεροπής;
quamvis, quoad posteriora, nominibus non fa-
tis appositis. Eosdem ex illo recenset J. Hygi-
nus, fab. cLXXXIII. adjunctis etiam Horarum
nominibus. Eòdem ferè modo, apud Euripi-
dis Scholiasten, ad Phoeniss. v. 3. recensentur,
Χρόνος, Αἰών, Αεραπύ, Βρογίτης. Quatuor iti-
dem (ut caeteros mittam) Planciades Fulgen-
tius, Mytholog. I. nuncupat; Έρεβραίος, quasi
sub aurora rubentem, Ακτιώνας, mane splen-
dentein, Λάμπας, lucentem ipso meridie, ac
Φιλογλώ, terrae amantem, & quasi declivem
sub vesperâ. Satis appositè. Homerus tamen
Odyss. IV. & XIII. duos tantum nominat:

ἵππους
Ζεύγν' ἀνύπαδας, φάσ' ἀνθρώποισι φίργους,
Λάμψον καὶ Φαίδοντα.

Quem sequitur, quoad numerum, Martialis,
lib. VIII. Epigr. 21.

*Quid cupido Titana tenes? jam Xanthus &
Aethon*

Fraena volant.

Quamvis & simpliciter *Equos Soli* adscribunt,
nullà numeri eorum factà mentione: inter quos
etiam Noster. Ita Ennius in Scipion.

Solis equis iter repressit unguis sonantibus.

Pro quo dixit Catullus, *vegetis sonipedibus*. Ne-
que aliter Callimachus, Hymn. in Delum, v. 169.
ὡκίς ἵπποι Ἡλίου φορέοντες. ad quem lo-
cum vide Illustr. Interpretem. At *Equas femel-
las* tantum intulit Theocritus, Edyll. II. v. 147.

Ἐπείχον ἵπποι;
Ἀνὰ τὰν ῥοδόπηχυν ἀπ' ὀκισσῶν φέρουσιν.

Ut & Euripides, Phoeniss. I. cit. *Ἥλιος, θεὸς
ἵπποισιν ἰλίαν φλόγα*. Frequentior tamen *qua-
drigatum*, seu *τετράπυ ἀρματόν*, est mentio:
quomodo &, inter caetera cognomina, Or-
pheo, in Hymnis, Sol dicitur,

Μάστιγι λίγυρ' ἡ τετράπυ ἀρμα δίακον.
Quae cur ei potius, quàm bigae (quibus Luna
invehitur) tribuantur, discas ex Iphidoro, lib.
XVII. Origin. quamvis (uti Censorinus de Die
Natal. x.) ut diem veteres quadripartitò, ita &
Noctem dividebant, praesertim in Re militari:
quod ex Livio, Fl. Vegetio, III. 8. aliisque no-
tum. Hanc inter *Lunae* ac *Solis* currum differ-
entiam etiam tangit Heliodorus, Aethiopic. x.
*τῷ βασιλῇ τῷ Σιλλυαίῳ παρεστῆκε ταύροις ζυγαίς
τῷ δ' Ἡλίῳ τετράπυ ἵππων ἀδελφῶν*. Et apertè
Manilius, Astronom. v. 3. Quàm latè haec se
Gentilium Theologia de *Solis equis* (ob celeri-
tatem nempe ejus cursus) in Orientem, imò us-
que in Scythas, & Germanos diffuderit, jam
dudum à summis viris demonstratum. Illud
commentum verò, praeter aliòs Ecclesiae Pa-
tres, egregiè risit Prudentius contr. Symm. I. v. 344. & seqq.

*Hoc sidus currum rapidasque agitare quadrigas
Commenti; & capiti radios, & verbera dextrae,
Et fraenos, phalerasque, & equorum pectora an-
hela*

Jusserunt nitido fulgere polita metallo.

Ipse de se Sol, apud J. Firmicum, Error. Prof.
Re-

VV

Re-

Religg. *Qui paululum mihi fuerit blanditus, quadrijugi currus aurigam me esse confingit.* Noster itaque ex Mythologorum sententiâ, ut poëtam decet, loquitur.

DECLIVIS MITIGAT AESTAS] Aestas in Autumnum vergens. Dicit, necdum advenisse Autumnum, qui mense Sextili incipiebat Antiquis post exortas Pleiadas: de quo & Plinius, N. H. XVIII. 31. unde Maro, Georg. III. *aestum* etiam Autumno attribuit. Ita Manilius Astronom. II. de IV. anni temporibus:

Autumnus Virgine surgit.

Id temporis argutè itaque Lucretius, R. N. lib. VI. 370. definit:

Et calor extremus, primo cum Frigore mistus, Volvitur, Autumnus quod fertur nomine tempus.

DECLIVIS.] Metaphoricè: ut *aestas senescens, adulta*, &c. *Aestatis* enim calorem

Excipit Autumnus, posito fervore juventae, Temperie modius:

ut, sub personâ Pythagorae, egregiâ comparatione inquit Naso, Metam. XV. v. 209. Nec minus concinnè id tempus descripsit Min. Felix in Octav. cap. 2. *Id temporis, post aestivum diem, in temperiem semet Autumnitas dirigit:* quomodo & Chryzologus, Serm. II. *Post solitos aestus aërem temperies mitigavit Autumnus:* quae phrasis, jam pridem ad hunc Minucii locum observata, proximè ad Nostrium accedit. Nec vocem *Autumnitatis* damnaveris, cum eadem usus sit Cato de R. R. ut & Varro, apud Nonium Marcellum. Ad phrasin Nostri apprimè facit Fragmenti Vet. Auctor in Catalect.

Jam nunc ardentes Autumnus frogerat umbras, Atque hyemen tepidis Phoebus spectabat habenis. Strictius autem Lucanus, Pharf. lib. X.

Donec in Autumnum declinet Phoebus.

Eleganter hoc tempus etiam definit Longus, Pastoral. IV. *Ἦδη δ' ὁ θεὸς ἀπείνῃ, καὶ δ' μετὰ πρῶτον αὐτοῖσι*, &c.

MITIGAT] Ergo hic est, temperat, relaxat. pro quo Appulejus, Milet. VI. *Cum Solis sedaverit vaporem.* Sic propriè Livius, lib. I. *ferocem mitigare populum*, id est ardorem bellicum P. R. pacis artibus temperare. *mitigare animos*, Justinus, XIII. I. *Secreta patris mitigare*, id est temperare; Tacitus, Anal. III. 37. sed obvia haec.

2. QUAMVIS ET MADIDIS INCUMBANT PROBLA RACEMIS] Quamvis tanta uvarum sit copia, ut torcularia ferè deficiant, & vix sint oneri ferendo. rarior hujus verbi usus, absolutè positi. *Incumbere paries* vel *acies* dicitur, & in hanc vel illam inclinare partem id est deficere. Sic Cicero, *incurvare ad lenitatem*, id est vergere, *κατακλίνειν eis τὴν ἀσπίδα*. Idem de Orator. *Eos, qui au-*

diunt quocunque incubuerint, impellere. Plenius exsequitur Curtius, VI. 9. *Lingente animo, in eam à quo tenebatur, incubuit*, id est defecit. De vocis hujus usu, hac notione, nihil L. Valla, Elegant. III. 44. Legi etiam posset *Quamvis & madidis incumbant pr. r.* (ut *racemis* sit casus tertius) id est *quamvis praela premant racemos.* MADIDIS] in lacum defluentibus, vel calcatis, ut defluant. Pulcherrimè ad sensum Nostri Anacreon, Hymn. Torcul. Od. LII.

Καὶ λῶν δ' βαλόντες

Μόνοι ἄρσινος πατῶσι

Σταφυλῶν, λῶντες οἶνον. &c.

Cui conferas plenissimam vindemiae descriptionem apud Olymp. Nemesian. Eclog. III. v. 41. & seqq. Ne deficeret ergo praela, quid curandum fuerit Antiquis, docet Plinius XVIII. 31. ubi, cum de Vett. inventis ac pressurâ dixisset, appositè addit: *Intra XXII. hos annos inventum, parvis praelis, & minori torculari, aedificio brevior, & malo in medio decretis, tympana imposita vinaceis superne toto pondere urgere, & super praela construere congeriem.* Vide & Varronem R. R. I. 54.

3. ET SPUMENT BAUCO FERVENTIA MUSTA SUSURRO] *Ferventia*, vel in lacum cum fervore defluentia: vel à studio vindemiatorum. priori convenit expositio Manilii, Astron. lib. I.

Pinguiaque impressis despumant musta racemis.

Nec non Virgil. Georg. II. 6.

spumas plevis vindemia labris,

posteriori Nemesian. loc. cit.

vindemia fervet

Collibus in summis, crebro pedetemptatur uva.

De Vindemiatorum ferventi studio Theocrit. Eiddyll. XXV. 28.

πολυεργαί

Ἐς λῶν ἐκνεύῃ, ἐπὶ δὲ θεῷ ὄλον ἔλθῃ.

Et suavissime Longus, Pastoral. IV. *Καὶ ἅμα τὰς ἀμπέλους ἀπεινῶν, τὴν βότρυς εἰς τὴν λῶν ἐκνεύῃ, τὸ γλυκὺ εἰς τὴν πῖθους φέροντες, ἢ βοτρυῶν τὴν ὄντων ἐπὶ κλημάτων ἀφαιρῶντες.* & seqq. Unde argutè Anacreon loc. cit. *mustum, ἡὲν εἶναι βίρυς, ποτὶν effervescentem Bacchum*, vocat.

MUSTA] Dixit Noster poëtice: quamvis non rectè plur. num. dici contendat Servius, licet Ovidius *abusivè dixerit musta, & mustis*, ad Georg. II. 6. Observat. Jos. Scaliger ad Varr. de R. R. Graecos, quicquid novellum, dixisse *μόχον*: unde *mustum*. Sic *vinum mustum*, Isidoro, XII. *poma mustea*, Plinio N. H. *Casus musteus*, pro recenti, eadem: & similia: In *musto* solam esse dulcedinem, non suavitatem, pluribus contendit Macrobius, Saturn. VII. 7. Porro quid *mustum* fuerit Antiquis, docet Cato, R. R. CX. Plinius

XIV.

xiv. 22. alii.

SUSURRO] Impropiè addidit RAUCO: cum *susurrus* sit Suidae *συσυρμός*, *φωνή ὑποήκουστος*, strepitus tenuis, vox per se nihil significans. *Διπλὴ φωνή*, &c. Unde Virgilio dicitur *levis*, Eclog. i. 56. ubi Servius, *dulci murmure*. Hinc ad amantium voces transferunt Poëtae. Propert. i. El. ii.

Quàm vacat alterius blandos audire susurros!

ad quem loc. doctissimus Interpres: *non potest aptius epitheton dari*. Rauce igitur dixit, respectu desumptum cum fervore quòdam multo: velut de rivo solent. Ad verba ergò Nostri Faustus, poëta senioris aevi:

Raucumque cient nova musta susurrum.

Cui adde lufum Incerti Auctoris, in Auctumnum, xii. variatum:

Labra per Auctumnum musto spumantia fervent. quae verba, Maroni olim adscripta, respexisse videtur Calpurnius.

3. CERNIS, UT, ECCE, PATER QUAS TRADIDIT, ORNITE, VACCÆ, &c.] Voce usus est propriâ. Virg. Ecl. iii. 3.

Nuper mihi tradidit Aegon, id est pascendum dedit. Quod ex Theocrito. Eidyll. iv. *Βόσκων δὲ μοι αὐτὰς ἰδωκεν*. Eadem proprietate Longus, Pastoral. iv. *οὐ μὲν ἴμοι τίμειν ἰδωκεν*, &c. Ex frugalitate nempe Vett. qui ratio mercenariis, sed ipsis filiis familias pecoris sui curam committebant, imò & filiabus. Quo respiciens Tibullus, i. El. 10.

Ipse suas seclatur oves, at filius agnos.

Neque aliter de Daphnide & Chloë Auctor jam citatus *οὐδὲ τὸ Ποιμήν*. Sed exempla sunt obvia.

ORNITUS] Nomen Pastoris fictitium.

4. MOLLE SUB HIRSUTA LATUS EXPLICUERE GENISTA.] Ut solent ruminantes sub umbrâ boves. Ovid. Metam. iii. 23. de bove, Cadmo praeunte:

Procuibuit, tenerâque latus submisit in herbâ.

Quod plenius expressit in tauro Pasiphaës Maronis Silenus Ecl. vi. 53.

Ille, latus nigrum molli fultus hyacintho,

Illic sub nigra pallentes ruminat herbas.

Quomoddò & Lucret. lib. i. atque alii passim. Expressit Noster verba Pervigilii Veneris, vi. 80. Catullo olim adscripti:

Ecce, jam super genestas explicant agni latus.

Ubi si *subter* legas, cum Jos. Scaligero, rei ipsi, & Calpurnio magis conveniet. Ita certè Maro, Georg. ii. 434.

Salices, humilesque genistae,

Aut illas pecori frondem, aut pastoribus umbram sufficiant.

Genista enim est *frutex*, sive *arbuscula*, *sparo* non *absterilis*, *fronde* *minuta*, *flore* *luteo*, *apibus* *gratissimo*; ut Plinius, xxiv. 9. sic dicta, eodem auctore, quod, in morem genui, sit *flexibilis* (unde *lenta* Martiali, i. Epigr. 44.) vel quòd *genubus* medeatur dolentibus.

6. NOS QUOQUE VICINIS CUR NON SUCCEDEMUS UMBRIS.] Cur non, ad evitandos solis aestus, ut pecus solet, umbram quaerimus. Imitatio Virgilii, Ecl. v. 6.

Sive antro potius succedimus?

Theocrit. Eidyll. xxvii. 10. *Διὺρ' ὑπὸ τὰς κοίτης* &c. atque ita ferè pastores umbram appetentes inducit. Pulchrè autem id servat, Eidyll. i. 21. ubi Caprarius ad Thyrsin, quem, ut succedat umbrae, invitat:

*Διὺρ', ὑπὸ τὰν πελῖαν ἰσδάμεθα, τῇ τε Περί-
πῳ*

*Καὶ τὰν κρηναῖαν καταναύειν, ἅπτε ἰθύνῃ
Τῷ ὁ πωμῆκεος, καὶ τῇ θοῖς. & seqq.*

Observat & id perpetuò Longus, ut sub arbore cantantes exhibeat. &c. lib. ii. *ὑπὸ τῇ θοῖ καθεδόντις ἰστέτατον*. Quippe, *Gratae cantantibus umbrae*: ut Bucoliafles. Epigramma Graecum in pastorem, Anthol. iii. cap. 27.

*Στεφύλαν, νέμειν μίλῳ ἀρχοῖ ταύτας
Ἀρμόζη πλατύνει.*

7. TORRIDA CUR SOLO DEFENDIMUS ORA GALERO?] Cur pileo tantum caput tegimus adversus aestum? *Galerus*, pileum pastorale, seu capitis tegumen, rusticorum proprium. dicitur & pileus venatorius solem defendens, quasi à galeâ. Graecis *πίτασος*, à *πίττω*, expando: & *σκιῶδιον*, ab umbrâ, quam capiti praebebat, & Theocrito *σολία*. Hinc, quod pastoribus ac venatoribus proprius fuerit, *Parrhasius* id est *Arca-
dicius*, signatè Val. Flacco, Argon. iv. 138. dicitur:

Umbrataque vidit

Tempora Parrhasio, patris de more, galero.

Quod etiam observat Scholiafles Apollonii Rhodii, Argon. ii. Thessalicum vocat etiam Heliodorus, in Aethiopicis, eò quod in Arcadiâ, nec non Thessaliâ, pastorum frequentia. De Simulo rustico Auctor Moreti; sub finem:

Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero

Sub iuga parentes cogit lorata juvencos.

Plerumquè ergò è *pellibus ferinis* (quamvis è junco contextum quoque fuisse dicat Isidorus) cur & in usum castrorum: ut Virgil. Aen. vii. 688.

Fulvosque lupi de pelle galeros

Tegmen habent capiti.

Quod tangit etiam Ovid. Met. xii. 380. Hinc & Propertius, iv. Eleg. i. *galerium* dixit:

¶ ¶

¶ ¶

Prima galeritus posuit tentoria Lucmo.

Quae verò hic de Sacerdotum *galeris* (de quibus Varro in *Fragm.* & Gellius x. 15.) ingerit Cl. Barthius, minis hujus loci esse videntur.

TORRIDA ORA] Vultum solis fervore adustum; qualis ferè agros colentium esse color solet. Quare etiam *turpem in agricolâ colorem candidum* esse censet Ovid. *Art. Am.* ii. & fuscum in ruricolis colorem laudat Horatius, *Epod.* ii. qualem nempe habet

— *Sabina, vel perusta solibus*

Pernicis uxor Appuli.

Nota res est. Quam grata porro ipsa insolatio fuerit Antiquis, (quam affectabant ad stabilendam sibi valetudinem, & colorandam nitorem gratia cutem) docet, praeter alios, Martialis *xii.* *Epigr.* 10. ad Domitium, rus aditum:

I precor, & totos avidâ cute combebe soles:

Quâm formosus eris, dum peregrinus eris!

Cujus & Aristoteles in *Problem.* Sect. xxxvi. Plinius Nepos lib. *iii.* *Epist.* 5. alique meminerunt pluries: ut observat Hieron. Mercurialis, *Art. Gymnast.* vi. 1. Unde Persius; *Satyr.* iv. *Es figas in cute Solem.* & Juvenal. *Satyr.* xl. 203.

DEFENDIMUS] Tegimus. Virg. *Ecl.* vii.

— *Dum teneras defendo à frigore myrtos.*

8. **HOC POTIUS, FRATER CORYDON, NEMUS, ISTA PETAMUS ANTRA**] *Fratri* nomen pastoribus apud Maronem inusitatum, qui se *pueros* mutuo compellant. Posterioris aevi Scriptoribus tamen ea vox ita invaluit, ut & Graeco Epigrammati Antholog. exstet, *δῶμιος Φερίτης*. Amicitiae igitur hoc loco & purissimae simplicitatis est σύνεργον. Vulgò etiam casti amoris inter amantes fuisse vocabulum, docet Tibullus, *iii.* *Ecl.* 23. ad quem locum vide doctissimum Interpretem. Quin hoc nomine mutuo sibi blandiri solebant amici. Quo sensu Appulej. *Milef.* i. *Ecce . . . comes, & pater meus, & frater meus.* Terent. *Adelph.* iv. 5. *Si frater, aut sodalis esset . . . Hic non amandus, hiccine non gestandus in sinu est?* Nam, ut Quinctilianus *Declam.* cxxi. *Certè, quoties blandiri volumus, his, qui amici esse videntur, nulla adulatio procedere ultra hoc nomen potest, quam ut fratres vocemus.* Quò respiciunt etiam Donati verba ad illud Terentii *Adelph.* ii. 3. *ô frater, frater!* Unde Horatius inter adulationis signa agnoscit, lib. i. *Epist.* vi. 54.

— *Frater, pater, adde;*

Ut cuique est aetas, ita quemque facetus adopta.

Quin & omnia paria Vett. dixere *fratres*, & *sorores*: quae vocabula etiam ad manum dextram laevamque lepidâ transulit figurâ Plautus, *Poenul.* act. i. scen. *iii.* 9. Alioquin inter nequitiae

vocabula locum habuit: ut ex Petronio plus semel apparet; ut cap. ix. *Tuus iste frater, & seqq* imò & amasias *sorores* vocabant Venerci isti puli. Martial. *ii.* *Epigr.* 4.

Fratrem te vocat, & soror vocatur.

neque aliter, lib. x. *Epigr.* 65. Hic tamen castissimae est simplicitatis. De hujus vocis etymo variae sunt Variorum sententiae. *Fratri* vocabulo Latinis anîm dedisse videntur *αἱ Φερίται*, quibus contribules, sive contubernales inter se conjuncti fuerunt. *Φερίται* propter significationem *Curiae*, de qua Dionys. Halicarnass. *R. A.* ii. 2. enim dicebantur Antiquis conventus quidam hominum in pagis propria sibi ac peculiaribus quaedam sacra communiter habentium: de qua voce consulendi Lexicographi. Hinc *Φερίται*, *contribulis*, id est ejusdem curiae, vel tribus, consors: & *Φερίται* αἱ capra illa dicebatur, quae ab iis immolabatur. Sed vide omninò J. Fred. Gronovii notam ad ea, quae A. Gellius *N. A.* xiii. 10. de Nigidii etymo senserit. Non itaque à *φείας*, quòd pastores communi puteo uterentur: neque ab Hebr. פרו; foedus: ut Chr. Becm. *Orig. L. L.* visum fuit. Respicere ergo Noster potuit ad *Frates Arvalles*; qui, initio duodecim, Accae Laurentiae, Romuli nutricis, filii, fuere, in quorum numerum (defuncto ex his fratribus uno) se Romulus, ut duodecimum, voluit adscribi: eosque spicèa coronâ, quam vittâ albâ alligabant, insignitos arborum sacerdotes, qui sacra pro frugibus curarent, constituit: ut A. Gellius, *vi.* 7. & Plinius, *xviii.* 2.

9. **ANTRA PATRIS FAUNI**] Nunquam ferè Pastores inducuntur sine antri aut sylvae cujusdam mentione. Unde elegantissima *antri Nympharum* descriptio apud Longum, *Pastoral.* lib. i. & ipsius *Panos antri*, in cujus sacrarium introeuntes Gymnosophistae responsa reddebant pastoribus apud Heliodor. *Aethiopic.* x. & sic passim Auctores. Nimirum ex antiquissimâ simplicitate Veterum, de qua Juvenalis *Satyr.* vi.

— *Cum frigida parvas*

Praeberet spelunca domos, ignemque, laremque, Et pecus & dominos communi clauderet umbrâ.

PATRIS FAUNI] Vel honoris gratiâ, vel religionis; vel respectu antiquitatis. *Faunus* enim antiquissimus vulgò dicitur Aboriginum in Italiâ rex: ut prae aliis, Aurel. Victor, (sive quis alius) *Orig. P. R.* cap. iv. Illum Dionysius Halicarn. i. 3. annis ferè lx. antè bellum Trojanum, cum necdum appulisset Euander in Italiâ, apud Aborigines regnum obtinuisse perhibet: eumque, ex Marte genitum, virum fuisse prudentem, unde Romanos illum & sa-

crificiis & carminibus, ut unum de diis patriis, honorasse. &c. Signate *Faunum tertium Italiae regem* facit, ex Trogo Pompejo, Justinus, XLIII. 1. *qui Euandro Arcadi & agros & montem assignavit*, & seqq. Alii verò ipsum, Pico oriundum, in Italiâ regnasse ferunt, quò tempore Orpheus Liberi patris sacrificia instituit. Vide, quae ad Aeneid. VII. 47. Servius, & Adr. Turnebus, Advers. XXI. 22. adnotaverint. Certè meminit Polyænus (Stratagem. VIII. 18.) *Ἐ Φαῦνός, ὃς ἔ, Ἐ Διομήδης ἐν Ἰταλίᾳ τελευτήσας, ἰπιδάριον ἀγῶνα ἐποίησε.* &c. Floruisse eum, ut Latinorum regem, quo tempore Pandion Athenis regnavit, illumque religionem Italiis gentibus introduxisse, auctor est Lactantius, qui, de Falsâ Relig. I. 15. *Latinis in summâ veneratione eum fuisse* ait. Verisimile videtur ergò agriculturam illum docuisse, ac proinde inter deos relatum fuisse agrestium. Sane antiquis Graecis scriptoribus incognitus fuit; eò quod Latinorum peculiare fuerit Numen: ut Ovid. Fast. III. 291. Virgil. Aen. VII. de Latino rege; & alii. Diversam verò de *Fauno* & *Pico* statuit sententiam Plutarchus, in Numâ, cap. XXVIII. qui ex Satyrorum, aut Titanum genere fuisse, & apud Graecos easdem exercuisse dicit artes (atque inter eas praesertim divinandi peritiam) quas profitebantur Daëtyli Idaei, seu Telchines, Cretâ oriundi; priusquam Italiam peragrarent. Rectè ergò, ob haec beneficia, agrestibus exhibita, *Faunum patrem* vocat: quod honoris, vel certè religionis nomen & Jovi, & Marti, & Saturno, & Libero, imò etiam Jano ac Quirino, proprium. Aedes ejus in Insulâ Tiberinâ, quae dedicata fuit ex aere mulctatio à Praetore Urbano Domitio: ut ex Livio, XXXIII. 28. & XXXIV. 52. apparet.

IO. GRACILES UBI PINEA DENSAT SYLVA COMAS] *Pinea sylva*, appositè. Pinum enim *Fauno* (qui idem cum Pane Arcadico, ut inferius dicam) consecravit Antiquitas. Ridiculè causam referunt Mythologi, quòd in hanc arborem, (quae & Cybelae ob Attin propria fuit) Pitys nymp̄ha, quae Pani adamata dicitur, mutata fuerit. Quò respexit Lucianus, Dialog. Panos & Merc. ubi ipse Pan: *Ἐγὼ δ' ἢ τι ἤχοῖ, καὶ τῇ Πίτυϊ σῶναι, καὶ ἀπάσαις τῶς Ἐ Διοῦσος Μανῆσι.* Nec minùs argutè Antholog. I. XX. 12. ex personâ Panos:

*Ἐρχο, καὶ κατ' ἱμᾶν ἰζῶ πένυ, ἀ τὸ μελιχρὸν
Πέγς καλὰ καὶ ἰχθὺ κακὰ κλινῶ ζεφύρου.*

Veni, & juxta meam confide pinum, quae suavis

Ad molles resonat reclinata Zephyros.

Suavissimè Longus, ut solet, in Pastoral. 610.

ὁ Πάν ἐρωτικός ἐστὶ, καὶ ἄπιστος. ἡ γὰρ ὁδὸν πρὸς Πίτυν, ἡγῶν δ' ἢ συνερχέσθαι. Respexit eò etiam Propertius I. El. 18.

Fagus, & Arcadio pinus amica deo
ad quem locum vide celeberr. Interpretem. Confer, si tanti sit, Coel. Rhodiginum, Lect. Antiq. XXV. 3. & Vinc. Chartarium, Deor. Imag. XVIII.

GRACILES COMAS] Dixit ex naturâ arboris. *Pinus enim solum habet capillamenti modo praetenuis, & mucrone aculeatum*: ut Plin. XVI. 10. Unde *aculea*, & *hirsuta* dicitur Ovidio. Ad ejus naturam alludit quoque Ausonius, Epist. XXV.

Atque arguta suis loquitur coma pinea ventis.

DENSAT.] Claudian. Rapt. Proserp. I. 202.

---- *Densis quam pinus obumbrat Frondibus.*

IO. RAPIDOQUE LEVAT CAPUT OBVIA SOLI] Ut *comam*, ita & *caput* eleganter tribuit arbori: quo sylvae proceritatem declaret, quae sole gaudens aprico, illi non cedit, id est radios ejus non admittit. Simili ferè modo Seneca Trag. Oedip. act. III. vs. 540.

Phoebo obviam

Enoche Zephyris pinus opponens latus.

De Heliotropio, Ovid. Metam. IV. fab. 4.

Vertitur ad solem, quamvis radice tenetur.

RAPIDO SOLI,] Torrido, omnia fervore suo ad se rapienti. & adurenti: Virg. Georg. I. *rapidivè potentia solis.* Ovid. Met. VIII. 225. *rapidè vicinia solis.* Intelligit fervidissimum solis aestum, qui eleganter *μεσιμβόλου* dicitur Apollonio Rhodio Argon. II.

Ἦτι μεσιμβόλου ὁ ἰάμεν ἡλιοῖο.

Longus, Ποιμένα. I. de solis fervore, *ἰχίμας δ' αὐτῆς & seqq.* Confer Phaedri fab. VI. lib. I. *Rapidum* vulgò explicant, percelerem.

II. BULLANTES UBI FAGUS AQUAS RADICE SUB IPSA PROTEGIT,] Novo vocabulo dixit *bullantes aquas*. *Bullare* enim & *ebullire* est effervesce-re, in spumas bullasque, fervente aquâ, excitari. Cato, R. R. CV. *Ubi bullaverit vinum, ignem subducito*: & Persius, Satyr. III. 33. *quamvis* metaphoricè:

Et, *alle*

Demersus, summâ rursus non bullit in undâ.

Sanè dictae sunt *bullae*, quasi *burrae*, id est quifquilliae à *πυρρός*, quod à *πῦρ*. Impropiè ergò de frigidâ. Simili metaphorâ Noster, Eleg. II. 58.

virides quâ gemmeus undas Fons agit.

Nimirum cum *bullae* quasi gemmas referunt (quo modo de rore loquuntur Poëtae) spumamque levi cum murmure in aquis excitant. Quò respiciens Appulej. Miles. IV. *Vibrantium fluctuum summum rorem calabis.* Unde etiam au-

floribus crispantes undae, & fontium crispantes venae. Sic Minucius Felix, eleganti Latinitate, de mari tranquillo ad litus alludente dixit, Octav. cap. III. *Exibat ad terram crispis torosisque erroribus.* Magis propriè ad mentem Calpurnii Apulej. IV. *de summo vertice fons affluens bullis ingentibus scaturibat*: quem locum notavit Barthius ut & illum ex Aristenaeo I. Ἡ πηγὴ χαλκισατὴ πρὸ πλατάνου βίβ. &c. Ad Nostrium magis facit Anacreon, Od. LI. de Veneris natione,

Βρύον ὅς ὑπερθε λάκκον

Ἀπαλόχρον γαλλῶν, &c.

12. RADICE SUB IPSA] Ad ipsam radicem leniter fluentes. Sub, pro ad, vel prope. Virg. Aen. II.

sub ipsâ Antandro,

ubi Servius: juxta Antandrum, Phrygiae civitatem. Idem Aen. VIII. 82.

Lucosque sub altâ

Consulit Albunâ.

Curt. VII. II. Sub ipsis radicibus petrae. Sub, ab ipso, praefixo S: ita ut sit propriè loco inferiori. Vide C. Becm. Orig. L. L.

PROTEGIT] Similis Propert. locus, lib. III. El. II. VI. 37.

Pinus & incumbens latas circumdabat undas.

Protegere, hoc loco est obumbrare. Lucanus, Pharf. x. de arbore vix umbram ferente: Truncum vix protegit arbor. Maro, Georg. II. 489.

Ingenti ramorum protegat umbrâ.

Confer amoenissimam Petronii descriptionem, cap. CXXXI.

Et circumtonsae trepidanti vertice pinus:

Hæc inter ludebat aquis errantibus amnis

Spumeus, & querulo versabat rore lapillos.

Proprium hoc sylvis, cui perpetuò addunt fontes. Theocrit. Eid. I. alii.

13. ET RAMIS ERRANTIBUS IMPLICAT UMBRAS] Sylvestribus, ut nullo ordine se spargentibus: ut, errantes hederæ, Virgilio: vel, mobilibus, impellente aurâ se moventibus: unde incertas vocat Maro, Ecl. V. 5.

Sive sub incertas Zephyris motantibus umbras.

Flaccus, Carm. I. Od. 23. per παραμυλῶ:

Mobilibus Veris inhorruit

Adventus foliis.

IMPLICAT] Inter se commiscet, foliis inter se ludentibus ac implexis condensat. Implicare enim hic notat involvere. Graecis ἀμειλίχων, συνπλεκίων. Auctor Pervigilii VI. 6.

Inter umbras arborum

Implicat gazas virentes de flagello myrteo.

Gazas virentes id est ramos. Catullus, Nupt. Jul. & Manl. VI. 35.

Tenax hedera huc, & huc

Ramos implicat errans.

Val. Flaccus, Argon. IV. 334. utramque significationem, quamvis in re aliâ, conjunxit:

Armaque Castor

Implicat, & viridis connectit tempora lauro.

Versus hos tres rectè elegantissimos esse pronunciat Cl. Barthius, & supra genium ævi.

14. QUO ME CUNQUE VOCAS, SEQUAR. ORNITE.] Ut sub pineâ sylvâ, vel fago, cantemus. Conjungit quoque Propertius utramque arborum, lib. I. Eleg. 18. Dulcius enim, ut dixi, sub umbra cantare. Theocrit. Eidyll. V. 31.

Μὴ περὶ δὲ — ἀδίων ἄρτι

Τῶ δ' ὑπὸ τῶν κότνων, ἢ τῶν αἰνῶν ταῦτα καθίζας, ψυχρὸν ὕδωρ τίλωι καταλύεις.]

Quò me cunque, notissimâ tmesi dixit.

15. NAM MEA LEUCE, DUM NEGAT AMPLEXUS NOCTURNAQUE GAUDIA NOBIS.] Leuce, Corydonis amica, a candido colore nomen habens. sic Ovidio Met. III. Leucum canis, ab albedine. Hinc Lameæ Leuconicæ dictæ Martiali, XI. Epigr. 57. à coloris præstantiâ: hinc & Leucotheë, Lemcones, & similia. Ἀλκυες, enim albus. Et candida virgo, Poëtis usitata phrasis. Corn. Gallus (seu Maximilianus) Eleg. IV. 7.

Virgo fuit, species dederat cui candida nomen,

Candida, diversis fas bene compta comis.

Catullus Epigr. XII. Non sine candidâ puellâ. Perseus, Sat. III. 110.

Candida vicini subrisit molle puella.

Frequens hoc in Priapæis, Petronio, aliis, epitheton. Ita Juno, ob pulchritudinem, Homero Iliad. I. dicta θειὰ Λαοκῶνιδος Ἥρη. vox & Hesiodo usitata, Theog. VI. 913.

NOCTURNA GAUDIA] Propriè. Nox enim Veneri & amoris quodammodò dedicata. Et sic vulgò Amorum Triumviri conjungunt. Propert. II. Eleg. II.

Quanta ego praetoridæ collegi gaudia nocte!

Tibull. II. El. I.

Quis tulit haesternâ gaudia nocte Venus.

Neque aliter Naso, Virg. Aen. XI. 737.

Venerem nocturnaue bella

conjungit. Martialis signatè noctem Uxori suae ad hæc gaudia commendat, lib. XI. Epigr. 105.

Lucretia toto

Sis licet usque die, Laida nocte volo.

Atque ita Poëtae sexcentis locis. Fotis hinc ad Appulejum, Miles. lib. XI. Nec voluptas nostra differetur ulterius, sed primâ face cubiculum tuum adero. Petron. in Matronâ Ephesinâ, cap. CXII. jacuerunt ergò unâ, non tantum illâ nocte. &c. Unde Graecis nox γαμοεῖλος, nuptias apparatus: ut de Herûs, & Leandri amoribus Musaeus:

Νύξ

Νύξ μ' ἔλω κείνοισι γαμοστόλῳ.

Vide & quantoperè noctem ad hanc κλυτοπάλλω occupet Melite, apud Achillem Tatium, lib. v. Leucip. Unde Heliodoro, Aethiop. v. γαμήλιον πανυχίς. Ita *nox* simpliciter pro concubitu. Terent. Heaut. ii. 3. 125. *Misere . . . ejus noctem orantem*. Plaut. Prol. Poenul. vf. 108. & sic passim Comici.

NOBIS,] Mihi. Usitatissima dixit σπουδοχῆρ, sing. pro plur. quae ubivis obvia.

16. PERVIA CORNIGERI FECIT SACRARIA FAUNNI.] Introëundi copiam mihi fecit in *antrum Faunni* (quò me provocasti) utpote jam secubanti ab amicâ. Neque enim fanum ingredi licebat, nisi castis: ut è Tibulli loco citato vf. 15. liquet. Nota res est. Dicit ergò, *Leucen* suam (cui fortasse ex decore hoc nomen tribuit, eò quòd in Cerealius feminae non nisi candidis vestibus uterentur, juxta Ovidium, Met. x. 431. Fast. iv. 619. & alios) Cereri operatam fuisse, cui caste faciendum; dum amplexus negaret. Itaque patere sibi, & pervium jam esse sacrarium. Explicat Barthius, nec non Vlitius; *quasi pertruperit Leuce septum, quo circumduclum erat Faunni sacrarium, dum fugit amplexus*. Septa enim circa deorum templa: ut etiam observat Heliodor. li. Aethiopic. Verùm nescio, an ea mens fuerit Calpurnio: quoniam Corydonem jam ad *antrum* vocaverat Ornitus; deinde, an puella satis ex decore dicatur confugere ad *Faunni sacrarium*, ad effugiendam vim viri se insequentis: eum signatè hoc nomine malè audiat *Faunus*, quod puellas ipse infestet, & sit (juxta Horatium iii. Od. 18.) *Nympharum fugientiam amator*.

SACRARIVM] Propriè locus, in quo res sacrae reponuntur: ut Servius ad Aen. xii. 199. Isidor. xv. Vide, prae cacteris, Suetonium Vespas. cap. v. Graecis ἱεροφυλάκιοι. Differt igitur à Sacello, (de cujus etymo A. Gellius, vi. 12.) & quovis sacro loco: eò quòd hic publicè consecratus sit, sacrarium verò etiam in privatis aedibus esse possit: at definit J. Saubertus, de Sacrific. cap. xiv. Sic *sacrarium Gentis Juliae*, de quò Tacitus, Ann. ii. 41. *Gentis Flaviae*, de quò Statius Sylv. v. i. vf. 240. Quò respiciens Propertius, iii. El. 23.

Mens bona . . . tua me in sacraria condo.

Intelligit ergò *antrum patris Faunni* in reconditori atque intimo sylvae loco, quia sylvae Antiquis ferè sacrae; utpote, in quibus *Heroum animae propè fontes habitare dicuntur*: ut ad Daphnidis Ἀπαθίου, vf. 34. notat Servius. Panos *sacrarium* describit Heliodorus Aethiop. x. unde responsa petebant. Oī δ' εἰς τὸ αὐτὸν παραλθόντες,

& seqq.

PERVIUM] Etiam dicitur, quò accedere quis posset, quamvis non transeat. Terent. Adelph. v. 7. *Eratrī aedes sient perviae*. atque ita aliis: Sic *impervium*, inaccessum, quò adiri non possit. Vet. Fragment. in Catalect. de Britannia, quae ante Claudium Caes. *impervia tellus* Romanis. Porro.

CORNIGERUM] Dixit *Faunum*, ut Naso Epist. Oenen. 137. (cui confer Ovid. Metam. i. 699.)

Cornigerumque caput pinu praecinclus acutâ Faunus.

Vide elegantissimam *Panos Lycei* (qui idem cum *Fauno* Latinorum) descriptionem apud Silium Italic. Punic. xiii. 331. & seqq. ad quem locum vide Interpretes:

Cingit acuta comas & opacat tempora pinus,

Ac parva erumpunt rubicundâ cornua fronte;

Stant aures, summoque cadis barba hispida mentis.

Vide sis rationem apud Geoponic. Graecos xi. 10. plura ad Eclog. ii. vf. 13. ubi Noster:

Faunusque pater, Satyrique bicornes.

Quae *cornua* ad Solem, ejusque radios, refert Macrobius, Saturn. i. 22. *Panos* (quem *Inuum*, vel *Incubum*, vocant) *cornua* barbaeque prolixa demisso *Lucis* ostendunt naturam, quâ *Sol* & ambitum coeli superioris & inferioris collustrat. Idem exsequitur Pierius Valer. Hieroglyph. x. nec non Coel. Augustus Comm. Hierogl. fig. 2. Diversam tamen hujus picturae rationem in *Pane* Aegyptio deorum illi, seu regum potius, antiquissimo adfert Herodotus ii. 44. ut nullatenus *Soli* convenientem. Quod autem in sylvis dominari feratur, ex eò fluxisse videtur, quod eum *Arcades* τὸ ὕλην; κύριον, appellaverint; significantes illum non tam sylvarum, quam universae substantiae materialis dominum extitisse, quod etiam πᾶς designat: quae materies eòdem nomine, quò sylva, ὕλη vocatur. Porro *Faunum* eundem esse cum *Pane*, hinc liquet, quòd illi bis quotannis, ineunte vere, Id. Febr. (cùm in Italiam redire crederetur) & Non. Decembr. (sub ejusdem abitum in *Areades*) sacra fiebant in insulâ Tiberinâ: ut idem Macrobius, & Ovid. Fast. ii. testantur.

17. PROME Igitur CALAMOS, ET SI QUAE RECONDITA SERVAS.] *Prome* id est profer, vel expedi fistulam: quod Graeci προφέρειν dicunt. Ovid. Art. Am. iii. de Cupidine:

Spicula de pharetrâ promit acuta sua.

Ita & Propert. ii. El. 7. *Promere* alioquin est eloqui. Quinctilian. Instit. Orat. viii. 1. *Eloqui* hoc est, omnia quae mente conceperis, *promere* atque ad audientes proferre. Sensu tamen priori hic accipiendum.

dum. Non e-gò fistula, ut mos ferè pastoribus, de collo pendit. (quod Manilius Astron. v. 116. de Pastore suo observat, *cui fistula collo haereat*; & Maro de pastore Polyphemo, Aen. III. 661.) sed perà suà depromississe videtur: qualis ille Daphnis apud Longum, in Pastoral lib. IV. ὁ δὲ καθεύδων αὐτὸς ὡς αἰετὶς θάπτεται, εἰς τὸ πρὸς τῇ φήγῳ, καὶ οὐκ ἐπὶ τοῖς πλάσι σὺν ἑλπίδι κομίσσας, πρὸς τὰ μὲν ὀλίγοι ἐνὶ πινυλοῖσι. &c. Quod mirè hic quadrat.

SI QUAE RECONDITA SERVAS.] Sensu duplici: vel, profer in medium, si quid habes auditu dignum, (quae vetus provocandi formula apud Theocritum, & Bucoliastas) vel, pignus aliquod depone: quod ex imitatione Maronis, Ecl. III. *Et adhuc tibi condita servo.* Vide & Nostrium, Eclog. VI. & Nemesian. Eclog. I.

18. NEC TIBI DEFUERIT MEA FISTULA.] Formula conditionem recipientis: quasi dicat, *ego partibus meis non deero.* Phrasis è Theocrito, Virgilio, aliis, nota. Manil. Astron. III. sub finem. *Nec defuit auctor.* Solebant Antiqui re divinà Pali, Laribus, Fauno factà, pecora sua, priusquam hybernis educerent stabulis, lustrare. (quem lustrandi morem Noster Eclog. V. Ovidius in Fastis, Tibullus, alique habent) eà occasione prooemium, pastoribus fistulà inter se decertantibus, praeponere: Unde provocandi mos fluxit. Hinc Theocrit. statim ab initio Eidyll. I. (ut etiam alibi) inquit:

Μετὰ Πῶνα τὸ δεύτερον ἄθλον ἀποιήσῃ.
Αἶψα πλὴν ἔλθ' ἡμεῖς κερδὸν τρέψοι, ὡγα τὸ λαψή.
& seqq. Alia Exempla suppeditat Longus, ἐν τοῖς Ποιῶναι.

18 QUAM MIHI NUPER NATURA DOCILIS COMPEGIT ARUNDINE LYGDON.] *Natura docilis* id est suo apte ingenio edoctus, αὐτὸδιδάκτιμος. De Naturae efficacià, quoad artes, & industriam, multa habet Quintilianus, Instit. Orat. VI. 6. *Natura non docetur, arte tamen adiuvatur: adeo similis est arti plerumque natura.* Neque aliter lib. VIII. c. 3. hinc Vett. Philosophorum proverbium, καὶ εὖ σοι, apud Gellium, N. A. XII. 5. Consentit Cicero in Bruto, & Orat. de Inventione. *Natura* quid sit, ex Stoicorum sententià, docet Seneca de Benefic. IV. 6. & 7. *Insita sunt nobis omnium artium semina, magisterque ex occulto Deus producit ingenia.* *Natura*, inquit, haec mihi praestat. Non intelligis, te, quum hoc dicis, mutare nomen Deo. Quid enim aliud *Natura*, quàm *Deus*, & divina Ratio, toti mundo & partibus ejus inserta. Ergò nihil est *Natura* sine Deo, nec *Deus* sine *Naturà*. Eadem saepius, cum Lucilio suo, disputat in aureis illis Epistolis. Quid de *Naturà* porro Antiqui senserint, excussit Cicero lib.

I. de Nat. Deor. Contra hanc saniozem Vett. sententiam, tamen *Naturam* sine Deo operari, cum Epicuro suo, statuit Lucretius, R. N. II. 1089.

Natura videtur

Ipsa sua per se sponte omnia Diis agere expers. Similiter lib. V. 1361. Pulcherrimam potius Zenonis videamus definitionem (utpote quae ad Nostri mentem magis faciat) apud Diogen. Laërtium, lib. VII. Ἔστι δὲ φύσις ἕξις, ἐξ αὐτῆς κινουμένη καὶ ἀπερμαλκούς λόγους, ἀπειλίσσασα τὰ ἐξ αὐτῆς ἐν ἀετῶν ῥήσιν χρόνους, καὶ τοιαῦτα θῶτα, ἀδ' οἷον ἀπεκρίθη. Ita etiam πλὴν φύσιν καὶ λογισμὸν rectè conjungit Isocrates, ὅθις δὲ Νικοκλ. Orat. III. *Natura* itaque dux optima: ut Cicero in Cat. Majore. Egregie Claudian. Rapt. Proserp. III. 32.

Artes pariat solertia, patriat usus.

Atque ita ferè Gnomologi. Unde Menandri ille Senarius:

Ἡ φύσις ἀπώλῃ καὶ διδασκάλῳ χρῆται.
Rectè ergò Publ. Syrus, in Mimiamb.

Artes non ea est, quae ad effectum casu venit. Cum, juxta Sid. Apollinarem, *Artes ac scientiam Natura combibit.* Sed haec, pro simplicitate rusticà, acutiora ne sint, vereor.

COMPEGIT ARUNDINE.] Commendat fistulam ab artifice; quod terè observant Bucoliastae. *Compegit*, propriè dixit. Corydon, Ecl. II.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
Fistula.

Quod ex Theocrito, Eidyll. IV. 27.

Σύραγγε, ἂν ποτ' ἐπάξω.

Et Eid. VIII. 21.

Κηρὸν σὺραγγ' ἔχω σπείρασμα.
Πρῶτον ἐν συνίπαζα.

Ubi observa fistulam novem calamis sonantem, *Fistulam* pulcherrime depingit in Pastoralibus, ut solet, Longus, lib. VIII. eodem ferè usus verbo: nec non Achill. Tati in Leucippe, lib. VIII. ubi de Panos fistulà, Dianae Ephesinae sacra agit. Nec non breviter Tibull. II. Eleg. 5. cui dulcissimam Martialis descriptionem adde, lib. XIV. Epigr. 63.

Quid me compactam ceris & arundine rides?

Quae primum structa est fistula, talis erat. Quo loco ad notissimam Panos & Syringae fabulam alludit Metam. I. 705. Confer & Moschi Ἐπιστάμῳ Βίαν. VI. 52. *Fistulas*, porro ex *arundine* affabrè factas magno apud Arcades fuisse in pretio, & pro ingenti munere vel familiaribus dono datas, vel à morientibus testamento legatas fuisse, docent Interpretes ad Virg. Ecl. II. 38. ex Theocriti Eidyll. IV. 30. Δωρεὶ ἱμῖν ἐν ἔλατῳ. quod Noster quoque observat, Eclog. IV. Ele.

Elegantissimus est locus in Long. Pastoral. xi. Φιλότης . . . τὸ ἐν γὰρ χαρίζε' φιλότης, & ἰούχι, & Δάφνι καὶ ἀλεπὶν αὐτῶν. Verum, ut non ex quovis ligno Mercurius, ita nec ex quavis arundine fistula, quae peculiarem requirebat ac peritum artificem: unde convicia illa apud Maronem, Ecl. iii. 25. & Theocrit. Eidyll. v. 5. Argutè hinc Appulej. Miles. vi. de arundine: *Inde de fluvio Musicae nutricula levi crepitu dulcis aurae inspirata Arundo viridis.* & seqq. hanc verò Cannam deam amplexus Pan, ab eodem inducitur. *Arundinem enim Veteres cannam dixisse,* auctor est Isidor. xvii. Porro & sacram fuisse *Fauno* fistulam, docet Olymp. Nemesian. Ecl. i. 14. Noster, Ecl. iv. 58.

LYGDON] Quasi candidus. Ita Theocrito Λύδων nomen est pastoris. Λύδων enim lapidis genus, candoris eximii. Hesychius Parium esse lapidem dicit, ex quo sigilla animalium fiebant: Vide hinc Lexicographos. Sanè ad formae commendationem (quae plerumque in pastorum descriptionibus adhibetur) non parum facit huius lapidis mentio. Hinc Anacreon ad Picteorem de Amicà suà, Od. xxviii.

Τρυφεῖ δ' ἴσω γένει,
Περὶ Λυγδῶν τετραχίλῳ
Χάριτις πέδον πᾶσι.

Quo loco doctissimus Interpres rectè Martialem citat lib. vi. Epigr. 13. (cui adde Epigr. 42.) & elegantissimum Antholog. Epigr. lib. vii. ubi ὁρῶντες δ' Λυγδῶν λαιότεροι habes.

19. ET IAM CAPTATAE PARITER SUCCESSIVUS UMBRAE.] Ita, *Successivus antro*, Virg. Ecl. vii. CAPTATAE] Desideratae, optatae. Vox propria. *Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant,* idem Ecl. ii. Val. Flacc. Argon. i. 448.

Ubi Offeae captaret frigora sylvae. Columella de R. R. *captare fontium amoenitatem.* *captare* enim est studiosè petere. Metaph. à Venatoribus: ut Gratus in Cyneget. Propert. ii. El. 15. *Incipiam captare feras.* Maro in Georgicis: *Tum laqueis captare feras.* Eleganti formà jungitur infinitivo. Columell. viii. *Cura est agricolae, captantis undique voluptates acquirere.* Phaedrus, iv. fab. 7. *Quid me, stulta, captas laedere?* Naso, Metam. x. 58. de Orpheo:

Brachiaque intendens prèndique & prèndere captans.

20. SED QUAE NAM SACRA DESCRIPTA EST PAGINA FAGO?] Sed, abrupti hinc sermonis formula ex improvviso quodam objecto. Plenius Senec. Trag. Herc. Fur. *Sed quid hoc?* formula Comicis praesertim usitata. Plaut. Pseud. i. i. Pl. *Mos tibi geretur Sed, quid hoc quaeso.* C. *Quid est?* Et rectè admirationem infert Poëta,

Vaticinium nempè introducturus de temporum suorum felicitate, in fagi cortice descriptum.

SACRAM ergò dicit *fagum*; vel, quòd *Fauno* patri dedicata utpote proximè illius *Sacrario*; vel, quòd vaticinium, quae res sacra, contineret: vel, ob religionem: ex *fago* enim arbore antiquis vasa sacra, docente Plinio xvi. 18. aliis: unde Tibull. i. El. ii. 8. *Faginus adstabas cum scyphus ante dapes:* vel denique, ob antiquitatem. *Fagus* enim (notante Honorato ad Ecl. i. x.) ἀπὸ τῆς φαγῆς, id est à *manducando*; inde quòd antea homines glandibus vescerentur; unde βαλανοφάγοι dicti. Res nota. Quare & *fagos* (terminatione Graecà) dixit antiquitatis observantissimus Maro, Georg. ii. 17. pro *fagus* (ubi nonnulli tamen ἱσακωγῶν admittunt) ut sit quasi Graec. φαγῆς; quae signatè etiam ἱερῆ, sacra, versu Orphico, in Argon.

Ἀμφ' ἱερῆς φαγῆς διέπαι χερύοντο ἱλαῖδρ.
Nam in quoddam usu *sacrorum* est *fagi cortex*; ut Plin. xvi. 9. Plurimus ergò ejus usus ac summa veneratio penes agricolas; cur frequentissima illius mentio est in Longi Pastoral. & alibi.

PAGINA] Carmen intelligit, vaticinium continens. *Pagina* ergò hic versus est. Martial. v. Epigr. 2. ad Lectores:

Vobis pagina nostra dedicatur.

Idem: *Lasciva est nobis pagina, vita proba est.* *Pagina*, à pago, five pango: atque ita dicitur; quòd compacta sit, & cohaereat. Ridiculè ergò dictas esse volunt *paginas*, quod pagorum in morem distinctae sint. Hinc *carmina pangere* apud Lucretium, R. N. I. 933.

Deinde quod obscurà de re tam lucida pango Carmina.

Idem, lib. iii. 26. Martial. xii. Epigr. 38. *panguntur carmina nobis.* & xi. 4. *Pagina* Graecis dicitur Σελίς, quasi σίλας, à splendore nomen habens: vacuum propriè spatium inter duas lineas. Dicitur & Plinio, & Vitruvio, interstitium vacuum inter duos asserculos. Quin & in proverbio Amicitiae est, praesertim in re ferià: *Utramque paginam facit.*

20. QUAM MODO, NESICIO QUIS, PROPERANTI FALCE NOTAVIT.] *Nescio quis*, formula Vett. usitata. Propert. i. Eleg. ii.

Am te, nescio quis, simulatis ignibus hostis

Sustulis à nostris, Cynthia, carminibus?

Et ita ferè Tibullus. Ovid. in Amor. libb. in Epist. Sapphūs, vs. 109.

Quam mihi, nescio quis, fugiunt tua gaudia, dixit.

Atque ita plerumque, de Ignotis.

PROPERANTI FALCE.] Propert. ii. El. 4.

Stipes properanti falce dolatus.

id est celeri, artificii. Et *falce*, dixit, ex deco-

ro, à re rusticà, cùm *falx* praecipuè in usu agricolis. tùm ob difficiliores literarum nexu, unde *properantem* scribentis *manum* elegantissimè depinxit. Vulgò ejusmodi Scribe *ταχύγραφος* dicti Antiquis. Acutè, ut solet, Ausonius 1. Epigr. 146. de *ταχύγραφος*:

Et mota parvè dextera

Volat per aequor cereum. & seqq.

Martial. xiv. Epigr. 208. de Notario:

Currant verba licet, manus est velocior illis:

Nondum lingua juum, dextra peregit opus.

Ita & lib. x. Epigr. 62. illi est *Notarius velox*. Senec. Epist. xci. *Celeritatem linguae sequitur manus*: quae Graecis dicitur, *ἡ ταχὺ γράφουσα χεὶρ*. Quae tamen de Notariis (de quibus etiam Quintilianus in Instit. Orat.) accipienda, per compendia literarum dictantis verba excipientibus: qui characteres vulgò *Σίγλαι* Graecis, *Notae* Latinis, dicti. unde vox *Notarii*. *Triplex auditor scribendi ratio apud Antiquos: Notis, sive Ἀξ σημάτων, literis singulis, sive siglis, & verbis integris*: ut rectè distinguit J. Nicolai, de Sigl. Vett. cap. 1. quae posterior scribendi ratio hinc locum habet. Difficiliores tamen & minutas, ex decoro, inducit versus, tum ob fagi corticis spatium, cui inscriptum fingit Vaticinium, tum ob antiquitatis religionem. Literae enim minutae & contractiores laeta ferè denunciabant apud Vett. utpote accuratius scriptae unde Plaut. Bacch. iv. 9. vs. 68. *Euge! minutas literas!* de notis igitur, sive characteribus, accipiendus non hic est locus, sed Manilii Astron. iv.

Hic & scriptor erit felix, cui litera verbum est. &c.

NOTAVIT.] Vox propria. Ovid. Epist. v. 21.

Incisae servant à te mea nomina fagi,

Et legor OENONE falce notata tuâ.

Eodem verbo usus Maro, Ecl. v. 14. Neque aliter Daphnis pastor, Anthol. i. cap. 68. Epigr. 1. ubi Pan alno inscripserat.

Ναὶ, τὰ, Πάν σου κλέα, καὶ εἰς αἴνεον

Σοὶ τι καὶ φλοῖβ' ὑφ' ἡμῶν ἐκόλαψε λέγειν.

21. ASPICIS, UT VIRIDES ETIAM NUNC LITERA RIMAS SERVET!] *Rimas* id est fissuras necdum arefcentes, literarum ductus recentiores. *rima* enim Graecè *ῥῖσμα* fissura, à *ῥήσω* frango. Vitruvius de ligno solido ait, *illud sine rimis arefcere. Virides*, à cortice virenti. Exponit Barthius, plenas succi, & recentes adhuc: ex loco Theocriti, satis cognito, *γόνυ χλωρόν*. Sic *Uvas virides* vocat Cato R. R. succulentas. &c. Sed quodnam magis proprium epitheton arbori, seu cortici, quam *viridis*. Quantum ad rem, idem ferè Nemes. Ecl. i. 28. infert, de ceraso.

32. ET ARENTI SE NONDUM LAXET HIATU.] Necdum se distendat. *Arenti*, etiam de arbo-

rum interiori. Virg. Ecl. x. 67.

Moriens altà liber aret in ulmo. Solent enim temporis progressu literarum figurae, in cortice notatae, se relaxare. Unde apud Nafonem Epist. v. 23. Oenone:

Et quantum rami, tantum mea nomina crescant.
Crescite, & in titulos surgite ritè meos!

Similiter Maro, Ecl. x. 54.

Crescent illae; crescetis amores.

HIATU.] Propriè de rictu ferae, vel terrà dehiscente: priori notione Anacreon, de Leonibus, Od. ii.

Λύσις χάσμι' ὀδόντων.

posteriori Propert. i. El. 4. 149.

Vel tremefacta cavo tellus diducat hiatus.

Καταχρηστικῶς, ergò dixit. Juvenal. Sat. iii. 195.

Veteris rimae contextis hiatus.

simili metaphorâ.

23. ORNITE, FER PROPIUS TUA LUMINA.] Admove propius oculos. *lumina* pro oculis, Ovid. Met. ii. 22. de Phaëthonte:

Neque enim propiora ferebat

Lumina.

Sic *advertere lumina*, Idem in Tristib. sic & alibi Poëtae. Plenius aliquantò Lucretius, iv. 823. *oculorum lumina* dixit. Ennius apertè distinguit ab oculis, Annal. iii.

Postquam lumina seis oculis bonus Ancus reliquit, lumina, id est vitam. quem versum ferè integrum carminibus suis inseruit Lucret. R.N. lib. iii. 1038. qui & *lumen vitae* dixit ibid. vs. 681. Oratores, quamvis rarius, etiam *lumina* pro oculis usurpant: quod docet Quintilianus. Certè Plinii est: *Qui altero lumine sunt orbi.* &c. Cicero de N. D. *Natura duo lumina ab animo ad oculos perforata nos habere voluit.*

25. TU POTES ALTO CORTICE DESCRIPTOS CITIUS PERCURRERE VERSUS.] Lege omnino, hic, *versus*, cum celeberr. Vlitio, non *versus*: ut exhibent quaedam Edd. *Percurrere* hic idem est ac obiter perlegere. μεταφορικῶς. quo sensu διὰ λόγῳ usurpat Xenophon, Cyropaed. Prooem. & Plutarchus, διέρχοντες πρὸς ἐπισκοπῶν. Ad rem magis Horat. ii. Sat. 5. 53. *Sic tamen ut limis rarias quid prima secundo Cera velis versa & mox: Veloci percurrere oculo.* Et sic ferè Juvenal. Sat. x. 225. *Percurrat citius* id est perlegam, aut dicam. Eadem propè phrasi Maro in Culice, vs. 34. non minus metaphoricè:

Mollia sed tenui percurrat stamina verso.

quo loco notat, *pertere*, componere. quemadmodum Latinis etiam *percurrere* est strictim narrare. Confer, quoad legendi phrasas, Plaut. Poenul. act. i. sc. De hac legendi celeritate egregiè Quintilia. Inst. xi. 2. *Oculis intueri non paginas*

nas modò, sed versus prope ipsos. Nec minùs eleganter Plinius, II. Epist. 3. *Multa lectio in subitis multa scriptio elucet.* Unde etiam *ἑσίοδος*, sententia dicitur ambitu suo jam absoluta.

26. NAM. TIBI LONGA SATIS PATER INTERNODIA LARGUS, &c.] *ταυθλόγια* hæc est, Rustico conveniens, qui dum vult urbanus videri, affectatè loquitur: ut hîc rectè observat Cl. Barthius. *Proceritatem* enim in Ornito designat, quæ rusticorum magis propria. Sane

INTERNODIA dicuntur spatium inter duos nodos: de arbore, & arundine, usurpat Plinius, VII. 2. Quid in corpore sint, elegantissimis versibus depingit Naso, Met. XI. 794. de Aeaco in mergum:

Longa internodia crurum,

Longa manet cervix, caput est à corpore longè. sic & internodia digitorum. &c. Invenitur etiam *internodius*, gen. masc. apud Columell. XXXI. Graecis *ἰκνοδίου*. Varro R. R. II. 9. optimi canis formam depingens; *Sis crassis capillis, ac collo, internodiis articularum longis.* Vetus Poëta: *Effigies animantis, & internodia membris.*

LARGUS.] Non parvus. sic, *corpore largo*. nota significatio: sed & locum habet in *συνοία*, ac re conjugali: ut Martialis. XII. Ep. 66.

Formosa Phyllis nocte cum mihi tota

Se praeftisset omnibus modis largam.

Quò respexit etiam Apulej. Millef. III. *Fotis . . . de propria liberalitate obtulit.* Sic verba largiendi, dandi, &c. in amoribus. Usitatiora tamen de mulieribus. Quod si *τὸ largus* hic eo sensu capias, *εὐεργεία* suà non carebit.

27. PROCERUMQUE DEDIT MATER NON INVADA CORPUS.] Non parca, & in gignendo liberalis. Quippe & *matres* quoque earumque *ἔξιν*, ad gignendos foetus plurimum facere, docent Medicorum Filii. Probant id abunde Aristotelis *ἡγεμονία* de Concept. ne de Recentioribus quid dixerim. Rationem reddit Hippocrates, Aphorism. Sect. V. 56. *Ὁκόσται δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τὸ ψυχροτέρῳ, καὶ τὸ ὑγρότερον πλεονέχουσιν ἔχουσι σύμμιξιν, καὶ τοιαῦται ἐκίττειται γίνονται.* Ut & Plutarchus, de Placit. Philosoph. V. II. cur proles parentum, aut etiam matris, similitudinem referat. Ejusmodi *matrem*, robustos parientem liberos, describit Agathias, Anthol. VI. 8. Ep. 2.

Ἐὐρεῖ καὶ μητρὸς τὸν ἥθελε, καὶ λάχον ἥθελε

Σαφρονά, καὶ τεύχον ἄρσεν ἔτιπλε γένος.

Neque aliter de Heroum *matribus* Homerus in Iliad. Hesiod. Theog. 927.

Ἐν Φιλότητι μιν γείσσει

Γείνασθαι, καὶ ζαμύχουσι.

Quomodo ille sapiens. Signatè tamen de *matre rusticà*, (prout ferè agricolarum conjuges intro-

ducuntur grandes ac robustiores) qualis illa describitur apud Juvenalem, Sat. VI. 5. ut *montana uxor*, & Sat. XIV. 167. *Foeta jacebat Uxor & infantes.* & seqq. Cui (velut de pauperis Codri uxore idem Juvenal. III. 203.) *lectus erat Proculà minor.* Unde certe enascitur *Proles*, *Sabellis docta ligenibus Versare glebas*, &c.

PROCERUM CORPUS.] Maximè in juvene commendatur. Hippocrates, Aphorism. Sect. II. §. 54. *Μεγίστη δὲ σάρκα ἐστὶν αἰτίας μὲν, ἰλαδύσιον καὶ αἰεδῖς.* Ita (etiam) Corn. Celsus, XVI. Proceritatem verò corporis (quam in Caecinà laudat quoque Tacitus, Hist. II. 30.) olim maximo in honore, ac pretio fuisse apud veteres, constat. Sic apud Heliodorum Aethiop. VI. laudatur Theagnis; velut *πανίας, καὶ κατὰ τὴν καὶ μεγίστην ἀσφύραν.* Observat id frequenter ferè Theocritus: quomodò Lycus illi dicitur Eidyll. XIV. 25.

Εὐμάρης καὶ ἀπαλός, πολλοῖς δοκίμων καλός. Imò hinc *Jupiter ipse procerus*, (*εὐμάρης*) dicitur Appulejo Metam. VI. Neque aliter Daphnidem suum depingit Longus Pastoral. I. ut *μεγέλειον μέγα καὶ καλόν, juvenem procerum ac formosum.* In eximie longum, Epigr. Graecum est Anthol. II. 33. Usque adedò commendata fuit *in homine rustico proceritas*. Unde & militum delectus plerumque ex agris: ut Vegetius de Re Milit. lib. I. 3. alii-que, observant.

28. NON PASTOR, NON HOC TRIVIALI MORE VIATOR, &c.] Perspectè obiter (ut videtur) argumento hæc ingerit Ornitus: & non vulgatum (quales ferè *in triviis* jactari solebant cantilænae) esse *carmen*, sed divino inspiratum numine, significat. Ejusmodi *triviale cantandi morem* obicit antagonista Menalcas Virgilianus, Ecl. III. 26. & egregiè cum Flacco, ridet Poëta Aquinas in Satyris *de plebe poëtas*. Idem Sat. VII. 55. commendat *Vatem*, Cui non sit publica vena.

Qui nihil expositum soleat decurrere, nec qui Communi feriat carmen triviale monet.

Ad morem itaque rusticorum in triviis vulgò cantantium respexisse videtur; cujus meminit doctissimus Interpres ad locum citat. ex Virgilio: *Consuetudo, inquit, fuerat, ut per trivium & quadrvia ulularent, & flebile quoddam carmen in honorem Dianæ canerent rustici.* &c. *Trivium* porrò eleganter dixit Appulejus *mendicorum stationes*, qui nempe ibidem cantando stipem à praeter-euntibus solebant erogare: quo alludens poëta Venusinus, I. Epist. XVI. 64.

In triviis fixum cum se demittit ob assem.

Trivium & *forum* sola videntur differre amplitudine: ut docet C. Rhodiginus, Lect. Ant. XXXVIII. II. Proinde *trivii* frequens mentio in pagis. Tibullus assiduus in re Rusticà lib. I. Eleg. I. 15.

*Nam veneror, seu stipem habet desertus in agris,
Seu vetus in trivio florea ferta lapis.*

Quocirca & fordes & reliqua aedium purgamenta (quae Graecis *καθαρίσματα*) vulgò in triviis rejecta invenias apud Vett. quod tangens Petronius, Satyr. cxxxiv. inquit: *quod purgamentum nocte calcasti in trivio?* nec minus lepidè Aufonius, Epigr. lxxii. de calvâ: *Abiecta in triviis*, & seqq. Cui adde Sueton. in Vespas. cap. v. Res certè vilissimas ibidem reperias. ut Phaedrus, v. fab. 6. de pectine. Idem, lib. i. fab. 27. *fordes & trivium* conjungit. Sed huic jam praeiveant Graeci. Eustathius enim ad Homeri Odyssei *καθαρίσματα ἐν τῷ τριόδῳ* &c. Te-stantur & Lycophron Cass. vl. 1158. Athenaeus Deipnosoph. vi. alii. Benè itaque ut illud carmen non vulgari stylo compositum esse significaret, non è trivio esse dixit. Ita etiam malè audit apud Quintilian. Orat. x. *trivialis scientia*: neque minùs Luciano in *Novum Opus*.

VIATOR,] Signatè dixit: eò quòd tenuioris fortunae homines vulgò viatores dicti: quibus etiam itineris levandi gratiâ mos est per viam eantare: quò respexit Juvenalis, Sat. x. 22. Virg. Ecl. ix. 59. alii. Sanè *viatores homines miseros ac laboriosos* vocat Appulej. in Miles. plus semel. Firmicus Astrolog. viii. 29. dixit *viatores omnis laboris onere praegravatos vitam ducere miserrimam*: prout solent ferè bajuli & geruli, servilis conditionis homines. Quò facit & Aesopi Apologus xx. de Sene viatore, & *πομπὴν τῷ ὁδοῦ ἀντιπομπῇ ἰσχυροῦ ἀντιπομπῇ* &c. Eiusmodi viatores & bajuli rudioris plerumque ingenii, (quales ferè inducunt Petronius & Appulejus, nec non Maximus Planudes in Vitâ Aesopi) cur etiam lasciviori cantu convicia & probra in praetereuntes jacere consueverant. Observat id Ausonius in Mosellâ, vl. 168. *Inde viator Probra canit*. & seqq. Notant id quoque Viri docti ad Horatii Satyr. vii. lib. i. vl. 30. quo loco Acron: *solent vindemiatores cum viatoribus falsâ fatigatione commendare*. huic similis est locus, Sat. v. 15.

Absentem cantat amicam

Multâ prolutus rappa nauta, atque viator.
Videsis & Plinium, xviii. 26. Huc ergò intendit Poëta.

29. SED DEUS IPSE CANIT.] Vel Faunum intelligit, (quem, ut Indigetem, deum vocat) in cuius fago descriptum legerat carmen. Vel Deus, pro Numine, quod Graecis *Θεός*. ut crebrò ususpant Scriptores. Quin & Deum pro magno aliquo Evento dixisse Vett. contendit Domanius. Quod huc quodammodò facit, quoniam bonum Eventum inter deos agrestes invocat Varro, in Prooem. R. R. l. cap. i. quem *ἀγῶν*

δαίμων & Fortunam vulgò dicebant. Deos enim utriusque sexus fuisse, seu ἀρσινόηδες, jam pridem ex Servio Grammatico ad Aen. ii. 632. & Macrobio in Saturn. notârunt Viri doctissimi. Similiter in Longi Pastoral. lib. ii. Pan absolute Deus dicitur: *Εὐφροσύνη ἔσ' ἡ θεὸς*. &c.

NIHIL ARMENTALE RESULTAT.] Noster, Ecl. xv. 5. in re propè simili: de Carminibus:

quae non nemorale resulant.

quasi dicat, non haec carmina alicujus pastoris, (qui armento praest) aut rustici cujusdam genium redolent, sed altioris sunt indaginis. Armentalis, vox satis Latina: ita Maro, Aen. xi. 571. *armentalis equae* meminit. Armentum est quasi aramentum, ab arando: utpote quod genus bœum culturae agrorum primitus inferviebat. Non igitur ab armis dicta sunt armenta: ut vult Servius. Sic armenta boum dixit Claudianus. Bo-ves enim & vaccae magis inter armenta (pro quibus etiam armentas gen. fem. dixit Ennius. Annal. i.) quàm jumenta, recensendi: quod vel ex Varrone, R. R. ix. 5. liquet, ubi ex professio de armentorum grege, & emendis bubus ac vacois agit. Apertè distinguit armenta ab equis, Tibullus ii. Eleg. i. 67. ut & Naso Metam. x. 513. ubi Phoebum introducit Daphnae suae jactantem se non esse bubulcum:

*Non ego sum pastor, non hîc armenta gregesque
Horridus observo.*

Usurpant tamen etiam de equis, ut supra Virgilius, Aen. xi. Imò *καταρχήσιμος* de cervorum agmine dixit idem Maro, Aen. i. 189. ubi Servius: *videtur novè de cervis dixisse, cum armenta propriè boum sint*. &c.

RESULTAT] Resonat. ut Virg. Georg. iv. 50.

Vocisque offensa resultat imago.
quod hîc quoque observat Barthius. Idem Poëta, Aen. v. 150. *Colles clamore resulant*. Atque ita alibi. Delectantur enim Rustici cantu agrosti. Tibull. ii. Eleg. ii.

*Agricola assiduo primum satiatus aratro
Cantavit certo rustica verba pede.*

30. NON MONTANA SACROS DISTINGUUNT JUBILA VERSUS.] Appositè dixit montana. Montes enim pastoribus vulgò assignantur, sunt enim ὄρη *ἀγροτεροῦ*. Dicitur hinc Diana montium custos nemorumque virga. Sed testimoniis non eget. Hinc illud Satyrici:

Sylvestrem montana totum cum sterneret uxor.

Porro JUBILARE est voce rusticâ inclamare, vel inconditum clamorem (more periclitantium, sive exultantium, sive feras exagitantium) tollere: unde Sil. Italic. Punic. xlv. 475. Daphnidi pastori tribuit:

Et lacta è scopulis audivis tubila Cyclops.

Eto

Pro quo alii legunt *sedavit* (ut ad ipsum Polyphemum, (qui Theocrito, Maroni, Ovidio, semper pastor introducitur) referatur. Noster Eclog. vii. 3. usurpat.

Et tua maerentes expectant iudicia tauri.

Nam, ut *Quiritare* (id est Quiritium fidem inclamare) urbanorum, sic *jubilare* rusticorum est, inquit Varro, L. L. V. pro quo & *jubilare*, quasi *iā*, vel *iū-βάμεν*; quae vox jubilantium in Glossa, explicatur, *μεγυή ἀγέμεν*, ejulatio vel *jubilatio*. Sic & Aristophani in *Nubib.* in personā rustici, act. iv. scen. ii. *iā, iā, iā, τίκτοι, iā, iā!* Hujus vocis *αἰέμεναι* & usum aperte docet Apulejus *Metam.* viii. *Villa illius verò, quam fortè tum praeteribamus, coloni, multitudinem nostram latrones rati, . . . canes rabido: & immanes jubilationibus solitis & cujusmodi vocibus nobis inhorrantur; qui, tumultu suorum exasperati, contra nos ruunt.* Ubi inconditum agrestium clamorem canes instigantium observa. Non ergò descendit ab Hebr. *גָּבַל*; neque à *Jubal*, cujus ut musicae inventor, in Sacris mentio, & de quo Josephus Antiq. Judaic. lib. i. cap. 2. *Ἰσάακ ὁ μυσικὸς ἦρχον, ὁ ψαλτήριον, ὁ κιθάραν ἐπινόησε.*

DISTINGUUNT] Intermiscent. sic Cicero, *historiam distinguere*, id est varietate rerum componere: & *Oratio dicitur distincta* id est variè figuris ornata. Proprie enim *distinguere* est intermiscere, sic *peculum gemmis distinctum*. Ita *Oratio distincta* dicitur Quinctiliano, *Inst. Orat.* xi. 3.

31. **MIRA REFERS. SED RUMPE MORAS.**] Virg. *Quin age, rumpe moras.* & sic passim Poetae. Admirabundus haec Corydon. Impatentiam enim ac desiderium audiendi haec verba significant. Ita etiam Poetae vulgò in re insolita, *Mira cano*, quae frequentissima est formula.

32. **OCULOQUE SEQUACI QUAMPRIMUM NOTIS DIVINUM PERLEGE CARMEN.**] *Oculo sequaci*, eleganter. id est literarum figuras inter legendum sequenti. Usus est hoc epitheto, vel ob difficiliore, vel ob minutas admodum, literas; quocirca accuratius legendum erat. Ad rem igitur Quinctilianus *Inst. Orat.* i. x. *In lectione quoque non properare ad continuandam eam, vel accelerandam, fuerit utilius; nisi cum inoffensa atque indubitata literarum inter se conjunctione suppeditare, sine ullà cogitandi saltem morà, poterit.* Idem illud inculcat lib. x. cap. i. *legendum esse diligenter, ac penè ad scribendi sollicitudinem.* Unde Ovid. in *Epistolis* saepe, & de Ponto:

Litteraque est oculus nostra morata tuor.

Ut sequi ergò hic est perlegere, ita usurpat Comicus, in *Milit. Glorios.* act. iv. sc. 6. pro loqui: *Cum ipso, pol, sum secuta.* Livius Andronicus, vetus scriptor: *Insequ, Musa, virum,*

pro dic. Quod Poëtarum princeps extulit Aen. i. *Dic mihi, Musa virum.* Vox *sequax* satis Latina. Val. Flaccus *Argon.* vii. 619. *Ense sequaci.* & sic *flammae sequaces*, Virgilio.

33. **QUI JUGA, QUI SYLVAS TUEOR SATUS AETHERE FAUNUS.**] Incipit carmen, feliciter! ut Veteri formulā dixerim. Appositè de *Fauno patre*, qui *ὄλης κύριος* (ut diximus) appellatur: tum ob studium sylvarum & montium, tum, quod ejus Sacrarium in sylva, quasi *ἱερὸν ἐν ἄλσσι*. Huc faciunt illae Flacci, iii. Od. 18. ad Faunum preces:

Per meos fines, & aprica rura

Lenis incedas.

Nec non lib. i. Od. 5. potestatem enim in *agros & sylvas* habere putabatur. Unde Justinus, *Hist.* xl. i. dixit, *Faunum, Euandro & montem & agros benignè assignasse.* Idem habet Aurel. Victor *Orig. G. R.* cap. v. *Euander, in familiaritatem Fauni benignè exceptus, non parvum agrum modum ad incolendum accepit.* Verisimile itaque est, eundem illum *Fauno* honorem ab Arcadibus, (qui cum Euandro influxerant) habitum fuisse, quem *Pani Lyceo* in Arcadiā exhibere consueverant. Hunc *Pana Romanos post Innum & Cassē*, ex Livio, lib. i. 5. ac Macrobio, notum est. Servius ad Aen. vi. 775. *Gracè Πῶν . . . idem Faunus.* Mirum ergò, cur Porphyrio *Faunum pestilentem atque inferum deum* esse dixerit, nisi fortè respexerit ad notissimos Theocriti versus *Eid.* i. 15. *Τὸν Πῶνα διδοίκαμεν· ὃν γὰρ πίναμεν.* &c. cū duo haec agrestium numina inter se confudisse videtur. Quantum ad phrasem, eādem ferè Auctor *Pervigiliū*, de *Nymphis*

Quaeque sylvas, quaeque lucos, quaeque montes incolunt.

Quomodo etiam Homerus vulgò de *Nymphis*, in *Hymn. Apoll.* & alibi.

SATUS AETHERE] Benè hoc addidit, respectu Saturni; ad quem, itidem agriculturae apud Italos deum, originem suam referebat *Faunus*: Sic certè Maro *Aeneid.* vii.

— *Fauno Picus pater,isque parentem*

Te, Saturne, refert. &c.

Latè prosequitur A. Victor *Orig.* iii. & iv. Justinus quoque lib. xliii. cap. i. ejus ad *Saturnum* refert originem. Ad *Martem* tamen, non *Saturnum*, (ut dixi supra) refert Dionysius *Halicarn.* i. 3. ipsumque Romanos sacrificiis ac carminibus, ut unum ex diis patriis, honorasse. Quid *Plutarchus* de eo in *Numā* senserit, jam dictum ad vi. 9: Hunc itaque inducit Poëta, ut *ἀγαθὸν δαίμονα* & , juxta paraemiam, *Θεὸν δὲν μαχαιρῶν.*

HAEC POPULIS VENTURA CANO.] Aptissima

Σκ 3 Prac-

Praefatio, attentionem movens. Canere vox propriè vaticinantium: supra vf. 29. *Sed deus ipse canit.* Appositè Lucanus, Pharf. v. de Apolline:

Sive canit satum, seu quod jubet ipse, canendo fit satum.

Atque ita sexcentis locis. Aeneas ad Sibyllam vatem: *Ipsa canas, oro.* Signatè hanc canendi vocem ad Faunum refert Ennius, Ann. i.

Verfibu', quos olim Fauni, Satyrique canebant. quos versus vulgò Saturnios, non nisi simplici rhythmo constantes, dicebant. Qualia ferè, post Numae carmina, Saliorum fuere *Axamenta*, tantae antiquitatis ac religionis, ut *vix ipsis Sacerdotibus suis satis intellecta essent*: ut Quinctil. Inst. i. xi. Verùm de iis jam Viri docti. Haec Vett. carmina quasi fata & gesta P. R. continere videbantur: quò Noster alludens, inquit:

Nobis divinum perlege carmen.

VENTURA] Tibull. ii. El. i. *Eventura precor.* &c. Eodem verbo Horat. i. Epist. xviii. 83. *Ventura pericula*, id est propè adfutura. Plenius hanc phrasem habet Poëtarum princeps, Georg. iv. 392. de Proteo:

*Norit namque omnia vates,
Quae sint, quae fuerint, quae mox ventura tra-*
hantur.

Quod ex Homeri Iliad. i. ut observant Intepretes. Alludit fortè ad *Bonum Eventum*: de quo supra: quem &, tanquam Imperii R. deum tutelarem, etiam exhibent Nummi, cum Inscriptione. **BONUS EVENTUS AUG.** Quin & Eventum, utriusque sexus fuisse docet Severi Imp. nummus, qui mulierem spicas ac pateram, frugibus impletam, utrâque manu praeferentem exhibet, cum Inscript. **BONI EVENTUS.** Quò nomine & etiam *Seja*, *Segetia*, *Tutilina*, aliaque Agrestium numina, decorata fuerunt. Varronem vide, de R. R. i. i. & Plin. xxxiv. 8. ubi de ejusdem Simulacro Romae dedicato.

35. **JUVAT ARBORE SACRA LAETA PATEFACTIS INCIDERE CARMINA FATIS.** *Laeta*, id est laetitiam Latio & Italis ferentia. Legendum omnino cum Vlitio in Var. Lect. *patefactis satis*, non *fagus* (ut Editt. quaedam perperam exhibent) tùm quod *una* modò dicatur *fagus*, cui inscriptum extabat Vaticinium: tùm quod praecesserit, *arbore sacra*, quae mera foret *ταυτολογία*. *Patefacere* ergò benè de Sortibus, atque Oraculis, quae prolata patefiunt, ac cuivis manifesta sunt. Unde etiam huic Eclogae nomen *Δηλωτός*, id est *manifestus*. Vim verbi expressit Summus Poëta, Aen. ii. 259. de equo Dura-

*Illos patefactus ad auras
Reddis.*

Et Lucret. v. 894.

Quò sensu etiam Catullus Epith. *Pandere veridicum oraculum dixit*; quod idem est, ac *patefacere*.

INCIDERE] Vox apprimè propria. Virg. Ecl. x. 53.

*Tenerisque meos incidere amores
Arboribus.*

36. **VOS, O, PRAECIPUE NEMORUM GAUDETE COLONI!** Intelligit vel Agricolas, qui propriè *Nemorum coloni*, ut Maro, Georg. iii. *Fortes sperate coloni*, sic *ruris coloni*, Horat. atque ita passim. vel *colonos* dixit, signatè; eò quod in Italiam antiquitus quamplurimi è Graecià transfierunt coloni: unde & Latium Graecia Magna olim dicebatur; quod notissimum. Hinc Florus Hist. i. cap. i. *Latini Thuscique pastores, quidam etiam transmarini Phryges, qui sub Aeneâ, Arcades, qui sub Evandro duce influxerant.* Confer Dionys. Halicarn. A. R. lib. i. Livium Hist. lib. i. ut etiam A. Victorem, Orig. P. R. cap. iii. & iv. ubi multa de *Fauno & Pico*, antiquae Italiae regibus. De ejusmodi coloniis multus etiam est Vell. Paterculus in Hist. Rom. lib. i. Ad rem dixit Plinius, iii. 5. *Latium antiquum à Tiberi Circeios usque servatum est M. passuum. Coloniis saepe mutatis tenuere alii aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli: & ultra Circeios Volsci, Osci, Ausonii, unde nomen Latii processit ad Lirim amnem.* Hinc Strabo Geogr. v. dixit, *Latium agrum inter Ostiae litus, & Sinuessam urbem, & Sabinos contineri.* Observat id, respectu Latini regis, maximus Vates, Aen. vii. 38. *Quis Latio antiquo fuerit status: ad quem locum Servius, quia duo sunt, Vetus & Novum.* Sanè ad rem addidit, *praecipue*; dum vetus illud Latium respexerit, tanquam suum.

37. **VOS POPULI GAUDETE MEI!** Elegans repetitio. Et rectè addidit, *mei!* cum Fauno proprium esset Latinis tantum responsa dare. Quod *αἰτίαν* egregiè observat Poëta, Aen. vii. Italiae antiquae *populos*, propter incolas Latii, discite ex Geographis: neque adeò, huc referre, arbitror.

GAUDETE! Fausta apprecandi formula. Eleganter, ut solet, Tibullus, ii. Eleg. 5. 83.

Laurus, io, bona signa dedit. gaudete coloni! Pro quo suum usurpant *χαῖρε*, Graeci. Aristophan. *Εἰρήνη*. ubi rusticorum chorus Pacem celebrans:

*Χαῖρε, χαῖρε, ὦ φίλοι! ὦ
Ἀρχαῖοις τοῖς ἰσθμοῖς.*

Ad hanc phrasem accedit Lucan. Pharf. ii. *gaudete cohortes!* Ita etiam Propert. iii. Eleg. 6. 35.

&c

& IV. I. 83. Horat. I. Epist. 6. 35. vide B. Briffonum de Formul. viii. Coel. Rhodign. Ant. Lect. aliosque. Inde per apocopen gau'! quasi excitandi particula, Ennio in Fragm. usurpatum: ad quod alludens Aufon. Technopaegn. Grammatom.

Ennius, ut memorat, repleat te laetificum gau'! Porro, gaudium & laetitiam distinguit Plato, quod illud semper cum laude: altera etiam in vitium incidat: adeo ut χαίρειν sit gaudere, ᾄδειν laetari.

38. LICET OMNE VAGETUR SECURO CUSTODE PECUS] Vagari, & errare vocabula gregi securè pascenti propria. Meliboeus. Ecl. I. 9. de securitate sub Augusto:

Ille meos errare greges, ut cernis, & ipsum Ludero quae vellem calamo permisisse agresti. Senec. Tragic. Herc. Fur. ubi chorus haec mirè depingit:

Ludit prato liber aperto
Nondum rupta fronte iuvenens:
Errat cursu levis incerto
Molli petulans haedus in herbâ.

Horat. IV. Od. 5. eadem, quâ Maro, in Augustum adulatione:

Tutus bos etenim rura perambulat.
Pulchrè id depinxit Maro in Culice, vs. 44. & seqq. quem operae pretium est conferre. Theod. crit. Eidyll. viii. 67.

Ταῖς δ' οἷς, μηδ' ὅμεις ὀνείθ' ἀπαλὰς κορίσας
Ποίαι' ὅτι καμῶν, ἕνα πάλιν ἂν φύγῃ.
Σίβω, ἰμίω, ἰμίω, τὰ δ' ἔθνη πλῆσας
πᾶσιν.

Sed hic princeps ferè locus est inter Pacis commoda. Tibullum adi assiduum rei rusticae praecorem; nec non Claudianum, temp. fuorum securitatem describentem in Laud. Stilich. & alibi. Porro Pastoris officia curamque pecoris (praeter Maronem, Georg. III. 294. & seqq.) Noster quamvis ἀλλογενεὶς, Eclog. V. sub nomine Myconis late profequitur.

CUSTODE] Pastore. Horat. IV. Od. 12.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ.

Idem Porcius Licinius in Fragm. Custodes ovium. Sic pastorum cura in gregem eleganter Graecis dicitur φυλακή. Sic ἀειφροσύνης Senecae Trag. Oedip. 823.

Duces, pones quos summa consistit gregum.

39. NOCTURNAQUE PASTOR CLAUDERE FRAXINEA NOLIT PRAESEPTE CRATE.] Nocturna praesepia dicit ob fures, ac praedones, qui vulgò nocturni Jctis. vide Eclog. Nostri, III. vs. 73. Phaedr. I. fab. 23. Plin. X. 40. Sed nota res. Virg. Georg. III.

Numquam custodibus illis
Nocturnum à stabulis furem, incursumque lupum,

Aut implacatos à tergo horrebis lberos.

De stabulorum septis agit Varro R. R. I. 14. quae fraxineâ, plerumque, seu vimineâ cratè, tenebantur tenuioribus: cujusmodi praesepia e cratibus eleganter describit Statius, Theb. VII.

Perspicuas sic luce fores, & virgea pastor

Claustra levat:

Ubi Interpres: ex cratibus factas, quae raritate virgarum connexae lucem admittunt.

CLAUDERET] Simpliciter Meliboeus, Ecl. VII. 15. domi quae clauderet agnos. Observa praesepia (pro quo Cato R. R. praesepis, & Appulejus praesepum habet) usurpari pro ipso stabulo: ut Graecis φάτνη. Sed id ex Homero, Euripide, aliis observârunt jam Viri docti. Ita Virg. Ecl. VII. 39.

Cum primùm pasti repetent praesepia tauri.

Mens ergò Poëtae, est quamvis nulla fit pecoris cura pastoribus interdiu, neque custodia noctu, nihil tamen esse metuendum: dum furem nemo timeret Caubibus.

40. NON TAMEN INSIDIAS PRAEDATOR OVILLIBUS ULLAS AFFERET.] Livius, V. 24. Ager est populatus; praedaeque rerum agrestium aëlae. Respicere videtur turbata Reip. tempora, quibus imperium sub Gallieno variis praedatoribus infestabatur. Quin & barbaras gentes in Italiam fecisse eruptiones, imperante etiam D. Claudio, constat ex Treb. Pollione in ejus Vit. cap. VI. Scytharum diversi populi, Celsae quoque & Heruli, praedae cupiditate in Romanum solum venerunt, atque illic pleraque vastarunt &c. Sub Gallieno (inquit Eutropius lib. IX.) Alemanni, Italiam irruerunt. &c. Sect. Aurelius Alemannorum vim Italiam possedisse sub eodem, ait: adeo ut ignaviâ Principis Ravennam usque pervenerunt, idem fere habet Zosimus Hist. I. τὴν τὴν Ἰταλίαν πᾶσαν ἐπιλώσας ὁ Γερμανικός· τὴν δ' Ἰταλίαν πᾶσαν ἐπιλώσας ὁ Αὐρηλιανός. & sub D. Aureliano; ubi barbaras recenset gentes οἷς ἔθνη τὴν Ἰταλίαν ἐπιδραμῶν. Hos, procul dubio, & ejusmodi praedatores intelligit Calpurnius deficiente jam Imperii majestate. Quin & ipsi Romanorum exercitus quantam intulerint Italiae calamitatem sub pessimis quibusque principibus, praesertim sub xxx. Tyrannis, ex Herodiano, Eutropio, & Historiae Augustae Scriptoris abundè liquet. De praedonibus, multus est Appulej. utpote quorum totae Provinciae nomen horrescunt: ut inquit Milef. VII. V. & Heliodorus in Aethiopic. lib. I. IV. &c. ad rem facit Longus Pastor. III. (ubi lib. II. de Methymnacis praedatoribus egisset) de Mitylenaei exerci-

citus duce : Οὐδὲ ἀγέλας, καὶ κτημάτων, ἤρπασι
γίγνεται καὶ ποιμένων, ἀπὸ τοιούτων ταῦτα ἔργα. Si-
milis Claudianus infert lib. II. in Ruffin. 36.

Geiicis Europa catervis

Ludibrio praedaeque datur, & seqq.

AI. AUT LAXIS ABIGET JUMENTA CAPISTRIS]
Abigere, de pecorum ac jumentorum furibus
propriè, qui inde Abactores, vel abigei. Apulej.
Milef. IX. pecora trucidare, & boves abigere, con-
jungit. Hinc κατ' ἑξῆς dicitur Isidoro pecorum
fur, qui Jctis abigeus. Furso abigere greges etiam
dixit Plinius. Quomodo Ovid. Metam. II.
685.

Videt has Atlantide Majà

Natus, & arte sua sylvis, occultas abactas.

De Caco nota est fabula ex Dionysio Halic. I. 5.
& Livio, I. 7. qui vulgò hoc nomine malè au-
dit. Marone Aen. VIII. Ovid. Fast. I. Pluribus
hanc vocem prosequitur L. Valla Eleg. VI. 16.
Abactores vocantur pecuvariorum animalium fures.
Abigei propriè, qui pecora è pascuis vel armentis
subrahunt, & quasi exercent abigendi studium.

JUMENTA] Columella Praef. lib. VI. Jumenta
(inquit) nomen à re traxero, quòd nostrum labo-
rem, vel onera subveclando, vel arando, jurent.
Hinc jumenta dorfuaria, vel dosuaria, vocat
Varro R. R. II. 10. Videtur tamen idem Colu-
mella I. à bubus quodammodò distinguere. Bos,
aut jumentum ad praesepia sine incommodo vesti pos-
sit. Ita etiam Jcti: boves non jumentorum, sed
pecoris appellatione contineri affirmant. Ju-
mentorum itaque hic unus est usus, sarcinam ferre,
Senec. Epist. LXVI. Discrimen quoque observat
Phaedrus, IV. fab. 5.

Agellos, pecora, villam, spe-
rarios,

Boves, jumenta, & instrumentum rusticum.

Sic Οὐρεὺς (Ionicè quasi ἑρεὺς) magis pro mu-
lò, quam bove capi videtur Hesiodo: ἡμερ. 27.
apposito epitheto ταλαίργος, tolerans operis.
Appulejus certè pro asino, de se ipso accipit,
Metam. VII. & alibi. Horatius verò pro equis
ad venandum aptis, lib. I. Epist. 18. VI. 46. Eo-
dem tamen res redit, neque cum mente Cal-
purnii certat.

LAXIS CAPISTRIS] Ergò dixit sensu duplici:
vel quia laxare, id est demere fraena & vincula
solent abactis jumentis Praedatores; vel respec-
tu equorum, quibus citato invehuntur cursu
laxatisque froenis, dum jumenta abigunt. prior
sensus tamen praevalet; cum capistrum magis
mulorum, &c. quàm equorum sit proprium.
Virg. Georg. III. 399.

Prohibens à matribus hoedos

Primaque ferratis comescunt ora capistris.

quamvis tamen promiscuè utantur.

42. AUREA SECURA CUM PACE RENASCITUR
AETAS] Claudian. Consul. Mall.

Exultat cum Pace Fides.

Respexit, procul dubio, ad Probi Imp. verba,
qui ante Carum imperavit: de quo Aur. Vi-
ctor, XXXVII. Quà causà pacatis omnibus, dixisse
proditur, brevi milites frustra fore: vel (ut El.
Vopiscus in Ej. Vit. cap. XX.) brevi milites ne-
cessarios non habebimus. Eutropius lib. IX. Hic
cum bella innumera gessisset, pace partà, dixit, bre-
vi milites necessarios non futuros. Imò ex eodem
Eutropio constat, ipsum Carum Aug. Perfas
proelio fusos ad aequas pacis conditiones rede-
gisse. Alludit iterea ad notissimum aureae Aetatis sub
Saturno argumentum. Et conveniunt sequentia
ferè cum Virgilio Pollione, Eclog. IV. Toto sur-
get gens aurea mundo. &c. Auream Aetatem egre-
giè depinxerunt Ovid. Met. I. à VI. 89. ad 113.
Senec. Tragic. Hippol. VI. 525. Claudian. in
Ruffin. I. 380. obiter Tibull. I. El. 3. Juvena-
lis, Sat. VI. ad vitae rusticae securitatem tran-
sulit. Ad rem quoque Boëthius Consol. Philof.
II. Metr. 5.

Tunc classica sacra tacebant;

Odiis neque fufus acerbis

Cruor horrida tinxerat arma.

Denique in eo argumento quis non luit? Ae-
tatem fanè quintam addidit Hesiod. ἔργ. καὶ ἡμ. I.
VI. 109. & seqq.

Χρυσὴν μὲν παλαιὰ γλῶσση μινύπαν ἀνέρεσαν

Ἀθάμιοι ποιεῖσαν. &c.

Imò Graecorum Theologia ad VIII. usque Ae-
tates agnoscit; quibus & nonam addidit Satyri-
cus, XIII. 28. pejoraeque saecula ferri Temporibus.
Aureae aetatis doctrinam aq. Indos & Gymno-
sophistas usque emanasse testis est Strabo, Georg.
XV. quam acceptam Sibyllinis carminibus ac
Hebraeorum carminibus Gentiles propagasse
jam observârunt Viri docti.

SECURA] Alludit ad Ovid. Met. I. 100.

Sine militis usu

Aurea securae peragebant otia gentes.

Vide Aristophanis Euph'lu, variis locis.

44. ET REDIT AD TERRAS TANDEM SQUALLO-
RE RELICTO] Virg.

Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna.

Ecl. IV. Horat. Carm. Saecul. VI. 57.

Jam Fides & Pax, & Honor, Pudorque

Priscus, & neglecta redire Virtus

Audet.

Egregium Poëtis ἄσμα, Astraea Virgo; quam
sub Justis Principibus è coelo, quò evolaverat,
in terras redire fingunt. Hanc Virginem alii
Themidem, alii Astracam, alii Erigonen, Icarii
filiam,

filiam, faciunt. de quâ re consule Mythologos. Claudianus de suis sub Theodosio M. temporibus;

Laetatur terra, reverso

Numine, quod prisca post tempora perdidit auri. phrafi Horatianâ: *Quamvis redeant in aurum Tempora prisca*. Sanè *Themis* ipsa *Iustitia*, sive dea juris praefes, bonorum remuneratrix; & malorum punitrix. Cicero de N. De. lib. i. quatuor statuit *Themidas*, diversis parentibus ortas. alii duas tantum; alteram vetustiore quae apud Graecos templum habuit, & oraculum, Delphico Apollinis antiquius, juxta Cephilum Boeotiae fl. de quâ Pausanias in Boeoticis, & Ovid. Met. i. 369. alteram, Latinis in pretio, Euanthri matrem, quae ab oraculorum carminibus Carmenta, & Nicostrata, dicta fuit: de quâ idem Naso i. Faistor. Livius, i. 7. & Dionysius Halic. R. A. i. 3. Plutarch. Q. Rom. lvi. alii quae posterior hic ob vaticinium Fauni patris mire quadrat. Consule, si tanti sit, Mythologorum filios.

ALMA] Peculiari dicitur *instituta*, ut sit *Iustitia*, omnia alens & sustinens. Hinc Hesiodo, Theog. 16. *αἰδώς, veneranda*. Pindaro in Olympic. *αἰδώς, ἱερή*, Lycophroni *ἡλὴν θυγάτηρ*, aliis *Οὐρανὸν καὶ Διὸς αἶσα*. Coeli ac Jovis filia. Vide Homeri Hymn. in Apoll. 29. Coeli filiam quoque facit Apollodor. Biblioth. i. (sive ejus Epetomites) ex quâ Jupiter generavit *Iustitiam* ac Pacem. Ejus verba sunt: *Ἐκ τῆς οὐδ' ὀμιδοῦ Ὁὐρανὸν θυγάτηρ αἰδώς, ἱερή, αἶσα*. Qui locus Nostro lucem adfert. Quare non immerito Aufon. Monosyll.

Prima Deum Fas,

Quae Themis est Grajis.

TANDEM] Id est post tot Imperii calamitates. Unde ingeniosè in Orphicis Hymn. *γαίης τὸ βλάστημα νέον*, Terrae novum germen dicitur. Confer *Iustitiae* descriptionem apud Claudian de Laud. Stilich. lib. ii. 103.

POSITO SQUALLORE SITUQUE] Eleganti formâ *squalor* & *situs* conjunguntur. Ovid.

Squalent obducto testa relicta sisu.

Alludit ad dies festos Romanorum, in quibus solenne erat omnem moestitiam & squallorem deponere, secus ac in luctu fieri solebat. Exemplâ passim sunt obvia. Ovid. de Pont. lib. ii. El. i.

Diis quoque, ut à cunctis hilari pietate colantur, Tristitiam poni per sua festa jubens.

Quantam verò post xxx. Tyrannos, sub Principibus D. Claudio, Tacito, Probo & Caro, Aug. S. P. Q. R. ceperit laetitiam, testes sunt Trebell. Pollio, Fl. Vopiscus. &c.

44 JUVENEMQUE BEATA SEQUENTUR SAECULA] Intelligit Aur. Numerianum Caes. Cari Aug. filium, natu minorem, cui, de more auream vaticinatur aetatem. Benè, *Juvenem*, dixit; dum egregiae indolis adolescens etiam tum dicatur Eutropio, lib. ix. cum ab Arr. Apro focero interficeretur (postquam biennium cum patre imperâisset) circa annum Chr. cclxxxiv. Cur etiam Nostro *Juvenis deus*, Eclog. vii. vocatur. Vopiscus in Caro cap. vii. illum *adulescentem, tum lectissimum, tum disertissimum*, dicit. neque aliter A. Victor de Caes. xxxviii. Vel, *Juvenem*, dixit respectu Octavii Caes. (qui post à Senatu dictus est Augustus) imitatione Virg. Ecl. i. *Hic illum vidi Juvenem*, &c. ad q. l. Servius: *Decreverat enim Senatus, ne quis cum puerum diceret, ne tanti Imp. majestas minueretur*. Rationem reddit Suetonius Aug. cap. xii. Notus etiam ille Ciceronis in Octavium jocus, & in Epist. Familiar. lib. xi. Ep. 20. meminit Brutus. ut etiam alibi. Sed ad rem. Ex eò fluxit postea titulus ille *Principum Juventutis*, qui non dabatur, nisi ex Imp. familia filiis, sive nepotibus: ut Tacit. Ann. i. 3. Sueton. Calig. xv. Libera etiamnum Rep. *Principes Juventutis* dicebantur nobilissimi Equestris ordinis adolescentes (ut ex Livio, Hist. xlii. 61. videre est) sed, imperante Augusto, is titulus in Cajum Caes. ab Equestri ordine translatus est: docentibus id Dione Cassio, Tacito, Suetonio, aliis. Unde & idem Cajus Nasoni, in Art. i. 195. *Juvenum princeps* id est equitum dictus est, quem eundem vl. 191. *puerum* vocaverat. Morem fluxisse volunt, ab Ascanio Aeneae filio, qui in littore Siculo se *equestri puerorum turbae*, in Anchisae avi parentalibus, *principem* obtulit: quod Poëtarum princeps Aen. v. à vl. 548. ad 602. describit. Neque id honoris nomen Calpurnii nostri aetate ferè exolevisse indicio est Nummus aeneus, cujus inscriptionem exhibet Ad. Occo ann. cto xxxiii.

M. A. NUMERIAN. C.

PRINCIPI JUVENT.

Hic titulus tamen postmodò minoris fuit auctoritatis, quàm Caesaris. Docet hoc Claudian. Panegy. in Honorium:

Mutatus Principe Caesar

Protinus aequavit Fratri:

Nempè Arcadio, Theodos. M. filio majori, qui jam *Nobilissimus Caesar*, cum frater ejus titulum non haberet, nisi *Principis Juventutis*. A quibus Imp. tamen ille *Nobiliss. Caesaris* titulus, qui postea obtinuit, originem duxerit, non liquidd apparet, & adhuc sub judice lis est. Si quidem jam ante Licin. Valerianum Juniores

Y y id

id cognomen in Numism. Vett. Getae & Alexandri Severi reperiatur: quamvis aliter quodammodo Lampridius in Commod. *Appellatus est Caesar etiamnum puer, postea princeps Iuventutis.* Vide Adr. Turneb. Advers. xxv. 17. J. Lipsium, alios.

BEATA SEQUENTUR SAECULA] Maro, Aen. vi. 792. de Augusto:

Ille aurea condet saecula.

Et sequentur, benè dicit. Respicit enim tractus temporum, quae, quasi *τὰ νῦν* (ut loquuntur Philosophi) in perpetuo fluxu sunt, ac proinde sequi, rectè dicantur. Sic Poëta: *Te sequitur Fortuna ducem. Partes alicuius sequi*, nota est phrasis Ciceroni, aliis. Confer hic Plinii Nepotis Panegyri. in Trajanum Principem, Claudiani in Theodor. M. qui tamen rectius Principibus suis adulantur, quàm Seneca, Philosophus, Neroni, in D. Claudii Apocolocyntosi, & libb. de Clementiâ. Sed ea tunc temporum erat injuria. Ad rem magis Poëta Georg. l. 500.

Huc saltem everso juvenum succurrere saeculo.

Ne prohibeat.

Quae *ἐννῶν* ad Deos est: quâ etiam usus Naso ad calcem Metam. xv. & Horat. Carm. x. Od. 2.

45. MATERNIS CAUSAM QUI LUSIT IN ULNIS] Significat, Numerianum, etiam à puero, & quasi in gremio Matris suae jam operam dedisse eloquentiae ac declamationibus, Vopiscus l. citat. Eloquentiâ etiam praepollens fuit, adeò ut publice declamaverit, servanturque illius scripta nobis; declamationi tamen quam Tulliano accommodatiora stylo Hujus Oratio fertur ad Senatum missa tantum habuisse eloquentiae, ut illi statua non tanquam Caesari, sed quasi Rhetorì decoreretur, ponenda in Bibliothecâ Ulpianâ, cui subscriptum est: NUMERIANO CAES. ORATORI SVIS TEMPORIBUS POTENTISSIMO. Idem de eo testantur Eutropius, Victor, alii: Quamvis illud elogium quoque Carino tribuit Suidas, sed auctore incerto. Rectè itaque Cl. Barthius ad h. locum adnotat: *Causarum exercitationes olim pueris adhuc penè lactantibus praepositas in scholis, clarum: adeoque declamavit Numerianus tenerrimâ aetate, adhuc penè puer.* De aetatum gradibus, si quid huc faciant, vide A. Gellium, x. 28.

MATERNIS IN ULNIS] Similem ferè locum è Manilii Astron. lib. i. adfert Barthius: *Matris quo sub armis Miles, Agrippa; suae.* quamvis ad h. l. magnus Scaliger legendum suspicatur: *Matrisque sui non Matris*: quod adulatorie tamen ferri potest, quasi natus jam miles Agrippa: *ὁ δὲ τῆς μητρὸς ἐν ὕλῃ*, & sub ipsâ matre. Ad

Nostrium magis accedit Statius, Sylv. i. 7. de poëtâ Lucano:

Ac primum teneris adhuc in annis

Ludes Hectora.

Neque phrasis, *maternis in ulnis*, ignota Graecis. Sic enim Antholog. i. Epigr. LVII. §. 12.

Ἐν ἀλυσσιν ὤλεθ' ἡντοχέαις.

Ulnas enim, pressiores tenerrimum in infantes amorem matris exprimunt. Claudian. Panegyri. de Honorii matre: vf. 167.

Tum laenibus ulnis

Sustulit, & magno porrexit ad oscula patri.

Quae verò Mater fuerit Numeriano, prorsus ignoratur. Intercidit enim in Zosimo & lib. ix. Cari Aug. ejusque filiorum vita: & quod Amm. Marcellinus de illo notare potuisset, simili temporum injuriâ disperiit, dum ejus Historiae non incipiant, nisi à libr. xiv. sub Constantio Aug. neque eo etiam pervenerit Herodianus. Narbonae tamen in Galliis natum esse plurimorum calculo accreditur; neque quò anno, satis liquet. Haec itaque de Diocletiano, qui post Carum imperavit non accipienda esse evincit ipse Calpurnius (qui juvenem ubique appellat) ut & Nemesianus, Cyneget. vf. 64. & seqq. cum revera non nisi senior ad principatum accesserit Diocletianus. Observandus itaque est Petr. Crinitus, qui in Vitâ Calpurnii: *sunt qui dicant, de Diocletiano Imp. intelligi oportere. Reliqui verò hoc ad Numerianum referunt* &c. Ubi intendit ad auream aetatem, vf. 42.

- LΞSΙΤ] Utpote in argumento leviori. Ita Phaedr. Prol. lib. iv.

Dum nihil habemus majus, calamo ludimus.

Catullus, Epigr. xlv.

Hesterno, Licini, die otiosi

Multum lusimus in meis tabellis:

Scribens versiculos uterque nostrum

Ludabat numero modò hoc, modò illòc.

Appositè Plinius Nepos, vii. Epist. 9. *Fas est & carmino remitti arguto, & brevi, quod aptè quantalibet occupationes curasque distinguit. Lusus vocantur: sed hi lusus non minorem interdum gloriam, quàm seria consequuntur. Itaque summi Oratores sic se aut exercebant, aut delectabant.* Confer initium Culicis Maroniani: *Lusimus, Octavi, & seqq.* Atque ita saepè Ovid. de Amor. libb. usurpat. *viridi quod lusimus aevo.* Declamationes enim non causas egit Numerianus; quod posterius Oratorum potius est quàm Sophistarum: unde lepidè, Satyricus, x. 167.

Ut pueris placeas, & declamatio fias.

Quid propriè Declamatio sit, dicit Auctor Dialog. de Oratoribus. Plinius Secundus, xi. Epist. 3. Quintilianus, Inst. ii. 10. Idem Eabius Judicio-

rum.

rum imaginem, & forensium actionum meditationes, vocat, lib. iv. 2. Jam Senecae Philosophi aetate Declamationum materiem *Controversias*, vel *Siveis*, dicebant, quas Oratores vocabant *Causas*. Imò hujus Senecae Controversiarum libb. etiamnum exstant. Declamatores, ergo erant qui causis fictis se exercebant, (quales egregie Arbitrator ille Petronius ridet initio Satyrici:) quique priscis temporibus ludum suum claudere Romae compulsi sunt. Dixit tamen Cicero, Tusc. Quaeft. i. 4. *Declamare causas*: quamvis in Bruto & Oratore, *causas agere*. Ad hoc exercitationis genus accessisse etiam principes personas liquet: Neronem, ex Suetonio cap. xi. Alexandr. Severum, ex Spartiano. cap. i. Gordianum tertium ex Capitolino, aliosque primae nobilitatis Juvenes, prolapsa videlicet jam verae ac nativae Romanae Eloquentiae vi & efficaciam. Vide hic omnino Petroniani Satyrici Initium cap. i. & 2. ejusque Interpretes.

46. DUM POPULOS DEUS IPSE REGET.] MARO Aen. vi. 851.

Tu regere imperio populos, Romane, memento. Observa populos dici, respectu Imperii Rom. cujus porrecta majestas ad Ortum Solis ab Hesperio cubili: ut eleganter Flaccus, iv. Od. 15. juxta Petronium enim,

Orbem jam totum victor Romanus habebat. Quod videas sexcentis locis.

Deus] Vel indefinite accepit pro *Divina Providentia*. vel *Fato*, &c. Theologia Gentilium, vel Stoicorum sententia, qui plurima de Deo disputabant: unde elegans ille Senarius:

Πάντα γὰρ ἱεὶ, πάντα τὴν βλάστησιν. Quam pie purioris Theologiae Gentiles de Deo ejusque regimine senserint, jam à Viris doctis demonstratum est, è Plutarcho, Seneca, Ciccone, Epicteto, aliis: neque hic attinet disputare. Graphicè de hac Providentiâ Sophocles, Ajac. Flag. vs. 128. & seqq. Phocylides in Sentent. lib. multique alii. Sed quid exemplis opus? ubi pleni sunt omnes Philosophorum libri. Lucanus, Pharf. vii.

Medio posuit Deus omnia campu. Menander, ut solet, egregie:

Θεὸς οὐδέποτε πάντα ποιεῖ βούλῃ. ubi Deus sano sensu. Verum, ut magis fit verisimile, per Deum hic adulatorie intelligit non Deum, vel Numen, sed Carum Aug. quò imperante scripsit Noster, atque etiam Nemesianus. Hic enim M. Aur. Carus, anno v. c. c. xxxiv. vel post Chr. natum cclxxxiii. post caedem Probi, creatus ac designatus est à militibus Imperator. De illius patriâ, quam Narbonem (sive Illyrici, sive malis Galliae Narbonensis) diversae

sunt Scriptorum sententiae. Nec minùs obscuri ejus parentes, ut & annus illi Natalis. Hic tamen in Epistola quadam, quam exhibet Vopiscus, Romanus videri voluit. Quid de eo senserit Probus, indicant ejus literae de Cari honoribus ad Senatum datae; de quibus Vopisc. cap. vi. Vel ad ejus Nummum respexit Poeta, cujus inscriptionem exhibet Ad. Occo, Graecè expressam, ad annum v. c. c. xxxiii.

ΘΕΩ ΚΑΡΩ CEB.

ΑΦΙΕΡΩCIC:

Post mortem ejus certè exstat Nummus, cum inscriptione, DIVO CARO PIO. Quomodo etiam Nemesianus, Cyneget. vs. 63. ad Carinum & Numerianum:

Mox vestros meliore lyra memorare triumphos
Accingar, divi fortissima pignora Cari,
Atque canam. & seqq.

Imò & alius Cari Nummus exhibetur, hac Inscriptione, AETERNIT. IMP. tamen nescio, an non Romam potius, designet *ἑκταστήν*, quàm ipsum Imperatorem. Sanè de Persicâ illius expeditione, post devictos Sarmatas, ita Festus in Breviar. Cari Imp. *victoria de Persis nimium potens Superno Nummi visa est.* &c. Verum haec Ecloga ante illam expeditionem videtur scripta. Adulatorie ergo dixit. Usque adeò verax Claudianus, Bell. Gild. vs. 132.

--- Roma recepit, Aut dedit ipsa Deos.

47. DABIT IMPIA VICTAS POST TERGUM BELLONA MANUS.] Pulcherrimè expressit praclarum maximi Poetae locum, Aen. i. 298.

--- Furor implus, intus

Saeva sedens super arma, & centum vinctus ahenis
Post tergum nodis, fremit horridus ore cruento. Ubi (notante Servio) Poeta respexit, vel ad Martis simulacrum Spartae vincli: &c. vel potius Bellum respexit, ab Apelle depictum; quam tabulam Augustus eo habitu adornatam in foro suo dedicaverat. Cujus etiam Plinius xxxv. 10. meminit. Similiter Manilius Astron. i. sub finem:

Atque adamantaeis Discordia vincla catenis
Aeternos habeat frenos in carcere clausa.

Quem locum & Cl. Vlitius hic adnotat. Neque abludit illud Plutarchi in Numâ, cap. xxxvi. ex Poeta Graeco versum:

In ferreis hic compedibus ferox
Mavors tenetur. &c.

Confer Aristophanis *Eighlôw*, ubi Belli ac Pacis egregia inter se occurrit *καταστροφὴ*. Observa porro variandi modum. Quem Maro *Furorem* vocat, ea *Discordia* dicitur Manilio; *Mavors* est in exemplo Plutarchi.

BELLONA autem appellatur Calpurnio. Haec enim,

Υ y 2

enim, & Enyo & Pallas Graecis dicta, Martis foror fingitur, flagello ac facibus armata. Aliis placet, eam Martis aurigam esse. Lucan. Pharf. vii.

Sanguineo stimulans veluti Bellona flagello:
Posteriori verò favet sententiae P. Statius Theb. vii.

Quadrijugos atro stimulans Bellona flagello.
ubi dirum Martis comitatum, ut solent poëtae, describit: quomodo & Maro Aen. viii. 705. *Sanguineum* ei de more tribuit *flagellum*; eadem ratione, ob quam Furiae cum flagello inferantur, ac facibus armatae prodeant. Apparatum hunc hausere ex Homero Poëtae posteriores; qui Iliad. v. de Marte:

Ἡρχε δ' ἄγε σφίς Ἀρης καὶ πόττι
Ἑνύα.

A quo nomine Mars dicitur Ἑνύαλις: ut Antholog. In Epigr. ἀνικήτη δῆμοις Ἑνυαλίς. Haec dea Romanis bellicosis illis Quiritibus, praecipuā in veneratione fuit, ex quo Appius Claudius, proelio adversus Etruscos deae Bellonae aedem novisset. ut Livius x. 19. Ejus sacerdotes *Bellonarii*, fanatici corpus suum incidentes *missione sanguinis sibi deam placabant*, ix. Kal. Apr. qui sacerdotes Lampridio in Commod. cap. ix. *Bellonae servientes*. Martiali xii. Epigr. 57. *turba entheata*, dicuntur Juven. Sat. iv. 123. Illius aedes consecrata in Circo Flaminio. Ovid. Fast. iii. 201. Alexand. ab Alex. D. G. iii. 12. Turneb. Advers. viii. 23. Graphicè hanc cum dirissimò comitatu, Erebo emergentem depingit Petronius in Specim. Bell. Civil. cap. 124. Senec. Trag. Herc. Oct. vf. 1311. Claudianus verò in Eutrop. ii. 145. tubam *Tartaroam* ac falcem, ei assignat, ut bellorum infligatrici. Idem lib. i. in Ruffin. vf. 342. ex decore Martis ministram fingit. Sic enim Mars pater ibi:

Fer galeam, Bellona, mihi, nexusque rotarum
Tendo, Pavor: frenet rapidos Formido jugales
&c.

Neque Romanis tantum, sed & bellicosissimis quibusque gentibus cultam fuisse testatur, Caesar, five Hirtius, de B. Alexandr. *Venit Comana, vetustissimum & sanctissimum in Cappadocia Bellonae templum, quod tantā religione colitur, ut sacerdos ejus, deae majestate, imperio & potentiā secundus à rege consensu illius gentis habeatur*: Ad quae omnia alludens Seneca Philof. de Irā, lib. ii. cap. 35. inquit: *Qualis apud Vates nostros est, Sanguineum quatens dextrā Bellona flagellum.*

Hinc Calabro, lib. v. λυγρὴ, exitialis, dicitur: λυγρὴ δ' ἐνείκεται Ἑνύα.

SPOLIATAQUE TELIS IN SUA VESANOS TORQUEBIT VISCERA MORSUS.] Patheticè, quasi de Belli Civilis Furore, in rabiem verfo, artusque

suos dilacerante: pulcherrima translatione à feris, quae, dum vi cohibentur prae irae impatientiā se ipsas furibundo more appetunt, ac veluti lacerant. Hinc de pop. Rom. elegantissimè Flor. ii. 19. in Anacephal. *Denique in se ipse conversus Marianus atque Syllanis, novissimè Pompeji & Caesaris manibus, quasi per rabiem & furorem, & nefas semet ipse laceravit.* Similis ferè phrasis de Erisichthone apud Nafonem, Met. viii. 879. quamvis in re aliā:

Ipse suos artus avido divellere morsu Coepit.
&c.

Magis ad sensum Nostri Virg. Georg. iii. 514. de equis in rabiem versis:

Ἐνείκεται
Furiisque refecti
Ardebant: ipsique suos, jam morte sub aegrā,
Discissos nudis laniabant dentibus artus.

De Belli civilis furore rectè itaque Lucan. i. vf. 3.

populumque potentem
In sua victrici conversum viscera ferro.

In sua viscera saevire, id est in proprios cives, cognatos, &c. nota phrasis Justino, aliis: quae tamen non hujus est loci. Sed eleganter Prudentius, Cathemer. Hymn. x. 105. de Morbo jam post mortem quasi in triumphum acto:

Morbus quoque pestifer, artus
Qui nunc populatur anhelos,
Sua tunc tormenta resudans
Luet inter vincula mille.

VESANOS MORSUS.] Appositè respectu Bellonae, quae *Vesaniae* dea, vide interpretes ad Horat. ii. Sat. iii. 223.

SPOLIATA TELIS.] Nempè Bellona, jam armis suis destituta. Quod ad historiam attinet, videtur Poëta respexisse verba Fl. Vopisci loc cit. *Carnus, imperium adeptus, statim Sarmatas adeo morte Probi feroces, ut Italiam quoque minarentur se invasuros, ita contudit ut paucissimis diebus Pannonias securitate donaverit, occisis Sarmatarum xvi. m. captis xm.* Usque adeo horrendā strage eos armis spoliavit, & intra terminos suos jam redactos, secum quasi bella gerere, relicto Imperio Rom., coëgit.

49. ET, MODÒ QUAE TOTO CIVILIA DISTULIT ORBE, SECUM BELLA GERET.] Bellona nempe, per Metonym. causae, pro Belli Civilis auctoribus. Intelligit, procul dubio; civiles horrendosque Imp. R. motus post Valeriani senioris captivitatem, Gallieni focordiam (utpote quem non solum viri, sed etiam mulieres contemnui haberent, ac xxx. Tyrannorum decertationes; quorum bella, (in perniciem Reip. Gallieno ex omni parte illata, atque inter se ipsos defaevientia) meritò *Civilia* dici possunt. De his videatur prae cae-

caeteris, Trebell. Pollio, de xxx. Tyrann. A. Victor de Caesar. Tangit quoque non leviter horum temporum infelicitatem Zosimus, Hist. lib. i. cum nimirum post Valeriani calamitatem. Πάντα γὰρ τὰ ἀναρχὰ τε καὶ ἀνομήα, εἰς μεγάλῃ ἀρχαίῃ τῷ Παυλίῳ ὀνόματι: id est, omnia confusa pariter & indefensa jacerent, cum maximo Romani nominis dedecore. Notissimum, tantae calamitatis Imp. R. causam Ecclesiasticos Scriptores in Valeriani senioris, aliorumque principum persecutiones rejicere: inter quos, (rogatu Aur. Augustini) P. Orosius, Hist. lib. vii. cap. 22. qui miserrimam Imperii faciem his temporibus graphice ob oculos ponit; donec sub D. Claudio, Aureliano, ac praefertim Probo, aliquanto melior affulsit Reip. fortuna: de quo apprimè ad rem, cap. 24. ejusdem lib. *Bella civilia plurimo sanguine duo gessit*, & seqq. Neque aliter Lactantius, de Mort. Persec. cap. v. qui *div barbaris Romanum nomen ludibrio ac derisui fuisse*, de his temporibus pronunciat. Sed haec ἐν παρόδῳ. Qui ergo *Civilia* antiquorum temp. *bella*, inter Syllam, Marium ac Cinnam, deinceps Caesaris ac Pompeji discordias, Antonii, Octavii, & Lepidi Triumviratum, ad haec reliquias bellorum adversus Sext. Pompejum, Brutum, caeterosque D. Caesaris percussiores, respexisse putant Calpurnium, nae illi ad Poëtae nostri mentem non satis attendisse videntur, & ἀνιστορίας quodammodò inferre: siquidem suorum tantum temporum tàm calamitates, tum has insequutam aevi sui tranquillitatem ac pacem respexit: cujus praefertim laus debetur τῷ Περσῇ, καλῶς τε, καὶ δικαίως εὐκρονοῦσαν τὴν ἀρχήν: ut Zosimi verbis ad calcem lib. i. utar.

TOTO ORBE] Id est per universum Imperii Romani corpus ac provincias dispersit. Notum autem Romanos se *terrarum orbis dominos*, κατ' ἐξοχήν, vulgò jactitasse; cùm tantum Imperii termini fuerint Euphrates & Rhenus, vel florentissimis Reip. temporibus. Attamen non Romanis solum sed etiam Graecis Scriptoribus, Herodiano, Polybio, aliis Imperium Rom. πάντα ἡ σικυπρία dictum fuit. Ejusmodi adulationes crebrò reperias non in Poëtarum modò sed & Historicorum scriptis. Neque aliud loquuntur Inscriptiones & Numismata. Sed omninò hic praeter Vett. Poëtarum Catalecta consule magnum Lipsium de Magnitud. Romanâ, lib. i. cap. 2. Usque adedò illud percrebuit, *Orbem jam totum victor Romanus habebat*: atque illud Erinnae poëtriae:

Χαῖρε μοι Πάρις, θυγάτηρ Ἀχαιοῦ. & seqq. Quae tamen verba utrùm de Urbe Roma, an τῇ Πάρι, Robore ac Fortitudine, tanquam deâ

Romanis habitâ, accipienda sint, in dubio videtur.

DISTULIT ORBE] Per totum orbem huc illic dispersit; ut rectè explicat C. Barthius. Rarior est hujus verbi usus hac notione. Maro tamen Georg. iv. 144. de plantatione: *In versum distulit ulmos*. ubi Philargyrius: *in diversum locum tulit*; *transtulit* inquit Servius; minùs benè. Eadem ferè significatione Plaut. Rud. ii. 3. 39. *Nos cum scaphâ tempestas distulit ab illis*, id est disjicit, dispergit. Et Curcul. iv. 4. 20. *frustulatum differre*. quod Graecis dicitur ἀγρίγειν. *Differre* rumores, sermones, phrasis quidem nota Terentio, Lucilio; at hic minus locum habet pro dispergere. Ad rem magis est Sueton. Jul. xxxiii. *Concio id jamâ distulit*, id est per militum ordines dispersit. Confer elegantissimum Claudiani locum de iii. Honor. Conf. 63.

Civilia rursus

Bella tonante. & seqq.

50. NULLOS JAM ROMA PHILIPPUS DEFLEBIT] Non inficior, haec de Civili Romanorum bello, ad ultimum prope Philippos Thraciae urbem gesto, intelligi posse, ubi inter Octavium cum M. Antonio, adversus Brutum & Cassium depugnatum fuit: quod ideò *bellum Philippense* Auctoribus dicitur (de quo Dion Cassius xlvii. Plutarch. in Anton. cap. xxv. Appian. Bell. Civ. lib. iv. Sueton. Aug. cap. xiii.) & cujus calamitates meritò *Roma deflevit*. Utpote quâ in *splendidissimum quemque Triumviratus ille deflevit*. Quin hoc loco obiter notandum, non Poëtas modo (inter quos etiam, Lucanus in Pharsal.) sed & Historicos vulgò *Philippos* Thessaliae urbem (in cujus campis inter Caes. ac Pompej. de summâ rerum decertatum fuit) cum his *Philippis*, quam urbem nonnulli Macedoniae nonnulli potius Thraciae assignant, perperam confundere: juxta illud Eumolpi in Petronio:

Cerno equidem gemino stratos jam Marte Philippos

Thessaliaeque rogos. &c.

Sed id jam observârunt Viri docti; Lipsius praefertim ad Vell. Patercul. lib. ii. cap. 70. Fateor, inquam ad haec bella respicere potuisse Calpurnium. Magis tamen verisimile videtur, mentem illum intendisse in propiora aevo suo tempora (ut jam dixi superius) nimirum alluisse eum ad *Philippos*, tam patrem quàm filium, qui millesimum V. C. annum secularem summâ Romae celebrârunt magnificentiâ. Sed ad rem. Hic itaque *M. Philippus* vulgò dictus Arabs, Gordianum tertium, principem optimè de se meritum, egregiè in Persis militantem, in ipso aetatis flore per insidias, fraude annonae circum-

Y y 3 cum-

cumventum, sustulit, anno V. C. cxxxvii. Quem Philippum idem graphicè depingit Zosimus, Hist. i. 16, 17. velut ἐξ Ἀγῆλας ἰδὺς χεῖρες, &c. Huc certè faciunt J. Capitolini verba in ejus Vit. cap. xxxiv. *Huic Gordiano tertio sepulcrum milites apud Circesium (vel Circense) castrum fecerunt in finibus Persidis, titulum hujusmodi ad-dentes, & Graecis, & Latinis, & Persicis, & Judaicis, & Aegyptiacis literis, ut ab omnibus legerentur: DIVO GORDIANO, VICTORI PERSARVM, VICTORI GOTTHORVM, VICTORI SARMATARVM, DEPVLSORI ROMANARVM SEDITIONVM, VICTORI GERMANORVM; SED NON VICTORI PHILIPPORVM.* Quod idem videtur additum, quia in campis Philippicis ab Alanis tumultuario praelio victus abscesserat: simul etiam à Philippis videbatur occisus. Sanè illos ad Philippos patrem ac filium respexisse, qui haec addiderunt, in confesso est: nullo ad bellum Philippense sub Octavio relatu. Rediens enim (ut breviter, de more, Eutropius; ix.) haud longè à Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperavit. Neque aliter A. Victor, de Caes. cap. xxvii. Ibi (in Perside) gesto insigniter bello, M. Philippi praefecti praetorio insidiis periit, sexenni imperio annos natus xix. Hujus Gordiani Junioris, mortem attingere non potuit Herodianus, lib. viii. dum sub initium ejus principatus historiaram finem faciat. Calpurnii igitur mens esse videtur, jam stabilitum, sub Caro Aug. ejusque filiis, Imperium, ut nullosejusmodi Reip. perturbatores (qualis fuit ille Philippus) in posterum Roma vereatur. Quod tamen vaticinium in Numeriano optimo, & Gordianorum instar usquequaque dilecto, miserè fefellit.

51. NULLOS DUCET CAPTIVA TRIUMPHOS.] Roma de se ipsa non amplius per bellà civilia, ac domesticas clades, triumphabit; neque sibi ipsi captiva ignominiae futura est: ut ad h. l. rectè C. Barthius. Ignominiosum enim & abominandum, cives de civibus triumphare. Hinc cautum, ne quis Impp. ex bello civili triumpharet. Quò alludens Lucanus, Pharf. i. 12. non sine gemitu:

Bella geri placuit, nullos habitura triumphos.

Rationem dabit Val. Maximus, ii. 8. §. 7. *Quamvis quis praeclaras maximèque utiles Reip. civili bello gessisset, Imperator tamen eo nomine appellatus non est; nec ullae supplicationes decretae sunt, neque aut ovans, aut curru triumphavit: quia ut necessariae istae, ita lugubres semper existimatae vi-ctoriae sunt, utpote non externo, sed domestico par-tae cruore.* Idem inculcat Appianus Bell. Civ. lib. iii. de J. Caesaris triumpho. Itaque neque

Marius, neque Sylla, neque ipse Caesar hoc nomine jus triumphandi sibi arrogarunt. Vide & Flor. iv. 2. & iii. 22. Posteriores vero Impp. non tantae fuisse modestiae, ex Hist. Aug. Scrip-toribus constat. Ita Gallienus pariter, devictis ab Odenato (quem Ὀδινάθου vocat Zosimus lib. i.) quibusdam in Oriente civili bello Tyrannis, Romae triumphum egit: cujus meminit Treb. Pollio, cap. vii. De splendidissimo D. Aurelia-ni triumpho, debellatis civilibus discordiis, (cui etiam *Senatus, etsi aliquantò tristior, interfuit, quòd Senatores triumphari videbat*) lege Vopiscum, in ejus Vit. cap. xxxiv. & Zosimum, lib. i. ὁ δὲ καὶ εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους, μεγάλως ἀνδοχῆς ἐν τῷ δήμῳ καὶ τῷ στρατοῦ ἐτύχων.

DUCE] Verbo proprio: Claudian. Rapt. Prof. ii. 264.

Infelix Stygio dacor captiva tyranno.

Similiter Justin. xiv. 4. *triumphum de se ipso captivus ducens.*

56. OMNIA TARTAREO SUBIGENTUR CARCE-RE BELLA.] Benè dixit, *Tartaro*. Omnia enim bella *Tartaro*, id est Inferno, exorta. Unde Maro, Aen. vii. de Alectò, Furiarum maxi-mà, quae belli semina inter Aeneadas Latinof-que pastores excitabat:

Tartaream intendit vocem, &c.

Sic idem, Aeneid. xxi. 846. Megaram, belli in-stigatricem, & Silius Punic. v. 223. Bellonam *Tartaream* vocant. Pulchrè Claudianus in Eu-trop. ii. 145.

Quid dudum inflare moraris
Tartaream, Bellona, tubam? quid stringere fal-cem

Quà populos à stirpe metis? &c.

Belli comitatus, *Tartaro* emergentem, graphi-cè depingit Eumolpus ille Petronianus, in Spec. Bell. Civil.

*At contra, sedes Erebi què rupta dehiscit,
Emergit latè Disis chorus; horrida Erynnis,
Et Bellona minax, facibusque armata Megæra,
Letumque, Insidiaeque, & lurida Mortis imago:
Quas inter Furor, abruptis ceu liber habenis,
Sanguineum latè tollit caput. & seqq.*

Cui confer, magni oris Poëtam Claudianum monstrorum Erebi concilium describentem, in Ruffin. lib. i. à vf. 29. ad 123. ut Senec. Trag. Oedip. vf. 572. & seqq.

TARTARUS autem (à τάρταρος, frigore tremo, eò quòd Sole careat, ut Serv. ad Aen. v. 223. vel à τάρταρος turbo, ut Platoni, in Phaed. placet) Poëtis fingitur profundissimus In-ferorum locus, ubi fontes plectuntur. Descri-bit, praeter Homerum Iliad. ix. Hesiodus, Theogon. vf. 807.

“Es-

Ἐθα δὲ γῆς διαφρεῖς καὶ Τάρταρον ἐρεῖν ἴδω
Ἐξείης πάντων πυγῶν, καὶ πόλεον ἱερῶν.

Hinc βαθυὶς Τάρταρος, & ἀχλὺς, tenebrosus:
Quò alludens Lucret. III. cum *eigenia* tamen:

Lucis egenus

Tartarus, horrificos eructans faucibus ignes.

Hinc Tartareum barathrum. Lucan. Ph. x. & Tartarum ipsum illuminare. apud Appulej. Metam. I. Rectè ergò Carcere Tartareo bella submergit Noſter. Salsè interea hunc Tartarum ridet Lucianus, καὶ Νιδὸς sive Luſtu: quem libellum omnino hic lege. nec non Lucretius loc. cit.

53. IMMERGENTQUE CAPUT TENEBRIS, LUCEMQUE TIMEBUNT.] Permanet in eadem ἀχλὺς. Ad mentem Noſtri facit Claudian. de Laud. Stilich. II. 109.

Procul importuna fugantur

Numina, monſtriferis quæ Tartarus edidit antris.

Neque aliter, lib. II. in Ruffin. sub finem, quem ad horrendas damnatum tenebras relégit:

Agitate flagellis

Trans Styga, trans Erebum: vacuo mandato barathro,

Infra Titanum tenebras, infraque recessus

Tartareos, nostrumque Chaos; quæ Diis opaci

Fundamenta latent, præceps ubi mersus anhëlat.

Eò nempè demergendam jam eſſe bellorum rabiem vult Calpurnius. Quoad phraſin, dixit Virg. Georg. III. 422. quamvis in re non ſimili:

Timidum caput abdidiſ alto.

IMMERGENT] Ergò propriè; reſpectu profundiffimæ illius damnatorum voraginis, quò monſtra præcipitantur. Boëthius, Conſol. Metr. IX. egregià μετὰφορᾷ:

Heu! quàm præcipiti mersa profundo

Mens hebet, & propriâ luce relicta

Tendit in externas ire tenebras!

Ad argumentum Noſtri accedit Ariſtophanes, qui, quamvis Comicus, locum habet, in *Eiqlw*, ubi in profundiffimum puteum Pax detrufa fuerat:

EP. Ὁ πόλεμος αὐτῶν εἰς αὐτὸν βαθεῖ.

TP. Εἰς πόλεον; EP. Εἰς τὴν τὸ κάτω.

LUCEMQUE TIMEBUNT.] Lux enim malis inimica & inviſa. Pulchrè id Prudent. Cathem. Hymn. II. 17.

Versuta fraus & callida.

Amas tenebris obtegi. &c.

Quem locum expreſſit etiam G. Buchananus in Baptiſt. ubi chorus:

Vitat lumina

Ad ſurtia quæ ſe comparat:

Odit facem ſicarius

Sui furoris conſciatus

Sed quis hunc non tractavit locum? Hæc enim & Epicteti, & cujuſvis ſanioris Theologiæ inter Gentiles, fuit ſententia. Notandum hic, Poëtam ter variâſſe eandem ſententiam, (quod τὸ αὐτολόγιον ferè redolet) cùm deorum effata brevi ſint pronuntianda ſtylo. Hanc ingenii luxuriantis copiam carpit in Naſone Seneca Controverſ. lib. IV. c. 27. Habet hoc vitium: ſententias ſuas repetendo corrumpit. Mox Hecubæ examinat verba de Achillis umbrâ, Polyxenam ſibi immolandam ad tumulum ſuum depoſcente (Metam. XIII. 503.) Quam tamen injuriam ingenioſiſſimo Poëtæ illatam egregiè defendunt Viri docti, exemplis è Virgilio, ac præſertim Cicerone allatis: qui ſententiarum ἐξερῶν mirificè orationem quandoque exornant, vel ipſo præeunte Homero, & Graecis, optimis bene dicendi magiſtris, quæ, (juxta Horat. in Art.) dedit ore rotundo Muſa loqui. Neque ipſe abhorret Seneca.

CANDIDA PAX ADERIT] Proprium Pacis epitheton. Sic Naſo in Amor.

Candida pax homines, trux decet ira ſeras.

Tibull. I. Eleg. II. 45.

Pax candida primum

Duxit aratrum ſub iuga curva boves.

In voce, candida, ſumma laus eſt. doctiſſimus Interpres ad illud Virg. Ecl. II. 46. (tibi candida Naïs,) Candida, inquit, quia dea: nam dii umbris contrarii ſunt, quæ nigraſ eſſe conſtat. Hinc Pax Euripidi in Oreſt. dicitur, καλὴν θεῶν. Ariſtophan. in Pace, ubi chorus:

Ὡς στυγερὰ βασιλῆα θεῶν.

Πότῃ Εἰqlw. &c.

Intelligit ergò Pacem, non fucatam, ſed ſinceram. Ita candidus, pro aperto, ad animum ſacpè transfertur. Horat. I. Sat. 5.

Animæ, quales neque candidiores Terra tulit

Quo loco Acron & Porphyrio videndi: Hunc animi candorem deſcribit Cicero, Amicit. cap. XVIII. aliique. Sed hæc Gnomologis relinquenda.

54. NON SOLUM CANDIDA VULTU] Non ſolum adblandiens ſpecie externâ; ſed, &c. P. Syrus in Mimijamb.

Virtutis vultus partem habet victoriæ.

Sic Livius, in adverſis vultum ſecundæ fortunæ gerere: Vultus enim ab animo non rarò differt: unde Poëta Aquinas, Satyr XIII. 76.

Aspice quantâ

Voce neget, quæ ſit ſicti conſtantia vultus!

Hinc argutè admodum Tacit. Hiſt. IV. 8. Novus princeps vultus quoque ac ſermones omnium circumſpectat. Vultus quid ſit, docet Nonius Marcellus: Vultus (inquit) à volo, eſt voluntas, quæ pro

pro animi metu in facie ostenditur; qui hinc rectè loquax dicitur Nasoni, Amor. i. El.

Me specia, nutusque meos, vultumque loquacem.

Differt ergo à facie; quae vocabula distinguuntur, ut Graecis ἰσότης, & ἀντιστοιχία; dolosa & versatilis. Imò & accipitur pro externâ cuiusvis rei figurâ Ovid. Met. i.

Unus erat toto Naturae vultus in orbe.

Et secundum historiam dixit. Simulata enim multoties & quasi εὐσεβήματα inter Principes, quantumvis malos, & Senatum extitit: ut exemplis ex Herodiano & Hist. Aug. Scriptoribus liquet.

55. QUALIS SAEPE FUIT, QUAE LIBERA MARTE PROFFESO &c.] Nempè, *fuit*. quam repetitionem verbi omisit Poëta, ne ingrata foret auribus. Sentus hujus versûs, & duorum seqq. hic est: *Quae (Pax) saepe quidem sine bello aperto fuit; sed quam (domitis licet externis hostibus) grassante principum saevitiâ, publica mox Discordia tacitis insidiis dissipavit.*

LIBERA MARTE PROFFESO] Id est, sine aperta belli clarigatione, sive experts belli: vel, palam ac liberè, quasi iuste bello grassata. *Bellum professum* ergò hic notat, non clandestinum, sed apertum, ac publicè susceptum. Vim vocis expressit Livius iii. 34. *Ille enim verò, quod bene versat: habiturum se comitia professus.* &c. Id est palam declaravit. Sic *professa odia*. Ovidio, Senecae Tragico, aliis: *paupertas professa*, id est palam suscepta vel cognita Appulejo. Sic eleganter Phaedr. iv. fab. 6. *Professae mortis audacem viam dixit.* Naso Met. v. 318. de Pieri filiâ, Musas palam provocante:

Tum, sine sorte, prior, quae se certare professa est,

Bella canit Superùm.

Statius, Sylv. i. 2.

Ergo dies aderat, Parturum conditus albo Vellere, quo Stellae Violantillaeque professus Clamaretur Hymen.

Quid sit nomen suum profiteri, notum est; Legunt hic quaedam Edd. *Marte profuso*, id est usquequaque diffuso bello, minùs rectè.

DOMITO PROCUl HOSTE] Externo nempè. *Hostis* enim apud Vett. idem dicebatur, qui nunc *peregrinus*: quae notio tamen nunc obsolevit. Sanè ὄρις (unde ejus vocis origo) est Graecis, *quicumque, quisquis es*, quod vulgò usurpatur de peregrinis: Vide Chr. Becm. Orig. L. L.

QUAE] Lege omninò, QUAM, nempè *Pacem*: cum Cl. Barthio, ut cohaereat συντάξι,

& verborum contextus. Quod ad historiam, exemplo sit vel unus D. Aurelianus, quamvis princeps utilis Reip. qui, *hoste procul domito, tamen grassantibus armis* ac civili quodam odio in Senatum defaevit. Ita enim Vopisc. in ejus Vit. cap. xxi. *Finito bello Marcomannico, Aurelianus, ut erat natura ferocior, plenus irarum Romam petiit, vindictae cupidus.* & seqq. Ubi plura saevitiae ejus, ipsâ in pace, argumenta. Hinc Eutropio, lib. ix. dicitur *Vir bello potens, animi tamen immodici, & ad crudelitatem propensior*. Quamvis de hac illius in Senatum saevitiâ nihil A. Victor & perpauca Zosimus. Quam verò terribilis, devictis civilibus Imperii hostibus, Septimii Severi introitus in Urbem fuerit, docet Ael. Spartianus, cap. iii. qui tamen & inter bonos principes, ac Reip. utiles, recensetur. Quid ergo de Commodò, Maximino, Caracallâ, Heliogabalo, Philippo, aliisque id genus potentis, statuendum? qui non occulta, sed professa, in Senatum odia, ad instar Caligulae ac Neronis exercuere?

GRASSANTIBUS ARMIS] Eleganter in re simili Florus, iii. 21. de Syllae ac Marii temp. *Mox atrocius, & cruentius per totius viscera Senatus grassante victoria, ultimum non civicam modo sed & hostilem quoque rabiem supergressum est. . . . eo usque odiis saevientibus, donec decissent, qui occiderantur.* Sic idem, lib. i. cap. 7. *grassari caedibus.* Neque aliter ferè Livius in Histor. Sallustius, ac Classici Auctores utuntur hac voce, nisi de caedibus, passim ac impunè commissis. Ita Justin. xvi. 4. *de Senatu in populum grassante.* Hinc *grassator* praesertim pro hoste civili; Lucan. Pharf. vi. de Sexto Pompejo:

Exul grassatus in undis

Polluit aequoreos Siculus pirata triumphos.

Quid proprie *grassator* sit, docet Sueton. Aug. xxxii. qui ex consuetudine licentiaeque bellorum civilium duraverant, aut per pacem etiam existarent. *Grassatorum plurimi palam se ferebant, succincti ferro.* &c. Sed locum vide.

57. PUBLICA DIFFUDIT TACITO DISCORDIA FERRO] *Publica Discordia*, hic videtur Cl. Vlitio accus. plur. à *discordium*; atque explicat: *Pax diffugit* (non diffudit) id est *desinit Resp. internis armis discordes*. Sanè sensu minùs congruo. Meritò praeterea damnat Barthius illud *discordium*, quod Viri docti hic intrudunt, ut illatum ac barbarum.

TACITO FERRO] *Insidiis*: quas *tacitas discordias* vocat Lampridius. Statius Theb. ii. utramque vocem conjungit:

Legatum insidiis, tacitoque invadere ferro Sustinet.

Ita

Ita solebant Principes Romani. Zosimus de Aureliano (cui tamen favet) lib. 1. § 1. *Ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τοῖς πᾶσι τοῖς Ῥωμαῖς ἐπετραχέθη, τῶν δὲ τῶ Γερμανίαι, καὶ ἐκὶ τοῦ αὐτοῦ ἔτ' βασιλείας κοινηθεῖσάντων εἰς ἐνύβριαν πύλιναν, καὶ θανάτου ζημιωσάντων.* Ubi, tanquam insidiarum in Principem participes, quosdam Senatores accusatos ac morti damnatos esse, commemorat. Mali verò Principes non insidiis in Senatum, neque *σάβιο*, sed aperto strictoque ferro *grassati* sunt: quorum exhibebit exempla Tacitus in Hiftor. Suetonius in Caligulâ, Nerone, aliis. Graphicè ad hanc rem Vopiscus, in Aurel. cap. *xxix.* postquam optimos enarrâset Impm. subdit: *Quae series malorum? ut enim omittam Vitellios, Caligulas, & Neronem, quis ferat Maximinos & Philippos, atque illam inconditam multitudinis faecem?* Ne de Commodo Imp. insidiis in Senatum, de Bassiani Caracallae crudelitate, atque ejusmodi portentorum faevitiâ in Senatum (apud Herodianum, atque Hift. Aug. Scriptores) dixerim; fertur D. Aurelianus hujus fuisse crudelitatis, ut plerisque Senatoribus simulatam ingereret factionem (ad exemplum Tiberii aliorumque) quò facilis eos possit occidere. ut è Vopisco, superius citato, liquet.

DIFFUDIT] Disjecit, disturbavit pacem. *Discordia enim ordinum est venenum civitatis.* ut Livius, III. 67. Unde elegantissime Poëta:

— — — & *scissâ gaudens Discordia pallâ.*

58. OMNE PROCVL VITIUM SIMVLATAE CE-
DERE PACIS JUSSIT] Clementia, nempe Prin-
cipis; cujus effectum egregie describit.

VITIUM PACIS] Dixit ~~desideratus~~, pro ipsâ pace simulatâ : quam eleganter Pacis imaginem dixit Tacitus, Ann. i. Idem Annal. xiii. 38. Cum, positis loriceis & galeis, in faciem pacis veniretur. Similiter Lucanus, lib. ii. de Cæsare :

————— *Tunc agmina victor*

Non armata trahens, sed pacis habentia vul-
tum.

Livius II. 21. *Triennio deinde nec certa pax, nec bellum fuit*, & ibid. cap. 48. *Ex eo tempore neque pax, neque bellum fuit*. Huc facit Ciceronis locus, ad Famil. XI. Epist. 18. *qui in maximo bello pacem velle se dixisset, is in opatissima pace bellum Reip. indiceret?* Idem lib. XII. Epist. 10. *Hic ex pace & victoria bellum excitavit*. De ejusmodi simulata pace inter Caesarem & Pompejum, aliosque Urbis principes, nota sunt, quae dicantur Historiae, atque ex profecto Appianus de Bell. Civ. Quare patheticè Lucanus Pharf. II. 171.

& vitia & modos, depingens, addit graves Principum amicitias, & arma. Civilis enim discordiae causa dominantis libido, ac nimia plerumque felicitas. Ita etiam pacis simulatione deceptos quandoque Principes, docet Iulianus Hist. xxxv. 11. & alibi. Eleganter Livius lib. 11. cap. 9. dixit: cum servitus pacem accipere.

59. ET INSANOS CLEMENTIA CONDIDIT EN-
SES.] *Insanos*, ob caedes nempe Principum in
Senatores admittas, simili epitheto Silius, Pu-
nic. ix. 314. de gladio:

Insanus dextrâ qua ducitur ensis.

Hinc ad bellum transfertur: *Infans Martis in armis*, ut Virg. Aen. vii. & Statius Theb. x.

———— *Infans Capaneus metuendus in ar-*
mis.

*Principum enim sacra iura bellum est, ut rectè Seneca. Summa itaque Principi virtus est Clementia. Imò, novum imperium inchoantibus utilis est clementiae fama, juxta Taciti effatum, Hist. iv. 62. Egregiè ergo idem Seneca de Clement. lib. i. cap. 5. Est clementia quidem omnibus hominibus, secundum naturam, maximè tamen decora Imperantibus. & cap. 9. Clementia principes non tantum honestiores, sed & tutiores praestat, ornamentumque imperiorum est, simulque certissima salus. & seqq. Ubi multa de hâc Virtute. Vide & Ciceronem de Offic. lib. i. Nihil magno & praeclearo viro dignius quam Clementia : quae inter civiles discordias in nullo magis quam J. Caesare enituit, cujus mentio crebra in Orat. Ciceronis pro Marcello, Ligar. aliis. Sed ne in Politicorum campos digrediamur, adi Gnomologos, tam Graecos quàm Latinos, quorum exempla suppeditabit J. Lipsius Politic. lib. ii. cap. 12, 13. M. Aurelius Imp. Epistol. lib. xii. Horol. Princip. cap. 9. & seqq. ac Plinii Nep. Panegyri. in Trajan. Ad Nostri dictionem accedit Claudiani de Laud. Stilich. ii. luculentissima descriptio : & quae pulcherrima habet de Mall. Consul. vi. 166, &c. ubi per *ἀνυστασίῳ* Iustitia :*

Nonne vides , iù nostra soror Clementia tristes

Obtundat gladios: fractis ut lugeat armis

Perfidia? &c.

Optimè igitur, Senec. Trag. (five quis alius)
Octav.

Caede abstinere, tempus atque irae dare,

Orbi quietem, saeculo pacem suo,

Haec summa virtus, hanc petitur coelum via.

Vide & Valer. Max. lib. v. c. i. de Clement.

CONDIDIT] Abfcondidit. Phaedr. v. fab. 2.

Nunc conde ferrum. sed nota phrasis.

Procul dubio haec in laudem Cari Aug. ingessit, in quo clementiae signum illud existit, quod de Carini filii moribus apud Praefectum

Z z **fuun**

suum literis questus fuerit; imò saepius exclamaverit, *Non est meus? adeoque in animo habuerit, ut Carino Caesarem abrogaret imperium:* ut de eo Vopiscus cap. vii. De Caesare etiam Flor. iv. 2. *Reliqua pax incruenta, pensatumque clementia bellum.* &c. Secus quam Marianis temp. ubi *stridit in media pace gladii.* ut idem lib. iii. 21. cui conferas Lucan. Pharf. lib. ii.

60. NULLA CATENATI FERALIS POMPA SENATUS, &c.] Graphice haec, & supra majestatem carminis Bucolici: Invidiosè ergò dixit, quasi de *capitvo Senatu* sub malis Principibus, amissâ jam post Tiberium libertate. Estque egregia translatio. Allusit enim Poëta ad *pompam* funebrem seu exequialem Romanorum; de qua Lucanus, Pharf. viii. respectu Pompeji:

Praeferat ut veteres feralis pompa triumphos.
vide & doctissimum Poëtâ Aen. ix. de Pallantis funere. *Pompa* enim, vox usitata hâc in re. Ovid. Met. xiii. 700. *Cineri materno ducere pompam.* & Met. xiv. de Iphis funere: *quâ flebilis ibat Pompa.* quem locum omnem vide. Eâdem usus est voce Propert. ii. Eleg. 10. licet in re aliâ:

Sat mihi, sat magna est feralis pompa libelli,

Quos ego Phersophonae maxima dona fero.

Et benè feralis id est funesta, exitialis. Mortem enim Antiquos absolutè *Feram* dixisse constat: unde Flor. iii. 22. de proscriptione Sertorii, *feralis tabellae* meminit. Elegans est locus (quoad *φέρων*) in Justin. Hist. xiv. 4. de exercitu Eumenem tradente: *Sequitur exercitus, prodito Imperatore suo, & ipse captivus, triumphumque de se ipso ad victoris sui castra ducens, omnia, ne quid deesset pompae, una secum tradens.* Similiter de Aureliani triumpho Vopiscus (ad cujus tempora quàm proximè accessit Calpurnius) cap. xxxiv. *Jam P. R. & omnis exercitus, & Senatus, etsi aliquanto tristior, quod Senatores triumphari videret, multum pompae addiderunt.* Ferales verò caedes Tyrannorum in Senatum quantae fuerint, quis recenscat? Herodianum consule lib. iii. cap. 26. de Sept. Severo, lib. iv. cap. ii. de Antonino Caracallâ lib. vii. cap. 7. de Maximino Thrace: & alibi.

CATENATI] Non aliter de Syllanis temp. Florus, iii. 21. *Nihil nisi dirissima proscriptiones, carceres, catenae, exilia, fugae, per totius viscera Senatus grassante victoria.* Huic illud simile Lucani, Pharf. vii.

Caesareas spectate cruces, spectate catenas.

& paulò post: *sparsumque Senatus Corpus.* &c. Confer & Justinum locum, lib. xvi. cap. 5. *Victor tyrannus captivos in triumphum modum per ora civium (catenatos nempe) trahit . . . alios*

vincit, alios torquet, alios occidit. Alludit Noster ad morem consuetum. ut enim in *pompâ exequiali* funera deduci solebant, ita & damnatos ad supplicium in catenis è carcere ad supplicium circumducere moris erat. Vel ad *pompam triumphalem*, in quâ captivos ac catenatos circumducebant hostium duces. Claudian. Bell. Getic. 293. de Româ triumphante:

Colla catenati vidit squalentia Cimbrî.

Sub Mario Cos. Horat. de Cleopatrà: *daret ut catenis fatale monstrum:* & Epod. vii. 8. *Britannus descendere Sacrà catenatus viâ.* Sed res notissima est.

61. CARNIFICUM LASSABIT OPUS] Similis locus Flori iii. 21. de Syllanis temp. *Baebium atque Numitorum per medium forum unci traxere carnificum . . . proposita est ingens illa tabula, & ex ipsâ Equestri ordinis ac Senatus II. millia electi, qui mori juberentur.* Quae frequens Ciceronis quoque querela est in Epist. ad Famil. de Syllani temporis acerbitate. Flor. iterum iii. 21. *Sic de Senatu, quasi de carcere qui jugularentur, educti.* Vide & Tacit. Ann. vi. 19, 29. iv. 68, 70. sub Tiberio. tantus sub eo metus carnificis. Sed in propria aevo suo tempora (ut diximus) mentem intendit Poëta. Ergo unius Maximini Thracis exemplum videsis apud J. Capitolinum, cap. xlii. de cujus crudelitate inquit: *quod Consulares, & Senatorii ordinis viros, & duces multos interemerit, alios Scythicis vehiculis, quasi ad pompam feralem, coram se puniendos, alios in custodia detineret, nihil denique praetermitteret, quod ad crudelitatem videretur operari.* &c. De his, quamvis alio sensu Lucret. iii. vs. 1032.

Carcer, carnifices, robur, plex, lamina, saeculae, Verbera. &c.

NEC, CARCERE PLENO, INFELIX RAROS NUMERABIT CURIA PATRES] Misera haec fuit R. Senatus conditio sub tyrannis, quam vaticinatur non amplius adfuturam Reip. Eâdem tamen, post Diocletianum, Aug. etiam Maxentium in Senatum saevivisse crudelitate queritur Prudentius, lib. i. contr. Symm. 490. & seqq.

Ipse Senatorum meminit clarissimus ordo;

Qui tunc concreto processit crine, catenis

Squalens carcereis; aut nexus compede vastâ,

Complexusque pedes Victoris:

Constantini M. nempe, qui tyrannum praelio devicerat. nec non vs. 469. per *ωτοφάρμακον* ad Romam:

Quum te pestiferâ premeret Maxentius aula,

Lugebas longo damnatos carcere centum,

Ut scis ipsa, Patres. &c.

Haec verò post Calpurnium. Ut etiam illa, quae habet Claudianus in Eutrop. i. 176. *Latèque tumescunt Serviles animae: Procerum squalore*

re-

repletus Carcer. Ante ejus aetatem similia ferè saevitiae in Senatorii ordinis viros sub Imp. etiam non pessimis. De Septimio Severo Spartianus, in ejus vitâ: *Occidit sine causae disitione hos nobiles, M. Secundum, A. Claudianum &c.* *Horum igitur tantorum ac tam illustrium virorum (nam multi de his Consulares, multi Praetorii, omnes certè summi Viri fuere) interfector.* &c. Quâ crudelitate in Senatum saevierit Commodus, docent Herodianus, ac Lampridius; cui etiam *saevior Domitiano, impiorum Nerone*, dicitur. De Antonino Caracallâ, qui saepe in Senatum invehens, se Syllam alterum ostendit, vide Spartianum. De Heliogabalo vide Lampridium. Quamvis haec non insueta Suetonium, ac Tacitum legentibus: qui etiam de Agricola, cap. XLV. *Non vidit obsessam Curiam, & clausum arctius Senatum, & eodem strage tot Consularium caedes:* sub Domitiano nempe. Imo & liberâ Rep. longè ante Marianam acerbiter Livius, lib. III. cap. 67. in Oratione Quintii Cof. *ubi Curiam circumfuderitis, & forum infestum feceritis, & carcerem impleveritis.* &c. agitatâ nempe assiduis ferè ac Tribunicis seditionibus civitate. quarum mentio frequentissima in Livio. sic lib. II. cap. 24. *duas ex unâ civitate discordia fecerat.* RAROS ergo PATRES rectè dixit, ob frequentes Senatorum caedes & exilia. Rari, pro pauci. Virg. Aen. I. 122.

Apparent rari nantes in gurgite vasto. Juven. Sat. XIII. *Rari quippe boni.* Sic & fing. num. Martial. VIII. Epigr. 8.

Qui velis ingenio colere, rarus eris. sic:

— — — *rarus venit in coenacula miles.* ut Juven. Sat. X. Lucan. I. 27.

Rarus & antiquis habitator in urbibus errat. Quantopere verò Senatûs auctoritas evilerit primò apud Caesares, deinde Imperatores, nota res ex Historiis. quamvis non defuerint boni Principes, penes quos Senatus in pretio fuit: de quâ re consule Plinii Panegy. Traj. dictum. Similem ferè Nostro locum habet Livius, III. 38. de X virorum impotenti dominatione: *Patrum haud ferè quisquam in foro, in urbe rari erant: indignitate rerum cesserant in agros.* & seqq. Lucan. Phars. III.

— — — *Non Consule sacrae*
Emiserant sedes; non, proxima sede potestas,
Prætor adest: vacuæque loci cesserunt Curules.
Omnia Caesar erat.

Similes offensas in Claudiano querelas, 63. *PLENA QUIRE ADERIT*] Lucan. Ph. I.

— — — *Pax alta per omnes*
Et tranquilla quies populos.

Confer Senec. Trag. in choro Thyest.

Alta pax urbi revocata laetae est.

Opprimis ferrum, manibusque vinclis

Ducit ad pacem pietas negantes.

Allusum ad aram Pacis; cui, ut Concordiae, Clementiae, aliisque virtutibus aras fuisse dedicatas, notissimum. Idem cum Nostro epitheton habet Claudianus in Panegy. *Concordia fratrum Plena redit.* ad quem locum rectè C. Barthius, *plena id est absolutâ, perfecta.*

63. *QUAE STRICTI NESCIA FERRI, &c.]* Respicit Nasonis locum Met. I. fab. 3. sub Saturno:

Non galeae non ensis erat: sine militis usu

Mollia securae peragebant otia gentes.

Quae ex Hesiodo *Ἔργ. κ. ημῆς. 226.*

Ἐργῶν δ' ἀνὰ γλῆν πρυγῶντο, ἰδὲ ποτ' αὐτοῖς

Ἀργαλίων πόλεμον τεκμαίρεται ἑρυνόπα Ζεύς.

Quietem hanc agricolis praefertim exoptandam, majestate plusquam comicâ depingit Aristophan. in Pace:

— — — *Τὴς γυναικὸς ἀπείρου*

Τὰ γυναικῶν σκεῦη λαβὼντας ἐς ἀγορὰν,

ὧς τάχιστα, ἀνδρὶ δορυχῶν, κ' εἰδὼς, καί ποτε,

*ὧς ἀπαρτ' ἡδὲ σὶ μετὰ τ' ἀνδράδ' Ἐργῶν σῶ-
προς,*

Ὡ ποθεῖν τοῖς δικαίοις κ' γυναικὸς ἡμῶν.

Cujusmodi pulcherrima ibidem saepius invenias. Sed vide jam supra Pacis *ἐκείμην*, ad vs. 42. Significat ergo Poëta, jam sub Caro Imp. stabilitam planè esse pacem: quamvis Resp., post diversitatem malorum, post Aureliani vehementem principem, (Probo ex sententiâ Senatû & Pop. leges & gubernacula temperante) aliquantò securior, sublato tali Principe, in eam desperationem venerit, ut timerant omnes Domitianos, Vitellios, ac Neros. & seqq. ut in prooemio Vitae Cari Aug. non sine judicio Vopiscus. Nihil tamen S. P. Q. R. à Caro periculi fuit, quamvis ab Exercitu esset constitutus Imperator: qui mos jam à caede Pertinacis, (qui post Commodum imperavit) jam ferè apud milites invaluerat: quod & notissimi versus Aufonii de Caes. in Pertinacem,

Helvi, judicio & consulto lesse Senatus

Princeps.

&c. respiciunt. Interea Cari encomium habes apud Nostrium Eclog. xv. (cui titulus CAESAR) quam operae pretium erit, cum hac ipsâ conferre; Eclog. v. sub nomine MYCONIS, per quem ἀντρογυῖως ipsum Imperatorem ὡς τ' αὐτοῦ λαόν, intelligit; nec non obiter Eclog. postremâ, cui titulus TEMPLUM: quibus adjunge Nemesiani Prooemium in Cyneget. à vs. 63. & seqq. Ejusdem Eclog. I. quae MELIBOEI, id est ipsius Cari, Ἀπολλωνῶν continet. Ad cuius aevi felicitatem fortasse & ejusdem Eclog. III.

Z z 2 sub

αὐτῷ περὶ τὸν λαὸν ὅτι καὶ τὸ ὄνομα δοθῆναι
τῷ λαῷ ὁ Σατυρνός, ὡς καὶ τὸ ἑλληνικόν. Eadem
fere (habet) Eumerus in Hist. Sacr. Jupiter
fugavit Saturnum . . . qui rix in Italiâ locum,
in quo lateret, invenit. Unde sua passim hausere
Patres; & quis non Vett. Christianorum contra
Gentiles? hominem fuisse Saturnum liquidò de-
monstrantes; qui, ut Graeculus & politus, Cretâ
profugus, Italiani metu filii accesserat . . . atque
latebram suam, quod tunc latuisset, vocari maluit
Latium: ut eleganti latinitate Minucii Felicis
Octavius; ad verba Euandri Aen. viii. 321 (*La-
tiumque vocari Maluit*. &c.) manifestè alludens.
Quod etymon etiam prosequitur ex ipsius Sa-
turni personâ Prudentius contr. Symm. lib. i. v. 48.
& seqq. & meritò ridet in Aesch. Hymno
Rom. Martyris illo luculentissimo: v. 206.

Quid, aureorum conditoris temporum

Censes colendum? quem fugacem non negas

Latuisse furivum, dum reformidas malum? &c.

Sed in Patrum campos digredi non est hujus lo-
ci; multò minùs ad refellendum eorum senten-
tiam, qui (cum Porphyrio, atque Eusebio de
Praepar. Evang. i.) ex Abrahamo, filium
immolaturò, suum exsculperunt Saturnum, ac
Idem, vel Morysi, &c. de quo Viri docti etiam
ad Sulp. Severi Hist. Eccles. lib. i. M. quidem Var-
ro à latendo dictum putat Latium; sed ideo,
quod Italia lateat inter juga Alpium & Apenni-
ni, vel à Latino rege: vel quod ibi latuerint incol-
lae in cavis montium latebris, sibi caventes à feris.
Quocirca Castos olim dictos fuisse à cavendo,
quos postea Aborigines vocârunt, censet En-
nius, & Cato in Origin. qui etiam Italiae regu-
lum fuisse refert, à quo regio haec Saturnia olim
dicta fuerit. Ita quidem censent Varro & En-
nius. At Saturni nomen ipsum originis esse He-
braicae contendunt Viri Literati, à שבת abscon-
didit (Quare & Opem, sive Rheam, uxorem
ejus, Latini Latiam dixere) Quod etymon si
ad lateptia primò semina & terrae fertilitatem
referas, manifesta res erit, & Saturno conve-
niens. Interea illum inter Daëtylos Idaeos, seu
Corybantes, è Cretâ oriundos, esse voluit Ta-
citus, Hist. v. 4. quod & Plutarchus tangit πε-
ρὶ Σιλλώ. cap. lvi. Hanc itaque sub Principe
fuo ejusque filiis, fertilitatem ac pacem Latio
atque Italiae, ex decòro, vovet Poëta, se-
cus quàm de Tiberio, inter alia Epigrammata
jactatum fuit, ex Sucton. cap. lxx.

Aurea mutasti Saturni tempora, Caesar;

Incolunt nam te, ferreus semper erunt.

65. ALTERA REGNA NUMAE,] Pacis nempe,
& quietis plena. Unde signatè Horat. l. Od. 12.
eandem comparatione;

Romulum post hos prius, an quietum

Pompili regnum memorem?

Totis enim XLIII. annis, quibus praefuit Nu-
ma, nec bellum gessit, nec triumphavit: neque
tamen ejus per omne regni tempus, minor pacis quàm
regni tutela fuit. ut de eo Livius, i. 21. Lucu-
lentissimum de Numae regno, ac pietate exstat
encomium apud Dionysium Halic. ii. 7. quod
operae pretium est conferre. De felicitate re-
gni ejus Plutarch. in Numâ cap. xxxvi. Ageban-
tur per universam Italiam festi dies, tutoque iniri-
cem hospitium & convivium Itaque poëtarum
nimiae illae aliqui & veritatem superantes amplifi-
cationes tum nimis parcae videbantur. In ferreis
hic compedibus Mars tenetur; Neque enim narra-
tur bellum ullum, aut novandarum rerum studium,
aut seditio in Rep. existisse, regnante Numâ; &
quae seqq. Cui consentit Auctor de Viris Illu-
stribus. Eutropius, ut solet, breviter: Nullum
quidem bellum gessit, sed non minus civitati profuit,
quàm Romulus. Ob quod pacis studium Maro-
ni, Aen. vi. 808. ramis insignis olivae, Martia-
li & Claudiano, Pacificus rectè dicitur. Hinc
& omnium scriptorum de illo elogium. Compar-
at ergo adulatoria Cari Aug. imperium cum
Numae regno: quod ἡσυχία revera magis in An-
toninum Pium competeat: ut quem δεικνύω
inquit Capitolinus (in Ejus Vit. cap. ii.) cunctis
fuisse laudabilem, & qui merito Numae Pompilio;
ex bonorum sententia, compararetur; Piusque à
Senatu cognominatus sit (ad quem locum vide
Casaubonum) neque aliter cap. xix. solus omnium
propè principum prorsus sine civili sanguine & hosti-
li vixit: & qui ritè comparetur Numae, cujus
felicitatem, pietatemque, & securitatem caerimoniae-
que semper obtinuit. Neque enim Cari imperium
diuturnum, neque sine bello fuit.

ALTERA REGNA] Dixit minùs propriè, cum
το alter dicatur, non nisi de duobus inter se col-
latis. Poëtice tamen: ut Maro Ecl. iv. in re
simili:

Alter erit tum Tiphys, & altera quae vehat

Argo

Delectos heroas.

65. QUI PRIMUS; &c.] De eodem fusè Na-
so Fast. iii. & Met. xv.

Primus oliviferis Romam deductus ab arvis

Pompilius. &c.

Similiter Ennius, Annal. i.

Mensas constituit, idemque ancilia primis:

Ubi tamen Viri docti malunt *menses*, respicien-
tes Livium qui, lib. i. cap. 19. dixit: *Numa
omnium primus ad cursum Lunae in XII. menses, an-
num descripsit*. Vis praeterea quaedam latet in vo-
ce *primus*. Quasi omnium praecepsus. Sed vo-

cis hujus usum eâ notione jam observârunt Eru-
diti: de Aeneâ suo Virgilius:

Trojae qui primus ab oris. &c.

Ubi tamen vide Servium, aliosque Interpretes.

PACIS OPUS DOCUIT] Ex decoro *Faunus pater* hic mentionem *Numae* injicit: ut qui (apud Ovid. Fast. III. . .) cum rege illo sermones ac consprium de ordinandâ Rep., praemonstrante Egeriâ, habuisse fingatur, quasi cum homine sibi cognito. Sed locum vide. Per *Pacis opus* ergo Noster praefertim Agriculturam, quae praecipue in pace viget, intelligere videtur. Hanc agri colendi rationem Romanos edocuisse Numam, Plutarchus testis est loc. cit. cap. xxx. *Agrorum quoque per terminos Descriptio tota ad Numam referenda est: plurimum enim agri Romulus bello paraverat: & mox: Nullum enim est studium, quod tam celebrem Pacis amorem hominibus insinuet, quam victus agriculturâ parandus . . . quamobrem agriculturam civibus suis, tanquam iis amoris peculum misceret, commendandam ratus, agros in partes divisit, quos pagos dixit. &c. divisit etiam artificia, ut suum peculiare corpus haberent, atque in unum corpus redegit, cuique generi suos conventus & religiones praescribens. & seqq. Certissimum & illud, Peregrinos etiam, si quod inter eos bellum conflatum esset, Romanos ut pacis arbitros elegisse; atque inimicitias suas, Numae arbitrato, dirimendas obtulisse: ut de eo Dionysius, A. Rom. lib. I. fusè prosequitur. Quo instituto & Janum Geminum, fidem pacis ac belli, colendum dedit, velut Flor. I. 2. Rectè itaque de illo Ovid. Met. xv. 482.*

Coniuge qui felix nymphâ, ducibusque Camoenis, Sacrificos docuit ritus, gentemque feroci

Assuetam bello pacis traduxit ad artes.

Quibus verbis ferè iisdem Polyaeus, Stratag. VIII. 4. Νεμῆς Ῥωμαῖος ἐν πολέμῳ καὶ φόνῳ βελόνην καὶ μάχην εἰς εἰρήνην, &c. Confer & Lucianum in Macrobiis: ubi εὐδαιμονίῃσιν ἡ Ῥωμαίων βασιλεία, &c. dicitur. Merito itaque Vopiscus in Caro: quid deinde Numam loquar, qui frequentem bellis & gravidam triumphis civitatem religione munivit? sub Probo Imp. certè, adfuturum fuisse *Pacis opus*, si supervixisset, ipsius vox, qua militibus brevi non opus fore significabat, edocuit. Nam quid aliud ejus verba volunt, nisi: Romanus miles erit nullus: *secura Resp. orbis terrarum arma non fabricabit . . . boves habebuntur aratro, equus nascetur ad pacem, nulla bella, nulla captivitas, ubique Pax, ubique Rom. Leges, ubique iudices.* Eadem ferè habet in Tacito Aug. cap. XII. Caeterum *Pacis opus* quis elegantius depinxit, quam Aristophanes in *Eclês.* ubi chorus:

Ἄν' ὁ γενοῖτο, καμφορεῖ, καὶ τίνῃσι,
καὶ δημιουργοῖ, καὶ μίτοισι, καὶ ξίνοι,
Νυν ὃ καὶ ἀεπῶναι πέρεσιν Ἀγαθὸν
Δαίμον.

Confer quae superius de Pace: ut &, quae de Pacis praeconio ubivis deprædicant Poëtae.

66. OVANTIA CAEDE AGMINA, ROMULEIS ET ADHUC ARDENTIA CASTRIS] Romuli ac Numae ἀνέλοις pulcherrima. Bella enim à Romulo gesta respicit, quae omnino fuere quinque: Caeninense, anno U. IV. Sabinum, anno U. V. Camerinese, simul cum Fidenatenfi, anno U. XVI. Vejentinum, anno U. XXI. de quibus singulis Livius, lib. I. cap. 10, 11, 14, 16. & fusè Dionysius R. Ant. II. cap. 5, 6. Adeo ut ejus regnum vix à bello cessaverit. Tres porò de hoste victo triumphos in Urbem inexit: primum de Caeninensibus & Antemnatis, alterum de Camerinis, tertium de Fidenatibus ac Vejentibus. Res nota ex Historiis. Respexisse tamen videtur Poëta hoc loco oblata de Acronae, Caeninensium rege, opima Jovi Fere tria, quae *ovationis* fuit species. Unde non malè *ovantia* dixit *agmina*. Triumphasse tamen Romulum, cum exercitu, ac quadrigis purpurâque indutum in Urbem invectum fuisse auctor est Dionysius loc. citat. & Propert. IV. Eleg. I. Quod simplicius denarrant Livius, & Plutarchus in Romul. qui posterior eum lauro coronatum fuisse, inquit; additque (cap. XXVI.) hanc pompam initium atque exemplum triumphorum posterioris aevi exhibuisse. Utut, *Ovationi* propior tamen haec pompa fuit, quam Triumpho; duces peditem sequente in armis tantum exercitu: cum Tullus Hostilius omnium primus in Urbem equo invectus fuerit. Quid propriè *Triumphus* & *Ovatio* differant, docet Val. Maxim. II. 8. de Jure triumphandi, Dionysius V. 6. alii. ex junioribus Onuphr. Panvinus lib. de Triumph. Sic Romani *ovantes* & *gratulantes* Horatium excipiebant, apud Livium, I. cap. 25. Qui hac voce multoties utitur.

ADHUC ARDENTIA] Vox propria, & militaris. Virg. Aen. I. 495. de Penthesileâ

Mediisque in millibus ardet

Bellatrix.

Idem alibi:

Sese iugentis ardens

Ascanius.

Hinc ipsi Marti tribuit ardorem Val. Flaccus, initio Argon. VI.

At nigri hisdem ardet furis Gradivus, & acri Corde tonet.

& lib. V. 670. *Ardens Mavors.* Unde etiam eleganter Ennius hanc vocem ad armorum fulgorem

rem transtulit, Annal. i.

— *Hasteis*

Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
Quod imitatus & Maro: quo sensu etiam Lu-
canus Pharf. i. *Ardentes acies*, dixit. Intelligit,
tamen Noster de ipso Romanorum in praeliis
ardore: quae Vox frequens Livio & Tacito: sic
Annal. i. 51. *Exarsere animis, unoque impetu per-
ruptum hostem redigunt in aperta.* Atque ita passim.
Ita Floro dicitur J. *Caesar dux ardentissimus*, lib.
iv. 2. Ad rem nostram faciunt ejusdem verba
in Anaceph. lib. i. cap. 8. *Quid Romulo arden-
tius? tali opus fuit, ut invaderet regnum. Quid
Numa religiosius? ita res poposcit, ut ferus populus
Deorum metu mitigaretur.* De Romuli interea,
ac Romulei exercitus, ardore, bello Sabino,
aliisque proeliis, referet Livius i. 12. Dionysius,
i. 6. Plutarchus, in Romul. cap. xxxii. &c.
Val. Maximus iii. 2. Polyaeus, Stratagem.
viii. 3. alii. Quin & Romuli in bello felicita-
tem agnoscit, in Caro, Vopiscus.

ET ADHUC] Benè hoc addidit: in ipso enim
bellorum apparatu ac victoriarum cursu, (post-
quam de Veientibus jam triumphasset) & im-
provisò sublatum esse *Romulum*, significat, cum
succederet Numa. Ob hanc ergò bellicae virtu-
tis ardorem Marte genitus fingitur: adeo ut rectè
Ennius, Ann. i.

— *O Romule, Romule, dic, &
Qualem te patriae custodem dii genuerunt?*

68. JUSSITQUE SILENTIBUS ARMIS INTER SA-
CRA TUBAS, NON INTER BELLA, SONARE] Re-
ctè. Nullus enim armorum strepitus, regnante
Numà. Hinc Jani templum in signum pacis per-
petuos XLIII. annos clausum fuisse vulgò com-
memorant: de quo Livius Hist. i. 29. Dionys.
Halic. ii. & signatè Plutarch. cap. xxxvi. *Adeo
omnes belli & armorum inferendi occasionem exstir-
paverat.*

SILERE ARMA] Eleganti dicuntur *μῆλα φῶγῶν*.
Senec. Trag. Thyest. vf. 574.

*Jam minae saevi cecidere ferri,
Jam silet murmur grave classicorum:
Jam tacet stridor litui strepentis.*

Alta pax urbi revocata laetae est.
Quò respexisse videtur Boëthius, Consol. Metr. v.
— *Tunc classica sacra tacebant.* &c.
Audaciorè *τῶν τε* Statius Theb. vii. (ut solet)
de induciis:

— *Dum castra silent, suspensaque
bellum*

Horrescit pietas.

Idem silendi verbum ad pacem transtulit, Achil-
leid. ii. 142. de Lycomedis aulà:

— *Tranquilla sub pace silet.*

Ad Galpurnium tamen magis accedit Propert. iv.
El. iv. vf. 77.

*Romulus excubias decrevit in otia solvi,
Atque intermissa castra silere tuba.*

Hinc Armorum strepitus in coelo auditus inter
belli praefagia crebrò refert Livius in Hist. libb.
atque, ex eo, Jul. Obsequens de Prodig. non
semel. Quin & arma concutere belli signum erat:
de quo ritu Lipsius de Mil. Rom. Dial. xi. xii.
alii. Hinc concussu & crepitu armorum exhorta-
tiones factas fuisse, docet Alex. ab Alex. iv. 2.
Marti itaque *Romulus*, Quirino Numa operam
dedit: quae nomina vulgò confunduntur (quod
tamen observat Flaccus iv. Od. 15. *Janum Qui-
rini clausit*) Mars enim, cum saevit, *Gradivus* di-
citur; cum tranquillus est *Quirinus*: notante Ser-
vio ad Aen. i. 296. Contraria huic nostrae phra-
sis est Ciceronis, *Inter arma silent leges.*

INTER SACRA TUBAS.] Summam notat Reip.
tranquillitatem in qua Ludorum celebritati, non
bellis, vacandum est. Caeterum in omnibus fe-
rè Ludis ac Spectaculis adhibitas fuisse *tubas*, a-
liaque instrumenta musica notissimum. Sed de
Triumphis hinc nihil attinet dicere, cum de Nu-
mà sermo sit. Inter ministros sacrorum quodam-
modo fuisse constat *Tubicines* (quamvis *Tubilu-
stria*, bis quovis anno facta, huc non spectent)
qui, dum sacra fierent, proximi Sacrorum Mi-
nistris & Camillis, Flamini ad sacrificia mini-
strantibus, adstabant, cum Citharoedis &c. Ad
pompas & spectacula certè adhibiti, ac frequen-
tes in theatris, *Aeneatores* fuere, qui idem ac
Tubicines. Sic enim Senec. Epist. cxxxv. (ubi
de theatro loquitur) *omnes vias ordo canticum im-
plevit, & cavea aeneatoribus cincta est.* Juvenal.
Sat. x. 213.

*Quid refert, magni sedeat quà parte theatri,
Qui vix cornicines exaudiat, atque tubarum
Concentus?*

Hinc idem *Floralis tubae*, in Florarium Ludo-
rum commissione, meminit, Sat. vi. cum Na-
sone in Fastis. Huc etiam apertè faciunt verba
Plinii Secundi, lib. xi. Epist. *Qui nunquam tuba-
rum sonitum, nisi in Spectaculis audierunt.* De
Graecorum Certaminibus ac Ludis nota phrasid est
Θλυπτικὴ σάλπιγξ, ex Pindaro, aliis. *Unde Tu-
bam* Tyrrhenorum inventum esse statuunt Au-
ctores: Unde Athenaeus Deipnosoph. iv. ἡ σάλ-
πιγξ Τυρρηνῶν δι' ἐστὶν εἶδημα. &c. Isidor. Origin.
xx. & Sil. Italic. v. 12. Imò Pisaco Tyrrheno
adscribit Plinius vii. 56. Quò apertè alludens
Maro, Aen. viii. 526.

Tyrrhenusque tubae mugire per aethera clangor.

Ubi Interpretes vide. In Graeciam hinc adve-
ctam fuisse primò *tubam Tyrrhenicam*, docet
Scho-

Scholiaſtes ad Sophoclis Ajac. Flagellif. his verbis: *πρωτὸν δὲ Ἀεχμῶνδας, ἡγαγὼν εἰς Ἐκλυστὴν τὴν Τυρρηνικὴν σάπφισαν*: ut notat Interpres ad lib. i. Onuph. Panvini de Lud. Circensib. Quid mirum ergo, si ad Sacra (quorum caerimonias ferè omnes ad religionem spectantes ab Etruscis in Urbem receperit Numa) iisdem auctoribus adhibita quoque fuerit ab eo *tuba*, & *Tubicines*? quorum ordines, cum caeteris, etiam descripsit; juxta Dionysium lib. ii. & Plutarchum. In Oriente tamen, jam ante Etruscos, usitatum fuisse *tubarum* clangorem, satis constat: cum *tubarum* etiam frequens mentio sit in S. S. Literis, & Joseph. Antiq. Judaic.

NON INTER BELLA] Elegans ἀνέκδοτος. Proprius enim *tubarum* in bello usus. Et vera praedicat, si stamus à Dionysio Halic. iv. 2. qui *Tubicines* ad bellum elegisse Servium Tullum, non Numam regem, commemorat. In castris ergo ad *Tubicinis* cantum milites tantum semet ipsos, ad Cornicinum verò, etiam signa movebant: ut Romanarum Antiquitatum doceant Antilites. Varius praeterea *tubarum* usus ipsa in Urbe, quā videlicet Tributa Comititia convocari solebant. &c. Facit ad mentem Calpurnii egregiè Ovid. Fast. i. 715. de Ludorum solemnibus ac Pace, sub Augusto:

*Sola gerat miles, quibus arma coarceat, arma,
Canteturque fera, nil nisi pompa, tuba.*
Et Paedo Albinovanus de Mecaen. Obiit.

*Akliis ipse lyram plectro percussit eburno,
Postquam victrices conticuerunt tubae.*
Has ergo signatè, respectu Ludorum, placidas vocat Statius, Sylv. iii. 139.

Jam placidae dant signa tubae; jam fortibus ardens

Fumat arena focus.
Quid ergò; si ad memorabiles illos Ludos & miranda Spectacula alludat Calpurnius, quae forte jam, antequam in Persas moveret, unā cum filiis suis Carus Imp. Romae daturus esset: de quibus Vopiscus in Carino, & Noster Eclogā postremā, mentionem faciunt, & in quibus *centum Salpistras uno crepitu concinentes*, &c. adhibuit: ad quem loc. magni Casauboni notas vide. Scilicet ut Carum & hāc in parte Numae compararet.

64. JAM NEC ADUMBRATI FACIEM MERCATUS MONORIS, &c.] Illas honorum licitationes jam correxerant optimi Impp. (post Tyrannica videlicet superioris aevi tempora) D. Claudius, Aurelianus, Tacitus, Probus, &, sub cuius imperio nunc Romani, Carus. Sub Commodio enim jam *primum* xxv. *Coss. in unum annum lessi fuerant.* Omniaque Cleander, alterum refe-

rens, quasi sub Tiberio, Sejanum, pecunia vendidit; ad cuius nutum quoque Libertini in Senatibus atque Patricios electi. Quod Lampridius de eo nec non Dio Cassius: *ἐπὶ αὐτοῖς βουλῆς, συνετίαι, ἐπιτεροπῆαι, ὑγίμονῆαι, πάντα τὰ προέμμεν.* &c. De Helagabalo testatur idem Lamprid. cap. vi. *Vendidit & honores, & dignitates, & potestatem, tum per se, tum per servos libidinum ministros.* cui adde Herodian. lib. v. cap. 19. Reliqua supervacaneum est referre exempla, apud Aug. Hist. Scriptores passim sub malis Principibus obvia. Post Domitianum verò boni ferè Imperatores fuerant ad usque Commodum, sub quorum imperio nihil ejusmodi: Zosimum vide lib. i. catalogo Impp. post Domitianum: *Ἐπειὸς δὲ αὐτοῦ αἰγυβοὶ τῶν ὑγεμονῶν αὐτοκρατορῆς, Νερῶν τε, καὶ Τραϊανῶν, καὶ μὲν τῶν Ἀδριανῶν, καὶ τῶν Ἰούλιων Ἀντωνίων. . . . πολλὰ δὲ λαλῶντων ἡγεμονῶν διαδομένης. . . .* Quin & ejusmodi Senatores eleganter dixit *Mercatores potestatum* Alexander Severus in Lamprid. cap. xlix. Sed haec nova non erant ab aevo usque Tiberii: ut ex Suetonio & Tacito liquet: qui posterior etiam sub Nerone *venditata esse munera & jus principis*, ait, Ann. xiv. 50. Imò, liberā etiamnum Rep., *honorum suffragia vendita* quandoque à P. R. arguit Juvenal. Sat. x. 78. alii. Petronius Satyr. *Venalis populus, venelis Curia*, &c. Lucan. Pharf. i. *Hinc rapti pretio fascies*. & seqq. Hinc de Eutropio Claudianus lib. i. 198. egregiè inquit:

*— — — Certa proponit merce locandum
Institor imperii, caupo famosis honorum.*
ADUMBRATI] Vani nullius efficaciae magistratus. Sic Ciceroni Tuscul. Quaeſt. *adumbratae imago gloriae*. id est imaginarii honoris species. Phrasin explicat idem Cicero, dum rei expressae *adumbratam* opponit. Tacit. Ann. iv. 13. *Nec occultum est, quando ex veritate, quando adumbrata laetitia facta Imperatorum celebrentur*: & Curt. x. 3. apud quem Alexander: *Nec Persis Macedonum morem adumbrare, nec Macedonibus Persas imitari indecorum*. Lucretius hinc, *artis adumbratae laudem* dixit. Ad rem igitur Lucanus Pharf. iii. de Libertatis facie sub tyrannis:

*— — — Cujus servaveris umbram,
Si quicquid jubere, facis.*
FACIEM] Τὸ σχῆμα, nudam speciem. Cicero: *In eo expressa est Senatus facies*. Tacit. xiii. 38. *In faciem pacis venire*: & Hist. ii. 54. *Publici consilii facie discessum est*. Petronius Satyr. lxxx. de falsis Amicis, argutè, ut solet:

Vera redit facies, dissimulata perie.
Ita τὰ ὄψιν usurpat Herodian. vii. 13. *ὡς ὄψιν καὶ τύχην ἔχοντες ὅλην, ὡς περ εἰκόσι τὴν εἰκόνα.* Sic Tiberius *simulacra quaedam libertatis Senatus* praec-

praebebat, apud Tacit. Ann. i. 77. Attamen non tam Tiberios, Cajos, Nerones, Domitianos respicit Noster, quam illos Principes, qui in Libris, *ἡ Μαγνὰ βασιλεία, ἱεροῦ* (ut suos inscripsit Herodianus) vitiis suis nobilitati sunt. *Speciem honoris*, quoque dixere Auctores Classici. Sueton. Tib. LXV. *per speciem honoris dimisit Sejanum*. Quomodo & Poëtae usurpant. Ovid. in Epist.

Non honor est, sed onus, species laesura ferentes.

70. NEC VACUOS TACITUS FASCES, ET INANE TRIBUNAL ACCIPIET CONSUL.] *Ἐργον* quâdam, singula si attenderis. *Vacuus fasces* id est imperium plane cassum & nullius potestatis; ut rectè explicat Barthius: cum nempe species quaedam auctoritatis penes Coss. & Senatum, ipsa verò potestas penes Tyrannos fuerit. Huiusmodi *fasces* *κατασκευασ* dicerent Graeci. Sic *vacuus* & *otiosus* conjungitur. Appulej. Miles. ix. *vacuis occupationibus*, dixit. Ita *vacuos occupationis* opponit Tacit. Hist. iv. 17. *Vacare imperio* est, carere. ut *vacas sapientia*, id est cares: de quâ constructione cum sexto casu vide L. Vall. Eleg. v. 85. Confer Ciceronis Epistolas ad Senatum lib. xv. ubi de imaginariâ Coss. potestate plurimum conqueritur.

TACITUS] Id est tristis: qualis sub tyrannis subditorum ferè vultus. Ita de Caesaris adventu in Italiam Lucanus, Pharf. iiii.

Non illum laetis redeuntem coetibus urbes,

Sed tacitae videre metus.

Idem lib. i. signatè:

Et tacito mutes volunt sub pectore questus.

Eâdem phrasi Statius, Theb. ii. *tacito sub pectore*. Eleganter hunc procerum gestum expressit in re simili Phaedrus, v. fab. i.

Ipsi principes

Illam osculantur, quâ sunt oppressi, manum,

Tacitè gementes tristem fortunae vicem.

Curt. iii. 12. de Darii matre, uxore, &c. *Nullo responso dato, tacitae opperiebantur Victoris arbitrium*. Ita etiam Graeci. Xenophon Cyropaed. i. *Ἀντιπρὸς τῷ ἐνδοξαίῳ δὲ σιωπῇ ἀνέχοντο*. Vel TACITUS, id est sine ullo suffragio: quo sensu Cicero, Epist. Famil. v. 9. *Dicere forsitan, quae sentias, non licet: tacere planè licet. Omnia enim delata ad unum sunt*, nempe J. Caesarem, quem, post necem ejus, tyrannum ferè vocat. Vide & ejusdem Philippic. Oration. ii.

ET INANE TRIBUNAL] Ita *vacuus*, *inani* plerumque jungitur. Lucan. ii. Bell. Pharf.

Frustra leges & inania jura

Caesar habet, vacuasque domos, legesque silentes,

Clasque iustitiae tristi fora. &c.

Idem lib. v. *Et nomen inane Imperii*. Porro TRIBUNAL propriè Suggestus Tribuni, jus dicturi tribubus (Graecis *δικαστήριον, βῆμα*) vel solium, in quo sella curulis eburnea, summi Magistratus insigne, collocata. Insignis est Taciti locus, Ann. xiii. 4. de Nerone, formam futuri principatus describente: *teneret antiqua Senatus; Consulum tribunalibus Italia, & publ. Provinciae assisterent. Nec defuit fides: multaque arbitrio Senatus constituta sunt*. Ante Consulum tribunal, ipso in Senatu, gravissimas lites, vel sub Nerone, dijudicatas fuisse, testis est idem Tacitus, Ann. xvi. 30. Quantam prae se tulerit majestatem Consul pro Tribunali sedens, docet Livius, xlv. 29. Restitutam hanc Senatui ferè auctoritatem sub Tacito Imp. & sequentibus, docent Hist. Aug. Scriptores.

CONSUL] Rectè. Dicebant enim Jus in sellâ curuli Summi Magistratus: cum Minoribus non, nisi in subsellis, causam cognoscere tantum, non pronunciare, liceret. Itaque *medium cum Augusto inter duos Coss. in tribunali consedis* *Tiberium, adstante Senatu*, auctor est Suetonius in Tib. cap. xvii. Hinc etiam, respectu sellae curulis, *sedere pro tribunali*, dixit Suetonius Vespas. cap. vii. quod usitatum, sive in ipsâ Urbe, sive in Provinciis. Quo tamen pretio habuerit Consulatum Heliogabalus, ejusque similes tyranni, docent verba Lampridii, in ejus Vit. *Omnia per Praefectum Urbanum Romae facta sunt, quasi Consul illic non esset*. Ita *Consulis mensuris* meminit Lucanus lib. v. In breve enim tempus, vel in fenos, vel binos, vel etiam singulos menses, postea creati Coss. Quin & hoc sub Caesaribus quandoque factitatum, meminerunt Suetonius in Calig. Claud. Neron. & Tacitus Annal. xvii. de Othone Imp. Quae dolenda Reip. facies aliquantò jam meliore vultu effulserat. Idem tamen, de Eutropio Consule postea queritur Claudian. lib. i. 308.

Praebet miracula listor

Consule nobilior.

71. SED LEGIBUS OMNE REDUCTIS JUS ADEBIT] Auctoritatem, atque imperium pristinum habebit Senatus. *Jus* enim hic *imperium* significat, ut rectè hoc loco Barthius. Quae duo vocabula hinc Poëtis ferè *συνώνυμα* sunt; quod testimoniis non indiget. Unicum adde Lucretium lib. v. 1141.

Imperium sibi quum ac summatum quisque petebat:

Inde Magistratum partim docuere creare,

Juraque constituere, ut vellent legibus uti.

ubi fuscè de principatu in terris agit. Hinc *jura populi pro imperio populi* apud Justin. v. 3. quod videlicet idem paulò antè imperium & rep.

vocaverat. Sic Cicero in Epist. multoties *jus pro imperio* usurpat. & Tacit. Ann. xv. 31. & Hist. ii. 40. *jus imperii* dixit: quamvis priori loco Viri docti malunt, *vis*. *Jus honorarium* quid sit, docebit Imp. Instit. lib. i. Tit. 2. §. 7. *cō quod, qui honores gerunt id est Magistratus, auctoritatem huic juri dederunt.* *Jus* ergo respicit *publicum*, quod ex legibus, plebiscitis, Senatū-consultis, decretis Principum, & auctoritate, seu responsis prudentum ac Jure-Consultorum dependet. Alioqui respectu subditorum *jus* quadruplex erat, Romanum, Latium, Italicum, Provinciale, quorum alterum altero honestius: quod tamen non est hujus loci, cum Magistratum *jura*, respexisse tantum videtur Calpurnius. Specimen aliquod jam dederat Probus Imp. apud Vopiscum, cap. xiii. qui *Patribus permisit, ut ex majorum Judicium appellationibus ipsi cognoscerent: Legatos Consulibus, jus Praetorium Praefidis darent, Leges, quas ipse ederet, Senatū-consultis propriis ipsi Patres consecrarent.* Hunc Probum cum Carus exceperit, quis dubitet, ad hanc acuitatem alluisse Poëtam? & quidem ex Fauni persona, ut qui in Latio & *leges* & Deorum cultum etiam instituisse fertur.

LEGIBUS REDUCTIS] Ita de Justitiā Claudianus in Ruff. i. quae,

——— *Vitiis à stirpe recisis,
Elicit oppressas tenebroso è carcere Leges.*

Atque ita Panegyristes ille multoties de Laud. Stilich. & alibi. Neque aliter Plinius Nepos de Trajano suo, qui post Domitianum, jam praecunte Nervā, *Leges reduxerat.* Non tamen *Leges* è Graeciā xii. Tabb. (quas perlatas anno V. ccciii. suo etiamnum tempore *fontem omnis publici privatique Juris ac veluti corpus omnis Rom. Juris* appellare non dubitavit Livius, lib. iii. 34.) respexisse adeo videtur, cum de *Consulum ac Senatū auctoritate* praesertim agat. Quidni eum in *Leges* de Coss. speciatim intendisse suspicer? quae omnino quatuor praecipuae fuere: ut *Lex Junia*, quam, post exactos Reges; de creandis Coss. tulit Junius Brutus, anno V. ccxliii. *Lex Terentia*, ann. V. ccxci. de Imperio Coss. sed quae perlata non est. *Lex Sextia Licinia*, ann. V. cccxxxvi. uti Consulum alter ex plebe crearetur: ac *Lex Genutia*, ann. V. cdxii. uti liceret ambo Coss. ex plebe creari. de quibus suo loco agunt Livius, & Dionysius Halicarn. Hinc & *Lex Consularis* apud Cicero-nem; OLLIS SALUS POPULI SUPREMA LEX ESTO. Coss. enim liberā Rep. tantae auctoritatis fuerunt, ut eos Sallustius *binos Imperatores* appellaverit. Unde in eo magistratu (quamvis mutatā aliquando per seditiones Rep.)

etiam sub Caesaribus, atque Imperatoribus (usque ad Imperii occasum, & captam à barbaris Romam) perseveratum est: ut ex Fastis Capitolinis, & Cassiodoro, liquet.

72. MOREMQUE FORI VULTUMQUE PRIOREM REDDET] Id est Pristinam Judiciorum formam restituet. de *Foris Romanis* hic nihil attinet dicere: & *forum* pro judicio usurpari, notissimum. Exemplum in Cicerone passim obvia. Eadem phrasi dixit Statius, Sylv. i. 4.

Reddere jam foro, nec perturbare curules. Quamvis sub Domitiano, minus verè. de eodem tamen Idem, Sylv. iv. 3.

*Sed qui limina bellicosa Jani
Justis legibus & foro coronat.* Verius id tamen de Trajani sui imperio Plinius Sec. in Panegyri. *At tu, Caesar, quam pulchrum nobis spectaculum, pro illo execrabili, dedisti! Vidimus delatorum judicium, quasi grassatorum, quasi latronum. &c. Auxerat hoc malum principum avaritia. Advertisisti oculos, atque, ut ante castris, ita postea pacem foro reddidisti: excidisti intestinum malum: & provida severitate cavisti, ne fundata legibus civitas eversa legibus videretur. & seqq. Confer Sueton. in Aug. cap. xxvii. cum Horat. Epist. i. lib. ii. & alibi de Aug. Quoad dictionem, Justin. xvii. 3. de Arrybā rege: *Primus itaque leges, & Senatum, annuosque magistratus, & reip. formam composuit: nec non Ennius: Anal. vii.**

——— *De parvis summoisque gerendeis
Consilio, endo foro lato, sanctoque Senatu.* REDDET] Restituet. nota phrasis. Talem ferè Pertinax, post Commodum, reddiderat Judiciorum specimen: *Ἐν αὐτῇ τῇ κακῶς βίῃ ἡ τῇ σύγκλητι μάχισα, καὶ οἱ λοιποὶ πάντες βιάσθησαν ἀποδοκῶν:* ut Herodian. ii. 16. Idem lib. ii. cap. 17. *Αὐτὸς ἐπὶ τοῖς δικαστηρίοις, ἄριστον καὶ ἐμπερὶ ἡδὲ ἐπιδιδύνθη.* Talem Alexander Mamecae apud eundem constituit Remp. lib. vi cap. 18. & apud Lampridium, cap. xvi. & alibi: *Leges de Jure populi & moderatas & infinitas sanxit, neque ullam Constitutionem sacravit sine xx. Juris peritis, inter quos praesertim Ulpianus, cujus consiliis Remp. rexit. &c.* Talem dederant Judiciorum formam M. Antoninus Philosophus, & Antoninus Pius, apud Capitolinum. Quid de Trajano, principe laudatissimo? qui ipse de se in Epist. ad Plinium Sec. *Invitos compellere, non est ex justitia nostrorum temporum.* &c. Cur & sui saeculi Romulus, & Numa, & Augustus dictus est. Quin etiam reverentiae in Senatum ac Leges Hadriani Caes. exstant exempla: in Ael. Spartiano. Sed exemplorum abundè est.

72. ET AFFLICTUM MELIOR DEUS AUFERET
AEVUM.]

ÆVUM.] Secundum historiam dixit. Quantopere enim sub tyrannis afflicta fuerit Resp. brevi quâdam tabella proponit Vopiscus in Caro, cap. iiii. *Romana res, quae bellis civilibus consenuerat, per Augustum deinde reparata est: si reparata dici possit, libertate amissa. Tamen utcumque (etiâsi domi tristis fuit) apud exteras Gentes effloruit. Passa deinceps tot Neronas, per Vespasianum caput extulit. Nec anni tempore Titi felicitate laetata, Domitiani vulnerata immanitate; per Nervam atque Trajanum usque ad Marcum solito melior, Commodi recordia & crudelitate lacerata est. Nullum bonum post haec, praeter Severi diligentiam, ad Alexandrum Mameae sensit lorum. Longum est, quae sequuntur, universa connumerare. Uti enim princeps Valeriano non potuit. Gallienum per xv. annos passa est. Invidit Claudio longinquitatem imperii amans. varietatem fortuna: (Decium ac Gordianos praetermississe miror) sic enim Areliaus occisus est, sic Tacitus absumptus, sic Probus caesus est: ut appareret, nihil tam gratum esse Fortunae, quam ut ea, quae sunt in actis publicis, eventuum varietate mutentur. Eundem vide in D. Aureliano, cap. xlii. Ab Augusto in Diocletianum, Maximianumque, quae series purpuratorum sit, index publicus tenet. Sed in his optimus ipse Augustus, Fl. Vespasianus, Titus, Cocceius Nerva, divus Trajanus, divi Adrianus, Pius, & Marcus, ut & Severus Afer, Alexander Mameae, divus Claudius, & divus Aurelianus. Valerianus enim, cum optimus fuerit, omnibus infelix apparuit: quibus Decium quoque ac Tacitum addi posse, cum Gordiano, ipsa docet Augg. series.*

MELIOR DEUS] Itaque hic, est ipse Carus: vel Numen magis favens, seu potentius. Eô sensu Ovid. Met. i.

Hanc Deus, & litem melior Natura diremit. Senec. Philos. Nat. Quaest. vii. 30. Ipse Deus, qui condidit, qui hoc fundavit, maiorque est pars operis sui, & melior. Pulchrè Cicer. N. D. lib. iiii. Is igitur, qui hoc efficere possit, quicquid id efficit, melior est. Atque haec sanior Gentium Theologia. Ejusmodi favens Numen, sub nomine Διὸς Σωτῆρος (quem Jovem Sospitatorem dixere Romani) colebatur etiam Graecis: ut Pausanias in Corinth. Athenaeus Deipnosoph. xv. alii. Melior hic ergo est ἀριώτης, κρείσσων. sic Homer. Iliad. ix. de Diis:

Καὶ κρείσσονός τε, τιμὴ αἰ, βίη τε.

Vel DEUS] Hic ponitur pro praefagio: quomodo in extis victimarum quandoque felix praefagium dicebatur *Deus*: ut in illo P. Statii, Theb. v. 176.

Spiras deus integer extis.

Homer. Iliad. ix. ἄριστος, ὁ δὲ θεὸς ἱσχυροτάτος. Sed vide supra.

AUFERET.] Praeter adulationem Vett. in Augustum, eadem postea, pluribus locis, adumbrarunt Poetae temp. suorum felicitatem. Ita de Laud. Stilich. ii. 203.

Sub tot principibus, quaecumque amisimus olim, Tu reddis. solo poteris Stilichone morante

Crescere Romanum vulnus tellura cicatrix.

Afflictum Imp. Rom. ævum sub Honorio habes apud eundem per *ἁγιογραφία* Romae graphicè depictum, Bell. Gildon. à vs. 17. ad 127. cui itidem meliora apprecatur. Eademque ferè habet Prudentius contr. Symm. lib. ii. ubi de Maxentii tyrannide ac restitutâ per Constantinum M. Republicâ pulchrè disputat.

74. EXULTET QUaecumque NOTUM GENS IMA JACENTEM &c.] Omnes sub Imperio Rom. populos ad laetitiam exhortatur. Eâdem phrasi Claudian. in Eutrop. ii. quamvis in re dissimili: *Exsultant meritis gentes.*

Exsultare est gaudere; ut Serv. ad Aen. x. 643, Unde gaudio exsultare frequenter conjungunt Auctores. ut, exsultare laetitia, dixit Cicero: Idem in Epist. Famil. plus semel, gaudio exsilii, propriè dixit. Ita sanè Interpres ad Lucan. Pharf. iv. 672. Exsultatio est gestus significatio, cum quis incedit omnibus laetitiis. Britannorum copiae exsultabant, Tacit. Ann. xiv. 34. Exsultare victoria, Justin. i. 8. Phrasin planè depinxit, Idem lib. xviii. cap. 7. Ausus es, ista purpura & auro ornatus moesta ac lugentia castra, circumfluentibus laetae felicitatis insignibus, velut exsultabundus, intrare? nusquamne te aliis jactare potuisti? Externo igitur gestu constat magis, quam interiore animi motu. Exempla passim obvia. Sed Graeci quoque frequenter conjungunt, χαίρειν & ἐγχαίρειν, Gaudete & exsultate. Cum judicio ergò hanc vocem elegit, ut rusticorum magis propriam: quomodo & Longus, Pastoral. ii. Φιλητάς θανμάσας, φίλοι τε ἀπαυδάσας. Rectè, πηδῶν enim, salio, salto. ἀ πῖδον, solum, terra: juxta illud Horat.

Nunc pede libero pulsanda tellus.

NOTUM JACENTEM,] Sanè Libyae gentes intelligit, quae, ad Austrum porrectae, depressiorem (respectu populorum ad Septentrionem) habitantes terram, quasi *jacentem* incolebant *Notum*. Ita etiam signatè Libye Νοτιή, Australis, dicitur Dionys. *Ἄφρυ.*

Οἱ & Λιβύης Νοτιῆς ἐπὶ τέσσα βίβους.

Africae Romanorum temporibus quatuor erant praecipuae partes, Mauritania, Numidia, Libya, & Cyrenatica, in latitudinem à freto Gaditano ad Nili Catabathmum usque extensae:

quarum depressior, ad Austrum vergens, Libye, quae Aegypto contermina: unde P. Mela Geogr. I. 8. *Catabathmum, qui Africam finit, vallem esse derexam in Aegyptum*, dixit. Cui consentit Plinius, V. 5. neque aliter Sallustius, B. Jug. XIX. qui Africae ab ortu solis *declivem* tribuit latitudinem. Hinc Ennius in Fragm.

Et latei campej, quos Africa terra, &c.

Id est patentes, depressi: quo pacto & Justin. II. I. *Aegypto humillimum solum*, & Flaccus, I. Od. 37. *latentes oras* tribuit. Quemadmodum & Amm. Marcellinus, XXII. 16. *Libyco littori pandas oras, & patulas, montium nullis speculis vel collium signis*, attribuit.

JACERE ergo dicuntur terrae, respectu montium: sic Brutus Epist. ad Cicer. *Locus jacet inter Apenninum & Alpes*. Atque ita passim. Tacit. Hist. I. 86. *Tiberis, proutum ponte sublicio, non modò jacencia & plana Urbis loca, sed secuta hujusmodi casuum* (id est altiora) quoque implevit. Statius Theb. II. VI. 503. appositè:

Subter campi, deversaue late

Arva jacent spatiis.

Si autem ad Ventum ipsum respexeris, *jacens* erit, leniter spirans, relatione ad *erectum Borean*, qui vehementior. *Jacent* enim flamina; cum suae ventis cecidere vires: ut Senec. Trag. vel, ut Maro, cum ventis posuere minas.

GENS IMA] Dicitur, quasi infima, remotissima, ultimo loco posita: prout Virg. Ecl. X. 44. *Extremos Garamantas* dixit. Sic imò sedere loco, *infimis insistere subselliis* id est ultimis. Juxta opinionem Vett. loquutus est, qui in Cosmographiâ ultimo loco posuere Africam. Quomodo etiam Sallustius B. Jug. cap. XVII. *In divisione orbis terrae plerique in tertiâ parte Africam posuere: pauci tantummodo Asiam & Europam esse, sed Africam in Europâ*. Ad quae verba alludens Aufonius, Epist. XIX. VI. III. inquit:

Europamque Asiamque, duo vel maxima terrae Membra, quibus Libyam dubiè Sallustius addit, Europae adjunctam: possit quum tertia dici.

Quò etiam respicit Lucanus Pharf. IX.

Tertia pars rerum Libye, si credere famae Cuncta velis: at si ventos coelumque sequaris Pars erit Europae.

Ex hac opinione etiam Strabo, Geograph. XVII. Europae partem tantummodo, atque infimo loco posuit Libyam. Cui consentit Herodotus lib. IV. cap. 42. *Θαυμάζω ὅτι διμεροῦνται, καὶ διαλύονται Λιβύῃ, καὶ Ἀσίῃ, καὶ Εὐρώπῃ· ὃ δὲ σμικρὰ τὰ ἀποφύγιμα αὐτῶν ἐστὶν*. & seqq. Sed vide omnino Geographos. Imum ergo id est postremum obtinebat locum Africa, quae tamen, respectu Romanorum, maximi erat momenti: ad-

eo ut breviter Flor. II. 6. *proemium victoriae Africa fuit, & sequens Africam statim terrarum orbis*.

75. ERECTUMQUE COLIT BOREAM.] Altiores ac magis surgentes Europae ad Septentrionem partes. *Erectus* enim est sublatus, altus. Sic, *erectis corpore*. Ovid. Met. I. *Et erectos ad sidera tollere vultus*. Quid profuit altum *Erexisse caput*? Claudian. Rapt. Prof. III. Regiones innuit Boreales, in Scythiam usque excurrentes; quae Rom. subiectae erant Imperio ad Tanain fl. Unde in Graeco Epigr. *Ἀρκ. & ἀντιλόφ. & cervice attollens* (quamvis poëtice) dicitur. Quantopere verò *erectae* atque altiores haec sub Arcto sint regiones, docet Justinus, II. I. *Porro Scythiam adeo editiorem, omnibus terris esse, ut cuncta flumina ibi nata Maeotim, tunc deinde in Ponticum & Aegyptium mare decurrant*. &c. Eadem ratione & Poëtarum princeps Georg. I. 240.

Mundus ut ad Scythiam Rhiphaeasque arduus arces

Consurgit, premitur Libyae deversus in Austros. Vel ex sententiâ Vulgi (constat enim inter Mathematicos propriè in globo nullum esse alium alio editiorem locum) vel quòd *Circulus Boreus, sive Arcticus totus supra terram quasi erectus est, quem ideo Φανούριος vocat Aratus: Notius verò, sive Antarcticus totus infra nostram est Hemisphaerium, ideoque deversus: notante Grammaticorum peritissimo ad h. locum*. Ita etiam *Notum & Borean* opponit Lucan. Ph. VII.

Quicquid signiferi comprehensum vertice coeli Subque Notum, aut Borean.

Differentiam utriusque apertè notat, ratione Poëtae Nostri, Manilius, Astron. IV.

Nilusque tumescens

In Cancrum, & tellus Aegypti, iussa natare: Taurus habet Scythiae montes.

Legi possit etiam ERECTUM, respectu Circuli Arctici, qui Graecis ἀρκτικός κύκλος dicitur, & juxta Poëtam intatâ Circulus existat homo.

76. QUAEVUNQUE VEL ORTU, VEL PATET OCCASU,] Notissima Poëtis formula. Naso, Metam. IV. 626.

Saepe sub occasus saepe est ablatas in ortus.

ut & alibi: Statius, Sylv. III. 3.

Neque enim dominos de plebe tulisti,

Sed quibus occasus pariter famulatur, & ortus.

Imò Ciceronis est saepe: *ab Ortu ad Occasum*, sed plenius phrasin extulit Ovid. in Fastis de Cere:

Solis ab occasu, Solis quaerebat ad ortum.

Poëtice magis Senec. Trag. Hippol. ubi chorus: *Quae-*

*Quaeque nascentem videt ora Solem,
Quaeque ad Hesperias jacet ora metas.*

Nec non Horat. iv. Od. 16. de Imperio Rom. quod etiam Noster intendit:

*Et Imperi
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.*

Termini tamen Imperii sub Augusto erant ab Oriente Euphrates; à *Miridie* Nili cataraetae, deserta Arabiae, & mons Atlas; ab Occidente Oceanus; à *Septentrione* Danubius & Rhenus. *His enim finibus quasi à Naturâ datis coercuit*; ut de eo Tacit. Ann. i. & Suetonius in Ejus Vit. Ultra hos tamen terminos ac latius, quam liberâ Rep., sub Caesaribus, ac Imperatoribus, propagatum est Imp. praesertim sub Trajano: adeo ut terminos tunc Romani statuerint ab *Ortu*, Mare Rubrum sive Indicum, & Caucasum montem, ultra Euphraten: ab *Occasu* ipsas Britannias; à *Meridie* Aethiopas superiores & Orientalem Oceanum: à *Septentrione* Tanain fl. & montes Rhiphaeos: velut disertè Appianus Alexandr. in Praefat. Quousque verò progressus sit Probus Imp. docet Vopisc. cap. i. utpote sub cuius imperio *Oriens, Occidens, Meridies, Septentrio*, omnesque orbis partes in securitatem redactae sint. Verùm poetica haec est *ἡμετέρας*: qualis illa Xenophontis in Cyropaed. lib. i. *Ἀνετήσθη δὲ τοιαῦτα φύλα, ὥςτις αὐτῶν ἦσαν ἑσπέρια*. Sed Carum etiam Euphraten fatalem Imperio Romano, transisse postea, atque, Ctesiphontem urbem ingressum, Imperatoris Perfici nomen meruisse, testes sunt Aur. Victor de Caes. cap. xxxviii. Vopiscus in Car. Eutropius lib. ix. Olymp. Nemefianus Prooem. Cyneget. vf. 74. quamvis Numerianum Caes. adulatoriè hîc in partes vocat. Adeo tunc quoque priscos limites transgressi erant, de quibus Vet. Poëta, in Catalectis, cecinerat.

*Euphrates Ortum, Rheus recluserat Arcton,
Oceanus medium venit in imperium.*

76. MEDIOQUE SUB AETHERE FERVET.] Aethiopiam intelligit, quam, ex mente Vett. sub Zonâ torridâ posuit: ut Maro, Ecl. x. 68. *sub fidere Cancrî*. Ultimam terrarum vocat Herodotus, III, 114. *Ἀποκλιμαρῆς δὲ Μισσημβρίας παρά αὐτῶν διώοισι ἦσαν ἡ Αἰθιοπία χώρα, ἡ πρώτη τῶν οἰκιστῶν*. ut & P. Mela II. 2. Quò alludit maximus Poëta, Aeneid. vi. 795. *Hanc tamen Romanorum arma*, D. Augusti temporibus duce *Pestronio* intrâsse, auctor est Plinius, vi. 29. Ita, etiam Aethiopes Homero Odys. i. *ἄνθρωποι* dicuntur, & *longè semoti*:

— — — — — *Ἐξ ἁλὸς ἀνδρῶν*

Οἱ μὲν δυροῦντες ἡμετέρας, οἱ δὲ ἀνίστησι.

Quam divisionem duplicis Aethiopiae, ex hoc Poëtarum principe, etiam citat Strabo, Geogr. lib. i.

MEDIO AETHERE] Itaque dixit poetice: ad exemplum Lucani, Pharf. ii.

— — — — — *Calida medius mihi cognitus axis
Aegypto, atque umbras nunquam flecente Syene.*

Sanè per medium aethera intelligit illam coeli regionem, in quâ Vett. Zonam torridam, ita vulgò dictam, posuere. Manilius Astron. i.

*Tertius in media coeli regione locatus
Ingenti spira totum praecingit Olympum,
Parte ab utraque videns axem, quo limine Phoebus.*

*Componit paribus numeris noctemque diemque,
Veris & Autumni currens per tempora mixta,
Quum medium aequali distinguit limite coelum.*

Definit itaque Plutarchus de Placit. Philos. III. 14. hanc coeli circulum *mediam esse terrae regionem*, quae hac ipsa de causa Zonae torridae seu adustae nomine dicitur. Intelligit tamen Noster incolas Libyae interioris, & Nubiae regni (quae pars Aethiopiae antiquae) & Garamantas; habitantes nempe inter Tropicum Cancrî, & Aequatorem; quousque tantùm Africa Antiqua fuit cognita: unde Seneca Tragic. in Hippol. de hac regione:

Quaeque ferventi subiecta Cancro est.

Omnes enim incolas intra Tropicum Cancrî circulum degentes Vett. dixerunt *Aethiopas*: ut auctor est Strabo Geogr. xvii. vide & P. Melam, de Sit. Orb. i. 4. Ulterius nihil cognitum fuisse, liquet ex Sallustio, B. Jug. xix. *super Numidiam, Gaetuliam accepimus: post eos Aethiopas esse: deinde loca exusta ardoribus*. Hinc illa Maronis Aen. vi. 794.

— — — — — *super & Garamantas & Indos
Proferet imperium, & seqq.*

Poëticè itaque loquitur, cum Lucano, Pharf. i. *Quaque dies medius flagrantibus aestuat boris*. Exsultare ergo omnes sub Imperio Rom. gentes, Principe Caro, ac Caes. Numeriano, jubet.

77. CERNITIS, UT PURO NOX JAM VICESIMA COELO FULGEAT!] Praesagium futurae felicitatis, plerumque coeli serenitas. quò alludit etiam Claudianus de iv. Consul. Honor. vf. 182. quem locum huic nostro confert Barthius:

*Imperii lux illa fuit: praesagus obibat
Cuncta nitox, risitque tuo Natura sereno:
Visa etiam medio populis mirantibus audax,
Stella die, dubitanda nihil, nec crine retoso*

A a 2 3.

Eau-

Languida, sed quantus numeratur nocte Bobtes.

Sic tua felices illustrant omina flammæ.

Et quæ seqq. pulcherrima.

CERNITIS?] Appositè dixit, ut attentionem moveret populis, formulâ Poëtis usitatâ. Imò & vox cernendi Vatribus propria. Maro, Aen. VII. 68.

Continuò vates: Externum cernimus, inquit, Adventare virum. &c.

Et Aen. VI. 87. de Sibyllâ vaticinante:

Bella, horrida bella,

Et Tybrim multo spumantem sanguine cerno.

Ubi Interpres: *quasi non solum præsciat, sed prævideat.* Sic Petronianus ille Eumolpus:

Cerno equidem gemino prostratos Marte Philippos.

Cernere enim singularem *ἑμφασι* habet: unde frequenter Cicero, *cernere animo, mente.* Vide L. Valla Eleg. III. 84. & Interpretem doctissimum ad Fr. Sanctii Minerv. lib. IV. de Homonym. alios. Ad rem faciunt Senecæ verba, Nat. Quæst. VII. 1. *Si quid præter consuetudinem emicuit, spectamus, interrogamus, ostendimus. Adeo naturale est magis novâ, quàm magnâ mirari. Idem in Cometis fit.* & seqq. NOCTEM enim JAM VICESIMAM effuluisse ait, ex quâ Cometes primò conspectus fuerit, sine ullo præscægio cladis, aut terrore: qui tamen ex opinione Vett. ingentes motus ac dira quædam regnis portendere credebatur. Atque hinc conicere licet, sub initium principatus Cari devictis tamen Sarmatis, compositam hanc esse Calpurnii Aeclogam. Itaque de spatio, intra quod Cometes appareat, hic non disputandum. Alioqui Seneca N. Q. VII. 21. *Cometen vel senis mensibus durare, ait: & ille, quem nos sub Neronis principatu vidimus, sex mensibus spectandum se præbuit.* Plinius, II. 25. *Brevissimum, quo cernuntur, spatium VII. dierum annotatum est: longissimum LXXX.* In quo tamen falli eum, cum Veteribus, manifestum est, tum ratione Physicâ, tum ipsâ Experientiâ. Diutius enim perdurant, si copiosiores habeant materiem. Ultra VI. menses tamen raro visuntur. Varia de Cometis Vett. referunt Senec. N. Q. qui ex professo de his libb. VII. Aristotel. de Meteor. I. 6. Plutarch. de Placit. Philos. III. 2. aliique Veterum. Illos tamen non nisi ad certum tempus apparere, compertum est.

PURO COELO] Vox de faustis Prodigiiis usitata. Ita Jul. Obsequens, cap. CXXVIII. *Sol puro ac sereno coelo, &c.* & sic sæpe Livius in Hist. unde ille sua hausit. Vet. Poëta:

Laetificansque dies erat omnibus æthere puro.

Et Physicè loquutus est. *Locus enim Cometarum est suprema aëris regio: apparent in sublimi, & motu caeli circumaguntur, ubi coelum revera purum: ut observat Seneca, l. cit. qui idem illos quæstissimo aëre apparere, ait: ubi Ventum in causâ non esse scintillationis, probat. Eadem Manilii est sententia, Astron. I.*

Sive quod, ingenitum terrâ spirante vaporem, Humidior sicca superatur spiritus aurâ, Nubila quum longo cessent depulsa sereno. &c.

78. UT PLACIDA RADIANTEM LUCE COMETEN PROFERAT.] Diversos esse Cometarum colores, docent Physici, pro diverso habitu, seu vapore, quem attraxerint. Inter quos Joviales affirmant esse lucidos, puros, & mirè candicantes: Venereos esse pulchros, magnos, candidos, nitidos. Seneca lib. cit. 17. cap. *Multi varique sunt, dispares magnitudine, Cometae, dissimiles colore: aliis candor, & purum liquidumque lumen. &c.* Rectè itaque

FULGEAT. Ita enim Plin. N. H. II. 25. *Fit & candidus Cometes, argenteo crine, ita resurgens, ut vix contueri liceat. Idemque Seneca: Cometas non frequenter ostendit Natura . . . sive amplitudinem eorum consideres, sive fulgorem.*

RADIANTEM quoque dixit Sibylla in Epigr. Graeco:

----- Πολλὰ μὲν ἄστερ, καὶ ἀνέμους κομήτης.

79. UT LIQUIDUM MITTAT SINE VULNERE SIDUS] Καταχρηστικῶς Sidus dixit. Distinguitur enim vulgò Sidus à Cometa. Jul. Obsequens de Prod. cap. CXVI. *Sidus ingens coelo demissum: &c.* ubi flammam, quæ stellæ similitudinem referebat, intelligi, verisimile est. Sic quoque Livius sæpe.

Sidus (vel, ut alii, Syds) ex suo & ἰδίῳ, propriè signum, est, in quo aliquot stellæ simul conpiciantur. Hinc apertè illos à sideribus distinguit Manilius, lib. cit.

Sive illas Natura facies ob iuncta creavit

Sidera, per tennes coelo lucentia flammæ.

Ad quæstionem itaque, an aliquod proprium sidus sint Cometae, sicut Solis & Lunæ, respondet Senec. lib. cit. cap. XVIII. *Si erraret Cometa, essetque sidus, intra Signiferi terminos moveretur, intra quos omne sidus cursus suos colligit . . . Acies nostra non potest per medium Sidus exire, ne per illud superiora aspiciat: per Cometam autem non aliter, quàm per nubem, altiora cernuntur: ex quo apparet, illum non esse sidus.* Physicè ergo dixit, liquidum id est purum, perspicuum: ut Maro, liquidum ignem dixit: quod hic observat Barthius. Vide Aristotel. de Meteor. lib. I. Plin. II. 22. *Stella itaque est Cometes: quamvis etiam Lucanus, Ph. I. dixerit: Crinemque timendi sideris:*

ris: & Silius, Punic. I. *Scintillas fidus*.

ΜΙΤΤΑΤ] Emittat. Propriè de fulgore. Cicero de Nat. Deor. *Luna eam lucem, quam à Sole accepit, mittit in terras*.

Pro eo legunt quaedam Edd. *niſſat*: quod eleganter quidem de Stellis dici poſſit, vel auctoritate Lucretii. &c. *Niſſare* enim eſt quandoque, Scintillare, per metaph. ab oculis: at non obſervant prioris verbi *οὐράτην*, quod ſubjunctivè effertur, cui non cohaeret Indicativus.

SINE VULNERE] Sive praefagio caedis, aut Imperii Rom. everſionis. Conjungit Juvenal. Sat. x. 112.

———— Sine caede & vulnere pauci
Descendunt reges.

Sic etiam *vulnus* pro telo. Virg. Aen. III. 529. pro gladio, Aen. II. 529. Unde *vulnera dirigere*, idem Aen. x. 140. Ita *vulnus* pro clade, frequens Auctoribus: Juſtin. I. 8. *Diſſimulans quantum vulnus accepiſſet*. Alludere videtur ad Cometen, cui nomen *ξίφιας*, vel *ξίφαξ*, quia gladii mucrone effigiem produciſ: de quo J. Hyginus fab. cxcii. quae ſtella luſtrum portendit. Quales cometas Plinius II. 25. in mucronem ſaſſigiatos, & quodam gladii nitore, *Xiphias* vocat.

80. NON PER UTRUMQUE POLUM] Vel ab Ortu in Occaſum: vel magis propriè, à Septentrione in Auſtrum. Motus enim Cometarum (quamvis admodum ſit varius) ex opinione Veterum Phyſicorum vulgò ſtatuitur quadruplex. Primum ſtatuunt ab Ortu in Occaſum, ſecundum ab Occidente in Orientem, tertium nunc ad Septentrionem, nunc ad Meridiem: quantum verò ei motum assignant, quo videlicet ſurſum commeare, materià vel ex inferiori parte deficienti, vel deorſum, ſi eadem materies ex inferiori accreſcit. Quem poſtremum motum hic innuere videtur. De diverſo tamen motu, tum ſub Claudio, tum Nerone, ita Seneca I. cit. cap. XXI. *Ille à Septentrione ſurgens Orientem petiit, ſemper obſcurior: hic ab eadem parte coepit, ſed in Occidentem tendens ad Meridiem flexit, & ibi ſe ſubduxit oculis*. Non ergo talis exiſtit hic qualem deſcribit Claudianus Bell. Getic. VI. 243.

Et nunquam terris ſpectatum impunè Cometen,
Qui, primum roſeo Phoebi prolatus ab Ortu,
Inde, Lycaoniam paulatim expulſus in Ar-
cton,

Cruce vago Getici ſoedavit ſidera pluſtri.

SICUT SOLET IGNE CRUENTO SPARGIT] Lege, cum Barthio, *Seſe* (ut ſolet) igne cruento *Spargit*: ut *Εὐχάρις* figurà non opus ſit; quaſi eſſet *Spargit*, pro *ſpargitur*, agendi verbo propatiendi, à quâ figurâ tamen neque abhorrent Hiſtorici; ut Livius: *Ludus in artem verterat*,

pro verſus erat. Sed iſta Grammaticis.

IGNE CRUENTO] Sanguinei coloris. *Cometas* futurae cladis, aut calamitatis cujuſdam eſſe praenuncios Vett. conſans fuit opinio: qualis ille Claudiani de Rapt. Prof. II.

*Præcepſ ſanguineo delabitur igne Cometas
Prodigiale rubens.*

atque ille Maronis, Aen. x.

———— Nocte cometas

Sanguinei lugubre rubent.

Quod eodem more effert Manilius, qui *Rubescens ſerali crine cometas* dixit. Ad opinionem Noſtri quoque accedit Seneca: *Cruenti, minaces ſunt, qui omen poſt ſe futuri ſanguinis ſerunt*. Ut etiam Plinius, lib. cit. cap. XXV. *αομήτας* Graeci vocant, *Noſtri, Crinistas, horrentes crine ſanguineo, & comarum modo in verticem hiſpidas*.

81. ET ARDENTI SCINTILLAT SANGUINE LAMPAS] Emphatica ejuſdem rei repetitio. *Λαμπάς*, quae fax Latinis (alio nomine dicta *Lampadias*) ex Cometarum genere eſt. Unde Plinius: *Lampadias, ardentes imitator facies*. & Manilius, Aſtron. I. prope finem:

Lampadias ſiſſus ramosos fundit in ignes. &c.

Quin & hanc etiam inter prognostica civis belli inter Caef. & Pompej. obſervat Pharf. I. Lucanus:

———— Nunc ſparſo lumine Lampas
Emicuit coelo.

cujus etiam Pharf. x. meminit.

SCINTILLAT] Vox propria. Silius Ital. Punic. I. 461.

*Crine ut ſtammifero terret ſera regna Cometes,
Sanguineum ſpargens ignem: vomit atra rubentes*

*Fax coelo radios, & ſaeva luce coruſcum
Scintillat ſidus, terrisque extrema minatur.*

Uſus eadem voce Manilius:

———— Paſſimque volare videntur

Cum vaga per liquidum ſcintillant lumina mundum.

ARDENTI SANGUINE] Ad infamiam uſque laborant Cometae apud Vett. quod regnorum everſiones, mutationes Rerump., famem, bella, caedes, portenderent. Unde notiſſimus Lucani verſus:

———— Et terris mutantem regna cometen.

Hinc etiam Silio, Punic. VIII. 683. *Regnorum everſor* dicitur. Imò & Hiſtoricis. Sueton. Neron. cap. XXXVI. *Stella crinita, quae ſummis poteſtatibus exitium vulgò portendere putatur*. &c. Tacit. Ann. XIV. 22. *Inter quae & ſidus Cometes eſſuſſis, de quo vulgi opinio eſt, tanquam mutationem regis portendat*: ſub eodem Neronis principatu. Quò & ille D. Veſpaſiani jocus, de Partho-

thorum rege crinito pertinet, apud Sueton. Eiusmodi cometes vulgò quoque J. Obsequens *stellam crinitam* vocat, atque inter Prodigia commemorat. Sed vide, quae doctissimus Interpretes ad Tibulli Eleg. II. lib. XV. annotaverit: *Cometas semper (inquit) grande aliquod malum portendere vetustissima est opinio: In promptu est exemplorum copia. Hodie in omnia alia discedunt Sapientum scholae. Quodd enim nocere videantur, id non per se sed per accidens, evenit: cum observatum sit de Cometis nonnullis, quos summa fertilitas, omniumque rerum affluentia ac foecunditas exceperit: adeo ut hinc rectè Seneca: Rari cometae, & ob hoc mirabiles sunt. &c. Neque de illis quicquam statuit Lucretius de R. N. Obtinuit tamen contra Philosophorum placita (qui inter Meteora, cum Plutarcho, eos statuunt) ille Veteris Poëtae Senarius, quem citat Suidas:*

Οὐδείς κομήτης, ὅστις ἢ κακὸν φέρει.

Caeterum de Cometis quid sentiant Neoterici, non est hujus loci; cum ex Vett. opinione loquatur Calpurnius. Neque enim ἡ ἑλάνη ἀπαταῖν decet.

82. AT QUONDAM NON TALIS ERAT, QUVM CAESARE RAPTO, &c.] Non adeo illam respicere videtur faciem, quae sub eo tempore ferè caelo visa est ferri: ut J. Obsequens, cap. CXXVIII. & de qua Dio lib. XLV. *Λαμπρὰ ἀπ' αὐχνοῦ ἡ λίαν αἰεὶ δυσμὰς διέσχευε.* Neque illam, quae post J. Caesaris Dictatoris necem, per dies VII. insignis arsit: de qua idem Obsequens ex Livii Epitome, Dio Cassius, & praesertim Tranquillus, Jul. cap. LXXXVIII. utpote, quae Ludis, quos primò consecratos ei haeres Augustus Caes. edebat, exorta est: cujus etiam in Apotheosi D. Caesaris, Naso Met. XV. 845. & seqq. Maro in Daphnidis Apotheos. nec minùs Plinius, II. 25. meminit. Haec enim stella laetissimum prae se ferebat Divinitatis omen, atque Caesaris anima, in coelos sublata, credita fuit. Sed illam innuit, quae Civilium bellorum praesagium, post D. Caesaris necem sub Octavio &c. extitit: de qua latè Appianus Alexandr. B. Civ. lib. IV. & Plutarchus in Antonio. Cui conferas Virg. Georg. I. VI. 785. & Manil. Astron. I.

Civiles etiam motus, cognataque bella

Significant: nec plura alias incendia mundus

Sustinuit, quam quum ducibus jurata cruentis

Arma Philippeos implerunt agmine campos. &c.

Et ipse Maro, Georg.

Nec divi toties arsere cometae.

83. INDIXIT MISERIS FATALIA CIVIBUS ARMA] Verbo Clarigationis usus est, & Rituali Feclialium, P. R. quo denunciatur bellam professo hosti: de quo

more tamen hinc nihil attinet dicere, ut quem Livius, variis locis, praesertim lib. I. cap. 32. Dionysius Antiq. II. 8. Gellius, XVI. 4. Servius, ad Aeneid. IX. 53. & alii, describere. cujusque Formula haec erat: OB EAM REM EGO, POPVLVSQVE ROM. POPVLIS PRISCO-RVM LATINORVM . . . BELLVM INDICO FACIOQVE. Quod obiter hic quoque tangit Cl. Barthius.

INDIXIT] Ergo hic est, portendit, praesagium. Similiter de Caes. & Pomp. Lucanus II. 14.

Legas & praescia rerum

*Foedera monstrifero vertit Natura tumultu,
Indixitque nefas.*

Ad rem ergo facit Polydorus Vergilius de Prodig. lib. II. M. Antonio, & P. Dolabella Coss. stella crinita, quae à Graecis κομήτης vocatur, orta est; quum civile bellum inter Octavianum, & ipsum Antonium exardere coepit, anno ferè U., DCCIX. Quod ex P. Orosio videtur hausisse: qui lib. VI. cap. 17. *Nostri autem Roma, Caesare occiso, quanta de cineribus ejus agmina armata parturit? quanta bella, spectanda populis, excitavit? Inde exarserunt bella Civilia, inde iterum pullulaverunt.* Breviter, de more, Eutropius, initio lib. VII. *Anno Urb. DCC. ferè ac IX. interfecto Caesare, bella civilia reparata sunt: percussoribus enim Caesaris Senatus favebat: Antonius Coss. partium Caesaris civili bello eos opprimere conabatur. &c.* Graphice Florus, IV. 3. *Imp. Romanum ad Caesares transferente Fortunâ, . . . penitus intremuit, omnique genere discriminum, civilibus, terrestribus, ac navalibus bellis omne Imperii corpus agitata est.* Adeo ut Vell. Paternulus, (quamvis in aliis ferè assentator) non aliud bellum cruentius caede clarissimorum virorum fuisse, profiteatur. Miserandam hanc Reip. faciem, etiam exhibet Appianus de B. Civ. lib. I. *Civiles discordiae redintegratæ, quamvis interempto in Senatu J. Caesare, continuo in tantum auctae sunt, ut caedes, exilia, proscriptiones plurimorum sequerentur, tam Senatoris quam Equestris ordinis. & seqq.* Cicronem vide in Epist. Famil. & ad Senatum datis.

FATALIA ARMA] Allusit fortè ad illud Lucani Pharf. X.

Ubi non civilia bella

Invenit Imperii fatum miserabile nostri!

Sanè saeculum fere effluxerat, ex quo (quasi Facto quodam) bella civilia (praeter continuas ferè priorum temporum seditiones, ac Principum virorum inter se discordias) inter Syllam & Sulpitium, Octavianum & Cinnam, Marium ac Syllam, Pompejum & Caesarem prima iam peracta fuerant: cum, interfecto Dictatore (quem tyrannum vulgò dicit Cicero) denuò exarderet M. Anto-

tonii Bellum Mutinense, L. Antonii Perusinum, Sext. Pompeji Siculum, Cassii & Bruti Philip-pense, Octavii Caes. & M. Antonii Aetiacum: quò tandem debellatum fuit: de quibus consule Historias; ac breviter Flor. iv. 5. 7. 8. &c. Adeo ut rectè de his ipsis temporibus, Epod. xxv. dixerit:

Altera jam teritur bellis civilibus aetas. & seqq.

84. SCILICET IPSE DEUS] Ad institutum redit. Nam Carum Aug. hic intelligit, quem *Deum* frequenter dicit. Sanè Nummus illius exstat, cui Columna cum flammâ in peristyllo inest, cum inscriptione: ΘΕΩ ΚΑΡΩ CEB. Sed hæc jam superius. Neque mirum: ipsa enim VRBS, TERRARVM DEA GENTIVMQVE ROMA, audit. Confer Nostrium præsertim Ecl. iv. cui nomen CAESAR. Sed frequens hæc in Principes adulatio. Propert. iv. El. de Augu-
sto:

Arma Deus Caesar dices meditatur ad Indos.

Neque Romanis tantum, verum & Orienti, & antiquissimis Graecis ea in Reges suos veneratio fuit; juxta illud Chilonis:

Εἰκὼν δὲ βασιλεὺς ἐστὶν ἡμψυχῶ ΘΕΟΥ.

85. ROMANAE PONDERA MOLIS FORTIBUS EX-
CIPIET SIC INCONCUSSA LACERTIS,] Simili adu-
latione Claudianus de Honor. & Stilich. Bell. Gildon. vi. 460.

Caput insuperabile rerum

*Aut ruet in vestris, aut stabit, Roma lacer-
tis.*

Atque ita ille passim. Alludit Noster ad fabu-
lam; quâ, defesso Atlante, caelum humeris
suis exceperit Herculem deprædicant Mythologi.
Adi, si res tanti sit, Apollodorum (sive
ejus Epitomistæ) Biblioth. lib. iii. Ovid. Met. ix.
199. Hercul. Oet. Senec. vi. 1242. alios. Si ad
bellum transferas, excipiendum à Caro, ad rem
faciet Macrobius, Saturn. iii. ii. qui *Herculem
Martem esse apud Pontifices, vel ex Chaldaeorum
disciplinâ*, ait.

ROMANAE PONDERA MOLIS.] Ita Romani de
suo Imperio. Ovid. Metam. xv. de Numâ re-
ge, Romulum excipiente;

Quis tantæ pondera molis

Sustineat, tantoque queat succedere regi.

Claudianus de Theodos. M. de iv. Conf. Honor.
vi. 60.

Nulla relicta foret Romani nominis umbra,

Nè pater ille tuus jamjam ruitura subisset

Pondera, turbatamque ratem. &c.

Petronius in Specim. B. Civ. cap. cxx.

Ecquid Romano sentis te pondere victam,

Nec posse ulterius perituram tollere molem!

Quò & respexisse videtur princeps Poëta, Aen.

i. vi. 282. Neque aliter, loquutus est Vell.
Paterculus sub finem lib. ii. *Quicquid Numinum
ham Rom. Imperis molem in amplissimum terrarum
orbis fastigium extulit*, quo loco respexisse ille vi-
detur finem Orat. Catilinae i. & Ovid. Met.
xv. sub finem. *Moles* ergo pulcherrimam habet
translationem & *εἰσέγεια*. Sic tota moles regit,
nota Auctoribus est phrasis, præsertim Tacito,
ac Floro. Caeterum omnis Imperii Rom. moles
quasi in tres partes divisa: prima ipsam Urbem &
Italiam omnem; altera Legiones & exercitus;
tertia Provincias extra Italiam complectebatur;
ut observat Dio Cassius, & tangit Sueton. Ti-
ber. cap. xxv. Vide omnino Lipsium de Ma-
gnitud. Rom. lib. i. qui quanta fuerit *Imperii mo-
les*, prae caeteris, docebit.

LACERTIS] Etiam metaphoricè dixit: ut Flor.
Prooem. lib. i. *Nisi quod Populus Rom. sub Traja-
no principe movent lacertos.* Ita Prudentius contr.
Symm. ii. 641. de eodem illo Pop. suâ etiamnum
aetate:

*Nec tremulis, cum bella movet, capit arma lacer-
tis.*

Propriè enim de viribus & robore corporis hu-
mani. Juvenalis Satyr. x. de *Milone Crotoniate*:

Viribus ille

Confusus perit, admirandisque lacertis.

Idem ille, qui jam senior *illacrymans aspexisse la-
certos* dicitur Ciceroni in Cat. Majore. Hinc &
agricolae *lacertosi* id est robusti, dicuntur Ovi-
dio:

Dura lacertosi fodiebant arva coloni.

Sed ad rem. Quàm fortiter, sublato à militi-
bus Probo, Imperium exceperit, docet Ejus de
Sarmatis victoria, (cujus supra mentionem in-
jecimus) quâ intra paucissimos dies Pannonias se-
curitate donaverit, xvi. M. Sarmatarum occiderit,
captis xx. m. Sed de Persica ejus expeditione ac
victoriâ videatur idem Vopisc. ix. Quin & Ca-
rinum fil. ad Gallias tutandas cum viris lectissi-
mis destinavit: de cujus rebus gestis magnifice sa-
tis Nemesian. in Prooem. Cyneget. Adeo ut ve-
rè de Caro dici possit, quod de Catone Uticensi
Lucanus Pharf. ix. 24. qui

Patriam tutore carentem

Excepit, populi trepidantia membra refecit.

INCONCUSSA] Id est stabilita, immota. vox
aptissima Tacit. Hist. ii. 6. *Proximo civili bello
turbatis aliis, inconcussa ibi pax.* Lucan. Pharf.
ii.

Inconcussa tenens dubio vestigia gressu.

Rectè itaque Claudian. de iv. Conf. Honor.
255. ad mores transtulit:

Hos igitur potuit si quis sedare tumultus,

Inconcussa dabit purae sacratia menti.

Bbb

Vim

Vim vocis alia voce explicuit Statius, Sylv. v. l. 142.

——— *Hilares inconcussae penates.*

Sed Metaphoricè haec dicta sunt: quomodo & illud Horatii l. Od. 35. ad Fortunam de Imp. Romano:

*Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam.*

At verò quantopere percussa sit Res Romana sub vicefimo Diocletiani, qui Caro successit, annum, docent Historiae tum Profanae tum Ecclesiasticae.

86. UT NEQUE TRALATI SONITU FRAGOR INTONET ORBIS.] *Translatum* enim ferè fuerat Imperium R. ad barbaras gentes, praesertim ad Parthos; tum crebris irruptionibus, tum Valeriani Aug. captivitate, in ludibrium Romani nominis. Unde Treb. Pollio, Gallien. cap. ii. *Capto Valeriano, natabat Resp. nisi collecto exercitu rem Romanam propè in pristinum statum reddidisset Odenatus Palmyrenus.* Imò *translatum* ferè fuisset Imp. sub Gallieno ad Praefectos Provinciarum; cum alii alias obtinebant Provincias. *Ille solus Romanus cum parte Italiae.* Sed de miserandâ horum tempp. facie jam dixi superius; dum, quasi contritione quâdam totius mundi concussae sunt ORBIS ROM. partes: ut eleganter idem Pollio: donec sub D. Claudio, & seqq. Impp. restituta est quodammodo Resp. Quocirca Aurelianus, ne unquam, quae sub Gallieno evenerant, acciderent, muris Urbem quam validissimis circumsepfit; timens videlicet barbarorum in Italiam incurfiones. ut, cum Zosimo, Vopiscus, & A. Victor de Caes. xxxv. Sed audi Eutropium lib. ix. *Alemanni, vastatis Galliis, in Italiam penetrarunt: Dacia, quae à Trajano ultra Danubium fuerat adiecta, amissa est. Aegyptus, Graecia, Macedonia, Pontus, Asia vastata per Gothos, Pannonia à Sarmatis Quadisque populata est. Germani usque ad Hispanias penetrarunt. Parthi, Mesopotamiâ occupatâ, Syriam sibi coeperant vindicare, jam desperatis rebus, & DELETO IMPERIO ROM. &c.*

TRALATI ergo rectè dixit: quâ phrasi & Lucanus, Pharf. ii. de Syllanis tempp. usus est, in re simili:

——— *Penè, caput mundi, Romana potestas*

Mutavit trâlata locum.

Sic *translatum* se Imperium ad Samnites voverat Marius, apud Livium. Sallust. Catil. cap. xi. *Ita imperium ad optimum quemque à minùs bono transferretur.* Nepos, Aristid. ii. *Ejus acuitate factum est, ut summa imperii maritimi à Lacedaemoniis transferretur ad Athenienses.* De Romanis

ipsis Auctor Pervigilii vl. 68. respectu Veneris:

Ipsa Trojanos nepotes in Latinos transulit.

Sic Curtius ferè lib. iv. cap. 14. *Ademptum Medis imperium in Persidem intulit Cyrus.* Quae *translata* terrarum Orbis imperia graphicè descripsit Lucan. Ph. i.

——— *Medus ademist*

Affrio, Medique tulit moderamina Perses;

Subiecit Persen Macedo, cessurus & ipse

Romanis: victum Romanus possidet orbem.

87. SONITU FRAGOR INTONET.] Metaphoricè dixit de ruinâ Imperii: ut etiam Flaccus, Carm. ii. Od. i.

——— *Auditumque Medis*

Hesperiae sonitum ruinae.

Ubi Interpres apposite: *considerat Italiam, ut magnum vastumque corpus, quod cadere nequit, quin ejus sonitus longe audiat.* Non enim ulla figura gratior graviore quam *ἡχώρησις*. Idem Carm. i. Od. 34. eadem translatione:

——— *Hinc apicem rapax*

Fortuna cum stridore acuto

Sustulit, hic posuisse gaudet.

Cum judicio itaque Noster tria conjunxit vocabula, quibus ferè in ruinis ac procellis describendis delectantur Auctores. Maro Aen. ii. de turri impulsâ:

——— *ea lapsa repente ruinam*

Cum sonitu trahit.

Ovid. in Fast.

Quod simul eversum est, fragor aethera terruit ipsum.

Istaque subsedit pondere molis humus.

Maro iterum, Aen. viii.

——— *Vibratus ab aethere fulgor*

Cum sonitu venit, & ruere omnia visa repente.

Senec. Trag. Troad.

Fragore vasto tonuit excelsum nemus.

Curtius iv. 3. *Ruere tabulata, & cum ingenti fragore secum milites trahere coeperant.* Idem, x. 8. *duae turres ingenti fragore prociderant &c.* Lucan. Pharf. i.

Aetheris impulsu sonitu, mundique fragore. ut & lib. vi.

——— *Sonitusque ruinae*

Securasque fragor concussit Caesaris aures.

Et iisdem penè verbis, ut Noster, Statius Theb. iii. de tumultu:

——— *Fragor intonat ingens.*

Graphicè his usus est vocibus, ut solet, Lucretius vi. 110.

Succidere horrifono posse omnia victa fragore.

Quàm non contemnendus ergo Auctor sit Calpurnius, vel hinc liquet, si cum aliis conferas.

INTONET.] Latè sonitum edat. Vox frequens

in

in tempestatibus. Ipse Boreas apud Ovid. Metam. vi.

— *Tanto molimur lucifer,
Us medius nostris concussibus intonet orbis.*
Val. Flaccus Argon. ii. 365. in re eadem:
— *Magnis cum fratribus Eurus*

Intonat Aegeae.
Quomodo fere Horat. Epod. ii.
Eois intonata fluctibus Hyemis.

89. NEC PRIUS EX MERITIS DEFUNCTOS ROMANOS PENATES CENSEAT. Sensus est. neque Romani Deos Patrios promissis suis satisfecisse putent in proferendo Imp. nisi Orientis imperium se submiserit Italiae. Sic defuncti absolutè pro rem aliquam ad finem perducere. Terent. Eunucho. Prolog. vi. 15. *Defunctus jam sum.* Idem Phorm. v. 8. *Defungi in hac re cupio.* Eodem sensu et defungi usurpat Justin. i. 5. & alibi. Idem, pro explere, praestare, lib. ix. cap. 2. *Turpius parvo defungi, quam totum abnuere.* Virg. Aen. ix. 98. de navibus Aeneae:

— *Ubi defunctae finem portusque tenebant.*
Martial. iv. Epigr. 73. de Vestino:
Martia sibi defunctus, caris dum viris amicis.
id est, dum sibi satisfecisset. Sed notio haec rarior. Per

PENATES intelligit Rom. Imperii Deos tutelares, ac Patrios. Constat enim (ut habet Val. Maximus, i. 8.) Penates deos Aeneam, Trojæ advektos, Lavinii collocasse; inde ab Ascanio filio ejus Albam, quam ipse considerat, tralatos, pristinum sacrarium repetisse: & quia id humana manu factum existimari poterat, velatos Albam voluntatem suam altero transitu significasse. Idem de simulacris Deorum Penatium Lavinii constitutis, in Pontificum Annalibus relatum esse denarat A. Victor de Gent. Rom. Orig. cap. xvi. Fufius de iis Dionysius Halic. Antiq. i. 7. *Τύτους μὲν οἱ Ῥωμαῖοι καλεῖσθαι, &c.* id est, *Hos vero Deos Romani* PENATES vocant; sed quia vocabulum illud Graeco sermone quidam volunt interpretari, partim Πατέρες, partim Γεγονότιος appellant: sunt etiam, quos Κεκοίτες, alii Μυκίτες, alii Βεβίτες nuncupant. . . . Romae templum monstratur non procul à foro sub Velâ, non magnum & obscurum; in quo posita sunt Trojanorum deorum Imagines, cum inscriptione ΔΕΝΑΤΕΣ, quod PENATES significat. . . . sunt autem haec Imagines duo Juvenes cum hastis &c. Haec quidem Dionysii est sententia: & Sacra, quae è Phrygiâ Aeneas in Italiam transtulit, censet fuisse Magnorum Deorum Simulacra, quos, inter Graecos, Samothracas praesertim colebant. Idem visum fuit Maroni Aen. iii. vi. ii. ubi ipse Aeneas:

— *Feror exul in altum*
Cum sociis, natoque, Penatibus, & Magnis diis. Ad quem locum Servium vide. Et, Sanè (inquit Macrobi. Sat. iii. 4.) Varro refert Deos Penates ex Samothrace in Phrygiam delatos, Aeneam ex Trojâ in Italiam deluisse: quas Lavinii oppido, in Latio stirpis Rom. praecipue cultos fuisse, ait. Maxima itaque inter Auctores discrepantia est, num etiam καὶ ἑβραῖοι (quibus nomen ex Hebraicâ est origine quique Graecis Θεοὶ μεγάλαι, ἡγεῖται, δυνατοί, Divi Potes ac Magni Latinis dicuntur) sint Romanorum Penates, quos Aeneas in Italiam devexit: ut vult Servius ad Aen. ii. 325. qui Dardanum ex Samothraciâ eos in Trojam deluisse ait. Mihi secus videtur: diversos enim Deos Samothracum à Penatibus esse censeo; distinguit ipse doctissimus Poëta Sacra Trojanorum à Penatibus. vers. cit. Sed de his disputare non est hujus loci: Vulgatissima ergo fert opinio, duos tantum fuisse (quos Διοσκύρεος id est Jovis filios, Castorem & Pollucem, faciunt) quorum effigies hastata fuit, ac sedens: ut diserte Dionysius loc. cit. *Εἰρή Νεωρίαι δύο καθεῖσθαι, διαφέρα δινυφόντες.* Quo habitu & in Numm. Antiq. & apud Mythographos crebrò occurrunt. Quin etiam Penates deos Αἰσάτας esse imagines, & in regiâ positas fuisse, ait Servius: quod à doctissimo Tob. Guerbertho de Myst. Deor. Cabir. cap. ii. rectè exponitur per Hastatas statuas. Et Hastas antiquitus, pro sceptro, (quasi signum imperii apud Homerum) Deorum simulacris adiectas fuisse ob religionem, ex Justino (seu Trogo Pompejo) lib. xliii. jam observant Adv. Turneb. Advers. xxii. 12. alique Viri docti: unde & οὐκ ἐπὶ βασιλείας, id est hastati reges, dicuntur. Varro quoque Magnos Deos affirmat simulacra duo virilia fuisse, Castoris & Pollucis, in Samothraciâ ante portum sita. atqui id non evincit Romanorum fuisse Penates. quamvis Cassius Hemina, antiquus Scriptor, Gellio in N. A. citatus, Samothracas Deos eosdem cum Rom. Penatibus esse censeat. Multò minùs audiendi sunt, qui illos Apollinem & Neptunum fuisse dicant quòd virili sint habitu; eo quòd à partibus Trojanorum illos stetit auctor est Homerus, & Mythologi: quamvis hi duo etiam occurrant in Numm. Antiq. cum inscriptione: PENATES P. R. Neque assentior Macrobio, qui tres fuisse suspicatur, lib. Sat. iii. cap. 4. *Foram, Junonem, & Minervam;* cujus sententiae statuit causam, quod Tarquinius Priscus, Samothracum Religionibus imbutus, uno templo haec tria Numina conjunxerit. Magis propriè explicat Samothracum Deos Varro, L. L. iv. his verbis: *Terra & Coelum (ut Samothracum docent initia) sunt*

sunt DII MAGNI, quos *Augurum libb. scriptos habent, sic: DÍVI POTES; & sunt pro illis, qui in Samothrace* ΘΕΟΙ ΔΥΝΑΤΟΙ. Quod etiam inclinat Diodor. Sicul. initio operis. Perperam ergo hos *Deos Magnos* confundunt cum *Penatibus* P. R. Viri docti: quos diversos hinc esse liquet, quod ΘΕΟΙ ΠΑΤΡΙΟΙ dicantur Romanis; etiam ab Aeliano V. H. III. 22. si quid illius huc faciat auctoritas. Quae ratio Ciceronem de Nat. Deor. induxit, & Macrobius loc. cit. ut PENATES dictos esse voluerint, quasi PENES NOS NATOS: quod etymon avidè arripuerunt Arnobius advers. Gent. Lactantius de Fals. Rel. Augustin. de Civ. Dei. Firmicus de Err. Prof. Rel. alique inter Patres, qui mirificè hos Deos exagitarunt. PENATES certè est à sing. PENAS: quae vox ab Hebr. כְּנָפִים, *Intrinsicus*; eò quòd ad instar Judaeorum *Theraphim* in aedium penetralibus colerentur. Unde etiam illorum Sacerdotes, per errorem nominis à Graecis *Samothraces*, quasi *Sathraces* dicti sunt; quoniam כְּתָר, Hebraeis dicitur occultare. Quod jam observârunt Viri docti. Quò accedit, quod ipsimet consteant Graeci illorum nomina & mysteria esse occulta, atque ἀπύρνα: cui consentit, quod ex Varrone citat Arnobius adv. Gent. lib. III. *Deos illos esse in penetralibus Coeli, quorum neque numerus, neque nomina sunt cognita*: quò & illud facit, quòd *Mercurium & Fortunam*, multosque alios in Penatium numero statuerunt. *Samothraces* ergò *Dii* nihil ad *Penates* R. Verisimilius est Cl. Vossii opinio, de Orig. Idol. IX. 33. Duo fuisse, genera θεῶν καὶ κρυπιδίων; alii qui, velut publicarum rerum custodes & patroni, dicti propriè sunt *Penates*: alii, qui, privatarum aedium praesides, propriè *Lares* vocabantur *familiares*. Hi priores (ut cuius Genti, sic etiam Romanis proprii) apud Lavinium praefertim culti sunt ob veterem scilicet religionem: quibus (ut Diis Tutelaribus ac praesidibus Imperii) Coss. & reliqui Magistratus Rom. in Provincias abituri sacra facere solebant: nomine nempe mystico, & incognito, ne ab hostibus elicerentur. Si quis tamen è Phrygià, atque Asià advectos contendat esse *Romanorum Penates*; & numero quidem duos: ex Oriente illos adumbratos esse sit verisimile: nimirum ab Hebraeor. *Cherubim*, qui facie virili ac quasi sedentes supra Arcam foederis, alis inter se obversis & junctis, τὸ ἱερὸν obumbrare visi sunt. Hos enim disertè Gentes Hebraeorum *Deos Praesides* dixere; atque primò in Tabernaculi, deinde Templi Hierosolymitani interiore Adyto, & quasi penetralibus absconditos fuisse SS. docent Literae. Vide quid Interpretes in Sulp.

Severi Hist. Sacr. lib. I. qui Angelos humanà facie fuisse rectè statuunt (quorum alas inter se obtentas pro *hastis* accipere potuere Gentiles) contra Josephi opinionem; qui Antiq. Jud. lib. III. cap. 6. dixerit fuisse: ζῶα πετεινά, νοσθὺν δ' ἀδιδὸν ἢ καὶ ἀθερώπων ἐννομήων ἀπακλήσια. Verum haec obiter. Agnovit ergò & Latium suos *Deos Tutelares*, quos Lucanus Pharf. VII. vocat, ob Vett. religionem,

Albanosque Lares, Laurentinosque Penates.
Sed de *diis Laribus* dicemus Eclog. II.

90. OCCASUS NISI QUUM RESPEXERIT ORTUS] Lege OCCASUM num. sing. sanè sensus est; priusquam Parthi accerrimi in Oriente Romani nominis hostes Occidentis Imperium revereantur, seque Latio subjecerint. Idem votum habet Lucanus, lib. X.

— — — — — *Licet usque sub Arcton*
Regnemus, Zephyrique domos, terrasque pre-
mamus

Flagrantis post terga Noti; cedemus in Ortus
Arfacidum domino.

Ad quem locum illustris Interpres: *Nos Romani subicimus nobis Orbem ab Arctolà parte, Occidentali, Meridionali: soli obstant nobis Parthi, quominus in Orientem proferamus Imperium.* Unde signatè idem Poëta lib. VIII.

— — — — — *Gens unica mundi est,*
De qua Caesareis possim gaudere triumphis.

Parthicam enim jam meditabatur expeditionem Carus; cum haec scriberet Calpurnius: ut quondam D. Caesar, de qua Flor. IV. 2. & Sueton. Jul. verum quàm formidandi ac graves Rom. Imperio, post Crassorum, & M. Antonii clades, olim fuerint Parthi, ex Appiano de Bell. Parth. aliisque liquet. Quantam calamitatem inflixerint postea Alexandro Severo, tribus deletis exercitibus, docent Herodianus, lib. II. Zosimus, ac Zonaras. Quid, post Heliogabalum sub Macrino contigerit, ex eodem Herodiano constat. Quid demum, capto Valeriano, obvenit, notissimum. Falsum itaque, quòd Aurelianus, edicto ad Senatum gloriabatur: PACATO UNDIQUE GENTIUM TOTO, QUAE PATET, ORBE TERRARUM. Quamvis se *Orientis & Occidentis Receptorem* jactaret &c. Aliud docebit Amm. Marcellinus lib. XXIII. ubi Parthorum res sub Juliano breviter tangit. Parthici porrò Imperii conditores fuisse Scythas gentem bellicosissimam liquet è Justino lib. II. 3. *Orientis certè imperium penes Parthos* fuisse vel ex Tacito constat, qui multa de iis tum in Ann. lib. tum alibi. Vide omnino Appiani lib. de Bell. Parthicis: ut & Livii Epitom. CXXVII. Quam for-

formidanda Parthorum gens etiam postmodo fuerit, ostendit pulcherrima Claudiani *αποφωτισ*, de B. Gild. ubi ex personâ Romae:

— *Lugenda Getis, & flenda Sue-*
ris

Hausimus: ipsa meos horreret Parthia casus!

RESPEXERIT] Reveritus fuerit. significatione minus obviâ. *Respectus* (quæ vox aliter usurpata Caesari ac Ciceroni, atque Recentioribus,) Livio saepe tamen accipitur, ut Noistro: Ita enim, lib. xxxv. *Romanorum maxime respectus civitates movit.* & lib. xxxix. *Si aliquis respectus est mei, ut socii atque amici Regis.* Quo loco reverentiam notat. Eo sensu etiam Poëtae usurpant. Val. Flacc. Argon. iv. 75. de Erynni:

Respicens legem summi Jovis:

id est reverita. Incertus Poëta in Catalectis de Claud. Caes. devictâ Britannia:

Oceanusque tuas, ultra se, respicit aras.

Catull. Epigr. x.

Nec meum respectat, ut ante, amorem.

Juvenal. Satyr. viii. 64.

Nil ibi majorum respectus.

Vovet ergo Poëta, ut illud eveniat sub imperio Cari ac Numeriani, quod cecinit Nemesianus in Cyneget. vi. 65.

*Atque canam nostrum geminis sub finibus orbis
Littus, & edomitas fraterno nomine gentes.*

& seqq. quæ mox subjungit, de Numeriano, sub auspicio Aug. parentis:

— *Usque intima frater*

Perfidus. & veteres Babylonos ceperit arces,

Ultus Romulei violata cacumina regni:

Imbellemque fugam referam, clausasque phare-
tras

Parthorum, laxosque arcus. &c.

Quibus verbis ad Cari Imp. Perficam victoriam alludit. Sive, ut illud tandem fiat Claudiani, de B. Getic. vi. 37.

Imperio sua forma redit.

Et quæ sequuntur pulcherrima, neque ab argumento Nostri Poëtae aliena, quæ conferre operæ pretium erit.

90. ORNITE, JAMDUDUM VELUT IPSO NUMINE PLENUS, &c.] Perfecto tandem carmine hæc ingerit Corydon, applaudens tam felici praefagio; seque, per *ἔκστασι* quandam gaudii ac terroris simul, quasi Numine Fauni patris tactum esse affirmat.

NUMINE PLENUS] Non malè PLENUM, quarto casu: ut referatur, non ad τὸ ΤΕΡΡΟΡ, sed ME, quod sequitur. Sugillat hanc loquendi formulam Seneca Philosoph. ut etiam observat Cl. Barthius. Proba tamen est. Ita enim Flaccus, Carm. iii. Od. 25.

Quò me, Bacche, rapis, tui Plenum?

Maro Aen. vi. de Sibylla: *Plena deo*: quod exponit Servius, *afflata divinitate numinis*: quam formulam plenius extulit idem eodem lib. v.

— *Afflata est numine quando*

Jam propiore Deo.

Neque aliter posterioris aevi Scriptores. Appulej. Miles. viii. *Velut numinis divino spiritu repletus.* Graeci dicerent *Θεῷ πλήρης*; ut in Onomastic. notat Pollux: quam inspirationem iidem *ἄδμα δαιμόνιον* vocant. Non tamen hoc sensu capit Noster: sed in stuporem se raptum esse ait ob religionem Numinis. Ita quoque NUMEN accipitur pro oraculo. Virg. Aen. iii. 363.

— *Cuncti suaserunt numine Divi:*

Idem Aen. viii. 78. ubi Aeneas ad Tiberim, quem, *cum flumine sancto* (ut etiam Ennius inquit) tanquam Deum veneratur:

— *Propius tua numina firma.*

id est promissa, vel oracula olim edita. Vide paulò inferius.

90. ME QUATIT, ET MIXTUS SUBIT INTER GAUDIA TERROR.] Egregiè animi motum expressit. Et QUATIT vox hic usitata est. Horat. lib. i. Od. 16. de terrore ab Numine incusso:

— *Non adytis quatit*

Mentem sacerdotum incolæ Pythius,

Non Liber aequè.

Virg. Aen. iii. 29. in prodigio: *Mihi frigidus horror Membra quatit.* Eleganti comparatione, ut solet, usus est Naso, Epist. xiv.

Frigida populeas ut quatit aura comas:

Aut sic, aut etiam tremui magis.

At in re praefertim divinâ locum habet. Senec. Trag. Troad.

Pavet animus, artus horridus quatit tremor.

& Oedip. act. ii. *Horrore quatior.* Inde Cicero nis est *quatefacio*, & de Divin. lib. ii. *mentem concutere & concitare.* *Quatio* est enim violenter moveo, *σείω*, *ἀγείω*: ut Gloss. explicat. Vim verbi expressit Lucretius, ii. 331. de equorum cursu:

— *Mediosque repente*

Transmittunt, valido quatientes impete campos.

Appositè de Pane Lyceo vel Fauno: cujus numen agricolis formidandum dixit Theocrit. Eiddyll. i. 17.

— *Ἐνὶ γὰρ πικρῷ,*

καὶ οἱ αἰὶ δολοῦντο χολὰ πᾶσι βίῃ καὶ βίῃ.

Quod & de Nymphis hîc observat Barthius ex eodem: ipse de iracundiâ suâ Pan in Longi Pastor. ii. *Οὐτὲ τὰς Νύμφας ἡρώδητι βλεπύσαι, ἔτι τὸ Πᾶν ἐμὶ.* Sed vide supra.

INTER GAUDIA TERROR] Similem animi motum exprimit Poëta Venusinus, Carm. ii. Od. 19.

Bbb 3

Eucē

*Eudæ! vocem mens trepidat metu,
Planoque Bacchi pectore turbidum
Læstatur!*

Quem affectum Petronius in Satyrico pulchre adumbravit, cap. lxxxix. in Trojae αἶλω.

— — — — — *fletibus madent genae,
Mentisque pavidae gaudium lacrymas habet,
Quas metus abegit.*

Et graphice, more suo Lucretius, lib. iii. de hoc affectu; qui

— — — — — *Mediâ regione in pectoris haeret:
Hinc exultat enim pavor, & metus: haec loca
circum*

Laetitiae mulcent.

& paulò post, de metu:

Qui ciet horrorem membris, & concitat artus.

Appositè hic Appulej. Miles. xi. *Pavore & gaudio permixtus exurgo.* Quem locum etiam tangit Heliodor. & Achill. Tatius in Leucipp. plus semel: sed ἐκλυῖς. De eo consule Ethicae Praeceptores; & ut Plutarch. de Irâ cohibendâ; nec non Senecam Philosoph. qui in Epist. Lucilianis multum in hanc rem disputat. Sed quorsum huc Philosophica? Alludere enim Poëta simpliciter videtur ad initia principatûs Cari; de quo cum nuntiatum esset eum imperare, quamvis virum bonum, tam Senatus quàm populus R. inhorruit: ut disertè Vopiscus. Gratulatur ergo Reip. id longè aliter evenisse, atque cessisse, communi formulâ, Feliciter!

91. SED BONA FACUNDI VENEREMUR NUMINA FAUNI.] Rectè de Fauno, quem tanquam ἀγαθὸν δαίμονα infert, quales ferè Bonos dicebant. Virg. Eclog. vii. de Daphnide, in Deos relato: *Sis bonus, ô felixque tuis!*

Statius Theb. x.

— — — — — *Bonus instigabat Apollo.*

Sed nota haec phrasis. Bonus hic est Graecis εὐφρων, εὐδής. Benevolus, propitius, vel χρητός, utilis. Signatè Fauni uxor dicta fuit Bona dea: utpote cujus bonitatem late exequitur Macrobi. Sat. i. 12. Hanc eandem Bonam deam, Faunamque, & Opem, & Fatuam Pontificum libri indigitant. Bonam, quod omnibus nobis ad victum bonorum causa est: Faunam, quod omni usui animantium faveat. Opem, quod ipsius auxilio vita constet. Sunt, qui dicant potentiam Junonis habere &c. Quae ideo fortè, à Didone, Aen. i. bona dicitur, ubi Servius: χρητή. Hanc itaque Tellurem esse, satis constat; cum Faunus ipsa sit vis generandi, atque omnis fertilitatis auctor. Hinc fortè Cl. Barthius, pro FACUNDI, legit FOECUNDI; nam propter foecunditatem Telluris, inquit, maxime deos Rusticos colunt Agricolae.

FACUNDUS tamen hic quadrat: tum ob car-

minis elegantiam; tum quod nomen dicatur habere à fando: ut Macrobius, loc. cit. & alii: NUMINA Benè plur. num. extulit & cum iudicio: Ita enim solent Poëtae, ubi de variâ Deorum potentiâ agitur: quod jam observarunt Literati. Vide Illustr. Interpretem in Callimachi Hymn. εἰς Ἀετὶν, ad vs. 38. vel intelligit ejus oracula: vel ad maiestatem Fauni facit: creditum enim Numina minora non posse nocere, nisi à Majoribus potestatem acceperint, notante Servio ad Aen. vii. 306. & Interprete ad Statium Theb. vii. 205. Majus ergo Numen agnoscit Faunum. Vel Nomen pro loco sacro posuit, quale Fauni antrum: ut Senec. Trag. Hippol. act. iv. observant Viri Literati. Numen porro definit Varro L. L. vi. esse imperium à num.

VENEREMUR.] Verbum rituale. Virg. Aen. iii. 34.

— — — — — *Nymphas venerabar agrestes.*

Idem eod. lib.

Templa dei saxo venerabar structa vetusto.

Tibull. i. Eleg. i. 15. de religione rusticâ ac simplici:

*Nam veneror, seu sipes habet defixus in agris,
Seu vetus in trivio florea ferta lapis.*

Ubi respexisse videtur ad Anacreontis Od. iv.

Τί σε δ᾽ ἄν λίσσας μολύβειν;

Quem gestum pulchrè expressit Theophrast. in Charact. Ethic. εἰς Δεισιδαιμονίαν. ubi superstitiosus inter alia depingitur, ὅτι τὰς τιμὰς . . . ἐν γυναικὶ πιστὸν, & ἀποκνηστικόν. Ethnicae hujus venerationis morem, praeter alios, egregiè descripsit Minucius Felix, Octav. cap. 2. *Caecilius, simulacro Serapidis denotato, (ut vulgus superstitiosum solet) manum ori admovens, osculum labiis pressit.* Nec minùs argutè Appulejus Miles. iv. de Psyche: *Admovenes oribus suis dextras, illam, ut ipsam deam Venerem, religiosis adorationibus venerabantur.* Appositè: cum veneror fortasse sit à Venus, ut foeneror à foenus: non (ut Festi Epitomis à venià & oro. Conjungit itaque & Lucianus in Demosth. Encom. τὴν χεῖρα τῷ σολῶνι προστάγειν, & ἀσπασθῆναι: quem gestum hujus adorare explicat Plinius; & lib. xxviii. 2. per dextram ad os refert. Sed nota locutio vel ex Oriente, & in S. S. Literis. Ennius, per precari exponit: in Annal.

Te nunc, sancta Venus, precor, & gemitrix patri nostri,

Teque, Quirine pater, veneror.

Differt tamen venerari à Graec. ἀσπασθῆναι: hoc enim fiebat fe proferendo, caput obtendendo, corpus ad Orientem vertendo; affidendo ad orandum, aram tangendo; vel coronam simulacro dei, inter sacrificandum, imponendo: &c. cum

cum *venerari* sit, tantum manum osculando, & sursum obvertendo, se versus simulacrum flectere: quod propriè est *salutare*. Catull. in Priap.

*Proin' viator, hunc deum vereberis,
Manumque sursum habebis.*

P. Statius, Achilleid. 1.

*Utrò etiam veneratur supplice
dextrâ.*

Tetigisse etiam *venerantes* simulacra, docet Lucret. lib. 1.

*Signa manus dexteras ostendunt attenuari
Saepè salutantum tactu.*

Venerationem quoque expressit Juvenal. Sat. x. per *genua incerrare Deorum*: ad quem loc. vide Interpretes. *Veneratio* itaque propriè ad deos Indiget: *adoratio* ad Deos Consentes, seu Majorum Gentium, & pro supplicari ponitur. Ita Tacit. Ann. xiv. 61. *Deos venerari*. Confer Curtium, v. & viii. 3. Nepot. Conon. iii. Val. Maxim. vii. 2. alios: ac de formulis B. Brissonium. Sed confundunt haec vocabula non raro Viri docti:

92. CARMINA, QUAE NOBIS DEUS OBTULIT IPSE CANENDA DICAMUS.] *OBTULIT*, Sic ferè loquitur Heliodor. Aethiop. vii. Ἐως τὸ τί-
αθ' ἔστιν ὅτι δὲ ξιώτερον ἡσυχάζει. *Faunum* hic certè intelligit. *Obtulit*, id est proposuit, injunxit, ubique celebranda dedit: vox propria de Diis. Horat. iii. Od. 16.

*Benè est cui deus obtulit,
Parcâ, quod satis est, manu.*

Vox & in Sacrificiis usitata.

93. TERETIQUE SONUM MODULEMUR AVENA.] Id est Carmine bucolico referamus. Alii *meditemur*: ut sit imitatio Virgiliana:

Sylvestrem tenui Musam meditaris avenâ.

ad quem loc. Grammaticus: *meditaris*, quasi *meditatoris*, ἀ μέλω: quo sensu & Persius in Prolog.

Cantare credas Pegaseum melos.

Modulari tamen libentius usurpant Recentiores: Nemefian. Ecl. 1.

Carmina dant Musae: nos te modulamur avenâ.

Interea eandem vocem plùs semel habet Maro, Eclog. v.

Carmina pastoris Siculi modulabor avenâ.

AVENAE] Id est fistulae sonum crebrò invenias apud Theocrit. in Eidyll. Musum, atque adeo omnes, qui τὰ Ποιμνικά tetigere. Sed vide omnino Scimniae Rhodii Σύεαυλα: cujus initium: Σύεαυλ' ὄνει' ἔχει. &c.

SONUM] Id est τὸν ἔχον. Sic *sonus* pro carmine, quod Horat. ii. Od. 13.

Dulce laborem decipitur sono:

Ita enim legendum per Graecismum, non *laborum*; ut vulgatae habent Edd. Conjunxit utramque notionem Papinius, Sylv. iii. 5.

Procurrentia primis

Carmina nostra sonis.

Noster, Eleg. iv.

Nisi fortè tuas melior sonus arebat aures.

Hinc *sonandi* verbum ad carmina translatum: P. Statius iterum, Sylv. 1. 2. Epithal. Stell. &c.

Unde sacro Latiss sonnerunt carmine montes?

Nemef. Ecl. iv. 3.

Nec triviale sonans.

95. FORSITAN AUGUSTAS FERAT HAEC MELIBOEUS AD AURES.] Exoptat, ut Eclogae hujus argumentum Impp. ac Numeriano Caes. innotescat. Sed cur, *Augustas*, si Carum intellexerit, unà cum Filiis? num ergo hi, imperante Caro, etiam *Augusti*? Aliud videtur innuere Vopiscus, cap. vii. qui illum *Liberos suos Caesaris tantum nuncupasse* dicit; cui consentit Auctor Caes. in Epitom. cap. xxxviii. ad cujus verba etiam facit Eutropius, lib. ix. qui apertè distinguit: *Post hunc Carus factus est Aug. Is confestim Carinum & Numerianum Caesares fecit.* Ut Calpurnio tamen succurramus, ita accipiendum videtur; quod filios suos initio quidem principatus sui Caesares, postmodo tamen, ante expeditionem in Persas *Imperii participes* (quos *Augustos* vulgò dicebant) nuncupaverit. Quod idem Vopiscus innuit: quum disertè inquit: *Caesarianum fuisse Carini imperium, adeo ut omnia faceret, quae Augusti solent.* Cui sententiae favet Zonaras in Hist. qui de Caro: τὸς μὲν οὐκ εἰς ἑνὴν, καὶ ἑνὴν, καὶ Νυμεριανὸν ἰταλῶν (ε βασιλεῖα) ἀγαθήν. Nemo enim diadamate insignitus, nisi qui simul & Caesar & Augustus: quod vel ex Amm. Marcellino, lib. xx. 4. in Juliano Imp. liquet. Ita quoque Sept. Severus in Bassianum filium τὸν ἑ ἀρχὴς τιμῶν, honores Imperatorios contulit; docente Herodiano lib. iii. cap. 34. Quocirca falsitatis arguitur Lampridius, qui longe aliam hanc de re ingerit Historiam, cap. xviii. Id ergo, *contra morem antiquitus institutum, factum fuisse à Valentiniano seniore* contendit A. Marcellinus lib. xxvii. quod *Valentem germanum, & Gratianum, fil. vix dum novennem, non Caesares, sed statim Augg. nuncupasset.* Namque addit: *Neque enim quisquam antehac adscrivit sibi pari potestate Collegam, praeter principem Marcum.* Quod respectu L. Veri verissimum est, ex Capitolino, prout etiam ex Festo Rufo; qui apertè: *Marcus & Verus, hoc est socer & gener, pariter Augg. imperium orbis aequali potestate tenuerunt.* Primus id fecit Marcus Aurelius Imp. ac plurimi post eum. Cur ergo Valentinianum seniore id con-

124

tra morem fecisse, dixit Marcellinus, scriptor non indiligens? sed forte respexit ad Caesares & Imperatores ante Marcum, qui id primus certè constituerat. Hoc *aequandae potestatis* exemplum in Valentiniano priore Paulin. Nolanus (non, ut suspicantur, D. Ausonius) in Vers. Paschal. his verbis laudavit:

*Augustus Genitor, geminum sator Augustorum;
Qui, fratrem natumque pio complexus amoris
Numine, partitur regnum. &c.*

Idem quoque tangit Themistius Orat. xv. Panegy. ad Valentem; quòd ἰσα υἱοῖς ἰδρυοσας id est aequalia illis sit largitus. Quam phrasin explicuit Eutropius viii. & Orosius vii. 25. per aequo jure imperium administrare. Quid nī in filios idem praestare potuit Carus? praesertim cum postrema Poëtae nostri Ecloga de Ludis Auggg. agat. Idem fecisse Diocletianum constat; qui Maximianum initio quidem Caesarem, mox sibi Collegam & imperii socium, id est *Augustum*, designavit. Neque aliter fieri solebat: de Gallo Caes. & Juliano nota res est sub Constantio Aug. Censeo tamen, cum Cl. Barthio, Poëtam adulatoriè hic loquutum fuisse: cum nemo revera *Augustus*, nisi qui à Senatu constitutus esset. Differentiam enim inter *Caesarem*, *Imperatorem*, & *Augustum* confundunt non raro Poëtae: quo pacto Claudianus, Arcadium & Honorium, (imperante etiamnum Theodosio M.) *Augustos* appellavit. Confer ejusdem phrasin de Ruff. ii. 383. qui Honorium Aug. increpat, ut se

Participem sceptri, socium declaret honoris.

Favet tamen Calpurnio Vet. Inscriptio in marmore vetusto: IMPPPP. CARVS. CARINVS. ET. NVMERIANVS. A. A. A. ut & Numisma, cujus inscriptio: IMP. AVG. CARVS. P. F. AVG. IMP. CARINVS. P. F. AVG. IMP. NVMERIANVS. AVG. In Graeco itidem Numismate aereo de iisdem Fratribus: A. K. M. A. KARINOC. CEB. A. K. M. A. NOYMEPIANOC CEB. ubi τὸ A. Αὐτοκρατορ, CEB. Σεβασός, notat. *Consortes* ergo re-

gni id est NOB. CAES. dixisse filios suos Caesarem, non *Augustos*, ex P. Orosio, lib. vii. 24. quàm maximè est verisimile, anno Chr. cclxxxiv. ante expeditionem in Persas.

FERET HAEC MELIBOEUS AD AURES] Olympium Nemesianum (cui Eclogas suas inscripsit) intelligit. Nobilissimus enim hic fuit Poëta, cui familiariter adeo consuevit Numerianus Caesar, ut cum illo, qui omnibus coloniis illustratus excelluit, quamvis etiamnum juvenis, versu contenderit. Sed nota sunt ex Vopisco. Hic idem Nemesianus Cari Aug. Ἀρωβαστῆς celebravit, & ἀλωδὴν, κρηγὴν, & ἐξέλινα conscripsit. Hunc ergo Noster nomine ficto (ex decore) pastoris Meliboei indigitat, quasi à μέλι βοῶν ut observat Servius: ad quod etymon allusit Vet. Poëta in Catalect.

Pastores Moeris, & Meliboeus erant.

Unde & *Meliboea* virginem rusticam notat apud Papinium, Sylv. iii. 5. Nisi forte alluserit ad purpuram quae *Meliboea*, à Thessaliae oppido cognomine, dicta fuit: de qua Lucretius ii.

———— Meliboeaque fulgens

Purpura, Thessalica concharum tincta colore.

Ut scilicet ἀμνηστῆς significet Nemesianum inter purpuratos Auggg. familiarem esse: quod ex ipsius Cyneg. vi. 63. & seqq. liquet:

Mox vestros meliore lyra memorare triumphos

Accingar, divi fortissima pignora Cari!

FERET.] Virg. Ecl. iii. 73.

Partem aliquam, venti, divum referatis ad aures,

Catull. Gallijamb.

Geminas ad aureis nova nunciat ferens.

Graecis εἰς ὦτα βάλειν. Rectè. *Auris* enim apud Vett. memoriae dedicata: ut est in Hieroglyph. apud Pierium Valer. lib. xxxiii. unde Plinius: *Est in aure memoriae locus*: quod innuens doctissimus Poëta dixit, Ecl. vi. 3.

———— Cynthius aurem

Vellit & admonuit.

Quò loco vide Servium; & Lips. Quaest. per Epist. iv. 26.

IN ECLOGAM II. CALPURNII.

§1. I NTACTAM CROTALEN PUER ASTACUS, ET PUER IDAS, &c.] Summa inter hanc Nostri Poëtae, ac Nemesiani Eclogam II. (quoad argumentum) comparatio est: Ita enim ille:

*Formosam Donacem puer Idas, & puer Alcon
Ardebant. & seqq.*

Sed monuere jam doctissimi Interpretes.

PUER] Vox frequens inter pastores, qui ita vul-

vulgò dicti. Unde illud Maronis, Eclog. i. 46.

*Pascite, ut ante, boves, pueri, submitte tau-
ros.*

Eclog. iii. 19.

Desine plura, puer, &c.

ac similia; quae ex Theocrito suo hausit: qui Eidyll. viii. 81.

Ὡς οἱ παῖδες αἰνέουσιν.

Ibidem 28.

Χ α ῖ π αῖδες αἰνέουσιν · ὁ δ' αἰπόλος ὡς ἱππάρχου.

Χ α ῖ π αῖδες αἰνέουσιν. &c.

Heliodor. Aethiop. v. *παῖδες αἰνέουσιν ἑτοίμασι φέ-
λαις.* Atque ita passim. Non tamen eò respexit Noster, neque Nemesianus, hoc in argumen-
to, quod nempe est *ἐρωτικόν*. In amoribus e-
nim vox *pueri* usitata, etiam castissimis. Ita Ti-
bullus, iv. Eleg. iii. 20.

—— *Lege Dianae*

Caste puer, castâ retia tende manu.

Non tamen, qualis ille, de quo in Priapaeis
idem Poëta:

—— *Candidus mihi puer*

Silente nocte cum jaceret abditus sinu, -

Venus fuit quiesca.

Ejusmodi enim *pueri*, quamvis in amore purissi-
mo, puiones ferè ac parvuli: Incertus Auctor,
ex Platone, in Catalect. Vett.

Dum semihulca basio

Meum puellum suavior. &c.

Respicit autem Noster *pueros* jam Venerem pri-
mulum appetentes, ac jam puberes. Ejusmodi
pastores inducuntur (in Citerii Sidonii lepidissi-
mo Epigramm. in Catalect. Tit. xvii. qui à
virginibus adamati)

*Almo, Theon, Thyrsis, orti sub monte Pelori;
&c.*

*Alme puer, pubesque Theon, ut Thyrsis eph-
ebus:*

*Nais amat Thyrsin, Glaucæ Almonæ, Nisæ
Theonem.*

Ubi notanda triplex aetatis *αἰμα*, quae amoribus
apta. Maxime hic convenit, *primaevi adolescen-
tis* descriptio in Atti Catulliano, qui in Galli-
jamb. de se:

*Ego puer, ego adolescens, ego ephēbus, ego
puer,*

Ego Gymnastis fui flos.

Quò respiciens Naso Fast. iv. 223. & seqq. de
eodem.

Phryx puer in sylvis, facie spectabilis, inquit,

Ultima, quâ fallam, sit Venus ista mihi.

Fallis & in nymphâ Sagariside desinis esse,

Quod fuit. &c.

Talis etiam *puer* Hermaphroditus, quam Sal-

macis nympha deperibat, Metam. v. 320. *Pue-
ri* itaque dicti quasi *purs* (ut definit Varro) &
nuptiarum expertes licet puberes: qualis ille A-
nacreontis, Od. xxix. cui adesse vult *ἀριλὴ αἰ-
οῶ Παφίῳ θάλασσαν ἔδῃ, καὶ μέγῃ τὸ πῦρ ἔχοντα.*
De Gitone suo Petronius Satyric. xxvi. Vene-
rem primulum tentante: *sine dubio non repugna-
verat puer, ac ne puella quidem tristis expaverat*
nuptiarum nomen: quae cum Daphnide puero con-
veniunt, apud Longum in Pastoral. iii. Vene-
ris rudimenta primùm deposituro, cui Lycae-
nium puella, *Ἐσθῆς, εἶπε, Δάφνι, Κλόης, &c.*
qui locus huc apprimè facit: atque imprimis
illud, *μνήσσο, ὅτι σε ἀνδρὲς ἐγὼ πιπτοίκα*, id est
memineris quod (ex puero nempe) virum te fecerim.
Ita Horatius de *primaevo adolescente amoribus ir-
retito* semper ulurpat τὸ *puer*: sic Od. v. lib. i.

Quis multâ gracilis te puer in rosâ

Perfusus liquidis urget odoribus

Grato, Pyrrha, sub antro?

Ita, i. Od. xxvii.

Digne puer meliore flammâ:

Manifeste id habet lib. iv. Od. i. ubi ad Vene-
rem, de amatore adolescentulo:

Et centum puer artium

Latè signa feret militiae tuae.

Imo formosos omnes ac venustulos eò ferè no-
mine dicebant. Aufon. notissimo Epigr.

Fallus es, ô pulcher, penè puella, puer.

Sed vide omnino, quae hic notavit Cl. Bar-
thius. Benè itaque illos, respectu Virginis,
quam ambo appetebant, dixit *pueros*, id est ipso
in flore aetatis; quales *ἰσητεύοντες* ferè puellis
gratiores. Confer suavissimam Psyche fab. apud
Appulej. Miles. vi. ubi de *Cupidine puero* Jupiter
in Deorum concilio: *adulescentem ipsum . . . sci-
tis omnes; cujus primae juventutis caloratos impetus
froeno quodam coercendos existimavi: Puellam elegit.
& seqq. & quae denarrat Cnemon apud Helio-
dorum Aethiopic. i. Ubi observa, pulchellos
illos non *παῖδας* dici Graecis, sed *νῆες*, τὰς ἐν
αἰμα καὶ ὡς *Ἀλκίπαιδας*. ut Idem lib. ix. qui-
dem Hist. Nihil itaque huc facit aetatum illa
divisio Romanis usitata; de quâ A. Gellius N. A.
x. 28. qui, (ex Tiberonis Histor. lib. i.) ait,
*Servium Tullum pueros existimasse, qui minores es-
sent annis xvii.* Aliò enim Noster intendit.*

INTACTAM CROTALEN] Aptissimum puellae
necdum temeratae *ἐπίθετον*. Virg. Aen. i. 349.
de Didone:

*Cui pater intactam dederat, primisque jugarat
Ominibus.*

Senec. Tragic. (sive quis alius) in Octaviâ:

Respersa labe nullâ, intacta, & innocens.

Eleganti ergo comparatione Catullus, in Epi-
thal.

Ccc

thal. ubi de flore dixisset:

*Sic Virgo dum intacta manet, tunc cara suis;
sed*

*Cum castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec grata puellis.*

Rectè itaque de castâ Juvenalis, Satyr. vi. 163.

Intactior omni

Crinibus effusis bellum dirimente Sabinâ.

Quod ex Propertio, lib. ii. Eleg. 6. qui Sabinas intactas dixerat id est castissimas ac veteri simplicitate rusticas. *Tangere* enim inter nequitiae vocabula. Horat. i. Satyr. 2. 54.

Matronam nullam ego tango.

Terent. Hecyr. i. 2. 61.

Noctè illâ primâ virginem non attigis.

Martial. i. Epigr. 74.

*Nellus in urbe fuit totâ, qui tangere vellet
Uxorem gratis, Caeciliane, tuam. &c.*

Apertius tamen Magister Amorum de Art. ii. 692. & alibi ibidem. Petron. Satyr. cxxvii. *Tenta modo tangere corpus. &c.* Hinc Corn. Gallus, Eleg. iii. 83.

*Salve sancta, inquam, semperque intacta maneto
Virginitas!*

Cui praesertim adde Propert. ii. Eleg. 25. 9. Argutè Martialis ad amicam, lib. xi. Epigr. 90.

Intactas quare mittis mihi Polla, coronas?

A te vexatus malo tenere rosas.

Hinc ne quidem apothecam proci intactam fuisse in aedibus Penelopes lepidè dixit Horat. ii. Sat. 5. Minus ergo propriè Ovid. Amor. iii. Eleg. 7. 83.

Neve suae possent intactam scire puellae, &c.

Ubi rectè Interpres: ad tempus hoc dixit: alius *Intacta dicitur incorrupta virgo.* Ita Pallas, quae *ἀει παρθένος*, *Intacta* dicitur Flacco, Carm. i. Od. 7. & Eleganter Graecis ejusmodi puella (quae vox etiam ad nuptas imò viduas transfertur, ut ad Plauti Cistell. ii. 3. vi. 77. docent Interpretes, ex A. Gellio xii. i.) *παρθένος ἀπαιεῖται ἀνδρῶν*, id est *necdum virum experta* (ut loquitur Arbiter) dicta est. CROTALÉN. De hoc Virginis nomine vide in Eclogae hujus argumento; ut etiam de nominibus *Idae* & *Astaci*.

2. IDAS LANIGERI DOMINUS GREGIS, *ΑΣΤΑΚΟΣ ΧΟΡΤΙ*] Elegans *ἐκρωδός*: qualis illa Virgilii, Eclog. vii. 2, 3.

Complerantque greges Corydon & Thyrsis in unum;

Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas,

DOMINUS] Non ergo servus, neque mercenarius. *Dominus gregis*, rarè hac notione dicitur pastor. Ex obliquo tamen hanc cum distinctione vocem infert Maronis Menalcas, Ecl. iii. 16.

Quid domini faciunt, audens cum talia fures?

Vulgo dicti,

Ovium pecorisque magistri,

Custodes ovium:

Silius Punic. ii.

Stabulique gregisque magister.

Ejusmodi dominum designat Varro, R. R. ii. in Prooem. & cap. i. ubi inquit: *de antiquis illustissimus quisque pastor erat*: quod vel ex S. S. Litt. & Joseph. Antiq. Judaic. constat. Alludit ergo ad morem Antiquorum, qui ipsimet suâ, quantumvis domini, saepe pascere solebant, pecora. Plerumque tamen ditiores conductitiâ, vel alicujus ex familiâ utebantur operâ: apertè docet Sophocles Oedip. Tyrann. vf. 1039.

Ποιμὸς ὃς ἡδέα, καὶ πὶ θηρία πλάσσει.

θηρία enim à θῆς, *operarius, servus*, de quâ voce vide Lexicographos. Distinguunt & Graeci inter τὸ ποιῶν, *pastorem* (cui sunt τὰ ποιούμενα θῆρα) & τοῦ θωῆ, *mercenarium*, cujus non sunt oves. Inusitatè igitur ferè *dominus gregis*: cum ea significatio latius se extendat, apud Jctos. *Dominus* enim propriè qui domui ac familiae, imò & praedio (quod Antiquis nomine *Foris* veniebat) praeerat. Vide Catonem de R. R. cap. i. v. & alibi: Columell. i. i. Phaedr. lib. ii. fab. 8.

LANIGERI GREGIS] *Ovium ἀειργαίς*. Theocrit. Eidyll. viii. 9.

Ποιμὸν ἐρωτῶν ὅτιαν, σὺν κῆ, &c.

quae Vox etiam Hesiodo usitata, *Ἔργ. τῇ ἑμῇ*. i. & Theog. 446.

Ποιμένας τ' ἐρωτῶν καὶ γ' ὅτιαν. &c.

Maro Georg. iii.

Lanigeros agitare greges &c.

Lanigeræ pecudes, Lucrēt. i. Atque ita passim Poetae. L. Attius in Bruto:

Visus est . . . pastor ad me appellere, &

Pecus lanigerum eximiâ polchritudine.

Ennius, in Sotadic. citante Festo:

Prope stagna, genus ubi lanigerum . . . pascit.

Sic absolutè *Laniger*, pro agno, apud Phaedr. i. fab. i. Confer Maronis Pastorem in Culice.

DOMINUS HORTI.] Rectius illud. *Foris* enim significatio etiam ad agrum se extendit & *dominum* propriè agnoscit. Spintius Serenus in Catalect. Vett.

Inquit amicus ager domino, stre: plurima red-

dam:

Si bene mihi facias, memini tibi solvere grates.

Ibid.

puer dominus florentis agelli.

quae notio cum Nostro convenit. Ovid. in Nuce de arbore in horto:

Es soli domino ferre tributa potest.

Neque alter Jcti de possessionibus.

3. *ΔΙΕΚΕΡΕ ΔΙΟΥ*] Contra quoniam ille, qui apud

Ca

Catull. *Parvo dilexit spatio Minoida*. Major tamen in *diligendo* videtur constantia, quam *amando*: hoc enim ad amores, illud ad confuetudinis usum transferri posset. Sed tanti non est. Confundunt enim vulgò Auctores. Exemplis probat Fr. Vavassorius de Uiu Verbi ex Ciceronis 1. Epist. Famil. 7. *Quem nos in primis amamus, carumque habemus*. Quam eandem sententiam per verbum *diligendi* variavit idem Cicer. Orat. pro Corn. lxx. *Eos, qui principes fuerunt . . . dignitatis meae, diligitis, & caros habetis*. Ita etiam Terent. Eunuch. 1. 2. v. 16. ubi Thais:

Non quod quem plus amem, aut plus diligam.

Exempla tamen quae L. Valla, Elegant. v. 37. attulit videntur evincere plus quoddam esse in *amando*, quam *diligendo*. Cic. ad Brutum de L. Clodio: *Valde me diligit, aut (ut improprie dicam) valde me amat*. De amoribus Auctor Pervigilii: *Cras amet, qui nunquam amavis, qui-que amavit cras amet*. In Catalect. Vett. *semper amatus amo*.

4. FORMOSUS UTERQUE, SED IMPAR VOCE SONANS.] Legendum, cum doctissimo Vlitio, NEC IMPAR. Ad finem enim Eclogae Thyrsis, certaminis inter illos iudex, *Est par* . . . inquit, ac neutrum victorem pronunciat.

VOCE SONANS,] Id est canens (vide Eclog. 1. 93) ut referatur ad *voce*. Duriusculum enim esset, *impar sonans*, pro *impari voce canens*. Quamvis ea constructione dixerit Horatius, *Ludere par, impar*. SED IMPAR tamen defendi possit, si Poëta diversum canendi studium respiceret, quo hic *hortorum*, alter *lanigeri gregis* curam celebrat, Quemadmodum fere Statius Achill. 1. de Achille & Patroclo:

Par studiis, aevique modis, sed robore dispar.

Prior tamen Lectio praevallet. Confer Nemes. Eclog. 11.

4. TERRAS . . . QUUM GRAVIS URERET AESTAS,] *Tò Gravis* respectu *Aestatis* minùs usitatum. Est itaque, *ardens* & quasi fervore suo molesta. Ita enim Virgil. in Georgic.

Gravis incumbens scopulis arentibus aestas.

Livius in malam partem accipit: *Gravis pestilensque omnibus animalibus aestas exceptis*: non ergo per se *gravis*, sed per accidens, ut loquuntur Philosophi. Si legatur AESTUS, magis conveniret *ἐπιθεῖν*. Catullus

Cum gravis exustos aestus hiulcat agros.

Et Flaccus 11. Od. 5.

fluvii gravem Solantis aestum.

Duriusculè itaque Claudianus.

Brachia Cancris

Urit atrox aestas.

5. AD GELIDOS FONTES ET EADEM FORTE SUB ULMOS CONVENIUNT.] Imitatio Maronis, Eclog. x. 42

Hic gelidi fontes, hic mollia prata Lycori!

Sic frigida flumina, apud eum. Eclog. v. 25. *Fontes gelidae aquae crebrò invenias* apud Poëtas. Hinc Fons de se ipso, Antholog. 1v. cap. xxvi. Epigr. 3.

Ἑσάμηναι, σκιεῇ ψυχροῦν κλισίῃ.
Τῶν τε καὶ μὴ με θέρους ἀδρυμείετο, διψας ἀλάλ-
κων.

Id est,

Coronatus sum, umbrosâ refrigeratus sede:

Ob id ne me sub aestatem transi, sitim restinguens.

A frigore fons enim commendatur, illis praesertim in regionibus Italiae. Ita Vetus Poëta lepidissimo Epigrammate Sylvarum umbras frigido fontis conjungens:

*Hic, Cytherea, tuo poteris cum Marte jacere,
Vulcanus prohibetur aquis, Sol pellitur umbris.*

Quod Graecè vertit Vir Illustris:

Ἐνθαδὲ, Κύπρις, φίλῳ κλισίῳ σὺν Ἀγνὶ δαίσει.
Ἡλίου μίλαν ἄλσος, ἵδρω δὲ Ἠφαιστοῦ ἰλάλη.

Confer Horatii *Fontem Blandusiae* &c. ac vide *Fontium* descriptiones, & celeberrimorum Poëtarum in eos Lusus.

SUB ULMOS.] Persius, Satyr. 111. 6.

Siccas insana Canicula messes

Quam dudum coquit, & patulâ pecus omne sub ulmo est.

Ut evitet nempe meridiani solis aestus. Pastores enim ferè sub umbris: ut Theocrit. Eiddyll. 1. Διὸς ὑπὸ τῶν πελίκων. Neque aliter Nafò, Metam. 1. 680. *Ulm arboris* (quam Plinius xvi. 17. in Graecam & Italicam dividit) frequens est mentio in re pastorâ. Cato, R. R. vi. *Circum rias ulmos ferito, ut frondem ovibus habeas*. & cap. xvii. *Ulmus, cum folia cadunt, tum iterum tempestiva est*. Varro, R. R. 1. 25. *ulmi* utilitatem commendat, ob umbram nempe, quam efficit densiorem, ac circa limites fundi ferendas, ait.

CONVENIUNT.] Mutuò sibi occurrunt. Eadem occasione inter se decertant pastores apud Maronem Ecl. v. 1. 3.

Cur non, Mopse, (boni quoniam convenimus ambo)

Hic coryllis mixtae inter consedimus ulmos?

Quod ex Theocrito, Eiddyll. vi. 3.

Ἐπὶ κορυλλίῳ δὲ τὴν αὐτὴν

Ἐρδόμενοι θίγῃ μένῳ ἀμὰ, τοιαύτῃ αἰδον.

6. DULCIQUE SIMUL CONFENDERE CANTU PIGNORIBUSQUE PARANT.] Frequens mos pastoribus, ut alterum alter provocaret. Ita Siculus

Ccc 2

Bu-

Bucoliastes Eidyll. VIII.

M. ——— Δάφνι λῆς μοι αἶσθαι;

Δ. Οὐποτέ νικᾶσαις, μ' ἔδ' ἔτι πάθοις τὸ γ' αἰδῶν.

M. Χρῆσθαι δ' ἂν ἰσθῆναι; χρῆσθαι καταθέσθαι αἶθλον;

Δ. Χρῆσθαι τὰτ' ἰσθῆναι, χρῆσθαι καταθέσθαι αἶθλον.
Quem locum imitatus est Maro, Ecl. III. 28.

Pis ergo inter nos, quid possit uterque vicissim,
Experiamur? & seqq.

Idem Eclog. VII. 18.

Alternis igitur contendere versibus ambo
Cooperere. &c.

Morem hunc ex Arcadiâ fluxisse, notum est. Arcadas enim rei musicae fuisse studiosos, imò peritissimos ex illo liquet, *Solâ cantare periti Arcades*: testatur Polybius Hist. IV. 20. (cujus verba cum elogio citat C. Rhodigin. IX 9.) qui ad XXX. aetatis annum musicis artibus informari juveniuntem Arcadicam memoriae prodit: quamvis caeteras artes negligerent uti est satis cognitum. Idem fere habet Alexand. Neapol. G. D. II. 25. *Arcadas nempe pueros suos à teneris insuervisse inter prima rudimenta in modulis & canticibus versari*. Quae Polybii obiter quoque tangit Polydor. Vergil. de Rer. Invent. I. 14. qui & in Italiam eos intulisse musicam addit. Graecis omnibus id ferè tribuit Plutarchus, *ἀρχαὶ Μουσικῆς* etiam in Argivis agnoscit Herodotus III. 131. quos *πρὸ μουσικῆς ἔργῳ Ἑλλήων πρῶτος* ait. Ad mentem tamen Calpurnii magis facit Lucretius lib. V. 1380. & seqq. ubi de origine musicae pastoralis plura habet; & omnium instar Longus in Pastor. Frequens enim pastoribus Arcadia. Quare & Mercurius, Musices inventor apud Vett., in Cyllene, Arcadiae monte natus fingitur.

7. PLACET, HIC UT, &c.] Inter eos convenit, visum fuit; vel pacti sunt inter se. Flaccus Epod. XVI. vs. 23.

Sic placet? an melius quid habes suadere?

Val. Flaccus, Argon. VI. 3.

Ite placet tandem.

Ad Nostrum magis accedit Petronius Sat. XV. *Rustico mulierique placebat permutatio*: ut pactio- ne quâdam inter duos. Comicis ea vox frequens est. Terent. Andr. I. I. vs. 75.

Placuit; respondi.

Placet, hoc loco non est Imperfonale, ut loquuntur Grammatici; sed *ἰμπερικῶς* subauditur, *pactum*, vel *conditio*, vel *res*. Ibid. vs. 69. *Id mihi placebat*. Idem Adelph. IV. 7. vs. 19. *placet tibi factum*? plenius autem Hecyr. II. I. vs. 44. *Quae vobis placita est conditio, datur*. vel ut Ovid. Metam. IV. 91. de conventionem Pyrami ac Thif-

bes:

Pacta placent, & lux tardè decedere visa est.

Simile est: *benè inter eos convenit*; subaudi, *res*: ut observat Fr. Sanctius, Minerv. de Ellipsi; quomodo Graeci in similibus ferè subaudiunt τὸ πρᾶγμα. Alioqui vox est Philosophis propria inter se disputantibus: quemadmodum & illorum *δόγματα* dicuntur *Placita*; de quibus saepe A. Gellius in Noct. Att. Cicero de Offic. I. *Placet antè definire, quid sit*. &c. Unde Quintilian. Inst. I. II. *Placere non potest, quod non decet*. Ennius Fragn. *Philosophandum est paucis*, nam omnino haud placet, PARANT id est intendunt. Ter. Phorm. Prolog. vs. 3. *deerrere parant*. Horat. I. Epist. 3. 14.

Seu linguam causis acuis; seu civica iura Respondere paras.

Idem, Satyr. II. 3. 23.

Invidiam placare paras? &c.

Imo & vox propria est accingentibus se ad certamen. Maro, Ecl. VII.

Et cantare pares, & respondere parati.

7. PLACET, HIC UT VELLERA SEPTEM, &c.] Sententia est, ut *septem Oves* habeat proemio Aftacus, cantando si vicerit, victus verò *horri sui fructus* hornotinos Idae pastori cedat. hic ergo ad Idam, ille ad Aftacum referri debet. Vide quae sit Cl Barthii expositio, qui per *vellera septem*, intelligit lanam velleribus demtam (eò quòd *lana* quandoque vellus dicatur) cui *gramen* ex *horto* demessum opponit. Addubito tamen, an ea mens fuerit Calpurnio. *Certamen* enim dicitur instare *magnum sub iudice Thyrsi*, cui praemium tam leve non convenire videtur: praesertim cum *dominus sui gregis* dicatur Idas (ut alter horri sui possessor) non mercenarius. De suo itaque largiri potuit. Ex more etiam Bucolico vulgò de grege, five *caper*, five *juvenca*, five *agnus*. &c. pignus proponitur: quod (praeter Maronem) vel ex Theocrito liquet, statim ab initio, Eidyll. I. vs. 4. 5. 6. de *ove* & *agno* signatè vs. 9. & seqq. Doricè, ut solet:

Αἶκα τῇ Μῶναι τὰν οἶδα δῶρον ἄγανται,
Ἄρεα τὸ σκεῖμα λάβη γίγας· αἱ δὲ κ' αἰείων
Τῶναις ἄρεα λαβεῖν, τὸ δ' αἰὲν οἶν ὕστερον ἀέξει.

Quamvis interim alia quoque *proemia*, quae non ex grege, cantantibus proposita esse non inficior. Exemplum suppeditabit suavissimum in Pastoral. suis Longus.

Per VELLERA ergo intelligit Oves, *συνεκδοχικῶς*: quemadmodum Flaccus, Carm. III. Od. 16.

Nec pinguis Gallicis

Crescunt vellera pascuis.

Quem locum tamen de *velleribus* ipsis intelligunt Vi-

Viri docti, utpote quae vellera in Gallicâ Cisalpinâ seu regione Pedemontanâ, praestantissima fuisse docet Columella lib. viii. quò respexit etiam Martialis xiv. Epigr. 155. & Lanam albam in pretio Antiquis fuisse, est notissimum. A vellerebus enim praecipuè commendantur Oves juxta illud

Sic vos, non vobis vellera fertis Oves:

quae & hinc signatè lanigeræ, & εἰς πλόκους διδάε. Hinc Tibull. ii. Eleg. i. 62. *Molle gerit tergo lucida vellus Ovis.* Ubi omnino vide elegantissimum Broukhufum, qui hoc loc. Calpurnii nostri versum 4. Eclog. i. examinat. Imò hinc *Milesia vellera magno fuisse pretio*, quaeque *magno mutata sunt*, docet Poëtarum princeps Georg. iii. Ad vellorum praestantiam, in usum lanificii, multoties respexit Homerus, & Antiqui: quod hujus non est loci. Attamen ex decoro rei pastoritiae magis in ipsas Oves, quàm illarum vellera, loco αἰθλῶν depositas intendit. Vellus etiam pro ipso Ariete, five ove, dixit Naso, Metam. vii. 244. de Medae sacrificio:

*Sacra facit, cultrosque in sanguine * vellereis atrii Conjicit, & patulas perfundit sanguine fossas.*

* *Ovium nigrarum*, exponit Interpret. Imò & Lanam pro ariete posuit princeps Poëta Georg. iii. 391.

Munere sic niveo Lanae (si credere dignum est)

Pan, deus Arcadiae, captam te, Luna, sefellit, In nemora alta vocans, &c.

Ubi inter se conferre variantes tum Servii Honorati, tum Probi Grammatici expositiones operae pretium est: in eo convenientes tamen, ut per Lanam candidissimam intelligant greges ovium nivei vellere: quod huc tantum facit. Ab utriusque expositione recedit Philargyrius, qui pro ipso vellere accipit niveo, quo se velaverat, five Pan, five, ut alii, Endymion. Nicander hujus fabulae auctor citatur tum à Philargyrio, tum à Macrobio, Saturn. v. 12. qui tamen nihil explicat, neque extricat. Sed tanti non est, si modò pro lana, id est vellere, hic pecus accipias: Sic corpora dixit absolute pro cervis idem Maro Aen. i. . . qui de Aeneâ:

Nec prius absistit, quàm septem ingentia victor

Corpora fundas humi.

Quod itidem εὐνδοχικῶς accipiendum.

8. ILLI SUI VICTUS MESSEM NE VENDICET HORTI] *Ut ne vindicet*, Comicum esse rectè hic observat Cl. Barthius. Sententia ergo est. Convenit inter eos, ut Antagonistae suo cedat totius horti fructus hornotinos, neque hos, ut sibi proprios, capiat. Qui enim rem suam non vindicat, alteri illam cedit. Vindicare est in usus suos vertere, jure dominii sibi asserere, ut Jcti

loquuntur. Duæ vindicandi species: altera, cum, nemine rem possidente, sibi quis illam vindicat, & propriam facit: altera, quâ aliquis possidet rem, à quo vindicanda est: observante Turnebo, Advers. xxvii. 13. cujus posterioris haec est species. Requiritur hic ergo jus, (five sit contractus, five obligatio ex consensu, &c. de quo Institut. lib. iii.) ex quo agi possit. Petron. Sat. xiii. *Quo jure rem nostram vindicamus?* Quo spectat & illud Ennianum, Annal. viii.

Non ex jure manu consertum, sed magis ferro Rem repetunt.

Quae verba egregiè explicat A. Gellius, xx. 10. ubi de more vindicandi apud Vett. agit. Sed Utriusque locum vide. Hujusmodi *Assertor*, κατήχης dictus, eò quod carpum, id est manum injiceret rei sibi Vindiciâ jam propriae factae. Quod hic quadrat, cum etiam κατήχης Graecis fructum notat, unde Latina vox carpendi. Poëtis hinc usitata phrasis est, *injicere manum*. Ovid. Amor. i.

Et dicam mea sunt, injiciamque manus.

Idem Eleg. iv. Fast. iv.

Quem Venus injecta vindicat alma manus.

Graeci vocant τὸν χεῖρος ἐπιβολὴν manus injectionem. Quomodo & Livius, iii. Hist. 44. (de Appio Claudio X viro, Virginiam sibi asserente:) *Minister manum injecit.* Sed haec pastorum simplicitati vix conveniunt. Vindico autem scribendum esse non vendico, volunt Grammatici, & Vossius, in Aristarch. i. 42. at praevalere videtur L. Vallae sententia, Eleg. v. 8. qui vendico explicat per approprio; meum esse dico: ex Cicerone probans: *Rusticus petit partem bonorum, Orator sibi totum vendicat.* Quomodo & Calpurnium scripsisse reor.

8. MESSEM HORTI] Καταχρηστικῶς, si pro arborum foetu capias: de oleribus tamen & herbis dici possit. Unde Proverbium, quamvis per ἀνωνυμίας:

Noxia quisque suo zizania demetat horto.

Plinius, ubi de hortis agit, lib. xix. cap. 4. 5. &c. metendi verbo usus est. Quin & in genere dicitur apud Plaut. Epid. ii. 2. *mihi isthic nec fertur, nec metitur.* Messis itaque est nomen generale ad quosvis fructus. Sic duo tempora messis, Georg. iv. de mellificio. Hinc metere tam ad vras, quam ad segetes transfertur; prout apud Graecos αἰῶν, & αἰῶνός, non modò θεείζην notat, sed ad quemvis fructum, quamvis manu carpendum, refertur: at Interpretes ad illud Maronis Georg. ii. 410. *Postremus metito*, de Vite, observant. metere ergo est decerpere, & messis, quivis fructus. Unde Hesychius αἰῶνός & θεείζην rectè conjungit. *Messem propria nomine dicimus in his,*

Ccc 3

quae

quae metimur, maximè in frumento. *Frumenti tria generis sunt messonis*, Varro R. R. 1. 50. Lucilius, Satyr. xxvii. (teste Nonio)

Nou magnum messem, non magnam vindimiam.
Ubi observa, *nessem* dici gen. nasc.

9. ET MAGNUM CERTAMEN ERAT] Imitatio Virg. Ecl. vii.

Es certamen erat Corydon cum Thyrside magnū.
Quo versu Interpres ait, *Poëtam μυθηκῶς deridere carminis pastoralis certamen.* Quod tamen in Nostro locum non habet. Vetus Poëta:

Nunc certamen cernitur, nunc specimen spectitur.
Hinc quasi proverbio Theocrit. Eidyll. v. 23.

Ἦς ποτ' Ἀθανάϊα εἶεν ἦτορ.

Ubi certamen *ἦτορ*, id est lis, dicitur, non *ἀγὼν*, ob provocantes se mutuò Pastores.

SUB JUDICE THYRSI] Id est *Thyrside*; casu sexto. Notum est, *Judicem* saepe adhibere solitos fuisse decertantes inter se *pastores*, qui de victoriâ decerneret. Siculus poëta Eidyll. v. 61.

Ἀλλὰ τίς ἄμμε,

Τίς ἡμεῖς;

Maro, Ecl. iii. 49. Ovid. Met. xi. 157. in certamine Panos cum Apolline:

Judice sub Imolo certamen venit ad impar:
Monte suo Senior iudex confedit. &c.

Et Metam. v. 314. in re simili:

Dirimant certamina Nymphae,
quae electae jurant per flumina, &c. Virg. Ecl. v. 58.

Pan deus Arcadiâ mecum si iudice certet,

Pan etiam Arcadiâ dicat se iudice victum.

Ubi intelligit Arcadas Maenaios, id e. *pastores*: quatuor enim genera Arcadum fuisse docet Servius ad Aen. xi. 31. Tangit etiam hunc inter se decertandi morem Pastoribus usitatum Lucretius lib. v. 1393. de origine Musices:

Saepe itaque inter se prostrati in gramine molli
Propter aquae rivum &c.

JUDICE] Confer huc elegantem Marcelli Palingenii locum Zodiac. Vit. lib. iv. (de quo poemate varia sunt Litteratorum judicia) ubi haec, ex imitatione Vett. plenius exsequitur.

Vallis erat, montes inter porrecta propinquos:
Progreddior, videoque duos in gramine laeto
Pastores, pariter quâdam sub rupe sedentes;
Qui, positis ptris iuxta, & (quos ferre solebant
Nodosâ è corno) baculis, certare canendo,
Inter se accensi laudis mercede, volebant.
Sed iudex dêerat, cujus sententia litem
Solveret, & palmam victori ferret honestam.
Ut me viderunt, extemplo accersit uterque,
Et rogat, ut vellem secum residere sub illis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter essem.
Tunc unus, & seqq.

Qui apparatus ex Theocrito, Eidyll. v. jam cit. vl. 68.

Ἄμμε γὰρ ἐξέρδομεν, ὅσις ἀέθλα
Ἐνολεσάσας ἐστὶ τὸ δ' ἂν φίλε μήτ' ἐνὶ Μάγαν.

Ἐν χάρι' κείνης. & quae sequuntur ad rem:

Rixatores enim (quales ferè gens rustica) *Judicium reverentiâ continentur*; juxta Quinctilian. Inst. Orat. xi. 1. Itaque mirum non est, *ἐν τοσαύτῳ ἔχει παρὰ τὴν Κελεύου καλὴν εὐχὴν τὴν βέλτιστον*: ut inter se decertatores rectè monet Isocrates, Encom. Helen. Sed haec Gnomologis relinquenda. Ad rem magis facit Longus Pastor. 1. de fistulâ quâ Dorco pastor *πολλὰς ἐείρω καὶ βελόνας ἐνέμωσι, καὶ αἰπύλους.*

ADFUIT OMNE GENUS PECUDUM, GENUS OMNE FERARUM.] Theatrum describit Cantoribus dignissimum: quale illud Orphëum, apud Nasonem, Met. x. fab. 4.

Tale nemus Vates attraxerat: inque ferarum

Concilio medius, turbâ volucrumque sedebat.

Ita & Senec. Tragic. Herc. Oet. à vl. 1035. ad 1060. quem pulchrè imitatus est Boëthius Consol. iii. Metr. 12. Claudian. Praef. in lib. ii. de Rapt. quos operae pretium est conferre. Propius tamen imitari videtur Martialem, de quodam Orphei personam agente, Spectacul. libr. Epigr. xxi.

Adfuit, immixtum pecori, genus omne ferarum,
Et supra Vatem multa pendit avis.

11. ET QUaecunQUE VAGIS ALITUM FERIT AETHERA PENNIS,] AVIUM omnino ob legem Metricam, cum doctissimis Viris, Barthio ac Vlitio, legendum. Nisi fortè *Alitum* sit dissyllabum per συνεισηρότητα. Certè inter vitia Profodica Poëtarum posterioris aevi hunc Calpurnii locum non notavit H. Smetius; neque G. Vossius in Aristarch. Gramm. *Alitum* dixit Lucretius de R. N. ii. V. & passim: unde Maro, *Alitum pecudumque genus.* Observa hujus vocis femininum. In illis enim adiectivis *ales, praepes, volucris, dêest Avis*: ut de Ellipfi rectè Sanctius. Hinc Cicero in Arati Phaenom. conjunxit:

Alas avis lato sub tegmine coeli.

FERIT AETHERA] *Ἰντεβολικῶς*, cum aëra dicendum esset. *Volatus enim sit percussione aëris*; unde Graeci, *τὴν αἰέρα τὴν πῆν* quod Latini, *aërem ferire, secare, findere* dicunt. Propriè itaque poëta Salmonensis, de *avibus*, in Fast. extulit:

Omnes quae liquido vibratis in aëre pennas!
pro quo *libratis* quidam legunt. Maro in Cei-ri: & Georg. i.

Levem fugiens secat aëra pennis.
Planè autem ad formam Nostri, ibid. vl. 409.

Quaecunque levem secat aethera pennis.

Acther

Aether enim pro quo & *Jovem* dixere, ut Ennius, alique Vett. & *aër* quid differant inter se, docebunt Physici. *αἰθήρ* vox Graeca est, quam non receptam Latinis voluit, nisi Ciceronis aevo. Sed jam Ennius, Pacuvius, alii, usurpaverant. Assidentes atque attentas facit & feras, & aves. *Avium volatus* egregie describitur Boëthio Conf. v. Metr. 5. *Sunt, quibus alarum levitas vaga, verberetque ventos, Et liquido longi spatia aetheris enatet volatu.* Raro enim sine *avibus* locus quispam memorosus. Theocrit. Eid. v. 47.

ταῖς δ' ἐπὶ δίδυμῳ
"Ὅρησις λαλαγνῶσι" ἢ ἁ σκιά εἰδὲν ὁμοία.

CONVENIT UMBROSA QUICUNQUE SUB ILICE LENTAS PASCIT OVES.] Elegans sanè apparatus; ubi, ex decore, non *Pastores* modò, sed & Deos adhibet Sylvestres *εἰς τὴν ἀνολὴν*: ex more Vett. *pastorum*, quibus scenam constituendi inventionem, & reliqua ad theatrum facientia debet Antiquitas: quod tangit non obiter Flaccus in Art. Poët. 276. &c. Maro Georg. II. 381. & seqq. Specimen vide in Appulej. Meles. x. sub finem.

CONVENIT] Propriè de concione, & populi frequentia. Ennius Ann. xv.

Undique conveniunt.

Ovid. Met. I. 577.

Conveniunt illuc popularia flumina:

Huc facit Petronius, Sat. XIII.

Huc, huc convenite

Pedem tendite, cursum addite, convolute plantâ. egregiâ *ἔξεργασίᾳ*. Simplicius Auctor, senioris aevi poëta,

Pastorum manus affluet omnis.

UMBROSA ILICE] Papinius Theb. v. eodém epitheto:

Umbrosâ populatus in Ilice

Pro quo Virg. Ecl. vi.

Illice sub nigrâ:

ubi Servius, *umbrosâ*, vel re verâ nigrâ. *Pauiam* dixit Nemesian.

Torrentem patulâ visabant ilice solem.

Plinius, XVI. 22. *Illicis duo sunt genera. Ex iis in Italiâ folio non multum ab oleis distante: quarum folia lata quidem & densissima sunt. De Illice Jovi sacrâ, plura habet Antiquitas, quae huc non faciunt. Sed contra Calpurnii mentem ejus est Emblema ccv. quod habet Alciatus:*

Duritie nimia quod sese rumpet illex,

Symbola civilis seditionis habet.

Hic autem placide sub ejus umbrâ *pastores conveniunt.*

LENTAS PASCIT OVES.] *Lentas* id est, lentè vagantes. Sic de *vaccâ* Ovid. Met. III.

Incustoditam lentè videt ire juvencam.

Turdum pecus dicitur Tibull. IV. Vel ad naturam respexit *ovis*, quae propriè *placida, lenta, & patiens injuriae* ut loquitur Phaedr. I. fab. Hinc filiabus vulgò, ut tenerioribus, *ovium* pascendi commissa fuit cura: qualis illa fuit Chloë in Longi Pastoralibus. Observa, *tria tantum pastorum genera. Opilicenes nempe, Caprarios, & Bubulicos, qui dignitatem obtinent in Bucolicis (nullâ habitâ Subulcorum ratione) celebratos fuisse Theocrito, Virgilio, aliis: ut adversus Servium, ex Ael. Donato, observat Erythraeus ad Maronis Eclog. x. 19. Hinc opiliones & bubsequae conjunguntur Appulejo, Miles. VIII. Neque aliter Antiquiores, nisi quod subulci Eumaei mentionem faciat honorificam Homerus, Odyss. XVI. & inferius, quam vocat συζώτιον ὄρχαμος ἀνδρῶν.*

12. FAUNUSQUE PATER, SATYRIQUE BICORNES] *Faunum patrem* vide Eclog. I. VI. quem & *cantibus* delectari Nemesian. Eclog. I. 14. dixit:

Jam mea ruricolae dependet fistula Fauno, &c.

Et sic passim. Observa *Faunos* praecipuè conjungi Satyrorum Nympharumque choris, ubi de lusu ac cantilenis agrestium agitur. Exemplum ubivis obvia. *Faunum* verò num. sing. inducunt ferè, ubi sermo est de vaticiniis, à *fando* nempe. Quocirca Maronis Enarrator ad Georg. I. 10. (ubi Poëta tamen *Faunos* invocavit) inquit: ab *Euandro* *Arcade* *Faunum deum* appellatum; id eoque aedes sacras *Faunas* primùm appellatas, postea *Fana* dicta; &, quòd futura praecinerent, *Fanaticos*. Oraculum *Fauni* in *Albunâ* *Laurentinorum* *sylvâ*: ut observat Probus Grammaticus. Sane alio sensu hic *Faunus pater* dicitur, quàm Ecl. I. non utique respectu Latii, verùm comitatûs sui: cùm Satyrorum vulgò feratur choragus, princeps ac *pater*: unde appositè *senes* dixit illos Nemesianus, in *Bacchi* comitatu, Eclog. III.

Nymphae, Faunique senes, Satyrique procaces.

Conjunguntur fere *rustica numina, Fauni, Satyri, &c.* quos *Semideos* dixit Ovid. Met. I. 192. Imò, *plebs Superum Fauni, Satyrique, &c.* dicti sunt ab eodem *Nasone* in *Ibin*. Quin etiam pro monstris ac terriculamentis habiti, quos vocavit Prudentius *ἑστειφ*. Hymn. x.

Faunos; Priapos, fistularum praesides.

Ratio videtur nominis *ἔτυμον*, quod à *fando* deducunt. Unde Lucretius lib. IV. 585. nihil aliud haec *sylvestria numina* fuisse docet, quàm reperquissionem τ' ἤχης, ac vocum resonantiam in locis concavis montium ac sylvarum, quae è longinquo audientibus terrorem incutere solent: atque ideo ansam fabulae inter agrestes de Faunis eorumque apparitionibus dedisse. Ita enim ille:

Haec

*Haec loca capripedes Satyros Nymphasque tenere
Finitimi fingunt, & Faunos esse loquuntur.*

*Et genus agricolum latè sentisicere, quum Pan,
Pinea semiferi capitis velamina quassians,
Unco saepe labro calamos percurrit hiantes;*

Fistula sylvestrem nec cessat fundere musam.

Hinc etiam Panici terroris Emblema facit Faunum Aiciatus, Embl. cxxii

Effus: cernens fugientes agmine turmas,

Quis tua nunc inflat cornua? Faunus ait,

SATYRIQUE BICORNES] Commune appositum Pani Lyceo, Fauno, Satyris. Ovid. Epist. Oenon.

———— Semideae Dryades, Faunisque bicornes.

Idem Fast. ii. 268.

———— Et Fauni sacra bicornis erunt.

& III. 312.

Sic Numa: sic, quasiens cornua, Faunus ait.

Rationem ex Macrobio vide Eclog. i. Neque aliter Pana vocat Homer. in Hymn.

Αἰγυπιδία, δικίρνα, φίλονεργον. &c.

Silii Italici descriptio Panos Punic. lib. xiii. nota. Quid mirum ergo & Satyros, qui in eodem comitatu, à Nonno in Dionys. dictos fuisse βακχεύς id est tantorum cornua habentes? Lucianus itaque ad rem in Deor. Concil. Σάτυροι, ὁξείς τὰ ὄτια, καὶ αὐτοὶ φιλανεργὶ, κερύσαι, οἷα τοῖς ἀγροῖς θνητοῖσιν ἐλάτοις τὰ κερὰτα ὑψοφύει. &c.

Quos proinde rectè γελόις καὶ θεοεστῆς θιῶς appellat, ridiculos & monstrosos deos, hinc coelo exturbandos: respiciens fortè Jovis verba, apud Nasonem, Met. i. 194. velut ἰμῖβις, καὶ ἀνδρῶν ἱερῶν ἥρω, ut Hesiod. i. Epy. De Satyris ergo plena est omnis Antiquitas. Diodor. Siculus Biblioth. i. 18. illos (unà cum Musis & Apolline, id est novem virginibus, earumque Μουσικήτη) in Osiridis Aegyptii, (qui Bacchus Graecorum) comitatu fuisse scribit, qui ad tripudia, & decantationem carminum, omnemque hilaritatem, & lusum apti erant. Quo aperte respexisse videtur Poëta Sulmonensis, illorum proterviam designans, Metam. xiv. 637.

*Quid non & Satyri, saltatibus apta juvenus,
Fecere?*

Idem inculcat Aelianus V. H. iii. 40. scriptor hic satis idoneus: Ὅτι οἱ συλχαροδία Διονύσου Σάτυροι ἵσαν· ἔχον ἃ τὸ ὄνομα ἐκ τῆς περιτομῆς, οἷς χαίρουσι Σάτυροι· Σάτυροι ἃ δὲ τὸ σιστηρίαι· περιτομῆς, lascivae & procaces sunt saltationes, quibus gaudent Satyri. Rationem etymi rectius derivant Viri doctissimi a σάθῃ (quàm αἰσθῇ τὸ σιστηρίαι, irridendum more detorto vultu esse, ut vult Aelianus) ob nimiam eorum salacitatem, ac in virgines proterviam. Neque & audiendus

hic est Macrobius Saturn. i. 8. qui Satyros, veluti Satyros vel Satyrmnos, quod sint in libidinem proni appellatos esse, contendit. A ludendo praeterea dirivari possint, quod Σάτης Dorica lingua, lusum significat, ut magnus observat Calaubonus. Quin & ex Oriente potuit esse vocabulum (ut idem Vir summus observat) Σάτυρος enim esse quasi סַטְרוֹר, velut in speluncis ac montibus latentes, à סַטְרָר. Sed vide hic elegantissimum Chr. Becm. Orig. L. L. Eosdem quoque dixere Τίτυρος, à saliendo: quod & habet Aelianus l. cit. Τίτυρον enim Libyca lingua Hircum qui Salacitatis Emblema, appellari docent Viri docti. Τίτυρος hinc idem est Hesycho, qui Σάτυρος. Consentit Strabo Geogr. lib. x. in medio ferè, qui Liberi patris sacerdotes facit. Verba ejus latina sunt: Liberi autem ministri sunt Sileni, Satyri Bacchae, Lenae, & Thyiae, & Mimallones, & Naiades & Nymphae, & quos Τίτυρος vocant. Bacchi ergo ministros omnes faciunt, nec sine ratione. Dixit hoc Lucianus in Saltat. Ovid. Met. iv. 23. Bacchae Satyrique sequuntur: quamvis thyasique ibidem malint alii. Sed Plinii locus lib. v. & viii. 54. quem ferè sequitur Solinus Polyhistor, cap. iv. de Satyris, ut & ille Plutarchi de Satyro capto in Syll. cap. xxx. de Simiis praegrandibus accipi posse videtur. Sed vide hic Pierium Hieroglyph. x. in Caprâ, quae ex Pausaniâ, idem censet. Cum eodem Pausaniâ in Attic. potius statuendum esse videtur homines fuisse agrestes, rufos, incultos, ac prodigiosae lasciviae, quos vel inde cornutos dicere possis. Quàm falsè rideantur hî agrestium Semidei à Patribus, nihil attinet huc dicere. Firmicum vide de Error. Prof. Relig. alios. Lasciviam illorum certe vel Pomonae fabula Met. xiv. 637. demonstrat. Consule, si tanti sit Natal. Comit. lib. v. 13. ac Mythologos, qui ad terrae fertilitatem & quasi luxuriam physice referunt. Sed ad Calpurnium magis facit Nemesiani Eclog. iii. ubi lascivos Satyros plane descriptos habes.

13. ADSUERUNT SICCO DRYADES PEDE, NAI-
DES UDO] Adfuerunt, Συκολε, figura Metrica, satis cognita.

DRYADES] Et haec in eodem comitatu ferè. Quid mirum ludibundas etiam accedere ad cantum nymphas: ut de Orpheo observat Senec. Trag. Herc. Oet. ubi chorus:

Et quercum fugiens suam

Ad Vatem properat Dryas.

Appositè. Dryades enim à Quercu (quae Graecis Δρυς) quasi Quercetulanæ: quae (quod cum eadem arbore, quam propriam sibi habebant, & nasci & emori credebantur) etiam Ha-

madryades dictae sunt. Unde in *Technopaegn.* suo Aufonius arguere, ut solet:

Non sine Hamadryadis fato cadit arborea trabs.

Quod ipse & Erysichthonis fabula sacram Cereri ac Hamadryadibus quercum excidentis, apud Nasoneum Met. viii. 779. quam ex Callimachi Hymn. in Cererem adornavit. Vide & Servium ad Virgil. Ecl. x. vf. 62. Verum notatu dignissimae sunt ejusdem Callimachi, Hymn. in Del. vf. 83.

Ἡ δ' ἰτιὸν ἰσχυρὸν τότε θρύες ἦναι Νύμφαι·
Νύμφαι δ' αἰχμαῖον, ὅτι θρύες οὐκ αἰεὶ εἰσὶν,
Νύμφαι δ' αὖτε κλάουσιν, ὅτι θρύες οὐκ ἔτι φύλας.

Unde Pausanias lib. x. *Νύμφαι τῶν δὲ χαίρων τῶν Ποιητῶν λόγῳ δὲ αἰὲν αἰεὶ δίδουσι, καὶ μάλα δὲ αἰεὶ Δρυὶν ἰσχυρὸν.* Ratio ex Geniorum seu Daemonum vitâ (quibus, cum Hesiodo, certis temporum conversionibus mortem obtingere censebant Gentiles) petenda videtur: de quâ temporum *αἰεὶ* etiam Appulejus de Deo Socr. Jamblichus de Myster. Aegypt. ac Porphyrius, multa habent. Sed ad rem. Plutarch. lib. de Defect. Oracul. cap. xviii. *Geniorum vitam annorum statuit esse xxi. id est xx. ac ne longius quidem Pindaro visum, qui Nymphas ait vivere aeternum tantum temporis, quantum durare arbor potest, indeque Hamadryades, quasi cum quercubus viventes dici.* Idem sensit Apollonius Rhod. Argon. ix. vf. 479. qui de Paracibii patre narrat, *Hamadryadem ipsi fletum blanditam fuisse, ne quercum sibi coaevam in qua multa usque saecula degisset, extirparet.* Sed Graeca vide. *Ἡ ἡμαδρυὰδ' οὐκ αἰεὶ* etymon, & ex Charonte Lampfaceno, Rhaeci cujusdam cum Hamadryade occursum, aliaque ad rem facientia, etiam Pindari testimonium adfert: *καὶ Πίνδαρος*, inquiens, *δὲ φησι, αἰεὶ Νύμφαι ποιῶντες λόγους.*

Ἰσοδιδρυ τίμαρ αἰὲν λαχῶσα.

Quae Apollonii verba etiam citat Natal. Comes Mythol. v. ii. Sylvarum itaque deae propriè *Dryades*, peculiarium ac sibi devotarum arborum Hamadryades: unde scientissimus Poëta Georg. iii. 40.

Interea Dryadum sylvas saltusque sequamur.

Arboribus enim penes Antiquos summam fuisse venerationem in confesso est, neque testimoniis eget. Sed in Ethnicis haec ferenda. Amantes vero choreas vulgò inducuntur, cur non indecore ad pastorum cantus accurrisse finguntur: quod & observat Marcellus Palingen. in Zodiac. i. & iii. quamvis homo Christianus, poëta tamen:

*Illâ licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Uris amor Dryadum, & choreas per gramina ducant.*

Interim & in Italiâ suâ, more Poëtis recepto, constituit *Dryadas* Propertius i. Eleg. 20. nec non Martialis lib. iv. Epigr. 25.

*Quaeque Antenoreo Dryadum pulcherrima Fauno
Nupsit. &c.*

Quomodo & Noster in suo Latio.

SICCO PEDE] Ob *αἰετὸν* Nympharum *Ναΐδων*, quae sequitur. Fallitur interea Servius, qui ad Georg. iv. 535. inquit: *Sanè sciendum, easdem esse Napaeas, quae & Dryades.* Sed *Napaeas* propriè sunt virgultorum & herbarum deae, apud Poëtas; à *νάπη*, *saltus*, *locus tenebrosus*. non (ut quidam volunt) à *νάω*: ut rectè Gyrard. Syntagn. v.

14. PEDE, NAIDES UDO] Fontium enim ac fluviorum erant Numina, à *νάω*, *fluo*, quòd circum fluentia versarentur. Et illae in *Bacchi ac Satyrorum comitatu*, vel, quòd humore suo vitem nutriant, vel quòd vinum aquâ sit temperandum, juxta Anacreontem. Et illud Tibulli, iii. 6. *Ναΐδα Bacchus amat.* Imò *Naiidas*, (auctore Servio) pro Musis accepisse videtur maximus Poëta, Eclog. x. 10. Sed ad rem nostram facit elegantissimus Aufonii locus in Mosell. vf. 170.

Hic ego & agrestes Satyros, & glauca tuentes

Ναΐδας extremis credam concurrere ripis.

& seqq. ubi & *Panas capripedes* & *Faunos* & *Nymphas Oreïadas*, & *Satyros*, de more ludibundos habes. Cui descriptioni jam praeiverat Statius, Sylv. ii. de Villâ Surrentinâ Pollii. & itidem de Arbore Ated. Melioris, à vf. 7. ad usque 61. *Naiadas* interim (ut reliquos taceam) Jovis esse filias inquit Homerus, earumque sedilia, & opera egregiè describit, Odyss. xiii. 104.

— — — — — *Ἀντὶν ἐκὶ γαίης, ἠεὶ ἐνδὶς,*

Ἰσὶ Νυμφῶν, αἱ Νηΐδες καλῆον. &c.

Frequenter autem conjunguntur; ut (praeter exempla jam allata) Auctor Epigrammatis in Priap.

Naiadas antiqui, Dryadasque, habuere Priapi.

Celebravit illas Hylae formosissimi pueri fabula; nam cui non dictas *Hylas*? quare improbae (id est procaces ac lascivae) dicuntur Senec. Tragic. Hippol. & Petron. Sat. lxxxiii. &c. Quòd allusit Martial. vi. Epigr. 68. qui & in Lucrino eas posuit. Cui adde Silium Ital. Punic. v. 15. qui *Thrasymenum* puerum Nympharum amore demersum fingit, quem

— — — — — *Viridi penitus fovere sub antro*

Ναΐδες, amplexus, undosaeque regna tementem.

Ddd

Qua-

Quare & appositè, *Naïdas* Poëta addidit, ut formosorum spectatrices puerorum. dixerat enim vl. 3. *Formosus uerque*.

UDO PEDE] Ita Claudianus de Rapt. III. 17.

Udae

Naiades, & taciti mirantur numina Fauni.

Sic *Theisidem udam* dixit Ovid. Met. XI. 222. quomodo & Nonno Panopolit. in Dionys. *ὕγες αὐαφῆς*, & *ὕγες ποταμοί*, per humida gradientes, dicuntur. Quod & Angelus Politianus observat politissimus poëta:

Uda choros agitat Naias, decurrit Oreas.

Summā autem elegantiam Nemesianus eodem usum est *ἐν τῷ ποταμῷ*, in Donace:

Quae colitis sylvas Dryades, quaeque antra Naipeae;

Et quae marmoreo pede, Naiades, udae secantes

Listora purpureos alitis per gramina flores.

Nec temere dixit PEDE vel respectu chori tripudiantis dum cantant pastores (quemadmodum in numerum pede libero saltantes Faunosque ferasque, Sileno cantante, induxit Maro) vel respectu favoris: ut idem Georg. I. dixit deos invocans agrestes:

Ferte simul Faunisque pedem, Dryadesque puellae.

15. ET TENUERE SUOS PROPERANTIA FLUMINA CURSUS] Imitatio Maronis Ecl. VIII. ubi ad pastorum cantus itidem

Et mutata suos requierunt flumina cursus;

Quem versum & hic observat doctissimus Vlietius. Frequens hic Poëtarum locus. Senec. Trag. Herc. Oct. 1036. de Orpheo:

Illius stetit ad modos

Torrentis rapidi fragor:

Oblitusque sequi fugax

Amisit liquor impetum.

Quod imitatus de eodem est Boëthius, Conf. III. Metr. 12. & quis non Veterum? Ennius in Scip. *Constitere amnes perennes*: cui simile adfert Illustr. Interpres, ex Alcaei Epigrammatis:

ῥόον δ' ἔρρειν αὐτῶν Ἀσπιδος:

Quod ad rem. Fluvium enim quasi audientem Alcaeus & attentum fingit, ac proinde *rapidus morantem Fluminum lapsus*: ut de Orpheo Horat. I. Od. 12. Sic elegantissimā *ὠρεσὶν ὄρεσιν* quasi mirabunda stare dicuntur flumina. Neque ea phrasin in S. S. Litt. incognita.

PROPERANTIA] Eleganti vocabulo de fluminibus. Senec. Herc. Fur. *Praeceptis citati fluminis iter*. Notat igitur, cum impetu quodam decurrentia. Ita Graecis fl. dicitur *ὠρεσὶν ὄρεσιν*, bene *currrens*. Oppianus Cyneget. II.

Εὐπλοῦς λίμνης, καὶ ὑπερχαλὴ ποταμοῖς.

Et Homer. Iliad. V.

Στῆν ἐν αὐτοῖς ποταμῶν ἅλα ὁ ὠρεσὶν.

Eodem interim epitheto Flaccus de Art. VI. 7. quò Noster, usus:

Et properantis aquae per amoenos ambitus agros.
Atqui ita ferè Silius, Punic. VIII. de flumine:
Et properè in pontum ruit. Propriè magis de rivo dixit Horat. II.

Et obliquo laboras

Lympha fugax trepidare rivo

Cui simile illud Maronis Georg. IV. *Et tenuis fugiens per gramina rivus*. Distinguit Festus inter *properare*, & *festinare*: qui mature transigit, *is properat*; qui multa simul incipit, *neque absolvit, festinat*. Unde A. Gellius, XVI. 14. *Aliud est properare, aliud festinare*. Rectè ergo de fluminibus, quae secundum naturam decurrunt.

16. DESISTUNT TREMULIS INCURRERE FRONDIBUS EURI] Argutè dixit *incurrere* de Euro, qui ventus propriè vehementior, unde etiam ejus *invidia*. *Incumbere foliis* pro eo dixit Ausonius in Epigr. de eodem, sed cum tapeinosi quadam:

Incubuit foliis quoties levis Eurus acutis.

Incurrere in aliquem, ait Quintilian. Inst. XI. 1. & observat *perulantiae* vocem esse. Horat. tamen (ut Noster) tertio casui adjunxit. lib. II. Satyr. I. 37.

Romano incurreret hostis.

Audaciori tamen *ῥεῖται*, ut solet ferè, de eodem vento dixit *equitare* idem Venusinus Poëta Carm. IV. Od. 4.

Ut teda per flammam, vel Eurus

Per Siculas equitavit undas

De Zephyro idem dixerat Euripides, Phoeniss.

Ζεφύρος πλοῦς ἰππεύσας· ὃς ἐβροῖ.

Quod jam observârunt Viri docti, ac praesertim A. Muretus Var. Lect. I. 12. Ita & *μετὰ φόβον* *incurrendi* deducta videtur *ab hoste*.

TREMULIS FRONDIBUS] Mobilibus vento. Quomodo per *παρὰ φύλον* Horat. I. Od. 23. expressit:

Mobilibus Feris inhorruit

Adventus foliis.

Et Maro Eclog. V. 5.

Incertas Zephyris motantibus umbras.

Sic Catullo Epithal *myrtus tremula* dicitur. Ventis in genere hic actus tribuitur, ab effectu nempe omnibus Ventis communi; qualis est *arborum frondes commovere*. &c. Observa Vett. *frons* dixisse potius, quam *frons*; ut ex Catone, aliis, constat. Unde Ennio est: *populea frons*.

DESISTUNT] Desinunt, absistunt. Ut, *Sed tu desiste moveri*. Feriatos ergo inducit ventos. Eodem schemate, sed adulatoriè usus est Noster

ster cūm quasi in honorem Cari Imp. seu potius Numeriani Caesaris, ventos acquiescere cantibus suis fingit, Eclog. iv. vf. 97.

*Aspicis, ut virides, audito Caesare, sylvae,
Conticeant? &c. Deus hinc, certe Deus expulit Euros.*

16. ALTAQUE PER TOTOS FECERE SILENTIA
MONTES] Videntur haec & similia adumbrata ex Graecis. Ita Euripides Iphig. in Aul. vf. 9.

Οὐκ ἔστι φθόγγος ὅτ' ἔστιν αἰθέριον,

Οὐτε θαλάσσης σιγαῖ δ' αἰθέριον.

Ita ut quasi ipso silentio cantantibus parere & cō-
φῆναι, (ut est in formulis Sacrorum) videan-
tur etiam inanimata: sed χῆμα satis notum,
multisque jam tractatum. Tangit hunc quoque
morem praestandi cantantibus silentium Callimach.
Hymn. in Apollin. vf. 17.

Εὐφηματ' αἰοί, εἰς ἅπ' Ἀπολλωνίου δόδοι.

Εὐφημαὶ δὲ πότις, ὅτε κλέουσιν αἰδοί.

Ad quem loc. doctissimus Meursius: Fiebat id
summo cum silentio: unde Suidas εὐφημαί, pro σιω-
πῇ accipiendum esse tradit. De quo ritu & Ho-
merus, & Aristophanes, & quis non Vett.? Si-
milem Callimacho locum adduxit Illustris Ez.
Spanhemius ex Aeschyl. in Suppl. vf. 702. i-
temque alium ex Aristophan. in Θεσμοφ. vf.
43. qui huc magis facit:

Ἐχίτω δὲ πτοίας ἡλώμεθ' αἰδοί.

ubi, *Mors poetarum* (inquit) ut audientium non
homines solum, sed ventos etiam, facere jubeant.
quem locum Noster hic mirifice amplificat.

ALTA ergo SILENTIA eleganti dixit formā:
quomodo & alia pax dicitur Senecae in Thyest.
choro. Sed eodem adjuncto Ausonius Epist.
xxiii. ad Paulin. suum:

Sed tu, juratis velut alta silentia sacris

Devotus teneas, perstas in lege tacendi.

Similis interea est locus in Ennii Scipione
(quem & citat Macrob. Sat. vi. 2.) quamvis in
re non simili:

Mundus coeli vastus constitit silentio,

Et Neptunus sacris undis asperis pausam dedit.

Constitere amnes perennes: arbores vento vacant.

Cui conferas Maronis Dir. in Battar. vf. 119.

Gaudebunt sylvae, gaudebunt mollia prata,

Et gelidi fontes, aviumque silentia fient:

Tardabunt rivi labentes currere lymphae.

ut & Ejusdem Culicem, de Orpheo canente:

*———— Siterantque amnes, sylvaeque so-
notae.*

Neque aliter Pacuvius in Chryse:

*Fluvis flaccescunt, filescent venti, mollitur ma-
re.*

Cui adde Tibull. rv. Panegy. in Messal.

Et fera discordes tenuere silentia venti.

Usque adeo (ut est in Phaedr. v. fab. 5.) in hoc

apparatu

Silentium ipsa fecit expectatio.

PER TOTOS MONTES] Recte de pastorum con-
tuberniis, quibus vulgo montosa convenit re-
gio, praefertim caprariis ac bubulcis. Ita certe
Maronis musa pastores inducit, Eclog. v. 8.

Montibus in nostris solus tibi cantet Amyntas.
Ubi peritissimus Enarrator explicat, in nostro ter-
ritorio: & Vet. Interpres: Rusticè & ποιμαίνων
dixit, quasi in nostra patria: plerumque enim in sal-
tibus (qui ferè in regione montosa) debebant pa-
stores. Idem obiervat Maro Eclog. x. 31. ubi Gal-
lus poeta:

———— *Cantabitis, Arcades, inquit*

Montibus haec vestris, soli cantare peritis

Arcades. Id est, pastores, ait Servius.

In montibus enim ferè suos jactabant amores, ac
de amoribus cantilenas. Itaque de Maenalo Ar-
cadiae:

———— *Semper pastorum ille audit amo-
res.*

Id est cantiones amatorias, ἐρωτικὸς λόγος. Ne-
que mirum. Cū ipse Amor, non sylvas tan-
tū sed & montium cacumina, unā cum Nym-
phis, incolere feratur; juxta Anacreontis Oda-
rium xciii.

Ὡ γὰρ, πανδαμάτωρ ἔρας,

Ὀὐ Νύμφαι καὶ Ναιάτιδες

Συμπάισσον' ἐπιστρίφου

Δ' ὑψηλὸν περὶ θάλας ἔσαν.

Quin & pastores in montibus ferè collocat Theo-
critus, unde ejus Scholiastes ad Eidyll. i.

*Αἰπόλοι εἰσιν, οἱ δὲ τοῖς αἰπτοῖς, τῆστιν, ὑψηλοῖς
τόποις τὰς αἰγὰς νέοντες.* ut doctissimus notat In-
terpres ad illa Appuleji Miles. viii. *Senex de sum-
mo colle prospiciat, quem circum capellae pascenses
opilionem esse profecto clamabant.*

Celebratus praefertim mons Ida Phrygiae, Lu-
ciano in Dialog. Deor. & aliis. L. Accius, A-
syanact.

———— *In celsis montibus*

*Pecua, atque inter colles, pascunt Danaï in Phry-
giae terminis.*

De eodem Appulejus (Miles. x. propè finem)
in personato pastore: ubi Paridis scena disponitur
in monte ligneo, ad instar inulyti montis illius,
quem vates Homerus Idaeum cecinit. . . . capellae
pauculae tondebant herbulas. Celebratus & Ci-
thæron Sophocli Oedip. Tyr. 1038. quem se-
cutus Senec. Tragic. Oedip. 808. ubi Senex pa-
stor ad Oedipod:

SEN. Nivoso sub Cithæronis iuge.

OED. In illa temet nemora quis casus tulit?

SEN. Illo sequabar monte cornigeros greges.

Confer Battum pastorem, apud Ovid. Met. ii.

Ddd 2

704.

704. qui de bubus Mercurii:

Sub illis
Montibus inquit erant, & erant sub montibus illis.

Neque aliter Theocrit. Eidyll. viii. 1, 2.

Δίφριδι τῷ χαρίεντι συνώτιθ βυκολίονη
Μάλα τίμωνι (ὡς φασὶν) κατ' ἕρεα μακροῖ Μετάλλων.

Ecce varia pastorum genera in montibus. Hinc proprio epitheto dicitur *Pastor* (Statio Theb. 1.) *Montivagus* pecoris custos. Sic Nonno in Dionys. est ἐρεσίποφθ, montibus innutritus; atque alibi, ἐρεσιπαυλῶ ιομύς, in montibus stabulans: nec non ἐρεσιδρυμῶ, per montes excurrens.

18. OMNIA CESSABANT] Tanquam die festo, omnibus ad hoc certamen intentis & feriatis. Ita Horat. iii. Od. 18. ad Faunum:

Ludit herbose pecus omne campo:

Festus in pratis vacat, otioso

Cum bove, pagus.

Confer Ovid. Fast. i. 667. *Pagus agat festum*: & quae sequuntur. Cui adde Tibulli luculentissimam ejusmodi festorum inter agrestes descriptionem lib. ii. Eleg. 1. 5. & seqq.

Luco sacra requiescat humus, requiescat arator,

Et grave suspensio vomere cesset opus.

Solvite vincla jugis, sed noti sunt versus.

Auctor Moreti: Forte labor cessabat aratri, id est dices festus erat, cui vacandum ex religione. Ita & Senec. Herc. Fur. ubi chorus: 880.

Cessent, deposito iugo,

Arvi fertilis incolae.

Atque ita otiantes & feriatis inducit rusticos Aristophanes in *Ecléa*, ubi itidem chorus:

Μῦτα· οὐ μὲν πολέμους

Ἀποσάβην, μετ' ἑμῶν

Τῷ φίλῳ χιερῶσιν. &c.

Dionysia ac ferias agentes rusticos vide apud Longum in Pastoral. iii. Οἱ μὲν γυνεργοὶ καὶ τομῆς ἔχουσιν, πόσις ἀπὸ καλῶν ποτῶν ὀλίγον. Quae otia benè feriata *εἰρήνης ἔργον* vocat. Fortasse his quoque tranquilla & quasi aurea Imperii tempora sub Caro & Numeriano Imp. (post domitos nempe Sarmatas) innuere videtur; (juxta illud; quod extulit Eclog. iv. cui titulus CAESAR;) *Ille meis pacem, dat montibus*. Sed totam confer, quae lectu dignissima. His itaque feriatis diebus ludo & cantibus indulgere mos erat. quod etiam, observat Porphy. ad Horat. ii. Epist. i. vf. 139.

18. NEGLECTAEQUE PASCUA TAURI CALCABANT.] Ταυθλογία haec est. Significat enim *ταυροβωλίας* attentos adeo fuisse tauros, ac boves, ut ne gramina quidem carpserint. Ita quoque Maro Ecl. vii. cantantibus Damone &

Alphesiboeo;

Immemor herbarum quos est mirata juventa

Certantes:

(Quem verum hic quoque citat J. Vlitius) ubi Servius: *Cantilenae suavitatis etiam animalia dicis pascula oblita esse, quae pasendi sunt avidissima*. Neque aliter Nofter Eclog. postrema vf. 3.

Cupiunt te visere sylvae,

Et tua moerentes exspectant iudicia tauri.

Ita ad Daphnidis fittulae sonitum delectari fingit suavissimus Longus, Pastor. iv. Καὶ τὰ σιγῆς ἐκείνης· καὶ αἱ αἰγὲς ἔστησαν, τὰς κεφαλὰς ἀνέβησαν· ὅτε ἐκείνησιν, καὶ αἰγὲς ἐκείναις, ἰδὲν ὡς κατὰ· αὐτὴς λιγυρὴν ἴδαντο, καὶ ἀνέβησαν κατεκλιθεῖσαι. In voce CALCABANT latet vis quaedam. Calcamus ea quae despecta jacent: unde Petronius: *Quodnam purgamentum calcâsti in trivio?* quocirca apto adjuncto dixit NEGLECTA GRAMINA. ut Maro:

No: graminis attigit herbam.

19. ILLIS ETIAM CANTANTIBUS AUSA EST DARDALA NECTAREOS APIS INTERMITTERE FLORES.] Id est: *sustinuit*, vel voluit quoque ipsa *Apis*, quantumvis parcum & laboriosum animal, mellificii sui opus intermittere; & in gratiam domini sui Astaci (qui hortulanus inducitur) quasi feriatum agere diem: ne scilicet bombo suo ac susurro cantanti obstreperet; quamvis (juxta Poëtam Georg. iv.) illas *Invitent croceis halantes floribus horti*. Cum itaque alitum ferarumque genus interquiescat respectu *Fauni & Satyrorum*; cessent *Euri*, respectu *Dryadum*; quiescant *flumina* in honorem *Najadum*; cur non etiam, ex decore, *Oves* ipsas attentas faciat in gratiam *Idae sui pastoris*? ut & *Apes* in gratiam *Astaci*, qui *hortulanus*? Hoc modo elegantissima rerum inter se erit oppositio. Raro etiam horti aut flores sine Apum mentione; quae cantantibus certè impedimento forent bombos suos excitando: juxta Theocritum Eidyll. v. 46.

Ὡς καλὸν βομβεῖν πρὸς σμῆνος μέλισσας.

Et suavissimè ut affolet Longus, Ποιῶμεν. i. Πάντα ἤκαζεν ἄνθη, τὰ ἐν δρυμοῖς, τὰ ἐν λαμῶνι, καὶ ὅσα ἄρ' αἶψα· βόμβος δὲ ἔδην μελιτῶν, ἤχον ἀντιδαν μυρικήν. Unde *apes* lib. iv. eidem dicuntur *μέλιτι*· ἅπαντες βομβέουσιν, id est *sine intermissione bombum facientes*.

AUSA EST] *A se impetravit*, sustinuit, potuit. Horat. iv. Od. 7.

Andet Ducere nuda choros.

Quin & de rebus inanimatis τὸ *andere* usurpatur: ut probat Ob. Gifanius de L. L. phrasibus: & exemplis è Cicerone, Lucretio, aliis, confirmat. Carus certè de R. N. vi. 1070.

Fi

Vitigeni latices in aquai fontibus audent

Misceri, quom piz nequeat gravis, & leve oli-
um.

ubi possunt, *ἰσχυροὺς* explicat Interpres. Sic au-
des id est non dubitat idem Lucretius (ibid. vl.
1189.) de frigore. Non ergo hic *παρρησία* prae-
se fert *ἰσχυροὺς*, sed idem valet, ac *φιλοῦς*,
gaudent. Quae tamen officia *sestis* exercere die-
bus agricolae per religionem liceat, docebit Ma-
ro Georg. i. 269. Ubi addit Servius: *sestis die-*
bus quaedam intermittere opera solent, ne ferias pol-
luerentur. Vide & Caton. R. R. Quò si respexe-
rit Noster, tanquam regem sacrorum (ut ita
dixerim) *Thyrsim* inducit, cui non licebat vide-
re per ferias aliquod opus fieri: ut habet Ma-
crob. Saturn. i. 16. Rom. Edit. hic legit IN-
TERVISERE; sensu vero à mente Nostri di-
verso: ut in Var. Lect. exhibet doctiss. J. Vli-
tius.

DAEDALA APIS] Ex Graeco est epithet. *δαί-*
δαλα enim est *artificiosus*: quod de Apibus ve-
rissimum. Hinc Dionys. Perieg. *δαδάλιν μίλιον*:
quasi à *δαίμ* scio. Hinc *δαδάλιν*, *artificio-*
se facio, *magis arte elaboro, vario.* Homer. Iliad.
xiv. adjectivè:

Τίτδ δ' αὖ δαίδαλα πόμα.

Rectè hinc Virg. in Apum Rep. (Georg. iv.
179.) quibus curae,

Et munire favos, & daedala fingere tella.

Ubi Servius, *ingeniosa, ut Daedala Circe Aen.*
vii. Praeiverat Maroni jam Lucretius variis lo-
cis; lib. i. init. de Venere:

Tibi suavis daedala tellus

Submittit flores.

& lib. v.

Naturaque daedala rerum

Imò ipse Ennius:

daedala Minerva,

citante Festo. Allusit lepide Petronius, Satyr.
cap. lxx. ubi de artificioso admodum coquo
ipse Trimalchio: *Non potest esse pretiosior homo.*
Volueris, de bulbâ faciet piscem; de lardo palum-
bum, &c. ideo ingenio meo impositum est illi na-
men bellissimum; nam DAEDALUS vocatur.
Hinc ergo *δαδάλια*, opera *variegata*, *artifi-*
ciosa: Quin & hinc fortasse Vet. Interpres Pin-
dari, ad Olympion. Od. xiv. *μίλιον* deduxit
non *δαί* & *μίλιον*, sed *δαί* & *μίλιον* & *ἐπιμα-*
λίσας. Aliud tamen etymon adducit idem In-
terpres Pythion. Od. iv. ubi Sacerdotem Del-
phicam *Μελίσσας* vocat, nomine satis cognito.
De *Apibus* vide Plin. alios.

19. NECTAREOS FLORES] Claudianus eodem
epitheto.

Pars nectareis adspargere tella Floribus:

Quicquid enim odoratum & suave est Homero
dicitur *νεκταρίον*. Ita Suidas & Hesychius in E-
tymol. exponunt *νεκταρίον* per *ἰδὺν*, & *ἰσχυρὸν*,
dulce, & *fragrans*. Hinc ad varias res vocis
hujus usus transit. *Mel* itaque *nectar* absolute
vocat Maro Georg. iv. 164.

Aliae purissima mella

Stipant, & dulci distendunt nectare cellas.

Et adjectivè de favis dixit Silius Punic. xiv.

Nectaris vocat ad certamen Hy-
metton

Audax Hybla favis.

De vino Martial. xiii. Epigr. 108. non impro-
priè:

Nectarum turbatis mella Faler-
norum.

Nam Deorum potus dicitur *τὸ νέκταρ*, cibus ve-
rò *ἀμβροσία*. Ut (praeter Homerum variis in
locis) Hesiod. Theogon. 640.

Νέκταρ, τ' ἀμβροσίῳ τι, τὰ περ θεοὶ αὐτοὶ ἔδου-
σι.

Hinc ad dulcedinem cantûs & ingenii floridi
vim *ἀμνημονεύς* transulit Hymn. in Apoll. Od.
lxiv.

Φιάλα σπένει πικρὴ,

Φιάλῃ λόγον ἔργονδ',

Ἵνα νέκταρ ποβῶ

Περικυβίον λαβύλλης,

Νοστήν πικρὸν οἶνον. &c.

Ad quem locum consule Interpretem Britan-
nicum, qui similem adducit è Pindaro, Olym-
pion. Od. vii. i. & seqq.

Φιάλῃς ὡς ἦτις, &c. vl. 10.

Καὶ ἔγω νέκταρ χυβῶ,

Μοισῶν δόσιν ἀλλοφύγοις

Ἀνδρῶν πίπτον γλυκύν κα-
ποὶ φρενὶς γ' ἰλάσσομαι.

Ex ipsâ itaque Antiquitate Noster *flores* dixit *ne-*
ctareos quo nihil gratius dici possit. Graecis e-
nim dicti sunt *νεκταροεαγείς*, *nectare destillantes*.
Tzetzes in Chiliad. *τὸ νέκταρ πᾶν γλυκὺ φαρμά-*
vide & Athenaeum Deipnosoph. i. sic Plinius
quoque xiv. 16. Invenitur & *nectarites* ex herbâ,
quam *nectaream* vocant. Sunt, qui *nectar* interpre-
tantur vinum in *Lydiae Olympo* & *concinatum fa-*
vis esse dicunt: Quod Apibus, quibus proprium
faves conficere, apprimè convenit.

20. JAMQUE SUB ANNOSA MEDIUS CONSEDE-
RAT ULMO THYRSIS] Ut SENIOR, nempe &
Judex. Observa gestum Judicis, qui & ad ma-
jestatem facit & attenti sedatique animi notam
habet. De Judicum officiis multa habent Cice-
ro de Offic. lib. i. Seneca Philosoph. Quinsti-
lian. Instit. alii. Sed haec Politicis relinquen-
da.

Ddd 2

ME

MEDIUS] De more, dixit. Solebat inter duos disceptantes Judex ferè medius confidere, varias ob rationes. Ita Minuc. Felix in Octav. cap. iv. *Et cum dicto assedimus, ita ut me ex tribus medium lateris ambitione protegerent: nec hoc obsequii fuit, aut ordinis, aut honoris . . . sed ut arbiter & utrique proximus aures darem, & disceptantes duos medius segregarem.* Vide hñc Cl. Lipsium, Elect. ii. 2. Ejusmodi Judicem (qui litis dirimendae causae inter duos medius assidebat) Μειζωρον dictum fuisse Graecis, docet, è Cl. Salmasio ad Hist. Aug. Scriptt. ad hunc Minucii locum doctissimus Interpres. Idem in re simili Metam. xi. 158. de Tmolo judice observat Poëta Ingeniosissimus. Imò observat Phaedr. i. fab. x. quamvis in re ludicrà:

Tunc judex inter illos sedit.

Invaluit autem mos & Romanis in judicio; unde phrasés *pro vel in tribunali sedere*, id est rem cognoscere, ac sententiam ferre. Nam Graecis jam dudum morem invaluisse docet illud, *Consedere duces* &c. Queritur hinc Silius Punic. vii. *Non judex sedisse valet.* &c. Hinc Jcti dies illos quibus jus dicebat Praetor *pro tribunali sedens*, *Dies Sessionum* (ut etiamnum hodie) dicebant. Ad phrasem Nostri accedit Ovid. Met. v. 316. qui Nymphas *sedentes* inducit, tanquam *electus Judices* inter Musas, & ix. Pieri filias. Ita enim inquit:

Eleclae jurant per flumina Nymphae,

Faustaque de vivo pressere cubilia saxo. &c.

SUB ULMO] Ut tanquam concordiae & amicitiae esset συμβολον, juxta illud: *Ulmus amat vitam.* Caeterum sub arbore Judicem collocat ex consuetudine antiqua. Sub quercu enim vel palmâ, aut aliâ quadam insigni arbore jus dixisse antiquos, notum est; videlicet non tam captandae umbrae gratiâ in agris, verum ut umbrâ quasi majestatem quandam prae se ferret. Arboribus enim numen aliquod inesse credebant; quod testimoniis non eget. Sic veterum Arcadum δικαστεία sub arboribus. Sub arboribus etiam veterum deorum arae ac templa. Anno-sa ergo rectius est quàm umbrosa, quod praefert J. Vliutius ex Edd. firmatque exemplo Maronis. Nostrium epitheton ad Antiquitatem magis facit: & notae sunt phrasés, *annosa quercus*, & quod de ulmo habet idem Maro Aen. vi. 282. *annosaeque brachia tendit Ulmus opaca, ingens.* atque ita passim de vetustis arboribus. Sed ad rem. Ita & in S. S. Litt. notae sunt quercus Mammæ, quercus Gedeonis, aliorumque Judicum. De palmâ Deborahae, & Vatis & Judicis, sacer Textus (ex versione Interpretum Graecorum,

qui vulgò LXX.) ita habet: Διέβαιον γυνὴ ὀφθαλμοῖς ἐκείνης τὸν Φοίνικα . . . ἐν τῇ ἀρχῇ Ἐφεσίου. & ἀνέβαινον ὡς αὐτὴν οἱ ποῖ Ἰσραὴλ εἰς κείνην. Quin & in Livio locus est notatu dignus, lib. iii. cap. 25. *Aequi, duce Graccho Cluilio, castra pleni praedae in Algido locant: eò missi Romanorum legati tres ab Româ venerunt questum injurias, & ex foedere res repetitum. Eos Aequorum Imperator, quae mandata habeant à Senatu ad quercum jubet dicere . . . Quercus ingens praetorio imminet, cujus umbrae opaca sedes erat. Tum ex legatis unus abiens, & haec, inquit, sacra quercus, & quicquid deorum est, audiant: foedus à vobis ruptum est.* De Arborum religione (quae & apud priscos Germanos invaluerat: ut probant Ph. Cluver. de Ant. German. E. Schedius alii, multa habet Plinius xii. 1. (quae operae pretium est legisse) ac de Ulmo speciatim multa habet in Pastoralibus suis Auctor Graecus.

22. ET, O PUERI, ME JUDICE, PIGNORA DIXIT, IRRITA SINT, MONEO.] Pueri, hic blandientis est ac monentis. Ut illud:

Frigidus, ô pueri, fugite hinc, latet anguis in herba.

MONEO] Id est Edico, veto. Blandè, ut Senem & Judicem decebat, ad minores natu. Edicit igitur, ne pignora quae deposuerant verborum obligationibus, rata essent, petitque ab iis ne effectum habeant atque ita, ne amicitia inter eos quicquam detrimenti capiat. Nam id quoque plurimum refert, quomodo Judex audire velit, ut rectè Quintilian. Inst. xii. 10.

PIGNORA autem dixit propriè. Damocetas Virgilianus Ecl. iii. & alibi, *Dic, mecum quo pignore certes.* Pro quo Theocritus vulgò Eidyll. viii. & alibi, κατὰ θέαν ἀέθλον, deponere praemium, dixit. qui quandoque δῶρον & γίγας pignora dixit, ut Eidyll. i. 9, 10. & alibi.

IRRITUM] (Pro quo Vett. habuere *inritum*) est non ratum, cum pacta non stare dicuntur; & cum, quod factum erat, infectum redditur. Vox propria ergo de rescindendis passionibus. Ita Cicero Offic. iii. 30. *Non debuit vi pactum, ratum esse.* Virg. in Ceiri alio quodammodo sensu:

Irritaque expertum fallacis praemia palmae. Sic Curt. vi. 5. *Spei irritus*, de eo, qui spe suâ ac voto excidit. Irrita usurpant Poëtae pro iis quae effectu carent. Tibull. iii. Eleg. 6.

Perjuria ridet amantium
Jupiter, & ventos irrita ferre jubet:
Id est, Solvit illos Verborum Obligationibus: ut loquuntur Jcti. Vide de his Instit. lib. iii. Tit. xiii. Unde Proverbium emerfit: *pactum non palum.*

22. SATIS HOC MERCEDIS HABETO] Ex Vett. formulâ Imperativè dixit, *habeto*, pro habeat. Ita

Ita enim Leges, vel antiquissimae, & SCta concipiebantur: quod hujus non est loci. Vel si habere legendum sit, figurata erit locutio, pro: *Vos uterque habete*. Obliquè imitatur Maronis Silenum Ecl. vi. 26. *Huic aliud mercedis erit*. quamvis sensu alio. Noti sunt versus Ovidiani

Praemia si studio consequar ista, sat est.
& similia.

23. SI LAUDEM VICTOR, SI FERT OPPROBRIA VICTUS] Elegans oppositio, *victor, victus*. Summo enim opprobrio inter pastores erat cantando ab antagonista superari, (juxta hoc *Cantando tu illum?* &c. maximae vero laudi victorem pronuntiari: ut de Olympiae victoribus. C. Nepos Prooem. Unde illa apud pastores convitia apud Theocrit. Eid. v. cui titulus ΟΔΟΙΝΟΡ. Comatem inter & Laconem) quo se mutuo provocant non sine jurgio: hinc illa ejusdem Theocrit. Eid. viii. ubi alter se victurum, alter se non cessurum affirmat. vi. 7. & 10. Eodem tendit & Noster Eclog. vi. cui titulus LITIGIUM. Respexit & pastor ille apud Maronem Ecl. vii. ad finem: de quodam certamine:

Haec memini, & frustra victum contendere Thyrsin:

Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis!

Quae ex Theocrito suo hausit, Eidyll. viii. ubi Caprarius judex ad Daphnidem victorem vi. 84.

Λαοδίο τὰς σύγκλας εἰκησας ἢ δ' αἰδῶν.
Vide quam, prolata sententiā, hōc βεγ.β. ex-fultet Victor; quā doleat Victor:

Ὡς μὲν ὁ παῖς ἐχάρη, καὶ ἀνέλας, καὶ πλατύνθη Νικησας, ὥτως ἐπὶ ματὶ τοῦ νικητοῦ ἀλόεθ'

Ὡς δ' ἐκατισμύχθη, καὶ ἀνιπτάτῃ φρένα λύπεσθ'
Ὡς τὸν, ὅταν καὶ νύμφα γαμήσει ἀνάχοιτο.

Καὶ τὴν Δάφνιν ὡς ποιεῖται παρὰ τὸν ἔρως.

Neque aliter exultat Victor Comates apud eundem, Eid. v. 140. ad finem. Ita ut rectè Cicero: nullus major stimulus nisi laus ipsa. Ferè nimia Ethnicorum Gnomologia hic est, quam si tanti sit, consule. Ennius in Annal.

Omnes mortales sese laudari exoptant.

Cui loco similem produxit Aur. Augustinus ex Vett. Mimis:

Laudari omnes vultis, nemo vestrum vult vituperari.

Maximè tamen in affectatae ac simplicis laudis cupido (qualis inter pastores atque agrestes olim regnabat) locum habet in adolescentibus; ut quibus Horatianum illud semper obversatur,

Occupet extremum scabies: mihi turpe relinqui est.

Quae ergo simplicissima laudis affectatio distin-

quenda à *κενοδοξία* seu *μικροφιλοβουλία*, quae in Theophrasti Charact. Eth. xxi. rectè definitur, *ὁρεῖς τιμὰς ἀνελεύθερος*, *appetitus gloriae illiberalis*. Prudenter ergo monet Epictetus Enchirid. cap. xxv. *Ἀνίκητος εἶναι δυνάσκει, ἐν μὲν δὲ ἀγῶνα καταδύει, ἐν ὅσῳ ἔστιν ἐπὶ σοὶ νίκηται.* In hac praefertum materia dominatur Ilocratio. vide ejus *Παιδείων*, ubi ex collatione ac comparatione duorum laudem efficacissimam esse censet. De ejusmodi Laude ac Vituperatione vide Quintilian. Inst. iii. 7. Locum id habet inter pares & amicos, *inter quos ut sit honesta certatio*, monet Cicero de Amicit.

OPPROBRIA] *Victus* tamen minùs feret, si à forti superatus sit: ut ille de Hercule apud Nasonem Met. ix. fab. i.

————— *Nec tam*

Turpe fuit vinci, quàm contendisse decorum.

Rectè itaque Attius in Vet. Tragoed.

————— *Nam tropaeum ferre me à forti viro*

Pulchrum est. Sin autem & vincat, vinci à tali nullum est probrum.

24. ET NUNC, ALTERNOS MAGIS UT DISTINGUERE VERSUS POSSITIS,] Ita & praecipit judex Palaemon, Ecl. iii. 58.

Alternis dicetis: amant alterna Camenae.

Quod hemistichium ex Homeri Iliad. i. desumptum esse jam pridem observarunt Interpretes; ubi de Musis, *ἀμειβομένην ἐπὶ καλῇ*. Id enim reciprocum cantandi genus amoebeum dicebant Vett. De eo Servius ad Eclogam hanc inquit: *In amoebo carmine difficilius pars respondentis est: qui non pro suo arbitrio aliquid dicit, sed aut majorem, aut contrariam format responsonem*, observato aequali numero versuum. *Ἀντίκω* est *alterno*, *commuto*; de quo verbo vide Lexicographos. Sic Graecis *ᾄδεις ἀλλήλους ἀντικῶντες* sunt, *sibi invicem succedentes*. quo sensu Apollonius Argon. ii.

Ἀλλήλους δ' ἐπίκεινον ἀμειβομένους.

Quod idem est ac *ἀμειβοδὸν*, *alternatim*. Eadem est phrasis Graeca, *ᾄδεις ἀλλήλους ἀγλίσταδ' ἀμειβόμενοι*. Id vocat Nemesianus, in *vicem dicere*, Ecl. i. In ordine refertur Virgil. Ecl. vii. Ejusmodi carminis genus constat ferè (ne de Maronis Eclog. iii. & vii. dixerim) in Theocriti Eidyll. v. à vi. 80. & seqq. versibus distichis, & Eidyll. viii. versibus Elegiacis tetrastichis, à vi. 33. ad 60. Nostri verò Ecloga iv. quae constat pentastichis (quod rarius) in quā, mītrā quadam simplicitate, Meliboeus judex, inquit:

Incipe, ne dubita, venit, en, & frater Amyntas;

Cantibus iste tuis alterno succinet ore.

Dicite, ne mora sit, vicibusque reducite carmen.

Imò

Imò etiam Nemesianus Eclogam postremam hexastichis cum versu intercalari, *Cantos amat quod quisque* &c.

DISTINGUERE] Id est alterna, vel variare. Videtur Poëta cum iudicio hoc elegisse verbum, ad significandam argumenti varietatem. Nam distinguere etiam est variegare. Lucr. v. *Vario distincta colore*. Ovid. *Et innumeris distinctas floribus herbas*. Rectè itaque mundus Platoni in Rep. dicitur ὁ κόσμος πεποικιλμένος, varietate distinctus. Vel τὸ distinguere ad floridum dicendi genus referri posset: velut dicitur *picta* vel *ornata oratio* &c. vel *Συγγραφῆς* erit ad Cantores, ut e. lata & articulata pronuntiat voce: quomodò vox *distincta*, & *distinctè loqui*. Sic Quintilian. Inst. Orat. *Sermo sit dilucidus & distinctus*. Vide tamen Cl. Barthium, qui hoc loco *distinctionem* idem esse vult ac *micationem*, & per τὸ discernere explicat.

25. **TER QUISQUE MANUS JACTATE MICANTES**] Ut quasi fortilegium adhibeant, uter incipiat prior, quod moris erat inter ruricolos. Hinc vitio datur (apud Ovid. Met. v. 318.) Pieri filius quod non expectato fortilegio, una ex his prior auspicaretur:

Tunc sine sorte prior, quae se certare professa est, Bella canis Superum.

Ubi Interpres: non expectato sortis decreto. Ita λαχάνειν sortiri & micare explicant Glossaria. Et λαχών Theocrito est, *sortitius*. Sanè rusticum sortitionis genus erat micare, id est digitos subitò erectos & certo numero sublato, altero divinante, proferre. De quo Rusticorum more consule magnum Casaubon. in Sueton. Aug. XIII. Meminit & Cicero de Divinat. (qui micare etiam simpliciter nominat.) & Offic. III. 19. *quasi in sorte, aut in micando victus alteri cedit alter*. Unde enatum esse constat proverbium: *Dignus quicum in tenebris mices*; de eo, cui alterum fallere, quamvis in tenebris possit, religio est. Idem Tullius Offic. III. *Haec nonne turpe est dubitare philosophos, quae ne rustici quidem dubitent, à quibus natum est id, quod iam tritum est vetustate proverbium. Cum enim fidem alicujus bonitatemque laudant, dignum esse dicunt, quicum in tenebris mices. Cui simile est illud Arbitri Satyr. XLIV. Amicus amico, cum quo etiam audacter possis in tenebris micare*. Ad quem Petron. loc. Celeb. Interpres hunc Calpurnii nostri versum citat. Definit Erasmus in Adag. Chil. Est *Lusus genus, in quo repente porrectis digitis Certantium uterque numerum dirimit, si quæ in re non conveniebat*. Neque Latinis tantum cognitus hic lusus. Sed & hanc rationem à Chaldaeis & Aegyptiis desumisse Graecos probat Pierius Hierogl. xxxvii. de Di-

gitis ac Numeris; ubi in Praefatione: *Micare tecum digitis liber. ac definit: articulorum gestulationibus modò digitos porrigendo modò contrahendo pueriliter colludere*. Quod tamen huc non facit. Graeci vocant *ἰσαριθμεῖν τὸς δακτύλους*, quod alternare & mutare digitos notat. *Micare* quandoque est, se exserere. Quo sensu de serpentis linguâ Ovid. Met. III. *Tresque micant linguae*. De nobili equo Virg. Georg. II. *Micat auribus & tremis artus*. Videndus hoc loc. est Turneb. Adv. xx. 13. *Optime micatio cum sorte copulabitur*. &c.

TER QUISQUE] Ex ritu est: ut quasi auguratò fieret: & Pythagoricum est qui eo delectari Superos aiebat. Sed haec alibi: Unde illud magni Poëtae

Numero Deus impare gaudet.

De quo vide Macrobi. Sat. I. qui de Philosophorum numeris multus est. Numerus ternarius ergo mysticus vel test. Jamblichus &c.

26. **NEC MORA. DISCERNUNT DIGITIS: PRIOR INCIPIT IDAS.**] *Discernunt*, tollant controversiam, supputando numerum, uter plures erexisset digitos. *Ter* enim jactaverant. Vox Arithmetica est. *Digitis* enim numerum computare jam olim usitatum: hinc *Arithmeticonum digitis proverbiale chima fuit*, jam Persis antiquis cognitum; observante C. Rhodigin Lect. Ant. XIII. 21.

PRIOR INCIPIT] Maro Ecl. v.

Incipe, Mopse, prior; tu deinde sequere, Menalca.

Theocrit. Eidyll. vi. 5.

Πρῶτον δ' ἄρχεσθ Δάφνης.

Pleniùs autem Eid. viii. 32.

Πρῶτον δ' ὅς ἐστι λαχών ἱὺν Μενάλκας·
Εἶτα δ' ἀμειβόμενον ἀνταλόμενοι Δάφνης κοῦδλῳ
Βυκολίαν· ἦτοι ὃ Μενάλκας ἄρχεσθ πρῶτον.

27. **ME SYLVANUS AMAT**] Sic Menalcas Virgilianus Ecl. III. 62.

Et me Phoebus amat, &c.

Alter pecoris, alter horti sui curam commendat. Quò faciunt Senecae verba, Epist. xxxiv. *Agricolam arbor ad fructum perducta delectat: pastor ex foetu gregis sui capis voluptatem*. Et rectè pastor *Sylvanum* inducit, qui cum Fauno patre inter deos agrestes à Latinis colebatur. Sic enim Maro de luco quodam (Aen. VIII. 600.) quem

Sylvano fama est veteres sacrasse Pelasgos

Arvorum pecorisque deo.

Nam & Pelasgos Italiam antiquitus incoluisse ex Dionys. Halic. I. 2. constat, quae gens fuit vaga, & per multas regiones diffusa; ut de iis Thucydides lib. I. & ex eo Vell. Paternulus Hist. I.

NO-

Notanda ad Maronem sunt eruditissimi Commentatoris verba: *Publica caeremoniarum religio hoc habet, pecorum & arborum esse deum Sylvanum. Prudentiores tamen dicunt eum esse ὕλην θεόν, hoc est deum & ὕλης. Hyle autem est sex omnium elementorum id est ignis sordidior, item aquae & terrae sordidiora, unde cuncta procreantur: quam ὕλην, Latini materiem appellaverunt: nec incengruè, cum materiae sylvarum sint. Ergo quod Graeci à toto, hoc Latini à parte dixerunt; Sylvanum nempe id est Deum materialem appellantes. Meminit ejus versus Virgiliano quoque, ut solet, Macrobi. Saturn. III. 3. Qui itaque Sylvanum crassitiem elementorum interpretantur, ad hoc ἑρμῆον, quo materies universalis significatur, alludere videntur. Quò & Graecum illud Palladae Epigramma in Antholog. respexit, utpote in quo desidiae & crapulae pater dicitur, quae vulgò ex crassiore materiâ oritur:*

Σιλβανὸς, δύο πᾶδας ἔχων, Οἷόν τι καὶ ὕπτιον,
Ὅτε ἴτι τὰς Μῆδας, ἔδῃ φίλος φίλῃ.

Quem versum & citat Nat. Comes Mythol. v. 10. Hinc ergo & pater dicitur & tutor finium Horatio Epod. II. 21. Quocirca & pastoribus curae fuit, apud Flaccum lib. III. Od. 29. & Propertium, IV. Eleg. 4. qui de sylvâ:

Sylvani ramosa domus, quo dulcis ab aestu
Fistula poturas ire jubebat oves.

Hinc illud Plinii XII. 1. *Quin & Sylvanos, Faunosque & deorum genera sylvis ac sua numina, tanquam ex coelo attributa credimus.* Quae verba etiam citat C. Rhodigin. Ant. Lect. XII. 1. Sunt qui eundem cum Fauno ex eâ religione contendunt: sed perperam. alii Fauni, alii Saturni filium statuunt. Quo tempore uterque in Latio regnabat. Nulla fere ejus mentio apud Graecos, nisi penes Pelasgos, de quibus jam vidimus. Sylvanos tamen Graecos Αἰγυπτιᾶς dixisse in Parall. XXII. Plutarchus innuit: neque secus ac *Panes & Satyros* penes Aegyptios ob foecunditatem in veneratione fuisse docet Diod. Sicul. I. 88. nec non Herodot. II. 145. Romanis autem in honore esse coepit ex *Bello Tarquinienſi*, silentio nobis, ex sylvâ *Arſia* ingens edita vox fuit; quae Sylvani vox credita est &c. de quâ re vide Livium Histor. II. 7. & Val. Maximum I. 8. de Miracul. quamvis eandem aliter aliquantò denarrant Dionys. Halic. lib. v. 3. & Plutarch. in Poplicolâ. cap. XIII. quorum hic magnam modò fuisse vocem, ille à Fauno missam esse scribit. Hinc itaque & templum Romae dedicatum habuit sub Viminali, cum inscriptione: SYLVANO SANCITO &c. Hinc ergo praecipuè *sylvarum deus* Romanis est creditus, atque à pastoribus coli coeptus: quò alludens Nemesianus Eclog. II.

inquit:

O montana Pales, & pastoralis Apollo,
Et pecoris Sylvane potens!

Porco eum solitos fuisse piare agrestes docet Cato, R. R. 83. *Sylvano mares porcum maſciabant, cui sacrificio feminis interesse nullo modo liebat.* quod etiam tangit Juvenal. Satyr. VI. 446. *Cedere Sylvano porcum, &c.* Lac quoque ei agrestes obtulisse, ut deo rustico, docet Horat. II. Epist. I. 139. & seqq.

Agricolae pristis fortis parvoque beati
Condita post frumenta levantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,

Cum sociis operum pueris, & conjuge sâ,
Tellurem porco, Sylvanum lacte piabant.

Quamvis contra placatum fuisse agno aut haedo dicat Martial. X. Epigr. 49. Imò & vota illi fiebant non modò pro bubus ac pecore, sed & pro salute familiae, ut ex Vett. Inscript. patet, cur etiam pater Sylvanus, & Mars Sylvanus, tanquam deus tutelar. Praeerat itaque *Sylvanus deus*, possessioni, pecori, finibus: ex quâ triplici potestate tres Sylvanos faciunt, quos diversis nominibus appellaverunt.

AMAT] Fabulam fortè respicit, quâ Sylvanus Cyparissum puerum amasse dicitur. &c. de quo juvene, si tanti sit, consule Ovid. Met. X. fab. 3. (ubi tamen à Phoebo adamatus fuisse dicitur) & Mythologorum filios. Alludit certè Poëta Georg. I. 20.

Et teneram ab radice ferens, Sylvane, cupressum.
Ubi inter agriculturae deos ipsum invocatur. Tangit, praeter alios, hanc fabulam etiam Lud. Vives ad D. Augustin. de C. D. XV. 23. *Graeci, inquit, multos viros à Diis admatos fuisse tradunt, ut Hyacinthum, &c. ab Apolline, Cyparissum à Sylvano.* Plantationis hinc fortasse non absurdè dixeris fuisse deum: quod innuere videtur & Gratius Cyneget. VI. 20.

———— Incolto Sylvanus termite gaudens.

26. DOCILES MIHI DONAT AVENAS] *Dociles* sensu activo posuit per ὀυμμάγην, ad inflectendas nempe voces. Eo sensu dixit Lncretius V. 1381. de fistulae pastoritiae inventione:

Et Zephyri cava per calamorum sibila primum

Agrestes docuere cava inflare cicutas;

Unde minutatim dulcis didicere querelas.

Confer & Nasonem Met. I. 708. & seqq. de Syringos fabulâ, ubi arundinis leni vento agitatae docilitatem activo sensu videas. Vide & *docilem lucum arundineum* in Midæ fab. apud eundem, Metam. XI. 191. &c. *Leni nam motus ab Austro Obruta verba refert.* Neque mirum quò docilitatem quandam arundini tribuant; cum ex

Ecc co-

eorum sententiâ virgo olim fuerit : quo argutè alludit Longus Pastoral. ix. καὶ ἡ ποτὶ παρθένῳ καλὴ, νῦν ἰστὶ σύμπεγέ μουσική. Non inconcinne itaque Appulejo, Milef. vi. in Psyche fab. *Arundo* dicitur *Musicae suavis nutricula*, *leni crepitu dulcis aurae divinitus inspirata*. Quo & tendit Ausonius notissimo Epigrammate :

Est & arundineis modulatio musica ripis.

Hanc à Sylvano accepisse dono fingit, quòd inter deos fuerit à pastoribus cultos, quorum *agrestis musa vigeat*. Vel quod confundi soleat cum Pane, Fauno, ac Satyris. Cur & *horridus* id est sylvestris dicitur Martiali, x. Epigr. 92. & Horatio, iii. Od. 29. Quocirca etiam *cornutum, capripedem, & hirsuto* corpore fingunt, quod apprimè *sylvis* convenit. Imò Plutarch. in Gryllo cap. xv. *Sylvanos* inter bruta referre videtur; ubi τὸς Σιλῶνός, vel Αἰγυπιάας, ex caprarum genere esse contendit : quos homines sylvestres esse dixeris. Ejusmodi autem *fistularum praefides* argutè dixit Prudentius *desert.* loco jam antè citato.

27. ET MEA FRONDENTI CIRCUMDAT TEMPORA TAEDA.] *Teda* cur dicitur *frondens*? nisi arborem intellexerit *tedam*, quae inter resiniferas; quaeque dicitur *πίναξ*, Latinis *larix* vel *pinus*. dicitur haec arbor cognata *abietis* & *pino*, nullam sentiens cariem : Ita etiam Plinius alibi, lib. xvi.

10. In Europa sex genera cognatarum arborum resinam ferunt. Ex his *pinus* atque *pinaster*. &c. *Sex-tum genus est teda* propriè dicta, abundantior succo, quam reliquae, parciore liquidiorque quam *picea*, flammis ac lumini sacrorum etiam grata. Speciem itaque dixit pro specie; *tedam* pro *pinu*. Neque enim foliis è *pinu* eum circumdat, quia haec, Fauno, vel Pani deo sacra, ne videlicet nimis adferret honores. Conjungunt ferè Poëtae utramque. Ovid. in Epist.

Arfit ut ad magnos pinea taeda deos.

In fab. Cereris idem Naso, Fast. iv. 493.

Accendit geminas pro lampade pinus:

Hinc Cereris sacris nunc quoque teda datur.

Ubi eadem Poëtae est *teda* & *pinus*. Observat quoque eleganti latinitate Prudentius, *Kathmég.* Hymn. v.

Seu pinus piceam fert alimoniam,

Seu ceram teneram stuppa calens bibit.

Ob hos flammarm usus ad Nuptiarum caerimonias adhibitas, vel ab ingenuis pueris praelatas fuisse *tedas* nota res est; quae & inde Poëtis dicuntur *tedae jugales*. Unde Catullus Epith. Jul. & Manl. ad Hymenaeum : *Pineam quate tedam!* pro quo dixit Senec. Trag. Med. in choro:

Multifidam jam tempus erat succendere pinum.

Sed quid haec ad mentem Nostri? *Teda* igitur

circumdare tempora est caput pineis frondibus ornare, & cingere. Simili formâ dixit Naso, Met. i. 699. de Pane : *Pinnae caput praecinctus acutè*, id est (per *συνδοχὴν* Integri) *foliis ex pinu arbore*. Ubi eadem formâ appositè Interpres ex Nonio : *Pinus est corona Panos* &c. Neque aliter Silius Punic. xiii. de eodem *Cingit* . . . & *opacat tempora pinus* : Notavit hunc locum ut virgulâ censoriâ dignum in Hypercrit. magnus Scaliger pater; neque dissimulat Cl. Barthius vix defendi posse, nisi quod induxerit & puerum & pastorem, qui, *velut rusticus, nullam alium usum noverat ex arbore pinu, nisi ut inde tedae conficerentur*; atque hinc alteram pro alterâ dixisse. Sed heic omnino videndum esse J. Fr. Gronovium, iii. Observ. cap. 3. monet cultissimus Vlitius. Nescio tamen an haec, juxta Barthium, Calpurnii mens fuerit : certè vox *frondens* huic expositioni minus convenit. Quid ergo si, ut Poëtam decet, per *μεταφυσίαν* ex obliquo sibi *pastor* de matrimonio suo (cujus certè signum erat *teda*) gratuletur : quasi hoc omine *cingendi tempora* *teda* Sylvanus ipsi Crotalen suam despondeat. Ita certè pastor ille apud Theocritum Eidyll. viii. ad finem, voti fit compos :

Παρθένω Ποιμένι περὶ τὸ ἱερὸν,

καὶ νέμῳ σου, ἀνένηθ' ἐν ἱερῷ, Ναιδα γάμος.

id est & valde adolescens Nympham duxit.

28. IPSE ETIAM PARVO HOC DIXIT MIHI NON LEVE CARMEN.] Ipse Sylvanus. αὐτὸς ἔφη. ut fit cum emphasi.

PARVO] Etiamnum puero. Confer Virgil. Ecl. viii. 40. ubi Damon de se, mirâ simplicitate :

Jam fragiles poteram à terrâ consingere ramos.

Ita Mycon parvus dicitur eidem Eclog. vii. 29. quo loco *parvus non est pauper*, quod usurpat Horatius,

parvi properemus & ampli :

ut observat hic Philargyrius. Ad rem Persius Satyr. iii. 44.

Saepe oculos, memini, tingebam parvus olive, &c.

Ubi Interpres : *Emphaticè, puer hoc feci.* &c. Ita & Terent. Andr. v. 4.

Et isthaec una parva virgo.

Parvi tamen jam pascendo pecori dabant operam : velut Daphnis unâ cum Chloë apud Longum ἐν τοῖς ποιήμασι. Ovid. Fast. iv. de Celeo :

Filia parva duas redigebat monte capellas.

Significat ergo se jam tum fuisse pastorem. & alludit fortè ad Hesiodi pueritiam; cui oves pascenti in vico Ascrâ Musae vaticinatae fuerant, de poetico ejus ingenio. sed nota est fabula; quam tangit Ovid. de Art. i. 27. & Silenus apud Ma-

Ma-

Maronem Ecl. vi. 69.

NON LEVE CARMEN] *Carmen* hic pro brevi quoddam effato, quod oraculi instar obtinuerat: ideoque *non leve*, neque exigui momenti, sed magni ponderis & efficaciae. *Ἐπεὶ* vulgò Gracis. Ita de Gnomis suis Theognis, vi. 18.

Τὸν ἔπεον ἀδανείων ἵλας ἀπὸ τομάτων.

Unde Homero frequens est τοῖον ἔπος; *quaenam vox?* quoddam effatum? *Carmen* porro & *versus* quomodo differant, docent Grammatici: integrum quandoque significat librum. Lucretius lib. II. *Quod in primo carmine claret.* id est primo libro. sic Martialis *Metamorphoseon* libros xv. *Carmine* quinque decem vocat. Quandoque & *carmen* pro unico ac singulari versu usurpatur; cuius exempla idem exhibet Martialis. *Carmen* tamen vulgo pro concinnâ versuum structura accipitur.

29. JAM LEVIS OBLIQUA CRESCIT TIBI FISTULA CANNA] *Levis fistula*, quia ex arundine, quae *levis*. Unde rectè Sidonius Apollin. *Per cannas torfisse leves.* Pro eâ Virgilio *Tenui meditaris arundine musam.*

OBLIQUA CANNA Crescere dicitur fistula, cum dispari formâ accrescunt calami ab infimis ad summum. Contra Tibull. I. à summâ incipiens arundine:

Fistula, cui semper decrescit arundinis ordo,

Et calamus cerâ jungitur usque minor.

Argutè fingit Longus, Pastor. II. *dispar* Pana junxisse calamos ut testaretur *dispar*em fuisse amorem. αἰτίους καλῶμεν vocat. *Obliquae fistulae* formam eleganter versibus depinxit sensim decrescitibus Simmiâs Rhodius in *Lusu Poëtico*, cui titulus ΣΥΡΙΓΓΕ: quorum versuum hi sunt postremi:

Ἄδῃ μελιόδοις

Ἐλποὶ κέρει

Καλλιπῶ

Sensus autem effati est: *Jam pastor eris Sylvano dicatus, cui fistula canere, & vislari esse continget.*

30. AT MIHI FLORA COMAS PARIENTI GRAMINE SPARGIT.] *Ἀνθίστις*. Sylvano opponit *Floram*, quae hortis praest, ex lege carminis amœbaci. Hanc *Deam florum* Romani voluerunt esse, quam Graeci dixere *Chlorin*: cui & *Ludis Floralibus* sacra fiebant; ut non modò fruges sed etiam arbores bene florescerent. Ejus festa incipiebant iv. Kal. Maj. adeo ut eorum solennitas sub finem Aprilis inciperet, atque in mensem usque Majum extendèretur; juxta Ovid. Fast. v. 185.

Exis & in Majas festum Florale Calendas.

De horum Ludorum origine mirè turbant Auctores praesertim Patres. *Flora* (inquit Lactantius de Fals. Relig. I. 20.) *meretrix fuit celeberrima*;

quae, corporis quaestu locupletata, cum P. R. testamento haeredem scripisset, certos Ludos quos *Florales* dicerent, instituendos die natali suo aere suo reliquit. Ut verò honestum hisce Ludis colorem induceret Senatus, illam ex nominis occasione florum deam esse finxere Romani. &c. Alii *Accam* *Laurentiam*, itidem meretricem; alii *Niobes* filiam statuunt. Nomine *Meliboeam*, . . . quae *Chloris* est dicta, (cujus meminit Homer. *Iliad.* II.) à Romanis *Flora*: ut notat Interpres ad Augustin. de C. D. IV. 8. Atque ita ferè Patres. Consentit, quoad nomen *Chloridis*, Ovid. Fast. v. qui ejusque festum ac fabulam latè prosequitur, à vi. 195. ad 377. ubi ipsa inter alia:

Chloris eram, quae Flora vocor: corrupta Latino

Nominis est nostris litera Graja sona.

Floralia autem ann. V. 13 xxc. quotannis coepta celebrari, L. Posth. Albino & M. Pop. Lenâ Coss. de quibus ita Plinius XVIII. 29. *Floralia* IV. Kal. Maj. instituerunt ann. V. 13 xv. ex oraculis Sibyllae, ut omnia benè florescerent. Constat insuper hos Ludos, non ex meretricis legato, sed ex aere multatitio institutos fuisse. Rejicienda hinc quoque fabula, quam de *Laurentiâ* quadam formosissimo scorto, *Terentio homini praediviti nupta* &c. reperisse se ait Vincentius Chartar. de Deor. Imag. quam fabulam fortè respexit Minucius in Octav. cap. XIV. ut *Accam* hanc *Laurentiam*, & *Floram*, tanquam propudiosas meretrices conjunxerit. Fatendum certè est, illius Ludos omni lasciviâ fuisse celebratos; unde Martialis, I. Epigr. 3. *Jocosae dulce sacrum Florae*. &c. cui conteras ejusdem libr. Epigr. 36. & quae *Eruditi* contulere ad Juvenal. Satyr. vi. 250. Simili fere licentiâ, quâ Anthisteria Athenis celebrata fuerunt: ut placet Alex. ab Alex. vi. 8. At verò hinc ipsam fuisse meretricem non liquet. Ansam videtur huic opinioni dedisse *Simulacrum* ejus, teste Plutarcho, in *Aede Castoris & Pollucis* à *Praxitele* formatum, tunicâ *versicolore*, dextera *flores fabarum & ciceris gerens*. Quod Mythologi rectè explicant; velut in *Cereri* festis albo uterentur vestitu eò quod unus esset maturaе segeti color; Ita in *Floralibus versicolore*, eò quod nullus color est, qui non inveniatur in floribus. Jam verò *versicoloribus* plurimum usas fuisse constat meretrices. Cui accedit ipsa *Chloris*, quae à Poëtis ferè in *Veneris* comitatu, ac *Zephyro* nupta inducitur: quòd Physicâ ratione concinnè explicari posset. At vero magis simile est à Sabinis suam habuisse originem. Quippe Varro, L. L. IV. disertè inquit *Tatii regis* (qui simul cum Romulo regnavit) *voto dedicatam fuisse Romae* (ut *Annales* dicunt) *Opem Floramque*, &c. seqq. Imò ex eodem Varrone liquet, de L. L.

Ecc 2

VII.

vii. *Namam regem Flamines constituisse Florales.* Romae ergo in pretio fuit ob fructuum proven- tus, ubi *Aedem habuit iuxta Circum Maximum ab Lycio & Marco Publiciis Aedilibus constitutam, quam dedicasse Tiberium*, auctor est Tacitus Ann. ii. 49. *Florum* itaque habita fuit *dea*, tam in arboribus quàm pratis enascentium: & agrestibus ob id in veneratione; cur & signatè *rustica* dicitur Martiali, v. Epigr. 23. Scilicet hinc hortulano nostro erat

Tantus veris honor, & odore gratia Florae:
ut idem loquitur lib. vi. Epigr. 8.

COMAS SPARGIT] Floribus mihi caput ornat.
Sic Nemesian. Ecl. i. 69.

———— *Pictas dat Flora coronas.*

Ut conveniat cum eo quod Idas dixerat de Syl- vano:

Et mea frondenti circumdat tempora tedâ.

SPARGERE autem vox propria. Maro Aen. vi. 883.

———— *Manibus date lilia plenis,*

Purpureos spargam flores.

Ita in Daphnidis Apotheosi: *Spargite humum foliis.* Sed nota phrasis. Id Graeci dicebant *ἀνθε- vel φουλοῦναι*, ipsaque dicebatur actio *ἀνθελλία*, *florum sparsio*. Favoris id maximè erat signum apud Vett. si quis in alterum *flores iactaret*: quod in Graecis Auctoribus ubivis ferè obvium. Multus in hoc est Anacreon (ne alios dixerim, quos longa referre mora est) Vide Od. iv. v. ac praefertim xxxix.

Στιφαίνης ἀνθίστι πλῆζας,

Ἐπιθείς τῷ καρπῷ,

Μίλπον βίοντι γυλλῶν.

**Ἀνθοεικός* itaque intelligit sibi esse flores vel primo vere: quod de Sene Corycio notat Virg. Georg. iv. 134. nec non Claudianus de Sene Veronensi, Epigr. vi. qui, simplicitate rusticâ, *Aëclumnum pomis, ver sibi flore notat.*

PARIENTI GRAMINE] *Parienti* dixit pro *frangi- fero*: In pratis enim inter gramina *flores* enasci solent. Unde Martialis ix. Epigr. 91.

———— *In gramine floreo.*

Simili formâ Euripid. Iphigen. in Taur. *χόρον εὐδιδυρῶν*, *gramen arbores nutriens*: quod Ovidio Art. i. est *fertile gramen*. Ad rem Baptist. Mantuanus:

———— *viridantia gramine prato*

Florifero.

Imò Claudianus Rapt. iii. 224. absolute *gramen* posuit pro *floribus*:

———— *Quod bruma rosas innoxia ser- vat;*

Quod gelidi rubeant alieno gramine menses.

Vel intelligit ipsa folia & caules quibus innascun-

tur flores. Etiam legi possit *germine*: quod no- men Plinio, aliis, est generale.

PARIENTI] *Epitheto minus apto*, inquit Cl. Barthius. Rectè tamen exponit, ob *fecundita- tem Florae*; cum omnis *flos* è *gramine suo* progna- scatur.

31. ET MATURA MIHI POMONA SUB ARBORE LUDIT.] *Pomona*, pro *pomis*, ut *flava Ceres pro segete*, inquit doctiss. Vlitius: minùs tamen huic expositioni convenit verbum *ludere*. Per *τοποιον* *Pomonae* haec potius dixisse videtur Poëta: quae loquendi forma elegantia suâ non caret. Adeo ut malè hunc locum taxet magnus Scali- ger, in Hypercrit. Quod probè observat cul- tissimus Vlitius.

POMONA.] Haec arboribus vim ad maturos fructus producendos tribuere credebatur; utpo- tē sub cujus tutelâ arbuta, & hortorum cultura. Hinc *pomorum patrona* dicitur Varroni de L. L. vi. cui & *Namam* ait *fecisse Flaminem Pomona- lem*, ut *Florae deae Florealem*. Ejus fabulam latè prosequitur Naso, Metam. xiv. 624. & seqq.

———— *Pomona fuit, quæ nulla Lati- nas*

Inter Hamadryadas coluit solertius hortos,

Nec fuit arborei studiofior altera foetus:

Rus amat, & ramos felicia poma ferentes. &c.

Vixisse eam statuit sub Albanorum rege Sylvio Procâ: cujus regis mentionem facit Sext. Aurelius de Orig. Rom. cap. xix. & Dionysius, lib. i. Ant. Quin & Pomonae meminit Plinius, in prooem. lib. xxiii. Latinis ergo tantum cognita, unde & *Vertumnus* illi maritus à Romanis datus est: quod alludit Propert. iv. Eleg. ii. 42. ubi ipse Vertumnus:

Hortorum in manibus dona probata meis.

Qui itidem, ut *Pomona*, ab hortulanis & olito- ribus cultus fuit (observante Turnebo Advers. xxiii. 6.) & quem à *vertendis mutandisque merci- bus*, & mercaturae & semper *vertentis Anni cum- colari* esse voluere Mythologi. Quamvis à *verso Tiberis amnis cursu* deducat Ovid. Fast. vi. 410. Certè in honorem ejus *Vertumnalia* mense Octo- bri celebrata esse testantur L. Gyrard. Syntagm. iv. & Alex. ab Alex. G. D. vi. 8. Ejus *aedem* prope vicum Thuscum & Velabrum fuisse tra- dunt (eodem auctore, ii. 18.) eamque *ma- gni numinis instar apud Tuscos, & multò in honore fuisse* (postquam simul cum advenis influxisset) tanquam vinearum & hortorum diligentem cul- torem: de quâ re vide cultissimum Broukh. ad Propert. iv. El. cit. Cl. Lipsium, ad Tacit. Ann. iv. 65. &c. Sed haec obiter. Observanda Interpretis verba ad Augustin. de C. D. ii. 25. *Minimus inter omnes Flamines erat Pomonalis quod*

le-

levissima esset Pomona dea, quae pomis praeest. De hac, ut & *Vertumno* levissimo deo (vel teste Flacco Sat. II. 7.) nihil interea Maro in Georgic. opere. Posuit tamen eam & in Hispaniâ suâ (quamvis propriè Italorum dea fuerit) Martial. I. Epigr. 50.

Es delicatâ dulce Botrodi nemus,

Pomona quod felix amat:

Quod poetice idem est ac *pomiferum nemus.*

SUB ARBORE LUDIT.] Quasi exultans & choreas ducens. Erat enim inter *Hamadryadas*, quarum proprium erat *sub arboribus ludere.* Eâdem phrasi Naso Metam. VIII. 752. de quercu Cereris:

Saepe sub hac Dryades festas duxere choreas. &c. Neque aliter Martial. IX. Epigr. 62. de Domitiani platano:

Saepe sub hac madidi luserunt arbore Fauni,

Saepe sub hac latuit rustica fronde Dryas.

Significat autem ἀλγυραῖος, non minus feliciter sibi in horto arbores florescere, quàm maturos edere fructus: velut in illo Corycii Senis hortulo, apud Maronem Georg. IV. 142. cui

Quotque in flore novo pomis se fertilis arbor

Induerat, totidem Ausumno matura ferebat.

Vel, quasi *indibunda* sub arboribus poma colligit: quomodo Propert. II. Eleg. 23.

Cum quibus Idaeo legisti poma sub antro,

Suppositâ excipiens, Nai, caduca manu.

Ludere praeterea vox rusticorum ferè propria, etiam sensu honesto: Tibull. II. Eleg. I. 24. praefertim festis diebus:

Turbaque vernarum saturi bona signa coloni,

Ludet. &c.

Atque ita alibi. Et idem propè est ac *juveniliter exultare*: quae notio majorem habet venustatem, si comparatione augeatur; quod observat Horat. II. Od. 5. de juvencae virginis, *In udo ludere, cum vitulis, salicis Praeestantis*, simplicitate loquens. Prout propriè dixerat Carm. III. Od. 18. *Ludit herbofo pecus omne campo.* Eòdem schemate usi, & alii. Certè elegantissime Longus de Daphnide suo ac Chloë, lib. I. *Τοιαῦτα ὃ αὐτὸν παίζονταν, τοιαῦτα παύσας ἔβλεπε ἀνέπλεται.* Ex ejusmodi enim pastorum lusu ferè nascebatur amor: quod tangit Amacreon de Vindemiâ, Od. LII.

Μεῖζον ὃ νῦν ὁ Βάκχος.

Μεθύων ἄτακτα παίζει.

Quin & τὸ *ludere* inter nequitiae esse vocabula, quis nescit? cùm vox sit παλίσθη.

32. ACCIPE, DIXERUNT NYMPHAE, PUER, ACCIPE FONTEM.] Ad irrigandos nempe hortos. **FONTEM,** οὐκὲν δόχη. ut Servius ad Aen. XII. 119. *Fontem pro aquâ posuit, à toto partem.* Vel

intellige, *jus recludendi fontis* (id est rivi) ad aquae emissionem, per emissarium, in agros & areolas. &c. Sic Maro, Georg. IV. 34.

— — — — — *Irriguumque bibant violaria fontem.*

ACCIPE] Formula tradentis, seu offerentis aliquid. Horat. I. Sermon. 4. vs. 14.

— — — — — *Accipe, si vis,*

Accipe jam tabulas. — — —

Appulej. Miles. V. *Accipe me, dicens,* &c. cui simile est illud Ovid. Art. III. *Accipe me, Capaneu!* Ad mentem Nostri accedit Maro Ecl. X. 62. ubi Silenus ex personâ Lini: *Hos tibi dans calamos (en, accipe.) Musae, Asiraeo quos ante seni.* Sic etiam *cape.* Hector ad Aeneam, Aen. II. de Penalibus:

Hos cape, satorum comites!

Inde Varro de L. L. VI. *Apud Attilium est, cape, Lyde, conde; unde est accipe.* Similiter & Graeci. Theocrit. Eidyll. VIII. 84. ubi iudex ad victorem:

Λάβο τοὺς οὐρεῖς· οὐκ ἔστιν ὃ ἀείδων.

32. DIXERUNT NYMPHAE.] Ut idem nempe ingerat, quod Antagonista de Sylvano jactaverat, vs. 28.

Ipse etiam parvo hoc dixit mihi. &c.

NYMPHAE,] Naïdes nempe, penes quas jus fontium erat: & quarum domicilia, ac nomina descripta ferè habes Georg. IV. in Aristaci fab. Unde Papinius Theb. IV. 683. *Undarum deas & fluviorum numina* dixit. Quamvis enim sylvestres deae, *Oreades, Dryades,* &c. in genere *Nymphae* dicantur Poëtis, (imò ipsi Tullio de N. D. lib. III. in illo: *Suntne etiam nymphae deae!* &c.) propriè tamen *Naïdes* dictae sunt *Nymphæ*, καὶ ἱεροὶ. Graecis enim, & apud Suidam, Νύμφα exponitur πῆλη: ut etiam Isidoro, Orig. IX. Hinc Glossar. Vetus: *Nympha dicta est aqua: unde & Nympha dicitur Sponsa in nuptiis, ab officio lavationis.* Ita & Festi Epitomistes: *Lymphæ (unde limpidus) à Nymphis.* Varro de L. L. VI. dicitur à *lymphâ Nympha*, ut apud Graecos *Thetis.* Sic Oenone (quam Ovid. in Epist. *Nympham* vocat) Propertio, II. El. 23. et *Nais.* Sic Horat. III. Od. 13. de fonte:

Unde loquaces Lymphæ desiliunt tuae:

quo loco Edd. quaedam habent *Nymphæ.* Sed vide hic Clar. Bentleji notam, ubi Martialem, VI. Ep. 43. & 47. rectè citat; (cui addi possit idem, lib. IX. Epigr. 59.)

Nympha, meo Stellae quae fonte domestica pura

Laberis. &c.

Sic etiam apertè *nympham* vocat. *aquam* Propertius, III. Eleg. 20.

Ecc 3

Po-

Potaque Pollucis nympha salubris aquae.
Quocirca haec conjuncta quoque videas quandoque vocabula in Lapid. Rom. in Gruteri Inscript. xciii. 1.

NYMPHIS LIMPHISQVE AVG.
DVLCISSIMIS
OB REDITVM AQVARVM. &c.

Observante cultissimo Broukh. ad eundem Propterium, xi. Eleg. 23. Varro, R. R. I. 1. Inter *Numina agrestia* invocatur: *Nec non etiam precor Lympham, & Bonum Eventum, quoniam sine aqua omnis arida ac misera Agricultura. Nymphas* itaque in genere dixit esse *ἐν τοῖς ὅροις Φανέρωται δαιμόνια γυναικείῃ χέμεν*, Theocriti Scholiastes. Proprie tamen (ut dixi) pro *aquarum ac fl. numinibus* sunt habitae: unde apud Vett. *lymphati* dicebantur, qui *Nymphas*, (id est ejusmodi *spestra*) conspexerant. Proprie itaque loquitur Poëta.

33. NAM POTES IRRIGUIS NUTRIRE CANALIBUS HORTOS.] Inter primas hortulani curas erat *hortulum irrigare*. Unde appositè Ovid. Met. xiv. 637. de Pomonâ:

*Bibulaeque recurvas
Radices fibras labentibus irrigat undis.*
Ita & Simulus in Moreto, vi. 69.
*Nôrat & occultae committere semina terrae,
Vicinosque aptè curâ summittere rivos.*
Confer Georg. i. 104. & seqq. Tibull. ii. Eleg. i. 44.

Tunc bibit irriguus fertilis hortus aquas.
Irriguus hoc loco pro irrigantibus activè capitur. Vide de ejusmodi vocibus duplicis potentiae A. Gellium, ix. 12. nec non Grammaticorum celeberrimos. Simpliciter autem Vet. Epigramma ait: *Sulcoque ducto irrigat rivus sata*. Quod Noster dixit, *Canalibus*, id est aquaeductibus, vel *rivulis*. Hinc *flexuosos* vocat *canales* Appulej. Miles, ix. proprie admodum Baptist. Mantuanus:

Multifidis divisa canalibus unda.
Vide & Columell. R. R. Aquae enim per *canales*, è propinquo flumine, vel rivo, derivatae, tam hortis quàm satis inducebantur. Laudatissimi itaque & olim *horti*, & praedia, quae prope flumina. Unde Cato, R. R. cap. i. de agro parando: *Loco salubri fiet . . . bonumque aquarium, mare aut amnis, prope sit.* & mox: *hortus sit irriguus.* &c. Hinc etiam Meliboeus, Ecl. i. *Tityri praedium* commendat, quod inter *flumina nota*, & fontes sacros situm esset, Ecl. i. 52. Quocirca etiam *hortus* in Graeco Epigramm. Anthol. vi. *amans aquae* dicitur: ubi profert hortulanus.

Σκέπτεσθαι κήποις Φιλυδρύαδαι δεινὰς.
Morem irrigandi habes Georg. i. 106. & seqq. & hortotum rigandi rationem docet Plin. xix. 12. Neque inter munia hortulano obeunda neglexit Longus Paflo. iv. de Lamonis *horto*: *Τοῖς τοῖς ὄντι τῇ Παρὰ δέσσειν ἡ Λάμων ἰδρυμένη, τὰ ἐξ ὧν λατρίμην, τὰ πλημὴα ἀναλαμβάνειν, . . . ὅπως ἐπαχίτουν εἰς τὰ ἄλλα.* Quamvis quoque *canales ligneos* id est *alveolos*, in usu fuisse ad irrigandos hortos vero simile est ex Phaedr. ii. fab. v.

NUTRIRE] Eleganter de humore dicitur. Duo enim esse *σοικία*, sive principia foecunditatis, humorem ac calorem jam olim inter Philosophorum Placita receptum est. Eodem usuf verbo Catull. Epith. Manli, vi. 25. de *myrti ramallis*,

*Quos Hamadryades deas
Nutriunt humore.*

Nam, *Ἀέροι μὲ ὕδωρ*, juxta Pindarum: & quid terra sitiens sine aquarum *irrigatione*? Cicero in Cat. Major. ubi de agriculturâ agit: *Quid ego irrigationes . . . proferam, quibus sit terra multò foecundior?* Confule hîc si tanti sit, Geoponicos.

33. ME DOCET IPSA PALES CULTUM GREGIS.] Ut pastorem decet, inducit *pastoralem deam*. Ita de gregibus dicturus Maro, Georg. iii. in principio:

Te quoque, magna Pales & te, venerande, canemus,

Pastor ab Amphrifo.
ad quem loc. ita Servius: *Pales est dea pabuli, quam alii Vestam, alii Matrem deum* (id est Tellurem, quae signatè *Magna mater* dicitur) vocant. Confer ad hunc loc. Val. Probum, & Flor. i. 20. cui *pastoria* vocatur, diversa tamen illa à Tellure fuit: quod testimoniis non eget. Romae in pretio exstitit: & praesertim rei pecuariae, ac pabulo praeesse credebatur. Unde Maro in Culice, vi. 20.

Sancta Pales, ad quam ventura recurrit

Agrestium bona cura.
Cur & *alma* appositè dicitur Nasoni, ab *alendo*; quod *alimenta pecori subiceret*. Pulcherrima sunt, quae de illâ habet Tibullus, i. Eleg. i. 14.

*Hic ego pastoremque meum lustrare quotannis,
Et placidam soleo lacte piare Palem.*

De quo ritu lustrandi Noster elegantissimam habet Elegiam v. ubi sub nomine Myconis (quamvis ἀμνηστικῆς) inter alia praecepta ingerit:

*Sed non antè greges in pascua mittito clausos,
Quàm fuerit placata Pales.* & seqq.
Varro tamen genere masc. dixit, *ipse Pales*: respectu fortè ad ipsum rusticum. Nomen certè ejus

ejus ab Oriente deductum esse Cl. Vossius de Orig. Idololatr. alique Viri Literati docent: cum iis ἄλλῃ *Agricolam* notet: ut in Orig. L. L. habet Chr. Becm. H. Kippingius, alii. Multus in ejus festis describendis (quae *Palilia*, vel etiam *Parilia* Rom. dicta fuerunt) est Naso, Fast. iv. à v. 721. ad 806. Sed de his Festis inferius. Apposita interim sunt, quae habet Vinc. Character. in Deor. *Imagg. Diversae Terrae virtutes ab Antiquis diversis Numinibus adscriptae: ea vis Telluris (vel Tellamonis, secundum Varroem in Fragm.) quae ad pascua idonea, Palis nomine fuit, demonstrata.*

CULTUM GREGIS] Sic Georg. i. 3. Maro:

Qui cultus habendo Sit pecori.

Saepe *Cultus* ad corporis habitudinem transferitur: Sed *Cultus* plerumque ad agros, & agriculturam; *cultura* ad arbores traducitur, apud Geoponicos Latt. Promiscue tamen usurpantur: nam *culturam* libentius usurpat Plinius N. H. de terrâ. Quin etiam *cultu gregis foetura* comprehenditur: De hoc cultu gregis multa ingerit Noster, Eclogâ, Myconis nomine inscriptâ, sic enim v. 38. & seqq., ubi pastor Cantho filio oves pascendas tradens, ait:

Nam tibi praecipuâ foetura colatur amore. &c.

De eo in genere multus est M. Varro R. R. ii. 2, 3. quem vide. Vox itaque est generalis: quod observat Poëtarum princeps Georg. iv. 559.

Haec super arborum cultu, pecorisque canebam,
Et super arboribus.

34. UT NIGER ALBAE TERGA MARITUS OVIS NASCENTI MUTET IN AGNA.] Καταγενηκὼς *Maritum ovis* dixit, pro ariete. Similiter Horatio, Carm. i. Od. 17. dicuntur *deviae olentis uxores mariti*, capreae, seu capellae. ubi Acron: ἀνυπολόγια est; ut Virgil. *vir gregis*, de capro. & Porphyrio: *venuste capras uxores dicit olentis mariti*. Porro ad illud Virgilii Ecl. viii. 7. *Vir gregis ipse caper*, inquit Servius: *Acyrologia est: quod tamen ad imitationem Theocriti dixit, qui (Doricè, ut solet) ait: ὁ κέρυς, τὰ λακῶν αἰγῶν ἀντὶς. Abusivè tamen, nam tantum hominum est: & sic alibi, Quem legere virum.* Alludit ad Georg. iii. 125. de ariete:

Quem legere virum, & pecori dixere maritum.

Ita & alii etiam loquuti. Sic Martial. ix. Epigr. 73. arietem *lanigeri pecoris maritum* vocat: at Senec. Trag. Thyest. magis propriè *ductorem gregis*.

TERGA NASCENTI MUTET IN AGNA.] Explicat Cl. Barthius: *Ut niger maritus ex albâ ove versicolores edat agnos, & locum meritò laudat. Majoris tamen pretii apud Vett. fuisse vellera candidi coloris, satis constat. Summa itaque pastori- bus cura fuit arietes despiciendi, si ad foeturam*

admittendi essent. Unde diligentissimus rei pecuariae Observator, Georg. iii. 386. & seqq. pastorem suum, cui *lanicium curae*, de ariete inspicendo monet:

Quamvis aries sit candidus ipse;

Nigra subest udo tantum cui lingua palato,

Rejice: ne maculis infuscet vellera nigris

Nascentum, plenoque alium circumspice campo.

De quâ re fufius videatur Columella, vii. 3. quem citat ad hunc loc. Interpres. Amplius hoc addit Servius: *Maritum pecoris, & cornu, & ungulis, & palato album esse debere. alioqui licet sit candidus lanis, constat ex eo pullos nigros creari.* Caeterum hanc pastoris sui curam latius exsequitur Varro R. R. ii. 2. *In primis videndum, ut boni seminis pecus habeas. Id ferè ex duabus rebus potest animadverti, ex formâ, & progenie. &c. Ex progenie, si agnos procreant formosos. Animadvertendum quoque, linguâ ne nigrâ, aut variâ sit: quod ferè qui eam habeat, nigras aut varias procreat agnas.* Hunc locum quoque plenissimè tractat Plinius viii. 47. ubi de naturâ pecorum ac lanarum agens: *In arietum genere maxime spectantur ora; quia, cujus coloris sub linguâ habuerit venas, ejus & lanicium est in foetu. &c.* Diversus tamen abit Calpurnius; & versicolores praeferre videtur agnos ejus Pastor.

TERGA] Saepe pro *velleribus*. Ovid. in Amor.

Aureaque Aesonio terga petita duci.

Atque ita Val. Flacc. in Argon. alique ferè de *velleribus aureis*. *Tergus, tergoris, unde tergora, corium significat: tergum vero tergi, significat dorsum: ut Sallustius. Sed hoc à veteribus confundebatur, inquit Servius ad illud Aen. i. 215. Tergora diripiunt costis.* Hinc idem ad illud, Aen. v. 351. *tergum leonis &c. mutavit more suo: nam tergus debuit dicere.* Mutavit quoque Tibull. ii. El. i. 62. alique. Sanè *terga* dicuntur pro quavis superficie. Consule Erythraei Indicem Virgil. Quin eadem Graecis est differentia, quibus *terga*. τὰ ἰώτα, *tergus* verò οὐτὸς, vel δίεμα. Noster ergo poetice dixit. de praestantiâ vellerum dicam inferius. Praestantissima, ut dixi, lana alba. De Italicis, Martial. xiv. Epigr. 155.

Velleribus primis Apatia, Parma secundis

Nobilis: Alsinum tertia laudat ovis.

Confer hinc Plin. viii. 47. & 48. Georg. iii. 390. &c.

NASCENTI] Recens natâ. Sic absolutè *vellera nascentum* dixit, pro *agnorum* Virg. loc. cit. *Nascenti* Vox satis propria. Phaedr. lib. i. fab. 1. Respondit *Agnus: equidem natus non eram.* Sed & *nascenti* hinc explicari potest *nascenturo*. Alioqui

no-

notae sunt phraſes, Lucretio praefertim, *volantes* pro avibus; *natantes* pro piſcibus. &c. Id tamen non artis ſed naturae eſſe, faciet docet idem Phaedr. III. fab. 15. ubi Agnus de matre ſua:

Unde illa ſciſcit, niger, an albus naſcerer?

Obſerva porro AGNA pro agno, ut de molliori, & (ſi ſacrificia vett. ſpectes) meliori genere. Atque ita ferè aſſolent Poëtae.

35. QUAE NEQUE DIVERSI SPECIEM SERVARE PARENTIS POSSIT, &c.] Id eſt quae neque nigri tantum arietis, neque candidae ovis colorem referat; ſed quae, ex utroque parente, ſit verſicolor, & varia. De *verſicoloribus agnis* nota ſunt, quae S. S. habent Litt. quamvis de iis nihil Joſeph. Antiq. Judaic. libb. Explicant LXX. Graeci per *αἰσχάλα πολυχρῶς, καὶ ἰσίζουα*.

SPECIEM] Dixit ergo pro colore. Ita formam pro ſubſecto coloris uſurpat Lucret. R. N. II. 757. ubi de principiis:

Variis ſunt praedita formis,

E quibus omnigenos gignunt variantque colores:

Quo loco multus eſt de coloribus, eorumque mutationibus.

DIVERSI] Inter ſe enim oppoſita ſunt candor, & nigror, qui colores Philoſophis dicuntur ſpecies extremae. Medii verò colores penè innumeri, licet omnes inter ſe ſpecie diſtincti. Sex tamen praecipuè colorum ſpecies vocantur, &c. Ut ex Jul. Scaligeri Exercit. cxx. probat Euſtathius de Summ. Philoſoph. Tract. III. Quaest. 6. Itæ de coloribus Plutarchus in Placit. Philoſoph. I. cap. 15. Color qualitas corporis eſt; quae viſu poteſt percipi. Pythagorei colorem vocantur ſuperficiem corporis. Ubi & Vett. quatuor colorum ſpecies. Verum haec ad ſtabiliendam vocem ſpeciei pro colore huc minùs faciunt: cùm Graecè ſcripſerit Plutarchus. Sed interim reciproca ſunt Poëtis ſpecies, & forma: vide Lucretium lib. IV. & ferè ubivis.

37. ET AMBIGUO TESTETUR UTRUMQUE COLORE] Maculis variegato ex utroque parente. Locum ſimilem ferè tangit Lucretius lib. citat. VI. 730.

Neque fortè haec albis ex alba rearis

Principiis eſſe, ante oculos quae candida cernis:

Aut ea quae nigrant, nigro de ſemine nata.

Ambiguas proprie inter utrumque dubias. Eſt enim *αἰσχι*, circum circa, unde plura, etiam Latinorum compoſita. Ita Livius Hiſt. (& ex eo J. Obſequens) *Natus infans ambiguo inter marem, & feminam, ſexu, i. e. dubio.* &c. Hinc Jctis ambigere eſt dubitare, litigare, cujus res aliqua ſit: ut Terent. in Heautont. I. I. *Ambigunt de finibus.* Vox ergo juridica ad colores egregiè transfer-

tur. Quomodo etiam venuſtè dixit Auſtor Epigrammatis, ſive is ſit Auſonius, ſive quis alius:

*Ambigeres, raperetne roſis Aurora ruborem
An daret, & flores tingeret orta dies?*

Quin etiam ad pulchritudinem transfertur. Ita Horat. II. Od. 5. de pulchello puero, de quo dubites ſine puer, an puella: ut qui

Mirè ſagaces falleret hoſpites

Crimibus, ambiguoque vultu.

Unde ſuum fortasſe excuſpſit venuſtulum, lepidò Epigrammate Auſonius:

*Dum dubitat Natura marem, faceretne puellam,
Factus es, ó pulcher, penè puella puer!*

TESTETUR.] Mixto colore referat. Elegans formula. Cicero: *Qui parentes teſtantur ſuos.* permanet ergo in phraſi Juridicorum propria. Hanc itaque artem *Pali* deae acceptam refert.

38. NON MINUS ARTE MEA MUTABILIS INDUIT ARBOS IGNOTAS FRONDES.] Argutè ab hortulano. Non minus de *Inſitione* (quam rectè artem vocat) gloriatur, quam de pecore Antagoniſta.) Sic Tullius in Catone ſuo *Inſitionem* laudat; ubi de agriculturâ ſenectutem oblectante agit: *Nec Conſtitutiones modo delectant, ſed etiam Inſitiones: quibus in agriculturâ nihil ſolertiùs.* &c. De *Inſitione* multa habet doctiſſimus Poëta, Georg. II. 73.

Nec modus inferere, atque oculos imponere ſimplex.

ſed locum vide (quò *inſitionem* id eſt *inoculationem* Vett. tangit) ubi Servius ita exponit: *Inſitio Veterum duplex: cùm, ſiſſo trunco, ſurculus foecundae arboris ſterili inferitur: aut oculorum impoſitio: modus prior dicebatur Graecis ἰſυναισμοσ, Inſitio; alter αἰσθηλαμμοσ, Inoculatio.* Rectè itaque ad hunc Maronis locum citant Interpretes Plinium, lib. XVII. cap. 14, 16, 17. Columellam de R. R. V. II. Palladium, de R. R. III. Tit. 7. qui *Inſitionum genera* apud Vett. docent. Diligentius etiam proſequitur Varro, (item de R. R. I. 40.) qui quatuor transferendi ſurculos *Antiquis fuiſſe modos* demonſtrat. . . & quartum genus dicit, quod tranſit ex arbore in aliam. *Inoculationem* leviter tangit Cato R. R. cap. XLV. ſed hic vide doctiſſimum Meurſium. *Inſitionem* verò Noſter, non *Inoculationem* ante oculos habet. *Vocantur enim in Arboribus oculi, unde ſurculi pullulaſcunt:* quod ibidem Interpres celeberr. habet. Poëticè autem dixit Naſo, Met. XIV. 635. de Pomonâ:

Fiſſo modò cortice lignum

Inſerit, & ſuccos alterno praeflat alumno.

Nec non Horat. Epod. II. VI. 11, 12. de ruſtico

co suo:

*Inutilesque falce ramos amputatis
Feliciores inserit.*

Institutionem porro surcularum, pomorumque educandi rationem Saturno, utpote deo etiam agriculturae praefidi, attribuit Macrobi. Sat. i. 7. sed variat quandoque hic Auctor; & fortasse *Vertumno* (ex nominis etymo) rectius tribuisset: namque hic *Pomona* maritus. Legendus hic omnino Plinius libr. cit. cap. 17. quaeque ex eodem, Polyd. Vergilius, de Rer. Invent. iii. 3. habet: qui, ex Columellâ, addit tria jam Institutionum genera fuisse Antiquis. Si tanti sit Polydorus, locum vide.

MUTABILIS INDUIT ARBOS, &c.] Elegantiam sequitur Maronis, Georg. ii. 33.

*———— Mutatamque insita mala
Ferre pirum. &c.*

Mutandi verbum hic ferè observant Auctores. Ita etiam Pallad. xiv.

Et sociam mutat malus amica pirum.
Quomodo & vertendi verbo utuntur. Georg. ii. 32.

*———— Saepe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius.*

INDUIT] Vox elegans de arboribus fructu vestitis. Ita accuratissimus Poëta, Georg. iv. 142.

———— Flore novo se fertilis arbor Induerat.
Idem Georg. i. 187.

*———— Cum nux se plurima sylvis
Induit in florem.*

Sensu tamen alio, ac Noster. Quae arbores mutabiles sint, id est, quae Institutionem & inoculationem ferant, quae non, docet Plin. xvii. capp. 14. & seqq. ubi (cap. 16.) exemplum *Arboris*, quae arte mutabilis vere dici poterat exhibet: *Insitam arborem*, inquit, *vidimus, iuxta Tiburtes, tiliam, omni genere pomorum onustam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, piris, prunis, malorumque generibus. Sed huic brevius fuit vita. At verò apud Vett. arbores iduatis, hoc est, oleosae naturae, inoculationes atque id genus permixturae, aut mutationes alias nullo modo admittere, discas ex C. Rhodigin. Lect. Antiq. xxx. 24.*

IGNOTAS FRONDES] Non proprios, sed insitivos, adscititios surculos. Maro, Georg. ii. 80. id pulcherrimâ expressit metaphorâ:

Plantae immittuntur: nec longum tempus; & ingens

*Exiit ad coelum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondes, & non sua poma.*

Strictius Naso:

———— Adoptivas accipit arbor opes:

quod idem est ac prius --- *ignotas.*

38. ET NON GENITALIA POMA.] Exhibent Edd. quaedam *gentilia*, respectu translationis ex aliis regionibus: ut de arbore Persico &c. Perperam tamen, ut ipse monet in Var. Lect. cultissimus J. Vlitius.

GENITALIA] Ergo dixit sensu passivo; qui usus est rarior. Notat ergo non *ingenita*, non *naturalia*. Sic *terra non genialis*, illa est quae plantam non protulit: ut hic non male exponit doctissimus Barthius. Propriè *genialis* est foetifer, ad genituram aptus; sensu activo: & locum ferè habet in *ovulae*. Aufon. Cent. Nupt. & in Eclogis:

———— Conceptus geniali arvo.
(quomodo Lucretius lib. iv. & usquequaque loqui amat) idem Epigr. lxxi. Poëta Burdigalensis:

———— Legitimi genitalia foedera lecti.
&c.

quamvis ibidem legi possit *genialia*, licet minùs rectè. Sed quid revera sit *genialis*, docet Illustr. H. Column. ad illud Ennii ex Ann. i. de Romulo:

*———— Cum diis genetalibus aevum
Exigit.*

ubi, *Deos intelligi inquit, qui innatâ fecunditate res omnes pariant, atque propagent*: atque etiam Turnebi Advers. x. 24. opinionem adfert; putantis vocem *genialis* ab Ennio esse novatam. Caeterum hunc eundem Poëtae locum ventilat acutissimus R. Benteleus ad Horat. Carm. Saecul. ubi *genitales deos Ennii accipit passivè, quasi dii essent geniti, non adoptivi, non adscititii*. Quae expositio plurimum huic Calpurnii loco favet. Quemadmodum Phaedr. vero sensu dixit, lib. iii. fab. 3.

*———— Conjugem esse adulteram,
Et insitivos significari liberos.*

Porro POMA de quovis arboris foetu dicuntur cortice non duro. Hinc Varro, docet, R. R. i. 31. *In poma, quae insita sunt ex siccitatibus a quam addi quotidie: à quo, quod indigent potu, poma dicta esse possunt*. Certè *πωμα* Graecis potus est. Confer, si videatur, L. Vall. Elegant. lib. iii. c. 28.

39. ARS MEA NUNC MALO PIRA TEMPERAT.] Per Institutionem in malo saporem piri permiscet. temperare etiam de liquidis, ut hic de succo. Ita Flaccus, Carm. i. Od. 20.

*———— Mea nec Falernae
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.*

Atque ita Horatius plus semel. Propriè tamen *tempero, est tempore ago* (ut placet Grammaticis)

fff quo

quo sensu Cicero Epist. ad Attic. *Eadem caetera agit sincerè, temperatè, prudens.* ibid. *homo temperatus & prudens*: observante Gifanio de L. L. Ad varias vero res transfertur, quae hujus non sunt loci. Plinius ad Nostrum magis facit, qui *temperare unguenta dixit.* Idem de Catone loquens, lib. XVII. 14. *Inferi praecipit pira ac mala per ver, & post solstitium.* Monet quoque Varro R. R. I. 40. *Videndum, quà ex arbore in quam transferatur . . . non enim pirum recipit quercus, neque enim si malus pirum recipiat: si in pirum sylvaticam infereris quamvis bonam, non fore tam jucundum, quam si in eam, quae sylvestris non sit.* &c. Huc itaque facit Palladii illud, jam citatum:

Insita proceris pergit con crescere ramis,

Et sociam mutat malus amica pirum.

40. ET MODO COGIT INSITA PRAECOCIBUS SURREPERE PERSICA PRUNIS. Plinius XV. 12. *Persicorum IV. sunt genera, quae post Autumnum maturescunt: aestate praecocia intra XXX. annos recepta.* & cap. 13. *Prunorum genera XI. versicoloria, nigra, candidantia, &c.* In totum quidem Persica peregrina: etiam Asiae Graeciaeque esse ex nomine ipso apparet, atque ex Perside advecta. Sed pruna sylvestria ubique nasci, certum. De Persicorum insitione igitur rectè Martialis XIII. Epigr. 46.

Filia maternis fueramus praecoqua ramis,

Nunc in adoptivis Persica rara sumus.

Ubi Interpres: *An quia in nativâ stirpe vilia, primo insita nobilia, ut habet Palladius lib. IV. ? an quia translata, mutataque coelo dulcia fiunt, ex opinione Columellae ?* Rectè huc enim alludit Alciatus Emblem. CXLII.

Translatu facta est melior, quae noxia quondam

In patriâ, hic nobis dulcia poma gerit.

Probe ergo ex hac arbore insitionem in aliam, praecipuè pirum, commendat hortulanus: praefertim cum non temere in montibus visae sunt pruni, quae hortis atque arbutis magis propriae: ut Plin. XVI. 18.

PRUNA] Maximè laudant Auctores Damascena, ut & Autumnalia. De prioribus Martialis XIII. Epigr. 29. etiam ad usum rei medicae:

Pruna peregrinae carie rugosa senectae

Sume: solent duri solvere ventris onus.

de Autumnalibus Propert. IV. Eleg. 2. is sub personâ Vertumni:

Hic dulces cerasos, & autumnalia pruna

Cernis, &c.

ad quem loc. cultissimus Interpres Plinii auctoritatem adfert lib. XV. 13. Hinc & Auctor Coepae:

Sunt autumnali corea pruna die.

Quo epitheto & Maro Ecl. II. 53. ubi Corydon, inter munera rustica offerens, inquit:

Addam cerea pruna: & bonus eris huic quoque pomo.

SURREPERE] Clanculum succrescere, in locum alterius lapidis succedere. Elegans *μίσθογγη*. Ita *subnasci* usurpat Plinius de fructibus, plus semel, vox nostra è Graeco est *ὑπογενῶν*. Vim verbi expressit Tibull. IV. Eleg. III. 31. quamvis in re aliâ:

Quaecunque meo subrepit amor.

Et Plaut. Mil. Glor. II. 3. 63.

Nae imprudenti huc ea surrepsit mihi.

Sic *prorepere*, *proserpere* de frugibus verba sunt usitata: unde *Proserpina*, pro succrescenti fegete. quod notissimum ex Cicerone de N. D. aliis.

SUB] In compositione quandoque diminuit, ut *subrubere*, *subrusticus*. &c. Aliquando significationem intendit. Sic *Subtristem esse*, per tristorem esse, explicat, Vossius Aristarch. VII. 14. Ast hîc *sub* vim habet praepositionis *clam*, aut *clanculum*.

Insitione hâc in praecocibus opus esse prunis docet Palladius II. & Persica letalia fuisse in Perside eleganter describit Columell. X. ut supra jam dictum.

41. ME TENERAS SALICES JUVAT, AUT OLEASTRA PUTARE] *Salice* delectari praefertim capras notum ex Bucoliastis. Meliboeus, Ecl. I. 79.)

Non, me pascente, capellae,

Florentem cythysum, & salices carpetis amaras.

ubi *cythysum* ovibus, *salices*, capellis relinquit. Ad nostrum saporum *salices amaras dixit*, nam capris dulces sunt: ait Servius. Neque aliter de capris, Maro in Culic. VI. 53.

Haec suspensa rapit carpente cacumina morsu,

Vel salicis lentae, vel quae nova nascitur alnus.

Observat quoque Theocrit. Eid. V. 100.

Εἰς δὲ δὴν τὰς κοτῶν, τὰς μὲναις, ἀδὲ νῦναις.

Et propriè *carpendi* voce usus est: cum capras, quasi carpas, à carpendo dictas esse vult Varro, L. L. Multa quidem habet Plinius de *salice*, lib. XVI. cap. 37. (quâ nullam inter aquaticas viliorrem ait) sed quae nihil ad rem. *Teneras* dixit ex naturâ: quo epitheto usus & Lucretius, II. 361. de Matre vaccâ loquens:

Nec tenerae salices, atque herbae rore rigentes,

Fluminaque ulla queunt summis labentia ripis

Obleflare animum.

Quin & folia ex salicibus, ut reliquam frondem suppeditare solebant pastores.

OLEASTRA,] *Non memini legero oleastra*, inquit Barthius. & sanè *oleaster* esse virilis generis, constat ex illo Maronis Georg. II. 311.

--- Tra-

Tractu surgens oleaster eodem Plurimus.

Sed Tullius videtur usurpare gen. femin. in Orat. III. Verriana: *In Oleastro quâdam*, &c. Sed (quod Cl. Vossius observat in Aristarch. de Analog. I. 13.) respicere videtur *οὐλίβαν*; sequitur enim, *quae est arbor*, &c. *Tò Oleastrum* tamen defendi posset, & proferri, ut *buxum*, *ligustrum*, & similia. *Arborum nomina naturâ sunt propriae saepe masculina, saepe feminina, saepe neutra. In feminino nihilominus usurpantur, quia respicitur nomen arbor*: ut idem Voss. I. cit. Plinius tamen XVII. 18. gen. masc. *Inseritur & oleaster calamo, & inoculatione. At labruscum neutr. gen. enunciatum à Virgilio*, jam olim notavit Nonius: ut observat Vir summus Jos. Scaliger ad Varronem. Non tamen hic Noster intelligit arborem, sed ejus frondem, quae Columellae dicuntur *oleastri cacumina*, & Geoponicis Graecis, *ἀγέλας ἰλαίας κλώνες ἀπάλαι*. Ita *rectos cupressos* dixit Ennius contra receptum vocabuli genus; ut observat Gellius XIII. 30. Subauditur ergo in *Oleastro* pl. substantivum *folia vel ramalia*, & *ὀφθαλμίας ἰνινα*. Vide sis, si tanti hic sit, Sanctii Minerv. IV. de Ellipsi. Caeterum *oleastri folia* pecori gratissima fuisse, constat vel ex Lucret. VI. 970.

Barbigeras oleaster eo jurat usque capellas, Diffusat ambrosiâ quasi vero & neclare tinctus: At nihil est homini frunde hac quod amarius esset.

Quae cum Servio superius allato, conveniunt. PUTARE [Est frondere. *Tria genera esse frondatorum* inquit Servius; qui *arboreas amputat, & ex frondibus manipulos facit ad pastum*. &c.

42. ET GREGIBUS PORTARE] In pabulum nempe. Pulcherrimè id Noster expressit, Eclog. V. ubi sub nomine Myconis. (inter officia pastoris) etiam haec monet:

Incipe falce nemus, vivasque recidere frondes: Tunc opus est teneras summatim stringere virgas, Tum debes servare comas, dum permanet humor, Dum viret. &c.

Vere nempe primo. Neque aliter Cato R. R. XXX. praecipit: *Ovibus frondem viridem, usque dum habebis, praebeto. Ubi sementim facturus eris, ibi oves delectato, & frondem usque ad pabula maturata dato.* Idem praecipit Plin. XVIII. 31. quem vide. Quae nam porro sit frondis praeparandae ratio, quodnam tempus observandum, idem docebit lib. XVII. cap. 9. De pastu agnorum, ovium, &c. agit Varro agit R. R. II. 2.

PORTARE:] Ferre dixit in re eadem Virgil. Georg. III. 320.

Viclumque feres, & virgae laetus Pabula.

Sufficere, ibidem vs. 300.

Subeo frondentia capris Arbutea sufficere, & fluvios praebere recentes. Porro elegans est figura, in *putare* & *portare*, quae venustatem hic suam habet.

43. NOVAS UT CARPERE FRONDES CONDISCANT] Noster Eclog. mox citat. sub personâ Myconis:

Nec pigeat ramos siccis miscere recentes, Et ramos adhibere novos. &c.

CARPERE] Vox propria, ut supra dixi. Georg. III. 325.

FRIGIDA SURTA CARPAMUS: ubi Servius, *carpere cogamus animalia*. Hinc *Capra* quasi *carpa*, Tyrreno sive Etrusco dicta est vocabulo: ut Varro docet L. L. IV. & *Omnicar-pae* vocantur *caprae* apud Vet. Poëtam, quae Graecis dicuntur *κοιλιόφάγοι*, id est usquequaque ac delicato more delibantes. Confer elegantissimam Maronis descriptionem in Culice, à vs. 45. ad 56. Non sine gratiâ dixit Appulej. Miles. X. *Capellae pauculae herbulas tendebant.*

CONDISCANT] Agni nempe. Vox de junioribus propria. Horat. Carm. III. Od. 2.

Angustam, amici, pauperiem pati Robustus acris militia puer Condiscat.

Cicero Epist. ad Famil. *In tuâ pecuniâ condiscit, qui pecuniae fructus sit.* Sed non id perpetuo observant. Graecis est *συμμεθάνειν*, cum alius ex alio discit. Egregiè totum hunc locum depinxit Longus in Pastor. II. ubi pabula, ac frondes praebendi morem habes: dicit enim: *Ὁ μὲν Δάφνις ὅτε ἴναι τὰς αἶγας, ἀλλὰ, ἐς πῶ ὕλῳ ἀνελθὼν, φυλάδα χλαμὸν ἔκπῳ, αἰ ἔχει τὴν ὁ χημὸν παρῆκεν τοῖς ἰεῖσι τοῦ τοῦ λῶν.*

44. PRIMIQUE RECIDERE MORSU] Translatio à frondatoribus. Proprie enim est, *recidere falce*: ut Horat. I. Sat. 3. 123. Usurpat & hanc vocem de Polyphemo pastore Ovid. Met. XIII. 767.

Fam libet hirsutam tibi falce recidere barbam.

PRIMO MORSU] Pro quo alii *tenero*. Maro in Culice vs. 50.

Tondentur tenero viridantia gramina morsu. In genere Naso, Met. XI.

Cornigeræ morsu laesere juvencae,

Nec placidae carpsistis oves, hirtaeque capellae. primo ergo hic est, *insueto*. Vim vocis tenerri-mè expressit Poëta:

Ostrea callebat primo deprendere morsu.

45. NEC DEPULSA VAGOS QUAEERAT PŒETURA PARENTES] Neque ut agni dulcedine primi pastus, jam lacte depulsi, matrem magis desiderant.

fff 2

rent. FOETURA est proventus ovium: ipse foetus vero quicquid nascitur; Ita distinguit Grammaticus ad Mar. Ecl. vii. 36. Foetura ergo hic non satis est proprie, cum dicere debuisset foetus. Cur vero foetus tantum de frugibus, ac proprie arborum, dici debeat (prout ex Cicerone, Lucetio, Nonio, vult Ob. Gifanius de L. L.) non video. Nam rectè observat L. Valla, Elegant. iv. 71. foetus avium & piscium: quamquam hoc generalius nomen est. Foetura pro partu ad omnia animalia muta pertinet. Contra tamen doctissimus Varro. R. R. ii. 1. foetura toto illo tempore, ab admissione ad partum usque contineri, definit. Accipitur ergo hic pro Agnis à lacte primulum depulsis, & jam lactere desuescentibus. Ejusmodi autem agni Vett. dicti teniores, & subrumi; qui adhuc ferè sub mammis essent. Mamma enim in pecore est ruma, vel rumis: ut habet idem Varro libr. cit. cap. 3.

QUAERAT PARENTES] Quærere hic est appetere. Petron. de puellis: Quaeque virum quaerunt, id est desiderant: quod rectè adfert Cl. Barth. Neque aliter (apud Phaedr. iii. fab. 15.) balans Agnus capram investigans,

Non illam quaero, quae quum libitum est, concipit:

id est illam, quae mihi mater est, non appeto. cur etiam vs. 17.

Facit parentes bonitas, non necessitas.

Sic Statius Theb. vii. 396. de pastore oves mulgente:

Ipse levat gravidas, & humum lactura parentum

Ubera, succiduasque apportat matribus agnas.

Sic agnos Matrem quaerentem etiam inducit Magnus Poëta Aen. ix. 565.

Quaesitum aut matri multis balatibus agnum

Martius è stabulis rapuit lupus.

Et cultè, ut solet, Martial. iii. Epigr. 58.

Matremque plenam mollis agnus exspectat.

Tenerrimum hoc agnorum desiderium procul matres suspirantium graphicè depinxit Gr. Poëtarum princeps, Iliad. iv. non ita procul à fine:

Τῆς δ' ὥς τ' οἷς πολυτάμῳ ἀνδρὸς ἐν αὐτῇ
Μύεσσι τῆς αὖτις ἀμειλίγῳ γάλα λούον,

Ἀζηχὺς μεμακῆσσι, ἀνέσπασσιν ὅσα δρυῶν.

Ita in genere oves caprasque desiderio Pastoris languentes pulcherimè exhibet Auctor Ἰ. ποιῶν. lib. 2. sub finem: Καὶ μὲν τῷτο ἰλλόντες, ἐπισκόπων

ταῖς αἰγῇ, καὶ τὰς αἰγῶν· τὰ δ' πάντα κατὰ κράτος, καὶ νικώμενα, καὶ βληχόμενα, αἰδ', οἶμαι, ἢ δαίμονι καὶ τῷ Χόλῳ ἀφανὲς ὄντας ποθεῖν. & seqq.

Quocirca lib. iix. Daphnis jam prudentior, ne matres balando quaerent, αὐτίκα δὲ ταῖς μητέρας αἰγῶν, καὶ τὰς ἐρίφους. Ad mentem vero No-

stri facit Varro; qui, accuratissimus R. R. scriptor, lib. ii. cap. 2. Diligentia, inquit, adhibenda est, ne desiderio senescant. Itaque delinendum pecus in nutritum pabuli bonitate; atque ita paulatim adfuefaciendum ne pastum rejiciat.

45. ET MIHI, QUUM FULVIS RADICIBUS ARDA TELUS PANDITUR, &c.] Per radices Arborum fibras intelligit grandiores, quae fulvi vel subflavi coloris, hoc est ipsas novellas stirpes. Commendat horti sui agrum à pinguedine telluris, quae heic non raro spectatur. FULVUS enim est proprie auri color. Hinc Albius i. Eleg. 1. Fulvo sibi congerat auro. Unde terra fulva Graecis γῆ χερσοειδής, auri speciem habens. Ita Plinio color etiam fulvus in pomo est, qui Theophrasto dicitur πικρὸν καὶ ῥοδόν. Qui idem color etiam arenae tribuitur Aen. v. 374. & vi. 643. Ad pulverem transtulit Ennius, Annai. viii.

Jamque ferè polvis solva volat.

Quae notio ad plantaria humo enascentia proximè accedit. Quin & fulvus pro viridi usurpatur. Sic Aen. iv. 261. de jaspide, coloris viridantis: stellatus jaspide fulvâ Ensis erat: ubi Interpres: viridi & lucenti.

PANDITUR] Ligone effoditur, dilatatur, recipiendis intra scrobes plantariis. Quo sensu Ἀγῶνι usurpant Graeci. Huc facit ergo Senecae locus, Epist. cx. Transiit deinde ad agricolas, nec minus facundè describit proficissum aratro solum, & iteratum, quo solutior terra facilius pateat radicibus. Ad phrasem porro Nostri accedit Petron. Sat. cxi.

Pande, age, terrarum sitientia regna tuarum!

Pangitur citat ex MSS. Rob. Titius: ut sit, conferitur tellus, ac stipatur arboribus. Et pangere arbores, est plantare. Prior tamen expositio magis aridet, ob aquae irrigationem.

46. IRRIGUO PERFUNDITUR AREA FONTE.] AREA, in horto locus est quadrangularis transfrendis plantariis: unde areola. De quâ re ita Columella: Areae sic informandae sunt, ut facile runcantium manus ad dimidiam partem proveniant. Distinguenda igitur hoc loco ab areâ rusticâ triturando frumento destinatâ, quam describit Varro R. R. i. 51. ac lib. iv. de L. L. Vide & L. Vallam Eleg. vi. 41. Area ergo hic est terra probè subacta: qualia sunt in hortis quadrata quaedam & benè subacta spatia, in quibus plantaria inseruntur, vel in quae semina jaciuntur. Definiunt nonnulli planiciem horti: atque non satis aptè. Columella enim:

Camulatis area glebis Eminat.

ET SATIATUR AQUA] Abundè irrigatur, ad fatietatem usque bibit. Nam juxta versum Proverbiale:

— Sem-

Semper habet tellus, nec satiatur aqua.
Columella R. R. itaque ad rem:

Semper sitientibus herbis
Terra bibat fontes. &c.

Ita & Tibull. II. Eleg. I. 44.

Tunc bibit irriguas fertilis hortus aquas.

Ubi irriguas activè posuit, pro irrigantes. Terrae enim proprium est bibere, vel juxta illud Anacreontis Od. XIX.

Ἡ γῆ μέλαινα πίψ. &c.

Quo respexit (quamvis sensu allegorico) maximus Poëta Eclog. III. in fine. *Sat prata biberunt*: ad quae verba videndos esse, monet Achillem Statium, & L. de la Cerda, cultissimus Broukhusius ad Tibull. loc. cit. Hanc terrae aquam bibentis satietatem pulchrè depinxit Heliodor. Aethiopic. IX. *Ἐπειδὴ δ' ἐπιβόρῳ τὸ ὄδωρ εἰς ὑψὺ τὸ ἥμισυ, καὶ ἀπὸ ἀργιμαῖται δ' ὕψι, οἱς μέλαινα καὶ εὐγενὴς ὕδα, αὐτὸς δ' ἑλεῖν ὡς κατέχρητο, αὐτὸς τὰ βάθη κατεβύβη.*

47. SUCCOS NE FORTE PRIORES LANGUIDA MUTATA QUÆRANT PLANTARIA TERRA.] Ut Antagonistam superet, majus desiderium in re inanimatâ infert: dixerat enim Pastor, de ovibus, &c.

Ne depulsa vagos quaerat foetura parentes.

Elegans ergo est πᾶσιν. Quo respicit illud, quod citat Servius ad Georg. II. 27.

Mutata ignorent subito ne semina matrem:

Matrem, id est humum, in quâ nata sunt. *Diffrunt plantae*, & *plantaria*; ut *plantae sint de arboribus*: *plantaria*, quae ex seminibus nata cum suis radicibus, & propria terrâ transferuntur: ut Servius ad Georg. II. 23.

Et viva suâ plantaria terrâ.

suâ id est nativâ. *De arboribus ergo dixit Naso* Remed. I. 193.

Riguis plantam deponere in hortis:

Et Maro Georg. IV.

Ipse feraces Figat humo plantas.

Hinc *Plantaria* Graecis dicuntur φυτάρια; plantae τὰ φυτὰ. Rectè itaque *Viriradices* à Cicerone vocantur in Cat. Maj. quae hortorum propriae sunt. Unde Juvenalis (Sat. XIII. 123.

Non Epicurum

Suspexit exigui laetum plantaribus horti,

pro olusculis posuisse videtur. Epicurum enim in hortis docuisse notissimum ex Cicerone, Lucretio, Diogene Laërtio, Propertio, aliis. porro Plantationis originem apud Graecos exsequitur Lucretius, V. 1364. & seqq.

LANGUIDA] Succo suo nativâ destituta. Languiorem hunc in vite pulcherrimè descripsit Catullus Carm. Nuptial.

Quae, tenerum prono defleclens pondere corpus,
Jam jam contingit summum radice flagellum;
Nunquam se extollit. &c.

Nec non Poëta Mantuanus, Aeneid. XI. 68.

Qualem virgineo demessum pollice florem,
Cui neque fulgor adhuc, ne dum sua forma recessit,

Non tellus sua mater alit, viresque ministrat.

Appositè magis de ipsâ tellure Petron. Sat. CXXXIV.

Florida tellus,

Cum volo, spissatis arescit languida succis.

Langor (praeterquam quod aliis ex causis obo-riatur) ferè ex desiderio rei amissae ac dilectae. Observat id accuratissimus usquequaque Propert. Eleg. 3.

Qualis Theseâ jacuit cedente carinâ

Languida desertis Gnosia litoribus.

Neque abs re fuerit pulcherrimam huc adscribere D. Erasmi Nostri comparisonem (in Colloquio cui nomen Puerperae) utpote maxime ad rem: *Plantula revulsa à parente terrâ flaccessit, ac velut emoritur; eoque quantum fieri potest, cum terrâ nativâ transferunt.* Qualia & idem in similibus habet. Porro disputant inter se Philosophi, num plantae sint inter animalia, nec ne? Confirmat egregiè stupendae eruditionis Clemens Alexandrinus Stromat. VIII. non procul à principio: *Πλάτων δὲ καὶ τὰ φυτὰ ζῷα καλεῖ, ὅτι αἵματι καὶ ψυχῇ ἴδωσι. ὁ ἐπιθυμητικὸς μὲν μετέχοντα. Ἀριστοτέλης δὲ τὸ φυσικὸν τε καὶ θεικτικὸν ψυχῇ μετέχον οἷον τὰ φυτὰ.* &c. Quae doctissimi Patris verba huc mirè faciunt. Caeterum (si hic de plantis tanti est locus) Physicos consule.

48. O SI QVIS CROTALEN DEUS ADFERAT!]
Si quis *Casus* felicior huc mihi meam sistat Crotalen! Convertit se ad ἑωυτὴν. Rustico ergo more intelligit *Bonum Eventum*; de quo jam supra, ex Plin. XXIV. 8. Votum hoc Amantibus est proprium. Petron. Satyr. c. Si quis *Deus* manibus meis *Gitona* imponeret, quàm benè exciperem juvenem! Sic *Deus* pro ipsâ Fortunâ, apud Horat. II. Sat. VIII.

Hæu Fortuna, quis est crudelior

in nos

Te Deus?

Ita etiam *Deum* pro *Casu* posuit Theocrit. Ecdyll. XX. 21.

Ἀλλ' οἷς ἐξαιτίας με θεὸς βροτῶν ἄλλοι ἔταξι;
Permutare solet Cicero in Epistol. Famil. Sic Epist. 7. lib. XIV. *Statim ita sum levatus, ut mihi Deus aliquis medicinam fecisse videatur.* Brutus ad Ciceron. Epist. II. lib. I. *Si melior Casus fuerit, Romam revertemur.* Hinc idem Epist. II. lib. XVI. conjungit: *In eum locum res deducta est ut nisi Deus*

Eff 3. vol.

vel Casus aliquis intervenerit salvi esse nequeamus. Neque aliter in aureis illis de N. D. libb. quandoque loquitur: quibus coacervandis supersedeo. Nullus enim locus est uberior, Ciceroni & Senecae. Ad rem tamen sunt, quae Appulej. de Deo Socrat. disputat: Nullus, inquis, Deus humanis rebus intervenit: cui igitur preces adlegabo? cui vota nuncupabo? cui victimas caedam? quem miseris auxiliatorem, quem bonis fautorem? quem adversatorem malis in omnibus ciebo? Et quales advocarint in partes suas in minoribus rebus, idem dicet ibidem: Sunt quaedam divinae mediae potestates per quos desideria nostra & merita ad Deos committunt: hos Graeco nomine Δαίμονας nuncupant. &c. Sed locum vide. Facit & huc quod Proclus, ex Platone suo, de Anim. & Dæmon. habet, interprete Marfilio Ficino, Sect. viii. qui Amorem medium esse inter amabile & amantem, dicit: & magnam Daemona omnia ligantem &c. Ita & inter Heroas & Daemonas distinguit Jamblichus de Myster. Aegypt. cap. xx. quorum posteriorum latius officium esse ait, & quidem circa universum. Nihil ergo huc piissimae illae Platonis, Aristotelis, neque Stoicorum de Deo definitiones, apud Diogen. Laërt. iii. i. v. i. & vii. i. quas operae pretium est perlegere. Ex his itaque facile videre est, quam incertus ille Deus fuerit, seu δαίμων, quem in levioribus invocare solebant. Hinc Heliodorus & Θεία, & δαίμων vocabula etiam confundit. Aethiop. lib. v. ὅς τῷτο ὁ Δαίμων ἀντίπαρξεν, ὃς αὐτοῖς ὃ τοῖς δαίμοις ἐμνησκάρη. & eod. v. lib. ad finem: ὃς ὅς τὰ βελτίονα πρίν τὰ κατ' ἐαυτὴν ἐκτελέσας τ' ὁ θεός. Ita & Latini sexcentis locis in utramque partem usurpant τὸ Deus. Catull. Epigr. xxxv.

Quis Deus tibi non bene advocatus

Recordem parat excitare, rixam?

Tibull. iii. Eleg. 3. pro Neaerā:

At si, pro dulci reditu quaecunque roventur,

Audiat averſa non meus auro Deus.

Non meus, non mihi favens. Quid si ergo Cupidinem (quem signatè Deum dicunt) intellexerit: ad quem Lucianus in Amorib. Μοῖρον ἦν τὸν δαίμονα ἔργου, καὶ ἐκείνους ὁ δαίμων, φίλιος ἐν γυνάμει, ἰσχυρὸς ἐν μυστηρίῳ. Εἰς. Et quae sequuntur pulcherrima ad rem. Sed manum de tabulā. quis enim (& hic) modus adſit Amori? Similia tamen de Cupidine habes apud Longum Pastor. lib. ii. à principio ferè. Ubi ipse, in horto deprehensus, se Daphnidis & Chloïs curam gerere jactat: Νῦν δ' Ἀφροδίτην ποικαίνω, καὶ Χλόην. &c. Similem itaque exoptat sibi deum Cupidinem, qui se Crotalenque suam, conjungat!

49. HUNC EGO TERRIS, HUNC EGO SIDERIBUS SOLUM REGNARE FATEBOR.] Hunc ego,

Cupido is sit, seu quis alius deus mihi favens; inter summos, imò Frugipotentes deos venerabor. Terris regnare hîc est, fertilitatem terris ac satis dare; regnare autem sideribus (ἀρχαῖος cum casu tertio) est tempestatibus praesidere, ac coeli aërisve mutationes inducere. Talem infert maximum Caesarem maximus Vates in Invocatione, Georg. i.

Urbis ne invisere, Caesar,
Terrarumque velis curam, & te maximus orbis
Auctorem frugum, tempestatumque potentem
Accipiet.

Cui conferas Daphnidis Apotheosin. &c. Varro certè initio operis sui xii. Deos, qui maxime Agricolarum duces sunt, invocat. inter hos primò Jovem & Tellurem, qui omnes fructus agriculturae continent; secundo Solem & Lunam, quorum tempora observantur, cum seruntur & conduntur. Quae eadem ferè habet Diod. Sicul. Biblioth. lib. i. Atque adeo in siderum observatione totus ferè est Hesiodus. Ἑρμ. καὶ Ἥμας. & quotquot Rei Geoponicae describendae operam dederunt. Quantum ad Agriculturam faciant sidera, docet Plinius N. H. xviii. 25, 26, 27. ubi sua quasi sidera etiam in terris habere agricolam graphicè pronunciat: Cur sidera quæris rustice? Ecce tibi inter herbas horarum indices; & ut ne sole quidem oculos tuos à terrâ avoces, heliotropium, & lupinum circumvolvuntur cum illo. Cur etiam nunc altius spectas? &c. Hinc illud initio operis sui Maro:

Quo sidere terram

Vertere conveniat.

atque huic simile:

Astrum, quo segetes gauderent.

Neque aliud docet in Astron. Manilius, plus semel. Quibus & in Fastis concinit Naso,

Ortaque sub terras lapsaque signa canens.

Nullum itaque Agricolae majus numen nisi quod satis ac coeli sideribus praefit.

REGNARE] Similis constructio occurrit in Horat. Carm. iii. Od. 5.

Coelo tonantem credidimus Jovem

Regnare.

Ubi cum tertio casu construitur; nisi malis, in coelo. Ennius tamen apertè, Ann. i.

Ecquis exstiterit Romae regnare quadratae?

nisi & hic velis genitiv. Ita & imperandi verba Graeci cum genitivo, atqui quandoque cum dat. construunt. Homerus Iliad. i. de Achille:

Πάτριον μὲν κρατίειν ἰθάλῃ, πάντας δ' ἀνάσσειν.

Intelligi tamen volunt Grammatici ἰθαλὸν ἑκὸς quartum casum: ut sit regnare regnum, cui constructioni non male convenit dandi casus.

So-

SOLUM] *Ἐμφασις* est in hac voce. Venus ad Cupidinem Aen. i. 668.

Nate meae vires, mea magna potentia, solus?

Terent. Phorm. iii. 3. *Solus est homo homini amicus.* Idem Adelph. iii. 1. *Solus mearum miserrimum est remedium.* Item Andr. v. 6. *Solus est, quem diligunt dii, & similia.* Dicit ergo, hic mihi solus *Deorum summus* erit. Ita Appulej. Miles. xi. ad finem: *Deus deum magnorum potior, & majorum summus, & summorum maximus, & maximorum regnator.* Ubi elegans inest *κλίμαξ*.

50. DECERNAMQUE NEMUS] Id est dedicabo huic, quisquis sit ille *Deorum*, lucum tanquam Genio loci sacrum. Ita *decernere divinos honores*, frequens est Ciceroni. Neque aliter Livius, Salustius, Florus, Tacitus alique purissimi loquuntur Scriptores: *Decrevit ei Senatus triumphum, supplicationem, statuum, & similia.* Sueton. Tib. LVIII. *Honores eodem die decerni sibi passus est, quo decreti & Augusto olim fuerunt.* Idem cap. XVII. *Quas ob res triumphus ei decretus est, multique & magni honores.* Tacit. Ann. i. 55. *Decernitur Germanico triumphus.* &c. Nepos, Miltiad. cap. vi. de Atheniensibus: *Idem populus . . . trecentas statuas Demetrio Phalereo decrevit.* Romana ergo locutio. Pro quo Graeci *ψηφίζω*. Herodian. de Heliogab. v. *ὁ Σύγκλητος πάσαις τιμαῖς αὐτῷ ἰψηφισάτο.*

NEMUS] Rectè. *Deorum* enim agrestium sacra propria in nemoribus: Sed jam dictum id supra. Hinc Juvenalis, Sat. iii. 13. conjungit:

— — — — — *Sacri fontes, nemus; & delubra locantur.*

Confer Appulej. in *Psyches* fab. v. *Vidit lucum proceris & rasis arboribus constitum . . . videt fontem vitreo latico pellucidum medio luci meditullio . . . jam scires ab introitu primo Dei cujusquam luculentum & amoenum te videre diversorium.* juxta illud Poëtae, Aen. viii.

Quis Deus, incertum est, habitat deus, & seqq. Sed quod hic *lucum*, lib. viii. *Nemus* dixit *proceris arboribus constitum.* Hinc *Nemus* *Egeriae* deae, sub Numâ rege. Ita & *Albani* nemoris, tanquam religiosi, meminit Livius, v. Hinc qui *Dianae Aricinae* sacrificiis praeerat, signatè *Rex Nemorensis* dicebatur: ut Sueton. Calig. xxxv. Sed nota res est. *Nympharum nemus & antrum* quantâ religione describat Longus initio lib. i. jam antè dictum. Caeterum quid *nemus à luce* differat docet (praeter alios) Tibull. iii. Eleg. 3. 15.

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

Et Flaccus, Carm. iii. Od. 10. Ubi celeberr. vide Interpretem. Neque enim omne *Nemus*

sacrum erat, & non nisi esset dedicatum. Hinc ergo dixit: *Decernamque nemus*, voce rituali: Vide & Servium ad Aen. i. 314. cui adde sis L. Vall. Eleg. iv. 56.

51. DICAMQUE: SUB ARBORE NUMEN HAC ERIT.] Ita distingue. Dicit autem: *Hinc mihi instar Numinis eris, quem sub hac arbore venerabor.* Ut verba sint quasi Inaugurantis. *Arbores* enim suis Numinibus *sacras* fuisse, iam antè dictum. Legunt quidam NOMEN hac distinctione: DICAMQUE SUB ARBORE NOMEN HAC. ERIT, ITE PROCUL. &c. Sed malè, ac nullo ferè sensu. Extulit itaque hoc Ovidianum Amor. iii. El. i.

Stat vetus, & multos incidua sylva per annos: Credibile est illi NUMEN inesse loco.

52. ITE PROCUL (SACER EST LOCUS) ITE PROFANI.] Ostendit quanta hujus sibi memoris veneratio futura sit, ut inde etiam *profanos* (id est non Initiatos Amori) ejiciat. Solennis formula praesertim in Sacris Eleusinae Cereris, à quibus per praeconem arcebantur *Profani*, id est non Initiati. Juxta Graecum illud: *ἱεὺς, ἱεὺς ἔτε βίηλοι.* de quo ritu videndi Meursius in Att. alique Graecar. Antiquit. Antistites. Allusit Noster, procul dubio, ad Aeneid. vi. 258. ubi Poëta de Sibyllâ:

— — — — — *Procul, ó, procul este profani, Conclamat Vates, totoque absistite luco!* Quod ex Graeco Callimachi desumpsit. Ita enim Hymn. in Apollin.

— — — — — *Ἐκὰς, ἱεὺς, ὅς τις ἀλιτῆρς.* Quo loco vide Interpretes: qui & illa citant ex Orphicis:

Θύρας δ' ἐπίθροσε βίηλοις κῆριν. Quid propriè *profanum* sit doctissimus Commentator docebit ad Aen. xii. 779. ubi Turnus:

— — — — — *Colui vestros si semper honores,* Quos contra Aeneadae bello fecere *profanos*. ad quem locum confer Macrob. Saturn. iii. 3. qui, praeter Trebatii sententiam, & illud addit: *profanum omnes penè consentiunt id esse, quod extra fanaticam causam sit: quasi porro à sano & à religione secretam.* Cui accedit Cl Becm. Orig. L. L. *A fanum, (inquit) est fanare apud Varr. l. 5. L. L. & hodie cernitur in profanare.* Ut ergo Flaccus à Musarum fanis *profanos* arcet: Ita ab Amoris templo Noster rusticos illos, atque in amore rudes longè submovet. Habet & *ἑμφασις*, reduplicatio illa, *Ite, ite, & ἐκβάτισμα* quendam dicentis prae se fert.

SACER EST LOCUS] Similis est *παρῖσθις* in Persio Sat. i. 113. quamvis non eodem sensu: *Pingue duos angues, pueri (sacer est locus) extra Mojete.*

Sar

Sacrum inquit ergo hoc Nemus, *sacra* erit arbor huic Deo, qui Crotalen ad me adduxerit. Quallis illa Anacreontis arbor, Od. xxii.

Παρθένω πικρὸν, Βαθύλαϊ,
Καθίσον· καλὸν τὸ δῖον, & seqq.

Ubi quasi *Amoris templum* quoddam constituit. Totum hunc Poëtae Nostri locum expressit elegantissimè Theocrit. Eid. iii. 50.

Ζαλὼ δ', φίλα γυναικ', ἰασιῶτα
Ὅς τόσῃσιν ἐκέρχοντο ὅς' ἔκλυον βίβαλοι.

Id est:

— *Beatum etiam iudicio, o cara mulier, Iasionem,*

Qui ea consequutus est, quae non audietis Prophanis.

53. URIMUR IN CROTALE.] Ita legendum cum Illustr. N. Heinsio, qui hunc versum citat. Sic enim Naso purissimae latinitatis auctor, Met. viii. 21. Medeam inducit:

— *Quid in hospite, regia virgo,*
Ureris:

Quod Planudes expressit, ἐπὶ τῷ ξίφει; Idem, Metam. x. 601.

— *Vultque in virgine fixo.*

Similiter ferè Poëta Lyricus, Carm. i. Od. 17. de Ulyssè:

— *Laborantes in uno*

Penelopen, vitreamque Circen.

Terent. Eunuch. iii. 5. In hac commotus sum. & ejusmodi. IN CROTALEN tamen quarto casu praefert, Ct-Barthius; & eruditissimum Fr. Modium contra omnium Edd. fidem agere, ait, cum legat IN CROTALE. Defendi tamen possit (si quis ita contendat) quartus Casus. IN praepositionem enim Vett. promiscuè, vel cum accusandi, vel cum auferendi casu junxere: ut, praeter alios, observat. H. Turfelinus de Partic. L. L. cap. lxxv. Praeterea IN cum quarto casu, in significatione quietis usurpatum fuisse Antiquis, exemplis docet Cl. Vossius Aristarch. lib. ii. Construct. cap. lxxv. Rectè itaque etiam dici potest, URI AMORE IN ALIQUAM. Vide, quae de hac constructione, A. Gellius I. 7. ubi Tullii auctoritate (Orat. pro Pompej.) probat, rectè dici, in praedonum fuisse potestatem, ut & Plauti in Amphitr. qui verborum Lat. elegantissimus, ait: Numero mihi in mentem fuit; non, ut dici solitum est, in mente. Confer Interpretes, ad illud Terentii in Eunuch. esse in tantum honorem. Ita eis quandoque Graeci habent pro eo mutato casu. Sed Ovidianae constructioni, cum celeb. Heinsio acquiescendum potius censeo. Usurpant & absolutè sine praepositione. Horat. i. Od. 6. Sive quid urimur: ut, sit ἡμεῖς καὶ τὸ τι, propter quid, Phrasem ipsam ele-

ganti comparatione, ut solet, extulit Poëta Sullmonensis, Epist. xii.

Uror, ut, indomitis ignem exercentibus Euris,
Fertilis accensis messibus ardet ager.

Et alibi:

Uror, ut inducto ceratae sulphure tedae.

54. QUISQUIS MEA VOTA DEORUM AUDIAT!] Quicumque Crotalen mihi adduxerit! Audiro vota de Diis propriè. Horat. iv. Od. 13.

Audivere, Lyce, Diè mea vota, Diè
Audivere!

Prisca formula, QUISQUIS DEORUM. Idem Flaccus, Carm. ii. Od. 1.

Juno, & Deorum quisquis amicior Afriis.

Ut & Epod. v.

At, o, Deorum quicquid in coelo regit!

Velut optime legunt Editt. Confer & Chor. i. Thyest. vf. 122. ubi Si quis de Superis ter repetitur: ut ὅσων τις, usurpant Graeci. Sophocles Ajac. Flagell. vf. 1077.

Καὶ μὲν θῶν τις πῶδ' ἔπειν ἰοῦνται.

Ob hanc incertitudinem (de qua jam superius) Naso, etiam Met. i. fab. 2.

Sic ubi dispositam quisquis fuit ille Deorum

Congeriem secuit. &c.

Hinc Heliodor. Aethiop. v. ὁ Τύχη καὶ δαίμονες, conjungit. Nec non in genere Plautus de Diis; Cistell. ii. i.

Ita me Di, deaeque, superi atque inferi, medicum

Di omnes, magni, minutique.

56. HUIC SOLI . . . INTER PAMPINEAS PONETUR FAGINUS ULMOS.] Explicat Barthius τὸ FAGINUS pro fago; quasi adjectivè dixerit, pro substantivo: quod exemplis probat. Durior sanè explicatio. Exhibet ergo doctissimus Vli-tius lectionem hoc pacto: Huic similis inter p. p. faginus ulmos. Vero sensu, & dilucido. Mens itaque Calpurnii est: Quisquis sit ille inter Deos, qui Crotalen ad me reduxerit; huic deo ille similis faginus à me ponetur. Hoc est: ad illius dei formam ille, qui hoc praestiterit ex ligno fagi affabre factus, mihi statuetur in horto inter amicitias vitibus ulmos, quantus ipse sit. Faginus hic est è fago; ut de Priapo marmoreus & aureus (apud Maronem) pro marmore & auro. At videtur ἀντίθεσις quaedam inesse, in τῷ SOLI (dixerat enim pastor, Hunc ego sideribus SOLUM regnare fatebor) Quae profectò oppositio venere suà non caret. Sanè retineri possit illud SOLI. Hoc sensu: Huic Deo. Hoc est, in honorem huius dei soli: ipse ponetur faginus. id est è fago edolatus. Locus certè hic Calpurnii est inter abstrusiores, & intricatos. Caeterum Deorum agrestium statuas in hortis olim dedicatas fuisse constat, vel or-

na;

natus, vel custodiae, vel religionis causâ. Ita vel Florae, sive Priapi, sive Fortunae aut Nympharum, statuas in hortis crebro reperias, apud Plinium, alios. Sed ad rem. si Vltii lectionem admittamus: dicet, *se non rude lignum positurum esse aut rudi asidâ dolatum, sed ad effigiem illius dei nitide expressum; ut sit, os humerosque illi deo similis.*

56. INTER PAMPINEAS ULMO] Appositè omnino: ut *Ulmus* quasi mutui amoris & conjugii σύμβολον sit inter Crotalem & Aftacum. De ulmo, cui vitis incumbit, nota sunt omnia. Martial. iv. Epigr. 13. de Nupt. Claud. & Pudent.

Nec melius teneris junguntur vitibus ulmi. Ita Vertumnus utriusque arboris exemplo conjugium suum Pomonae commendat, apud Nonion. Metam. xiv. 672.

Haec quoque, quae junctâ vitis requiescit in ulmo,

Si non junctâ foret, terrae acclinata jaceret. Eâdem comparatione Catullus Carm. Nupt. de vite viduâ, ac se in terram descedentem: *quae,*

Si fortè eadem est ulmo conjuncta marito,

Multi illam agricolae, multi accollere juvenci. Unde signate praecipit Plinius xvii. 23. *Ulmis vitibus non maritandas, nisi validas, ne scilicet nimio vitium in-tremento enecentur ulmi,* vide & eundem lib. xvi. cap. 18. *Altius enim maximè vitis ab ulmo;* juxta Columell. xvi. de Arborib. ut hîc rectè observat Barthius. Gratulari itaque sibi filia hoc emblemate videtur conjugium. Quin & inter Amicitiae post mortem etiam perdurantis σύμβολον agnoscit Alcibiades Embl. clix.

Arensem senio nudam quoque frondibus ulmum
Complexa est viridi vitis opaca comâ:

Exemploque monet, tales nos quaerere amicos,
Quos neque disjungat foedere summa dies.

55. VIRIDES QUAE GEMMEUS UNDAE FONSGIT,] Topographia. commendat enim loci amoenitatem; qualis ille Petronii dignus *Amoris locus*, cap. cxxxvii. & hortus apud Longum, Past. i. ab initio ferè: in quo *μία πηγή πῶτα ἔπειρε, καὶ τὰ ἄνθη, καὶ τὰ δένδρα.* &c. Cui confertas luculentissimam horti descriptionem lib. iv.

GEMMEUS,] Similiter Martial. ix Epigr. 91.

Quâ, gemmantibus hinc & inde rivis,
Curvâ calculus excitatur undâ.

Sic fons dicitur pellucidus, & nitidis argenteus undis, Ovidio, aliis. Apud Theocritum *πρὶν καὶ ὁρᾶται καὶ ἀργύρεον πρὶν*, dicitur. Vel in voce *gemmeus* respexit ad aquae colorem cyaneum, & subviridem; quomodo Martialis iv. Epigr. 61. *gemmas similes fluctibus esse ait.* Quare & Noster

venustè *fonsi gemmeo virides undas* tribuit. Vel denique ad aquae nitorem respexit: cum *gemma* nihil sit magis lucidum, & *gemma* signatè lucida dicatur. Talem describit Paradisi fontem Alcimus Avitus, lib. i. 253. quem locum, cum notaverit Cl. Barthius, fufius aliquantò adscribere liceat:

Hic fons perspicuo resplendens gurgite surgit.
Talis in argento non fulget gratia: tantam
Nec crystallâ trahunt nitido de frigore lucem.
Negligis hic virides riparum margo lapillos
Et quas miratur mundi jactantia gemmas,
Illic saxa jacent.

Confer amoenissimas fontium descriptiones in N. Causini Eloquent. lib. xi. inter quos *Fons Clitumnus*, à Plinio Nepot. viii. Epit. 8. descriptus, eminet: cui & *fons Penei* in Τιμπωσι, apud Aelian. iii. 1. addi possit. Porro *gemmeus*, & *gemmatum*, ita inter se differunt, ut posterius sit *καβαλλίον*, *gemmis* intextum vel ornatum, alterum *ἀλόλιον*, totum ex *gemma*.

AGIT] Propellit. Prae caeteris, argutè expressit Horat. Carm. ii. Od. 3.

Et obliquo laborat

Lympha fugax trepidare rivo.

Ubi rivuli aquas propellentis mira est descriptio.

57. ET TREMULIS PERCURRIT LILIA RIVIS] Venustè. Ut & illud Senecae Trag. Hippol. in descriptione vitae agrestium:

Sive fons largus citas

Diffundit undas; sive per flores novos

Fugiente dulcis murmurat rivo sonus.

Liliata intelligit, vel areolas liliis confitas. Tria Antiquis *liliorum* genera fuisse, docet Plinius. xxi. 5. ubi *lilium* ait rosae nobilitate proximum esse; cum nulli *florum* sit excelsitas major. Laudatissimum in Antiochiâ, &c. quartum locum obtinet in Italiâ nascent. & ibid. cap. ii. in Italiâ violis succedit rosa, huic intervenit *lilium*. Caeterum riguis locis gaudere *liliata*, ostendit Vates Umber. i. Eleg. 20.

Et circum riguo gaudebant lilia prato

Candida, purpureis mista papaveribus.

Ubi Legit Cl. Broukh. *Et circum riguo surgebant l. pr.* eodè tamen res redit. Praecipue ergo hortorum ornamenta *fulvis* haerentia *linguis Liliâ*. Quod etiam innuit Theocrit. in Eidyll. *Ἐκ λευκῶν καὶ εὐπρεπῶν λιλίαι.* Appositè. nam *λεῖπον* pratum est, à *λεῖω*, quia rigatur aquis. Pingit itaque hunc locum (ut dixi) ceu *Templum Amoris*: qualis ille Petronii est hortus, Sat. cxxxvii.

Emicere rosae violaeque, & molle cypéron,

Albaeque de viridi riserunt lilia prato.

Confer & *florum areolas* in Longi Ποιητ. lib.

G g

iv.

IV. Ἦσαν καὶ αὐτῶν πρασιαί, αἱ τὰ μὲν ἔφερον ἐ γῆ, τὰ δὲ ἐποίει τέχνη· ἰωδινὰ, καὶ νάκινθοι, καὶ κρίνα, χαίρες ἔργα. Interim & lilia, inter munera amatoria: Tibi lilia plenis, Ecce, ferunt Nymphae calathis.

58. NE CONTEMNE CASAS, ET PASTORALIA TECTA.] Locus expressus est ex Marone Ecl. II. 28. ubi Corydon:

O tantum libeat mecum tibi sordida rura,
Atque humiles habitare casas!

Neque aliter ipse Polyphemus apud Nasonem Met. XIII. fab. 8. rus commendat: quod ex Theocriti Cyclope mutuatus est; qui Eidyll. XI. Galatheam invitans:

ἈδIAN ὦ πάντες παρ' ἐμὴν τὰν νύκτα Νεφέης.

Locum hunc quoque tangit Nemesian. in Donace, Ecl. II. Sed cui non dictus Hylas?

PASTORALIA TECTA.] Eleganter depingit Lucanus Pharf. IX.

——— Rarae se tollere frondes;

Surgere congesto non culta mapalia culmo.

Quod ex illo Maronis: sparsis habitata mapalia tectis: sed haec propriè Nomadum sunt, & Afrorum. Non inconcinnè Silius Punic. XV. vocat

Tecta, levi calamo cannâque intexta palustri.

Isidoro in Origin. eadem pastoralia tecta dicuntur Agrestia habitacula, palis ac vigultis arundinibusque contexta; quae Appulejo in Metam. casula cannis temere contexta vocatur. Agrestium has casulas eleganter porro describit Senec. Epist. XC. Non habemus domos instar urbium... Lenis umbra rupis aut arboris, aut perlucidi fontis, virique, non opere, nec fistula, nec ullo coâcto itinere obsolefacti, sed spontè currentes, & prata sine arte formosa: inter haec agreste domicilium, rusticâ positum manu. Haec erat secundum naturam domus, in qua libebat habitare. Neque aliter de pastoralibus Antiquorum tectis Tibull. II. Eleg. I.

——— Compositis primum docuere tigillis

Exiguam viridi fronde operire casam.

Invitat ergo dominam ad sordida tecta, Pauperis & tugurii congestum cespitem culmen. ut ille:

59. RUSTICUS EST, (FATEOR) SED NON EST BARBARUS IDAS] Rusticus es Corydon. &c. Virgil. Ecl. II. Plenius exsequitur Nemesianus in Donace. Ecl. II.

Forfitan indignum ducis, quod rusticus Alcon

Te cupiam, quod manè boves in pascua ducam.

Dii pecorum pavere greges. &c.

Similis in Theocrito est querela, Eidyll. XX. ubi bubulcus contentum se dolet; cui rusticitatem objecerat puella his verbis:

Οἱα βλίπεις, ὅπποια λαλεῖς, ὡς ἄγαν παῖδάς;
Βουκόλῳ ὦν ἰδίαις με κύμα, τάλας; ἢ με μύθηκα
Ἀγροῖκος φιλῶν. & seqq.

Rusticum enim non amare, sed bubulcitarier decet: ut argutè Plaut. Mostell. I. I. vide & ejusdem Truculent. II. I. & 2. ubi rustici adolescentis mores egregiè depictos habes. Rusticus hic adjectivè ad mores transfertur: sic ex nitido rusticum fieri, ait Horat. I. Epist. 7. 83. Pulchre describit rusticitatem Theophrast. Charact. Ethic. IV. quod Ἀγροῖκος, sit ἀμαθία ἀγροῖων, &c. Honestatis & decori ignorantia. Ad quem Theophrasti locum doctissimus Interpres Grammaticorum differentiationem ridet inter ἀγροῖκος, & ἀγροῖκος; & concludit. utramque vocem notare rusticum, qui rure habitat; atque, inde deductâ significatione, eundem, imperitum, inurbanum, inelegantem. Quâ notione Juvenal. Satyr. III. 67. de populo R. adhuc rudi, ad Romulum: Rusticus ille tuus. &c. Elegantissimè ergo ad τὰ ἰσχυρὰ transfertur. Ovid. Epist. Parid. de Menalao:

——— Me spectante, lacertos

Imponis collo rusticus ille tuos?

Sic de eodem, Art. I. 369.

——— Vir abest, & adest non rusticus hospes.

Idem ad Annem iter ad amicam impediens lib. Amor. III. Eleg. 5.

Quid mecum, furiose, tibi? quid mutua differs

Gaudia? quid coemptum, rustice, rumpis iter?

Planè autem phrasin explicat, ibid. Eleg. 10. VI. 17. de Cerere in amores provolutâ:

Nec tamen est, quamvis agros amet illa feraces,

Rustica; nec vacuam pectus amoris habet.

Atque ita Magister ille amorum sexcentis locis. Rusticus ergo, qui delicatorem amoris gustum non habet: unde in re amatoriâ Idem monet poeta, de Art. I. 609.

——— Fuge rustice longè

Hinc pudor: audacem Forsque Venusque jurant.

59. SED NON EST BARBARUS] Simili oppositione Appulej. Millef. V. Sum quidem rusticanus, ut opilio, sed multis experimentis instructus. &c. Qui nullo planè amoris sensu tangerentur, olim barbari dicti. Plaut. Bacchid. I. 2.

L. An dens est ullus suavis suaviatio?

P. An non putasti esse? nimium quàm, ô Lyde, es barbarus!

I Stultior es barbaro Petilio!

Ad amorem quoque transtulit Propert. III. Eleg. 14. de puella:

Quisquis amator eat, Scythicis licet ambulet oris,

Nemo adeo, no noceat, barbarus esse velit.

Adeo verum est illud, quod Heliodor. Aethiopic. V. dixit: τὸς μὲν καλῶς καὶ βέλτερον χαίρει δυνάμει, καὶ πλεονέκτηματι θανάτου καὶ ἀποφθοῖαν ὁφθαλμοῦ ἡμεῶν. Imò & in amorum deliciis barbarus dicebatur, qui nihil amicae ferret: juxta

il-

illud Nafonis:

At nunc barbaries grandis habere nihil.

vox Barbari itaque non tam ad linguam quam mores transfertur. Sic argutè admodum Elegiam de saevitiâ puellae querentem inducit Naso Amor. III. El. I.

Quid? cum me munus natali misit? at ille

Rupis, & appositâ barbara mersit aquâ!

Barbarus quid propriè sit docet Strabo Geogr. XIV. Homerum verò barbari vocem non usurpasse ostendit Thucydides B. Pelop. I. Reliquos scriptores à Graecis distinxisse notum est. De iis multi sunt Herodotus, Isocrates, Demosthenes, & quicumque rem Persicam attigerunt. Vocem ex Oriente esse בָּרָה, & extraneum notare docent Eruditi ad Sallust. Bell. Catil. cap. XIX. atque alibi. Vide quae magnus Scaliger Exercit. II. de hac voce, (observante Chr. Becm. Orig. L. L.) notaverit. Noster tamen ad religionem trahere videtur, ex eo quod sequitur:

Saepe vaporato mihi cespite palpitât agnus. &c. Confer Epicteti Euchirid. cap. XXXVIII. qui de impio agricol:

Διὰ τὸ τοῦ γυνεργὸς λειδοῦναι τὰς θεάς. &c. Sed exemplorum sat est.

Saepe vaporato mihi cespite palpitât agnus. Tityrus, Ecl. I.

Illius aram

Saepe tener nostris ab oculibus imbuat agnus.

Religionem ergo se vacare dicit, juxta illud Epicteti, ἀνιδναι καὶ θεῶν, καὶ ἀπαρχαῖς καὶ τὰ πάτρια ἱερείαις ἀσπάζεσθαι. Religionem itaque in principio Operis commendat Varro R. R. I. I. & Cato R. R. non uno loco. Ita enim cap. CELI. *Agnum sic lustrare oportet*. . . . ubi immolabis agnum, vitulumque, sic oportet. & cap. CXLII. *Scito, dominum pro totâ familiâ rem divinam facere oportere*, &c. Sed jam observârunt Eruditi. Hesiodus ferè in eo totus est; cuius praecepta circa agricolae religionem pia ac verè aurea sunt in 'Erg. καὶ 'Ημῖς. I. v. 334. & seqq.

Καθιδύμμεν δ' ἑδναι ἢ ἀθανάτοισι θεοῖσιν.

Ἀγνῶς, καὶ καθαῖως, ἐπὶ δ' αἵγλαν μνηῖαν καίειν.

Ἀλλοτε δὲ προσθῆναι θύιασι τοῖς ἱεράσι καὶ.

Quò etiam respexit maximus Vates Georg. I. 338.

Imprimis venerare Deos, atque annua magnae

Sacra refer Cereri. &c.

Cui consentit vulgatum illud Phocylidis in Sent. VI. 6. *ἀρχὴν θεῶν τίμα.* Et quod de Cyro Xenophon Κυρουειδ. I. ἡρχαῖς καὶ πᾶσιν λαοῖς θύειν. Confer Maron. Ecl. III. 60. *Ab Jove principium:* quod ex Arato nec non Theocrit. Eid. XVII. expressum. Sed haec potius Gnomologis. Sacrifi-

cantes interea vide Agricolas in Aristophan. *Ei-ghé.* qui ad Pacem:

Διαπονεῖς χορῶν, διαπονεῖς γάμων,

Δ' ἐπὶ θυρίδι τῆς ἡμετέρας,

Δίχην, πότνι' Εἰρήνη. &c.

VAPORATO CESPITE] *Flammae vapore tepescit*; ut loquitur Appulej. in Miles. *Vaporare* enim est tepidum reddere. Quo sensu Horat. I. Epist. 16. 7. de Sole, qui praedium illius

Decedens curru fugiente vaporat.

Quomodo Lucretio lib. I. *vapore Solis terra fecta* dicitur. Alioqui *vaporare* de thure in ignem jactato vulgò usurpatur; quos *vaporiferos ignes* vocat Prudent. Apotheof. 134. Imò idem de simplici flammâ in *Περσιφ. Hymn. VI.*

Cum defugeres vaporis ardor,

Orant, ut celer ignis advolaret.

Vox ergo satis Latina. Maro enim Aen. XI. 481.

Succedunt matres, & templa vaporant.

(ut etiam Lucret. lib. V. 1130. quamvis alio sensu,) ubi activè sumitur pro *θυμῶν, suffio*. Alioqui Grammaticis neutrum est. *Vaporatam* aurem pro purgatâ accipit Persius Satyr. I.

CESPITE] Vox propria. *Arae enim agrestium ex congestis cespitibus*: ut hic rectè Barthius. *Aram* itaque intelligit *gramineam*, quam *glebam virentem* vocat Juvenal. Sat. XII. Flaccus Carm. III. Od. 8.

Quid velint flores, & acerva thuris

Plena, miraris, positusque carbo in

Cespite vivo!

ubi Mancinellum vide. Idem lib. I. Od. 19. etiam *vivi cespitis* meminit. Noster quoque Ecl. V. 25.

Tum cespite vivo Pone focum? &c.

Neque aliter ferè Poëtae, praefertim in re rusticâ. Interim has Gentilium *aras cespititias* (ut vocat J. Capitolinus) meritò ridet Prudentius *Περσιφ.* inquires:

Foculumque vivi cespitis

Vanis relinquo altaribus.

Quandoque enim *cespites aggesti loco arae* ponebantur, ubi *victima erat extemporanea*, aut *Diso rusticis oblatio fiebat*: observante doctissimo Kippingio R. Ant. I. 8. aliis. Namque ita Silius P. B. citante eodem:

Cespite gramineo fiant properantibus arae.

Ut & Naso Fast. V. qui signatè:

Araque gramineo viridis de cespite fiat.

PALPITAT] *Morientis agni gestum pulchrè* exprimit. *Palpitare* enim est *leviter, & frequenter moveri*. Ac plerumque de morientibus ex vulnere usurpatur. Ita Appulej. Miles. III. *Corporibus in multo sanguine palpitantibus.* &c. Cui com-

Ggg 2 fe-

feras Pyramum corpore jam moribundo trementem; apud Nafon. Metam. iv. Hinc *salire & palpitare* Plinio, conjungitur. Idem de cordis motu, lib. xxviii. 8. *Palpitat certe cor, & quasi alternatim movetur.* Opponitur itaque *palpitare* *non vivere* apud Lactantium de Mort. Persequitur. Eleganti comparatione rem, more suo, illustrat Ovid. Met. vi. de lingua Philomelae exfesta:

*Usque salire solet mutilatae cauda colubrae,
Palpitat, & moriens dominae vestigia quaerit.*

61. SAEPE CADIT NOSTRIS DEVOTA PARILIBUS AGNA.] Verbo usus est sacrorum. Cadere enim dicebantur *victimae* ad aras: Ita Tibullus i. Eleg. i. 27. ad deos Lares:

*Agna cadet vobis; quam circum rustica pubes
Clamet: id, messes & bona vina date!*

Naso, Fast. iv.

*Geminas rex Numa maculat oves:
Prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno.*

Propert. iv. Eleg. 6. plenius extulit:

Et cadat ante meos ista juvenca focos.

Neque aliter Martialis, ix. Epigr. 43. voto ad Apollinem:

Casurum tibi rusticas ad aras

Ducam cornibus aureis juvenum.

Et sic passim Poetae in Catalectis, de Victimis, diis agrestibus oblati.

DEVOTA PARILIBUS AGNA] Praefert Vlitius, *Palilibus*; cum Edd. quaedam habeant *Parilibus*. Atque ita haec Festa vulgò *Palilia* dicta sunt, de quibus fufe agit Ovid. Fast. iv. à vi. 721. ad 806. Sed de his jam supra. *Parilia* scribit certè Livius lib. xl. cap. 2. neque *Palilium* meminit. De hoc lustrandi more, practer loca jam citata, Alex. ab Alexandr. D. G. v. 27. *Observatum* inquit est, ut pastor summo diluculo oves & ovilia aqua inspergeret (postquam consuetum confecisset suffimen) & sulphure, & herba Sabinà, & lauro, igne succensis, circum ovilia fumigaret; quo suffimento pecora piari, morbos depelli, & tabem putabant; & quae seqq. Hunc diem Urbi esse Natalem uno ore consentiunt, quotquot rem Romanam, attingere: sed jam olim inter pastores celebratum fuisse ante V. C. verisimile est, ex Plutarcho: quamvis dubitare de eo Dionysius videtur, lib. i. Rom. Ant. cap. postremo: *Utrum verò hunc diem jam multò ante in publicà laetitià condendae Urbi aptissimum existimaverint; an eum tunc, cum Urbs condi coepit, consecraverint, liquidò affirmare non possum.* Neque ad mentem Nostrae quicquam facit. Magis inserviunt verba Plinii, lib. xviii. cap. 26. qui circa *sidus Palicium* (quoniam xi. Kal. Maj. Urb. Rom. Natalis erat) ferè serenitatem reddi, post oc-

casum *Sucularum*, quas *Hyades* vocant, observat. Ad quam serenitatem sacrificiis impetrandam magis respexisse Poeta, quam ad Urbis Natalem potuit.

DEVOTA AGNA] *Pali* certè agnà non faciebant pastores. Docet id apertè Alexand. Neapolit. D. G. ii. 22. *Palilibus intentiori curà caveatur, ne qua maculetur hostia; quod, cum diem, qui Patriae natalis erat, à caede & sanguine decet esse purum.* Fuit is dies xi. Kal. Maj. quò mos erat ovilia purgare, transilire flammam (cujus ritus causas reddit septem Naso Fast. iv.) *libo ex milio, lacte, & sapà confecto, additis precibus, sacrum facere*: & lib. v. cap. 27. *Sacro carmine, milio, & libo, cum lacte, & sapà Pali sacra facere solebant.* Nam, ut signatè Ovid. loc. cit. in Fastis:

Rustica praecipue est hòc dea laeta cibo!

Vide omnino, quae doctissimus Interpres habet ad Tibull. i. Eleg. i. 14. ubi ex Valerio Probo, aliisque inquit: *hunc diem colentes lacte libant, qui fructus ex pecore tollitur.* Quod suavissimè extulit Epictetus Enchir. 69. de ovibus; *ὅθεν τὰ ἱερὰ ἔχον φέει, καὶ γάλα.* Itaque Pani quoque, & Priapo, & Sylvano, ut diis pastoralibus, *lacte & libo* fiebat; nulla macatae agnae indicio. Post festum verò & Genio & vino indulgisse pastores ex ejusdem Tibulli lib. ii. Eleg. 5. 87. constat. Hoc loco itaque *Parilia*. (quae Athenaeo & Graecis quoque *παγιλια* dicuntur) scripsisse Poetam, atque ad feliciorum pecoris partem, quàm ad *Palem* deam, respexisse magis suspicor. Sane quam *sacrificiorum & victimarum in Parilibus festis* meminit Dionys. Halic. i. ii. *Hoc enim die pro secundo quadrupedum partu agricolae & pastores ineunte vera sacrificium facisse, affirmat: ubi nullam Palis deae mentionem facit.* Unde diversa fuisse *τὰ Παρilia*, cum *Palilibus*, non eadem verisimile est. Quo accedit, *Palilia* non nisi semel quotannis celebrari solita fuisse, cum Noster, contra saepe sibi festis *Parilibus casuram esse agnam*, ait. *Agnam* porrò Diis Agrestibus libentius obtulisse Vett. quàm *agnam*, jam supra dixi. Ita Horat. Epod. ii.

Aus agna festis caesa Terminalibus.

DEVOTA] Dedicata. Sic Flaccus, iii. Od. 23. loquitur de *victimà devotà*, quae Pontificum secures cervice tinget. ubi Porphyrio: *devota*, id est diis destinata. Propert. quoque iv. Eleg. 9.

Gregibus devota est ara repertis.

Sic *devota Mafis*, aut *Marti pectora*, &c. Notae sunt phraes. Sanè respicere videtur *vota pastorum* pro incolumitate familiae, & pecoris: quae latè prosequitur Naso in Fastis loc. cit. cuiusmodi & Cato de R. R. breviter habet, cap.

CLII.

CXLI. *Pastores, pecuque salva servassis.* &c. Ita in Daphnidiis Apo. heoli Maro, respectu agrestium:

————— *Dammabis tu quoque ro-*
tis.

Nos quoque pomiferi laribus consuevimus horti mittere primitias.] *Hortorum praesides, Pomonam, Floram, Priapum intelligi hic*, ait Barthius: *Lares enim cuiusvis rei praesides ac custodes dictos esse.* Inde *Lares Viales, Compstales, Domestici*, & similes. Ergo & praedia, & horti suos habuere *Lares*. Ita certè Tibullus, assiduus rei rusticae praeco, lib. i. Eleg. 1. 24. *Lares suos pauperis agri custodes vocat*, quos propriè *Rurales* dicebant Vett. *Rus* enim signatè praedium significat: *Lares* itaque & in praedio agnoscit Cicero, Orat. pro Quinct. Sic etiam Cato R. R. 11. *Paterfamilias ubi ad villam venit ubi Larem salutavit*, &c. Neque aliter rusticam Phidilen, lib. 111. Od. 23. inducit Horatius, rure suo,

Parvos coronantem marino

Rore deos fragile myrto.

Itidem Columella de Villico: *Consuecat circa Larem domini focumque familiarem semper epulari*, id est, diebus festis genio indulgere: quomodo & Flaccus Epod. 11. *Circa residentes Lares. Lararium ergo quaevis familia, sive rure, sive in oppidis, non modò habebat, sed etiam habere debebat*, ex Lege. xii. Tab. ut docet J. Saubertus de Sacrif. cap. xiv. Hos *Lares* in villâ *Pilumnus* ac *Picum* esse, ad averuncandas *Sylvani* insidias, voluere quidam non illiterati. Quos tamen pro Geniis magis, quàm pro *Laribus* habitos fuisse ab Antiquis suspicor. His *Laribus* itaque, per omnia compita, in pagis sacella exstrui, eosque à singulis familiis coli iussisse Servium Tullum, auctor est Dionysius A. R. iv. 3. Proinde probabile est etiam, sua *Lararia* veteres habuisse in hortis; in quibus hi *Lares* vulgò in porticu, quae compluvio adjuncta erat, positi fuisse videntur; non prope focum (ut *Lar* ille familiaris, qui Prologum agit in Plauti *Afinariâ*) quos idcirco, non sine joco, *fuliginosos* dixit Prudent. *Παῖδες*. Hymn. x. Sed ad rem: Noster de *Laribus horti* (non *domesticis*) agit, quocirca *Venerem* intelligi suspicor omnis geniturae deam. utpote, cuius in tutela fuisse hortos scripsit Plinius xix. 4. alii. Hanc quoque inter *Lares* habebat Trimalchio ille Petronianus, cap. xxix. *Praeterea grande armarium in porticu in angulo vidi, in cuius aedícula erant Lares argentei positi, Venerisque signum marmoreum.* Huc facit & Varro R. R. 1. 1. qui de agri ac hortorum cura scripturus inquit. *Item advenere Minervam, & Venerem,*

quarum unius procuratio oliveti, alterius hortorum. Quò accedit, quòd *Venus* eadem, quae *Chloris*, sive *Flora* (ut jam dixi) & pro *florum hortensium* deâ ab Antiquis culta fuerit. Quocirca argutè admodum *flores Veneris stipendia* vocavit Valerius Cato; & Aufonius Eidyll. xiv. dixit:

Sileni & floris nam domina una Venus.

ad quem Aufonii locum Anacreontis Oden LIII. Interpretes adferunt: qui Rosam *Ἀφροδίτου ἄδωμνα*, *Veneris ludicrum* appellat: cui addi possit ejusdem Od. v. ubi similiter:

Τὸ πόδον, τὸ τ' ἑσώταν,

Μίσηδον Διονύσου. &c.

Cui sententiae porrò favet Lucretius R. N. 1. v. 7. qui ad Venerem:

————— *Tibi suaves daedala tellus*

Submittit flores. &c.

At maximè favet Pierius in Hieroglyph. lib. xxxiv *Jam & Priapi simulacra in hortis statui ab Antiquis solita fuere.* Ea verò de causâ fieri consuevisse ait Varro, quòd horti omnes in tutelâ sint *Veneris*, quae totius est generationis dea. Quare & *Veneris* tempora *Veneri* ac *Cupidini* (sensu tamen casto) consecravit Antiquitas: quod non ignoravit in re amatoriâ politissimus Janus Secundus, in Elegiis illis. 111. Solennibus ad Majum, libr. ad Juliam, quas operae pretium cum Antiquis conferre. At satis de *Venere*, *hortorum praeside*. Huic itaque si adjunxeris vel *Cupidinem*, vel quod malim *Bacchum*; ecce tibi *Hortorum Lares*. *Bacchi* certè *sacellum* atque aram in horti sui amoenissimi meditullio posuit Longus, Pastor. iv. *Ἦτα δ' ὁ θεὸς ἐν τῷ μεσοστάλει ἐπὶ μῆντι, καὶ ἰσθμῷ καὶ, καὶ Διονύτῃ καὶ Βακχῷ καὶ. &c.* ubi mox quoque ipse *Lamon* τ' *Διονύσου ἐστὶν ὁ θεὸς τῶν ἀνθῶν*; ipsum *Bacchum* (ut in *Laribus* fieri consueverat) *floribus coronavit*. Neque obstat, quod (*pomiferi horti*) dixerit: cum & *poma*, tam *Veneri* quàm *Priapo* dedicata fuerint, sensu etiam honestissimo.

63. MITTERE PRIMITIAS] *Laribus* nempe. De primitiis. Diis agrestibus oblati nota sunt omnia. Obiter tangit Naso, Metam. viii. 271. de Ceneo, quem ferunt,

Primitias frugum Cereri, sua vina Lyaeo,

Palladios flavae latice libasse Minervae. &c.

Cui adde Plinium xviii. 2. *Ac ne degustabant quidem novas fruges, antequam Sacerdotes primitias celebrassent.* Sanè *primitiae* (quae Graecis *ἀπαρχαί*, unde est *ἀπαρχαὶ* primitias offerre,) sunt primae fruges, diis oblatæ, circa quas summa Antiquorum fuit veneratio. Sed quid in re notâ moror? Omnem enim *primitias* offerendi morem è Sacris Hebraeorum fluxisse, in confesso est: de quibus, S. S. Literas, ac Rabb. scripta

Ggg 3 COM.

consule. Magis ad rem fuerit hic docuisse, quas primitias Laribus obtulerint Veteres. Munera illis ex parte oblata describit T. Calpurnius, Eclog. 2. vs. 64. *liba nempe, vorantes favos & liquentia mella*; inquit cultissimus Interpres ad Tibull. 1. Eleg. 1. 24. Praeterea & thura his Laribus fiebat, & mola sulsa, & horna fruge; & vitula & agna, & porca. Quorum partem habet Horatius, loc. cit. Sed ipsum vide. Accedebant & dulcia poma & coronae praegrandes, relando foci, quibus Lares ornatantur: ut observat Festus. Atque haec omnia rite servabant Kalendis, Idibus, Nonis. pro cuiusvis facultate. Quo certe repexit Juvenal. Satyr. xii. 87. & seqq.

Hinc nostrum placabo Jovem, Laribusque pater-

vis
Thura dabo, atque omnes violae jactabo colores.

Similiter Tibull. 11. Eleg. 1. 59.

Verno primum de flore coronam

Fecit, & antiquis imposuit Laribus.

Quod ad mentem Nostri quoque facit, quum Veneri praecipue flores ac ferva offerebant Veteres. Si quis tamen hic Lares domesticos in praedio intelligi velit, eò se defendere posset; quod Horatii significatio latius se extendat quam vulgò videtur. Ita enim Plinius de Hortorum tutelâ, lib. xix. cap. 4. In xii. Tabb. Legum nostrarum nunquam nominatur Villa, semper in ea significatione Hortus. In Horto vero haeredium. Quam rem comitata est religio quaedam: hortosque & fores, tantum contra invidentium fascinoles dicari videmus. Quomodo & fundum, praedium, villa, & hortus eadem significatione dicuntur Varroni, de R. R. ubi vis fere; atque ita à J. C. is promiscue haec vocabula usurpantur. De Laribus domesticis ergo hic dicendum fuisset, si ea mens esset Calpurnio. Ut tamen nonnihil proferam, maxime probabilis Platonis & Appuleji (de Deo Socr.) sententia videtur de Diis Laribus (qui Praefites Romanis, θεοὶ κατοικίδιοι Graecis dicebantur) scilicet ex Majoribus fuisse ultimae memoriae, qui summâ integritate vixerant, atque aedes, in quibus colebantur, observare, tueri, ac rem domesticam curare credebantur: quod etiam sensit Alex. ab Alexandr. G. D. vi. 4. Accedit, quod Lar, sive Lars, vox sit Etrusca; ac principem notaritis: quod & Val. Maximus habet de Nominibus. Quia antiquissimis temporibus intra aedium pemoria defuncti sepeliebantur. Vide Notas ad Sallust. Catil. xx. ut & cap. lxx. Inter deos Romanos fuisse docet Livius, viii. 9. Ad stabiliendam sententiam facit quod Sueton. in Aug. v. denarrat: cui Augusto, velut Lari domestico ac peculiari deo, pars domus, in qua natus fuerat, consecrata est. Confer omnino, quae

de Alexandro Severo habet, Lamprid. cap. xxix. quem in larario suo principes optimos & electos, & animas sanctiores &c. coluisse, ait. At plane huic opinioni adstipulatur Lar ille domesticus in Prolog. Asinar. Plautinae:

Ego Lar sum familiaris: ex hac familia,

Unde exeuntem me conspexistis. hanc domum

Jam multos annos est cum possideo, & colo.

Et seqq. quae ad rem faciunt. Facebant ergo, qui e Lara seu Larunda (quam & deam Mutam dixerunt) & Mercurio progenitos finxerunt, nihil certe docentes: quam sententiam tamen avide arripiunt Mythologi: inter quos Natal. Comes iv. 4. qui mira de iis (vel ipsius Nasonis auctoritate Fast. 11. adductus) denarrat: quamque materiem mirifice amplificârunt Patres, Lactant. de Fals. Relig. Amobius contr. Gent. alique fere omnes qui more suo noxios vocant daemones. Cur vero Praefites hi dicti sint Lares, ac canina pelle ritu Gabino obiecti, &c. dicet Plutarch. Quaest. Rom. 11. nec non doctissimi Interpretes ad Nasonis Fast. v. 135. Quò alludens Perlius, Satyr. v. succinctos dixit. Poëtica ergo magis & argute Aufon. in Technopaegn. quàm ex vero:

Nec Genius domuum, Larunda progenitus Lar.

Et revera non iidem fuerunt neque gens, neque Penates, cum Laribus. Verum hos non attigissem deos, domesticos, si certi quicquam statuere placuisset Mythographorum filius. Sed vide hic magnam Vossium de Idololatr. lib. ix. 33.

MITTERE.] Offerre. vox propria. Flor. 1. 12. Ea visa est praediae magnitudo, cujus decimae Apollini Pythio mitterentur. Sensu tamen propiore. Sic Mittere primitias in Gentilium Sacris, nota phrasis. mittere speciatim de muneribus. A Graeco enim πῖπρον, mitto, in Sacrificiorum donariis ac solennitate, vox sacrorum πῖπρον fluxit: unde sua Latius pompa. Ovid. Amor.

Aurea pompa venit.

66. ET FINGERE LIBA PRIAPO] Eòdem verbo Ovid. Fast. 111. 670. usus:

Fingebat tremula rustica liba manu.

De his libis ita Dionysius Ant. R. lib. 1. Ex Nymphae regis instituto quisque Agrestium in fundo sacrificare jubebatur, & pulter, & liba, & alias quasdam primitias. Liba haec & libamina à Libero patre, dicta esse vult Naso Fast. 111. 734.

Nomine ab auctoris ducunt libamina nomen,

Libaque, quod sanctis pars datur inde focis.

Cui consentit Varro, L. L. xv. Libum dicitur, quod inde libaretur, priusquam esset coctum. Ceterum liba haec de quibus Saubertus F. de Sacrif. cap.

cap. xxiv. ex melle, oleo, lacte, & farinâ conficiebantur: unde Ovidio *flava* dicuntur, aptissimo epitheto. Graecis est *πλακῆς*. Hinc Athenaeus Deipnosoph. iii. *Πλακῆς μὲν ἐν γάλακτι, ἰστίον τε καὶ μέλιτι, ἐν Ρωμαιοὶ λίθον καλοῦσι*. Graecis *ἰστίον* certe est *placentae* genus, cuius etiam Anacreon meminit in Fragn. odario quodam, cuius initium: *Ἡείσεται μὲν ἰστίον, &c.* Et sane *liba* explicat Servius per *placentas*. Haec autem in sacrificiis diis esse gratissima, notat Porphyrius lib. ii. *Ἐξ Ἀποχῆς*. De his *Libis* crebra in Oriente etiam mentio: de quibus & Seldenus de D. Syr.

PRIAPO] *Liba* praesertim *Priapo* oblata esse, in Catalect. Vett. plus semel liquet. inducitur enim Epigramm. quodam,

Pauper inquilinus

Qui libum dederat.

Et sic passim. Tangit autem plane Maro, Ecl. vii. 33.

*Sinum lactis & haec te liba, Priape, quotannis
Exspectare sat est: custos es pauperis horti.*

Quae verba Prudentius respexit, ubi de ridiculo hoc deo adversus Symmach. disputat. lib. i. vf. iiii.

*Sinum lactis, & haec votorum liba quotannis
Accipit.*

Neque *liba* tantum sed & alia ipsi quoque munera oblata fuisse, testis est Horatius, Epod. ii. 21. Qui & *pira*, & *uvae*, ipsi nec non Sylvano, offert. Quibus ipse *Priapus*, praeter illa, quae recenset Noster, Catulli (ut volunt versibus) etiam frequentia addit in Epigramm.

Florido mihi ponitur picta vere corolla

Primitis, & tenera virens spica mollis arista:

Luteae violae mihi luteumque papaver,

*Pallidaeque cucurbitae, & suaveolentia mala, &
Uvae pampinea rubens educata sub umbrâ.*

Caeterum, de PRIAPO ac ridendo ejus Numine omnia ferè occuparunt jam Literatiores. Consule hic notas politissimi Broukhufii ad Tibulli i. Eleg. i. 21.

Pomosisque ruber custos ponatur in hortis

Terreat ut saeva falce Priapus aves.

Confer & quae Interpretes habent ad illud Flacci i. Sat. viii. 1. *Olim truncus eram ficulnus, &c.* Notandum, quod ejus nusquam meminit Hesiodus in Agricult. Qui idcirco tamen illum non nisi Latinis tantum cognitum fuisse, judicet, fallitur. Theocritus enim Eidyll. i. vf. 21. ejus meminit, quemadmodum & Graecorum Epigrammata in Anthol. quaedam. in quibus aliquando *ἀγροφύλαξ*, aliquando *ἡ θεῆς πάς*, vocatur. Ex *Veneris* enim & *Libero* (quamvis alii perperam ex Mercurio malunt) profatum esse rectè statuunt Mythologi. Nam *Veneris* quo-

que *filium* faciunt Diodor. Siculus, iv. Biblioth. Pausanias in Boeoticis ix. Ut etiam Aufonius in Cupidine Crucifixo, (cujus rei Planciades in Mytholog. rationem reddere conatur Eidyll. vi. 87. Ubi ipsa Venus filio imputat:

Quod pube padendâ

Hellepontiaci videtur forma Priapi:

Quod *ἐπιθῆκεν* ex Marone suo hausit, qui Georg. iv. 110. magis *παρθενικῶς* de eodem inquit:

Invitent croceis halantes floribus horti,

Et custos furum atque avium, cum falce salignâ,

Hellepontiaci servet tutela Priapi.

ad quem locum Philargyrius: Hunc & *Liberi Veneris filium*, hortis & vineis custodem datum esse ajunt. Ejus statua itaque plerumque è ligno & ferè sub dio: quamvis & ejus *facelli* mentio apud auctores plus semel; praesertim in Petronio in Catalectis:

Quod sum ligneus, ut vides, Priapus,

Et falx lignea, ligneusque penis, &c.

Unde & ille Scazon, ibidem:

Interque cunctos vilis deos numen

Cucurbitarum ligneus vocor custos.

Cui adde Martialis Epigr. xlii. lib. vi. ubi de *cupresso* se *edolatum* ait. Unde ejusdem Poetae existat jocus lib. viii. Epigr. 40. Quo minatur *Priapum* suum *deficiente ligno*, se *crematurum*, nisi *hortum* custodiat. Invenias tamen eundem *custodem* è marmore, apud eundem lib. vi. Epigr. 72. Quem fur quidam Cilix surripuerat. Cui confers Virg. Eclog. vii. 35. Quod ad historiam attinet, Strabo Geogr. xiii. De illo: *Priapus Lampsaci* colitur . . . sive *Liberi patris ac Nymphae filius* dicatur &c. Homines profecto ad eum colendum moti sunt. Haec enim regio & finitima *Lampsacena* vineis abundat: quod & Nepotis in Themistocle verbis cap. x. probari potest de *Lampsaco*, unde *vinum* sumeret: ubi Interpres: unde haud dubiè à *Priapo* condita scribitur illa civitas, *Bacchi & Veneris filio*: quae & à *Demothene* idcirco *ἡ Πριάπου πόλις*, appellatur. Et hinc fortasse *Priapus* quod *Lampsacus*, nobile Asiae oppidum, ad *Hellepontum* sita esset, Graecis dictus in Antholog. *λινθίτης*, nec non *λιμενοειτής*, *πρὸς ναυρί, ποταμοῦ δυν*, &c. In portu stationem habens, fidus navibus, ponto imperans. Quae nomina alioqui deo agrestii atque hortorum custodi nullâ ex parte convenirent. In Oriente Syris proinde cognitum fuisse sub nomine *Miphlezeih* (vel ut alii malunt, *Baal-Peor*) eruditissimus demonstrat Seldenus de Diis Syr. Synagm. ii. cap. 5. D. Hieronymus verò *Priapum* idolum fuisse in Oriente & *Βαλφωγῆς*, contendit; adstruente Cl. Vossio de Orig. Idol. ii. 7. ut etiam Pierio in Hieroglyph. lib. xxxiv. Licet

cet diversus abeat Seldenus Syntagm. i. 5. Imò Priapum Solem esse, cujus virtute omnia nascantur, visum fuit Literatissimis Viris neque admodum refragante Vossio lib. cit. Mihi secus videtur. Nam quí Solem ipsum referre potuit, qui Bacchi id est, Solis filius ubique praedicatur. Praesertim cum Lucianus de Saltat. eum in *Liberi patris comitatu* posuerit, atque dixerit, ἡ Πρίαπος ἔχει δαίμονα πολυμήτην, ἢ Τρίτων ἴνα, ἢ ἢ ἰδίων Δακτύλων, &c. De qua opinione videatur etiam Plutarch. lib. de Clar. Mulier. Conveniens tamen magis haec sententia, quam illorum, qui licet Viri docti, ex Priapo suo, ob summam generis fertilitatem, Abrahamum Patriarcham exsculpere ausi fuerint: quamvis non inficiat Priapi nomen longe lateque, in Oriente diffusum fuisse. Probabile itaque per Priapum intellexisse Vett. ipsius terrae hororumque foecunditatem (remotis de illo tor obsecenis ambagibus) unde revera Veneris id est, terrae cultae & Liberi patris id est, Solis, omnis fertilitatis causae, filius dici possit. Ridiculè itaque pronunciat Macrobius Saturn. vi. 5. *Illum ex Pane aut Sileno natum esse*: cujus verba meritò taxat cultissimus Interpres ad Tibull. i. Eleg. 4. Imò & inter deos fustidicos Priapum fuisse, ex Petronii Satyr. cap. civ. jam observarunt Eruditiores. Fabulam illius nativitatis, ex Apollodori Biblioth. vide (si tanti sit) apud Natal. Comit. lib. Mythol. v. cap. 15.

66. RORANTESQUE FAVOS DAMUS, ET LIQUENTIA MELLA,] Sic Tibullus i. Eleg. ii. De iisdem Laribus:

Aut aliquis voti compos liba ipsa ferebat:

Postque comes purum filia parva favum;

Idem in Festis Terminalibus observat Naso, in Fastis:

Porrigit incisos filia parva favos.

Appositè dixit rorantes; quemadmodum Graecis est μελιχρῆς, ἢ ῥοσφορὸς κήρε. rorans enim est rore destillans. Sic flores rorantes, prata rorantia, &c. Mel enim ex rore coelesti in flores decedente, atque eorum succo adhaerente: unde illud, Georg. iv. 1. *abris mellis coelestia dona*. quo loco Interpretes vide, qui & Aristotelem de Animal. v. 22. & Plinium ii. 12. hic rectè citant. Favus quo pacto conficiatur ab Apibus, docet Plinius, xi. 7. *Cerae initium plerumque è mitiore gummi &c. praeter haec convolvitur erithace, (quam alii cerinthum vocant:) hic plenus humoris eris Apum cibis, qui gignitur rore verno, & arborum succo, gummi modo, & rubens, plurimum in Graecis nucibus.*

LIQUENTIA MELLA] Imitatio Virg. Aen. i. 436. de Apibus:

— *Et cum liquentia mella Stipant:* quod exponit Servius: *defecata, sine sordibus, non tantum dulcia, sed & liquida, id est pura.* Quibus verbis respexit ad vi. 101. ejusdem lib. iv. Sic liquidi carthesia mellis, invenias, apud Ovidium in Fastis. Ita Graeci σαλάζονα μέλι, de melle purgato usurpant. Plin. xi. 13. *Estque initio mel dilutum; & primis diebus servet, ut mustum, seque purgat.* Hinc rectè liquens dicitur, id est purum.

67. NEC FERRO GRATA MINUS, QUAM SI CAPER IMBUAT ARAS.] Si cum Barthio legendum, NEC FORE GRATA MINUS, &c. subauditur SPERO: quod variis probat exemplis, praesertim è Virgilio, (v. g. *Namque fore egregiam bello, &c.*) quae ornata quidem locutio, sed a carminis bucolici simplicitate longius recedit. Praeterea omnis αἰγύγεια & vis, quae in verbo FERRO est, peribit. Vox enim illa in Sacrificiis usitata. Namque ita Tibullus i. Eleg. 8. 54.

Libaque Mopsopio dulcia mella feram.

Idem Panegy. ad Mesalam, lib. iv.

— *Nec munera parva*

Respueris: etiam Phoebo gratissima dona Cres talit.

Ad quem locum Interpres:

Dona ferre pertinet ad rem sacrificiorum.

Neque aliter Maro, Aen. ix. 626.

Ipsae tua ad tua templa feram solennia dona.

Ovid. *Fer thuris honorem.* Atque ita passim Poëtae. Imò & Historici sic loquuntur. Romulus (apud Livium, lib. i. Histor.) *Jupiter Feretri, haec tibi arma fero. & signatè Florus, i. 1. Rex regia arma fero, id est, offero.*

QUAM SI CAPER IMBUAT ARAS] Dicit se non minus gratum fore diis agrestibus, ferendo teluris honores, quam si victimam aris obtulisset. In hanc sententiam egregiè Plinius in Praefat. Operis: *Diis lacte rustici supplicat; & melâ salsa tantum litant, qui non habent thura.* Quomodo Naso persaepe (ut Gnomologos heic omitam, qui his sententiis mirificè exultant.)

Sed tamen, ut sufo taurorum sanguine centum;

Sic capitur minimo thuris honore Deus.

IMBUAT.] Sanguine respergat. Imitatio Virgiliana, Ecl. i.

— *Illius aram*

Saepe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

ad quem loc. Honoratus: *Invenimus apud Aetios, imbuiere esse perfundere, & madefacere.* Ufus hac notione quoque Lucretius, lib. ii. 501.

Tingere dixit Horatius, iii. Od. 23.

Victima Pontificum secures

Cervice tinget.

Imò Linere ait Val. Catullus in Scallig. Catalect. ubi

ubi ipse Priapus:

*Sanguine hunc etiam mihi, sed iacobiis, aram
Barbatus linat hirculus, cornipisque capella.*

Unde & liquet Priapo quandoque caprum fuisse immolatum: & quidem ex decore, cum *Caper Libidinis sit σύνολος*, etiam in Pierii Hieroglyph. lib. x. unde signatè, nec sine joco, Horatius Epod. 10.

Libidinosus immolabitur caper.

Alioqui *Caper* Baccho *victima* erat destinata: cuius sacrificii morem dabit summus Poëta Georg. II. 380.

*Non aliam ob causam Baccho caper omnibus aris
Caeditur, & veteres inveniunt profecia ludi.*

Sed locum vide, & Interpretes. Causam tangit Poëta Sulmonensis, Fast. 1. 354.

*Sus dederat poenas: exemplo territis huius
Palmitis debueras abstinuisse, caper!*

Hinc Longus Pastor. II. ubi *Δαίμων ἡνυχὸς ἔρις
& κλέος, & τρεῖς ἄνδρες ἐκκρίμαλ*. &c. Quod etiam respicit lepidum Martialis Epigr. 2. lib. III.

Vite nocens rosâ, stabat moriturus ad aras.

Hircus, Bacche, tuis victima grata sacris. &c. Rarius tamen *Priapo*, fiebat hæc *victima*: cum telluris honore ac frugum pomorumque primitiis gauderet, juxta illud, quod ipse prædicat de quatuor anni temp. oblati sibi primitiis, carmine (ut volunt) Val. Catulli:

*Mihi corolla picta vere ponitur;
Mibi rubens arista sole fervido,
Mibi virente dulcis uva pampino,
Mihij glauca duro oliva frigore.*

Huc spectat & illud Arbitri (Satyr. IX.) de *Priapo* (in Trimalchionis convivio) a pistore facto, qui gremio satis amplo omnis generis poma, & uvas justinebat, more vulgato. Poma enim, vel castissimo sensu ab agricolis illi oblata fuisse, simpliciter innuit Nemesianus, Eclog. II.

Et amat sata poma Priapus.

67. MILLE SUB UBERIBUS PALANTES PASCIMUS AGNAS.] *Balantes* præferunt Viri docti, cum N. Heinsio, ex Aen. IX. Ubi pulcherrimâ comparatione:

*Tui sub matribus agni
Balatum exercent.*

Neque immeritò: cum ea vox agnis ovibusque sit propria. Unde Virgil. ferè observat perpetuò:

Quæsitum aut matri multis balatibus agnum. Aen. IX. Nec non Georg. I.

Balatùmque gregem fluviò mersare salubri. Status in Sylvis:

Non mille balant lanigeri greges. Sic *balantes* pecudes signate Lucretio lib. II. pro ovibus. Defendi tamen potest *palantes*, id est,

cum matribus simul errantes, vel cum securitate pascentes. *Palari* enim, *errare*, & *vagari*, rectè de grege pascentium usurpatur. Ita Corydon, Ecl. II. 34. Eodem sensu, quo Noster.

Mille meae Siculis errant in montibus agnae. Et Eclog. I.

Ille meas errare boves, &c.

Commendat enim divitias suas, qui mos fere est amantium pastorum. Theocrit. Eiddyl. XI. 34. Ubi Cyclops, ad Galatheam:

Βοτὰ χίλια βόσκω. Quod si ad *Solem* traxeris, (cujus σύνολος *Polyphemus*) hic, ut etiam *Apollo*, revera Νόμος &c pastor dicendus est: prout in Hieroglyphicis, Homero, aliisque videre est. Observat itaque idem in *Polyphemo* suo Ovidius: qui majori jactantiâ, Metam. XIII. 822. ad amicam:

Hoc pecus omne meum est: multae quoque vallibus errant,

Multas sylva tegit, multae stabulantur in antris. Nec, si fortè roges, possim tibi dicere, quot sint: *Pauperis est numerare pecus.* &c.

At quantò simplicius hæc effert pastor apud Nemesian. Ecl. II. Qui ad Donacem suam:

Scis, mille juvenas Esse mihi!

68. TOTQUE TARENTINAE PRAESTANT MIHI VELLERA MATRES.] Ita legit doctiss. Vilius, in V. L. præstant itaque est præbent, suppeditant. Alii verò præferunt τὸ VELLERE: atque exponunt, per præcellunt, notione verbi vulgatiore. OVES TARENTINAE, ob vellorum præstantiam, in pretio fuisse Antiquis notissimum. Consule Columellam, R. R. VII. 48. & III. Plautus hinc in Truculent. III. 2.

Qui oves Tarentinas erat mercatus de patre. Martialis quoque lib. V. Epigr. 38. Mollitiem puellae Erotii commendaturus, dixit:

Agna Galesti mollior Phalanini! &c. Quod ex Horatio mutuatus est, qui Carm. II. Od. 6.

*Dulce pellitis ovibus Galesti
Flumen, & regnata potam Laconi.*

Rura Phalanto. Lana enim ovium ibidem tenera ac mollis: quare & pellibus intuebantur ad teneritudinem conservandam: ut ad h. L. notat Porphyrio. Hinc Varro R. R. II. 2. (ubi de ovium curâ & lanitio agit) Quos arietes submittere volunt, potissimum his eligunt ex matribus, quae geminos parere solent. Pleraque similiter faciendum in Ovibus pellitiis, quae propter lanae bonitatem (ut sunt Tarentinae, & Atticae) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quod minus infici rectè possit, vel lavari. Caeterum celebratae sunt Tarentinae deliciae, ut loquitur Florus, Hist. I. 18. Unde Juvenalis, Satyr. VI. 296. hanc

H h h

ci

civitatem, Calabriae caput, argute appellat

Coronatum & petulans; ac molle Tarentum;

quomodo & Horatius *molle Tarentum* dixit, II. Serm. 4. Sic etiam Strabo Geogr. VI. *Illecebras Tarentinorum* vocat *delicias*, propter *fortunas nimium secundas*. Quod & respexit Silius Punic. XV. 320. (Omnesque adeo qui, cum Livio in Historiis, illorum & Pyrrhi *levitatem*, sub Hannibalis rebus, attigere) inquit:

Tyndarei Latias fortuna Tarenti

Auxit opes.

Urbis hujus (quae Lacodaemoniorum, sub duce Phalanto, colonia) ut breviter Paterculus H. R. lib. I. cap. 15. Originem profequitur Pausanias in Laconic. Strabo, lib. VI. Justinus, III. 4. Et quis non Scriptorum? *Tarentinorum* meminit etiam non magna cum laude Herodot. lib. VII. cap. 192. neque Polybius lib. I. neque Val. Maxim. II. 5. *Violentiam* illorum taxat Aelian. V. H. XIII. 3. quamvis summo ordinandae Reip. Viro Archyta Tarentino clauere; de quo Pythagorico non Geometra (praeter Horatium & alios) Diog. Laert. lib. VIII. ubi ipse in Epist. ad Platonem, habere se *τὰ ἐκ τοῦ πνεύματος*; &c. quaedam praecepta praedicat. Sed in viam redeundum. Nihil mirum ergo, si & *Tarentinorum pastua* laudat Maro, Geogr. II. 1971. quomodo & Plinius lib. VIII. 47. de illorum velleribus. *Lana* autem *laudatissima Apula*, & quae in Italia Graeci pecoris appellatur, alibi *Italica*. Tertium locum, *Milesiae oves* obtinent, &c. Ceteram circa Tarentum Canusiumque summam nobilitatem habent. Vide & eodem libr. cap. 48. Ob hanc rationem de lautitibus Trimalchionis Arbiter, Satyr. cap. XXVIII. *Parum illi bonae nascébantur oves, arietes à Tarento emit, & eos in gregem turavit*. Quam lectionem recte probat Vir Celeberr. Burm. Diversus tamen abit Macrobius; qui oves *Tarentinas* praefert, Saturn. II. 14. ubi ex Favorino, inquit: *Quidam Tarentinas oves dicunt; quae sunt Tarentinae*, id est, *Sabinorum lingua*, molles. Sed quo judicio res quandoque hic auctor tractet, jam Eruditioribus observatum. Summa itaque pastoris constantia est, qui oves se habere mille *Tarentinas* (quo se Lucanac forsan commendat amicae) praedicat. Verum ita solent Amantes.

69. PER TOTUM NIVEUM PREMITYR MIHI CASEUS ANNUM] Ita & Cyclops Theocriti, Epyll. XI. 36. de caseo suo iactabundus:

Τυρρὸς δ' ἔστι λίαν καὶ, ἔτ' ἐν θύρῃ, ἔτ' ἐν ἐπιχώρῃ, ὅς κε καὶ μὲν ἔσται.

Quod melius aliquanto expressit Maro, Ecl. II. 22. ubi Corydon;

Lac mihi non aestate novum, non frigore, defuit: Caseus enim (inquit Servius) *servari potest; non mirum ergo, si, quovis tempore, quis caseum habeat: hoc vero laudabile, si quis lac habeat semper*. At non de servando, in usum rei cibariae, caseo, sed de premendo quotidie, loquitur Poëta Sicalus: quod per *ἐπιχώριον* *lactis copiam* praefert. Utriusque Poëtae locum felicissime extulit Naso, Metam. XIII. 830.

Lac mihi semper adest niveum: partem inde bibenda servatur: partem liquefacta coagula dantur.

Non infima laus certe rustico, *lactis copia* abundare, unde caseos formare quotidie possit.

PREMITUR] Proprie. Sic Tityrus, Ecl. I. 35.

Pinguis & ingratae prematur caseus urbi: ubi *το pinguis* cur ad *villam* (quae vox praecesserat apud Maronem VI. 34.) potius, quam ad *caseum*, referri, vellet Honoratus, non video; cum etiam, in Antipatri Epigrammate Graeco, *τοῦτος* dicatur *πῖον* id est *pinguis*. Signate, ut solet, Ovidius, Metam. XII. 437.

Usque liquor rari sub pondere cribri Manat, & exprimitur per densa foramina succus.

Cui confer Georg. III. 401.

Quod surgente die mulsere, horisque diurnis Nocte premunt. id est, *cogunt in caseos*.

Ita Columellae VIII. 8. dicitur *Caseus mollis, vehementer expressus*. Neque aliter Graeci. Sic Auctor Batrachom.

Quod *τοῦτος* *νέαν* & *ἀγνὸς* *οἶνος*. *Pacere caseum* dixit Varro de R. R. & *Caseum* gen. neutr. usurpat Cato, R. R. LXVII. Quomodo etiam Pomponius, Atellanarum Vet. Poëta, dixit: *Molle caseum*. Neque frustra commendat caseum, utpote primum pastoribus pulmentarium. Caseus enim a coactio lacte, quasi coactus; ut Varro L. L. lib. IV. vel a *case*, ut alii quasi rusticorum in casis habitantium cibus: ut C. Becm. Orig. L. L. placet. Quin & caseus inter munera erat amatorum. Tibull. II. Eleg. 5.

Cum qua foecundi redierunt munera raris, Caseus, & niveae candidus agnus ovis.

Ita & Longus Pastoral. I. *ἔτ' τὰς π' τρεῖς δ' ὄντες εἰναι δίδωσι πάλας βίλ' ἄν*. Commendat quoque inter Xenia Martialis, lib. XIII. Epigr. 30, 31, 32. quem vide. *Laus caseo Romae*, ubi omnium gentium bona iudicantur cominus. &c. Ut ait Plinius! Imò & inter blanditiarum nomina. Plaut. Poenul. I. 2. VI. 154.

Meum mel, meum cor, mea colostrā, meus molliculus caseus!

69. PER TOTUM ANNUM] Varro, R. R. II. II. *Caseum facere institunt à Vergiliis vernis exortis,*

tie, ad Vergilian astringas. *Mulcorum* Fore ad cas-
seum faciendum tunc: alius temporibus meridianis
horis: tametsi propter loca, & pabulum disparile,
non usquequaque idem est. Confer Georg. III.
400. & seqq. ubi peritissimus rei rusticae Poë-
ta:

Aut parca sale contingunt, hyemique reponunt.
Non vilis ergo dos ubertatis rusticae, quā vel
maximē pastores gaudebant, *casceorum copia*. Sic
Daphnis pastor, apud Long. III. Pastoral. καί,
ἀπὲρ τι μίγα, τ' ἐλθοῖσι αὐτῇ δάττειν ἐπαυλίσας,
καὶ τυρὸς ἀπάλαις πρὸς ἑρῆναι καλὰ καὶ, καὶ τῶν αἰ-
γῶν αὐτῶν. Inuit id quoque Theocritus, Ei-
dyll. XI. 66. ubi Galatheam invitat Cyclops, ut
unā secum velit

καὶ τυρὸν παῖδά, ταύρου θρῆναι αἰών,
καὶ γὰρ ἀειδύου.

Observat hoc etiam Auctor Copiae:

Sunt & cascoli, quos iuncta hisina siccant.

70. SI VENIAS CROTALIS, TOTUS TIBI SER-
VIET. HORNUS.] Iisdem blandimentis Amans
ille Cyclops, Met. XIII. 821. ad Amicam:

Nectibi delrunt

Arbuti fortis, omnis tibi serviet arbor.

Non ergo mihi legendum; ut Barthius malebat.
Per *hornum* intelligit substantivē *proventum casei*,
lactis, &c. Alioquin ad res varias transfertur.
Sic *horna* ovium foetura, *hornae fruges*. Propert.
IV. Eleg. III. 61. *Horni agni*. Horat. Epod. II.

Et horna dulci vima premens dolio.

Quomodo & Petron. Sat. CXXXIII. *Sputabit*
patetis hornus liquor. Ita Cato, R. R. *hornosinas*
males, & Cicero *hornosinam frumentum*, dixit.
Quicquid enim hujus est anni id substantivē
Vett. vocabant *hornum*. Plaut. Mostell. 1-3.

Eventus rebus omnibus, velas horna messis magna
fuit.

Nempe ut annum simpliciter Veteres pro *annona*,
vel pro *annuo proventu* posuere; ita & *hornum*
pro eodem; ut ad hunc Plauti locum observant
Viri docti. Porro elegans est *παγεσμορία* in
hornus, & *hortus*. Homer. Odyss. VII. De
fructu horni ait, quod:

Οὐκ ἐπιλείπει χεῖμας, εὖδ' ἄρ' ἐσθ'.

SERVET] *Εἰς γένος* quaedam est in hac voce.
nempe ut *amicas* suas *dominas* vocabant (juxta
illud Epieteti Enchirid. cap. LXII. Αἱ γυναῖκες
αὐτῶν, δὲν τοσαύτην αἰδέσθαι τῶν, ὡς τ' ἀνδρῶν Κυ-
ρίων καλῶν) ita Amantes pollicebantur omnia
illis servitura. Ita Amnis amans ad Iliam, five
Rheam Sylviam, apud Nason. Amor. III. Eleg.
5.

Ille pome metus, sibi regia nostra patet,

Teque colens annos:

Quo etiam respexit Maro, Georg. I. 30. Quasi

dotem Augusti nuptiis promittens:

Tibi serviat ultima Thule,

Teque sibi generum Tethys amat omnibus undis.
Caeterum elegans est locus in Heliodori Aethio-
pic. lib. V. Ubi Amans ad Charicliam: *Ὅτι θά-
σος, καὶ ἰδοὶ διακοῖνα εὐνὴν ἡμῖν τ' ἃ ἀπ' ἄλλων ἐσομένη.*
Qui locus huc apprimè facit.

71. QUI NUMERARE VELIT, QUAM MULTA
SUB ARBORE NOSTRA POMA LEGAM, &c.] Plus
dixit, quam Antagonista. Per το ἀδυνασθῆναι enim
horti sui proventum adauget; Poma certè non in-
fimus hortorum ornatus, atque inter praecipua
amantium munera non infima jam olim habita.
Hinc Polyphemus non minus hortulanus, quàm
pastor. Met. XIII. 813.

Sunt poma gravantia ramis.

Quin & Vertumni ac Pomonae hortum vide
apud eundem, Metam. XIV. Ubi ramos habes

felicia poma ferentia:

Ita Alcmai hortum à pomorum praestantiā quo-
que laudat Homer. Odyss. VII. in quo nempe

*Ὀρχηρὸν ἐπ' ὄρχηρ γειγῆσθαι, μῆλον δ' ἐπὶ μέλῳ,
Ἀνὰρ ἐπὶ σαφύλῃ σαφύλῃ, αἶνον δ' ἐπὶ σῦκῳ.*

Vide & Lamoniis hortum in Longi Pastor. IV.
Ubi ab initio ferè: *Εἶχε δ' ἑκάσθ' ἀνὰ δένδρῳ, μαλίστ'
ὑψηλῶς, ὄρχηρ, καὶ ποίαι, καὶ σῦκα, καὶ ἰλαίαι.* &c.

Observandum porro, POMUM nomen esse ge-
nerale; ut ex Varrone, de R. R. I. 31. jam
dictum, cui assentitur Illustr. Scaliger, qui *poma*
dicta esse censet, quod sitim tollant; coque & ci-
be & sint & potui. Sed vide, quae Servius ad
Eclog. III. 52. *Es homines erit hinc quaque pome.*
Hinc & corasum, & prunum, & *mespilum* etiam
poma vocat L. Valla Elegant. L. L. IV. 28. Imò
castaneas inter pomorum genera numerat quoque
Palladius de R. R. Quoad phrasin verò ad di-
ctionem Nostri accedit fere Virg. Ecl. VII. 54.

Strata jacent passim sua quaque sub arbore poma.
Indignum enim esse (rectè pronunciat Fabius
apud Liv. X. 24.) *quam arborem confectisset, sub*
ea legere alium fructum. Quamvis ἀπληρογαστός.
LEGERE, hic valet colligere, notat etiam carpe-
re. Tibull. I. Eleg. 8.

Pomaque non notis legit ab arboribus.

Corydon, Ecl. II. ad Alexin:

Ipse ego caua legam tenera lauragine mala.

Et ibidem:

Alba lignifera cadunt, vaccinia nigra leguntur.

73. CITIUS TENUES NUMERABIT ABISTAS.]
Comparatione utitur rusticā, ex decore, ut in-
numera sibi pomorum esse genera significet. Ita
per το ἀδυνασθῆναι rem amplificare solent Poëtae.
Quod sexcentis locis, praesertim ex Ovidio (de
Trist. ac Ponto & alibi) probari possit.

NUMERABIT] Suavissimè, & ad rom; Ana-

H h h 2 c r c o n

creon de Amoribus suis, Od. xxiii.

Εἰ φύλλα πάντα διδόναι
Ἐπίσταναι κατεπαῖν,
Εἰ κύμα τῶδ' ἐς εὐρεῖν
Τὸ δ' ὅλης θαλάσσης,
Σὺ δ' ἱμῶν ἰσῶτον
Μῖνον ποῖα λογισθῶ.

Qui locus hic mire quadrat. ARENAS, hic quaedam legunt Edd. ut in Var. Lect. exhibet cultissimus Vltius. ARISTAS tamen dixisse, ex decoro magis est Agricolae: qui & annos ita nominare solet:

Pest aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.

74. SEMPER OLUS METIMUS] Olus, sive holus, omnis est herba sativa, qua vescimur, & cuius caule & foliis in edulium utimur; quasi ab ὅλος, inquit L. Valla Elegant. III. 9. pro quovis ergo genere absenti ponitur. Holus Antiquos cum aspiratione dixisse ex Festi Pompeji Epitomis, aliisque Grammaticis, liquet. In hortis itaque propriè nascitur: unde signatè Annonio Poëtae hortus dicitur holitorius. Pinguis enim, solum, quae cibi sunt majoris edulia requirunt, observante Plinio, XVIII. 17. Rectè tamen distinguit Valla, Elegant. I. 6. hortus arboribus confitos, & voluptatis causa comparatos, ab hortis holitorius: quod & Poëta noster videtur observasse. Varia olerum genera interea suppediabit Hortus Virgilianus, in Moreto, VI. 72. & seqq.

*Haec olus, & late fundentes brassica betae,
Foecundusque rumen, malvaeque inulaeque virebant.
Haec ciner, & capiti nomen debentia caepe,
Grataque nobilibus requies lactuca ciborum,
Et gravis in latum demissa cucurbita ventrem.*

Cui, quae in Catalect. Scaligeri, Priapus habet, adde:

*Non brassica fero guttor caules,
Betaeque, quantus hortus educat nullus,
Crescensve semper in suum caput porrum:
Nec seminosas ad cucurbitas quemquam,
Ad oytumvre, cucumeresque huiusufas,
Kenre credo, sessilesque lactucas. &c.*

Quin etiam ex Corycii senis horto discas apud Maronem Georg. IV. 120.

*Quaque modo potis gauderent intyba rivis,
Et virides apio ripae: tortusque per herbam
Cresceret in ventrem cucumis.*

Tοταῦτα ἕως ἡνῶν, Tot tantaque erant sativa, in Lamonis horto jam superius citato.

METIMUS] De holeribus etiam metendi verbum usurpari jam à Viris Doctis observatum. Confer hujus Eclogae VI. istum:

Messum sibi vindicat hortus.

Sic frumenta manu carpere; dixit Maro Georg. II. & moerere flores pro carpere, nota phasis. Sic,

demetore augue rosam. Magnum certè frugalitatis antiquae testimonium: cum solo olere contenti vicitabant Veteres, ac securum olus laudabant: quemadmodum (apud Horat. II. Serm. 2.) rusticum audias

Non ego, narrantem, temere edi luce profestà

Quicquam, praeter olus fumosae cum pede porcae.
Pulchra sunt, quae Prudentius, Cathem. Hymn. III. 63.

Nos olenis coma, nos filiqua

Foeta legumine multimodo,

Paveris innocuis epulis.

Cacterum pulchre Olus metentem in horto suo Simululum descripsit Auctor Moreti, VI. 86.

Ac, primum leviter digitis tellure resossa

Quatuor educus cum spissis allia fibris:

Inde comas apii graciles, rutamque virentem

Vellis, & exiguo coriandra trementia filo.

Haec ubi collegit, &c.

Ubi variandi verbi phrasae observa. Quin & SEMPER hic ἐσέγγενον habet. Sic quodvis anni tempore Corycius ille Senex, (Maroni laudatus, Georg. IV.)

Et cum tristes hyems etiam nunc frigore saxa

Rumperet, & glacie confusas froenasset aquarum,

Ipse comas molles iam tum ronebat arambi,

Aestatem increpitans seram, Zephyrosque morantes.

74. NEC BRUMA NEC IMPEDIT AESTUS.] Respondat Antagonistae, qui dixerat, PER TOTUM ANNUM. Olus enim sibi nec fervidissima aestate nec frigidissima hyeme, deficere significat. Tale olus producit Martialis (lib. VII. Epigr. 30.)

Caenum gelidis pruinis.

vel (ut idem lib. XII.)

Quodque vires Jani mense, nec alget, olus.

BRUMAM.] Per Σεινδοξὸν partis poni, pro tota hyeme, notissimum. Propriè enim bruma, Solstitium est hybernium, prid. Id. Decembris, brevissimus totius anni dies. signatè de eà Manilius Astron. III.

Brumam Capricornus inertem

*Per minimas cogit lucet, & maxima noctis
Tempora.*

Hinc à Poëtis bruma, absolute vulgò opponitur Solstitio, (per quod aestivum intelligunt) pro longissima totius anni luce. Ita Claudianus eleganter in Panegy. sub personâ Theodosii M.

Solstitio Meroën, bruma tentabimus Istrum.

Confer & Ovid. Trist. V. Eleg. 10. VI. 7.

Efficit angustos nec mihi bruma dies.

Brumam itaque finiebant Vett. VIII. Kal. Januar. ut Servius ad Georg. I. 211. observat. Hinc eleganter Flaccus, lib. II. Sat. 6.

— — — Sen.

Sen bruma nivalem

Interioro diem gyro trahit. &c.

Hunc *gyrum* non minùs ornatè *arctum circulum* (per quem *Tropicum Capricorni* intelligit) vocavit Prudentius Cathemer. Hymn. xi. Qui inscribitur OCTAVO KALENDAS JANUARIAS:

Quid est, quod *arctum circulum*

Sol jam recurrens deserit?

Ubi, inter alia, Cellarius Columellae & Plinii auctoritatem allegat: quorum prior, lib. ix. inquit: *bruma ferè conficitur circa viii. Kal. Jan. in octavâ parte Capricorni*: alter lib. N. H. xviii. 25. lisdem penè verbis: *Bruma Capricorni a. d. viii. Kal. Jan. ferè*. ubi rò ferè notandum, ob Astronomicorum inter se dissensiones. Lege & Manil. Astron. iii. *Principio capiendâ tibi est mensura diei, quam minimam Capricornus agit*: & seqq. Vide & Macrob. in Somn. Scip. ut etiam Saturn. i. 21. *Brumale Solstitium* inquit vocant Vett. *brumam*, a brevitate dierum cognominantes. Graecis enim est *βροχὴ ἡμέρας*. Inde Lucret. de R. N. Velut Hyemem *brumales flexus*, *gelidumque rigorem*, ita Aestatem *aestiferas partes*, & *torrida signa* appellat. A. Gellius iii. 10. aperte distinguit: *in septimo signo fit Solstitium à brumâ, in septimo fit bruma à solstitio*. Sed Vide hic Coel. Augusti Hieroglyph. in Capricorno. AESTUS legunt quidam; quae Metonym. frequens pro aestate. Tibull. ii. Eleg. i. *Calidi sideris aestum*. Conjungit Propert. iv. Eleg. 3.

Quae tellus fit lenta gelu, quae putris ab aestu. Vide & elegantem Boëthii de Consol. i. Metr. 5. de eâdem re Phrasin:

Tu frondifluae frigore brumae

Lucem stringis breviora morâ.

75. ET CUM SICCUS AGER LANGUENTES EXCOQUIT HERBAS.] Signate omnia.

Siccus] Id est aestate torridus. Idem Boëth. Consol. lv. Metr. 6.

Aestas Ceterem fervida siccit:

Cum nempe vitio moriens sicut aeris herba, ut Eclog. vii. Virgil. quod pulchre expressit Tibull. i. Eleg. 8. Quamvis sensu negativo de Aegypto:

Arida nec pluvio supplicat herba Jovi.

Et sic passim Poëtae hunc tractant locum.

EXCOQUIT.] Eodem verbo usus Cicero: Sol terram excoquit. Et graphice Maro, Georg. i. 65.

Globasque jacentes

Pulverulenta coquit maturis solibus aestas.

Idem elegantissimâ inversione extulit Lucret. vi. 962.

Terram Sol excoquit, & facit are,

id est *arescit* (in quâ voce hic *ἀρασσέω* agnoscit Lambinus) ut scilicet prae nimio folis fervore disiectam atque disruptam inducat tellurem. Incendere usurpat eâdem in re Statius iii. in Sylv. libr.

Acer anhelantes incendit Sirius agros.

Metaphorae autem ductae sunt ab igni in genere ut Ovid. Metam. xiv. De ferro, quod Noricus excoquit ignis. Aut proprie de igni stipulis admoto flammisque agrum exurentibus: ut Maro Georg. i. 86.

Sive illis omne per ignem

Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor.

Observa tamen Nostrium ipsi agro id adscribere, quod alii potius Solis efficaciae: dicit enim agrum id est terram ipsam excoquere herbas id est vim omnem ac naturalem succum herbis furripere, ac quasi subtrahere humorem, unde elanguescant germina. Quomodo fere Senec. Tragic. in Oedip. Aët. i. v. 41.

Desuervit amnes liquor, atque herbas color.

Nempe, quum Sol ignes auget aestiferi Canis. Ut ibid. Ita quoque nostro est Eclog. v. Siccus ager cum fervida tellus: &c. Interea pulchre variavit illud maximi Poëtae, Georg. i. 107.

Cum exustus ager morientibus aestuat herbis.

Accius in Vett. Fragm. concoquit, habet, quamvis in re alia. Pacuvius in Antiopia, (quem locum servavit Festus cum Isidoro lib. xiii.) ad rem:

Sol Flammeo vapore torrens terrae solum exussurrit.

76. SUMO TAMEN CALATHOS NUTANTI LACTE COACTOS.] Significat, sibi nunquam lactis copiam deesse, quamvis vel fervidissimo aestatis calore.

SUMO] Non inconcinne legas, cum Cl. Barthio,

SUME;] Ut scilicet Amasiae suae calathum lacte pinguiissimo pleum ad marginem usque repletum offerre videatur. Cui sententiae respondent, quae sequuntur. Quasi cum Marone dixisset:

Si lac praeeperis aestus,

Non tamen hinc frustra pressabimus ubera palmis. Sume, enim est offerendi formula. Sic enim Mopsus ille Maronianus ad Meliboeum, Eclog. v. 88.

At tu sume pedum.

Quin & lac inter munera amatoria fuisse Antiquis docet plus semel suavissimus in Pastoralibus suis Longus. Imo in deorum agrestium sacrificiis oblatum esse lac (quae libamina γαλακτικὰ

H h h 3 747

du vulgo dicta) constat ex Theocrit. Eid. v. Σῆμα δ' κρητῆρος μέγας λαοκτοῖο γάλακτος τῆς Νύμφης. Sed nota res, ex Sauberto de Sacrif. aliisque. In calathis porro dona rustica offerebant. In Pastoral. jam citatus Longus, lib. iv. Ἐμίλῃσιν αὐτῶν καὶ σκαφίδων καὶ αἰνῶν, καὶ γαυλῶν πολλῶν, καὶ τρυγῶν μεζῶν. Ita Corydon ad Alexin, Eclog. ii.

Tibi lilia plenis,

Ecce, ferunt Nymphae calathis.

Ad q. l. Servius: Calathus Graecum est, nam Latine quasillum dicitur. Unde quasillariae ancillae, quae pensum suum sive lanam quasillis deponere solebant: de quibus Cicero, Seneca, Petronius alii. Tibullo lib. iv. Eleg. 10. atque alibi saepius memorantur calathi vimine texti. Sed ejusmodi κάλαθον, e viminibus contextum hic non intelligi, ipsa res docet. Accipitur autem heic pro vase aeneo, in quo Vett. lac, vel recentes castos in urbem venales apportabant. Quod sensu Virg. Georg. iii. 402.

Sub lucem exportant calathis, adit oppida pastor. Ubi recte Servius, vasis aereis. E ligno tamen & calathos illos confectos fuisse constat, vel ex etymo; cum, juxta Eustathium in Homer. dictus sit κάλαθος τὸ κάλον. Multus eorum usus in Cereris Dianae ac Minervae sacrificiis. in quibus calathos à Virginibus portari solitos notissimum. Vide modò quid Illustris interpres dicat Callimach. Hymn. in Cererem, vl. i. ubi & Aristophanem in Θισμοφορ. citat, apud quem Chorus, inter alia sacrorum instrumenta, καὶ τὸς κάλαθους recenset. Sed illa monuisse satis: neque enim ad sensum Nostri faciunt. Quidam scribunt κάλαθον proprie dici sportulam; sed vocem hanc ad vasa tritici, uvarum, lactis, aliarumque rerum postea translatam esse: Unde & illorum quoque in Vindemiâ meminit Anacreon. Od. lxi. Hymn. Torculari:

Τὸν μελαρόχρωτα βότρυ

Ταλάροις φερόντες ἀνδρὶς

Μετὰ παρθένων, ἐν ᾧμων. &c.

Hinc & Martialis lib. xiv. Epigr. 107. Ejusmodi calathos loquentes inducit:

Nos Satyri, nos Bacchus amat. &c.

76. NUTANTI LACTE COACTOS] Lacteleniter se movente praepinguedine, dum portatur impletos. Pingui & concreto, & quasi fluitabundo, exponit Cl. Barthius. Nutans enim est vacillans, quasfatile, vel quassabundum L. Valla, Eleg. v. 84. Nutare inquit, est proprie malè solidatae molis. Hinc & nutationem capitis esse dicunt somno gravati. Plinii certè est capitis nutatio; & Appuleji Milef. vi. nutanti capite, & nutabundus, lib. ix. Pulcherrimè ad arbores transtulit En-

nus in Fragm.

Capitibus nutanteis pinos, vinctosque cupressos.

Quo sensu & Lucretius alibi. Nuto enim frequentativum est a Nuo, unde annuo. Plaut. Afinar. 4. 1.

Neque illa ulli homini nutet, nictet, annuat.

Graecis quoque eis γλῆ νῦνεν est vacillare: ut Herodotus loquitur. Similis ferè occurrit in Propertio phrasis lib. ii. Eleg. 12. 52.

Quae passim calathis strata natare vides:

Quod, μέθεμαις, pro nutare dixit. Confer Juvenal. Sat. iii. 256. & ii. 125.

Sacra ferens nutantia.

Describit etiam Quintilian. Inst. xi. 2. De gesta Oratoris quid sit nutatio; nempe frequens & in utramque partem vacillatio. Vel per ὑπακλῶνι intelligi possit: calathos nutantes lacte coacto id est pingui, vel coagulato. Ita Auctores fere Nostri de lacte: Nemesian. Eclog. iii. 33. Ipse Noster Eclog. iii. 68. Et eadem fere phrasi Eclog. v. 64.

Tremuli tremebunda coagula lactis.

77. VELLERA TUNC DABIMUS, QUUM PRIMUM TEMPUS APRICUM SURGET] Majora se pollicetur daturum; vellera nempe ovium praestantissimum. TEMPUS APRICUM, est vernum, sive potius aestivum; Majus itaque mensem, vel centè Junium denotat, quo terra jam sole incalescit. Apricus enim est ἄνερ φέρων, sine frigore; ut placet Servio ad Aen. vi. 312. Unde & Africa, quod sit calidior, quibusdam dicta videtur. Apricus ergo est sole calens: velut idem Commentator ad Aen. v. 128. inquit; atque ut tempus apricum Nostro dicitur, sic dies aprica Valex. Flacco, Argon. i. 844.

Ubi Sol totumque per annum

Durat aprica dies.

Sic aprici tempora Veris, nota poetarum phrasis. Eleganter ea vox ad ipsum tempus transfertur: cum proprie dicenda sit de rebus ac locis, Soli expositis, vel sole gaudentibus. Unde apricari est, se pandere ad Solem, vel soli meridiano se exponere. Sic flores & horti dicuntur aprici, rara aprica, & similia. Tibull. i. Eleg. iv.

Annus in apricis maturat collibus uvas.

78. ET A TEPIDIS FIET TONSURA KALENDIS,] id est, post Kalend. Majas, vel Junias. Varro R. R. ii. 2. Tonsurae tempus est inter Aequinoctium Vernalium, & Solstitium, cum sudare incipiunt oves: à quo sudore recens lana tinsa succida appellata est. Et mox: Oves hirtas tondent circiter ordinarum messem: in aliis locis ante foeniscem. Quidam bis in anno tondent. &c. Sed Noster de priori loquitur tonsura, ob velleris scilicet praestantiam. Idem quoque tempus apricum observat Philius xviii.

27. Observandum hic *Prinus lanæ vulsuram, quam tonsuram in Italiâ inventam fuisse; oviumque consores eo primùm venisse ex Sicilia post R. C. A. cccxlv. ut auctor est Terentius Varro, hoc cit. Observarunt quoque Vett. ne aegras tonderent, inter quos est Virgil. Georg. iii. Ubi de grege lanigero agit:*

*Ne tondere quidem morbo, illarumque peresa
Vallera. &c.*

Cui tamen non repugnat illud Horatii, Epod. ii. qui de rustico suo:

*Aut tondet infirmas oves;
nam rō infirmas dixit hoc loco ut tenoras. Sed pulchre pastor apud Silium Ital. Punic. xv. in re simili:*

*Nunc lactus in umbrâ
Tondebat niveae splendentia vellera lanæ.*

At fufius Noster *tonsuram* exsequitur in Mycone suo, Eclog. v. atque ea præsertim *quæ post tonsuram fieri oporteat. Post Kalendas* dixit fortè cum iudicio; quæ, cum essent sacrae (ut ex Macrobio, aliisque multis liquet) nihil ferè peragebant Antiqui nisi post oblata ipsis *Kalendis sacrificia. Laribus enim agrestibus dona sua obtulisse agricolæ Kalendis, Nonis, Idibus*, jam dictum supra. Religionis enim circa dies fuisse observatissimos etiam antiquissimos agricolæ docuit Hesiodus in *Huip.* alique, qui rem tractarunt Geoponicam. *Tepidas etiam dixit Kalendas per Metonym. ut tempus apricum.*

77. ET NOS, QUOS ETIAM PRAETORRIDA MUNERAT AESTAS.] Verba sunt *hortulani* adversario respondentis. Gloriatur se itidem vel ferè diffiniam aetatem sibi frugiferam esse. PRAETORRIDA, *ἡσυχία*, nam *præ* in compositione vim intendit. Virg. Ecl. vii. simplicius: *jam venit aestas Torrida.*

MUNERAT] *munero*, & *muneror* agnoscit Priscianus, Donatus, alique Grammatici. Cicero pro Dejotar. *Quibus te rex munera constituerat.* Plaut. Capt. v. i. 15.

Beneficium bene merenti nostro merito muneres. Contra *muneror*, pro *munero*, usitatum esse (verbo agendi) ait Gellius xviii. 12. ubi de verbis duplicis potentiae agit. Ita Macrobius Saturn. i. 7. de Jano Saturnum hospitio excipiente: *regni cum societate munera* appellatur: ut Horat. in odis: *Quicumque terræ munere vestimur.* Sic *serrei munera* dixit Lucretius.

78. MILLE RENIDENTI DABIMUS TIBI CORTICE CHIAS.] Pro *velleribus* mille se *Nuces* daturum ait. *Nuces* enim intelligere videtur præstantissimas, è *Chio* insulâ Romam advectas, quæ & *noces Græcæ & Asiaticæ* Plinio xv. 22. dictæ.

At si per *Chias*, absolute ita dictas, *Nuces* intelligat, ob oculos habuisse videtur *noces Thasiæ*, (quas amygdala esse frustra contendit Macrobius) hoc est *Avellanas*, quæ *Thasiæ* dicuntur, juxta celeberr. interpretem ad A. Gellii lib. vii. cap. 16.

CORTICE ergo propriè dixisse videtur: si de *Nucibus* agat. *Ficus* tamen *Chias* frequentius laudant Auctores: quas summo in pretio fuisse Romanis, notum est ex Martiale lib. vii. Epigr. 24. aliis, utpote *quæ solem & vinum sapiebant.* Quin & has ex insulâ *Chio* in Italiam translatas fuisse, docet Varro R. R. i. 14. *Genera, inquit, ficorum (quæ Chias, ac Chalcidicas, & Lydiæ & Africanæ) item caetera transmarina in Italiam perlata.* Plinius item varia *ficorum* genera recenset variis N. H. locis. Inter eas etiam Macrobio, Sat. iiii. 20. est *Chia alba, & nigra.* De earum præstantiâ egregiè Martialis, xiii. Epigr. 23.

*Chia seni similis Baccho, quam Setia misit,
Ipsa merum secum portat, & ipsa solem.* Quin *Chios* insula variis fructibus & vino laudatissimo (quod lautius potaturi Falerno, sive etiam Ammineo miscebant Romani, celebrata Auctoribus; cur etiam lasciviae notati sunt *Chii*, ex proverbio *Chiam vitam gerere*: apud Petron. Sat. cap. lxxiii. & alios. Si *corticem* ergo hic pro quovis tegumento accepiamus, quid verat & hoc loco *figus* intelligere *Chias*; quæ revera dignissimæ inter munera, & quidem *ἡσυχίας*, recenseri? Neque vox obstat. *Cortex enim cuiusvis rei corium*; ut rectè definiunt Lexicographi. *A contego fit cortex, quasi contex*, inquit C. Becm. Orig. L. L. quomodo Græcis *λεπίς* & *λίπσιμα*, dicitur a *λίπν* decortico, exuo: de quo verbo consule Lexicographos Græcos. Sed vide, præ caeteris, Lucretium, lib. iv. 46. qui satis physice:

*Dico igitur rerum effigias, tenuesque figuras
Mittit ab rebus summo de corpore earum;
Quæ quasi membrana, vel cortex nominanda est.
& seqq. Ficus itaque intelligo Chias, non Noces.* Observandum præterea eleganter *Chias* dici *ἡσυχίας*, quemadmodum *Cypriæ, Aegyptiæ, Canneæ, &c.* de quibus posterioribus Cicero de Divin. ii. ac Plinius xvi. 19. Ubi quendam habes *Canneas* venales clamitantem, qui *caricas* vel *ficus Canno advectas* vendebat: quod etiam egregiè adnotavit Celeberr. Interpres in Tertullian. Apolog. cap. iii.

RENIDENTI] id est præ maturitate nitenti ac laevi. *Renideo enim est splendorem reddo.* Hinc Plinius ad *gemmas* transtulit, lib. xxxvii. ad *Lunæ fulgorem* Horatius, ii. Od. 5.

U

Ut pura nocturno renidet

Luna mari.

Ubi Interpres: *resplendet*, ex collatione nempe Virgilii, Aen. vii. 9. Sic idem Flaccus, Epod. ii. *Circa renidentes Lares*: ad q. l. Mancineilus: *focos splendentes, & omni nidore terfos*. Veluti Lucret. lib. ii. 333. *Aere renidescit tellus*, id est refulget, nec non ii. 27. *Nec domus argente fulget, auroque renidet*. At Catullo Epigr. xl. *renidere est videre*, ut albi dentes appareant: ubi Illustr. vide Scaligerum. Quo sensu *renidere* hic foret *arridere*, *placere*, eleganti *μελέδοι*. Sic *vultus & os renidens* (ex Ovidio) Planudi vertitur το μέγαλον φάσμα. Neque mirum *Chias*, prae mariscis, non fatuae placere puellae.

79. CASTANEASQUE NUCES TOTIDEM] Virg. Ecl. ii.

Castaneasque nucas, mea quas Amaryllis amabat. Ubi Servius: *Nuces generaliter dicuntur omnia tota corio duriora: ut avellanae, amygdalae, juglandes, castaneae.* Ad eundem Virgilio locum etiam Macrobius, Sat. ii. 14. *Nux castanea vocatur & Heracleotica.* Et Plinius, xv. 23. *Nuces vocamus & castaneas, quamvis accommodatioris sunt glandium generi.* Inter pomorum genera recensere videtur Naso Metam. xiii. ubi Cyclops ad amicam:

Nec tibi castaneae, me conjuge, nec tibi deérunt Arbutei foetus.

Sanè Antiquis *castaneae* dicuntur Διὸς βάλανος, Jovis glandes; eo quod Vett. jam olim earum dulcedine delectarentur, unde & βαλανόφυγος dicti sunt. Quin & *Castaneas* omnium glandium praestantissimas esse docent Medicorum Scholae. Neque aliter (ex Athenaeo Deipnosoph. ii. 13.) J. Beverovicus Med. Vet. Part. ii. cap. 2. dum ait: *carnes alunt, sed difficulter concoquuntur: elixae vero minus instant, nutriuntque uberior.* Observat id quoque praeter alios, C. Becm. Orig. L. L. Graecis est καστανίδιον κάμνον, a *Castana*, urbe Thessaliae (ut volunt) vel *Castileneo* vico; cujus meminit Strabo Geogr. ix. Stephanus, alii.

TOTIDEM.] Id est mille, ne cedat Antagonistae: dixerat enim alter:

Mille sub uberibus balantes pascimus agnas.

80. QUUM SOLE NOVEMBRI] Erudita phrasi (ut rectè observat Cl. Barthius) pro ipso mense *Novembri*. Sic *horas Septembres* pro ipso *Septembri*; dixit Horatius, lib. i. Epist. 16. ubi de agro suo:

Hae latebrae dulces, etiam, si credis, amoenae Incolumem tibi me reddent Septembribus horis.

ad q. l. Interpres *Septembredine* itidem dixit. Neque aliter Poëta: age *libertate Decembri*. Atque ita mensium nomina adjectivè poni aucto-

ribus constat. Appulej. Miles. xl. dies insequobatur Iduum Decembrium. Sed nota est *ἰδενή*. Nam & Graecis secundus casus *Μηνός* (mensis) desideratur in participio *ἰδενή*: ut observat in Myller. Ellipsi. L. Graec. Cl. Bos. Neque id ignotum est *Solem* pro die, vel tempore quodam diei usurpari. Idem enim Flaccus, i. Epist. 5.

Supremo te sole domi, Torquate maneho. id est sub vespèram, die jam occidente. Ita de tempore matutino dixit Persius, Satyr. v. *Sub sole recenti.* Laudat itaque horti sui fertilitatem vel ipso mense *Novembri*. Simili elegantia Faustini villam commendat Poëta Bilbilensis, iii. Epigr. 98.

Hic post Novembres, imminente jam brumâ, Seras putator horridus aëras.

Hic mensis apud Antiquos in tutela Dianae, ut venatricis; notante C. Rhodigin. Lect. Ant. xxv. 30. — *Diem* (id est Jovis nomine praecellentem) *Novembrem* nuncupasse Graecos itidem refert, lib. xv. 24. qui mensis Atticis dictus est *Ἀνθιδναίος* de quo nomine tamen variant Eruditi, quibus potius est *Μαυρανθινάος*. Inter Mensium Epigrammata male tamen audit Ausonio: Ita enim ille:

Sidera praecipitat coelo delapsa November.

Itidem Vegetio de Re Milit. i. 9. crebris procellis est infamis: quum nempe Mare claudi diceretur à medio fere *Novembri* in vi. idus Martias. Sed ista huc minus faciunt.

81. MATURIS NUCIBUS VIRIDES RUMPENTUR ECHINI] dum cortices prae maturitate se distendant: *Echinos* ergo dixit more Vett. qui omne *hirsutum* vocabant *Echinum*. Et rectè ad *castaneas* transtulit, quas Virgilius jam *hirsutas* dixerat, Ecl. iii. Quid propriè *Ἐχίνος* sit, animal nempe terrestre, ut & piscis marinus, satis notum. Quorum terrestis ille Latinis dicitur *Erimacus*; Graecis nomen habens *ἄχις ἢ ἔχιν αἰώτιος*, quod spinas habeat. Unde & Apologus satis cognitus de duobus *Echinis*, ut & ille de *Echino & Serpente*, apud Aesopum, alios. Hinc etiam proverbium *ἔχινος ἀσχυρτός*, *Echino asperior*. Ejus hieroglyphicum ignorasse Aegyptios refert Pierius Valer. lib. viii. ubi de prudentia tamen illius Senarium citat Archilochi:

Ποῦ οἶδ' ἀλώπηξ ἄχις ἔχινος ἢ μέγα.

De *Echino* pisce Horat. Epod. v. vi. 27.

Horret capillis ut marinas, asperis,

Echinus.

Imo de eodem, qui in deliciis ciborum Romanis, acutissimus Martialis, xiii. Epigr. 86.

Ipse licet digitos testudine pungat acuta,

Cortice deposito, mollis Echinus erit.

Hanc ergo vocem de *Castaneis* ipse usurpavit Pli-

Plinius xv. 23. *Nuces vocamus & castaneas: armatum his echinato cortice vallum est.* Et lib. xxvii. 9. de iisdem: *tegmen spinosum, capitula sunt echinata (id est asperata) spinis.* Quin & locus est in Petronio, huc faciens, cap. lxi. ubi, in convivio jam plus citato. *Insequuta sunt Cydonia etiam mala, spinis confixa, ut echinos efficerent.* RUM-PENTUR id est se laxabunt, ac distendent. Claudianus (quamvis *μελαφοεικώς*) in Eutrop. i.

— *Cutem distendit echino.*

Sic Maro: *rumpantur ut ilia Codro.* Fab. *Ranae ruptae* confer apud Phaedr. lib. i. sed quoad *φρῆν* tantum.

82. NUM, PRECOR, INFORMIS VIDEOR TIBI? NUM GRAVIS ANNIS?] Frequens haec Amantium querela. ita Theocriti Cyclops, Eidyll. ix. 20.

— *Ἄνθ' ἰγὺ δονίμ λασίωτες ἡμεις.*

Confer & Eidyll. xx. 19. in quo bubulcus de Eunicae fastu conqueritur, ac similiter interrogat:

Ποιδῖς, ἐπατί μοι τὸ πρήγυν' ὦ καλὲς ἱμῖ;
Et quae seqq. ubi plurima sunt stolidae iactantiae exempla. Hunc imitatur in Cyclope suo Ovidii musa, Metam. xiii. nec non Corydon Virgilianus, Ecl. ii.

— *Non sum adeo informis.* &c.

Cavent enim sibi amantes ne aut deformes, aut senes videantur virginibus sibi adamatis. Unde lepidissima est Anacreontis Oda, xi. de se ipso:

Δίγυσιν αἱ γυναικες,

Ἀνακρέων, Γέρων εἰ

Λαῶν ἱστοκτόν ἄνδρ

Κόμος μ' ἔχει' ὥσας. & quae seqq.

Atque ita ille passim juvenem se quantumvis senex, iactat. Formam enim in adolescentibus ad amorem quamplurimum valere quis nescit? Tyrtaeus, vetus ille Poëta, in Fragm. Graecor.

— *Ὅς ἢ ἰστέρι πάντ' ἐτίθειν,*

Ὅρ' ἄρα τ' ἔχης ἀγλαὸν αἶθε' ἔχῃ,

Ἀνδρα μ' ἀνελίξιν ἰδῆν, ἔσθ' ἢ γυναιξί.

Heliodor. Aethiop. iv. ab initio fere: *Ἐπαυλὸν γάρ τι καὶ πρὸς τ' ἐσθλῶν εἰς ἑννοίαν τὸ καλόν.* de Theagene: Qualis forma pulchellum deceat pastorem, vide in Longi Pastor. ii. *Καὶ τ' παῖδων ὁ πῶτα* *ἔπειθ' ἑταίρῳ, πύρρον παῖδιον, καὶ γλαυκόν λευκὸν παῖδιον καὶ ἀγέροντα, καὶ ἡδίστην καὶ βαδίζον ὥσπερ ἑταίρῳ.* Ejusmodi formam in puero eleganter vocat Phocylides, in Sentent.

— *Παῖδες δ' ἐνυέρθη νεότησιον ἄρτω.*

Sed in hoc argumento quis non ludit. Unum vide Anacreonta, Od. xxix. Bathylli sui formam depingentem, ex qua sibi fieri Apollinis deorum pulcherrimi formam desiderat:

Γεφύρι ποταμὸν οἷα Βαθύλλου.

Quid tamen absolutius, quàm quae Salmaois

ad formosissimum puerum apud Nafonem, Metam. iv. fab. ii. 320.

— *Puer ó dignissime credi*

Esse deus! seu tu deus es, potes esse Cupido! &c. Vide ejusdem Narcissi descriptionem Metam. iii. fab. 6. 420. Cui adde Senecae Tragicæ Hippolyt. act. ii. chor. vi. 795. & seqq. Vide & hic Amorum Magistrum de Art. i. qui juvenes, ut formosi videantur corporis munditiem monet. Eadem interea simplicitate qua Noster, se commendat Alcon Donacæ suæ, apud Nemesian. Ecl. ii.

— *Nostro formosior Ida*

Dicor, & hoc ipsum mihi tu narrare solebas.

Tanta enim formæ contentio inter palliores quorum pulchritudo vel epitaphiis inscripta: ut ex Anthologiae Epigrammatis, & alibi liquet; & (ne longior sim) apud ipsum Maronem, qui de Daphnide, quamvis *ἀλγυροεικής,*

Formosi pecoris custos, formosior ipse.

INFORMIS] Eodem vocabulo supra Maronis Corydon. Graecorum est *ἄμορφος*. Ita Plinius Elephantis *digiti informes*, & alibi: *informia ursae* pariunt. Auctor ad Herennium: *Informis res, & bene formata, contraria sunt.* Confer. Ovid. Met. xv. 300. de Urfa: cui proprium *catulis lambendo fingere formam*, qui ante *informes*. In usu tamen magis est *deformis*. Ut de matrona Ephesina Arbiter cap. cxii. *Nec deformis aut insacundus juvenis videbatur.*

GRAVIS ANNIS] Virg. Aen. xi. *Annis gravis atque animi maturus.* Et Aen. ii. 435. *Iphitus aegro jam gravior.* Contemptus enim esse Senectus juveniculis in re amatoria solet. Appulej. Miles. vii. *Senectam infirmitatem meam contemnis ac despicias:* ubi pulcherrima in hanc rem congestit doctissimus Pricæus. Maximiani (qui sub nomine C. Galli nimium lascivit) hic querelas audi *senectutis* suæ incommoda desistentis, Eleg. praefertim i.

Ipsi me pueri, atque ipsae sine lite puellae

Turpe putant dominum jam vocitare suum:

Irrident gressus, irrident denique vultus,

Et tremulum, quondam quod timuere, caput.

&c.

Senes itaque, amoribus irretiti puellarum se ludibrio merito exponunt juxta illud Nafonis: *Turpe senilis amor.* Hinc egregie Senem (praeter Martialem aliosque) taxat Alciatus, Emblem. cxvi.

Noctua ut in tumulis, super utque cadavera bubo,

Talis apud Sophoclem nostra puella sedet.

Sed frequens hic Comitorum ferè est lusus. Argumenta Plautina in promptu sunt. Merito itaque deprecatur se *annis gravem* esse. Nam juxta

Mimnemi Vet. Poëtae, Epigramma Graecum,
 ὁ Γίγων

Ἐχθρὸς μὲ πασι, αἰμας δὲ γυναικῶν.
 Αὐτὸς ἀργαλίον γῆρας ἴδμεν θύει.

Sed hic Gnomologos confule.

84. DECIPIORQUE MISER, QUOTIENS MOLLIS-
 SIMA TANGO ORA MANU.] Fallor? an etiam-
 num ephebus sum.

MOLLISIMA ORA] Dixit δευλὺς, & quasi
 gestu quodam primam tangens lanuginem. Ita
 Sueton. Neron. cap. xxxiv. Illa trachians lanu-
 ginem ejus jam grandis matu. Ad dictionem No-
 stri quam proxime accedit Prudentius Psychom.

Quaeque est lanugo fere mollissima tactu.

Pro Decipiorque miser? habet Rom. Edit. Decre-
 pitusque miser, &c. monente Jano Vltio in Var.
 Lect. Sed sensu minus commodo.

85. PRIMIQUE SEQUOR VESTIGIA FLORIS.] E-
 leganti μετὰ πορῶν rem eandem variavit. Floris,
 exponit Barthius herbas primae. At pace tanti
 Viri, nescio quò sensu? cum de prima lanugine
 jam genas leviter vestiente, non floribus, loquitur.

VESTIGIA] Elegans Translatio à Venatoribus
 ferarum vestigia persequentium. Vide Gratium
 in Cynegetico, ut & Nemes. Cyneget. qui sua ex
 Oppiano fere hauserunt. Imo & canibus tribui-
 tur venaticis: Nemes. Cyneget. vf. 235.

Namque & odorato nescunt vestigia prato,

Atque etiam leporum secreta cubilia monstrans.

Et vf. postremo:

Dum mollia prata

Nocturnis calcata feris vestigia servant.

Atque ita passim de venatu Poëtae. Vel ad mo-
 res allusit Amantium qui adamati sibi hominis
 vestigia sequi solent. Ovid. Met. iiii. de Echo,
 quae, postquam.

Incaluit, sequitur vestigia fursum.

Sic Corydon Ecl. ii. de Alexi:

Tua dum vestigia lustrō.

Significat ergo prima lanuginis indicia vix dum
 apparuisse FLOS: itaque eleganter de prima
 lanugine, quae & Graecis τὸ ἄνωγρον: ut jam
 supra Ovidius cum emphasi:

Purpureo primae signatus flore juventae.

Similiter Pacuvius in Fragm.

Nunc primum opacat flore lanugo genas.

Silius Punic. xvi. 409.

Confusus primaevae flore juventae.

Et lib. i. 374.

Emicat ante omnes primaevae flore juventae

Insignis Rutulo Maurus de sanguine.

Insignis est de Graecis adolescentibus locus Val.
 Flacc. Argon. i. 101. qui ipso in fervore τὸ ἀν-
 ὄμα.

Omnis aet, quae jam bellis spectataque fama
 Turba ducum, primae seu quos in flore juventae
 Tentamenta tenent.

Vide & Graecorum Epigrammata in Juvenes.
 Elegans illud certe Antholog. vi. cap. 22. §. 4.
 de Juvene primam lanuginem deponente:

Ὡς αἰὼν ἀντήτατος ὡς περὶ ἄνδρα ἰδύας
 Κεκοίμεν δὲ φῦλον ἀρετας ἀνελίας,
 Φαίτω θύει Λυκαί, πᾶσι γέρας.

Cui conferas Bathylli lanuginem, apud Anacre-
 onta, Od. xxix.

Ῥοδίῳ δὲ, ὅποιον ῥῶλον,
 Χοίῳ ποῖδ παρὲν.

87. ET GRACILI DIGITOS LANUGINE FALLO?] Et
 vix dum sentio lanosum barbitum (ut argute
 vocat Appulej. Miles. v.) quamvis digito per-
 currens? Hinc vulgo dubiam vocant Auctores.
 Ovid. Metam.

Pene puer dubiaque tegens lanugine malas.

Unde apposite addidit NESCIUS quasi dubitans
 num barbitum adfit, nec ne. A prima lanugine
 dixit Sueton. Oth. xii.

GRACILI] Quae tangi & sentiri vix poterit.
 Qualis illa Vulcani retia, Met. iv. fab. 5. vf.
 178.

Non illud opus tenuissima vincant

Stamina, nec summo quae pendet aranea tigno:

Utque levis tactus, momentaque parva sequantur,
 Efficit. &c.

Quod ex Homeri Odyss. viii. qui tamen argute
 magis.

Ἦν δ' ἀρχήναι λιπαῖ, τὰ μ' αἰεὶς ὑπὲρ ὠοῖς
 Οὐδὲ θάσσιν μακάρων.

Pulcherrime ejusmodi juvenem depingit Apoll.
 Rhod. Argon. iiii. 518. in Oenei filio, qui

Ἐπειθὺς δὲ διζυγίῳ
 Ἀνδράσιν, ὑπὲρ πᾶσι ὅσων ἐπαυθίοντος ἰδύας
 Ἀντίκων.

id est

Qui in numero erat Juvenum

Virorum, quanquam nihil dum efflorescentis lanu-
 ginis

Emisisset.

Apud Nemesianum Eclog. ii. pastor Alcon, de
 se:

Nulla tegimus lanugine malas.

88. FONTIBUS IN LIQUIDIS QUOTIENS ME
 CONSPICOR IPSE] Bis contrarium ingerit: primo
 se aliquanto grandiorum esse gloriatur ex ipso
 lanuginis conspectu, ac proinde puellis magis ido-
 neum; deinde se non tactu, sed ipso visu, id
 animadvertere.

FONTIBUS] Solent pastores fontium liquores
 fere consulere, seque in aquis, vice speculi,
 contemplari. Exempla passim sunt obvia. Vi-
 de,

de, quae observant doctissimus Meursius, nec non Illustr. Ez. Spanhemius ad Callimachi Hymn. v. in Pallad. Lavacr. vi. 20. Ita Corydon Virgilianus Ecl. ii.

——— *Nuper me littore vidi.*

Ubi τὸ πρῶτον non observasse doctissimum Poëtam arguit Grammaticus Servius, ex collatione Theocriti, apud quem Cyclops, Eid. vi. 35.

Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου (ἢ ἢ γὰρ ἡλίου)
Sed excusatur à C. Rhodigino & aliis; qui mare pro omni aquarum colluvione (sive fons sit, sive fluvius) & litus pro quavis terra, quae aquis alluitur, accipiunt. Proprie tamen magis Nemesian. Ecl. ii. in re simili:

Quin etiam fontis speculo me mane notavi, &c.
Eadem proprietate Phaedr. lib. i. fab. 4. de Canes:
Lympharum in speculo vidit effigiem suam.

Nec non lib. i. fab. 12. de Cervo:

——— *In liquore vidit effigiem suam.*

Quod, (praeter Aesopum) non inconcinne in Tetrastich. Fab. extulit Gabrias:

Φερὲν ποταμῷ πλησίον κυνὸν κρίας,

Κύνῃας ἰαυλὸν, αἰὲν οἱ ὕδαρ βλεῖν. &c.

Simplicius verò Aphthonius Sophista in Cervi fabula: καὶ παρῶν, ἰαυλὸν ἰδίῳ τοῖς γάμοις. Sane & Noster fontem adhibet. Et recte. Fons enim cuique perlucidus imaginem reddit, ut Senec. Nat. Quaest. l. 17. Unde aquas specula uda argute admodum dixerunt Vett. Vide hic omnino Lucret. lib. iv. 270. ubi αἰεὶ τὸ Ὀπλῆς in speculis plurima habet. Interea non pastores modo, sed & Nymphae aquarum specula consulunt. Ita Salmacis apud Nasonem, Met. iv. 312.

Et quid se deceat, spectatas consulit undas;
Vide hoc loco Vett. Poëtarum Lusus xii. in Scalig. Catalectis, ad Titulum Imaginis in Unda: ubi omnes speculi comparisonem adhibent. In his est & Juliani:

*Fontibus in liquidis simplex generatur imago,
Ut solet à speculo facies splendente referri.*

89. ADMIROR TOTIENS] Plus iterum dicit, quam Rivalis, qui modestius egerat. Ita Cyclops jam saepius citatus, Met. xiii.

Certe ego me novi, liquidaeque in imagine vidi

Nuper aquae; placuitque mihi mea forma videnti.
Sed praeverat jam Theocrit. Eidyll. vi. 34.

Καὶ καλὰ μὲν τοῖς γένεσι, καλὰ δ' ἐμὴν αἰ μὴ κῆρυ,

(Ὅς παρ' ἐμὴν εἰκασίῃ) καταφάνιστο.

Quae arrogantia Cyclopi ex decoro assignatur. Respicit Poëta Narcissi fabulam, Metam. iii. 424. & seqq. qui, ut τὸ Φιλαύτης Emblemata, sui ipsius formam in fonte demirabatur: unde Ausonio Eidyll. vi. Cupid. Crucif. signate *Mirator Narcissus* dicitur, respectu Nasonis, qui de illo:

Cunctaque miratur, quibus est mirabilis ipse.

Habet idem Ausonius varios in eum lusus: inter quos Epigramm. xcvi.

Quid non ex huius forma pateretur amator,

Ipse suam qui sic deperit effigiem?

Quo alludit etiam Alciatus (& quis non, tam Vetterum quam Recentiorum?) Emblem. lxxx.

Quod nimiam tua forma tibi, Narcisse placebat,

In florem & nosi est versa stuporis olus.

At in ejusmodi Φιλαύτης jactari possit lepidum, quod in Deformes existat, Lucillii Epigramma, Antholog. ii. cap. 13.

Εὐχχῶ ἔχων τοῦτον, Ὀλυμπικὸν, μὲν ἐπὶ κέρει

ἔλθῃς, μὲν δὲ ὅτ' ἀπὸ τοῦ Ἀλφειοῦ ὕδαρ.

Καὶ σὺ δὲ, οἷς Νάρκισσος, ἰδὼν τὸ πρόσωπον ἐκείνῳ

γῆς

Τεθνήσκει, μὲν τῶν σαυτὸν ἰὼς θανάτου.

id est. *Restum cum habeas tantum Olympice, neque ad fontem venias, neque inspicere prope pellucidam aquam: Etenim tu ut Narcissus, videns faciem tuam insignem, Morieris, odio habens te usque ad mortem.* Cur & Nonno in Dionys. ποθόβλητος, desiderio vel cupidine iclus argute dicitur Narcissus.

89. ETENIM SIC FLORE JUVENTAE INDUIMUR VULTUS] Recte *Induimur* cum doctiss. Vlitio legendum, ut fit *Ἐκλυισμός*: Gravior enim est constructio. Ita Maro saepius passive: Aen. ii. 391.

——— *Sic factus deinde comantem*

Induitur galeam.

Et Aen. vii. 640.

——— *Auroque trilecem*

Loricam induitur, fidoque accingitur ense.

Naso Met. vi. fab. — de Progne: *Induiturque atras vestes.* & Met. iv. idem: *pallamque induta nixentem.* Atque ita optimi Auctores. Sic eleganter Graeci passive: *ἐκδύεσθαι περὶ θνητῶν*, pro *ἐκδύειν*. Aesopus in Apolog. *Ὀντὸ ἐκδύνηται*, &c. Caeterum eadem elegantia apud Senec. Trag. Oedip. Chorus ad Bacchum:

Nondum teneras vestite genas!

Nec non princeps Poëta Aeneid. viii. — ubi rex Euander.

Tum mihi prima genas vestibat flore juventa.

dixit. Ansam huic phrafi dedit Lucretius, qui *vestis nomen* (de qua proprie dicitur *τὸ induere*) ad *lanuginem* transtulit. Inter alia, enim lib. v. 672.

Nec minus in certo dentes cadere imperat aetas

Tempore; & impubem molli pubescere veste,

Et pariter mollem malis demittere barbam.

90. VULTUS.] casus est est quartus num. pl. per *συνεδοχῶν*. Genas autem intelligit. Eadem forma de uno pl. numero dixit Ovid. Met. i.

lil 2

Et erectos ad sidera tollere vultus.
90. UT IN ARBORE SAEPE NOTAVI CEREAE
SIVE TENUI LUCERE CYDONIA RAMO.] Elegans
comparatio: Ufus etiam est Martialis lib. x. E-
pigr. 42.

Tam dubia est lanugo tibi, tam mollis, ut illam
Halitus, & soles, & levis aura terat.

Celantur simili ventura Cydonia lunae, &c.

Haec autem mala (quae Macrobio Saturn. vii.
6. Cytonia dicuntur) Catoni de R. R. Cotonea
sunt, ut & reliquis Latinis. Cydonia autem Grae-
cis dicta sunt, quod è Creta insula (cujus urbs,
Straboni, Pausaniae, aliisque Geographis, notis-
sima Cydon) in Italiam primum delata fuerint.
Plura eorum genera recenset Plinius xv. 11. ex
quibus Chysomela (quae mellis colorem referunt)
incisuris distincta, colore ad aurum inclinato maxi-
me laudat. Ad quem colorem Poëta forte res-
piciens Cereae dixit (non caerulea, ut quaedam
habent Edit.) quem ad modum Maro etiam pru-
na cerea vocat, Ecl. ii. Eandem quoque com-
parationem habet Theocrit. Eidyll. ii. 78.

Τοῖς δ' ἐν ξανθοῖσι καὶ ἐλικορροῖο ἥτοιμας.
Describit & Zonas in Epigr. Graecis Antholog.
vi. 14. Tit. de Hortulan.

Ἀρχαῖη σοὶαί τε, καὶ ἀρχαῖος τὸδ' ἄνθος,

καὶ ῥυτίδες φλοιῶν σὺν τοῖς ἰσομήλειον, &c. seqq.

Inter munera fuisse ἐλικορρὰ notum ex Antiquita-
te. Corydon Ecl. ii.

Ipse ego cana legam tenera lanugine mala.

Aperte magis Romanus ille Callimachus, lib.
iii. Eleg. ii. v. 27. de veterum simplicitate in
amoris:

Illis pompa fuit decussa Cydonia ramo,

Et dare puniceis plena canistra rubis.

Puellae nempe deferenda. Omen certe habe-
bant in Nuptiis juxta legem Solonis, quam,
inter alios, tangit Alciatus, Emblem. cciii.

Poma novis tribui debere Cydonia Nuptis

Dicitur antiquis constituisse Solon.

Grata ori & stomacho cum sint, ut & halitus
oris

Sit suavis, blandus manet & ore lepos.

In quibus expressit Plutarchi verba de Conjug.
Praecept. cap. ii. Solon jubeat sponsam, cum
sponso concubituram, prius manducare malum Cydo-
nium &c. Recte itaque Mantuanus descripsit

Riguis quae Cretica misit ab hortis

Poma Cydon. &c.

91. LUCERE] Translucere: propriè dixit res-
pectu coloris aurei: unde eadem fere descri-
ptio est aurei rami sub frondibus elucentis, Ae-
neid. vi. 204.

Discolor unde auri per ramos resulsit.

Et mox:

Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice sic leni crepitabat bractea vento.

Confer Anacreont. Od. li.

Κεῖται ὡς τοῖς ἐλικορροῖο

Διαρραίνονται γαλήνης.

92. CARMINA POSCIT AMOR, NEC FISTULA
CEDIT AMORI] αἰδομένη, ut ex decoro finem
certamini imponat. Quod ad rem; nihil magis
ad eliciendum amorem magis facit nisi cantilenae.
Plutarchus Sympol. i. Quæst. 5. cur ὁ Ἔρως
τῷ μουσικῷ διδάσκει, hujus rei rationem reddit;
ac Cyclopi exemplo probat, quem Camenis
bene sonantibus (id est cantilenis) amorem sanasse,
ex Philoxeno, scribit. Qui amant (inquit ex
versione G. Xylandri) cum sibi ipsis hoc persua-
serunt, tum aliis persuasum esse volunt, pulchros
atque bonos amari, ipsi volunt amorem suorum tes-
tes esse; itaque eos cantilenis & versibus exornant,
ut & audiantur & memorentur a pluribus. Vide
& ejusdem αἰεὶ τῷ μουσικῷ libellum. Neque hic
praeter rem Macrobius Somn. Scip. i. 3. qui
ad mollitiem voluptatis cantu resolvit animas scribit
quae molliores primus fere ad amorem gradus.
Neque aliter Lucianus; cujus libellum, qui
Ἐρωτὶς inscribitur, per totum lege. Recte itaque
Menander, apud Stobaeum in Fragmentis:

Πολλοὶς ὑμῖναυμ' ἐστ' ἔρωτος μουσική.

Sic Achilles Tatiuss Leucipp. i. virginem indu-
cit Leucippen ad citharam rosae laudes decan-
tantem, cujus dulcedine in amorem incidit Cly-
tophon. atque ita saepiusculè Scriptores τὰ ἐρω-
τικά tractantes. Hinc apposite Nemefian. Eclog.
xv. versu intercalari:

Cantet, amat quod quisque: levant & carmina
curas.

id est, amores; quos, juxta Poëtam excitat

Spinosas Erycina ferens in pectore curas.

Ut etiam Catullus amores vocat, Epithal. Pel. &
Thetid. ad Cupidinem:

Sancte puer, curis hominum qui gaudia misces!

Sed ad rem magis inquit Theocrit. Eid. xi.

Οὐδὲν ποτ' ἐρῶν περὶ φάρμακον ἄλλο,

ἢ τῷ Πιερίδι.

Hinc suavissime Bion in Eidyll. cantus & amores
conjungit:

Μοῖσας Ἐρῶς καλῖοι, Μοῖται δ' Ἐρῶς ἀφροδίτην.

Μοῖται τῷ Μοῖται μοι αἰ παθῶν διδοῖν,

Τὰς γλυκερὰς μοῖται, τὰς φάρμακον ἄλλοις ἔδωκεν.

Apertius autem idem Bion Eid. iv.

Ἦν δ' αὖτ' ἐς τὸν Ἐρῶν, καὶ ἐς Λυκίδαο, τὴν μέ-
λισσαν,

καὶ τόσα μοι χαίρειν ἄλ' ἑρῶς ἰδὲ ὕδα.

id est,

Rursum, quum in Amorem, &c. aliquid mo-
dulator,

Tunc.

Tunc mihi lactum carmen ore profuit.

Usque adeo *Carmina posuit Amor*. Optimè ergo Tibull. i. Eleg. 8. quamvis in re alià.

Et chorus, & cantus, & levis aptus amor.

tria conjungens inter se connexa. Cur autem *Musica* data sit hominibus pluribus, praeter Plutarchum, disputat Plato, qui eam $\tau\epsilon\ \epsilon\mu\mu\lambda\delta\iota\alpha\varsigma$ $\eta\ \epsilon\upsilon\epsilon\upsilon\theta\mu\iota\alpha\varsigma$ $\delta\eta\mu\iota\upsilon\gamma\gamma\omicron\upsilon\alpha\varsigma$ appellat: quod observat Interpres in Pindari Od. i. Pythionic. Imo *Deum cantilenas hominibus inspirare* affirmat Homerus i. Odyss. xxii. ubi Phenius cantor:

$\Theta\epsilon\omicron\varsigma\ \delta\epsilon\ \mu\omicron\iota\ \kappa\acute{\alpha}\ \phi\epsilon\rho\epsilon\iota\varsigma\ \omicron\iota\mu\alpha\varsigma$

$\Pi\alpha\upsilon\lambda\iota\alpha\varsigma\ \kappa\omicron\iota\epsilon\upsilon\theta\upsilon\epsilon\iota\varsigma.$

Sed in laudem *Musices* ne excurramus, ipsa docet instituti ratio.

91. *Nec fistula cedit Amori*] Id est Neque inepti sumus pastores cantandis amoribus: vel materia cantandi de amore nobis semper adest. *Amor enim* (cui Antiqui ferè pastores, ex nimio ferè otio indulgere solebant) facit calidos, bilares, ac dissolutos; qui animi habitus faciliè ad cantandum propellit: ut Plutarchus libr. cit. Huic causae & alias rationes addit Longus, $\alpha\epsilon\iota\ \tau\epsilon\ \Pi\alpha\iota\sigma\theta\epsilon\upsilon\varsigma$. Veris nemp. amoenitatem, ruris voluptates, avium assiduos ferè cantus, ipsius vitae rusticæ securitatem, pastorum in amoribus simplicitatem, & aestum evitandi sub arboribus & umbrâ consuetudinem, & quae hujus generis. accedebant Deorum festa, quibus hymnos in laudem Cereris, Bacchi, deorumque agrestium decantare moris erat; praesertim ubi in lancibus ac calathis $\tau\alpha\varsigma\ \alpha\pi\alpha\rho\chi\alpha\varsigma$, non sine cantu, offerebant. Adde continuum cum rusticis virginibus, (quibus & agendi & curandi pariter commissa fuit cura,) familiaritatem, quas cantu oblectare solebant. Exempla, qui Pastoralia excusserit, in promptu sunt. Hinc Pastores *Arcades* (ut ex Polybio jam dixi) cantandi fuere peritissimi. Insignis est, qui haec doceat, locus Pastoral. i. in medio fere: $\text{'}\text{Η}\rho\epsilon\text{'}\ \text{ὡ}\ \delta\epsilon\ \rho\acute{\alpha}\chi\eta\text{'}$, $\eta\ \pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\ \eta\mu\alpha\zeta\epsilon\iota\ \alpha\upsilon\theta\eta$ $\beta\omicron\upsilon\kappa\epsilon\text{'}\ \text{ὡ}\ \tau\delta\eta\ \mu\epsilon\lambda\iota\tau\omega\text{'}\ \eta\chi\text{'}\ \epsilon\gamma\epsilon\iota\theta\eta\alpha\iota\ \mu\upsilon\sigma\iota\kappa\alpha\iota.$ & seqq. Sed locum vide, dignissimum certè, qui huc conferatur. Pastores ergo nunquam sine *fistulâ* (ne quidem in Apologis) quae primò quidem $\mu\omicron\upsilon\alpha\upsilon\lambda\text{'}$, vel $\mu\omicron\upsilon\kappa\omicron\alpha\lambda\mu\text{'}$, instar tibiae (quae & *pastorum* est inventio) ut probat Illustr. Interpres ad Callimachi Hymn. in Dian. vs. 242. Quid mirum ergo, si *musices originem pastoribus*, adscripserit Lucretius, lib. v. vs. 1385. & seqq. ubi inter alia suavisimè inquit:

Inde minutatim dulces didicere querelas.

Tibia quas fundis digitis percussa canentium.

Hinc frequentissima apud Theocritum mentio *fistulae*. statim ab initio, & passim. Eidyll. xx.

27. *jacans pastor:*

$\text{'}\text{Α}\delta\upsilon\ \delta\epsilon\ \mu\omicron\iota\ \tau\omicron\ \mu\epsilon\lambda\iota\delta\iota\alpha\varsigma\text{'}$, $\eta\ \text{ὡ}\ \sigma\acute{\omicron}\epsilon\lambda\iota\gamma\iota\ \mu\eta\lambda\iota\delta\omega.$

$\kappa\eta\ \alpha\upsilon\lambda\omega\ \lambda\alpha\lambda\iota\omega$, $\kappa\eta\ \delta\omega\kappa\alpha\iota$, $\kappa\eta\ \pi\lambda\alpha\gamma\iota\alpha\upsilon\lambda\omega.$

Vide & Eidyll. viii. 55. Sed quid in re notâ moror?

Amor] Virg. de monte Maenalo, Ecl. viii. 23.

Semper pastorum ille audit amores.

Intelligit autem *cantilenas amatorias*. Observa hóc in genere libentius Auctores dixisse *amores* num. plur. quàm *amorem*, pro affectu nemp. vehementiori. Propert. in Cynthia, Eleg. 7. vs. 5.

Nos, ut consuevit, nostros agitamus amores,

Atque aliquid duram quaerimus in dominam.

Sic passim ille eodem lib. Eleg. 9. vs. 1. ad Ponticum:

Dicebam tibi venturos, irrisor, amores;

Nec tibi perpetuò libera verba fore!

Neque aliter Albius lib. i. Eleg. 10. vs. 1.

Quid mihi, si fueras miseros laefurnus amores,

Foedera per divos, clam violanda, dabas?

Catullus, Epigr. xiv.

Commendo tibi me, ac meos amores.

Observat id perpetuo ferè Anacreon Od. i. 7.

$\text{Κ}\acute{\alpha}\gamma\omega\ \mu\epsilon\ \xi\delta\omicron\iota\ \alpha\theta\lambda\upsilon\varsigma$

$\text{'}\text{Η}\epsilon\phi\epsilon\lambda\iota\mu\iota\text{'}$. $\text{Α}\upsilon\epsilon\eta\ \xi$

$\text{'}\text{Ε}\rho\omega\tau\alpha\varsigma\ \alpha\pi\alpha\iota\phi\omega\iota\eta\text{'}$.

Ut & dulcissimo Odario, xxiii. ubi de amoribus suis conqueritur:

$\text{Ο}\upsilon\ \gamma\delta\ \delta\iota\omega\iota\ \tau\omicron\iota\upsilon\tau\alpha\iota\varsigma$

$\text{'}\text{Ε}\rho\omega\tau\alpha\iota\ \alpha\upsilon\theta\omega\eta\sigma\alpha\iota\text{'}$.

Confer Oden xxxii. 5. atque ubivis. Neque neglexit in tenerrimo poemate Musaeus, ubi de Leandri ac Herûs amoribus:

$\text{Ε}\iota\pi\epsilon\ \delta\iota\alpha\ \kappa\epsilon\upsilon\phi\iota\alpha\iota\ \iota\pi\iota\mu\acute{\alpha}\rho\epsilon\tau\upsilon\alpha\ \lambda\upsilon\chi\iota\alpha\iota\ \iota\epsilon\omega\tau\alpha\iota.$

Atque ita Graeci sexcentis locis. Hinc etiam Luciani $\text{'}\text{Ε}\rho\omega\tau\epsilon\varsigma$: quo titulo libellum de *Amoribus* inscripsit, quâs Graccorum delicias imitati sunt libentius Latini.

93. *SED FUGIT, ECCE, DIES*] Solennis ferè clausula in Eclogis. Virgil. in Sileno:

Cogere donec oves stabulis numerumque referre

Jussit, & invito processit Vesper Olympo.

Noster Eclog. u.

Sed jam sera dies cadit. &c.

Nemes. Ecl. v.

Frigidus è sylvis discedere suavit

Hesperus, & stabulis pastos inducere tauros.

Quod Theocritus Eidyll. xxv. 85. hoc modo expressit:

$\text{'}\text{Η}\acute{\epsilon}\lambda\iota\omega\ \mu\epsilon\ \text{'}\epsilon\pi\iota\tau\alpha\ \kappa\omicron\tau\iota\ \zeta\omicron\phi\omicron\iota\ \text{'}\epsilon\iota\sigma\phi\epsilon\iota\ \text{'}\epsilon\pi\omega\upsilon\varsigma.$

$\text{Δ}\epsilon\iota\lambda\omicron\iota\ \epsilon\mu\epsilon\ \alpha\gamma\omega\iota.$ &c.

Quamvis Eclogas suas, non ita, sed insigni quâdam $\gamma\omega\mu\eta$ ferè claudere solet: neque aliter Moschus ac Bion, nobilissimi Bucoliastae.

Ecce] formula mirantis. Vide & Eclog. i. Ita & Graecis. Euripid. Troad. 312.

Ω Ὑμῶν ἀναξ, ἰδὲ, ἰδὲ μακάριος ὁ γαμή-
ταις.

Sic Maro, Eclog. iii.

Vel qui venit, ecce, Palaemon.

Ita Noster, Eclog. vi.

Ecce, venit Mnasyllus!

93. REVOCATQUE CREPUSCULA VESPER] Crepusculum, quamvis & mane fiat, absolute pro vespertino tempore vel die in noctem vergente ponitur. Dicitur enim crepusculum, quasi lux crepera (id est dubia) veteri vocabulo. Accius, inter Vett. Fragm.) in Telepho:

Nunc tu, in re creperâ quid capias consilii vide.

Ad hoc etymon alludit Ovidius Met. iv. dum inquit: dubiae confinia lucis, Crepusculum à crepero. Id vocabulum sumere à Sabinis. Unde Crepusci nominati, qui eo tempore erant nati, ut Lucii primâ luce. Significat autem dubium, ab eo res dubiae dictae, creperae; quod crepusculo, dies etiamnum sit, an jam nox, multis dubium: ut habet Varro de L. L. v. i. Eadem ferme habet lib. vi. Tam crepusculo ferè, ut ament lampades accendere. Hinc vulgò sera Poëtis dicta. Traherent cum sera crepuscula noctem. Confirmat Scaliger pater, Exercit. LXXIII. Vett. Latini creperum dubium vocabant, origine Graecâ κρηπῖον, velox, citum. Quocirca Noster non malè addidit: Sed fugit, ecce, dies. Argutè definit Ovid. Metam. iv.

Jamque dies exaclus erat; tempusque subibat,

Quod tu nec tenebras, nec possis dicere lucem.

Ut etiam Epist. xiv. 21.

Modò facta crepuscula terris:

Ultima pars lucis, primaque noctis erat.

Confer & Eleg. 5. ex Amor. lib. i. vf. 5. Servius tamen ad Aen. ii. 268. crepusculum licet utrique tempori possit jungi, usus tamen, ut matutino jungamus, obtinuit. Distinguunt interea quoque Graeci inter τὸ κρηπῖον, crepusculum vespertinum, & ἡρεῖα diluculum. Prius descripsit Homer. Iliad. i. simili fere, quâ Noster, phrasi:

Δύητ' ἡέλιος, καὶ ἐπὶ κρηπῖαι ἱερὸν ἔλθῃ.

ἱερὸν dixit, eo quod Veneri & amoribus sacratum fuerit, apud Antiquos, Vesper: unde Claudian. Epithal. Honor.

Dilectus Vesperis nascitur Hesperus.

Sed notum illud. Elegantissimo Epigrammate & huc alludens, Vesperum, ut amoris ministrum, describit Moschus, Eidyll. viii.

Ἐσπερὶ, τὰς ἱερὰς χεῖρας φάει Ἀφροδῖτις,

Ἐσπερὶ, κυνῶναι ἱερὸν φίλε νεφέες ἄγανμα,

Χαῖρε φίλα & seqq.

REVOCAT] Senec. Trag. Thyest. ubi Chorus: Nocturna vocat lumina Vesper.

Nimirum (ut Poëta ad rem inquit) tempus illud,

Et pecudes revocant cum sera crepuscula pastas.

Vide & Nemes. Eclog. ii. & iii.

94. HINC TU, DAPHNI, GREGES, ILLINC AGAT ALPHESIBOEUS,] Mercenariis suis mandat, ut gregem compellant. Notio rustica, Vespertinum tempus significans. Per figuram Ζεύς dixit AGAT. quae constructio cum Alphefibo eo tantum cohaeret. Neque temerè Daphnidis nomen inducunt Bucoliastae, respectu Daphnidis cujusdam, Siculi pastoris, ob cujus amores decantandos bucolicum carmen inventum fuisse volunt. Fabulam narrat Aelian. Var. Hist. x. 18. qui ad finem addit: οὗ ὃ τῶν τε βυκολικῶν μέλῳ ἀρῶν ἐσθῆ, καὶ ἔχον ὑπόθεσιν τὸ αὐτό: ubi & Stefichorum Himeracum id carminis genus primum scripsisse, ait. ALPHESIBOEUS, itidem nomen pastoris apud Maronem.

95. JAM RESONANT FRONDES, JAM CANTIBUS OBSTREPIT ARBOS] Physicè loquitur ex opinione Vett. qui & cum solis ortu, & sub ejus occasum ventorum strepitus ferè exoriri credebant. Quo sensu Pacuvius, apud Varronem;

Exhalat auram terra, atque auroram humidam.

Observat etiam Prudent. Cathem. Hymn. i. sub ortum solis:

Ut cum cornicis flatibus

Aurora coelum sparserit.

Sub noctem ventos oriri observavit plus semel Homerus: Odyss. v.

Ὅδε γὰρ δὲ δεινὸν ῥέξ.

Σὺ δ' ἔβγες τι, Νότος τ' ἴκρετο.

Quod inter Latinos Poëtarum praestantissimi saepius imitari sunt. Neque mirum: cum, ex Vett. opinione, Ventos sive flatus, ex vaporibus sursum orientibus sive etiam, ex arido siccoque halitu terrae gigni, dixerit Plinius N. H. ii. 43. & alibi. Quin & ex aëris agitatione eo halitu sive vespertino, sive matutino commotâ ventos oriri statuit Lucret. R. N. vi. 685. inquiens:

Ventus enim fit, ubi est agitando percitus aër.

Plutarch. de Homer. libell. 9. LVI. Ventorum Ortus ex humore: nam in aërem mutatur aqua; & Ventus est flans aër. Hinc Philosophorum illud placitum: Exoriente Sole, quum multa exhalatio è terrâ elicitur, saepe aër à vento movetur: Idem de vapore, sub vespertam adscendente, statuentiam. Sed Poëtam explicamus. Quoad phrasin Nostri Lucret. vi. 131.

Crebram sylvam quom flamina Cantu

Perflant, dant sonitum frondes.

Maro Georg. ii. Campique notantes Lemibus horrescunt flabris. & lib. iv. sylvis immurmurat Ausfer. Elegans ejusdem phrasis est, Ecl. v. 82. Venio-

sis sibilus Austri (ubi adlitteratio notanda est *flatus leniter accedentis*) qui Furio Antiati, Poët. Vet. est *Spiritus Eurorum*.

OBSTREPIT ARBOS] Actum tribuit rei inanitate. Ut fere Propert. iv. Eleg. 4.

Multa ubi nativis obstrepat arbor aquis.
Quod cum Theocrit. Eidyll. i. pulcherrimè convenit:

*Ἀδὲ τι τὸ ψιθύρισμα ἐν αἰτίαι, αἰπὸν, τῆν
ἅ ποτὶ ταῖς παύσαι, μελιδὲς.*

De aquis ac rivulis manantibus vulgò usurpant Poëtae. Horat. Epod. ii.

Fontesque lymphis obstrepant manantibus.
Ovid. alibi:

———— *Locus est secretus ab omni
Murmure, nō solis obstreperet aquis.*

Quid *obstrepere*, sit notissimum. Vocem alterius ferè suppressit: cantantibus enim illis *summus fuerat silentium*, ac nulli *obstrepebant frondibus Euri*: Vim verbi itaque graphicè expressit Naso, Metam. iv. fab. 12. vs. 392.

———— *Tympana raucis
Obstrepere sonis.*

96. I PROCUL, O DORYLA, PRIMUMQUE RECLUDE CANALEM.] Puerum suum iudem compellat, mandatque, ut per cataractam rivulos in hortum immittat: quod sub vesperam ferè fieri solebat. Simulque alludit ad illud:

Tu potes irriguis nutrire canalibus hortos.
Praecipit enim Plinius xix. 12. *Hortis horas rigandi, matutina atque vespera, ne inferrescat aqua sole. Ocimo tantum & meridiana etiam.* &c. Contrarium huic ergo dixerat Maro Ecl. iii.

Claudite jam rivos; pueri, sat prata biberunt.
Id quamvis ἀμυγεῖν intelligendum sit, addit tamen Servius: *Intelligimus hinc, exisse eum ut juberet pueros suos, ut arva irrigarent: quod cantantibus illis factum est.* RECLUDERE ergo hic sensu vulgato, pro APERIRE Ut Maro Georg. iii. 175.

———— *Sanctos ausus recludere fontes.*
Quamvis *recludere*, pro *claudere* quandoque usurpatur: ut, praeter Elegantiarum doctores, ad Senec. Trag. Med. act. ii. vs. 335. observat Celeberr. Gronovius pater; ubi *Recludere*, inquit, *significat referare & claudere.* Nempe ut *recondere* pro *abscondere* poni solet. Notio tamen haec rarior, neque Auctoribus admodum usitata.

PRIMUM CANALEM] Praecipuum: vel remotissimum. Addit enim, *procul.* sic *primos fomes* dixere, pro fluviorum origine. *Primus* enim & *extremus* voces sunt mediae: prout ἀρχὴ Graecis, tam *principium* quam *finem* rei notat.

CANALEM] Maluissent Antiqui, *primam canalē*: Varro, certè usurpat gen. fem. de R. R.

III. II. *In eò perpetua canalis.* &c. Neque aliter Servius ad Georg. iii. 330. *Sane Canalis, melius fem. gen. quam masc. proferimus.* quod & Isidorus xv. Donatus, & antiqui agnoscunt Grammatici. Vide Vossium, Aristarch. de Analog. i. 29. Noster tamen *ἐὸς* observare potius videtur, quàm genus. *Canales*, à *canā*, vel potius ab Hebr. נָפַץ *canna*, vel *calamus*: quod LXX. ferè vertunt *καλαμοί*: ut placet Chr. Beem. Orig. l. l. Neque aliter Lexicographi.

97. ET SINE, JAM DUDUM SITIENTES IRRIGET AGROS.] Sine, ut irriget. frequentissima Ellipsis particulae, ut. Exempla in promptu sunt. *Sine veniat, sine faciat.* Comici eà formā saepius. Terent. Andr. v. 3. vs. 29.

Sine, me expurgem, atque illum hac coram adducam.

Sine, te exorem, Eunuch. i. 2. 105. & passim Plautus, alii. Eandem Ellipsin quoque agnoscunt Graeci. Quin & ipse, post Vett. in Distich. Moralib. Dionysius, sub nomine Catonis, lib. iv. 39.

Thure Deum placa: vitulum sine, crescat aratro.
Quod invertit Jos. Scaliger:

———— *Αἶνε μάχον ἀγέτην.*

Vide Sanct. Minerv. lib. iv. de Ellipsi.

SITIENTES AGROS] Elegans μεταφορῇ. Maro, Eclog. viii.

———— *Vitie moriens sicut acribus herba.*

Sed vide supra.

98. VIX EA FINIERANT; SENIOR CUM TALIA THYSIS.] *Vix bene desierat.* &c. Ovidio in Fastis & alibi, frequentissimum. Ita Virgilius fere: *Vix ea fatus erat.* &c. Formula itaque usitata. Judicem inducit, certamini praemia distributurum, quae Graecis vulgò βραβεία.

99. ESTE PARES; ET OB HOC CONCORDES VIVITE!] Neutrum pronunciat victorem, sed utrumque collaudat, ac mutuo hortatur. Ita ferè Judex apud Theocrit. Eidyll. vi. 46.

Νῆκε μάχ' ἐδ' ἀλλή, ἀνδρατοὶ δ' ἰσχυροί.
Sic quoque non sine utriusque encomio, neutrum pronunciat certaminis victorem Palaeomon Virgilianus, Ecl. iii. 108.

*Non nostrum inter vos tantas componere lites,
Et vitula tu dignus, & hic.*

CONCORDES] q. d. Ne alter alteri invideat: ut qui simul estis,

Et cantare pares, & respondere parati.
Nota Poëtis formula: Claudian. Epith. Pallad.

Vivite concordēs, & nostrum discite munus.
Concordia enim maximum amicitiae vinculum.

Nemo

Nempè (ut rectè Cicero, lib. de Finib.) nullo modo sine amicitia firmam & perpetuam iucunditatem vitae tenere possumus. Nec verò ipsam amicitiam tueri possumus, nisi aequè amicos ac nos ipsos diligamus. Hi ergo dicuntur verè amici Theognidi in Sentent. ομόθετα θυμὸν ἔχοντες.

103. NAM VOS ET DECOR, ET CANTUS, ET AMOR SOCIAVIT, ET AETAS.] Elegans & ἁγνός τις quatuor innitens rationibus, ad mutuum amorem aptissimis. Ita & pares induxerat initio Eclogae.

100. ET DECOR] Respicit id, quod dixerat v. 3. Formosus uterque, &c. Ita pares formā & arte inducit Theocritus Eidyll. viii. (cujus initium, Δάφνιδι τῷ χαρίνῃ, &c.) pastores duos:

Ἄμφω τῶν ἁπλῶν πυρραγίχῳ, ἄμφω ἀνάκῳ,

Ἄμφω συρίων διδάσκαλῳ, ἄμφω ἀείδῳ

Quamvis eventu dispari; cum victoria Daphnidi tribuatur. Tales & illi, qui Heliodoro, Aethiop. vii. dicuntur ἀμύσιοι & χαρίνῃς νισαίοι. Idem ergo lib. iv. ab initio fere Ἐπαυλὸν γὰρ τι & εἰς εὐνοίας, τὸ κάλλος. Id est magnam vim habet etiam ad conciliandam benevolentiam formae venustas. Quocirca lepide Amorem Pulchritudini fervientem inducit Anacreon, Od. xxx. Nempè (ut P. Syrus in Mimambi.) rectè inquit:

Fermosa facies muta commendatio est.

Ad quem verbum elegantissimum Iocratidis locum Encom. Helenes producit cultissimus Interpres in Not. Posthum: τοῖς δὲ καλοῖς εὐθὺς ἰδόντες ἔννοιαι γιγνόμενα, & μόνος αὐτῶν ὥσπερ τῶν θεῶν οὐκ ἀπαγαγεῖν οὐδὲν διεσπένοντες, &c. Nota sunt, quae de Alcibiade, juvene admodum formoso, scripserit Plato; qui (ut de eo Justin. v. 2.) & aetatis flore & formae veneratione insignis erat; atque (ut cum Nepote Alcib. cap. i. dicam) omnium aetatis suae multo erat formosissimus: unde, apud Aristenactum ac Plutarchum, proverbiale illud de formā speciosissimā, Ἀλκιβιάδῳ μορφῇ. Sed haec in transitu. Pastores vulgo formosos induci, superius ex Longi Pastoral. docui. Comiliat ergo facili amicitias is, qui praelucet Κάλλι & χαρίτιοςιν, formā & venustate. Prout inquit Apollon. Rhod. Argon. iii. 444. Usque adeo verum illud Antipatri, Anthol. i. cap. 41. de pastore pulcherrimo omnes ad se alliciente, E-pigr. i. cui initium, Βυκόλῳ ἔπλεο φαῖσι.

Εὐαγέρες δ' ἂν καλὸς, ὅστις δόλῃ αὐτὸς ἀλίσκοι

Πάτῃς & πάσας, ἢ μεταβαλέμεν.

DECOR] Id est forma. Poëtice; ut Senec. Trag. Hippol.

Tenerque nitidi corporis decor.

Ovidio vox illa frequens. Fast. ii.

Forma placet, nirensque color, flavique capilli,
Quisque aderat nullā factus ab arte decor.
Statius, Achilleid. ii. 135.

Tacitum reverentia tangit!

Is decor est: formae species permixta virili.
Imò decus dixit Poëta:

Hunc decus egregium formae movet.

Neque mirum: definitur enim formae decor, Ciceroni, Tuscul. Quaeft. iv. Corporis quaedam apta figura membrorum, cum coloris quādam suavitate. Cui consentit breve Carphildidis responsum: Τὸ κάλλος; φρονιμὴ ζωγενεία.

ET CANTUS] Par cantandi studium. Facit & hoc ad mutuam amicitiam: Ovid. de Pont. ii. EL 5.

Scilicet ingenii aliqua est concordia junctis:

Et servat studii foedera quisque sui.

Idem Metam. ix. 719.

Par aetas, par forma fuit; primaque magistris

Acceperet artes elementa aetatis ab iisdem:

Hinc amor amorum, &c.

Terent. Hecyr. i. 2. v. 95.

Atque huic transtulit

Amorem, postquam par ingenium nactus est.

Naso (signatè! de carminum studio) lib. Pont. ii. Eleg. 5.

Tu, primis junctus ab annis,

Ingenio mores aequiparante, places.

Ad rem itaque Quinctilianus, Inst. Orat. i. 1. Studia eadem amicitiam parere docens, addit, Neque enim est sanctius, sacris iisdem, quam studiis initiari. Praecipit hinc Cicero aureo illo de Amicitia libello: Si qui inenue aetate venandi, aut pilae, studiosi fuerint, eos habere necessarios oportet, quos tam eodem studio praeditos dilexerunt. Disparis enim mores disparia studia sequuntur: quorum dissimilitudo dissociat amicitias. Sed pro simplicitate rusticā, nimium disputandum non est. De Cantu enim Noster agit Longus in Pastor. ii. & alibi exempla dabit, ut & Bucoliasae. Theocrit. Eid. vi.

Ἀλλὰ δαμάτῃς, σὺ γὰρ δὲ δάφνις &c.

Confer Moschi Ἐπιτάφ. Βίαν, ubi de cantandi inter pastores studio permulta, ac pulcherrima. Usque adeo commendat musica amorem: quippe (ut Xenoph. Cyropaed. i.) σφόδρ μὲν & εὖ τοῖς μουσικοῖς τὰ νῆα & ἀνθηρὰ εὐδοκίμῃ.

ET AMOR] Id est amicitia. Differre tamen amorem & amicitiam, disputat Plutarch. de Educat. Ut & Seneca, Epist. ad Lucil. xxxv. Quis amicus est, amat, qui amat, non utique amicus est. Itaque amicitia semper prodest: Amor etiam aliquando nocet. Vide hic omnino Ciceronis Lael. de Amicit. cap. viii. ubi amorem amicitiam parere docet: quam disputationem latè prosequi.

quitur de finib. cap. xxiv. & de Nat. Deor. ad finem lib. i. ubi inquit *Charum est verbum amoris*, ex quo amicitiae nomen est ductum, & loc. jam cit. *Amor*, ex quo amicitia nominata, princeps est ad benevolentiam coniungendam. Rectè itaque Poëta *to amor* praetulit, ut amicitiae fontem ac originem. Apertè distinguitur etiam Graecis, ὁ ἔρως, & ἡ φιλία. Quin & Latini ferè id observant Poëtae: ut Ovidii praesertim exemplis videre est. Huc ergo illud facit Nae-vii Paetae, in Fragm. Vett.

Nusquam quisquam amico amanti amicus.

Et apprime illud P. Syri, ex Mimijamb.

Amicitia semper prodest, amor & nocet.

(Quod imitatus est Senec.) ubi Celeb. Viri J. Gruteri Not. Posthum. vide.

ET AETAS] Erant ergo, *Ambo florentes aetatibus*, *Arcades ambo*. Id est pastores. Nempe (ut Quintilian. Declam. ix.) *A primis aetatis annis junxerat illos potentissimus amor ille puerilis*. Nam à primis statim aetatibus in eandem coire vi-sam habet aliquem fraternitatis affectum: ut idem inquit Decl. xvi. Rectè itaque hîc Maximianus Eleg. ii.

Par aetas animos conciliare solet.

Quae loca observat Vir doctus ad Appulej. Mi-les. iv. cujus sunt verba: *Speciosus adolescens . . . mecum primis ab annis nutritus, & adultus*. &c. Ita etiam Maro, Aen. v. *animis aequalis & annis*. Praecipit id quoque Cicer. de Amici-tiâ, ut *Amici sint pares in amore & aetate*. &c. Nimirum (ut Arisinaet. i.) Ἡ ἡγεμονία ἰσότης ἐπὶ ἴσας ἰδὼνας ἀγνοῖα δι' ὁμοιοτάτην φιλίαν παρίστανται. Hanc aequalitatem ἰσότητα vocat Aristotel. in Pro-blem. quam ad conservandam amicitiam aptissimam esse noverat Thyrsis iudex. Namque τοῖς ἐν ἀμῇ ὄντες τὰς καλὰς πράξεις ἡ φιλία συμπίπτει; velut re-ctè Plutarch. in Educat. Cui consentit Senec. Epist. cxx. Appositè itaque Aristoteles *Amici-tiam aequitatem esse* definit reciprocæ benevolen-tiae: vel (ut Diogen. Laërt in ejus Vit. lib. v.) τῶν τε φίλων ἀρετῶν ἰσότης ἐνείκας ἀντιπροσφον. Et ad rem de Stoicis idem in Zenon. lib. vii. λέγουσι πὲρ τῆς φιλίας ἐν μοίαις τοῖς ἀνθρώποις εἶναι ἀπὸ τῆς ὁμοιοτήτος. Eadem Epicteti in Enchirid. sententia, omniumque adeo qui rem tractârunt Ethicam. Quas Vett. sententias itaque Noster uno complexus est versiculo. Cur neque sine iudicio πολυσυώδεται quater repetitæ vocis ET adhibuisse videtur.

IN ECLOGAM III. CALPURNII.

vf. i. **N** UNQUID IN HAC, LYCIDA, VIDISTI FORTE JUVENCAM VALLE MEAM?] Eandem ferè ingerit occasionem Virgilius quae-rendi caprum, qui deerraverat, Eclog. viii. Longius enim aberrare solent juvencae inter pascen-dum; unde avidas vocat idem poëtâ, Georg. ii. 375. & juvencam pascendi avidissimum esse ani-mal dicit Servius, ad Ecl. citat. vf. 2.

JUVENCAM] In bubulo genere aetates dicuntur qua-tuor: discernuntur in primâ vitulus & vitula, in secundâ juvenca & juvenca (quae & junix dicitur) in tertiâ & quartâ taurus & vacca. &c. Ut Var-ro de R. R. ii. 5. *Juvenca* ergo & juvencae di-cuntur, cum à vitulis discesserunt: à juvando nempe, quia juvare jam ad agrum arandum pos-sunt: ut idem Varro, de L. L. iv. Hos tamen aetatis gradus saepe confundunt Poëtae; ita ut vitulam vel pro juvencâ, vel vaccâ, vel ferdâ po-suerit ipse Maro, Eclog. iii. 43. & alibi. Ju-venca vox propriè adjectivum, quemadmodum Lucret. v. 1073.

Inter equas ubi equus, florenti aetate juvenca,
Pinnigeri saevit calcaribus iclus amoris.

VIDISTI] Sic Mercurius in Batti fab. Metam. ii. 701.

Rustice, vidisti si quas hoc limite, dixit,
Ire boves, fer opem. &c.

Cui confer Maronis Eclog. vi. 58. ubi Pasiphaë ad Nymphas:

Siqua forte erant oculis sese obvia nostris
Errabunda bovis vestigia.

VALLE] Rectè de grege bucero, qui valles potius & pascua amat; quum saltus & tesqua sint ferè caprearum. &c. Varro R. R. ii. 5. *Boves pasci oportet in locis viridibus & aquosis*. Bubulcus ergo noster Iolas. Nam plura pasto-rum fuisse genera, jam dixi: inter quos prae-cipui αἰπόλοι, ποιμένες. Βυκόλοι, id est caprarum, opiliones & bubulci, (quos bubsequas dixit Appu-lejus) qui in genere φυλάκεις, seu custodes, vo-cantur: ut ex Donato doctiss. Interpres ad Longi Ποιμήναι observat. Vallis etiam meminit Horat. in pascendis bobus, Epod. ii. 13.

Aut in reductâ valle mugientium
Prospectat errantes greges.

Petron. in Fragment. Vett.

Kkk

Tau-

Taurus amat gramen mutatâ carpere valle.

2. SOLET ILLA TUIS OCCURRERE TAURIS]
Jam lasciviens prae desiderio & impatientiâ. Talem Maro in Phamaceutr. vf. 28. vaccae ardorem describit:

— Cum fessis juvenum

Per nempra atque altis quaerendo bucula lucos,

Propter aquae rivum, viridis procumbit in herbâ.

Hinc tauros separare à vaccarum & juvenearum confortio in usu. Praecipit id doctissimus Poëta, Georg. III. 212.

Atque ideo tauros procul atque in sola relegant

Pasua, post montem oppositum.

Ne scilicet Venerem appetant: moxque rationem reddit:

Carpit enim vires paulatim uritque videndo

Femina, nec nemorum patitur meminisse, nec herbae.

Nempe illud Nafonis de Remed. II. huc facit:

Non facile est taurum visâ retinere juvencâ.

Quae taurorum separatio Antiquis abarmentatio dicta est. Caeterum illud Juvencae desiderium pulchre expressit Theocrit. Eidyll. IV. 12.

Ταὶ δαμάλας δ' αὐτὸν νυκαύμεναι ὅδε προθυῖται.

De taurorum praeliis ob juvenecas vide Virgil. Georg. III. 219. & seqq. Cui adde Praeceptorem Amandi, de Art.

Vidi ego pro niveâ pugnantem conjuge tauros:

Spectatrix animos ipsa juvenca dabat.

Observa duos vulgò *Taurus* statuisse Vett. LXXX, vel LXX. vaccis, ut habet M. Varro lib. II. cap. 5. Numerus (inquit) de tauris & vaccis sic habendus, ut in sexaginta unus sit annulus, alter bimus. &c. Consentit Plinius VIII. 45. Porro tauros in pretio fuisse Italici itidem ex Varronis Fragm. discit; eò quod in Graeciâ antiqua tauros vocabant Ἰταλός, à quorum multitudine, & pulchritudine, & foetu vitulorum Italiam dixerunt: quale ferè ex Varrone citat A. Gellius N. A. II. 1. hinc rectè Poëtis dicitur

— armenti gloria taurus.

OCCURRERE] Juvencae lasciviam notat, quae Graecis dicitur δαμάλις, eò quod domanda sit ad laborem: unde δαμνλίζω Poëtice usurpatur pro lascivire. Quocirca eleganti μεταφορῇ virguncula juvencae vulgò comparatur. Observat id Poëtarum acutissimus Carm. I. Od. 36. de puellâ lasciviente;

Omnes in Damalin putres

Deponunt oculos: nec Damalis novo

Divelletur adultero,

Lascivis ederis ambitiosior.

Nec non ἰθνηγορεύς, Carm. II. Od. 5.

Circa videntes est animus tuus

Campos juvencae, &c.

Quem locum imitatus est ex Anacreon Od. LXI. qui de puellâ nimium lasciviente:

Νῦν δ' λειμῶνάς τε βόσκειται.

Κῶ δ' αὖτε σιγῶντα παίζει.

Quem locum & Heracles Ponticus de Alleg. Hom. tangens, ait: καὶ μὲν ὁ Τῆτο Ἀνακρέων, . . . σὺν ἑστῶσι γυναικὸς ὑπερβασίας ἐνεδίξεν, & ἐν αὐτῇ σιγῶντα τοῦ ὄντος ἔκπαι ἰθνηγορεύς. &c. Tangit etiam in Equi Hieroglyph. Pierius, lib. IV. alique, Euripidis exemplo. Idemque inter laetitiae ac voluptatis σύμμολα vitulum posuit lib. III. Allusit & eò Catullus Gallojamb. de Atti, inquires:

Velut juvenca, vitans onus indomita jugi.

Hinc & Galathea Cyclopi dicitur apud Theocrit. Eidyll. XI. 21. Μετὰ γυνεστιῶν, Vitulo lascivior. Symbolicè itaque, ex Lycophrone Helena Cassandra comparatur juvencae in Epist. Oenon. vf. 117.

Graja juvenca venit, quae te, patriamque domumque

Perdet. io, prohibe! Graja juvenca venit.

Imo nec Hebraeis ignota phrasîs; quibus juvenca dicitur bima, & injugis. Unde illud Samsonis scitè dictum: εἰ μὴ ἡγεταίρας ἐν τῇ δαμάλῃ μὴ, ὅτι ἐν ἡγῶνι τὸ πῶλον μὴ: ut optimè vertunt LXXII. Similia è S. S. Litt. huc attulere Viri docti, quae non sunt hujus loci. Rectè ergo ad ingentiam juvencae lasciviam allusit Nofter.

3. ET JAM PENE DUAS, DUM QUÆRITUR, EXIMIT MORAS,] Eximit, ἐκβαλεῖ temporis. abstulit, consumpsit. Rarior aliquanto hujus verbi usus hâc notione. Eodem sensu tamen Cicero, diem dicendo eximere i. e. consumere, terere, ita Livius in Hist. eximere diem. Quod Graeci dicerent ἐξαίρειν, ἀποτρίβειν τὸν χρόνον. Plenior phrasîs est eximere aliquem de numero, apud Tullium. Sic Auctor Dialog. de Orator. cap. XII. Si diem dicendo quis eximeret. Tacit. Vit. Agric. cap. III. Exemptus è mediâ vitâ tot annis. &c. Phaedr. lib. I. fab. 19. eleganter id extulit per consumere:

— Tempus exorans breve;

Hoc quoque consumto, flagitare validius Coepit. Eximere autem propriè est auferre, tollere &c. Cato de R. R. Ubi triduum praetendit, eximido de dolio. Plaut. Mercat. I. 2. 18. ubi Acanthio servus:

Nunquam, edepol, omnes balneae mihi hanc lascivitudinem eximant.

Ita Cicero Philippic. V. Mors eum exemit: quod expressit Horat. Carm. II. Od. 16.

Abstulit clarum cito mors Achillem.

Justin. Hist. XXX. 4. Quae res omnem cunctationem

Se-

Senatus exemit. Cui similis ille locus Curtii, VII. XI. Ut liquidior lux apparuit coelo, dubitatio exemta est i. e. sublata. Hinc ergo Columella lib. IX. *perticas exemptiles* vocat, quae à paxillis tolli & auferri possunt.

DUM QUAEKITUR] A nobis, dum illam investigamus. Huc pertinet lepidum Aufonii Epigramma, LXVIII.

Unam iuvencam pastor forte amiserat.

Numerumque iussit reddere

Me desuisse conquirebatur: sequi

Quae noluisse caeteras.

De buculà Myronis aereà, illo Poëtarum lusu in Antholog. Graec. Confer & Aesopi Apolog. CXXXI. Βουκόλῳ ἀγάλῳ ταύραν βόσκων, ἀπώλιν μοχλῶν· ἀεὶ λαθὼν ὃ πάσαι τῶν ἱερῶν, διίτραχεν ἱερῶν· ὡς ὃ κῆρ ἐνέειν ἡδυμένη, ἡδεῖα τῷ Διὶ, &c. quae priora cum argumento nostro examusim conveniunt. Caeterum difficultatem quaerendi uno absolvit versu Catullus in Epigr.

Sed te quaerere jam Herculei labos est.

Pulchre. fortasse ad boves ejus alludens, quos abegerat Cacus: quae fabula notissima in historià vertitur à Livio, Dionysio, aliis; atque ab Auctore Orig. G. R. cap. VI. *Recareno* cuidam, cognomine *Herculis*, tribuitur: à quibus, ratione loci, longe recedit Palaephatus de Incredilib. cap. XXV.

4. NEC TAMEN APPARET] Nusquam se nobis, quamvis sedulò quaerentibus, offert. *Apparere* eo fere sensu occurrit in Maronis Eclog. IX.

Jamque sepulcrum

Incipit apparere Dianoris.

Ad rem magis Terent. Eun. IV. 3. 18. de Chaerea fugitivo:

Ille autem bonus vir nusquam apparet.

quemadmodum & de Amore fugitivo suavissimè Moschus Eidyll. I. 2. ubi Venus:

Εἰ τις εὖν τελέσειεν πλανήδων ἔδον Ἑρῶτα, & seqq. Vide tandem & illud ejusdem Chaecrae, Eun. II. 3.

Ubi quaeram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam?

Vox TAMEN hinc ἡμῶσιν habet. Vide in pari Catullum Epigr. XLIX. 39.

5. DURIS EGO PERDITA RUSCIS JAM DUDUM NULLIS DUBITAVI CRURA RUBETIS SCINDERE.] *Perdita crura*, i. e. Jaucia, vulnerata sentibus. Ita Cupido de Apiculae morfu, quae rosas carpentem pupugerat:

Ὀλῶλα, κῆτε, ἔπει,

Ὀλῶλα, ἀποθνήσκω,

Ὀφίς μ' ἔτυψε μικρὸς.

Vel per παλαιὰ, ego perditus: i. e. miser, qui operam frustra quaerendo perdidit. Conjungunt

ferè Auctores. Horat. II. Serm. 6. vs. 59.

Perditur haec inter misero lux.

i. e. frustra consumitur. Ita Arbiter Sat. cap. CXXXIV. *qui perdiderim & operam & sudorem*. frequens Comicis locutio: *perditus sum, nullus sum!*

NON DUBITAVI] *Sustinui, non gravatus sum; vel à me impetrare potui; ut &c.* Ταυλόγιστος hic versus redolet. Nostratibus diceretur: *ik heb my niet ontzien.*

DURIS RUSCIS] *Aspera rusci vimina* dixit Virgil. Georg. II. 413. & Eclogà VII. *Horridior rusco.* Virgultia enim breviora sunt, acutis foliis & pungentibus; ut ait Servius. *Ruscum*, inquit Festus, est amplius paulò herbà, exilius virgulto fruticibusque, non dissimile junco: prout rectè observat Index Erythraei. Grammaticis *ruscum* dicitur, & *ruscus*: unde Noster in plur. usurpat. Nonius Marcellus *scopam regiam* nominat, eò quod in sacris scopae inde fierent. Unde Plin. XXIII. 9. *Castor oxymyrsinem, myrti foliis acutis, ex qua fiunt ruri scopae, vocavit.* Hinc Italici, ab acutissimis illis foliis, *Rusco*, & *pungitopi* dicitur; quòd carnibus circumligatus mures pungendo arceat: ut in Re Herbar. observat H. Junius. Graecis est *μυρσίνη ἄγρια*, *myrtus sylvestris*. DURIS, eodem Epitheto de rubis, Ovid. IV. de Pont.

Mista ferè duris utilis herba rubis.

CRURA RUBETIS SCINDERE] *Rubetum à rubus*, qui à rubore foliorum & fructuum ita dictus est: ut volunt Grammatici. Ovid. Metam. I. 105.

Cornaque, & in duris haerentia mora rubetis. Quod imitatus Mich. Anglicus, Poëta recentior, dixit:

Et in tetricis horrentia mora rubetis.

Plur. numero extulit more poetico. Phrasin Nostri variavit Tibull. IV. Eleg. 3.

Latebras intrare ferarum,

Candidaque hamatis crura notare rubis.

Nec non Propert. IV. Eleg. 4.

Rettulit hirsutis brachia secta rubis.

Simili modo ad Daphnen Phoebus, Metam. I. 507.

Me miserum! ne prona cadas, indignaque laedi

Crura notent sentes.

Pro his Noster non inconcinne dixit *scindere*: quod Theocritus per τῦπεν protulit, Eidyll. X. 4.

Τὸν πόδα κάκῳ ἔτυψεν.

Acutis enim asperi vaporis rubis: ut signate Sen. Trag. in Hippolyt. Vide & ejusdem Theocr. Eidyll. IV. 50. ubi Battus pastor queritur se, visalam quaerendo, itidem à spinis sauciaturum esse:

Ἄ γδ ἀκάνθω

Ἄρμῳ μ' ὦσ' ἐπ' αὐτῷ· ὡς τὸ σφύρον· ὡς ὃ βλάσται

Kkk 2

Tay

Τῶν ἀπταυντιδῶν ἐστὶ; καὶ ὡς αὖ πόδες ὄλοιθ,
Εἰς ταῦτα ἐνύπαν χαομύρῳ.
Monet itaque vf. 56. ne discalceati incedant pasto-
res in montibus: ἐν γὰρ ὄρεσιν ἄραιοι, &c. Ergo
nec iusta valle reperienda erat iuvenca.

6. NEC QUICQUAM, POST TANTUM SANGUI-
NIS, EGI.] Nihil prorsus, post tantum labo-
rem, ac tam largam sanguinis effusionem, pro-
feci. Huc facit Aesopi, de vulpe, Rubum arri-
piente, Apologus: καὶ δὴ, τὴν πόδα ἐπὶ τοῖς
κακῶν (βαρὺν) κίσησιν αἰμάξατα, καὶ ἀλλήλας,
αὐτὴν αὐτῶν εἶπεν· Ὅμοι, καταφύγοντες μὲν γὰρ ἐπὶ
σε οὐ χέρον διδύκαται. Quod non inconcinne ver-
tit G. Faërnus, fab. lxxv. ubi illa

Inprendit casura rubum, qui infestus aculis

Sentibus incautae pupugit vestigia Vulpis:

Quae, malè multata, & plantas laniata cruen-
tas,

Incusare Rubum probrisque incescere coepit. &c.

Similis huic loco elegantia est in Theocrit. Eid.
vii. 109.

Καὶ μὲν χεῖρα πανί' ἐνύχισσι

Ἀκτιόμῳ κράταται, καὶ ἐν νύκτασι καθύδαται.

NEC QUICQUAM EGI.] Nihil effeci. Agere
dixit proprie. Ita Phaedrus, ii. fab. 5. in alià
quamvis re:

Non multum egisti, & opera nequicquam perit.
& ibid. vf. 3.

Multa agendo nihil agens.

Varium hujus vocis usum lepido versu lib. i.
Epigr. 80. (quem locum & tangit L. Valla,
Elegant. vi. 51. de verbis ago & fero) exhibet
Martialis:

Semper agis causas, & res agis, Attale, sem-
per;

Es, non est quod agas, Attale, semper agis:

Si res & causae desunt, agis, Attale, multas.

Attale (ne, quod agas, desit) agas ani-
mam.

7. NON SATIS ATTENDI; NEQUE ENIM VACAT.] Mens Amantis alibi est, neque ad τὰ πα-
ρόντα satis observat; alto Amori suo semper in-
tentus, aliud agit. Publ. Syrus:

Amans, quod cupiat, scit: quid sapiat, non vi-
det:

Nihil enim, nisi amores suos, meditatur; ac
proinde est praesens absens: dum (ut argute ad-
modum Comicus Mercat. r. 1.)

Aut noñti, aut diei,

Aut Soli, aut Lunae miseras narrat suas.

Vide Theocriti Messor, Eid. x. Damonem
Virgilii Eclog. viii. 17. Plauti Phaedromum,
Curcul. r. 1. Charinum in Mercat. v. 1. alio-
que sexcentos in Comoediis Vett. qui sub regno

Veneris vapulant. Hanc ergo animi evagationem
in Amantibus pulchre Phurnutus (de Nat. Deor.
cap. xxv.) τὴν ἐν ἀφροίσις ἐντασιν vocat.

NEQUE ENIM VACAT.] Non tantum mihi est
otii. Animus enim amantis non est ubi animal,
sed ubi amat, ut in proverbio est. Nempe, ut
P. Syrus:

Amor otiosae causa solitudinis.

Hinc rectè Plutarchus in libello, quem inscrip-
sit Amatorum sive Ἐρωτικῶν, cap. xxix. dixit
Amatorem omnia contemnere, socios, & familia-
res, praeter rem adamatam. Graphice
has Amoris occupationes describit Heliodor. Ae-
thiop. i. Οὗτως ἄρα πᾶσι ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, καὶ ἔως ἀ-
καταστάτης &c. i. c. Sic omnino desiderium vehemens
& sincerus amor omnia, quae extrinsecus adveniunt
molesta aut jucunda, despiciunt: in unum verò, quod
egregie animo carum est, intuetur, atque in eo to-
tum animum & omnem curam intendit. & lib. vi.
Amans de se proficitur: πάντα ὥς ἵνα ἀνυδά-
ξι' ὁμιλῶν. Amorem ergo lepide dixit Dioge-
nes (apud Laërtium in Ejus Vitâ lib. vi.) χο-
λασθῆναι ἀρχαίαν, h. e. Vacantium occupationem.
Similia habet Achilles Tatius, Leucipp. i. Οὐ-
τως καὶ ὁ ἔρως &c. Ita cum Amore quoque com-
paratum est. Corpore enim vacuo, Amantium,
cogitationes nullam praeterea habent cogitandi spa-
tium, nisi de re amatâ. Quocirca (ut infinita
taceam exempla) in Xenophontis Κυροπαίδ. vi.
Amans inquit: Δύο μὲν σαφῶς ἔχα ψυχῆς· νῦν δὲ
τὸ τοιοῦτον φιλοσοφῶν μὲν δ' αἰῶνα σοφιστῶν δ' ἔρωτος.
Quid Plutarchus sentiat in Amatorio, hâc de re,
vide. Amorem ergo Aegyptiorum mysteria la-
queo assimulârunt, qui defixos ad unam rem ten-
net amantes: ut ad Lycophronis Cássandr. vf.
104. citat doctissimus Meursius, ex Hori Hieroglyph. i. Παγὶς ἔρωτος, οἷς θύειν, ἐμπλέκειν καὶ
τ' ὅτινα σημαίνει. Unum atque alterum Plauti
adde locum. Pseud. i. i. ubi Pseudolus ad he-
rum:

PS. Advortite animum. C. non adest. PS. ac
tu cita

G. Imo ego tacebo; tu hic ex cerâ cita:

Nam isthic meus animus nunc est. non in po-
lore.

Et Cistell. ii. 1.

———— Nubilam mentem

Amici habeo: ubi sum, ibi non sum: ubi non
sum, ibi est animus.

Ita mihi omnia ingenia sunt. quod lubet, non la-
bet. &c.

8. UROK, IOLA; UROK ET IMMODICE,] Prae
amore nempe, & zelotypiâ. Sic constat rus-
ticus apud Bucolastem Eidyll. x. 2.

Ἄμ' ἔγω αὖ Μίλων, ἔρωμα. &c.

Et

Et Eidyll. vii. 56.

Θερμός μ' ἔχει με καταΐθῃ.
Quod Paris breviter Epist. ad Helen. vi. 10.

Uror. habes animi nuncia verba mei.

Quod eleganti comparatione adauget Sappho in Epist. ad Phaon. vi. 9.

Uror, ut, indomitis ignem exercentibus Euris,
Fertilis accensis messibus ardes ager.

Vide & Epist. Medae ad Iasonem: Nec notis ignibus arsi: &c. Atque ita passim. Sed pulcherrimā comparatione Theocritus, Eid. ii. 133.

Ἐξως δ' ἄρα καὶ Αἰτναίου
Ποικίλῃ Ἀφαιόιο τίλῃς Φλογερώτερον ὠδῇ.

Ad quod incendium alluisse videtur, ex decoro, Ovid. Metam. xiii. 868. ubi Cyclops, zeotyptiā laborans:

Uror enim, laesusque exaestu acris ignis:
Cumque suis videor transflatam viribus Aetnaam
Pectore ferre meo.

Ad Aetnaeos ignes allusit quoque Naso in Epist. ubi Sappho:

Me calor Aetnaeo non miror igne tenet.

Quam amoris impatientiam ipsa de se profiteur Ode sua, Hymn. in Venerem:

Ποικιλότερον ἀθανάτ' Ἀφροδίτα,
Παῖ Διός, δολοπλόκε, & seqq.

Et quis non eo lusti argumento? Sed ad Nostri simplicitatem magis facit Anacreon, Od. xxi. qui festivo, ut solet, ingenio puellis ardores, quibus adurit, proponit:

Ἰπὸ καύματι γὰρ ἦδη
Προσθεῖς ἀναστίζω.
Τὸ δ' καύμα γὰρ ἔχειται,
Καυδὴν, νῦν σκεπάζω;

Eadem simplicitate, (ubi Cupidinis historiam pertexuisset) Philetas de ardore suo, in Longi Pastor. lib. ii. ab initio fere: Ἀυτὸς μὲν ἦν ἡνίκά νύμφῃ, καὶ ἡρώδῃ Ἀμαρυγίδῃ, καὶ ἔτι προσθεῖς ἐκμενήμεν, ὅτι ὅπποι ἡρώδῃ. Ἠλθον τίνα θυχλῶ. εἰς ποταμὸν ἐκίβανον, ὡς καὶ ἔμελλε. ET IMMO DICE. Corydon, Ecl. ii. Quis enim modus adfit Amori? ubi recte Interpres illud citat Terentianum, ex Eunuch. i. i.

Quae res in se consilium, neque modum
Habet ullum. & seqq.

Qua de re Amor merito improbus Poëtis dicitur i. e. modum excedens. Ad rem certè Naevius in Vett. Poët. Fragm.

Edepol, Cupido, quum pusillus sis, nimis multum vales,

Ad quae verba alluisse videtur Plautus, Mercat. v. 2.

O Cupido, quantus es! &c.

quam scenam mirificè adornavit. Confer hic

elegantissimam Xenophontis comparisonem, Cyropaed. v. ab initio terè: Τὸ μὲν πῦρ τοῖς ἀπὸ ἑμῶν καίει· οἱ δὲ καλοὶ καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἔχοντες ὠφελῇ, ὥς ἐκείνῃ τῇ ἡρώδῃ. Sed modus adfit. ET hīc intendendi vim habet.

8. LYCIDAN INGRATA RELIQUIT PHYLLIS.] Ἐμφατικῶς, personam commutat (ut solent Amantes) quasi de alio: ne directe dicat: mea Phyllis. &c. Ita Eleg. superiori — Amans de se ipso:

Rusticus est, fateor, sed non est barbarus Idas.

RELIQUIT] Vox propria in amoribus. Propert. ii. Eleg. 7. de amatore infido.

Qui te prior ipse reliquit.

Tibull. iv. Eleg. 12. ad amicam:

Hesternā te nocte reliqui,

Ardorem cupiens dissimulare meum.

Virgil. de Aeneā, (Aen. iv. 281.) Didonis amori renunciante:

Ardet abire fugā, dulcesque relinquere terras,
INGRATA] Ovid. Epist. Med. 21.

Est aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas

Hāc fruar: haec de te gaudia sola feram!

Ergo ampliū nihil dicere potuit. Aufon. Epigramm. cxxxi ex Menandro:

Nil homine terra peius ingrato errat.

Vel ingrata, dixit eo sensu, quo Appulej. Metam. iv. Psyche vocat ingrata virginem: ad q. l. vide omnino Pricaei expositionem. ut sit τῶν ἐμῶν, ad excusandam puellae levitatem. Prior tamen sensus praevallet. Ita sub Corn. Galli nomine Poëta, Eleg. ii.

Imò etiam causas ingrata & perfida fingit. &c. Nihil enim frequentius Amantibus nisi de Amicarum perfidiā queri. Propertium vide praeceteris, de Cynthia.

9. AMATQUE NOVUM, POST TOT MEA MUNERA, MOPSUM.] Novum id est novitium amatorem, Sic de fortunā instabili. Quae vulgo mulieri comparatur, Petron Sat. cxx.

Quae nova semper amat, & mox possessa relinquit.

Indignationis plena τῶν ὁμοίων. Ita Poëta Siculus, Eidyll. xiii. de feminarum perfidiā:

Ἀφροδίτη δὲ γυναικὸς ἐπ' ἀποδείξει τὸ αἶεν.

Cui similis illa Maximiani sententia, de Lycori:

Itaque alios juvenes, aliosque requirit amores.

Vel novum, h. e. ignotum & ignobilem inter pastores. Novi homines qui dicti sint Antiquis, vel Ciceronis exemplo fati cognitum; & nihil hīc attinet dixisse.

MOPSUM,] Allusit ad illud Maronianum. Mopso Nisa datur. &c. Quod proverbii loco obtinuit. q. d. pulchra deformi, honesta turpissimo:

Kkk 3 ut

ut Servius ad hunc loc. *Mopsum dicens intelligit infimum abiectionemque pastorem* inquit in hoc Adagio D. Erasmus, Centur. vi. 73. *In Amatore enim tria requiruntur, ut sit formosus, dives, ut bene cantans*: quod observat Philargyrius; cui addi possit, *juvenis*. Nomen fortè tractum à Vate stolido, qui cum Calchante de peritiâ divinandi certavit. Ita videtur Honorato visum. *Mopsum* tamen ille (de quo Amm. Marcellinus xiv., Strabo, ix. V. Flacc. Appollon. Rhod. alii, quem cum altero confundunt) nihil hic ad rem. Celebre tamen inter pastores fuisse nomen, ostendit Maro Eclogâ v. 1. Caeterum par ferè locus est apud Theocritum, Eid. xiv. 8. ubi de Cyniscae mutato amore queritur Aeschines: in quam invehitur vs. 36. inquit:

Ἐμὸν κακόν, ὃ τοι ἀρίστον;
Ἄλλος τοι γλυκίων ὑποκόλπῃ; ἄλλος ἰοῖσα
Θάλασσι φίλον. &c.

POST TOT MEA MUNERA] Dona ἱερῶτα, quae inferius recenset: *Munera* amafis suis etiam obtulisse pastores, nihil opus est exemplis confirmare; utpote quae Longi τὰ Ποιρῶντα legentibus satis obvia. Similem infert querelam Nemesian. Eclog. ii. ubi Alcon, itidem ab amicâ spretus, non sine stomacho:

Nuper, quae potui, sylvarum praemia misi.

Et post haec, Donaco, nostros contemnis amores?

Sic Corydon Virgilianus: *Nec munera curat Alexis*. Cur autem hoc loco *vulnera* maluerit, pro *munera*, doctissimus Vlitius, non video: neque ea vox est simplicitatis rusticae; & majestatem carminis Heroici magis sapit: quale est illud Maronis (de Didone Aen. iv.) *Vulnus alit venis*, &c. Sanè τὸ ingrata, quod praecessit, magis ad *munera*, quam *vulnera*, facit.

10. MOBILIOR VENTIS, O FEMINA!] Γυνή. Frequentissima certè Amantium haec invectiva in mulieres. Vide hic Amorum Triumvros, omnemque adeo Poetarum Chorum. Propert. ii. Eleg. 7. 71.

Non sic incerto mutantur flamine Syrtis. & seqq. Quod rectè huc intulit Cl. Barthius: uti & illud Q. Ciceronis in Vett. Fragm.

Crede ratem ventis, animum ne crede puellis. Neque aliter Praeceptor amandi, Amor. ii. Eleg. 16.

Verba puellarum foliis leviora caducis;

Irritaque, ut visum est, ventas & aura ferunt.

Audi & Catullum, Eleg. vi.

Mulier cupido quod dicit amanti,

In vento, & rapidâ scribere oportet aqua.

Ipse Poetarum princeps, Aen. iv.

Varium & mutabile semper Femina!

Quo allusit & Poëta sub nomine C. Galli:

Femina naturâ varium & mutabile semper:

Et tantum constans in levitate sua est.

Quem versum ad Petronii Satyr. cap. cx. doctissimus Interpres adnotavit (ubi *Eumolpus*, furore quodam poetico, multa in mulierum levitatem coepit iactare) qui & hunc Calpurnii nostri locum citat: additque Cl. Barthius ex Septimio de B. Troj. vi. *Mobile suapte naturâ mulier*. At sexcentis locis transcribentes essent Poëtae, de feminarum levitate querentes. Rationem dabit in Problematis Aristoteles, nec non onnis ferè Philosophorum familia. Iniquior tamen Graecorum in mulierum inconstantiam est censura. Gnomologos adi, quos excubare non est hujus loci. Menand. in Septent.

Ὡς ἴσ' ἄριστοι ἢ γυναικία φύσις.

Cui simile est ille ejusdem Senarius:

Ἐν ᾧ γυναιξὶ πίστις οὐκ ἔστι ἰδῆν.

Hinc varias Jovem ex variis animantibus produxisse Mulieres, lepidò argumento finxit Simonides in Vett. Fragm. inter quas & ἐκ θαλάσσης productū ut instabilem:

Τὴν δ' ἐκ θαλάσσης ἐκ φρεσὶ γ' ἔδην ἰδῆν.

Αὐτὴ φύλ' δ', ὡς πάντ', ἀποιέτω ἔχθρ.

Quamvis illam ex Apiculâ natam mirificè collaudat. Quam Simonidis sententiam stricim extulit in Vett. Fragm. item Poëta Graecus. Quae verò Euripidis in feminas fuerit invidia, lepidè exhibuit Aristophanes in *Aves*. ubi illum Mulieres suppliciter orantem introduxit, ut sibi parcerent, atque ea lege, ne in posterum in illas scriberet, demissum fingit. Caeterum quantum illas Anthologia exagitaverit, docet illud Palladae Epigramma, lib. i. cap. 19.

Ὅργη δ' Διὸς ἴσ' ἔστι γυνή, πυχρὴ ἀντιδοῦσα

Δωρὸν αἰνεσθῆν, δ' πυρρὴ ἀντιδοῦν.

Ἄθρα δ' ἐκκατέ τὰς φρεσὶσι. & seqq.

Ut & ejusdem Epigr. 2.

Πῶσαι Ὀμῆρ' ἰδὲ καὶ παλαιὸν σφαλερῶς τε γυναικας,

Σάφῳρα, καὶ πόρνη. &c.

Quis autem illud Agathii Scholastici ferat?

Πῶσα γυνὴ χολὴς ἔστιν ἔχθρ' ἀγαθὰς δύο ἄρας;

Τὴν μίαν ἐκ θαλάσσης, τὴν μίαν ἐκ θαλάσσης.

Cui simile ferè illud, quod Hippolytum magis deceat, quàm Poëtam.

Femina nulla bona est; vel si bona contigit ulla,

Nescio quo casu res mala facta bona est.

Vide & Luciani *Ἐρωτα*, ubi Prometheus inducit, ex Menandro, dicentem: Ὁ μὲν οἶμα ἄπαντα τὰς θεῶν γυναικας ἔπλασεν, ἰδῆν μισῶ. Inter Historicos duris plerumque de iis pronunciat Tacitus variis locis, ut & Livius in Hist. qui (lib. xxxiv. 2.) mulierem indomitam a-

nimal appellare non dubitavit. In earum laudibus multus tamen est Plutarchus in Amatorio, & passim.

SIC TUA PHYLLIS?] Ellipsis; ut verbo malè nominato abstineret, vel ἀποσιώπησις indignationis plena. Terent. Adelph. i. 2. supplevit: *Siccine agis?* sic etiam Eunuch. v. 7. Ἐκείνη τις; verò dixit Andr. iv. 2.

Siccine me atque illa operâ tuâ nunc miseros sollicitaver?

Catullus Epigr. xxxiii. eâdem reticentiâ:

Trasce tibi. Sic meos amores!

Quin & in nomine *Phyllidis* (quod tenerimum inter virgines pastorales locum obtinet) fortè alludit ad τὰ φύλλα, arborum folia, quibus nihil levius. Unde Horat. i. Od. 23.

Mobilibus veris inhorruit

Adventus foliis.

Propert. ii. Eleg. 7. in re simili:

Nec folia hyberno tam tremefacta Noto.

Non ergo haec illi comparanda, de quâ Amans apud Virgil. Eclog. iii. *Phyllida* amo ante alias: sed talis ferè, qualem inducit in Dialog. Meretric. Lucianus.

II. QUAE TIBI, (NAM MEMINI) SI QUANDO SOLUS ABESSES, &c.] *Nam memini*, amica est παρ' ἑτέρου, quam consolandi gratiâ adjunxit. Formula est Amantibus usitata, quae in Heroïdum Epistolis saepius occurrit. Epist. Oenon.

Populus est (memini) fluviali confita ripâ, &c. Et Epist. xxi. ubi Sappho ad Phaonem:

Cantabam, memini, (mominerunt omnia amantes)

Osula cantanti tu mihi rapta dabas.

Itidem Leander Heroni:

Namque est meminisse voluptas.

Petron. in Satyrico: *benè si memini.*

Solus] Si modò tu *solus* non interesses, cum quo illi

Dulco fuit semper vivere, dulce mori.

Ita Maronis est, Eclog. i. *Tityrus hinc aberat:* quae vox maximum absentis desiderium infert.

12. MELLA ETIAM SINE TE JURABAT AMARA VIDERI] Nihil efficacius dici potuit; quam ipsa si dulcedo in amaritudinem vertatur. SINE TE, formula est: ut multis illustrat doctissimus Interpres ad Appuleji Miles. lib. x. quo loco amans mulier: *Sine te jam vivere nequeo.* Cui simile illud Terentii, Adelph. iii. 2. ad mentem Nostri:

Qui sine hac jurabas se unum nunquam victurum diem.

Ad phrasin hanc accedit quoque Propertius lib. i. Elegiae viii. 32. in quâ de Cynthiâ *Et sine me dulcia regna negat.* Plaut. Mil. Glorios. *Vivere*

sine illo me non posse. Sic Clitophon apud Achillem Tatium, Leucipp. iii. Οὐδὲ γὰρ ζῶ ἢ δύναιμαι, &c. Sed ipsum vide Pricaeum, qui tunc intactam adhuc aliis hanc loquendi formulam, ait. Sed adde Propertii locum iii. Eleg. 13.

Nec veniat sine te nox vigilanda mihi!
Fortasse è nimio desiderio:

an quod amantes

Non longè à caro corpore abesse volunt?

ut Catull. in Com. Berenic. MELLA AMARA. Lepide expressit inter se contraria. Ipsa enim Venus est dea,

Quae dulcem curis miscet amaritiam.

prout Catull. in Epigr. Ita & Lucretius lib. iv.

Quod suave est fit amarum.

Quod Graeci efferrent: τὰ γλυκεία ἔσται πικρὰ; unde illorum est γλυκύπικρον. Atque hinc Vet. Poëta, de Amore:

Γλυκὴν μὲν πικρὰν ἔχει τοῦτο.

Elegantissimè itaque dixit Philosoph. Madaurensis Metam. ii. *Ex mellis dulcedine fellis amaritudinem contrahere.* Hinc & in Bucolicis amores vocavit amarus Virgilius, & alii. Ad mentem Nostri Catullus, Epigr. ad Juventium:

At mihi ex ambrosiâ mutatum jam fuit illud

Saviolum, tristius tristius helleboro!

Sic Plaut. Cistell. i. i.

Ecastor, Amor & melle & felle est foecundissimus.

13. ALTIVS ISTA QUERAR.] Ab origine rem expediam: vel ex imo pectore conquerar. altum enim habet mensurae nomen. Ita Petronius, cap. cxxxvii.

Alto

Insonuit gemitu turbatum murmure pectus.

& LXXXI. Inter tot altissimos gemitus. Pathetice Propert. i. Eleg. 18. de Cynthiâ suae perfidiâ,

Unde tuos primum repetam, mea Cynthia, fatus,

Quod mihi das fendi, Cynthia principium?

Sic res dicitur altioris indaginis: altius rem repetere. & similia.

SI QUANDO VOCABIS, IOLA.] Rectius tamen, *si quando vacabis.* i. e. si pinguis otium nactus fueris; neque, ut jam, occupator sis. Ita etiam mavult Vlitius. Immutavit quantitatem in τῷ quando; quam vs. ii. produxerat.

14. HAS PETE NUNC SALICES, ET LATVVS FLECTE SUB ULMOS.] Viam demonstrat, quâ forte juvencam reperire possit; juxta illud Ennias

nianum:

*Qui comiter erranti praemonstrat viam,
Quasi de suo lumine lumen accendat, facit.*

LAEVAS FLECTE SUB ULMOS] δεικνύει, ut locum designet. *Flectere* verbum est itinerarium, non modo in circumnavigatione, sed etiam ubi pedibus iter sit faciendum. Sic Cicero lib. v. Epist. ad Attic. *Leucaten flectere molestum videbatur.* Maro, Aen. v. 28. *Flecte viam velis: ubi videndus est Servius. In terra, (inquit) a via defleclimus nos, in mari ipsam defleclimus viam.* Sic Graeci ἀνεγείρου, & ἀνακλίνει usurpant in re simili; subaudientes τὴν ὁδὸν ἢ τὴν χῆρον. Ad dictionem Nostri planè accedit Arbiter cap. cxxvi. *Rogavi ut in platanona duceret. Placuit puellae consilium: itaque collegit altius tunica, flexitque se in Daphnena, quae ambulationi haerebat.* Tacit. Hist. iii. 41. *Cohortes Ariminum praemittit: ipse flexit in Umbriam.* Itaque & elegantem habet usum in re militari. Observant id Caesar de B. Gall. Livius in Historiis, alii. Frontinus, Stratagem. lib. 1. cap. 4 de Agefilao: *Flexit iter, quasi Thebas contenderet.* &c. Sed vide quid Ob. Gifanius in Observ. L. L. de hoc verbo. Inde *viarum flexus* ac *reflexus* pro callibus. Cicero Epist. Famil. ad Attic. *Pons, ex quo flexus est ad iter Arpinas.*

LAEVAS SUB ULMOS] *Laevas* omnino legendum, non *laetas*, ut quaedam habent Edd. *laevas* ergo, ad sinistram positas. Nam τοσσηγορία est. Itaque post Vett. proprie dixit Erasmus noster in Colloq. in reditu defleclites ad laevam. Quo apprime facit Auctor Colloquii Itinerarii viii. Lingg. ubi Italus eadem phrasi: *Non tercendo, ne a destra, ò à senestra, fuiche arriviate ad uno alto olino: all' hora volgiate à man manco:* quod Latine sonat: *Non defleclendo neque ad dextram, neque ad sinistram donec perveneritis ad excelsam quandam ulmum; tum defleclite ad sinistram.* Confer & elegantissimam Barclai Euphorm. Satyram, qui purissima latinitate eadem fere habet. Neque aliter Graeci: Ita enim Theocrit. Eidyll. vii. 130.

Χαῖ μὲν δένδριον ἐν' ὁρίσσει.
Caeterum *Arbores* fere viarum notionem ac signa itineris prae se ferunt. Maro Ecl. ix. 9.

— *Qua se subducere colles*

Incipiunt, levique jugum demittere clivo

Usque ad aquam, & veteris jam fracta cacumina fagi.

Et Eclog. iii.

— *Ant hic ad veteres fagos.*

Naso, Metam. viii. 623.

*Quoque minus dubites, tiliae contermina quercus
Collibus est Phrygiis.* &c.

SUB] cum casu quarto. Virg. Ecl. v.

Sive sub incertis Zephyris motantibus umbras.

Ubi subauditur, *succedimus.* Sub, cum locum significat & situm, accusativo jungitur, etiam cum verbo substantivo, vel quietis. *Vaporarium* est sub tectum cubiculi; ut observat (ex Vitruvio) Ant. Schorus de Phras. L. L. Quanto magis verbum *flecte.* Vel sub hic valet ad. vide annotata in Eclog. i.

15. NAM CUM PRATA CALENT ILLIC REQUIESCERE NOSTER TAURUS AMAT.] *calent* simplicius dixit, quam par est. Vult enim designare fervidissimum solis aestum, sub meridiem pasqua & arva infestantem. Quanto felicius Naso Met. iii. de Sole:

— *Finditque vaporibus arva.*

Et quanto ornatu maximus Poëta? Georg. iv.

— *Arcebant herbae, & cava flumina siccis*

Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant.

Neque infeliciter expressit Statius Theb. iv.

— *Solem*

Tollit anhela dies, ubi tardus hiansibus agris

Stat vapor.

Imo & Catulli est:

Quom gravis exustos ureret aestus agros.

Longus in Daphnide & Chloë, lib. i. Ἐξίνας δ' ἀγρὸς καὶ ἰσχυρὰς. Ἥσος ἐν ἱδρὶ τῆς καὶ θύρας ἀγρῶν. Sed vide, quae notavi Eclog. ii. in re pari:

REQUIESCERE AMAT.] Eadem phrasi Maximianus:

Sub qua decubuit requiescens diligit umbram

Taurus.

Tempus enim meridianum notat, quum (ut Flaccus, iii. Od. 29.)

Jam pastor umbras, cum grege languido,

Rivumque sessus quaeris & horridi

Dumeta Sylvani.

Cum sitiunt herbae, & pecori jam gratior umbra est.

Solebant pastores ipsimet greges tempore meridiano sub umbram compellere: ut in monitis Pastoralibus habet Noster, Eclog. v.

At, simul argutae nemus increpuere cicadae,

Ad fontem compelle greges, nec protinus herbas

Vel campos permitto sequi: sine, protegat illos

Interea veteres quae porrigit esculus umbras

h. e.

Sine, requiescat, jaceat sub umbra.

Imò & ipsum Pana sub arbore requiescentem inducit Theocrit. Eid. i. 15.

— *Τὸ μεταμελλὲν ὁ θύρας ἄμμι*

Συγίονεν. ἢ πάντα διδοίκαμεν ἢ ᾗδ' αὖ ἄγρῳ

Ταῖς καμνῶν ἀμπάκῃ.

AMAT] solet, gaudet. Quo sensu Graeci φ1-

φιλάμ dicunt. Ad hoc verbum rectè Interpretes Quinçtilianum Inst. ix. 3. citant cujus verba sunt: *Ex Graeco translata vel Sallustii plurima: quale vulgus amat fieri, vel Horatii: quo loco Crispi Hiit. Fragmenta respicit. Sic etiam & Bell. Jugurth. idem loquitur. At secundi ordinis Scriptores non Ciceronem neque principes Latinitatis, ita loquutos esse volunt. Seneca certe & Plinius uterque ita loqui quandoque solent. Vide Senecae Consol. ad Marciam, cap. xvi. Græcanicam esse figuram (ut inquit Fabius) constat. Ab hac tamen phrasi non abhorret Flaccus, qui Carm. ii. Od. 3.*

Qua pinus ingens, albaque populus

Umbra hospitalem consociare amant.

ad q. l. φιλῶν, inquit Lambinus. Et sic alibi iii. Od. 16 ubi Platonis auctoritatem adducit idem ex Politic. v. Οἷα δὲ ἐν πολίμῳ φιλά, nemp. πῶλον: quod verbum alibi addit. Plato ut & Dionys. Halic. viii. Eadem forma etiam Ovidius de Art. lib. i.

Mors coli modico forma virilis amat.

16. GELIDAEQUE JACET SPATIATUS IN UMBRA.] Gelida. Epitheton rarius hac significatione, & magis nocti conveniens, quam diei, aëri, quam arbori: juxta illud Virgilii, Aen. xi.

Tertia nox gelidam coelo dimoverat umbram.

Imo Mortis est adjunctum. Ovid. Amor. ii. Eleg. 9.

Solite, quid est somnus, gelidae nisi mortis imago?

Statius tamen Sylv. i. 3. de Tiburtino Manlii:

Frangunt sic imbroba solem

Frigora.

Gelida ergo dixisse potest respectu ardentissimi Solis aestus, qui omnes unus exurit lacus: quo nomine pulcherrima est ὠκεῖα.

SPATIATUS] recte inducit Taurum. Spatiari enim est tarde ac per otium incedere, quod proprium bovino generi. Usurpatur & de hominibus. Ovid. de Art. i. 67.

Tu modo Pompeja lentus spatiare sub umbra.

Quae eadem fere verba habet Propertius lib. iv.

Eleg. 8. vl. 75. Argute, ut solet, Arbiter, cap.

cxxvi. Quo incessus ille, tuto compositus, & ne

vestigia quidem pedum extra mensuram aberrantia?

... quum spatiantem vidi, quid cogites: gressu

nempe delicato, ac languido gradu: ut Phaedr. v.

fab. i. Hinc apte ad boves & armenta buccera

transfertur. Vide Cadmi bovem; Met. iii. 15.

unde & tardum pecus signate dicuntur. Quin &

incepsus tarditatem in cornice hac voce depinxit

Poeta artificiosissimus, Georg. i.

Et sola in sicca secum spatiatur arena:

ubi adlitteratio & S miniscam habet ἵμπαριν. Cui

proxime accedit Naso Met. ii. 575. de cadem:

— — — Cum per littora lentis

Passibus, ut soleo, summa spatiarer arena.

Quocirca minus probo, quod viri docti velint, spatiari proprie esse in stadio decurrere, ab Acolico ἀστιάω pro σάδιω: quamvis huc forte alludit Peto Albinovanus de Obi. Mecaen. in Vett. Catalect.

— — — Torisset habenas — — — Respatiantis equi:

ubi respicientis vulgo legitur.

17. ET MATUTINAS REVOCAT PALEARIBUS HERBAS.] A pectore ruminat, & quasi recoquit. Qualis ille Pasiphaës taurus, Eclog. vi. 53.

Illice sub nigra pallentes revocat herbas.

Ad q. l. Servius; revocat est quasi revomit, & denuo consumit. Quod non inepte protulit Ovidius.

Atque iterum pasto pascitur ille cibo.

Ruminatio enim dicta est a ruma eminente gutturis parte; per quam demissus cibus a certis revocatur animalibus: ut apposite docet Honoratus Grammaticorum non infimus. Aliter aliquanto Nonius Marcell. de Proprie. Serm. cap. i. Rumen dicitur locus in ventre, quo cibus sumitur & unde reditur: unde & ruminare dicitur. Et partem colli esse, quo cibus devoratur docet Isidor. lib. ix. r. Hinc rumare Vett. dixisse pro ruminare, auctor est Festus, & Paulus Diaconus, ejus Interpres. Vide & Cl. Vossii Etymologic. L. L. qui eadem cum habeat, a Nonio tamen recte dissenfit. Caeterum animalibus, quibus dentes utrumque non sunt, non est ruminatio, observante Plinio, xi. 37. Rumigo dixit Appulej. vi. pro rumino quod usitatus: Graecis est ἀνεύκαλτο ἀ ἀνεύω, revolve: quia animalia, dum ruminant cibum ingestum quasi revolvunt, docente Chr. Becm. Orig. L. L. ubi Aristotelis de Hist. Animal. cap. lxxx. aliorumque auctoritatem adducit. Revocat ergo Calpurnius eleganti dixit μελεπορῶ. MATUTINAS, i. e. rore matutino resperias. Mane autem in pascua educere gregem solitos fuisse, liquet ex Virg. Georg. iii. 324.

Luciferi primo cum sidere frigida rura

Carpamus, dum mane novum, dum gramina carent,

Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.

Unde & constat mane esse substantivum. Observant id omnes, quotquot de re pecuaria scripsere, Longus in Chloë, lib. ii. alii. Neque neglexit Noster in Myconis Eclog. ubi inter alia monet:

— — — Sed ante diem pecus exeat: humida dulces

Efficit aura cibos, quoties fugientibus Euris

LII Fri-

*Frigida nocturno tinguntur pascua rore,
Et matutinae lucent in gramine guttae.*
Cui conferas Maronis Culicem, de Pastore,
&c. Hinc ingeniose Seneca, in Herc. Furent.,
ex Sophocle, inter signa matutini temporis quo-
que recenset, vl. 139.

Pastor gelidâ cana pruina

Grege dimisso pabula carpit. & seqq.

PALEARIA] Proprie boum sunt. Noti sunt
versus Georg. III. 83. de optimae bovis notâ:

Et crurum tenuis à mento palearia pendens.

Palearia autem à similitudine paleae (quae est
cartilago pendula in collo Galli gallinaei) ut
Varroni placet: quae vox à πάλεα, vel πάλ-
λειν (quod vibrare & movere significat) recte de-
rivari videtur. Cui consentit in Etymologico
magnus Vossius, quem vide. Uius est Colu-
mella de R. R. qui num. sing. dixit palear: ra-
tius tamen eâ notione occurrit. Vide & C.
Becm. Orig. L. L. in hac voce.

33. NON EQUIDEM, LYCIDA, QUAMVIS CON-
TENTUS ABIBO] *Quamvis contentus. &c.* Sensus
aliquantulo abstrusior. E conjecturâ emendat ita-
que Vlitius: fortè, inquit, *contentus*, apertissimo
nempe candore in demonstrando mihi locum.
Addubito tamen, num id voluerit Calpurnius.
τὸ CONTENTUS enim hic absolutè ponitur;
cùm ferè gaudeat vel constructione sexti casus
post se, vel verbo Infinitivi modi, ut loquun-
tur. Quomodo dixit Quintilianus, in Decla-
mat. *Contentus sum hoc fecisse*: & Ovid. Met. v.
de Arachne:

Artes didicisse palernas

Non contenta fuit.

Quid? si *contentus* hic sit participium à *contineo*,
pro *intentus*, occupatus: ut μεταφορικῶς dixit Na-
so Metam. vi. vl. 287. de arcu:

Sonuit contento nervus ab arcu.

Ut significet se amico operam daturum, quam-
vis sit *intentus* quaerendo. Sed neque id satis ad
rem. Defendi ergo τὸ *contentus* possit, eò sen-
su: *partes tuas amantis non deferam, quamvis Ora-
tor à Phyllide contentus fuero, neque illa deriserit.*
At forte omnis tollitur remora, si ita versus re-
fingatur:

*Non equidem, Lycida, quum sis contentus, abi-
bo.*

Id est, *partibus tuis non docto, sed amicum adjuva-
bo, licet à Phyllide tantoperè spreto sis.* Similis
locus est in Plauti Pseudol. i. 1.

Ego te amantem, ne pare, non deferam.

Non abibo, i. e. non discedam abs te, quam-
quam juvencae investigandae nunc maximè da-
re operam cogar; sed consolandi gratiâ rema-
nebo. quem sensum & sequentia eliciunt. Te-

rent. Adelph. III. 5. vl. 51.

*Quapropter emita, faciam, experiar, demique
Animam. relinquam potius, quam illas deso-
ram.*

Rectè itaque Menander:

Μὴ φεύγ' ἐταῖρον ἐν κακοῖσι καίρων.

nec non Idem:

Ἐν τοῖς κακοῖς ὃ τὸν φίλον εὐργεῖται.

At, juxta Theognidis Sententiam,

Παύρος εὐχόμενος δὲ ἀνδρὶ ἐταίρῳ

Πίσις ἐν χαλεπαῖσι πείσμασι γινώσκεις.

Amanti opem ferre apud Comicos frequens est,
ut inferius dicam.

19. TITYRE, QUAS DIXIT, SALICES PETE
LAEVUS,] Locus videtur ex Marone desumptus,
Eclog. IX. 23. ubi simili more Lycidas partes
suas tradit:

*Tityre, dum redeo (brevis est via) pasc capel-
las;*

Et potum pastas age Tityre. &c.

Quin & hoc ex Theocrito, Eidyll. III. ubi ad
Amaryllidem vadens Caprarius:

*Τίτυρ', εἰμὶ τὸ καλὸν περιλάτρει, βόσκου τὰς αἴ-
γας,*

Καὶ ποτὶ τὰν καίαν αἶγην, Τίτυρ'.

Sed jam observârunt Viri docti. Neque temere
Tityri nomen adhibuit. Vulgò enim Pastorum
famulos hoc nomine dictos fuisse, ad Longum
adnotavit doctiss. Interpres: eosque nomen à
τιτύσκουα (servo) eò quod pecus servarent, ha-
buisset: quamvis aliud ἔθνη statuerit Aesian.
V. H. III. 40. aliud iterum Athenaeus Deipho-
soph. IV. a calamo seu musico Instrumento,
quod Τίτυρ' ἐπάλιν οἱ ἐν Ἰταλίᾳ Δοξαί. Ad
priorem certe allasit derivationem Poëta prin-
ceps, Ecl. v. 12.

Incipe: pascentes servabis Tityrus haedos.

Sanè Longus in Daphnid. II. ut pastoris filium
ac famulum inducit: *Καὶ τὸ παῖδαν ὁ παῖτα*
ἔπειθ' Τίτυρ', πύρρον παιδίον καὶ γλαυκὸν λάρυν
παιδίον. &c. Familiare itaque ac celebre pasto-
ribus nomen.

LAEVUS] Sic omnino legendum, non LAE-
TUS, ut in quibusdam est Edd. dixerat enim
Iölas: *Et laevas fuisse sub ultimos. vide vl. 14.*

20. ET ILLINC, SI TAMEN INVENIES, DE-
PRENSAM VERBERE MULTO HUC AGE.] Simili-
ter Venus apud Moschum, Eidyll. I. 24. &
seqq. petit, ut Cupidinem fugitivum (si fortè
invenirent) vinctum ad se perducant:

Ἦν τὸ γ' ἔλθῃ τῷον δάρας αἶγ', κατ' ἐλπίσιν

Κλέω ποτ' ἰδῆς κλισίῳ, φηλάσσει, μὴ σὺ πλά-
ιτῃ.

Κλέω γελῶ, τὸ πῶ δέκε.

Pari certe modò Cupidines suos jubet Venus.

W

ut ad se protrahant Aprum illum, qui Adonin percusserat (de quo elegantissimum Bionis Syracusii est Eidyllum) in lepidissimo illo Theocriti Eidyll. xxx. à nonnullis Anacreonti adscripto:

Στυγίον τ' ἰὺ αἰνῶρον,
Λήσσο τε, κἀπιδήσσο·
καὶ μὲν βροχῶν καθάψας
ἔσσυεν αἰχμαλῶτον·
Ὁ δ' ἔχοντο ἰλαύνων
ἔσσυε τοῖσι τέξοις. &c.

20. SI TAMEN INVENIES] Difficultatem investigandi ostendit quam vl. 2. jam significaverat. Eandem conditionem insert Venus apud Moschum loc. cit. in Cupid. Fugitiv. "Ἡν τὴν γ' ἔλας πῶλον, i. e. Si illum ceperis, &c. Sed juxta Hesiod. Ἔργ. εἰς Ἥμιε. i. vl. 346.

Οὐδ' αὖ βῆς ἀπλοῖς, εἰ μὴ γέταιν κακὰς εἴη.
Quod, ad fensum, carmine epico vertit N. Valla:

Neque enim lamenta refundes

Amisisse bovem, proba si vicinia tecum est.

Vide & Aphthonii Sophistae Apologum de Caprâ aberrante: Αἰγὼ ἀπεσῶσαν ἀγέλης ἱππαιγεν Λιπόλο· ἐπείγετο δὲ τὰς λοιπὰς. & seqq.

21. SED FRACTUM REFERAS HASTILE, MEMENTO] Haec ait, Tityro pedom pastorale tradens ut recte h. l. Cl. Barthius. *Hastile propriè est lignum illud, cui ferrum praefixum est.* vel (ut in Etymologico Cl. Vossius) *scapus, seu lignum lanceae.* *Hasta* (inquit Isidor. Orig. xviii. 7.) *est contus cum ferro, cuius diminutivum facis hastile.* Virg. Aen. v.

Bina ferunt praefixo hastilia ferro.

Ad bellicos usus transferunt quandoque Auctores; ut & ad ferarum venatus Gratius in Cyneg. lib.

Disce agedum & validis delactum hastilibus.

Rarius usurpant num. sing. Poëtae Vett. Ovid. tamen Metam. vii. 677. ubi Phocus ad Cephalum:

Qua tamen è sylva teneas hastile recisum

Jam dudum dubio, &c.

Juniores plus semel. Ita Bapt. Mantuanus:

Et amatus aheno Verberat hastili:

aheno id est acre praefixo. Hoc loco, ut dixi, pedom notat pastorale, & pro ligno ipso ponitur: quod Graecis est αἰοντίου ξύλον; vel manubrium de ligno: ut in Appendice Rabb. Phaedr. adjectarum dicitur. Observa, Antiquis *Astam* dictam fuisse *hastam*; eò quod *astares* semper militi, & tanquam comes *soleres* circumferri: ut Varroni de L. L. lib. iv. placet, vel quòd *stans* solet ferri; ut idem ait. Quae definitio hic magis quadrat: unde & *pastoribus* rectè tribui potest vice

pedi, utpote quod iis assidue *adstet*. Hinc Ovidio, Trist. iii. Eleg. i. dicitur *baculum*:

Fessus ubi incubuit baculo, saxoque resedit

Pastor, arundineo carmine mulcet oves.

Neque aliter usurpat Cicer. pro Rabir. de Q. Scaevolâ: qui *senectute confectus hastili* i. e. baculo vel scipioni innitebatur.

FRACTUM] Etiam si lignum in ejus tergo, si procedere nolit, confregeris. Tibull. i. Eleg. i.

Et stimulo tardos increpuisse boves.

Solet enim pecus, nimium lascivens, seu tardum, verberibus corrigi. Vide crebra ejus exempla in Appuleji Asino, & alibi apud Longum in Pastoralibus. Eadem phrasi etiam Ennius, Annal. xv. quamvis in re bellicâ:

Semper abundanteis hastas frangitque, quatitque.

22. NUNC AGE DIC, LYCIDA, QUAE VOS TAM MAGNA TULERUNT JURGIA?] Convertit se ad Lycidam. *Tityrus* ergo hic καὶ τὸν ἀντίστοιχον, uti & in exemplis superius allatis. *Nunc age*, accingentis se formula est. *Nunc, age, qui reges, Erato.* &c. Aen. vii. Imitatus est (ut passim Poëtae) Statius Theb. vii. 627.

Nunc age, Pieriae, . . . vestramque referte

Aeniam.

ubi hujus verbi constructio, cum plurali, notanda; cujus συντάξις exempla plurima collegit J. Weitzius ad Val. Flacci Argon. iii. 310. ex Statio praesertim, qui sic loqui amat. Fallitur ergo Vallâ Eleg. ii. 16. ita scribens: *Age* singularem numerum desiderat; *Agite* pluralem: *Agedum* vero non sing. modo sed & pluralem. Cl. potius audiatur Vossius de Analog. iv. 17. inquirens contra Priscianum: *Age, cum deum videtur induere adverbii naturam, cum plurali verbo sociatur.* Atque tunc hortantis est potius particula, quam imperativi modi verbum. Vim ejus expressit Ennius in Ilione: *Age, asta, mane, audi, itera,* &c. Sed Comicos, & Terentium variis vide locis. Ad dictionem Nostri accedit magis Catullus, Carm. lxiv. qui ad juvenam:

Dic, agedum, nobis, quare nutata feraris

In dominum veterem deseruisse fidem!

Quem locum ad Propertii Eleg. 9. lib. iv. citat elegantissimus Broukhufius.

TAM MAGNA TULERUNT JURGIA] Purior Aetas dixisset tanta jurgia. Quin ipse Ennius in Fragment. ante purissimos Scriptores:

Nemo est tam firmo ingenio, aut tantâ confidentiâ.

Sed cum Nostro loquitur Appulejus, Miles. i. *Qui tam magnis pretiis pisces frivolos indicatis.* Atque ita hic Auctor saepiuscule. Neque aliter

LII 2 Fron-

Frontinus Stratagem. 1. 2. §. 3. *Cum animadvertissent Carthaginienses, Alexandri ita magnas opes, ut Africæ quoque immineret.* Imo quoque Arbitr. cap. lxxv. sed ex persona stolidi illius Trimalchionis: *Tam magnus ex Asia veni, quam hic candelabrus est:* ubi in voce candelabrus manifesta in illo apparet & Ἀρχαῖα affectatio cum Vett. ita dixisse (non candelabrum) ex Nonio Marcello ad h. l. notat Illustr. N. Heinsius. Sed nec ipse abhorret Romanus Callimachus, iii. Eleg. 2. v. 5.

Parvaeque tam magnis admiram fontibus ora.

Quin & Horat. ita locutus est Serm. ii. 3. v. 317. de Ranâ Bovis magnitudini invidente: sed non citra iudicium, quo & Phaedrus fab. xxiv. lib. 1. allusit. *Tam multus*; pro *tot*, huic Poëtæ frequens est. Vide lib. ii. Eleg. 5. v. 6. & ibid. Eleg. 7. v. 37. atque alibi. Sic contra tanta usurpavit Aetas sequior ac serior pro *tam multa*: ita Lamprid. Heliogab. cap. xx. *Barbas sane multorum tantas jubebat exhiberi.* &c. ubi notat Casaubonus, *tantas, pro tot numero, vel tantâ copiâ* &c. sic *tanta mira*, pro *tam mira* apud Plaut. Amphitr. v. 1. 5. & Casin. iii. 5. 4. *tam magis* pro *tanto magis* apud Lucret. v. 488. Sed Tursellinum vide de hac Particulâ. & Vallam, Elegant. 1. 16. qui ipsum Ciceronem in Orat. *tam multis judiciis*, pro *tot* dixisse probat. Neque sine iudicio, ut arbitror; cum *tam multus cœque* quandoque haber, ac gravitatem rei præ se fert. Hac ratione ergo & Noster dixit *tam magna jurgia*. i. e. *tam gravia*.

TULERUNT] Abstulerunt, amores vestros distraxerunt. simplex pro composito. Ita & pro *distrubare*, usurpat Maro, Aen. 1. 63. de Ventis:

— Maria, ac terras, coelumque profundum
Quippe ferant rapidi secum, vorantque per auras.

Ubi Servius: *auferant*; est & Αφαιρεσις. Eadem figura in Daphnid. Apotheos. v. 34. *Postquam se fata tulerunt.* Et Eclog. ix. *Omnia fert aetas, animus quoque.* Atque ita Poëtarum princeps per saepe. Sic quo me fata ferant, (i. e. abripiant) nota phrasis est. Senec. Trag. ubi Hercules Fur. act. iv. 968.

— Saxa cum sylvis feram,

Rapiamque dextra plena Centauris iuga.

Ubi observa similiter simplex pro composito. Neque abhorrent Historici. Curtius, ix. 4. *Omnis multitudo & maximè militaris, mobilis impetu fertur.* id est, variis distrahitur studiis: quod egregia comparatione freti procellosi illustravit, lib. 2. cap. 7. *Ferre* itaque est vox πάλυμ, de qua consulendi Lexicographi. Hic tamen non

inepte pro *differre* usurpatur: quod *Verbum*, inter cæteras notiones, *proprie est dissipare, dividere* (ut Cl. Vossius in Etymologico) unde Maro ait *Aquilonem differre nubes*, & Horatius, *Eurus differre fractos ramos.* &c. Consentit Chr. Becm. Orig. L. L. *differo*, inquit, *proprie est dissipare, sciundo & dividere.* Ubi Plauti in Curcul. iv. 4. (*se formicas frustillatim differant*) & Gellii xv. 3. nec non Ciceronis in Orator. (de verbo *Anserendi*) auctoritatem adducit. At nostri Poëtæ sententiam magis proprie expressit Propert. ii. Eleg. 24. de secubitu in festo Idibus:

Quæ dea tam cupidos toties divisit amantes?

Quæcunque illa fuit semper amara fuit!

23. JURGIA] proprie sunt Amantium. Observat Terentius plus semel. Sic Eunuch. iv. 1. *Miles tendere: inde ad jurgium.* de Thaidæ in Thraconis convivio. Ovid. Amor. ii. Eleg. 9. de amicâ:

Et modo blanditias dicat, modò jurgia nectat:

Sæpe fruor domina, sæpe repulsus eam.

Sed vide inferius.

23. QUIS VESTRO DEUS INTERVENIT AMORI?] Simpliciter explicari possit: *Quis casus infeliciores (vel, quæ scaeva fortuna) præ invidiâ amores vestros clanculum subvertit?* Sic *Casus* & *Deus* Ciceroni vulgo conjungitur. Vide celeberrimum illum Rhetorem in aureis de Deorum Naturâ libb. 8. & de Finib. Bonor. 8. quæ superius adnotavi ad Eclog. ix. v. 52. Imo *Casum* absolute dixit lib. xl. Epist. Matius ad Ciceronem: *Quod reliquum est vitæ in otio Rhodi degam. Sin Casus aliquis interpellârit, ita ero Romæ, ut recte semper fieri capiam.* Atque ita passim in Epist. Famil. Hinc Poëtarum maximus apertissimè utrumque conjungit, Aeneid. ix. 211. ubi Nisus ad Euryalum:

*Si quis in adversum rapiat Casus-ve, Deus-ve,
Te superesse velim.*

quod v. 214. explicat: *aut si qua id fortuna vetabit*, &c. Vides, *Casum* & *Fortunam*, & *Deum* Gentilibus esse synonymum, & idem significare. Quare Ovid. Amor. ii. Eleg. 12. non ineptè dixit:

Nec casum fortuna meis immisit oclis.

Proprietatem itaque harum vocum assequutus est vir doctissimus Chr. Becm. Manuduct. ad L. L. cap. 2. *Fortuna* (inquit) *vulgo nominatur, quod occulto quodam ordine regitur, nihilque aliud in rebus Casum vocamus, nisi cujus ratio & causa secreta est.* Verum tamen non male explicat hic Cl. Barthius τὸ DEUS per *scaevum* vel *infestum* aliquod Numen, quem Daemona vel maledenum vocat ex Senecæ Thyeste, act. 1. scen. 1. ubi umbra Tantali:

Quia

*Quis male-deorum Tantalò vivas domos
Ostendit iterum. &c.*

Quae vox Celeberrimo Interpreti videtur suspecta: ac Graecis δ' κακοδαίμων planè est *malè-deus*: quemadmodum & Galli suo idiomate efferrent *Male-deos, les Dieux meaudits*. Alioqui δαίμων & θεός Homero idem notat, Sic Iliad. xvii.

Ὅτι καὶ θεὸς τιμῶν.
Ὅτι καὶ θεὸς τιμῶν.

Sed Graecus jam observavit Lexicographus, in voce δαίμων. Ita *malae fortunae auctor* est: sic contra κακοδαίμων εὐδαίμων idem est cum ἀγαθῇ τύχῃ, i. e. *conciliator bonae ac felicitis fortunae*. Neque aliter apparet in Sophocl. Ajac. Flagellif. vs. 1127. ubi θεῶν τις & τύχη, id est, *aliquis deorum & mala fortuna coniungitur*. Hac igitur forma dixit etiam Catullus, Carm. xxxv.

*Quis Deus tibi non bene advocatus
Vecordem parat excitare rixam.*

Itidem & Papinius Statius, Theb. xii.

Extremas sed quis deus egit in iras?

Magis ad rem nostram facit Euripid. Phoeniss. vs. 805. ubi Chorus:

Ἡ δὲνὰ τις Ἐγὼς θεός, ἀ' τῶδε
Μήταλο πέμαλα.

hoc est.

Certè atrox quaedam est dea Discordia, quae haec Excogitavit mala.

Deum enim more Graecorum communis gen. dicere Antiqui, notum hoc vel ex Licinio Calvo in Fragm. Ita & Aleclo Furiarum maxima ac discordiae auctor inter Aeneadas & Thulcos pastores, Deus Maroni dicitur Aen. vii. 498. ubi Servii multò potior explicatio est quàm Donati: Apprime tamen huc faciunt elegantes illi Propertii versus de Cynthia, lib. i. Eleg. 12. (de quibus in tempore me submonuit Vir omnis politionis Literaturae scientissimus R. Owenius) qui mirè hîc quadrant, ubi de invidiae fascino conqueritur;

*Olim gratus eram: non illo tempore cuiquam
Contigit, ut simili possit amare fide.*

*Invidiae fuimus, num me Deus obruit? an quae
Lecta Promethèis dividit herba iugis?*

Ubi τὸ Deus videtur referendum ad Nemefin. Haec certè felices nimium amantes, nescio qua invidia, vulgo dividere ac disturbare credebatur; vel superbientes ob res prosperas ac nimium sibi placentes ulcisci. Eo nomine insinuat Senec. Tragic. Herc. Fur. act. ii. vs. 385.

Sequitur superbos ultor a tergo Deus.

Quin & illam amoribus se immiscuisse docet Narcissi apud Ovidium fabula, Metam. iii. 406. & seqq. nec non in Anaxaretes fab. Met. xiv. 750. apud eundem: quo loco diserte Nasoni et-

iam Deus vocatur:

— Duraeque sonus plangoris ad aures

Venit Anaxaretes, quam jam Deus ultor agebat.
&c.

Ubi interpres: ποίνιμθ θεός Ἐξανός, vel Nemesis potius. Deam verò (& in re alia) Catullus Carm. li. vocat:

Ne poenas Nemesis reposcat à te!

Est vehemens dea: laedere hanc caveto.

Eodem tamen recidit. Graecis certe Nemesis est θεῖς. Vide (quod citat Nat. Comes Myth. lib. ix. cap. 19.) Antimachi Poëtae Epigramma:

Ἐστὶ δὲ τις Νέμεσις θεός, & seqq.

Imò & in carmine Theaeteti, (apud eundem) dicitur

δαίμων, ἐπεφιάλοισ ἀντίπαλον μισόπων.

Verum de Nemefi huc plura congerere ex Ammiano Marcellino, Macrobio, aliis, ut minus ad rem amatoriam facientia, non attinet. Unum illud adjecero Veneris habitum illam primò fuisse efformatam, fortè eo quod & Amantium res curiose speculati crederetur. Caeterum ejus simulacro mensuram simul & froenum manibus gestanti hos subscriptos fuisse versus testantur Pierius Hieroglyph. lib. xxxvi. V. Chartarius in Deor. Imag. aliique:

Ἡ Νέμεσις ἐπὶ λέγῃ τῷ πῆχϊ, τῷ τε χαλκῷ

Μήτ' ἀμυσσοῖν τι ποιεῖν, μήτ' ἀχάλῃνα λέγειν.

Quae duo praecepta in amore praesertim locum habere Plutarchus in Amator. aliique rei Ethicae Magistri docebunt.

INTERVENIT AMORI] Legit hîc Robertus Titius:

— Quis vestro dolus intervenit amori?

Sed quis dolus in Casu simplici esse potuit, ut ex sequentibus patebit? nisi fortè ad fascinum atque invidiae effectus in Mopso, easque artes, quibus clam surrepserat Phyllidi, alluserit Vir doctus: juxta illud Maronianum: Dolus, an virtus quis in hoste requirat? Dolus enim Antiquis duplicis erat significationis. ut Festo, nec non Gellio xxi. 9. aliisque placet. Aliam praeterea exhibet Lèctionem cultissimus Vlitius:

— Quis vestrum deus intervertit amorem?

Quae lectio, quamvis emphatica, magis tamen Jctorum propria videtur. Eo enim sensu publicè intervertere vestigia, & rem depositam dolo intervertere, phrasae sunt Juridicae: notant enim dolo malo sibi vindicare, & callidè furripere. Quà notione Cicero Philipp. II. de M. Antonio: Promissum & receptum intervertit, ad sequentem transiit. Ita Plaut. Aflin. ii. 2. 92.

Unde sumam? aut quem intervertam argento?

Sueton. Vitell. cap. vii. Formianorum publica res

Eligalia interverterat. Petron. Sat. cvii. 'Si, me-
hercules, intervissent pecuniam vestram, &c. In-
tervertere enim est in usus suos vertere. Legen-
dum itaque

— *Quis vestro Deus intervenit amor?*

Quae vox propriè significat, in medio quodam
negotio quasi ex improvise supervenire. Sensu etiam
bono: Afranius in Vett. Fragm.

*Vellem intervenissem ante: nam (ut signa indi-
cant)*

Hi coniecere verba inter se acriter.

Sic Terent. Hecyr. iii. 2. 15.

Omnem rem narrabit, scio, continuo sola soli,

*Quae inter nos intervenerit, unde ortum est ini-
tium irae.*

Et in ejusdem Comœdiae Prologo:

— *Novum intervenit vitium & calamitas.*

Confer Heautontim. act. iii. scen. 3. Hinc Naso
Metam. vii. 454. quasi γούλυ intulit:

— *Usque adeo nulla est sincera vo-
luptas;*

Sollicitumque aliquid laetis intervenit.

Quo sensu & Plaut. Amphitr. iii. 3. 58. de A-
mantibus:

Capiunt voluptates: capiunt rursum miseriae.

Irae interveniunt; redeunt rursum in gratiam.

Recte ergo Deum quendam adhibet, ut tanta
mutatio non sine deo videretur: velut, ex Sallustio,
Servius ad Aeneid. ii. 632. adnotat.

24 PHYLLIDE CONTENTUS (SOLUS TU TE-
STIS, IÖLA) CALLIROEN SPREVI.) Teneberrima
Amantis obtestatio, non sine emphasi. Ita Me-
nalcas Virgilianus, Eclog. iii. vf. 78.

Phyllida amo ante alias.

Ubi crebra vocalium quasi adglutinationi miram
habet gratiam, ad denotandam amoris copu-
lam.

CONTENTUS] Non aliter Propert. ad Cyn-
thiam lib. ii. Eleg. 23.

Una contentum pudeat me vivere amica?

Hoc si crimen erit, crimen amoris erit.

Monet id discrete Phocyllides in Sentent. ut Una
contentus vivas:

*Μαδὶ γὰρ γάμος ἄλλος ἄλλος, ἐπὶ πύμαλ' ἀ-
μα.*

Malo itaque exemplo Praeceptor amandi duas se
uno tempore amare testatur, Amor. lib. ii. Eleg.
10.

Ecce duas uno tempore solus amo.

Cui confer ejusdem Poetae Eleg. 4. lib. ii. ubi
de Amoris suis.

Centum sunt causae cur ego semper amem.

Sive aliqua est oculis in me dejecta modestos

Uror; & seqq. ad finem usque.

Neque aliud de se testatur Anacreon, Od. xxxii.

ubi amicorum refert catalogum:

*Πρώτος γὰρ ἐξ Ἀδελφῶν
Ἐρωτὸς ἔκαστον δις,
καὶ πεντακάστου ἑκάστου
Ἐπειὶ δὲ ἐκ Κορίνθου
Θις ἑκατὸς ἑκάτων. &c.*

Sed facebant vagi hi amores. Rectius sane Pro-
pertius lib. i. Eleg. 12.

— *Neque ab hac discedere fas est?*

Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

Quomodo & Poëta Vet. in Catalect. ubi A-
mans:

Julia sola potes nostras extinguere flammæ.

Quin & alias sprevisse se amicas vulgo jactant
Amantes Comici. Contra quàm Thais illa,
Eun. i. 2. de quâ Parmeno:

— *Neque tu uno eras contenta.*

SOLUS TU TESTIS] Purissimae simplicitatis in-
dicium, atque intimae familiaritatis nota. So-
lent ferè Amantes amorum suorum conscium
habere quempiam ex amicis, quicum, si quid
aegre sit animo, communicant. Exemplum in
Comicis passim reperias. Vide Clitiphonem ap-
ud Terent. Heautont. i. scen. 2. 3. cum Clin-
iâ conferentem; Aeschinum Ctesiphoni consi-
lia & auxilium ferentem in Adelph. 2. scen. 3. 4.
Quin & Servos frequenter in consilium adhi-
bent. Vide, prae caeteris, Plauti Pseudol. i. i.
ubi adolefcens amans:

*C. Misere miser sum, Pseudole. PS. Id te Ju-
piter*

*Prohibessit. C. Nihil hoc Jovis ad judicium
attinet.*

Sub Veneris regno rapulo, non sub Jovis.

PS. Licet ne, me id scire quid sit? & seqq.

Vide & Epidicum, aliasque Plautinas fabb. Ad
mentem Nostri magis accedit Propertius. (qui
& ipse Lygdamum fere testem adhibere solebat)
lib. i. Eleg. 10. ubi Gallum alloquitur:

O jucunda quies, primo quam testis amoris

Affueram vestris conscius in lacrymis!

Quum te complexa morientem, Galle, puella

Vidimus in longam ducere verba moram.

25. CALLIROEN SPREVI] Virginem designat
& speciosam, & divitem. Sane poëtica dixit
Calliroë, cum aspiratione enim scribendum esset;
Nam Graecum est καλλιρῶ. Nomen est
fictitium (à ρῶ, fluo) quasi pulchre-fluens. Scri-
bunt interea Poëtae Graeci, ob legem Metri-
cam, eadem orthographia ut Noster. Hesiod.
Theog. 288.

— *Καλλιρῶ, κῆρη καὶ τῷ Ὀκεανῷ.*

Nomen illud crebro reperias in Auctoribus, qui
illam καλλιρῶν, omnes fluminis cujusdam, aut
Oceani filiam faciunt. Apollodor. Biblioth. iii.
de

de rege Troë : καὶ γῆρας Καλλιρρόῃ ὃ Σκαυάνδρῳ, ὅντι δ' ὀφθαλμοῖς ἤ κλειοτάτῳ. & lib. 11. Ταῦτ' αὖ καὶ τῆς Γηραιῆς Χρυσῆος καὶ Καλλιρρόης, ὃ Ὀδυσσεύς. Ita etiam apud Homerum, ad Ulyssis preces, Callirrhoe fl. sedatur, Odyss. v. Statius Theb. xii. 629. eadem orthographiā,

*Et quos Calliroë novies errantibus undis
Implicat.*

Ubi Interpres : *sens regionis Atticae novem capitibus means, unde cōνιᾶζων* Graecis dicitur : de quo videndus Thucydides lib. 11. & ex eo, Suidas : quamvis in Fontium nominibus praetermisit Vibius Sequester, in suo de Flum. &c. libello, quem tamen, ut poetae melius intelligerentur, scripsit ad Virgilianum fil. Plurimi ergo ejus nominis fontes, inter quos celeberrimae fere aquae calidae apud Calliroem prope Hierichuntem ; de quibus videndus Josephus Antiq. Judaic. xvii. 8. Sed respicere potuit Noster ad Callirrhoen, Phocii, cuiusdam Boeotii filiam, corporis formā ac pudicitia insignem, cuius conjugium xxx. juvenes expetierunt ; cuiusque historiam Plutarchus in Amator. cap. iv. fuisse denarrat. Callirrhoes praeterea nomen reperias & in rebus amatoris apud Lucian. in Dialog. Meretric. & alibi.

25. QUAMVIS CUM DOTE ROGARET] Dotem etiam quandoque obtulisse Virgines nupturas apud Antiquos notum. quo alludit Maro, Georg. 1. 31. respectu Augusti Caes.

Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis. ad quem loc. de triplici Nuptiarum ritu & pactione, ex Jctis, agunt Interpretes : *usu nempe, Confarreatione & Emptione.* Ad rem magis facit nostram, Pastores ad elocandas filias dotem quoque obtulisse Sponso : Unde suavissimus Longus Ποιῆμα. lib. 111. Myrtalen inducit dicentem, opus esse Daphnidi sponsā, quae dotis aliquid conferat : πῶς τις ὃ (inquit) ἱσμεν, ὃ παῖς, καὶ δότῃσιν ὑμῶν φερῶντι τὴν αἰῶνα. Ita dotales sibi agros esse gloriatur Chloris apud Nasonem, Fast. 14. In hanc tamen dotem mirē invehuntur Poetae tum Comici, tum Satyrici. Ridet hanc Plautus Pers. act. 111. scen. 1. v. 59. *εἰς αἰῶνα, inquam :*

Dum dos sit. nullum vitium vitio vertitur.

Et quoties non idem inculcat ? Salse admodum Flaccus 1. Serm. 4. v. 50.

*At pater ardens
Saevit, quod meretrice nepos insanit amica
Filius, uxorem grandi cum dote recusat.*

Et quanto cum risu Poeta Aquinas, Satyr. vi. 139.

*Optima sed quare Cesennia, teste marito?
Quinquaginta dedit. &c. & mox:
Iude facies ardens: veniunt à dote sagittae.*

Huc facit & Terentii locus, Phorm. 14. 4.

Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum.

At si Gnomographorum audieris sententias, & hi non minus dotem exagitant, quam Satyrici. Unde ille Philippidis in Vett. Graecor. Fragm. jocus:

Αἰχρὴν γυναικ' ἔγνηας, ἀλλὰ πλουσίαν.

Recte itaque ille Senarius ; sive Menandri sive alterius:

Ἦθ' ὅτε κερῖν χρέματων γαμήτια δῖ.

Quo allusio videtur Plant. Aulular. 11. 2.

Dum modo morata recte veniat, dotata satis.

Quae itaque verissima sit dos graphice docebit idem, Amphitr. 11. 2. v. 209. ubi Alcumena:

Neque ego illam mihi dotem duco esse, quae dos dicitur,

Sed pudicitiam, & pudorem, & sedatum cupidinem,

Deum metum, parentum amorem, & cognatum concordiam.

Interea non abludit à nostrā Calliroë procax illa Martialis amica, quae ultro, & cum dote ambiebat ; de qua lib. 11. Epigr. 24.

Nubere Sila mihi nulla non lege parata est:

Sed Silam nulla ducere lege volo.

Cum tamen instaret, decies mihi dotis in auro

Sponsa dabis, dixi. quid minus esse potest?

Et recte, dabis. dos enim à δῶς vel, si Varro- nem audiamus de L. L. v. dos pecunia est, si nuptiarum causa data, haec Graece δῶτις. Hinc Fest. Pompejus : Dotem manifestum est ex Graeco esse ; nam didoται, dicitur apud eos dare. Sane δῶς Poë- tice dicitur Hesiodo ('Εγγ. καὶ Ἡμερ. 1. v. 354.) pro δῶτις ; ubi multa de origine hujus vocis : monente etiam Cl. Vossio in Etymolog. Hinc Jcti : dos datur, aut dicitur, aut promittitur. quod postremum hic quadrat.

ROGARET] Sensu honesto : cum rogare etiam sit virginem ambire, ejusque nuptias expetere. Vox enim est simplicissimi usus, in re quolibet. Hinc argute in Etymolog. L. L. magnus Vossius rogo, nec non Graecum ὀρέγομαι (appeto) derivat à Syro etymo 17, concupiscere valde desiderare. Cui addit in eadem voce Cl. Becm. & Hebraicum est 177, appetere, desiderare : ubi plura ad expositionem facientia. Simplicis ergo est usus : quo sensu pastor ille Maronianus ad amicum Eclog. v. 88.

Sumo podum, quod me, cum saepe roga-

ret,

Non tulit Antigenes, & erat tum dignus amari. Vox ergo usitata inter Amantes, & frequens. Ita Petronius cap. cxxvii. Domina, per formam tuam te rogo, ne fastidias hominem peregrinum ioter cultores tuos admittere : invidiosus religiosum, &

te adorari permiseris. Similia habet Appulejus in *Psyches* fab. atque alibi. At vulgo nequiore sensu usurpatur. *Martial.* de *Thaide* impudicâ, iv. *Epigr.* 85.

Cum multis cupiant, rogentque multi.

Sic *Ovid.* de *Art.* i. 709. & 712. de puellarum desiderio, etiam honesto:

— *Nimia est juveni fiducia formae,*

Exspectet si quis, dum prior illa roget.

Ut possare, roga tantum: cupit illa rogari.

Hinc *Lena* ad puellam, apud eundem *Amor.* lib. i. *Eleg.* 8.

Ludunt formosae: casta est, quam nemo rogavit.

Aut, si rusticitas non vetat, ipsa rogat.

Neque aliter suam induxit *Lenam* *Propertius*, iv. *Eleg.* 5. vs. 42. inter reliqua praecepta & haec docentem:

Ne te delecent Medae probra sequacis:

Nempe tuis fastus ausa rogare prior.

Hoc itaque sensu petere dixit pro *rogare* *Sallustius* *Bell. Catil.* xxv. in exemplo *Semproniae*, quae saepius peteret viros, quam peteretur. Quam lepide (*ειρωνικῶς* tamen) ejusmodi procaces depinxerit puellas *Facetiarum* ille pater in *Milit. Glorios.* act. i. scen. i. ubi servus nequam:

Molestae sunt mihi, orant, ambiunt, obsecrant, Videre ut liceat.

Quamvis castè *Noster* accipiat (ut dixi) multo feliciter ac modestius tamen illa *Callirhoe*, quam laudat *Agathius Anthol.* vi. cap. i. *Epigr.* ii.

Τῇ Παφίῃ εὐφάνης, τῇ Παλλάδι τῇ Πλοκαμίδα,

Ἀγρίμυδι ζῶντι αἰθέρι Καλλιόρῃ.

Ἐργεῖο γὰρ μνηστὴρ, τὸν ἤειλε. &c.

26. EN! SIBI CUM MORSO CALAMOS INTEXERE CERA INCIPIT.] *En!* admirantis h.l. est: ἔμφρων ergo habet. Vox praeterea Comicis usitata, si quid ab inexpectato inciderit. Hinc *Afer* ille *Hecyr.* i. i.

Vel hic Pamphilus quoties jurabat Bacchidi,

Nunquam illâ viva ducturum uxorem domum,

En! duxit.

Quod & *Lucianus*, *Dialog. Meretr.* ii. ferè habet: Γαμῆς ὁ Πάμφιλι, καὶ ἔδη σε γεγαμηκέναι φασί. &c. Idem, *Phorm.* ii. 3.

En! unquam cuiquam contumeliosius

Audistis factam injuriam, quam haec est mihi? apud *Maronem Dido*, ab *Aenea* jam nunc relinquenda, *Aen.* iv.

En! quid agam? rursusne procos irrita priores

Experiar? ubi & vim tuis lacrimas habet.

CALAMOS INTEXERE CERA] q. d. Ecce! summae familiaritatis indicium, unde consuetum amorem facile intelligas. Inducuntur fere pastores cum amasiis suis mutuo colludentes, vel corollam textentes, vel fistulam compingentes, vel fiscel-

lam necentes, & quae sunt hujus generis ludica exercentes. Suavissime depingit *Longus*, *Pastoral.* i. colludentes inter se *Daphnin* & *Chloën*, ac fistulae concinnandae operam dantes. *Χλόη* ὃ κατὰ λαυὶ τὸ ποικύμιον, συνέχευε καὶ τῇ Δάφνιδι δῶρον κομίζουσα. dixerat antè: ἦδη ποτὶ καὶ μὴλοισι ἀπὸ μὴλων ἔβουλλον, καὶ ταῖς κεφαλαῖς ἀπὸ μὴλων ἐκόσμιζαν. &c. Neque aliter fere *Theagenes* & *Chariclea* foli in antro castissimis lusibus se exercentes reperiuntur, apud *Heliodorum*, *Aethiop.* v. ἀγνεύουσιν μὲν καὶ παρεπιπλοῦσιν ἑκατέρωθεν καὶ ἀντιμύνοιντο, καθαροῖς μοῖσι μιν γυνῆρος ὅσοιο τοῖς φίλοις. & seqq.

CERA INTEXERE] Eadem phraasi *Claudianus*, *Epith. Honor.*

— *Inaequales texebat avenas.*

Calamos cerâ conjungere dixit *Maro*, *Ecl.* ii. Et *Naso Met.* i. 711.

— *Disparibus calamis compagine ceræ*

Inter se junctis.

Cerae itaque frequens mentio. Quin & *pice* junxisset *calamos*, quibus *cera* deesset, testis est *Ovidius*, *Trist.* v. *Eleg.* ii.

— *Pastor junctis pice cantat avenis.*

Praeter caetera (ad vs. 18. *Eclogae* i. adnotata) & fistulae descriptionem vide apud *Euripidem* in *Orest.* vs. 144.

Ἄ, ὁ συνέχευε.

Ὅπως ποτὶ

Λεπ. ὁ ἐδάκρυε, ὁ φίλα, φωνή μοι.

Ast vero nullibi accuratorem fistulae pastoralis descriptionem reperias, nisi apud *Achillem Tattium* viii. *Leucipp.* quam operae pretium erit conferre; ubi singula ferè ad hanc artem spectantia vocabula occurrunt.

27. PUERO COMITATA CANTAT] Pulcherrimè; ac mira quadam simplicitate, ob oculos posuit *Musarum* illud mel ac deliciae, *Longus*, *Pastoral.* i. Ἐδίδασκεν (inquit) αὐτῷ ὁ Δάφνης καὶ συνέχευε καὶ ἀρχαίμυθις ἱμπνέει; ἀρπαζὺν τὴν συνέχευε τοῖς χεῖλεσιν, αὐτὸς τὴν καλαμὸν ἐπίσχευε καὶ ἰδὼν μὲν ἀμαρτάνουσαν διδάσκειν, ἐνσπεκὼς δὲ καὶ τῇ συνέχευε τὴν Χλόην ἰφίλη. Ita quoque lib. ii. ἔσαν ἡ Χλόη. Δάφνης δὲ ἐνέχευε. i. e. voce cantantis *Chloë*, fistulâ cecinit *Daphnis*. Vide & *Nemessiani* *Eclog.* ii. cui nomen *Donace*. Quos quidem simplices pastorum cum virginibus lusibus aureae aetatis reliquias esse, contendunt Poëtae. Sic *Propert.* ii. *Eleg.* ii. vs. 25.

Felix agrestium quondam pacata juvenas!

Et seqq. Tangit quoque *Tibull.* ii. *Eleg.* 3. vs. 43. & seqq. Sed ista alterius sunt loci. Porro *PUERUM* dixit *Mopsus*: vel quia simpliciter pastores ita vocabant; vel quia jam ad pubertatis annos etiam is pervenerat: vel (prout videtur

tur) invidiose ut rivalem, ita appellat. Notum enim hanc vocem quandoque pro rudi & inexperto, vel etiam stulto accipi. Sane Persius, Satyr. v. vs. 22. ita posuit: ad q. l. magnus Casaubonus: *puer hic pro stulto, non aetate sed moribus*. Inde apud Appulej. Metam. II. *Tace, respondit ille, nam oppido puer, & satis peregrinus es*. Ubi doctus Interpres Lucretium citat, qui apposuit:

— *Puero sententia, pectore simplex.*
Imò quae puero mens sit, ostendit egregie Terent. Hecyr. III. 1. 30.

Pueri inter sese quam pro levibus noxiis iras gerunt!

Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Cui de Art. commentit Horat. VI. 158. Ad rem certè facit Catullus, Carm. XVI.

Insulsiſſimus est homo, nec sapit pueri instar
Bimale tremula patris dormientis in ulna.

Quin & illud inter formulas fuit. *Abi, puer es:* atque hinc proverbium enatum: ὁ πῦρ κρύπτει. *puer glaciem*, sc. retinere vult: quod in eos dicitur, qui cum retinere quippiam non possunt, amittere tamen nolunt. ac proinde in stultos competit: ut explicat D. Erasmus in Adagiis, alique.

SUB ILICE] Sub arboribus vulgo convenisse Amantes, notum. Observat id decorum Ovid. Met. IV. 88. in Pyrami ac Thisbes fab.

Convenient ad busta Nini, lateantque sub umbra

Arboris: arbor ibi, niveis uberrima pomis,
Ardua motus erat.

Atque ita passim apud Poëtas. Ita, sub arborem ut accedat, invitat Bathyllum suum Anacreon, Od. XXII.

Παῖς τὸ σπῖλον, Βαθύλλε,
Καίσιον καλὸν τὸ δίδρον.
Ἀπαλὸς στίξ ἢ χαίται.

Ad q. l. verba Sapphus huc facientia citat doctissimus Barnesius. quam Oden propterea argutè admodum vocat Interpres Gallicus, *La Déclaration d'Amour*. Similem habet locum idem Poëta Teius, Odario inter Fragm. LXVI.

Ἰπὸ τὰ πύλας δῦσσι
Ἀπαλὸν πᾶσα καίχεται,
Οὐ τὸδε τοὶ καλὸν ἔστι;

Confer amoenum Theocriti Eidyll. XXVII. ubi Daphnis puellam sub arbores invitat, ut suum ibi profiteatur amorem:

Διὲρ ὑπὸ τὰς κελύρας, ἴσα σοὶ τινὰ μῦθος εἰρήνη.
Διὲρ ὑπὸ τὰς πύλας, ἴσ' ἱμᾶς εὐεργετὴν αἰνέσθης.

Quos versus Eobanus Hessius ita vertit:
Sed tamen hac mecum virides concede sub ulmos,

Ut tibi virgineas mea fistula mulceat aures.

Observat quoque Petronius cap. CXXXI. *Coepitque inter arbores exspectare Chrysidem &c.* ubi illum Veneri atque Aniori dedicatum Hortulum habes:

Nobilis aestivas platanus diffuderat umbras! &c
seqq.

Sed noti sunt versus. Sed ad Zelotypum redeamus:

28. HAEC EGO QUUM VIDI, FATEOR, sic INTIMUS ARSI] Zelotypiae effectum graphicè depingit: ex obliquo tamen innuit se peccasse, addendo fateor. Sic Menedemus ille Terentianus Heaut. I. I. vs. 106.

Ita res est, fateor: peccatum a me maxime est.
& ibidem Solstrata, act. IV. scen. I.

Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor. &c.

Formula itaque est culpam confitentis. Medea, apud Val. Flaccum Argon. VII. 346.

— *Ipsa etiam, fateor, tunc ipsa volebam.*

Et, quod huc apprimè facit Polyaeus in Epist. ad Circen apud Petron. cap. CXXX. *Fateor, me; domina, saepe peccasse: nam & homo sum & adhuc juvenis: nunquam tamen ante hunc diem usque ad mortem deliqui, habes, inquam, consistentem reum.* Apertè etiam Horat. II. Sermon. 3. vs. 305. Sunt & aliae hujus vocis notiones: in genere autem verbum est aliquid concedentis, cum παρρησία tamen: Martial. V. Epigr. 13.

Sum, fateor, semperque fui, Callistrata, pauper;
Sed non obscurus, nec malè notus eques.

INTIMUS ARSI] Imitus defendit Barthius non male, (voce antiquà) ab imus pro intimus. Sic Imitus sensibus dixit Horat. Epod. XIV. nec non Maro, Eclog. III. vs. 54. prout ad Catulli Epigr. LXXVII. (de pernicie ac peste amoris,

Quae mihi subrepens imos, ut torpor, in artus
Expulsi ex omni pectore laetitias)

observat Achilles Statius. Ita enim Appulej. IX. Terra dehisciente imitus. Usus & hac voce Gellius XVII. 10. de Aetnae montis incendio: *Fontes imitus ignes eruclare.* &c. ad q. l. consule J. Lipsium Elect. II. 3. qui imitus adverbium probae notae dicit, ut *stirpitus, radicitus* &c. *Intimus* vero legunt aliae Editt. cui lectioni adstipulatur etiam Vlitius Sic *intima praecordia* dixit Cicero, & *intima viscera* explicant Graeci per ἀλλήγνια: quae vox & de corde accipitur; ut observant Lexicographi: qui & illud ex Aristophane huc adducunt, τὰ ἀλλήγνια διεκρίνει ὧς ἐργῶ: quod hic apprimè facit. Quin &, juxta formam loquendi Hebraeis usitatam, τὰ ἀλλήγνια viscera tenerrimos animi affectus significare, notum est. Inde ἀλλήγνια Graecis dicitur, qui nullo misericordiae sensu movetur. Quid mirum

Mmm

ergo, si dixerit & Ovidius, Met. iv. 507. quoad phrasin:

— Praecordiaque intima movis.

Eadem certe formā: *totus ardeo. totus tremo, horreoque* apud Terent. Eun. 1. 2. & similia. quae idem voluit ac *intimus*. Vox ergo est ad varios affectus exprimendos apta, praesertim amoris. Cicero usurpat adverbii loco, in Epist. Famil. *Intimè commendatus*, i. e. *intimo affectu*. Terent. Andr. iiii. 3. *Intimus est eorum consiliis*: quem ad modum Tullius in Varr. ad *intima eorum consilia perveniamus*. Sed notae sunt phrasēs. *Intimus*, (inquit L. Valla, Elegant. 1. 17.) est *positivi gradus*, ut *proximus*: dicimus enim, *magis intimus*. Aliud vero est *intimus*, *interior*. vide Celeberr. Vossii Etymolog. L. L. Sed haec Grammaticam spectant. ARSI. exarsi, incandui, prae indignatione rei nempe & amore. Vox ergo propria. Terent. Adelph. iiii. 2.

— *Vix sum compos animi; ita ardeo prae iracundia.*

Vide & Terentii Eunuch. 1. 1. 27. ubi mirifice Parmeno, hos depinxit affectus, de Phaedria, à Thaide excluso:

Egone illam? quae illam? quae me? quae non? sine modo.

Mori me malim: sentiat qui vir siem.

Ubi omnino confer Horat. Serm. ii. 3. vs. 4. nec non Persii Satyr. v. 172. & Ciceronem in Orator. qui & hunc Afri locum tangit. Eodem sensu etiam Appulej. Mithr. ix. & x. *ardentes animos*, dixit: & apposite Poeta:

— *Incipiens prima sonare
Incipiens animis ardentibus.*

Hunc affectum majori tamen violentia expressit Theocrit. Eiddyll. xx. vs. 15. ubi bubulcus de puella:

Καὶ σοβαρῶς μ' ἐγίλαξεν· ἰμοὶ δ' ἄφαρ ἔζεν ἄνιμα,

Καὶ χεῖρα φοιτῶντι πρὸ τῶ λυγροῦ.

i. e. *Ac fastuose me derisit: mihi autem statim exaestuavit sanguis, Et corpore rubefactus sum prae dolore.* Vide & Catullum, Carm. xlvi. de Lesbiae suae fastidio:

— *Misero quod omneis Eripit sensus mihi.*

Quod ex Sapphus Od. ii. expressit ille; quae ita de se, à Phaone suo spreta:

— *Τὸ μοι τὰ
Καρδίαν ἐν σάβανι ἐπύσαν.*

29. UT NIHIL ULTERIUS TULERIM. Instantum expandui, ut continuo eam involaverim, irae furentis impetum non sustinens: ut de Zelotyppo Phaedr. iiii. fab. 10. Ovid. Met. iii. 487. contra de nimio amore:

Non tulit ulterius. & seqq;

Maro, Aen. ix. 407. *iridem*:

Non tulit hanc speciem furiatâ mente Choroebus
Sic de Arachne Metam. vi. fab. 3. *Non tulit infelix scilicet, illatam sibi à Minervâ injuriam.* Ferre hâc est *pasi*, vel *perpeti*. Alterum altero verbo explicuit A. Gellius, N. A. i. 17. de *Socrate*: *Quam illam domi talem perpetior, insueco & exerceo, ut caeterorum quoque foris petulantiam & injuriam facilius feram.* Eodem sensu Horat. iii. Od. 14. de amicae suae contumeliâ:

Non ego hoc ferrem calidus juvenis.

Idem plenius extulit Terentius, Hecyr. iv. 1. vs. 53.

— *Ut hic laturus sit, si ipsam rem, ut fiet, rescideris,*

Non, aedepol, clam me est; quum hoc, quod levius est, Tam animo iracundo talis.

Quanto tamen Zelotypiâ laborantibus praestat consilio uti, quod sapienter praescribit Theano in Pythagor. Fragmentis ad Nicostратam: *Ὁ δὲ τὸν ἑὸν ὀφθαλμοὺς ἀνίσταται δὴ τὰς χεῖρας, ὅταν εἴδῃ τὸ πάθος χεῖρες τὰς ἀποκρίνας.* Caeterum τὸ *Uterius* explicat Cl. Barthius: *ut nihil infelicius unquam hoc infortunio perpeffus sim*: atque exemplis probat è Curtio, aliisque probatis Auctoribus, quibus τὸ *ultimum* valet infelicitissimum. At prior sensus hâc praevallet.

29. NAM PROTINUS AMBAS DEDUXI TUNICAS. *Protinus*, simulac Phyllidis perfidiam conspexissem. Graecis est *εὐχεχῆμα*, continuo, mox. Continuationem enim significat ratione temporis: ut in Etymol. L. L. Cl. Vossius. Multus est in explicatione hujus vocis Non. Marcellus, cap. iv. qui recte exponit *sine intermissione*, &c., cui (si velis) adde Varronem de L. L. vi. Hoc loco autem *ἐμφαν* habet non exiguum, ad vindictae celeritatem denotandam. DEDUXI TUNICAS. Non de suis, quae prae doloris impetu disciderit, vestimentis loquitur (quod in Lucio Vett. fieri consuevisse vel ex S. S. Literis notum est) sed de amicae suae vestibus, quas furibundus, in eam irruens, diruperat. Quo more & Cl. Barthius exponit. Frequens fere amantiam hic furor, si rivalem ante oculos adductum haberent. Confer Ovid. Amor. i. Eleg. 7. in re non dissimili:

Nam furor in dominam temeraria brachia movit:

Flet mea vesana laesa puella manu.

Quin & aliis locis de se id confitetur idem ille amandi Magister, ut de Art. ii. vs. 169.

Me memini iratum dominae turbasse capillis:

(Haec mihi quam multos abstulit ira dias)

Nec puto, nec sensi tunicam laniasse. Sed ipsa

Dixerat: & protio est illa redempta meo.

Prima ejusmodi reperias, apud Propertium de

de amicâ : Qui & Cynthiae suae furibundae rabiem describit, ob deprensas cum poetâ *isais*, lib. iv. Eleg. 8. vs. 51. & seqq.

Cynthia in exuviis gaudet victisq; recurre,

Et mea perversa sauciat ora manu.

Sed locum vide. Quin idem ipse ad eandem hanc Cynthia, lib. iii. Eleg. 6.

Tu vero nostros audax invade capillos,

Et mea formosis unguibus ora nota:

Tu minitare oculos subiecta exure flamma,

Fac mea rescisso pectora nuda sinu?

Nimirum veri dantur mihi signa calor!

Nam sine amore gravi femina nulla dolet.

Apposite ad posteriores versus quasi alludens, amoris maximum *Zelotypiam* esse signum docet Lucianus, Dialog. Meretr. viii. ubi Ampelis ad Chrysin: *Εἰ τις ὃ, ὃ Χρυσί, μήτε ζήλον ποιεῖ, μήτε ἔργον* (ἢ), *μήτε ἱππικὴν ποιεῖ, ἢ ἀθλητικὴν, ἢ τὰ ἰκατὰ ἀεικλίσσει, ἢτι ἱερὰς οὐκ αἰσῶς ἐστὶν; Ταῦτα μόνον ἱερὰ ἐστὶν δέσμιον, καὶ ταῦτα ἀσφῶς διεμῶν.* & quae seqq. Hinc idem inquit Dialog. postremo (*Zelotypiam* amorem vocans enormem) *Ζηλοντία τις καὶ ἔρωσ ἔκτετα*. ubi plura huc facientia reperis. Sed ad rem.

30. Duxi] Italegendum, non *deduxi*. Quamvis Ovid. Amor. i. Eleg. 7. in re simili:

Aut tunicam summa deducere turpiter ora?

quod cum iudicio dixit Poëta, ob frequentem versum, quem confer. Accepit tamen Planudes, pro *dilacerare*, dum ita vertit: *ἀν' αὐτοῦ τευχέων τὴν ἰσθίαν διαρρήνυν*. Sed proprie *deducere* est *μερίζειν*, *ἀφαιρῶν*, *dividere*, *distrabere*. *Deducere* etiam est *ex alto ducere*. Unde illud: *Velaque deducunt*. Ut & Maronis Aen. iv. 398. *Et litore celsas Deducunt toto naves.* & Aen. iii. 17. *Deducunt socii naves.* Quin & pro *dissolvere* ponitur: *nodosque manu deduxit*, apud Ovidium. Hoc loco *deducere* magis proprie, cum vehementior sit affectus. Appositè itaque Servius ad Aen. i. 128. *Deduco, est prosequor; deduco vero, divido. à Graeco δῖς.* Pro quo *scindo* dixit Ovid. de Art. iii. 569. de Amatore sedato:

Nec scindet tunicasque suas, tunicasque puellas;

Nec raptus flendi causa capillus erit.

Rumpere enim vel *scindere*, amicæ *tunicam* prima vindictae species. Lucianus, de amatore in Dialog. *Καὶ αὐτὸς ἀναφύγει*, καὶ ἔλπει, ἔτοιμον ἀειρήνους τὴν ἰσθίαν. Pro quo Terent. Adelph. i. 2. vs. 40. *Dissidit vestem* dixit. *AMBAS TUNICAS*. De mulierum vestitu hic prolixè disputare, non est huius loci. Si de matronâ sermo esset, *penulam* intellexisset Poëta & *stolam*: adeo ut pallium *stolae* fuerit circumdatum. Juxta Varronem de L. L. viii. & ix. *Tunica proprie erat virorum, pallium & stola mulierum. Tunica*

(inquit Isidor. Orig. cap. xiv.) *est vestimentum sine manicis*; virorum nempe vestis interior. Accedit, quod *χιτὼν* (quae & Graecis vestis fuit interior) eadem sit cum *tunica*; contra *ἱμάτιον* (*pallium*) vestis exterior. Quod idem fere habet Becm. Orig. L. L. Quae utraque vox ergo, tam *χιτὼν*, quam *ἱμάτιον*, cum sit generalis, adeoque & virorum & mulierum propria, simplicius arbitror hîc, per *ambas tunicas* nihil aliud intelligi, nisi *subuculam* & *indusium*. Docet enim Isidor. Orig. cap. xiv. (ubi de genere Vestimentorum agit) ex Varrone de Vitâ .P. R. *Postquam binas tunicas habere coeperant, instituisse* (Romanos) *illas vocare Subuculam & Indusium*. Quod idem ex Isidoro etiam observat Vir magnus in Etymologico L. L. Recte itaque Hadr. Junius de Re Vestitiâ *Interlam* vocat *tunicam* *insitam* ex Gellio, vel *interiorem* ex Valer. Maximo. ac *tunicam* simpliciter ex Ovidio, additis & Graecorum de eâ Synonymis. Hanc igitur utramque *tunicam*, (quâ induta erat Phyllis, utpote virgo pastoralis) furibundus rescidit: unde facile pectus ejus nudari potuit. *Tunicam* enim etiam *mulierum esse*, innumera fere docent Auctorum exempla. Ipse Naso in Corinnae concub. lib. Amor. i. Eleg. 5.

Diripui tunicam; nec multum rara nocebat:

Pugnabas tunica se tamen illa tegi.

Ita Propert. lib. ii. Eleg. 12. de Cynthia in re pari:

Interdum nudis mecum est luctata papillis,

Interdum tunica dunt operta moram.

Imo etiam Musaeus de Herô, Leandri amicâ:

Διακόλλοις πυλάσας ἐπὶ τῆσσι χιτῶνα;

i. e. *Variegatam scindens circa pectus tunicam*. Haec tamen differentia, quod mulierum tunica exterior ad talos usque fuerit demissa, virorum brevior. Unde Plautus, Poen. v. 5.

Sane genus hoc muliebrosus est. tunicis demissis.

Ubi Interpretes ex Varrone: *Cum etiam Thais Menandri tunicam demissam habeat ad talos; tunicam longam muliebrem appellat*, A. Gellius, vi. 10. in Euclidis historia ad Socratem noctu Megaris Athenas habitâ muliebri meantis. Vide & Turneb. Advers. xi. 23. aliosque, qui de Re Vestitiâ Vett. scripsere. Notandum *ambas* hîc maluisse Fr. Modium, pro *ambas*, respiciens ad *ἡμῶν* vocis *manu*: quam locutionem, ut illatinam, merito, damnat Cl. Barthius.

ET PECTORA NUDA CECIDI. Ita rusticus mulcaverat amicam. Eundem impetum habet (in Theocriti Eidyll. xiv. vs. 34.) Aeschines, furorem suum denarrans:

Τῶνδ' ἑγὼν, ἢ ἴσως, θιάνην, πρὶν ἰεὶ κόπῃς;
Ἥλασα, καὶ λῶσ ἀδῖς. &c.

M m m 2

h. c.

h. c. Tunc ego, quem nosti, Theoniche, pugnum in faciem (puellae) implegi, moxque rursus alium &c. qui locus cum Nostro convenit. Similem rusticitatem habes apud Lucianum loc. superius citato: ubi Cochlis: *τί δακρύεις, ὦ παρθένι;* &c. cui respondet altera: *Ὁ Κρηναίης ἐρῶν ἰβρίσσει με, τὴν αὐτὴν τῶν ἀντιερῶν αὐτῆς.* Et seqq. Neque aliter ferè depingit in Truculento suo Plautus, act. II. scen. 2.

AST. *Nimis hic quidem truculentus.* STR. *Pergin' malè loqui, mulier mihi?*

AST. *Ecquid tibi ego autem dico?* STR. *Quia enim truculentum nominas.*

Nunc adeo, nisi abis aclusum, ac dicis quid quæras ciu?

Jam hercle, ego hic te, mulier, quasi sus catulos, pedibus proteram.

Verum sexcenta ejusmodi reperias apud Comicos. Aptissimè ergo ejusmodi truculento respondere potuisset Phyllis ut illa apud Cecilium, in Vett. Fragin.

Quid narras, barbare, indomitis moribus illiteras? illex es.

Similia habet Achilles Tatius in Leucippe lib. VIII. de Therfandro, Heliodor. Aethiopic. VIII. & quis non illorum, qui amores tractant? Sed confer (ut reliquos taceam) Thrasonem illum Terentianum, Eunuch. IV. 7. ubi ipse ad Gnathonem:

THR. — *Virginem eripiam.* GN. *Probe.*

THR. *Malè mulcabo ipsam.* GN. *Pulchre!*

Est autem morum haec rusticitas *Ἰσομένη αἰσχρόν ἔργον καὶ λόγον. Τῶν δὲ ἀγνώστων τις, καὶ πῶς ποιεῖς.* &c. ut definit Theophrast. Charact. Ethic. §. VI. Confer & Aristophanis *Lyfistratam*: ubi Chorus Senum de Mulieribus, à se malè mulcandis.

Εἰ, ἢ Διᾶ, τὰς γιᾶθας τῶν τῶν τις ἢ δις ἢ τρίς

Ἐπεψεν, ὅσως βυβάλα φωνὴν ἂν εἴη ἂν εἴχον.

& seqq. ejusmodi ad finem.

32. DIXITQUE, RELICTO, IMPROBE, TE, LYCIDAM MORSUM TUA PHYLLIS AMABIT.] Verba sunt iratae Phyllidis, quae amico denarrat Lycidas. IMPROBUM vocat, quasi ingratum ultra quam decet sibi adrogantem. *Improbis* propriè dicitur, *qui in quovis modum excedit, ac proinde non probatur*: ut ferè Servius ad Georg. I. v. 146. ad quem loc. vide & magnum Salmasium. Ita Sappho in Epist. v. 20. Phaonem dicit *improbum*, qui nihil non sibi in amore arrogaret, neque tanto illius amoris indicio contentus esset. prout ibi Interpres. Ea notione & *improbis* accipitur pro *insatiabili*, qui nimis est, *nimiumque urget*. Hinc irata Cynthia ad Vatem suum, lib. I. Eleg. 3. v. 39.

O utinam tales perducas, improbe, moxles,

Me miseram quales semper habere jubes!

Ita Paridem Helena (in Epist. v. 75.) *improbum* vocat, quod nimium sibi arrogaret. Vox itaque conviciantibus inter se amantibus apta, qua praesertim in Amor. libb. atque passim delectatus fuisse videtur Naso. Imo & de osculis vi ereptis idem de Art. I. 667.

Pugnabis primo fortassis, &, Improbe, dicet.

Quid mirum ergo si & ipse Amor Poëris dicatur *improbis*? quemadmodum Maro Aen. IV. P. Statius, alii, loquuntur. Vim vocis expressit Isidorus Orig. lib. X. *Improbis ideo* (inquit) *dicitur, quod instat etiam prohibenti.* Quo respexit procul dubio Chr. Becm. de Orig. L. L. dum inquit: *Probi, apud Festum, quasi prohibi: qui se ad delinquendo prohibent; unde Graecis improbus est ἀπαγορεύς, qui prohiberi non potest.* Hinc Petronius recte in re amatoria, cap. LXXXVII. *Nihil est tam arduum, quod improbitas non extorqueat: irrepsi tamen, & malè repugnantis gaudium extorsi.* Terent. Hecyr. III. 3. v. 23.

Vitium est oblatum virgini ab nescio quo improbo.

Omne itaque quod *injustum illicitum, ac incivile est* Ictis *improbum* vocatur. Quo sensu Noster usurpat plus semel Ecloga VI. (cui nomen LITIGIUM) quam vide. Sic etiam *improba possessio* est, quam quis per vim obtinet: & similia, qualia notantur Viri Literati ad Phaedr. fab. I. lib. I. atque alibi in eodem. Recte itaque definitur à Budaeo *improbitas, contumelia per lasciviam & libidinem alicui illata*: Quae definitio cum ad argumentum nostrum faciat non sine judicio, Lycidan *improbum* vocat Poëta, qui (dum Amicae suae verbera infingeret) plus ausus fuerat quam decuit, aut debuit. Sed usque adeo impotens atque *improba res Amor est*: Alias hujus vocis notiones transeo, ne & ipse hinc *improbis* ac nimius sim.

TUA PHYLLIS] Signatè personam mutat de se loquens. *Tua* ergo, vel quae *tua* fuerat, nunc vero est alterius; ut dixisse videatur per ignominiam. Vel *tua*, i. e. illa, quam (ut loquitur L. Pomponius) *tu tam efficitim amare simulasti.* Vel commiserantis esse potest. Quale illud Ovid. Epist. II.

— *Tua te Rhodopeia Phyllis*

Ultra promissum tempus abesse queror.

Et Epist. I.

Hanc tua Penelope lento tibi mittit.

Mea, tua, voces inter blanditias usurpatae. Sic Oenone ad Paridem: Epist. V.

Laesa queror de te, se finis ipse, meo.

Intuere praeterea videtur ipsa hac voce recon-

ciliari inter eos posse inimicitias quamvis irata profugeret. Ita Ennius ex persona fratris ad Menelaum in *Fragm. Tragoed.*

Tu delinquis, ego arguo pro malefactoris:

Helena redeat, virgo pereat innocens,

Tua reconcilietur.

Tua ergo cum emphasi, dixerat enim Iolas, supra:

— — — *Sic tua Phyllis?*

33. ALCIPPEN IRATA PETIT] *Petit*, contracte pro *petiit*. Vide hic *Cl. Vossium* de *Art. Gramm.* II 32. qui *Politianum* in *Miscell.* cap. LXXI. super hac *συκοπῆ* egregie defendit. Vide & *Erythraei* indicem *Virgilianum*, ubi de hac voce plura.

ALCIPPEN] dixit nomine fictitio. Idem nomen tribuit puellae rusticae *Poëta Siculus*, *Eidyll.* v. 132.

Οὐκ ἔγωγε Ἀλκίππας, ὅτι με πρὶν εἶναι φίλας. Inducitur itaque ut ferocior aliquanto, ex decoro nominis, quod traxit ex Ἀλκί & ἰππῶ; ut designet fortem ac viraginem. Sic *Alcippe* Graecis Mythologis dicitur *Halcyonis Gigantis* filia; de qua *Apollodorus Biblioth.* lib. 1. *Alcippen* quoque inducit *Homerus*, *Odyss.* iv. tanquam *Helena* ministram. Ad quae nomina forte respexit *Poëta*: ut sit quasi comes *Phyllidi* & instigatrix ad malitiam. Notum enim est illud *P. Syri* in *Mimijamb.*

Aut odit, aut amat mulier: nihil est tertium.

Eadem nomina quoque conjunxit *Maro*, *Eclog.* VII. 14. ubi *Meliboeus*:

Quid facerem? neque ego Alcippen, neque Phyllida habebam.

Cacterum similiter fugientem inducit *Cyniscam* (postquam à rustico male mulcata fuerat) *Theocritus*, *Eidyll.* XIV. 35.

— — — *Λαίψουσα δὲ πέπλος*

Ἐξ ἀπορχεῖ θάλασσαν.

i. e. *At illa, vestes contrahens, celeriter Foras abiit.* Similiter *Eid.* XX. apud eundem *Eunica* bubulcum irata reliquit:

Χαίρε ἔσθ, με λαιψέσθαι φέρον ἢ τὰν παρδίου ὄργην.

Atque hic iratis ferè mulieribus mos. *Petron.* cxxxii. (quoad dictionem) *Manifestis matrona contumeliis verberata ad ulianem decurrit.* Observat id continuò *Lucianus* in *Dialog.* *Meretr.* Ita *Hymanis* puella ad matrem irata defugiens? *Εἶπε, δὲ δακρυῖα αὐτῇ πρὸς μητέρα, ὡς ἐν νύκτι.* *Εἶπε.* Eodem modo alia ad vicinam aufugit, à *Milite zelotypo* pessimè excepta, apud eundem *Μ. Κερκαλὲ δὲ, ὡς εἰς ὅπως ἔσθην, ἀπερρυμένη.* *Ἐξ ὁδοῦ γυνίκα. Ὁ δὲ αὐτῇ ἀντιπρὶν δὲ παρὶς οὐ δυνάμενος, ἀπερρυμένη φέρον ἢ τὰν παρδίου ὄργην.*

ταῦτα τῷ διαόλῳ. Quod argumentum cum nostro ferè convenit.

33. NUNC PENES ALCIPPEN MANE] Ad quam confugerat. Haec itaque non conciliatrix, sed mala consilatrix. Arguè hinc *Menander*:

Ὅπου γυναικὶς εἶσι, παύ' ἔστι κακὸν.

Quippe, ut idem ille *Comicus*, in *Fragm.*

Φουρὶ γυνὴ δουρὶνὸν εἶσι, καὶ πικρὸν.

Quam inter se conveniant ad pertinaciam mulieres exhibet *Aristophanes* *Lysitrat.* act. 1. scen. 2. ubi conspirantes inter se feminas lepidè admodum inducit. Facit & huc ejusdem *Comici* locus: ubi *Senum Chorus* mulierum pertinaciam taxans non sine stomacho inquit:

Οὐδὲν εἶσι θηρίων γυναικὸς ἀμαχανίτερον.

Οὐδὲ πῦρ, οὐδ' αἰσίδης ἡμίλια παδάλια.

Sed ita solent *Graeci* (ut dixi) in mulieres plerumque debacchari. *Lenius Afer* noster, ac *Latina* illa *Syren*, *Hecyr.* act. 11. scen. 1. ubi *Laches*:

Proh deum atque hominum fidem, quod hoc genus est? quae haec est conjuratio?

Utin' omnes mulieres eadem aequè studeant nolintque omnia &c.

Et quod apprimè huc facit:

— — — *Aequè studium est, similis pertinacia est:*

In eodemque omnes mihi videntur ludo doctae ad malitiam.

Ei ludo, si ullus est, magistram hanc esse satis certo scio.

Sed locus hic satis & aliis tractatus. Quid si *Alcippen* hanc anum esseingas (ut ex decoro fieri possit) ad quam, ut juvencula, confugerit, elegantissime quadrabit hic *Senarius*:

Πόλυ χῆρ' ἔστιν ἐξέλινα γυνὴν, ἣ καὶ οὐα. id est.

Multò pejus est anum irritare, quam canem.

PENES] Observa hujus particulae usum. *Penes* aliquem esse, idem est, ac in potestate vel sub imperio alicujus esse. Vide *Vallam*, *Elegant.* VI. 54. qui (ubi ex *Ulpiano* dixisset) è *Festo* *Pompejo* addit: *Penes* & *Apud* in hoc differunt, quod alterum personam cum loco significat; alterum personam, & dominium, ac potestatem; quod trahitur à *penitus*. Recte *Nepos* *Attic.* cap. VIII. Cum *Resp.* *penes* *Brutos* videretur esse. Idem *Themist.* VII. de *Ephoris*: *penes* quos summum imperium erat. Et signatè *Iustinus*, ex *Trogo* *Pompejo*, lib. 1. statim ab initio: *Principiorum, gentium nationumque imperium penes reges erat.* Cacterum *Ulpiani* verba citat index *Erythraei* ad *Aen.* XII. 591. *Decus imperiumque Latini Te penes.* *Penes* ergo possessionem quodammodo significat. Unde *Horat.* *Arte Poët.* VI. 75.

Si valet usus,
Quem penes arbitrium, & ius, & norma loquen-
dis.

Amat fere haec particula postponi; etiam Historiis. Sic Tacit. Annal. xv. 1. *Quam penes erat regimen*: & Annal. ii. 28. *quos penes potentia*. &c. atque alibi. Observandum porro, gaudere hanc particulam verbis substantivis, *sum, maneo*, & similibus: Quod docet Scaliger pater de Causis L. L. cap. clxxx. *Panes quietis nomen habet: significat enim potestatem immobilem ab eo, cuius est*. Itaque maxime substantivum verbum sibi vindicat. *Panes* enim ab Hebr. פָּנֵס, *intus*: ut observat C. Becm. Orig. L. L. Recte itaque Poëta addit verbum *manet*, quasi inclusa aedibus Alcippes.

33. AC NE FORTE VAGETUR, AH, VERBOR!] Elegans Translatio ab animalibus, quae vulgo *vagari* dicuntur. Unde Cicero de Invent. i. *passim bestiarum more vagabantur*. Nec non Plinius eadem phrasi: *passim cum feris vagari*. Quid autem proprie sit *vagari* dicit Pricaeus ad Appulej. Miles. v. Ad sensus transfertur, maxime à Philosophis. Ita Lucret. lib. xii. de R. N.

Animi incerto fluctans errore *vagari*: ubi singula *δευλμας*. vide eundem initio lib. ii. de Sapientiae templo;

Despicere unde quaeas alios, passimque videre Errare, atque viam palanteis quaerere vitae.

Boëthius quoque Consol. iii. Prof. 2. *Est enim mentibus hominum boni inserta cupiditas, sed ad falsa devius error abducit*. Idem lib. iii. Metr. 8.

Eheu! quam miseros tramite devio Abducit ignorantia!

Sed errantes vide falsis opinionibus in aureâ Cebe- tis illâ Tabulâ: Oὐδ' ἄλ' ἔτι τῶν ἄγνοιας καὶ τῶν πλάνων, οὐδ' ἀπὸ τῆς ἀπάτης, οὐδ' ἐνέστανται, ποία ἐστὶν ἡ ἀληθινή οὐδ' οὐ τῶν βλαπτικῶν πλάνων. Ex quo Thebano Philoso- pho reliqui sua hauserunt. At, dices, Noster de Amore *vago* loquitur. Ita est! & gravissimus hic affectus, neque ulla in re magis *vagantur* homines. Certe Xenophon. Cyropaed. v. in dissertatione illâ de Amore: Ἐθελήσιον ἡδ' ἔρωος ἐστὶ, καὶ ἔρω' ἵκασθαι καὶ ἀνὴρ βέλῃται. & ἡ ἔρωος, & ἡ βία. Pulchre ad hanc rem Petron. in Fragm. ubi sensus ipsos *vagos* nominat:

Vagique sensus
Oppressa ratione mentiantur.
Hoc illi magis aut minus placere
Non posset, nisi, lite destinata,
Pugnarent dubio tenore sensus.

Hinc & puellas *vagas* appellat Propert. i. Eleg. v. vs. 7. Dicit ergo se vereri, ne consilii inope

vagetur sua Phyllis, atque alio amores suos quam velit, transkerat. Similem locum habet Q. Catulus in Vett. Fragm. ubi *vagamem in amore incerto animum*, egregie depingit:

Anfugit mi animus: cecido (si solet) ad Theo-
simum

Devenit, sic est: per fugium illud habet.

Ibimus quaesitum. verum, ne ipsi teneamur,
Formido. Quid ego? das Venu' consilium.

35. NEC TAM NOBIS EGO PHYLLIDA REDDI EXOPTO, QUAM QUOD MOPSO JURGATUR ANHELO.] REDDI. *Restitui*, signate dixit Catullus, Carm. cviii. in re ferè eadem:

Quare hoc est gratum nobis quoque carius auro,
Quod te restituis, Lesbica mi cupido!

Restituis cupido, atque inspiranti ipsa refert te Nobis. & lucem candidiore notâ!

Ubi *ἀπ' ἡμεῶν* nota *insperanti nobis*, ex animad- versione magni Scaligeri. Quidvis igitur aequo animo se toleraturum esse ait, modo ne illa cum rivali Mopso sit. Non minori ardet zelo- typiâ Aeschines, apud Theocritum, Eidyll. xiv. 36. qui ad amicam:

Ἐμὸν κἀμὸς, ὃ τοι ἀγίονα;
Ἀλλὰς τοὶ γυναικὲς ἀντιόχου; &c.

Ita & Lesbiae suae valedicit Poëta Veronensis, Carm. x.

Cum suis viuas, valeatque moechis,
Nullum amans vere!

Reddere, cum vox sit *ἀποδόναι*, eleganter etiam ad amores transfertur. Sic vario sensu Propert. ii. Eleg. 21. ad amicam, quae secu- buerat praec morbo:

Munera Dianae debita reddo choros.

Redde etiam excubias divinae nunc, ante juvencae
Potivas noctes & mihi redde decem.

Neque ab argumento nostro abludit Petronii lo- cus, quoad phrasin, cap. xcvi. Nunc inter tur- bam puer fugit, nec quo abiit, suspicari possum. Rer fulem Enmolpe, redoc puerum; vel Ascyto red- da. Apposite: ergo Horatius hac voce usus est in reconcilicatione, Carm. i. Od. 16. ad Ty- daridem; quam laeserat.

Nunc ego mitibus

Mutare quodro tristia; dum mihi

Fine recantatis amica

Opprobriis, animamque reddas.

35. EXOPTO, QUAM QUOD M. J. ANN.] Tò QUOD per UT explicat Vltius, hoc sensu:

Nihil magis exopto, quam ut cum Mopso eadem ipsi male contrahant. & Particulam QUOD fi- mili constructione defendere videtur Valla. E- legant. ii. 20. Quod scribas, gaudeo (inquit) & quod scribis gaudeo: atque modo dicitur. Vale, quod scribas; non autem quod scribis. Quod itaque pro

pro ut post quaecvis verba statuit, si modo sub-
junctivus sequatur. In hanc vero particulam in-
vehitur Sanctius, III. de Conjunct. *Quod, particu-
la*, inquit, *primum Latinitatem post Ciceronis au-
reum saeculum ausa est depravare.* &c. Mox (ubi
non minus ipsum D. Erasmus quam L. Val-
lam exagitavit) ita pergit: *particula uti in-
vexis tanta mala. Vox igitur QUOD, nisi velativum
sit, apud Latinos locum non habet.* Docet id Plau-
ti locus, Captiv. II. 4.

*Nam, nisi quod custodem habeo, liberum me esse
arbitror.*

Ut & ille, Mercat. III. 4. 10. de servo:

*Id illi vitium maximum est, quod nimium Tardus
est.*

In quibus Cl. Interpres rectè Ellipsin esse, vel
repetitionem ejusdem praecedentis substantivi
demonstrat. ut sensus sit in posteriori exemplo,
juxta quod vitium nimium tardus est. In priori:
liberum me esse arbitror, nisi praeter id, quod c. h.
Atque ita in similibus. Sane ut particula nihil
aliud videtur esse, nisi Pronomen *id* ut sub-
audiatur *id*, vel *aliquid*: atque ita *arbitror*, vel *di-
co* idem valet, ac *ad-vel juxta quod negotium.*
Sed vide doctissimum Virum in Notis ad Sanct.
Minerv. I. c. Neque alio colore defendi potest
illud Ovidii, Trist. v. Elcg. I. VI. 16.

Praemonito, nunquam scripta quod ista legat.

Ad quem verbum (quem, ut spurium, cum
praecedenti hexametrio, uncinulis includunt Vi-
ri docti) ita Micyllus: *QUOD aut perperam
hoc irrepisse credo: aut novo atque inusitato modo
pro UT positum esse, dicendum est.* Quoties ita
que est: *Praemonito Lectorem illud, juxta quod
nunquam &c.* Idem notavit Donatus ad Tere-
ntii Hecyr. III. 3. VI. 8. ubi Senex:

Illico omnes simul

*Laetae exclamant: Venit! id quod me repente ad-
spexerant.*

hic ad marginem doctissimus Paraeus: *quod, h.*
*e. quia, vel adeo; vel propter id laetae, quod me
e. adsp.* Similis exstat locus Heautont. v. 3. VI.
16. post verbum *motuendi*:

Id quod est consimilis moribus.

Quo loco etiam Donatus: *doct propter: ut sit
propter id; vel ideo.* Sic Eunuch. III. I. VI. 14.
de Thakle:

Id vero serio triumphat.

ubi idem Grammaticus: *Ob id: ut, id amabo,
adjata me. alias παρὰ τούτου, id est, productionis lo-
cus est.* Sic etiam Plaut. Bacch. II. 2. VI. 19, 20.
qui versus connectendi sunt: ad quem Plauti lo-
cum Interpres: *id quod idem est ac propter quod,
quod de re.* Sed vide hic Vossium, in Aristarch.
de Analog. IV. 18. At nescio, cur Viri docti ve-

lint, *id quod* abundare in illo Plauti, Amphitr.
II. I. 61.

*Cave quicquam, nisi quod rogabo te, mihi respon-
deas.*

Valet enim sententia, *nisi id, quod r. t. m. r.* sed
quod significat etiam aliquid; & Graeci dicunt τι,
observante Festo Pompejo. Et post verba im-
personalia eventum significantia (ut loquuntur)
sit, contingit, evenit, & similia, quis Gramma-
ticorum ferat *quod*? tamen Ennius Hecuba, ci-
tante Nonio:

Utinam mortem oppetam prius,

Quam evenat, quod in pauperie meâ

Senex graviter geman.

Evenat, i. e. *eveniat*, ut rectè Illustris Columna
ad h. l. ubi & Graecum Euripidis produxit,
αὐτὴν αἰσέειν ἀπαρτίον τὴν ἡ quâ constructione *ut*
locum non habet. Neque minùs Grammaticis
id quod invisum est post particulas, adeo, *sic, ita*
&c. Columella tamen de R. R. VII. 5. *Est
etiam insanabilis ignis, quam pustulam vocant pa-
stores.* Ea nisi compefcitur intra primam pecudem,
quae tali malo correpta est, universum gregem con-
tagione prostermit, sic quidem, *QUOD nec medica-
mentorum, nec ferri remedia, patitur.* Quem in-
tegrum locum, ne quid dissimulem suppedita-
vit Vir omni ex parte literatissimus R. Ouwe-
nius. At nunc de Verbis desiderii, *Exopto* &c.
videamus. Certe magnus Vossius, lib. de Con-
struct. cap. LXII. *Suspectus*, inquit, *mul-
tis est usus particulae QUOD, cum pro uti ponit-
ur, & jungitur verbis significantibus opinionem,
desiderium.* &c. Atqui sic loquitur Plautus, Ci-
cero, Seneca, Plinius, alii. Ciceronis est Epist.
Fam. XIV. 13. *Quod scripsi ad te proximis literis
de nuncio, quae sit istius res, ignoro. quod scripsi
i. e. secundum id quod scripsi.* Vide & lib. XIV. E-
pist. 8. Atque alibi. consule Nizolii in eum In-
dicem. Et, ne quid huic Constructioni desit,
confer J. Caes. Scalig. de Causs. Corruptae La-
tinitatis XIII. 168. Hâc igitur Ellipsi & hic Cal-
purnii locus supplendus est, quasi dixerit: *Nihil
magis exopto, nisi id votum, juxta quod mea Phyl-
lis &c.*

35. *Morso JURGETUR ANHELO*] Accipit R.
Titius quasi *id anhele* sit verbum, hâc sensu:
Anhele (i. e. gemo ac suspiro) *quod Phyllis
Morso jungetur.* Ineptè. ut rectè inquit doctissi-
mus Vlitius. Corrigat ergo: *Exopto, quod (i. e.
ut) jurgetur Morso anhele.* Infra enim; *torrida
vox Mopfi.* &c. Cum Titio tamen facit Cl. Bar-
thius, qui & *jungetur* praefert, pro *jurgetur.* Ve-
rum non ea mens Calpurnii. Quis praeterea
probatae Latinitatis Auctor verbum *anhele* eâ si-
gnificatione pro *suspiro* vel *gemo* usurpavit? Ver-
bum

bum enim illud est ex *am* & *halo*, aegre *spiro*; quod Graecis est ἀσπύρα, difficulter halitum vel spiritum traho: quod de fatigatis cursu vulgo dicitur. Ovid. Remed. Am. vi. 394.

Principio clivi vester anhelat equus.

Tibull. ii. Eleg. 5.

Solis anhelantes abluit amnis equos.

Conjungit ergo Appulejus, Milef. ii. sudori. *Patres factis aedibus, Anhelans & sudore perlatus irro- po, meque fatigatum lecto simul & fommo tradidi*: Quomodo & Petronius, cap. LXXXVIII. *Anhelitus inter sudoresque*. Terent. Hecyr. v. 3. v. 25. *Confugere anhelantem domum*. Hinc metaphoricè notat spirare, evaporare. Cicero, Catilin. ii. 2. *scelus anhelantem*. Auctor ad Herenn. anhelans ex infimo pectore crudelitatem. Quae phrasis etiam Graecis usitata, ἰσπύειν ἀπὸ τοῦ καὶ φέειν spirare minas ac caedem: de qua loquendi forma ita videndus J. Vorstius, Hebraism. N. T. *Anhelô* videtur pro *desidero*, *adspiro*, *expeto*, Latinis insolens, & inter Hebraicas phrasas recensendum; ut è S. S. Textu de Cervo anhelante ad fontem liquet: quam φέειν eleganter verterunt LXX. Ἐπιποθέει ἢ λαφύει ἐπὶ τὰς πηγὰς ἢ ὑδάτων. Rectè. Ἐπιποθέει enim Latine valet *expeto*, *desidero*, non *anhelô*. Sanè inter verba desiderii agnoscunt Lexicographi; nec non Posselius in Calligraph. Graec. qui illud Luciani adducit: Ἰσπύει μοι ἢ καὶ ἐπὶ τοῖς ἔκτατον. Verbum ergo *anhelandi* hic locum non habet: neque video quam auctoritatem habuerit Titius, qui ita in M. S. exhibuit. Refingere tamen possis verbum, si liceret:

Nec tam nobis ego Phyllida reddi

Exopto, quam ne Mopso jungatur anhelô:

cum respectu ad illud Maronis Eclog. viii. de Mopso antagonista; *Junguntur jam gryphes equis*. &c. q. d. per me licet, vel cuivis nubat, modo ne raucio detur illi Mopso.

ANHELO] casu tertio. Nam *Jurgari* alicui Graecismus est, ut, *Noli pugnare duobus*, & similia. Dicendum autem esset (ex Terentio, Andr. v. i. v. 19.) *jurgari* vel *jurgare* cum aliquo Ibid. act. ii. sc. 3. *Quis jurgabit tecum?* ANHELO] vocat invidiose; ut Rivalem decebat. Inepti enim ad res amatorias ἀσπύρα & difficulter spirantes, ac proinde puellis invidi. Hinc Petronius ad nequitiam transfudit de sene, cap. c. si *volueris aliquid fumere, anhelitu perdet opus*. Quid autem *fumere* sit in re Venerea, dicet (praeter Martialem, x. Epigr. 18. aliosque ibidem citatos) Magister amandi de Art. i. 669.

Oscula qui sumsisit, si non & caetera sumsisit:

Haec quoque, quae data sunt, perdere dignus erit.

Hinc senes vulgo apud Comicos inducuntur *anhelô* & *asthmatici*, unde & Chremetis nomen fluxit; neque aliter in Apologis. Confer praec caeteris, lepidam senis descriptionem apud Terent. Eunuch. ii. 2. v. 46. ubi *tremulis ac demissis labiis gemens* ex anhelitu inducitur. Videndus hic omnino Hippocrates de Senum Vitiis, Aphorism. iii. §. 31. *Τὸν ἀσπύρατον δὲ ἀσπύρατον, καὶ ἄσπυρον βραχύνει, σπύρατον, & seqq.* ut & C. Celsus ii. 2. & XLVII. 15. Sed locum hunc jam notaverat Bourdelotus ad Petronium. Hinc illud Maronis Georg. ii. 135. *Et semibus medicatur anhelis*, cui conferas Plinium, xxii. 23. De Tauro Philosopho sene. A. Gellius, xii. 5. *Videmus hominem febri simul rapidâ affligari . . . spiritusque & anhelitus & pectore ejus evadere*: quem locum citat & Pricaeus ad Appuleji Milef. viii. verbo: *Longos trahens spiritus*, &c. Opponit ergo se, velut *puerum & ophabum*, morbo, & senum instat anhelanti Mopso, quomodo fere Catullus, Carm. xv.

Non pueris, sed his pilosis,

Qui duros nequeunt movere lumbos.

Ut verum fatear, addubito tamen, num ea mens fuerit Calpurnio: cum nequitia illa (quae & in Priapêis occurrit) bucolici carminis simplicitati vix conveniat. Ut febriculosum tamen ac tussientem taxare possit: de *febricitanti* enim pecore vox ea usitata est. Virgil. Georg. iii. 496. *Et quas aegras Tussis anhelâ facit*. Vel simpliciter, ut *squalidum ac male olentem* infamat, contra munditiae praecepta, in Arte Amandi, lib. i. 403.

Nec male odorati sit tristis anhelitus oris;

Nec laedat naves virque paterque gregis.

Sic Rufum quendam insectatur Catullus, Carm. LXX.

Laedit te quaedam mala febula? quâ tibi fortis Vallo sub alarum strux habitare caper.

Hunc metuant omnes, &c. feminae nempe.

Hinc Martialis argute de quodam, lib. xv. Epigr. 4. cui inter reliquas putredines objicit:

Quod pressa piger hircus in capellâ,

Moestorum quod anhelitus reorum,

Mallet, quam quod obes, olere, Bassa.

Solebant enim qui sub reatu erant, a calore semet ipsos deformare ad movendam in iudiciis misericordiam: unde illud ejusdem, lib. ix. 36. *nec sit tibi barba reorum*. Atque ita de Thaide quâdam lib. vi. Epigr. 93. Tam malè Thais olet. &c. Ita MALE OLENTIEM inducit *babulcum* Theocrit. Eidyll. xx. 9. cui exprobrat puella delicatior:

Χαίρει τοι τὸν ἄνθρωπον, χέρις δὲ τοι ἐν τῷ μέλαντι καὶ κακῷ ἐξαρτῆς: ἀπὸ ἱμοῦ φύγῃ;

Cui

Cui conferas Antholog. II. cap. 14. in Graveolentes: ubi de Pamphilo quodam Antipater:

Προξιδιος ἢ με φίλος, Πάμφιλι μὴ με φίλος.
Vel denique (quod primum omnium suspicor) anhelus hic valet rancius, stridulus; cuius vox inepta sit cantando, ac fistulam tractando. ut respiciat Poëta ad Eclog. Virg. III. 72. satis cognitam. Unde inferius dicit: *torrida vox Mopso*, &c. Nihil enim inepto Cantatore inter passiores magis ridiculum. Hinc illa mutua apud Theocritum in Bucoliast. Eidyll. III. convicia, quae huc apprimae faciunt.

36. A TE COEPERUNT TUA JURGIA.] Signate omnia. Ex decore culpam in Amatorem rejicit, quamvis primum puella laedendi ansam praeberat. Differt enim ἡ αἰτία, causa (ut vocant) principalis, & αἰτιατικῆ, ratio praetextae cujusdam culpae, cui vulgo fides habetur, praefertim à litigii ignaris. Recte itaque Epictetus Enchirid. XXVII. Μίαισσο, ὅτι ἔχῃ ὁ λαιδωρῶν, ἢ τύπτων ὑβρίζῃ, αἰτῶν τὸ δόγμα τὸ εἶναι τῶν, αἰς ὑβρίζωντων. Cavendam quoque esse primam jurgii speciem pulchre docet Plautus, Menaechm. v. 2. ubi senex amorem reconciliaturus inter conjuges:

Ecce autem litigium! quoties edixi tandem tibi,
Ut careres; neuter iretis ad me cum querimoniâ.
Observa jurgium fere dici inter amantes, quasi leviolem litem, quae reconciliari possit. Lepidè hinc Terent. Eunuch. act. I. sc. I. 14.
In amore haec omnia insunt vitia: injuriae,
Suspiciones, inimicitiae, induciae,
Bellum, pax rursus.

Cui similis Plauti locus, Mercat. in Prolog. I. I. ubi Charinus adolescens:

Nam amore haec cuncta vitia seclari solent,
Cura, aegritudo. &c. seqq. plurima.
Observat id quoque Tacitus, Annal. XIII. 44. (sed exemplo tristiori) Tunc, ut affolet in Amore & Irâ, jurgia, preces, exprobratio, satisfactio. Hinc Propert. III. Eleg. 4. 18. de Cynthia iratâ.

Restulit & querulo jurgia nostra sono.
Et argutè lib. II. Eleg. 5. amantium lites vocat

Jurgia, sub tacitâ condita laetitiâ.
Imo & de conjugibus usurpat Satyricus, VI. 268.

Semper habet lites alternaque jurgia lectus,
In quo nupta iacet.
Ubi utramque vocem conjunxit. Quid tamen differant lis & jurgium docet Cicero de Rep. quod citat Lexicographus: Si jurgant benevolorum concertatio, non lis; sed jurgium inimicorum lis dicitur. Quod idem fere notat Interpres ad Val.

Maxim. II. I. §. I. Lis inimicorum est, jurgium inter amicos. Cui consentit Tullius de Amicitia: Hinc illa argutè Poëtae: *verbena linguae* vocant, cum jurgia verborum proprie sint, non verberum. Unde illud: *Jurgia praeludunt rixae*. Nec minus lepide alterum illud Juvenalis, Satyr. III. 288.

— Miserae cognosce proemia rixae,
Si rixa est, ubi tu pulsas, ego vapulo tantum.
Rixam vides etiam verberibus mixtam; cum de jurgio magis proprie dixerit Poëta Venufinus, II. Sermon. 2. vs. 100.

— Jure, inquis, Thrastus istis
Jurgatur verbis.
Quocirca haec procul faceffere jubet Praeceptor amandi de Art. II. 151.

Esse procul lites, & amarae praelia linguae!
Dulcibus est verbis mollis alendus amor.
Ad rem nostram vero faciunt L. Afranii verba in Vett. Fragm.

Quam beatæ scenicae mihi videntur mulieres,
Quae jurgio & benevolentia desubito tenent viros.

Recte. Nam nihil aliud fere in Vett. Comœdiis, nisi amantium irae, ac jurgia, & reconciliationes. Unam mihi (praeter Plautinos sales) vide Aristophanis Lysistratam; ubi lepide jurgantem cum conjuge inducit Cynesium:

KIN. Ὁ γλυκύτατος Μυρρινίδιον! τί ταῦτα φῶς;
Κατάβηκε δὲ ὄνυχ. ΜΥΡ. μὰ Δι', ἵγῳ ᾤ
αὐτὸς ἔσθ'.

KIN. Ἐμὲ καλῶντι, ὃ καταβήσας, Μυρρινίη;
ΜΥΡ. Οὐ γὰρ δὲ δρόμῳ ἔδεν ἱγυῖλαις ἐμῇ.

Solent fere contemti jurgia nescere, etiam sapientes (ut est in Petron. cap. XIX.) quid non ergo faciat amans Zelotypus? & Lycidas hic, ex decore, nomen habere videtur, quasi Λύκω, ὁ δὲ: quod feritatem quodammodo includit.

36. TU PRIOR ILLI VICTAS TENDE MANUS.] Infra ipse Lycidas: Tradimus, ecce, manus. Ex more supplicantium, ac, sibi ut ignoscatur, pentium. Similiter Tibull. III. Eleg. 4.

Sed flelli poterit, mens est mutabilis illis.
Tu modo cum multâ brachia tendente fide!

Atque ita fere solent Amantes. Confer Ovid. lib. I. Amor. Eleg. 7. Propertium variis locis. Exempla porro dabit Achill. Tatiuss Leucipp. caeterique rem tractantes πλὴν ἐρωτικῶν.

PRIOR] Quippe prior laeserat, ut saltem videbatur. Terent. in Prolog. Eunuch. vs. 4.

— Qui dictum in se inplementius
Existimabit esse, sic existimet

Responsum, non dictum esse, quia laesit prior.
Ita Giton apud Arbitrum, Sat. xciv. se excusans: Prior coepi, &c. quae formula videtur fuisse

Naa se

se Vett. Pulchra sunt, quae in hanc rem Epictetus, Enchirid. cap. xciv. Ὁ δ' ἀδελφὸς ἰσὺς ἀδελφῇ, καταβῆναι αὐτὸν μὲν λαμβάνειν ὅτι ἀδικεῖ, ἀλλὰ ὅτι ἀδελφός, ὅτι συνπροφύς. Sed locum lectu dignissimum inspicere. Idem monet Phocylides: Μητ' ἀδικεῖν ἰσίου, & seqq. Nec non aureae, Pythagorae vulgo adscriptae, sententiae:

Μηδ' ἔχθαιρε φίλοι σοι ἀμαρτάνῃς εἴτε καὶ μικρῆς, &c.

Atque ita Gnomographi Graeci ad concordiam omnes illum monent, qui prior laeserit. Loca congerere nihil attinet. Ad illorum normam P. Syrus:

Bonum ad virum cito moritur iracundia.

Senecam hic consule (de obliuiscendâ Injurîâ) de Irâ, lib. ii. ac iii. Ciceronem de Officiis. & quem non Ethicorum?

37. DECET INDULGERE PUELLAE, VEL CUM PRIMA NOCET.] Primae id humanitatis est. Quis enim non mulieri, nedum amicae, ignosceret? INDULGERE tamen magis est, quam ignoscere: Cicer. in Offic. Peccatis amici indulgere. Imo passivè usurpat A. Gellius xx. i. *Animus eorum intermissione aliquâ negotiorum indulgeri potuisset*: quomodo & Livium loquutum esse notant in Hist. Viri docti. Obiervat Donatus & hoc verbum apud Antiquos accusativum habuisse: quos imitatus est Terentius, Eunuch. ii. i. *Nimis me indulgeo. Indulget amori*, apud Ovidium, explicat Planudes, τὴν ἑαυτὴν χαλεπῶς. Gallicum certe idioma Latinam phrasin (*indulgere alicui*) non invenisse explicat, *Laïsser chacun, & souffrir par son*. quae expositio hic mire quadrat. *Indulgere* ergo hic est, omni obsequio cedere ac blandiri. Vim vocis assequutus est etiam, Auditor Distichor. Moralium, quae vulgo sub D. Catonis nomine circumferuntur, lib. ii. 24.

Indulget Fortuna malis, ut laedere possit.

Quod magnus Scaliger ita vertit:

Ἰλαμὸς ἐστὶ τύχη τοῖς δειλοῖς &c.

Ubi vim verbi ἰλαμὸς, vel ἰλαμὶ (*propitius sum*, cupio videre faciem, quae à me ad tempus nunc est aversa, ut explicant Lexicographi) considera. Sed ad rem ipsam. Exemplum hujus indulgentiae in *Amicam* vide sis apud Propertium (ut alios taceam) de Cynthia in furorem versa, lib. iv. Eclog. 8.

Cynthia in exuviis gaudet, victorque recurrit.
&c.

Ecce autem, *prima* jam puella laeserat. subjicit tamen:

Supplicibus palmis tum demum ad foedera veni;
Quum vix tangendos praebuit illa pedes.
ac deinde:

Indixit leges: respondi, Ego legibus utar!

Riserat, imperio facta superba suo.

Imo hanc indulgentiam puellae exhibendam commendat Naso in Art. ii. 533.

Nec maledicta puta, nec verbera ferre puellae

Turpe: nec ad teneros oscula ferre pedes.

Et seqq. Quippe, ut idem, *Obsequio tranantur aquas.* Sed noti sunt versus! ipsa Venus ad Nasonem, iii. de Art. 5. *Cultas ne laeda puellas:*

Gratia, dum vivis, ista petenda tibi est.

VEL CUM PRIMA NOCET.] *Gratia.* Honos enim mulieri deferendus in re qualibet, juxta illud Nasonis de Art. ii. 175. *Proelia cum Parthis, cum culta pax sit amica.* Confer Luciani Dialogum Meretric. penultimum, ubi Hymnis, quae *prima laeserat*, ab Amante per internumcium revocatur: dum inquit: *Ἀπὸ τοῦ ἔν, καὶ πῶτος αὐτῆς.* & seqq. quae cum Nostro conveniunt. Huc ergo Palladae spectat Epigramma, Anthol. i. cap. 19. §. 4.

*Εἰ δ' ἔσ' ἀνδάλω, φῆς, τύπτωμαι, εἰ δ' ἀπλά-
τω*

Οὐδὲς μοι γαμετῆς, καὶ μὴ μύσων φέρον.

Δαλεῖναι σε λέγω μετρώμεν, ὅτι πίνωσιν

Σώφρων διαποίν, μηδὲ λίλυ χαλεπῶ.

i. e. Si non *sandalio*, inquis, *verberor* neque adeo *proterva* *Mibi sis conjux, decet me illa conniventem ferre.* *Mediocritus* *servire* se dico, si *venustus* sis *Dominae* *temperanti* & non nimis *immiti*. De *Amantibus* enim Xenophon *Cyropaed.* v. *Παρ' ἡμῶν γὰρ ἰσχυρὰς ἐκπαίδειν ποτὶ καὶ ἐπὶ τῶν περὶ τὴν αἰσθητικὴν.* Caeterum quam sibi puellam exoptet Ausonius, vide Epigr. lxxvii.

Sit mihi talis amica, velim,

Furgia quae temere incipiat.

Pulchra, proci, petulante manu:

Verbera quae ferat, & regetat,

Casusque ad oscula confugiat

Cui simile est illud Poëtae Sulmonensis, de Art. ii. vs. 448.

Felicem, de quo laesa puella dolet?

Ille ego sim cuius laniet furiosa capillos:

Ille ego sim, teneras cui petat ungue genas.

Maximum enim ζήλον amoris esse indicium, jam superius, è Luciano, dixi.

VEL,] Elegans est usus particulae VEL, pro-
tunc etiam, cum, &c. Terent. Eunuch. iii. i. vs. 7. Ita, Andr. iii. 2. vs. 91. pro etiam ponitur:

— Vel hoc, quis non credit abs te esse a-
lum?

Idem, Hecyr. i. i. ab initio:

Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi!

Quam sancte! &c.

Cicero, Epist. Famil. ii. 13. de literis: *Vel quae proxime accepi, quam prudentis, quam multi offe-*

¶ *consilii* ! PRIMA. Accipit Barthius, more Graecorum, dictum esse adverbialiter (ut loquuntur) *πρῶτα*, pro *primo*. atque, ex Philargyrii auctoritate, adducit Virgil. Georg. iv. 21. ubi tamen *το prima* etiam cum *examina*, construi potest. Magis ad rem faceret Gratius, Cynegetic. vi. 25.

*Prima iubens tenui nascentem iungere filo
Limum &c.*

Ut & Val. Flaccus Argon. initio Operis:

*Prima Deum magnis canimus freta pervia natis
Fatidicamque ratem.*

Ubi perperam *Nautis* legit L. Alardus: Verum & hic locus conferri possit cum Euripid. Medea, ejusque ex Ennio versione, aliisque idem argumentum tractantibus, an non potius *το prima* ibidem referri debeat ad *freta*. Certe *Argo* navis vulgo *prima* dicitur. Catullus Epith. Pel. & Thetid.

Illam rudem cursu prima imbuunt Amphitriton.

Ovid. Amor. ii. Eleg. 9. vi. 1. *Prima* malas docuit. &c. Sanè Graeci *πρῶτα* eleganter usurpant. Orpheus, (ut vulgo fertur) in Argonaut.

Πρῶτα μὲν ἴδεν Βίβη Ἠγεκλῆος ὁδοῖα.

Phocylid. in Admonit.

Πρῶτα θεοὶ τίμα.

Sed observandum, *πρῶτα* hic notare ante omnia, vel imprimis, Maro: *Imprimis venerare Deos*. atque ideo in principio adhiberi rei narrandae, sive docendae. *Prima* itaque hic simpliciter valet prior, quamvis de duobus tantum agitur, non pluribus. Ita Theocritus, Eidyll. viii. 30. ac plus semel positivo utitur pro comparativo, de duobus inter se certantibus: *ἀγλαῖα πρῶτα*: *primus incipit*, pro *prior*. Sic, *respondent ultima primis*, i. e. *priora posterioribus*.

39. SEDULUS IRATAE CONTINGAM NUNCIUS AURES.] Interponit se Iolas reconciliandae litis auctorem.

IRATAE.] Dixerat enim Lycidas, *Alcippem irata petit* &c. Eadem fere formâ, quâ Plautus Cistell. ii. i. dixit:

Abiit intro iratus. quid ego nunc agam, si redierit?

CONTINGAM.] Idem Plautus: *Contigit aures rumor meas*. *Contingere* est accedere, appropinquare ad aliquid. Ovid. iv. Trist. Eleg. 10. *Fama parentales si vos mea contigit Umbrae*! idem Amor. iii. Eleg. 12. eadem notione:

Moenia contigimus villa, Camille. tibi.

Ita Terent. Hecyr. iii. 5. *Ad aures sermo mihi accessit*. Pro eo dixit Anfonius Epistol. ad Paulin.

Et quando ista meas impellet nuntius aures?
Vox mihi ad aures advolavit. frequens Comiciis.

Sic *Felix* ad aures nuntius venit *meas*, ex Senec. Tragic. SEDULUS, fidelis. Ita *sedulo* accipitur pro *fidelius*: quod Plauti loco, Captiv. iv. 2. probat in Etymolog. L. L. magnus Vossius: ubi & Nonii, & Iudori, sententiam citat, qui *sedulo* volunt esse dictum quasi *sine dolo*. Comitorum fere vox est. Terent. Phorm. v. 8.

Factum est abs te sedulo pro fratre.

Sedulus ergo hic est, *fidus verborum minister*. Quas ille Homeri, Iliad. x.

Ἐκέρτατος ἀγγελοῦ ἰδὼν Ἠφαιστῆ.

Sic Musaeo in Leandr. *γαμοστόλου ἀγγελοῦ* dicitur. *Nuntius nuptias apparatus.*

40. JAM DUDUM MEDITOR, QUO CARMINE PHYLLIDA PLACEM.] Mecum agito, tacite delibero. *Meditari* enim est *μελεῖσθαι*, ut observat J. Caes. Scaliger de Causs. L. L. cap. xxviii. & Servius ad Eclog. i. vi. 2. Saepius ergo ad *carmine* & cantus refertur. At potius est, cum curâ & industriâ quippiam efficere, vel effingere. quod hic locum habet. *Meditari* & pro *exercere* Antiquis positum fuit, (quod hodie non est in usu) notante Servio ad Aen. iv. 171.

Jam non furtivum Dido meditatur amorem.

Μελεῖται proprie est animo omnia concipio, quae peragenda sint: juxta illud Aufonii in Sapientibus:

Periander prodeco,

Μελεῖται τὸ πᾶν qui dixi, & qui dictum probo.

Meditationem id esse totum, quod geras:

Is quippe solus rei gerendae est efficax,

Meditatur omne qui prius negotium.

Sine praemeditatione ergo nihil recte agitur. Vide de hac voce & Nonium Marcellum cap. iv.

CARMINE.] *Παλινοδῖαι* intelligit; quam à Stesichoro poetâ ortam esse volunt, qui prius carmine vituperatam à se Helenam postea, viâs recuperandi gratiâ, collaudare compulsus est: cujus rei meminit & Horat. Epod. xvii. 42. retractat ergo ea quae in Amicam indignius commiserat: quomodo & Horat. i. Od. 16. *recantare opprobria* dixit. Ita *carmine placare* studet amicam ipse Praeceptor amandi, Amor. lib. i. Eleg. 7. Porro, quoad dictionem respexisse videtur Noster Virgilii Eclogam ix. 37.

Id quidem ago, & tacitus mecum ipse revolvo,

Si valeam meminisse: neque est ignobile carmen.

PLACEM.] Verbo usus est proprio. Ita Petronius, cap. cxxx. ex personâ amantis: *Tanta erat placandi cura*, &c. Terent. Phorm. v. 7. vi. 72. ubi Chremes:

At reveor ut placari possit. D. Bono animo es.

Ego redigam vos in gratiam.

Tibull. iv. Eleg. i. 47. quamvis in genere:

Nam

— — — — — Ju-

Judicis ira

Sit placanda, tuis poteris mitescere verbis.
Propert. III. Eleg. 22. de tabellis amatoriiis.

Illae jam poterant sine me placare puellas,

Et quaedam sine me verba diserta loqui.

Neque mirum de amantibus: A placendo enim est placare; quod Graecis similiter *apionia*; ut Vossius docet, Etymol. L. L. Proprie de Diis suis usurpavit Antiquitas, quos placare dicebantur sacrificiis &c. juxta illud, *Placatur donis Jupiter ipse datus*. Ita etiam Ennius in Fragment.

Junone placata favere coepit Romanis:

Ut, ex Servio. ad Aen. 1. 283. restituit Vir Illustris Hier. Columna. Solent enim amantes deorum loco suas habere amasias: ut adolescens ille Plautinus Bacch. II. 2.

Nis nactus Venerem essem, hanc Junonem dicerem.
Idem in Poenul. 1. 2. 63. ubi adolescens amans:

Di immortales, omnipotentes! quid est apud vos pulchrius!

Quid habetis? & mox: Nam Venus non est Venus:

Hanc equidem Venerem venerabor, me ut amet, ac sit propitia.

Sic, mea Venus, usitata formula; ut Appulej. Miles. III. ad quem loc. recte citat Interpres illud Virgilii Eclog. III. *Parta mea sunt Venere munera*: ubi Servius, *meae amicae* habet. Vide & eundem Madaurensis lib. v. de Psyche: ut & Propertium variis locis, Catullum Carm. XLVI. ad Lesbiam, alios. Loquitur itaque de Phyllide, ut dea: quemadmodum & formosas quaslibet deas vocabant. De Chariclia Heliodorus, Aethiop. 1. *Καὶ τὰς ἑαυτῶν ἀγαπῶντας, ἀνθρώπων τι καὶ θεῶν, οἷς θεοὶ εἶναι ἀναγκάζονται*. Porro placandi verbum egregie illustravit Synonymis Lucilius, Satyr. XXVII.

Quum pacem peto, quum placeo, quum adeo, & quum appello meam!

41. FORSITAN AUDITO POTERIT MITESCERE CANTU. Exorari posse sperat, si ad eam delata fuerit, *Quae meditata diu venit alto summa querela*; ut cum Lucretio dicam, lib. IV. 1180.

MITESCERE] Vox usitata. Horat. 1. Epist. 1. 39.

Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit.
Eodem verbo Ovid. Metam. XIV. 703.

Referam tota notissima Cypro

Facta, quibus stecis facile & mitescere possis.

Sic Claudianus:

Precibus mitescere.

Translata videtur vox à feris. Ita enim Plinius, XXI. 25. *Ferae domi educatae mitescunt*. Quin & acerbae fruges, ac praesertim poma, tractu tem-

poris mitescere dicuntur. Usus verbi recte admovit Poëtarum princeps Aeneid. I. 295.

Aspera tum postis mitescent saecula bellis.

FORISITAN] Recte addidit, & so *αἰσῶν*. Exorabiles esse puellas jam docuere Amorom Triumvirum. Tibullus certe lib. III. Eleg. 4. 63.

Sed stecis poteris, mens est mutabilis illis,

Tu modo cum multâ brachia tende proce:

Quo loco cutissimum vide Broukhusium. Non invenisse ergo P. Syrus: *Ab amante lacrymis rodinas iracundiam*. Modestius itaque de amicâ suâ Lycidas, quam ille in G. Ticiadae Fragmentis; quos verius & C. Matio Vet. Poëtae adscribunt alii:

Delinita natum observabit meum.

Fores patebunt, de improviso Chrysis, ubi me aspexeris,

Alacris obviam mihi veniet, complexum exoptans meum

Mihi se dedec.

Imo Forsitan vox est sinistri quicquam suspicantis, ac proinde Zelotypo conveniens. Propert. II. Eleg. 7. 60.

Forsitan & de me verba fuere mala.

Sic Thais apud Terent. Eun. 1. 2. v. 117.

Me miseram! forsitan hic mihi parvam habet sedem.

CANTU.] Alluisse videtur ad incantationes, quae cantu vulgo confici credebantur. Vox proinde & Magica. Credebant enim Vett. etiam ferocissimas bestias cantu deliniri. Vide hic Appulej in Milesiis, variis locis, ubi multa de Vett. incantationibus. Nota res est. Confer tamen Theocriti Eidyll. II. quod in eo argumento versatur: unde & Pharmaceutriam suam hausit Maro. Magicos hos (ut Vetustas credidit) cantus egregiâ periphrasi descripsit Naso Metam. XIV. fab. 1. (ubi de Circes incantamentis plura)

Obscurum verborum ambage novorum

Ter novis carmen magico demurmurat ore.

Simplicius tamen intellexisse videtur de cantu amatorio, quod reconciliari sibi sperat amicam. Ita Nemesian. Eclog. IV.

Cantet, amat quod quisque.

42. ET SOLET ILLE MEAS AD SIDERA FERRÉ CAMENAS] Virg in Moeri, VI. 29.

Cantantes sublimē ferent ad sidera cygni.

Communis laudandi formula *ad sidera, sidera, &c.* aliquem tollere, quae milies Poëtis repetita. Lucan. VII. Pharsal.

Astolletque suum laetis ad sidera nomen

Cantibus. &c.

Sed apposite id, prae caeteris, in Daphnidis Apotheosi observavit Virgilius, Eclog. V. respectu sidercae sedis:

Daphne

— Daphninque tuum tollebas ad astra,
Daphnin ad astra feremus.

CAMENAS] Cantus pastorales. *μενέμνια* Efficientis: Camenae enim, quasi Canenae, à canendo. Festus in hac voce: Canenae, Musae à carminibus sunt dictae: vel quod canunt antiquorum laudes: vel quod sint castae mentis praesides. Rationem hujus etymi reddit Macrobius Somn. Scip. II. 3. Novem enim Musas, ex Platonis sententiâ, octo sphaerarum coelestibus comparat; cui nonam adjicit *Κυδνιότιον*. Addit porro: Musas esse coeli cantum, etiam *Heurista* (pro quo *Rustici* legunt aliae Edit.) sciunt qui eas Camenas, quasi Canenas, à canendo dixerunt. Alii quasi *Casmenas* dictas volunt, ob earum antiquitatem, quasi *casca*: inter quos & Accius in Fragment. Tragoed.

Peteris Casmenas, cascas res volo profari.

Citat & Macrobius locum Cl. Becmannus Orig. L. L. Carmen, inquit, est canimen, interposito R. ab eodem cano: quomodo Camena, & Carmina, & Casmena & *Μουσική* dicebatur. Hinc Euandri mater Carmentia appellata fuit, eo quod carmina fata caneret, atque una ex Musis habita est: ut notat Interpres ad A. Gellii N. A. I. ro. ex Dionysio R. A. lib. I. cap. 3. Voce igitur pure Latinâ ad designandum Musarum cantum, non Graecâ, usus est, rusticae simplicitatis memor. quomodo & Virgil. Ecl. III.

— Amant alterna Camenae.

43. DIC, AGE: NAM CERASI TUA CORTICE VERBA NOTABO.] In cerasi arboris cortice scripsisse Vett. (praeter aliorum testimonia) etiam liquet ex Nemesiani Eclogâ I. 18.

Accipe quae super haec cerasus, quam cernis ad amnem,

Continet, inciso servans mea carmina libro.

Ad literarum incisionem facit cerasi mollior cortex, cum locis gaudeat aquosis. Sane tiliae eam conjungit Plinius, XVI. 18. *Aquosis montibus gaudent acer, fraxinus, sorbus, tilia, cerasus*: atque octo illarum genera recenset. Idem lib. XV. 25. Cerasi, ante victoriam Mithridaticam L. Luculli, non fuisse in Italiâ. Ad annum V. DCLXXX, is primum vexit à Ponto; amisque CXX. trans Oceanum & Britanniam usque pervenire. Confer, quae politissimus Interpres ad Propertii Eleg. 2. lib. IV. VI. IC. notavit ex Servio Honorato ad Maronis, Georg. II. 18. *Cerasus est civitas Ponti, quam cum delisset Lucullus, à civitate cerasum appellavit: nam arbor cerasus, & pomum cerasum dicitur.* Ita Servius. quamvis à Cerasorum proventu potius Urbem dictam fuisse docet If. Casaubonus, alique Ernditi. Ante Lucullum quidem in Italiâ exstitisse cerasum, sed

durum, unde & cornum appellatum est, auctor est Isidor. Orig. XVII. 7. Argute inter Aenigmata & Cerasum induxit H. Junius:

Rubra mihi cutis est: latet intus vineus humor:

O, pro corde gero; semen at illud habes.

NOTABO. Verbum hoc loco usitatum. Vide quae ad Eclogam primam, VI. 20. Plenam phrasin habet Virg. Eclog. V. 14.

— In viridi nuper quae cortice fagi

Carmina descripsi, & modulans alterna notavi.

44. ET DECISA FERAM RUTILANTI CARMINA LIBRO.] Signate elegisse videtur Cerasum arbo-rem, ob rutilum colorem, qui Amoris est: ut habet in Hieroglyph. Pierius. *Rutilare* est aurei coloris flavedinem cum splendore quodam referre. Vide hic Varronem de L. L. VI. *Apud Aëtium* (inquit) *Jamque Auroram rutilare procul cerno.* *Aurosa* dicitur ante Solis ortum, ab eo quod ab igne Solis tum aureo aër aurescit. Quod addit rutilare, est ab eodem colore. Aurei enim *Rutili*; & inde etiam mulieres valde rufas *Rutilae* dicunt. Quae tangit & in Etymolog. L. L. magnus Vossius. Confine huic vocabulum est *ῥυτίζω*, quo nomine *Rubecula*, five *Rubellio*, Graecis, ob auri colorem, dicitur. LIBER (qui proprie interior corticis pars, unde & liber dicitur, in quo scribimus; ut habet Servius ad Aen. XI. 554) hic tabellas five paginas significat à cerasi ligno affabre factas, in quibus verba Lycidæ descripturus esset. Porro frequens tabellarum mentio in re amatoriâ. Hinc Ovid. Amor. I. Eleg. 12.

Flete meos casus! tristes redire tabellas:

Et Propert. IV. Eleg. 21.

— Tam doctae nobis periëre tabellae.

Tabellarium ergo se offert, quo amantis desideria ad Phyllidem transferat. In Ligno cerâ obducto scripsisse Vett. notissimum. Quod ipsum observavit Homerus:

— *ῥογὴν δὲ πινυμένην ὕμνω.*

Ut & Plaut. Poenul. I. I. aperte:

P. Tuam amicam video, Callidore. C. Ubi est, obsecro?

P. Eccam in tabellis porrectam; in cerâ cubat.

Et seqq. ubi ceram, & lignum, & litteras interpretes conjungit.

DE C I S A] Notata, descripta. *Καταχρηστικῶς* pro incidere: Nemes. I. cit. *Inciso servans mea carmina libro.* Nisi malis de in compositione quandoque poni pro aperte, vel palam, in demonstratio, designo. prout observant Lexicographi. Proprietamen desiderare est *ἀποκρίν, ἐν, ἀπαιτῆσαι*. Poëta Vetus:

Arboribus veteres decidere falcibus ramos.

Hinc & apud Ictos *μεταφορικῶς* Causarum seu

N A A 3 12-

rerum *Dicisiones*.

45. HAS TIBI, PHYLLI PRECES JAM PALLIDUS, 'HOS TIBI CANTUS DAT LYCIDAS'] EXORDIUM ἡ ἱερὰ προσφορά. DAT. i. e. offert. formula in dedicationibus ἀναθημάτων usitata. Dare enim in Sacris est offerre, vel dedicare: unde vulgaris illa inscriptio, D. D. D. Do, dico, dedico. Quas tamen Literas initiales J. Nicolai de Siglis Vett. cap. vi. ex Antiquitate Romanâ, etiam explicat, Datum decreto Decurionum. vel Dono Decurio dedit. &c. In Oblationibus itaque ac Sacris locum habet: cui simile D. D. Dedit donavit. Plura hujusmodi Vir Literatissimus, loc. cit. Conjungunt itaque dono dare probatissimi Auctores. Hinc Servius ad illud Aeneid. viii. 106. Thura dabant, &c. Verbo Sacrorum usus est: nam dici solebat in sacris: da, quod debes, de manu dextra aris. Cui consentit Macrobius ad h. l. Usus verbi DARE multus est in Sacris; ut Brisson. Formul. lib. i. Imo & in precibus vox usitata; & in Antiquissimis Saliarum Carminibus (quae vulgo Axamenta dicta fuere) ab ipso Numa, ut volunt, institutis, adhibita videntur J. Sauberto, F. de Sacrif. cap. xiii. Hinc illud Senecae Herc. Fur.

————— Date thura flammis.

& Propert. iv. Eleg. 6. vs. 5.

Costum molle date, & blandi mihi thuris honorem.

ad quem loc. vide cultissimum Interpretem, qui plura huc facientia habet. Observa autem verbum dandi in dedicationum formulis eleganter omitti. Virg. Aen. x.

Aeneas haec de Danaïs victoribus arma.

Vide & ejusdem Eclog. vii. 39. atque ita alii. Sed Dat hoc loco exponit Barthius narrat, canit.

PRECES] Signate dixit. Horat. Epod. xvii. in re pari.

Quid obseratis auribus fundis preces?

Confer Maron. Aen. iv. de Didone ad Aeneam: Et hanc (si quis adhuc precibus locus) exue mentem.

PALLIDUS] Pallor fere amantium color. Unde signate Flaccus, Carm. iii. Od. 10.

Et tinclus violâ pallor amantium.

Quo respexit in Donace suâ Nemesian. ubi amans pallor:

Pallidior buxo, violasque simillimus, erro.

Hinc Servius ad illud Virgilii Ecl. ii. 47. Pallentes violas, &c. Amantium tinclus colore. . . . Unde, non praeter affectionem amantis, eos flores nymphas dicit offerre, qui sunt amantibus similes. Observant id fere Auctores. Ovid. i. de Art. prope finem:

Pallidus in lentâ Naide Daphnis erat.

Sed regnat hæc in parte Nafonis mufa, qui & inter praecepta ἱερὰ colorum hunc commendat, lib. i. de Art. ibidem:

Pallens omnis amans: color est hic aptus amanti.

Hoc decet, & paulo post:

Ut voto petiæ tuo, miserabilis esto:

Ut, qui se videat, dicere possit, Amas.

Hinc illud Appulej. Miles. v. Si rite coniecto de nimio pallore corporis. . . . amore nimio laboras: quod etiam tangit Interpres ad illud ejusdem lib. x. (prope initium) de amante novercâ: Pallor deformis, marcentes oculi, laffa genæ. &c. Sed neque Comici hoc ἡμέρα amantis negligunt. Sane Plautus, Pers. i. r. observat:

———— S. Satin' tu usque valvisi? T. Haud probè.

S. Ergo aedepot paller? T. Sanius factus sum in Veneris praelio.

Sagittâ Cupido cor meum transfixit.

Egrege hanc, in amore etiam castissimo, exequitur partem Heliodor. Aethiop. iv. ubi de Chariclîâ, inter caetera amantium signa: Οὐχ' ὁρα: ὡς κυμαίνῃ τὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ, καὶ τὸ βλέμμα δέμπνῃ, καὶ τὸ σφύρον αἰχμή; Eodem ferme modo Achill. Tatijs, Leucipp. lib. v. Ita saebescentes, ac pallentes prae amore inducit fere pastores suos Theocritus, Eidyll. i. & ii. &c. Quocirca non invenisse Jul. Pollux in Onomast. de hoc pallore, quem & aegrotis, & amantibus tribuit: Ὀχλὺν τὴν ἰσχυρὰν, καὶ ἰσχυρὰ δαλῶ. Ejusque palloris causam reddit physicam Plutarchus in suo de Homer. libello, cap. lxx. Nec minus graphice Lucret. iii. 158. & seqq. Sed ad mentem Nostri maxime facit suavissimus ille τὸ ποιητικὸν Scriptor, lib. iv. qui signate pallori, inter amoris indicia, primum tribuit locum: Ἀλλὰ ἰδὼν τις τὸ Δάφνιν, καὶ ὅραν αὐτὸν χλωροῦντα, καὶ πρόσω δακρυόντα, ταχὺς ἐθύετο τὸ ἔργον. Sed neque sine emphasi dixit JAM PALLIDUS ob conscientiam Amicae a se malè mulcatae. Solent enim in culpâ deprehensti, seu delicti cujusdam sibi conscii, pallere: unde illud Horatii, i. Epist. i. vs. 61.

Nil conscire sibi, nullâ pallefcere culpâ.

Quare & δεινὸν Prudentius:

———— Pallor in ore,

Conscius audacis facti, dat signa reatus.

Quem locum, illustratum è Cicerone exemplis, adducit doctissimus Interpres ad Appulej. Miles. x. pag. 606. Sub reatu ergo esse proficetur, ac dignum qui ob iracundiae suae atrocitatem ad Amicae tribunal vapulet.

43. QUOS NOCTE MISER MODULATUS ACERBA. Singula cum emphasi. Et bene addidit MISER quod

quod proprium est *Amantis inlithi*. Tibullus (qui plus semel usurpavit) lib. i. Eleg. 9. 53. de Maratho amante, cui nimis luto corpora tangit amor:

*Vel miser absenti moestas quam saepe querelas
Conjicit! & lacrymis omnia plena madent.*

Atque ita ille passim. Frequentissima quoque Propertii de Amantium *miseria* querela est. Ut alias ejus omnes ferè Elegias taceam, vel unam hanc vide, lib. i. (quae Cynthia inscribitur) Eleg. 5. 3. ad aemulum:

*Quid tibi vis, infans? maos sentire furor?
Insulas, properas ultima nosse mala:
Es miser ignotos vestigia ferre per ignes,
Es bibere è mediâ toxica Thessalia.*

Sed totam vide. Hinc ad se ipsum Lesbiae amore irretitum. Carm. vii.

*Miser; Casulla, desinas inaspire!
Fulsere quondam candidi tibi soles. &c.
Nunc jam illa non vult, tu quoque impotens es-
sto,*

Nec quas fugis seclare, nec miser vive.
Cui argumento similis est Nasonis Eleg. 10. Amor. iii. ubi graphice miseriam suam depingit:

*Sic ego nec sine te, nec locum, vivere possum.
&c.*

Nec minus argute Phaedria ille Terentianus, Eun. i. 1.

*O indignum facinus! nunc ego
Et illam scelestam esse, & me miserum sentio.*

Et seqq. Ut reliquos mittam, quam pulchre adolescens Plautinus Cistell. 2. de hac amantium *miseriâ*:

Grado ego: Amorem primum apud homines carissimam committimus. &c.

Facitor, crucior, agitor, stimulator, versor in amoris vota miser:

*Exanimator, feror, differor, distractor, derisor: ita
mubilant mentem*

Animi habeo.

& paulo post:

Ita meum frangit amantem

*Amicum: neque quia miser non eo possum, mihi
ulla adest*

Pondito permissus

Vide ejusdem Prolog. Mercat. i. i. Sed & frequentissima haec Graecorum querela. Ita Theocritus plus semel Eid. i. 81.

Δάφνι, πόθεν, τί σὺ ταῦτα; &c.

Daphni miser, quid ita saebes?

Longus in Pastoral. xi. ubi Amoris *miserias* denarrans Philetas: *Ἐν αὐτῷ δὲν φέρωντες &c.* Egregie itaque Xenophon Cyropaed. v. non procul ab initio: *Ἀλλ' ἵνα ἰσχυρὰ καὶ κλεινὰς τὰς*

λύπης δι' ἑαυτῶν . . . καὶ εὐχομένης ἀπαρτὸς καὶ τῶν ἄλλων νόσων ἀπαθαρκεῖν, καὶ ὁ διαμάρτης ἰσχυροτέρως τοῖς αἰσχυρῇ, ὁ οὐδὲν ἰδιδύσθαι. Confer & Luciani *Ἐρωτα* &c. Verum in amplissimum hunc locum ne descendamus, omnes adeo consule Gnomologorum sententias, Comicorum personatas querelas, Philoophorum ac Rhetorum praecepta, Historicorum exempla, omnium una vox est *Miserum esse amantem*; praecipue si *ζηλοτυπία* laboret: in quam praesertim mentem intendit Noster. Sed vide postea. NOCTE ACERBA. *Nox* amantium querelis aptissima. Ita *insomnes* fere reperias, qui *sub Veneris regno* *ναρπάζει*. Pulchre id decorum observat Theocrit. in Pharmaceutriâ, ubi Simaetha tragice admodum *Nocti* ac *Lunae* suos denarrat amores:

*Ἀλλὰ Σελήνη
Φαῖς καλὴν τὸ γὰρ ποταμίοναί ἄστυχα, δαί-
μοι,*

Τὰ χθονίᾳ Ἐκάτη. ubi & argumentum vide. Neque aliter adolescens, conspectâ primum *amantiâ*, apud Eustathium in Iliac. lib. v. *noctem miser insomnia* agit. Quod etiam apud Achill. Tatium, lib. i. de se testatur Clitophon, *ὅτε ὕπνῳ τυχεῖν ἠδυνάμην. &c.* ubi & rationem reddit: *τὰ γὰρ ὁ ψυχῆς τεταράσσεται, καὶ πινυμένη ἔσθ' ἡμαρτῶν, πολὺ μᾶλλον ὀδυνά: Vultura animi, dum quiescit corpus majores sufferunt cruciatus.* Sed locum hunc (ut video) jam occupaverat doctissimus Interpres ad Longi *Ποιμήνικα*. ubi lib. ix. Philetas de se: *Ἀνδρὲς μὲν γὰρ ἡμέρας ἄμαρνανται, καὶ ὅτε τοσούτοις ἡμετέρεσιν, ὅτε ὕπνῳ τεταράσσεται. Cui addidit & Plauti locum, totum fere, ex Plauti Mercat. jam cit. in quo Charinus adolescens amoris incommoda (ad instar illius juvenis in Cistellar. 2. i.) depingens ait:*

*Amatores aut noctu, aut diei,
Aut Soli, aut Lunae miseras narrant suas.*

Simile illud est Heliodori Aethiop. iv. ubi Charicles de filia: *Ὁ δ', ὅτι καὶ μὲν, ὁπότεν αὐτὸς ἀλγιστάμενται, καὶ ὁ θυγατρὸς ἀνδιστοτέρῳ ἀλγιστάμενται, καὶ τὴν εὐχὰν πάντων ἀνθρώπων ἀλγύειν. &c.* seqq. Frequens ergo haec *Amantium insomnia*, quam & Latinissimus Afer tangit, Eunuch. ii. i. 13. cui jam praeciverat St. Cecilius in Vett. Fragn.

Consequitur comes insomnia, ea porro insaniam affert.

Ubi notandum, *insomnia* utroque numero dici, prout diversae est inflexionis. Ovid. Epist. Heras ad Leandr. cui per *insomnia* pars maxima *novellis* *Asella* fuit.

47. DUM FLET, ET EXCUSO DISPERGIT LUMINA SOMNO] *Dispergere* proprie est in diversas partes spargere, dilatare: Graecis ἀσπείρειν, ἀσπείρειν.

ἀγῶν. Rarior tamen phrasēs hac notione, *dispergere lumina* pro *aperire*. Nisi velis ipsum excusso somno, huc illuc circumspexisse, atque oculos (ut ita dicam) circumtulisse ad quaerendam, in somno sibi oblatam, Phyllidem. Quemadmodum de se Ariadne, Epist. x. v. 13.

Excussere metus somnum: conterrita surgo:

Quod videant oculi nunc, nisi latus, habent.

Cui conferas Catulli descriptionem in Nuptiis Pelei & Thetidis. de eadem v. 56. &c. Vel per τῶν αἰνῶν possit accipi: *dispergit* (i. e. dissipat) *somnum oculis excussum*; adeo ut illud Tibulli (1. Eleg. 1.) eveniret, *Cum fletu nox vigilanda venit*: cui accinit Propert. 111. Eleg. 19. aliique passim. Sane *Excussere somnum* notissima phrasīs. Senec. Troad.

Mihi gelidus horror ac tremor Somnum excussit.

Ovid. in Epist. & alibi saepe, *Excussit somno*. Ad mentem magis Nostri tamen faceret, si liceret verum refingere.

Dum flet, & excusso detergit lumina somno:

tergere enim est tum secundae tum tertiae Inflexionis ut docent Grammatici. Quo facit Vossius in Etymolog. qui de L. L. tergo à τέρω Aelico, pro τέρω, quod significat ἐκκαίρειν, *ficcare*. Ita certe majus huic versui inesset τέρω. Verum non tanti est, ut hinc convellantur libb. Edit.

48. NON SIC DISTRICTA MACRESCIT TURDUS OLIVA] Comparatione dolorem suum adauget. TURDUS oleas vulgo infestare, notum. Unde Ausonio, Epist. 111. ad Hesper. F. signate dicitur.

— *Picenae populator turdus olivae.*

Ita Palladius in Mens. Decembr. vi. (quod citant Interpretes) *Immani numero turdos in Italiam, simul cum coturnicibus, advolasse saepe sub Ausulum*, dicit. Hinc ex re ipsa, vulgo *pingui pastus oliva, edax, avidus dicitur turdus*. MACRESCIT, Varro quoque de R. R. 111. 5. *ex olivarum pastu macredinem contrahere turdos*, liquet. Alias vero (quum obeso nil melius esse turdo, dicat Horatius) Romanis inter mensarum lautitias in deliciis fuisse, nullo indiget testimonio: tangit hoc saepe Martialis Horatius alii. Hinc & inter munera τὰ ἐσθλάτα recenset in Xeniorum libello, Epigr. 51.

Texta rosis fortasse tibi vel divite nardo,

At mihi de turdis facta corona placet.

Ut & alibi. Docet quoque Naso de Art. 11. 269.

Quin etiam, turdoque licet missaeque coronae,

Te memorem dominae testificare tuae.

Ubi Interpres: *Inter aves primae sunt celebrationis.*

Hanc itaque tantopere Romanis dilectam avem *macrescere* τὰ ἐσθλάτα quoddam habet ad movendam amicae commilationem. Contra vero, *turdos juniperi baccis pastos tenerioris fieri salivae* ex A. Persii Interprete ad Satyr. vi. 24. observatum est: qui Auctor tamen *turdas* abusive dixit gen. fem. Quin & apud Graecos (quibus vulgari epitheto etiam τῶν in Epigramm. dicitur) inter munera fuisse amatoria liquet è Longi Pastoralibus.

DISTRICTA] i. e. nondum matura, ante maturitatem decerpta. *Distringere* de olivis manu decerpendis usitatum esse, recte notat è Columella 111. 5. Cl. Barthius. Hinc Cato de R. R. eodem docente *olivum strictrum* appellat, adhuc ramis dependens. Varro item R. R. 1. 55. *Olea, quae manu stricla, melior ea quae digitis nudis legitur, quam ea, quae digitalibus*. *Durities* enim illorum non solum stringis baccam, sed etiam ramos glubis. *Distringere* itaque hic est vi avellere ac decerpere. Sic Lucanus in Pharf. *distringere ramos* dixit, τὴν κλάδιν ἀσπιδίον, vel ἀγῶν. quomodo Virgil. Georg. 11. *stringere frondes*; ut & Eclog. 11

— *Hic ubi densas*

Agricolae stringunt frondes.

Vide Nonium cap. 11. in voce *Stringere*, ubi, inter varias significationes, ad mentem Nostri maxime facit illud Maronis, Georg. 1. 305. (quo loco notat decerpere:)

Sed tamen & quernas glandes, tunc stringere tempus,

Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta.

ubi *cruenta* notat matura, rubra juxta Servium.

49. NON LEPUS EXTREMAS LEGULUS QUUM SUSTULIT UVAS] Turdo apposite jungit leporem, qui & Romanis inter mensarum lautitias; iidem, quos ad turdum dixi, Auctoribus. Conjunxit quoque Martialis lib. 111. Epigr. 77. ut & Xeniorum lib. Epigr. 92.

Inter aves turdus, si quis me indice cerset,

Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Ubi obiter observa, doctissimis Interpretum placere *matrya prima lepus*, pro *gloria*, cum Graecis ματρυά sint *cupediae*, ex Athenaei lib. 111. Leporem vulgo *uvas* insectari aliasque fruges, notum, quem *legulum* vocat, à decerpendis frugibus. *Legulus* enim, proprie qui olivas, *uvas*, &c. colligit. Ut *Regulus* formatur, eadem ἀναλογία existit *legulus*, h. e. qui legit aut colligit manu, observante Becmanno Orig. L. L. Cato, R. R. 111. & 111. stricim utitur: *Legulos praebeto & stricflores qui oleas colligant*. Varro quoque lib. 11. de L. L. *Legulum & Pindemiatorem* videtur distinguere. alter enim, ait, est ab oleis, al-

alter ab uvis. Lib. tamen v. vocem generalem esse docet: à legendo, inquit *Leguli*, qui oleas aut uvas legunt. i. e. manu decerpunt. Neque aliter Galli, qui *Legulum* exponunt per *Cueilli-ur*, ou *Vandangeur*. Graecis certe *Λευγατῆς* est *Legulus*, quam vocem itidem ad *Vindemiatores* transferunt: cum πῶς sit *vinum recens*, vel *Vindemia*, & πρὸς αὐτὴν significet *vindemiam exerceo*. Sic Long. Pastor. iv. Ἐν τέτοις ὄντι αὐτοῖς, δεύτερῳ ἰλθαὶ ἐξ ὧσεσσι ἐκείλθεν ἀπὸ τριγῶν τὰς ἀμπέλους αἱ τῶχισα.

EXTREMAS SUSTULIT UVAS.] Uvas Autumno jam elapso (i. e. sub hyemem) relictas, ob pabuli inopiam, sublegit. Eo fere tempore fame coactos obvagari *leporēs*, innuit Poëta, Georg. i. 308. de venatu agrestium:

*Tunc gruibus pedicas, & retia ponere cervis,
Auritoque sequi lepores; tum figere damas,
Cum nix alta jacet.*

Confer Horat. Epod. ii. 35. qui sub hyemem & *turdos*, & *leporē*, faciles captu inducit. Sic *Hyemem extremum annum* vocat, Virgil. Georg. ii. 304.

———— Cum frigidus olim

jam cadit, extremoque irrorat Aquarius annum.

Extremas ergo vocat *uvas*, extremo anni tempore neglectas, atque ob id vilissimas. In vineis autem oberrare lepores pastus causa, vel venatorum tumultum effugientes, observat etiam Auctor Pastoral. lib. ii. ubi Mitylenaeos adolefcentes inducit: καὶ κούρῃ δικτύοις τῆς λαγῶν, φεύγοντας τὸν αὐτὸν ἀμπέλοις ὄρεται, λαμβάνοντες. Furacissimum simul & fugacissimum animal fere inferunt *leporē* Auctores; unde & hortorum ac vinearum depopulator vulgo audiat. Sed apprime huc facit (quod Plinius, xi. 37. affirmat) *leporēs in virgultis oberrantes raro pinguescere*.

50. UT LYCIDAS DOMINA SINE PHYLLIDE TABIDUS ERRO] Egregia comparatio, praesertim cum & *Lepus errare* dicitur. Ovid. in Metam. aliis TABIDUS, Legunt quidam *turbidus*, exhibente in V. L. doctissimo J. Vlitio. *Tabescere* tamen vulgo dicuntur Amantes qui spe ac voto exciderunt. *Tabidus* ergo est exsuccus, languescens: proprie de eo, qui animi aegritudine ac moerore sensum deficit. Quemadmodum fere definit Cicero Tuscul. Quæst. iv. Sic Terent. Adelph. iv. 3. *Dolore ac miseria tabescit. Tabidus* ergo hic notat *quyrende*. Theocrit. Eidyll. i. 66. Ὅρα Δάφνις ἐταυρῶ, Cum *Daphnis amore tabesceret*. Pulchre ad invidiam, & Zelotypos traducitur: juxta Phalaecium, Virgilio adscriptum in Vett. Catalect.

*Livor, tabificum malis venenum,
Intactis vorat ossibus medullas.*

De Aglauro, Heræ fororis nuptiis invidente, graphice Ovid. Met. ii. fab. 17.

———— *Lentæque miserrima tabe*

Liquitur, ut glacies incerto faucia Sole:

Felicitque bonis non lentius uritur Herpes,

Quam cum spinosis ignis supponitur herbis,

Quæ neque dant flammæ, lenique tepore cremantur.

Sæpe mori voluit. & seqq.

At nihil vulgatius, quam ceræ ad ignem liquefcentis comparatio. Theocrit. in Pharmaceutr. vi. 27. ex personâ Simaethæ:

Ὡς τῶτοι τ' καρῶν ἐγώ, σὺ δ' αἰμὼνι τῶν,

Ὡς τῶκοι' ἔγωγε ὁ Μυρτίῳ αὐτῆς Δέλφιδος

Quod in Pharmaceutriâ sua imitatum esse Maronem in re simili, constat. Confer & Echus fabulam Narcissi amore *tabescens* apud eundem: Metam. iii. fab. 8. nec non ejusdem Narcissi, fab.

———— *ut intabescere fluvæ*

Ignæ levi ceræ, matutinaeque pruinae

Sole tepere solent: sic attenuatus amore

Liquitur. &c.

Sed phrasin proprie expressit Lucretius, vi. 515.

———— *Igni*

Cera super calido tabescens multa liquefit.

50. DOMINA SINE. *Ἀναστροφῇ*. Dominas vocare solebant amicas suas Venerei quondam nepotuli. Loca quaedam hic congestit ex Amorum Triumviris Cl. Barthius; quibus addidit ex Achille Tatío, in Leucipp. *Δεσποινῆς καλῶσι τὰς ἑταῖρας οἱ ἑρῶντες*. Sed huic simile est illud Epicteti, Enchirid. cap. LXII. Αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶσθαι ἐκείνους ἐπὶ τῶν ἑταῶν Κερίαι καλεῖται. &c. Observa tamen nomen *Δεσποινῆς* frequentius in usu esse, quam *Κερίαι*; quæ prior vox etiam honestissimis matronis ac matribus familias erat propria. Pro innumeris, unus sufficiat Propertii locus, Eleg. 14. lib. iii. qui de Imperio Amicæ:

Nox media, & dominae mihi venit epistola nostræ:

Tibure me missa iussit adesse morâ.

Atque ita passim omnes uno ore Poëtae. Praeiverant jam Antiquiores. Lucilius, Satyr. xxvii.

Quam mei me adeunt servi, non dominam ego appellem meam?

Ex re ipsa Terent. Heautont. ii. 3. de amatoribus:

———— *Disciplina est iisdem munerarier*

Ancillas primum, ad Dominas qui affellunt viam.

000

Ap.

Apposite itaque Ovid. de Art. 1.

*Cum surgit surgas, donec sedes illa, sedes;
Arbitrio dominae tempora perde tua.*

Neque alio nomine solent passim Appulejus in Metam. Petronius, caeterique, rem qui tractant amatoriam. Imo & domini quoque (praeter alias significationes) dicebantur Amasii & pusiones. Martialis plus uno loco, lib. xii. Epigr. 67. & xi. Epigr. 71.

Stant pueri, dominos quos precor esse meos.

Neque mirum; cum Domina peculiari nomine dicatur ipsa Venus. Appulej. Miles. viii. *Cum suo Adone Venas domina.* Ita lib. v. sub finem ad eandem Ceres & Juno in Psyche fab. *Tunc illae palpare Veneris nam facientem sic adorae: Quid tale, Domina, deliquit tuus filius?* Idem lib. vi. *De multis, quae circa cubiculum Dominae stabulant, procedunt quatuor candidae columbae.* &c. Quo fere modo in Epithalamii suis Statius, & Claudianus, *Venerem* vocant. Quin & ab initio fere lib. xi. ipsa Isis, seu Venus Paphia, de te variisque suis cognominibus: *Elementorum omnium vocor Domina.* &c. Cui congruit Lucret R. N. 1. ab ipso itidem principio. Sane Juno eodem gaudet nomine, apud Virgil. Aen. iii. 437.

*Junoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus spera totis.*

Ita Aen. vi. per dominam Ditis intelligit Proserpinam, cum respectu ad novas Nuptas, quae itidem Dominae dicebantur. Sed, Dominae in genere deas dicunt, ut alibi, &c. Sane dominam propria Matrem Deorum dicit Varro, caeterique affirmant, ut recte Servius. Ita *diavona* *Aptinis* apud Graecos; quae vox Callimacho, & Homero in Hymnis Dearum, Sophocli in Tragoediis, aliisque usitata est.

51. TE SINE, VAE, MISERO MIHI LILIA NIGRA VIDENTUR.] Hos versus & apud Nemesianum in Donace reperias; unde conjecit Cl. Barthius, alique, Calpurnium illos ex eo descripsisse. Constat itaque, Nemesianum Eclogas suas ante Poëtam nostrum edidisse. Quod secus videtur. Nusquam enim Cari Imperatoris meminit Olympius, nisi defuncti; utpote qui illius Apotheosin celebravit sub nomine Meliboei, Eclog. i. cui titulus Epiphunus. Quo accedit, quod Cynegeticum suum idem Olympius Nemesianus dedicaverit Carino & Numeriano Augg. post ipsius Cari obitum, quem manifeste *Divum* vocat, qui titulus certe post Apotheosin Imp. datus est. Noster contra de Caro Aug. loquitur, ut vivo ac superstite, Eclog. i. iv. v. ac vii. ubi de Ludis illis Magnificis agit, quos ipse Carus Aug. cum Filiis Caes. ante expeditionem Rerficam Romae edidit. Licet enim Vopiscus

in Vit. Carini cap. xix. Carino & Numeriano tantum Ludos hosce Memorabiles adscribere videatur; validis tamen rationibus demonstrat magnus Salmastius scribendum esse: *Memorable maxime Cari, & Carini, & Numeriani hoc habuit imperium, quod Ludos Romanos novis ornatos spectaculis dederunt.* Constat ergo Nostrum haec scripsisse ante Nemesianum.

LILIA NIGRA VIDENTUR.] Latius aliquanto hunc locum prolequutus est Nemesian. Ecl. cit.

*Te sine, vae, misero mihi lilia nigra videntur,
Pallantesque rosae, nec dulce rubens hyacinthos:
Nullos nec myrtus, nec laurus spirat odores.*

Recte inquit VIDENTUR: ex Amantium affectu & fastidio rerum extra amores suos. Ita P. Syrus in Mimijamb.

Amans multa mentitur sibi.

Neque aliter Charinus adolescens apud Plaut. Mercat. i. 1. de amantium praedicio:

*Quae nihil attinent ad rem, nec sunt usui, haec
Amator proferri saepe adverso tempore.*

Ita noster hic Lycidas in *adnotata* sibi fingit, atque ipsas hortorum ciborumque delicias, sine Phyllide suâ, sordere sibi ait. Eodem more de Amicae suae absentia conqueritur ipse Praeceptor Amoris, in Amor. lib. ii. Eleg. 16.

*Non ego Pelignos videor celebrare salubres,
Non ego natalem, rura paterna, locum,
Sed Scythiam, Cilicasque feror, viridesque Br-
tannos*

Quaeque Prometheo saxa cruore madent.

Hinc argute Plaut. Cistell. i. 1.

*Eho! an amare incipere occipere amarum est ob-
scro.*

Nempe tum absunt ab amante, (ut habet idem in Bacchid. i. 2.)

*Amor, voluptas, Venus, Venustas, gaudium,
Jocus, Ludus, Sermo, suavis Suarisatio.*

Quorum in locum succedunt (velut idem in Mercat. v. 2.)

Cura, miseria, aegritudo, lacrymae, lamentatio.

52. NEC SAPIUNT FONTES, ET ACESCUNT VINA-
BIBENTI.] Pulchre in hanc rem idem Plaut. Cistell. ii. 1. ubi adolescens amans:

*Nubilum mentem
Animi habeo: ubi sum, ibi non sum: ubi non
sum, ibi est animus.*

*Ita mihi omnia ingenia sunt: quod labet, non
labet jam id continuo, &c.*

*Ita pater apud villam detinuit me hos dies
sex*

*Rari continui: neque licitum interea est moam
amicam visere.*

FONTES.] Sed ita Nemesianus loc. cit.

Omnes,

*Omnes, ecce, cibos & nostri pocula Bacchi
Horreo, nec placido memini decedere somno.
Vexum fontes Noster dixit simplicitate rusticâ;
dum pastoribus frequentior potus simplicis humor
aquae. Jam fontem pro aquâ usurpati, notavi
ad Eclog. II. Fontes quoque in deliciis pasto-
ribus fuisse, nihil attinet dicere: quos & inter
amoenitates vitae rusticae vulgo notant, laudant,
Scriptores. sic Flaccus, I. Epist. 10. rursus amoe-
ni rivos: & Epod. II. Lymphisque fontes obstre-
punt manantibus. Suavissime autem Hippolytus
apud Senec. Poëtam, ait. II. v. 510.*

*Pressisse ripas, sive fons largus citas
Diffundis undas, sive per flores novos
Fugiente dulcis murmurat rivo sonus.*

Elegantissimum confer Achillis Tatii locum,
Leucipp. I. *Ἐν μίση τῷ ἀνδρὶ ὁ πηγῆς*, & seqq.
& in Longi Pastor. initio lib. IV, ut & I. *Μία
πηγὴ πάντα ἔχει*, &c. Mirum itaque πάλ-
in homine rustico, si prae amore, ipsae etiam
vilescant aquae.

ACESCUNT VINA] Accedit ad Nostrium Ovid.
Epist. Paridis, v. 206.

Crescit & invito lentus in ore cibus.

Propius tamen inter Juniores J. Secundus ad
Neaeram, Basio IV. *Non mensas sine te volo Deo-
rum*, &c. Ita quoque Petronius cap. XCII. *Sic-
catoque avide poculo, negat sibi unquam acidius fuisse*.
Namque, (ut idem, cap. LXXXII) *ubicun-
que dulce est, ibi & acidum invenies*. Eodem quo-
que more *ἀδιάρου*, se fuisse circa ciborum ac
vini appetentiam testatur Philetas, dum juvenis
amori operam daret apud Longum in Daphnid.
lib. II. *Καὶ εἰς τρυφῆς ἐμμενῆμι, εἰς πόθου
ἐσθίου*. De Vino proprie dixit *acescere*. Ita
Columella XII. 6. *vinum acescere solet*, &c. Ne-
que aliter Plinius, & Cato de R. R. usurpat tam-
en Horatius in genere, de quovis liquore, I.
Epist. 2. 54. *quamvis ἀπρυγανῶς*:

*Sin: erum est nisi vas, quodcunque infundis, ace-
scit.*

53. & 54. AT SI TU VENIAS, ET CANDIDA
LILIA FIENT. ET SAPIENT FONTES, ET DUL-
CIA VINA BIBENTUR.] Idem Contrarium infert
Nemesianus:

*At si tu venias, & candida lilia fient,
Purpureaeque rosae, tum dulce rubens hyacinthus;
Tum mihi, cum myrto, laurus spirabit odores.*

Quo postremo versu ante oculos habuit Virgilii
Alexin, v. 54, 55. Recte itaque Vir doctissi-
mus D. Guidalottus, de Calpurnii Vita agens:
*Quantum Nemesiano placuerit ipse Calpurnius, ex
hoc apparet, quod cum imitavi omni nixu conatus
est. Quia & saepe integrum illius carmen inserit*

*suis. Eadem interea opposita habent & princi-
pes Poëtae. Maro, Ecl. VII. 59. sensu fere eo-
dem:*

Phyllidis adventu nostrae nemus omne virebit.

dixerat enim paulo ante:

Aret ager, visio moriens sitit aëris herba.

Cui simile illud Theocriti, Eidyll. VIII. 41. &
seqq.

Πάντα γὰρ, πάντα ὃ τοιοῦτά πάντα ὃ γάλακτος

Οὐθαῖα πλέθυσιν, καὶ τὰ ἴα σπέρει;

Ἔσθ' ἀπαλὰ πᾶσις ἐπιπίσι; αἱ δ' ἂν ἀφίερη,

Καὶ ποιμὴν ζεφύς πλώθι καὶ βοσκύται.

Id est. Ubique ver est, & ubique pascula, & ubique
lacte ubera turgent, & tenerae pecudes saginantur,
quo pulchra Puella advenit. Si vero discesserit, tunc
& pastor aret illic & herbae. Sed cui non hic lo-
cus est tractatus.

55. ILLE EGO SUM LYCIDAS, QUO TE CAN-
TANTE SOLEBAS DICERE FELICEM!] Confer
Nemesianum:

Idas ille ego sum, Domace!

uterque cum Emphasi.

QUO CANTANTE] Dixerat ante:

Solet illa meas ad sidera ferre Camoenas.

Ita Sappho, Epist. XXI ad Phaonem:

Cantabam memini (meminerunt omnia amantes)

Oscula cantanti tu mihi rapta dabas.

Sic Daphnidis cantu delectatam vide Chloën in
Pastoral. II. sub finem fere: *ἡ δὲ τῇ θρὺν κατεσθί-
νεις ἰσχυρῶς* εἰτα ἀπὸ λυγρῆς ἐφίλων. &c. Ita gloria-
tur Propertius se ob carmina dominae placuisse,
lib. II. Eleg. 10.

Me jurat in gremio doctae legisse puellae,

Auribus & parvis scripta probasse mea.

Hinc quoque Naso de suis in Corinnam canti-
lenis, Amor. II. Eleg. 17.

Sunt mihi pro magno felicia carmina sensu,

Es multae per me nomen habere volunt.

Novi aliquam quae se circumferat esse Corinnam.

Ut fiat, quid non illa dedisse velit?

Et quantopere puellis ob cantilenas suas placue-
rit Anacreon, quae se felices eo cantante dice-
bant, vide Od. V.

Στίχοι δὲ με, καὶ λυγροῖα.

Μετὰ Κίρκης βαρυκόλπου

Ῥοδίοισι τιφαιόλαις

Πεπυ-αμύνω, χορεύω.

Atque ita multoties.

56. CUI DULCIA SAepe DEDISTI OSCULA.]

Hos quoque tres seqq. versus habet Olympius
loc. cit. praeterquam quod τὸ DULCIA omi-
ferit: cui voci tamen *ὠρίενη* quaedam inest.
Virg. Aen. I. 691.

Cui dabit amplexus, atque oscula dulcia figet.

Unde etiam nectarea Poëtis dicta sunt, & melli-

12. Ad verba Nostri facit Codrus Poëta:

Tibi dat cantanti dulcis Clio Basia.

Nota triplicem differentiam, *Osculi*, *Basii*, ac *Suaviolis*: quorum prius religionis, *suavia ac basia voluptatis esse* dixit Interpres ad Aen. I. 260. Hinc & Nonius de Different. cap. v. ait, quod *ab ore Osculum*, *suavium à suavitatem dicitur*. ubi Varronem de Vit. Roman. citat. Certe ita Vett. Grammatici, Ael. Donatus, & Aruntius Celsus: *Oscula officiorum sunt, basia pudicorum affectuum, Suavia libidinum, vel amorum*. Inde forte Catullus, ad hanc, respiciens suavitatem, Carm. ad Juventium:

Surripui tibi, dum ludis, mellite Juventi,

Suaviolum dulci dulcius ambrosia.

Suavium argute per suum φίλημα expressit Graeci. Notant Literati *osculum* esse, quasi parvum live contractum os. *Osculum* (inquit Grammaticus ad Aen. I. cit.) *hic est sôma, non φίλημα, & significatum tenet primitivum*. Ita Ovid. Met. I. fab. 13.

Videt igne micantes

Sideribus similes oculos, videt oscula.

Summam in *osculis* esse *suavitatem* mirifice descripsit Achilles Tatiuss, Leucipp. II. *ὁρώτω μὲν ὁ ἴσιν ἡδονή, ἡ τῷ ἰσθμῷ*. &c. Primae sunt *oscula* deliciae ac praecipua voluptas, quae *Amanti* obtingat, utpote quae ab ore, pulcherrima ac nobilissima corporis parte originem ducant. Imo *osculis* credebant Antiqui animas posse transfundi, atque his vim quandam esse arcanam. Quocirca *oscula* ferere, unde enascantur Amores, in Graeco Epigramm. fingitur Cupido. Vide porro quid notaverit de *osculorum* genere doctissimus Enarrator ad Longi Pastoral. lib. I. ubi Daphnis pastor de Chloës suae basio: *Τί ποτέ με Χλόης ἰσθμῷ φίλημα; χεῖλη μὲν ῥαδὸν ἀπαλώτερε, καὶ σôμα κεκλῆται γλυκύτερον . . . τὰ φίλημα κινῶν ἐκπύρῃ μὲν τὸ πνεῦμα, ἐξώδῃ δὲ τὴν καρδίαν, τικτεῖ δὲ ψυχὴν, καὶ ὅμως πάλιν φιλεῖται βίβω*. Quo nihil magis tenerum excogitari possit. Hinc *calidiora* dixit *oscula* Heliodor. Athiop. I. utpote quae mulier daret; καὶ θερμότερα δὲ τὰ φίλήματα τὸ πρῶτον. Hinc & Theocrit. Eidyll. III. 20.

Ἐστὶ δὲ ἐν κείνοισι φίλημασιν ἄδια τέχνη.

(quem versum repetiit Eid. XXVII. 4. in Colloquio Daphnidis ac puellae) scilicet & in nudis *osculis* *suavitatem* esse, dicens. Ad dictionem Nostri proxime accedit Appulej. Miles. II. ubi ipse de Foride sua: *Protinus in eam mellitissimum illud suavium impressi. Tum illa; cave, ne nimia mellis dulcedine diutinam bilis amaritudinem contrahas*. Dulcedinis quoque eorum meminerunt, qui quartum amoris gradum concedunt *osculis*. Sed de his plena est omnis Antiquitas. Vide &

Plutarch. Quaest. Rom. VI. ubi de more salutandi osculo plura.

[DEDISTI] Nota vocis proprietatem. Ovid. Amor. II. Eleg. 5.

Supplex utroque rogavi,

Oscula ne nobis deteriora daret.

Risit & ex animo dedit oscula, qualia possent

Excutere irato tela trifidula Jovis.

Hinc & Catulli locus, Carm. IV.

Da mihi basia mille, deinde centum,

Dein mille altera. &c

Et signate inter Recentiores (ut alios taceam) nulli Veterum secundus Hagiensis ille Poëta, cuius *Basia* riventi, dum *basia* amantium ora patebunt, in suis mellitissimis ad Neaeram Carminibus, Basio IV.

Non dat basia, dat Neaera meliar,

Dat rores animas suaveolentis,

Dat nardumque thymumque cinnamumque,

Et mel, quale legunt iugos Hymetti,

Ap. Cecropia apes rosis.

Quae si multa mihi voranda dentur,

Immortalis in iis repente fiam.

Ubi & Propertium respexisse videtur, lib. II. Eleg. II. 10. *Dandi enim vox* (quam Graeci *παίζω* dicunt) in amoribus propria; ut norunt Initiati.

57. NEC MEDIOS DUBITASTI RUMPERE CANTUS.] tanquam mercedem mihi persolutura. *Rumpere* pro *interrumpere*; simplex pro composito. Ita Venerem; media inter verba, *oscula* offerentem Adonidi, inducit Ovid. Metam. X. 560.

Inque sinu juvenis posita cervice reclinis

Sic ait: & medius inserat oscula verbis.

Praeterea emphasin quandam habet τὸ *dubitasti*. Virgineae enim videbatur repugnare verecundiae, *oscula* si prior ingereret.

58 ATQUE INTER CALAMOS BRANTIA LABRA PETISTI.] *Labra* osculorum sedes. Hinc Poëta Siculus, Eidyll. XII. 32. *osculari* vocat *φλονεώτερε* χεῖλεσι χεῖλη στυγνὰσσεν, *dulcius labra labris applicare*. Quo fere modo Plautus Pseudol. V. I.

Ubi amans complexus est amantem: ubi ad labra labella adjungit.

Quod argute idem, Mil. Glor. IV. 8. extulit, *labra* *labellis* *ferruminariis*: ubi lectionem vide magni Scaligeri. Huc spectat & illud Cn. Martii in Vett. Fragm.

Columbatim labra conferens labris

Similiter Lyricum sub nomine Corn. Galli: *Porrigere labra, labra corallina, Da columbatim mitia basia*. Confer, quae in delicatissimam hanc materiam Clitophon inquit apud Achill. Tat. *Ανέξι*

gri-

prius exoptem, quam alteri Leucippes osculum concedere: nihil enim his dulcius; cum ex animorum fonte proveniant. Neque aliter Eustathius de Iſmenae amoribus, labra vineae, oscula nris comparat. At quam suaviter Anacreon ad Pictorem de amasia sua, Od. xxviii.

Γεφθε χαλδ, οία πειθός
Προσπαλόμενοι φίλημα.

Omnem vero exsuperat suavitatem delicatissima illa J Secundi comparatio. Bas. xix.

Melligeræ volucres, quid adhuc thyma cana, rosasque,

Et rotum vernæ neclareum violæ
Lingitis? aut florem late spirantis anethi?
Omnes ad Dominæ labra venite meae!
Illa rosas spirant omnes, &c.

ERRANTIA LABRA] Elegans υἱολογία. Errare hic est nunc hos, nunc illos calamos inflare: quam phrasin egregie amplificavit Claudianus Epithal.

Maenalisque modos & pastoralia labris
Murmure tentabat relegens, varinque recurso
Dissimilem tenui variabat arundine versum.

Elegantior id vocat Longus in Pastor. τοῖς χαλδοῖς τὰς καλαμῶν ἐπιστρέχει, labris calamos percurrere. Sic notum illud, calamo trivisse labellum.

59. AN DOLOR!] Πᾶσι. Dolor, vox amantibus propria. Tibull. i Eleg 6.

— Tentavi curas depellere vino;

At dolor in lacrymas verterat omne merum!
Ad rem Propertius, ii. Eleg 4. 9.

Nunc est ira recens; nunc est discedere tempus.

Si dolor abfuerit, crede, redibis amor.

Atque ita saepius. Sic lib. i. 9.

Me dolor, & lacrymae merito fecere peritum!

Phaedra amans apud Senec. Frag. Hipp. ait. Quis me dolori reddit. &c. Vide & Nasonem, Amor. ii. Eleg. 5. 33. aliisque locis. Imò dolor pro amore, passive sumto: Propert. i. Eleg. 20.

1. Ah! dolor ibat Hylas, ibat Humadryasin!

Sed & frequens est formula Comicis. Ah enim interjectio omnibus orationis formis accommodari potest: ut observant Grammatici. Hic vero est indignantis ac stomachantis. Nostrates eleganter, ὦ σπυτ! Similis formula, Pro pudor! Sic Prudentius περὶ εἰς. v. de Praetore furibundo ac stomachante:

Quis vultus iste, pro pudor!

Datianus aiebat furens.

59. ET POSTHAEC PLACUIT TIBI TORRIDA MORST Vox.] Malim post haec divisim offerri. i. e. post tanta inter nos amoris indicia. Ita Nemesianus Ecl. ii.

Et post haec, Donace, nostros contemnitis amores?

VOX TORRIDA] rauca, stridula. Similem habet locum Noster Ecl. vi. 22. Qui vix stillantes arida voces Rumpis, & expellis male singulantia verba? Torridum proprie quod vel Solis ardore vel igni aduritur. Ad vocis asperitatem hic transfertur. Sic enim Lucretius, iv. 546.

Asperitas autem vocis fit ab asperitate

Principiorum, & item laevor laevore creatur.

Quo loco multa de vocis formatura, ac differentis habet: quam corpoream esse contendit, quia ex impulsu aëris formatur. Ita enim vs. 531. ibid.

Praeterradit enim vox fauceis saepe; facitque

Asperiora foras gradiens arteria clamor. &c.

De quo argumento disputat & A. Gellius v. 15. contra Platonis sententiam, qui vocem non aërem percussam, sed plagam atque percussione ipsam esse statuit, quod ad mentem Calpurnii magis accedit. Ejuſmodi vox torrida Pindaro in Pythonic. φωνή dicitur δύσθεος, aegre sonans; Orpheo in Argonaut. φωνή λιγυρή; Oppiano, Halientic. iv. λιγύφθογγος, stridule sonans. Neque aliter Anacreon in Odariis: προχέει λιγυρῶν αὐφωα, &c. De Voce quoque multa habet Quintilianus, Inst. Orat. xi. 3. cui vox aspera dicitur rudis, dura, rigida, acerba. contra Vox optima, est clara, pura, secans aëra, auribus sedens, articulata. &c. Malam vocem describit Naevius, Poëta Vet. in Exodio:

Quando ad ludos venit, totum argatur, ut cicada.

Apposite: cum cicadae vulgo dicantur stridulae ac raucae; ut ex Poëtis notissimum: quamvis in ejus laudes excurret Anacreon, Od. XLIII.

Φιλίης μιν σι Μῆσα

Φιλίς ὃ Φιλίᾳ αὐτῶς,

Λιγυρῆ δ' ἴδωκεν αὐτῶς.

Unde apparet λιγυρῆς vocem esse mediam. Apeptius ergo Lucilius, Satyr. xx. de voce mae notae:

Jam disrumpetur medius, jam ut Marsus colubras

Disrumpit cantu, venas quum extenderit omneis.

Vide Ausonii Epigr. lxxvi. in hominem vocis absonae:

Latratu catulorum, hinnitu singis equorum

Caprigenumque genus, &c.

Quae hic quadrant.

60. ET CARMEN INOPS] Cantilena pauperis venae, nullius artis ac veneris. Ad hanc formam dixit Horat. in A. P. vs. 323.

— Versus inopes rerum nugaeque colorae.

Et Serm. ii. 3. vs. 133.

Deficient inopem venae. &c.

0003

Ad

Ad rem quoque Sidonius Apollinaris in Panegy. ad Consentium:

Cantum impendere pauperis cicuta.
Quem locum citat & Cl. Barthius. Adde ex Eodem de Chirone: Epithal. in Polemium:

*Nec, quod detenuit Camcena major,
Nostram pauperiem flere cogas.
Nec risit pia turba rusticorum,
Quamvis saepe Senex bisformis ille
Carmen rumpere hinniente cantu.*

Ita dicitur *Carmen diffusum paupere vena. Sonis enim homines, ut aera tinnitu dignoscuntur*: ut l. cit. Quinætilian. Confer hic Theocrit. Eidyll. v. 7. 23.

Ἰς ποτ' Ἀδλωαίω ἔειπ' ἡγεῖται.

60. ET ACERBAE STRIDOR AVENAE.] Respexit illud Maronis Eclog. III. 27.

Stridentis miserum stipula disperdere carmen.

Sonitus asperi stridorem egregia comparatione (ut solet) illustravit Poëta Sulmonensis, Metam. XII. fab. v. 276. quamvis in non eadem:

*Terribilem stridore sonum dedit; ut dare ferrum
Igne rubens plerumque solet; quod forte curva
Cum faber eduxit, lacubus demittit: at illud
Stridet, & in tepida submersum sibilat unda.*

Quam comparationem ex Lucretio adumbrasse videtur, qui lib. vi. vs. 147. de causa tonitruum agens:

*Ut calidis candens ferrum è fornacibus olim
Stridit, ubi in gelidum prope dimissus im-*
brem.

Ubi rectius demersimus alii legunt. Unde & breviter Maro, Aen. VIII. 450. *Alii stridentia tinguunt Aera lacu.* Stridor enim proprie ferri, vel aeris. Hinc Maro, Aen. I. 453.

Foribus cardo stridebat ahenis.

Ennius, Annal. XI.

Tum clupeï resonant, & ferrei stridet acumen.

Et mox: *stridens hasta.* Unde & Virgilio est, Aen. VI. 558. *Stridor ferri, traelaeque castenae.*

ACERBAE AVENAE.] Stridentis calami. *Avenae* malunt alii: quas voces conjungit etiam Flaccus I. Od. 34. cum stridore acuto sustulit. Graphice autem Lucretius, II. 410. dixit:

Serrae stridentis acerbum Horrorem.

ad quem loc. Lambinus: *tratio est a gustandi sensu ad auditum: Nam acerba sunt linguae & palato ingrata propter insitam immaturitatem Serrae autem horror non gustum, sed auditum offendit.* Tò acerbae itaque, ob elegantiam, praeterendum. Sane in Lucretii exemplo, & voce acerbae litera R. mirum habet artificium. Ejusmodi adliterationes in Antiquis Poëtis frequentissimae. Crebra quoque hujus literae quam caninam dicunt, repetitione, usus est in tempestatis descriptio-

ne maximus Vates, Aen. I. 89.

Una Eurus, Zephyrusque ruunt, creberque pro-
cellis

Africus.

Verum & hoc aliis observatum Poëtis: unde illa clamorque virum stridorque rudentium; fremitus maris & similia. Apposite ergo Maurus Terentianus de litera R.

Vibrat tremulis iclibus avidum sonorem

Haec, quae sequitur, littera.

Hinc & *Serpentum stridor*: & illud Sili Italici Punic. II. 537. *Stridoremque tuum, quo terra comprimit ora Cerebæ.* Mirifice ergo Mopsi inmoenam descripsit vocem: quam lenius proposuit, quamvis non sine venere, Nemesianus, Eclog. I. 15,

Carmine victor

Risisti calamos, & dissona flamina Mopsi.

Si vero rem spectes, confer Panos adversus Apollinem certamen, in fab. Midæ, Metam. XI. 162.

Calamis agrestibus ille

Barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
Carmine delinuit.

Nota ad Nuptiarum commendationem primum inter pastores habuisse locum artem belle tractandi fistulam. Observat id Longus, qui ridiculos facit pastores canendi imperitos: contra vero Daphnidem ita inducit (Pastoral. lib. III) de cantu suo gloriantem: *Ἐμοὶ δὲς Χαλὰν γυναικαῖ ἐμῷ κ' εὐελξάν οἶδα καλῶς* & seqq. Imo cantu solo ad nuptias permotum se sperat amicam pastor, apud Theocritum, Eidyll. III. 38. Nihil ergo in Antagonistam gravius dicere potuit, nisi imperitum esse Cantorem.

61. QUEM SEQUERIS? QUEM, PHYLLI FUGIS? Pulchra ἀλκυῖς. Ita Corydon in Alexi apud Virgil. vs. 59. *Quem fugis, ah demens! Nec minus breviter amans Dido, Aen. IV. 314. Mene fugis?* in quibus mirum etiam animadvertit πᾶσι Seneca Philosoph. in Controvers. q. d. *Quem sequeris? bardum illum & stridulum butulci famulum? Mene, elegantem adeo, fugis? ô dolor!* Contra, quam Cyclops Theocriti, Eidyll. XX. qui se scire proficitur, cur fugiat puella:

Γινώσκω, χαλίστα κόρα; τίς εἶναι φέρεται.

Morem hic taxat feminarum, quæ (ut Comicus) ubi velis, volunt. &c. Ita enim de Galathea Bucoliasse jam citatus, Eid. VI. vs. 17,

καὶ φέρεται φίλιον, καὶ ὁ φίλιον διακεί.

61. FORMOSIOR ILLO DICOR; ET HOC IPSUM MIHI TU NARRARE SOLEBAS.] Plenius hunc locum, ac paulo jucundius extulit Nemesianus l. cit.

--- -- Ne

IN ECLOGAM III. CALPURNII. 311

— Nostro formosior Ida
Dicor; & hoc ipsum mihi tu narrare solebas,
Purpureas laudando genas, & lactea colla
Atque hilares oculos, & florem puberis aevi.
Frequens Amantium haec iactantia, quā contem-
tuit habuit Rivalet. Sic apud Theocrit. Eid.
xx. 30. bubulcus stulta quadam gloriola se for-
mosum iactat:

Καὶ πῶτα καλὸς μὲ κατ' ἄρεα φάνη γυναικίς.
Ita & Corydon Virgilianus, eādem formae con-
fidentia:

— Non ego Daphnis
Iudice te metuam, si nunquam fallit imago.
NARRARE SOLEBAS.] Sic formam Adonidis,
vel eo praesente, laudat Venus, apud Nafonem.
Metam. x. 579. de Atalanta dicens:

Ut faciem & posito corpus velamine vidi,
Quale meum, vel quale tuum, si femina fias!
Laudat quoque praesentem Hermaphroditum
Salmacis, apud eundem, Met. iv. 320.

Tunc sic orsa loquitur: Puer o dignissime rede
Esse Deus! seu tu Deus es, pote esse Cupido;
Sive es mortalis, qui te genere, beati! &c.
Neque aliter Sappho, Phaonis formam deprae-
dicans: Epist. xix

O nec adhuc juvenis, nec adhuc puer! nilis ae-
tas!
O decus, atque aevi gloria magna tui.
ubi & usum vocis pueri vides, de qua Eleg. ii.
v. 1.

63. SUM QUOQUE DIVITIOR!] Antique, pro
ditior, & ἀγαθώτερος. Plaut. Pseudol. v. 2. 24.
Nam hinc nunquam eris nummo divitior.
Sic Terent. Phorm. i. 1. 8. Usurpat & Lucre-
tius, v. 1314. qui archaismum fere amat: ad
quem locum vide, quae Lambinus de hac vo-
ce. Ipse purissimus Naso Metam. vi. 453.

Ece, venit dives magno Philomela paratu,
Divitior formā.
Martialis quoque lib. iv. Epigr. 54. Divitior Cri-
spo. nec non Epigr. 40. lib. v.

Croeso divitior licet fuisset,
Iro pauperior forem, Carine.
Neque abhorrent Cicero iii. de Orator. ab hac
voce, neque Tacit in Annal. citante Interpre-
te ad C. Nepotis Phocionem, cap. i. ubi recte
divitissimus in quibusdam Edd. habetur, pro di-
tissimus. Sed vide Vossium, de Analog. lib. ii.
cap. 25. Dittor est en divitior. &c. ubi, praeter
alios, & Calpurnii nostri auctoritatem produ-
cit.

63. CERTAVERIT ILLE. &c.] Stomachantis
est ἰσχυρία. Ergo sensus est: Illene ausus fuerit
muneribus mecum contendere. Ita Noster Eclog.
vi. 23. Vincere tu quemquam? vel te certamine quis-

quam Dignetur? Certare, vox propria. Plaut. Mil.
Glor. Inter se certant donis. Apud Virgilium, Co-
rydon Ecl. ii. 57.

Nec, si muneribus certes, concedat Solas.
Petron. in Satyr. Suas opes summo certamine con-
gesserunt.

63. TOT HOEDOS PASCERE, QUOT NOBIS NU-
MERENTUR VESPERE TAURI?] Id est ne quidem
tanta illi hoedorum est copia, quanta mihi tauro-
rum. Sane Tauri apud Antiquos in pretio; tum
ob genituram ac focturam gregis, tum ob agri-
culturae laborem; nec non ob sacrificia. Jovi
enim O. M. taurus praecipue sacer: cur & illi
frequenter tauro fiebat. Unde Tibullo in Pane-
gyr. ad Messalam, prope finem, tauri pecoris glo-
ria dicitur: cui confer Virgili Eclog. v. 33. alio-
que. Hinc in Hymnis Orphicis, ταυρὸς θεῶν
Ταυρῶν, inter alia quoque epitheta, dicitur; imo
& Rex boum appellatus est. Quin & inter
Emblemata Hieroglyphica, vel apud Aegyptios,
non infimum habet locum. Minifice ergo di-
vitiis suas adauget, qui tot habeat tauros, cum
ad vaccas lx. fere habuerint Vett. ut ex Var-
rone, de R. R. superius docui. Vide Tauri ge-
nerosi descriptionem sane egregiam in Plinio,
viii. 45. quam exhibet quoque N. Gausinus in
Charact. Epidicticis. lib. xi. § 88.

64. NUMERANTUR] Etiam ditiorum erat nu-
merare pecus. Imo, qui ad rem attentiores, bis
de die numerabant, juxta Virg. Eclog. iii. 34.
Bisque die numerant ambo pecus, alter & hae-
dos.

ubi Servius: & dum vadunt ad pascua, & dum
revertuntur. Iactat tamen Cyclops, apud Naso-
nem, Met. xiii. Pauperis est numerare pecus. Sed
vide ad Eclogae hujus priora, ubi de Tauris plu-
ra.

65. QUID TIBI, QUAE NOSTI, REFERAM?] Eadem
quoque forma Nemesianus, loc. cit. sed
strictius. Ita & Polyphemus Ovidianus, jam su-
pra citatus ad amicam:

Nil mihi credideris! praesens potes ipsa videre.
Testem ergo ipsam citat Phyllidem. Quomodo
& Daphnis in Pastoral. iii. Ἀγίλλω ὃ ὄρωι σί-
μω, μίετος ἔλαω. Frequens formulae Poëtis.
Quid referam?

65. SCIS, OPTIMA PHYLLI!] Appulej. in Me-
tam. Scis, domina, quam non reformidem, &c.

OPTIMA.] Blandientis est: & per ἀνίστη ex-
plicat Barthius. Nihil mollius neque magis te-
nerum dicere potuit: notat enim mite ejus in-
genium. Sic Terent. Andr. iii. 2. 8.

Optimae adolescenti facere iniuriam.
Sic Maro, Aen. xv. 251. Optima Dido. nec non
Aen. x. 550.

Nem

Non te optima mater Condes humi.

Sic, *Optimae Coniugi* OPTUMO PARENTI, &c nota est formula in Inscriptionibus. Quin & *optima* notat quandoque *pudicam*. Juvenal Sat. VI. 136. *Optima sed quare Caesonis?* Vox ea quoque frequens in Aelopi Apologis. Imo & Deas ita vulgo vocabant; Ennius in Fragm. citante Prisciano lib. I.

Optima coelicolum Saturnia.

Notae sunt Inscript. J. O. M. *Jovi Optumo Maximo*. Ad conciliandam recte gratiam nulla vox aptior, ita Heliodor. Aethiop. V. *Αὐτοὶ ὁ Κλάσιος Φιλήμους κατασπασαμένων, ὁ βέλτερος αἰδῶν, ἔφη* &c.

66. QUAM NUMEROSA MIHI SICCETUR BUCULA MULCRIS] Sic Amans Cyclops, Met. XIII. 821. de pecoris sui numero gloriatur:

Hoc pecus omne meum est. &c.

Modestius tamen idem apud Theocritum, Eiddyll. XI.

Ἀλλ', αὐτὸς τοῖσι ἰὼν, βοτὰ χίλια βοσκα.

Caeterum de copia lactis idem agit, apud Euripidem, in Cyclope:

*Κρητῆρες δ' ἐξέπλησιν αἷς δεικνύοντες,
Μόχους αἰετίζεις, λελυκὸν ἐχέει γάλα.*

SICCETUR] Mulgeatur. Sic are ubera Poëtis frequentissima phrasis. Horat. Epod. II. 45.

Claudentisque textis cratibus lactum pecus

Distenta fucat ubera.

Similiter Lucan. Phari IV. *Distentas siccant pedes. MULCRIS]* Virg. Georg. III. 177.

Nivea implebunt multifralia vaccae.

pro quo legitur & *mulgaria*. quoniam do Vulgius ait, *sepidi mulgaria lactis*: ut notat Grammaticorum peritissimus ad h. loc. Plenam autem phrasin extulit idem Poëta, Georg. III. 308.

Hinc largi copia lactis:

*Quam magis exhausto spumârint ubere multetra,
Laeta magis pressis manabunt flumina mammae.*

67. ET QUAM MULTA SUOS SUSPENDAT AD UBERA NATOS. *Multa* refertur ad *τὸ bucula*; & *συνεκλῶν* est sing. pro plur. vel potius statuenda *ὑπαμύγν*, pro quam multos vitulos vaccae meae habeant. i. e. quanta mihi sit foeturae copia. SUSPENDAT. eleganti forma dixit de lactentibus: Ita respectu lupae, Romuli ac Remi (ut volunt) nutricis, Maro Aen. VIII. 631.

Geminosque hinc ubera circum

Ludera pendentes pueros.

Quod explicare ex Livio, lib. I. cap. 4. possis, *lupam summissas infantibus praebuisse mammas*: & ex Floro I. I. *uber admoisse infantibus*. Quomodo & Aemilius Portus, de eadem re ex Dionysio Halic. I. II. *pueros tanquam ex maternis uberibus pendentes* inducit in diffusa illa narratio-

ne. Cicero autem in Orat. I. Catilin *lactare*, & *uberibus inhiare* de eodem dixit Romulo. Hinc recte *ubera demittere* dicuntur pecudes apud Virgilium, Georg. II. 524. *Ubera vaccae lactea demittunt*. Copiose describit Lucretius, I. 259. & seqq.

*Pecudes pingues per pabula lacta
Corpora deponunt; & candens lacteus humor
Uberibus manas distentis: hinc nova proles
Artabur infirmis teneras lasciva per herbas
Ludit, lacte mero mentis perculsa novellas.*

NATOS] vitulos. *κατέχευ[ε]*. Sic Phaedr. I. fab. 24. de ranis junioribus:

Tum natos suos

Interrogavit, an Bove esset latior.

Quam fabulam tangens Horatius, II. Serm. 3. VI. 314. *Ranae pullos*, dixit. Similiter Phaedr. II. fab. 4. *Aquilae pullos*, *natos* vocat, &c, quod ad rem nostram magis facit de caprea lactante hoedulos lib. III. fab. 15.

Quae me nutrit admoto ubere,

Frandetque natos lacte, ne desis mihi.

Natus ergo vox est generalis: ut Graccorum *τίκτω*, quod in Aelopi, aliorumque Apologis, respectu animalium, crebro occurrit. Sic Taisa ad filiam, apud Aesopum fab. II.

Ἡ δ' ἤντικε πωλασέ[α] ἄντιον ὁ τίκων &c.

68. SED MIHI NEC GRACILI, SINE TĒ, FISCELLA SALICTO TEXTITUR?] id est, nullum opus, quantumvis exiguum, sine te, mihi conficitur: q. d. nihil ago, quin de te cogitem.

TEXTITUR.] Nemes. Eclog. I. VI. I.

*Dum fiscella tibi fluviali, Tityre, iunco
Textitur.*

proprie etiam Tibullus, II. Eleg. 3. 5.

Tum fiscella levi detexta est viminis iunco.
Maro, Eclog. x. 71.

Dum sedet, & gracili fiscellam textit hibisco.

FISCELLAM] inter instrumenta muta recenset Varro, R. R. I. 22. quae nasci in fundo solent ac fieri à domesticis poterunt. eorum ne quid ematur: ut fere sunt, quae viminibus, & materiâ rusticâ fiunt. Fiscella itaque hic significat vas vimineum, per quod defluit serum; juxta Tibull. II. Eleg. 3.

Raraque per nexus est via facta sero.

Imo & caseis formandis inserviebat: unde Martialis. I. Epigr. 44.

Rustica lactentes nec misti fiscina metas.

Et Iul. Pollux Onomastic. *τάλας*, & *ὁ χλωγῆς* *τοῦς* *ἐν τῷ γ.* Quomodo & *τάλας* dici possit, quasi *γάλας*, à *γάλα* i. e. lac, quod in eo aservatur. Fiscellam, vero (quae vox variae significationis est) dictam voluit à *fisco*: ad dubitant alii, inter quos Priscianus, lib. II. Sed à

à φάσκα αἰνῆ (unde φάσκα, quod marsupium vel peram ē corio confectam notat) derivat magnus Scaliger: quod tangit etiam Celeber. Vossius in Etymol. L. L. quem vide. Non rejicienda tamen līdori sententia, Origin. xx. 9. dum ait: *Fiscus primae positionis est, derivatum fiscina est, diminutivum fiscella.* Abludit ergo Varro, L. L. iv. cum inquit *fiscina, a ferendo dicta est*: quem tamen sequitur D. Guidalottus in suis ad Nemes. Eclog. i. Notis. Contextit illam Noster ē *salicis* (i. e. viminibus ē Saliceto decerptis, per συνεισδεχόμενo integrī) tanquam ē crassiore materia: cum alias fere *fiscellae* dicantur *juncceae*. Sed vide ad vf. 76. Eclogae ii. de calathis.

69. ET NULO TREMUERE COAGULA LACTE.] Ἰταλῶν. Nullum lac mihi ad formandos infuso coagulo caseos sine te condensatum est. Solebant enim in opere rustico adjuvare se invicem Amantes. Exempla dabit Auctor Pastoral. iii. ubi in communionem laboris Chloae suae adfistens Daphnis simul cum eā ἡμιλῶν μὲν εἰς γάλα, αἰπύνην δὲ ταρταῖς τῆς τυρῆς. Cacterum tremere de lacte in coagulum condensato apte dici potest. Liquida enim & stagnantia tremere videntur cum vel leviter moveantur. Eleganti comparatione. Ovid. Met. xii. 437. ad tremorem effluentis ē vulnere cerebri transfuit:

Veluti concretum vimine querno
Lac soles (atque liquor rari sub pondere cribri
Manat, & exprimitur per densa foramina succus.)

Quo respexit forte Prudentius, Cathemer. Hymn. xii. 68.

Per coagula densa liquor
In solidum cois, & fragili
Lac tenerum premitur calatho.

Ubi legendum potius: *Lac tremulum.* Confer quae Noster habet infra, Eclog. v. 64.

Et tremuli tremebunda coagula lactis.
& quae notavi ad Eclog. ii. vf. 76. calathos nutant lacte. &c.

70. QUOD SI DURA TIMES ETIAM NUNC VERBERA PHYLII!] *Dura* refertur ad τὸ verbera; epitheto satis proprio. Vide Maronem in certamine gymnico Entelli ac Daretis, Aen. v. 436.

Duro crepitant sub vulnere malae.
Ubi verbera intelligendum, per μελανομήδεo Effecti, Senec. Poëta Herc. Fur. vf. 1117.

Dare saeva fero
Verbera tergo; casdant humeros
Robora fortes, stipesque potens
Duris oneret pectora nodis.
Graphice autem *dura* describit verbera Appulej.

in Aureo Asin. vii. ad finem: *Et, pertica arrepta, non prius me desit obtundere, quam visilis fessisque viribus, sнопte pondere degravatus manibus ejus sultis esset delapsus.* Et lepidè admodum in re ludicra Plaut. Amph. i. i. ubi Mercurius Sosiae minitans:

Non feret, quin vapulet.
S. Quis homo? M. Quisquis homo huc profecto venerit, pugnus edet.

Agite pugni! &c.

In ejusmodi tamen argumento saeva potius quam dura dicuntur verbera Poëtis. Ovid. Amor. i. Eleg. 7.

Saeva vel in sanctos verbera ferre deos.
Idem Amor. i. Eleg. 13. 18. Tibullus quoque iii. Eleg. 4. 65. apposite:

Saevus Amor docuit verbera saeva pati.
In Ibin quoque Naso, vf. 159.

Verbera saeva dabunt sonitum:
ubi tortā tamen praeferunt viri docti: ut magis sit sensu tragico dictum.

71. TRADIMUS, ECCE, MANUS.] Amandi Magistrum respexit in notissima lib. i. Elegia, quam cum Poëta Nostro conferas:

Adde manus in vincla meas (meruere catenas)
Si quis amicus adest, dum furor omnis abest.
Cui similiter etiam Albius i. Eleg. 8. se puniendum offert:

Non saeva recuso
Verbera, detrecto non ego vincla pedum.

Placandae vero Amicae plenam habes formulam in Polyaeni ad Circen epistola, apud Arbitrum, cap. cxxx. *Quicquid iusseris, merui. Si occidere placet, ferro meo venio: sive verberibus contenta es, curro nudus ad Dominam.* Observat id quoque in παιδικία sua ad Canidiam Horatius (quamvis εἰρωνικῶς) Epod. xvii.

Jam, jam efficaci do manus scientiae Supplex.
Ad quem loc. Interpres: *Visi ultro tendebant ad vincula manus visloribus, eorumque se arbitrio per mittebant. Quod etiam tangit Festus in proverbio, Herbam dare.* Nota ergo est formula. Vide & Erasmus in Adag. Chil. *Dare manum.* Huc allusit certe Propertius, iv. Eleg. xi. vf. 18.

Capta dabit vestris moribus illa manus.
Confer quoad loquendi formam, Plauti Epidic. v. 2. ubi servus eadem, qua noster, confidentia vf. 17.

Vincere vis? hem! ostendo manus.
Tu habes lora . . . quid nunc cessas? colliga.
&c.

Et vf. 29.

P. Cedo manus igitur. BP. Morantur nihil.
atque arte colliga.

TRADERE] quandoque est alicujus fidei
Ppp com-

committere, quemadmodum Miles. x. Madaurensis ille; *Meque cuidam liberta magna praefatus diligentia tradidit*. Vide & ad Eclog. i. 3. ubi alia hujus verbi notio.

71. LICET ILLAE ET VIMINE TORTO SCILICET, ET LENTA POST TERGUM VITE DOMENTUR.] Simplicitate quadam rustica vinciendum se *viminibus* tradit. Sic Pontanus quamvis Poëta recentior, iisdem pene verbis:

Subliget intortis brachia viminibus.

Decorum illud etiam servat Maro, Eclog. vi. in sileno, cui pastores

Ipsis ex vincula fertis Injiciunt.

TORTO] hic notat flexibili; vel respectu ad funem qui vulgo *tortus* dicitur: ut Virgilius *tortos incidere funes* Aen. iv. & Lucanus, *tortos rudentes* Phari. ii. Non ergo legendum *verberare torto*: quamvis recte dixerit Albius, lib. i. Eleg. 10.

Ure meum potius flamma caput, & pede ferro Corpus, & intorto verberare terga seca!

Respexit enim ille ad lora, & flagella, quibus Servi caedebantur: cujus rei exempla in Plauto, Terentio, aliis, passim obvia.

72. SCILICET.] Ad commiserationem facit. Non ergo hic *et avia*, ut vulgo, supponit: sed vim habet affirmandi, ac notat *certe*, vel *omnino*. Terent. Eun. i. ii. 105.

Scilicet facinundum est, quod vis.

Eandem notam habet act. v. sc. 9. ubi servus Parmeno:

Fratris igitur Thais tota est?

respondet Chaerea *Scilicet*. Sed vide hic M. Hugenii Indicem. L. Valla, Elegant. i. 60. *Scilicet & videlicet significare videntur idem quod certe, sed usum suum habent: & praecipue per amaritudinem quandam, cum derisu permissam effertur*. Atqui non semper: nonnunquam enim sine irrisione ponitur. Ita etiam Cicero, Epist. Famil. xv. 3. *Ego valde suspensio animo exspecto, primum te scilicet, deinde, &c.* Neque aliter Propert. ii. Eleg. ii. 18.

Scilicet insano nemo in amore videt.

Ubi confirmantis est. Donatus exponit per *Scire licet*: ut Interpretes ad Phaedri fab. 5. lib. v. vf. 30.

Tunc simulat sese vestimentis Rusticus

Porcellum obtegere quod faciebat scilicet.

Itidem Tullius quoque, Epist. xiii. 26. *Peto igitur a te tanto scilicet studio: quanto intelligis debere me petere*. Varius ergo hujus vocis est usus.

72. ET LENTA VITE DOMENTUR.] Lenta vulgo dicitur *vitis*. Virg. Eclog. ix. 42.

Et lentae texunt umbracula vites.

Ut & Eclog. iia. vf. vf. 38. & *vimem* (quae vox

ejusdem est originis) signate *lentum*, Aen. ii. vf. 31. *lentum convellere vimem*: nec non Georg. iv. 34.

Seu lento fuerint alvearia vimine texta.

DOMENTUR, Vinciantur, confringantur. *domare* pro coercere, ut *domare* à bestiis ac feris animalibus, quae proprie *domari* dicuntur, ut mansuescant. Martial. lib. i. Epigr. 105. *Quod freno Libyci domantur ursi*. Sic de Leonibus passim Auctores. Ovid. de Arte i. *Tigresque domat, tumidosque Leones*: ubi *Numidasque* praefertur alii. De Elephantis Indicis Curtius viii. 9. *Elephantorum major est vis, quam quos in Africa domitant*, atque ita passim. Vel ducta est translatio à facinorosis quos supplicio coercere mos est. Seneca Tragic. Herc. Fur. 749. *Impios Supplicia vinculis sacra perpetuis domant*. Idem aurea illa *vimem*, ibidem act. ii. 435.

Virtutis est domare quae cuncti parent.

Unde & Monstrorum domitor signate dictus est Hercules. Hinc & illud Ennii in *Fragm. Vetr. Domabit infraenum*. . . *Quem tenacia infrenari nimis nequit*. Comparat ergo se ferae bestiae aut certe Reo, utpote qui puellae, imo amicae *verbera infligere* non dubitasset.

POST TERGUM] Vel ad Triumphi morem alludit, in quo catenati duces *hostium revinctis post tergum manibus* prodibant; juxta illud Horatii ii. Epist. i.

Mox trahitur manibus regum fortuna reortis.

Quali forma etiam captivos Reges, cum familia ac liberis, Onuphr. Panvinus in suo de Triumpho Romi. Comment. ex Vetr. Lapidum, Nummorum, ac libb. monumentis exhibet: In quo etiam Triumpho multa millia *hostium manibus post tergum revinctis* deducebantur, &c. ut idem lib. cit. Sed res notissima est, e Livio, Plutarchio, Dionysio, aliis. Vel certe alludit ad morem captivorum, ac reorum. De Acoete captivo Ovid. Metam. iii. 575.

Tradunt manibus post terga ligatis.

Neque aliter captum Sinonem Virg. Aen. ii. 57. exhibet, *missi manibus post terga revinctum*. De captis bello vel à praedatoribus, Naso iterum, Trist. iii. Eleg. 10. 61.

Pars agitur vinclis post tergum capta latens.

Decorum id observat quoque Ausonius in Cupid. cruci affixo, vf. 60. ubi, *Amorem Devinclum post terga manus*, &c. inducit. Sed praeverat jam Homerus Iliad. xxx.

Δίος δ' ὄρωσαν χεῖρας.

Nec non Aristophan. Lyssistrat. *ἰστίον τῷ ἡέρι δῖ*: quod observat cultissimus Interpretes ad Longi Pastoral. lib. ii. ubi de Daphnide jam captivo; *ἔτι δὲ τῆς, ἡ δὲ δειπνῶν ἀπαφύει*, πρὸς

ὅς τὰς χεῖρας, αἷς ἔσταν. docetque, ex Plutarcho, Hesychio, aliis, Graecos id dixisse ἀεὶ-
ρον, χεῖρας, vel ἀεὶροῦν τὰς χεῖρας εἶναι.
Totum itaque se Phyllidi puniendum tradit, se-
que quasi vincendum praebet. Venuste in-
terea se Cupidinis triumpho accessisse indigitat,
de quo Nalo, Amor. i. Eleg. 2.

*Mens bona docetur, manibus post terga revinctis.
& seqq.*

Egregia latinitate ad dictionem Nostri interea
accederet, Prudentius, Hymn. x. in Rom. Mar-
tyr. & alibi, nisi materies illa esset sanctior: ita
enim de beatissimo Martyre, vi. 69.

Is non resistens, seque vinciri petit,

Flexas & alio torquet in tergum manus.

Adde, quod *Relectae post tergum Manus*, eaeque
connexae *Supplicem* hominem significant apud Aeg-
yptios, ut in Hieroglyph. xxxv. recte notat
doctissimus Pierius. Caeterum in voce *Vitis* res-
pexisse potuit ad *Vitem* Centurionibus ad calli-
gandos milites (si Romani essent non extranei)
usitatum: de qua videndi Polybius in Histor. (&
ex eo J. Lipsius de Milit. Rom. lib. v. 18.) Li-
vii Epitom. lxxii. de Scipione Africano, Tacit.
Annal. i. 12. alii bene multi: ad quem casti-
gandi morem respiciens Juvenalis, Satyr. viii.
147. dixit, *Nodosam frangebat vertice vitem*. Sed
ad rem nostram facit Cl. Vossius Etymolog. L.
L. qui de *Vite* arbore loquens: *Vitis à vino; ut
geminio loco scribit Varro*, iv. de L. L. Sed rectius
Donatus in Eunuch. iv. 4. quod *vimen & vitis esse
ais ejusdem originis, nempe à viere, quod Festus al-
ligare, Nonius vincire, & inflectere, interpreta-
tur. Sane Vitis lemma est, facileque flectitur: unde
& ea Centurionum erat insigne, quo milites caede-
bant. Significat ergo ἀνυποτάκτος se extra ordi-
nem processisse, & quasi transfugam in Amoris
castra esse revocandum: quo fere modo Tibul-
lus ii. Eleg. 6. de Macro, ad Cupidinem:*

*Ure, puer, quae so, tua qui ferus otia liquit,
Atque iterum erronem sub tua signa voca.*

73. UT MALA NOCTURNI RELIGAVIT BRACHIA MOPSI TITYRUS] Invidiose; ut de Riva-
li. Dicit enim Mopsium, novum Phyllidis ama-
torem, instar furis nocturni, suspensum vapu-
lasse: quod certe summae erat ignominiae.

MALA BRACHIA] Ergo sunt furtifica, ut lo-
quitur Catullus, Plautus, alii. Ita Appulej. Miles.
ix. de malo haberi. i. e. furto. Sic dolus malus] Cui
quandoque pro furto. Hinc Eucio Auful. i. i. i.
Staphylam (quam voracem esse suspicatur) malam
vocat:

Ut te dignam, mala, malam aetatem exigas!

Signate Flaccus, i. Serm. i. vi. 77.

Formidare malos fures. &c.

Ubi effractores intelligit. Apertissime Val. Carul-
lus in Vet. Catalect. apud quem rubor hortor-
um cultos:

*Herique villulam, hortulumque pauperis
Tuor, malasque furis arceo manus.*

Quod iidem de Priapo suo explicat Martialis,
viii. Epigr. 40. Ejusmodi manus pulchre descri-
psit idem, lib. eod. Epigr. 59.

Nihil est furacius illo:

Non est Autolyxi tam piceata manus.

ubi tamen *piperata* id est callida, legit Cl. Scri-
verius. Sic & *visitatae manus*, &c. Sed Comi-
cos, hoc in argumento vide. *Malus* etiam
quandoque pro callido. Plaut. Mostell. v. i.

O mortalem malum!

Idem, in Pseud. iv. 8.

Nimis illic mortalis versutus, nimis malus. &c.
Quandoque pro *invido* ponitur. Virg. Eclog.
iii. ii.

Malâ vites incidere falce novellas.

ubi Servius: *ab effectu: quia male utebatur.* quo-
modo fere Catullus de fure: *manu sinistra non
belle uteris*. Vide & Martialis lib. xii. Ep. 29. de
Hermogene celebri fure. NOCTURNI pro-
prium furis *inhibet*. Phaedr. i. fab. 23.

Nocturnus quum fur panem misisset Cani.

ad q. i. Commentator: *Sic solemniter vocatur à
Jctis, & à diurno distinguitur*: de qua notione
plura ad eundem loc. congersere ex Cicerone,
Gellio, aliisque, Viri doctissimi, quae tamen
ad Nostrum nihil. Dixit interea *Nocturnum* ab-
solute Horatius, i. Sat. iii. 106. pro fure. *Nox*
enim *furibus* aptissima: quo respiciens Euripides
inquit, *ὁ νόξ ἔστι φονεὺς*. & graphice Prudentius
Cathemer. Hymn. ii. 17.

Fur ante lucem squalido

Impune peccat tempore:

Sed lux dolis contraria

Latere furtum non sinit.

Argute quoque (ut solet) Horat. de Lavernio-
ne Lavernam suam invocante (lib. i. Epist. 16.)
ut Noctem peccatis objiciat. &c. Spectat huc quo-
que Aesopi Apolog. xcvi. fures ad Gallum
Gallinaceum: *ὁ νόξ οἱ καὶ οἱ θυροφύλακες
ἐν τοῖς οἴκοις ἐνέσταν, καὶ πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς
κακὰ ποιοῦσιν*. Lex interea xii. Tabb. *furē nocturnum* deprehensum
occidere permittebat: de qua Lege (præter Ci-
ceronem, aliosque) vide A. Gellium xi. 18.
Cui affine illud, quod *furē manifestum* ei, cui
furtum factum erat, in servitutem eadem Lex
tradidit: ut apud eundem N. A. lib. xx. i. alio-
que videre est. Sed simpliciter hic noster est a-
ctus. Respicit enim morem puniendi servos,
qui suspensi vapulabant. Ut reliquos mittam
mutua Servorum convicia vide in Plauti Aſinar.

PPP 2 XII.

III. 2. & seqq. quorum alter exprobrans ait:

L. Ubi parietes perfoderis, in furto ubi sis deprehensus,

Ubi saepe causam dixeris pendens adversus octo Astutos, audaces viros, valentes virgatores.
&c.

Cui respondet alter, vf. 23. par pari regerens:

Ubi prehensus in furto fueris, & manifesto verberatus,

Ubi saepe ad languorem tuâ duritiâ dederis Validos lictores, ulmess affectos lentis virgis.

Rapiendi vox hic vulgo usurpata Comicis. Unde & *rapere* sublimem nota phrasis. Sic apud Terentium Andr. v. 2. vf. 17, 20, 21. hanc vocem, *Rape* ter repetit Senex iratus. Plaut. quocumque Mil. Glor. v. 1.

———— *Rapite sublimem foras,*

Facite, inter terram atque sit, ut medius, coelum, Et mox:

Imo etiam prius verberetur sustibus.

Quin & *sublimes rapere* servos qui deliquerant, ancillis quandoque demandatum: ut ex Plaut. Asinar. v. 2. 18. patet. Talia sunt fere, quae de tormentis Vett. produnt Viri Literati, quae definiunt *Instrumenti genus*, quò, *religatis supine manibus, appensum de pedibus pondus hominem distendit*: quale *τύμπαρι* fere Graecis erat: ut ad H. Magium de Equuleo observat ejus Interpres cap. viii. Vide & C. Rhodigin. Lect. Antiq. x. 8. de suspensio, ubi & de Plautinâ Literâ longâ quaedam. Conferri & Gallonius de Martyr. Cruciat. possit: ac Prudentius in *PEREGR.* nisi sanctior illa esset materies. De *suspendendis reis* ita tamen Gallonius: *Reorum corpora plurimis modis distendebantur, equuleo, trochleis, suspendioque, gravibus appensorum pedibus additis ponderibus.* &c. Prudentius autem in Vincentio Martyre i. vf. 109.

———— *Vinclum retortis brachiis*

Sursum ac deorsum extendite. &c.

Nostr vero de simplici suspensio *rapulandi*, non cruciandi *gratiâ*, accipit.

74. FUREM] A. Gellius, i. 18. modeste carpit Varronem de L. L. qui *furem dici* putabat, quasi *furvum*, quod *fures per noctem, quae atra sit facilius furentur*. Rectius tamen à Graecis (quibus antiquiori lingua *κλέπτης* dicebatur *φῶς*) dictum esse, ait: unde per affinitatem literarum ille, qui *φῶς* Graecis, Latinis *fur* est. Ubi & hoc observa: honestiorem hunc vocis usum ab initio fuisse; & Servos vel bajulos significasse, à ferendo: quales in Vitâ Aesopi inducit Maximus Planudes. Nempe cum *πιδάρι* sit pract. Med. (ut loquuntur Grammatici) à verbo *πίγω*. Postea vero ob rapacitatem *Servos* illos vulgo dictos

fuisse *fures*, non Comicis modo, sed & ipsi Maroni aliisque, verisimile est. Eadem quoque est Viri magni in Etymolog. L. L. sententia, qui, ex Hesychio & Suidâ, & hoc addit, à *φῶς* esse verbum *φῶς*, *deprehendo*: unde *ἐπαυφῶς*, *fur manifestarius*, vel *in furto deprehensus*, etiam nomen habet. Lepidum interea vide in Furippum quendam, nobilem furem, Ausonii Epigr. cxv. cujus vocis primam syllabam quidam profodice corripiebant, nonnulli producebant:

Pars te Furippum vocitat, pars vero Furippum,

Altera produens, altera corripuens.

Elige utrum malis: aut tende, aut corripe nomen, Conveniet quodvis, fur furiose, tibi.

MEDIO OVILI] In quo nempe deprehensus fuerat, ovem surrepturus. Ita Virgilius furi supervenientem fingit Menalcam, Ecl. iii. 16.

Non ego te vidi Damonis, pessime, capram Excipere insidiis? &c.

Sic de lupo idem Poëta, Georg. iii. 537.

Non lopus insidias explorat ovilia circum,

Nec gregibus nocturnus obambulat.

75. HIS TAMEN, HIS INQUAM, MANIBUS, &c.] Emphatica haec repetitio, ad movendam Amicae misericordiam. Caeterum, *his manibus*, formula erat Antiquis usitata. Appulej. Millef. ii. *Ego te, Luci, meis istis manibus educavi.* &c. quod lib. vi. Idem extulit: *Inter meas istas manus, ut recte observat Pricaeus ad h. loc. Id Graecis foret: τῶν αὐτῶν χειρῶν.* Q. d. iisdem illis manibus, quibus te pulsare sustinui, tamen munera quondam tibi gratissima obtuli. Eadem forma Terent. Adelph. iii. 2.

———— *Hic oculis egomet vidi,*

Nec non Plaut. in Milit. ii. 3.

Vidi . . . egomet duobus his oculis meis.

Sane pronomen *his* miram habet *ἐμπροστί*, si *δενδύως* proferatur: ita Hercules, apud Ovid. Met. ix. 197.

His elisa jacet moles Nemeaea laceris,

Hâc coelum cervice tuli. &c.

Sed exempla sunt obvia, quae congerere nihil attinet.

76. & 77. TIBI SAEPE PALUMBES, SAEPE ETIAM LEPOREM, DECEPTA MATRE PAYENTEM, MISIMUS IN GREMIUM.] Confer Nemesian. Eleg. jam superius citata:

Praeterea tenerum leporem, geminasque palumbes,

Nuper, quae potui, sylvarum praemia misi.

Et post haec, Donace. &c.

Amplificaverat antea hunc locum suavissima illa aëdonis descriptione, quae dignissima lectu. *Palumbes* vero inter munera amatoria ut & *Lepores*,

res, esse, quis nescit? Observat id Nafso, etiam in Cyclope suo, Metam. xiiii. 832. qui ad amicam:

*Nec tibi deliciae faciles, vulgataque tantum
Munera contingent: damaeae leporesque fugaces,
Parque columbarum, demtusque cacumine nidus.
& seqq.*

Sed *Hinnulos* vero atque *Ursae catulos* offert idem ille, minus ex decore, apud Theocrit. Eiddyll. xi. 40.

Τείφω δὲ τοὶ ἵνδρα νεβρῶς.

Certe *palumbes* non exiguum pastoribus ac villicis delectamentum: unde Meliboeus ad Tityrum, inter praedii delicias apud Maronem, Ecl. i. *Rancae, tua cura, palumbes, &c.* Quod decorum servat etiam in Daphnide suo Auctor ποιητικῶν, lib. i. Ἐτερεῖν αὐτὰς τοῖς Φάτῳ βυκολίῃ ἐν τῷ ὄλῳ θηγεῖαρχῇ. Delectavit illos pastores etiam *palumbes pastorales* è *syllā canendo*. Neque mirum ergo, cur Idem, lib. iiii. inter dona oblata à pastoribus etiam recenscat τὰς Φάτῳ, καὶ τὰς κίχλας, *palumbes, ac turdos*. *Columbae enim in Veneris tutela*. Quarum quinque species Athenaeus, ix. ii. ex Aristotele refert, inter quas *palumbes major ac minor*. observante Viro doctissimo ad Pastor. lib. i. eadem. Hinc signate Propertius, iv. Eleg. 5. 63.

Τορquatae Venus, ὁ regina columbae?

Hinc & suavissima illa Anacreontis Ode ix. de *Columbella* à Venere vendita, ut Poëtae in re amatoria tabellariae vicem sustineret:

Ἐγὼ μὲν Πίτεια,
Πόλιν, πόλιν πίτασας; &c.

At totam vide. Sed observa, hic non sine iudicio *palumbes* intulisse, nimirum ut castos designet amores. Pierius enim, Hieroglyph. xxii. *Palumbes parvissimi coitus esse ait; cum columbinum genus lascivum animal: unde columbatim osculari; & illud (sub C. Galli nomine,) Da columbatim mitia bassa*. Nam *Columbae* (teste Plinio, lib. x. cap. 58. aliisque) proprio ritu osculantur ante coitum; quod *jungere rostra* dixit, Ovid in Arte, ii. Castitatis porro ejus meminit Martialis, xiii. Epigr. 67.

Inguina torquati tardant, hebetantque palumbi,
Non edat hanc volucrem, qui cupit esse salax.
Ubi nota, etiam *palumbos* dixisse Vett. pro *palumbes*: Quo pacto extulit Persius, iii. 17. quamvis μεταφορικῶς, pro delicato ac molli:

Τeneroque palumbo,

Et similis regum pueris.

ubi *columbo* quidam legunt: sed perperam.

77. LEPOREM PAVENTEM, &c.] Leporem etiam inter amatoria fuisse ξίμα, non uno loco probari possit. Notum illud, Poëtae, Epigr. 30.

lib. v. *Si quando leporem mittis mihi, Gellia. &c.* Romanis certe in deliciis fuisse constat: unde *tener*, ac *mollis* Poëtis dicitur. Inter menfarum lautitias non semel recensent Horatius, ac Martialis, &c. qui, lib. vii. Epigr. 77. conjungit, *Sumen, apros, leporem, boletos, ostrea, mulum, &c.*

Imo & formam ac venustatem conciliari leporinae esu credebant Vett. quam opinionem ex errore nominis ortam Martialis. i. cit. & Lamprius in Alexandr. Severo, cap. xxxviii. alique exhibent; sed repugnante Medicorum Schola. De Lepore scitu digna habet Plutarch. Sympof. iv. Quaest. 5. Certe Veneri gratissimum fuisse Philostratus in Tabb. ait, eique dedicatum fuisse, docet Pierius Hieroglyph. xiii. ob miram ejus foecunditatem; cujus, inter alios, meminit Plinius viii. 55. ac cujus foecunditatis mirum refert exemplum J. Hyginus, Astron. Poëtic. ii. 33. Neque aliud notat tritum illud: *Lepus tute es, &c.* quod (cum in Venereos pullos dici soleat) lepide usurpavit Terentius, Eunuch. iiii. i. 36. Sed Livii Andronici Vet. Poëtae dictum esse ad Vopiscum in Numeriano, cap. xiii. magnus notat Casaubonus. Sed jam Graecorum constabat proverbium, Δατύπες κριῶν ἐπιθυμῶν. Sane inter blanditias hanc vocem existisse Plauti locus ostendit, Casin. i. i. 50. ubi Olympio servus, inter caetera blandimenta, ut rivalem male urat, de amica inquit:

Meus pullus passer, mea columba, meus lepus!

Quo loco recte Interpres: *salacissima ac venustissima animalia commemorat, columbam, passerem, leporem*. Caeterum de terno leporum genere, sagina ac foecunditate, vide Varronem de R. R. iiii. 12. nec non Aristotelem de Animalibus, quem citat Eratosthenes Cyrenaeus in Catasterism. cap. xxxiv. titulo Λαγυός. Juxta eundem Varronem de L. L. iiii. dicitur *lepus, quasi levipes*, vel à Graeco λήπορος: vel (ut Cl. Salmasio placet) à λήπες, Aeolice, pro νέπες. Sed vide Gellium lib. i. cap. 18. PAVENTEM proprie. Horat. Epod. ii. 35,

Pavidumque leporem, aut advenam laqueo gruem,

Fucunda captat proemia,

Unde & signate *timidus, & fugax* dicitur Poëtis. Quare Natali Comiti lib. iv. de Venatione: *Et timidus levitate Lepus*. Ad rem faciunt Pierii verba, Hieroglyph. i. c. *Quod formidinis & trepidi pavoris hieroglyphicum Lepus habetur, facit id supreme timidum ejus ingenium; ut cui pavore, supra unumquodque animal, est peculiare*. Huc certe spectat Demosthenis in Aeschinem dictorium, pavorem ipsi objicientis: Ἀέγω βίον ἔχον, ἐδιδως καὶ πείμω. Spectat huc quoque Aesopi ille

Apologus LVII. Οἱ λαγῶι ποιεῖται τῶν ἀπεικαιοῦ-
 ὤ βιον, ὡς ἀπιδρωγῆς εἶναι, καὶ δειλίας πλήεις, &
 seqq. Cui consentit Aphthonius: fab. xxy, ubi
 ipsi Lepores: πεφύλασται τῶν ἀναιδρότεροι, i. e.
 timidiores, quam nos sumus, invenimus. Confer
 eandem apud Babriam quoque fabulam, num.
 x. quo loco dicuntur Lepores, ἀδρανοῦς ἄγαν. I-
 dem argumentum, eleganter expressum, repe-
 rias etiam in Appendice fabularum ad Phaedri
 lib. v. a Marq. Gudio è MS. Vet. adjectarum;
 ubi inter alia:

*Aliquando in sylvis strepitu magno conciti
 Lepores clamant, se propter assiduos metus
 Finire velle vitam. &c.*

Hinc leporem, sive unicum, Hebraeis לָבַב, ac
 occultando, dictum esse, consentiunt Eruditi.
 In hunc vero pavorem lepidum existat Aufonii Epi-
 gramma (ex Germanici Caes. Graeco, Antho-
 log. lib. i. expressum) de Lepore à Cane marino
 intercepto: ubi lepus.

*In me omnis terrae pelagique rapina est,
 Forsitan & coeli, si Canis astra tenet.*

Sed ad mentem Nostri magis accedit Graecum:

*Ὀύρεσι καὶ τῷ φέρεσι ἀσέβοντα κύνα.
 Ἄλλα φερέμεν.*

Inde certe Adagium, cujus meminit Erasmus
 in Chiliad. λαγῶν βίον ζῆν, Leporis vitam agere, in
 perquam timidum ac supra modum paventem.

DECEPTA MATRE] id est vel intercepta, ac
 deprehensa; vel, dum passum abit, catulis or-
 bata. Decipere, vox Venatoribus propria. Vi-
 de Gratii Cynogetic. ut etiam Nemesiani de eo-
 dem argumento libellum: qui & leporum secreta
 cubilia, dixit vs. 236. Hinc de Venat. lib. i.
 Natal. Comes non invenisse: Venantum caninus
 fraudes, quibus nempe decipiuntur non minus fe-
 rae, quam timidus levitate Lepus: ut idem ait
 lib. iv. Quam difficile enim sit Lepores decipere
 in surripiondis catulis, vide apud Plutarch. de
 Solertia animalium cap. xxxvi. Decipiendi quo-
 que voce usus Martial. iv. Epigr. 56.

Callida sic stultas decipit esca feras.

Excipere dixit Propertius, ii. Eleg. 15. de re ea-
 dem

*Haec igitur mihi sit, lepores audacia molles
 Excipere. &c.*

Sic hinnulum tenellum inducit Anacreon, Oda-
 rio lxxxv. derelictum a matre, paventem:

*Ὅ, ὅ ἐλγῃ περιόσας
 Ἀπολιθῶνς τῷ μητρὶς ἔπληθον.*

78. MISIMUS IN GREMIUM] Gremium Amori
 dedicatum. Ita Galathea apud Nasonem, Met.
 xiii. in fab. Polyph.

*Latitans ego rupe, meique
 Acidis in gremio residens.*

Neque aliter Venus. Met. x. 557. in Adonidis
 suigremio jacens pressaque & gramen, & ipsum.
 Vide & Petronium cap. cxiii. Tryphena, in gre-
 mio Gitonis posita medo implebat osculis pectus. Sic
 etiam Helena in gremio Paridis in Oenon. E-
 pist. vs 70. de quo Paride, delicato admodum
 versu, Propertius iii. Eleg. 6. vs. 31. inquit.

Ille Helenae in gremio dulcia bella gerit.

Adde Tibull. i. Eleg. 10. vs. 80. De novis
 Nuptis res nota est. Hinc Juvenalis ii. Satyr.
 118. hunc morem, non sine aceto, tangens,
 inquit:

In gremio jacuit nova Napta mariti:

Quem locum notabat Interpres ad illud Appu-
 leji Metam. vi. ubi de Nuptiis Cupidinis ille:
*Accumbebat summum toram Maritus, Psyche in gre-
 mio suo complexus.* Ad rem nostram accedit ma-
 gis mos flores in gremium colligendi qui inter
 pastores invaluit. Quo respiciens Ovid. Fast.
 iv. de Proserpinae comitibus:

Ille legit calathos; huic sunt violaria curae:

Haec gremium, laxos degravat illa sinus.

Sinus enim & gremium Poëtae solent confundi,
 ac pro eodem haberi. Munera certe in puella-
 rum suarum gremium conjicere solitos fuisse A-
 mantes, docuit Achill. Tati. ubi Clitophon
 ait: *In sinum tibi deposui, tanquam deae offerens.*
 Ita & apud Heliodor. Aethiop. v. reperias Thea-
 genen ad gremium Charitiae suae amore casto in an-
 tro quodam alludentem. Maxime tamen cum No-
 stro facit suavissimus ille Longus, lib. iii. ad fi-
 nem: ubi Daphnis egregium prae caeteris ma-
 lum Chloae suae dono daturus, ita inquit: τὸν
 Ἀφροδίτη κάθηται ἑλᾶν ἀδελφὸν τὸν ἰγὺν οἱ δίδωμι
 νικητήριον. . . . Ταῦτα εἶπὼν ἐνέθηκε τοῖς πόλοις.
 Non ergo distinguendum post τὸ MISIMUS: ut
 quaedam habent Edd.

78. PER ME TIBI LILIA PRIMA CONTIGE-
 RANT,] Mira quadam simplicitate ait, omnes se
 deliciarum primitias contulisse, sicubi nova sibi
 offerret occasio.

PER ME] Me carpente, me ad te deferente;
 vel per has manus. Eadem simplicitate Proper-
 tius lib. iii. El. ii. de pastorum muneribus, qui-
 bus mos erat,

Nunc violas tendere manu, nunc mista referre

Lilia, virgineos lucida per calathos;

Et portare suis vestitas frondibus utras,

Aut variam plumae versicoloris avem.

His tum blanditiis furtiva per antra puellae

Oscula sylvicolis emta dedere viris.

Lilia autem virginitatis & venustatis esse σύμ-
 βολον docent Hieroglyph.

79. PRIMAEQUE ROSAE] Est enim cunctarum
 rerum gratissima raritas ac novitas, praeter
 tum

tim autem florum primo vere enascentium. Est aliquid (ut Ovid. in Heroid. Epistolis)

Et tenui primam deligere ungue rosam.

Sic pro prima, dixit novam Idem Fast. iv.

Nunc nova danda rosa.

Sed & Martialis, iv. Epigr. 54. eadem phrasi, ut Noster:

Et meritis prima cingere fronde comas.

Et metaphorice Lucretius initio lib. iv.

Juvatque novos decerpere flores,

Insignemque meo capiti petere inde coronam.

Respicere videtur ad primitias diis offerendas, quoniam (ut dictum) Amicas suas deorum loco habere solebant Amantes. Porro rosas fere liliis mittere solent, Auctores, juxta illud Poëtae:

Albaque purpureis lilia mista rosas.

Ita Naso Fast. iv. 441. de Proserpinae raptu:

Plurima lecta rosa est; sunt & sine nomine flores:

Ipsa crocos tennes: liliaque alba legit.

Jul. Firmicus de Error. Prof. Rell. illic invenies quod auream rosam desuper pingit. . . . nec coronam istam (florum) alba lilia deserunt. Quocirca & flores illos Anacreon, Od. xxxiv. decoré conjungit:

Ὅρα καὶ τερψίνοις,

Ὅπως ἀπὸ τῆς λευκῆς

ῥόδου κρίνα πλακίβη.

Cacterum quanto in pretio Rosae fuerint Veneri dedicatae, (juxta illud, *Est rosa flos Veneris*) docet Idem Ode v.

Ῥόδου, ὃ φέρειν ἀνθρώ-

ῥόδου ὅπως μέλιμα.

Ῥόδου καὶ τερψίνοις.

Ῥόδου καὶ τῆς Κυβέλης.

Σίτου, καλὸς ἰσχυρός.

Et longe suavissima illa Ode xiii. ubi signate & *Ῥόδου ἀνθρώπου*, inter caetera encomia, dicitur; simulque Origo ejus decantatur:

Σιφονίονος μετ' ἱερῶν

Μελπομένη ῥόδου θρόνον

Παυσαίνων Ἐρώτων. &c.

Hinc ergo recte Martialis ad Rosam vii. 88.

Sic te semper amet Venus! &c.

Confer quoque pulcherrimum Antonii Eidyll. xiv. cui titulus Rosae:

Vidi Paestano gaudere rosaria cultu, &c. seqq.

Hinc Plinius xxi. 4. & 5. primum Rosae locum tribuit; mox *Liliorum* genera recenset; ac dicitur hinc florum regina Aulonio; Ad laudem Rosae tamen nihil magis facit, quam quae habet Achill. Tat. ii. ubi innumera ejus encomia. Rationem cur in Veneris tutela sit, reddere conatur Fulgentius, Mytholog. ii. 4. sed schemate satis fri-

gido: Rosae, inquit, & rubent, & pungunt, ut etiam Libido, &c. Elegantius de ea, ex Pausania in Eliacis, Nat. Comes Mytholog. iv. 13. quod sit nempe inter flores pulcherrima, ut inter arboreae myrtus. Recte itaque puellae obtulit rosas ob formae pulchritudinem: lilia, ob castitatem ac candorem. Hinc & Auctor Pervigilii vi. 22. de Venerere, venustatis dea:

Ipsa iussit, mane ut udae virgines nabant rosae:

Ex correctione Pythoei, ut & J. Douzae, quam exhibet J. Lipsius, Elector. i. 5. Vide utriusque floris Hieroglyphicon, apud Pier. lv. & quae de Rosae pulcherrima habet doctus Interpres ad Longi Pastor. iii. ubi ex Philostrati Tab. τὰ ῥόδια vocat ἱερὰ, utpote quae vim conciliandi amoris habere credebantur. Quocirca & Rosam spinas habere sagittarum loco, vulsum colorem pro facibus, folia pro alis, atque ideo Cupidinis similem esse ex eodem dixit Philostrato. Quae omnia hic mirum in modum quadrant.

79. VIXIDUM BENE FLOREM DEGUSTABAT APIS, TU CINGEBARE CORONA.] Sicubi flos se aperuerat, continuo ex illo sertum tibi contexui. Corollis enim ex florum diversis coloribus intextis virginum comas cingere mos erat pastoribus. Exemplum sunt obvia. Γελάσας ἢ ὁ Δάφνης ἡδὺν, καὶ φιλεῖται ἔδιον φίλημα, καὶ τὸν ἦ ἴσως εἴθαιον ἀπὸ τῆς ἀφροδισίας, ἥ ἔστιν αὐτῇ μυθολογία. &c. lib. iii. Ποιῶν. Similia habet Achill. Tatius in Leucipp. Sed non sine judicio Apum iniecit mentionem, eo quod illae instar Amoris mel habeant & aculeum. Unde Claudianus in Fescenn. Nupt. Honorii, vi. 108.

Armat spina rosas, mella tegunt apes.

Hinc Cupidinem, mel suffurantem, ab apibus aculeo punctum fuisse lepide inducit Theocritus, Eidyll. xix. cui titulus Κηρίοκλήτης:

Τὸν κλέπτει ποτ' Ἐρώς κακὰ κέντρος μέλισσιν,

Καὶ ἐπὶ τῷ στήθεϊ στυλόμενος. &c. seqq.

Nec non dulcissima Ode xi. Anacreon. quam conferre utriusque Poëtae venustatem cum Andr. Alcati, Emblem. cxii. operae pretium erit. Ad rem itaque dixit Petron. cap. lvr. *Apes ego divinas bestias puto; quae mel vomunt, etiamsi dicuntur illud a Jove adferre; ideo autem putant, quia ubicunque dulce est, ibi & acida invenies.* Eo quoque alludit Boëthius, Consol. iii. Metr. 7. de Amoris voluptate:

Apumque par volantium,

Ubi grata mella fudit

Fugit, & nimis tenaci,

Ferit ista corda morfu.

Verum ad mentem Calpurnii facere magis videtur quod Apis sit Concordiae ac mutuae societatis

624-

ἀνέσθων apud Pierium Hierogl, xxvi. ubi, ex Musonio, inquit. Adeo vero est *Apis* conversationalis & vitae sociæ amatrix, ut, si sola relinquatur, desiderio tabescat, & moriatur. Quid ergo Amanti hoc Emblemate magis conveniens? Imo & *Apem* optimæ feminae comparasse Simonidem superius dixi: quod & ad conciliandam valet Phyllidam. Sed ne in *Apum* laudes descendamus, vide de his Plinium xi. capp. 8. seqq. Varonem de R. R. iii. 16. Plutarchum de Solert. Animal. atque alibi. N. Causini Eloquent. & cui non cum Marone, tam Veterum quam Recentiorum dicta est *Apum* Resp.? DE GUSTARE, est delibare, leviter tangere, depasci: quod *Apibus* est proprium. Eleganti forma expressit Maro Georg. iv. 53.

*Illae continuo saltus sylvasque peragant,
Purpureosque metunt flores, & flumina libant
Summa leves.*

Quo nihil exactius dici possit, ad delicatas ac teneras illas *Apum* moriunculas (ut ita dixerim) exprimendas. Populari dixit audaci πρῶτω Martialis ix. 14. (quam phrasin repetit lib. ii. Epigr. 46.)

Cum bene Cecropiae rer populantur Apes.

Sed forte ad numerum simul evolantium respexit. Verum locus pluribus non indiget exemplis. Degustandi verbum transtulit Claudianus in Panegyri. ad animum:

Celeri degustans singula sensu.

At Poëtarum princeps quanto audacius ad gladium cutem leviter perfringentem? dum Aen. xii. 376. inquit:

Et summum degustat vulnere corpus.

81. AUREA SED MENDAX FORSAN TIBI MUNERA JACTAT] Mopsus nempe: & bene addidit, forsan. Amans enim suspitionis plenus, juxta illud P. Syri:

Amans quod suspicatur, vigilans somniat.

Sane Muneribus ac promissis maxime puellarum simplicitatem decipi ac falli saepe constat. Frequentissima haec pauperiorum Amantium est querela, qui se a potentioribus excludi atque extrudi suspicantur. Vide hic Amorum Triumviros. Propert. de Lena, quae amicam praemonuerat Eleg. 5. lib. iv.

Aurum speculato, non quae manus adferat aurum.

Confer ejusdem Eleg. 13. lib. ii. atque alibi. Eodem more de Lena quadam Naso Amor. 1. Eleg. 18. conqueritur. Sed notissima haec: ac nihil magis assuetum, nisi ut de puellarum levitate & avaritia querantur.

AUREA MUNERA] Iisdem verbis Tibull. 1. Eleg. 4. 56.

Aurea nec vincant nubera Pierides.

Sic Graecis τὰ χρύσεια δῶρα, & montes aurei Latinis abierunt in proverbium. Terentius hoc alludit, in Phorm. 1. 2.

Is pellexit, modo non montes auri pollicens:
quod dixit Plaut. Stich. 1. 1. 23.

Neque ille sibi mereat Persarum

Montes, qui esse aurei perhibentur.

De aureis illis muneribus ipsoque *Auro* puellas corrumpente, jam suo tempore quaesitus est Annacreon, Od. xlv.

Γίνε' εἰδὴ εἰς Ἐρώτα.

Σοφίη, ἥσπερ παλὴν.

Μόνον ἀγγυροὶ βλάπτουσιν.

Τοῦτο χρύσειον Ὀσμυρῶνα

Διὰ τῶτον οἱ Φιδῶντες.

Nec minus graphice Od. lxxv. cui titulus ΕΙΣ ΧΡΥΣΕΟΝ, ubi, inter alia:

Σὺ γὰρ δόλω, φθόγῳ τε

Ἐγώ' εἶδες ἀφαιεῖν. &c.

Hinc illae Poëtarum in *Aurum* dirae, praesertim amantium. Tibull. 1. Eleg. 10.

Muneribus captus meus est puer. at deus illa

In cinerem & liquidas muneris varias aquas!

Naso, Amor. iii. Elegia 7. (quam universam confer)

O si neglecti quisquam Dens ultor amantis

Tam male quaesitas pulvere mutas opes?

Vide & Propertii Eleg. 11. lib. iii. de puellarum avaritia: cui argumento vulgo annectunt aureae ac simplicis Aetatis commoda: cum aut vilibus pomis mererentur amores. (ut idem loquitur Aurelius, iii. 24.) aut rosis aut ferto violaceo, aut malis, aut ejusmodi nugis oscula, imo & concubia ipsa pacifici solerent pastores. Huc certe alludit Longus, Pastoral. iii. ubi de Chloë ἀνδρῶν ποικίλαις τιναῖς & ποικίλῳ ἐνὶ κήλοις, & ῥόδῳ. Cum nempe illud Amantis non usui veniret, quod habet Messor ille apud Bucoliam, Epyll. x. 30.

— Ἐγὼ δ' ἐπὶ τῇ μεμνημένῳ

Αἰεὶ μοι ἵστω ὅσα Κροῖστος ποτα φασὶν ἐκπᾶν.

Ego amore erga te infans: utinam vero haberem tantas opes, quantas ajunt olim Croesum possedisse! Sed cui non dictus est hic locus? quem & Recentiores non sine laude tractarunt. JACTAT. prae se fert. De fabulosa pollicitatione (ut vocat Petronius in Satyrico) vox apūissima. Sic Propert. ii. Eleg. 10.

— Illustres femina jactat aros.

Nec non lib. iv. El. 10.

— Genus hic Rhevo jactabat ab ipso.

Recte itaque jactantiam vanitatis conjungunt Historici. Livius, xxxv. 47. Et ea vanitas promissionum non apud Philippum modo, sed etiam apud Amō-

Aminandrum valuit. & cap. 48. de Antiochi Legato: *Is, ut plerique, quos opes regiae alunt, vaniloquus maria terra/que inanis sonitu verborum complerit.* Eandem vanitatem videas apud Iulian. xxiv. 5. Sed Ptolemaeus inter suos belli metu pacem Gallos petere gloriatus est. Nec minus seculiter se Legatis, quam inter amicos iactavit. Quin & iactare, pro innuere, vel significare quicquam usurpatur: ut, ex Livio, observant ad Sallust. B. Jugurth. xi. Innuit ergo, hoc sensu, Mopsus ingentes atque aureas sibi esse divitias, cum revera non essent. Ita enim & aureus usurpatur de vanâ specie & ostentatione. Horat. Carin. i. Od. 5. de Amante ad Pyrrham:

Qui nunc te fruitor credulus aurea: &c.

i. e. promissâ, paratâ, liberali; ut recte Lambinus h. loc. ubi Acronis expositio minus placet ob sequentia Poëtae verba. Sed ad rem. Vana haec Ostentatio pulcre definitur Theophrasto, Charact. Ethic. §. xxiij. Ἀμείλις ἢ Ἀλαζονία τὸ ἐξ ἑνὸς ἀποδοῦναι τοῖς ἀγαθοῖς ὅσα οὐκ ὄντι. Sic etiam Plato ἐν Ὀργίς. i. e. in Finib. juxta magnum Casaubonum ad h. l.) ἡ Ἀλαζονία ἀποδοῖναι ὡς αὐτῷ, ἢ ἀγαθῷ, ἢ καὶ ὑπερκαταῖναι. Rectius quam Cicer. Tuscul. Quæst. iv. 9. cui iactatio est voluptas gestiens & se efferens insolentius. Optime itaque addidit, MENDAX. Major enim pollicebatur quam præstare posset, μέγιστα, ἢ ποικιλιώτερον νόστον δάσκα. Ejusmodi iactatorem exhibet Auctor Ποικίλων. lib. i. qui δάσκα ποικίλῃ καὶ μεγάλῃ, ὡς βασιλεὺς, ἀπικληθὲς, ζῆλον βούλῃ ἀρετῆς, σμῆνι τίτλας μελιτῶν, φῶς μελῶν ποιητοῦ, καὶ μόρον ἀπὸ πᾶσι ἔτι καὶ μενεῖ γάλακτος δούρων. &c. Sed puellas recte monet Ovid. Epist. xxi. 55.

Ne vos decipiant vanas mendacia linguae.

82. QUI METERE OCCIDUA FERALES NOCTE LUPINOS DICITUR. Extremam Mopsi paupertatem ac sordes designat, ut qui, ante diluculum surgens, legumina in usus quotidianos legere; prae inopia, cogere. Invidiose, ut de Rivali: I. U P I N O S dixit ferales; quemadmodum Virgilius. (Georg. i. 75.) *tristes* vocavit: ad quem loc. Servius; *amari, cum in gustu sit amarum triste.* Velut Ennius *triste sinapi*, Ovidius *tristia roma* dixere. Erant autem lupini pauperiorum fere cibus, ac tenuiorum. Unde Martialis lib. v. Epigr. 79. inter pauperis mensae herbulas citantur,

Et servens cicer, & tepens lupinus:

Parva est coenula, quis potest negare?

ubi *tepens* est aquâ tepenti maceratus; vel allussisse videtur ad Graecum *σιγῶν*, quod *lupinum* significat, cum *σιγῶν* adjectivum sit *calidus*. Quin etiam Varro, R. R. i. 23. *lupinos* inter le-

gumina recenset, quae fere pauperibus ponerentur. Plin. lib. xviii. capp. 7. & 13. Et in *tristis* genere pars aliqua *pabuli* est *quadrupedum causa* facta, ut *farrago*: & in *leguminibus*, ut *viciae*. At communis *quadrupedum* hominumque usus *lupinus*, qui *calidâ aqua* maceratus in cibo est. Porro, ut *fabam*, legi oportere *lupinum* idem docet Varro l. cit. Ab hac amaritudine *Lupinus* fortasse à *λυπῆ*; est enim ingrati saporis faba, quae dicitur *λυπῆ*, ad quod etymon allussit Maro loc. mox cit. Suidas etiam *ἀκτιάρον*, ἢ *ὀσπρίον*, speciem leguminis, vocat. His autem, *maceratis*, & *boves pingues fieri*, dixit, Plautus Comico joco, Poenul. iii. 2. Sed FERALES etiam vocare potuit, respectu *Coenae Hecates*, in qua *lupini* frequens mentio; quaeque proverbio celebrata est, ut pauperiorum hominum ac mendicorum propria: eo quod haec *coena Hecatae* (quae inferorum dea erat) in triviis quovis novilunio posita à pauperibus raperetur; ut ex Aristophan. Pluto, ejusque Scholiastae jam observârunt Literati. dicebatur Graecis, ἡ ἑκάτης δῆπνον, quod mendici vivebant, siquidem apud Lucianum Inferi vilissimo cibo, ac malvâ, porro, lupinoque victitare, vulgari joco, credebantur. Hinc illud Petron. cxxxv. *Digna sacris Hecates*, &c. ubi *Hecates*, (quae anus fuit notae paupertatis) alii praeferunt: cui Lectioni etiam favere videtur Turneb. Advers. i. 15. Certe *Hecates coenae lupinos* conjungit Lucianus, Dialog. Diog. & Polluc. Ταῦτα λέγει αὐτῶ, καὶ ἀποδοῖναι ἐμπλησάμενον πλὴν πῶρον ἢ κρεὶν σιγῶν τι ποικίλῃ, καὶ ἢ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ τελευτῇ ἑκάτης δῆπνον κέρων, ἢ αὖτις ἐκαστοῖς, ἢ τι τοῖσδε. Idem Dialog. Charont. ac Menipp, ubi in perâ se habere alter ait *σιγῶν* καὶ ἑκάτης δῆπνον, *lupinos & Hecates coenam*. Vel, denique si Horatii illud proverbiale *χῆνα* admittas, lib. i. Epist. 7. *Quid distent aera lupinis*; allussisse certe potuit Poëta ad *lupini grana*, quae in Comoediis tanquam nummos, justae pecuniae loco, alter alteri annumerare solebant; quos idcirco *lupinos* Plautus in Poenul. l. cit. *ridicule aurum comicum* vocat. Hoc sensu ergo, fictas ac personatas Mopsi divitias false ridet: utpote qui, dum *aurea iactaret munera*, revera nihil nisi *lupinos*, i. e. aces fictum, ac mendicitatem, meram haberet. Sed acutiora fortasse, quam ut simplicitati rusticae conveniant.

NOCTE OCCIDUA] Nocte jam in lucem vergente. Postremas noctis partes designat eodem vocabulo Statius, x. Thebaid. vs 84.

Occiduae nebulosa cubilia noctis.

Sic *astra*, vel *sidera cadentia* i. e. *occidua* notae sunt phrasae ex Marone, aliis. Eleganter hoc tempus *mediae noctis inclinationem* vocat Macro-

bis, Saturn. 1. 2. Cadere enim nox egregia dicitur forma, ubi, post Gallicinium ante ipsum Diluculum, sidera hebetari & quasi elanguescere videantur. Eadem phrasi flamma, & venti cadere, id est, vim suam paulatim ponere dicuntur. Exempla utriusque locutionis in promptu sunt. Egrege descripsit Seneca, Poëta, Herc. Fur. ubi Chorus, post act. 1.

*Jam rara micant sidera prono
Languida mundo: nox vixta vagos
Contrahit ignes.* &c.

Quae verba cum superioribus (quae Iuno dixerat) satis convenire videntur, quamvis in MSS. quibusdam non apparere, testentur Critici. Non minus interea eleganter Statius, Theb. xii. ab initio:

*Non dum cuncta polo vigil inclinaverat astra
Ortus; & instantem cornu tenuiore videbat
Luna diem.*

ubi Interpres: Occidere fecerat. Nam inclinare se idem notat ac cadere. Ita Servius ad Aen. 11. (Et iam nox humida caelo Praecipitat, &c.) maiorem partem noctis dixit esse transactam. Neque aliter Turnebus Advers. vi. 21. qui cadere sidera diluvio, albescendo caelo, exortu aurorae, exarsu fere nocte, recte observat. Eodem modo, Aen. viii. 59. dixit Maro:

Primisque cadentibus astris.

Quo loco ad rem faciunt Servii verba: cum primum nox occiderit. &c. Nec inconcinne nox vicina diei, tempus illud dicitur Appulejo, Milef. Ita noctis medium jam exactum descripsit Anacreon, Od. 111.

*Μεσσηνίας πρὸς ἡμέρας,
Συρίστου δὲ Ἀφροδίτης
Καὶ Χέρον τῆς Βοώτης.*

Significat ergo, per tenebras, jam cadente nocte, ipsum egredi, ne quis sordes ejus conspiciat: qualis ille D. Erasmi nostri Antronius (in Opulent. Sordid.) qui ex rufculis insularibus evellebat arborum radices, ab aliis neglectas, idque fere noctu: ne quid scilicet impendii faceret coëmendis lignis, ad excitandum foculum

83. Et COCTO PENSARE LEGUMINE PANEM.] Legumina ut & siliquae certe tenuiorum quoque erant cibis, quo nempe, pro pane uterentur. Docet id (praeter complures alios) Horat. 15. Epist. 123.

Vixit siliquis, & pane secundo.
Nec non Persius, Satyr. 111. 55. de Stoicorum disciplina, quibus

Detonsa juvenius

Invigilat, siliquis & grandi pasta potens.

Ad rem facit Juvenalis Interpres qui ad Satyr. xi. 58. Intelligit antiquorum victum, & cibum ex

siliquis, & vili legumine; proprie siliqua folliculus i. e. involucrum leguminis: unde in hanc Satyrici locum Vetus Scholiastes, Siliquas, id est, parvitatem; &c. Pecoris erga immundi potius, quam hominum erant pabulum. Quin & huc spectat Prudentii locus de Vett. frugalitate (Cathermer. Hymn. 111. 63.) agens:

*Nos aleris coma, nos siliqua,
Foeta legumine multimodo,
Paveris inuocuis epulis.*

Siliquis conjungit & Noster legumini, Eclog. xv. 114.

*Tandemque legumina plenis
Vix resonant siliquis.*

Siliquae vero, quae Graecis *λεγιμία*, legumina ipso viliores. Turnebus tamen Advers. xxvi. 24. *λεγιμία*, à siliquis distinguere videtur; quem vide. Sed apertius de iis Plinius, lib. xv. 28. *Legumina quod manditur, quid nisi legumina est? Legumina itaque describit Columella, R. R. lib. 111. (ubi gratissimum esse legumen transire, ait) nec non Varro, R. R. 1. 32. qui, inter ea, recenset viciam, lentem, cicerculam, ervilam, caeteraque, quae aliis legumina, aliis leguria appellant; utraque dicta à legendo, quod ea non faciuntur, sed tollendo leguntur. Idem lib. 1. 23. repetit. Ita etiam Legumen, per quodcumque manu legatur, neque sectionem patitur, explicat Servius, ad Georg. 1. 74. & 199. Fabam itaque ad usum repositam vocat Petronius Satyr. cap. cxxv. ubi ad usum non usum, Vir Celeberrimus, ac Literaturae decus, P. Burmannus, cum Ampliss. Cupero, recte edidit. Ad nequiora enim ministeria servasse illas Eutotheam ex ipso patet contextu; quin & usus servare vox Medicorum propria. Docet enim Plutarchus, Quaest. Rom. §. xcv. Castimoniam servantibus usu leguminum esse interdictum, . . . eo quod flatas ac spiritum generent, &c. ac proinde ad rem Veneream instigare credantur. Cui & illa Petronii inserviunt, dum Anas languido juveni medicinam adhibitura partem leguminis sapore mensam effudit, iussitque illum diligenter purgare. Apparet, ergo & legumina non tenuiorum modo & pauperum, sed & nequiorum hominum fuisse victum, nimirum ut ad ea adhibenda essent parationes: contra quam monet Epictetus, Enchirid. cap. xxviii. *ἐὰν ἀφ᾽ ἧταις εἰς τὴν αἰσθησὶν τοῦ γαστρίου εἰσέλθῃς &c.* & Phocylid. in Poëm. Monit. Μὴ γαστρονομία, μὴ ἀγρία κίψα ὀρίσθαι. Po sensu ergo si capias, multo major erit opprobrii, (quod de Rivali famam circumferre ait) vis, ac contumacia, utpote quem non pauperem modo, sed & impudicum esse, designet. PENSARE est permutare, vel eodem numero quid habere. Noster*

eodem verbo, Eclog. IV. 141. & V. III. de Cari Imp. Apotheosi:

Sit Dona, et nolis pensare palatia caelo.

Sic *damna pensare*, &c. *Injuriam liberatitate pensaris*, Frontin. in Stratagem. Sic Tacit. Annal.

II. 26. *Laetus animi, quod adversa maris expeditione prospera pensavisset.* atque ita hic Auctor

saepius. Flor. IV. 9. *Syria sine bello recepta: Sic Crassianam caedem Pacori caede pensavimus.* ubi Palat. Codex legit, *piavimus*. Sic *magnitudinem navium numero pensare*, idem lib. IV. 11. Plinius

hanc phrasin habet Justin. XXV. 3. *Damna amissae Siciliae acquisito Aduacensium regno pensavit.* id est *paria fecit, aequiparavit.* Est autem *μετὰ τῇ* à trutinâ. Ita enim Flaccus, II. Epist. 1.

29. — *Romani pensantur eadem*

Scriptores trutinâ:

I. e. ut recte Interpres: perinde censentur.

PINSARE] Quaedam legunt Edit. pro *pinis* sed illud ateniùs est notionis. Adi Cl. Vossium, in Etymolog. L. L. nec non literatiss. Beermanum, de Orig. L. L. in verbo *pinso*. *Pinsare* (unde *pinis*) enim Graecis est *διανύσσειν*

contundere, in pistrinis frangere; quomodo, de R. R. lib. 1. Varro. Unde & Plauti, (Afinar. I. 1.) *jocus de pistrino: quo loco libb. MSS. atque editi fere legunt pransiant: docente Cl. Gronovio Patre.*

84. QUI SIBI TUNC FELIX FORTUNATUSQUE VIDETUR] I. e. qui satis se beatum existimat, si modo vili hordeo victitare liceat. Extremam hinc notat Mopsi paupertatem. quo pacto & Catullus, Carm. XXIII. Furium, admodum pauperem ridet; nimirum, postquam *famem ejus atque esuritionem summam* proposuisset, ita concludens:

Haec in commoda tam beata, Fari,

Noli spernere, nec putare parvi,

Et sestertia, quas soles, precari

Centum desine, nam fas es beatas.

ubi Sarcasmus est in voce *felix*, ac *beatus*, respectu paupertatis tam abjectae & sordidae, quâ nihil infelicius ac minus fortunatum. Noti sunt Poetae Satyrici versus, III. 153.

Nil habet infelix paupertas durius in se,

Quam quod ridiculos homines facit.

Quo loco ante oculos habuisse Poëtam Parasitum illum in Stichio, act. I. scen. 3. cui (ob ridiculam paupertatem) nomen datum *Gelasino*. Similem habet lusum in Vacerram Martialis, XII. Epigr. 32. quem *Irum suorum temporum* vocat. (de cujus *Iri mendicitate* Homer. Odyss. XVIII. prolixè agit) Atque ita fere inducuntur Comicis infelicitissimi pauperes, quibus *alienâ vivendum*

est quadrâ, quibusque.

—— *Venter gutturque resident esurialis ferias: ut facieturum illic Pater, Captiv.* act. III. scen. 1. Ergasilum inducit de infelicitate sua miserequerentem. Neque aliter in Menaechmis, Peniculus. sed obvia haec in Plauto. Confer & Terentii Eunuchum, II. 2. ubi ipse Gnatho, sodalem quendam suum ridet, ut miserum:

Video senium, squalidum, aegrum, pannis annisque obsitum. &c.

Sed quis finis, si Gnomologos, tam Graecos quam Latinos, de infelici hac diva *Peniâ* conquerentes adeas? Neque has partes negligit Aristophanes in Pluto, act. II. scen. 5. ubi ipsa *Paupertas*, commoda ex se nata humano generi denarrans, false ridetur, atque abigitur: ubi, inter alia, Chorus:

Ὅς κιναισθέν, ὁ δάκρυ, τὸ βίον αὐτὸ κατέλεξας

Εἰ φρονιμῶς καὶ μαχθήσας, καταλείψῃ μὲν τὰ φῶτα.

Id est, ex Interpretatione N. Frischlini:

O quam feliciem vitam narras pauperis atque beatam,

Si porcendo atque laborando vix tantum à morte relinquat,

Unde ipse sepeliri posset!

Graphice ergo Theognis in Sentent.

Τυθίζω, φίλε Κῦρι, πειχρῶ βίλτιον ἄνθρωπον

Ἢ ζῶεν χαλεπῇ τρεφῆται πόλῃ.

FELIX FORTUNATUSQUE] Conjungunt Auctores quandoque; praesertim Comici. Plaut. Trinum. I. 2.

—— *Haec habitatio.*

Bona, fausta, felix, fortunataque eveniat.

Eadem forma conjungit fere Terentius, Adelphi. III. 5. 57.

Potentes, dites, fortunati.

Quin & formula Q. F. F. Q. S. Romanis in rebus agendis erat usitata; ut ex Cicerone lib. 1. de Divinat. adfert Illustris Interpres ad illud Ennii, ex I. Annal.

—— *Regno, vobisque, Quirites,*

Sis fortunatim feliciter, ac bene vortat!

Ciceronis verba sunt: *omnibus agendis, Quod bonum, fastum, felix, fortunatumque sit, praestabantur.* Quae verba & apud Livium crebro reperies in Orattonibus habendis. Vide hic J. Nicolai de Sigl. Vett. Commentarium, cap. VI.

85. VILIA CUM SUBIGIT MANUALIBUS HORDEA SAXIS.] Propriis rem expressit verbis: & ob oculos habere potuit elegantissimam, qua Auctor Moreti utitur, descriptionem; qui de Simulo suo, VI. 21. & seqq.

*Inde abit, assistitque molae: tunc veste lacertos
Liberat & C, cinctus villosae tegmine caprae,
Perventit caudâ filices gremiumque molarum.
Admoveri inde manus operi, partitus utramque.
Laeva ministerio, dextra est intenta labori:
Haec rotat assiduus gyris, & concitat orbem.
Trita Ceres silicem rapido deiecit ab iclu.
Interdum sessae succedit laeva sorori,
Alternatque vias.*

Ecce saxa manualia, quibus frumenta subigere (id est molere,) solebant Veteres, omnemque adeo molam circummagendi actum. Subigendi ergo verbum ad molam spectat. Duas autem molandi rationes fuisse Antiquis, docet Turnebus ad illud Blauti, Asinar. i. r. vi. 16.

Num me illuc ducis, ubi lapis lapidem teris?

Quibus verbis pistrinum designat nequam servus. Sed *Versatilem* Noster intelligere molam, videtur quae manu movebatur. Ita enim distinguit Servius ad Aen. i. 138. *Molas antiqui ab asinis asinarias, alias à manu manvarias, à trahendo trusatiles appellabant, quae & versatiles dicebantur*: quas Plinius Volsinis inventas esse ait, lib. xxxvi. 18. Hinc etiam in villa, praeter asinariam, molâ trusatili opus esse, docet Cato, R. R. xi. *Asinarias*, more suo, egregie describit Apulejus, Miles. ix. de pistore referens: *In pistrinum, quod exerbat, perducis. Ibi complurium jumentorum multis circuitus intorquebant molas ambage variâ ac prorsus instabili machinarum vertigine lacubrant pervigilem farinam.* Ubi & phrasés quaedam ad molam trusatilem spectantes occurrunt. Hanc vero *versatilem* pulchre descripsit Manilius Astron. i.

Subdere fracturos filices frumenta, superque

Ducere pendentes orbis. &c.

Antiquissimos tamen saxo in pilâ, seu mortario fregisse fruges, (praeter Servium ad Aen. i. l. cit.) testantur alii; cujus auctorem Latini volunt esse Pilumnium, Picumni seu Sterquilini, fratrem, qui idcirco à pistribus colebatur, testante Polydoro Vergilio, de Rer. Invent. iii. 2. Hac notione itaque subigere hordeum est frangere: prout dixit Virgilius, Georg. i. 267.

Nunc torrete igni fruges, nunc frangite saxo.

zum, Aen. i. 183. idem & *pinfere* dicebant, & *serere*. Domare autem *παράδομας* dixit Statius, Theb. i. *Perdomitam saxo Cererem*, &c. Atque ita si capias Auctorem, mens ejus erit, tantam esse Mopio paupertatem, ut ne molam quidem habeat *manvariam*, sed saxo frangere fruges cogatur: quemadmodum de paupere L. Accius, in Fragment. Vett. Poët.

Saxo fruges fremdas.

VILIA HORDEA] Poëtice dixit *hordea*, plus

pro sing. ut Eclog. v. 36. Maro. nec non Georg. i. 210. *Scrite hordea campis.* Sed vide Vossium, in Aristarch. de Analog. i. 38. ubi ex Grammaticorum canone de rebus è terrâ nascentibus agens, eo nomine derivum fuisse à Cornificio Maronem ait notissimo illo versu:

Hordea qui dicit, restat ut tritica dicat.

VILIA] Sic Phaedr. ii. fab. 7.

Negligunt vile hordeum.

Unde & Homero, Odys. iv. *ὄψις κῆρ, late crescens* dicitur; ubi *κῆρ* pro *κῆρ* posuit Poëtice. Ad ejus *vilitatem* spectat ipsum vocis *truuor*; dictum enim volunt quasi *horredum*, ab *horreo* (quod *hirsutum* & *asperum* Antiquis notabat) eo quod, prae aliis frumenti generibus, *hirsutum* sit: docente Chr. Beccmanno, Orig. L. L. qui & Hebraeos huic etymo favere ait. Alias quoque derivationes adfert Cl. Vossius Etymol. L. L. ubi tamen, inter caetera, *videri possit hordeum, sive fordeum, dictum ab horreo*, &c. quibus locis Uterque Isidori sententiam, de Orig. xvii. 3. rejiciunt, dicentis, *hordeum esse, quasi aridum*. Quod nescio cur tantopere displiceat. Docet enim Varro, R. R. i. 19. *in aridiora solo hordeum potius feri, quam far*. Plutarchus etiam Quaes. Nat. §. xv. & xvi. (ubi de *differentiâ hordei & tritici* disputat) hoc proverbium ventilans,

Triticum in coeno serite, hordeumque in pulvere, addit: *infirmiora seminum levi & tenui indigere terrae alimento, hordeoque non admodum large nutrirî corpora.* Hinc & *mollissimum frugum* vocat Plinius, xviii. 7. Cui consentit C. Rhodigin. Lect. Ant. ix. 16. iniquens: *Pane hordeaceo qui vescantur male colorari adstruunt Medici; quoniam hordeum suapte vi fluidum, . . . unde fiat alimenti paucitas.* Atque ita Medicorum docent Scholae, *exiguum inesse hordeo*, alimentum, probante etiam Cl. Beverovico, in Med. Vet. ii. cap. 2. Huc faciunt & quae Varro habet de R. R. i. 45. de *ordeo*, quod *plerumque è terra exire* diebus vii. ait. Quid ergo mirum, si *mastra* dixerit *hordea* Asconius, ut Noster, *vilia*? Hisce accedit Veteres Italos jumenta & equos hordeo pavisse, loco avenae; observante praeter caeteros Interprete ad illud Satyrici, viii. 154.

Et insudat jumentis bordea lassis.

Unde Plinius, xviii. cap. cit. *Panem ex hordeo Antiquis usitatum vita damnavit, quadrupedumque tradidit refellibus.* Liquet idem ex Apulej. in Milesiis lib. iv. Hinc etiam Equiti R. *hordearium* aes alendo equo esse datum, novimus. Verum, quod ad rem magis nostram accedit, militibus qui officio defuerant, ignominiae

caue-

causa, *hordeum*, loco tritici datum fuisse in poemam testis est Livius, lib. xxvii. cap. 15. qui de Marcello Imp. Cohortibus, quae signa amiserant, *hordeum dari iussit*. Quod idem testatur Plutarchus, in Marcell. cap. xlii. *αὐτοῖς δὲ τὸν ὄρνυον*. nec non Polybius vi. 36. *καὶ αὖτ' ὁρὸν αὐτοῖς*. De Augusto Suetonius, idem habet, cap. xxiv. quod breviter expressit Polyaeus, Stratagem. viii. 24. §. 2. *Σὺν τοῖς δὲ ὄρνυον ἀπὸ τῶν ἀντιπαρασχετικῶν ἀντὶ τοῦ ὄρνυον ἐκάλουν αὐτοῖς*. Notat quoque id Vegetius, de R. Mil. lib. i. cap. 13. *Ita severe apud Maiores in exercitu disciplina servata est, ut, qui parum profecerant, pro frumento, hordeum cogerentur accipere*. Sed jam observarunt Literatissimi Viri, J. Lipsius, Alexand. Neapol. G. D. ii. 13. aliique de Milit. Rom. sciunt, ut *jumentis potius, quam militibus, essent annumerandi*. Summam itaque Rivali suo objicit ignominiam, ut qui *hordeo, instar pecoris*, prae contemptu ac penuria, *vesci cogeretur*. Certe tria hordeorum genera recenset Ildorus, Orig. xvii. 3. *cujus primum genus animalia melius, quam homines pascere ajebat*. Panis, quoque seu polentae ex hordeo conficiendae rationem docet Plinius, xviii. 8. *perfusum*, inquit, *aqua hordeum siccant nocte una, ac postero die frugunt, deinde molis frangunt, &c.* ubi plura vide huc spectantia. Similem interea paupertatem inducit Aristophanes, in Plut. act. ii. scen. 6.

Σιτήν δ' αὖτ' ἢ ὄρνυον
Μαλάχης πτόρεος· αὖτ' ἢ μάζης φύλ' ἰχθύων
φαίδων.

Quae verba cum Nostro fere conveniunt.

86. QUOD SI TURPIS AMOR PRECIUS (QUOD ABOMINOR) ISTIS OBSTITERIT.] *Amor nempe lucris, qui merito turpis*. Sic, *amor sceleratus habendi*, Ovidio, Met. i. 131. quod avaritiae vitium, Fast. i. vi. 195. eidem est *amor habendi*.

Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi.

Eadem phrasi Boëthius, de Consol. ii. Metr. 5.

Ervens amor urget habendi.

Recte itaque *turpis amor*, etiam absolute, ac nullo addito crimine, *Avaritia*, dicitur. Quocirca Poëta recentior Pamphilus Saxus ipsi *avaritiae* hoc adjunxit *τιδέειν*.

Turpis avaritiae crimen, iniqua Venus.

Præiverant jam Graeci, quibus idem est Adjunctum. Ita enim in Carminibus, vulgo Sibyllae adscriptis, *Avaritia est αἰχμητικὴ, turpiter vivens*:

Αἰχμητικὴ φιλοχρηματοῦν, κακοκαρδίῃ πλάττει.

Quo & facit Anacreontis Ode lxxv. quae Inventa est in Aurum:

"Απὲρ, ἀπὲρ Χρυσὸς,
Ἐς τ' αὖτ' ὄρνυον καὶ δειλότης; & μοχ:
Ἐἰσὶν δ' αἰσὶ Μουσῶν
Δολίαις, ἀπὲρ, ἀρίστης.

Sic κακὰ κέρδεια, turpe lucrum Hesiodo, 'Εργ. x. *Ἦμιν*. Hinc graphice Diphilus Poëta, licet Comicus, in Fragm.

Ἀς ἴσιν αἰσὶν ὄρνυον αἰσὶν κέρδεια;

Nonne turpissima res est turpilucrum?

Neque aliter Menander, cujus nobilitas est Senarius:

Πλουσία μιν ἴσιν ἀνθρώποις κακόν.

Sed in Gnomologorum campos descendere hujus non est instituti. Neque minor est Philosophorum querela de *turpi* hoc divitiarum amore: quorum colligere sententias hic nihil attinet. Ad phrasin vero nostram proxime accedit Cicero, i. de Legibus; *Quid foedius, inquit, avaritia?* ut & lib. ii. de offic. *Nullum est vitium tetrius avaritia. . . habere enim questus rem suam non modo turpe est, sed sceleratum etiam & nefarium*. Quippe, ut Sallust. Bell. Catilin. cap. xi. *Avaritia fidem, probitatem, caeterasque artes bonas subvertit: pro his superbiam, Deos negligere, omnia venalia habere docuit*: quae certe res in vita est turpissima. Nec minus graphice, Orat. ii. de Rep. Ordin. Sed ea Livii, Taciti, aliorumque Historicorum frequens querela. Vel TURPIS AMOR, respectu ipsius Mopsi, quem, ut *turpem* ac fordidum jam descripserat. Quemadmodum Anacreon Rivalem suum, qui servilis fuerat conditionis, ab Eurypyla adamari turpe, ait:

Ξανθὴ δ' Εὐρυπύλη μέλει

Ὁ δειδωμένος Ἀττιμῶν. & seqq.

Confer Propertii Eleg. ii. lib. 13. 27. de *avaritia Cynthiae*, cui pulchre succinit Naso, Amon lib. iii. Eleg. 7. ii. quae materies huic nostrae similis. Sed vide supra: ubi de *aurois* Mopsi numeribus plura. Veretur autem, ne preces suas, respuat, atque ob lucris amorem puella pro nihilo habeat.

QUOD ABOMINOR.] Aversantis est formula. Inserit & hanc *παρίδοισιν* Poëta, lib. iii. de Pont. Eleg. i. ubi ad uxorem:

Si mea fors redimenda tua. (quod abominor) est.

Et Metam. ix. 676.

Quod abominor ergo, &c.

quae tamen loquendi forma rarius à principio sententiae recurrit. Interjectionis enim fere vim habet; de qua Ob. Gifanius, Observ. L. L. *Abominor, dictio vetus idem valens, quod illa. Quod Deus avertat.* (Quod ex Papiniano Jcto.

Q. 993

lib.

lib. iv. probat) unde illud Maronis, Aen. 11. 190. *Quod dii prius omen in ipsum Convertant, & similia*, Poëtis usitata. Ad formam Nostri loquitur etiam Curtius, vii. 4. ubi Cobares ad Bessum: *Magnum onus sustines capite, regium insigne . . . hoc aut moderate perferendum est; aut (quod abominor) in te ruet*. Alteri verbo conjunxit Ausonius, Epigr. lxxviii. de Amica:

Nam nisi moribus his fuerit,

Dicere abominor, uxor erit.

Cacterum observant Literati Plautum abomino dixisse pro abominor, antiquè, in Trinummi. act. iiii. scen. 2. vs. 82. *multam abomina*: sed locus hic à Clariss. Viris J. Lipsio. ac Salmasio non infeliciter est tentatus, quorum correctiones vide. Eadem etiam utuntur forma Graeci: Euripid. Iphigen. in Taur. vs. 1161. ubi ipsa ad Thoantem:

Ἀπίστω· ὅτι δὲ διδῶμι ἔνθ' ἐσθλὸν.

i. e.

Abominor: impolluta enim hoc tibi respondeo.

Huic simile est Graecorum *μὴ φασίς*, *ahsit*, vel *ne fiat*! Heliodor. Aethiop. vi. Ei *ἢ τίθινυας* (*ὁ μὴ ποτε φασίς*) *τότε μὴ σοι συνέταις εἶναι ὑπερβόσκου*. Ea vulgo utebantur formula, ad averruncandum aliquod à se malum. Unde illud Plinii Secundi, vi. Epist. 4. *Quae natura metuentium est, ea mihi, quae maxime abominor finges? Abominor enim ab omine, quod si infaustum esset, procul à se abesse volebant*. Vide doctissimum Interpretem in illud Sili Italici, Punic. 11. 54.

Atque omnia tristia vertunt

In stirpem Aeneadam.

Cui adijunge politissimum Broukh. ad Propert. iiii. Eleg. 6. vs. 20. ac praesertim Briffon. de Formul. 1.

87. *PRECIBUS OBSTITERIT*] Quam phrasin Claudian. de Laud. Stilich. 11. explicat,

Precibus mittere nullis.

ita inexorabilem descripsit Pacuvius in Fragm. *Nulla res, neque cicurare neque mederi potis est*. Pro quo Appulej. Miles. ix. dixit: *nullis precibus mitigatur: Preces autem proprie Amantium sunt, ut dixi*. Ita amans Phaedra in Senec. Hippolyto, act. 11. 634.

O fallax amor!

Satisne dixit? precibus admotis agam.

Miserere: tacitae mentis exaudi preces:

Sic etiam de Scylla Nisi Naso Met. viii. 106. quae,

Consumtis precibus, violentam transiit in iram.

Idem de Borea, Orithyiam ambiente, Met. vi. 680. qua *din caruit*,

Dum rogat, & precibus mavult quam viribus uti.

Miseras denique *amantis preces*, quibus *superba obstitit* Anaxarete, vide apud eundem, Met. xiv. fab. 17. Atque ita passim ille in libb. de Arte, atque Heroid. Epist. Neque aliter Maro, Aen. xv. in Didone, ac principes poëtae Siculi rem tractant amatoriam. Idem observat continuo Theocritus in Eidyll. & Graecorum Bucolastae. Abominatur ergo, si *precibus suis contempsit*, Mopso, ob turpe lucrum adhaereat.

81. *LAQUEUM MISERI NECTEMUS AB ILLA ILLICE.*] Ita fere suspensum sibi minantur miseri amantes ex amoris impatientia. Confer Iphin Ovidianum Metam. xiv. loc. cit. qui, ab Anaxarete superbe spretus fatis tragice, cum *verba novissima dixisset*, à vs. 725. ad 740.

Ad postes, ornatos saepe coronis,

Flammantes oculos, & pallida brachia tollens,

Quum foribus laquei religaret vincula summis,

Haec tibi ferta placent, crudelis & impia, dixit.

Inseruitque caput, sed tum quoque versus ad illam est,

Atque onus infelix, elisa saucem, pendit. &c.

Huc fabulae, simillima est illa Theocriti Eidyll. xxiii. itidem satis tragica, de infelici amatore, qui suspensio vitae finem quaesiturus, vs. 51. & seqq.

Βεγχον δὲ ἱμβαλλὲς τερχάλα·

Τὰν ἰδρῶν δὲ σπυλίσσας ὑπὲρ ποδῶν, καὶ ἀνέμασεν

Νεφεγς. ὁ δὲ αὐτὸν ὤλεε θυγὼς, καὶ τὸ νεκρὸν ἐπέδ.

Huc spectant Ausonii versus, Epigr. xcii. ubi per *ἀγλογισμὸν* Amans ad Venerem:

Suasisti, Venus ecce, duas dyseros ut amarem.

Odit utraque. aliud da modo consilium.

Vince datis ambas. Cupio: verum arcta domi res.

Pellice promissis. Nulla fides inopi. &c.

Stulte, ab amore mori pateris: non vis ob amorem?

Malo miser dici, quam miser atque reus.

Suasi quod potui: tu alios modo consule. Dic, quos?

Quid sibi suaserunt Phaedra & Elissa dabunt: Quod Canaca, Phyllisque, & festidita Phoeni.

Hoc das consilium? tale datur miseris.

Qui versus, quamvis Masuri rubrica notari possint, ad rem nostram faciunt maxime. Confer, Sen. Hippol. ad 1. 25. ubi Phaedra mortem exoptans: *Laqueone vitam finiam, an ferro exigam?* quae ad Appul. iv. adfert Interpres. Vide & illa Chloës in Pastoral. lib. iv. *καί τιν' ἰγὼ β' ἐξέρουμι*, ut etiam Xenophontis Cyropaed. lib. v. (ab initio fere) verba, huc spectant.

stantia : Ἀλλὰ καὶ φιλάτῃσι τὸς ἱερῶδες, μὴ ποι
ἀποδῶσι . . . διόπερ οἶμα, καὶ εὐχον) ἔαί, αἰ
ἀλλοι ἄντις, ἀπὸ θανάτου. Quocirca mortem mi-
eri hi amantes vocabant cum Theocrito , l.
cit.

Ἐλὼν τοῖσι ἱερῶσι τὸ φάρμακον.

A quo nec longe abest Anacreon , in Odario,
quod ei tribuit Cl. Bentlejus:

Ἀπό μοι θάψιν ἡρώεω.

Οὐ γὰρ ἂν ἄλλῃ

Λύσις ἐν πύλαις ἡρώεω

Οὐδὲν καὶ τῶδε.

NECTEMUS] Vulgo addunt *colli* , aut *gutturis*
notionem. Aufon. in Epigramm.

Qui laqueum collo nectebat, repperit aurum.

Ovid. Remed. i. vf. 17.

Cum aliquis laqueo collum nodatus amator

A trabe sublimi triste pendit onus?

Horat. Epod. v. de Canidia:

Frustraque vincla gutturi innectes tuo.

Ita etiam Graeci. Heliodor. Aethiop. iv. ubi
Virgo amans, adducto coram se rivali, μέγα
ἀνταρῶσι, . . . καὶ τὰς χεῖρας αἰς βραχίονα ἐπάγ-
ουσα τῷ τετραγώνῳ ἀεχέουσαν ἡπείλει. Observa &
usum praepositionis AB. Maro , Aen. xii. 608.
de Amata Latini regis conjugē:

Et nodum informis leti trabe nectit ab aliā.

Horat. Carm. iii. Od. 29 de Europe:

———— Potes hac ab orno

Pendulum zona bene religata

Laedere collum.

Eadem in re particulam quoque DE usurpat Na-
so, Met. x. 378. de Myrrha, Cinyrae filia:

Mors placeat. erigatur; laqueoque innectere fau-
ces

Destinat, & zona summo de poste revincta

Dixit, . . . & aptabat pallenti vincula collo.

Lucanus quoque Pharf. vi. De rupe pendit. Ve-
rum, ut Noster absolute dixit, ita quoque, in
re simili, Sophocles, in Antigone. act. i. scen.
i. vf. 53. ubi Ismene:

Ἐπειτα μήτηρ καὶ θυγά, διπλῶν πάθος,

Πλεκταῖσιν ἀρεταῖαι (καὶ λωβὰ) εἶον.

h. e.

Deinde mater eademque coniunx, duplex malum,

Nexis laqueis perdidit vitam.

MISERI,] Ego miser &c. per συνειδοχλή. Et
signate dixit. Miserum enim id genus leti, &
abominandum: quo spectant illa Servii (ad Aen.
xii. 603. loc. cit.) Nihil hac morte deformius.
Cassius enim Hemina ait, Tarq. Superbum, cum cloa-
cus populum facere cōgisset, & ob hanc injuriam
multi se suspendio necarent, iussisse corpora eorum
cruci affigi. Tunc primum turpe habitum est, mor-
tem sibi conficere. quo loco & ex Varrone do-

cet, Suspendiosis iusta fieri jus non esse, &c. Ei-
dem phrasi Virgilianae insitit, praeter alios,
etiam inter Ecclesiasticos Scriptores Juvenecus
Poëta, Evang. Hist. lib. iv. vf. 634.

Exorsusque suas laqueo sibi sumere poenas

Informem rapuis fœcus de vertice mortem.

Saeva illa Suspendia autem maxime mediraban-
tur Zelotypia laborantes, & Invidi, quod, ge-
nus hominum plane miserrimum: unde lepidum
illud Martialis Epigramma, lib. i. 96. in Procu-
lum: quod vide.

88. ILLA ILICE.] Δεικνύμεν, sub qua nempe cum
puero primum Phyllida suam conspexerat. Sub ar-
boribus frequenter convenisse Amantes, jam su-
perius docui: & arbores Amori quodammodo
consecratos: non è Pastoralibus tantum fabulis,
verum omni ex Antiquitate constat; ex prisca
nempe simplicitate; cum plerumque sub dio a-
gerent. Unde illud Horatii, Epod. ii. 23. de
rustico:

Libet jacere, mado sub antiqua ilice,

Modo in tenaci gramine.

Illicem fortasse dixit cum iudicio. Et sane Ilex,
(quae ex Quercuum genere) duritiei symbolum
esse docent Hieroglyphici, nec non Alciati Em-
blema ccv. Quo accedit, quod Quercum olea
implicitam ac circumvolutam Irae reconciliatae si-
gnum fuisse, dixerit Pierius lib. ii. §. ii. Imo
arboris ipsorum Amantium esse σύμβολον notum,
vel ex ejusdem Alciati Emblem. ccvii. ubi de
Buxo arbore:

Delicii apta est teneris & amantibus arbor:

Pallor inest illi, pallet & omnis amans.

Quanta tamen, prae caeteris, Quercus reve-
rentia fuerit usque quaque gentium, elegantissi-
mo dixit Epigrammate Zonas, Antholog. i.
cap. 20. §. 7.

Τηλόθι δ' ἔχει θρῶς πείλει· κορυμὴ γὰρ ἔλειξεν.

Ἀντὶ αἰς ἀπὸ τῆς ματέρας οὐτὶ θρῶς.

88. QUAE PRIMUM NOSTROS VIOLAVIT AMO-
RES.] Patheticæ. neque enim arbor fidem violan-
verat, sed amica. VIOLARE, vox propria:
cum amor mutuus res sacra sit, quam violare
summum nefas. Devotione ergo quadam Tri-
butus, i. Eleg. 3.

Illic sit qui nunquam meos violavit amores.

Neque aliter fere lib. eodem Eleg. 10. 19.

Divitiis captus si quis violavit amorem,

Aspera quoque est illi, difficilisque Venus.

Neque longe abest Petronius, Satyric. LXXIX. si-
dem scelere violasti. Conter Heroïdum Epitolas
variis locis: praesertim illam Oenones ad Pari-
dem vf. 25. ubi fere similis querela de populo ar-
bore, quae mutui amoris conscia notas sibi, de
more Amantium, haberet inscriptas. Hinc gra-
phi-

phice (ut solet) Poëtarum maximus, Aen. iv. 27. ubi Dido:

*Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Ante, Pudor, quam te violo, aut tua iura res-
solvo!*

Eadem quoque forma Prudentius de casto conjugii amore, lib. ii. in Symmach. vf. 225.

Quem vos lascivis violatis amoribus ignem.

Cur non sine iudicio violandi verbum ad esum columbae, amoris symbolo, usurpavit Martialis Epigr. 66.

*Ne viles teneras perjuro dente colombras,
Tradita si Cnidiae sint tibi sacra deae.*

Quo sensu, quamvis εἰσαγωγῆς, de Aegyptiorum Sacris Satyricus xiv. 9.

*Porrum & caepe nefas violare, ac frangere mor-
su.*

Vides verbum usurpari, respectu rerum sacra-
rum. Unde signate templi violator apud Naso-
nem. Ita enim passim Auctores, praesertim Ec-
clesiastici, Sulp. Severus, Hist. Eccles. Lactantius,
alii. Ad rem vero nostram pertinet illud Aelia-
ni de Daphnide pastore, lib. x. cap. 18. qui δι-
νωθεὶς ἔλυσεν τὴν ὁμολογίαν, καὶ ἐπληρώσας τῇ Κόρῃ,
i. e. vino inebriatus fidem violavit. &c. proprie,
dissolvit. Rectius violo tamen Graecis est βιάζο-
μαι, à βία, ut Latinis à vis: notante Cl. Vossio
in Etymolog. L. L. AMORES, Recte dixit
num. pl. respectu graduum, quos in Amore ob-
servant Vett. Hos & Ἐρωτὸς βαθμοὺς eleganter
depinxit Lucianus in Amorib. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ
ἔρωτος ἐκείνου, &c. Neque enim satis est aspicere
quod amas, neque ex adverso sedentem & loquen-
tem audire, sed perinde atque scalis quibusdam Vo-
luptatis compactis Amor primum visus gradum ha-
bet, ut aspiciat amatum; deinde ubi aspexerit, cu-
pit adductum contingere. & seqq. Quae prolixio-
ra sunt. Elegantius Graeca sonant: "Ὅπως ἔδο-
νῃς κλίμακα συνεπικεύρω. Ἐξως πρῶτον ἔχῃ βαθεὶν
ἄψιν. &c. Noti sunt versus Horatiani, Carm.
i. Od. 13. quibus oscula depraedicat, quae Ve-
nus

Quinta parte sui neclaris imbuit.

Sane, quinque vulgo amoris gradus statuerunt An-
tiqui; de quibus prolixè agunt Interpretes ad
Terent. Eunuch. iv. 2. de extrema amoris linea:
quae Metaphorica est locutio. Sed vide prae-
sertim quae hic habeat elegantissimus Farnabius;
rem ipsam ex Achille Tat. de Leucipp. Amor.
lib. i. Euripide in Hippolyt. adamato, ac Sopho-
cle, exemplis illustrans. Huc ergo spectat illud
Veteris Poëtae in Antholog. Gr. lib. vii.

Εὐδαίμων ὁ βλέπων σε· πρὶς ὀλίγου ὅστις ἀπέχῃ

Ἡμῖθε· δὲ ὁ φιλῶν, ἀδύνατον δὲ ὁ συνών.

Cui confine illud Mars videt hanc visamque cupit,

&c. Hos quoque amoris gradus mire depinxit
Longus in Daphnide, &c. lib. ii. καὶ ἰδού-
τις ἀπὸ τῆς ἀμα μετὰ τὴν κατὰ τὸν χρόνον· τὰ μὲν
φιληματὰ ἔχοντες, καὶ ἡ ἀφ᾽ ὧν τὴν χειρὸν ἐκλαβε-
σε· τὸ δὲ τρίτον φάρμακον ἐρεχθύνει. Similia habet
Heliodorus, in Aethiopicis, qui castissimis ver-
bis (ut solet) Theagenis amores denarrans, à
principio fere libri xv. Ἡ γὰρ τῇ ἐρωτικῇ ἀντιέλι-
ψις ὑποκειμένης τῆς πάθος, καὶ ἀναφύγει τὴν
ἀλγίστην ὁδὸν, καθάπερ ἡλὸς πρὸς γιγνομένη. Cui
conferas Eustathium in Ismene, lib. v. de finem,
nec non Achill. Tatium lib. v. & graviter ea de
re differentem Xenophontem, Cyropaed. v. à
principio fere, ut & Plutarchum variis locis, &
quos non Veterum? Certe decorem illud ob-
servat Musaeus in suavissimo illo de Heris ac
Leandri amoribus Poëmatio, vf. 94. & seqq.

Ὁρθαλμὸς δὲ ὁδὸς ἐστὶν ἀπὸ ὀρθοστασίας βοῶντος

Ἐλεῖν ὀλιγοῦσιν, καὶ ἐπὶ φρεσὶ ἀντὶ τῆς ὁδοῦ.

Omnes ergo amorum blanditias & accessiones
(praeter συναισθησιν) quas conturbaverat jam
Phyllis, intelligit.

AMORES] Praeterea num. Plur. dixit, ad de-
monstrandam summam amoris sui vehemen-
tiam, qua arserat in Phyllide, atque etiamnum
ardebat; non absimilis huic Pastori, quem P.
Porcus Licinius in Fragn. Vett. inducit, ita de
se querentem:

*Custodes ovium, teneraeque propaginis agnūm,
Quaeritis ignem? ite huc. quaeritis? ignis ho-
mo est.*

*Si digito attigero, incendam sylvam simul
omnem.*

Omne pecus flamma est; omnia, quae video!

89. HI TAMEN ANTE MALA FIGENTUR IN AR-
BORE VERSUS.] Ex more pereuntium Amantium
qui, inter novissima verba, sibi ipsis ἐπιταφίαν
relinquere solent. Ita Dido, Epist. vii. ad finem:

Hoc tamen in tumuli marmore carmen erit.

Praeluit Aeneas & causam mortis, & ense;

Ipsa sua Dido concidit usa manu.

Neque alio more Phyllis, Epist. ii. vf. 145.

Inscrilère meo causa invidiosa sepulcro!

Aut hoc, aut simili carmine notus eris:

*Phyllida Damophoon leto dedit, hospes aman-
tem:*

Ille meis causam praebuit: ipsa manum.

Ita infelix ille Amator, antequam laqueo col-
lum elisurus esset, apud Theocritum, Eidyll.
xxiii. vf. 46.

*Γράψον καὶ τὸδε γράμμα, τὸ σοὶ εἰχνοῖσι χειρὶ
ἔω.*

*Τῷτ' ἔως ἔκτειναι, ὁδοπῆγε· μὴ δ' ὀφθαλμοῦς,
'Ἄλλα εἰς, τὸδε λῆξον.' Ἀπὸ τῆς εἰχνοῦς ἔσται.*

AN-

89. ANTE] i. e. *antequam moriar. ἀπὸ δαίμονος*.
Ea fere forma Damon, apud Maronem in Pharamaceutr. vl. 20.

Indigno Nisae deceptus amore
Dum queror, & divos (quamvis nōl testibus il-
lis

Profeci) extrema moriens tamen alloquor hora.

MALA] *Infauſta*, infelici. alludit forte ad Li-
vii verba quamvis in re aliā, Hist. i. 26. *Infeli-
ci arbore recte suspensio*. Sic arborem execratur
Horatius, Carm. ii. Od. 13.

Te triste lignum, te caducum

In domini caput immerentis!

Ubi Interpres: *triste*, i. e. *ominosum*. Vel ad
ſcævam respexit fortunam, quae signate mala:
Vel mala, quod sub illa primum Rivalem cum
Phyllide conſpexerat. ad zelotypiam ergo per-
tinet, quemadmodum usurpat Naſo, Metam.
vii. 745. de Procri:

Insidiosa, malo cum conjuge, limina fugit.

ubi malo notat zelotypo, qui tentatum advenerat.
Vide quae de Arbore habeat Servius ad Eclog.
viii. Maronis, vl. 37. (ad quam & Melus se-
nior, & Pelia uxor se laqueo suspenderant, ob
deſiderium amiſſi Adonis) huc quodammodo fa-
cientia. FIGENTUR Incidentur. Eodem ver-
bo, Boëthius de Conſol. v. Metr. 4.

Ut quondam celeri ſtylo

Mos est aequore paginae

Preſſas ſigere literas.

Quo loco ad morem punctis, ſive Siglis, ſty-
lo ſcribendi, alluſit, ſuo aëvo, imo prius Vett.
uſitatum: de quibus Siglis, etiam intelligit (de
ejuſmodi Notario, ſeu Ταχὺγράφῳ loquens) Au-
ſonius, Epigr. cxlvi.

Cui multa ſandi copia,

Punctis peracta ſingulis,

Ut una vox abſolvitur.

Quem ſcribendi morem feliciter expreſſit Pru-
dentius in Caſſiano Martyre, Hymn. ix. di-
cens:

Raptimque punctis diſta praeſcriptibus ſequi.

Sed Eclogam primam vide, ad illud: *properan-
ti ſalce notavit*, vl. 21. Sed reſpexiſſe potius ad
Donaria, & ἀνὰ δῶματα videtur, quae affigi po-
ſſibus moris erat in Deorum templis: quemad-
modum & *figere dona* ſimpliciter, vel *figere tho-
lis*, aut *tabellas ſigere rotivas*, dicebant. Sic
figere arma, pro *conſecrare*, Aeneid. i. 252. Ap-
prime vero ad hanc loquendi formam facit il-
lud, Aen. iii. 287. ubi Aeneas de Abantis cly-
peo, tanquam dono quodam rotivo:

Postibus adverſis ſigo, & rem carmine ſigno.

ad quem loc. bene Servius: *proprie. ſigi enim do-
na dicuntur: ut, ſacra ad ſaſtigia fixis*, &c. Vi-

de & Aen. xii. 768. de Fauni oleaſtro, ad quem
figere dona ſolebant. Tragicum ergo vox ea in-
ducit Schema; dum, jam moriturus, Arbore
noviſſima verba conſecrat, quaſi dixerit: *Extre-
mum hoc munus morientis habeto*.

91. PHYLLIDA MOPSUS AMAT, LYCIDAS HA-
BET ULTIMA RERUM.] Legit Cl. Barthius: *Phyl-
lida Mopsus habet, Lycidas amat ult. rerum*. Re-
cte, ut videlicet major appareat Amantis deſpe-
ratio. *Habere*, pro *poſſidere* (quod Graeci dicunt
ἔχειν) vox eſt in amore propria. Ita Terent.
Andr. i. i. 58. ubi Simo:

Rogitabam, Heus puer,

Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit?

Idem plenius dixit ibid. act. i. ſcen. 5. 38. *pro
uxore habere*: ut & Heautont. i. i. 46.

Ejus filiam ille amare coepit perſuade,

Prope jam ut pro uxore haberet.

Neque aliter Plautus *habendi* verbum uſurpat; I-
ta in Aululariā.

Ego, quia ſum tangere auſus, haud caſſificor;
quin eam

Ego habeam poſſiſſimum.

Eadem phraſi etiam Lucianus, in Dialog. Me-
retr. ubi de Demophanto, poſtquam rivalera
expulſiſſet; καὶ τίλῳ, τάλανον δὲς, μόνῳ εἶχον
(ἐμὶ) ὅκτω ὅλως κλῶσι. Quin etiam in amore ca-
ſto locum habet: unde Donatus ad Terent. *Ha-
beri uxor dicitur*. Unde Sueton. Veſpaſ. cap. xii.
Caenidem libertam, dilectam quondam ſibi, habuit,
etiam Imperator, paene juſtae uxoris loco. Eſt ita-
que & verbum conjugale, atque in Sponſalio-
rum ritibus uſurpatum: quo ſenſu Comicus:
Valeas, habeas illam, quae placet. Huc ſpectant
illa Appuleji Miles. vi. de Cupidine: *Puellam
elegit, teneat i. e. habeat*: ut recte explicat Pri-
caeus; ubi etiam Aurorae, quamvis iratae, ver-
ba ad Cephalum citat, Metam. vii. 713.

Procrin habe, dixit. &c.

Quocirca appoſite Dido, apud Maronem, Aen.
iv. de Sichaeo, jam deſuncto:

Ille meos primus qui me ſibi junxit, amores

Abſtulit: ille habeat ſecum, ſervetque ſepulcro!

Nota abſolute etiam dictum: *Captus eſt, habes!*
de qua formula vide Interpretes ad Terentii
Andr. i. i. Sed huius loci magis eſt illud Theo-
criti, Eidyll. xiv. 42. ubi de Rivali infelix ama-
tor;

Ἄ ῥ' Αἰχμὴν τοῦ πέντε, Αἰχμὴν καὶ οὐκ ὁρῶς αἰχμῆς;

h. e.

Ille nunc Lyci tota eſt: Lyco etiam nocte patet:

Quod imitatus fuiſſe videtur Naſo, Metam. xiv.
134. ubi Sibylla Cumaea:

Si mea virginitas Phoebo patuiſſet amanti.

AMAT ULTIMA RERUM.] Mortem amplecti-

R r r tur,

tur, mori praeoptat. Sic Propert. II. Eleg. XI. v. ultimo:

Quod si forte aliqua nobis mutabere culpa,

Vestibulum jaceam mortuus ante tuum.

A quo non abludit Theocriti Caprarius Eidylii. ad finem:

Ἀλλ' ὅταν τὰν κεφαλὴν τὴν δ' ἢ μὲλ' αὐτὴν αἰέδω

Κεκοῦμαι ὃ πρὸν, καὶ τοὶ λυκοὶ ὀδὴ μ' ἴδω.

Nimirum, ut virgo morte sua exultat; q. d. cum Iphi ad Anaxaretem: Vincis, id, moriorque li-
bens, &c. ULTIMA. Sic mortem vocabant Vett. τὰ ἔχαλα ἢ ἀσάματον. Horat. I. Epist. 16.

————— *Mors ultima linea rerum est.*

i. e. τὸ πῆγος, extremus rerum terminus; Ita & Cicero: omnium rerum mors est extremum. Recte itaque Naso, Metam. III. 135.

————— *Scilicet ultima semper*

Exspectanda dies homini est, dicique beatus

Ante obitum nemo supremae funera debet.

ubi tria vides συνδυαζόμενα, in praestantissima γνῶμη, quam ex Solonis ad Croesum verbis expressit, quae copiose refert Herodot. I. 32. neque in-
eleganter imitatus est Aufonius, in Sapientib. ubi Solonem inducit. Saepius ergo Poetae hoc mo-
re, quem locum vide Quin & ultima vel ex-
trema pati notae sunt Historicis, Curtio, Tacito, aliisque phrasēs, pro mortem, vel extrema
pericula, subire. Qua forma etiam dixit Silius Ital. Puniceo. VI. *Mors ultima poena est.* Con-
juxit hinc Maro, Aen. II. 446. *Quando ultima*
cernunt Extrema jam morte. Sed hic, si velis,
aureas excute Philosophorum sententias, qui lo-
cum hunc uberrimum magnifice tractarunt.
Gravissime tamen disputarunt etiam sapiores
Ethnici, contra eos, qui sibi ipsis mortem con-
fiscerent; inter quos Plutarchus, & Epictetus:
contra, quam docet Stoicorum Schola. Recte
hinc P. Syrus, in Mimijamb.

Mori necesse est, sed non quoties volueris.

Observa porro, evitandi mali ominis causa, Ve-
teres τὰ ἔχαλα, extrema, potius dixisse, quam
mortem; quam vocem etiam, si forte occurre-
ret, ἀειθεραϊκῶς fere efferebant: quemadmo-
dum Laodamia ad Protefilaum, Epist. XIII. per
circumlocutionem, ut omen averteret, in-
quit:

Sive (quod, heu, timeo) sive superstes eris!
Sed observarunt jam Viri Literati.

90. CREDERE, PASTORES, LEVIBUS NOLITE
PUELLIS] Egregia παροιμία, quae & formam
sententiae habet. Eadem admonitione claudit
Propertius in Cynthia, Eleg. 15.

Hic ego nunc pereo, similes moniturus amantes.

Ab! nullis potum credere blanditiis!

Sed de hac materie videbis ad vers. 10. ubi Io-
las:

Mobilior venis, o femina!

LEVIBUS PUELLIS] Peculiaris illa vox in fe-
minas. Propertius itidem, lib. II. Eleg. 17. ad
Cynthiam:

Tam te formosam non pudat esse levem!

Omnino confer ejusdem lib. II. Eleg. 7. quae
tota est in hoc argumento. Hinc merito A-
cicius, Poeta Vetus, in Fragm.

Melius, quam viri, callens mulieres.

92. NUNC, AGE, SI QUICQUAM MISERIS SUC-
CURRIS, IOLA!] Nunc age, si vel minimum velis
auxiliari misero amanti! καὶ οὗτοῦτο est querentis de-
precatores. Iolas enim promiserat vs. 39. se
internuncium ac μεσίτην fore. Similis est Plau-
ti locus Afinar. III. 3. *Age, mi Laonida! obso-
leo, ser amanti-vero salutem.*

SI QUICQUAM] Formula videtur; qua, inter
reliquos, utitur & Naso, Trist. III. Eleg. 4.

Ufibus odolo si quicquam credis amico.

MISERIS SUCCURRIS] Imitatio Virgilii, Aen.
I. 634. ubi Dido:

Nos ignara mali miseris succurrere disco.

Nec non Martialis, lib. XII. Epigr. 49.

Succurris misero, precor, furori.

Quin & amantibus vox usitata. Ita enim Her-
mione ad Orestem, Epist. VIII. vs. 29.

Vir, precor, uxori, frater succurre sorori.

Phrasin hanc plenius exposuit Horatius, de Art.
Poeti. vs. 459.

St, veluti morulis intentus, decidit aucups

In pulvis foreamve, licet, Succurrite, longam

Clamet, iu, cives! non sit qui tollere careat?

Si curet quis opem ferre, & demittere funem.

Apposite: Succurrimus enim vel jam delapsis,
vel jam nunc casuris: quod Graeci eleganter
καὶ vel ἀντιλαμβάνειν dicunt: quomodo Latini
explicant per subvenire Quae vox & Comicis
frequenter. Ita Terentius, Adelph. II. I.

*Obsecro, populares, ferte misero atque innocenti,
auxilium*

Subvenite inopi.

Quin etiam Ciceroni usitata. Vide Epistol. Fa-
mil. lib. XVI. Epist. 2. & passim.

93. PERFER; ET EKORA MODULATO PHYLLIDA
CANTU.] Perferendi vox ad Internuncios perti-
net. Perferimus enim mandata, tabellas, epi-
stolas, &c. Canace, Epist. XI. ad fratrem:

*Tu, rogo, proclat nimium mandata sororis
Perfer.* &c.

Cicero, Epist. Famil. XV. 4. *Nunc miser quan-
do tuas jam literas accipiam? quis ad me perferet?*
sic lib. XII. Epist. II. atque passim. Usus & ea
voce est Horatius, I. Epist. 13. jocosè tamen
al-

alludens ad nomen Afellae:

Abjicito potius quam quo perferre juberis Clitelas, &c.

Bene itaque Poëta, Aen. ix. 692.

Turno perferitur nunciis, hostem

Fervere caede nova:

ubi doctissimus Interpres: *Nuncius. Et qui nuntiat dicitur, & qui nuntiatur.* Priori ergo sensu Statius, Theb. ii. *Nuncius ælia feram:* ubi ferendi verbum observa in re eadem. Sic Propert. ii. Eleg. 18. 54.

Dat munera servo,

Ut promissa suae verba ferat dominae.

In re amatoria aptissime usus est Nalo, Met ix. 570. ubi Byblis literas tradit;

Et, paulum blandita, Fer has, fidiſſime, nostro, Dixit, & adiecit longo post tempore, fratri.

Minus ergo recte, Praefer: ut Rom. habet Editio, vel profer, ut aliae Edd. monente accuratissimo Jano Vlitio, in Var. Lect. ET EXORATIO. Proprie respicit enim ad Eclogae titulum, quae inscribitur. EXORATIO. Sic Puellam exoravit, Petron. cxi. sensu tamen nequiore, quam Noster. Castum vero hic & simplex notat desiderium: quo modo Cicero, Epist. Famil. xvi. 21. *Sum totos dies cum eo, noctisque saepe numero pariem:* exoro enim, ut mecum quam saepissime coenat. ubi Interpres: *Exorare aliquem i. e. orando movere;* ut, *Hic mihi exorandus est,* Andr. i. 1. v. 140. &c. Imo & ad religionem pertinet; ut in illo Maronis, Aen. iii. 370.

Hic Helenus, caesis primum de more juvenis,

Exorat pacem divum, vittaſque resolvit. &c. ad quem loc. notanda sunt doctissimi Grammatici verba: *Orare est petere, exorare, impetrare. Ergo impetrat pacem, aut ad inquirendum tempus, aut ad mitigandum periculum.* Quae expositio ad rem nostram facit; puellam enim gravissime laeserat. Id ergo vult: *Orator ad eam venias, exorator redeas:* qua forma fere loquitur Afer ille Comicus in Hecyrae Prologo i. v. 1. 2. nec non Plautus, Rud. iv. 6. *Tua filia, facito, oret! facile exorabit.*

MODULATO CANTU] Quid si, meditato? dixerat enim Lycidas, v. 40.

Jam dudum mediator, quo Phyllida carmine placem.

Sane meditari carmina, nota est phrasis. Et alludit forte ad concepta verba quibus Sacerdotes & Augures orantibus praebant. Potest tamen et Modulato stare, & probum est. Ita Gellius in N. A. *modulata lingua*, i. e. bene composito sermone. Sic in Epigr. Graeco:

Παιστήσατε τὴν ψῆφον ἡμῶν.

Quintilianus itidem passive: *modulata voce*, U-

sum vocis ostendit. Ausonius, Epist. xxv. 25. *de aere Dodonaeo:*

In numerum quoties, radiis serientibus iclae,

Respondent dociles modulato verbere pelves:

(i. e. pulsu ad modulos & numerum incusso) ubi prius fuerat in Edd. moderato. Hinc & Noster, carmen vocat *modulabile* (quamvis voce sequioris aevi) Etl. iv. 63.

Hyblaea modulabile carmen avena.

Inde etiam *moduli* vox, apud Appulej. Miles. lib. xi. ubi, in Serapis Aegyptiaci pompa, *Tibicines. . . . familiarem templi Deique modulum frequentabant.* & paulo ante. *Sequebatur chorus, carmen venustum ierantes, quod Camoenarum favore solers postea modulatus, edixerat.* Sed ad rem hanc maxime facit A. Gellius, v. i. *Modulis verborum, & quibusdam quasi frequentamentis orationis Auditores moventur.* Quod doctissimus Interpres ad h. l. intulit. Juxta Servium ad Eclog. v. 15. *Modulari est, secundum rythmum componere.*

94. IPSE PROCUL STABO, VEL ACUTA CARICE TECTUS.] Dicit hoc, vel, ut *zelotypiae* affectum demonstraret; vel, ne partes suas segnius Orator sustineat; vel ex amoris impatientia.

ACUTA CARICE] Eodem epitheto Virg. Georg. ii. 231.

Frondebis hirsutis, & carice pastus acuta:

CAREX,] Graecis *ἄνυξ* juxta Plinium, est *juncus acutus & durissimus, simile sparto, non asperago, ut perperam in Lexicis, sub Calepini nomine, habetur*, teste Hadr. Junio in Nomencl. Rei Herb. Unde & eidem signate *juncus acutus* dicitur: quam ob rem etiam Graecis *ἄνυξ* quandoque vocatur. Ab antiquo verbo *Careo* (scu. *careo*) quod Graecis notat *ἄνυξ*, vel *ἄνυξ*, *Caricis* vocem derivat doctissimus Beermannus, Orig. L. L. vel ab Hebr. *קרן*; quod idem significare adnotat. Eadem fere habet Cl. Vossius, Etymol. L. L. *Carex*, herba acuta & durissima, sparto similis; ut Isidorus ait, xvii. 9. *A careo videtur esse, non quia viribus caret, sed quia ob acumen & duritiem idonea esset ad cavendum h. e. carpendum & abradendum.* A qua cavendi notione & carduum dici ante ostendimus. Unde apud Plaut. (Manechm v. ii.) est *lanam carere*, h. e. carminare; quod Varro de L. L. vi. exponit *lanam carmine purgare.* Cum judicio itaque sub *carice latente* inducit, cum vox ea ad pastores fere pertineat: qui ut Varro, R. R. ii. 10. *Calium difficultatem, ac montium arduitatem atque asperitatem ferunt; quod patiendum est illis, qui greges sequuntur, praesertim armentarii, ac caprarii, quibus rupes ac sylvae ob pabulum cordi.* Hinc etiam illud pastoris convicium in Damoctam, Eclog. iii. 20.

— Tu post carecta latebas.

Carectum enim locus est *carice* abundans. Sed ad rem magis facit Salmacis apud Nasonem, Metam. iv. 339. quae amore capta puerum ipeculabatur,

— Fruticumque recondita sylvā

Delituit, flexumque genu summisit.

Sic, apud Longum, Pastor. iii. Lycæmum Daphnidem, quem deperibat, solum nacta, αἰς τινὰ λόχμῳ ἐκρύψασα ἑαυτὴν, ὡς καὶ βλέποιστο, πάντα ἤκουσι, ὅσα εἶπεν· πάντα ἴδου, ὅσα ἔταξεν. Vide lib. i. de pastore, cui nomen Dorco: πρὶ ἐλ αὐτῷ (πηνυῶ) πῶς εἰ τόπος ἀκάνθων, καὶ βύτοις, καὶ ἀριεύθω παρῆν, καὶ σκολύμοις ἡγρίωτο. ἐν ταῦθα κρύψας ἑαυτὴν ἐκτετῆς ὁ ποτὶ τῷ ὄρει.

95. VEL PROPIUS LATITANS VICINA (UT SAEPE) SUB ARAM.] Otiosa videtur illa *παρίοντος*, ut *saepē*; nisi concipias, Lycidam saepius conspicendi gratia delituisse prope aram gramineam, in qua Agricolae in festis Compitalibus, Terminalibus, aliisque, diis agrestibus facere; & circa quam (capra Fauno, vel Pani, immolata) choreas simul cum puellis agere solerent. Sed, cum longe petium videatur, rectius legit cultissimus Vltius, *Vicinā sepe sub aram*. i. e. latitans post septum arae, vel tani Fauno dicati, ad quod fortasse deducturus esset Phyllida Orator, ut reconciliati amoris testem adhiberet, deum. quem admodum plus semel *Panos ara* ac delubrum in Pastoralibus occurrit. Nempe, juxta illud Symmachi, Epist. 43. lib. v. *Commendatur religione* (de Amantium deliramentis loquitur) *quicquid culpāri possit examine*. Ita ad aram Hecates umbroso nemore obiectam Jasonem adducit, sacramento cum adactura in matrimonium, apud Nasonem Metam. vii. fab. i. 74-94. quod schema ex Apollonii Rhodii Argonaut. lib. iii. à v. 644. ad 1146. adornasse Poetam recte observant Viri docti: ubi & plura ad rem nostram facientia reperias.

SEPEM ergo intellige naturalem, seu vivam, non *struclilem*: ut *so Carex* oppositum suum ex decore habeat. Sic de horto. Columell. x.

— *Sepibus hirtis*

Claudatur, ne sit pecori, neu pervia furi.

De ejusmodi *sepibus* intelligit Maro, Georg. ii. 37¹.

Texendae sepes etiam, & pecus omne tenendum est.

atque, Eclog. i. 54.

— *Vicino ab limite sepes.*

Imo & *sepes* absolute idem posuit pro horto, Eclog. viii. 37.

Sepibus in nostris vidi te. &c.

Vide, si res tanti sit, de ejusmodi Vett. *sepi-*

mentis, Varronem, R. R. i. 14. ubi, de quatuor eorum differentiis agens, *naturale sepimentum vocat, quod observi solet virgultis aut spinis, quod habet radices vivae sepiis*. Unde proprie admodum Anonius Poëta dixit: *Spinosa in sepe latere*. Rectius hinc intellexeris fortasse rem in horto quodam gerendam esse, utpote in quo etiam arae Diis Laribus sacratae fuerunt; ut ad Eclogam ii. v. 66. jam dixi.

SUB ARAM] i. e. *prope*. Sub enim tam motus quam quietis constructione quartum casum admittere, jam supra dictum. Quin & post notat: monente A. Schoro de Phraf. L. L. aliisque Grammaticae rei Magistris.

ARAM] Intelligit *gramineam*, vel de *cespite factam*. Neque enim ad quamvis aram victimae adferebantur, verum eas prece *venerari* sufficiebat, docente Servio, ad Aen. iii. de qua *veneratione* (quae sine sacrificiorum apparatu simplicem ac subitam quandam religionem denotat) vide Cl. Virum P. Burmannum, ad Petron. cap. lxx. Hinc *Arae* ergo, quasi *arant* preces, five etiam imprecatio: vel *arē*, *supplicatio*. Vide Isidor. Orig. vi. 3. & Cl. Vossium Etymol. L. L. Sunt, qui ab *ardendo aram* dictam esse volunt ob sacrificiorum ignes; vel ab *arē*, tollo, quod in altum tollerentur, unde *altaria* vocantur. Varroni tamen *Ara* est quasi *asa*, ab *ansa*; eo quod precantes aram *tangerent*, vel *tenerent*, juxta Plaut. Rud. v. 2. 46. 49. nec non Macrob. Saturn. iii. 2. Servium ad Aen. iv. 219. Cicer. pro Flacco aliosque: quod etiam observat Briffonius de Formul. multique VV. CLL.

96. IBIMUS; ET VENIET, NISI ME PRAESAGIA FALLUNT.] Conditionem recipientis verba sunt. Simili forma Horat. Carm. Od. 17. quamvis in re non pari:

— *Non ego perfidum*

Dixi sacramentum: ibimus, ibimus!

Et *crepiscus* habet num. pluralis: ut in illo. Hercules ad Hylam (in Val. Flacci Argon. v. 51.) *Ibimus*, inquit; *Cave puer!* Nempe *so ire* vox Oratorum ac Legatorum propria. Ita Aeneas (apud Maronem lib. vii. 154.)

— *Delectos ordine ab omni*

Centum oratores angusta ad moenia regis

Ire iubet, &c.

Hinc frequens formula ad ejusmodi deprecatores, *I pede fausto, omine dextro.* &c. Imo & vox est ad religionem pertinens, Aen. i. 483.

Interea ad templum non-aquae Palladis ibant

Crinibus Iliades passis. &c.

deprecaturae scilicet iram Minervae.

ET VENIET.] Ita legendum; non *Venies*. Respi-

spicit enim ad Amicam. Verbo itaque usus est proprio. Sic in re simili pastor in Pharmaceu-
triâ:

*Parcite, ab urbe venis, jam parcite carmina,
Daphnis*

Vox illa Propertio usitata: ut lib. II. Eleg. II.
20.

Sic hodie venies, si qua negavis heri.

Ita etiam Noster, Eclog. II.

Si venias Crotale, totus tibi serviet hortus.

Neque aliter Graeci. Theocrit. Eidyll. XXVII. ubi
Daphnis ad puellam, vf. 12.

Διὸς ἔπειτα τὰς κοίτας &c.

& 14.

Διὸς ἔπειτα τὰς περὶ αἶμα.

vide ejusdem Eidyll. v. 55. Confer prae reli-
quis, Nafonis musam Metam. III. fab. v. ubi
Narcisso respondentem induxit Echô:

*Vocæ, Veni, magna clamat: vocat illa vocantem.
ad quem locum doctus Interpres: Mirum poetæ
artificium! attende verba, Adest, Veni, Coëa-
mus, &c. Huc spectant & Cephalî verba, quasi
ad amicam, Met. VII. 838.*

Aura veni, dixi, nostroque medere dolori!

Hinc sensu nequiore usurpat Catullus, Carm.
XVII.

Amabo, mea dulcis Hypsithilla,

Meae deliciae, mei lepores,

Jube ad te veniam meridianum.

Quemadmodum & Naso, Amor. I. Eleg. 5.
Eccæ, Corinna venis. & Appulejus ipse (Milef.
II.) de Fotide ancillâ:

Cras prima face ad te veniam.

Sed Noster non nisi, sensu casto.

[NISI ME PRAESAGIA FALLUNT.] Nota formu-
la. Ovid. in peroratione Metamorphoseon:

Si quid habent veri vatum praesagia.

Quod huic Poëtae familiare. Ita Trist. IV. Eleg.
10 129.

Si quid habent igitur vatum praesagia veri.

Simili more Venus, specie venatricis, Aen. I.
396.

Ni frustra augurium vani docuere parentes.

Similia sunt, si quid mens augurat, Ni fallimur
omine; Si mens vera sibi praedicat: ut in Vett.
Fragm. L. Calvus.

97. NAM BONUS A DEXTRA FECIT MIHI TI-
TYRUS OMEN.] Videtur è longinquo prospexisse
Tityrum, una cum juvenca, adventantem. Bo-
num ergo Tityrum dixit, quod felix referret o-
men. Latissima hujus vocis significatio (ut
Graecorum ἀγαθός) nam vox est πόλυσμυτος. Vi-
de de ea Cl. Vossii Etymol. L. L. qui Antiquos
dixisse etiam bonus & duonus, pro bonus, vel
ex Fragmento Carminis Saliaris, observat. Sed

verisimile videtur Etymon ab Aeolico ἀῖον,
docente Eodem; bonus enim est, qui juvat,
prodest, utilitatem adfert: quo & Graecorum spe-
ctat χρηστος, unde Deorum vulgare est epithet-
on θεοὶ χρηστοί, ἀγαθοί. Hinc lusus ille Aulo-
nii in Xenia & Ἀυλόνων fratres, qui ambo,
mali erant, non boni, Epigr. XL. & XLI. ut &
ejusdem in Silvium quendam cognomento Bo-
num, Epigr. CIX. & seqq. Bonus itaque hic in Ti-
tyrum recte quadrat, ut qui prodesset. Certe co-
nomine Virgilio Aeneas dicitur bonus, Aen. v.
770. nec non Aen. XI. 106. ad quem posteriorem
locum Servius: bonus dicitur, à quo quid
facile impetratur. Sic Aen. I. 199. bonus Aescles:
quomodo & Ennius, atque ex eo Lucretius,
dixit, bonus Ancus. Vel per ἀγαθὸν referri
possit ad τὸ οἶον, ut sit bonum omen: quemad-
modum Maro in Pharmaceut. VI. 106.

Aspice, corripuis tremulis altaria flammis

*Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum
sit!*

A DEXTRA.] Dexter, pro felici Latinis vox
frequens; quomodo & δεξιός Graecis accipitur.
quod etiam observat doctissimus Grammaticus
ad illud Maronis, Aen. VIII. 302. de Hercule:

Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo.

i. e. propitius adsis omine secundo. Atque ita Poë-
tae sexcentis locis. unde apposite dextro Hercu-
le i. e. favente, fidere dextro & similia, usitata
sunt. Non ergo loquitur Noster ex Augurum di-
sciplina: cum sinistra certe auspicia Romanis po-
tiora fuerint quam dextra. Unde Cicero, de
Divinat. II. Grajis & barbaris dextera meliora
&c. Rationem dabit Varro in Fragment. A
Deorum sede, inquit, quum in Meridiem species
ad sinistram sunt partes Mundi exorientes, ad dex-
tram Occidentales. Eò factum esse arbitror, ut sini-
stra meliora auspicia quam dextra esse existimantur.
Quod idem enarrans Festus antiquiores nonnul-
los, cum Cincio, aliisque id sensisse, ait. Sed
variae sunt Vett. opiniones. Plato & Aristoteles
Orientales esse dextram, Occidentales vero Mun-
di partes sinistram esse dixerunt; quum nempe
ab Oriente à δεξιῇ & κινήσεως, initium motus ef-
fet: ut observat Pierius, Hieroglyph. III. He-
trusci vero vates, coelestium prodigiorum periti, coe-
lum in XII. partes diviserunt; anticam ad occasum
(quoniam omnis illuc inclinatur motus,) & posticam
ad Orientem; dexteram ad Septentrionem, sinistras
autem ad Meridiem proclinare voluerunt: prout
Alexand. ab Alex. G. D. lib. V. cap. 19. habet.
Varro tamen de L. L. VI. Coelum, ait, dictum
esse templum; cuius Coeli partes IV. constituunt; sini-
stram ab Oriente, dextram ab Occasu, anticam ad Me-
ridiem, posticam ad Septentrionem: cui quoque con-

R. I. 3 fen-

sensit Plinius. Usque adeo inter Veteres non convenit de Mundi regionibus. Sed Poëtas Noster sequitur; quibus tam Latinis, quam Graecis, *dexteræ signifikatio felix portendit omen*; vel auctore Homero, Iliad. x. ubi Ajax:

Ζεύς δ' ὅθιν Κεγιδὸς ἐυδῖξια σήματι παύει.
ut jam viderunt Literati. Quo & alludens Catullus, Carm. XLVI. 17.

Hoc ut dixit Amor sinistra, ut ante

Dextra, sternuit approbatione.

Nunc ab auspicio bono profecti

Mutuis animis amant, amantur.

OMEN FECIT.] *Varia observasse omina Veteres, stultissimæ superstitioni deditos, nemo ignorat: neque heic recensendi datur locus, quum passim in Historiis, Romanorum præsertim, occurrant, ex quibus sua hausit J. Obsequens, de Prodigiiis. Recte tamen Omina distinguat à Prodigiiis Valer. Maxim. lib. cap. 5. ubi, Ominum, inquit, observatio contactu aliquo religionum innexa est; quoniam non fortuito sed divina providentia constare creditur. Hinc omina vulgo in quinque species distributa; quæ captari solebant, vel ex verbis ab inexpectato emissis atque in omen pro captu audientiam versis, vel ex offensione cujusdam corporis partis, vel è vocibus incerto auctore prolatis, vel denique ex hominum quorundam interventu, nec non animalium, etiam quadrupedum, sive læto, sive, scaevo occurso ut late prosequuntur Rom. Antiquitatum Antistites. Proprie tamen Omen, quod ex ore prolatum est; ut Varro, de L. L. lib. v. & quasi oremen, quod fit ore: ut Festo placet. Sed apertius de eo Nonius Marcellus: Omen votum est mentis & vocis, unde sacrificantes dicuntur bona omina habere: ut circumstantes lingua & animo faveant, nihilque ore pronuncient, quod inauspicatum sit: quod Graeci εὐφημία vocant. Hinc & antiquis omen dicebatur, quasi osmen; notante Cl. Vossio in Etymologico. Hinc fausta apprecantium verba etiam omina dicta fuisse constat ex Suetonio, Aug. cap. LVII. Revertentem, inquit, ex Provincia non solum faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequuntur. Atque ita alii. Apposite itaque Cicero (de Divin. lib. 1.) Veteres ipsasmet hominum voces, quæ omina appellabant, diligenter observasse, ait. Hinc etiam vitandæ doctulæ gratia nomina plerumque, etiam locorum, inauspicata immutabant: quod, præter alios, de Epidamno in Dyrrachium mutato, &c. probat Plinius, III. cap. 11. & 23. Felicia porro Onima è verbis capta exhibet Val. Maxim. loc. cit. de Centurione Signiferum monente, Hic optime maneli-*

mus, quæ una vox consilium Veios migrandi discussit (quod & habent Livius, Hist. v. 55. Plutarch. in Camillo cap. 11. alii) De L. Aem. Pauli Cos. filiola, cujus vocem Persam catellum, quem in deliciis habentis mortuum esse hugentis excepit Pater, quasi omen devincendi Persæ Macedonum regis: quod apud eosdem suis locis etiam reperias. De Ascanii verbis ab Aenea patre loquentis ab ore exceptis vide Maron. Aen. VII. 116. Sed plena est omnis Antiquitas. FECIT,] Dare vox propria est. Nam frequens est Poëtis, Omina læta dedit: quemadmodum Petron. cap. cxxi. alii. quæ elegantia etiam Prudentius, in 8ymmach. II. 564. quamvis εἰρηναῖος,

His tamen auspiciis successus dextra dederunt Omina lætissimos, & felix adfuit ales. & seqq. Vide, si plura desideres, Brissou. de Formul. 1. Polydor. Vergil. de Prodig. III. Sed passim sunt obvia.

98. QUI REDIT INVENTA NON IRRITUS, ECCE, JUVENCA.] Recte ad omen pertinet, non irritus. Rata enim dicuntur omina, vota, preces & similia: & vox est ex Augurum disciplina. Significat hoc Cicero, de Divin. lib. 1. Quid Augur? Cur à dextra Corvus, à sinistra Cornix facias ratum? quem locum quoque adducit Edo Neuhusius, Sacror. Fatidic. lib. II. 33. & III. cap. 13. ubi amplissima Ominum observandorum occurrit seges. Qui ergo non impetrato augurio, rediret, irritum reportare omen dicebatur: quali fere forma Tibullus, II. Eleg. 3. de responso Delphico:

Sæpe duces trepidis petiere oracula rebus,

Venit & è templis irrita turba domum.

Vim vocis interea argute his adjunctis expressit Catullus, in Nupt. Pel. & Thetid.

Irrita ventosæ linquens promissa procellæ.

INVENTA JUVENCA,] In eo enim omen constabat, quod (ut supra dixi ad VI. 1.) juvenca, νεμεθαικός puellam designaret: quæ itaque à Tityro tandem reperta, occurso suo felix redere videbatur auspiciu; eodem nempe more & Phyllida posse ad Amantem, reconciliato amore, adduci. Ex quadrupedum enim genere sæpe non irrita captasse Omina Veteres, plena est Historicorum fides. Namque (teste Plutarcho, in Anton. cap. LXXXIV.) Cæsari Augusto, ante pugnam Actiacam circa naves obambulanti, quidam occurrens, cognomento Eutychus, asinum agens, cui nomen dederat Nicomachus, felix victoriæ dedit omen. Sic Lucullo trans Euphratem una ex juvenis, seu bobus Dianæ sacris, sese mactandam sponte obtulit; unde & lætum victoriæ omen arripuit; teste eodem Plutarcho, in

in Lucull. cap. 11. Cui simile fere, quod Fl. Vespasiano, apud Sueton. in Ejus Vit. cap. v. inter caetera futuri imperii omina, obtigit, cui *bos arator, decusso jugo triclinium irrumpens, ad coenantis pedes procubuit, ac cervicem summisit*; quod explicat Xiphilinus, *τὸ καὶ αὐτὸ καὶ τὴν πόδας διειπιδῆναι καὶ θῆκεν*. Ad ejusmodi omina recte itaque Valerii Interpres loc. cit. *Neque omen ab ore duntaxat capitur; nam & factum pro omine saepe animadversum legitur: ut in procursu Aselli ad fontem, quem Marius pro omine sequutus est*. Ejusmodi tamen superstitionis Antiquitatis omina merito ridet Patres, Augustin. de Civ. Dei, II. 25 Cyprian. de Vanit. Idolatr. Minucius Felix in Octav. capp. 7. & 26. Arnobius advers. Gentes, Lactantius de Orig. Error. II. 8. Clemens Alexandr. Stromat. VII. qui, Patrum doctissimus, apposite: *οὐδὲ γὰρ τὰ ἀλογα τὰ ζῶντα τίχτειν, καὶ θῆναι, καὶ μάχεται, καὶ τίκτειν, καὶ λαιπύησκειν ἀδύνατον οὐκ ἔστιν*. Quae & Epicteti, Ciceronis, aliorumque sanioris scientiae Gentilium fuit sententia.

ECCE,] *Δεικνύς*. Et eleganter particula ea in medio ponitur sententiae: ut in illo Virgilii,

Eclog. III.

— — — *Vel qui venit, ecce, Palaemon.*

Val. Flacc. Argon. III. 214.

— — — *Meritos, en, prima reverteror*

Ultra toros: premis, ecce, dies.

Horat. Serm. I. 9. VI. 6.

— — — *Haec dum agit, ecce,*

Fuscus Aristius occurrit, mihi charus.

Ad rem Appulej. Miles. VII. Pastores, ecce, perditam sibi requirentes, vacillam, variasque regiones peragranes, occurrunt nobis fortuito &c. Et cum judicio addidit: nam ex Antiquissima est Augurum disciplinâ. Sane *Omina vel improbare, vel rejicere, nostri est arbitrii*; notante Servio ad illud Aen. v. 531. de sagitta inter ardendum in coelum evolante:

— — — *Nec maximus omen Abnuat Aeneas.* &c.

i. e. *amplexus est, & approbavit. Mañum itaque augurio, sive ut loquitur Tacitus, Ann. II. 14.) auctum omine, addicentibus auspiciis, jubet esse Lycidam, quod cum recte exponeret Iolas ominatorem se praeibit, juxta Plautinum illud, Amphitr. II. 2. 90.*

Cape ob istud omen, Ominator, quod decet.

FINIS.

ERRATA IN OPERIS,

In Textu.

Pag. 75. *contra Martemque, odère* contra, Martemque odère. 365. *cunctisque cunctisque.*
380. *Ambo genas.* Ambo genas.

In Notis.

67. b. *QUAE, quae.* 68. b. *curus.* aures. 176. a. *ipse bis.* ipse his. 223. *CORYMBIS IMPLICITUM.* Notae illi nomen BART. apponi debet. 232. b. ad TIMIDOS LEPORES. similiter add. BART. 236. a. ad TENTARE itidem BART. repone. 298. *ongis.* longis.

Reliqua ipse Lector aequus facile corriget.

